DISPVTATIONVM ROBERTI BELLARMINI POLITIANI E SOCIETATE IESV,

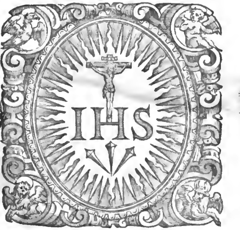
DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE FIDEI,

Aduersus huius temporis Hæreticos,

Tomus Secundus.

Editio vltima, ab ipso Auctore aucta & recognita.

Accesserunt coronidi huius Secundi Tomi Opuscula recenter addita, quorum seriem ibidem videre licebit.

VENETIIS, M. D. XCIX.

Apud Ioan. Bapt. Ciottum Senensem.

LIBER PRIMVS, DE CONCILIIS ET ECCLESIA.

PRÆFATIO.

SACRORVM CONCILIORVM AVCTORITATEM, quæ semper in Ecclesia magna fuit, aduersus multiplices hæreticorum fraudes & calumnias, his libris pro viribus defensurus, antequam ad rem ipsam aggrediar, pauca quædam putaui esse dicenda de summa atque incredibili calliditate, quam ad hanc eleuandam auctoritatem Satanæ administri nostris temporibus adhibuerunt. Etenim quoniam sacrosancta Conciliorum auctoritas in Ecclesia Catholica, vt par erat, semper eminuit, & sæpe in maximis rerum perturbationibus, ad dissipandas errorum tenebras, quasi fulgor quidam salutaris illuxit, non existimauit hostis humani generis posse diutius se discordias in Ecclesia serere, & schismata, atque hæreses conseruare & propagare, nisi iudicia Ecclesiastica de medio tolleret; & cathedram illam euerteret, ex qua Christus ipse per homines sonans, & iudicans, omnes fidei controuersias litesq; componit.

Itaque Lutheranos excitauit homines, vt ad fallendum paratos, ita proiectos ad mentiendum; qui quidem, cùm initio nullo modo fieri posse crederent, vt summus Pontifex ad indicendum generale Concilium adduceretur, cœperunt ipsi magna contentione simul & Pontificem grauiter accusare, & aduersus eundem Pontificem Concilij generalis opem implorare. Ita enim fore arbitrabantur, vt & quæcunque vellent scelera atque flagitia, quamuis falsa & incredibilia, de Pontifice liberè spargere, & eum apud omnes Christianas nationes reum maximorum criminum facere sibi liceret, & ipsi interim non Ecclesiæ hostes esse, vt re ipsa erant, sed viri amantes pietatis, fideiq; zelum habere, quippe qui Concilij auctoritatem agnoscerent, ab omnibus iudicarentur. Quocirca tot & tam atrocibus calumnijs, & male-

dictis, & voce, & literis Christi vicarium onerauerunt, vt permultis, magnisq; nationibus planè persuaserint, eum non Christianum præsulem, sed Christi iuratum hostem, atque adeo ipsum verum, et propriè dictum Antichristum esse.

Orationem certè immensam susciperem, si ea mendacia percensere vellem, quibus hæretici huius temporis in omnibus penè libris, & sermonibus suis Apostolicæ sedis Pontificem impudentissimè asperserunt, vnum solùm aut alterum exempli caussa attingam. Martinus LVTHERVS *in libro de Ecclesia propè extremo:* Papa, *inquit*, Scripturam sacram, in cœno, & puluere sepelijt, & doctrinam Christianam penè integram deleuit. *Exstat libellus de primatu Papæ scriptus nomine totius Synodi* SMALCHALDICAE, *auctore, vt arbitror, Philippo, quo in libro, præclara illa Synodus Lutheranorum ab hoc mendacio exorditur:* Papa, *inquit*, arrogat sibi auctoritatem condendi leges de cultibus, de mutatione Sacramentorum, de doctrina, & vult suos articulos, sua decreta, suas leges existimari pares legibus diuinis. *Et infrà:* Arrogat sibi Papa diuinam auctoritatem, quia sumit sibi ius mutandi doctrinam Christi, & cultus à Deo institutos, & suam doctrinam, & suos cultus vult obseruari tanquam diuina.

Ad quod Sacramentum, quem cultum à Deo institutum, quem doctrinæ articulum Papa mutauit? Et quis ille Pontifex fuit qui suas leges diuinis legibus exæquauit? an non videmus quotidie Pontificias leges, vel ab ijsdem, qui tulerunt, vel à successoribus, si tempus id postulet, abrogari? Quæ verò diuina lex ab vllo vnquam Pontifice legitur abrogata? sed nolo in eiusmodi nugis tempus amittere. Hoc affirmo, similibus mendacijs plenos esse libros Lutheranorum, eaque apud illos, non vt res saltem dubias, sed vt oracula certissima literis, & sermone omnium celebrari. Qui tamen initio, vt dicebam, ne omnino alieni ab Ecclesia Catholica esse viderentur, quanto plus auctoritatis detrahebant Pontifici, tanto amplius Concilio tribuebant. Exstat Lutheri ipsius ad generale Concilium prouocatio. Exstant comitia imperialia Augustana, Norimbergensia, Spirensia, Ratisponensia, VVormatiensia, aliaq; nonnulla, in quibus Lutherani generale Concilium sæpius postularunt.

At ne fortè molestum sit, si tempus in tam varijs tot comitiorum actis recitandis conteramus, proferam tibi, Lector, ipsorum protestantium testimonium, quod ad initium eius libri, qui Protestatio aduersus Concilium Tridentinum inscribitur, *continetur:* Profitemur, *inquiunt*, ac protestamur nos adhærere, ac semper adhæsisse pro-

testa-

testationi, & appellationi R. Patris D. LVTHERI ab iniustissimo, violentissimoque iudicio Pontificis, ac omnium eius factionis iudicium, ac liberum Christianum, legitimum, ac in Spiritu sancto congregatum Concilium. Qui processus protestatio, & appellatio fuit postea vnanimiter, ac multoties à nostris Ecclesijs renouatus, & in aliquot etiam imperialibus conuentibus ab omnibus statibus cōprobatus. *Hæc ipsorum sunt verba, quibus, vt vides, affirmant, Lutherum primò, deinde Ecclesias suas, postremò etiam Principes sibi addictos, à Pontificis sententia ad Concilij iudicium sæpius appellasse.*

Sed quamdiu existimas, in sententia ista expetendi Concilij permanserunt? quamdiu nullum futurum esse Concilium sperauerunt. Nam simul ac PAVLVS Pontifex eius nominis Tertius, Concilium generale ad Tridentum indixit, & eiusdem Concilij fundamenta iaci, & initia quædam apparere cœperunt, continuò illi mutata sententia, vel potius, quam antè simulauerant, aperte prodita, Concilium improbare, à Concilijs appellare, nec solùm recentia, sed etiam vetera omnia reprehendere, & ipsum Tridentinum vixdum inchoatum inuectiuis, censuris, protestationibus calumnijs quoque & mendacijs opprimere studuerunt, vt si fieri posset, prius Concilium illud hæreticorum astutia solueretur, quàm Catholicorum diligentia coalesceret.

Ita verò esse, vt dico, testes mihi sunt omnes, qui legerunt librum de Concilijs à Luthero illo ipso tempore conscriptum, libellum PHILIPPI Melanchthonis de caussis, cur Lutherani ad Conciliū non accesserint; librum Protestationis XXXIV. Ministrorum: librum Illyrici de norma ac praxi Concilij: Denique Martini Kemnitij examen Tridentini Concilij, Consilium Caroli Molinæi super eodem non admittendo Concilio; antidotum Ioannis Caluini contra eiusdem venena Concilij. Sed operæprecium erit ex istis ipsis, quos nominauimus, auctoribus, aliquid proponere, vt ex eorum verbis & testimonio cognoscas, quanti fiant ab illis Ecclesiæ Concilia, quæ paulò antè tantoperè flagitauerant.

Igitur Martinus LVTHERVS, cùm fama accepisset, indictum esse Concilium, continuò arrepto calamo, librum confecit, atque inscripsit, de Conciliis: credo, vt ageret Deo gratias, & Ecclesiæ gratularetur, atque omnes ad Concilium inuitaret. Nihil minus; summa enim libri est, nihil esse opus Conciliis, cùm etiam vetera illa sanctissima & celeberrima errauerint, & quilibet Parochi & Ludimagistri non minus possint in Ecclesia, quàm quæuis maxima, & numerosissima Concilia. ORDITVR à Concilio illo sine controuersia antiquissimo & sanctissimo, quod Apostoli Hierosolymis celebrauerunt: & quoniam in eo Concilio Apostoli decreuerunt abstinendum esse à sanguine & suffocato, ad has angustias nos redigit, vt vel

ab his cibis nos abstineamus, vel apertè fateamur, liberum esse Concilio summo ac primo non obedire D*EINDE*, *grauiter exponit quanta calamitas esset, non vesci deinceps capreis, leporibus, ceruis, cuniculis, anseribus, turdis, ceterisq́ auiculis, & quod miserius est, abstinere lucanicis, aliisq́ farciminibus, & iusculis etiam quibusdam, quæ non solùm pipere condiuntur, sed etiam sanguine (vt ipse loquitur, qui ista bene norat) vel liquido tinguntur, vel crasso, & coagulato infarciuntur.*

Quia verò tam grauis iactura nullo modo subeunda Luthero esse videbatur, inde effecit, non esse Apostolico decreto obtemperandum. Ex quo rursum ita conclusit; ergo liberum est nobis omnia alia Concilia relinquere, & sic liberi sumus ab omnibus Conciliis. Præclarè omnino: quasi verò quia non tenemur ea Concilii lege, quæ solùm ad tempus data fuerat, iam nullis aliis Conciliorum legibus teneamur.

Pergit deinde ad N*ICÆNVM I. Concilium, cuius in Ecclesia Catholica semper summa auctoritas fuit, ac de canonibus eius Concilii loquens:* Hi omnes, *inquit*, articuli, fœnum, stramen, ligna, stipulæ fuerunt. *Et infrà:* De illis ligneis articulis reliquiæ manserunt, quasi aliqui titiones, nempe articulus de festo Paschatis. *Hic nimirum est honor, quem habet Lutherus antiquissimo & celeberrimo Concilio, vt eius decreta ligna, fœnum, stipulas, titiones appellet. Sed parum esset, si tantùm non necessarios, ac superuacaneos eos canones diceret, & non etiam periculosos, impossibiles, inter se contrarios ac pugnantes esse contenderet. Quia enim vetat Concilium, ne qui se absciderunt, sacris Ordinibus initientur, & simul imperat hominibus sacratis, ne vllam omnino domi suæ fœminam habeant, præter matrem aut sororem:* Hic prorsus, *inquit Lutherus*, non intelligo sanctum Spiritum in hoc Concilio. si illi pro idoneis non sunt reputandi in ministerio Ecclesiastico, qui seipsos castrant ad vitanda libidinum incendia; & rursus illi etiam non sunt idonei, qui ad euincendos carnis stimulos habent, aut ducunt vxores; quò res tandem cadet? An debebit Episcopus, aut Concionator illum intolerabilem ardorem, & æstum amoris illiciti sustinere, & neque coniugio, neque castratione se ab his periculis liberare? *Quasi verò, Luthere, nihil sit medium, inter coniugium & castrationem: quo pacto igitur, Paulus, Ioannes, Iacobus, Apostoli ceteri, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, & quid enumero singulos homines? quo pacto, inquam, tot millia Sanctorum, neque se ipsi absciderunt, & tamen vsque ad vitæ finem vxoribus caruerunt? nimirum precibus, ieiuniis, labore assiduo, non membrorum abscissione gloriosa certamina superantur.*

Sed audiamus, quàm honorificè de hoc eodem Nicæno Concilio sub finem huius loci loquatur L*VTHERVS:* An vero, *inquit*, nihil aliud est ne-

gotij

gotij Spiritui sancto in Concilijs, quàm vt impossibilibus, periculosis, non necessarijs legibus suos ministros obstringat, & oneret? *Quæ cùm ita sint, vides certè, Lector, quanti faciat Lutherus Conciliorum auctoritatem, cùm decreta Niceni Concilij, quo nullum est magis à Patribus omnibus laudatum, lignea, non necessaria, periculosa, impossibilia, inter se pugnantia, ac demum stramen, fœnum, stipulas, titiones ore impudentissimo appellare non vereatur; quid, quod omnia Concilia ita extenuat, vt cum eis Parochorum industriam, et Ludimagistrorum auctoritatem comparet:* Putasne, *inquit*, adeò esse tenue, aut angustum officium Parochi, aut Ludimoderatoris, vt non possint aliqua ex parte conferri ad Concilia; dicam & quiddam amplius, maius lumen accedit doctrinæ Christianæ ex Catechismo puerili; quàm ex omnibus Cõcilijs. *Et infra:* Et quid opus est verbis, etiam si omnium Synodorum decreta possent per infundibulum demitti in tuum corpus, tamen nondum esses Christianus, quia nimis parum conferunt. *Egregia sanè conclusio, & digna tam graui Theologo, qui paulò antè tam seriò videbatur Concilij generalis iudicium appellare. Omitto quod dicit de II. III. & IV. Synodo, cùm similia sint prioribus, & ego breuitati studeam.*

Venio igitur ad ea mendacia, quæ ad extenuandam Concilij Tridentini auctoritatem aduersarii sine vllo pudore effutiunt, nec tamen omnia, nec etiam plurima, id enim infiniti operis esset, sed pauca de multis proferam: Illi Sycophantæ, *inquit* LVTHERVS *in libro de Conciliis*, qui parasitantur, Papæ, adeo sunt dementati, vt hoc paradoxum audacissimè defendant, Concilia potestatem habere condendi nouos articulos fidei, & mutandi veteres. *At qui sunt isti Sycophantæ? Cur nemo nominatur? vbi, quando, quo teste dixerunt, aut scripserunt, posse à Conciliis fidei articulos immutari?*

Matthias ILLYRICVS *in libro de norma ac praxi Concilii Tridentini:* Clamant illi, *inquit*, Concilij scilicet Patres, Ecclesiam, id est, Pontificem cum suis spiritualibus esse supra Scripturam, & Papam posse ex plenitudine potestatis contra Apostolum, & totum vetus Testamentum dispensare *Hæc ille. Sed exstat Concilium, legatur diligenter, nusquam inuenientur eiusmodi portenta.*

Martinus KEMNITIVS *in examine Concilii Tridentini, ita diues mendaciorum est, vt quatuor sententiolis, quinque mendacia comprehenderit:* Dicunt, *inquit*, Patres, videlicet Concilii, quòd Papa habeat voluntatem pro ratione, in his, quæ vult; quòd possit formam Sacramentorum ab Apostolis traditam immutare, quòd contra epistolas Pauli possit statuere, quòd dispensare possit contra quatuor prima Concilia, & contra verba Euangelii. *Quis crederet tam impudentes homines*

reperiri potuisse, qui de Tridentino Concilio tam audacter mentirentur, cùm & ipsius acta passim legantur, & adhuc viuant plerique eorum, qui ipsi per se Concilio interfuerunt.

Sed restat adhuc aliud splendidum omnino, & sæpius repetitum aduersariorum mendacium. Multis de caußis Lutherani HOSIVM *Cardinalem, virum æterna memoria dignum, implacabili odio persequuntur, sed eo præcipuè, quòd Legatus Apostolicæ sedis Concilio Tridentino præsederit, atque eidem Concilio industria & sapientia sua non parum ornamenti, atq; etiam emolumenti contulerit. vt igitur simul, & Legati, & Synodi auctoritatem deprimerent, verba quædam, quæ is Cardinalis in libro de expresso verbo Dei, nomine Schuuenckfeldij hæresiarchæ protulerat, et ideo protulerat, vt indicaret, quàm tetri errores ex Lutherana hæresi, quasi venanti fructus ex corrupta radice pullulassent; illa, inquam, verba, tanquam si Cardinalis ipsius sententiam continerent, boni isti viri magna cum exetratione vbique disseminauerunt; ac primum in lib. Protestationis XXXIV. Ministrorum, ita legimus:* Sed iam audiamus istius gloriosi gubernatoris præsentis conciliabuli verba, quomodo, & secundum quam regulam ille cum suis sodalibus velit de Ecclesiæ & religionis controuersijs iudicare, & statuere: sic enim in blasphemiæ verba erumpit, inquiens: Nos verò Dei de cœlo sententiam exspectabimus, ac tum istos pro sua, non pro Scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam Scripturas facessere iubebimus. Non oportet Legis, aut Scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum. vanus est labor, qui Scripturæ impenditur. Scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum, non conuenit Christiano nimium creaturæ addictum esse. *Quibus recitatis subijciunt Protestantes.* Hæc iste nefarius Antichristi Cardinalis Legatus, & impij conciliabuli Gubernator, contra viuentem Deum blasphemat.

ILLYRICVS *verò in libro de norma & praxi Concilij Tridentini, posteaquam illa eadem verba ex libro Cardinalis deprompta repetiuit, ita illi bene precatus est:* Dominus IESVS, *inquit*, obstruat igne infernali ista blasphemia ota Antichristi; & eius mancipiorum, & vindicet gloriam ab eorum tyrannide. *Quid tibi videtur, candide Lector, an non est scelus inauditum, & audacia planè incredibilis in caussa tam atroci, et tam perspicua tam impudenter mentiri? Est in manibus liber, nec vlla est in verbis eius obscuritas, & si testimonium auctoris requiritur, ego ipse doctißimum illum senem aliquando dicentem audiui:* Ego ita sentirem? ego talia scriberem? si mea illa verba essent, verè dignus essem, qui in medio foro cremarer. *Et placuit tamen non vni, aut duobus, sed triginta quatuor simul Ministris verba illa optimi viri in alienum sensum ita detorquere, vt quæ Scuuenckfeldij sunt, Cardinalis ipsius esse crederentur; qui mihi similiter fecisse videntur,*

dentur, ac si aliquis modo contenderet illa blasphema verba Iudæorum de Christo: Ecce homo vorax, & potator vini, non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit, reus est mortis, tolle, tolle, crucifige eum. *atq; alia his similia, non esse verba Iudæorum, sed Matthæi aut Ioannis, quòd in eorum Euangelijs reperiantur. Habes igitur, quàm parui æstiment Concilia aduersarij, & quot fraudibus, & calumnijs eorum auctoritatem eleuare conentur, qui tamen paucis antè annis generale Concilium tanquam vnicum remedium præsentium dissidiorum expetere videbantur:*

SED dicet aliquis fortasse, optabant illi quidem, atque optant etiam nunc generale Concilium, sed non eiusmodi, quale Tridentinum fuit. Ita est, optant illi generale Concilium, sed quale nunquam fuit. Explicat enim conditiones Concilij Philippus Melanchthon in eo libello, quem inscripsit, de caussis cur Lutherani ad Concilium non accesserint. sed potissimum duæ sunt. ALTERA, vt ius suffragij etiam decisiui habeant omnes homines docti, siue sacerdotes, siue laici sint; quod est in Ecclesia Christi ad hunc diem inauditum, nec talis Concilij vllum exemplum proferent, præsertim, cùm doctos homines vocent, qui dum loquuntur, aut scribunt, aliquod verba Græca, aut Hebraica, Latinis admiscent. ALTERA conditio est, vt detur ab Imperatore saluus conductus, non solùm personis, sed etiam caussæ, hoc est, vt nec personæ possint puniri, si nolint obtemperare Concilio, nec fides, & confessio Lutheranorum possit damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint; quæ conditio & cum superiore apertissimè pugnat, & est ipsa per se inepta & ridicula. Nam si nec personæ, nec sententiæ damnari possunt, nihil omnino in Concilio decernetur.

Quorsum igitur attinebat petere, vt etiam laici suffragium habeant decisiuum, si nihil est in Concilio decidendum? Et quorsum tot sumptus, tot pericula, tot labores in Concilio congregando? Quorsum ex toto orbe terrarum Episcopi et Doctores vexantur, vt ad Concilium veniant? Quorsum tot dies in quæstionibus fidei proponendis, discutiendis, definiendis consumuntur: si posteaquam sunt omnia parata, adhuc licet vnicuique Concilij decretum in controuersiam reuocare? Neque Philippus Melanchthon solus hoc docet, docuit ante eũ Martinus Lutherus, docuere post cũ Ioannes Caluinus, Ioannes Brentius, Martinus Kemnitius, Lutherani & Caluinistæ omnes: Capite, *inquit LVTHERVS art. 115. ex quingentis articulis,* hoc Euangelium, quia neque Papæ, neque Concilijs, neque vlli hominum commissum est, vt concludat, quid sit fides. Ideo debeo dicere, Papa tu conclusisti cum Concilijs, nũc habeo ego iudiciũ, an acceptare queam, necne. *Et CALVINVS lib 4. Instit cap. 9. §. 8.* Quoties, *inquit*, Concilij alicuius decretũ profertur, expendi primum diligenter velim, quo tempore habitum sit, qua de caussa habitum, & quo consilio, quales homines interfue-

rint;

rint; deinde illud ipsum, de quo agitur, ad Scripturæ amussim examinari, idque in eum modum, vt Concilij definitio pondus suum habeat, sitque instar præiudicij; neque tamen examen, quod dixi, impediat.

Itaque vult Caluinus, Concilij sententiam, præiudicium, non iudicium esse, deq; ea sententia posse, ac debere quoscunque, & maximè priuatos homines iudicare. Quod idem alijs verbis Kemnitius, Brentius, & ceteri omnes docent. Quid verò est hoc aliud, quàm nolle iudicium vllum fieri? nolle controuersias vnquam finiri? nolle pacem & concordiam, sed bella, schismata, dissensiones, lites vigere perpetuò? Sed bene habet, nisi aliud dicerent, facilius laterent: hæretici certè non haberentur. Nunc verò ita se produnt, vt planè nunc sint cæci, qui eos hæreticos esse non vident; nam cùm hæresis ab electione dicatur, nulla est nota clarior, nullum certius signum hominis hæretici, quàm cum Ecclesiastico iudicio non acquiescit, sed ipse sibi est dux, ipse iudex, ipse dogma proprium eligit, quod sequatur. Fidei, obedientia comes est, mater humilitas. Hæreseos soror, contumacia, mater superbia est.

Quæ cùm ita sint, nostræ iam partes erunt, vt quantum opera, industria, laboris in Ecclesiastica auctoritate labefactanda hostes fidei ponunt, tantum nos in eadem asserenda, ac vindicanda ponamus, & quoniam ea in summo Pontifice, & Episcoporum Concilijs præcipuè cernitur, et nos iam de Pontifice quinque libris, pro ingenij nostri tenuitate, disseruimus, nunc de Concilijs, quanta maxima poterimus claritate, Deo duce atque auspice, disseremus.

INDEX

INDEX LIBRORVM SECVNDI TOMI.

PRIMA
CONTROVERSIA
GENERALIS;

DE CONCILIIS, ET
ECCLESIA MILITANTE.

QVATVOR LIBRIS
COMPREHENSA.

INDEX

LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Concilijs, & Ecclesia.

PRAEFATIO.

LIBER SECVNDVS.

De Conciliorum auctoritate.

XII.

LIBER TERTIVS.

De Ecclesia militante toto orbe diffusa.

LIBER QVARTVS.

De notis Ecclesiæ.

DE CONCILIIS ET ECCLESIA

Liber Primus.

CAPVT PRIMVM.

Ordo Disputationis.

DISSERVIMVS hactenus de capite militãtis Ecclesiæ: nunc de ipsa Ecclesia disserendum erit. Quia verò Ecclesia bifariam cõsiderari potest, vt in Concilijs congregata cernitur, & vt toto orbe terrarum diffusa est: propterea nos quoque primùm de Concilijs, tum de ipsa Ecclesia disputabimus. Præponimus autem disputationem de Concilijs, disputationi de Ecclesia, licet ordo naturæ contrà suadere videretur, quoniam disputatio de Concilijs magis connexa est cũ disputatione de summo Põtifice, quæ iam præcessit, quàm disputatio de Ecclesia.

Igitur controuersia de Concilijs duabus in rebus posita est, in definitione legitimi Concilij, & in eiusdẽ Concilij auctoritate; Hæretici enim huius temporis fingunt nouam formam Conciliorum, & ijs deinde nullam ferè tribuunt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

Itaque in tres partes diuidetur vniuersa disputatio. In PRIMA præmittemus quædam, quæ ipsi disputationi quasi aditum aperiant; qui scripserint de hac materia, quid sit Concilium, quotuplex, quot, & quæ hactenus celebrata sint; quæ omnia tractabimus sine contentione ad modum simplicis narrationis. In SECVNDA definiemus, quid propriè postulet natura legitimi Concilij; vbi tractabitur de materia, forma, fine, & efficiente Conciliorum, necnon de ijs, quæ aduersarij requirũt in Concilijs. In TERTIA disseremus de auctoritate Conciliorum, tum absolutè, tum etiam per comparationem ad Scripturæ, & summi Pontificis auctoritatem.

CAPVT SECVNDVM.

Qui scripserint de Concilijs.

VT igitur ordiamur à primo; de hac materia tractant in primis libri ipsi Conciliorum, qui tamẽ negligenter conseruati sunt, & multis vitijs scatent, quæ corrigenda sunt ex veterum lectione; deinde multa extant in decretis Gratiani, Iuonis, Burchardi, Martini Bracarensis; item pauca quædam legi possunt apud Hilarium libro de Synodis, Isidorum lib. 6. Etymolog. cap. 16. Bedam in lib. de sex ætatibus, in Constantino IV. Freculphum in fine Chronici, Ioannem Psellum & Photium libro de septem Synodis.

A Præter hos veteres scripserunt multi recentiorum, vt Thomas Vvaldensis lib. 2. doctrinal. fidei, cap. 26. & 27. Ioannes de Turrecremata lib. 3. summæ de Ecclesia; Ioannes Gerson in tractatibus varijs de potestate Ecclesiæ & Conciliorum; Dionysius Carthusianus in libris tribus de Concilijs; Ioannes Eckius in Enchiridio; Iodocus Clichtonæus in defensione Concilij Senonensis; & Iodocus Tiletanus in defensione Concilij Tridentini; Ioannes Cochlæus in libro de Concilijs; Ioannes Roffensis contra articulum Lutheri 28. & 29. Caietanus in opusculis; Albertus Pighius lib. 6. hierarch. Ecclesiasticæ; Cardinalis Hosius in explanatione Symboli, cap. 24. & lib. 2. contra pro- B legomena Brentij, Petrus à Soto in defensione suæ Confessionis contra Brentium; Ioannes Antonius Delphinus lib. 2. de Ecclesia; Melchior Canus lib. 2. de locis Thologicis, Hugo in opere inscripto, Synodia Hugonia; Item Iacobatius in opere de Concilijs, & Gaspar Villalpandæus in disputationibus nouem pro Concilio Tridentino; Alphonsus à Castro lib. 4. de hæresibus; Gulielmus Lindanus lib. 5. cap. 7. Panopliæ Euangelicæ.

CAPVT TERTIVM.

De nomine Concilij & origine.

C PORRO Concilij nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis; nam quemadmodum cùm oritur controuersia in Republica, conueniunt in vnum Principes Regni, vel Magistratus, ac statuunt quid facto opus sit: Ita in Ecclesia cùm oritur controuersia aliqua de religione, cõueniunt Præsules Ecclesiarum, & simul collatis sententijs, statuunt quod bonum videtur. Ita actum videmus Act. 15. vbi primùm cœperunt Concilia Christiana celebrari, ac deinceps singulis ætatibus.

Hanc autem originem Conciliorum, etsi Albertus Pighius lib. 6. de cœlesti hierarchia, cap. 1. contendat, D esse planè humanam, & naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est diuinam esse. Nam Concilium Chalcedonẽse in epistola ad Leonem, & VI. Synodus, actione 17. & Celestinus Papa in Epistola ad Concilium Ephesinum, & Concilium Toletanum III. non procul ab initio, docent Concilia esse demonstrata à Christo in illis verbis, Matth. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio illorũ sũ.*

Deinde, credibile est Apostolos, qui pleni erant Spiritu sancto, non nisi ipso Spiritusancto admonente primum Concilium congregasse, vnde etiam dicunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, Actor. 15. Præterea, etsi ratio naturalis dictat, vt in rebus dubijs Princeps consulat homines peritos, tamen vt soli Episcopi conuocentur, & ij non sint consiliarij, sed iudices, non videtur solius humanæ rationis inuentum. Deniq; cer-

tum est Conciliorum celebrationem, quę omnibus seculis in Ecclesia fuit de Apostolica traditione descendere; Apostolicas vero traditiones ego quidem humana inuenta appellare non auderem. Sed hactenus de origine. Nunc de nominibus vno verbo.

Nomen Latinum Concilij, inuenitur passim in Testamento veteri, & nouo, pro congregationibus Iudęorum, sed Grecè nomen, id est, σύνοδος, non inuenitur in Scripturis, vbi enim Latinè legimus Concilium, in Gręco textu vbique est συνέδριον vel συναγωγὴ. Inuenitur autem nomen Synodi primùm in canonibus Apostolorum can. 38. vbi iubentur Episcopi singulis annis bis Concilia celebrare. Deinde inuenitur apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 23. ac deinceps in omnibus auctoribus.

CAPVT QVARTVM.

Partitio Conciliorum duplex.

SVNT autem quatuor genera Conciliorum: quędam enim sunt generalia, quædam nationalia, quædam prouincialia, & quædam diœcesana. Membrorũ trium primorum meminit Augustinus libro 2. de Baptismo contra Donatistas, cap. 3. vbi dicit Concilia prouinciarum, vel etiam maiora, qualia sunt regionum, emendari à Concilijs plenarijs. Vltimi membri meminit Concilium Toletanum IV. cap. 25.

GENERALIA dicuntur ea, quibus interesse possunt & debent Episcopi totius orbis, nisi legitimè impediantur, & quibus nemo rectè præsidet, nisi summus Pontifex, aut alius eius nomine. Inde etiam dicuntur œcumenica; id est, orbis terræ Concilia.

NATIONALIA dicuntur, in quibus conueniunt Archiepiscopi, & Episcopi vnius regni, vel nationis, quibus præest aliqs Patriarcha, vel Primas, qualia sũt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, de quibus illud notandum est, ea, licet sint reuera distincta à generalibus, & prouincialibus; tamen vtrorumq; nominibus interdum appellari.

Vocantur enim sæpe Concilia VNIVERSALIA, vt patet ex Concilijs Romanis sub Symmacho, vbi semper dicitur: *Symmachus Concilio generali præsidens*: & tamen aderant solum Episcopi Italiæ. Sic in Concilio Toletano III. cap. 18. dicitur: *Præcipit hæc sancta, et vniuersalis Synodus*; & tamen solùm aderant Episcopi Hispaniæ. idem patet ex Cõcilio IV. Carthaginensi. Dicuntur ergo ista generalia, siue vniuersalia, quia sunt generalia in eo regno, non autem absolutè. Dicuntur autem prouincialia ista eadem à Gratiano dist. 3. can. Porro. quia certis prouincijs continentur, non autem ad omnes Christianos pertinent, sicut vere generalia.

PROVINCIALIA dicuntur, in quibus conueniunt tantùm Episcopi vnius prouinciæ, quibus præest Archiepiscopus, siue Metropolitanus, & huius generis sunt plurima in tomis Conciliorum. De his videtur loqui VII. Synodus actio. 3. cùm ait, se amplecti etiam decisiones localium Conciliorum.

DIOECESANA sunt, in quibus conueniunt tantùm Presbyteri vnius Episcopatus, & ijs Episcopus præest. cuius generis paucissima exstant, nec immeritò; nam vix dici possunt Concilia, cùm in eis ordinariè nullus sit, qui iurisdictionem habeat, præter vnum Episcopum qui præest.

ALTERA partitio Conciliorum complectitur item quatuor membra: quædam enim sunt ab Apostolica sede approbata atque ab Ecclesia vniuersa recepta, quædam omnino reprobata, quædam partim approbata, partim reprobata, quædã nec approbata, nec reprobata. Quod membrum postremum in Concilijs particularibus potissimùm locum habet.

CAPVT V.

Concilia generalia approbata.

CONCILIA generalia approbata numerantur huc usq; decem & octo. PRIMVM est NICÆNVM, quod quidẽ celebratũ est ab anno Dñi CCCXXVII. vsque ad annum CCCXXX. qui fuit annus XV. Syluestri Papę, & vicesimus Constantini Imperatoris; cõuenerunt Episcopi CCCXVIII. è quibus erant Patriarchæ, Alexander Alexandrinus, Eustathius Antiochenus, Macarius Hierosolymitanus, & Metrophanes Constantinopolitanus, quamuis hi duo postremi non erant eo tempore Patriarchæ, sed diu postea eam dignitatem adepti sunt. Quidam etiam Metrophanem non per se, sed per legatum Alexandrum, qui postea ei successit in Episcopatu adfuisse volunt. Vide Metaphrastem in oratione de rebus gestis apud Nicæam. Ac duæ potissimum controuersiæ definitæ sunt: Vna de die Paschatis: Altera de Diuinitate Christi aduersus hęresim Arianorum, ipso Ario Principe hæreseos, post annos decem in latrinis dum aluum purgaret, fœdè defuncto.

Sed quia hæc omnia in dubium reuocari possent propter discrepantes scriptorum sententias, paucis singula demonstranda sunt. PRIMVM, de tempore Concilij mira est opinionum varietas, sed veritas nostræ sẽtentiæ hac ratione confirmari potest. Constat Concilium Nicęnum finem accepisse anno XX. Imperij Cõstantini. Id enim scribit Eusebius lib. 3. de vita Constantini, & Socrates lib. 1. historiæ, cap. 11. cœpit autem Constantinus imperare anno Christi CCCXI. vt ex Chronico sancti Hieronymi, ex Gregorio Haloandro, alijsque Chronologis patet. Efficitur igitur, vt anno Christi CCCXXX. fuerit annus Constantini XX. & finis Nicæni Concilij.

ITEM inchoatum est Concilium Paulino, & Iuliano consulibus, vt Socrates refert libro 1. capite 9. aliàs 13. & Nicephorus lib. 8. cap. 26. Durauit autem annis tribus, vt idem Nicephorus ibidem testatur. Porro consulatum Paulini, & Iuliani Cassiodorus annotauit anno XVII. Constantini, ex quo sequitur finitum Concilium fuisse anno XX. eiusdem, proinde inchoatum anno Christi CCCXXVII. finitum anno CCCXXX. Sanè Onuphrius Panuinus, quia consulatum Paulini, & Iuliani ponit anno Christi CCCXXV. hoc ipso anno ponit initium Synodi Nicænæ.

DEINDE incidisse Concilij tempus in Syluestri Pontificatum, non Syluestri & Iulij, vt Photius docet in libro de septem Synodis, vel Iulij solius, vt Sozomenus scribit lib. 1. cap. 16. & ex Sozomeno Caluinus lib. 4. Institut. cap. 7. §. 1. & Ioachimus Camerarius in historia Nicænæ Synodi, vbi se diligentissimum scriptorum veterum lectorem fuisse affirmat, facilè demonstrari potest. Nam, vt suprà diximus, anno vicesimo Constantini, finis Concilio impositus est, quod etiam fatetur Camerarius libro citato. Syluester autem creatus est Pontifex anno sexto Constantini, ut ex Chronico Eusebij, ac Hieronymi patet, & sedit in Apostolica sede supra XX. annos, vt Damasus, Onuphrius, & omnes omnino scriptores testantur: Igitur annus XX. Constantini, & finis Nicæni Concilij in Syluestri Pontificatum necessariò incidit.

Præterea Milthiades Syluestri prædecessor sedit eodem Constantino imperante, vt testantur Optatus lib. 1. cõtra Parmenianum, & Augustinus in epist. 162. & 165. & ipse etiam Constantinus apud Eusebium lib. 10. hist. cap. 5. non igitur potuit Syluester nisi post in-

choatum

choatum Constantini imperium Apostolicam sedem A adipiscer; tenuit autem eam omnium consensu supra XX. annos: Ergo vicesimo anno Constantini, qui fuit postremus Nicæni Concilij, non Iulius, sed Syluester Apostolicam sedem moderabatur. Quare rectè Damasus in Pontificali, Hieronymus in Chronico, Theodoretus lib. 1. hist. cap. 3. sexta Synodus, act. 18. & Concilium Florentinum sess. 3. alijque permulti auctores Nicænam Synodum Syluestri Papæ tēporibus factam esse scripserunt.

De NVMERO Episcoporum, qui eidem Concilio interfuerunt, videntur esse sententiæ variæ. Nam Eusebius lib. 3. de vita Constantini dicit conuenisse Episcopos supra CCL. Athanasius lib. de sentētia Nicænæ Synodi ait, fuisse Episcopos plus minus CCC. Eustathius apud Theodoretum lib. 1. cap. 8. hist. dicit nu- B meratos supra CCLXX. Sozomenus lib. 1. cap. 16. ponit circiter CCCX. Vera tamen, & communis, seoteo tentia est, fuisse CCCXVIII. Nam Epiphanius hæresi 69. scripsit, vsque ad sua tempora fuisse conseruata nomina singulorum Episcoporum, & fuisse præcisè CCCXVIII. Hilarius quoque in libro de Synodis propè extremo, & Ambrosius præfatione librorum de fide, mysticum & sacrum dicunt esse numerum Patrū Concilij Nicæni, & multò antea præfiguratum in illis CCCXVIII. militibus, quibus Abraham victoriam de quinque regibus reportauit. Deniq; Hierooymus in Chronicho, Sulpitius libr. 2. hist. Theodoretus lib. 1. capit. 7. & omnes alij constanter hunc numerum ponunt.

Iam verò duas fuisse caussas eius Concilij, quæstio- C nem videlicet de Paschate, & quæstionem de Christi Diuinitate, testātur Eusebius lib. 3. de vita Constātini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ, & Epiphanius hæresi 70. quæ est Audianorum.

Denique, vtrum Nicænum Cōcilium ante mortem probrosam Arij celebratū sit, non est omnino certum, Epiphanius enim hęresi 69. apertè scribit, Concilium post mortem Arij celebratum fuisse: at contrarium scribunt historici. Ruffinus libro 10. capite 13. Socrates libro primo, cap. 19. & 25. & ceteri. neque possunt hę seotētię cōciliari, si dicamus duos Arios fuisse, vt significat Sulpitius li. 2. sacrę historię. Nā etiamsi duo Arij fuerint, vnus tamen est ille, qui perijt in latrinis; hunc autem ipsius Epiphanius ante Concilium, Ruffinus & ceteri post Concilium ponunt. & sanè viden- D tur historici melius sensisse, pręsertim cùm in V. Synodo tractatum sit, an liceat hæreticos post mortem damnare quod certè in dubium venire non potuisset, si Arium iam mortuum Synodus Nicæna damnasset. Sed res non est tanti momenti, vt propterea oporteat nos plus temporis in ea consumere.

SECVNDA Synodus est CONSTANTINOPOLITANA, quæ celebrata est aduersus Macedonium negantē Spiritus sancti diuinitatem, Theodosio seniore Imperatore, ac Damaso summo Pontifice. Conuenerunt autem Episcopi ex diuersis prouincijs CL. è quibus Patriarchæ fuerunt Nectarius Constantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, & Cyrillus Hierosolymitanus.

Porrò tempus Synodi huius secundæ incidit, Pro- E spero teste in Chronico, in Consulatum Gratiani & Theodosij Augustorum, hoc est, in annum Domini CCCLXXXIII. vel in annum sequentem, vt vult Socrates, qui lib. 5. hist. capite 8. scribit, Concilium conuenisse Coss. Syagrio & Eucherio, hoc est in annum CCCLXXXIV. vel si rationem Onuphrij sequaris, in annum CCCLXXXI. quos ex eodem Prospero & Cassiodoro, & alijs constat Cōsulatum gessisse post consulatum Gratiani & Augusti. Psellus in libro de septem Synodis ponit interuallum annorum LVI. inter primam & secundam Synodum. Si autem ad numerum annorum CCCXXVII. quo tempore diximus inchoatam fuisse Synodum primam, addas numerum annorum LVI. efficies numerum anoorum CCCLXXXIII. qui est numerus, quem Prosper in Chronico adnotauit.

Est verò animaduertendum, in hoc Concilio, neminem adfuisse in prouincijs Occidentalibus. Siquidem Damasus Papa Romæ coegerat Synodum Occidentalium, atque ad eum locum inuitauerat Episcopos, qui Constantinopoli coouenerāt, vt eo modo Romæ celebraretur Concilium plenissimum; sed quia patres Orientales iustis de caussis Romam venire non potuerunt, accepit Damasus excusationem eorum, & animis ac sententijs duæ illæ Synodi coniunctæ sunt, ac si vna & eadem fuissent. Atque propter huiusmodi coniunctionem habita est Synodus Constantinopolitana vna ex Oecumenicis & legitimis Synodis. Vide Theodoretum lib. 5. hist. capite 9. & 10.

TERTIA Synodus est EPHESINA I. quæ coacta est Theodosio iuniore Imperatore, & Celestino I. summo Pontifice; conuenerunt Episcopi CC. ex quibus Patriarchæ fuerunt Cyrillus Alexandrinus, qui locū etiam Romani Pontificis obtinebat, Ioannes Antiochenus, & Iuuenalis Hierosolymitanus, quamquam Ioānes, quia se adhuc in itinere cōstituto Concilij decretum factum fuerat, initio dissentire cępit à Cyrillo, postea tamen reconciliati sunt, atque idem senserunt. Caussa Concilij fuit Nestorij Episcopi Constantinopolitani noua hæresis, quæ Christum in duas personas diuidebat.

Celebratum verò Concilium est Basso & Antiocho Consulibus, vt Prosper in Chronico, & Socrates lib. 7. cap. 34. indicarunt; is autem erat aonus Domini CCCCXXXIV. Quid sequuti sint Psellus, qui ponit solum interuallum annorum XL. inter secundam & tertiam Synodum, & Onuphrius, qui adnotauit hāc Synodum celebratam anno Domini CCCCXXX. Coss. Theodosio decimum tertium, & Valentiniano tertiū, non possum dicere, pręsertim cùm in ipsa Synodo tomo secundo, ca. 1. disertis verbis legamus Synodum inchoatam post Cōsulatum Theodosij decimū tertium, & Valētiniani tertium; nec ignorare potuerit Onuphrius, non esse idē Coss. Theodosio decimum tertium, & Valētiniano tertiū, & post Cōsulatū Theodosij decimum tertium, & Valentiniani tertium.

Adde, quod Vincentius Lyrinensis in libro de profanis vocum nouitatibus propè extremo, qui ipso tempore vixit, ita loquitur: *Ante triennium ferme in Asia apud Ephesum celebratum Concilium est, viris clarissimis Basso, Antiochoq; Consulibus.* Quid clarius? De tota hac Synodo vide Liberatum in Breuiario, cap. 5. 6. 7. 8. & sequentibus, Socratem lib. 7. cap. 34. Euagriū lib. 1. cap. 4. & ipsam Synodum nuper ex Græco in Latinum sermonem conuersam, ac tomis duobus comprehensam.

QVARTA, Synodus est CHALCEDONENSIS, quæ collecta est aduersum hæresim Eutychetis Archimandritæ, quæ vnam tantùm in Christo naturam asserebat post incarnationem. Acta verò est hæc Synodus Leone I. Pontifice Maximo, & Martiano Augusto, Cōsulatu eiusdem Martiani, vt ipsum Concilium testatur actione prima; incidit autem is Martiani Consulatus in annum Christi CCCCLIV. iuxta computum Matthæi Palmerij, & Gregorij Haloandri, vel CD LII. iuxta Marianum Scotum & Sigebertum, vel CDLI. iuxta Onuphrium in libro de Romanis Pontificib. Psellus XXX. annos interponit inter tertiā & quartam Synodum, sed is, ut superiori numero detraxit annos decem, ac posuit XL. pro L. ita nunc addidit annos decem, ac posuit triginta pro viginti, nisi sit error Librariorum. Porrò Episcopi adfuerunt DCXXX. ex quib. erant Patriarchæ, Dioscorus Alexandrinus, qui tamen mox eiectus est, Maximus Antiochenus, Anatholius Constantinopolitanus, & Iuue-

nalis Hierosolymitanus. Vide Liberatũ in Breuiario, cap. 11. & sequentibus, & Euagrium libro secundo histor. cap. 2. 3. & 4.

QVINTA Synodus generalis non est, vt multi putant, ea quæ sub Agapeto & Menna celebrata est, quæ que in secundo tomo Conciliorum sub nomine quintæ Synodi quatuor actionibus continetur, siquidem illa particularis fuit, & quintam Synodum antecessit, vt disertis verbis docent Ioannes Zonaras in vita Iustiniani, & Nicephorus lib. 17. cap. 9.

Coacta est autem quinta Synodus vera apud Constantinopolim, Vigilio summo Pontifice, & Iustiniano seniore Imperatore, anno duodecimo post Consulatũ Basilij, vt initio eiusdem Synodi legimus, qui est annus Dominicę incarnationis DLIII. vel DLVI. iuxta Psellum, qui annis CII. vult posteriorem esse quintam Synodum quarta. Conuenerunt Episcopi CLXV. vt idem Psellus tradit, è quibus erant Patriarchæ Eutychius Constantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, & Eustochius Hierosolymitanus, qui tamẽ non per se, sed per Legatos interfuit. Summus autem Pontifex, nec per se, nec per Legatos interfuit. Synodum tamen per libellum confirmauit, vt Nicephorus scribit libro 17. capite 27.

Caussa congregandi Concilij fuit Origenis hæresis, quæ tũc inualescebat. Itaq; damnatus est Origenes, & simul Dydimus & Euagrius eius sectatores: necnon Theodori Mopsuesteni, & Theodoreti Cirensis scripta, & epistola, quæ dicebatur Ibæ ad Marim Persam. Vide de hac Synodo Zonaram loco citato, Nicephorum lib. 17. cap. 27. sanctum Gregorium lib. 1. epist. 24. Euagrium lib. 4. ca. 38. & Liberatum in Breuiario, cap. 23. & 24. tametsi quæ Liberatus dicit valde cautè legenda sunt; aut enim non sunt ipsius, aut ipse falsa alia relatione deceptus fuit. Certè nõ congruunt cum aliorum Catholicorum Patrum narrationibus.

SEXTA Synodus celebrata est apud Constantinopolim anno duodecimo Constantini IV. teste Paulo Diacono in vita eiusdem, qui quidem erat annus Domini DCLXXXI. vel DCLXXXV. iuxta Psellum, qui annos CXXIX. ponit inter quintam & sextam Synodum. Quod verò in ipso Concilio passim adscribitur annus XXVIII. eiusdem Constantini, non est error Typographorum, ut censet Illyricus Cent. 7. cap. 9. Nam etiamsi non imperauit Constantinus post mortẽ patris, nisi annis XVII. tamen imperauit etiam annis multis cum patre suo, vt Zonaras significauit, dum illũ ait ab ipso patre coronatum fuisse ante discessum in Siciliam. Itaq; Concilium numerat annos Constantini à prima coronatione. Paulus uerò Diaconus à morte Constantis patris Constantini.

Conuenerunt Episcopi CCLXXXIX. ut idẽ Paulus Diaconus testatur, & consentit numerus, qui habetur in VII. Synodo, act. 3. Beda tamen in libro de sex ætatibus, prope finem, Rhegino lib. 1. Ado Viennẽsis, & Freculphus in Chronico, solùm centum quinquaginta Patres numerãt. Patriarchæ fuerunt duo, Georgius Cõstantinopolitanus, & Macarius Antiochenus. Nam Alexandrinæ & Hierosolymitanæ Ecclesiarum solùm Legati quidam adfuerunt. Summus quoq; Pontifex Agathoñ Legatos suos interfuit, & p̃sedit. In ea Synodo damnata est hæresis eorum, qui unam tantùm in Christo uoluntatem esse volebant. Vide de hac Synodo præter citatos auctores, Albertum Pighium in Diatriba, & Franciscum Turrianum in Apologia pro VI. & VII. Synodo. Albertus enim has duas Synodos sextam & septimam, vt modò extant, adulterinas, & supposititias esse concedit. Contra Turrianus veras & germanas esse docet. Quid nobis verius videatur in libro quarto de Pontifice, capite 11. iam explicauimus.

SEPTIMA Synodus apud Nicæam congregata est anno VIII. Constantini & Irenæ, vt scribunt Paulus Diaconus lib. 23. rerum Romanarum, & Cedrenus in compendio historiarum. Fuit autem is annus Christi DCCLXXXI. si Paulo Diacono credimus, vel DCCLXXXVI. si credimus Cedreno. Onuphrius ponit annũ Cõstantini X. & Christi DCCLXXXIX. Psellus annos duntaxat LX. inter sextam & septimam Synodum esse volunt; quod nullo modo cum veritate cohæret. Ideo quidam mendum esse putant Librariorum, ac Psellum ipsum annos centum scripsisse. Conuenerunt Episcopi, vt idem Psellus habet CCCL. è quibus Patriarcha vnus fuit Tharasius Constantinopolitanus, ceterorum Patriarcharum solùm Legati adfuerunt. Adrianus Papa per Legatos suos præsedit, ac vnà cum reliqua Synodo eos damnauit, qui sacras Christi & Sanctorum imagines omni honore spoliabant. De hac Synodo vide, si placet, quæ nos disseruimus, cum ageremus de Concilio Francofordiensi, in disputatione de cultu imaginum.

OCTAVA Synodus est Concilium IV. CONSTANTINOPOLITANVM, quod celebratum est Adriano II. summo Pontifice, & Basilio Augusto, anno tertio eiusdem Basilij, vt in ipsa Synodo, act. prima significatur, qui annus erat Domini DCCCLXX. Conuenerunt Episcopi CCCLXXXIII. è quibus vnus Patriarcha Photius, ac deinde Ignatius Constantinopolitanus, ceteri per Legatos adfuerunt.

Est autem hoc loco animaduertẽdum, tres Synodos in caussa Photij Constantinopoli celebratas. VNA, tẽpore Nicolai I. Pontificis, & Michaelis Imperatoris celebrata est, in qua depositus fuit Ignatius, & ordinatus Photius. cuius Synodi meminit Zonaras in vita Michaelis; nec est dubium, hanc fuisse profanam Synodum, vt patet ex epistolis Nicolai I. & Adriani II.

ALTERA Synodus est ea, quam nos diximus octauam, quæ exstat, quamuis imperfecta, in tomis Conciliorum, in qua deposito Photio, iterum restitutus est Ignatius, atque huius Synodi meminit Zonaras in vita Basilij Imperatoris.

TERTIA est ea, quam tempore eiusdem Basilij celebrauit per Legatos suos Ioannes VIII. Adriani successor, in qua Synodo, defuncto iam Ignatio, iterum restitutus est Photius, &, si vera sunt, quæ Græci dicunt in Concilio Florentino, sess. 6. & quæ refert ex hac Synodo Franciscus Turrianus in lib. de actis VI. VII. & VIII. Synodi, rescissa planè acta pręcedẽtis Synodi, sub Adriano, quin ẽt statutũ, vt tolleretur de Symbolo illa particula (FILIOQVE) sed id nullam hẽt verisimilitudinem. Idcirco facilè mihi persuadeo, aut esse omnia cõficta, quę dicuntur de Ioanne VIII. vt S. Antoninus docet in Summa historiali, part. 3. tit. 22. cap. 13. §. 10. aut certè verum quidem esse, Photium à Ioanne VIII. per Legatos restitutum in sedem Constantinopolitanam post mortem Ignatij; at cetera supposititia et adulterina esse, & à Gręcis conficta, vt ex Manuele Calleca Turrianus ostendit libro citato.

Confirmor autem in hac sententia, tum quia Zonaras meminit quidem restitutionis Photij, nõ autem abrogationis Concilij VIII. nec ablationis illius particulę (*Filioq;*) ex Symbolo; tum etiam, quia Gręci in Concilio Florentino sess. 6. nõ agnoscunt pro Synodo Oecumenica Cõcilium illud sub Ioanne VIII. etsi illis multum prodesse potuisset, si legitimum & germanum Cõcilium fuisset. Atq; hactenus de Concilijs Oriẽtalibus, nunc addemus breuiter Occidentalia.

NONVM Concilium est LATERANENSE Primum, Episcoporũ DCCCC. & amplius, anno MCXXIII. cõtra Saracenos, pro recuperanda terra sancta, tempore Calisti II. & Henrici V. Imperatoris. Platina, Onuphrius. non exstat.

DECIMVM est LATERANENSE II. Episcoporum mille, anno MCXXXIX. contra Antipapas, & pro iure Cleri, tempore Innocentij II. & Lotharij Imperatoris

peratoris

peratoris. Platina, Onuphrius. non exstat.

VNDECIMVM est LATERANENSE III. Episcoporum ferè CCC. pro reformatione Ecclesiæ, & contra VValdenses, anno MCLXXX. tempore Alexandri III. & Friderici I. Imperatoris. Platina, Onuphrius, item Gulielmus Tyrius, qui interfuit, libro 20. de bello sacro, capite 26.

DVODECIMVM est LATERANENSE IV. Patrum MCCLXXXIII. ex quibus erant Episcopi CD LXXIII. anno MCCXV. contra varias hæreses, & pro terra sancta, tempore Innocentij III. & Friderici II. Matthæus Palmerius, Onuphrius, Platina.

TERTIVM DECIMVM est LVGDVNENSE Primũ, anno MCCXLV. cõtra Imperatorem Fridericum, & pro terra sancta, tempore Innocentij IV. & Friderici II. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exstant huius Concilij aliqua decreta in Sexto decretalium.

DECIMVMQVARTVM est LVGDVNENSE II. Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi erant D. anno M. CCLXXIV, contra errorem Græcorum, tempore Greg. X. & Rodulphi Imperatoris. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio quædam in Sexto decretalium.

DECIMVMQVINTVM est VIENNENSE, Episcoporum CCC. anno MCCCXI. contra varias hæreses, tempore Clementis V. & Henrici VII. Imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio decreta, quæ dicuntur Clementinæ.

DECIMVM SEXTVM est FLORENTINVM. (Omitto Pisanum, Constantiense, & Basileense de quibus postea) anno MCDXXXIX. Patrum CXLI. qui subscripserũt, & multorum aliorum, qui ante subscriptionem discesserant; vt in fine Concilij annotatur, contra errores Græcorum, tempore Eugenij IV. & Alberti Imperatoris. Matth. Palmerius, Platina.

DECIMVM SEPTIMVM est LATERANENSE V. Patrum CXIV. contra schismata, & pro varijs negotijs, tempore Iulij II. & Leonis X. & Maximiliani Imperatoris, cœpit anno MDXII. finem habuit MDXVII.

DECIMVM OCTAVVM est TRIDENTINVM, anno MDXLV. inchoatum, anno MDLXIII. finitum, contra hæreses Lutheranorum, tempore Pauli III. Iulij III. ac Pij IV. & Caroli V. ac Ferdinandi Imperatorum. Numerus Patrum his verbis describitur à Gaspare Villalpandæo, disputatione quinta de Concilio Tridentino: *Adsunt*, inquit, *sex Cardinales. quatuor Legati, Patriachæ tres, Archiepiscopi triginta duo, Episcopi ducenti vigintiocto, Abbates quinq., Generales ordinum ministri septem, Episcoporum procuratores plurimi.*

Ex his Concilijs nullum est, quod non sit à Pontifice probatum, & à Catholicis recipiatur; nã de primis octo Concilijs patet ex decreto, dist. 16. can. Sancta octo. De nouem sequentibus Synodis, ex eo patet esse probatas, quòd in eis præfuerit summus Pontifex. De vltima patet ex confirmatione Pij IV. At Græci tantũ recipiunt prima septem Concilia, vt notum est ex Cõcilio Florentino sess. 5. & 6. Lutherani autem tantum recipiunt prima sex, vt patet ex Magdeburgensibus, Centur. 8. cap. 9. & Centur. 9. cap. 9. Eutychiani, qui adhuc inueniuntur in Asia, tantùm recipiunt prima tria. Nestoriani, qui etiam in Oriente reliqui sunt, tantùm recipiunt prima duo. Trinitarij, qui in Hungaria & Polonia nunc versantur, nullum recipiunt.

CAPVT VI.

Concilia generalia reprobata.

PRIMVM generale opinione Arianorum reprobatum, est Concilium Antiochenũ anno CCCXLV. in anno quinto Constantij, vt dicitur à Socrate lib. 2. cap. 5. & Sozomeno lib. 3. cap. 5. in quo damnatus est Athanasius, & via patefacta ad euersionem Concilij Nicæni Primi.

A NOTANDVM est autem, à summa Conciliorum, & ab alijs confundi hoc Concilium cum alijs quibusdam. sex enim fuerunt Concilia Antiochena. Primũ & secundum contra Paulum Samosatenum, tempore Dionysij Papæ. circa annum CCLXIX. Vide Eusebium lib. 7. histor. c. 23. 24. 25. & 26. Tertium Arianorum, tempore Iulij I. anno CCCXLV. vt suprà diximus. Quartum est Macedonianorum pro sua hæresi annò CCCLXVII. tempore Liberij Papæ. Hieronymus in Chronico. Quintum est Catholicum prouinciale Episcoporum XXX. cuius canones 25. habẽtur in tomo 1. Conciliorũ. Videtur fuisse tempore Iouiani, & Liberij. Vide Sozomenum lib. 6. cap. 4. Sextum est insertum act. 14. Concilij Chalcedonensis.

SECVNDVM generale est MEDIOLANENSE Episcoporum plusquam CCC. anno CCCLIV. tempore eiusdem Constantij, in quo etiam obliquè fides Catholica damnata est. Ruffinus lib. 10. ca. 20. Socrates lib. 2. ca. 29.

B

TERTIVM generale est ARIMINENSE Episcoporũ DC. sub eodem Constantio anno CCCLXIII. vt notat Hieronymus in Chronico, in quo sublatum est de Symbolo nomen ὁμοούσιος. huius Concilij fuit quasi pars quædam Seleuciẽse in Oriente. Vide Augustinum lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Hieronymum contra Luciferianos. Ambrosium epist. 32. Ruffinum lib. 10. cap. 21. Socratem lib. 2. cap. 29. Basilium epist. 52. ad Athanasium.

QVARTVM est EPHESINVM II. tempore Theodosij iunioris anno CCCCXLIX. in quo, factione Dioscori, occisus est S. Flauianus Episcopus Constantinopolitanus; & Legati Romani Pontificis Leonis fugati, ac demum hæresis Eutychiana confirmata. Rreprobata est hæc Synodus à Leone in epistola ad Clerum & populum Constantinopolitanum; Item ad Theodosium; Item ad Pulcheriam, quæ sunt 22. 23. 24. 25. & Vide Breuiarium Liberati, cap. 12. & Euagrium lib. 1. cap. 9. & 10.

C

QVINTVM est Concilium CONSTANTINOPOLITANVM sub Leone Isauro cõtra sacras imagines anno DCCXXX. qui fuit tertius decimus imperij eiusdẽ. Conciliũ est reprobatum. nã non interfuit vllus Patriarcharũ, excepto S. Germano, qui tamen non consensit, & ideo à sua sede Constãtinopolitana deiectus est.

SEXTVM est Concilium CONSTANTINOPOLITANVM sub Constantino Copronymo, & anno DCCLV. conuenerunt autem Episcopi CCCXXXVIII. sed nullus adfuit Patriarcharum, excepto Pseudoepiscopo Constantinopolitano. Definitum est in Concilio, abolendas esse Christi & Sanctorum imagines. Reprobatum est hoc Concilium in VII. Synodo, act. 6. Vide de his duobus Concilijs Constantinopolitanis Paulum Diaconum li. 21. & 22. rerum Romanarum, & Zonaram in annalibus.

D

Illud etiam obseruabis, hanc Synodum falsò à nonnullis vocari tertiam Ephesinam, vt ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, & à Sixto Senensi lib. 5. bibliothecæ sanctæ annotat. 247. Nam omnes antiqui eam vocant Constantinopolitanam, & id ipsum clarissimè patet ex isto ipso Cõcilio, quod insertum legitur in VII. Synodo, act. 6. Caussa erroris videtur fuisse, quia isti profanæ Synodo præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus.

E

SEPTIMVM est Concilium PISANVM anno MDXI. congregatum ab Imperatore & Rege Galliæ, & aliquot Cardinalib. contra Iulium II. & reprobatum paulò pòst in Concilio Lateranensi sub Iulio II. sess. 2. & 3.

OCTAVVM numerari potest Concilium VVITTEMBERGENSE, quod Lutherani generale vocant, CCC. Pastorum præside Luthero anno MDXXXVI. Vide Cochlæum in actis Lutheri, & Surium in commentario rerum in orbe gestarum anno MDXXXVI.

CAPVT VII.

Concilia partim confirmata, partim reprobata.

PRIMVM generale partim confirmatum, partim reprobatum est SARDICENSE Concilium, Episcoporum CCCLXXVI. anno Domini CCC. LI. tempore Constantij & Iulij I. ex quibus CCC. Episcopi Occidentales fidem Catholicam confirmarunt, quam exponit Hilarius in libro de Synodis, reliqui LXXVI. Episcopi Orientales fidem Arianam scripserunt. Vide Socratem lib. 2. cap. 16. Sozomenum lib. 3. histor. cap. 10. & 11. & Theodoretũ lib. 2. cap. 7. & 8.

SECVNDVM est Concilium SYRMIENSE, quod celebratum est annis quinque post Sardicense, hoc est, anno Domini CCC.LVI. Liberio summo Pontifice, & Constantio Imperatore. In hoc enim Concilio duę formulæ fidei dissentientes inter se editæ sunt. VNAM composuit Græcè Marcus Arethusius, qui postea sub Iuliano illustre martyrium pertulit, quæ quidem ea esse videtur, quam Hilarius in libro de Synodis propè extremo, vt Catholicam explicat. ALTERAM alij composuerunt Latinè plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in libro de Synodis, non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæresis damnata est, quam damnationem omnes Ecclesiæ probauerunt. Vide Socratem lib. 1. ca. 24. & sequentibus, & Sozomenum lib. 4. cap. 5. & 6. vide etiam Epiphanium hæresi 71. qui tamen in eo lapsus videtur, quod Sardicam pro Syrmio acceperit.

TERTIVM est Concilium QVINISEXTVM, in quo continentur canones Trullani. Sciendum est enim ex Tharasio disputante in septima Synodo, action. 4. sextam Synodum, quæ tempore Constantini IV. celebrata est, nullos canones edidisse, sed post annos aliquot tempore Iustiniani Episcopos redijsse Constantinopolim, & in Palatio, quod dicitur Trullum 102. canones edidisse, qui dicuntur Trullani, & à Balsamone vocantur Concilium Quinisextum, quia non est hæc Synodus quinta nec sexta, sed canones addidit quintæ & sextæ Synodo.

Quo tempore hæc Synodus habita sit, non est adeo certum. Nam Theophanes quidam historicus, quem citat Franciscus Turrianus in libro de VI. Synodo, docet celebratam hanc Synodum anno XXVII. à veræ sextæ Synodi dissolutione, nimirum anno secundo Imperij Iustiniani instaurati. At Tharasius in VII. Synodo, act. 4. & Ephiphanius in eadem Synodo, act. 6. tomo 1. dicunt post quinque annos à dissolutione Concilij hos canones editos, quod certè probabilius mihi videtur, nam alioqui non video, quæ fuerit illa erratica Synodus Constantinopoli à Iustiniano habita, tempore Sergij Papæ, & quam idem Papa reprobauit, teste Beda libro de sex ætatibus, Paulo Diacono lib. 6. cap. 4. Othone Frisingensi lib. 5. cap. 13. Rhegione lib. 1. & Adone Viennẽsi in Chronico. nam in anno XXVII. à dissolutione Concilij sexti, non sedebat Sergius, sed Constantinus Papa, & certè Beda, & Tharasius antiquiores Theophane sunt, quin etiam Beda ipso tempore vixit, quo Sergius Papa sedebat.

Hos ergo canones dicimus partim reprobatos, quia non interfuit summus Pontifex, nec per se, nec per legatos, dũ isti canones fierent. Et apertè Sergius Papa, qui tunc sedebat reprobauit erraticã istã Synodum, vt ait Beda in lib. de sex ætatibus in Iustiniano. Partim autem approbatos, quia etsi canones illi ex se nullam vim habeant, tamen aliqui postea probati sunt à Pontifice, aut alijs legitimis Concilijs, qualis est can. 82. de pingẽdis imaginibus, receptus ab Adriano Papa, & VII. Synodo, vt patet ex ipsa septima Synodo, act. 2. & 4. Vide quæ disseruimus aduersus hanc Synodum Quinisextã [li]b. 2. de summo Pontifice, cap. 18.

QVARTVM est Concilium FRANCFORDIENSE, quod celebratum est anno DCC.XC.IV. iuxta Rheginonem lib. 2. Adriano I. Pontifice, & Carolo Magno Rege Francorum, quod Concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitur Christum non esse Filium Dei adoptiuum, & ab eodem reprobatur, quantum ad alteram partẽ, in qua ex errore damnatur septima Synodus. Vide quæ nos diximus in 2. lib. de Concilijs, cap. 9.

QVINTVM est Concilium CONSTANTIENSE Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi amplius CCC. anno M.CD.XIV. inchoatum sub Ioanne XXIII. & anno M.CD.XVIII. finitum sub Martino V. & Sigismũdo Imperatore. Plat. Palmerius, hoc Concilium quantum ad primas sessiones, vbi definit Concilium esse supra Papam, reprobatum est in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo: quantum ad vltimas sessiones, & ea omnia quæ probauit Martinus V. ab omnibus Catholicis recipitur.

SEXTVM est Cõcilium BASILEENSE inchoatũ anno M.CD.XXXI. & continuatum Basileæ, ac deinde Lausannæ vsq; ad annum M.CD.XLIX. quo tempore cessit Nicolao V. Pontifici, tam Concilium, quàm Papa Felix V. in schismate ab ipso Concilio creatus. Vide acta Concilij, & Bullam annexam Nicolai V. Pontificis. Huius Concilij nihil est ratum & probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia Ecclesiastica, quæ à Concilio factæ fuerant, quas (pacis & vnitatis gratia) Nicolaus prædictus approbauit. Concilium verò ipsum reprobatur in concilio Lateranensi vltimo, sess. 11.

CAPVT VIII.

De Concilio nec manifestè probato, nec manifestè reprobato.

GENERALE nec approbatum, nec reprobatum, videtur esse Cõcilium PISANVM, quod anno M.CD.IX. deposuit Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Alexãdrum V. siquidem S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 5. §. 2. & 3. summæ historialis, asserit, conciliabulum illegitimum, non verum Ecclesiæ Concilium fuisse, & euentus idem ostendisse videtur; cum enim Concilium fuit ad schisma tollendum, & tamen illud non sustulit, sed auxit. Si autem sine dubio fuisset reprobatum, etiam sine dubio Alexander VI. se non sextum, sed quintum appellasset. ADDE, quod est fermè communis opinio, Alexandrum, & qui ei successit, Ioãnem fuisse veros Pontifices. At certè ex tribus, qui tum se pro Pontificibus gerebant, isti maximè vt veri Pontifices colebantur. Hæc de generalibus.

De Cõcilijs particularibus vide tomos Conciliorũ, & Gratiani decretum dist. 16. canon. sexta Synodus, & dist. 20. canon. de libellis. Item Chronicon Onuphrij, & secundum librum Chronographiæ Genebrardi.

CAPVT IX.

De vtilitate vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.

HIs igitur præmissis, explicanda sunt ea quib. legitima Cõcilia constãt, ea verò ad quatuor caussas reduci possunt, ad finem, efficientem, materiam, & formam Conciliorum. Ac vt à fine, quæ prima caussarum est, incipiamus, Primum exponendæ breuiter erunt caussæ, ob quas Concilia celebrari solent; deinde ex ijs iudicandum erit, vtrum Conciliorum congregatio sit necessaria, an solùm vtilis. Porro caussæ præcipuæ, ob quas Concilia celebrantur, sex numerari solent.

PRIMA

PRIMA caussa est hæresis noua, id est, nunquã antea iudicata pp quã caussam coacta sunt prima septẽ generalia Concilia. Semper.n. Ecclesia tanti fecit periculum nouarum hæresum, vt non putauerit aliter posse resisti, quàm si omnes aut certè permulti principes Ecclesiarum coniunctis viribus, & quasi agmine facto irruerent in hostes fidei.

SECVNDA est schisma inter Romanos Põtifices, hac.n.de caussa celebratum est Cõcilium tẽpore Cornelij. Item aliud tempore Damasi, & rursum alia temporibus Symmachi, Innocentij II. & Alexandri III. & Pisanum, atque Constantiense temporibus Gregorij XII. & Benedicti XIII. nullum enim est potentius remedium, Concilio, vt sæpissimè probatum est.

TERTIA est, resistentia communi hosti totius Ecclesiæ. hoc modo coacta sunt Concilia ab Vrbano II. Calixto II. Eugenio III. alijsq; Pontificibus pro bello contra Saracenos. Item ad deponendum Imperatorem celebrata sunt Concilia à Gregorio III. contra Leonem III. Iconomachum; à Gregorio VII. contra Henricũ IV. ab Innocentio IV. contra Federicum II.

QVARTA caussa est suspicio hæresis in Romano Põtifice, si fortè accideret, vel etiam tyrannis incorrigibilis; tunc enim deberet congregari generale Conciliũ, vel ad deponendum Pontificem, si inueniretur hæreticus, vel certè ad admonendũ, si in moribus videretur incorrigibilis: nam vt dicitur in VIII. Synodo, act. vlt. can. 21. debent generalia Concilia cognoscere controuersias circa Romanum Pontificem exortas, non tamen audacter in eum sententiam ferre, ob istam caussam legimus celebratũ Conciliũ Sinuessanum in caussa S. Marcellini, & Romana Concilia in caussa Damasi, Sixti III. & Symmachi, & Leonis III. & IV. quorũ nullus à Concilio damnatus fuit, sed Marcellinus sibi ipse coram Concilio pœnitentiam iniunxit, reliqui se purgauerunt. Vide Platinam, & tomos Conciliorum.

QVINTA caussa est, dubitatio de electione Romani Pontificis. Si enim Cardinales non possent, aut nõ vellent Pontificem creare, aut certè omnes simul perirent; aut aliunde fieret verè dubium, ad quos pertineret eiusmodi electio, ad Concilium generale spectaret decernere de electione futuri Pontificis, quanquam non est verisimile id aliquando euenturum.

SEXTA est reformatio generalis abusuum & vitiorum, quæ in Ecclesiã irrepunt; tametsi enim solus Pontifex põt leges toti Ecclesiæ præscribere, tamen longè suauius res agitur cũ approbãte Cõcilio generali summus Pontifex eiusmodi leges præscribit. Hinc videmus omnia ferè generalia Concilia canones edidisse de reformatione. Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 9. & 10.

CAPVT DECIMVM.

Concilia generalia vtilia esse, & suo quodam modo necessaria, non tamen absolutè, & simpliciter.

EX his caussis, ob quæ Concilia cõgregari diximus, facile erit indicare, sintnè modo vtilia, an ẽt planè necessaria Concilia ad Ecclesiæ conseruationẽ. Et quidem de generalib. Cõcilijs ita statuo, eiusmodi Conciliorũ conuocationes vtilissimas & suo quodã modo necessarias, non tñ absolutè, & simpliciter necessarias esse. Id quod mihi facilè persuadeo, Primum ex eo, quod primis trecentis annis caruit Ecclesia Concilijs generalib. nec tamen perijt. Quemadmodum enim annis illis CCC. Ecclesia sine Concilijs generalib. incolumis mansit, sic etiã potuisset sine dubio alijs CCC. & rursum alijs DC. atque alijs mille permanere; nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreses, multa schismata, multa vitia, atque abusus, quæ tamen omnia Ecclesiam Catholicam, tametsi Conciliorum generalium præsidio destitutam, opprimere non potuerunt.

Deniq; accedit etiam illud, quod nulla ex enumeratis caussis generale Concilium absolutè necessarium esse conuincit. Nam primum emẽdatio vitiorũ & abusuum, (vt à postrema caussa incipiamus) fieri põt satis commodè, tum per leges summi Pontificis, tum per Conciliorum prouincialium decreta, licet suauius id fiat, vt diximus, per Concilia generalia.

Illa autem caussa de electione summi Pontificis fieri non põt, si moraliter, non Metaphysicè loquimur, vt vnquam vsu veniat. Quis enim credat futurum aliquando, vt Cardinales, aut non velint, aut non possint creare Pontificem? quod si etiam id accideret, vix dubium esse posset, ad quos pertineret electio. Nã cùm Romanus Episcopatus euectus sit ad summum Ecclesiæ Pontificatum, eorum sine dubio est, summum Pontificem eligere, quorum est Romanum Episcopum eligere. Quorum autem sit Romanum Episcopum eligere, nõ magis dubiũ esse posset remotis Pontificũ constitutionibus, quàm ad quos pertineat aliarum ciuitatum Episcopos eligere. Sed de hac re alibi dicẽdũ erit.

Illud constat, propter eiusmodi caussam nullum hactenus Concilium generale conuocatum esse. Quod idem de quarta caussa dici potest. Nam propter suspiciones de doctrina, & vita Pontificum, nunquam conuenerunt, nisi prouincialia, aut nationalia concilia: Nec sanè videtur maiori Concilio opus esse; nam dum est verè Pontifex, non potest ab vllo Concilio iudicari, nisi fortè tribuat ipse Concilio potestatem examinandi caussam suam, & sententiam discretiuam, non tamen coactiuam ferendi: hanc autem potestatem æquè potest Papa tribuere Concilio particulari, atque vniuersali.

Iam verò tertia caussa duplici nomine non exigit necessariò generale Concilium; primum, quia non est absolutè necessarium, vt communi hosti, qualis est Turca, resistatur. Si enim Ecclesia conseruari potuit sub immanissimis persecutionibus Neronis, Domitiani, Decij, Diocletiani, cur non posset etiam sub persequutione Turcarum? Deinde quis non videt etiam sine generali Concilio posse bellum indici communi hosti, quẽadmodum sæpe factum est?

Denique nec primam, aut secundam caussam necessariò postulare Concilij generalis conuocationem, testantur præterita tempora. Nam si ad extinguendas septem hæreses celebrata sunt septem Concilia generalia, plusquam centum hæreses extinctæ sunt à sola Apostolica sede, cooperantibus Concilijs particularib. & si vnum schisma sublatum est per generale Concilium Constantiense, schismata supra quinque & viginti sine Concilio generali sublata sunt.

At S. AVGVSTINVS lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 12. affirmat, paucas quasdam hæreses fuisse, ad quas superandas necessarium fuerit conciliũ plenarium Occidentis, & Orientis. Sanctus quoque LEO in epist. 43. ad Martianum, laudat Martianum Augustum, quod Synodum generalem à se postulatã, etiam ipse necessariam iudicauerit.

S. ISIDORVS in præfatione Conciliorum scribit, ante Constantini tempora, Christianam Ecclesiam in varias hæreses diuisam fuisse, quod propter Imperatorum persecutiones non liceret Episcopis Cõcilia celebrare: vbi sine dubio de generalibus Concilijs loquitur. Constat enim ante tempora Constantini, multa Concilia particularia celebrata fuisse, Quare velle videtur Isidorus, Concilia generalia simpliciter esse necessaria ad hæreses extirpandas.

Item S. EVGENIVS Episcopus Carthaginensis, vt Victor testis est, libro secundo de persecutione VVandalica, cùm vrgeretur à Rege Hunerico, vt de fide cũ Arianis Episcopis conferret, respondit, caussam fidei communem esse toti Catholicæ Ecclesiæ, proinde conuocandos esse Episcopos ex omnibus Ecclesiæ partib. ac præcipuè significandam rem totam esse Ecclesiæ

Romanæ, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Qua responsione significauit Eugenius, ad explicandas quęstiones fidei Concilium generale omnino necessarium esse.

Denique, antiqua illa quæstio, essentne rebaptizandi ab hæreticis baptizati, nunquam finiri potuit, donec accessit sententia Concilij generalis, etiamsi multæ pręcessissent Conciliorum particularium, & sedis Apostolicæ definitiones: videtur igitur ad controuersias fidei terminandas simpliciter necessaria Synodus generalis. De qua re sic loquitur S. AVGVSTINVS lib. 1. de Baptismo contra Donatistas, c. 7. *Quæstionis*, inquit, *huius obscuritas prioribus Ecclesiæ temporibus ante schisma Donati magnos viros, & magna caritate præditos Patres Episcopos ita inter se compulit, salua pace, disceptare, et fluctuare, vt diu Conciliorum in suis quibusque regionibus diuersa statuta mutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod saluberrime sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur.* Et cap. 18. *Hoc*, inquit, *de Baptismo pie credamus quod vniuersa Ecclesia à sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamen, si aliud alij, & aliud alij, adhuc de ista quæstione, salua pace, sentirent, donec vniuersali Concilio vnum aliquid eliquatum sincerumq́; placuisset, humanæ infirmitatis errorem excusaret caritas vnitatis.* Et lib. 2. ca. 4. *Nec nos*, inquit, *tale aliquid auderemus asserere, nisi vniuersæ Ecclesiæ concordissima auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio cederet, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata, & declarata per plenarium Cōcilium solidaretur.* Hæc Augustinus.

Sed ad primum testimonium AVGVSTINI, non est difficile respondere; nec enim docet Augustinus, Concilia generalia vllo vnquam tempore fuisse simpliciter necessaria, sed solùm necessaria quodā modo, hoc est, vt suauius, & maturius pax Ecclesijs redderetur. Siquidem Augustinus quo in loco scripsit, ad hęresim quandam, hoc est, Arianam comprimendam, necessarium fuisse Concilium generale, in eodem scripsit, hęresim Pelagianam, aliasque plurimas sine Concilio generali comprimi potuisse. Si autem quæras, quare magis eguerit generali Concilio caussa Arianorum, quàm Pelagianorum, non respondebit Augustinus, quia obscurior fuerit quæstio ab Arianis in Ecclesiam introducta, quàm à Pelagianis, id enim non videtur esse verum, cùm multò plura & clariora sint in Scripturis testimonia pro diuinitate CHRISTI aduersus Arianos, quàm pro peccato originali aduersus Pelagianos: sed quia Pelagianorum hæresis, DEO sic volente ac disponente, breui damnata fuit ab vniuersa Ecclesia, cū summa pace & consensione id ipsum decreuerit Apostolica sedes Romæ, Concilia Orientalium in Palæstina, & Occidētalium in Africa. Hæresis autem Ariana multos Episcopos patronos ab ipso suo exordio habere cœpit, qui non videbantur facilè quieturi, nisi summa totius Ecclesiæ auctoritate obruerentur. Itaq; ad hæresim Pelagianam extinguendam non fuit necessarium generale Concilium, necessarium autē fuit ad extinguendam hæresim Arianam; quoniam illa commodè, & facilè ab Apostolica sede, cooperantib. Concilijs prouincialibus variorum locorum, cōpressa est; hæc autem etsi tandem ab eadem Apostolica sede, & prouincialibus Concilijs comprimi potuisset, non tamen æquè commodè ac facilè.

Idem ad testimonium S. LEONIS responderi potest. Iudicauit enim S. Leo, necessarium Concilium generale Chalcedonēse, vt eius auctoritate destrui posset id, quod perperam egerat Concilium generale Ephesinum secundum. At hanc non fuisse absolutam necessitatem, sed aliqualem duntaxat, perspicuum est ex Concilij Ariminensis irritatione. Fuit enim Ariminense Concilium generale, & frequentissimum, ac longè celebrius Ephesino secundo, & tamen à Pontifice Damaso sine vllius generalis Concilij præsidio irritatum fuit. De qua re vide epistolam Damasi ad A Episcopos Illyrici, & epist. 52. Basilij ad Athanasium.

Eodem modo exponere cogimur testimonium ISIDORI; nam quod ipse ait, ante Constantini imperium Ecclesiam diuisam fuisse in varias hæreses, quia non dabatur Episcopis facultas congregandorum Conciliorum, & eo modo plebium docendarum: si absolutè intelligatur, apertissimè falsum est. Nam & ante tempora Constantini plurimæ hæreses sunt à Concilijs Episcoporum penitus sublatę, & extinctę, & post tempora Constantini, non defuerunt hæreses nouæ, quæ Ecclesiam longissimo tempore vexauerunt. Certè Nestorianæ, & Eutychianæ hæreses nunquam penitus eradicari potuerunt, & tamen post Constantini tempora exortæ sunt, & in ijs extirpandis Concilia generalia sæpius laborarunt. Id igitur solum Isidorus si-B gnificare voluit, tempore Constantini Concilia generalia celebrari cœpisse, atque eam rem ad comprimendas hæreses vtilissimam exstitisse.

Iam verò quid S. EVGENIVS sibi voluerit, explicat ibidem Victor Vticensis. Scribit enim Eugenium mētionem fecisse Concilij generalis, & transmarinarum Ecclesiarum, cùm vocaretur ad conferendum de fide cum Arianis; non quod non essent in Africa viri doctissimi, qui tutò possent committi cum Episcopis Arianis, sed quod existimabat transmarinos doctores, si in Africam venissent, liberius acturos caussam fidei, cum non essent subiecti Regi VVandalorum, cui Africani Episcopi subiecti erant. Nec tamen mentitus est Eugenius, cùm ait, caussam fidei esse communem, & se non posse sine transmarinis Episcopis caussam illā C suscipere; nam etsi absolutè licebat ei conferre cum Arianis de fide, vt sæpe aliàs in eadem regione contulerant Catholici cum Donatistis, tamen non expediebat eo tempore, & proinde nec licebat sine manifesto periculo. Itaque verè non poterat Eugenius sine transmarinis collegis prouinciam illam suscipere, nō quia deerat auctoritas, sed quia deerat oportunitas; nec iniquitas, sed prudentia fuit, tyrāni illius petitionem sententiæ ambiguitate eludere.

Restat VLTIMA illa obiectio, de Baptismo hæreticorum, quæ soluitur duobus modis. PRIMVM enim fortasse non est verum, quod Augustinus putabat, quęstionem illam non potuisse finiri ante Concilij generalis sententiam. Nam Concilium generale primum fuit Nicænum tempore Constantini celebratum. Scri-D bit autem S. HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, illos ipsos Episcopos, qui cum Cypriano decreuerant hæreticos esse rebaptizandos, postea contrariū protulisse decretum. Ex quo colligitur, eos Episcopos tandem sentētiæ Stephani Romani Pontificis acquieuisse, qui tamen omnes mortui sunt ante tempora Nicęni Concilij.

Idem quoque Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, scribit Dionysium Alexandrinum in sententiam Cypriani de rebaptizatione concessisse; quod etiam indicat Eusebius lib. 7. historiæ, cap. 4. & tamen constat eundem Dionysium paulò pòst mutasse sententiam, nec fuisse ausum rebaptizare quendam hominem, quem certò constabat ab hæreticis baptizatum, vt idem refert Eusebius libro 7. historiæ, ca. 8. E Quid, quod ipse etiam Augustinus in epistola 48. ad Vincentium suspicatur Cyprianum retractasse sententiam suam? Itaque probabile est, etiam ante Nicænum Concilium, auctoritate sedis Apostolicæ, quæstionem illam apud omnes Catholicos fuisse finitam, sed etiam si quæstio finita non fuisset vsque ad Concilij plenarij determinationem, vt Augustinus dicit, non tamen inde colligere oporteret, non potuisse finiri; nā licet Apostolicæ sedi cooperantibus prouincialibus Concilijs controuersiam illam finiendi auctoritas nō deesset, maluerunt tamen sancti illi Pontifices differre in tempus aliud magis oportunum absolutam determinationem eius quæstionis, quàm tot magnos viros ab Ecclesia separare: quia verò temporis oportunitas

non

non antè se obtulit, quàm cùm Nicænum Concilium celebraretur; ideirco Augustinus toties repetit, in Cõcilio plenario orbis terræ, quæstionem illam tandem esse finitam.

AT, INQVIES, Stephanus Papa, congregato Concilio quodam particulari, iussit non rebaptizari, & excommunicandos censuit eos, qui rebaptizarẽt, vt scribit Dionysius Alexandrinus, Eusebio teste lib. 7. hist. cap. 4. & Augustinus libro de vnico Baptismo, cap. 14. Igitur quæstionem Papa cum particulari suo Concilio finire voluit, nec potuit. Proinde necessaria videntur omnino Concilia generalia.

RESPONDEO, vt lib. IV. de Pontifice, cap. VII. iam antè respondi, Stephanum quidem iussisse, ne ij rebaptizarentur, qui essent ab hæreticis baptizati, ac censuisse etiam rebaptizatores esse excommunicandos, non tamen re ipsa illos excommunicasse, id quod manifestè colligitur ex multis antiquis auctoribus. Nam ipse inprimis CYPRIANVS in epistola ad Pompeiũ, non ait, Stephanum excommunicasse, sed excommunicandos putasse, qui contrà facerent: *Sacerdotes*, inquit, *Dei veritatem, Christi, et Ecclesiæ vnitatem tuẽtes, abstinendos putat.* Et in epistola ad Iubaianum dicit, se cum collegis suis contrarium sentientibus pacem habere, quod certè non diceret, si aut ab illis ipse excommunicatus fuisset, aut ipse eos excommunicasset: *Nos*, inquit, *quantum in nobis est, propter hæreticos, cum collegis, & Coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus diuinam concordiam, & dominicam pacem tenemus.*

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos de Cypriano sic loquitur: *In communione eorum permansit, qui sententiæ suæ contraierant.* AVGVSTINVS lib. 1. de Baptismo, cap. 7. dicit magnos viros, & Ecclesiæ Patres atque Episcopos, hoc est, Stephanum, & Cyprianũ, salua pace, & caritate dissensisse. PACIANVS epist. 2. ad Sympronianum: *Cyprianus*, inquit, *in concordia omnium, in pace communi, in cõfessorum grege passus est.* VINCENTIVS Lyrinensis in suo libello: *O rerum*, inquit, *mira conuersio, auctores eiusdem opinionis, Catholici; consectatores verò hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filij regni erunt; assertores verò gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium, & Episcoporum, & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum, cum ceteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas & ceteras pestes, quæ illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitãt, in sempiternum neget arsuros esse cum Diabolo?*

CAPVT XI.

Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.

QVAMVIS autem generalia Concilia, non sint absolutè necessaria, tamen Concilia aliqua, siue generalia, siue particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem, vix in quæstionem reuocari posse dubito: Nam si *necesse est, vt veniant scandala*, vt ait Dominus, Matth. 18. & *oportet hæreses esse*, vt Apostolus ait, 1. Cor. 11. certè necesse est etiam, vt in Ecclesia sit certum aliquod iudiciũ, quo & scandala tolli, & hæreses damnari possint, alioqui breui tempore Ecclesia vniuersa in partes scinderetur & periret; Nam *omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur*, Matth. 12.

Etsi verò summus Pontifex iudex est, vice Christi, omnium controuersiarum, eique obtemperare debet fraternitas vniuersa, vt Cyprianus loquitur lib. 1. epi. 3. & nos in libris de Pontifice multis argumentorum generibus demonstrauimus; tamen non debet Pontifex in controuersijs fidei diiudicandis, aut solo suo iudicio fidere, aut exspectare diuinam reuelationem, sed

A adhibere diligentiam, quantam res tanta postulat, & ordinaria media; & tum demum exspectare assistentiam Spiritus sancti, & directionem diuinam.

Porro medium ordinatum, ac proinde necessariũ, esse Concilium, magnum aut paruum, vnum vel plura, prout ipse iudicauerit, facilè probari potest.

PRIMVM ex diuina illa promissione, Matth. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* Hunc enim locum de Concilijs intelligit Synodus Calcedonẽsis in epist. ad Leonem, & aliæ Synodi, quas in sequenti libro adferemus.

SECVNDO, ex facto Apostolorum, qui cùm possent etiam seorsim singuli definire controuersias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium, & à Christo ipso demonstratum, non sine Concilio controuer- B siam de legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt, Act. 15.

TERTIO, ex consuetudine totius Ecclesiæ, atque omnium seculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista cõsuetudo, vt ad res dubias explicandas Concilia Episcoporum haberentur. Et ipsi etiam Romani Pontifices nullam vnquam hæresim nouam sine nouo Concilio damnauerunt, ut cognoscere poterit, qui vel tomos Conciliorum, vel historias Ecclesiasticas euoluere voluerit. Quod autem semper, & ab omnibus factum est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, & reuera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. CYPRIANVS C lib. 2. epist. 1. ad Stephanum: *Necesse*, inquit, *habuimus, conuenientibus in vnum pluribus sacerdotibus cogere, & celebrare Concilium.* GELASIVS in tomo de vinculo anathematis: *Si processit*, inquit, *consensus Pontificis, doceatur à quibus, et vbi ille sit gestus, si secundum Ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si maiorum more prolatus, si competenti examinatione depromptus, vbi proculdubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depulsione Catholici, quia noua est caussa, fieri certissimum est.*

Denique, Concilium Toletanum XI. in ipsa præfatione multis verbis demonstrat Conciliorum in Ecclesia necessitatem. Sed illa summa est, si Concilia desint, necesse esse, vt omnia vitijs, & erroribus continuò re- D pleantur. Itaque & si posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine Concilijs conseruare: tamen secundum ordinariam prouidentiã eius, necessaria Concilia sunt ad bonam Ecclesiæ gubernationem.

CAPVT XII.

Cuius sit congregare Concilia.

EXPOSVIMVS de fine, nunc de caussa efficiente explicemus, oportet. Igitur conuenit inter nos, & aduersarios Concilia Diœcesana ab Episcopo; Prouincialia ab Archiepiscopo; Nationalia à Patriarcha, vel primate conuocari debere. Id enim cum Augusti- E no epist. 217. ad Victorinum, Catholici omnes verum esse fatentur. Idem fatetur Caluinus lib. 4. Institut. ca. 7. §. 8. & Illyricus Cent. 4. cap. 7. col. 534.

At de Concilio generali maxima controuersia est; siquidem Catholici, munus conuocandi Concilia generalia ad Romanum Pontificem propriè pertinere volunt, sic tamen, vt possit etiam alius, Pontifice consentiente, Concilium indicere, quin etiam satis sit, si indictionem factam, ipse postea ratam habeat, & confirmet; at si nec ipse indicat Concilium, nec aliquis alius de eius mandato, uel consensu, nec ipse saltem approbat indictionem, illud non Concilium, sed conciliabulum fore.

Hæretici autem huius temporis eam auctoritatem Imperatori attribuunt. Ita disertè Lutherus libro de Concilijs, pag. 58. vbi etiam dicit, ideo vocari Concilia

vni-

vniuersalia, quia ab vniuersali omnium domino Imperatore cogebantur. CAROLVS Molineus in consilio de Concilio Tridentino non recipiendo, §. 6. inde probat non esse recipiendum Tridentinum Concilium, quia non ab Imperatore, sed à Pontifice indictũ fuit. ITEM libellus Protestantium, quo rationem reddunt, cur ad Concilium Tridentinum non venerint. IDEM docent Caluinus & Magdeburgenses loco notato; nec non Brentius in Prolegomenis contra Petrum à Soto, & ante hos, omnes NILVS in libro de primatu Papæ.

ESSE autem reuera Pontificis, non Imperatoris congregare Synodum generalem; primò demonstrari potest ex diuinis literis; nam Concilium Ecclesiæ nõ est legitimum, nisi congregetur in nomine Christi, vt dicitur Matth. 18. & Caluinus admittit lib. 4. Institut. cap. 9. §. 1. & 2. congregari autem in nomine Christi, nihil videtur esse aliud, quàm congregari auctoritate Christus, hoc est, ab eo, qui à Christo habeat congregandi auctoritatem, nam quod Caluinus dicit, congregari in nomine Christi, esse ita congregari, vt solus Christus præsideat, & nullũ collegam habeat, sed omnes subiectos, nec est secundum Scripturas, nec est nota sufficiẽs ad discernenda legitima Concilia, non est, inquam, secũdum Scripturas; nam in Scripturis, illud, *In nomine*, vbiq; ferè accipitur pro eo, quod est, ex auctoritate, vt Marci vlt. *In nomine meo demonia eijcient*. Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei*. Matth. 7. *Nonne in nomine tuo prophetauimus?* Actor. 4. *In qua virtute, aut in quo nomine hoc fecistis?* Nec vllus fortasse occurret locus, vbi aliquid facere in nomine Christi, significet Christum habere præsidem sine collega. Sed quidquid de hoc sit, illud est certum, non posse hac nota discerni legitima Concilia; nam verum quidem est in legitimo Concilio oportere Christum ita præsidere, vt nullus sit ei collega, sed omnes subiecti; at quis iudicabit, quis discernet, an Christus ita præsideat cùm cogitur Concilium, an non? nec enim Christus visibili forma in Concilijs præsidet.

Respondet CALVINVS, facilè id posse discerni; tunc enim Christum sine collega præsidere, cùm totum consessum verbo, & spiritu suo moderatur; hoc est, cùm nihil de suo capite, sed omnia secundum Scripturæ regulam Episcopi definiunt.

AT hoc ipsum est ambiguum, & obscurum, nam & aduersarij in suis Concilijs, & Catholici in suis affirmant, se nihil ex proprio capite cõminisci, sed omnia ex diuinis literis depromere. Quis igitur iudicabit, vtri verum Concilium faciant? quare si congregari in nomine Christi, est Christum præsidem habere, vt Caluinus exponit, fieri non potest, vt legitima Concilia à non legitimis vlla ratione discernamus. Maneat igitur quod diximus, congregari in nomine Christi, nihil aliud esse, quàm ab eo congregari, qui habet à Christo auctoritatem congregandi.

PORRO, Christus cùm in cœlum ascendit, ac visibilem suam præsentiam Ecclesiæ abstulit, non commisit Ecclesiam gubernandam, ac proinde etiam congregãdam Tyberio, qui tũc imperabat, sed Petro Apostolo, cui dixit: *Pasce oues meas*. Igitur qui congregãtur ab eo, qui Petro succedit, in nomine Christi cõgregantur, non autem ij, qui ab eo congregantur, qui succedit Tyberio. AD HAEC, Petrus & qui Petro legitimè succedit, Pastor est omnium Christi ouium, proinde etiam, Regum, Imperatorum, Sacerdotum, omnes enim comprehendit, qui nihil excepit, cum ait; Simon Ioannis, pasce oues meas. Vnde S. LEO sermon. 3. anniuersario suæ assumptionis. *De toto*, inquit, *mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentiũ vocationi, & omnibus Apostolis, cunctis Ecclesiæ Patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multique Pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus*. At quis non videt, vtrum cõueniat congregare Pastores, an Pastori potius congregare oues? Igitur cùm Pontifex pastor sit, Imperator ouis, non ad Imperatorem, sed ad Pontificem spectabit munus Concilia Episcopalia conuocandi.

SECVNDO, Concilium generale ab eo indici debet ex auctoritate, qui potest omnes cogere, at nullus vnquam Imperatorum totam Ecclesiam subiectam habuit, etiam quoad actiones ciuiles, vt eam habet Pontifex quoad actiones spirituales; nam Imperatores latissimè dominabantur tempore B. Leonis, & B. Prosperi, & tamen tunc maior erat orbis Christianus subiectus Papæ, quam orbis Romanus subiectus Imperatori. Sic enim loquitur S. LEO serm. 1. de sancto Petro & Paulo *Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta* (Roma) *latius præsides religione diuina, quam dominatione terrena*. Et PROSPER libro de ingratis ita canit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Nunc autem Imperator, vix vnius prouinciæ Episcopos ad Concilium cogere posset, nec enim Itali, Hispani, Galli Imperatori subijciuntur, sed habent suos proprios Reges, vel Principes temporales. Quid si nullus esset Imperator, immò etiam nullus Princeps Christianus, num ideo Concilia fieri non possent?

TERTIO, Concilia prouincialia indicuntur à Metropolitano, & nationalia à Primate vel Patriarcha, vt suprà ostẽdimus, etiam testimonio aduersariorum, igitur Concilia generalia non ab Imperatore, sed à summo Pontifice indicenda sunt. Nam si Imperator indicere deberet generalia Concilia, deberet Rex, aut Dux, aut Magistratus ciuilis indicere Concilia prouincialia, vel nationalia. Vt enim se habet Imperator orbis terrarum ad Concilium generale, ita se habet Rex aut Dux vnius prouinciæ ad Concilium illius prouinciæ, vel nationis, quemadmodum igitur fatentur Concilia prouincialia non conuocari à Principe illius prouinciæ politico, sed ab Ecclesiastico, cur non eadem ratione fatentur, Concilia generalia non debere cogi à principe totius orbis terræ politico, sed ab Ecclesiastico? Esse autem Papam Romanum totius orbis Christiani Ecclesiasticum Principem, paulò antè ex magno Leone audiuimus, & nos in libris de Pontifice iustissimè demonstrauimus.

Adde, quod etiam si non esset Romanus Pontifex, verus Princeps, & Monarcha Ecclesiasticus, vt nos docemus, sed esset solum primæ sedis Episcopus, seu primus inter primarios Patriarchas, vt Nilus existimat; adhuc ad eum pertineret ius indicendi Concilia generalia. Primates enim non imperant propriè alijs Episcopis, & tamen quia primum locum inter Episcopos nationis suæ tenent, iure suo Concilia nationalia indicere possunt. Nam ideo Metropolitanus indicit Synodum prouincialem, quia toti prouinciæ præest, at summus Pontifex toti orbi præest, vt patet ex Leone serm. 3. de anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum, & epist. 84. ad Anastasium in fine.

QVARTO probatur, ex illo antiquissimo canone, quo statuitur præter sententiam Romani Pontificis non posse Concilia celebrari. hunc enim canonem Apostolicum esse scribit B. Marcellus Papa in epistola ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ. Eundem renouauit Concilium Nicænum I. vt testatur Synodus Alexandrina in epistola ad Felicẽ, & Iulius I. in epist. ad Episcopos Orientales, cuius meminerunt Socrates lib. 2. cap. 13. Sozomenus lib. 3. cap. 9. & Nicephorus lib. 9. cap. 5. Si ergo sine Romani Pontificis consensu non licet Concilia celebrare, sequitur eius potissimum esse illa conuocare.

CALVINVS respondet loco notato, ex illo canone id solum effici, debuisse vocari ad Synodum etiam Romanum Pontificem, quia erat vnus ex præcipuis Patriarchis. At si ita esset, tunc etiam potuisset fieri canon,

non, ne præter consensum Episcopi Alexandrini, vel Antiocheni cogeretur Concilium; nam isti etiam erāt præcipui Patriarchæ, & Romano Pontifici æquales, vel maiores secundum Caluinum.

Magdeburgenses Centur. 4. cap. 7. col. 533. aliā excogitarunt solutionem. Dicunt enim verba Socratis non significare, præter Romani Pontificis sententiā non debere celebrari Concilia, sed non debere Ecclesias dedicari. Sic enim in Græco habetur, μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. At falluntur Magdeburgenses, nam κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας, non potest significare, dedicare templa, sed canonicū cœtum conuocare, siue Concilium indicere, quomodo loquuntur Marcellus, & Iulius Pontifices, qui Latinè videtur scripsisse, & quomodo in Socrate, & Sozomeno Latinè uertit Cassiodorus in historia Tripartita lib. 4. cap. 9. & 19. quomodo etiam intellexit Nicephorus lib. 9. cap. 5.

Sed clarissimè res tota ex epistola Iulij, quam Socrates adducit, demonstrari potest. siquidem in ea epist. Iulius reprehendit Orientales, quod sine suo consensu Concilium Antiochiæ celebrasent, rationem autem reddere volens, cur meritò eos reprehenderet, istum canonem in medium adducit. Vel igitur canon de Concilij celebratione intelligi debet, vel stultum sanè fuisse Iulium necesse est.. vtrum autem horum sit verius, quis nō videt? Adde, quod nullus veterum meminit eiusmodi canonis, quo prohibentur Ecclesiæ dedicari præter sententiam Romani Pontificis; immò nec fuit vnquam, nec est nunc vsus in Ecclesia istius canonis.

Qvinto probatur, ex Concilio Calcedonensi act. 1. vbi Dioscorus Alexandrinus iubetur non sedere inter Episcopos, eò quòd Synodum facere ausus fuisset sine auctoritate Apostolicæ sedis: *Quod*, inquit, *nunquā licuit, nunquam factum est*. Simile quid habemus in Concilio VII. generali, act. 6. vbi irritū iudicatū est Concilium quoddam Constantinopolitanum, quia sine consensu Romani Pontificis coactum fuisset ab Imperatore.

Sexto probatur, ex Concilio Romano IV. sub Symmacho, in quo cum Rex Theodoricus diceret se Synodum conuocasse, ut iudicaretur caussa Symmachi Papæ: Responderunt Episcopi omnes, à Papa, non à Rege debuisse vocari Synodum, etiam si Papa accusaretur. Rex verò ait, se ex voluntate, & consensu Pontificis Synodum conuocasse; Episcopi verò non prius acquieuerunt, quàm Rex literas Pontificis proferret, & Pontifex ipse præsens testaretur ita esse.

Septimo probatur, testimonio antiquorum Pontificum B. Leo epistola ad Turbium, quæ est 93. cap. 17. *Dedimus*, inquit *literas ad fratres, & Coepiscopos nostros, eisque Concilium Synodi generalis indiximus*. Pelagivs II. in epist. 1. ad Orientales: *Generalium Synodorum conuocandi auctoritas Apostolicæ sedi B. Petri singulari priuilegio tradita est*. Sixtvs III. qui & Pelagium, & Leonem præcessit, in epistola ad Orientales. *Valentinianus*, inquit, *Augustus nostra auctoritate Synodum conuocauit*. Adrianvs II. in epistola ad Basilium Imperatorē, quæ lecta est in VIII. Synodo, act. 1. *Volumus*, inquit, *per tuæ pietatis industriam Constantinopoli numerosum conuocari Concilium*.

His accedat Valentinianus Imperator, qui cum ab Episcopis rogaretur, vt permitteret eis Concilium celebrare, respondit, vt refert Sozomenus lib 6. cap. 7. *Mihi, qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari, sacerdotes, quibus ista curæ sunt, quocunque voluerint loco conueniant*. Accedant vltimò multi alij Canones, qui habentur dist. 17. & plurimæ rationes, quas facit Ioannes de Turrecremata lib. 3. cap. 6. & Concilium Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 11. vbi asseritur, Romani Pontificis esse, generalia Concilia indicere: quod decretum factum est vno anno, antequam Lutherana hæresis nasceretur.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

Svperest argumenta soluere, ex quibus etiam magis confirmabitur veritas. Argumenta Caluini, & Magdeburgensium sumuntur ex indictionibus primorum generalium Conciliorum, quæ ab Imperatoribus, nō à Pontificibus indicta fuere. De Nicæno I. ait Ruffinus lib. 10. historiar. cap. 1. *Tum Constantinus apud urbem Nicænam Episcopale Concilium conuocat*. Constantinopolitanvm I. testatur Theodoretus lib. 5. historiarum, cap. 9. à Theodosio seniore indictum fuisse. Ephesinvm I. testatur Euagrius lib. 1. capit. 2. hist. nutu Theodosij iunioris conuenisse. Chalcedonense, testatur B. Leo epist. 43. & alijs nonnullis, à Martiano Imperatore impetratum. Sardicense quoque ab Imperatore Constantio indictum, testatur Thodoretus lib. 2. cap. 4.

Confirmatur hoc argumentum à Nilo testimonio S. Leonis I. Is enim in epist. 42. ad Theodosium Augustum supplicat Imperatori, vt iubeat intra Italiā prouinciale conuocari Concilium. Confirmant idem argumentum Magdeburgenses testimonio Liberij Papæ, qui apud Theodoretum lib. 2. ca. 16. concessit, in Imperatoris potestate esse conuocare Concilia. Confirmat rursum Carolus Molinæus in consilio de non recipiendis decretis Concilij Tridentini, §. 6. testimonio S. Hieronymi lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum, vbi loquens de Synodo quadam, sic Hieronymus ait: *Dic, quis Imperator hanc Synodum iusserit conuocari?* Addamus quartam cōfirmationem, ex eo, quod simul cœperunt esse Imperatores Christiani, & cogi generalia Concilia; si enim absque Imperatoribus celebrari possunt, cur primis trecentis annis nulla celebrata fuerunt?.

Ad hæc respondeo, Primo ista argumenta posse à nobis meritò contemni; nam aduersarij nostri nolūt argumenta peti efficacia ex traditionibus, aut consuetudine Ecclesiæ, sed solum ex diuinis literis; ista autem argumenta omnia petita sunt ex mera traditione, & praxi Ecclesiastica sine vllo Scripturæ testimonio. Secvndo dico, posse nos opponere consuetudinem cōsuetudini; si enim quatuor aut quinque Concilia Imperatores indixerunt, plura quàm duodecim indixerunt Pontifices, vt aduersarij etiam fatentur. Tertio dico, nullum esse Concilium generale Catholicum à solo Imperatore indictum, id est, sine consensu, & auctoritate Romani Pontificis; id quod breuiter de illis quinque sigillatim ostendo.

Ac primum de Nicæno I. legimus in sexta Synodo, act. 18. Constantinum, & Syluestrum magnam Synodum apud Nicæam congregasse. Damasus quoque in Pontificali scribit, cum Syluestri consensu habitum esse in Nicæa Concilium. Et Ruffinus lib. 10. histor. cap. 1. dicit Constantinum ex sententia sacerdotum Concilium indixisse. Ex quibus non solum habemus quod volumus, sed etiam obiter colligimus falsum esse, quod ait Pighius lib. 6. cap. 1. de Ecclesiastica hierarchia, Conciliorum generalium conuocationem esse inuentum magni Constantini. non enim hoc ipse per se excogitauit, sed sacerdotum sentētiam secuntus est.

De Constantinopolitano I. Theodoretus refert, Theodosium non tam illud indixisse, quàm literas Pōtificis Damasi, quibus Concilium indicebatur, ad Episcopos misisse. Sic enim scribunt Episcopi congregati in illo Concilio ad Damasum Pōtificem apud Theodoretum lib. 5. hist. cap. 9. *Mandato*, inquiunt, *literarū superiore anno a vestra reuerentia ad sanctissimū Imperatorem Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim vsque faciendum nos præparauimus*. Licet ergo Theodosius indixerat Concilium, tamen

indixit

INDEX
LIBRORVM ET CAPITVM.
LIBER PRIMVS.
De Concilijs, & Ecclesia.
PRAEFATIO.

LIBER SECVNDVS.
De Conciliorum auctoritate.

XII.

LIBER TERTIVS.

De Ecclesia militante toto orbe diffusa.

LIBER QVARTVS.

De notis Ecclesiæ.

DE CONCILIIS ET ECCLESIA

Liber Primus.

CAPVT PRIMVM.

Ordo Disputationis.

DISSERVIMVS hactenus de capite militãtis Ecclesiæ: nunc de ipsa Ecclesia differendum erit. Qua verò Ecclesia bifariam cõsiderari potest, vt in Concilijs congregata cernitur, & vt toto orbe terrarum diffusa est: propterea nos quoque primùm de Concilijs, tum de ipsa Ecclesia disputabimus. Præponimus autem disputationem de Concilijs, disputationi de Ecclesia, licet ordo naturæ contrà suadere videretur, quoniam disputatio de Concilijs magis connexa est cũ disputatione de summo Põtifice, quæ iam præcessit, quàm disputatio de Ecclesia.

Igitur controuersia de Concilijs duabus in rebus posita est, in definitione legitimi Concilij, & in eiusdẽ Concilij auctoritate; Hæretici enim huius temporis fingunt nouam formam Conciliorum, & ijs deinde nullam ferè tribuunt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

Itaque in tres partes diuidetur vniuersa disputatio. In PRIMA præmittemus quædam, quæ ipsi disputationi quasi aditum aperiant; qui scripserint de hac materia, quid sit Concilium, quotuplex, quot, & quæ hactenus celebrata sint; quæ omnia tractabimus sine contentione ad modum simplicis narrationis. In SECVNDA definiemus, quid propriè postulet natura legitimi Concilij; vbi tractabitur de materia, forma, fine, & efficiente Conciliorum, necnon de ijs, quæ aduersarij requirũt in Concilijs. In TERTIA differemus de auctoritate Conciliorum, tum absolutè, tum etiam per comparationem ad Scripturæ, & summi Pontificis auctoritatem.

CAPVT SECVNDVM.

Qui scripserint de Concilijs.

VT igitur ordiamur à primo; de hac materia tractant in primis libri ipsi Conciliorum, qui tamẽ negligenter conseruati sunt, & multis vitijs scatent, quæ corrigenda sunt ex veterum lectione; deinde multa extant in decretis Gratiani, Iuonis, Burchardi, Martini Bracarensis; item pauca quædam legi possunt apud Hilarium libro de Synodis, Isidorum lib. 6. Etymolog. cap. 16. Bedam in lib. de sex ætatibus, in Constantino IV. Freculphum in fine Chronici, Ioannem Psellum & Photium libro de septem Synodis.

A Præter hos veteres scripserunt multi recentiorum, vt Thomas Vvaldensis lib. 2. doctrinal. fidei, cap. 26. & 27. Ioannes de Turrecremata lib. 3. summæ de Ecclesia; Ioannes Gerson in tractatibus varijs de potestate Ecclesiæ & Conciliorum; Dionysius Carthusianus in libris tribus de Concilijs; Ioannes Eckius in Enchiridio; Iodocus Clichtouæus in defensione Concilij Senonensis; & Iodocus Tiletanus in defensione Concilij Tridentini; Ioannes Cochlæus in libro de Concilijs; Ioannes Roffensis contra articulum Lutheri 28. & 29. Caietanus in opusculis; Albertus Pighius lib. 6. hierarch. Ecclesiasticæ; Cardinalis Hosius in explanatione Symboli, cap. 24. & lib. 2. contra pro- B legomena Brentij, Petrus à Soto in defensione suæ Confessionis contra Brentium; Ioannes Antonius Delphinus lib. 2. de Ecclesia; Melchior Canus lib. 2. de locis Thologicis; Hugo in opere inscripto, Synodia Hugonia; Item Iacobatius in opere de Concilijs, & Gaspar Villalpandæus in disputationibus nouem pro Concilio Tridentino; Alphonsus à Castro lib. 4. de hæresibus; Gulielmus Lindanus lib. 3. cap. 7. Panopliæ Euangelicæ.

CAPVT TERTIVM.

De nomine Concilij & origine.

C PORRO Concilij nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis; nam quemadmodum cùm oritur controuersia in Republica, conueniunt in vnum Principes Regni, vel Magistratus, ac statuunt quid facto opus sit: Ita in Ecclesia cùm oritur controuersia aliqua de religione, cõueniunt Præsules Ecclesiarum, & simul collatis sententijs, statuunt quod bonum videtur. Ita actum videmus Act. 15. vbi primùm cœperunt Concilia Christiana celebrari, ac deinceps singulis ætatibus.

Hanc autem originem Conciliorum, etsi Albertus Pighius lib. 6. de cœlesti hierarchia, cap. 1. contendat, D esse planè humanam, & naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est diuinam esse. Nam Concilium Chalcedonẽse in epistola ad Leonem, & VI. Synodus, actione 17. & Celestinus Papa in Epistola ad Concilium Ephesinum, & Concilium Toletanum III. non procul ab initio, docent Concilia esse demonstrata à Christo in illis verbis, Matth. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio illorũ sũ.*

Deinde, credibile est Apostolos, qui pleni erant Spiritu sancto, non nisi ipso Spiritusancto admonente primum Concilium congregasse, vnde etiam dicunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, Actor. 15. Præterea, etsi ratio naturalis dictat, vt in rebus dubijs Princeps consulat homines peritos, tamen vt soli Episcopi conuocentur, & ij non sint consiliarij, sed iudices, non videtur solius humanæ rationis inuentum. Deniq; cer-

A tum est Conciliorum celebrationem, quę omnibus seculis in Ecclesia fuit de Apostolica traditione descendere; Apostolicas vero traditiones ego quidem humana inuenta appellare non auderem. Sed hactenus de origine. Nunc de nominibus vno verbo.

Nomen Latinum Concilij, inuenitur passim in Testamento veteri, & nouo, pro congregationibus Iudęorum, sed Gręcè nomen, id est, σύνοδος, non inuenitur in Scripturis, vbi enim Latinè legimus Concilium, in Gręco textu vbique est συνέδριον vel συναγωγή. Inuenitur autem nomen Synodi primùm in canonibus Apostolorum can. 38. vbi iubentur Episcopi singulis annis bis Concilia celebrare. Deinde inuenitur apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 23. ac deinceps in omnibus auctoribus.

CAPVT QVARTVM.

Partitio Conciliorum duplex.

SVNT autem quatuor genera Conciliorum: quędam enim sunt generalia, quædam nationalia, quædam prouincialia, & quædam diœcesana. Membrorũ trium primorum meminit Augustinus libro 2. de Baptismo contra Donatistas, cap. 3. vbi dicit Concilia prouinciarum, vel etiam maiora, qualia sunt regionum, emendari à Concilijs plenarijs. Vltimi membri meminit Concilium Toletanum IV. cap. 25.

GENERALIA dicuntur ea, quibus interesse possunt & debent Episcopi totius orbis, nisi legitimè impediantur, & quibus nemo rectè præsidet, nisi summus Pontifex, aut alius eius nomine. Inde enim dicuntur œcumenica; id est, orbis terræ Concilia.

NATIONALIA dicuntur, in quibus conueniunt Archiepiscopi, & Episcopi vnius regni, vel nationis, quibus præest aliqs Patriarcha, vel Primas, qualia sũt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, de quibus illud notandum est, ea, licet sint reuera distincta à generalibus, & prouincialibus; tamen vtrorumq; nominibus interdum appellari.

Vocantur enim sæpe Concilia VNIVERSALIA, vt patet ex Concilijs Romanis sub Symmacho, vbi semper dicitur: *Symmachus Concilio generali præsidens*: & tamen aderant solùm Episcopi Italiæ. Sic in Concilio Toletano III. cap. 18. dicitur: *Præcipit hæc sancta, et vniuersalis Synodus*; & tamen solùm aderant Episcopi Hispaniæ. idem patet ex Cõcilio IV. Carthaginensi. Dicuntur ergo ista generalia, siue vniuersalia, quia sunt generalia in eo regno, non autem absolutè. Dicuntur autem prouincialia ista eadem à Gratiano dist. 3. can. Porro. quia certis prouincijs continentur, non autem ad omnes Christianos pertinent, sicut vere generalia.

PROVINCIALIA dicuntur, in quibus conueniunt tantùm Episcopi vnius prouinciæ, quibus præest Archiepiscopus, siue Metropolitanus, & huius generis sunt plurima in tomis Conciliorum. De his videtur loqui VII. Synodus actio. 3. cùm ait, se amplecti etiam decisiones localium Conciliorum.

DIOECESANA sunt, in quibus conueniunt tantùm Presbyteri vnius Episcopatus, & ijs Episcopus præest. cuius generis paucissima extant, nec immeritò; nam vix dici possunt Concilia, cùm in eis ordinariè nullus sit, qui iurisdictionem habeat, præter vnum Episcopum qui præest.

ALTERA partitio Conciliorum complectitur item quatuor membra: quædam enim sunt ab Apostolica sede approbata atque ab Ecclesia vniuersa recepta, quædam omnino reprobata, quædam partim approbata, partim reprobata, quædã nec approbata, nec reprobata. Quod membrum postremum in Concilijs particularibus potissimùm locum habet.

CAPVT V.

Concilia generalia approbata.

CONCILIA generalia approbata numerantur hucusq; decem & octo. PRIMVM est NICÆNVM, quod quidẽ celebratũ est ab anno Dñi CCCXXVII. vsque ad annum CCCXXX. qui fuit annus XV. Syluestri Papę, & vicesimus Constantini Imperatoris; cõuenerunt Episcopi CCCXVIII. è quibus erant Patriarchæ, Alexander Alexandrinus, Eustathius Antio- B chenus, Macarius Hierosolymitanus, & Metrophanes Constantinopolitanus, quamuis hi duo postremi non erant eo tempore Patriarchæ, sed diu postea eam dignitatem adepti sunt. Quidam etiam Metrophanem non per se, sed per legatum Alexandrum, qui postea ei successit in Episcopatu adfuisse volunt. Vide Metaphrastem in oratione de rebus gestis apud Nicæam. Ac duæ potissimum controuersiæ definitæ sunt: Vna de die Paschatis: Altera de Diuinitate Christi aduersus hęresim Arianorum, ipso Ario Principe hæreseos, post annos decem in latrinis dum aluum purgaret, fœdè defuncto.

Sed quia hæc omnia in dubium reuocari possent propter discrepantes scriptorum sententias, paucis singula demonstranda sunt. PRIMVM, de tempore Con- C cilij mira est opinionum varietas, sed veritas nostræ sẽtentiæ hac ratione confirmari potest. Constat Concilium Nicęnum finem accepisse anno XX. Imperij Cõstantini. Id enim scribit Eusebius lib. 3. de vita Constantini, & Socrates lib. 1. historiæ, cap. 12. cœpit autem Constantinus imperare anno Christi CCCXI. vt ex Chronico sancti Hieronymi, ex Gregorio Haloandro, alijsque Chronologis patet. Efficitur igitur, vt anno Christi CCCXXX. fuerit annus Constantini XX. & finis Nicæni Concilij.

ITEM inchoatum est Concilium Paulino, & Iuliano consulibus, vt Socrates refert libro 1. capite 9. aliàs 13. & Nicephorus lib. 8. cap. 26. Durauit autem annis tribus, vt idem Nicephorus ibidem testatur. Porro consulatum Paulini, & Iuliani Cassiodorus D annotauit anno XVII. Constantini, ex quo sequitur finitum Concilium fuisse anno XX. eiusdem, proinde inchoatum anno Christi CCCXXVII. finitum anno CCCXXX. Sanè Onuphrius Panuinus, quia consulatum Paulini, & Iuliani ponit anno Christi CCCXXV. hoc ipso anno ponit initium Synodi Nicænæ.

DEINDE incidisse Concilij tempus in Syluestri Pontificatum, non Syluestri & Iulij, vt Photius docet in libro de septem Synodis, vel Iulij solius, vt Sozomenus scribit lib. 1. cap. 16. & ex Sozomeno Caluinus lib. 4. Institut. cap. 7. §. 1. & Ioachimus Camerarius in historia Nicænæ Synodi, vbi se diligentissimum scriptorum veterum lectorem fuisse affirmat, facilè demonstrari potest. Nam, vt suprà diximus, anno vicesimo Constan- E tini, finis Concilio impositus est, quod etiam fatetur Camerarius libro citato. Syluester autem creatus est Pontifex anno sexto Constantini, ut ex Chronico Eusebij, ac Hieronymi patet, & sedit in Apostolica sede supra XX. annos, vt Damasus, Onuphrius, & omnes omnino scriptores testantur: Igitur annus XX. Constantini, & finis Nicæni Concilij in Syluestri Pontificatum necessariò incidit.

Præterea Milthiades Syluestri prædecessor sedit eodem Constantino imperante, vt testantur Optatus lib. 1. cõtra Parmenianum, & Augustinus in epist. 162. & 165. & ipse etiam Constantinus apud Eusebium lib. 10. hist. cap. 5. non igitur potuit Syluester nisi post inchoatum

thoatum Constantini imperium Apostolicam sedem A adipiscer; tenuit autem eam omnium consensu supra XX. annos: Ergo vicesimo anno Constantini, qui fuit postremus Nicæni Concilij, non Iulius, sed Syluester Apostolicam sedem moderabatur. Quare rectè Damasus in Pontificali, Hieronymus in Chronico, Theodoretus lib. 1. hist. cap. 3. sexta Synodus, act. 18. & Concilium Florentinum sess. 3. alijque permulti auctores Nicænam Synodum Syluestri Papæ tẽporibus factam esse scripserunt.

De NVMERO Episcoporum, qui eidem Concilio interfuerunt, videntur esse sententiæ variæ. Nam Eusebius lib. 3. de vita Constantini dicit conuenisse Episcopos supra CCL. Athanasius lib. de sentẽtia Nicænæ Synodi ait, fuisse Episcopos plus minus CCC. Eustathius apud Theodoretum lib. 1. cap. 8. hist. dicit nu- B meratos supra CCLXX. Sozomenus lib. 1. cap. 16. ponit circiter CCCX. Vera tamen, & communis, sententia est, fuisse CCCXVIII. Nam Epiphanius hæresi 69. scripsit, vsque ad sua tempora fuisse conseruata nomina singulorum Episcoporum, & fuisse præcisè CCCXVIII. Hilarius quoque in libro de Synodis propè extremo, & Ambrosius præfatione librorum de fide, mysticum & sacrum dicunt esse numerum Patrũ Concilij Nicæni, & multò antea præfiguratum in illis CCCXVIII. militibus, quibus Abraham victoriam de quinque regibus reportauit. Deniq; Hieronymus in Chronicho, Sulpitius libr. 2. hist. Theodoretus lib. 1. capit. 7. & omnes alij constanter hunc numerum ponunt.

Iam verò duas fuisse caussas eius Concilij, quæstio- C nem videlicet de Paschate, & quæstionem de Christi Diuinitate, testãtur Eusebius lib. 3. de vita Constãtini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ, & Epiphanius hæresi 70. quæ est Audianorum.

Denique, vtrum Nicænum Cõcilium ante mortem probrosam Arij celebratũ sit, non est omnino certum. Epiphanius enim hęresi 69. apertè scribit, Concilium post mortem Arij celebratum fuisse: at contrarium scribunt historici. Ruffinus libro 10. capite 13. Socrates libro primo, cap. 19. & 25. & ceteri. neque possunt hę sentẽtię cõciliari, si dicamus duos Arios fuisse, vt significat Sulpitius li. 2. sacrę historię. Nã etiamsi duo Arij fuerint, vnus tamen est ille, qui perijt in latrinis. hunc autem ipsius Epiphanius ante Concilium, Ruffinus & ceteri post Concilium ponunt. & sanè viden- D tur historici melius sensisse, pręsertim cùm in V. Synodo tractatum sit, an liceat hæreticos post mortem damnare quod certè in dubium venire non potuisset, si Arium iam mortuum Synodus Nicæna damnasset. Sed res non est tanti momenti, vt propterea oporteat nos plus temporis in ea consumere.

SECVNDA Synodus est CONSTANTINOPOLITANA, quæ celebrata est aduersus Macedonium negantẽ Spiritus sancti diuinitatem, Theodosio seniore Imperatore, ac Damaso summo Pontifice. Conuenerunt autem Episcopi ex diuersis prouincijs CL. è quibus Patriarchæ fuerunt Nectarius Constantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, & Cyrillus Hierosolymitanus.

Porrò tempus Synodi huius secundæ incidit, Pro- E spero teste in Chronico, in Consulatum Gratiani & Theodosij Augustorum, hoc est, in annum Domini CCCLXXXIII. vel in annum sequentem, vt vult Socrates, qui lib. 5. hist. capite 8. scribit, Concilium conuenisse Coss. Syagrio & Eucherio, hoc est in annum CCCLXXXIV. vel si rationem Onuphrij sequaris, in annum CCCLXXXI. quos ex eodem Prospero & Cassiodoro, & alijs constat Cõsulatum gessisse post consulatum Gratiani & Augusti. Psellus in libro de septem Synodis ponit interuallum annorum LVI. inter primam & secundam Synodum. Si autem ad numerum annorum CCCXXVII. quo tempore diximus inchoatam fuisse Synodum primam, addas numerum annorum LVI. efficies numerum annorum CCCLXXXIII. qui est numerus, quem Prosper in Chronico adnotauit.

Est verò animaduertendum, in hoc Concilio, neminem adfuisse in prouincijs Occidentalibus. Siquidem Damasus Papa Romæ coegerat Synodum Occidentalium, atque ad eum locum inuitauerat Episcopos, qui Constantinopoli conuenerãt, vt eo modo Romæ celebraretur Concilium plenissimum; sed quia patres Orientales iustis de caussis Romam venire non potuerunt, accepit Damasus excusationem eorum, & animis ac sententijs duæ illæ Synodi coniunctæ sunt, ac si vna & eadem fuissent. Atque propter huiusmodi coniunctionem habita est Synodus Constantinopolitana vna ex Oecumenicis & legitimis Synodis. Vide Theodoretum lib. 5. hist. capite 9. & 10.

TERTIA Synodus est EPHESINA I. quæ coacta est Theodosio iuniore Imperatore, & Celestino I. summo Pontifice; conuenerunt Episcopi CC. ex quibus Patriarchæ fuerunt Cyrillus Alexandrinus, qui locũ etiam Romani Pontificis obtinebat, Ioannes Antiochenus, & Iuuenalis Hierosolymitanus, quamquam Ioãnes, quia se adhuc in itinere cõstituto Concilij decretum factum fuerat, initio dissentire cępit à Cyrillo, postea tamen reconciliati sunt, atque idem senserunt. Caussa Concilij fuit Nestorij Episcopi Constantinopolitani noua hæresis, quæ Christum in duas personas diuidebat.

Celebratum verò Concilium est Basso & Antiocho Consulibus, vt Prosper in Chronico, & Socrates lib. 7. cap. 34. indicarunt; is autem erat annus Domini CCCCXXXIV. Quid sequuti sint Psellus, qui ponit solum interuallum annorum XL. inter secundam & tertiam Synodum, & Onuphrius, qui adnotauit hãc Synodum celebratam anno Domini CCCCXXX. Coss. Theodosio decimum tertium, & Valentiniano tertiũ, non possum dicere, pręsertim cùm in ipsa Synodo tomo secundo, ca. 1. disertis verbis legamus Synodum inchoatam post Cõsulatum Theodosij decimũ tertium, & Valẽtiniani tertium; nec ignorare potuerit Onuphrius, non esse idẽ Coss. Theodosio decimum tertium, & Valẽtiniano tertiũ, & post Cõsulatũ Theodosij decimum tertium, & Valentiniani tertium.

Adde, quod Vincentius Lyrinensis in libro de profanis vocum nouitatibus propè extremo, qui ipso tempore uixit, ita loquitur: *Ante triennium fermè in Asia apud Ephesum celebratum Concilium est, viris clarissimis Basso, Antiochoq; Consulibus.* Quid clarius? De tota hac Synodo vide Liberatum in Breuiario, cap. 5. 6. 7. 8. & sequentibus, Socratem lib. 7. cap. 34. Euagriũ lib. 1. cap. 4. & ipsam Synodum nuper ex Græco in Latinum sermonem conuersam, ac tomis duobus comprehensam.

QVARTA, Synodus est CHALCEDONENSIS, quæ collecta est aduersum hæresim Eutychetis Archimandritæ, quæ vnam tantùm in Christo naturam asserebat post incarnationem, Acta verò est hæc Synodus Leone I. Pontifice Maximo, & Martiano Augusto, Cõsulatu eiusdem Martiani, vt ipsum Concilium testatur actione prima; incidit autem is Martiani Consulatus in annum Christi CCCCLIV. iuxta computum Matthæi Palmerij, & Gregorij Haloandri, vel CD LII. iuxta Marianum Scotum & Sigebertum, vel CDLI. iuxta Onuphrium in libro de Romanis Pontificib. Psellus XXX. annos interponit inter tertiã & quartam Synodum, sed is, ut superiori numero detraxit annos decem, ac posuit XL. pro L. ita nunc addidit annos decem, ac posuit triginta pro viginti, nisi sit error Librariorum. Porrò Episcopi adfuerunt DCXXX. ex quib. erant Patriarchæ, Dioscorus Alexandrinus, qui tamen mox eiectus est, Maximus Antiochenus, Anatholius Constantinopolitanus, & Iuue

malis Hierosolymitanus. Vide Liberatũ in Breuiario, cap. 11.& sequentibus, & Euagrium libro secundo histor.cap.2.3.& 4.

QVINTA Synodus generalis non est, vt multi putant, ea quæ sub Agapeto & Menna celebrata est, quæ que in secundo tomo Conciliorum sub nomine quintæ Synodi quatuor actiunibus continetur, siquidem illa particularis fuit, & quintam Synodum antecessit, vt disertis verbis docent Ioannes Zonaras in vita Iustiniani, & Nicephorus lib.17.cap.9.

Coacta est autem quinta Synodus vera apud Constantinopolim, Vigilio summo Pontifice, & Iustiniano seniore Imperatore, anno duodecimo post Consulatũ Basilij, vt initio eiusdem Synodi legimus, qui est annus Dominicę incarnationis DLIII. vel DLVI. iuxta Psellum, qui annis CII. vult posteriorem esse quintam Synodum quarta. B Conuenerunt Episcopi CLXV. vt idem Psellus tradit, è quibus erant Patriarchæ Eutychius Constantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, & Eustochius Hierosolymitanus, qui tamẽ non per se, sed per Legatos interfuit. Summus autem Pontifex, nec per se, nec per Legatos interfuit. Synodum tamen per libellum confirmauit, vt Nicephorus scribit libro 17. capite 27.

Caussa congregandi Concilij fuit Origenis hæresis, quæ tũc inualescebat. Itaq; damnatus est Origenes, & simul Dydimus & Euagrius eius sectatores: necnon Theodori Mopsuesteni, & Theodoreti Cirensis scripta, & epistola, quæ dicebatur Ibæ ad Marim Persam. C Vide de hac Synodo Zonaram loco citato, Nicephorum lib.17.cap.27. sanctum Gregorium lib.1. epist.24. Euagrium lib.4.ca.38.& Liberatum in Breuiario, cap. 23.& 24. tametsi quæ Liberatus dicit valde cautè legenda sunt; aut enim non sunt ipsius, aut ipse falsa alia relatione deceptus fuit. Certè nõ congruunt cum aliorum Catholicorum Patrum narrationibus.

SEXTA Synodus celebrata est apud Constantinopolim anno duodecimo Constantini IV. teste Paulo Diacono in vita eiusdem, qui quidem erat annus Domini DCLXXXI. vel DCLXXXV. iuxta Psellum, qui annos CXXIX. ponit inter quintam & sextam Synodum. Quod verò in ipso Concilio passim adscribitur annus XXVIII. eiusdem Constantini, non est error Typographorum, ut censet Illyricus Cent.7. cap.9. D Nam etiamsi non imperauit Constantinus post mortẽ patris, nisi annus XVII. tamen imperauit etiam annis multis cum patre suo, vt Zonaras significauit, dum illũ ait ab ipso patre coronatum fuisse ante discessum in Siciliam. Itaq; Concilium numerat annos Constantini à prima coronatione. Paulus uerò Diaconus à morte Constantis patris Constantini.

Conuenerunt Episcopi CCLXXXIX. ut idẽ Paulus Diaconus testatur, & consentit numerus, qui habetur in VII. Synodo, act.3. Beda tamen in libro de sex ætatibus, prope finem, Rhegino lib.1. Ado Viennẽsis, & Freculphus in Chronico, solùm centum quinquaginta Patres numerãt. Patriarchæ fuerunt duo, Georgius Cõstantinopolitanus, & Macarius Antiochenus. Nam Alexandrinæ & Hierosolymitanæ Ecclesiarum solùm Legati quidam adsuerunt. E Summus quoq; Pontifex Agatho p̃ Legatos suos interfuit, & p̃sedit. In ea Synodo damnata est hæresis eorum, qui unam tantùm in Christo uoluntatem esse volebant. Vide de hac Synodo præter citatos auctores, Albertum Pighium in Diatriba, & Franciscum Turrianum in Apologia pro VI.& VII. Synodo. Albertus enim has duas Synodos sextam & septimam, vt modò extant, adulterinas, & suppositiias esse concedit. Contra Turrianus veras & germanas esse docet. Quid nobis verius videatur in libro quarto de Pontifice, capite 11. iam explicauimus.

SEPTIMA Synodus apud Nicæam congregata est A anno VIII. Constantini & Irenæ, vt scribunt Paulus Diaconus lib. 23. rerum Romanarum, & Cedrenus in compendio historiarum. Fuit autem is annus Christi DCCLXXXI. si Paulo Diacono credimus, vel DCCLXXXVI. si credimus Cedreno. Onuphrius ponit annũ Cõstantini X.& Christi DCCLXXXIX. Psellus annos duntaxat LX. inter sextam & septimam Synodum esse volunt; quod nullo modo cum veritate cohæret. Ideo quidam mendum esse putant Librariorum, ac Psellum ipsum annos centum scripsisse. Conuenerunt Episcopi, vt idem Psellus habet CCCL. è quibus Patriarcha vnus fuit Tharasius Constantinopolitanus, ceterorum Patriarcharum solùm Legati adfuerunt. Adrianus Papa per Legatos suos præsedit, ac vnà cum reliqua Synodo eos damnauit, qui sacras B Christi & Sanctorum imagines omni honore spoliabant. De hac Synodo vide, si placet, quæ nos disseruimus, cum ageremus de Concilio Francofordiensi, in disputatione de cultu imaginum.

OCTAVA Synodus est Concilium IV. CONSTANTINOPOLITANVM, quod celebratum est Adriano II. summo Pontifice, & Basilio Augusto, anno tertio eiusdem Basilij, vt in ipsa Synodo, act. prima significatur, qui annus erat Domini DCCCLXX. Conuenerunt Episcopi CCCLXXXIII. è quibus vnus Patriarcha Photius, ac deinde Ignatius Constantinopolitanus, ceteri per Legatos adfuerunt.

Est autem hoc loco animaduertẽdum, tres Synodos in caussa Photij Constantinopoli celebratas. VNA, tẽpore Nicolai I. Pontificis, & Michaelis Imperatoris C celebrata est, in qua depositus fuit Ignatius, & ordinatus Photius. cuius Synodi meminit Zonaras in vita Michaelis; nec est dubium, hanc fuisse profanam Synodum, vt patet ex epistolis Nicolai I.& Adriani II.

ALTERA Synodus est ea, quam nos diximus octauam, quæ exstat, quamuis imperfecta, in tomis Conciliorum, in qua deposito Photio, iterum restitutus est Ignatius, atque huius Synodi meminit Zonaras in vita Basilij Imperatoris.

TERTIA est ea, quam tempore eiusdem Basilij celebrauit per Legatos suos Ioannes VIII. Adriani successor, in qua Synodo, defuncto iam Ignatio, iterum restitutus est Photius, &, si vera sunt, quæ Græci dicunt in Concilio Florentino, sess.6.& quæ refert ex hac Synodo Franciscus Turrianus in lib. de actis VI. VII. & D VIII. Synodi, rescissa planè acta pręcedẽtis Synodi, sub Adriano, quin ẽt statutũ, vt tolleretur de Symbolo illa particula (FILIOQVE) sed id nullam hẽt verisimilitudinem. Idcirco facilè mihi persuadeo, aut esse omnia cõficta, quę dicuntur de Ioanne VIII. vt S. Antoninus docet in Summa historiali, part.3. tit.22. cap. 13. §. 10. aut certè verum quidem esse, Photium à Ioanne VIII. per Legatos restitutum in sedem Constantinopolitanam post mortem Ignatij; at cetera supposititia et adulterina esse, & à Gręcis conficta, vt ex Manuele Calleca Turrianus ostendit libro citato.

Confirmor autem in hac sententia, tum quia Zonaras meminit quidem restitutionis Photij, nõ autem abrogationis Concilij VIII. nec ablationis illius particulę (*Filioq;*) ex Symbolo; tum etiam, quia Gręci in Conci E lio Florentino sess.6. nõ agnoscunt pro Synodo Oecumenica Cõcilium illud sub Ioanne VIII. etsi illis multum prodesse potuisset, si legitimum & germanum Cõcilium fuisset. Atq; hactenus de Concilijs Oriẽtalibus, nunc addemus breuiter Ocidentalia.

NONVM Concilium est LATERANENSE Primum, Episcoporũ DCCCC. & amplius, anno MCXXIII. cõtra Saracenos, pro recuperanda terra sancta, tempore Calisti II.& Henrici V. Imperatoris. Platina, Onuphrius. non exstat.

DECIMVM est LATERANENSE II. Episcoporum mille, anno MCXXXIX. contra Antipapas, & pro iure Cleri, tempore Innocentij II. & Lotharij Imperatoris

peratoris

peratoris. Platina, Onuphrius. non exstat.

VNDECIMVM est LATERANENSE III. Episcoporum ferè CCC. pro reformatione Ecclesiæ, & contra VValdenses, anno MCLXXX. tempore Alexandri III. & Friderici I. Imperatoris. Platina, Onuphrius, item Gulielmus Tyrius, qui interfuit, libro 20. de bello sacro, capite 26.

DVODECIMVM est LATERANENSE IV. Patrum MCCLXXXIII. ex quibus erant Episcopi CD LXXIII. anno MCCXV. contra varias hæreses, & pro terra sancta, tempore Innocentij III. & Friderici II. Matthæus Palmerius, Onuphrius, Platina.

TERTIVM DECIMVM est LVGDVNENSE Primum, anno MCCXLV. contra Imperatorem Fridericum, & pro terra sancta, tempore Innocentij IV. & Friderici II. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exstant huius Concilij aliqua decreta in Sexto decretalium.

DECIMVMQVARTVM est LVGDVNENSE II. Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi erant D. anno M. CCLXXIV, contra errorem Græcorum, tempore Greg. X. & Rodulphi Imperatoris. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio quædam in Sexto decretalium.

DECIMVMQVINTVM est VIENNENSE, Episcoporum CCC. anno MCCCXI. contra varias hæreses, tempore Clementis V. & Henrici VII. Imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio decreta, quæ dicuntur Clementinæ.

DECIMVM SEXTVM est FLORENTINVM, (Omitto Pisanum, Constantiense, & Basileense de quibus postea) anno MCDXXXIX. Patrum CXLI. qui subscripserunt, & multorum aliorum, qui ante subscriptionem discesserant; vt in fine Concilij annotatur, contra errores Græcorum, tempore Eugenij IV. & Alberti Imperatoris. Matth. Palmerius, Platina.

DECIMVM SEPTIMVM est LATERANENSE V. Patrum CXIV, contra schismata, & pro varijs negotijs, tempore Iulij II. & Leonis X. & Maximiliani Imperatoris, cœpit anno MDXII. finem habuit MDXVII.

DECIMVM OCTAVVM est TRIDENTINVM, anno MDXLV. inchoatum, anno MDLXIII. finitum, contra hæreses Lutheranorum, tempore Pauli III. Iulij III. ac Pij IV. & Caroli V. ac Ferdinandi Imperatorum. Numerus Patrum his verbis describitur à Gaspare Villalpandro, disputatione quinta de Concilio Tridentino *Adsunt*, inquit, *sex Cardinales, quatuor Legati, Patriachæ tres, Archiepiscopi triginta duo, Episcopi ducenti vigintiocto, Abbates quinque, Generales ordinum ministri septem, Episcoporum procuratores plurimi.*

Ex his Concilijs nullum est, quod non sit à Pontifice probatum, & à Catholicis recipiatur; nam de primis octo Concilijs patet ex decreto, dist. 16. can. Sancta octo. De nouem sequentibus Synodis, ex eo patet esse probatas, quòd in eis præfuerit summus Pontifex. De vltima patet ex confirmatione Pij IV. At Græci tantum recipiunt prima septem Concilia, vt notum est ex Concilio Florentino sess. 5. & 6. Lutherani autem tantum recipiunt prima sex, vt patet ex Magdeburgensibus, Centur. 8. cap. 9. & Centur. 9. cap. 9. Eutychiani, qui adhuc inueniuntur in Asia, tantùm recipiunt prima tria. Nestoriani, qui etiam in Oriente reliqui sunt, tantùm recipiunt prima duo. Trinitarij, qui in Hungaria & Polonia nunc versantur, nullum recipiunt.

CAPVT VI.

Concilia generalia reprobata.

PRIMVM generale opinione Arianorum reprobatum, est Concilium Antiochenum anno CCCXLV. in anno quinto Constantij, vt dicitur à Socrate lib. 2. cap. 5. & Sozomeno lib. 3. cap. 5. in quo damnatus est Athanasius, & via patefacta ad euersionem Concilij Nicæni Primi.

NOTANDVM est autem, à summa Conciliorum, & ab alijs confundi hoc Concilium cum alijs quibusdam. sex enim fuerunt Concilia Antiochena. Primum & secundum contra Paulum Samosatenum, tempore Dionysij Papæ. circa annum CCLXIX. Vide Eusebium lib. 7. histor. c. 23. 24. 25. & 26. Tertium Arianorum, tempore Iulij I. anno CCCXLV. vt suprà diximus. Quartum est Macedonianorum pro sua hæresi annó CCCLXVII. tempore Liberij Papæ. Hieronymus in Chronico. Quintum est Catholicum prouinciale Episcoporum XXX. cuius canones 25. habentur in tomo 1. Conciliorum. Videtur fuisse tempore Ioviani, & Liberij. Vide Sozomenum lib. 6. cap. 4. Sextum est insertum act. 14. Concilij Chalcedonensis.

SECVNDVM generale est MEDIOLANENSE Episcoporum plusquam CCC. anno CCCLIV. tempore eiusdem Constantij, in quo etiam obliquè fides Catholica damnata est. Ruffinus lib. 10. ca. 20. Socrates lib. 2. ca. 29.

TERTIVM generale est ARIMINENSE Episcoporum DC. sub eodem Constantio anno CCCLXIII. vt notat Hieronymus in Chronico, in quo sublatum est de Symbolo nomen ὁμοούσιος. huius Concilij fuit quasi pars quædam Seleuciense in Oriente. Vide Augustinum lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Hieronymum contra Luciferianos. Ambrosium epist. 32. Ruffinum lib. 10. cap. 21. Socratem lib. 2. cap. 29. Basilium epist. 52. ad Athanasium.

QVARTVM est EPHESINVM II. tempore Theodosij iunioris anno CCCCXLIX. in quo, factione Dioscori, occisus est S. Flauianus Episcopus Constantinopolitanus; & Legati Romani Pontificis Leonis fugati, ac demum hæresis Eutychiana confirmata. Rreprobata est hæc Synodus à Leone in epistola ad Clerum & populum Constantinopolitanum; Item ad Theodosium; Item ad Pulcheriam, quæ sunt 22. 23. 24. 25. & Vide Breuiarium Liberati, cap. 12. & Euagrium lib. 1. cap. 9. & 10.

QVINTVM est Concilium CONSTANTINOPOLITANVM sub Leone Isauro contra sacras imagines anno DCCXXX. qui fuit tertius decimus imperij eiusdem. Concilium est reprobatum. nam non interfuit vllus Patriarcharum, excepto S. Germano, qui tamen non consensu, & ideo à sua sede Constantinopolitana deiectus est.

SEXTVM est Concilium CONSTANTINOPOLITANVM sub Constantino Copronymo, & anno DCCLV. conuenerunt autem Episcopi CCCXXXVIII. sed nullus adfuit Patriarcharum, excepto Pseudoepiscopo Constantinopolitano. Definitum est in Concilio, abolendas esse Christi & Sanctorum imagines. Reprobatum est hoc Concilium in VII. Synodo, act. 6. Vide de his duobus Concilijs Constantinopolitanis Paulum Diaconum li. 21. & 22. rerum Romanarum, & Zonaram in annalibus.

Illud etiam obseruabis, hanc Synodum falsò à nonnullis vocari tertiam Ephesinam, vt ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, & à Sixto Senensi lib. 5. bibliothecæ sanctæ annotat. 247. Nam omnes antiqui eam vocant Constantinopolitanam, & id ipsum clarissimè patet ex isto ipso Concilio, quod insertum legitur in VII. Synodo, act. 6. Caussa erroris videtur fuisse, quia isti profanæ Synodo præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus.

SEPTIMVM est Concilium PISANVM anno MDXI. congregatum ab Imperatore & Rege Galliæ, & aliquot Cardinalib. contra Iulium II. & reprobatum paulò pòst in Concilio Lateranensi sub Iulio II. sess. 2. & 3.

OCTAVVM numerari potest Concilium VVITTEMBERGENSE, quod Lutherani generale vocant, CCC. Pastorum præside Luthero anno MDXXXVI. Vide Cochlæum in actis Lutheri, & Surium in commentario rerum in orbe gestarum anno MDXXXVI.

CAPVT VII.

Concilia partim confirmata, partim reprobata.

PRIMVM generale partim confirmatum, partim reprobatum est SARDICENSE Concilium, Episcoporum CCCLXXVI. anno Domini CCC.LI. tempore Constantij & Iulij I. ex quibus CCC. Episcopi Occidentales fidem Catholicam confirmarunt, quam exponit Hilarius in libro de Synodis, reliqui LXXVI. Episcopi Orientales fidem Arianam scripserunt. Vide Socratem lib. 2. cap. 16. Sozomenum lib. 3. histor. cap. 10. & 11. & Theodoretū lib. 2. cap. 7. & 8.

SECVNDVM est Concilium SYRMIENSE, quod celebratum est annis quinque post Sardicense, hoc est, anno Domini CCC.LVI. Liberio summo Pontifice, & Constantio Imperatore. In hoc enim Concilio duę formulæ fidei dissentientes inter se editæ sunt. VNAM composuit Græcè Marcus Arethusius, qui postea sub Iuliano illustre martyrium pertulit, quæ quidem ea esse videtur, quam Hilarius in libro de Synodis propè extremo, vt Catholicam explicat. ALTERAM alij composuerunt Latinè plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in libro de Synodis, non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæresis damnata est, quam damnationem omnes Ecclesiæ probauerunt. Vide Socratem lib. 1. ca. 24. & sequentibus, & Sozomenum lib. 4. cap. 5. & 6. vide etiam Epiphanium hæresi 71. qui tamen in eo lapsus videtur, quod Sardicam pro Syrmio acceperit.

TERTIVM est Concilium QVINISEXTVM, in quo continentur canones Trullani. Sciendum est enim ex Tharasio disputante in septima Synodo, action. 4. sextam Synodum, quæ tempore Constantini IV. celebrata est, nullos canones edidisse, sed post annos aliquot tempore Iustiniani Episcopos redijsse Constantinopolim, & in Palatio, quod dicitur Trullum 102. canones edidisse, qui dicuntur Trullani, & à Balsamone vocantur Concilium Quinisextum, quia non est hæc Synodus quinta nec sexta, sed canones addidit quintæ & sextæ Synodo.

Quo tempore hæc Synodus habita sit, non est adeo certum. Nam Theophanes quidam historicus, quem citat Franciscus Turrianus in libro de VI. Synodo, docet celebratam hanc Synodum anno XXVII. à veræ sextæ Synodi dissolutione, nimirum anno secundo Imperij Iustiniani instaurati. At Tharasius in VII. Synodo, act. 4. & Ephiphanius in eadem Synodo, act. 6. tomo 1. dicunt post quinque annos à dissolutione Concilij hos canones editos, quod certè probabilius mihi videtur, nam alioqui non video, quæ fuerit illa erratica Synodus Constantinopoli à Iustiniano habita, tempore Sergij Papæ, & quam idem Papa reprobauit, teste Beda libro de sex ætatibus; Paulo Diacono lib. 6. cap. 4. Othone Frisingensi lib. 5. cap. 13. Rhegione lib. 1. & Adone Viennēsi in Chronico. nam in anno XXVII. à dissolutione Concilij sexti, non sedebat Sergius, sed Constantinus Papa, & certè Beda, & Tharasius antiquiores Theophane sunt, quin etiam Beda ipso tempore vixit, quo Sergius Papa sedebat.

Hos ergo canones dicimus partim reprobatos, quia non interfuit summus Pontifex, nec per se, nec per legatos, dū isti canones fierent. Et apertè Sergius Papa, qui tunc sedebat reprobauit erraticā istā Synodum, vt ait Beda in lib. de sex ætatibus in Iustiniano. Partim autem approbatos, quia etsi canones illi ex se nullam vim habeant, tamen aliqui postea probati sunt à Pontifice, aut alijs legitimis Concilijs, qualis est can. 82. de pingēdis imaginibus, receptus ab Adriano Papa, & VII. Synodo. vt patet ex ipsa septima Synodo, act. 2. & 4. Vide quæ disseruimus aduersus hanc Synodum Quinisextā lib. 2. de summo Pontifice, cap. 18.

QVARTVM est Concilium FRANCFORDIENSE, quod celebratum est anno DCC.XC.IV. iuxta Rheginonem lib. 2. Adriano I. Pontifice, & Carolo Magno Rege Francorum, quod Concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitur Christum non esse Filium Dei adoptiuum, & ab eodem reprobatur, quantum ad alteram partē, in qua ex errore damnatur septima Synodus. Vide quæ nos diximus in 2. lib. de Concilijs, cap. 9.

QVINTVM est Concilium CONSTANTIENSE Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi amplius CCC. anno M.CD.XIV. inchoatum sub Ioanne XXIII. & anno M.CD.XVIII. finitum sub Martino V. & Sigismūdo Imperatore. Plat. Palmerius, hoc Concilium quantum ad primas sessiones, vbi definit Concilium esse supra Papam, reprobatum est in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo: quantum ad vltimas sessiones, & ea omnia quæ probauit Martinus V. ab omnibus Catholicis recipitur.

SEXTVM est Cōcilium BASILEENSE inchoatū anno M.CD.XXXI. & continuatum Basileæ, ac deinde Lausannæ vsq; ad annum M. CD.XLIX. quo tempore cessit Nicolao V. Pontifici, tam Concilium, quàm Papa Felix V. in schismate ab ipso Concilio creatus. Vide acta Concilij, & Bullam annexam Nicolai V. Pontificis. Huius Concilij nihil est ratum & probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia Ecclesiastica, quæ à Concilio factæ fuerant, quas (pacis & vnitatis gratia) Nicolaus prædictus approbauit. Concilium verò ipsum reprobatur in concilio Lateranensi vltimo, sess. 11.

CAPVT VIII.

De Concilio nec manifestè probato, nec manifestè reprobato.

GENERALE nec approbatum, nec reprobatum, videtur esse Cōcilium PISANVM, quod anno M.CD.IX. deposuit Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Alexādrum V. siquidem S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 5. §. 2. & 3. summæ historialis, asserit, conciliabulum illegitimum, non verum Ecclesiæ Concilium fuisse, & euentus idem ostendisse videtur; coactum enim Concilium fuit ad schisma tollendum, & tamen illud non sustulit, sed auxit. Si autem sine dubio fuisset reprobatum, etiam sine dubio Alexander VI. se non sextum, sed quintum appellasset. ADDE, quod est fermè communis opinio, Alexandrum, & qui ei successit, Ioānem fuisse veros Pontifices. At certè ex tribus, qui tum se pro Pontificibus gerebant, isti maximè vt veri Pontifices colebantur. Hæc de generalibus.

De Cōcilijs particularibus vide tomos Conciliorū, & Gratiani decretum dist. 16. canon. sexta Synodus, & dist. 20. canon. de libellis. Item Chronicon Onuphrij, & secundum librum Chronographiæ Genebrardi.

CAPVT IX.

De vtilitate vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.

HIs igitur præmissis, explicanda sunt ea quib. legitima Cōcilia constāt; ea verò ad quatuor caussas reduci possunt, ad finem, efficientem, materiam, & formam Conciliorum. Ac vt à fine, quæ prima caussarum est, incipiamus, Primum exponendæ breuiter erunt caussæ, ob quas Concilia celebrari solent; deinde ex ijs iudicandum erit, vtrum Conciliorum congregatio sit necessaria, an solùm vtilis. Porro caussæ præcipuæ, ob quas Concilia celebrantur, sex numerari solent.

PRIMA

PRIMA caussa est hæresis noua, id est, nunquã antea iudicata pp quã caussam coacta sunt prima septẽ generalia Concilia. Semper.n. Ecclesia tanti fecit periculum nouarum hæresum, vt non putauerit aliter posse resisti, quàm si omnes aut certè permulti principes Ecclesiarum coniunctis viribus, & quasi agmine facto irruerent in hostes fidei.

SECVNDA est schisma inter Romanos Põtifices. hac.n. de caussa celebratum est Cõcilium tẽpore Cornelij. Item aliud tempore Damasi, & rursum alia temporibus Symmachi, Innocentij II. & Alexandri III. & Pisanum, atque Constantiense temporibus Gregorij XII. & Benedicti XIII. nullum enim est potentius remedium, Concilio, vt sæpissimè probatum est.

TERTIA est, resistentia communi hosti totius Ecclesiæ. hoc modo coacta sunt Concilia ab Vrbano II. Calixto II. Eugenio III. alijsq; Pontificibus pro bello contra Saracenos. Item ad deponendum Imperatorem celebrata sunt Concilia à Gregorio III. contra Leonem III. Iconomachum; à Gregorio VII. contra Henricũ IV. ab Innocentio IV. contra Federicum II.

QVARTA caussa est suspicio hæresis in Romano Põtifice, si fortè accideret, vel etiam tyrannis incorrigibilis; tunc enim deberet congregari generale Conciliũ, vel ad deponendum Pontificem, si inueniretur hæreticus, vel certè ad admonendũ, si in moribus videretur incorrigibilis: nam vt dicitur in VIII. Synodo, act. vlt. can. 21. debent generalia Concilia cognoscere controuersias circa Romanum Pontificem exortas, non tamen audacter in eum sententiam ferre. ob istam caussam legimus celebratũ Conciliũ Sinuessanum in caussa S. Marcellini, & Romana Concilia in caussa Damasi, Sixti III. & Symmachi, & Leonis III. & IV. quorũ nullus à Concilio damnatus fuit, sed Marcellinus sibi ipse coram Concilio pœnitentiam iniunxit, reliqui se purgauerunt. Vide Platinam, & tomos Conciliorum.

QVINTA caussa est, dubitatio de electione Romani Pontificis. Si enim Cardinales non possent, aut nõ vellent Pontificem creare, aut certè omnes simul perirent, aut aliunde fieret verè dubium, ad quos pertineret eiusmodi electio, ad Concilium generale spectaret decernere de electione futuri Pontificis, quanquam non est verisimile id aliquando euenturum.

SEXTA est reformatio generalis abusuum & vitiorum, quæ in Ecclesiã irrepunt; tametsi enim solus Pontifex põt leges toti Ecclesiæ præscribere, tamen longè suauius res agitur cũ approbãte Cõcilio generali summus Pontifex eiusmodi leges præscribit. Hinc videmus omnia ferè generalia Concilia canones edidisse de reformatione. Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 9. & 10.

CAPVT DECIMVM.

Concilia generalia vtilia esse, & suo quodam modo necessaria, non tamen absolutè, & simpliciter.

EX his caussis, ob quæ Concilia cõgregari diximus, facile erit iudicare, sintnè modo vtilia, an ẽt planè necessaria Concilia ad Ecclesiæ conseruationẽ. Et quidem de generalib. Cõcilijs ita statuo, eiusmodi Conciliorũ conuocationes vtilissimas & suo quodã modo necessarias, non tñ absolutè, & simpliciter necessarias esse. Id quod mihi facilè persuadeo, Primum ex eo, quod primis trecentis annis caruit Ecclesia Concilijs generalib. nec tamen perijt. Quemadmodum enim annis illis CCC. Ecclesia sine Concilijs generalib. incolumis mansit, sic etiã potuisset sine dubio alijs CCC. & rursum alijs DC. atque alijs mille permanere; nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreses, multa schismata, multa vitia, atque abusus, quæ tamen omnia Ecclesiam Catholicam, tametsi Conciliorum generalium præsidio destitutam, opprimere non potuerunt.

Deniq; accedit etiam illud, quod nulla ex enumeratis caussis generale Concilium absolutè necessarium esse conuincit. Nam primum emẽdatio vitiorũ & abusuum, (vt à postrema caussa incipiamus) fieri põt satis commodè, tum per leges summi Pontificis, tum per Conciliorum prouincialium decreta, licet suauius id fiat, vt diximus, per Concilia generalia.

Illa autem caussa de electione summi Pontificis fieri non põt, si moraliter, non Metaphysicè loquimur, vt vnquam vsu veniat. Quis enim credat futurum aliquando, vt Cardinales, aut non velint, aut non possint creare Pontificem? quod si etiam id accideret, vix dubium esse posset, ad quos pertineret electio. Nã cùm Romanus Episcopatus euectus sit ad summum Ecclesiæ Pontificatum, eorum sine dubio est, summum Pontificem eligere, quorum est Romanum Episcopum eligere. Quorum autem sit Romanum Episcopum eligere, nõ magis dubiũ esse posset remotis Pontificũ constitutionibus, quàm ad quos pertineat aliarum ciuitatum Episcopos eligere. Sed de hac re alibi dicẽdũ erit.

Illud constat, propter eiusmodi caussam nullum hactenus Concilium generale conuocatum esse. Quod idem de quarta caussa dici potest. Nam propter suspiciones de doctrina, & vita Pontificum, nunquam conuenerunt, nisi prouincialia, aut nationalia concilia: Nec sanè videtur maiori Concilio opus esse; nam dum est verè Pontifex, non potest ab vllo Concilio iudicari, nisi fortè tribuat ipse Concilio potestatem examinandi caussam suam, & sententiam discretiuam, non tamen coactiuam ferendi: hanc autem potestatem æquè potest Papa tribuere Concilio particulari, atque vniuersali.

Iam verò tertia caussa duplici nomine non exigit necessariò generale Concilium; primum, quia non est absolutè necessarium, vt communi hosti, qualis est Turca, resistatur. Si enim Ecclesia conseruari potuit sub immanissimis persecutionibus Neronis, Domitiani, Decij, Diocletiani, cur non posset etiam sub persequutione Turcarum? Deinde quis non videt etiam sine generali Concilio posse bellum indici communi hosti, quẽadmodum sæpe factum est?

Denique nec primam, aut secundam caussam necessariò postulare Concilij generalis conuocationem, testantur præterita tempora. Nam si ad extinguendas septem hæreses celebrata sunt septem Concilia generalia, plusquam centum hæreses extinctæ sunt à sola Apostolica sede, cooperantibus Concilijs particularib. & si vnum schisma sublatum est per generale Concilium Constantiense, schismata supra quinque & viginti sine Concilio generali sublata sunt.

At S. AVGVSTINVS lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 12. affirmat, paucas quasdam hæreses fuisse, ad quas superandas necessarium fuerit conciliũ plenarium Occidentis, & Orientis. Sanctus quoque LEO in epist. 43. ad Martianum, laudat Martianum Augustum, quod Synodum generalem à se postulatã, etiam ipse necessariam iudicauerit.

S. ISIDORVS in præfatione Conciliorum scribit, ante Constantini tempora, Christianam Ecclesiam in varias hæreses diuisam fuisse, quod propter Imperatorum persecutiones non liceret Episcopis Cõcilia celebrare: vbi sine dubio de generalibus Concilijs loquitur. Constat enim ante tempora Constantini, multa Concilia particularia celebrata fuisse, Quare velle videtur Isidorus, Concilia generalia simpliciter esse necessaria ad hæreses extirpandas.

Item S. EVGENIVS Episcopus Carthaginensis, vt Victor testis est, libro secundo de persecutione VVandalica, cùm vrgeretur à Rege Hunerico, vt de fide cũ Arianis Episcopis conferret, respondit, caussam fidei communem esse toti Catholicæ Ecclesiæ, proinde conuocandos esse Episcopos ex omnibus Ecclesiæ partib. ac præcipuè significandam rem totam esse Ecclesiæ

Romanę, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Qua
responsione significauit Eugenius, ad explicandas quę
stiones fidei Concilium generale omnino necessa-
rium esse.

Denique, antiqua illa quæstio, essentne rebaptizan-
di ab hæreticis baptizati, nunquam finiri potuit, donec
accessit sententia Concilij generalis, etiamsi multæ prę
cessissent Conciliorum particularium, & sedis Apo-
stolicæ definitiones: videtur igitur ad controuersias fi-
dei terminandas simpliciter necessaria Synodus gene-
ralis. De qua re sic loquitur S. AVGVSTINVS lib. 1. de
Baptismo contra Donatistas, c. 7. *Quæstionis*, inquit, *hu-
ius obscuritas prioribus Ecclesiæ temporibus ante schis-
ma Donati magnos viros, & magna caritate præditos
Patres Episcopos ita inter se compulit, salua pace, disce-
ptare, et fluctuare, vt diu Conciliorum in suis quibusque
regionibus diuersa statuta mutauerint, donec plenario to-
tius orbis Concilio, quod saluberrime sentiebatur, etiam
remotis dubitationibus firmaretur.* Et cap. 18. *Hoc*, in-
quit, *de Baptismo pie credamus quod vniuersa Ecclesia à
sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamen, si a-
liud alij, & aliud alij adhuc de ista quæstione, salua pace,
sentirent, donec vniuersali Concilio vnum aliquid eliqua
tum sincerumq; placuisset, humana infirmitatis errorem
excusaret caritas vnitatis.* Et lib. 2. ca. 4. *Nec nos*, inquit,
*tale aliquid auderemus asserere, nisi vniuersæ Ecclesiæ
concordissima auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio
cederet, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eli-
quata, & declarata per plenarium Cõcilium solidaretur.*
Hæc Augustinus.

C Sed ad primum testimonium AVGVSTINI, non est
difficile respondere; nec enim docet Augustinus, Con
cilia generalia vllo vnquam tempore fuisse simplici-
ter necessaria, sed solum necessaria quodã modo, hoc
est, vt suauius, & maturius pax Ecclesijs redderetur.
Si quidem Augustinus quo in loco scripsit, ad hęresim
quandam, hoc est, Arianam comprimendam, necessa-
rium fuisse Concilium generale, in eodem scripsit, hę-
resim Pelagianam, aliasque plurimas sine Concilio
generali comprimi potuisse. Si autem quæras, quare
magis eguerit generali Concilio caussa Arianorum,
quàm Pelagianorum, non respondebit Augustinus,
quia obscurior fuerit quæstio ab Arianis in Ecclesiam
introducta, quàm à Pelagianis; id enim non videtur es-
se verum, cùm multò plura & clariora sint in Scriptu-
D ris testimonia pro diuinitate CHRISTI aduersus Aria
nos, quàm pro peccato originali aduersus Pelagianos:
sed quia Pelagianorum hæresis, Deo sic volente ac di-
sponente, breui damnata fuit ab vniuersa Ecclesia, cũ
summa pace & consensione id ipsum decreuerit Apo
stolica sedes Romæ, Concilia Orientalium in Palæ-
stina, & Occidẽtalium in Africa. Hæresis autem Aria-
na multos Episcopos patronos ab ipso suo exordio
habere cœpit, qui non videbantur facilè quieturi, nisi
summa totius Ecclesiæ auctoritate obruerentur. Itaq;
ad hæresim Pelagianam extinguendam non fuit ne-
cessarium generale Concilium, necessarium autẽ fuit
ad extinguendam hæresim Arianam; quoniam illa
commodè, & facilè ab Apostolica sede, cooperantib.
Concilijs prouincialibus variorum locorum, cõpres-
E sa est; hæc autem etsi tandem ab eadem Apostolica se-
de, & prouincialibus Concilijs comprimi potuisset,
non tamen æquè commodè ac facilè.

Idem ad testimonium S. LEONIS responderi po-
test. Iudicauit enim S. Leo, necessarium Concilium ge
nerale Chalcedonẽse, vt eius auctoritate destrui pos-
set id, quod perperam egerat Concilium generale E-
phesinum secundum. At hanc non fuisse absolutam
necessitatem, sed aliqualem duntaxat, perspicuum est
ex Concilij Ariminensis irritatione. Fuit enim Arimi-
nense Concilium generale, & frequentissimum, ac
longè celebrius Ephesino secundo, & tamen à Ponti-
fice Damaso sine vllius generalis Concilij præsidio
irritatum fuit. De qua re vide epistolam Damasi ad
A Episcopos Illyrici, & epist. 52. Basilij ad Athanasium.

Eodem modo exponere cogimur testimonium ISI-
DORI; nam quod ipse ait, ante Constantini imperium
Ecclesiam diuisam fuisse in varias hæreses, quia non
dabatur Episcopis facultas congregandorum Conci-
liorum, & eo modo plebium docendarum: si absolutè
intelligatur, apertissimè falsum est. Nam & ante tem-
pora Constantini plurimæ hæreses sunt à Concilijs
Episcoporum penitus sublatę, & extinctę, & post tem-
pora Constantini, non defuerunt hæreses nouæ, quæ
Ecclesiam longissimo tempore vexauerunt. Certè
Nestorianæ, & Eutychianæ hæreses nunquam peni-
tus eradicari potuerunt, & tamen post Constantini
tempora exortæ sunt, & in ijs extirpandis Concilia ge-
neralia sæpius laborarunt. Id igitur solum Isidorus si-
B gnificare voluit, tempore Constantini Concilia gene-
ralia celebrari cœpisse, atque eam rem ad comprimen
das hæreses vtilissimam exstitisse.

Iam verò quid S. EVGENIVS sibi voluerit, explicat
ibidem Victor Vticensis. Scribit enim Eugenium mẽ-
tionem fecisse Concilij generalis, & transmarinarum
Ecclesiarum, cùm vocaretur ad conferendum de fide
cum Arianis; non quod non essent in Africa viri do-
ctissimi, qui tutò possent committi cum Episcopis A-
rianis, sed quod existimabat transmarinos doctores, si
in Africam venissent, liberius acturos caussam fidei,
cum non essent subiecti Regi VVandalorum, cui Afri
cani Episcopi subiecti erant. Nec tamen mentitus est
Eugenius, cùm ait, caussam fidei esse communem, &
se non posse sine transmarinis Episcopis caussam illã
C suscipere; nam etsi absolutè licebat ei conferre cum
Arianis de fide, vt sæpe aliàs in eadem regione contu-
lerant Catholici cum Donatistis, tamen non expedie-
bat eo tempore, & proinde nec licebat sine manifesto
periculo. Itaque verè non poterat Eugenius sine tran-
smarinis collegis prouinciam illam suscipere, nõ quia
deerat auctoritas, sed quia deerat oportunitas; nec ini-
quitas, sed prudentia fuit, tyrãni illius petitionem sen-
tentiæ ambiguitate eludere.

Restat VLTIMA illa obiectio, de Baptismo hæreti-
corum, quæ soluitur duobus modis. PRIMVM enim
fortasse non est verum, quod Augustinus putabat, quę
stionem illam non potuisse finiri ante Concilij gene-
ralis sententiam. Nam Concilium generale primum
fuit Nicænum tempore Constantini celebratum. Scri
D bit autem S. HIERONYMVS in Dialogo contra Lucife
rianos, illos ipsos Episcopos, qui cum Cypriano decre
uerant hæreticos esse rebaptizandos, postea contrariũ
protulisse decretum. Ex quo colligitur, eos Episcopos
tandem sentẽtiæ Stephani Romani Pontificis acquie-
uisse, qui tamen omnes mortui sunt ante tempora Ni-
cęni Concilij.

Idem quoque Hieronymus in libro de scriptoribus
Ecclesiasticis, scribit Dionysium Alexandrinum in
sententiam Cypriani de rebaptizatione concessisse;
quod etiam indicat Eusebius lib. 7. historiæ, cap. 4. &
tamen constat eundem Dionysium paulò pòst mutas-
se sententiam, nec fuisse ausum rebaptizare quendam
hominem, quem certò constabat ab hæreticis bapti-
zatum, vt idem refert Eusebius libro 7. historiæ, ca. 8.
E Quid, quod ipse etiam Augustinus in epistola 48. ad
Vincentium suspicatur Cyprianum retractasse sen-
tentiam suam? Itaque probabile est, etiam ante Nicæ-
num Concilium, auctoritate sedis Apostolicæ, quæ-
stionem illam apud omnes Catholicos fuisse finitam,
sed etiam si quæstio finita non fuisset vsque ad Conci-
lij plenarij determinationem, vt Augustinus dicit, non
tamen inde colligere oporteret, non potuisse finiri; nã
licet Apostolicæ sedi cooperantibus prouincialibus
Concilijs controuersiam illam finiendi auctoritas nõ
deesset, maluerunt tamen sancti illi Pontifices differre
in tempus aliud magis oportunum absolutam deter-
minationem eius quæstionis, quàm tot magnos viros
ab Ecclesia separare: quia verò temporis oportunitas
non

non antè se obtulit, quàm eum Nicænum Concilium celebrarent; idcirco Augustinus toties repetit, in Cõcilio plenario orbis terræ, quæstionem illam tandem esse finitam.

AT, INQVIES, Stephanus Papa, congregato Concilio quodam particulari, iussit non rebaptizari, & excommunicandos censuit eos, qui rebaptizarẽt, vt scribit Dionysius Alexandrinus, Eusebio teste lib. 7. hist. cap. 4. & Augustinus libro de vnico Baptismo, cap. 14. Igitur quæstionem Papa cum particulari suo Concilio finire voluit, nec potuit. Proinde necessaria videntur omnino Concilia generalia.

RESPONDEO, vt lib. IV. de Pontifice, cap. VII. iam antè respondi, Stephanum quidem iussisse, ne ij rebaptizarentur, qui essent ab hæreticis baptizati, ac censuisse etiam rebaptizatores esse excommunicandos, non tamen re ipsa illos excommunicasse, id quod manifestè colligitur ex multis antiquis auctoribus. Nam ipse inprimis CYPRIANVS in epistola ad Pompeiũ, non ait, Stephanum excommunicasse, sed excommunicandos putasse, qui contrà facerent: *Sacerdotes*, inquit, *Dei veritatem, Christi, et Ecclesiæ vnitatem tuẽtes, abstinendos putat*. Et in epistola ad Iubaianum dicit, se cum collegis suis contrarium sentientibus pacem habere. quod certè non diceret, si aut ab illis ipse excommunicatus fuisset, aut ipse eos excommunicasset: *Nos*, inquit, *quantum in nobis est, propter hæreticos, cum collegis, & Coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus diuinam concordiam, & dominicam pacem tenemus*.

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos de Cypriano sic loquitur: *In communione eorum permansit, qui sententiæ suæ contraierant*. AVGVSTINVS lib. 1. de Baptismo, cap. 7. dicit magnos viros, & Ecclesiæ Patres atque Episcopos, hoc est, Stephanum, & Cyprianũ, salua pace, & caritate dissensisse. PACIANVS epist. 2. ad Sympronianum: *Cyprianus*, inquit, *in concordia omnium, in pace communi in cõfessorum grege passus est*. VINCENTIVS Lyrinensis in suo libello: *O rerum*, inquit, *mira conuersio, auctores eiusdem opinionis, Catholici; consectatores verò, hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filij regni erunt; assertores verò gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium, & Episcoporum, & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum, cum ceteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas & ceteras pestes, quæ illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitãt, in sempiternum neget arsuros esse cum Diabolo?*

CAPVT XI.

Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.

QVAMVIS autem generalia Concilia, non sint absolutè necessaria, tamen Concilia aliqua, siue generalia, siue particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem, vix in quæstionem reuocari posse dubito: Nam si *necesse est, vt veniant scandala*, vt ait Dominus, Matth. 18. & *oportet hæreses esse*, vt Apostolus ait, 1. Cor. 11. certè necesse est etiam, vt in Ecclesia sit certum aliquod iudiciũ, quo & scandala tolli, & hæreses damnari possint, alioqui breui tempore Ecclesia vniuersa in partes scinderetur & periret; Nam *omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur*. Matth. 12.

Etsi verò summus Pontifex iudex est, vice Christi, omnium controuersiarum, eique obtemperare debet fraternitas vniuersa, vt Cyprianus loquitur lib. 1. epist. 3. & nos in libris de Pontifice multis argumentorum generibus demonstrauimus; tamen non debet Pontifex in controuersijs fidei diiudicandis, aut solo suo iudicio fidere, aut exspectare diuinam reuelationem, sed adhibere diligentiam, quantam res tanta postulat, & ordinaria media; & tum demum exspectare assistentiam Spiritus sancti, & directionem diuinam.

Porro medium ordinarium, ac proinde necessariũ, esse Concilium, magnum aut paruum, vnum vel plura, prout ipse iudicauerit, facilè probari potest.

PRIMVM ex diuina illa promissione, Matth. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum*. Hunc enim locum de Concilijs intelligit Synodus Calcedonẽsis in epist. ad Leonem, & aliæ Synodi, quas in sequenti libro adferemus.

SECVNDO, ex facto Apostolorum, qui cùm possent etiam seorsim singuli definire controuersias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium, & à Christo ipso demonstratum, non sine Concilio controuersiam de legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt, Act. 15.

TERTIO, ex consuetudine totius Ecclesiæ, atque omnium seculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista cõsuetudo, vt ad res dubias explicandas Concilia Episcoporum haberentur. Et ipsi etiam Romani Pontifices nullam vnquam hæresim nouam sine nouo Concilio damnauerunt, ut cognoscere poterit, qui vel tomos Conciliorum, vel historias Ecclesiasticas euoluere voluerit. Quod autem semper, & ab omnibus factum est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, & tenera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. CYPRIANVS lib. 2. epist. 1. ad Stephanum: *Necesse*, inquit, *habuimus, conuenientibus in vnum pluribus sacerdotibus cogere, & celebrare Concilium*. GELASIVS in tomo de vinculo anathematis: *Si præcessit*, inquit, *consensus Pontificis, doceatur à quibus, et vbi ille sit gestus, si secundum Ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si maiorum more prolatus si competenti examinatione depromptus, vbi proculdubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depulsione Catholici, quia noua est caussa, fieri certissimum est*.

Denique, Concilium Toletanum XI. in ipsa præfatione multis verbis demonstrat Conciliorum in Ecclesia necessitatem. Sed illa summa est, si Concilia desint, necesse esse, vt omnia vitijs, & erroribus continuò repleantur. Itaque & si posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine Concilijs conseruare: tamen secundum ordinariam prouidentiã eius, necessaria Concilia sunt ad bonam Ecclesiæ gubernationem.

CAPVT XII.

Cuius sit congregare Concilia.

EXPOSVIMVS de fine, nunc de caussa efficiente explicemus, oportet. Igitur conuenit inter nos, & aduersarios Concilia Diœcesana ab Episcopo; Prouincialia ab Archiepiscopo; Nationalia à Patriarcha, vel primate conuocari debere. Id enim cum Augustino epist. 217. ad Victorinum, Catholici omnes verum esse fatentur. Idem fatetur Caluinus lib. 4. Institut. ca. 7. §. 8. & Illyricus Cent. 4. cap. 7. col. 534.

At de Concilii generali maxima controuersia est; siquidem Catholici, munus conuocandi Concilia generalia ad Romanum Pontificem propriè pertinere volunt, sic tamen, vt possit etiam alius, Pontifice consentiente, Concilium indicere, quin etiam satis sit, si indictionem factam, ipse postea ratam habeat, & confirmet; at si nec ipse indicat Concilium, nec aliquis alius de eius mandato, uel consensu, nec ipse saltem approbat indictionem, illud non Concilium, sed conciliabulum fore.

Hæretici autem huius temporis eam auctoritatem Imperatori attribuunt. Ita disertè Lutherus libro de Concilijs, pag. 58. vbi etiam dicit, ideo vocari Concilia

vni-

non, ne præter consensum Episcopi Alexandrini, vel Antiocheni cogeretur Concilium; nam isti etiam erãt præcipui Patriarchæ, & Romano Pontifici æquales, vel maiores secundum Caluinum.

Magdebvrgenses Centur. 4. cap. 7. col. 533. aliã excogitarunt solutionem. Dicunt enim verba Socratis non significare, præter Romani Pontificis sententiã non debere celebrari Concilia, sed non debere Ecclesias dedicari. Sic enim in Græco habetur, *μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας*. At falluntur Magdeburgenses, nam *κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας*, non potest significare, dedicare templa, sed canonicũ cœtum conuocare, siue Concilium indicere, quomodo loquuntur Marcellus, & Iulius Pontifices, qui Latinè videntur scripsisse, & quomodo in Socrate, & Sozomeno Latinè vertit Cassiodorus in historia Tripartita lib. 4. cap. 9. & 19. quomodo etiam intellexit Nicephorus lib. 9. cap. 5.

Sed clarissimè res tota ex epistola Iulij, quam Socrates adducit, demonstrari potest. siquidem in ea epist. Iulius reprehendit Orientales, quod sine suo consensu Concilium Antiochiæ celebrasent. rationem autem reddere volens, cur meritò eos reprehenderet, istum canonem in medium adducit. Vel igitur canon de Concilij celebratione intelligi debet, vel stultum sanè fuisse Iulium necesse est.. vtrum autem horum sit verius, quis nõ videt? Adde, quod nullus veterum meminit eiusmodi canonis, quo prohibentur Ecclesiæ dedicari præter sententiam Romani Pontificis; immò nec fuit vnquam, nec est nunc vsus in Ecclesia istius canonis.

Qvinto probatur, ex Concilio Calcedonensi act. 1. vbi Dioscorus Alexandrinus iubetur non sedere inter Episcopos, eò quòd Synodum facere ausus fuisset sine auctoritate Apostolicæ sedis: *Quod*, inquit, *nunquã licuit, nunquam factum est*. Simile quid habemus in Concilio VII. generali, act. 6. vbi irritũ iudicatũ est Concilium quoddam Constantinopolitanum, quia sine consensu Romani Pontificis coactum fuisset ab Imperatore.

Sexto probatur, ex Concilio Romano IV. sub Symmacho, in quo cum Rex Theodoricus diceret se Synodum conuocasse, ut iudicaretur caussa Symmachi Papæ: Responderunt Episcopi omnes, à Papa, non à Rege debuisse vocari Synodum, etiam si Papa accusaretur. Rex verò ait, se ex voluntate, & consensu Pontificis Synodum conuocasse; Episcopi verò non prius acquieuerunt, quàm Rex literas Pontificis proferret, & Pontifex ipse præsens testaretur ita esse.

Septimo probatur, testimonio antiquorum Pontificum B. Leo epistola ad Turbium, quæ est 93. cap. 17. *Dedimus*, inquit *literas ad fratres, & Coepiscopos nostros, eisque Concilium Synodi generalis indiximus*. Pelagivs II. in epist. 1. ad Orientales: *Generalium Synodorum conuocandi auctoritas Apostolicæ sedi B. Petri singulari priuilegio tradita est*. Sixtvs III. qui & Pelagium, & Leonem præcessit, in epistola ad Oriẽtales. *Valẽtinianus*, inquit, *Augustus nostra auctoritate Synodum conuocauit*. Adrianvs II. in epistola ad Basilium Imperatorẽ, quæ lecta est in VIII. Synodo, act. 1. *Volumus*, inquit, *per tuæ pietatis industriam Constantinopoli numerosum conuocari Concilium*.

His accedat Valentinianus Imperator, qui cum ab Episcopis rogaretur, vt permitteret eis Concilium celebrare, respondit, vt refert Sozomenus lib 6. cap. 7. *Mihi, qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari, sacerdotes, quibus ista curæ sunt, quocunque voluerint loco conueniant*. Accedant vltimò multi alij Canones, qui habentur dist. 17. & plurimæ rationes, quas facit Ioannes de Turrecremata lib. 3. cap. 6. & Concilium Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 11. vbi asseritur, Romani Pontificis esse, generalia Concilia indicere: quod decretum factum est vno anno, antequam Lutherana hæresis nasceretur.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

Svperest argumenta soluere, ex quibus etiam magis confirmabitur veritas. Argumenta Caluini, & Magdeburgensium sumuntur ex indictionibus primorum generalium Conciliorum, quæ ab Imperatoribus, nõ à Pontificibus indicta fuere. De Nicæno I. ait Ruffinus lib. 10. historiar. cap. 1. *Tum Constantinus apud vrbem Nicænam Episcopale Concilium conuocat*. Constantinopolitanvm I. testatur Theodoretus lib. 5. historiarum, cap. 9. à Theodosio seniore indictum fuisse. Ephesinvm I. testatur Euagrius lib. 1. capit. 2. hist. nutu Theodosij iunioris conuenisse. Chalcedonense, testatur B. Leo epist. 43. & alijs nonnullis, à Martiano Imperatore imperatum. Sardicense quoque ab Imperatore Constantio indictum, testatur Thodoretus lib. 2. cap. 4.

Confirmatur hoc argumentum à Nilo testimonio S. Leonis I. Is enim in epist. 42. ad Theodosium Augustum supplicat Imperatori, vt iubeat intra Italiã prouinciale conuocari Concilium. Confirmant idem argumentum Magdeburgenses testimonio Liberij Papæ, qui apud Theodoretum lib. 2. ca. 16. concessit, in Imperatoris potestate esse conuocare Concilia. Confirmat rursum Carolus Molinæus in consilio de non recipiendis decretis Concilij Tridentini, §. 6. testimonio S. Hieronymi lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum, vbi loquens de Synodo quadam, sic Hieronymus ait: *Dic, quis Imperator hanc Synodum iusserit conuocari?* Addamus quartam cõfirmationem, ex eo, quod simul cœperunt esse Imperatores Christiani, & cogi generalia Concilia; si enim absque Imperatoribus celebrari possunt, cur primis trecentis annis nulla celebrata fuerunt?

Ad hæc respondeo, Primo ista argumenta posse à nobis meritò contemni; nam aduersarij nostri nolũt argumenta peti efficacia ex traditionibus, aut consuetudine Ecclesiæ, sed solum ex diuinis literis; ista autem argumenta omnia petita sunt ex mera traditione, & praxi Ecclesiastica sine vllo Scripturæ testimonio. Secvndo dico, posse nos opponere consuetudinem cõsuetudini; si enim quatuor aut quinque Concilia Imperatores indixerunt, plura quàm duodecim indixerunt Pontifices, vt aduersarij etiam fatentur. Tertio dico, nullum esse Concilium generale Catholicum à solo Imperatore indictum, id est, sine consensu, & auctoritate Romani Pontificis; id quod breuiter de illis quinque sigillatim ostendo.

Ac primum de Nicæno I. legimus in sexta Synodo, act. 18. Constantinum, & Syluestrum magnam Synodum apud Nicæam congregasse. Damasus quoque in Pontificali scribit, cum Syluestri consensu habitum esse in Nicæa Concilium. Et Ruffinus lib. 10. histor. cap. 1. dicit Constantinum ex sententia sacerdotum Concilium indixisse. Ex quibus non solum habemus quod volumus, sed etiam obiter colligimus falsum esse, quod ait Pighius lib. 6. cap. 1. de Ecclesiastica hierarchia, Conciliorum generalium conuocationem esse inuentum magni Constantini. non enim hoc ipse per se excogitauit, sed sacerdotum sentẽtiam sequutus est.

De Constantinopolitano I. Theodoretus refert, Theodosium non tam illud indixisse, quàm literas Põtificis Damasi, quibus Concilium indicebatur, ad Episcopos misisse. Sic enim scribunt Episcopi congregati in illo Concilio ad Damasum Põtificem apud Theodoretum lib. 5. hist. cap. 9. *Mandato*, inquiunt, *literarũ superiore anno a vestra reuerentia ad sanctissimũ Imperatorem Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim vsque faciendum nos præparauimus*. Licet ergo Theodosius indixerat Concilium, tamen

indixit

indixit ex mandato Apostolicarum literarum. Quare in VI. Synodo act. 18. Patres dicunt, Theodosium & Damasum obstitisse Macedonio per secundam Synodum, sicut paulò antè dixerat, Constantinum & Syluestrum coegisse primã Synodum vt obsisterent Ario.

De EPHESINO I. Prosper in Chronico indicat Synodum Ephesinam factam esse Cyrilli industria, & Celestini auctoritate. Constat etiam ex Euagrio lib. 1. cap. 4. & ex epistola Celestini ad Cyrillum, quæ habetur inter opera Cyrilli, & ex Photio in lib. de septem Synodis, Cyrillum profectum esse ad Concilium tanquam legatum Apostolicæ sedis, quod est argumẽtum certum eam Synodum non sine consensu Pontificis coactam esse.

De CHALCEDONENSI patet ex epist. Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense: in qua Imperator indicturus Concilium, rogat Pontificem, vt ipse veniat, & Concilium faciat, vel si nolit venire, per literas significet, quid agi velit: & in fine concludit, se scripturum ad omnes Episcopos, vt ad certum locum conueniant: *Et quæ Christianorum*, inquit, *religioni, atque Catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundum Ecclesiasticas regulas definiuit, sua dispositione declarent.* Extat etiam inter epistolas ad Chalcedonense Concilium pertinentes, quædam epistola Episcoporum secundæ Mesiæ ad Leonem Imperatorem, vbi sic aiunt: *In Chalcedonensium ciuitate multi sancti Episcopi cõuenerunt per iussionem Leonis Romani Pontificis, qui verè caput est Episcoporum.*

Denique GELASIVS in epistola ad Episcopos Dardaniæ, dicit, solam Apostolicam sedem, vt Synodus Chalcedonensis fieret, sua auctoritate decreuisse. Vbi Magdeburgensium lapsus notandus est, qui Centur. 5. cap. 7. col. 786. non intelligentes quid illud (SOLA) excluderet, putauerunt excludi Imperatorem, et ideo vociferantur Gelasium esse impudenter mentitum. Sed Gelasius per (SOLA) non excludit Imperatorem, sed alias sedes Episcopales. Non enim sedes Alexandrina, vel Antiochena, vel Hierosolymitana, aut etiam Constantinopolitana, sed sola Romana sedes eam Synodum fieri voluit, & re ipsa effecit, quanquam non sine ope pij Imperatoris Martiani.

De SARDICENSI Concilio, quod à Iulio Papa indictum fuerit, potest intelligi ex Socrate lib. 2. ca. 16. vbi dicit, Orientales Episcopos culpã absentiæ suæ à Sardicensi Concilio in Iulium Episcopum Romanum contulisse, eo quod nimis angustum tempus præscriptum esset. Ex quo apparet, non ab Imperatore solo, sed etiam à Iulio Pontifice, & ab eo potissimum Concilium indictum.

Habemus ergo prima illa Concilia ab Imperatoribus indicta fuisse, sed ex Pontificum sententia, & consensu. Cur autem tunc non solus Pontifex indixerit, vt postea factum est, ratio non erat, quia sine auctoritate Imperatoris Concilium coactum, non esset futurum ratum apud Christianos, vt somniant aduersarij, cum apertè dicat Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes: *Quando vnquam iudicium Ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem habuit?* Sed propter multas alias iustissimas caussas? quarum PRIMA erat, quia tũc adhuc vigebat lex illa Imperialis antiqua, quę prohibebat omnia collegia, & frequentes hominum conuentus sine Imperatoris auctoritate, eò quod metuerent Imperatores, ne seditio aliqua fieret, Vide l. 1. ff. de collegijs illicitis, & l. conuenticula, C. de Episcopis, & Presbyteris.

SECVNDA, quia etiam si lex illa nõ fuisset, cùm Imperatores eo tempore in magna pace orbis terræ imperarent, non poterat fieri Concilium nisi in aliqua vrbe Imperiali, nulla autem ratio sinit, vt in aliquo loco ex toto orbe conuentus fiat sine licentia Domini illius loci, sicut etiam modo, si Concilium non fieret in terris Pontificis, sed in Gallia, Hispania, vel Germania, sine dubio peteretur consensus eius, cuius est illa ciuitas, vel prouincia.

TERTIA, quia eo tempore Concilia generalia fiebant sumptibus publicis, prę sertim quoad transuectiones Episcoporum ad locum Concilij; vehebantur. n. equis, aut vehiculis ciuitatum, sine dispendio Ecclesiarum, vt constat ex lib. 3. de vita Constantini; vbi etiam Eusebius addit, toto tempore Concilij Imperatoris sumptibus omnes Episcopos vixisse. Idem etiam patet ex Theodoreto lib. 2. cap. 16. vbi cùm Liberius peteret generale Concilium, respõdit quidam, non sufficere censum publicum subuectioni Episcoporum. Item ex epistola Constantini IV. ad Pontificem Romanum, quę habetur initio sextę Synodi, idem patet.

QVARTA ratio est, quia eo tempore Pontifex etsi in spiritualibus esset caput omnium etiam Imperatorum, tamen in temporalibus subijciebat se Imperatoribus, & ideo non poterat inuito Imperatore aliquid agere; & cùm tantum debuisset petere ab Imperatore auxilium ad conuocandam Synodum, vel vt permitteret Synodum conuocari, tamen quia Dominum suum temporalem eum agnoscebat, supplicabat, vt iuberet conuocari Synodum, at post illa tempora istæ omnes caussæ mutatæ sunt, nam nec illa lex nunc viget, nec Imperatores in toto orbe dominantur, nec sumptibus publicis fiunt Concilia, nec sunt Gentiles, qui impedire possint, & Pontifex, qui est caput in spiritualibus, non est subiectus in temporalibus, cùm etiam ipse in suis prouincijs sit Princeps supremus temporalis, sicut sunt Reges & Principes alij, id quod diuina prouidentia factum est, vt Pontifex liberè munus suum exequi posset.

Ad PRIMAM confirmationem ex NILO, cuius librum in Latinam linguam Illyricus vertit, respõdeo, duas fraudes in eo testimonio sancti Leonis, quod ipsi proferunt, inesse; vnam Nili, alteram Illyrici. Nam S. Leo in epist. 24. & 25. ad Theodosium disertis verbis petit generale Concilium: *Generalem*, inquit, *Synodum iubeatis intra Italiam celebrari.* Nilus autem hanc sententiam Græcè referens, pro generalem posuit ἰδικὴν id est, propriam seu specialem, cùm dicere debuisset οἰκουμενικήν. Et quia verbum illud Nili ἰδικὴν potuisset in bonum sensum exponi, vt significaret Synodum specialem, id est, speciali de caussa congregatam, Illyricus ad tollendam omnem ambiguitatem, illud Nili ἰδικὴν vertit *prouincialem*, vt necessariò cogeremur intelligere Synodum non generalem, sed particularem, à S. Leone postulatam ab Imperatore.

At refellitur ista fraus, tum ex verbis Leonis iam citatis, tum etiam ex epistola Valentiniani ad eundem Theodosium, quæ habetur inter præambulas ad Concilium Chalcedonense, vbi Valentinianus de eodem Concilio loquens dicit, S. Leonem voluisse intra Italiam ex toto orbe Episcopos conuenire. DENIQVE ista ipsa epistola Leonis ad Theodosium, qua Concilium intra Italiam postulatur, nomine Synodi prouincialis Romæ iam conuocatæ scripta est; sic enim habet inscriptio: *Leo Episcopus, & Sancta Synodus, quæ in vrbe Roma conuenit Theodosio semper Augusto.* Si ergo Leo Synodum prouincialem iam intra Italiam conuocauerat, cur id ab Imperatore postularetur? Cur autem generalem Synodum ab Imperatore peteret, iam dictum est.

Ad ALTERAM confirmationem dico, mentiri Magdeburgenses, cùm dicunt, Liberium concessisse Imperatori potestatem conuocandi Synodum, id est, agnouisse illam potestatem propriã esse Imperatoris, vt ipsi intelligunt, nam in toto illo Dialogo Liberij cum Imperatore, nulla mentio fit huius quæstionis? cuius sit conuocare Synodum, sed tantùm Liberius petit ab Imperatore potentissimo, & Atiano, ac proinde sibi infesto, vt fieret Synodus, quia sciebat inuito Imperatore fieri non posse.

Ad

Ad TERTIAM confirmationem dico, Hieronymũ A illud dicere, quia reuera tunc ob caussas dictas Imperatores Synodos conuocabant, licet non sine consensu Pontificum.

Ad QVARTAM confirmationem dico, antè Constantinum non esse facta vlla generalia Concilia, non quia deesset auctoritas, sed quia deerat oportunitas; nec enim Christianis licebat ex multis prouincijs in vnum locum conuenire propter assiduas persecutiones, vt adnotauit Isidorus lib. 6. Etymologiarum c. 16.

CAPVT XIV.

Explicantur dubitationes quædam.

PRÆTER hæc argumenta hæreticorum solent B Catholici quædam dubia proponere. VNVM, an non liceat Concilium indici ab alio, quàm à Papa, quando sit necessarium Ecclesiæ, & tamen Papa nolit illud indicere. ALTERVM, an non liceat Cõcilium indici ab alio quàm à Papa, quando Papa non debeat illud indicere, eò quòd sit hæreticus vel schismaticus. TERTIVM dubium, an non liceat Concilium indici ab alio, quã à Papa, quando Papa non posset illud indicere, eò quòd esset captiuus apud infideles, vel mortuus, vel insanus effectus, aut renunciasset.

Ad PRIMVM respondet Turrecremata lib. 3. cap. 8. vix esse possibilem eum casum; non enim credibile est, vllum Pontificem fore tam malum, qui non velit Concilium celebrari, si apertè constet id esse necessarium Ecclesiæ conseruationi. quod si etiã ipse ex se ta C lis esset, tamen Deus, qui Ecclesiam conseruat, sine dubio, vel eius mentem mutaret, vel eum de medio tolleret. DICIT secundò, si nihil horum fieret, posse eum haberi tanquam suspectum de hæresi; nam vt dicitur distinct. 83. can. Error, & alijs sequentibus, qui errori manifesto non resistit, cùm possit & debeat, eum approbare censetur.

Ad SECVNDVM & TERTIVM respondeo, in nullo casu sine Pontificis auctoritate posse conuocari verum, & perfectum Concilium, de quali hic nos disputamus, quod videlicet auctoritatem habet definiendi quæstiones fidei. Præcipua enim auctoritas est in capite, siue in Petro, cui imperatum est, vt confirmet fratres suos, & ideo etiam pro eo Dominus orauit, ne deficeret fides eius, Luc. 22. Poterit tamen in illis duob. D casibus congregari Concilium imperfectum, quod sufficiet ad prouidendum Ecclesiæ de capite. Ecclesia .n. sine dubio habet auctoritatẽ prouidẽdi sibi de capite, quis nõ possit sine capite statuere de multis, de quib. potest cũ capite, vt rectè docet Caietanus in opusculo de potestate Papæ, c. 15. & 16. & multò antè Presbyteri Romanæ Ecclesiæ in epistola ad Cyprianum, quæ est 7. lib. 2. in operibus Cypriani. Porro Cõciliũ istud imperfectum, fieri poterit, si vel indicatur à collegio Cardinalium, vel ipsi per se Episcopi in locum vnum conueniant.

CAPVT XV.

Quinam sint ad Concilium conuocandi. E

DISSERVIMVS hactenus de caussa finali, & efficiente Conciliorum; nunc de his, ex quib. Cõcilia præcipuè constant, quia quasi materia dici possunt, disserendum est. Sunt autem initio annotanda duo. VNVM est, Ecclesiam vniuersam quatuor contineri hominum generibus; sunt enim aliqui clerici, aliqui laici, & rursum ex clericis, alij prælati, alij non prælati, item ex laicis alij principes, alij priuati; hæc distinctio, tametsi ex parte ab hæreticis huius temporis non recipiatur, tamen ex parte etiam recipitur; nam illi etiam fatentur esse quosdam certos homines dedicatos ministerio Verbi, quibus ex officio A conuenit docere, & pascere populum, quos ipsi ministros uocant, & rursum inter eos alios esse maiores, quos vocant superintendentes, alios minores, quos tantùm ministros appellant.

ALTERVM est, in Concilijs multis de caussis aliquos interesse posse. alij enim intersunt, vt iudices, qui dicuntur habere suffragium decisiuum, alij vt disputando examinent difficultates, qui dicuntur habere suffragium consultiuum, alij vt ministrent, quales sunt notarij, custodes, & alij, vt defendant Concilium, & dent operam, vt intus & extra omnia sint pacata. Quæstio igitur est, qui sint ex illis quatuor hominum generibus vocandi ad Concilium, & qua de caussa.

Aduersarij nostri duo dicunt. PRIMVM, ex omni B genere hominum debere interesse eos, qui eruditi sunt, & omnes debere esse iudices, atque habere suffragium decisiuum, quidquid sit de alijs muneribus. Ita disertè scribit LVTHERVS in libro de Concilijs, parte 2. pag. 264. vbi vult ex omnibus locis debere congregari ad CCC. homines doctos in sacra Scriptura. IDEM scribunt Protestantes in eo libro quem inscripserunt; Caussa cur Electores, & ceteri Confessioni Augustanæ addicti, ad Concilium Tridentinum non accedant. Postquam enim dixerant, primam caussam esse, quia Concilium fuerat indictum à Pontifice, posuit secundam caussam, quia in eo nõ habuerant suffragium nisi Cardinales, Episcopi, Abbates, & Generales ordinũ, cùm debuissent omnes viri docti etiã laici suffragium habere decisiuum. IDEM prorsus do- C cet Carolus Molinæus in suo consilio de Concilio Tridentino non recipiendo, §. 28. Idem Magdeburgenses Centur. 1. lib. 2. cap. 9. col. 548. vbi explicant historiam Concilij Apostolorum, de quo Actor. 15. & dicunt in eo Concilio, postquam dictæ sunt sententiæ, à tota Ecclesia collata fuisse suffragia, & omnium iudicio definitum, hominem iustificari sola fide sine operibus.

SECVNDO dicunt, Concilium Ecclesiæ non constare nisi ex verè pijs, & electis, id quod apertè docet Brẽtius in Confessione VVirtenbergensi, capite de Concilijs, vbi postquam dixerat Concilia debere cedere Scripturis, reddit rationem, quia de Scripturis certi sumus, quænam sint, & quòd sint infallibilis veritatis; at de Concilijs non item, quia non quilibet D cœtus hominum est vera Ecclesia, cùm non omnium sit fides, neque omnes sint electi. idem etiam tenẽtur dicere Confessionistæ & Caluinistę, qui, vt infra videbimus, solos electos & sanctos ad Ecclesiam pertinere volunt, & certè Concilium Ecclesię nõ nisi ex hominibus Ecclesiæ constat.

AT CATHOLICORVM sententia est, solos Prælatos maiores eosque omnes, id est Episcopos in Concilijs generalibus & prouincialibus habere ius suffragij decisiui ordinariè, ex priuilegio autem & consuetudine, etiam Cardinales, Abbates, & Generales ordinum, licet Episcopi non sint; ex Presbyteris autẽ & alijs Clericis minoribus tantùm vocari aliquos viros doctos, qui iuuent in disputando, vel alijs ministerijs; Principes autem vocari, tum vt Concilium defendant, tum E vt testes & conscij decretorum Concilij, postea transgressores & cõtumaces pœnis corporalibus puniant. Denique, ex priuatis Laicis tantùm uocari aliquos, qui uideantur vtiles, vel necessarij ad aliquod ministerium Concilij. Hanc sententiam esse Catholicorum, patet, tum ex personis, quæ interfuerunt Concilio Tridentino, tum ex Ioanne de Turrecremata lib. 3. cap. 12. & 15. & alijs Catholicis auctoribus.

Nunc ad probationem accedamus sententiæ nostrę & refutationem contrariæ. ac primùm sententia illa posterior non eget refutatione, tum quòd refutãda sit in quæstione de Ecclesiæ definitione, tum etiam, quòd tam falsa sit, vt seipsam destruat; nam quod dicit, Concilium constare ex electis & sanctis, affirmat aliquod

esse

esse Concilium, & nullum esse Concilium; nam ponit esse Concilium, dum explicat, ex quibus hominibus constet; immò Brentius adeo præsupponit esse, vt dicat, magnam esse auctoritatem Conciliorum; & tamé cùm dicit ex electis constare, cogitur dicere, nullum esse Concilium. Concilium enim facere, est homines inter se coniungi & coire in unū, electi autem in hoc mundo nō possunt inter se coniungi, cùm nemo sciat, quinam sint electi. quod si qui aduersariorum non requirūt in veris Ecclesiæ membris electionem, requirunt tamen internam fidem ac pietatem, ac proinde non poterunt vnquam ostendere ullum Concilium, quod certò dici possit Christianum Concilium, cùm internam fidem ac pietatem in alijs nemo uideat.

PRIOR autem sententia refellenda nūc est, ac PRIMO, ratione desumpta ex Scriptura sancta; definire in B Concilijs ea, quę sunt credenda, uel agenda, proprium est munus pastorum; id enim propriè est pascere; est enim docere, & docere ita, ut teneantur alij credere. Porro docere, esse pascere, patet Hieremiæ 3. *Dabo vobis pastores secundum cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina.* Item ad Ephes. 4. *Alios autem pastores & doctores.* Vbi notat Hieronymus in hunc locū, & Augustinus epist. 59. ad Paulinum, coniunctum esse nomē pastoris cum nomine doctoris, quia proprium est pastorum docere. At non sunt pastores laici, nec Ecclesiastici quicunque, sed soli Episcopi; sic enim legimus Actor. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiā Dei* C Et Ioan. ult. Petro dicitur: *Pasce oues meas.*

Si quis autem contendat, omnes Christianos esse Episcopos, & quod dictum est Petro, omnibus Christianis esse dictum; is demonstrare debebit, quinam sint illi, qui in Ecclesia dicuntur oues; si enim omnes sint pastores, ubi oues? quod si quidam sunt pastores, id est, Episcopi, & quidā oues, id est, Laici, & soli pastores in Concilijs conuenire debent, vt definiant, quæ sint bona pascua, quæ uerò noxia; certè sequitur, non Laicorum, sed Sacerdotum esse Cōcilia. ADDE, quod Philippus in Locis, ca. de numero Sacramentorum, & Caluinus lib. 4. Instit. c. 14. §. 20. ponūt ordinationé Pastorum, qui dedicantur ad pascendum, id est, docendum populum, inter Sacramenta Ecclesię. Et apertè D dicit Caluinus, hoc Sacramentum non esse commune toti Ecclesię, sed tantùm quibusdam, qui per illud initiantur. proinde ex eorum confessione, Laici non ordinati nō sunt pastores, sed oues tātū; ergo nō conuenit eis docere, p̄sertim ea auctoritate, vt fit in Cōcilijs.

Probatur SECVNDO, testimonijs veterum. Prima Concilia in Ecclesia celebrata fuerunt tempore Victoris Papę, super quęstione Paschatis; de ijs sic loquitur Eusebius lib. 5. hist. cap. 23. *Ob quā caussam* inquit, *conuentus Episcoporum, & Concilia per singulas quasq; prouincias conuocantur.* Hęc ille. Qui non quorumuis eruditorum, sed Episcoporum dicit congregata esse Concilia; quod idem docent Cyprianus in initio epistolę ad Iubaianum, Hilarius libro de Synodis, Ambrosius epist. 32. Hieronymus li. 2. Apologię contra E Ruffinum, Augustinus epist. 159. Leo epist. 16. & sequentibus, Ruffinus lib. 10. hist. cap. 5. Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, alijq; Patres, qui passim asserunt, Concilia Episcoporum esse.

Preterea Theodosius iunior in epistola ad Ephesinam Synodum, que exstat in 1. tomo eius Concilij, cap. 32. *Illicitum est*, inquit, *eum, qui non sit in ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* PVLCHERIA quoque Imperatrix in epistola ad Strategum Bithynię, quę habetur ante Concilium Chalcedonēse, iussit, vt Clerici, Monachi, & Laici, etiam vi repellerētur, à Concilio exceptis paucis illis, quos Episcopi secum duxerant. In Concilio Chalcedonensi, act. 1. cùm ad Martinum Archimandritam mitteretur, vt subscriberet, respondit, non esse suum, sed Episcoporum tantùm subscribere. Et in eodé Con- A cilio cùm pro Dioscoro Monachi & Laici ingressi essent, sæpius Patres clamarunt: *Mitte foras superfluos, Concilium Episcoporum est.*

TERTIO probatur ex Concilijs hactenus celebratis; nam omnium Conciliorum decreta ab Episcopis solis facta esse, patet ex subscriptionibus, vbique enim inueniuntur soli Episcopi subscripsisse, exceptis paucis generalibus, quibus Imperator etiam subscripsit, sed alia forma, quàm Episcopi; Episcopi enim definiendo vt Iudices, Imperatores consentiendo subscripserunt; & quibusdam etiam paucissimis, vt Florentino, Lateranensi, & Tridentino, quibus subscripserunt Abbates, & Generales ordinum, cęteri, quamuis optimi & doctissimi essent, nunquam sunt admissi, nisi ad consultandum, excepto Concilio Basileensi, vbi Presbyteri admissi sunt ad suffragium decisiuum, sed perperam & contra morem omnis antiquitatis. nec illud Concilium fuit legitimum, vt suprà diximus.

QVARTO probatur rationibus; nam inprimis negotia Ecclesiastica & publica, à personis Ecclesiasticis & publicis tractanda sunt, vt notum est, tales autem soli sunt Episcopi. Deinde, si omnes homines docti admitti deberent, vel nunquam essent Concilia generalia, quia vix possent omnes docti totius Ecclesię conuocari; vel si tandem congregarentur, esset impossibile regere tale Concilium, propter nimiam multitudinem; præterea tunc sine dubio plures essent in Concilio inferiores, quàm superiores; & proinde tunc verè vinceret maior sententia meliorem, & in Ecclesia regerentur superiores ab inferioribus, non è contrario, quod absurdissimum est. ITEM si ita esset, tunc facilè posset vnus Princeps, in cuius regione sit Concilium, definire quidquid vellet, posset enim facillimè colligere omnes Presbyteros & doctos homines suæ prouinciæ, & in Concilium introducere, id quod non possent alij Principes, qui longè abessent. DENIQVE, nulla est Respublica, quæ ratione naturali docente, non habeat aliquem ordinem in comitijs, ita vt non quicunque de plebe, sed tantùm Principes & capita ceterorum, locum & suffragium habeant.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AT obijcitur PRIMO à Protestantibus in libello, q inscribitur, Caussa, &c. testimonium Lucæ, Act. 15. vbi sanctus Lucas loquens de primo Cōcilio Apostolorum, ait: *Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc.* Et infrà: *Tunc placuit Apostolis, & Senioribus cum omni Ecclesia*; vbi videmus, non solùm Apostolos, sed etiam Presbyteros & Laicos in primo Concilio adfuisse.

RESPONDEO, in isto Concilio interfuisse Apostolos, tanquam iudices, ad definiendum, Presbyteros autem ad consultandum; plebem autem non esse vocatā, sed tamen adfuisse, & consensisse, non quidem definiédo, vel disputando, sed tantùm audiendo, & non reclamando; quod ita esse probatur dupliciter. PRIMVM, ex consuetudine Ecclesiæ, quæ est optima Scripturarum interpres; nam cùm in omnibus Concilijs, quæ post Apostolica tempora sunt celebrata, hunc ordinem obseruatum esse constet, vt soli Episcopi fuerint iudices, licet præsentes adfuerint multi alij, vel Clerici, vel Laici, idem omnino in Apostolico Concilio seruatum esse credere debemus. Nec enim Ecclesia vniuersa, ac præsertim primis illis temporibus, ab Apostolorum exemplo & traditione discessisset.

DEINDE, hoc idem ex ipso contextu demonstrari potest; nam quod Apostoli & Presbyteri tantùm vocati sint, patet ex eo, quod ibi dicitur. *Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc.* vbi nulla mentio fit plebis. DEINDE, quod tam Apostoli, quàm Seniores loquuti sint, donec discutiebatur controuersia, colligitur

ligitur ex verbis illis (*& cum magna disquisitio fieret*) quod verò post disputationē, in qua Apostoli & Presbyteri loquuti erant, soli Apostoli sententias definitiuas dixerint, patet ex eo, quod soli Petrus, Paulus, Barnabas, & Iacobus introducuntur à Luca loquentes. Et q̄ nulli alij sententias dixerint, patet ex cōtinuatione textus; nam post Petri sententiam, mox subditur: *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebat Paulū & Barnabam.* Deinde subditur: *Et postquam tacuerunt*, nimirum Paulus & Barnabas, *respondit Iacobus dicens*, & mox finita Iacobi oratione subiungitur: *Tunc placuit Apostolis, &c.*

Itaq; mendacium est, quod Magdeburgenses dicūt, omnes qui ibi erant, sententiam suam dixisse. quod autem sequitur: *Placuit Apostolis & Senioribus cum omni Ecclesia*, intelligitur de consensu tacito, qui debet dari ab omnibus, qui sunt in Concilio. Vide Conciliū Carthaginense in operibus Cypriani; nam etiam in eo Concilio adfuerunt cum Episcopis etiam Presbyteri, Diaconi, & Laici permulti, & tamen soli Episcopi sententias dixerunt.

SECVNDO, obijciunt ijdem ibidem, Concilium generale vniuersam Ecclesiam repræsentat, ergo debent esse ibi homines ex omni genere, id est, Episcopi, Presbyteri, Principes, Priuati, Clerici, Laici, &c.

RESPONDEO, multis modis posse aliquid repræsentari, sed optimum modum esse, quo per Principes repræsentantur populi. Sicut enim in comitijs generalibus multorum statuum congregari solent consules vel domini ciuitatum, sic in comitijs Ecclesiæ generalibus congregantur omnes Episcopi; nam quilibet Episcopus personam gerit suæ Ecclesię, vt patet ex Cypriano lib. 4. epist. 9. vbi dicit, Ecclesiam esse in Episcopo. Quare Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Concilium Episcoporū CCCXVIII. vocat conuentū orbis terrarum. Et Augustinus lib. 1. de Baptismo, ca. 18. eiusdem Concilij Episcoporum consensum, vocat totius Ecclesiæ consensum.

TERTIO, obijciunt ijdem ibidem, communis caussa cōmunibus votis & viribus iuuanda est, sed caussa fidei est communis omnibus Christianis, necenim minus fides ad Laicos, quàm ad Clericos pertinet; igitur ad Concilia etiam Laici conuocandi sunt. RESPONDEO, caussā fidei ad omnes pertinere, sed diuerso modo; nam ad Prelatos pertinet vt doctores, ad ceteros vt discipulos, sicut in bello caussa victoriæ ad totum exercitum pertinet, tamen ducum est pręcipere & ducere exercitum, ceterorum pugnare.

Si quis obijciat illa verba Nicolai I. in epistola ad Michaelem, quæ habentur etiam dist. 96. can. Vbinā: *Vbinam*, inquit, *legistis, Imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forte in quibusdam, vbi de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium communis, quæ non solum ad Clericos, verùm etiam ad Laicos, & omnes omnino pertinet Christianos?* Respōderi potest, Nicolaum ex eo, quod fides communis est omnibus, rectè collegisse, Imperatorem debere interesse, non quidem vt Iudicem, sed vt eum, cui incumbit defendere communem fidem edictis ac legibus, & si oporteat, etiam gladio.

QVARTO, obijciunt ijdem, & Carolus Molinęus locis notatis, necnon Brentius in Confessione VVirtembergica, cap. de Concilijs, & Hermānus Hamelmannus li. 3. Prolegomenorum, cap. 6. sæpe vnius hominis etiam Laici sententia præposita est sententiæ totius Concilij, quia Scripturę auctoritate magis munita erat, & sine dubio etiam deinceps pręponenda est; ergo debent ad Concilium vocari etiam Laici, & quicunque alij.

Antecedens probant, PRIMO ex Gratiano 36. q. 2. can. vlt. vbi legimus, Hieronymi auctoritatem Scriptura sacra munitam, toti Concilio generali præiudicasse. SECVNDO, ex Panormitano in ca. Significasti, de electione, & ex Ioanne Gersone part. 1. de exami-

A natione doctrinarum: quorum ille dicit, vnius priuati sententiam præponendam esse sententiæ Papę, si ille priuatus moueatur melioribus auctoritatibus Testamenti veteris & noui; iste autem docet, quemcunque hominem doctum posse & debere toti Concilio resistere, si videat illud ex malitia, vel ignorantia errare.

Confirmatur hoc argumentum, quia ratio, cur Episcopi præcipuè vocentur, est, quia existimantur esse doctiores ceteris; si ergo multi Laici inueniantur doctiores Episcopis, vel ęquè docti, cur non vocabuntur ad Concilium?

RESPONDEO ad primum; Sententiam vnius priuati posse anteponi sententiæ Concilij generalis ante definitionem, dum caussa discutitur; in discussione enim
B eruditio, nō auctoritas personæ primas tenet; præterea etiam post definitionem, quando constat, Concilium fuisse illegitimum: at nullo modo post definitionem Concilij legitimi.

Ad illud ex Gratiano, dico PRIMO, mentiri Hermānum, cùm ait, secundùm Gratianum anteponi Hieronymum Concilio generali; non enim de generali, sed de particulari loquitur Gratianus. SECVNDO dico, illa verba, quæ Gratianus Hieronymo tribuit, nusquā inueniri in operibus Hieronymi, nec videri eius verba. TERTIO dico, Gratianum eo loco lapsum esse, nō enim pugnant Hieronymus & Concilium, vt Gratianus putauit. Hieronymus enim tm̄ dixit, secundū legē veterem licuisse raptori ducere in vxorem mulierem à se raptam, si pater eius consentiat; Concilium autē
C statuit, vt non obstāte lege illa veteri, quę iudicialis est, & Christianos non obligat, non liceat raptori in vxorem ducere eam, quam rapuit.

Ad illud ex Panormitano & Gersone dico, PRIMO, eos loqui conditionaliter, sicut Apostolus, cùm ait ad Galat. 1. *Si nos, aut Angelus de cælo euangelizet, &c.* Sicut ergo ex conditionali sententia Apostoli non licet colligere, ergo Apostoli & Angeli poterant Euangelizare aliquid contrarium Euangelio Christi, ita quoque ex eo, quod Panormitanus & Gerson dicunt, licere vnicuique resistere Concilio, aut Papę, si eos errare videat; non licere colligere, ergo absolutè Concilia & Pontifices errare possunt, & ideo priuati homines ad Concilia vocandi sunt. Dico SECVNDO, eos loqui de resistentia, quæ potest fieri Concilio
D vel Papę, tempore discussionis ante decisionem, vel etiam postea, quando Concilium est illegitimum.

Ad confirmationem dico, Episcopos quidem debere eligi quàm doctissimos & optimos, tm̄ eos auctoritatem iudicandi habere, non quia docti sunt, sed quia sunt personę publicæ, id est, Principes habentes Ecclesiasticam iurisdictionem; quemadmodum etiam in Principibus & Iudicibus secularibus, requiritur quidem iurisprudentia & probitas, tamen non propterea licebit priuato homini meliori, & doctiori deturbare Principem, aut Iudicem de sua sede, & eam occupare.

QVARTO, obijcit Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegomenorum, cap. 10. multa veterum testimonia, quod coram populo tanquam iudice caussæ fidei
E disputatæ sint. Sic enim disputarunt Apostolus Petrus & Simon Magus, apud Clementem lib. 1. & 2. recognitionum; Archelaus Episcopus & Manichęus, apud Epiphanium hæresi 56. Syluester Papa & Iudęi, apud Zonaram in vita Constantini; Athanasius & Arius, apud Vigilium Episcopum Tridentinum; Augustinus & Maximinus, apud Augustinum libro 1. cap. 1. contra Maximinum. Quod etiam in Nicęno Concilio multi fuerint Laici docti & eloquentes, patet ex Nicephoro lib. 8. cap. 14. Denique, quòd populus sit iudex, disertè habet AMBROSIVS in epistola 32. vbi sic loquitur: *Caussam fidei*, inquit, *in Ecclesia agendā quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat.* Et paulò post: *Ille populus iudicat, cuius in corde lex diuina est,*

non

nō humana: Lex nō atramēto scripta, sed Spiritu Dei viui. Et infra: *Sed Auxentius*, inquit, *certus non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen.*

Pro solutione duo notāda sunt. PRIMO, duplex esse iudicium, publicum & priuatum. Publicum est, quod profertur à publico iudice cū auctoritate, ita ut teneantur ceteri illi iudicio acquiescere. Priuatum est, ea sententia, quam quisque eligit vt verā, sed neminem obligat; quomodo in disputationib. Theologorū & Philosophorum, auditores sunt iudices, audita enim vtraq; parte eligunt quod volunt, sed neminem cogere possunt, vt similiter sentiat.

NOTA SECVNDO, iudicium publicum in caussa fidei nunquam esse tributum populo, iudicium autem priuatum aliquando esse tributum etiam à pijs & sanctis hominibus; sed tunc solùm, cùm aliud fieri non potuit: tenentur enim populi sequi iudicium pastorum suorum; tamen quando hæretici impunè versantur cū Catholicis, & multos seducunt, expedit quandoque publicas disputationes coram populo cum eis inire, & relinquere iudicium populo, vt sequatur, quos viderit melioribus rationibus niti: quomodo fecit Helias lib. 3. Reg. cap. 18. qui cùm non posset aliter reuocare populum à cultu Baal, instituit certamen cum Prophetis Baal, præsente populo, & ait: *Qui exaudierit per ignem, ille sit Deus. si Dominus est Deus, sequimini illū, si Baal est Deus sequimini eum.*

HIS notatis, dico ad illa omnia loca, in illis disputationibus datum esse populo iudicium priuatum, non publicum, & hoc quia nō poterat aliter fieri. Id quod ex illa epist. 32. AMBROSII intelligi potest. Sic enim ait: *Veniāt planè si qui sunt, ad Ecclesiam, audiāt cum populo, non vt quisquam iudex resideat, sed vnusquisque de suo affectu habeat examen, & eligat quem sequatur.* Vbi vides negari populo iudicium publicum, tribui priuatum; cur autem tribueretur priuatum, caussa erat, quia tunc Mediolani Imperator Arianis fauebat, nec poterat aliud obtineri. Hoc in genere ad illa omnia loca dici potest. In particulari autem, ad illud de Nicæno Concilio, sciendum est, Laicos non esse vocatos, nec interfuisse actis Concilij; sed per se venisse, vt extra Concilium disputarent cum Episcopis, quos audierant ex toto orbe eò conuenisse. Vide Ruffinum libro decimo, capite tertio.

CAPVT XVII.

Quot Episcopi requirantur ad generale Concilium.

PRÆTER hæc argumenta hæreticorum, mouent Catholici vnū dubium de his, qui interesse debēt in Concilio; nam vel ad generale Concilium faciendū requiruntur oēs Episcopi totius orbis, vel aliqui tātùm; si omnes, nullum fuit ergo hactenus Concilium generale, neque etiam videtur deinceps futurum; si aliqui tantùm, quinam illi sunt: non enim videtur maior ratio de vno, quàm de alio.

RESPONDEO, non posse istam quęstionem solui melius, quàm ex consuetudine Ecclesiæ, & ex ijs Concilijs, quæ omniū consensu generalia fuerūt, qualia sūt quatuor prima. Ex cōsuetudine aūt Ecclesiæ colligim⁹ quatuor conditiones & sufficere & requiri ad generale Concilium. PRIMA est, vt euocatio sit generalis, ita vt innotescat omnibus maioribus Christianis prouincijs. Id enim constat semper fuisse seruatum, adeò vt septima Synodus, act. 6. ideo iudicauerit Cōcilium Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale, quia non exijt sonus eius in omnem terram.

SECVNDA, vt ex episcopis nullus excludatur, vndecunque veniat, modò constet eum esse Episcopum & non excommunicatum.

TERTIA, vt adsint per se, vel per alios, quatuor præcipui Patriarchæ, præter summum Pontificem videlicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, quia istis suberant omnes alij Episcopi. id patet tum ex vsu, tum ex VII. Synodo, act. 6. vbi censetur, Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale Concilium, quia non habuit Patriarchas: & in VIII. Synodo, act. 9. recipitur cum gaudio Vicarius Patriarchæ Alexandrini, tanquam sine illo aliquid defuisset Synodi plenitudini. Porro hæc tertia non omnino necessaria, sed tantùm ad bene esse indicabatur; nam Synodus tertia sine Patriarcha Antiocheno damnauit Nestoriū Constantinopolitanum; & Synodus Chalcedonensis, sine Patriarcha Alexandrino omnia ferè conclusit; & nunc non sunt necessarij isti Patriarchæ, quia hæretici vel certè schismatici sunt.

QVARTA, vt saltem ex maiori parte Christianarum prouinciarum aliqui adueniant, & si quidem Cōcilium fit in Oriente, semper visum est sufficere, si ex prouincijs omnibus Orientis Episcopi conueniant multi; ex toto autem Occidēte mittantur aliqui à summo Pontifice, qui suppleant aliorum locum. Et è contrario, si celebretur in occidente, conueniant, ex omnibus prouincijs Occidentis multi; ex Oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum. Sic, in Concilio Nicæno I. ex Occidente solùm fuerunt duo Presbiteri missi ex Italia, vnus Episcopus ex Gallia, vnus ex Hispania, vnus ex Africa. In Concilio II. & III. nulli fuerunt ex Occidente, sed tamen Pontifices Damasus & Celestinus Concilia illa confirmarunt, nomine suo, & aliorum Episcoporū Occidentis, quos ipsi Romæ collegerant. In Concilio IV. solum fuerunt legati Leonis, & præterea misit ipse consensum aliorum Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Italiæ, qui in suis prouincijs celebratis Concilijs ad Leonem scripserant, se in omnibus sententiam eius sequi. Vide tomos Conciliorum.

E contrario verò ad Concilia Occidentis, vt Lateranense sub Innocentio III. Lugdunēse, sub Gregorio X. Viennense, sub Clemente V. ac nuper Tridentinum venerunt Episcopi frequentes ex toto Occidente, ex Oriente verò pauci quidam duntaxat. Ex quo sequitur, posse interdum Concilia nationalia esse multò maiora generalibus, quoad numerum Episcoporū, & tamen minora quoad auctoritatem; nam Concilium II. tantùm habuit CL. Episcopos ex varijs prouincijs, & nationibus, & Concilium Carthaginense nationale ex sola Africa, tempore B. Augustini, habuit Episcopos CCXVII. vt refert Prosper in Chronico anni CCCCXX.

CAPVT XVIII.

Episcopos in Concilijs non Consiliarios, sed Iudices esse.

SEQVITVR postrema quæstio de forma Conciliorum, quæ tamen bipartita erit. PRIMO namque explicandum occurit, an Concilia habeant formam iudicij, an tantū inquisitionis. SECVNDO, hoc definito, quòd habeant formam iudicij, quis debeat esse ordo inter iudices; vt enim in corpore forma dicitur figura; siue ordo omnium membrorum suo loco positorum, ita in cœtu hominum forma dicitur ordo quidam, quo præest, qui debet præesse, subest, qui debet subesse. Est ergo prima pars quæstionis, An Cōcilium sit verū iudicium, & Episcopi veri iudices, ita vt standum sit eorum sententiæ, quia ipsi sic statuerunt, quomodo statur sententiæ Prætoris in caussis politicis: an verò tantùm sit inquisitio quædam, & tantum valeat decretum Concilij, quantum valet eius ratio: quomodo loquimur de decisionibus Doctorum, quas vel in scholis, vel in suis commentarijs faciunt.

Hæretici

Hęretici huius temporis in hoc ferè omnes conueniunt, quod Concilium non sit, nisi inquisitio, & quod solus Christus, & verbum eius scriptum habeat suffragium decisiuum, & ideo dicunt, non esse attendendũ numerum suffragiorum, & sæpe magis sequendum vnum, qui pro se Scripturam adferat, quàm totum reliquum Concilium. Et inde etiam deducunt, licere vnicuique examinare decreta Concilij, & recipere, vel non recipere, vt voluerit. Ita Lutherus docet in assertione artic. 29. & apud Cochlęum in quingentis articulis art. 115. Idem vult Caluinus lib. 4. cap. 9. §. 8. Institut. Idem scribit Brentius in Confessione VVirtembergica, cap. de Scriptura, et ca. de Concilijs. Kemnitius quoque in Examine 4. sessi. Concilij Tridentini, passim Catholicos reprehẽdit, quod tribuãt Episcopis prætoriam auctoritatem iudicandi de controuersijs.

Denique, libellus Protestantiũ, vbi explicant caussas cur ad Concilium non venerint, disertè docet, non debere in Concilio conueniri, ut votis & suffragijs quæstiones definiantur, sed vt inter tam multos aliquis reperiatur, qui ex Scriptura ostendat, quid sequendum sit, & aliquem talem preponendum Concilio numerosissimo, etiamsi arenarum numerum vinceret. Hac sententia ostendunt hæretici, quàm parui faciant Concilia, & quod verè nihil aliud cupiant, quàm quæstiones nunquam finiri.

Nos ergo dicimus, consessum Episcoporum in Concilijs legitimis esse verum Iudicum consessum, & eorum decreta & leges necessariò sequendas. Probatur Primo tribus Scripturis. Prima est Deuter. 17. vbi iubentur, qui dubia habent, recurrere ad Sacerdotum Concilia. & : *Qui non obedierit eorum sententia, morte condemnetur.* Secunda Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus et Publicanus.* Hic enim locus, etsi varias explicationes admittat, tamẽ cùm Cõcilium legitimum omnium consensu maximè propriè dici possit Ecclesia, non potest vllo modo reijci hęc explicatio, qua asserimus, Dominũ iussisse vt sententię legitimi Concilij obediamus. Tertia Act. 15. & 16. vbi Paulus pertransiens ciuitates varias, præcipiebat eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis in Concilio Hierosolymitano. De qoo Concilio tria notanda sunt.

Primvm est, in eo Concilio non ex Scripturis, sed ad suffragia Apostolorum definitam esse quęstionem. Non enim quęstio erat, vt aduersarij fingunt, an sola fides iustificet, sed an circumcisio, & cęterę legales cęremoniæ essent necessarię Christianis. Id quod manifestè colligitur tum ex occasione Synodi, de qua sic loquitur S. Lucas, Actor. 15. *Surrexerunt quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes, Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque seruare legem Mosi. Conueneruntq́; Apostoli & Seniores videre de verbo hoc, &c.* Tum ex epistola Concilij, in qua nihil mandatur, nisi abstinentia à sanguine suffocato, & immolatitijs, & liberantur Gentes ab omnibus alijs Iudaicis cęremonijs. Certè autem nihil horum in Scripturis habebatur; vbi enim, quęso, scriptum erat, vt Gentes non seruarent legalia, excepto, mandato de abstinentia à sanguine, suffocato, & immolatitijs?

Altervm est notandum, Apostolorum sententiã non fuisse permissam examini discipulorum, sed simpliciter imperatum fuisse, vt obedirent, vt clarissimè constat ex locis citatis Act. 15. & 16. quare aduersarij, qui Conciliorum sentẽtiam examinari volũt ab vnoquoque homine priuato, cum Scriptura manifestissimè pugnant.

Tertivm est, Concilij Apostolici definitionem, veram legem fuisse obligantem in conscientia; de qua re suprà disseruimus in quarto libro de Pontifice, & sanè id satis Lucas ostendit cùm modò pręcepta, modò decreta, & dogmata appellat.

Secvndo, probatur ex ipsis Concilijs; nam Concilia omnia dicunt anathema non obtemperantibus; vocant sua decreta canones, siue leges Ecclesiasticas; cùm subscribunt, Episcopi dicunt: *Ego N. definiens subscripsi.* Pręterea in Concilio Chalcedonẽsi, act. 4. cùm decem Episcopi Aegyptij nollent acquiescere, iudicio maioris partis, pro hęreticis habebantur; quę omnia sunt apertissima argumenta, quòd Concilia sint vera iudicia.

Probatur Tertio; nam si non esset in Concilijs agendum suffragijs, sed disputationibus tantùm, perperam fieret, vt soli Episcopi sententiam ferrent, cùm munus disputandi sit hominum eruditorum, siue sint Episcopi, siue non. Cuius contrarium iam suprà ostendimus. Frustrà etiam vocarentur Episcopi aliqui rudes, & simplices, quales aliquos fuisse in Concilio Nicęno scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 3. Adde, quòd Protestantes in illo suo libello apertè secum pugnant; nam in eo libello docent, debere etiam Laicos cum Episcopis habere suffragium decisiuum; & ibidẽ paulò post dicunt, non debere in Cõcilijs aliquid definiri ex multitudine suffragiorum, sed tantùm ex testimonijs Scripturarum. Multa alia adferemus postea, cùm disputabimus, an Concilia possint errare?

At obiiciunt exemplum Paphnutij, qui apud Socratem lib. 1. cap. 8. & Sozomenum lib. 1. cap. 22. toti Concilio Nicęno volenti prohibere Sacerdotibus vsum vxorum, solus liberè restitit, & pręualuit. Lvthervs articulo 115. ex quingentis, apud Cochlæum in septicipite, cap. 34. *Res*, inquit, *est insana, quod Concilia concludere & statuere volunt, quid credendum sit; cum sæpe nullus vir ibi sit, qui diuinum Spiritum, vel modicum olfecerit, sicut contigit in Concilio Nicæno, vbi tractabant & volebant leges condere super statu Ecclesiastice, ne essent in Matrimonio: ibi iam omnes erant falsi; tunc precedebat vnus tantum homo Paphnutius, et refutauit hoc totum, dixit; Non ita, hoc non est Christianum, tũc totum Concilium oportuit ab illa conclusione desistere.*

Respondeo. Primvm, incertum esse hanc narrationem, cùm eius non meminerint antiquiores, Eusebius Athanasius, Epiphanius, Ruffinus, &c. Secvndo, si vera sit narratio, Paphnutium ante definitionem Concilij restitisse, vt ipsimet auctores testantur, proinde hoc exemplum non esse ad propositum. Tertio dico, Paphnutium non allegasse Scripturam, sed solùm auctoritate sua contendisse, & idcirco, iudicio aduersariorum, non debuisse audiri. Qvarto addo, Paphnutium solum cupiuisse, non interdici vsum vxorum ijs, qui eas habebant; tamen hortatum esse Synodum, vt seuerè interdiceret Sacerdotibus et Monachis, ne post sactam Ordinationem, vel Professionem vxores ducerent; vt ibidem Socrates & Sozomenus testantur; ex quo mirum est, si non confundantur Lutherani, qui contra Paphnutij sententiam vxores ducunt, etiamsi Monachi & Sacerdotes fuerint.

Addo postremò, Concilium statuisse planè contrarium eius, quod isti ex Paphnutio referunt. Nam statuit can. 3. ne in domibus Sacerdotum sint vllæ fœminę, pręter matrem, sororem vel amitam. Vnde Epiphanius hęresi 59. dicit, esse contra canones vt Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus liberos gignat; quo circa Lutherus more suo secum pugnans, in lib. de Concilijs parte prima, apertè dicit, Concilium Nicęnum prohibuisse Sacerdotibus vsum vxorum, ac se non intelligere Spiritũ sanctũ in eo Concilio, cũ, & castrationem prohibeat, & conturbernium fœminarũ.

Obijciunt Secvndo aliqui Catholici; Si omnes Episcopi essent Iudices, teneretur Pontifex, qui Concilio præsidet, in decretis faciendis sequi maiorem partem Episcoporum; at falsum est, cùm Damasus irritauerit acta Concilij Ariminensis, quibus maior pars Episcoporum consenserat, ut patet ex epistola Damasi ad Episcopos Illyrici, & Leo irritauerit quoddam decretum Concilij Chalcedonensis, cui etiam maior

pars Concilij assenserat, vt ipse Leo testatur epistola 53. 54. & 55.

Respondeo PRIMO, nunquam fortasse adhuc accidisse, vt Pontifex sequeretur minorem partem in Concilio, quando remota fraude & dolo, sententias dixerunt. Quod dico propter Concilia Ariminense & Chalcedonense, quæ fraude non caruerunt; nam in Ariminensi deceptos fuisse Catholicos verbi Græci obscuritate, testatur Ruffinus lib. 10. c. 21. in Chalcedonensi autem fuisse fraudem, patet ex act. 16. eius Concilij, vbi vicarij Romanij Pontificis conqueruntur, quod se absentibus fraudulenter factum esset illud decretum.

Dico SECVNDO, Præsidem Concilij, vt Præsidem, debere sequi in decreto formando maiorem partem suffragiorum, tamen Pontificem, non vt Præsidem, sed vt Principem Ecclesiæ summum posse retractare illud iudicium; & consequenter, si ipse sit Præses Concilij, posse, non vt Præsidem, sed vt Principem summum, non sequi maiorem partem, quemadmodum in temporalibus iudicijs debet Præses à Rege constitutus, sequi maiorem partem Iudicum, tamen Rex, tanquam Superior, potest totum iudicium irritare. Et hoc maxime locum habet in Pontifice, cuius est confirmare, & dirigere fratres suos, & ad hoc habet assistentiam Spiritus sancti, ne erret, iuxta illud Lucæ 22. *Rogaui pro te, &c.* Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 63. & 64. & Canum li. 5. cap. 5. quæst. 2.

CAPVT XIX.

Cuius sit generali Concilio præsidere.

ALTERA pars quæstionis est; An debeat aliquis præsidere, & quis ille sit. Hæretici nostri temporis docent, ordinarium Præsidem Conciliorum debere esse Imperatorem, vel aliquem ab eo missum, vel si nullum ipse mittat, debere ab ipsa Synodo constitui. Et re ipsa, dicunt, in Concilijs generalibus antiquis nō præfuisse ferè vnquam Romanum Pōtificem, sed vel Imperatorem, aut eius Legatos, vel antiquiorem Patriarcham, aut Episcopum eius loci, vbi fiebat Concilium. ita docent Magdeburgenses Centur. 4. cap. 7. col. 536. Caluinus libro. 4. Institut. cap. 7. §. 1. & 2. Carolus Molinæus in consilio de Concilio Tridentino non recipiendo, §. 4. vbi apertè mentitur, cùm ait, *Legatos Pontificis post omnes Episcopos in Cōcilijs semper sedisse*, cùm in nullo Concilio inueniantur vltimo loco sedisse. Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegom. cap. 8. & Brentius in Prolegom. contra Petrum à Soto.

Catholici omnes id munus proprium esse docent summi Pōtificis, vt per se vel per Legatos Synodo præsideat, & tanquam supremus Iudex omnia moderetur. Dicimus autem, per se vel per Legatos, quia summus Pontifex nunquam interfuit Concilijs Orientalibus per se, neque id factum est casu, sed certa ratione, vt patet ex epistola Leonis 17. ad Theodosium, & 47. ad Concilium Chalcedonense, vbi dicit, se non venire ad Synodum, quoniam id non patitur consuetudo, nec vlla prædecessorum habet de hac re exempla.

Adde, quòd Vigilius Papa erat Constantinopoli, cùm fieret in ea ciuitate Concilium V. generale, & tamen noluit interesse, sed per libellum cōfirmauit acta Concilij, vt scribit Photius in libro de septem Synodis. Ipsi etiam Imperatores cùm indicebant Concilia, alios omnes Episcopos per edictum præcipiendo vocabant, Romanum autem inuitabant, vt dignaretur venire, si ei placeret, vt patet ex epistola Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense. Quę autem sit ratio huius rei, incertum est. Ioannes de Turrecremata lib. 3. cap. 11. ponit aliquot rationes, quæ mihi non multùm probantur.

Ego suspicor, has duas fuisse caussas inter alias. VNAM, quia non videbatur conuenire, vt caput sequeretur membra, cùm potius membra sequi debeant caput; itaque propterea interfuit Papa Concilijs Romanis, & quibusdam alijs, quæ ipse conuocauit ad se, id est, ad locum, vbi ipse erat, non autem voluit, neque debuit ire ad Concilia alibi congregata.

ALTERA ratio est, quia in Concilijs Orientalibus semper interfuit Imperator, aut aliquis eius Legatus: & quamuis nec Imperator, nec Legatus eius præsideret Concilio propriè vt Iudex, tamen præsidebat saltem quoad locum materialem; & etiamsi summus Pōtifex ibi fuisset, adhuc voluissent illi eo modo præsidere, vt patet ex Concilio Florentino, in initio, vbi Græci omnino contendebant, vt in summo loco sederet eorum Imperator, & summum Pontificem præcederet. AT quamuis vtcumque tolerabile sit, vt Principes seculares in Concilio sedeant ante alios Episcopos, tamen nullo modo conuenit, vt ante ipsum summum Pontificem, ne ergo vel hoc tolerandum esset, vel tumultus excitandus, non ibat ad ea Concilia, sed Legatos tantùm mittebat.

Sed his omissis, ad summum Pontificem iure pertinere præsidentiam in Concilijs generalibus, probatur PRIMO, ratione ex Scriptura petita. Summus Pontifex est pastor & pater Ecclesiæ vniuersæ, adeò vt etiā Episcopi, & Principes oēs, respectu summi Pontificis, oues & filij dicantur, vt notum est ex illo Ioannis vltimo *Pasce oues meas.* Et confirmatur ex eo, quòd Concilia vocant Pontificem patrem, & ipse vocat Episcopos in Concilijs cōgregatos, aliquando filios, vt patet ex Theodoreto lib. 5. hist. cap. 10. vbi Damasus respondens Episcopis Concilij secundi generalis, sic incipit: *Quod*, inquit, *Apostolicæ sedi debitam reuerentiam exhibetis, vobis ipsis magno honori est filij honoratissimi.* Item ex epistola Concilij Antiocheni ad Iulium, quæ sic incipit: *Domino beatissimo & honorabili patri Iulio, &c.* Et Stephanus Archiepiscopus Carthaginensis, cum tribus Concilijs ita scribunt: *Domino beatissimo & sancto patri Patrum Damaso, &c.* Et Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem: *Rogamus*, inquiunt, *tuis decretis, nostrum honora iudicium, vt firmitas tua, filijs, quod decet, adimpleat.* At quis, quæso, ambigere potest, vtrum patres filijs, & pastores ouibus præsidere debeant, an filij patribus, & oues pastoribus?

SECVNDO, probatur ex Concilio Apostolico, Act. 15. in quo Petrum præsedisse affirmat Hieronymus in epistola ad Augustinum, quę est 11. inter epistolas Augustini; & idem ex eo colligitur, quòd Petrus primus surgit, primus loquitur, primus quæstionem definit, & omnes, vt Hieronymus dixit, sententiam eius sequuntur.

Probatur TERTIO, ex actis octo generalium Conciliorum; nam quòd in alijs Romanus Pontifex præfuerit, etiam aduersarij fatētur. Primum generale fuit Nicænum, de Præside huius Concilij, quatuor sunt opiniones. Aliqui volunt præsedisse Imperatorem; ita Brentius. Alij Eustathium Antiochenū; ita Magdeburgenses loco notato, & Lutherus in libro de Concilijs, parte secunda. Alij Athanasium; ita Caluinus loco etiam notato. Alij Hosium Episcopum, & Vitum ac Vincentium Presbyteros Legatos Romani Pontificis.

PRIMA opinio falsissima est. Nam imprimis Constantinus post omnes Episcopos subscripsit, vt testatur Basilius Imperator in fine VIII. Synodi: at Præses primo loco subscripsit. Deinde Constantinus non ausus est sedere, nisi in sede humiliori, quàm essent Episcoporum, & annuentibus Episcopis, vt colligitur ex Theodoreto lib. 1. cap. 7. hist. & Eusebio lib. 3. de vita Constantini. PRÆTEREA, Constantinus in ipso Concilio professus est, se debere ab Episcopis iudicari,

dicari, eisque subiectum esse, non præpositum, vt scribit Ruffinus li. 10. cap. 2. Quomodo igitur non secum ipse pugnasset, si in Episcopali iudicio præsidere voluisset?

Ad hæc AMBROSIVS epist. 32. dicit, Constantinum in Concilio Niceno, non se fecisse iudicem, sed liberũ reliquisse iudicium Sacerdotibus. Item ATHANASIVS in secũda Apologia dicit, non posse haberi Synodum, in qua non Episcopus, sed Comes aliquis præsederit. Et in epistola ad solitariam vitam agentes, arguit vehementer Constantium, quòd in Concilijs primas partes tenere vellet: *Si*, inquit, *iudicium Episcoporum est, quid cum eo commune habet Imperator?* Et in præcedentibus refert Hosium scripsisse eidem Constantio: *Ne*, inquit, *nobis in hoc genere præcipe, sed ea potius à nobis disce; tibi Deus imperium commisit, nobis ea, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit.* Et non procul à fine: *Quis enim*, inquit, *videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non meritò dicat, illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est?* Vbi apertè vocat Constantium Antichristum, quia ausus est præsidere in iudicio Ecclesiastico. Scribit quoque SVINAS in vita Leontij, quòd cùm Leontius Constantium in Concilio præsidentem & loquentem videret, dixit ad eum, mirari se, quod ille propriorum negligens, id est, bellorum aliorumque ciuilium negotiorum, se in alienis, id est, Ecclesiasticis, tam curiosum præberet. At certè nec Athanasius, nec Hosius, nec Leontius reprehẽdissent in Cõstantio, quòd Synodis præsidere voluisset, si antea pater eius Constantinus in Concilio Niceno præsedisset.

Quòd EVSTATHIVS non fuerit præses, probatur PRIMO, quia in subscriptione Eustathius non inuenitur primus, nec secundus, nec tertius, sed inter alios inferius positus. SECVNDO, quia cùm esset in Concilio Alexander Alexandrinus Episcopus, Antiocheno maior & dignior, nulla ratio sinebat, vt ipse præcederet.

AT inquiunt Magdeburgenses, apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, legimus eum, qui primus sedebat à dextris Imperatoris, orationem habuisse de laudibus Imperatoris: Eum autem, qui orationem habuit, constat, fuisse Eustathium, ex Theodoreto lib. 1. hist. cap. 7. RESPONDEO, Eustathium fuisse primum dextri ordinis Episcoporum, vt Eusebius dicit, non tamen primum immediatè post Imperatorem. Constat enim ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, Hosium fuisse Principem eius Concilij, & proinde ante Eustathium sedisse.

Itaque (si coniectare licet) tres ordines sedium erant in Concilio; vnus à dextris, alter à sinistris, & tertius in capite aulæ totius, & quidem in hoc tertio sedebat medius Imperator inter Episcopos Hosium Legatum Pontificis, & Alexandrum Episcopum Alexandrinum, necnon Vitum & Vincentium Legatos item Apostolicos. Deinde primus ordinis eius, qui erat à dextris, sedebat Eustathius Episcopus Antiochenus. Alterius autem ordinis, qui erat à sinistris, sedebat primus Macharius Episcopus Hierosolymæ, atque hac ratione seruabatur ordo dignitatis inter primarios Patriarchas; quem certè valde probabile est seruatum fuisse in ea Synodo. vel certè, si id placet, respondere possumus, Eustathio datum esse locum digniorem ob antiquitatis & sanctitatis eius meritũ, sed non propterea eum Concilio præsedisse. Nam alioquin Imperator præsedisset in Concilio IV. & VI. qui in summo loco sedebat. Itaque non tam ex loco, quàm ex subscriptione colligenda est præsidentia; sæpe enim honoris gratia ille sedet primus, qui reuera primum locum non tenet.

Quod verò Athanasius non fuerit præses, vix eget probatione, solus enim Caluinus, & sine vlla ratione

A id asserit; & præterea constat, Athanasium tunc fuisse Diaconum, & iuisse ad Concilium cum Episcopo suo Alexandro, & nec sedisse, nec subscripsisse. Vide Ruffinum lib. 10. hist. cap. 14. & Sulpitium lib. 2. sacræ historiæ, Gregorium Nazianzenum oratione in Athanasium, & ipsum Athanasium in secunda Apologia. PORRO Diaconum sedere, nedum præsidere in Synodo Episcoporũ, nisi locũ teneat Episcopi sui, est omnino inauditum. Non autem tenebat locum Episcopi Athanasius, cùm Episcopus ipse Alexander adesset præsens; denique inter subscriptiones inuenitur quidẽ subscriptio Alexandrini Episcopi Alexandri, proximè posita post subscriptionem Romanorum Presbyterorum, at subscriptio Athanasij nusquam reperitur.

Quòd ergo præsides fuerint Legati Pontificis Episcopus
B Hosius, Vitus & Vincentius Presbyteri, probatur PRIMO, ex subscriptionibus. Hi enim tres primi omnium subscripserunt. SECVNDO, ex Cedreno in compendio historiarum, & Photio in libro de septem Synodis, qui dicunt Syluestrum per suos Legatos Concilio Niceno auctoritatẽ contulisse. TERTIO, ex Athanasio in epistola ad solitariã vitam agentes, vbi dicit, Hosium Principem fuisse in eo Concilio, & ipsum esse, qui composuit Symbolum, quod dicitur Nicenum. Cùm autem Hosius fuerit simplex Episcopus, & proinde inferior omnibus Patriarchis, qui erant in eo Cõcilio, sine dubio nunquam habuisset primum locum, nisi vicem gessisset Romani Pontificis. Itaque in præfatione quadam Concilij Sardicensis, quæ habetur in primo tomo Conciliorum, & fortasse est Dio
C nysij Exigui viri doctissimi, disertis verbis habetur, Hosium Cordubẽsem in Niceno Concilio Legatum egisse Romani Pontificis. quod etiam ex codice Græco intelligi potest, qui in Vaticana Bibliotheca habetur; cuius testimonium vide in libro secundo de Concilio Niceno, edito ab Alphonso Pisano, Societatis IESV, Coloniæ anno M. D. LXXXI.

SECVNDVM Concilium generale fuit CONSTANTINOPOLITANVM I. in quo constat non præsedisse Imperatorem, sed tantùm misisse ad Episcopos literas Romani Pontificis, quibus ad Concilium vocabantur, vt patet ex epistola Concilij ad Damasum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. constat etiam non præsedisse Romanum Pontificem, sed Nectarium Episcopum Constãtinopolitanum, cuius rei caussa est, quia Romanus
D Pontifex non interfuit, nec per se, nec per Legatos. Pontifex enim Damasus conuocauerat quidem Episcopos Orientis Constantinopolim, sed ex eo loco postea volebat eos Romam venire, vbi ipse coegerat Synodum Episcoporum Occidentalium, vt Romæ fieret plenissimum Concilium. Ceterùm Orientales excusauerunt se iustas ob caussas, & coniunxerunt se animis, & sententijs cum Occidentalibus, non autem præsentia corporali. Vide epistolas Damasi ad Concilium Constantinopolitanum, & Cõcilij ad Damasum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. & 10. quod autem, si Damasus adfuisset, sine dubio præsedisset, patet ex eisdem epistolis, vbi illi Damasum, vt caput suum agnoscunt, & ipse filios eos vocat.

TERTIVM Concilium fuit EPHESINVM I. in quo
E certum est, non præsedisse Imperatorem, sed Romanum Pontificem per Legatos suos. Quod non Imperator, nec aliquis nomine eius, patet ex epistola ipsius, videlicet Theodosij Iunioris ad Synodum Ephesinam, quæ habetur tomo 1. eius Concilij, cap. 32. vbi dicit, se misisse Candidianum Comitem, ad Concilium, non vt misceret se quæstionibus Ecclesiasticis, sed ad Synodi defensionem. Vide epistolam Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem. Quòd Romanus Pontifex Cælestinus præsederit per Legatum suum sanctum Cyrillũ, testantur omnes historici; Euagrius lib. 1. cap. 4. Photius in libro de septem Synodis, Prosper in Chronico, Nicephorus lib. 14. cap. 34. & Liberatus Ab-

bas in breuiario, c. 15. Deniq; Iustinianus in edicto, & Nicolaus Iiti epistola ad Michaelem, & ipse Celestinus in epistola ad Cyrillum, quæ extat in hac Synodo, to. 1. cap. 16. & inter opera Cyrilli.

§ At CALVINVS respondet, Celestinum aliquo artificio quæsiuisse saltem nomen præsidentiæ, cùm rem habere non posset, & ideo cùm mitteret illuc suos, Cyrillo, qui alioqui pręsuturus erat, vices suas delegasse, vt saltem per illum præsidere videretur.

AT figmentum istud Caluini, quod sine vlla ratione profert, facilè refellitur. PRIMVM, ex Prospero, qui dicit, Nestorio præcipuè restitisse Cyrilli industriam, & Celestini auctoritatem. SECVNDO, ex epistola Celestini, qua videmus mandari Cyrillo vices Romani Pontificis; multò antè, quàm Legati ceteri mitterentur. TERTIO, ex Nicæphoro loco notato, qui dicit, adeò magni fecisse Orientales hoc priuilegium datum Cyrillo à Celestino, vt deinceps Cyrillus mitrã, & nomen Papæ, atque vt iudex orbis vniuersi appellaretur, acceperit, & hæc ornamenta etiam ad successores transmiserit. QVARTO, ex epistola Cyrilli ad Constantinopolitanos, in qua dicit, quod si Nestorius intra terminum à sancto Celestino Papa pręscriptum, non resipuerit, communione Ecclesiæ priuabitur. QVINTO, ex ipsa Synodo, quæ vt refert Euagrius lib. 1. cap. 4. & ex ipsa sententia, quæ habetur tomo 2. cap. 10. huius Synodi, cum damnationem in Nestorium pronunciare vellet, præmisit se cùm alijs Ecclesiæ canonibus, tum præcipuè literis Papæ Celestini, necessariò compulsum ad tam seueram sententiam. DENIQVE, extat epistola Synodi ad Celestinum, in qua reseruant iudicio ipsius Celestini caussam Ioannis Episcopi Antiocheni, vt ipse in eum sententiam ferat. quæ omnia sunt certa argumenta, quòd Celestinus re ipsa fuerit Præses & Princeps in eo Concilio.

QVARTVM Concilium est CHALCEDONENSE, in quo initio, id est, in prima actione, Imperator Martianus interfuit, & sedit primo loco, non tamen præsedit, vt Iudex, vt ipsemet testatus est in oratione ad Synodum, quæ exstat act. 1. vbi ait, se venisse ad confirmandam fidem, sicut olim fecerat Constantinus Magnus, id est, non venisse ad explicandam fidem, & cõtrouersias iudicandas; sed ad hoc, vt fides à Concilio explicata, firma ac tuta consisteret, defensa videlicet Imperatoris ope & auctoritate. Interfuerunt deniq; nomine Imperatoris in alijs actionibus quidã Iudices seculares, qui non erant Iudices controuersiarũ fidei, sed tantùm, an omnia fierent legitimè, sine vi, & fraude, & tumultibus. Quia enim in Concilio Ephesino II. Dioscorus Episcopus militibus introductis, vi coegerat Episcopos ad subscribendum: In hoc Concilio interfuerunt vel Imperator, vel Vicarij eius ad impediendam violentiam. Id quod ex toto Concilio apparet; nunquam enim sententiam ferunt, nunquam subscribunt, & in omnibus sententijs Episcoporum acquiescunt.

Præfuerũt autem reuera vt Iudices Ecclesiastici, Legati Leonis Papæ. Ipsi enim in omnibus actionibus primi nominantur, primi sedent, primi loquuntur, primi subscribunt, ipsi sententiam definitiuam in Dioscorum proferunt, nomine Papæ & totius Concilij, actione 3. his verbis: *Sanctissimus ac beatissimus Papa caput vniuersalis Ecclesiæ Leo per nos Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, & petra fidei & cælestis regni ianitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorũ nudauit & ab oĩ sacerdotali opere fecit extorrem.* Deniq; B. Leo & Conciliũ totum id fatetur. Leo epist. 47. ad Conciliũ Chalcedonense, sic ait: *In his*, inquit, *fratrib. Paschasino et Lucētio Episcopis Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, me Synodo vestra fraternitas existimet præsidere.* Conciliũ Chalcedonẽse in epistola ad Leonẽ, quę habetur act. 3. in quibusdã exemplarib. in alijs post finem Concilij: *Quibus*, Episcopis Concilij, *tu quidem sicut membris caput præeras in his, qui tuum tenebant ordinem, beneuolentiam præferens. Imperatores verò ad ornandum decentissime præsidebant, &c.*

CALVINVS respondet, in hoc quidem Concilio pręsedisse Legatos Pontificis Romani; sed ex priuilegio Imperatoris qđ extorserat Leo Papa: *Cũ enim fieret Cõcilium Ephesinũ secundũ*, inquit Caluinus, *non est ausus Leo petere primam sedem in Concilio, sed misit Legatos, & passus est eos subesse Dioscoro Alexandrino Episcopo Præsidi. quia verò res malè cessit, & Dioscorus non rectè nauim gubernauit, Leo, illa occasione accepta, petijt ab Imperatore, vt permitteret aliud Cõcilium fieri, cui Legati sui præessent. Imperator, quia videbat, non esse in Oriente ullos idoneos Episcopos tãto oneri, ex defectu personarũ, permisit Romanis Legatis præsidentiam.*

Hæc historia, quam Caluinus sine vlla probatione recitat, plena est mendacijs; nam in primis, q; Leo non sit ausus petere primam sedem in Concilio Ephesino, mendacium est. Scribit enim Liberatus in Breuiario, capite 12. Legatos Romani Pontificis noluisse in Concilio sedere, cùm vidissent præsidere Dioscorum, & non datam sanctæ sedi Romanæ præsessionem. PORRO Dioscorũ extorsisse contra fas ab Imperatore præsidentiam illam, scribunt Zonaras in vita Theodosij, & Euagrius lib. 1. ca. 10. Vnde etiam Leo epist. 24. 25. & 26. ad Theodosium & Pulcheriam, frequenter repetit, Dioscorum in ea Synodo sibi vẽdicasse principatum, vbi etiam testatur, Flauianum Episcopum Constantinopolitanum appellasse à Concilio illo ad Apostolicam sedem, & libellum appellationis tradidisse Legatis Romanis; quomodo ergo non auderet Leo in eo Concilio præsidẽtiam petere, à quo ad se tanquam ad maiorem appellabatur? DEINDE, quòd Leo petierit ab Imperatore, vt sui Legati pręessent in Synodo Chalcedonensi, & quòd Imperator id concesserit defectu personarum Orientalium, mendacia impudentissima sunt, nihil .n. tale ab vllo narrat, immò videmus Leonem Legatos misisse absolutè, vt præsiderent, nullius consensu petito, nedum venia vel permissione.

QVARTVM Concilium fuit CONSTANTINOPOLITANVM II. in eo præsedit non Menas, (vt falsò Caluinus docet) Concilium enim à Mena celebratum, non generale, sed particulare fuit, vt suprà demonstrauimus; sed Eutychius Menę successor, qui tñ agnouit, & professus est, præsidentiã debitã fuisse Romano Pontifici, si is interesse Concilio voluisset. Vnde Zonaras in vita Iustiniani: *Sub hoc*, inquit, *quintum Concilium est coactum centum sexaginta quinque Episcoporum, quorum Princeps fuit Vigilius Papa Romanus.* Et ipse Eutychius Patriarcha in epistola ad Vigilium, quæ habetur in fine primę collationis quintæ Synodi: *Petimus*, inquit, *præsidente nobis vestra Beatitudine de tribus capitulis quæri & conferri.* Quæ verba Patriarchæ Eutychij non solùm mendacium Caluini refellunt, qui scripsit Menam in eo Concilio pręsedisse, sed etiam alterum Illyrici, qui Centur. 6. ca. 9. colum. 509. asseruit, Vigilium Papam noluisse Synodo interesse, ne cogeretur secundus Eutychio assidere. At qui hoc timere potuit, cum ipse Eutychius præsidentiam illi offerret?

SEXTVM Concilium fuit CONSTANTINOPOLITANVM III. in eo Præsides fuerunt Legati Agathonis Romani Pontificis, Petrus & Georgius Presbyteri, ac Ioannes Diaconus. Id enim affirmat Zonaras in vita Constantini IV. & præterea ex ipsa Synodo patet, vbi in singulis actionibus isti primi omnium nominantur, loquuntur, subscribunt. Interfuit in hac Synodo etiam Imperator Constantinus, cum nonnullis viris illustribus, & præsedit, id est, primo loco sedit, sed non fuit vllo modo Iudex, aut formaliter Præses, nam nullam sententiã tulit, &

vltimus

vltimus omnium subscripsit, non definiens, sed consentiens.

SEPTIMVM Concilium est NICÆNVM II. in quo sine controuersia Præsides fuerũt Legati Papæ Adriani I. Petrus Archipresbyter, & Petrus Abbas sancti Sabæ. Isti enim primi nominantur, & primi subscribunt. Imperator nihil in hac Synodo egisse legitur.

OCTAVVM Conciliom est CONSTANTINOPOLITANVM IV. in qoo etiam sine controuersia Legati Adriani II. præsederunt, videlicet Donatus & Stephanus Episcopi, & Marinus Diaconus, qui primi nominantur, & subscribunt, & in ipsa prima actione rogati à Concilio, vt ostenderent literas Papæ, quibus daretur eis præsidentia, mox exhibuerunt literas Adriani. Deniqoe, ad finem Concilij ita subscribit primus: *Ego Donatus Dei gratia Episcopus Hostiensis, locum obtinens Domini mei Adriani vniuersalis Papa, huic sancta & vniuersali Synodo præsidẽs, omnia, quæ superius leguntur, promulgaui, & manu propria subscripsi*. Imperator aũt BASILIVS adfuit quidẽ, sed in fine Concilij apertè testatus est longa oratione, noo esse suum, nec vllius hominis Laici, miscere se Ecclesiasticis iudicijs, & tandem subscripsit post omnes Patriarchas nõ definiens, sed suscipiens, & consentiens, præfatus etiam aotea se debuisse subscribere post omnes Episcopos, vt olim fecerũt Constantinus, Theodosius, & Martianus; tamen se sobscripsisse immediatè post Patriarchas, quia tali eum honore Episcopi afficere voluerunt.

Si ergo his addamus reliqua generalia Concilia, in quibus omnibus sine controuersia Pontifex Romanus præsedit, habebimus ex continoua Ecclesię consuetudine, propriè ad Romaoum Ponuficem pertioere munus in Concilijs generalibus præsidendi. DE ceteris, quæ ad formam pertinent Conciliorum, vt de ordine, quo ceteri sedere debent, de vestibus Episcoporum in Synodo; de modo procedendi, &c. vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 26. & 27. & Conciliom Toletanum IV. cap. 3. Toletanum XI. cap. 1. & ioitium Conciliorum Constantiensis & Basileensis.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

ARGVMENTA CALVINI sumuntur à praxi Ecclesiæ. Proponit enim quinque Concilia, in qoibus Pontifex Romanus non præfuit. Videlicet NICÆNVM, cui præfuit Athanasius; QVINTVM generale, cui præfuit Menas; EPHESINVM secundum, cui præfuit Dioscorus; CARTHAGINENSE sextum, cui præfuit Aurelius; etiam si adessent Legati Pontificis; & AQVILEIENSE, cui ooo Damasus, sed Ambrosius præsedit. Sed ad prima tria iam est responsum.

Ad QVARTVM dico, solùm in generali Concilio debere necessario Romanum Pontificem præsidere; in prouincialibus enim, vel nationalibus, qualia sunt omnia Carthaginensia: non negamus deberi præsidentiam Archiepiscopo, vel primati eius loci. Porro Legati Romani Pontificis non fuerunt ad illud Concilium missi, vt præsiderent, sed vt quædam tractarent cum eo Concilio nomine Romanæ Ecclesiæ.

Ad QVINTVM dico, argumentum conflari ex duobus mendacijs Caluini, quę sunt maior & minor, propositio; ex quibus quid potest colligi, oisi mendacium? PRIMVM mendacium est, quòd Aquileiense Concilium fuerit generale; nam primò, si fuisset generale, fuisset secundum, & proinde Constantinopolitanom, quod postea sequutum est, non fuisset secundum, sed tertium, deinde vix interfuerunt Episcopi XXX. qui certè non sufficiunt ad generalem Synodum faciendam. Deniqoe, in epistola huius Concilij ad Imperatorem, dicunt Patres, noo fuisse opus congregare Concilium geoerale, sed abundè satis fuisse ad id, pro quo vocati erant, paucos illos Episcopos, præsertim cùm essent ex varijs prouiocijs Occideotis. Itaque Coocilium fuit prouinciale, sed adiutum etiam aliquot Legatis quarundam aliarum prouinciarum.

SECVNDVM mendacium est, quòd Ambrosios præsederit; nam primus nominatur Valerianus Episcopus Aquileiensis, secundus Ambrosius Mediolanensis. quod est argumentum, Valeriano datum esse primum locum; oeque his repugnat, quod Ambrosius ioeo Concilio ferè solos disputat cum hereticis; munus enim disputandi non Præsidi, sed Episcopo doctissimo demandari solet.

BRENTIVS argumenta petit ex Testamento veteri, in qoo constat præcipuos Iudices, etiam in rebus spiritualibus, fuisse Principes, siue Reges, ut patet de Mose, Iosue, Dauide, Salomone, Ezechia, Iosia. Accedit, quod Deus commisit Principibus custodiam legis diuinæ, vt dicitur Roman. 13. *Si male egeris, time; nõ enim sine caussa gladium portat*. Ergo Principum est iudicare de lege Dei, quomodo sit seruanda, & punire transgressores. Sed hoc argumentum iam est à nobis solutum in libro tertio de verbo Dei, & in libro primo de Pootifice. Quia tamen non piguit aduersarios eadem argumenta sępius repetere, nec nos pigebit solutiooes quoque sæpius repetere.

RESPONDEO igitur PRIMO, Mosem non solùm Principem, sed etiam summum Sacerdotem fuisse, vt patet ex Psalm. 98. *Moses & Aaron in Sacerdotib. eius* Iosue aũt, Dauidem, Salomonem, & aliquos alios non solùm Reges, sed etiam prophetas fuisse, quibus Deus quædam extraordinariè committebat, quæ ad Sacerdotes alioquin ex officio spectabant; hoc modo Salomon Rex amouit Abiathar à sacerdotio, & constituit Sadoc pro eo, 3. Regum 2. id .n. fecit, non vt Rex, sed vt Propheta ex diuina iospiratiooe; vnde subiungitur ibidem caussa, *Ut impleretur sermo Domini, quem loquutus est super domum Heli, in Silo*. Sed non propter ista extraordinaria, delenda est ex Deuter. cap. 17. lex illa generalis, qua iubentur omnes in dubijs circa legem recurrere ad Sacerdotes. neque illa Malachiæ 2. *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius*.

DICO SECVNDO, alios Reges Synagogæ, qui boni fuerunt, nunquam se miscuisse in negotijs sacerdotalibus eius, & si quando se miscuerunt, punitos fuisse, vt patet de Rege Iosaphat optimo, qui 2. Paralipom. 19. apertè distinguit officia, & dicit: *Amarias Sacerdos & Pontifex in omnib., quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porro Zabadias, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent*. E contrario autem Ozias Rex, 2. Paralipomen. 26. cùm Sacerdotis officium vsurpare voluisset, mox à Deo percussus, leprosus factus est, & permansit vsque ad mortem.

Ad coofirmationem dico, Reges esse custodes Legis diuinæ, sed non intrepretes, & proinde ad eorum officium pertinere, vt legibus & edictis suis iubeant eam fidem teneri, quam Sacerdotes tenendam docent, & hæreticos ab Ecclesia iudicatos coerceant pœnis temporalibus, vt Augustinus docet in epist. 48. 50. & 166. & pij Imperatores Constantinus, Theodosius, Martianus, alijque id sæpe fecerunt, vt patet ex l. Conctos populos, C. de summa Trinitate & fide Catholica, & ex toto titulo de hæreticis in eodem Codice.

Argumenta HERMANNI sumuntur ex varijs exemplis veterum. PRIMVM est ex disputatione Athanasij cum Ario, præsidente Probo iudice, homine laico, & nondum Christiano, quem Imperator

perator Constantius deputauerat, quæ quidem extat imperfecta in operibus Athanasij, sed perfecta in operibus Vigilij Episcopi Tridentini, qui floruit circa annum Domini CCCCC.

RESPONDEO, nunquam fuisse talem disputationem re ipsa habitam: sed Vigilium eam composuisse per modum Dialogi, vt eo modo scriberet contra Arianos, vt ipsemet fatetur libro 5. contra Eutychen, non procul ab initio, & præterea res ipsa clamat; nam disputatio habetur inter quatuor homines, Sabellium, Arium, Photinum, & Athanasium tunc Episcopum, vt patet ex epistola Imperatoris, quæ initio disputationis fingitur missa ad Probum: At Sabellius obijt antequam vllus ex alijs tribus orbi innotesceret, vt patet ex Eusebio lib. 7. hist. capite 5. Arius quoque obijt tempore Constantini, antequam Constantius regnare inciperet, vt patet ex Socrat. li. 1. c. 25. ergo non potuit cũ Athanasio cõgredi, tẽpore Constantij, vt hic fingitur. Qđ verò quidã dicũt, duos fuisse Arios, & cũ posteriore tũ disputasse Athanasiũ, refellit' ex ipsomet Vigilio qui initio huius disputationis apertè testat', se loqui de illo Ario, qui Arianam hæresim primus excogitauit.

Sed DICES, etiamsi Dialogus sit fictus, tamen apparet, non esse visum absurdum Vigilio, si iudex laicus præesset disputationi de religione. RESPONDEO, Vigilium ita Dialogum composuisse, vt ostenderet tantam esse vim Catholicæ veritatis, vt etiam sub iudice non Christiano vincere possit.

SECVNDVM exemplum est desumptum ex Zonara in vita Constantini, vbi legimus, ad petitionem Helenæ, quæ conabatur pertrahere Constantinum filium à fide Christi ad Iudaismum, disputasse Syluestrum cũ Iudæis coram quibusdam senatoribus, tãquam iudicibus, ex mandato Constantini.

RESPONDEO, videri incertam istam narrationẽ, omnes enim veteres Helenam laudant vt feminam Christianissimam, & non solùm Catholici, sed etiam Magdeburgenses Cent. 4. colum. 694. rident hãc narrationem, vt fabulosam, & ex Chronico Eusebij colligitur anno CCCXXV. lignum crucis Dominicæ ab Helena inuentum, & Marianus Scotus sub annum CCCXXVII. scribit illam disputationem incidisse opera Helenæ, tunc Christum persequentis, quæ nullo modo cohærent.

TERTIVM exemplum sumitur ex Optato Mileuitano, & Augustino, qui multis in locis scribunt, Donatistas in caussa Cæciliani ab Imperatore iudice postulasse; Imperatorem aũt dedisse eis Romanũ Episcopũ cum alijs quibusdam Episcopis, sed eos appellasse, & ab Imperatore accepisse alios iudices in Gallia, quos rursum appellantes Imperator ipse iudicauit, ergo sũmus Iudex in caussis Episcoporum est Imperator.

RESPONDEO, bene habet quod hæretici argumentantur ex gestis hæreticorum maiorum suorum; nam quod malè fecerint recurrendo ad Imperatorem tanquam Iudicem, & quod peius fecerint rursum ad eũ appellando, Optatus, Augustinus & Imperator ipse testes sunt. AVGVSTINVS epist. 48. dicit, hinc meritò reprehendit Donatistas, quòd apud Imperatorem accusauerint Cæcilianum, cùm potius eum apud Episcopos Transmarinos conuincere debuissent. & ibidem addit, Imperatorem ordinatius egisse, qui Donatistas ad se venientes remisit ad iudicium Milthiadis Romani Episcopi.

OPTATVS libro 1. contra Parmenianum refert, Imperatorem sic exclamasse: *O rabida furoris audacia, sicut in caussis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.* Item AVGVSTINVS in epistol. 162. *Qua in re*, inquit, *quemadmodum detestetur illos Constantinus audiuistis, atque vtinam, vt eis ipse cessit, vt de illa caussa post Episcopos iudicaret, à sanctis Antistitibus veniam postea petiturus, sic & illi aliquando cederent veritati.* Vbi vides Constantinum ægrè tulisse ad se appellari, & iudicasse post Episcopos coactum, vt vel sic frangeret furorem Donatistarum, cum viderent se ab omnibus condemnari: & præterea intellexisse Constantinum, se non posse iure suo iudicare, sed tantum ea spe, quod postea Episcopi veniam illi darent, à quibus eã petiturus erat. Quæ autẽ fuerit mens Constantini extra hos articulos necessitatis, patet ex Ruffino lib. 10. histor. cap. 2. vbi asseruit se debere iudicari ab Episcopis, non eos iudicare.

QVARTVM exemplum est sumptum ex Breuiculo collationum circa principium, vbi sic AVGVSTINVS loquitur: *Cum Catholici Episcopi & partis Donati, iussu Imperatoris disputando inter se gestis apud Tribunum & Notarium Marcellinum cognitorem habitis, contulissent, &c.* Et in fine Breuiculi asserit, Marcellinum, vt iudicem, sententiam tulisse pro Catholicis contra Donatistas.

QVINTVM exemplum sumitur ex Sozomeno lib. 4. c. 5. & ex Epiphanio hæresi 71. qui scribunt Photinum petijsse & impetrasse ab Imperatore iudices, coram quibus caussam suam ageret.

Respondeo ad QVARTVM exemplum, ex doctrina ipsius Augustini, collationem illam cum Donatistis extraordinariam, & quadam necessitate susceptã fuisse; nam vt scribit idem Augustinus lib. 3. contra Iulianum, cap. 1. cùm Pelagiani vellent opera Imperatoris cogere Catholicos ad collationẽ eo modo, quo antea Catholici coegerant Donatistas: Augustinus respondit, Catholicos eam collationem modo extraordinario cum Donatistis necessariò habuisse, eo quod illi totam Africam infestarent, nec possent aliter reprimi, vel ad Concilium cogi, nisi per temporales potestates, vt tunc factum est.

DICO præterea illud iudiciũ non fuisse tale, quale est de quo nos agimus: non .n. ita iudicauit Marcellinus, vt eius sententia totam Ecclesiam obligauerit, sed tantùm vt represserit audaciam Donatistarum; sententia enim Marcellini sunt Donatistas ita à Catholicis confutatos, vt non habuerint quod respondere possent. Sicut etiam cum Augustinus disputauit cum Pascentio Ariano, arbitro Laurentio, vt patet ex epistola Augustini 174. & 178. sententia Laurentij non faciebat rem de fide, sed tantùm valebat ad confusionẽ Pascentij, qui victus pronunciabatur; & idem dicendum est de disputatione Photini hæretici, & de similibus disputationibus. Nunquam enim in Ecclesia habitæ sunt pro legitimis definitionibus, qualia sunt decreta Conciliorum.

SEXTVM exemplum sumptum est ex Socrate libro 5. cap. 10. & Sozomeno lib. 7. capit. 12. vbi legimus, Imperatorem Theodosium iussisse, vt singuli Principes variarum religionum, id est, Catholici, Ariani, Eunomiani adferrent ad se scriptam formulam fidei suæ. quod cùm factum esset, Imperatorem impensè Deum orasse, vt animum suum dirigeret in vera fide eligenda, & tum demum lectis omnibus confessionibus solam Catholicam approbasse, & eam seruari iussisse.

RESPONDEO, Theodosium non suscepisse aliquã nouam controuersiam definiendam, neq; se iudicem vllo modo fecisse in caussa fidei. quod patet PRIMO, quia illa quæstio iam definita erat in Concilio Nicæno, cuius ipse adeo strenuus sectator erat, vt noluerit baptizari ab Episcopo Thessalonicensi, nisi prius intelligeret eũ esse fidei Nicænæ, vt est apud Socratẽ li. 5 c. 6. nõ ergo dubitare potuit, an esset verior fides Ariana, an fides Catholica. SECVNDO, quia Ambrosius in epist. tricesima secunda dicit, non esse Imperatorũ in caussa fidei iudicare; & hoc probat testimonio Constantini, Valentiniani senioris, & Theodosij. item in Concilio Aquileiensi, idem Ambrosius dicit, Imperatorem Theodosium liberum reliquisse iudicium sacerdotibus. Theodosius igitur nihil iudicauit in

causfa

caussa fidei, sed tantùm legit sectariorum confessiones, vt eis acquiesceret, eisque satisfaceret, ne videretur eos inauditos sine ratione damnare.

Quod autem scribit Socrates, Theodosium à Deo per orationes postulasse, vt se dirigeret in eligenda fide, falsum esse arbitror; nam cùm orauerit secretò, vt idē Socrates affirmat, quis potest scire, quid orauerit? & præterea certum est eum non sic orasse, quia sic orando peccasset peccato infidelitatis, dubitando de fide, quam semel acceperat; & tamen eum in hoc facto nihil peccasse, sed laudabiliter egisse, omnes fatentur. Orauit igitur, non vt dirigeretur in eligenda fide, sed vt dirigeretur in eo negotio, ne aliquid imprudenter ageret, & fortasse à Deo veniam petijt, quod alienum ius occupare videretur; & simul orauit, ne deciperetur legendo confessiones tot hæreticorum.

Septimvm exemplum sumitur ex Theodoreto li. 5. cap. 23. vbi legimus, quòd cùm Romani Pontifices nollent Flauianum esse Episcopum Antiochenum, tamen Theodosius Imperator aliter iudicauit, & iussit Flauianum Antiochiæ esse Episcopum.

Respondeo, hanc historiam mirificè ostendere Romani Pontificis primatum, & nihil planè obesse præsenti caussæ. Dico igitur, Pontificem iure noluisse, vt Flauianus esset Episcopus, Imperatorem autem, quod fecit, ex potentia, non ex iustitia fecisse. Id quod probo, quia vt Socrates refert libro 5. cap. 5. cùm esset schisma in Ecclesia Antiochena, & simul sederēt Meletius, & Paulinus, placuit tandem omnibus, vt simul sederēt; sed cùm alter moreretur, alter solus Episcopus esset, nemine succedente Episcopo mortuo, idque iureiurando confirmauerunt; at nihilominus mortuo Meletio in eius locum Flauianus successit, viuente adhuc Paulino, quod contra iuramentum, & proinde illicitum fuisse, omnibus notum erat. Quid ergo mirum, si id Romano Pontifici Damaso displicebat?

Quocirca S. Ambrosivs in epist. 78. ad Theophilū Alexandrinū de hac re loquens, sic ait: *Scribit Sanctitas tua, Flauianū ad Imperialium rescriptorū suffragia remeasse: Frustra ergo tantorum sacerdotū fusus labor, iterū ad huius seculi iudicia reuertendum.* Et infrà: *Sanè referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ Sacerdotem Ecclesiæ.* Præterea Chrysostomvs quoque Antiochiæ non à Flauiano, sed ab Euagrio Paulini successore Presbyter ordinatus est, vt est apud Socratem lib. 6. cap. 3. quod ille nunquam passus esset, si Flauianum pro vero Episcopo habuisset. Item Theophilvs Alexandrinus Episcopus, vt refert Socrates lib. 5. ca. 14. Romanum Pontificem per Legatum suū rogauit, vt Flauiano peccatum, quod admiserat, dimitteret. Et similem operam apud Pontificē postea nauasse Chrysostomum, patet ex Sozomeno lib. 8. cap. 3. Ex quibus clarissimum est, Flauianum peccasse, & iudicem eius ac superiorem fuisse Romanum Pontificem. Item Hieronymvs in epistola ad Damasum, de nomine hypostasis, loquēs de eodem schismate, petit à Pontifice, cuinam eorum Episcoporum communicare debeat; & asserit se ei communicaturum, qui cum Romano Pontifice coniunctus sit.

Pręterea tres optimi & sanctissimi Pontifices, Damasus, Syricius, Anastasius, vt scribit Theodoretus lib. 5. cap. 23. liberrimè in ea caussa Imperatorem increparunt, ac dixerunt, eum quidem satis diligenter opprimere tyrannos, qui contra se insurgunt; at ijs, qui contra Dei legem tyrannidem exercent, impunitatem concedere. Quam obiurgationem tam atrocem nunquam certè Pontifices tam sancti adhibuissent, nisi Imperatorem grauiter errare vidissent. Quid, quod Imperator ea obiurgatione permotus, vt ibidem Theodoretus refert, non succensuit Romanis Pontificibus, sed Flauianum bis Romam nauigare iussit, vt coram Pontifice se purgaret?

Denique, vt ibidem Theodoretus refert, etiam si Imperator de potentia, vt diximus, non de iustitia, Flauianum Episcopum esse volebat, tamen nunquam finita est caussa illa, neque Episcopi Occidentis, & Aegypti Flauiano communicare voluerunt, donec Euagrio iam mortuo Pontifex Romanus Flauio delictum condonauit, & Legatos eius se admissurum promisit, & ipse Episcopos illustrissimos, & Presbyteros ac Diaconos Antiochenos, Legatos Romam misit.

Habemus ergo quid requiratur ad legitimum Concilium. Nunc breuiter appendicis loco annectemus, quale Concilium requirant Protestantes in eo libro, quem inscribunt: *Caussa cur Electores, Principes, aliique addicti Confessioni Augustanæ ad Concilium Tridentinum non accedant.*

CAPVT XXI.

Refutantur conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

Lvterani, qui se Protestantes vocant, octo conditiones proponunt Concilij celebrandi; de quibus quoniam satis plenè disseruit Gaspar VVillalpādæus, nos eas breuissimè refellemus.

Primo ergo requirunt, vt antequam fiat Synodus, irritentur omnia acta Concilij Tridentini. Secvndo, vt Concilium fiat in Germania; est enim canon Ecclesiasticus apud Cyprianum lib. 1. epistol. 3. vt illic lites iudicentur, vbi exortæ sunt. Tertio, vt Pontifex Romanus nun indicat Concilium, nec ei presit, sed sit altera pars litigantium, quandoquidem ipse est qui accusatur, & nemo debet simul esse iudex, et pars. Qvarto, vt ex sola Scriptura diuina sententiæ ferantur, non ex traditionibus, vel canonibus. Qvinto, vt decisio non fiat penes suffragiorum pluralitatem, sed vt iuxta normam verbi diuini pronuncietur. Sexto, vt Romanus Pontifex absoluat omnes Prælatos à iuramento fidelitatis, quo ei obstricti sunt. Septimo, vt Theologi principum ac statuum Confessionis Augustanæ, non minus, quàm Episcopi in Concilio sententias, ac voces decisiuas proferre permittantur. Octavo, vt detur saluus conductus ab Imperatore, non solùm personis, sed etiam ipsi caussæ principali, id est, vt nec personę possint puniri, si nolint Concilio assentiri, nec fides, & Confessio Lutheranorum possint damnari, etiam si Theologi Luterani eam defendere nō potuerint. Cùm his cōditionibus dicunt, se Concilium toto pectore optare, & hoc verè pium, & liberum Concilium se vocare.

Prima conditio est iniqua; quia nihil debet irritū haberi, nisi legitimo iudicio damnatum. Concilium autem Tridentinum est quidem accusatum ab hæreticis, sed non damnatum in vllo legitimo iudicio. Sicut ergo Cōcilium Ephesinum II. damnatum est in Concilio Chalcedonensi, & Constantinopolitanum contra imagines damnatum est in septima Synodo: ita Concilium Tridentinum si damnandum esset, deberet in alia Synodo examinari, & iudicari, non autem ante Synodi iudicium irritari.

Secvnda conditio est etiam iniqua; vt enim Lutherani iure sibi videntur petere, vt Concilium non fiat in Italia, vbi præualent Catholici, ita Catholici iure postulare possunt, vt non fiat in Germania, vbi præualent Lutherani. & sanè non poterat locus eligi melior atque aptior, quàm Tridentum, quod est in finibus Germaniæ, & Italiæ, etiam si Ethnici hominis iudicio quæstio ista relinqueretur.

Ad canonem autem qui est apud Cyprianum dico, intelligi eum canonem de particularib. caussis, id est, de criminibus particularium hominum, quæ debent iudicari, vbi sunt commissa, quia ibi facilius testes inueniri possunt; at de caussis fidei, quæ ad totam

A Ecclesiam pertinent, alia ratio est. Vnde quæstio exorta Antiochiæ de legalium cessatione, Hierosolymæ in Concilio Apostolorum terminata est, Actor. 15. & hęresis Ariana exorta Alexandriæ in Aegypto, iudicata est Nicææ in Bithynia: hæresis Nestorij exorta Constantinopoli, damnata est Ephesi: hæresis Eutychetis nata Constantinopoli, damnata Chalcedone: hæreses Origenistarum, Didymi & Euagrij, in V. Synodo iudicatæ sunt apud Constantinopolim, vbi minimè natę fuerāt; hęresis Monothelitarum, quæ nata erat Alexandriæ, Cyro auctore, damnata est primùm Romæ in Concilio S. Martini Papę: Deinde Constantinopoli in VI. Synodo, deniq; hęresis Iconoclastarum, quæ Constantinopoli vel exorta, vel mirificè aucta & cōfirmata fuerat, apud Nicęā Bithynię, & antea etiam Romæ B in Concilio iudicata & damnata est. ADDE, quod habuerunt etiam Lutherani in media Germania Concilia prouincilia nō pauca, vt Coloniense, Moguntinum, & alia, in quibus damnati sunt. Neque obijcere debēt aduersarij, ista Concilia Papistarum fuisse; idem .n. omnes hæretici obijcere potuissent. semper enim in Ecclesia id seruatum est, ut controuersias iudicarent Episcopi, qui tunc erant, & non propter nouas quæstiones noui crearentur Episcopi.

TERTIA conditio iniqua est; quia Romanus Pontifex non potest priuari iure suo indicendi Concilia, & eis præsidendi, in cuius possessione iam fuit per M. D. annos, nisi prius in legitimo iudicio conuincatur, non esse summus Pontifex. Quod verò dicunt, non debere eundem esse iudicem, & partem; dico habere lo-C cum in priuatis hominibus, non in Principe supremo. Princeps enim supremus donec non declaratur, vel iudicatur legitimè excidisse à principatu, semper est summus Iudex, etiamsi cum ipso litigetur.

Itaq; solent priuati, qui cum principe suo litigant, interdum appellare ab ipso principe malè informato, ad eundem melius informandrm. & confirmatur hoc ex antiquis historijs; nam cùm Marcellinus peccasset, & propter ipsum, Cōcilium congregatum fuisset, Episcopi omnes dixerunt, eum non posse ab vllo damnari, sed ipsum debere esse iudicem, & reum, vt refert Nicolaus I. in epist. ad Michaelem. Item Sixtus III. cùm accusaretur de adulterio, Concilium congregauit Imperator, Pontifice consentiente, sed in eo Concilio nemo ausus est Pontificis caussam discutere, nisi prius ip-D se dixisset, velle se vt caussa discuteretur, etsi in suo arbitrio esset iudicari, vel non iudicari. id patet tum ex actis Concilij, tum ex epistola eiusdem Sixti ad Episcopos Orientis.

Denique in Concilio IV. Romano sub Symmacho legimus, Episcopos omnes dixisse, Concilium non potuisse iure indici, nisi à Pontifice, etiam si ipse esset, qui accusabatur. Adhæc, nonne Arius cum Alexandro de fide litigabat? & tamen in Cōcilio Nicæno sedit Alexander, quia Episcopus erat, vt Iudex. Item in tertia Synodo præsedit iudicio Episcopali Cyrillus, qui tamen altera pars litigantium à Nestorianis dicebatur. Ita quoque in IV. Synodo, prȩsederunt Legati Leonis, cū tamen tota caussa inter Leonem, & Dioscorum versaretur. Accedit, quod Pontifex in Concilio non est solus iudex, sed habet multos collegas, id est, omnes Episcopos, qui si eum conuincere possent de hæresi, possent etiam eum iudicare, & deponere, licet inuitum. Nihil ergo habent hęretici, cur conquerantur, si Romanus Pontifex Concilio prȩsedit antequam damnatus esset.

QVARTA conditio iniqua est, quia non debent semel definita in dubium iterum reuocari, iuxta legem Martiani Imperatoris, l. nemo, C. de summa Trinitate, & fide Catholica. Constat autem in VII. Synodo generali definitum esse, traditiones non scriptas esse recipiendas. Quamuis autem ista conditio sit iniqua; posset tamen admitti, donec iterum in Synodo legitimè nō esset definitum, eas esse recipiendas pro verbo Dei: Hinc enim est, quod Tridentinum Concilium, antequam ad alia progrederetur, definiuit Scripturas, & traditiones Apostolicas pro verbo Dei recipiendas.

QVINTA conditio tollit penitus formam Conciliorum, vt suprà ostendimus, & propterea non potest fieri, vt aliquaudo ad finem controuersiarum deueniatur, nisi detur locus maiori parti suffragiorum; cùm enim vtraq; pars proferat Scripturarum testimonia, quomodo potest cognosci, quȩ sit Concilij sententia, nisi colligantur suffragia, & plurium sententia valeat?

SEXTA conditio est iniqua, & impertinens. Iniqua, quia non debent inferiores liberari ab obedientia superiorum, nisi prius ille legitimè deponatur, vel declaretur non esse superior. quemadmodum iniquum esset, vt quotiescunque fiunt Comitia Imperialia, Imperator deberet liberare à iuramento fidelitatis omnes Principes sibi subiectos; quod autem non sit nouum, Episcopos iuramentum obedientię prȩstare Pontifici, patet ex B. GREGORIO lib. 10. epist. 31. & ex cap. Significasti, extra de electione. Item ex Concilio Toletano XI. cap. 10. Impertinens autem, quia istud iuramentum non tollit Episcoporum libertatem, quȩ in Concilijs necessaria est, iurant enim se fore obedientes summo Pontifici, quod intelligitur, donec Pontifex est, & dum iubet ea, quȩ secundum Deum, & sacros canones iubere potest: sed nō iurant, se non dicturos, quod sentiunt in Concilio, vel se non deposituros eum, si hęreticum esse conuincant.

SEPTIMA conditio, si intelligatur de uoce propriè decisiua in forma iudicij, repugnat quintȩ conditioni, & est contra formam omnium Conciliorum, vt suprà ostēdimus; si intelligatur impropriè, & vocetur vox decisiua, Scriptura diuina in testimonium alicuius sententię in medium allata, cōditio est ȩquissima, & nunquam negata Protestantibus, immò eis ter oblata in Concilio Tridentino, nimirum sess. 13. 15. & 18.

VLTIMA conditio pro prima parte, id est, quod attinet ad saluum conductum personarum, oblata est Protestantibus, vt patet ex ijsdem locis Concilij Tridētini, id est, sess. 13. 15. & 18. pro secūda parte est prorsus inepta, & ridicula; est .n. ac si apertè dixissent, volumus vexari Episcopos totius Christiani orbis, & sumptus facere, ac labores maximos pati, vt ad Concilium veniant, & tamen cùm venerint, nolumus quidquam statui, neq; lites vnquam finiri.

LIBER SECVNDVS, DE CONCILIORVM AVCTORITATE.

CAPVT PRIMVM.

Argumentum & partitio huius libri.

DE CONCILII Definitione & caussis hucusque, pro instituti operis breuitate disputatum est: restat auctoritas; & quoniam tum ex ipsis Concilijs, quę exstant, tum ex lib. 4. de Pontifice constat, posse Concilia Episcopalia iudicare controuersias, tum fidei, tum morum, quæ in Ecclesia pro tempore oriuntur, hac omissa quæstione, illud solum explicandum suscipiemus; Sint ne certa, & infallibilia Conciliorum iudicia?

Erit autem hæc de auctoritate Conciliorum disputatio bipartita. Primùm enim consideranda erit auctoritas Conciliorum absolutè; deinde comparata cũ alijs similibus principijs fidei, id est, cum Scriptura, Pontificijsque decretis.

De auctoritate absolutè considerata duæ sunt quæstiones. VNA, an Concilia à summo Pontifice confirmata possint errare. ALTERA, an Concilia à Pontifice nondum confirmata, sed alioquin omnino legitima, errare possint. Nam de Concilijs reprobatis, vel partim probatis, partim reprobatis, nihil est quod dicamus, cùm illa sine dubio errauerint, de istis autem idẽ sit iudicium, quod de alijs, quæ vel confirmata sunt, vel reprobata.

CAPVT SECVNDVM.

Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non posse, ex Scripturis demonstratur.

AC vt à Prima quæstione principium faciamus, hęretici huius temporis nullum Concilium esse volunt, quod errare non possit. Ita LVTHERVS asserit, art. 28. & 29. & in lib. de Concilijs. Brentius in Confessione VVirtenbergensi, capite de Concilijs. Caluinus lib. 4. instit. cap. 9. §. 8. & in minori institutione, cap. 8. §. 163. & sequentibus. Catholici verò omnes constãter docent, Concilia generalia à summo Pontifice confirmata errare non posse, nec in fide explicanda, nec in tradendis morum præceptis toti Ecclesiæ communibus. De Concilijs verò particularibus videtur esse aliqua dissentio inter Catholicos; cùm .n. istorum Cõciliorum firmitas tota fere pendeat ex firmitate Pontificis, ij qui dicunt Pontificem errare posse, cõsequenter dicere debent, etiam eiusmodi Concilia errare posse. quæ vt facilius, & clarius explicentur, duas propositiones constituemus.

Sit igitur prima propositio. ***Fide Catholica tenendũ est, Concilia generalia a summo Pontifice confirmata, errare non posse, nec in fide, nec in moribus.*** Probatur PRIMO, testimonijs diuinæ Scripturæ, quæ ad quatuor Classes reduci possunt. In prima, erunt testimonia propria; in secunda, illa quæ probant Ecclesiam non posse errare; in tertia, illa quæ probant Papam non
A posse errare; in quarta, illa quæ probant Episcopos omnes, & Doctores Ecclesiæ non posse errare.

Testimonia propria sunt tria. PRIMVM est, Matth. 18. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* CALVINVS non adeò magni facit hoc testimonium, propterea quod ex eo videatur probari posse, etiam Concilium duorum hominum non posse errare. Sed is hoc testimonium non contemnet, qui obseruarit, argumentum sumi non simpliciter ex his verbis, sed ex his verbis continuatis cum superioribus, & propterea addita argumentatione à minori ad maius. Dixerat enim antea Dominus de homine incorrigibili: *Dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam non audierit,*
B *sit tibi velut Ethnicus & publicanus.* At ne quis Ecclesiam, siue congregationem Prælatorum contemnendam putaret, adiunxit continuò: *Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis super terrã, erũt ligata et in cælo, etc.*

Et ne quis dubitaret de assistentia Dei, quando Episcopi congregati aliquem damnant, vel absoluunt, subiungit: *Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio illorum sum.* Quorum verborum hæc sententia est; Si duo vel tres congregati in nomine meo, obtinent semper quod petunt à Deo, nimirum sapientiam, & lumen quod sufficit eis ad cognoscenda ea, quæ ipsis necessaria sunt, quantò magis Episcopi omnes congregati in nomine meo, semper
C obtinebunt, quod iustè petunt, id est, sapientiam, & lumen ad iudicanda ea, quæ ad totam Ecclesiam dirigendam pertinent?

Itaque siue pauci, siue multi, siue priuati, siue Episcopi congregentur in nomine Christi, omnes habent Christum præsentem, & adiuuantem, & obtinent qđ eis conuenit obtinere. Sed in congregatione paucorum & priuatorum adest Christus, vt eos adiuuet in rebus paruis, & priuatis; in congregatione autem Episcoporũ adest, vt eos adiuuet in rebus magnis, & publicis. Ita hunc locum exponit, & hoc argumento vtitur Concilium Chalcedonense in epistola ad Leoné, quæ est post finem tertiæ actionis eiusdem Concilij.
D Item sexta Synodus, act. 17. Toletanum III. non procul ab initio. Item Innocentius Papa ad Gratian. dist. 20. can. de quibus. Celestinus in epistola ad Ephesinũ Concilium I. & Cyrillus in expositione Symboli Nicæni circa principium.

ALTER locus est Ioan. 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatẽ.* Et ne putemus hoc dici solis Apostolis, & non etiam successoribus, cap. 14. apertè Dominus testatur spiritum sanctum mansurum cum Apostolis in æternum, id est, cum eis, & cum successoribus perpetuò. At Episcopos seorsim existentes non docet Spiritus Sanctus omnem veritatem, ergo saltem Episcopos omnes in vnũ cõgregatos docebit omnem ve-
E ritatem: & sanè cum non sit in Ecclesia maior aliqua cathedra, per quam Deus nos doceat, quàm summi Pontificis cathedra, adiuncto consensu generalis Concilij, si hæc etiam cathedra falli potest cum vniuersam Ecclesiam docet, nescio, quomodo vera sit illa promissio: *Docebit vos omnem veritatem.*

TERTIVS locus est Act. 15. vbi primum Concilium confidenter ait: *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Si autem illud Concilium, ex quo formam acceperunt omnia alia Concilia, asserit decreta sua, esse decreta Spiritus sancti, certè idem asserere possunt cetera legitima Concilia, quę vniuersæ Ecclesiæ regulas credendi, & ope-

operandi præscribunt. Illi enim Concilio adfuit Spiritus sanctus, quia id necesse erat pro Ecclesiæ conseruatione; at non minus alijs temporibus nouis hæresibus exorientibus id necessarium fuit, atq; etiam erit.

Secunda Classis testimoniorum continet omnia illa loca, quibus probatur Ecclesiam non posse errare, neque in credendo, neque in docendo; qualia sunt illa: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, Matth. 16. *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi*, Matthæi vltimo. *Ecclesia Dei viui est columna & firmamentum veritatis*, 1. Tim. 3. & similia.

Ex his enim locis manifestè colligitur, Concilia generalia probata non posse errare, idque duobus modis. Primo, quia tota auctoritas Ecclesiæ, formaliter non est nisi in prælatis, sicut visus totius corporis formaliter est tantùm in capite, ergo idem est Ecclesiam non posse errare in definiendis rebus fidei, & Episcopos non posse errare; atqui, vt diximus, singuli seorsùm errare possunt, igitur congregati in vnum errare non poterunt.

Secundo, Concilium generale repræsentat Ecclesiam vniuersam, & proinde consensum habet Ecclesiæ vniuersalis; quare si Ecclesia non potest errare, neque Concilium œcumenicum legitimum, & approbatum potest errare: porrò concilio generali vniuersam Ecclesiam repræsentari, Caluinus negat, sed facilè demonstrari potest. Nam in primis 3. Regum cap. 8. apertè vocatur tota Ecclesia Israel, cœtus principum, qui cum Salomone conuenerant; nã nec fieri poterat, vt omnis Israel, qui superabat numerum mille millium hominum, esset in eo templo simul; & initio capitis legimus conuenisse ad regem sacerdotes, & capita singularum tribuum.

Præterea Athanasius in epist. de Synodis Arimin. & Seleuciæ, & in epistol. ad Episcopos Africanos. Epiphanius in fine Ancoratus. Eusebius lib. 3. de vita Constantini. Augustinus lib. 1. contra Donatistas, cap. 18. & lib. 2. cap. 4. & lib. 4. cap. 6. Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Gregorius lib. 1. epistol. 24. ad Ioannem Eulogium, aliosque Patriarchas. Denique octaua Synodus, act. 5. vocant Concilium generale, conuentum orbis terræ, vel consensum totius Ecclesiæ. Præterea Martinus V. in fine Concilij Constantiensis iubet interrogari suspectos de hæresi; An non credant, Concilium generale vniuersam Ecclesiã repræsentare. Item B. Cyprianus lib. 4. epistol. 9. cùm ait, Ecclesiam esse in Episcopo, sine dubio intelligit in omnibus Episcopis esse omnes Ecclesias. Denique, si in quolibet regno siue republica, id quod senatus, siue comitia statuunt, totius regni vel reipublicę dicitur, cur nõ idem dicatur de Ecclesiasticis decretis, quæ fiunt consensu omnium Episcoporum?

Tertia Classis testimoniorum continet illa loca omnia, quæ probant Romanum Pontificem non posse errare in fide; quale est illud Lucæ 22. *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua*. & si quæ sunt alia; quæ alibi explicata sunt; ex his enim colligitur euidenter Concilium à Papa confirmatum errare non posse. etsi enim sunt aliqui Catholici, qui existimant Pontificem errare posse, illi tamen dicunt tunc solùm posse errare, quando non adhibet omnem diligentiam: at cum generale Concilium conuocatur, sine dubio adhibet omnem diligentiam in re illa inuestiganda: quid enim amplius facere potest? ergo saltem tunc omnium consensu non errabit.

Quarta Classis testimoniorum continet illa loca, quæ docent Episcopos habendos esse, vt Pastores; audiendos, vt Magistros; sequendos, vt Duces: qualia sunt Luc. 10. *Qui vos audit, me audit*. Et Heb. 13. *Obedite præpositis vestris, et subiacete eis*, Item illa, vbi dicuntur pastores, Act. 20. & Ephes. 4. cùm enim illi iubentur pascere, nos iubemur eos sequi ad pascua: præsertim cùm ad eum finem dicantur ab Apostolo constituti in Ecclesia Pastores, vt non circumferamur omni vento doctrinæ. Item illa, quibus vocantur Doctores Matthæi vltimo: *Docete omnes Gentes*. Et 1. Timoth. 3. & ad Tit. 1. siquidem quo præcepto illi iubentur docere, eodem nos iubemur audire. Item illa vbi dicuntur speculatores: *Speculatorem domus Israel dedi te*, Ezechielis 33. quem locũ de Episcopis exponunt Hieronymus, & Gregorius in Ezechielem. Quare non immeritò etiam dicuntur oculi Episcopi in Concilio Toletano VIII. cap. 4. & ab Ambrosio lib. de dignitate sacerdotali cap. 6. & profectò si iubentur Episcopi tanquam speculatores & oculi nobis viam ostendere, & nos iubemur per eam viam incedere, quam illi nobis ostenderint. Deniq; illa, vbi Episcopi dicuntur patres, & cęteri dicuntur filij, vt Galat. 4. & 1. Ioan. 2.

Ex quibus omnibus locis ita possumus ratiocinari; Si nos iubemur à Deo audire & seq. Episcopos, vt Prępositos, Pastores, Doctores, Speculatores, Patres, certè vel illi nos fallere non poterunt, vel nos poterimus culpam in Deum reijcere. At sine dubio singuli Episcopi errare possunt, & aliquando errant, & inter se quandoque dissentiunt, vt nesciamus, quisnàm eorum sequendus sit; ergo saltem omnes simul, præsertim in nomine Domini congregati, quando vno ore nos docent, errare non poterunt.

CAPVT III.

Idem probatur ex Patribus.

Accedat secundò testimonium, & traditio veterum Patrum. Ecclesia, & Patres multa de Concilijs passim scribunt; vnde constat, eos sensisse, Concilia generalia errare non posse. Affirmant primùm, Cõcilij generalis sententiam esse in caussa fidei vltimum Ecclesiæ iudicium, à quo appellari non possit, quodq; nullo modo irritari, vel retractari queat. Hinc autem apertissimè sequitur, eiusmodi Concilia non errare; nam alioquin iniquissimum esset cogere Christianos, vt non appellent ab eo iudicio, quod erroneum esse ponit.

Porrò hæc prima sententia frequentissima est apud veteres. Athanasius in Epistola ad Epictetum, quã etiam recitat Epiphanius hæresi 77. miratur quomodo illi audeant quæstionem mouere de rebus in Nicęno Concilio definitis, cum nõ possint decreta eiusmodi Conciliorum mutari, nisi errando. Augustinus in epist. 162. dicit vltimum iudicium Ecclesiæ esse generale Concilium. Leo epist. 50. ad Martianum, petit, vt semel definita in Concilijs generalibus non retractentur. id quod lege sua sanxit idem Martianus l. nemo, C. de summa Trinitate, & fide Catholica. Idem docet idem Leo epistol. 61. ad Concilium Chalcedonense, & epist. 62. ad Maximum Antiochenum. Item Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ. Idem statuitur in Concilio Ephesino circa finem, & in Concilio Chalcedonensi, act. 5. can. vlt.

Secundo docent Patres et Concilia, esse hęreticos, & excommunicandos omnes, qui non acquiescunt Concilijs plenarijs. ex quo manifestè sequitur, eos putasse Concilia non posse errare: atque in primis omnia Concilia generalia dicunt anathema cõtradicentibus, vt Athanasius testatur de Nicæno in Epistola ad Episcopos Africæ, & de alijs patet in actis eorum.

Gregorius Nazianzenus in epistola priore ad Cledonium, cùm Apollinaristæ negarent se esse hæreticos, & dicerent in Concilio quodam Catholico receptos, sic ait: *Ostendant*, inquit, *hoc, & nos acquiescemus, perspicuum enim erit eos rectæ doctrinæ assentiri nec enim se aliter res habere potest, si id consequuti sunt*. B. Leo ep. 78. ad Leonem Augustũ, docet, non posse inter Catholicos cõputari eos, qui resistũt Nicęno, vel Chalcedonensi

nẽsi Concilio: & idẽ Leo epist. 77. ad Anatolium, iobet A quendam Atticum Presbyterum, aut acquiescere Chalcedonensi Concilio, aut excommunicari. BASILIVS. epist. 78. in qua explicat fidẽ, docet suspectis de hæresi proponenda esse decreta Nicæni Concilij, inde enim apparebit hæretici ne illi sint, an Catholici. Preterea AVGVSTINVS li. 1. de Baptismo, cap. 18. hac tantùm ratione excusat de hæresi Cyprianum, quòd adhuc eo tempore non extiterit generale Concilium, quo definiri potuisset quæstio illa de Baptismo hæreticorum. Item GREGORIVS lib. 1. epistol. 24. dicit anathema non recipientibus generalia concilia quinque, quæ sola illo tempore celebrata erant.

TERTIO Patres docent, esse diuina & à Spiritu sancto edita decreta legitimorum generalium Conciliorum. Ex quo sequitur, vt non possint esse obnoxia B errori. Ita Constantinus in epistola ad Ecclesias apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini vocat cœlestia mandata Concilij Nicæni decreta. Athanasius in epistola ad Episcopos Africanos: *Verbum* inquit, *Domini per œcumenicã Nicæa Synodum manet in æternum.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione in Athanasium, dicit, ad Concilium generale Nicænum Episcopos à sancto Spiritu congregatos. CYRILLVS lib. 1. de Trinitate, vocat decretum Concilij generalis Nicæni diuinũ, & sanctissimum oraculum. LEO epistol. 53. ad Anatholium, & 54. ad Martiaoum Imperatoré affirmat, Nicæni Concilij canones per sanctum Spiritum ordinatos. Et epist. 37. ad Leonem Augustum asserit, Chalcedonense Concilium per Spiritum sanctũ congregatum fuisse. GREGORIVS lib. 1. epist. 24. affir- C mat, se venerari quatuor prima Concilia, sicut quatuor Euangelia. NICOLAVS I. in epistola ad Michaelem, decreta Conciliorum vocat diuinitus inspiratas sententias. Denique Concilia ipsa affirmant, se in Spiritu sancto congregata.

QVARTO docent, potiùs esse moriendum, quàm recedendum à decretis generalium Conciliorum. ita AMBROSIVS epist. 32. *Sequor*, inquit, *tractatum Nicæni Concilij, à quo me nec mors, nec gladius poterit separare*. HILARIVS autem re ipsa exilium passus est propter Nicænam fidem, ut ipse testatur in fine libri de Synodis; & VICTOR Africanus in libris tribus de VVãdalica persequutione describit plurima celeberrima martyria Sanctorum, qui pro fide in Concilio generali explicata mortui sunt. HIERONYMVS libro con- D tra Luciferianos loquens de Athanasio, Hilario, Eusebio, alijsque sanctis Confessoribus: *Quomodo poterant*, inquit, *aduersum Synodum Nicænam facere, propter quam exilia sustinuerunt?*

CAPVT IIII.

Idem ostenditur argumentis à ratione ductis.

ACCEDAT postremò etiam naturalis ratio. PRIMVM, si Concilia generalia possent errare, nullum esset in Ecclesia firmum iudicium, quo controuersiæ componi, & vnitas in Ecclesia seruari posset. E nihil enim est maius generali Concilio, legitimo, & approbato.

SECVNDO, si non esset infallibile iudicium eiusmodi Conciliorum, possent meritò reuocari in dubium omnes damnatæ hæreses. Diceret enim Arius errasse Nicænum Concilium; Macedonius, Constantinopolitanum; Nestorius, Ephesinum; Euthyches, Chalcedonense.

TERTIO, nulla esset certitudo de multis sacræ Scripturæ libris; nam de epistola ad Hebræos, 2. Petri, 2. & 3. Ioannis, Iacobi, & Iudæ, & de Apocalypsi, quos libros etiam Caluinistæ recipiunt, tamdiu est dubitatum, donec à Concilio res declarata est.

QVARTO, si omnia Cõcilia possent errare, illud certè sequitur, vt omnia intolerabilem errorem admiserint, ac proinde nullo honore digna sint; nam error intolerabilis est, proponere aliquid credendum, tanquam articulum fidei, de quo non constet, an sit verum, vel falsum; at Concilia præcipua, vt Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, ediderunt noua Symbola fidei, aut certè nouas sententias, quas voluerunt haberi tanquam articulos fidei. quis autem dicere audebit, illa Concilia quatuor intolerabilem errorem continere, nulloque honore digna esse, cùm ea videamus etiam ab aduersarijs cum honore suscipi, & non raró in testimonium veræ doctrinæ adduci? Restat igitur, vt firma, & infallibilia esse credamus eorum iudicia.

CAPVT V.

Concilia particularia, à Pontifice approbata, errare non posse.

ALTERA propositio: *Concilia particularia, à summo Pontifice confirmata in fide & moribus errare non possunt.* Hæc propositio non est æquè recepta, ac prior. illam nemo Catholicorum negat, hanc verò, non desunt, qui negent. Itaque ea solùm de caussa non affirmamus, hãc propositionem fide Catholica esse tenendam, quòd auctores, qui contrarium sentiunt, nondũ videamus ab Ecclesia damnatos pro hæreticis. Constat etiam ex Eusebio lib. 7. hist. cap. 2. 3. & 4. Cornelium Papam cum nationali Concilio omnium Episcoporum Italiæ statuisse, non debere hæreticos rebaptizari, & eandem sententiam postea approbasse etiam Stephanum Papam, & iussisse, vt hæretici non rebaptizarentur: Et simul constat ex eodem Eusebio ibidem, Cyprianum contrarium sensisse, & mordicus defendisse, id quod etiam ipse fatetur in epistola ad Pópeiũ, vbi arguit Stephanum Papam erroris, & tamen Cyprianus semper est habitus in numero Catholicorũ.

Sed quidquid de hoc sit, de quo alibi diximus, cùm ageremus de Pontifice, certè temerarium, erroneum, & proximum hæresi est, existimare, Concilia particularia à Põtifice confirmata posse errare. Id quod PRIMVM probatur argumentis illis, quibus suprà demonstrauimus, summum Pontificem in iudicandis ijs reb. quæ ad fidem, vel bonos mores pertinent, non posse errare. Si enim summus Pontifex errare non potest, certè nec Concilium, quamuis exiguum, ab illo comprobatum.

SECVNDO idem probatur ex eo, quod si eiusmodi Concilia errare possent, plurimæ hæreses, quæ damnatæ sunt à solis Concilijs particularibus, iterum reuocari possent in dubium, vt Pelagianorum, Priscillianistarum, Iouiniani, & aliorum.

TERTIO, hactenus non est inuentum aliquod Concilium eiusmodi, quod errauerit.

QVARTO, in VII. Synodo, act. 3. & VIII. Synodo, act. vlt. can. 1. dicunt Patres se venerari, & recipere etiã localium Conciliorum decreta; immò in eadem septima Synodo vocantur eiusmodi decreta diuinitus inspirata. Superest, vt argumenta aduersariorũ proponamus, & diluamus.

CAPVT VI.

Soluuntur argumenta ex Scripturis deprompta.

ADVERSARII quatuor argumentorum genera nobis obijciunt. Vnum ex Scripturis petunt. Alterum

terum ex testimonijs Patrum. Tertium ex ipsis Con- A ciliis, quæ vel cum alijs Concilijs, vel cum Scripturis non rarò pugnare videntur. Quartum ex naturali ratione. Sed primum nullas ferè habet vires, ideò breuissimè refutabitur.

Obiicit igitur Caluinus lib. 4. instit. cap. 9. §. 3. illa loca testamenti veteris, in quibus omnes Pastores, & Sacerdotes, atque Prophetæ reprehenduntur non solùm improbitatis, sed etiam ignorātiæ, & erroris. Quale est illud Isa. 56. *Speculatores eius cæci omnes, neq; quidquam nouerunt, omnes canes muti, nec valent latrare, iacentes dormiunt, & amant dormitionem, et Pastores ipsi nihil sciunt, nec intelligunt.* Item illud Oseæ. 9. *Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupis, odium in domo Dei.* Et illud Hier. 6. *A Propheta vsq; ad Sacerdotem, quisque sectatur mendacium.* Et cap. 14. *Prophetæ mendacium* B *prophetant in nomine meo.* Denique illud Ezech. 22. *Coniuratio Prophetarum in medio eius sicut leo rugiens, & qui rapit prædam, sacerdotes eius violarunt legem meam, et prophanauerunt sanctuaria mea.*

Sed hæc omnia tribus modis soluuntur. Primum enim frequentissimum est in sacris literis, vt propter aliquos malos reprehendantur omnes, propter aliquos bonos laudentur omnes, quo videlicet vehementior sit tum vituperatio, tum commendatio. Annotauit id sanctus Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, capite 12. & multa ex diuinis literis exempla peti possent, sed vnum hoc loco sufficiet. Scribit Apostolus ad Philippenses cap. 2. *Omnes quærunt, quæ sua sunt, non quæ* IESV CHRISTI. Et tamen cap. 1. iam dixerat quosdam ex contentione, quosdam ex caritate Chri- C stum annunciare. Et cap. 3. ait: *Imitatores mei estote, & obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi.* Et quæ sequuntur. Si igitur quidam ex caritate Christum annunciabant, & ambulabant secundum Apostoli formam, ita vt etiam digni essent, quos Philippenses imitarentur, & obseruarent. Non igitur omnes quærebant, quæ sua sunt, & tamen suo quodam modo, id est, per figuram intellectionis, omnes quærebāt, quæ sua sunt, vt Apostolus loquitur. Non igitur allata Scripturæ testimonia cogunt, vt intelligamus Pastores, & Sacerdotes, & Prophetas Testamenti veteris aliquo tempore omnes simul mendaces, & scelera- D tos fuisse, sed tantùm aliquos.

Deinde cùm nihil horum dicatur in Concilium Sacerdotum, sed in Pastores, & Prophetas, qui separatim populum decipiebant, non videntur ea testimonia ad rem nostram facere, alia enim ratio est Pastorū in Concilio congregatorum publica auctoritate, & qui Dei nomine inuocato quæstiones diligenter excutiunt; alia verò dispersorum, & qui dom in locis quisque suis sedent, proprio iudicio indulgent. Quare eadem Scriptura, quæ tam frequenter in Pastores malos inuehitur, & à falsis Prophetis cauendum esse monet, eadem tamen eos, qui de aliqua re dubitant, ad Concilium Sacerdotum mittit, ac præcipit, vt id obseruent, quod dixerint ij, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, Deut. 17.

Denique etiam si nihil horum haberemus, tamen E non continuò liceret omnia, quæ dicuntur in Scripturis aduersos Prophetas, & Sacerdotes Testamenti veteris, illa oīa trāsferre ad Sacerdotes Testamenti noui, præsertim in Concilio congregatos; certiores enim, & maiores promissiones Dei habet Ecclesia, quàm Synagoga. Nec enim de Synagoga vsquā legimus, quod de Ecclesia Christus dicit. Math. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Nec id quod Apostolus ait, 1. Timoth. 3. Eam esse *columnam & firmamentum veritatis.* Neque de Caipha scriptum est, sed de Petro: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua,* Lucæ 22.

A Obijcit Secundo idem Caluinus ibidē §. 4. hæc loca Testamenti noui, 2. Pet. 2. quemadmodum fuerunt in populo veteri Pseudoprophetæ, sic & inter vos erunt falsi doctores, sectas perditionis insinuantes. Act. 20. *Scio quòd post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces non parcentes gregi, & ex vobis ipsis erunt, qui loquentur peruersa, vt abducant discipulos post se.* Matth. 24. *Et multi Pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.*

At sanè mirū est, si Caluinus dum hæc proponeret, non ad se ipse oculos reflectebat, ac dicebat: Quid si ego ipse vnus sim de numero horū infelicium Pseudoprophetarū? clarissimè.n. Chrus Petrus, ac Paulus describunt hæreticos sub nomine falsorum Prophetarum, qui repugnantes doctrinæ, quæ per Episcopos ordinaria successione in Ecclesia præsidentes conserua- B tur, sectas non metuunt introducere, vt abducant discipulos post se, & faciant sibi nomen in terra, vt alij Lutherani, alij Caluinistæ nominentur. Tantum verò abest, vt de Concilijs Episcoporum intelligi debeāt ea loca, quæ monent, vt à falsis Prophetis caueamus, vt potius ea de caussa ordinaria Concilia fiant, vt falsi Prophetæ detegantur, & confutentur, & tamquam lupi rapaces ab ouili CHRISTI procul arceantur.

CAPVT VII.

Soluuntur argumenta petita ex testimonijs veterum Patrum.

C PROFERVNT secundo loco Patrum testimonia, ac primùm Caluinus adducit in medium S. Gregorium NAZIANZENVM, qui in epistola ad Procopium ita loquitur: *Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, vt omnia Episcoporum Concilia fugiam, quoniam nullius Concilij finem lætum, faustumque vidi, nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem, & incrementum habuerit.*

Respondeo, non negat Nazianzenus legitima Concilia certam fidem facere, sed queritur suo tempore nullum Concilium fieri potuisse omni ex parte legitimum. id quod verissimum est. Nam Gregorij ætas incidit in tempus medium inter Concilium primum, & secundum generale, quo tempore plurima facta sunt Concilia, quę propter multitudinem Episcoporum hęreticis fauentium infaustum exitum habuerunt, qua- D lia fuerunt Seleuciense, Tirense, Ariminense, Mediolanense, Syrmiense, &c. Cum ergo suo tempore tot vidisset mala Concilia, & nullum bonum, & tamen vocaretur à Procopio nomine Imperatoris ad Conciliū quoddam, duas excusationes adhibuit: vnam, quod desperaret se legitimum Concilium eo tempore visurū; alteram, eamque præcipuam, quod morbo grauissimo detineretur, vt quotidie putaret se moriturum. Confirmatur hęc solutio ex Basilio, qui eodem tempore floruit, id est, post primum Concilium, & ante secundū. Et scribens in epist. 52. ad Athanasium, dicit videri sibi impossibile, vt eo tempore fieret legitimum Concilium, & ideò oportere scribi ad Romanum Pontificem, vt ipse sua auctoritate irritaret acta Concilij Ariminensis.

E Denique, quid senserit Gregorius de legitimis Concilijs, perspicuum est, tum ex eius sententijs supra citatis, tum etiam ex eo quo adeò strenuus prædicator fuit Nicæni Concilij, vt templum, in quo ipse Constantinopoli concionabatur, ἀναστασία .i. resurrectio vocatum sit, quia ibi resurrexerit opera Gregorij fides Nicæna, per Arianos antea quodammodo extincta, vt refert historia Tripartita, lib. 9. cap. 9. tum denique, quia postea interfuit ipse Concilio secundo generali, vt patet ex subscriptione, & ex oratione, quam habuit ad CL. Patres.

Alterum testimonium est AVGVSTINI, qui lib. 3. contra Maximinum cap. 14. ait: *Nec ego Nicænum,*

nec

nec tu debes Ariminense, tanquam præiudicaturus proferre Concilium, nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris, &c.

RESPONDEO, Augustinum non velle dicere, non teneri vllo modo Maximinum auctoritate Concilij Nicæni, sed non teneri in illa disputatione, quia Augustinus id promittebat; quia enim Maximinus objiciebat Niceno Concilio Concilium Ariminense, & Augustino non videbatur operæpretium tunc tempus consumere in ostendendo Concilium Nicænum fuisse legitimum, & Arminense illegitimum, cùm haberet meliora argumenta ex Scripturis, ait; nunc nec ego huius, nec tu illius auctoritate teneris, id est, nolo nunc teneamur Conciliorum auctoritatibus, omittamus Concilia, ad Scripturas veniamus. Quod autem Augustinus alioqui putauerit, Concilium Nicænum summæ fuisse auctoritatis, & oportuisse omnes illi acquiescere, patet ex verbis præcedentibus, vbi sic ait: *Hoc est illud homousion, quod in Concilio Nicæno aduersus hæreticos Arianos à Catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum est, &c.* Quid. n. est veritas auctoritatis, nisi vera & certa auctoritas?

ALIVD testimonium proferunt ex lib. 2. de Baptismo, ca. 3. vbi Augustinus dicit, Concilia plenaria priora à posterioribus emendari, nec dici potest, eum loqui de plenarijs impropriè, id est, nationalibus; nam paulò antè dixerat, Concilia regionalia, & prouincialia debere cedere plenarijs, & tunc subdit, inter ipsa plenaria, priora à posterioribus emendari. Hic exultat HERMANNVS lib. 3. cap. 16. Prolegom. *Si enim*, inquit, *priora illa antiquissima, emendatione indigent, quot erroribus scatebunt ista recentiora?*

Respondeo PRIMO, fortè loqui Augustinum de Concilijs illegitimis, quæ per posteriora legitima emẽdantur, vt accidit Concilio Ephesino II. quod in Chalcedonensi emendatum est. SECVNDO dico, si de legitimis loquatur, agere eum de quæstionibus facti, non iuris. in qualibus quæstionibus non dubium est, Concilium errare posse; & certè Augustinus videtur de eiusmodi quæstionibus agere; nam præcipua q̃stio Catholicorum cum Donatistis erat de Ceciliano, libros ne sacros tradidisset hostibus fidei, an non? Potest etiam TERTIO dici, si contendant aduersarij cum loqui de vniuersalibus quæstionibus, Concilia priora emendari per posteriora, quoad præcepta morum, nõ quoad dogmata fidei; præcepta enim mutantur iuxta temporum, locorum, & personarum mutationes, & illæ mutationes dicuntur emendationes, non quod res mala esset eo tempore, quo est instituta, sed quod mala esse cœperit mutatis circumstantijs. Vtraque solutio satis confirmatur ex verbis Augustini, qui dicit tunc emendari Concilia; quando experimento aliquo aperitur, quod clausum erat. Experimento enim aperiuntur quæstiones de facto, vel de moribus, non quæstiones iuris vniuersales.

TERTIO, profert Caluinus Leonem, qui epist. 53. ad Anatolium, & 54. ad Martianum, & 55. ad Pulcheriam, agnoscit Chalcedonensem Synodum legitimam fuisse, & tamen non dubitat ei attribuere ambitionẽ & inconsultam temeritatem, ergo putabat legitimum Concilium posse errare.

RESPONDEO, Concilium legitimum posse errare in his quæ non legitimè agit, & de facto errasse, quando ab Apostolica sede reprobatur; tale est id, de quo reprehenditur Concilium Chalcedonense à Leone. Vt enim patet ex vltima actione eiusdem Concilij, & ex epistol. 61. eiusdem Leonis, quæ est ad Concilium Chalcedonẽse, decretum illud, quo anteponitur Episcopus Constantinopolitanus Alexandrino, & Antiocheno, factum est absentibus Legatis Romanæ sedis, non sine fraude, & à Leone improbatum fuit, quia cõtrarium erat Nicæni Concilij constitutioni.

Ad hæc addit HERMANNVS lib. 3. cap. 13. Prole-
A gomenorum, Isidorum, qui apud Gratian. dist. 50, can. Domino sancto, asserit, cùm Concilia inter se dissentiunt, standum esse antiquioribus, magisque probatis; quæ regula contraria est regulæ B. Augustini, qui posteriora Concilia anteponebat prioribus, & præterea ex ea colligitur, Concilia inter se aliquando pugnare, & proinde aliqua eorum errare. RESPONDEO, Isidorus loquitur de Concilijs, quorum non est certa auctoritas, quæ videlicet non sunt à Pontifice expressè confirmata, quæ Concilia inter se pugnare posse, & errare, non negamus. neque pugnat Isidorus cum Augustino, nam Isidorus loquitur de fidei doctrina, Augustinus de quæstionibus facti, vel morum præceptis.

LVTHERVS in libro De Concilijs, pagin. 54. probat Concilia inter se pugnare; ex titulo decreti Gratiani, B concordantia discordantiarum. RESPONDEO, loquitur de discordantijs apparentibus, non veris; nam si veræ essent, concordari non possent.

Addunt quidam alij vltimò Gratianum, qui d. 18. can. 1. dicit, Concilia Episcopalia esse inualida ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. RESPONDEO, vocat episcopalia Concilia Gratianus, non quælibet Concilia, sed tantùm prouincialia; illa enim propriè sunt Episcopalia, in quibus soli Episcopi, non archiepiscopi, aut Patriarchæ conueniunt: ista autem Concilia ordinariè non instituuntur ad dogmata fidei constituenda; id enim proprium est generalium Conciliorum, sed tantùm ad restituen- C dam disciplinam Ecclesiasticam, & mores corrigendos. Itaque ex se, & ordinariè inualida sunt ad constituenda dogmata fidei, si tamen aliqua vrgente necessitate definiant aliquid de fide, & eorum decretum à sede Apostolica approbetur, nihil obstat, quò minus valida esse possint.

CAPVT VIII.

Soluuntur argumenta ex Conciliorum erratis.

ENVMERANT denique aduersarij errores Conciliorum, & præcipuè HERMANNVS lib. 3. cap. 15. D & 16. Prolegomenorum, & liber Protestantium, qui inscribitur: *Caussa cur electores, &c.* Sed è maximo numero errorum, solùm tertia pars eget aliqua discussione. Trium enim generum errores in Concilijs aduersarij obseruarunt. Quosdam errores veros & crassos, sed Conciliorum illegitimorum & à Pontificibus reprobatorum, vt Arminẽsis, Seleuciensis, Ephesini II. quos frustrà enumerant, cùm nihil faciant contra nos. Vide quæ diximus de Concilijs reprobatis, libro 1. cap. 7. & 8.

Alios deinde errores non veros; sed fictos Conciliorum legitimorum, & probatorum; omnia enim quæ ipsi non probant, vocant errores. Hoc modo dicunt errasse Concilium Chalcedonense, in quo sanctimoniales prohibentur votum continentiæ violare, E & Concilium Carthaginense V. in quo statuitur, ne altaria erigantur sine reliquijs Martyrum. sed dum hęc dicunt, assumunt quod probandum erat.

Alios deniq; errores obseruant in veris, legitimisq; Concilijs, qui reuera speciem aliquam erroris habere videntur, id est, eiusmodi sententias videntur continere, quæ & nostro & illorum consensu iudicantur erroneæ, atque hos duntaxat examinare, & diluere debemus.

PRIMO loco Caluinus adducit Concilium CD. Prophetarum, qui omnes errarunt ipso Deo potestante se misisse spiritum mendacem in ore ipsorum, 3. Regum 22. Sed quale, quæso, Concilium illud fuit? PRIMVM non erant illi Prophetæ Domini; nam cùm CD. illi Prophetæ sentẽtias suas dixissent, legimus quæsiuis-

uis-

uisse Regem Iosaphat à Rege Achab, an non esset aliquis Propheta Domini, per quem Dominus interrogari posset? Achab autem respondisse: *Remansit vnus, sed ego odi illum.* DEINDE Concilia, non Prophetarum, sed sacerdotum esse debent. DENIQVE Concilium illud, ab Achab Rege non à summo Pontifice coactum fuit, proinde nihil mirum, si errauit. A

Proponunt SECVNDO Caluinus & Brentius Concilium Iudæorum, præside summo Pontifice Caipha, in quo excommunicati sunt, qui confitebantur IESVM esse Christum, Ioan. 9. & postea Christus reus mortis iudicatus est, Ioan. 11. & Marc. 14.

RESPONDEO, quidam aiunt, quæstionem fuisse de facto, non de iure, quam Concilium illud iudicauit, videlicet, num IESVS necandus esset; in eiusmodi autem iudicijs Concilia errare posse, non dubium est. B At quæstio illa etiam si de facto esset, tamen inuoluebat quæstionem de fide grauissimam, nimirum an IESVS esset verus Messias, & Dei Filius, atq; adeò DEVS verus. Quocirca errauit in fide perniciosissimè Caiphas cum vniuerso Concilio, cùm iudicauit IESVM blasphemasse, qui se Dei filium appellauerat.

Alij dicunt, Pontificem, & Concilium errasse, quantum ad errorem propriæ mentis, non tamen errasse in sententia, quam protulit. Verè enim IESVS erat reus mortis, quia peccata nostra in seipso purganda susceperat, & verè expediebat, eum mori pro populo. Quare Ioan. cap. 11. dicit Caipham prophetasse. At licet verba Caiphæ bonum sensum recipiant, non tamen omnia, cùm enim ait de Christo: *Blasphemauit, quid adhuc egemus testibus?* Certè tunc non prophetauit, C sed blasphemauit.

Alij dicunt, Concilium illud errasse, quia non processit secundum morem legitimi iudicij: sed tumultuaria conspiratione, subornatis falsis testibus, Christum damnauit; id quod adeò notum erat omnibus, vt etiã Pilatus sciret per inuidiam eum fuisse traditum sibi à Pontificibus, vt habemus Matthæi 27. atque hæc quidem responsio probabilis est. Quia tamen non est inferiorum iudicare, an superiores legitimè procedant, necne, nisi manifestissimè constet intolerabilem errorem committi; & credibile est, Deum non permissurum, vt Concilia, quibus summus Pontifex præsidet, non legitimè procedant: Ideò respondemus, Pontifices & Concilia Iudæorum non potuisse errare antequam CHRISTVS veniret, sed eo præsente potuisse, D immò fuisse prædictum erraturos Iudæos, & CHRISTVM negaturos, *Isaiæ 6.* Danielis 9. & alibi. Sicut. n. non est necessarium, vt Vicarius Papæ non possit errare, cùm ipse Papa regat Ecclesiam, & ab errore defendat: sic etiam non fuit necessarium, vt Pontifices Iudæorum non possent errare, quando Christus, summus totius Ecclesiæ Pontifex præsens aderat, & Ecclesiam per se administrabat.

TERTIO videtur LVTHERVS reprehendere Concilium Apostolorum, de quo Act. 15. dicit enim in assert. artic. 29. Iacobum mutasse Petri sententiam. Constat autem sententiam Petri, qui iudicauerat, non debere Gentes cogi ad legalia, fuisse bonam & veram; nam eam tuetur Paulus in tota epistola ad Galatas, ergo sententia Iacobi, quam Synodus tota sequuta est, fuit E mala, & falsa, quæ nimirum iussit Gentes abstinere à sanguine, & suffocato, quod nihil aliud est, quàm iudaizare. Item Lutherus in libro de Concilijs, parte prima, multa dicit de hac lege Apostolorum, & quamuis non audet asserere fuisse malam, tamen inde probat, Concilium nihil prodesse, quia non potest defendi ista lex, nisi dicamus Concilium non obligare.

RESPONDEO, non desunt veteres, qui negent Concilium Apostolorum, quidquam præcepisse de abstinentia ab esu sanguinis, & suffocatorum animalium.

IRENÆVS enim lib. 3. cap. 12. hunc locum bis adducens; semper omittit suffocatum, & nomine sanguinis videtur intelligere homicidium. CYPRIANVS lib. 3. ad Quirinum circa finem apertè dicit, Apostolos tantũ præcepisse, vt abstinerent ab idololatria, fornicatione, & sanguinis effusione. Chrysostomus & Oecumenius in hunc locum, intelligunt per suffocatum homicidium. Nihilominus tamen in omnibus codicibus Græcis, & Latinis inuenimus sanguinem, & suffocatum, & constat ex Tertulliano in Apologetico, cap. 9. & ex Concilio Gangrensi, can. 2. per multos annos seruatum in Ecclesia hoc præceptum, ita, vt non vescerẽtur Christiani sanguine, nec suffocatis animalibus. Et præterea nulla erat ratio, cur Apostoli prohiberẽt homicidium; solùm enim voluerunt prohibere quædam, de quibus Gentiles dubitabant, an essent peccata, homicidium autem esse peccatũ apud omnes semper in confesso fuit.

Respondemus igitur, Apostolos in primis prohibuisse fornicationem, quia illa non videbatur peccatum Gentilibus, cum nullis legibus puniretur; deinde imperasse abstinentiam ab immolatis simulacrorum, sanguine, & suffocato, non vt legis veteris obseruantiam, sed vt sua, id est, Apostolica præcepta, idque in eum finem, vt facilius Ecclesia, ex Iudæis, & Gentibus coalesceret; non enim potuissent in illis initijs Iudæi ferre Gentilium societatem, si eos vidissent vesci carnibus immolatitijs, aut sanguine, aut suffocato, à quibus illi valdè abhorrebant. Postea verò quàm Ecclesia creuit, & finis ille legis cessauit, lex etiam per se cessauit. De qua re sic loquitur S. AVGVSTINVS libr. 32. contra Faustum, cap. 13. *Si hoc tunc Apostoli præceperunt, vt ab animalium sanguine abstinerent Christiani, ne præfocatis carnibus vescerentur, elegisse mihi videntur pro tempore rem facilem, & nequaquam obseruantibus onerosam, in qua cum Israelitis etiam Gentes propter angularem illum lapidem, duos parietes in se condentem, aliquid communiter obseruarent.* Et infrà: *Transacto verò illo tempore, quo illi duo parietes, vnus ex Circumcisione, alter ex Præputio venientes, quamuis in angulari lapide concordarent, tamen suis quibusdam proprietatibus distinctius eminebant: & vbi Ecclesia Gentium talis effecta est, vt in ea nullus Israelita carnalis appareat, quis iam hoc Christianus obseruat vt turdos, vel minutiores auiculas non attingat nisi, quarum sanguis effusus est: aut leporem non edat, si manu à ceruice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et qui fortè pauci adhuc tangere ista formidant, a ceteris irridentur.* Hæc ille.

Itaque, neque Concilium errauit neque Iacobus Petri sententiam mutauit, sed antequam res definiretur, putauit addendum sententiæ Petri hoc præceptum positiuum, & temporale, & postea ex communi sententia res definita est. Vide Hieronymũ in epistola ad Augustinum, quæ est 11. inter epistolas Augustini, vbi dicit, Iacobum, & oẽs alios Petri sententiæ acquieuisse.

QVARTO, proferunt Cõcilium Neocæsariense, cõfirmatum à Leone IV. dist. 20. can. De libellis, & receptum in Concilio Nicæno I. vt dicitur in Concilio Florentino, sess. 7. nam in hoc Concilio, can. 7. inuenitur exploratus error, quo prohibentur secundæ nuptię: *Presbyterum* (inquit Concilium) *conuiuio secundarum nuptiarum interesse non debere, maximè cum præcipiatur secundis nuptijs pœnitentiam tribuere.* Quis erit ergo Presbyter, qui, propter conuiuium, illis consentiat nuptijs, quas tamen Paulus concedit, 1. Cor. 7. *Si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino?*

RESPONDEO, Concilium loqui de eo, qui duas simul vxores habet, vt exponit rectè Glossa 31. quæst. 1. can. De his qui frequenter. Vel secundò dici potest, non prohiberi secundum Matrimonium; sed solennitatem secundi Matrimonij, cui solennitati propriè cõuenit nomen nuptiarum. Celebritas enim nuptiarum tantum semel in Ecclesia fieri consueuit, nimirum quã do Virgines coniunguntur, vt Isidorus testatur lib. 2.

de

de officijs, cap. 19. vbi dicit, solum in primis nuptijs dari annulum, & velum quoddam, partim album, partim rubeum, quod flammeum dicebatur; à quo velo nuptias dictas, quia nimirum eo velo obnubuntur capita nouarum nuptarum, testatur Ambrosius lib. 1. de Abraham. cap. 9. Canon igitur ille prohibet, ne Presbyter celebritati secundi Matrimonij intersit, quin potiùs pęnitentiam iniungat ijs, qui contra morem Ecclesiæ in secundo matrimonio eiusmodi celebritatem adhibuerint.

QVINTO, proferunt Nicænum Concilium primũ, de quo LVTERVS in libro de Concilijs parte prima dicit, se non intelligere Spiritum sanctum in isto Concilio; nam in vno canone dicit, non esse idoneos ad Sacerdotium eos, qui se castrauerunt; in altero prohibet, ne Sacerdotes habeant vxores, & tandem ita concludit pag. 92. *An verò nihil aliud est negotij Spiritui sancto in Concilijs, quàm vt impossibilibus, periculosis, nō necessarijs legibus suos ministros obstringat, & oneret?* Ibidem Lutherus refert canonem erroneum Nicæni Concilij de rebaptizandis Paulianis, & similem Concilij Iconij ex lib. 7. histor. Eusebij, cap. 6. ITEM Lutherus ibidem, Brentius, & Hermannus, damnatam esse militiam asserunt in eodem Concilio, quam tamen cōstat ex approbatione Ioannis Baptistæ, Luc. 3. esse licitam. Sic autem habet canon 11. Concilij: *Qui verè per Dei gratiam vocati primò quidem ostenderunt fidem suam, deposito militiæ cingulo, post hæc autem ad propriũ vomitum reuersi sunt, vt et pecunias darent, & ambirent, redire rursum ad militiam; isti decem annis sint inter pœnitentes, postquam triennio fuerint inter audientes, id est, Catechumenos.*

RESPONDEO, Concilium Nicænum tantæ semper apud omnes Patres fuisse auctoritatis, vt mirum sit, Luthero in mentem venire potuisse, vt aliquid aduersum hoc Concilium scriberet. Sed nimirum ita oportuit hæreticos prodi, dum ea vituperant: quæ omnis Catholica Ecclesia semper probauit. Sed ad rem. Displicet Luthero iniunctam Ecclesiasticis viris legem continentiæ, ideoque Concilium errasse clamat. At nobis Lutherus errat, & verbo, & facto, non Concilium; de qua re propria instituetur suo loco disputatio.

Quod autem reprehendit canonem de rebaptizandis Paulianis, ignorãtiam suam prodit. Pauliani enim, cùm purum hominem Christum crederent, & Trinitatē apertē negarent, non baptizabant in nomine Trinitatis; proinde nec uerè baptizabant. Porrò Conciliũ Iconij particulare fuit, & improbatum à summo Pontifice, sicut Concilium Carthaginense sub Cypriano celebratum, qualia Cōcilia nos minime defendimus.

Iam quod attinet ad militiam, Nicæna Synodus nō prohibet militiam, nisi quatenus aliquando signum est idololatriæ; sciendum enim est, olim cingulum militiæ fuisse rem magni honoris, & etiam commodi, propter magna priuilegia concessa militibus: & propterea antiquos illos Imperatores Ethnicos, tempore persequutionis consueuisse auferre cingulum militiæ, & exauthorare eos, qui Christiani inueniebantur, & fidem negare nolebant; quod patet ex Eusebio, lib. 8. hist. cap. 4. vbi dicit, initium persequutionis Diocletiani cœpisse à Christianis, quibus militia negabatur, nisi immolarent idolis. Et libro 9. cap. 10. dicit, Licinium quoque initio suæ persequutionis, Christianos de Palatio, & de omni militia expulisse. Item ex Ruffino, qui lib. 10. hist. cap. 32. vbi de Iuliano ait, militię cingulum non dari, nisi immolantibus, iubet. & lib. 11. cap. 2. dicit, Valentinianum à Deo recepisse imperium, quia pro eius fide, tempore Iuliani, militiæ cingulum spreuerat.

Quoniam ergo tũc quidam Christiani milites ardore fidei cingulum abijciebant, malentes potius sine honore, quàm sine fide viuere; deinde autem seducti à Diabolo, iterum ambiebant cingulum, parati fidem

A negare: ideò Concilium in hos tam seueram pœnitentiam constituit. Hæc ita esse patet; PRIMO, ex Theodoro Balsamone, & Zonara, qui ita exposuerunt in commentarijs horum canonum. SECVNDO, ex Ruffino, qui lib. 10. hist. cap. 6. enumerans canones Nicæni Concilij, hunc ita ponit: *Qui propter confessionem militiam abiecerant, &c.* TERTIO, ex ipso canone; nam toto canone agitur de lapsis; & primùm qui dē ijs, qui ob metum vitæ, aut opum amittendarum lapsi fuerãt, negando fidem iniungit Concilium pœnitentiam decem annorum; deinde ijs, qui militiam ambierant, quã pro fide contempserant, iniungit tredecim annorum pęnitētiam, quia nimirum isti grauius lapsi erant: priores enim simpliciter negauerant, isti autem post gratiam confessionis negauerant, in quo maior ingratitu-
B do erga Deum inuenitur.

SEXTO, profert Hermãnus Concilium ARELATENSE II. in cuius secundo canone sic dicitur: *Assumi aliquem ad sacerdotium, in vinculo coniugij constitutum, nisi fuerit promissa conuersio, non oportet.* Hic duos errores notat Hermãnus Hamelmannus. VNVM, quòd non liceat Sacerdotibus vti suis vxoribus, cum id sit contra Concilium Gangrense, in cuius can. 4. excommunicãtur ij, qui nolunt interesse sacrificio, quod offertur à Presbytero coniugato. Est autem Gangrense Cōcilium receptum à Leone IV. dist. 20. canon. De libellis, Immò etiam contra Concilium NICÆNVM, in quo approbata est sententia Paphunitij, qui censuerat, non debere prohiberi Ecclesiasticos à consuetudine cum proprijs vxoribus, vt patet ex Socrate lib. 1.
C cap. 8. ex quo sequitur, necessariò errare Concilium Arelatense, vel concilium Gangrense, & Nicænum. ALTERVM errorē notat in illa voce *Conuersio*, non enim conuertimur nisi à malo; qui ergo iubet coniugatum conuerti, coniugium damnat, quæ est hęresis damnata in eodem Gangrensi Concilio, can. 1.

RESPONDEO, illa Concilia non pugnare inter se, nec vllum eorum errasse; nam Concilium Gangrense edidit canones contra eos, qui putabant, nuptias, & esum carnium absolutē esse mala, & à Diabolo, quę fuit hæresis Manichæi, & postea Eustathij Sebasteni, contra quem Gangrense Concilium celebratum est. Quia ergo hæretici isti ita horrebant nuptias, vt etiã Presbyteros, qui vxores habuerant, etiamsi iam eas non haberēt (saltem quasi vxores) ferre non possent;
D ideo Concilium etiam istum canonem addendum putauit. Vnde in ipso canone sic habemus: *Quicunque discernit, à Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oportet, eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit.* Vbi vides agi de eo, qui habuit vxorem, nō qui habet.

Ad illud de Concilio Nicæno suprà respondimus, non fideliter narratam esse historiam à Socrate. ac, vt alia nunc argumenta prætermittamus, id satis colligitur ex isto Concilio Arelatensi; hoc enim Concilium celebratum est mox finito Nicæno Concilio, & in eo recepti sunt canones Nicæni, vt patet ex eo, quòd ferè omnes in hoc Concilio repetuntur. Cùm ergo etiam istum hic inueniamus, sine dubio, vel hic etiam fuit in Concilio Nicæno, vel saltem non est ei contrarius; nulli enim vnquam Catholici repugnauerunt
E Nicæno Concilio.

Ad vltimum dico, conuersionem non solùm dici à statu malo ad bonum, sed etiam à bono ad meliorē, quare Gregorius lib. 2. epist. 100. vocat conuersionem, professionem Monachatus, & extat titulus in Iure canonico de conuersione coniugatorum.

SEPTIMO, profert HERMANNVS Hamelmannus Sirmiense Concilium, quod videtur receptum, quia damnata est in eo hæresis Photini, & tamen apertè in eo Concilio confirmata est hæresis Ariana. Idem dici potest de Sardicensi, quod receptum est à Leone IV. dist. 20. can. De libellis. Et tamen beatus Augustinus lib. 3. contra Cresconium, cap. 34. dicit: *Disce*, inquit,

quod

quod nescis, Sardicense Concilium Arianorum fuit, &c.

RESPONDEO, hæc argumenta procedere ex ignorantia historiarum; multæ siquidem confessiones editæ sunt in Concilio Sirmiensi, præter Photini damnationem, aliæ Catholicæ, aliæ hæreticæ, vt nos suprà docuimus, & perspicuum est ex Hilario in libro de Synodis. Sardicense autem mox in duas partes diuisum fuit, & quidem vna pars, quæ erat Occidentaliũ CCC. Episcoporum, cum quibus etiam erant Legati Iulij Papæ, pro fide Catholica & Athanasio restituendo fuit, vt patet ex Hilario lib. de Synodis, & ex Athanasio in Apologia secunda, atque hanc partem confirmauit Leo IV. Altera pars fuit Orientalium LXX. Episcoporum, qui seorsim conuenientes fidem Catholicam, & Athanasium damnauerunt. Et de hac loquitur Augustinus, qui etiam non videtur legisse aliud ex Concilio Sardicensi, quàm id, quod Orientales miserant ad Africam, vt vnirent sibi Donatistas.

OCTAVO, profert idem HERMANNVS Hamelmannus Concilium LAODICÆNVM, in cuius primo capite statuitur, vt secundum indulgentiam reddatur communio ijs, qui secundis nuptijs iuncti sunt: Ex quo videtur, Concilium antea abstulisse communionem ijs, qui secundò vxorem duxerant, & postea illam eis reddere condonando peccatum; id etiam significat; secundùm indulgentiam.

Respondeo PRIMO, fortasse loquitur Concilium de ijs, qui in secundo Matrimonio adhibent solennitatem, vt diximus de Concilio Neocæsariensi. SECVNDO dico, Concilium non errasse, etiamsi loquatur de secundo Matrimonio, sed errorem potius correxisse; apparet enim ex hoc loco, aliquos Episcopos particulares, ex zelo, non secundum scientiam, negasse communionem bigamis, quorum errorem Concilium corrigit, & iubet bigamis communionem restitui; nam etiam ideo initio canonis vocat nuptias bigamorum liberas & legitimas. Illud verò, *Secundum indulgentiam*, sumptum est ex Paulo, 1. Corinth. 7. qui ait, Vsum coniugij se non imperare, sed indulgere. vt ergo Paulus cum ait, se indulgere vsum coniugij, non vult dicere, se ignoscere peccatum, sed se concedere minus bonum, quamuis optaret maius bonum ab illis teneri; ita Concilium hoc dicit, se indulgere secundas nuptias, id est concedere, vt minus bonum, quamuis cuperet magis eligi viduitatem, quæ est bonum quoddã excellentius coniugio.

NONO, profert HERMANNVS Hamelmãnus Concilium secundum generale, in cuius canone 5. duo inueniuntur errores, pugnãtes cum aliorum Conciliorum decretis: Vnus est, quòd primatus Ecclesiasticus sit Romani Pontificis: Alter, quòd post Romanum Pontificem debeat esse immediatè Episcopus Constantinopolitanus; quæ duo iterum renouata sunt in Concilio Chalcedonensi, act. vltima. PRIMVS error pugnat cum Concilio Nicæno, in cuius can. 7. tribuitur primatus Episcopo Hierosolymitano; & cum Cõcilio III. Carthaginensi, capite vicesimo sexto, vbi decernitur, neminem debere vocari Principem Sacerdotum, aut summum Sacerdotem. SECVNDVS error pugnat cum Concilio Nicæno, can. 6. vbi tribuitur secundus locus Alexandrino, tertius Antiocheno Episcopo, quem canonem frequenter citat Leo I. in epist. 53. 54. & 55.

RESPONDEO, primum non esse errorem, nec pugnare cum ullo Concilio. Quod autem adducit Hermannus ex can. 7. Concilij Nicæni, nihil valet; ibi enim tribuitur Hierosolymitano Episcopo aliquis honor, non tamen primatus in omnem Ecclesiam; immò apertè subijcitur in eo Concilio sedes Hierosolymitana, non solùm sedi Romanæ, Alexandrinæ, & Antiochenæ, sed etiam Cæsariensi, quæ Palæstinæ Metropolitana sedes erat, vt patet tum ex can. 6. & 7. ipsius Concilij, tum ex Leone locis notatis, & ex S. Hieronymo in epist. ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani. Quod verò addit ex Concilio Carthaginensi, adhuc magis est impertinens; nam Cõcilium illud nationale fuit, nec ferebat leges vniuersæ Ecclesiæ, sed tantùm Episcopis Africæ; itaque non prohibuit, nec potuit prohibere, ne Romanus Pontifex diceretur Princeps Sacerdotum, vel summus Sacerdos, sed tantùm ne ita appellaretur vllus Metropolitanus Africæ.

SECVNDVS error non propriè potest dici error, decretum enim illud de honore sedium, sicut à Cõcilio Niceno factũ fuerat, ita poterat ab alio simili Cõcilio mutari; tamen quia sine iusta ratione mutabatur à Concilio Constantinopolitano, & postea à Chalcedonensi; Pontifices Romani Damasus & Leo illud probare noluerunt, neque eorum Pontificum temporib. decretum illud executioni mandatum est, vt patet ex Leone epist. 53. ad Anatholium, vbi loquens de decreto Concilij Constantinopolitani: *Frustra*, inquit, *quorundam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negauit effectum*. Et in epist. 55. ad Pulcheriã, loquens de decreto Concilij Chalcedonensis: *Consensiones*, inquit, *Episcoporum, Canonum apud Nicaam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus*.

DECIMO, profert Hermannus Hamelmannus Cõcilium Carthaginense III. can. 47. vbi numerantur in canone Scripturarum aliquot libri Apocryphi, vt Thobias, Iudith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæi, contra auctoritatem Concilij Laodiceni, capite vltimo, vbi isti omnes libri reijciuntur à canone.

RESPONDEO inprimis; Concilium Charthaginẽse esse maioris auctoritatis, quàm Leodicenum; tum quia posterius, tum etiam quia nationale fuit, Episcoporum XLIV. & præterea confirmatum à Leone IV. dist. 20. can. De libellis: Laodicenum autem fuit prouinciale Episcoporum XXII. & non confirmatum à Pontifice. Itaq; hic posset habere locũ, quod ait Augustinus, Concilia priora emendari à posterioribus. Dico tamen SECVNDO, neutrum Concilium errasse. Nam Concilium Laodicenum posuit in canone eos libros, de quibus Episcopi eius Concilij certi erant, alios autem omisit, non quidẽ negans, eos esse canonicos, sed nolens rem dubiam definire; Concilium autem Charthaginense re magis discussa definiuit id, qđ prius Concilium reliquerat sub dubio.

VNDECIMO, profert Concilium Toletanum I. in cuius canone 17. scribitur, posse admitti ad communionem eum, qui concubinam habet, modò non sit vxoratus, & est hoc Concilium iussu Leonis I. celebratum, vt patet ex cap. 21. RESPONDEO, hoc loco concubinam vocari vxorem ductam sine dote, & externa solennitate, vt rectè à Gratiano notatum est, dist. 34. canon. Omnibus; quod est conforme Iuri ciuili, vt patet ex Nouella 18. Iustiniani. Quomodo Genesis 25. Agar & Cethura dicuntur concubinæ Abrahæ, quæ tamen veræ vxores erant, vt patet ex Genesi 16. de Agar, & Gen. 25. de Cethura.

AT OBIICIES, quia beatus Leo, qui hoc Concilium fieri iussit, & probauit in epistola 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. loquens de vxore & concubina, dicit; Concubinam non esse verè vxorem, neque coniunctionem cum ea esse Sacramentum, vel Matrimonium; & propterea eam mulierem, quæ nubit viro habenti concubinam, non peccare quasi nubat homini coniugato, quia vir habens concubinã, non potest vocari coniugatus. RESPONDEO, Leonem aliter accipere nomen concubinæ, quàm Patres eius Concilij acceperint; ipse enim vocat concubinã eam, quæ assumitur ad consortium thori, sine mutuo consensu perpetuò viuendi; Concilium autem vocat con-

cat concubinam eam, quæ ducitur cum eo consensu, sed priuatim expresso, non per publica instrumenta.

At, Inquies, si Leo fuit auctor huius Concilij, quomodo absolutè negauit, concubinā dici posse vxorem? Respondeo, Leonem non fuisse auctorem totius Concilij, sed tantùm vltimi canonis. Initio enim Concilij, dicitur, Concilium hoc congregatum tempore Honorij & Archadij Imperatorum, quo tempore nondum erat Pontifex Leo; ipse enim creatus est tempore Theodosij iunioris, triginta tribus annis post mortē Archadij, vt patet ex Chronico Prosperi. Deinde in vltimo capite ponit' quædam explicatio fidei, quę dicitur facta iussu Leonis Papæ. quæ non possunt cohærere, nisi dicamus Concilium Toletanum habitum fuisse ante tempora Leonis; sed postea, tempore Leonis, factam fuisse illam explicationem fidei, & annexam eidem Concilio, quia iidem Episcopi huic explicationi subscripserunt, qui antea in Concilio fuerant. & certè magna coniectura huius rei esse potest, quod videamus, ante illam explicationem fidei poni Episcoporum subscriptiones, quibus finitur Conciliū; & deinde rursum alias eorundem subscriptiones post illam explicationem fidei. Itaque S. Leo non confirmauit, nisi vltimum illum canonem suo tēpore factū.

Duodecimo, profert Hermannus Hamelmannus Concilium VVormatiense, in cuius canone tertio inuenitur exploratus error. Iubentur enim fures occulti explorari per sacræ Eucharistiæ perceptionem. quē esse errorem docet beatus Thomas parte tertia, quæstione octogesima. art. 6. ad 3. Respondeo, Conciliū fuisse prouinciale, non confirmatum, imò potius reprobatum, quoad illum canonem, à summis Pontificibus, vt ibid. B. Thomas ostendit.

Decimo Tertio, proferunt alij canones VI. Synodi; illi enim canones videntur recepti, nam Adrianus I. in epistola ad Tharasium, quæ est in secunda actione VII. Synodi, dicit, hos canones diuinè & legaliter prædicatos. Item Nicolaus I. epistola ad Michaelem & Innocentius III. cap. A multis, extra de ætate ordinandorum, & VII. Synodus act. 2. 3. 4. 5. & 6. his canonibus vtuntur. At inueniuntur in his canonibus magni errores; nam canone 2. recipitur Concilium sub Cypriano de rebaptizandis hæreticis, quod erroneum fuisse probat Augustinus passim in libris septē de Baptismo. item canone 72. iudicantur irrita, & soluenda coniugia Catholicorum cum hæreticis, qui est expressus error; etsi enim peccat Catholicus ducens hæreticam vxorem, & contrà; tamen Matrimonium est Sacramentum propter characterem Baptismi, quem hæreticus retinet, & ideo tale coniugium solui non potest.

Respondeo, non solum hos duos, sed etiam multos alios canones esse erroneos in istis canonibus, sed non sunt editi isti canones ab vllo legitimo & probato Concilio. Constat enim ex Tharasio in VII. Synodo, act. 4. hos canones non esse editos à VI. Synodo, quæ fuit tempore Agathonis, & Constantini, sed post multos annos tempore Iustiniani II. Imperatoris, cui Concilio non adfuit Romanus Pōtifex, nec per se, nec per Legatos, neque postea Conciliū confirmauit, sed apertè reprobauit, vt testatur Beda in libro de sex ætatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus in vita eiusdem Iustiniani, & Platina in vita Sergij.

Ad verba Adriani respondeo, illum solum recitare sententiam Tharasij, nec refellere, quia ille canon 82. de picturis, vtilis erat eo tempore ad quæstionem de qua agebatur. Ad Nicolaum respondeo, verba eius esse pro nobis; dicit enim, se citare illum canonē Græcorum, quomodo Paulus citauit uerba Ethnicorum Poetarum. Ad Innocentium dico, eum nihil ibi definire de his canonibus, sed tantùm citare vnum canonem ex istis; quòd autem citauerit nomine VI. Synodi, factum est, vel quia sic vocantur communiter, licet verè non sint; vel quia Innocentius ex Gratiano dist. 32. can. Si quis. hunc canonem accepit, Gratianus autem sæpe in hac parte errauit, tribuēs opera ijs, quorum non sunt. Ad VII. Synodum dico, semper citari hos canones à priuatis hominibus in ea Synodo inter disputandum, non tamen aliquid definiri à tota Synodo; nam definitio Concilij habetur actione 7. tantùm, ibi autem nulla fit mentio horum canonum. Vide F. Turrianum in libro de VI. Synodo, & ea quæ nos disseruimus de his canonibus lib. 2. de Pontifice, cap. 14.

Proferunt Decimo Quarto Hermannus Hamelmannus lib. 3. prolegom. capite vltimo, Caluinus. lib. 1. instit. cap. 11. §. 14. & sequentibus, & lib. 4. cap. 9 §. 9. necnon Magdeburgenses Centur. 8. cap. 9. Synodum VII. Nicænam II. quam dicunt pugnare cum duobus Concilijs: vno priore, id est, Constantinopolitano, sub Constantino Copronymo; altero posteriore, Francofordiensi, sub Carolo Magno; ita vt siue sit sequenda regula beati Augustini li. 2. de Baptismo, cap. 3. qui vult priora Concilia à posterioribus emendari, siue regula sancti Isidori apud Gratianū distinct. 50. canone, Domino sancto, qui docet, antiquiora Concilia recentioribus anteponenda; necessarium sit hoc Nicænum esse reijciendum.

Quod pugnet Nicænum secundum cum antiquiore Constantinopolitano, patet ex ipso Niceno II. act. 6. vbi fatentur Patres tempore superioris Imperatoris definitum fuisse in Concilio Constātinopolitano, imagines non esse vllo modo colendas; quod verò pugnet cum Concilio Frācofordiensi posteriore, in quo etiam legati Romani Pontificis fuerunt, probant aduersarij. Primum ex Adone, Aimonio, Abbate Vrspergēsi, Platina, alijsque historicis, qui vbi loquuntur de temporibus Caroli & Adriani, dicunt, in Synodo Frācofordiēsi damnatam VII. Synodum Græcorum, Secundo, probant ex libris quatuor Caroli Magni. qui nuper prodierunt, id est, anno MDXLIX. ijs enim libris Carolus Magnus totis viribus cōtra imagines & VII. Synodum pugnat, et ibidem legimus, hos ipsos libros in Francofordiensi Synodo approbatos.

Respondeo, Nicænam Synodum cum nullo legitimo Concilio pugnare. Ac primum, quòd attinet ad Constantinopolitanum sub Imperatore Constantino Copronymo, constat illud non fuisse generale, nec legitimum vllo modo, cùm in eo non interfuerit Romanus Pontifex, nec per se, nec per Legatos: vt Ioannes, Zonaras, & Cedrenus referunt in vita Constantini Copronymi, & idem fatentur Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. colum. 551. sine Pontifice autem Romano non posse œcumenica Concilia celebrari, patet ex regula Nicæni Concilij, quæ est apud Socratem lib. 2. cap. 13. Quid, quòd nec adfuerunt tres alij præcipui Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, vt ex eisdem Zonara, Cedreno, & Magdeburgensibus patet. Quomodo ergo generale Concilium dici potest, cui neque Oriens, neque Occidens, neque Meridies consensit, sed pauci duntaxat Episcopi ex Aquilone? Denique, quotquot exstant historici, tum Græci, vt Zonaras, Psellus, Photius, Nicetas, Cedrenus; tum Latini, vt Rhegino, Sigebertus, Ado, Paulus Diaconus, Vrspergensis, alijque permulti; omnes Concilium hoc vel apertè reprehendunt, vel inter Concilia Ecclesiæ non numerant.

De Concilio autem Francofordiensi, quo præcipuè nituntur aduersarij, dico tria. Primo, quidquid illud Concilium definierit, non esse magni faciendum; nam sine dubio illi anteponendum est Concilium Nicænū II. quod certum est fuisse vniuersalius, antiquius, & sine controuersia à summo Pontifice approbatum. Nam constat ex ipso Concilio, adfuisse legatos Papæ Adriani, & rursum approbatum à Leone III. patet ex Iuone 4. part. cap. 147.

Dico Secundo, si verum est quod dicunt Centu-

riatores Cent. 8. cap. 9. col. 639. nihil nobis eam Synodum obesse; nam ipsi dicunt, Synodo Francfordiensi non coosensisse, sed repugnasse Adrianum & Legatos eius; at certum est, Synodum, cui repugnat Romanus Pootifex, oullius esse auctoritatis, vt patet, tum ex Gelasio, in tomo de vinculo anathematis, tum experientia. Nulla enim Syoodus voquam habita est legitima, cui Rom. Pontifex repugnauerit. Quid, quod ipsa Synodus Francofordiésis hoc ipsum docet, nam vt ex Caroliois libris patet, Synodus Frácofordiensis decreuit, Iudicium vltimum controuersiarum ad Romanum Pontificem pertioere, & hoc præcipuo argumento refellit Synodum septimam, quia existimauit sine auctoritate Romani Ponrificis celebratam; Ergo Synodus Francofordiensis testimonio Magdeburgensium seipsam destruit.

B Præterea ibidem Magdeburgenses dicunt, Syoodú Nicænam ab Adriano confirmatam, Concilium autem Frácofordiense reprobat Synodum factam sine Papæ auctoritate; ergo iudicio Magdeburgensium, nó est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concilio Francofordiensi. DENIQVE, ibidem docent Magdeburgenses, in Synodo Francofordiensi nó esse defiitutum, vt imagines tollantur è templis, sed vt in téplis quidem maoeant, at non adorentur; cur ergo ipsi è templis imagines tollunt? cur frangunt? cur non seruant Francofordiense decretum? Ex quo etiam refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordiensi decretum, vt imagines delerentur, at è contrario Syoodus Francofordiensis, testimonio librorum Carolinorum, Hincmari, & ipsorum **C** Magdeburgensium, anathema dixit ijs, qui imagines delere volunt. Præterea, res ipsa idem ostendit; nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? non esse autem factum, certo certius est; nulli enim historici id referuot; immò Ionas Aurelianensis, tanquam rem nouam, & sacrilegam refert, quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

TERTIO dico, rem esse incertissimam, quid statutum sit de imagioibus in Syoodo Francofordiensi: ná antiqui auctores non sibi constant. nam inprimis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur præfatione librorum Carolinorum, testatur in Synodo Fráco**D**fordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli cóuenerat, & imagines adorari iusserat. Vbi cùm nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines; at cum dicit, ibi decretum, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ, pro imaginibus adorandis. vbi cùm nominat Constantinopolim, & dicit, à Synodo absuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum; cùm autem dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est Metropolis Bithyniç, Constantinopolis autem in Thracia est.

E Iam verò Hincmarus Remensis, c. 20. libri contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatá Synodum, quę Nicæę cooueoerat, sine Papæ auctoritate, vbi ét duo contraria coniungit, vt patet. Aimonius lib. 4. ca. 85. de gestis Francorum, & Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCCXCIII. scribunt, in Synodo Francofordiensi damnatam septimam Synodum Græcorum, quę conuenerat Cooštantinopoli sub Constátino & Irene. Vbi etiam ipsi cótraria iungunt inter se. Multi autem historici recentiores dicuot, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis

A imaginibus, quam Græci septimam generalem dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis 2. li. 1. Sabellicus lib. 8. Enoeadis 8. Paulus Aemilius lib. 2. de gestis Francorum.

Propter hanc confusionem Alanus Copus Dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordiensi solùm dánatam Synodum Constantinopolitanam hæreticam, Nicęnam autem non solùm noo damnatam, sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed tamen suspicor esse falsam.

PRIMO, quia libri illi Carolini licet falsò inscribantur Carolo, vt dicemus, tamen sioe dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus I. & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, & acta continere Syno**B**di Francofordiensis, Id. n. asserit Hincmarus eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt; quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit verè Nicęna II. dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

SECVNDO, quia auctores antiqui omnes conueniút in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII. quæ decreuerat, imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alij passim docent; dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

TERTIO, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII. Synodo, id est, de Synodo Constantinopolitana cootra imagines, certè meminissent etiam in suis hi**C**storijs Synodi Nicenæ verè VII. at non meminerunt vllius Concilij VII. nisi istius, quod reprobatú dicunt. Neq; obstat, quòd libri Carolini, vt Abbas Vrspergensis & Aimonius dicunt, reprobant Synodum Constantinopoli habitam; nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimooius: auctor autem eorum librorum vel lapsu memoriæ, vel ex imperitia posuit Constantinopoli pro Nicæna: nam alioqui cum dicat, Synodum celebratam in prouincia Bythiniæ, vbi Nicæa est, non Constantinopolis, satis indicat, se de Nicæa loqui, & similiter Abbas, & Aimonius cùm dicant, Synodum celebratam sub Constantino et Irene, clarè demóstrant se loqui de Nicæna Synodo, etiamsi per errorem nominent Constantinopolim.

Neque etiam obstat, quod Hincmarus & libri Ca**D**rolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiési fuisse coactam sine auctoritate Papæ, quod est falsum de Nicæna, & verum de Constantinopolitana. Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat; auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit, cum alijs multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi, vt mox dicemus.

Neque obstat vltimò, quod Platina, Blondus, Sabellicus, & Paulus Aemilius dicant, reprobatam Synodú de tollendis imaginibus; nam inprimis isti omnes recentiores sunt; deinde, quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorum dictis; nam in Synodo Francofordiensi duæ Synodi reprobatæ fuerunt, nimirum Constantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginibus, vt patet ex libris Carolinis & ex **E** Hincmaro, & fortasse hæc est caussa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Constátinopolim, cum dicunt, Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordiensi.

Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi verè reprobatam Nicęnam II. Synodum, sed per erroré, & materialiter, eo modo prorsus, quo olim Synodus Ariminensis damnauit homousion. Nam auctor librorum Carolinorum imposuit Synodo, duoq; mendacia illi obtrusit. VNVM mendaciú fuit, in Synodo Nicęna, definitum fuisse, vt imagioes adorarentur cultu latriæ. ALTERVM, decretum illod factum à Græcis sine consensu Papæ Romani. His duobus mendacijs prouevritate

ritate

ritate habitis, Synodus Francofordiensis reprobauit, & meritò, Nicænam Synodum, tanquam profanam & illegitimam.

Quòd illa duo fuerint persuasa Concilio; patet ex ipsis libris Carolinis; nam in præfatione disertè habetur hoc modo: *Allata est in medium*, (scilicet in Synodo Francofordiensi) *quæstio de noua Græcorum Synodo, quã de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, vt qui imaginibus Sanctorum, ita vt Deificæ Trinitati, seruitium, aut adorationem non impenderet, anathema iudicaretur, qui supra, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, et seruitutem eis impendere renuentes, contempserunt, atque consentientes, condemnarunt*. Hæc ibi. In ipso etiam opere introducitur Constantinus Episcopus Cypri, in Concilio Nicęno anathema dicens ijs, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur sanctissima Trinitas. En clarè primum mendacium.

Idem auctor clarè docet, ad summum Pontificem pertinere iudicium controuersiarum fidei, & ideo Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate careat.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt, reprobatam esse falsam Synodum, q̃ decreuerat, imagines esse adorandas, sine dubio per illud ADORANDAS, intelligunt adorandas cultu latriæ: nam ipsi quoque docent, imagines esse venerandas, & tamen execrantur illam Synodum, quæ iubet imagines adorari. ADO in Chronico anni DC.XCVI. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo Crucem osculari, & adorari solitam, & etiã in Chronico anni DCC. XVII. vocat imaginem venerandam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosius Catholicus Imperator. RHEGINO lib. 1. Chronici, sub finem, agnoscit Crucis adorationem; & deturbationem imaginũ per Leonem Iconomachum factam, scelus appellat. Ioannes AVENTINVS li. 4. annalium, dicit, Carolo Magno Imperatore designato, imaginem eius in templo ab omni populo veneratã, ipso præsente. ABBAS Vrspergẽsis in Chronico, inuehitur in Leonem Isaurum, & Constantinum Copronymum, propter imaginum deiectionẽ, eosq; vocat impios, & Antichristi præcursores; & è contrario Gregorium Papam laudat, & sanctum virũ fuisse dicit, qui propter imagines Christi et Sanctorum Imperatorem excommunicauit.

Quod autem verè mendacia sint, quòd Synodus Nycęna caruerit Papę auctoritate, & quòd decreuerit imagines adorandas cultu latriæ, certissimum est; nam in ipso Concilio Nicęno II. act. 2. recitantur epistolę Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semp primi subscribunt Legati Romani; deinde quod ad cultum attinet, in 1. act. Basilius Ancyranus, qui antea fuerat hæreticus, cùm resipisceret, & cõfessionem Catholicam ederet, toto Concilio audiente & probante, dixit se imagines quidem colere, non tamen latria, cùm ea soli debeatur Deo. Similiter Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri in VII. Synodo, act. 3. loquutus est. Similiter loquuntur etiam cęteri act. 4. & 7.

Neque mirum videri debet, quòd auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicęna Synodo paulò antè habita; nam si nunc Magdeburgenses & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honoribus planè, vt Deos, cùm tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concilium Latinum, & in Germanię finibus Tridenti celebratum, disertè clament cõtrarium; quid mirum, si idem confictum sit de Synodo Græca, quam paucissimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

SI DICAS, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit & legitimum errare potuit. RESPONDEO, potuit errare, & errauit nõ in iuris, sed in facti quæstione, & prætetea non mirum si erra-

A te potuit; nam non consenserunt Legati Romani, vt Magdeburgenses dicunt. Papa autem non solùm non consensit, sed etiam refutauit Francofordiense decretum, vt patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, vbi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

Quod autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum caussæ suę constituunt; Dico, eos libros, neque esse Caroli, neq; eiusmodi, quibus vlla fides haberi possit.

Quòd Caroli non sint, probatur PRIMO, quia exstat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri isti accuratè refelluntur, ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur, libros istos ab aliquo hæretico cõpositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. Esse B autem Adriani hunc librum, qui exstat in 3. tom. Conciliorum, cùm aliunde, tum etiam ex Iuone intelligi potest, qui multa ex hoc libro nomine Adriani in quartam partem sui decreti transtulit.

SECVNDO, constat ex historijs Græcorum & Latinorum, vt Zonaræ, & Cedreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli Diaconi in vita eiusdem, Romanos Pontifices Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse, atque in eos tandem imperium transtulisse, ea de caussa præcipuè, quòd Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinaren C tur; cùm è contrario Francorum Reges in fide antiqua constantes essent; Quomodo ergo verisimile est, Carolum Imperatorem eadem hæresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Sed verba ZONARÆ audiamus: *Igitur*, inquit, *Papa Gregorius deserta Imperatoris obedientia ob peruersam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cũ prius sæpe dedisset operam, ut Leonem per literas ab odio Dei reuocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret*. Et infrà in vita Irenes: *Adriano ueteris Romæ Papa mortuo, Leo suffectus est, uir reuerendus & honorabilis, qui cùm se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato*. Nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum im D pijs Ecclesiæ Constantinopolitanæ gubernatoribus & pacem cum Francis fecit.

TERTIO, scribit IONAS Aurelianensis lib. 1. de cultu imaginum (floruit autem Ionas tempore Ludouici Pij Caroli filij) Claudium Taurinensem eius hæresis patronum toto tempore, quo vixit Carolus, nunquam fuisse ausum mutire. Idemque ibidem, virum pijssimũ, ac sanctæ memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant hęresim suam prædicare; si defensores imaginum Carolum vt pium ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

QVARTO, scribit Paulus Aemilius lib. 2. hist. Francorum, necnõ Rhegino in Chronico, in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem, Caroli Magni patrem, Gręcorum errorem cõtra sacras imagines E Imperatoris Greci Legans pręsentibus, confutasse; ex eodem quoque Paulo constat, non diu postea ad Concilium, quod Romę Stephanus Papa celebrauit contra eundem Gręcorum errorem, misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim, ex pręcipuis regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissimum Principem in Iconoclastam transformare nituntur? presertim cum Paulo Æmilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. col. 570.

QVINTO, cõstat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis, & carminib. imò ex ipsis reb. gestis, Carolũ & Adrianũ semper coniunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quàm piè descriptum,

apud Onophrium in additione ad Platinã, cuius hoc est initium.

Hic pater Ecclesiæ, Romæ decus, inclytus auctor
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir, cui vita, Deus, pietas, lex, gloria Christus;
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infrà:

Post patrem Carolus lacrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modò plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper.
Cum Christo teneas regna beata poli.

Num credibile est igitur, Carolum alterius religionis ac fidei fuisse, quàm Adrianum? & in ipsum Adrianũ tam acriter scripsisse, cùm eum tantopere coluerit, & post obitum laudarit?

Denique certum est, Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem & ingeniosum fuisse, libri autem isti hominis babari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse videntur. Nã Constantinopolim vrbẽ notissimam in Bithynia esse dicit, cùm nemo nesciat esse in Thracia, nisi fortè quia freqnẽtes ibi terræmotus fiũt, solum mutauerit. Deinde, Concilium pro cultu imagioum Constantinopoli celebratum asserit, cùm tamẽ Nicææ celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. Et quod grauius est, per calumniam & mendacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerunt, & interdum quæ aduersarij dixerant, quale est illud, quod Eucharistia sit imago corporis Christi, quod non solùm Patres Nicæni non defendunt, vt iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt. Vnde accepit CALVINVS alterius mendacij occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant, vnã solùm imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atque hoc dictum Pseudo Carolus Nicænæ Synodo tribuerat; Caluino placuit, ita rem totã immutare, ac dicere: *Ceterum ne suo solenni, plaudite, fabula careat, additur clausula* (nimirum à Concilio Nicæno) *Gaudeant & exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt.* Quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest, vt voluerit imaginibus sacrificium offerri, vt disertè in act. 7. declarauerit, non verã latriam, sed honorariam tantùm adorationem imaginibus deferri.

Accedat postremò, quod liber iste tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine geneologia; prodijt enim repentè in lucem nec scitur quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repertus, nec habet nomen auctoris, nec impressoris, nec loci, vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum. SED ESTO, sit liber Caroli Magni, quid tandem aduersarij obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri disertè oppugnat omnia ferè dogmata Caluinistarum; apertè .n. docet, ad Romanum Pontificem pertinere vltimum iudicium de controuersijs fidei, & eum non à Concilijs, sed à Deo ipso primatum habere. idem vult exorcismum adhiberi in Baptismo, templa dedicari certo ritu, orandum esse pro defunctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerandas, Chrismatis, aquæ, salisque benedicti vsum in Ecclesia retinendum; in Eucharistia verè esse corpus Christi, idque adorandum, & tanquam verum ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios.

Si ergo volunt nos credere huic auctori, cùm docet Nicęnam Synodum errasse, credant eidem ipsi, cùm asserit tam multa, quę iam enumerauimus. Quod si etiam constaret, Carolum ipsum hunc librum scripsisse, & in omnibus cum Caluinistis conuenire, quid haberent aliud, quàm testimonium vnius hominis laici, & militis? quod opponere velle Concilio generali Episcoporum, stultitia est manifesta. Nam vt rectè ait Damascenus orat. 2. de imaginibus, Christus non commisit Ecclesiam Regibus & Imperatoribus, sed Episcopis & Pastoribus.

DECIMO QVINTO, proferunt Concilia duo inter se contraria, quibus tamen præfuerunt Romani Pontifices. Nam Conciliũ Romanum sub Stephano VII. irritauit omnia acta Formosi Papæ prædecessoris sui; deinde Concilium Rauennense sub Ioanne IX. irritauit acta Concilij sub Stephano, & approbauit acta Formosi. Vide Sigebertum in Chronico anni DCCCC III. Matth. Palmeriũ in Chronico anni DCCCXCIX. & Platinam in vitis horum Pontificum. RESPONDEO, quæstionem fuisse de facto, id est, an Formosus fuisset verus & legitimus Papa; & quia Stephanus malè informatus, censuit eum non fuisse Papam, acta eius irritauit. Quia verò Ioannes postea re melius inuestigata, inuenit contrarium, correxit errorem Concilij prioris, iuxta regulam Augustini, qui dicit; Concilia priora aliquando emendari à posterioribus, nimirum in huiusmodi casibus particularibus.

DECIMO SEXTO, proferunt Concilium Romanũ sub Nicolao II. in quo definitum est, non solùm Sacramentum corporis Christi, sed, & ipsum verum Christi corpus tractari, & frangi manibus Sacerdotum, & fidelium dentibus atteri, vt patet ex can. Ego Berengarius, de consec. dist. 2. At hic est error manifestus contra resurrectionem gloriosam Christi, de qua dicit Apostolus: *Christus resurgens à mortuis, iam non moritur.* Rom. 6. Si enim corpus Christi verum frangitur, & teritur, certè corrumpitur & moritur.

RESPONDEO, nũquam fuisse quæstionem, an Christi corpus verè, vt est in se, frangeretur manibus, & dentibus tereretur; certum enim est & semper fuit, Christi corpus incorruptibile nunc existens, non posse frangi & teri, nisi in signo siue Sacramento, ita vt dicatur frangi ac teri, cùm signum eius, id est, species panis frangitur, & teritur. AT quæstio fuit, an signũ, quod frangitur, & teritur, sit nudum signũ, an verò contineat Christi corpus reuera. & quia Berengarius docuerat esse nudũ signum, ideo Concilium constituens formam abiurationis huius erroris, voluit eũ dicere, non solùm Sacramentum, sed etiam verum Christi corpus frangi, & teri, quorum verborum hic est sensus, non teritur, & frangitur nudum signum, sed etiam verum Christi corpus, id est, sed signum habẽs realiter coniunctum Christi corpus: siue, sed etiam verum Christi corpus ibi præsens existens, frangitur, & teritur, non tamen in se, sed in signo. Quomodo etiam intelligimus, cùm Chrysostomus homilia 83. in Matthæum, ait: *O quot*, inquit, *dicunt, vellem eius formam, eius calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

DECIMO SEPTIMO, profert Hermannus Conciliũ Lateranense sub Innocentio III. in quo definitum est, habendum esse pro articulo fidei, panem & vinum in Sacramento transubstantiari in corpus & sanguinẽ Christi; At in Concilio Ephesino dicitur anathema omnibus proferentibus aliud Symbolum.

Respondeo PRIMO, Lateranense Concilium non composuisse vllum Symbolum, sed tantùm definiuisse vnam quæstionem de fide, sicut fecerunt multa Cõcilia post Ephesinum. SECVNDO dico, Concilium Ephesinum dixisse anathema proferentibus aliud Symbolum, id est, contrarium Nicæno, non autem aliud, id est, nouum, & explicatius. TERTIO dico Concilium Ephesinum prohibuisse noui Symboli compositionem Episcopis, & Concilijs particularibus, non autem summo Pontifici, aut Concilio generali; nemo enim in parem, vel maiorem, habet præcipiendi auctoritatem.

DECIMO OCTAVO, proferunt Concilium Constantiense & Basileense, nam illud sess. 13. excommunicauit omnes communicantes sub vtraque specie, illud autem concessit vtramq; speciẽ Boemis.

RE-

RESPONDEO, quidquid sit de horum Conciliorum auctoritate, dico ea non pugnare inter se; nam Constantiense excommunicat eos, qui communicant sub vtraque specie sine licentia Ecclesiæ. Sic enim intelliguntur præcepta maiorum; non enim qui præcipit, priuat se auctoritate dispensandi, Concilium autem Basileense dispensauit cum Boemis, eisque licentiam dedit communicandi sub vtraque specie.

VLTIMO, proferunt eadem Concilia Constantiense & Basileense, quæ statuunt Concilium esse supra Papam, cuius contrarium habetur in Concilio Lateranensi, sess. 11, sed de hac re infrà dicemus in fine huius libri.

CAPVT IX.

Soluitur obiectio, ducta ex ratione.

OBIICIVNT postremò eam rationem. In omni cœtu multitudinis sæpe accidit, vt maior pars vincat meliorem, igitur in Concilijs Ecclesię, vbi definiuntur omnia ad plura suffragia, facilè fieri poterit, vt contingat error. DEINDE esto, Concilia legitima non possint errare, tamen quis nouit, an vllum fuerit vnquam legitimum Concilium? Nec enim est Concilium legitimum, nisi Episcoporum fidelium; quis autem scire potest, an qui in Concilio conueniunt, habeant veram fidem, & veram ordinationem? DENIQVE, in antiquis Concilijs conuenisse Episcopos ex multis prouincijs, quæstionem propositam diligenter examinasse, subscripsisse deinde sponte sua, non aliqua vi externa coactos, & alia eiusdem generis fecisse, quæ requiruntur ad legitima Concilia, vnde nouimus, nisi ex fide historicorum? At historici (diuinis exceptis) non tarò mentiuntur, & certè non firmam & infallibilem fidem faciunt. Restat igitur, vt Conciliorum decreta sint omnia dubia.

RESPONDEMVS, in cœtibus humanis aliquando id accidere, vt maior pars vincat meliorem: in Concilio autem Ecclesiæ, vbi Spiritus sanctus præsidet: & vbi Christus est in medio eorum, qui in nomine ipsius cõgregati sunt, & vbi ille adest, cui dictum est ab ipsa Veritate: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquãdo conuersus, confirma fratres tuos.* non est, quod tale aliquid timeatur; nam etiamsi maior pars resistat meliori, vt factum est in Concilio Ariminensi, & Ephesino II. tamen nunquam vincit; mox enim irritãtur eiusmodi Conciliorum acta ab eo, cui conuenit ex officio fratres confirmare, quemadmodum in prædictis Concilijs Ariminensi & Ephesino II. factum videmus.

Ad ALTERAM obiectionem respondeo, non esse necessarium, vt sciamus Episcopos, qui ad Concilium conueniunt, habere veram fidem, & veram ordinationem, sed satis esse, si non constet contrarium. Nam etiã si summus Pontifex, quod fieri non posse credimus, & omnes Episcopi, qui ad aliquod generale Concilium à summo Pontifice conuocantur, essent corde hæretici, & sola externa professione Catholici, nec verè accepissent sacri ordinis inuisibilem characterẽ, sed nudam impositionem manum; tamen certi sumus, Deum nunquam permissurum, vt eiusmodi Concilium in decretis suis formandis erraret; assistit enim Concilio Spiritus sanctus, non tam propter ipsum Concilium, quàm propter Ecclesiam vniuersam, quæ diuino præcepto tenetur, Episcoporum sententiam non discutere, sed venerari. Itaque ne erraret Ecclesia vniuersa, diuina prouidẽtia faceret, vt etiam Concilium illud Episcoporum fictorum, vellet, nollet, verissimam fidẽ Ecclesiæ sequendam proponeret. Proinde, vt conuentus aliquis Episcoporum legitimus sit, & dicatur; id A solum requiritur, vt Episcopi illi conueniant, qui in Ecclesia ordinariè president, & Episcopi veri, atque Catholici palàm ab omnibus habentur, quidquid sit de ijs, quę in cordibus eorum latent.

Quia tamen non solùm scimus Deo curę esse salutem Ecclesię suæ, sed etiam ex Scripturis didicimus, Dei prouidentiam suauiter omnia disponere: propterea certò credimus, Deum non permissurum, vt in Concilio, quod ab Ecclesia legitimum creditur, conueniant Episcopi, aut omnes, aut pro maiori parte nõ legitimi, aut non Catholici; esset enim vehementer durum ac violentum (etsi non impossibile Deo, qui etiam per iumentum aliquando corripuit Prophetę insipientiam) vt Concilium totum hæreticorum, repugnante voluntate ac sententia, decretum Catholicum B condere.

Ad POSTREMAM obiectionem quidam respondẽt, vt Vega in Conc. Trid. lib. 3. c. 39. Concilium esse legitimum, fide Catholica teneri à fidelibus, non quia id historici testantur, sed quia ipsum Concilium hoc definiuit; solent enim Concilia initiò actorum definire, suum conuentum esse legitimum, & in Spiritu sancto congregatum.

At profectò non videtur hæc solida responsio; PRIMVM, quia vetera Cõcilia non solebant initiò testari, suum conuentum esse legitimè, & in Spiritu sancto congregatum; Concilia verò quædam posteriora, vt Constantiense, Basileense, Lateranense, Tridentinum & alia, id quidem testantur, sed non tanquam decretũ aliquod formant de fide. Nusquam enim inuenitur in C ter canones propriè dictos, alicuius Concilij aliquis canon, quo definiatur illud ipsum Concilium esse legitimum, à quo canones illi conditi sunt. SECVNDO, aut constat nobis aliunde Concilium aliquod fuisse legitimum, dum definire vellet, se esse legitimum, aut non constat. Si constat, frustrà conditur tale decretum; si non constat, iam de ipso decreto dubitare incipiemus; si enim ambigo, an fuerit legitimum Concilium antequam definiret se esse legitimum, ambigo etiam, an nõ errauerit in eo ipso decreto, quo se legitimum esse pronunciauit.

ALII igitur respondent, Conciliũ aliquod esse legitimum ijs, qui tunc adsunt præsentes, euidens esse posse sine alia probatione. Vident. n. conuenisse in vnum Episcopos, qui habentur ab omnibus veri Episcopi, & D conuenisse ex varijs prouincijs, & vocatos ab eo, qui habet auctoritatem, & si quid aliquid requiratur ad legitimum Concilium, id etiam videre possunt, nihil enim inuisibile, vt suprà diximus, requiritur. Posteris autem, vel absentibus, id ipsum est notum ex humana fide, sed certissima, & quæ euidentiæ naturali aliquo modo comparari possit. Nam exempli gratia, Nicęnũ Concilium fuisse legitimum, non solùm vnus aut alter historicus testatur, sed multi & varij scriptores eius temporis, & temporum consequentium, & Ecclesia, quæ nunc est, idipsum asserit, nec est, aut fuit, qui contrarium sentiat, aut senserit.

Quare, quemadmodum fuisse quondam Consulem Ciceronem, Iulium Cęsarem Dictatorem, Octauianum cum Antonio prælio nauali decertasse, & alia E id genus, etsi ex fide humana pendeat, tamen adeò certa sunt, vt euidentiam quandam habere videantur: Sic etiam Concilia Ecclesiæ, quæ nos legitima fuisse dicimus, tot habent testimonia omnium ætatum, vt nihil dubitationis in animis nostris relinquant; quò minus credamus, talia fuisse, qualia dicuntur.

Quare cùm ex fide Catholica habeamus, Concilia legitima à summo Pontifice confirmata, non posse errare, & ex naturali euidentia, aut ex fide humana certissima sciamus, Concilium Nicęnum, Constantinopolitanum, Ephesinum I. & alia huiusmodi legitima, & à summo Pontifice approbata fuisse, id certè sequitur, vt huiusmodi Conciliorum decreta certa fide credamus.

mus. Vide, si placet, de hac re Melchiorem Canum lib. 6. de locis, capite vltim. in solutione decimi argumenti.

CAPVT X.

Concilia particularia, non probata à summo Pontifice, non omnino certam fidem facere.

SEQVITVR iam altera quæstio, num videlicet Concilia à summo Pontifice non confirmata, certam fidē faciant; q̄ non est controuersa inter Catholicos & hęreticos, & vix etiam inter Catholicos; ideo rem totam breuiter explicabimus, ac primùm de Concilijs particularibus, deinde de generalibus agemus.

De prouincialibus igitur duo ex communi sententia Catholicorum asserimus, posse eiusmodi Concilia absolutè errare, tamen magnę esse auctoritatis, ita vt temerarium sit, eis non acquiescere. Quod eiusmodi Concilia possint errare, testis est Carthaginense Concilium sub Cypriano, quod fuit nationale, celeberrimum, legitimum, Episcoporum LXXXV. quorum plerique Martyres, aut Confessores erant, vt patet ex epistola Cypriani ad Iubaianum, & tamen errauit. SECVNDO, testis est quinta Synodus Romana sub Symmacho, vbi legimus, Cōcilia prouincialia, quia præsentiam Papæ non habent, valitudinē perdidisse. TERTIO, Prosper in Chronico anni CCCCXX. dicit, heresim Pelagianam à Concilo Africano CC. XVII. Episcoporum damnatam non prius ab Ecclesia totius orbis damnatam, quàm Zozimus Papa decreta Concilij illius probasset. Vnde etiam Augustinus lib. 2. retract. cap. 50. non dicit, hęresim Pelagianam à Concilijs Africanis, quę particularia erant, damnatam, sed à Pontificibus Innocentio, Zozimo, cooperātibus Africanis Cōcilijs. QVARTO, cur Concilia generalia errare non possint, duplex est caussa præcipua; Prima, quia Concilium generale totam Ecclesiam repræsentat, & ideo ipso errante tota Ecclesia erraret; Secunda, quia Conciliū generale nō fit sine summo Pontifice, pro quo Christus orauit, vt non deficeret fides eius: At nulla harum caussarum locum habet in Concilio particulari.

Sed contrà OBIICIES, nam cap. Ad abolendam, extra de hęreticis, excommunicantur omnes illi, qui iudicantur hęretici ab Ecclesia Romana, vel à Concilio prouinciali, aut diœcesano; Cōcilia igitur prouincialia & diœcesana faciunt dogmata de fide, alioqui non esset hęreticus, qui ea negaret.

RESPONDEO, duobus modis posse iudicari de hæresi; VNO modo, de ipsa hæresi secundum se, & quasi in abstracto, vt cùm quęritur, an sit hęreticum, hoc aut illud dicere; ALTERO modo, in ordine ad hominem hæreticum, vt cùm quęritur, an hic inciderit in hęresim ab Ecclesia damnatam. Quamuis igitur Concilia prouincialia, vel diœcesana, non possint dogmata fidei constituere, tamen possunt iudicare, an aliquis inciderit in heresim manifestam, sicut etiam iudicant inquisitores. Ad hunc finem collectum fuit Concilium Aquileiense tempore Ambrosij; nihil enim ibi definitum est, nisi Palladium quendam verum esse Arij discipulum, & de hoc videtur præcipuè agere caput illud, Ad abolendā, de hęreticis. Etsi enim hoc iudicium non sit infallibile, tamen sufficit ad excommunicandum.

Preterea SECVNDO dico, posse etiam Concilia particularia censere de hęresi secundùm se, quando res est facilis, & in qua oēs ferè Doctores conueniunt; quomodo Concilium Antiochenum olim iudicauit de hęresi Pauli Samosateni apud Eusebium libro 7. histor. c. 24. conuenerunt enim vndique Episcopi, non tanquam ad rem dubiam, sed tanquam ad manifestū lupum de ouili Christi eijciendum. Etsi enim hoc iudicium non sit prorsus infallibile, tamen debent priuati homines acquiescere eiusmodi iudicio, etsi secus egerint, meritò excommunicantur, donec non iudicauerit aliter, Apostolica sedes, vel Concilium vniuersale.

Denique TERTIO dico, posse etiam Concilia particularia definire dogmata verè dubia, & eorum decreta esse firma, si id faciant ex commissione Apostolicę sedis, vt fecerant Patres Concilij Arausicani II. & Toletani I. tempore Leonis I. & Synodi Complutensis, tempore Sixti IIII. de quo vide summam Conciliorū. Vel saltem si decisionem suam mittant ad Romanum Pontificem, & ab eo confirmationem accipiant; quomodo constat factum esse in Concilijs Mileuitano & Carthaginensi, ex Augustino epist. 90. 91. 92. 93. Imò credibile est, nullum Concilium particulare definiisse aliquid de fide, sine approbatione Apostolicę sedis. de his omnibus intelligi potest illud cap. Ad abolendam.

Quod autem Concilium particulare non expresse confirmatum, faciat argumentum adeò probabile, vt temerarium sit ei non acquiescere, planū est. PRIMO, quia in VII. Synodo, act. 3. & in VIII. Synodo, act. vlt. can. 1. honorantur Synodi locales, & suscipiuntur, nec fit mentio ibi confirmatorum, vel non. SECVNDO, quia plurima horum Conciliorum, vt Toletana, Bracharentia, Arelatensia, Hispalensia, &c. videntur, ipso vsu Ecclesię quodammodo probata. TERTIO, quia si aliquot sancti Patres casu in eandem sententiam conuenientes, faciunt argumentum probabile, quantò magis L. aut LX. Episcopi simul conuenientes, & inuocato Spiritu Sācto, aliquid cōmuni consensu statuentes?

CAPVT XI.

Concilia generalia, ante confirmationem summi Pontificis, errare posse, nisi Patres in definiendo sequantur Pontificis instructionem.

IAM verò de Concilijs vniuersalibus varię sunt opiniones. Parisienses enim, & illi omnes, qui docent, Concilium esse supra Papam, & aliqui preterea alij existimant, Concilia generalia legitima non posse errare, etiam ante confirmationem Pontificis. Contrarium docent alij, vt Caietanus in Apolog. parte 2. capite 21. Turrecremata lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 38.

Nota duo PRIMO, Legatos aliquando mitti ad Conciliū cū instructione sedis Apostolicę, sicut legimus factum in Concilio IV. VI. & VII. aliquando sine instructione, vt factum est in Concilio Tridentino. cuius ratio est, quia in illis primis Concilijs vna tantùm quęstio tractabatur, & ideo facilè poterat Pontifex explicare Legatis, quę esset sententia sua de illa quęstione. At in Concilio Tridentino, tot quęstiones, & tam varię tractandę erant, vt non posset commodè eiusmodi instructio haberi.

SECVNDO nota, posse quatuor modis contingere, vt fiat generalis Concilij definitio. PRIMO, vt Patres cōsentiant, & definiant, dissentiētib. Legatis Apostolicę sedis. SECVNDO, vt definiant consentientibus Legatis, sed contra instructionem Pontificis agentibus. TERTIO, consentientibus omnibus etiam Legatis, sed qui non habuerunt certam instructionem. QVARTO, consentientibus omnibus cum Legatis habentibus & sequentibus Papę instructionem.

Ac de PRIMO & SECVNDO modo nulla est difficultas. Constat enim talia Concilia errare posse; nam in primis de facto errauit Concilium Ephesinum II. quod repugnantibus Legatis Papę Leo-

pæ Leonis definire voluit, vt patet ex epistol. B. Leonis 24. & 25. &c. A Item Concilium Constantinopolitanum tempore Nicolai errauit, cùm Legati Nicolai contra instructionem Papę egerint, vt patet ex epist. Nicolai ad Patriarchas, & ceteros Episcopos Orientis, et ex Zonara in vita Michaelis Imperatoris. SECVNDO eiusmodi Concilia, non solùm non confirmata, sed etiam reprobata dici debent; idem enim est siue Pontifex expresse Concilium reprobet, siue Concilium agat contra Pontificis sententiam. Constat autem Cõcilia reprobata à Pontifice nullam habere auctoritatem, vt multis exemplis ostendit Gelasius in tomo de Anathemate, & in epistola ad Episcopos Dardaniæ. TERTIO, non possunt dici legitima Concilia, quæ pugnant cum suo capite; & similiter quando consentiunt B Legatis agentibus contra informationem, quia tunc Legati non agunt, vt Legati, cùm non agant nomine Pontificis; disertè enim D. Leo in epist. 45. ad Pulcheriam; et Agatho in epist. ad Imperatorem, quę lecta est in 6. Synodo, act. 4. affirmant se non dare auctoritatem Legatis, nisi agant secundum sibi traditas regulas.

DE TERTIO modo res est sub opinione. Ego tamen existimo tale Cõcilium posse errare, neque esse infallibile eius iudicium ante confirmationem Pontificis. PRIMO, quia sententia eius Concilij non est vltimum iudicium Ecclesiæ, & tamen si non posset errare, esset vltimum, & irretractabile iudicium. non esse autem vltimum iudicium horum Conciliorum planum est. Nam eiusmodi Cõcilia ad Pontificẽ mittuntur, & Pontifex Conciliũ approbare põt, vel reprobare, vt patet ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ, & ex Nico C lao in epist. ad Michaelem, & ex praxi Conciliorum petentium confirmationem; ac nominatim ex Bulla Pij IV. in qua confirmat Tridentinum Concilium, de qua re Turrecremata lib. 3. c. 34.

Præterea SECVNDO, firmitas Cõcilij nascitur ex consensione, & coniunctione corporis cũ capite. at caput nondum aperuit sententiam suam; etsi enim Legati præsunt nomine Pontificis, tamen non sunt reuera Põtifices, nec sciunt, quæ sit mens Pontificis, nec habent illud priuilegium non errandi quod habet Pontifex.

TERTIO, Conciliũ Basileense sessione 2. vnà cum Legato Pontificis communi consensu statuit, Concilium esse supra Papam, quod certè nunc iudicatur erroneum.

QVARTO, potest errare Concilium, quod aliquid D definit contra instructionem Pontificis, vt de facto errauit Concilium Constantinopolitanum consentientibus etiam errori Legatis Nicolai. ergo potest etiam errare, quando nulla habetur instructio; nam non tenẽtur Episcopi in Concilio sequi illam instructionem, alioqui nõ essent iudices, neque essent libera suffragia.

At OBIICIVNT, eiusmodi Concilium est generale legitimum, & vniuersalem Ecclesiam repræsentãs, ergo errare non potest. Respondet CANVS, Concilium non posse errare eo modo, quo Ecclesia non potest errare, id est, sicut Ecclesia non potest errare in ijs, in quibus omnes de Ecclesia conueniunt, sic etiam Concilium non potest errare in ijs, in quibus omnes de Concilio conueniunt. At CONTRA; nam Ecclesia non potest errare quoad fidem personalem, & ideo in eo E solùm non potest errare, in quo omnes conueniunt. At Concilium non potest errare, in iudicio de fide, id est, in decreto formando. est autem verum decretum Concilij, quod fit à maiori parte, alioqui nullum esset legitimum Concilij decretum, cùm semper aliqui dissentiant. ergo Concilium absolutè dicitur errare, quando errat maior pars, quæ format decretum. Quare alia ratione soluendam esse obiectionem existimo.

DICO igitur, Concilium illud non posse errare, quod absolutè est generale, & Ecclesiam vniuersalem perfectè repræsentat, eiusmodi autem Concilium non est, antequam adsit sententia summi Pontificis. Nam

A Episcopi ceteri repræsentant quidem corpus Ecclesiæ & quod illi faciunt, corpus Ecclesiæ facere censetur; at Legati Papæ non ita repræsentant caput Ecclesiæ, id est, ipsum Papam, vt quod ipsi faciunt, absolutè censeatur fecisse Papa, alioqui nulla requireretur confirmatio; sed solum repræsentant Pontificem, tanquam vicarij, & internuncij ipsius, qui ad ipsum referre debeãt, cùm oriuntur dubia, & sententiam eius exspectare, & exequi. Itaque tale Concilium cùm non repræsentet absolutè auctoritatem capitis, non nisi imperfectè totam Ecclesiam repræsentat.

Quod si quis omnino velit eiusmodi Concilium absolute totam Ecclesiam repræsentare, is respondere poterit, Concilium generale non censeri prorsus absolutum, nisi post confirmationem Pontificis: cùm autem B dicitur Concilium generale non posse errare, & eius decreta certam fidem facere, id esse intelligendum, quãdo absolutũ fuerit penitus, & ab omnib. obsignatũ.

OBIICIVNT SECVNDO, quod Concilia dicunt anathema contrarium sentientibus, antequam confirmentur. RESPONDEO, illa quidem dicere anathema, sed intelligere illud vim habiturum, si fuerit à Pontifice confirmatum, sicut quando Iudex, à quo appellari potest, fert sentẽtiã mortis in aliquẽ, intelligitur illum debere mori, nisi Princeps sententiam retractet.

De QVARTO modo vix dubium esse potest, videtur enim esse certum, tale Concilium non posse errare. primùm enim in tali Concilio inuenitur expressus consensus capitis, & membrorum, ac proinde totius Ecclesiæ, quæ sine dubio errare non potest; ne- C que obest, quod instructio illa à Pontifice data non videatur definitiua sententia Apostolicę sedis; nam quando Concilium consentit cum Pontificis sententia, formaturque decretum à Legatis nomine Pontificis, tunc incipit esse sententia definitiua, & vltima, non solùm Concilij, sed etiam Pontificis, neque potest Pontifex eam retractare; nam certò intelligit, sententiam suam fuisse à Deo, quãdo à Concilio approbatur, vt dicit B. LEO in epist. 63. ad Theodoretum: *Quæ* inquit, *Dominus nostro prius ministerio definierat, vniuersæ fraternitatis irretractabili firmauit assensu, vt vere a se prodire ostenderet, quod prius a prima omnium sede formatum totius Christiani orbis iudicium recepisset, vt in hoc quoq; capiti membra concordent, &c.*

Quod vt melius intelligatur, sciendum est, Pontifi- D cẽ mittere solere Legatos instructos de sententia Apostolicę sedis cũ ea conditione vt si Cõcilium consentiat iudicio Apostolicę sedis, formetur decretum, sin minus, differatur decreti formatio, donec Romanus Pontifex consultus respondeat. Id quod patet ex Concilio Chalcedonensi, nam act. 3. cùm Concilium consensisset iudicio Põtificis circa depositionem Dioscori, mox Legati his verbis formauerunt decretum: *Sanctissimus ac beatissimus Papa, caput vniuersalis Ecclesiæ Leo, per nos Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli praditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, ac petra fidei, & cælestis regni ianitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudauit, et ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.*

Deinde actione 16. cùm Concilium aliquid statuere E vellet contra instructionem Pontificis, Legati dixerũt, debere prius id significari Apostolicę sedi. quando ergo Concilium definit aliquid, sequens expressam sententiam Pontificis, idem est, ac si confirmatum esset.

Accedit ad hæc, quod Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quæ habetur act. 3. dum petit confirmationem decretorũ, apertè dicit, se scribere Pontifici, & petere confirmationem, quoniam præter decretum, de fide contra Dioscorum, alia etiam quędam statuerunt sine expressa Pontificis sententia. itaque solùm petunt confirmationem eorum, quę definierant præter Pontificis sententiam. Ipse etiam Leo in epist. 61. ad Concilium Chalcedonense, qua illud con

firmat, indicat non fuisse opus sua confirmatione, nisi quia dubitabant aliqui, an reuera cum eius consensu factum fuisset decretum Concilij, qua etiam ratione confirmauit Pontifex multa alia similia Concilia, non quia errare potuerant, sed vt omnibus certius cõstaret, quæ Legati egerant, verè ex mandato expresso Pontificis egisse.

Denique in eiusmodi Concilijs, non exspectata alia confirmatione Pontificis, mox fit exequutio, id est, dãnantur, qui contrarium sentiunt, vt manifesti hęretici, & deponuntur ab episcopatu, vel sacerdotio. Ita in Nicæno Cõcilio damnati sunt & in exilium acti sex Episcopi vnà cum Ario, vt scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 5. in Ephesino Concilio damnatus, & depositus est Nestorius, vt Euagrius testatur lib. 1. c. 4. In Chalcedonensi, act. 3. depositus est Dioscorus, & act. 4. decem Episcopi Aegyptij iudicantur hæretici, quia nolebant acquiescere decreto prolato, act. 3. in Concilio VI. actione 8. & 12. damnatur & deponitur, & in exilium ejcitur Macharius Patriarcha Antiochenus cũ aliquot suis discipulis, & action. 15. damnatur & deponitur Polychronius Presbyter. At si Concilia ista ante confirmationem Pontificis errare potuissent, non fuissent illi manifesti hæretici, qui ante confirmationem resistebant.

CAPVT XII.

An sit maior auctoritas Concilij, quàm Scripturæ.

DIXIMVS de auctoritate Conciliorum absolutè considerata; nunc de eadem dicendum est per comparationem ad alia fidei principia, id est, ad verbum Dei scriptum, (nam de traditionibus eadem est ratio) & ad Pontificem. Et quidem hæretici huius tẽporis passim clamant, nos subjcere Scripturam Concilijs. CALVINVS lib. 4. instit. cap. 9. §. 14. *Subjcere in eum modum*, inquit, *Dei oracula hominum cẽsura, vt ideo rata sint, quia placuerint hominibus, blasphemia est indigna, quæ commemoretur.* Similia apud alios passim inueniuntur. Ceterum hæc non nostra blasphemia, sed ipsorum impostura est. Catholici. n. Scripturam sacram non subjciunt, sed anteponunt Concilijs; neque in hoc vlla controuersia est. quod si interdum Catholici aliqui dicunt, scripturam pendere ab Ecclesia, siue à Concilio, non intelligunt quoad auctoritatem, & secundum se, sed quoad explicationem, & quoad nos.

Obseruandum est igitur, multiplex esse discrimen inter Scripturam sacram, & Conciliorum decreta. ex quibus intelligitur, Scripturam præponi Concilijs. PRIMVM est, quod Scriptura est verbum Dei immediatè reuelatum, & scriptum quodammodo Deo dictante, iuxta illud 2. Pet. 1. *Spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines.* Et 2. Tim. 3. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata.* Quod tamen non sic intelligendum est, quasi semper scriptores sacri nouas reuelationes habuerint, & scripserint ea, quę antea ignorabant: constat enim Euangelistas Matthæum & Ioannem scripsisse ea, quæ viderunt; Marcum & Lucam ea, quæ audierunt, vt Lucas ipse fatetur initio Euangelij: *Sicut tradiderunt*, inquit, *nobis, qui ab initio ipsi viderunt.*

Dicuntur igitur Scriptores sacri habuisse immediatã reuelationẽ, & scripsisse ipsius Dei verba, quia vel noua quedã & antea incognita eis reuelabãtur à Deo, iuxta illud Psalm. 50. *Incerta et occulta sapientia tua manifestasti mihi*, Vel Deus immediatè inspirabat, & mouebat scriptores ad scribenda ea, quæ viderant, vel audierant, & eos dirigebat, ne aliquo modo errarent. Vt. n. dicitur verè epistola principis, quæ à principe dictatur, etiamsi is, qui eam scripsit, antea sciebat, quæ scripturus erat; ita dicitur, & est immediatum

A Dei verbum, quod scriptum est ab Euangelistis, Deo inspirante, & dirigente, licet scripserint ea, quę viderant, vel audierant. At Concilia non habent, neq; scribunt immediatas reuelationes, aut verba Dei, sed tantùm declarant, quodnam sit verbum Dei scriptum vel traditum, & quomodo intelligi debeat, & pręterea ex eo per ratiocinationem deducunt conclusiones. Ita quę Concilia cùm definiunt, qui sint libri canonici & diuini, non faciunt eos esse infallibilis veritatis, sed declarant solùm esse tales.

Sic etiam Concilium Tridentinum, sess. 13. c. 1. cùm definit, verba illa: *Hoc est corpus meum*, intelligi propriè, non figuratè, non edit, sed declarat verbum Dei. Et cùm Nicænum Concilium definiuit Christum esse homousion Patri, deduxit cõclusionẽ ex Scripturis, in
B quib. disertè continetur vnũ esse Deum, & Patrem esse Deũ, ac Filium esse Deum; ex quib. sequitur necessariò Patrẽ, & Filium eiusdem esse substantiæ, & diuinitatis. Et similiter Cõcilium sextũ, cũ definiuit, in Christo duas esse voluntates, diuinã & humanam, deduxit conclusionem ex Scriptura, in qua habetur, Christum esse perfectum Deum, & perfectum hominem.

ALTERVM discrimen ex hoc primo oritur, & est, quod scriptores sacri non debuerunt multũ laborare in suis libris edendis; satis. n. erat, si laborarent scribendo, vel dictando, si edebant vaticinia; vel ad summum reuocãdo ad memoriam, quæ viderant, vel audierant, & cogitarent verba, quibus ea scriberent, si scribebant histo-
C rias, vel epistolas, vel aliquid simile. At Patres in Cõcilijs debent rem ipsam quęrere, id est, conclusiones inuestigare, disputãdo, legendo, cogitando. Vnde Actor. 15. legimus in primo Concilio magnam conquisitionẽ fuisse factam. Idem testatur de Nicæno Concilio Ruffinus lib. 10. c. 5. hist. Ecclesiasticæ, quocirca Actor. 15. dicunt Patres Concilij: *Visum est spiritui sancto & nobis*, id est, Spiritu sancto nostrã industriam & diligentiam adiuuante. at scriptores sacri soli Deo tribuunt ea quę scribunt, ac propterea tam sępe repetebant Prophetæ illud: *Dicit Dominus.*

TERTIVM est, quod in Scriptura nullus potest esse error, siue agatur de fide, siue de moribus, & siue affirmetur aliquid generale, & toti Ecclesiæ commune, siue aliquid particulare, & ad vnum tantum homi-
D nem pertinens; tam enim est certum & de fide, sine gratia Spiritus sancti neminem saluari, quàm Petrum, Paulum, Stephanum, & quosdam alios verè Spiritum sanctum habuisse & saluos esse; vtrumque enim eadẽ Scriptura verissima testatur. at Concilia in iudicijs particularibus errare possunt.

QVARTVM est, quod in Scriptura non solùm sententiæ, sed etiam verba omnia, & singula ad fidem pertinent. Credimus enim nullum esse verbum in Scriptura frustrà, aut non rectè positum: at in Concilijs maxima pars actorum ad fidem non pertinet. Non. n. sũt de fide disputationes quę pręmittuntur, neq; rationes quę adduntur, neq; ea quę ad explicandum & illustrãdum adferuntur, sed tantùm ipsa nuda decreta, & ea non omnia, sed tantùm quæ proponuntur tanquam de
E fide. Interdum. n. Concilia aliquid definiunt, nõ vt certum, sed vt probabile, vt Concilium Viennense, quod decreuit, tenendum vt probabilius, infantibus in Baptismo infundi gratiam & virtutes, vt habetur Clement. vni. de summa Trinitate, & fide Catholica. Quãdo autem decretum proponatur, tanquam de fide, facilè cognoscitur ex verbis Concilij; semper enim dicere solẽt, se explicare fidem Catholicam; vel hæreticos habendos, qui contrarium sentiunt; vel quod est communissimum, dicunt anathema, & ab Ecclesia excludunt eos, qui contrarium sentiunt. Quando autem nihil horum dicunt, non est certum rem esse de fide.

Denique, in ipsis decretis de fide, non verba, sed sensus tantùm ad fidem pertinet; non enim est hęreticum dicere, in canonibus Conciliorum aliquod verbũ esse

super-

superuacaneum, aut non rectè positum, nisi fortè de A ipso verbo sit decretum formatum, vt cùm in Concilio Niceno decreuerunt recipiendam vocem ὁμοούσιον. & in Ephesino vocem. θεοτόκον.

QVINTVM est, quod Scriptura non eget approbatione Pontificis vt sit authentica, sed tantum, vt innotescat eius auctoritas; at Concilia etiam legitima, & generalia non sunt rata nisi à Pontifice confirmentur, vt ostendimus quæstione superiori.

SED OBIICIVNT quidam, Gratianus d.19.can. In canonicis, affirmat epistolas Pontificum decretales numerari debere inter Scripturas canonicas, et d.20.can. Decretales, dicit Conciliorum canones eiusdem esse auctoritatis cum epistolis decretalibus, ergo etiam canones Conciliorum numerantur inter canonicas Scripturas; non ergo Scripturæ præponuntur Concilijs. B Præterea S. Gregorius lib.1. epist. 24. dicit se venerari quatuor prima Concilia, vt quatuor libros Euangeliorum.

RESPONDEO ad Gratianum dupliciter. PRIMO. eum esse deceptum ex deprauato codice, quem ipse habuit B. Augustini, tribuit enim illum canonem Augustino, lib.2. doctri. Christian. cap. 8. codices aũt veri, & emendati B. Augustini, non habent, vt Gratianus refert, sed longè aliter; non enim Augustinus dicit epistolas eas esse Scripturam canonicam, quas Apostolica sedes dare, vel accipere solet, vt Gratianus legit, sed iudicium de Scripturis sanctis pertinere ad Ecclesias, atque ad eas potissimùm, quæ Apostolicas sedes, vel epistolas accipere meruerunt, quales sunt Roma, C in qua sedit Petrus, & ad quam scripsit Paulus; Ephesus, in qua sedit Ioannes, & ad quam scripsit idem Paulus, & aliæ quædam.

Dico SECVNDO, Gratianum, etiam hoc errore posito, non voluisse dicere, decreta Pontificum esse propriè Scripturas sacras, & canonicas, vt sunt Euangelia, vel Psalmi, sed esse Scripturas sacras, vt distinguantur à profanis, & canonicas, vt distinguantur à scriptis sacris Patrum, quæ non sunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi. licet enim canones Põtificum & Conciliorum distinguantur, & postponantur Scripturæ diuinæ, tamen suo modo sunt & dici possunt scripta sacra, & canonica, quomodo septima Synodus, act. 3. vocat decreta Conciliorum diuinitus inspiratas constitutiones. Immò Innocentius, cap. Cũ Marthę, extra de celebratione Missarum, vocat Scri- D pturam sacram sententiam illam Augustini: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*, sermon. 17. de verbis Apostoli. Quod autem Gratianus senserit Conciliorum decreta non esse æquanda diuinis Scripturis propriè dictis, patet ex 36. caussa, q.2. can. Placuit, vbi Hieronymi sententiam, quia munita erat testimonio diuinæ Scripturæ, anteponit Concilij decreto.

Ad Gregorium respondeo, illud *sicut*, sonare similitudinem, non æqualitatem, vt illud Matt. 5. *Estote perfecti sicut Pater vester cælestis perfectus est.* Vel si æqualitatem sonet, dicendum erit, non cõparari à Gregorio Concilia cum Euangelijs in omnibus, sed tantum in ipsa certitudine eorum, quæ in Scripturis dicuntur, & E in Concilijs definiuntur. Cùm enim vtraque sint infallibilis veritatis, æquè certa dici possunt. sed iam quandoquidem Concilia non sunt maioris auctoritatis, quàm Scripturæ, restat vt illud explicemus, vtrum saltem maioris sit, Concilij œcumenici, quàm summi Põtificis auctoritas.

CAPVT XIII.

An Concilium sit supra Pontificem.

QVÆSTIO hæc exorta est tempore Concilij Pisani, quia cùm duo Pontifices, qui simul sedebant in schismate, Gregorius XII. & Benedictus XIII. non A videbantur seriò cogitare de tollendo schismate per spontaneam abdicationem, quemadmodum ante Pontificatum vterque vouerat, & iurauerat, Cardinales vtriusque patris secesserunt Pisam, & tractare cœperũt, an sibi liceret inuitis Pontificibus illis Concilium generale conuocare, & eos Pontifices deponere. Meminit Antoninus huius disputationis, quæ Florentiæ habita est, 3. part. sum. hist. tit. 22. cap. 5. §. 2.

Deinde, cùm paulò pòst fieret Concilium Constantiense, & Ioannes XXIII. qui solus ad Conciliũ accesserat, à Concilio clàm discessisset, atque ita Concilium sine capite remansisset, tractare Patres cœperunt, an Concilium posset, inuitum Pontificem iudicare, & deponere. Sed maximè controuersia creuit tempore Concilij Basileensis. quia enim Eu- B genius Papa IV. Concilium Basileense inchoatum dissoluere volebat, & impedire, ne vlterius progrederetur, cœperunt Patres quærere, an tenerentur obedire Pontifici, an Pontifex potius teneretur obedire ipsis, id est, generali Concilio; & quoniam paulò antè viderant duos Pontifices Ioannem XXIII. & Benedictum XIII. depositos fuisse per Concilium Constantiense, & sic impositum finem maximo schismati; cœperunt metuere, ne si Pontifex non teneatur obedire Concilio, iterum schisma renouaretur, & sine vllo remedio Ecclesia remaneret. Itaque hac occasione tunc plurimi in eam sententiam iuerunt, vt Concilium esset supra Pontificem. Sed dum voluerunt schismatibus viam præcludere, ipsi nouum schisma fecerunt, creato Pseudopapa Felice V. qui Postea cognito errore, ab- C dicauit se Pontificatu; & quamuis postea in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo videatur quæstio definita, tamen quia Florentinum Concilium, non ita expresè hoc definiuit, & de Concilio Lateranensi, qđ expressissimè rem definiuit, nonnulli dubitant, an fuerit verè generale; ideò vsque ad hanc diem quæstio superest, etiam inter Catholicos.

Obseruandum est autem, duobus modis posse comparari Papam cum Concilio: VNO modo, vt sumatur ab vna parte solus Papa verus, & indubitatus, ab altera Concilium generale, cui præsit Papa p se, vel per legatos, ita vt nihil definiatur sine consensu ipsius: ALTERO modo, vt sumatur ab vna parte solus Papa, ab altera Concilium generale, cui Papa nec per se, nec per suos legatos præsit. Intelligo autem non D præsidere per suos legatos, etiam quando legatus quidem ab eo missus præest Concilio, sed agit contra ipsius Pontificis voluntatem; tunc enim non est verè eius legatus, licet pro tali se gerat.

Quæstio præsens, licet nonnullis videatur præcipuè versari circa priorem comparationem, quippe qui existimant Concilium sine Papa non esse verum Concilium, & proinde sine dubio Papam esse maiorem tali Concilio; tamen reuera quæstio præcipua est de Posteriore comparatione. Quod patet PRIMO, quia ista quæstio introducta est propter Pontificum depositionem, id est, ad inquirendum, an Papa etiam inuitus à Concilio iudicari, damnari, & deponi posset. Ad hunc autem finem superuacanea est illa quæstio, an Conci- E lium cum Papa, sit maius solo Papa; nam siue sit maius, siue minus, nunquam iudicabit, neque damnabit, neque deponet inuitum Papam. Quomodo enim hoc illud Concilium faceret, quod nihil agit sine consensu Papę? Nũ Papa seipse inuitũ volet iudicari, & dãnari?

SECVNDO, idem patet ex Concilio Basileensi, nam Basileenses Patres, qui definierunt Concilium esse supra Papam; suum Concilium Basileense asserebant esse supra Eugeniũ Papam, eo tempore, quo in Concilio neque Papa, neque eius Legatus aderat. quin etiam Papam omnibus modis repugnantem deponere aggressi sunt.

Hæc ergo est præcipua quæstio, & sola tractanda, nam ex huius explicatione patebit etiam quid sit dicendum

cendum de priori. Qui enim docent, Papam esse supra Concilium sine ipso celebratum, iidem docēt parem esse auctoritatem in solo Papa, & in Concilio cum Papa intensiuè, licet extensiuè sit maior in Concilio: & proinde non posse à tali Concilio Papam iudicari, vel damnari, nec eiusmodi Concilij decreta eum obligari coactiuè, sed tantùm directiuè, & posse, in eis dispensare, exceptis decretis de fide, quæ immutabilia sunt. Ratio horum est, quia par in parem non habet potestatem. QVI verò docent, Concilium sine Papa esse suprà Papam, docent etiam consequenter, Concilium cum Papa esse supra Papam, & obligare Papam, tamet si ipsi iidem fatentur, posse Papam tanquam ministrum Ecclesiæ dispensare in præceptis Concilij generalis, sed si malè dispensauerit, posse corrigi & puniri postea à Concilio generali. Hac ergo prima comparatione omissa, sola secunda tractanda est.

CAPVT XIV.

Explicantur opiniones diuersæ.

PORRO de proposita quæstione tres inuenio Doctorum sententias. PRIMA est, Concilium esse supra Pontificem, id quod asserunt inprimis omnes hæretici huius temporis, & nominatim *Hermannus Hamelmannus* id probare conatur multis argumentis lib. 5. cap. 13. Prolegomenorum. Idem asserit Cardinalis Cameracensis, Ioannes Gerson, Iacobus Almainus, & alij nonnulli in suis tractatibus de potestate Ecclesiæ. Item Nicolaus Cusanus in tractatu de concordantia canonica, lib. 2. cap. vltimo. Panormitanus in capit. Significasti, extra de electione, & ibidem Magister eius Cardinalis Florentinus, item Abulensis in caput 18. Matthæi, quæst. 108. & in defensorio trium conclusionum, & quidam alij.

Vt autem hæc sententia intelligatur, notandum est, duo esse fundamenta huius opinionis. PRIMVM est, Papam non esse propriè caput Ecclesiæ vniuersæ simul congregatæ. id quod non eodem modo intelligūt hæretici, & alij auctores. Hæretici enim volunt, Papā nullo modo esse caput Ecclesiæ totius, sed tantùm Episcopum suæ Ecclesiæ particularis, & ad summum, Patriarcham Occidentis.

At alij auctores citati docent, Papam esse caput & pastorem singulorum Christianorum, & singularum Ecclesiarum, si seorsim sumantur, nō autem totius Ecclesiæ simul congregatæ in Concilio generali. Tunc enim Ecclesia accipit quasi formam quandam corporis, & tota potestas, quæ erat sparsa in varijs membris, ibi vnitur, ita vt comparare Papam cum ceteris Christianis seorsum sumptis, sit comparare membrum nobilissimum cum minus nobili: at comparare Papam cum Concilio, sit comparare partem cum suo toto, & proinde minus cum maiore.

Et ne dicamus, Conciliū sine Papa nō esse totū perfectum, sed corpus sine capite, addunt secundum fundamentum, quod est, supremam Ecclesiasticam potestatem esse tam in Concilio, quàm in Papa, sed in Concilio principalius, immediatius, & immobilius. Dicūt enim, Christum immediatè omnem potestatem soluēdi, & ligandi tribuisse Ecclesiæ, & cum Ecclesia semper duret, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem: quia tamen non potest Ecclesia semper congregata manere, & exercere per se hanc potestatem, instituit Christus summum Pontificem, tanquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesiæ, & in eo posuit hanc potestatem summam, vt eam exerceat nomine Ecclesiæ.

Differunt inter se hi auctores, quod aliqui ponunt hanc potestatem formaliter, & subiectiuè in solo Pontifice, in Ecclesia autem ponunt eam, vt in fine, quia est

[A] propter Ecclesiam, & vt in regulante, quia Ecclesiæ est regulare, & dirigere Papam, cùm ipsa non possit errare, Papa autem possit; ac denique vt in supplente, quia deficiente Papa propter mortem naturalem, aut ciuilem, Ecclesia supplet eius officium.

Alij verò volunt esse formaliter, & subiectiuè principaliter in Ecclesia, instrumentaliter in Pontifice. conueniunt tamen in eo omnes, vt doceant esse hanc potestatem immediatè in Ecclesia, & proinde mortuo Papa, vel deposito, vel nolente adesse Concilio, Concilium non propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, & habere potestatē Papalē definiendi de fide, sanciendi leges, dandi indulgentias, &c. ex quib. deducunt, Conciliū esse supra Papam, & posse ipsum iudicare, & punire, & idē esse quærere, an Papa sit maior

[B] Concilio, ac si quæreretur, an pars sit maior suo toto.

Denique, volunt Papam esse in Ecclesia id, quod est Dux Venetiarum in Republica Veneta, vel Magister generalis in aliqua religione. Constat enim Ducē Venetum esse supra singulos magistratus, & supra singulos senatores, & ciuitates Venetas, non tamen supra totum senatum simul collectum: & quando moritur Dux, certum est totam auctoritatem etiam ducalem esse in senatu. Quomodo etiam Magister generalis, est supra singulos religiosos, etiā priores, & prouinciales, tamen non est supra cōgregationem generalem, cùm ei parere debeat, non imperare.

SECVNDA opinio est aliquorum Canonistarum, qui volunt Papam quidem esse supra Concilium, & à nemine iudicari posse inuitum, tamen posse ipsum se-

[C] se subijcere Concilio, & dare illi supra se potestatem; & si hoc fecerit, acquiescere debere sententiæ Concilij, etiam si de ipsius depositione ageretur. ita docet gloss. in can. Nos si incompetenter, 2. q. 7. & in cano. in Synodo, d. 63.

VLTIMA sententia est ferè communis, quòd videlicet Papa adeò sit supra Conciliū, ut non possit etiam se subijcere eius sententiæ, si propriè de sententia coactiua agatur. Hæc snia videtur esse omnium Scholasticorum veterum, vt Alberti, B. Tho. B. Bonauen. Richardi, Paludani, & aliorum in 4. dist. 19. vbi de clauibus agitur, tametsi ex professo ipsi de hac re non disputarunt. Expressè autem hoc docent, sanctus Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 10. §. 4. summæ historialis, & 2. par. tit. 3. c. 11. summæ Theologicæ, Ioannes de Tur-

[D] recremata, li. 2. c. 93. & 104. summæ de Ecclesia. & in responsione ad oratores Basileenses de summi Pontificis & Concilij generalis auctoritate. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesiæ, lib. 1. art. 6. Dominicus Iacobatius lib. 10. de Concilijs, artic. 7. in quo fusissimè quæstionem disputat, & soluit sexagincta tria argumenta aduersariorum. Cardinalis Caietanus in tractatu de comparatione Papæ, & Conciliorum, & in Apologia pro tractatu prędicto. Albertus Pighius libro 6. de hierarchia Ecclesiæ. Franciscus Ferrariensis in libro 4. contra Gentes, cap. 76. Augustinus de Ancona in tractatu de potestate Ecclesiæ. & Petrus de Monte in libro de potestate Papæ, & Concilij. Franciscus Turrianus in tribus libris, quos de hac quæstione scripsit. & Canonistæ ferè omnes in capit. Significasti, de ele-

[E] ctione, & can. Si Papa, distinct. 40. Ioānes Anton. Delphinus, libr. 2. de Ecclesia, capite vltimo. Thomas Cāpegius in tractatu de potestate Romani Pōtificis, cap. 22. & sequentib. Nicolaus Sanderus, lib. 7. de visibil. monarchia, vbi agit de Concilio Cōstantiēsi. pag. 540.

CAPVT XV.

Summum Pontificem caput esse totius Ecclesiæ.

IAM verò, vt rei veritas declaretur, adferemus ac demonstrabimus aliquot propositiones, quarum hæc sit

sit PRIMA. *Romanus Pontifex est pastor, & caput non* A *solum omnium Ecclesiarum particularium, sed etiam totius vniuersalis Ecclesiæ simul congregatæ à Christo immediatè constitutus.* Hæc est contra primum fundamẽtum aduersariorum, quæ tametsi probata est fusissimè in libris de Pontifice, tamen etiam hoc loco breuiter probanda est.

Igitur probatur PRIMO ex Scriptura. Petrus est fundamẽtum Ecclesiæ, à Christo positum, iuxta illud: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiã meam*, Matt. 16. proinde caput, ac pastor; nam quod est in domo fundamentum, est in corpore caput, & in grege pastor. Vt n. fundamentũ nõ pendet à domo, sed domus à fundamento; ita ẽt caput non pendet à corpore sed corpus à capite, & pastor non pendet à grege, sed grex à pastore. Quod autem per Ecclesiam eo lo- B co intelligatur Ecclesia vniuersalis, etiam congregata, vt est generale Concilium, probatur ex cap. Matth. 18. vbi de eadem sua Ecclesia Christus dicit: *Si eos non audierit, dic Ecclesiæ.* Quo loco per Ecclesiam intelligunt aduersarij generale Concilium.

Præterea Ecclesia congregata, siue Concilium propriissimè est Ecclesia Christi, vt etiam aduersarij concedunt; nam Ecclesia est congregatio fidelium, ergo quò magis fideles sunt congregati & vniti, eò magis propriè sunt Ecclesia; at stultum est, cùm aliquid de alio absolutè pronũciatur, excipere id, quod propriissimè per illud significatur. ergo cùm Christus dicit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, stultè excipitur Ecclesia vniuersalis congregata, cùm ea propriissimè sit Ecclesia. C

Denique, Ecclesia Christi semper est congregata formaliter, quia est vnum regnum, vna familia, vnus grex, licet dispersa videatur quantũ ad locum: igitur, si Põtifex est Pastor, & caput Ecclesiæ, nõ certè dispersæ, quæ nulla est, sed cõgregatæ Ecclesiæ est pastor, & caput. Idem habetur ex illo Ioã. vltimo: *Pasce oues meas.* Nam etsi aduersarij dicunt, Dominum dixisse: *Pasce oues meas*; non Ecclesiam meam, tamen Ecclesia in oratione de Pontifice sic explicat: *Deus omnium fideliũ pastor, et rector, qui famulum tuum N. Ecclesiæ tuæ præesse voluisti.* Et præterea, vel Ecclesia congregata, siue Concilium generale pertinet ad oues Christi, vel nõ; si pertinet, ergo Ecclesiæ congregatæ, & Concilij generalis pastor est Petrus; si non pertinet, ergo Christiani per congregationem desinunt esse oues Christi, D quod est absurdissimum.

SECVNDO probatur ex Concilijs; nam Concilium CHALCEDONENSE in epistol. ad Leonem disertis verbis fatetur, sanctum Leonem caput fuisse totius illius Concilij, quod fuit omnium maximum, & in quo tota Ecclesia congregata cõspiciebatur: *Quibus*, inquit, *tu quidem vt caput præeras.* Item Concilium LVGDVNENSE, vt habetur capite, Vbi periculum, de electione in sexto, vocat Pontificem rectorem vniuersalis Ecclesiæ, non igitur solùm particularium Ecclesiarum est rector. similiter in Concilio FLORENTINO definitum est, Pontificem esse totius Ecclesiæ caput, & accepisse à Domino plenissimam potestatem vniuersalem Ecclesiam regendi. Concilium CONSTANTIENSE, sess. 15. damnauit heresim Ioannis Huss dicentis, non esse E Papam caput Ecclesiæ.

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, Papa est vnum caput, ergo vnius corporis caput, at Ecclesiæ particulares seorsim sumptæ non sunt vnum corpus; ergo Papa est caput Ecclesiæ vniuersalis. SECVNDO, Ecclesia vniuersalis est vnum corpus visibile, ergo habere debet vnum caput visibile, alioquin videbitur mõstrum. at non est fingere alium quàm Papam, ergo Papa caput est totius Ecclesiæ simul. TERTIO, Papa est immediatus vicarius Christi, vt habetur in Concilio Lugdunensi & Florentino citatis, necnon in Concilio Constantiensi, sess. 8. vbi damnatur hæresis VVicleﬁ A dicentis, Papam non esse immediatum Christi vicarium: neque id aduersarij negant; ergo præest ijs omnibus loco Christi, quibus Christus ipse inuisibiliter præest, & quibus etiam præesset visibiliter, si visibiliter adesset: Christus autem præest; & præesset visibiliter, si adesset visibiliter, non solùm Ecclesijs particularibus, sed etiam toti Ecclesiæ vniuersali, & generalib. Concilijs; igitur etiam Papa præest Ecclesiæ vniuersali.

CAPVT XVI.

Non esse in Concilio summam potestatem.

SIT IAM altera propositio: *Summa Potestas Ecclesia-* B *stica non est in Ecclesia, vel Cõcilio, remoto Papa, aut formaliter, aut suppletiuè.* Hæc est contra alterum fundamentum aduersariorũ; & quidem non esse formaliter in Ecclesia, vel in Concilio summam potestatem, qualis est in Papa, ex Scripturis apertè colligitur. Nam secundum Scripturas Ecclesia non est Democratia, vel Aristocratia, sed Monarchia, siue regnum Christi, iuxta illud Psalm. 2. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Syon montem sanctum eius.* Et Lucæ 1. *Regni eius non erit finis.* Et Ioan. 18. non dixit Christus cùm interrogaretur: *Ergo Rex es tu?* non sum Rex, aut, regnum meum non est in hoc mundo, sed ait: *Regnum meum non est ex hoc mundo*; id est, est quidem in hoc mundo, sed non est tale regnum, quale tu putas, quale est Herodis, & similium Regum. Denique, Scriptu- C ra passim vocat Christũ Regem, & Ecclesiam regnũ eius, ex quo sequitur, vt ab vno regi debeat, non à multis ipsa Ecclesia, quemadmodum gubernantur omnia regna.

Quod autem non sit suppletiuè hæc auctoritas in Ecclesia, ostenditur hac ratione. Non habet Ecclesia hanc auctoritatem à seipsa, nec ab alio, igitur nullo modo habet. Quod à se ipsa non habeat, manifestè probat discrimen, quod est inter regnum Christi, & regna cetera; non enim est Ecclesia tale regnum, qualia sunt regna huius mundi, in quibus summa potestas est in rege, sed à populo profecta, & deriuata, & proinde radicaliter, & suppletiuè eadem potestas est in regno. Nã in regno Christi summa potestas est in Christo, & non deriuata vllo modo à populo; in regnis D enim hominum, potestas regis est à populo, quia populus facit regem, qui alioqui esset homo priuatus, sicut ceteri, omnes enim homines naturaliter sunt liberi, & æquales, nec posset vnus ceteris imperare, nisi illi se ei subijcerent, & super se potestatẽ ei concederẽt.

At Christus est Deus, & homo, & quatenus Deus, est naturaliter Dominus, & Rex omnium creaturarum; quatenus homo, habet à Deo omnem potestatẽ, nec ipse ab Ecclesia factus est Rex, sed ipse potiùs fecit Ecclesiam esse suum regnum. Apoc. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum.* hinc est, quod in Scriptura, regnũ Christi, quod est Ecclesia, ne putaretur tale, qualia sũt cetera, comparatur etiam familiæ, Matth. 24. *Quis est fidelis seruus, et prudẽs, quem constituit Dominus super familiam suam.* Et Hebr. 3. Moses erat fidelis in tota E domo Dei tanquam seruus, Christus autem erat fidelis in tota domo sua tãquam Dominus. Constat enim patrem familias non habere à familia vllam auctoritatem, sed ex se; quia non ipse à familia constituitur pater, sed ipse facit sibi familiam gignendo filios, emẽdo seruos. Vnde paterfamilias, etiamsi pessimus sit, nunquam potest à familia iudicari, vel expelli, sicut potest Rex quando degenerat in tyrannum. Comparatur etiam ouili, Ioan. 10. itẽ corpori, & sponsæ, Ephes. 4. & 5. vt intelligamus, quod sicut non accipit auctoritatẽ pastor ab ouibus, nec caput à corpore, nec vir ab vxore, ita neque Christus ab Ecclesia.

Ex his habemus Ecclesiam ex se nullam habere aucto-

auctoritatem, sed omnem esse in Christo & ijs, quibus Christus eam communicauit. Quod autem nõ habeat ab alio, nimirum à Christo, probatur. Nam Christus legitur quidem dedisse Petro claues regni cęlorũ, Matthæi 16. & eundem præfecisse ouili suo, Ioãnis vltimo, dedit etiam Apostolis ceteris potestatem prædicandi, baptizandi, peccata dimittendi, & alia quædam faciendi, qoæ ad munus Episcopale spectant, sed hanc potestatem Christus singulis dedit, ita vt potuerit quisque eorum illa omnia exercere sine cõgregatione aliorum, vt notum est: at quot ipsi Ecclesiæ, id est, fidelium vniuersitati in se, id est, ratione suæ totalitatis aliquid potestatis tribuerit, nusquam legitur; immò è contrario legimus, præcipi populis, vt obediant, & subiaceãt pastoribus suis, Hebr. 13. & alibi. Quod si Ecclesiæ vniuersitati non est data vlla auctoritas, ergo neque Concilio generali, quatenus Ecclesiam vniuersalem repræsentat. Ergo in Concilio non est auctoritas summa, siue Papalis, sed tantùm Episcopalis, seu Archiepiscopalis, prout sunt personæ, quæ ibi conueniunt, si quidem summa seu Papalis auctoritas non ponitur in Concilio ab aduersarijs, nisi quatenus Concilium gerit vicem Ecclesiæ vniuersæ. Si ergo Ecclesia vniuersa, secluso Papa, non habet Papalem auctoritatem, ergo multò minus Concilium habet.

Probatur SECVNDO; nam si Concilium generale sine persona Papæ haberet Papalem auctoritatem formaliter, vel suppletiuè, non indigeret confirmatione Papæ. Id autem est falsum. Constat enim omnia generalia Concilia Catholica confirmationem petijsse.

TERTIO; Concilium sine Papa potest errare etiam in fidei decretis, vt patet in Cõcilio Sirmiensi, cui subscripsit Hosius. item Mediolanensi, Ariminensi, Ephesino secundo, Constantinopolitano, sub Iustiniano II. Constantinopolitano sub Leone Isauro, & alio sub Constantino Copronymo. At Concilium cum Papa non potest errare: ergo non potest sine Papa omnia illa, quę põt cum Papa. NEQVE põt responderi, errasse illa Concilia, quod non fuerint legitima, nam plerisque nihil defuit, nisi Pontificis assensus; immò Ephesinum II. fuit omnino simile Basileensi, vtrumque enim fuit indictum à Pontifice, in vtroque adfuit legatus Pontificis circa initium, ab vtroque recessit paulò pòst Legatus Pontificis, in vtroque fuit Pontifex excommunicatus, quæ omnia de Basileensi patent ex gestis eius ab Aenea Syluio descriptis. De Ephesino autem patet ex Epistola Leonis 12. 13. 15. 21. 22. & ex Concilio Chalcedonensi, act. 3. & nihilominus errasse Concilium Ephesinum aduersarij negare non possunt.

QVARTO, si in Ecclesia esset summa potestas principaliter, in Papa instrumentaliter, vt in ministro Ecclesię, vt ipsi dicunt, sequeretur Papam non esse immediatum Christi vicarium, sed mediatum; immediatè enim vicaria Christi esset Ecclesia, Papa autem esset immediatus vicarius Ecclesiæ, quod est expresse contra Concilium Constantiense, sess. 8. vbi damnatur hæresis VViclefi dicentis, non esse Pontificem immediatum Christi vicarium.

CAPVT XVII.

Summum Pontificem absolutè esse supra Concilium.

TERTIA propositio. *Summus Pontifex simpliciter et absolutè est supra Ecclesiam vniuersam, & supra Concilium generale, ita vt nullum in terris supra se iudicium agnoscat.* Hæc etiam est ferè de fide. & probatur PRIMO ex duabus præcedentibus; nam si Papa est caput Ecclesiæ vniuersæ, etiam simul congregatæ, & Ecclesia vniuersa etiam simul congregata non habet vllam potestatem ratione suæ totalitatis; sequitur Papã supra Concilium esse, & supra Ecclesiã, non cõtra.

SECVNDO probatur ratione, in Scripturis fundata; nã omnia nomina, quæ in Scripturis tribuuntur Christo, vnde constat eum esse supra Ecclesiam, eadem omnia tribuuntur Pontifici; ac primùm, Christus est paterfamilias in domo sua, quę est Ecclesia, Pontifex in eadẽ est summus ęconomus, id est, paterfamilias loco Christi, Lucæ 12. *Quis est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, &c.* Hic enim per dispensatorem siue œconomum, vt Græcè habetur, intelligunt Episcopum. Ambrosius in hunc locum & Hilarius, & Hieronymus in ca. 24. Matt. vbi similis habetur sententia. Et quamuis Patres non loquantur expresse de Episcopo Romano, tamen sine dubio sententia Scripturæ illa est, vt Episcopi particulares sunt summi ęconomi in suis Ecclesijs, ita esse Episcopum Romanum in Ecclesia vniuersa. Vnde AMBROSIVS in illud 1. Tim. 3. Vt scias quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, &c. *Domus Dei*, inquit, *Ecclesia dicitur, cuius hodie rector est Damasus.* Et Chrysostomus lib. 2. de sacerdotio circa initium, hunc ipsũ locum: *Quis est fidelis seruus, &c.* De Petro exponit.

Quod autem œconomus summus sit supra familiã, & ab ea iudicari, ac puniri non possit, patet ex hoc eodem loco, Dominus enim ait: *Quem constituit Dominus super familiam suam.* Et ibidem: *Quod si dixerit seruus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire & cœperit percutere seruos, et ancillas, edere, & bibere, & inebriari, veniet Dominus serui illius in die, qua non sperat, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.* Vbi Vides Dominum seruare suo iudicio seruũ illum, & non committere iudicio familiæ. Idem etiam docet vsus omnium familiarum; nulla enim familia est in qua liceat inferioribus famulis etiam simul congregatis punire, vel expellere œconomum, etiamsi pessimus sit, id. n. ad solum Dñm totius familiæ pertinet.

ALTERVM nomen Christi est PASTOR, Ioannis 10. *Ego sum Pastor bonus, &c.* Idem cõmunicat Petro Ioan. vlt. *Pasce oues meas.* Constat aũt pastorẽ ita preesse ouibus, vt nullo modo ab eis iudicari possit.

TERTIVM est, CAPVT corporis Ecclesiæ, Ephes. 4. idem communicat Petro, vt habemus in Concilio Chalcedonensi, act. 3. vbi legati sententiã pronunciãt in Dioscorum, & in epistola Concilij ad Leonẽ. Porro caput à mẽbris regi, & non ea potius regere, contra naturam est, sicut etiam est contra naturam, quod membra sibi caput præcidant, cum fortè grauiter ægrotat.

QVARTVM est, VIR, seu sponsus, Ephes. 5. *Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit seipsum pro ea, &c.* Idem conuenit Petro, nam in Concilio generali Lugdunensi, vt habetur cap. Vbi periculum, de electione in Sexto, loquens Concilium de electione Romani Pontificis: *Accelerat*, inquit, *vtilis per necessaria totius mundi prouisio, idoneo celeriter eidem Ecclesiæ sponso dato.* est autem contra Apostolum Ephes. 5. & contra naturæ ordinem, vt sponsa præsit sponso, & non potius subsit.

Probatur SECVNDO ex verbis expressis Conciliorum, & Pontificum. cùm enim controuersia ista sit de potestate Conciliorum, & Pontificum, si inter se Concilia & Pontifices conueniunt, quid opus est, vt nos litigemus? PRIMVM ergo exstat Concilium Sinuessanum sub Marcellino, in cuius fine legimus: *Prima sedes a nemine iudicabitur.* Paulò pòst existit Concilium Romanum sub Syluestro, in cuius vlt. can. similiter legimus: *Nemo iudicabit primam sedem.*

PRÆTEREA ex Concilio Chalcedonensi colligitur Pontificem esse maiorem Concilio, nam act. 3. recitantur multæ epistolæ scriptæ ex varijs locis ad Concilium, quæ omnes ita incipiunt: *Sanctissimo & beatissimo vniuersali Patriarchæ magnæ Romæ Leoni, et sancto vniuersali Concilio congregato in Chalcedonensi ciuitate, &c.* Nemo autem in toto Concilio fuit, qui reclamarit,

marit, ac dixerit, non debere anteponi Pontificem toti Concilio. Immò in fine illius actionis extat epistola Concilij ad eundem Leonem, in qua eum, & caput, & patrem suum agnoscunt. Præterea in eadem actione damnatus est Dioscorus cum tota Synodo Ephesina II. tum ob alias caussas, tum præcipuè quia iudicare, & damnare ausus fuerat Romanum Pontificem Leonem. Vt enim Nicolaus I. ait in epistola ad Michaelē, nō tam ob hæresim damnatus est Dioscorus, quàm ob horrendam præsumptionem, qua in summum Pontificem sententiam dictare ausus fuerat. Vbi notandum, quòd si Dioscorus, qui erat Patriarcha Alexandrinus, id est, primus post Romanum, cum generali Concilio non potuit iure iudicare Romanum Pontificem, certè sequitur euidenter, Concilium non esse supra Pontificem. Cur enim non potuit Pontificem iudicare, si erat supra ipsum, immò eius iudex, vt aduersarij volunt?

ITEM Concilium Romanum V. sub Symmacho recepit, & approbauit tanquam sua decreta, librum Ennodij Diaconi, in quo sic legimus: *Aliorum hominum caussas Deus voluit per homines terminari. Sedis istius præsulem suo sine quæstione reseruauit arbitrio, voluit Petri Apostoli successores cœlo tantum debere innocentiam.* In VIII. Synodo generali action. 7. legimus, Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum præsulibus iudicasse; de eo verò neminem vnquam iudicasse; intellige, legitimè, ita vt fuerit receptum ab Ecclesia eiusmodi iudicium. Scribunt Platina in vita Leonis III. Paulus Aemilius lib. 3. historiæ Francorum, cùm Carolus Magnus Romam venisset ad cognoscendā caussam Leonis Pontificis, cui multa crimina obiecta fuerant, & simul conuenisset ingens Concilium Episcoporum, omnes Episcopos vna voce clamasse, non licere vlli hominum iudicare summum Pōtificem, tum verò Carolum destitisse à munere illo iudicandi, & Leonem iuramento seipsum purgasse.

Præterea Concilium Lateranense sub Alexandro III. vt habetur cap. Licet, extra de electione: *In Romana Ecclesia*, inquit, *aliquid specialiter constituitur, quia nō poterit ad superiorem haberi recursus.* Vbi Concilium docet, maiori cautela debere eligi Romanum Pontificem, quàm alios Episcopos, quia si eligatur malus Episcopus, potest ille corrigi, & deponi per Romanum Pontificem; si autem eligatur malus Pontifex summus, non est remedium vllum, non enim habet superiorem, à quo deponi possit. ITEM in Constantiensi Concilio edita est Bulla Martini V. ipso approbante Concilio, in qua iubentur suspecti de hæresi interrogari, an non credant Romanum Pontificem habere in Ecclesia Dei supremam potestatem. at certè suprema est, qua nulla est maior, & cui nulla æqualis.

DENIQVE Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 11. disertè & ex professo docuit, Pontificem esse supra omnia Concilia, & reprobauit contrarium decretum, editum in Concilio Basileensi: *Solum*, inquit, *Romanū Pontificem, tanquam super omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorū, ac dissoluendorum plenum ius, & potestatem habere, nedum ex sacra Scriptura testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, sed propria ēt eorundem Conciliorum confessione, manifestè constat.*

Ad hunc locum nihil potest responderi, nisi vel nō fuisse Concilium generale, vel non fuisse ab Ecclesia receptum, vel non definiuisse hoc, tanquam de fide. Sed non fuisse generale, vix dici potest; nam etsi fuerunt Episcopi paucissimi, nam ad centum non peruenerunt; tamen Concilium omnibus patebat, & omnes vocati fuerant, & in eo summus Pontifex verus, & indubitatus præsidebat. Quod autem non fuerit receptum, saltem ab omnibus, parum refert, nam decreta Conciliorum non indigent approbatione populi, cùm ab eo non accipiant auctoritatem. Verum est quidem, decreta de moribus, si non recipiantur, & Pontifex cō-

A niueat, tandem consuetudine abrogari: sed hoc non accidit ex eo quod indigeant populi approbatione, sed quia decreta mutabilia sunt; & cùm Pontifex videt lōgo tempore ea non seruari, & tacet, censetur ipse abrogare. At decreta de fide immutabilia sunt, nec possunt vllo modo abrogari, posteaquam semel sancita sunt; tale autem est hoc, de quo agimus. Quod vero Concilium hoc rem illā non definierit, propriè, vt decretū fide Catholica tenendum, dubium est, & ideo non sunt propriè hæretici, qui contrarium sentiunt, sed à temeritate magna excusari non possunt.

Accedant iam TERTIO Pontifices. LEO epistola 84. ad Anastasium, in fine: *Magna*, inquit, *Dei dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres*
B *haberetur prima sententia, & rursum quidam in maioribus vrbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos, ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, vt nihil vnquam a suo capite dissideret.* Iam si cura vniuersalis Ecclesiæ ad Petrū pertinet, certè ēt Concilij, quod vniuersalis Ecclesiæ vicem gerit.

GELASIVS in epist. ad Episcopos Dardaniæ, *Cuncta*, inquit, *per mundum nouit Ecclesia quod sacrosancta Romana sedes fas de omnibus habeat iudicandi, nec cuique liceat de eius iudicare iudicio.*

NICOLAVS I. in epist. ad Michaelem, idem repetit: *Patet*, inquit, *profectò sedis Apostolicæ, cuius auctoritate maior non est, iudicium, a nemine fore retractandum.*

GREGORIVS lib. 9. epist. 39. ad Theotistam patritiā: *Si*, inquit, *B. Petrus, cum a fidelibus culparetur, auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendisset,*
C *respondere poterat, vt Pastorem suum oues reprehendere non auderent; sed si in querela fidelium aliquid de sua potestate diceret, doctor mansuetudinis non fuisset; humili ergo eos ratione placauit.*

PASCHALIS Papa, vt habetur cap. Significasti, extra de electione: *Aiunt*, inquit, *in Concilijs statutum non inueniri, quasi Romana Ecclesia legem Concilia vlla præfixerint, cum omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis, Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas.*

INNOCENTIVS III. serm. 2. de consecratione Pontificis: *In tantum*, inquit, *mihi fides necessaria est, vt cum de ceteris peccatis Deū iudicem habeam, propter solū peccatū, qđ in fide committitur, possem ab Ecclesia iudicari.*

D BONIFACIVS VIII. in extrauagāti, Vnam sanctam, titulo de maioritate, & obedientia: *Si deuiat*, inquit, *terrena potestas, iudicabitur à potestate spirituali. Si deuiat spiritualis, minor à maiori. Si vero suprema, à Deo solo, non ab homine poterit iudicari.* Accedat testimonium S. BONIFACII Episcopi Moguntini, qui etiā si summus Pontifex non fuerit, fuit tamen summæ auctoritatis. Is ergo, vt habetur dist. 40. can. si Papa: *Cunctos*, inquit, *iudicaturus, à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur a fide deuius.*

Probatur QVARTO ex appellationibus à Concilio ad Papam. sine controuersia enim semper à minore ad maiorem appellatur. appellari autem à Cōcilio ad Papam, non cōtrà, perspicuum est, ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ: *Ad sedem*, inquit, *Apostolicam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem*
E *nemo est appellare permissus.*

Et ne putemus eum loqui de appellatione ab aliquo Episcopo, non à Concilio: subdit, sæpe Romanos Pontifices soluisse eos, quos iniquè Concilia ligauerant. cuius rei exstant exempla clarissima. Nā ATHANASIVS Episcopus Alexandrinus, & Paulus episcopus Constātinopolitanus, à Concilio depositi, ad Iulium Papam appellauerunt, & ab eo in suas sedes restituti sunt, vt auctor est Sozomenus lib. 3. hist. cap. 7. similiter FLAVIANVS Episcopus Constantinopolitanus appellauit à Concilio Ephesino II. generali, ad Leonem Papam, vt testatur LEO epist. 25. ad Theodosium Augustum.

Item

Item THEODORETVS Episcopus Cyri appellauit à Concilio eodem Ephesino II. ad eúdem Leonem, vt patet ex Liberato in Breuiario, cap. 12, & ex ipsa epistola Theodoreti, quę exstat ad finem operum Leonis. Denique Ioannes CHRYSOSTOMVS à Concilio depositus appellauit ad Innocentium Papam, vt testatur Gelasius, vbi suprà, & idē colligitur ex epistolis Chrysostomi ad Innocentium.

Probatur QVINTO, ex approbatione & reprobatione Conciliorum; nam omnia reuocantur tandem ad examen Romani Pontificis, & quæ ille probat, recipiuntur, quæ improbat reijciuntur, vt testatur Gelasius in eadem epistola ad Episcopos Dardaniæ, & quidem quod ad petitionem Conciliorum approbauerit Pontifex multa Concilia, patet ex gestis ipsis Conciliorum, præcipuè I. II. III. IV. & VI.

Quod autem Pontifices aliquando Cōciliorum decreta reprobauerint, quod est apertum signum superioritatis, ex Basilio patet, qui in epistola ad Athanasium, quæ est 52. scribit, videri sibi bonum, vt rogetur Romanus Episcopus, vt mittat aliquos in Græciā, qui eius nomine irritent Concilium Ariminense. Ipse etiā Damasus in epistola ad Episcopos Illyrij reprobat Cōcilium illud. Similiter Leo in epist. 55. ad Pulcheriam: *Consensiones* inquit, *Episcoporum, canonum apud Nicæā conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.* B. Gregorius lib. 4. epist. 34. *Cuncta*, inquit, *acta illius Synodi, sede contradicente Apostolica, soluta sunt.*

CAPVT XVIII.

Pontificem non posse subijcere seipsum sententiæ coactiuæ Conciliorum.

QVARTA propositio. *Summus Pontifex non potest committere, neque Concilio, neque vlli homini supra se iudicium coactiuum, sed tantum discretiuum.* Nota, in iudicio perfecto duo quædam reperiri. PRIMO, potestatem discutiendi caussam, & discernendi ac iudicandi quid agendum sit. SECVNDO, potestatem cogēdi eum, qui cecidit caussa, ad obtemperandum sententiæ contra se latæ. Vtrumque inuenitur in iudice propriè dicto, qualis est princeps, vel prætor à principe cōstitutus. Primum autem solum reperitur in arbitris, quorum sententiæ etiam si teneantur homines stare ex iure naturæ, quia tenemur seruare promissa, non tamē ex vi sententiæ, quia non possunt arbitri cogere.

Iam ergo summus Pontifex non potest iudicem propriè dictum supra se constituere, sed tantùm quodāmodo arbitros, quorum sententię si non obtemperauerit, faciet quod non debet, non autem quod non potest.

Prima pars probatur. PRIMO, quia potestas Papæ super omnes, est de iure diuino, vt patet. at non potest Papa dispensare in iure diuino. SECVNDO, quia nō potest inferior committere alicui iudicium reseruatum superiori. Nō enim potest Episcopus committere suo pœnitentiario, vt absoluat in casibus reseruatis Papę: at iudicium in caussa Pontificis est reseruatum Deo, vt supra docuimus. TERTIO, quia sequeretur Papam esse superiorem, & non superiorem, respectu eiusdē, quæ est implicatio contradictionis. Id autem sequi, hac ratione ostenditur. Summus Pontifex, cùm se ac suam caussam iudicio alicuius committit, non desinit esse Papa, ergo nec desinit esse superior quocunque Christiano; at nihilominus non est superior, sed inferior, si cogi potest. erit igitur simul superior, & non superior.

SECVNDA pars patet ex SIXTO III. Leone III. Symmacho, Leone IV. & alijs, qui cùm accusarentur, caussas suas in Concilio Episcoporum discuti voluerunt, vt patet ex can. Mandastis, & can. Auditum, 2. q. 5. & ex Concilio IV. sub Symmacho; quos tamen Episcopi iudicare ausi non sunt. Vnde in Concilio IV. sub Symmacho, omnes Episcopi cùm subscribunt, affirmant, se totum iudicium Deo relinquere.

CAPVT XIX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST argumenta soluere. Ac primum Heremannus lib. 3. c. 12. Prolegomenorū obijcit aliquot exempla veterū. SECVNDO argumenta quædā ex Gersone. TERTIO aliud quoddam ex Cōcilio Basileensi.

PRIMVM exemplum est Marcellini, qui in Concilio Sinuessano ab Episcopis damnatus, & depositus fuit. Respondeo PRIMO, Marcellinum fuisse accusatum de actu infidelitatis, in quo casu potest Concilium discutere caussam Pontificis, & si inueniat, reuera esse infidelem, potest declarare eum esse extra Ecclesiā, & sic damnare. SECVNDO dico, Episcopos quidem damnasse Marcellinum, sed postea quàm ipse primus se ipse damnauerat, id est, abdicauerat se pontificatu, nam antea sæpe clamauerant: *Prima sedes a nemine iudicabitur, tu reus tu iudex, noli à nobis iudicari. &c.* Vide Nicolaum I. in epist. ad Michaelem.

SECVNDVM Exemplum est Melchiadis Papæ, post cuius sententiam iudicauit eandem caussam Episcopus Arelatensis, vt testatur Augustinus in epist. 162. ad Glorium & Eleusium, vbi etiam addit AVGVSTINVS: *Ecce*, inquit, *putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicauerunt, non bonos iudices fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium, vbi etiam cum ipsis iudicibus caussa posset agitari. Vt si malè iudicasse conuicti essent, eorum sententiæ soluerentur.*

RESPONDEO ad illud de Episcopo Arelatensi ex eodem Augustino ibidem, eam caussam iterum iudicatā fuisse, non quia oporteret, sed quia voluit Imperator acquiescere Donatistis petentibus aliud iudicium, si fortè in duobus iudicijs condemnati sanarentur. Ad illud de generali Concilio dico, Augustinum non conferre Papam sine Cōcilio, cum Concilio sine Papa, vt nos modò conferimus, sed conferre Concilium particulare, cui præsit Papa, cum Concilio generali, cui etiā præsit Papa. Potest autem sine dubio caussa iudicata à Pontifice in Concilio particulari, iterum ab eodem iudicari in Concilio generali, præsertim in quæstione facti, quæ pendet ex informationibus, & in qua errare potest Ecclesia, qualis erat quæstio, de qua nunc agebatur, immò etiam ordinariè, indicto Concilio generali, olim fiebāt Concilia particularia prius in singulis prouincijs, & etiam Romæ, & deinde res definitæ in illis Concilijs particularibus iterum tractabantur in Concilio generali, & tunc dabatur vltima, & definitiua sententia à Pontifice, Concilio assentiente.

TERTIVM est Liberij, quem Imperator deposuit, et postea restituit in suam sedem, iubens, vt simul cum Felice Romę Ecclesiam regeret, quod idem iussit Concilium Syrmiense literis datis ad Felicem, vt refert Sozomenus lib. 4. c. 14. RESPONDEO, Imperatorem Arianū id fecisse iniustè & tirannicè, quomodo etiā Nero Petrum & Paulum interfecit. Concilium autem Syrmiēse non iussit, sed tantùm literas exhortatorias misit ad Felicem, vt pateretur secum simul sedere Liberium. Adde, quod Concilium illud præcipuè Arianorum fuit, & nullius momenti.

QVARTVM est S. Leonis, cuius epistolam in Concilio Chalcedonensi multi Episcopi examinarunt, vt refert Euagrius lib. 2. ca. 18. & ipse etiam Leo epist. 63. gloriatur epistolam suam à Concilio approbatam fuisse. RESPONDEO, hinc non sequi Concilium esse supra Papam; nam Leo epistolam suam miserat ad Concilium, non vt continentem vltimam, & definitiuam sententiam, sed vt instructionem tantùm, qua adiuti Episcopi melius iudicarent. Posteaquam autem om-

omnes consenserunt epistolę Leonis, tum demum edita est definitio vltima nomine Pontificis, & Concilij. Hæc de exemplis.

SECVNDO, proponit argumenta Gersonis, ac primum est illud, Matth. 18. dicitur: *Si peccauerit in te frater tuus, &c. dic Ecclesiæ.* Sed Papa est etiam frater noster, cũ sit Christianus, & dicere debeat, Pater noster qui es in cęlis; potest igitur Papa ad iudicium Ecclesiæ vocari, proinde ab Ecclesia iudicari, ac puniri potest: non autem quidquam agit Ecclesia, nisi per prælatos suos, igitur à prælatorum Concilio, Papa iudicari potest.

RESPONDEO, nomine Ecclesiæ, vel intelligi Episcopum, vt exponit hoc loco Chrysostomus, & Innocentius III. cap. Nouit, extra, de iudicijs, & praxis Ecclesiæ demonstrat; quotidie enim Episcopo denunciantur ij, de quib. Dñs ait: *Dic Ecclesiæ*; vel certè fideliũ cœtum cũ suo capite. Nã vt Cyprianus ait in epistola ad Florẽtium, quæ est nona lib. 4. *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens.* Quare in quocunq; Episcopatu deferendi sunt peccatores ad Ecclesiam, & Episcopum eius loci, sed si is Episcopus peccet, non potest deferri ad eam Ecclesiam, nisi debeat deferri ad seipsum, cùm ipse sit caput eiusdem Ecclesiæ, sed deferendus est ad Ecclesiam aliquam altiorem, cui præest Archiepiscopus, vel Patriarcha: si verò peccet Patriarcha, deferri non potest ad Ecclesiam suam, sed ad maiorem, id est, ad Romanam Ecclesiam, vel generale Concilium, cui summus Põtifex præsidet: quod si ipse summus Pontifex peccet, iudicio Dei reseruandus est, non enim est vlla Ecclesia, ad quam deferri posset, cum sine ipso non inueniatur Ecclesia cum capite.

SED iterum instant. Hæc verba, *dic Ecclesiæ*, dicta sunt Petro, ergo etiam Petrus, & eius successor debet deferre peccatores aliquando ad Ecclesiam, debet igitur agnoscere tribunal Ecclesiæ quoddã suo maius.

RESPONDEO, quando hęc dicta sunt Petro, non fuisse eum adhuc Põtificem, sed hominem priuatum, proinde illud ei dictum, quod ijs cõuenit, qui superiorem aliquem agnoscunt. Addo præterea, suo quodam modo posse Pontificem hoc pręceptum implere; primùm enim debet eum, qui peccauit, corripere priuatim; deinde adhibere testes; postremò dicere Ecclesiæ, id est sibi ipsi, vt præsidi, & Ecclesię, cui ipse præest, id est, publicè eum excommunicare. Quomodo intellexit hũc locum B. Gregorius lib. 4. epistola 38. ad Ioannem Constantinopolitanum Episcopum.

Argumentum SECVNDVM; Papa est membrũ Ecclesiæ, ergo est minor suo toto, quod est Ecclesia, & potest, & debet amputari, si inficiat Ecclesiam, quia de iure naturæ est vt membra inficientia totum corpus abscindantur.

RESPONDEO ad primam consequentiam, vel accipitur Ecclesia cum Papa, vel sine Papa, quando colligitur, ergo Papa vt membrum est minor Ecclesia, quæ est totum. Si accipiatur Ecclesia sine Papa, falsum est illam esse totum, non enim est totum, sed pars, & quidem maior, quàm caput, magnitudine molis, minor autem magnitudine virtutis, siue auctoritatis, vt patet in quolibet corpore. Quod autem aduersarij dicunt, auctoritatem capitis manere in Ecclesia suppletiuè, iam est refutatum antea. Si autem accipiatur Ecclesia cum Papa, tunc, vt aliàs diximus, maior est auctoritas Ecclesiæ extensiuè, quàm Papæ solius, intensiuè autem ęqualis. Sicut ens vt comprehendit Deum & creaturas, nõ est maius bonum, quàm sit solus Deus intẽsiuè, tametsi extensiuè est maius, quia sunt plura bona; sicut etiã Christus, vt homo, est caput homogeneum Ecclesiæ, & proinde pars eius, & tamen non est maior Ecclesia tota, quàm Christus solus.

AT CONTRA instant; Semper potentia agendi principalius est in toto, quàm in partibus, quæ sunt instrumenta totius; principalius enim dicitur homo videre, quàm oculus, quare cum Ecclesia incluso etiam Papa,

A sit quoddã totum, & Papa sit pars quædam, & instrumentum huius totius, sequitur, principalius conuenire ipsi Ecclesiæ summam potestatem Ecclesiasticam, quàm Papę.

RESPONDEO, aliud esse iudicium de corpore Ecclesiæ, & de corporibus naturalibus; nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potentias, ideo principalius dicitur totum agere, quàm vlla pars, seu potentia; at in corpore Ecclesiæ virtus non procedit ab essentia ad potentias, seu partes, sed ab extrinseco. Papa enim, qui est caput Ecclesiæ, non habet ab Ecclesia, sed à Deo auctoritatem, & ideo principale agẽs non est Ecclesia, sed Deus. SECVNDO dici potest, principale agẽs in quolibet corpore semper esse ipsũ suppositum, quod sustentat & mouet omnia membra.

B Porro suppositum corporis Ecclesiæ est Christus. Vt enim cùm dicimus, hoc est corpus Petri vel Pauli, illud Petri vel Pauli, sonat suppositum; ita cùm dicimus Ecclesia est corpus Christi, illud Christi sonat suppositum. Neq; obstat quod Christus sit etiam caput Ecclesię; nam Christus, vt influens in omnia membra, dicitur caput, vt autem sustentat & mouet omnia, dici potest suppositum, & hoc modo concedimus, Papam esse instrumentum corporis Ecclesiæ, & quoddam minus ipso toto, vt nimirum in toto Christum ipsum, vt suppositum, includimus.

Ad alteram consequentiam posset dici, PRIMO, de iure naturæ esse, vt abscindantur membra putrida, sed excepto capite. Melius enim est habere caput putridum, quàm nullum. Sed hęc solutio parum valet; nam

C in corporibus naturalibus debet excipi caput, quia eo amputato, totum corpus moritur. At corpus Ecclesiæ non moritur moriente Papa; vnde etiam videmus in Rebuspublicis temporalibus, si Rex degeneret in tyrannum, licet sit caput Regni, tamen à populo deponi, & eligi alium. Dico ergo SECVNDO, in corpore naturali & Rebuspublicis temporalibus posse abscindi membra inficientia totum corpus, quia ab ipso corpore pendent, & vim habent; at non eadem ratio est corporis Ecclesiæ, cuius caput non à corpore, sed à Deo auctoritatem accepit, sicut etiam non licet familiæ deponere summum œconomum, licet pessimum, quia non à familia, sed à Domino institutus est.

AT, INQVIVNT, ergo sola Ecclesia sine remedio manet, si habet malum Pontificem, & poterit Ponti-

D fex impunè omnes vexare, & perdere, & nemo resistere poterit.

RESPONDEO, non mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus eius præcipuè humana industria, sed diuina protectione, cùm eius Rex Deus sit. Itaque etiamsi Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, vt ipse remediũ adhibeat: & certum est Deo fore curę eius salutem, qui talem Pontificem vel conuertet, vel de medio tollet, antequã Ecclesiam destruat. Nec tamen hinc sequitur, non licere resistere Pontifici Ecclesiam destruenti; licet enim eũ seruata reuerẽtia admonere, & modestè corripere, repugnare etiã vi & armis, si Ecclesiã destruere velit. Ad resistendum enim, & vim vi repellendam, non re-

E quiritur vlla auctoritas. Vide de hac re Ioannem de Turrecremata, lib. 2. cap. 106.

TERTIVM argumentum Gersonis ab Hermanno relatum, sumitur ex Concilio Constantiensi. Conciliũ Constantiense sess. 4. definiuit, Concilium generale habere à Christo immediatam auctoritatem, cui omnes obedire tenentur, etiamsi Papalis dignitatis existat. Vel hoc Concilium est approbatum, vel non: si est approbatum, ergo verum est, & recipiendum, quod definiuit: si non, ergo perperam deposuit Ioannem XXIII. Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Martinum V. cui postea omnes alij Pontifices successerunt. ADDE, quod Martinus V. Papa in vlt. sess. confirmauit omnia decreta circa fidem huius Conci-

lij Con-

lij Constantiensis: hoc autem decretum ad fidem pertinere videtur.

Respondeo dupliciter. Primo, Concilium Constantiense esse legitimum & approbatum, sed non pugnare cum iis, quæ diximus. Non enim definiuit absolutè, Concilia generalia habere à Christo potestatem supra Pōtifices, sed tantùm in casu, id est, tempore schismatis, quando nescitur, quis sit verus Papa; nam dubius Papa habetur pro non Papa, & proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam. Ita Turrecremata, Campegius & Sanderus locis notatis.

Secundo, responderi potest, non fuisse Concilium Constantiense, cùm id asseruit huiusmodi, vt quæstiones de fide definire posset; nam inprimis non erat tunc generale Concilium, cùm tantùm adesset tertia pars B Ecclesiæ, id est, ij tantùm Prælati, qui obediebant Ioanni; nam qui obediebant Gregorio & Benedicto, repugnabant iis, quæ à Synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus Papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt; in Concilio autem nullus erat Papa. Ioannes enim XXIII. qui Concilium inchoauerat, iam inde recesserat, cùm quarta sessio haberetur.

Neque verum est, quod Martinus V. confirmauerit hoc decretum. Ipse enim disertè dixit, se confirmare tantùm ea decreta de fide, quæ facta erant conciliariter, id est, more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata; constat autem hoc decretum sine vllo examine factum à Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cùm confirmauit decreta de fide conciliariter conclusa, intelligebat tantū de damnatione hæresum VVi- C clefi & Huss.

Neque sequitur, si Concilium in hoc errauit, errasse etiam in deponendo Gregorio XII. Ioanne XXIII. & Benedicto XIII. Nam etsi Concilium sine Papa nō potest definire noua dogmata fidei, potest tamen iudicare tempore schismatis, quis sit verus Papa, & pro- A uidere Ecclesiæ de vero Pastore, quando is nullus, aut dubius est, & hoc est quod rectè fecit Conciliū Cōstātiense. Adde, quòd Ioannes & Gregorius non inuiti depositi sunt; nam ipsi etiam sponte renunciarunt Papatui, vt patet ex actis Concilij Constantiensis, sess. 12. & 14 Benedictus autem nō cessit, sed post eius obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia vt verum Pōtificem, venerabatur, id quod sufficit, vt Martinus esse posset ver⁹ Papa.

Vltimo, affert Hermannus Concilium Basileense, quod sess. 33. definiuit, fide Catholica esse credendum, Concilium esse supra Papam. Fuit autem hoc Concilium indictum à Martino V. vt habetur sess. 1. & deinde ab Eugenio declaratum sess. 16. legitimè cōtinuatum à sua inchoatione. Denique à Nicolao V. cō- B firmatum cum actibus suis.

Respondeo, Concilium Basileense legitimè inchoatum, sed illegitimè terminatum. Est autem mendaciū expressum Hermanni, quòd sit cōfirmatum à Nicolao V. cū actib. suis. Nicolaus, n. vt apparet ex Bulla eius, eidem Concilio annexa, solùm confirmauit ea, quæ egerat Concilium circa beneficia, & censuras Ecclesiasticas. Quæ autem definiuit Concilium Basileense de sua auctoritate supra Pontificem, nullus Pontifex probauit, sed reprobauit ex professo inprimis Eugenius Papa, vt patet ex Cōcilio Basileensi, sess. 38. deinde Leo X. in Concilio Lateranensi vltimo, sess. 11. item Ecclesia tota, quæ Eugenium à Basileensibus depositum, semper habuit pro vero Pontifice; denique Basileenses ipsi, & Papa Felix, quem ipsi creauerunt; nam Papa Felix C tandem cessit Nicolao Eugenij successori, & Basileenses qui Lausannam Concilium transtulerant, tandem sese Nicolao subiecerunt, vt in eadem Bulla Nicolaus testatur. Multa alia argumenta proponi, & solui poterant, sed ea soluta sunt in libris de Pontifice. Vide etiam, quæ dicemus de Concilio Basileensi, in libro proximè sequente, cap. 16.

LIBER

LIBER TERTIVS. DE ECCLESIA MILITANTE TOTO ORBE TERARVM DIFFVSA.

CAPVT I.

De nomine Ecclesiæ.

CONTROVERSIA de Ecclesia militante, multas habet partes PRIMVM enim de ipsa secũdum se agendum erit; tum de membris eius, hoc est, de Clericis, de Monachis, de Laicis. Rursum autem de Ecclesia militante secundum se considerata, de qua nunc disputare aggredimur, tres sunt præcipuè controuersię; PRIMA est, de nomine & definitione B Ecclesiæ; SECVNDA, de qualitate, seu de visibilitate eiusdem; TERTIA, de notis, quibus ea certò cognosci potest.

A PRIMA nũc exordiemur; si tamen antea propter studiosos nomina eorum auctorum notauerimus, qui de Ecclesia scripserunt, seu potius eorũ quorũ nos libros legimus; nec enim omnes legimus. Igitur scripserunt de hoc argumento B. Aug. libro de vnitate Ecclesiæ; B. Cyprianus librũ eiusdẽ tituli, necnon Optatus libros sex contra Parmenianum. Ex recentioribus scripsit Thomas VValdensis tomo 1. li. 2. doctrinæ fidei, cap. 8. 9. 10. &c. Ioan. de Turrecermata summam de Ecclesia; Ioannes Driedo in lib. 4. de dogmatib. Ecclesiasticis, cap. 2. Albertus Pighius cõtrouersia 3. Cardinalis Hosius in confessione, in explicatione Symboli, C & lib. 5. contra prolegomena Brentij; Petrus à Soto 1. parte defensionis suæ contra Brentium; Ioannes à Dauentria in confut. 7. art. Confessionis Augustanæ; Ioannes Cochlæus Philippica 4. & in lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate: Ioannes Eckius initio sui Enchiridij, Alphõsus à Castro lib. 6. cõtra hære s. Melchior Canus lib. 4. de locis Ioannes Antonius Delphinus in libris trib. de Ecclesia. Ioannes à Louanio in explicat. Symboli, & omnes alij, qui Symbolum exposuerunt. Franciscus Turrianus in libris duobus de Ecclesia, & ordinat. Minist. Post quos, anno M.D.LXXVII. ineunte, nos hæc ipsa, quæ nunc emittimus in lucem in scholis disputauimus. à quo tempore scripsit etiam de eodem argumento Gregorius de Valentia in sua Analysi fidei Catholicę parte 6. & scripserunt etiam D alij, sed non vacauit per alias occupationes eorum libros euoluere.

Venio nunc ad propositam disputationem: ac vt primum de nomine, deinde de re ipsa dicamus Ecclesiæ nomen est Grecũ, deduciturque à verbo, ἐκκαλῶ quod est euoco. Itaque Ecclesia est euocatio, siue cœtus vocatorum. Dicitur autem populus Dei cœtus vocatorũ, quia nemo ad hunc populum se adiungit per se, & suo proprio instinctu, sed omnes quotquot veniunt, à Dei vocatione preueniuntur. Est enim vocatio primum beneficium, quod sancti à Deo recipiunt: *Quos vocauit*, inquit, Apostolus Rom. 8. *hos iustificauit: quos iustificauit, hos & magnificauit.* Ex Actor. 2. *Quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster*. Hinc toties Apostolus Christianos appellat vocatos, in omnibus ferè epistolis.

A Sunt autem tria circa hoc nomen notanda. PRIMO, nomen Ecclesiæ cum aliquo adiuncto, posse & in bonam & in malam partem accipi; dicitur enim: *Ecclesia malignantium*, Psal. 25. Et, *Ecclesia Sanctorum*, Psal. 88. Absolutè autem positum hoc nomen, non intelligi nisi de Ecclesia Christi, excepto vno loco Act. 19. vbi de populo Ethnicorum dicitur: *Erat enim Ecclesia confusa*.

SECVNDO, nota cum Augustino in Psalmo. 81. in illud: *Deus stetit in Synagoga Deorum*. tametsi eadem sit Ecclesia veteris Testamenti & noui, quo ad essentiã; tamen quia status Ecclesiæ noui Testamenti est longè excellẽtior, ideo etiam nomina esse distincta. nam populus veteris Testamenti propriè dicitur Synagoga, id est, congregatio populus noui Testamenti nusquam di B citur Synagoga, sed semper Ecclesia, id est, euocatio. Congregari enim commune est hominibus cum bestijs: at euocari proprium est hominum Neque refert, quod populus Iudæorum in Testamento veteri passim vocatur etiam Ecclesia: nam tam Synagoga, quàm Ecclesia apud Hæbreos dicitur à congregando. עֵדָה quod vertimus Synagoga, dicitur à יָעַד congregare. Similiter קָהָל id est, Ecclesia, dicitur à קָהַל congregari. Itaque sunt nomina duo, sed idem prorsus significant.

TERTIO nota, quemadmodum ciuitas nunc significat cœtum hominum, nunc locum, in quo cœtus ille habitat, ita etiam Ecclesiam in Scripturis nunc significare cœtum fidelium, vt Roman. 16. *Salutant vos om-* C *nes Ecclesiæ Asiæ*. nunc locum ipsum, in quo fideles congregantur, vt Iudith 6. *Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt*. quãquam nos nunc solùm de Ecclesia, vt cętum fidelium significat, disputamus.

CAPVT II.

De definitione Ecclesiæ.

HAEC de nomine. De re aũt ipsa quinq. sunt hæreticæ sententiæ. PRIMA, quòd Ecclesia sit prædestinatorum congregatio, ita vt soli, & omnes prædesti- D nati sint de Ecclesia. Ita Ioannes VViclef apud VValdensem tomo 1. lib. 2. cap. 8. & 9. Ioannes HVSS artic. 1. 2. 3. 5. 6. vt habetur in Concilio Constantiensi, sess. 15. è quibus sic habetur artic. 5. *Præscitus etsi aliquando sit in gratia secundum præsentem iustitiam, tamen nunquam est pars sanctæ Ecclesiæ, & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat à gratia aduentitia, sed non à gratia prædestinationis*.

SECVNDA, quòd Ecclesia sit hominum perfectorũ nullum peccatum habentium multitudo. Ita quondã Pelagiani, vt B. Augustinus refert libro de hæresibus, cap. 88. *In id etiam*, inquit, *progrediuntur, vt dicant, vitã iustorum in hoc seculo nullum omnino habere peccatũ, & ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici*. Eandem tribuit Anabaptistis huius temporis Caluinus li. 4. Instit. cap. 1. §. 13.

TERTIA, quòd Ecclesia sit iustorum congregatio,

seu potius eorum, qui nunquam lapsi sunt circa fidei
confessionem. Distinguitur autem hæc à superiore,
quòd prior opinio quoslibet peccatores excludat, hæc
autem non excludit, nisi insignes peccatores. Ita sense-
rūt olim Novatiani, vt auctor est Cyprianus li. 4. epist.
2. & Donatistæ apud Augustinum libro de hæres. ca.
69. existimo enim falli Caluinum, vbi suprà & alios,
qui putant, Nouatianos & Donatistas exclusisse oē ge-
nus peccatorum. Clarè enim Cyprianus lib. 4. epist. 2.
& Epiphanius in hæres. Catharorum, dicunt, eos reti-
nuisse in Ecclesia fraudatores, mœchos, & similes: so-
lumq; exclusisse eos, qui in persequutione lapsi fuerāt.
Neque cum hoc pugnare videtur, quod habent Am-
brosius libro 1. de pœnitentia, cap. 1. & 2. & Theodore
tus lib. 3. de fabulis hæreticorum; Nouatianos sustulis-
se potestatem remittendi peccata omnia, exceptis le- B
uissimis. Nam etiam si non absoluebant graues pecca-
tores, tamen in suo cœtu eos retinebāt, nisi lapsi essent
circa fidem. Et Augustinus lib. 3. contra Parmenianū,
cap. 2. docet, Donatistas non horruisse omnia, sed solū
quædam maiora scelera, quale erat illud, quod obijcie
bant Catholicis, consensisse traditoribus diuinorum
librorum.

Quarta est Confessionistarum, qui etsi nomine
damnent Pelagianos, Nouatianos & Donatistas, tamē
eorum sententia composita est ex heresi Pelagianorū,
Nouatianorum & Donatistarum. Docent enim Pri-
mo cum Pelagianis non solùm Confessionistę, sed om
nes Lutherani & Caluinistę, nullum esse peccatum ve
niale ex natura sua, sed omnia esse mortalia ex se, ve-
nialia autem ex misericordia Dei, qui ea credentibus C
non imputat. Ita docuit Lutherus in assert. art. 32. Me-
lanchthon in locis, cap. de discrimine peccati morta-
lis & venialis. Caluinus lib. 2. Instit. capitul. 8. §. 58.
& 59.

Secundo, docet Confessio Augustana articulo 7.
Ecclesiam esse Sanctorum congregationem, qui verè
credunt, & obediunt Deo. Et in Apologia Philippus
conatur ostendere, peccatores non pertinere ad Eccle
siam, nisi nomine. Similia docet Brentius in Prolego-
menis, contra Petrum à Soto. Neque obstat, quod &
Philippus & Brentius ibidem dicunt, malos esse ad-
mixtos bonis; nam ipsi duas Ecclesias fingunt. Vnam
veram, & ad quam pertinent priuilegia, quæ narrātur
in Scripturis, & hanc esse Sanctorum congregationē,
qui verè credunt, & obediunt Deo, & hanc non esse D
visibilem, nisi oculis fidei. Alteram externam, quæ no
mine tantùm est Ecclesia, & hanc esse congregationē
hominum conuenientium in doctrina fidei, & vsu Sa-
cramentorum, & in hac bonos & malos inueniri. Ita-
que malos nunquam volunt esse partes veræ Ecclesię,
& proinde cautè Philippus non dicit, Ecclesiam con-
stare ex malis & bonis, sed dicit, malos admisceri Ec-
clesię. Et Brentius dicit, malos esse aliquo modo in Ec
clesia, sed non de Ecclesia.

Lutherus in libro de Concilis & Ecclesia, parte
tertia, dicit, Ecclesiam esse populum sanctum Christia
num: &, vt ostendat se loqui de sanctitate singulorum
membrorum, inde probat, Papam & Cardinales non
esse de Ecclesia, quia sancti non sunt. Si ergo soli iusti
sunt partes veræ Ecclesiæ, & omnia peccata, quātum- E
uis leuia, sunt peccata mortalia, & faciunt hominem
iniustum; sequitur solos perfectos & omni peccato
carentes, esse de Ecclesia, quæ erat opinio Pelagianorū

Tertio, dicunt Confessionistæ, in quo etiam cū
omnibus Lutheranis conueniunt, omnia opera homi-
nis, etiam iustificati, esse peccata mortalia. Id indicat
Confessio Augustana, artic. 6. & 20. sed clarius Luthe-
rus in assert. art. 32. ex quo videtur sequi, nullum ho-
minem esse de Ecclesia. Nam si soli iusti sunt de Eccle
sia, & nulli sunt omnino in mundo iusti, quippe cùm
omnium hominum opera sint peccata; quinam, quæ-
so, Ecclesiam facient? sed ipsi rem totam facilè explicāt,

A dum dicunt, opera quidem hominis iusti omnia esse
peccata mortalia, sed tamen nō imputari, si adsit fides,
& proinde eum, qui habet fidem, simul esse iustissimū,
& in omni opere peccare. In quo aliquo modo conue
niunt Confessionistæ cum Donatistis & Nouatianis.
Vt enim illi non excludebant ab Ecclesia omnes pec-
catores, sed tantum eos qui idololatriam commiserāt;
ita isti non omnes peccatores excludunt, sed tantùm
eos, qui non verè credunt putant enim, vt diximus, nul
lum crimen imputari credentibus.

Quinta sententia est quasi conflata ex omnibus
istis. Docet enim, Ecclesiam constare ex solis iustis
prædestinatis. Ita Caluinus, qui tria docet. Primo,
fidem semel habitam, nunquam in æternum perdi pos
se, & proinde omnem, qui habet fidem, necessariò esse
B prædestinatum, id habet in Instit. lib. 3. cap. 2. §. 8. 9. 10.
11. quod idem; antea expresse docuerat Iouinianus
apud Hieronymum lib. 2. contra Iouinianum. Secun-
do docet, veram Ecclesiam à solo Deo cognosci posse,
eiusque fundamentum esse diuinam electionem,
quia nimirum constat ex fidelibus, qui necessariò sunt
de numero electorum. id habet lib. 4. cap. 1. §. 2. & in
minori institutione, cap. 8. § 4. & seq. Tertio docet,
esse præterea quandam Ecclesiam externam, in qua
sint boni & mali, &c. vt suprà dixerunt Confessionistę
id habet eodem libro & capite, in sequentibus sectio-
nibus. Idem etiam sentire videtur Bucerus, qui in li.
1. de regno Christi, cap. 5. definit regnum Christi,
procurationem salutis electorum Dei, quos Deus in
terris colligit. Idem Tilmannus Heshusius libro de er
C roribus Pontificiorum, loco 12. & lib. 5. de Ecclesia,
cap. 3.

Nostra autem sententia est, Ecclesiam vnam tan-
tùm esse, non duas, & illam vnam & veram esse cœ-
tum hominum eiusdem Christianæ fidei professione,
& eorundem Sacramentorum communione colliga-
tum, sub regimine legitimorum pastorum, ac pręcipuè
vnius Christi in terris Vicarij Romani Pontificis. Ex
qua definitione facilè colligi potest, qui homines ad Ec
clesiam pertineant, qui verò ad eam non pertineant.
Tres enim sunt partes huius definitionis. Professio ve
ræ fidei, Sacramentorum communio, & subiectio ad le
gitimum pastorem Romanum Pōtificem. Ratione prī
mæ partis excluduntur omnes infideles tam qui nun-
quam fuerunt in Ecclesia, vt Iudæi, Turcę, Pagani; tam
D qui fuerunt, & recesserūt, vt hæretici & apostatæ. Ra-
tione secundæ, excluduntur Catechumeni & excom-
municati, quoniam illi non sunt admissi ad Sacramen-
torum communionē, isti sunt dimissi. Ratione tertiæ,
excluduntur schismatici, qui habent fidem & Sacra-
menta, sed non subduntur legitimo pastori, & ideo fo
ris profitentur fidem, & Sacramenta percipiunt. In-
cluduntur autem omnes alij, etiamsi reprobi, scelesti
& impij sint.

Atque hoc interest inter sententiam nostram, &
alias omnes, quòd omnes aliæ requirunt internas vir-
tutes ad constituendum aliquem in Ecclesia, & propte
rea Ecclesiam veram inuisibilem faciunt; nos autem,
et credimus in Ecclesia inueniri omnes virtutes, Fidē,
Spem, Caritatem, & cetereas, tamen vt aliquis aliquo
E modo dici possit pars veræ Ecclesiæ, de qua Scripturæ
loquuntur, non putamus requiri vllam internam virtu
tem, sed tantùm externam professionem fidei, & Sacra
mentorum communionem, quę sensu ipso percipitur.
Ecclesia enim est cœtus hominum ita visibilis, & pal-
pabilis, vt est cętus populi Romani, vel Regnum Gal-
liæ, aut Respublica Venetorum.

Notandum autem est ex Augustino in breuiculo
collationis, collat. 3. Ecclesiam esse corpus viuum, in
quo est anima & corpus, & quidē anima sunt interna
dona Spiritus sancti, Fides, Spes, Caritas, &c. Corpus
sūt externa, pfessio fidei, & cōmunicatio Sacramētorū.
Ex quo fit, vt qdā sint de anima & de corpore Ecclesię,
&

& proinde vniti Christo capiti interius,& exterius;& tales sunt perfectissimè de Ecclesia;sunt.n.quasi membra viua in corpore, quãuis ét inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participent, & aliqui etiam solum initium vitæ habeant,& quasi sensum, sed non motú, vt qui habent solam fidem sine caritate. Rvrsvm aliqui sint de anima, & non de corpore, vt Cathecumeni, vel excommunicati, si fidem & caritatem habeãt, quod fieri potest. Deniqve, aliqui sint de corpore,& non de anima,vt qui nullã habent internam virtutem, & tameo spe, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, & in Sacramentis communicant sub regimine pastorum.& tales sunt sicut capilli, aut vngues, aut mali homores in corpore humano.

Definitio igitur nostra solùm comprehendit hunc vltimum modum existendi in Ecclesia,quia hic requiritur vt minimum,vt quis possit dici esse pars visibilis Ecclesiæ. Probandum igitur est ordine, non pertinere ad Ecclesiam non baptizatos, hæreticos,& apostatas, excommunicatos,& schismaticos. Deinde pertinere ad Ecclesiam non prædestinatos,non perfectos,peccatores etiam maoifestos, infideles occultos, si habeant Sacramenta,professionem fidei,& subiectiooem,&c.

CAPVT TERTIVM.

De non baptizatis.

De infidelibvs noo baptizatis sine dubio C Paulus loquitur 1.Cor.5. *Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt,iudicare?* vbi generaliter eos omnes foris esse dicit, qui non dederunt nomina sua Christo p Baptismum, sed aliquas alias religiones sequuntur.

De Catechvmenis est paulò maior difficultas, quia sunt fideles,& saluari possunt,si moriantur in eo statu, & tamen extra Ecclesiam nemo saluatur, sicut nec extra arcam Noè,iuxta illud Concilij Lateranensis, cap.1. *Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia,extra quã nullus omnino saluatur.* At nihilominus certum est,Catechumenos non esse in Ecclesia actu & propriè, sed tantùm in potentia, quomodo homo conceptus, sed nondum formatus,& natus, non dicitur homo,nisi in potentia. Nam legimus Actor. 2. *Qui ergo receperunt verbum,baptiZati sunt, & apposita sunt in die illa animæ circiter tria millia.* D Item Concilium Florentinum in instructione Armenorum,docet,homines fieri membra Christi,ac de corpore Ecclesiæ,cum baptizantur. Idẽ & Patres docent.

Gregorius Nazianzenvs oratione in sanctum Lauacrum dicit,Catechumenum esse in vestibulo pietatis,nec adhuc posse vocari fidelem, nisi intus ingrediatur per Baptismum. Ioannes Chrysostomvs hom.24.in Ioannem, dicit Catechumenum alienum esse à fideli,& nihil habere commune cum eo,non ciuitatem,non mensam,&c. Tertvllianvs libro de præscriptionibus,reprehendit in hæreticis,quòd non distinguant Catechumenos à fidelibus. Cyrillvs li.12.in Ioan. cap.50. docet,Catechumenos esse apud Christianos id,quod erant incircumcisi apud Iudeos, E qui propterea noo poterant vesci agno Paschali. Avgvstinvs tract. 4. in Ioan. & alibi distinguit Catechumenos à fidelibus.Quod etiam alij Patres faciunt. Constat autem Ecclesiam esse fidelium congregationem.

Denique,Catechumeni non habent ius ad vlla Sacramenta,neque ad alia,quę sunt communia vniuersę Ecclesiæ. Non igitur actu, & propriè sunt Catechumeni de Ecclesia. Quomodo igitur, inquies, saluantur, si sunt extra Ecclesiam? Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus,cap.74.apertè respondet,Catechumenos non saluari. Sed hoc nimis durum esse videtur. Certè Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani disertis verbis affirmat, Catechumenos posse saluari,de quo- A rum numero Valentinianus erat,cum de hac vita migraret.

Alia igitur quęrenda solutio est. Melchior Canus ait,Catechumenos posse saluari, quia etsi non sunt de Ecclesia,quæ propriè dicitur Christiana, sunt tamen de Ecclesia,quę comprehendit omnes fideles ab Abel vsque ad mundi consummationem. At non videtur satisfacere. Nam post Christi aduentum nulla est vera Ecclesia,nisi illa quæ propriè dicitur Christiana; si ergo Catechumeni de ista non sunt,de nulla sunt. Respondeo igitur,quod dicitur, extra Ecclesiam neminem saluari,intelligi debere de ijs, qui neque re ipsa, nec desiderio sunt de Ecclesia: sicut de Baptismo communiter loquuntur Theologi. Quoniam autem Catechumeni si oon re, saltem voto sunt in Ecclesia, ideo B saluari possunt. Neque repugnat similitudo arcę Noe, extra quam nemo saluabatur, etiamsi voto in ea fuisset: nam similitudines non in omnibus conueoiunt. Quocirca 1.Petr.3. Baptismus comparatur arcę Noè, & tamen constat,sine Baptismo in re,aliquos saluari.

At, inquies, Aug.tract.4. in Ioan. dicit,Catechumenos esse in Ecclesia; Verum est, sed ibidem separat eos à fidelibus. Voluit ergo dicere,esse in Ecclesia non actu, sed potentia, quod idem ipse explicuit initio libri secundi de Symbolo, vbi comparat Catechumenos hominibus conceptis,non natis.

CAPVT QVARTVM.

De Hæreticis & Apostatis.

Hæreticos & apostatas baptizatos, Alphonsus de Castro lib.2. de iusta hæreticorum punitione, cap. 24. docet esse membra & partes Ecclesiæ, etiam si palàm falsam doctrinam profiteantur. Quę sẽtentia, vt est apertè falsa,ita facillimè refutari potest. Nam Primo, Scriptura hoc indicat, cùm ait 1.Tim. 1. Quidam circa fidem naufragauerunt. Quo loco per metaphoram naufragij, intelligit hæreticos fracta vna parte nauis Ecclesiæ,ex ea in mare decidisse.quod etiam significatur illa parabola Domini de reti, quod præ multitudine scindebatur, Lucæ 5. Præterea ad D Tit.3. *Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuita,sciens,quia subuersus est,qui eiusmodi est, & delinquit cum sit proprio iudicio condemnatus.* Vbi Apostolus Episcopo pręcipit,vt hæreticum vitet,quod certè nõ iuberet,si esset intra Ecclesiam. Debet enim pastor non vitare,sed curare eos,qui ad suum gregem pertinent. Et addit rationem,quia talis pertinax hæreticus est,proprio iudicio condemnatus,id est(vt Hieronymus exponit)non est eiectus ab Ecclesia per excõmunicationem,vt multi alij peccatores, sed ipse seipsum ab Ecclesia eiecit. Item 1.Ioã.2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis;* id est, ex nobis exierunt, quia erant nobiscum in eadem Ecclesia, sed non erant ex oobis, secundum diuinam electionem, vt Augustinus exponit lib. de bono perseuer.cap.8.

E Secvndo, probatur hoc idem ex cap.8.& 19. Concilij Nicęni, vbi hæretici dicuntur posse recipi in Ecclesiam, si redire velint,cum certis tamẽ condiciónib. Item ex Concilio Lateranensi,vnde cõstat cap. Firmiter,de summa Trinitate,& fide Catholica, vbi Ecclesia dicitur fidelium congregatio. Constat enim hæreticos nullo modo esse fideles.

Tertio, ex Patribus, Irenævs lib.3.cap.3.dicit, Polycarpum multos hęreticos ad Ecclesiam conuertisse.ex quo sequitur,eos antea fuisse de Ecclesia egressos. Tertvllianvs lib.de præscriptiooe dicit,Marcionem cùm ad Ecclesiam redire vellet,conditionem accepisse,vt ceteros, quos peruerterat, Ecclesiæ restitueret. Cyprianvs in epistola ad Iubaianum,dicit, hæreticos cum sint extra Ecclesiam, tamen vendi-

care sibi Ecclesiæ auctoritatẽ more simiarum, quę cùm homines non sint, tamen homines videri volunt.

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, circa finem: *Sicubi audieris*, inquit, *eos qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionistas, Valentinianos, Montenses, siue Campenses, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.* AVGVSTINVS lib. 4. contra Donatistas, cap. 10. dicit, interdum accidere, vt hæreticus foris existens non agat contra Ecclesiam, & Catholicus intus existens contra Ecclesiam agat, &c. Et lib. de vnitate Ecclesiæ. cap. 4. *Qui non credunt*, inquit, *Christum in carne venisse, de Virgine Maria, ex semine Dauid, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, non vtique sunt in Ecclesia, &c.*

A Accedit postremò, quod cùm Ecclesia sit multitudo vnita (est enim populus quidam, siue regnum, siue corpus vnum) & ista vnio præcipuè in professione vnius fidei, & earũdem legum hac rituum obseruatione consistat; nulla ratio permittit, vt eos de Ecclesiæ corpore esse dicamus, qui cum eo nullam omnino coniunctionem habent.

B AT CONTRA obijciũt aliqui. PRIMO, quia Matth. 13. in parabola de zizanijs, in eodem agro inueniuntur tria, granum, paleæ, & zizania, quæ significant bonos Catholicos, & malos Catholicos & hæreticos, vt Augustinus exponit quæst. 11. super Matthæum, & Hieronymus et Chrysostomus in hunc locum. Quòd autem ager sit Ecclesia, docet Cyprianus lib. 3. epist. 3. & Augustinus lib. 2. contra Cresconium, cap. 34.

C RESPONDEO, aliqui intelligunt per zizania non hęreticos, sed homines malos, qui sunt in Ecclesia. ita Cyprianus loco notato, & lib. 4. epistol. 2. & Augustinus sępe, non tam ex sua sententia quàm ex Cypriani mente loquens. Quòd autem Cyprianus per zizania non intelligat hæreticos, inde intelligi potest, quod in illis ipsis locis, vbi dicit zizania esse in Ecclesia, dicit, hereticos non esse in Ecclesia, & præterea ex intentione Cypriani, qui in illis locis scribit contra Nouatianos, qui nolebant admittere lapsos pęnitentes in Ecclesiã, metuentes, ne communicarent peccatis aliorum: quibus Cyprianus ostendit ex parabola Domini, in Ecclesia non solùm esse homines fortes, sed etiam imbecilles, qui aliquando labuntur, sicut in agro simul cum frumento sunt etiam zizania.

D At licet hæc expositio non sit contemnenda, neque nobis contraria, melius tamen respondetur cum Augustino quęst. 11. super Matthęum, per agrũ non significari Ecclesiam, sed mundum vniuersum. Dominus .n. exponens parabolam ait, ager est mũdus. Porro nomine zizaniorum, etsi rectè intelliguntur hęretici, tamen fortè magis ad literam intelligeremus omnes malos in genere, siue sint hæretici, siue non. Scopus enim parabolę est, ostendere semper in mundo futuros aliquos malos, nec posse vlla humana diligentia mundũ purgari ante diem iudicij. Vnde Dominus ait, zizania esse filios nequam, & illos omnes, qui tandem in ignẽ æternum deijcientur.

E SECVNDO, obijciunt illud 2. Timot. 2. *In magna domo sunt vasa aurea, et argentea, et lignea, et fictilia.* Vbi nomine domus videtur Paulus intelligere Ecclesiã, & nomine vasorũ ligneorum & fictiliũ hereticos. Dixerat. n. paulò antè: *Quorũ sermo, ut cãcer serpit, ex quib. ẽ Hymenaus et Philetus, qui à veritate exciderũt.* Nomine aũt domus intelligi Ecclesiam, docet Cyprianus lib. 3. epist. 3. & lib. 4. epist. 2. & Ambrosius in commentario huius loci, & Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 12.

RESPONDEO, varias hic esse veterũ expositiones. VNA est Gręcorum, Chrysostomi & Theophilacti, q̃ nomine domus non intelligunt Ecclesiam, sed mundum, sicut diximus de agro, in quo sũt zizania. ALTERA est Latinorum, Cypriani, Ambrosij, Augustini, qui nomine domus intelligunt Ecclesiam; & licet Augustinus & Ambrosius per vasa lignea & fictilia velint significari hæreticos; tamẽ Augustinus idem explicat li. 3. de Baptismo, cap. 19. quomodo sit intelligendum, eos esse in Ecclesia, vbi dicit, eos esse in Ecclesia antequam per obstinationem & pertinaciam separentur, & ad hoc tempus respexisse Apostolum; ita vt non tã hæretici, quàm errantes dicantur esse in Ecclesia. Addit etiam, posse dici, eos esse in Ecclesia, postquam exierunt, propter Sacramẽtorum administrationem, quia etiam ipsi quædam Sacramenta verè administrant, quod est dicere, eos esse in Ecclesia secundum aliquid, non simpliciter. Ambrosius autem accipit Ecclesiam largo modo, & magis vulgari, quàm proprio, prout videlicet eos omnes complectitur, qui quouis modo nominantur Christiani. Ad quem modum Pagani dicere solent, in cœtu Christianorum multas esse dissentientes opiniones ac sectas.

At secundum Cyprianum (cuius expositionem veriorem puto) per vasa lignea & fictilia non intelliguntur hęretici, sed infirmi fideles, ac debiles, qui facilè seducuntur. Quod enim ait Apostolus; In magna domo sunt vasa aurea, &c. non refertur ad illud, quorum sermo, vt cancer serpit, ex quibus sunt Hymeneus & Philetus; qui à veritate exciderunt sed ad illud; Et subuerterunt quorundam fidem. Vult enim Apostolus dicere, quod si illi quosdam subuerterunt, non propterea periculum est, ne omnes subuertantur. Nam in Ecclesia sunt fortes, & sunt debiles, &c.

SED, INQVIES, Augustinus, qui intelligit per vasa lignea & fictilia hæreticos, dicit, se permotum ad hoc sentiendum ex verbis Cypriani in epistola ad Antonianum, quę est secunda lib. 4. RESPONDEO, Augustinũ existimauisse à Cypriano referri illa verba Apostoli: *In magna domo sunt vasa aurea, etc.* ad illa: *Quorum sermo, ut cancer serpit*, sicut ipse referebat. Ceterùm Cypriani verba nihil tale sonant; & sanè Cyprianum nõ voluisse dicere, hæreticos esse in Ecclesia, patet ex eadem epistola, vbi apertè dicit, Nouatianum, quia hęreticus est, extra Ecclesiam esse.

Argumentum TERTIVM, hęreticos Ecclesia iudicare & punire potest, igitur sunt intus: *Nam quid mihi est*, inquit, Paulus, 1. Cor. 5. *de ijs, qui foris sunt, iudicare?* Pręterea hæretici retinent characterem Baptismi, & sacerdotij, igitur sunt Christiani, & Sacerdotes.

RESPONDEO, hęreticos, licet non sint de Ecclesia, tamen debere esse, & proinde ad eã pertinere, vt oues ad ouile, vnde fugerunt. Sicut solet dici, ista ouis est illius ouilis, quando tamen vagatur extra ouile. Potest autem Ecclesia iudicare de ijs, qui re ipsa intus sunt, vel certe esse debent, sicut pastor reuera potest ouem, quæ extra ouile errat per montes, cogere iterum ad ouile: & Imperator potest desertorem militiæ, qui trãsfugit ad castra hostium, vi cogere ad sua castra, aut etiam suspendere. Apostolus autem loquitur de ijs, qui ita foris sunt, vt nunquam fuerint intus.

Ad illud de charactere dico, hæreticos retinere extra Ecclesiam characteres illos indelebiles, sicut retinent oues perditæ characterem inustum in dorso, & desertores militiæ signa militaria: sed nõ propterea sũt de Ecclesia, quia non sufficiunt characteres illi ad constituendum aliquẽ in Ecclesia; alioqui etiam in inferno esset Ecclesia. Et tamen S. Thomas 3. par. quæst. 8. art. 3. dicit, damnatos nec actu, nec potentia esse membra Christi. Pręterea, nõ propriè vnit character hominem cum capite, sed est signum potestatis & vnionis cuiusdã, & ideo in inferno, illo signo cognoscentur, q̃ fuerunt membra Christi. Quòd autem non vniat, patet; nam nõ vnit exterius, cùm sit res inuisibilis: nec interius, cùm nõ sit actus, nec habitus operatiuus. Vnde B. Thomas primam vnionem internam ponit in fide.

CA-

CAPVT V.

De Schismaticis.

DE SCHISMATICIS nonnulli Catholicorum dubitant, an sint de Ecclesia: immò esse eos de Ecclesia affirmat Alphonsus de Castro loco notato. Sed facile est contrarium ex sacris literis, & Patrum traditione docere. Nã inprimis cùm dicitur Lucæ 5. scindebatur autem rete, per scissionem retis, & egressioné piscium ex reti intelliguntur schismata Ecclesiæ & egressio hæreticorum & schismaticorum de Ecclesia, vt exponit Augustinus tract. 122. in Ioannem.

Præterea Scriptura vocat Ecclesiam: *Vnũ ouile*, Ioan. 10. *Vnũ corpus*, Ro. 12. *Unam sponsam, vnam amicam, vnam colũbam*, Cant. 6. Schisma autem scindit id, quod erat vnũ in partes, vt patet ex ipso nomine. Nã *σχίζειν* scindere est, & *σχίσμα*, scissura: ergo schismatici nõ sũt in Ecclesia, nec de Ecclesia. Nam pars, scissa à corpore, non est amplius pars eius corporis. Vnde pulchrè Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ dicit, Ecclesiam significari per vestem Christi inconsutilem, quæ scissa non fuit, vt intelligeremus Ecclesiam scindi posse, sed non eo modo, quo scinduntur vestes, ita ut omnes partes ęquè maneant partes vestis: sed quomodo scinditur ramus ab arbore, qui statim moritur, arbore viuente, & riuus à fonte, qui mox arescit, fonte fluente; & radius à Sole, qui continuo deficit, Sole, vt erat, permanẽte.) Vel si contendas, partem scissam ab Ecclesia, esse etiam Ecclesiam quandam, multas Ecclesias facies, quod est contra Scripturas paulò antè notatas.

Probatur SECVNDO ex decretis Pelagij Papę, qui ex professo probat, schismaticos non esse de Ecclesia, 24. q. 1. can. pudenda, & can. schisma. Accedit etiam testimonium totius Ecclesię, quæ in Parasceue orat pro hæreticis, & schismaticis, vt eos Deus ad Ecclesiam Catholicam reuocare dignetur. Quod certè non faceret, si eos in Ecclesia esse crederet. Huc etiam pertinet testimonium Catechismi Romani, cuius non est exigua auctoritas in Ecclesia Dei. Disertis autem verbis Catechismus prædictus in explicatione Symboli Apostolici, schismaticos ab Ecclesia separat.

Probatur TERTIO ex Patribus. IRENAEVS lib. 4. ca. 62. posteaquam dixerat in superioribus capitibus, virum spiritualem iudicare omnes hæreticos & schismaticos, & enumerauerat in particulari multas hęreses, & subiunxerat de schismate propriè dicto, concludit in summa: *Iudicabit*, inquit, *omnes eos, qui sunt extra veritatem, id est, extra Ecclesiam.* S. CYPRIANVS lib. 4. epist. 9. ad Florentinum Papianum: *Ecclesia*, inquit, *est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo nõ sint, in Ecclesia non esse, &c.* At certè schismatici cum Episcopo non sunt, igitur nec in Ecclesia sunt.

CHRYSOSTOMVS homil. 3. in epistolam primam ad Corinthios: *Schismatis*, inquit, *significantia satis eos arguit, vel potius satis est eius appellatio, quæ vehemẽter eos tangat. Nõ enim plures integræ partes factæ sunt, sed vna perijt. Siquidem integris Ecclesiis multas eas constituerẽt.* Et hom. 11. in epistolam ad Ephesios docet, schismaticos similes esse manui à corpore præcisæ, quæ mox desinit esse membrum: & ibidem dicit, schismaticos in altera esse Ecclesia, licet in fide & dogmatibus cum vera Christi Ecclesia consentiant.

HIERONYMVS in cap. 1. Amos *Schismatici*, inquit, *separant quidem deceptam multitudinẽ ab Ecclesia Dei; tamen hoc non faciunt crudelitate, qua hæretici, &c.* Et in cap. 3. ad Tit. *Inter hæresim*, inquit, *& schisma hoc interesse arbitramur, quod hæresis peruersum dogma habeat: schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet.* Vbi nota illud: *Pariter* AVGVSTINVS lib. de Fide & Symbolo, cap. 10. *Credimus*, inquit, *&*

A *sanctam Ecclesiam, vtiq; Catholicam: nam & hæretici, et schismatici congregationes suas Ecclesias vocant: sed hæretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant, schismatici autem discessionibus iniquis à fraterna caritate dissiliunt, quamuis ea credant, quæ credimus. Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quoniam diligit Deum, nec schismaticus, quoniam diligit proximum.*

OPTATVS libro 1. cõtra Parmenianũ, de schismaticis loquens: *Deserta*, inquit, *matre Catholica, impij filij dum foras excurrunt, & se separant, vt vos fecistis, a radice matris Ecclesiæ inuidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedunt.* Et li. 2. comparat schismaticos cum ramis, riuulis, & radijs præcisis ab arbore, fonte, sole. FVLGENTIVS de fide ad Petrũ, c. 38. & 39. *Firmissime* B *tene*, inquit, *& nullatenus dubites, nõ solum Paganos, sed etiam Iudæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam, præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Deniq; idem habent THOMAS VValdensis tomo 1. li. 2. ca. 9. doctrinalis fidei antiquæ, Ioannes DRIEDO lib. 4. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, ca. 2. par. 2. & alij ex recentioribus.

Probatur VLTIMO ratione; nam de ratione Ecclesiæ est, vt sit vna vnione membrorum inter se, & cum suo capite; hanc autem vnionem schismaticus tollit, dum se à communione capitis, & aliorum membrorum separat. Quod autem vnitas essentialis Ecclesiæ consistat in illa coniunctione membrorum inter se, & cum capite, probatur; nam multiplex vnitas inuenitur in Ecclesia. PRIMA est vnitas ratione eiusdem C principij, id est, Dei vocãtis, Ioan. 6. *Nemo venit ad me, &c.* SECVNDA vnitas ratione eiusdem vltimi finis, qđ significatum est Matth. 20. in illo vno denario omnib. operantibus promisso. TERTIA est ratione eorundem mediorum, id est, Fidei, Sacramentorum, Legum, iuxta illud Ephes. 4. *Una Fides, vnum Baptisma.* QVARTA est ratione eiusdem Spiritus sancti, a quo tanquam externo & separato Rectore vniuersa Ecclesia gubernatur, 1. Cor. 12. *Diuisiones gratiarũ sunt, idem autẽ Spiritus.* QVINTA est ratione eiusdem capitis, tanquam interni, & coniuncti Rectoris; omnis. n. Ecclesia eidem Christo, & eius Vicario tanquam capiti paret, Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam.* Et Ioã. vlt. *Simon Petre, pasce oues meas.* SEXTA est ratione connexionis membrorum inter se, & præcipuè cum capite, D vt est principale membrum, Rom. 12. *Unum corpus sumus, alterius membra.*

Iam verò inter has vnitates, illæ, quæ faciunt propriè Ecclesiam vnam, sunt duæ vltimæ. nam per primam, Ecclesia non tam est vna, quàm ex vno. Per secundã, non tã est vna, quàm ad vnum, Per tertiam, non tam est vna, quàm per vnum. Per quartam, non est tã vna, quàm sub vno. Per quintã et sextã, ꝓpriè est vna, id est, vnũ corpus vnus populus, vna societas. SCHISMA autem opponitur his vnitatibus postremis; tunc enim est schisma, quando vnum membrum non vult amplius esse membrum illius corporis, nec sub illo capite; quare tollit vnitatem essentialẽ, atque Ecclesiam ipsam. Schismaticus igitur non est de Ecclesia.

“ At obijciunt PRIMO, Ecclesia est Catholicorum cõ
E “ gregatio, vt Papa Nicolaus definiuit de consecrat. dist.
“ 1. can. Ecclesia: At schismatici sunt Catholici, igitur
“ sunt de Ecclesia. RESPONDEO primò, schismaticos etsi fidem Catholicam habeant, tamen non propriè dici Catholicos, nisi eam fidem in Ecclesia Catholica profiteantur, vt patet ex Augustino & Optato locis notatis. Secundò dico, non esse plenam definitionem Nicolai Papę; neque eum voluisse definire Ecclesiam, sed tantum excludere hæreticos ab Ecclesia. Sicut etiam Innocentius fecit, cùm ait, Ecclesiam esse fidelium congregationem, cap. Firmiter, de summa Trinitate & Fide Catholica.

“ SECVNDO obijciunt. Schismatici etsi nolint subesse

Pontifici, tamen volunt subesse Christo summo capiti; & licet nolint communicare huic Ecclesiæ, quæ est in terris, tamen volunt communicare Ecclesiæ, quæ est in cœlis, quæ est melior pars Ecclesiæ, non igitur tollunt Ecclesiæ vnitatem, nec sunt absolutè extra Ecclesiam. Et confirmatur argumẽtum à simili. Nam si quis non vellet esse sub Episcopo suo particulari, nec communicare cum Ecclesia particulari, quę sub illo Episcopo est, & tamen vellet esse sub Romano Pontifice, & communicare cum Ecclesia vniuersali, is non posset dici esse extra Ecclesiam.

RESPONDEO, neminem posse, etiamsi velit, subesse Christo, & communicare cum Ecclesia cælesti, qui non subest Pontifici, & non communicat cum Ecclesia militante. Christus enim ait: *Qui vos audit, me audit*, Lucæ 10. Et præterea, vt Christus est summum caput, quoad influxum interiorem; ipse enim influit in sua membra sensum & motum, id est, fidem & caritatem: ita Papa in Ecclesia militante est summum caput, quoad influxum exteriorem doctrinæ fidei & Sacramentorum. Ecclesia quoque triumphans vnita est, immò potius vna est cum militante, & proinde nemo potest velle separari ab vna, quin separetur ab altera.

Ad confirmationem similiter respondeo, eum, qui separat se ab Ecclesia & Episcopo particulari, necessariò separari ab Ecclesia & Episcopo vniuersali; nisi fortè ideo se aliquis separet ab Ecclesia & Episcopo particulari, quòd illa Ecclesia & ille Episcopus hæretici aut schismatici sint. Rectè enim CYPRIANVS lib. 4. epistola 9. *Frustra*, inquit, *sibi blandiuntur ij, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, et latenter apud quosdam communicare se credunt, cum Ecclesia, quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata.*

CAPVT VI.

De excommunicatis.

DE EXCOMMVNICATIS, quòd in Ecclesia non sint, docent, Catechismus Romanus in explicat. Symboli; Thomas VValdensis tom. 1. lib. 2. c. 9. doctr. fid. antiquę; Ioannes de Turrecremata lib. 1. c. 3. summę de Ecclesia; Ioannes Driedo li. 4. c. 2. part. 2. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, & alij nonnulli. Et probatur PRIMO ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi Dñs de excommunicatis loquitur secũdum omniũ expositionẽ. At Ethnici non sunt de Ecclesia. Itẽ ex illo 1. Corinth. 5. *Cur non magis luctũ habuistis, ut tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit?* Et infrà: *Nescitis, quia modicũ fermẽtũ totam massam corrũpit:* Itẽ: *Auferte malũ ex vobismetipsis, &c.* Quibus omnibus verbis describit Apostolus, quid sit excommunicari. Iubet enim excommunicari eum, qui vxorem patris sui habuerat.

SECVNDO, probatur ex Iure canonico, 11. q. 3. can. Canonica: *Canonica instituta et sanctorũ Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei & iudicio sancti Spiritus, à gremio sanctæ matris Ecclesiæ, & a consortio totius Christianitatis eliminamus.*

TERTIO, ex Patribus, EVSEBIVS lib. 5. historiæ, ca. 24. narrans, quemadmodum Victor Papa excommunicauerat omnes Asianos: *Literas*, inquit, *mittit, quibus omnes simul absque discretione ab Ecclesiastico fœdere segregaret.* Et infra: *Irenæus*, inquit, *Victorem arguit, quòd non rectè fecerit, abscindere à corporis vnitate tot & tantas Ecclesias Dei.* EPIPHANIVS hæres. 42. quæ est Marcionis, loquens de Marcione, qui antequam esset hæreticus, virginitatis professor erat, & tamen corrupit mulierem, quę virginitatem quoque profitebatur, & ideo à patre suo excommunicatus fuit: *A proprio*, inquit, *patre ab Ecclesia eijcitur. Erat enim pater ipsius propter* A *excellentem pietatem illustris, & in Episcopatus ministerio honestè viuens perseuerabat.*

HYLARIVS in cap. Matth. 18. in illud: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*, dicit, Deum sic egisse cum populo Israel, vt Christus monet agendum. PRIMO .n. corripuit populum inter se & ipsum solum, quando apparuit illis cum maiestate in mõte Sinai. SECVNDO, adhibuit secum duos testes, id est, Legẽ & Prophetas. TERTIO, dixit Ecclesiæ, id est, misit Christum summũ Præsulem Ecclesiæ, qui Iudæos obiurgaret. VLTIMO, cùm illi Ecclesię Præsulem non audirent, neglexit eos, ac deseruit, vt Ethnicos & Publicanos. Quibus verbis ostendit, fieri sicut Ethnicum & Publicanum, quod fit per excommunicationem, esse, eijci de populo Dei, & non amplius à Deo gubernari peculiari illa prouidentia, qua gubernanit Ecclesia.

B CHRYSOSTOMVS & Theophylactus in hũc locũ, exponunt, eijci de Ecclesia, q̃ hic dicitur, fieri vt Ethnicum & Publicanum. HYERONYMVS in caput 3. ad Titum, dicit, alios peccatores per Episcoporum excommunicationem propelli extra Ecclesiam, quo per seipsos spontè eunt hæretici & schismatici. AVGVSTINVS libro de vnitate Ecclesiæ, cap. vlt. dicit, excommunicari esse visibiliter præcidi à corpore Ecclesiæ. Item libro de correptione & gratia, c. 15. dicit, per excõmunicationem separari ab omnibus sanis morbidam, ne plures serpant dira contagia. Citatur etiam ex Augustino hęc sententia, 11. q. 3. can. Omnis. *Omnis Christianus, qui a Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia scilicet extra Ecclesiam Diabolus est,* C *sicut in Ecclesia Christus.* Cui subscribit Anselmus, qui in c. 5. primę ad Cor. dicit, tradere hominẽ Satanę, esse per excommunicationem eum de Ecclesia pellere.

Probatur VLTIMO ratione. PRIMO, per excommunicationem priuantur homines omni commercio spirituali, quod habent homines Ecclesiæ inter se, vt docet Tertullianus in Apologetic. c. 39. igitur nõ sunt amplius in cętu Ecclesię. Quid .n. est, ciuem aliquem priuari ciuitate, nisi priuari omni commercio, quod est inter homines illius ciuitatis? SECVNDO, excommunicatio eũ locum habet in Ecclesia, quem pęna mortis habebat in Testamento veteri, & quem habet in temporalibus Rebuspublicis: at per mortẽ separantur homines planè à tota Republica. Augustinus q. 39. in Deuter. *Hoc*, inquit, *nunc agit in Ecclesia excommunicatio,* D *quod agebat tunc interfectio.* Vbi confert, qđ dicebatur Deuter. 24. *Auferes malum de medio tui* cum eo, quod dicit Apostolus 1. Corinth. 5. *Auferte malum ex vobisipsis.* TERTIO, nulla est pęna grauior, quam Ecclesia infligere possit, excõicatione, vt B. Augustinus docet libro de correptione & gratia, cap. 15. ergo per excommunicationem eijcitur homo de Ecclesia. Nã grauius est proijci de Ecclesia, quàm quælibet pęna, quæ de manentibus in Ecclesia sumitur. QVARTO, excommunicatio non põt ferri, nisi in contumaces & incorrigibiles, vt B. Augustinus docet lib. de vera religione, c. 6. Et idem cũ omnes Theologi deducunt ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiã non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Igitur excommunicatio est eiectio de Ecclesia; si enim excõmunicatio esset pęna aliqua infra eiectionem, E ferretur etiam quandoque in homicidas, adulteros, & alios facinorosos, licet non contumaces. Adde, quod cùm absoluuntur excommunicati, dicitur, *Restituo te vnitati Ecclesiæ, & membrorum participationi.* Quod signum est perspicuum, excommunicatum separatum fuisse ab Ecclesiæ vnitate.

At contrà obijciunt. PRIMO, potest homo excõmunicatus retinere Baptismum, fidei professionem, & subiectionem Prelatis legitimis, atque adeò esse amicus Dei, si nimirum sit iniustè excommunicatus, potest etiã iustè excommunicatus pœnitentiam agere, & habere illa tria antequam absoluatur; igitur in Ecclesia erit, etiam manens excommunicatus.

RE-

RESPONDEO, talem esse in Ecclesia animo, siue desiderio, quod sufficit illi ad salutem, non tamen esse corpore, siue externa communicatione, quæ propriè facit hominem esse de Ecclesia ista visibili, quæ est in terris. Augustinus lib. de vera religione, c. 6. *Sæpe etiã sinit diuina prouidentia expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam, vel iniuriam suam cùm patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque vllas nouitates, vel schismatis, vel hæresis molitæ fuerint, docebunt homines quàm vero affectu, & quanta synceritate caritatis Deo seruiendum sit. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns.*

SECVNDO obijciunt, quia Augustinus libro contra Donatistas, post collationem, cap. 10. dicit: *Neque enim à populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem pœnitendo locum redigimus.*

RESPONDEO, suspicor locum esse corruptum, & sic legendum esse; Neque enim à populo Dei non separamus. Nam statim sequitur: *Et vbi hoc facere, pacis et tranquillitatis Ecclesiæ gratia nõ permittimur, non tamẽ adeo Ecclesiam negligimus, sed toleramus quæ nolumus, vt perueniamus quò volumus, vtentes cautela præcepti Dominici, ne cùm voluerimus ante tempus colligere Zizania, simul eradicemus & triticum.* Quòd si locus hic non sit corruptus, responderi potest, per populum Dei hoc loco non intelligi solam Ecclesiam militantem, sed absolutè numerum omnium saluandorum; siue sint in Ecclesia, siue esse possint. Non enim per excommunicationem intendunt Pastores separare homines à numero saluandorum, sed potius ea correptione iuuare eorum salutem.

TERTIO, excommunicatio est medicina quædam spiritualis instituta in vtilitatem eorum, qui excommunicantur. Vnde Apostolus 2. ad Thessal. vlt. ait, *Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur, et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, vt fratrem.*

RESPONDEO, excommunicatio etiam si abscindit hominem ab Ecclesia, tamen nõ aufert potentiã, vt nõ possit iterum inseri in Ecclesiam is, qui præcisus est, si pœnitentiam agere velit. Idcirco Ecclesia per excommunicationem separat quosdam à suo corpore, sed in vtilitatem eorum, quia cupit eos illa confusione humiliari, & humiliatos iterum in suum corpus recipere.

CAPVT VII.

De prædestinatis.

IAM VERO, quod non soli prædestinati, sed etiam reprobi ad Ecclesiam pertinere possint, contra VViclefum, & Hus. & Caluinum, probatur PRIMO ex parabolis Domini apertissimis. Comparatur enim Ecclesia Matt. 3. areæ: *Permundabit*, inquit, *aream suã, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* Certè nomine areæ non potest intelligi, nisi Ecclesia, in qua tamen inueniuntur paleæ, quæ si comburentur igni inextinguibili, certè non significant electos. ITEM Matth. 13. comparatur sagenæ missæ in mare, ex omni genere piscium cõgreganti, quorum tandem aliqui mittuntur in caminum ignis, qui certè non erant de prædestinatis.

Item Matth. 22. comparatur cõuiuio nuptiali, ad qđ intrauerunt boni & mali, & postea mali non habentes vestẽ nuptialem, proijciuntur in tenebras exteriores, & ideo concludit Dominus: *Multi sunt vocati, pauci verò electi*; i. multi sunt in Ecclesia, quæ est euocatio quędam, siue cętus vocatorum, qui tamen non sunt de electis. ITEM Matth. 25. comparatur decem virginib. quarum quinq; prudentes intrabunt in die iudicij cũ sponso ad nuptias, quinque fatuæ excludentur. Et ibidem comparatur ouili, in quo sunt oues & hœdi; & illę, Domino ipso explicante, significant electos, isti reprobos. Primę ad Corinthios quinto, Paulus iubet expelli de Ecclesia incestuosum, & tamen non poterat illum facere reprobum ex prædestinato, immò nec volebat; nam eiecit illum, vt humiliatus rediret, & saluus fieret in die Domini, vt ibidẽ dicitur. ITEM 2. Timoth. 2. *In magna autem domo sunt vasa aurea, & argentea, et lignea, & fictilia quædam in gloriam, et quædam in contumeliam.* Nec dubium esse videtur, quin vasa in gloriam sint electi, vasa in contumeliam reprobi, etiamsi in eadem domo sint.

Confirmatur hoc idem ex CYPRIANO lib. 3. epist. 3. & li. 4. epist. 2. qui apertissimè docet, in eadem Ecclesia esse triticũ, & zizania, & vasa aurea, & lignea, cùm certum sit, zizania comburenda, & lignea vasa esse in contumeliam. Item ex AVGVSTINO, qui tract. 45. in Ioan. *Secundum præscientiam*, inquit, *& prædestinationẽ, quàm multæ oues foris, quã multi lupi intus?* Vbi prædestinatos multos dicit esse extra Ecclesiam, & reprobos multos intra Ecclesiam, quod idem repetit lib. 2. contra Cresconium, cap. 34.

ACCEDANT præterea exempla Pauli & Iudę. Nam Ioannes Huss dicebat, Paulũ semper fuisse de Ecclesia, Iudam nunquam fuisse de Ecclesia. Ipse autem Paulus 1. Timoth. 1. ad Galat. 1. & 1. Corinth. 15. affirmat, se persequutum esse Ecclesiam Dei, & idem de eo affirmat Lucas Actorum 9. Quæro igitur, vel illa Ecclesia, quam Paulus persequebatur, erat vera Dei Ecclesia, vel non: si vera, igitur Paulus aliquando non fuit membrum verę Ecclesiæ. Quomodo enim erat de illa Ecclesia, quam totis viribus oppugnabat? si non erat illa vera Ecclesia, ergo mentiuntur Paulus & Lucas, cùm eam absolutè Dei Ecclesiam vocant.

Quare B. AVGVSTINVS serm. 1. de conuersione S. Pauli, rectè docet, Paulum, licet prædestinatum, prius fuisse lupum, deinde ouem. Et CHRYSOSTOMVS homil. 6. in secundam ad Timotheum, dicit, Paulum fuisse vas fictile, sed esse versum in aureum; & Iudam fuisse vas aureum, sed conuersum in fictile. PORRO Iudas reprobus erat, vt patet ex Actis Apostolorum primo, & tamen de vera Ecclesia aliquando fuit; nam, vt dicitur ibidem, fuit Apostolus ex duodecim, & Episcopus vocatus à Dauid Propheta, Psalm. 108. quæ non possunt esse vera, nisi aliquando de Ecclesia fuerit. Vnde Augustinus in Psal. 3. dicit, Iudã filium Christi fuisse, & tamen persequutum esse patrem suum, quomodo Absalon persequebatur Dauidem. Et lib. de vnitate Ecclesiæ, c. 13. dicit, Iudam in Ecclesia fuisse, in qua erant ceteri Apostoli.

ACCEDAT quoque ratio; nam si sola prædestinatio facit hominẽ esse de Ecclesia, sequitur, Turcas, Iudęos, Hæreticos, & quoslibet impios, si prædestinati sint, nunc esse de Ecclesia, & viua membra Christi: & contrà, quoslibet sanctos & pios baptizatos, si nõ sint prędestinati, non esse de Ecclesia, nec de corpore Christi: at vtrumq; est falsissimum & contra expressas Scripturas. Nam quòd non baptizati, & hæretici non sint de Ecclesia, suprà ostendimus: quòd autem impij non sint viua membra, dicitur Rom. 8. *Qui Spiritum Christi nõ habet, hic non est eius*, nimirum viuũ membrum. Quod autem impij non habeant Spiritum Christi, sed spiritum Diaboli, patet ex operibus eorum. Non enim sũt patientes, casti, &c. quæ sunt opera Spiritus; sed sunt adulteri, homicidæ, blasphemi, &c. quæ sunt opera carnis; ad Gal. 6. E contrario autem, quòd omnes pij baptizati sint mẽbra Christi, habetur 1. Corinth. 12. *Omnes nos vno spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Et Galat. 3. *Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu; quicunque, enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Et tamen non est credibile, omnes Corinthios & Galatas fuisse prædestinatos.

Denique AVGVSTINVS in epistola ad Dardanum: *In compagem* inquit, *Christi tanquam in viuam structuram templi Dei, quæ est Ecclesia, nati homines non ex operibus iustitiæ, quæ fecerunt, sed rena-*

scendo per gratiam transferuntur, tanquam de massa ruina ad ædificij firmamentum. Et lib. 2. contra Cresconiū, cap. 21. ostendens impios non pertinere ad membra viua Christi: *Absit*, inquit, *vt intrare possint limites horti conclusi, cuius ille custos est, qui non potest falli: qui tamen si confitentur, & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti conclusi, tunc in membris vnicæ columbæ numerantur.*

Probatur VLTIMO ex incōmodis; nam si soli prædestinati essent de Ecclesia, omnia essent incerta. nam nemo tunc cognosceret fratres suos, & nec pastores cognoscerent oues suas, nec ab illis cognoscerentur: cùm nemo sciat qui sint prædestinati: & præterea nemo sciret, quæ sint veræ Scripturæ, quæ vera Sacramēta, quæ vera fides, &c. omnia enim pendent ex testimonio veræ Ecclesiæ.

At contrà obijciunt, PRIMO, illud Cantic. 4. *Hortus conclusus fons signatus puteus aquæ viuentis, &c.* quæ sine dubio dicuntur de Ecclesia; & tamen exponit Augustinus illa oīa de solis electis, li. 5. de baptismo, c. 27.

Respondeo PRIMO, sæpe Scripturam per figuram intellectionis attribuere aliquid toti, quod solum conuenit parti. sicut Matth. 27. dicuntur latrones, qui erāt cum Domino crucifixi, blasphemasse cōtra eum, cùm tamen constet ex Luc. 23. vnum tantùm eorum blasphemasse. Philipp. 2. *Omnes quæ sua sunt quærunt.* Et tamen tales non erant permulti sancti, qui tunc viuebāt, & præcipuè Philippenses. SECVNDO dico, quę dicuntur in Canticis de sponsa, non necessariò intelligenda esse de Ecclesia. Quidam enim ea intelligunt de Ecclesia, quidam de B. Virgine, quidam de qualibet anima perfecta, quod probabilius videtur. nam cap. 6. dicitur: *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, et adolescentularum non est numerus. vna est colūba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genetrici suæ.* Quo loco si per vnicam illam spōsam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per reginas, concubinas, & adolescentulas, quas omnes souet sponsus & diligit? igitur per matrem intelligitur Ecclesia, per reginas, concubinas, & adolescētulas intelliguntur animę imperfectiores, fideles tamē & bonæ. Dicitur enim cap. 1. *Propterea adolescentulæ dilexerunt te.* at per vnicam, perfectam, sponsam, & columbā intelligitur anima perfecta. Sic etiam in eo quod dicitur, cap. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Si p amicam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per ceteras filias? num congregationem infidelium? absit. loquitur igitur de anima perfecta, quæ inter multas peccatrices in eodem horto Ecclesiæ commoratur. Augustinus epist. 48. *Dicuntur*, inquit, *spinæ propter malignitatem morum, dicuntur filiæ propter communionem Sacramentorum.*

Argumentum SECVNDVM. Arca Noe figura fuit Ecclesiæ, vt Augustinus docet lib. 5. de Baptismo, cap. vlt. at in Arca non fuerunt nisi qui saluandi erant ex aquis, ergo in Ecclesia non sunt nisi prædestinati.

RESPONDEO, similitudines non in omnibus conuenire; alioqui omnis baptizatus esset etiam prædestinatus, quia 1. Pet. 3. comparatur Baptismus cum Arca Noe, & non solum boni, sed etiam mali saluarentur, quia in Arca saluata sunt animalia munda & immunda. in eo igitur Arca conuenit cum Ecclesia, quòd sicut extra Arcam nemo saluari potuit, ita nec extra Ecclesiam, vt Augustinus loco notato, Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ, & Hieronymus in epistola ad Damasum, de tribus hypostasibus, docent. nec est quærenda alia similitudo.

Argumentum TERTIVM. Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, & quam exhibebit sibi in die iudicij gloriosam, non habentem maculā, aut rugam, vt dicitur Ephes. 5. at soli prædestinati erunt salui, & gloriosi, igitur soli prædestinati ad Ecclesiam Christi pertinent.

RESPONDEO, cùm dicitur, Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit illud: *Eius Ecclesiæ*, potest significare, eius partis Ecclesiæ, quam saluabit, & tunc propositio est falsa, nam est caput totius corporis sui, licet quædam membra desitura sint esse membra, & in æternum peritura. Potest etiam significare illud: *Eius Ecclesiæ*, totam Ecclesiam, vt distinguitur ab alijs congregationibus infidelium, & tunc propositio est vera, sed consequentia est mala. Quamuis enim aliqua membra huius Ecclesiæ non saluentur, non propterea sequitur, Christū non saluare Ecclesiam suam, cuius est caput.

Argumentum QVARTVM. Corpus mysticum simile est corpori vero, sed totum corpus Christi verū cum omnibus suis partibus saluum, & gloriosum est, igitur etiam corpus mysticum in omnibus suis membris & partibus saluari debet.

RESPONDEO primò, similitudines non in omnib. conuenire. Secundò, sicut corpus Christi verum saluum est, & gloriosum, quoad omnes partes formales, non tamē quoad omnes materiales: fluebant enim & mutabantur in Christo partes materiales, vt in nobis fieri videmus: ita etiam corpus mysticum saluum futurum est, quoad omnes partes formales, quæ sunt Apostoli, Prophetæ, Pastores, Doctores, &c. ex omni n. genere hominū aliqui saluantur, non tamen quoad oēs partes materiales, quæ sunt homines singulares.

Argumētum QVINTVM. Ecclesia est vnum ouile, Ioan. 10. at oues non sunt nisi prædestinati, vt Augustinus docet tract. 45. in Ioan. igitur soli prædestinati, sunt de Ecclesia.

RESPONDEO, nomen ouis in Scripturis interdum significare solos prædestinatos, vt Matthæi 25. vbi separantur oues ab hædis, & Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiūt.* Interdum tamen significare omnes in genere tam bonos, quàm malos, qui sunt in Ecclesia, vt Ioan. vlt. *Pasce oues meas.* Et Psal. 73. *Iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ.* Et Ezech. 34. describuntur oues Dei, aliæ pingues, aliæ macilentæ, aliæ sanæ, aliæ ægrotæ, &c. & quidem secundum hanc significationem argumentum non habet vllam vim. AT secundum priorem respondemus, in ouili non esse solas oues, sed etiam hędos, vt patet Matth. 25. vbi separantur oues ab hædis, cùm antea simul fuissent in eodem ouili. Ouile autem dicitur, etsi non solas oues contineat, à meliore parte. Quemadmodum Roma dicitur ciuitas, licet etiam multos nō ciues cōplectatur.

Argumentum SEXTVM, Ioan. 10. *Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili.* Et Ioan. 11. *IESVS moriturus erat pro Gente, et non solum pro Gente, sed etiam vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.* In quibus locis prædestinati dicuntur oues, & filij Dei, etiam cùm in erroribus Gentilitatis versarentur. quare prædestinati semper sunt de Ecclesia. Item 2. Timoth. 2. *Firmū Dei fundamentum stat habēs signaculum hoc, nouit Dn̄s, qui sunt eius.* Et 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt, sed non erāt ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Igitur etiam antequam exirent, non erant ex nobis, sed videbātur esse. Et cōfirmant ex Augustino libro de corrept. & gratia, c. 9. vbi tractans loca citata, sic ait: *Quidam*, inquit, *filij Dei, propter susceptam vel tēporaliter gratiam, dicuntur a nobis, nec sunt tamē a Deo.* Et infrà: *Ex nobis*, inquit, *exierunt, sed non erāt ex nobis, hoc est, & quando videbātur in nobis, non erant ex nobis. Item, non erant filij, et quando videbantur in professione, & nomine filiorum.* Et infrà: *Quia ergo nō habuerunt perseuerantiam, sicut non verè discipuli Christi, ita nec verè filij Dei fuerunt, etiam quādo esse videbantur, & ita vocabantur.* Præterea lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 32. arguens Ticonium, qui vocauerat corpus Dn̄i mysticū, id est, Ecclesiam, corpus bipertitū: *Non ita*, inquit, *debuit appellari. Non enim reuera Domini corpus est quod cum illo non erit in æternum.*

RESPONDEO, notandas esse pro explicatione horū loco-

locorum duas distinctiones. PRIMA est, hominem posse dici Christi ouem, filium, membrum, duob. modis; vno modo secundum prædestinationem; altero modo secundum præsentē iustitiam. Hæc distinctio habetur apud Paulum; nam Rom. 8. dicit: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et tñ 2. Tim. 2. dicit de prædestinatis; *Nouit Dominus qui sunt eius.* Itaq; vnus, & idē potest esse Christi membrū, & nō esse. Erit enim eius, si sit prædestinatus, & non erit eius, si interim spiritum eius non habeat. Idem docet AVGVSTINVS 4. lib. de Baptismo, c. 3. *Secundum præscientiam*, inquit, *multi sunt qui apertè foris sunt, et hæretici appellantur, multis & bonis Catholicis meliores sunt.* Et tract. 45. in Ioan. *Secūdū præscientiam*, inquit, *& prædestinationem quàm multæ oues foris? quàm multi lupi intus?* Similia vide de bono perseuer. cap. 8. de corrept. & gratia, cap. 9.

Interest aūt inter hæc, quod qui sunt oues, aut filij, aut membra, solùm secūdum prædestinationem, non sunt actu, sed solùm potentia tales. Prędestinatio enim nihil ponit in homine, sed est actus in ipso Deo manens: at qui sunt tales secundum præsentem iustitiam, sunt actu & simpliciter tales, quia in se reuera habent id, vnde tales appellantur, id quod apertè docet Augustinus tract. 45. in Ioan. *Quid est*, inquit, *quod dixi, quàm multæ oues foris? quàm multi luxuriātur casti futuri? quàm multi blasphemāt Christum, credituri in Christum? & hi oues sunt. Veruntamen modò alienam vocem audiūt, alienos sequūtur. Item quàm multi intus laudant, blasphematuri? casti sunt, fornicaturi? stant, casuri? & non sunt oues, de prædestinatis enim loquimur.* Hæc ille. Vbi vide, quomodo dicat, in futuro, *luxuriantur, casti futuri, &c.* nam eodem modo potest dici, foris sunt, intus futuri. & ex hac distinctione satisfit illis locis Scripturæ adductis. Dicuntur enim ibi oues, & filij Dei quidam, qui adhuc non erant in Ecclesia, quia tales erant secundum prædestinationem, & in potentia, non autem actu & simpliciter.

Pari ratione, cùm dicitur 2. Timoth. 2. *Nouit Dominus, qui sunt eius*, sermo est de illis, qui sunt eius per prędestinationem, non autem de tota Ecclesia; nam ibidē subiungit: *In magna autem domo sunt vasa aurea, & argentea, et lignea, & fictilia.* Et similiter dicuntur reprobi, qui exierunt de Ecclesia, non fuisse ex nobis, quia nō fuerunt ex nobis secundum prædestinationem, licet fuerint secundum Sacramentorum communionem. Quomodo etiam intelligi debet quod ait auctor operis imperfecti in Matthæum homil. 20. vbi dicit, eum, qui ab Ecclesia cadit, nunquam fuisse Christianum; intelligit enim secundum prædestinationem.

ALTERA distinctio est, posse aliquem dici verè filium Dei, aut membrum corporis Christi duobus modis; vno modo veritate essentiæ, siue formæ altero modo veritate finis, vel vt alij dicunt, veritate permanentiæ. Veritate essentiæ, est filius Dei, qui habet caritatem, 1. Ioannis 4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* Et similiter veritate essentiæ est membrum Christi, qui de eodem spiritu viuit. 1. Corinth. 12. *In vno spiritu omnes vos in vnum corpus baptizati estis.* At veritate finis dicitur filius Dei, qui assequetur hæreditatem; & qui non assequetur, videtur filius, sed non est. finis enim filiationis est hæreditas: *Quòd si filius, & hæres per Deum*, Galat. 4. sic etiam veritate finis est membrum, qui saluabitur, nam ad hoc vniuit sibi Christus Ecclesiam, tanquam corpus capiti, vt eam saluaret, vt dicitur Ephes. 4. itaque qui est in gratia, & tamen non est prædestinatus, est verè filius, & membrum veritate essentiæ; & non est verè filius, nec membrum veritate finis. Et contrà, qui non est in gratia, & tamen est prędestinatus, non est verè filius, nec membrum veritate essentiæ, & tamen est verè vtrumque veritate finis. De prima veritate intelligitur illud. *Qui seruat verbū eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est.* 1. Ioan. 2. de secunda intelligitur illud Ioan. 8. *Si manseritis in sermone meo,*

A *verè discipuli mei eritis.*

Quibus notatis, facilè intelligentur loca Augustini, vbi dicit, iustos non prædestinatos non esse verè filios, nec membra. Loquitur enim de veritate finis, non de veritate essentiæ. Nam ipse in ijsdem locis se explicat. Lib. de corrept. & gratia, cap. 9. postquam dixerat probos non prædestinatos non esse verè filios, subiungit: *Non quia iustitiam simulauerunt, sed quia in ea non permanserunt.* Et lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 32. reddens rationem cur dixerit, non verè pertinere ad corpus Christi eos, qui cum illo non erunt in æternum: *Nunc*, inquit, *in vno sunt, non tamen semper in vno erunt. ipse est quippe ille seruus commemoratus in Euangelio, cuius Dominus cùm venerit, diuidet eum, & partem eius cum hypocritis ponet.*

B

CAPVT VIII.

De non perfectis.

NON perfectos in Ecclesia, contra Pelagianorum & Anabaptistarum sententiam, esse posse, facilè probari potest; nam si non essent in Ecclesia ij, qui habent aliquam imperfectionem, nulla fuisset, neque esset, neque futura esset Ecclesia in terris. Nam excepto Christo, & B. Virgine, qui soli non faciunt Ecclesiam, nulli sunt, quamuis sanctissimi in hac vita, qui non habeant aliqua venialia peccata, quæ tamen non tollunt iustitiam, nec faciunt hominem Deo inimicum, vt Pelagiani putabant. Id quod testantur in primis diuinæ literæ. Psalm. 31. *Tu remisisti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Quid
C est enim, *pro hac*, nisi pro remissione? & sanctus igitur est aliquis, & tamen habet, quod sibi postulet remitti, 3. Reg. 8. *Nec enim est homo, qui nō peccet.* Prouerb. 24. *Septies in die cadet iustus, et resurget.* Eccles. 7. *Non est hō; iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Matt. 6. iubētur omnes dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* Iacobi 3. *In multis offendimus omnes.* 1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.* Quæ certè testimonia clariora sunt, quàm vt explicatione vlla indigeant.

ITEM testatur Concilium MILEVITANVM, can. 7. & 8. vbi definitur, iustos dicere, non solùm humiliter, sed etiam veraciter, & non solùm pro alijs, sed etiam pro se: *Dimitte nobis debita nostra.*

IDEM testantur veteres Patres, S. CYPRIANVS ser-
D mone de eleemosyna: *Quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est.* S. GREGORIVS Nazianzenus orat. 2. in Iulianum: *Omni prorsus peccato vacare, supra humanæ naturæ modum Deus constituit.* B. AMBROSIVS serm. 16. in Psal. 118. *Non potest*, inquit, *hoc iustus negare, quia nemo sine peccato est.* B. CHRYSOSTOMVS in Psalm. 39. *Nec ex perfectis*, inquit, *vniuersa constat Ecclesia, sed habet etiam ocio, et socordiæ deditos, etc.* S. HIERONYMVS lib. 2. contra Pelagianos: *Iustos*, inquit, *esse concedo, sine omni autem peccato esse, non assentior.* Et lib. 3. ferè toto hoc idem probat, vbi tamen admittit, posse ad aliquod breuissimum tempus esse hominem sine omni peccato, non tamen diu.

B. AVGVSTINVS lib. de spiritu & litera, ca. vlt. docet posse hominē ex priuilegio Dei singulari viuere si-
E ne omni peccato: tñ re ipsa neminē esse, qui sic viuat, aut vixerit, excepto Christo. Idē dicit lib. de natura & gratia, cap. 36. vbi tamen excipit etiam B. Virginem, & epist. 89. & 95. & toto libro de perfect. iustitiæ: ac demum lib. 1. contra duas epistolas Pelagiani, cap. 14. *Nullus in Ecclesia*, inquit, *rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato est, vbi dixit, si quis sine crimine est; aut si dixisset, peccatum nullum habentes, vbi dixit, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminē dixerim.* B. GREGORIVS lib. 21. Moralium, cap. 9. & in hac vita quidem multi sine crimine; sine peccato esse nullus valet.

Argu-

Argvmenta in contrarium multa sunt, sed non omnia hic soluenda. Quæ enim adferuntur ad probandum, per quodlibet peccatum perdi iustitiam; vel posse hominem viuere sine omni peccato, non egebunt solutione, cùm paulò pòst ostenderimus, in Ecclesia esse optimos, & pessimos viros. Duo tantùm sunt propria huius loci. Vnvm ex Cant.4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Altervm ex Ephes.5. *Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi.* Quem locum de Ecclesia Catholica huius temporis intelligendum esse docet Concilium Toletanum VI. cap.1. explicans enim confessionem fidei, loco illius, sanctam Ecclesiam, ait, Ecclesiam sine macula, aut ruga.

Respondeo ad Primvm, siue intelligatur illud de Ecclesia ratione vnius partis tantùm, id est, ratione animarum iustarum, siue de anima perfecta, quod magis probo, animam iustam dici totam pulchram, vel per hyperbolem, quæ familiaris est amantibus: vel quia anima iusta, & perfecta mortalibus caret peccatis, quæ propriè maculam relinquunt, & vitat venialia, quantum licet per humanam fragilitatem: & si quæ committit, mox delere studet. Id enim etsi nō est esse immaculatum simpliciter, est tamen esse immaculatum pro statu huius vitæ, vt Augustinus explicat libro de perfectione iustitiæ. Quomodo etiam nemo est perfectus in hac vita absolutè, & tamen multi in Scripturis dicuntur perfecti, quia erant tales pro statu huius vitæ Genes.6. *Noe vir iustus fuit, atque perfectus* Philip.3. *Quicunq; perfecti sumus, hoc sentiamus.* Immò etiam dicuntur immaculati, qui sine dubio venialib. non carent. Psal.17. *Et ero immaculatus cū eo.* Psalm.118. *Beati immaculati in via.* Ephes.1. *Elegit nos in ipso, vt essemus sancti & immaculati in ueritate.*

Ad Secvndvm dico, Primo intelligi posse de Ecclesia, non vt nunc est, sed vt erit post resurrectionem: vt exponunt S. Hieronymus in cap.31. Hieremiæ circa finem. S. Augustinus lib. de perfect. iustit. & alibi. & B. Bernardus serm.3. de festo omnium Sanctorum. Neque obstat Concilium Toletanum; nam etsi illa verba intellexit Concilium de Ecclesia huius temporis, tamen non definiuit, sic necessariò esse intelligenda. Dico tamen Secvndo, probabilius esse quod loquatur Apostolus de Ecclesia huius temporis, sed tribuat per Synecdochen toti Ecclesiæ, quod vni parti conuenit. Qui enim sunt nunc in Ecclesia iusti, sunt gloriosi per gratiæ pulchritudinem, quæ est gloria inchoata: sunt sine macula, vt paulò antè expositum est, & sunt sine ruga, quia per Baptismum renouati sunt, depositoque vetere homine induerunt nouum; rugæ enim signa sunt vetustatis. Ita hunc locum intelligunt, præter Conciliū Toletanum iam citatum, Chrysostomus, Hieronymus, & Theophylactus in commentario.

CAPVT IX.

De magnis peccatoribus.

Iam verò in vna vera & Catholica Christi Ecclesia non solùm imperfectos, sed etiam graues peccatores esse, & non solū occultos, sed etiam manifestos, contra errorem Nouatianorum, Donatistarum & Cōfessionistarum, probatur Primo ex parabolis Euangeliorum de area, de reti, de conuiuio nuptiali, de decem virginibus, & de ouili, supra citatis, quibus Catholici ita confutarunt olim Donatistas, vt planè non inuenerint vllo modo quā exirēt, vt Augustinus refert in breuiculo collationis, explicans collationem tertiæ diei.

Præterea sunt alia loca apertissima, Matthæi 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum, &c. si eos nō audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus et Publicanus.* Hic negari nō potest, quin sermo sit de vera Ecclesia; nam Christus loquitur de Ecclesia sua. & in hac Ecclesia constat inueniri pec-

A catores, & tales peccatores, qui sæpe non emendantur per correptionem fraternam, nec etiam adhibitis duobus testibus: & tamen in Ecclesia manēt, donec ab ipsa Ecclesia per sententiam Prælati eijciantur. Item Matth. 23. Dominus præcipit de præpositis malis, vt faciamus quod dicunt, non quod faciunt. & ca.24. describit præpositum malum, qui percutit conseruos, comedit, & bibit cum ebriosis, &c. & dicit: *Veniet Dominus eius in die, qua non sperat, & diuidet, eū partemq; eius cū hypocritis ponet.* Vbi de præpositis Ecclesiæ agi docent Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, & alij in hunc locum. Item in epist.1. ad Cor. cap.1. Paulus dicit scribere se Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi. & mox ibidem subdit: *Significatum est mihi, quòd contentiones sunt inter vos, &c.* Et cap.5. *Auditur inter vos fornicatio, & talis
B fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat.* Quid hic dicent? non esse hanc verā Ecclesiam? at Apostolus dicit esse Ecclesiam Dei. non fuisse istum peccatorem grauissimum, & manifestum? at Apostolus hoc dicit. non fuisse in illa Ecclesia? at Apostolus iubet, vt expellant eum per excommunicationem *Tollatur, inquit, de medio vestri, &c.*

Præterea Apocal.2. & 3. scribit Ioannes septem Ecclesijs Asiæ, & ferè singulas reprehendit de reb. non leuibus. Et notat Augustinus lib.2. contra Parmenianum, cap.10. non solùm Ecclesias, sed etiam præpositū reprehendit significatum per Angelum Sardensis Ecclesiæ: *Nomē, inquit, habes, quod viuas, sed mortuus es, esto vigilans, &c.* Adde, quod tempore Testamenti veteris, nunquam defuerunt grauissima peccata in po-
C pulo Dei, & tamen nusquam legimus, quod Moses, aut Samuel, aut alij Prophetæ, qui diuersis temporibus fuerunt, aut Maria, Anna, Elizabeth, Simeon, Zacharias, Ioannes Baptista, & alij iusti, quos Dominus inuenit in populo Iudæorum, separauerint se à reliquis pessimis hominibus, quantum ad templum, altare, sacrificia, & alia, quæ religionis sunt, ergo in eadem congregatione manebant boni & mali. quod argumentum valde vrget, & meritò S. August. in breuiculo, collatione tertia.

Probatur Secvndo ex testimonio Ecclesiæ Catholicæ, quæ erat tēpore B. Augustini. Beatus Avgvstinvs enim in breuiculo collationum refert collationem celeberrimam Carthagine habitam inter CCC.VI. Episcopos Catholicos, quorum vnus ipse erat, & CC. XCVI. Episcopos Donatistas. Tot enim fuisse indicat
D Augustinus in collatione primæ diei. Deinde in collatione tertiæ diei refert, Donatistas coactos fateri, esse in Ecclesia bonos & malos, prolata à Catholicis illa parabola de reti, pisces bonos & malos congregante: sed dixisse adhuc Donatistas, tantùm occultos malos esse in Ecclesia; sicut in reti, dum est in mari, non discernuntur à piscatoribus pisces boni à malis, sed in littore discernuntur, & mox separantur. Ad hoc autem dicit respondisse Catholicos, propterea Ecclesiam comparatam etiam esse areæ, in qua discernuntur paleæ à frumento, immò magis apparēt paleæ, quàm frumenta: & etiam Arcæ Noe, in qua etiā post egressum corui, quo significantur hæretici, adhuc remanserunt palam animalia munda & immunda.

Addit etiam Augustinus, quod cùm calumniaren-
E tur Donatistæ, Catholicos duas Ecclesias facere, vnā in terris, quæ haberet bonos & malos, alteram in cęlis, quæ non haberet, nisi bonos; responderunt Catholici, se non duas Ecclesias facere, sed distinguere duo tempora Ecclesiæ, *Eandem, inquit, ipsam enim, & sanctam Ecclesiam dixerūt nūc esse aliter, tūc aliter futuram, nūc habere malos mixtos, tūc non habituram. sicut non ideo duo Christi sunt, quia aliquando mortalis, aliquando immortalis fuerit Christus.* Quæ sunt notanda contra nostros Confessionistas & Caluinistas, qui duas Ecclesias fingunt.

Probatur Tertio testimonijs Patrum. Cyprianvs lib.3. epist.3. ad Maximum: *Impediri, inquit, non debet*

debet aut fides, aut caritas nostra, vt quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. Gregorius NAZIANZENVS in orat. 1. Apologetica, ante mediũ, cõparat Ecclesiam ingenti beluæ ex varijs beluis compositę, id est, magnis, paruis, fetis, mitibus, &c. vt ostendat maximum esse laborem Episcopi, qui regere debet tot hominum genera, perfectos, & imperfectos, bonos & malos. CHRYSOSTOMVS multa similia dicit de peccatis eorum, qui ab Episcopis reguntur, lib. 3. de sacerdotio. Idem in Psal. 39. in illud; Multiplicatæ sunt sup capillos capitis mei, &c. *Nec ex perfectis quidem vniuersa constat Ecclesia sed habet eos etiam, qui otio, & socordiæ se dedunt, mollemq; et dissolutã vitã amplectuntur, & libenter seruiũt voluptatibus, et quoniã est vnũ corpus, tanquã ex vna persona hac, et illa pronunciat.*

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos vltra medium: *Arca Noe,* inquit, *Ecclesiæ typus fuit; ut in illa omnium animalium genera, ita & in hac vniuersarum, & gentium et morum homines sunt: ut ibi pardus, hœdi, lupus, & agni, ita & hic iusti, & peccatores, id est, vasa aurea, et argentea cum ligneis, & fictilibus commorantur.* AVGVSTINVS in tractat. 6. in Ioannem: *Nos,* inquit, *fatemur, in Ecclesia Catholica, & bonos, & malos esse, sed tanquam grana, & paleas.* Idem habet lib. 2. retractat. cap. 18. Libro post collationem, cap. 7. & 20. Libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 49. & alibi. FVLGENTIVS. lib. de fide ad Petrum, cap. 43. *Firmissimè tene, et nullatenus dubites, areã Dei esse Catholicam Ecclesiam, & intra eam usque in finem seculi frumento mixtas paleas contineri, id est, bonis malos Sacramentorum communione misceri.* GREGORIVS homil. 11. & 38. in Euangelia, docet, & probat multis argumentis, malos esse in Ecclesia.

Probatur VLTIMO ratione. Nam si soli boni essẽt in Ecclesia, frustrà esset Sacramentum pœnitentiæ, qđ solis ijs administratur, qui sunt de Ecclesia. Præterea nemo certò sciret, qui sint de Ecclesia. incertum est enim qui sint reuera boni, & qui non. item mox atque prelati in aliquod peccatum incidissent, non essent amplius de Ecclesia, nec prælati, & proinde non oporteret eis amplius obedire: & similiter subditi mox atque peccarent, non essent amplius de grege; & proinde liceret pastoribus curam eorum non agere, ex quo summa confusio, & perturbatio oriretur.

At objiciunt PRIMO Scripturam Isai. 52. *Non adjiciet vltra, vt pertranseat per te incircumcisus, & immundus.* Et ibidem *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio eius.* Quem locum exponens Apostolus 2. Cor. 6. addit: *Et recipiam vos, dicit Dñs.* Itaque Deus in Ecclesiam non recipit, nisi eos, qui separant se ab immundis, & peccatoribus. Et rationem reddit ibidem Paulus dicens: *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate: quæ conuentio Christi ad Belial.* 1. Cor. 10. *Vnus panis, & unum corpus multi sumus.* At panis non efficitur nisi ex frumento, non ex paleis, & frumento. Rom. 8. *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et 1. Cor. 12. *In uno spiritu omnes nos in unũ corpus baptizati sumus.* Ergo qui non habet spiritum, vt sunt omnes peccatores, nõ est membrum Christi. si dicas, nõ est membrum viuum, tamen est membrũ. Contrà, quia membrum mortuum non est membrũ, nisi æquiuocè. ergo non est membrum verum, igitur non est membrum simpliciter.

RESPONDET ad primũ B. August. lib. cõtra Donatistas post collationẽ, c. 8. & 20. & in breuiculo collationis tertiæ diei, intelligi de Ecclesia triumphante, quod dicitur: *Non adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus. & immundus.* Et quod additur: *Recedite, exite, &c.* intelligi de separatione, quæ debet fieri animo, & moribus, non autẽ corporali discessione ab eodem templo, & Sacramentis, &c.

At melius CYRILLVS in hunc locum Isaiæ, à quo non videtur Hieronymus multum discrepare, docet secundum historicum sensum, agi de temporali persequutione Iudæorum, vt sensus sit, cùm a captiuitate redieris, non adjiciet vltra, id est, in longum tempus, aliquis infidelis persequutor per terras tuas eas vastando, pertransire: secundum mysticum autem sensum agi de Ecclesia, & prædicere Isaiam, fore, vt portæ inferi non preualeant aduersus eam. Incircumcisi enim, & immundi hostes Ecclesiæ præcipuè sunt dæmones. Pari ratione quod sequitur: *Recedite, recedite, &c.* secũdum historicum sensum intelligitur de Iudæis, quos hortatur Isaias, vt exeãt de Babylone cùm finitum fuerit tempus captiuitatis: secundum mysticum sensum intelligitur de Christianis, qui debent post Baptismũ separari ab infideliũ cœtibus, templis, sacrificijs, coniugijs, & cæteris rebus, quæ quoquo modo ad religionem pertinent. Et hoc modo intellexit hunc locum B. Paulus, & citauit 2. Corint. 6. non enim de cõmercio cum quibusuis peccatoribus, sed solum cum infidelib. agit. *Nolite iugum,* inquit, *ducere cũ infidelib. quæ pars fideli cum infideli? quis autẽ cõsensus tẽplo Dei cum idolis?*

Ad illud de vno pane, qui ex solo tritico fit, respondeo, similitudines non in omnibus conuenire. in hoc autem consistit similitudo panis, & Ecclesiæ, vt Cyprianus explicat epist. 6. lib. 1. ad Magnum, & Irenęus lib. 3. cap. 19. quòd sicut ex multis granis per aquam fit vnus panis, ita ex multis hominibus per aquam Baptismi, vel per Spiritum sanctum, qui etiam dicitur aqua, Ezechiel. 36. & alibi, fit vnus populus Dei. Nemo enim est in Ecclesia, qui non sit baptizatus, & non participet aliquod donum vel internum, vel externum Spiritus sancti. Quanquam non est etiam verum, panem semper constare ex solo tritico. Interdum enim vel ex negligentia, vel ex malitia eorum, qui panem faciunt, admiscentur etiam grana lolij; sicut in vino sępe ex malitia vendentium admiscetur aqua. Denique idem ostenditur ex ipsis verbis Pauli, nam dicit: *Vnus panis, & unum corpus sumus, qui de uno pane participamus.* At de vno participant boni & mali, alioqui nõ arguerentur à Paulo 1. Cor. 11. qui indignè cõmunicãt.

Ad VLTIMVM dico, malos non esse membra viua corporis Christi, & hoc significari illis Scripturis. Ad id quod addebatur, igitur sunt æquiuocè membra, &c. à multis solet concedi, malos non esse membra vera, nec simpliciter, corporis Ecclesiæ, sed tantùm secundum quid, & æquiuocè. Ita Ioannes de Turrecremata lib. 1. cap. 47. vbi id probat ex Alexandro de Ales, Hugone, & Beato Thoma. idem etiam docent Petrus à Soto, Melchior Canus, & alij, qui tamen etsi dicant malos non esse membra vera, dicunt nihilominus verè esse in Ecclesia, siue in corpore Ecclesiæ, & esse simpliciter fideles, seu Christianos. Neque enim sola mẽbra sunt in corpore, sed etiam humores, dentes, pili, & alia quę nõ sunt mẽbra. Neq; fideles aut Christiani dicũtur tales a caritate, sed à fide siue à fidei professione. AT si ita est, sequitur, Pontificẽ malum non esse caput Ecclesiæ: & alios Episcopos, si mali sint, non esse capita suarum Ecclesiarum. Caput enim non est humor, aut pilus, sed membrum, & quidem præcipuum: at hoc est contra Concilium Cõstantiense, in quo sess. 15. dãnatur error XXII. Ioãnis Huss, quo asserebat pastorem malũ esse æquiuocè pastorẽ. & error XXX. quo asserebat prælatum malum non esse verè prelatũ.

RESPONDEO igitur, membra posse considerari duobus modis: Vno modo, vt sunt res quædam secundum se, siue secundum essentiam, ac substantiam suam: alio modo, vt sunt instrumenta operatiua. Nam exempli gratia oculus hominis, & oculus bouis, vt sunt substãtiæ quædam differunt specie, ratione diuersę animę: at vt instrumẽta operatiua, sunt eiusdem speciei, quia idem habent obiectum.

Dico igitur, Episcopum malum, Presbyterum malum, Doctorem malum, esse membra mortua, & proinde non vera, corporis Christi, quantum attinet ad

rationem

rationem membri, vt est pars quædam viui corporis: tamen esse verissima membra in ratione instrumenti, id est, Papam & Episcopos esse vera capita, Doctores veros oculos, seu veram linguam huius corporis, &c. & ratio est, quia membra constituuntur viua per caritatem, qua impij carent: at instrumenta operantia constituuntur per potestatem siue ordinis, siue iurisdictionis, quæ etiam sine gratia esse potest. Nam etsi in corpore naturali non possit membrum mortuum esse verum instrumentum operationis, tamen in corpore mystico potest. In corpore enim naturali opera pendent ex bonitate instrumenti, quia anima non potest bene operari, nisi per bona instrumenta, nec opera vitæ exercere, nisi per instrumenta viua: at in corpore mystico opera non pendent ex bonitate, aut vita instrumenti. Anima enim huius corporis, id est, Spiritus sanctus æquè bene operatur per instrumenta bona & mala, viua & mortua, &c.

Obiectio SECVNDA. Ecclesia in Symbolo dicitur sancta, igitur non constat, nisi ex sanctis. Nec sufficit, dicent, responsio eorum, qui dicunt Ecclesiam dici sanctam, quia vna pars est sancta. Nam tunc etiam dici posset Ecclesia scelerata, quia vna pars, immò maior pars est scelerata.

RESPONDEO, Ecclesiam dici, & verè esse sanctam, quia omnia, quæ ad ipsam constituendam pertinent, sunt sancta. Tria requiruntur ad Ecclesiam constituendam. PRIMO, Baptisma, quod sanctum esse nemo negare potest. SECVNDO, professio Christiana, id est, fidei, & morum, siue dogmatum, & præceptorum Christianorum, quam professionem sanctam esse, & solam ipsam esse sanctam, certissimum est. Nec enim Iudæorum, Turcarum, Ethnicorum, Hæreticorum professio sancta est, sed solùm professio Christianorum. TERTIO, vnio membrorum inter se, & cum capite, saltem externa, & quoad ea, quæ ad religionem pertinent; quæ vnio etiam sine dubio est sancta. DICITVR etiam sancta propter sanctos, quos habet, & non propterea dici debet etiam scelerata; nam denominatio fit à meliori, & præterea, quia habere sanctos est propriũ Ecclesiæ, quia ipsa sola habet verè sanctos: at habere malos non est proprium Ecclesiæ, id enim etiam alijs cœtib. conuenit. Denique sancta dici potest, quia tota est consecrata Deo; & quia caput eius Christus, est sanctus sanctorum.

Obiectio TERTIA. Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem, vt Cyprianus docet libro de vnitate Ecclesiæ, & similiter, non habet Ecclesiam matrem, qui Deum non habet patrem. Sed nulli improbi Deum non habẽt patrem: *Nam qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei*, Rom. 8. Et Ioan. 8. dicitur improbis. *Vos ex patre Diabolo estis*. Et 1. Ioan. 3. *In hoc sunt manifesti filij Dei, & filij Diaboli, omnis qui non est iustus, non est ex Deo*. Ergo soli boni habent Ecclesiã matrem, ergo, soli boni sunt in Ecclesia.

RESPONDEO cum Augustino libro contra Adimãtum, cap. 5. nomen filij tribus modis accipi in Scripturis. VNO modo dicuntur filij ratione productionis, siue illa sit propriè generatio, siue creatio, siue regeneratio; sic Dominus Christus propriè dicitur Filius Dei, quia à Deo Patre generatus. dicuntur etiam omnes homines filij ratione creationis. Deuter. 32. *Nunquid non ipse est pater tuus, qui fecit, & creauit te?* Nec non ratione nouæ regenerationis dicũtur filij oẽs iusti, & soli iusti, vt in locis notatis, Rom. 8. & 1. Io. 3. SECVNDO dicuntur filij aliqui ratione imitationis, quomodo Galat. 4. & Rom. 4. vocat Apostolus filios Abrahæ, eos qui fidem Abrahæ imitantur, & Matth. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, vt sitis filij patris vestri, &c.* Et hoc modo soli boni sunt filij Dei, mali omnes sunt filij Diaboli, vt dicitur, Ioan. 8. & 1. Ioan. 3. locis notatis. TERTIO modo dicuntur filij ratione doctrinæ, quomodo 1. Corint. 4. Apostolus vocat Corinthios filios, quia eos docuerat Euangelium, & Galat. 4. *Filioli mei*, inquit, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*. Et hoc modo omnes qui sunt in Ecclesia, sunt filij Dei, & Ecclesiæ, quia tenent veram doctrinam Dei, & Ecclesiæ, tamen possunt esse boni & mali. Vnde Isa. 1. *Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me*. Et Cant. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*. Vbi filiæ dicuntur animæ Christianæ, sed malæ.

His notatis, ad argumentum respondetur, si de filijs doctrinæ agatur, falsam esse assumptionem; non enim est verum solos iustos esse filios Dei, si solius doctrinæ ratio habeatur; si verò agatur de filijs Dei per regenerationem, aut imitationem, malam esse postremam illam consecutionem, ergo soli boni sunt in Ecclesia. in Ecclesia enim non sunt soli filij, sed etiam serui, quanquam isti non manent in domo in æternum, filij manent in æternum Ioannis 8. & hoc est ad mentem B. Cypriani. Is enim non voluit dicere, non esse in Ecclesia nisi filios, sed non esse vllos filios extra Ecclesiam, sicut non sunt vlli boni extra, licet sint aliqui mali intus. volebat enim terrere hæreticos & schismaticos, ac monere eos, ne putarent, se posse esse bonos, aut filios extra Ecclesiam.

Argumentum QVARTVM ex Cypriano lib. 1. epist. 6. ad Magnũ: *In Ecclesia Dei*, inquit, *nõ nisi concordes atque unanimes habitant, loquẽte in psalmis Spiritu sancto, & dicente, Deus, qui inhabitare facit unanimes in domo*. Ergo peccatores, qui cum alijs rixas, & contentiones mouent, non sunt in Ecclesia.

RESPONDEO, loqui Cyprianum non de quacunque concordia, sed de illa, quæ opponitur schismati propriè dicto. agit enim ibi de Nouatianis schismaticis. alioqui dissensiones aliàs in Ecclesia esse posse, & re ipsa sæpe inueniri, testatur idẽ Cyprianus in sermone de lapsis, vbi inter alia peccata, quæ erant in hominibus in Ecclesia, ponit etiam, odijs pertinacib. inuicem dissidere.

Argumentũ QVINTVM ex Chrysostomo & Theophylacto in 2. Tim. 2. vbi dicunt, illud: *In magna domo sunt vasa aurea, &c* non posse intelligi de Ecclesia, sed de mundo, quia in Ecclesia, non sunt vasa, nisi aurea & argentea.

RESPONDEO, non negant, malos esse posse in Ecclesia, sed dicunt non esse necessarium, vt sint in Ecclesia. quia enim Apostolus dicit in magna domo sunt vasa aurea & argentea, fictilia & lignea, & notum est, in magna domo hæc omnia esse necessaria, ne quis putaret Ecclesiam non posse consistere sine malis, dicunt hi Patres; nomine domus non intelligi Ecclesiam, sed mundum, nam Ecclesia non indiget malis; immò quando erit in optimo statu suo, id est, in cælo, nullos habebit malos; at mundus ornatur ex malis, non quidem per se, sed per accidens, si enim non essent mali, in mundo non exerceretur iustorum patientia, nec Dei iustitia.

Argumentum SEXTVM ex Hieronymo, qui in comment. ad Ephes. 5. in illud; Ecclesia subiecta est Christo, *Ecclesia*, inquit, *Christi gloriosa est, non habens maculam, neq; rugam, neq; aliquid huiusmodi, qui ergo peccator est, aut aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici*.

RESPONDEO, significat Hieronymus non posse malos de ea parte Ecclesiæ appellari, quæ solos perfectos continet; nã Hieronymus in c. 1. ad Galat. exponens illud: *Paulus Apostolus, &c. Ecclesijs Galatiæ*. volens explicare, quomodo cohæreant inter se verba Apostoli, qui nunc totas Ecclesias videtur laudare, nunc totas vituperare, ac reprehendere, dicit Ecclesiam dupliciter accipi, id est, non duas esse Ecclesias, sed de vna diuersimodè Scripturas loqui; interdum enim tribuit Scriptura toti Ecclesiæ, id quod est proprium perfectorum, vt carere macula, & ruga, interdum id quod est proprium imperfectorum, vt peccare, &

re,& correptione indigere. Cùm ergo laudatur Ecclesia, respiciendum est ad eam partem, quæ perfectos continet; cùm reprehenditur, ad eam quę continet imperfectos.

Argumentū SEPTIMVM, Pacianus epist. 3. ad Sympronianum dicit, in Ecclesia non esse maculam, aut rugam, quia peccatores, donec non pęniter eos vitæ prioris, non sunt in Ecclesia, cùm autem pœnitet, iam sani sunt, &c. RESPONDEO, non loquitur de omnibus peccatoribus, sed solùm peccatoribus, qui in hæresim labuntur, nam antea dixerat, Ecclesiam carere macula, & rugis, quia caret hæreticis.

Argumentum OCTAVVM ex Augustino, qui lib. 2. contra Cresconium, cap. 21. *Ac per hoc*, inquit, *etiam nesciente Ecclesia, propter malam, pollutamq́; conscientiā damnati à Christo iam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest Christus habere membra damnata*. Similia habet lib. 2. contra Petilianum, cap. vlt. lib. 4. de Baptismo, cap. 3. lib. 6. c. 3. lib. 7. cap. 49. 50. & 51. li. de vnitate Ecclesiæ, c. vlt. lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 32. & alibi.

RESPONDEO, propter hæc loca non solùm Brentius & Caluinus, sed etiam aliqui Catholici fingunt duas Ecclesias, sed verè fingunt; nam nec Scripturæ, nec Augustinus vsquam meminerunt duarum Ecclesiarum, sed vnius tantùm. Certè in breuiculo collationum, collatione tertia, cùm Donatistæ calumniarentur, Catholicos duas Ecclesias facere, vnam, quę solos bonos, aliam, quæ bonos cum malis contineret: responderunt Catholici, se nunquam duas Ecclesias somniasse, sed tantùm distinguere partes, vel tempora Ecclesiæ, partes, quidem, quia aliter boni, aliter mali ad Ecclesiam pertinent; boni enim sunt pars interior, & quasi anima Ecclesiæ, mali sunt pars exterior, & quasi corpus, & dabant exemplum de homine interiore, & exteriore, qui non sunt duo homines, sed duæ partes eiusdem hominis.

Tempora autem distinguentes dicebant, Ecclesiam aliter esse nunc, aliter futuram post resurrectionem, nunc enim habet bonos & malos, tunc non habebit, nisi bonos; & ponebant exemplum de Christo, qui cùm semper sit idem, tamē ante resurrectionem suam fuit mortalis & passibilis, postea immortalis & impassibilis. quam doctrinam idem Augustinus alibi sæpe cō firmat, & varijs similitudinibus explicat. Nam lib. 7. contra Donatistas, cap. 51. dicit bonos sic esse in domo Dei, quæ est Ecclesia, vt ipsi sint domus Dei constructa ex viuis lapidibus, malos sic esse in eadem domo, vt ipsi tamen non sint domus. & libro de vnitate Ecclesiæ, capite vltimo, dicit malos esse præcisos ab Ecclesia animo, non tamen corpore, quod est dicere, pertinere ad hominem exteriorem Ecclesię, non tamen ad interiorem. Et lib. 3. doctrine Chistianę, cap. 32. explicans illud Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula cedar, sicut pelles Salomonis*; notat non esse dictum, nigra fui, seu formosa sum, sed nigra sum & formosa, quia ipsa vna, & eadem Ecclesia nunc est nigra sicut tabernacula cedar, propter peccatores, quos in se habet, et simul est formosa sicut pelles Salomonis, id est, sicut tentoria regis, propter bonos, quos in se habet.

Idem Augustinus tract. 3. in Ioan. epistolam, docet malos esse quidem in Ecclesiæ corpore, non vt membra, sed vt humores corruptos, qui manent in pectore qui reuera sunt in corpore, & tamen sunt etiam verè separati à membris corporis. Ex his respondetur, quando Augustinus dicit malos non esse in Ecclesia, debere intelligi non esse eo modo quo sunt boni, id est, non esse vt membra corporis viua.

Sed OBIICIES, quia B. Augustinus lib. 3. de Baptismo, cap. 18. & lib. 1. cap. 21. & 22. & lib. 6. cap. 3. & lib. 7. cap. 51. docet, solos sanctos esse illam Ecclesiam, quę est fundata super petram, & cui datę sunt claues regni cœlorum, & de qua dicitur, si Ecclesiam non au-

A dierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.

RESPONDEO, Augustinum nihil aliud significare voluisse, quàm omnia priuilegia, quæ sunt à Deo concessa Ecclesię vniuersæ, propter solos sanctos concessa esse, id est, in vtilitatem, & commodum eorum, qui salutem ęternam consequuntur. nam alioqui idem Augustinus frequentissimè repetit, malos etiam Christianos vtiliter Sacramenta administrare, ac proinde regenerare homines, soluere, ligare, &c. Itaque in tract. 5. in Ioannem confert malos ministros canali lapideo, per quem transit aqua ad areolas, & cùm nihil ipse vtilitatis acquirat, tamen caussa est, ut herbæ, & flores in areolis nascantur, & crescant. quod idem fusius docet lib. 2. contra Parmenianum, cap. 10. & 11.

OBIECTIO NONA est Magdeburgensium Cent. 1. B lib. 1. cap. 4. col. 171. vbi ex Scripturis probant duas esse Ecclesias, vnam bonorum, aliam malorum. Si enim distinguitur Matth. 5. iustitia discipulorum à iustitia Pharisæorum; Matth. 6. distinguuntur pij ab hypocritis; Matth. 7. distinguitur cœtus euntium per viam angustam, à cœtu euntium per viam latam, & ibidem distinguitur domus fundata super petram, à domo fundata super arenam. constat autem Ecclesiam malorum non esse vnam sanctam Christi Ecclesiam, igitur vera Christi Ecclesia solos bonos amplectitur.

RESPONDEO, in nullo horum locorum distingui duas Ecclesias, sed solùm diuersas qualitates eorum, qui in vna, atque eadem Ecclesia sunt, quemadmodū enim Matthęi 13. distinguuntur boni pisces à malis; & tamen in eodem reti, quod Ecclesiam significat, tam C isti, quàm illi erant; ita quoque in eadem Ecclesiæ, quæ constat professione eiusdem fidei, & communicatione eorundem Sacramentorum, quidā sunt, qui ambulant per viam latam vitiorum, quidam per viā angustā virtutū, quidam sunt verè pij, quidam hypocritæ, quidam iustitiam Pharisaicam, quidā Apostolicā sequuntur. DENIQVE, quidam sunt veluti domus fundata super petram, quidam autē veluti domus fundata super arenam. Nec enim hoc loco duæ domus duas Ecclesias significant, nisi velimus tot Ecclesias facere, quot sunt homines, sic enim Dominus ait: *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram, &c.*

OBIECTIO DECIMA. Si Christi corpus Ecclesia est, non possunt esse partes, ac membra huius corpo- D ris, in quibus Christus nihil operatur; nihil autem operatur in impijs, & hypocritis, non igitur qui eiusmodi sunt, ad Christi Ecclesiam pertinere possunt. Item oportet omnino distinguere Christi regnum à regno Diaboli, sed omnes impij ad regnum Diaboli pertinent, soli igitur pij pertinent ad regnum Christi, quod est Ecclesia.

RESPONDEO, non esse necesse, vt Christus in omnibus suis membris aliquid operetur. sunt enim quædam membra mortua, & arida, quæ solùm adhærent reliquis externa coniunctione. & si autem Christi regnum distinctum sit à regno Diaboli, possunt tamen ijdem homines ad vtrumque regnum pertinere; qui enim malis moribus prediti, in fide Catholica, & coniunctione cum ceteris fidelibus perseuerant, ad regnū E Christi pertinent, quantùm ad fidei professionem; ad regnum autem Diaboli, quantùm ad morum peruersitatem. Quare S. AVGVSTINVS in Psal. 47. homines impios, qui sunt in Ecclesia, dicit esse filios, & alienos; filios propter formam pietatis, alienos propter amissionem virtutum.

CAPVT X.

De infidelibus occultis.

RESTANT postremò infideles occulti, id est, ij, q nec fidē internā, nec vllā Christianā virtutē habēt, & tamē exterius propter temporale aliquod cōmodū fidem Catholicam profitentur, & communione Sacramento-

mentorum veris fidelibus permiscentur; quos quidem nullo modo ad veram Ecclesiam pertinere non solùm Confessionistæ & Caluinistæ docent, sed etiam aliqui ex Catholicis, quorum vnus est Ioãnes de Turrecremata, lib. 4. de Ecclesia, par. 2. cap. 20. Quanquã hic auctor nihil fortasse aliud dicere voluit, nisi requiri fidem, vt quis vnitus dici possit interna vnione corpori Christi, quod est Ecclesia, quod quidem verissimũ est.

Nos tamen modum loquendi plurium sequimur, qui docent, eos, qui sola externa professione coniuncti sunt fidelibus ceteris, esse veras partes exteriores, atque adeo etiam membra, licet arida, & mortua, corporis Ecclesiæ. Vide Thomam VValdensem tom. 1. lib. 2. cap. 9. num. 10. & cap. 11. num. 5. Ioannem Driedonem lib. 4. de Ecclesiasticis Scripturis, & dogmatibus, cap. 2. par. 2. Petrum à Soto in Confessione Catholica, quam opposuit Confessioni VVirtembergensi, cap. de Ecclesia, & cap. de Concilijs, & in Apologia pro eadem Confessione par. 1. cap. 11. Hosium Cardinalem, lib. 3. contra Prologomena Brentij, & Melchiorem Canum lib. 4. de locis Theologicis, cap. vlt. ad argumentum XII.

AC PRIMVM hæc sententia demonstrari potest ex illis verbis Ioannis: *Et nunc Antichristi multi facti sunt, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent vtiq; nobiscum*, 1. Ioann. 2. Hoc enim loco Ioannes de hæreticis loquitur, quos Antichristos vocat, & dicit eos, antequam exirent, non fuisse ex nobis, id est, non fuisse Catholicos animo ac voluntate, sed hæreticos, atque Antichristos, & tamen C ex nobis exiuisse, quia etsi non erant ex nobis, animo, ac voluntate, erant tamen ex nobis externa professione; sed posteaquã se prodiderũt, & in apertum schisma proruperunt, iã desierũt omnib. modis esse ex nobis.

Et quanquam S. AVGVSTINVS aliquando illa verba: *Non erant ex nobis*; exponit de prædestinatione, tamen in commentario huius loci exponit de hæreticis occultis. Sic enim ait Tract. 3. in epistolam Ioannis: *Omnes heretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia exeunt sed non exirent si ex nobis essent: antequam exirent ergo, non erãt ex nobis si antequam exirent, non erant ex nobis; multi intus sunt, non exierunt, & tamen Antichristi sunt.* Et infrà: *Et qui intus sunt, certè sunt in corpore Domini nostri IESV Christi quando adhuc curatur corpus ipsius; & sanitas perfecta non erit nisi in resurrectione mortuorum. sic sunt in corpore Christi,* D *quomodo humores mali; quando euomuntur, tunc releuatur corpus; sic & mali quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur, & dicit, quando eos euomit, atq; proijcit corpus, ex me exierunt humores isti, sed nõ erant ex me. Quid est nõ erant ex me? non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant cum inessent.* Eodem modo exponit lib. 3. de Baptismo, cap. 19. & Tract. 61. in Ioannem, quorũ locorum verba infrà adferemus.

SECVNDO demonstratur hoc idem ex testimonijs eorum Patrum, qui communi consensu docent, eos, qui sunt extra Ecclesiam, nullam habere auctoritatẽ, aut iurisdictionem in Ecclesiam. Vidi Cyprianum lib. 1. epist. 6. & lib. 2. epistola 1. Optatum lib. 1. contra Parmenianum. Ambrosium lib. 1. de pœnitentia, cap. 2. Hieronymum in Dialogo contra Luciferianos. Augustinum in Enchiridio, cap. 65. & Celestinum Papã in epistola ad Clerum Constantinopolitanum, & in altera ad Ioannem Antiochenum, quæ habetur in 1. tomo Concilij Ephesini. cap. 18. & 19. & citantur etiã à Nicolao I. in epistola ad Michaelem.

Et sanè ipsa ratio manifestè hoc idẽ docet: quo pacto enim cogitari, aut fingi etiam potest, vt is habeat iurisdictionem, & proinde sit caput Ecclesiæ, qui non est membrum Ecclesiæ? quod enim vnquam fuit caput, quod nõ fuerit membrum? certum est aũt, quidquid vnus, aut alter senserit, occultum hæreticum, si Episcopus, aut etiam summus Pontifex esset, non amittere A iurisdictionẽ, nec dignitatem, aut nomen capitis in Ecclesia, donec aut ipse se ab Ecclesia publicè separet, aut cõuictus hæreseos inuitus separetur; nã propterea Celestinus, & Nicolaus locis citatis dicunt, Episcopũ hæreticum, ex quo hæreses prædicare cœpit, neminẽ potuisse soluere, vel ligare, quia nimirum antequã publicè prædicare inciperet, etiamsi corde iam concepisset errorem, adhuc poterat soluere, & ligare. Quod itẽ confirmatur ex can. Audiuimus, 24. quæst. 1. vbi sic legimus: *Sin autem ex corde suo nouam heresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit.* ADDE, quod si occulti hæretici nullam habere possent iurisdictionem, redderentur incerti omnes actus, qui ex iurisdictione dependent, quod non parũ Ecclesiam vniuersam perturbaret. Iam ergo si is, qui non est B in Ecclesia, non potest habere auctoritatem in Ecclesiam, & hæreticus occultus habere potest, & aliquando re ipsa habet auctoritatem in Ecclesiam, certè hæreticus occultus esse potest in Ecclesia.

TERTIO idem probatur ex Origene, Augustino, & Gregorio. ORIGENES homil. 21. in Iosue: *Etiam hic*, inquit, *in Hierusalem, id est, in Ecclesia sunt quidam Iebusæi, qui, & fide, & actibus peruersi sunt.* Nec dubium est, quin loquatur de occultis, nam statim adiungit: *Neque enim dicimus de ijs, qui manifestè, & euidenter criminosi sunt, vt non de Ecclesia expellantur.*

AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo, cap. 19. *Huius*, inquit, *fraternæ caritatis inimici, siue apertè foris sint, siue intus esse videantur, Pseudochristiani sunt, & Antichristi, inuentis enim occasionibus foras exeunt. Sed etiamsi* C *occasiones desint, cùm intus uidentur, ab illa inuisibili caritatis compage separati sunt.* Hæc Augustinus, qui cũ de occultis hæreticis dicit, eos videri esse in Ecclesia, non significat, eos non esse reuera, sed non esse eo modo, quo esse videntur. Videntur enim esse vniti interna & externa coniunctione, membris ceteris, & tamen non sunt vniti, nisi coniunctione externa. Nam si reuera nullo modo essent intus, sed tantùm esse viderentur, pari ratione, non verè exirent, quando apertè se produnt, sed exire viderentur. Augustinus autem dicit, inuentis occasionibus foras exeunt, & addit, eos esse separatos quidem, etiam antequam exeant, sed ab inuisibili caritatis compage, non ab externa Ecclesiæ communione. quemadmodum intelligi debet etiam, quod idem Augustinus dicit lib. 4. cap. 16. vbi dicit, hæ D reticos occultos separatos esse iudicãdos, licet ipsi nõ exeant. loquitur enim de separatione interna, non de externa. neque proprium est hoc, apud Augustinũ, hæreticis occultis, sed omnibus peccatoribus, quos Augustinus affirmat non esse in corpore Christi, vt patet ex locis citatis capite superiore. Pergit loco notato Augustinus: *Vnde*, inquit, *Ioannes dixit, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, non ait, quod exeundo alieni facti sunt, sed quod alieni erant, propter hoc eos exisse declarauit.* Dicit & Apostolus Paulus, de quibusdam, qui circa fidem aberrauerant, in vna magna domo eos fuisse, credo quod nondum exierant.

Item lib. 4. cap. 10. *Aut si Zizania*, inquit, *sola dicenda sunt, quæ vsque in finem in maligno errore perdurant, et foris multa frumenta sunt, & intus multa Zizania.* E Quorum verborum hic videtur esse sensus, vt intelligamus, extra Ecclesiam esse multos manifestos hæreticos, qui tandem cõuertentur ad veram fidem; & intus in ipsa Ecclesia esse multos occultos hæreticos, qui nunquam conuertentur. Idem habet lib. 1. de ciuit. Dei, ca. 35. *Meminerit sanè*, inquit, *in ipsis inimicis suos latere ciues futuros, sicut ex illorum numero etiam Dei ciuitas habet secum connexos communione Sacramentorũ.* Vbi illud est obseruandũ, de inimicis, qui sunt extra Ecclesiam, Augustinum dixisse, eos esse ciues futuros, quia modo non sunt ciues, sed erunt tempore suo. at de inimicis, qui latent intra Ecclesiam, non dixisse inimicos futuros, sed præsentes, iã .n. sunt in ipsa Ecclesia.

cùm

cùm tamen pertineant ad numerum inimicorum.

Rursum Tract.61. in Ioan. tractās illud Ioan.13. vbi legimus Christum exeunte Iuda turbatū fuisse: *Hoc nobis,* inquit, *Dominus significare sua turbatione dignatus est, quod scilicet falsos fratres, & Dominici agri illa zizania, ita necesse est vsque ad messis tempus inter frumēta tolerari, vt quādo ex eis aliqua separari ēt ante messē vrgens caussa cōpellit, fieri hoc sine Ecclesiæ perturbatione non possit. Hanc perturbationem sanctorum suorū, per schismaticos, & hæreticos futurā, quodāmodo prenunciās Dominus præfigurauit in seipso, cum exituro inde homine malo, & commixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicturo, turbatus est, non carne, sed spiritu.* Et infrà declarat, quō Iudas vnus esset ex discipulis Domini, & tñ iam typum gereret hæreticorum: *Vnus,* inquit, *numero non merito; vnus specie, nō* B *virtute; commixtione corporali, non vinculo spirituali; carnis adiunctione, non cordis socius vnitate.* Et infrà: *Vtrumque verum est, & ex nobis, & non ex nobis, secundùm aliud ex nobis, secundùm aliud non ex nobis, secundùm communionem Sacramentorum ex nobis, secundùm suorum proprietatem criminum non ex nobis.* Item lib. de gestis cum Emerito, c.1. *Quidam,* inquit, *adhuc corde positi in parte Donati præsentiam nobis exhibent corporalem, carne intus, spiritu foris.*

Deniq; in libro de catechizandis rudib. c. 17. distinguit tria genera Christianorū, hęreticos occultos; malos Catholicos, bonos Catholicos: *Sunt,* inquit, *qui propterea volunt esse Christiani, vt aut promereantur homines, à quib. tēporalia cōmoda exspectāt, aut quia offendere nolūt, quos timent; sed isti reprobi sunt, etsi ad tēpus* C *eos portat Ecclesia, sicut area vsq; ad tēpus ventilationis paleā sustinet. Si non se correxerint, & propter futurā sēpiternā requiē Christiani esse cœperint, in fine separabuntur. nec sibi blandiantur, quod in area esse possunt cū frumento Dei. quia in horreo cum illo non erunt, sed igni debito destinabūtur. sunt ēt alij meliori quidē spe, sed tamē non minore periculo, qui iā Deum timent, & non irridēt Christianum nomen, nec simulato corde intrant Ecclesiā Dei, sed in ista vita exspectant felicitatem.* Vbi manifestè vides, ex collatione horum duorum generū hominum, primum illud esse eorum, qui Deū non timēt, sed irrident Christianū nomen, & ficto corde intrant Ecclesiam, & tamen in ea sunt, & manent, ac numerū faciunt, donec aperta discessione non separantur.

Gregorivs lib.13. moral.c.4. explicans illa verba D Iob.16. Rugę meę testimoniū dicunt contra me: *Quid,* inquit, *per rugas nisi duplicitas designatur? Rugæ itaq. sunt sanctæ Ecclesię omnes, qui in ea dupliciter viuunt, q fidē vocibus clamant, operib. denegāt. Hi nimirum pacis tēpore, quia huius mundi potestatib. eandē fidē honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiūtur: sed cùm sanctam Ecclesiā subitę aduersitatis procella turbauerit, ilico ostēdunt quod in perfida mente moliuntur.* Et infrà: *Sed quia nunc intra sinum fidei multos ēt reprobos tenet, cùm tēpus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur, quos prędicationis verbis alere antè videbat. Dicat ergo, rugę meæ testimoniū dicunt contra me, id est, ipsi me insequendo increpāt, qui nūc in meo corpore positi duplicitatis suæ in se malitiā non emendant.* Et infrà: *Etiam pacis suæ tēpore sancta Ecclesiæ falsiloquium patitur, dū sunt in ea mul-* E *ti, qui de æternitatis promissione diffidunt, & tamē se fideles esse mentiuntur, sed cùm malitiæ tempus eruperit, is qui nunc metuens derogat ad cōtradicendum, ante faciē venit, quia verbis veræ fidei apertis vocibus obsistit.*

Qvarto probatur ratione, ac primùm similitudo corporis humani id qđ quęrimus suadere pōt. Est .n. Ecclesia similis corpori humano, vt Apostolus docet Rom.12. & 1. Cor.12. in corpore aūt humano multa ac varia esse videmus partiū genera, ita vt q̄dam viuāt, & sentiant, quædā viuant, non sentiant, quædā nec viuant, nec sentiant, vt notum est. Igitur in Ecclesia quoque nihil impedit, quo minus sint aliqui, q habeāt fidē A & caritatem, quidam solam fidem; quidam ne ipsam quidem fidem, sed externam dūtaxat coniunctionem.

Deinde si ij, qui fide interna carent, non sunt, nec esse possunt in Ecclesia, nulla erit inter nos, & hæreticos amplius quæstio de Ecclesię visibilitate, proinde (quod ego certè magni facio) superuacaneę erunt tot eruditissimorum hominum disputationes, quę hactenus prodierunt. Omnes enim qui hactenus scripserunt, id obijciunt Lutheranis, & Caluinistis, quod Ecclesiam inuisibilem faciant. Nullam autem futuram amplius quæstionem, ita probo.

Lutherani, & Caluinistæ signa visibilia quædam & externa Ecclesię statuunt, nimirum prædicationem verbi Dei, & Sacramentorum administrationem, & constanter docent, vbicunque hæc signa conspiciun- B tur, ibi esse etiam veram Christi Ecclesiam. quia tamen solos iustos, & pios ad Ecclesiam veram pertinere volunt, & nemo potest certò scire, qui sunt verè iusti, & pij inter tam multos qui iustitiam, & pietatem exterius præ se ferunt, cùm certum sit multos vbique esse hypocritas, & falsos fratres: Idcirco nostri rectè côcludunt, eos facere Ecclesiam inuisibilem. Porro Lutheranis, & Caluinistis iustitia in sola fide consistit, idemque est apud eos, Ecclesiam esse cœtum iustorū, & piorū, & esse cętum verè credentiū; quis non igitur videt, nos cū illis planè conuenire, si omnes illos ab Ecclesia excludamus, qui veram fidē in corde nō habent?

Ad Hæc, necesse est, vt nobis certitudine infallibili constet, qui cœtus hominum sit vera Christi Ecclesia; nam cùm Scripturæ traditiones, & omnia pla- C nè dogmata ex testimonio Ecclesiæ pendeant, nisi certissimi simus, quę sit vera Ecclesia, incerta erunt prorsus omnia. At non potest certitudine infallibili nobis constare, quæ sit vera Ecclesia, si fides interna requiritur in quolibet membro, seu parte Ecclesiæ; quis .n. certò nouit, in quibus sit ista fides? non igitur fides? aut aliquid aliud inuisibile, & occultum requiritur, vt quis aliquo modo pertineat ad Ecclesiam.

Respondent quidam ad hoc argumentum dupliciter. Primo, satis certò posse cognosci cętum hominum fidelium, ita vt etiam videri dicatur, si effectus fidei conspiciatur, qualis est protestatio, & confessio fidei; nam etiam hominem verè & propriè videre dicimus, cùm tamen animum non videamus nisi in suis effectibus. Secvndo addunt, non esse necessarium, vt D constet nobis distinctè qui sint illi homines, qui Ecclesiā faciunt, sed satis esse si assignemus quendam cętum hominū, intra quem certò sciamus. vel credamus esse oēs illos, qui ad Ecclesiam pertinent. Siquidem si cui ostēderet populus Romanus vniuersus in foro, aut in theatro, vbi tamen essent etiam aliqui externi admisti, verè diceretur illum vidisse populum Romanum, tametsi discernere non potuisset Romanos ab externis.

Sed neutra solutio videtur satisfacere; ac prior quidem facilè refellitur; nam cognitio illa ex effectis non est certa, sed coniecturalis. neq; exemplum hominis conuincit, nam inprimis effectus vitę in homine naturales sunt, & necessarij, effectus autē fidei liberi sunt, ac voluntarij, proinde multò minus certi. Deinde nec ipsum hominem ita videmus, ut certitudine infallibili E nobis constet, eum quem videmus esse hominem; siquidē fieri potest, vt cū nos hominē videre credimus, Angelum, aut dęmonem videamus in forma humana. Certè Abraham, Loth, Tobias, & alii in testamento veteri nō rarò homines esse crediderūt, q Angeli erāt? nos aūt infallibilem certitudinem de Ecclesia habere volumus qualem habemus, non de ipso homine, sed de figura, & externis colorib. ac lineamentis corporis humanis in quorum visione decipi non possumus.

Posterior verò solutio multis de caussis non satisfacit. Primo, quia potest fieri, vt adeo crescat aliquando numerus hypocritarum, vt plures sint hæretici occulti, quàm veri ac perfecti Catholici; tum

autem

autem non posset quisquam verè dicere, hic cętus est Ecclesia Christi, quandoquidem in eo cœtu, quem ostendit, maior pars ad Ecclesiam non pertinet, nec ipse scit, qui sint illi pauci, q; Ecclesiā faciunt. & quamuis spetandum sit, maiorem partem eorum, qui profitentur fidem, esse synceros, id tamen non est certum.

SECVNDO, quia cùm nunquam tota Ecclesia in vnū locum conueniat, ita vt possimus certò dicere, in hoc cętu est Ecclesia, sed sparsa sit per varia loca, & de nulla parte certi simus, an non sit tota illa pars sine vera fide, quocūq; iuerimus, semp erimus dubij, an cōmunicemus cum vera Christi Ecclesia. Neq; his repugnat, quod alibi scripsimus, Romanam Ecclesiam particularem non posse destitui vera fide, nam nec ipsa Romana Ecclesia particularis tota simul alicui cōuenit, sed sparsim congregatur in varijs basilicis, quæ sunt in Romana ciuitate, nec certò scimus certitudine infallibili in eo cœtu, ad quem nos fortè accedimus, non esse omnes sine vera fide in corde.

TERTIO, quia posset etiam fieri, vt totum generale Concilium esset extra Ecclesiam; quid enim magnum esset, si inter tot millia profitentium Christi fidem, trecenti, vel quadringenti hominēs, qui ad Concilium cōueniunt, fide vera carerent? ita nimirum res alioqui notissimæ, & quas certissimas esse oportet, in dubium reuocabuntur. Certè Brentius, vt in disputatione de Cōcilijs annotauimus, ea rōne Cōciliorū auctoritatē eleuat, quia non sumus certi, an vllus eorum Patrum fidē veram in corde habuerit, & proinde in Ecclesia Dei fuerit, non enim est columna & firmamentum veritatis falsa Ecclesia, sed vera.

QVARTO, quia si non scimus distinctè, qui sint, qui Ecclesiam constituunt, non tam sciemus, quæ sit Ecclesia, quàm vbi sit, seu potius vbi lateat Ecclesia, quod quidem non satis est ad Ecclesiæ visibilitatem saluandam, de qua in sequenti capite disputandum erit: sed iam quid aliqui objiciant, videamus.

Objiciunt PRIMO, fundamentum & quasi formam Ecclesiæ esse fidē, cùm legamus 1. Cor. 3. *Quasi bonus architectus fundamentum posui*. Et: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus* IESVS. Ad Ephes. 2. *Superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo* IESV Ephes. 4. *Vnus Deus, vna Fides, vnum Baptisma*.

RESPONDEO, formam Ecclesiæ non esse fidem internam (nisi Ecclesiam inuisibilem habere velimus) sed externam, id est, fidei confessionem. id quod apertissimè docet S. Augustinus libro 19. contra Faustum, c. 11. & experientia idem testatur, illi enim admittuntur ad Ecclesiam, qui profitentur fidem. In locis autem allegatis fides non dicitur forma, vel fundamētum Ecclesiæ, sed fundamentū iustitiæ, vel doctrinæ, quæ est in Ecclesia; adde, quòd Scripturæ, sicut in Ecclesia ponunt fidem, ita etiam ponunt caritatem, & omnia dona Spiritus sancti, & tamen nemo Catholicorum docet, non esse de Ecclesia eos, qui caritate & donis Spiritus sancti carent.

Objiciunt SECVNDO, definitionem Concilij Lateranensis, quæ habetur cap. Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica: vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra q̄ nemo saluatur: cui similis est definitio Nicolai Papę, quæ habetur de consecrat. dist. 1. can. Ecclesia, Ecclesia est Catholicorum collectio, non sunt autem fideles & Catholici, qui fidem in corde non habent, etsi eam ore profiteantur.

RESPONDEO, non esse has Ecclesiæ definitiones; nā Concilium Lateranēse solùm asserere voluit, Ecclesiā esse vnam, non autem quid sit Ecclesia, accuratè describere. Appellauit autem Ecclesiam fidelium, quia hoc nomine distinguuntur Christiani baptizati, tum ab ijs, qui manifestè infideles sunt, tum etiā à catechumenis.

A Propriè enim apud veteres catechumeni non dicebantur fideles, vt suprà ostendimus. Itaq; idem est, ac si Cōcilium dixisset, Christianorum Ecclesia vna est, non multæ. Adde SECVNDO, posse etiam nomen fidelis accipi pro eo, qui fidem publicè profitetur, quemadmodū mox dicemus de nomine, Catholicus. Adde TERTIO, verissimè etiam dici potuisse, Ecclesiam fideliū, idest, eorum, qui veram fidem habent in corde, vnam esse; Ecclesia enim præcipuè, & ex intentione fideles tantùm colligit; cùm autem admiscentur aliqui ficti, & qui verè non credunt, id accidit præter intentionem Ecclesiæ. Si enim eos nosse posset, nunquam admitteret, aut casu admissos continuò excluderet.

Porro in verbis illis Nicolai Papæ: *Ecclesia est Catholicorum collectio*, necessariò cogimur dicere, vocari Catholicos eos; qui fidem Catholicam profitentur, quidquid sit de fide interna; iubet .n. Nicolaus, ut non fiant
B Ecclesię, id est, ut ipse exponit, Catholicorum collectiones, sine nutu sedis Apostolicæ. Planum autem est, non aliter fieri posse Catholicorum collectiones, quàm cōuocando in vnum locum eos, qui habentur, & dicuntur Catholici, id est, eos, qui publicè Catholicos se esse profitentur.

Objiciunt TERTIO, testimonia Patrum, qui dicunt hæreticos non esse verè Christianos, quales sunt Tertullianus li. de pudicitia. Cyprianus lib. 4. epist. 2. Athanasius serm. 2. contra Arianos, & Augustinus li. de gratia Christi, c. 11. at Ecclesia Christi non nisi Christianorum esse potest; non igitur ad Ecclesiam pertinent, qui veram fidem non habent. RESPONDEO, eos Patres
C loqui de manifestis hæreticis, qui nec in corde, nec in ore Christi fidem habent. Christianus enim nomen est professionis, & illi dicuntur Christiani, qui Christi legem ac fidem publicè colunt ac sequuntur.

Objiciunt QVARTO, ante Christi aduentum non solùm Synagogam Iudæorum ad Ecclesiam Dei pertinuisse, sed omnes præterea Gentiles, qui per orbem terræ dispersi, vnum Deum syncerè colebant. Ex quo videtur sequi, vt fides sit Ecclesię uinculum, & proinde quid fidem non habet, ad Ecclesiam nō pertineat. RESPONDEO, omnibus seculis eos omnes & solos Ecclesiam Dei constituisse, qui simul colligati erant confessione & protestatione, siue ea per sacrificia, siue alio modo fierent, vnius fidei in vnum Deum creatorem cœli & terræ.

D Obiciunt VLTIMO. Potissima caussa, cur in Ecclesiæ membris includuntur hæretici occulti, illa esse videtur, ut constet nobis infallibili certitudine, quinā cętus hominum sit Ecclesia: at hæc certitudo haberi nequit, etiamsi hæretici occulti ad Ecclesiam pertinere dicantur: quod his argumentis confirmatur.

PRIMO, non sunt Ecclesiæ membra qui non sunt baptizati, at nemo scit certò, qui sint verè baptizati, tū quia character Baptismi est inuisibilis, tum etiam quia cùm exterior Baptismus exhibetur, pauci adsunt, qui videant, ac proinde ceteri fide humana contenti esse debent.

SECVNDO, Ecclesia non potest esse sine Episcopis & Presbyteris, vt Hieronymus docet cōtra Luciferianos. At quis nouit certò, qui sint veri Episcopi & Pres-
E byteri, cùm id pendeat ab intentione ordinantis, & à charactere inuisibili.

TERTIO, excommunicati non sunt de Ecclesia, vt nos supra docuimus, at multi sunt excommunicati occulti, nimirū excōmunicati à iure ipso facto, & non promulgati corā populo, ex quo cogimur dubitare, cùm aliquem uidemus, sit ne ille de Ecclesia, an non?

QVARTO, sæpe accidit, aut certè accidere potest, vt heretici manifesti alicubi simulent se Catholicos, item Iudęi, Turcæ, Pagani miscent se fidelibus, & tamē aut ipsi de Ecclesia non erunt, aut Ecclesiam esse dicimus cœtum hæreticorum, & Paganorum hypocrytarum.

Respondeo ad PRIMVM, ad hoc, vt aliquis sit de

corpore

A corpore Ecclesiæ, non requiri characterem, sed externum Baptismum; nec exteroum Baptismum requiri, vt quis censeatur & sit de Ecclesia, sed tantùm vt admittatur. Si quis enim petit admitti ad Ecclesiam, id non fiet sine Baptismo. Tamen si quis dicat se baptizatum, & non constet contrarium, admittetur ad Sacramenta cetera, & per hoc erit de corpore Ecclesię; & signum huius est, quia si postea innotescat, illum non fuisse baptizatum, siquidem culpa ipsius id sit factum, expelletur de congregatione, nec recipietur, nisi post penitentiam baptizetur: at si non culpa eius, non repelletur, sed perficietur in eo, quod deerat, nec iudicabitur non fuisse in Ecclesia, sed iudicabitur intrasse aliunde, quàm per ordinariam portam. Vnde Innocentius III. cap. Apostolicam, de Presbytero non baptizato, iudicauit, Presbyterum non baptizatum verè fuisse in B Ecclesia, & iussit pro eius anima offerri sacificium, vt pro alijs fidelibus. Et Dionysius Alexandrinus, vt habemus lib. 7. cap. 8. hist. Eccles. iudicauit quendam fuisse verè in Ecclesia, quem constabat non verè baptizatum, sed tantùm percepisse alia Sacraméta, vt baptizatum.

Hæc videtur fuisse sententia Io. Driedonis libro 4. de script. & dogm. Ecclesiast. cap. 2. part. 2. vbi sic loquitur. *Omnes, qui habētur, tanquam Sacramento fidei visibiliter adscripti Ecclesiæ, secūdum pacem quandam corporaliter cum Christiano populo conuersantes, dicuntur esse in Ecclesia, donec vel iudicio Ecclesiæ separētur, vel sua sponte exeant, ipsam Ecclesiam contemnentes, & persequētes.* Hæc ille. Qui satis apertè scribit, in Ecclesia esse nō C solùm omnes baptizatos, sed omnes etiam illos, qui habentur pro baptizatis. Posset tamen etiam responderi, & melius, eos qui non sunt baptizati, & tamen hñr pro baptizatis, esse de Ecclesia secundùm apparentiam exteriorem tantùm, id est, putatiuè, non verè. nec tamen inde sequitur, vt Ecclesia fiat inuisibilis. nam tametsi non possint aliqui probare se esse baptizatos, tamen plurimi probare possunt: & Baptismus natura sua visibilis est.

Ad SECVNDVM dico, posse in Episcopis duo considerari. PRIMO, quòd locum Christi teneant, & quòd propterea debeamus illis obedientiam, & quòd ipsi non possint nos decipere in ijs, quæ necessaria sunt ad salutem. SECVNDO, quòd habeant potestatem Ordinis & Iurisdictionis. Si PRIMO modo considerentur, D certi sumus certitudine infallibili, ꝙ isti, quos videmus, sint veri, Episcopi & Pastores nostri. Nam ad hoc nō requiritur, nec fides, nec character ordinis, nec legitima electio, sed solū, vt habeantur pro talibus ab Ecclesia. Cùm enim sint Episcopi propter Ecclesiam, non contrà: Deus assistit eis, qui pro talibus habentur, ne errent in Ecclesia docenda. Itaque sunt illi veri Episcopi, & Pastores, non absolutè: sed quo ad illa tria quæ diximus. Quod est idem, ac si diceremus, eos non esse quidem in se veros Episcopos: tamen donec pro talibus habentur ab Ecclesia, deberi illis obedientiam, cum conscientia etiam erronea obliget: item tenere eos locum Christi, de facto non de iure, cum re ipsa populum Christi nomine regant: deniq; non posse ab illis Ecclesiam decipi, cum Ecclesia non posset er E rare, & tamen eos teneatur sequi, quos pro veris Pastoribus habet. Quod postremum sano modo accipiēdū est, si videlicet huiusmodi Episcopi in doctrina omnes cōueniant, aut summi Pontifices sint. neque enim dubium est, quin Episcopi particulares, si ab alijs dissideant errare possint. Si SECVNDO modo considerētur, non habemus certitudinem, nisi moralem, quòd isti sint veri Episcopi, quanquam certum est certitudine infallibili, quòd aliqui saltem sint veri, alioqui Deus Ecclesiam deseruisset: sed ad hoc, vt teneamus Ecclesiam certam & conspicuam, quantum ad capita & membra, sufficit prima consideratio.

Ad TERTIVM dico, excommunicatos occultos esse de Ecclesia, numero, non merito; de facto, non de iure.

Ad QVARTVM dico, inprimis difficile esse, vt eiusmodi homines non continuò deregantur, sed tamen etiamsi longo tempore deludant Ecclesiam, nihil inde incommodi accidere posse; nam Ecclesia non eos numerat inter suos, nisi ratione professionis externæ (nec enim de internis homines iudicant) professio autem illa externa sanctissima est, licet ab illis malè vsurpetur. Itaque sunt illi de Ecclesiæ corpore, dum fidelibus iunguntur eo vinculo professionis & obedientiæ, quod Ecclesiam vniuersam ligat, & in vnum corpus redigit. Nec tamen sequitur, Ecclesiam propterea esse cętum hæreticorum, & Paganorum hypocritarum; nam etsi pauci quidam tales in Ecclesia sunt, tamē certi sumus certitudine fidei diuinæ, in eadem Ecclesia multos esse verè fideles, pios, & electos, quemadmodum etiam in corpore humano inueniuntur & vngues & capilli, qui non viuunt, & nemo tamen inde colligit, corpus humanum nihil esse, nisi vngues & capillos. Atque hæ dicta sunt iuxta sententiam Driedonis. Nam secundùm alteram sententiam, quam nos paulò antè veriorem esse diximus, respondēdum erit, Iudæos, Turcas, Paganos, nec non manifestos Hæreticos, qui alicubi simulēt se esse Christianos & Catholicos non esse de Ecclesia, nisi secundùm apparentiam exteriorem & putatiuè, non verè. Neq; inde sequetur vt Ecclesia fiat inuisibilis: nam si fortè necesse sit, cognoscere, an eiusmodi homines sint Ecclesiæ Catholicæ membra, necne: cogi poterunt, vt ostendant admissionem suam ad Ecclesiam, id est, vt probent se baptizatos, vel reconciliatos, quæ visibilia, & sensibus externis exposita sunt. Alia verò ratio est de fide, alijsque internis virtutibus, quas qui ut omnibus Ecclesiæ membris requirunt, ij faciunt Ecclesiam planè inuisibilem, & soli Deo notam, vt rectè Petrus à Soto Brentianis obiecit.

CAPVT XI.

Proponitur altera controuersia; An Ecclesia sit semper visibilis, siue, an errare & deficere possit.

EXPLICVIMVS, quid sit Ecclesia, nunc dicendum est, qualis sit. Dissensio inter nos & hæreticos in tribus consistit. Primùm enim illi dicunt, veram Ecclesiam esse inuisibilem, soliqúe Deo cognitam. Quo loco nota ex Friderico Staphilo in prima Apologia, par. 3. Lutheranos initiò Ecclesiam inuisibilem fecisse; deinde tamen, cùm viderent absurda, quæ inde sequebantur, secreto consilio statuisse, vt Ecclesia visibilis diceretur: Itaque cęperunt omnes docere, Ecclesiam esse visibilem; sed sic tamen, vt nomine visibilis, re inuisibilis esset.

Ac PRIMVM Lutherus in libro de seruo arbitrio, cum ei Erasmus obiecisset, non esse credibile, Deum tam longo tempore deseruisse Ecclesiam, respondit, Deum nunquam deseruisse Ecclesiam, sed non esse Ecclesiam Christi illam, quę vulgò dicitur Ecclesia, id est, Papam, Episcopos, Clericos, Monachos, & ceteram Catholicorum multitudinem; sed Ecclesiam esse quosdam paucos pios, quos, quasi reliquias, Deus conseruat: Et semper hoc fuisse in mundo, vt vera Ecclesia non esset illa, quæ dicebatur Ecclesia; sed pij quidam pauci. Et in lib. contra Catharinū dicit, Ecclesiam esse spiritualem, & sola fide perceptibilem. In libro de abroganda Missa priuata, part. 1. sic loquitur idem Lutherus: *Quis*, inquit, *Ecclesiam nobis monstrabit, cum sit occulta in Spiritu, & solum creditur: sicut dicitur; Credo Ecclesiam sanctam?*

Iam MAGDEBVRGENSES Cent. 1. lib. 1. c. 4. col. 170. definiunt, Ecclesiam cœtum visibilem; tamen col. 171. distinguunt duas Ecclesias, & colum. 178. dicunt, verã Ecclesiam esse cœtum exiguum plerumque; falsam verò, numerosissimum, quia ad veram soli illi pertinent, qui intrant per portam angustam, id est, verè pij; quæ Ecclesia proinde sit inuisibilis; & colum. 181. dicunt, tempore Christi fuisse de Ecclesia vera Pastores, Magos, Zachariam, Simeonem, Mariam, Annam; non autem Pontifices & Sacerdotes, quia nimirum illi pij, isti impij erant.

Philippus MELANCHTHON in locis, loco 12. qui est de Ecclesia, repetit aliquoties Ecclesiam esse visibilem; tamen ibidem dicit, in controuersijs sequendum esse verbum Dei iuxta confessionem veræ Ecclesiæ; hanc autem veram Ecclesiam dicit non esse Pontifices & Sacerdotes, nec maiorem partem Concilij, sed quosdam pios & electos à Deo illuminatos: & ibidẽ dicit, tempore Eliæ Ecclesiam veram fuisse Eliam, Heliseum, & paucos alios illis adhærentes: non autem ceteram Iudæorum multitudinem: Et tempore Christi Ecclesiam fuisse Zachariam, Simeonem, Mariam, Pastores, quia nimirum pij erant.

BRENTIVS in Confessione VVirtemberg. capit. de Concilijs, dicit, habere Ecclesiam Dei promissionem: tamen non esse standum iudicio Conciliorum, quia pauci sunt ibi electi, & quia sepe maior pars vincit meliorem. Et in Prolegomenis: *Vide*, inquit, *quod faciat* (Petrus à Soto) *Ecclesiam visibilem, et sensibus corporeis perspectam Delendus igitur erit ille articulus Symboli Apostolici; Credo Ecclesiam sanctam Catholicam, & erit sic reponendus; Video et sentio Ecclesiam sanctam Catholicam.* Item CALVINVS lib. 4. Institut. ca. 1. §. 7. *Bifariam* inquit, *de Ecclesia sacra litera loquuntur: interdum enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt, quæ est reuera coram Deo, &c.* Et infra de hac loquens: *Nobis*, inquit, *inuisibilem solius Dei oculis conspicuam credere Ecclesiam necesse est.* Et §. 3. *Ceterum*, inquit, *ad amplexandam eo modo Ecclesiæ vnitatem nihil opus est Ecclesiam ipsam oculis cernere, aut manibus palpare.*

SECVNDO docent, visibilem Ecclesiam in interdũ ita errare in fide, & moribus, vt penitus deficiat: ita Caluinus in præfatione Institut. *Sed non parum*, inquit, *a vero aberrant, dum Ecclesiam non agnoscunt, nisi quam præsenti oculo cernant.* Et infrà: *Fremunt*, inquit, *nisi Ecclesia digito semper ostendatur.* Et infrà: *Quin potius*, inquit, *permittamus Deo, vt quando ipse solus nouit, qui sui sunt, interdum etiam Ecclesiæ suæ exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat.*

TERTIO docent, Ecclesiam veram, id est, inuisibilẽ non posse quidẽ deficere, nec errare in ijs, quæ necessariò ad salute pertinent, tamẽ in alijs errare posse: Ita Caluinus lib. 4. cap. 8. Instit. §. 13. & alibi. Nos contrarium asserimus, ac singula suis argumentis confirmabimus.

CAPVT XII.

Ecclesiam esse visibilem.

PRIMVM igitur, quòd vera Ecclesiæ sit visibilis, probatur primò ex Scripturis omnibus, vbicunq; inuenitur nomen Ecclesiæ; nam semper nomine Ecclesiæ visibilis congregatio significatur; nec vnum saltem locum Caluinus proferre potuit, nec protulit, vbi hoc nomen tribueretur congregationi inuisibili. Certè cùm dicitur Numer. 20. *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?* Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israel, qui exierat de AEgypto. Sic 3. Reg. 8. de visibili Ecclesia manifestè loquitur Scriptura, cùm dicit: *Conuertitq; Rex faciẽ suã, & benedixit oĩ Ecclesiæ Israel; omnis .n. Ecclesia Israel stabat.* Matt. 16. *Super hanc petrã ædificabo Ecclesiã meã.* nomine petræ siue intelligas Christũ aut fidei cõfessionẽ, vt hæretici volunt, siue

A Petrum, vt nos credimus semper fundamentum Ecclesiæ est aliquid sensibile vt patet, ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, siue visibilis; nam etsi nũc neque Christum, neque Petrum videamus tamen tunc vterque sensibus corporeis expositus erat ad videndum: & nunc vterque videtur, non in se, sed in vicario, aut successore suo: Sicut Regnum Neapolitanum nõ ideo est inuisibile, quia Rex abest, nam Rex videtur in suo Prorege. Matth. 18. *Dic Ecclesia, si Ecclesiam non audierit, &c.*

Certè neutrum seruari posset, si esset Ecclesia inuisibilis, Actor. 28. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiã Dei.* Quomodo poterant regere Ecclesiam, quam non nouerant? Actor. 15. *Illi quidem deducti ab Ecclesia* B *pertransibant Phœnicem.* Et ibidem: *Cum venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia* Et cap. 18. *Ascendit Paulus, et salutauit Ecclesiam.* Quomodo ista conueniunt Ecclesiæ inuisibili? 1. Corint. 15. Galat. 1. & Philip. 3. Paulus dicit, se persequutum Ecclesiam Dei; at notum est, quos persequebatur, ex Actis Apostol. cap. 9. Denique 1. Timoth. 3. *Hæc tibi scribo fili Timothee, vt scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, &c.* At sanè non poterat in ea cõuersari, nisi sciret, quæ nam esset.

SECVNDO, probatur ex alijs Scripturis, vbi non nominatur, sed tamen apertè describitur Ecclesia, Psal. 18. *In Sole posuit tabernaculum suum.* exponit Augustinus tract. 2. in epistola Ioannis; In manifesto posuit Ecclesiam suam, vt, sicut Sol non potest omnino latere, C ita nec Ecclesia possit abscondi. Item Isaiæ 2. Daniel. 2. & Micheæ 4. comparatur Ecclesia monti magno & conspicuo, qui nullo modo potest latere, secundum communem expositionem Hieronymi in ea loca, & Augustini tract. 1. in epist. Ioannis. Item illud Matth. 5. *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.* Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 14. & alibi passim exponit de Ecclesia. Denique, parabolæ Euangelicæ de area, de reti, de ouili, de conuiuio, &c. omnes ostendunt Ecclesiam veram, quæ est regnum cœlorum, esse visibilem.

Probatur TERTIO, ex ipso ortu, & progressu Ecclesiæ; nam, vt omittamus statum Testamenti veteris, in quo adeò visibilis erat Ecclesia, vt in ipsa carne portarent visibile signum circumcisionis; In Testamento D nouo sine dubio Ecclesia Christiana tota erat in principio in Apostolis & discipulis Christi, qui adeo visibiles erant, vt super illos visibiliter Spiritus sanctus descenderit in die Pentecostes: Deinde, istis additi sunt visibiliter vna die homines ad tria millia, & rursum ad quinque millia, per fidei Confessionem & Baptismum, vt patet actor. 1. 2. 3. & 4. ac deinceps semper illi omnes, & soli habiti sunt de Ecclesia Christi, qui ad illos primos se adiunxerunt per Baptismum, & Confessionem fidei, & inde non recesserunt per hæreses, aut schismata, vel expulsi non sunt per excommunicationem.

QVARTO, probatur ex ipsa ratione Ecclesiæ; Ecclesia enim est societas quædam, non Angelorum, neq; animarũ, sed hominũ: Non aũt dici põt societas homi- E num, nisi in externis & visibilibus signis consistat; nã non est societas, nisi se agnoscant ij, qui dicuntur socij, non autem se possunt homines agnoscere, nisi societatis vincula sint externa & visibilia. Et confirmatur ex more omnium humanarum societatum; nam in militiam, in ciuitatem, in regnum, & alia similia non aliter homines adscribuntur, quàm signis visibilibus: Vnde Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. *In nullum*, inquit, *nomen religionis, seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorũ, vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur.*

QVINTO, tempore Christi, vt volunt Philippus & Illyricus, Ecclesia solũ erat in Zacharia, Simeone, Anna,

A na, Maria, & paucis alijs pijs, non aũt io Pontificibus, & cetera multitudine Iudæorum. At constat, quòd Zachatias, Simeon, & ceteri communicabant cũ Ponoficibus in tẽplo, sacrificijs, &c. Nam Zacharias in eodẽ tẽplo sacrificabat: Anna ab eo templo non recedebat: Maria ibat singulis annis ad tẽplum illud: Christus ipse mittebat leprosos ad Sacerdotes, & dicebat: *Quæ dicunt, facite*. ergo, vel malè faciebant isti cõmunicando falsę Ecclesię; vel malè faciunt Lutherani non cõmunicando nobiscum, & non obediendo Pontifici.

SEXTO, probatur ex necessitate; nam tenemur omnes sub periculo ætern ę mortis veræ Ecclesiæ nos adiũgere, & in illa perseuerare, id est, capiti eius obedire, & ceteris membris communicare, vt patet ex Cypriano de simplicitate Prælatorum, Hieronymo in epist. 1. ad Damasũ de nomine hypostasis, & Augustino lib. 4. B de Baptismo, cap. 1. At hoc fieri non potest, si est Ecclesia inuisibilis.

SEPTIMO, ex dictis quæstione superiore; si enim Ecclesia est congregatio hominum vtenoum Sacramentis ijsdem, & fidem Christi profitentium, sub regimine legitimorum pastorum, vt ibi probatum est, sequitur necessariò eam esse visibilem.

VLTIMO, testimonijs veterum, ORIGENES homil. 30. in Matthæũ, *Ecclesia*; inquit, *plena est fulgore ab Oriẽte vsque ad occidentem, &c.* CYPRIANVS libro de vnitate Ecclesiæ: *Ecclesia*, inqt, *Domini luce perfusa, radios suos per orbem terrarum spargit, etc.* CHRYSOSTOMVS homil. 4. in cap. 6. Isaiæ: *Facilius est*, inquit, *Solem extin-* C *gui, quàm Ecclesiã obscurari.* AVGVSTINVS li. 3. contra epist. Parmeniani, ca. 5. *Nulla*, inquit, *est securitas vnitatis, nisi ex promissis Dei, Ecclesia declarata, quæ supra montem, ut dictum est, constituta, abscõdi non põt.* Tract. 1. in epistolam Ioannis: *Nunquid digito ostendimus Ecclesiam, fratres mei? nonne aperta est?* Et Tract. 2. *Quid amplius dicturus sum, quam cæcos, qui tam magnum mõtem non uident? Qui contra lucernam, in candelabro positam, oculos claudunt?*

CAPVT XIII.

Ecclesiam visibilem non posse deficere.

IAM, quòd Ecclesia ista vera & visibilis nõ possit de D ficere, facilè probari potest. Notandum aũt est, multos ex nostris tempus terere, dum probãt, absolutè Ecclesiam noo posse deficere; nam Caluinus, & ceteri hę retici id concedũt; sed dicunt, intelligi debere de Ecclesia inuisibili. Probare igitur volumus, Ecclesiam visibilem non posse deficere; & nomine Ecclesiæ non intelligimus vnum, aut alterum hominem Christianũ, sed mulotudinem congregatam, in qua sint Prælati, & subditi.

PRIMVM, id ostenditur ex Scripturis, vbi apertè nominatur Ecclesia, Math. 16. *Super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meã, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Cui similis est ille 1. Timoth. 3. *Ut scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei* E *viui, columna, et firmamentum veritatis.* In vtroq; loco agitur de Ecclesia visibili, vt ostendimus, & tamen audiuimus ipsam veritatem asserentem, portas inferorũ non præualituras contra eam Ecclesiam.

SECVNDO, ex alijs locis, vbi aperta est promissio sine nomine Ecclesiæ, Matth. vlt. *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Quæ verba ad Ecclesiam visibilẽ dicta sunt, nimirũ ad Apostolos, & discipulos ceteros, quos in die ascẽsioois suę Dñs alloquutus est; & cùm illi homines non essent permansuri in corpore vsq; ad mundi consummationem, necesse est dicere hanc promissionẽ pertinere ad eorum successores. Itaq; hunc locum de Ecclesię perpetua duratione intelliguot LEO I. in epist. 31. ad Pulcheriã Augustam, & LEO II. in epistola ad Constantinum Augustum.

A Præterea Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores, et Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec ocurramus omnes in vnitatem fidei, et agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, & mensuram ætatis plenitudinis Christi.* vbi Apostolus docet, mãsura in Ecclesia ista ministeria pastorũ & doctorum, & continuam ædificationem corporis Christi, & proinde visibilem Ecclesiã, vsq; ad diẽ iudicij, nã quando sola esset in mundo Ecclesia inuisibilis, nõ inuenirentur ista ministeria, q̃ non possunt exerceri, nisi se pastores & oues agnoscant: & notandum, quòd licèt veteres intelligant hunc locum de spirituali mensura corporis mystici; recẽoores autem de corporali meosura corporum beatorũ, quę dicunt futura tã- B tę magnitudinis, quantę fuerunt vel fuissent in perfecta sua ętate; tamen oẽs intelligunt hunc locum de nouissimis diebus, quando complebitur numerus electorum. Vide Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 15. 17. & 18. vbi vtramque explicationem tangit.

Præterea Psal. 47. *Deus fundauit eam in æternum*; id est, Ecclesiam suã, quę est ciuitas eius, & Augustinus exponit, & res ipsa clamat, nam totus Psalmus est de fundatione Ecclesiæ Christianæ, tanquã nouę & visibilis ciuitatis. incipit. n. *Magnus Dominus, et laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Fundatur exultatione vniuersæ terræ, &c.* Item Isaiæ 61. (quod caput intelligi de Ecclesia noui testamenti, docuit Chri- C stus Lucæ 4. cũ in Synagoga citauit, & exposuit de aduẽtu suo ioitiũ huius capios: *Spiritus Domini super me, &c*) sic habetur: *Et fœdus perpetuũ feriam eis: & scietur in Gentibus semen eorũ, & germen eorũ in medio populorum: omnes qui uiderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Profectò tã ẽ perspicuus hic locus, vt expositione non egeat. Qũo. n. iouisibilis erit ille cętus, de quo dicitur: *Oẽs qui uiderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.*

Accedat TERTIO testimonia ex parabolis, quibus omnium cõseosu significatur Ecclesia: Area. n. in qua sunt grana & paleæ; & rete, in quo sunt boni & mali pisces; & ager, in quo sunt frumenta & zizania; & conuiuium, in quo sunt booi & mali discumbentes; & ouile, in quo sunt oues & hœdi, significant Ecclesiam visi- D bilem, vt etiam hæretici fatentur. Nam Ecclesia inuisibilis non habet malos & bonos, sed tantùm bonos, secundum eorum sentenoam. At eędem parabolę docẽt, istam Ecclesiam visibilem nunquã interituram vsque ad diẽ iudicij; nam Matth. 3. dicitur: *Ipse permundabit aream suam, & triticũ congregabit in horreũ suũ, paleas aũt comburet igni inextinguibili.* quod sine dubio non fiet ante diẽ iudicij. Et Matth. 13. dicit: *Sinite utraq; crescere usq; ad messem.* Et infrà: *Messis aũt consũmatio seculi est.* Ex infrà: *Sic erit in consũmatione seculi, exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, &c.*

QVARTO, probatur ex Scripturis, quæ loquuntur de regno Christi. Psalm. 88. *Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternũ, et testis in cælo fidelis.* Ibidem: *Et ponam in seculũ seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli.* Daniel. 2. *In diebus autẽ* E *regnorũ illorũ suscitabit Deus cæli Regnũ, qđ in æternum non dissipabitur: et Regnũ eius alteri populo non tradetur, &c.* Et Lucæ 1. *Et Regni eius non erit finis.* ista loca non possunt intelligi, nisi de vera & visibili Christi Ecclesia nunquam interitura. Nam Regnũ Christi sine dubio est vera eius Ecclesia. Neq; regnũ dici possunt aliquot homines occulti, & dispersi, & separati ab inuicem, qui se nõ nouerunt, qualis est Ecclesia inuisibilis Lutheranorum: Regnum. n. est multitudo hominum congregatorum, qui se inuicem nouerunt.

Præterea in Psalm. 88. vbi dicitur Christi regnum æternum, dicitur etiam, quòd in eo sint boni & mali, ac proinde, quòd Ecclesia sit visibilis: *Si autem dereliquerint filij eius*, inquit, *legem meam, & iustitias meas*

non custodierint, etc. Visitabo in virga iniquitatem eorum, & in verberibus peccata eorum; misericordiam autem meam non dispergam ab eo, &c. Quem locum pulchrè exponit de flagellis Ecclesiæ S. Cyprianus in serm. de lapsis. In illo etiam cap. 2. Dan. vbi dicitur, Regnum Christi perpetuum, legimus quoq; illud, Regnum esse montem magnum implentem omne terram, quem Isaias cap. 2. & Mich. cap. 4. vocabant montem manifestum, secundum LXX.

QVINTO, probatur testimonijs veterum: Origenes & Chrysostomus locis citatis id affirmant; sed clarius Augustinus, & Bernardus. AVGVSTINVS in Psal. 101. concion. 2. disputans contra Donatistas, qui totam Ecclesiam visibilem perijsse dicebant, & in solis quibusdam iustis in Africa remansisse: *Sed*, inquit, *illa Ecclesia, quæ fuit omnium Gentium, iam non est, perijt, hoc dicunt, qui in illa non sunt. O impudentem vocem, illa non est, quia tu in illa non es. Vide, ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu non sis.* Et infrà Ecclesiam ita loquentem introducit: *Quamdiu ero in isto seculo? annuncia mihi, propter illos, qui dicunt, fuit, & iam non est, apostatauit et perijt Ecclesia de omnibus Gentibus; et annunciauit, nec vacua fuit vox ista quis annunciauit mihi, nisi ipsa via? Quã do annunciauit? Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Similia habet in Psal. 147. & libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. & 20. & alibi.

Neque responderi potest, loqui Augustinum de Ecclesia inuisibili; nam illam non perijsse, nec periturã, Donatistæ admittebant, & ad se trahebant illud: *Ego nobiscum sum usque ad consummationẽ seculi*, vt Augustinus refert loco notato in Psal. 101. BERNARDVS serm. 79. in Cant. in illud; Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illũ in domum matris meæ: *Ita est*, inquit, *& tunc, & deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra nec caritas de Ecclesia: Venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in eam, & non cecidit, eò quod fundata esset super petrã, petra autem erat Christus. Itaque nec verbositate Philosophorum nec cauillationibus hæreticorum, nec gladijs persequutorum, potuit ista, aut poterit aliquando separari a caritate Dei, &c.* Nec possunt hæc intelligi de Ecclesia inuisibili; nam illam non persequuntur gladij tyrannorum, nec verbositas Philosophorum, nec cauillationes hæreticorum: Itaque visibilis Ecclesia non deficiet. Accedat Vincentius Lyrinensis, qui in suo commonitorio tanquam errorem grauissimum reprehendit Nestorij sententiam, qui dicebat, totam Ecclesiam errasse in mysterio Incarnationis, eò quòd cæcos Doctores sequuta esset.

VLTIMO, probatur hoc idẽ naturali ratione. PRIMVM .n. si aliquando sola maneret in mundo Ecclesia inuisibilis, aliquando etiam esset impossibilis salus ijs, qui sunt extra Ecclesiam. Nam non possunt saluari, nisi in Ecclesiam ingrediantur; quemadmodum tempore Noe peribant necessariò, qui non habebant aditũ ad arcam: at non possunt ingredi in Ecclesiam, quam ignorant, igitur non habent remedium.

PRÆTEREA, de ratione vnius veræ Ecclesiæ est, vt sit visibilis, ergo si Ecclesia visibilis perit, nulla vera Ecclesia remanet.

DENIQVE, vel homines illi occulti, qui Ecclesiã inuisibilem constituunt, profitentur palàm fidem suã, & abstinent ab idolorum cultura, vel non; si profitentur, ergo non est Ecclesia inuisibilis, sed maximè visibilis, sicut erat tẽpore Martyrum; si non profitẽtur, ergo nulla est Ecclesia; nam non est Ecclesia vera, in qua nulli sũt boni, & qui saluentur; non autẽ sunt boni, nec saluantur, qui non confitentur fidem, sed ea in corde retenta, exterius profitentur perfidiam & idolatriam, cùm ad Roman. 10. dicat Apostolus: *Corde creditur ad iustitiã, ore autẽ confessio fit ad salutem.* Et Matth. 10. *Omnis, qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* Ergo implicat contradictionem, Ecclesiam esse, & carere omnino forma visibili, nisi ponatur extra mun- A dum, vbi nunquam sit necessarium fidem confiteri.

CAPVT XIV.

Ecclesiam non posse errare.

SVPEREST vt probemus, Ecclesiam non posse errare vllo modo, etiam non apostando à Deo. Est tamen prius paulò diligentius explicanda sententia aduersariorum, & nostra.

CALVINVS igitur dicit, istam propositionem, *Ecclesia non potest errare*, esse veram, si intelligatur cum duplici restrictione. PRIMA est, si Ecclesia nõ proponat dogmata extra Scripturam, id est, si reijciat traditiones non scriptas, & solum proponat fideliter quæ haben- B tur in Scripturis. Si autẽ quæras, an certi simus, quòd Ecclesia proponet semper fideliter, quæ sunt in Scripturis: RESPONDET, Ecclesiam semper proponere fideliter, quæ habẽtur in Scripturis, in rebus necessarijs ad salutem, non tamen in alijs, ac proinde semper remanere in Ecclesia nçuos aliquos errorum.

SECVNDA restrictio est, vt illud: *Ecclesia non potest errare*, intelligatur de sola Ecclesia vniuersali, non autem extendatur ad Episcopos, qui sunt Ecclesia repræsentatiuè, vt nostri loquuntur; quilibet enim Episcopus gerit personam suæ Ecclesiæ particularis, & proinde omnes Episcopi gerunt personam totius Ecclesiæ; ita habet Caluinus lib. 4. cap. 8. §. 11. 12. 14. 15. maioris institutionis, & in minori institutione, cap. 8. §. 146. 148. 149. & 150. vbi tamen mendaciter & fraudulenter ex- C plicans sententiam nostrã, dicit, nos asserere, Ecclesiã non posse errare, siue vtatur verbo Dei, siue non; cùm tamen ipse non ignoret, nos non loqui de verbo Dei absolutè, sed tantùm de verbo scripto, ac dicere, Ecclesiam non posse errare, siue proponat, quæ habentur in scripturis, siue dogmata extra scripturam.

NOSTRA igitur sententia est, Ecclesiam absolutè non posse errare, nec in rebus absolutè necessarijs, nec in alijs, quæ credẽda, vel facienda nobis proponit, siue habeantur expresse in Scripturis, siue non, & cùm dicimus, Ecclesiam non posse errare, id intelligimus tam de vniuersitate fidelium, quàm de vniuersitate Episcoporum, ita vt sensus sit eius propositionis, Ecclesia nõ potest errare, id est, id, quod tenent omnes fideles tanquam de fide, necessariò est uerum & de fide; & simili- D ter id, quod docent omnes Episcopi, tanquam ad fidẽ pertinens, necessariò est verum & de fide.

His explicatis, probatur hæc veritas. PRIMO, de Ecclesia vniuersa, vt continet omnes fideles, ac primùm ex illo 1. Timoth. 3. *Ecclesia Dei est columna & firmamentum veritatis.* RESPONDET, Caluinus, Ecclesiam dici columnam & firmamentum veritatis, quia cõseruat tanquã fidissima custos prædicationem verbi Dei scripti, non quod in nulla re errare possit.

AT CONTRA, nam in primis hoc modo officinæ librariorum essent columnæ veritatis, quæ diligentissimè custodiunt omnes Scripturas; deinde Apostolus non meminit hic Scripturarum; sed simpliciter dicit, Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis. PRÆTEREA, multò amplius est, esse columnam, quàm E simplicem custodem, nam columnæ innititur domus, & ea remota, cadit. Sic igitur Apostolus vocans Ecclesiam columnam veritatis, vult significare veritatem fidei, quoad nos, niti Ecclesiæ auctoritate, & verum esse quidquid Ecclesia probat, falsum quidquid illa improbat. Adde, quòd etiam Ecclesia fuit columna, quando non erant Scripturę, ex quo sequitur, non dici columnam propter custodiam Scripturarum. DENIQVE, si de custodia ageretur, melius arcę, quam columnæ Paulus comparasset Ecclesiam; nec enim columnæ, sed arcæ libros custodiunt.

Præterea SECVNDO, Ecclesia gubernatur à Christo, tanquam à capite sponso suo, & à Spiritu san-

tu san-

tu sancto, tanquam ab anima, vt patet Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Et Epes. 4. *Vnum corpus, & vnus Spiritus.* Ephes. 5. *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiæ.* Ergo si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel morum erraret, Christo et Spiritui sancto error tribueretur. Quocirca Ioan. 16. Dominus ait: *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.*

Respondit Caluinus, Christum & Spiritum sanctum docere Ecclesiam omnem veritatem simpliciter necessariam, semper tamen relinquere aliquem næuū. Neque sequitur, tribui propterea Christo, aut Spiritui sancto errorem, sicut eis non tribuitur ignorantia, quæ sine dubio aliqua est in Ecclesia.

RESPONDEO, sicut vir, qui est caput mulieris, non tenetur remouere ab vxore omnem ignorantiam, tenetur tamen remouere omnem errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur, licet vxor excusetur per ignorantiam; ita etiam Christus tenetur remouere omnem errorem ab Ecclesia, ex qoo magnum oritur malum, talis autem est omnis error circa fidem. Nam magnum est malum, quod Ecclesia salsa fide Deum colat, cùm præcipuè cultus diuinus in Fide, Spe, & Caritate consistat, vt Augustinus docet in Enchiridio, cap. 3.

TERTIO, obligamur sub anathematis pena, credere Ecclesiæ in omnibus, vt patet Math. 18. *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus:* & Concilia oīa dicunt anathema non assentientibus Ecclesię decretis: at iniquum esset, sub tam graui pęna obligari ad assentiendum rebus incertis, & interdum falsis.

RESPONDET Caluinus, ideo Christum iussisse, vt Ecclesiam audiremus, quia sciebat, Ecclesiam nihil docturam extra verbum Dei scriptum. AT CONTRA, nam, vt omittam plurima, quę diximus in disputatione de traditionibus: vera Ecclesia docet, epistolam ad Romanos esse verbum Dei, epistolam ad Laodicenos nō esse verbum Dei; & idem de Euangelio Marci & Nicodemi, & similibus dici potest, quæ nusquam scripta sunt, non igitur est verum, Ecclesiam nihil docere extra verbum Dei scriptum.

QVARTO, Ecclesiam esse sanctam, docet Symbolum Apostolorum, ista autem sanctitas propriè in professione dogmatum consistit, ergo Christiana professio nihil continet, nisi sanctum, id est verum, quoad fidei doctrinam, & iustum, quoad præcepta morum, & in hoc reuera excellit omnibus professionibus Philosophorum, Ethnicorum, Iudęorum, Hæreticorum: Omnes enim habent dogmata aliqua falsa admista veris.

QVINTO, si esset vera Caluini sententia, maxima pars dogmatum fidei in dubium reuocari posset; nam multa sunt de fide, quę non sunt absolutè necessaria ad salutem. Sanè credere historias Testamenti veteris, vel Euangelia Marci & Lucæ esse canonica scripta, imo vllas esse diuinas Scripturas, non est omnino necessarium ad salutem; nam sine hac fide multi saluati sunt, antequam Scripturæ scriberentur, & postea tempore noui Testamenti, multæ barbarę nationes; de quibus scribit Irenæus lib. 3. cap. 4. At hoc est absurdissimum, nec vllo modo admitteret Caluinus posse dubitari de Scripturis; non igitur verum est, solùm in reb. necessarijs ad salutem, Ecclesiam non posse errare.

Probatur VLTIMO ex Patribus, qui, vt suprà ostendimus, in quæstione de iudice controuersiarum, omnes ad Ecclesiam prouocant in quæstionibus fidei quibuscunque; qood certè nullo modo facerent, si Ecclesiam falli posse existimarent. TERTVLLIANVS libro de præscript. *Age*, inquit, *omnes Ecclesiæ errauerint, nullam respexerit Spiritus sanctus.* AGVSTINVS lib. 1. cōtra Cresconium, cap. 33. *Scripturarum à nobis tenetur veritas, cùm id facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarū commendat auctoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis fal-*

A *li metuit huius obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.* Et Epist. 118. *Disputare contra id, quod vniuersa Ecclesia sentit, insolentissimæ insaniæ esse dicit.*

Iam quod etiam Ecclesia repræsentatiuè non possit errare, probatur PRIMO, quia si omnes Episcopi errarent, tota etiam Ecclesia erraret, quia tenentur populi sequi suos Pastores, dicente Domino Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* & Matth. 23. *Quæcunque dixerint, facite.* SECVNDO, ex epistola Concilij Ephesini ad Nestorium, vbi cogitur Nestorius, si Ecclesiæ satis facere velit, iuramento confirmare, se ita sentire, vt sentiunt Orientis & Occidentis Episcopi. Item ex Augustino libro 1. de Baptismo, cap. 18. vocat decretum Concilij generalis, Ecclesiæ vniuersæ consensum: & merito, B nam Ecclesia non docet nec decernit quidquam, nisi per suos Pastores, sicut quodlibet corpus per suum caput. Vnde etiam 3. Reg. 8. congregatio Sacerdotum & Seniorum vocatur omnis Ecclesia Israel. Et Chrysostomus exponit illud Matth. 18. *Dic Ecclesiæ*, id est, *Prælatis.* Sed de his plura in materia de Concilijs.

CAPVT XV.

Soluuntur argumenta, quibus astruitur Ecclesia inuisibilis.

SVPEREST, vt argumenta aduersariorum diluamus. Ac primùm, Ecclesiam esse inuisibilem, his testimonijs probant. Hiere. 31. *Dabo legem meam in cordibus eorum, & ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum.* C Vbi Deus distinguit Ecclesiā noui Testamenti ab Ecclesia Testamenti veteris, quod illa fuerit cętus quidam externus, & propterea habuerit legem scriptā in tabulis externis, & lapideis; ista autem sit populus quidam interior, & propterea legem habeat scriptam in cordibus. Idem habetur Lucæ 17. *Regnum Dei non venit cum obseruatione: neque dicent; Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim Regnum Dei intra vos est.* Et Ioan. 4. VENIT *hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabūt Patrem in spiritu & veritate.* Ergo Ecclesia noui Testamenti non consistit in aliqoo signo exteriore, nec est alligata locis & ceremonijs corporalibus. Et Heb. 12. NON *enim accessistis ad tractabilem montem, & accessibilem ignem, sed ad Syon montem, & ciuitatem Dei viuentis, &c.* Vbi comparat Synagogam monti Sinai visibili D & tangibili, Ecclesiam aotem monti Syon spirituali. ITEM 1. Petri 2. *Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias Deo*; at hęc domus est Ecclesia. Denique Ecclesiam esse, est articulus fidei, ergo non videtur Ecclesia, sed creditur.

RESPONDEO ad primum locum, Hieremiam non conferre Ecclesiam cum Synagoga, sed Testamentum nouum cùm veteri, vt eo loco patet; & quamuis Testamentum nouum propriè sit caritas, quæ est lex in corde scripta, Testamentum vetus propriè sit doctrina exterior, siue lex scripta in lapidibus, tamen non sequitur, Ecclesiam noui Testamenti esse inuisibilem; vt .n. corpus cuiuslibet animalis visibile est, & tamen habet multa intus, quæ non videntur, vt cor, hepar, spiritus E vitales, & similia: ita Ecclesia visibilis habet multa inuisibilia, Fidem, Spem, Caritatem, &c. & quamuis hæc dona inuisibilia, sint necessaria in Ecclesia, & in sola Ecclesia, non tamen in omnibus eius partibus; sicut sensus est necessariò in animali, & solo animali, & tamen non est in omnibus eius partibus.

Ad SECVNDVM dico, per Regnum Dei Lucæ 17. intelligi vel gratiam, per quam Deus nunc regnat in cordibus hominum, vt exponit Theophylactus, vel ipsum Christū, vt Beda exponit; loquitur enim eo loco Christus de vtroq; suo aduentu. Interrogauerant .n. Pharisæi: *Quādo veniet Regnū Dei*, id est Regnū Messiæ? Do-

minus ait respondet, Messiam venisse, & rursum esse venturum in die iudicij. Itaq. de aduentu primo ait: *Regnū Dei non veniet cum obseruatione, ecce enim Regnum Dei intra vos est*, id est, iam aduenit Messias, iam præsens est. De secundo subiungit. *Et dicent vobis; Ecce hic, aut ecce illic, nolite exire; sicut enim fulgur coruscat de sub cœlo, &c. ita erit aduentus Filij hominis.*

Ad TERTIVM dico, eo loco doceri, præcipuum cultū Dei in Ecclesia internum futurum, sed non propterea sequitur, Ecclesiam ipsam esse inuisibilem, vt iam diximus; neque etiam sequitur, omnem cultum externum esse reijciendum, & externa templa esse destruenda. Dominus.n. eo loco non agit de loco orationis, sed de modo, & ritu. Si.n. dicere voluisset, veros Dei cultores non amplius adoraturos Deum in Hierusalem, neque in monte Garizim, falsum dixisset. Constat enim Petrum & Ioannem, post acceptum Spiritum Sanctum, ascendisse in templum Hierosolymitanum ad horam orationis nonā, vt dicitur in actis Apostol. 3. Constat etiam, semper fuisse postea in Palæstina Christianos, qui Deum adorauerunt in Hierusalem, & in monte Garizim, & vbicunque eos esse cōtingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi, siue orandi; & sensus est, neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem, id est, neque ritu Samaritanorum, neque ritu Iudæorum, sed ritu Christianorum adorabitis, qui ritus est adorare in spiritu & veritate. quod duobus modis exponitur.

Chrysostomus, Cyrillus, & Euthymius in hunc locū, opponūt illud, *In spiritu*, cæremonijs Iudæorū, quatenus corporales erāt; illud in veritate, ijsdem cæremonijs, quatenus figuræ & vmbræ erant rerum futurarū. Theophylactus, beatus Thomas. & Caietanus opponunt illud, *In spiritu*, ritui Iudæorum, qui præcipue externus & corporalis erat; illud, *In veritate*, ritui Samaritanorum, qui falsus & erroneus erat; illi enim simul colebant Deum verum, & Deos falsos. Itaque Dominus dicit, ritum populi Christiani fore præcipuè spirituale, & simul verum ac purū ab omni errore, licet spiritualis ritus non excludat corporales cæremonias, quatenus prosunt ad spiritualem cultum promouendum.

Ad QVARTVM dico cum Chrysostomo, Theophylacto, D. Thoma, & alijs, Apostolum ibi per montem Syon spiritualem, & ciuitatem Dei viuentis, non intelligere Ecclesiam militantem, sed triumphantem, quæ ex beatis spiritibus constat. Confert enim Synagogam cum Ecclesia, ac dicit, homines Testamenti veteris accessisse ad montem Syna corporeum, vt aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderent; at homines noui Testamenti accessisse nō re, sed spe, ad montem Syon spiritualem, id est, ad gloriam beatorum, vbi Deus videtur facie ad faciem. vnde ibidem subditur: *Et multorum millium Angelorum frequentiam, & spiritus iustorum & perfectorum, &c.*

Ad QVINTVM respondeo, duobus modis dici aliquid spirituale. Vno modo, secundum substātiam, quo modo Ephes. 6. dicuntur *spiritualia nequitiæ in cælestibus*. Altero modo, secundum ordinationem ad Spiritum, quia ordinatur aliquid ad spiritū, vel spiritus in eo dominatur. Quo 1. Corinth. 2. dicitur homo spiritualis, & 1. Cor. 15. corpus spirituale, & 1. Petr. 2. vocātur hostiæ spirituales omnia bona opera, ut Eleemosyna & Ieiunia. Beatus Petrus ergò cum dicit, Ecclesiā esse domum spiritualem, intelligit hoc secundo modo; vult enim, Ecclesiam non esse domum ex lignis & lapidib. sed ex hominibus Deo consecratis ædificatam.

Ad SEXTVM posset dici, in Symbolo non poni tantùm, Credo Ecclesiam, sed. *Credo sanctam Ecclesiā*. Porro sanctitatem Ecclesiæ sine dubio inuisibilē esse. Sed melius dico, in Ecclesia aliquid videri, et aliquid credi. Videmus.n. eum cœtum hominū, qui est Ecclesia, sed quòd ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia, non videmus, sed credimus. Vera enim Ecclesia est, quę profite-

A tur Christi fidem. Quis autem euidenter scit, nostram fidem esse Christi? id quidem firma ac certissima fide credimus: sed aliud est credere, aliud videre: immò ipsum credere definitur ab Apostolo, argumentum non apparentium.

Quod vt melius intelligatur, notandum est, oēm sententiā de fide, nasci, vel ex duabus propositionib. de fide, & tunc totam conclusionem inuidentem esse; vel ex vna de fide, altera euidenti; & tunc conclusionem partim esse euidentem, partim ineuidentem. Talis est ista conclusio: Isti homines, qui nunc profitentur fidē sub Romano Pontifice, sunt Ecclesia Christi; nam oritur ex hoc syllogismo: Ecclesia Christi est cœtus hominum profitentium Christi fidem, sub regimine legitimorum Pastorum: sed isti qui subsunt hodie Romano Pontifici, sunt talis cœtus; igitur sunt Ecclesia Christi. In quo syllogismo maior est de fide, & proinde ineuidens. Minor est euidens; nam nihil ponimus in minore, quod non oculis, aut auribus percipiatur. Rectè ergo inde infertur conclusio partim euidens, & partim ineuidens.

Denique, res illa, seu (vt logicè loquamur) incomplexum illud, de quo prædicatur Ecclesiæ ratio ac definitio, visibile quiddam est: at complexum, seu connexio prædicati cum subiecto, sola fide tenetur. Nec desunt exempla, quibus hoc illustretur. Siquidem hominem illum, qui est Christus Dei Filius, Apostoli videbant, & tamen illum esse Christum Dei Filium, non videbant, sed credebāt. Vnde Ioan. 20. dictum est Thomę, *Quia vidisti me, Thoma, credidisti*. Et in Symbolo dici-
C mus: *Credo unum Baptisma*, licet videamus, & sentiamus Baptisma, id est, aquæ aspersionem, & verborum prolationem. Non enim videmus, sed credimus illam aquę aspersionem, & verborum prolationem esse Baptisma Christi, id est, Sacramentum quoddam.

CAPVT XVI.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant, Ecclesiam posse deficere.

IAM quod Ecclesia possit deficere, & aliquando deficiat, probant his argumentis. PRIMO, initio mundi in solis Adamo & Eua Ecclesia tota consistebat, saltem in virtute; at vterque fidem amisit, & a Deo apostatauit, vt patet tum ex Genes. 3. tum ex Patribus, Ambrosio libro de Paradiso, cap. 6. Augustino Enchirid.
D cap. 45. & Prospero lib. de gratia Dei, contra collatorem, ante medium.

SECVNDO, tempore Mosis tota Ecclesia à Deo apostatauit. Nam Aaron summus Pontifex proposuit vitulum adorandum, & totus populus clamauit: *Hi sunt Dij tui Israel*, Exod. 32.

TERTIO, tempore Helię tota Ecclesia visibilis defecerat. Nā 3. Reg. 19. Helias dicit: *Relictus sum ego solus. Et Dominus ad eum, Reliqui mihi septem millia virorum in Israel, qui non curuauerūt genua ante Baal*, hos autem occultos fuisse non dubium est, cū eos ne Helias quidem cognosceret.

QVARTO, ex Isaię 1. *Cognouit bos possessorē suū, et asinus præsepe dn̄i sui, Israel aūt me nō cognouit. A plāta pedis vsq; ad verticē capitis nō est in eo sanitas*, Et Hierē. 2.
E *Cōfusi sūt domus Israel, ipsi et Reges eorū, Principes, et Sacerdotes, et Prophetæ eorū, dicētes ligno; Pater meus es tu. Quid vultis mecū iudicio cōtēdere? Oēs dereliquistis me, dicit Dominus.* Et 2. Paral. 15. *Trāsibūt dies multi in Israel sine Deo vero, sine Sacerdote, et Doctore, et sine Lege.*

QVINTO, prædictum est, Ecclesiā istā visibilem cessaturā, Daniel. 9. *deficiet hostia, et sacrificium*. Lucę 18. *Filius hominis cum venerit, putas inueniet fidem in terra?* 2. Thessal. 2. *Nisi venerit discessio primum, et reuelatus fuerit homo peccati.* Itaq; nobis Caluinus dictum esse existimat id, qd̄ legimus Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes; Templum Domini, templum Domini.* Vt enim antiqui illi Iudæi non credebant Prophe-

phetis prædicentibus desolationem, quia videbant se habere templum Domini, & externas ceremonias; ita nos gloriamur, quòd habeamus antiqua templa, Episcoporum successiones, Apostolicam sedem, & interim non attendimus ad Scripturas, quæ nobis desolationem apertè prædicunt.

SEXTO, Concilium Basileense generale deposuit Eugenium tanquam hæreticum, & omnes ei adhærentes, & elegit Felicem, deinde tamen Concilio concluso & soluto, iterum Eugenius in sedem irrepsit sine vlla canonica electione, & ab eo nati sunt quotquot postea fuerunt Papæ, & Cardinales, & Episcopi; ergo saltē ab eo tempore Ecclesia Romano Pontifici adhærens, nō fuit vera Ecclesia, & cùm nulla fuerit alia visibilis, sequitur, visibilem Ecclesiam perijsse. Hoc argumentū Caluinus in præfatione Institut. ponit in vltimo loco tanquam fortissimum, & addit hæc verba: *Hic deprehensi hæreant necesse est, aut igitur aliter Ecclesiam definiant, aut omnes à nobis schismatici habebuntur.*

SEPTIMO, proferunt Patrum testimonia, ac primū HILARIVS libro contra Auxentium, circa finem: *Male*, inquit, *vos parietum amor cœpit; malè Ecclesiam Dei in tectis, ædificijsque veneramini, male sub his pacis nomē ingeritis; montes mihi, & lacus, & carceres, et voragines sunt tutiores.* Vbi dicit, adeò suo tempore fuisse obscuratam veram Ecclesiam, vt solùm in latebris & cauernis inueniretur. Deinde HIERONYMVS in Dialogo cōtra Luciferianos de eodem tēpore loquens: *Ingemuit*, inquit, *totus orbis, et se Arianum esse miratus est.* Itē Basilius epist. 69. & 70. & Bernardus serm. 33. in Cantica, ita deplorāt vitia Prælatorum oīum sui tēporis, vt satis ostēdant, eo tēpore omnes declinasse in viam suam, & nullam fuisse visibilē Ecclesiā. Deniq; Chrysostomus homil. 49. in Matthæum, docet, interdum nullū esse visibile signum, quo vera Ecclesia cognoscatur, & ideo tunc solùm ad Scripturas esse recurrendum.

Respondeo ad PRIMVM, si primos parentes peccasse, est Ecclesiam defecisse, tunc non solùm visibilē, sed etiam inuisibilem Ecclesiam defecisse, quod est contra aduersarios. Dico SECVNDO, tunc non fuisse Ecclesiā; nec. n. duo homines sunt Ecclesia, sed tantùm fuisse initium Ecclesiæ, & initium tam materiale, quàm formale. Nam Adam fuit principium Ecclesiæ materiale, quia primus omnium fuit de Ecclesia; fuit ēt formale principium, quia fuit caput siue Doctor & Rector populi Dei, dum vixit. Porrò caput Ecclesiæ non potest quidem errare docendo falsam doctrinam, tamen potest errare malè viuendo, & malè etiam sentiendo, vt priuatus homo, atque hoc tantùm videmus accidisse Adamo; malè enim aliquando vixit, & fortè etiā malè de Deo sensit, tamen non malè docuit.

Ad SECVNDVM, de peccato Aaronis & populi in cultu vituli aurei, dico, eo tempore neque caput, neq; corpus Ecclesiæ defecisse; nā caput erat solus Moses, quem certum est non errasse. Aaron siquidē nondum erat Pontifex; nam postea factus est, vt patet Exodi 40. Non etiam corpus defecit, nam omnes Leuitæ immunes fuerunt ab eo peccato, vt patet ex eodem tricesimosecundo capite, vbi Moses dicit: *Si quis est Domini, iungatur mihi; congregatique sunt ad eum omnes filij Leui.*

Ad TERTIVM, de tēpore Heliæ, negatur consequētia & antecedens huius argumenti. Consequentia quidem, quia non est eadem ratio populi Iudæorum & populi Christianorum; nam populus Iudæorum nō erat Ecclesia vniuersalis, vt est populus Christianorū, sed particularis, & propterea ēt extra illum populum inueniebantur fideles & iusti, vt Melchisedech, Iob, & postea Cornelius, Centurio, & Eunuchus Candacis Reginæ, & alij nonnulli. Itaque etiamsi vniuersa Synagoga Iudæorum defecisset, non continuò omnis Ecclesia Dei in terris defecisset. Sed antecedens etiam negatur. Non. n. ostendi potest, vnquam Synagogam Iudæorū defecisse omnino vsque ad Christi aduentum, quo tempore etiam non tam defecit, quàm mutata est in melius.

Ad illud ergo de Helia dico, Heliā nō loqui de omni populo Iudæorum, sed solùm de illa parte, quæ subiecta erat Regi Samariæ. Constat enim ex eodem libro tertio Regum, tēpore Heliæ regnasse in Hierusalem Asa, & post eum Iosaphat optimos Reges, & sub ipsis fuisse in Hierusalem populum & Sacerdotes manifestissimè in vera religione persistentes. Vnde Dominus, cùm ait: *Reliqui mihi septem millia virorum*, addidit, *In Israel.* Israel enim tunc dicebantur ij, qui erāt sub Rege Samariæ, sicut ij, qui erant sub Rege Hierusalem, dicebantur Iudas. Ex quo apparet euidenter, deceptum esse Philippum Melanchthonem, qui in Locis communibus, cap. de Ecclesia, dicit, tempore Heliæ Ecclesiam fuisse in solo Helia, & Helisæo, & paucis Sacerdotibus. Quem etiam in errore sequutus est Caluinus præfatione Institutionum, qui hoc argumento de Helia præcipuè nititur.

Ad QVARTVM respondet Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 12. & libro contra Donatistas, post collationem, cap. 20. vbi docet, Prophetas & Apostolos interdum reprehendere vniuersum populum, quasi nemo ibi sit bonus, cùm tamē permulti sint boni, & è contrario interdum consolari omnes, quasi omnes sint boni, cùm constet ibi multos esse malos. Ezech. 3. dicitur: *Omnis domus Israel attrita fronte est, et duro corde.* Et tamen cap. 9. dicitur: *Signa Thau super frontes virorum gementium, et dolentium super cunctas abominationes, quæ fiunt in medio eius.* Ad Galat. 3. *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati?* Et tamen cap. 6. ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Ad illud ex Paralypomenon respondeo, inprimis solum intelligi de regno Israel, non de regno Iuda. Deinde fortasse loqui Scripturam de tempore, quod erat futurum post Messiæ aduentum; Nunc enim transeunt dies multi in Israel sine Deo, sine Sacerdote, sine Lege.

Ad QVINTVM dico, nos non gloriari in templis, & successione Episcoporum, & Apostolica sede secundum se, sed propter Christi promissionem, qui ait: *Tu es Petrus, et super hanc petram, &c. Et portæ inferi non præualebunt, &c.* Qualem promissionem Iudæi nunquam habuerunt. Neque verum est, alicubi in Scripturis prædictam esse Ecclesiæ ruinam, sed potius contrarium vbique. Quare ad illud Danielis, etsi Hilarius can. 25. in Matthæū, & Hyppolitus atq; Apollinarius apud Hieronymum in cap. 9. Danielis, intelligunt eā prophetiam de tempore Antichristi, tamen sine dubio decepti sunt. Loquitur enim Daniel apertissimè de euersione Hierusalem, et cessatione sacrificij Iudæorum. Sic enim exponunt Chrysostomus, & Theophylactus, & Hieronymus in ca. 24. Matthæi, Augustinus epist. 80. ad Esichium, necnon Euseb. lib. 8. Euangel. demonstr. cap. 2. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Tertullianus libro contra Iudæos, cap. 5. aliàs 8. & communis opinio Hæbreorum, ac Iulius Africanus apud Hieronymum, in cap. 9. Danielis.

Et hanc solutionem coguntur admittere hæretici; nam ipsi dicunt, nunc esse tempora Antichristi, & fuisse iā à multis seculis, & tamen nō cessauit hostia & sacrificium; ergo debent intelligere hūc locum Danielis non de tempore Antichristi, sed de euersione Hierosolymæ, quod sanè ex Euangelio euidenter colligitur. Quod enim Matthæus cap. 24. ait: *Cum videritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.* Idem sic exposuit Lucas cap. 21. *Cum videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquauit desolatio eius; tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.*

Ad illud Luc. 18. *Putas inueniet fidem in terra?* dico, Dominum non loqui de fide simpliciter, sed de eximia quadã fide, quę in paucis reperitur, & in paucissimis reperietur in vltimis diebus. Ita exponunt Hieronymus in Dial. contra Luciferianos, & Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. vel dicamus cum Theophylacto, loqui Dominum de fide absolutè, & velle dicere paucos futuros fideles tempore Antichristi, non tamen nullos, nec tam paucos, vt non faciant Ecclesiam.

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine, vel intelligi ipsum Antichristum, vt Chrysostomus, Theodoretus, OEcumenius, Theophylactus, & Augustinus lib. 20. de ciuitat. Dei, cap. 19. exponunt, quem volunt appellatum discessionem per metonymiam, quia erit caussa, vt multi discedant à Christo; vel defectionem à Romano imperio, vt Ambrosius, Sedulius, & Primasius exponunt, quæ est valde probabilis sententia: vel demum discessionem ab Ecclesia non generalem, sed particularem, id est, non omnium, sed multorum, vel omnium quidem, sed occultorum hæreticorum; vt enim pulchrè exponebant quidam veteres apud Augustinum lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 19. sicut modò multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia ficto animo, tandem apertè discedunt per manifestam hæresis professionem, ita veniente Antichristo, omnes, prorsus, qui tunc inuenientur in Ecclesia occulti hæretici, ab Ecclesia discedent, & Antichristo se adiungent.

Ad SEXTVM dico, Basileense Concilium initiò quidem fuisse legitimum; nam & Legatus aderat Romani Pontificis, & Episcopi plurimi; at quo tempore Eugenium deposuit & Felicem elegit, non fuit Conciliũ Ecclesię, sed Cõciliabulum schismaticum, seditiosum, & nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in Concilio Lateranensi vltimo, sess. 11. & proinde Eugenius semper fuit verus Pontifex, & mendacium est apertissimum Caluini, qui dicit, hoc Concilium vsque ad finem perdurasse in eadem auctoritate, & dignitate.

Nam inprimis, quo tempore Concilium in Pontificem sententiam pronuntiare ausum est, non erat in Concilio Legatus Pontificis, & Episcopi præcipui omnes discesserant, sed Cardinalis quidam Arelatensis assumpserat sibi munus præsidendi, quia Episcopi paucissimi erant, introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem Presbyterorum, ita vt contra omnem formam antiquorum Conciliorum, nõ Episcoporum, sed Presbyterorum Synodus esset.

Deinde eodem tempore agebatur Florentiæ Concilium alterum, in quo præsidebat summus Pontifex, & cum eo sedebant Episcopi Latini & Græci sine comparatione plures, quàm essent Basileenses, & vnà cum Episcopis aderat Imperator Græcorum, & Legatus Imperatoris Latinorum, vt nullo modo dubitari posset, vtrum ex duobus esset verum Concilium Ecclesiæ generale.

Tertiò, Deus quoque sententiam suam dicere volens, tam horribili peste Basileam tunc affligebat, vt maior pars eorum Patrum, qui ibi erant, vel extincti, vel secedere coacti fuerint. Quę omnia refert AEneas Syluius in historia Concilij Basileensis, cui ipse interfuit, & quam ediderunt nuper hæretici Basileenses, tãquam sibi fauentem, propter damnatum Eugenium, cùm reuera illis plurimum noceat. Adde, quòd Concilium Basileense Lausannæ continuatum, subiecit se Nicolao, vt patet ex epistola Nicolai V.

NVNC ad loca Patrum. Ad HILARIVM dico PRIMO, id quod respondit olim Augustinus epist. 48. Donatistis idem testimonium obijcientibus, Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum, sed ita tamen, vt etiam tunc in suis firmissimis emineat, sicut reuera eo tempore, de quo loquitur Hilarius, eminebat Ecclesia in Iulio, Athanasio, Hilario, Eusebio Vercellensi, ac deinde in Damaso, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, alijsque non paucis firmissimis atque constantissimis Ecclesiæ columnis.

Dico SECVNDO, Hilarium loqui eo loco tantùm de Ecclesia Mediolanensi, in qua multi simplices venerabantur Auxentium, vt Catholicum, cùm tamen esset Arianus; nam mira calliditate agebat Auxentius, vt ab Arianis agnosceretur Arianus, & tamen à multis simplicibus crederetur Catholicus. Vult igitur Hilarius, non esse credendum Auxentio, etiamsi Episcopus videretur, & in templo concionaretur, & melius esse, in carceribus & speluncis manere cum recta fide, quàm in templo Dei cum hæreticis.

Hoc autem, quod dicitur de vna ciuitate, vna Basilica, & vno Episcopo, nõ potest trahi ad Ecclesiam vniuersam. Potest enim fieri, vt vnus Episcopus in vna vrbe, & vno templo doceat hæresim, non tamen vt omnes Episcopi in omnibus vrbibus & templis mundi totius idem faciant.

Ad locum HIERONYMI respondeo, in verbis Hieronymi duas esse figuras; vnam intellectionis, cùm ait: *Ingemuit orbis*; vocat enim orbem magnam partem orbis, non totum orbem; alteram abusionis, cùm ait *Arianum se esse miratus est*, vocat enim Arianos impropriè eos, qui per ignorãtiam subscripserant hæresi. Loquitur enim de illa multitudine Episcoporum, qui ex toto orbe conuenientes Arimini, ab Arianis decepti, decreuerunt, tollendum esse nomen ὁμοούσιος, quod quid significaret, non intelligebant: qui sine dubio nõ fuerunt hæretici, nec errantes, nisi materialiter; quemadmodum si quis nostrum blasphemam sententiam proferret lingua extranea, putans esse piam aliquam precationem, non propriè blasphemus dici posset: Quocirca ijdem Episcopi, vt admoniti sunt, & fallaciam agnouerunt, continuò errorem etiam correxerunt, et cum lacrymis pęnitẽtiam egerunt blasphemię, licet sola lingua prolatæ, & tum videlicet ingemuit orbis, & se Arianum esse miratus est.

Ad BASILIVM dico, eum non deplorare in illis epistolis vitia Catholicorum, sed miseriam Ecclesię, propter infestationem hæreticorum; quæ enim dicuntur eo loco aduersus Episcopos, nõ dicuntur aduersus Episcopos Catholicos, vt Brentius putauit, sed aduersus Episcopos Arianos.

Et sanè credibile est, Brentium non ex ignorantia, sed ex malitia peccasse. Nam ibidem, vt apud Episcopos Catholicos doceat non esse veram ecclesiam, refert ex lib. 11. Ruffini hist. ecclesiast. cap. 6. Mosem Eremitam sanctum noluisse vllo modo ordinari ab Episcopo Alexandrino, qui erat post Romanum Pontificem primarius Patriarcha.

At in eodem libro & capite Ruffinus dicit, illum Episcopum Alexandrinum fuisse Arianum, & sæuissimum persecutorem Catholicorum, & propterea Mosem noluisse ab eo, sed ab aliquo Catholico ordinari; ita ut nulla ratione fraus & impudentia Brentij tegi vel excusari queat.

Ad BERNARDVM dico, eum reprehendere vitia morum, non vitia doctrinę, & non propterea credidisse, Episcopos illos malos non fuisse verè Episcopos. Ipse enim serm. 66. in Cantica refellit ex instituto Apostolicos hæreticos, qui dicebant, Episcopos malos non esse Episcopos.

Ad CHRYSOSTOMVM iam responsum est suprà, verba illa desumpta esse ex opere imperfecto, quod vel habet auctorem hæreticum Arianum, vel fuit ab hęreticis deprauatum. Vide homil. 48. vbi apertè vocat hęreticos homousianos.

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probãt, pastores Ecclesiæ oẽs simul errare posse.

QVOD Ecclesia vel saltem omnes pastores Ecclesiæ simul errare possint, probant PRIMO, q̃a tẽpore Michææ, Prophetæ omnes, qui erant CCCC. excepto

excepto Michæa, errauerint, vt patet lib. 3. Reg. 22. & proinde Ecclesia, quæ illos sequebatur, vt debebat, decepta fuit. SECVNDO, Isaiæ 56. *Speculatores eius cæci omnes nescierunt vniuersi, &c.* TERTIO, in passione Domini summus Sacerdos cum omnibus sacerdotibus, & senioribus populi condemnauerunt Christum esse reum mortis. Marc. 14. & totus etiam populus à sacerdotibus seductus, clamauit ad Pilatum: *Crucifige eum.* Mar. 15. Eodem tempore Apostoli omnes fidem amiserunt; nam Dominus Marc. vlt. *Exprobauit incredulitatem eorum et duritiem cordis: &c.* Et Matth. 26. ait: *Omnes vos scandalum patiemini in me.*

Adde, quod non desunt etiam Catholici, qui dicant in passione Domini non mansisse veram fidem, nisi in sanctissima Virgine Maria, idque significari credunt vna illa candela, quæ sola accensa conseruatur, in triduo ante Pascha in officio nocturno. Ita Alexander Alensis 3. parte q. vlt. artic. 2. & Ioannes de Turrecremata, lib. 1. de Ecclesia, cap. 30. & lib. 3. cap. 61. Sed hæc satis leuia sunt, nec magno negotio refellentur.

Ad PRIMVM dico, illos CCCC. Prophetas manifestè fuisse Pseudoprophetas, neque id ignorasse, vel ipsum Achab, qui eos consulebat. nam ibidem cùm diceret Rex Iosaphat: *Non est hic aliquis Propheta Domini, per quē interrogemus Dominum?* Respondit Achab: *Remansit vnus, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi nisi malum.* Certè si quis nunc in media Saxonia consuleret CCCC. Ministros Lutheranos de fide iustificante, & postea vnū Catholicū; non esset mirū, si maior pars erraret. Et sicut nunc non sequitur totam Ecclesiam errare, etiam si errarent CCCC. Ministri Lutherani, quia præter Saxoniam, & vicina quædam loca, sunt alia multa, vbi vera fides prędicatur, ita non sequitur omnes Doctores Iudæorum tempore Achab errasse, etiam si errauerint CCCC. Prophetę qui in Samaria erant. nam præter eos Prophetas erant in Iudæa multi alij prophetæ, & (quod potissimum est) erant sacerdotes in Hierusalem, quibus ex officio incumbebat respondere ad consulta de lege Domini.

Ad SECVNDVM dico, verba illa Prophetarum esse generalia, & dirigi quidem ad omnes, non tamen reuera intelligi debere de omnibus, sed de multis, vt suprà diximus.

Ad TERTIVM dico, Sacerdotes, & Pontifices non habuisse priuilegium non errandi in docendo populo, nisi vsque ad tempora Christi, Christo autem præsente, & docente parum oberat illorum error. Immò hoc videtur prædictum per Hieremiam, cap. 18. cùm ait: *Peribit lex à sacerdote, verbum à Propheta, consilium à sapiente.* Quamuis propter honorem sacerdotij Deus prouidit, vt sentētia Pontificis Caiphę in aliquo sensu, licet à Caipha non intento, esset vera & iusta. Nam Ioan. 11. dicitur, quia erat Pontifex anni illius, prophetauit; de qua re plura diximus in lib. 2. de Concilijs.

Quod ad populum attinet, qui clamauit: *Crucifige*, dico eum populum non fuisse omnes Iudęos: sed aliquos tantum, et fortè minorem partem; nam in ipsa vrbe Hierusalem erat Nicodemus, & Ioseph ab Arimathia, & multi alij, quibus id displicebat, & extra Hierusalem in tota reliqua Iudæa, & in toto orbe terrarum erant plurimi Iudæi dispersi, qui nihil sciebāt de morte Christi, & proinde in vera fide, & religione permanebant.

Ad illud de Apostolis dico, PRIMVM Apostolos tunc non fuisse Episcopos nisi designatos, vt patet, sed solùm partes Ecclesiæ materiales, quæ errare possunt, neq; in eis solis Ecclesia consistebat; nam status Ecclesię Christianæ cum obligatione ad ingrediēdum in eā incepit in die Pentecostes, quando peractis omnibus mysterijs redēptionis cęperunt Apostoli in Hierusalē publicè promulgare fidē Christi, & Baptisma. Itaq; etiā si Apostoli oēs tēpore passionis Christi errassent circa fidem, nihil obfuisset eorum error Ecclesiæ vniuersali.

A Dico SECVNDO, nō esse probabile quod Apostoli fidem amiserint; nam non leguntur reprehensi, nisi de fide resurrectionis, illam autem non potuerunt amittere, cum eam nō habuerint, nisi postquam Dominus resurrexit, etsi enim antea Christus sæpe illis prædicauerat se resurrecturum, tamen ipsi putauerant eum loqui figuratè, & non intellexerant, neq; crediderāt. Siquidem Lucæ 18. cum dixisset Dominus: *Occident eū, & tertia die resurget.* Subiungit Lucas: *Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur.* Et Ioan. 20. legimus, Petrum & Ioannem, audito à Magdalena sublatum esse corpus Domini de monumento, mox cucurrisse ad monumentum, & visis linteaminibus & sudario credidisse, nimirum Christi corpus fuisse ab

B aliquo sublatum: *Nam*, inquit, Ioan. *nondum sciebant Scripturas, quia oporteret eū à mortuis resurgere*, i. ideo crediderunt ab aliquo sublatum, quia non sciebant eū debuisse resurgere. PRÆTEREA Lucæ 22. dictum est Petro: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Quomodo igitur credibile erit eadē nocte fidem Petri defecisse, ita vt non saltem in corde eius remaneret; nā quod in ore nō permanserit certum est. DENIQVE, Maria Magdalena summa caritate flagrabat in illo triduo, vt patet ex Ioan. 19. & 20. at sine fide non potest esse caritas, ergo nō amiserat Magdalena fidē in Christū, quā antè habuerat, ergo non in sola B. Virgine fides permansit.

Quod autem dicitur Marci vltimo: *Exprobauit incredulitatem*, non significat eos amisisse fidē, quam habuerant, sed tardos fuisse ad credendum, quod nondū cre-

C diderant, quod quidem aliquod peccatū fuit, sed non propriè infidelitatis. Illud verò Matth. 26. *Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista*, significat peccatum, quod commiserunt Apostoli fugiendo, & nimis timendo, & vacillando, etiam circa fidem, ex occasione Dominicæ passionis, nec enim omnis vacillatio est infidelitas, sed solùm vacillatio deliberata.

Miror autem Ioannem de Turrecremata, qui pp argumentum leuissimum de candela, dicit esse contra fidem vniuersalis Ecclesiæ asserere nō in sola B. Virgine mansisse fidem in die passionis Domini. Nam Rupertus lib. 5. de diuin. offic. cap. 26. dicit vltimam candelam tempore suo cōsueuisse ēt extingui. & addit ca. 28. illis trib. noctibus post omnia lumina extincta, iterū postea ex lapide nouum ignem accendi solitum; &

D quidem per omnia lumina, quæ paulatim extinguebātur, significari prophetas, quos diuersis seculis Iudæi occiderunt, & illos occidentes sibi ipsis tenebras mentis faciebant; per vltimam verò significari Christum, quē cum occiderunt, sibi ipsis tenebras densissimas pepererunt; per nouum autem lumen, quod singulis illis tribus noctibus ex lapide excutiebatur, significari nouum lumen Christianorum, quod ex lapide Christo à Iudęis percusso in mentibus nostris ortum est.

Quod si neglecta consuetudine, antiquæ Ecclesiæ vim faciant in eo vsu, qui nunc est, vltimam candelam non extinguendi: pōt cum Abulensi responderi quęst. 14. prologi in Matthæum, per illam candelā significari beatam Virginem, in qua sola, vt piè creditur, fuit in illo triduo fides explicita resurrectionis. Ex quo tamen

E non sequitur in alijs fuisse errorem, vel infidelitatem, quia non tenebantur credere explicitè resurrectionē, nisi post legitimam eius promulgationem, & probationem; & præsertim illi, qui aberant à Hierusalem, & nihil de Christo audierunt, & sanè videtur periculosum dicere in sola Virgine mānsisse veram fidem; tum quia Ecclesia perijsset, non enim vna persona potest dici Ecclesia, cùm Ecclesia sit populus & regnum Dei; tū etiam quia tunc illi qui aberant à Hierusalem, & vsq; ad illud tempus habuerant veram fidem, mox illam amisissent sine sua culpa.

LIBER QVARTVS.

DE NOTIS ECCLESIAE.

CAPVT I.

Tractationem de notis Ecclesiæ vtilissimam esse.

SVPEREST CONTROVERSIA de notis veræ Ecclesiæ, quæ controuersia vtilissima est; omnes enim cõfitentur, in sola vera Ecclesia esse veram fidem, veram peccatorum remissionem, veram spem salutis æternæ, adeo vt CYPRIANVS de simplicitate Prælatorũ dicat. *Cum Deo manere nõ possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt; ardeat licet flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: occidi talis potest, coronari non potest.*

Similia docent omnes Patres, nec hæretici ea negãt, nam idcirco omnis hæresis ad se solam trahit veram Ecclesiam, & alios omnes extra Ecclesiam ponit, vt his verbis LACTANTIVS docet, lib. 4. cap. vlt. diuinarum institutionum. *Sola Catholica*, inquit, *Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic autem est fons veritatis, hoc est, domicilium fidei, hoc templum Dei quo si quis nõ intrauerit, vel a quo si quis exierit, a spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Sed tamen singuli quique hæreticorum cœtus se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant.* Itaque si in hac controuersia conueniremus, reliquæ omnes facilè componerentur. Duo igitur tractanda sunt. PRIMO refellenda sententia hæreticorum huius temporis de notis veræ Ecclesiæ. SECVNDO explicanda & defendenda sententia Catholicorum.

CAPVT II.

Refellitur sententia hæreticorum.

QVANTVM ad PRIMVM, Lutherus in libro de Cõcilijs & Ecclesia, in vltima parte libri proponit has septem notas. Primò, veram, & incoruptam prędicationem Euangelij. II. Legitimam administrationem Baptismi. III. Legitimum vsum Eucharistiæ. IV. Legitimum vsum clauium V. Legitimam electionem ministrorum, qui doceant, & Sacramenta ministrẽt. VI. Orationem publicam, & Psalmodiam, & Catechismum, sed lingua, quæ intelligatur ab omnib. VII. Mysterium crucis, id est, tribulationes intus & extra, ita vt intus sit męstitia, pusillanimitas, terrores; foris, paupertas, contemptus, & vt habeantur ab hominibus hæretici, cacodæmones, catharmata.

NOTANDVM verò est, Lutherum valde cauisse, ne vllã notam reciperet earum quæ sunt in Symbolo Cõstantinopolitano, cùm tamen oĩa vetera Concilia per eas notas, maximè per Apostolicam Ecclesiam se discerni vellent ab omnibus sectis. PORRO ceteri solent duas tantũ proponere, quæ coplectuntur primas quinque notas Lutheri, id est, prædicationem syncetam verbi Dei, & syncerum vsum Sacramentorum; & ex his duab. quælibet secta probat apud se esse veram Ecclesiam. Ita docet Confessio Augustana, art. 6. & in Apologia eiusdẽ. item Brentius in Confessione VVirtem-

A bergensi capite de Ecclesia. & Ioãnes Caluinus in Instit. lib. 4. c. 1. §. 9. 10. & 11. Centuriatores, Cẽtur. 1. lib. 1. c. 4. col 173. & 174. & Cent. 1. lib. 2. cap. 4. colum. 379. 380. & 381. his duabus addunt alias duas, quæ possunt reduci ad quintam, & septimã Lutheri, id est, constantiam in confessione fidei, siue perseuerantiam; & obedientiam erga ministros verbi, quatenus verbum ipsum administrant.

HÆ NOTÆ non sunt vllo mõ sufficientes. nã in primis nõ declarãt, quæ sit vera Ecclesia secundũ hæreticos, nisi probabiliter; non. n. hinc scire possumus, qui sint electi, vel iusti, & potiùs discimus, vbi lateat Ecclesia, quã quæ sit; præterea, neque hoc sufficienter de-
B clarat. id quòd de singulis facilè probari potest.

Ac primum de prima, tribus rationibus. PRIMVM enim, notæ debent esset propriæ, non communes. si. n. velim designãre tibi certum hominem, quem nunquã vidisti, vt mox atque eum videris, discernas ab alijs, nõ debeo dicere, est quidam qui habet duos oculos, duas manus, &c. nam hæc sunt communia omnibus; neque etiam debeo eum designare per notas, quæ licet sint ei propriæ secundum rem, tamen non sunt propriæ opinione aliorũ, cùm multi sibi illas vendicare soleãt; sic enim nunquam ille, qui quęritur, inueniretur.

Iam verò syncera prædicatio veritatis est nota communissima omnibus sectis, saltem opinione ipsarum;
C nam vel debet esse prędicatio pura ab omni errore, vel solũ ab essentialibus, & fundamentalibus, Si detur primum, ex hac ipsa nota colligemus, apud nullos Lutheranorum esse Ecclesiam; nam ipsi fatentur suas Ecclesias non carere næuis. Lutherus libro de Ecclesia clarè dicit, verbum Dei esse notam, licet alias magis, aliàs minus purè prædicetur; & Caluinus idem fatetur, lib. 4. Instit. cap. 1. §. 12. Si secundum, iã erit nota communis multis sectis; certè Lutherani, & Zvvingliani non dissentiunt de fundamẽto precipuo fidei, vt de Trinitate, & Incarnatione, immò etiam Pelagiani veram Ecclesiam habuissent, qui in primarijs articulis, antequã Nestorianos peperissent, non dissentiebant: vnde etiã
D Celestinus apud Augustinum lib. 2. de peccato originali, cap. 22. hac ratione conabatur ostendere se non esse extra Ecclesiã: & tñ Lutherani, & Caluinistę nullos magis execrãtur, quàm Pelagianos. & nos iõ potissimùm ponũt extra Ecclesiam, quia Pelagianos putãt.

Præterea hoc secundo modo, etiamsi re ipsa aliquibus non conueniat hæc nota, vt Anabaptistis, tamen omnibus conuenit opinione sua. quæ enim secta vnquam fuit, quæ non diceret se habere synceram prædicationem veritatis? certè Augustinus lib. contra epistolam fundamenti, cap. 4. dicit, Catholicam quidem Ecclesiam multis notis facilè cognosci, sed hæreticos nihil habere nisi veritatis pollicitationem, id est, quod
E apud se sit vera, & syncera prædicatio.

SECVNDO, notæ debent esse notiores ea re, cuius sunt notæ, alioqui enim non sunt notæ, sed ignotæ. Iã aduersarij non volunt solùm externam prædicationẽ verbi esse notam Ecclesiæ, sed prædicationem, & receptionem. Ibi enim dicunt esse veram Ecclesiam, vbi prædicatur, auditur, & creditur verbum. At quis nosse potest, vbi verè credatur verbum? præterea etiã de externa prædicatione. sine dubio notius est, quæ sit vera Ecclesia, quàm quæ sit vera prædicatio verbi; nã id ab Ecclesia discimus, vt Irenæus, Tertullianus, Augustinus, & omnes veteres docent.

IRENÆVS lib. 3. cap. 4. *Quid enim* inquit, *& si de aliqua modica quæstione disceptatio orta fuisset, nonne oporteret*

in an-

in antiquissimas recurrere Ecclesias, & ab eis sumere de præsenti quæstione, quod certum & reliquidum est: Tertullianus libro de præscript. *Quid, inquit, prædicauerint Apostoli, quid illis Christus reuelauerit, & hic perscribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis, et matricibus, & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam. reliquam verò omnem de mendacio præiudicandam.*

Idem ratione ostenditur; nam vera prædicatio, est prædicatio, & interpretatio veræ Scripturæ diuinæ; quæ sit autem vera Scriptura, & quis eius verus sensus, non possumus scire, nisi ex testimonio veræ Ecclesiæ, vt Augustinus docet, libro contra epist. fundamenti, c. 5. & libro de vtilitate credendi, cap. 14. & ipse quoque Brentius in Confessione VVirtembergẽsi, ca. de Scriptura, qui coofitetur Ecclesiam habere ius testificandi de vera Scriptura, & etiam interpretandi veram Scripturam; & Caluinus, lib. 4. cap. 1. §. 5. vult Ecclesiam esse fidelem custodem verbi Dei, & Philippus in Locis, capite de Ecclesia, requirit testimonium veræ Ecclesię ad dirimendas lites. AT prius debet esse notus custos Thesauri, quàm Thesaurus; & Doctor, quàm doctrina, cùm à Doctore petatur doctrina, non contrà; ergo potius Ecclesia est nota veræ prędicationis, quàm vera prædicatio sit nota veræ Ecclesiæ.

TERTIO, veræ notæ sunt inseparabiles à vera Ecclesia, sed Ecclesię Corinthiorum. & Galatarum, ad quas scribebat Paulus, verę Ecclesiæ erant, & tamen ibi nõ erat aliquando syncera prædicatio verbi, vt ex Apostolo cognosci potest, qui dicit se scribere Ecclesijs Dei, quæ sunt Corinthi, vel in Galatia, 1. Cor. 1. & Galat. 1. & tamen 1. Corinth. 15. arguuntur Corinthij, quod docerent noo esse futuram resurrectionem, & Galatæ per totam ferè epistolam reprehenduntur, quod docerent, seruandam esse legẽ Mosis cum Euangelio.

Sed DICES, quomodo erant istæ veræ Ecclesiæ, cũ hęresim docerent? RESPONDEO, aliud esse errare, & paratum esse ad discẽdum, & cùm didiceris, ad obediendum; aliud nolle discere, & cùm audieris veritatẽ, oolle acquiescere; neutrum horum esse potest in Ecclesia uniuersali, in Ecclesia aũt particulari esse potest illud primum, in neutra autem illud secundũ, sed solùm in Synagogis Satanę, & Ecclesijs malignãtium. RVRSVM, esse potest pura doctrina ab omni errore in falsa Ecclesia; nam schismatici puta quondam Luciferiani & Donatistę, initio integram habent doctrinã, & tamen suot extra Ecclesiam; si dicant non habere integram doctrinam, quia doctrina vera docet manendum in veræ Ecclesiæ vnitate: contrà; nã tunc petetur principium, cũ in ipsa nota ponatur esse in vera Ecclesia. Præterea schismatici credunt oportere esse in vera Ecclesia, & obedire vero capiti, licet non faciãt; & proinde non errant in fide, sed deficiunt in caritate.

At OBIICIVNT pro hac nota Brentius, Philippus, & Caluinus quædam loca Scripturæ. Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audient:* Ergo ibi est Ecclesia, vbi auditur verbum Dei. Item ad Ephes. 5. *Mundans eam lauacro in verbo vitæ.* Ecclesia mundatur uerbo, ergo vbicunque est verbum mundans, ibi est Ecclesia. Ita Philippus in Apologia. At Caluinus lib. 4. cap. 1. §. 9. contentus est illo Matth. 18. *Vbi sunt duo vel tres, &c.*

BRENTIVS in confessione capite de Ecclesia, profert illud Ioan. 10. *Illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est.* Et illud 15. cap. *Vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis.* Illa enim est Ecclesia, quæ est munda coram Deo. Et illud Rom. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* Addit CHRYSOSTOMVM hom. 49. in Matth. *Qui ergo uult cognoscere, quæ sit uera Ecclesia Christi, unde cognoscat, nisi tantummodo per Scripturas?* Et AVGVSTINVM epist. 166. *In Scripturis didicimus Christum, in Scripturis didicimus Ecclesiã, &c.* Item lib. de vnitate Ecclesiæ, c. 2. *Quæstio inter nos uersatur, ubi sit Ecclesia; quid ergo facturi sumus in uerbis nostris eam quæsituri, an in uerbis capitis sui: puto quod potius in illius uerbis eam quærere debeamus, qui ueritas est, & optimè nouit corpus suum.* Et cap. 3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis, sed audiamus, hæc dicit Dominus.* Et infrà: *Nolo humanis documentis, sed diuinis oraculis sanctam Ecclesiam demonstrari.*

RESPONDEO. PRIMVS locus non docet vbi sit Ecclesia, sed docet, qui sint electi, nimirum qui corde perseueranter audiunt, & retinent verbum, ut exponit Augustinus; cùm autem oon possit sciri, qui corde audiant, non potest hæc esse visibilis nota Ecclesię, sed est nota vnicuiq;, vt saltem coniecturaliter cognoscat suam electionem.

SECVNDVS locus nihil probat; nam illa mundatio est inuisibilis, nec Paulus ibi vult docere, quæ sit, vel vbi sit Ecclesia, sed quid boni Deus contulerit Ecclesiæ.

TERTIVS, non demonstrat vbi sit Ecclesia, sed vbi sit Christus. Vbi enim est vera Ecclesia, ibi est Christus; præterea si congregari in nomine Christi sit nota Ecclesiæ, certè non erit congregari quomodocunque in nomine Christi, sic enim omnes hęreses, & schismata congregantur in nomine Christi: sed erit cõgregari ab illis, qui funguntur Christi auctoritate, quales sunt Episcopi legitimè ordinati, & soccedentes alijs & alijs vsque ad Apostolos, quos Christus primo reliquit loco suo, & sic ista nota coincidit cum nostris, de quibus postea.

QVARTVS locus nihil probat. Primò, quia ibi dicũtur Dij soli Principes, quibus Deus aliquid commisit; id enim est fieri ad aliquem verbum Dei. Secundò, quia verbũ Dei nõ facit Deos, si tantũ prędicetur, sed si recipiatur, & credatur; at hoc inuisibile est, ut patet.

QVINTVS locus est similis secundo, unde idem Brentius dicit, Ecclesiam esse mundam coram Deo, id est, non coram hominibus; & non aduertit ex hac nota sequi, illam fieri Deo manifestam, non nobis.

SEXTVS locus nihil probat; nam effectus Euangelij est inuisibilis.

Sed instat CALVINVS. Verbum Dei est ferax, & ubicunque predicatur, fructificat, ergo ubicunq; prędicatur, ibi est aliqua Ecclesia.

RESPONDEO. Si quid probat hæc ratio, tantùm probat, ubi prędicatur, ibi esse aliquos bonos; sed nos illos non nouimus. Sed neque hoc probat; nam uerbum Dei semper fructificat, cùm legitimè prędicatur, id est, à prędicatoribus missis ab ordinaria potestate; alioqui uidemus prędicari inter hęreticos uariarum sectarum ubi non fructificat nisi lolium. Ad locũ Chrysostomi iam sępe respondimus. Ad loca Augustini respondeo, ex Scriptura probari, ubi sit Ecclesia, nõ tanquam ex nota Ecclesię, sed quia Scriptura docet, quę sint notę dum docet, qualis illa sit, ubi cœperit, quo creuerit.

DICES, saltem scriptura est notior, quàm Ecclesia, quandoquidem inde probatur Ecclesia.

RESPONDEO. Simpliciter Ecclesiam esse priorem, & notiorem, quàm sit Scriptura; nam Ecclesia fuit ante Scripturam, & ipsi data est Scriptura à Deo, & ipsa eam alijs tradit, & explicat: tameo aliquando ex hypothesi Scripturam esse notiorem, quando uidelicet Scriptura est recepta, & clarè loquitur, & oritur quęstio de ipsa Ecclesia: sicut interdum è contrario Ecclesia est recepta, & nota, & quęstio oritur de Scriptura. & sic unum probatur ex altero. uerbi gratia quando disputabatur de Baptismo hęreticorum, quia Scriptura obscure loquitur, & Ecclesia nota erat, Augustinus probabat secundũ Scripturas ratum esse Baptismum hęreticorum, quia Ecclesia illom habet pro rato. Contrà, cùm disputabatur de Ecclesia, an esset in sola Africa, quia Scripturę receptę & clarę erant, inde Au-

gustinus

gustinus probabat; & idem nos faciemus, cùm deducemus notas Ecclesiæ ex Scripturis, sed non propterea Scriptura est simpliciter notior, quàm Ecclesia.

SECVNDA nota iisdem argumentis refutatur; nam PRIMO eam sibi omnes vendicant, nam præter Catholicos, Caluinistę ideo separati sunt à Lutheranis ceteris, quod vtrique putant, se solos habere verum Sacramentum Eucharistiæ. Anabaptistæ autem separati sunt ab vtrisque, quia se solos putant habere verum vsum Baptismi. Præterea Pelagiani habebant omnia Sacramenta, & similiter oēs schismatici. SECVNDO, legitimus vsus Sacramētorum minus notus est, quàm sit Ecclesia. Nam ille est legitimus Sacramentorum vsus, qui est conformis Scripturæ, ut ip si docēt: Scripturæ autem pendent ab Ecclesia, non contrà, vt sæpe diximus. TERTIO, Ecclesia Corinthiorum erat vera Ecclesia, & tamen 1. Corinth. 11. reprehenduntur Corinthij, quòd non syncerè tractarent præcipuum Sacramentorum, & similiter Ecclesiæ Africanæ, quæ erant sub Cypriano, & sub illis 86. Episcopis, quorum sententias ipse refert in epistola ad Quirinum, veræ Ecclesiæ erant, vt beatus Augustinus lib. 6. cap. 7. de Baptismo, & beatus Hieronymus cōtra Luciferianos docent; & tamen non syncerè tractabant Sacramentum Baptismi, vt ijdē Hieronymus & Augustinus ibidem docent.

TERTIA nota refutanda, est oratio & psalmodia quæ est sexta Lutherana. refellitur aūt; quia si loquatur de inuocatione, quæ ex corde procedit, inuisibilis notae st; si de externa tm̄ inuocatione & psalmodia, ē nota communissima: nam hoc tempore omnes sectæ, etiam Anabaptistarum, dicunt orationem Dominicā, & canunt Psalmos lingua vulgari, & idem olim faciebant Ariani, vt refert Socrates lib. 6. cap. 8. & Ambrosius de tradendis basilicis. immò hoc tempore nota veræ Ecclesiæ ferè dici potest, canere Psalmos lingua Latina, quia hoc relictum videtur fermè soli antiquæ, & Catholicæ Ecclesiæ, quæ non mutatur quotidie, vt sectæ hæreticorum.

QVARTA nota refellenda, est septima Lutherana, nimirum interna mœstitia, pusillanimitas, exterņe persequutiones, & vocari hæretici; ać de internis falsissima nota est, nam obscuræ sunt, si internę sunt. Itē pusillanimitas est vitiū, & Paulus vbiq; hortat' ad internā lętitiam, & dicit regnum Dei esse gaudiū in Spiritu sācto. Vide Roman. 14. Colossen. 3. Philippen. 4. Ephes. 5. De externis non est nota perpetua; nam Ecclesia in principio & in fine passa est magnas angustias: at in medio florentissima fuit. & omnia prædicta sunt. Vide Augustinum epist. 50.

QVINTA nota est Centuriatorum, quod ea sit vera Ecclesia, in qua inueniuntur qui perseuerant in cōfessione fidei vsq; ad mortē. Quæ refelletur PRIMO, quia non magis nota est confessio verę fidei, quā vera Scripturę prędicatio, & legitimus Sacramentorū vsus.

SECVNDO, quia ex hac nota colligeretur veram Ecclesiam non posse esse vllo modo apud Lutheranos. Ipsi enim dicunt, per multa secula ante Lutheri aduētum cessasse confessionem veræ fidei, & Ecclesiam cōseruatam in latebris, & fuisse prorsus inuisibilē, ergo Ecclesia Lutheranorum est noua, & proinde falsa.

TERTIO, quia hanc notam videmus in omnibus sectis, & in nulla minus, quàm in cœtu Lutheranorū; nam in primis Ecclesia nostra habet innumerabiles martyres, qui perseuerarunt constantissimè in confessionę fidei; deinde Montanistæ valde gloriabantur de suis martyribus, vt patet tum ex Eusebio lib. 5. hist. ca. 18. tum ex Tertulliano in lib. de fuga in persecutione, quem scripsit, cùm Montanista esset, contra Catholicos, obijciens eis quod malè facerent fugiendo.

Item MASSALIANI apud Epiphanium hæres. 80. ideo dicti sunt etiam Martyriani, quia gloriabantur valde de numero martyrum suorum. Idem de Donatistis constat. S. AVGVSTINVS epist. 68. *Viuebāt*, inquit, *vt latrones, honorabātur vt Martyres.* De Anabaptistis, qui erāt tēpore B. BERNARDI, scribit ipse sermon. 66. in Cantica: *Mirabantur*, inquit, *alij qui quod non modò patienter, sed etiam læti ducerentur ad mortē.* De ADAMITIS scribit Aeneas Syluius lib. de hist. Boemorum, cap. 41. viros cum fœminis coniugibus suis lætos, atque canentes properare solitos ad ignē. Hoc verò tempore nostro nemo ignorat in hac obstinatione moriēdi pro perfidia, primum locum tenere Anabaptistas, secundum Caluinistas, extremum ac penè nullum meros Lutheranos, qui tamen hanc notam veræ Ecclesiæ soli proponunt.

CAPVT III.

Proponuntur veræ notæ Ecclesiæ.

HIs igitur notis breuiter refutatis, restat ut veras notas proponamus. Est autem initio obseruandum, Ecclesiam Catholicam esse quasi solem quendam, qui radios lucis clarissimos ex omni parte diffundit, vt facillimè per eos cognosci possit. Habet enim plurimas notas, siue testimonia, ac signa, quæ eam discernont ab omni falsa religione Paganorum, Iudæorum, Hæreticorum: & non quidem efficiunt euidenter verum, ipsam esse veram Dei Ecclesiam; sed tamē efficiunt id euidenter credibile; nec enim est idem euidenter verum, & euidenter credibile. Nam euidenter verum dicitur, quod vel in se, vel in suis principijs videtur; euidenter credibile illud dicitur, quod nō videtur, nec in se, nec in suis principijs, habet tamē tot, & tam grauia testimonia, vt quilibet vir sapiens meritò id credere debeat; vt si iudex videat hominem à latrone occidi, vel vulnerari letaliter, & postea mori, habet euidentiam veritatis, quod ille latro sit homicida; si autem cædem fieri non videat, sed habeat viginti testes uiros grauissimos, qui dicunt se uidisse, habet euidentiam credibilitatis.

Dicimus ergo, notas Ecclesiæ, quas adferemus, non facere euidentiam veritatis simpliciter, quia alioqui nulli inuenirentur, qui id negarent, sicut nemo inuenitur, qui neget sententias, quas Mathematici demonstrant; sed tamen efficiunt euidentiam credibilitatis, iuxta illud Psalm. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Apud eos autem, qui admittunt Scripturas diuinas, & historias, ac Patrum veterum scripta, faciūt etiam euidentiam ueritatis. Tametsi enim articulorū fidei ueritas non potest nobis esse euidens absolutè, tamen potest esse euidens ex hypothesi, id est, supposita ueritate Scripturarū. quod enim à scriptura euidēter deducitur, est euidenter uerum, suppositis Scripturis.

Porro hę notę à uarijs uariè nominantur, & numerantur. B. AVGVSTINVS lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. sex notas ponit. B. Hieronymus contra Luciferianos in fine, duas. Vincentius in suo commonitorio, tres.

Ex recentioribus DRIEDO lib. 4. cap. 2. part. 2. de Eccles. dogmat. & Petrus à Soto prima parte defensionis, cap. 44. & sequentibus, alias tres. Cardinalis Hosius in explicatione symboli, quatuor. Nicolaus Sanderus lib. 8. de uisibili monarchia, cap. 50. alias sex. Michael Medina lib. 2. de recta fide ponit decem. & lib. 7. cap. 26. addit undecimā. Cunerus Petri in libello de notis Ecclesię ponit (ni fallor) duodecim, nec enim, cùm hęc scriberemus, libellum eius habebamus in manibus.

Nos quindecim notas proponemus, quę, si quis uelit, poterūt aliquo modo reuocari ad illas quatuor, quę communiter à recentioribus assignantur ex Symbolo Constantinopolitano, Vnam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam.

CAPVT

CAPVT IV.

Explicatur prima Nota.

PRIMA NOTA, est ipsum Catholicæ Ecclesiæ & Christianorum nomen; nam, vt S. AVGVSTINVS docet lib. contra epist. fundamenti, c. 4. etiam si omnis hæresis velit videri, & dici Catholica Ecclesia, tamen cùm interrogantur hæretici à paganis, vbi ad Catholicam conueniatur? nemo audet domũ suã ostendere, & CYRILLVS cateches. 18. dicit: *Si ieris in aliquã vrbẽ, non petas, vbi sit Ecclesia, vel domus Dei, nam etiam hæretici dicunt se habere domum Dei, & Ecclesiam, sed petas, ubi sit Catholica Ecclesia; id enim nomen proprium est huius sanctæ Ecclesiæ matris omniũ nostrum, quasi dicat, si hoc petas, nullus hæreticus suam Ecclesiam ostendet.*

PACIANVS in epistola ad Sympronianum, quæ est B de nomine Catholico: *Certè*, inquit, *non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit. Catholicum illud, nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores.* Et infrà: *Christianus mihi nomen est. Catholicus uerò cognomen; illud me nuncupat, istud ostendit.* Et ibidẽ pulchè dicit, nomen Catholicum conuenire capiti principali, & trunco illius arboris, vnde multi rami varijs temporibus excinduntur: sectę enim hæreticæ sunt rami, id est, partes quędã ab arbore Ecclesiæ præcisæ; ipsa autem arbor, quæ sua radice nititur, & semper eadem manet, & est quid totum, Catholica dicitur. Similiter nulla est hæresis, quæ non accipiat nomen ab aliquo homine auctore suo, & nomen Christianum ijs relinquat, à quib. discedit. Sic 1. Corinth. 3. schismaticorum alij dicebant: *Ego sum Pauli, alij, ego Apollo, alij, ego uerò Cephæ.* C

IVSTINVS in Triphone: *Et sunt*, inquit, *distincti cognominibus, denominati à quibusdam uiris, ut quisque fuit auctor alicuius noua doctrina. ex ijs alij uocantur Marcionistæ, alij Valẽtiniani, alij Basilidiani, alij Saturniniani, alij alio uocabulo, quisq; a primo inuẽtore sui dogmatis.* IRENÆVS lib. 1. cap. 20. *Habens*, inquit, *& uocabula, a principe impijssima sententia Simone dicti Simoniani.* LACTANTIVS lib. 4. cap. 30. *Cum Marcionitæ aut Ariani nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso humana et externa uocabula induerũt.* ATHANASIVS serm. 2. contra Arianos: *Nunquam*, inquit, *populus ab Episcopis suis sed a Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit; certè a beatis Apostolis præceptoribus nostris appellationes adepti nõ sumus, sed a Christo Christiani sumus, & nuncupamur; illi uerò qui aliunde originem suæ fidei deducunt, meritò auctorum suorum cognomenta præ se ferunt. Quapropter cum a Christo omnes Christiani essemus, & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos; reliqui autem qui remanserunt, Christiani titulum retinuerunt; qui uerò Marcionem sequuti sunt, non iam inde Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichæus & cæteri sectatoribus suis nomina impertierunt.* D

CHRYSOSTOMVS homil. 33. in acta Apostolorum *Illi habent quosdam à quibus appellantur, prout enim hæresiarch nomen, ita & secta uocatur, nobis autem nullus uir nomen dedit, sed fides ipsa.*

HIERONYMVS contra Luciferianos in fine: *Sicubi audieritis eos, qui dicuntur Christiani, non a Domino IESV Christo, sed à quoquo alio nuncupari, ut Marcionitas, Valentinianos; scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.* Iam ergo si nunc dicuntur alij Martinistæ, vel Lutherani, alij Zvvingliani, alij Caluinistę, &c. nos aũt ab aliquo certo homine nemo vnquã vocauit, constat nostram solùm esse veram Ecclesiam. E

AT, INQVIVNT, vos vocamini passim, Papistæ, Romani, vel Romanenses. RESPONDEO, & olim fuisse vocatos Catholicos homousianos, sed ista ipsa nomina veritati attestantur; non .n. sunt nomina alicuius noui auctoris, & hæresiarchę, vt sunt ipsorum nomina: sed homousianus significat eum, qui credit Filium Patri A consubstantialem, quod est dogma verissimum. Papista deducitur à Papa, qualis fuit etiam Petrus, & Christus ipse, vt notum est. Romanus autem, & Romanensis, etiam ante M. C. annos idem erat, quod Catholicus, vt patet ex Ambrosio in oratione de obitu Satyri. ADDE, quod Chrysostomus homil. 33. in acta dicit, nõ esse malũ si Catholici denominentur ab ijs, qui Ecclesiam gubernant nomine Christi, modò non denominentur ab aliquo homine particulari, sicut hæretici faciunt. vbi videtur præuidisse nos vocandos quandoque Papistas. Adde, quod nos vocamur Papistæ, nisi à Lutheranis in Germania, & vicinis regionibus, non sic autem vocamur in Græcia, Asia, Africa, Indijs, vt interim omittam Italiam, & Hispaniam.

CAPVT V.

Nota secunda.

SECVNDA NOTA est ANTIQVITAS; nam sine dubio vera Ecclesia antiquior est, quàm falsa; quemadmodum Deus antè fuit, quàm esset Diabolus. Quocirca Matth. 13. prius seminatum legimus fuisse bonũ semen, quàm zizania: & Ecclesia dicitur Catholica, quia omni tempore fuit, & similiter dicitur Apostolica, quia fundamenta ab Apostolis, & proinde antiquissima. IAM quod nostra Ecclesia sit antiquior omnium paganorum conuenticulis, immò quòd nostra Scriptura sit anquior ipsis Dijs Gentilium, demonstrat TERTVLLIANVS in Apologetico, cap. 19. & 20. & B. Augustinus lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 37. & 38. Quod autem nostra Ecclesia, quam aduersarij Papisticam vocãt sit illa ipsa quam Christus instituit, & proinde vetustior omnibus sectis hæreticorum, hac ratiocinatione concludi potest.

In omni insigni mutatione religionis semper ista sex demonstrari possunt. Primò, auctor eius. II. dogma aliquod nouum. III. tempus, quo cœpit. IV. locus vbi cępit. V. quis eam oppugnauerit. VI. exiguus aliquis cœtus, vnde paulatim alijs accedentibus cœperit. nam illa omnia inuenimus in ipsa Christi Ecclesia, quę tamẽ non fuit noua Ecclesia, sed solùm mutatio quædam status Ecclesiæ secundùm Prophetarum prædictiones. PRIMO enim scimus, auctorem fuisse Christum, vnde Christiani dicimur. SECVNDO cœpisse tunc explicitè credi noua dogmata Trinitatis, & Incarnationis. TERTIO cœpisse ista prædicari anno XV. Imperij Tiberij Cæsaris. QVARTO cœpisse in Iudæa. QVINTO mox oppugnatam fuisse hanc religionem à Scribis & Pharisæis, deinde à Gentilibus summa vi. SEXTO scimus, initio fuisse multò pauciores Christianos, quàm essent Iudæi, cùm separatio facta est. Si ergo in hac mutatione status eiusdem Ecclesiæ illa sex ostendi possunt, multò magis eadem poterunt demonstrari in quauis perfecta mutatione. Iam verò nos illa omnia, de singulis hęreticorum sectis facillimè demonstramus. nihil autem horum aduersarij vnquam de nostra Ecclesia post Apostolica tempora demonstrare potuerunt.

Ac vt exẽplis rẽ illustremus. Arianorum auctorem scimus fuisse ARIVM quendam Presbyterum Alexandrinum. Nestorianorum verò NESTORIVM, Episcopum Constantinopolitanum. Lutheranorum autem Martinum LVTHERVM presbyterum, & Monachum ordinis sancti Augustini.

SECVNDO scimus, quæ dogmata inuenerint. ARIVS enim docuit Filium Dei esse creaturam. NESTORIVS in Christo esse duas personas. LVTHERVS iustificari homines per solam fidem specialem, id est, per hoc solum, quod se iustos putent: item negauit Eucharistam esse sacrificium.

TERTIO scimus tempora. Cœpit enim Ariana hæresis anno Domini CCC.XXIV. Nestoriana anno

CD.XXXI.

CD.XXXI. Lutheranorum anno M. D. XVII.

QVARTO scimus loca. Cœpit Arianismus in Ægypto. Nestoriana hęresis in Thracia. Lutherana in Saxonia.

QVINTO scimus, Arianos mox oppugnatos fuisse à Syluestro Pontifice, à Concilio Nicæno, ab Athanasio, Hilario, & alijs. Nestorianam à Pontifice Celestino, Concilio Ephesino, Cyrillo, alijsque permultis. Lutheranam à Leone X. Pontifice, à Concilio Tridentino, ab Academijs omnibus Catholicis, & Doctoribus plurimis.

SEXTO scimus, initia harum hæresum valde exigua fuisse, & multò plures initio separationis sine comparatione fuisse Catholicos toto orbe terrarum diffusos quàm erant Ariani, Nestoriani, vel Lutherani, quod ne ipsi quidem negant.

Quod verò nihil horum de nobis ostẽdere possint, perspicuum est; nam PRIMO, nunquam obiecerunt nobis auctorem nostræ sectæ, nec ab vllo particulari homine nos appellauerunt, quod certè libentissimè facerent si possent.

SECVNDO, nunquam ostenderunt primam originẽ ullius dogmatis nostri; immò Centuriatores in singulis Centurijs, capite 4. circa finem, annotant, qui auctores defenderint nostra dogmata, quę nunc ipsi oppugnant, nec originem inueniunt, nisi tempore Apostolorum. nam etiam Iustinum, & Irenæum numerant inter nostros fautores. quos constat proximè insequutos Apostolorum tempora. Et capite 5. in singulis Centurijs enumerant omnes hęreses cuiuslibet seculi, & qui restiterint, nec vnquam annotarunt aliquam hęresim excogitatã à Romanis Pontificibus, sed potius omnes hæreses ab illis condemnatas. NVNC quidem nobis multas hęreses objiciunt. Nam TILMANNVS Heshusius scribit librum de sexcentis heresibus Papistarum, sed illę hęreses, exceptis mendacijs Tilmanni, sunt antiquissima dogmata, quod uel ex Centurijs, facillimè probari posset; nam Illyricus nostra dogmata in omnium Patrum libris inuenit; sed in Patribus vocat nęuos, in nobis hęreses, scilicet, hęc est astutia Aduersariorum; ut ostendant nos esse extra Ecclesiam, nostra dogmata vocant hęreses: vt non uideantur ipsi separati ab Ecclesia Patrum, eadem dogmata in illis vocant nęuos.

TERTIO, nunquam designare potuerunt tempus certum nostrę defectionis ab Ecclesia. Dicunt quidem post primos quingentos annos cœpisse ualde inualescere hanc sectam, tamen quando cœperit, absolutè nunquam dixerunt.

QVARTO, nunquam ostenderunt, quo loco cœperit, nam post primos quingentos annos floruit GREGORIVS, cum quo totum orbem terrarum communicasse, ex epistolis eius, quas ad omnes prouincias mittit, cognosci potest. Item post Gregorij obitum celebratũ est Conciliũ VI. generale, ex quo manifestè colligitur, totum Orientem, & Occidentem eo tempore cum Romano Pontifice, vt membra cum suo capite, coniuncta fuisse.

QVINTO, nunquam ostenderunt, quis eam oppugnauerit, tanquam nuper ortam; & quę Concilia contra eam celebrata fuerint. Objiciũt quidem Conciliũ Constantinopolitanum sub Copronymo, quod videtur fuisse generale, & damnauit imagines, quas Romani defendebant. At non fuit hoc uerum generale Concilium, cùm nõ habuerit ullum uerum Patriarcham. Præterea istud Concilium non damnauit dogma nunc exortum, sed dogma antiquum, & in tota Ecclesia receptum; nam non statuit, ut nõ reciperetur cultus imaginũ, sed ut aboleretur, & ut imagines è tẽplo auferrentur. Vide Cedrenum, Zonaram, & Paulum Diaconũ.

SEXTO, non potest ullo modo ostendi, quod unquã nostra Ecclesia separauerit se ab aliqua maiore, ita ut qui adhęrebant Romanę sedi, essent paucissimi, reliqui Christiani multò plures, nam ex epistolis B. Gregorij, quas scribit ad Episcopos Orientis, Africę, Hispanię, Gallię, Italię constat omnes ferè Christianos cum eo communicasse.

Hoc argumento ab antiquitate semper vsi sunt veteres Patres contra hæreticos, ad ostendendam veram Ecclesiam. TERTVLLIANVS libro de præscript. *Qui estis vos*, inquit, *unde, & quando venistis? vbi tamdiu latuistis?* OPTATVS libro 2. contra Parmenianum: *Vestra*, inquit, *cathedra originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.* HILARIVS lib. 6. de Trinitate ante medium. *Tardè mihi*, inquit, *hos pessimos Doctores ætas nunc huius seculi protulit, serò hos habuit fides mea, quam tu erudisti, magistros, inauditis ego his omnib. in te credidi, &c.* HIERONYMVS in epist. ad Pãmachium, & Oceanum: *Quisquis*, inquit, *assertor es nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringẽtos annos docere nos niteris, quod antè nesciuimus? vsque in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus fuit.* Et libro contra Luciferianos in fine: *Ex hoc ipso*, inquit, *quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prenunciauit.* Denique AVGVSTINVS libro contra epistolam fundamenti, capite 4. antiquitatem inter notas Ecclesiæ ponit.

Ad hoc argumentum quatuor adferunt solutiones. PRIMO, respondet Caluinus libro 4. Instit. cap. 2. §. 3. non posse ex antiquitate inuictum argumentum duci. nam Ismael fuit senior, quàm Isaac, & tamẽ dictum est: ejice ancillam, & filium eius. At Ismael non fuit figura falsę religionis, sed solùm Testamenti veteris quod erat bonum, & à Deo: Sed quia status hominũ eius testamenti erat seruorum, qui timore ducuntur, debuit ei succedere testamentum nouum perfectius, ad quod pertinent liberi, qui ducuntur amore. Gal. 4. *Scriptum est, quia Abraham duos filios habuit, &c. quæ sunt per allegoriam dicta, hæc enim sunt duo Testamenta, &c.*

SECVNDO dicunt, non posse ostendi de nostra Ecclesia, quo tempore, quo loco, per quem auctorem præcisè cęperit, &c. non quod reuera non sit noua, sed quia non facta est simul ista mutatio, sed paulatim irrepserunt errores non aduertentibus, immò etiam dormientibus pastoribus. At etiam aliæ mutationes non factę sunt totæ simul, sed paulatim, vt patet de Luthero, qui initio non negabat nisi indulgentias, &c. & tamen scimus de singulis, quando, & quomodo ortæ sint. Pręterea Matth. 13. non dicuntur zizania nata dormiẽtibus hominibus, sed seminata dormientibus hominibus; mox autem nata apparuisse, & cognita fuisse; quomodo igitur nostræ hereses per mille fermè annos detectæ non sunt? sanè non solùm pastores, sed etiam Deus valde dormiuisset, si per tot secula nunquam excitasset aliquem, qui istis erroribus resisteret. & delendum esset ex Euangelio illud: *Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi.*

TERTIO dicunt, quòd licet non possit ostendi, quando cœperit initiũ huius deprauationis, tamẽ posse ostẽdi, quando insignis mutatio facta est. nam initio anni DC. Papa in Antichristum apertè mutatus est, quando videlicet Romanus Pontifex obtinuit à Phoca Imperatore, vt caput Episcoporum diceretur, & quando aperuit Pantheon templum omnium Deorum. ita docent Magdeburgenses Centur. 7. capit. 1. & concordant plerique aduersariorum. Nam etiam Theodorus Bibliander in tabulis suæ Chronologię initio anni DC. ponit apparitionem Antichristi, id est, Papæ; & Lutherus in supputatione temporum, vult S. Gregorium fuisse vltimum Papam; & passim Caluinistę, & Lutherani, vsque ad primos D. vel DC. annos extendunt Ecclesię puritatem.

At in primis post annum DC. LXX. diu post tempora Phocę celebratum est Cõcilium VI. generale, quod aduer-

aduersarij vt sacrosanctum recipiunt, vt patet tum ex alijs tum ex Confessione Tigurinorum, & ex Centurijs Magdeburgensium; in eo autem Concilio præcipuę partes fuerunt Romani Pontificis Agathonis; nam eius sententiam per legatos & epistolas ipsius explicatam, omnes sequuti sunt, vt etiam prolixè describunt Centuriatores Cent. 7. c. 9. vel ergo Papa nondum erat Antichristus, vel tota Ecclesia, & sanctum generale Cōcilium Antichristum venerata & sequuta est.

Pręterea falsum est, quod Phocas primus tribuerit Romano Pontifici nomen capitis Ecclesię. nam Iustinianus senior, qui ferè centum annis fuit ante Phocam in epistola ad Ioānem II. Papam disertis verbis vocat eum caput omnium Ecclesiarum, & hoc idem habetur in epistola eiusdem Ioannis II. responsiua ad Iustinianum, vbi Papa repetit summam literarum Imperatoris, & habetur vtraque epistola in Codice libri 1. titul. 1. leg. 4. & 6. nec id ignorabant Centuriatores. nam Centur. 6. cap. 10. col. 670. meminerunt legis quartę Codicis, quę ex epistola Ioānis Papę sumpta est. Itaq; contra conscientiam suam mentiuntur.

Pręterea ante tempora Iustiniani Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem vocat eum caput omnium Episcoporum. & ipse S. Leo serm. 1. de sanctis Petro, & Paulo, sic Romam alloquitur: *Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta latius præsides religione diuina, quā dominatione terrena.* Et infrà, *Minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subiecit.* Phocas igitur non primus hoc nomen tribuit Romano Pontifici, sed primus compescuit superbiam Episcopi Constantinopolitani, qui se Romano Pontifici ęquare volebat.

Ad illud de Ecclesia, quę dicitur Pantheon, dico primò, argumentum esse contra aduersarios. nā Dan. 11. legimus, Antichristum pugnaturum contra omnes Deos, & solùm in occulto adoraturum Deum Maozim. & 2. Tess. 2. dicitur eleuaturū seipsum supra omne, quod dicitur Deus. Ergo si Papa aperuit templum omnibus Dijs, hoc ipso non est Antichristus. Præterea antequam templum Pantheon consecraretur Deo in memoriam omnium Sanctorum, iam erant Romæ templa S. Petri, Pauli, Laurentij, Sebastiani, &c.

Sed OBIICIT Melanchthon in Confessione & Apolog. art. 21. inuocationem Sanctorum non fuisse ante Gregorij tēpora, ergo nunc cępit. RESPONDEO, mendacium esse; nam plurimi Patres, & in ijs Ambrosius in lib. de viduis, meminerunt inuocationis Sanctorum; sed de Antichristo, & inuocatione Sanctorū suis locis fusè disseruimus.

QVARTO, respondet Caluinus in præfat. instit. suā Ecclesiam non esse nouam, sed antiquissimam; immò illam ipsam, quam Christus fundauit, tamen non esse visam per multa secula, & nunc demum apparuisse. At contrà est argumentum quod facit B. Augustinus contra Donatistas lib. 3. de Baptismo, cap. 2. aut ista Ecclesia, quæ nunc apparuit, antea perierat, & nunc resurrexit; aut non perierat, sed tantùm latuerat, & nunc extulit caput. Non PRIMVM, quia tunc non potuissēt renasci ipsi, si mater perierat. Si perijt: *Vnde ergo*, inquit B. Augustinus, *Donatus apparuit? de qua terra germinauit? ex quo mari emersit? de quo cælo cecidit?* Et præterea falsę erunt promissiones Christi, Matth. 16. *Portæ inferi non præualebūt aduersus eam.* Et Matthæi vltimo: *Ego vobiscum sum usque &c.* Non SECVNDVM, quia tunc vel ista Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non profitebatur, si profitebatur, ergo non erat latens, sed manifesta. & si manifesta, quomodo nemo aduertebat? quomodo non capiebantur, & coercebantur, ab inquisitoribus, qui longo tempore ante Lutheri ætatem esse ceperunt in Ecclesia? quomodo nullum vestigium, nulla memoria eorum exstat? si autem non profitebatur fidem, sed verè & propriè latebat, (quam partem ipsi defendere coguntur) ergo illa non fuit Ecclesia, ac proinde nulla fuit in mundo vera Ecclesia. nam vt ipsi dicunt, confessio fidei est nota veræ Ecclesiæ. & Rom. 10. *Ore confessio fit ad salutem.*

Præterea si ita est, quomodo apparente Luthero, & Caluino nemo fuit qui se illis adiūgeret, nisi quos ipsi deceperunt? si multi Luterani, & Caluinistę latebant, debuissent multi prædicāte Luthero, & Caluino mox cognoscere socios suos, & ad eos currere etiam non uocati, at non ita factum est; nam omnes ferè qui sunt Lutherani & Caluinistæ, fatentur se antea fuisse ex nostris, & nihil cogitasse de noua illa doctrina. Immò Lutherus ipse fatetur, se aliquando non fuisse Lutheranum, sed Monachum Catholicum, & Missas celebrasse per quindecim annos seriò, ac deuotè. Vide librum de Missa angulari, vel Ioannem Cochlæum in actis Lutheri anni MDXXXIV. Item librum 2. Lutheri cōtra Zvvinglium, vel Septicipitem Ioannis Cochlæi, cap. 24.

Denique, si ita Ecclesia latuisset, vt Caluinus dicit, sequeretur Ecclesiam Christi fuisse peiorem, & miseriorem, omni secta hæretica, & ipso etiam populo Iudęorum post euersionē Hierosolymæ, quod certè est blasphemum, cùm Deus per Prophetas passim prædicet gloriam Ecclesiæ, & polliceatur se cum ea semper futurum. Quod illud sequatur, patet; nam omnis hæretica secta habuit sua templa, suos Episcopos, sua Sacramenta, & similiter Iudæi post euersam Hierusalem semper habuerunt aliquas Synagogas, vbi liberè exercuerunt suas cæremonias, vt patet ex Gregorio lib. 7. ep. 5. nec vnquā coacti sunt generaliter adorare Deos alienos. At Ecclesia, quam latentem fingit Caluinus, per annos ferè mille, nulla habuit templa, nulla sacra, nullos Episcopos, nec habuit vnum angulū terrę vbi libere exerceret actus Religionis suæ, & quod peius est, coacta est seruire Dijs alienis, adorare idola, sacrilegijs communicare, quę est horribilior, & longior captiuitas, quàm vnquam fuerit Iudęorum, immò est ista Ecclesia deformior ipsis ruinis Synagogæ.

CAPVT SEXTVM.

Nota tertia.

TERTIA NOTA est DVRATIO diuturna, nec vnquā interrupta. Ecclesia. n. dicitur Catholica, nō solùm quia semper fuit, sed etiā quia semper erit, iuxta illud Dan. 9. *Regnū, quod in æternum nō dissipabatur.* Et Acto. 5. *Si est ex hominibus Concilium hoc, aut opus, dissoluetur; si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere.* De hereticis autem S. Paulus dicit: *Sed ultra nō proficient,* 2. Tim. 3. & B. CYPRIANVS lib. 4. epistol. 2. dicit schismaticos semper inter initia feruere, incrementa verò habere non posse, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Et B. AVGVSTINVS Psal. 57. in illud; Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens: *Non uos terreant*, inquit, *fratres quidam fluuij, qui dicuntur torrentes. decursu aquæ ad tempus perstrepit, mox cessabit, diu stare non possunt. Multæ hæreses iā emortuæ sunt, cucurrerunt in riuis suis quātū potuerunt, decurrerunt, siccati sunt riui, uix eorū memoria reperitur, uel quia fuerint.*

Iam verò constat Ecclesiam nostram durasse ab initio mundi hucusque, vel si de statu noui Testamenti loquamur, durasse à Christo hucusque per MDLXXVII. annos, frustrà eam oppugnantibus primo Iudæis, deinde paganis, vltimo hæreticis; nec solùm durasse, sed etiam ex persecutionibus creuisse. Vt enim aquæ diluuij, palatia regū obruebant, atq; deijciebant, arcā verò Noe semper magis ac magis attollebant, ita persequutiones regna temporalia facilè destruunt, Christi regnum, quod est Ecclesia, non modò non destruunt, sed etiam illustrant. Itaque IVSTINVS in Triphone, dicit persequutionē id eē Ecclesiæ, quod

est

est vineis putatio; vt enim vineæ putatione ad vbertatem prouocantur, ita quoque Ecclesia persequutionibus crescit. & TERTVLLIANVS capit. vlt. Apologetici sanguinem Martyrum eleganter semen Christianorum vocat, quod explicasse videtur LEO serm. 1. de SS. Petro & Paulo, cùm ait: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana quæ singula cadunt multiplicata nascuntur.*

Quamuis autem hæretici huius temporis non concedant nostram Ecclesiam M D LXXVII. annis durasse, cōcedunt tamē durasse sine vlla interruptione à Gregorio I. hucusque, id est, annos ferè mille, quod tēpus etiam si solum esset, adhuc esset longius, quàm fuerit ætas vllius hæresis; sed tamen falsum est non diutius durasse, ipsi enim non possunt ostendere per vllā B historiam, aut veterum scripta, factam esse mutationē religionis in Ecclesia Romana tempore S. Gregorij.

Deinde nostram Ecclesiam esse veram Ecclesiam probari potest etiam hoc argumento; nam ante Lutheri tempora, non erāt in mundo, nisi hæ religiones, Paganismus, Iudaismus, Mahumetismus, Græcismus, Nestorianismus, Hussitarum hæresis, & Romana Ecclesia; sed certum est non fuisse veram Ecclesiā Christi apud vllam ex prædictis sectis, vt etiam Lutherani fatentur, ergo fuit apud Romanam Ecclesiā, aut certè perijt de mūdo oīs uera, & uisibilis Ecclesia; quod nō posse fieri, suprà docuimus. At verò sectæ oēs hæreticę breui defecerunt præter eas, quæ nunc exortæ sunt.

Refert Theodoretus in lib. de hæreticis fabulis, septuaginta sex diuersas hæreses vsque ad sua tempora C exortas, & libr. 3. eiusdem operis testatur omnes illas extinctas fuisse, paucissimis exceptis. Augustinus in lib. de hæresibus numerat 88. hæreses, ex quibus plurimas perijsse testatur in expositione Psal. 57. Nos numeramus vsque ad tempora Lutheri CC. hæreticorū diuersissimas familias: ex his autem nō supersunt, nisi reliquiæ quædam Nestorianorum, & Eutychianorū in Oriēte; & Hussitarum in Boemia; reliquæ omnes funditus interierunt. Et mirabilis valde est in hac re prouidentia Dei, quod fuerint hactenus vsque ad Lutheri tempora, vt minimum CC. hæresiarchæ, quorū multi habuerunt multos Episcopos, multas Ecclesias, multos potentissimos Patronos, & Imperatores, & Reges, & scripserunt libros innumerabiles, vt viderētur nunquam posse deficere; & tamen ita defecerunt, D vt iam non supersint nec ipsi, nec libri eorum, nec dogmata, nec nomina, aut vestigia vlla, nisi in libris Catholicorum. Itaque si Catholici non scripsissent eorum nomina in suis libris, nesciremus quidem eos fuisse vnquam in hoc mundo.

Quàm firmis radicibus nixa videbatur hæresis Ariana temporibus Athanasij & Hilarij? At nunc vbi, quæso, est? euanuit velut puluis, quem proijcit ventus à facie terræ. Ante annos ducentos regnabat in Gallia hæresis Albigensium, quæ præter vires doctrinæ, magis abundabat copijs militum, & potentia, quàm nunc hæresis Caluinistarum, vt cognosci potest ex lib. 6. Pauli Aemilij de rebus Gallorum; & tamen vbi nunc sunt Albigenses? quotusquisque est, qui eos vel nominati audierit? E

Porro Lutherani vix nati arescere cœperunt. cępit regnum LVTHERI anno M D XVII. sed vix septem annis pacificè regnauit. nam anno M D XXV. surrexit Zvvinglius, & post duos alios annos surrexerunt Anabaptistæ, qui maiorem partem Lutheranorum à Luthero separatam ad se traxerunt. Qui verò manserunt Lutherani, ita immutarunt Lutheri doctrinam, vt vix vlli iam inueniantur puri Lutherani, de quo grauiter conqueritur Illyricus in præfationibus omnium Centuriarum.

Sed nec Zvvinglius diu regnauit; nam anno M D XXXVIII. surrexit Caluinus, qui ita breui inualuit, A vt vix pauca quædam oppida Heluetiorum Zvvinglianis reliquerit. Ipsi quoque Caluinistę per Libertinos in Gallia, per Puritanos in Anglia, per Trinitarios in Polonia, & Samosatenos in Trāsyluania, quotidie magis ad paucitatem rediguntur.

Porro CALVINVS, vt erat sagax, regnum suum nō fore diuturnum præuidit & prædixit in præfatione Catechismi Geneuensis, quem ad Ministros in Frisia Oriētali misit: *De posteritate*, inquit, *ego sic sum anxius, ut tamen uix cogitare audeam; nisi enim mirabiliter Deus è cœlo succurrerit, uidere mihi uideor extremam barbariē impendere orbi; atq; utinam non paulò pòst sentiant filij nostri fuisse hoc uerum potius uaticinium, quam coniecturā.* Quæ Caluini anxietas satis apertè declarat sectam ipsius rem esse planè humanam, non spiritu Dei, sed in- B dustria quadam, atque artificio humano excogitatā, ac denique longissimè abesse à spiritu eius, qui dixit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non praualebunt aduersus eam.*

CENTVRIATORES quoq; in præfatione secundæ Centuriæ idem vaticinantur de suo Lutherismo, *Maxima* inquiunt, *in doctrina uariationes, & inclinationes impendere uidentur, & sic merētur hominū peccata, quæ fiunt indies atrociora, ac tempora quidem Germanici Prophetæ Martini Lutheri, cuius uoce & ministerio lux Euāgelij quasi è tenebris Aegyptiacis reuocata est, propemodū Apostolorum ætati respondent; nunc uerò ipso sublato, quasi alteram Euāgelij ætatem ingressi sumus, ubi plures phanatismi incipiunt pullulare, & paulatim regnare.* Et in pręfatione Cent. 5. postquam ostenderunt præcipuos ar- C ticulos de libero arbitrio, de fide iustificante, de bonis operibus, non defendi amplius à Lutheranis plurimis Luthericè, sed Papisticè subiungunt: *Perijt iam, idque repētè, ueritas patefacta, Philosophia, Papismus & aliæ sectæ lōgè lateq; in templo Dei primam cathedrā occupant.*

Concludimus ergo cum S. Hieronymo in extremo Dialogo aduersus Luciferianos: *Breuem*, inquit, *apertāq; animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat.* Et cum S. Augustino lib. de vtilitate credēdi, cap. 17. *Dubitabimus*, inquit, *nos illius Ecclesiæ condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circumlatrantibus culmen authoritatis obtinuit?*

CAPVT VII.

Nota quarta.

D QVARTA NOTA est AMPLITVDO, siue multitudo, & varietas credentium. Ecclesia enim verè Catholica nō solùm debet amplecti omnia tēpora, sed & omnia loca, oēs nationes, omnia hominū genera. Sic enim explicat, quid sit esse Catholicum, Vincentius Lyrinēsis in suo commonitorio, vbi dicit eos propriè esse Catholicos, qui tenent id, quod semper, quod vbique, quod ab omnibus creditum est. Et sic prædictum erat Psal. 2. *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ.* Et Psal. 71. *Dominabitur à mari vsque ad mare, &c.* Et Dominus ipse Luc. vlt. & act. 1. dicit prædicandum Euangelium in omnes gentes initio facto à Hierusalem.

E Sunt aūt aliqua obseruanda, antequam ex hac nota argumentū depromamus. PRIMVM est ex Augustino lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 6. & Beda in cap. 6. Cant. vt Ecclesia sit Catholica, inprimis requiri, vt non excludat vlla tempora, loca, vel hominū genera, in quo distinguitur à Synagoga, quæ erat Ecclesia particularis, nō Catholica, quia erat alligata vni tempori, id est, vsque ad aduentum Messiæ; item vni loco, id est, templo Salomonis, extra quod non poterant sacrificare; & vni familiæ, id est, filijs Iacob.

SECVNDO, nota ex Augustino epistol. 80. ad Hesychium, vt sit Ecclesia Catholica, non requiri, vt sit in omnib. hominibus totius mundi, sed tantum, vt innotescat

rescat omnibus prouincijs, & in omnibus fructificet, ita vt in omnib. prouincijs aliq sint de Ecclesia; donec .n. hoc fiat, nõ veniet dies Domini, vt patet ex Mat. 24.

TERTIO ex Driedone libr. 4. cap. 2. par. 2. de Eccles. dogmat. nota, non requiri, vt hoc fiat simul, ita vt vno tempore in omnibus prouincijs necessariò esse oporteat aliquos fideles. Satis enim est, si fiat successiuè. Ex quo id sequitur, quòd si sola vna prouincia retineret veram fidem, adhuc verè & propriè diceretur Ecclesia Catholica, dummodò clarè ostenderetur, eam esse vnam & eandem cum illa, quæ fuit aliquo tempore, vel diuersis in toto mundo, quemadmodum nunc quælibet Diœcesis dicitur Catholica, quia est continuata cum alijs, quæ faciunt vnam Ecclesiam Catholicam.

AT, INQVIES, hoc est incidere in errorem Petiliani, & Donatistarũ, qui dicebant, Ecclesiam quidem fuisse in toto orbe, sed postea perijsse, ex omnibus prouincijs, & in sola Africa remansisse, quos Augustinus reprehendit Psalm. 101. conc. 2. RESPONDEO, Donatistas errasse in duobus. Primùm, quòd vellent, Ecclesiam tantùm fuisse in Africa, eo tempore, quo manifestè in toto mundo adhuc fructificabat. Secundò, quòd suam Ecclesiam Africanam non poterant continuare cum illa, quę in toto orbe fuerat; nã in illa semper fuerunt boni & mali, vt Augustinus probat, ipsi autem non volebant nisi bonos.

VLTIMO, nota, quod etsi Ecclesia non necessariò debuit simul esse in omnibus locis, tamen hoc tempore debet necessariò vel esse, vel fuisse in maiori parte orbis terræ. Nam Ecclesia omnium consensu, etiam hæreticorum, iam senuit; si ergo in sua adolescentia, & iuuentute non creuisset, quomodo nunc in senectute cresceret? Oportet igitur, vt iam creuerit, atque occupauerit, si nõ totũ orbem terrarum, at certè magnã partem.

Iam verò nostram Ecclesiam maximam partem orbis occupasse, & esse verè Catholicam, ita probatur. Nam tempore Apostolorum in toto mundo fructificare cepit, vt Paulus dicit Col. 1. Item tempore Irenæi erat sparsa per totum orbem, id est, per omnes prouincias tunc cognitas, id quod ipse refert lib. 1. ca. 3. Idem postea refert de suo tẽpore Tertullianus lib. contra Iudæos, cap. 3. Idem postea Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ. Idem postea Athanasius libr. de humanitate Verbi. Idem postea Chrysostomus & Hieronymus in cap. Matth. 24. & Augustinus in epist. 78. & 80. ad Hesychium, necnon Theodoretus in lib. de legibus, & Leo Magnus serm. 1. de sanctis Petro & Paulo, ac S. Prosper, qui in lib. de ingratis, ita cecinit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Sed hæc fortasse non negabunt aduersarij. at nos idem ostendemus de posterioribus temporibus. Tempore B. GREGORII Ecclesiã nostrã fuisse in toto orbe terrarum, planum est, vt suprà etiam adnotauimus ex epist. ipsius Gregorij ad Episcopos Orientis, Africę, Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, Siciliæ. Item ex Beda in cap. 6. Canticorum, necnon ex Bernardo, qui disputans corã Rege Siciliæ Rogerio, asserebat, Romano Põtifici suo tempore paruisse Orientem & Occidentem totum, itẽ Franciã, Germaniã, Angliã, Iberos, & plurimas barbaras nationes. Vide vitam S. Bernardi lib. 2. cap. 7.

Deniq; nostro tẽpore Ecclesia Romana præter Italiã & Hispaniã totã, præter Galliã ferè totã, præter Germaniã, Angliã, Poloniã, Boemiã, Hungariam, Græciam, Syriam, Aethiopiam, Aegyptũ, in quibus multi inueniũtur Catholici, in ipso nouo orbe habet Ecclesias sine admistione hęreticorum, in omnibus quatuor partib. mundi; ad Oriẽtem, in Indijs; ad Occidentem, in America; ad Septentrionem, in Iaponia; ad Meridiem, in Brasilia, & exteriore parte Africæ. At sectæ hæreticę nunquam totum orbem, aut certè dimidiam eius partem occuparunt.

Secta Mahumeti, cum hæresibus Nestorij & Eutychetis, quæ adhuc vigent in Oriente, nunquam ad Occidentem transierunt. Hæreses autem Lutheranorum nunquam transierunt mare, nec Asiam, aut Africam, Ægyptum, aut Græciam viderunt. Ex quo intelligimus illustre esse mendacium, quod habetur in principio præfationis Cõcordię Lutheranorum, anno M. D. LXXX. editæ: dicunt enim, Confessionem Augustanã in toto orbe terrarum percrebuisse, & in ore & sermone omnium esse cępisse. At ex tribus partib. orbis terræ, duæ maiores, Asia & Africa, nec nomen huius Cõfessionis audierunt, in Europa multæ prouinciæ, vt tota Gręcia, Italia, Hispania, vel nesciunt quid sit Confessio Augustana, vel execrantur; Gallia, Heluetia, & Britannia, non recipiunt, nisi nomine tenus; immò rara est ciuitas, quę ab vna aliqua secta hæretica tota possideatur; & quamuis videantur hæretici hoc tempore magnam partem Septentrionis obtinere, tamen non tenentur omnia illa loca ab vna secta, sed à plurimis, quæ inter se non minus pugnant, quàm nobiscum.

Itaque pulchrè August. in lib. de pastor. ca. 8. docet, Ecclesiam esse vbique, & hæresim vbique. Sed Ecclesiam esse vnam & eandem vbique, hęreses autem non easdẽ, sed diuersissimas, quæ se inuicẽ non nouerunt, & proinde nullam earum esse Catholicam. Quocirca rectè eas comparat sarmentis præcisis, quę vbi cadunt, cùm præciduntur, ibi manent, cùm interim Ecclesia tanquam vitis viua, vbique palmites suos extendat. Hinc etiam ipse passim hoc argumento vtitur, vt lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. & de vtilitate credendi, cap. 14. & 17. & alibi.

Neque sperare possunt hæretici, sectam suam aliquando occupaturam esse totum orbem, nam non debet nunc incipere Ecclesia crescere, cùm iam senuerit, vt suprà diximus, & si Augustinus absurdissimum censuit, quod hæresis Donatistarum post annum Domini CCC. ex Carthagine esset propaganda in omnem terram, libro de vnitate Ecclesię, cap. 14. & 15. quanto magis absurdum erit nunc post annum M. D. LXXVII. Hæresim Lutheranam vel Caluinianam ex VVittemberga vel Geneua in omnem terrã esse diffundendã?

CAPVT VIII.

Nota quinta.

QVINTA NOTA est SVCCESSIO Episcoporum in Romana Ecclesia ab Apostolis deducta vsq; ad nos; hinc enim dicitur Apostolica. Ac propterea omnes veteres hac successione, tanquam argumento euidentissimo vsi sunt ad veram Ecclesiam ostendẽdam. IRENÆVS lib. 3. c. 3. enumerat Episcopos Romanos à Petro, vsq; ad Eleutherium, qui suo tempore sedebat, ac dicit, per hanc successionem confundi omnes hęreticos. TERTVLLIANVS in lib. de pręscript. *Edãt*, inquit, *hæretici origines Ecclesiarũ suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementẽ a Petro ordinatum refert.* cõfingant tale aliquid hæretici. Eusebius in historia & in Chronico, & Hieronymus ac Prosper, qui Chronicum Eusebij continuarũt, diligentissimè annotant successionem Romanorũ Episcoporum, vt inde continuatio Ecclesiæ manifesta sit. EPIPHANIVS hæres. 27. quæ est Carpocratis, enumerat ordine Põtifices Romanos, & subiungit: *Et ne quis*, inquit, *miretur, quòd tam exactè singula recensemus. Per hæc enim semper claritas ostenditur.*

OPTATVS Mileuitan. lib. 2. contra Parmenianum, enumerat omnes Romanos Pontifices à Petro vsque ad Syriciũ, qui tunc sedebat, vt ostendat non esse Ecclesiam apud Donatistas, qui per similem successionẽ ad

Apostolos ascendere non poterant, & subdit: *Vos, inquit, vestræ cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.*

Denique AVGVSTINVS in epist. 165. ad Generosũ, ad eũdem finem enumerat Pontifices Romanos à Petro vsque ad Anastasium, qui tunc sedebat. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superba inferorum portæ.* Et lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. *Tenet me*, inquit, *in Ecclesia ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus commendauit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.*

Si ergo veteres tanti fecerunt ad veram Ecclesiam ostendendam continuationem XII. vel XX. aut XL. Pontificum, quanti nos facere debemus continuationem non interruptam Pontificum CC. & amplius? præsertim cùm videamus defecisse alias Apostolicas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, & Hierosolymitanam, in quib. posteaquam à Persis, vel Saracenis, ea loca Romanis adempta sunt, quod accidit ante annos DCCCC. aut nulla, aut obscurissima fuit successio. Et in ipsa vrbe Roma toties mutatam esse formam temporalis dominij, nũc Imperatoribus, nunc Regibus Gothorum, nunc Exarchis Græcorum, nunc etiam Consulibus, siue iustè siue iniustè dominantibus, & ipsam vrbem aliquoties euersam, & tamen sedem Petri nunquã defecisse, neq; euersã fuisse, sed immobilem semper permansisse.

Sed vt vis huius argumenti melius intelligatur, aliqua notanda sunt. PRIMVM est, non posse vllo modo Ecclesiam esse sine Pastoribus & Episcopis, vt rectè docet Cyprianus in epist. 9. lib. 4. vbi dicit, Ecclesiam esse plebem Episcopo adunatam, & Episcopum esse in Ecclesia, & Ecclesiam in Episcopo. Quare HIERONYMVS lib. contra Luciferianos: *Ecclesia* inquit, *nõ est, quæ non habet Sacerdotes.* Id quod apertè probatur ex Paulo Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos quosdam autẽ Prophetas, alios Pastores & Doctores ad consummationẽ Sanctorum, in ædificationẽ corporis Christi, donec occuramus omnes, &c.* Vbi docet Apostolos, futuros pastores in Ecclesia vsque ad diem iudicij; tunc enim occurremus Domino in vnitate fidei, in virum perfectum, in mẽsuram ætatis plenitudinis Christi. Esse autem Episcopos Pastores huius gregis, docet idem Apostolus, apud Lucam Act. 20. *Attendite vobis & uniuerso gregi, in quo uos Spũs sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Sed nec Lutherus id negat, quin potius in lib. de Eccl. & Conc. inter notas Ecclesiæ posuit, habere veros pastores. Ex quo sequitur, eam non esse ueram Ecclesiam, quæ aut nullos, aut non veros habet pastores.

Nota SECVNDO, illos solos in Ecclesia semper habitos fuisse veros Episcopos, qui ab Apostolis per legitimam successionem & ordinationem descendisse ostendebantur. Omnes autem alios fures & latrones, quippe qui non per ostium intrassent, sed ascendissent aliunde; nam constat, Christum, à quo Ecclesia noui Testamenti cœpit, duodecim Apostolos tantùm elegisse Episcopos & Sacerdotes, & eis commisisse omnẽ auctoritatem pascendi & gubernandi Ecclesiam; Apostolos autem postea elegisse atque ordinasse alios Episcopos, & eis tradidisse similem potestatem, alios deinceps ordinandi; id quod ex historijs non solùm antiquis Eusebij & similium, sed etiam ex ipsis Centurijs Magdeburgensium apertè ostẽdimr. & hinc est quod Paulus, qui extra ordinem Apostolus à Christo post ascensionem in cœlum factus est; non fuisset agnitus in Ecclesia pro tali, nisi prius in Ecclesia baptizatus fuisset, & ab Apostolis dexteras accepisset; immò & ab illis ordinatus fuisset, vt patet ex Act. 9. & 13. & Gal. 1. Itaq; sicut in populo Testamẽti veteris, qui per carnalẽ generationẽ propagabat, nulli erãt de populo illo A Dei, nisi qui descẽdebant à duodecim filijs Iacob; nulli Sacerdotes, nisi qui descendebat à Leui per Aaron. Et idcirco diligentissimè tunc conseruabantur genealogiæ, vt patet ex toto veteri Testamento: ita in populo Testamenti noui, qui spirituali generatione multiplicantur, nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab eis missos conuersi; nulli Episcopi, nisi qui eisdem legitimè succedunt, & ideo tã diligẽter annotãtur à nostris Episcoporũ successiones.

Nota TERTIO, duo requiri, vt aliquis Episcopus dicatur ab Apostolis legitimè descendere, & proinde esse legitimus Episcopus. Vnum est successio, alterum est ordinatio. Quantum ad successionem, id requiritur, vt is qui verus Episcopus haberi cupit, succedat alicui Apostolo, quomodo Clemens successit Petro, & B Polycarpus Ioanni, vel certè vt succedat alicui, quem aliquis Apostolus fecerit Episcopum, quomodo Ignatius successit Euodio, & Anianus Marco, quos Petrus fecerat Episcopos, vel demum, si Episcopatus est nouus, vt fiat Episcopus ab eo, qui habet Apostolicam auctoritatem, qui est solus Rom. Pontifex. Nam, vt B. Augustinus scribit in epist. 162. in Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ cathedræ principatus.

Ratio huius est, quia institutio nouorum Episcopatuum non potest pertinere ad vllum, qui habeat definitã regionem, quales sunt Episcopi particulares, sed ad eum, qui toti Ecclesiæ præest, & cui propriè cura incumbit Ecclesiam propagandi, quales fuerunt omnes Apostoli. Petrus quidem ex officio, & ceteri ex delegatione, & quicunq; aliter intrat, non est de Ecclesia C Apostolica, cùm non possit ostendere originem suam ab Apostolis. Nec tamen ob id negamus, quin etiam Patriarchæ & Metropolitani aliquando possint nouos Episcopatus erigere, quod sanctum Athanasium in Oriente, & sanctum Bonifacium in Germania fecisse constat; modò à sede Apostolica facultatem habuerint.

Quantum ad ordinationem autem, requiritur, vt qui fit Episcopus, ordinetur à tribus Episcopis, qui & ipsi sint ab alijs ordinati, & illi ab alijs, donec ad Apostolos veniatur. Id clarè habetur can. 1. Apostolorũ, vbi præcipitur, vt Episcopus ordinetur à duobus vel tribus Episcopis, id est, à duobus assistentibus Metropolitano, vel à pluribus. Item Anacletus epist. 2. docet, Iacobum ordinatum fuisse Episcopum Hierosolymæ, D à Petro, Iacobo, & Ioanne, & eodem modo à tribus, vt minimum, omnes alios ordinari debere. Idem habetur in Concilio Nicæno I. cap. 4. & in Carthag. IIII. cap. 2. immò Apostolus hoc ipsum indicat, cùm 1. Tim. 4. scribit. *Noli negligere gratiã quæ in te est, quæ data est tibi cum impositione manuum Presbyterij.* Siquidem nomine Presbyterij intelligit cœtum Episcoporum, qui simul cum ordinante imponebant manus super caput ordinandi, vt exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Oecumenius; neque mirum est, Episcoporum cętum vocari Presbyteriũ; nomẽ. n. Presbiteri commune erat olim Presbyteris & Episcopis, vt patet ex epistola Irenæi ad Victorem, quæ est apud Eusebium libro 5. histor. cap. 24. vbi Irenæus vocat Presbyteros Romanos Pontifices, Victorem, Anice- E tum, Pium, Telesphorum & Xystum. Itaque dubium esse non potest, quin requirantur ordinariè tres, vt minimum, Episcopi, ad noui Episcopi ordinationem, nisi fortè ex dispensatione cum vno Episcopo ordinante adsint Abbates infulati, qui vicem Episcoporum gerant, vt aliquando fieri solet ob Episcoporũ raritatem.

Nota QVARTO, antiquos hæreticos consueuisse, vt plurimum Ecclesiam imitari in ordinatione Episcoporum, vt patet ex Cypriano 1. li. epist. 3. & August. epi. 165. & ideo sanctos Patres non reprehendisse in eis, nisi defectũ successionis, & ex eo solùm probasse, eos non esse veros Episcopos, quippe qui ad Ecclesiã Apo-

stolicam

stolicam non pertinerent, cùm ab Apostolis per successionem non ducerent originem. Nostri autem temporis hæretici neutrum habent, id est, nec ordinationem, nec successioné, & propterea longè inuerecundius, quàm vlli vnquam alij hæretici, sibi nomen & munus Episcopi vsurpant.

Ex quo argumentum insolubile sumitur hoc modo. Ecclesia non potest esse sine Episcopis, vt ostendimus. Apud Lutheranos non sunt Episcopi, nam non habét ordinationé, nec successioné ab Apostolis: igitur apud eos non est Ecclesia. Et quidem quòd nec Lutherus, qui habitus est Episcopus VVittembergensis, nec Zvvinglius, qui habitus est Episcopus Tigurinus, nec Oecolampadius, qui in ipso sepulchri Epitaphio vocatur primus Basileæ Episcopus, nec Caluinus, qui dictus est Episcopus Geneuésis, nec vlli alij ordinati sint à tribus Episcopis, neque ex dispensatione ab vno, assistentib. Abbatibus, notissimum est, nec ipsi negant. Ergo saltem Patribus Niceni & Carthaginensis Concilij, immò & ipsis Apostolis, qui statuerunt, Episcopú à trib. Episcopis debere ordinari, isti non sunt Episcopi, eisque conuenit, quod Cyprianus lib. de simplicitate Prælatorum ait: *Ii sunt, qui se vltro apud temerarios conuenas sine diuina dispositione præficiunt, qui se Præpositos sine vlla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt.*

RESPONDET Brentius: Nos legitimè vocati sumus à populo & magistratu, & ab eis Episcopatum accepimus, & non nos intrusimus. AT CONTRA; Nam hîc non disputamus de electione Episcopi, quam scimus variè varijs temporib. celebratã. Constat .n. Apostolos & veteres Romanos Pontifices, misisse Episcopos ad varias ciuitates, sine vllo consensu populorum requisito. Constat etiam, aliquando populum simul cum Clero Episcopum elegisse, aliquando solum Clerum. Ceterùm quomodocunque fieret electio, semper fuit necessaria ordinatio, quam non populus, sed soli Episcopi, & quidem tres vt minimum, regulariter conferebant, quod nemo nescit, nisi qui nihil legit. Dicat ergo Lutherus, à quibus Episcopis ordinatus fuerit Antistes Vittembergensis. Dicant etiam ceteri, à quib. fuerint ordinati: sed nec dicunt, nec dicere possunt.

Deinde, quòd non successerint in Episcopatu antiquis Episcopis, certissimum est, nam quia in omnibus vrbibus, vbi isti se fecerunt Episcopos, erant antea, & sunt etiam modò in plerisq; locis Episcopi Catholici, qui legitimè successerunt antiquis; non autem succeditur, nisi Episcopis defunctis, aut legitimè depositis. Tú etiam, quia ipsi fatentur, se primos esse earum vrbiú Episcopos. Certè Basileæ exstat adhuc epitaphium ad sepulchrum Oecolampadij, vbi dicitur, vt paulò antè notaui, & ego ipse legi, non sine risu, Oecolampadius primus illius vrbis Episcopus. De istis ergo dici potest, quod ait CYPRIANVS, lib. 1. epist. 6. ad Magnú: *Nouatianus*, inquit, *in Ecclesia non est, neq; Episcopus computari potest, qui Apostolica traditione contempta, nemini succedens, a seipso ordinatus est.* Et infrà: *Aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore, & in Ecclesia Dei, ordinatione succedanea, præsidente, nemini succedens, & a seipso incipiens, alienus fit & profanus?* Et libro 4. epist. 2. ad Antonianum: *Cornelius*, inquit, *Episcopus factus est, cùm Fabiani locus, id est, cum locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atq; omniú nostrum consensione firmato, quisquis iam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est.* His similia sunt, quæ suprà citauimus de successione legitima, ex Irenæo, Tertulliano, Epiphanio, Optato & Augustino.

Sed objiciunt PRIMO, Episcopi Papistæ deseruerút veram fidem, ergo non sunt amplius Episcopi, ergo meritò possunt pij Ministri loca eorum occupare.

RESPONDEO ad hoc Brentij argumentum (admisso quod sit dubium, vbi sit vera fides, quanquam apud A nos certissimú est esse) Episcopos Catholicos, qui per tot secula possederút sedes suas pacificè, non posse eis priuari, nisi legitimè iudicentur, & damnentur. Nam in omni controuersia melior est conditio possidentis; constat autem, Episcopos Catholicos in nullo legitimo iudicio esse damnatos. quis enim eos damnauit, preter Lutheranos? at ipsi accusatores sunt, nó iudices. Quis enim eos constituit iudices nostros? Præterea etiã si nostri iam damnati essent, non continuò illi succedunt, cú nemo eos Episcopos instituerit, qui habuerit instituendi Episcopos auctoritaté: nec veri sint Episcopi cùm eos nemo ordinauerit, qui habuerit ius ordinandi, vt suprà ostendimus.

SECVNDO, objicit BRENTIVS ibidem, id est, in Prolegomenis contra Petrum à Soto. Caiphas legitimè B successit antiquis Pontificibus, & potuisset vsque ad Aaroné deducere maiores suos, & tñ nó petierút Apostoli, vt à Caipha ordinarentur; sed Caipha, & omnibus illis Pontificibus, qui legitimè succedebãt inuitis, facti sunt Episcopi & Pontifices sine vlla successione, ergo etiam modo cum ordinarij Episcopi imitantur Caipham, licet sine eorum ordinatione & successione Episcopatum gerere.

RESPONDEO, sacerdotium Aaronicum fuisse, temporale, & solùm durasse vsque ad inchoationem noui Testamenti; deinceps autem cœpisse sacerdotium secúdum ordinem Melchisedech à Christo institutum, cuius sacerdotij cùm primitiæ fuerint Apostoli, non debuerunt succedere Caiphę, sed eẽ principiú noui sacerdotij, vt patet ex psalmo 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex cap. 7. ad Hebręos. Sicut ergo ab Aaron vsque ad Christum nó fuerunt veri Sacerdotes, nisi qui successerunt Aaroni, ita ab Apostolis vsque ad finem C mundi non erunt veri Sacerdotes, nisi qui Apostolis succedent. Verum tamen est, quòd vt cum honore sacerdotium Aaronicum deferretur ad sepulturã, Apostoli illud honorabãt, ut patet ex Cypriano li. 1. epist. 3. ad Cornelium, & lib. 4. epist. 9. ad Florentium Pupianum, vbi adducit illud ex Act. 23. *Nesciebam fratres, quia Princeps Sacerdotum est.*

TERTIO, objicit Caluinus lib. 4. instit. c. 2. §. 2. & 3. cur non enumeremus etiam successiones Episcoporú Africæ, Ægypti, & totius Asiæ, & respódet ipsemet nobis insultans, qa perijt ibi sacrosancta ista successio.

RESPONDEO, vel Caluinus ex eo, quòd perijt successio in illis locis, vult concludere, non esse Ecclesiã, D vel esse Ecclesiam; si Primum, pro nobis facit; nam si ibi non est Ecclesia, quia ibi non est successio, ergo hic est Ecclesia, quia hic est successio. Si Secundum, respódemus, eos qui ibi ad veram Ecclesiam pertinent, non posse quidẽ ostendere successionem cõtinuam Episcoporum suorum particularium, sed posse ostendere successionem cõtinuam Episcoporum vniuersalium, qui sút Romani Episcopi, quib. illi subiectos se esse fatentur. Hæc enim est caussa, cur veteres Episcopi magis solliciti fuerint de successione Roman. Pontificis, quã de sua. Irenęus erat Episcopus Lugdunensis in Gallia, Optatus, & Augustinus erant Episcopi in Africa, Epiphanius Salaminæ in Cypro, Eusebius Cæsareæ in Palęstina, & tamen nullus eorum texere voluit suæ Ecclesię successionem, sed Romanę tantùm Ecclesiæ. Satis E enim illis videbatur ostendere continuam successionem in Ecclesia principali, cuius ipsi se membra esse gaudebant.

QVARTO, objicit idem Caluinus. In Ecclesia Græca adhuc seruatur successio non interrupta Episcoporum, & tamen non est illa vera Ecclesia, secundùm opinionem nostram, non igitur successio est nota verę Ecclesiæ.

RESPONDEO primùm, non posse ostendi in Ecclesia Græca certam successionem; nam inprimis fatetur Caluinus, in Asia, & Aegypto, & proinde Antiochiæ, Hierosolymæ, & Alexandriæ interruptam fuisse

successionem; sola restat Constantinopolitana Ecclesia ex Patriarchalibus, quæ non videtur vnquam caruisse proprio Patriarcha. At Constinopolitana Ecclesia non est Apostolica, nec ostendit certam originem ab Apostolis; tametsi enim Nicephoros Patriarcha in Chronologia conatur deducere ab Andrea Apostolo successionem Episcoporum Bizantij, tamen nulli veteres id tradunt, nec vnquam à Patribus Ecclesia Bizantina, siue Constantinopolitana dicta est Apostolica, & Patres Concilij Constantinopolitani I. in epistola ad Damasum Romanum Pontificem, apertè fatentur, Ecclesiam illam nouellam esse. Itaque habet quidem Ecclesia Constantinopolitana qualemcunq; successionem à tempore Constantini hucusque, non autem ab Apostolicis temporibus, quod præcipuè quæritur.

Dico SECVNDO, argumentum à successione legitima adferri à nobis præcipuè ad probandum non esse Ecclesiam, vbi non est hæc successio, quod quidem euidens est; ex quo tamen non colligitur necessariò, ibi esse Ecclesiam, vbi est successio. Itaque hoc argumento probamus euidenter, non esse Ecclesiam apud Lutheranos. QVOD autè apud Græcos non sit Ecclesia, probamus alio modo, quia nimirum conuicti sunt legitimè in tribus plenarijs Concilijs, Lateranensi, Lugdunensi, & Florentino, de schismate & hæresi; ac præcipuè de hæresi circa processionem Spiritus sancti à Filio, quam esse manifestam hæresim, Lutherani & Caluinistæ etiam confitentur.

Adde VLTIMO, quòd omnes Ecclesiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora Episcopos manifestos hæreticos, & proinde interrupta est veterum Pastorum successio.

QVINTO, obijcit idem Caluinus, veteres Patres, qui ostenduor Ecclesiam ex successione Pontificum Romanorum, id facere, quia illis temporibus constabat non fuisse mutatam fidem & religionem in Ecclesia Romana; at nunc contrarium constar.

RESPONDEO, vel intelligit Caluinus, eo tempore constitisse Catholicis tantùm, vel Catholicis simul & hæreticis, quod in Romana Ecclesia non esset mutata religio. Si primum assumat, nihil dicit, nam etiam hoc tempore Catholicis constat, non esse in Romana Ecclesia mutatam religionem. Si secundum asserat, apertè mentitur. Nulli enim fuissent hæretici, si semper omnes putassent, in Romana Ecclesia esse veram fidem. Præterea Donatistæ Romanam Ecclesiam oppugnabant, vt nunc faciunt Lutherani & Caluinistæ.

OPTATVS lib. 2. contra Parmenianum: *Vnde est,* inquit, *quòd claues Regni vobis Donatistæ vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus & audacijs sacrilegio militatis?* Et AGVSTINVS li. 2. contra literas Petil. cap. 51. *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua nunc Anastasius sedet? Cur appellas cathedram pestilentiæ, cathedram Apostolicam?* Et tamen Optatus & Augustinus à successione ista contra Donatistas argumentantur, vt suprà diximus.

CAPVT IX.

Nota sexta.

SEXTA NOTA est CONSPIRATIO in doctrina cum Ecclesia antiqua. Vera enim Ecclesia dicitur Apostolica teste Tertulliano, libro de præscript. non solùm propter successionem Episcoporum ab Apostolis, sed etiam propter doctrinæ consanguinitatem, vt ipse loquitur, quia videlicet doctrinam retinet, quam Apostoli tradiderunt, certum autem est, antiquam Ecclesiam primis quingentis anni veram Ecclesiam fuisse, & proinde Apostolicam doctrinam retinuisse. Quare laudatur THEODOSIVS Imperator à Sozomeno, lib. 7. hist. cap. 12. quòd hac arte compescuerit hæreticos sui temporis. Iussit Principes sectarum conuenire, deinde petijt, an existimarent, an iquos Patres, qui Ecclesiã rexerant ante dissidiũ illud, quod tunc de religione ortum fuerat, rectè consensisse, & verè sanctos & Apostolices fuisse, quod cùm illi concessissent, subiunxit: *Examinemus ergo doctrinam vestram ad illorũ scripta, & si cũ illis consenserit, retineatur sin minus, abijciatur.*

Iam duobus modis possemus ex hac nota probare nostram esse veram Ecclesiam, non autem aduersariorum. PRIMO, proferendo sententias veterum, quibus singula nostra dogmata confirmaremus, aduersariorũ refutaremus; sed hic modus prolixissimus esset, & multis calumnijs & obiectionib. obnoxius. ALTERA via est breuior & certior, nimirum ostendendo primũ ex confessione aduersariorum, nostra dogmata esse doctrinam omnium veterum. Deinde, dogmata aduersariorum habita fuisse in Ecclesia antiqua pro exploratis hæresibus. Sic enim constabit, doctrinam nostram conspirare cum doctrina veterum Catholicorum, doctrinam verò illorum conspirare cum doctrina veterum hæreticorum.

Ac primùm CALVINVS in sua institutione cum nostra oppugnat, passim fatet, se repugnare toti antiquitati; ex quo sequitur, nostra esse omnino antiquitati cõsentanea. Sic igitur ait, li. 2. c. 2. §. 4. *Semper apud Latinos nomẽ liberi arbitrij extitit, apud Græcos verò αὐτεξούσιον vocabulum multo arrogantius.* Et infra §. 8. *Ego vero neque ipse huiusmodi vocem vsurpare velim, & alios, si me consulant, abstinere optarim.* Ibidem dicit, omnes veteres, excepto Augustino, in hac re plus æquo extulisse humanas vires, & de libero arbitrio aut variasse, aut vacillasse, vt nihil certi ex eorum scriptis sumi possit.

Ita profitetur, se nullum veterum, excepto Augustino, sequuturum; & paulò pòst etiam Augustinum deserit. Nam lib. 2. cap. 3. §. 7. reprehendit illam Augustini sententiam, ex epist. 106. voluntatem nostram cooperari gratiæ, non vt præuiam, sed vt pedissequam, atqui, ait Caluinus, nec vt pedissequam cooperari, sed simpliciter totum fieri à gratia. Et lib. 3. c. 11. §. 15. *Ac ne Augustini quidem,* inquit, *sentẽtia per omnia recipienda est, qui gratiam ad sanctificationem refert, quia in uitæ nouitatem regeneramur per spiritũ.* Itaque in articulo de gratia & libero arbitrio fatetur Caluinus se toti antiquitati repugnare. Item lib. 2. c. 14. §. 3. *Excusari non potest ueterum error,* inquit, *qui dũ ad Mediatoris personã non attendunt, totius ferè doctrinæ, quæ in Euangelio Ioannis legitur, genuinum obseruant sensum, seseq; implicãt multiloquijs.* Docet hoc loco Caluinus, Filium Dei subiectum esse Patri etiam ratione Diuinitatis; & quia omnes veteres contrarium docent, ipse ait, omnes errasse, neque eorum errorem excusabilem esse.

Item lib. 2. c. 16. §. 9. *Fabula,* inquit, *de luco subterraneo, qui dicitur Limbus, tametsi magnos auctores habet, tamen nihil aliud quam fabula est.* Vocat magnos auctores, antiquos Patres; nam scholasticos Doctores non solet appellare, nisi Sophistas.

Item lib. 3. cap. 3. §. 10. *Ab uno Augustino,* inquit, *sumant Lectores, si quid de sensu antiquitatis habere volunt. Porrò inter illum & nos, hoc discriminis uideri potest, qđ ipse morbũ concupiscentiæ, tunc demũ peccatum fieri docet, cũ appetitioni cedit uoluntas; nos autem illud ipsũ pro peccato habemus, qđ aliqua omnino cupiditate contra legẽ Dei homo titillatur, immò ipsam prauitatẽ, quæ huiusmodi cupiditates nobis generat, asserimus esse peccatũ.* Hic apertè omnib. Patrib. se fatetur contrariũ, atq; ipsi etiã Augustino, in quæstione de concupiscentia, quæ præcipua quæstio est; nã ex hoc fundamento deducũt nõ esse in nobis verã iustitiã, sed tantùm imputatiuã, & nulla esse bona merita, immò omnia opera esse peccata.

Item lib. 3. cap. 4. §. 38. *Omnes ferè veteres,* inquit, *quorũ libri extant, aut hac in parte lapsi sunt, ubi de satisfactione agitur, aut nimis asperè et durè loquuti sunt.* Item lib. 3. cap. 5. §. 10. *Ante mille & trecentos annos vsu receptum fuit, ut precationes fierent pro defunctis. Sed veteres*

omnes,

omnes, fateor, in errorem abrepti sunt. Item lib. 3. cap. 15. §. 2. *Usi sunt, fateor passim vetusti Doctores nomine meriti.* Et infrà dicit, pessimè consuluisse fidei synceritati, qui hoc nomen inuenit. Itē lib. 4. cap. 4. §. 10. *Peccauit antiquitas immodica seueritate, quod plus requireret in Episcopo, quā Paulus requirat, ac præsertim successu tēporis cœlibatū.* Item lib. 4. cap. 12. §. 8. *Excusari nullo modo pōt immodica veterū austeritas, quæ & prorsus Domini præscripto dissidebat, & erat mirū in modum periculosa, cū peccatori pœnitentiam solennem nunc in septem, nunc in quatuor, nunc in tres annos, nunc in totam vitā indicerent.* NOTA, Caluino ita videri hoc asperum, quia ipse putat, per fidem sic iustificari hominem, vt nihil penè luendum restet; quod si verum esset, rectissimè accusaret omnes veteres: proinde sequitur sententiam nostram de pœna remanente post remissionem culpæ, iudicio Caluini sententiam esse omnium veterum.

Item lib. 4. cap. 12. §. 20. *Non in totū excusare audeo veteres; qui & superstitionis quædam semina iecerint, & occasionē præbuerint tyrannidi, quæ postea exorta est, et tunc passim inualuerat superstitiosa Quadragesimæ obseruatio, quia & vulgus eximium aliquod obsequium præstare se Deo in ea existimabat, & pastores eam commendabant pro sancta imitatione.* Et infrà: *Fuit igitur mera zaxozelia & superstitionis plena quod titulo ac colore imitationis Christi ieiunium ordinabant.* Ibidem §. 23. *Quod Sacerdotibus interdictum fuit coniugium, id factum est impia tyrannide.* Quādo autem fuerit interdictum, notat ipse in margine ponens, Syricius in epistola ad Episcopos Hispaniæ. Porro Syricius ferè ante annos M C C. sedit. Et infrà subiungit de hac lege: *Hæc quæ videbantur reuerentiam sacerdotio conciliare, magno plausu etiā antiquitus recepta esse fateor.*

Idem lib. 4 cap. 15. §. 20. *Quod multis ab hinc seculis, adeoq́; ab ipso fere Ecclesiæ exordio usu receptum video, ut in periculo mortis Laici baptizarent, si Minister in tēpore non adesset, non video quā firma ratione possit defendi.* Item lib. 4. cap. 18. §. 21. *Excusari non posse arbitror, veteres, quin aliquid in actionis modo peccauerint; imitati sunt n. Iudaicum sacrificādi morē magis, quā aut ordinauerat Christus, aut Euāgelij ratio sinebat.* Hęc Caluinus.

Iam Centuriatores in singulis centurijs ad finem 4. capitis, annotant, omnes ferè Doctores illius seculi, docuisse ea dogmata, quæ nos hoc tempore tuemur, quę ipsi næuos sanctorum Patrum vocant. Et quia de omnibus dicere nimis longum esset, annotabo solùm aliqua pauca ex 2. 3. 4. & 5. Centurijs.

In secunda ergo Centuria cap. 4. colum. 59. de libero arbitrio, dicunt, id ab omnibus Patribus eius seculi concessum fuisse: *Eodem*, inquiunt, *modo Clemens liberum arbitrium vbique asserit, vt appareat in eiusmodi tenebris, non tantum fuisse omnes eius seculi Doctores verū etiam in posterioribus eas subinde creuisse & auctas esse.*

NOTANDUM autem est, Lutheranos habere articulum de libero arbitrio pro fundamento totius suæ doctrinæ. Lutherus enim in assert. artic. 36. dicit, hunc articulū esse optimum, & summum rerum suarū, adeò vt articuli de Papatu, de Concilijs alijsq́; similib. reb. nugæ dici possint. Itaque in præcipua controuersia, & in ipsa summa rei omnes veteres (testibus Magdeburgensibus) nobis fauent. Deinde colum. 60. *Doctrina*, inquiunt, *de iustificatione negligentius & obscurius ab his Doctoribus tradita est, videlicet, non docent nos sola fide iustificari.* Et Centur. 3. cap. 4. colum. 83. *Videas*, inquiunt, *in Doctorum huius seculi scriptis, non obscura vestigia innouationis Sanctorum.* Et colum. 85. *Martyrium immodicè extulerunt omnes huius ætatis Doctores.* Noluut enim Luterani esse martyrium genus quoddam Baptismi, aut vllo modo expiari peccata per martyrium.

Centuria 4. col. 295. ponunt testimonia veterum ferè omnium illius seculi, vt Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Epiphanij, Ephrem, Ambrosij, & Prudentij, A pro inuocatione Sanctorum, quam ipsi tamen idololatriam vocant.

Centuria 5. colum. 500. *Sicut*, inquiunt, *prioribus aliquot seculis doctrina de libero arbitrio deprauata est, ita hoc etiam, &c.* Et infrà: *Etiamsi autem interdum bene, et sane videntur loqui, tamen tandem liberum arbitrium in rebus etiam spiritualibus in sua conuersione statuunt.* Et columna 506. *Nimirum hæc ætas bonis hominum operib. adscripsit, id quod ex deprauato articulo iustificationis emanat, &c.* Et statim citant omnium veterum illius seculi, etiam Augustini, multa testimonia, quòd opera sint meritoria quod ipsi pro magno errore habent.

Porrò eleganter aduersus istos, qui omnes antiquos errasse dicunt, loquitur TERTULLIANUS libro de præscriptionibus: *Age*, inquit, *nūc omnes Ecclesiæ errauerint,* B *nullam respexerit Spiritus sanctus, vti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset Doctor veritatis. Neglexerit officiū Dei uillicus, Christi Vicarius, sinēs Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos prædicabat, & quid verisimile est, ut tot ac tantæ in unam fidem errauerint? Audeat ergo aliquis dicere, errasse eos, qui tradiderunt: quoquo modo sit erratum, tamdiu utiq; errauit error, quamdiu hæreses non erant. Aliquos Marcionitas & Valentinianos liberanda ueritas expectabat, interea perperam euangelizabatur, tot millia millium perperam tincta &c.*

NUNC ad alteram partem vt accedamus, præmittē dum est, in Ecclesia antiqua illos errores habitos esse communiter ab omnibus pro exploratis & damnatis C hæresibus, qui ponuntur in Catologo hæresum ab Irenæo, Hieronymo, Epiphanio, Philastrio, Augustino, Theodoreto, Damasceno, alijsque probatis auctoribus; nam illi cùm essent viri sancti & docti, nunquam fuissent ausi, simpliciter in Catalogum hæreseon referre ea dogmata, de quibus in Ecclesia dubitari sciuissent. Et præterea neminem legimus, qui vnquam cōtradixerit his Patrib. tanq̄ qui nō iustè aliquē notassent hęreseos. Hoc præmisso, aggrediamur Catalogū.

SIMONIANI docebant, saluari homines secundū gratiam Simonis, quem Deum faciebant, & *non secundum operas iustas,* inquit Irenæus lib. 1. cap. 20. EUNOMIANI similiter docebāt, non posse homini vlla peccata nocere, modò fidem habeat, vt Augustinus testatur, libro de hæres. cap. 54. qui etiam libro de fide & D operib. c. 14. dicit hāc hęresim de sola fide sufficiēte ad salutē sine operib. ortā esse tēpore Apostolorū, ex non intellecto Paulo, & propterea contra hanc hæresim stylū præcipuè direxisse alios Apostolos in suis epistolis, id est, Petrum, Ioannem, Iacobum, & Iudam. At hæc eadem est sentētia omnium sectariorū huius tēporis.

LUTHERUS in libro de captiuitate Babylonica. c. de Eucharistia; *Non alia uia*, inquit, *potest homo cū Deo cōuenire: aut agere, quam per fidem; opera ille nihil curat.* Ibidem: *Tam diues est Christianus, vt non possit perire etiamsi uelit, quantumcunq; male uiuat, nisi nolit credere.* Etsi autem Caluinus, Brentius, & alij quidam conantur nonnihil temperare hanc sententiam, dum dicunt, opera bona esse necessaria; tanquam effectus fidei, tamē adhuc hærent in eodem errore; nam etiam E posita illa necessitate, docent, opera non mereri vllo modo vitam æternam, etiamsi Deus ea requirat, tanquam testimonia fidei. Hæc autem erat impijssima hæresis Simonis, qui dicebat, hominem saluari per gratiam, non per operas iustas. Præterea posita illa necessitate operum, docent omnes sectarij; Si quis post omnia scelera patrata habeat actum fidei, nullum ei peccatum imputari, quod nihil est aliud, quam quod Eunomius & Lutherus docent.

Deinde FLORINI hæresis fuit, Deum esse caussam peccatorum, quam Irenæus apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 20. dicebat esse plus quàm hæresim, quàm & tribuit Vincentius Lyrinensis in suo commonitorio

Simoni Mago. Eãdem sine vllo pudore docet CALVINVS, li. 1. Instit. c. 18. §. 2. *Nõ solum permissu*, inquit, *sed etiam voluntate Dei homines peccant ita vt nihil ipsi de liberando agitent, nisi quod Deus apud se decreuerit, & arcana directione constituit.* Et lib. 3. c. 23. §. 24. dicit Dei nõ solù permissione & pmissione, sed ẽt voluntate in peccatum lapsum esse Adamum. Et infrà, cap. 24. §. 14. *Quòd*, inquit, *aliqui verbum Dei audire contemnunt, ipsorum est prauitas. sed in hanc prauitatem a Deo addicti sunt, vt in eis potentiam suam et seueritatem ostendat.*

Idem apertè docuit Lutherus in libro de seruo arbitrio, vbi dicit, illud velle, quo Iudas voluit Christũ prodere, fuisse opus Dei, nec fuisse in manu Iudæ, aut vllius creaturæ, mutare illam voluntatem. Similiter docuit Petrus MARTYR in commentario, cap. 2. lib. 1. Regum; & PHILIPPVS Melanchton in commentario, cap. 8. ad Romanos, vbi dicit, ita fuisse opus Dei Iudæ proditionem, ac Pauli conuersionem; quæ commentaria adeò dicuntur placuisse Luthero, vt diceret, Philippum secundum esse à Paulo: hunc tamen errorem Philippus retractauit, tum in Locis, tum in Apologia, art. 19. Confessionis Augustanæ.

III. ORIGENIS hæresis fuit perdidisse Adamum imaginem Dei, ad quã creatus fuerat, testis est Epiphanius, hæres. 64. Idẽ docet CALVINVS lib. 2. Instit. ca. 1. §. 5. *Per peccatum*, inquit, *primi hominis obliterata est cœlestis imago.* Item Origenis fuit error, infernum nihil esse, nisi conscientiæ horrorem, teste Hieronymo, in epistola ad Auitum. Idem docet Caluinus lib. 3. Instit. cap. vltimo, §. vltimo.

IIII. PEPVTIANI hæretici, vt ait Augustinus libro de hæres. cap. 27. tantum dant mulieribus principatũ, vt sacerdotio quoque apud eos honorentur. LVTHERVS artic. 13. ex ijs, quos Leo X. damnauit, dicit in Sacramento Pœnitentiæ æquè absoluere posse mulierẽ, vel puerũ, atq; Episcopũ, vel Papã; & iam re ipsa Caluinistis in Anglia mulier quędã est summus Pontifex.

V. PROCLVS hæreticus apud Epiphanium hæres. 64. dicebat, peccatum in renatis semper viuere; concupiscentiam enim verè esse peccatum, nec tolli per Baptismum, sed sopiri per fidem; quod idem postea docuerunt Messaliani hæretici apud Theodoretum, lib. 4. de hæreticis fabulis. Hæc est ipsissima sententia Lutheri, art. 2. & 31. atq; in assertionibus eorundem articulorum. Item Philippi in locis communibus, cap. De peccato originis, & Caluini lib. 4. inst. ca. 15. §. 10.

VI. NOVATIANORVM error præcipuus erat, non esse in Ecclesia potestatem recõciliãdi homines Deo, nisi per Baptismum, postea etiam addiderunt, non debere baptizatos inungi Chrismate ab Episcopo. Ita refert Theodoretus, lib. 3. de hæret. fabulis; & S. Cornelius Papa apud Eusebium, lib. 6. cap. 33. hist.

Quæ sententia pro parte priore expresè Caluinistarum est. Nam Caluinus lib. 4. instit. cap. 19. §. 17. sic ait, nullum esse Pœnitentiæ Sacramentum, præter Baptismum: *Quod verò Hieronymus ait, Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium; planè impium est et excusari non potest.* Pro altera parte est omnium Lutheranorum. LVTHERVS de captiuitate Babylonica, cap. De Eucharistia, tria tantùm agnoscit Sacramenta; Baptismum, Pœnitentiam, & Panem; tamen infrà cap. De extrema Vnctione, reijcit Pœnitentiam. Confessio Augustana, artic. 12. disertè reijcit Confirmationem. Et Caluinus lib. 4. instit. ca. 19. §. 5. & sequentib. dicit, Chrisma nostrum esse oleum Diaboli mendacijs pollutum, & propterea Caluinistæ ex illo ocreas suas inungunt, cùm possunt.

VII. SABELLIVS docuit, vnam tantùm esse personam in Deo, non tres, testis Epiphanius, hær. 57. Idem docuit nostro tempore Michael Seruetus, lib. 1. de Trinitate, sine vllis ambagibus, & nunc ea sententia in in multis locis regnat.

VIII. MANICHÆORVM, inquit Hieronymus in præ-

A fatione Dialogorum contra Pelagianos, *est, hominum damnare naturam, et liberum auferre arbitrium* Et Augustinus de hæres. cap. 46. *Peccatorum originem*, inquit, *non tribuunt Manichæi libero arbitrio.* Idem apertè sectarij omnes, LVTHERVS art. 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo. in assertionib. autẽ eiusdem articuli dicit, esse titulum sine re, & omnia ex necessitate absoluta euenire. Et propterea libro, quem scripsit cõtra liberum arbitrium, in Erasmum, nomen posuit, de seruo arbitrio. CALVINVS lib. 2. institut. c. 2. 3. & 4. non permittit homini liberã electionem vlla in re, adeò vt ne ipsum quidem nomen tolerare possit. Hoc tamẽ est magis impius Caluinus Manichęo, quò Manichæus Deo malo, tribuat peccatorum originem, Caluinus Deo bono.

B Manichæi præterea accusabant passim Patres Testamenti veteris, vt Abraham, Sampsonem, Saram, Rebeccam, & similes, vt Augustinus testatur lib. 22. contra Faustum, & duobus libris cõtra Aduersarium Legis & Prophetarum. Idem fecit CALVINVS. Nam lib. 3. cap. 2. §. 31. instit. *Sara*, inquit, *multis modis peccauit cum ancillã viro suo supposuit. Rebecca vero varijs fraudibus, & imposturis Dei veritatem corrupit, cum malo artificio filij benedictionem procurat, maritum decipit, filium mentiri cogit.* Item lib. 3. cap. 5. §. 8. *Superstitione et præpostero Zelo non caruit factum Iuda Machabæi, qui oblationem misit pro mortuis in Hierusalem.* Item lib. 3. cap. 14. §. 11. dicit, Abraham fuisse idololatram. Item lib. 3. cap. 20. §. 15. *In Sampsone*, inquit, *cum ait: Robora me Domine, &c. vitiosa cupiditas vindictæ domi-*

C *nata est.* Item lib. 4. cap. 15. §. 22. posteaquam docuerat, mulieri in nullo casu licere baptizare, subdit: *Nec in exemplum trahi debet, quòd Sephora stulta mulier filium circumcidit, in quo multis modis grauiter peccauit:*

IX. DONATISTÆ Ecclesiam ex solis iustis constare volebant, atque inde deducebant, Ecclesiam visibilem perijsse de orbe terrarum, & in sola Africa remãsisse, vt Augustinus docet libro de vnitate Ecclesiæ; cap. 12. Ijdem Catholicos crudelissimè trucidabant, oderant præcipuè Monachos & Episcopos, quos Pharisæos vocabant, & inprimis Episcopum Romanum, cuius sedem cathedram pestilentiæ appellabant, altaria frangebant, Ecclesias spoliabant, sacros calices vendebant, Eucharistiam canibus dabant, sacrum Chrisma proijciebant, vt patet ex Augustino, lib. 2. cõ-

D tra Petilianum, cap. 51. & 61. lib. 3. c. 40. & epi. 163. & alibi. Idem ex Optato lib. 2. & 6. cõtra Parmenian.

Eandem esse doctrinam & vitam Caluinistarum certum est, nam Ecclesiam ex solis bonis constare, docet Caluinus, lib. 4. instit. cap. 1. §. 7. quod etiam docet articulus 7. Confessionis Augustanæ. Ecclesiam visibilem à multis seculis perijsse, & nunc solùm esse in Septentrionalibus partibus, vbi ipsi sunt, docẽt omnes, præcipuè Caluinus, lib. 4. instit. cap. 2. §. 2. Porrò nihil eorum, quæ blasphemè, uel crudeliter, vel sacrilegè dixerunt Donatistæ, vel egerunt in Catholicos, & Sacramenta, atq; altaria, &c. omisisse Caluinistas, sed multò plura & maiora dixisse, & egisse, patet ex historia Surij, & ex libro, qui nuper prodijt, qui inscribitur; De furoribus Gallicis, & alijs auctoribus fide dignis.

E X. ARIANI docebant, Filium Dei esse Patre minorem, ut est apud Epiphanium, hær. 69. Deinde, ijdem Ariani non recipiebant vllo modo traditiones nõ scriptas, ut docet Maximinus Episcopus Arianorũ apud Augustin. lib. 1. cap. 2. & ultimo contra Maximinum; quam hæresim postea imitati sunt multi alij, ut Nestorius, Dioscorus, Eutyches, ut habetur in VII. Synodo, act. 1. Deniq; ijdem Ariani plura & maiora sacrilegia patrarunt in Sacramenta, Altaria, Sacerdotes, Monachos, Sanctimoniales, &c. quàm Donatistæ, ut patet ex Athanasio in Apologia pro fuga sua, Ruffino li. 11. hist. cap. 5. Theodoreto lib. 4. hist. cap. 19. & 20. & Victore Vticẽsi, lib. 2. & 3. de VVandalica persecutione,

PRIMVM

PRIMVM errorem Arianorum apertè docent hoc A tempore multi, qui Tritheitæ dicuntur, vt agnosci potest ex Prothesibus Valentini Gentilis. Quamuis autẽ Lutherus, Philippus, Caluinus, & similes habeant Arium pro hæretico, tamen negare non possunt, quin in suis scriptis huius erroris semina iecerint, vnde postea orti isti noui Ariani, quos ipsimet impugnant, vt nos demonstrauimus in præfatione librorum de Christo. Deinde ALTERVM errorem docent omnes huius temporis hæretici. Sectarij enim huius temporis omnes traditiones reijciunt, vt patet ex Brennio in prolegomenis, Caluino lib. 4. instit. c. 8. §. 8. & alijs. Porrò illa crudelia & sacrilega facinora Arianorum, si tantùm nomina mutentur, sunt illa ipsa, quę Caluinistę passim factitant.

XI. AERIANI hæretici, teste Epiphanio, hæres. 75. B & Augustino lib. de hæres. cap. 53. tres errores docuerunt: *Orare*, inquit Augustinus, *vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia, sed cum quisque voluerit ieiunandum, ne videatur esse sub lege.* Denique, presbyterũ ab Episcopo nulla differentia debere discerni. Addit Epiphanius, eos è contrario consueuisse feria sexta, & in Quadragesima, ac [...]nè in hebdomada sancta vesci carnibus, & [...] ieiunare volebant, potiùs die Dominico, q[...] die ieiunare solitos.

Eadem d[...] & faciunt Caluinistæ, & Lutherani ferè omnes. Caluinus instit. lib. 3. cap. 5. §. 6. 7. & sequẽtib. disputat ex professo contra orationem pro defunctis. Idem lib. 4. cap. 12. §. 20. disputat contra ieiunium Quadragesimę, & superstitiosum vocat. Denique lib. 4. ca. 3. §. 8. inquit: *Episcoporũ, ac Presbyterorũ, Pastorũ, ac Ministroru eadem functio & prouincia est*. CENTVRIATORES Cent. 4. c. 5. col. 401. cùm in aliorum hæreticorum erroribus numerandis soleant omittere eos quos suos etiam esse agnoscunt, cùm ad Aerium venerunt, quia videbant hos tres errores tantùm, tanquam proprios Aerij, ab Epiphanio & Augustino annotatos fuisse, non potuerunt eos omittere: Itaq; posuerunt illos quidem, sed mox addiderunt, si nihil aliud sit, hos non videri errores, sed contrarios potiùs. Fatentur igitur, has tres sententias sibi cùm Aerio esse communes, neque negant, in antiqua Ecclesia pro damnatis hæresibus habitas esse. Ex quo sequitur, vt etiam Centuriatores, licet tum nondum nati, antiquæ Ecclesię hęretici fuerint.

XII. IOVINIANVS, non posse peccare asseruit hominem post Baptismum, si verè baptizatus fuerit, id est, si reuera fidem & gratiam Dei acceperit; deinde ciborum delectum, & ieiunia non esse meritoria; prætera coniugium virginitati dignitate & merito æquari. Vnde etiam aliquot Sanctimoniales eius hortatu nupserunt. Item præmia beatorum esse paria. Denique, B. MARIAM in partu carnis virginitatem amisisse. Ita referunt Hieronymus lib. 1. & 2. contra Iouin. & Augustinus lib. de hæres. cap. 82.

PRIMVS horum errorum est etiam Caluini, lib. 2. instit. cap. 2. §. 11. & 12. vbi dicit, veram fidem, quę à gratia separari nequit opinione ipsius, semel habitam, nũquam amitti posse: & ideò non esse, nisi electorum.

SECVNDVS eiusdem Caluini est lib. 4. cap. 12. §. 19. vbi arguit omnes veteres, quòd laudauerint ieiunium, quasi esset meritorium. Idem error Iouiniani habetur in Confessione Augusta. art. 24. & in locis Philippi, cap. De mortificatione.

TERTIVS est error Martini Lutheri in epithalamio, vbi exponens cap. 7. primæ ad Corinth. quatuor comparationes facit. PRIMA est, castitatis cum Matrimonio absolutè, & sic fatetur castitatem esse nobilius donum. SECVNDA, castitatis cum Matrimonio corã Deo, & sic dicit esse ęqualia. TERTIA, mulieris coniugatæ cum virgine, & ait: *Oportet admittamus mulierem coniugatam coram Deo præstare virginib.* QVARTA,

A status coniugatorum cum statu religiosorum & Ecclesiasticorum profitentuum cœlibatum; & dicit, statum coniugatorum ex natura sua esse spiritualem, diuinum cœlestem, & quasi aurum: statum verò cœlibum esse secularem, terrenum, & quasi lutum. Similia habet Confessio Augustana, art. 23. & Caluinus lib. 4. instit. cap. 13. §. 3. & sequentibus. De his duobus erroribus Cẽturiatores, Cent. 4. cap. 5. col. 581. dicunt, perperam reprehendi Iouinianum, à Hieronymo & Augustino, cùm ipsi potiùs, si cõtrariũ senserunt, fuerint hæretici.

QVARTVS error Buceri ac Molioęi est. Hic .n. Bucero auctore, in tertia vnionis Euangelicæ parte affirmat, IESVM nascentem adaperuisse vuluam B. MARIÆ.

QVINTVS est Lutheri in sermone de natali B. MA-B RIÆ, & in commentario primæ epistolæ Petri, vbi dicit, omnes Christianos esse æquè sanctos ac iustos, atque est mater Dei: Ex quo sine dubio sequitur, fore omnes ęquè beatos.

XIII. VIGILANTIVS multa etiam docuit. Primò, Sanctorum reliquias non esse venerandas. Secundò orationes mortuorum pro alijs non exaudiri; ex quo sequitur, frustrà Sãctos inuocari. Tertiò, Ecclesiasticos debere esse vxoratos. Quartò, non expedire relinquere omnia & dare pauperibus, & ad religionem, relicto seculo, properare: Ita refert Hieronymus in libro contra Vigilantium.

Eadem omnia docent nunc sectarij. LVTHERVS in sermone de sancta cruce dicit, reliquias Sanctorum esse fidelium seductionem, & ideo sub terram pænitus C condi debere; & in libro de abroganda Missa, parte 3. affirmat, non maiorem esse Deo curam de sancto sepulchro Domini, quàm de bobus, de quib. Apostolus ait: *Nunquid Deo est cura de bobus?* Idem Lutherus libro de Eucharistia ad VValdenses dicit, stultã & pernitiosam esse Sanctorum inuocationem. Idem in Epithalamio dicit, Matrimonium iure diuino esse præceptum omnibus, etiam Ecclesiasticis & Monachis, qui non sentiunt se habere donum continentię. Vocat autem ipse donum continentiæ, non gratiam, qua non consentimus tentationib. carnalibus, sed qua non tẽtamur, quale ferè nulli habent. Denique, idem ferè in libro de votis monasticis ex professo dehortatur à religione, & solùm permittit, vt fœminæ LX. annorum, & viri LXXX. vel XC. annorum in monasterijs ma-D neant. Eadem docet Confessio Augustana; nam cõtra Sanctorum inuocationes agit artic. 21. contra Clericorum continentiam & Monachorum, articulo 23.

Similiter CALVINVS contra inuocationem Sanctorum agit lib. 3. instit. cap. 20. §. 21. vbi etiam dicit, Papistas in suis Litanijs, Hymnis & Prosis, in quibus Sanctis mortuis nihil non tribuunt, nullã Christi mentionem facere, quod est mendacium crassissimum. Cõtra reliquiarũ visitationẽ agit, li. 4. c. 13. §. 7. & in lib. quẽ inscripsit, Admonitionem de reliquijs: & reipsa Caluinistæ combusserunt, & in flammam proiecerunt corpora Sanctorum Irenæi, Martini, Hilarij, Bonauenturæ, &c. Contra cęlibatum Clericorum, & Monachorum professionem disputat Caluinus lib. 4. cap. 12. & 13. totis capitibus. DENIQVE Centuriatores non vo-E luerunt numerare Vigilãtium inter hæreticos, sed scribunt de eo Centur. 4. cap. 8. col. 602. vbi dicunt fuisse contentionem inter duos sanctos Presbyteros, id est, Vigilantium & Hieronymum de reliquijs, inuocatione Sanctorum, &c. sed Hieronymum clamoribus tantùm egisse, Vigilantium autem solidis rationibus: vbi etiam impudentissimè censuram quandam Erasmi in librum Hieronymi contra Vigilantium tribuunt Gregorio, quasi Gregorius desiderasset in Hieronymo modestiam. Sed de his aliàs.

XIV. PELAGIANI duo inter alia docebant. Primò, non esse in hominibus peccatum originale, & pręcipuè in filijs fidelium; ita refert Augustinus lib. 6.

contra Iulianum, cap. 2. & 3. & lib. 4. ad Bonifacium, cap. 2. & 4. Secúdò, per quodlibet peccatum, quamuis leuissimum, perdi iustitiam, ac proinde omne peccatū esse mortale. Ita refert B. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos. Primū horum disertè docent Zvvinglius in libro de Baptismo, Martinus Bucerus in cap. 3. Matthæi, & Caluinus lib. 4. instit. ca. 15. §. 20. nisi qd Zvvinglius negat simpliciter peccatum originale in quolibet homine, & tātùm vult miserias quasdam per Adamum nos contraxisse. Bucerus autem & Caluinus, solùm in filijs fidelium negant peccatum originale, quos dicunt Sanctos nasci, & saluari etiam sine Baptismo. Errorem alterum docent omnes sectarij. Lutherus asfert. art. 32. Philippus in locis, cap. De discrimine peccati mortalis & venialis, Caluinus lib. 2. instit. cap. 8. §. 58. & lib. 3. cap. 4. §. 28. ceteri omnes omne peccatum natura sua volunt esse mortale.

XV. NESTORIANI docuerunt, in Christo duas esse personas, & duas naturas; ita Theodoretus lib. 4. de hæret. fabulis. Iidem omnes veteres contemnebant, teste Vincentio Lyrinēsi, id quod egregiè præstat Lutherus, Caluinus, & alij omnes; errorem autem præcipuū Nestorij docet hoc tempore Theodorus BEZA siue ex ignorantia, siue ex malitia, qui in libro de hypostatica duarum in Christo naturarum vnione, dicit, se duas vniones hypostaticas in Christo ponere, vnam animę cum carne, alteram diuinitatis cum humanitate.

XVI. Eodem tempore fuerunt aliqui, nescio an etiam ipsi Nestoriani essent, qui docuerunt, in Eucharistia nō manere corpus Christi, si seruetur in alteram diem, quos Cyrillus in epistola ad Calosirium Episcopum insanire dicit. Hunc errorem rursum excogitauit Bucerus, docens, in Eucharistia non esse Christi corpus, nisi quando sumitur. Vide Cochlæum tractat. 8. lib. 3. Miscellaneorum. Idem postea docuit Philippus Melanchthon in locis, cap. De cœna Domini, & Caluinus lib. 4. instit. cap. 17. §. 39.

XVII. EVTYCHIANI docuerunt, vnam esse in Christo naturam, sicut vnam personā; ita refert Theodoretus lib. 4. de hær. fabulis. Eandem hoc tempore multi instaurarunt. Inprimis Gaspar Svvenckfeldius in libro de diuina Maiestate humanitatis Christi, asserit, post ascensionem Christi humanam eius naturam conuersam esse in diuinam, & iam esse verum Deum, non creaturam. Idem, vel aliquid aliquanto peius videtur sensisse Brentius, qui in sermone de ascensione Domini docet, Christi humanitatem ab ipsa incarnatione semper fuisse vbique. Idem docet Iacobus Smidelinus in disputatione Tubingensi, cap. 34. de qua re vide libros nostros de Christo.

XVIII. XENAIAS Persa primus palàm asseruit, Christi & Sanctorum imagines non esse venerandas: testis Nicephorus, libr. 16. cap. 27. Idem nunc Caluinus lib. 1. Instit. cap. 11. toto, vbi etiam §. 7. non vult vllo modo erigi signum crucis: in quo se fratrem Diaboli ostendit, nisi quod Diabolum ipsum impietate vincit. Diabolus enim crucem execratur, quia timet, & timendo honorat; Caluinus execratur, quia despicit atque irridet. Ibi etiam §. 13. dicit, primis quingentis annis nullas fuisse imagines in templis Christianorum, quod est insigne mendacium, etiam ipso Caluino teste; nam in præfatione Institut. dicit, Epiphanium in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum scribere, se in templo vidisse imaginem Christi, aut nescio cuius Sancti pendere: Et pręterea Lactantius in carmine ad crucifixum; Basilius in oratione in Barlaam, circa finē; Nyssenus oratione in Theodorum, non procul ab initio; Paulinus in vita Felicis; Prudentius de sancto Cassiano; Euodius lib. 2. de miraculis S. Stephani; Athanasius ad Antiochum, quęst. 16. docent, suo tempore imagines Sanctorum fuisse in templis: istos autem omnes vixisse ante mille & cētum annos, notissimum est. Adde, quod Nicephorus lib. 14. cap. 2. dicit, imaginem beatæ MARIÆ à sancto Luca depictam, positam fuisse in templo, quod Pulcheria soror Theodosij Cōstantinopoli exstruxit in honorem beatæ Virginis.

XIX. LAMPETIANI docuerunt, Monasteria debere esse libera, id est, sine votis perpetuis; ita refert Damascenus libro de centum hæresibus, circa finem. Idem hoc tempore Lutherus, qui in libro de votis monasticis dicit, non posse voueri piè in Monasterijs, nisi hac forma; Voueo castitatem, paupertatem, et obedientiam vsque ad mortem, liberè, id est, vt mutare possim, quando volo.

XX. Quorundam, qui negabant, Eucharistiam verè esse carnem Christi, & tantùm esse volebant figurā, seu imaginem corporis Christi; ita refertur in VII. Synodo, act. 6. tomo 3. & longè antea ex Ignatio idem refert Theodoretus in Dialogo, qui dicitur Impatibilis. Hanc hæresim docent hoc tempore Zvvinglius in lib. de verbis cęnę Domini, & Caluinus lib. 4. instit. cap. 17. §. 12.

Habemus hactenus viginti Hęresiarcharum hæreses, quę dānatę sunt ab Ecclesia, quæ fuit primis DCC. annis, quas hæreses cum nos pro hæresibus, aduersarij nostri pro articulis fidei habeant, sequitur nostram doctrinam conspirare cum doctrina an[illegible] Ecclesiæ; Aduersariorum autem cum hæresib[illegible]us.

CAPVT X[illegible]
Nota septima.

SEPTIMA NOTA est VNIO membrorum inter se, & cum capite; nam Ecclesiam esse vnum corpus, vnam sponsam, vnum ouile, passim Scripturę docent, ad Roman. 12. Cantic. 6. Ioan. 10. & in Symbolo Constantinopolitano, dicimus vnam Ecclesiam. Pręcipua autem vnitas corporis consistit in coniunctione membrorum cum capite, & inter se. De vtraque vnione dicendum est, & primùm de prima; sed quoniam de capite Ecclesię, qui est Romanus Pontifex, alibi disseruimus, hic solùm, aliquot in medium allatis testimonijs Patrum, ostendemus, apud veteres semper fuisse habitam pro nota veræ Ecclesiæ coniunctionem cum Romano Pontifice.

IRENÆVS lib. 3. cap. 3. apertè dicit, ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse esse omnem conuenire Ecclesiam, id est, eos, qui vndique sunt fideles. CYPRIANVS lib. 1. epist. 3. *Post ista*, inquit, *adhuc insuper Pseudoepiscopi sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram atq. Ecclesiā principalē, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & profanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, ad quos perfidia habere nō possit accessum.* Et li. 4. epist. 8. de cathedra Romani Pontificis loquēs: *Scimus*, inquit, *hortatos nos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ matricem & radicem agnoscerent, & tenerent.* AMBROSIVS in oratione de obitu Satyri: *Rogauit*, inquit, *si cū Episcopis Catholicis, id est, si cum Ecclesia Romana consentiret.*

HIERONYMVS in epistola ad Damasum de hypostasis nomine: *Hic*, inquit, *in tres partes scissa Ecclesia, me ad se rapere festinat, ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt. Possem credere, si hoc vnus assereret; nunc aut duo mentiuntur, aut omnes.* Et in epistola superiori: *Ego*, inquit, *Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior; super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicunq; extra hanc domum agnum comederit, profanus est: si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicunq; tecū non colligit, spargit; id est, qui Christi non est, Antichristi est.* Et in epitaphio Marcellæ scribit, S. Athanasium & eius successorem Petrum, Alexandrinos Episcopos, persequutionē Arianæ hęreseos declinantes, tanquam ad tutissimum suæ communionis portum, Romam confugisse.

OPATVS

OPTATVS lib. 2. contra Parmen. à principio per aliquas paginas, docet, veræ Ecclesiæ dotem primam, & præcipuam esse cathedram Petri, quæ Romæ est, & inde probat, Donatistas non pertinere ad Ecclesiam veram, quia non essent coniuncti cum Syricio, qui tunc sedebat in cathedra Petri.

AVGVSTINVS in epist. 162. loquens de Ceciliano Episcopo, *Qui*, inquit, *posset non curare cõspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, per communicatorias literas esse coniunctum*. Et in Psal. contra partem Donati: *Venite fratres, si vultis, vt inseramini in vite: dolor est, cum vos videamus præcisos ita iacere: numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, in ordine illo Patrum quis, cui successerit, videte: Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ*. LEO epistol. 87. ad Episcopos Viennẽsis prouinciæ: *Prædicationis*, inquit, *Euãgelij Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret, vt ab ipso quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem se misterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere*.

His adde experientiam; videmus enim omnes illas Ecclesias, quæ ab isto capite se diuiserunt, tanquam ramos præcisos à radice, continuò aruisse. Certè Ecclesiæ Asiaticæ & Africanæ, quæ quondam ita florebant, vt numerosissima Concilia celebrarent, & semper haberent multos homines, vel doctrina, vel sanctitate, vel vtroq; Dei munere clarissimos: ab eo tempore, quo à Romana Ecclesia schisma fecerunt, nulla Concilia C celebrarunt, nullos habuerunt homines fama sanctitatis, aut doctrinę toti orbi notos, & nunc in summa ignoratione versantur.

Veniamus nunc ad consensionem membrorum inter se. Certum est, Cõcordiam esse signum Regni Dei, quod stare debet in æternum; Discordiam aũt, Regni Diaboli, quod tandẽ ruere debet. Vnde Matth. 12. *Omne Regnum in seipsum diuisum, desolabitur*. Et 1. Cor. 14. *Non est dissensionis Deus, sed pacis*. Et D. Aug. lib. 18. de ciuitat. Dei, cap. 52. dicit, Diabolum cupiuisse per hęreticos efficere, vt in Ecclesia Christi essent liberæ dissensiones, quomodo erant in Academijs Philosophorum: vt sicut illæ per multas diuisiones tandẽ intereũt, & ab inuicem consumuntur, ita fieret in Ecclesia.

Iam ex hac nota clarissimum est, nostram Ecclesiã D solam esse verã Dei Ecclesiam: si quidem in nostra Ecclesia inprimis omnes Scriptores sacri mirificè inter se cõsentiunt, licet fuerint homines diuersi, & in locis, tẽporibus, ac linguis diuersis scripserint, quod pro re planè diuina B. August. obseruat lib. 18. ciuit. Dei, ca. 41. deinde omnia legitimorum Conciliorum & Pontificum decreta etiam in omnibus dogmatibus inter se conueniunt, licet edita sint à diuersis hominibus, diuersis locis, temporibus, occasionibus, & contra diuersissimas, immò sæpe contrarias hæreses. quod est apertũ signum vnius & eiusdem Spiritus sancti, hanc, Ecclesiam gubernantis. Hoc autem esse verum, ostendit diligentia hæreticorum, qui licet omnia diligenter euoluerint, tamen non inuenerunt quidquam vllius momenti, quod reprehendere possent; vt in disputatione E de Concilijs ostendimus.

Denique, nunc omnes Catholici toto orbe dispersi de omnibus dogmatibus fidei sentiunt idẽ; nec possũt aliter sentire, cũm omnes subijciant sensum suum sensui vnius, & eiusdẽ summi Pastoris ex cathedra Petri cum consilio aliorum pastorum Ecclesiam dirigentis.

Quod autem nulla vnquam fuerit secta Gentilium, vel Hęreticorum, in qua talis consensio esset, facilè potest ostendi. Ac primũ de Paganorũ sectis, docet Augustinus serm. 11. de verbis Domini, ad eandem religionẽ apud eos Iunonem, & Herculem, aliosque Deos inter se dissidentes, & etiã belligerantes pertinuisse. De Phi-
A losophis notum est omnib. adeò, vt Basilius orat. 1. de opere sex dierum dicat, non esse opus, vt nos pugnemus contra Philosophos, cùm illi mutuis dissentionibus sufficiant ad suam ipsorum doctrinam euertendã; de quo etiam vide Theodoretum libro de fide, & Augustinum lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 41.

Eundem fuisse morem omnium hæreticorum, certissimum est; nam Irenæus lib. 1. ca. 21. & sequentib. docet, hæresim Simonis primi hęresiarchæ mox diuisam, & inde natas esse sectas Menandrianorum, Basilidianorum, Saturninianorum, &c. Item li. 1. cap. 5. scribit de Valẽtinianis, quòd cum essent plurimi, vix duo, aut tres inter se cõueniebãt in omnibus dogmatibus. De Donatistis scribit Augustinus li. 1. de Baptismo, ca. 6. hæresim Donatistarum in multa minutissima frusta B concisam fuisse suo tempore.

Marcionitas mox diuisos fuisse, et inde natos Lucianistas, Appellianos, & Seuerianos docet Epiphanius lib. 1. tomo 3. contra hæreses. Montanistas diuisos esse in Pepuzianos, Artotyritas, Phrygastas, &c. scribit Epiphanius lib. 2. tomo 1. Manichęos quoq; in sectas diuisas testatur August. li. de hęres. c. 46. Messalianos aũt diuisos in Martyrianos, Sathanianos, Entusiastas, docẽt Epiphanius heres. 80. Theodoretus li. 4. de hęret. fab. Ariani mox diuisi sunt in Acacianos, Macedonianos, Eunomianos, vt patet ex Ruffino, lib. 10. hist. cap. 25. ijdem etiam Ariani singulis ferè annis fidem mutabãt, vt scribit Hilarius in vtroq; libro ad Constantium. Pari ratione Eutychiani ita diuisi fuerunt, vt omnes ferè sectę, quæ postea exstiterunt in Oriente, sint proles Eu- C tychianorum, vt patet ex Euagrio, lib. 3. & 4. hist. & ex Damasceno libro de centum hæresibus.

Denique nostro tempore constat ex Friderico Staphylo in libello de Concordia discipulorum Lutheri, Lutheranos vixdum natos, diuidi cæpisse in Anabaptistas, Confessionistas, & Sacramentarios; & rursum singulas sectas in alias & alias vsque ad 34. & hoc quidẽ tempore Staphyli; nunc autem numerantur ferè 100. diuersissimæ sectæ ab vno Luthero prodeuntes. id quod fit magna prouidentia Dei; nam hoc modo hæreses seipsas consumunt; diuisio enim earum non est Mathematica, quæ procedit in infinitum. Vnde Isaiæ 19. dicitur: *Concurrere faciam Aegyptios aduersus Aegiptios*. Et HILARIVS lib. 7. de Trinitate: *Bellum hæreticarum*, inquit, *pax est Ecclesiæ*.

D Adde, quòd ijdem etiam anctores hæretici secum non consentiunt, quæ est certissima nota falsæ doctrinæ, vt ipsemet LVTHERVS ait in lib. de votis monasticis: *Mendacia* inquit, *certius dignoscere nõ potes, nisi quãdo sibimetipsis contraria sunt. A Deo. n. ita ordinatũ est, vt impij semper seipsos confundant, & quòd mendacia nõ consonent, sed semper contra semetipsa testentur*. PORRO Lutheri contradictiones innumeras collegit Ioannes Cochlæus in Septicipite. vbi ad finem adiecit 36. varias sententias vnius Lutheri de vno articulo, id est, de communione sub vtraque specie. Confessionem quoque Augustanam, quã omnes pro sacrosancta habent, ita immutarunt, & variè ediderunt, vt nesciant ipsi, quæ sit vera Confessio Augustana, de qua re consule Harmoniam Andreæ Fabricij Leodij, vbi videbis prę- E ter cetera editionem anni XXX. & editionem anni XL. quarum vna duplo est maior altera.

SED ad hoc argumentum aduersarij respondent vt possunt. CALVINVS inprimis in præfatione Institut. dicit, non esse mirum si ex religione sua mox oriantur diuisiones, & sectæ contrariæ; nã id accidit & Ecclesiæ Apostolorum; ex ea. n. prodierunt Simoniani, Nicolaitę, &c. semper. n. Diabolus, vbi videt bonum semen seminari, accedit, & superseminat zizania. DEINDE, idẽ Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 14. dicit, ex hac nota colligi, non esse apud nos veram Ecclesiam; nam tot sunt apud nos schismaticorum cõuenticula, & diuisiones, quot sunt monasteria: olim enim Monachi viuebant

qui-

q̃dem separati ab alijs, sed nõ percipiebant Sacramenta separatim, immò concurrebant ad Ecclesias ordinariorum ministrorum, & ibi cum reliqua plebe sacris intererant; nunc autem singula monasteria sibi priuatum altare erexerunt, & Sacramenta percipiunt separati à populo Christiano, quod etiam nominibus restátur, cùm alij Benedictini, alij Franciscani, alij Dominicani dicantur. TERTIO addunt alij, plures apud nos esse sectas, Thomistarum, Scotistarum, & similiũ, quàm apud illos.

RESPONDEO ad primum, hoc esse discrimen inter diuisionem hæreticorum ab Ecclesia, et diuisionem ab aliqua hæresi, quòd in Ecclesia Catholica inuenitur certa regula componendarum controuersiarum, id ẽ, sententia summi Pastoris, vel Concilij plenarij, & ideò non oritur ex doctrina Ecclesiæ dissensio, sed ex sola malitia Diaboli. PRÆTEREA vndecunq; oriantur, mox damnatur, & eiecto hæretico scissura resarcitur, nec vlterius in ipsa Ecclesia progreditur. At apud hæreticos non est vlla regula finiendarum controuersiarũ. Quisque enim se præponit alijs, & quisq; vult esse iudex aliorum, & inde fit, ut ordinariè quælibet noua hæresis statim pariat alias, & alias, donec per multas diuisiones consumatur, ita vt miraculũ videatur, si aliqua hæresis diutius duret. ITAQVE Ecclesiæ doctrina per se gignit vnionem, & coniunctionẽ animorũ: hæresis verò per se, & ex propria sua natura diuisiones, & schismata germinat. Cum ergo videamus more aliarũ hæresum, sectam Lutheranam mox diuisam fuisse in tã multas alias sectas, & quotidie magis, & magis diuidi, nec sperari ab illis vllum finem diuisionum, meritò iure dicamus eos hæreticos, & tandem penitus interiturũ nomen Lutheranum.

Ad SECVNDVM argumentum dico, in primis esse mendacium Caluini, quòd antiqui Monachi non habuerint proprium altare, sed acceperint Sacramenta in Ecclesijs ordinariorum parochorum; nam Ehiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolym. testatur, se in Monasterio S. Hieronymi ordinasse Presbyterũ Paulinianum, qui in ipso Monasterio Sacramenta conficeret ceteris Monachis; quia S. Hieronymus præ humilitate nimia non audebat sacrificia altaris offerre. Item Cassianus collatione 18. quæ est Abbatis Pyamonis, cap. 15. narrat in ipsa eremo habuisse Monachos suos Presbyteros, etiam Monachos, qui Sacramenta ceteris ministrabant. Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & 33. docet non solùm in solitudine, sed etiam in vrbibus vt Mediolani, & Romæ habuisse Monachos in suis cœnobijs præpositum Presbyterum, qui sine dubio ideo Presbyter erat, vt in cenobio Sacramẽta conficeret, & non cogerentur Monachi egredi è Monasterijs, vt irent ad Ecclesias. Denique Ioannes Damascenus in historia de Barlaam & Iosaphat scribit, Barlaam eremitam in sua cella sacrificium Missæ celebrasse, præsente solùm ministro suo Iosaphat.

Dico SECVNDO, schismaticũ non fieri vllũ propter diuersũ altare materialiter, sed formaliter, alioqui omnes parochi essent schismatici, quia habent diuersa altaria in eadẽ ciuitate. & oẽs Episcopi essẽt schismatici, q̃a habent altaria diuersa in ciuitatib. diuersis. Soli igiť illi schismatici sũt, q̃ ita erigunt altare propriũ, vt altare aliorũ profanũ censeant. Deniq; Monachos huius tẽporis nõ esse schismaticos ex eo perspicuũ est, q̃ parẽt vni sũmo Põtifici, ordinãtur Presbyteri ab Episcopis ordinarijs, deniq; frequentantur à populis. Porrò nomina illa Benedictinorum, Franciscanorũ, Dominicanorum desumpta sunt non ab auctore doctrinæ, sed ab institutore seuerioris disciplinæ, vt notum est.

Ad TERTIVM dico, Thomistas & Scotistas nõ dissentire, nisi in ijs rebus, q̃ ad fidẽ nõ pertinẽt, vt B. August. dicit de dissentionib. Doctorũ sui tẽporis li. 1. contra Iulianũ, & p̃terea sẽper subijciũt se, & sua Ecclesiæ definitioni oẽs Catholici. Proinde etsi verbis interdũ pugnare videant, re tñ ipsa in reb. fidei oẽs cõueniũt, cũ oẽs id vnũ credere se p̃fiteantur, qđ in Ecclesia Catholica Romana credendum esse iudicatum fuerit.

At hæretici de rebus fidei præcipuis dissentiunt, & vnus habet alium pro hæretico, & tamen eundem Lutherum patrem agnoscunt. de quo vide Hosium, libro primo contra Brentium, & Canisium in præfatione librorum Vegæ Coloniæ excusorum. neque id aduersarij inficiari vlla ratione possunt: Siquidẽ primò non negant, Anabaptistas hæreticos esse Lutheranis & Zvvinglianis, & contrà; & tamen ex eodem Luthero omnes prodierunt: deinde Zvvingliani sunt hæretici Lutheranis ceteris, vt patet ex testamento Brentij, & multis Lutheri libris; at Zvvingliani, & Caluinistæ non audent Lutherum execrari, & tamen in rebus grauissimis ab eo dissentiunt, vt patet ex libris Caluini, Bezæ, Martyris, de cœna Domini, & de loco corporis Christi.

Rursus inter Confessionistas Lutheranos, rigidi, & molles grauissimè contendunt. id apparet ex libris Ioãnis VVigandi, & Illyrici contra Georgium Maiorem, & Philippum Melanchthonem, & horũ contra illos. Centuriatores in præfatione 5. Centuriæ de se sic aiũt: *Etsi sunt aliqui adhuc Doctores Ecclesiæ Dei in varijs locis dispersi, tamen ij non tantum à filij huius seculi quibus hoc solenne est, sed etiam a proprijs synergijs, & confratribus irridentur, molestantur, affliguntur, debilitantur, & franguntur, dum eos Stoicos, & seditiosos proclamant: dũ seditionis, & hæresum crimina eis impingunt*:

Ioannes VVIGANDVS in libro de erroribus Georgij Maioris: *Tu*, inquit, *Georgi es ille vir, q turbas Israel, non nos, qui te monemus de fœdis erroribus pugnantibus cum verbo Dei: nam tu ista Zizania & tetros errores, in Ecclesia Dei libris editis longè latique dissemmas, ac plãtas. Nos verò Ecclesiam Dei hortamur, vt in vera, & semel agnita, atque accepta puritate doctrinæ a Deo per salutare organum Lutherum persistet*. Et infrà: *Nõ sunt lana, neque linum, de quibus hic disceptatur, sed de grauissimis doctrinæ Christianæ capitibus, quæ a Maiore, et alijs fœdè deprauantur*. Et infrà post quartum errorem: *Maior*, inquit, *ingenti audacia gloriatur, se ne pilum quidem de doctrina Lutheri discessisse, & interim totã Lutheri doctrinam de seruo arbitrio, reprobæ menti et Diabolo in cathedra Lutheri sedem attribuit* Et infrà post septimum errorem: *Hos perniciosos errores*, inquit, *Maioris, vir Dei Lutherus tum in scriptis suis, tum disputationibus publicè refutauit, & explosit*.

Præterea inter ipsos rigidos quæstio grauissima orta est de peccato originis; nam Illyricus contendit peccatum originis esse substantiam, & contrariam sentẽtiam vocat spectra Pelagiana. Contra verò Ioannes VVigandus, Tilmannus Heshusius, & alij scribunt cõtra Illyricum, vt contra manifestum Manichæum. Certè Heshusius initio antidoti contra Illyricum, docet istam quæstionem ad fundamenta fidei pertinere.

Denique ex eadem prouincia Saxonia, intra decem annos prodierũt contradictoriæ sententiæ publico nomine editæ, de re omnium grauissima. Nam in Synodo Dresdendi anno MDLXXI. celebrata communi consensu exploserunt sententiã Brentij, Illyrici, & aliorum de persona Christi, & tamen illam ipsam sententiam à se damnatam, anno MDLXXX. in libro Concordiæ publicè receperunt, & tam Synodus, quàm Cõcordia VVittembergæ impressa sunt, & eiusdem Principis auctoritatem præ se ferunt.

CAPVT XI.

Nota octaua.

OCTAVA NOTA est SANCTITAS doctrinæ. Vera. n. Ecclesia nõ solum est Catholica, Apostolica, vna, sed etiam sancta, vt hẽt Symbolum Constantinopoli-

politanum: Conſtat aũt ſanctam dici Eccleſiam, quia profeſſio eius eſt ſancta, nihil cõtinens falſum quoad fidei doctrinam, nihil iniuſtum quoad fidei doctrinam morum. vnde in Pſalm. 18. appellatur lex Domini immaculata, teſtimonium fidele, præceptum Domini lucidum. Ex hac nota euidenter oſtenditur nullam eſſe veram Eccleſiã, niſi noſtram, nulla enim eſt ſecta vel Paganorum, vel Philoſophorũ, vel Iudæorũ, vel Turcarum, vel Hęreticorũ, quæ non contineat aliquos exploratos errores, & rectę rationi manifeſtè cõtrarios.

De PAGANIS multorum Deorum cultoribus oſtẽdit quàm abſurda, ac turpia ſenſerint Minutius Felix in Octauio, Arnobius lib. 4. 5. 6. & 7. contra Gentes. & Auguſtinus lib. 7. de ciuitate Dei, per totum, nec vllus de hac re hoc tempore dubitat.

De PHILOSOPHIS antiquis idem docet Theodoretus in libro de legibus, qui eſt nonus ad Gręcos, vbi docet, Lycurgi legibus permitti adulteria: legibus Perſarum, permitti inceſtas nuptias cũ matribus, filiabus, ſororibus: legibus Maſſagetarum, morituros & ſenes à propinquis deuorari: legibus Tibarenorum, deijci ſenes ex altis turribus: legibus Hircanorum, proijci cadauera hominum canibus: legibus Scytharum, cũ mortuis ſepeliri viuos, qui ab eis dilecti fuerant: legibus Platonis, quæ viſæ ſunt omnium optimæ, horrenda vitia præſcribi, vel laudari, vt communionem vxorum, nefandam libidinem, extinctionem conceptuum, cędes infantium, & ſimilia.

De MAHVMETANIS idem patet ex Alcorano; nam cap. 2. docet omnes ſaluari in ſuis legibus, ſi eas ſeruent, Iudæos, Chriſtianos, Turcas, cap. 5. 28. 47. 48. & alijs paſſim docet beatitudinem futuræ vitæ conſiſtere in cibo, & potu, & vxorum multitudine, nec vnquam in toto Alcorano mentio fit actionum ſpiritualium viſionis, vel amoris Dei, cap. 43. dicit Deum, & Angelos orare pro Mahumeto: ſimilia abſurdiſſima paſſim leguntur in Alcorano.

De IVOAEIS, qui poſt Chriſti aduentum ſcripſerũt, manifeſtum eſt ex libris ipſorum; nam inprimis in doctrina Talmud, quæ eſt ipſorum verbum Dei non ſcriptum, inueniuntur innumerabiles errores, de quibus vide Sixtum Senenſem, lib. 2. bibliothecæ ſanctæ. R. Salomon, quem Iudæi maximi faciunt, in commen. c. 2. Gen. in illud. *Hoc nunc os ex oſſibus meis*; dicit Adamum cum omnibus beſtijs, & feris carnaliter cõgreſſum, nec potuiſſe libidinem explere quouſque ad Euæ amplexus peruenit, Idem in cap. 28. Numer. in illud: *In Kalendis autem offeretis holocauſtum Domino*. ipſe legit; holocauſtum Domini, & dicit præceptum eſſe offerri holocauſtum in die nouilunij pro peccato Dei, quod commiſit, cùm diminuit lumen lunæ. quam fabulam narrat idem R. Salomon in caput 1. Geneſ. in illud: *Duo luminaria magna*; Idem in caput 4. Deuteron. in illud: *Creauit Deus hominem*, dicit Adamũ fuiſſe tã procerum, vt capite cęlum tangeret, dum eſſet in terra: ſimilia paſſim occurrunt in libris Iudæorum.

De HÆRETICIS antiquis idem oſtendi poteſt; nulla enim ferè fuit hęreſis, quę non habuerit manifeſtos errores. GNOSTICI inter alia frequentari debere docebant ſcortationes, & luxuriam omnem exerceri, tamen vitari conceptum, & ſi conceptus caſu ſequebatur, extrahebant de vtero prægnantis, & contuſum in mortario, ac melle & pipere conditum deuorabant, et hoc modo magnum Paſcha ſe celebrare dicebant: Ita refert Epiphanius hæreſi 26.

CARPOCRATIANI docebant, teneri vnumquemq; ad omnia genera ſcelerum perpetranda, & ſi cum moriebantur, non perpetrauerant omnia, dicebant animas remitti ad corpora, idque toties, donec implerent ſcelerum menſurã, & hoc modo exponebãt illud Euãgelij; Non exies inde, donec reddideris nouiſſimum quadrantem: Ita Epiphanius refert, hæreſ. 27.

MONTANISTÆ ſacrificium efficiebant ex ſanguine anniculi infantis, quem minutis vulneribus æreis aciculis totum exprimebant incredibili crudelitate: Teſtis eſt Auguſtinus, hæreſ. 26.

MANICHEI docebant, æquale peccatum eſſe præcidere folium de arbore, atque hominem interficere: ijdem aſſerebant partes diuinæ eſſentiæ teneri captiuas à principibus tenebrarum, & ex ijs aliquas liberari, alias in æternum damnandas: Auguſtinus hęreſ. 46.

DONATISTÆ, vt ſeipſos martyres facerent, de mõtibus ipſi ſe præcipitabãt, vel aquis pręfocabant, vel in ignem conijciebant, vel mortem minabantur, & inferebãt ijs, qui eos occidere nollent: Teſtes Auguſtinus, epiſtol. 50. & Theodoretus, lib. 4. de hæret. fabulis: eius generis infinita adduci poſſent.

Sectarij noſtri temporis docent, omnem hominem iuſtificari ſola fide ſpeciali, qua quiſque certò credit, ſe propter Chriſtum coram Deo eſſe iuſtum, quod cum quolibet paradoxo comparari poteſt: non enim eſt id ſupra, vel præter rationem, ſed planè contra omnem rationem. Quęro enim, cùm incipio credere me eſſe iuſtum, vel ſum iuſtus, vel iniuſtus; ſi iuſtus, igitur non iuſtificor per fidem, qua credo, me eſſe iuſtum, quia iſta fides eſt poſterior mea iuſtitia; ſi iniuſtus, ergo iſta fides eſt falſa, ergo non eſt fides diuina iuſtificans, niſi dicamus, homines iuſtificari per mendacium.

Præterea Lutherani omnes, maximè ſpiritum precum, & inuocationem extollunt, & tamen hæc fides tollit orationem Dominicam; nam ſi certò credo, me nullum habere peccatum, mentior, ſi cum hac fide dico, dimitte nobis debita noſtra: præterea Caluiniſtæ Anabaptiſtas omnino damnant, nec cenſent poſſe eos iuſtificari, nec ſaluari, niſi cõuertant ab erroribus ſuis, & tamen ſciunt Anabaptiſtas certò credere ſe eſſe iuſtos, ergo coguntur dicere eos ſimul & iuſtos, & non iuſtos eſſe;

Præter hoc dogma commune, ſinguli habent ſua propria dogmata, plena manifeſtę abſurditatis: Anabaptiſtæ pręter alia multa habent nocturna conuenticula; in quib. nuptias caninas exercẽt, vt colligit ex articulis eorũ, quos Ioãnes Cochlęus refutauit, & apertè & proprijs ſororib. iũgunt. Art. 11. Anabaptiſtarũ eſt: oẽmo debet publicè prædicare. art. 17. poſt ſermonẽ fiat adhortatio, vt creſcant, & multiplicentur. art. 19. licet fratri germanam ſororem in vxorem accipere.

LVTHERANI habent quaſi proprium errorem illum manifeſtiſſimum, quod infantes, dũ baptizantur, vtantur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligãt, quod in Synodo VVittẽbergenſi anno MDXXXVI. publicè definierant; quod tamen apertè repugnat veritati, vt Auguſtinus epiſt. 57. ad Dardanum ſcribat, iniuriam facere humanis ſenſibus, qui hoc dicunt: Quõ .n. credibile eſt infantẽ, qui plorat, & reluctatur quantũ poteſt, dum abluitur, intelligere, quid agatur? Porrò CALVINISTÆ habent tanquam propriam ſententiam illam, non modò pietati, ſed etiam rationi apertiſſimè repugnantem, quòd omnia abſoluta neceſſitate eueniant, quodque Deus ſit cauſſa peccatorum, à qua Lutherani penè omnes iam diſceſſerunt.

AT Eccleſia noſtra Catholica nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etſi multa ſupra rationem: Proinde ſola eſt abſolutè ſancta, eique ſoli conuenit, quod in Symbolo dicimus: *Credo ſanctam Eccleſiam*: Quam rem oſtenderunt aduerſus Paganos, Iuſtinus in vtraque Apologia: Tertullianus in Apologetic. capite 36. & ſequentibus, Arnobius lib. 1. 2. & 3. contra Gentes: Minutius Felix in Octauio: Auguſtinus in libris de ciuitate Dei. Contra Paganos autem & hæreticos omnes, idem oſtendit accuratiſſimè beatus Thomas in libris cõtra Gentes.

Concludamus igitur cum ſancto Auguſtino lib. 2. de ciuit. Dei, cap. 28. *Nihil in Chriſtianis Eccleſiis turpe, &*

pe, & flagitiosum spectandum, imitandumq́; proponitur. vbi vero Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur. Et lib. 22. cap. 7. *Persuadebatur veritas noua consuetudini, sed non contraria rationi.*

CAPVT XII.

Nota nona.

NONA NOTA est EFFICACIA doctrinę; sola. n. vera Ecclesia habet doctrinam, non solùm immaculatam, sed etiam conuertentem animas, vt dicitur Psalm. 18. & sermonem viuum penetrantem vsque ad diuisionem animæ, ac spiritus, Hebr. 4. Philosophi antiqui tametsi magnam sapientiam ostentarent, & summa eloquentia leges suas populis suaderent, nunquam tamen vel vicina oppida ad suas leges trahere potuerunt, vt docet Athanasius libro de humanitate Verbi, & Theodoretus libro de legib. quia non erant verba eorum verba viua, sed mortua, non spiritus Dei, sed spiritus hominum. Mahumetani autẽ traxerunt quidem multos, sed terrore armorum, nõ vi, & efficacia doctrinæ. Quare ipsemet Mahumetus in Alcorano, cap. 18. & 19. docet bello cogendos homines ad fidem. Porrò hæretici nunquam leguntur conuertisse vllos Ethnicos, aut Iudæos ad fidem, sed solũ peruertisse Christianos, quod etiã notauit Tertullianus in libro de præscript. hæret. *De verbi*, inquit *administratione quid dicam? Cum hoc sit negotium illis non Ethnicos conuertendi, sed nostri euertendi, nostra suffodiunt, vt sua ædificent &c.*

AT, INQVIES, Freculphus in Chronico tomo 2. li. 4. cap. 20. refert ab Arianis tempore Valentis Imperatoris totam gentem Gothorum à paganismo ad fidem conuersam.

RESPONDEO, non ab Arianis Gothos esse conuersos, sed miserè deceptos; Gothi enim cùm iam de finibus suis egressi sub Romani imperij auspicijs militarent, & multa præclara de Christianis audirent, sua sponte, nemine impellente, ab Imperatore petierũt Episcopos, à quibus docerentur, parati ad credendum quidquid eis dicerent: Imperator vero, quia Arianus erat, Arianos Episcopos misit, atque ita Gothi miserè decepti, cùm Christiani fieri vellent, Ariani facti sunt; non tamẽ vlla virtute, aut miraculis Arianorum, quæ enim difficultas est instillare venenum homini parato ad illud sumendum? ADDE, quòd Freculphus non integrè historiam hanc refert, constat enim ex Socrate, li. 4. c. 27. Sozomeno, li. 6. c. 37. Theodoreto, lib. 4. ca. vlt. maiorem partem illorum Gothorum fuisse Christianam, & Catholicam & ab Arianis postea deceptam. Non igitur conuerterunt homines ad fidem hæretici, nec possunt; nam hæretici habent quidem Scripturam, sed non habent verum sensum Scripturarũ, qui propriè est gladius spiritus verba. n. nõ tã gladius, quàm vagina sunt, qua gladius spũs continetur. Cùm ergo illi non pugnent gladio, sed vagina tantùm, quid mirum, si non feriunt corda infidelium? Neque etiam mirum est, quod Catholicos peruertant, nam proni sunt homines ad descensum, ad viam latam & facilem, quam illi aperiunt: Et Deus id fieri sinit propter ingratitudinem eorum, qui semel sunt illuminati, & lumini accepto bonis operibus non respondent.

At Ecclesia verè sancta, & Apostolica olim breuissimo tempore per homines contemptibiles externa specie, sine armis, & sine pompa verborum totum traxit, id est, homines magnos, prauos, doctos, indoctos, iuuenes, senes, viros, fœminas; & traxit, non ad delicias huius seculi, sed ad res credendas supra omnem rationẽ, & ad crucẽ, & angustias, & vitã perfectissimã repugnantẽ carni & sanguini, & hæc omnia propter præmiũ nullũ in hac vita, sed solùm in futura; & hoc ita persuasit, vt maluerint plurimi potiùs amittere om-

A nes opes honores, amicos, affines, & vitam ipsam, quã Christi fidem; de quo vide Athanasium, & Theodoretum locis notatis, & Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 5. vbi ponit inter præcipua miracula, quòd pauci Apostoli sola Verbi diuini efficacia sine eloquentia, aut armis totum mundum subegerint.

Deinde à tempore B. Gregorij vsque ad nostra tempora conuersos multos à nostris probari potest testimonio aduersariorũ; nam quod sexto seculo iussu B. Gregorij Anglos paganos nõ heretici, qui tunc ét non derant, sed Monachi Pontificij ad fidem Christi cõuerterint testantur Centuriatores, Cent. 6. cap. 2. col. 37.

Deinde tempore Cononis Papæ, S. Kilianus à Papa missus conuertit Francones, vt dicunt ipsimet Cẽturiatores, Cent. 7. cap. 2. col. 31.

B Deinde tempore Gregorij II. & Gregorij III. ac Zachariæ Pontificum cõuersa est magna pars Germaniæ ad fidem, nõ per hæreticos Iconomachos, quibus tunc mundus abundabat, sed per S. Bonifaciũ Episcopum, & Martyrem, quem Papa Gregorius II. miserat, vt fatentur Centuriatores, Cent. 8. cap. 2. col. 20. vbi honorificè de eo loquuntur his verbis: *Hoc seculo postquam illuxit tempus, quod Dominus sua misericordia præfiniuit, maiori cum fructu res successit nam excitauit Dominus Vinofridum, quem Romani dixerunt Bonifacium, cum suis collegis ad Ecclesiæ suæ in Germania propagationẽ, & opus manuũ eorũ ipse gubernauit, & promouit, &c.*

Hic erant obliti Centuriatores S. Bonifacium fuis-
C se Papistam, propterea tam bene de eo loquuntur. Nã in præfatione eiusdem Centuriæ blasphemi, & ingratissimi in suum Apostolum sic loquuntur: *Habet ad rẽ habet Papa suos dromones egregios, peritissimos eiusmodi aucupiorum audaces, temerarios, qui præmijs, & honoribus illecti et irretiti, sedulam operam in omnibus nationibus, et regnis nauant.* Et infrà: *Talis fuit dromo, Bonifacius ille, Germanorum Apostolus dictus. qui in hoc summo studio, arte, ac vi incubuit, vt vniuersam Germaniam in potestatem Papæ Romani redigeret. Etsi autem in nonnullis locis Ethnicam idolatriam aboleuisse narratur, tamen religionem Christianam non seminauit purã, & incorruptam.* Et infra: *Ea fuit insolentia inflatus iste Pseudoapostolus, vt non mõ monitores oẽs ex alto despiceret, verum etiam apud tyrannum illum Romanum inui-*
D *diosè deferret tanquam hæreticos, & turbatores Ecclesiæ, &c.* Ecce quomodo tractant Apostolum Germaniæ, de quo omnes historici eius temporis honorificẽtissimè loquuntur.

Deinde Centuria 9. cap. 2. col. 15. fatentur, Monachos Corbeienses conuertisse VVandalos, & col. 18. fatẽtur Bulgaros, Sclauos, Polonos, Danos, Morauos, eo seculo conuersos, subiectos fuisse Romanis Pontificibus, ex quo apparet à Papistis fuisse conuersos. Itẽ Centuria 10. cap. 2. col. 18. & 19. plures reges, & populos ad fidem conuersos docent opera Henrici I. Imperatoris, & Adalberti Boemorum; ac Methodij Morauorum Archipræsulum, quos omnes Papistas fuisse negare non possunt, cùm constet eos Pontificibus Romanis subiectos fuisse.

E Denique Centuria 11. cap. 2. col. 27. docent, Hungaros magna ex parte hoc seculo conuersos, & Episcopos illi genti datos, à Romano Pontifice confirmatos fuisse, petente hanc eorum confirmationem S. Stephano Hungarorum Rege nuper conuerso.

Post illa tempora non defuerunt ét in Ecclesia Catholica similes conuersiones, siquidem Adrianus Pontifex IV. ante suum Pontificatũ ab Eugenio Papa missus, Noruegiam ad fidẽ cõuertit, vt Platina, alijq́; testãtur; &, ni fallor, ipsi etiã Centuriatores Centuria 12. quam vnà cum 13. editam audio, sed nondum uidi. Ab uno S. Vincentio ordinis Prædicatorũ constat esse cõuersos ad fidem uigintiquinque millia, partim Iudæorũ, partim Saracenorum, ut scribit B. Antoninus 3. parte hist. tit. 23. ca. 8. §. 4. qui floruit eadem ætate.

Denique

Denique, hoc nostro seculo in nouo orbe multa millia Gentilium Catholici conuerterunt: Iudæorũ quoq; singulis annis cõuertuntur & baptizantur Romæ aliqui à Catholicis Pontifici Romano addictis, nec desunt etiam Turcæ, qui tum Romæ, tum alibi à Catholicis conuertantur; Lutherani verò vix vnũ aut alterum conuerterunt, cùm tamen comparent se cum Apostolis, & Euangelistis, & habeant in Germania plurimos Iudæos, & in Polonia, & Hungaria vicinissimos Turcas. Rectissimè igitur B. Augustinus lib. 13. cõtra Faustum, cap. 12. comparat hæreticos cum perdicibus, quæ congregant pullos, quos non pepererunt: cùm è contrario Ecclesia sit columba fœcundissima, quæ quotidie parit nouos pullos.

CAPVT XIII.

Nota decima.

DECIMA NOTA est SANCTITAS vitæ auctorum, siue primorum Patrũ nostræ religionis. Ecclesia enim vera non solùm habet doctrinam sanctam, & efficacem, sed etiam Doctores sanctos, & singulorum gloria clarissimos; nunc de probitate, postea de miraculis dicemus.

Iam ergo si quis consideret magistros Ecclesiæ Catholicæ, Primùm patriarchas, & prophetas, deinde Apostolos, tum Doctores, qui contra singulas hæreses dimicarunt, denique institutores ordinum religiosorum, inueniet omnes tam sanctos, castos, pios, sobrios fuisse, vt aduersarij nihil habeant, quod reprehendãt, nisi nimiam sanctitatem, vt B. Augustinus ait de Monachis sui temporis, libro de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & idem Augustinus libro 2. in Julianum de Catholicis Doctoribus ait: *Isti sunt Episcopi, & Pastores docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores, qui Catholicam fidem in lacte suxerunt, in cibo sumpserunt, cuius lac, & cibum paruis, magnisque ministrauerunt: Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatorib. pastoribus, nutritoribus creuit.* Adde, quòd Bernardum, Dominicum, & Franciscum, sanctos fatentur fuisse, Lutherus cap. 2. libro de captiuitate Babylonica, Philippus in Apologia art. 5. & 27. & alij ex aduersarijs.

At Ethnicorum Doctores fuerunt vel Poetæ leues, vel Philosophi superbi; vtriq; autẽ impurissimi, nam præcipuos sapientes Græcorum supra modum impudicos fuisse, adeo, vt etiam apud suos essent infames, præcipuè propter vitia cõtra naturam; testis est Athenæus lib. 13. cap. 27. & ex nostris Theodoretus libro de legibus & apertè etiam B. Paulus Rom. 1. Mahumeto autem nihil incontinentius fingi potest, nam ipse in Alcorano cap. 43. dicit se à Deo priuilegium accepisse coniungendi sibi omnes fœminas, quas dilexisset, quãuis consanguineæ essent.

De hęresiarchis plurima dici possent, sed vnum est vitium omnibus commune, superbia. Augustinus libro de pastoribus cap. 8. *Diuersis locis,* inquit, *sunt diuersa, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra Catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos.* Et certè nulla hæresis inuenitur ex intentione, & per se inuenta, sed per accidens ex aliqua mala occasione, vt solent monstra generari.

De THEOBVTE primo omnium hæreticorum scribit his verbis Egesippus apud Eusebium libro. 4. hist. cap. 22. *Tunc,* inquit, *Ecclesia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta: sed Theobutes quidã, quia repulsam meruit Episcopatus, cœpit initio perturbare omnia, & corrumpere.*

Post hunc surrexit SIMON MAGVS, quem constat ex Actor. 8. Episcopalem auctoritatem ambiuisse, & data pecunia emere voluisse. Vbi verò exclusus fuit, hæresim nouam excogitasse, vt qui in Ecclesia nõ poterat, saltem extra eam principatum gereret.

Paulò post Simonẽ exstitit VALENTINVS, de quo sic Tertullianus libro contra Valentinianos, nõ procul ab initio: *Sperauerat,* inquit, *Episcopatum Valẽtinus, quia et ingenio poterat, & eloquio, sed alium ex martyrij prærogatiua loci potitum indignatus, de Ecclesia authenticæ regulæ abrupit, vt solent animi pro prioratu exciti præsumptione vltionis accendi.*

Exoritur deinde MARCION, de quo sic Epiphanius hæres. 42. circa initium: *Æmulatione,* inquit, *elatus Marcion, vbi non accepit præsidentiam, & ingressum Ecclesiæ, excogitat sibi ipsi consilium.* Et infra: *Æmulatione,* inquit, *igitur commotus, & ad magnam indignationẽ, & superbiã elatus fissuram efficit, sibi ipsi hæresim erigens, ac dicens: Ego findam Ecclesiam vestram, & mittam fissurã in ipsã in æternũ, et reuera fissurã immisit nõ paruã, sed nõ Ecclesiam fidei, verùm seipsum, & eos, qui ipsi obediunt.*

De MONTANO sic scribit Theodoretus lib. 3. de hęreticis fabul. *Is,* inquit, *ambitione, & primum locum obtinendi cupiditate motus seipsum Paracletum uocauit, &c.* De NOVATIANO idem scribit ex Cornelio in epistola ad Fabium libro 6. histor. cap. 35. *Refert,* inquit, *quòd Episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc omnia deciderit.* SABELLIVS, inquit Epiphanius, hæres. 57. *ad maiorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Mosem, & fratrem suum Aaronem.* ARIVS, vt ait Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabul. in principio: *Cum esset relatus in numerum Presbyterorũ Alexandrinæ Ecclesiæ, & magnum Alexandrum in pontificali cathedra sedentem uideret, inuidia stimulo percitus est; cumq; aduersus eum pugnæ committendæ materiã quæreret, occasionem inuenit dogmatum impietatem.*

De hæresi Semiarianorum sic loquitur Epiphanius hæres. 73. *Itaque ad contentionem deuenerunt,* inquit, *ijdem rursus cum sodalibus suis, propter odia quædam & æmulationem humanam, rixantes inter se, & de principatu litigantes.* De AERIO idem Epiphanius hæres. 75. *Cum autem,* inquit, *venisset Eustathius ad Episcopatum, Aerius magis concupiscebat, sed non peruenit ad ipsum: hinc oritur æmulatio.*

NESTORIVM scribit Theodoretus libro 4. hæret. fabularum, magnam partem ætatis egisse occupando fauorem populi fusca veste, simulato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcopatum peruenit. De SABBATIO item hæresiarcha scribit Socrates lib. 5. histor. cap. 20. *Quin etiam,* inquit, *adipiscẽdi Episcopatus desiderio flagrabat.* IOANNEM VVICLEFVM, quia Episcopus esse nõ potuit, hæresiarchã factum scribit Thomas VValdens. lib. 2. doct. fid. c. 60.

Eodem modo sectas huius temporis exortas esse ex ambitione, superbia, inuidentia, odio, aduersarij certè negare non possunt; nam initium primum omniũ hæresum huius temporis constat fuisse inuidentiam, & ambitionem Lutheri ægrè ferentis munus promulgandarum indulgentiarum à sui ordinis Monachis, ad Monachos ordinis Prædicatorum translatum fuisse, vt scribit Ioannes Cochlæus in actis Lutheri anno M D XVII. vnde (vt idem refert paulò post in actis anni M D XIX.) in prima disputatione, quæ Lipsiæ habita est inter Lutherũ, & Eckium, exclamauit Lutherus: *Hæc caussa nec propter Deum cœpta est, nec propter Deum finietur.* Idem in epistola ad Argentinẽses dicit, se libenter negaturum fuisse in Eucharistia esse corpus Christi, si Scripturæ non essent tam claræ, quia ea ratione videret se multũ Papatui posse incõmodare.

Idem in libro contra Regem Angliæ tanta superbia iactat se, & sua, vt dicat Reges, Principes, Pontifices, &c. non esse dignos, qui soluant suarum corrigiam calciamẽtorũ: & se pro sancto viro velle haberi, velint, nolint hoĩes; & se nõ magni facere mille Cyprianos, & mille Augustinos: & in libro de Missa angulari, vt Patrem suũ esse ostenderet eum, qui est Rex super omnes filios superbiæ, dicit se à Diabolo doctum, quòd Missa esset res mala, & rationibus Diaboli conuictũ

abolcuis-

aboleuisse Missam. Deniq; tantus fuit Lutheri fastus, A vt etiam à suis tolerari non potuerit: Sic .n. de eo scribit CONRADVS Gesnerus in vniuersali sua Bibliotheca: *Illud*, inquit, *non est dissimulandum, virum esse Lutherum vehementis ingenij, impatientem, & qui nisi per omnia sibi consentientes ferre nesciat*. Et infrà: *Dominus faxit, ne contentione, & impudentia oris obsit Ecclesiæ suæ, cuius olim crepundia iam feliciter premouit*.

Tigurini verò Ministri in responsione ad librũ, quẽ inscripserat Lutherus contra Zvvinglium, sic aiunt: *Prophetæ*, inquiunt, *et Apostoli Dei gloriæ, non priuato honori, non suæ pertinaciæ, & superbiæ studebant: Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, et in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quam minimum verè amici, & paterni animi deprehenditur*. Similes sunt Lutheri discipuli omnes, è quo- B rum libris si iactationes, mendacia, scommata, maledicta, conuitia tollerentur, ex maximis voluminibus vix libelli perexigui effici possent.

Quod verò attinet ad populum, sunt quidem in Ecclesia Catholica plurimi mali, sed ex hæreticis nullus est bonus; & quamquam res ipsa notissima est ijs, qui norunt mores vtrorũq., tamen nõ est contẽnendũ LVTHERI testimoniũ ab ipsa veritate extortũ; is in postilla super Euãgel. Dominicę primę Aduẽtus sic ait: *Mũdus indies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, et indisciplinati, multoq; deteriores, quã fuerint in Papatu*. Hęc ille. Testimonium hoc verũ est, cui nõ absimile est testimoniũ Iacobi Andreæ Smidelini in concione 4. super cap. 21. Lucę, cuius concionũ C partẽ habes apud Petrum Canisium lib. 1. c. 4. de corruptelis verbi Dei. Inter alia sic loquitur de Lutheranis suis Smidelinus: *Vt totus mundus agnoscat eos nõ esse Papistas, nec bonis operib. quidquã fidere, illorũ et operum nullũ exercent penitus: Ieiunij loco comessationib. et perpotationibus nocte dieque vacant, vbi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt et excoriant, precationes vertunt in iuramenta, blasphemias, & diuini nominis execrationes, idq; tam perditè: vt Christus ne ab ipsis quidẽ Turcis hodie tantoperè blasphemetur: Deinde pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio, atq; hoc vniuersum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur institutum*. Hęc ille.

Addã & tertiũ testimonium ERASMI, qui & res eorũ optimè nouerat, & ab eorũ doctrina non omnino abhorrere visus est. Is igit' in epistola ad Vulturiũ Neo- D comũ, q̃ scripsit anno MDXXIX. *Circumspice*, inquit, *populũ istum Euangelicum, et obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini, et pecuniæ, quam faciãt ij, quos detestamini: Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore, sobrium, ex feroci, mãsuetum, ex rapaci, liberalem; ex maledico, benedicum; ex impudico, reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores*. Vide, si placet, Ioãnem Cochlæum præfatione libri de actis & scriptis Martini Lutheri.

CAPVT XIV.

Nota vndecima.

VNDECIMA NOTA est GLORIA miraculorũ; E sũt autem duo fundamenta pręmittẽda. Vnum, quòd miracula sint necessaria ad nouam fidem, vel extraordinariam missionẽ psuadendã. Alterum, quòd sint efficacia, & sufficientia, nam ex priore deducemus non esse apud aduersarios verã Ecclesiam: ex posteriore deducemus eam esse apud nos.

Quod igitur miracula sint necessaria, probatur PRIMO Scripturę testimonio. Exod. 4. cùm Moses mitteretur à Deo ad populum, ac diceret: *Nõ credent mihi, neq; audient vocem meam*. Non respondit Deus, debent credere, velint nolint, sed dedit illi potestatem faciẽdi miracula, & ait: *Vt credant, quòd apparuerit tibi Dominus, &c*. Et in nouo Testamento Matth. 10. *Euntes, prædicate dicentes: Appropinquauit regnum cælorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite*. Ioan. 15. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*.

PRÆTEREA qui mittitur, debet ostendere testimonio eius a quo mittitur, suam auctoritatem, alioqui nemo tenetur eum recipere; omnis autem, qui mittitur ad prædicandum, vel mittitur à Deo per ordinarios prælatos, vel extraordinariè à solo Deo; & quidem q. mittitur per ordinarium prælatum, debet ostendere testimonium ordinarij prælati, tum item literas eius sigillo munitas; qui verò mittitur à solo Deo, debet ostẽdere sigillũ Dei, quod nihil est aliud, quàm miraculũ. Sic .n. dicitur Marc. vlt. *Illi verò profecti prædicauerũt vbiq; Domino cooperante, et sermonem confirmante sequẽtibus signis*. Et Heb. 2. *Contestante Deo signis, et portentibus*.

DENIQVE adeo est hoc verum, vt non solum B. Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. dicat miracula fuisse necessaria, vt mundus crederet, sed etiam Philippus Melanchthon id concedat, nam in cap. 3. Matth. dicit, quando magnæ sunt tenebræ, vocari nouos Doctores, et sẽper addi à Deo miracula, vt certò sciamus à Deo esse missos.

Iam quod attinet ad SECVNDVM, quòd miraculum sit testimonium sufficiens, & vbi est verum miraculũ, ibi sit vera fides, facilè probari potest; si quidem vera miracula non possunt fieri, nisi Dei virtute; dicitur enim miraculum, quod superat vires omnium creaturarum, & ideo omnibus creaturis est mirabile, & propterea etiam in Scripturis dicuntur testimonia Dei, vt suprà vidimus; quare, quod miraculo confirmatur, Dei testimonio confirmatur, Deus autem non potest esse testis mendacij, igitur quod miraculo cõfirmatur, verum sit necesse est. Neque repugnat, quòd vera miracula non semper fiunt ad confirmandam fidem, sed interdum ad illustrandam Sanctorum vitam; nam cùm miracula fiunt ad gloriam alicuius sancti demonstrandam, illa miracula ostendunt eum hominem verè esse sanctum. Cùm autem nemo sit verè sanctus sine vera fide: *Quia iustus ex fide viuit*, Hebr. 10. eadem miracula ostendunt, & confirmant veram fidem.

His iactis fundamẽtis facilè erit colligere apud Ethnicos, Turcas, Iudæos, Hæreticos non esse veram fidẽ, nulla sunt enim apud eos vera miracula, & tamen omnes illi nouam doctrinam prædicant, & non sunt missi ab ordinarijs prælatis.

De PAGANIS notum est, nam solum leguntur quædam leuia, quę facillimè arte dæmonis fieri possunt, qualia sunt quæ refert Valerius Maximus lib. 8. de statuis, de brutis loquentibus, deque Virgine Vestali aquam cribro hauriente, & M. T. de augure, qui nouacula cotem scidit, libro 1. de diuinatione; quæ omnia quomodo à dæmonibus facillimè fierent, ostendunt; Tertullianus in Apolog. c. 22. & 23. & B. Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 16.

De IVDÆIS post Christi aduentum notum est, non habuisse eos vlla miracula, & id vnum de piscina, quod adhuc durabat Christo prædicante, postea interijsse.

De MAHVMETANIS testatur Damascenus lib. de centum hære. circa finem, Mahumetum nullo testimonio probare potuisse suam legem: Et in Alcorano ipse fatetur Christi miracula, sibi gladium esse datum: tamen cap. 64. dicit, tantùm semel in luna nescio quod miraculum fecisse, non enim clarè explicat; expositores autem dicunt aliquando lunam in duas partes fuisse diuisam, tũc Mahumetum eam in manus accepisse, et reparatam ad cœlum remisisse, sed neminem fuisse, qui videret hoc miraculum, nisi auctorem, id est, Mahumetum.

De FALSIS Prophetis, & hæreticis non minus est certum, eos & sæpe miracula facere conatos, & semper

per spe sua esse frustratos: Nota est historia Prophetarum Baal, qui ignem de cœlo deducere voluerunt per inuocationem Baal; nec tamē potuerunt; quod tamen verus Propheta Helias per inuocationem veri Dei nullo negocio effecit. vide lib. 3. Reg. cap. 18.

Pari ratione delusum SIMONEM MAGVM scribit Egesippus lib. 3. de excidio Hierosol. c. 2. nam & mortuum excitare, & per aërem volare tentauit, sed nihil ei successit. MANICHÆVM frustra conatum filio Regis ægrotanti sanitatem afferre scribit Epiphanius hæresi 66. CYROLAM Patriarcham Arianorū planè excæcasse miserum quendam, qui se cæcum finxerat, & ab eo præsidium implorabat, scribit Gregorius Turonicus li. 2. hist. Francorum, ca. 3. Eunomianum quēdā à S. Machario victum in contentione de suscitatione hominis mortui, scribit Ioannes Cassianus collatione 15. c. 3. POLYCHRONIVM Monothelitā frustra sudasse in excitatione alterius cuiusdam defuncti, testantur publica acta sextæ Synodi, actio. 15.

De DONATISTIS quòd cōtra se miracula fecerint, dum ampullam Chrismatis proiecerunt in saxa, quæ Angelica manu sustentata frangi non potuit, & dum Eucharistiam canibus dare voluerunt, & ipsi ab ijsdē canibus discerpti sunt, scribit Optatus libro 2. contra Parmenianum.

De TIMOTHEO Aeluro Eutychiano scribit Theodorus lector lib. 1. collectaneorum, per multas noctes eū habitu nigro indutū p cellas Monachorum discurrisse, dicentē se esse Angelum à Deo missum, vt illis significaret, ne Proterio (is erat vir sanctus, & Catholicus Episcopus Alexandriæ) communicarent; sed eius loco Timotheum Aelurum Episcopum designarent.

De quodam Iconomacho scribit Paulus Diaconus lib. vlt. rerum Romanarum, cum in sepulchro quodā inclusum, inde Constantinum Iconomachum laudibus in cœlum vehere cœpisse, vt nimirū ita quasi mortuorum responsis hæresis confirmaretur.

De nostri seculi hæreticis idē omnino constat. Nā inprimis LVTHERVS bis tentauit miraculum facere: voluit aliquando de quadam discipula sua Diabolum ejicere, sed periculum fuit, ne ipse à dæmone occideretur. Vide Staphylum, qui interfuit, in absoluta responsione.

Rursum, (vt scribit Ioānes Cochlæus in actis Lutheri anno MDXXIII.) Nesenum in Albi miserè submersū, spe miraculi Lutherus vanis immurmurationib. frustra in vitā reuocare tētauit. Sed q̄uis viuēti miracula non successerint, idē tñ post mortē miraculo insigni claruit; nā eius cadauer cūm deferretur in media hyeme, quo tēpore corpora mortua in multos dies conseruari solent, & esset inclusum in arca stannea optimè clausa, vt VVittembergæ sepeliretur, tam tetrum odorem spirare cœpit, vt nemo eum ferre potuerit: Proinde coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Vide historiolam de morte Lutheri, quæ solet annecti libro Cochlæi de vita, & actis eiusdem Lutheri.

Aliud miraculum refert Felicianus Ninguarda in libro contra Annam Burgensem, & Lindanus in Dubitantio, & Alanus Copus lib. 6. Dialogorum cuiusdam Ministri, qui in finibus Poloniæ & Hungariæ anno MDLVIII. excitare voluit hominem nomine Mattheū, quē ipse persuaserat, vt se mortuum fingeret, & reuera mortuū effecit. Simile narratur de Caluino ab ijsdem, sed fusius à Hieronymo Bolseco in vita Caluini, cap. 13. ex quo hinc pauca inserere placuit.

Præterire, inquit, *non debeo vafram eius, & subtilem machinationem, qua iā vsus est, cùm quendā, cui Bruleo nomē, et patria Ostunū in vitam reuocare cogitaret, moliretur q; vt sancti atq; gloriosi Dei Prophetæ, miraculorū q; patratoris nomē sibi, & famam pararet. Historia talis est, vt, quē dixi, Bruleus Ostuno Geneuā demigrarat, et cum inops esset ipse, & vxor eius, Caluini gratiam aucupabantur, vt ei commendati, peculij pauperū fierēt participes. Eis*

A *Caluinus vitæ subsidia benignè pollicetur, si ipsi contra suā operā sibi non negarent ad rē quandam, quam per eos fieri vellet: sed opus esse fide, & magna taciturnitate. Vicissim illi ad id quod iubere vellet promptos se offerunt, et quēadmodū a Caluino instructus fuerat, miser hic Bruleus morbum simulat. Ministri pro concione populo commēdāt, vt precibus iuuarent, et eleemosynis paupertati succurrerent: non diu pòst personam mortui induit, & mortuum se simulat. Hic Caluinus clam admonitus, quasi tum omnium rerū ignarus deambulatum prodit; sed comitatus magna caterua amicorum, postquam eò uentū esset, ubi clamores, et eiulatus uxoris, quæ misellam, et desolatā egregie exprimebāt, exaudiret, quidnam hoc esset, sciscitatus, domum ingreditur, ubi in genua ipse, & reliqua caterua prouoluitur, precibusque alta uoce profusis Deum obtestatur potentiam suam ostendere & mortuo huic uitam restituere,*
B *gloriamque suam sic uniuerso populo declarare uellet, simulque manifestum facere se* (Caluinum) *peculiarem, sibique gratum seruum esse, & à se ad Euangelij sui ministerij atque Ecclesiæ reformationem singulariter, & uerè uocatum; post quas preces ad mortuum appropinquat, & miseri hominis manu apprehensa in Dei nomine imperat, ut se erigat: repetit iterum, sæpiusque eosdem sermones uoce etiam altius eleuata. Quid fit. neque audit, neque loquitur, neque se commouet mortuus; iusto enim Dei iudicio, qui fucos, mendaciaque detestatur, is, qui se mortuum simulabat, verè esse mortuus repertus est. Et vxor, quidquid eum agitarit, quomodocunque impelleret, neque vocem extorquere, neque vt se commoueret, efficere potuit; sed totus frigebat, rigebat totus. Quo animaduerso plorare, vlulatus seriò edere & ex animo cœpit vxor, et in Caluinum*
C *inuecta, impostorem eum, sicarium, latronem, qui maritum intermisisset, appellans, ex ordine rem, quo modo erat gesta, clara alataque voce exposuit.* Et infrà: *Negent hoc quantum velint Caluini mancipia, exploratum & cognitum satis fuit, veritasque res probata, immò per ipsammet vxorem confirmata.*

Possumus ergo his opponere q̄ ait Tertullianus in libro de præscript. *Si alium Deum prædicant, cur eiusdem, rebus, & literis vtuntur, contra quem prædicant? si eundem, quomodo aliter? alioqui probent se nouos Apostolos: dicant Christum iterum descendisse, et dedisse eis virtutem eadem signa edendi. Volo igitur*, inquit, *virtutes eorum proferre, nisi quod agnosco maximam virtutem eorum, qua Apostolos in peruersum æmulantur:*
D *illi enim de mortuis suscitabant, isti de viuis mortuos faciunt.*

RESPONDET Caluinus in præfat. instit. & alij, nos iniuriam eis facere, q̄ ab eis miracula exigimus, cùm ipsi doctrinam antiquam, & innumeris miraculis ab Apostolis, & Martyribus confirmatam prædicent.

AT CONTRA; nam ostendimus supra doctrinam eorum esse nouam, & pugnantem cum tota antiquitate: deinde constat eos saltem aliter docere, quàm doceāt ordinarij pastores Ecclesiæ; constat etiam eos non missos ab ordinarijs pastoribus; ergo non tenemur eos recipere, nec tutò possumus, nisi suam missionem, et apostolatum probent diuino testimonio.

RESPONDET, Ioannem quoque Baptistam missum extraordinariè, & tamen signum nullum fecisse, vt di-
E citur Ioan. 10.

AT quanquam Ioannes ipse non fecit miracula, tamen in eo facta sunt à Deo multa, & magna: Primùm q̄ natus de anu, & sterili: deinde quòd pater eius obmutuit, & postea soluta est lingua eius in natiuitate filij, q̄ in vtero exultauit: q̄ à puero in desertis locis vixit. Luc. 1. deinde Ioānes erat filius Sacerdotis, & proinde Sacerdos, & ordinarius minister. Præterea nihil docuit contra communem doctrinam, neque se à ceteris sacerdotib. & populo separauit. & quamquam Principes, & Pharisæi eum odissent, quia Christum prædicabat, tamē interrogati à Christo, Matt. 21. quid sentirēt de Baptismo Ioannis, non sunt ausi illum improbare.

De-

Deniq; Iosephus lib. 18, antiquit. cap. 10. testatur Ioannē à Iudæis habitum inter præcipuos viros, iustitiæ & probitatis caussa. Vnde mendacium est, quod Centuriatores dicunt, Cent. 1. lib. 1. cap. 10. col. 363. Ioan. habitum à Sacerdotibus, & Pharisæis pro hæretico.

VENIAMVS nunc ad alteram partem, ac nostrā Ecclesiam esse veram Dei Ecclesiam demonstremus ex miraculis, quæ singulis ætatibus habuit plurima, & testatissima; Ac PRIMVM de vndecim primis seculis planum est ex XI. tomis histor. Ecclesiasticæ Magdeburgensium: In singulis enim centurijs illis, cap. 13. annotant ex auctoribus illorum temporum omnia miracula, & in singulis seculis inueniunt miracula plurima in confirmationem dogmatum nostrorum, vt confessionis Sacramentalis, reliquiarum, imaginum, Eucharistiç, pontificatus, monachatus, inuocationis sanctorū. &c. ipsi enim hos titulos ponunt. & quamuis postea subiungant, illa omnia fuisse dæmonum illusiones, vel falsas narrationes; tamen nihil asserunt, quo id probēt, nisi quod ea miracula pugnant cū Euangelio Lutheri.

Proderit tamen breuiter annotare, quomodo omnibus seculis Ecclesia miraculis claruerit, vt etiam nūc intelligamus eam esse veram Ecclesiam, quæ antiquæ similis est, id est, in qua durat hoc donum. PRIMO seculo habemus miracula Christi, & Apostolorum in Euangelijs, & actis.

SECVNDO seculo habemus miracula Christianorū militum in exercitu M. Antonini, de quo vide Tertul. in lib. ad Scapulum, & in Apolog. c. 5. Euseb. lib. 5. hist. c. 5. & Oros. lib. 7. hist. cap. 15. & ipsam epistolam Imperatoris ad Iustini opera adiunctam.

TERTIO seculo habemus miracula Gregorij Thaumaturgi, de quibus vide Basilium libro de Spiritu sancto, c. 29. Gregorium Nyssenum in vita eius. Hieronymum de viris illustribus, & Eusebium ex versione Ruffini lib. 7. c. 25.

QVARTO seculo habemus miracula Antonij, Hilarionis, Martini, Nicolai, & aliorum, scripta ab Athanasio, Hieronymo, Sulpitio, & alijs.

QVINTO seculo habemus miracula plurima, quæ describit Augustinus facta suo tempore, lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8.

SEXTO seculo habemus miracula, quæ narrat Gregorius in Dialogis, vbi narrat duo facta à Romanis Pōtificibus, Ioanne, & Agapeto, lib. 3. cap. 2. & 3.

SEPTIMO seculo miracula facta in Anglia à S. Augustino, & socijs, de quibus Gregorius lib. 9. epist. 58. & Beda lib. 1. hist. c. 31. Item ab Osualdo Rege per lignum crucis lib. 3. cap. 2.

OCTAVO seculo miracula S. Cuthberti, & S. Ioannis in Anglia, teste Beda lib. 4. & 5. hist.

NONO seculo miracula Tharasij, scripta ab Ignatio Niceno. Item alia innumerabilia omnis generis facta in ciuitate Suessionensi in translatione reliquiarum S. Sebastiani Martiris, q̄ facta est anno Domini DCCCXXVI. de qua vide annales Francorum, scriptos summa fide ab auctore, qui illo ipso tempore floruit.

DECIMO seculo miracula S. Romualdi, scripta à B. Petro Damiani. Item S. Venceslai Regis Boemorum, S. Vdalrici, & S. Dunstani, de quib. vide Surium.

VNDECIMO seculo miracula S. Eduardi Regis & Virginis, S. Anselmi, Gregorij Papæ VII. & aliorum. Post illa vndecim secula;

DVODECIMO seculo claruerunt in Ecclesia Catholica miraculis B. Malachias, & B. Bernardus. De Malachia Episcopo legato Pont. Rom. sic scribit Bernardus in vita eius; posteaquam narrauit multa eius miracula: *Quo, inquit, antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? si bene aduertimus pauca ipsa, quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non reuelatio, non gratia sanitatum, non mutatio mentium, non deniq; mortuorum suscitatio.*

Beatus autem BERNARDVS Monachus, & pater [A] Monachorū, ac Romanis Pontificibus addictissimus, pluribus miraculis claruit, quàm vllus Sanctorum, quorum vitę scriptæ exstant: nam vna die in Constantiensi diœcesi constat eum illuminasse cæcos vndecim, curasse mancos decem, & claudos decem & octo, vt scribit Gotfridus, qui cum ipso vixit, lib. 4. cap. 4. vitę eius, & præterea omnes quinq; libri plenissimi sunt miraculis, vt difficile sit eorum numerum inire.

DECIMO TERTIO seculo claruerunt in Ecclesia Catholica multi, sed præcipuè B. Franciscus: cuius vitam miraculis plenissimam scribit B. Bonauentura: Item B. Dominicus, cuius vita, etsi negligentius scripta fuit, tamen cōstat eum tres mortuos excitasse: Claruerunt eodem seculo miraculis B. Petrus Martyr, & B. Thomas ex ordine Prædicatorum, & B. Antonius, ac B. [B] Bonauentura ex ordine Minorum, de quibus vide Antoninum 3. par. hist. tit. 23. & 24. & ad finem eius seculi claruit miraculis plurimis S. Celestinus V. Pontifex Romanus tam ante Pontificatū, quàm postea, vt scribit in eius vita Petrus Cardinalis Cameracensis.

DECIMO QVARTO seculo claruerunt miraculis etiam multi, sed præcipuè S. Bernardinus, S. Catharina Senensis, S. Nicolaus Tolentinas, de quibus vide Antoninum, vbi supra.

DECIMO QVINTO seculo claruit S. Vincētius viuus, & mortuus miraculis plurimis, adeò vt B. Antoninus 3. parte hist. tit. 23. dicat, constare de XXXVIII. mortuis per eum excitatis: Idem B. Antoninus eodem seculo miraculis claruit, cuius vita exstat apud Surium.

DENIQVE hoc nostro seculo claruit in primis S. [C] Franciscus de Paula plurimis miraculis, vt in Bulla Canonizationis scribit Leo X. Pont. quę Bulla exstat apud Surium, claruit etiam in Indijs omni genere miraculorum beatus pater Franciscus Xauerius Societatis IESV Presbyter; Constat enim ex Indicis literis, quas ij, qui cum eo versabantur, huc miserunt, ab eo paralyticos, surdos, mutuos, cæcos esse curatos, mortuūm quoque ad vitam reuocatum, & cum mortuus deferretur ad insulam Goam ex Malacca, maris tempestatem sedatam, denique corpus eius post XV. menses à morte integerrimum, & suauiter olens repertum, cū tamen iacuisset per multos menses calce obrutum: nec dubium est, quin vsque ad hanc diem integrum & incorruptum conseruetur.

Conferantur ista cum Lutheri vita, & morte: Lu[D]therus deserit monasterium, ducit vxorem post votū continentię, bellum indicit Papę; Franciscus ingrediē ordinem religiosum, seruat diligentissimè votum continentiæ: obligat se Papę voto obediennę peculiari, & ab eo missus in extremas mūdi oras proficiscitur. Certè isti contrarijs itineribus incedunt, vt necesse sit alterum eorum aberrare à recta via. Quis poterit melior esse iudex, quàm Deus, qui scrutatur renes & corda? Quomodo autem potuit Deus apertius sententiam suam explicare, quàm tribuendo vni donum singulare miraculorum, & conseruando corpus eius præter naturæ ordinem perpetuò incorruptum, cùm interim alter ne vnam quidem muscam excitare potuerit, & corpus eius præter naturæ etiam ordinem subitò putrescere cœperit, idque in hyeme, quando gelu om[E]nia rigebant, & ita putrescere, vt intra arcam stanneā fœtor contineri nequiuerit?

Meritò igitur Augustinus libro de vtilitate credendi, cap. 17. & libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. dicit, se teneri in Ecclesia vinculis miraculorum; & Richardus de S. Victore lib. 1. de Trinitate, cap. 2. audet dicere: *Domine, si error est quod credimus, à te decepti sumus; ista enim in nobis ijs signis & prodigijs confirmata sunt, quæ non nisi à te fieri potuerunt.*

Sed respondet CALVINVS in præfatione Institutionis, & Magdeburgenses in singulis ferè Centurijs, miracula Sanctorum nostrorum vel esse ficta, vel imaginaria, id est, vel non ita res contigisse, & falsò narrari

ab hi-

ab historicis, vel si contigerunt, esse præstigias dæmonum. Quocirca Magdeburgenses Cent. 5. cap. 10. col. 1393. dicunt, si vera sunt, quæ de miraculis B. Martini scribit Sulpitius, B. Martinum sine dubio fuisse necromanticum; & quidem esse hæc miracula ficta, non probant, sed dicunt solùm.

Fuisse autem dæmonum præstigias, ex eo probare nituntur, quod vera miracula confirmant Euangeliũ, Marci vltimo; ista autem euertunt Euangelium, & cõfirmant idololatriam, id est, reliquiarum, & imaginum cultum, Sanctorum inuocationem, Missam, & alia id genus. Addunt secundò, ex miraculis non sumi argumẽtum firmum ad probandam veram fidem, id quod probant quatuor argumentis. PRIMO, quia etiam Antichristus faciet signa, & prodigia magna, Matth. 24. Apocalyp. 13. & 2. Thessal. 2.

SECVNDO, quia Augustinus tractatu 13. in Ioan. dicit, non esse credendum Donatistis etiamsi miracula faciant; vbi per contemptum vocat eos mirabiliarios; & libro de vnitate Ecclesiæ, ca. 16. postquam docuit non esse credendũ miraculis Donatistarum, addit, nec etiam miraculis Catholicorũ: *Quæcunque*, inquit, *talia in Catholica fiunt, ideo sunt approbanda, quia in Catholica fiunt: non ideo ipsa manifestatur Ecclesia, quia hæc in ea fiunt*.

TERTIO, quia olim ad sepulchrum Hieremiæ fiebant miracula, opera Dæmonum. quod inde patet, quia fiebant in eorum vtilitatem, qui Hieremiam pro Deo, sacrificijs, diuinisque honoribus colebant.

QVARTO, quia ex Suetonio constat Vespasianum Imperatorem cęco lumen, & claudo gressum aliquando reddidisse. Item ex Socrat. libro 7. histor. cap. 17. proferunt Centuriatores Magdeburgenses Centuria 5. c. 13. col. 1463. miraculũ Pauli Episcopi Nouatiani; nec tamen, inde colligere licet veram fuisse religioné, quam Vespasianus, aut Nouatiani colebant.

Sed respõdeamus ad singula. Ad PRIMVM cùm negant facta esse miracula, quæ à nostris referuntur, RESPONDEO, impudentissimè negari. stultũ enim est credere potius Caluioo, & Illyrico de historijs antiquis, quibus non interfuerunt, quàm Bernardo, Bonauenturæ, Antonino, qui interfuerunt. Prçterea, vt sanctus Augustinus respondit Paganis negantibus historias miraculorum nostrorum lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 18. si liceat absque vlla ratione negare facta olim miracula, peribit fides omnium librorum, & tolletur non solùm nostra, sed etiam omnis alia religio; omnes enim, qui Dij habentur, operibus mirabilibus, à doctis viris conscriptis, diuinitatem suam, siue veram, siue falsam, mundo persuaserunt.

Ad SECVNDVM, cùm dicunt esse præstigias Dæmonum, RESPONDEO, inprimis hanc esse veterem calumniam, sic enim Scribæ, & Pharisæi loquebantur de miraculis Christi, Matth. 12. & Pagani de miraculis martyrum, quos magos, & necromanticos vocare solebant: Et Ariani, Eunomiani, Vigilantiani de miraculis Catholicorum, vt testantur Ambrosius in serm. de SS. Geruasio, & Prothasio, Hieronymus contra Vigilantium, & Victor lib. 2. de persequutione VVandalica. Deinde nullam habet probabilitatem, quòd SS. Martinus, Franciscus, & alij quidam, qui simplicissimi erant, magica arte vterentur.

Sed, inquiunt, ista miracula euertunt Euangelium, Respondeo, verum est, sed Caluini, non Christi; vel probent ipsi quod tam audacter affirmant. Nec minus facilè refelluntur illa arguméta postrema, quibus probant miracula non facere certam fidem.

Ad PRIMVM respondeo, miracula Antichristi fore mendacia, vt Apostolus dixit 2. Thessal. 2. id est, non vera, & solida, sed apparentia, vel mirabilia hominibus; non tamen absolutè miracula, qualia arte Dęmonis fieri possunt. id patet ex Apocalypsis, cap. 13. ubi pro maximis Antichristi miraculis ponitur, quod faciet ignem de cœlo descéndere, & vt imago bestiæ loquatur. hæc autem facillima esse Diabolo, palàm est: At miracula Sanctorum sunt illuminationes cæcorum, curationes claudorum, excitationes mortuorum: quæ non nisi eius virtute fieri possunt, de quo canimus in Psalmo 135. *Qui facit mirabilia magna solus*.

Ad SECVNDVM dico, miracula Donatistarum, quæ Augustinus contemnit, non fuisse miracula talia, qualia Sanctorum sunt, sed occultas quasdam visiones tantùm, quas sine vllo teste iactabant se vidisse; qualis fuit visio Zvvinglij, qui in libro, qui inscribit subsidiũ de Eucharistia, dicit se vidisse spiritum, sed non potuisse discernere, esset ne albus, an niger; qualis est etiam visio, quę narratur in libro, qui inscribitur querela, vel somnium Lutheri, vbi Lutherus narratur apparuisse quibusdam Lutheranis tristique vultu conquestus, quòd tam se, quam doctrinã suam discipuli sui breui essent deserturi. Itaque noo sine caussa ea miracula S. Augustinus uocat fabulas.

Quod aũt Augustinus maximi faciat vera miracula, patet ex lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. vbi contra Paganos adducit miracula maxima, facta ad reliquias Sãctorum, pręcipuè Stephani Protomartyris.

Ad id, quod Augustinus dicit, Ecclesiam non demonstrari ex miraculis, sed ex scripturis, Respondeo, Augustinum contrario modo loqui in libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. & 5. vbi dicit, Ecclesiam demonstrari ex miraculis, non ex Scripturis, immò Scripturas demonstrari ex Ecclesia. Ne igitur secum pugnet, dicendum est, in vtroque loco eum loqui ex hypothesi. quia enim Manichæi admittebant miracula, & negabant Scripturas; nam veterem dicebant esse à Diabolo, nouam dicebant esse totam corruptam à falsarijs; Augustinus in libro contra epistolam fundamenti Manichæorum, ex mitacolis demonstrat Ecclesiam, deinde ex Ecclesia demonstrat Scripturam. Sed quia Donatistæ credebant Scripturæ tam veteri, quàm nouæ, & iactabant suas visiones, contemnentes miracula Ecclesiæ, ideo Augustinus contra Donatistas alia via procedit, & ex Scripturis demonstrat Ecclesiam, deinde per Ecclesiam vult iudicari de miraculis.

EST AVTEM obseruandum, rectè demonstrari ex miraculis Ecclesiam, & ex Ecclesia miracula, sed diuerso genere demonstrationis; quemadmodum ex effectu demonstratur caussa, & ex caussa effectus; nam ex miraculis demonstratur Ecclesia, non quoad euidentiam, uel certitudinem rei, sed quoad euidentiam, & certitudinem credibilitatis. Cuius rei ratio est, quia ante approbationem Ecclesię, non est euidens aut certũ certitudine fidei de vllo miraculo, qđ sit verum miraculum; tamé est tale, vt euidenter faciat rem credibilem: Et quidem, quòd non sit euidens: patet, quia tunc fides esset euidens, quòd noo sit certum certitudine fidei, patet, quia non constat nobis certitudine, cui non possit subesse falsum, illam non esse illusionem Dæmonis: Dæmon eoim etsi non potest facere verè miracula, tamen potest facere apparenter etiã maxima quæque.

Cur ergo (INQVIES) tenebantur credere Christo pręricanti, qui eius miracula videbant? RESPONDEO, quia homo non potest saluari sine fide Christi: & ideo tenetur accipere eam fidem, vt medium ad salutem suam necessarium. Noluit autem Deus obligare homines, vt crederent incredibilia, sed solùm quando per miracula, & similia motiua fides facta est credibilis; At ex Ecclesia demonstratur miraculum, quoad certitudinem rei, quia, quando Ecclesia declarat miraculum factum, esse verum miraculum, certi sumus ita esse.

Ad TERTIVM dico, mendacium esse Caluini quòd populi coluerint Hieremiam sacrificijs, diuinisque

honoribus;nam nullum testem adducit huius rei, nisi quòd in margine ponit (Hieronymus præfatione in Hieremiam)Ceterùm, neque in præfatione Hieronymi in Hieremiã à se translatum, neque in præfatione cõmentariorũ Hieremiæ vlla mentio fit huius historiæ. Præterea exstat alia quædam præfatiuncula in Biblijs Benedicti , Hieremiæ præfixa, ad quam videtur Caluinus respexisse;sed ea non est Hieronymi, neque in ea fit mentio sacrificiorum , diuinorumq́ue honorum;sed solùm , quòd miracula facta sint ad sepulcrũ eius. Denique Epiphanius & Isidorus in vita Hieremiæ,dicunt quidem miracula facta ; sed de sacrificijs , diuinisq́ue honoribus nihil dicunt.

Ad QVARTVM respondeo, nec cæcum verè, nec verè claudum à Vespasiano esse curatum;nam,vt scribit Cornelius Tacitus lib.4. historiæ,interrogati Medici, an morbi duorum illorum curabiles essent; responderunt,esse curabiles;*Medicis*, inquit , *varia differere , huic non exesam vim luminis,et redituram , si pellantur obstantia,illi elapsos in prauum artus, si salubris vis adhibeatur,posse integrari* . Igitur mirum non est, si morbi curabiles naturaliter , opera Diaboli curati fuerint. ADDE, quod , vt Tertullianus docet in Apologetico,cap.22. credibile est totum illum morbum fuisse à Diabolo,qui insidens in oculo vnius,& alterius tibia, impediebant vsum eorum membrorum : idq́ue eo fine,vt videretur sanare,cùm desineret nocere.

Ad POSTREMVM de miraculo Nouatiani respondeo, miraculum factum esse non in confirmationem fidei Nouatiani,sed Catholici Baptismi ; id enim pro miraculo scribit Socrates, quod cùm ad Paulum Episcopum Nouatianum venisset quidam Iudæus impostor,vt ab eo baptizaretur, & apud se Baptismum irrideret,continuò tota sacri fontis aqua euanuit; At non fuisse hoc miraculum Nouatiani erroris, sed veri Baptismi perspicuum est ex eo,quod idem Socrates subiungit , cognitum paulò pòst fuisse,eum Iudæum iam antea baptizatum ritu Catholico ab Attico Episcopo Constantinopolitano. Itaque Deus,quia noluit irrideri Baptismum in Ecclesia ritè susceptum,non permisit impostorem Iudęum ab hæretico Episcopo iterum baptizari.

CAPVT XV.

Nota duodecima.

DVODECIMA NOTA est LVMEN propheticum; sicut enim Christus Marci vlt. promittit Ecclesiæ donum miraculorum, ita etiam Ioel. 2. exponente Petro Act. 2. promittit donum prophetiæ , quod certè est maximum ; cùm certum sit,neminem cognoscere futura contingentia,excepto Deo,Isaię. 41. *Anunciate quæ ventura sunt in futurũ, & sciemus, quia Dij estis vos.* Et è cõtrario Deut. 18. ponitur tanquam nota falsæ doctrinæ,si Propheta ꝓdixerit aliquid , & non euenerit.

Iam apud Ethnicos & Hæreticos nulla fuerunt vera vaticinia,sed multa falsa , nisi fortè fierent in testimonium nostræ fidei,vt fuerunt vaticinia Sybillarum & Balaam. Etsi enim Ethnici habuerunt plurima oracula Apollinis,tamen illa,vel per ambages respondebant,quando scilicet Apollo non sciebat reuera, quid esset futurum; vel ea prædicebant,quæ Dæmones ipsi facturi erant ; vel ea,quæ cœpta erant fieri,ignorantibus nuntiabant tanquam futura; vel demum ea prædicebant, quæ naturales habent caussas nobis ignotas , illis autem notas propter maiorem naturæ subtilitatẽ. de qua re vide S. Athanasium,in vita S. Antonij,S. Augustinum lib. de diuinatione Dæmonum,& Theodorętum libro de oraculis.

Hæretici quoque , quoties cunq; aliquid prædicere voluerunt ,decepti sunt:id patet de falsis Prophetis in Testamento veteri,3. Reg. 22. Tempore autem noui

A Testamenti fuit olim Montanus, qui Propheta videri voluit cum duabus Prophetissis Prisca & Maximilla , & prædixerunt bella, & nescio quæ alia tunc futura ; sed planè contrarium accidit, vt notat Eusebius lib. 5. hist. cap. 16. & 18.

Nostris temporibus Lutherus,quem Lutherani cõstanter Prophetam Germanicum,& Heliam vocant , apud Cochlæũ in actis Lutheri, anni M D XXV. prędixit fore,vt, si ipse adhuc per duos annos suam doctrinam prædicaret,euanesceret Papa,Cardinales, Episcopi,Monachi,Moniales,turres, campanæ , Missę, &c. & tamen prędicauit postea non duos , sed ferè XXI. annos;obijt enim anno M D XLVI. & tamen nõ euanuit Papa,Cardinales,Episcopi,Monachi,&c. Ibidẽ Cochlæus refert de Thoma MVNCERO , qui se B Gedeonem vocabat, & infinitos rusticos armauerat contra Principes Germaniæ , quòd prædixerit certam victoriam suis, & se in manica excepturũ omnes globos tormentorum bellicorum , & tamen paulò post cæsi sint ferè omnes rustici,& Thomas captus, & securi percussus. Idem Cochlæus in actis Lutheri , anni M D XXXIII. scribit, tam constanter asseruisse Lutheranorum Prophetas, illo anno futurum diem vltimi iudicij,& ipsum ẽt diẽ designasse, vt multi nec arare,nec serere voluerint; qui in mendaces inuẽti sunt.

At in Ecclesia Catholica præter Prophetas Testamenti veteris, & eos, qui fuerunt primis quingentis annis à Christi aduẽtu, vt Agabum,de quo Actor. 11. & Gregorium Thaumaturgum, de quo Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 29. & Antonium,de quo Atha- C nasius in eius vita,& Abbatem Ioannem, de quo Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26. fuerunt etiam posterioribus seculis, quibus iuxta Lutheranos perierat apud Romanos Ecclesia,veri Prophetæ , & quidem Monachi,ac Romano Pontifici addicti. De S. Benedicto ita scribit Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 15. *Benedictus*, inquit. *Regem de suis actibus increpauit, atq; in paucis sermonibus cuncta quæ illi erant euentura, prænuntiauit dicens; Multa mala facis, multa mala fecisti, iam aliquando ab iniquitate conquiesce. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus , nouem annis regnans , decimo morieris* . Quæ omnia completa se vidisse,ibidem Gregorius testatur.

De S. BERNARDO scribitur in eius vita lib. 4. capite 3. eũ quatuor hominibus prædixisse conuersionem, D tribus de ea nihil cogitantibus , quarto etiam ab ea re alienissimo;quæ omnia , sicut prædixerat,euenerunt. Sed mirabile est prorsus, quod ibidem de nobili quodam viro narratur;nam cùm pro eius conuersione,vt S. Bernardus oraret,quidam illius filius peteret;respondit Sanctus:*Ne timeas, ego illum probatum Monachum in hac Claraualle sepeliam*: Quot sunt in hac vna sententia vaticinia?nam & Monachum illum aliquãdo futurum, & in ordine monastico vsque ad mortẽ perseueraturum ; & sanctè ac piè diẽ extremũ clausurum, idq́ue ante ipsum Bernardum, & in Claraualle , & ipsius Bernardi manibus sepeliendum; sex vaticinia sunt inter se diuersa;& omnia tamen, nec sine singulari Dei prouidentia, impleta. Sic enim auctor pergit:*Et perfectus*, inquit, *Monachus factus est, & à Patre* E *sancto (sicut ipse prædixerat) in Claraualle sepultus: tãquã enim mori illo absente non posset, quinque mensibus infirmatus, & celeberrimum, immò cõtinuum responsum mortis in seipso habens, sustinuit, donec Pater sanctus rediret, qui, vt olim promiserat, eum traderet sepulturæ.*

S. FRANCISCVS (vt scribit in eius vita B. Bonauentura) cùm Christianus exercitus certo die cum Saracenis pugnaturus esset,admonuit Duces,ne eo die pugnarent:sibi enim à Deo reuelatum , victoriam hostibus eo die cessuram : Sed cùm contemnerent Duces beati Francisci monita,cęsi,fusiq́ue sunt Christiani inaudita strage. Addi possent multa alia eiusdem generis : ferè enim nulli coluntur in Ecclesia sancti

homi-

A hnmines, qui simul cum miraculis, non etiam dono claruerint. Sed hæc pauca hoc loco sufficient,

CAPVT XVI.

Nota decima tertia.

DECIMATERTIA NOTA est CONFESSIO aduersariorum: Tãta enim est vis veritatis, vt etiam aduersarios cogat interdum sibi testimonium dare, iuxta illud Deut. 32. *Non enim est Deus noster vt Dij eorum, & inimici nostri sunt iudices.* Iam nusquam inueniuntur Catholici laudasse, aut approbasse doctrinam, aut vitam vllorum Ethnicorum, aut hæreticorum. Scimos enim, vnam tantùm esse veram fidem, & sine ea nullã B esse veram iustitiam. Itaque nos constãter asserimus, errare omnes, qui doctrinam nostram non sequũtur. At non sic de nobis loquuntur Pagani, Iudæi, Turcæ, Hæretici.

De Paganis multa testimonia sunt; Plinius II. in epistola ad Traianũ, libro 10. epistolarum scribit Christianos omnia vitia detestari, sanctissimeque viuere, & hoc solum in eis posse reprehendi, quòd omnis facilè pro Deo suo vitam profundant, quodque horis antelucanis surgant ad canendas laudes Christo. TERTVLLIANVS in Apologetico, ca. 1. & 2. testatur, Paganos noluisse discuti caussam Christianorum, sed dãnari sine discussione, quia sciebant, se in eis nihil mali reperturos. & cap. 5. & 6. affirmat, eos Imperatores, qui sunt habiti optimi, fauisse Christianis; vt M. Aure- C lium, Vespasianum, Antoninum Pium; eos autem persequutiones mouisse, qui sunt habiti pessimi, etiam ab ipsis Gentilibus, vt Neronem, & Domitianum.

Exstat quoque epistola Marci Aurelij Imperatoris, in qua testatur, in Germania cùm per dies quinque siti laboraret exercitus, & essent Romani circundati ab incredibili multitudine Germanorum, vt esset impossibile humanis viribus euadere; tunc se ad Deos patrios cõfugisse, sed frustrà; deinde aliquot milites Christianos, qui erãt in exercitu, rogasse, vt etiam ipsi Deũ suum orarent. Porro vix illos in genua ad orationem procubuisse, cùm statim de cœlo in Romanos quidem iucundissimus imber descẽdit; in hostes verò ignis & grando permixta: cuius epistolę meminit Tertullianus in Apostologetico, cap. 5. & in lib. ad Scapulum, & nu- D per inuenta est, & impressa in operibus Iustini.

Denique, S. Antonium, S. Hilarionem, & S. Martinum fuisse honori & reuerentię Paganis, scribunt Athanasius, Hieronymus, & Sulpitius, in eorum vitis.

De Iudęis habemus inprimis testimonium Iosephi lib. 18. antiq. cap. 6. vbi affirmat, Christum plus quam hominem fuisse, & verè Messiam esse. PHILO scripsit librum insignem de laudibus eorum Christianorum, qui sub Marco Euangelista in Aegypto viuebant; quẽ librum scriptum de laude Christianorum, non de secta aliqua Iudaica, vt putant Centuriatores Centur. 1. lib. 2. cap. 3. col. 18. testatur Eusebius lib. 1. histor. cap. 16. Epiphanius hęres. 29. Hieronymus de viris illustribus, Philone. Sozomenus lib. 1. cap. 12. & Beda pręfatione in Marcum.

E Mahumetus in Alcorano, cap. 2. docet, Christianos saluari, & cap. 4. dicit, Christum maximum esse Prophetarum, & ipsam Dei animã habere. Testatur quoque S. Bonauẽtura, Sultanum Aegypti, licet Mahumetanum, in summo honore ac reuerentia habuisse B. Franciscum, quem tamen sciebat Christianum & Catholicum esse.

Idem de hęreticis dici potest; nam B. Benedictum Catholicum à Rege Totila Arriano summo honore affectum, vt verum Dei seruum & Prophetam, scribit S. Gregorius lib. 2. dialog. cap. 15. Et LVTERVS, iam hęreticus existens, sic scribit in lib. contra Anabaptistas, qui in odium Papę reijciunt Baptismum paruulorũ: *Nos, inquit, fatemur, sub Papatu plurimũ esse boni Christiani, immò omne bonũ Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur, in Papatu veram esse Scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorũ, verum prædicandi officium, verum Catechismum, ut sũt, oratio Dominica, decem Præcepta, articuli Fidei. Dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, immò uerũ nucleũ Christianitatis esse.* Hęc ibi. Vbi si nobis nucleũ tribuit, certè sibi nihil seruat, nisi corticẽ vel putamina.

CALVINVS Institut. ca. 10. §. 17. vocat Bernardum pium scriptorem. At certè Papista fuit Bernardus, & nemo est pius sine vera fide. PHILIPPVS in Apologia art. 5. & 27. Cõfessionis Augustanę, vocat sanctos Bernardum, Dominicum, & Franciscũ, quod idem facit Lutherus in libro de abroganda Missa; prope finem; Item, vt scribit Cochlęus in actis Lutheri, anni MDXXXI. cũ post multa prælia inter Catholicos & hæreticos Heluetios pax cõponeretur, in 1. ar. Cõcordię hęretici scribebant, se velle deinceps dimittere confœderatos suos quietos circa veram, indubitatam, & Catholicam fidem suam: Catholici autem scribebant, se uelle dimittere confœderatos suos quietos circa fidẽ eorum; nihil verò addebant de vera, indubitata, vel Catholica.

CAPVT XVII.

Nota decima quarta.

DECIMA QVARTA NOTA est INFELIX exitus, seu finis eorum, qui Ecclesiam oppugnant. Etsi enim Deus punit suos, & flagellat, tamen tandem projicit virgam in ignem. Deut. 32. *Laudate Gentes populum eius, quia sanguinem seruorum suorum ulciscetur, et uindictam retribuet in hostes eorum.*

De misero fine Pharaonis, primi persequutoris Ecclesię, legimus Exod. 14. de Dathan & Abiron primis schismaticis legimus Numer. 16. de Iezabel, 4. Reg. 9. De ANTIOCHO 2. Machab. 9. de Pilato, quòd seipsum interfecerit, scribit Eusebius lib. 2. historię, cap. 7. & cap. ult. refert breuiter cladem Iudæorum, quàm Iosephus latè prosequitur in lib. de bello Iudaico. De HERODE Ascalonita, qui obijt scatens uermib. cùm prius occidisset uxorem, & filios, & seipsum occidere uoluisset, scribit Iosephus lib. 17. antiquitat. cap. 9. De HERODE Tetrarcha, quòd amisso regno, in exilium relegatus perpetuum, miserrimè uixerit, scribit idem Iosephus lib. 18. c. 14. de filia Herodiadis, uide Nicephorum lib. 1. ca. 20. de HERODE Agrippa vide Actor. 12. Neronem, Domitianum, & ceteros Imperatores, qui Christianos persequuti sunt, omnes vel à seipsis, vel ab alijs crudeliter necatos, vel certè miserè perijsse, cõstat ex Chronicis & historijs omnibus, nam Traianus horrenda paralysi, & simul hydropisi extinctus est; Diocletianus Imperium deposuit pre dolore, quòd Christianos delere non posset; Galerius, Maximianus & Maximinus tã horrendis doloribus correpti sunt, vt etiam Medici Ethnici dicerent, diuinam esse plagã. Vide Eusebium in Chronico, & lib. 8. hist. cap. vlt. & lib. 9. cap. vlt.

VENIAMVS ad Hęresiarchas & Apostatas. Simon MAGVS cum volare vellet, orationibus B. Petri deiectus, tibias fregit, & paulò pòst cũ summa ignominia obijt: Egesipppus lib. 3. cap. 2. de excidio Hierosolymitano, & Arnobius lib. 2. contra Gentes.

Excoriatus est à Rege Persarum MANICHÆVS viuus, non ob fidem, sed quia filium Regis curaturus occidit: Epiphanius hæres. 66.

MONTANVS, Theodotus, & Prophetissæ eorum laqueis seipsos necauerunt. Eusebius lib. 5. histor. cap. 16. Donatistę quidam cùm canibus Eucharistiam projicerent, ab ijsdem canibus lacerati sunt: Optatus lib. 2. contra Parmenianum.

ARIVS cùm in Ecclesiã intrare uellet, subito mo-

ru abiit ad latrinas publicas accessit, & simul cum excrementis intestina omnia & animam effudit: Testis Athanasius orat. 1. contra Arianos, & Ruffinus lib. 10. hist. cap. 13.

IVLIANVS Apostata diuinitus occisus, communi etiam caruit sepultura; nam à terra sponte aperta, absorptum scribit Gregorius Nazianzenus oratione in Athanasium, circa finem.

VALENS Arianus, qui Iuliano in persequutione Christianorum successit, viuus à Gothis etiam Arianis crematus est: Ruffinus lib. 11. histor. cap. 13.

NESTORIVS lingua impia à vermibus consumpta, miserrimè interijt. Euagrius lib. 1. hist. cap. 7.

HVNERICVS Rex Vandalorum Arianus, & persequutor Ecclesiæ, vermibus toto corpore scatens, consumptus est: Victor lib. 3. extremo.

ANASTASIVS Imperator, fautor hæreticorum Eutychianorum, fulmine ictus interijt, vt scribunt Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Tempore Leonis Iconomachi, pestilentia consequuta combustionem imaginum in foro Constantinopolitano, trecenta millia hominum sustulit Constantinopoli: Vide Chronica Matthæi Palmerij anno DCCXLI. De Cōstantino Copronymo, vide Paulum Diaconum.

LVTHERVS morte repentina sublatus est; nā cùm vesperi opiparam cœnam sumpsisset lætus, & sanus, & facetijs suis omnes ad risum prouocasset, eadem nocte mortuus est: Vide Cochlæum in vita Lutheri.

ZVVINGLIVS in bello contra Catholicos trucidatus est, & paulò pòst Basileæ frater eius spiritualis OECOLAMPADIVS, cùm vesperi sanus cubitū iuisset, manè inuentus est ab vxore mortuus in lecto: Auctor Cochlæus in actis Lutheri anno MDXXXI.

ANDREAM Carolstadium à Dæmone interfectum, Ministri Basileenses scribunt in Epistola, quam ediderunt de morte Carolstadij.

Ioannes CALVINVS vermibus consumptus, expirauit, vt Antiochus, Herodes, Maximinus, & Hunericus, testatur Hieronymus Bolsecus in eius vita. Qui etiam addit, eum, dæmonibus inuocatis, blasphemantem & execrantem obijsse.

CAPVT XVIII.

Nota decima quinta.

VLTIMA NOTA est FELICITAS temporalis, diuinitus ijs collata, qui Ecclesiam defenderunt: nunquā enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserunt, quin facillimè de hostib. triūpharent. Notæ sunt in primis victoriæ in Testamento veteri Abrahæ, Mosis, Iosuæ, Gedeonis, Samuelis, Dauidis, Ezechiæ, Iosiæ, Machabæorū. In testamento nouo CONSTANTINVS, qui primus publicè ex Imperatoribus Ecclesiam defendit, eo ferè modo Maxētium vicit, quo Moses Pharaonem. Vide Euseb. lib. 9. hist. cap. 9. de eo sic ait August. li. 5. de ciuit. Dei, c. 25. *Constantinum Imperatorem, non supplicantem dæmonib. sed ipsum verū Deū colentem, tantis terrenis impleuit muneribus, quanta optare nullus auderet: Vniuersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit, & defendit, in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit, in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est: grandæuus ægritudine & senectute defunctus est, filios imperantes reliquit.*

DE THEODOSIO seniore scribit idē Augustinus ibidem, cap. 26. ei, quòd verè pius & Catholicus esset, adeò prosperè omnia successisse, vt in prælijs hostium tela in auctores, Deo agente, retorquerentur. Addit Theodoretus lib. 5. histor. cap. 24. sanctos Ioannem & Philippum Apostolos apparuisse in equis albis in eodem prælio pro Theodosio Imperatore pugnātes. De HONORIO etiam planè Catholico, & Romano

A Pontifici addictissimo, vt patet ex eius epistolis ad Bonifacium Papam, scribit Augustinus li. 5. de ciuit. Dei, cap. 23. ita Deum pro illo pugnasse, vt vno prælio multò amplius, quàm centum millia Gothorum prosternerentur, & Rex ipse Radagaisus cum filijs caperetur, & occideretur, ex Romanis ne vno quidem vulnerato, nedum extincto.

De THEODOSIO iuniore scribit Socrates lib. 7. hist. cap. 18. exercitu eius pugnante cum Barbaris, & ipso interim in vrbe precibus apud Deum vacante, circiter centum milla Saracenorum ab Angelis acta in Euphratem, miserrimè perijsse.

IVSTINIANVS senior, donec Catholicus fuit, felicissimè imperauit, ita vt Italiam, Africam, aliasq; multas prouincias Romano Imperio restituerit, vt patet
B ex Euagrio lib. 4. histor. cap. 16. & sequentibus. At, vbi hæreticus factus est, & edictum proponere voluit de sua hæresi recipienda, mox repentina morte sublatus est, & Ecclesiam māgno metu liberauit, vt idem Euagrius scribit lib. 4. cap. vlt.

HERACLIVS quoque vt ex Ioanne Zonara, alijsq; historicis cognosci potest, dum Catholicus esset, præclarissimam victoriam de Persis reportauit, & crucē Domini recepit, quando res Romanæ desperatæ omnino esse videbantur; At cùm in hæresim incidit Monothelitarū, omnia illi infeliciter successerunt, & ipse nouo atque inaudito morbi genere extinctus est.

Constat item ex Græcorum historijs, Imperatores
C Orientis ab eo tempore, quo propter dissidium circa imagines se ab Ecclesia Romana separauerunt, semper indies deterius se habuisse, donec tandem Imperium penitus amiserunt. In Occidente verò ex Latinorum historijs manifestè colligitur, semper Imperatores magis, vel minus floruisse; vt magis, vel minus Romanæ Ecclesiæ addicti fuerunt.

Tempore Vrbani II. ad annū Domini MXCVIII. Christiani in bello sacro à Papa indicto pro recuperatione Hierosolymæ, cùm essent Antiochiæ in summa desperatione, eò quòd propè adesset infinitus exercitus Turcarum & Persarum, & ipsi pauci essent & diuturna fame propè enecti, ita vt et viri fortissimi baculis innixi incederent, nec equos haberent, nisi paucissimos, ita vt præcipuus Princeps Godefredus equo
D commodato vteretur, & multi Principes in asinis equitare cogerentur. Tandem Deus reuelauit, vbi esset facta lancea, & ea prælata, in bello victoriam dedit, ita vt occiderint cētum millia Turcarum, & ex ipsis vix quatuor millia ceciderint: Cecidit etiam ros diuinitus in illos, qui animis & corporibus vires addidit: Denique apparuerunt tres viri sancti pro illis de cœlo pugnantes. Vide Paulum Aemilium lib. 4. Gulielmum Tyrium lib. 6. prope finem, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem.

Tempore Innocentij III. in Gallia ab octo millibus Catholicorum cæsa sunt vno prælio centum millia Albigensium hæreticorum, vt scribit Aemilius lib. 6. historiæ Francorum.

Nostris temporibus anno MDXXXI. quinque
E prælia commiserunt pro fide Catholici Heluetij cum hæreticis Heluetijs, & semper Catholici vicerunt, cum tamen essent numero & armis multò inferiores: vide Ioannem Cochlæum in actis Lutheri, anni MDXXXI.

Carlus V. miraculo diuino victoriam retulit de Lutheranis anno MDXLVII.

In Gallia quoque & Belgis multas victorias Catholici de hæreticis, non sine miraculo, reportarunt; immò vix vnquam fuerunt hæretici superiores, qñ iusto plio dimicatū est. Atq; hæc de notis Ecclesiæ, et vniuersa hac disputatione pro instituta breuitate dicta sint.

Finis quartæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

SECVNDA
CONTROVERSIA
GENERALIS,
DE MEMBRIS
ECCLESIAE MILITANTIS.
TRIBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Clericis.

PRÆFATIO.

Ordo Disputationis de Clericis.

LIBER SECVNDVS.

De Monachis.

PRAEFATIO.

X. Idem

LIBER TERTIVS.

De Laicis, siue Secularibus.

PRAEFATIO IN LIBROS TRES DE MEMBRIS ECCLESIAE MILITANTIS.

ECCLESIA Catholica, optime Lector, vni trinoque Deo militans, atque, vt Scripturæ loquuntur, terribilis, velut castrorum acies ordinata, tribus potissimum ordinibus militum, Christo auctore, distinguitur. Alij siquidem in hoc diuino exercitu Clerici, alij Laici dicuntur. Quidam etiam sunt, tum ex Clericis, tum ex Laicis, qui certis symbolis ac functione ab vtrisque distincti, tertium ordinem faciunt, ac Regulares, siue Monachi nominantur.

Ordo primus ac nobilissimus Clericorum vel Duces habet, vel Ducum ipsorum famulos & administros. licet enim Imperator Ecclesiæ primus ac summus, Christus ipse sit, tamen quòd non solùm in terris, sed etiam in cœlis, & apud inferos magnos exercitus habeat, quodque solis cœlestibus præsentiam suam, vt par est, aspectabilem præbeat, Vicarium Imperatorem, ac Ducem exercitui, qui est in terris, Apostolum Petrum, eiusque successores summo cum imperio, & potestate præfecit. Ergo Romanus Pontifex hæres Apostolorum Principis, castra cœlestia in terris ducit, Christumque ipsum nobis mortalibus quodammodo repræsentat.

Proximi sunt Episcopi, qui Tribunorum militarium locum sortiti, imperant etiam ipsi, non totis castris, sed agmini quisque suo. Siquidem in partem sollicitudinis, vt nostri loquuntur, vocati sunt, non in plenitudinem potestatis. Sub his Presbyteri, quos Parochos dicimus, quasi quidam Centuriones singulis cohortibus præsunt; Diaconi, Subdiaconi, Lectores, atque Administri ceteri, vel signa atque aquilas gerunt, vel tubis, ac tympanis accendunt ad prælium, vel huc atque illuc celeriter discurrentes, mandata Imperatoris ac Ducum ad milites perferunt.

Porro Laici, hoc est, populus ipse fidelis, longè lateque toto campo diffusus, atque aduersus Diabolum sub Christi signis in acie constitutus, quasi quadratum agmen efficit, atque statarias legiones. Omnes enim in Baptismo ad Christi militiam nomen dederunt, eiusque charactere insigniti, Sacramentum perceperunt. Omnes per sacram Confirmationem ad prælium inuncti, crucis signo muniti, atque armis cœlestibus donati, instructique sunt. Denique, omnes de mensa Domini opulentissimo commeatu, amplissimaque mercedis pignore in Eucharistia percepto, bellum æternum Diabolo, atque omnibus eius copijs indixerunt.

Iam verò Regulares ac Monachi, neque vno in loco degunt, neque ijsdem muneribus destinantur, sed alij in montibus & turribus quasi vigiles quidam perpetuo excubant, & clamore propè assiduo hostes exterrent; alij tanquam deuoti milites ante ipsam aciem longè progrediuntur, castraque hostilia audacter infestant; quidam etiam sunt, quos Anachoretas nominare solemus, qui diuina quadam virtute præditi, seorsim à ceteris in aperto campo, locisque desertis ad singulare certamen hostem prouocant, nec rarò eundem Christi ope gloriosè prosternunt.

Hæc igitur est Ecclesia Dei viui, hæc sunt castra Sanctorum, tribus militum ordinibus

bus ab ipsa Dei sapientia diuino planè consilio disposita atque distincta, quæ quidem licet aduersus omnes hostiles acies insuperabilia atque inuicta consistant, neque vllam siue humanam, siue diabolicam vim sub omnipotentis Imperatoris præsidio pertimescant: non tamen Satanas sibi ipse deest, circuit, quærit, obseruat, insidiatur, nullam nocendi elabi sinit oportunitatem: non potest ille Dei exercitum profligare, conatur tamen: non sperat victoriam, at non desinit lacessere: non fundet vnquam Christi copias, nec delebit, at confundere & perturbare nouis ac variis stratagematum formis, & libris, & sermonibus hæreticorum, non cessat. Hinc enim hæretici huius temporis planè omnes Clericos cum Laicis ita confundunt, vt ne nomen quidem Clericorum (de qua re paulò pòst agemus) superesse patiantur.

Designant illi quidem certos homines, quibus docendi munus, Sacramentorumque administrationem permittunt, quos etiam Ecclesiæ Ministros vocant: At eos nec populis cum potestate præesse, nec legibus continentiæ astringi, nec à tribunalibus politicis liberos esse volunt: Sed Laicorum more, iungere connubia, filios procreare, seculi huius negotia exercere, ad forum & iudicia pertrahi, inuitis etiam summis Antistitibus, iubent. Nam de consecratione atq; vnctione Pontificum, de tiaris, infulis, pedis, de palliis, tunicisque sacratis, de corona capillorum, de reliquo apparatu, qui ad officium exornandum Ministrorum Dei, atque ad ornatum Ecclesiasticum à cultu profano distinguẽdum pertinet, nihil commemorare necesse est. Hæc enim omnia adeò confidenter aspernantur, ac de medio tollunt hæretici, ac si ea certissimis rationibus, cùm ne probabiles quidem attulerint, superstitionem redolere Iudaicam demonstrassent. Monachos autem in vniuersum omnes, siue Anachoretæ, siue Cœnobitæ illi sint, nec minus omnia Monastica instituta, ritus, vota, consuetudines, vestes, functiones, & ipsa etiam vocabula execrantur. Neque aliud esse vult Caluinus, lib. 4. Institutionum, cap. 13. Monasteria Cœnobitarum, nisi lupanaria sceleratorum, vel conuenticula schismaticorum: Anachoretas autem, Magdeburgenses Centuriatores Centuria quarta, cap. 6. & 10. monstra quædam humana, vel vrsos potius, ac Mysanthropos appellandos censuerunt.

Soli restant Laici, quibus etsi mirum in modum adulentur Lutherani, vt ea ratione maior Clericis ac Monachis confletur inuidia, veruntamen adsunt Anabaptistæ, qui nec Laicis parcunt, dum iurisdictione magistratus, magistratibus vrbes, vrbibus genus humanum spoliant, atque ad eam formam regimen vniuersum reuocant, quæ non modò Reipublicæ ipsorum, sed ipsi etiam generi humano, si passim vsu recipiatur, extremam ruinam, atque exitium possit afferre. Sed enim haud scio, plusne Laicis Anabaptistæ noceant vexando, ac detrahendo, an cumulando, & blandiendo Lutherani. Detrahunt illi populo Christiano politicam potestatem, sine qua salus Reipublicæ terrenæ in apertum discrimen, interitùmque vocatur: Augẽt contra Lutherani eundem populum etiam Ecclesiastica potestate, vt nimirum ducantur Pastores ab ouibus, & imperent Imperatoribus milites, atque interim percat res Christiana, pereat Christi regnum, pereant animæ, quarum salutem propria vita, & sanguine Dei Filius emerat.

Quæ cùm ita sint, ad omnes pertinet, qui in Ecclesia Catholica Doctoris munere funguntur, impijs hæreticorum conatibus, vel Satanæ potius consilijs & furori occurrere, & omnes Ecclesiæ partes, omnia membra, omnes ordines pro viribus protegere, ac tueri: à nobis verò nõ modo caritas Christiana, & onus à maioribus impositum flagitat, sed etiam cogit ordo disputationum, vt ad eas controuersias explicandas aggrediamur, quæ sunt de tribus illis Ecclesiæ partibus; id est, Clericis, Laicis, Monachis, ab hæreticis huius temporis excitatæ. Quando enim pro capite militantis Ecclesiæ, proque ipsa Ecclesia, tum in Concilijs congregata, tum etiam diffusa toto orbe terrarum, pro nostrarum virium tenuitate pugnauerimus: Illud vnum est reliquum, vt pro membris eiusdem Ecclesiæ, pro nostra virili parte dimicemus, &

Christo

Christo duce, atque imperatore, omnia hostium tela clypeo veritatis, & gladio verbi Dei discutiamus.

Ordo Disputationis de Clericis.

IGITVR *disputatio de clericis (nam ab ea exordiendum esse, tum antiquitatis, tum etiam dignitatis ordo nos admonet) octo partibus continetur.* PRIMVM *enim, de ipso nomine Clericorum disserendum erit.* DEINDE, *de vocatione, siue electione ad sacrum Ministerium.* TERTIO, *de distinctione, numero & officio Ministrorum.* QVARTO, *de cœlibatu hominum sacratorum.* QVINTO, *de solennibus precibus, & laudibus, certis horis, certoque ordine concinendis,* SEXTO, *de Ecclesiastica tonsura, vel rasura capillorum.* SEPTIMO, *de possessione temporalium bonorum, siue politico, siue Ecclesiastico iure acquisitorum.* OCTAVO, *de exceptione Clericorum à tribunalium ciuilium potestate. Nihil autem de Sacramento Ordinis, nihil item de Ecclesiastica iurisdictione hoc loco dicendum erit, quòd ea partim ad quæstiones de Sacramentis, partim ad quæstiones de Pontifice, & Conciliis pertinere videantur.*

LIBER

LIBER PRIMVS.

DE CLERICIS.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Clerici & Laici.

QVID hæc nomina Clerici atque laici sibi velint, nemini dubiú esse puto: tametsi enim Græcam originé habeant, tamen trita sunt, ac peruulgata. Quis enim ignorat idem esse λαὸν Græcis, quod populum Latinis? Idem illis, κλῆρον, quod sortem, siue hæreditatem nobis? Inde igitur laici dicti sunt quasi plebeii, ac populares, quibus nulla pars functionis Ecclesiasticæ demandata est; Clerici autem quasi Domini sors, & hæreditas, qui diuino cultui consecrati, procurandę religionis ac rerum sacrarum, Deo ipso iubentéq; prouidétiam, ac solicitudinem susceperunt. *Clericus*, inquit S. Hieronymus in epistola ad Nepot. *interpretetur primò vocabulu suũ, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur; si enim κλῆρος Græcè, sors Latinè appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorũ est.* Cur autem hæreditas sortis nomine appelletur, illa ratio reddi solet, quòd hæreditas in plures sorte plerunque diuidatur; vnde est illud Prophetæ Psal. 77. *Sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.*

Accedit quòd licet ad vnum aliquem hęreditas tota perueniat, id tamen non electione, sed sorte fit; nascuntur enim vt plurimum, non fiunt hæredes. quis autem laborauit, quis operam dedit, vt huius potius quàm illius filius & hæres nasceretur? Atque huc Apostolus Paulus, Chrysostomo teste, respexit cùm ait, scribens ad Coloss. *Dignos nos fecit in partem sortis sanctorũ.* Et rursus ad Ephes. *In quo nos sorte uocati sumus.* Nõ quod (vt Lutherani volunt) ęterna beatitudo nullis meritis acquiratur, sed quod ad gratiam & adoptionem filiorú Dei sine vllo opere nostro vocemur. Falluntur enim Pelagiani, qui priores partes homini, posteriores verò Deo tribuũt in conuersione ac penitentia peccatoris. Quomodo enim sorte vocamur, si nos ipsi Deum vllo nostro vel opere vel conatu præuenimus?

Nemo igitur gratiã inuocat, nisi præuentus à gratia, nemo eligit Deũ, nisi prius electus à Deo, nemo diligit, nisi prius dilectus, auersos ille conuertit, errantes reuocat, inuenitur à non quærentibus, palàm apparet non interrogantibus. quia tamen quod nobis sors est, Deo prouidentia, & prædestinatio est, propterea sapienter Apostolus simul iungit vtrumque, cùm ait: *In quo nos sorte uocati sumus, prædestinati secundũ propositum uoluntatis eius.* Sed de his hactenus.

Habemus igitur quid Clericorum ac laicorum nomen significet. Hinc autem prima inter nos, & hæreticos quæstio nascitur, rectè ne, an secus quidam inter Christianos Clerici, quidam laici nominentur. Lutherani enim & Caluinistę tametsi minimè negant, qđ ad rem attinet, ministerium verbi, & Sacramentorum nõ ex æquo ad omnes pertinere, & habent ipsi quoque suos quosdam Ministros & Pastores, siue (vt ipsi loquũtur) Superintendentes, quib. totam ferè religionis suæ curam permittunt: tamen quod eorum contentiones, & schismata ab odio Clericorum, & laicorum fa-

A nore initium duxerint, & vocabulum Cleri nõ obscurè excellentiam quandam, ac dignitatem præ se ferre videatur, nullo modo ferunt, vt Ministri Ecclesiastici, Clerici; ceteri, laici appellentur.

Itaque LVTHERVS in lib. illo planè tartareo de abroganda Missa priuata, par. 1. tractans illud B. Petri, Non dominantes in Cleris: *Quod* inquit, *nostra translatio habet, non dominantes in Cleris, interpretis incuria fuit, quæ fecit, vt Clerum hoc loco intelligerent, quos nunc a laicis discreuit impia hominum traditio.* Et infrà: *Hoc dixisse contẽti sumus, Christianum populum esse simplicem, in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus, nullus vnctus, nullus rasus, nullus monachus esse debeat.* Et CALVINVS, in 4. li. suæ Instit. c. 4. §. 9. *Hæc*, inquit, *appellatio aut errore, aut*
B *certè ex praua affectione nata est, cum tota Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini a Petro dicatur.* Et in comment. cap. 5. prioris epist. B. Petri: *Utinam*, inquit, *nunquam Patribus venisset in mentem, vt hac voce vterentur.* Hęc illi. à quibus ego libenter quærerem, quo tempore, quo loco, quibus auctoribus hanc appellationem natam esse putent?

Si enim paucis antè annis, in angulo nescio quo, ab aliquo ambitioso atque indocto artifice vocabulorum fabricatam esse hãc vocem demonstrare possent Lutherani, possemus & nos vicissim facilè credere, ex errore, aut prauo affectu, aut etiam impia traditione natam esse: sin autem ex diuinis literis deprompta hęc appellatio, in ore omnium Conciliorum, omnium Patrum, totius Ecclesiæ, orbis terrarum vniuersi, omnib.
C ętatibus, ac seculis fuit, quis poterit satis hominum istorum audaciam, impudentiamque mirari?

Et quidem si de Conciliorum decretis, & sanctorũ Patrum voluminibus agitur, non tam quærendum est, vbi Clericorum & laicorum nomen & distinctio habeatur, quàm vbi non habeatur. ita passim in singulis propè paginis tum Patrum, tum Cõciliorum veterum appellatio illa occurrit, quam ex errore, aut prauo affectu, vel impia traditione natam esse Lutherus & Caluinus affirmant.

Prodeat ex vetustis scriptoribus TERTVLLIANVS, qui nõ modò antiquissimus, sed etiam doctissimus fuit. Is igitur in lib. de Monogamia hoc modo loquitur: *Cùm extollimur*, inquit, *& inflamur aduersus Clerũ, tũc vnum omnes sumus, tunc omnes Sacerdotes, quia Sacer-*
D *dotes nos Deo & Patri fecit: cùm ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas, & impares sumus.* Et infrà: *Laicis verò quia Monogamia non conuenit, cetera quoque aliena sunt.* Quid potuit clarius aduersus Lutherum & Caluinũ Tertullianus dicere, quàm arrogantes ac superbos esse laicos, qui extolluntur, atque inflantur aduersus Clericos? Sed fortasse singulorum hominum testimonium sine temeritate contemnitur.

Prodeat igitur, non ex hominibus singulis sed ex cœtibus hominũ, Concilium I. NICÆNVM, œcumenicum, vetustissimum, frequentissimum, celeberrimum, cuiusq; auctoritas tanta semper apud oẽs veteres fuit, vt ab Eusebio lib. 3. de vita Constantini, & Augustino lib. 1. de Baptismo, cap. 18. orbis terræ Concilium appelletur; ab Athanasio in epist. ad Episcopos Africę, & Leone epist. 53. ad Anatholium, cum oraculis Spiritus sancti; à Gregorio verò lib. 1. epist. 24. cum ipso Euangelio conferatur. In ea igitur tanta Synodo, quam neque erroris, neque praui affectus, multò etiam

A to ẽt minus impietatis possumus reprehendere, nisi vltiorum eorundem Ecclesiam totã, & orbem terrę vniuersum reprehendamus: in ea, inquam, Synodo appellatio Clericorum in singulis ferè canonib, inculcatur. Sic hệt Canõ primus: *Si quis in ægritudinẽ uel à Medicis sectus vel a Barbaris castratus ẽ, placuit vt iste permaneat in Clero. si quis aũt sanus seipsum abscidit, hic etiam si est in Clero, cessare debet, et ex hoc nullum talem oportet ordinare.* In II. verò canone III. VIII. in XVII. in XVIII. & XIX. nihil ferè tractatur aliud, quàm de ordinationibus Clericorum. quod in omnibus omnino Concilijs passim occurrit.

Quid, quòd in ipsis etiam Apostolorum canonibus à S. Clemente descriptis, distinctio, & nomen Clericorum, & laicorum non semel legitur? Can. XII. *Si quis cũ damnato Clerico, vt cum Clerico, orauerit, damnetur.* B Can. XIII. *Si quis Clericus aut laicus a communione suspensus, etc.* Can. XV. *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum relinquẽs propriam parochiam pergat ad aliam, hunc vlterius ministrare nõ patimur, præsertim si vocatus ab Episcopo redire contempserit, veruntamen tanquam laicus ibi communicet.*

Quid hic Caluinus & Lutherus dicent? ignorabant Patres Niceni, ignorabat Clemens Pontifex, ignorabãt Apostoli Christianum populum simplicem esse debere, vt nullus in eo Clericus, nullus sit laicus? An potius impia traditione, errore, prauoque affectu Ecclesiæ Ministris eiusmodi nomen indiderunt?

AT, INQVIVNT, nõ multũ nos laboramus qd homines dicãt, iã dudum .n. valere iussimus verba hominũ. C Verbũ Dei proferatur ad medium, si controuersia finienda est. Videamus igitur quid habeat verbum Dei, quanquam opus non esset, cùm de re constet, magnopere de nomine litigare. Apud Hieremiam capit. 12. ita Spiritus sanctus loquitur: *Cleri eorum non proderunt eis.*

Ac ne fortè de istis ipsis verbis Dei litigandum sit, profero testes omni exceptione maiores, Origenem, Epiphanium, Hieronymum, qui non modò Scripturarum diligentissimi tractatores fuerunt, sed etiam penè soli inter oẽs Ecclesię Patres Hebraicę linguę, qua Hieremiæ volumen scriptum esse constat, scientiã habuerunt. Sic igitur ORIGENES hom. 7. in Hierem. exponit hæc verba, Cleri eorum non proderunt eis: *Hæc,* inquit, *ante me alij exposuerunt, et quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eandem profero; Nos qui* D *putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine præsidemus, in tantum, vt quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant peruenire, nosse debetis, non statim in eo esse saluandos, quia Clerici sumus; multi enim, & Presbyteri pereunt, & laici beatissimi reperiuntur.*

Sanctus aũt EPIPHANIVS ad initium eius epistolæ, quam ad Ioannem Episcopum Hierosolymæ scripsit: *Oportebat,* inquit, *nos dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei, et obseruatione diligentissima hoc esse quod dicimur: si .n. sacra Scriptura loquitur, Cleri eorum non proderunt eis quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione & sensu, sed etiam sermone peccamus?*

Eodẽ modo S. HIERONYMVS in commentario huius loci, *Dicitur,* inquit, *hoc et Ecclesiasticis; quid .n. eos iuuare poterit Episcopi nomen, & Presbyteri, vel reliquus* E *ordo Ecclesiasticus; cum magis grauentur dignitatibus suis, et potentes potenter tormenta patiantur?* Idem quoq; Hieronymus in epistola ad Nepotianũ, *Obsecro,* inqt, *te, et repetens iterum, iterumq; monebo, ne officium clericatus, genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra seculi in Christi quæras militia, ne plus habeas quam quãdo Clericus esse cœpisti, et dicatur tibi, Cleri eorũ non proderũt eis.* Habemus igitur verbum Dei, in quo, Origene, Epiphanio & Hieronymo testibus, Episcopi & Presbyteri, ceterique ordines Ecclesiastici, clerici nominantur.

Sed accedat postremò Dei ipsius grauissimum testimonium, non solùm verbo prolatum, sed etiam horribili quodam prodigio quasi sigillo proprio consignatum. Quod enim hoc tempore Lutherus, & Caluinus aduersus Clericos clamant, idem olim Datan & Abyron aduersus Sacerdotes Testamẽti veteris clamabãt: *Sufficiat vobis,* aiebant illi Numer. 16. *quòd omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus, cur eleuamini super populum Domini:* Quid verò Lutherus & Caluinus dicunt? Sufficiat vobis quod omnis Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini est, cur eleuamini super laicos? cur soli vobis Cleri vocabulum vsurpatis?

At qualem exitum reperit contentio illa veterum schismaticorũ? Acerbum omnino, & luctuosum: siquidem continuò, vt scriptura eodem loco narrat, ad imperium Domini, qui schismata, & seditiones aduersus B ministros suos ferre non potest, *dirupta est terra sub pedibus eorum, et aperiens os suum deuorauit, illos, cum vxoribus, cum liberis, cum tabernaculis, cunctisque opibus, descenderuntque viui in infernum, operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Hæc videlicet iustissima pœna illorum est, qui diuersos in Ecclesia gradus, ordinemque pulcherrimum, ab ipsa Dei sapientia constitutum, confundere, ac perturbare nituntur, vt ad ea inferorum detrudantur loca, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Sed eorum obiectiunculas, licet frigidas, & ieiunas, breuiter diluamus. Christianus populus, inquit Lutherus, simplex debet esse, vbi nemo sit clericus, nemo laicus; nam vt Apostolus ait ad Galat. 3. *Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neq; liber, non est mascu-* C *lus neque fœmina, omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu.*

Vnum et simplicem Christianum populum esse debere, negari non potest, sed interest qua vnitate, qua simplicitate: *Vnus Dominus,* inqt Apostolus ad Ephes. 4. *vna Fides, vnum Baptisma, unus Deus & Pater omnium.* Hæc est vnitas, hęc simplicitas populi Christiani, vt vnius sint omnes fidei, idem dicant, idem sentiant omnes, nec sint in eis schismata. Qua simplicitate cùm omnino careant Lutherani, quippe quibus tot penè sunt sectæ, quot ciuitates; tot symbola, quot capita, viderint ipsi quàm bene Christianus populus dicã possint.

Porro distinctio Clericorum & laicorum cum hac simplicitate non magis pugnat, quàm pugnet membro- D rum distinctio cũ corporis vnitate. Vnum est corpus humanum, nec tamen totum est oculus, nec totum est auris, nec totum manus, nec totum pedes, alioqui, vt verbis vtar Apostoli 1. Cor. 12. *Si totum corpus oculus, vbi auditus: si totum auditus, vbi odoratus: & si essent omnia vnum mebrum, vbi corpus? Nunc autẽ multa quidem sunt membra, vnum autem corpus.* Sic prorsus in Ecclesia alij Clerici, alij Laici, alij Monachi sunt; & rursus Clericorum, alij Sacerdotes, alij Ministri; Laicorum alij Principes, alij priuati; Monachorum alij anachoretæ, alij cœnobitæ. Sed hæc membrorum ac partium varietas est, corpus verò vnum, quoniam vnum omnes Dominum habemus, vnam Fidem, vnum Baptisma, vnum Deum Patrem, vnam Ecclesiam matrẽ, vno spiritu viuimus, vno pane nutrimur.

E Neque verò his repugnant verba illa Pauli: *Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque fœmina.* Tametsi eadem ratione dicere potuisset, non est laicus, neque clericus. Neque enim illis verbis excludere voluit Apostolus ab Ecclesia diuersitatem sexuum, nationum, conditionum, sed admonere, non ista esse quæ filios Dei faciant, sed fidem quæ per dilectionem operatur, sic enim ait: *Omnes vos filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu; Quicunque enim in Christo Iesu baptizati estis, Christum induistis, non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque fœmina.* Itaque nihil obest sexus, si adsit fides: nihil prodest, si absit; & laicus

cus cum caritate, Dei filius est, & Clericus sine charitate mancipium Diaboli est: Sunt igitur in Ecclesia clerici, sunt laici, sunt liberi, sunt serui, sunt masculi, sunt fęminę: sed heredes regni sempiterni, non istæ graduū, siue conditionum, siue sexuum differentiæ, sed fides cum spe & charitate constituit.

At B. Petrus in epistola sua priore c. 5. totā Ecclesiā Clerum appellat, cùm ad Episcopos ait: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo*. Ex errore igitur, inquiunt, impiàque traditione, aut prauo affectu ab honore Clerici nominis deiecti sunt laici.

Sed hæc obiectio nec difficulter, nec vno modo soluitur. Primum omnino probabile est quod S. Hieronymus in epistola ad Nepotianum, & Oecumenius in commentario huius epistolæ docent, Cleri appellationem hoc loco positam, non ad Ecclesiam vniuersam, sed ad eos tantùm esse referendam, qui propriè Clerici vulgò nominantur. tametsi enim ad Episcopi gregē tum Clerici, tum laici pertinent, tamen quia tanto maius periculum erat, ne Episcopi Clericis dominari vellent quàm laicis, quanto Clerici magis subiecti, atque obsequentes Episcopis, vt proprij eorum administri, ex ipsa sua professione debent esse, quàm laici; propterea B. Petrus Episcopos monet, vt vniuersum quidem gregem diligenter pascant, sed in pascendis laicis caueant turpe lucrum, in Clericis regendis fugiant dominandi cupiditatem.

Adde, quòd nomen Cleri deriuatum est ad Christianos à Iudæis, & sine dubio S. Petrus allusit ad Leuitas Iudæorum, qui Num. 18. & Deuter. 18. dicuntur esse de sorte Domini, & Dominus dicitur esse eorum sors & hæreditas, quia donauit eis quodammodo partem suam, id est, decimas, & oblationes filiorū Israël. Porro Leuitis non respondent in Ecclesia noui Testamenti omnes Christiani, sed soli sacerdotes, eorumq; ministri. Petrus igitur nomine Cleri non omnes Christianos, sed solos ministros Ecclesiasticos intellexit.

Quòd si hæc interpretatio ab aduersarijs obstinatè reijciatur, nihil est cur magnopere contendamus, potest enim eadem appellatio Cleri diuersa ratione cū vniuersę, tū solis, tēpli Ministris aptissimè cōuenire. Nam vt Ecclesia vniuersa, sors atque hæreditas Christi est, quòd eam acquisierit sanguine suo, & simul tamen quædam certa Ecclesiæ portio, altaris ministerio consecrata, magis propria ratione sors, & hæreditas eiusdem Christi dici potest, non secus atque olim Synagoga Iudæorū vniuersa in libris in Prophetarū passim hæreditas Domini vocabatur, quòd eam vniuersā Deus ex Ægypto liberasset, & quodāmodo redemisset, & tamen solam tribum Leuiticam, quam rebus sacris præfecerat, speciali quadam ratione sortem suam & hæreditatem idem Dominus appellabat.

CAPVT II.

Proponitur quæstio de institutione ministrorum Ecclesiæ.

SEQVITVR altera quæstio de institutione Episcoporum, aliorumque Ecclesiæ Ministrorum, quæ sanè cùm grauissima, tum etiam vtilissima est, non ad id modò, de quo agimus in præsentia, sed etiam ad veram Dei Ecclesiam cognoscendam. Illud autem imino pręmittendū est; appellatione creationis Episcoporū tria contineri; electionem, ordinationem, & vocationem seu missionem; Electio nihil est aliud, quàm designatio certæ personæ ad Ecclesiasticam pręfecturam; Ordinatio, sacra cæremonia est, qua certo ritu futurus Episcopus inungitur & consecratur; Missio seu vocatio

A iurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem, ac Præsulem facit.

Existit igitur inter nos & aduersarios controuersia, cui potissimùm ius sit in Ecclesia Episcopos creandi, id est, eligendi, vocandi, atque initiandi. Rursus obseruandum est, electionem multis ac varijs modis fieri posse; nam aut Deus solus elegit, quomodo Aaron, & Petrus electi fuere, aut Deus per homines. Cùm autē per homines Deus eligit, aut id facit naturali propagatione, quomodo filij Aarō, & nepotes olim ad sacerdotium perueniebant, aut certè voluntaria electione. Quòd si voluntaria electione, aut vnius, qua ratione Clemens à Petro electus dicitur, aut plurium; & si plurium, aut populi, aut cleri, aut vtriusque.

Sunt autem tres de hac tota quæstione sententiæ.

B PRIMA Ioannis VViclef, & Ioannis Hus, qui teste Thoma VValdensi lib. 2. doctr. fidei, cap. 39. & 40. docebant, solius Dei muniis esse eligere Pastores Ecclesiæ; quod soli pij, & prædestinati, Episcopi & Pastores esse possint, & solus Deus nouerit, qui sint pij, & prædestinati. Vide in Concilio Constantiensi, sess. 8. & 15. articulos horum hæreticorum.

ALTERA sententia est Martini Lutheri, Ioannis Caluini, Matthiæ Illyrici, Ioannis Brentij, Martini Kēnitij, aliorumque huius temporis Sectariorum, qui electionē, & vocationē, iure diuino ad Ecclesiam vniuersam, hoc est, ad Clerum & Populum spectare volunt, ita prorsus vt sine populi consensu ac suffragio nemo legitimè electus, aut vocatus ad Episcopatum habeatur. Porro ordinationem, quæ per manus impositionē
C fieri solet, solis Pastoribus tribuunt. Nec enim fieri posset vt totus populus manus imponeret, sed ita tamen ad solos Pastores munus hoc referunt, vt illi nomine totius Cleri ac Populi nouis pastoribus manus imponant, ac verè dici possit totus Clerus ac Populus non solùm eligere ac vocare Pastores, sed eosdem etiam initiare & ordinare. Sed verba ipsorum audiamus.

Martinus LVTHERVS in lib. de potestate Papę: *Hūc ritum*, inquit, *per multas epistolas Cyprianus commemorat, semper suffragium populi, & iudicium propinquorum Episcoporum, ita allegans, vt hanc ex Deo ordinationem esse cum fiducia pronunciet*. Et infrà: *Nec referre est necesse quanto felicius hodie is ritus diuinus seruaretur, præsertim tot sacerdotibus malis regnantibus, & inuito populo impositis*. Idē, fusè atq; ex verbo Dei, vt ipse iactat, in eo
D libro demonstrat, quem inscripsit de instituendis ministris, ad Boemos. Ioannes CALVINVS lib. 4. Institutionis Christianę, cap. 3. §. 15. *Habemus*, inquit, *esse hanc legitimam ex verbo Dei ministri vocationem, vbi ex populi consensu & approbatione creantur, qui visi fuerint idonei. Præesse autem electioni debere alios Pastores, ne quid vel per leuitatem, vel per mala studia, vel per tumultum à multitudine peccetur*. Matthias Flaccius ILLYRICVS præter eum librum, quem scripsit de electione Episcoporum, in quo totis viribus contendit, ius eligendi, atque instituendi Episcopos, neque summo Pontifici, neque Regibus, neque Canonicis permittendum. sed multitudini fidelium, cui conuenit iure diuino, esse restituendum. Scripsit etiam multa cum collegis suis Magdeburgensib. Centuriatoribus in histor.
E Ecclesi. Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 391. *Habet*, inquit, *Ecclesia in quolibet loco, hoc est, totus cœtus, tum, vt nunc vocamus, laicorum, tum clericorum coniunctim potestatem eligendi, vocādi, & ordinādi ministros idoneos*. Nō dissimilia sunt quæ scribunt Ioannes Brentius in Prolegomenis aduersus Petrum à Soto, & Martinus Kemnitius in Examine Concilij Tridentini in disputatione de ordinis Sacramento. Hæc igitur eorum sententia est, ex qua non obscurè colligi putant, nullos esse apud nos Episcopos ritè vocatos, quòd iamdudum nostri in Episcoporum electionibus plebem excluserint à ferendo suffragio.

CONTRA autem Doctores Catholici summa consen-

consensione docent, ius Episcopos ordinandi ac vocãdi ad plebem nullo modo pertinere posse; ius autem eligendi fuisse aliquando, & aliquo modo penes populum, sed Pontificum concessione vel conniuentia, non lege diuina; ex quo nos longè verius colligemus, nullã esse apud hæreticos veram ordinationem, nullam vocationem, nullam electionem, proinde, nullos Episcopos, nullam Ecclesiam; vt autem hæc omnia distinctè, atque ordine demonstremus propositis aliquot sententijs seu propositionibus, disputabimus primùm de ordinatione, tum de vocatione, postremò de electione.

CAPVT III.

Non pertinere ad populum ius ordinandi Pastores, siue Ministros.

SIT igitur hæc prima nostra propositio seu sententia. *Ordinationem tum Episcoporum, tum aliorum Ecclesiæ Ministrorum, non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinere.* Testantur id passim diuinæ Scripturæ, testantur decreta Conciliorum, testantur veteres Patres, testantur denique mos populi Dei, & exempla maiorũ. Aaronem, & filios eius sacerdotes primos Testamenti veteris, solus Moses Sacerdos, & Pontifex ordinauit & consecrauit, Leuit. 8. Mosem autem Sacerdotem fuisse, testatur Dauid in Psalm. 98. *Moses*, inquit, *& Aaron in sacerdotibus eius.* Testatur Philo lib. 3. extremo de vita Mosis, *Hæc*, inquit, *fuit vita, obitusq́; Mosis Regis, Legislatoris, Vatis & Pontificis.* Testatur Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, testatur Augustinus in cõmentario Psalm. 98. testatur Gregorius Nazianzenus oratione ad Gregorium Nyssenum, testatur denique S. Leo epist. 88. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

In Testamento nouo, vbicunque mentio fit manus impositionis, quo ritu etiam apud aduersarios ordinatio celebratur, semper ea Apostolis, ceterisque Episcopis, nunquàm verò plebi tribuitur. Actor. 6. Soli Apostoli per manus impositionem Diaconos ordinarunt, 1. Tim. 4. *Noli*, inquit Apostolus, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterij.* Quo loco Presbyterium, Episcoporum cœtum significat, vt testantur omnes ferè interpretes, ac præsertim Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus: *Non de Presbyteris*, inquit Chrysostomus, *hic loquitur, sed de Episcopis, neque enim profectò Presbyteri ipsum ordinarunt.* Item in eodem loco loquitur Apostolus ad Episcopum: *Manus citò nemini imposueris.* Ac rursus 2. Tim. 1. *Resuscites*, inquit, *gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum mearum.*

Itaque ex diuinis literis satis probatur, munus ordinandi proprium esse Episcoporum. quod idem ex plurimis Conciliorum decretis cõfirmari posset: sed quoniam res est perspicua & notissima, eum solum canonem hoc loco ad memoriam reuocabo, quo Episcopũ à tribus Episcopis ordinandum esse, definitum est, qui canon primus est inter canones Apostolorum, & rursus 4. est inter canones Concilij I. Nicæni, œcumenici, maximi, ac celeberrimi. Denique 12. est Concilij II. Carthaginensis, tricesimus nonus III. secundus IV. & quartus VI. Quæ Concilia etsi non œcumenica, sed nationalia fuerint, fuere tamen frequentissima, & S. Augustini præsentia ac suffragio illustrata.

Accedat, quòd veteres Patres constanter docent, solius Episcopi esse initiare sacris, siue Presbyteros, siue Diaconos, siue ipsos etiam Episcopos, neque id vllo modo Presbyteris licere. Vide Epiphanium heresi 75. quæ est Aërij. Ioannem Chrysostomum cum ceteris Grecis in comment. 3. & 4. cap. 1. epist. ad Timot. Hieronymum in epistola ad Æuagrium. Augustinum in

A breuiculo, collat. 3. cap. 5. Quòd si Presbyteris non licet Episcopos aut Presbyteros ordinare, quod id munus solis Episcopis conueniat, quanto minus id clericis inferioris gradus aut etiam laicis licebit?

Accedat postremò antiquissima, ac perpetua Ecclesiæ vniuersæ consuetudo, quæ optima iuris interpres esse solet. Nam, vt verbis vtar Euangelicis, à seculo non est auditum, vt Episcopum non Episcopus ordinaret; neque huiusce rei vllum vnquam vel institutum ex disciplina, vel exemplum ex historijs, vel etiam vsurpatio ex hæretica licentia proferetur. Nam apud Lutheranos quoque & Caluinistas, qui ritus Ecclesiasticos penè omnes sustulerunt, ij solùm manus imponunt, & Pastores, seu Ministros faciunt, qui Pastores & Episcopi, licet re vera non sint, tamen haberi & appellari volunt. Quare quod attinet ad ordinationes, non Clerus, B & populus vniuersus, sed soli Pontifices Episcopos & Presbyteros creant.

Sed, inquiunt: Etsi Clerus ac populus per se manus Episcopis non imponat, id tamen non eo fit, quod desit multitudini auctoritas, sed quod ad vitandam confusionem, quæ necessariò extiteret, si tot manus super vnius hominis caput imponendæ essent, visum est melius vt paucis Pastoribus ea cura demandaretur. Itaq; auctoritas ordinandi ministros, totius multitudinis est, exequutio verò Pastorum. sed cùm Pastores, quod faciunt, totius Cleri, ac populi auctoritate, & nomine faciant, ipse etiam Clerus & populus ordinare, & consecrare ministros dici potest.

At certè falluntur, vel fallere volunt aduersarij, dũ ita ratiocinantur. Nam tribus modis potest intelligi, C quod ipsi dicunt, auctoritate, ac nomine totius Cleri, & populi à Pastoribus ordinari Pastores. PRIMVM, quomodo nomine totius corporis lingua loquitur, oculi vident, aures audiunt, & de ceteris membris ad eundem modum. Quod enim pars corporis facit, toti etiam corpori tribui solet, licet reliquum corpus neq; præstet vnquam, neque præstare possit, quod est illius partis proprium: Videt oculis totus homo, sed ita videt, vt nulla ratione queat lingua, manibus, pedibus, aliòue membro videre. Quod si hoc modo vellent aduersarij ab vniuersa multitudine per suos Pastores ordinari ministros, non esset cum eis magnopere contendendum. Nihil enim potestatis vel auctoritatis in ipsa multitudine ponerent præter eam quam habent Pastores, qui in membris, ac partibus eiusdem multitudinis D numerantur. Sed non id solum illi quærunt, neque hac moderatione contenti sunt.

ALTERO igitur modo potest intelligi, auctoritate populi Antistites à Pastoribus ordinari, vt videlicet in ipso populo, remotis etiam omnibus Pastoribus, sit vera ordinandi potestas, neque aliud impediat, quo minus populus reipsa Pastoribus manus imponat, quàm confusio multitudinis; quomodo prætores in vrbibus, auctoritate ac nomine Principis, pro tribunali sedent, ac ius ciuibus dicunt. Ita enim prætor in iure dicendo locum Principis obtinet, vt possit tamen Princeps, si velit, per se ius dicere.

At neque hic modus aduersarijs probari debet, si ipsi sibi constare velint. Nam si sola confusio multitudinis impediret, quo minus populus ordinaret mini- E stros, posset certè idem populus munus ordinandi paucis hominibus de suo corpore, id est, etiã non Pastorib. demandare; at id non modò Conciliorum decretis, & perpetuę consuetudini, & omnium Patrũ testimonijs, sed etiam aduersariorum exemplis, & verbis, & ipsi rationi repugnat. Nam vt paulò antè diximus, in hæreticorum cętibus non quiuis è populo, sed soli Pastores manus imponere ordinandis ita solent, vt si secus fiat, irrita censeatur ordinatio. & Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. c. 3. §. 16. ita omnino faciendum esse ex Apostolorum consuetudine his verbis docet: *Licet nullum extet certum præceptum de manuum impositione, quia tamen*

men fuisse in perpetuo vsu Apostolis videmus, illa tam accurata eorum obseruatio precepti vice nobis esse debet. Et infrà: *Hoc postremo habendum est, non vniuersam multitudinem manus imposuisse suis ministris, sed solos pastores.* Hæc ille. Et sanè cùm potestas ordinis, quæ ad ordinandos ministros necessaria est, per ordinationem accipiatur: quis capere potest, vt vel populus vniuersus, vel pauci de populo, nulla prius ordinatione accepta, manus ĩponere, & ordinare ministros possit.

Restat igitur modus TERTIVS, quo possit intelligi quod aduersarij dicunt, auctoritate multitudinis Pastores à Pastoribus ordinari, nimirum, licet non habeat multitudo ordinis potestatem, habeat tamen iurisdictionis, & proinde ius Pastoribus imperandi, vt certis hominibus à se designatis manus imponant.

Sed quoniam de hac potestate iurisdictionis, quam aduersarij populo tribuunt, in sequenti capite disputandum erit, nunc solùm ex ijs quæ dicta sunt, quæque ab aduersarijs affirmantur, argumentum, ni fallor, indissolubile colligemus, Ecclesiam eos nullam habere; est autem hoc argumentum. Non sunt veri Pastores, qui non sunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Id Caluinus ex Apostolorum perpetua consuetudine, quæ nobis pro lege, vt ipse ait, esse debet, rectissimè collegit. Lutherus autem, Zvvinglius, Caluinus, & ceteri, qui Pastores primi apud suos habentur, non fuerunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Nam si secus, à quibus obsecro? à suis ne? an à nostris? non à suis, ipsi enim sunt primi, neque enim ante Lutherum vlli fuerunt Lutherani, neque ante Zvvinglium Zvvingliani, neque ante Caluinum Caluinistæ, qui eos Pastores ordinare possent. Non item à nostris, siquidem in Ecclesia Catholica, vnde recesserunt, neque Lutherus, neque Zvvinglius, neque Caluinus Episcopi fuerunt, sed tãtùm Presbyteri. Porro Presbyteri, qui Caluino Ministri sunt, non Pastores, non habent ordinandi potestatem: *Quid facit*, inquit Hieronymus in epist. ad Euagriũ, *excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat?* Et Caluinus Hieronymo subscribens paulò antè dixit, à solis Pastoribus, id est, Episcopis Ministros ordinari.

Adde etiam, quòd ordinationem Catholicam aduersarij nihil faciunt; sic enim Caluinus de nostra ordinatione loquitur lib. 4. Instit. c. 5. §. 3. *Ordinatio autem nihil aliud est, quam merum ludibrium.* Et Martinus Kemnitius loco notato, non magis ratas esse contendit hoc tempore Catholicorum Episcoporum ordinationes, quàm olim fuisse Apostolicis temporibus Annę & Caiphæ Pontificum Iudæorum.

Quod si primi illi aduersariorum Episcopi & Pastores, veri Pastores & Episcopi non fuerunt, certè nec secundi, nec tertij, nec ceteri, qui primis illis successerũt. At Ecclesia sine Episcopis & Pastoribus esse non põt, vt idem Caluinus verè affirmat lib. 4. Instit. cap. 3. §. 4. *Sequuntur*, inquit, *Pastores & Doctores, quib. carere nunquam potest Ecclesia.* Hæc ille. *Est enim Ecclesia*, vt S. Cyprianus eam definit in epist. 9. lib. 4. *plebs Episcopo adunata, & Pastori suo grex adhærens.* Sequitur igitur, vt aduersarij, qui veros Episcopos, & Pastores non habent neque veram Ecclesiam habeant.

Hoc argumento S. HIERONYMVS in Dialogo aduersus Luciferianos, Hilarium quendam hæresiarchã apertissimè confutauit: *Hilarius*, inquit, *cum Diaconus de Ecclesia recesserit, solusq́; , vt putat, turba sit mundi: neque Eucharistiam conficere potest, Episcopos & Presbyteros non habens, neq; Baptisma sine Eucharistia tradere; & cum iam homo mortuus sit, cum homine pariter interijt & secta, quia post se nullum Clericũ Diaconus potuit ordinare, Ecclesia autẽ non est quæ non habet Sacerdotes.*

Vnum duntaxat effugium inuenit Caluinus; scribit enim lib. 4. Instit. cap. 3. §. 4. Ecclesia constituta, non nisi à Pastoribus Pastores ordinandos esse. At cum

A Ecclesia vel primum constituitur, vel iterum renouatur, ac restituitur, solere Deũ extraordinario modo excitare Apostolos & Euangelistas, in quorum numero se & Lutherum sine dubio vult haberi: *Quanquam*, inquit, *non nego, quin Apostolos postea quoque, vel saltem eorum loco Euangelistas interdum excitarit Deus, ut nostro tempore factum est; talibus enim, qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent opus fuit, munus tamen ipsum nihilominus extraordinarium appello, quia in Ecclesiis rite constitutis locum non habet.* Sed hoc miserum est perfugium: nam Ecclesia semel à Christo bene cõstituta non potest ruere, nec deficere ad Antichristum cum non sit fundata super arenam, sed supra firmam petram Matth. 16. quocirca non eget nouis Apostolis & architectis.

B Deinde, si Lutherus & Caluinus noui Apostoli fuissent, venissent omnino cum signis, & miraculis Apostolorum, sic enim veri Christi Apostoli legationem suam probauerunt. Alioqui cur potius Lutherum recipiemus, quàm Manichæum? Caluinum, quàm Ariũ? Eodem enim modo omnes venerunt. Adde, quod primi Apostoli omnes per impositionem manuum ordinati fuerunt, Petrus, quidem à Christo, ceteri à Petro, vt Ioãnes de Turrecremata ostendit lib. 2. cap. 32. & nos in primo libro de Pontifice cap. 23. docuimus, dum sancti Petri prerogatiuas enumeraremus.

CAPVT IIII.

C

Non esse populi, sed Episcoporum, vocare Ministros.

SEQVITVR altera propositio. *Vocatio seu missio Ministrorum non ad populum pertinet, sed ad Episcopos, & potissimum ad summum Pontificem.* De hac propositione satis multa dicta sunt in libro de Pontifice, vbi demonstrauimus Ecclesiasticam iurisdictionem non esse in ipso cętu fidelium, sed in capite, id est, in summo Pontifice, & ab eo ad Episcopos ceteros deriuari. Probatur igitur hæc propositio primùm ex verbo Dei; legimus enim Petro collatam potestatem, Matth. 16. & Ioan. 21. *Tibi dabo claues.* Et *Pasce oues meas.* Et rursus Apostolis Ioan. 20. *Ego mitto vos.* Et: *quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis.* Multitudini autem fidelium
D Christus auctor omnis Ecclesiasticę iurisdictionis nihil vnquam tribuisse legitur.

Deinde idem hoc probatur ex Apostolica consuetudine. Nam Actor. 14. Paulus & Barnabas, Episcopi & Apostoli constituebant per ciuitates Presbyteros, & ad Titum 1. *Huius rei gratia*, inquit Apostolus, *reliqui te Cretę, vt constituas per ciuitates Presbyteros sicut ego constitui tibi.* Et ipsi etiam Centuriatores Centuria 1. lib. 2. cap. 2. fatentur primos Episcopos post Apostolos ab Apostolis constitutos.

Denique idem colligitur ex sequentibus. Demonstraturi enim sumus paulò infrà, electionem Ministrorum populo non conuenire; ex quo certè sequitur maiori ratione, vocationem eidem populo non conuenire. obiectiones aduersariorum omnes simul tum refel
E lentur, cùm de electione disputabitur.

CAPVT V.

Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo.

HIs igitur de ordinatione, & vocatione præmissis, ad electionem, de qua pręcipua quæstio est, veniamus. sitq́; hæc tertia propositio. *Electio Ministrorum Ecclesiæ non fit à solo Deo.* Hæc propositio asseritur aduersus errores Ioannis VViclef. & Ioannis Hus, qui damnati sunt in Concilio Constantiensi:

nam

nam sess. 8. damnatur hic articulus VViclefi, qui est octauus: *Si Papa sit præscitus et malus, non habet potestatem super fideles.* Et rursus iste, qui est articulus 40. quique ex octauo deducitur: *Electio Papæ a Cardinalibus, per Diabolum est introducta.* Sessione autem 15. damnātur hi articuli Ioannis Huss. Articulus 22. *Papa vel prælatus malus, & præscitus, est æquiuocè Pastor.* Articulus 26. qui deducitur ex 22. *Non eo ipso quo electores, vel maior pars eorum consenserit viua voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitimè electa. vnde siue electores bene vel male elegerint, operibus electi debemus credere.* Hæc ille.

Refellitur iste error, ac sententia nostra comprobatur. PRIMVM exemplo ipsius Dei, qui non semper eligit prædestinatos ad gubernacula politica, vel Ecclesiastica. Nam 1. Reg. 10. Saulem Deus elegit, qui tamen postea reprobus fuit. & Christus Ioannis 6. Iudam elegit, quem costat minimè prędestinatum fuisse: *Nonne*, inquit, *ego vos duodecim elegi, et vnus ex vobis Diabolus est.*

SECVNDO exemplis Apostolorum, qui Act. 6. elegerunt Diaconos, & inter eos Nicolaum, qui postea fuit hæresiarcha. ex quo apparet eos non laborasse in electione, essent ne prædestinati, an reprobi, quos eligebant, cùm satis intelligerent id sciri non posse.

TERTIO ex Patribus. ORIGENES hom. 4. in librū Iudicum docet ac demonstrat, sępæ diuinam prouidētiam ad punienda peccata populorum efficere, vt impij sedeant ad gubernacula tum Regnorum, tum etiā Ecclesiarum. Chrysostomus autem hom. postrema in epist. ad Hebr. Augustinus lib. 2. cap. 4. contra epistolam Parmeniani. & Bernardus serm. 66. in Cantica, docent, homines malos veros Episcopos esse posse si legitimè eligantur, id quod etiam confirmat S. Bernardus ex testimonio illo Ioan. 11. de Caipha: *Cum esset Pontifex anni illius prophetauit.* Fuit enim Caiphas, etsi iniquus & reprobus, verissimus Pontifex, cùm eius dignitatis gratia Deus ei dederit, vt prophetaret.

QVARTO ratione. Si solus Deus eligeret Pastores Ecclesiæ, aut id faceret sola sua voluntate, sine vllo signo externo & uisibili, aut certè visibili aliquo signo; si primum affirmetur, quid nobis eiusmodi electio prodesset? nunquam enim sciremus quis Ecclesiæ esset Pastor; si secundum, aut signum illud esset prodigiosum, ac præter ordinem naturæ, vt columbæ descensus; aut cœlestis aliquis fulgor, aut certè loco signi accipiendæ essent sortes, quomodo Apostoli Actor. 1. cupientes S. Mathiā eligi à solo Deo, sortibus vsi sunt. At prodigia illa columbæ, & luminis rarissima esse solent, certè hoc tempore minimè ea videmus.

Sortibus autem vti, cùm humano consilio res transigi potest, nullo modo licet. Nam aut sortes existimantur gubernari à casu, aut à cęlo, aut à Diabolo, aut à Deo. Si à casu, stultum est homines ratione præditos velle sortibus eligere Pastores suos, & committere fortunæ temeritati, quod poterant consilij maturitate definire. si à cœlo, superstitionis vitium est vti sortibus in eiusmodi electionibus. neque enim cœlum vim habet moderandi liberas actiones, quales sunt iacere sortes, vel educere: si à Diabolo, impium, & sacrilegum est, rerum sacrarum auctorem Diabolum facere: si denique à Deo, peccatum est tentationis Dei, expetere, atque expectare à Deo, vt ipse sortes dirigat, quādo neque ipse id se facturum promisit, neque deest humanum consilium. Quocirca Ecclesia rationem eligendi prælatos sortibus, meritò improbauit, capite Ecclesia, extra de Sortilegijs. quam rationem reprehendunt etiam Hieronymus in caput 1. Ionæ, & Beda in cap. 1. Actor.

AT, INQVIES, Salomon Prouerb. 16. asserit sortes à Deo gubernari, cùm ait: *Sortes mittūtur in sinu, à Domino autem temperantur.* RESPONDEO, Salomonem dicere voluisse omnia gubernari à diuina prouidētia, etiamsi nobis planè casu quodam fieri videantur, vt id, quod sorte alicui contingit. Porro diuina prouidentia in sortibus cernitur, non quod semper qui sorte eligitur sit melior, sed quod siue melior siue peior sit, non sine Dei prouidentia eligatur; qualis prouidētia in omnibus alijs euentibus, quamuis maximè fortuitis, cernitur. Proinde non tollit ista communis prouidentia casum; neq; facit vt melius sit sorte prępositos Ecclesię eligere, quam suffragijs.

Neque his repugnat exemplum S. Mathiæ, qui sorte electus fuit. Nam inprimis non fuerunt fortasse illę sortes propriè dictæ, sed cœleste aliquod lumen super Mathiam à Deo effusum, vt indicare videtur Dionysius Areopagita de Eccles. hierarch. ca. 5. parte 3. Aut certè sortes illæ veræ, ac propriæ fuerunt, sed priuilegium, atque inspiratio Dei peculiaris caussa fuit, cur ijs Apostoli vterentur. Quia enim Apostoli ceteri à Christo electi fuerant, ne videretur S. Mathias ceteris inferior, voluit fortasse idē Christus per se illum eligere. Itaque inspirauit Apostolis, vt sorte vterentur. Sed priuilegium, vt Hieronymus notauit in caput 1. Ionę, non debet trahi in exemplum ordinariarū electionū. Aut postremò sine vllo priuilegio sortibus Apostoli in ea electione vti voluerunt, quod Mathias & Barsabas adeo essent pares sanctitate, & doctrina, vt humano iudicio discerni non posset vter præponendus esset. In eiusmodi enim casibus licitus est sortium vsus, tum quia non tentatur Deus, cùm id ab eo exquiritur, quod humano iudicio declarari non potest, tum quia nullum est periculum, quicunque sorte exeat, etiamsi planè casu exiret, quando pares sunt, de quibus præficiendis agitur, & tollitur materia querimoniarum, nullique fit iniuria.

Quapropter sortibus vtendum esse in eiusmodi casibus, docet S. Augustinus lib. 1. doctrinæ Christianę, cap. 28. & in epist. 180. ad Honoratū. quomodo apud Iudæos ex multis sacerdotibus sorte eligebatur vnus, qui certo tempore thus Domino adoleret, vnde est illud Luc. 1. *Sorte exijt, vt Zacharias incēsum poneret, etc.* Atque ad hunc ritum respexisse Apostolos in electione S. Mathiæ testantur Ambrosius in cap. 1. Lucæ, & Beda in cap. 1. Actor.

CAPVT VI.

Quarta propositio.

NON *decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari.* Confirmatur hæc sententia PRIMVM ex figura, quæ in lege naturę præcessit; nam Melchisedech, secundū cuius ordinem Christus & Christiani sacerdotes esse dicuntur, idcirco sine patre, sine matre, sine genealogia fuisse describitur ad Heb. 7. vt intelligeremus sacerdotes Christianos non debere nasci, sed fieri.

SECVNDO idem probatur ex prophetia Isaiæ 66. *Assumam*, inquit Dominus, *ex eis Sacerdotes, et Leuitas.* In quem locum obseruat S. Hieronymus, ideo dixisse Prophetam. assumam ex eis, quia in Testamento nouo, de quo apertimè eo loco loquitur Isaias, non erant Sacerdotes nasci turi ex vna aliqua familia, sed assumēdi ex omnibus Gentibus.

TERTIO, idem probatur ex differentia Testamenti noui, ac veteris; vt enim in testamento veteri populus Dei propagabatur per carnalem generationem ex Iacob, in nouo autem propagatur per spiritualem regenerationem ex Christo: ita quoque par erat vt in Testamento veteri Sacerdotes carnali successione propagarentur, in nouo autem spirituali electione assumerentur. Item quemadmodum sacerdotium Aaronicū carnale fuit, quippe quod totum in bobus, & ouibus mactandis occupabatur, Christianum autem sacerdotium spirituale est, cùm in hostia spirituali, ac diuina,

sacri-

facrificanda occupetur, sic etiam æquum erat, vt sacerdotij propagatio in Testamento veteri carnalis, in nouo, spiritualis esset. Adde, quòd illi vxores, & liberos habebant, proinde facilè potuit illa ratio institui, vt parentibus filij succederent, nostri autem cęlibes esse debent, præsertim secundum ritum Ecclesiæ purioris: quare non potest vllo pacto fieri, vt sacerdotium Christianum successionē carnalis generationis cōsequatur.

Qvarto idem probatur naturali ratione. Christianę enim Reipub. (quę sanè perfectissima est) perfectissima ratio conuenit instituendi Ministros: At longè melior est ratio per electionem, quàm per generationem; nam si electio valeat, semper optimi, & doctissimi Pastores præfici possunt Ecclesijs; si autem generatio locum habeat, cogemur non rarò pueros habere Episcopos, aut viros improbos, & imperitos.

Neque verò rectè obijci potest, etiam nunc eligi sępe improbos, & imperitos, aut adolescentulos, ac penè pueros, id enim non accidit ex natura rei, sed vitio eligentium, quod facilè emendari potest. At generatio naturaliter affert secum eiusmodi incommoda, quæ nullum omnino remedium admittunt. Maneat igitur, melius esse Pastores Ecclesiæ eligi, quàm nasci.

CAPVT VII.

Quinta Propositio.

IVs eligendi summum Pontificem, ceterosque Ecclesiæ Pastores, & Ministros, non conuenit populo iure diuino. Sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex conniuentia, vel concessione Pontificum.

Hæc Propositio propriè statuitur aduersus Lutheranos & Caluinistas. & probatur Primo exemplo Aaronis, & testimonio D. Pauli. scribit enim Apostolus ad Heb. 5. Neminem assumere sibi debere honorem, nisi vocetur à Deo, tanquam Aaron; atqui Aaron à solo Mose fuit electus in Pontificem; sine vllo vel consensu, vel consilio multitudinis.

Secvndo idem probatur exemplo, & verbo Christi, Christus enim Ioan. 20. Apostolis ait: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*. Quocirca voluit, vt ea potestate, eaque ratione Apostoli gubernarent Ecclesiā, qua ipse eam gubernauerat eo tempore, quo pręsentiam suam mundo exhibuerat. At ipse Apostolos primùm duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos elegit, sine consilio, aut suffragio vllo multitudinis.

Tertio ex iure diuino, tum naturali, tum etiā scripto; nam iure diuino scripto Episcopi sunt Pastores populi, populi sunt oues, Ioan. vlt. Actor. 20. 1. Pet. 5. Ratio autem naturalis apertissimè docet, ouibus non conuenire, vt pascant, ac regant, sed regantur, atque pascātur. At eligere Pastores, ad gubernationem & regimē pertinere certissimum est; non igitur populo conuenit Pastores eligere.

Obiicies fortasse, quòd in terrena Republica populi dicantur oues; reges, pastores, & tamen regis electio ad populum spectet. Respondeo, aliam esse rationem terrenæ, aliam cœlestis, idest, Christianæ Reipublicæ. Nam in terrena Repub. nascuntur omnes homines naturaliter liberi, & proinde potestatem politicam immediatè ipse populus habet, donec eam in regem aliquem non transtulerit. At Christiana Respublica nunquam habuit eiusmodi libertatem, siquidem cū ipsa natus est & Pastor ipsius, Christus enim simul Ecclesiam instituit, & Petrum ei præfecit. Deinde populus in terrena Republica tum solum potest regem eligere, cum rege caret: at Ecclesia nunquam rege caret, semper enim Christus viuit, semper etiā sunt in Ecclesia Episcopi aliqui, qui Pastores nouos eligere & creare possunt.

Qvarto idem probatur exemplo Apostolorum, qui Episcopos passim eligebant sine vllo suffragio multitudinis, vt vel ex eo constat, quòd Episcopos à se

A creatos mittebant ad populos absentes, & infideles.

Neq; valet quidquā responsio Kemnitii, qui in Examine Tridentini Concilij in disputatione de Sacramēto ordinis scribit, Episcopos, quos Apostoli mittebant ad infideles, eligi solitos à plebe illius Ecclesiæ, vbi ordinabantur. Nā qui dicunt iure diuino pertinere electiones ad populum, eam rationem reddunt, ne populus accipiat Pastorem, quē neq; nouit, neq; cupit. Proinde volunt iure diuino pertinere ad populum Episcopi proprij, non alieni electionē. Deinde quo iure vnus populus Episcopum alterius populi eligere potest? Denique vnde probat Kemnitius, Episcopos, quos Apostoli mittebant, à populo eius Ecclesiæ electos fuisse, vbi ordinabantur?

Qvinto probatur eadem nostra conclusio ex Cō-
B ciliorum veterum decretis, ac I. Laodicenvm Conciliū can. 13. sic habet: *Non est permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi*. Nec valet Calvini responsio, qui canonem istum ita interpretatur, vt velit nō excludi eo canone turbas ab electione, sed solùm constitui vt non solę turbę eligant, sed intersint etiam seniores. Cum. n. semper interfuerint seniores, nihil omnino Concilium statuisset, si vera esset Caluini interpretatio.

Ad hæc in Concilio Martyni Papæ apud Martinū Bracarensem, c. 1. decretorū ita legimus: Deniq; *Nō licet populo electionem facere eorum, qui ad sacerdotiū promouentur, sed in iudicio Episcoporum sit*. Item Conciliū Nicænvm II. can. 3. sic habet: *Omnē electionem, quæ fit à magistratibus, Episcopi, vel Presbyteri, uel Diaconi, irritam manere. Oportet enim eum, qui est promouendus ad Episcopatum, ab Episcopis eligi*.

Deniq; Concilium IV, Constantinopolita-
C nvm quod est octauum generale, can. 28. *Sancta*, inquit, *et uniuersalis Synodus definit, neminem laicorum Principum, uel potentum semet inferre electioni, uel promotioni Patriarchæ, uel Metropolitani, aut cuiuslibet Episcopi, præsertim cum nullam in talibus potestatem, quemlibet potentium, uel ceterorum laicorum habere conueniat, sed potius silere, ac attendere sibi, usque quò regulariter à collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri Pontificis*.

Sexto idem probatur exemplis, seu testimonijs veterum, qui post Apostolos floruerunt. S. Hieronymvs in epist. 85. ad Euagrium: *Alexandriæ*, inquit, *à Marco Euangelista usque ad Heraclam, et Dionysiū Episcopos Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsio-*
D *ri gradu collocatum, Episcopum nominabant*. Hæc ille. Quo satis apertè docet Alexandriæ antiquissimis temporib. Episcopos non à populo, sed à Presbyteris eligi solitos. Rvffinvs lib. 10. hist. cap. 9. scribit, Frumentium à S. Athanasio creatum Episcopum Indorū, Indis ipsis ea de re nihil neque scientibus, neq; cogitātibus. Epiphanivs in epistola ad Ioannem Episcopum Hierosolymæ scribit à se Paulinianum S. Hieronymi fratrem Presbyterum ordinatum, & directū ad monasterium, vt in eo fungeretur munere sacerdotali, cùm tamen de ea re nihil ad se eiusdem monasterij fratres scripsissent. S. Avgvstinvm Anglorum Apostolum B. Gregorius Episcopū designauit, atq; ab Arelatensi Episcopo ordinari iussit, si Angli fidē reciperēt, neq; electionem, aut postulationem vllam Anglorum
E exspectauit. Vide Bedam lib. 1. historiæ gentis suę. Beatus quoq; Gregorius II. S. Bonifacium Germanis Episcopum ordinauit nihil ea de re scientibus, cogitantibusue Germanis. Vide ipsius vitam nuper editam, atque eiusmodi exempla plurima possent afferri.

Septimo idem probatur ex incommodis, quę popularem electionem consequuntur, Primvm, populares imperiti sunt, nec possunt etiāsi maximè velint, iudicare an aliquis sit idoneus sacerdotio nec ne. Valētinianus Augustus, vt refert Theodoretus lib. 4. hist. c. 6. cùm ad eum deferretur ab Episcopis electio Episcopi Mediolanensis, respondit: *Maior res est, quam ut*

nobis conueniat, vos autem gratia diuina præditi, & illius splendore fulgentes melius eligetis. Hæc ille. At quantò magis id posset ac deberet dicere imperita multitudo, si saperet? Quo pacto enim, quæso, iudicabunt mercatores, agricolæ, cæmentarij, ceteriq; opifices, nũ quis habeat eruditionem, & prouidentiam Episcopo necessariam?

DEINDE, si populus ius habeat eligẽdi, necesse erit, vt semper ij præficiantur quos præfici cupient peiores, & stultiores; nam maior pars vincet, plures autem sunt in qualibet ciuitate mali, quàm boni, plures stulti, quã sapientes. Quare S. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio grauiter queritur, quod suo tempore Episcoporum electiones in manu populi essent, ac dicit non esse mirandum, si pessimi quique præficiantur & optimi viri interim negligantur, cùm eorum sit eligere; qui nihil nō- B runt nisi de rebus temporalibus iudicare.

DENIQVE, electio popularis obnoxia est tumultib. ac seditionibus, vt S. Augustinus dicit in epist. 110. & 225. vbi refert historiam turbulentissimæ commotionis popularis in electione Piniani. Ruffinus quoque lib. 11. hist. cap. 11. narrans dissensionem populi Mediolanensis in Episcopo designando, *Dissensio*, inquit, *grauis & periculosa vrbi propria maturum parabat exitium.* Sed insignis contentio præter ceteras fuit in electione S. Damasi, tanto enim ardore animi partes concurrerunt, vt in quodam templo C. XXXVII. homines necarent, vt scribunt Ammianus Marcellinus lib. 27. Hieronymus in Chronico, & Ruffinus lib. 11. hist. cap. 10.

C AT, inquit Caluinus, si tam est incommoda hæc ratio eligendi, cur eam veteres patiebantur? Quod ergo eam non tollerent è medio, argumento est non potuisse tolli, propterea, quòd esset iure diuino cõstituta.

RESPONDEO, eam rationem eligendi ad suffragia populi, paulatim in Ecclesiam irrepsisse, proinde debuisse etiam paulatim suauiterque de medio tolli; initio .n. hoc est, Apostolicis temporibus, insciente populo, Pastores eligebantur. Deinde cœpit populus adhiberi ad testimonium dandum de vita, & moribus eligendi. Vnde est illud Tertulliani in Apolog. cap. 39. *Præsunt probati quique seniores, honorem istum non pretio sed testimonio adepti.* Tum vt populi magis diligerent suos Episcopos, cœpti sunt ij tantùm ordinari, quos populus postulasset. Vnde est illud S. LEONIS in epist. 87. vel 89. D *Exspectarentur vota ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio Clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus ab his, qui norunt Patrum regulas, custodiri.* Vbi S. Leo populis tribuit vota, id est, desideria, & testimonia, Clericis autem electionem.

Tandem obtinuit in quibusdam locis consuetudo, vt etiam ius suffragij sibi populus vsurparet, vt intelligi potest ex lib. 3. Chrysostomi de sacerdotio. Sed posteaquam hoc aliquandiu toleratum est, & apparuit eius rei cõfusio, & indignitas, tum etiam paulatim sublata est populo electio & postulatio, solumque relictũ est testimonium vitæ & morum. Nam etiam nunc ordinãtur Episcopi & Presbyteri coram populo, & Episcopus, qui ordines collaturus est, per Diaconum populum alloquitur, ac petit, vt si quis est, qui aliquid habeat aduersus ordinandos, accedat, & dicat. Superest E argumenta soluere.

Mathias ILLYRICVS in lib. de electione Episcoporum collegit omnia fermè argumenta, quæ à Luthero, Brentio, Caluino, & alijs excogitata fuerant. Sex autẽ primo loco ex verbo Dei argumenta depromit. PRIMVM eiusmodi est; Claues regni cœlorum non soli Papæ aut Episcopis, sed toti Ecclesiæ datæ sunt. Nã quòd dicitur, Matth. 16. *Tibi dabo claues, &c.* S. Augustinus tract. 124. in Ioan. interpretatur dictum esse Petro, vt is personam gerebat Ecclesiæ. Præterea Matt. 18. toti multitudini dicitur: *Quæcunq; alligaueritis super terram, &c.* Illis enim hoc dicitur, quibus dicitur paulò antè: A *Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum &c.* At nomine clauiũ significatur omnis potestas Ecclesiastica, igitur tota multitudo fidelium potestatem habet à Christo eligẽdi & vocãdi, atq. ẽt ordinandi Ministros.

RESPONDEO, de hoc argumento multa diximus in 1. lib. de Pontifice, idcirco paucis hoc loco rem totam expediemus. Igitur verba illa Matt. 16. *Tibi dabo claues*, sententiæ nostræ manifestè fauent, neque illi repugnat S. Augustini interpretatio. Nam propterea S. Augustinus dicit, Apostolum Petrũ in persona totius Ecclesiæ accepisse claues, quia in totius Ecclesiæ commodum & utilitatem eas accepit, & etiam quia non ipse solus illis usurus erat, sed trãsmissurus ad successores, & communicaturus cum alijs omnibus Episcopis & Presbyteris.

B In altero autem loco: *Quæcunque alligaueritis, &c* promittitur Ecclesiæ potestas ligandi & soluendi, sed quæ in Prælatis sit, non in reliqua multitudine. Verè enim dicitur Ecclesia soluere & ligare, quia Prælati eius soluunt & ligant, quemadmodum dicitur homo loqui & uidere, licet non nisi lingua loquatur, & oculis uideat. Id aũt ita esse, ex ipso illo loco deducitur; nã posteaquã iusserat, ut qui correptione fraterna, adhibitis etiam duobus aut tribus testibus, non moueretur, deferretur ad Ecclesiam, & ne quis Ecclesiæ tribunal contemnendum putaret, adiecit eam promissionem: *Quæcunque alligaueritis, &c.* quare illi Ecclesiæ dicitur: *Quæcunque alligaueritis*, de qua dictũ est: *Dic Ecclesiæ.*

Illud autem: *Dic Ecclesiæ*, exponitur à Chrysostomo in cõmẽtario eius loci, ac si dictũ esset, Dic Prælato Ec- C clesiæ; ceteri quoq; Doctores per Ecclesiã eo loco positã intelligunt Prælatũ, aut Conciliũ Prælatorũ. & vsus Ecclesiæ idẽ cõfirmat; semper enim qui ad Ecclesiam deferuntur, ad Episcopum aut Concilium deferuntur. SECVNDVM argumentum tale est; Imperat Dominus, Ioan. 10. ut non audiamus uocem alienorum. Et rursus Matt. 7. vt fugiamus falsos Prophetas, & Apostolus ad Gal. 1. iubet anathematizari eos, qui docent aliquid præter Euangelium: Igitur populus Christianus diuinum habet mandatum, quo tenetur bonos Pastores quærere & vocare, & perniciosos reijcere.

RESPONDEO, populum debere quidem discernere uerũ à falso Propheta, sed nõ alia regula, quàm diligẽter attendendo, an is, qui prædicat, dicat contraria ijs, quæ dicebantur à prædecessoribus, vel ijs, quæ dicun- D tur ab alijs ordinarijs Pastoribus, & præsertim ab Apostolica sede, & Ecclesia principali; nam imperatum est populo, vt audiat Pastores suos. Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Matth. 23. *Quæ dicunt, facite.* Non igitur debet populus iudicare suum Pastorem nisi noua audiat, & à doctrina aliorum Pastorum aliena.

PRÆTEREA, hoc est quod Paulus monet ad Gal. 1. vt anathematizemus, qui docent noua, & cõtraria ijs, quæ antea euangelizata sunt. Adde, quod populus cũ sit rudis, non potest aliter iudicare de doctrina Pastoris. Si enim per se posset iudicare, non egeret prædicatoribus: ex quo deducimus, debuisse hominibus huius temporis suspectam esse doctrinam Lutheri, Caluini, & similium, qui per se ueniebant, & prædicabant noua & pugnantia cum doctrina omnium Pastorum Ec- E clesiæ. Nam cùm Pastor ordinarius & aliquis alius qui prædicat non uocatus, contraria docent, debet omnino populus Pastorem suum, potius sequi, quàm illum alterum, qui non est Pastor, etiamsi fortè contingeret, ut Pastor erraret. Nam cùm ipse populus non possit de ea re iudicare, cur non potius credet illi, cui iussus est obedire? Quanquam non est credibile, Deum permissurum, ut ordinarius Pastor ita erret, ut decipiat simplicem populum; facilè enim apparet, an doceat contraria ceteris Pastoribus.

Obseruandum est præterea, populum posse quidem ea regula, quam posuimus, internoscere uerum Prophetam à falso, sed non propterea posse falsum Pasto-

rem,

sem, si sit Episcopus, deponere, & alium eius loco substituere. Nam Dominus & Apostolus tantùm iubent, vt falsi Prophetæ non audiantur à populo: non autem vt populus eos deponat. & certè vsus Ecclesię semper hoc habuit, vt hæretici Episcopi à Concilijs Episcoporum, vel à summis Pontificibus deponerentur. Ex his secundum argumentum manet solutum.

TERTIVM argumētum est hoc; Episcopi non sunt Domini, sed ministri Ecclesiæ, 1. Corint. 3. & 1. Pet. 5. Et præterea Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. Igitur summum tribunal est penes Ecclesiam, non penes Episcopos, proinde ipse potest eligere & vocare Ministros.

RESPONDEO, Episcopos esse Ministros Ecclesiæ, quia pro ea laborant, non illi obediendo, sed eam regendo, eiq; pręsidendo, vt aliàs diximus. Duplex enim est genus Ministrorum, cùm alij seruiant obediendo, vt mancipia; alij imperando, vt pedagogi, & omnis magistratus; porro Episcopos seruire populis regendo & imperando, patet Actor. 20. & ad Hebr. 13. Est autem Ecclesia columna veritatis, quia semper audit Petrum, pro quo Dominus orauit, ne deficeret fides eius.

Argumentum QVARTVM sumunt ex Actorum 1. vbi non soli Apostoli, sed tota Ecclesia elegit Mathiā & Barsabam, vt ex eis Deus vnum assumeret.

RESPONDEO cum Chrysostomo in hunc locum, id factum esse ex concessione Petri, non ex necessitate: *Quid*, inquit CHRYSOSTOMVS, *an non licebat ipsi Petro eligere? licebat, et quidem maximè; uerùm id non fecit, ne cui uideretur gratificari.* Præterea illa non tā electio fuit, quàm postulatio quędam, qua cupiuerunt à Deo aliquem eligi in locum Iudæ. Deniq; ab exemplo vno non deducitur aliquid esse de iure diuino. Nos quidē efficaciter probamus, non esse de iure diuino, vt populus eligat; quando exemplis ostendimus, aliquando, sine populi suffragio Episcopos fuisse electos, quia nō potest rectè fieri contra ius diuinum. At non efficaciter probamus esse de iure diuino id omne, quod aliquando factum legimus.

QVINTVM argumentum ex Actor 6. vbi de multitudine credentium dicitur: *Et elegerunt Stephanū, etc.*

Respondeo PRIMO, ab hoc exemplo non probari, id esse de iure diuino. SECVNDO dico, id ēt esse tributum populo ex concessione Apostolorum, vt Lucas ipse apertè testatur. TERTIO dico, locum hunc non esse ad propositum: Nos enim agimus de electione Pastorum, qui pręficiuntur Ecclesiæ regendę, isti autem Diaconi erant præficiendi mensis.

Argumentum SEXTVM actor. 14. *Et cum constituissent illis per singulas ciuitates Presbyteros*, verbum Gręcum χειροτονήσαντες, significat, cùm elegissent per suffragia. Nā χειροτονῶ est quasi χεῖρας τείνω, id est, manus tendo, seu attollo in signum suffragij; vt enim constat ex M. T. in oratione pro Flacco, signum suffragij apud Græcos erat, attollere manus. Cum ergo Paulus & Barnabas elegerint Episcopos ad suffragia populi, manifestum est, eos pręfuisse quidem electioni, sed non solos elegisse.

RESPONDEO ad hoc argumentum, quod est pręcipuum fundamentum Illyrici, Caluini, Kemnitij, & aliorum, verbum χειροτονῶ tria significare posse. PRIMO, eligere per suffragia, vt ratio ipsa etymologiæ docet, & vsus etiam profanorum auctorum.

SECVNDO, eligere ac decernere quocunque id fiat modo: Nam etiam si etymologia ab extensione manuū sumpta sit, tamen deriuatur postea verbum ad omnem electionem & sanctionem, vt multis alijs verbis accidit. Nam Actor. 1. Lucas dicit. *Cecidit sors super Mathiam, et annumeratus est cum vndecim Apostolis.* Gręcè ē καὶ συγκατεψηφίσθη, id est, suffragijs additus est. Nam ψηφίζεσθαι est dare suffragium, & ψήφισμα est ipsū suffragium, & tamen B. Mathias non suffragijs, sed sorte electus est. Itaque ψηφίζεσθαι eo loco accipitur pro cooptare, quocunque modo id fiat, & Act. 10. *Dedit eū manifestum fieri non omni populo, sed testibus preordinatis a Deo.* Gręcè, ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Nec tamen Deus suffragijs elegit, quibus ostenderet Christum rediuiuum.

TERTIO, significat apud Ecclesiasticos, ordinare per manuum impositionem. Nam Chrysostomus hom. 14. in Acta, exponens illud: *Et cùm orassent imposuerunt illis manus.* Sic ait: τοῦτο γάρ ἐστι χειροτονία. Et hom. 10. in 1. Tim. quærit, cur Apostolus, cùm præcepit de Episcopis, transit ad Diaconos, omissis Presbyteris. & respondet, quia Episcopi & Presbyteri sunt ijdem, nisi quod Episcopi ordinant; Presbyteri non ordinant. τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι. Eodem modo Cōcilium Nicænum in epist. ad Alexādrinos apud Theodoretum lib. 1. histor. cap. 9. vtitur voce χειροτονία, pro ordinatione; si igitur accipiamus illud Actor. 14. χειροτονήσαντες, secundo modo, vel tertio, argumentum solutum est; si autem accipiamus primo modo, tunc notandum est, χειροτονεῖν non significare eligere per suffragia ab alijs data, sed eligere proprio suffragio, vt patet ex etymologia, & ex vsu auctorum. Nam Demosthenes in oratione contra Timocratem, tribuit populo χειροτονεῖν. Sic enim ait: ὀμνύντες τὰς ὑμᾶς γνώμας περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἐχειροτόνει. Similiter Cicero in oratione pro Flacco, de populo dicit; Porrexerunt manus, psephisma natum est. Cū ergo Lucas dicit de Paulo & Barnaba χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατὰ ἐκκλησίαν, non vult dicere, Paulum & Barnabam ad suffragia populi creasse Episcopos, sed ad suffragia propria tātū, nisi velint aduersarij illud, χειροτονήσαντες referri ad populū, repugnare tota sententia Scripturæ. Nā de quib. dicitur; cū constituissent Presbyteros, de ijsdem dicitur: *Commendauerunt illos Deo, in quē crediderant*, quæ sine controuersia ad Apostolos tantùm referuntur.

Argumentum SEPTIMVM sumunt Lutherus, Caluinus, Kemnitius, & Illyricus ex Cypriano, qui lib. 1. epist. 4. sic ait; *Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec ad sacrilegi Sacerdotis sacrificia miscere, quādo ipsa maximè habeat potestatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi, quod & ipsum videmus de diuina auctoritate descendere, vt Sacerdos plebe præsente, sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur etc.*

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, Cyprianum non velle dicere, descendere ex iure diuino, vt Episcopus à populo eligatur, sed ab exemplis diuinis, vt patet ex sequentibus. Nam probare volens, hoc descendere de diuina auctoritate, probat solùm tribus exemplis Scripturarum; quia nimirum Eleazarus, Numer. 20. coram populo ordinatus est, & similiter Mathias, Act. 1. & septem Diaconi, Actor. 6. At exempla scripturarum non faciunt, rem esse de iure diuino, sed præcepta Dei sunt, quæ hoc faciunt.

SECVNDO dico, Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones Sacerdotum, nisi vt ferant testimonium de vita & moribus ordinandorum, quod ēt nunc seruatur in Ecclesia Catholica. Dicit autē Cyprianus, populum habere potestatem eligendi, & suffragium ferendi, quia potest dicere, si quid nouerit boni vel mali de ordinando, & sic testimonio suo efficere, vt eligatur, vel non eligatur. Itaque habet populus secundum Cypriani sententiam, potestatem eligendi et suffragandi per testimonium, non per calculum, more testis, non iudicis. id quod ex eodem loco perspicuum fieri potest; dicit enim debere in Ecclesia eligi Episcopum, quomodo Scriptura docet fuisse electum Eleazarum. At scriptura Num. 20. dicit, Eleazarum electum à Mose, & nihil tribuit populo, nisi coram eo fuisse Eleazarum electum; & Cyprianus explicans hoc, ait: *Coram omni Synagoga iubet Deus constitui Sacerdotem, id est, instruit, & ostendit ordinationes sacerdo-*

cerdotales, non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicetur. Et infrà: *Propter quod diligenter de traditione diuina & Apostolica obseruatione seruandū est, et tenendū, quod apud nos quoque, & ferè per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes ritè celebrandas ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quiq; conueniant, & Episcopus deligatur, plebe præsente quæ singulorum vitam plenissimè nouit, & vniuscuiusq. actum de eius conuersatione perspexit.*

Argumentum OCTAVVM sumit Illyricus ex Nicæno Concilio. Nam in epist. eiusdem Concilij ad Alexādrinos, apud Theodoretum lib. 1. cap. 9. hist. habentur hęc verba, *Dignum est, vos potestatem habere, et eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui Clero sunt digni, & absolutè facere omnia secundum leges & sanctiones Ecclesiæ: si quem verò contigerit requiescere in Ecclesia, tunc proueh i in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt solummodo si videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente simul & designante maximè Alexandrinæ ciuitatis Episcopo.*

RESPONDEO, ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse, nisi iā tū cępisse consuetudinē, vt populus electioni admisceretur, quod nos minimè negamus. Non autem inde colligitur, id esse de iure diuino, quod aduersarijs erat probandum. Sed NOTANDA est hoc loco duplex fraus Illyrici. Nam Concilium Nicęnum initio huius testimonij ab Illyrico citati, non loquitur de plebe, sed de Episcopis, atque illos dicit habere debere potestatem eligendi, & omnia faciendi secundū Ecclesiæ sanctiones: Illyricus autem sic peruertit, & immutauit verba, vt videatur Concilium tribuere plebi omnem potestatem gubernandi Ecclesiam; deinde ad finem eius testimonij Concilium dicit debere eligi Episcopum à populo, sed confirmari electionem ab Episcopo Alexandrino (nam de Episcopis Ægypti agitur) & proinde tribuit Concilium præcipuam auctoritatem Episcopo in electionibus: Illyricus autem immutauit verba, vt videretur, Episcopus nihil amplius posse, quàm populus. Vide totum locum.

Argumentum NONVM Illyrici, Caluini & Kemnitij, sumitur ex epistola Concilij II. generalis ad Damasum, eum recitat Theodretus lib. 5. hist. cap. 9. vbi sic legimus; *Reuerendissimum & Deo amabilem Nectarium Episcopum ordinauimus coram vniuersali Concilio cum omni concordia: sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosij, vniuersiq; Cleri, cuncta decernēte pariter ciuitate.* Similia profert Caluinus ex Leone epist. 89. & Gregorio li. 2. epist. ca. 69. Addit Kemnitius vnū testimonium ex Ambrosio lib. 10. epist. 82. & alia, quæ non ex fontibus citat, sed ex decreto Gratiani, dist. 23. 24. 62 63. 65. 67. & 8. quæst. 1. can. Licet. multa ēt eiusdem generis citat Illyricus in suo libro de electione Episcoporum.

RESPONDEO PRIMO, ex nullo horum testimoniorū colligi, esse de iure diuino, vt populus eligat. SECVNDO, in his omnibus, vno vel altero exceptis, nullam fieri mentionem electionis, sed solùm postulationis vel testimonij. TERTIO, nos non negare, quin aliquando populus elegerit, sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt Reges, sed id iuris habere eos, vel habuisse ex cōcessione Pōtificum, nō ex iure diuino. Ex quibus apparet, quàm splendidè mentiatur Caluinus li. 4. Instit. cap. 5. §. 2. cùm dicit ritum eligendi Episcopos sine suffragio populi, pugnare cum verbo Dei, & cum multis Conciliorum decretis, quæ statuerunt, irritam esse electionem sit aliter fiat. Nam nec vllum verbum Dei attulit, nec vllum Concilij decretum, nec vllum afferri potest, in quo habeatur quod ipse dicit.

Argumentum DECIMVM Illyrici, sumitur à consuetudine Ecclesiæ. Dicit enim, fuisse vsum istum in Ecclesia per annos ferè M. CCC. & solùm à tempore Friderici II. qui obijcit anno M. CC. L. introductum, vt Laici excluderentur ab electione. Probat autem, quod tamdiu durauerit consuetudo eligendi ad suffragia populi, ex Gregorio IX. qui sedit tempore Friderici. Extat enim in decretalibus epistolis à Gregorio IX. editis, tit. de electione, cap. Messana, mentio huius rei; necnon in epistola eiusdem Gregorij ad Episcopum Bremensem, apud Krantium lib. 8. Metropolis, cap. 3. Denique ita concludit Illyricus hoc argumētum. Quare nullum prorsus est dubium, quin electio ante annos CCC. & deinceps quoque aliquādiu à Laicis citra omnem controuersiam sit factitata.

RESPONDEO, Illyricum egregiè mentiri. Nam inprimis, Apostolorum tempore, & deinceps multis annis nihil potuit in electionibus populus, nisi testimonium vitæ dare, vt ex suprà dictis patet, deinde consequentibus seculis irrepsit plebs ad suffragia, sed nec tam longo tempore, nec citra controuersiam, vt Illyricus dicit. Nam Gregorius IX. in epist. citata ad Bremensem Episcopum clarissimè dicit, Canonicorum fuisse electionem, licet accesserint etiam vota, id est, desideria & postulationes populi.

PORRO caput Messana, est contra ipsum Illyricum; nam in eo capite prohibetur seuerissimè, ne Laici eligant. *Edicto*, inquit Honorius, *perpetuo prohibemus, ne per Laicos cum Canonicis Pontificis electio præsumatur; quod si fortè præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatē, non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potius corruptela.* Hæc ille. Non igitur citra controuersiā Laici ante annos trecentos eligebant. PRÆTEREA, electio Alexandrini III. ante annos CD. per solos Cardinales facta est, vt cognosci potest ex Radeuico li. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 50. & sequentibus. Item electio Gregorij VII. ante annos quingentos, per solos Cardinales facta est, vt patet ex decreto electionis illius apud Platinam. DENIQVE, quomodo citra controuersiam vsque ad annum M. CC. Laici elegerunt? cùm, vt suprà citauimus, Concilium octauum ante annos DCC. & Concilium septimum ante annos DCCC. & Concilium Martini Papę ante annos DCCCC. & Conciliū Laodicenum ante annos M. CC. interdixerint, ne Laici eligant.

Argumentum VNDECIMVM est eiusdem Illyrici, qui politicas rationes quasdam profert, sed ineptissimas, qualis illa est, quòd Canonici & Monachi ferè semper eligant Episcopos, aut Abbates Papistas, rarò aut nunquam Lutheranos. scilicet, valde expediret Ecclesijs & Monasterijs, vt ab ijs gubernarentur, qui nihil oderunt magis, quàm Clericos & Monachos. Addit etiam, valde esse incommodum, quòd cùm Episcopi & Abbates Germaniæ sint etiam Principes temporales, à sex tantùm aut octo interdum hominibus eligantur; quasi Imperator non sit Princeps longè maior, qui tamen à sex tantùm aut septem Electoribus creatur.

CAPVT VIII.

Sexta Propositio.

ELECTIO *Episcoporū non pertinet iure diuino ad Clerum, sed ad summum Pontificem, vt vel ipse eligat, vel præscribat eligendi modum.*

Probatur PRIMO, quoniam ex Euāgelio nihil aliud habemus, nisi Ecclesiam vniuersam sancto Petro esse commissam, Ioan. vlt. Itaque ad illum pertinet, prouidere Christianis de ijs, qui curam eorum gerant. DEINDE, si ad Clerum pertineret electio iure diuino, ad totū Clerū pertineret. Non enim ius diuinum definiuit, vt hi potius, quàm illi ex Clericis eligant; at non omnib. Clericis conuenire electionem, satis probatur ex eo, quòd eadem ferè incommmoda acciderent ob multitudinem Clericorum, quæ accidebant in electione populari. Quocirca multis iam seculis soli Clerici primarij eligunt, quod tū fieri non potuisset, si iure diuino omnes Clerici electores fuissent. DENIQVE, S. Petrus,

qui

qui ius diuinum certè non ignorabat, nō solùm in Ecclesia Romana successorem sibi delegit Clementem, neque exspectauit, vt is à Clericis eligeretur, sed etiam ad plurimas prouincias Episcopos misit. Vide Damasum in Pontificali, Innocentium I. 10 epist. ad Decentium, & Ioannem III. in epistola ad Germanos. Vide etiam de tota re Caietanum de potestate Papæ & Concilij, cap. 13.

CAPVT IX.

Septima Propositio.

Ratio eligendi summum Pontificem per solos Cardinales, est omnium optima, & meritò conseruanda, etsi absolutè posset Pontifex eam mutare, si vellet.

Secunda pars est euidens, quia de iure positiuo est, vt Cardinales eligant. Probatur prima pars huius conclusionis, Primo, inductione. Non debet Pontifex creari per sortes, nec per carnalem successionem, nec per solius prædecessoris nominationem, nec ad suffragia populi, nec ad suffragia totius Cleri, vt iam probatum est, ergo ad suffragia primorum ex Clero: Tales sunt Cardinales, sunt enim præcipui Episcopi, Presbyteri, & Diaconi Romanæ Ecclesiæ.

Secundo, nulli melius iudicare possunt, qualis debeat esse Episcopus eligendus, quàm ij, qui sunt Episcopi Consiliarij, & cum eo Ecclesiam regunt, & optimè norunt Ecclesiastica negotia; tales sunt Cardinales, igitur ad eos rectissimè pertinebit electio.

Tertio, ex duratione; nulla enim forma electionis diu durare potuit, præter istam per solos Cardinales. Constat enim ab anno M. C. LXXIX. vsque ad hoc tempus per annos CD. semper electos Pontifices à duabus partibus Cardinalium, iuxta decretum Alexandri III. promulgatum in Concilio Lateranensi, vt habemus cap. Licet, extra de electione, nec tamen tunc cœpit electio fieri per solos Cardinales, sed diu antea videtur incœpisse. Nam in illo cap. Licet, Alexander III. apertè indicat, iam antè cœpisse morem istum, vt soli Cardinales eligerent, & solum se constituere, vt non sufficiat maior pars Cardinalium, sed requirantur duæ partes. Porro ante hoc tempus per M. C. annos, XVII. mutationes inueniuntur in electione Romani Pontificis, vt quidam annotarunt.

Qvarto probatur experientia, quia nunquam fuerunt pauciora schismata, quàm hoc tempore. Annotauit Onuphrius in lib. de Pontificibus Romanis, schismata XXIX. in Ecclesia Romana, ex quibus XXVI. fuerunt vsque ad Alexandrum; toto reliquo tempore solùm tria, ex quibus etiam tribus vnum solum accidit vitio Cardinalium, nimirum illud, quod factum est tempore Vrbani VI. Nam illud alterum, quod accidit tempore Ioannis XXII. ab Imperatore Ludouico IV. excitatum est; postremum verò temporibus Eugenij à Concilio Basileensi.

Qvinto probatur; nam hæc forma eligendi temperata est ex omnibus alijs bonis & legitimis formis; sciendum est enim quinque modis præcipuè consueuisse eligi Episcopos. Primvs modus fuit, vt ipse summus Pontifex per se eligeret, qui modus præsertim seruabatur olim in nouis Episcopatibus erigendis, nouisque Episcopis mittendis.

Secvndvs modus fuit, vt Episcopum eligerent Episcopi omnes eiusdem prouinciæ, vel maior eorum pars, postulato tamen testimonio, & consensu Cleri & populi eius loci, cui Episcopus dabatur: & eodem modo eligebantur Metropolitani, & Patriarchæ, & ipse summus Pontifex, nimirum ab Episcopis vicinis, seu prouincialibus. & hic modus antiquissimus fuit, & durauit satis diu. De hoc modo loquitur Cyprianus lib. 1. epist. 4. *Apud nos,* inquit, *& ferè per vniuersas prouincias tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quique conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum uitam plenissimè nouit, & uniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit.* Idem lib. 4. epist. 2. testatur, Cornelium Papā electum fuisse à plurimis Episcopis, de testimonio & suffragijs totius Cleri & populi. De eodē modo legimus in Concilio Niceno, can. 4. Episcopum debere constitui ab omnibus Episcopis prouinciæ, & si id fieri nequit, saltem per literas debere haberi consensum absentium omnium, vel maioris partis, vt exponit can. 6. eiusdem Concilij. Idem habetur in Concilio Antiocheno, can. 19. & in decretis collectis à Martino Bracarensi, cap. 3.

Tertivs modus fuit, vt eligeret Clerus & populus ciuitatis. Hic modus fuit in vsu tempore Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Leonis, Gregorij, vt patet ex locis suprà citatis.

Qvartvs modus fuit, vt Imperatores & Reges, vel soli, vel cum Clero & populo eligerent. Constat enim, Iustinianum seniorem post recuperatam Italiā, noluisse quenquam creari Romanum Pontificem, sine sua approbatione, quod seruatum est vsque ad Cōstantinum IV. qui iuri suorum prædecessorum in hac parte cessit, vt ex Platina, & alijs cognosci potest. Constat item, Carolo Magno ius eligendi Romanū Pontificem & alios Episcopos concessum ab Adriano I. & deinde simile ius concessum Othoni à Leone VIII. vt patet ex Gratiano dist. 63. can. Adrianus, & can. in Synodo.

Qvintvs modus fuit, vt soli Canonici, id est, primarij Clerici Episcopum eligerent, qui modus seruatur à longo tempore in multis Germaniæ locis.

Ex his quinque formis Prima non potest reperiri in electione summi Pontificis, quia non expedit, vt prędecessor eligat successorem: reperitur tamē aliquo modo, quatenus hæc forma electionis ab ipsius Pontificis decreto manauit. Secvnda reperitur in hac forma, quantum ad id, quod erat in ea præcipuum; nam eligunt nunc Episcopi vicini, vt tunc eligebant, nimirum sex Episcopi Cardinales. Tertia non reperitur, quia erat omnium maximè incommoda, vt suprà ostendimus. Qvarta non reperitur etiam, quia quòd Imperatores se miscuerint electioni, factum est vel vi, & quasi tyrannide Imperatorum, vt quando Græci Imperatores nolebant creari Pontificem sine suo iussu, immò etiam nisi pecuniariam summam accepissent; quam consuetudinem tyrannicā fuisse affirmat S. Gregorius in commētario Psalm. 4. pœnitentialis; vel quia Pontifices ipsi id necessarium iudicabant ad Ecclesiæ defensionem, vt quando Carolo Magno & Othoni id Pontifices concesserunt. At nunc nec Imperatores tyrannicè se ingerunt electioni, nec id requiritur ad Ecclesiæ defensionem. Immò etiam vix inuenitur aliquis pius Imperator, qui hoc iure sibi cōcesso vti voluerit, & è contrario exstat aperta renuntiatio huic iuri facta à Ludouico Caroli filio, can. Ego Ludouicus, dist. 63. & ab Othone I. can. Constitutio, eadem distinctione. Qvinta denique reperitur; nam quòd sunt Canonici in alijs vrbibus, id sunt Presbyteri & Diaconi Cardinales in vrbe.

CAPVT X.

Octaua Propositio.

Si nulla exstaret pontificia constitutio de electione summi Pontificis; vel casu aliquo omnes electores à iure designati, id est, omnes Cardinales simul perirent, ius electionis ad Episcopos vicinos et Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Episcoporum.

In hac propositione non videntur omnes conuenire; quidam enim existimant, secluso iure positiuo, ius eligendi deuolui ad Concilium Episcoporum, vt Caietanus tractat. de potestate Papæ & Concilij, cap. 13. & 21. & Franciscus Victoria relect. 2. quæstione 2. de potestate Ecclesię. Alij, vt refert Syluester verbo Excommunicatio, 9. §. 3. docet, ad Clerum Romanũ pertinere ius eligendi in illo casu. Sed conciliari possunt hæ duæ opiniones. Nam ad Episcoporum Concilium pertinet sine dubio primaria auctoritas eligendi in illo casu; siquidem, mortuo Pontifice, non est in Ecclesia vlla maior auctoritas, quàm generalis Concilij: & si Pontifex non esset Episcopus Romanus, nec alicuius particularis loci, sed solum generalis Pastor totius Ecclesiæ, ad Episcopos pertineret, vel eligere successorẽ, vel designare electores: tamen posteaquam vnius est Pontificatus orbis Episcopatui vrbis, immediata auctoritas eligendi in illu casu deberet ab Episcopis totius orbis permitti Episcopis vicinis, & Clericis Romanæ Ecclesiæ. quod probatur dupliciter:

PRIMO, quia ab omnibus Episcopis vicinis, & Clericis Romanis translatum est ius eligendi ad Cardinales, qui sunt quædam pars Episcoporum & Clericorum Romanæ Ecclesiæ; ergo Cardinalibus deficientibus deberet redire ius eligendi ad omnes Episcopos & Clericos Romanæ Ecclesiæ.

SECVNDO, quia hæc est antiquissima consuetudo, vt ex Cypriano suprà ostendimus, vt Episcopum tam Romanum, quàm alios eligant Episcopi vicini, præsente Clero, Nec vnquam est auditum, quod Episcopi, aut Archiepiscopi totius orbis conuenirent ad electionem summi Pontificis, nisi in casu, in quo dubitatur, qui sint legitimi electores. Hoc enim dubium à Concilio generali explicari debet, vt factum est in Concilio Constantiensi.

CAPVT XI.

De numero Ordinum Ecclesiasticorum.

SEQVITVR tertia Quæstio de distinctione Clericorum, seu Ministrorum Ecclesiæ; quæ sanè quæstio tribus in rebus posita est. Dissentimus enim ab aduersarijs de numero, de antiquitate, & de officio Clericorum. Ac, vt à numero incipiamus, Ioannes Caluinus lib. 4. Institutionum, cap. 4. & cap. 19. & Martinus Kẽnitius in Examine 23. sess. Concilij Tridentini, reprehendunt numerum septenarium ordinum, quem Catholici passim asserunt, ac docent, tres tantum esse veros ordines, Episcoporum, quos ipsi Pastores libentius vocant, Presbyterorum, quos Seniores, vel Doctores, vel Ministros verbi appellant, & Diaconorum.

Ex ceteris ordinibus simpliciter auferunt ordinem Exorcistæ, reliquos agnoscunt quidem, sed neque ordines esse volunt, neque certo numero contineri. Dicũt enim, Lectores, Acolutos, Ostiarios, & similes, fuisse ministros quosdam quos pastores liberè assumebant pro necessitate Ecclesiæ, id est, plures aut pauciores, prout Ecclesiæ magnitudo, aut paruitas requirebat. Id verò probant ex eo, quod variè à Patribus isti ordines numerantur. Et quidem Caluinus lib. 4. cap. 4. §. 1. Hieronymum producit testem, qui in commentario cap. 19. Isaiæ, quinque ordines numerat, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Fideles & Catechumenos.

KEMNITIVS autem testes producit; PRIMO, Dionysium Areopagitam, qui in 5. caput Ecclesiasticę Hierarchiæ, tres tantum facit ordines, Pontificum, Sacerdotum & Ministrorum. SECVNDO, Canones Apostolorum, vbi numerantur quinque ordines, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Lectorum & Can-

A torum. TERTIO, Ambrosium, qui in commentario capitis 4. ad Ephes. numerat etiam quinque, sed loco Cantorum ponit Exorcistas. QVARTO, Ignatium in epistola ad Antiochenos, & Epiphanium in fine Panarij, qui plures numerat, quàm septem; addunt enim *κοπιῶντας*, id est, laborantes. Addit etiam Ignatius Confessores. QVINTO, Canonistas, qui apud Gratianum dist. 23. & 25. addunt Psalmistam: *Non igitur*, inquit Kemnitius, *Catholicum dogma est, de septem illis ordinibus.* Hæc illi.

Porro Catholici certum ac statum numerum esse volunt eorum, qui propriè ordines Clericorum nominantur. Est autem obseruandum, duobus modis accipi solere apud auctores ordinem Ecclesiasticum; Vno modo propriè, alio modo communiter. Propriè illi di-
B cuntur ordines, qui certo ritu sacro & solenni conferuntur ab Episcopo, & ad certum ministerium sacrificio diuino exhibendum referuntur. Qua ratione septem duntaxat ordines numerantur, videlicet, Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolutus, Lector, Exorcista, & Ostiarius. Etsi enim Episcopus & Presbyter distinguuntur, tamen quantum ad sacrificium, idem omnino ministerium exhibent, proinde vnum ordinem, non duos faciunt, sicut etiam Lector, & Cantor, seu Psalmista.

Quare Cornelius Papa in epistola ad Fabianum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, in Ecclesia Romana suo tempore, id est, ante annos M. CCC. fuisse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolutos XLII. Exorcistas cum Lectoribus, et
C Ostiarijs LII. vbi nullam facit mentionem Cantorum, vel laborantium, vel aliorum quos alij numerant, quia nimirum illi nec habent propriam ordinationem, nec referuntur distincta ratione ad sacrificium.

In Concilio item Rom. sub Syluestro, cap. 3. numerantur ijdem septem ordines. In Concilio autem Carthag. IV. can. 2. & sequentibus, præter ordines iam nominatos, in epist. 5. Cornelij, & in Concilio Roman. additur vltimo loco Psalmista, seu Cantor, sed ibidem Concilium monet, Psalmistam non ordinari ab Episcopo, sed etiam sine licentia Episcopi, sola iussione Presbyteri, posse officium canendi suscipere. Isidorus lib. 7. Etymol. cap. 12. & in epist. ad Ludifredum; Rabanus lib. 1. de instit. Cleric. cap. 6. & sequentibus; Amalarius lib. 2. de officijs Ecclesiast. cap. 7. & sequentib.;
D Hugo de sancto Victore, lib. 2. de Sacramentis, par. 3. c. 5. eosdem septem ordines numerant, & explicant; Idem facit Magister sent. quem omnes Theologi sequuntur in 4. dist. 24.

Denique eosdem numerat Concilium Florentinũ in instructione Armenorum, & Tridentinum sess. 23. cap. 2. & Ecclesiæ vsus idem testatur; non enim alij ordines præter istos conferri solent: Nam prima tonsura non est ordo, cum nullum habeat officium annexum, sed est præparatio ad ordines, vt Catechismus ad Christianismum.

Communiter autem dicuntur ordines illi omnes, qui quomodocunque dedicãtur diuinis obsequijs, etiã si non referantur ad sacrificium, & hoc modo etiam Monachi, virgines, & viduę Deo sacratæ, necnon labo-
E rantes in sepeliendis defunctis, ordines aliquando dicuntur à Patribus; nam de ordinatione Monachi scribit Dionysius cap. 6. Ecclesiast. Hierarch. de ordine verò laborantium in sepeliendis mortuis, Epiphanius in Compendiaria doctrina: Habebatur enim actio quædam religiosa, sepultura mortuorum. De ordine Diaconissarum, virginum, aut viduarum, quæ seruiebant Ecclesiæ in instructione mulierũ, quę baptizãdę erant, idem Epiphanius ibidem.

Ex his autem facile erit explicare loca, quæ ab aduersarijs afferuntur contra numerum septenarium ordinũ. Ac PRIMVM ad locum Hieronymi, à Caluino adductũ, respõdeo, S. Hieron. eo loco nõ loqui de ordini-
bus

bus Clericorum, sed de ordinibus Christianorum, ideo ponit primo loco Clericos, deinde Laicos, quos fideles vocat, vltimo Catechumenos; Porrò ex Clericis nominat tres tãtùm, id est, Episcopos, Presbyteros Diaconos, quia volebat perficere numerum quinarium; Explicabat enim illud Esaiæ: *Erunt quinque ciuitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaanitide*, ac per eas ciuitates Ecclesiam Christianam intelligi volebat; Itaq; ad perficiendum quinarium numerum, ex omnibus Clericis tres primos posuit, in quibus omnes alij continentur, quos idem Hieronymus alibi distinctè ponit: Nam Subdiaconorum meminit in epist. 91. in primis verbis, Acolutorum meminit ac Lectorũ in epist. 2. ad Nepotianum: Denique Exorcistarum & Ostiariorum in commentario cap. 2. epistolæ ad Titum in postremis verbis.

Ad Locvm Dionysij, à Kemnitio productum, respõdeo, Dionysium non voluisse exponere numerum ordinum, sed numerum Hierarchiarum. Tres enim sunt Hierarchiæ in Ecclesia militante, vt etiam tres sunt in Ecclesia triumphante; Prima est Pontificum; Secunda Sacerdotum; Tertia Diaconorum. Diaconi enim, etiãsi ministri dicuntur & sunt, si comparentur ad Sacerdotes; tamen sunt etiam Principes, & Præsules, si comparentur ad plebem, & ideo dicuntur Hierarchæ, Ordines autem inferiores non præsunt populis, sed tantùm ministrant Diaconis, & Sacerdotibus.

Quòd autem Diaconi præsint, docent Ignativs in epist. ad Trallianos: *Subiecti*, inquit, *estote Episcopo, similiter & Presbyteris, atque Diaconis*. Item Hieronymvs in cap. 2. ad Titum: *Non solum*, inquit, *Episcopi, Presbyteri & Diaconi debent magnopere prouidere, vt cunctum populum, cui præsident, conuersatione, sermone, ac scientia præcedant, verum & inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, Æditui, & omnes omnino, qui domus Dei seruiunt*. Docet id etiam Ioãnes Chrysostomvs, qui homil. 83. in Matth. Diacono suadens, vt Imperatorẽ arceat à communione, si indignè adeat: *Cohibe*, inquit, *et coerce, maiorem tu illo habes potestatẽ*. Et hæc etiam ratio est, cur Episcopi ordinariè assumerent ex Presbyteris, aut Diaconis Ecclesiæ, non ex inferioribus ordinibus, vt patet ex Leone, epist. 84. ad Anastasium, cap. 6. quam etiam puto caussam esse, cur in Romana Ecclesia soli Episcopi, Presbyteri, et Diaconi sint Cardinales.

Ad locum ex Canonib. Apostolorum respondeo, Clementem in canonibus Apostolorum nusquam voluisse omnes ordines numerare, sed data occasione, modò vnum, modò alium ordinem nominasse; eundẽ autem Clementem plures ordines agnouisse, perspicuum est ex can. 15. vbi dicit: *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum, &c.*

Ad testimonium Ambrosij respondeo, Ambrosiũ in commẽtar. capitis quarti ad Ephesios, solùm quinque ordinum mentionem fecisse, quia volebat de ordinibus explicare verba illa Pauli; Alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores, & quia Paulus solùm quinque nomina posuit, idcirco conatus est etiam ipse quinque ordines numerare: Itaque per Apostolos intellexit Episcopos, per Prophetas Presbyteros, per Euangelistas Diaconos, per Pastores Lectores, per Doctores, vel, vt ipse legit, Magistros, Exorcistas.

Ad testimonium Ignatij & Epiphanij respondeo, illos Patres numerasse non solùm ordines propriè dictos, sed etiam alios.

Ad testimonia Canonistarum respondeo, illos facere nouem ordines, quia distinguunt Episcopum à Presbytero, & Lectorem à Cantore, quod Theologi non faciunt; sed in re non est dissensio. Theologi enim solũ considerant ordines, vt se habent ad sacrificium; quomodo (vt diximus) Episcopus & Presbyter; Lector & Cantor non distinguuntur; Canonistæ autem considerant ordines, vt Hierarchiam constituunt, & idcirco

A rectè distinguunt Episcopum à Presbytero, atque hæc de primo.

CAPVT XII.

De antiquitate Ordinum.

Ioannes Calvinvs, de Ordinum, præcipuè minorum, antiquitate ita loquitur libro 4. Institut. capite 19. §. 27. *Primitiuæ*, inquit, *Ecclesiæ incogniti fuerũt, & multis postea annis excogitati*. Sed falsam esse hanc Caluini sententiã testantur Clemens, & Ignatius, Apostolorum discipuli: Vterque enim eorum Ordinum meminit. Clemens libro 8. constitut. omnium ferè Ordinum etiã minorum ritus declarat. Ignativs autem in epistola ad Antiochenses ita concludit: *Saluto*, inquit, *sanctum Presbyterum, vestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas*.

Ad hæc, tempore sancti Cypriani, omnes ordines erant in Ecclesia, nec tamen tunc cœperunt: Nam vt de re antiqua, & vbique recepta loquuntur auctores illius temporis, qui sanè non multum aberant ab Apostolicis temporibus. Cyprianvs lib. 2. epist. 10. *Exemplaria*, inquit, *eadem nunc quoque per Mettium Hypodiaconum a me missum, & Nicephorum Acoluthum transmisi*. Libro 2. epist. 5. & lib. 4. epist. 5. scribit se ordinasse Lectores Aurelium, & Celerinum. Lib. 5. epist. 14. *Presbyter*, inquit, *de Clero, & Exorcista, & Lector Lucianus scripsit*.

Eodem tempore scripsit epistolam sanctus Cornelius, ad Fabianum Antiochenum, ex qua hæc sunt verba apud Eusebium libro 6. histor. Ecclesi. cap. 33. *Is ergo qui Euangelium vendicabat, nesciebat in Ecclesia Catholica vnum Episcopum esse debere, vbi videbat esse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem Acoluthos XLII. Exorcistas, & Lectores cũ Ostiariis LII.* Omitto Concilium Laodicenum, canone 24. & Carthaginense IV. canone 2. & sequentibus, in quibus omnium Ordinum mentio fit, quorum hoc celebratum est ante annos M. C. illud ante annos M. CC. ex quibus satis colligitur rẽ esse longè antiquiorem, quàm putet Caluinus.

CAPVT XIII.

De officiis Ministrorum.

Restat officium, in quo etiam nõ parum à nobis Kemnitius, & Caluinus dissentiunt. Dicamus de singulis seorsim. Exordium in Ecclesia sumitur à prima tonsura, quæ quidem non est ordo, cùm nullum habeat certum officium annexum: sed est quædam dispositio, ac præparatio ad Ordines; Profitentur enim se ordinibus initiandos, & à seculi negotijs ad militiam Ecclesiasticam transituros, qui ita tondentur. Porrò de ritu tonsuræ & rasuræ erit infrà propria disputatio.

Primvs igitur ordo, Ostiariorum est, de quo Ordine ferè conuenimus: Fatetur enim Caluinus lib. 4. Instit. cap. 4. §. 9. Officium Ostiariorum apud veteres fuisse aperire, & claudere fores Ecclesiæ, proinde curam habere ipsius templi; ceterum postea libro eodem, ca. 19. §. 27. reprehendit, quod solenni ritu Ostiarios ordinent Episcopi apud nos. Existimat enim ipse non esse certum ordinem Ecclesiasticum, sed offitium tantũ quale est eorum, qui Ianitores sunt in profanis domib. At nihil ipse affert, quod sententiam suam probet: Nos autem habemus testimonia suprà citata, in quib. Ostiariorum Ordo inter Ordines Ecclesiæ numeratur; ac preterea in Concilio Carthaginensi IV. canone 9. præscribitur forma, & ritus ordinandorum Ostiariorum, & est ille ipse quo nunc vtitur Ecclesia: *Ostiarius*, inquit Concilium, *cum ordinatur*

postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claues Ecclesiæ de Altario dicēs; Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus reconduntur. Itaque Caluinus dum hæc ridet, non solùm modernos Papistas, vt ipse loquitur, ridet, sed etiam Ecclesiam Catholicam, quæ est, & quę erat in Christo ante annos M. C.

SECVNDVS est ordo Lectorum, quorum officium erat legere ex pulpito in Ecclesia quidquid legendum erat ex vtroque Testamento; nam etiam Euangelia legi à Lectoribus consueuisse, testatur CYPRIANVS libro 2. epist. 5. vbi loquens de Aurelio ordinato Lectore: *Nihil*, inquit, *magis congruit voci, quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quam celebrandis diuinis lectionibus personare, & post sublimia verba quæ Christi martyrium proloquuta sunt, Euangelium legere, vnde martyres fiunt.* Hæc ille. Credibile tamen est, Lectoris officium non fuisse, vt legeret Euangelium tempore sacrificij, (id enim Diaconorum fuisse paulò pòst ostendemus) sed solùm extra illud tempus.

CALVINVS fatetur quidem hoc fuisse officium Lectorum, lib. 4. cap. 4. Institut. §. 9. Sed dicit non fuisse gradum, neque ordinem certum in Ecclesia, sed solùm solitos Episcopos quibusdam ex domesticis suis ministris iniungere, vt in Ecclesia legerent Scripturas, vt eo modo innotescerent plebi, & discerent ferre conspectum hominum.

AT NON solùm Concilium Carthaginense IV. can. 8. præscribit ritum solennem ordinandi Lectores, sed etiam sanctus Cyprianus lib. 2. epist. 5. lib. 3. epist. 22. & lib. 4. epist. 5. apertè significat, Lectoratum fuisse ordinem, & gradum in Ecclesia; nam passim vocat gradum, & honorem Ecclesiasticum. Item dicit, Celerinū initio ex humilitate refugisse eum gradum, sed tandē diuina reuelatione admodum acquieuisse. Ad hæc excusat multis verbis, quòd quosdam ordinauerit Lectores, vrgente necessitate sine consilio, & consensu expresso Cleri. Denique dicit, se prius quēdam Saturum nomine fecisse Clero proximum, quod ei permisisset in Paschate legere in Ecclesia, cùm ordinatus non esset; deinde verò eum in Clerum cooptasse, atque ad ordinem Lectoris promouisse. vbi vides aliud esse legere in Ecclesia, quòd solùm Caluinus agnoscit; aliud verò promoueri ad ordinem Lectoris.

TERTIVS ordo Exorcistarum est, ad quorum officium pertinet exorcismos, Ecclesiæ legere super Energumenos, & eo modo præparare illos, vt sacrificij diuini participes fieri possint. Olim siquidem quia frequentissimè dæmones pellebantur de corporibus humanis, concurrebant plurimi Energumeni ad Ecclesiam, ita vt essent quasi greges Energumenorum ac propterea iste ordo institutus fuit.

Fuisse reuera ordinē certum Ecclesiasticum Exorcistarum, & non solùm donum, & gratiam gratis datā, vt vult Caluinus, patet ex testimonijs suprà citatis, Ignatij in epistola ad Antiochenos, Cornelij Papæ in epistola ad Fabianum, apud Eusebium lib. 6. histor. c. 33. & Cypriani lib. 5. epist. 14. Concilij Romani sub Syluestro canone 3. & Concilij Laodiceni canone 24. vbi Exorcistę inter ordines numerantur, sed pręcipuè id ostenditur ex Concilio Carthaginensi IV. canone 7. vbi sic legimus: *Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt Exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manum super Energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum.* Cōcilium item Laodicenum canone 26. prohibet, ne quis exorcizet neque publicè, neque priuatim, nisi ab Episcopo ad eum ordinem prouectus sit.

Ex quib. Concilijs intelligimus, quàm apertè mentiatur Caluinus, cùm ait libro 4. Institut. cap. 19. §. 24. *Fingitur illis Exorcistis potestas data imponēdi manus super Energumenos.* Quomodo enim fingimus, quod ex tam antiquis Concilijs comprobamus? Adde etiam testimonium Sulpitij, qui in libro de vita D. Martini, cap. 4. ita scribit: *Tentauit Hilarius imposito Diaconi officio sibi Martinum arctius implicare, & ministerio vincire diuino, sed cum sæpissimè restitisset, indignum se esse vociferans, intellexit vir altioris ingenij, hoc eum modo posse constringi, si id ei officij imponeret, in quo quidam locus iniuria videretur; itaq; Exorcistam eum esse præcepit, quam ille ordinationem ne despexisse tanquam humiliorem, videretur, non repudiauit.*

QVARTVS ordo Acolitorum est, quorum id est proprium, vt cum cereo accenso sequantur Diaconū ad locum Euangelij: & vrceolos, atque ampullas ad sacrificium præparent, ac Subdiacono porrigant. Inde enim dictus est Acolutus, quasi pedissequus ab ἀκολουθεῖν, quod est sequor, & ē ceroferarius à gestando cereo.

Hic verò Caluinus risum tenere nō potest, sic enim ait libro. 4. Institut. cap. 19. §. 23. *Sed*, inquit, *inprimis spectabilis est argutia, quæ in Acoluti nomine Philosophant, ceroferarium appellantes, verbo, vt arbitror, magico, certe inaudito Gentibus ac linguis omnibus* Et suprà cap. 4. §. 9. *Vocabant*, inquit, *Acolutos, qui Episcopo in domesticis obsequijs adessent, eumq; perpetuo comitarentur, primum honoris caussa, deinde ne qua suspicio oriretur.* Hæc ille. Itaque vult Acolutos nihil aliud olim fuisse, nisi Episcoporum quasi Cubicularios. At ipse quidem nullo teste probat quod dicit, proinde viderit ipse, an non finxerit Acoluti officium ex capite suo: Nos autem Acolutarum ordinem fuisse, & gradum Ecclesiasticū, probamus ex testimonijs plurimis suprà citatis, Cornelij, Cypriani, Concilij Romani, & Concilij Carthaginensis.

Porrò ad officium eius pertinuisse cereos, & vrceolos, quæ Caluinus ridet; testatur Concilium Carthaginense IV. can. 6. *Acolutus*, inquit Concilium, *cum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur; qualiter in officio suo agere debeat, sed ab Archidiacono accipiat ceroferariū cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ lumina mācipari: Accipiat et vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.* Hæc ibi. Vbi etiam vides nomen ceroferarij non esse magicum, neque omnibus Gentibus, & linguis inauditum, nisi tot sanctos Patres, & cum eis diuum Augustinum, qui Cōcilio interfuerat, Magos, & nullius Gentis aut linguæ homines esse velis. Idem quoque nomē est apud Isidorū lib. 7. etymolog. cap. 12. apud Amalarium li. 2. cap. 10. apud Rabanum lib. 1. de institut. Clericorum, cap. 9. apud Hugonem libro 2. de Sacramentis, part. 3. cap. 5. & apud alios multos, qui nec Magi erant, nec nullius Gentis aut linguæ.

QVINTVS ordo Subdiaconorū est, ad cuius officiū propriè pertinet ministrare Diacono in sacrificio, ac propterea dum ordinatur, accipit calicem vacuum, & patinam, ut habemus in Concilio Carthaginensi IV. canone 5. & in Concilio Toletano IV. canone 27. Eiusdem est epistolas B. Pauli ad Missam legere, ut Concilium Remense canone 4. docet. Meminerunt huius ordinis omnes auctores suprà citati. Proinde falsum est, quod scribit Caluinus libro 4. Institut. cap. 4. §. 5. Subdiaconorum officium nil aliud fuisse, nisi iuuare Diaconos in eleemosynis distribuendis, pauperibusque curandis.

SEXTVS ordo Diaconorum est, quos oblationibus colligendis, & opibus Ecclesię administrandis præpositos fuisse, inter Catholicos, & hęreticos constat; id enim testantur Acta Apostolorum, capite sexto. Idem patet ex Leone in sermone de sancto Laurētio: ex quo officio fortasse factum est olim, ut Diaconi insolescerent aduersus Presbyteros: semper enim officia pecuniaria adamata præ ceteris fuisse uidētur. Reprehēdūt Diaconorum arrogantiā Concilia nonnulla, Nicęnū canone 14. Laodicenū canone 20. & Toletanū IV. ca-

none

none 38. Itē Patres, Cyprianus libro tertio, epistola nona. Hieronymus in epistola 85. ad Euagrium, & libro 14. in Ezechielem exponens caput 48. & Bernardus libro 4. de consideratione.

Sed præter hoc officium habebant etiam Diaconi alia nonnulla, quæ aduersarij non agnoscunt. PRIMO, Diaconorum erat Sacerdoti sacrificanti assistere, ac ministrare, & populo distribuere Eucharistiam: ac propter sacrum hoc ministerium, potissimùm sacram ordinationem accipiunt. Videmus enim Actor. 6. per impositionem manuum ordinari Diaconos. qua sacra cæremonia non est credibile Apostolos vsuros fuisse, si solum ministerium mensarum Diaconis committere voluissent; antea enim viduæ ministrabant mensis, nec tamen certo ritu ordinabantur.

Præterea Clemens lib. 2. cap. 14. Constitut. significat Diaconos Sacerdoti ministrare solitos in sacrificij oblatione: quod etiam apertè docet Cyprianus in sermone 6. qui est de lapsis: idē cognoscimus ex historia sancti Laurentij, apud Ambrosium lib. 1. de officijs cap. 41. Inducit enim sanctum Laurentium sic loquentem ad D. Sixtū: *Quò progrederis sine filio pater? Quo Sacerdos sancte sine Diacono properas? Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueueras.* Et infrà: *Cui cōmisisti consumādorum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Idem patet ex liturgia Chrysostomi, & ex hom. 83. super Matthæum. Idem ex S. Gregorio, qui in epistola ad Leandrum, quæ præfigitur libris eius in Iob, nihil aliud Diaconatum, nisi sacri altaris ministerium vocat: Denique Isidorus, Rabanus, Amalarius, Hugo, & alij suprà citati, qui describūt officia omnium ordinum, hoc docent, quod nos diximus.

SECVNDO, Diaconorum erat tempore sacrificij Euangeliū legere: Id testatur præter suprà dictos auctores S. HIERONYMVS in epist. 48. ad Sabinianum: *Tu,* inquit, *exanguis & pallidus, vt suspitione omni careres, Euangelium Christi, quasi Diaconus lectitabas.* Testatur etiam S. GREGORIVS in Synodo Romana, quæ habetur lib. 4. epist. cap. 88. vbi prohibet, ne Diaconi cantent in Ecclesia, excepto Euangelio, tempore sacrificij; Idem etiam testantur Concilia antiqua, Vasense can. 4. & Remense can. 5.

TERTIO, Diaconorum erat baptizare, prædicare, reconciliare publicos pœnitentes, Eucharistiam deferre, & præbere laicis, ac breuiter omnia facere, quæ Episcopi & Presbyteri faciunt, excepta consecratione corporis Domini, & ordinatione Clericorum, & alijs officijs, quæ requirunt potestatem ordinis. nam Diaconos baptizare posse, patet exemplo Philippi Diaconi, Actor. 8. vnde TERTVLLIANVS in lib. de Baptismo: *Ius,* inquit, *dandi Baptismum summus Sacerdos habet, dehinc etiam Presbyteri, & Diaconi.* Posse item Diaconos prædicare, docet exemplum Stephani & Philippi Diaconorum, Actor. 7. & 8. Item exemplum sancti Vincentij Martyris, qui cùm Diaconus esset, prædicabat tamen, vt Augustinus testatur serm. 2. de S. Vincentio.

Denique Gregorius lib. 4. epist. cap. 88. docet, ad Diaconum etiam pertinere officium prædicationis, & ipsum ētGregorium adhuc Diaconū prædicasse testatur Ioānes Diaconus in eius vita lib. 1. c. 41. Rursus Diaconos aliquando reconciliare solitos pœnitentes in absentia Episcopi, & Presbyterorum, docet Cyprianus lib. 3. epist. 17. Item Eucharistiā præbere laicis in absentia Presbyterorum posse Diaconos, docet Cōcilium Nicænum canone 14. Testatur item Iustinus in Apologia secunda extrema, Diaconos deferre solitos Eucharistiam ad absentes.

Est tamē obseruandum, hæc omnia, ac præcipuè officium prędicandi, propria Episcoporū esse, ita vt ne Presbyteris quidem prædicare liceat, nisi ex Episcopi mādato, aut consensu. Episcopi enim propriè Apostolis succedunt, Apostoli autem sunt, qui Actor. 6. dicūt: *Non est bonum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis.* Scribit etiam Possidius in vita B. Augustini cap. 5. Valerium Episcopum concessisse S. Augustino Presbytero suo prædicandi potestatem, quòd ipse cùm Græcus esset, minus commodè Latino populo prædicare posset. Legimus quoque in Concilio Vasensi II. can. 2. factam ab episcoporum Concilio Presbyteris potestatem prædicandi. Ibidem præcipitur etiam vt Diaconi, quando non est Presbyter, qui prædicet verbum, Homilias sanctorum Patrum loco concionis recitent.

SEPTIMVS ordo, Sacerdotum est, de quo grauis controuersia inter nos, & hæreticos versatur, quæ in sequenti capite disputanda est.

CAPVT XIIII.

De distinctione Episcopi & Presbyteri.

EXISTIT igitur quæstio; *Sitne Presbyter idem omnino quod Episcopus, ac præsertim iure diuino.* Fuit antiqua hæresis Aerei teste Epiphanio hæresi 75. & Augustino lib. de hæresibus, cap. 53. nihil interesse inter Episcopum & Presbyterum; quam hæresim propterea ille videtur excogitasse, vt se ipse consolaretur, quòd Episcopus factus non esset, vt apertè significat Epiphanius. Eandem hæresim postea secutus est Ioannes VViclefus, teste Thoma VValdensi libro 2. doctrin. fidei, artic. 3. cap. 60. & nostris temporibus Lutherani & Caluinistæ. siquidem Ioannes CALVINVS libro 4. Institut. cap. 4. §. 2. sic loquitur: *Quibus docendi munus iniunctum erat, eos omnes nominabant Presbyteros, illi ex suo numero in singulis ciuitatibus vnum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex æqualitate, vt fieri solet, dissidia nascerentur; neque tamen sic honore, & dignitate superior erat Episcopus, vt dominium in collegas haberet, sed quas partes habet consul in senatu, vt referat de negotijs, consulendo, monēdo, hortando, alijs præeat, auctoritate sua totam actionem regat, et quod decretum communi consilio fuerit, exequatur. Id muneris sustinebat Episcopus in Presbyterorū cœtu; atque idipsum pro temporum necessitate fuisse humano consensu inductum, fatentur ipsi veteres.* Hæc ille Non dissimilia habent Martinus Kemnitius in examine sess. 23. Cōcilij Tridentini. Necnon & Erasmus annotatione ad 4. caput 1. ad Timotheum.

At Ecclesia Catholica distinctionem agnoscit, ac docet iure diuino Episcopatum Presbyterio maiorem esse, tum ordinis potestate, tum etiam iurisdictione: sic enim loquitur Concilium Trident. sess. 23. cap. 4. *Proinde sacrosācta Synodus declarat præter cæteros ecclesiasticos gradus episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos, sicut Apostolus ait, a Spiritu sancto regere ecclesiam Dei, eosque* Presbyteris *superiores esse, &c.* Et canon. 6. *Si quis dixerit in ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis,* Presbyteris, *et Ministris, anathema sit.* Et can. 7. *Si quis dixerit Episcopos non esse* Presyteris *superiores, &c. anathema sit.* Eandem sententiam docent, & defendunt Theologi Doctores apud Magistrum in libro 4. senten. distin. 24. & S. Thom. in 2. 2. quæst. 184. artic. 6.

Nos igitur omissa illa quæstione, quæ ad disputationem de Sacramentis pertinet; Sitne vnus ordo, vnumve Sacramētum Episcopatus, & Presbyterij, aut duo: tria demonstrare conabimur. PRIMO, iure diuino maiorem esse Episcopum Presbytero, quod attinet ad ordinis potestatem. SECVNDO, maiorem esse etiam quantum ad iurisdictionem. TERTIO, Episcopos in veteri Ecclesia nō fuisse in cœtu Presbyterorū,

quasi

quasi Consules in senatu, sed quasi Reges ac Principes in cœtu Consiliariorum.

Quod ad PRIMVM attinet, facilè probari potest, Episcopum maiorem esse Presbytero, quantum ad ordinis potestatem, idque iure diuino; Nam solus Episcopus ordinare potest Presbyteros, & eo modo generare Patres Ecclesiæ; vt Epiphanius ratiocinatur aduersus Aërium: Presbyteri autem ordinare non possunt, sed solùm baptizare, & eo modo filios Ecclesiæ generare. id autem ita esse docet Damasus in epistola 3. Item Concilium Antiochenum cap. 10. & Ancyranũ canone 12. Epiphanius hæresi 75. Chrysostom⁹, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius, in 3. & 4. c. 1. ad Timotheum. Item sanctus HIERONYMVS in epistola 85. ad Euagrium: *Quid facit*, inquit, *Episcopus excepta ordinatione, quod Presbyter non faciat?* Deniq; S. LEO epistola 88. idem docet, & Ecclesiæ consuetudo. Nunquã enim est auditum, quod Presbyteri Presbyteros aut Diaconos, nedũ Episcopos ordinauerint,

Esse autem ex iure diuino, vt soli Episcopi ordinẽt, inde colligitur, quod habebatur irritum, si quid in ea refecissent, qui veri Episcopi non erant. Sic enim scribit Gregorius III. in epist. ad Bonifacium: *Presbyteri quos reperisti si incogniti fuerint viri illi, qui ordinant, et dubium est eos Episcopos fuisse, aut qui eos ordinauerint, si bonæ actionis, vtriq; Catholici sint, et ipsi Presbyteri in ministerio Christi. De sancta lege edocti, ab Episcopo suo benedictionem Presbyteratus suscipiant, & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.* Et ante eũ DAMASVS in epist. 3. loquens de Chorepiscopis, qui cùm solùm Presbyteri essent, Pontificum more ordinare audebant: *Vacuum*, inquit, *est & inane, quidquid in prædicto sacerdotij summus egerunt ministerio*. At certè si iure diuino Presbyteri ex ipsa sua ordinatione, id est, ex charactere suo sacerdotali haberent, vt ordinare possent, non esset irritum quod facerent, tametsi prohibente Ecclesia facerent. Præterea cùm ordinatio Sacramentum sit (vt etiam Caluinus admittit) & Sacramenta omnia à Deo sint instituta, certè qui maior est ordinis potestate, quæ per Sacramentum ordinationis accipitur, is quoq; maior sit ex diuina institutione necesse est.

Idem argumentum fieri potest ex confirmatione baptizatorum, & templorum atque altarium cõsecratione. Constat enim solos Episcopos, vt ordinarios Ministros, confirmationis Sacramentum posse conferre, necnon templa & altaria consecrare, neque id Presbyteris licere, vt S. LEO docet in epist. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, & ante eum Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis, & ante vtrumq; Dionysius cap. 4. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ. vbi dicit solum Episcopum diuina ordinatione Chrisma consecrare; quin etiã videmus Actor. 8. Apostolos ipsos, quibus Episcopis succedũt, missos, vt per manus impositionẽ darent Spiritum sanctum iam baptizatis.

Quod ad SECVNDVM attinet de potestate iurisdictionis, Episcopos iure diuino Presbyteris esse maiores. Probamus PRIMO ex figura Testamenti veteris, quanquam hoc argumentum, vt etiam sequens de distinctione Apostolorum & discipulorum, probat etiã de potestate ordinis; nam in Testamento veteri erat vnus summus Sacerdos Aaron, & qui ei succedebãt; erant præterea minores Sacerdotes, omnes videlicet filij Aaron, & qui ab illis descendebant; ac denique erant Leuitæ ceteri, qui à Leui originem ducebãt, sed nõ per Aaronem. Constat autem iure diuino fuisse distinctos hos tres gradus, Pontificum, Sacerdotum, & Leuitarum; ita vt Pontifex maior esset Sacerdotibus, & Sacerdotes Leuitis; nam & consecrationes eorum distinctæ erant, & vestes, & officia, vt patet Exod. 28. & 40. Leuit. 8. & Numeri 3. 4. & 20.

Quod autem iurisdictio penes Pontificem esset, nõ autem penes cœtum minorum Sacerdotum, patet ex A libro Deuter. cap. 17. *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis moriatur.* quod etiã fatentur Centuriatores Magdeburgen. Cent. 1. lib. 1. cap. 7. col. 257. *In Ecclesia*, inquiunt, *populi Iudaici vnus tantùm erat lege diuina Sacerdos summus, quẽ omnes cogebantur agnoscere, eiq; parere.* Idem quoque fatetur Caluinus lib. 4. Institut. cap. 6. § 2. *Illic*, inquit, *vnũ Antistitem præfecit, quem omnes respicerent, quò melius in vnitate continerentur.* At Episcopi id sunt in Ecclesia, quod erant Pontifices in testamento veteri, id Presbyteri apud nos, quod illic minores Sacerdotes, vt etiã id Diaconi nostri, quod illorum Leuitæ, vt docent Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis, Hieronymus in epistola ad Euagriũ 85. Leo epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ 88. Concilium Hispalense II. canone 7. & alij permulti grauissimi auctores. B

Et sanè nulla ratio permittit, vt distinctior fuerit hierarchia in Testamento veteri, quàm in nouo cùm illud vmbræ, istud imagini comparetur ab Apostolo ad Hebr. 10. Sequitur igitur, vt sicut in Testamento veteri iure diuino Pontifices Sacerdotibus minorib. auctoritate præstabant, ita etiam Episcopi in Ecclesia Presbyteris præstent.

SECVNDO, probatur hoc idem ex distinctione Apostolorum & discipulorum LXX. Nam Episcopos Apostolis succedere, Presbyteros autem septuaginta discipulis, docẽt constãter omnes Patres. Vide Concilium Neocæsariense can. 13. Damasum in epist. 3. de Chorepiscopis, Anacletum epist. 2. Hieronymum in epist. ad Marcellam de erroribus Montani, Augustinum tract. in Psalm. 44. C Leonem epist. 88. Isidorum libro 2. de diuinis officijs, Bedam in caput 10. Lucæ, & alios. Porrò Apostolos iure diuino maiores fuisse discipulis septuaginta, satis apertè colligitur. Primùm, ex institutione distincta, & diuersa. Apostolos enim solùm duodecim Dominus esse voluit, Lucæ sexto, & eos semper ferè secum habebat, ac priuatim instruebat; Discipulos autem LXXII. Lucæ 10. instituit. Præterea Ioann. 20. solis Apostolis dixit: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Denique Actor. 1. Cùm ex Iudæ apostasia numerus duodenarius imminutus esset, assumptus est Mathias, nec sine solenni quadam cæremonia, cùm tamen esset ille antea ex numero discipulorum.

TERTIO, probatur hoc idem ex illis Domini verbis Matthæi 24. D *Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiã suam* Hæc enim verba sanctus Hilarius & ceteri Patres in hunc locum, de Episcopis dicta esse volunt, ex quo intelligimus, ipso Domino instituente, Episcoporum propriam esse curam, & gubernationem Ecclesiæ, quò etiam pertinet locus ille Actorum 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.*

QVARTO, probatur ex antiquitate; nam si iure humano Episcopi Presbyteris præessent, inueniretur certè principium aliquod huius institutionis post Apostolica tempora. At ipso tempore Apostolorum is erat Ecclesiæ vsus, vt Presbyteri Episcopis subessent; nam 1. Timoth. 5. Apostolus ita scribit: *Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut trib. testibus.* E Vbi videmus Episcopum Apostolorum tẽpore iudicẽ Presbyterorum, proinde verum Principem, ac superiorem.

Item IGNATIVS Apostolorum discipulus in epist. ad Philadelphienses ita scribit: *Boni sunt Sacerdotes, et sermonis Ministri melior autem est Põtifex, cui credita sunt sancta Sanctorũ, cui soli cõmissa sunt secreta Dei.* CLEMENS quoqe Ignatij æqualis, in Apostolorum canonibus canon. 40. *Presbyteri*, inquit, *et Diaconi præter Episcopum nihil agere pertẽtẽt; nam Domini populus illi commissus est, et pro animab. eorum hic redditurus est rationem.* Deniq; DIONISIVS Areopagita Pauli Apostoli

stoli discipulus cap. 5. Ecclesiast. hierarch. describens A hierarchiam diuinitus institutam; primo loco Pontifices, secundo Sacerdotes, tertio Ministros ponit. IRENÆVS, qui proximus Apostolicis temporibus fuit, lib. 3. cap. 3. *Habemus*, inquit, *annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi, & successores eorum. Nam si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim & latenter ab reliquis perfectos docebant, eis vel maximè traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant, &c.* Vbi Episcopis dicit commissas esse Ecclesias, vt Apostolorum successoribus. TERTVLLIANVS antiquissimus Latinorũ, in libro de baptismo: *Ius habet*, inquit, *dandi Baptismum summus Sacerdos, qui est Episcopus, dehinc Presbyteri, et Diaconi, sed nõ sine Episcopi facultate.*

Quantum ad TERTIVM, quòd Episcoporum auctoritas non sit in cœtu Presbyterorum, quasi Consu- B lis in senatu, sed vt Principis in Concilio Consiliariorum sibi subiectorum, primùm colligitur ex testimonijs iam citatis beati Pauli, in epist. ad Timotheũ, Clementis, Irenæi, Tertulliani; deinde ex Concilijs. omnia siquidem Concilia, tum generalia, tum prouincialia, etiam antiquissima, quorum meminit Eusebius, lib. 5. histor. c. 23. & 25. à solis Episcopis celebrata sunt.

Constat autem in Concilijs maximè exerceri iurisdictionem, cum leges in eis ponantur, & pœnæ præuaricatoribus decernantur: Item ex eo, quod multis in locis legimus, Presbyteros ab Episcopis excommunicatos. nusquam autem Episcopos à Presbyteris. Vide Concilium II. Carthaginense, cap. 8. & 9. Denique ex eo, quod soli Episcopi solium, siue thronum habẽt in Ecclesia, quod est potestatis indicium, vnde & imperare Principũ more dicuntur à Patribus. Vide Chrysostomum in librum de sacerdotio, Ambrosium in libro de dignitate sacerdotali, & Gregorium Nazianze- C num in oratione ad Principem irascentem, & populũ timore perculsum. Sed iam obiectiones diluamus.

CAPVT XV.

Soluuntur obiectiones.

PRIMO loco obijciunt testimonium beati Pauli, ex quo ijdem videntur esse Episcopi et Presbyteri, Philip. 1. *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus.* Certè hoc loco Presbyteri dicuntur Episcopi; non .n. in vna vrbe multi fuissent Episcopi, si Episcopi no- D men summum aliquem Sacerdotem significaret. Deinde quare non dixit Paulus, cum Episcopo, Presbyteris, & Diaconibus, si Presbyteri ab Episcopis eo tempore distinguebantur.

RESPONDEO; Ambrosij commentarius non refert illud, cum Episcopis & Diaconibus, ad eos quibus scribitur, sed ad eos qui scribunt, ita vt Episcopi hoc loco dicantur Paulus & Timotheus, & hic sit sensus: *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis*, id est, cum Paulo & Timotheo, & eorum Diaconibus, gratia vobis, & pax, &c. Sed nimis dura expositio videtur.

EPIPHANIVS in libro de hæresibus, hæresi septuagesima quinta, dicit Paulum ita scribere solitum, quod eo tempore ob ministrorum penuriam multis in locis E non essent Presbyteri vlli, sed Episcopi soli cum Diaconibus: Possunt enim Episcopi etiam Presbyterorũ officio fungi. At hæc Epiphanij explicatio tum haberet locum, si Paulus diceret, cum Episcopo & Diaconibus, aut si non ad vnam ciuitatem, sed ad multas simul scriberet: Sed cùm ipse ad vnam vrbem Philippẽsem scribat, & dicat se scribere ad Episcopos & Diaconos; quomodo, quæso, illa explicatio locum habere potest? Si enim in vna vrbe multi Episcopi esse poterant, quantò facilius vnus Episcopus, & aliquot Presbyteri.

THEODORETVS in commentario huius loci, & A fusius in cap. 3. primæ ad Timotheum scribit, Apostolorum tempore veros Episcopos, non Episcopos, sed Apostolos dici solitos; Presbyteros autem Episcopi nomine tunc appellari consueuisse. Nam ad Romanos 16. Paulus Andronicum Apostolum vocat, & Philipp. 2. Epaphroditum Apostolum Philippensium appellat, qui videlicet Episcopi erant; postea tamen omisso Apostoli nomine, Episcopos solum Episcopos, Presbyteros autem solum Presbiteros appellari cœpisse. Quæ obseruatio Theodoreti si vera sit, non solũ obiectioni desumptæ ex hoc loco, sed etiam ex omnib. alijs locis satisfacit; semper enim dicere poterimus, Paulũ nomine Episcoporum Presbiteros accepisse.

Facilior est sancti Ioannis CHRYSOSTOMI & alio- B rum multorum commentarius, qui docent, Apostolorum tempore nomina illa, Episcopus & Presbyter, cõmunia fuisse omnibus Sacerdotibus, tam maiorib. quos nunc Episcopos dicimus, quàm minoribus, quos Presbyteros appellamus, licet res ipsæ & potestates distinctæ essent. Itaq; Paulum nomine Episcoporum cõplexum esse omnes Sacerdotes, vt hic sit sensus: *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis et Diaconibus*, id est, cum Sacerdotibus, & eorum Ministris?

Adde, quod videtur beatus Paulus vniuersum Clerũ salutare voluisse, sed ne cogeretur singulos ordines numerare, generatim id fecit; oẽs .n. ordines ad duo primaria genera reuocantur, ad Sacerdotes, & Ministros, quorum illud subdiuiditur in duas species analogas, in summos Sacerdotes, & simplices Sacerdotes: illud verò in sex alias species, in Diaconos, Subdiaconos, Acoluthos, Lectores, Exorcistas, & Ostiarios. quã- C uis aũt nũc nomẽ Episcopi tãtũ principali analogato, id est, summo Sacerdoti, tribui soleat, & nomen Diaconi, tantùm principali ministro, tamen conuenit suo modo nomẽ Episcopi minoribus etiam Sacerdotibus; nam & illi superintendunt, & regunt populum saltẽ in foro conscientiæ, & ex delegatione Episcopi, & nomen Diaconi conuenit suo modo ordinibus etiam inferioribus, cùm omnes ministrent Sacerdoti?

ALTERA obiectio sumitur ex capite primo epistolæ ad Titum, vbi sic Apostolus loquitur: *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates Presbyteros, sicut ego disposui tibi.* Et Paulò infrà: *Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, etc.* quo loco videmus D Presbyteros Episcopos esse. Sed eadem adhiberi põt responsio, quæ ad locum superiorem adhibita est; Nomina enim eo tempore communia erant.

TERTIA obiectio sumitur ex 3. cap. prioris epistolæ ad Timotheum, vbi B. Paulus postea quam præcepta quædam Episcopis dederat, continuò Presbiteris omissis transijt ad Diaconos; quare videtur pro ijsdẽ habuisse Episcopos, & Presbiteros. RESPONDEO, B. Paulum generatim instruere voluisse Clerum vniuersum, ac propterea sub nomine Episcoporum comprehendisse etiam Presbyteros, sub nomine Diaconorũ omnes inferiores Ministros; eadem enim præcepta omnibus conueniebant.

QVARTA obiectio ex cap. 4. prioris ad Timotheũ, vbi Paulus ait: *Noli negligere gratiam Dei, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterij:* E Ex quo loco KEMNITIVS affirmat, S. Hieronymum demonstrasse, posse Episcopum à Presbiteris ordinari: proinde nihil interesse inter Episcopum & Presbyterum, sed impudẽter mentitur Kemnitius. Nam S. Hieronymus in epistola ad Euagrium (quã Kemnitius citat) disertis verbis affirmat Presbyteros ordinare non posse: *Quid facit*, inquit, *Episcopus, excepta ordinatione, quod non etiam faciat Presbyter?* Adduxit autem S. Hieronymus locum illum Apostoli, vt ostenderet Episcopos in Scripturis interdum appellari Presbyteros, sic enim exposuit verba illa: *Per impositionem manuũ*

Pre-

Presbyterij, ac si dictum esset, per impositionem manuum, qua Presbyteratum accepisti, cum tamen constet; Timotheum non Presbyterum simplicé, sed Episcopum fuisse; quo modo etiam exposuit Anselmus, & quidam alij Latini, & ipse etiam Caluinus, lib. 4. Institut. cap. 3. extremo. Quamquam nobis verior videtur Græcorum expositio, qui nomine Presbyterij intelligunt chorum, siue cœtum Presbyterorum, id est, Episcoporum, qui nouo Episcopo manus imponunt; sic enim exponunt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & OEcumenius.

QVINTA obiectio ex c. 20. Actor. vbi beatus Paulus mittés Ephesum, vocauit ad se maiores natu Ecclesiæ, id est, Presbyteros, & tamen dum eos alloquitur, Episcopos appellat, dicens: *Attendite vobis, et vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.* Item ex c. 5. prioris epistolæ B. Petri, vbi Petrus Presbyteros sic alloquitur: *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionũ, etc. Pascite, qui in vobis est gregẽ Dei, prouidentes non coactè, etc.* Vbi illud *Seniores* in Greco textu est. πρεσβυτέρους, illud autem *Prouidentes*, in Greco est ἐπισκοποῦντες. Denique ex epist. 2. & 3. S. Ioannis, in quibus Apostolus se Presbyterum vocat, cum sine vlla dubitatione Episcopus fuerit. Sed ad hęc omnia vno verbo respondetur. Nomina eo tempore fuisse communia, & propterea in his omnibus locis veros etiam Episcopos Presbyteros appellari. his addunt Patrum testimonia.

Est igitur SEXTA obiectio ex S. Hieronymo, qui in comment. 1. cap. epist. ad Titũ ita scribit: *Idem est Presbyter qui Episcopus, & antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ, communi Presbyterorum consilio Ecclesia gubernabantur, postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de Presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis Ecclesia cura pertineret, et schismatum semina tollerentur.* Et infrà: *Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex Ecclesia consuetudine, ei, qui sibi prapositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint se magis consuetudine; quam dispositionis Dominica veritate Presbyteris esse maiores, et in cõmune debere Ecclesiam regere.* Similia habet idẽ Hieronymus in epist. 85. ad Euagrium.

Hæc S. Hieronymi verba aliqui piè interpretari conantur, vt S. Thomas, qui in 2. 2. q. 184. artic. 6. scribit Hieronymum loqui solum de nominibus Episcopi & Presbyteri, non de ipsa re. At certè verba illa citata: *Communi Presbyterorum consilio Ecclesia gubernabantur.* Et illa: *Magis consuetudine, quàm dispositionis Dominica veritate Presbyteris esse maiores, &c.* aliud significant quàm solam communitatem vocabulorum.

Ioan. Anton. DELPHINVS, lib. 2. de Ecclesia docet, ex Hieron. sententia initio nascentis Ecclesiæ omnes Presbyteros fuisse Episcopos. Non quod idem sit Episcopatus & Presbiteratus, sed quod vtraque dignitas omnibus Sacerdotibus primo illo tempore daretur. Deinde aũt ad schismata euitãda cœpisse aliquos solũ Presbyteros ordinari, & hoc modo ex Ecclesię cõsuetudine factum esse, vt Epĩ maiores Presbyteris essent.

Ar hæc etiam solutio non plenè satisfacit: sanctus enim Hieronymus tueri conatur Presbyterorum dignitatem, qualis erat suo tempore aduersus insolentiã Diaconorum, vt patet ex epist. ad Euagrium; inde autem demonstrare nititur dignitatem Presbiterorum esse maximam, quod eadem sit cum Episcopali: Nihil autem ad hoc probandum afferret, si solùm doceret primos Presbyteros ideo fuisse Episcopis pares, quòd haberent ẽt Episcopalem potestatem, nec essent simplices Presbyteri. DEINDE, si ideo primi Presbyteri fuissent pares Episcopis, q; essent ẽt ipsi veri Episcopi: distinctio, q̃ ex Hieronymi sententia postea exorta est, inde accidisset, quod aliqui simplicem Presbyteratum

A in ordinatione postea accepissent, At S. Hieronymus contrarium significat, docet enim, Episcopatum esse nouum, & ex Ecclesiæ consuetudine, non simplicem Presbyteratum; sic. n. ipse ait: *Cõmuni Presbyterorũ cõsilio Ecclesia gubernabãtur, postquam verò vnusquisq; etc.*

Michaël MEDINA in lib. 1. de sacrorum hominum origine, & continentia, cap. 5. affirmat sanctum Hieronymum idem omnino cum Aërianis sensisse, neque solum Hieronymum in ea hæresi fuisse, sed etiam Ambrosium. Augustinum, Sedulium, Primasium, Chrysostomum, Theodoretum, OEcumenium & Theophylactum. *Atq; ita*, inquit Medina, *isti viri alioqui sanctissimi, & sanctarum Scripturarum consultissimi; quorum tamen sententiam prius in Aërio, deinde in VValdensibus, postremò in Ioanne VViclefo, damnauit Ecclesia.* Et infrà:

B *Ergo in Hieronymo & Gracis illis Patribus olim propter eorum honorem & reuerentiam hac sententia aut dissimulabatur, aut tolerabatur in illis: cõtra in hareticis, quod in alijs quoque multis ab Ecclesia declinarent, tanquam haresica semper est damnata.* Hæc ille.

Ceterum hæc Medinæ sententia (vt leuissimè dicã) valde est inconsiderata. Nam PRIMVM iniuriam facit tot clarissimis Patrib. quos sine vlla caussa, vt mox ostendam, Aërianos facit. DEINDE iniuriam facit Ecclesiæ, quam acceptionis personarum nota inurit. Nã cum omnes citati auctores post Aërium vixerint, cur, quęso, Ecclesia vnam atq; eandem sentententiã in Aërio damnauit, in Patribus tolerauit? Nõnne Aërio potius agnoscendum fuit, qui ante definitionem Ecclesię peccasse videbatur, quàm Patribus illis, qui damnatã

C iam hæresim sequuti sunt? DENIQVE iniuriam facit communi caussæ Doctorum Catholicorũ. Qua enim fronte sanctos Patres aduersus hæreticos adferemus, si eam sententiam ab Ecclesia damnatam dixerimus, q̃ omnes ferè Patres, tum Græci, tũ Latini docuerunt.

At (inquit Medina) *VValdenses haretici Hieronymi testimonio vtebantur, idem igitur illi, & Hieronymus senserunt.* Egregium profectò argumẽtum. hoc modo cõcludere licebit ẽt, idẽ sẽtire, Lutherũ, et Paulũ; nã Pauli testimonijs passim vtitur Lutherus. Mentiuntur igitur VValdenses, cùm Hieronymũ auctorẽ sequi se dicũt.

SED instat Medina, Aërius non ignorabat, secundũ Ecclesiæ leges Ep[illegible]um Presbytero esse maiorem, sed iure diuino pa[illegible]e affirmabat. Quare cùm Hieronymus apertissimè dicat, non Dominicæ dispositio-

D nis veritate, sed sola consuetudine Ecclesiastica Episcopos maiores Presbyteris esse, nihil omnino inter Aerij & Hieronymi sententiam interesse videtur.

RESPONDEO, tantum distare Hieronymum ab Aërio, quantum Catholicus ab hæretico, & cælum ab inferis distat. Nam in primis S. Hieronymus vbique agnoscit Episcopum esse maiorem Presbytero, quantũ ad ordinis potestatem, & hoc sine dubio iure diuino, vt patet ex epist. ad Euagriũ, vbi sic ait: *Quid facit Episcopus, excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter?* At Aerius discrimen non agnoscebat, vt ex Epiphanio potest intelligi, hæresi 75.

Deinde quantum ad potestatem iurisdictionis, Aërius, vt etiam Lutherani, & Caluinistæ, non modò negabat iure diuino maiorem esse Episcopum Presbyte-

E ro, sed etiam contendebat non rectè facere Ecclesiam, quæ Episcopos Presbyteris anteponat. At S. Hieronymus, etsi iure diuino agnoscere non videtur discrimen inter iurisdictionem Episcopi & Presbyteri, tamẽ agnoscit hoc ipsum discrimen tanquam legitimè, immò et necessariò ad schismata vitanda ab Apostolis introductum. Non enim vult S. Hieron. ante paucos annos ex temporum corruptela natum esse Episcoporũ principatum, sed ab eo tempore, quo cœpit dici in Ecclesia: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cepha.* quę verba Apostoli Pauli sunt. 1. Corinth. 1. Proinde in ipsis Ecclesię primordijs, cùm adhuc viuerent Apostoli, in toto orbe ab ipsis Apostolis, Ecclesias tum regentibus

A tibus, vult S. Hieronymus iurisdictionem Ecclesiasticam ad Episcopos esse delatam. Itaque nihil commune est Aerio & Hieronymo. Neque vllo modo credibile est S. Hieronymum Aerij sententiã fuisse sequutum, quam sciebat iam à S. Epiphanio refutatam.

Est autem hoc loco obseruandum, S. Hieronymum in illa sua sententia non adeo constantem videri, vt valdè probabilè sit eum non omnino certum fuisse: Docuit.n. in explicatione capitis primi ad Titum, consuetudinem, quę Episcopos Presbyteris anteposuit, cœpisse ab eo tempore, quo dictum est: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cepæ*, & tamen Presbyteros Episcopis pares esse colligere nititur ex epistola ad Titum, & ad Philippenses, & ex epistolis Petri & Ioannis, quæ scriptæ sunt post epistolam priorem ad Corinthios, B vbi illa verba habẽtur: *Ego sum Pauli, ego Apollo*, &c. Deinde in libro de scriptoribus Ecclesiasticis in Iacobo, dicit Iacobum continuò à Christi ascensione ordinatum Episcopum Hierosolymorum: Non igitur fuit vnquam illud tempus, quo Ecclesiæ sine Episcopis à Presbyteris gubernantur.

Præterea idem Hieron. in epist. ad Euagrium, comparat Episcopum Aaroni, Presbyteros filijs Aaronis. & in epistola ad Marcellam de errorib. Montani, Episcopos Apostolis succedere dicit. At certè Aaron iure diuino maior erat ordine & iurisdictione, filijs suis, & Apostoli omnibus alijs Christi discipulis.

Denique in lib. 1. aduersus Iouinianum, idem Hieronymus affirmat ab ipso Christo vnum electum ex duodecim, id est, Petrum, *vt capite constituto, schismatũ tolleretur occasio*. At si Christus voluit inter ipsos Apo C stolos vnum eminere, cur non credemus etiam voluisse eum, vt inter Presbyteros vnus emineret? Ac de S. Hieronymo satis, vt etiam de Anselmo & Sedulio, qui in commentario cap. 1. epistolæ ad Titum, ad verbum Hieronymi sententiam retulerunt.

SEPTIMA obiectio sumitur ex Ambrosio, qui in cõmentario cap. 4. ad Ephesios ita scribit: *Timotheum Episcopum à se creatum, Presbyterum vocat, quia primi Presbyteri Episcopi appellabãtur, vt recedẽte eo, sequens ei succederet; denique apud Aegyptum Presbyteri consignant, si præsens non sit Episcopus: sed quia cœperunt sequentes Presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente Concilio, vt non ordo, sed meritum crearet Episcopum, multorum sacerdotum iudicio constitutum*, &c. D

Sed hic locus non habet difficultatem. Nam (vt interim omittam; commentaria illa non videri ab Ambrosio edita) auctor eorum commẽtariorum loquitur solùm de ratione successionis Episcoporum, ac docet, initio nascentis Ecclesiæ, antiquissimum Presbyterum consueuisse ordinari Episcopum, eoq; mortuo succedere solitum, sine alia electione, antiquissimum item Presbyterum: sed non negat auctor iste primum illũ Presbyterum, cum Episcopo succedebat, debuisse iterum cõsecrari, & nouam potestatem ac iurisdictionẽ accipere. Neque semel idem auctor clarissimè docet, multum interesse inter Episcopum, & Presbyterum; nam in eodem commentario capitis 4. ad Ephesios sic ait: *In Episcopo omnes ordines sunt, quia primus Sacerdos est, hoc est, princeps est Sacerdotum*. Et in caput 3. prio- E ris ad Timotheum: *Episcopi*, inquit, *& presbyteri vna ordinatio est, vterq; enim Sacerdos est, sed Episcopus primus est, vt omnis Episcopus presbyter sit, nõ tamen omnis presbyter Episcopus; hic enim Episcopus est, qui inter presbyteros primus est; deniq; Timotheum presbyterum ordinatum significat, sed quia ante se alterum non habebat, Episcopus erat, unde, & quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit: neque enim fas erat, aut licebat, ut inferior ordinaret maiorem; nemo enim tribuit quod non accepit*. Hęc ille. Vbi vides maiorem esse Episcopum Presbytero, & ideo à Presbytero Episcopum ordinari non posse, quòd Presbyter nõ habeat Episcopalem ordinationẽ.

A OCTAVA obiectio ex Chrisostomo in commentario, cap. 3. prioris ad Timotheum, vbi sic legimus homil. 11. *Inter Episcopum atque Presbyterum interest fermè nihil, quippe & Presbyteris Ecclesiæ cura permissa est, & quæ de Episcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruũt: sola quippe ordinatione superiores illis sunt, atque hoc tantum plusquam Presbyteri habere videntur*. Idem docent, & verbis ferè ijsdem, Primasius, Theophylactus, & Oecumenius, in commentario eiusdem loci.

RESPONDEO, ex istis ipsis verbis apertè colligi, maiores esse Episcopos Presbyteris, cum Episcopi ordinare possint, Presbyteri non possint, vt auctores citati vna voce testantur.

AT, INQVIES, saltem quoad iurisdictionem pares sũt Episcopis Presbyteri, quãquidẽ nihil hẽnt Episcopi, B quod Presbyteri non habeãt, excepta ordinatione. RESPONDEO, hos auctores cũ nihil tribuunt Episcopo, qđ non sit cum Presbyteris commune, excepta ordinatione, loqui de ijs rebus, quæ nullo modo Presbyteris cõueniũt: tale autem nihil est, nisi ordinatio præcipuè Sacerdotum. Nam potestas iurisdictionis, ex commissione Episcopi, potest etiam Presbyteris conuenire, immò etiam confirmare baptizatos possunt Presbyteri ex dispẽsatione. At ordinatio Sacerdotũ ita ꝓpria Episcoporũ est, vt nullo modo Presbyteris pmitti possit.

Quod autem Chrysostomus senserit, Apostolorũ tempore Episcopum à Presbytero distinctum fuisse, colligitur etiam ex homil. 1. in epistolam ad Philippẽses, vbi exponẽs illud, cum Episcopis, & Diaconibus: *Quid*, inquit, *hoc sibi vult? itane vnius ciuitatis plures e-* C *rant Episcopi? Nequaquam; sed hoc titulo designat Presbyteros, tunc.n. temporis adhuc vocabulum erat cõmune.*

NONA obiectio ex Theodoreto, qui in commentario capitis primi ad Philippenses aliquoties repetit, Presbyteros fuisse, quos Paulus Episcopos appellat. Sed hoc iã antea explicatum est; Theodoretus enim docet quidem, olim Presbyteros Episcoporum nomẽ habuisse: sed ibidem addit veros Episcopos nomine Apostolorum, eo tempore appellari solitos, ita vt semper & re & nomine maiores fuerint Episcopi Presbyteris, ex sententia Theodoreti. Quare idem auctor in caput tertium prioris ad Timotheum ita scribit: *Sed tamen, etiamsi Presbyteris has leges constituit diuinus Apostolus, clarum est, quod has leges oportet primos seruare Episcopos; vt qui sint maiorem dignitatem assequuti.*

D DECIMA obiectio ex Augustino, qui in epist. 19. ad Hieronymum sic ait: *Quamuis enim secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, in multis rebus tamen Augustinus Hieronymo minor est.*

RESPONDEO, illud (*Iam obtinuit*) non opponi tempori antiquo ipsius Ecclesiæ, sed tempori quod fuit ante exortum Ecclesiæ nostræ Christianæ: Itaque non est sensus, olim Episcopi, & Presbyteri erant æquales, sed iam vsus obtinuit, vt Episcopatus Presbyterio maior sit. sed hic est sensus; Ante Christiana tempora, nomina ista; Episcopus & Presbyter, non erant honoris vocabula, sed officij, aut ętatis, nunc autem honoris ac dignitatis nomina sunt, & secundum hæc nomina Augustinus Hieronymo maior est quãuis alijs multis no- E minibus Augustinus Hieronymo minor sit.

VNDECIMA obiectio; Presbyteri succedunt Apostolis non minus quàm Episcopi, vt patet ex Clemẽte, lib. 2. constit. cap. 32. & Ignatio in epist. ad Smyrnenses: Non igitur sunt Presbyteri Episcopis inferiores.

RESPONDEO, Episcopos & Presbiteros varijs modis à Patrib. cõparari, sed sẽper seruata proportione, et distinctione. Aliqñ dicunt Episcopũ tenere locũ Dei, Presbyterũ locũ Chri, Diaconũ locũ Apostolorũ. Ita Clemẽs lib. 2. constit. c. 30. & Ignatius in epis. ad Trallianos. Aliqñ Episcopo dãt locũ Chri, presbyteris locũ Apostolorũ, Diaconis locũ Discipulorum LXXII. Ita Clemẽs loco citato, li. 2. c. 32. & Ignati⁹ ad Smyrnẽses.

Aliquan-

Aliquando Episcopis dant locum Apostolorum, Presbyteris locum LXXII. Discipulorum, vt patres suprà citati.

Dvodecima obiectio; Christus Presbyteros ordinauit in cœna, vt Catholici omnes docent: at Episcopos nusquam legitur ordinasse. Non igitur Episcopatus iure diuino est introductus. Respondeo, à Christo beatum Petrum ordinatum fuisse Episcopũ, à beato Petro Iacobum & Ioannem, ab his tribus ceteros Apostolos, vt in lib. 1. de summo Pontifice suprà ostendimus.

CAPVT XVI.

De Cardinalibus.

De Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ pauca quædam addenda sunt, vt Ioanni Caluino etiam de hoc ordine Clericorum breuiter respondeamus. Dicemus autem Primo, de antiquitate, & significatione nominis Cardinalium. Secvndo, de antiquitate, & varietate officij Cardinalium. Tertio, de comparatione Cardinalium cum Episcopis: Hæc enim tria Caluinus attingit, lib. 4. Instit. cap. 7. §. 30.

Siquis autem plura cognoscere velit, legat ex Theologis Aluarum Pelagium, lib. 2. de planctu Ecclesiæ, art. 16. Augustin. Triumphum in summa de potestate Ecclesiæ, quæst. 102. Thomam VValdensem, lib. 2. doctrinalis fidei, art. 3. cap. 54. Ioan. de Turrecremata, lib. 1. summæ de Ecclesia, cap. 81. 82. 83. & 84. S. Antoninum in summa Theologica, 3. parte, tit. 21. Ioan. Antonium Delphinum, lib. 2. de Ecclesia. Ex Canonistis, Andream Barbatium in tract. de præstantia Cardinalium ad Bessarionem, Martinum Laudensem in tract. de Cardinalibus, Dominicum Iacobatium, lib. 1. de Concilijs, art. 12. & Ioãnem Hieronymum Albanum in libro de Cardinalibus. Ex Historicis, Onuphrium Panuinum in libello de Episcopatibus, Titulis, & Diaconijs Cardinalium.

Vt igitur à Primo incipiamus, Caluinus loco notato, ante Gregorij tempora dicit se non legisse nomen Cardinalium: At in Concilio Romano sub Syluestro canone 6. legimus septem fuisse Diaconos Cardinales in Romana Ecclesia; præcessit autem Syluester Gregorium annis ferè trecentis; neque tamen tunc primũ cœpit hoc nomen; non enim Concilium illud instituit Cardinales, sed solùm iussit vt præter Cardinales Diaconos Rom. Ecclesiæ, essent etiam duo Diaconi ad examen Parœciarum.

Porrò nomen Cardinalis idem ferè significare videtur quod Principalis, sine is à quo alij pendent, vt à cardine ostia dependere solent: Hinc enim & virtutes Cardinales, & venti Cardinales, & pũcta cœli Cardinalia dici solent, & August. lib. 1. de Baptismo, cap. 6. Primarios Donatistas, Cardinales Donatistas appellauit. Cur autem Electores Pontificis Cardinales dicantur, non omnes explicant eodem modo.

Calvinvs loco notato docet, hoc nomen tempore sancti Gregorij proprium fuisse Episcoporum, proinde non rectè nunc tribui Presbyteris & Diaconis, aut solis Episcopis Romanę Curiæ: *Hic titulus*, inquit, *Gregorij ætate in solos Episcopos competebat. nam quoties meminit Cardinalium, non Romanæ Ecclesiæ, sed alijs quibuslibet eos attribuit, vt in summa nihil aliud sit sacerdos Cardinalis, quam Episcopus.* Hæc ille. At Caluinus in exploratum errorem incidit. nam S. Gregorius lib. 5. epist. 11. ad Fortunatũ Episcopum Neapolitanum meminit Diaconorum Cardinaliũ, & lib. 11. epist. 34. ad Ioannẽ Episcopũ Syracusanũ meminit Presbyterorũ Cardinaliũ, & Ioannes Diaconus, li. 3. vitę S. Gregorij, c. 7. enumerat Episcopos, quos S. Gregorius ex Presbyteris Cardinalibus fecerat: Non igitur verũ est; idem esse apud Gregorium, Episcopum & Cardinalem.

Leo IX. Pont. Max. in epistola ad Michaëlem, cap. 32. dicit, Clericos Romanæ Ecclesiæ Cardinales vocari, quòd summo Pontifici proximè adhæreant, qui est veloti cardo totius Ecclesiæ. Nã vt in cardine ostiũ vertitur, & regitur, ac sustentatur, sic etiam à summi Pontificis prouidentia, & firmitate tota Ecclesia pendet. Hæc verò explicatio rectè docet, cur Cardinales Romanæ Ecclesiæ dicantur præ cæteris, & per Antonomasiam Cardinales, at non explicat cur simpliciter dicantur Cardinales, cum constet etiam alibi esse, & fuisse qui dicerentur Cardinales, vt patet ex Gregorio, locis citatis, lib. 5. epist. 11. & lib. 11. epist. 34. & ex Concilio Meldensi, canon. 54.

Onvphrivs in libro de Cardinalium titulis existimat, Presbyteros & Diaconos Cardinales dictos esse eos, qui præerãt alijs Presbyteris vel Diaconis eiusdem Ecclesiæ, quasi principales Presbyteri, vel Diaconi in illa Ecclesia; erant enim plures Presbyteri in eadem Ecclesia, sed Præses tãtum dicebatur Cardinalis.

Hæc Onuphrij explicatio non videtur vera; nam in eodẽ titulo plures erant aliquando Cardinales, vt patet ex Synodo S. Gregorij, quæ habetur lib. 4. regist. c. 88. vbi ponuntur subscriptiones Presbyterorum Cardinaliũ, & inter eas tres inueniuntur tituli sanctæ Balbinæ, duo sancti Damasi, duo sancti Syluestri, duo sanctorum Apostolorum: Non igitur is tantùm Cardinalis dicebatur, qui præerat titulo. Præterea, tempore S. Syluestri, septem tantùm Romæ erant Diaconi Cardinales; nam adhuc recens erat eo tempore Canon XIV. Concilij Neocæsariensis, vbi definitur, in qualibet ciuitate, quamuis magna, septem tantum debere esse Diaconos, & tamen illi omnes Romę dicebantur Cardinales, vt patet ex Concilio Romano sub Syluestro can. 6. Nõ igitur Diaconus Cardinalis erat, qui præerat alijs Diaconis eiusdem Ecclesiæ. Adde postremò, quòd iuxta hanc Onuphrij explicationem, nulla ratio reddi posset, cur dicerentur quidam Episcopi Cardinales; non enim dici possunt Episcopi Cardinales, quòd præsint alijs Episcopis suæ diœcesis, sicut Presbyter Cardinalis, quòd præsit Presbyteris sui tituli, nam non sunt in vna diœcesi plures Episcopi.

Existimo igitur nomen Cardinalis primò impositũ esse loco, & à loco deriuatum ad personas: Dicebantur enim tituli Cardinales, quædã Ecclesiæ principales, vbi Baptisma conferebantur; & dicebantur Ecclesiæ vel tituli Cardinales, ad differentiam aliorum locorum sacrorũ minus principalium: Inde autẽ Presbyter, qui eã Ecclesiam regebat, dicebatur Presbyter Cardinalis. Pari ratione Diaconiæ Cardinales erant loca quædam principalia in vrbe distincta iuxta numerum regionum, & qui in eis residebant Diaconi, dicebantur Cardinales Diaconi, ab Ecclesia videlicet Cardinali, quam tenebant. Sic etiam postmodum dicti sunt Episcopatus Cardinales; & inde Episcopi Cardinales sex illi, qui ad eligendum Pontificem conueniebant, & eidem Pontifici à consilijs erant præter ceteros orbis Christiani Episcopos.

Quod autem à loco cœperit hoc nomen, cognosci potest ex Concilio Meldensi, can. 54. vbi sic legimus, vt titulos Cardinales in vrbibus, vel suburbijs constitutos Episcopus canonicè ordinet, & disponat. Sic et Ioan. Diacono in vita S. Gregorij, lib. 3. cap. 11. vbi sic ait: *Cardinales violenter in Parœcijs ordinatos forensibus, in pristinum Cardinem Gregorius reuocabat.* Vbi Cardinem vocat Cardinalem titulum siue Ecclesiam. Ac de nomine quidem hactenus. Si quis autem velit cognoscere nomina, & numerum titulorum, Diaconiarum, & Episcopatuum Cardinalium, Onuphrium consulat in libro de Cardinalibus.

Iam de officio, & officij antiquitate breuiter dicamus. Tria sunt officia Cardinalium. Primum est commune cũ Episcopis, Presbyteris & Diaconis ceteris; omnes enim Cardinales, aut Episcopale, aut Presbyterale,

tetale, aut Diaconale officium habent: Alterum officium est summum Pontificem eligendi: Postremum eidem Pontifici perpetuò assistere, eumque in regenda vniuersa Ecclesia consilio, & industria adiuuare. Ex his officijs primum negari non potest, quin sit antiquissimum. Neque id negat Caluinus, quin potius hoc solum agnoscit, sic enim scribit loco citato, libro quarto, capite septimo, §.30. *Et sane nihil officij tunc habebant, nisi vt in doctrina & Sacramẽtorum administratione Episcopo adessent ac subessent.* Hæc ille.

At CALVINVS secum pugnare mihi videtur; nam eodem lib.4. Institut. cap.4. §.2. docet, antiquissimis tẽporibus eum fuisse vsum in Ecclesia, vt Presbyteri eligerent Episcopum, & cum illo ita Ecclesiam communi consilio regerent, vt nihil plus Episcopus haberet in cœtu Presbyterorum, quàm Consul in senatu: *Presbyteri*, inquit, *ex suo numero vnum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi.* Et infrà: *Quas partes habet Consul in senatu, eas habet Episcopus in presbyterorum cœtu.* Hæc ille. Quod si verum est, certè sequitur, vt q̃d nunc Romæ Cardinales faciunt, dum Episcopum ex suo numero eligunt, aut tanquam senatores quidam Ecclesiastici cum eo Ecclesiam regunt, antiquissimum sit, ac proinde omnia tria officia sint antiquissima.

Est aũt hoc loco obseruandum; Omnia quidem tria Cardinalium officia esse antiquissima, & ab ipso tempore Apostolorum inchoata, sed tamen non esse eque antiquum, vt soli Cardinales duobus officijs posterioribus fungantur: Nam à tempore Apostolorum per multos annos, immò etiã per aliquot secula, quia pauci erãt Presbyteri, & Diaconi, omnes simul ad electionem Episcopi, & ad Concilia vocabantur, neque erat opus tunc distinguere à Cardinalibus nõ Cardinales, sicut etiam in alijs Ecclesijs non distinguebantur Canonici à non Canonicis. Quare Cyprianus cùm aliquoties scribat ad Romanum Clerum, non scribit ad solos Cardinales, sed ad omnes Presbyteros & Diaconos Romanæ Ecclesiæ. & similiter illi cum Cypriano respondent, Presbyteri & Diaconi omnes respondẽt. Vide lib.2. epistol.7. & lib.3. epist.5. & 21.

Deinde autẽ cùm creuisset multitudo Cleri, vocabantur quidem omnes ad electionem faciendam, sed non omnes ad concilia vocabantur, sed aliqui principales, qui Romæ, & alijs quibusdam in locis Cardinales dicebantur. Id constat ex Synodo Gregorij, lib.4. registri, cap. 88. Nam solum Concilio interfuerunt ex Presbyteris XXXIIII. & ij Titulares omnes, id est, Cardinales. certum autem est, tunc Romæ fuisse multò plures Presbyteros, quàm XXXIIII. Nam si tẽpore sancti Cornelij circa annum Domini CCL. in medio persequutionum, regnantibus idololatris, tamen erant Romæ XLVI. Presbyteri, vt ex epistola eiusdem Cornelij refert Eusebius, lib.6. histor. cap.33. certè multo plures erant tempore sancti Gregorij, circa annum Domini DC. quando nullus in vrbe erat Paganus. Denique, postremis quingentis annis neque ad Concilia, neque ad electionem admissi sunt omnes Clerici, quod nimis multi essent, sed soli Cardinales, vt suprà ostendimus, cùm de vocatione Ministrorum ageremus.

Quantum ad TERTIVM, de comparatione Cardinalium cum Episcopis, fusè tractant suprà citati auctores, sed in hoc tamen ferè omnes conueniunt, quòd si consideremus ordinis potestatem, maior sit Episcopus Presbytero, vel Diacono Cardinali. Nam Episcopus ordinat Presbyteros, confirmat baptizatos, aliaque id genus facit, quæ Cardinales Presbyteri, vel Diaconi facere non possunt. Qua etiam ratione summus Pontifex Episcopum se vocat, non Cardinalem, & Episcopos omnes appellat venerabiles fratres, Cardinales autẽ dilectos filios, quomodo vocat etiam Laicos.

Pari ratione, si consideremus iurisdictionẽ in propriam Ecclesiam, id est, Episcopi in suam Diœcesim, et Cardinalis in suum titulum, aut Diconiam, maior est Episcopus Cardinali Presbytero, vel Diacono: Nam inprimis maior est ordinariè Diœcesis Episcopi, quã titulus Cardinalis, ac præterea Episcopus in sua Diœcesi amplissimam habet iurisdictionem tanquam proprius & ordinarius Pastor, ferendi leges, dispensandi, puniendi, indulgendi, &c. At Cardinalis Presbyter & Diaconus, cùm in suo titulo sit veluti Parochus Episcopo subiectus, nihil potest, nisi quantum Episcopus ei permiserit.

At si consideremus regimen Ecclesiæ vniuersalis, maior est Cardinalis Presbyter, vel Diaconus Episcopo non Cardinali. Nam Episcopi simplices nunquam adhibentur ad regimen vniuersals Ecclesiæ, nisi rarissimè, id est: cùm ad generale Concilium cõuocantur. At Cardinales ferè quotidie præstò sunt Pontifici, neque vllum negotium maioris momenti sine eorum concilio peragitur. Et quia hinc fit, vt Episcopi à Cardinalibus, vt summi Pontificis cooperatoribus, iudicentur, creentur, deponantur, non autem cõtra Cardinales ab Episcopis; propterea absolutè Cardinalis Episcopum non Cardinalem præcedit. atque hanc rationem vt præcipuam affert etiam Eugenius Pontifex IIII. in epistola ad Archiepiscopum Cantuariensem, quę exstat apud Dominicũ Iacobatiũ, li.1. de Cõcilijs, art.12. & ante Eugenium Sanctus BERNARDVS lib. 4. de consideratione, de Cardinalib. loquẽs: *Veniamus*, inquit, *ad collaterales, et coadiutores tuos, hi sedulitui hi intimi tui.* Et infrà: *An nõ eligẽdi de toto orbe, orbẽ iudicaturi?* Et in epist.188. ad Cardinales scripta: *Nulli dubiũ*, inquit, *quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei surgentes succidere spinas, sedare querelas.* Et infrà: *Agite pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro potestate quam accepistis, &c.* vbi apertissimè agnoscit sanctus Bernardus maiorem in Cardinalibus, quàm in Episcopis potestatem.

Sed occurrit Caluinus loco notato, lib.4. capit.7. §.30. & obijcit tria testimonia: *Video*, inquit Caluinus, *fuisse tunc Episcopis minores, quos nunc longe antecellunt. Notum est illud Augustini epistola decimanona ad Hieronymum; quanquam secundum honorum vocabula, qua iam Ecclesia vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. Hic certe Romana Ecclesia Presbyterum ab alijs minimè discernit, sed omnes ex æquo postponit Episcopis: idq; eousq; fuit obseruatum, vt in Concilio Carthaginensi, cùm duo adessent Legati Romana sedis, vnus Episcopus, secundus Presbyter, hic in vltimum locum reiectus fuerit. Verum ne nimis vetera prosequamur, exstat Concilium sub Gregorio habitum Roma, in quo Presbyteri vltimo loco sedent, & seorsum subscribunt, Diaconi locum nullũ in subscriptione habent.* Hæc ille.

Sed Augustini testimonium ad rem non facit; non enim negamus Episcopatum Presbyterio maiorem esse, sed dicimus, Presbyterũ Cardinalem Episcopo non Cardinali esse maiorem, non quod Presbyter sit maior Episcopo, sed q̃ Cardinalis maior sit non Cardinali. Nam alioqui Episcopus Cardinalis Presbyterum Cardinalem, & Presbyter Cardinalis Diaconum Cardinalem semper pręcedit.

At, inquit Caluinus, *Augustinus non quẽuis Presbiterum, sed Hieronymum presbyterum Romana Ecclesia Episcopo postponit.*

RESPONDEO, sanctum Hieronymum non Romanę Ecclesiæ, sed Antiochenæ Presbyterum fuisse; id enim ipse testatur in epist.61. ad Pammachium, de errorib. Ioannis Hierosolymę Episcopi; neque repugnat quòd ipse aliquando Romæ fuerit, & Damasum Pontificẽ iuuerit in epistolis scribendis, vt ipse testatur in Epistola ad Ageruchiam de Monogamia. Nam etsi Romæ fuerit, non tamen habuit Romæ titulum aliquẽ proprium, siue Ecclesiam regendam: vt Cardinales habent;

bent; quocirca cùm iam ex Roma rediisset, & in Syria degeret, quando scripsit epistolam ad Pammachiū aduersus Ioannem Hierosolymitanum, non tamen ait, se Romanum, sed Antiochenū Presbyterum fuisse. Et sanè, si potuisset verè dicere, se Romanæ Ecclesiæ Presbyterum Cardinalem esse, vel fuisse, libéter dixisset. Cupiebat enim Ioanni Episcopo Hierosolymæ demonstrare, sed Presbyterū fuisse maioris cuiusdā Ecclesiæ, quàm Hierosolymitana esset; & proinde se non reliquisse suam Ecclesiam, vt in Ecclesia Hierosolymitana aliquid quæreret: *Ob id*, inquit, *& ego Antiochiam, & ille Constātinopolim, vrbes celeberrimas, deseruimus; non vt te in populis prædicantē laudaremus, sed vt in agris & in solitudine adolescētiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus*. Hæc ille. Cùm igitur constet, semper Romanam Ecclesiam Antiochenæ prælatam fuisse, certè sanctus Hieronymus libéter dixisset, si id verè dicere potuisset, ob id & ego Romam, & ille Constantinopolim, &c.

Neque etiam testimonium Concilij VI. Carthaginensis valde est ad rem. Nam etsi in eo Concilio Presbyter Romanus sederit post Episcopos, tamen in Cōcilio Nicæno, in Ephesino, in Calcedonēsi, in VI. VII. & VIII. Synodo generali. Romani Presbyteri sederunt ante Episcopos; sed quanquam hæc ita se habent, fateor tamen, olim Episcopos quoscunque prælatos fuisse Cardinalibus non Episcopis, immò etiam Cardinalatum gradum fuisse ad Episcopatum, vt Onuphrius rectè docet in libro de Cardinalibus, & apertissimè colligitur ex lib. 1. cap. 7. vitæ S. Gregorij.

C Postea tamen mutatus est ordo, & cœpti sunt Cardinales Episcopis anteponi, & Episcopatus gradus esse ad Cardinalatum; cuius mutationis duplex ratio assignari potest. VNA, quòd ad solos Cardinales deuoluta sit electio summi Pontificis; Nam quo tempore Pōtifices eligebant Imperatores, vel Clerus & populus, non est mirum, si non tanti fierent Cardinales. At postea quàm cœperunt soli ipsi eligere, & etiam soli ipsi, vt plurimum, eligi, non sine caussa cœpit dignitas Cardinalitia pluris fieri, quàm antea.

ALTERA caussa est, quòd soli Cardinales cœperint adesse summo Pontifici in Consilijs; Nam antea Cardinales neque soli, neque primarij Consiliarij Pontificis erant. siquidem primis sexcentis, vel octingentis annis, summi Pontifices ad grauiora negotia Ecclesiæ dijudicanda cogebant Concilia nationalia Episcoporum Italiæ, quibus Concilijs intererant quidem Cardinales Presbyteri, sed tamen primus locus Episcoporū erat. Id cognosci potest ex tomis Cōciliorum, vbi plurima inueniuntur Concilia Romana, siue Lateranensia, celebrata ab anno Domini CCC. ad DCCC.

Quocirca non erat ratio, cur eo tempore Cardinales Presbyteri Episcopis anteponerentur, cùm eo tempore non minus, immò magis Pontificem iuuarent in Ecclesia vniuersali regenda Episcopi, quàm Cardinales. At postea creuerunt negotia Ecclesiæ Romanæ, præsertim cùm accessisset principatus temporalis, tempore Pipini & Caroli Magni; proinde egebat summus Pontifex Consiliariorum ope multò sæpius, quā antea. Neque poterat tam sæpe conuocare Concilia Episcoporum, quàm necesse erat, Concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterat, Pontifex autem quolibet anno sæpius egebat consilio. Itaque vsu docente, & necessitate cogente his postremis annis sexcentis vel septingentis cœperunt paulatim omitti Concilia Episcopalia, & res tota redigi ad senatum Cardinaliū. Potuisse autem hoc fieri, & rectè factum esse, in dubiū reuocari non potest; nam non tenetur Pontifex hos potiùs, quàm illos in consilium adhibere.

Deinde, hac ratione multa commoda consequuta sunt. PRIMVM, quòd habeat nunc summus Pontifex senatum in promptu, ita vt possit etiam singulis diebus, si velit, de rebus grauissimis deliberare. ALTE-

A RVM, quòd hoc fiat sine detrimento Ecclesiarum particularium. Nec enim possent Concilia Episcoporum sæpe cogi sine detrimento Ecclesiarum, quibus absentia Pastorum perniciosa est. TERTIVM, quòd habeat Consiliarios magis instructos, & exercitatos, cū hæc sola & assiduè tractent: facta autem legitimè hac mutatione concilij Pontificij ab Episcopis & Cardinalibus ad solos Cardinales; mirum esse non debet, si etiam facta est mutatio dignitatum.

Sed placet, ad finem huius loci repugnantiam verborum Caluini in extrema disputatione capitis 7. lib. 4. Instit. annotare. Nam in vltimo paragrapho miratur Cardinalium amplitudinem: *Nescio*, inquit, *qui factum sit, vt ita subitò in tantam amplitudinem emerserint*. Et mox infra: *Nunc adeò mutata sors est, vt facti*

B *sint Regum ac Cæsarum cognati. Nec dubium est, quin vnà cum suo capite sensim creuerint, donec ad hoc dignitatis fastigium euecti fuerunt*. Hæc ille. Qui tamen continuò subiungit contrarium: *Impleri*, inquit, *in illis oportuit quod de talibus, ait Malachias; Vos recessistis de via, & offendere fecistis in lege plurimos; propterea ecce ego dedi vos contemptibiles & viles omni populo*. At quo modo, quæso, ista cohærent, vt in summum fastigium amplitudinis creuerint Cardinales, ita vt Regum ac Cæsarum cognati facti sint & tamen contemptibiles ac viles euaserint omni populo? Sed de his satis.

CAPVT XVII.

De Corepiscopis.

DIXIMVS de distinctione & officio Clericorum eorum, qui etiam hoc tempore locum suum habēt in Ecclesia; nunc addendum visum est aliquid de Chorepiscopis, quorum nomen & officium olim in vsu erat, nunc autem penè interijsse videtur.

Igitur Chorepiscopi dicebantur olim Presbyteri quidam, qui in pagis, aut oppidulis curam animarum gerebant loco Episcoporum, vt nunc ferè Parochi faciunt. Dicebantur autem Chorepiscopi, vel, vt Damasus indicat in epist. 3. quasi villarum Episcopi. nam χώρα Græcè oppidum ac regionem significat vel potius, vt Concilium Neocæsariense canone 13. & Antiochenum can. 8. docent, quasi Vicarij Episcopi, vel

D Vicarij Episcoporū, seu loco Episcoporum constituti; χώρα enim locum et significare pōt. Porrò eiusmodi Chorepiscopi non poterant Presbyteros & Diaconos ordinare, nec Chrismate fidelium frontes inungere, nec templa, aut altaria cōsecrare. cetera ferè omnia præstare poterant, quæ præstant Episcopi, vt cognosci potest ex Concilio Ancyrano, can. 12. & Antiocheno, can. 10. & Hispalensi II. can. 7. item ex Damaso in epist. 3. Leone epist. 86. aliàs 88. & Ioanne III. in epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

Sed quæstio hoc loco occurrit; An Subdiaconos ordinare Chorepiscopis aliquando licuerit. Nam in Cōcilio Antiocheno can. 10. id eis licuisse disertis verbis asseritur. Contrà autem, id eis minimè licuisse, Damasus Papa in epist. 3. æquè disertis verbis affirmat;

E Concilia & Pontifices ceteri suprà citati negant licere Chorepiscopis Presbyteros vel Diaconos ordinare; de Subdiaconis, ceterisq; ordinibus nihil expressè dicunt.

RESPONDEO, quosdam fuisse corepiscopos, qui verè Episcopalem consecrationem acceperant, sed Chorepiscopi dicebantur, quòd non haberent propriam Ecclesiam, sed in aliena Diœcesi ministrarent, quales sunt hoc tempore Episcopi quidam Titulares, qui & Suffraganei dici solent. Alios verò Chorepiscopos fuisse, qui nihil aliud, nisi Presbyteri essent, sed, vt diximus, in pagis, ac villis, seu etiam oppidulis, Episcopum aliquo modo repræsentarent.

De

De priorib. loqui videntur Concilium Antiochenum, vt etiam Damasus annotauit in epist. 3. nam ita incipit Canon: *Corepiscopi, qui manus impositionem ab Episcopis acceperunt, et, vt Episcopi sunt ordinati, &c.* vbi non de omnibus Chorepiscopis loquitur Concilium, sed de illis tantùm, qui à pluribus Episcopis, ritu Pōtificum sunt consecrati: præterea in eodem canone Cōcilium nō solùm his Chorepiscopis permittit, vt Subdiaconos absolutè ordinent, sed etiam vt Presbiteros & Diaconos ordinare possint, si id Episcopus loci permiserit, ex quo certè sequitur, eos Chorepiscopos veros Episcopos fuisse.

Porrò in fine illius canonis, vbi legimus (*Chorepiscopus ab Episcopo loci ordinandus est*) non de iisdem Corepiscopis agitur, sed de illo altero genere: voluit enim Concilium legem statuere, vt deinceps Chorepiscopus ordinetur ab vno Episcopo, & proinde Presbyter sit, non Episcopus. De quo genere Chorepiscoporum loquitur Damasus in epist. 3. cū dicit, non licere Chorepiscopis ordinare Subdiaconos.

Cetera autem Concilia & Patres, qui negant, Chorepiscopis licere ordinare Diaconos, & de subdiaconis nihil dicunt, videntur nomine Diaconorum etiā Subdiaconos accepisse, cùm sit vterque sacer ordo, & sæpe apud veteres eodem nomine appellentur. Quod si euidenter ostendi possit, concessum aliquando fuisse Chorepiscopis secundi generis, vt Subdiaconos ordinarent, dicendum erit, id fuisse priuilegium & dispēsationem quādam, qualis etiam fuit quibusdam in locis, vt presbyteri, absente Episcopo, Confirmationis Sacramentum exhiberent, vt Ambrosius scribit de Sacerdotibus Aegypti, in commentario cap. 4. epistolæ ad Ephesios. Atque hæc de distinctione & officio Clericorum.

CAPVT XVIII.

De cœlibatu Sacerdotum; Sitne iure diuino annexus sacris ordinibus cœlibatus, an non?

SEQVITVR quarta Disputatio, quæ est de cœlibatu, seu continentia hominum sacratorum, quæ quidem trimembris erit. Primùm enim explicandum occurrit; Sitnè iure diuino annexus cœlibatus ordinibus sacris. Deinde, si constiterit non ita esse, verùm saltem iure Apostolico, ac rectissimè id factum sit. Postremò, nū digami Apostolica lege arceantur à sacris ordinib.

Ac, vt à primo incipiamus, Ioannes Maior in 4. dist. 24. quæst. 2. de iure diuino esse putauit, quod votum Sacerdotum solenne sit, ac proinde indispensabile esse. Idem ferè docuit Clichtouæus libro de continentia Sacerdotum, cap. 4. & sequentibus, vbi duo dicit, quæ nescio, an inter se bene cohereant. Vnum est, de iure diuino esse, vt qui est sacris ordinib. initiatus, non possit vxorem ducere, neque in hoc vllam dispēsationem cadere posse. Alterum est, eos, qui vxores duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum Ecclesiæ, & à Syricio Papa primùm editum, nec vnquam ab Ecclesia Orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in tota Ecclesia Sacerdotibus vti vxoribus, quas ante ordines duxerant, vsque ad tempora Syricij; in Ecclesia autem Orientali, & nunc licere, & semper licuisse.

At beatus Thomas in 2. 2. quæst. 88. articul. 11. disertè docet, votum continentiæ esse annexum ordinibus sacris ex solo Ecclesiæ decreto, ac proinde dispensabile esse. Idem docet Caietanus in opusculis, tomo 1. tract. 27. & Sotus libro 7. de iustitia, quæst. 6. artic. 2. vbi etiam docet, quod ego verissimum puto, decretum hoc, quo votum est annexum ordinibus, non quidem

A propriè diuinum esse, sed tamen esse Apostolicum, & in tota Ecclesia à temporibus Apostolorum, longo tempore esse seruatum; sed quia hoc multis rationibus in sequenti capite contra hæreticos confirmabimus, nunc solùm breuiter probandum est, non iure diuino, sed humano duntaxat prohibitum esse coniugiū Sacerdotibus, & proinde in hoc dispensari posse.

Probatur PRIMO, ex altero eorum, quæ Clichtouæus asserit: non est de iure diuino, vt coniugati, si ordinentur, ab vxoribus suis abstineant; igitur neque est de iure diuino, vt Sacerdotes non ducant vxores. Nam matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione essentiæ suæ, sed ratione officij seu exercitij coniugalis, si enim Deus prohibuisset Sacerdotibus coniugium, certè prohibuisset propter actum coniugalē,
B qui hominem reddit totum carnalem, & ineptum ad diuina; necnon propter sollicitudinem domus, & liberorum, quæ plurimas parit distractiones, non autē propter solum Sacramentum coniugii, vel propter contractum matrimonij, qui celebratur solo consensu animorum, & est res breuissima & honestissima. Si ergo licuit Sacerdotibus iure diuino habere vxores, quas ante ordinationem duxerant, & eis vti maritorum more: Cur, quæso, non licuisset etiam post ordinationem ducere? Adde, quòd rationes, quas Clichtouæus pro se adducit, omnes sumuntur à puritate munerum sacerdotalium, cui certè non repugnat, vxorem ducere, vel duxisse, sed ei cohabitare.

Non esse autem iure diuino prohibitum, ne Sacer-
C dotes vtantur uxoribus, quas duxerant ante ordinē, conceditur à Clichtouæo: sed propter quosdam alios, qui de ea re dubitāt, probatur apertissimè ex eo, quòd Ecclesia Romana multis iam seculis permisit Græcis Sacerdotibus vsum uxorum, quas ante ordinationem duxerant, ut patet ex capit. Cùm olim, de Clericis coniugatis. Adde Gregorij testimonium, libro 1. epist. 42. ubi permittit Subdiaconis, ut liberè utantur uxoribus suis, quas duxerant ante ordinationem, licet prohibeat deinceps eiusmodi ordinari, nisi continentiam voueant.

SECVNDO probatur, quia in tota Scriptura nullum tale extat præceptum. Nam in Testamento veteri Sacerdotibus licitum erat vxores ducere: In nouo autem nihil de hac re Dominus loquutus est. Apostolus
D quidē in epistolis ad Timotheum, & Titum, iubet Episcopos & Diaconos eligi castos, sed quod Apostolus præcipit, non diuinum, sed Apostolicum præceptū est, de quo postea agemus.

Proferunt illi ex Deuter. cap. 33. benedictionem Mosis, in qua dicitur Leuitis, id est, vt ipsi exponunt, de Sacerdotibus Christianis: Qui dixerunt patri suo & matri, Nescio uos & filios ignorauerunt. At istud, diuinum vaticinium, non diuinum præceptum est; siue enim lege diuina, siue humana fiat, ut Sacerdotes uxoribus careant, impletur uaticinium Mosis. Proferunt deinde illud Christi Lucæ 21. *Videte, ne grauentur corda uestra crapula, et ebrietate, & curis huius mundi*. quod ad Sacerdotes præcipuè spectare, testatur Leo, serm. 8. de ieiunio decimi mensis. Sed in hoc aper-
E tè falluntur; qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in isto ipso loco ad omnes fideles, Christi præceptum pertinere dicit; sed ad nos præcipuè, quibus dies Domini iam est uicinior. Deinde, cùm Paulus 1. Timoth. 3. iubet Episcopum eligi: *Qui domui sua bene præsit, & filios habeat subditos in omni castitate*; nec tamen contraria Christo doceat: certè nō iubet CHRISTVS nulli, ne habeat curam uxoris ac liberorum, sed ne grauetur nimia sollicitudine.

AT inquiunt, ratio naturalis dictat, ministerium purissimum à continentibus esse peragendum. RESPONDEO, dictare id quidem rationem, sed ut rem conuenientem, non ut omnino necessariam.

TERTIO probatur, ex Concilio Ancyrano, cap. 10, vbi dicitur posse Diaconos cum licentia Episcopi vxores ducere, etiam post susceptum Diaconatum; ergo non est de iure diuino; nec enim Episcopi in iure diuino dispensant. Estque hoc Concilium antiquissimum, & confirmatum à Leone Papa, distinct. 20. can. de libellis. ACCEDAT postremò, quòd Concilia, & Patres in sequenti capite producendi, passim testantur, hanc legem esse Ecclesiasticam; quod etiam legimus in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

CAPVT XIX.

Cœlibatum iure Apostolica rectissimè annexum ordinibus sacris.

IAM VERO de altera quæstione; An rectè factum sit, vt cęlibatus perpetuus sacris ordinibus annecteretur, duo sunt refutandi errores; vnus Gręcorum, alter Lutheranorum. PRIOR error est; Oportere Clericos, antequam ordines sacros suscipiant, uxores ducere, quia post sacros ordines susceptos, non licet id facere, & nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine uxore uiuit.

Huius erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum, unum ex septé primis Diaconis; sed quidquid de hoc sit, constat, Vigilantiũ hunc errorem expressè docuisse; de quo sic beatus HIERONYMVS initio libri cõtra Vigilantium: *Prò nefas*, inquit, *Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam.* Hunc errorem receperunt Patres Concilij Trullani, circa annum Domini DCC, ut patet ex can. 13. ubi profana illa Synodus damnat nominatim canones Romanæ Ecclesiæ, & contrarium statuit, nimirum ut Clerici ante Subdiaconatum uxores ducant, & cum eis uiuant postea, in sacris ordinibus constituti. Tempore huius Synodi cœpit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est & confirmatus tempore Leonis IX. quando dissidium Græcorum à Latinis maximè creuit in multis alijs articulis. Vnde exstat liber Humberti Cardinalis eo tempore scriptus de hac re, contra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum tunc acerrimè defendebat.

POSTERIOR error longè grauior est; Non solùm licere ante ordinationem, sed etiam post ordinationem, uxorem ducere. Huius erroris fundamenta quædam iecit Iouinianus, qui docuit, uirginitatem non pręstare matrimonio; inde enim sequebatur, frustrà Sacerdotes uelle carere uxoribus. Vnde etiã quædam Sanctimoniales, Iouiniano audito, nupserunt, ut beatus Augustinus refert libro de hæresibus, ca. 82. Hæc tamen hęresis mox extincta fuit, nec usque ad deceptionem alicuius Sacerdotis peruenit, ut ibidem Augustinus ait.

PRIMVS autem qui docuit apertè, licere post ordinationem uxorem ducere, fuit Ioannes VVicleffus, ut refert Thomas VValdensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 128. & 129. & tomo 3. de Sacramentalibus, ca. 66. & 67. Eum sequuti sunt Lutherus in libro de abrogãda Missa priuata, Pomeranus in libro de coniugio Episcoporum, Magdeburgenses in Centuriis singulis, ca. 7. & nominatim Centuria 11. cap. 7. col. 389. vbi dicũt, hanc esse hæresim maximè pestiferam omnium, quæ unquam Christianum regnum perturbarunt. Item Beza, & Martyr in primam ad Corinthios 7, Philippus Melanchthon in Confessione Augustana, art. 23. & in Apologia eiusdem articuli, Caluinus lib. 4. Institut. cap. 12. §. 23. Brentius in Confessione VVirtembergensi, capite de coniugio; Præterea Erasmus in declamatione de laudibus matrimonij, utile esset indicat, si Sacerdotibus ius coniugij concedatur, & idem sen-

A sisse uidetur Panormitanus, Catholicus alioqui & doctus auctor, in cap. Cùm olim, de Clericis coniugatis. Audio Kemnitium in tertia parte Examinis Concilij Tridentini, de cœlibatu Sacerdotum copiosè tractasse, sed eum librum nondum videre potui. Ac si ex alijs eius operibus coniectura facienda est, nihil aut parum admodum addit ad ea, quæ Centuriatores & Caluinus collegerunt.

Contra hos errores probandum nobis est, votum continentiæ annexum esse ordinibus sacris, ita vt nec ducere vxores, nec vxorib. antea ductis vti liceat post ordinationẽ; positiuo quidẽ iure, sed antiquissimo & æquissimo, & quod nullo modo expediat, vt hoc tempore relaxetur.

Probatur PRIMO, Scripturis; ac primùm Paulus in
B epist. ad Titum, ca. 1. *Oportet*, inquit, *esse Episcopum hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.* Vbi notãdum pro eo, quod nos habemus sobriũ, Græcè esse *σώφρονα*, quod, vt Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum est, & prudentem, sobrium, castum significare potest; hoc autem loco significat castum. Quia verò castitas etiam coniugatis communis est, ideo Apostolus addit etiam, *continentem*; quod ibidem B. Hieronymus exponit ab vxoris amplexib. Idẽ in epist. 2. ad Tim. cap. 2. *Labora*, inquit, *sicut bonus miles Christi Iesu, nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* Hic Apostolus Episcopo præcipit, vt strenuè militet Deo; deinde dicit, non posse eum bene militare Deo, si se implicauerit negotijs secularibus, qualia certè esse nuptias, nemo negare potest. Nam, vt S. Ba-
C silius pulchrè docet in proœmio constitutionum Monasticarum: *Nuptiæ pedicæ sunt.* Idem Apostolus 1. ad Corinthios 7. iubet, coniugatos vacare ex consensu ad tempus ab opere nuptiarum, vt orationi instare possint; ex quo per bonam consequentiam deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, & lib. 1. in Iouinianum, cum præcipere Episcopis, & alijs hominibus sacratis, vt perpetuò à nuptiarum opere vacent, cùm quotidie orationi insistere debeant. Quo eodem argumento ex hoc loco vtũtur Origenes homil. 23. in Numer. & Epiphanius hæresi Catharorum.

Præterea in veteri Testamento, continentiam ab vxoribus videmus inprimis fuisse requisitam in ijs, qui Deo propinquaturi, vel rem aliquam sanctam tractaturi erant. Nam Exod. 12. præcipitur, vt comesturi A-
D gnum Paschalem renes suos accingerent, quo significabatur, vt Gregorius exponit homil. 22. super Euangel. debere eos carnis voluptatem edomare, qui Agnũ Paschalem comedunt. Exod. 19. cùm populus legem à Deo accepturus esset ait illis Moses: *Estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxorib. uestris.* Quo testimonio vtitur Ambrosius lib. 1. de officijs, cap. vltimo, ad probandam continentia Clericorum.

Item Exod. 28. præcipit Deus, vt Aaron & filij eius cùm ingrederentur tabernaculum, fœminalibus lineis à renibus vsque ad fœmora tecti essent; quo exponit Beda, lib. 3. de tabernaculo cap. 9. significatum esse, debere Sacerdotes noui Testamẽti aut virgines esse, aut contracta cum vxoribus fœdera dissoluisse. Item 1. Reg. 21. noluit Achimelech Sacerdos dare Dauid pa-
E nes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset, eum ab vxore aliquamdiu se cõtinuisse. Ex quo deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, perpetuam requiri in Sacerdotibus continentiam, etiam ab vxoribus, qui corpus Christi, quod illo pane propositionis significabatur, conficiunt, edunt, alijsque tradunt.

Denique ex lib. 1. Paralip. cap. 24. & Lucæ 1. colligitur, Sacerdotes veteris Testamenti per vices suas ministrare solitos, & toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, à domo & vxore abfuisse. Ex quo deducunt Syricius Papa in epistola ad Himericum, & Innocentius I. in epistola ad Victricium, necnon Beda in caput primum Lucæ, quòd si illi tẽpore, quo mini-

strabant,

ſtrabant, ab vxoribus abſtinebant, omnino decere, vt Sacerdotes noſtri, qui non per vices, ſed ſemper miniſtrant, ſemper ab vxoribus ſe contineant.

Hoc vltimum argumentum ſoluere conatur Caluinus, lib. 4. cap. 12. §. 25. ac dicit, Sacerdotes Leuiticos *ἀντιτύπους* Chriſti fuiſſe, id eſt, figuram Chriſti geſſiſſe, & quia Chriſti excellentiam & ſanctitatem exactè referre non poterant, iuſſos fuiſſe vltra humanum morem ſe purificare. Nũc autem id neceſſarium non eſſe, cũ per Chriſti aduentũ figuræ atq; vmbræ ceſſauerint.

At ſolutio parum valet; nam ſicut Leuitici Sacerdotes, Chriſti venturi figuram gerebant, ita nunc Sacerdotes Chriſtiani Chriſtum, qui venit, repræſentant. Sacerdos enim, dum ſacra myſteria peragit, Chriſti perſonam ſuſtinet, & propterea ſacrificans, nõ dicit; Hoc eſt corpus Chriſti, ſed; Hoc eſt corpus meũ. Ipſe enim Chriſtum eo loco agit, id quod etiam veſtium ſacrarũ ornatus deſignat. Deinde, non eſt illa primaria cauſſa, cur Sacerdotes Leuitici deberent abſtinere ab vxoribus, quia gerebant Chriſti figurã, ſed quia Domino miniſtrabant. Exodi 19. *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum ſanctificentur, ne percutiat eos.* Nam alioqui Dauid ſemper erat Chriſti figura, & tamen tunc ſolùm iuſſus eſt abſtinere ab vxore, quando panem ſanctum comeſturus erat, vt diximus. Denique, ſi illi, quia Chriſtum ſignificabant, debuerunt vltra humanum modũ ſe purificare, quantò magis purificari debebunt, qui Chriſtum ipſum quotidie tractant.

Probatur SECVNDO, teſtimonijs Conciliorum antiquorum totius Eccleſiæ. Ac primum Eccleſiæ Orientalis. habemus Concilium ANCYRANVM celebratũ ante annos MCC. can. 10. vbi dicitur, Diaconos qui in ipſa ordinatione non proteſtantur ſe velle vxorem habere non poſſe poſt ordinationem eam ducere. Si autem proteſtentur, poſſe ducere, quia tunc cenſetur Epiſcopus cum eis diſpenſaſſe. Item Cõcilium NEOCÆSARIENSE paulò pòſt celebratum, ca. 1. *Presbyter*, inquit, *ſi vxorem duxerit, ordine ſuo moueatur*. Concilium NICÆNVM I. can. 3. interdicit Epiſcopo, Presbytero, & Diacono ne domi mulierem vllam habeat præter matrem, ſororem, amitam. Nulla vxoris mentio fit, quæ tamen primo loco poni debuit, ſi cum ea habitare liceret. Item, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, ſi vxorati eſſe poſſunt? Nonne vxores ancillas habere poſſunt in eadem domo? Denique Synodus TRVLLANA, can. 6. prohibet, ne Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi poſt ordinationem ſuam, vxorem ducãt, & can. 48. præcipit, vt Epiſcopus non cohabitet vxori.

Eccleſiæ Africanæ habemus inſigne teſtimonium. Concilium enim CARTHAGINENSE II. can. 2. *Omnibus placet*, inquit, *vt Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, uel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ, cuſtodes etiam ab vxoribus ſe abſtineant.* Et ratio ibi redditur: *Vt quod*, inquiunt, *Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus.* Hoc teſtimonium non ſolùm refellit Lutheranos, ſed etiam eos ex Catholicis, qui volunt hoc decretum de ſacerdotum continentia à Syricio incœpiſſe; iſti enim Patres ab Apoſtolis incœpiſſe dicunt. Item Concilium Carthaginenſe V. can. 3. & Cõcilium Africanum, can. 37. idem conſtituunt.

Eccleſiæ Italicæ habemus Concilium ROMANVM ſub Syluestro I. quod canon. 8. prohibet Subdiaconis, ne vxores vllo modo ducere audeant.

Eccleſiæ Gallicæ habemus Concilium ARELATENSE II. ante annos MCC. celebratum. in quo can. 2. cauetur, ne vllus coniugatus, ad ſacerdotium aſſumatur, niſi continentiam ab vxore promiſerit. Item Cõcilium TVRONENSE I. canone 1. & 2. & Turonenſe II. canone 20. AGATHENSE, cap. 9. & AVRELIANENSE III. can. 2. *Vt nullus*, inquit, *Clericorum à Subdiacono & ſuprà, propria, ſi fortè iam habeat, miſceatur vxori.*

Eccleſiæ Hiſpanicæ habemus concilium ELIBERTINVM ante tempora Syricij, can. 33. *Placuit*, inquit, *in totum prohibere Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis abſtinere ſe a coniugibus, & non generare filios.* TOLETANVM II. capite primo, & Toletanũ IIII. cap. 26. & Toletanum VIII. capite 6. etiam Subdiaconis vſum vxorum prohibent.

Denique Eccleſiæ Germanicæ habemus Conciliũ AQVISGRANENSE tempore Ludouici I. cap. 6. Concilium VVormacienſe, cap. 9. *Placuit*, inquit, *vt Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abſtineant ſe ab vxoribus, & non generent filios.* Denique Concilium MOGVNTINVM tempore Arnulphi Imperatoris, cap. 10. ſtatuit, vt nulla penitus mulier, ne ſoror quidem, aut mater, cum Eccleſiaſticis habitare permittatur.

Ex his apparet mẽdacium eſſe apertiſſimum, quod Philippus dicit in ipſa Confeſſione Auguſtana, art. 23. cui tot Principes ſubſcripſerunt, in Germania ante annos CD. primùm eſſe legem cœlibatus impoſitam Clericis. Nam Concilia citata, ſunt in Germania ante annos DCC. celebrata, vel etiam amplius. Nec minus mendacium eſt, quod in Apologia dicit, legem de cœlibatu Clericorum in nullo Concilio reperiri, ſed à ſolo Romano Pontifice contra Synodorum ſententiã inductam eſſe.

Probatur TERTIO, teſtimonijs veterum Pontificum, CLEMENS I. in Canonibus Apoſtolorum, can. 27. in nuptijs autem qui ad Clerum prouecti ſunt, præcipimus, vt ſi voluerint, vxores accipiant, ſed lectores, cantoreſque tãtummodo, quod autem de lectoribus, & cantoribus dicitur, idem de alijs minoribus ordinibus intelligitur, cùm ſit omniũ eadem ratio, Calixtus I. apud Gratianũ, diſt. 27. canone Presbyteris: *Presbyteris*, inquit, *Diaconis, Subdiaconis, et Monachis concubinas habere ſeu matrimonia contrahere penitus interdicimus.* SYRICIVS in epiſtola ad Himericum, cap. 7. (quod etiam Caluinus fatetur) prohibet cum vxore commercium ijs qui ſunt in ſacris. Idem paulò pòſt confirmauit INNOCENTIVS I. in epiſtola ad Victriciũ, cap. 9. & in epiſt. ad Exuperium, cap. 1. Idem LEO I. in epiſtol, 82. ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicæ, capite 4. & in epiſtola 90. ad Ruſticum Narbonẽſem, cap. 3. Idem GREGORIVS I. in epiſtola 42. lib. 1. & epiſtol. 34. libri 3. Idem ZACHARIAS Papa in epiſtola vltima, ad Bonifacium Epiſcopum Germaniæ, ante annos DCCC. Vnde etiam apparet clarius Philippi mendacium.

Sed placet verba referre LEONIS I. in epiſtola ad Anaſtaſium, quia non ſolùm Lutheranos, ſed etiam Græcos, euidenter coarguunt. Ad Græcos enim ſcribit hoc modo: *Omnium*, inquit, *Sacerdotum tam excellens eſt electio, ut hæc, quæ in alijs membris Eccleſiæ uacãt à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cũ n. extra Clericorum ordinẽ conſtitutis nuptiarum ſocietati, et procreationi filiorum ſtudere ſit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent, ſint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant ſingulares et innupti. Quòd ſi in hoc ordine, qui quartus exſtat à capite, dignum eſt cuſtodiri, quanto magis in primo, vel in ſecundo, tertióue ſeruandum eſt, ne aut Leuitico miniſterio, aut Presbyterali honore, aut Epiſcopali excellentia quiſquam idoneus exiſtimetur, qui ſe à uoluptate vxoria, necdum frenaſſe detegitur?* His adde expreſſa teſtimonia veterum Imperatorem, quæ exſtant Codice de Epiſcopis, & Clericis, leg. cum qui, & ſequentibus, item in Authenticis de Monachis.

Probatur QVARTO, teſtimonijs veterum Patrum Græcorum & Latinorum. ORIGENES homil. 23. in librum Numeri: *Certum eſt*, inquit, *quia impeditur ſacrificium indeſinens ijs, qui cõiugalib. neceſſitatib. ſeruiũt, unde uidetur mihi quòd illius ſolius eſt offerre ſacrificiũ, qui*

indeficienti et perpetuæ se deuouerit castitati. EVSEBIVS lib. 1. demonstrat. Euang. cap. 9. *Veruntamen*, inquit, *eos qui sacrati sint atque in Dei ministerio, cultuq; occupati, continere deinceps seipsos à commercio vxoris decet, &c.*

EPIPHANIVS ad finem operis contra hæreses: *Sanctum*, inquit *sacerdotium ex virginibus, vt plurimum, aut ex solitarijs, aut si hi ad ministerium non suffecerint, de his qui se à proprijs vxoribus continent, et si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi.* Item hæresi 59. quæ est Catharorum: *Sed*, inquit, *et adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum; maxime vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiacones: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.*

CHRYSOSTOMVS homil. 2. de patientia Iob: *Dixit*, inquit, *vnius vxoris virum, non ea ratione, vt id nunc in Ecclesia obseruetur, oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse.* GREGORIVS NYSSENVS libro de virginitate capite vltimo: *Quomodo*, inquit, *Dei sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, vt munus offerres, unctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne sacra impurus faciat? ac si Deum tibi apparere expetis, quid caussa est cur Mosem non audias, qui populo edicit, vt à nuptijs purus sit, quo Dei aspectum comprehēdat?* CYRILLVS Catechesi 12. *Si*, inquit, *qui apud* IESVM *bene fungitur sacerdotio, abstinet à muliere: ipse* IESVS *quomodo ex viro, & muliere proditurus esset?* OECVMENIVS in caput 3. primæ ad Timoth. in illud; Vnius vxoris virum: *Non statuit*, inquit, *vt ab uxore pendeat Episcopus, aut uxorem necessariò habeat, sed si fiat*, inquit, *e mundanis, non sit saltem bigamus, ita tamen vt vocatus ad Episcopi munus, illud compleat; quia qui habent uxores, sint tanquam non habentes.*

Iam ex Latinis. CYPRIANVS, siue quicunq; est auctor, in libro de singularitate Clericorum, affirmat sibi à Domino reuelatum, non debere Clericos domi suæ habere mulieres; id quod etiam toto eo libro probat. Neq. obstat, qđ in extremo libro (vt Petrus Maryr notauit) sic loquitur: *Si quis habet matrem, uel filiam, uel sororem, uel cōiugem, uel cognatam sic habeat, vt nulla ancilla interfit, &c.* Nam loquitur de coniuge, quæ simul vouerit continentiam. Similis habetur locus in Concilio II. ARELATENSI, can. 3. *Si quis de Clericis à gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, matrē, sororem filiam, neptem, vel conuersam secum vxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Alioqui si Cyprianus vxorem Clericis concederet, qua vti liceret, pugnaret cum toto suo libro, & cum ipso titulo: *De singularitate Clericorum.*

AMBROSIVS lib. 1. de officijs, cap. vltimo: *Inoffensū*, inquit, *exhibendum, & immaculatum ministeriū, nec vllo coniugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis, quod ideo non præteriui, quia in plerisq; abditioribus locis, cum ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt.* Idem in epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem: *Habentem*, inquit, *filios, dixit Apostolus, non facientem, &c.* Et in caput 1. epistolæ 1. ad Timotheum: *Deinceps*, inquit, *ab vsu fœminæ cohibentur, &c.*

HIERONYMVS libro in Vigilantium circa initium: *Quid facient*, inquit, *Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, et sedis Apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt?* Idem in fine Apologiæ pro libris contra Iouinianum: *Episcopi*, inquit, *Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium pudici.*

A AVGVSTINVS lib. 2. de adulterinis cōiugijs, cap. 20. *Solemus*, inquit, *eis proponere continentiam Clericorum, qui plerumque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsque ad debitū finem, Domino adiuuante perducunt.* Vide totum locum. AVCTOR quæstionum veteris & noui testamenti, qui non est Augustinus, vt titulus præfefert, sed aliquis antiquior, quæstione vltima sub finem: *Si licet*, inquit, *& bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet uxores habere?* Et prolixè caussam reddit.

GREGORIVS præter decreta suprà citata lib. 6. cap. 1. in lib. Regum, errare dicit eos, qui propter verbū Pauli; *Vnusquisq; uxorem suam habeat*, putant licere Ecclesiasticis vxores habere. GREGORIVS TVRONICVS lib. 4. hist. ca. 4. refert quendā Comitē, qui dimissa B vxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad vxorē redire voluit, ab omnib. Episcopis excomunicatum fuisse.

ISIDORVS lib. 2. de officijs diuinis, cap. 10. *Placuit*, inquit, *sanctis Patribus, vt qui sacra mysteria contrectāt, casti sint et continentes ab uxorib. & ab omni carnali immunditia sint liberi.* Hæc de Subdiaconis dicit, similia docet de Diaconis, & Presbyteris cap. 5. & 8. ex quib. locis intelligi possunt ea verba capitis secūdi: *Castimoniam corporis perpetuò seruent, aut vnius matrimonij vinculo fœderentur.* Hæc. n. dicuntur de Clericis in vniuersum, tū maiorib. tū minorib. Debent. n. omnes Clerici aut perpetuo esse cōtinētes, si maiorib. ordinib. initiati sint, aut vni^9 matrimonij vinculo copulari, si minorib.

C B. ANSELMVS in epistola 8. asserit rectè à Gregorio VII. prohibitum fuisse, ne vlli interessent Sacris sacerdotum coniugatorum. BEDA. libr. 3. de tabernaculo, cap. 9. *Nemo potest*, inquit, *vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut cōtracta cum uxore matrimonij fœdera soluerit.* DENIQVE, vt recentiores omittam, ARATOR Subdiaconus Vigilij Papæ ante annos mille libro in Acta Apostolorum cap. 30. posteaquam explicuit rationem, cur sacerdotibus veteris legis permitteretur, vt solum ad tempus ab vxoribus se continerent, subdit:

Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos,
Pontifices iubet esse suos, &c.

His testimonijs accedant exempla eorundem; nam à tempore Apostolorum, omnes Episcopi, Presbyteri, D alijque Ecclesiastici, quorum vitas habemus, & quos vnquam laudatos audiuimus, continentes fuerunt, neque vllum exemplum probati viri in contrarium afferri potest. MAGDEBVRGENSES quidem diligentissimè quæsierunt omnibus seculis aliquos, qui vxorem duxerint post susceptos ordines, & multa exempla protulerunt, Centuria 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. initio capitis septimi, sed nullum eorum aliquid valet. Nam vel exēpla illa debent intelligi de vxoribus, quas antea duxerant, vt de Gregorio patre Gregorij Nazianzeni, vel intelliguntur de minoribus Clericis, vt quod proferūt ex Concilio Toletano IIII. capite. 42. vel sunt exempla eorū qui reprehenduntur, vt quæ proferunt ex epistola Zachariæ ad Bonifacium, vel sunt expressa mendacia, vt cùm dicunt Cent. 5. cap. 7. Presbyteros Ma- E cedoniæ duxisse vxores, teste Innocentio I. epistola 22. nihil enim tale Innocentius dicit. PHILIPPVS in libro de cœlibatu ad Regem Angliæ, probat veteres Episcopos matrimonio vsos ex epistola Polycratis, apud Eusebium libro 5. hist. cap. 24. scribit enim Polycrates septem ex parētibus suis fuisse Episcopos, seque octauum esse. At deceptus Philippus est ex versione Ruffini. Græca enim vox *συγγενῶν*, quæ est apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat. Sed fac esse parentes, num propterea sequitur eos in Episcopatu matrimonio vsos?

Ex hac autem tanta nube testium tria deducuntur. PRIMO, errare Clichtoueum & alios, qui putant legem continentiæ impositam Clericis primùm à Syricio.

A cio. Nam Clemēs, Origencs, Eusebius, Epiphanius, & aliqua Concilia citata, antiquiora sunt Syricio. SECVNDO, morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis annis, vt patet ex ijsdem auctorib. necnon ex Chrysostomo, Hieronymo, & Leone locis citatis. TERTIO, mendacium esse, & quidem impudentissimum Caluini lib. 4. instit. cap. 12. §. 25. vbi dicit omnes veteres Patres approbasse coniugium in ordine Episcopali; nam Patres plurimi citati, & Concilia plurima contrarium statuunt, & nullum exemplum in contrarium adferri potest.

Probatur iam QVINTO ratione; cùm enim coniugium vehementer impediat Ecclesiastica munera, æquum fuit, vt sacerdotibus, alijsque sacratis hominib. coniugia prohiberentur, nam Ecclesiasticorum mune
B ra sunt sacrificare, orare, docere, exhortari, Sacramēta ministrare, curam pauperū gerere, & similia, quæ ritè exerceri non possunt, vt Apostolus ad Titū c. 1. docet, nisi sacerdos sit hospitalis, benignus, sobrius, iustus, sanctus, continens, doctus.

IAM verò matrimonium impedit inprimis, vt Hieronymus dicit libr. 1. in Iouinianum, munus sacrificādi, quia summa quædam puritas, & sanctitas in eo requiritur, vt Chrysostomus explicat libro 6. de sacerdotio; in actu verò coniugij negari non potest, quin admixta sit quædam impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit. Quāuis enim Caluinus, loco notato, vociferetur contra Syriciū, qui cōiugium sacerdotum pollutionem vocauit, tamen non solùm coniugium sacerdotum, quod sacri
C legium est, non coniugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, & turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum, & verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper quærit, vt notauit B. Augustious libr. 14. de ciuitate Dei, cap. 17.

DEINDE, impedit studium orationis, & lectionis, in quo assiduè sacerdos versari debet. Oratio enim requirit mentem eleuatam, purgatam, & tranquillam; actus autem coniugij, vt B. Augustinus docet lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 16. maximè hebetat aciem mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat & animam ipsam carnalem quodammodo facit.

TERTIO, impedit efficaciam prædicationis, vt Ambrosios docet libr. 1. de officijs capite vltimo. quomo
D do enim efficaciter exhortabitur viduas & virgines, qui liberis perpetuò operam dat?

QVARTO, impedit curam pastoralem, nam qui vxorem, & liberos habet, de illis semper cogitat, & affectus, quo oues suas prosequi deberet, in vxore & filijs totus consumitur, & tamen (vt Ambrosius docet lib. 1. de officijs, cap. 7.) plus diligendi essent filij spirituales, quàm carnales.

QVINTO, impedit curam pauperum, & illam hospitalitatem, & benignitatem, quā Apostolus tantopere commendat; nam qui vxorem, & liberos habet, debet eis thesaurizare, & raro inueniūtur cōiugati qui superfluum habeant. Adde, quòd cùm Clericus non possit filijs relinqnere beneficia, & tamen omnis Pater cupiat bene prospectum filijs suis, cogerentur esse aua
E rissimi, & vendere Saeramenta.

SEXTO, impedit et Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici à Laicis, & esset sicut populus, sic sacerdos. quod experientia testatur, nam tempore Gregorij VII. cùm in Germania cœpissent sacerdotes vxores ducere, tantus contēptus Sacramentorum sequutus est, vt passim Laici Sacramenta administrarent, vt Ioannes Nauclerus, & alij referunt. Itaque meritò D. Epiphanius hæresi 59. dicit, propter honorem sacerdotij necessariam esse cōtinentiam. Superest argumenta soluere. Ac primùm soluam argumenta Caluini eodem ordine quo ipse proponit.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Caluini.

ARGVMENTVM PRIMVM. Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, & confirmatur ex Apostolo 1. Timoth. 4. vbi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

RESPONDEO, concedimus totum argumentum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit vllum ad cœlibatum absolutè suscipiendum, sed solū requirit eam conditionem in ijs, qui initiari volunt sacris mysterijs, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere iudicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri. Ad locum Apostoli dicimus cum Hieronymo lib. 1. in Iouinianum, & Augustino lib. 30. contra Faustum, cap. 4. & 6. Ambrosio, Chrysostomo, alijsque in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolutè nuptias vt malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion, & Manichæus.

SED fortè obijciunt, qoia Apostolus dicit id futurū in nouissimis diebus. RESPONDEO, nouissimos dies intelligi totam hanc vltimam ætatem, quæ est à Christo vsque ad iudicium. Nam Apostolus ait: *Nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt*. 1. Cor. 10. Et: *Filioli nouissima hora est*. 1. Ioan. 2. Adde, quòd vox Græca non est ἐσχάτοις sed ὑστέροις, id est, nō in vltimis, sed in posterioribus temporibus; neque id negare possunt aduersarij, nisi velint Manichæos & Encratitas ab Apostolo notatos non fuisse, qui tamen apertissimè nuptias prohibebāt. nec enim illi in vltimis temporib. fuerūt.

Sed obijcit Petrus MARTYR in libro de cœlibatu, & votis monasticis, sanctum Augustinum, qui lib. 2. de morib. Manichęorum, c. 18. & in epistola 74. ad Deuterium, testatur Manichæos nō prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos quasi Sacerdotes, & Monachi: & tamen dicit eos notari ab Apostolo, cùm ait, doctrinam esse dæmoniorum, prohibitionem nuptiarum.

RESPONDEO. Idem Augustinus lib. 30. contra Faustum, cap. 6. scribit, à Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etsi eas permittebāt auditoribus suis, id faciebant, quia non poterant aliud obtinere: *Nec ideo*, inquit, *vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes aut non valentes, salua amicitia toleratis*. Hæc ille. Nos autem non solùm toleramus Christianos coniugatos, sed etiam laudamus. Ac propterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, vt tamen conceptum, & liberorum procreationem cauendam esse monerent. Quod est nuptias apertissimè detestari. Catholici autem ideo potissimùm nuptias laudant, quod ad procreationem liberorum à Deo institutæ fuisse noscantur.

Argumentū SECVNDVM. Apostolus 1. Timoth. 3. & Tit. 1. cùm absoluti Episcopi ideam exprimeret, inter reliquas dotes, & virtutes, quas in eo requirebat, ausus est coniugium ponere: ait enim, vnius vxoris virum esse eligendum.

RESPONDEO, falsissimum est, quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat coniugiū; ad quod probandum sufficere deberet, quod quotquot Sanctissimi Episcopi hactenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, vt suprà diximus: quos certè nullo modo credibile est, aut non intellexisse veba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea cùm idem Paulus, 1. Corinth. 7. hortetur ad continentiam, & dicat bonum esse innuptis & viduis, vt sic permaneant, &: *Qui nubit bene facit, qui non nubit melius facit*; quomodo credibile est eūdem Paulum inter dotes, &

virtutes Episcopi posuisse vt vxorem habeat? Adde, quod non solum Chrysostomus & alij Patres in hunc locum docent, Paulum non tulisse legem, vt episcopi habeant vxores, sed solùm vt non habeant, vel habuerint plures quàm vnam: sed etiam Martinus Lutherus in propositionibus de digamia contendit illa verba: *Vnius vxoris virum*, esse accipienda negatiuè, non positiue, ita vt non teneatur Episcopus habere vnã, sed teneatur non habere plures fœminas vnà cũ vxore.

At, inquit Caluinus, Paulus ibidem, vbi descripserat quales debeant esse Episcopi & Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum vxores. Respondeo, Paulũ, vbi dicit: *Mulieres similiter pudica, &c.* vel loqui de mulieribus generatim, vt Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant, vt Chrysostomus & Theophylactus docent, vel si loquatur de vxoribus Episcoporum, & Diaconorum, loqui de vxoribus, quas acceperãt ante ordinationem, nõ quas postea accepturi essent.

Argumentum Tertium. Apostolus Heb. 13. citra exceptionem securè pronũciat, honorabile esse inter omnes coniugium: Cur non etiam inter Sacerdotes?

Respondeo, argumentum facilè in ipsum retorqueri posse, si enim coniugia omnium sunt honorabilia, etiam coniugia consanguineorum in primo aut secundo gradu erunt honorabilia, & coniugia adolescẽtium iniussu parentum contracta, erunt honorabilia, quæ tamen Caluinus improbat libro 4. capite 19. §. 37. instit. Dico igitur, tribus modis posse exponi illud, *In omnibus*, Græcè ἐν πᾶσι. Primo, vt in omnibus, idẽ sit, quod omni ex parte, id est, coniugium honorabile est in omnibus, quæ coniugij sunt, siue Sacramentum, siue fidem, siue prolem consideres. ita Oecumenius in hunc locum. Secundo, vt omnibus, significet apud omnes, id est, nemo debet coniugium reprehendere, etiamsi virginitatem ipse profiteatur; ita videtur accepisse Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. Denique, in omnibus. i. in omnibus legitimè coniunctis, quicunque illi sint, siue senes, siue iuuenes, siue nobiles, siue obscuri, siue Græci, siue Hebræi, &c. Ita Theophylactus in hunc locum, & hæc videtur magis literalis expositio, sed parum refert.

Argumentum Qvartvm. Apostoli exemplo suo docuerũt, nullius quamuis excellentis functionis sanctitate indignum esse coniugium; nam eos vxores nõ solùm habuisse, sed etiam circumduxisse testatur Paulus 1. Corinth. 9. cui loco etiam addi potest illud Philipp. vlt. *Rogo te etiã Germane compar adiuua illas, etc.* Posset enim commodè verti, Germana coniunx, quod Græcè scriptum est.

Respondeo, non esse omnino certum, qui ex Apostolis vxorem habuerint, & qui non habuerint. Tertvllianvs libro de Monogamia, & Hieronymus libro 1. in Iouinianum existimant præter Petrum, cuius socrum in Euãgelio legimus, nullum alium Apostolorum vxorem habuisse. S. Ignativs in epistola ad Philadelphienses dicit, Petrum & Paulũ, & reliquos Apostolos coniugatos fuisse, excepto Ioanne, quanquam in Vaticano codice, & quibusdam alijs vetustis non habetur nomen Pauli. Clemens quoque Alexandrinus libro 3. Stromatum circa medium, aliquos Apostolorum, & nominatim Paulum vxorẽ habuisse asserit ex locis citatis. Sed quidquid de hoc sit, certum est eos ex Apostolis, qui vxorem habuerunt, postquam vocati à Christo fuerunt, officio coniugali renunciasse, vt beatus Hieronymus docet lib. 1. in Iouinianum, & satis colligitur ex cap. 10. Matth. *Ecce nos reliquimus omnia, et sequuti sumus te.* Statim enim Dominus explicans, quid sit relinquere omnia; adijcit: *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut vxorem, &c.*

Ad locum igitur illum 1. Cor. 9. vbi dicitur: *Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circum-* A *ducendi, sicut ceteri Apostoli, et fratres Domini, & Cephas?* Dico Apostolum non de vxoribus, sed de pijs fœminis loqui, quæ sequebantur Apostolos, & eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebãtur Lucæ 8. Ita ferè omnes Græci & Latini exponunt, vt Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, Haymo, & alij in hunc locum. Necnon Tertullianus libro de Monogamia, beatus Hieronymus libro 1. in Iouinianum, beatus Augustinus libro de opere Monachorum, cap. 4. & 5. & certè proprietas linguæ Græcæ hoc satis ostendit. Nam dicit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, sine vllo articulo. Si enim de vxore loqueretur, diceret. τὴν γυναῖκα; vxor enim certa quædam mulier est. Adde, quod Clemens Alexãdrinus, qui vnus ex veteribus exposuit hunc locum de B vxoribus Apostolorum, ibidem addit; quod etsi vxores, erant tamen cessauerat inter eos coniugale officium, & loco sororum, non loco vxorum ab Apostolis habebantur, quod nobis sufficit contra hæreticos.

Occurit Petrus Martyr in cap. 9. primæ ad Corinth. vbi probat tripliciter Apostolum loqui de vxoribus. Primo, quia alioqui non diceret, sorores mulieres, sed sorores tantùm, cùm constet omnem sororem esse mulierem. Secvndo, quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem, quod sonat auctoritatem, sed diceret consueuisse mulieres sequi, vt legimus Luc. 8. Tertio, quia si illæ mulieres aluissent Apostolos ex suis facultatibus, falsum esset quòd Apostoli accepissent sumptus à populis, ergo loquitur de C vxoribus, quæ sequebantur Apostolos viros suos, & non eos alebant, sed ab eis alebantur ex sumptibus populorum.

Ad Primvm dico, sic vocari sorores mulieres, sicut Act. 1. dicuntur viri fratres, nisi quod Paulus, vt sæpè solet, mutauit ordinem, & dixit託 sororẽ mulierem, pro mulierem sororem. Ad Secvndvm dico, potestatem de qua Paulus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent, vel si in mulieres erat potestas, dicam, Apostolos habuisse auctoritatem in eas mulieres, non virorum in vxores, sed doctorum in discipulas. Ad Tertivm dico vel eas mulieres non fuisse diuites, & non ministrasse pecunias, sed obsequium tantùm, accipientes pecunias à populis, quibus Apostoli prædicabant, vel D fuisse diuites, & aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cum Apostolis, & ideo Apostolos aliquãdo fuisse nutritos à populis, aliquando ab illis mulieribus.

Ad locum ex Phil. 4. dico duo. Primo, non de vxore Pauli hic agi, sed de viro aliquo, quẽ Paulus vocat Germanum comparem, seu coniugem, aut coniugalẽ, σύζυγος enim significat eũ, qui idem iugum trahit, vocat autem eum coniugem, vel quia erat maritus alicuius ex fœminis antea nominatis, id est, Euodiæ aut Syntiches, vt Chrysostomus & Theophylactus dicunt, vel quia erat socius suus in Euangelij prædicatione, vt Theodoretus, & Haymo docent; vel certè est nomẽ proprium viri, vt vult Oecumenius.

Quod autem ita sit, id est, quòd non loquatur de vxore, suadent hæ rationes. Prima, quia plurimi vete- E rum asserunt Paulum non habuisse vxorem, vt Hieronymus in epistola ad Eustochium de virginitate, Hilarius in Ps. 127. Augustinus libro de gratia, & libero arbitrio, c. 4. Epiphanius hæresi 58. Valesiorũ, Ambrosius in c. 7. prioris ad Corinth. & in exhortatione ad virgines, Tertullianus in vtroq; libro ad vxorẽ. Itẽ Chrysost. Theodoretus, alijq; veteres oẽs in hunc locũ, excepto Clemẽte Alexãdrino. Secvnda, quia, vt Theophylactus notauit, si de vxore loqueretur, nõ diceret γνήσιε, sed in genere fœminino γνησία nõ. n. tã polit⁹ erat Apostolus vt Atticismis, uteret. Tertia, quia, vt dicit Oecumenius, non est credibile vxorẽ Pauli habitasse Philippis, & non potius in Iudæa, vel certè in Tarso

Ciliciæ,

Ciliciæ, vnde Paulus oriundus erat. QVARTA, quia, vt Ambrosius notauit in 1. Corinth. 7. Paulus adolescens à Domino vocatus est, quo tempore non est credibile eum vxorem habuisse, & certum est postea nó accepisse. QVINTA, quia, vt notauit Theodoretus, Paulus 1. Corinth. 7. ponit se inter eos qui non habebãt vxores: *In nuptis, & viduis*, inquit, *dico, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego; quod si non se continẽt, nubant.* At epistola ad Corinthios scripta est ante epistolam ad Philippenses, vt idem Theodoretus ostendit in præfatione commentarij in epistolas: Igitur vel Paulus accepit vxorem postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile, aut non habuit vxorem cùm scriberet ad Philippenses.

Dico SECVNDO, quòd si cõstaret Paulum loqui de vxore sua, tamen certum etiam nobis esse deberet, cú ab vxore separatum fuisse, quoad torum. Quod enim Paulus vitam continentem duxerit cùm Euangelium prædicabat, euidenter deducit ex 1. Cor. 7. B. Augustinus libro de gratia & libero arbitrio, cap. 4.

Argumentum QVINTVM & vltimum Caluini sumitur ex historia Socratis lib. 1. cap. 8. & Sozomeni lib. 1. cap. 22. vbi dicunt, quòd cùm Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum vxoribus suis dormire, surrexit Paphnutius confessor, & Synodus tota in eius sententiam iuit, & continentiam ab vxore in arbitrio cuiusque reliquit.

RESPONDEO, hoc testimonium aliquid habere momenti pro sententia Græcorum, sed nullum penitus pro errore Lutheranorum. Nam vterque auctor in eodem loco testatur Paphnutium adiecisse, bonú sibi videri vt secundum antiquos Canones prohibeantur Clericis, ne post ordinationem vllo modo vxores ducant, sed solùm permittantur vti illis, quas ante ordinationem acceperunt. Nonne hoc totum contra Lutheranos est, qui post sacerdotium vxores ducunt?

At neque pro Græcorum errore magnum est præsidium in hoc testimonio Socratis, & Sozomeni; nam vel totum est falsum quod isti de Paphnutio tradunt, vel certè (quod magis credo) tale aliquid tunc accidit, sed non bene ab istis narratum est. Fortasse voluerũt Patres Concilij grauiores pœnas constituere in Clericos incõtinentes, quales tunc aliquos fuisse ex Epiphanio, & Ambrosio locis notatis intelligi potest, & Paphnutius suasit non esse id faciendum.

At quòd Concilium statuerit, continentiam esse relinquendã in arbitrio Clericorum nullam habet apparentiam, nec debet illis auctorib. credi. PRIMO, quia Sozomeni historia à S. Gregorio reprobatur, lib. 6. epistol. 31. *Quia*, inquit Gregorius, *multa mentitur.* Socrates autem, vt omittam cetera, lib. 5. suæ historiæ, capite 21. tria clara mendacia dicit. PRIMO. licuisse suo tẽpore vnicuique celebrare Pascha quando vellet, nec de hac re Ecclesiam aliquid certi statuisse. At constat, Nicænam Synodum statuisse vt Pascha semper celebraretur prima Dominica post quartamdecimam lunam primi mensis; cuius Canonis meminerunt Epiphanius hæres. 70. Audianorum, & Ambrosius libr. 10. epistola 83. Eusebius in vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ. SECVNDO dicit, in Romana Ecclesia non ieiunari ante Pascha, nisi tres hebdomadas, & tamen vocari Quadragesimam. At S. Leo, qui eodem tempore vixit, quo Socrates, sermone 4. de Quadragesima dicit, Romæ ieiunari X L. dies, & idem dicit Gregorius homil. 16. in Euangelia, & certissimum est. TERTIO dicit, Romæ non ieiunari in Sabbatis, cum tamen cõtrarium sit certum ex Augustino epistol. 86. & 118. ad Ianuarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates tam apertè mentitur, vel certè refert quæ non scit, quæ fides adhiberi illi potest in historia Concilij Nicæni, quod annis plusquam centum ante eius ætatem celebratum est?

PRÆTEREA, historia ista de Paphnutio manifestè pugnat cum verbis Epiphanij contra hæres. 59. vbi ait, esse contra Canones Ecclesiasticos, quòd Sacerdos vel Diaconus liberos gignat; & cum verbis Hieronymi libro contra Vigilantiũ, vbi dicit in Oriente & Aegypto non esse licitum Sacerdotibus & Diaconis vxoribus vti, quod sanè falsum est, si Nicæna Synodus, in Oriente paulò antè celebrata, vxorum vsum illis concessit. vel ergo Epiphanius, & Hieronymus, vel Socrates, & Sozomenus mentiuntur. At certè magis credendum est Epiphanio, & Hieronymo viris sanctis, & qui vicini fuerunt temporibus Concilij Nicæni, quàm Socrati, & Sozomeno hæreticis, & multò recentioribus.

DEINDE, quomodo cohæret illa narratio de Paphnutio cum canone tertio Concilij Nicæni, vbi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeant, præter matrem, sororem, amitam? & hoc argumento conuictus Lutherus, in lib. de Concilijs parte prima dicit, Patres Concilij noluisse sequi sententiam Paphnutij, quamuis etiam contrarium Lutherus alibi scripserit.

DENIQVE, qui fieri potest, vt nec Ruffinus, qui multa de Cõcilio Nicæno & Paphnutio scripsit libro 1. historiæ Ecclesiasticæ, nec vllus alius ex veteribus ante Socratem huius rei meminerit, nec vllum vestigiũ tantæ rei in actis Concilij extet? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui huius rei meminit in vita Paphnutij, fuisse paulò post tempora Constantini, apertè falsum est; nam Suidas aliquot seculis Socrate posterior est, quippe qui scribit etiam vitam Ioannis Damasceni.

CAPVT XXI.

Soluuntur argumenta Philippi.

NVNC ad argumenta Philippi veniamus. Argumentum PRIMVM; Coniugium est de iure diuino. Genes. 1. *Crescite & multiplicamini*. Et de iure naturæ, vt patet ex naturali appetitu generandi; at ius diuinum & naturæ non potest tolli vlla humana lege, ergo, &c. Et confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari à se vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conseruandi indiuiduum, ita nemo potest obligari à se vel ab alio ad non ducendam vxorem, quia id esset contra naturalẽ inclinationem conseruandi speciem.

RESPONDEO, verbum Domini non præceptum sonare, sed naturæ institutionem exprimere; nam etiam auibus, & brutis animantibus ibidem Deus dixit: *Crescite & multiplicamini*. quibus tamen nihil propriè præcipi potest. Præceptum autem naturale esse de coniugio ineundo, concedi potest, sed quia est affirmatiuum, non obligat nisi in casu necessitatis, id est, quando periculum immineret, ne humanum genus periret. Et per hoc respondetur ad confirmationem.

Nam sicut non tenemur comedere, nisi quando periculum est, ne pereat indiuiduum, ita non tenemur ducere vxorem, nisi quando periculum esset, ne species humana periret. Ad quod respicientes Patres dixerunt, illud: *Crescite & multiplicamini*, tunc fuisse præceptum singulis hominibus, quando terra erat vacua, vt in exordio mundi, & mox à diluuio. Nunc autem cùm terra plena sit, cœlum esse replendum, quod melius continendo, quàm nubendo fit; etsi enim hanc solutionem Philippus ridet, tamen est Tertulliani libro de Monogamia ante medium, Cypriani libro de habitu Virginum, Hieronymi lib. 1. in Iouinianũ, & Augustini de sancta Virginitate, cap. 9. & ipse textus

hoc docet; nam postquam Deus dixit: *Crescite et multiplicamini*, subdit, quasi rationem reddẽs: *Et replete terram*. Itaq; tunc solùm vim præcepti illa verba habẽt, cùm terra est vacua. Denique, si Philippus vult iure diuino & naturali quocunque tempore teneri homines omnes ad coniugium, iniuriam facit Christo, Mariæ, Ioanni, innumerisque alijs sanctissimis viris, qui sine vxore vixerunt.

Argumentum SECVNDVM. Apostolus præcipit omnibus, qui donum continentię non habent, vt nubant, 1. Cor. 7. *Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat*.

RESPONDEO, Apostolum loqui de coniugatis, qui cùm in Paganismo vxores duxissent, post conuersionẽ ad fidem, dubitabant an deberent vxoribus vti; ijs enim respondet, vt vnusquisq; vxorem suam retineat, & coniugale debitum inuicem reddant. Ita Tertullianus libro de Monogamia, & beatus Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & patet ex sequentibus. Nam paulò pòst addit: *Dico autem non nuptis, et viduis, bonum est eis si sic permanserint*. Et: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem*.

Adde etiam, non esse hoc præceptum Apostoli, sed consilium, vel permissionem potius, sicut illa eiusdem capitis: *Si non se continet, nubat, et si nupserit virgo non peccauit, &c.* Est n. sensus Apostoli, vt Hieronymus ibidem & Chrysostomus, & Ambrosius, & alij in hunc locum exponunt: Bonum est mulierem non tangere, & vel vxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab officio coniugali abstinere; tamen si timetis fornicationem, bene facitis vxori adhærendo, quia melius est carere perfectione virginitatis, quàm incidere in flagitia fornicationum.

Adde tertiò, hæc omnia dici ijs, qui votum continẽtiæ non habent. Qui enim vouerunt continentiam, ijs non dicitur: *Vnusquisque vxorem suam habeat, et virgo si nupserit, non peccauit*. Sed dicitur: *Redde altissimo vota tua*. Et: *Damnationem habent, quia primam fidem irritã fecerunt*. Hanc exceptionem disertè ponunt Hieronymus libro 1. in Iouinianum, in illud; *Si nupserit virgo non peccauit*. Chrysostomus in commentario eiusdem loci. Epiphanius hæresi 61. eadem verba exponens. Item Augustinus in Psalm. 83. tractans eadem verba. & Gregorius lib. 6. c. 1. in lib. Regum, tractans illud: *Vnusquisque vxorem suam habeat*.

Argumentum TERTIVM. Lex pontificia, quæ cœlibatum sacerdotio adiunxit, dissentit à Concilijs antiquis, proinde iniqua censenda est. Quæ autem sint illa Concilia, ipse non dixit. Nos tamen adducamus quæcunque adduci possunt. PRIMO est Canon Apostolorum sextus: *Episcopus aut Presbyter vxorem propriam nequaquam obtentu religionis abijciat*.

SECVNDO est Canon Concilij Gangrensis quartus: *Quicunq; discernit a Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit*.

TERTIO est Canon 13. sextę Synodi, qui disertè reprobat morem Romanæ Ecclesię, quo iubentur profiteri continentiam, qui sacris initiantur.

QVARTO est Canon 3. Concilij V. Carthaginẽsis, in quo statuitur, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi se abstineant ab vxoribus iu proprijs terminis, id est, in ordine vicis suæ, vt exponunt Trullani Patres Canone iam citato.

QVINTO est Canon Aliter, distinctio. 31. vbi Stephanus Papa dicit, in Oriẽtali Ecclesia Ecclesiasticos viros matrimonijs copulari, nec eum morem reprehendit, ergo falsum est, quod sæpe diximus, nunquam esse auditum quod licuerit post sacram ordinationem vxorem ducere.

VLTIMO est Canon B. Augustini 35. q. 1. can. cum igitur, vbi dicitur: *Ecclesia post Apostolica instituta, quædam consilia perfectionis addidit, vtpotè de cõtinentia Clericorum, &c.* Ergo hoc, consilium, non pręceptum est. Hæc fortè sunt omnia quæ ex iure Canonico pro sententia hæreticorum adduci possunt.

Ad PRIMVM respondet Hubertus Cardinalis in libro contra Nicetam, & habetur hæc responsio sub nomine Leonis IX. dist. 31. can. Omnino, Apostolos iussisse vt non abijciant Clerici vxores à cura sua, & si reliquerint quoad thorum: debet enim adhuc eas alere, & eis in omnibus prouidere. id quod exposuit Concilium Trullanum can. 48. vbi dicitur, quod Episcopi vxor debet in monasterio aliquo degere, & prouidẽtia Episcopi viri sui frui. Necnon Concilium Turonense II. can. 8. vbi dicitur, quòd Episcopus cõiugatus debet habere vxorem vt sororem, & eius curam gerere, absque tamen vlla suspicione carnalis commercij. ADDE, quòd iste ipse Canon pro nobis facit; nam Græca vox pro qua habemus (religionis) est εὐλαβείας, quæ cautionem propriè significat. Itaque sensus est, Episcopus aut Presbyter nequaquam prętextu cautionis vxorẽ abijciat, id est, ne curam vxoris dimittat, eo prætextu quòd tenetur ab ea se continere.

Ad SECVNDVM dico, anathema dici eis, qui putant matrimonium ex se esse malum, & propterea existimant non licere sacra facere ei qui vxorem habuit, etiamsi ab illa se contineat. Id ita esse, patet, tum quia in ipso primo Canone dicitur anathema ijs, qui putãt nuptias absolutè esse malas, & in hoc canone quarto non dicitur, qui vxorem habet, sed qui vxorem habuit.

Ad TERTIVM dico illos Canones non esse vllius approbati Concilij. Nam vera sexta Synodus nullos Canones edidit, vt patet ex VII. Synodo, actione 4. & 5. sed post VI. Synodum quidam Episcopi conuenerunt Constantinopoli, & in palatio Imperatoris Iustiniani II. quod Trullum dicebatur, Canones istos ediderunt nomine sextæ Synodi. Ceterùm hos Canones non solum nullus Romanus Pontifex probauit, sed etiam apertè improbauit Sergius Papa, qui tunc sedebat, vt Beda scribit, in libro de sex ætatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus libro 8. cap. 9. de rebus Romanis. Vocat autem Beda erraticam Synodum cœtum illorum Patrum, qui hos canones ediderunt. ADDE, quòd etiamsi isti Canones aliquid valerent, nihil tamẽ iuuarẽt caussam Lutheranorum, non enim permittũt, vt vlli Clerico post sacrorum ordinum susceptionem liceat vxorem ducere, quod Lutherani faciunt, sed solum vt liceat vti vxore ante ordinem ducta, & hoc ẽt non permittunt Episcopis, sed solùm inferioribus Clericis, vt patet ex can. 6. 12. & 48.

Ad QVARTVM dico, verba Latina Concilij non esse, in proprijs terminis, sed, secundum priorum statuta, vel, secundum propria statuta, id est, secundum legem conditam in Concilijs prioribus Carthaginensibus, ac præcipuè in II. Carthaginensi can. 2. Græci autem hæc verba malè intelligentes verterunt, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Quanquam etiam hæc ipsa Græca verba non malè reddi possent, secundum proprias definitiones. sed cùm Latinum sit Concilium, non Gręcum, nõ multum laborandũ est de Græca lectione. Prohiberi autem in hoc Concilio omnem vsum vxorum sacris hominibus, patet ex Augustino lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 20. qui Augustinus illi Concilio interfuit. Item ex eo quod iste Canon loquitur eodem modo de Episcopis, & de alijs. At Patres Trullani nõ permittunt Episcopos misceri vnquam suis vxoribus.

Ad QVINTVM dico; PRIMVM, Canonem illum fortè nullius eẽ auctoritatis; nam nec dicit Gratianus quotus sit Stephanus ille, qui eum Canonem edidit, cùm plurimi fuerint Pontifices eius nominis, nec vllius Stephani epistola extat, vbi ille Canon habeatur. Dico SECVNDO, absque vllo dubio auctorem eius Canonis, cùm dicit Orientales Clericos matrimonio copulari, non velle dicere, vxores ducunt, sed matrimo-

trimoniale officium exercent, vt glossa explicat. Nam cum certum sit ex Conciliis plurimis, & ex ipsa praxi, & confessione Græcorum, nunquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Græcia, vt in sacris existẽtes, ducant vxores, vel ille Stephanus falsum dicit, vel tantùm intelligit, vt nos diximus, matrimonio copulãtur, id est, matrimonij copulam exercẽt. Porro hoc ipsum etsi Romana Ecclesia non probat, & abusum esse iudicat, tamen permittit Græcis; & si errorem alium non haberent, facilè pax componeretur.

Ad VLTIMVM dico, ea verba non esse beati Augustini sed Gratiani, qui sua verba cum verbis B. Augustini cõtinuauit, ut sępè facere solet. Legatur apud Augustinum lib. 15. de ciuitate Dei, ca. 16. Præterea quod Gratianus dicit, bonum sensum habet; cùm enim ait Ecclesiam addidisse quædam consilia perfectionis, & in eis numerat continentiam Clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse Clericis continentiam præcepto seruandam, quę alioqui solùm erat cõsilium perfectionis. nec enim credibile est tam ineptum fuisse Gratianum, vt putauerit continentiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesię definitionem.

Alium Canonẽ profert Petrus Martyr in libro de cęlibatu, & votis, ex epistola 87. aliàs 85. S. Leonis, vbi sic legimus: *Dicente enim Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem vnius vxoris virum fuisse aut esse constaret, tam sacra semper est habita illa præceptio, vt iam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda cõditio: ne fortè illa priusquã in matrimonium eius veniret, qui aliam non habuisset vxorẽ, alterius viri eẽt experta cõiugiũ.* Ex hoc loco duo deducit Martyr, posse fieri Episcopum, non solùm qui habuerit, sed etiam qui habeat vnam vxorem: & posse Episcopum vxorem ducere, si non habeat. At mira est impudentia huius hominis; nam idem Leo in epist. 84. ad Anastasium capite 3. & 4. disertis verbis iubet, Episcopum ita vnius vxoris virum esse posse, vt tamen ab illa perpetuò se contineat. quod verò in quibusdam exemplaribus legitur: *De muliere sacerdotis eligenda*, mendum est manifestum. Sic enim legi debet, & legitur in codicibus melioribus: *De muliere sacerdotis eligendi*.

Argumentũ QVARTVM Philippi; Continẽtia res est difficillima, nec omnibus datur; vt patet Matt. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc*. Ergo non debuit ita indifferenter omnibus Clericis imponi. RESPONDEO, sicut non omnium est donum continentiæ, ita nec omnes debent esse sacerdotes, sed solùm ij, qui videntur hoc donum habere.

Sed DICES. Quid si aliquis putet se posse continere & postea experiatur se non posse, quando ordines acęepit?

RESPONDEO, illos habere donum continentiæ, qui volunt, & cupiunt continere: quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere si ipsi veliot. Proinde nemo potest dicere se non habere donum, quod se habere putabat; nam illa voluntas continendi propter Deũ est ipsum donum continentię. AD HÆC, nònne etiam coniugati sępè coguntur, vel propter absentiam, vel propter ęgritudinem longissimam coniugis, abstinere se ab vxore? & tamen non licet eis aliã vxorem ducere, quantumuis urantur ęstu libidinis: quod exemplũ affert D. Augustinus libro 2. de adulterinis coniugijs, capite 19. & 20. contra eos, qui contra ius uxorem ducunt eo prętextu, quòd continere non possint.

Adde, quod nemo est, qui continerę non possit si uelit, ut docẽt Patres, Tertullianus in fine libri de Monogamia, Naziãzenus oratione 31. Basilius de uirgin. ultra mediũ, Chrysostomus & Hieronymus in ca. 19. Math. & Augustinus lib. 6. confess. c. 11. sed oportet remedia nécessaria non negligere, quę tria sunt; oratio, ieiunium, & periculorum euitatio. Nam tentatio carnis vel oritur ex suggestione dæmonis, vt patet in An- A tonio, Hilarione, Benedicto, & similibus, qui in eremo, & perpetuis ieiunijs viuentes, tamen tentabantur, & tunc necessaria est oratio, quia dæmon fortior nobis est, nec possumus eum vincere nisi auxilio fortioris, qui est Deus. propter hoc dicitur Sapient. 8. *Nemo potest esse continens nisi Deus det.* Vel oritur ex abundantia cibi & potus; nam cum natura accepit quod sufficit ad nutritionẽ, reliquum conuertitur in materiam generationis, inde nascitur pruritus carnis; & contra hoc necessarium est ieiunium, vt carnis terat superbiam, potius cibique parcitas. Vel denique oritur ex aspectu, & colloquio fœminarum; nam res visæ vel auditæ, si naturę conueniant imaginationem naturaliter mouent, & imaginatio appetitum. Hinc tot leges Conciliorum prohibentium Clericis fœminarum contubernium; B de quo etiam vide Basilium cap. 3. monastic. constit.

Cùm igitur Lutherani hæc tria abiecerint, videlicet, orationem Canonicarum horarum, ieiunia omnia, & etiam feria 6. carnibus vescantur, ac demum quisque domi suæ mulierem habere velit, quid mirum si continere non possint? Certè Lutherus ipse in singulis prandijs & cœnis, largissimè epulabatur, & vnum sextariũ vini dulcis hauriebat, vt est in epistola quadã ad finem operis Ioannis Cochlæi de vita Lutheri.

Argumentum QVINTVM & vltimum; Cœlibatus iste Clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis, & Ecclesiam scandalis replet.

RESPONDEO, falsum esse, quod cęlibatus ista pariat, sed abusus est cęlibatus, qui ista parit. Apostolus enim 1. Cor. 7. fructus cœlibatus esse dicit, cogitare quæ Dei C sunt, sanctum esse corpore & spiritu, sine intermissione Domino assidere: Non igitur vsus, sed abusus cęlibatus prodiosas libidines parit. Si aũt propter abusus res bonæ tollendæ essent, cęlum & terra etiam tollenda essent, quia eis quidam abutuntur, putantes esse Deos; necnon Decalogus tollendus esset, & omnia Sacramẽta, quia etiam eis multi abutuntur. Ita respondet GREGORIVS Nazianzenus oratione in Basilium non procul à principio, illis qui execrantur Philosophiam naturalem, & scripta gentilium, propterea quod quidam eis abutuntur. Nec tamen admittimus tot esse concubinarios, & impuros inter Ecclesiasticos, quot hæretici dicunt, qui omnes alios ex se metientes, nullos putãt esse castos; certè plurimi sunt qui quotidie celebrant, & de quibus nulla mala suspicio auditur.

D PRÆTER hæc argumenta respondendum videtur etiam querimoniæ Philippi: *Olim*, inquit, *Canones suspẽdebant sacerdotes, qui uxores duxissent, ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus*.

RESPONDEO inprimis, hinc sequi Lutherũ, & alios qui post sacerdotium vxores duxerunt, suspensos fuisse ab officio ex sententia veterum Canonum, & ideo cùm officio fungi voluerint, & tamen coniuges retinere, rebelles & cõtumaces fuisse aduersus Ecclesiã, ac proinde meritò ab arboribus suspendi potuisse. DICO præterea, Canones veteris Ecclesiæ, alios mitiores, alios seueriores fuisse; nam Concilium Neocęsariense can. 1. iubet Presbyterum ordine moueri, si vxorem ducat; at Concilium Toletanum II. canon. 1. iubet sacerdotem, qui vxorem duxit, vt sacrilegij reum E ab Ecclesia haberi extraneũ, & Toletanum VIII. canon. 6. iubet eiusmodi homines recludi in monasterijs vt ibidem sub grauibus pœnitentiæ oneribus vsque ad finem vitæ degant. ADDE vltimò, Presbyteros nunquam in Ecclesia tam seuerè puniri; quia vxores ducunt, vt Philippus dicit: sed quia post votum solenne ducunt, & proinde non vxores, sed concubinas sub coniugij nomine ducunt, & matrimonium simul ac sacerdotium polluunt, cui intemperantiæ cùm etiam hæresim addunt, ac dicunt, vota non esse seruanda; quid mirum si digni sunt, qui ab arboribus suspendantur?

Addamus HIERONYMI testimonium libr. 1. aduersus Io-

us Iouinianum: *Certè confiteris*, inquit, *non posse esse Episcopum qui in Episcopatu filios faciat, alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur*. Hæc ille. Porro adulterij pœnam Hieronymi tempore, & quidem ordinariam, fuisse vltimum supplicium, patet ex epistol. 49. eiusdem Hieronymi, de muliere septies icta. & ex lib. 5. contra Iouinianum, vbi sic ait: *Quotidie mœchorū sanguis effunditur, et inter ipsas leges, secures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur*. Quare Hieronymi sententia, Episcopi liberis operam dantes, non solùm suspendi possunt ab officio, sed etiam, vt adulteri, capite cędi. Sed iam ad Magdeburgenses veniamus.

CAPVT XXII.

Soluuntur argumenta Magdeburgensium.

MAGDEBVRGENSES Cent. 9. cap. 10. col. 540. 541. & 542. colligunt decem argumenta contra cœlibatum Clericorum ex vna epistola S. Vdalrici Episcopi Augustani ad Nicolaum Papam, quæ nuper excusa est Basileæ, & inserta in illo opere, quod inscribitur, Orthodoxologia sanctorū Patrum; sed ex ijs argumentis nouem sunt eadem cum illis, quæ iam soluimus, à Caluino & Melanchthone proposita, vnū solùm soluendum superest, quod sumitur ex quadā miserabili narratione. Scribit .n. iste sanctus Vdalricus hanc historiam: *Beatus Gregorius Magnus Papa I. aliquando suo quodam decreto vxores sacerdotibus ademit. Deinde paulò post cum idem Gregorius iussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum repererunt; quam cadem infantium cum intelligeret S. Gregorius ex occultis fornicationibus vel adulterijs sacerdotum natam esse, continuò reuocauit decretum, & peccatum suum dignis pœnitentiæ fructibus purgauit.* Hanc narrationem, quia vehementer odiosam reddit legem de cœlibatu Clericorum, sæpe alibi inculcant ijdem Magdeburgenses, vt Centuria 6. capite 7. colum. 388. & capit. 10. colum. 686.

Respondeo PRIMO, si quid valet huius sancti Vdalrici auctoritas, ea magis premi Lutheranos, quā nos. Nam in hac epistola fatetur, Romanum Pontificem esse caput omnium, & ei ab omnibus deberi obedientiam. Item asserit, Pontificem debere cogere Presbyteros & Monachos, ne vllo modo vxorem ducant, & si duxerint post votum continentiæ, debere separari.

Dico SECVNDO, eam epistolam videri confictam; & confictam ab aliquo imperito defensore coniugij Ecclesiasticorum; nam inprimis tempora nullo modo cohęrent: nā S. Vdalricus creatus est Episcopus anno Domini DCCCC XXIIII. vt Hermānus Contractus & Abbas Vrspergensis docent, vel anno DCCCC III. vt dicitur scriptum esse in Chronico Augustanæ Ecclesiæ; Nicolaus autem Papa I. obijt anno DCCC LXVII. vt Onuphrius annotauit in libro de Romanis Pontificibus: non ergo potuit scribere Episcopus Vdalricus ad Papam Nicolaum, qui iamdudum obierat.

DICENT, scripsit fortasse antequam fieret Episcopus. at in principio epistolæ se Episcopum vocat; præterea conueniunt auctores, S. Vdalricum LXXXIII. annos vixisse, L. in Episcopatu, & XXXIII. ante Episcopatū; ex quo sequitur eū natum esse anno Domini DCCC LXX. vel DCCC XCI. iuxta alios, ergo inter obitum Nicolai, & ortum Vdalrici sunt anni vt minimum tres; nam secundum alios sunt XXIIII. Nisi ego scripserit ipse antequam nasceretur, vel ad Nicolaum post eius mortem, non potest esse epistola S. Vdalrici ad Nicolaum.

DICENT, non esse Nicolaum I. sed II. ad quem scribit S. Vdalricus, at id minus fieri potuit; nam obijt S. Vdalricus ferè circiter centum annis ante initium Pōtificatus Nicolai II. obijt enim S. Vdalricus anno DCCCC LIII. vel DCCCC LXXIIII. & Nicolaus II. creatus est Papa anno M LIX.

DICENT fortasse, duos esse Vdalricos Episcopos Augustanos. Vnum enim ponunt Madeburgenses Cēturia 9. c. 10. col. 540. alterū Centur. 10. c. 10. col. 602. Sed priorem illum confinxerunt ipsi Centuriatores; non enim aliunde probant illum aliquando extitisse quàm ex epistola ad Nicolaum. MVNSTERVS enim libr. 3. de Germania Catalogum recensens Episcoporum Augustanorū, nullum Huldericum vel Vdalricū ponit ante S. Vdalricum, qui vixit post tempora Nicolai, vt suprà ostendimus. Quocirca Magdeburgenses illius prioris Hulderici à se conficti neque patriā, neque parentes indicant, neque auctorem vllum citant, qui de eius Episcopatu testetur, vt in alijs facere solent.

PRÆTEREA, quod iste auctor dicit S. Gregorium ademisse vxores sacerdotibus, falsum est, & magis adhuc falsū quod resciderit huiusmodi decretum. Qd verò in piscina Gregorij sex millia capita sint inuenta, falsissimum. Nec enim vllum exstat vestigium harum rerum in omnibus B. Gregorij operibus, immò ipse libr. 1. epist. 42. meminit decreti sui prædecessoris, qui iusserat, Subdiaconos Siculos separari ab vxoribus, & viuere cœlibes, vt reliqui Subdiaconi in tota Ecclesia viuebant, & ibidem temperat rigorem decreti; iubet enim permitti vxores Subdiaconis, qui eas duxerant ante ordinationem, sed non ordinari rursū alios nisi prius vouerent continentiam. Itaque nihil ipse noui statuit, sed solùm mitigauit rigorem sententiæ sui prædecessoris.

PRÆTEREA, si ex decreto Gregorij nata est illa cædes sex millium infantium, certè in Sicilia nata est, ad quā solùm pertinet Gregorij decretū. Quomodo aūt verissimile est paucissimos Subdiaconos Siciliæ breuissimo tempore sex millia infantium genuisse? & quomodo illa sex millia capita ex Sicilia in Romanā piscinam Gregorij saltauerunt? quomodo autem intellectum est illa esse capita filiorum Clericorum, non Laicorum? denique cur de historia tam admiranda nihil scripsit Ioan. Diaconus, Beda, Sigebertus, Ado, Freculphus, aliiq; tam multi? Itaque non immeritò suspicatur Staphilus, hanc epistolam confictam sub nomine S. Vdalrici, in responsione ad fictas dissensiones, quas inter Catholicos esse falsò criminatur Illyricus, qui etiam addit Augustæ inter opera S. Vdalrici, nullā syllabam de hac re exstare.

De tota hac disputatione, vide Michaëlem Medinam in libris quinque de continentia hominum sacrorum, Claudium Espenceum in libris eiusdem argumenti, Iodocum Clichtouæum in libro de cœlibatu Sacerdotum, Hosium in Dialogo de hac re, Aialam de traditionibus parte tertia, Didacum Payuam libro ultimo, Ioannem Cochlæum de votis contra Caluinum, Alphonsum à Castro li. 13. de hæresibus, verbo Sacerdotium, hæresi 4. Albertum Pighium controuersia 15. Vide etiam solutiones aliorum argumentorum, quæ huc etiam referri potuissent, infrà lib. 2. de Monachis, capite 29. & sequentibus.

CAPVT XXIII.

De Digamia:

POSTREMA restat quæstio, num Apostolica lege prohibitum sit, ne qui post primæ vxoris obitum alteram duxit, ad sacros ordines addmittatur. Tota autem

autem controuersia de verbis illis beati Pauli est: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum*. Et rursum: *Diaconi sint vnius vxoris viri*, 1. Timoth. 3. & Tit. 1. Tres autem eius loci expositiones præcipuè reperiuntur.

PRIMA Lutheri est in libro de captiuitate Babylonica, capite de ordinis Sacramento, & fusius in propositionibus de digamia Episcoporum, vbi docet, B. Paulum illis verbis solùm prohibuisse scortationem, & adulteria, & sensus sit: *Oportet Episcopũ esse vnius vxoris virum*, id est, oportet Episcopum sola vxore legitima, siue vna, siue pluribus esse contentum, non indulgere scortationibus; ita vt vocabulum viri, non significet maritum, sed aliquid commune ad maritum, & adulterum; & addit, non modò non esse prohibitam à Paulo pluralitatem vxorum successiuè, sed neque simul, nisi fortè apud Gentiles propter scandalum; nã apud Iudæos, vbi erat consuetudo plures vxores ducendi, non existimat Lutherus interdictũ fuisse Christianis Episcopis multas simul vxores habere.

ALTERA sententia est aliorum, qui existimant à Paulo prohiberi multitudinem plurium vxorum simul, non tamen successiuè. Ita docent Magdeburgenses, etsi alioqui rigidi Lutherani esse soleant, Cent. 1. lib. 2. c. 4. col. 451. & 452. & Caluinus in c. 3. prioris ad Timoth. & in caput 1. epistolæ ad Titum.

TERTIA sententia Catholicæ Ecclesiæ, est quę semper verba illa B. Pauli ita intelligenda esse docuit, vt prohibitum sit sacris ordinibus initiare eos, qui quouis modo bigami fuerint. quam sententiam probare possumus tribus argumentis.

PRIMO ex c. 5. prioris ad Timotheum, vbi de viduis legimus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor*. Ex hoc enim loco refellitur inprimis Lutheri sententia; nam eadem phrasi dicitur, vnius viri vxor, & vnius vxoris vir: certum autem est illud: *Vnius viri vxor*, non posse significare, vt vidua non fuerit adultera, vel scortatrix; nam scortum non dicitur vxor, si ad adulterum aut scortatoré referatur, sed adultera, vel meretrix. DEINDE continentia ab adulterio & scortatione, non solùm requiritur in muliere quo tempore vir eius viuit, sed etiam postea dum in viduitate degit, & tamen Paulus non loquitur hoc loco nisi de tempore quo vir eius viduæ viuebat; non enim dicitur vxor vnius viri fuisse, nisi quando virum habebat. igitur illis verbis: *Quæ fuerit vnius viri vxor*, non potest significari vt eligatur vidua quæ non fuerit scortatrix, aut adultera, sed quę vnum solum maritum habuerit.

Ex eodem loco refellitur etiam sententia Centuriatorum, Caluini, Pomerani, & aliorum, qui volũt Paulum prohibuisse, ne habeat Episcopus vel Diaconus duas simul vxores. Nam (vt diximus) eadem phrasi & in eadem epistola, & ab eodem Apostolo iubetur esse Episcopus vnius vxoris vir, & vidua vnius viri vxor; at nulla ratio permittit, vt Paulus iubere voluerit, ne vidua eligatur, quæ fuerit vxor multorum virorum simul. id enim frustrà Paulus iussisset, cùm nusquam & nunquam fuerit eiusmodi vsus, vt vna mulier esset plurium virorum vxor. Habuerunt quondã Iudæi multas vxores, vt etiam nunc habent Turcæ, at nunquam est auditum, vt vna mulier plures maritos habuerit. Nam ut ait S. Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. Cur unus uir haberet plures uxores, ratio erat, ut plures filij nascerentur; at cur una mulier sit uxor plurium uirorum, nulla esse potest ratio, non enim pariet mulier nisi semel in anno, siue habeat vnum, siue centum uiros, immò meretrices nullos pariunt ordinariè.

ALTERA ratio ducitur ex tempore, quo hæc Paulus scripsit; nam eo tempore non erat consuetudo, neque apud Iudæos, neque apud Gentiles, & multò minus apud Christianos, ut unus uir duas simul uxores

A haberet; proinde quod non fiebat, non erat cur tam seriò prohiberetur. & quidem quod ad Gentiles attinet, satis patet ex eo quod in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, semper infamis & prohibita fuit polygamia plurium uxorum simul. Vide ff. de his qui notantur infamia lege prima. Item, Codice de incestis nuptijs, L. neminem, & ad L. Iuliam, de adulterijs, L. cum qui; tametsi enim leges istæ paulò posteriores sunt Apostolicis temporibus, tamen indicant prohibitionem polygamiæ, multò esse antiquiorem.

Primus, qui publica lege concessit polygamiã plurium uxorum simul, fuit Valentinianus senior, ut Socrates refert lib. 4. c. 26. sed non diu ea lex durauit, cũ constaret, Imperatorem nõ alia de caussa eam legem

B tulisse, quàm ut tegeret intemperantiam suam.

Quod uerò attinet ad Christianos, necnon etiam Iudæos, ex Testamento nouo facilè colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, ut quis duas uxores haberet; semper enim de coniuge in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti noui. Matth. 5. *Qui dimiserit vxorem suam*, Cap. 19. *Si licet homini dimittere vxorem suam*. Et ibidem: *Omnis, qui reliquerit domum, vel agros, aut patrem, aut matrem, aut vxorẽ, &c.* Luc. 14. *Qui non odit patrem, & matrem, et vxorem, & filios, &c.* 1. Cor. 7. *Vnusquisque suam vxorem habeat*. Item: *Alligatus es vxori, noli quærere solutionem; solutus es ab vxore, noli quærere vxorem*. Ad Ephes. 5. *Vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat*. Quin etiam Lucæ 1. legimus, Zachariam uxore sterili usque ad

C senectutem permanente, non tamen superduxisse alteram, quod haud dubiè fecisset, si eo tempore id fieri licuisset. Scribit quidem Iosephus lib. 17. antiquit. c. 2. Herodi Regi nouem uxores fuisse: At priuati homines etiam apud Iudæos iamdudum desierant plures uxores accipere.

TERTIA ratio est auctoritas Patrum, qui semper hunc locum de monogamia ita intellexerunt, ut non liceat eum Episcopum uel Diaconum creari, qui duas uxores, etiam diuersis tẽporibus, habuerit. TERTVLLIANVS lib. 1. ad uxorem: *Quantum fidei detrahant, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit præsidere, cum viduam allegi in ordinationem, nisi vniuiram non concedit*. Neque dubium est, quin

D per digamos intelligat eos, qui duas uxores habuerũt non simul, sed unam post alteram; nam de hac digamia in toto libro loquitur; hortatur enim uxorẽ suã, ut se mortuo non ineat secundas nuptias. Similia habet in lib. de monogamia, & in libro de exhortatione castitatis. NEQVE his repugnat, quod idem Tertullianus in libro de monogamia Catholicis obijcit, digamiam Sacerdotum: *Quot*, inquit, *ex digamia præsident apud vos?* Nam uel aliqui digami ex dispensatione præsidebant: uel certè aliqui, qui alteram habuerant ante Baptismum, qui multorum opinione non habebantur digami, etsi apud alios, in quibus Tertullianus erat, digami censerentur: uel tandem uitio & abusu id fiebat; nec enim defendimus, nunquam esse factum id quod fieri non debere dicimus.

E EPIPHANIVS hæres. 59. Catharorum: *Quæ ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum; ea æqualiter ferri ad omnes putauerunt, cũ audierint, quod oportat Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, continentem similiter & Diaconũ, & Presbyterum, reuera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellẽtem sacerdotij honorem ac dignitatem, et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat*. Hæc ille. Vbi apertissimè loquitur de digamia plurium uxorum successiua, cùm eos digamos appellet, qui mortua uxore, aliam ducunt, & cùm Catharos reprehendat,

dat, qui ex hoc loco Pauli etiam Laicis interdicebant secundas nuptias.

AMBROSIVS lib. 10. epist. 82. ad Ecclesiam Vercellens. tractans hunc locum Pauli; Vnius vxoris vir: *Qui*, inquit, *coniugium iterauerit, culpam non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur Sacerdotis*. Hæc ille. Vbi apertissimè reijcit Lutheri atque Caluini sententiam, qui uolunt ab Apostolo prohiberi vel duas simul uxores, uel adulteria; hæc enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, & non solùm prærogatiua exuuntur Sacerdotis. Similia habet Ambrosius lib. 1. de officijs, c. vltimo, & lib. de dignitate sacerdotali, cap. 4.

HIERONYMVS in commentario primi capitis epistolę ad Titum, per vnius uxoris uirum monogamum intelligit. Quòd autem monogami nomine intelligat eum, qui nec simul, nec successiuè plures habuerit, perspicuum est ex illis verbis: *Apostolus*, inquit, *de Episcopis & Presbyteris hæc præcipiens, utique in cæteris relaxauit, non quòd hortetur ad secunda matrimonia, sed quòd necessitati carnis indulgeat*. Hæc ille. At certè non indulget Apostolus Laicis vt fornicentur, aut duas simul vxores ducant, sed solùm, vt vxore defuncta, iterum ineant matrimonium; igitur hoc ipsum Sacerdotibus prohibet, ne plures etiam successiuè vxores habeant.

S. AVGVSTINVS lib. de bono coniugali, c. 18. tractans hunc locum; Vnius vxoris vir: *Non absurdè*, inquit, *uisum est, eum qui excessu uxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normã quandam Sacramenti amisisse, non ad uitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam*. Hæc ille. Vbi cùm dicit, numerum singularem vxorũ excedere, impedimentum esse ordinationis, nec tamẽ esse peccatum, apertè indicat, se loqui de multitudine vxorum non vno tempore, sed diuerso. Nam eodem tempore plures vxores habere Christiano nullo modo licet, ex Augustini sententia: sic enim loquitur idẽ Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 47. *Quid*, inquit, *tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis uxoribus, obijcitur sancto uiro Iacob? si naturam consulas non lasciuiendi, sed gignendi caussa illis mulieribus utebatur, si morem illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur; si præceptum, nulla lege prohibebatur; nunc uerò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus et legibus non licet?* Idem quoque habet in libro de bono coniugali, cap. 7. & lib. 3. de doctrina Christiana, cap. duodecimo.

Sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 2. in epist. ad Titum: *Castigat*, inquit, *hoc ipso etiam impudicos, dum non eos permittit post secundas nuptias ad Ecclesiæ regimen, dignitatemq; Pastoris assumi, nam qui defunctæ uxoris beneuolentiam nullam seruasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præceptor esse optimus poterit? Nostis enim profectò omnes, quòd etsi per leges secunda nuptia permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet; nullam ergo occasionem præbere subiectis præsulem uult*. Hæc ille. Vbi clarissimè significat, unius vxoris virum à beato Paulo dici eum, qui post obitum primę vxoris, secundam non duxit, quo modo exponunt etiam ceteri, tum Græci, vt Theophylactus & Oecumenius, tum Latini, Sedulius, Anselmus, Primasius, Haymo, sanctus Thomas, & ceteri in commentarijs huius loci. IDEM etiam disertis uerbis docent ueteres summi, sanctissimiq; Pontifices; Syricius in epist. 1. ad Hemericum, c. 11. Leo I. in epist. 85. aliàs 88. ad Episcopos Africæ, cap. 1. Gelasius I. in ep. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutij, & Siciliæ, cap. 5. Hilarius in Concilio Romano; & Innocentius in epist. 22. Vnus est Theodoretus, quantum legere potui, ex omni numero veterum, qui per vnius vxoris virum intellexerit eum, qui duas aut plures simul vxores non habet; ita enim exponit in commentario c. 3. prioris epistolæ ad Ti-

A motheum; sed non est tanta eius auctoritas, vt tot sanctis Pontificibus, & omnibus alijs Patribus anteponi debeat.

His accedit QVARTO & vltimò totius Ecclesiæ consuetudo. Nam, vt Innocentius scribit in epist. 22. c. 1. in toto Oriente & Occidente hoc seruabatur, qđ etiam nunc seruari videmus, vt bigami non ordinentur. Neque solùm vbique, sed etiam semper hoc seruatum esse, planum esse potest ex Leone epist. 88. ad Afros, vbi dicit, semper hoc esse seruatum; necnon ex eo, quod huius rei mentio fit in Canonibus Apostolorũ, can. 17. & 18. & in antiquissimis Concilijs, vt Neocæsariensi, can. 8. & Nicæno I. teste Ambrosio in epistul. 82. Deinceps etiam semper esse seruatum, patet ex decreto Gratiani, distinct. 26. & ex decretalium vo-
B lumine, tit. de digamis, ubi multa ponũtur testimonia Pontificum, & Patrum diuersarum ætatum; quod autem semper & vbique seruatum est, sine dubitatione vlla ab Apostolica traditione descendit.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

SED IAM ad argumenta LVTHERI respondeamus. PRIMA OBIECTIO; Apostolus iubet, Episcopum eligi irreprehensibilem, siue, vt ad Titum loquitur, sine crimine, quod est Græcè ἀνέγκλητος. Is autem est eiusmodi, qui non potest palàm argui alicuius criminis. Explicauit verò statim Apostolus, quæ sint crimi-
C na, quibus carere debet Episcopus, & ait: *Vnius uxoris uir, filios habens fideles*. igitur unius uxoris uir, non significat monogamiam, quæ opponitur poligamię plurimum uxorum successiuè, quæ nunquam fuit crimẽ, sed eam, quæ opponitur fornicationi & adulterio, quę uera sunt crimina.

RESPONDEO, potest hoc loco nomine criminis nõ solum peccatum intelligi, sed quidquid ab hominibus reprehendi solet; neque enim sola peccata reprehenduntur, sed etiam ea, quæ signum præbent incontinentiæ, aut alterius uitij: talem autem esse quamlibet bigamiam certissimum est. Nam idcirco in Concilio Neocæsariensi, can. 7. prohibẽtur Sacerdotes interesse nuptijs digamorum, & etiam apud Gentiles bigami Põtifices esse non poterant, ut Tertullianus refert, lib. 1.
D ad vxorem, & Seruius in illud 4. Aeneidos.

Huic uni forsan potui succumbere culpæ.

Culpa, inquit, *propter antiquum ritum, quo repellebantur à sacerdotio bis nupta.*

Apostolus igitur vult, Episcopum nullius rei, quæ malam speciem præ se ferat, apud homines posse notari, & ideo monogamum esse iubet. Ita hunc locum Chrysostomus exponit; possumus tamen nomine criminis intelligere etiam peccatum graue ac læthale, vt vult S. Augustinus tract. 41. in Ioannem, & lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, c. 14. sed si ita accipiamus nomen criminis, non debemus exponere verba sequentia beati Pauli, quasi ijs explicetur quid sit, esse irreprehensibilem, siue sine crimine; sed ita, ut ijs declaretur, Episcopum non solùm sine crimine esse de-
E bere, sed etiam multis præclaris dotibus ornatum, ut monogamia, sobrietate, doctrina, &c.

SECVNDA OBIECTIO; Si Episcopus monogamus esse deberet, aut ratio huius rei esset moralis, videlicet ob maiorem continentiam, aut certè spiritualis siue mystica, videlicet ob significationem coniugij unius Christi cum una Ecclesia; at neutrum dici põt. Nam si ratio esset moralis, multò magis requireretur in Episcopo ne esset adulter, aut concubinarius, quàm ne esset bigamus, & tamen uidemus adulteros, & cõcubinarios non repelli à sacerdotio, digamos aũt repelli; si uerò ratio sit mystica, multa sequuntur absurda. Nam inprimis ceteræ dotes Episcoporum, quæ à

Paulo

Paulo numeratur, omnes sunt morales, vt sobrietas, & hospitalitas, doctrina, & ceteræ. Cur non etiam ista erit moralis; vnius vxoris vir?

SECVNDO, si ideo Episcopus debet esse monogamus, quia eius coniugium significat matrimonium Christi cum Ecclesia, igitur etiam Laici debebunt esse monogami, quia eorum quoque coniugium significat Christi coniugium.

TERTIO, si illa est ratio, igitur debebit Episcopus ducere virginem, & eam semper virginem conseruare; ita enim Christus fecit.

QVARTO, debebit Episcopus priorem vxorē repudiare, & posteriori adhærere. Nam Christus, Synagoga repudiata, adhæsit Ecclesiæ. quocirca Episcopus, vt Christū imitetur, non monogamus, sed bigamus erit.

QVINTO, debebit idem Episcopus necessariò vxorem habere, eaq; ne ad punctum quidem temporis carere; Christus .n. Ecclesia sponsa sua nunquā caret.

RESPONDEO, rationem, cur Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debeant esse monogami, partim esse moralem, partim mysticam; tametsi enim multæ rationes reddi solent à Patribus, tamen omnes reuocantur ad duas illas in argumento aduersarij notatas. VNA igitur caussa est moralis, videlicet minor suspicio incontinētiæ, siue perfectior continentia. Hanc reddit Tertullianus locis citatis, & Chrysostomus in commentario locorum beati Pauli; atque ad hanc reuocatur caussa, quam reddit Epiphanius hæresi 59. vbi dicit. monogamum esse debere Episcopum ob excellentiam sacerdotij. Ad eandem reuocari potest ea, quam reddit Ambrosius, lib. 1. de officijs, ca. vlt. vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum, vt liberius hortari possit homines ad continentiam.

ALTERA caussa est mystica, videlicet perfecta significatio coniugij Christi cum Ecclesia, qui enim secundam vxorē duxit, significat quidē coniugio suo Christi coniugium, sed non ita perfectè, vt is, qui vnam solam habuit; non enim significat, Christum ita esse vnius Ecclesiæ sponsum, vt nunquam habuerit aliam.

DICES, peccat igitur, qui secundam vxorem ducit; nam falsum significat, Christum videlicet plurium esse sponsum Ecclesiarum. RESPONDEO, id non sequi; Nam secundæ nuptiæ non sunt institutæ ad significandum, Chr̄m bis maritū esse, ideoq; id non significant, q̄q̄ nec significāt eū esse ita vnū vnius, vt nō habuerit aliā, sed simpliciter significāt ipsam cōiūctionē vnius cum vna præsenti, quidquid fuerit de præterito. Itaq; nuptiæ digamorum nihil falsi significant, sed carent quadam perfectione significationis, quam habent nuptię monogamorum. Atque hanc causam reddunt sanctus Augustinus libro de bono coniugali, cap. 18. & sāctus Leo in epist. 88. ad Afros, & huc etiam pertinet ratio illa Epiphanij de excellentia sacerdotij.

Vt igitur respōdeamus ad singulas partes obiectionis; Si ratio, inquiunt, moralis est, igitur maiori ratione prohibētur adulteria & cōcubinatus, quā digamia.

RESPONDEO, prohiberi quidem etiam ista, non enim voluit adulteros, aut concubinarios Episcopos eligi, qui iussit eligi homines sine crimine, irreprehensibiles, sobrios, castos, &c. sed tamen negamus magis ista prohiberi, quàm digamiam in Episcopo deligendo. Nam ista prohibentur vna solum ratione, & ea non primaria: digamia verò duabus rationibus prohibetur, quod autem primaria ratio non sit illa moralis, ob signum incontinentiæ, sed altera mystica ob significationem, patet ex eo, quòd digami censentur etiam illi, qui vnam vxorem habuerunt, sed viduam, vel alio modo corruptam, vt constat ex citatis locis canonum Apostolorum, Concilij Neocæsariensis, Innocentij, Leonis, & aliorum, ac præterea etiamsi longè turpior sit concubinatus, quàm digamia, tamen digamia ex natura sua signum est incontinentiæ magis diuturnæ, firmiusque inhærentis.

A Ad PRIMVM alterius partis respondeo, rectè monogamiam numerari cum ceteris moralibus dotibus, tum quia etiam ipsa est moralis dos, tum etiam quia nihil incommodi habet, numerare dotem mysticam cum moralibus, cùm omnes Episcopo necessarię sint.

Ad SECVNDVM, negamus id sequi, vt etiam Laici debeant esse monogami. Non enim necesse est, vt Laici ea perfectione sint prædiri, qua præditi esse debent Episcopi; quare satis est, si matrimonium Laicorum significet coniugium Christi cum Ecclesia, licet non significet illud, vt est vnius cum vna, vt supra diximus.

Ad TERTIVM, negamus etiam sequi, vt Episcopus debeat vxorem semper virginem seruasse. Nam Christi sponsa Ecclesia duo priuilegia habet; nam & virgo

B est, iuxta illud 2. Corinth. 11. *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo*; & simul fœcundissima est, & plurimos quotidie filios parit per lauacrum regenerationis. Duo autem ista priuilegia simul, nullum coniugium humanum repræsentare potest, illo excepto, quod fuit inter B. Virginem & S. Iosephum. Idcirco satis est, si Episcopi coniugium, alterum eorū significet, nimirum aut fœcunditatem Ecclesię, si filios ex vxore habuerit, aut virginitatem, si fortè vxorem virginem conseruauit, vt aliqui sancti viri fecerunt.

Ad QVARTVM, negamus, Christum repudiasse vnquam sponsam suam, vt acciperet aliam. Nam Christus, vt homo, non accepit vnquam, nisi vnam sponsam, idest, Ecclesiam Christianam, quam ipse ex latere suo perfosso sibi formauit, vt quondam Adam, vnā

C Euam ex latere suo eductam, vxorem accepit. Idem verò Christus, vt Deus, ab initio mundi Ecclesiam sibi coniunxit in matrimonium, neque vnquam eam dimisit. Etsi enim videtur Christus repudiasse Synagogam, quia sunt hoc tēpore Iudæi sine Deo, & quia beatus Paulus ad Galatas quarto, exponit de Testamēto vetere illud Genes. 21. *Eijce ancillam, & filium eius*. Tamen reuera Ecclesiam Testamenti veteris Christus non repudiauit, sed renouauit, & pulchram reddidit, & ex ancilla liberam fecit, & hoc modo eiecit ancillam, id est, statum illum seruilem. quomodo si aliquis ancillam vxorem acciperet, ac post aliquantum temporis eam liberaret. Quare B. Paulus ad Romanos 11. *Nunquid*, inquit, *Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israëlita sum; non repulit Deus ple-*

D *bem suam, quam præsciuit, &c.* Itaque solùm pars quædam obstinatorum Iudæorum recessit ab vnitate verę Synagogæ: reliqui manserunt, & per eos continuatum est coniugium Christi cum Ecclesia.

Ad QVINTVM, negamus, Episcopum semper ac necessariò vxorem habere debere; immò melius facturum dicimus, si nunquam vxorem duxerit. Nam cùm Christus & virgo & maritus sit, si Episcopus vxorem non habeat, Christum virginem repræsentabit, si vxorem habeat, Christi coniugium significabit. Itaque monogamia in Episcopo requiritur, si coniugatus fuerit, non absolutè.

TERTIA OBIECTIO, quòd Paulus ait, 1. Timoth. 3. Episcopum esse oportere vnius vxoris virum; simile est ei, quod idem ait, 1. Corinth. 7. *Vnusquisque vxorē*

E *suam habeat*. at in his posterioribus verbis non prohibentur secundæ nuptiæ, sed adulteria, & scortationes.

RESPONDEO, probandam esse Luthero propositionem argumenti; non enim sunt omnino similes duæ illæ sententiæ. Nam in priori determinatur numerus coniugij, cùm vnius vxoris mentio fit; in posteriore nō determinatur; habebit enim verè vnusquisque suam vxorem, si legitimam coniugem habeat, etiamsi fortè non sit prima, sed secunda.

Sed instat LVTERVS, & probat sententias illas esse similes. Nā 1. Timoth. 3. Paulus ait: *Diaconi sint vnius vxoris viri*, vbi illud; *Vnius*, non potest determinare numerum, alioqui sensus esset, vt multi Diaconi

vnam

vnam vxorem communem haberent. Ponitur igitur illa vox, *Unius*, pro, Solius, vt sensus sit, Diaconi solius vxoris suæ viri sint, nō mulierum ceterarum. At indigna est obiectio, cui respondeatur. Quis enim nō intelligit illud: *Diaconi sint vnius vxoris viri*; diuisè accipi debere, non coniunctè? Iste igitur sensus est; Diaconi, id est, qlibet Diaconus sit vnius vxoris vir.

QVARTA OBIECTIO. Apostolus Paulus 1. Corinth. 7. se in numero viduorum ponit, & tamen 1. ad Corinth. 9. ait: *An non habemus potestatem sororem vxorem circumducendi, sicut & Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Poterat igitur Paulus, licet viduus esset, vxorem ducere; quomodo enim potuisset sororem vxorem circumducere, si non potuisset eam prius ducere?

RESPONDEO, hoc argumentum multis modis peccare. Primùm enim B. Paulus non se inter viduos numerat, sed inter eos, qui vxore carebant, siue eam nūquam accepissent, siue iam amisissent: *Innuptis*, inquit, *et viduis dico, quia bonum est, si sic permanserint, sicut et ego.* Deinde, non dicit idem Apostolus, habere se potestatem sororem vxorem circumducendi, sed sororem mulierem, vt interpretes omnes tradunt. de qua re superiore quæstione disputauimus.

OBIECTIO QVINTA. Poterat Paulus, si voluisset, apertè dicere, Episcopum debere esse monogamum, ergo cùm non dixerit, Episcopum debere esse monogamum, sed vnius vxoris virum, cogere voluit Lectores, vt intelligerent verba sua, non de singularitate nuptiarum, quod sonat nomen monogamiæ, sed de singularitate mulieris, quod significat illud: *Unius vxoris vir.* Non igitur interdicit Episcopo B. Paulus secūdas nuptias, sed aliarum mulierum commercium, præter commercium legitimæ vxoris.

RESPONDEO, si ita cauillari liceat, nunquam finiendas quæstiones; dixit Apostolus, quod intelligeretur; non debuit omnes loquendi formas excutere. Adde vocem, *Monogamus*, apud Græcos non esse in vsu, sed à Latinis primùm vsurpari ceptam, etsi ex Græcis vocibus compositam. Proinde non esse mirum, si Paulus, qui Græcè scripsit, ea non fuerit vsus. Adde etiam, hanc ipsam vocem, licet propriè ab vnis nuptijs deductam, tamen vsitatè etiam accipi pro eo, qui habet vnam vxorem, siue ea prima fuerit, siue secunda; ex quo sequitur, vt idem omnino sit Monogamus, quod vnius vxoris vir.

SEXTA OBIECTIO. Ambrosius libro de dignitate sacerdotali, cap. 4. illa verba: *Unius vxoris vir*, exposuit de coniugio spiritali Episcopi cum Ecclesia, atque ait, Apostolum id iubere, vt Episcopus vnam Ecclesiá regat, non multas. Non igitur, si Ambrosio credimus, interdicitur Sacerdotibus digamia.

Hieronymus quoque in epistola ad Oceanum, defendit acerrimè Carterium Hispanum Episcopum, qui duas vxores habuerat, & ad legem Apostoli, in q̄ peccasse Episcopus ille accusabatur, respondet, posse illud: *Vnius vxoris vir*, multis modis intelligi. Nā primùm hic potest esse sensus; Sit Episcopus vnius vxoris vir, id est, vnam habeas vno tempore, & licet ea mortua alteram ducat, nunquam tamen simul habeat duas. Deinde etiam, nomine vxoris accipi potest Ecclesia, vt ille sit vnius vxoris vir, qui vni pꝛpositus Ecclesiæ est. Et rursus, nomine vxoris mulier potest accipi, vt idem sit vnius vxoris vir, quod vnius mulieris vir, vt non tam secundæ nuptiæ, quàm multarū simul mulierum commercium prohibeatur.

Addere possumus testimonium S. Augustini libro de bono coniugali, c. 18. vbi opponit Sacerdotem Testamenti veteris, qui multas vxores habere poterat, Sacerdoti Testamenti noui, qui vnam solùm habere potest. At ille multas simul habere poterat, igitur iste plures vno tempore habere prohibetur, non autem vnam post alteram.

Ad AMBROSII testimonium facile erit respondere, siquidem ipse in illo ipso loco, qui nobis obijcitur, scribit, ad literam prohiberi digamiam vxorum Sacerdotibus. Mysticè autem posse etiā exponi de digamia Ecclesiarum; quocirca idem Ambrosius in epist. 82. & lib. 1. de officijs, c. vlt. & in commentarijs in Paulū, non meminit huius mysticæ expositionis, sed exponit simpliciter de vera Monogamia.

Ad HIERONYMI verò, vt respondeamus, obseruādum est, cōtrouersiam fuisse inter veteres Patres; An qui vnam vxorem habuit ante Baptismum; eaq; mortua, alteram duxit post Baptismum, bigamus censendus esset, nec ne? Nam S. Hieronymus in epistola ad Oceanum contendit, eiusmodi hominem non esse bigamum, propterea quod per Baptismū sit factus nouus homo ex veteri, & nihil ei nocere possit eorum, quæ fecit ante Baptismum. Et sanè huic sententiæ multum fauet can. 17. Apostolorū, qui disertè prohibet Episcopum fieri, qui post Baptismum bis nuptias celebrauit.

Contrà verò, Ambrosius, Innocentius, & Augustinus locis citatis contendunt, omnino habendum bigamum, qui duas vxores habuit, siue ante Baptismū, siue post Baptismum. Nā Baptisma diluit peccata, nō soluit coniugia; & renouat hominem, quantū ad vetustatem vitiorum, non quantum ad ea, quæ rectè se habent. Atque hæc sententia tandem præualuit, & ab vniuersa Ecclesia recepta est. Neq; obstat canon Apostolicus; fortasse enim eo tempore propter hominum paucitaté dispensabant Apostoli cū illis, qui ante Baptismum vxorem vnam, vel plures habuerant, modò non habuissent plures post Baptismum. Neque enim est hoc præceptum Apostoli omnino indispensabile. Hieronymus igitur non defendit Episcopum polygamum, nec docet, à beato Paulo permissam polygamiá Sacerdotibus, sed solùm contendit, eum, qui vnā tantùm vxorem habuit, post Baptismum non esse polygamum, licet habuerit alteram ante Baptismum.

Et quamuis idem HIERONYMVS tres illas expositiones loci Paulini adducat, quæ in obiectione propositæ sunt, non tamen eas approbat, vt veras & germanas. Nam PRIMAM illā de polygamia plurium vxorū simul, dicit se adducere, vt malo cuneo malū nodum scindat. ALTERAM de polygamia Ecclesiarū, dicit esse coactam, & duram expositionem: *Quidam*, inquit, *coactè interpretantur vxores pro Ecclesijs, viros pro Episcopis.* Deniq; TERTIAM illā de viro vnius mulieris, & simul duas superiores, reijcit apertissimè, cū sic ait: *Hæc vniuersa proferimus, non quo vera & simplici intelligentia resistamus, sed vt doceamus te Scripturas sanctas sic intelligere, vt scripta sunt, nec euacuare Baptismū Saluatoris, & totum patibuli Sacramentum irritum facere.* Hæc ille. Vbi tres illas expositiones vni simplici & veræ opponit; quam autem voces simplicem & veram, intelligi potest ex commētario eius ad caput primum epistolæ ad Titum, vbi simpliciter exponit, vnius vxoris virum esse eum, qui post obitum primæ vxoris, secundam non duxit.

Ad locum AVGVSTINI respondeo, antithesim sacerdotum Testamenti veteris, & noui, in eo solū positam esse, q̄ illi habuerunt plures vxores, isti vnam; non autem in eo, quòd illi habuerūt plures simul, isti non plures simul, id quod ex duobus colligi pōt; nam Augustinus dicit, ideò Sacerdotes noui Testamēti nō posse habere plures vxores, quia significant Christi coniugium cum vna Ecclesia; at Ecclesia vna est omnino, non vna post alteram. Deinde idem Augustinus ibidem dicit, non esse peccatum, habere nunc duas vxores, sed tamen esse impedimentum ordinationis. At habere duas simul tempore noui Testamenti, peccatum esse, idem Augustinus docet libro de bono coniugali, c. 7. Igitur cùm dicit, Sacerdotem Testamenti noui non posse habere, nisi vnam vxorem, intelligit, nec simul, nec successiuè.

SEPTIMA

Septima Obiectio nostra est, ut res melius intelligatur, si bigamia prohibita esset Sacerdotib. ob defectum significationis, certè bigamus esset, qui plures uxores legitimas habuisset, licet cum una tantum matrimonium consummasset; nam matrimonium integrum est & perfectum etiam sine copula coniugali. At contrarium definit ius canonicum, c. Debitum, de bigamis.

Ad hęc, illa sola bigamia prohibita esset, quę ex duobus veris matrimonijs constaret, at non ita est; nam c. Nuper, de bigamis, censentur bigami & illi, qui vnam vxorem legitimè duxerunt, & alteram non legitimè, cùm tñ posterius non fuerit verum matrimoniũ; immò & qui post votum solenne vnam vxorem ducunt, bigami censentur, & illi quoque, qui fornicariam ducunt, licet vnam; vbi nullo modo fingere licet duo matrimonia, nisi quis fornicationem matrimonium appellet. & confirmatur; Nã si vir fornicarius ducat vxorem virginem, non est bigamus; si verò vir castus ducat fornicariam, bigamus est; Non igitur fundamentũ bigamiæ est defectus significationis; nam in hoc paria sunt illa coniugia, in quibus aut vir, aut mulier fornicationem admisit.

Respondeo, tres sunt species bigamiæ, vt Interpretes iuris Canonici rectè docent in titulum de bigamis. Prima species est digamia vera & propria, ea videlicet, quæ ex duobus veris matrimonijs oritur. Contingit aũt tribus modis hæc digamia. Primo, ex parte viri tantùm, cùm vir habuit duas veras vxores. Secundo, ex parte vxoris tantùm, cùm vxor habuit duos veros maritos. Tertio, ex parte vtriusque, cùm viduus viduam ducit; & de hac specie nulla dubitatio est. Cõstat enim, semper in ea defectũ significationis adesse, cũ aut vir nõ sit vnus vnius, aut vxor nõ sit vna vnius.

Secvnda species est digamia interpretatiua, id est, quæ verè ex natura rei non est digamia, sed iuris interpretatione habetur ac reputatur digamia. Contingit aũt hæc digamia quotiescunque aliquis ducit secundã vxorem, aut vxor secundum virum de facto, nõ de iure, siue primum coniugium de iure, siue tm̃ de facto fuerit, vt patet ex titulo de digamis; licet enim hic non sit verè defectus significationis, tamen Ecclesia extendit penam bigamorum etiam ad istos. & fortè sanctus Paulus, cùm ait; *Episcopi sint unius uxoris uiri*, intelligi voluit id de iure, vel de facto, ita vt interdixerit, ne qs ordinetur, qui fuerit plurium vxorum vir, siue de iure, siue de facto.

Tertia species est digamia metaphorica, id est, q̃ consurgit ex duplici coniugio, quorum alterũ non verum, sed metaphoricum fuerit; sic enim Ancyranum Concilium, can. 19. inter digamos haberi iubet eos, q post votum continentiæ ad matrimoniũ transierũt. siquidem votum continentię genus est matrimonij animæ cum Deo, licet metaphoricum. Porrò isti prohibentur ordinari, non q verè bigami sint, sed quia Ecclesia pœnam bigamorum ad eos extendere voluit.

Ex his ad Primvm respondeo, bigamiam nõ oriri, nisi ex matrimonio consummato. Nam, vt rectè dicit Innocentius Papa, c. Debitum, de digamis, Matrimonium ratum, sed non consummatum significat cõiunctionem Dei cum anima per gratiam; Matrimonium aũt consummatum significat coniunctionẽ Christi cũ Ecclesia per naturę conformitatẽ. Nam Apostolus ad Ephes. 5. tũ dixit: *Sacramentũ hoc magnũ est, ego aũt dico, in Christo et in Ecclesia*, cũ paulò antè dixisset: *Erũt duo in carne una.* Bigamia verò nascit' ex defectu significationis cõiugij Christi cũ Ecclesia, ñ Dei cũ anima.

Ad id verò, quòd obijciebatur de bigamia eorum, qui habuerunt plures vxores de facto, non de iure, iã responsum est in explicatione specierum bigamiæ.

Ad illud verò de eo, qui ducit fornicariam, quidam respondent, ideo bigamum esse, qui ducit fornicariã, licet bigamus non sit fornicarius, qui ducit virginem,

A quia Episcopus repręsentat Ecclesiam, sponsa Episcopi repræsentat Christum; constat aũt, in ipsa Ecclesia non deesse aliquas corruptelas, in Christo verò nihil eiusmodi esse posse. At Hæc solutio pugnat cum Apostolo Paulo, qui ad Ephes. comparat virũ cũ Christo, & sponsam cum Ecclesia: *Viri*, inquit, *diligite uxores uestras, sicut Christus Ecclesiam.* Alii, in quibus est Dominicus à Soto in 4. sent. dist. 27. q. 3. art. 1. dicunt, caussam illius discriminis esse, quia matrimonium sumit speciem suam à termino ad quem, ac proinde matrimonium viri tunc solùm vitiatur, cùm in vxore est vitium; illa enim est terminus ad quem, respectu viri, & contrà, qñ vitium est in viro, tunc vitiatur matrimonium ex parte vxoris, & si illa esset capax ordinationis, fieret irregularis, si nuberet uiro fornicario.

B At hæc solutio acutior, quàm uerior esse videtur; nam si ex termino ad quem, tm̃ nasceretur bigamia, certè qui duceret secundam vxorem virginem, non esset bigamus, nam in eiusmodi matrimonio nullum est vitium in termino ad quem, sed totum est in termino à quo, id est, in ipso viro, qui bis matrimonium cõtrahit: atqui nulla est magis propria bigamia, q̃ ducere duas vxores, licet virgines. Sicut igitur æquè oritur bigamia, si viduus ducat virginem, & si virgo ducat uiduum, ut patet, ita quoque bigamia esset, cùm uir fornicarius ducit uirginem, si bigamia esset, cùm vir castus ducit fornicariam.

Respondeo igitur, prohibitum esse ne ordinetur, qui ducit fornicariam, non quod ea sit bigamia, neque ob illud Apostoli præceptum: *Vnius vxoris vir*, sed quia C sic placuit Ecclesiæ ob dignitatem sacerdotij; nam indignum est tam graui persona matrimonium cũ fornicaria, non aũt indignum est uiro fornicario, si uxorẽ uirginem ducat; esse aũt huius rei caussam, non bigamiam, sed dignitatem sacerdotij, ex eo probari potest, quod can. 18. Apostolorũ, ubi prohibetur sacerdos fieri qui duxit fornicariam, prohibetur etiam is fieri sacerdos, qui duxit ancillam, uel comœdiarum actricẽ, vbi nullum locum habet bigamia, sed sola infamia. Atque hæc de cœlibatu dicta sufficiant.

Sequerentur nunc disputationes, quinta & sexta uidelicet; quinta de horis canonicis, & sexta de ritu tõsuræ, siue rasuræ Clericorum; sed quia de horis canonicis ĩ disputatione de oratione cõmodiùs tractari poterit, de ritu uerò tonsuræ differemus in sequenti li- D bro, qui erit de Monachis, nunc ad septimam disputationem nos conferemus.

CAP. XXV.

De decimis.

Septima quæstio erat de temporalibus bonis Clericorum: Sunt aũt tria bonorum genera, de quib. ambigi potest, an Clericis conueniant. Primo loco sunt decimæ, quæ debẽtur Clericis ex iustitia. Secundo, sunt, agri, domus, ac possessiones ceteræ, quas dono Laicorum, maximè Principum, Ecclesia possidet. Tertio, sunt bona, quæ habentur titulo planè seculari, ut hæreditate paterna, emptione, uenditione, &c. de singulis ordine dicemus. Ac primùm, de decimis quatuor inuenio errores.

E Primvs error fuit Ioan. VViclefi, qui, vt refert VVald. li. 2. doctrinalis fidei, art. 3. c. 64. & 65. docebat decimas esse puras eleemosynas, & nullo iure deberi Sacerdotib. Eundem errorem sequuntur hodie Anabaptistæ, Trinitarij: Nã in libello, quem ediderunt anno M. D. LXVIII. Albæ Iuliæ de Antithesib. ueri & falsi Christi, tertiam Antithesin faciunt hanc: *Falsus Christus, sicut ipse est Deus æternus, & ditissimus, sic dedit suis Sacerdotib. decimas, & multa bona temporalia. Christus autem verus, qui homo temporalis, & pauper fuit, pauperes etiam uult Ministros.*

Error est manifestus, facilè enim doceri potest, esse de iure naturæ & diuino, quod aliquid soluant Laici Sacerdo-

Sacerdotibus, & prætereа de iure Ecclesiastico, vt id quod soluitur sit pars decima. Quod sit de iure naturæ, probatur: Nam certè ratio dictat, vt ijs, qui pro populo laborant, populus alimenta præbeat; vnde enim deducimus deberi Regib. tributa, & militibus stipendia, & iudicibus, alijsque ministris publicis salaria, inde etiam deducere possumus, deberi sacerdotibus decimas, vel aliquid earum loco. Itaque tẽpore legis naturę videmus Abraham dedisse decimas Melchisedecho sacerdoti, qui tunc erat, Genes. 14. in quem locũ scribens Chrysostomus, homil. 35. in Genes. dicit Abrahamum hoc facto Doctorem nostrum fuisse, ac monuisse quid nos facere debeamus.

Quod aũt de iure diuino sit, probatur ex vtroq; Testamento, ac primùm Leuit. vlt. Nu. 18. Malach. 3. & alibi, Deus iussit decimas Leuitis dari, quæ quidẽ pręcepta licet non obligent Christianos, vt iudicialia erant, obligant tñ quatenus moralia, id est, quod pars aliqua fructuum sit Sacerdotib. danda; id enim apertè docet Clemens lib. 2. constit. Apostol. c. 29. 38. & 39. & lib. 8. c. 36. vbi dicit, etsi Christiani sint liberi à cęremonijs legis veteris, non tñ à decimis, & oblationibus, immò nunc magis teneri ad hæc omnia Christianos, cùm debeat eorum iustitia abundare plus quàm Scribarum & Pharisæorum.

Item B. HIERONYMVS ĩ c. Malach. 3. sic ait: *Quod, inquit, de decimis, primitijsq; diximus, quæ olim dabãtur a populo Sacerdotibus, atq; Leuitis, in Ecclesia quoq; populis intelligite, quibus præceptum est non solum decimas, et primitias dare, sed et uendere oĩa quæ habent, & dare pauperibus: quod si facere nolumus, saltem Iudæorum imitemur exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, & Sacerdotib. ac Leuitis honorem debitum deferamus: quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare cõuincitur.* Vbi tñ nota, quod etsi beatus Hieronymus dicat esse p̃ceptum, vendere oĩa, & dare pauperib. tñ intelligit esse præceptũ non absolutè, sicut de soluẽdis dicimis, sed si quis pfectus esse velit; nã de isto subdit: *Quod si facere nolum⁹, &c.* De decimis aũt dicit: *Quod qui non fecerit, Deũ fraudare, & supplantare cõuincitur.*

Item B. AVGVSTINVS serm. 219. de tempore eundem locum Malachiæ tractans: *Deus, inquit, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturã, sic enim per Prophetam ipse promisit, dicens: Inferte omnem decimam in horreis meis, ut sit cib. in domo mea, et probate me in his, dicit Dominus.* Fortè nõ est B. Augustini iste sermo, tñ insignis est sine dubio, & antiq. alicuius Patris; nã inde tanq. ex August. multa sũt adscripta ĩ decreto 16. q. 1.

Item B. GREGORIVS homil. 16. in Euangelia: *Sicut, inquit, offerre in lege iubemini fratres carissimi decimas rerum, ita et offerre contendite, & decimas dierum.* Deinde in testamento nouo habemus Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo.* In quem locũ Hieronymus & Augustinus lib. 50. homil. hom. 48. dicunt præcipere Dominum, vt reddantur Cæsari tributa, & Deo decimæ: prætereа Matth. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* 1. Corinth. 9. *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant: ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annunciant, de Euãgelio viuere.* Et ibidẽ: *Quis militat suis stipendis vnquã? & si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?*

De quo loco tractans Augustinus tract. in Psal. 146. & inde exponens illa verba Psalmi: *Qui parat terræ pluuiam, producens in montib. fœnum,* dicit populos, qui tanquam terra accipiunt pluuiam doctrinæ à Sacerdotibus, debere illis producere fœnum temporalium bonorum: *Accipe,* inquit, *pluuiam, & da fœnum, etenim ista oĩa, quæ Ecclesiæ ad necessitates seruientiũ Deo dãtur a diuitib. quid sunt nisi fœnum?* Et infrà: *Debetur pluuia fructus, debetur seruo cib. sicut Dominus ait: Manducate*

A *te quæ ab ipsis sunt; & ne putarent aliquid de suo donare; dignus est, inquit, operarius mercede sua.* Et infrà. *Exime aliquam partem redditũ tuorum, decimas vis, decimas exime, quanquam parum sit; dictum est enim, quia Pharisæi decimas dabant. & quid ait Dominus? Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.*

NOTA, tempore beati Augustini multos in Africa nõ consueuisse decimas soluere, sicut modò in quibusdam alijs partibus, & ideò eos beatum Augustinũ ad decimas cohortari, sicut ẽt facit hom. 48. ex li. 50. homiliarum: *Maiores nostri,* inquit, *ideò copijs omnib. abũdabant, quia Deo decimas dabãt, & Cæsari censum reddebant, modò autem quia discessit deuotio Dei, accessit indictio fisci: Nolumus partiri cum Deo decimas, modò*
B *autem totum tollitur.*

SVPEREST, vt iura Ecclesiastica pferamus. Ac primum multa sunt antiqua Concilia, in quib. id apertè præcipitur, vt Aurelianense I. c. 17. ante annos mille. Item Matisconense II. c. 5. eodem seculo celebratum, dicit leges diuinas de soluendis decimis longis temporib. in Ecclesia custoditas, ẽt deinceps esse custodiendas. Forojuliense c. vlt. idem habet. Moguntinum tẽpore Caroli Magni, c. 38. Moguntinum sub Rabano, c. 10. Moguntinum tempore Imperatoris Arnulphi, c. 17. excommunicari iubet eos, qui decimas dare neglexerint. Remense, c. 38. tempore Caroli Magni, Valentinum tempore Lotharij, c. 10. Arelatense IV. c. 9. Cabilonense II. c. 19. Metense c. 2. Triburiẽse, c. 13. q̃ oĩa ante annos DCC. vel DCCC. vel mille acta sunt.

C Prætereа sunt Concilia generalia, Lateranense sub Innocentio III. c. 53. 54. 55. & 56. statuit, vt decimę ante tributa, & census persoluantur, & alia quædam in Concilio Viennensi, vt habetur in Clement. Cupientes, de pœnis, excommunicantur ipso facto religiosi, qui in concione aliquid dicunt, vnde retrahunt populum à soluendis decimis. Concilium Constantiense, sess. 8. damnauit articulum VViclefi, qd̃ decimæ sint puræ eleemosynæ, ac demum Concilium Tridentin. sess. 25. c. 12. docet solutionem decimarum debitã esse Deo, & iubet vt excõmunicentur, qui eas subtrahũt, aut ne ab alijs dentur impediunt, nec debere absolui, donec integrè restituant. His accedant plurima decreta Pontificum summorum, quæ habentur 16. q. 1. & 7. & extra de decimis, necnon in Sexto & Clementinis,
D & extrauagantibus eodem titulo.

ALTER error ẽ eiusdẽ VViclefi, qd̃ scilicet decimæ nõ modò sint puræ eleemosynę, sed ẽt nullo modo dãdæ sint malis Sacerdotib. existimauit. n. VViclefus, eũ qui eleemosynã facit peccatori, ĩ peccato ius cõicare, de quo errore plura dicem⁹ ĩ tractatu de eleemosyna: nunc breuiter refellit error p̃sẽs. PRIMO, ex illa Matt. 22. *Reddite quæ sũt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Vbi ita S. Hieron. scribit: *Quod ait,* inquit, *reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, nummum, tributum, & pecuniam; et quæ sunt Dei, Deo, decimas, primitias, et oblationes, ac victimas sentiamus.* At certũ est tpe Dñi non solũ Cæsarẽ impiũ, & infidelẽ, sed ẽt Sacerdotes improbissimos, ac deprauatissimos fuisse. SECVNDO ex Innocẽtio III. in epistola ad Episcopũ Vercellensẽ, & habet c. Tua
E nos, de decimis: *Prætextu,* iquit, *nequitiæ Clericorum nequeunt decimas, nisi quib. ex mandato diuino debentur, pro suo arbitrio erogare, cum nulli sit licitum aliena cuiq; concedere præter Domini voluntatem.* Denique TERTIO, quia decimæ non dantur Clericis, qa boni sunt, sed quia Clerici sunt, sicut tributa dantur Regibus, non quia probi, sed quia Reges.

TERTIVS error est quorundam, qui dicuntur FRATRICELLI, siue Pseudoapostoli, qui inter alios errores, quos refert Ioannes Turrecremata lib. 4. p. 2. c. 37. Summæ, docebant non posse percipere decimas eos, qui nõ viuunt in paupertate more Apostolorũ; error est sine vllo fundamẽto; nã ratio, cur debeantur Cle-

ricis

ricis decimæ, est, quia laborant in populi vtilitatem: hæc autem ratio non minus in diuite quàm in paupere inueniri potest; Accedit quod Dominus Matth. 22. iussit dari decimas Sacerdotibus Iudæorũ, qui in paupertate non viuebant.

Qvartvs error est multorum Canonistarũ, qui contendunt decimas, etiam quoad determinationem quantitatis, esse de iure diuino. nec posse vlla humana lege aut consuetudine aliam statui quantitatem. Ita Glossa in cap. 1. de decimis, in Sexto, Innocentius in Rubric. de decimis, Panormitanus in c. In aliquibus de decimis, & Hostiensis in sua summa tit. de decimis, §. 7. quos alij ferè omnes sequuntur. Argumentũ eorum est, quia plurimi Canones, ac præsertim c. In aliquibus, de decimis, dicunt decimas deberi iure diuino. At sine vllo dubio error est manifestus, vt non solùm Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis docent Syluest. verbo decima, q. 4. & Nauarrus c. 21. nu. 28. nec semel tantùm, sed bis peccant multi Canonistarum; semel, quia falsum defendunt: Iterum, quia damnant ferè hæreseos omnes Theologos, qui contrarium sentiunt; cùm è contrario ipsorum sententia facillimè conuinci possit erroris.

Probatur igitur præceptum de soluendis decimis, quantum ad determinationem talis quantitatis nõ esse nunc de iure diuino. Tale præceptum nusquam inuenitur Christianis impositum, nec in noua, nec in veteri lege; & quod non in noua, patet; quod non in vetere, probatur; nam præceptum legis veteris, quoad illam determinationem, non erat morale, nec propriè cæremoniale, sed iudiciale, vt Alexander docet 3. par. q. 51. in 3. & B. Thomas in 2. 2. q. 87. art. 1. quos omnes Theologi sequuntur.

Quod non sit morale, patet, quia moralia semper obligauerunt, lex autem de decimis non fuit ante tempora Mosis, nec ratio dictat, vt sacerdoti dentur decẽ partes, sed vt detur quantum satis est ad eius sustentationem. vnde Genes. 28. Iacob vouit se daturum decimas Deo omnium quæ possideret, si Deus eum dirigeret in via, &c. At impium fuisset vouere decimas cũ tali conditione, si absolutè fuisset obligatus eas soluere. Præterea si moralis fuisset ista determinatio decimarum, certè etiam morale esset præceptum, quod ibidem additur, vt qui decimas habent, nullum aliud patrimonium habeant, atque ita iure diuino tenerentur Clerici dimittere patrimonium.

Quod autem non sit propriè cæremoniale, sed iudiciale, probatur; nam non ordinatur immediatè ad colendum Deũ, sed ad æquitatem inter homines cõstituendam; ideo enim iussit Deus dari decimam partem omnium bonorum Leuitis, non octauam aut vicesimam, vt esset proportio inter opes Leuitarum, & aliorum. Erat enim familia Leui vna ex duodecim tribubus Israël, vel potius ex tredecim; nam etiamsi duodecim fuerint filij Israël, tamen Ioseph duas tribus fecit, id est, Ephraim, & Manasse, & secundùm æquitatem tertiam decimam partem bonorum habere debuissent, tamen quia erant ceteris nobiliores, & quia Deus prouidebat, non defuturos transgressores, qui non integrè soluerent, idcirco attribuit eis partem decimam, id est, amplius quàm ceteris, vt sic ad æqualitatem ueniretur, non obstantibus transgressoribus.

Neque obstat quod Innocentius Papa c. Tua nos, de decimis, dicit decimas Deum requirere ad professionem supremi dominij. ex quo videtur sequi, quod sit præceptum cæremoniale; nam non dantur decimæ immediatè, & per se ad hunc finem, vt profiteantur, qui eas dant, se agnoscere supremum dominium Dei, sicut faciunt qui sacrificium offerunt, sed solùm mediatè, & per aliud, quia nimirum dantur Deo per suos ministros; dantur enim Sacerdotib. vt ministris Dei; constat autem ex fide Catholica legem veterem post Christi aduentum esse abrogatam, quatenus positiua

A erat, vt Apostolus Galat. 3. Ephes. 2. Hebr. 7. & alibi disertè docet, & idem confirmat decretalis vnica, de purificatione post partum, quam Canonistæ ignorare nõ possunt; non igitur lex illa de soluenda decima parte bonorum, cùm sit iudicialis ad Christianos pertinet, ex vi Testamenti veteris.

Ad Argvmentvm ipsorum respondemus, quòd cũ sacri Canones dicunt, iure diuino deberi decimas, tribus modis intelligi possunt. Vno modo, vt sensus sit, deberi iure diuino quoad substantiam, non quoad quātitatem, siue iure diuino addita Ecclesiæ determinatione, sicut dicimus festa iure diuino sanctificanda esse etiam nunc: & hoc modo intelligo Conciliũ Matisconense II. c. 5. vbi dicit, legem diuinam de soluendis decimis esse seruandam.

B Altero modo, vt sit sensus, Deum imposuisse decimas Christianis non verbo, sed exemplo; nam dum eas Iudæis imposuit, simul ostendit, quid etiam Christianos facere par esset; quomodo quidem Patres dicunt, quadragesimam indictam esse a Dominò, quia nimirum exemplo nos docuit ieiunare quadragesimam. Vide Ambrosium serm. 36.

Tertio modo, vt sit sensus, deberi iure diuino, id est, iuxta determinationem quantitatis, quæ habetur in iure diuino, quanquam non ex vi iuris diuini, sed ex vi iuris Ecclesiastici; & hoc modo intelligi debent verba capitis, in aliquibus, de decimis, quæ talia sunt: *Illa quippe decima necessariò soluenda sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.* Est enim sensus; Illæ decimæ necessariò soluendæ sunt, quę de-
C bentur, uel iuxta quantitatem lege diuina determinatam, quam Ecclesia innouauit, vt fit, vbi soluuntur integræ decimæ; vel iuxta quantitatem consuetudine loci determinatam, vt fit, vbi soluitur minus quàm decima, & tamen vocatur decima. Et nota ex hoc textu, quo Canonistæ maximè nituntur, sumi argumentum optimum contra ipsos; Si enim decimæ quoad quantitatem deberentur iure diuino, vbique integræ soluẽdæ essent, nec diceret textus iste, alicubi debere solui iuxta consuetudinem. Atque hæc de erroribus. Sequitur vt dubia quædam explicemus.

DVBIVM PRIMVM.

D *An præceptum de soluendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.*

Respondeo, certum est, præceptum de soluendis decimis, qua parte diuinum & naturale est, non posse vlla lege humana vel consuetudine contraria aboleri: Ac proinde certum est, Ecclesiam habere ius petendi decimas, etiam vbi consuetudo est ut nõ soluantur; In hoc enim omnes Theologi & Canonistæ conueniunt. Dubium autem est, an præceptum de decimis, quatenus positiuum, & humanum est, possit mutari consuetudine. Sotus lib. 9. q. 4. art. 1. de iustitia, dicit non posse, & hanc putat mentem esse B. Thomæ.

Contrarium puto verum cum Sylvestro, verbo
E Decima, quæst. 4. & Nauarro cap. 21. nu. 28. Nec dubito hanc esse mentem B. Thomæ; nam B. Thomas in 2. 2. quæ. 87. art. 1. docet, præceptum de decimis, quatenus humanum est, posse ab Ecclesia mutari, ita vt teneatur populus non decimam, sed duodecimam, vel octauam soluere; At non minorem vim habet consuetudo legitimè præscripta, quàm lex quælibet humana, vt, cum ceteris, docet ipse etiam Sotus lib. 1. q. 7. art. 2. de iustitia. Præterea B. Thomas quodlib. 2. art. 8. posteaquam docuit consuetudine nunquam abrogari legem de soluendis decimis, subiungit rationem, quia lex ista diuina & naturalis est; ergo B. Thomas non negat legẽ de decimis, quatenus Ecclesiastica est,

posse mutari consuetudine, sed solùm quatenus naturalis & diuina est.

His accedit cap. In aliquibus, de decimis, vbi dicitur soluendas esse decimas secundum determinationem aut legis diuinæ, aut consuetudinis approbatæ. Hic tamen obseruandum est, quod sicut consuetudo tollit legem, ita lex tollit consuetudinem, si iustis caussis feratur ab eo, qui habet auctoritatem: Itaque vbi nunc est consuetudo soluendi solùm tricesimam aut quinquagesimam, loco decimæ, non tenentur soluere quidquã amplius; tamen si nunc Pontifex, aut Concilium iustis de caussis iterum legem ferat, vt integræ decimæ soluantur vbique, non obstante consuetudine, sine dubio tenerentur omnes soluere; sicut omnium iudicio tenentur soluere, qui in eis locis agunt, vbi non est consuetudo soluendi minus, quàm decimam.

DVBIVM SECVNDVM.

An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis diuitibus.

RATIO dubitationis est, quia sicut laicus tenetur alere Sacerdotem, quia Sacerdos est, ita Sacerdos tenetur alere laicum, quia pauper est.

Respondet B. Thomas quodlib. 6. art. 10. sine dubio debere pauperem laicum dare decimas Clerico diuiti, quia obligatio decimarũ ad iustitiam commutatiuam pertinet, in qua non consideratur conditio personæ, sed equalitas rei ad rem; qui enim verbi gratia emit, debet soluere quantum res ualet, siue ipse sit diues, siue pauper. Neque argumentum in contrarium ualet, quia non tenetur Clericus hunc pauperem potius alere, quàm alium.

DVBIVM TERTIVM.

An excusari possint à peccato, qui nullas decimas soluunt, vbi non est consuetudo soluendi.

RESPONDEO, tribus modis peccare posse, qui nullas decimas soluũt, ut Syluester, ubi suprà, & alij docent. PRIMO, si Ecclesia propter defectum decimarum notabiliter patiatur, tunc enim siue ipsa decimas petat, siue non, tenetur populus omnino ei prouidere. SECVNDO, si Ecclesia iure petat decimas, siue egeat notabiliter, siue non, tenetur populus soluere, etiamsi consueuerit non soluere. TERTIO, si populus eo animo esset, vt non solueret, etiamsi iustissimè eas à se peti intelligeret.

Extra hos casus sine vllo dubio excusantur, quia, vt B. Thomas dicit, Ecclesia dum non petit decimas, censetur eas condonare, non autem peccat, qui non soluit debitum sibi condonatum; Alioqui Apostolus peccare fecisset Corinthios, qui stipendia sibi debita ab eis accipere nolebat, ne impedimentum poneret Euangelio, 1. Corinth. 9. Sanctus etiam Augustinus in peccato fouisset populum suum, quem ad soluendas decimas non cogebat, etiamsi hortaretur, vt patet ex tractatu in Psalm. 146. & ex homil. 48. ex 50. homilijs.

DVBIVM QVARTVM.

Qua ratione ostendi posit, iustam esse determinationem Ecclesiæ, quòd Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesiæ tribuant.

NON disputamus, an hoc sit iustum, quod Ecclesia statuit; id enim insolentissimæ insaniæ esset, vt bea-

A tus Augustinus scripsit in epist. 118. sed qua ratione id esse iustum ostendi possit: nam in ueteri lege ideò iustum erat, quia Leuitę erant pars duodecima, uel tertia decima totius populi Hebręorum: At Clerus in noua lege non uidetur centesima pars Christianorum; qua igitur æquitate decimam partem habere debet omniũ bonorum, quæ sunt in orbe Christiano? Caietanus in 22. q. 87. respondet, se non posse aliam rationem reddere, quàm ideò iustum esse, vt Clerus habeat decimam partem, quia debet pauperes alere, qui sine vllo numero sunt: sed quamuis hæc ratio optima sit, cùm videamus canones passim id pręcipere, vt Clerici ex decimis alant pauperes, tamen non est hęc sola ratio, cur iustæ sint decimæ.

PRIMVM enim non est verum Leuitas fuisse tertiã B decimam partem populi Iudaici, & nostrum Clerum non esse centesimam partem populi Christiani; nam Hebręi numerati sine Leuitis Numer. 1. erant sexcenta tria millia, quingenti quinquaginta, & non numerabantur pueri ante annos viginti, neque senes; nam cũ his sine dubio erãt plus quàm duplo plures, id est, circiter mille millia, & trecenta millia. Leuitæ autem omnes ab infante vsque ad senem numerantur Numer. 3. viginti duo millia tantùm. IAM igitur addendo Leuitas ceteris Hebręis, & diuidendo totum numerum per viginti duo millia, efficiuntur partes diuisæ sexaginta, ergo Leuitæ non erant pars tertia decima, sed vix sexagesima totius populi; Porrò Clerus Christianorum fortè maior est, quàm sexagesima pars Christiani populi. Nulla est enim ferrè ampla familia, ex qua non C sit aliquis Ecclesiasticus, & nullus est pagus, vbi non sit templum vnum, aut plura, & aliquot Sacerdotes.

DEINDE, Christianus Clerus maioribus laboribus & sumptibus obnoxius est, quàm tribus Leuitica erat apud Iudæos, vt omittam dignitatem sacerdotij nostri incomparabiliter maiorem quàm sacerdotij Aaronici; tunc vnum erat templum, vnus Pontifex, & pauci quidam Sacerdotes ex sola familia Aaron, qui per vices in templo ministrabant, reliqui omnes erant turba famulorum: At nunc sunt innumera templa conseruanda sumptibus Ecclesiæ, sunt etiam plurimi Episcopi et Prȩlati, necnon innumeri Sacerdotes, qui docti esse debent, & proinde multum in studijs ex patrimonio suo insumere, & postea non per vices, sed perpetuò Ecclesiæ ministerijs adesse, quos certè honestè pro status sui D conditionẽ viuere oportet ex Ecclesiæ bonis.

His accedit, quod multi sunt liberi à soluendis decimis, multi ex malitia non soluunt, aut certè non plenè & fideliter; sæpe etiam Reges & Principes non solùm non soluũt, sed etiam impetrant ab Ecclesia decimarũ partem in subsidium belli, aliorumque publicorum sumptuum.

DENIQVE, cùm populus Christianus debeat esse perfectior, quàm Iudaicus, vt dicitur Math. 5. si ille decimam suorum bonorum dabat Deo, cur non tantundem saltem faciet Christianus? Itaque verum est quod loco notato dicit beatus Thomas, hanc determinationem Ecclesiæ respectu populi esse humaniorem ac benigniorem, quàm rigor iustitiæ absolutæ pateretur.

E

CAPVT XXVI.

De possessionibus, quæ dono Laicorum possidentur à Clericis.

DE possessionib. Ecclesiasticis fuit error Ioannis VVicleff, apud Thomã VValdensem li. 4. doct. fidei, artic. 3. qui docebat non licere Clericis habere vllas possessiones, & peccasse tam qui eas donauerunt Ecclesiæ quàm qui eas receperunt. Fundamenta eius hæc sunt: PRIMVM, quia Sacerdotes Testamenti veteris prohibebantur habere possessiones, vt patet Numer. 18. *Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars*

&

& hereditas tua Item Deuter. 10. *Quamobrem non habuit Leui partem, nec possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio eius est*. Et Iosuæ 13. *Tribui autem Leui non dedit possessionem, quoniam Dominus Deus Israel ipse possessio eius*.

SECVNDVS, quia Matth. 10. Dominus iubet Apostolis, vt nihil possideant, non pecuniam, non duas tunicas, &c. Ibidē dicit: *Non est discipulus super magistrum* Christus autem nullam possessionē habuit. Item Luc. 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. At certè discipuli Christi, Clerici omnes esse debent.

At hunc errorem manifestum esse, probatur, PRIMO, de Sacerdotibus, & Leuitis Testamenti veteris; nā etsi in partitione terræ non erant habituri agros, & uineas, erant habituri tamen & possessuri vrbes ad habitandum, B & suburbana ad alenda pecora: poterant etiam agros & vineas emere, & etiam ex oblationib. populi habere, vt modo habet Ecclesia: Nam Numer. 35. dicitur: *Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, quæ à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur*. Et Iosue 21. id legimus impletum.

Neq; obstat quod Lyranus in Num. 35. dicit eas vrbes fuisse Sacerdotum quoad vsum, dominium aūt earū fuisse penes alios: & probat de Hebron, quæ data est Sacerdotibus, Iosue 21. & tamen dominus eius erat Caleb de tribu Iuda, Iosue 14. Hoc nō obstat; nam Lyranus fallitur, vt patet ex Leuit. 25. vbi legimus vrbes & suburbana Sacerdotum esse eorū possessionem, C & posse illas vēdere, & redimere domos, vt alij faciebāt, & de Hebron legimus Iosue 21. solos, agros & vineas, quæ erant in territorio Hebron, fuisse Caleb; vrbem autem & suburbana, Sacerdotum. Item Leuit. vlt. præcipitur, vt si quis agrum Domino vouerit, eum Sacerdotes possideant 3. Reg. 2. dicit Rex Abiathar Sacerdoti: *Vade ad agrum tuum*. Itē Hieremias Sacerdos erat, & tamen Hierem. 32. scribit ipsemet se emisse ac possedisse agrum, qui fuerat patruelis sui. Et Act. 4. legimus Barnabam fuisse Leuitam, & vendidisse agrum quem habebat.

Ex his facile est respondere ad PRIMVM argumentum VViclefi. Quando enim Scriptura dicit, Sacerdotes non debuisse habere quidquam sed Dominum esse eorum hæreditatem, vult dicere non debuisse D eos habere quidquam more aliorum, tanquam filios Iacob, & ex paterna hæreditate: sed solùm habere debuisse ea, quæ debebantur Deo, cuius ipsi ministri erant; & sic factum est; nam tota terra Palæstinæ quasi quædam hæreditas diuisa fuit in duodecim partes pro numero tribuum, exclusa omnino tribu Leui, quæ erat decima tertia.

Nā etsi duodecim tantùm fuerint filij Iacob, tribus tamen fuerunt XIII. quia Ioseph duas tribus faciebat, nimirum Ephraim & Manasse deinde terra iam diuisa, & Leui exhæredato, Deus voluit sibi tanquam proprio Regi Iudęorum dari loco tributi decimam partem omnium fructuum, & XLVIII. ciuitates cum suburbanis suis, & hæc omnia donauit ipse Leuitis; quæ portio Leuitarum, vt supra diximus, maior fuit quacunque portione aliarum tribuum; nam E habuerunt decimam partem, cum ipsi vix essent sexagesima pars totius populi, & hoc significant illa verba: *Ego Dominus hæreditas Leuitarum sum*. VBI NOTA mitram Dei prouidentiam erga Sacerdotes; Iacob exhęredauit filium Leui, propter peccatum ipsius, vt patet Genes. 49. *Diuidam illos in Iacob, & dispergam eos in Israel*. Deus aūt ratā habuit sententiā Israelis, sed eam impleuit cum summo honore Leuitarum, & totius populi vtilitate; nam dedit ipse Leuitis suam hæreditatē, & totus populus maximum commodum inde conse-

A quutus est; si enim fuissent Leuitæ collecti in vnum locum, vt erant aliæ tribus, non potuissent omnes populi facilè ab eis doceri: dispersi aut in omnes tribus, facilè omnibus adesse, eosque instituere in lege domini potuerunt.

PROBATVR iam hoc idem de Sacerdotibus noui Testamenti; nam etsi in Scripturis nihil legimus de possessionibus Ecclesiarum, legimus tamē in antiquissimis Pontificum, & Conciliorum decretis, & in libris sanctorum Patrum. PIVS Papa I. in epist. 2. dicit, sacrilegium esse, qui Ecclesiæ prædia & donaria diripit. VRBANVS I. in epistola ad omnes Episcopos dicit, initio Ecclesiæ consueuisse pios homines vendere possessiones, & precium donare Ecclesijs; Deinde tamen iudicatum esse commodius, si possessiones ipse donarentur B Ecclesiæ, vt eo modo non solùm præsentibus, sed etiam futuris prouideretur.

Sunt etiam Concilia omnium Ecclesiarū, quæ prohibent alienari possessiones Ecclesiæ, & earum curā Episcopo committunt. Vide Concilium Antiochenū, cap. 25. & Ancyranum, cap. 15. Item Concilium Carthaginense IIII. cap. 32. & Carthaginense V. cap. 4. Item Concilium Hispalense I. cap. 1. Toletanum IIII. can. 32. & 68. Item Agathense cap. 49. & 51. Item Moguntinum sub Arnulpho Imperatore, ca. 12. Deniq; Romanū VI. sub Symmacho. Præterea meminerunt Ecclesiasticharū possessionum Ambrosius epist. 32. Chrysostomus homil. 37. ad populum Antiochenū: Augustinus serm. 1. & 2. de cōmuni vita Clericorum: Prosper lib. 2. de vita contemplatiua, cap. 9. Gregorius C lib. 4. epist. 33. & alij Patres passim.

Ad illud Matth. 10. *Nihil tuleritis in via, &c.* Respondeo, illa verba dici Apostolis pro eo tempore, quo in itinere erant futuri in terra promissionis; ante Christi passionem; tūc enim vt expeditiores essent, nō debuerunt ferre secum quidquā, præsertim cùm neq; pauperum, neque Ecclesiarum tunc curam haberent. At vbi cœperunt Apostoli post Christi ascensionem figere sedes in certis locis, & habere curam Ecclesiarum, & pauperum, non timuerunt recipere bona temporalia, vt patet Act. 4. 5. & 6. ubi Apostoli recipiebāt multas pecunias, vt inde alerent & se, & alios.

Ad illud: *Non est discipulus super magistrum*, Respōdeo, Dominum loqui eo loco de tribulationibus, à quibus non fuerunt immunes Apostoli, cum eorum D Dominus, & magister multa passus sit, neque esse ditiorē, est esse maiorem, sed potius minorem; nam apud Deū ille est maior, qui est melior, melior autem est, qui est pauperior. cùm Dominus dicat: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.* Matth. 19.

Ad postremum respondet Augustinus epist. 5. ad Marcellinum, Dominum loqui de præparatione mentis; Nam ibidem explicans quid sit renunciare omnibus, dicit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, et matrem, & vxorem, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus*. Et tamen non tenemur, nec possumus, parentes, filios vxorem, & multò minus vitam odisse, nisi in præparatione animi.

CAPVT XXVII.

De bonis secularibus.

QVANTVM ad TERTIVM de secularibus bonis, Thomas VValdensis lib. 4. doctrinæ fidei, art. 3. cap. 42. docet, Clericos debere bona propria vel erogare pauperibus, vel, in commune ponere, & probat aliquot sententijs Patrum, qui non permittunt Clericis, vt habeant vlla bona propria, qualia sunt patrimonialia, sed solùm bona communia, nimirum Ecclesiastica. ORIGANES homil. 16. in Genes. exponens

cap. 47. de sacerdotibus Pharaonis. HIERONYMVS in epistola ad Nepotianum de vita Clericorum, vbi dicit Clericum, qui habet partem in terra, non futurum partem Domini, nec Dominum partem eius. Similia & duriora habet B. BERNARDVS in declamatione super illud Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia: *Clericus*, inquit, *qui habet partem in terra, non habebit partem in cœlo*.

Veruntamen certum est, non obligari Clericos propter Clericatum ad dimittendum patrimonium. Probatur PRIMO Scriptura: Nam 1. Timoth. 3. iubet Apostolus eligi *Episcopum hospitalem, & qui domui suæ bene præsit, & filios subditos habeat*; at hæc omnia præsupponunt diuitias proprias. Præterea Philemon habuit seruũ, & diues erat, vt apparet ex epistola ad Philemoné, & tamé Episcopus erat, vt Hieronymus & Anselmus docent in eam epistolam: Hieronymus enim vocat eũ Euangelistam, Anselmus verò nominatim Episcopum.

Præterea EVSEBIVS lib. 3. historiæ, cap. 19. scribit de consanguineis Domini, quòd habuerint possessiones quasdã, licet modicas, ex paterna hæreditate, & tamen fuerint Ecclesię Duces, id est, Episcopi. Item canon 40. Apostolorum sic ait: *Sint manifesta res Episcopi, si tamẽ habet proprias, & manifesta Dominica, vt potestatem habeat de proprijs moriens Episcopus, sicut voluerit, & quibus voluerit derelinquere.* Idem habet Concilium Agathense, canon. 48. & Martinus Bracarensis, canon. 15. suorum decretorum, & Hispalense Concilium I. can. 1.

Præterea AMBROSIVS in epi. 33. ad Marcellinam, dicit se, cùm rogaretur vt Ecclesiam vnam Arianis traderet, obtulisse patrimonium suum, patrimonium autem Christi se tradere noluisse. B. AVGVSTINVS ser. 1. de moribus Clericorum, dicit eos Clericos, qui professi fuerant vitam communem, si postea resiliant à proposito, & propria habere velint, grauiter peccare propter voti violationem; vbi indicat alios Clericos, qui non vouerũt vitam communem, posse habere propria. Beatus PROSPER lib. 2. de vita contemplatiua, capite 12. dicit sine vllo peccato posse Clericum viuere ex proprio patrimonio.

Ad locum Origenis, Hieronymi & Bernardi responderi potest, loqui eos de illis Clericis, qui dant operam augendis opibus, & non contenti rebus necessarijs, étsuperflua retinent: illi enim propriè dicuntur habere, vel quærere possessionem in terra, qui non contenti victu, & vestitu, semper flagrant habendi cupiditate; certè Hieronymus cum dicit Clericum non debere quidquam in terra possidere, addit: *Vt possit*, inquit, *cum Propheta dicere; pars mea Dominus, & vt sit verus Leuita.* At Propheta Dauid, qui ait: *Pars mea Dominus*, Rex ditissimus erat, & similiter veri Leuitæ diuites erant externis opibus, sed non affectu.

Posset autem dubitari, an qui bona patrimonialia habet, possit simul bona Ecclesiastica habere? Nam S. PROSPER lib. 2. de vita contemplatiua. cap. 9. 10. 11. & 12. docet non posse Clericum sine grauissimo peccato viuere ex bonis Ecclesiasticis si habeat bona propria, vnde sufficiẽter alatur, & probat hac ratione; Bona Ecclesiastica non dantur Clericis in præmium laboris, sed solùm, vt sustententur, & necessaria ad vitam habeant, quia præmium laboris est vita æterna, & simonia esset dare spiritualia pro temporalibus; & confirmatur ex can. 41. Apostolorum, vbi dicitur, vt Episcopus accipiat ex bonis Ecclesiæ pro sua sustentatione si tamen indiget: & idem reperitur in Concilio Antiocheno, cap. 25. quare qui ex patrimonio viuit, nec eget sustentatione, non potest percipere fructus bonorum Ecclesiasticorum. At contrarium docet Glossa, & Ioãnes de Turrecremata in can. Clericos, 1. q. 2. & ratio est, quia Mat. 10. dicitur: *Dignus est operarius mercede sua*, & 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendijs vnquam?* Ergo potest Clericus laborans pro Ecclesia percipere alimenta, & parcere suis proprijs rebus. Adde, quòd praxis est, & fuit pro hac opinione secunda, nam B. Prosper loco notato dicit sententiam suam visam esse duram permultis, & ideo durã, quia noua esset; Itaque ét tunc plurimi Clerici patrimonium suum seruabant, & nihilominus portionem decimarum habere volebant.

Ex his opinionibus prima est tutior, etsi secunda fortasse est verior, nisi hoc modo concilientur, vt dicamus S. Prosperum loqui de illis, qui planè sufficientẽ habent sustentationem ex patrimonio, aut beneficio, tunc enim alterum est superfluum, & proinde pauperibus debitum. Alios verò auctores loqui de illis, qui neque ex patrimonio, neque ex beneficio sufficientem omnino sustentationem habent; hi enim vtrumque retinere possunt, modò ex vtroque nihil accipiant vltra sustentationem decentem, iuxta conditionem proprij status. Quod enim verè superfluum est, dandum esse pauperibus, Theologi communiter docent. Vide quæ scripsimus in 3. tomo, lib. vlt. cap. 7.

CAPVT XXVIII.

An Clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

POSTREMA restat quæstio de libertate Ecclesiastica, de qua in hac vltima editione paulo fusius disputare institui, quod animaduerterim his proximis annis non defuisse, qui testimonijs huius libri abuti voluerint ad oppugnandum Ecclesiasticam libertatem.

Primũ igitur Hæretici permulti cõtẽdunt, Clericos tum maiores, tu minores iure subiectos esse debere seculari potestati tũ in soluẽdis tributis, tũ in iudicijs & caussis. Marsilius de Padua, & Ioannes de Ianduno docuerunt, ipsum ét Chrm nõ fuisse liberũ à soluẽdis tributis, & quod fecit Mat. 17. cũ tributũ soluit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ita refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

Ioãnes Caluinus li. 4. Instit. c. 11. §. 15. docet, Clericos oẽs, præterq̃ in Caussis merè Ecclesiasticis subiectos esse debere legibus, & tribunalib. seculariũ Magistratuũ. Idẽ docet Petrus Martyr in c. 17. ad Romanos, vbi etiam addit, Principes non potuisse concedere Clericis priuilegium, ut non subjicerentur Magistratibus politicis, cum id sit contra ius diuinum: & ideo non obstante concessione Principum, debere Clericos subiectos esse Magistratibus secularibus. Ioannes Brentius in Prolegomenis, & Melanchthon in Locis, ca. de Magistratu, in reb. etiam & caussis Ecclesiasticis subijciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nonnulli censent, iure diuino liberos esse Clericos, et eorum bona à potestate Principum secularium. Ita docet Glossa, & nonnulli ex Canonistis in can. Si Imperator, dist. 96. & in c. Quãquã, de Censibus in 6. & ex Theologis Ioannes Driedonius li. 1. de libertate Christiana c. 9. Nõnulli verò existimãt, Clericos liberos eẽ partim iure diuino, partim iure humano, id est, in caussis ecclesiasticis, & spiritualib. iure diuino; in alijs, iure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria de potestate Ecclesię, Relect. 1. quæst. vlt. Dominicus à Soto in 4. dist. 25. quæst. 2. art. 2. Ioannes Medina in Codice de Restitutione quæst. 15. & ex Canonistis Didacus Couarruuias in lib. practicarũ quæstionum cap. 31.

Sit igitur PRIMA propositio. *In caussis Ecclesiasticis liberi sunt Clerici iure diuino a secularium Principum potestate.* Vocantur caussæ Ecclesiasticę, quarum cognitio non pendet à legib. ciuilib. sed ab Euangelio, uel à Canonibus Pontificũ, aut Conciliorum, quales sunt controuersię de fide, de Sacramentis, & aliæ id genus.

Proba-

Probatur primum ex diuinis literis. Nam ex doctrina scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticũ est distinctum à politico, & illo etiam sublimius, vt à nobis demonstratum est in lib. 1. de summo Pontifice cap. 7. & lib. 5. cap. 7. Ergo causæ Ecclesiasticæ iudicari non debent à Politicis Magistratibus. Præterea secundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam à Christo commissa est Apostolis, & præcipuè Petro: ergo in rebus Ecclesiasticis Laici oẽs, etiam Principes, sunt oues, & subditi, non Pastores, & Iudices, vt locis notatis demonstratum est.

Secundo probatur ex Concilijs. Nam in Mileuitano. can. 13. & Matisconensi, can. 8. clerici grauiter puniuntur, si causam Ecclesię ad Imperatoris terreni iudicium deferant.

Tertio ex Patribus. Seuerus Sulpicius in lib. 2. sacræ historię refert sanctum Martinũ aliquando exclamasse, nouum esse, & inauditum nefas, vt causam Ecclesiæ Iudex seculi iudicaret. Item sanctus Ambrosius in epist. 78. ad Theophilum, & sanctus Augustinus in epist. 162. reprehendunt eos, qui causas Ecclesiæ terrenis Iudicibus iudicandas exponunt.

Quarto ex Apostolorũ exemplo. Apostoli .n. Ecclesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, proinde nunquam ad eos causam Ecclesiæ iudicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus 1. Cor. 6. iubet lites etiã ciuiles Christianorũ nõ deferri ad iudicium Ethnicorum, quo modo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas? Vltimo ex Iustiniano seniore Imperatore, qui idem affirmat Nouella 83.

SECVNDA propositio, *Non sunt exempti Clerici ab obligatione legum ciuilium, quæ non repugnant sacris Canonibus, vel officio clericali.* Loquimur hic potissimum de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in commercijs tẽporalibus, vt cũ Princeps, vel Magistratus constituit precia rebus venalibus; vel iubet noctu neminem incedere cum armis, vel sine lumine, vel nõ asportare frumentum extra prouinciam: & his similia. Nec volumus dicere, his legibus teneri Clericos obligatione coactiua, sed solum directiua, nisi eędem leges ab Ecclesia approbatę fuerint. Quod si de ijsdem temporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, & tunc legem ciuilem ne directiuè quidem obseruare tenerentur.

Probatur igitur Clericos ad obseruationem legum ciuilium directiuè teneri in defectum legis Ecclesiasticæ. Nam Clerici prędterquam quod Clerici sunt, sunt etiam ciues, & partes quædam Reipublicæ politicæ: igitur vt tales, uiuere debent ciuilibus legibus: nõ sunt autem aliæ, vt nunc ponimus, nisi quæ à politico Magistratu sunt latæ: igitur illas Clerici seruare debent. alioqui magna perturbatio, & confusio in Republica oriretur, si Clerici non seruarent ciuiles leges in commercijs ciuilibus, & humanis.

Secundo probatur ex confessione Pontificum, & Imperatorum. Nicolaus I. in epist. ad Michaelem prope finem dicit, Deum diuisisse Pontificiam auctoritatẽ ab Imperiali, vt & Christiani Imperatores pro ęterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus vterentur. Imperator Valentinianus in epist. ad Episcopos Asię, quam refert Theodoretus li. 4. hist. ca. 7. scribit, probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare. Denique, Sanctus Io. Chrysostomus in cap. 13. ad Romanos, dicit Christi Euangelio non tolli politicas leges, & ideo debere etiã sacerdotes & Monachos eis parere.

TERTIA propositio. *Nõ possunt Clerici à iudice seculari iudicari, etiam si leges ciuiles non seruent.* Probatur primo ex Concilio Chalcedonẽsi can. 9. vbi sic legimus, *Si Clericus aduersus Clericum habet negocium, non relinquat Episcopum suum, & ad secularia iudicia non recurrat.* Conciliũ Agathense can. 32. adhuc clarius in hæc

A verba loquitur, *Clericum nullus præsumat apud secularem Iudicem, Episcopo non permittente pulsare.* Idem habent Concilium Carthaginense tertium can. 9. Toletanum tertium can. 13. Matisconense can. 8.

Secundo probatur ex Imperatorum Constitutionibus. Nam eximit Iustinianus Clericos & Monachos à seculari iudicio in Nouellis 79. 83. & 123. quanquam non eximit in caussis criminalibus, sed in ciuilibus tantum: in criminalibus autem vult à Prætore cognosci caussam, nõ tamen condẽnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter eximit Clericos in omnibus caussis tum ciuilibus, tum criminalibus, & perspicuum est ex epistola Caij Papę ad Felicem Episcopum, item ex epistola 2. Marcellini, & ex lib. 11. Registri S. Gregorij epist. 14. ad Ioannem Defensorem. debet autem lex Ciuilis cedere legi Canonicę, cum possit summus Pontifex Imperatori pręcipere in ijs pręsertim, quæ ad Ecclesiam pertinent.

B

Tertio probatur ratione: nam omnino absurdum est, vt ouis Pastorem suum quocunque modo iudicare pręsumat. Itaque non sine magna laude refert Ruffinus li. 10. hist. cap. 2. & post eũ B. Gregorius li. 4. epist. 75. vocem illam Constantini ad Episcopos, *Vos Dij estis a summo Deo constituti, æquum non est, ut homo iudicet Deos.*

At obijcit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 11. §. 15. epistolam Constantini Imp. ad Nicomedienses, quam refert Theodoretus li. 1. hist. cap. 20. vbi dicit Constantinus se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium

C eiecisse. & subiungit, *Si quis Episcoporum inconsultè tumultuatus sit, ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia coercebitur.*

Respondeo, more solito Caluinum imponere simplicibus. Nam Constantinus in illa epistola scribit, se quidem eiecisse in exilium Eusebium Episcopum, sed addit, eum ante fuisse à *Niceno* Concilio depositum ab Episcopatu propter hęresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus secularis punire Clericos, quando ab Ecclesia dãnantur, & degradantur, & Iudicibus secularib. traduntur. Verba autem Constãtini, quę Caluinus subiungit, ab ipso deprauata sunt. non enim minatur eo loco pęnam Constantinus Episcopis, sed Laicis, dicit enim se grauiter animaduersurum in plebem Nicomediensem, si iterum redire velit

D ad Episcopos Hæreticos à Concilio generali damnatos, & non acquiescat suscipere probum & Catholicum Antistitem. Hęc enim sunt verba eius, *Sin autem quisquam* (nõ dicit, Episcoporum, vt Caluinus addidit) *temeritate & audacia accensus, eas Ecclesiæ pestes, id est Episcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea pœnas suæ inscitiæ dabit.*

Obijcit secundo Petrus Martyr. *Iure diuino subiecta est Omnis anima sublimiorib. potestatibus, id est Regibus, vt constat ex epist. ad Rom. cap. 13. Ergo non potuerunt Reges eximere vllos Christianos a sua potestate. Et cõfirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse vllum eximi a potestate Papæ, quia iure diuino omnes homines subijciuntur Papæ.*

E

Respondeo, nihil ea ratiocinatione concludi, quamuis enim iure diuino sit omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta, ac per hoc etiam Regibus dum sublimiores potestates sunt, tamen fieri potest, vt qui nunc est sublimior potestas, paulo post non sit, vt si ipse subijciat alteri partem sui Regni, uel iure belli, aut alio iusto titulo Regnum, vel Regni partem amittat. Quoniã ergo Clericos partim ipsi Principes subiecerunt in omnibus causis, etiam temporalibus & ciuilib. Episcopis suis: & postremo summus Pontifex Clericos omnes eximit à subiectione Principum secularium, sequitur, vt respectu clericorum non sint Principes, superiores potestates, ac proinde non teneantur

Clerici Principib. parere neque iure humano, neque iure diuino; nisi quãtum ad leges quasdam directiuas vt diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse eandem rationem Pontificatus, & Regnorum. Nam Regna nõ sunt immediatè à Deo instituta, sed ab hominibus, & ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas: Pontificatus autem à Deo immediatè est institutus, & ideo non potest ab hominibus immutari.

QVARTA propositio; *Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quam secularia libera sunt, ac merito esse debent à tributis Principum secularium.* Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. par. 1. cap. 19. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 46. Item ex cap. Ecclesia Sanctę Marię, de constitut. ex cap. Quanquam, de cens. in 6. ex Extrauaganti, Quod olim, de immunit. Eccles. Itẽ ex cap. Quia nonnulli, & cap. Clericis, de Immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quæ habentur in Codice Theodosiano, lib. 16. tit. 2. lege 16. & 26. & in Codice Iustiniani, lege sancimus, de sacrosanctis Ecclesijs, & in li. 10. hist. Eusebij ca. 7. ex uersione Christophorsoni. Vbi tamen est obseruandum, ante Iustiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, ut etiam indicat sanctus Hieronymus in commentario ad cap. 17. Matthęi: non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum, vt colligitur ex sancto Ambrosio in oratione de tradẽdis Basilicis, vbi dicit, *Agri Ecclesiæ soluunt tributum*; & ex Theodoreto lib. 4. hist. cap. 7. vbi scribit, Valentinianum seniorem in epistola ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse, *Boni Episcopi tributa pensitant Regibus*.

Quod autem hæc exemptio iure facta sit, & quo iure, humano ne solum, an etiam diuino, in sequentibus propositionibus exponemus.

OBIICIT aduersus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Christi, qui tributum soluit, vt habemus Matth. 17. Sed facilis est responsio. Christus enim soluit tributum, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest, nam cum dictum esset Petro ab ijs, qui exigebant tributum. *Magister vester non soluit didrachma?* Dominus Petro ait, *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filijs suis, an ab alienis?* respõdit Simon, *ab alienis*. ait Dominus, *ergo liberi sunt filij. sed vt non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me, & pro te.* duæ sunt autem interpretationes eius loci, *Ergo liberi sunt filij*, & secundum vtranque rectissime Dominus ostendit, se liberum fuisse à tributo soluẽdo. Prior expositio est sancti Hilarij, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnib. filijs Israel Exo. 30. in vsum templi, quod tributum proprie erat didrachma. & secundum hanc expositionem, quę verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est, Reges terræ non exigunt tributum à filijs suis, sed ab alienis: igitur neque Rex cęli exiget tributum à me, qui sum eius proprius & naturalis filius. Posterior interpretatio est S. Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Cęsari soluebatur, exponit. quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod soluebatur Cæsari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, vt perspicuũ est ex ca. 22. Matth. *Ostendite mihi numisma Census. at illi obtulerunt ei denarium.* Neque potest vlla solida ratione demonstrari, consueuisse didrachmi tributum Cæsari solui, nisi post Christi Ascensionẽ in cœlum. scribit enim Iosephus in lib. 7. de bello Iudaico ca. 26. post euersũ templum, à Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, vt tributũ didrachmi, quod Iudæi omnes tẽplo soluebãt singulis annis, deinceps

A in Capitolium deferretur. sed tamen ex hac etiam sententia recte colligitur, Christum non fuisse vllius tributi debitorem, quamuis enĩ non esset filius Cęsaris, qui tributum, iuxta hanc sententiam, exigebat: erat tamen filius Dei, cuius Ministri sunt omnes Reges, & Principes terræ, vt legimus Sap. 6. & Rom. 13. neq; debẽt Ministri Regis à Filio Regis tributũ petere. Præterea tributa soluuntur Regibus ratione vitæ huius corporalis, timoribus, & periculis obnoxiæ, vt S. Thomas docet in 2. 2. q. 104. art. 6. ad primũ. & ideo iusti etiã homines, licet secundũ animam liberi sint à seruitute peccati, tamen ratione corporis, cuius redemptionem adhuc expectant, vt ait Apostolus ad Rom. 8. subiecti sunt tributis, & potestati ciuili. At Christus non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber

B erat, non seruus; neque redemptionem, sed solam Resurrectionem corporis expectabat. carebat enim omni morbo concupiscentiæ, & omni lege peccati, neq; periculis, aut iniurijs obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat. *Oblatus est* inquit Isaias cap. 53. *quia ipse voluit.* Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat. & merito damnata est, vt hæretica, sententia Marsilij Paduani à Ioanne XXII. Pontifice in Extrauaganti, Licet, quam refert Ioan. de Turrecremata li. 4. Summę de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

QVINTA propositio, *Exemptio Clericorum in rebus politicis tum quo ad personas, tum quoad bona introducta est iure humano pariter & diuino.* Et quidẽ quod iure humano introducta sit, patet ex ijs testimonijs, quę attulimus in tertia, & quarta propositione probanda. Quod

C autem sit etiam introducta iure diuino, probandum est hoc loco. Sed antea tamen obseruandum est, nos per ius diuinum non intelligere præceptum Dei proprie dictum, quod extet expressè in sacris literis: sed quod ab exemplis vel testimonijs testamenti ueteris, vel noui per quandam similitudinem deduci possit. Atque hinc fortasse conciliari poterũt Theologorum, & Iuris peritorum sententiæ. Illi enim cum negant, exemptionem Clericorum esse iuris diuini, præceptũ diuinum propriè dictum expræssè in scripturis extare negant: isti vero cum affirmant, eandem exemptionẽ esse iuris diuini, id solum affirmant, quod Theologi minimè negant, deduci per similitudinem ab exemplis, & testimonijs sacræ scripturæ, Deum voluisse, vt Clerici, & ipsorum bona libera essent à potestate, &

D iurisdictione Laicorum.

Certe Geminianus, Ancharanus, & alij insignes Doctores, exponentes caput, Quamquam, de Censib. in 6. notant, in eo capitulo haberi textum expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse iuris diuini. Sed quomodo id sit intelligendum, à Glossa petendum esse monẽt. Glossa vero in idem caput, docet, esse iuris diuini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Iosephi Patriarchæ, qui exemit sacerdotes Ægyptiorũ Gen. 47. & Artaxerxis Regis Persarum, qui exemit sacerdotes Israeliticos 1. Esdræ 7. Nam vt rectè ait Alexander Pontifex in concilio Lateranensi, vnde extat cap. Non minus, de immunit. Eccles. *Non decet Ecclesiã Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorũ quam fuerit tempore Pharaonis.*

E His igitur notatis, probatur nostra propositio, primo testimonijs scripturæ diuinæ. Nam præter loca iam citata ex Genesi, & ex libro Esdrę, habemus alia duo nõ minus illustria. siquidem in lib. Numerorum cap. 3. Deus nõ semel, sed sępius repetit, Leuitas propriè suos esse, atque eos sibi ex omni populo delegisse. & in eodem loco dono dari iubet omnes Leuitas Aaroni, & filijs eius, id est, summo sacerdoti, & successoribus eius. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumque sacrarum, soli Pontifici, qui locum Dei repræsentabat in terris, subiectos esse uoluit, ac per hoc à iurisdictione terrenorum Principum liberauit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erãt

Leuitæ

Leuitæ in testamento veteri; & Pontificem Christianorũ non minoris esse auctoritatis, sed longe maioris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aaron in Synagoga Iudæorum. *Nunc* (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) *& ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacratior vnctio Sacerdotum.* A

Sequitur igitur vt quemadmodum in testamento veteri liberi erant Leuitę iure diuino à potestate Principum secularium: ita sint etiam clerici in testamento nouo.

Alius locus est is, quem supra tractauimus ex cap. 17. Matth. *ergo liberi sunt filij.* Nam cum filij Regum à tributis eximuntur, non ipsorum personæ tantum, sed etiam serui, & Ministri, atque adeo ipsorum familiæ à tributis eximuntur. Certum est autem Clericos omnes propriè ad familiam Christi, qui filius est B Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro, *Vt autem non scandalizemus eos, sumens staterem da illis pro me, et pro te*, quasi diceret, & se & familiam suam, cuius Præfectus erat Petrus, liberos à tributis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur Sanctus Hieronymus in commentario eius loci, cum dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non soluere. & Sanctus Augustinus lib. 1. quęst. Euangel. q. 23. cum scribit, in omni Regno terreno non esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terræ.

Secundo probatur eadem propositio ex testimonijs sacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris temporibus celebratum sess. 25. cap. 20. de Reformatione, sic loquitur, *Ecclesiæ & personarum Ec-* C *clesiasticarum immunitas Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus instituta est.* Concilium Coloniẽse paulo ante ipsam Tridentinam Synodum celebratũ, par. 9. cap. 20. *Immunitas*, inquit, *Ecclesiastica vetustissima res est, iure pariter diuino & humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est, primum vt Clerici eorumque possessiones a vectigalibus & tributis, alijsque muneribus laicis libera sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrahantur.* Concilium Lateranẽse sub Leone X. celebratum, sess. 9. *Cum a iure*, inquit, *tam diuino, quam humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit innouamus omnes, & singulas constitutiones*, & Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 43. *Nimis* (inquit) *de iure diuino quidam Laici vsurpare conantur, cum viros Ecclesiasti-* D *cas nihil temporale obtinentes ab eis ad præstanda sibi fidelitatis iuramenta compellunt.* Bonifacius VIII. in capit. Quanquam, de censi. in 6. tanquam de re nota & explorata loquitur, cum ait, iure diuino & humano Clericos & eorum bona libera esse à seculariũ potestate. Ioannes item VIII. Can. si Imperator. dist. 96. *Non à legibus* (inquit) *publicis, non a potestatibus seculi, sed a Pontificibus & Sacerdotibus Omnipotens Deus Christianæ Religionis clericos & Sacerdotes voluit ordinari, et discuti.* Et quod de personis affirmat Ioannes Pontifex, affirmauit multo ante Simmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Ecclesiasticis. *Solis* (inquit) *sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesiæ indiscusse à Deo cura commissa est.* His addi potest Innocentius E IV. Pontifex, quamuis non vt Pontifex, sed vt Doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. de Maioritate & obedient. posteaquam docuerat, Clericos exemptos fuisse à potestate Laicorum per summum Pontificem Imperatore consentiente, addidit, hanc non esse plenam exemptionem, & ideo dicendum esse, clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentij ea de causa addendum putaui, quoniam Couaruuias in lib. practicarum quęstionum cap. 31. scribit, prędictum Pontificem in loco à nobis citato affirmasse, exemptionem Clericorũ non esse iuris diuini, quod falsum esse verba citata palam ostendunt, & ante nos in hãc eandẽ sententiã Innocen-

A tiũ allegauit Panormitanus in c. Nimis, de iureiuran. vbi etiam idem auctor recte refellit eos, qui per ius diuinum intelligunt ius Canonicum. & fortasse ad eiusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non vtitur vocibus iuris diuini, & humani, quæ possent trahi ad significandum ius Canonicum, & ciuile sed ait, *ordinatione diuina, et Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesiæ, et personarum ecclesiasticarum fuisse institutam.*

CAPVT XXIX.

An exemptio clericorum sit iuris diuini naturalis.

B DISSERVIMVS hactenus de iure diuino positiuo; nunc de iure naturali differendum est, quod planè diuinũ esse in dubium reuocari nõ potest, cum ius naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc ius pertineat exemptio Clericorũ, distinguẽdi sunt gradus iuris naturalis. Tres enim sũt gradus naturalium præceptorum. primus est eorũ, quæ ita perspicuè sunt impressa in cordibus hominum, vt solo lumine rationis, sine vlla disciplina vel arte, imo sine nouo discursu rationis iudicentur ab omnibus iusta, talia sunt prima quædam principia, vt bonum esse appetendum, malum fugiendum, conseruandam vitam cibo & potu, propagandam & educan- C dam sobolem ad cõseruandum genus humanum, Deũ esse colendum, non esse faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Hæc maximè propriè sunt pręcepta iuris naturæ, de quibus ita loquitur Sanctus Ambrosius in epist. 71. ad Ireneum, *Lex naturæ, quam Deus singulorum infudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, & humanis ingenijs hauritur.* & Sanctus Hieronymus in epist. ad Algasiã q. 8. *Lex, quæ in corde scribitur, omnes continet nationes; & nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. et idcirco, iustum iudicium Dei est scribentis in corde humani generis, quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris.* & Sanctus Augustinus in tract. Psalmi 57. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, quod ti-* D *bi non vis fieri, ne facias alteri. hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est, vt esset vnde iudicarentur & quibus lex non esset data.* Nec dissentiunt Gręci, vt Chrysostomus hom. 54. in Genesim, nec Scholastici, vt S. Thomas in 1. 2. q. 94. art. 2. neque etiam ipsa iura, vt patet ex can. Ius naturale distin. 1. & l. 1. ff. de iust. & iure. Secundus gradus est eorum præceptorũ, quę deducũtur ex illis primis principijs, tanquam conclusiones proximæ, & quasi naturaliter fluentes per facilem, euidentem, & necessariam consequentiam, vt non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt. talia sũt omnia præcepta decalogi. nam ex illo principio in corde omnium impresso, Deum esse colendum, sequitur E continuo non esse colẽda idola, neque esse peierandũ. ex illo altero principio, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, sequitur non esse occidendum, non esse mechandum, non esse furandum, &c. Et sanè aliqua huius generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excęcationem deleta sunt de cordibus hominũ, vt patet ex lib. 6. Cęsaris de bello Gallico, vbi legimus apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem; & ex Sancto Hieronymo lib. 2. in Iouinianum & ex Theodoreto lib. 9. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibusdam, & etiam à Legislatoribus eorum tanquam licita & iusta approbabantur. sed quamuis eiusmodi præcepta à nonnullis ignorarentur, verè tamen & propriè ad

Ius diuinum naturale pertinent, vt docet S. Thomas in 1.2. q. 94. art. 5. & q. 100. art. 8. vbi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt propriè iuris naturalis, nullā cadere posse dispensationē. & certe sicut ea, quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur: ita quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex primis principijs iuris naturalis, pertinent etiam ad ius naturale, quia non possunt destrui, quin destruatur natura. Tertius gradus præceptorū naturalium est eorum, quæ deducuntur quidem ex principijs iuris naturæ, sed per consequentiam nō absolutè necessariam, nec omnino euidentem, & ideo egent humana constitutione. & hæc sunt quæ Theologi propriè referunt ad ius gentium, & ea distinguunt à iure ciuili, quod ius ciuile non deducatur ex iure naturæ per modum conclusionis deductæ ex principijs, sed per modum determinationis eorum, quę generatim pręcipiuntur à iure naturę. quę doctrina est Sancti Thomæ in 1.2. q. 95. art. 2. & 4. & quamuis idem Sanctus Thomas in prædicta q. 95. art. 4. Isidorum sequutus dicat, ius gentium esse speciem iuris positiui; contra vero in 2.2. q. 57. art. 3. & clarius lect. 12. in lib. 5. Ethic. dicat esse speciem iuris naturalis, & alleget Iureconsultos veteres, qui ius naturale aliud esse docebant, quod est commune omnibus animalibus, aliud qđ est cōmune omnib. hominibus. tñ non pugnat ipse secum, nec Isidorus cum Iureconsultis pugnat. nam & idē Sāctus Thomas in 1.2. q. 95. art. 4. ad primū, scribit ius gentiū est aliquo modo naturale, & aliquo modo positiuū, ac ꝑ hoc est mediū inter ius naturale purum & ius ciuile. ius .n. naturale purum est illud, quod nullo modo pendet ex humana cōstitutione; ius ciuile autem quod ex sola hominum cōstitutione pēdet, & ideo pure positiuū dici potest. ius vero gentium partim est naturale, partim positiuum, quia pendet quidē ab humana constitutione, id est, à consensu omnium gentium, sed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magistratus particularis. Ex quo sequitur, vt ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeātur quia sunt mala: contra autem quæ sunt de iure ciuili, quia sunt purè positiua, ideo sint mala, quia prohibētur. Rursus, sequitur, vt ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, nō possint à Principibus vel Magistratibus abrogari, vel immutari: contra aūt, quę sunt de iure ciuili quia sunt purè positiua, sicut à Principe, vel Magistratu constituuntur, ita posse à Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendū videtur, exemptionē Ecclesiasticorū nō pertinere ad primum, vel secūdū naturalium pręceptorum gradum, nec tamen esse iuris tantum positiui siue canonici, siue ciuilis, sed referendā esse ad tertium gradū præceptorum iuris naturę, siue, quod idem est, ad ius gentium. Hæc mihi videtur esse sentēna ferè omniū Theologorum, & Canonistarū, & in re nō arbitror dissentire Ioannē Driedonem, qui in li. 1. de libertate Christiana cap. 9. cū Canonistis dicit, exemptionē Clericorū esse iuris diuini naturalis, à Victoria in Relectione prima de potestate Ecclesiæ q. vlt. & Soto in 4. sent. dist. 25. q. 2. qui dicunt, esse iuris humani, ac positiui. Nam Ioannes Driedo non dicit esse iuris naturalis, quia sit primum aliquod principium iuris naturæ, aut conclusio proxima, & quasi naturaliter deducta ex primis principijs, sed dicit esse iuris naturalis, quia est omnino conformis, & consentanea rationi naturali. Victoria vero, & Sotus negant esse iuris diuini naturalis, quia per ius naturale intelligunt ius purè naturale, quo modo etiam negat idem Sotus ius gentium esse naturale; tamen ijdē auctores, & maximè Sotus, addunt hanc exemptionē esse omnino cōsentaneā rationi, & ipsi naturę. neq; dicere volūt solū, esse rationabilē, id est non contrariā rationi, sic .n. nihil dixissent, cū omnis iusta lex ēt pu-

A rè positiua non debeat esse cōtraria rationi. sed dicere volunt, esse deductā vt conclusionē ex iure naturæ, & vim habere ex iure naturę, & ideo addunt, in hāc exēptionē consensisse oēs gētes, ac propterea nō posse mutari, vel abrogari à Regib. & Principib. etiamsi oēs simul coniūcti eā abrogare conētur. Neque dissentit S. Thomas, licet in cōment. ad c. 13. ad Rom. scripserit, Clericos priuilegio Principum liberos esse à tributis. nam in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primo ex consuetudine omnium gentium. quod enim vbique fit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est. constat apud Hebręos, Leuitas fuisse liberos à tributis ex cap. 30. Exod. & cap. 1.
B Nume. Constat apud Aegyptios sub Rege Pharaone sacerdotes fuisse exemptos, ex ca. 47. Gen. Constat idē de sacerdotibus Hebræorum sub Rege Artaxerse ex li. 1. Esdræ c. 7. Idem cognosci potest de sacerdotibus Gentilium ex Aristotele in li. 2. Oeconom. ex Cesare lib. 6. de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, & ex alijs. Apud Christianos Imperator Constantinus, qui primus fuit Imperator apertè Christianus, continuo natura docente ecclesiasticos immunes à cōmunibus Reip. oneribus declarauit, vt patet ex epistola eius ad Auilinum apud Eusebium lib. 10. hist. eccles. c. 7. quod idem multi alij Imperatores fecerunt. & notanda sunt verba Iustiniani l. sancimus 2. C. de sacrosanc. eccles. Nam vbi exemisset Ecclesias, ait, *Cur enim non facimus discrimen inter res diuinas & humanas; & cur non*
C *competens prærogatiua cælesti fauori conseruatur?* Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam, & liberam, sed debitam, & necessariam.

Alterum argumentum ducitur à similitudine, quam potestas ecclesiastica, & secularis habent cum anima & corpore humano. Nam (vt ostendimus in li. 5. de Sūmo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, alijsq; insignibus auctoribus, non potest melius intelligi quo modo se habeat potestas ecclesiastica ad secularem, quam ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem. Spiritus aūt ita se habet ad carnē, vt quamuis non impediat actiones eius, cum bene se habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire iudicat. contra vero, caro nullū habet imperiū
D in spiritum, neq; eum vlla in re dirigere, vel iudicare, vel coercere potest. sic igitur potestas ecclesiastica, quę spiritualis est, ac per hoc naturaliter seculari superior, secularē potestatem, cum opus est, dirigere, iudicare, & coercere potest; ipsā vero à seculari dirigi, vel iudicari, vel coerceri nulla ratione permittitur. Tertio probatur ex nominibus Patris, & Pastoris, quibus tum in sacris literis, & in libris sanctorum Patrum, tū ex cōi Christianorum cōsuetudine sacerdotes ornantur. natura enim docet, vt filij parentibus obediant, atque ab ijs se corrigi æquo animo ferant, non autem ipsi parentibus imperare, eosue corrigere, vel iudicare velint.
E multo ēt magis eadem duce & magistra natura oues à Pastoribus teguntur & gubernantur, & quando aberrāt, vel sibilo, vel baculo reducuntur in uiam. & plane contra naturam esset, si ouis Pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest à nomine & officio clericorum, clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequium solius Dei, atq; ad hoc ipsum ab vniuerso populo Deo oblati, vnde & Clerici dicuntur tamquam ad sortem Domini pertinētes, vt S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianū. Certe autē in ea, quæ sunt oblata & consecrata Deo, & quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum ius habere possunt Principes seculi. id quod & lumen rationis ostendit, & Deus ipse in scripturis Sanctis non obscurè tradit, cum ait Leuitici vlt. *Quicquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorū erit Domino.* quia

autem

quis aũt dicere audeat, ius esse profano homini in ea,
q̃ sancta sanctorũ, id est, sanctissima dici meruerũt? qua
ratione bona ẽt tẽporalia Clericorum, bona dominica
ꝓpriè dicũtur in cã. 4. Apostolico, et ideo tãq̃ Deo sacra
iurisdictioni Laicorum subiecta esse non possunt.
Quintum argumentum ducitur a signis, & prodigijs
quæ non raro Deus ostendit in eos, q̃ Ecclesiarum im
munitatẽ violare præsumpserunt. de qua re multa legi
possunt apud Tilmãnũ Bredembachiũ in li. 5. sacrarũ
collationũ. sed extat insigne testimoniũ Basilij Porphi
rogeniti Græcorũ Imperatoris apud Balsamonẽ in No
mocanone Photij, in commentario canonis primi syno
di Constantinopolitanæ primæ, & secundæ, quam nos
Latini octauam synodum appellamus. Refert enim
idẽ Basilius causam omniũ calamitatũ eius tẽporis in
legem quandã Nicephori Phocæ prædecessoris sui cõ
tra Ecclesiæ libertatem latam. *Ex quo*, inquit, *Lex ista
robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum vsq; diẽ vi
ta nostra contigit. sed potius è contrario nullũ omnino ge
nus calamitatis defuit.* Itaq; legem illã merito irritã esse
voluit, ac penitus abrogauit.

CAPVT XXX.

Soluuntur argumenta contraria.

SED operæ precium erit ad eas obiectiones breui-
ter respondere, quas Didacus Couaruuias loco ci
tato, & Ioannes Medina in Codice de Restitut. q. 15.
(qui liberius alijs auctoribus loquuti sunt,) in mediũ
protulerunt. Obijciũt ergo primo, nullã extare legẽ di
uinã qua Clerici eximãtur à iurisdictione Principum
Laicorũ. Sed iã ostendimus extare non pauca testimo-
nia scripturę veteris, ex quib. p probabilẽ cõsequẽtiã
ducantur argumẽtũ ad probandũ iure diuino clericos
liberos esse à iurisdictione Principũ seculariũ. neq; ob
stat, q͏̃ testamẽtũ vet⁹ abrogatũ iã sit p testamẽtũ nouũ.
nam tametsi abrogata sint cerimonialia, iudicialiaque
præcepta: nõ tñ sunt abrogata moralia, id est quæ con-
tinent vel declarant ius naturæ. & preterea cũ cerimo
niæ Iudæorum figuræ fuerint rerũ nostrarũ, vt Aposto
lus docet 1. Cor. 10. Gal. 4. & Heb. 7. nõ male ducimus
argumenta per similitudinẽ à ritib. Iudaicis. deniq; nõ
sola testimonia scripturæ veteris, sed etiã rationes ex
iure naturæ depromptas adduximus, ius autem natu-
ræ non humanum, sed diuinũ est, cũ ab ipsius naturę
auctore manauerit. Secundo obijciunt leges multas
Iustiniani ex Codice, & Authẽticis, ex quibus cogno
sci potest, olim Clericos Imperatoris iurisdictioni fuis
se subiectos. Sed facilis est responsio. nam si hoc argu-
mentum vim vllam haberet, probaret etiam in rebus
ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Cleri-
cos iure diuino à potestate Principum Laicorum: con-
stat enim non solũ ex Codice & Authenticis, sed mul
to magis ex Nomocanone Photij, non paucas leges Iu
stiniani de rebus planè ecclesiasticis, & spiritualib. di
sponere. Couarruias autem, & Medina, vt etiã omnes
Theologi & Canonistæ, summo consensu docent in
rebus ecclesiasticis, & spiritualibus liberos esse Cleri-
cos à Potestate Principũ seculi iure diuino. Cogunt igi
tur ipsi ẽt nobiscũ dicere leges illas procedere de facto
nõ de iure, & toleratas aliquãdo à summis Pontificib,
nunquam autem approbatas. Non tamen negauerim,
multas quoq; esse ciuiles leges Imperatorum, quas nõ
minus Clerici, q̃ Laici sequi debeãt. Ecclesia enim pro
cursu temporalium tantummodo rerum, vt loquitur
Nicolaus I. Papa in epist. ad Michaelem, Imperia-
libus vtitur legibus, quod idem habemus in mul-
tis Canonibus distinctionis decimę apud Gratianũ, &
cap. 1. de noui oper. nunciat. & alibi. quæ tamen om-
nia intelligi debẽt de ijs legibus, quæ non sunt contra-
riæ Ecclesiasticę libertati, & quo ad directionem, non
quo ad coactionẽ, ac denique cũ adsunt alię conditio
nes, quas notant Doctores, ac præsertim Felinus in c.
Ecclesia S. Marię, de cõstit, quęst. prima, Tertio obijciũt
exemplum Apostoli Pauli, qui cum esset Præsul eccle-

A siasticus, non timuit appellare Cęsarem, atque ab eo
iudicari se debere liberè cõfiteri, vt S. Lucas refert Act.
25. sed hãc obiectionem Couarruuias omnino debuis
set omittere, Nam B. Paulus, vt constat ex cap. vltimo
Actorũ, coactus est appellare Cęsarem, oppressus vide
licet calumnijs Iudæorũ, & iniustitia Pręsidis Roma-
ni, qui solum Cęsarem supremũ Iudicem agnoscebãt,
Itaque ipse quoque de facto saltem, si non de iure Cæ
sarem Iudicem agnoscere debuit, nec sine risu exce-
ptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac Iudicis sui
coram Gentilibus, vel Iudæis mentionem facere vo-
luisset.

Quarto obijciunt testimonia Sanctorum Apostolo-
rum Petri, & Pauli. scribit. n. B. Petrus in epist. priore
c. 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum,*
B *siue Regi tanquam præcellenti, siue Ducib. tanquam ab
eo missis.* & B. Paulus in ep. ad Rom. c. 13. *Omnis, inquit
anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* in quem
locum scribit S. Ioan. Chrysostomus, hæc dici non
tantum Laicis, sed etiam Clericis, & Monachis, & ipsis
etiam Apostolis & Euangelistis. Respondeo, sentẽtias
Apostolorũ generales esse. quãuis enim nominatim in
eis fiat mentio Regum, quoniam eo tẽpore valde ne-
cessarium erat diligenter monere Christianos, vt Regi
bus obedirẽt, ne Fidei prædicatio impediretur. tamen
absolutè uerba illa tam B. Petri, q̃ B. Pauli nihil aliud
significant, nisi debere omnes homines suis legitimis
superioribus subditos esse, eisque debitam obedientiã
exhibere. Quare non potest ex his testimonijs Aposto
licis probari Clericos Principibus seculi, vel ipsorũ le
C gibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges
seculi esse legitimos superiores, & Iudices Clericorũ.
quod certè probari non poterit nisi probetur, oues Pa
storibus, filios parentibus, & temporalia spiritualibus
præeminere. Nec tamen Chrysostomo cõtradicimus,
quamuis enim iudicem proprium Clericorum, & Mo
nachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fate
mur, Reges non solum Laicorum, sed etiam Clerico-
rũ, & Monachorũ Reges esse. unde etiã non sine cau-
sa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Im-
peratore nostro. nam cũ Reges bella gerant non solũ
pro Laicis, sed etiam pro Clericis, & Monachis, proq;
omnium pace, & tranquillitate inuigilent; debe-
tur eis ab omnib. honor, iuxta illud B. Petri, 1. ep. c. 2. *Re
gẽ honorificate*, debetur etiam obedientia, cũ eorũ leges
D non sunt contrarię sacris Canonibus, et cũ de reb. ijsdẽ
nulla extet canonica dispositio, ac demum quoad dire
ctionẽ vt supra diximus, non ad coactionẽ. Pręter hæc
argumenta obijcit Ioannes Medina loco citato quædã
alia, quę Couarruuias fortasse vt leuiora prętermitten-
da putauit. sed nos ea quoq. breuiter diluamus. Ait igi-
tur Medina in lege naturæ primogenitos omnes fuisse
sacerdotes, nec tñ exemptos à maiorũ suorũ potestate.
Itẽ in lege scripta Leuitas, quib. nunc succedunt Cleri
ci, non solũ Aaroni Pontifici subiectos fuisse, sed etiã
Mosi, qui Princeps erat ciuilis totius populi Iudæorũ,
In lege quoq. euãgelica Christũ ipsum, qui caput erat
omniũ sacerdotũ, Pilato subiectũ fuisse, iuxta illud, *Nõ
haberes potestatẽ in me ullam, nisi tibi datũ esset desuper.*
Io. 19. Deniq. ita ratiocinatur Medina, Lex euangelica,
E Baptismus, ordo clericalis, non liberant iure diuino à
debitis antea cõtractis, vt à debito seruitutis, à debito
pecuniario, à debito cõiugali, ergo nec à debito subie-
ctionis & obedientię ciuilis, sed clerici ante clericatũ
subiecti erant potestati & iurisdictioni Principum, &
Magistratuum secularium, nõ igitur liberi sunt iure di
uino ab eadem potestate, & iurisdictione post Clerica-
tũ. Sed ad hæc omnia facilis est & expedita respõsio.
Nã de primogenitis in lege naturę nõ probauit Medi
na eos Ciuilibus Magistratib. fuisse subiectos: nos aũt
probare possumus, non fuisse, qm̃ ijdẽ Primogeniti sa-
cerdotes et Principes esse solebãt, docet S. Hieronym⁹
in quęstionib. Hębraicis ad cap. 49. Genes. quę est etiã
communis Hebręorum sententia, & exprimitur ab
ipsa

ipsa Paraphrasi. Caldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porro Moses, cui subiecti erant Leuitæ, non solum Princeps ciuilis totius populi, sed etiam summus sacerdos erat, & Aarone maior, quamuis extraordinaria potestate. vnde dicitur in Psal. 98. Moyses, & Aaron in sacerdotib. eius; & nouimus Aaron à Mose cõsecratũ; & deniq. testat Philo in extremo libro de vita Moiss fuisse Mosẽ Põtificẽ, Regẽ, & legislatorẽ Hebreorũ, qd igitur mirũ, si Leuitę Moysi subiecti erãt nõ, minus q̃ Aaroni, cũ Moses non minus q̃ Aarõ sacerdotio fungeret. Chrm aũt Pilato subiectũ fuisse de facto solũ, non de iure certissimũ est. & potestas desuper data, q̃ in Pilato Christus agnnscit, nõ potestas iudiciaria, sed pmissio intelligẽda ẽ, vt Sãcti Patres docẽt, Chrysostomus & Cyrillus. de qua Dñs ait Luc. 22. hæc est hora vestra, & potestas tenebrarũ. & certe ferendũ nñ esset, si Medina cũ Marsilio Paduann Christũ Dei filiũ naturalẽ Principib. terrenis iure subiectũ fuisse dicere vellet. Ratiocinatio denique eiusdẽ Medinę aut nihil probat, aut plus q̃ ipse velit probat. Nam si paria sunt eximere a debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio; & eximere à debito subiectionis, & obedientiæ ciuilis: sicut non põt summus Põtifex eximere homines Christianos à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio sine consensu partis, qm̃ alioquin iniuriã facere videretur; ita non potuisset idem summus Pontifex eximere Clericos à iurisdictione Principum secularũ, sine ipsorũ cõsensu. Atque hoc est contra omnes Theologos, à quibus nec ipse Medina dissentit. non igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non recte concludit. Ratio vero discriminis inter illa debita hæc est, qđ maius omnino sit vinculũ inter creditorẽ & debitorem, Dominũ & seruũ, virũ & vxorẽ; q̃ inter Principẽ, vel Magistratum & ciuem. Itaq; clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideo non poterit fieri Clericus is qui seruus est, nisi prius à Domino liberet, neq; is qui est alligatus vxori, nisi vxor consentiat, & ipsa quoq; votũ cõtinentię emittat, neq; is q tantum pecuniæ debet, vt restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi a creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit a subiectione ciuili, & transfert in subiectionẽ ecclesiasticam etiam non consentiente, vel repugnante superiore ciuili. quoniam vnusquisq; circa statũ proprię personæ liber est, sicut potest relinquere patrem & matrem, & adhærere vxori, iuxta verbum Domini Matt. 19. ita potest relinquere Principẽ seculi, & in sortẽ, Domini transire, atque ad Dei seruitutem accedere, seq; totum Episcopo in clericatu, vel Abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex euangelica, & Baptismus non eximunt à iurisdictione ciuili, igitur neq; eximit Clericatus. Respondeo, non esse eandem rationem legis euangelicę & Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nã lex euangelica, & Baptismus nõ excludunt, imo necessarium esse volunt Principatum ciuilem, vt aduersus Anabaptistas nos alio loco probauimus. At Clericatus, vt etiam Monachatus, non posset suo munere recte fungi, nisi liber esset & immunis à iurisdictione ciuili; & ordo ipse naturæ peruerteretur, si Pastores ouibus, parentes filijs, & spiritualia corporalibus subijcienda sint. At, inquies, iniuria fiet Principibus si inuiti suo iure priuẽtur, quod in clericos ante clericatum habebant. Respondeo, nullã ipsis iniuriam fieri, quia qui iure suo vtitur, nullã facit iniuriam. vtitur autẽ iure suo, q eligit statum quem sibi magis conuenientem esse censet, quamuis per accidens sequatur, vt Princeps subdito suo priuetur. Nam etsi quis iusta de causa domiciliũ suũ in aliam ciuitatem, vel prouinciã transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamẽ iniuriã illi fecisse videbitur. Vltima obiectio Medinæ illa est, quod non repugnet rationi, vt homines addicti obsequio Dei & spiritualib. functionib. subsint in rebus temporalibus, & ciuilibus Regi, vel Magistratui seculari. ex quo sequitur, vt si exempti sint, id facta sit concessione Principũ, non iure diuino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum, ut nihil difficultatis subterfugere videamur. nam sicut Princeps secularis, vt Christianus & in rebus spiritualib. est ouis, & filius sacerdotum: ita è contrario sacerdotes vt ciues, & in rebus temporalibus videntur posse dici oues, & quasi filij Principum secularium. Item quia vna tantũ est Ecclesia, cõtinens Clericos & Laicos, & Ecclesiæ caput est summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem summo Pontifici tum Clerici, tum Laici, igitur eodem modo quoniã vna est ciuitas continens Laicos, & Clericos, & ciuitatis caput est Princeps secularis, ideo subiecti debent esse omnes tam Laici, quã Clerici Principi seculari in ijs, quæ pertinent ad bonum regimen ciuitatis. Respõdeo, hoc argumento probari, exemptionẽ clericorum, nõ esse de iure naturę primario, quod nos supra in duos gradus distinximus, sed esse de iure naturæ secundario, quod etiam ius gentium appellari diximus. Nã vt S. Thomas recte docet in 22. q. 57. art. 3. ius naturæ primarium respicit rem absolutè consideratam, ius naturæ secundarium, siue ius gentium respicit rem in ordine ad certum finem, & ideo pendet ex discursu rationis Licet igit nõ repugnat rationi absolutè, vt clericus subsit in rebus ciuilibus Principi seculari; tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum rite administrandum. nam vt alia omittam, turpissimum esset vt etiã Sotus annotauit, si Magistratus Episcopum corrigere, vel punire posset, à quo ipse corrigendus, & puniendus est, & quis ferret, si hodie sacerdos ad suum Tribunal Magistratũ vocaret, cras autem Magistratus vocaret sacerdotem ad suum? & nonne omnis reuerentia, quam necessario debent Laici sacerdotibus, periret, si eos pro imperio coercere possent? hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docẽte cõstituit, vt vbiq; sacerdotes immunes essent à iurisdictione Principum Laicorum. Ad primã cõfirmationem respondeo, Principem quidem ouem, ac filiũ spiritualem sacerdotis esse: sed sacerdotem nullo modo filiũ vel ouẽ Principis dici posse. qm̃ sacerdotes, & oẽs clerici suũ habent Principem spiritualem, à quo non in spiritualibus solum, sed etiam in temporalibus reguntur. neque fieri potest, vt duos agnoscant Principes in rebus temporalibus, cum, iuxta Euãgelium, nemo possit duobus Dominis seruire. Ad alteram confirmationem respondeo, Ecclesiam verè vnã tantum esse, & nullo modo duas, ciuitatem autem unã esse materialiter, & duas formaliter. Nam Ecclesia cõtinet omnes Christianos Catholicos, siue sint Clerici, siue Laici. si quis autem consideret cœtum Laicorũ, nõ vt Christiani sunt, sed vt ciues, vel quocũq; alio modo, is cętus Ecclesia dici non potest. non igitur duæ fingi possunt Ecclesiæ, ac multo minus esse. At cœtus Laicorum, & cętus Clericorum formaliter duę ciuitates dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diuersas leges habent, diuersum Principem, diuersa tribunalia, & tamen materaliter unam quoque ciuitatem faciunt, quia vnam Vrbem inhabitant; & sub eiusdem Principis protectione viuunt, qui sicut pro labore, ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit à Laicis tributa recipit, ita recipit à Clericis auxilia longe maiora publicarum precũ, & sacrificiorum ad Deum.

LIBER

LIBER SECVNDVS. DE MONACHIS.

PRAEFATIO.

D*ISSERVIMVS Libro superiore De Episcopis, & Clericis, id est, de prima & nobilissima parte corporis Ecclesiastici. Sequitur, vt de altera parte Ecclesiæ, hoc est, de ijs hominibus disseramus, qui Euangelica Christi sequuti consilia, vitæ genus arctioris, ac sublimioris instituunt, quàm aut lex diuina, vel humana præscribat, aut etiam multorum mortalium infirmitas patiatur. De quo hominum genere disputationem ingrediar, si pauca prius de huius ipsius disputationis vtilitate, vel potius necessitate, dixero.*

Quanquam enim monastica vitæ instituta, non ad omnes Christianos pertinent, defensio tamen tam magnæ, & tam excellentis partis Catholicæ nostræ Ecclesiæ, ad eos omnes communiter pertinet, qui Christianam Rempub. saluam cupiunt. Hæretici enim dum hanc partem petunt, ac vt monasticen vituperent, portentosa mendacia quotidie de Monachis fingunt, & quacunque oblata occasione in Monachos inuehuntur, atque eos in odium vulgi rapiunt, & primarios Antichristi satellites vocant, non eò certè spectant, vt ordines solùm hominum religiosorū disijciant, monasticenque de medio tollant, sed vt Ecclesiam totam hac ratione perturbent, ac lædant, eamque (si fieri possit) à fundamentis euertant. Intelligunt enim, si contra Monachos caussam obtinuerint, id est, si populo Christiano persuaserint, non à Christo institutos, sed à malo dæmone excogitatos ordines religiosorum fuisse, se continuò id effecturos, vt vniuersa Ecclesia, quæ vna voce, & consensu tot iam seculis monasticen approbauit, vano errore delusa, pro Christo Antichristum coluisse, & à rectæ fidei, veræque doctrinæ tramite quàm longissimè aberasse videatur.

Neque verò nouum est hoc hæreticorum aduersus Monachos bellum, neque recens mali dæmonis artificium, per monasticæ vitæ oppugnationem Ecclesiam vniuersam petere. Sicut enim quotquot fuerunt vnquam pij scriptores, tum sermonibus, tum scriptis libris, hoc genus vitæ laudibus in cælum tollere conati sunt, sic nulli ferè vnquam hæretici extiterunt, qui vel nomen Monachorum patienter audire potuerint: Quãdo vos (*inquit B. Augustinus in Ps. 132.*) rectè hæreticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, vt erubescendo sanentur: illi vobis insultant de Monachis. Primò, si comparandi sunt, vos videte, quid opus est, vt verbis nostris comparentur ebriosi cum sobrijs, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis? sed tamen dicere consueuerunt, quid sibi vult nomen Monachorum? quanto meliùs dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionum? *Et rursus, de Petiliano hæreticorum principe, idem Augustinus lib. aduersus Petilianum 3. cap. 40.* Deinceps, *inquit*, perrexit ore maledico in vituperationem monasteriorum & Monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ à me fuerit institutum.

Iam verò ARIANI tanto furore bacchabantur in Monachos, vt ipsas etiam desertissimas solitudines locaque maximè abdita & recondita penetrarent, vt Monachos quærerent, raperent, atque occiderent. Sic enim de Lucio Episcopo Ariano scribit Ruffinus lib. hist. 11. c. 3. Inde, *inquit*, ad monasteria furoris sui arma conuertit, vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. Ter mille simul, aut eo ampliùs, viros per totam solitudi-

nem

nem secreta, & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum ac peditum manum: Tribunos, Præpositos, & bellorum Duces, tãquam aduersus Barbaros pugnaturus, elegit. Qui cum venissent, nouam belli speciem vident, hostes suos gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi; Amice, ad quid venisti? *De VALENTE Imperatore pariter Ariano in Chronico B. Hieronymus annotauit, vsque adeò illum odisse Monachos, vt lege lata, Monachos omnes aut arma sumere, militesque fieri, aut fustibus cædi, mactarique decreuerit.*

Sed nimis longum esset, si omnia veterum hæreticorum, ac præsertim Imperatoris Constantini Copronymi, & ceterorum veterum Iconomachorum in sanctos illos Monachos, aut improbè dicta, aut crudeliter facta commemorarem. Quid igitur, vt ad posteriora tempora descendamus, Ioannes VVICLEF de Religiosorum ordinibus sensit? nempe omnes ad vnum à Diabolo in Ecclesiam introductos, & Augustinum, Benedictum, Bernardum ad inferos esse damnatos, nisi pœnitentiã egerint, quòd Monachi, & Patres Monachorum fuerint. Sic enim habent articuli eius postremi in Concilio apud Constantiam reprobati. Quid Martinus LVTHERVS? nonne tertio quoque verbo in omnibus scriptis suis, quæ sanè quàm plurima extant, monasticen lacerat? At, vt alia prætermittam, quæ suo loco postea afferentur, certè in Epithalamio illo suo, plus quàm credi possit, obscœno & sordido, quod in caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios scripsit, qui cœlibem vitam in monasterijs ducunt, eos omnes idolo Moloch corpora sua cremare confirmat. Et in eodem libro, statum religionis nihil valere, sed Ethnicum, terrenum, secularem, ac veluti lutum esse dicit, cùm e contrario statum coniugij spiritualem, cœlestem, diuinum, atque aureum esse prædicet. Ioannes CALVINVS libro Institutionum 4. cap. 13. rem totam breuiter ita definit, vt esse velit monasteria lupanaria, vota monastica retia Satanæ; Monachos omnes sophystas cucullatos, qui ab Ecclesia dissensionem fecerint, & se totos Diabolo consecrauerint. PHILIPPVS Melanchthon in Apologia pro Confessione Augustana, articulo de votis, vota atque opera Monachorum nunc obseruationes fatuas, nunc hypocriticas simulationes, nunc etiam traditiones Pharisaicas atque Mahumeticas vocat. MAGDEBVRGENSES Centuriatores in 10. cap. 4. Cent. postea quam multorum veterum Eremitarum vitas & res gestas breuiter descripserunt, in hæc verba sermonem claudunt: Sed quis, *inquiunt*, non hæc hominum mõstra execretur, vt inimicos humanæ societatis, & contra totam secundam tabulam delinquentes. *Vt illud interim omittam, quòd partem non modicam ingentium illorum voluminum in Monachorum vituperatione consumunt, quos vbique hypocrisis, vbique superstitionis, vbique impietatis accusant.*

Sed quid, obsecro, Lutheranos in tam apertum, tamque implacabile bellum contra Monachos impulit? Quid eis Monachi nocuerunt? quid rapuerunt? quid illis debent? Nonne, si saperent, ingentes gratias potius regno Monachorum, vt ipsi vocant, agere deberent? Ex quo mirum Apostolus ille Germanicus, tertius Helias, totque alij illustres Prophetæ, atque Euangelistæ, tanquam ex equo Troiano prodierunt. Vnde enim habent Lutherum, Pomeranum, Bucerum, Pellicanum, Munsterum, Menium, Musculum, Miconium, Oecolampadium, Martyrem, Ochinum? Nonne ex monasterijs? Quanquam si verum fateri volumus, non monasteria tot nobis hæreticos pepererunt, sed ipsa potius pestis hæresos monasteriorum desertores fecit.

Sed quid miramur, si filij tenebrarum lucem religionis æquis oculis intueri non queunt: si desertores militiæ, castra Sanctorum oderunt: si fugitiui ac perfidi, stantes in acie commilitones suos exhorrent; si denique principis tenebrarum, primique cœlestis militiæ desertoris ac transfugæ, discipuli eius ac filij, opera imitantur? Nam (*vt apud Athanasium magnus ait Antonius*) omnes quidem Christianos Diabolus odit, sed probos Monachos, Chri-

stique

ſtique virgines tolerare nullo modo poteſt. *Hinc illa voces Abbatis Sereni apud Caſſianum Collat.7.c.23.* In ipſis, *inquit*, cœnobijs, in quibus commorabantur octo, vel decem, ita Dæmonum atrocitas graſſabatur, & frequentes, ac ſenſibiles ſentiebantur aggreſſus, vt non auderent omnes pariter noctibus obdormire, ſed viciſſim alijs deguſtantibus ſomnum, alij vigilias celebrantes, Pſalmis & orationibus, ſeu lectionibus inhærebant, cumque illos ad ſoporem naturæ neceſſitas inuitaret, expergefactis ad eorum, qui dormituri erant, cuſtodiam, ſimiliter excubiæ tradebantur.

Habetis, quid hæretici tam veteres, quam recentes, & quid ipſe etiam pater eorum Diabolus de Monachis cenſeat. Nunc de ijſdem quid cenſeant Patres, quid etiam Chriſtus & Deus, meritò à me requiri, atque exſpectari video. Sed quoniam plurima huius generis teſtimonia in ipſa Diſputatione ſæpius nobis erunt neceſſariò afferenda: nunc duobus tantùm duorum clariſſimorum vtriuſque Eccleſiæ luminum teſtimoniis contentus, rem totam, quam breuiſſimè fieri poterit, expediam. Prodeat igitur inprimis totius Græciæ eximium decus S. IOANNES CHRYSOSTOMVS; is enim & pro vita monaſticæ defenſione tribus integris libris acerrimè decertauit, & vbique ſolitudines, ac Monaſteria ita ſplendidè, magnificèque laudat, vt illa Regnis atque Imperiis, & ipſi etiã Paradiſo, ac Cælo non dubitet anteponere. Denique homil. 8. in Matthæum: Si quis, *inquit*, nunc ad Aegypti veniat ſolitudines, paradiſo prorſus omnem illum eremum videbit digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus: eſt enim cernere tota illa regione diffuſum exercitum Chriſti, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cæleſtium conuerſationem in terris micantem. Atque hæc non in viris ſolùm, verùm etiam in fœminis ſplendere conſpicias. Non ita varijs aſtrorum choris cœlum refulget, vt Aegyptus innumeris Monachorũ, ac virginum diſtinguitur, atque illuſtratur habitaculis. *Quanta eſt hæc laus? & à quanto viro, quanta verborũ maieſtate profecta? Sed iã B. AVGVSTINVM totius occidentis clariſſimũ lumen audiamus.*

Is igitur in libro de moribus Eccleſiæ primo, cap. 31. Monachorum vitam, tum Eremitarum, tum Cœnobitarum, Manichæis perfectionem iactantibus obiiciens: Nihil, *inquit*, de ijs dicam, qui ſecretiſſimi penitus ab omni hominum conſpectu, pane ſolo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, deſertiſſimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæſerunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatiſſimi, quæ niſi Sanctorum intellectu percipi non poteſt; Nihil (inquam) de his loquar, videntur enim nonnullis res humanas plus quàm oporteret, deſeruiſſe, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus proſit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non ſinimur. Sed hic diſputare longum & ſuperuacaneum puto: nam hoc tam excellens faſtigium ſanctitatis, cui non ſua ſponte mirandum & honorandum videtur, oratione noſtra videri qui poteſt? Sed ſi hoc excedat noſtam tolerantiam, quis nõ illos miretur, & prædicet, qui contemptis atque deſertis mundi huius illecebris, in communem vitam caſtiſſimam ſanctiſſimamque congregati, ſimul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in diſputationibus; nulla ſuperbia rumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: ſed modeſti, verecundi, pacati, concordiſſimam vitam & intenſiſſimam in Deum, gratiſſimum ipſi munus offerunt, à quo iſta poſſe meruerunt. Nemo quidquam poſſidet proprium nemo cuiquam oneroſus eſt. Patres verò non ſolùm ſanctiſſimi moribus, ſed etiam diuina doctrina excellentiſſimi, nulla ſuperbia conſulunt his, quos filios vocant, magna ſua in iubendo auctoritate, magna eorũm in obtemperando voluntate. *Ac demum poſt alia multa finem faciens, ait:* Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem,

dinem,

dinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor, ne iudicare videar, per seipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. *Quàm dissimilia sunt hæc verba Catholicorum Patrum ijs, quæ ex Luthero & Caluino paulò antè recitauimus? nimirum, hic fides, ibi perfidia; hic sapientia, ibi stultitia; hic grauitas, ibi furor; hic Deus, ibi Diabolus loquebatur.*

Neque verò Deus per voces & scripta solùm Catholicorum Patrum, sed etiam ipse per se sanctitati, atque præstantiæ ordinum Religiosorum testimonium tulit. Quid enim de hoc vitæ genere Deus censeat, testantur inprimis diuinæ illæ, amplissimaque promissiones, quæ partim in Prophetis, partim in Euangelijs exstant, quibus (Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18. Isaiæ 56.) centuplum in hoc seculo; sedes honoraria in iudicio; locus & nomen in regno cælorum maius, atque nobilius, quàm filiorum & filiarum sit, huius disciplinæ cultoribus Dominus pollicetur: testantur deinde hoc idem diuina signa, atque prodigia. Certè enim post Apostolica tempora splendore maximorum signorum, iudicio orbis terræ, semper clarissimi habiti sunt magnus Antonius, vterque Macharius, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus. At ij omnes sine controuersia professione Monachi fuerunt.

Quantæ igitur, & quàm proiectæ est audaciæ, sanctissima instituta, à Deo ipso, de cælo signis, atque prodigijs clamante, & approbante, confirmata, adhuc tamen animis obsirmatis contemnere, improbare, reijcere, conspuere, lacerare? Vt interim omittam, quòd hæc ipsa instituta longè antè Helias & Ioannes adumbrarunt, Christus consuluit, Apostoli coluerunt, Sancti ferè omnes adamarunt. Exceptis enim sacris Martyribus, rari omnino in numerum Sanctorum relati leguntur, qui ex Monasterijs non prodierint. Vt mihi iam monasticæ vitæ approbatio inter eas notas ac symbola, quibus Ecclesiam Catholicam ab omnium hæreticorum conuenticulis internoscimus, atque distinguimus, principem locum tenere, clarissimeque eminere videantur. Quod sanctus ille Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus Petrus probè intellexit, cum auctore Theodoreto lib. hist. 4. cap. 20. ex eo potissimùm demonstrauit, Lucium quendam non Episcopum, non Catholicum, sed hæreticum, hostem, lupum, & inuasorem esse, quòd eum nulli Monachi de more Ecclesiæ sacros Hymnos concinentes, ad solium Pontificale deduxerint. Existimabat enim magnus ille Pontifex, ita partem veræ Ecclesiæ esse ordines Monachorum, vt Episcopus Ecclesiæ haberi non posset, qui secum Monachos habere noluisset.

Quæ cùm ita sint, intelligi profectò facilè potest, ita caussam Monachorum cum Ecclesiæ caussa esse coniunctam, vt nemo vnquam Ecclesiæ hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore Monachis omnibus indixerit. Quare à nobis mater nostra Ecclesia Catholica petere mihi videtur, ne nos ab hostibus diligentia, studioque vinci patiamur, sed quantum illi dies ac noctes legendo & scribendo laborant, vt aliquod Ecclesiæ, vel eius partibus ac membris detrimentum afferant, tantum nos operæ, & laboris in omnibus Ecclesiæ partibus sartis tectisque conseruandis collocemus; præsertim cùm nos apud Deũ clarissima iustitiæ, fideique corona, illos pœna sola perfidiæ atque scelerũ apud inferos maneat. Nunc ad rem ipsam propiùs accedamus.

Omnis hæc de Monachis Disputatio septem præcipuis capitibus, siue quæstionibus continetur. Quibus quæstionibus vna eademque opera explicabuntur nomina, origo, natura, partes; proprietates, & actiones vitæ religiosæ; & simul ad ea omnia respondebitur, quæ aduersarij nostri in Monachis & eorum ordinibus reprehendunt.

PRIMA igitur quæstio erit de origine, ratione, & varietate Religionum. Nec enim verentur aduersarij, asserere, ordines Religiosorum, rem esse recens in Ecclesia inuectam, & idè esse dicere; Ego sum ordinis B. Augustini, ego Benedicti, ego Dominici, ego Francisci, ac dicere; Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ. quod Apostolus in Corinthijs grauissimè reprehendit, vt etiam illos propterea seditionis, schismatis, atque hæreseos notare non vereatur.

SECVN-

SECVNDA quæstio erit de consilijs Euangelicis, quæ sunt quasi bases & fundamenta totius monastici ædificij. Horrent enim hæretici ad vocem consiliorum, & operũ supererogationis, tanquam ad ingentem blasphemiam. Id quod necessariò faciunt; cum enim arbitrentur ipsi, præcepta diuina non posse à quoquam, tametsi iustissimo, vnquam impleri, non possunt non vehementer mirari, cùm nos dicere audiunt, veros Religiosos non solùm præcepta, sed etiam consilia adimplere, & plus facere, quàm Deus præcepit.

TERTIA quæstio erit de votis monasticis. Cum enim aduersarij putent, nihil Deo placere, nisi quod ipse fieri iussit, omnia vota, quæ de rebus à Deo non imperatis suscipiuntur, tanquam superstitiosa, & inania reprehendunt: immo apertè votum continentiæ sacrificium idoli Moloch, votum paupertatis meram stultitiam, votum obedientiæ summam temeritatẽ esse volunt.

QVARTA quæstio erit de votis, quæ filij inuitis parentib. & coniuges inuito altero coniuge, aliquando suscipiunt. Nam cùm Deus madauerit, honorari parentes, & non separari quos Deus coniunxit, grauiter nos accusant, quòd filios inuitis parentibus Monachos fieri patiamur; & matrimonia, licet nondum consummata, tamen rata & firma, propter monasticam professionem dissoluamus.

QVINTA de solitudine, & summa vitæ seueritate Eremitarum. Eremitas enim aduersarij vrsos ac misanthropos vocant propter solitudinem: propter eam autem seueritatem, qua plurimi eorum nunquam cilicium exuebant, solis radicibus vescebantur, humi cubantes somnum breuissimum capiebant: nonnulli etiam integris hebdomadibus ieiunabant: alij ferreis cathenis se onerabant: quidam in editis columnis perpetuò consistebãt; eos omnes execrantur tanquam sui ipsorum homicidas, & illius Apostolici præcepti transgressores: Habeto honorem corpori; *quo præcepto nullum ipsi religiosius ac sanctius colunt.*

SEXTA de habitu, & tonsura. Miram enim superstitionem in eo positam esse credunt, quod Monachi semper idem vestimenti genus, eadem forma, eodem colore, eadem magnitudine gerant, & eodem semper modo, qui sunt eiusdem ordinis, tondeantur.

SEPTIMA de opere Monachorum. Existimant enim aduersarii, de natura & ratione veræ monasticæ professionis esse, vt Monachi omnes labore manuum victum quærant, & idcirco eos omnes, qui id non faciunt, tanquam suæ ipsius professioni s corruptores, falsoque ac degeneres Monachos arguunt, & malum & illicitum esse docent, tam sponte sua ad mendicitatem deuenire, quàm mendicatione victum colligere.

Scripserunt de hoc argumento S. Ioannes Chrysostomus in tribus libris contra vituperatores vitæ monasticæ; Ioannes Cassianus in libris de institutis Cœnobiorum; Albertus Magnus in defensorio mendicantium; B. Thomas in opusculo 19. quod est contra impugnantes religionem; B. Bonauentura in Apologia pauperum, & libro de paupertate Christi; Thomas Valdensis lib. 3. & 4. de doctrina fidei, & de sacramentalibus, tit. 9. Albertus Pighius controuersia 14. Alphonsus Viruesius Philippica 20. Alphonsus à Castro in libris contra hæreses, verbo Mendicitas, verbo Monachus, & verbo Votum; Ioannes Bunderius in suo compendio concertationum, titulo 34. Conradus Kœllim in euersione Epithalamii Lutherani; Ioannes à Dauentria in refutatione Confessionis Augustanæ; Ioannes EcKius in Enchiridio, & in conclusionib. de votis; Franciscus Orantius lib. 5. de locis Catholicis; Gaspar Schatzgerus lib. 1. cap. vlt. & lib. 2. cap. 1. suarũ Controuersiarum; Ioannes Hoffmeisterus contra art. 27. Confessionis Augustanæ; Iacobus Latomus libro de Monachorum institutis & votis; Ioannes Cochlæus libro de votis, & in discussione art. 27. Confessionis Augustanæ; Iodocus Clichtouæus lib. 3. Antilutheri; Alanus Copus Dialogo 2. Matthæus Galenus de origine Monastices; Richardus Cœnomannus in antidoto ad censuram Erasmi in regulam S. Augustini; Franciscus Turrianus libris duobus de votis monasticis; Guglielmus Lindanus lib. 4. cap. 98. Panopliæ.

CAPVT

CAPVT I.

De nomine Monastices.

EXPLICATVRVS igitur primo loco naturam, partitionem, atque ortum Religionum, & simul hæreticorum mendacia, & calumnias refutaturus, à nomine, vt par est, exordiar. Nomina apud Græcos quinque inueniuntur. vocant enim professorem huius vitę θεραπευτὴν, ἀσκητὴν, ἱκέτην, φιλόσοφον, μοναχὸν: Latini retinuerunt vltimum Græcum vocabulum, & addiderunt regularem et religiosum. θεραπευτὴς significat cultorem. Vtitur hoc nomine Dionysius, cap. 6. Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi dicit ab Apostolis B fuisse Monachos vocatos θεραπευτὰς, eo quod ipsi purè præter ceteros Deum colant. Vtitur eodem nomine Philo initio libri de vita contemplatiua supplicum, vbi dicit, eos vocari θεραπευτὰς, vel quod Deum diligentissimè colant, vel quod animas suas colant, & curent à morbis vitiorum; nam θεραπευτὴς significat & cultorem & medicum. ἀσκητὴς significat pugilem siue exercitatorem, quo nomine passim vtitur Basilius, qui etiam sermones suos de rebus monasticis vocat asceticos. Dicuntur autem Monachi pugiles, vel exercitatores, quia totum eorum officium deberet esse virtutum palæstra, cùm alij homines exerceant se in bello, in mercatura, &c. ἱκέτης supplicem significat, quo nomine vtitur Philo, qui librum de vita Monachorum sui temporis, inscripsit de vita contemplatiua supplicum. dicuntur autem supplices à præcipuo munere, C quod est orare, & laudare Deum.

Philosophi dicuntur Monachi passim à Chrysostomo in libris contra vituperatores vitæ monasticæ, & à Nilo, qui librũ suum de monastice, inscripsit de Christiana Philosophia. dicuntur autem Monachi Philosophi, vt Nilus indicat, quia eum locum tenent apud Christianos, quem Philosophi apud Ethnicos. Philosophi enim dicebãtur apud Ethnicos, homines quidã seueri contemptores rerum temporalium, & toti sapientiæ studio dediti. Nomen Monachi frequentissimum est apud omnes Patres Gręcos & Latinos, quid autem significet, non eodem modo explicatur ab omnibus.

B. Hieronymus in epist. ad Heliodorum, videtur D velle nomen Monachi proprijssimè conuenire eremitis, qui soli habitabant: *Interpretare*, inquit, *vocabulũ Monachi, hoc est, tuum; quid facis in turba, qui solus es?* At non ita esse, tum ex eo cognosci potest, quod eremitæ cœperunt à Paulo primo eremita, ipso Hieronymo auctore in eius vita: nomen autem Monachi inuenitur apud Dionysium Areopagitam, qui ferè CCC. annis Paulum primum eremitam antecessit, tum ex eo, quod omnes veteres, & ipse etiam Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruanda virginitate nomen Monachi tam eremitis, quàm cœnobitis volunt esse commune.

B. Augustinus in Psalm. 132. exponens illud: *Ecce quam bonum, et quam iucundum habitare fratres in unũ;* dicit hoc dulcissimum canticum excitasse homines, & E de secularibus Monachos fecisse, nihilque aliud significare Monachum, quàm hominem in tali vnitate, & communitate cum alijs eiusdem instituti viuentem, vt cum illis omnibus vnum cor habeat, & vnum, ac solum hominem faciat; secundum quam significationẽ nomen Monachi solis cœnobitis conueniret. AT verissima explicatio huius nominis est apud Cassianum & Dionysium. Scribit enim Cassianus collatione 18. Abbatis Pyamonis, capite quinto, inde Monachos dictos, quod à coniugijs abstinerent, & à parentum se consortio, ac mundi huius conuersatione secernerẽt, vt nimirum soli Deo per contemplationem inhæ-

A rent. Quod idem tradit Dionysius, cap. 6. Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi dicit, Monachos appellari, quod rebus diuisibilibus relictis, Monadi, id est, Diuinitati soli placere contenderent.

Ex quo sequitur, propriè Monachos non esse, nisi eos religiosos, qui soli vitæ contemplatiuæ dant operam, quales sunt Cassinenses, Cistercienses, Carthusiani, Camaldulenses, atque alij id genus. Quod intelligentes sanctus Thomas S. Bonauentura, & alij Doctores posteriores, non vocant Monachos, Dominicanos & Franciscanos, & similes, qui non soli contemplationi insistunt, sed in actione versantur, iuuantes Episcopos, & Clericos in concionibus, & Sacramentis, sed regulares, vel religiosos appellant. Regulares quidem, quod certæ regulæ viuendi addicti sint, quo B nomine passim vtuntur Concilia. Religiosos autem, quòd se totos Dei obsequio mancipauerint, vt rectè explicat B. Thomas 2. 2. quæst. 186. art. 1. religio enim est virtus, qua Deo debitum cultum exhibemus: quare sicut omnes probi Christiani dici possunt religiosi, si Deo seruiant, vt eorum vocatio requirit: ita illi per antonomasiam dicuntur religiosi, qui nulli rei seruiunt, nisi Deo: & licet hoc nomen videatur nouum, tamen reuera est omniũ antiquissimum; respondet enim propriè illi Græco, θεραπευτής, quo Dionysium, & Philonem vsos fuisse docuimus. Hæc de nomine.

CAPVT. II.

De natura siue definitione Religionis.

C QVANTVM ad rem attinet, Religio, vt hic à nobis accipitur, sic definiri potest, Religio status est hominum ad perfectionem Christianam per paupertatis, continentię, & obediẽtię vota rendentiũ.

Sunt autem hoc loco annotãda quędam. PRIMVM illud est, veram perfectionem in caritate consistere; perfectio enim vniuscuiusque rei in eo posita est, vt fini suo vltimo quàm arctissimè coniungatur. Finis autem hominis Deus est, caritas verò maximè vnit hominem cum Deo, iuxta illud 1. Ioan. 4. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et Colos. 3. *Caritas est vinculum perfectionis*, id est, vinculum, quod ligans hominem cum Deo, hominem reddit perfectum: vel (vt Chrysostomus exponit) vinculum quod ligãs, D & continens in homine omnes virtutes, hominem reddit perfectum. Vt enim spiritus humanus ligat, & continet omnes humores, et partes alioqui dilapsuras, ita Spiritus sanctus inhabitans corda nostra per caritatem continet omnes virtutes alioqui facilè dilapsuras. Quod etiam idem Apostolus ostendit, cùm ait 1. Cor. 13. *Caritas patiens est, benigna est*, & quę sequuntur.

Itaque IRENÆVS lib. 5. ante medium exponens illud Apostoli 1. Thessal. vlt. *Vt integer spiritus vester, et anima, & corpus conseruetur*; dicit hominem perfectũ tribus constare, corpore, anima, & Spiritu Sancto inhabitante per caritatem. Vt enim si desit ei corpus, vel anima, erit imperfectus in genere naturæ: ita si desit caritas, erit imperfectus in genere moris. Quo modo locum illum Pauli intelligunt etiam ferè omnes Græ- E ci, Chrysostomus, Theodoretus. Oecumenius, Theophylactus, & cum eis Hieronymus in epistola ad Hedibiam, quęst. vlt. Denique quòd caritas sit Christiana perfectio ex eo patet, quòd ad eam omnia referuntur. Matth. 22. *In his duobus mandatis vniuersa lex, et c.* 1. Timoth. 1. *Finis præcepti caritas*.

Nota SECVNDO, ex B. Thoma in opusculo de perfectione, quatuor esse gradus caritatis, proinde etiam quatuor esse gradus perfectionis, dicitur enim perfectum id, cui nihil deest in ordine ad aliquem finem. Quare, non repugnat aliquid esse perfectum, & imperfectum, si comparetur ad diuersos gradus, seu etiam fines.

PRI-

SECVNDVS gradus est, diligere Deum, non quantũ est diligibilis, sed quantum potest creatura diligere, ita vt semper actu de Deo cogitet, & sine intermissione in eum per affectum feratur, & ne primos quidem motus cupiditatis sentiat contra Deum. In hoc gradu versantur beati, quorum cõparatione omnes alij sunt imperfecti. Quare Phil. 3. Apostolus, qui dixerat, *Quicũque perfecti sumus, hoc sentiamus*. Idem ait: *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim*.

TERTIVS gradus est, diligere Deum, non quãtum est diligibilis, nec quantum potest creatura quælibet absolutè diligere: sed quantum potest creatura mortalis, quæ à se remouit omnia diuini amoris impedimenta, & totam se Dei obsequio consecrauit. Qui in hoc gradu versantur, imperfecti sunt respectu beatorum, sed perfecti respectu aliorum hominum, etiam iustorum & piorum. Et hæc est perfectio, de qua loquuntur Theologi, cùm dicunt, statum Episcoporum esse statum perfectionis adeptæ, & statum religiosorum esse statum perfectionis acquirendæ. Hoc enim interest inter Episcopos & religiosos, quòd religiosi non tenẽtur continuò esse perfecti, sed tantùm aspirare ad perfectioné. Versantur .n. in exercitatione virtutis, & remotione impedimentorum: at Episcopi deberent esse perfecti, id est, ad eum gradum caritatis peruenisse, ad quem religiosi per sua vota, & exercitia tendunt. Propterea in definitione diximus, religionem esse statum hominum ad perfectionem tendentium.

QVARTVS gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, non quantũ potest creatura vel absolutè, vel in hac vita diligere: sed tamen ita, vt nihil æquè, aut magis, quàm Deum diligat, id est, nihil admittat contrarium diuinæ dilectioni. & hic gradus præceptus est omnibus, & quandam habet perfectionem, licet respectu superiorũ sit imperfectus. Vnde 1. Ioan. 2. dicitur: *Qui seruat verbum eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est*. Et tamen Matth. 19. Dominus ei, qui dicebat se omnia præcepta seruasse, ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c.* Loquitur enim Ioannes de isto quarto gradu: Dominus autem de tertio, de quo nos in definitione religionis, & in tota hac disputatione agemus.

Nota TERTIO, instrumenta aptissima, atque vtilissima ad hanc perfectionem acquirendam, esse illas tres virtutes, paupertatem, continentiam, & obedientiam; nam vt quis perfectè Deum diligat, debet & se totum Deo tradere, & omnia impedimenta remouere. verũque consequimur per has virtutes. Tradimus enim Deo nos totos, quando tradimus animum, corpus, & res externas; nihil .n. habemus aliud. Tradimus autẽ animum per obedientiam, corpus per continentiam, res externas per paupertatẽ. Item per has virtutes remouentur omnia impedimenta diuini amoris: *Radix enim omnium malorum est cupiditas*, 1. Tim. 6. quemadmodum: *Radix omnium bonorum est caritas*, vt Augustinus adiungit serm. 12. de verbis Domini.

Omnis autem mala cupiditas ad tria capita reuocatur, ad luxuriam, auaritiam, superbiam: quod & auctoritate, & ratione probatur. Nam 1. Ioan. 2. dicitur: *Quidquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*. Ratione, quia in homine duplex est appetitus, concupiscibilis & irascibilis, ille appetit bonum absolutè, iste bonum arduum. Rursum ille prior duplex est, naturalis & animalis.

NATVRALIS appetit ea bona, quæ sunt necessaria ad naturam conseruandã tam in indiuiduo, vt cibũ & potum, quàm in specie, vt actum generationis. Qui appetitus cùm est inordinatus, dicitur incontinentia, & à Ioanne concupiscentia carnis. ANIMALIS appetitus dicitur ille, quo appetimus ea, quę sunt bona secundũ existimationem, vt pecunias, vestes, lapides preciosos, & similia, quæ nõ appetuntur à bestijs, quib. non inest appetitus, nisi naturalis, & hic appetitus cùm est inordinatus, dicitur auaritia, vel curiositas, & à Ioanne cõcupiscentia oculorum.

Denique appetitus irascibilis appetit excellentiam, quæ apprehenditur vt res maximè ardua, & cùm est inordinatus, dicitur à Ioanne superbia vitę. Hos igitur tres fontes impedimentorum obstruunt tres illæ virtutes, concupiscentiam carnis continentia, concupiscentiam oculorum paupertas, superbiam vitæ obedientia.

Nota QVARTO, non sufficere ad religionem has tres virtutes, nisi accedat votum, id est, sacra promissio Deo facta, qua quis obstringat se perpetuò ita victurũ. Religio enim est status quidã: status aũt significat rem immobilem, & perpetuam. Quare fieri poterit, vt aliquis sit perfectus, & tamen non sit in statu perfectionis, quemadmodum è contrario non rarò accidit, vt multi tam Episcopi, quàm religiosi sint in statu perfectionis, & non sint perfecti. Ex his poterit tota definitio satis intelligi.

CAPVT III.

De varijs Ordinibus Religiosorum.

QVANTVM ad TERTIVM. veteres duo tãtùm agnoscunt genera religiosorum; unum anachoretarum, siue eremitarum; alterum cœnobitarum. Ita enim docet Hieronymus in epistola ad Eustochium de Virginitate, Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. & Cassianus collatione 18. capite 4. Itaque errat Isidorus lib. 2. de diuinis officijs, cap. 15. vbi tria facit genera Monachorum, eremitas, anachoretas, cęnobitas; nam ijdem sunt anachoretæ & eremitæ.

Addit quidem Hieronymus tertium genus, & Cassianus tertium, & quartum, sed illa non sunt verè genera religiosorum, sed quædam relaxationes, & corruptiones religionum. Nam tertium genus vocant eorũ, qui in cœnobijs viuunt, sed adhuc aliquas proprias retinent facultates, nec in omnibus obtemperant præpositis; quæ sine dubio est corruptio vitæ cœnobiticæ. Quartum genus vocant eorum, qui ex monasterijs ad eremum transeunt, non vt sanctius, sed vt liberius viuant, nimirum excusso iugo superiorum, & legum cęnobiticarum; quæ est corruptio vitæ eremiticæ, quare ista duo à Patribus vocantur deterrima genera Monachorũ. Possumus nos cum B. Thoma, & Scholasticis paulò plenius & subtilius explicare formas, & genera religionum iuxta fines, ad quos instituuntur. Omnis igitur religio ad perfectionem caritatis refertur, vt dictum est.

Possumus autẽ tribus modis Deum diligere, eique seruire: Vno modo, per contemplationem ipsum Deum in se diligendo, eique inhærendo: Alio modo, per actionem Deo in mẽbris eius seruiendo, vt alendo pauperes, suscipiendo peregrinos, &c. Tertio modo, per vtrumque simul Deo obsequium præstando, id est, per contemplationem, quæ in actionem prodeat, siue per actionem, quę necessario requirat contemplationem. Quod faciunt, qui concionibus, & Sacramentorum administratione populo seruiunt.

Iuxta hos fines tria sunt genera religionum. VNVM earum, quæ profitentur vitam contemplatiuã solùm, quod genus in multas formas diuidi potest iuxta varias constitutiones, & regulas, quas sequuntur. Alij .n. sequuntur instituta S. Antonij, alij S. Pachomij, alij S. Basilij, alij S. Benedicti, alij S. Romualdi, alij S. Brunonis, &c.

ALTERVM genus est earum religionum, quæ profitetur vitam actiuam, quod in tot formas diuiditur, quot sunt opera caritatis. Quidam enim militando ar-

que Ecclesiam armis protegendo seruiunt Deo. Quales sunt equites Hierosolymitani, S. Iacobi, S. Ioannis, & alij quidam ægrotos curando in Xenodochijs, quidam mortuos sepeliendo, & alij alijs rationibus dũ in proximos beneuolentiam ostendunt, Deo gratum obsequium præstant.

Tertivm genus est eorum, qui profitentur vitam mistam, quod etiam in varias formas diuiditur iuxta varias eorum institutiones. Quidam enim sequuntur regulam sancti Augustini, quidam Sancti Dominici, quidam sancti Francisci, &c.

Quòd autem hæc ordinum varietas fuerit in vsu in veteri Ecclesia, & vtilissima sit, facilè probari potest; nam, vt ex Hieronymo, Augustino, Cassiano locis notatis patet, semper fuerunt tam eremitæ, quàm cœnobitæ, qui vitam contemplatiuam profiterentur; quod etiam fuerint, qui vitam actiuam exercerent, patet ex Cassiano collat. 14. quæ est prima Abbatis Nestoris, cap. 4. vbi dicit, ex religiosis sui temporis alios dedisse operam cõtemplationi, alios curandi Xenodochio, alios alendis pauperibus, alios miserorum suscipiendo patrocinio, &c. Quod denique fuerit, qui vitam mistam sequerentur, perspicuum est tum ex eodem Cassiano ibidem, vbi dicit, quosdam etiam religiosos dedisse operam instruendis, & docendis imperitis, tum ex beato Augustino, qui in duobus sermonibus de cõmuni vita Clericorum, asserit se instituisse in suo Episcopatu religionem regularium Clericorum.

Quòd autem in his tribus generibus religionũ multę essent diuersitates iuxta varias obseruationes, & ritus viuendi, docet Epiphanius in fine librorum cõtra hæreses, vbi dicit, quosdam religiosos ex instituto sui ordinis abstinuisse à carnibus, alios etiã ab ouis, alios etiam à piscibus, alios etiam à pane. Rursum, quosdam nudis pedibus ambulasse, alios saccum interius gestasse, alios humi cubasse, &c.

Iam verò quòd hæc varietas institutorum in eadem fidei consensione nihil obsit Christianæ religioni, sed potius valde prosit, hinc intelligi potest, quod hac ratione prouisum est omni hominum generi, vt nemo sit, qui velit ad perfectionem tendere, & non possit. Varia enim sunt hominum ingenia, variæ propensiones, nec pares omnibus vires. Vnus diligit solitudinẽ alius gaudet frequentia; vnus libenter orat, alius libentius legit, vel operatur, &c. Si ergo omnis religio requireret solitudinem, vel omnis communionem, & frequẽtiam; aut si omnis religio abstinentiam à carnibus indiceret, vel nulla indiceret; &c. pauci admodũ religiosi esse possent. Nunc autem in tanta varietate religionum potest omnibus satisfieri.

Altera ratio esse potest, quia cùm omnis ordo initio ferueat, ac multos homines excitet ad pietatem; paulatim autem postea feruorẽ illum remittat; Deus subinde nouos ordines excitando, quasi perpetuò feruorem in Ecclesia sua nunc per hos, nunc per illos conseruat. Certè si quis legat vitam, & res gestas sanctorũ Antonij, Benedicti, Bernardi, Brunonis, Francisci, Dominici, & aliorũ, qui aut nouos ordines instituerũt, aut veteres iam penè collapsos restituerunt, is fatebitur esse verissimũ, q̃d diximus de mirifico ardore in studiũ pietatis, & multorum hominum conuersione à peccatis ad Devm per nouos ordines religiosos.

CAPVT IV.

De confirmatione Religionum.

Oritvr hoc loco breuis quædam dubitatio, an religionum institutio libera sit, an verò egeat summi Põtificis confirmatione, sed facilis est solutio. Duo siquidem in omni religione inueniuntur; essentia ipsa religionis, quæ in tribus votis sita est; & determinatio illius essentiæ ad certum modum viuendi. Et quidem essentia religionum in Euangelio fundamentum habet, vt paulò pòst demonstraturi sumus: proinde ex hac parte non egent religiones Pontificum approbatione. Modus autem ille varius, quo tria vota suscipi possunt, non ita perspicuè in Euangelio elucet, & non parum ex prudentia, & directione humana pendet. Quare Pontificis confirmatione indigere potest, & nũc re ipsa, propter ius positiuum nouas religiones prohibens, omnino indiget. Itaque Antonius, Basilius, Augustinus, Benedictus, auctores religionum fuerunt, nec vllam leguntur à Pontifice approbationem quæsiuisse, propterea quod nondum extaret ius Ecclesiasticum id præcipiens. Condendi autem noui iuris hæc fuit occasio.

Ad annum Domini circiter MCLXX. pauperes de Lugduno ordinem quendam religiosum instituerunt, sed multis admistis superstitionibus, & hæresib. Quocirca à Lucio III. Alexandri III. successore hæretici damnati fuerunt, & secta eorum reprobata, vt scribit Abbas Vrspergensis in Chronico anni MCCXII. Illi verò postmodum, idest, tempore Innocentij III. sedẽ Apostolicam adeuntes diu institerunt, vt idem auctor ait, vt reconciliarentur, & religio ipsorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

Inde igitur factum est, vt beatus Franciscus, & B. Dominicus volentes similiter nouos ordines instituere, & metuentes, ne sibi accideret, quod videbant accidisse VValdensibus, noluerunt confidere suo iudicio, sed à Pontifice confirmationem petiuerunt, & impetrauerunt. Paulò autem post in Concilio Lateranensi generali considerans Innocentius III. periculũ, quod imminebat Ecclesiæ, si vnicuique liceret nouam religionẽ excogitare, prohibuit. ne deinceps vllus nouus ordo institueretur, nimirum sine approbatione Apostolicę sedis, vt habemus cap. fin. de Relig. dom. quod decretum renouauit Gregorius X. in Concilio Lugdunensi. vt habemus cap. Vnico, de Relig. dom. in Sexto. Atque hinc cœpit esse necessarium, quod antea erat liberum.

CAPVT. V.

De origine Religionum.

Qvod ad Qvartvm attinet de origine, aduersarij tria docent. Primo, religiones incœpisse demum quarto seculo, id est, post annũ Christi CCC. primosq́ue auctores fuisse Antonium, Macharium, et similes. Ita docent Magdeburgenses Centur. 4. cap. 6. col. 464. *Capit*, inquiunt, *hoc seculo primum monastice*, *&c.* Idem repetunt sæpissimè.

Secvndo, religiones cœpisse partim casu, partim errore, partim praua imitatione. Cent. 4. c. 6. col. 470. dicunt Magdeburgenses, nõ sponte sua ad solitudinẽ concessisse primos eremitas, sed casu quodam, nimirũ, vt fugerent persequutionem. Id, quod scribit de Paulo primo eremita B. Hieronymus in eius vita, & Sozomenus lib. 1. capit. 13. ijdem autem Magdeburgenses Cent. 5. c. 6. col. 700. *Cœpit*, inquiunt, *monachatus partim obscuratione doctrina de iustificatione, & ueris cultibus Dei, partim ex praua æmulatione Essenorum.*

Tertio, addunt Philippus in Apologia pro articul. 27. Cõfessionis Augustanæ, & Caluinus li. 4. Instit. c. 13. §. 10. fuisse quidẽ apud veteres quarti & quinti seculi aliquos Monachos, sed eos, qui nũc sunt, nihil cum illis habere cõmune, & ideo verè dici posse, monachatũ, qualis nunc est, rem nouam, & recentẽ esse.

Nos ergo primò ostendemus religiosam vitam diu ante quartum seculum incœpisse. Secundò, originem eius non fuisse casum, vel errorem, vel prauam imitationem, sed perfectionis desiderium. Tertiò, religiones,

giones, quæ nunc sunt, easdem esse quoad essentiam A cùm ijs, quę erant temporibus antiquissimis. Dicimus itaque primùm vitam religiosam adeo esse antiquam, vt quædam eius adumbratio fuerit in lege naturę ante diluuium: maior quædam expressio in lege Mosis t perfectio autem Apostolorum tempore.

Habemus inprimis Genes. 4. de Enos: *Iste cœpit inuocare nomen Domini.* Ex quo loco colligunt auctores, hunc Enos instituisse peculiarem aliquem cultum, & sublimiorem, quàm esset religio vulgi, nam ante Enos certè etiam Adam, & Abel, & Seth Deum inuocauerunt: & tamen iste dicitur primus cœpisse inuocare nomen Domini. Vide de hac re VValdensem li. 3. doctr. fidei, art. 1. cap. 1.

Habemus deinde Num. 6. vota Nazaræorum, qui seipsos Domino consecrabant; ad quorum exemplum B etiam in Ecclesia quosdam seipsos totos diuino cultui deuouere scribit Origenes hom. 11. in Leuit.

Habemus deinde in eodem Testamento veteri; Heliam & Helisæum, ac filios Prophetarum sine vxorib. & diuitijs in hoc mundo vixisse. De quibus B. Hieronymus in epistola ad Rusticum, quæ est ordine quarta: *Fily Prophetarum*, inquit, *quos Monachos in veteri Testamento legimus, ædificabant sibi casulas, propter fluẽta Iordanis; & turbis vrbium derelictis, polenta, et herbis agrestibus victitabant.* Et epist. 13. ad Paulinum, de Monachis loquens; *Noster princeps*, inquit, *Helias, noster Helisæus, nostri duces fily Prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis.*

Habemus etiam Hierem. 35. insignem commendationem nepotum Rechab, qui cum eis pater, siue auus præcepisset, vt domos non ædificarent, agros non seminarent, vineas non plantarent, vinum nunquam bi C berent, vitam durissimam quasi extra mundum agerent, omnia diligentissimè obseruarunt. quos etiā Monachorum nostrorum figuram gessisse scribit Hieronymus in eadem ad Paulinum epistola.

Denique Ioannem Baptistam Monachorum, & eremitarum principem fuisse, scribũt ferè omnes Patres. Nazianzenus oratione in Basilium, S. Basilium, quia Monachus fuerat, cum Ioanne Baptista comparat. Chrysostomus hom. 1. in Marcum *Sicut*, inquit, *Sacerdotum principes sunt Apostoli, sic Monachorum princeps Ioannes Baptista est.* Hieronymus ad Eustochiũ de seruanda virginitate, de eremitis differens. *Huius vitæ*, inquit, *auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superio D ra conscendam, princeps Ioannes Baptista.* Idem docent Cassianus collat. 18. cap. 6. Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. Isidorus lib. 2. de diuinis officijs, cap. 15. & B. Bernardus sermone de excellentia Ioannis Baptistæ.

Veniamus ad nouum testamentum, & ostendemus ante annum CCC. fuisse Monachos in Ecclesia. PRIMVM id probatur ex Athanasio in vita B. Antonij, vbi Athanasius docet, ante Antonium non fuisse quidem eremitas, sed tamen Monachos fuisse, qui in agris, ciuitatibus vicinis, monasteria sua constituebant: & Antonium, cùm is Monachus fieri vellet, ad senem quendam accessisse, qui ab ineunte ætate monasticen exercuerat. Ex quo sequitur & B. Antonium nõ fuisse primum Monachum, & ante annum Domini CCC. fuisse Monachos; nam Antonius floruit initio IV. seculi; E anno enim CCC. erat annorum XL. vt colligitur ex Chronico Hieronymi, & tamen ipso adolescente inueniebantur multi Monachi senes.

Quoniam autem Magdeburgenses Centur. 4. cap. 10. col. 1306. subdubitant, an hæc vita sit ab Athanasio scripta, facilè id probari potest; nam scripsisse Athanasium vitam Antonij, testantur Nazianzenus, in Athanasio, Hieronymus de viris illustribus in Antonio, in Euagrio, & in Athanasio, Ruffinus lib. 1. historiæ, cap. 8. Augustinus lib. 8. Confess. cap. 6. Paulinus in vita Ambrosij, Palladius in historia Lausiaca, A cap. 8. & Socrates lib. 4. cap. 18. Quòd autem hęc ipsa, quam habemus, sit illa ipsa Athanasij, patet ex eo, qđ est reuera insigne volumen, vt Hieronymus dicit fuisse librum illum Athanasij: item continet plurima illa miracula, quorum meminit Augustinus. Præterea recenset historiam illam de anima Ammonis, quam Palladius, & Socrates ex libro Athanasij de vita Antonij referunt. Denique nihil in contrarium afferunt Centuriatores, nisi iudicium suum; stultum autem est sine vlla ratione, vel coniectura, vel auctoritate id in controuersiam vocare, de quo nemo dubitat.

Probatur SECVNDO ex Damaso, qui in vita Dionysij Papæ scribit, hunc ipsum Dionysium ex Monacho ad Pontificatum assumptum fuisse. Constat autem ex Chronico Eusebij, Dionysiũ Romæ sedisse anno Do- B mini CCLXVI. non ergo Monachi cęperunt post annum Domini CCC.

TERTIO probatur ex Cypriano & Tertulliano, qui etiam antiquiores Dionysio Papa fuerũt; scribit enim Tertullianus librum de velandis virginibus, & CYPRIANVS Tertullianum sequutus scribit librum eiusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Vterque autem loquitur de virginibus religiosis, & per solennem professionẽ Deo consecratis. Nā TERTVLLIANVS distinguit in eo lib. inter virgines mundi, id est, seculares, & virgines Dei, id est, sanctimoniales, de quibus ait: *O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc a virgine electum cognouisset?* Et infrà, eas alloquens: *Nupsisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, &c.* Similia habet Cyprianus.

QVARTO, probatur ex Dionysio Areopagita, Tertulliano antiquiore; is enim epistolam scribit ad De- C mophilum Monachum, & libro de Eccles. hierarch. capit. 6. prolixè explicat monasticę professionis formam.

Fatentur Magdeburgenses verè de Monachis scribere auctorem eius libri, sed eum negant esse Dionysium Pauli Apostoli discipulum, Cent. 1. li. 2. cap. 10. col. 624. quod idem negant Laurentius Valla, & Erasmus in annotat. ad cap. 17. Act. item Lutherus, Caluinus, & omnes hæretici. AT opera ista nomine Dionisij citant tres veteres Põtifices, Gregorius I. homil. 34. in Euangelia, Martinus I. in Cõcilio Romano, & Agatho in epistola ad Imperatorem Constantinum IV. Itẽ Nicolaus Papa I. in epistola ad Michaëlem Impera- D torem citat epistolam S. Dionysij Areopagitæ, ad Demophilum Monachum. Itẽ duo generalia Concilia VI. act. 4. & VII. can. 2. Præterea Doctores plurimi, vt S. Maximus, qui annotationes scripsit in Dionysium, Sophronius Patriarcha Hierosolymæ in oratione pulcherrima, quæ habetur act. 11. sextæ Synodi, Damascenus li. 1. cap. 12. de fide, Euthymius Panopliæ par. 1. titul. 2. Anastasius bibliothecarius in epistola ad Carolum Caluũ, Hilduinus in epistola ad Ludouicum Piũ, & alij posteriores omnes. Non est autem vllo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id, quod nũc Valla, & Erasmus vidisse se dicunt.

DEINDE sic possumus ratiocinari: Auctor horum librorum non potest esse recentior, quàm sit B. Gregorius, vt notum est, cùm à Gregorio ipso citetur. Rursũ E non põt esse recentior, quàm sit Hieronymus; nā Gregorius eum citans vocat antiquũ, & venerabilem patrem, non autem vocaret antiquum hominem, suo seculo proximum. Non potest etiam floruisse paulò ante Hieronymum, id est, IV. seculo; nam sine dubio tunc Hieronymus posuisset eum inter scriptores Ecclesiasticos; non enim potuisset ignorare scriptorem, qui sua memoria extitisset. Et præterea notus fuisset eadem ratione Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, alijsque Patribus, quibus tamen incognitus fuit, quantum ex eorum operibus colligi potest: Quare necesse est, vt Anastasius dicit, auctorem esse antiquissi-

mum,& suppressum fuisse ab hæreticis,ac tandẽ Romæ repertum fuisse tẽpore B.Gregorij,vel paulò ante.

Ex quo soluitur argumentum Vallæ,Erasmi,& Cẽturiatorum, qui hoc vtuntur tanquam præcipuo argumẽto,quod Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, & maximè Hieronymus nunquam citent hos libros. Hoc enim argumentum eorum nobis maximè fauet; nam cùm isti Patres non citent hæc opera, signum est auctorem hunc non exstitisse ipsorum tẽpore,& cùm constet ex Gregorio eum non esse illis posteriorem, sequitur necessariò esse longè antiquiorem. Vnde etiã Valla testatur,plurimos viros doctissimos sensisse hęc opera non esse quidem Dionysij Areopagitę,sed tamẽ auctoris ferè ęquè antiqui,nimirum Apollinaris Hierapolitæ, vel, vt alij volunt, Dionysij Corinthij, quorum vterque floruit anno Domini CLXXIV, vt Eusebius testatur in Chronico. Hoc autem etsi non est verum, tamen nobis sufficit ad asserendam antiquitatem monastices.

QVINTO probatur ex Philone Iudæo, qui etiam Dionysio Areopagita fuit antiquior. Philo igitur in li. de vita contemplatiua supplicum, prolixè admodum describit vitam,& mores Monachorum, & sacrarum virginum, quos instituit in Aegypto S. Marcus Euangelista, vbi apertè ponit professionem continentiæ, & paupertatis, ieiuniorum, psalmodiæ, &c.

Magdeburgenses Cent.1,lib.2,cap.3.pag.18.fatentur Philonem hæc scripsisse, sed eum non esse loquutum de Christianis, sed de Essenis, quæ erat secta Iudæorum omnino similis nostris religionibus. Hoc autem non probant alia ratione, nisi quia nondum Christiani talia exercitia habuerũt. Quòd si eis obijciamus, hoc esse petere principium, respondebunt,vt solent, nos agere sophistas.

Probemus igitur breuiter non dialectica ratiocinatione, sed testimonijs Patrum, Philonem de Christianis esse loquutum. Inprimis EVSEBIVS lib.2. histor. c. 16.dicit Philonem Romæ S. Petrum vidisse, atque eius adhæsisse colloquijs, verbum Dei prædicantis,& eorum vitam, qui in monasterijs degunt, luculenter scripsisse. Item EPIPHANIVS hæresi 29. quæ est Nazaræorum, de hoc libro Philonis loquens; *Monasteria ipsorum*,inquit,*in vicinia circa Mariam paludem recensens, non de alijs narrauit, quam de Christianis*.

Præterea HIERONIMVS de viris illustribus in Philone, posteaquam docuit Philonem de Christianis esse loquutum, subiungit: *Ex quo apparet*, inquit, *talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam,quales nũc Monachi esse nituntur, & cupiunt*. Præterea CASSIANVS lib.2.cap.5.de institutis cœnobiorum asserit, à S. Marco Aegyptios Monachos accepisse primã viuendi normam. Id quod non potest Cassianus didicisse,nisi ex hoc libro Philonis. Idem asserunt disertis verbis BEDA prologo in Marcum, Sozomenus lib.1.cap. 12. & Nicephorus lib.2.cap.15.

DICET fortassis aliquis, similia narrat de Essenis Iosephus lib.2.de bello Iudaico, cap.7.& lib.18.antiq. c. 2. ijs, quæ narrat Philo. Constat autem Iosephum de Iudæis loqui,cùm affirmet tres esse Iudæorum sectas, Pharisæorum,Sadducæorum, Essenorum.

RESPONDEO, duas esse de loco isto Iosephi opiniones. Quidam enim asserunt non loqui de eisdem Iosephum & Philonem. Nam Iosephus lib.18.antiq. cap. 2.asserit Essenorum sectam antiquam apud Iudæos fuisse: Philo autem indicat se loqui de disciplina suo tempore exorta: Præterea multa tribuuntur Esseois à Iosepho, quæ sunt manifestè erronea & superstitiosa, quorum nihil tribuit Philo suis therapeutis. Vnde S. NILVS initio Asceticorum suorum,asserit Essenos (de quibus videlicet Iosephus loquitur)habuisse quidem mores similes moribus Monachorũ,sed quia fide in Christũ caruerũt, nihil eis profuisse sãctos mores.

Alij docent tam Philonem,quàm Iosephũ de Chri-
A stianis loqui,quib. fauere videtur beatus HIERONYMVS in epist. ad Eustochium de seruanda virginitate, vbi de Monachis loquens: *Tales*, inquit, *Philo,Platonici sermonis imitator tales Iosephus.Græcus Liuius,in secũda Iudaica captiuitatis historia,Essenos,refert*, Quam sentẽtiam tuetur Matthæus Galenus libro de origine Monastices, cap.5.& ad ea, quæ obijciuntur ab alijs, de erroribus, quos tribuit Iosephus Essenis, & de eorum antiquitate, respondet, Iosephum non fuisse consequutum exactè mysteria nostrorum Monachorum, & ideo frequenter lapsum esse,& eos confudisse cum antiquis Iudæis. Fuerunt enim tria genera eiusdem ferè nominis,nimirum Esseni Samaritani,de quibus Epiphanius hæresi 10, Item Esseni Iudæi, de quibus Epiphanius hæresi 19, quos tamen ipse Ossenos vocat,
B Denique Esseni Christiani, ex Iudæis conuersi, quos Epiphanius Esseos, vel Iesseos vocat hæresi 29. Credibile igitur est, Iosephum confudisse nostros Iesseos cum suis Essenis,præsertim cùm eo tempore Christiani pro Iudæis haberentur. Vtraq; solutio probabilis ẽ.

SEXTO probatur ex Apostolorum exemplo,qui verè primi fuerunt Monachi Christiani; nam quòd vitã cœnobiticam instituerint, vbi essent omnia communia, patet ex actis Apostolorum, capite 4. Quod ea ratio viuendi non fuerit omnium Christianorum,sed eorum tantùm, qui volebant perfectius viuere, patet ex cap.5. Act. vbi cùm Ananias fraudasset de precio agri, & decipere voluisset Apostolos,audiuit à S. Petro: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate*? Quòd etiam voto ad eam perfectionem se obli-
C garint Apostoli,docet Augustinus lib.17.de ciuit. Dei, c.4. *Hoc votum*,inquit, *potentissimi vouerant,etc*. Quòd denique ab Apostolorum exemplo cœperint religiones, testantur plurimi Patres, vt Eusebius lib. 2. hist. cap. 16. Hieronymus de viris illustribus in Philone, Augustinus serm.2.de vita cõmuni Clericorum, Possidius in vita Augustini,Isidorus lib.2.de offic.cap.15. Denique Cassianus collat. 18.cap.5. *Itaque*,inquit,*cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium*.

AT Magdeburgenses Cent.1.lib.2.c.6.colum. 506. obijciunt Chrysostomum, qui hom. 25. in epistolam ad Hebræos; *Neque vestigium*, inquit, *Monachi tunc erat, sed omnia ad seculares loquebatur B. Paulus*.

RESPONDEO, Chrysostomum loqui solùm de Ec-
D clesia Corinthiorum. Exponit enim illa verba Pauli, 1.Cor.5.*Si quis frater nominatur in vobis, &c.* ac dicit Paulũ nomine fratris nõ intelligere solos Monachos, sed quoslibet fideles, quia tunc ne vestigium quidem erat Monachi apud Corinthios. At non propterea sequitur,nõ fuisse tunc Monachos in Palæstina,& in Aegypto. Quod autẽ CHRYSOSTOMVS non neget Apostolorum tempore fuisse Monachos, patet ex plurimis eius testimonijs. Nam homil. 17. ad populum de monastice loquẽs; *Tam est*,inquit, *Philosophia à Christo introducta*. Certè si Christus introduxit monasticẽ. iam erat tempore Pauli Apostoli. Hom.11. in acta dicit, Monachos sic viuere, vt olim initio Ecclesiæ viuebant fideles omnes, in Hierusalem. item hom.69. in Matt.dicit Monachos etiam habitu imitari Apostolos.
E deniq. li.3.contra vituperat. vitæ monasticæ,non procul à fine,asserit ea ab Apostolis impleta, quæ nunc à Monachis implentur.

Nunc quod attinet ad SECVNDVM, non occasione persequutionum,& casu exortam esse vitam monasticam,facilè demonstrabitur, nam de cœnobitis non est dubium, cùm exstiterint ante omnes persequutiones. de eremitis idẽ probatur,nã etsi Paulus primus eremita occasione persequutionis solitudinẽ colere cęperit, tñ Antonius nõ tali occasione cępit, sed solo studio vitę purioris,vt ex Athanasio in eius vita pspicuum est: vita autem eremitica non à Paulo, sed ab Antonio introducta est; etsi enim Paulus primus omnium in ere-

in eremo vixerit, tamẽ non habuit ipſe diſcipulos, nec fuit notus, niſi paulò ante mortem. Antonius autem verè princeps eremitarum dici debet, quippe qui nec ab alio didicit, & ipſe docuit omnes. Quare rectè Hieronymus in vita Pauli dicit, Antonium meritò vocari auctorem vitæ eremiticæ, non tam quod ipſe omnes præceſſerit, quàm quòd ab ipſo omnium incitata ſint ſtudia. Quocirca vterq; dici pōt primus eremita, Paulus quidem tēpore, Antonius autem magiſterio.

Quòd etiam cauſſa inſtituendæ vitæ religioſæ non fuerit obſcuratio doctrinę de iuſtificatione; vel praua Eſſenorum imitatio, ex ijs, quæ diximus, manifeſtum eſt; nam auctores religionum fuerunt primùm Apoſtoli, ac deinde Antonius, Baſilius, Auguſtinus doctiſſimi, & ſanctiſſimi homines, quos non poſſumus ignorantiæ, & prauæ æmulationis accuſare. Nam Basilivm fuiſſe auctorem cujuſdam ordinis monaſtici, teſtatur Nazianzenus in ejus vita: Avgvstinvs verò à ſe inſtitutum monaſticum ordinem fatetur lib. 3. contra literas Petiliani, c. 40. Certè autẽ inter Græcos vix inuenietur aliquis Baſilio doctior, vt nec Auguſtino inter Latinos.

Quantum ad Tertivm, quòd eſſentia monaſtices eadem ſit noſtrorum, & antiquorum Monachorum, plurimis teſtimonis probari poſſet, quæ poſtea afferentur in diſputatione de votis. Nunc, quia Caluinus, & Melanchthon per antiquos Monachos intelligunt eos, qui erant tempore ſanctorum Auguſtini, & Baſilij; ex his duobus probemus ſententiam noſtram.

Eſſentia vitæ religioſæ in tribus illis virtutibus, obedientia, paupertate, caſtitate, ab omnibus hujus temporis religioſis cōſtituitur. Idem fiebat ab antiquis; nā Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 31. vitam cœnobitarum explicans; Primùm ait, eos ſpretis mundi huius illecebris in vitam caſtiſſimam, & ſanctiſſimā congregari. Secundò addit, à nullo quidquam poſſideri proprium. Tertio adiungit, Patres nulla ſuperbia conſulere ijs, quos filios vocāt, magna ſua in iubēdo auctoritate, magna illorū in obtemperando voluntate.

Basilivs autem in præfatione conſtitutionum monaſticarum, de monacho futuro ſic loquitur: *Nuptias*, inquit, *veluti compedes fugit, his autem relictis, vitam ſuam Deo conſecrat, & caſtitatem profitetur, vt neq; facultas ipſi ſit conuerſionis ad nuptias*. Item capit. 22. conſtitutionum, de obedientia fuſiſſimè diſputat, ac tādem concludit, ita oportere Monachos obedire præpoſito, vt oues paſtori, atque vt inſtrumentum fabro; *Non curioſè*, inquit, *inueſtigādo præcepta, vbi peccato fuerint pura, ſed cum omni alacritate ac ſtudio explendo ea quæ ſunt demandata.* Denique cap. vlt. diſſerit de paupertate, ac docet, Monachum ab omni prorſus priuata rerum materialium poſſeſſione liberū eſſe debere.

Porro fuiſſe olim etiam cucullas, & reliquum habitum monaſticum, necnon pſalmodiam, ieiunia, ciborum delectum, aliaque id genus inſtituta, cognoſci poteſt, tum ex Epiphanio in compendiaria doctrina, tū ex Ioanne Caſſiano in libris de inſtitutis cœnobiorū.

CAPVT VI.

Mendacia deteguntur, & calumniæ refutantur.

Qvantvm ad quintam partem quęſtionis, referemus breuiter mendacia quędam manifeſta, vel abſurdiſſimas ſententias trium præcipuorum huius temporis Hæreſiarcharum, Lutheri, Melanchthonis, Caluini, quas in diſputationibus ſuis contra monaſticen protulerunt; horum enim mendaciorum refutatio plus valet ad eos confundendos, quàm multa ſubtiliſſima argumenta.

Lvthervs igitur in Epithalamio, Primo aſſerit, A mulieres non niſi ad matrimonium creatas fuiſſe. At ſi ita eſt, non igitur in cœlo vllę erunt mulieres, vbi non nubent, neq; nubentur, & incidemus in hæreſim Origeniſtarum, qui in futuro ſeculo negāt futuram ſexuū diſtinctionem, quam Hieronymus refellit in epiſtola contra errores Ioannis Hieroſolymitani. ſruſtrà etiam fuerunt in hoc mundo tot millia ſanctiſſimarum virginum, ſi mulier nō eſt ad aliud creata, quā ad nuptias.

Secvndo dicit, idem eſſe conſultare, ſit ne ducenda vxor, & ſit ne comedendum, & bibendum. At de priore omnes ſapientes conſultant, etiam Ethnici, vt patet ex Gellio lib. 1. cap. 5. de poſteriore, ſoli ſtulti, vel ne ſtulti quidem.

Tertio dicit, Moſem præcepiſſe omnibus Iudæis matrimonium, ita vt nullo modo licuerit in veteri Te- B ſtamento carere vxore. Quomodo igitur Helias, Heliſæus, Hieremias, Ioannes Baptiſta vxoribus caruerūt? caruiſſe enim probat Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, ſed Lutherus hoc pręceptum non in diuinis literis reperit, ſed ex Rabinorum delirijs ſumpſit. Nā R. Salomon in c. 9. Gen. vult eſſe reum homicidij, qui liberis non dat operam, & R. Dauid Kimhi in cap. 56. Iſaiæ ait, ſententiam eſſe antiquorum Iudæorum, eum qui non relinquit filium, eſſe tanquam excommunicatum à Deo.

Qvarto dicit, & ſæpiſſimè repetit, & inculcat Paulum, cùm ait, ſe potuiſſe circumducere ſororem mulierem, 1. Corin. 9. voluiſſe dicere, ſe potuiſſe ducere vxorem, quaſi περιάγειν & γαμεῖν, idem ſignificent, quæ eſt imperitia, vel malitia intolerabilis.

C Qvinto dicit, virginitatem quidem præſtare cōiugio, tamen mulierem coniugatam meliorem eſſe coram Deo, quàm ſit virgo; quæ quàm bene cohæreant, ipſe viderit. Certè aliter loquitur B. Avgvstinvs libro de ſancta virginitate, ca. 31. *Cum ergo*, inquit, *perpetua continentia profeſſores ſe coniugatis comparantes, ſecundum Scripturas comperrerint eos infra eſſe, & opere, et mercede, et voto, et præmio, ſtatim veniat in mentē quod ſcriptum eſt: Quātò maior es, tanto humilia te in omnib.*

Idem Lvthervs libro de votis monaſticis, Primo dicit, Eccleſiam primitiuam, & nouum Teſtamētum in totum ignoraiſe vouendæ cuiuſque rei vſum. At B. Mariam vouiſſe cōtinentiam docet Auguſtinus de ſancta virginitate, cap. 4. *Quomodo*, inquit, *ait Maria, fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? quod* D *profecto non diceret, niſi Deo virginem ſe ante vouiſſet.* Vouiſſe etiam Apoſtolos, aliosque multos in primitiua Eccleſia, paupertatem, & continentiam, infrà oſtendemus in quæſtione de votis. Immò Lutherus ipſe in hoc ipſo libro paulò inferiùs dicit, in Baptiſmo omnes Chriſtianos uerè vouere omnia præcepta. At hoc votum primitiua Eccleſia non ignorauit, niſi etiam Baptiſmum ignorauerit.

Secvndo dicit, formam vouendi hanc eſſe debere, ſi piè vouendum ſit; Voueo caſtitatem, paupertatē & obedientiam vſque ad mortem liberè, id eſt, ut mutare poſſim quando volo. At ſi vſque ad mortem con- E tinentiam polliceris, quomodo liberè? ſi liberè, quomodo vſque ad mortem?

Tertio dicit, Chriſtum nunquam conſuluiſſe virginitatem, ſed ab ea potius deterruiſſe, & Apoſtolum, cùm ait, *De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do.* voluiſſe dicere, non conſulo, ſed abſterreo. Quid iſta gloſſa præclarius? Adde quod idē Lutherus in aſſertione articuli XXX. ait nullum eſſe conſilium Euangelicum, niſi vnum uirginitatis.

Qvarto dicit, vnam vitam non eſſe meliorē alia coram Deo, ſed omnia paria, cum Iouiniano; & quia nouerat à B. Hieronymo Iouinianum confutatum, dicit Hieronymum vt placeret amicis ea dixiſſe, & Scripturæ loca inconſideratè vndique corraſiſſe, & ea ad ſuum propoſitū detorſiſſe: *Ne dicam*, inquit, *deprauaſſe.* Ex Iouinianū ab eo non ſolida eruditione, ſed ſo-

la auctoritate sua superatum, & tandem concludit: A *Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit vnus illorum de quibus in Ezechiele dicit Dominus; Propheta cùm errauerit, & mendacium loquutus fuerit, ego Dominus decepi Prophetam illum?* At Augustinus epistol. 29. ad Hieronymum, libros Hieronymi contra Iouinianum vocat suauissimam, præclarissimamque disputationem, & epist. 28. Iouiniani librum vaniloquia nominat.

QVINTO dicit, optimam formam religionum futuram, si ad professionem nemo admittatur ante annum LXX. vel LXXX. At hoc absurdissimum est, & indignum quod refellatur. Certè HIERONYMVS in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis, de cœnobitis loquens: *Senibus*, inquit, *& paruulis sæpe fit prandium, vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens.* Ex quibus verbis duo colligimus; vnũ, B fuisse tempore sancti Hieronymi in monasterijs homines omnium ætatum, senes, pueros, & mediæ ætatis viros; alterum, minus aptos esse ad labores monasteriorum homines nimium senes, aut nimium iuuenes, quandoquidem oporteat his prandia præbere, ieiunãtibus ceteris.

Philippus MELANCHTHON in confessione Augustana art. 27. & in Apologia eiusdem articuli, PRIMO dicit, tẽpore S. Augustini monasteria fuisse libera collegia, non astricta vllis votis. At AVGVSTINVS in Ps. 75. ait: *Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli, qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi, qui ibi nõ sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei, sed illi non vouerunt, tu vouisti.* Et in Ps. 99. de Apostatis ait: *Dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.*

SECVNDO dicit, monasteria olim fuisse scholas sa- C crarum literarum, & aliarum disciplinarum. At BASILIVS in constitutionibus monasticis, Cassianus de institutis cœnobiorum, Hieronymus in epistola ad Rusticum, & in alia ad Paulinum de institutione Monachi, Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. aliique veteres dum describunt instituta monasteriorũ, meminerunt orationis, ieiuniorum, psalmodiæ, continentiæ, obedientiæ, paupertatis: de scholis literarum, & dialecticæ aliarumque disciplinarum ne verbum quidem.

TERTIO dicit, S. Bernardum & Franciscum ob solam corporis vtilitatẽ religionem suscepisse; corporis verò vtilitatem vocat carere impedimentis coniugij, D curis liberorum educandorum, & similibus, quæ quidem non immeritò ad corporis quandam vtilitatem pertinere dicuntur. Sed qđ S. Franciscus nudis pedib. ambularet, vna sola tunica, eaque cilicina, & asperrima vteretur, humi cubaret, totas noctes vigilaret, ferè semper ieiunaret, pane solo, & aqua, vt plurimũ sustentaretur, quis nisi insanus ad corporis vtilitatem referet? Porro S. Bernardus non solùm durissimè vixit, sed etiam sermone 30. in Cantic. & alibi passim apertè docet, non esse Monachi, sed Medici, corporis vtilitatem & bonam habitudinem curare, Monachi verò esse spiritus vtilitatem quærere, & carnem crucifigere, & corpus castigare, vt spiritus viuat, & valeat.

QVARTO dicit, monachatum esse nuper inuentũ; quod quantum sit mendacium, iam à nobis demõstra- E tum est, cùm ab Apostolorum tempore eum deduximus. Præterea libenter discerem, quid vocet Philippus, NVPER; nam etiamsi negat Apostolorum tẽpore fuisse Monachos, & rursũ asserit Monachos nostros non esse similes ijs, qui fuerunt Augustini tempore, tamen non negat, nec potest negare, quin saltem monachatus, qui nunc est, cœperit à tempore S. Benedicti; id. n. Lutherani omnes admittunt, cùm videant adhuc extare, & seruari regulas ab ipso conditas, & habitari monasteria, quæ ipse fundauit: at S. Benedictus ante annos mille floruit. nisi ergo apud Philippum mille anni sint, vt dies vnus, iuxta Scripturas; viderit ipse quam sit verum, nuper cœpisse monachatum.

QVINTO dicit, nos asserere vitam monasticã mereri iustificationem, & remissionem peccatorum, & applicatam alijs eos saluare, & longè meliorem esse ipso Baptismo. At hæc mera calumnia est, nulli enim Catholici ita docuerunt vnquam. Dicimus quidem opera religionis, id est, castè viuere, nihil proprij retinere, obedire maioribus, bona esse opera, & meritoria vitæ æternæ, si à iustis fiant, & conducere ad satisfactionem pro peccatis, sicut cætera omnia bona opera; at mereri iustificationem nullus dicit.

Dicimus etiam, posse religiosos facere alios homines participes suorum bonorum operum, vt possunt omnes alij fideles; est enim communicatio inter membra eiusdem corporis; at posse Monachũ saluare alios suis operibus, id est, mereri illis gratiam, vel gloriam, nemo Catholicus dixit vnquam.

Denique dicimus, inter Baptismum, & professionẽ religionis esse quandam similitudinem; quòd sicut in Baptismo renunciamus Diabolo, & incipimus nouã vitam, ita per professionem religionis renunciamus seculo, & multis licitis voluptatibus, & incipimus nouam vitam; & sicut in Baptismo remittuntur perfectè omnia peccata, quoad culpam & pœnam, ita in professione religiosa, quando debita intentione suscipitur, piè creditur remitti omnis pœna temporalis, pro qua alioqui satisfaciendum esset, etiam culpa remissa; non tamen propterea anteponimus, uel æquamus Baptismo professionem monasticam; Baptismus enim nõ solum pœnam, sed etiam culpam tollit, idque certò scimus; professio autẽ monastica non tollit culpam, sed solam pœnam, & hoc ipsum non certò asserimus, sed piè credimus, neque est hoc nostrum inuentum. Nam inprimis testatur Athanasius in vita Antonij, B. Antonium in visione audiuisse sanctos Angelos dicentes, omnia peccata sibi remissa fuisse, quando monasticam vitam suscepit.

B. HIERONYMVS in epist. 25. de obitu Blesillæ: *Cùm*, inquit, *propitio Christo ante quatuor fermè menses secũdo quodam modo se propositi Baptismo lauerit, & ita deinceps uixerit, ut calcato mundo semper monasterium cogitauerit.*

B. BERNARDVS libro de præcepto, & dispensatione non procul à fine: *Audire*, inquit, *et hoc vultis à me, unde inter cetera pœnitentiæ instituta monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam, ut secũdum Baptisma nuncupetur: arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, quæ præminens uniuersis vitæ humanæ generibus, huiusce modi cõuersatio professores, & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit, imò diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar Baptismi, et quasi denique secundo baptizamur, dũ per id, quod mortificamus mẽbra nostra, quæ sunt super terram, Christũ induimus, complantati denuò similitudini mortis eius, &c.* Et sermon. 30. in Cantica, laborem monasticum martyrij genus esse dicit; nemo autem ignorat martyrium genus esse Baptismi. Denique etiam beatus Thomas 2. 2. q. vlt. art. 30. docet rectè credi per monasticam professionem satisfieri pro omnibus peccatis, & esse hanc professionem alterum Baptisma.

Idem MELANCHTHON in locis communibus capite de discrimine consiliorum & præceptorum dicit; PRIMO, deplorandam esse nostram cæcitatem, quod mendicitatem, aut simile opus non mandatum, ornemus maioribus titulis, quàm legem diuinam, cùm nullum opus possit cogitari maius, quàm quod in primo præcepto flagitatur: *Diligas Dominum Deum tuum, &c.*

Ad hanc calumniam breuiter respondemus, neminem esse Catholicorum, qui simpliciter præponat cõsilia præceptis, immò beatus Thomas in 2. 2. quæstione 184.

ne 184. articulo. 3. contrarium docet; vult enim perfectionem Christianam essentialiter consistere in obseruatione preceptorum, instrumentaliter in obseruatione consiliorum.

Possumus tamen anteponere consilia præceptis tribus modis. PRIMO, comparando singula consilia nō cuicunque præcepto, sed præceptis illis, quæ versantur circa eandem materiam, verbi gratia, circa materiam externorū operum versatur præceptum: *Non furaberis*; circa eandem versatur consilium: *Vende omnia, & da pauperibus*; certum est consilium hoc esse perfectius precepto, non furaberis. Similiter consilium virginitatis perfectius est precepto: *Nō mœchaberis*, & sic de alijs.

SECVNDO, comparando non consilia cùm præceptis, sed statum hominum seruantium præcepta & cō B silia, cum statu eorum, qui sola obseruant precepta. Neque enim dubitari potest, quin sit res longè melior, & perfectior status prior posteriore, quandoquidem ille istum includit, non cōtrà; vnde Dominus ei, qui dicebat seruasse se omnia præcepta, dixit: *Si vis perfectus esse, uende omnia quæ habes, &c.*

TERTIO, comparando consilia cum quolibet præcepto, etiam cum illo: *Diliges Dominum Deum tuū*; sed considerando in consilijs non opera externa consiliorum, sed caritatem, quam præsupponunt, & ad q̄ ducunt, illo enim præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum*, non præcipitur caritas infinita, sed certus quidā gradus, nimirum tanta caritas, vt per eam nihil Deo æques vel anteponas, At maior gradus caritatis requi C ritur, vt propter Deum renuncies omnibus opibus, et voluptatibus alioqui licitis; dicit enim Augustinus serмone 18. de verbis Apostoli de virginibus loquens: *Maior amor maius imposuit onus*.

SECVNDO dicit Melanchthon; falsò nos putare legem Dei tantùm de externa disciplina concionari, vt illa lege: *Non occides*, prohiberi iniustam cędem, non autem priuatam cupiditatem vindictæ, maleuolentiā, iniusta odia, &c. & hoc deducit ex eo, quòd non putamus esse peccata primos motus concupiscentiæ, qui bus non consentimus. In qua re ter ipse peccat. PRIMO, quod mentitur nos non agnoscere pro peccatis ni si externa opera, quod est tam ingens mendacium, vt ferè sit incredibile. SECVNDO, quod hoc deducit ex eo, quod docemus inuoluntarios motus animi non esse peccata; quasi nulli sint actus interni nisi inuolun- D tarij. TERTIO, quod hoc ipse asserit, nimirum inuolūtarios motus esse peccata, immò etiam naturalem pro pensionem, & naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritum, vult esse peccata; quod est cō tra omnem rationem, nomine enim peccati omnes intelligunt actum malum, & voluntarium, vnde B. Augustinus in extremo lib. de perfectione iustitiæ, dicit, eum, qui nullo modo consentit illicitis motibus concupiscentiæ, etiāsi eos sentiat, non debere dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, sed solum quod sequitur: *Ne nos inducas in tentationem*.

IAM CALVINVS lib. 4. Instit. cap. 13. §. 3. dicit nos pollutionem vocare coniugium, quod Deus instituit. Mēdacium est. Nos. n. quod Deus instituit vocamus Sacramentum, & magnum Sacramentum cum Paulo, non pollutionem, At concupiscentiam, & membrorū inobedientiam, quam Deus non instituit, & sine qua tamen non consummatur coniugium, vocamus pollutionem, & morbum, qui non peccatum sit, sed ex peccato natus sit. Vide Augustinum de nuptijs, & concupiscentia.

SECVNDO, dicit ibidem §. 8. olim pios homines, qui Monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quàm vt se monastica disciplina ad Ecclesiæ gubernationem prepararent; qđ est mendacium cōtumeliosum in oēs sanctos, qui ex monasterijs ad Episcopatum vocati sunt, qui, si Caluino credimus, ambitiosissimi fuerunt, cùm è con-

A trario constet eos omnes inuitos ex Monachis Episcopos factos. Certè B. AVGVSTINVS serm. 1. de communi vita Clericorum affirmat se Monachum non Episcopum esse voluisse, & ideo nunquam iuisse ad loca, quæ Episcopo carebant, ne fortè ibi Episcopus esse cogeretur. CHRYSOSTOMVS & Basilius quàm vehemēter fugerint Episcopatum, vt perpetuò in monasterio viuerent, ex libro Chrysostomi de sacerdotio facilè potest intelligi. HIERONYMVS in epist. ad Pāmachiū contra Joannem Hierosolymæ Episcopū, asserit se inuitum à Paulino Episcopo Presbyterum esse creatum, cùm non Presbyter, sed Monachus tantùm esse decreuisset. GREGORIVS in epistola ad Leandrum, quę habetur initio Moralium, miserabiliter deplorat casum suum, quòd cum elegisset perpetuò viuere in mona-
B sterio, tñ compulsus fuisset Pontificatum suscipere.

Et quoniam Caluinus pro se adducit epist. 81. Augustini ad Monachos insulæ Caprariæ, cùm tamē locus, quem adducit, magis nobis, quàm illi faueat, ipsum locum proferamus: *Vos autem fratres*, inquit, *exhortamur in Domino, ut propositum uestrum custodiatis, & usque in finem perseueretis, ac, si quam operam uestram mater Ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtēperitis Deo, nec uestrum ociū necessitatibus Ecclesiæ preponatis, cui parturienti, si nulli boni ministrare uellent, quomodo nasceremini non inueniretis.* Ex hoc loco probat Caluinus, consueuisse olim, ex monasterijs Episcopos & Clericos aliquando peti, ex quo vult esse consequens, eos, qui Monachi fiebant, ideo fieri solitos,
C vt se ad Episcopatum, & similia Ecclesiastica munera præpararent: sed hoc non esse consequens, nemo non videt, & verba illa Augustini contrarium indicant, nā inprimis si Monachi illi insulæ Caprariæ se præparabant ad Ecclesiastica munera, quid opus fuit eos hortari, ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarētur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, vt propositum suum custodiant, & vsque in finem perseuerent, si non erant ibi perpetuò mansuri, sed solùm ad tempus, donec videlicet se præparassent Ecclesiastico ministerio?

TERTIO, dicit ibidem §. 10. Augustinum cùm legitimum monachismum nobis deformat, omnem rigidā exactionem voluisse abesse earum rerum, quæ nobis verbo Domini liberæ relinquunt. Hoc mendacium es-
D se, patet ex locis suprà allegatis ex Augustino in Ps. 75. & 99. & alijs infrà citandis.

QVARTO, dicit ibidem, Augustinum requirere in Monachis, vt omnia suā instituta referant ad eam pietatem, quam Deus omnibus commendauit, id est, ad caritatem Dei & proximi; nostros autem Monachos nescio quam nouam pietatem sibi finxisse, cuius meditatione sint omnibus perfectiores. Hoc quoque mendacium, est, & solùm verè dicit Caluinus, nescio quā nouam pietatem, &c. Verè enim nescit, quam nouam pietatem Monachi finxerint; nihil enim finxerunt noui, cùm omnibus suis votis nihil aliud capiant, quàm perfici in caritate; quòd verò monastica vita sit perfectior vita secularium, quod tantopere exhorret Caluinus, Augustinus apertissimè docet in epist. 89. q. 4. ad
E Hilarium, vbi sic ait: *Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit; Si uis ad uitam ingredi, serua mandata: hic autem; Si uis perfectus esse, uende omnia quæ habes, &c.*

QVINTO, dicit ibidem §. 11. vitam monasticam nusquam esse vel vna syllaba à Domino approbatā. Hoc mendaciū refellit Augustinus loco iā citato, & Chrysostomus hom. 17. ad populum: *Tanti est*, inquit, *Philosophia à Christo introducta*.

SEXTO, dicit §. 12. nulli vnquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquid consuluisse, sed omnes vna voce clamare, nullam penitus voculā à Christo emissam, cui non sit necessariò obtéperandū. Hoc

impudentissimum est mendacium; ipse enim nullum A adduxit testem ad suam sententiam confirmandã. Nos autem in sequenti quæstione adducemus omnes veteres, qui reuera vna voce clamant, multa esse consilia Euangelica. Nunc sufficiat locus Augustini citatus.

SEPTIMO, dicit ibidem, Monachos, vt videantur alijs perfectiores, promittere se consilia Euangelica seruaturos, de non iurando, de inimicis diligendis, de non appetẽda vindicta. At neque ista vlli Monachi vouẽt, & nos ea non consilia, sed præcepta esse dicimus.

OCTAVO, dicit §. 14. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphemia & sacrilego dogmate, quo professio monastica secundum Baptisma nominatur. At nos ostendimus, Athanasium, Hieronymum, Bernardum, Thomam, non aboruisse ab illa sententia. Ipse verò pro se nullum adduxit.

NONO, dicit ibidẽ, tempore Augustini veteres Monachos totos se ad caritatem proximi accommodauisse, nostros autem à tota Ecclesia discessionem fecisse; id vero probat dupliciter. PRIMO, quia veteres Monachi ad eandem Ecclesiam cum ceteris Christianis conueniebant, & cum ijsdem Sacramenta participabãt; nostri autem proprias habẽt Ecclesias, propria altaria, &c. SECVNDO, quia 1. Cor. 1. Apostolus vocat schismaticos eos, qui dicebant: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ*; at Monachi dicunt; Ego sum Augustini, ego Benedicti, ego Francisci.

Hic est mendacium duplex; nam in primis falsum est, veteres Monachos non habuisse proprias Ecclesias, Altaria, Sacramenta; nam olim tam Eremitæ, quã Cœnobitæ ferè omnes extra vrbes procul à reliquis hoĩnib. habitabant, & quia non poterant ad Ecclesias Episcoporũ uel Parochorũ conuenire, habebãt singula monasteria suũ Abbatẽ, Presbiterũ, à quo Sacramenta percipiebant. Id manifestè indicat Augustinus tum lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & 33. tum in epist. 81. ad Eudoxium Presbyterum, & Abbatem in insula Capraria; item Epiphanius in epistola ad Ioannẽ Hierosolymitanum, vbi dicit, se ordinasse Paulinianum Presbyterum monasterij Bethleemitici, quia S. Hieronymus eius monasterij Præpositus, præ nimia humilitate non audebat Sacramenta fratribus ministrare. Idẽ apparet ex collationibus Cassiani ferè omnibus, ac præcipuè 18. cap. 13.

Deinde, falsum est Monachos nostros discessionẽ fecisse ab Ecclesia, cùm videamus, eos eundem Pontificem agnoscere, quem reliqua Ecclesia: ab ijsdem Episcopis ordinari, à quibus ceteri Clerici; denique eidem populo communicare, cui ceteri Christiani. Si autem, quia habent Ecclesias, & altaria, schismatici essent; essent etiam schismatici omnes Parochi; nulla enim est paræcia, quæ non habeat Ecclesiam, & altaria distincta ab Ecclesia, & altaribus aliarum paræciarum.

Vltimò falsum est, eodem sensu, Monachos dicere; Ego sum Augustini, ego sum Benedicti, quo Corinthij dicebant; Ego sum Pauli, ego Apollo; isti enim in duobus errabant, dicendo, Ego sum Pauli, ego Apollo PRIMO, quia putabant, vim Sacramenti Baptismi pendere à probitate baptizantis, & ideo gloriabantur, se filios esse spirituales excellentium virorum, vt exponit Augustinus tract. 5. in Ioannẽ, & alibi. Et patet primò ex verbis sequentibus: *Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?* Secundò ex eo, quòd toto illo capite, & tribus sequentibus, ad hũc errorem tollendum, Paulus docet, Apostolos solùm esse ministros Christi, Christum autem esse, qui verè, & ex potestate omnia facit, & ideo Deum elegisse indoctos & viles, per quos mundum conuerteret, ne salus ab hominibus pendere videretur. Tertiò ex eo, quòd hinc intelligimus, quomodo vere schismata facerent, qui dicebant; Ego sum Pauli, ego Apollo, nam tot Baptismata faciebant, quot erant baptizatores, & proinde tot fides & Ecclesias.

A SECVNDO errabant, quòd temere iudicabant de prędicatorib. suis, & alios alijs præferebãt, vt patet ex illis verbis cap. 4. *Nolite ante tempus iudicare, &c. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, &c.* AT Monachi cùm dicunt; Ego sum Augustini, ego Benedicti, solùm hoc dicunt ad distinctionem ordinum indicandam; quòd si aliqui ex simplicioribus religosis interdum contendunt pro gloria suorum Ducum, & B. Franciscum propter stigmata B. Dominico anteponunt, vel è contrario, malè faciunt, & incidunt in posteriorem reprehensionem Apostoli, sed nec isti propterea schismatici sunt, nec oportet propter paucos idiotas, vniuersos ordines religiosorum infamare.

DECIMO dicit, §. 19. olim nefas fuisse, mulierem admittere ad votum continentiæ ante annum LX. Sed B aliud indicat summa illa sollicitudo veterum, Cypriani, Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, in sacris virginibus custodiendis; si enim Sanctimoniales omnes excederent annum LX. non magna custodia indigeret earum pudicitia.

CAPVT VII.

Quid sit Consilium perfectionis.

SEQVITVR nunc quæstio de consilijs perfectionis, quam secundo loco tractandam proposuimus; ac C primùm explicandum erit, quid sit consilium perfectionis, & in quo differat à præcepto. Secũdò, quid sentiant heretici, & quid Catholici. Tertiò, probanda veritas. Quartò, soluenda argumenta.

Quantum ad PRIMVM, consilium perfectionis vocamus opus bonũ, à Christo nobis non imperatũ, sed demonstratum; non mandatum, sed commendatum. Differt autem à præcepto ex parte materiæ, ex parte subiecti, ex parte formæ, ex parte finis. Ex parte materiæ dupliciter. PRIMO, qa materia p̃cepti est facilior; consilij dificilior, illa. n. sũpta est ex principijs naturæ, hæc superat quodammodo naturã; nã ad seruandã cõiugi fidem natura inclinat, at non ita ad abstinendum à coniugio. AMBROSIVS lib. 1. de virginibus: *Quis*, inquit, *humano eam possit ingenio comprehendere, quam* D *nec natura suis inclusit legibus? aut quis naturali voce cõplecti, quod supra vsum naturæ sit? è cœlo accersiuit, quod imitaretur in terris.* Et HIERONYMVS, siue quicunque fuit auctor, sermone de assumptione: *Profectò*, inquit, *in carne præter carnem viuere non terrena vita est, sed cœlestis.*

SECVNDO, quia materia præcepti bona est, consilij melior & perfectior, loquendo de præceptis, quæ circa eandem materiam versantur, circa quam versantur consilia; consilium enim includit præceptum, & aliquid supra præceptum addit. AVGVSTINVS ser. 18. de verbis Apostoli; *Illæ autem*, inquit, *amantes, quib. terrenæ nuptiæ viluerunt, quæ terrenos amplexus non desiderauerunt, vsque adeò acceptarunt præceptum, vt non recusarent consiliũ; vt plus placerent, plus se ornauerunt.*

E Ex parte subiecti differunt consilia & præcepta, q. præceptum commune sit omnium, consilium non itẽ. Augustinus ser. 61. de tẽpore: *De virginitate dicitur; Qui potest capere, capiat; de iustitia non dicitur: Qui potest facere, faciat, sed: Omnis arbor, quæ non facit fructũ bonum excindetur, & in ignem mittetur.*

Ex parte formæ, quod præceptũ vi sua obliget, consilium in arbitrio hominis positum sit. Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruanda virginitate: *Vbi consilium, ibi offerentis arbitrium, vbi præceptum datur, ibi necessitas est seruientis.* Et Augustinus de sancta virginitate, c. 30. *Neque enim*, inquit, *sicut non mœchaberis, non occides, ita dici potest, non nubes; illa exiguntur, ista offerũtur: si fiunt ista, laudantur; nisi fiant illa, damnãtur.*

Ex parte finis, siue effectus, quod præceptum obserua-

A feruatum habet præminm, non obſeruatum habet pœnam: Conſilium autem ſi non ſeruetur, nullam habet pœnam, & ſi ſeruetur, maius habet præmium. Auguſtinus de ſancta virginitate, cap. 14. *Præcepto quiſquis non obtemperat reus eſt debitor pœnæ.* Ex infrà: *Sed quoniam deuitatis remiſſiſue peccatis, adeunda eſt vita æterna, in qua eſt quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda; cui conſequendæ, parum eſt, liberatum eſſe à peccatis, niſi aliquid ipſi liberatori voueatur, quod non ſit criminis non vouiſſe, ſed vouiſſe ac reddidiſſe ſit laudis: Conſilium, inquit Apoſtolus, do, &c.*

CAPVT VIII.

B *Ponuntur variæ ſententiæ de Conſilijs.*

QVANTVM ad SECVNDVM, quatuor ſunt de hac re ſententiæ, tres falſæ, vna vera. Quidam enim volunt ea, quæ nos vocamus conſilia, vt voluntariam paupertatem, & continentiam, non eſſe conſilia, ſed præcepta. Alij, non eſſe conſilia, nec præcepta, ſed res indifferentes. Alij, non eſſe conſilia nec præcepta, ſed mala & prohibita. Alij denique, eſſe conſilia.

PRIMA opinio eſt vetuſtiſſima eorum, qui ſe Apoſtolicos dicebant, qui, teſte Epiphanio hæreſi 61. & Auguſtino hæreſi 40. affirmabát, nō poſſe ſaluari eos, qui non viuerent in cœlibatu, & paupertate, more Apoſtolorum. Idem, ex parte, docuerunt Encratitæ, auctore Tatiano, S. Iuſtini diſcipulo, qui docebant omnes Chriſtianos debere à nuptijs abſtinere, & cœlibes viuere, vt C Irenæus teſtatur lib. 1. cap. 30. Item Pelagiani, qui reſte Auguſtino, epiſt. 89. & 106. negabant ſpem ſalutis ijs, qui nō renunciarent actu omnib. quæ poſſidebant. Quod idem aut ſenſit, aut ſentire ſe ſimulauit Iulianus Apoſtata; nam, teſte, Nazianzeno orat. 1. in Iulianū, legem lata decreuit, ne Chriſtiani vlla ſe ratione defenderent, etiamſi ſpoliarentur, vel occiderentur iniuſtè. & rationem legis reddens, dicebat velle ſe Chriſtianos cogere, vt Euangelium obſeruarent, quo præceptum eſſet, vt Chriſtiani nihil poſſiderent, & percutienti vnam maxillam, alteram preberent.

SECVNDA opinio fuit Iouiniani, Vigilantij, Lampetianorum; Iouinianus enim docuit, nullum eſſe conſilium, neq; præceptum continentiæ, cùm eiuſdem meD riti ſint virgines & coniugatæ, vt Hieronymus libro 1. in Iouinianum, & Auguſtinus hæreſi 82. teſtes ſunt. Vigilantius idem aſſeruit de paupertate; nam, vt Hieronymus refert in libro contra Vigilantium, aſſerebat ille melius eſſe opes ſuas poſſidere; & ex ijs Eleemoſynas facere, quàm omnia ſimul dimittere. Lampetiani idem ſenſerunt de obedientia; nam, vt ſcribit Damaſcenus hæreſi 98. volebant Lampetiani, Monachos in cœnobijs liberos eſſe debere, nec pendere ex præpoſiti alicuius arbitrio.

TERTIA opinio eſt Ioannis VViclefi, & Lutheranorum, qui primi cœperunt religiones vt malas, vituperare. Ioannes VViclef articul. 21. in Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. dicit, eos qui ingrediuntur religiones eo ipſo reddi ineptos ad ſeruanda mandata Dei, ex E quo ſequitur, continentiam, obedientiam, & paupertatem religioſam non conſuli à Deo ſed prohiberi. Lutherus in epithalamio, & libro de votis monaſticis. Philippus in locis communibus, cap. de diſcrimine præcepti & conſilij, & in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, art. 17. Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis monaſticis. Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 13. Brentius in Confeſſione VVirtembergica, capite de votis monaſticis, & alij heretici in genere docent, nullum eſſe conſilium Euangelicum. Quamuis enim Lutherus in aſſertione artic. 30. admiſerit vnum conſilium, id eſt, virginitatem, tamen reuocauit poſtea ſententiam in epithalamio.

Io particulari tria dicunt. PRIMO, vitam pauperem & cœlibem ducere ſub obedientia Prælati, eſſe merā impietatem & ſuperſtitionem, ſi id fiat ad colendum Deum, id eſt, ſi quis putet hæc placere Deo, & eſſe per ſe meritoria. SECVNDO dicunt, voluntariam paupertatem, & obedientiam exhibitam ei, cui alioqui non debetur, ſi non aſſumatur ad colendum Deum, non eſſe quidem impiam, tamen eſſe ſtultam, & inanem, & proinde malam. Satis enim eſſe, ferre pauperiem, quam neceſſitas adfert, & obedire parentibus & magiſtratibus. TERTIO dicunt, continentiam, ſi non aſſumatur eum opinione cultus, ſed vt inſtrumentum ad expeditus obeunda munera Euangelij, eſſe bonam & laudabilem, & ſic laudari ab Apoſtolos, 1. Corinth. 7. tamen non eſſe poſſibilem, niſi illis, qui ſciunt, ſe habere peculiare Dei donum, quod tam rarum eſſe voluit, vt Lutherus in epithalamio dicat, neminem poſſe continere, niſi diuino miraculo; & vbi eſt vnus continens, ibi eſſe plus quàm centum millia, quibus matrimonium neceſſarium ſit.

QVARTA ſententia eſt Catholicorum omnium, multa eſſe verè & propriè conſilia Euangelica, ſed præcipuè tria; Continentiam, Obedientiam, & Paupertatem, quæ nec ſint præcepta, nec indifferentia, ſed Deo grata, & ab illo commendata.

CAPVT IX.

Aſſeruntur Conſilia Euangelica teſtimonijs Scripturæ.

QVÆ ſentétia vt ad TERTIVM veniamus, probatur primò, Scripturis: Secundò, exemplis primitiuæ Eccleſiæ: Tertiò teſtimonijs veterum: Quartò, rationibus.

PRIMVM teſtimonium eſt Iſaię 56. *Non dicat Eunuchus; Ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis: qui cuſtodierint ſabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & ſeruauerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiab. nomen æternum dabo eis, quod non peribit.*

Quòd hic agatur de continentibus voluntarijs, non de abſciſſis, vel ſic natis, qui neceſſariò continent, docent Hieronymus & Cyrillus in hunc locum, Auguſtinus libro de ſancta virginitate, c. 24. & Baſilius in libro de vera virginitate, Ambroſius in exhortatione ad virgines, & Gregorius 3. parte paſtoralis, cap. 29. & patet ex premio, quod Eunuchis promittitur; nec .n. vlla ratio eſt, cur abſciſſis vel natis Eunuchis promittatur maior gloria, quàm ſit filiorum & filiarum Dei. Addit autem ſubtiliter Auguſtinus; Si quis contendat, Iſaiam loqui de veris Eunuchis, adhuc iuuari cauſſam noſtram; nam ſi Eunuchis, qui continent ſe, quia nō poſſunt aliud facere, promittitur maior gloria, quā iuſtis coniugatis: certè maiore ratione promittitur ijs, qui ſe continebunt, etiamſi poſſent non continere.

Eſt autem hoc loco obſeruandum illud nomen: *Melius à filijs & filiabus*; poſſe habere alium etiam ſenſū, videlicet, vt intelligamus promitti aliquid melius, quā; fuiſſet filij & filiæ; nam verba Hebræa מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם טוֹב, id eſt, nomen bonum præ filijs & filiabus optimè recipiunt hunc ſenſum, dabo illis qui carent liberis aliquid melius, quàm ſit habere liberos; & ſic etiam verterunt LXX. interpretes: *τόπον ὀνομαστὸν κρείττω τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων.* Et recidit in idem cum ſuperiore ſententia; nā ſemper anteponuntur continentes cō iugatis, cū iſti liberos, illi melius aliquid habituri ſint.

Quòd autem continentia Eunuchorum hoc loco non imperetur, ſed conſulatur, docent ijdem auctores, & probat Hieronymus ex illis verbis: *Qui elegerint quæ ego volui.* Illi enim dicūtur eligere, qui nō coguntur præcepto; itaque ſenſus eſt; Qui elegerint quæ

ego

ego volui, id est, qui transcendentes ea, quæ præcepi accommodans me humanæ imbecillitati, sponte sua elegerint perfectiora, quæ ego cupio & vellem. Prætetea idem patet ex eo, quòd qui Eunuchi non sunt, etsi postponuntur Eunuchis, tamen non excluduntur à regno cęlorum, immò filij & filię vocantur; ergo non tenentur omnes esse Eunuchi, ergo non est præceptum.

Quòd autem continentia non solùm sit vtilis in hac vita, vt aduersarij dicunt, sed sit verè meritoria gloriæ singularis, quod tanquam blasphemiam horrent, patet ex illis verbis: *Nomen æternũ dabo eis, quod non peribit.* quod sic exponit AVGVSTINVS de sancta virginitate, capite 25. *Quid*, inquit, *tergiuersaris impia cæcitas? quid temporalem tantũmodum vtilitatem promittis continentibus Sãctis? Nomen æternum dabo eis. Et si fortè hic ipsum æternum pro diuturno conaris accipere, addo accumulo, inculco, nec vnquã deerit. quid quæris amplius? qd dicis amplius? æternum hoc nomen, quidquid illud est, Spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandam propriã excellentemque significat, non erit commune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadem domo constitutis: Nam ideo fortaßè & nomen dictum est, quod eos, quibus datur, distinguat à ceteris.*

Sed occurrit Petrus MARTYR in lib. de cœlibatu & votis monasticis, ac probat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, qui erant apud Iudæos; nam quia eo tempore magna felicitas erat, habere multam prolem: dicit, Deum voluisse consolari Eunuchos, atque illis idcirco pollicitum se habiturum eos meliore in loco, quàm filios & filias, id est, quã Israelitas reliquos, qui non custodiunt legem diuinam, si tamen ipsi eandem legem diligenter obseruauerint.

At hæc expositio facilè refelli potest. PRIMO, quia contraria est antiquis, sanctissimis, ac doctissimis Patribus, Basilio, Cyrillo, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Gregorio, quib. in re dubia multò tutius credi potest, quàm vni Apostatæ, qui mauult Rabinos Iudæorum, quam sanctos Patres Ecclesiæ, sequi.

SECVNDO, quia absurdè Petrus Martyr per filios Dei, quibus anteponũtur Eunuchi, intelligit Israelitas malos; nam vel dicuntur filij Dei Israelitæ mali, quatenus Israelitæ, uel quatenus mali, non quatenus Israelitæ, quia etiam Eunuchi erant Israelitæ, & proinde filii quocirca inepta esset collatio: non etiam dicuntur filij, quatenus mali, quia homo, quà malus est, non ex Deo, sed ex Diabolo est; quare per filios coniugati fideles & boni intelliguntur, qui etiam locum bonum habent in domo Dei, sed eis anteponuntur virgines, & continentes, qui locum meliorem habent, id est, locum sponsæ.

TERTIO, quia hoc loco Deus pollicetur Eunuchis nomen æternum, id est, celebrem famam, eamque nũquam interituram, neque in hoc seculo, neque in futuro. OSTENDAT igitur Petrus Martyr, qui sint illi Eunuchi, in quibus impletum sit hoc vaticinium; certè non inueniet carne abscissos valde celebratos. At nos proferre possũmus exercitum innumerabilem Sanctorum, & sanctarum Virginum, quorum laudibus pleni sunt libri sanctorum Patrum. Itaque ipsa vaticinij huius tam manifesta impletio in sanctis Virginibus satis esse deberet ad excludendam carnalem & Iudaicam illam sententiam de carnalibus Eunuchis.

SECVNDVM testimonium Sap. 3. *Felix sterilis, & incoinquinata, quæ nescivit torum in delicto, habebit fructũ in respectione animarum sanctarum, & Spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatẽ, nec cogitauit cõtra Deum nequissima, dabitur enim ei fidei donum electum* (id est, donum quoddam singulare, respondens fidelitati ipsius) *& sors in templo Dei. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ.* Quem locum similem esse superiori, docet Hieronymus, vbi suprà.

TERTIVM testimonium Matth. 13. vbi Dominus comparat regnum cœlorum, id est, Ecclesiam, terræ bonæ, cuius vna pars reddebat fructum centesimum alia sexagesimum, alia tricesimum. Quem locum exponentes Cyprianus de habitu virginum, Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & Augustinus de sancta virginitate, capite 44. & 45. docent, ea parabola distingui meritum casti coniugij, viduitatis & virginitatis. Ex quo apparet, continentiam virginalem esse maius bonum, & magis meritorium apud Deum, quàm sit castitas coniugalis, ac proinde esse consilium diuinum; quod enim Deus non præcipit, & tamen commendat, & anteponit alijs rebus, sine dubio consulit.

QVARTVM est Matth. 19. cùm Apostoli dixissent: *Non expedit nubere*: Dominus ait. *Non omnes capiunt uerbum hoc, sed quibus datum est: sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt, & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus, & sicut Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cęlorum. Qui potest capere, capiat.* Hic non dari præceptum de continentia, patet ex superioribus; nam initiò huius capitis Dominus approbauit nuptias, dicens: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, ergo non prohibet hoc loco nuptias, ergo non præcipit continentiam. Idem patet ex sequentib. *Qui potest capere capiat*: nam, vt eleganter ait Augustinus serm. 61. de tempore, de præceptis iustitię non potest dici: Qui potest facere, faciat, sed omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excindetur. quod autem consilium detur, patet ex eo, quòd cùm Apostoli dixissent; Non expedit nubere, Dominus non ait: Immò verò expedit, sed ait; *Non omnes capiunt verbum hoc, qui potest capere, capiat*; id est, verum dixistis, nuptias non expedire, nam impediunt potius, tamen nõ omnes hoc intelligunt, sed qui potest assequi, non omittat. Quòd denique continentia non solùm conferat corporalem vtilitatem, sed præmium habeat in cœlo, patet ex illo: *Sunt Eunuchi, qui castrauerunt se propter regnum cęlorũ.*

At aduersarij, ac inprimis Petrus Martyr in libro de cœlibatu & uotis, illud; *Propter regnum cęlorum*: exponunt propter Euangelium expeditiùs prædicandum. Contrà autem est omnium Patrũ expositio. CYPRIANVS libro de habitu virginum: *Nec ornari iam*, inquit, *aut placere alij, quàm Domino suo studeant, à quo & mercedem virginitatis exspectant, dicente ipso: Sunt enim Spadones, qui se castrauerunt propter regnum Dei, &c.* Vbi regnum Dei exponit Cyprianus virginitatis mercedem: non ergo significat prædicationem Euangelij, præsertim cùm Cyprianus de mulierib. virginibus loquatur, quæ non possint prædicare Euãgelium. HILARIVS in hunc locum, illud: *Propter regnum cęlorum*; exponit, spe regni cœlestis quod ad Euangelij prædicationem referri non potest.

CHRISOSTOMVS in hunc locum alloquens Eunuchum spiritualem: *Gratias*, inquit, *age Deo, quia magna præmia, rutilantesque coronas habebis, si ita viues, quemadmodum sine aliquo illi præmio.*

HIERONIMVS libro 1. contra Iouinianum; *Proponit*, inquit, *Agonothetis præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauiũ, ostẽdit purissimũ fontẽ, & clamitat: Qui sitit veniat, & bibat, qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atq. currendum, sed qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet, ille satiabitur.*

Denique, AVGVSTINVS de sancta virginitate, c. 24. *Christo*, inquit, *laudanti eos, qui se castrauerunt, non propter hoc seculum, sed propter regnũ Cælorũ, Christianus contradicat, affirmans hoc præsenti vitæ esse utile, non futuræ? &c.* vide similia apud Bedam et Anselmum in commentario huius loci.

QVINTVM est ibidem, ubi adolescenti dicitur: *Si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo.* Quòd hic nõ detur pręceptũ, sed cõsiliũ, patet ex ipsa cõsequẽtia verborũ: nam interrogãti; *Quid faciam, ut saluus fiam?* Dominus respondit: *Si vis ad uitã ingredi, serua mandata.*

Vbi

Vbi ostendit, mandatorum obseruationem sufficere (A) ad salutem; ac deinde subiungit: *Si vis perfectus esse*, id est, si non es contentus vita æterna, sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita æterna: *Vade, vēde omnia.*

Præterea, si hoc esset præceptum, certè esset præceptum caritatis, at non est; nam caritas non requirit, nisi vt diligamus proximum, sicut nosipsos; ergo non requirit, vt demus omnia nostra proximis, & nobis nihil seruemus, sed satisfacimus ei præcepto, si partim demus, partim retineamus. Quod autem dare omnia mereatur insigne præmium, patet ex illis verbis: *Et habebis thesaurum in cælo.* Sed occurrunt quinque expositiones refellendæ.

Prima est S. Hieronymi & Bedæ in hunc locum, vbi docent, iuuenem istum non voto discentis, sed animo tentantis ad Dominum accessisse. Ex quo posset ali (B) quis colligere, Dominum quoque non seriò respondisse, sed ironicè. Refellit Chrysostomvs hanc sententiam. Primo, quia nullus Euangelista hunc adolescētē reprehendit, cū tres hanc historiam scribant, nimirum Matthæus cap. 19. Marcus cap. 10. Lucas cap. 18. Secvndo, quia Dominus lenissimè cum eo locutus est, cùm alioqui tētatores aliter excipere soleat. Tertio, quia non abijsset tristis audito verbo Domini, nisi reuera seriò perfectionem desiderasset.

Adde, quòd Dominus *intuitus eum, dilexit illum*, vt ait Marcus, Dominus autem non diligit hypocritas; ergo B. Hieronymus memoria lapsus est; existimauit enim, hunc iuuenem eundem esse cum illo Pharisæo tentatore, de quo Marc. 14. nam hunc locum Marci allegat, cùm tamen Marcus distinguat vnum ab altero, (C) vt patet ex ca. 10. & 14. quare Hieronymus quæst. 1. ad Hedibiam, & libro contra Vigilantium, hunc locum expendens, longè aliter exponit. Similiter memoria lapsus est Erasmus, qui in annotatione ad hunc locū scribit, à Chrysostomo hunc adolescentem tanquā tentatorem accusari, cùm è contrario potius Chrysostomus eum defendat. Beda quoq; in commentario ad cap. 10. Marci, apertè mutat sententiam, ac docet falli eos; qui putant hunc adolescentem animo tentantis accessisse.

Altera expositio est Ioannis Calvini li. 4. Instit. cap. 13. §. 13. qui primò demonstrat, Dominum non potuisse constituere perfectionem in vendendis omnib. rebus, cum Apostolus 1. Corinth. 13. dicat: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, caritatē* (D) *autem non habeam, nihil mihi prodest.* Et ad Coloss. 3. dicat, caritatem esse vinculum perfectionis. Deinde explicat ipse locum hunc, ac dicit, adolescentem illum, qui dixerat: *Omnia hæc seruaui à iuuentute mea*, mentitum fuisse, & ideo Christum ei dixisse. *Vade, vende omnia quæ habes*, non vt eum ad hoc faciendum hortaretur, sed vt proposito illi mandato, quod implere non posset, disceret, se esse mentitum; quomodo si iactanti se scire omnia, diceremus; explica igitur nobis, quot sint stellæ in cælo, vel grana arenę in littore maris; quòd autem ille iuuenis non seruauerit omnia mandata, probat Caluinus, quia vnum ex mandatis est, diligere Deum ex toto corde: qui autē diligit ex toto corde, paratus est omnia dimittere propter Deum; nec efficitur tristis, si ei dicatur à Deo, vt dimittat omnia, iste (E) autem iuuenis, audito Christi verbo, tristis effectus est.

Eadem est expositio Petri Martyris in libro de cælibatu & votis, vbi addit etiam hoc argumentum; Dominus ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia, &c.* at perfectio omnibus imperatur, Matth. 5. *Estote perfecti*; igitur non consilium, sed præceptum fuit huic adolescenti, vendere omnia.

At errare Petrum Martyrem & Caluinum, probatur Primo ex cap. 10. Marc. vbi legimus: *Dominus autem intuitus eum, dilexit eum.* Dominus autem non diligit mēdaces, igitur credibile est, eum vera dixisse. Neque argumētum Caluini concludit; nam qui diligit ex toto corde, non tenetur facere omnia, quæ Deus consulit, sed solùm quæ præcipit; hic autem Dominum nō præcipere, sed consulere, iam probatum est; & rursus probari potest; nam Dominus non absolutè dixit: *Vende omnia*, sed sub conditione; *Si vis perfectus esse.*

At, inquiunt, tenebatur esse perfectus, cùm sit præceptum: *Perfecti estote*, Matth. 5. igitur tenebatur etiam vēdere omnia; sed contrà, nam in primis iā suprà ostendimus, perfectionem hoc loco positam, non esse præcepti, cùm distinguatur ab obseruatione legis, de qua dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Neque obstat illud Matth. 5. *Estote perfecti*; nam varia sunt genera perfectionis, vt diximus supra cap. 2. quædam enim est perfectio necessaria ad salutem, quę consistit in plena obseruatione mandatorum; quædam est pefectiò maior, quæ necessaria est non ad salutem simpliciter, sed ad excellentiorem gradum gloriæ in regno cælorum, & hæc consistit in obseruatione cōsiliorum; de priore igitur perfectione loquitur Dominus Matth. 5. de posteriore hoc loco; id quod rursus hoc modo probatur; nam si hæc perfectio esset præcepti, certè tenerentur omnes Christiani vendere omnia sua, nam ad præcepta omnia omnes tenentur.

Respondet Martyr, hoc pręceptum vendendi omnia datum esse solùm huic adolescenti, & proinde, illi fuisse necessarium ad perfectionem, non autem alijs; ille enim est perfectus qui Deo iubenti obedit.

At contra, sicut cùm Dominus ait; *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*; indicauit, seruare mādata esse medium ad vitam æternam omnibus hominibus. Sic etiam cùm ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia*; indicauit, vendere omnia esse medium ad perfectionem omnibus hominibus, & non solùm illi adolescēti. Præterea, idem probamus ex testimonijs veterum sanctorum Patrum, qui docent, Dominum hoc loco nō imperasse, sed tantùm hortatum esse, & consuluisse, tanquam perfectionē, vendere omnia, & dare pauperib.

Ambrosivs libro de viduis, vltra medium: *Vt intelligas*, inquit, *distantiam præcepti, atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio ante præscribitur, ne homicidiū faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat; præceptum enim ibi est, ubi est pœna peccati: at verò cùm se præcepta legis memorasset impleße, consilium ei datur, ut vendat omnia, & sequatur Dominum, hæc enim non pro præcepto dantur, sed pro consilio deferuntur.*

Hieronymvs lib. contra Vigilantium: *Quod autē asseris eos melius facere, qui utuntur rebus suis & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quàm eos qui possessionibus uenundatis semel omnia largiūtur, non à me, sed à Domino respondebitur: si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus: ad eū loquitur qui uult esse perfectus, qui cum Apostolis patrē, & nauiculam, & rete dimisit: iste quem tu laudas, secūdus et tertius gradus est, quem et nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis & tertijs præferenda.*

Avgvstinvs epist. 89. quæst. 4: *Viderit* inquit, *ille iuuenis quemadmodum illa legis mandata seruauerit, uerumtamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit, si uis uenire ad uitam, serua mandata; hic autem, si uis perfectus esse, uade, uende omnia, &c.* Chrysostomvs in hunc locum: *Vt alliciatur*, inquit, *ingentem ei mercedem futuram ostendit, & uoluntati eius omnia relinquit.*

Idem probatur ex verbis sequentibus, nam cùm Petrus vidisset adolescentem audito hoc consilio abijsse tristem, dixit Domino: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te; quid ergo erit nobis?* quasi diceret, ecce nos fecimus quod iste iuuenis facere noluit, quid ergo nobis dabis? cui interrogationi, si vera est Martyris & Caluini sententia, Dominus respondere debuit, nihil vobis dabo, nam soli illi iuueni, & illi non seriò loquutus sum, sed solùm ea dixi, ut iuuenis ille intelligeret se fuisse mentitum. At non ita respondit, sed ait:

Amen

Amen dico vobis, quòd vos qui sequuti estis me in regeneratione, &c. Et ne putemus solis Apostolis hæc promitti, audiamus AVGVSTINVM epistola 89. quæstione 4. hunc locum exponentem: *Qui*, inquit, *illius perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande, tamq; præclarum non receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus esurientem Christum pauerunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi.*

Ad argumentum Caluini ex Apostolo respondeo, desertionem omnium rerum posse dupliciter considerari; vno modo secundum se, altero modo vt est actus imperatus dilectionis PRIMO modo, desertio omniũ rerum non est perfectio, sed tamen est instrumentum ad perfectionem, & sic possumus exponere verba Domini: *Si vis perfectus esse, vende omnia*, id est, sume hoc instrumentum & acquires perfectionem; quia tamen hæc desertio rerum, si absque caritate sit, non saluat hominem, ideo dicitur non prodesse, ab Apostolo, 1. Cor. 13. SECVNDO modo desertio ipsa potest dici perfectio sine opus perfectionis, quia includit gradum quendam eximium caritatis, & de hac etiam potest intelligi verbum Domini, vt sensus sit, si vis esse perfectus, vende omnia; nam hinc apparebit te habere perfectam caritatem.

TERTIA expositio est Pelagianorum; qui illud: *Si vis esse perfectus*, explicabant, si vis vt tibi nihil desit ad consequendam salutem; ille enim est perfectus, cui nihil deest, & hoc probabant ex illis verbis Domini Marc. 10. *Vnum tibi deest.* & ex verbis adolescentis Matt. 19. *Quid adhuc mihi deest?* quasi diceret, seruaui ista præcepta Decalogi à Mose tradita? num aliquid aliud faciendum est? cui respondit Dominus Marc. 10. *Vnum tibi deest, vade, vende omnia, &c.*

At falsam esse hãc expositionem, docet AVGVSTINVS epist. 89. q. 4. ex illis verbis 1. Tim. 6. *Diuitibus huius seculi præcipe, non superbè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo; bene faciant diuites; sint in operib. bonis, facile tribuant, &c. Puto*, inquit August. qđ *ista præcipiens, diuites instruebat, non fallebat Apostolus, qui non ait, præcipe diuitib. huius mũdi, ut vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & sequantur Dominum, sed non superbè sapere, &c.*

Cũ ergo Dominus ait: *Si vis perfectus esse*, non loquitur de perfectione necessaria ad salutem, sed de aliqua dam maiore. & cùm ait: *Vnum tibi deest*, non vult dicere ad salutẽ consequendam, sed ad perfectionem istã maiorem; & similiter ille iuuenis dicens: *Quid adhuc mihi deest?* non intelligit ad salutem simpliciter assequẽdam; iam enim audierat responsum: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* sed intelligit ad salutem facilius, & perfectius assequendam, q. d. quid possem adhuc facere vtile ad vitam æternam? quod si quis admittere velit iuuenem petiuisse, an aliquid sibi deesset simpliciter ad salutem, dicere poterit à Domino fuisse responsum, nihil ei deesse ad salutem; non enim Dominus ait: *Vnum tibi deest, vende omnia*, sed: *Si vis perfectus esse, vnum tibi deest*, vt patet ex verbis Matthæi, & Marci simul iunctis, q. d. nihil tibi deest ad salutem simpliciter assequẽdã, sed, si vis pfectus esse, vnũ tibi deest, &c.

QVARTA expositio est Gulielmi de sancto amore, contra quem scribit B. Thomas opusculum 19. qui dicebat verba ista Domini debere intelligi secundũ animi præparationem, & verum præceptum continere, sicut illa Matth. 5. *Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe illi & alteram*; quod præceptum est, sed intelligitur in animi præparatione, vt Augustinus exponit in epistola 5. ad Marcellinum. Eodem modo videtur intelligere hunc locum Melanchthon in locis communibus, ca. de paupertate.

At hæc quoque falsa expositio est, nam exempla Domini, & Sanctorum sunt optima commentaria Scripturarum, videmus autem Dominum, cùm fuit in maxilla percussus, Ioan. 18. non vertisse alteram, sed dixisse: *Cur me cædis?* Et similiter Apostolũ, cùm esset in maxilla percussus, Act. 23. non vertisse alteram, sed dixisse: *Percutiet te Deus paries dealbate.* Ex quibus exemplis euidenter colligit Augustinus in epist. 5. illud esse præceptum, sed intelligi in præparatione animi? At verò consilium de relinquendis omnibus rebus, Dominus, & Apostoli, & Sancti plurimi non in præparatione animi retinuerũt, sed re ipsa & factis impleuerũt, Luc. 9. de se Dominus ait: *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Et Matth. 19. Apostoli dicunt: *Ecce nos reliquimus oĩa et sequuti sumus te.* Et de S. Anton. scribit Athanasius, quod cùm audisset in Ecclesia legi hoc Euangelium: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia*, eũ mox à Deo edoctum de vero sensu eorum verborum, omnia vẽdidisse & dedisse pauperib. Ex quo apparet de reali desertione omnium facultatum hunc locum esse intelligendum.

Præterea illud præceptum de maxilla præbẽda percussori, non potest impleri re ipsa sine damno proximi, & offensione Dei, & ideo intelligimus præcipi solùm patientiam, non autem vt re ipsa offeramus alteram maxillam. At vendere omnia & dare pauperib. sine vllius damno fieri potest; nemini enim facit iniuriam, qui res suas donat pauperibus: idcirco intelligimus hoc consilium re ipsa implendum.

QVINTA expositio falsa, est Osiandri, qui, vt refert Alphonsus Viruesius Philippica 20. admisit hoc esse verè consilium Euangelicum, sed non esse datum nisi iuueni illi, cum quo Christus loquebatur.

AT CONTRA; nam inprimis non dixit Christus illa verba adolescenti quomodocunque, sed cum conditione, si vellet esse perfectus, ergo consilium illi datum, omnib. fidelib. qui volũt esse perfecti, datur, iuxta illud Mar. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Præterea quæ Christus dixit alicui vt Principi, accipiuntur dicta omnib. Principibus, vt: *Pasce oues meas*, Ioan. 21. ergo etiam quæ dixit vni vt priuatæ personæ, intelliguntur dicta omnibus priuatis personis. Præterea quòd Christus hæc dixerit omnibus, patet ex intelligentia Apostolorum, qui hæc sibi etiam dicta crediderunt, dicentes; *Ecce nos reliquimus omnia.* Et ex approbatione Domini dicentis: *Amen dico uobis, quòd uos qui sequuti estis, &c.* AD HÆC, vt suprà diximus, simillimæ sententiæ sunt, & ab eodem, atque eidem dictæ: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et: *Si vis perfectus esse, vende omnia, &c.* At prior dicta est omnibus, cur non etiã posterior? Denique S. Antonius teste B. Athanasio, & S. Franciscus teste B. Bonauentura, sibi dictum putauerunt: *Si vis perfectus esse, vende omnia.* Quod idem pluribus alijs testibus probare possemus: Non igitur soli illi iuueni datum est consilium hoc.

SEXTVM testimonium est ibidem de obediẽtia, vbi Dominus ait: *Et sequere me*; nam quod hęc sequela sit consilium, patet, quia dicitur ei soli; Qui vult esse perfectus, & cui dictum est: *Vende omnia quæ habes.* Quod autem illo: *Sequere me*, significetur obedientia, probatur dupliciter. PRIMO, quia sequi Christum est imitari Christũ; Christus autem *factus est obediens usq; ad mortem*, Philip. 2. SECVNDO, quia Matth. 16. explicat ipse Christus quid sit sequi se dicens: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Quod ultimum, est explicatio superiorum, ut sensus sit, qui vult post me uenire, id est, me sequi, abneget se, & tollat crucem suam, & sic sequetur me; porrò abnegare se, nihil est aliud quàm ualedicere suo iudicio, & suis affectib. & accommodare se alterius iudicio, & uoluntati.

DICET aliquis; Abnegare se, est quidem obedire, sed hoc loco agitur de obedientia quæ necessariò debetur Deo, non quæ spõte exhibetur homini, sequitur enim, qui amat animam suam, perdet eam.

RESPON-

Respondeo, hôc loco agi de obedientia, quę necessariò debetur Deo; tamen hinc deduci etiam consiliũ religiosæ obedientiæ; nam hinc habemus, sequi Christum, esse abnegare seipsum, id est, alterius voluntati se ipsum subijcere; habemus autem ex alijs locis duplicem esse Christi sequelam; vnam communem, & necessariam omnibus fidelibus, de qua hîc agitur, id est, Matth. 16. & Luc. 9. & rursum aliam quæ solis ijs consulitur, qui volunt esse perfecti, de qua agitur Matth. 19. & Lucæ 18. ergo necesse est duplicem esse abnegationem sui, id est, obedientiam, vnam communem & necessariam omnibus, quę consistit in obediendo in ijs rebus tantùm, quæ sunt necessariæ ad salutem; alteram maiorem, & vniuersaliorem, quæ consistit in obediendo in omnib. rebus, etiam non necessarijs, modò peccata non sint; qualis obedientia laudatur in Rechabitis Hierem. 35. qui obedierunt patri suo in ijs, in quibus non tenebatur.

Septimum testimonium est 1. Corinth. 7. vbi multis modis proponitur consilium continentiæ. *Bonum est*, inquit Paulus, *mulierem non tangere*. Item: *Bonum est homini sic esse*. Item: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem*. Item: *Dico autem innuptis, & viduis, bonum est si sic permanserint, sicut & ego*. Item: *Volo omnes vos esse sicut meipsum*, id est, continentes, sic enim omnes veteres exponunt. Item; *De virginibus præceptum Domini non habeo consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus a Domino ut sim fidelis*. Vbi indicat Apostolus consilium hoc non esse humanum, sed diuinum: dicit enim se consilium dare, non vt hominem politicum, sed vt fidelem ministrum Dei. Item. *Qui matrimonio iungit virginem suam benefacit, & qui non iungit, melius facit*. Denique de vidua: *Cui vult nubat, tantùm in Domino. beatior autem erit si sic permanserit secundũ meum consilium, puto autem, quod & ego spiritum Dei habeã*. vbi rursum vides tribui consilium hoc Spiritui sancto.

Ad hæc loca respondent aduersarij tripliciter. Prima solutio est Lutheri in epithalamio, vbi dicit, Apostolum hoc loco non consulere, sed dissuadere continentiam; & probat ex eo quod Apostolus in hoc capite laudationi continentiæ admiscet necessitatem matrimonij; nam postquam dixit: *Bonum est homini mulierem non tangere*, statim subiungit: *Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat*, quasi velit dicere, ego quidem vellem hortari ad continentiam, quę sanè præclarum quiddam est, tamen non sinit me hoc facere periculum fornicandi. Idem ferè docet Caluinus in commentario huius loci; ait enim similem esse Pauli sententia: *Bonum est homini mulierem non tangere*: huic sententiæ, bonum esset homini non comedere, neque bibere, si fieri posset; sed quia non potest fieri sine miraculo, ideo, vnusquisque comedat, & bibat.

At Contra; nam inprimis verba Pauli apertissima sunt; non enim dicit bonum esset, sed: *Bonum est*; non ait consilium dare vellem, sed: *Consilium do &c.* Deinde Patres omnes sic exponunt. Vide Chrysostomum & alios in hunc locum. Ambrosium libro de viduis prope finem. Hieronymum lib. 1. in Iouinianum, & Augustinum libro de sancta virginitate, cap. 13. & sequentibus. Ex quibus Augustinus, quasi præuidisset, vnum ex suis Augustinianis apostatis dicturum, Apostolum hoc loco hortari ad nuptias, & deterrere à continentia, disertè scripsit contrarium, sic enim ait, ca. 16. *Hoc mõ*, inquit, *exhortatur ad virginitatẽ, cõtinentiamq́ perpetuam, ut aliquantulum a nuptijs etiam deterreret*.

Præterea, si ita est difficile continere, vt isti dicunt, & exemplo ostendunt, cùm nulli apud eos contineant: certè Paulus ineptissimus fuit, qui rem impossibilem tantopere laudauit; & patebit absurditas huius rei, si quis applicet omnia verba Pauli ad exemplũ Caluini. Nónne enim ridiculus fuisset Apostolus, si dixisset, bonum est non comedere? Item, cares cibo, noli

A quærere cibum? Item, de nõ comedendo præceptũ Domini non habeo, consilium autem do, vt nemo comedat? Item, qui comedit, bene facit; qui non comedit, melius facit? Item, non peccat qui comedit, quod vult facit, beatior erit si non comederit? Non igitur de re impossibili loquitur Paulus.

Per illud autem: *Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat*, non monet Apostolus, vt vnusquisque, cui inest aliquod periculum fornicandi, vxorem ducat: nam tunc omnes omnino deberent vxorem ducere, nullo excepto, cùm tamen Lutherus ipse excipiat eos, qui habent donum cõtinentiæ; nam etiam, illis inest periculum fornicandi, cùm possint donum illud amittere, & vinci aliquando à tentatione, sed monet, vt qui vxorem duxerunt, illam retineant, & quicunq; est fornicaturus, vxorem potius ducat, sicut infrà dicit: *Qui non se continet, nubat*.

B Altera expositio est Petri Martyris in hunc locum, vbi opponit his uerbis Pauli: *Bonũ est homini mulierum non tangere*, id est, sine vxore esse, illa uerba Dei Genes. 2. *Non est bonum hominem esse solum*, id est, non est bonum hominem sine uxore esse; & quia non debet pugnare Paulus cũ Deo, dicit Paulum loqui solũ de illis, qui certi sunt se habere cõtinentiæ donũ, Deũ autem, de omnibus illis qui hoc dono carent. Et quoniã rarissimi, aut nulli sunt, qui certò sciant se habere hoc donum, inde vult inferre, bonum esse, ut omnes ducant vxores.

At vtrinque errat; nam quod Deus non loquatur de ijs, qui hoc dono carent, patet; nam ea uerba loquu
C tus est Deus ante peccatum Adæ, quo tempore Adam sine vllo dubio carebat mala concupiscentia, & habebat cum ceteris uirtutibus etiam donum continentiæ, ita vt posset continere, si opus esset.

Quod autem Paulus non loquatur de ijs solùm, qui habent donum continentiæ, sed absolutè pronunciet, bonum esse uiro mulierem non tangere, patet etiam; nam etsi non omnes habent hoc donum, tamen omnes possunt habere, si à Deo illud petant, & proinde omnibus potest conuenire Pauli consilium; nam si ita hoc donum esset à Deo, ut nullo modo esset in nostra potestate continere, & non continere, sicut non est in nostra potestate prophetare, quod exemplum affert Caluinus in commentario huius capitis, absurdè Paulus diceret. *Consilium autem do*. Et: *Quod uult, faciat*;
D non enim ulla est; consultatio aut electio de eo qđ nõ est in nostra potestate. Quis enim, nisi stultus, consultaret, an uellet prophetare, vel non prophetare?

Itẽ, idem B. Paulus ibidem dicit, etiam continentiam coniugalem esse donum Dei, & non dari omnibus: *Vnusquisque*, inquit, *donum suum habet ex Deo unus quidem, sic, alius autem sic*. Peto igitur, qui non habet donum continentię coniugalis, quid aget? num licebit ei fornicari? Respondebunt, nõ licere fornicari, quia etsi non habet donum continentię, tamẽ habebit, si à Deo petat. Idem ego dicam de continentia uirginali. Verba igitur Dei & Pauli aliter cõcordanda sunt Deus loquitur de bono speciei, Paulus de bono indiuidui, Item, Deus loquitur pro eo tẽpore, quo mundus erat uacuus, Paulus pro eo, quo mundus est plenus. Deni-
E que, Deus loquitur de bono, qđ refertur ad vitã tẽporalem, Paulus autem de bono, quod refertur ad vitam ęternam, vt iam probabimus.

Est ergo Tertia, solutio, quòd Paulus siue suadeat continentiam, siue non, solùm illam laudet tanq̃ utilem ad aliud, non autem ut per se Deo gratam & meritoriam; hanc autem utilitatem non eodem modo exponunt; Nam Lutherus in Epithalamio non agnoscit aliam utilitatem quàm temporalem, quia nimirum liberat à curis, & afflictionibus multis, quæ necessariò sunt annexę matrimonio: *Vult*, inquit, *S. Paulus hoc verbũ spiritualiter intelligi, ubi ait, bonum est homini mulierem non tangere, ut hoc bonum non sit dictum de meri*

in ce-

to coram Deo, sicut hactenus textus ille ẽt à S. Hieronymo A *est expositus, sed dictum est, de temporali bono, cõmodo, et quiete in hac uita, quibus homo castus antecellit coniugatos, siquidẽ is, qui sine coniugio caste uiuit, ab his molestijs, & tribulationib., quæ in matrimoniali statu sunt, liber est.*

At Melanchthon in locis, cap. De castitate, Martyr in hunc locum Apostoli, & alij non solùm hanc vtilitatem temporalem agnoscunt, sed etiam aliquam spiritualem, quod nimirum qui vxore carent, expeditiores sunt ad orandum, prædicandum, &c. Nos autem præter has duas agnoscimus tertiam, nimirum ad placendum Deo, & præmia maxima promerẽda. Et quidem ad refellendum Lutherum sufficere deberet, quòd idem omnino senserat Iouinianus, quem his verbis refellit AVGVSTINVS, libro de sancta virginitate, ca. 13. *Vnde*, inquit, *mirabiliter desipiunt, qui putant huius* B *continentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cælorũ, sed propter præsens seculum, quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus, atque arctioribus distendũtur, quæ molestia uirgines, et continentes carent, &c.*

AT, inquiunt, Apostolus dicit: *Arbitror hoc bonum esse propter præsentem necessitatem.* Et infrà: *Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi.*

RESPONDEO, illud *Propter præsentem*, vel, vt nos legimus: *Instantem necessitatem*, non significare propter præsentes molestias fugiendas, sed propter temporis breuitatem, quia Dominus propè est, & dies illi propinquant, de quibus dicitur: *Væ prægnãtibus, & nutriẽtibus in illis diebus.* Matth. 24. vt exponit Hieronymus, libro contra Heluidium, lib. 1. contra Iouinianum, & in epist. ad Eustochium de virginitate, & patet ex Apo C stolo hoc loco, qui quasi explicans quid sit præsens necessitas, ait: *Tempus breue est*, & rursum: *Præterit .n. figura huius mundi.* Illud autem: *Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi*, intelligitur quidẽ de afflictione temporali, quam patiuntur coniugati, sed non ad eam solam fugiendam, docet B. Paulus bonam esse continẽtiam: Immò, vt pulchrè exponit Hieronymus, lib. 1. contra Iouinianum, ne quis putaret, coniugatos esse quidem inferiores virginibus quantum ad spiritualia, sed tamen esse feliciores quantum ad carnalia, ideo addit eos ẽt miseros esse quoad carnalia, & propterea nullã esse caussam ambigendi; sit ne melius continere an nubere.

Iam verò contra Philippum, & Martyrem, sunt in hoc ipso capite duo vel tria loca. Primus est: *Mulier* D *innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, vt sit sancta, & corpore, & spiritu.* vbi Apostolus dicit, virginitatem esse sanctitatem corporis, & spiritus, & per eam nos placere Deo; sensus .n. est, sicut mulier coniugata cogitat, quomodo se pulchrã conseruet, vt sic placeat viro suo, sic virgo cogitat, qũo seruet corporis integritatẽ, & sanctitatẽ, vt p eã placeat Deo. HIERONYMVS lib. 1. contra Iouin. hoc exponens: *Illa*, inquit, *virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit.* vbi vides virginitatem hostiam Dei nominari; proinde rem esse, qua colitur Deus, & quæ placet Deo.

SECVNDVS est: *Non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Domini obsecrandi.* vbi Apostolus dicit, E continentiam & per se honestam, ac decoram esse, & proinde Deo caram, & simul vtilem ad aliud, id est, ad orandum sine intermissione.

TERTIVS est: *Beatior autem erit si sic permanserit*, id est, vt exponit Ambrosius, dignior in futuro seculo.

Accedat VLTIMO Augustinus libro de sancta virginitate; c. 14. vbi sic ait: *Quoniam adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnib. in æternum victuris, sed quibusdã ibi tribuenda, cui consequendæ non satis est liberatum esse à peccato, nisi ipsi liberatori voueatur aliquid quod non sit criminis nõ vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis, ideo ait Apostolus; Consiliũ autẽ do.*

OCTAVVM testimonium est, 1. Corint. 9. quo toto capite Paulus conatur ostendere, se plus fecisse q̃ sibi esset pręceptũ et propterea singularẽ gloriã apud Deũ meruisse, nã cũ Dominus ordinasset ijs, q̃ Euangelium annunciant, de Euangelio viuere, Paulus maluit gratis Euangelium prædicare, & sic facere opus supererogationis: *Melius*, inquit, *est mihi mori, quã vt gloriã meam quis euacuet. Nã etsi euangelizauero, non est mihi gloria; necessitas .n. mihi incũbit: Væ .n. mihi est, si non euangelizauero. Quæ est ergo merces mea? vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium.*

RESPONDET Petrus Martyr in commentario huius loci, Paulũ nõ loqui de opere supererogationis; sed de opere debito coram Deo, licet non debito secundũ iudiciũ hominum, & ideo etiam nomine gloriæ vult intelligi gloriationẽ coram hominibus, nõ coram Dei tribunali. Et probat tripliciter. PRIMO, quia Paulus ait: *Melius est mihi mori, quam vt gloriam meam quis euacuet.* at pro opere non necessariò, quale est supererogationis, nemo debet mortem subire, sed solùm pro necessario, ergo loquitur de opere necessario corã Deo; ex quo tamen sequitur gloriatio coram hominibus, qui illud opus iudicare possunt non necessarium.

SECVNDO, quia Paulus desperat de mercede, nisi hoc opus faciat, ait enim: *Etsi euangelizauero non est mihi gloria*; id est, si prędicauero accipiendo sumptus à populo, nihil lucrabor; vnde sequitur: *Quæ est ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans sine sumptu ponam Euãgeliũ*; ergo loquitur de opere debito, quod nisi fiat, perditur tota merces.

TERTIO, quia dicit, vt nõ abutar potestate mea; & ne quod offendiculum ponam Euãgelio Christi; At abuti potestate, & offendiculum ponere Euangelio, peccatum est. Itaq; concludit Martyr, Apostolum Paulum grauiter peccaturum fuisse si accepisset sumptus à populo, quia hoc modo impediuisset cursum Euangelij.

In hac explicatione duo sunt errores Martyris. PRIMVS, quòd per gloriã, quam sibi tribuit Paulus, intelligit gloriationem coram hominibus, non coram Deo; nam inprimis B. August. libro de opere Monachorum cap. 10. contrarium scribit his verbis: *Bonum est magis mihi mori, quã vt gloriã meã quis euacuet. Quã gloriã nisi quã habere volunt apud Deũ in Christo*; hæc August. vbi vide quàm apertè Martyri contradicat. DEINDE verba Pauli apertè ostẽdunt, eum loqui de gloria apud Deum, id est, de merito cuiusdam excellentis gloriæ, quam exspectabat opere isto supererogationis; nam infrà, id quod vocauit gloriam, vocat mercedem. *Quæ est ergo merces mea? &c.* At certè non exspectabat Paulus mercedem ab hominibus, sed à Deo. Denique si Paulus gloriaretur coram hominibus, quasi de opere indebito, quod tamen re vera coram Deo debitum esset, falsò gloriaretur. quod quis dicat, nisi fortè aliquis Petrus Pseudomartyr?

SECVNDVS error est, quòd dicat Paulum peccaturum fuisse, si accepisset sumptus à populo, & proinde opus eius fuisse debitum, non supererogationis; nam inprimis Paulus in toto isto capite nihil aliud agit, quã vt probet sibi licuisse viuere ex populi sumptibus; id .n. probat, Primò, exemplo aliorum Apostolorum. Secundò, exemplis militum, Pastorum, Agricolarum. Tertiò, ex lege Mosi. Quartò, ex Christi ordinatione. Quintò, ex ipsa natura.

Præterea ita exposuerunt omnes Patres, CHRYSOSTOMVS in hunc locum: *Quæ*, inquit, *supra præceptum fiunt multa secundum hoc dictum, mercedem consequuntur; quæ autem sub præcepto continentur, non itidem.* Ambrosius bis repetit Paulum sibi licita illicita fecisse. AVGVSTINVS libro de opere Monachorum, cap. 5. *Audiuerat*, inquit, *stabularius, ad quem vulneratus ille perductus est, si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi: amplius ergo erogabat Paulus, qui suis, vt ipse testatur, sumptibus militabat.* Denique Apostoli ceteri

sumptus

sumptus à populis accipiebant, vt hic Paulus dicit, nec est verisimile eos peccasse, ergo nec Paulus peccasset accipiendo.

RESPONDET Martyr, non esse eandem rationem Pauli, & aliorum; nam alij non habuerunt Pseudoapostolos ęmulos, vt habuit Paulus. AT hoc nihil valet; nam alioqui non rectè probaret exemplo aliorum Apostolorum B. Paulus se potuisse ali à populo. Respoderi enim potuisset, non esse eandem rationem aliorum Apostolorum, & suam. deinde Paulus non abstinuit ab accipiendis sumptibus propter Pseudoapostolos, sed ne grauaret populos, vt ipse dicit, 1. Thessal. 2. & 2. Thessal. 3. Immò propter Pseudoapostolos debuisset potius accipere sumptus. Illi enim de hoc Paulum accusabant, vt Caietanus bene animaduertit, quod Paulus nõ videretur verus Apostolus cũ nõ viueret more aliorum Apostolorum; quocirca ille in toto isto capite probat se esse verum Apostolum, & se posse accipere sumptus si velit.

Ad PRIMVM argumentum dico, falsum esse, non licere mori pro opere supererogationis; quot enim sacræ virgines occisæ sunt, quia nuptias recusauerunt.

Ad SECVNDVM respondet Anselmus in hunc locũ, Paulum desperare de gloria, si solùm euangelizet propter alimenta temporalia. possumus secundo & melius dicere, Paulum cùm ait: *Si euangelizauero non est mihi gloria, &c.* non desperare de gloria simpliciter sed de gloria quadã singulari, quæ debetur operi supererogationis, vt exponit Chrysostomus.

Ad TERTIVM dico cum Chrysostomo homil. 8. de pœnitentia, & cum OEcumenio & Theophylacto in hunc locum, Paulum accepisse nomen abusus pro vehementi vsu; uoluit enim dicere, ne quantum possum utar potestate mea. Neque est hoc nouum; nam alij et auctores tum sacri tũ prosani utuntur hac uoce io bonam partem. Tria enim significat uox καταχρῶμαι, & Latinè, abutor. Primò, uti re aliqua contra eius institutionem, & hoc malum est. Secundò, uti præter institutioné, & hoc nõ est malũ; unde est figura κατάχρησις. S. Paulinus epist. 11. ad Seuerum: *Itaque, inquit promptio filij Imperatoris assensu mater Augusta patefactis ad opera sancta thesauris toto abusa fisco est.* Tertiò, uti simpliciter, ut apud Platonem epist. 8. & alios auctores.

Quod autem ait: *Ne quod offendiculum ponam*, dico ibi offendiculum non significare scandalum, sed interruptionem, est enim Græcè ἐγκοπήν. metuebat enim Paulus, ut aliqui auariores, ne deberent alere concionatores, ab Euangelio retardarentur; hic autem metus poterat cõis esse Paulo cum ceteris Apostolis, qui tamen hoc non obstante, sumptus à populo capiebant. Ex quo intelligimus non fuisse peccatum accipere sumptus à populo, etiamsi inde sequeretur aliqua retardatio cursus Euangelij; nam illa retardatio non oriebatur culpa Apostolorum, qui utebãtur iure suo, sed culpa auditorum: tamen B. Paulus maluit pati famem, & laborem, quàm ut ullo modo Euangelij cursus retardaretur.

Adde postremò quod si illa uerba: *Ut non abutar potestate mea*; & illa: *Ne offendiculum ponam*, significarent Paulum peccaturũ fuisse, si à populo sumptus accepisset, sequeretur eum non potuisse apud homines gloriari tanquam de opere indebito; nã si ipse dicit se debuisse illud facere, idque hominibus dicit, quomodo gloriatur se fecisse opus indebitum? ergo Petrus Martyr secum ipse pugnat, dum docet, Paulum gloriari apud homines de opere indebito; & tamen inducit eundem Paulum dicẽtem, se debuisse illud opus facere, & peccaturum nisi fecisset.

NONVM testimoniũ est Apoc. 14. ubi legimus: *Nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor millia; hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt & sequuntur Agnum, quocunq; ierit.* Ex quo testimonio apparet, singulare præmiũ ha-

A bere uirgines, quandoquidem canunt canticum, quod nulli alij Beatorum canere possunt.

RESPONDENT Magdeburgens. Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 454. hũc locum debere intelligi mysticè de ijs, qui non sunt maculati idololatria, quæ uocatur fornicatio Babylonis, meretricis magnæ.

AT CONTRA; nã inprimis Ioannes indicat paucos quosdam fuisse istos uirgines, qui soli canticum illud dicere poterant; pauci enim sunt centum quadraginta quatuor millia, si cum illa turba magna Sanctorum cõparẽtur, quæ præ multitudine numerari non poterat, quã idem Ioannes uidit Apocal. cap. 7. At maior pars Sanctorum immunis fuit ab idololatria, ut notũ est. Præterea Ioannes non diceret, cum mulieribus non sunt coinquinati, sed cũ muliere, si intelligeret de fornicatio- B ne Babylonis.

Denique Patres de ueris virginibus exponunt, Primasius, Beda, OEcumenius, & Anselmus in hunc locum; Hier. libro contra Heluidium in fine, Greg. 3. parte pastoralis, cap. 29. & AVGVSTINVS de S. uirginitate, cap. 27. & sequentibus, qui inter cetera sic ait. c. 29. *Videbit vos cetera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non valet: videbit nec inuidebit, et collatando nobis quod in se non habet, habebit in nobis; nam & illud canticum nouum, proprium uestrum, dicere non poterit, audire autem poterit, & delectari uestro tam excellenti bono, sed uos qui et dicetis, et audietis, quia & hoc quod dicetis, à nobis audietis, felicius exultabitis, iucundiusque regnabitis.* Hæc de Scripturis.

CAPVT X.

C *Idem asseritur exemplis.*

SECVNDO probatur exemplis primitiuæ Ecclesiæ; Nã constat mox initio nascẽtis Ecclesiæ plurimos cępisse colere continentiam, & vitam communem, rebus omnibus diuenditis, quòd in testamento veteri rarissimũ fuerat. Nec potuit eius nouitatis alia esse caussa nisi prædicatio Christi, & Apostolorum. Actor. 4. legimus, quotquot erant possessores agrorum & domorũ, iis venditis, pretia attulisse ad pedes Apostolorum. vnde hoc? nisi quia audierant Dominum id consuluisse.

Porro continentiam tam multi certatim arripiebãt, vt Actor. 21. legamus, vnum Philippum quatuor filias habuisse; & omnes virgines fuisse quas certè non ad tempus aliquot uirgines credere debemus, D sed perpetuò, & ex electione; refert enim id Lucas tãquam aliquid magnum, quòd videlicet vni homini essent quatuor filiæ virgines. At quid magni est habere quatuor filias virgines, quæ vbi maturæ fuerint, nupturæ sint? Adde, quod Euseb. lib. 3. hist. cap. 30. ex Policrate docet, filias Philippi in virginitate consenuisse.

Præterea PHILO Iudæus in libro de vita contemplatiua, testatur plurimos suo tpe, id est, initio Ecclesiæ, vitam cõem & cęlibem duxisse; ait enim, talia hominum collegia fuisse in multis orbis terræ partibus, tam apud Gręcos, quã apud barbaros, sed pręcipuè in Ægypto. IVSTINVS ex Græcis fermè antiquissimus in Apologia secunda ante medium ait, apud nullam gentem ita coli cęlibatum, vt apud Christianos, vbi sint plurimi vtriusque sexus vsque ad senectutem in uirgi- E nitate permanentes; quod idem scribit Tertullianus antiquissimus Latinorum in Apologetico, cap. 9.

CAPVT XI.

Idem asseritur testimonijs Patrum.

TERTIO probatur ex clarissimis Patrum testimonijs, tũ Gręcorum, tum Latinorum; et quia testib. abundamus, omittam eos, quorum testimonia heretici non recipiunt, ut Dionysium, & Ignatium, & similes.

ORIGENES in cap. 15. ad Rom. *Ea*, inquit, *quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis. Verbi caussa, Virginitas non ex debito soluitur, neque enim per præceptum expetitur, sed supra debitum offertur.*

EVSEBIVS lib. 1. demon. Euang. cap. 8. *Quocirca*, inquit,

inquit, *in Ecclesia Dei duo modi viuendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominũ vita rationẽ excedens, nõ nuptias, nõ sobolẽ, non substantia, non opũ facultatẽ requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerũ cęlestiũ amore addictus, et talis quidẽ existit in Christianismo perfectæ vitæ modus. Alter verò remissior atq; humanior, hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curã assumit, & iustè militantibus, quæ sint agẽda describit, agros quoque & mercaturã adiuncta religione non negligit, & his quidem secundus pietatis attributus est gradus.* Et quod uterque uitæ modus à Christo sit institutus, initio capitis apertè docuit.

ATHANASIVS in libro de humanitate Verbi, ultra medium: *Quis*, inquit, *hominum, uel post mortem, uel in uita auctor fuit suadendæ uirginitatis suæ? at non contra arbitratus est, eam uirtutem præstari non posse? attamen Saluator noster, & omnium Rex Christus tantum ualuit in huiusmodi praeceptis, ut pueri nondum maturi legum disciplina, virginitatem, quæ supra leges est, profiteantur.* Nota, vocari hic pręcepta, non leges obligantes, sed institutiones, & doctrinam, alioqui pugnaret ipse secum, cùm & præceptum vocat, & supra legem esse dicit.

BASILIVS in libro de virginitate, vltra mediũ: *Voluit enim Dominus*, inquit, *non praeceptum esse ipsum uirginitatis rectè factum, sed insigne animæ, uirtutis studiosæ ex propria ac libera potestate, id quod supra mandatum, & supra naturam est, à seipsa perpetrantis.*

EPIPHANIVS hæres. 48. *Gaudet quidem*, nimirum Ecclesia, *his, qui approbatum Dei cultũ præstare possunt, uirginitatẽ exercere diligũt, uerũ unas nuptias honorat, etc.*

Ionnes CHRYSOSTOMVS homil. 8. de pœnitentia: *Nequaquam*, inquit, *Dominum incuses, haud mandat impossibilia, multi & ipsa superant mandata.* Et infrà, posteaquam exempla posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei: *Non cogo, non grauo, sed proficientem quidem coronabo; non proficientem non punio.*

Gregorius NAZIANZENVS orat. 1. in Iulianum, vltra medium: *Quomodo*, inquit, *illud non animaduertis omniũ sapientissime & ingeniosissime, atque ad virtutũ arcẽ & verticem Christianos coarctans, quòd in legib. nostris alia parendi necessitatẽ imponũt, nec sine periculo prætermitti possunt, alia non necessitate constringunt, sed in electione, et volũtate posita sunt, ac proinde hãc rõnẽ habẽt, vt qui ea custodierint, honore, & præmijs exornẽtur, qui autem minus ea expleuerint, nihil periculi pertimescant.*

Iam ex Latinis. CYPRIANVS libro de habitu virginum, prope finem: *Neque hoc iubet Dominus*, inquit, *sed hortat neq; iugũ necessitatis imponit, quãdo manet volũtatis arbitriũ liberũ: sed cũ habitationes multas apud Patrẽ suũ esse dicat, melioris habitaculi hospitia demõstrat. Habitacula ista meliora vos petitis; carnis desideria castrantes, maioris gratię præmium in cęlestibus obtinetis.*

AMBROSIVS libro de viduis, vltra mediũ: *Qui præceptũ* inquit *impleuerint, dicere possũ, serui inutiles sumus, quòd debuimus facere, facimus; Hoc virgo nõ dicit, non dicit ille, qui bona sua uẽdidit.* Et infrà. *Ideo ergo preceptum nõ datur, consilium datur; præceptum enim castitatis est, consilium integritatis.*

HIERONYMVS lib. 1. contra Iouinianum; *Proponit Agonothetes præmiũ, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauiũ, ostẽdit purissimũ fontẽ, et clamitat; Si quis sitit, veniat, et bibat; nõ dicit, velitis nolitis, bibẽdũ vobis est, atq; currendum; sed qui voluerit, qui potuerit currere atq; potare, ille vincet, ille satiabitur, & ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum, maiorisque gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.*

GREGORIVS lib. 15. moralium, c. 5. *Electi*, inquit,
A *nõnunquã plus student agere, quàm eis dignatus est Dominus iubere; carnis enim virginitas nequãquam iussa est, sed tantùm laudata; nã si illa iuberetur, nimirum coniugium iã culpa crederetur, & tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendãt obsequio, quã acceperunt præcepto!* Hæc ille. Vide etiam tertia parte pastoralis, cap. 28. & 29.

AVGVSTINVS libro de sancta virginitate cap. 30. loquens de præceptis & consilijs: *In illis*, inquit, *Dominus debitũ imperat vobis, in his autẽ, si quid amplius supererogaueritis, in redeũdo reddet vobis.* Et serm. 18. de verbis Apostoli: *Ambierunt*, inquit, *virgines illã maiorẽ pulchritudinem cordis sui, tanquam dicerent; quid iubes? ne adulteræ simus: hoc præcipis: amando te plus facimus, quã præcipis.* Et in Enchirid. c. 121. *Quæcunque*, inquit, *mandat Deus, ex quib. vnum est; Non mœchaberis; & quæcũque non iubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus*
B *vnum est; Bonum est homini mulierem non tangere, tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum, & in hoc sęculo & in futuro.* Ex his apparet, quãto mendacio Caluinus dicat, lib. 4. Instit. cap. 13. §. 12. nulli veterum venisse in mentem; quod Christus aliquid consuluerit.

CAPVT XII.

Idem confirmatur naturali ratione.

C VLTIMÒ probatur ratione desumpta, tum ex corporibus naturalibus tũ ex politicis Rebuspublicis; Videmus enim in qualibet re naturali, duplicem esse perfectionem: vnam necessariam ad esse, alteram ad bene esse: vnam, sine qua rei natura non est perfecta, alteram, sine qua non est ornata; homo si habeat animam & corpus, perfectus est, quod ad naturam attinet, etiãsi alioqui deformis, & imperitus, atque improbus sit. At cùm est elegãs, politicus, formosus, doctus, probus, aliam quandam habet perfectionem; ergo eodem modo homo Christianus duplicẽ habere debet perfectionem: unam necessariam ad esse, id est, per quã sit verè filius Dei, & hæres regni, quæ consistit in præceptorũ obseruatione: alioqui enim non esset Christus bonus legislator, si legem tulisset, quæ non perficeret hominem Christianum: alteram necessariam ab bene
D esse, quæ consistit in consilijs.

Videmus item in omnibus bene institutis Rebuspublicis præter pręmia, & pęnas constitutas seruantibus, aut transgredientibus leges, esse etiam præmia quædã decreta heroicis operibus; hinc apud Romanos pręter stipendia debita militibus, non violantibus militiæ disciplinam, fuisse etiam coronas ciuicas, ouationes, supplicationes, ac triumphos decretos factis heroicis, vt omnes nouerunt; ita ergo non abhorret à ratione, immò potiùs conforme est rationi, vt præter vitam æternam promissam obseruatoribus legis diuinæ, sint etiã certa pręmia; & singulares honores pro ijs, qui non solùm Dei legem seruant, sed etiam virtutes heroicas ostendunt.

E
CAPVT XIII.

Soluuntur obiectiones:

IN contrarium sunt argumenta tria Pelagianorum, & XIV. Caluinistarum, quæ diligenter collegit ex Caluino & alijs Petrus Martyr in comment. 1. Corinth. 9.

PRIMVM est, Matth. 19. Dominus ait: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum; illud est impossibile, igitur & hoc.* RESPONDEO cum Augustino epist. 89. quæst. 4. in eo-
dem

dem loco esse solutionem; nam Dominus ait: *Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum.*

SED instant, ideo possibile apud Deum dici, quia Deus per Euangelium suum docuit vendere omnia, & dare pauperibus, quod qui fecerit, poterit intrare in regnum cœlorum. RESPONDEO, si ita esset, tunc esset etiam possibile apud homines, nam etiam Ethnici Philosophi potuerunt abijcere omnes facultates, vt de Crate Thebano, & de Antistene refert B. Hieronymus in epist. 26. ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris; sicut etiam apud homines possibile est camelum intrare per foramen acus, si desinat esse camelus, & redigatur ad subtilitatem setæ; Christus autem dicit: Id quod impossibile est hominibus, possibile esse Deo, id est, introducere camelum, existentem camelũ, per foramen acus, & diuitem, existentem diuitem, in regnum cœlorum; potest ergo diues saluari, si gratia Dei adiutus bene vtatur diuitijs.

SECVNDVM argumentum Lucæ 14. *Nisi quis renũciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* RESPONDEO cum Augustino, epist. 5. & epist. 89. q. 4. loqui Dominum de præparatione animi; nam paulò antè inter ea, quibus renunciare oportet, numerauit Dominus vxorem, & propriam animam.

TERTIO, Matth. 5. *Estote perfecti*, dicitur omnibus Christianis; at qui vult perfectus esse, debet omnia vendere, & dare pauperibus, Matth. 19. ergo, &c. RESPONDEO, in primo loco agi de perfectione necessaria, in secundo de perfectione vtili, sunt enim varij gradus caritatis, vt aliàs expositum est.

Argumentum PRIMVM Petri Martyris tale est. Deus iubet se diligi ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus; vnde nihil superest non debitũ quod erogemus; quidquid enim agimus, corde, anima, mente, ac virib. agimus; quare omnia nostra Deo sunt obstricta. Augustinus lib. 1. doctr. Christ. c. 22. *Cùm autẽ*, inquit, *ait toto corde, tota mente, tota anima, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat.*

Ad hæc, præceptum dilectionis, vt etiam præceptũ non concupiscendi, in hac vita impleri nõ posse, Augustinus affirmat libro de spiritu & litera, c. vltimo; *Ad illam*, inquit, *vitam iam immortalem pertinet, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: ad hanc autem, non regnet peccatum in vestro mortali corpore; ad illam, non concupisces, ad istam, post concupiscentias tuas non eas.* Et in libro de perfectione iustitiæ ante medium: *In qua plenitudine caritatis, nimirum in patria, præceptum illud implebitur; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; nam cùm est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod uel continendo frenetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus.*

Adde ét S. Bernardum, & B. Thomam; nam Bernardus serm. 50. in Cantic. *Si placet*, inquit, *tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas & tu mihi, quod minimè in vita ista ab aliquo hominum possit uel potuerit adimpleri.* S. Thomas in 2. 2. q. 44. art. 6. dicit, in hac vita præceptum dilectionis imperfectè impleri: & q. 184. art. 3. dicit, hoc præcepto ita imperari dilectionem sine mẽsura, vt nullus gradus caritatis remaneat, qui sit in cõsilio. Quare si in hac vita præceptum primum nunquam perfectè implere possumus, certè multò minus possumus amplius facere, quàm sit nobis præceptum.

RESPONDEO; Vis argumenti principalis potissimũ in duobus posita est. Primò, in illa enumeratione potentiarum cordis, animæ, mentis, virium omnium. Secundò, in illa particula: *Ex toto.* Hinc enim videtur colligi debere, nihil omnino posse hominem propter Deum facere, siue corde, siue corpore, quod non teneatur facere. Ostendam igitur neutra ex parte argumentum concludere.

Quod attinet ad illam enumerationem, quidam ex A Patribus existimarunt, illa omnia esse diuersa, & ideo conati sunt distinctionem eorum ostendere, vt videlicet anima significet partem animæ vegetatiuæ, cor sentientem, mens intelligentem, vel aliquid eiusmodi. Vide Gregorium Nyssenũ in libro de creatione hominis, c. 8. Theophylactum & Anselmum in commẽtarijs capitis 22. Matthæi. Augustinum lib. 1. doctrinæ Christianæ, c. 22. Bernardum serm. 20. in Cantica, & S. Thomam in 2. 2. q. 44. art. 5.

Sed simplicior & Scripturæ cõformior est eorum sententia, qui docent ista omnia idem significare, & more Scripturæ multa, & varia nomina poni ad rem eandem explicandam, maioris expressionis gratia; itaque idem esse, diligere corde, & diligere anima, & diligere mente, nimirum diligere verè, syncerè, non fictè, non simulatè; nam inprimis Hilarius, Hieronymus, & Chrysostomus, in commentario ad caput 22. B Matthæi, & Ambrosius ad c. 10. Lucæ, vbi hoc præceptum explicant, nihil omnino de distinctione harum vocum tradunt.

Deinde Matthæus c. 22. Marcus c. 12. & Lucas cap. 10. referunt preceptum dilectionis ex libro Deuteronomij c. 6. & tamen nullus horum auctorum conuenit in numero, & ordine harum vocum cum altero, quod est euidens argumentum, nihil esse mysterij in illa enumeratione. Moses dixerat: *Diliges ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine tua.* Mattheus posuit: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente.* Marcus: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex tota virtute.* Lucas: *Ex toto corde, ex tota anima, ex* C *omnibus viribus, & ex tota mente.*

Præterea 3. Regum 14. de Dauide dicitur, quod sequutus sit Dominum in toto corde suo; de Iosia autẽ 4. Regum 23. dicitur, quod sequutus sit Dominum in toto corde, tota anima, & tota virtute, nec tamen vllus auderet Iosiam Dauidi anteponere; Item Moses requirit Deut. 4. vt homo quærat Deum in toto corde, & in tota anima, si eum inuenire desiderat: At Samuel 1. Regum 7. solùm requirit, vt Deus quæratur in toto corde: Apparet igitur illis omnibus verbis id vnum imperari, vt Deum syncerè diligamus.

Porrò illa verba: *Ex omnibus viribus*, non significãt ex omnibus potentijs animæ, sed omni virtute, & qđ vulgò dicimus, pro viribus; nam in Græcis codicibus nihil est aliud nisi ἐξ ὅλης ἰσχύος, quod tamen interpres D nunc vertit ex omni virtute, nunc ex omni fortitudine, nunc ex omnibus viribus. Quare ineptè Lutherus in assert. art. 31. contendit, hoc præceptum impleri non posse, quia vna quædam ex viribus animę, nimirum appetitus sensitiuus, non diligit Deum, cùm tamen diligere iubeamur Deum ex omnibus virib. Sed etiam si iuxta priorem expositionem enumerarẽtur variæ potentię animę, ac iuberemur illas omnes exercere ad gloriam Dei, adhuc nihil aduersarij obtinerent. quoniam enim pręceptum hoc affirmatiuum est, ideo dicendum esset solùm pręcipi, vt exerceremus eas potentias propter Deum, quando id necessitas glorię eius procurandę requireret, alio autem tempore si id fieret, opus esset consilij, & supererogationis.

E Iam verò quantum ad illam particulã: *Ex toto*, sunt ẽt duę Patrum expositiones; Vna est sanctorum, Augustini, Bernardi, & Thomę, locis notatis, qui docẽt illud: *Ex toto*, significare, imperari nobis hoc mandato omnes gradus caritatis, quos vel in hoc mundo, vel in alio habere possumus, ita vt semper Deũ amemus, & non sit in nobis vllus motus cupiditatis, neque voluntarius, neque inuoluntarius, cum Dei amore pugnans, ex quo rectè deducunt hoc mandatũ in hac vita perfectè impleri non posse. Quę sñia non pugnat cum sententia nostra, de consilijs Euangelicis, tametsi non videtur admodum conformis sacris literis, quod autem non pugnet cum sententia nostra, ex eo

A patet, quod iidem Patres affirmant, hoc præceptum, licet non possit perfectè impleri in hac vita, non tamẽ facere præuaricatores, si non impleatur.

Vt autem id intelligatur, obseruandum est duobus modis posse aliquid præcipi; Vno modo, vt solùm indicetur id quod faciendum est; Alio modo, vt indicetur præcepto id quod faciendũ est, & finis, cuius gratia id faciendum est. Si dicat Imperator militibus, pugnate aduersus illam vrbem, solũ indicat id quod faciendum est; si verò dicat, capite illam vrbem, indicat quod faciendum est, & finem etiam illius operis; id enim est, ac si diceret, pugnate ad hunc finem, vt vrbẽ capiatis; interest aũt multum inter hos duos modos præcipiendi; nam cùm præcipitur priore modo, præuaricator est, qui non facit id totum quod præcipitur; cùm verò præcipitur posteriore modo, non est præua- B ricator, qui non facit id totum, quod præcipitur, sed is tm̃ præuaricator est, qui non facit id, quod indicatur per modum medij ad finem. Præceptũ enim propriè non obligat, quatenus indicat finem, sed solùm quatenus præcipit medium. Itaque si dicat Imperator, pugnate, peccant milites, si non pugnent; si verò dixerit, capite vrbem, non peccant si vrbem non capiant, modò pugnent, ac pugnando dent operam vt illam capiant.

Patres igitur suprà citati, Augustinus, Bernardus, Thomas, existimant hoc præcepto; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, simul imperari medium, & indicari finem; & ideo docent, non posse impleri pfectè hoc præceptum in hac vita, & tñ non esse præuaricatorẽ, qui non perfectè illud implet. C AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite vltimo, posteaquam dixerat, non posse impleri hoc mandatum in hac vita, addidit: *Sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum est, vt admoneremur, quid fide exposcere, quò spem præmittere debeamus.* Et infrà; *Neque enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, iam culpæ deputandum est, &c.* Et libro de perfectione iustitiæ; *Cur,* inquit, *non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? non enim rectè curritur, si quo currendum est nesciatur; quomodo aũt sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?* Et ad finem eiusdem libri docet idem Augustinus, motus inuoluntarios concupiscentiæ, licet hoc præcepto prohibiti sint, tamen adeò non esse peccata, vt non sit opus dicere pro eis; D *Dimitte nobis debita nostra.*

Sanctus BERNARDVS serm. 50. in Cantica: *Nec latuit,* inquit, *præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires, sed iudicauit vtile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, & vt scirent sanè, ad quem iustitiæ finem niti pro viribus oporteret; ergo mandando impossibilia non præuaricatores homines fecit, sed humiles.* Sic & beatus THOMAS solum docet, hoc præceptum imperfectè seruari, quatenus indicat finem, & in codẽ sensu dicit, nullum gradum dilectionis esse in consilio, sed omnes in præcepto, quatenus videlicet hoc pceptum continet, & medium, & finem; nihil enim addi potest ad eam dilectionem, quæ vt finis proponit; finis enim sine mensura appetitur; quare in eodem loco sanctus THOMAS affirmat, nullum esse peccatum, E nõ implere hoc præceptum in tota sua latitudine, sed satis esse si aliquo modo obseruetur.

Quocirca remanet iam suus locus consilijs ẽt circa hoc præceptum; nam etiamsi nihil possim addere huic præcepto, quatenus indicat finem, tñ possum addere quatenus indicat medium: & si non pecco, ex sententia sancti Thomæ, si non amem Deum, nisi vno gradu amoris, certè non teneor in rigore amplius amare; implicat. n. contradictionem, quod non peccẽ, non faciendo quod facere teneor; ergo si addam alterum gradum amoris, amo plus quàm teneor, atq; eo modo facio actum supererogationis, & consilij.

A Demonstrauimus igitur, sententiam istam Patrum, non esse contrariam sententiæ nostræ de consilijs Euangelicis; quod aũt hæc sententia non sit conformis diuinis literis, mox ostendemus. EST igitur alia sententia, illud; *Ex toto corde*, non significat omnes actus cordis, vel omnem intentionem possibilem, ita vt imperetur, vt nihil corde agamus, nisi Deum diligere, idque summa vehemẽtia amoris, sed solùm vt amemus Deum præcipuo amore, nihilque illi in amore anteponamus, vel æquemus, ac proinde solùm in hoc præcepto contineatur id, quod faciendum est, non etiam finis ob quem faciendum est; Ex quo sequuntur sex quasi corollaria.

PRIMVM est, huic præcepto aduersari omnia peccata mortalia, quia in omni peccato mortali anteponi B tur creatura creatori. SECVNDVM, huic præcepto non aduersari amorem honestum affinium, & amicorũ, licet non referatur actu in Deum, quia non tenemur Deum solùm amare, sed eum præcipuè. TERTIVM, non aduersari peccata venialia eidem præcepto, quia peccata venialia non mutant vltimum finem. QVARTVM, non aduersari eidem præcepto motus inuoluntarios concupiscentiæ, etiamsi rerum alioqui grauissimarum, vt infidelitatis, blasphemiæ, adulterij, &c. nã cùm caritas Dei sit in voluntate, non aduersantur ei, nisi motus voluntarij. QVINTVM, hoc præceptum pfectè in hac vita seruari posse, quia non exigit, nisi vt amemus Deum plus quàm creaturas. SEXTVM, posse Deum ex toto corde magis & minus diligi; qui enim propter Deum abstinet se à licitis, magis diligit, quàm C qui solùm se abstinet ab illicitis, & tamen vterque diligit toto corde.

Quòd aũt hæc explicatio sit verior, & Scripturis conformior, quàm superior, multis modis probari potest. PRIMO, quia in Scripturis passim ita accipitur illa vox; *Totum*, vel, *omnis*, vt Matth. 2. *Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo.* Et Actor. 2. *Tota confunditur Hierusalem.* In his enim locis significatur, magnam partem eorum, qui erant in Hierusalem turbatos fuisse, non aũt omnes omnino, & tamen simpliciter Scriptura dicit; *Omnis Hierosolyma turbata est.* Et: *Tota confunditur Hierusalem.* Sic etiam Gen. 31. dicit Iacob; *Scitis, quod totis viribus seruierim patri vestro;* & tamen multa alia eodem tempore Iacob fecerat. 2. Reg. 15. *Toto corde vniuersus Israël sequitur Ab-* D *salon*, aliaque id genus frequentissimè inueniuntur; Scriptura enim vtitur sæpe communibus phrasibus; vulgo autem absolutè dicimus; Totus sum in hac re, vel totis viribus hoc agam, cùm tamen nihil aliud significare velimus, nisi præcipua cura, ac studio nos incumbere.

SECVNDO, Scriptura docet hoc præceptum esse facile, ac præsupponit seruari posse, quod tñ non esset verum, si in hac vita impleri non posset. Deutor. 10. *Et nunc Israël quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & diligas eum, ac seruias ei in toto corde tuo, & in tota anima tua.* Et c. 13. *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm fiat, utrum diligatis eum in toto corde uestro, & in tota anima uestra, an non.* Lucæ 10. quærenti iurisperito; *Quid fa-* E *ciendo uitam æternam possidebo, Dominus respondit; In lege quid scriptum est? quomodo legis? ait ille; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et Dominus; Hoc fac, & uiues.* Certè hæc omnia præsupponunt mandatum hoc in hac vita impleri posse, alioqui in promptu fuisset reprehensio.

TERTIO, promisit Deus se facturum, vt tempore noui Testamenti diligatur in toto corde, tota anima, &c. Igitur aut Deus, quod esse nõ potest, mentitus est, aut hoc mandatum in hac vita simpliciter adimpletur. Deut. 30. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas eum in toto corde, & in tota anima, ut possis uiuere.* Hieremiæ 24. *Dabo eis cor, ut sciãt me,*

&

& erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, qnia reuertentur ad me in toto corde suc.

QVARTO, multi hoc mandatum impleuerunt, igitur in hac vita impleri potest. Deut. 30. *Gaudebit Dominus in te, sicut gauisus est in Patribus tuis, si tamē reuertaris ad eum in toto corde tuo, & in tota anima tua.* 3. Reg. 14. *Non fuisti sicut seruus meus David, qui custodiuit mandata mea, & sequutus est me in toto corde suo.* Ecclesiast. 47. *De omni corde suo laudauit Dominū, & dilexit eum qui fecit illum.* 4. Regum 23. *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominū in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi.* Psalmo centesimo decimo octauo: *In toto corde meo exquisiui te.*

ACCEDAT postremò consensus Patrum, qui nihil impossibile oobis à Deo mandatum esse docent. Vide Origenem homil. 9. in Iosue; Basilium in illud: *Attende tibi*; Hilarium in illud Psal. 118. *Latum mandatum tuum nimis*; HIERONYMVM li. 3. contra Pelagianos, & Augustinum libro de natura & gratia, c. 69. qui auctor non solùm in genere dicit, Deum nihil impossibile præcepisse, sed etiam in specie de mandato dilectionis: *Quomodo*, inquit, *est graue, cùm sit dilectionis mandatum?* Et in Psal. 56 de hoc ipso mādato: *Neque enim*, inquit, *imperaret hoc Deus, vt faceremus, si impossibile iudicaret, vt ab homine fieret.* Vbi videtur Augustinus aut mutasse, aut certè explicauisse priorē sententiam. BERNARDVS ét serm. 50. in Cantica, etsi exposuit hoc mandatum vno modo de dilectione, quæ hic perfectè haberi noo potest, tñ magis propendet in sententiam hanc posteriorem, quam etiam sequit Bonauentura, in 3. dist. 27. art. 2. q. vltima, & pleriq; Doctores in eadem distinctione.

Argumentum SECVNDVM. Dominus ait Matth. 7. de lege sua; *Quàm angusta porta est, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam;* Quomodo ergo non errant, qui eam tam latam & facilem prædicant, vt etiam dicant, posse hominem plus facere, quàm lex exigat?

RESPONDEO, idem Dominus ait de lege sua Matthæi 11. *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* Et David de lege Domini sub eadem metaphora Psalmo 118. *Latum mandatum tuum nimis.* Et Apostolus 1. Io. 5. *Et mandata eius grauia non sunt.* Quare lex Domini difficilis est, & facilis: difficilis ex natura sua, quia difficile est attingere medium, in quo virtus consistit, facile verò est aberrare à scopo; difficilior ét redditur ex naturæ corruptione; difficile enim est auaro facere eleemosynam, luxurioso continere, &c. At facilis est habenti gratiam & charitatem; gratia enim & natiuā sanat, & dirigit, atque inclinat ad medium attingēdū; vt ét difficile est homini pingui & onusto ingredi portam ét vtcunque latam, at homini tenui, & nudo non est difficile ingredi portam, ét vtcunque angustā. Vnde sanctus LEO serm. 5. de Epiphania: *Nihil*, inquit, *arduum est humilibus, nihil asperum mitibus.* Et beatus AVGVSTINVS libro de natura & gratia, c. 69. *Omnia*, inquit, *sunt facilia caritati.* Et David Psalm. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum;* certè autem qui currit, cùm solùm ambulare teneatur, plus facit quàm ei imperatum sit.

Argumentum TERTIVM. In opere nostro semper aliquid deest, ergo nunquam implemus legem, ergo multo minus possumus facere opera supererogationis. Probatur antecedens, quia Paulus ad Rom. 7. dicit, *se mente seruire legi Dei, carne autem legi peccati;* & Iob *verebatur omnia opera sua*, Iob 9. & Isaias c. 64. vocat *pannum menstruatæ omnes iustitias nostras.* & David clamat Psal. 142. *ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs.*

RESPONDEO, negandum esse antecedens; nam si nullo modo legē seruare possemus, mentiretur Ioannes, cùm ait: *Et mandata eius grauia non sunt*, 1. Ioannis 5. & Dominus, cū ait Matthæi 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, iuuenem illum non docuisset, sed delusisset, ac si dixisset, si vis in cœlum ascendere; fac tibi remigium alarum, & vola per aërē; immò sequeretur hominem nunquam peccare; nō enim peccat qui non facit quod non potest, & Deus esset omni Tyranno iniquior, & crudelior, quippe qui tributum peteret quod nemo posset soluere, & hoc ab amicis suis peteret. Adde quod Basilius oratione in illud: *Attende tibi*, dicit impiū esse asserere, aliqd impossibile Deū præcepisse, quod idem docent oēs Patres.

Ad PRIMVM ergo locum dico, Paulum loqui de motibus concupiscentiæ inuoluntarijs, qui non peccata, sed pœnæ sunt.

Ad SECVNDVM dico, contrarium inde elici, ideo enim Iob verebatur omnia sua opera, quia metuebat ne aliquid in eis imperfectionis misceret; illi aūt propriè metuunt, qui vident posse vitari malum quod metuunt; semper enim coniuncta sunt spes, & metus; qui enim certò sciunt non posse vitari, desperant, & dolent potius quàm metuunt. Vnde B. GREGORIVS in hunc locum scribens, ait: *Ipsa bona nostra, quia insidiantis culpæ euadere gladiū nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc rectè dicitur, verebar omnia opera mea.*

Ad TERTIVM dico cum Hieronymo ibidem, Prophetam loqui in persona grauissimorum peccatorū, qui si qua opera bona faciebant, saltem moraliter, ea inquinabant admixtione multorum criminum; nos aūt non de peccatoribus, sed de iustis loquimur, cùm dicimus homines posse legem seruare, & ét amplius facere; nec tamen admittimus omnia opera peccatoris necessariò esse peccata; nam Isaias non comparat opera peccatorum sordibus, sed panno sordidato, in quo sunt partes nitidæ, & partes maculatæ.

Ad VLTIMVM dico, cum Augustino libro de perfectione iust. Hieronym. in epist. ad Ctesiphontem, & Gregorio in hunc Psalmum, non posse hominem iustificari corā Deo, quia nemo est, qui non habeat peccata venialia, quæ tamen non impediunt quin homo sit iustus, & multa opera bona faciat, ét supererogationis; non enim dicit David, non iustificabitur omne opus, sed omnis viuens; vel dicendum cum Arnobio, Hilario, Hieronymo, & Euthymio in hunc locū, non posse vllum iustificari si comparetur cum Deo; tam sublimis enim est Dei iustitia, vt eius comparatione omnis hominum & Angelorum iustitia, iniustitia videatur, sicut candela accensa coram sole, non lucere, sed vmbram facere videtur.

Argumentum QVARTVM. Verba Christi Lucæ 17. inquit Martyr: *Cùm feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* istud cōmentum prorsus excludunt. & confirmatur, nam seruus quidquid est, Domini est, & quidquid facit, Domino facere tenetur.

RESPONDEO, Petrum non egisse hoc loco fidelem martyrem, nam omisit ea verba in quibus latebat solutio; non enim Dominus ait, cùm feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus, &c. Sed *cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Vnde AMBROSIVS libro de viduis: *Hoc*, inquit, *uirgo non dicit, hoc non dicit ille, qui bona sua uendidit, sed quasi reposita exspectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait; Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? non enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dicit, sed quasi utilis Domino, qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicauit usuris, mercedem fidei, atque uirtutis, bene sibi conscius meritorūque securus, exspectat.* Adde quod Dominus non ait, serui inutiles estis, sed dicite, *serui inutiles sumus*; vult .n. nos humiles esse & non iactare nostra merita, sed ipse tñ postea dicit: *Euge serue bone & fidelis*; inutilē autem

autem seruum uocabit eum duntaxat, qui præceptis non obedierit, ut patet Matth. 24. in parabola de talentis: *Inutilem*, inquit, *seruum proijcite in tenebras exteriores*.

Ad confirmationem, fateor, seruum, quidquid est, Domini esse, & quidquid agit, in lucrum Domini cedere: at non inde sequitur ex debito eum facere quidquid facit: quid enim si uelit sibi de somno concesso aliquid subtrahere, ut pro Domino suo aliquid agat, nònne plus faciet quàm tenetur?

Argumentum QVINTVM. Iubemur quotidie dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, ergo nunquam facimus quantum debemus, ergo multò minus facimus plus quàm debemus. RESPONDEO, quotidie nos Deo dicere: *Dimitte nobis debita nostra*, propter peccata uenialia, quibus in hac uita aut nunquam, aut rarò caremus, quibus tamen non obstantibus, & iusti esse & supererogationis opera facere possumus.

Argumentum SEXTVM. Apostoli Matth. 19. non solùm nõ cogitauerunt de operibus supererogationis, sed etiam de ipsa salute dubitarunt, dicentes: *Quis poterit saluus esse?* Quibus Dominus non ait, non solùm salui esse, sed etiam supererogare potestis, sed ait: *Quod impossibile est hominibus, possibile est apud Deum*. RESPONDEO, apud homines impossibile esse, & saluari, & opera supererogationis facere; apud Deum utrumque esse possibile.

Argumentum SEPTIMVM. Hieremias dicit: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter*, cap. 48. Nemo autem est, cui non subrepat aliqua negligentia: ergo nemo satisfacit debito suo erga Deum. RESPONDEO, loquitur de negligentia graui, quæ amicitiam Dei tollat, unde in Hebræo רְמִיָּה fraudem potius, quàm negligentiam significat. sicut Hieronymus etiam uertit.

Argumentum OCTAVVM. Christus ait: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos*, Ioannis decimo tertio. At Christus sic nos dilexit, ut pro nobis sit mortuus; ergo & nos debemus pro fratribus animas ponere, ut concludit Ioannes, 1. Ioann. 3. at hæc est summa caritas, cui nihil addi potest: *Maiorem enim caritatem nemo habet, quàm vt animam quis ponat pro amicis suis*, Ioannis 15. Ergo nullus remanet locus consilijs, & operib. supererogationis. RESPONDEO, non tenemur animas ponere pro fratribus, nisi quando id necessarium est ad eorum salutem æternã; si ergo id faciamus, cùm non est necessarium, sed utile tantùm, opus consilij & supererogationis faciemus. & similiter si proximo benefaciam, quando non est in extrema uel graui necessitate, opus facio supererogationis.

Argumentum NONVM. Iubet Deus Deuteronom. 4. nihil addi præceptis suis, malè ergo adduntur consilia. RESPONDEO, iubet Deus nihil addi præcepto, quod ipsum corrumpat, non autem aliquid, quod ipsũ perficiat; consilia autem perficiunt, non corrumpunt præcepta, ut patet. Vide plura, si libet, de hoc argumento in lib. 4. de Pontifice, cap. 17.

Argumentum DECIMVM. Ita sumus Deo obligati, ut non possimus unquam facere, quantum debemus, ergo nunquam supererogamus. Antecedens patet; nam quidquid habemus boni, ab illo habemus; ergo omnia nostra sunt ei debita, & si millies pro Deo uitam ponemus, nunquam tamen reddemus ei aliquid æquale.

RESPONDEO, argumentum probat, potuisse Deum à nobis exigere quidquid possumus, non tamen uoluisse. Constat enim ex diuinis literis, Deum pro sua benignitate imposuisse nobis iugum suaue, & onus leue. Præterea probat hoc argumentum, nunquam hominẽ posse facere plus quàm debet, immò etiam nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collata; nunquam enim ei reddemus æquale, & tamen possumus facere plus quàm debemus, si consideremus legem nobis à Deo impositam, & proinde possumus facere plus quàm reuera facere teneamur; nam etsi nõ possimus superare, aut æquare Dei beneficia nostris operibus, tamen nõ propterea rei efficimur, quia non tenemur id præstare, sed id solùm, quod Deus imperauit.

Argumentum VNDECIMVM Ad Philip. 4. dicitur: *Quod reliquum est, fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque honesta, quæcunque iusta, quæcunque pura, quæcunq. accommoda, quæcunque boni nominis, si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, et vidistis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiscum. Inueniant*, inquit Petrus Martyr, *isti acuti hõies, q̃d huic præcepto paulo superaddi possit*. RESPONDEO, hęc omnia debere accipi negatiuè, ut sensus sit; Nihil cogitetis, neque agatis, nisi quod iustum est, quod uerum, quod pudicum, &c. & hoc modo multa possunt superaddi affirmatiua; alioqui si iuberet Paulus, ut omnia, q̃ sunt vera cogitaremus, deberemus cogitare, non solũ omnem Scripturam sanctam, sed etiam totam Philosophiam, ac præsertim Mathematicas demonstrationes, quæ uerissimæ sunt.

Argumentum DVODECIMVM. Te, inquit, interrogo an possis aliquid facere vltra legem, vel non? si non potes, cõuenimus; si potes, ergo teneris id facere; nam lex requirit omnes tuas vires, & quidquid potes: ergo implicat contradictionem, quod possis vltra legem aliquid facere. RESPONDEO, nego, legem requirere omnes vires, & quidquid possumus, solùm enim requirit, ut impleamus, quod præcipitur, siue nobis supersint vires, siue non; alioqui primæ ad Corinthios septimo Paulus non potuisset dicere de homine soluto. *Quod vult, faciat: non peccata, si nubat*. Sic enim argumentabor: aut ille põt continere, aut non; si non, ergo tenetur nubere, ut Caluinus & Martyr docent; si potest, ergo tenetur continere; lex enim requirit quidquid possumus; ergo nunquam datur tempus, quo liceat dicere: *Quod vult, faciat, non peccat, si nubat*.

Argumentum DECIMVMTERTIVM. Non caret superbia & arrogantia infinita, ut dicas, te plus facere quàm tenearis, & Christo fit iniuria non vulgaris, qui frustrà dicetur mortuus, si valuisses legem pręstare, aut plus efficere, quàm in illa præceptum fuerit.

RESPONDEO, non timuisse istam superbiam infinitã illas uirgines, quæ, teste Augustino, serm. 18. de uerbis Apostoli, dixerunt; Amando te plus facimus, quàm pręcipis: neque illos omnes Patres, quos suprà citauimus: sed hoc reuera non caret superbia infinita, propter tam debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris Doctoribus, immò & ipsi Scripturæ, quod Petrus Martyr facit. Illud autem de Christo est manifesta calumnia; non enim dicimus, posse hominem suis uirib., aut sine Christi gratia legem seruare, uel aliquid superaddere.

Argumentum DECIMVM QVARTVM. Nolle Deũ plus amare, si plus possis, grauissimum peccatum est, ergo nihil potes superaddere, quod non debeas. probatur antecedens; primò, quia negat Deum esse summũ bonum, qui non vult eum amare quantum potest; secundò, quia abutitur Dei dono, qui potest plus diligere, & non vult; nam posse plus diligere sine dubio Dei donum est. Adde, quod qui talentum abscondit, à Deo punitus est, Matth. 25. & peccatum est ingratitudinis, nolle facere quod potes pro eo, cui non potes referre paria.

RESPONDEO, nolle plus amare si plus possis, esse peccatum, si ex contẽptu id fiat, uel si necessitas exigat maiorẽ illum amorem; vel si id fiat ex superbia, quasi putes te satis esse perfectum; uel deniq; si ex accidia & pigritia nolis ullo modo amplius proficere; id enim repugnat statui uiatoris, at si uelis quidem plus diligere, & proficere, sed iuxta conditionẽ, & gradũ tuum, etiã si nolis ad altiorem statum ascendere, quamuis possis,

non

non peccas. Verbi gratia, cui est imperatum, vt proficiscatur Venetias, si in media via consistat, & nolit progredi, peccat: at si velit progredi, sed per viam communem, non per compendia, & si velit in ipsa via ambulare, non currere, non peccat.

Igitur ad PRIMVM dico, illum negare Deum esse summum bonum, saltem factis, qui non vult eum summo amore diligere, id est, super omnia alia: qui autem diligit Deum super omnia, ille Deum habet pro summo bono, etiamsi eum non tam ardenter amet, quàm fortè posset, vel non faciat pro eo omnia, quæ posset; alioqui semper essemus perplexi, immò etiam semper peccaremus. quantumuis enim ardenter Deum diligamus, semper tamen videmur paulò ardentiùs posse diligere, si paulò ampliùs conemur.

Ad SECVNDVM dico, illum abuti Dei dono, qui eo non vtitur quando est necessarium; qui autem paratus est eo vti, si necessarium sit, etiamsi nunquam fortasse vtatur, non dicitur eo abuti; nam ille cui Paulus dicit 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat*, sine dubio potuit continere, & tamen ei dicitur: *Non peccat, si nubat*. & B. AVGVSTINVS de bono coniugali, cap. 21. dicit. Abraamũ habuisse donum continentiæ, non minus, quàm Ioannes habuerit, ita vt potuerit semper continere, & tamen nunquam continuisse, ne in extrema quidem senectute: & Ioannem Euangelistam habuisse donum patiendi martyrium, non minus quàm Petrum: & tamen non exercuisse illud donum, vt fecit Petrus: Accusare autem Abraamum, vel Ioannem, quasi donis Dei abusi sint, extremæ dementiæ est.

Ad illud de ingratitudine dico, non esse ingratum benefactori eum, qui benefactori adest, cùm necessitas eius id postulat, aut cùm ipse operam nostram requirit, & qui voluntati eius satisfacit: porrò Deus contentus est vt legem eius seruemus, neque aliud à nobis requirit, etiamsi possimus plura præstare.

Ad illud de talentis dico, seruum illum fuisse damnatum, quia habuerat præceptum negotiandi; quomodo nunc qui habet talentum concionandi, & simul habet præceptum, & quia est Episcopus, punietur, si non concionetur; atqui habet idem talentum, sed non habet præceptum, non punietur, vt patet de sancto Antonio, &c.

CAPVT XIV.

Explicatur nomen & definitio voti.

SEQVITVR Disputatio tertia, quæ est de votis monasticis, cuius disputationis sex erunt partes. Primùm enim exponemus breuiter nomen & definitionem voti. Deinde, explicabimus sententiam aduersariorum. Tertiò, probabimus omne quod fit ex voto esse cultum Dei. Quartò, vota non esse propria Iudæorum, sed etiam à Christianis rectè fieri ostendemus. Quintò, de rebus præceptis, qualis est promissio facta in Baptismo, non solere propriè fieri vota. Sextò, de rebus non præceptis, ac nominatim de continentia, paupertate, & obedientia, vota rectè fieri demonstrabimus.

Quòd ad PRIMVM, nomen voti apud Latinos ambiguum est; significat enim promissionem & orationem, ac desiderium; dicimus enim suscepi votum continentiæ, id est, promisi Deo continentiam; item, pro voto mihi continentia succedit, id est, vt desiderabam, & vota pro continentia Deo fudi, id est, precatus sum à Deo continentiam. Apud Græcos non est idem nomen pro voto, & oratione, tamen sunt duo affinia nomina; nam εὐχὴ significat votum, προσευχὴ orationem: apud Hebræos voti & orationis nomina nullam habent affinitatem; votum n. dicitur נדר oratio תפלה cuius rei ea est ratio, quod apud Græcos & Latinos, cùm hæc nomina inuenta sunt, non erat vlla vera pie-

A tas, & ideo nihil homines Deo, vel Dijs vouebant, nisi ad id, quod desiderabant impetrandum, & propterea semper votis annectebant preces, iuxta illud Virgilij Aeneidos 6. *Cessas in vota precesque*.

Hinc igitur Græci, vt obseruauit Gregorins Nyssenus orat. 2. in orationem Dominicam, vocauerunt orationem προσευχὴν, quia post votum fiebat, quod vocabant εὐχὴν. Latini autem (vt diximus) eodem nomine promissionem Deo factam, & preces ad Deum appellabant. At Hebræi, quia Deum piè colebant, & absoluta etiam vota facere consueuerant sine vlla relatione ad preces, vt nos quoque Christiani facimus, propterea proprijs & diuersis nominibus hæc duo nominabant.

Potest autem definiri votum: *Religiosa promissio alicuius excellentioris boni, Deo facta libera voluntate*. PROMISSIO dicitur, quasi contractus quidam inter B Deum & hominem. Nec enim sufficit ad votum, proposuisse ac statuisse aliquid facere, nisi etiam promittatur; votum enim includit obligationem vnius ad alterum; non enim obligat votum solum ratione veritatis, id est, quia tenetur qui vouit, verum facere quod dixit, sed etiam ratione fidelitatis, quia tenetur alteri fidem datam seruare; hæc autem obligatio non potest nasci ex proposito solo, quod quis apud se concipit, sed necessariò promissionem requirit. RELIGIOSA dicitur, vt significetur, cuius virtutis actus sit votum, nimirum religionis.

Est autem obseruandum, in voto semper esse duas actiones; alteram materialem, alteram formalem. Ma- C terialis est, de qua fit votum, vt ieiunare, sacrificare, &c. Formalis est ipsa promissio ieiunandi, vel sacrificãdi, & promissionis adimpletio; quare formalis actio semper est actus religionis; materialis autem interdum est religionis, vt si quis voueat quotidie sacra facere, interdum alterius virtutis, vt si quis voueat sexta feria semp. ieiunare. EXCELLENTIORIS boni dicitur, vt determinetur materia voti, nec enim voueri potest, nisi id, quod melius sit facere, quàm omittere.

Ex quo perspicuum est, quinque rerum genera excludi à materia voti. PRIMO, peccata, vt cùm Iudæi vouerunt se occisuros Paulum, Actor. 23. nam uouere peccata, non est Deo munus promittere, sed minari. SECVNDO, opera indifferentia, ut non ire ad forum; non enim potest Deo placere, quod est uanum & inu- D tile: *Displicet enim ei stulta promissio*, Eccles. 5. TERTIO, opera impossibilia, ut si quis uoueat se profecturum in Hierusalem sine naui. QVARTO, opera necessaria, ut si quis uoueat se moriturum quando placuerit Deo. QVINTO, opera bona, quæ tamen maiora bona impediunt, ut si quis uoueat se ducturum uxorem. Quamquam hoc ipsum certo tempore, ac certæ personæ potest esse melius facere, quàm omittere: proinde tum erit legitima uoti materia, etsi absolutè contrà iudicandum sit.

DEO FACTA dicitur, ut intelligamus, uota differre à iuramentis, licet utraque sint actus religionis, & in materia ferè conueniant; uota enim fiunt Deo, iuramenta hominibus per Deum, non autem hinc excluduntur uota, quæ fiunt sanctis; nam nel ea sunt uota E materialiter, non formaliter, ut quidam docent, qui existimant in uotis Sanctorum duas esse promissiones; unam Sanctis, quibus aliquid promittitur; alterã Deo, cui promittitur adimpletio promissionis factæ Sanctis, & hanc solam propriè uotum esse dicunt; uel (quod uerius puto) uota fiunt uerè Sanctis, sed ut Sancti sunt, id est, ut excellentissimo modo participant Dei naturã & gloriam, de qua re disputauimus in lib. 3. de Ecclesia triumphante, cap. 10.

Addimus ultimò, LIBERA VOLVNTATE, ut distinguatur votum à lege cõmuni; uotum enim est lex quædam priuata, & obligat more legis, sed lex communis obligat et nolentem, & inuitum; uotum autem est lex,

quam nosipsi nobis ferimus, & proinde non obligat, nisi eum, qui spõte votum fecerit, & hinc non habentur rata vota facta ante vsum rationis, nec ea, quæ propter ignorantiam, aut metum censentur inuoluntaria.

CAPVT XV.

Explicatur status quæstionis.

IAM VERO, vt breuiter explicemus, quibus in rebus ab aduersarijs dissentiamus; Lutheri & Caluini sententia eadem esse videtur; vterque enim tria quędam de votis docet. PRIMVM, vota ad colendum Deũ non posse fieri, nisi de rebus præceptis, proinde vnum esse commune votum fidelium, promissionem illam,
B quam facimus in Baptismo.

SECVNDVM, vota de rebus à Deo non præceptis posse fieri, si non ad colendum Deum, aut satisfaciendum pro peccatis, sed ad negotia huius vitę expeditiùs peragenda, aut ad vitanda peccata, aut ad alios bonos fines fiant; exempli caussa docet Caluinus, eum, qui sæpè in vitium ebrietatis labitur, rectè facturum, si voueat, se triduo aquam bibiturum, si iterum inciderit in ebrietatem; quomodo etiam existimat, Apostolorum tempore viduas quasdam vouisse continẽtiam, vt expeditiùs fungerentur munere Diaconissarum.

TERTIVM, vota Monachorum impia, irrita, & omnino soluenda esse, quòd fiant cum opinione cultus, & tamen de ijs rebus sint, quas Deus nusquam præcepit. Hæc omnia Lutherus docet in libro de votis mo-
C nasticis, & Caluinus libro quarto Institutionũ, capite decimo tertio. Nec dissimilia docent Confessio Augustana art. 27. & Confessio VVittembergensis, cap. de votis monasticis.

Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis monasticis, duo dicit pugnantia cum doctrina Lutheri & Caluini. PRIMVM est, vota in Testamento veteri fieri potuisse, vt etiam sacrificia & cæremonias ceteras; in nouo testamento fieri non posse, cùm sint abrogata cum reliquis Iudaicis ceremonijs. SECVNDVM est, promissionem, quæ fit in Baptismo, non esse votum, in tertio dicto cum Luthero & Caluino concordat.

CAPVT XVI.

Omne quod fit ex voto, esse cultum Dei.

VT igitur ad disputationes veniamus, statuo hãc propositionem: *Omne quod fit ex voto, etiãsi alioqui non sit à Deo præceptum, verè & propriè est cultus Dei.* Hæc propositio est contra Lutherum & Caluinum, qui vota de rebus non præceptis, docent non posse fieri ad colendum Deum; quasi aliqua esse possint vera vota, quę non sint cultus Dei. Probo igitur positam assertionem.

PRIMO, vouere est actus religionis, ergo & reddere siue implere votum est actus religionis, siue fiat de re præcepta, siue non præcepta. Probatur antece-
E dẽs ex illo Isaiæ 15. *In illo die cognoscent Ægyptij Dominum, & colent eũ in hostijs & muneribus, & vota vouebunt, & soluent.* Vbi posteriora sunt explicationes priorum; vota enim munera sunt. Præterea hæc est natura voti, vt rem alioqui non ordinatam ad Dei cultũ, ordinet ad cultum Dei, iuxta illud Deuteron. 12. *Quidquid sanctificaueris & voueris,* &c. Denique, fatetur Caluinus lib. 4. c. 13. §. 2. vouere esse officium religionis. Probatur iam consequentia; nam promittere & soluere, ad eandem virtutem pertinent; sed per id, q̃d fit ex voto, etiamsi non præceptum, impletur votum. ergo per id colitur Deus.

SECVNDO, omne votum est promissio Deo facta, vt
A etiam Caluinus docet initio cap. 13. libro 4. Institut. ergo votum quodcunque implere, est fidem Deo seruare, at seruare Deo fidem, est Deum immediatè colere, & honorare; sicut è contrario fidem ei non seruare, est iniuriam illi facere, ergo cuiuslibet voti impletio cultus Dei est.

TERTIO, omne iuramentum est cultus Dei, etiamsi fiat de re non præcepta; vt, si quis iuret, se non bibiturum vinum, vt Caluinus ipse affirmat libro 2. capite 8. §. 23. Institutionum, ergo & votum de re eadem erit cultus Dei. Probatur consequentia; nam adeò similia sunt iuramẽta & vota, vt in Scripturis sæpe iuramentum pro voto accipiatur, vt patet Numer. 30. *Si mulier,* inquit Scriptura, *habens virum vouerit aliquid, & verbum de ore egrediens, animam eius obligauerit iu-*
B *ramento, voti rea erit, reddet quod promisit,* &c. Præterea, sicut per iuramentum de re non pręcepta facienda, honoramus Deum, quia protestamur, eum esse immutabilem veritatem, & veritatis assertorem; ita per votum de re non præcepta, sed tamen bona, Deũ honoramus, quia protestamur ei, vt summo bono, placere actus virtutum.

QVARTO, soluere ex voto aliquid non præceptũ, sed tamen bonum, falsis Dijs, est peccatũ, & nõ aliud, quàm idololatriæ, ergo soluere Deo vero ex voto rem eandem, erit actus latriæ.

QVINTO, si quis voueat abstinere per triduum à vino, & non faciat, sine dubio peccat: at non peccat peccato intẽperantiæ; non enim est actus necessarius temperantię abstinere à vino, ergo peccat, quia Deum
C afficit iniuria, non seruando illi fidem, ergo si abstineat Deum honorat.

SEXTO, omni actu virtutis etiam nõ præcepto, nec ex voto facto, sed facto tamen propter Deum, colitur Deus; ergo multò magis, si is actus fiat ex voto, eo Deus coletur. Probatur antecedens. PRIMO, Scripturæ testimonio; nam Lucæ 2. dicitur Anna seruisse Deo ieiunijs & orationibus, & est verbũ λατρεύειν, quod propriè cultum significat, Philippen. 2. *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito; quæ misistis in odorem suauitatis, hostiam placentem & acceptabilem Deo.* Hebr. vltimo: *Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci; talibus enim hostijs promeretur Deus.* Iacobi 1. *Religio munda apud Deum est visitare pupillos & viduas,* &c. Quæ omnia intelliguntur, etiam de Eleemosina non
D pręcepta.

SECVNDO, ex Patribus. Nam TERTVLLIANVS libro de resurrectione carnis ait: *Nam sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, ieiunia, & seras, & aridas escas, & appendices huius officij sordes, caro de proprio suo incommodo instauratur, virginitas quoque, & viduitas, & modesta in occulto matrimonij dissimulatio, et vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolẽtur.* EPIPHANIVS hæres. 48. virginitatem & abdicationem rerum vocat approbatum Dei cultum. HIERONYMVS lib. 1. in Iouinianum: *Illa,* inquit, *virginitas hostia est Christo, cuius nec animum cogitatio, nec carnem libido maculauit.* AVGVSTINVS libro de bono viduitatis, c. 9. de continentia loquens: *Nulla,* inquit, *Christo subtrahatur oblatio,* &c. Et lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 6. sa-
E crificium vocat omne opus bonum propter Deum factum; certum autem est, sacrificium propriè cultum esse Dei.

SEPTIMO, votum de re pręcepta non est verum & proprium votum, nisi quatenus res illa concipitur vt non præcepta, vt paulò pòst ostendemus; igitur vel totũ de re non præcepta cultus Dei, est vel nullum votum est cultus Dei, sed hoc est falsum, ergo illud verum.

OCTAVO, si votum de re non præcepta, non est cultus Dei, ergo nec ipsum uouere absolutè est cultus Dei; nam ipsum uouere nusquam est præceptum. at hoc est contra ipsum Caluinum, qui docet, uouere esse actum religionis.

No-

A Nono, probatur exemplis Scripturarum. Nam primum votum legimr Genes. 28. *Votum vouit Iacob, si fuerit Dominus mecum, &c. erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi, vocabitur domus Dei, cũctorumq́, quæ dederit mihi, decimas offeram tibi.* Quod hoc sit votum de re non præcepta, patet, quia alioqui peccasset Iacob faciendo votum conditionatum de re præcepta. Quòd autem hoc votum fuerit factum ad colendum Deum, patet, nam habere lapidem pro domo Dei, id est, pro ara, & offerre decimas, sunt actus religionis. Aliud votum fuit Dauidis de exstruendo tẽplo, de quo Psalm. 131. *Votum vouit Deo Iacob, &c.* quòd hoc votum fuerit de re non præcepta, patet ex lib. 2. Regum, cap. 7. vbi Deus audito hoc voto Dauidis, & laudata eius voluntate, dicit se non præcepisse, vt sibi fieret templum, nec velle fieri à Dauide. B Quòd autem Dauid hoc loco voluerit colere Deum, patet, quia exstruere templum est actus religionis.

Deniq., omnia vota, q̃ leguntur in Scripturis, Leuit. 27. Num. 6. & 30. Deut. 12. & 23. vota erant de rebus non præceptis, vt ex ipsis locis patet, & tamen quod placerent Deo, patet, quia seuerissimè illorũ solutionem exigebat: *Si votum noueris*, inquit Deuter. 23. *non tradabis reddere quia requiret illud Dominus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Vbi clarè vides, votum liberè factum, à Deo seuerè exigi.

Sed soluamus argumentum illorum. Sic igitur argumentantur: Omnis cultus voluntarius, id est, quem Deus non præcepit, Deo placere non potest; ergo non debet fieri votum de re non præcepta ad colendum C Deum. Probatur antecedens; nam Coloss. 2. Apostolus reprehendit omnem ἐθελοθρησκείαν, sic enim est in Græco, quod noster interpres vertit, superstitionem, & Roman. 14. ait: *Quod non est ex fide peccatum est.* Quibus verbis indicat, peccatum esse id aggredi, quod fides ex verbo Dei concepta non ostendit, qualiter à Deo æstimetur; tales autem sunt omnes cultus voluntarij.

Ad illud, ad Colossen. 2. de ἐθελοθρησκείᾳ, quidam respondent, Paulum eo loco non accipere in malam partem cultum voluntarium, sed in bonam. tamen quia vulgata editio vertit, superstitionem, & Hieronymus in epistola ad Algasiam, quæst. 10. Augustinus in epistola 59. ad Paulinum, quæst. 7. Ambrosius, Theodoretus, Oecumenius, & alijs omnes in hunc locum, D accipiunt eam vocem pro simulata religione: dicendũ est, Apostolum hoc loco voluntarium cultum appellare non eas actiones, quæ non sunt à Deo præceptæ, id enim repugnaret plurimis Scripturarum testimonijs, vt iam probauimus, sed eas, quæ nec à Deo probatæ, vel commendatæ sunt, nec reuera ex natura sua sunt materia cultus, sed sunt res inanes, & tamen ab aliquibus vsurpantur quasi essent cultus; quales sunt qui dicuntur superstitiosi cultus, vt cũ aliqui ponunt religionẽ in numero lotionũ, vt Iudæi olim faciebãt, & Turcę hoc tpe faciunt, qui putant valde se colere Deum, si toto corpore sæpius loto ad orandum accedant; loquitur enim Apostolus de ijs, qui se abstinebant à cibis quibusdam, tanquam natura sua immundis, & in E eo ponebant religionem, si tales cibos nunquam attingerent.

Ad illud ex Rom. 14. dico, cum communi expositione veterum, fidem accipi pro conscientia, vt sensus sit, peccatum esse id omne, quod fit contra conscientiam. Sed admissa etiam Caluini expositione, nõ video, qua ratione inde colligatur, non placere Deo cultus, quos ipse non pręcepit; nam fides ex verbo Dei concepta, non ostendit solùm placere Deo quæ ipse præcepit, sed etiam quæ ipse consuluit; & quæ neque præcepit, neque consuluit, sed tamen ex se bona sunt: vt patet ex infinitis locis, vbi iubet sibi reddi vota sponte facta.

CAP. XVII.

Non fuisse Iudæorum proprium vota facere, sed cum Christianis etiam id esse commune.

Refellenda nunc est Petri Martyris sententia, qui in libro de votis & cęlibatu contra Smithęũ aduersus omnes, cùm Catholicos, tum hæreticos, omnia omnino vota Christianis interdicit: *Quare*, inquit, *vt alia caremonia per Christum sublata sunt, ita & vouendi ratio debet facessere.* Et infrà: *Quare votum, licet antiquitus potuerit vsui esse, cùm ad legis caremonias pertineret, modò explosum est.*

Hæc sententia Primo refellitur ex illa prędictione Isaię 19. *Colent eum in hostijs & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent.* Hęc enim de Christianis prędicta esse, S. Hieronymus, S. Cyrillus, & ceteri omnes in commentario huius loci apertissimè docent.

Respondet Martyr, hęc quidem de Christianis dici, sed per vota & hostias non intelligi vera vota, verasq; hostias, sed cultum spiritalem & Christianum. Dicit enim, Isaias cùm Iudęis loqueretur, per ea, quibus tunc Deus colebatur, explicare voluisse cultum postea futurum; non enim aliter Iudęos intellecturos fuisse, quę dicebantur.

Sed refellitur hęc solutio; nam inprimis etiamsi nõ habeamus easdem hostias, neque eadem vota, quę Iudęi habuerunt, tamen si nulla habetemus, malè explicuisset Isaias cultum Christianum per hostias & vota; non enim explicatur aliquid per id, quod nullo modo ei simile est. Longè melius explicuisset per contradictorium, si dixisset: Non colent hostijs, nec vota vouebunt; tunc enim omnes intellexissent cultum quidem futurum, sed non qualis tunc erat. Præterea expositio ista Petri Martyris non potest probari, nisi assumatur vt certum id, quod est in quæstione. Nam si petas ab eo, cur illa verba: *Vota vouebunt, et soluent*, exponere velit metaphoricè potiùs, quàm propriè, nihil aliud respondebit, nisi quia propriè exponi non possunt, cùm apud Christianos nulla essent futura vota. At hoc est, de quo contendimus; An Christiani sint vota facturi, & cùm ille neget, nos asseramus, quis nõ videt verbum Dei à nobis facere, cùm de Christianis dicat: *Vota vouebunt, et soluent.*

Secundo, idem probatur ex illa exhortatione Psal. 75. *Vouete, & reddite Domino Deo vestro, &c.* tametsi enim Petrus Martyr contendat, hęc Iudęis tantùm dici, tamen longè aliud docent sancti Patres, ex quibus beatus Augustinus hunc locum ita enarrat, non Iudęis, sed Christianis loquens: *Quisque quod potest voueat, & reddat, non sitis pigri ad vouendum; non enim viribus vestris implebitis.*

Tertio, idem probatur ex illis verbis beati Pauli prioris epistolę ad Timotheum, cap. 5. vbi de viduis quibusdam dicit: *Cùm luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidem omnes oĩno interpretes, tũ Gręci, tum Latini, intelligunt votũ cõtinentię. Sanctus Augustinus in Psalmum 75. *Quid est*, inquit, *primam fidem irritam fecerunt? vouerunt, et non reddiderunt.* Sed de hoc loco infrà fusè disseremus, nũc solùm innuisse sufficiat. Omnia quoque testimonia & argumenta, quę proferemus, ad probandum vota monastica esse licita, huc etiam referri possent.

Vltimo, votum non est cęremonia Iudaica, nulla igitur caussa est cur solis Iudęis, & non etiam Christianis liceat vouere; nam inprimis vouendi actus sola mẽte perfici potest. Tametsi. n. ore quoque vouere solemus, tamen etiam sine vlla voce solo cordis motu votum emitti potest: cęremonię autem omnes res sũt exteriores & sensibiles, vt notum est, non igitur

vota ad cæremonias, sed ad internum cultum pertinent. Deinde, licet vota cæremoniæ essent, non continuò Iudaicæ essent; multæ.n. sunt cæremoniæ omni hominum generi, & omni religioni communes, vt genua flectere ad orandum, manus attollere, cœlum aspicere, tundere pectus. Et denique, illæ solæ dicuntur propriè Iudaicæ cæremoniæ, quæ vel à Mose sunt institutæ, vel Christum venturum significabant, quamuis ante Mosem cœperint; & proinde Christo adueniente cessauerunt.

Porrò vota non cœperunt à Mose; nam Iacob Patriarcha *uotum uouit*, Genesis 28. longè antequã Moses nasceretur, neq; vota ad Christum venturum significandum instituta sunt. Quid enim habent cum Christo venturo vota ieiuniorum, continentiæ, eleemosynarum, & similia? Nec demum cum Mose cessarunt. Nam licet in Ecclesia Christi post Euangelij plenam promulgationem cessauerit circumcisio, sacrificia ouium ac boum, & alia id genus, tamen vota nunquã cessarunt, vt patet vel ex vno loco sancti Augustini: siquidem in illud Psalmi 75. *Vouete, & reddite*, sic ait de Christianis sui temporis. *Alius vouet Deo castitatem coniugalem, vt præter vxorem non nouerit aliam. Alij etiam vouent, etsi experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius, quam illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerũt; & isti vouerunt plurimum. Alij vouent, domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votũ vouent. Alius vouet, relinquere omnia sua, distribuẽdo pauperib. et ire in communem vitam, in societatem Sanctorum, magnum uotum uouit.* Hæc ille.

Ac ne fortè respondeatur, vouendi cæremoniã esse iure abrogatam, sed non facto, ac non defuisse qui vouerint, sed eos fecisse, quod non licebat: considerandum est, non qualescunque homines, sed doctissimos & sanctissimos, vt Augustinum, Basilium, Hieronymum, Bernardum, aliosq; permultos vota vouisse, & laudasse, quorum testimonia postea afferentur: nunc Augustinum sufficere posse putaui, præsertim cùm id aduersarius noster non neget.

Respondet enim Martyr, non esse curandum, quod homines, etiamsi inculpati, & sine controuersia Deo grati, fecerint, quia non illorum vita, sed verbũ Dei est regula nostræ fidei. quod quidem accepit Martyr à Luthero, qui in libro de abroganda Missa susissimè docet, non esse cogitandum, quid Sancti fecerint, sed quid facere debuerint secundum regulam verbi Dei.

At quomodo, quæso, potest fieri, vt inculpati & Deo grati fuerint, qui vota frequentarunt in Christi Ecclesia, si vota ad cæremonias Iudaicas pertinent? Certè, si qui hoc tempore, vel circũcisionem, vel Sabbathũ, vel sacrificia cruenta publicè celebrarent, nullo modo inculpati & grati Deo esse possent, presertim si nulla ignorantia laborarẽt. Si ergo vota similia sunt circumcisioni, & sacrificijs cruentis, vt Martyr affirmat, quomodo inculpati, & grati Deo fuerunt Basilius, Augustinus, Bernardus, & alij doctissimi viri, qui vota fecerunt, & alijs facienda suaserunt?

Deinde non est nostra quæstio, verbum Dei ne, an exempla Sanctorum pro regula fidei & morũ habere debeamus, sed vtri verbum Dei melius intellexerint, Petrus Martyr, Caluinus, Lutherus, & similes homines, an viri illi, quos sanctissimos, & doctissimos fuisse vtrique confitemur: exempla enim Sanctorum non repugnant verbo Dei, sed explicant, aut declarãt, ideo & Apostolus dicebat: *Imitatores mei estote*. Et Christus Matthæi 5. viros sanctos comparat lucernæ positæ super candelabrum, quæ lucet omnibus, qui in domo sunt. neque huic veritati repugnat, quod etiam sancti interdum labuntur, vt patet de ebrietate Noë, de adulterio Dauidis, de simulatione beati Petri, quã Paulus reprehendit; non enim omnia facta Sanctorũ imitanda esse dicimus, sed ea solum, quæ neque pugnant apertè cum regula fidei, neque inueniuntur vel à Scriptura, vel ab alijs sanctis viris reprehensa, sed contrà potius à pijs, & doctis passim laudata. Eiusmodi autem esse vota, nemo negare potest, nisi qui vel nihil legerit, vel nihil credat.

CAPVT XVIII.

Soluuntur obiectiones.

Sed audiamus nunc obiectiones Petri Martyris, vt videamus, an habuerit aliquam, si non iustam, saltem probabilem caussam recedendi à communi sententia omnium penè tum Catholicorum, tum hæreticorum.

Obiectio prima. In Testamento veteri frequens est mentio votorum, in nouo ne nominatur quidẽ votum, nisi cùm sermo est de votis Iudaicis, vt Actor. 21. igitur vota ad cæremonias Iudaicas pertinent.

Respondeo, nomen voti in Testamento nouo nõ habetur, res tamen habetur, vt ostendimus ex Apostolo, & infrà clariùs ostendemus; sed etiamsi non haberetur, sufficerent testimonia veteris testamenti cum vsu & explicãtione Ecclesiæ. Moralia enim precepta, vel documenta Scripturæ veteris, nõ minus ad Christianos, quàm ad Iudæos pertinent; idcirco enim assiduè in Ecclesia leguntur Psalmi, quod pleni sint moralibus documentis.

Et sanè, si Martyris argumentum valeret aliquid, concluderet etiam, vsuram Christianis non esse prohibitam; nam vsura in Psalmis, & Prophetis passim prohibetur, in Testamento nouo non legitur prohibita sub nomine vsuræ, colligitur quidem vsuræ prohibitio ex illo loco: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, Lucæ 6. sed multò obscurius, quàm votum colligatur ex illis verbis Pauli, quia primam fidem irritam fecerunt; nam ista verba omnes Patres de voto intelligũt, illa non omnes intelligunt de vsura; nam S. Basilius in commentario Psal. 14. sanctus Ambrosius in libro de Tobia, c. 16. sanctus Hieronymus in commentario in Ezechiel. c. 18. & aliqui recentiores contendunt in illis verbis non prohiberi vsuram, sed consilium dari diuitibus, vt dent mutuo sine vlla spe sortem ipsam recuperandi.

Si igit' vsura iure diuino prohibita est Christianis, licet expresse eiusmodi prohibitio non habeatur nisi in veteri Testamento, quantò magis religio vouendi licita erit Christianis, cùm & res, & nomen voti in Testamẽto veteri, res aũt in nouo expresse contineatur?

Secunda obiectio. Quotquot fidem Christi profitemur, eo ipso toti sumus illi obstricti; quid igitur voto nos rursus ei tradimus? ridiculus porro haberetur filius, qui tabulis obsignatis atque testibus vellet sese patriæ potestati subdere. Idcirco qui vota nuncupãt, aut se fateantur non esse Dei, aut intelligant quã vouendo stultè agant, dum, quemadmodum dicitur, actum agunt. Lege cauit Deus, ne Israëlitæ primogenita ex pecoribus sibi vouerent, non alia sanè ratione, nisi quod iure sibi debebantur; propterea cùm nos iã Christi membra simus, & Deo omnibus modis obstricti, non minus quàm primogenita antiquitus erãt, non est permittendum vt voueamus. Hæc ille.

Respondeo dupliciter. Primo, retorquendo argumentum; nam quemadmodum Christiani Deo sunt obstricti ratione creationis, & redemptionis, sic etiam Iudæi obstricti erant Deo ratione creationis, & liberationis de Aegypto, igitur etiam illi vouere non poterant, ne actum agerent.

Respondet Petrus Martyr, nos quidem vouere non posse, quia non solùm Deo obstricti sumus, sed etiam scimus obstrictos nos esse luce iam Euangelij coru-

coruſcante; illi autem vouere poterant, & debebant, vt admonerentur hac veluti pædagogia perpetuo debito ſe ac ſua omnia Deo obſtricta eſſe.

At nullo negotio hæc ſolutio refelli poteſt; nam qui apud Iudæos vouebant, non erant ſolum imperiti aliqui homines, ſed etiam Prophetæ ſapientiſſimi, qui melius nouerant debitum noſtrum cum Deo, quã vlli noſtrum ſciant. Dauid Propheta ſapientiſſimus: *Votum vouit Deo Iacob*, Pſal. 131. & Principes ad vouendum hortatus eſt lib. 1. Paral. cap. 29. vbi hæc addidit, vt os obſtrueret Petro Martyri, iudicans ſe & ſuos non ignorare omnia eſſe Dei: *Quis*, inquit, *ego, & quis populus tuus, vt poſſimus tibi hæc vniuerſa promittere? tua ſunt omnia, et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Præterea, ſi Iudæi hoc ignoraſſent, non potuiſſent per vota huius debiti admoneri, ſed potius contrarium ex ſua vouendi conſuetudine colligere potuiſſent; nam ſi non poſſumus vouere Deo quæ ipſius ſunt, qui vouet, admonetur ſe aliquid habere quod non ſit Dei. Itaque pædagogiam valde malam Deus Iudæis tribuiſſet, ſi eſſet vera Martyris ſententia. Voluiſſet enim eos aſſueſcere faciendis votis, vt admonerentur omnia eſſe Deo obſtricta, & interim contrarium eueniret.

Reſpondeo Secundo ad argumentum directè, nos & oĩa noſtra Deo eſſe debita & obſtricta in hoc ſenſu, quod omnia ab illo accepimus, & eius beneficio retinemus, & proinde poteſt ille, ſi velit, omnia repetere, & nos tenemur quidquid ille iuſſerit facere: C tamen quia ille multa nobis libera relinquit, in quibus poſſumus pro arbitrio, hoc aut illud facere, idcirco multa ſunt Dei & noſtra ſimul; Dei, quia eius beneficio illa habemus; noſtra, quia poſſumus pro arbitrio de illis diſponere, dummodo non contra Deum. Quocirca quando vouemus, & offerimus aliquid Deo, de rebus eius damus, & tamen verè damus, quia res illæ etiam noſtræ erant, & potuiſſemus non dare. Vnde Concilium Arausicanum can. 11. *Nemo*, inquit, *quidquam Domino rectè uouerit, niſi ab ipſo acceperit, ſicut legitur, quæ de manu tua accepimus, damus tibi.*

Ad illud exemplum filijſfamilias, qui ridiculus eſſet ſi tabulis obſignatis ſe ſubdere vellet patri, reſpondeo; filiumſamilias ridiculum fore ſi tabulis obſignatis ſe patri ſubdere vellet in ijs rebus, in quibus neceſ- D ſariò parere tenetur, & de quibus imperium patris iã habet, at non fore ridiculum ſi in ijs rebus ſe ſubdat, in quibus alioqui ſui iuris erat, Nec enim parentes poſſunt omnia quæ volunt filijs imperare, & in ijs etiam quæ poſſunt, ſæpe non imperant, ſed dant filijs optionem; exempli cauſſa, liberum eſt filijs vxorem ducere, vel non ducere, nec poſſunt in ea re à parentibus cogi, ſi tamen quis patri polliceatur ſe facturum in eo negotio, quod is imperauerit, tenebitur ſtare promiſſis.

Ad illud autem de primogenitis pecorum, quę Deo voueri non poterant, quia Dei erant, reſpondeo, hoc ipſum ſententiæ noſtræ fauere; nam ideo primogenita pecorum voueri non poterant, reliqua autem voueri poterant, tametſi omnia Dei ſint: (*Domini enim* E *eſt terra, et plenitudo eius*, Pſal. 23.) quia Deus Leuit. 27. nõ reliquerat Iudæis liberam diſpoſitionem primogenitorum, vt reliquerat rerum ceterarum. Sic igitur & nos non vouemus ea quæ non ſunt in noſtra poteſtate, ſed ea ſolum, quæ Deus libera nobis reliquit.

Sed inſtat Petrus Martyr. Nihil eſt liberum, nihil indifferens in particulari, licet in genere dicantur quædam ἀδιάφορα, quia nec omnibus, nec omni tẽpore cõueniunt; nam cum aliquid occurrit expetendum, vel reijciendum, aut illud repugnat ſaluti propriæ vel aliorum, & neceſſariò reijciendum eſt; aut conducit ſaluti propriæ vel aliorum, & neceſſariò expetendum eſt, ſi verè Deum & proximum diligimus.

Respondeo, falſum eſſe membrum hoc A poſtremum; non enim neceſſariò expetendum eſt quod conducit ſaluti propriæ vel aliorum, alioqui nõ diceret Dñs, Deut. 23. *Si nolueris polliceri, abſq. peccato eris.* Neq. Apoſtolus diceret, 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, ſi nubat.* Qui enim poteſt ſine peccato facere quod voluerit, id eſt, nubere, aut non nubere, vouere, aut non vouere, certè nec neceſſariò cogitur expetere nuptias, aut votum, nec neceſſariò illa reijcere. Illud ergo ſolum neceſſariò eſt expetendum, quod neceſſarium eſt ad ſalutem; quod verò vtile eſt, non neceſſarium, vtiliter quoque, non neceſſariò expetitur.

Obiectio Tertia. Libertas Euangelica, in qua nos Dominus conſtituit, minuitur per vota, non igitur Chriſtianis licet vouere. Antecedẽs probatur; nã B Chriſt⁹ libera eſſe voluit genera vitę, qđ nec oĩb. nec omni tempore conueniant. Qui autem vouent vnum genus vitę neceſſarium ſibi illud faciunt, vt iam non poſſint ad aliud tranſire. Item, Chriſtus nos à lege exonerare conſtituit, qui autem vouent, ſe magis ac magis impediunt legibus. Cur, inquit Martyr, non ſe liberos ſeruant? ſi nolunt rectè agere, niſi lege adigantur, ſe magis ad ſeruitutem legis, quàm ad regnum gratiæ & fidei pertinere declarant.

Reſpondeo Primo, retorquendo argumentum; nam ſi Chriſtus libera eſſe voluit genera uitæ, cur ipſi ſe legibus matrimonij adſtringunt? nec minus enim impedit coniugium à cœlibatu, quàm uotum cœlibatus à coniugio. Deinde, ſi Deus liberos nos à legibus eſſe voluit, & genera vitæ libera nobis reliquit, quid eſt quod paulò antè Martyr dicebat, nihil eſſe liberũ nihil indifferens, ſed omnia omnino aut præcepta, aut prohibita? Itaque prædicant verbo libertatem Euangelicam, & interim imponunt legem importabilẽ, & qualem nullus unquam tyrannus impoſuit.

Secundo reſpondeo, libertatem Euangelicam non eſſe libertatem (ut illi ſomniant) à lege, ſed à peccato, Rom. 6. *Liberati à peccato ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Item à cæremonijs Iudaicis quæ erant umbræ futurorum, ac demum à timore, & ſeruitute, non autem ab obligatione legis; qui enim caritate, quæ eſt propriè gratia Teſtamenti noui, & libertas Euangelica, præditus eſt, lege quidem tenetur, ſed non eſt ſub lege, quia libenter implet legem. Sed de hac re alibi ſæpe tractauimus.

Obiectio Qvarta. Qui uouet iniuriam Deo facit; nam in primis repugnat illi, faciens neceſſaria quæ ille uoluit eſſe libera. Deinde arguit Deum uel inſipientiæ, uel inuidiæ; nam uoto ſe obligat ad unum genus uitæ, ut eo modo perfectior euadat; quaſi Deus, qui eum ad illud uitæ genus non obligauit, aut non ſciuerit ei tam bene proſpicere, ut ipſe ſibi proſpexit, aut certè inuiderit illi iſtam maiorem perfectionem.

Respondeo, nullam fieri Deo iniuriam per uota, quia ipſe uoluit eſſe libera genera uitæ negatiuè (ut ſic loquar) non affirmatiuè, id eſt, noluit obligare, ſed reliquit in arbitrio noſtro, ut quiſque ad quod uellet ſe obligaret. Quod itaque non obligauerit nos, benignitas eius fuit; quod uerò per uota ipſi nos obligemus ad id, quod illi gratius eſſe ſcimus, gratitudo, & pietas eſt; & ſicut non pugnant benignitas Domini, & gratitudo ſerui, ſic etiam non pugnat quod nobis neceſſaria faciamus, quæ libera Deus nobis reliquit: neque inſipientiæ aut inuidiæ illum arguimus; nam quod facimus, eius conſilio, & admonitione facimus; etſi .n. nõ imperauit nobis maiorem illam perfectionem, ad quam per uota tendimus, conſuluit tamen, & admonuit, ut ad eã aſpiraremus; de qua re paulò pòſt agemus.

1.

CAPVT

CAPVT XIX.

Non esse propriè votum promissionem, quæ fit in Baptismo.

SEQVITVR ordine quinta pars disputationis, in qua refellenda est sententia Lutheri & Caluini, quod promissio, quæ fit in Baptismo, votum propriè dici debeat. Sunt autem quædam antea prænotaoda. PRIMVM est, quæstionem esse inter Theologos, num res à Deo imperatæ sub votum propriè cadere possint. Quidam enim id negant, vt S. Thomas, & S. Bonauentura in 4. distinct. 38. Alij verò affirmāt, vt recentiores quidam, Dominicus à Soto li. 7. de iustitia, & iure, quæst. 1. art. 3. & Alphonsus à Castro lib. 1. B de lege pœnali, cap. 10.

Sed conciliari possunt hæ sententiæ; nam duobus modis fieri potest votum de re præcepta, vno modo cum intentione se obligandi, etiamsi res illa præcepta non esset, alio modo cum intentione solùm acceptandi, & testificandi obligationem, quæ antea erat. PRIORE modo loquuntur auctores posteriores, & rectè docent res etiam à Deo imperatas, propriè posse voueri si concipiantur vt liberæ, & qui vouet, intendat ad eas se obligare noua obligatione; nam qui cœlibatū Deo vouit, non minus propriè censetur sacrilegus si fornicetur, quàm si oubat; ex quo sequitur, non fornicari esse etiam materiam voti propriè dicti, licet alioqui præceptum sit; pari ratione qui post votum paupertatis furatur, non minus sacrilegus est quàm si res suas, C quas iam dimiserat, repetat: ex quo intelligimus non furari, quod præceptum est, posse sub votum cadere, vt res suas dimittere, quod non est præceptum, sed cōsilium. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 186. art. 10. vbi admittit religiosos bis peccare si furentur, aut fornicētur, quod & contra legem communem, & contra votum proprium delinquant.

POSTERIORE modo loquuntur auctores priores, qoi rectè docent, res præceptas noo cadere propriè sub votum, si accipiantur vt præceptæ, id est, si quis dum eas recipit se facturum, nihil noui promittit, sed solùm agnoscit & recipit obligationem, quam lex ipsa secum affert; qualis fuit illa promissio Hebreorum, Exod 19. *Cuncta quæ loquutus est Dominus, faciemus.* D Vbi enim oon est intentio nouæ obligationis, nullum esse votum propriè dictum constat.

SECVNDO loco prænotandum est, in Baptismo omnes Christianos promittere se legem Dei seruaturos, atque ex eo temporo abrenunciare Diabolo, & pompis eius; id enim & ritus Baptismi testatur, & Patres apertissimè docēt, vt Tertullianus libro de corona militis, Sanctus Cyprianus libro 1. epistol. 5. Sanctus Basilius libro de Spiritu sancto, capit. 27. Sanctus Hieronymus in Apologia prima contra Rufinum prope finem. Sanctus Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remission. cap. 33. Sanctus Gregorius homil. 29. in Euangelia, & Beda lib. 3. histor. Anglorum, cap. 19.

Quæstio igitur est; An ea promissio sit solùm quædam testificatio, & acceptatio obligationis, quam lex E Dei secum affert, proinde non appellanda votum, nisi fortè impropriè, & largo modo. An verò sit noua promissio nouam obligationem includens, atque adeo votum propriè dictum. Martinus enim Lutherus in libro de votis monasticis, & Ioannes Caluinus lib. 4. instit. cap. 13. §. 6. votum primarium esse docent promissionem illam, quam facimus in Baptismo, cuius contrarium affirmat cōmunis sententia Theologorū, in quarto sentētiarum, distinctione 38. Quę sententia quoniā verissima est, his argumentis confirmari pōt.

PRIMVM, vota, vt in Scripturis accipiuntur; spontanea ac voluntaria, nō necessaria esse debēt. Sic enim legimus Deuteronom. 23. *Si votum voueris, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri absque peccato eris.* A At promissio, quæ fit in Baptismo, necessaria est, neque de illa potest dici, si nolueris polliceri, absque peccato eris. Omnes enim ad Baptismū suscipiendum diuina lege obligantur, neq; Baptismus sine illa promissione ab Ecclesia datur.

SECVNDO, vota paruulorum à parentibus edita, rata non sunt, nisi ab ipsis, quorum oomine facta sunt, postmodum io ætate adulta confirmenter; id enim docet sanctus Bernardus in epist. 1. ad Robertum, & apertissima ratio id ipsum confirmat, quia votum est lex particularis, quam sibi quisque imponit, si vult, ac proinde voluntatem propriam necessariò exigit. At promissio quæ fit in Baptismo paruulos obligat, ita vt B postea; velint nolint, cogantur eam habere ratam etiamsi non pro se, sed per alios eam ediderint; igitur non ex voto, sed aliunde vim habet obligatio quæ suscipitur in Baptismo.

TERTIO, si ea promissio votum esse propriè dictū, omnia Christianorum peccata essent duplica, quia cōtra legem, & contra votum; omnia essent sacrilegia, quia contra von religionem; nec minus peccaret secularis fornicanda, aut furando, quàm religiosus, vt patet. At hæc omnia communi fidelium sententiæ ac iudicio repugnant, non igitur illa promissio votum est propriè dictum.

QVARTO, illa, promissio quæ fit in Baptismo, si votum esset, certè aut explicitè, aut implicitè voti obligationem contineret. At nō explicitè continet, nec enim C fideles dum baptizantur explicitam intentionem habent, aut habere debent se obligandi, nisi quantum ex ipsis Dei legibus obligātur: quod autem nec implicitā obligationem cōtineat, ita probatur; si esset implicitū votū in Baptismo, aut esset ex lege Ecclesiæ annectente hoc votū Baptismo, qūo adiunctū est uotū continētiæ Sacramento ordinis; talis autem Ecclesiæ lex nūquam exstat: aut esset ex natura ipsa religionis Christianæ, ut quemadmodnm connexa sunt uota monastica ordinibus religiosis, ita etiam annexū esset Christianæ religioni uotum renunciandi Diabolo, & pompis, atque operibus eius. Sed neque hoc dici potest; nam religio Christiana cùm sit omnibus necessaria, uincula habere debuit, diuinas leges, quæ necessariò ab omnibus seruandæ sunt: ordines uerò religiosi, D quia non necessitatis, sed uoluntaris funt, uincula quoque non necessaria, sed uoluntaria habent, qualia sunt omnia uota propriè dicta.

Accedat POSTREMO, quod cùm non sit ullo modo necessarium, neque etiam admodum utile de ijs rebus, quæ sunt in pręcepto, uota facere, non est credibile Deum, aut Ecclesiam uoluisse, ut omnes fideles ad eiusmodi uota facienda obligarentur. Non esse autem admodum utile de rebus ijs, ad quas ex lege obligati sumus, uota facere, nisi fortè ea uota coincidant cum uotis de rebus non præceptis, ex eo perspicuum est, quòd uota de rebus non præceptis ideo laudabiliter fiunt, præter alias caussas, ut homo eo modo firmius, & stabilius perseueret in bono opere iam conceepto, qui enim se liberos cernunt, facilè mutant pro- E positum bonum. Cùm igitur ad opera legis facienda satis ligati simus ex ipsa lege, non opus est noua uincula quærere, ne occasionem grauius peccandi nobis ipsi sine magna utiliuate procuremus.

Obiectiones, quę contrà fieri solent, facilè solui possunt. PRIMA obiectio. Christiani grauius peccant, & puniuntur cùm non seruant legem Dei, quàm Ethnici uel Iudæi: Igitur aliqnam habent obligationem, quam illi non habent. RESPONDEO, grauius peccant, & puniūtur Christiani, quia magis ingrati sunt, & melius nouerunt Domini uoluntatem; non autem quia habeant aliam obligationem, quia tunc non solùm grauius peccarent sed etiam bis peccarent.

SECVN-

SECVNDA obiectio. Sanctus AVGVSTINVS in Psal. 75. *Vouete*, inquit, *& reddite Domino Deo vestro oēs communiter. Quid debemus vouere? credere in illum, sperare ab illo vitam æternā, bene viuere secundū communē modū; est.n. quidam modus communis omnib. furtum non facere, adulteriū non facere, nō amare vinolentiā, non superbire, non hominem occidere, nō odisse fratrem, non aduersus aliquem texere perniciem, hoc totum omnes vouere debemus.* Hæc ille. RESPONDEO, accipit S. Augustinus, eo loco nomen voti largo & communi modo, vt non solùm comprehendat vota propriè dicta, sed etiā quamlibet aliam promissionem, quamuis talis acceptio voti non facilè in scripturis inueniatur.

TERTIA obiectio. Ecclesia eos, qui promiserunt in Baptismo Christi legem se seruaturos, cogit vt eam seruent: non autem cogit Ethnicos, & Iudæos, qui id non promiserunt; igitur obligatio quædam nascitur ex promissione, quā non adfert secum ipsa lex, proinde illa promissio verum votum esse videtur. RESPONDEO, cogit Ecclesia Christianos baptizatos, vt seruent legē Christi, non tam ex eorum promissione, quàm ex eo, quod per Baptismum facti sunt membra, & filij Ecclesiæ; omne enim membrum subiectum esse debet capiti, & omnis filius parenti iure naturæ subijcitur.

CAPVT XX.

Paupertatem voluntariam rectè Deo voueri.

RESTAT pars quæstionis postrema, in qua, vt promisimus, tria vota monastica defendenda sunt. Incipiemus à voto paupertatis, inde ad votum obediētiæ, postremò ad votum continentiæ, de quo potissima quæstio est, veniemus.

Igitur PAVPERTATEM voluntariam rectè suscipi ac Deo voueri, PRIMO probatur ex illis verbis Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Vbi notandum est, pauperes in Scriptura trib. modis accipi solere. Primò dicuntur pauperes, qui sunt afflicti, vt Psalm. 24. *Vnicus, & pauper sum ego, tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.* Secundò dicuntur pauperes, qui sunt humiles, vt Isaiæ vltimò: *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum, & trementem sermones meos?* Tertiò dicuntur pauperes propriè, qui nō sunt diuites idq; trib. modis, aut actu, sed nō affectu, aut affectu, sed non actu, aut actu simul & affectu.

Quinque igitur existunt huius loci expositiones. PRIMA est Caluini in hunc locum, qui per pauperes intelligit afflictos. Sed hęc expositio non est germana; nam coincideret tūc hęc prima beatitudo cum tertia: *Beati qui lugent*; aut cum vltima: *Beati qui persequutionem patiuntur.* Et prætерea non est expositio Patrum, ac demū Lucæ 6. Dominus pauperib. diuites opponit.

SECVNDA expositio est Chrysostomi in commentario huius loci, & Augustini lib. 1. de sermone Domini in monte, qui per pauperes intelligunt humiles; quæ expositio vera quidem est, sed non primariò intēta, vt paulò pòst ostendimus.

TERTIA esse posset, vt beati dicantur illi, qui sunt pauperes actu, non affectu, sed hæc falsa expositio est, & à Patribus reprehenditur; non enim beati, sed miseri sunt isti pauperes; quocirca Dominus addidit, *spiritu*, id est, voluntate, & electione, nec qualicunque volūtate, sed spirituali, vt notat S. Bernardus serm. 1. de festo omnium Sanctorum. Fuerunt enim etiam Philosophi quidam voluntate pauperes, sed non spiritu pauperes, quia non propter Deum, sed propter curiositatem amarunt paupertatem.

QVARTA expositio esse posset, quòd beati dicantur pauperes affectu, licet non actu. Hæc vera est, sed non est præcipuè intenta, vt mox ostendam.

Est igitur QVINTA, vt beati dicantur, qui propter Deum spontè eligunt paupertatem, & proinde etiam humilitatem; & pauperes spiritu hoc loco nominari eos, qui sunt voluntariè pauperes, & proinde etiam humiles; nam vt plurimum diuitiæ elationem, paupertas humilitatem gignit. Ita exponunt B. Ambrosius in cap. 6. Lucæ B. Gregorius Nyssenus, B. Hieronymus, & venerabilis Beda in cap. 5. Mathæi, necnon S. Leo I. in sermone de illis verbis Domini Matth. 5. qui paupertatis voluntariæ, & humilitatis simul meminerunt. Item Chromatij, & Anselmi in hunc locum, Basilij quæst. 205. Bernardi serm. 1. de festo omnium Sanctorum, & recentiorum, vt Abulensis, Lirani, Caietani, Iansenij, & aliorum, qui de paupertate voluntaria, & actuali exponunt, & rectè; nam inprimis verbum Græcum [illegible], mendicum propriè significat; vt etiam Latina vox pauper, non humilem propriè, sed egenum significare solet.

Deinde præmium illud (*Quoniam ipsorum est regnū cælorum*) proprijssimè respondet verę paupertati. Præterea Luc. 6. Pauperes, qui beati esse dicuntur, non superbis, sed diuitibus opponuntur; sic enim paulò pòst subiungit Dominus; *Væ vobis diuitibus.* Deniq; Christus actu & affectu pauper fuit, & docuit sine dubio id quod ipse fecit. Præterea sæpius diuitias periculosas esse dixit; nam Matth. 13. comparauit spinis, quæ suffocant sementem, & Marci 10. *Quā difficilè*, inquit, *qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum.* Et: *Facilius est camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem in regnum cælorum.*

Hinc ergo sic argumentari possumus pro voto paupertatis. Id oē Deo rectè vouetur, q̄ ex eius testimonio scimus esse bonum, & illi gratum, sed paupertas voluntaria testimonio Christi bona est & Deo grata, cùm beati dicantur eiusmodi pauperes, & illi promittatur regnum cælorum in præmium, igitur eiusmodi paupertas Deo rectissimè vouetur.

SECVNDVM testimoniū est Matth. 19. vbi Dominus ait: *Si vis perfectus esse, vade, vēde oīa quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo.* Et ibidem: *Ecce, nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? &c.* Quod enim hic detur consilium veræ abdicationis facultatum, suprà demonstrauimus in disputatione de cōsilijs Euangelicis; quod autem hinc sequatur, posse voueri paupertatem, patet ex argumēto paulò antè facto; & pręterea ex vtroque testimonio non solùm colligitur paupertatem rectè voueri posse, quod tamen ad rem nostram sufficit, sed etiam colligitur hortatum esse Dominum ad vouendam hanc paupertatem; parum enim prodesset dare omnia pauperibus, & fieri pauperem spiritu, si quis paulò pòst iterū rediret ad lucra, & opes comparandas; quocirca sancti Patres intellexerunt his testimonijs commendari paupertatem perfectam, quæ suscipitur cum proposito, & voto semper ita permanendi.

Itaq. S. AVGVSTINVS in epist. 89. q. 4 & in Psalm. 103. concione. 3. totum hunc locum refert ad professionem monasticā; & S. BERNARDVS in declamatione super hunc locum Euangelij: *Hæc*, inquit, *sunt verba, quæ contēptum mundi in vniuerso mundo, & voluntariam persuasere paupertatem, hæc sunt quę Monachis claustra replent, deserta Anachoretis.*

TERTIO testimonium est Actor. 4. vbi sic legimus: *Multitudinis aūt credentiū erat cor vnū, & anima vna, nec quisquam eorū quæ possidebat aliquid suū esse dicebat, sed erāt illis oīa cōmunia.* Quod aūt ex voto ita viuerēt primi illi Christiani in Hierusalē, docet S. AVGVSTINVS serm. 1. de cōi vita Clericorū, vbi dicit, idipsū se cū suis facere voluisse, qđ primos Christianos fecisse testātur Acta Apostolorū iā citata, & tū ibidē sępius repetit, nemini licere in tali vita habere propriū, idq; ex professione facta Deo; sic.n. loquitur de quodā Presbytero suo, qui cōtra professionē aliquid retinuerat, &

indè

inde testamentum cùm moreretur fecerat: O *dolor*, inquit, *illius societatis, ò fructus natus non de arbore, quam plantauit Dominus, sed Ecclesiam scripsit haredem: nolo numerare ista; non amo amaritudinis fructum, ego illũ Deo quærebã, Deo societatem professus erat, hãc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret.*

QVARTVM testimonium est Actor. 5. vbi Ananias & Sapphira vxor eius, cùm vitã cõmunẽ profiteri velle viderẽtur, & tñ aliquid proprij sibi clam retinuissẽt, continuò ab Apostolo Petro detecti & increpati, atq; à Deo inuisibiliter percussi interierũt. Hic Petrus Martyr in libro de votis dicit, se nullũ votum videre; peccatũ .n. Ananiæ & Sapphiræ fuisse mẽdaciũ, ambitionẽ, auaritiã, & hypocrisim, nõ aũt voti violationẽ, seu sacrilegiũ. Sed facilẽ possumus ostẽdere, primò ex circũstãtijs loci huius, deinde ex testimonijs Patrũ, Ananiã & Sapphirã vouisse, & tanq̃ sacrilegij reos esse punitos.

Quod igitur Ananias & Sapphira vouerint vitam illam communem, colligitur ex illis verbis: *Fraudauit de precio agri, conscia vxore sua.* Non enim fraudasse diceretur, nisi rem iam obligatam promissione, subripuisset; quod autem rem non præceptam vouerint, patet ex illis verbis: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Quod denique votum illud Deo factum esset, & proinde eius violatio sacrilegiũ fuerit, testãtur verba illa: *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri?* Quid enim est mentiri Spiritui sancto, nisi fallere fidem datam Spiritui sancto?

Posset quidem vtcunque dici mentitus Spiritui sancto, si mẽdacium tantum sancto Petro dixisset, in quo sine dubio erat Spiritus sanctus: tamen nemo negare potest, quin magis propriè dicatur mentiri Spiritui sancto, qui promittit aliquid Deo, & non seruat, quã qui mentitur homini alicui sancto. Præterea seuerissima illa pœna, quàm Deus ipse continuò sumpsit de Anania & Sapphira, omnino clamat maius illud peccatũ fuisse, quàm simplicis mendacij, & auaritiæ, & ambitionis, atque hypocrisis; quomodo enim potuit puniri culpa vlla atrocius? Itaq; sine dubio sacrilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

Accedat iam communis expositio Patrum. S. IOANNES CHRYSOSTOMVS, homil. 12. in Acta Apostolorum: *Quare*, inquit, *hoc fecisti? voluisti habere? oportebat initio habere, & non promittere, nunc autem postquã consecrasti, maius sacrilegium cõmisisti; qui enim aliena rapit, forsan alienarum rerum desiderio rapit: tibi autẽ licebat tua retinere, cur igitur sacra fecisti ea, & postea accepisti?*

S. HIERONYMVS in epistola ad Demetriadem, quæ est octaua primi Tomi: *Ananias*, inquit, *& Sapphira dispensatores timidi, immò corde duplici, & ideo condẽnati, quia post votũ obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant, partemque sibi iã alienæ substantiæ reseruauerunt.*

S. AVGVSTINVS serm. 27. de verbis Apostoli: *Dũ*, inquit, *ex eo quod promiserat, partem subtraxit, sacrilegij simul condẽnatur, & fraudis.* Et serm. 10. aliàs 12. de diuersis, in editione Louaniensi: *Si Deo*, inquit, *displicuit detrahere de pecunia quã vouerãs Deo, quõ irascitur qñ vouetur castitas, & nõ exhibetur?* Et infrà: *Potest igitur virgini sanctimoniali nubenti dici quod ait Petrus de pecunia; Virginitas tua nunquid non manens tibi manebat, & antequam eam voueres in tua fuerat potestate?*

S. FVLGENTIVS in epistola de debito cõiugali, ca. 8. *Quã*, inquit, *sit malũ, quamq; solicitè fugiendũ, si quis de hoc qđ Deo vouerit, aut retinere, aut rapere aliqđ mortifera p̃uaricatiõne pr̃tet; exẽplo sunt Ananias et Sapphira.*

S. GREGORIVS lib. 1. epist. 33. ad Venãtiũ: *Ananias*, inquit, *Deo pecunias vouerat, quas postea victus persuasione Diaboli subtraxit, sed qua morte mulctatus est scis.*

ARATOR lib. 1. in Acta Apostolorum hunc locum enarrans, sic ait:

—Sed quod mutata voluntas
Falsi crimen habet: cumq; est iam cautio voti
Stare decet, nec velle prius violare sequenti, &c.

OECVMENIVS in commentario huius loci aliquoties sacrilegium vocat Ananiæ peccatum. BEDA in eũdem locum dicit, ab Ananiæ exemplo natũ esse deterrimum illud Monachorum genus, quod Sarabaitarũ dicitur, qui sub vita, & professione monastica, aliquid proprij retinere volunt. Atque hæc de Scripturis pro voto paupertatis.

Confirmari potest hoc idem ex traditione Patrum. S. VRBANVS Papa I. in epistola sua decretali: *Quicunque vestrum*, inquit, *vitam communẽ susceperit, & vouit se nihil proprium habere, videat ne pollicationem suam irritam faciat.* S. BASILIVS in constitutionibus monasticis, cap. vltimo dicit, Monachum salutem animæ perdere, & furem esse, atque alterum Iudam, si quid priuati possideat. At cur ita, quæso, si nulla est promissio, nullum votum?

S. HIERONYMVS in epi. 22. ad Eustochium de virginitate, scribit adeo arctam fuisse in Monachis sui temporis professionẽ paupertatis, ut nemini liceret vel necessaria petere; tametsi vigilabat præpositorũ diligẽtia, ne cui aliquod necessarium deesset: *Quia*, inquit, *non licet dicere cuiquam tunicam, & sagum, textaq; iuncis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat.* Ibidem scribit, aliquando in monasterio quodam Nitriæ repertum fuisse Monachum iam moriturum, qui nescio quot solidos sibi reseruauerat: quocirca placuisse Machario, Isidoro, alijsq; sanctis congregatis in vnum, vt cum mortuo pecuniæ infoderentur, clamantibus omnibus, pecunia tua tecũ sit in perditionẽ. Quod idẽ postea in simili casu fecisse S. Gregoriũ, scribit Ioan. Diaconus, lib. 1. c. 15. vita B. Gregorij. & ipse ẽt Gregorius, li. 4. Dialogorum, c. 55.

S. AVGVSTINVS in Psal. 25. *Alius*, inquit, *vouet relinquere oĩa, & ire in cõmunem vitã, in societatẽ Sãctorũ; magnũ votũ vouit.* Et lib. 17. de ciuit. Dei, c. 4. *Dixerũt*, inquit, *potẽtes illi, ecce nos reliquimus oĩa, & sequuti sumus te. Hoc votũ potẽtissimi vouerãt, sed unde hoc eis, nisi ab illo, de quo hic cõtinuò dictũ est, dãs votũ vouenti?*

IOANNES CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 13. *Illam*, inquit, *virtutem inter ceteras eorum institutiones vel commemorare superfluum puto, quod scilicet nulli cistellam, nulli peculiarẽ sportellã liceat possidere, nec tale aliquid, quod velut proprium retinens suo debeat communire signaculo.* Et cap. 33. de hac ipsa renunciatione perfecta loquens: *Sicut*, inquit, *immensa gloria fideliter seruientibus Deo, ac secundum regulæ institutionem ei adhærentibus repromittitur in futurum, ita pœnæ grauissimæ præparantur his, qui tepidè eam, negligenterq; fuerint exequuti, & secundum hoc quod professi sunt, vel quod ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctitatis eidem exhibere neglexerint; melius est enim secũdum Scripturæ sententiã nõ vouere quemquam, quàm vouere, & non reddere.*

Adde etiam Concilium AVRELIANENSE I. can. 21. vbi grauiter Monachi puniri iubentur, qui contra professionem suam aliquid proprij possidere voluerint.

Contra paupertatis votum vna est obiectio Ioannis BRENTII in Confessione VVirtembergica, cap. de votis monasticis. Aut is, qui vouet, est pauper conditione, aut diues: si pauper est, nihil habet quod possit vouere se relicturum aut daturum, sed debet ferre patienter crucem sibi à Domino impositam; quam si prætereà vouet, idẽ facit ac si in morbo voueret se ægrotaturum; qui est furor, non pietas: si autem diues est, aut vouet ponere omnia in commune, aut dare omnia pauperibus propter maius meritum, & viuere deinceps ex eleemosynis: si primum, nihil aliud agit, quàm prouidere sibi de certiore, & copiosiore victu, quod est fugere, non amare paupertatem: si secundũ, peccat contra fidem, & caritatem; contra fidem, quia

vnus

" vnus est mediator Dei & hominum, qui nobis omnia A
" meruit; cui facit iniuriam, qui suis proprijs operibus
" mereri se arbitratur; contra caritatem autem, quia ca-
" ritas præcipit ne sine necessitate molesti simus proxi-
" mo nostra mendicatione.

Respondeo ad PRIMVM membrum, etiam pauperes rectè vouere, & multum dare, dant enim id omne quod acquirere possent. AVGVSTINVS epist. 89. q. 4. *Neque*, inquit, *mihi minus imputabitur, quia diues non fui; nam nec Apostoli, qui primi hoc fecerunt, diuites fuerunt: sed totum mundum dimittit, qui, & quod habet, & quod optat habere, dimittit.* Neq; est simile votum ægritudinis voto paupertatis; nam Christus dixit: *Beati pauperes*, non beati ægroti, Matth. 5. Et: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ possides, & da pauperibus*, Matth. 19. non autem si vis perfectus esse, proijce sanitatem, B cura vt ægrotes. denique tenemur, si possumus, sanare ægritudinem, ne nostræ mortis caussa fuisse videamur: at ditescere nemo tenetur.

Ad SECVNDVM membrum dico, ponere omnia in commune, esse verè amare paupertatem; nam ille verè est pauper, qui nullius rei est Dominus, qui nihil habet quod vendere, donare, permutare, destruere possit. & quam aliam paupertatem elegerunt primi Christiani, nisi istam qua nemo aliquid diceret suum, sed essét illis omnia communia? Actor. 4.

Ad TERTIVM; Nego esse contra fidem, dare omnia sua pauperibus propter maius meritum, alioqui Christus aliquid contra fidem cõsuluisset, cùm ait: *Vẽde omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo*, Matth. 19. non enim pugnãt merita nostra cũ Christi meritis, sed ex illis potiùs vt effectus ex caussa promanant; nam sine Christi meritis nulla sunt nostra merita. ille enim, præter alia, etiam potentiam merendi C nobis acquisiuit merito mortis suæ. Nego etiam esse contra caritatem proximi mendicare, quandoquidem neminem cogunt dare eleemosynam mendicantes, sed potiùs occasionem diuitibus præbent comparandi sibi regnum cœlorum. Sed de hoc infrà latiùs.

CAPVT XXI.

De voto obedientiæ.

IAM verò OBEDIENTIAM religiosam rectè voueri Deo, his rationibus probari potest. PRIMO, grata est Deo obedientia etiã in ijs rebus, quas ipse non præcepit; nam Hieremiæ 35. laudantur, & remunerantur D à Deo filij Ionadab, qui, ut obedirent patri suo, nõ bibebant vinum, non serebant agros, non habebant domos, sed habitabant perpetuò in tentorijs: omne autẽ quod Deo gratum est, voueri illi potest, igitur obedientia, etiam alioqui non debita, Deo voueri potest.

Respondet Petrus Martyr in libro de votis, nihil in debitum fecisse filios Ionadab; nam etiamsi Deus non iusserat illis, vt non biberent vinum, nec sererẽt agros, nec domos inhabitarent, iusserat tamẽ vt parenti obedirent, ac proinde illi, dum patri obedierunt, id solum fecerunt, quod facere diuino præcepto tenebantur.

Sed refellitur hæc solutio. PRIMO, ex testimonio Rabani, qui in commentario hujus loci dicit, filios Ionadab plus fecisse, quàm lex diuina præciperet.

SECVNDO, ex ipso textu Hieremiæ; nam Deus eo lo- E co exemplo filiorum Ionadab reprehendit populum suum, quod illi obedierint voci vnius hominis, ipse autem voci ipsius Dei obedire noluerit; Firmauerunt, inquit, filij Ionadab, filij Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis, populus autem iste non obediuit mihi. Quæ Domini ratio planè frigeret, si filij Ionadab diuino præcepto obstricti fuissent obedire patri suo in rebus illis, vt non biberent uinum, &c. nunc enim nulla esset antithesis inter Deum & creaturam; nam & filij Ionadab obediuissent Deo, & filij Israël non obediuissent Deo.

TERTIO, idem colligitur ex laude & remuneratione diuina; non enim tantopere Deus laudasset filios Ionadab, nisi aliquid singulare fecissent.

POSTREMO, idipsum ratio manifesta suadet; nam etiamsi tenẽtur filij obedire parentibus, non tamen tenentur obedire in omnibus rebus, postquam ad annos pubertatis peruenerint. Est enim unusquisq; sui iuris in deligendo statu, & genere vitæ, alioqui nihil interesset inter seruos, & liberos, si semper, & omnib. in rebus filij in patris potestate essent.

Quod verò B. Paulus ait Coloss. 3. *Filij obedite parẽtibus per omnia.* Vel ita intelligi debet, vt illud *(Per omnia)* significet per omnia ad quæ se extendit patria potestas, vt rectè docet S. Thomas in 2. 2. quæst. 104. art. 5. quemadmodum si quis diceret, oportere milites obedire Imperatori per omnia, exponendum esset per omnia, quæ ad militiam pertinent. Vel certè tenentur filij per omnia parentibus obedire, sed dum paruuli sunt; nam vt dicitur ad Galat. 4. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo*. & Dominus ipse parentibus subditus erat cùm puer esset, vt legimus, Luc. 2.

SECVNDA ratio ex Testamento nouo sumi potest; nam, vt suprà diximus in disputatione de consilijs, consilium perfectionis est sequi Dominum perfectè abnegando seipsum, vt colligitur ex illo Matth. 16. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suã, & sequatur me*; nam etsi in præparatione animi abnegare seipsum præceptum sit, cùm ibidem Dominus addat; qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet eam: tamen extra articulum necessitatis abnegare seipsum perfectè, & omnibus in rebus subijciendo iudicium, & uoluntatem suam alterius iudicio, & uoluntati, nõ est præceptum, sed consilium. Ideo enim Matth. 19. dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. & veni, sequere me*.

Porrò, perfecta sequela Domini, quæ in abnegatione suipsius, id est, in perfecta obedientia consistit, necessariò includit uotum, quo quis ita seipsum abneget, ut non possit retrocedere; non enim perfecta est abnegatio sui, obedire alteri ad tempus, & paulò pòst nõ obedire; quocirca Dominus ibidem addidit: *Et tollat crucem suam.* siquidẽ ut eleganter monet Ioannes Cassianus, lib. 4. de institutis cœnobiorum, cap. 35. uerus, ac perfectus Monachus similis crucifixo esse debet. qui enim cruci affixus est non solùm nõ ambulat quò vult, nec facit, quod vult; sed nec potest ambulare, aut operari, nisi ab alio moueatur.

TERTIA ratio; rectè faciunt homines, qui cupientes vitam communem agere, communi consensu eligunt sibi aliquem in præpositum; id enim & recta ratio suadet, & Scriptura etiam monet, Prouerb. 3. cùm dicit: *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Rursus, proposito constituto, bonum est, & Deo gratum, ut illi obediatur, cùm scriptum sit: *Qui vos audit, me audit*, Lucæ 10. Et: *Obedite præpositis vestris*, Hebræ. 13. At omne quod Deo placere constat testimonio ipsius, rectè uoueri potest, ut aduersarij concedunt: poterit igitur obedientia exhibẽda præposito, à nobis ipsis electo, & cui alioqui obedire non teneremur, rectè uoueri.

QVARTA ratio ex usu antiquæ Ecclesiæ; certum est apud ueteres sanctos obedientiam monasticam in usu fuisse; nam S. BASILIVS in constitut. monasticis, ca. 22. *Nunc*, inquit, *rursus sermonem de obediẽtia exerceamus, ostendentes quãtam obedientiã ab exercitationibus erga præfectũ exacta doctrinæ rõ exigat, &c.* Et toto capite de obedientia disserit, ac docet, debere Monachũ præposito parere, & nõ discutere quid sit quod præcipitur, mõ non sit manifestè peccatum, ac breuiter talem se exhibere præposito, quales sunt oues ad pastorem, & instrumenta ad opificem comparata. nec illud omittit, necessarium esse Monachis, perfectè obedire præpositis, & alioqui à salute æterna eos excidere, idem docet

Cassia-

Caſſianus, lib. 4. de inſtitutis cœnobiorum, cap. 23. & ſequentibus.

S. HIERONYMVS in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, deſcribẽs inſtituta Monachorum: *Prima*, inquit, *apud eos confœderatio eſt, obedire maioribus.* Et in epiſt. ad Ruſticum Monachum: *Per hæc omnia*, inquit, *ad illud tẽdit oratio, vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum, ſed viuere debere in monaſterio ſub vnius diſciplina patris, conſortioq; multorum.* Et infrà: *Non facias quod vis, comedas quod iuberis, veſtiare quod acceperis.* Et infrà: *Præpoſitum monaſterij timeas vt Dominum, diligas, vt parẽtem, credas tibi ſalutare quidquid ille præceperit, nec de maiorum ſententia iudicet, cuius officij eſt obedire, & implere quæ iuſſa ſunt.*

SVLPITIVS in Dialogo primo de virtutibus ſancti Martini, de Monachis differens: *Præcipua*, inquit, *ibi virtus, & prima, eſt obedientia: neque aliter aduenieẽs ad monaſteriũ Abbatis ſuſcipitur, quã qui tentatus prius fuerit, & probatus, nullũ vnquã recuſaturus, quãlibet arduũ ac difficile, indignumque toleratu Abbatis imperium.*

S. AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Eccleſię, cap. 31. *Hi verò Patres*, inquit, *nulla ſuperbia conſulunt ijs, quos filios vocant, magna ſua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.* Hæc ille. Eiuſmodi aũt teſtimonia plurima afferre poſſemus, ſi opus eſſet.

Reſpondebunt fortaſſe, obedientiam quidem in vſu fuiſſe apud veteres Monachos, ſed votum obediẽtiæ non item. At IOANNES CASSIANVS lib. 4. de inſtitutis renunciantium, cap. 33. voti & profeſſionis nominatim meminit, vbi differit de obſeruatione monaſticarum inſtitutionum, quarum primaria de obedientia erat, verba eius capite ſuperiore citauimus.

Item S. GREGORIVS homil. 20. in Ezechielem: *Cũ*, inquit, *quis ſuum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, ſacrificium eſt, cùm verò omne quod habet, omne qđ viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouerit, holocauſtũ eſt.* Hæc ille. Vbi de votis monaſticis loquitur, quibus homo nihil ſibi retinet, ac ne iudicium quidem, quod Deo non offerat.

Denique S. AVGVSTINVS in Pſal. 75. *Nemo*, inquit, *poſitus in monaſterio frater dicat, recedo de monaſterio; neque n. ſoli qui ſunt in monaſterio peruenturi ſunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non ſunt ad Deum non pertinent; reſpondetur ei, ſed illi non vouerunt, tu vouiſti.* Et in Pſal. 99. *Dum non perſeuerauerit implere quod vouit, fit deſertor tam ſancti propoſiti, & reus voti non redditi.*

ACCEDANT poſtremò miracula, quæ Deus ad confirmandum obedientiam monaſticam non rarò oſtendit. Scribit SVLPITIVS in primo Dialogo de virtutib. ſancti Martini duo miracula his verbis: *Duo vobis referã incredibilis obedientiæ admodũ magna miracula, licet ſuppetant plura recolenti, ſed ad excitandam virtutũ æmulationẽ, cui pauca non ſufficiunt, multa non proderunt. ergo cùm quidã ſeculi actib. abdicatis, monaſterium magnæ diſpoſitionis ingreſſurus, cœpiſſet rogare, Abbas ei cœpit multa proponere, graues eſſe iſtius diſciplinæ labores, ſua verò dura imperia, quæ nullus facilè valeret implere patientia, aliud potiùs monaſterium, vbi facilioribus legib. viueretur, expeteret, nõ tentaret aggredi quod implere non poſſet. Ille verò nihil his terroribus permoueri, ſed magis ita oẽm obedientiã polliceri, vt ſi eũ Abbas in ignẽ ire præciperet, non recuſaret intrare. Quã illius profeſſionẽ vbi magiſter accepit, non cunctatur probare profitentẽ. Caſu clibanus propter ardebat, qui multo igne ſuccenſus coquendis panib. parabatur: exũdabat abruptis flã fornacib. & intra camini illius concaua totis habenis regnabat incendiũ. Hoc igitur aduenã illũ iubet magiſter intrare, nec diſtulit parere præcepto, medias flãmas nihil cũctatus ingreditur, quæ mox tã audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris ceſſere venienti, ſuperata natura eſt, fugit incendiũ, et qui putabatur arſurus, velut frigido rore perfuſus ſeipſe miratus eſt. Sed quid mirum, ſi tuum Chriſte tyronem ignis ille non attigit, vt nec Abba* A *tem pigeret dura mandaſſe, nec diſcipulũ pœniteret imperio paruiſſe? qui eo die quo aduenerat dum tentaretur infirmus, perfectus inuentus eſt, meritò felix, meritò glorioſus, probatus obedientia, glorificatus eſt paſſione.*

*In eodem aũt monaſterio factum id, quod dicturus ſum, recẽti memoria ferebatur. Quidam itidẽ ad eundẽ Abbatẽ recipiendus aduenerat, cũ prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetẽ polliceretur ad omnia vel extrema patientiam: caſu Abbas ſtoracinam virgã iãpridẽ aridam manu gerebat, hanc ſolo fixit, atque illi aduenæ id operis imponit, vt tamdiu virgulæ aquam irriguam miniſtraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridũ in ſolo arente viuiſceret. Subiectus aduena duræ legis imperio aquã proprijs humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo ferè millia petebatur, iamq; emẽ*B *ſo anni ſpacio labor non ceſſabat operantis, & de fructu operis ſpes eſſe non poterat tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoq; annus uanũ laborẽ iam affecti fratris cludit: tertio demum ſuccedentiũ temporum labẽte curriculo, cùm neq; noctu, neq; interdiu aquarius ille ceſſaret operator, virga floruit. Ego ipsã ex illa virgula arbuſculã, quę hodieque intra atrium monaſterij eſt ramis virentibus, vidi, quæ quaſi in teſtimonium manẽs, quantum obedientia meruit, & quantum fides poſſit, oſtendit.* Hæc ille.

Alia non diſſimilia narrat ſanctus Gregorius libro 2. Dialogorum, cap. 7. de S. Mauro, qui ad Abbatis imperium ſuper aquas ambulauit; & Ioannes Caſſianus libro 4. de inſtitutis renunciantium, capite 23. de Abbate Ioanne, qui propter obedientiæ virtutem ad pro- C phetię gratiam ſublimatus, ſic vniuerſo claruit orbi, vt etiam regibus mundi huius merito ſuo redderetur illuſtris.

Sed occurrunt ſoluendæ obiectiones. PRIMA Lutheri eſt in libro de votis monaſticis, vbi hoc modo ratiocinatur. Scriptura iubet, vt omnibus hominib. obediamus, Philip. 2. *Superiores inuicem arbitrantes.* Et 1. Petri 2. *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum.* Igitur obligare ſe ad obediendum vni ſoli præpoſito, contra Scripturam eſt; idem enim eſt ac ſi quia ita voueret; Deus voueo tibi nolle me ſecundum Euãgelium tuum omnibus ſubijci, ſed tantũ vni maiori.

RESPONDEO, Apoſtolum Paulum eo loco non velle vt omnes habeamus tanquam principes, quibus parere teneamur, ſed vt omnes iudicemus nobis eſſe ſu- D periores, id eſt, meliores, & ſanctiores; commendat. n. humilitatem, vt ipſa verba eius indicant: *Per humilitatem inuicem ſuperiores arbitrantes.* Adde, quòd ſi vellet Apoſtolus, vt omnibus obediremus, rem planè impoſſibilem vellet; ſi enim omnes omnibus obedire debẽt, nulli erunt qui iubeant, & nulli qui obediant. Porrò S. Petrus per omnem humanam creaturam, intelligit omnem hominem poteſtate imperandi præditum. Sic enim explicat ipſe ſe: *Siue*, inquit, *regi tanquam præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis.*

SECVNDA obiectio eſt eiuſdem Lutheri in eodem loco. Prępoſitus monaſterij liber eſt ab obediẽtia, quã vouerat ſine alia diſpenſatione, igitur ſignũ eſt, votũ illud non obligare coram Deo. RESPONDEO, in eo, qui eligitur in propoſitum, remanere obligationem voti, E licet per accidens ceſſet exercitium illius voti, quia deeſt materia: cuius ſignum eſt, quia ſi is qui nunc eſt præpoſitus priuetur officio, iterũ tenebitur ad obediẽtiã, etiamſi nouum aliquod votum non faciat. Vide S. Thomam in 2. 2. quæſt. 88. art. 11. & quæſt. 186. art. 5.

TERTIA eſt Petri Martyris in commentario ad caput 7. prioris ad Corin. Vetat beatus Paulus, ne Chriſtiani ſeruos ſe faciant, cùm ait: *Precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum.* Non igitur licet votum obedientiæ facere. Quid enim hoc eſt aliud, quàm ſponte ſua ſe in ſeruitutem Abbatibus tradere?

AT facilis reſponſio eſt; non enim B. Paulus prohibet ſeruitutem, quæ hominibus exhibetur, ſed id prohibet,

hiber, ne hominibus propter ipsos homines potissimum, sed propter Deum seruiatur, id quod exposuit clariùs ad Coloss. 3. vbi sic ait: *Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Dominum. quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes quod à Domino recipietis retributionem hæreditatis, Domino Christo seruite.* Quocirca S. Paulinus etsi non ignorabat Apostolum dixisse: *Nolite fieri serui hominum;* tamen seipsum vẽdidit, vt filium viduæ redimeret, quod S. Gregorius cum laude eius refert, lib. 3. Dialogorum, cap. 1.

Sed inquit Petrus Martyr, S. Paulinus ex caritate erga proximum seipsum vendidit, quod autem ex caritate fit, rectè fit. Quasi verò perfecti Monachi ex cupiditate, & nõ ex caritate erga Deum, se Abbatibus, alijsque Præpositis sponte subijciant. Sed de obedientia hactenus.

CAPVT. XXII.

Asseritur votum continentiæ ex illis verbis Lucæ primo; Quomodo fiet istud? &c.

VENIO tandem ad votum CONTINENTIÆ; quod primùm Scripturæ testimonijs, deinde Conciliorum, & Ecclesiæ totius consensu; tertiò Pontificũ, & Imperatorum decretis ac legibus; quartò Patrum Græcorum, & Latinorum traditione; postremò naturali etiam ratione confirmare pro viribus nitar.

PRIMVM igitur testimonium sit illud Luc. 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quibus verbis Virgo sanctissima significat impedimentum se habere, quo minus filium concipere & parere posset; impedimentum autem illud non aliud esse potuit, quã votum continentiæ iam emissum. Illa enim uerba: *Virum non cognosco,* non significant iam actu non cognosco, sed nõ licet mihi cognoscere, alioq; ineptissima interrogatio fuisset, cùm posset statim responderi, etsi nunc uirum non cognoscis, tamen paulò pòst cognosces. Itaque sicut dicimus in Quadragesima; Ego non uescor carnibus, id est, non licet mihi hoc tempore carnibus uesci; sic beata Virgo dixit: *Virum non cognosco,* id est, prohibeor uirum cognoscere: cur autem prohiberetur, nulla ratio potest reddi, nisi votum; nam & virum habebat, & iuuenis erat, nec est credibile sterilẽ, aut impotentem fuisse, vel certè id ipsa nondum scire poterat cùm ad uirum nondum peruenisset. Nec denique prohibebatur uirum cognoscere lege aliqua communi, ut notum est, igitur lege particulari, id est, uoto.

Idem cõfirmatur ex Patribus. S. GREGORIVS NYSSENVS in oratione de natiuitate Domini; *Nã,* inquit, *si nuptiarũ caussa assumpta erat à Iosepho, quo modo Angelum de partu prædicentem, quasi re noua, atque insolita obstupefacta, aduersata esset? cùm prorsus speraret se quoque ipsam aliquando iuxta legem naturę matrẽ esse futurã? sed quoniã Deo dicatam, & consecratam carnẽ, veluti sanctũ quoddam donarium, intacta seruari oportebat, propterea etiamsi Angelus sis, inquit, ac de cęlo veneris, etiã si supra hominem sit id quod apparet, attamen vt virum cognoscã, fieri non potest; qui mater ero absque viro? Iosephum. n. spõsum quidem noui, virum autem non cognosco.*

S. AVGVSTINVS lib. de sancta uirginitate, ca. 4. *Ipsa quoq;,* inquit, *virginitas eius gratior, & acceptior, quia non eã conceptus Christus viro violaturo, quã conseruaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. hoc indicãt verba, quę sibi fœtum annuncianti Angelo MARIA reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virũ non cognosco? quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Sed quia hoc Israelitarũ mores adhuc recusabãt, despõsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potiùs contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat.*

BEDA in caput 1. Lucæ: *Propositum,* inquit, *suæ mentis reuerenter exposuit, vitam videlicet uirginalem se ducere decreuisse. Quæ, quia prima fœminarum tantæ se uirtuti mancipare curauit, iure singulari præ ceteris fœminis beatitate meruit excellere.*

S. ANSELMVS libro de excellentia uirginis, cap. 4. *Virgo,* inquit, *& tenera, & delicata, regali stirpe progenita, & speciosissima, totam intentionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intendit, ut corpus, & animam suam Deo uirginitate perpetua consecraret.*

RVPERTVS lib. 3. in Cantica. *Votum,* inquit, *egregiũ prima Deo vouisti, uotum uirginitatis.*

Denique S. BERNARDVS serm. 4. super Missus est: *Non dubitat,* inquit, *de facto, sed modum requirit, & ordinem: nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodum, quasi dicat, cùm sciat Dominus meus testis conscientia meæ, uotum esse ancillę suæ nõ cognoscere uirum: qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? si oportuerit me frangere uotum ut pariam filiũ, & gaudeo de filio, & doleo de uoto.* Et in serm. Signum magnum: *In libertate spiritus legis Mosaicæ decreta transcendẽs, illibatam Deo corporis simul & Spiritus sanctimoniam uouit. probat. n. propositi inuiolabile fundamentum, quod tam constanter promittenti filium Angelo respondit, quõ fiet istud, quoniam uirum non cognosco?* Accedat consensus Theologorum apud Magistrum in 4. lib. sententiarum, dist. 30.

Sed uideamus quid ad hæc aduersarij respondeant. Ioannes CALVINVS in commẽtario huius loci apud Marloratum, tria dicit reprehensione digna. PRIMO, accusat beatissimam Virginem, quòd malignè restrinxerit Dei potentiam: *Videtur,* inquit, *sancta Virgo non minus malignè restringere Dei potentiam, quã priùs Zacharias: quod. n. præter cõmunem naturæ ordinem est, impossibile esse colligit. Sic enim ratiocinatur. virum non cognosco, qui credam igitur futurum quod nuncias? Nec uerò magnopere laborandum est, ut eam purgemus ab omni uitio.* Hæc ille.

Cuius sanè uerba satis indicant impietatem eius, & quàm nihil ei commune sit cum sanctis Patribus; nã sanctus Ambrosius, sanctus Bernardus, Beda uenerabilis, & alij in hunc locum disertis uerbis monent, illud: *Quomodo fiet istud?* non fuisse dubitantis, sed quęrentis, ac discere cupientis modum quo res illa futura erat, quæ cum ipsius uoto pugnare uidebatur. Deinde, quomodo credibile est eam malignè restringere uoluisse Dei potentiam, quæ erat gratia plena, & cum qua Dominus ipse singulari modo semper aderat, ut Angelus paulò antè dixerat. Deniq; si non minus malignè S. Virgo potentiam Dei restrinxit, quàm antè Zacharias, cur non æquè punita fuit? certè Zacharias ab Angelo ob incredulitatem, & uerbis castigatus, & amissæ loquelæ supplicio punitus fuit. Beatissima Virgo ne minimo quidem uerbulo reprehensa. at si idem utriusque peccatum, cur non & pœna eadem fuit?

SECVNDO, Caluinus accusat Patres, qui uotum uirginitatis ex his uerbis colligunt: *Quod autem,* inquit, *ex hoc loco occasionem quidam sumpserunt, ut dicerent uirginem habuisse uotũ perpetuæ uirginitatis, quod alioqui superuacanea fuisset ista responsio, nimis insulsum est, imò absurdum, ac ridiculum Existimabimus ne Virginem passã fuisse marito se collocari, ut cũ luderet? fuisset profectò perfidia, graui reprehensione digna, si sanctum coniugij fœdus non sine Dei ludibrio spreuisset.*

Hic ẽt desideramus Caluini modestiã. quale. n. est, ut absurdũ & ridiculũ dicat, quod asseritur à Nysseno, Augustino, Beda, Bernardo, Anselmo, Ruperto, & ab oĩ schola Theologorũ? Porro argumentũ eius duobus modis soluitur. PRIMVM negãdo cõsequẽtiã, quidquid sit de antecedente: nã etiamsi daremus beatã Virginẽ cũ Iosepho coniugiũ contraxisse animo consummãdi matrimonium, ut Caluinus annotatione in c. 1. Lucæ, Beza ibidem. Bucerus in cap. 1. Matthæi, Martyr in libro

bro de cœlibatu & votis monasticis, & Centuriatores, Centur. prima libro 1. cap. 10. falsò docent, adhuc tamen non sequeretur, eam, cùm dixit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* non habuisse votũ virginitatis; potuit enim hoc votum emisisse post coniugij celebrationem, & tamen ante Angelicam salutationem, vt S. Thomas docet, 3. parte quæst. 28. artic. 4. ita vt primùm nuptiæ celebratæ sint, deinde antequã ad matrimonij consummationem veniretur, B. Virgo votum virginitatis emiserit, ipso S. Iosepho consentiẽte, &, vt piè creditur, etiam simul vouente.

Addo tamen SECVNDO, B. Virginem nunquam habuisse explicitum animum consummandi matrimonium, ac proinde falsum esse etiam antecedens argumenti aduersariorum: nam alioqui non esset Virgo animo, sed solùm carne. Nec tamen impeditum fuit verũ matrimonium ex perpetua voluntate continendi, nec lusit virum suum, neq; cõiugium perfidè S. Virgo spreuit, vt blasphemat Caluinus; nam cùm matrimonium iniit, dedit viro absolutam potestatem in corpus suum, ita vt verè licuerit S. Iosepho, si voluisset, cũ beata Virgine matrimonium consummare, id enim requiritur, & sufficit ad essentiam veri coniugij: tamen quia sciebat ipsa, diuina reuelatione edocta, nunquam S. Iosephum id expetiturum, idcirco poterat habere, & habebat explicitam voluntatem semper continendi, in qua voluntate propriè virginitas consistit. & quamuis S. Thomas non admittat votum absolutum virginitatis in B. Virgine ante desponsationem, Scotus tamen admittit in 4 distin. 30. quæst. 2. & ante Scotum Albertus Magnus in libro de laudibus Virginis, & ante Albertum sancti Patres, Gregorius Nyssenus, & Augustinus locis notatis disertis verbis docẽt, beatam Virginem vouisse ante desponsationem; neque video cur id votum pugnet cum veri coniugij celebratione, posita reuelatione, quam omnes Theologi ponunt, qua beatæ Virgini reuelatum fuit, nũquam sanctum Iosephũ debitum coniugale expetiturum.

AT, inquiunt quidam, non potest qui per votum se Deo tradidit, per nuptias se alteri tradere. Vnde & Apostolus 1. Timoth. 5. dicit eas, quæ post votum nubere volebant, damnationem habere; *Quia primam fidẽ irritam fecerunt.* RESPONDEO, eum, qui vouit continẽtiam, non posse iam se alteri tradere cum periculo violandi voti; nam de huiusmodi personis Apostolus loquitur, & ratio ipsa hoc docet. At si adsit certitudo infallibilis voti nunquam violandi, non repugnat, ut qui est unius se tradat etiam alteri in diuerso genere nuptiarum, alioqui non possent coniuges ex communi consensu uouere continentiam, quod tamen admittunt omnes Theologi; nam eiusmodi coniuges se tradunt Deo per uotum, & tamen sunt inuicem obligati per matrimonium.

TERTIO, Caluinus respondet nostro & Patrum argumento, quo probamus, Virginem vouisse virginitatem, quia alioqui ineptè respõdisset Angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Soluendum*, inquit, *est obiectum, quod Virgo in futurum tẽpus respiciat, ideoq; significet, nullam sibi fore cohabitatioñe cum viro. Hæc verò coniectura & probabilis est, & simplex, quod rei magnitudo, vel potiùs maiestas virginẽ perculerit, vt sensus omnes admiratione ligatos haberet ac constrictos; cũ audit nasciturũ esse Dei Filium, aliquid non vulgare concipit; atq; hæc ratio est cur coitum virilem excludat. Hinc attonita exclamat: Quomodo fiet istud?* Hæc ille. Ad quem modum exponit etiam Theodorus Beza.

Sed primum, si sola coniectura Caluinus nititur, cur deserit Patrum Theologorum omnium auctoritatẽ? An tutũ sit ob coniecturã vnã repugnare omnib. Patribus; ipse viderit: deinde improbabilis & longè petita illa coniectura est. Nam primum quod occurrit ei, cui filius promittitur, est naturalis modus generandi. Proinde omnino credibile est, sanctam Virginẽ, A cùm sibi filium promitti audiuit, non statim cogitasse filiũ illũ sine opera uiri nasciturũ, sed more, & ordine communi, & naturali. Neque obstat quod ab Angelo promittebatur, & magnus futurus dicebatur; nam sæpè aliàs Angeli nunciauerunt filiorum magnorum generationem, vt Abrahæ Genes. 18. Manuæ Iud. 13. Zachariæ Luc. 1. & tamen omnes naturali generatione nascituri erant.

Deinde Virgo sanctissima humillima erat, propterea non est credibile statim eam cogitasse se fore Messiæ matrem, & virginem illam, de quo scriptum erat, Isaiæ 7. *Ecce virgo concipiet*: immò etiam valde probabile est eam non sciuisse Messiæ matrem uirginem futuram, non enim id notum erat vulgo apud Iudæos; nam prophetiæ obscuræ erant, & paucis intellectæ antequam implerentur. B Præterea. Virgo sancta curiosa non erat, idcircò si sciuisset, vt Caluinus dicit, se uirginem parituram, nũquam dixisset, quomodo fiet istud? id enim fuisset uelle indagare diuina mysteria sine necessitate, quod pertinet ad curiositatem.

Adhæc, Angeli responsio satis apertè docet, quid beata Virgo quæsierit: siquidem nihil aliud Angelus respondet, nisi illam sine uiri opera solius Spiritus sancti uirtute concepturam & parituram.

Denique sancti Patres ita hunc locum intellexerũt, ac præter eos, quos suprà citauimus, sanctus ATHANASIVS in sermone de sanctissima Deipara: *Quin*, inquit, *& hic hæsitat virgo, vtpote ad naturam respiciẽs, & de Iosepho cogitas, cui nupta erat, ad Angelum tale responsum dedit: Quomodo fiet istud, quoniam uirũ nõ cognosco.*

Sed iam Caluino dimisso Petrum Martyrem audiamus, is in libro de cœlibatu & uotis, tria quædam affert ad hunc locum Euangelij explicandum. PRIMO C dicit, non cohærere matrimonium uirginis cum uoto uirginitatis. Sed hoc iam solutum est.

SECVNDO dicit non posse colligi uotum ex illis uerbis: *Quoniam uirum non cognosco*, nisi more Anaxagoræ quolibet faciamus ex quolibet, & probat ex alijs similibus loquutionibus; nam Exod. 6. Moses dixit: *Quomodo audiet me Pharao, cùm sim labijs incircumcisus?* Et tamen non inde rectè colligeremus, Mosem vouisse labiorum incircumcisionem. Et Nicodemus dixit, Ioã. 3. *Quomodo potest homo nasci cùm sit senex?* Et tñ quis inde colligat Nicodemum vouisse senectutem?

Sed hæc nimis frigida sunt; nam incircumcisio labiorum, & senectus, non pendent ex libero arbitrio, D & ideò impedimentum afferunt, siue ad loquendum, siue ad nascendum, quod non potest tolli ab homine. Quocirca prudenter dixit Moses: *Quomodo audiet me Pharao, cùm sim labijs incircumcisus?* Et Nicodemus: *Quomodo potest homo nasci cùm sit senex?* etiamsi nec ille vouerit incircumcisionem labiorum, nec iste senectutem: quia sine tali voto impedimentũ habebant, ille ad loquendũ, & iste ad nascendum, quod per se remouere nõ poterãt. At virũ cognoscere, mulieri cõiugatæ in arbitrio positũ est; idcirco ineptè respondit sancta MARIA: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*, si nulla lege prohibebatur uirũ cognoscere: cõstat aũt, eam non fuisse prohibitã lege communi; sequitur igitur, ut prohibita fuerit lege priuata, id est, uoto.

TERTIO, conatur soluere hoc nostrum argumenE tum, atque ait, beatam Virginem etiamsi uotum non fecerit tamen prudenter interrogasse: *Prudens*, inquit, *sanè Virginis nostræ interrogatio, quia si conceptus & partus, qui ei prædicebat, ordinaria vsitataq; ratione futurus esset, dixit hoc obstare, quòd uiro nondum admisceretur; si uerò extra ordinẽ, ac supra naturam, de modo cupit doceri.* Hæc ille.

Sed frustrà laborat; nam si naturali & ordinaria uia cõceptus futurus erat, non prudenter, sed stultissimè dixisset hoc obstare, quòd nondum uiro admisceretur; nam non promittebatur ei conceptus præsẽs, aut præteritus, sed futurus: *Ecce*, inquit, *cõcipies, et paries*

ad

ad futurum autem conceptum non requirebatur, vt virum cognoſceret, aut cognouiſſet, ſed vt cognoſcere poſſet, ac vellet in futurum; quare nulla omnino ſponſa, niſi fortè amens, à prædicente aliquo conceptum quæreret; Quomodo fiet iſtud, cùm virum nondum cognouerim; reſponderetur enim ei, ſi nondum cognouiſti, poſtea cognoſces. Si autem ſupra naturam conceptus Virginis futurus erat, adhuc imprudẽter dixiſſet: *Quomodo fiet iſtud; quoniam virum non cognoſco?* idem enim eſt, ac ſi dixiſſet; Quomodo poteſt fieri, vt Virgo pariam, cùm virum non cognouerim; quæ non minus ſtulta interrogatio eſt, quàm ſi quis diceret; Quomodo poteſt ignis calefacere, cùm non ſit frigidus? Veriſſima igitur eſt ſententia Patrum, & Theologorum, rectiſſimè colligi ex interrogatione beatæ Virginis votum perpetuæ continentiæ.

CAPVT XXIII.

Idem aſſeritur ex illis verbis Matt. 19. Sunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt, &c.

ALTERVM teſtimonium pro voto continentiæ eſt, Matt. 19. vbi Dominus quoſdam eſſe dicit *Eunuchos, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum.* Et addit cohortationem: *Qui poteſt capere, capiat.* Ipſa enim Eunuchorum appellatio perſpicuè indicat votum; nõ enim eſt Eunuchus, qui ſolùm cõtinet, ſed qui non poteſt non continere; Eunuchi autem, de quibus hic agitur, non coguntur continere ex vitio naturæ; nam ab his eos Chriſtus ipſe ſeiunxit: neque coguntur lege aliqua communi (nulla enim lex eſt prohibẽs nuptias abſolutè) igitur id ſolum remanet, vt non poſſint ex lege particulari ſpontè aſſumpta, id eſt, ex voto. Idem ẽt colligitur ex illo verbo: *Qui ſe caſtrauerunt*; nam ſi Dominus loqueretur de his, qui ſine vllo voto cœlibes viuunt, diceret, qui ſe caſtrant quotidie, non qui ſe caſtrauerunt; cùm ergo dixerit, qui ſe caſtrauerunt, ſignificat eos vnica actione voluntaria imputaſſe ſibi omnem facultatem contrahendi nuptias. Et confirmatur explicatio hæc ex Patribus.

S. EPIPHANIVS hæreſi 58. Valeſiorum: *Quinam*, inquit, *hi fuerint, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum, quam generoſi Apoſtoli, ac monaſticam vitam degentes; & deinceps virgines?* Et infrà, *Poſt ipſos verò*, Apoſtolos, *quot millia in mundo ſolitariam vitam agentes, & à monaſterijs, & virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abſtulerunt.* Hæc ille. Qui dum affirmat, caſtrare ſeipſum propter regnum cœlorum id eſſe, quod Monachi & ſacræ Virgines faciunt, apertè ſignificat, caſtrationem hanc non ſimplicem continentiam, ſed continentiam Deo deuotam ſignificare.

S. HIERONYMVS in commentario huius loci: *Vnuſquiſq;*, inquit, *conſideret vires ſuas, vtrum poſſit virginalia implere præcepta.* Hęc ille. At quę ſunt præcepta virginalia, niſi obligatio non nubendi, quæ ſine uoto nulla eſt? Et lib. 1. in Iouinianum dicit, eos caſtrare ſeipſos qui templum ſe Deo puriſſimum, & holocauſtum acceptiſſimum offerunt; vbi quoque non ſolùm cęlibatum, ſed cęlibatum Deo deuotum & ſacratum, caſtrationem vocat.

S. AVGVSTINVS libro de ſancta virginitate, cap. 30. alludens ad hunc locum, vbi Dominus de caſtratione iſta voluntaria ait: *Qui poteſt capere, capiat. Vos etiam*, inquit, *qui hoc nondum voniſtis, qui poteſtis capere, capite.*

Sanctus FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum, cap. 3. *Quiſquis*, inquit, *ſeipſum caſtrauerit propter regnum cælorum, & in corde ſuo continentiam Deo vouerit, &c.* vbi illud (ET) ad explicationem pertinere, non dubium eſt.

A SED occurrit Petrus Martyr in libro ſuo de cęlibatu & votis, ac docet, ex hoc locò non poſſe votum continentię ſtatui; nam Apoſtoli, quibus Dominus reſpondit per illam ſimilitudinem Eunuchorum, tantùm dixerunt; *Si ita eſt cauſſa cum vxore, non expedit nubere*; non autem dixerunt, expedit vouere continentiam: quare Dominus ſi ad propoſitum reſpondere voluit, non de voto, ſed de vtilitate & incommodis coniugij diſſerere debuit, ergo per Eunuchos, qui ſe caſtrant propter regnum cœlorũ, intelligit eos, quibus ex peculiari Dei dono expedit non nubere, vt expeditius Euãgeliũ prędicent. ADDIT ẽt Martyr, nõ oportere uim facere in metaphora Eunuchorũ, ſed in ſcopo pręcipuo ipſius parabolæ; quemadmodum in parabola de villico iniquitatis, etſi ducatur ſimilitudo ab eo qui B ex bonis ſibi fecit amicos: non tamen Chriſtus intendit hoc docere, vt ex bonis alienis eleemoſynas faciamus.

AT fruſtrà laborat Petrus Martyr, vt uerba Domini ſatis aperta et dilucida obſcuret et peruertat; ac in multis errat. PRIMVM, quantum ad ſcopum horum verborum; nam etiamſi Apoſtoli non loquerentur de voto, ſed ſolùm quærerent, an expediret nubere; Dominus tamen aliquid perfectius eis oſtendit, & ſic cõfirmauit non expedire nubere, vt etiam adderet, expedire, voto ſe obligare ad non nubendum, vt patet ex metaphora Eunuchorum & caſtrationis.

SECVNDO errat, cùm ait, non eſſe vim faciendam in vocibus iſtis, quòd in parabolis non omnia ponantur ad ſignificandum. Errat, inquam, nam licet in para- C bolis eſſe poſſint interdum quædam partes, quæ nihil ſignificant, ſed ponantur ſolùm ad explendam narrationem; tamen in verbis Euangelij, de quibus agimus, nulla eſt parabola, ſed ſolùm duo verba metaphorica, nimirum, oomen, Eunuchi, & nomen, Caſtrationis; quæ verba niſi aptam ſimilitudinem contineant, tota Chriſti oratio inepta redditur; non continent autem illa verba aptam ſimilitudinem, niſi illi, qui dicuntur metaporicè Eunuchi, habeant voluntariam neceſſitatem continendi, ſicut Eunuchi propriè dicti habent naturalem cootinendi neceſſitatem.

TERTIO deinde errat Martyr, quia licet in parabolis prolixis poſſit aliqua pars nihil ſignificare, tamen id in quo parabola præcipuè conſiſtit, non poteſt non ſignificare, niſi ineptiſſima ſit parabola. Iam verò in D verbis Euangelij, de quibus nunc agimus, ſi parabola eſſet, ea præcipuè in vocibus (Eunuchi & Caſtrationis) conſiſteret, ut patet, ac proinde meritò in his vocibus vis facienda eſſet.

Errat QVARTO in exemplo, quod affert de villico iniquitatis; nam non exiſtimat aliquid ſignificare, quòd uillicus ille ex alienis bonis ſibi amicos fecerit, cùm tñ in hoc maximè parabola conſiſtat; vult enim nos Dominus docere, vt quemadmodũ ille villicus ex bonis Domini ſui multa largiendo, ſibi multos amicos comparauit: ita & nos ex bonis Domini noſtri, id eſt, Dei, cuius ſunt omnia quæ habemus, Eleemoſynas faciendo multos amicos in cœlo faciamus. Hoc ſolum intereſt, quòd ille peccabat bona Domini ſui largiẽdo, quia contra eius uoluntatem largiebatur, & idcircò dicitur E uillicus iniquitatis; nos autem nõ peccamus bona Domini noſtri largiendo, quia hoc ipſum ei uehementer placet, ut bona ſua liberaliter erogemus, cùm nullum ipſe ex hac largitione diſpendium patiatur: & ſanè uehementer accendit ad Eleemoſynam faciendum iſta cogitatio, quòd opes noſtræ res ſint alienæ, id eſt, Dei, & tamen ex eiuſmodi alienis rebus poſſimus nobis regnum cœlorum comparare.

POSTREMO errat Petrus Martyr, quòd exiſtimet, hic ſolùm continentiam laudari, ut liber à cura uxoris & liberorum, faciliùs poſſit Euangelium prædicare, quem errorem ſuprà refutauimus diſputatione de conſilijs Euangelicis. Hic vnum duntaxat S. AVGV-

stini testimonium addam, libro de sancta virginitate, capite. 25. *Quid* inquit, *veracius, quid lucidius dici potuit: Christus dicit, Veritas dicit, Virtus & Sapientia Dei dicit, eos qui pro proposito ab vxore ducēda se cōstinuerunt castrare se propter regnum cœlorū: & cōtra, humana vanitas impia temeritate contendit, eos, qui hoc faciunt, præsentem, tantummodò necessitatem molestiarum coniugalium deuitare: in regno cœlorum amplius quidquam ceteris nihil habere*. Hæc illa.

CAPVT XXIV.

Idem asseritur ex verbis Apostoli 1. ad Tim. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

Tertivs locus pro conrinentiæ voto habetur in epistola priore ad Timotheum, c. 5. vbi hoc modo Apostolus loquitur: *Adolescentiores viduas deuita, cùm enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Quo loco per primam fidem nihil aliud intelligi potest, nisi continentię votum, vt omnes omnino veteres intellexerunt. Nam cùm Apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quæ nubere volunt, necessariò colligimus eum loqui de fide seruandæ continentię, quæ per nuptias violatur.

Ista autem fides seruandæ continentiæ, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali; non potest esse fides data carnali marito; illa enim tamdiu durat, quamdiu maritus viuit; mortuo autē viro, soluta est mulier, et cui vult, nubere potest, vt Apostolus ait ad Roman. 7. & 1. Corint, 7. igitur sequitur, vt hoc loco fides, quæ per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Christo. Non potest autem hæc fides Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto; tum quia simplex propositum oon habet relationem ad aliud, nec fides dici potest; vnde non irritatur fides, cùm mutatur propositum; tum etiam quia propositum sæpe licet sine vlla culpa mutare: Apostolus autem absolutè dicit eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt; sequitur igitur, vt fides hoc loco votum significet. Ex quo sequitur, votum perpetuę continentiæ oon esse impossibile, nec illicitum, quia nullum tunc fuisset peccatum illud violare.

Ita exposuit Cōcilium Carthaginense IV. can. 104. Si quæ viduæ quantumlibet in minorib. annis positę, se deuouerūt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierint, secūdum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Hæc sententia est CC. XIV. Episcoporū, qui in hoc Concilio interfuerunt. Idem habetur in Cōcilio Toletano IV. cap. 55. vbi LXX. Episcopi fuerūt.

Ita exponunt etiam tres summi sanctique Pontifices; Clemens lib. 3. constit. cap. 1. & 2. Innocentius I. in epist. 2. cap. 13. & Gelasius I. in epist. 1. cap. 23. Ita ét Tertullianus in libro de Monogamia, non procul à fine; Basilius in libro de virginitate, parū vltra mediū; Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & in cap. 44. Ezechielis; Epiphanius hæresi 48. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 23. & libro de bono viduitatis, c. 8. & 9. & in Psalm. 75. Fulgentius in epist. 1. Præterea omnes expositores huius loci, tum Græci, vt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius; tum Latini, vt Ambrosius, Primasius, Beda, Haymo, Sedulius, Anselmus, & alij.

Ad hunc locum multi respondere conati sunt, ac A primùm Lutherus in libro de uotis monasticis, contendit, per primam fidem non posse intelligi uotum, eò, quod nusquam alibi in Scripturis uotum dicatur fides: vult autem ipse per primam fidem intelligi fidem Christianam, quam perdiderunt uiduæ illæ, quæ ut faciliùs nubere illis liceret, defecerunt à fide Christiana ad Iudaismum, uel Paganismum, & confirmat hāc explicationem suam duabus rationibus. Primo, quia de his uiduis Apostolus dicit, eas abijsse retrò post Satanā. Secvndo, quia dicit, eas luxuriatas esse aduersus Christum; nam & abire post Satanam, & luxuriari aduersus Christum, nihil uidentur significare aliud, quàm apostasiam à fide Christi.

Sed hæc noua explicatio facilè refellitur. Nam etsi fides nusquam alibi significat uotum, tamen multis in B locis significat promissionem, siue constantiam in promissione seruanda, quorum utrumque ad uotum pertinere certum est, cùm uotum promissio quædam sit. Genes. 44. *Ego hunc in fidem meam recepi*. Ad Rom. 3. *Nūquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit*? Sic igitur hoc loco fides promissionem, seu pactum significare potest, quod autem non solùm possit, sed etiam debeat fides hoc loco pro pacto ac uoto accipi, non pro fide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo uerbo adiuncto (*Irritam fecerunt*.) nam fides, qua Deo credimus, non rectè dicitur irritari, sed amitti, uel corrumpi: pacta autem & uota propriissimè irritari dicuntur. Deuter. 30. *Si quis Domino votum vouerit, non faciet irritum verbū suum*. Psalm. 88. *Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita*.

C Deinde, nulla caussa erat, cur uiduæ illæ, si non uouerant continentiam, noo possent nubere, nisi deficerēt ad Iudęos, aut Paganos; quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An, nō Apostolus 1. Corint. 7, apertè permiserat, ut uiduæ iterum nuberent, modò in Domino, id est, inter Christianos? Neqve Lutheri rationes concludunt; nam abire post Satanam, non solùm contingit per apostasiam, sed per omne peccatū mortale, luxuriari autē contra Christum, non potest significare defectionem à Christi fide, sed scortari in iniuriam Christi. Nam Apostolus dicit, eas uiduas prius luxuriati in Christum, & postea nubere uelle: Lutherus autem dicit, eas nubere uelle, & propterea deficere à Christo, ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari & deficere.

D Ad eundem locum tres solutiones Caluinus affert. Primo dicit, Apostolum nomine primæ fidei accipere fidem in Baptismo datam, quam istæ uiduæ irritam fecerunt lasciuiendo, & scortando.

At solvtio parum ualet; nam pręterquam quòd aduersatur omnibus ueteribus citatis, apertè Apostolus dicit, eas habere damnationem, quia primam fidē irritam fecerunt nubere uolendo, nulla autem mulier in Baptismo promittit se nō esse nupturā. si ergo nō uouerant continentiam, cur damnātur, si nubere uelint? Quòd autem Apostolus hoc loco ait: *Cum luxuriata fuerint in Christo*; aliqui intelligunt de spiritalibus delicijs, ut sit sensus; Posteaquam delicijs spiritualibus in domo Dei abundarunt, ingratę sponso cęlesti terrenas appetunt nuptias; ita Tertullianus de Monogamia, & E Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 74. Alij intelligunt de temporalium rerum affluentia, ut sit sensus; Posteaquam in domo Dei Ecclesiæ sumptibus ad satietatem pastę fuerint, nubere uolunt; ita Theodoretus & B. Thomas in hunc locum. Alij; ut Chrysostomus hoc loco, & Hieronymus in epistola ad Ageruchiam de Monogamia, intelligunt de fornicatione, ut sit sensus; Postquam in iniuriam sponsi sui Christi fornicatę fuerint etiam hoc addunt, ut nubere uelint.

Sed quocunque modo accipiatur illud: *Cum luxuriata fuerint, nubere volunt*; semper argumentū nostrū suū robur habet; nam si de scortatione nō accipiatur illud; *Postquam luxuriata fuerint*, constat solùm reprehendi quòd

quod nubere velint contra votum: si autem accipiantur de scortatione, tunc non solùm non reprehendi, sed etiam laudari deberent, si à scortatione ad honestum coniugium transire vellent. Non igitur primam fidem vocat Apostolus fidem Baptismi, sed fidem voti: cui respondet tanquam secunda, fides matrimonij ineundi; idem enim est, ac si diceret, post fidem Christo datam, volunt fidem mortali marito dare, & primam illam irritam facere. Adde, quod etiamsi de fide in Baptismo data Apostolus loqueretur, adhuc nihil pro hæreticis concluderetur; nam in Baptismo promisimus legem Dei nos seruaturos; lex autem passim id inculcat, vota esse reddenda. Itaque etiam hoc verum est, eas viduas, quæ post votum nubere volunt, votum violando, fidē in Baptismo Deo datam irritam facere.

Altera solutio Caluini est, viduas illas, de quibus Apostolus loquitur promisisse continentiam, & hanc promissionem irritam fecisse, cùm nubere voluerunt, sed tamen non potuisse id promittere, nisi eas, quæ excesserant annum sexagesimum, & iam non amplius aptæ erant coniugio. Dicit enim Apostolus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum*. Itaq; nihil ex hoc loco deduci posse pro voto Sanctimonialium, quæ et in flore ætatis continentiam profitentur. Hæc etiam solutio nihil solidi habet; nam etsi Apostolus iubeat, viduam eligi annorum sexaginta, tamē nō vetulas, sed adolescentiores accusat, quòd primam fidem irritam fecerint uolendo nubere.

Si igitur verum est quod Caluinus ait, non posse iuniorem continētiam uouere, cur Apostolus eas reprehendit? Præterea dico Apostolum, cùm ait: *Vidua eligatur non minus annorum sexaginta*. Et: *Adolescentiores viduas devita*, id est, non eas eligas, nō loqui de admissione ad uotum continētiæ, sed uel de electione ad quā dam præfecturam & ordinem Diaconissæ, ut exponūt Tertullianus libro de velandis uirginibus, & lib. 1. ad uxorem, & quidam alij: uel, quod probabilius est, de admissione ad numerum earum uiduarum quę ab Ecclesia alebantur, ut Chrysostomus & Ambrosius in hūc locum, & Hieronymus in epistola ad Saluinam, exponunt; uerbum enim *Eligatur*, Grecè *καταλεγέσθω*, in Catalogum adscribi & numerari significat.

Nolebat autem Apostolus, uiduas minores annis sexaginta ab Ecclesia ali, ut beatus Hieronymus loco notato docet, quia iuniores possunt sunt labore suo uictum sibi comparare: & præterea, quia iuniores difficilius conseruantur in pudicitia, & turpius erat, aliquā earum uiduarum, quæ ab Episcopo alebantur & regebantur, labi, quàm aliquam aliam, ideò eas ualde probatas esse uolebat, & quibus nullum periculum incontinentiæ timeretur.

Tertia solutio est, quòd ista promissio continentiæ, quam uiduæ faciebant, nō erat propriè uotum Deo factum ad eum colendum, sed erat promissio facta Ecclesiæ ad expeditiùs ministrādum ijs, quibus ex officio Diaconissatum debebant, quomodo si aliqua cupiens recipi in ancillam, promittat se non cogitaturam de nuptijs, ut liberius seruire possit.

Hæc solutio minimè omnium quadrat; nam præterquam, quòd Patres citati dicunt, eas Deo uerè uouisse; si uotum Deo factum rescindi potest, ac debet (ut Caluinus dicit) ab eo, qui stimulis carnis agitatus, continere non potest, quantò magis rescindi poterit promissio facta Ecclesiæ? Cur ergo istas adolescentiores Apostolus damnat, quia nubere volunt?

Sed, inquiunt, non damnat, quia nubere volunt, sed quia fidem Ecclesiæ datam irritam fecerunt scortando. At contra; nam Apostolus in præsenti dicit: *Habentes damnationem*; ergo debet culpa præsens damnationi præsenti respondere: scortatio autem iam præterierat, & ex sententia Caluini emendata fuerat per nouam voluntatem honesti coniugij; Sic enim loquitur Apostolus: *Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt*, non igitur damnantur, quia luxuriatæ fuerint, sed quia nubere volunt, quod est præsens. Cur autem damnantur, quia nubere uolunt, nisi quia continentiam uouerunt, & sic nubere uolendo, primam fidem irritam fecerunt?

Sed instant rursus, quia ibidem Apostolus dicit: *Volo iuniores nubere*; non ergo approbat vota iuniorum. At vide huius loci explicationem infrà cap. XXX.

Iam verò Petrus Martyr in lib. de cœlibatu & votis, post repetitionem, eorum quæ ex Luthero & Caluino iam protulimus, & refutauimus, duo adfert noua. Primum dicit, hunc locum esse ambiguum, & posse uarijs modis exponi, proinde nihil solidi hinc adferri posset ad confirmanda dogmata.

Respondeo, non posse rectè ambiguum vocari eum locum, quem omnes interpretes qui quidem ante nostras lites exortas extiterunt, uno modo exposuerunt: alioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim est tam apertè dictum, quod non possit à contentiosis ambiguum fieri. Addo præterea, ex locis ambiguis dogmata stabiliri, & confirmari posse, quando accessit explicatio Ecclesiæ per Concilia approbata, aut per communem Patrum consensum; nam alioqui nihil omnino habebimus certi, ut reuera nihil hæretici certi habent; nā, ut diximus, nihil est in Scripturis, qđ nō possit exponi uarijs modis, si uelimus contentiosè agere. Quòd si addas præterea, ex eiusmodi ambiguis locis, dogmata fidei confirmari non posse, nullum omnino habebimus dogma. Exempli caussa, Christum esse Deum, negant hodie in Transyluania permulti, & omnia loca Scripturę, quibus id nos probamus, illi varijs modis exponunt; ergo si Petro Martyri credimus, non erit dogma fidei, Christum esse Deum. Atque hoc idē de omnibus alijs articulis facilè posset ostendi.

Secundo, Petrus Martyr contendit illud: *Habentes damnationē*: non significare pœnam, quę peccato respōdeat coram Deo, sed solùm quandam infamiam apud homines. Etsi enim illę, quæ promiserant Ecclesiæ castas se futuras non peccent nubendo immò bene faciant cùm Paulus dixerit: *Melius est nubere, quam uri*, 1. Corinth. 7. tamen subeunt quandam notam leuitatis, quod non perseuerent in eo, quod cœperant.

Porro id non aliter probat, quàm auctoritate Martini Buceri, qui vocem illam *κρίμα*, quam noster interpres damnationem interpretatus est, ambiguam esse docuit, & interdum accipi pro accusatione coram hominibus.

At nos Bucero opponimus inprimis omnes Patres suprà citatos, qui damnationem ęternam coram Deo habere dicunt viduas, quę post uotum nubere volunt. Opponimus deinde ipsum Apostolum Paulū, q; vbique illa uoce utitur ad significandam damnationē coram Deo & hominibus, pro crimine magno & manifesto, ad Rom. 3. *Quorū damnatio, τὸ κρίμα, manifesta est*, appellat damnationem iudicium Dei contra illos, qui blasphemabant, ac mentiebantur Apostolum dicere *Faciamus mala, vt eueniant bona*. Et ad Roman. 13. *Qui autem resistunt Dei ordinationi, ipsi sibi damnationem, κρίμα, acquirunt*. Certè autem, qui Deo resistūt damnationem habent coram Deo, & non coram hominibus tantùm.

Denique, Ioannes etiam cap. 3. non semel, sed ter vtitur verbo (*κρίμα*) in hac significatione *Non venit*, inquit, *filius hominis, vt iudicet mundum sed vt saluetur mundus per ipsum*. Vbi illud, *ἵνα κρίνῃ* (vt iudicet) non significat iudicium discussionis, sed dānationis. Est enim sensus; Non venit, ut sententiam damnationis ferat aduersus mundum, sed contrà potius, absolutionis. Sic etiam paulò pòst: *Qui credit, non iudicatur*, id est, non damnatur, *qui autem non credit, iam iudicatus est*, id est, manifesta est sentētia dānationis, quam habebit, etiāsi nondum pronunciata sit. Viderint igitur Bucerus &

Martyr, vbi legerint κρίμα, non significare damnationem coram Deo.

Preterea, quare, queso, viduę illę, si nullo voto obstrictę erant, infames fuissent apud homines, si nubere uoluissent? Si non erat turpe (ut ipsi dicunt) Episcopo uxorem habere, & ea mortua, rursus aliam, & aliam ducere, & in ipso Episcopatu filios procreare, cur turpe fuisset uiduę, quę continere non poterat, nubere? Et si nec infamiam, nec leuitatem, nec turpitudinem esse uolũt hoc tempore Monachis & Sanctimonialibus, post solenne uotum continentię, ad matrimonium transire; quomodo audent dicere, fuisse infame, ac turpe uiduis illis uelle nubere, cùm nullam haberent non nubendi obligationem?

CAPVT XXV.

Idem asseritur ex Conciliis.

NVNC SECVNDO probanda est nostra sententia testimonio omnium Ecclesiarum, quod ex Conciliis antiquis facilè haberi poterit. Iudicium Ecclesię Orientalis, patet ex Concilio ANCYRANO, can. 18. *Quotquot virginitatem pollicitam pranaricati sunt, professione contempta, inter digamos habeantur.* Item ex Concilio CHALCEDONENSI generali, can. 16. *Virginem, quæ se Domino consecrauit, similiter & Monachũ, non licere nuptialia iura contrahere, quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.*

Iudicium Ecclesię Africanæ, patet in Cõcilio CARTHAGINENSI III. cap. 33. vbi precipitur, vt sacræ Virgines in monasteriis diligentissimè custodiantur. Et in Concilio Carthaginensi IV. cap. vltimo, vt suprà citatum est.

Iudicium Ecclesiæ Hispanicæ, patet in Concilio TOLETANO IV. c. 55. *Duo sunt genera viduarum, seculares & sanctimoniales.* Et paulò infrà: *Eæ si ad nuptias trãsierint, iuxta Apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primum Deo mouentes, postea castitatis propositũ abiecerunt.*

Iudicium Ecclesiæ Gallicę, patet in Concilio TVRONENSI II. cap. 16. ante annos mille celebrato: *Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi, nec, quod absit, vllus eorum coniugẽ ducere, & si vxorẽ duxerit, excõmunicetur, & de vxoris malè sociatæ cõsortio etiam iudicis auxilio separetur, qd̃ si iudex ad hoc solatiũ dare noluerit, excõmunicetur. Qui infelix Monachus tali coniunctione fedatus, si per cuiuscũq; patrociniũ se conatus fuerit defensare, et is, qui in hac pertinacitate perdurat, & illi, qui eum exceperint defensandũ ab Ecclesia segregentur, donec reuertatur ad septa monasterij, & indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pęnitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiam.*

Iudicium Ecclesiæ Germanicæ, patet ex Concilio MOGVNTINENSI, tempore Arnulphi Imperatoris, capite vltimo: *Quæ propositum castitatis assumpserint, aut monasterij claustris regulariter constringantur, aut domi manẽtes, castitatem sua professionis integerrime custodiãt.* Ibidem confirmatur decretum 13. Concilij Eliberitini, & sextum Coloniensis Concilij, sub Carolo Crasso, in quibus statutum fuit, vt Virgines sacræ, si semel votum violauerint, pactumq; virginitatis perdiderint, solùm in fine vitæ communionem percipiant: si autem libidini diu seruierint, ne in fine quidem eam accipiãt. Multa item de vita Monachorum & Sanctimonialiũ habentur in Concilio Moguntino, sub Rabano.

Iudicium Ecclesiæ Italicæ patet ex Concilio ROMANO sub Syluestro, can. 10. vbi prohibetur Episcopus benedicere virginem, quæ nuptias aliquando experijt, nisi diu fuerit eius pudicitia probata. Et ex Concilio FOROIVLIENSI, tempore Caroli Magni: *Item placuit de feminis cuiuscunque conditionis, puellis scilicet*

A *vel viduis, quæ virginitatis, siue continentiæ propositum spontanea pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentia signum nigram vestem, quasi religiosam: sicut antiquus mos fuit in his religionibus, indutæ fuerint, licet non à Sacerdote sacratæ, in hoc tamen proposito eas perpetim perseuerare mandamus. Si verò postea, siue clã culò, seu publicè nupserint, dignis quidem mundano iudicio corporalibus coercita vindictis, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vitæ suæ pænitentiam, &c.*

CAPVT XXVI.

B

Idem asseritur ex responsis Pontificum & Imperatorum.

TERTIO, probanda est responsis aliquot veterum & sanctorum Pontificum. Ac PRIMVM CLEMENS lib. 3. Constitut. Apostol. capit. 1. *Quare*, inquit, *oportet nõ temerè suscipere professionem, sed cum consilio & cõsideratione. Præstat enim, eam non vouere, quam vouere, et non reddere.* De viduis loquitur.

SYRICIVS epist. 1. c. 6. dicit, nec publicas leges, nec iura Ecclesiastica vllo modo permittere Monachis vel Sanctimonialibus nuptias post votum.

INNOCENTIVS I. epist. 2. c. 12. dicit, eas, quæ post votum nupserunt, esse adulteras Christi, id est, sacrilegas.

Leo I. epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum; quæ est 90. c. 13. *Propositum*, inquit, *Monachi proprio arbitrio & voluntate susceptum, deseri nõ potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet et reddere.* Idem dicit capite sequenti de Sanctimonialibus.

C

GELASIVS epistola 1. capite 22. *Virginibus*, inquit *sacris temerè se quosdam sociare cognouimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilegaq; miscere, quos protinus ęquum est à sacra communione detrudi, & nisi per publicam probatamq; pęnitentiã omnino non recipi, &c.* Idem c. 23. dicit, viduas etiam peccare, si post votum nubant.

Denique, GREGORIVS I. lib. 1. epist. 33. ad Venantium: *Considera*, inquit, *quanto periculo in diuino iudicio dignus iris, qui temetipsum Deo omnipotenti, cui sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti, &c.* Et epist. 40. ad Anthemium, iubet Monachos, si vxores ducant, debere separari, & remitti ad monasteria.

D

His accedant responsa etiam Principum politicorum. Scribit enim Eusebius libro 4. de vita Constantini, fuisse abrogatam à Cõstantino antiquam legem Romanorum, qua priuabantur successione hæreditaria homines steriles, vel orbati liberis. Caussam autem abrogationis scribit fuisse propter eos, qui religionis & pietatis gratia ex voto cœlibatum colebant, ne videretur lex politica pietatem velle punire. Rursus, cùm tẽpore Iuliani Apostatæ cœpissent quidam sacras Virgines in coniugium petere, Iouinianus Imperator Christianus, qui Iuliano successit, legem tulit, vt capite plecteretur, qui sacram Virginem, vel ad coniugium petere, vel etiam impudicè aspicere deprehensus fuisset. Scribit hanc historiam Sozomenus lib. 6. hist. Eccles. cap. 3. & exstat adhuc ea lex in Codice, L. Si quis, de Episcopis & Clericis. Quę lex si hoc tempore obseruata fuisset, Martinus Lutherus, cum non paucis ex suis, iustissimè caput amisisset.

E

CAPVT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

QVARTO probanda est testimonijs Patrũ. S. IGNATIVS epist. ad Tharsenses iubet honorari virgines Deo sacras. & epist. ad Antiochenses *Virgines*, inquit

quit, *agnoscant cui se consecrauerunt*.

DIONYSIVS Ecclesi. hierarch. cap. 6. p. 2. describens ritum, quo initiabantur Monachi, dicit eos publicè in Ecclesia promittere, se renũciare vitę diuisibili, id est, vitæ seculari; secularis enim diuisus est, vt Apostolus dicit 1. Corinth. 7. cùm partim de Deo, partim de vxore cogitet.

MARTIALIS epistola ad Tholosanos, capite octauo dicit se Valeriæ virgini persuasisse, vt virginitatem suam Deo voueret, quod etiam Iphigeniæ suasisse Matthæum scribit Abdias in eius vita, & Theclæ beatum Paulũ scribit S. Ambrosius li. 2. de virginib., & Flauiæ Domitillę sãctũ Clemẽtẽ scribit Beda in martyrologio die 7. Maij, cuius et meminit Eusebius in Chronico.

TERTVLLIANVS libro de velandis virginibus: *O sacrilegæ manus*, inquit, *quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc a virgine electũ cognouisset?* Et in fine libri: *Nupsisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam.* Et ibidem: *Quid*, inquit, *faciet ipsum continentiæ uotum? &c.* Et libro de Monogamia, vltra medium: *Habentes*, inquit, *iudicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, a qua, in uiduitate inuentæ, & professa eam, noluerint perseuerare.*

CLEMENS Alexandrinus Strom. 3. initio, *Est ergo*, inquit, *continentia, corporis despicientia conuenienter pactis conuentis cum Deo initis.* Et in fine libri: *Dominus*, inquit, *dixit, qui vxorem duxit, non repudiet eam; qui nõ duxit non ducat; qui autem professus est se nunquam ducturum, sine uxore perseueret.*

ORIGENES homilia 23. in Numeros: *Vnde*, inquit, *mihi uidetur illius solius esse indesinens offerre sacrificiũ qui se indesinenti, & perpetuæ deuouerit continentiæ.*

HILARIVS in Psal. 64. *Deo ergo*, inquit, *uouenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerãtia.*

EVSEBIVS libro 4. de vita Constantini: *Castitatem*, inquit, *uirginalemq́; modestiam amplexatæ quædam, corpus, & animum consecrauere Deo.* Et infrà de Constantino: *Virgineum*, inquit, *chorum tantùm non adorabat, illic habitare Deũ, cui se puellæ deuouerãt, arbitrabatur.*

S. CYPRIANVS li. 1. epist. 11. ad Pomponium: *Christus*, inquit, *Dominus & Iudex noster, cum uirginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, iacere cum altero cernat, quàm indignatur, et irascitur, & quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur?* Et infrà: *Quæ*, inquit, *hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.* Et lib. de habitu virginum: *Quæ*, inquit, *se Christo dicauerint, & tam carnem quàm mentẽ Deo deuouerint, opus suum consumment magno præmio destinatum.*

S. ATANASIVS in libro de humanitate Verbi dicit, etiam pueros virginitatem suo tempore profiteri solitos. & in Apologia pro fuga sua meminit sacrarum virginum, quas Ariani petulantissimè vexauerunt. qđ fusiùs scribit Petrus Athanasij successor, in epistola quadam, quæ exstat apud Theodoretum lib. 4. hist. Eccl. cap. 20. 21. 22. Idem Athanasius in libro de virginitate: *Postquam*, inquit, *continentiam professa es, corpus tuum sanctificasti.*

S. BASILIVS in prooemio constitutionum monasticarum: *Itaque*, inquit, *qui à mundi uinculis liber esse cupit, nuptias veluti pedicas quasdam fugit; his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, vt neq; facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias.* Et epistola vltima, quæ est ad virginem lapsam: *Et quia*, inquit, *impius in profundum collapsus mala de cetero contemnit, etiam ipsa abnegas ad verum sponsum pacta, neque esse virgo, neque vnquam promisisse clamas. Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo, & Angelis, & hominibus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorum, quot literas ad Sanctos sæpe exarasti, per quas pro te orare petijsti, non vt nuptias humanas, immò ignominiosam corruptionem assequereris, sed vt à Domino IESV non excideres? &c.* Idem libro de virginitate patum à medio: *Cùm*, inquit, *virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate nialè blanda delinitæ ac deuictæ stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt.* Et paulò antè: *Horrẽdo*, inquit, *sacrilegio Christi sponsæ adulter efficitur.* Et paulò infrà: *Nam quod solemne*, inquit, *legitimumq; conuubium sponsus ille* (Christus) *occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & præterea processus ipse testatur, huiusmodi quippe nobilitata viro processit in publicũ &c.* Idem in quæstionibus fusè explicatis, quæst. 14. & 15. multa de voto solẽni Monachorum disputat.

S. Gregorius NAZIANZENVS oratione de obitu patris sui vltra medium: *Vt enim*, inquit, *nos Deo vouimus, si discrimen effugeremus, ita periculo defuncti, nosmetipsos obtulimus, &c.* Gregorius .n. vt ipse poemate de vita sua scribit, à matre Deo consecratus fuerat, antequam nasceretur, & ipse postea, cùm in mari periclitaretur, iterum votum continentiæ, & religionis emisit, quod etiam seruauit.

S. OPTATVS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianũ: *Spirituale*, inquit, *hoc genus nubendi est; in nuptias sponsi iam venerant voluntate ex professione sua, &c.*

Sanctus EPIPHANIVS hęres. 61. Apostolicorum: *Tradiderunt*, inquit, *sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias cõuerti.* Et infrà: *Si*, inquit, *quæ vidua fuit, ac Deo dicata, et postea nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit; quantò magis quæ Deo dicata virgo fuit, & nupsit, contra Christum lasciuijt, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit?* Et hæres. 48. Montanistarum: *Gaudet*, inquit, *Deus verbum his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitatem, & continentiã exercere deligunt, &c.* Vides cultum vocari professionem continentiæ.

Sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 15. in priorem ad Timotheum: *Et vidua*, inquit, *in uiduitatis professione Christo consentit, id est, Christo nubit.* Et infrà: *Cùm*, inquit, *illi se deuouerint, nubere volunt habentes damnationẽ, quia primã fidẽ irritã fecerunt, fidẽ pactum dicit.* Et homil. 14. prolixissimè describit, ac miris laudibus prædicat monasticã professionem, sed clarissimè epistola 6. ad Theodorum lapsum: *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum, quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c.*

SVLPITIVS in vita S. Martini ante medium: *Arborius*, inquit, *vir sancti admodum et fidelis ingenij, cum filia eius grauissimis quartanæ febris æstibus vreretur, epistolam Martini quæ casu ad eum delata fuerat pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit, statimq; fugata febris est; quæ res apud Arborium tantum valuit, vt statim puellam Deo uoueret, & perpetuæ virginitati dicaret, profectusq́; ad Martinum, puellam ei præsens obtulit, neq; ab alio eam, quam a Martino, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari.*

RVFFINVS li. 10. hist. c. 8. dicit, Hierosolymis fuisse insigne monasterium sacrarum virginum, quibus Helena mater Constantini suis manibus ministrare in mensa aliqoando solebat.

Sanctus AMBROSIVS lib. 3. de virginibus, ante medium: *Initiatas*, inquit, *sacris mysterijs, et consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuissem reuocare nupturas, utinam potuissem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare; an indignum videtur, ut sacratæ virgines, à sacrosanctis altarib. non abducantur ad nuptias? & quibus liceat sponsum eligere, non*

re, non licet Deum preferre? Et infrà: *Discite*, inquit, *quantas Alexandrina, totiusq; Oriens, & Africana Ecclesia, quotannis sacrare consueuerunt; pauciores hic homines prodeunt, quam illic virgines consecrantur*. Similia passim repetit.

B. Hieronymvs in epist. ad Sabinianum, *Moris est*, inquit, *in Aegypti & Syriæ monasterijs, vt tam virgo, quam vidua, quæ se Deo vouerint, & seculo renunciātes, omnes delitias seculi conculcarint, crinē monasteriorū matrib. offerant descendū, non intecto postea contra Apostoli voluntatē incessuræ capite, sed ligato pariter, ac uelato.* Plena sunt scripta sancti huius viri testimonijs, pro castitatis voto, & professione, adeò vt Petrus Martyr dicat, nullum esse ex Patribus, qui magis dogmati ipsorum aduersetur, quàm Hieronymus.

S. Avgvstinvs li. 1. de adulterinis coniugijs, c. 24. *Quod*, inquit, *cuiquam, antequam vouisset, licebat, cùm id se nunquam facturum vouerit, non licebit: si tamen id vouerit, quod vouendū fuit, sicut est perpetua virginitas, &c.* Et in Psal. 75. *Nescio*, inquit, *quæ castimonialis nubere voluit. quid voluit? quod & mater ipsius. aliquid mali uoluit? mali planè quare? quia uouerat Domino Deo suo.* Idem ibidem: *Quid*, inquit, *ait Apostolus de quibusdā quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes*, inquit, *damnationem, quia primā fidē irritam fecerunt. quid est primā fidē irritam fecerūt? vouerunt & non reddiderūt.*

S. Fvlgentivs li. de fide ad Petrū, c. 42. *Eis*, inquit, *qui siue coniugati, siue à coniugio liberi, continentiam Deo nouerunt, admodum est damnabile, si vel illi coniugale opus uoluerint appetere, quo se non attresuros, vel illi repetere, à quo recessuros, illi libera, illi cōmuni professi sunt volūtate.* Idem S. Fulgentius in epist. 1. cap. 5. *Non peccat*, inquit, *virgo nubens, si virginitatem Deo priusquam nuberet in corde nō vouit.* Et epistola 3. c. 4. *Hic est*, inquit, *vnigenitus Dei Filius, vnigenitus ēt virginis Filius, vnus omniū sacrarū virginū sponsus, sanctæ virginitatis fructus, decus, & munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritualiter sancta virginitas nubit; à quo sancta virginitas fœcūdat, vt perseueret intacta: à quo decoratur, vt permaneat pulchra; à quo coronatur, vt regnet perenniter gloriosa; quapropter bonū depositum custodi, & meritum tanti boni, quod vt haberes, Deus dedit, & vt Deo voueres, ipse fecis.*

Ad hæc omnia Conciliorum, Pontificum, & Patrū testimonia, tres adfert responsiones Petrus Martyr ad finem libri. Primo dicit, omnia ista humana esse testimonia, nec esse Christiani hominis officium prouocare à testimonijs Dei ad testimonia hominū: *Quod*, inqt, *ad alterū attinet de iudicio Patrū, quoniā aduersarij nostri, & in hac caussa, & in alijs cōtrouersiis semper prouocare solent ad eos, pronuncio mihi nō videri hominis esse Christiani ad hominū iudicia prouocar: à Scripturis Dei. hoc .n. est iniuriā facere Spiritui sancto; nam fides est ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, non ex Patribus.* Hæc ille. Vbi etiam sutissimè probat, non esse prouocandum à Scriptura ad Patres.

Sed dū hæc dicit, ipse mihi prouocare videtur à candore ad impudentiā, à veritate ad mendaciū; nō .n. Catholici Doctores prouocarunt vnquā à Scriptura ad Patres, sed in Scripturæ intelligentia à iudicio paucorū seditiosorū, ad iudiciū multorū sapientissimorū, & optimorū virorū, vel ēt à iudicio partis ad iudicium aliorū, qui partes non sūt. Vt enim in humanis litib. cùm duo contendunt, & iudicē aliquē appellant, non prouocant à lege ad iudicem, sed à parte litigante ad iudicē: & si rursus iudex nō satisfaciat, prouocāt iterū non à lege, sed ab vno iudice ad alium, donec veniatur ad aliquē, à quo prouocari non possit. Ita quoque in Ecclesia cū oriuntur lites, inspiciuntur leges diuinæ, quæ ab omnib. recipiuntur. Quod si lis non finiatur, quæritur iudex, non qd Scripturæ non credatur, sed qd de ipsa Scriptura quæstio sit. Itaq; prouocamus ab explicatione aduersarij litigātis, ad arbitriū sapientiū, & peritorū, qui ante litē exortā floruerūt. qd si illi inter se fortasse non conueniant, prouocamus ad Ecclesiæ totius iudicium, id est, ad summi Pastoris, vel generalis Concilij definitionem.

Quod si quis adhuc velit ab isto iudice ad Scripturā prouocare, idē facit, ac si quis in humanis litib. à Prætore prouocaret ad legē; qd ridiculū esset, cum nihil sit aliud prouocare à Prætore ad legem, qñ de sensu legis quæstio est, q̃ prouocare à sententia publici iudicis ad suum proprium, priuatumque iudicium.

At, inquit Petrus, ēt Patres omnes, & Concilia, licet inter se optimè consentiant, errare possunt, nisi cū verbo Dei cōsentiant. Respondeo, id quidem esse verū, sed assumptionem, quæ subijcitur, esse falsam, nimirū posse omnes Patres, aut Concilia legitima & approbata, cum verbo Dei non consentire. Exempla autem, quę ipse adfert, nihil aliud probāt, nisi posse Patres singulos seorsim, & Concilia illegitima, & reprobata errare. Concilium enim II. Ephesinum, & Constantinopolitanum sub Leone Iconomacho, quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

Altera eius responsio est. Patres quidem id asserere, quod nos dicimus, sed non esse audiendos, quod nō habuerint ullam caussam id asserendi: *Certe*, inquit, *vt quod verū est fateamur, eos in hac caussa habemus iniquiores. Statim .n. ab Apostolorū temporib. nimiū tribui cępiū est cęlibatui, quib. autē de caussis id factum sit, suprà multis verbis docuimus.* Hæc ille.

Docuit autem suprà, quatuor esse caussas, cur initio Ecclesiæ ceperit coli cœlibatus: *Cur tanto*, inquit, *in pretio virginitas fuerit, caussa vna esse potest, qd Christus dixerit, esse Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cęlorū, & in eam sententiam permulta Paulus habet in septimo capite prioris ad Corinth. hac sanè Patres semp habuerunt in ore, sed eos cogitare oportuit, quemadmodum essent accipienda.* Et infrà Altera caussa *est, qd illo tempore graues erant persecutiones omnibus in locis, minùs autē molestum est in persecutione, si quis salus fugiat, quàm si cogatur sollicitus esse de vxore & liberis.* Tertia *caussa est, quia illis temporib. Christiana religio graui laborabat infamia; cùm enim horis antelucanis, & in tenebris metu Principum ad hymnos & synaxes conuenirent, populus cępit suspicari illos vti inter se promiscuo cōcubitu, & nefaria libidine, &c.* Et infrà: *Atq; ea gratia magnum numerum alebant virginū & cœlibū.* Qvarta *caussa est, quia bona pars eorum, qui accesserunt ad Christum, erat Ethnicorum. At illi maximè semper suspiciebāt virginitatē & cœlibatum.*

Hic nos respondemus, Primam caussam esse præcipuā, & verissimā, nimirū verba Christi, & Apostoli. Quod aūt addit Martyr, sanctos Patres debuisse cogitare, quemadmodū illa essent accipienda, coincidit cū responsione superiori. Id enim est quærere, vtris tandē magis credendū sit in eorū locorū explicatione, Patribus ne antiquissimis, & sanctissimis, & doctissimis, an Luthero, & Caluino. Sed certè non video qūo ambigi possit de hac re; nā si statim ab Apostolis, vt Martyr dicit, floruerunt Patres illi, profectò Apostolos ipsos audire & consulere potuerunt: ac proinde longè melius verba illorum intelligere, quàm isti, qui mille & quingentis annis post Apostolos fuerunt.

Secvnda, & Tertia caussa potuerunt quidē momentum aliquod habere ad suadendam continentiā, sed non fuisse caussas præcipuas huius rei, facilè probamus. Primo, quia Patres, dum laudant, & suadent continentiam, & continentiæ uotum, nunquam adferunt istas caussas, sed verba Christi, Apostolorum, &

Prophe-

Prophetarum. Quocirca ipse etiam Petrus Martyr fatetur, semper Patribus fuisse in ore verba Christi, & Pauli, nec attulit vllum testimonium alicuius veteris, qui scripserit suspiciendum esse, vel suscipiendum cęlibatum ob fugam in persequutione, aut ob refellendam calumniam Ethnicorum. SECVNDO, si istę fuissent caussæ pręcipuę, iamdudum cessasset admiratio cęlibatus; nam caussæ illæ breuissimo tempore durarunt: non autem ita est, sed semper magis & magis in Ecclesia floruit, & viguit honor continentiæ Deo sacratæ ac deuotæ.

QVARTA caussa falsissima est, cùm constet cœlibatum in Ecclesia non à Gentilibus, sed à Iudæis cępisse; siquidem Christus ipse virgo, mater eius virgo, Ioannes virgo, Apostoli omnes post vocationem suam cōtinentes, ex Iudæis, non ex Gentibus nati fuerant. Illi etiam primi Christiani, qui in Aegypto continentiam colebant, de quibus scribit Philo in lib. de uita contemplatiua supplicum, ex Iudaismo, non ex Paganismo, ad Ecclesiam venerant.

Adde, quòd Petrus Martyr contrarium scripsit in commētario ad caput. 7. prioris ad Corinthios, vbi sic ait; *Neque iudicamus de cœlibatu, quod sit in præsentia, vt hactenus erat in Iudaismo, & apud Ethnicos parum honestus, Scribit enim Cicero de legibus, Cœlibes esse prohibento. Christus hanc ignominiam cœlibatus amouit, &c.*

Porrò Gentilium testimonia adferuntur quidem interdum à Patribus, sed ita adferuntur, vt Apostolus quondam citauit Aratum Poëtam, Act. 17. & Menandrum 1. Cor. 15. nimirum non vt in eiusmodi testimonijs ponatur firmamentum dogmatū fidei, sed vt ostendatur cœlibatus non pugnare cōtra naturam, & rationem, & vt Christiani erubescant, si in ijs, quæ ad virtutem pertinent, inueniantur Ethnicis inferiores. Hoc modo S. Hieronymus in libris aduersus Iouinianum, postquam multis Scripturæ testimonijs cœlibatū confirmauit, producit ét Ethnicorū testimonia & exēpla.

TERTIA responsio Petri Martyris constat ex aliquot Patrum testimonijs, quæ cum voto continentiæ pugnare videtur. Sed ea paulò pòst adferemus, vbi ad obiectiones aduersariorū dissoluendas peruenerimus.

CAPVT XXVIII.

Idem asseritur ratione:

NVNC tandem, vt ad postremum genus argumētorum veniamus, duplici ratione, in Scripturis, & Patrum testimonijs fundata, id ipsum breuiter confirmabimus. Prima ratio ex dignitate continentiæ, secunda ex vtilitate vouendi sumetur. PRIMVM igitur id omne Deo rectè vouetur, quod est illi gratius si fiat, quàm si non fiat. Eiusmodi autem continētia est, cùm longè excellat coniugio, & cùm fornicatione ne comparari quidem debeat; poterit igitur rectè continentia Deo voueri. Assumptio, quæ sola negari solet, paucis cōfirmanda est. QVIA verò Lutherus in Epithalamio cauillatur, virginitatem quidē præstare coniugio, sed non item vitam cęlibem vitę coniugali: Argumenta adferemus de vita ipsa, & statu cœlibū. Ac primum Scriptura diuina clamat 1. Cor. 7. *Igitur qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.* Et infrà: *Cui vult nubat, tantùm in Domino, beatior autem erit, si sic permanserit.* Huc etiam pertinent alia testimonia, quæ attulimus suprà in disputatione de consilijs.

Iam verò Patres passim perfectam vitam hanc esse dicunt. CYPRIANVS libro de habitu virginum, virginum cętū esse dicit illustriorem portionem gregis Christi. Et ibidem: *Magna*, inquit, *vos merces manet, pręmiū grande virtutis, munus maximū castitatis.* DIONYSIVS de Ecclesiastica hierarch. c. 6. part. 2. *Sacerdos*, inquit, *perfectissimam ei vitam exponit, ei videlicet, qui mona-*

A *sticam vitam profitetur.* EVSEBIVS lib. 1. c. 8. demonst. Euangel. *Et talis*, inquit, *existit in Christianismo perfectæ vitæ modus.* BASILIVS c. 18. monasticarum constitutionū, et Gregorius Nazianzenus in orōne de obitu S. Basilij, vitā perfectam, immò ét perfectissimam appellant, monasticen. Ioannes CHRYSOSTOMVS li. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, eandem vitam appellat perfectionis culmen, virtutisque fastigium.

HIERONYMVS in epist. 1. ad Heliodorum: *Tu perfectum te fore pollicitus es, nam quando relicta militia te castrasti propter regna cœlorum, quid aliud quàm perfectā secutus es vitam?* AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. *Iam*, inquit, *accipite perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda solùm, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem.* Et de sancta uirginitate, c. 52. *Pergite*, inquit, *virgines Dei, via sublimitatis, pede humilitatis.*

B SVLPITIVS in 2. Dialogo: *Beata species*, inquit, *& Deo digna, nihil enim virginitati est comparandū.* Iidem quoque Patres summo consensu vitam virginum, angelicam vitam esse docent, vitam verò coniugalem, vitam hominum. AMBROSIVS lib. 1. de virginibus: *Nemo miretur, si Angelis comparentur, quæ Angelorum Domino copulātur.* CYRILLVS catechesi 11. *Non ignoremus castitatis gloriam, Angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio.*

NAZIANZENVS in carmine de virginitate:

Salue virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens.
C *Christi pars & spiritibus sociata supernis*
Ignaris thalami.

ATHANASIVS libro de virginitatis extremo, his titulis virginitatem celebrat: *O virginitas opulentia indeficiens, corona immarcessibilis, templum Dei, domiciliū Spiritus sancti, margarita speciosa, vulgò inconspicua, gaudium Prophetarum gloriatio, Apostolorum, Angelorum vita, Sanctorum corona.* Vide præterea, si placet, de comparatione virginum cum Angelis, Hieronymum in epist. 8. ad Demetriadem, Augustinum de sancta virginitate c. 13. Chrysostomum hom. 18. in Genesim, Basilium in lib. de virginitate, Fulgentium in ep. 3. ad Probam, Damascenum lib. 4. cap. 25. Isidorum lib. 2. de summo bono.

Hic verò mirè irascitur Petrus Martyr, nam in li-
D bro de cęlibatu, & votis recitat sententiam Athanasij suprà citatam, & ait: *Sunt hęc hyperbolis plena, neque ad amussim veritatis consistunt. Apostoli sanè coniuges habuerunt, & Prophetæ, quomodo ergo virginitas est illis gaudium, & corona? quid præterea cum virginitate commune habent Angeli, quandoquidem corpore carētē? vnde non magis illi virgines queunt dici, quàm si quis lapidem cęcum appellet.* Hæc ille. Sed quid mirum, si nō placent porcis margaritæ?

Quod autem falsi accusat Athanasiū Petrus, quod dixerit, continentiam gaudium esse Prophetarum, & gloriam Apostolorum, refellitur facillimè ex S. Hieronymo, qui in epist. 22. ad Eustochium sic ait: *Virgo Helias, Heliseus virgo, virgines filij Prophetarum: Hieremiæ dicitur, & tu ne accipias vxorem.* Hæc ille, Quis
E verò nescit Ioannē Baptistam, & Prophetam, & virginē fuisse? ex Apostolis Ioannem certò scimus virginē fuisse. Quod idem de Paulo idem HIERONIMVS affirmat loco citato, & de Apostolis omnib. in Apologia pro libris contra Iouinianum: *Apostoli*, inquit, *aut virgines, aut post nuptias continentes.* Ad hos ergo Apostolos, & Prophetas respiciens Athanasius, verè & propriè, non falsò & hyperbolicè locutus est.

Quod aūt reprehendit Petrus comparationem virginum cum Angelis, non solùm Athanasio, sed omnibus alijs Patribus, & ipsi ét Christo iniuriam facit, qui Matth. 22. ait: *In resurrectione, neque nubent, neque nubentur, sed erūt sicut Angeli Dei in cęlo.* Cui credemus

iam Petro Martyri neganti eos, qui non oubunt, similes esse Aogelis, ao Christo id ipsum asserenti?

At, inquit, Angelis non magis conuenit non nubere, quàm lapidi non videre. Ita est, sed tamen sicut eum, qui valdè cæcus, aut surdus, aut mutus est, lapidi, & trunco, oon ineptè comparamus; sic etiā eos, qui contioentia & puritate excellunt, rectissimè Angelis similes facimus; nam alioqui nec vultum habent Angeli; & tamen non timuit S. Lucas dicere Act. 6. *Viderunt vultum Stephani, sicut vultum Angeli.* Atqoe hęc de prima ratione. Addo aliam rationem ex parte ipsius voti; Melius est & Deo gratius ex voto aliquid facere, quàm sine voto, igitur non solùm licet, sed etiam expedit continentiam vouere. Antecedens his argumentis confirmatur.

Primo, Scriptura hortatur ad vouendum Psal. 75. *Vouete, & reddite.* Quo testimonio permotus S. Augustinus, multis in locis ad vouendum hortatur, vt in epist. 45. ad Armentarium, epist. 89. ad Hilarium, epist. 143. ad Iulianum, in libro de bono viduitatis, cap. 19. in lib. de saocta virginitate, c. 29. & 30. in Ps. 75. 99. & alibi. At si melius esset absq; e voto operari, deciperet nos Spiritus Sanctus, quod nullo modo fieri potest: igitur melius est operari ex voto.

Secundo, opus eò melius est, ac Deo gratius, quò ex pluribus, aut ex maiori virtute procedit: continere sine voto, est temperantiæ, continere ex voto, est actus simul temperantiæ & religionis, quę quidem religio temperantia ipsa longè est nobilior; igitur cōtinere ex voto melius, & Deo gratius est, quàm sine voto. Itaque S. Augustinus in libro de sancta virginitate, cap. 8. *Nulla*, inquit, *fœcunditas sanctæ virginitati et carnis comparari potest; neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruatur, ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis, quam vouet ac seruat continentia pietatis.*

Tertio, quod fit ex voto, maiori caritate & liberaliter fit, quàm quod sine voto. Qui .n. sine voto aliquid facit, opus dūtaxat offert Deo; qui autem vouet, atque ex voto facit, & opus, & facultatem offert. Qđ explicat S. Anselmus in lib. de similitudinibus, c. 84. his verbis: *Plus donat, qui arborem cum fructib. quàm qui solos fructus donat.*

Qvarto, melius est quod fit ex voluntate confirmata in bonum, quàm quod fit sine eiusmodi firmitate sicut peius est peccare ex voluntate obfirmata ad malum, quàm ex fragilitate. & quemadmodum qui peccant ex voluntate confirmata io malū, similes sunt damnatis: ita qui operantur ex voluntate confirmata in bono, similes sunt beatis.

Qvinto, qui vouet, non solùm id lucratur, quod diximus, quod excellentius opus facit, sed etiam munit seipsum aduersus tentationes Diaboli, & humanam fragilitatem, ac mutabilitatem. Homines enim in ijs rebus, ad quas non sunt alligati vinculis legum, etiā si optimę sint, & vtilissimę, facilè mutant propositū, Diabolo instigante, & etiam sine Diaboli artibus, ex propria mutabilitate. Quocirca videmus in rebus humanis sæpe requiri iuramenta, vt alligetur voluntas, ne facilè mutari possit. Ita milites, magistratus, sponsi, atque alij id genus iurare coguntur, non autem solis verbis se facturos quod debent polliceri. Hinc S. Avgvstinvs epist. 45. ad Armētariū: *Nō te*, inquit, *vouisse pęniteat, immò gaude iam tibi non licere, qđ cum tuo detrimēto licuisset.* Et infrà: *Felix necessitas, quæ ad meliora cōpellit.*

CAPVT XXIX.

Solnitur obiectio prima aduersariorum.

Restat nunc, vt obiectiones aduersariorū soluamus. Prima obiectio cōmunis est omnib. & A sumitur ab illis Scripturis, quæ docent, opera bona nō ex necessitate, q̄ tamen secum adferunt vota, sed voluntariè, ac liberè esse facienda: Id .n. est melius, & laudabilius, & Deo ēt acceptius, quod est magis voluntariū, & liberum, ac proinde minus necessarium. Psal. 53. *Voluntariè sacrificabo tibi*, 1. Corinth. 7. *Non ut laqueum vobis iniiciam*, id est, hortor ad cootinentiam, sed non ad votum 2. Corinth. 9. *Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarē enim datorem diligit Deus.* Et ad Philemonē: *Ne ueluti ex necessitate bonum tuū sit, sed uoluntarium.* S. Hieronymvs lib. 1. in Iouinianum, ante medium: *Et ideò plus amat uirgines Christus quia sponte tribuunt, quod sibi nō fuerat imperatum: maiorisq; gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.* Et S. Prosper li. B 2. de vita contemplatiua, cap. vlt. *Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti, rem uoluntariam faciamus.*

Respondeo, triplicē esse libertatē, ac triplicē item necessitatē. Vnam ex parte debiti, siue debitum oriatur ex pręcepto, siue ex voto, siue aliunde. Id eoim dicimur liberè facere, quod non tenemur facere, id verò necessariò, quod tenemur. Alteram ex parte naturalis determinatioois voluntatis. Illa enim dicimur liberè facere, in quib. nō habemus volūtatē determinatam ad vnū: atq; hęc libertas est, quę propriè dicitur liberum arbitrium. Tertiam ex parte coactionis, siue ea sit absoluta coactio, vt cùm quis trahitur vi, quò ire noo vult, siue sit moralis quędam, & quasi conditiona C ta coactio, vt cùm quis nollet aliquid facere, & non libenter facit, facit tamen coactus timore aliquo humano, aut seruili.

Ex his Prima libertas non est necessaria ad opus laudabile, aut Deo gratum faciendum: neq; contraria necessitas pugnat cum laude & merito operis boni, quo potius contrà, vt ostendimus, ista necessitas auget laudem operis boni. Sēper.n. nisi aliūde sit impedimētū, melius est opus ex præcepto, quā non ex pręcepto, ex uoto quàm nō ex voto. Altera illa libertas necessaria est ad laudē boni operis, sed ea æquè reperitur in opere, quod fit ex præcepto aut voto, & in opere omnibus modis indebito; nam etiam si quis millies vouerit aliquid, poterit tamen ex arbitrij libertate votum non reddere, & peccare. Tertia libertas est itē ne- D cessaria ad laudem boni operis, sed neq; ipsa repugnat pręcepto, & multò minus voto. Potest enim fieri, vt qs tanta alacritate, & promptitudine exsequaoir opera præcepta, quanta alius opera non præcepta. Vnde Dauid dicebat, Psal. 118. *In uia testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs*, Et: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.*

Pari ratione fieri potest, immò ordinariè fit, vt quod fit ex voto, fiat libentius, & promptius, quàm quod fit sine voto. Votum.n. ex se lætitiam gignit, cùm ex magna caritate procedat, iuxta illud 1. Paralip. vlt. *Lętatus est populus, cùm uota spōte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino.* Quod si aliqui cū tristitia soluūt, quod vouerunt, id accidit ex vitio hominum, non ex natura voti, nec tamen etiam tunc melius est quod fit E sine voto, quàm ex voto; nam, vt S. Thomas docet in opusc. 18. quod est de perfectione c. 12. potest tribus modis quis se habere in soluendo voto.

Vno modo, vt libenter faciat id, ad quod tenetur ex voto, & quia res ipsa placet, & quia votū placet; & tunc sine dubio magis meretur, quàm alius, qui æquè libenter illud idem operatur sine voto.

Altero modo, vt iouitus faciat rem illam, quam vouit, tamen libenter impleat votum; vt si is, qui vouit ieiuniū, incipiat non amare ieiunium, & proinde cùm difficultate, & tristitia ieiunet, adeò vt si esset sui iuris, non uoueret ieiunium: tamen quia iā uouit, & placet ei oehementer seruare Deo fidem datam, propterea prom-

prōpto & alacri animo superet eam difficultatem, vt impleat votum. Atq; hic etiam magis meretur quàm alius, qui sine voto libenter ieiunet; vt enim excellentior est religio, quàm temperantia, ita melius est implere votum libenter, quod est religionis, quàm libenter, ieiunare, quod est temperantiæ.

Tertio modo potest fieri, vt quis adeò doleat se vouisse, vt non velit ampliùs seruare votum; sed quia hoc est simpliciter malū, non potest conferri cū bono.

Ex his ad ea testimonia, quæ contrà protulimus, facile est respondere. Ad illud Psal. 53. *Voluntariè sacrificabo*, respondeo, illud, *voluntariè*, opponi tristitiæ, & coactioni, non autem necessitati, quæ oritur ex voto, aut præcepto.

Ad illud 1. Cor. 7. *Non vt laqueum vobis iniiciam*; quibus verbis apertissimè demonstrari existimat Petrus Martyr prohibita esse vota, respondeo, *laqueum*, appellari necessitatem, quæ detinet inuitum, non autē quamlibet necessitatem. Proinde vota esse laqueos illis, qui temerè vouerunt, vel qui coacti sunt ab alijs vouere, cùm ipsi nihil tale cuperent: quemadmodum etiā nuptiæ laquei dici possunt ijs, qui temerè ducunt vxorem; & eo modo alligant se alicui, cum qua viuere nō possunt, & inde occasionem accipiunt cum alijs fornicandi. Est igitur sensus Apostoli; Exhortor vos ad continentiam, sed ita tamen, vt non cogam inuitos, nec suadeam temerè eam accipere, & vouere, quod esset laqueus animarum, sed vt ostendam id, quod est per se honestum, & vtilissimum; vt quibus Dominus huius rei desiderium inspirauerit, illi accipiant, & voueant.

Quod autem laqueus hoc loco non dicatur votū, aut necessitas absolutè, sed, vt diximus, votum ab inuito, aut temerè susceptum, testatur S. Avgvstinvs lib. de bono viduitatis, cap. 5. qui sic exponit: *Non vt laqueum vobis iniiciam, id est, non vt vos cogam.* & S. Hieronymvs li. 1. in Iouinianum: *Non imponit*, inquit, *nobis Apostolus laqueum, nec cogit esse, quod nolumus*. Similiter exponunt commentaria in hunc locum Theodoreti, Theophylacti, Anselmi, & aliorum.

Accedit ipsa laquei metaphora; non enim laqueus dicitur funis ligans, & tenens hominem, ne fortè cadat; sed funis vi detinens, & ad capiendum, & ad perdendum expositus. Denique Sapiens Prouerb. 20. idipsum disertis verbis exposuit: *Ruina*, inquit, *est homini deuotare Sanctos, & post vota retractare.* Vbi pro eo, quod Hieronymus vertit, ruina in Hebræo est. מוקש quod propriè laqueum significat; nam יקש illaqueare est, יקוש auceps dicitur. vnde verterunt septuaginta interpretes, παγίς, id est laqueus; nec malè Hieronymus vertit ruinam, quia finis proprius laquei casus & ruina est. Igitur iuxta Salomonem laqueus, & ruina est, non absolutè vouere, sed vouere, & post votū retractare, quod accidit ijs, qui temerè aut inuiti vouent. Isti enim voto, vt laqueo quodam tenentur coacti, & occasionem accipiunt grauius delinquendi.

Ad illud 1. Corinth. 9. *Non ex tristitia, aut ex necessitate*, respondeo, hoc loco appellari necessitatem, non legem, aut votum, sed humanam necessitatem, quæ cogit homines facere, quod non vellent. loquitur enim de ijs, qui eleemosynas faciūt inuiti, quia videlicet erubescunt non facere, qđ alij faciunt, ne iudicentur auari; aut non audent negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipse Paulus, pro egenis. De hac necessitate loqui B. Paulū testantur verba sequentia: *Hilarē enim datorem diligit Deus*. necessitas enim quæ ex humano timore nascitur, hilaritati opponitur, non autem necessitas voti quæ oritur ex caritate. Idem respondendum est ad alium locum ex epistola ad Philemonem.

Ad testimonium aūt S. Hieronymi lib. 1. in Iouinianū, vbi dicit maioris gratiæ esse offerre qđ nō debeas, quā reddere qđ exigaris, respondeo, S. Hieronymum loqui de opere illo quod exigitur ratione præcepti, nō de eo quod exigitur ratione voti. Nam multum interest inter legem & uotum, quod ad rem præsentem pertinet. qui enim facit opus nō imperatum ulla lege, etsi non facit opus laudabilius, quatenus facit opus nō imperatum, immò, vt suprà diximus, ceteris paribus, melius sit opus imperatum, quā nō imperatū facere; tamē tribus de caussis, vt plurimum, facit opus laudabilius.

Primo, quia res non imperatæ sunt plerumque nobiliores secundum se, quàm res imperatæ. Deus enim minora imperauit, maiora consuluit. at hoc non habet locum in votis; non enim minora fiunt ex voto, maiora sine uoto, sed è contrario; perfectissima enim quæque opera uoueri possunt, & solent.

Secvndo, quia semper, qui facit opera non imperata, ex caritate, sicut oportet, facit etiam omnia opera imperata: atq; ita plus dat, quàm ille, qui facit solùm opera imperata; includuntur enim præcepta in consilijs, non contrà. sed neque hoc in uotis locum habet; non enim qui facit aliquid sine uoto, continuò implet etiam omnia uota.

Tertio, quia ut plurimum maior promptitudo requiritur ad opus non imperatum aggrediendum, quàm ad opus imperatū, ut notum est; ac propterea ratione maioris promptitudinis opus non imperatum maioris gratiæ est, ut Hieronymus dicit, quàm opus imperatum. At de uoto hoc dici non potest; nam etsi maior promptitudo fortè requiratur ad aggrediendum nouum opus, ad quod non tenemur illo modo, quàm ad opera ordinaria facienda, ad quæ tenemur ex uoto; tn̄ maior illa prōptitudo superatur ab alia quadā adhuc maiore, quæ necessaria fuit ad uotū ipsum faciendum. Cùm enim uotum sponte offeratur, & sit res ardua, & difficilis, multò maior promptitudo requiritur ad uotū faciendum, quàm ad faciendum aliquid sine uoto.

Ad testimonium S. Prosperi ex lib. 2. de uita contēplatiua, cap. ult. ubi dicit, sic esse abstinendum, ut non nos necessitati subdamus, respondeo, necessitatem, de qua S. Prosper loquitur, non esse necessitatem legis, aut uoti, sed necessitatem timoris humani, quæ tristitiā gignit; ideo enim subiungit idem auctor: *Ne non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus*.

CAPVT XXX.

Solvitur secunda obiectio.

Alteram obiectionē ducunt ex illis Scripturę testimonijs, quæ apertè imperant matrimoniū ijs, qui stimulū carnis patiuntur: Hinc enim sequitur, uotū cōtinentiæ perpetuæ temerarium esse, & proinde illicitū, cùm nemo sciat quamdiu sine eiusmodi stimulis uiuere queat. 1. Cor. 7. *Qui non se continent, nubant; melius est enim nubere, quàm vri.* Ibidem: *Propter fornicationem vnusquisque suā vxorē habeat.* Huc etiam maximè facit illud 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere, matresfamilias esse, filios procreare.* Contra quod præceptum ij peccare uidentur, qui puellis continentiæ uotū suadent, aut permittunt.

Respondeo ad hoc argumentum tribus modis. Primvm assero, in nullo horum locorum uocari ad nuptias ab Apostolo eos, qui tentantur stimulis carnis, sed eos, qui incontinenter uiuunt, ita, vt flagitijs se polluant. Secvndo assero, eos, qui incontinenter uiuunt, non uocari absoluto imperio ad nuptias, sed solùm ostendi eis remedium quoddam facile, & quasi portum, quo se recipiant; sic tamen ut liberum eis relinquatur ad maiora aspirare. Tertio assero, hoc ipsum siue cōsilium siue permissionem, siue remedium non dari ab Apostolo ijs, qui uouerunt cōtinentiam, sed solùm hominibus solutis, & liberis.

Ac ut de Primo prius dicamus, sciendum est, aduersarios existimare nuptias esse necessarias iure diuino ijs, qui uruntur; per ustionem autem intelligunt tē-

tationes

inde testamentum cùm moreretur fecerat: *O dolor*, in- A quit, *illius societatis, ò fructus natus non de arbore, quam plantauit Dominus, sed Ecclesiam scripsit hæredem: nolo numerare ista: non amo amaritudinis fructum, ego illũ Deo quærebã; Deo societatem professus erat, hãc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret.*

QVARTVM testimonium est Actor. 5. vbi Ananias & Sapphira vxor eius, cùm vitã cõmunẽ profiteri velle videretur, & tñ aliquid proprij sibi clam retinuissẽt, continuò ab Apostolo Petro detecti & increpati, atq; à Deo inuisibiliter percussi interierũt. Hic Petrus Martyr in libro de votis dicit, se nullũ votum videre; peccatũ .n. Ananiæ & Sapphiræ fuisse mẽdaciũ, ambitionẽ, auaritiã, & hypocrisim, nõ aũt voti violationẽ, seu sacrilegiũ. Sed facilè possumus ostẽdere, primò ex circũstãtijs loci huius, deinde ex testimonijs Patrũ, Ananiã & B Sapphirã vouisse, & tanq̃ sacrilegij reos esse punitos.

Quod igitur Ananias & Sapphira vouerint vitam illam communem, colligitur ex illis verbis: *Fraudauit de precio agri, conscia vxore sua.* Non enim fraudasse diceretur, nisi rem iam obligatam promissione, subripuisset; quod autem rem non præceptam vouerint, patet ex illis verbis; *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Quod denique votum illud Deo factum esset, & proinde eius violatio sacrilegiũ fuerit, testãtur verba illa: *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri?* Quid enim est mentiri Spiritui sancto, nisi fallere fidem datam Spiritui sancto?

Posset quidem vtcunque dici mentitus Spiritui sancto, si mẽdacium tantum sancto Petro dixisset, in quo C sine dubio erat Spiritus sanctus; tamen nemo negare potest, quin magis propriè dicatur mentiri Spiritui sancto, qui promittit aliquid Deo, & non seruat, quã qui mentitur homini alicui sancto. Præterea seuerissima illa pœna, quàm Deus ipse continuò sumpsit de Anania & Sapphira, omnino clamat maius illud peccatũ fuisse, quàm simplicis mendacij, & auaritiæ, & ambitionis, atque hypocrisis; quomodo enim potuit puniri culpa vlla attrocius? Itaq; sine dubio sacrilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

Accedat iam communis expositio Patrum. S. IOANNES CHRYSOSTOMVS, homil. 12. in Acta Apostolorum: *Quare*, inquit, *hoc fecisti? voluisti habere? oportebat initio habere, & non promittere, nunc autem postquã consecrasti, maius sacrilegium cõmisisti; qui enim aliena ra-* D *pit, forsan alienarum rerum desiderio rapit: tibi autẽ licebat tua retinere, cur igitur sacra fecisti ea, & postea accepisti?*

S. HIERONYMVS in epistola ad Demetriadem, quæ est octaua primi Tomi: *Ananias*, inquit, *& Sapphira dispensatores timidi, immò corde duplici, & ideo condẽnati, quia post votũ obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant, partemque sibi iã alienæ substantiæ reseruauerunt.*

S. AVGVSTINVS serm. 27. de verbis Apostoli: *Dũ*, inquit, *ex eo quod promiserat, partem subtraxit, sacrilegij simul condẽnatur, & fraudis.* Et serm. 10. aliàs 12. de diuersis, in editione Louaniensi: *Si Deo*, inquit, *displicuit detrahere de pecunia quã vouerãt Deo, quõ irascitur qñ vouetur castitas, & nõ exhibetur?* Et infrà: *Potest igitur* E *virgini sanctimoniali nubenti dici quod ait Petrus de pecunia; Virginitas tua nunquid non manens tibi manebat, & antequam eam voueres in tua fuerat potestate?*

S. FVLGENTIVS in epistola de debito cõiugali, ca. 8. *Quã*, inquit, *sit malũ, quamq; solicitè fugiendũ, si quis de hoc qđ Deo vouerit, aut retinere, aut rapere aliqđ mortifera þuaricatione p̃tẽtet; exẽplo sunt Ananias et Sapphira.*

S. GREGORIVS lib. 1. epist. 33. ad Venãtiũ: *Ananias*, inquit, *Deo pecunias vouerat, quas postea victus persuasione Diaboli subtraxit, sed qua morte mulctatus est scis.*

ARATOR lib. 1. in Acta Apostolorum hunc locum enarrans, sic ait:

—Sed quod mutata voluntas
Falsi crimen habet: cumq; est iam cautio voti
Stare decet, nec velle prius violare sequenti, &c.

OECVMENIVS in commentario huius loci aliquoties sacrilegium vocat Ananiæ peccatum. BEDA in eũdem locum dicit, ab Ananiæ exemplo natũ esse deterrimum illud Monachorum genus, quod Sarabaitarũ dicitur, qui sub vita, & professione monastica, aliquid proprij retinere volunt. Atque hæc de Scripturis pro voto paupertatis.

Confirmari potest hoc idem ex traditione Patrum. S. VRBANVS Papa I. in epistola sua decretali: *Quicunque vestrum*, inquit, *vitam communẽ suscepit, & vouit se nihil proprium habere, videat ne pollicationem suam irritam faciat.* S. BASILIVS in constitutionibus monasticis, cap. vltimo dicit, Monachum salutem animæ perdere, & furem esse, atque alterum Iudam, si quid priuati possideat. At cur ita, quæso, si nulla est promissio, nullum votum?

S. HIERONYMVS in epi. 22. ad Eustochium de virginitate, scribit adeo arctam fuisse in Monachis sui temporis professionẽ paupertatis, ut nemini liceret vel necessaria petere; tametsi vigilabat præpositorũ diligẽtia, ne cui aliquod necessarium deesset: *Quia*, inquit, *non licet dicere cuiquam tunicam, & sagum, textaq; iuncis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat.* Ibidem scribit, aliquando in monasterio quodam Nitriæ repertum fuisse Monachum iam moriturum, qui nescio quot solidos sibi retinuerat: quocirca placuisse Machario, Isidoro, alijsq; sanctis congregatis in vnum, vt cum mortuo pecuniæ infoderentur, clamantibus omnibus, pecunia tua tecũ sit in perditionẽ. Quod idẽ postea in simili casu fecisse S. Gregoriũ, scribit Ioan. Diaconus, lib. 1. c. 15. vita B. Gregorij. & ipse ẽt Gregorius, li. 4. Dialogorum, c. 55.

S. AVGVSTINVS in Psal. 25. *Alius*, inquit, *vouet relinquere oĩa, & ire in cõmunem vitã, in societatẽ Sãctorũ; magnũ votũ vouit.* Et lib. 17. de ciuit. Dei, c. 4. *Dixerũt*, inquit, *potẽtes illi, ecce nos reliquimus oĩa, & secuti sumus te. Hoc votũ potẽtissimi vouerãt, sed unde hoc eis, nisi ab illo, de quo hic cõtinuò dictũ est, dãs votũ vouenti?*

IOANNES CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 13. *Illam*, inquit, *virtutem inter ceteras eorum institutiones vel commemorare superfluum puto, quod scilicet nulli cistellam, nulli peculiarẽ sportellã liceat possidere, nec tale aliquid, quod velut proprium retinens suo debeat communire signaculo.* Et cap. 33. de hac ipsa renunciatione perfecta loquens: *Sicut*, inquit, *immensa gloria fideliter seruientibus Deo, ac secundum regulæ institutionem ei adhærentibus repromittitur in futurum, ita pœnæ grauissimæ præparantur his, qui tepidè eam, negligenterq; fuerint exequuti, & secundum hoc quod professi sunt, vel quod ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctitatis eidem exhibere neglexerint; melius est enim secũdum Scripturæ sententiã nõ vouere quemquam, quàm vouere, & non reddere.*

Adde etiam Concilium AVRELIANENSE I. can. 21. vbi grauiter Monachi puniri iubentur, qui contra professionem suam aliquid proprij possidere voluerint.

Contra paupertatis votum vna est obiectio Ioannis BRENTII in Confessione VVirtembergica, cap. de votis monasticis. Aut is, qui vouet, est pauper conditione, aut diues: si pauper est, nihil habet quod possit vouere se relicturum aut daturum, sed debet ferre patienter crucem sibi à Domino impositam; quam si præterea vouet, idẽ facit ac si in morbo voueret se egrotaturum; qui est furor, non pietas: si autem diues est, aut vouet ponere omnia in commune, aut dare omnia pauperibus propter maius meritum, & viuere deinceps ex eleemosynis: si primum, nihil aliud agit, quàm prouidere sibi de certiore, & copiosiore victu, quod est fugere, non amare paupertatem: si secundũ, peccat contra fidem, & caritatem; contra fidem, quia

vnus

„ vnus est mediator Dei & hominum, qui nobis omnia „ meruit; cui facit iniuriam, qui suis proprijs operibus „ mereri se arbitratur; contra caritatem autem, quia caritas præcipit ne sine necessitate molesti simus proximo nostra mendicatione.

Respondeo ad PRIMVM membrum, etiam pauperes rectè vouere, & multum dare, dant enim id omne quod acquirere possent. AVGVSTINVS epist. 89. q. 4. *Neque*, inquit, *mihi minus imputabitur, quia diues non fui; nam nec Apostoli, qui primi hoc fecerunt, diuites fuerunt: sed totum mundum dimittit, qui, & quod habet, & quod optat habere, dimittit.* Neq; est simile votum ægritudinis voto paupertatis; nam Christus dixit: *Beati pauperes*, non beati ægroti, Matth. 5. Et: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ possides, & da pauperibus*, Matth. 19. non autem si vis perfectus esse, proijce sanitatem, cura vt ægrotes. denique tenemur, si possumus, sanare ægritudinem, ne nostræ mortis caussa fuisse videamur: at discere nemo tenetur.

Ad SECVNDVM membrum dico, ponere omnia in commune, esse verè amare paupertatem; nam ille verè est pauper, qui nullius rei est Dominus, qui nihil habet quod vendere, donare, permutare, destruere possit. & quam aliam paupertatem elegerunt primi Christiani, nisi istam qua nemo aliquid diceret suum, sed essent illis omnia communia? Actor. 4.

Ad TERTIVM; Nego esse contra fidem, dare omnia sua pauperibus propter maius meritum, alioqui Christus aliquid contra fidem cōsuluisset, cùm ait: *Vade omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo*, Matth. 19. non enim pugnāt merita nostra cū Christi meritis, sed ex illis potiùs vt effectus ex caussa promanant; nam sine Christi meritis nulla sunt nostra merita. ille enim, præter alia, etiam potentiam merendi nobis acquisiuit merito mortis suæ. Nego etiam esse contra caritatem proximi mendicare, quandoquidem neminem cogunt dare eleemosynam mendicantes, sed potiùs occasionem diuitibus præbent comparandi sibi regnum cœlorum. Sed de hoc infrà latiùs.

CAPVT XXI.

De voto obedientiæ.

IAM verò OBEDIENTIAM religiosam rectè voueri Deo, his rationibus probari potest. PRIMO, grata est Deo obedientia etiā in ijs rebus, quas ipse non præcepit; nam Hieremiæ 35. laudantur, & remunerantur à Deo filij Ionadab, qui, ut obedirent patri suo, nō bibebant vinum, non serebant agros, non habebant domos, sed habitabant perpetuò in tentorijs: omne autē quod Deo gratum est, voueri illi potest, igitur obedientia, etiam alioqui non debita, Deo voueri potest.

Respondet Petrus Martyr in libro de votis, nihil, in debitum fecisse filios Ionadab; nam etiamsi Deus non iussērat illis, vt non biberent vinum, nec sererēt agros, nec domos inhabitarent, iusserat tamē vt parenti obedirent, ac proinde illi, dum patri obedierunt, id solum fecerunt, quod facere diuino præcepto tenebantur.

Sed refellitur hæc solutio. PRIMO, ex testimonio Rabani, qui in commentario huius loci dicit, filios Ionadab plus fecisse, quàm lex diuina præciperet.

SECVNDO, ex ipso textu Hieremiæ; nam Deus eo loco exemplo filiorum Ionadab reprehendit populum suum, quod illi obedierint voci vnius hominis, ipse autem voci ipsius Dei obedire noluerit; Firmauerunt, inquit, filij Ionadab, filij Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis, populus autem iste non obediuit mihi. Quæ Domini ratio planè frigeret, si filij Ionadab diuino præcepto obstricti fuissent obedire patri suo in rebus illis, vt non biberent uinum, &c. tunc enim nulla esset antithesis inter Deum & creaturam; nam & filij Ionadab obediuissent Deo, & filij Israël non obediuissent Deo.

TERTIO, idem colligitur ex laude & remuneratione diuina; non enim tantopere Deus laudasset filios Ionadab, nisi aliquid singulare fecissent.

POSTREMO, idipsum ratio manifesta suadet; nam etiamsi tenētur filij obedire parentibus, non tamen tenentur obedire in omnibus rebus, postquam ad annos pubertatis peruenerint. Est enim vnusquisq; sui iuris in deligendo statu, & genere vitæ; alioqui nihil interesset inter seruos, & liberos, si semper, & omnib. in rebus filij in patris potestate essent.

Quod verò B. Paulus ait Coloss. 3. *Filij obedite parētibus per omnia*. Vel ita intelligi debet, vt illud (*Per omnia*) significet per omnia ad quæ se extendit patria potestas, vt rectè docet S. Thomas in 2. 2. quæst. 104. art. 5. quemadmodum si quis diceret; oportere milites obedire Imperatori per omnia, exponendum esset per omnia, quę ad militiam pertinent. Vel certè tenentur filij per omnia parentibus obedire, sed dum parui sunt; nam vt dicitur ad Galat. 4. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo*. & Dominus ipse parentibus subditus erat cùm puer esset, vt legimus, Luc. 2.

SECVNDA ratio ex Testamento nouo sumi potest; nam, vt suprà diximus in disputatione de consilijs, coolfilium perfectionis est sequi Dominum perfectè abnegando seipsum, vt colligitur ex illo Matth. 16. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suā, & sequatur me*; nam etsi in præparatione animi abnegare seipsum præceptum sit, cùm ibidem Dominus ad dat; qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet eam: tamen extra articulum necessitatis abnegare seipsum perfectè, & omnibus in rebus subijciendo iudicium, & uoluntatem suam alterius iudicio, & uoluntati, nō est præceptum, sed consilium. Ideo enim Matth. 19. dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. & veni, sequere me.*

Porrò, perfecta sequela Domini, quæ in abnegatione suipsius, id est, in perfecta obedientia consistit, necessariò includit uotum, quo quis ita seipsum abneget, ut non possit retrocedere; non enim perfecta est abnegatio sui, obedire alteri ad tempus, & paulò pòst nō obedire; quocirca Dominus ibidem addidit: *Et tollat crucem suam*. siquidē ut eleganter monet Ioannes Cassianus, lib. 4. de institutis cœnobiorum, cap. 35. uerus, ac perfectus Monachus similis crucifixo esse debet. qui enim cruci affixus est non solùm nō ambulat quò vult, nec facit, quod vult, sed nec potest ambulare, aut operari, nisi ab alio moueatur.

TERTIA ratio; rectè faciunt homines, qui cupientes vitam communem agere, communi consensu eligunt sibi aliquem in præpositum; id enim & recta ratio suadet, & Scriptura etiam monet, Prouerb. 3. cùm dicit: *Ne innitaris prudentiæ tuæ*. Rursus, proposito constituto, bonum est, & Deo gratum, ut illi obediatur, cùm scriptum sit: *Qui vos audit, me audit*, Lucæ 10. Et: *Obedite præpositis vestris*, Hebræ. 13. At omne quod Deo placere constat testimonio ipsius, rectè uoueri potest, ut aduersarij concedunt: poterit igitur obedientia exhibēda præposito, à nobis ipsis electo, & cui alioqui obedire non teneremur, rectè uoueri.

QVARTA ratio ex usu antiquæ Ecclesiæ; certum est apud ueteres sanctos obedientiam monasticam in usu fuisse; nam S. BASILIVS in constitut. monasticis, ca. 22. *Nunc*, inquit, *rursus sermonem de obediētia exerceamus, ostendentes quātam obedientiā ab exercitationibus erga præfectū exacta doctrinę rō exigat*, &c. Et toto capite de obedientia disserit, ac docet, debere Monachū præpositō parere, & nō discutere quid sit quod præcipitur, mō non sit manifestè peccatum, ac breuiter talem se exhibere præposito, quales sunt oues ad pastorem, & instrumenta ad opificem comparata. nec illud omittit, necessarium esse Monachis, perfectè obedire præpositis, & alioqui à salute æterna eos excidere, idem docet Cassia-

Cassianus, lib. 4. de institutis cœnobiorum, cap. 23. & sequentibus.

S. HIERONYMVS in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, describés instituta Monachorum: *Prima*, inquit, *apud eos confederatio est, obedire maioribus.* Et in epist. ad Rusticum Monachum: *Per hæc omnia*, inquit, *ad illud tēdit oratio, vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioq; multorum.* Et infrà: *Non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis.* Et infrà: *Præpositum monasterij timeas vt Dominum, diligas, vt parētem, credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt.*

SVLPITIVS in Dialogo primo de virtutibus sancti Martini, de Monachis differens: *Præcipua*, inquit, *ibi virtus, & prima, est obedientia: neque aliter aduenies ad monasteriū Abbatis suscipitur, quā qui tentatus prius fuerit, & probatus, nullū vnquā recusaturus, quālibet arduū ac difficile, indignumque toleratu Abbatis imperium.*

S. AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. *Hi verò Patres*, inquit, *nulla superbia consulunt ijs, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.* Hæc ille. Eiusmodi aūt testimonia plurima afferre possemus, si opus esset.

Respondebunt fortasse, obedientiam quidem in vsu fuisse apud ueteres Monachos, sed votum obediētiæ non item. At IOANNES CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 33. voti & professionis nominatim meminit, vbi differit de obseruatione monasticarum institutionum, quarum primaria de obedientia erat, verba eius capite superiore citauimus.

Item S. GREGORIVS homil. 20. in Ezechielem: *Cū*, inquit, *quis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est, cùm verò omne quod habet, omne qđ viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustū est.* Hæc ille. Vbi de votis monasticis loquitur, quibus homo nihil sibi retinet, ac ne indicium quidem, quod Deo non offerat.

Denique S. AVGVSTINVS in Psal. 75. *Nemo*, inquit, *positus in monasterio frater dicat, recedo de monasterio; neque.n. soli qui sunt in monasterio peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non sunt ad Deum non pertinent; respondetur ei, sed illi non vouerunt, tu vouisti.* Et in Psal. 99. *Dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.*

ACCEDANT postremò miracula, quæ Deus ad confirmandum obedientiam monasticam non raro ostendit. Scribit SVLPITIVS in primo Dialogo de virtutib. sancti Martini duo miracula his verbis: *Duo vobis referā incredibilis obedientiæ admodū magna miracula, licet suppetant plura recolenti, sed ad excitandam virtutū æmulationē, cui pauca non sufficiunt, multa non proderunt. ergo cùm quidā seculi actib. abdicatis, monasterium magnæ dispositionis ingressurus, cœpisset rogare, Abbas ei cœpit multa proponere, graues esse istius disciplinæ labores, sua verò dura imperia, quæ nullus facilè valeret implere patientia, aliud potiùs monasterium, vbi facilioribus legib. viueretur, expeteret, nō tentaret aggredi quod implere non posset. Ille verò nihil his terroribus permoueri, sed magis ita oēm obedientiā polliceri, vt si eū Abbas in ignē ire præciperet, non recusaret intrare. Quā illius professionē vbi magister accepit, non cunctatur probare profitentē. Casu clibanus propter ardebat, qui multo igne succensus coquendis panib. parabatur: exūdabat abruptis flā fornacib. & intra camini illius concaua totis habenis regnabat incendiū. Hoc igitur aduenā illū iubet magister intrare, nec distulit parere præcepto, medias flāmas nihil cūctatus ingreditur, quæ mox tā audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris cessere venienti, superata natura est, fugit incendiū, et qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus sesepse miratus est. Sed quid mirum, si tuum Christe tyronem ignis ille non attigit, vt nec Abba*
A *tem pigeret dura mandasse, nec discipulū pœniteret imperio paruisse? qui eo die quo aduenerat dum tentaretur infirmus, perfectus inuentus est, meritò felix, meritò gloriosus, probatus obedientia, glorificatus est passione.*

In eodem aūt monasterio factum id, quod dicturus sum, recēs memoria ferebatur. Quidam itidē ad eundē Abbatē recipiendus aduenerat, cū prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetē polliceretur ad omnia vel extrema patientiam: casu Abbas storacinam virgā iāpridē aridam manu gerebat, hanc solo fixit, atque illi aduenæ id operis imponit, vt tamdiu virgulæ aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridū in solo arente viuisceret. Subiectus aduena duræ legis imperio aquā proprijs humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo ferè millia petebatur, iamq; emē
B *so anni spacio labor non cessabat operantis, & de fructu operis spes esse non poterat tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoq; annus uanū laborē iam fessi fratris eludit: tertio demum succedentiū temporum labēte curriculo, cùm neq; noctu, neq; interdiu aquarius ille cessaret operator, virga floruit. Ego ipsā ex illa virgula arbusculā, quę hodieque intra atrium monasterij est ramis uirentibus, uidi, quæ quasi in testimonium manēs, quantum obedientia meruit, & quantum fides possit, ostendit.* Hæc ille.

Alia non dissimilia narrat sanctus Gregorius libro 2. Dialogorum, cap. 7. de S. Mauro, qui ad Abbatis imperium super aquas ambulauit; & Ioannes Cassianus libro 4. de institutis renunciantium, capite 23. de Abbate Ioanne, qui propter obedientiæ virtutem ad pro-
C phetię gratiam sublimatus, sic vniuerso claruit, orbi, vt etiam regibus mundi huius merito suo redderetur illustris.

Sed occurrunt soluendæ obiectiones. PRIMA Lutheri est in libro de votis monasticis, vbi hoc modo ratiocinatur. Scriptura iubet, vt omnibus hominib. obediamus, Philip. 2. *Superiores inuicem arbitrantes.* Et 1. Petri 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.* Igitur obligare se ad obediendum vni soli præposito, contra Scripturam est; idem enim est ac si quis ita voueret; Deus voueo tibi nolle me secundum Euāgelium meum omnibus subijci, sed tantū vni maiori.

RESPONDEO, Apostolum Paulum eo loco non velle vt omnes habeamus tanquam principes, quibus parere teneamur, sed vt omnes iudicemus nobis esse su-
D periores, id est, meliores, & sanctiores; commendat.n. humilitatem, vt ipsa verba eius indicant: *Per humilitatem inuicem superiores arbitrantes.* Adde, quòd si vellet Apostolus, vt omnibus obediremus, rem planè impossibilem vellet; si enim omnes omnibus obedire debēt, nulli erunt qui iubeant, & nulli qui obediant. Porrò S. Petrus per omnem humanam creaturam, intelligit omnem hominem potestate imperandi præditum. Sic enim explicat ipse se: *Siue*, inquit, *regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis.*

SECVNDA obiectio est eiusdem Lutheri in eodem loco. Prępositus monasterij liber est ab obediētia, quā vouerat sine alia dispensatione, igitur signū est, votū illud non obligare corā Deo. RESPONDEO, in eo, qui eligitur in propositum, remanere obligationem voti,
E licet per accidens cesset exercitium illius voti, quia deest materia: cuius signum est, quia si is qui nunc est præpositus priuetur officio, iterū tenebitur ad obediētiā, etiamsi nouum aliquod votum non faciat. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 88. art. 11. & quæst. 186. art. 5.

TERTIA est Petri Martyris in commentario ad caput 7. prioris ad Corin. Vetat beatus Paulus, ne Christiani seruos se faciant, cùm ait. *Precio empti estis, nolite fieri serui hominum.* Non igitur licet votum obedientiæ facere. Quid enim hoc est aliud, quàm sponte sua se in seruitutem Abbatibus tradere?

AT facilis responsio est; non enim B. Paulus prohibet seruitutem, quæ hominibus exhibetur, sed id prohibet.

hibet, ne hominibus propter ipsos homines potissimum, sed propter Deum seruiatur, id quod exposuit clariùs ad Coloss. 3. vbi sic ait; *Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Dominum. quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes quod à Domino recipietis retributionem hæreditatis, Domino Christo seruite.* Quocirca S. Paulinus etsi non ignorabat Apostolum dixisse; *Nolite fieri serui hominum*; tamen seipsum védidit, vt filium viduæ redimeret, quod S. Gregorius cum laude eius refert, lib. 3. Dialogorum, cap. 1.

Sed inquit Petrus Martyr, S. Paulinus ex caritate erga proximum seipsum vendidit, quod autem ex caritate fit, rectè fit. Quasi verò perfecti Monachi ex cupiditate, & nō ex caritate erga Deum, se Abbatibus, alijsque Præpositis sponte subijciant. Sed de obedientia hactenus.

CAPVT. XXII.

Asseritur votum continentiæ ex illis verbis Lucæ primo; Quomodo fiet istud? &c.

VENIO tandem ad votum CONTINENTIÆ; quod primùm Scripturæ testimonijs, deinde Conciliorum, & Ecclesiæ totius consensu; tertiò Pontificū, & Imperatorum decretis ac legibus; quartò Patrum Græcorum, & Latinorum traditione; postremò naturali etiam ratione confirmare pro viribus nitar.

PRIMVM igitur testimonium sit illud Luc. 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quibus verbis Virgo sanctissima significat impedimentum se habere, quo minus filium conciperc & parere posset; impedimentum autem illud non aliud esse potuit, quā votum continentiæ iam emissum. Illa enim uerba: *Virum non cognosco*, non significant iam actu non cognosco, sed nō licet mihi cognoscere, alioq; ineptissima interrogatio fuisset, cùm posset statim responderi, etsi nunc uirum non cognoscis, tamen paulò pòst cognosces. Itaque sicut dicimus in Quadragesima; Ego non uescor carnibus, id est, non licet mihi hoc tempore carnibus uesci; sic beata Virgo dixit: *Virum non cognosco*, id est, prohibeor uirum cognoscere: cur autem prohiberetur, nulla ratio potest reddi, nisi votum; nam & virum habebat, & iuuenis erat; nec est credibile sterilē, aut impotentem fuisse, vel certè id ipsa nondum scire poterat cùm ad uirum nondum peruenisset. Nec denique prohibebatur uirum cognoscere lege aliqua communi, ut notum est, igitur lege particulari, id est, uoto.

Idem cōfirmatur ex Patribus. S. GREGORIVS NYSSENVS in oratione de natiuitate Domini; *Nā, inquit, si nuptiarū caussa assumpta erat à Iosepho, quo modo Angelum de partu prædicentem, quasi re noua, atque insolita obstupefacta, aduersata esset? cùm prorsus speraret se quoque ipsam aliquando iuxta legem naturę matrē esse futurā? sed quoniā Deo dicatam, & consecratam carnē, veluti sanctū quoddam donarium, intactā seruari oportebat, propterea etiamsi Angelus sis, inquit, ac de cęlo veneris, etiā si supra hominem sit id quod apparet, attamen vt virum cognoscā, fieri non potest; qui mater ero absque viro? Iosephum n. spōsum quidem noui, virum autem non cognosco.*

S. AVGVSTINVS lib. de sancta uirginitate, ca. 4. *Ipsa quoq;, inquit, virginitas eius gratior, & acceptior, quia non eā conceptus Christus viro violaturo, quā conseruaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. hoc indicāt verba, quę sibi fœtum annuncianti Angelo* MARIA *reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virū non cognosco? quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Sed quia hoc Israëlitarū mores adhuc recusabāt, despōsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potiùs* A *contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat.*

BEDA in caput 1. Lucæ: *Propositum, inquit, suæ mentis reuerenter exposuit, vitam videlicet uirginalem se ducere decreuisse. Quæ, quia prima fœminarum tantæ se uirtuti mancipare curauit, iure singulari præ ceteris fœminis beatitate meruit excellere.*

S. ANSELMVS libro de excellentia uirginis, cap. 4. *Virgo, inquit, & tenera, & delicata, regali stirpe progenita, & speciosissima, totam intentionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intendit, ut corpus, & animam suam Deo uirginitate perpetua consecraret.*

RVPERTVS lib. 3. in Cantica: *Votum, inquit, egregiū prima Deo vouisti, uotum uirginitatis.*

Denique S. BERNARDVS serm. 4. super Missus est: *Non dubitat, inquit, de facto, sed modum requirit, & or-* B *dinem: nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodum, quasi dicat, cùm sciat Dominus meus testis conscientiæ meæ, uotum esse ancillę suæ nō cognoscere uirum: qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? si oportuerit me frangere uotum ut pariam filiū, & gaudeo de filio, & doleo de uoto.* Et in serm. Signum magnum: *In libertate spiritus legis Mosaicæ decreta transcendēs, illibatam Deo corporis simul & Spiritus sanctimoniam uouit. probat. n. propositi inuiolabile fundamentum, quod tam constanter promittenti filium Angelo respondit, quō fiet istud, quoniam uirum non cognosco?* Accedat consensus Theologorum apud Magistrum in 4. lib. sententiarum, dist. 30.

Sed uideamus quid ad hæc aduersarij respondeant. C Ioannes CALVINVS in commētario huius loci apud Marloratum, tria dicit reprehensione digna. PRIMO, accusat beatissimam Virginem, quòd malignè restrinxerit Dei potentiam: *Videtur, inquit, sancta Virgo non minus malignè restringere Dei potentiam, quā priùs Zacharias: quod. n. præter cōmunem naturæ ordinem est, impossibile esse colligit. Sic enim ratiocinatur. virum non cognosco, qui credam igitur futurum quod nuncias? Nec verò magnopere laborandum est, ut eam purgemus ab omni uitio.* Hæc ille.

Cuius sanè uerba satis indicant impietatem eius, & quàm nihil ei commune sit cum sanctis Patribus; nā sanctus Ambrosius, sanctus Bernardus, Beda uenerabilis, & alij in hunc locum disertis uerbis monent, illud: *Quomodo fiet istud?* non fuisse dubitantis, sed quę- D rentis, ac discere cupientis modum quo res illa futura erat, quæ cum ipsius uoto pugnare uidebatur. Deinde, quomodo credibile est eam malignè restringere uoluisse Dei potentiam, quæ erat gratia plena, & cum qua Dominus ipse singulari modo semper aderat, ut Angelus paulò antè dixerat. Deniq; si non minus malignè S. Virgo potentiam Dei restrinxit, quàm antè Zacharias, cur non æquè punita fuit? certè Zacharias ab Angelo ob incredulitatem, & uerbis castigatus, & amissæ loquelæ supplicio punitus fuit. Beatissima Virgo ne minimo quidem uerbulo reprehensa. at si idem utriusque peccatum, cur non & pœna eadem fuit?

SECVNDO, Caluinus accusat Patres, qui uotum uirginitatis ex his uerbis colligunt: *Quod autem, inquit, ex hoc loco occasionem quidam sumpserunt, ut dicerent uir-* E *ginem habuisse uotū perpetuæ uirginitatis, quod alioqui superuacanea fuisset ista responsio, nimis insulsum est, immò absurdum, ac ridiculum Existimabimus ne Virginem passā fuisse marito se collocari, ut cū luderet? fuisset profectò perfidia, graui reprehensione digna, si sanctum coniugij fœdus non sine Dei ludibrio spreuisset.*

Hic ēt desideramus Caluini modestiā. quale. n. est, ut absurdū & ridiculū dicat, quod asserunt à Nysseno, Augustino, Beda, Bernardo, Anselmo, Ruperto, & ab oī schola Theologorū? Porro argumentū eius duobus modis soluitur. PRIMVM negādo cōsequētiā, quidquid sit de antecedente: nā etiamsi daremus beatā Virginē cū Iosepho coniugiū contraxisse animo consummādi matrimonium, ut Caluinus annotatione in c. 1. Lucæ, Beza ibidem. Bucerus in cap. 1. Matthæi, Martyr in li-

bro

bro de cœlibatu & votis monasticis, & Centuriato- A res, Centur. prima libro 1. cap. 10. falsò docent, adhuc tamen non sequeretur, eam, cùm dicit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* non habuisse votũ virginitatis; potuit enim hoc votum emisisse post coniugij celebrationem, & tamen ante Angelicam salutationem, vt S. Thomas docet, 3. parte quæst. 28. artic. 4. ita vt primùm nuptiæ celebratæ sint, deinde antequã ad matrimonij consummationem veniretur, B. Virgo votum virginitatis emiserit, ipso S. Iosepho consentiẽte, &, vt piè creditur, etiam simul vouente.

Addo tamen SECVNDO, B. Virginem nunquam habuisse explicitum animum consummandi matrimonium, ac proinde falsum esse etiam antecedens argumenti aduersariorum: nam alioqui non esset Virgo animo, sed solùm carne. Nec tamen impedium fuit verũ B matrimonium ex perpetua voluntate continendi, nec lusit virum suum, neq; cõiugium perfidè S. Virgo spreuit, vt blasphemat Caluinus; nam cùm matrimonium iniit, dedit viro absolutam potestatem in corpus suum, ita vt verè licuerit S. Iosepho, si voluisset, cũ beata Virgine matrimonium consummare, id enim requiritur, & sufficit ad essentiam veri coniugij: tamen quia sciebat ipsa, diuina reuelatione edocta, nunquam S. Iosephum id expetiturum, idcirco poterat habere, & habebat explicitam voluntatem semper continendi, in qua voluntate propriè virginitas consistit. & quamuis S. Thomas non admittat votum absolutum virginitatis in B. Virgine ante desponsationem, Scotus tamen admittit in 4. distin. 30. quæst. 2. & ante Scotum Albertus Magnus in libro de laudibus Virginis, & ante Albertum sancti Patres, Gregorius Nyssenus, & Augustinus locis notatis disertis verbis docẽt, beatam Virginem vouisse ante desponsationem; neque video cur id C votum pugnet cum veri coniugij celebratione, posita reuelatione, quam omnes Theologi ponunt, qua beatæ Virgini reuelatum fuit, nũquam sanctum Iosephũ debitum coniugale expetiturum.

AT, inquiunt quidam, non potest qui per votum se Deo tradidit, per nuptias se alteri tradere. Vnde & Apostolus 1. Timoth. 5. dicit eas, quæ post votum nubere volebant, damnationem habere; *Quia primam fidẽ irritam fecerunt.* RESPONDEO, eum, qui vouit continẽtiam, non posse iam se alteri tradere cum periculo violandi voti; nam de huiusmodi personis Apostolus loquitur, & ratio ipsa hoc docet. At si adsit certitudo infallibilis voti nunquam uiolandi, non repugnat, ut D qui est unius se tradat etiam alteri in diuerso genere nuptiarum, alioqui non possent coniuges ex communi consensu vouere continentiam, quod tamen admittunt omnes Theologi; nam eiusmodi coniuges se tradunt Deo per uotum, & tamen sunt inuicem obligati per matrimonium.

TERTIO, Caluinus respondet nostro & Patrum argumento, quo probamus, Virginem vouisse virginitatem, quia alioqui ineptè respõdisset Angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Soluendum*, inquit, *est obiectum, quod Virgo in futurum tẽpus respiciat, ideoq; significet, nullam sibi fore cohabitationẽ cum viro. Hæc verò coniectura & probabilis est, & simplex, quod rei magnitudo, vel potius maiestas virginẽ perculerit, vt sensus omnes admiratione ligatos haberet ac constrictos; cũ audit nasciturũ esse Dei Filium, aliquid non vulgare concipit; atq; hæc ratio est cur coitum virilem excludat. Hinc attonita exclamat: Quomodo fiet istud?* Hæc ille. Ad quem modum exponit etiam Theodorus Beza.

Sed primum, si sola coniectura Caluinus nititur, cur deserit Patrum Theologorum omnium auctoritatẽ? An tutũ sit ob coniecturã vnã repugnare omnib. Patribus; ipse viderit: deinde improbabilis & longè petita illa coniectura est. Nam primum quod occurrit ei, cui filius promittitur, est naturalis modus generandi. Proinde omnino credibile est, sanctam Virginẽ, A cùm sibi filium promitti audiuit, non statim cogitassẽ filiũ illũ sine opera uiri nasciturũ, sed more, & ordine communi, & naturali. Neque obstat quod ab Angelo promittebatur, & magnus futurus dicebatur; nam sæpè aliàs Angeli nunciauerunt filiorum magnorum generationem, vt Abrahæ Genes. 18. Manuæ Iud. 13. Zachariæ Luc. 1. & tamen omnes naturali generatione nascituri erant.

Deinde Virgo sanctissima humillima erat, propterea non est credibile statim eam cogitasse se fore Messiæ matrem, & virginem illam, de quo scriptum erat, Isaiæ 7. *Ecce virgo concipiet:* immò etiam valde probabile est eam non sciuisse Messiæ matrem uirginem futuram, non enim id notum erat vulgo apud Iudæos; nam prophetiæ obscuræ erant, & paucis intellectæ an- B tequam implerentur. Præterea. Virgo sancta curiosa non erat, idcircò si sciuisset, vt Caluinus dicit, se uirginem parituram, nũquam dixisset, quomodo fiet istud? id enim fuisset uelle indagare diuina mysteria sine necessitate, quod pertinet ad curiositatem.

Ad hæc, Angeli responsio satis apertè docet, quid beata Virgo quæsierit; siquidem nihil aliud Angelus respondet, nisi illam sine uiri opera solius Spiritus sancti uirtute concepturam & parituram.

Denique sancti Patres ita hunc locum intellexerũt, ac præter eos, quos suprà citauimus, sanctus ATHANASIVS in sermone de sanctissima Deipara: *Quin*, inquit, *& hic hæsitat virgo, vtpote ad naturam respiciẽs, & de Iosepho cogitas, cui nupta erat, ad Angelum tale responsum dedit: Quomodo fiet istud, quoniam uirũ nõ cognosco?*

Sed iam Caluino dimisso Petrum Martyrem audiamus, is in libro de cœlibatu & uotis, tria quædam asserit ad hunc locum Euangelij explicandum. PRIMO C dicit, non cohærere matrimonium uirginis cum uoto uirginitatis. Sed hoc iam solutum est.

SECVNDO dicit non posse colligi uotum ex illis uerbis: *Quoniam uirum non cognosco*, nisi more Anaxagoræ quolibet faciamus ex quolibet, & probat ex alijs similibus loquutionibus; nam Exod. 6. Moses dixit: *Quomodo audiet me Pharao, cùm sim labijs incircumcisus?* Et tamen non inde rectè colligeremus, Mosem vouisse labiorum incircumcisionem. Et Nicodemus dixit, Ioã. 3. *Quomodo potest homo nasci cùm sit senex?* Et tñ quis inde colligat Nicodemum vouisse senectutem?

Sed hæc nimis frigida sunt; nam incircumcisio labiorum, & senectus, non pendent ex libero arbitrio, D & ideò impedimentum afferunt, siue ad loquendum, siue ad nascendum, quod non potest tolli ab homine. Quocirca prudenter dixit Moses: *Quomodo audiet me Pharao, cùm sim labijs incircumcisus?* Et Nicodemus: *Quomodo potest homo nasci cùm sit senex?* etiamsi nec ille vouerit incircumcisionem labiorum, nec iste senectutem: quia sine tali voto impedimentũ habebant, ille ad loquendũ, & iste ad nascendum, quod per se remouere nõ poterãt. At virũ cognoscere, mulieri cõiugatæ in arbitrio positũ est; idcirco ineptè respondit sancta MARIA: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*, si nulla lege prohibebatur uirũ cognoscere: cõstat aũt, eam non fuisse prohibitã lege communi; sequitur igitur, ut prohibita fuerit lege priuata, id est, uoto.

TERTIO, conatur soluere hoc nostrum argumen- E tum, atque ait, beatam Virginem etiamsi uotum non fecerit tamen prudenter interrogasse: *Prudens*, inquit, *sanè Virginis nostræ interrogatio, quia si conceptus & partus, qui ei prædicebat, ordinaria vsitataq; ratione futurus esset, dixit hoc obstare, quòd uiro nondum admisceretur; si uerò extra ordinẽ, ac supra naturam, de modo cupit edoceri.* Hæc ille.

Sed frustrà laborat; nam si naturali & ordinaria uia cõceptus futurus erat, non prudenter, sed stultissimè dixisset hoc obstare, quòd nondum uiro admiscerætur; nam non promittebatur ei conceptus præsẽs, aut præteritus, sed futurus: *Ecce*, inquit, *cõcipies, et paries*

ad

ad futurum autem conceptum non requirebatur, vt virum cognosceret, aut cognouisset, sed vt cognoscere posset, ac vellet in futurum; quare nulla omnino sponsa, nisi fortè amens, à prædicente aliquo conceptum quæreret; Quomodo fiet istud, cùm virum nondum cognouerim, responderetur enim ei, si nondum cognouisti, postea cognosces. Si autem supra naturam conceptus Virginis futurus erat, adhuc imprudēter dixisset: *Quomodo fiet istud; quoniam virum non cognosco?* idem enim est, ac si dixisset; Quomodo potest fieri, vt Virgo pariam, cùm virum non cognouerim; quæ non minus stulta interrogatio est, quàm si quis diceret; Quomodo potest ignis calefacere, cùm non sit frigidus? Verissima igitur est sententia Patrum, & Theologorum, rectissimè colligi ex interrogatione beatæ Virginis votum perpetuæ continentiæ.

CAPVT XXIII.

Idem asseritur ex illis verbis Matt. 19. Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt, &c.

ALTERVM testimonium pro voto continentiæ est, Matt. 19. vbi Dominus quosdam esse dicit *Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cælorum*. Et addit cohortationem: *Qui potest capere, capiat*. Ipsa enim Eunuchorum appellatio perspicuè indicat votum; nō enim est Eunuchus, qui solùm cōtinet, sed qui non potest non continere; Eunuchi autem, de quibus hic agitur, non coguntur continere ex vitio naturæ; nam ab his eos Christus ipse seiunxit: neque coguntur lege aliqua communi (nulla enim lex est prohibēs nuptias absolutè) igitur id solum remanet, vt non possint ex lege particulari spontè assumpta, id est, ex voto. Idem ēr colligitur ex illo verbo: *Qui se castrauerunt*; nam si Dominus loqueretur de his, qui sine vllo voto cœlibes viuunt, diceret, qui se castrant quotidie, non qui se castrauerunt; cùm ergo dixerit, qui se castrauerunt, significat eos vnica actione voluntaria imputasse sibi omnem facultatem contrahendi nuptias. Et confirmatur explicatio hæc ex Patribus.

S. EPIPHANIVS hæresi 58. Valesiorum: *Quinam*, inquit, *hi fuerint, qui se castrauerunt propter regnum cælorum, quam generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes; & deinceps virgines?* Et infrà, *Post ipsos verò*, Apostolos, *quot millia in mundo solitariam vitam agentes, & a monasterijs, & virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt*. Hæc ille. Qui dum affimat, castrare seipsum propter regnum cœlorum id esse, quod Monachi & sacrę Virgines faciunt, apertè significat, castrationem hanc non simplicem continentiam, sed continentiam Deo deuotam significare.

S. HIERONYMVS in commentario huius loci: *Vnusquisq;*, inquit, *consideret vires suas, vtrum possit virginalia implere præcepta*. Hęc ille. At quę sunt præcepta virginalia, nisi obligatio non nubendi, quæ sine uoto nulla est? Et lib. 1. in Iouinianum dicit, eos castrare seipsos qui templum se Deo purissimum, & holocaustum acceptissimum offerunt; vbi quoque non solùm cęlibatum, sed cęlibatum Deo deuotum & sacratum, castrationem vocat.

S. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap. 30. alludens ad hunc locum, vbi Dominus de castratione ista voluntaria ait: *Qui potest capere, capiat*. *Vos etiam*, inquit, *qui hoc nondum vouistis, qui potestis capere, capite*.

Sanctus FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum, cap. 3. *Quisquis*, inquit, *seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, &c.* vbi illud (ET) ad explicationem pertinere, non dubium est.

SED occurrit Petrus Martyr in libro suo de cęlibatu & votis, ac docet, ex hoc loco non posse votum continentię statui; nam Apostoli, quibus Dominus respondit per illam similitudinem Eunuchorum, tantùm dixerunt: *Si ita est caussa cum vxore, non expedit nubere*; non autem dixerunt, expedit vouere continentiam: quare Dominus si ad propositum respondere voluit, non de voto, sed de vtilitate & incommodis coniugij disserere debuit, ergo per Eunuchos, qui se castrant propter regnum cœlorū, intelligit eos, quibus ex peculiari Dei dono expedit non nubere, vt expeditius Euāgeliū prędicent. ADDIT ēt Martyr, nō oportere uim facere in metaphora Eunuchorū, sed in scopo pręcipuo ipsius parabolæ; quemadmodum in parabola de villico iniquitatis, etsi ducatur similitudo ab eo qui ex bonis sibi fecit amicos: non tamen Christus intendit hoc docere, vt ex bonis alienis eleemosynas faciamus.

AT frustrà laborat Petrus Martyr, vt uerba Domini satis aperta et dilucida obscuret et peruertat; ac in multis errat. PRIMVM, quantum ad scopum horum verborum; nam etiamsi Apostoli non loquerentur de voto, sed solùm quærerent, an expediret nubere; Dominus tamen aliquid perfectius eis ostendit, & sic cōfirmauit non expedire nubere, vt etiam adderet, expedire, voto se obligare ad non nubendum, vt patet ex metaphora Eunuchorum & castrationis.

SECVNDO errat, cùm ait, non esse vim faciendam in vocibus istis, quòd in parabolis non omnia ponantur ad significandum. Errat, inquam, nam licet in parabolis esse possint interdum quædam partes, quæ nihil significant, sed ponantur solùm ad explendam narrationem; tamen in verbis Euangelij, de quibus agimus, nulla est parabola, sed solùm duo verba metaphorica, nimirum, nomen, Eunuchi, & nomen, Castrationis; quæ verba nisi aptam similitudinem contineant, tota Christi oratio inepta redditur; non continent autem illa verba aptam similitudinem, nisi illi, qui dicuntur metaporicè Eunuchi, habeant voluntariam necessitatem continendi, sicut Eunuchi propriè dicti habent naturalem continendi necessitatem.

TERTIO deinde errat Martyr, quia licet in parabolis prolixis possit aliqua pars nihil significare, tamen id in quo parabola præcipuè consistit, non potest non significare, nisi ineptissima sit parabola. Iam verò in verbis Euangelij, de quibus nunc agimus, si parabola esset, ea præcipuè in vocibus (Eunuchi & Castrationis) consisteret, ut patet, ac proinde meritò in his vocibus vis facienda esset.

Errat QVARTO in exemplo, quod affert de villico iniquitatis; nam non existimat aliquid significare, quòd uillicus ille ex alienis bonis sibi amicos fecerit, cùm tñ in hoc maximè parabola consistat; vult enim nos Dominus docere, vt quemadmodū ille villicus ex bonis Domini sui multa largiendo, sibi multos amicos comparauit: ita & nos ex bonis Domini nostri, id est, Dei, cuius sunt omnia quæ habemus, Eleemosynas faciendo multos amicos in cœlo faciamus. Hoc solum interest, quòd ille peccabat bona Domini sui largiēdo, quia contra eius uoluntatem largiebatur, & idcircò dicitur uillicus iniquitatis; nos autem nō peccamus bona Domini nostri largiendo, quia hoc ipsum ei uehementer placet, ut bona sua liberaliter erogemus, cùm nullum ipse ex hac largitione dispendium patiatur: & sanè uehementer accendit ad Eleemosynam faciendum ista cogitatio, quòd opes nostræ res sint alienæ, id est, Dei, & tamen ex eiusmodi alienis rebus possimus nobis regnum cœlorum comparare.

POSTREMO errat Petrus Martyr, quòd existimet, hic solùm continentiam laudari, ut liber à cura uxoris & liberorum, faciliùs possit Euangelium prædicare, quem errorem suprà refutauimus disputatione de consilijs Euangelicis. Hic vnum duntaxat S. AVGV-

STINI testimonium addam, libro de sancta virginitate, capite. 23. *Quid*, inquit, *veracius, quid lucidius dici potuit: Christus dicit, Veritas dicit, Virtus & Sapientia Dei dicit, eos qui pro proposito ab vxore ducẽda se cõtinuerint castrare se propter regnum cœlorũ: & cõtra humana vanitas impia temeritate contendit, eos, qui hoc faciunt, præsentem, tantummodo necessitatem molestiarum coniugalium deuitare: in regno cœlorum amplius quidquam cæteris nihil habere*. Hæc illa.

CAPVT XXIV.

Idem asseritur ex verbis Apostoli 1. ad Tim. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

TERTIVS locus pro continentiæ voto habetur in epistola priore ad Timotheum, c. 5. vbi hoc modo Apostolus loquitur: *Adolescentiores viduas deuita, cùm enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Quo loco per primam fidem nihil aliud intelligi potest, nisi continentię votum, vt omnes omnino veteres intellexerunt. Nam cùm Apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quæ nubere volunt, necessariò colligimus eum loqui de fide seruandæ continentię, quæ per nuptias violatur.

Ista autem fides seruandæ continentiæ, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali; non potest esse fides data carnali marito; illa enim tamdiu durat, quamdiu maritus viuit; mortuo autẽ viro, soluta est mulier, et cui vult, nubere potest, vt Apostolus ait ad Roman. 7. & 1. Corint, 7. igitur sequitur, vt hoc loco fides, quæ per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Christo. Non potest autem hæc fides Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto; tum quia simplex propositum non habet relationem ad aliud, nec fides dici potest; vnde non irritatur fides, cùm mutatur propositum; tum etiam quia propositum sæpe licet sine vlla culpa mutare: Apostolus autem absolutè dicit eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt; sequitur igitur, vt fides hoc loco votum significet. Ex quo sequitur, votum perpetuę continentiæ non esse impossibile, nec illicitum, quia nullum tunc fuisset peccatum illud violare.

Ita exposuit Cõcilium Carthaginense IV. can. 104. Si quæ viduæ quantumlibet in minorib. annis positę, se deuouerũt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierint, secũdum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Hæc sententia est CC. XIV. Episcoporũ, qui in hoc Concilio interfuerunt. Idem habetur in Cõcilio Toletano IV. cap. 55. vbi LXX. Episcopi fuerũt.

Ita exponunt etiam tres summi sanctique Pontifices; Clemens lib. 3. constit. cap. 1. & 2. Innocentius I. in epist. 2. cap. 13. & Gelasius I. in epist. 1. cap. 23. Ita ẽt Tertullianus in libro de Monogamia, non procul à fine; Basilius in libro de virginitate, parũ vltra mediũ; Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & in cap. 44. Ezechielis; Epiphanius hæresi 48. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 23. & libro de bono viduitatis, c. 8. & 9. & in Psalm. 75. Fulgentius in epist. 1. Præterea omnes expositores huius loci, tum Græci, vt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius; tum Latini, vt Ambrosius, Primasius, Beda, Haymo, Sedulius, Anselmus, & alij.

Ad hunc locum multi respondere conati sunt, ac primùm LVTHERVS in libro de uotis monasticis, contendit, per primam fidem non posse intelligi uotum, eò, quod nusquam alibi in Scripturis uotum dicatur fides: vult autem ipse per primam fidem intelligi fidem Christianam, quam perdiderunt uiduæ illæ, quæ ut facilius nubere illis liceret, defecerunt à fide Christiana ad Iudaismum, uel Paganismum, & confirmat hãc explicationem suam duabus rationibus. PRIMO, quia de his uiduis Apostolus dicit, eas abijsse retrò post Satanã. SECVNDO, quia dicit, eas luxuriatas esse aduersus Christum; nam & abire post Satanam, & luxuriari aduersus Christum, nihil uidentur significare aliud, quàm apostasiam à fide Christi.

Sed hæc noua explicatio facilè refellitur. Nam etsi fides nusquam alibi significat uotum, tamen multis in locis significat promissionem, siue constantiam in promissione seruanda, quorum utrumque ad uotum pertinere certum est, cùm uotum promissio quædam sit. Genes. 44. *Ego hunc in fidem meam recepi*. Ad Rom. 3. *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit*? Sic igitur hoc loco fides promissionem, seu pactum significare potest, quod autem non solùm possit, sed etiam debeat fides hoc loco pro pacto ac uoto accipi, non pro fide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo uerbo adiuncto (*Irritam fecerunt*,) nam fides, qua Deo credimus, non rectè dicitur irritari, sed amitti, uel corrumpi: pacta autem & uota proprijssimè irritari dicuntur. Deuter. 30. *Si quis Domino votum vouerit, non faciet irritum verbũ suum*. Psalm. 88. *Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita*.

Deinde, nulla caussa erat, cur uiduæ illæ, si non uouerant continentiam, non possent nubere, nisi deficerẽt ad Iudęos, aut Paganos; quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An, nõ Apostolus 1. Corint. 7. apertè permiserat, ut uiduæ iterum nuberent, modò in Domino, id est, inter Christianos? NEQVE Lutheri rationes concludunt; nam abire post Satanam, non solùm contingit per apostasiam, sed per omne peccatũ mortale, luxuriari autẽ contra Christum, non potest significare defectionem à Christi fide, sed scortari in iniuriam Christi. Nam Apostolus dicit, eas uiduas prius luxuriari in Christum, & postea nubere uelle: Lutherus autem dicit, eas nubere uelle, & propterea deficere à Christo, ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari & deficere.

Ad eundem locum tres solutiones Caluinus affert. PRIMO dicit, Apostolum nomine primæ fidei accipere fidem in Baptismo datam, quam istæ uiduæ irritam fecerunt lasciuiendo, & scortando.

AT SOLVTIO parum ualet; nam pręterquam quòd aduersatur omnibus ueteribus citatis, apertè Apostolus dicit, eas habere damnationem, quia primam fidẽ irritam fecerunt nubere uolendo, nulla autem mulier in Baptismo promittit se nõ esse nupturã. si ergo nõ uouerant continentiam, cur damnãtur, si nubere uelint? Quòd autem Apostolus hoc loco ait: *Cùm luxuriatæ fuerint in Christo*; aliqui intelligunt de spiritalibus delicijs, ut sit sensus; Posteaquam delicijs spiritualibus in domo Dei abundarunt, ingratę sponso cęlesti terrenas appetunt nuptias; ita Tertullianus de Monogamia, & Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 74. Alij intelligunt de temporalium rerum affluentia, ut sit sensus; Posteaquam in domo Dei Ecclesiæ sumptibus ad satietatem pastę fuerint, nubere uolunt; ita Theodoretus & B. Thomas in hunc locum. Alij, ut Chrysostomus hoc loco, & Hieronymus in epistola ad Ageruchiam de Monogamia, intelligunt de fornicatione, ut sit sensus; Postquam in iniuriam sponsi sui Christi fornicatę fuerint etiam hoc addunt, ut nubere uelint.

Sed quocunque modo accipiatur illud: *Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt*; semper argumentũ nostrũ suũ robur habet; nam si de scortatione nõ accipiatur illud; *Postquam luxuriatæ fuerint*, constat solùm reprehendi

quòd

quod nubere velint contra votum: si autem accipiatur de scortatione, tunc non solùm non reprehendi, sed etiam laudari deberent, si à scortatione ad honestum coniugium transire vellent. Non igitur primam fidem vocat Apostolus fidem Baptismi, sed fidem voti: cui respondet tanquam secunda, fides matrimonij ineundi; idem enim est, ac si diceret, post fidem Christo datam, volunt fidem mortali marito dare, & primam illam irritam facere. ADDE, quod etiamsi de fide in Baptismo data Apostolus loqueretur, adhuc nihil pro hæreticis concluderetur; nam in Baptismo promisimus legem Dei nos seruaturos; lex autem passim id inculcat, vota esse reddenda. Itaque etiam hoc verum est, eas viduas, quæ post votum nubere volunt, votum violando, fidē in Baptismo Deo datam irritam facere.

ALTERA solutio Caluini est, viduas illas, de quibus Apostolus loquitur promisisse continentiam, & hanc promissionem irritam fecisse, cùm nubere voluerunt, sed tamen non potuisse id promittere, nisi eas, quæ excesserant annum sexagesimum, & iam non amplius aptæ erant coniugio. Dicit enim Apostolus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum*. Itaq; nihil ex hoc loco deduci posse pro voto Sanctimonialium, quæ étin flore ætatis continentiam profitentur. Hæc etiam solutio nihil solidi habet; nam etsi Apostolus iubeat, viduam eligi annorum sexaginta, tamē nō vetulas, sed adolescentiores accusat, quòd primam fidem irritam fecerint uolendo nubere.

Si igitur verum est quod Caluinus ait, non posse iuniorem continētiam uouere, cur Apostolus eas reprehendit? Præterea dico Apostolum, cùm ait: *Vidua eligatur non minus annorum sexaginta*. Et: *Adolescentiores viduas deuita*, id est, non eas eligas, nō loqui de admissione ad uotum continētiæ, sed uel de electione ad quādam præfecturam & ordinem Diaconissæ, ut exponūt Tertullianus libro de velandis uirginibus, & lib. 1. ad uxorem, & quidam alij: uel, quod probabilius est, de admissione ad numerum earum uiduarum quę ab Ecclesia alebantur, ut Chrysostomus & Ambrosius in hūc locum, & Hieronymus in epistola ad Saluinam, exponunt; uerbum enim *Eligatur*, Grecè *καταλεγέσθω*, in Catalogum adscribi & numerari significat.

Nolebat autem Apostolus, uiduas minores annis sexaginta ab Ecclesia ali, ut beatus Hieronymus loco notato docet, quia iuniores possunt suo labore suo uictum sibi comparare: & præterea, quia iuniores difficiliùs conseruantur in pudicitia, & turpius erat, aliquā earum uiduarum, quæ ab Episcopo alebantur & regebantur, labi, quàm aliquam aliam, ideò eas ualde probatas esse uolebat, & quibus nullum periculum incontinentiæ timeretur.

TERTIA solutio est, quòd ista promissio continentiæ, quam uiduæ faciebant, nō erat propriè uotum Deo factum ad eum colendum, sed erat promissio facta Ecclesiæ ad expeditiùs ministrādum ijs, quibus ex officio Diaconissarum debebant, quomodò si aliqua cupiens recipi in ancillam, promittat se non cogitaturam de nuptijs, ut liberius seruire possit.

HÆC SOLVTIO minimè omnium quadrat; nam prætерquam, quòd Patres citati dicunt, eas Deo uerè nouisse; si uotum Deo factum rescindi potest, ac debet (ut Caluinus dicit) ab eo, qui stimulis carnis agitatus, continere non potest, quantò magis rescindi poterit promissio facta Ecclesiæ? Cur ergo istas adolescentiores Apostolus damnat, quia nubere volunt?

SED, inquiunt, non damnat, quia nubere volunt, sed quia fidem Ecclesiæ datam irritam fecerunt scortando. AT CONTRA; nam Apostolus in præsenti dicit: *Habentes damnationem*; ergo debet culpa præsens damnationi præsenti respondere: scortatio autem iam præterierat, & ex sententia Caluini emendata fuerat per nouam voluntatem honesti coniugij; Sic enim loquitur Apostolus: *Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt*,

A non igitur damnantur, quia luxuriatæ fuerint, sed quia nubere volunt, quod est præsens. Cur autem damnantur, quia nubere uolunt, nisi quia continentiam vouerunt, & sic nubere uolendo, primam fidem irritam fecerunt?

SED instant rursus, quia ibidem Apostolus dicit: *Volo iuniores nubere*; non ergo approbat vota iuniorum. At vide huius loci explicationem infrà cap. XXX.

Iam verò Petrus MARTYR in lib. de cœlibatu & votis, post repetitionem, eorum quæ ex Luthero & Caluino iam protulimus, & refutauimus, duo adfert noua. PRIMVM dicit, hunc locum esse ambiguum, & posse uarijs modis exponi, proinde nihil solidi hinc adferri posse ad confirmanda dogmata.

RESPONDEO, non posse rectè ambiguum vocari eum locum, quem omnes interpretes qui quidem ante

B nostras lites exortas extiterunt, uno modo exposuerunt: alioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim est tam apertè dictum, quod non possit à contentiosis ambiguum fieri. ADDO præterea, ex locis ambiguis dogmata stabiliri, & confirmari posse, quando accessit explicatio Ecclesiæ per Concilia approbata, aut per communem Patrum consensum; nam alioqui nihil omnino habebimus certi, ut reuera nihil hæretici certi habent; nā, ut diximus, nihil est in Scripturis, qđ nō possit exponi uarijs modis, si uelimus contentiosè agere. Quòd si addas præterea, ex eiusmodi ambiguis locis dogmata fidei confirmari non posse, nullum omnino habebimus dogma. Exempli caussa, Christum esse

C Deum, negant hodie in Transyluania permulti, & omnia loca Scripturę, quibus id nos probamus, illi varijs modis exponunt; ergo si Petro Martyri credimus, non erit dogma fidei, Christum esse Deum. Atque hoc idē de omnibus alijs articulis facilè posset ostendi.

SECVNDO, Petrus Martyr contendit illud: *Habentes damnationē*: non significare pęnam, quę peccato respōdeat coram Deo, sed solùm quandam infamiam apud homines. Etsi enim illę, quæ promiserant Ecclesiæ castas se futuras non peccent nubendo immò bene faciant cùm Paulus dixerit: *Melius est nubere, quam uri*, 1. Corinth. 7. tamen subeunt quandam notam leuitatis, quod non perseuerent in eo, quod cœperant.

Porro id non aliter probat, quàm auctoritate Martini Buceri, qui vocem illam *κρίμα*, quam noster inter-

D pres damnationem interpretatus est, ambiguam esse docuit, & interdum accipi pro accusatione coram hominibus.

AT NOS Bucero opponimus inprimis omnes Patres suprà citatos, qui damnationem ęternam coram Deo habere dicunt viduas, quę post uotum nubere volunt. Opponimus deinde ipsum Apostolum Paulū, qui vbique illa voce utitur ad significandam damnationē coram Deo & hominibus, pro crimine magno & manifesto, ad Rom. 3. *Quorū damnatio, τὸ κρίμα, manifesta est*, appellat damnationem iudicium Dei contra illos, qui blasphemabant, ac mentiebantur Apostolum dicere *Faciamus mala, vt eueniant bona*. Et ad Roman. 13. *Qui autem resistunt Dei ordinationi, ipsi sibi damnationem, κρίμα, acquirunt*. Certè autem, qui Deo resistūt

E damnationem habent coram Deo, & non coram hominibus tantùm.

Denique, Ioannes etiam cap. 3. non semel, sed ter vtitur verbo (*κρίμα*) in hac significatione *Non venit*, inquit, *filius hominis, vt iudicet mundum sed vt saluetur mundus per ipsum*. Vbi illud, *ἵνα κρίνῃ* (vt iudicet) non significat iudicium discussionis, sed dānationis. Est enim sensus; Non venit, ut sententiam damnationis ferat aduersus mundum, sed contrà potius, absolutionis. Sic etiam paulò pòst: *Qui credit, non iudicatur*, id est, non damnatur, *qui autem non credit, iam iudicatus est*, id est, manifesta est sentētia dānationis, quam habebit, etiāsi nondum pronunciata sit. Viderint igitur Bucerus &

Martyr, vbi legerint κρῖμα, non significare damnationem coram Deo.

Preterea, quare, quęso, viduę illę, si nullo voto obstrictę erant, infames fuissent apud homines, si nubere uoluissent? Si non erat turpe (ut ipsi dicunt) Episcopo uxorem habere, & ea mortua, rursus aliam, & aliam ducere, & in ipso Episcopatu filios procreare, cur turpe fuisset uiduę, quę continere non poterat, nubere? Et si nec infamiam, nec leuitatem, nec turpitudinem esse uolũt hoc tempore Monachis & Sanctimonialibus, post solenne uotum continentię, ad matrimonium transire; quomodo audent dicere, fuisse infame, ac turpe uiduis illis uelle nubere, cùm nullam haberent non nubendi obligationem?

CAPVT XXV.

Idem asseritur ex Conciliis.

NVNC SECVNDO probanda est nostra sententia testimonio omnium Ecclesiarum, quod ex Concilijs antiquis facilè haberi poterit. Iudicium Ecclesię Orientalis, patet ex Concilio ANCVRANO, can. 18. *Quotquot virginitatem pollicitam prauaricati sunt, professione contempta, inter digamos habeantur.* Item ex Concilio CHALCEDONENSI generali, can. 16. *Virginem, quæ se Domino consecrauit, similiter & Monachũ, non licere nuptialia iura contrahere, quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.*

Iudicium Ecclesię Africanæ, patet in Cõcilio CARTHAGINENSI III. cap. 33. vbi pręcipitur, vt sacræ Virgines in monasterijs diligentissimè custodiantur. Et in Concilio Carthaginensi IV. cap. vltimo, vt suprà citatum est.

Iudicium Ecclesiæ Hispaniex, patet in Concilio TOLETANO IV. c. 55. *Duo sunt genera viduarum, seculares & sanctimoniales.* Et paulò infrà: *Ea si ad nuptias trãsierint, iuxta Apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primum Deo uouentes, postea castitatis propositũ abiecerunt.*

Iudicium Ecclesiæ Gallicę, patet in Concilio TVRONENSI II. cap. 16. ante annos mille celebrato: *Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi, nec, quod absit, vllus eorum coniugē ducere, & si vxorē duxerit, excõmunicetur, & de vxoris malè sociatæ cõsortio etiam iudicis auxilio separetur, qđ si iudex ad hoc solatiũ dare noluerit, excõmunicetur. Qui infelix Monachus tali coniunctione fęditur, si per cuiuscũq; patrocinium se conatus fuerit defensare, et is, qui in hac pertinacitate perdurat, & illi, qui eum exceperint defensandũ ab Ecclesia segregentur, donec reuertatur ad septa monasterij, & indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pęnitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiam.*

Iudicium Ecclesiæ Germanicæ, patet ex Concilio MOGVNTINENSI, tempore Arnulphi Imperatoris, capite vltimo: *Quæ propositum castitatis assumpserint, aut monasterij claustris reguleriter constringantur, aut domi manẽtes, castitatem suæ professionis integerrime custodiãt.* Ibidem confirmatur decretum 13. Concilij Elibertini, & sextum Coloniensis Concilij, sub Carolo Crasso, in quibus statutum fuit, vt Virgines sacræ, si semel votum violauerint, pactumq; virginitatis perdiderint, solùm in fine vitæ communionem percipiant: si autem libidini diu seruierint, ne in fine quidem eam accipiãt. Multa item de vita Monachorum & Sanctimonialiũ habentur in Concilio Moguntino, sub Rabano.

Iudicium Ecclesiæ Italicæ patet ex Concilio ROMANO sub Syluestro, can. 10. vbi prohibetur Episcopis benedicere virginem, quæ nuptias aliquando expetijt, nisi diu fuerit eius pudicitia probata. Et ex Concilio FOROIVLIENSI, tempore Caroli Magni: *Item placuit de fęminis cuiuscunque conditionis, puellis scilicet*

A *vel viduis, quæ virginitatis, siue continentiæ propositum spontanea pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam; sicut antiquus mos fuit in his religionibus, indutæ fuerint, licet non à Sacerdote sacratæ, in hoc tamen proposito eas perpetim perseuerare mandamus. Si verò postea, siue clã culò, seu publicè nupserint, digni quidem mundano iudicio corporalibus coercitæ vindictis, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vitæ suæ pænitentiam, &c.*

CAPVT XXVI.

Idem asseritur ex responsis Pontificum &
B *Imperatorum.*

TERTIO, probanda est responsis aliquot veterum & sanctorum Pontificum. AC PRIMVM CLEMENS lib. 3. Constitut. Apostol. capit. 1. *Quare*, inquit, *oportet nõ temerè facere professionem, sed cum consilio & cõsideratione. Præstat enim, eam non vouere, quam vouere, et non reddere.* De viduis loquitur.

SIRICIVS epist. 1. c. 6. dicit, nec publicas leges, nec iura Ecclesiastica vllo modo permittere Monachis vel Sanctimonialibus nuptias post votum.

INNOCENTIVS I. epist. 2. c. 12. dicit, eas, quæ post votum nupserunt, esse adulteras Christi, id est, sacrilegas.

LEO I. epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum; quæ est 90. c. 13. *Propositum*, inquit, *Monachi pro-*
C *prio arbitrio & voluntate susceptum, deseri nõ potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet et reddere.* Idem dicit capite sequenti de Sanctimonialibus.

GELASIVS epistola 1. capite 22. *Virginibus*, inquit *sacris temerè se quosdam sociare cognouimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilegaq; miscere, quos protinus ęquum est à sacra communione detrudi, & nisi per publicam probatamq; pęnitentiã omnino non recipi, &c.* Idem c. 23. dicit, viduas etiam peccare, si post votum nubant.

Denique, GREGORIVS I. lib. 1. epist. 33. ad Venantium: *Considera*, inquit, *quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui temetipsum Deo omnipotenti, cui sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti, &c.* Et epist. 40. ad Anthemium, iubet Monachos, si vxores ducant, debe-
D re separari, & remitti ad monasteria.

His accedant responsa etiam Principum politicorum. Scribit enim Eusebius libro 4. de vita Constantini, fuisse abrogatam à Cõstantino antiquam legem Romanorum, qua priuabantur successione hæreditaria homines steriles, vel orbati liberis. Caussam autem abrogationis scribit fuisse propter eos, qui religionis & pietatis gratia ex voto cœlibatum colebant, ne videretur lex politica pietatem velle punire. Rursus, cùm tẽpore Iuliani Apostatæ cœpissent quidam sacras Virgines in coniugium petere, Iouinianus Imperator Christianus, qui Iuliano successit, legem tulit, vt capite plecteretur, qui sacram Virginem, vel ad coniugium petere, vel etiam impudicè aspicere deprehensus fuisset. Scribit hanc historiam Sozomenus lib. 6. hist. Eccles.
E cap. 3. & exstat adhuc ea lex in Codice, L. Si quis, de Episcopis & Clericis. Quę lex si hoc tempore obseruata fuisset, Martinus Lutherus, cum non paucis ex suis, iustissimè caput amisisset.

CAPVT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

QVARTO probanda est testimonijs Patrũ. S. IGNATIVS epist. ad Tharsenses iubet honorari virgines Deo sacras. & epist. ad Antiochenses *Virgines*, inquit

quit, *agnoscant cui se consecrauerunt*.

DIONYSIVS Ecclesi.hierarch.cap.6.p.2. describens ritum, quo initiabantur Monachi, dicit eos publicè in Ecclesia promittere, se renũciare vitę diuisibili, id est, vitæ seculari; secularis enim diuisus est, vt Apostolus dicit 1. Corinth.7. cùm partim de Deo, partim de vxore cogitet.

MARTIALIS epistola ad Tholosanos, capite octauo dicit se Valeriæ virgini persuasisse, vt virginitatem suam Deo voueret, quod etiam Iphigeniæ suasisse Matthæum scribit Abdias in eius vita, & Theclæ beatum Paulũ scribit S. Ambrosius li.2. de virginib., & Flauiæ domitillę sãctũ Clemẽtẽ scribit Beda in martyrologio die 7. Maij, cuius et meminit Eusebius in Chronico.

TERTVLLIANVS libro de velandis virginibus: *O sacrilega manus*, inquit, *quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc a virgine electũ cognouisset?* Et in fine libri: *Nupsisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam*. Et ibidem: *Quid*, inquit, *faciet ipsum continentiæ uotum? &c.* Et libro de Monogamia, vltra medium: *Habentes*, inquit, *iudicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, a qua, in uiduitate inuentæ, & professa eam, noluerint perseuerare*.

CLEMENS Alexandrinus Strom.3. initio, *Est ergo*, inquit, *continentia, corporis despicientia conuenienter pactis conuentis cum Deo initis*. Et in fine libri: *Dominus*, inquit, *dixit, qui vxorem duxit, non repudiet eam; qui nõ duxit non ducat. qui autem professus est se unquam ducturum, sine uxore perseueret*.

ORIGENES homilia 23. in Numeros: *Vnde*, inquit, *mihi uidetur illius solius esse indesinens offerre sacrificiũ qui se indesinenti, & perpetua deuouerit continentia*.

HILARIVS in Psal.64. *Deo ergo*, inquit, *uouenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij toleratia*.

EVSEBIVS libro 4. de vita Constantini: *Castitatem*, inquit, *virginalemq; modestiam amplexata quadam, corpus, & animum consecrauere Deo*. Et infrà de Constantino: *Virginem*, inquit, *chorum tantum non aderabat, illic habitare Deũ, cui se puella deuouerãt, arbitrabatur*.

S. CYPRIANVS li.1. epist.11. ad Pomponium: *Christus*, inquit, *Dominus & Iudex noster, cum uirginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, iacere cum altero cernat, quàm indignatur, et irascitur, & quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur?* Et infrà: *Quæ*, inquit, *hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est*. Et lib. de habitu virginum: *Qui*, inquit, *se Christo dicauerint, & tam carnem quàm mentẽ Deo deuouerint, opus suum consumment magno præmio destinatum*.

S. ATANASIVS in libro de humanitate Verbi dicit, etiam pueros virginitatem suo tempore profiteri solitos, & in Apologia pro fuga sua meminit sacrarum virginum, quas Ariani petulantissimè vexauerunt, quod fusiùs scribit Petrus Athanasij successor, in epistola quadam, quæ exstat apud Theodoretum lib.4. hist. Eccl. cap.20.21.22. Idem Athanasius in libro de virginitate: *Postquam*, inquit, *continentiam professa es, corpus tuum sanctificasti*.

S. BASILIVS in procemio constitutionum monasticarum: *Itaque*, inquit, *qui à mundi uinculis liber esse cupit, nuptias veluti pedicas quasdam fugit; his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, vt neq; facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias*. Et epistola vltima, quæ est ad virginem lapsam: *Et quia*, inquit, *impius in profundum collapsus mala de cetero contemnit, etiam ipsa abnegas ad verum sponsum pacta, neque esse virgo, neque vnquam promisisse clamas. Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo, & Angelis, & hominibus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorum, quot literas ad Sanctos sæpe exarasti, per quas pro te orare petijsti, non vt nuptias humanas, immò ignominiosam corruptionem assequereris, sed vt à Domino IESV non exideres? &c.* Idem libro de virginitate patum à medio: *Cùm*, inquit, *virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt*. Et paulò antè: *Horrẽdo*, inquit, *sacrilegio Christi sponsæ adulter efficitur*. Et paulò infrà: *Nam quod solemne*, inquit, *legitimumq; connubium sponsus ille* (Christus) *occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & praterea processus ipse testatur, huiusmodi quippe nobilitata viro processit in publicũ &c.* Idem in quæstionibus fusè explicatis, quæst. 14. & 15. multa de voto solẽni Monachorum disputat.

S. Gregorius NAZIANZENVS oratione de obitu patris sui vltra medium: *Vt enim*, inquit, *nos Deo vouimus, si discrimen effugeremus, ita periculo defuncti, nosmetipsos obtulimus, &c.* Gregorius .n. vt ipse poemate de vita sua scribit, à matre Deo consecratus fuerat, antequam nasceretur, & ipse postea, cùm in mari periclitaretur, iterum votum continentiæ, & religionis emisit, quod etiam seruauit.

S. OPTATVS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianũ: *Spiritale*, inquit, *hoc genus nubendi est; in nuptias sponsi iam venerant voluntate ex professione sua, &c.*

Sanctus EPIPHANIVS hæres. 61. Apostolicorum: *Tradiderunt*, inquit, *sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias cõuerti*. Et infrà: *Si*, inquit, *quæ vidua fuit, ac Deo dicata, et postea nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit; quantò magis quæ Deo dicata virgo fuit, & nupsit, contra Christum lasciuijt, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit?* Et hæres.48. Montanistarum: *Gaudet*, inquit, *Deus verbum his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitatem, & continentiã exercere deligunt, &c.* Vides cultum vocari professionem continentiæ.

Sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS hom.15. in priorem ad Timotheum: *Et vidua*, inquit, *in uiduitatis professione Christo consentit, id est, Christo nubit*. Et infrà: *Cùm*, inquit, *illi se deuouerint, nubere volunt habentes damnationẽ, quia primã fidẽ irritã fecerunt, fidẽ pactum dicit*. Et homil.14. prolixissimè describit, ac miris laudibus prædicat monasticã professionem, sed clarissimè epistola 6. ad Theodorum lapsum: *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum, quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c.*

SVLPITIVS in vita S. Martini ante medium: *Arborius*, inquit, *vir sancti admodum et fidelis ingenij, cum filia eius grauissimis quartanæ febris æstibus vreretur, epistolam Martini quæ casu ad eum delata fuerat pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit, statimq; fugata febris est; quæ res apud Arborium tantum valuit, vt statim puellam Deo uoueret, & perpetua virginitati dicaret, profectusq; ad Martinum, puellam ei præsens obtulit, neq; ab alio eam, quàm a Martino, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari*.

RVFFINVS li.10. hist. c.8. dicit, Hierosolymis fuisse insigne monasterium sacrarum virginum, quibus Helena mater Constantini suis manibus ministrare in mensa aliquando solebat.

Sanctus AMBROSIVS lib.3. de virginibus, ante medium: *Initiatas*, inquit, *sacris mysterijs, et consecratas integritati puellas nubere prohibes. Utinam potuissem reuocare nupturas, utinam potuissem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare; an indignum videtur, ut sacratæ virgines, à sacrosanctis altarib. non abducantur ad nuptias? & quibus licet sponsum eligere, non*

re, non licet Deum praeferre: Et infrà: *Discite*, inquit, *quantas Alexandrina, totiusq; Orientis, & Africana Ecclesia, quotannis sacrare consueuerint; pauciores hic homines prodeunt, quam illic virgines consecrantur*. Similia passim reperit.

B. Hieronymvs in epist. ad Sabinianum, *Moris est*, inquit, *in Aegypti & Syriç monasterys, vt tam virgo, quam vidua, quę se Deo vouerint, & seculo renunciãtes, omnes delitias seculi conculcarint, crinẽ monasteriorũ matrib. offerant desecandũ, non intecto postea contra Apostoli volũtatẽ incessurę capite, sed ligato pariter, ac uelato*. Plena sunt scripta sancti huius viri testimonijs, pro castitatis voto, & professione, adeò vt Petrus Martyr dicat, nullum esse ex Patribus, qui magis dogmati ipsorum aduersetur, quàm Hieronymus.

S. Avgvstinvs li. 1. de adulterinis coniugijs, c. 24. *Quod*, inquit, *cuiquam, ante quam vouisset, licebat, cùm id se nunquam facturum vouerit, non licebit: si tamen id vouerit, quod vouendũ fuit, sicut est perpetua virginitas, &c.* Et in Psal. 75. *Nescio*, inquit, *quę castimonialis nubere voluit. quid voluit? quod & mater ipsius. aliquid mali uoluit? mali planè quare? quia uouerat Domino Deo suo*. Idem ibidem: *Quid*, inquit, *ait Apostolus de quibusdã quę vouerunt, & non reddiderunt? Habentes*, inquit, *damnationem, quia primã fidẽ irritam fecerunt. quid est primã fidẽ irritam fecerũt? vouerunt & non reddiderũt*.

S. Fvlgentivs li. de fide ad Petrũ, c. 42. *Eis*, inquit, *qui siue coniugati, siue à coniugio liberi, continentiam Deo uouerunt, admodum est damnabile, si vel illi coniugale opus uoluerint appetere, quo se non accessuros, vel illi repetere, à quo recessuros, illi libera, illi cõmuni professi sunt volũtate*. Idem S. Fulgentius in epist. 1. cap. 5. *Non peccat*, inquit, *virgo nubens, si virginitatem Deo priusquam nuberet in corde nõ vouit*. Et epistola 3. c. 4. *Hic est*, inquit, *vnigenitus Dei Filius, vnigenitus ẽt virginis Filius, vnus omniũ sacrarũ virginũ sponsus, sanctę virginitatis fructus, decus, & munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritualiter sancta virginitas nubit; à quo sancta virginitas fœcũdat, vt perseueret intacta: à quo decoratur, vt permaneat pulchra; à quo coronatur, vt regnet perenniter gloriosa; quapropter bonũ depositum custodi, & meritum tanti boni, quod vt haberes, Deus dedit, & vt Deo voueres, ipse fecit*.

Ad hæc omnia Conciliorum, Pontificum, & Patrũ testimonia, tres adfert responsiones Petrus Martyr ad finem libri. Primo dicit, omnia ista humana esse testimonia, nec esse Christiani hominis officium prouocare à testimonijs Dei ad testimonia hominũ: *Quod*, inqt, *ad alterũ attinet de iudicio Patrũ, quoniã aduersarij nostri, & in hac caussa, & in alijs cõtrouersijs semper prouocare solent ad eos, pronuncio mihi nõ videri hominis esse Christiani ad hominũ iudicia prouocare à Scripturis Dei. hoc .n. est iniuriã facere Spiritui sancto; nam fides est ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, non ex Patribus*. Hæc ille. Vbi etiam futilissimè probat, non esse prouocandum à Scriptura ad Patres.

Sed dũ hæc dicit, ipse mihi prouocare videtur à candore ad impudentiã, à veritate ad mendaciũ; nõ .n. Catholici Doctores prouocarunt vnquã à Scriptura ad Patres, sed in Scripturæ intelligentia à iudicio paueorũ seditiosorũ, ad iudiciũ multorũ sapientissimorũ, & optimorũ virorũ, vel ẽt à iudicio partis ad iudicium aliorũ, qui partes non sint. Vt enim in humanis litib. cùm duo contendunt, & iudicẽ aliquẽ appellant, non prouocant à lege ad iudicem, sed à parte litigante ad iudicẽ: & si rursus iudex nõ satisfaciat, prouocãt iterũ non à lege, sed ab vno iudice ad alium, donec veniatur ad aliquẽ, à quo prouocari non possit. Ita quoque in Ecclesia cũ oriuntur lites, inspiciuntur leges diuinæ, quæ ab

A omnib. recipiuntur. Quod si lis non finiatur, quæritur iudex, non qđ Scripturæ non credatur, sed qđ de ipsa Scriptura quæstio sit. Itaq; prouocamus ab explicatione aduersarij litigãtis, ad arbitriũ sapientiũ, & peritorũ, qui ante litẽ exortã floruerũt. qđ si illi inter se fortasse non conueniant, prouocamus ad Ecclesiæ totius iudicium, id est, ad summi Pastoris, vel generalis Concilij definitionem.

Quod si quis adhuc velit ab isto iudice ad Scripturã prouocare, idẽ facit, ac si quis in humanis litib. à Prætore prouocaret ad legẽ; qđ ridiculũ esset, cum nihil sit aliud prouocare à Prætore ad legem, qñ de sensu legis quæstio est, q̃ prouocare à sententia publici iudicis ad suum proprium, priuatumque iudicium.

At, inquit Petrus, ẽt Patres omnes, & Concilia, licet inter se optimè consentiant, errare possunt, nisi cũ verbo Dei cõsentiant. Respondeo, id quidem esse verũ, B sed assumptionem, quæ subiicitur, esse falsam, nimirũ posse omnes Patres, aut Concilia legitima & approbata, cum verbo Dei non consentire. Exempla autem, que ipse adfert, nihil aliud probãt, nisi posse Patres singulos seorsim, & Concilia illegitima, & reprobata errare. Concilium enim II. Ephesinum, & Constantinopolitanum sub Leone Iconomacho, quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

Altera eius responsio est. Patres quidem id asserere, quod nos dicimus, sed non esse audiendos, quod nõ habuerint iustam caussam id asserendi: *Certe*, inquit, *vt quod verũ est fateamur, eos in hac caussa habemus iniquiores. Statim .n. ab Apostolorũ temporib. nimiũ* C *tribui cępit est cęlibatui, quib. autẽ de caussis id factum sit, suprà multis verbis docuimus*. Hæc ille.

Docuit autem suprà, quatuor esse caussas, cur initio Ecclesiæ cęperit colli cœlibatus: *Cur tanto*, inquit, *in pretio virginitas fuerit, caussa vna esse potest, qđ Christus dixerit, esse Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cęlorũ, & in eam sententiam permulta Paulus habet in septimo capite prioris ad Corinth. hac sanè Patres semp habuerunt in ore, sed eos cogitare oportuit, quemadmodum essent accipienda*. Et infrà Altera *caussa est, qđ illo tempore graues erant persecutiones omnibus in locis, minùs autẽ molestum est in persecutione, si quis solus fugiat, quàm si cogatur sollicitus esse de vxore & li*D *beris*. Tertia *caussa est, quia illis temporib. Christiana religio graui laborabat infamia; cùm enim horis antelucanis, & in tenebris metu Principum ad hymnos & synaxes conuenirent, populus cępit suspicari illos vti inter se promiscuo cõcubitu, & nefaria libidine, &c.* Et infrà: *Atq; ea gratia magnum numerum alebant virginũ & cœlibũ*. Qvarta *caussa est, quia bona pars eorum, qui accesserunt ad Christum, erat Ethnicorum. At illi maximè semper suspiciebãt virginitatẽ & cœlibatum*.

Hic nos respondemus, Primam caussam esse præcipuã, & verissimã, nimirũ verba Christi, & Apostoli. Quod aũt addit Martyr, sanctos Patres debuisse cogitare, quemadmodũ illa essent accipienda, coincidit cũ responsione superiori. Id enim est quærere, vtris tandẽ E magis credendũ sit in eorũ locorũ explicatione, Patribus ne antiquissimis, & sanctissimis, & doctissimis, an Luthero, & Caluino. Sed certè non video quo ambigi possit de hac re; nã si statim ab Apostolis, vt Martyr dicit, floruerunt Patres illi, profectò Apostolos ipsos audire & consulere potuerunt: ac proinde longè melius verba illorum intelligere, quàm isti, qui mille & quingentis annis post Apostolos fuerunt.

Secvnda, & Tertia caussa potuerunt quidẽ momentum aliquod habere ad suadendam continentiã, sed non fuisse caussas præcipuas huius rei, facilè probamus. Primo, quia Patres, dum laudant, & suadent continentiam, & continentiæ uotum, nunquam adferunt istas caussas, sed verba Christi, Apostolorum, &

Prophe-

Prophetarum. Quocirca ipse etiam Petrus Martyr fatetur, semper Patribus fuisse in ore verba Christi, & Pauli, nec attulit vllum testimonium alicuius veteris, qui scripserit suspiciendum esse, vel suscipiendum cęlibatum ob fugam in persequutione, aut ob refellendam calumniam Ethnicorum. SECVNDO, si istę fuissent caussæ pręcipuę, iamdudum cessasset admiratio cęlibatus; nam caussæ illæ breuissimo tempore durarunt: non autem ita est, sed semper magis & magis in Ecclesia floruit, & viguit honor continentiæ Deo sacratæ ac deuotæ.

QVARTA caussa falsissima est, cùm constet cœlibatum in Ecclesia non à Gentilibus, sed à Iudæis cępisse; siquidem Christus ipse virgo, mater eius virgo, Ioannes virgo, Apostoli omnes post vocationem suam cōtinentes, ex Iudæis, non ex Gentibus nati fuerant. Illi etiam primi Christiani, qui in Aegypto continentiam colebant, de quibus scribit Philo in lib. de uita contemplatiua supplicum, ex Iudaismo, non ex Paganismo, ad Ecclesiam venerant.

Adde, quòd Petrus Martyr contrarium scripsit in commētario ad caput. 7. prioris ad Corinthios, vbi sic ait; *Neque iudicamus de cœlibatu, quod sit in præsentia, vt hactenus erat in Iudaismo, & apud Ethnicos parum honestus, Scribit enim Cicero de legibus, Cœlibes esse prohibento. Christus hanc ignominiam cœlibatus amouit, &c.*

Porrò Gentilium testimonia adseruntur quidem interdum à Patribus, sed ita adseruntur, vt Apostolus quondam citauit Aratum Poëtam, Act. 17. & Menandrum 1. Cor. 15. nimirum non vt in eiusmodi testimonijs ponatur firmamentum dogmatū fidei, sed vt ostendatur cœlibatus non pugnare cōtra naturam, & rationem, & vt Christiani erubescant, si in ijs, quæ ad virtutem pertinent, inueniantur Ethnicis inferiores. Hoc modo S. Hieronymus in libris aduersus Iouinianum, postquam multis Scripturæ testimonijs cœlibatū confirmauit, producit ēt Ethnicorū testimonia & exēpla.

TERTIA responsio Petri Martyris constat ex aliquot Patrum testimonijs, quæ cum voto continentiæ pugnare videtur. Sed ea paulò pòst adseremus, vbi ad obiectiones aduersariorū dissoluendas peruenerimus.

CAPVT XXVIII.

Idem asseritur ratione:

NVNC tandem, vt ad postremum genus argumētorum veniamus, duplici ratione, in Scripturis, & Patrum testimonijs fundata, id ipsum breuiter confirmabimus. Prima ratio ex dignitate continentiæ, secunda ex vtilitate vouendi sumetur. PRIMVM igitur id omne Deo rectè vouetur, quod est illi gratius si fiat, quàm si non fiat. Eiusmodi autem continētia est, cùm longè excellat coniugio, & cùm fornicatione ne comparari quidem debeat; poterit igitur rectè continentia Deo voueri. Assumptio, quæ sola negari solet, paucis cōfirmanda est. QVIA verò Lutherus in Epithalamio cauillatur, virginitatem quidē præstare coniugio, sed non item vitam cęlibem vitę coniugali: Argumenta adseremus de vita ipsa, & statu cœlibū. Ac primum Scriptura diuina clamat 1. Cor. 7. *Igitur qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.* Et infrà: *Qui vult nubat, tantùm in Domino, beatior autem erit, si sic permanserit.* Huc etiam pertinent alia testimonia, quæ attulimus suprà in disputatione de consilijs.

Iam verò Patres passim perfectam vitam hanc esse dicunt. CYPRIANVS libro de habitu virginum, virginum cętū esse dicit illustriorem portionem gregis Christi. Et ibidem: *Magna*, inquit, *vos merces manet, pręmiū grande virtutis, munus maximū castitatis.* DIONYSIVS de Ecclesiastica hierarch. c. 6. part. 1. *Sacerdos*, inquit, *perfectissimam ei vitam exponit, ei videlicet, qui mona-*

A *sticam vitam profitetur.* EVSEBIVS lib. 1. c. 8. demonst. Euangel. *Et talis*, inquit, *existit in Christianismo perfectæ vitæ modus.* BASILIVS c. 18. monasticarum constitutionū, et Gregorius Naziāzenus in orōne de obitu S. Basilij, vitā perfectam, immò ēt perfectissimam appellant, monasticen. Ioannes CHRYSOSTOMVS li. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, eandem vitam appellat perfectionis culmen, virtutisque fastigium.

HIERONYMVS in epist. 1. ad Heliodorum: *Tu perfectum te fore pollicitus es, nam quando relicta militia te castrasti propter regna cœlorum, quid aliud quàm perfectā secutus es vitam?* AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. *Iam*, inquit, *accipite perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda solùm, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem.* Et de sancta uirginitate, c. 52. *Pergite*, inquit, *virgines Dei, via sublimitatis, pede humilitatis.*

B SVLPITIVS in 2. Dialogo: *Beata species*, inquit, *& Deo digna, nihil enim virginitati est comparandū.* Iidem quoque Patres summo consensu vitam virginum, angelicam vitam esse docent, vitam verò coniugalem, vitam hominum. AMBROSIVS lib. 1. de virginibus: *Nemo miretur, si Angelis comparentur, quæ Angelorum Domino copulātur.* CYRILLVS catechesi 12. *Non ignoremus castitatis gloriam, Angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio.*

NAZIANZENVS in carmine de virginitate:

Salue virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens.
C *Christi pars & spiritibus sociata superuis*
Ignaris thalami.

ATHANASIVS libro de verginitatis extremo, his titulis virginitatem celebrat: *O virginitas opulentia indeficiens, corona immarcessibilis, templum Dei, domiciliū Spiritus sancti, margarita speciosa, vulgò inconspicua, gaudium Prophetarum gloriatio, Apostolorum, Angelorum vita, Sanctorum corona.* Vide prætere a, si placet, de comparatione virginum cum Angelis, Hieronymum in epist. 8. ad Demetriadem, Augustinum de sancta virginitate c. 13. Chrysostomum hom. 18. in Genesim, Basilium in lib. de virginitate, Fulgentium in ep. 3. ad Probam, Damascenum lib. 4. cap. 25. Isidorum lib. 2. de summo bono.

Hic verò mirè irascitur Petrus Martyr, nam in libro
D de cęlibatu, & votis recitat sententiam Athanasij suprà citatam, & ait: *Sunt hęc hyperbolis plena, neque ad amussim veritatis consistunt. Apostoli sanè coniuges habuerunt, & Prophetæ, quomodo ergo virginitas est illis gaudium, & corona? quid præterea cum virginitate commune habent Angeli, quandoquidem corpore carēt? vnde non magis illi virgines queunt dici, quàm si quis lapidem cęcum appellet.* Hæc ille. Sed quid mirum, si nō placent porcis margaritæ?

Quod autem falsi accusat Athanasiū Petrus, quod dixerit, continentiam gaudium esse Prophetarum, & gloriam Apostolorum, refellitur facillimè ex S. Hieronymo, qui in epist. 22. ad Eustochium sic ait: *Virgo Helias, Heliseus virgo, virgines filij Prophetarum: Hieremiæ dicitur, & tu ne accipias vxorem.* Hæc ille. Quis
E verò nescit Ioannē Baptistam, & Prophetam, & virginē fuisse? ex Apostolis Ioannem certò scimus virginē fuisse. Quod idem de Paulo idem HIERONIMVS affirmat loco citato, & de Apostolis omnib. in Apologia pro libris contra Iouinianum: *Apostoli*, inquit, *aut virgines, aut post nuptias continentes.* Ad hos ergo Apostolos, & Prophetas respiciens Athanasius, verè & propriè, non falsò & hyperbolicè locutus est.

Quod aūt reprehendit Petrus comparationem virginum cum Angelis, non solùm Athanasio, sed omnibus alijs Patribus, & ipsi ēt Christo iniuriam facit, qui Matth. 22. ait: *In resurrectione, neque nubent, neque nubentur, sed erūt sicut Angeli Dei in cęlo.* Cui credemus

prôpto & alacri animo superet eam difficultatem, vt impleat votum. Atq; hic etiam magis meretur quàm alius, qui sine voto libenter ieiunet; vt enim excellentior est religio, quàm temperantia, ita melius est implere votum libenter, quod est religionis, quàm libenter, ieiunare, quod est temperantiæ.

Tertio modo potest fieri, vt quis adeò doleat se vouisse, vt non velit amplius seruare votum; sed quia hoc est simpliciter malũ, non potest conferri cũ bono.

Ex his ad ea testimonia, quæ contrà protulimus, facile est respondere. Ad illud Psal. 53. *Voluntariè sacrificabo*, respondeo, illud, *voluntariè*, opponi tristitiæ, & coactioni, non autem necessitati, quæ oritur ex voto, aut præcepto.

Ad illud 1. Cor. 7. *Non vt laqueum vobis iniiciam*; quibus verbis apertissimè demonstrari existimat Petrus Martyr prohibita esse vota, respondeo, *laqueum*, appellari necessitatem, quæ detinet inuitum, non autẽ quamlibet necessitatem. Proinde vota esse laqueos illis, qui temerè vouerunt, vel qui coacti sunt ab alijs vouere, cùm ipsi nihil tale cuperent: quemadmodum etiã nuptiæ laquei dici possunt ijs, qui temerè ducunt vxorem; & eo modo alligant se alicui, cum qua viuere nõ possunt, & inde occasionem accipiunt cum alijs fornicandi. Est igitur sensus Apostoli; Exhortor vos ad continentiam, sed ita tamen, vt non cogam inuitos, nec suadeam temerè eam accipere, & vouere, quod esset laqueus animarum, sed vt ostendam id, quod est per se honestum, & vtilissimum; vt quibus Dominus huius rei desiderium inspirauerit, illi accipiant, & voueant.

Quod autem laqueus hoc loco non dicatur votũ, aut necessitas absolutè, sed, vt diximus, votum ab inuito, aut temerè susceptum, testatur S. Avgvstinvs lib. de bono viduitatis, cap. 5. qui sic exponit: *Non vt laqueum vobis iniiciam, id est, non vt vos cogam*. & S. Hieronymvs li. 1. in Iouinianum: *Non imponit*, inquit, *nobis Apostolus laqueum, nec cogit esse, quod nolumus*. Similiter exponunt commentaria in hunc locum Theodoreti, Theophylacti, Anselmi, & aliorum.

Accedit ipsa laquei metaphora; non enim laqueus dicitur funis ligans, & tenens hominem, ne fortè cadat; sed funis vi detinens, & ad capiendum, & ad perdendum expositus. Denique Sapiens Prouerb. 20. idipsum disertis verbis exposuit: *Ruina*, inquit, *est homini deuotare Sanctos, & post vota retractare*. Vbi pro eo, quod Hieronymus vertit, ruina in Hebræo est. מוקש quod propriè laqueum significat; nam יקש illaquearе est, יקוש auceps dicitur, vnde verterunt septuaginta interpretes, παγὶς, id est laqueus; nec malè Hieronymus vertit ruinam, quia finis proprius laquei casus & ruina est. Igitur iuxta Salomonem laqueus, & ruina est, non absolutè vouere, sed vouere, & post votũ retractare, quod accidit ijs, qui temerè aut inuiti vouent. Isti enim voto, vt laqueo quodam tenentur coacti, & occasionem accipiunt grauius delinquendi.

Ad illud 1. Corinth. 9. *Non ex tristitia, aut ex necessitate*, respondeo, hoc loco appellari necessitatem, non legem, aut votum, sed humanam necessitatem, quæ cogit homines facere, quod non vellent. loquitur enim de ijs, qui eleemosynas faciũt inuiti, quia videlicet erubescunt non facere, qđ alij faciunt, ne iudicentur auari; aut non audent negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipse Paulus, pro egenis. De hac necessitate loqui B. Paulũ testantur verba sequentia: *Hilarẽ enim datorem diligit Deus*. necessitas enim quæ ex humano timore nascitur, hilaritati opponitur, non autem necessitas voti quæ oritur ex caritate. Idem respondendum est ad alium locum ex epistola ad Philemonem.

Ad testimonium aũt S. Hieronymi lib. 1. in Iouinianũ, vbi dicit maioris gratiæ esse offerre qđ nõ debeas, quã reddere qđ exigaris, respondeo, S. Hieronymum loqui de opere illo quod exigitur ratione præcepti, nõ de eo quod exigitur ratione voti. Nam multum interest inter legem & uotum, quod ad rem præsentem pertinet. qui enim facit opus nõ imperatum ulla lege, etsi non facit opus laudabilius, quatenus facit opus nõ imperatum, immò, vt suprà diximus, ceteris paribus, melius sit opus imperatum, quã nõ imperatũ facere; tamẽ tribus de caussis, vt plurimum, facit opus laudabilius.

Primo, quia res non imperatæ sunt plerumque nobiliores secundum se, quàm res imperatæ. Deus enim minora imperauit, maiora consuluit. at hoc non habet locum in votis; non enim minora fiunt ex voto, maiora sine uoto, sed è contrario; perfectissima enim quæque opera uoueri possunt, & solent.

Secundo, quia semper, qui facit opera non imperata, ex caritate, sicut oportet, facit etiam omnia operã imperata: atq; ita plus dat, quàm ille, qui facit solùm opera imperata; includuntur enim præcepta in consilijs, non contrà. sed neque hoc in uotis locum habet; non enim qui facit aliquid sine uoto, continuò implet etiam omnia uota.

Tertio, quia ut plurimum maior promptitudo requiritur ad opus non imperatum aggrediendum, quàm ad opus imperatũ, ut notum est; ac propterea ratione maioris promptitudinis opus non imperatum maioris gratiæ est, ut Hieronymus dicit, quàm opus imperatum. At de uoto hoc dici non potest; nam etsi maior promptitudo fortè requiratur ad aggrediendum nouum opus, ad quod non tenemur ullo modo, quàm ad opera ordinaria facienda, ad quæ tenemur ex uoto: tñ maior illa prõptitudo superatᶜ ab alia quadã adhuc maiore, quæ necessaria fuit ad uotũ ipsum faciendum. Cùm enim uotum sponte offeratur, & sit res ardua, & difficilis, multò maior promptitudo requiritur ad uotũ faciendum, quàm ad faciendum aliquid sine uoto.

Ad testimonium S. Prosperi ex lib. 2. de uita contẽplatiua, cap. ult. ubi dicit, sic esse abstinendum, ut non nos necessitati subdamus, respondeo, necessitatem, de qua S. Prosper loquitur, non esse necessitatem legis, aut uoti, sed necessitatem timoris humani, quæ tristitiã gignit; ideo enim subiungit idem auctor: *Ne non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus*.

CAPVT XXX.

Solvitur secunda obiectio.

Alteram obiectionẽ ducunt ex illis Scripturę testimonijs, quæ apertè imperant matrimoniũ ijs, qui stimulũ carnis patiuntur: Hinc enim sequitur, uotũ cõtinentiæ perpetuæ temerarium esse, & proinde illicitũ, cùm nemo sciat quamdiu sine eiusmodi stimulis uiuere queat. 1. Cor. 7. *Qui non se continent, nubant; melius est enim nubere, quàm vri*. Ibidem: *Propter fornicationem vnusquisque suã vxorẽ habeat*. Huc etiam maximè facit illud 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere, matresfamilias esse, filios procreare*. Contra quod præceptum ij peccare uidentur, qui puellis continentiæ uotũ suadent, aut permittunt.

Respondeo ad hoc argumentum tribus modis. Primvm assero, in nullo horum locorum uocari ad nuptias ab Apostolo eos, qui tentantur stimulis carnis, sed eos, qui incontinenter uiuunt, ita, vt flagitijs se polluant. Secvndo assero, eos, qui incontinenter uiuunt, non uocari absoluto imperio ad nuptias, sed solùm ostendi eis remedium quoddam facile, & quasi portum, quo se recipiant; sic tamen ut liberum eis relinquatur ad maiora aspirare. Tertio assero, hoc ipsum siue cõsilium siue permissionem, siue remedium non dari ab Apostolo ijs, qui uouerunt cõtinentiam, sed solùm hominibus solutis, & liberis.

Ac ut de Primo prius dicamus, sciendum est, aduersarios existimare nuptias esse necessarias iure diuino ijs, qui uruntur; per ustionem autem intelligunt tẽ-

tationes

tationes carnis non breues & leues, sed graues & diuturnas, quæ conscientiam turbant, licet eis non consentiatur. Ita docet Lutherus in Epithalamio, vbi etiam grauiter accusat S. Hieronymum, quod coniugiũ non inierit, cùm ipsemet fateatur in epist. 22. ad Eustochium, se grauissimis, & diuturnis ardoribus carnis vexatum fuisse. immò etiam eò Lutherus progreditur, vt S. Hieronymum propterea hæresis Pelagianæ accuset, quasi videlicet senserit proprijs viribus, sine dono Dei posse aliquem vincere tentationes. quæ tamen est manifesta calumnia, cùm ibidem Hieronymus dicat se precibus ad Deum assiduè instare solitum pro victoria obtinenda contra tentationes.

Sed de vstione cum Luthero conueniunt Caluinus, & Petrus Martyr in commentario 1. Cor. 7. distinguit enim Caluinus tria genera tentationum carnis. B VNVM, quod ita tentat, vt vincat, & hoc esse dicit pessimum genus vstionis, quod verissimum est. ALTERVM, quod ita tentat, vt statim acriter repellatur, ita vt intus iacula non penetrent, nec vlla mentis perturbatio oriatur, & has tentationes fatetur non propriè vocari vstiones, & propter has non esse nuptias necessarias. quod etiam libenter concedimus. TERTIVM genus esse dicit medium, cùm quis videlicet tentationi non plenè consentit, tamen iacula intus penetrant, & sentitur carnis delectatio & mentis perturbatio. & has tentationes propriè vstiones esse dicit, & qui eas habent, eos affirmat certa lege citari ab Apostolo ad matrimonium, ita vt peccent non nubendo.

Vbi est obseruandum, Caluinum non sine fraude dixisse, tertium genus tentationis esse cùm quis plenè C non consentit, licet iacula intus penetrent; nam ad rẽ obscurandam posuit, plenè; cùm vellet dicere, tertium genus esse, cùm quis nullo modo consentit, & tamen sentit acres stimulos carnis. qui enim consentit, siue plenè, siue non plenè, ad primum genus pertinet secundùm eorum sententiam, cùm non agnoscant discrimen peccati mortalis, & venialis, sed omnem motum carnis, quantumuis inuoluntarium, doceant esse mortale peccatum.

Immò hoc est fundamentum præcipuum, ex quo deducunt eos, qui grauiter tentantur, debere necessariò vxorem ducere, quia, vt Lutherus in Epithalamio docet, non sunt certamina castitatis similia alijs certaminibus. qui enim tolerat famem, aut sitim, aut alia id genus, non peccat. at æstus libidinis sine peccato es- D se non potest, cùm sit prohibitus omnis motus concupiscentiæ. In quo fundamento Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij conueniunt. sed & fundamentum ipsum est putridum, & ædificium, quod superextruunt, facilè deijci potest.

Ac de fundamento quidem alibi disputandum erit, nunc S. Pauli & Augustini testimoniũ sufficiat, Rom. 7. *Si quod nolo, facio, iam non ego operor illud*. Quis capiat, mihi esse peccatum, quod ego non operor? Augustinus lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 25. *Quod si illa concupiscẽtialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter voluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quantò magis absque culpa est in corpore non consentien-* E *tis, si absque culpa est in corpore dormientis?* Sed de hoc alibi. Nunc ad rem præsentem venientes, asserimus ab Apostolo vocari homines ad matrimonium non ob solas tentationes siue sensum, sed ob consensum libidinis, & per vstionem, non tentationes, sed incontinentiam, & flagitia interpretamur, vt hic sit sensus verborum Apostoli; qui omnino decreuit, aut fornicari, aut nubere; is bene facit si nubat, quia melius est nubere, quàm vri, id est, quàm fornicari.

Probamus hanc nostrã expositionẽ. PRIMO, ex antecedentib. verbis, dicturus. n. Apostolus: *Melius est nubere, quã vri*, præmisit: *Si non se continent, nubant*. Vbi per vstionẽ exponit ipsemet Paulus incontinentiã; nã caussã reddit cur debeant nubere qui non se continẽt, A quod videlicet melius sit nubere, quàm vri, id est, quã non continere. constat autem incontinentiam non tentationem, sed flagitium significare.

SECVNDO idẽ patet ex illis verbis eiusdem capitis: *Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem unusquisque suã uxorem habeat.* vbi nõ dicit Apostolus, pp tẽtationẽ fugiendã, sed pp fornicationem fugiendã quisq; suam vxorem habeat, id est, non si tentaris, sed si fornicaturus es, vxorẽ potius habeas.

TERTIO idem probatur ex illis verbis: *Iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* vbi etiam non propter simplicem tẽtationem iubet, vt coniuges debitum inuicem reddãt, sed propter incontinentiam. Idem igitur significat apud Apostolum vstio, quod incontinentia.

B QVARTO ex illo 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere*; caussam enim reddit non tentationem, sed incontinentiã: *Nullam*, inquit, *dare occasionem aduersario maledicti caussa*, id est, ne demus occasionem Gentilibus maledicendi vitam, & mores Christianorum: non autem possunt maledicere aduersarij Christianis ob occultas tẽtationes sed ob manifesta flagitia. Vnde mox subiũgit: *Iam enim quædam abierunt post Satanam*.

QVINTO idem probari potest exemplo ipsius Apostoli 2. Cor. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ, q me colaphizet: propter quod ter Dominũ rogaui, vt auferretur à me.* Nec est verũ quod dicit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu, & votis, Apostolum impetrasse gratiam, qua nec laberetur, nec grauiter vexaretur, ipse enim Apostolus contrarium dicit, se videli- C cet non impetrasse quod petebat, ut auferretur stimulus carnis. Ait enim: *Et respondit mihi Dominus, sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur.* Vnde S. AVGVSTINVS tract. 7. in Ioan. & serm. 53. de verbis Domini, & alibi sæpe, hoc Pauli exemplum adfert, cùm ostendere vult Deum sæpe vtiliter non exaudire suorum orationes. Itaque Apostolus tentabatur magnis & diuturnis stimulis carnis, & tamen vxorem nõ ducebat: non igitur tentari est vri, alioqui Paulus suo ipsius iudicio damnatus esset.

SED addit Petrus Martyr, hunc locũ Apostoli nõ necessariò de tentatione carnali esse intelligendum, cùm Chrysostomus per stimulum carnis dolorem capitis intelligat; alij verò persequutiones, quas patiebatur.

AT hæc nimis magna negligentia, vel impudentia D est, cum Chrysostomus, necnon Theodoretus, Oecumenius, & Theophylactus disertis verbis refellãt eos, qui per stimulum carnis dolorem capitis interpretantur. Illud quidem est verum, hos Patres referre hunc locum ad persecutiones; tamen S. Augustinus in Psal. 58. concione 2. cõtendit, stimulum carnis aliquid significare; quod verecundiam, & pudorem adferat, & qđ nemo de tanto Apostolo dicere ausus fuisset, nisi ipse hoc de se confiteri nõ erubuisset. at certè nullus est pudor; dolores capitis, aut persecutiones confiteri.

Vnde etiam THEOPHYLACTVS, licet exponat de persecutionib. tamẽ addit, satius esse exponere de tẽtatione carnis: *Vel*, inquit, *quod satius ẽ, Veneris incitamẽ* E *ta, quibus maximè vrgebatur, expressit*; quo etiam exponi posse docent Sedulius, Anselmus, & Thomas in cõmẽtario, qđ idẽ suadet metaphora colaphizationis; vt enim colaphus, non tã lædit carnẽ, quã pudorẽ inijcit animo; ita carnalis tentatio, cui nõ consentitur, ruborẽ potius, quàm detrimentum adfert; denique adeo videtur iam recepta hæc expositio, vt vulgo tentationes carnales, stimulus carnis dici soleant.

Sed quia hic locus nõ oĩno cõuincit, cũ varijs modis à Patrib. exponatur, sũt alia duo magis pspicua, 1. Cor. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Et Rom. 7. *Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.* Et: *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum.* Et: *Sentio aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ.*

Quæ

Que loca nō modò S. Augustinus multis in locis, ac ꝑcipuè lib. 2. retract. c. 1. & li. 6. in Iulianū, c. 11. contēdit de ipso Paulo, & alijs iustis hominib. intelligenda esse: sed ēt Lutherus in asser. 2. articuli, omnino affirmat nō posse aliter intelligi, & probat ex laborib. omnium Sanctorū, & nominatim S. Hieronymi in superandis grauissimis carnis tentationib.: *Quid*, inquit, *in vita omnium Sanctorum legimus, quam labores, vigilias, orationes, ieiunia, quib. uelnti machinis spiritualib. pugnauerunt aduersus carnē, & concupiscentias corporis proprij? quis eorū non gemit? non accusat, nō laborat in carne sua, & in cōcupiscentijs suis? cùm ergo in his omnib. videamus illas auctoritates, caro concupiscit aduersus spiritū, & condelector legi Dei secundum interiorem hominē, video aūt aliā legem, &c. quæ caussa est, vt hæc Apostolum velimus non in sua, sed in impiorum persona dicere, quæ in personis pijssimorum videmus vinacissimis studijs geri?* Et iofra: *Quotiet ergo, S. Hieronymus de incendijs libidinum conqueritur, etiam tum cum multo ieiunio, & labore contra eam pugnaret, hoc est, dum esset non modò baptizatus, sed & sanctissimus?* Hæc ille. Qui vt verissimè ista dicit, ita manifestè repugnat ijs, quæ docuit de S. Hieronymo in Epithalamio. hic enim eum cum Paulo iungit, & cum omnibus sanctis, concupiscentiæ strenuè repugnantibus. ex quo sequitur, vt vel apud Paulum 1. Cor. 7. vri non sit tentari, sed labi in scelera: vel Paulus, & omnes Sancti vstionē passi sint, ac proinde contra Deum peccauerint, quòd matrimonium non inierint.

Accedunt SEXTO testimonia Patrum. Clemens ALEXANDRINVS libro 4. Stromatum in ipso principio, Basilidis Hæresiarchæ sectatoribus tribuit eam explicationem, quam nunc aduersarij amplectuntur: *Et illud*, inquit, *melius est nubere, quàm vri, aiunt dicere Apostolum, ne animam tuam in ignem inijcias, noctu, & interdiu resistens, & timens, ne a continentia excidas; nam cùm in resistendo occupata fuerit anima, à spe est diuisa. Apprehende ergo*, inquit his verbis ISIDORVS in moralibus, *robustam mulierem, ne à Dei gratia auellaris, & cùm ignem in semine excreueris, cùm bona ores conscientia.* Et paulò pòst: *Has voces*. inquit, *adduxi ad Basilidianos reprehendendos, &c.* Commentatius, qui Ambrosio tribuitur: in hunc locum: *Cùm* inquit, *voluntas calori carnis consentit, vritur; nam desideria pati, & non vinci, illustris viri est, & perfecti.*

Sanctus HIERONYMVS in Apologia pro libris cōtra Iouinianum: *Si autem*, inquit, *se cōtinere non possunt, & ardorem libidinis non tam continentia volunt quam fornicatione restinguere, melius est nubere, quàm vri, id est, melius est maritum ducere, quàm fornicari.* Hæc ille. S. AVGVSTINVS lib. de sancta virginitate, cap. 34. *Melius*, inquit, *nuberent, quàm vrerentur, id est, quàm occulta flamma concupiscentiæ in ipsa concupiscentia vastarentur, quas pænitet professionis, & piget confessionis*, Idem S. Augustinus li. de bono coniugali, c. 10. *Mihi*, inquit, *videtur hoc tempore solos eos, qui se non continent, coniugari oportere, secundum illam eiusdem Apostoli sententiam; Quod si se non continent, nubant; melius est enim nubere, quàm vri.*

Porro CHRYSOSTOMVS visus est Petro Martyri de tentatione sola hunc locum intellexisse, sed non ita est; sic enim Chrysostomus breuissimè exposuit: *Significat Apostolus quanta sit concupiscentia tyrannis, hoc autem est quod dicit, si magnam violentiam pateris, & libidine incenderis, laboribus te & sudoribus libera, ne quando decidas.* Hæc ille. Vbi vstionem interpretatur tentationem, quę ad flagitium omnino perducet, nimirum accedente ad æstum concupiscentiæ animi infirmitate. id enim significant illæ voces, *Tyrannis, violen-*

A *tia, et ne decidas.* Itaque sensus est iuxta Chrysostomū, si animo imbecillo es, & vis tentationis ita vrget, vt omnino sis fornicaturus, præstat, vt nubas; quem sensum clariùs expressit in libro de virginitate. Et Chrysostomum sequutus THEODORETVS ita expressit: *Vstionem*, inquit, *non vocat cupiditatis molestiam, sed animæ mancipationem, & ad id quod est deterius inclinationem. Quod autem dicit, est eiusmodi; melius quidē est, & vos quibus coniugalis consuetudo nondum obtigit, & vos qui coniuncti quidem fuistis, sed morte estis disiuncti, eligere continentiam. Sin autem cupiditatis impetū ferre non potestis, sed ad hoc sustinendū certamē imbecillo animo estis, qm̄ ad ea, quę pulchra, & honesta sūt, non habetis alacre, et ardens animi propositum, nulla lex*
B *prohibet, quo minus matrimoniū contrahatis.* Hæc ille.

Denique, vt omittam ceteros, S. THOMAS in commentario huius loci, non solùm affirmat vstionē hoc loco incontinentiam significare, sed etiā id confirmat ex ipsa vocis proprietate. Vri enim non calere significat, quod tentatis conuenit, sed calore labefactari, ac detrimentum pati, quod minimè conuenit ijs, qui simpliciter tentantur, sed ijs, qui tentationibus superantur. Atque hanc Scriptura 1. Pet. 1. Ecclesi. 2. Sap. 3. & alibi comparat iustos in tentationibus positos auro, quod per ignem probatur: aurum enim in igne probari dicitur non comburi, licet valde incalescat, quia detrimentum non patitur: paleam verò incalescere, & comburi, quia planè corrumpitur.

ALTERAM nunc solutionem addam. tametsi enim
C per vstionem Apostolus tentationem significaret, adhuc tamen nihil aduersarij obtinerent; nam in nullo eorum locorum, quos ipsi citant, inuenitur verū præceptum nubendi, sed sola permissio: falsumque est qđ Caluinus lib. 4. Institut. cap. 13. §. 17. dicit, certa lege citari ad coniugium eos, qui vruntur. primùm enim forma loquendi non est imperatiua; nam non ait Apostolus, qui non continetis, nubite, sed: *Qui non se continent; nubant*, nec ait, propter fornicationē ducite vxorem, sed: *Vxorem habeat, &c.*

Deinde ratio, quam Apostolus reddit, nimirum: *Melius est nubere, quam vri*, satis indicat, verba Apostoli, non præceptum, sed permissionem continere. Vt enim Chrysostomus notat, Apostolus rationes adiungit, ne videatur legislator, id quod ipse dixit; ac præterea ra-
D tio ipsa non concludit, necessarium esse matrimonium, sed licitum, & permissum: nam etsi melius est nubere, quàm vri, tamen est quoddam tertium melius vtroq;, id est, continere, & vstionē media & lachrymis restinguere. quomodo, si quis diceret, qui non vult pugnare, fugiat, quia melius est fugere, quàm occidi, is non imperaret, sed permitteret fugā; non enim prohiberet pugnare, & vincere, qđ est melius, q̄ fugere, vel occidi.

TERTIO, sicut Apostolus ait: *Qui non se continēt, nubāt*, Ita dixit; *Iterū reuertimini in idipsū.* vt. n. monuit incōtinētes solutos, vt nuberēt, ob periculum fornicationis, sic ēt monuit coniugatos incontinētes, vt post aliq̄ feriationē ab opere coniugali, iterū redeāt ad opus coniugale, ob periculū adulterij. At his verbis posteriorib. nihil Apostolus imperauit, sed solū permisit; sic. n.
E subiūxit: *Hoc aūt dico secundum indulgentiam, non secūdum imperium*; igitur in verbis quoq; prioribus, nullum imperium, sed sola indulgentia, ac permissio est.

Ex quo intelligimus, ēt in illis verbis: *Vnusquisq; vxorē suā habeat*, nollū esse præceptū; nā aut loquitur de illis, qui iā vxores duxerunt, vt vult S. Hieronymus li. 1. in Iouinianū, & rectè, quia sequitur paulò pòst: *Dico aūt innuptis, et viduis, bonū est si sic permanserint*; aut loquitur de illis qui non duxerāt, vt Petrus Martyr cōtendit: si de ijs qui duxerant, tunc sensus erit: *Vnusquisq; vxorem suam habeat*, id est, retineat etiam quoad torum, sed iuxta indulgentiam, non iuxta imperium. idē enim est: *Iterum reuertimini in idipsum: & vnusquisq; suam*

nam uxorem habeat, quoad torum: si verò de ijs loquitur, qui non duxerunt, idem erit; Vnusquisque vxorem ducat ob fornicationem, &, qui non se continét, nubant, quod iam ostendimus, permissionem, non legem sonare. immò à maiori ducitur argumentum; nam si, vbi est adulterij periculū, Paulus non imperat opus coniugale, sed permittit; multò magis non imperabit vbi est periculum solius fornicationis.

QVARTO, si vllū esset preceptū matrimonij in verbis Pauli, maximè esset in illis 1. Timoth. 5. *Volo iuniores nubere*, at nullū ibi esse preceptū facilè probari potest, nā inprimis pugnaret cum illis verbis eiusdē Apostoli 1. Corinth. 7. *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est continentes; ista.n. apertissimè pugnant, volo oēs côtinere, & volo quosdā nubere. Idem.n. est ac si diceret, volo oēs continere, & non volo omnes côtinere. neutrū igitur Apostolus iubet, sed absolutè optat, vnum, id est, omnes continere, & tamen alterum permittit cedens infirmitati quorundā, id est, nubere. Præterea nō solū Paulus dixit: *Volo iuniores nubere*, sed addit. *Filios procreare, matresfamilias esse, &c.* Si ergo cùm ait; *Volo iuniores nubere*, imperat nuptias et cū ait, volo eas *Filios procreare, et matresfamilias esse*, imperat, vt liberos habeāt, proinde si steriles fuerint, peccabūt in Apostolicam legem. quod sanè nemo nisi stultus concederet.

Addo VLTIMO testimonia Patrum ac locum quidem illū: *Qui non se continent, nubant.* iam audiuimus Theodoretum ita exponenté, nulla lex prohibet, quò minus matrimoniū contrahatis, quod idem & alij docent. Locum autem istū: *Volo iuniores nubere*, ita exponit CHRYSOSTOMVS: *Volo quia ipsæ volūt.* Et infrà *An verò matrimonium præcipit? absit. Sed neq; prohibet.* Et infrà: *Prohibet igitur ab huiusmodi viduas, atque deterret, non quod adolescentulas esse viduas nolit, sed quod adulteras fieri vetet.*

S. AMBROSIVS vtrumque locū exponit simul in libro de viduis: *Non puto*, inquit, *quod iuniores reuocandas putarit à viduitatis affectu, maximè cū dixerit; Melius est nubere, quàm vri; nā vtiq; pro remedio nuptias suasit, vt peritura sanetur; nō pro electione præscripsit, casta & côtinens quod sequatur.* Et in fine libri: *Sed nec vidua pceptū accipit, sed consiliū.* S. HIERONYMVS in epist. 11. ad Ageruchiam de monogamia, *Vult*, inquit, *Apostolus alterū matrimoniū; cùm ait; Volo iuniores nubere præferens digamiam fornicationi, secundū indulgētiam duntaxat, nō secundum imperiū.* S. AVGVSTINVS libro de bono viduitatis, c. 8. *Quod*, inquit, *dicit; Volo iuniores nubere, nuptiarū bonū Apostolica sobrietate, et auctoritate cômēdat; non procreandi officiū et eis, quæ côtinētiæ bonū capiūt, tanq̄ ad obsequelā legis imponit.* Et paulò antè: *Idem dixerunt de illo loco, qui non se continent, nubant, nimirum remedium ostendi, non legē figi.*

SED adferamus nunc tandem solutionem tertiam. Dico igitur, ista omnia, q̄ ex Apostolo aduersarij obijciunt, siue permissionem sonent, vt nos probauimus, siue præceptū, vt ipsi volūt, pertinere solùm ad homines liberos, non autem ad eos, qui votis iam obligati sunt. Nam de ea quæ habet votum continentiæ, non potest rectè dici: *Quæ non se continet, nubat; melius est nubere, quam vri.* Nam vtrumque est malum, & nubere, & vri; immò peius est nubere, quidquid reclament aduersarij, præsertim ei, quæ habet votum solenne.

Nā q̄ vritur, aut nō peccat si vstio solū tentationé significat; aut peccat solū côtra tēperantiā, et côtra votū, si fornicationé significat: q̄ verò nubit post solenne votū, peccat contra tēperantiā, contra votum, & contra ipsum coniugiū, cùm sub nomine coniugij tegat ppetuū sacrilegiū. Quę aūt nubit post votū simplex, illa verū matrimoniū contrahit, tū aliquo modo magis peccat, quàm quæ fornicatur, quia reddit se impotentem ad seruandum votum, quod non facit, quæ fornicatur.

SECVNDO, ei, q̄ virū habet, & siue, qđ ille perpetuò ægrotet, siue quod perpetuò absit, non pôt ab eo debitum coniugale petere, etiāsi grauissimè vratur, nō pôt dici, si nō se côtinet, nubat; melius est nubere, quā vri. Sed necessariò dicendū illi est, vt seruet fidē coniugi, & orationib. & ieiunijs pugnet côtra vstioné. Id qđ ne aduersarij quidem negare auderent. Non igitur Apostolus ea verba dixit omnibus qui vruntur, sed solùm ijs, qui soluti, ac liberi sunt: & si ligati cēsentur ij, qui fidem coniugi dederunt, cur non ij, qui dederunt Deo?

TERTIO, ex Patrib. S. AMBROSIVS ad virginem lapsam, c. 5. *Dicit aliquis*, inquit, *melius est nubere, quàm vri, Hoc dictum ad nō pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Ceterùm, quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Etiam si voluerit nubere communi lege connubij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.*

S. HIERONYMVS li. 1. in Iouinianū: *Si nupserit*, inquit, *virgo non peccauit, non illa virgo quæ semet Dei cultui dedicauit, harum.n. si qua nupserit. habebit dānationē, quia primā fidē irritā fecit; virgines.n. quæ post consecrationē nupserint, non tā adulteræ sunt, quàm incestæ.*

S. AVGVSTINVS lib. 1. de adulterinis coniugijs, ca. 15. *Illis*, inquit, *qui se nō continent, utique expedit nubere, & quod licet, expedit. quę autem vouerint continentiā, nec licet, nec expedit.* Et li. de bono viduitatis, c. 8. *Proinde*, inquit, *quæ se non continent, nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur.*

GREGORIVS in lib. pastorali, part. 3. admonitionis 28. *Scriptum est*, inquit, *melius est nubere, quàm uri, sine culpa quippe ad coniugium veniunt, si tamen necdum meliora vouerunt.*

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in libro de virginitate, c. 39. *Viduæ*, inquit, *omnino si voluerit, potestatē nubēdi facit, at eam, quæ coniuge mortuo se in sequens tempus Deo côsecrarit, si postea nupserit, vehemēter accusat, vt quæ fidē Deo datā pôst fefellerit. nā ijs ergo sed illis dixit, si se nō côtinēt, nubant; melius est.n. nubere, quā vri.* Idem Chrysostomus homil. 19. in priorem ad Corinthios, exponens illud; Si nupserit virgo, non peccauit: *Non de ea*, inquit, *quæ sibi elegerit virginitatem loquitur, quippe quæ iam peccauit.* Quod idem habent Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius in eundem locū, & Epiphanius hæresi 61.

CAPVT XXXI.

Soluitur tertia obiectio.

OBIECTIO TERTIA, eaque omnium grauissima, sumitur ab ijs locis, qui docent, continētiam esse donum Dei, quod non omnibus detur. quod argumentum etsi soluimus breuiter in disputatione de cęlibatu sacerdotum: hoc tamē loco accuratiùs soluendum est. Loca præcipua sunt quatuor. Sap. 8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det.* Matt. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Et infrà, *Qui potest capere, capiat.* 1. Cor. 7. *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic.* Et infrà: *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit.* Quem locum tractās S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum dicit, quosdam habere necessitatem nubendi, aut scortandi.

Ex his locis ita argumentantur; Nemo debet vouere, nisi id, quod certò scit se posse soluere; alioqui exponit se periculo violandi votum, & proinde temerè vouet, & Deum offendit: *Displicet enim illi infidelis, & stulta promissio*, Ecclesiastæ 5. At nemo potest

certò

certò scire, an poterit perpetuò continere, cùm id non A possit sine dono Dei, nec possit vlla ratione scire, an habeat illud donum, & multò minus an sit perpetuò habiturus, vt Scripturæ allatæ ostendunt; nemo igitur potest, nisi temerè, & imprudenter, perpetuam continentiam vouere. Ex qua ratione illud etiam deducit, eos, qui iam vouerunt, posse, ac debere votum suum rescindere, quia ea, quæ non sunt in nostra potestate, nõ sunt materia voti.

Addit Petrus Martyr similitudinem. Si quis enim vouerit se perpetuò ministraturum pauperibus, ac deinde paulò pòst in morbum incidat, certè non tenebitur voto suo, quia quod erat ei possibile cùm vouit, iã illi impossibile factum est; igitur & ille, qui continentiam vouit, si incidat in morbum concupiscentiæ, non tenebitur amplius voto suo. Neq; satis est dicere, pos- B se istum orare Deum, ac petere continentiam; nam etiam, qui ægrotat corpore, posset orare Deum, & petere sanitatem, & tamen si non impetrat, vt sæpe accidit, liber à voto suo est.

RESPONDEMVS, continentiam, & donum esse Dei, & tamen in arbitrio, & potestate hominis positam, quorum alterum aduersarij affirmant, alterum negãt. Est igitur obseruandum, multa esse genera donorum Dei. Quædam enim dantur homini sine eius cooperatione, qualia sunt robur, sanitas, pulchritudo, prophetiæ, linguarum aut miraculorum gratia, & omnes habitus, quos Deus infundit, & hæc stultum esset asserere esse in nostra potestate, aut pendere ex humana electione, ita, vt possit ea habere quicunque velit: atque ad hoc genus donorum reuocant aduersarij continentiam; disertis.n. verbis Petrus Martyr dicit: *Idem esse, statuere an uelis continere, et an uelis prophetare*.

Aliud genus doni consistit in auxilio diuino, sine C quo non faceremus id, quod cum eo auxilio facimus. Sic enim credere, sperare, diligere, perseuerare, patiẽtem esse, vincere tentationes dicuntur, & sunt verissima Dei dona, quia nisi Deus gratia sua nos præueniret excitando, & adiuuaret dirigendo, protegendo, & cooperando, nihil boni faceremus; & tamen ista ipsa opera pendent ab electione humana, & sunt in nostra potestate, quia Deus licet iuuet, non tamen cogit, neque necessitat, & licet homo sine Dei auxilio non possit quidquã boni facere, absolutè tamen dicitur posse, quia sufficiens auxilium, vt quis operetur, aut saltem, vt possit maius auxilium petere, nunquam deest, alioqui non peccarent homines non credendo, non sperã- D do, &c. Ad hoc genus donorum continentiam pertinere dicimus.

Vbi præterea est notandum, quod sicut circa fidem, pœnitentiam, perseuerantiam, aliosque actus bonos, ita etiam circa continentiam duplex gratia, siue auxilium distingui solet; Vnum sufficiens, quod omnibus datur saltem pro loco, & tempore; quo auxilio non tam fit vt operemur, quàm vt operari possimus; Aliud autem efficax, quo re ipsa operamur. Atque hoc posterius est donum singulare, quod non omnibus datur; soli enim illi donum fidei habent, qui re ipsa credunt, soli illi donum habent perseuerantiæ, qui re ipsa perseuerant, soli illi donum habent continentiæ, qui re ipsa continent, quos notum est non esse multos, nedũ omnes, & de hoc dicitur: *Non omnes capiunt uerbum* E *hoc, sed quibus datum est*. Et simul est verum, omnes, qui volunt, posse continere, quia sufficiens auxilium ad continendum, aut ad gratiam impetrandam nulli denegetur. Sicut etiam de fide scriptum est, *Non omniũ est fides*, 2. Thess. 3. & tamen omnes credere possunt si volunt, cùm prędicatur Euangeliũ, alioqui nõ peccarent, qui nõ crederent. Quid intersit inter hęc auxilia, nõ est huius loci explicare, sed in disputatione de gratia, & libero arbitrio, si Deus annuerit, explicabitur.

His iam notatis, probandum est, continentiam donum Dei esse, & tamen in arbitrio nostro positam. Quod sit donum Dei, Scripturæ allatæ clarissimè ostẽdunt, nec aduersarij id negant: quod autem sit in potestate nostra, præueniente, ut diximus, & comitante gratia, his argumentis confirmamus.

PRIMO testimonijs earundem Scripturarum; nam Matth. 19. illa verba: *Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum*, apertè indicant arbitrij libertatem. Si enim continentia ita esset donum Dei, ut ab hominis electione non penderet, dicendum fuisset, sunt eunuchi, qui sunt facti à Deo, non autem, qui se castrauerunt; ideo enim de abscissis dicitur, sunt enim eunuchi, qui sunt facti ab hominibus, non autem qui se castrauerunt, quia illa abscissio est opus alienũ, non proprium. Præterea, si donum continentiæ simile est dono prophetiæ, linguarum, sanitatis, atque alijs eiusmodi, cur non dicimus, sunt Prophetæ, qui se ipsos Prophetas fecerunt, sicut dicimus, sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt?

SECVNDO illa verba: *Qui potest capere, capiat*, cohortationem ad continentiam habent, vt, præter sanctos Patres, etiam Petrus Martyr testatur in libro de cœlibatu & votis. Sic etiam illa uerba Pauli prioris epistolæ ad Cor. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*, cohortationem continent, eodem interprete Petro Martyre. At quis, rogo, sapiens hortaretur vnquam ad id, quod nõ est in potestate? Num, quis vnquam hortatus est homines, ut Prophetæ fiant, aut robusti ex debilibus, proceri ex paruis, formosi ex deformibus?

Sed, inquit Martyr, *istæ cohortationes dantur ijs tantum, qui donum Dei habent*. CONTRA; qui donum habent, ipsorum sententia, non possunt non continere. Scribit enim Martinus Bucerus, qui Petro Martyri instar oraculi esse solet, in illud Matthæi 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*. Sicut valde famelicus non potest non auidè cibum sumere, si offeratur ei: sic non posse non continere ab uxore ducẽda, qui donum id à Deo susceperit. Si igitur, qui donum non habent, non possunt continere; qui habent, non possunt non continere; qui sunt illi, quos Christus & Apostolus eius ad continentiam cohortantur?

TERTIO, illa uerba 1. ad Cor. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat*; liberam homini optionem dant eligendi coniugium, aut cœlibatum; quomodo ergo nõ est in arbitrio hominis positum, ut contineat, si velit? non.n. de reb. impossibilib. ulla deliberatio esse põt.

QVARTO, continentes ac cœlibes in Scripturis laudantur, & præmijs afficiuntur, vt satis probatum est in disputatione de consilijs Euangelicis, ex testimonio Isa. 56. de Eunuchis, quibus promittitur, *nomẽ melius, quàm filijs & filiabus*. Et ex Apoc. cap. 14. vbi *Virgines cantant canticum nouum, quod nemo alius cantare potest*. Et ex illo Sap. 3. *Bonorum laborum gloriosus est fructus, &c.* At nullum præmium, nullam laudem merentur opera, quæ non sunt in nostra potestate, ut omnes cõsentiunt; nec enim præmio afficiuntur, qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui dæmones ejiciunt, quia hæc solius Dei dona sunt: igitur continentia non solùm est donum Dei, sed etiam libera hominis actio.

QVINTO, à simili, non minus donũ Dei est credere, q̃ continere. Nam de fide scriptum est. Io. 6. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum*. Et in Actis Apostolorũ, c. 13. *Crediderũt quotquot erãt præordinati ad uitam æternã*. Et ad Ephes. 2. *Gratia estis saluati per fidem, et hoc nõ ex uobis, Dei enim donũ est*. Ad Philipp. 1. *Vobis datũ est, vt in eũ credatis*. Et 2. ad Thessal. vlt. *Non omniũ est fides*. At nihilominus credere põt oẽs, qui uolunt, & rectè hortamur oẽs ad fidem, & sine vlla temeritate promittũt oẽs in Baptismo, se fidẽ Christianã conseruaturos usque ad mortẽ: igit̃ & continere põt omnes, qui uolunt, & rectè hortamur oẽs ad cõtinentiam; & sine temeritate multi promittũt Deo, se

con-

continentiam perpetuam seruaturos.

Respondent, discrimen esse inter fidē & continentiam, quod illa sit necessaria ad salutem, hęc non item. Vnde monere solemus, vt facit S. Hieronymus in cōment. cap. 19. Matthęi. vt quisque exploret vires suas, antequam voueat continentiam, non autē monemus, vt quisque exploret vires suas, antequam credat.

At facilè hoc refellitur; nam potissima caussa, cur votum continentiæ temerarium asseritur ab aduersarijs, non est, quia continentia non sit res necessaria, sed quia res impossibilis, sine peculiari Dei dono, quod nō omnibus datur. Alioqui multa non necessaria sine vlla temeritate voueri possunt, vt notum est. Si igitur hęc potissima caussa æquè locum habet in fide atq; in continentia, vt ex Scripturis demonstrauimus, cur temerè promittitur cōtinētia, & non temerè promittitur fides?

Adde, quod non est verum, debere eum, qui vult vouere continentiam, explorare vires suas, & non debere explorare vires suas, qui vult fidem Christianam amplecti. Nam Dominus Lucæ 14. monet eos, qui volunt ad se venire; idest, legem ac fidem suam suscipere, vt imitentur eos, qui volunt turrim ędificare, qui prius computant, si habent sumptus ad perficiendum; necnon eos, qui bellum gesturi sunt, qui prius cogitant, si possint cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit. Vnde & Ecclesia explorat Catechumenos, an habeant plenum & stabile propositum perseuerandi in fide & lege Christiana, quia peius est a fide deficere, quàm fidem nunquam recipere. ad quē finem ex antiquissima cōsuetudine in Quadragesima fiunt aliquot scrutinia Catechumenorum, qui in Paschate baptizādi sunt. De quibus vide, si placet, Alcuinum in lib. de officijs diuinis, ca. de Sabbato sancto.

Hoc solum interest inter fidem & continentiam, quod, qui explorans vires suas, non iudicat se habere sufficientes vires ad continendum, potest nubere, quia continentia non est necessaria ad salutem, quanquam etiam potest procurare vires maiores per orationem; qui autem iudicat, se non habere sufficientes vires ad perseuerandum in fide & lege Christi, is non potest propterea licitè non amplecti fidem & legem Christi, quæ necessaria est, sed debet vires maiores à Deo petere, quas sine dubio habebit, si fideliter petat.

Sexto, probatur ex absurdo, quod ex aduersariorū sententia sequitur. Nā si continere non possint oēs, qui volunt, sequitur, multis hominibus nullū peccatū esse fornicari aut mœchari. Nam si quis, antequam vxorē ducat, grauissimè vrgeatur stimulis carnis & donū cōtinentiæ fortè non habeat, quid aget? fornicabiturnè impunè? *Habet*, inquiunt, *paratum remedium, ducat vxorem*. Sed quid, si non statim inueniat? Nec enim vno die contrahuntur matrimonia, immò multi menses plerumque intercedunt inter sponsalia, & nuptias. Ad haec, si iam duxit, sed fortè abest procul ab ea, vt sæpè contingit, aut ea morbo graui, & diuturno laborat, ita vt non liceat viro debitū petere cōiugale, quid aget? mœchabiturne, si fortè vratur, & donum cōtinētiæ se habere non videt? *Non licet*, inquiunt, *mœchari: idcirco qui eiusmodi est, pro continentiæ dono Deum exoret; non enim negabit ille, quod fideliter petet*.

Sed cur, quæso, non idem facere poterit, qui continentiam vouit, si fortè vratur, & donum se habere nō videat? Respondent, magnum esse discrimen inter continentiam ab adulterio, vel fornicatione, & continentiam ab vxore. Illa enim necessaria est, & à Deo imperata, idcirco nunquam Deus eam petentibus negat. At continentia ab vxore nec necessaria est, nec imperata, ideò non semper cōceditur, etiamsi petatur. Aiunt Petrus Martyr in libro de cęlibatu & votis, cœlibatum non esse petendum à Deo absolutè, sed solùm sub conditione, si expediat ad maiorem eius gloriam, sicut petimus sanitatem, opes, & similia, quę non sunt necessaria ad salutem. Ioannes Caluinus libro 4.

A Institut. cap. 13. §. 17. dicit, nostrum non esse fiduciam habere obtinendi à Deo specialis doni, quale est cęlibatus. Martinus Bucerus in caput 19. Matthæi, clarè affirmat, non esse petendum cœlibatum à Deo ab ijs, qui nesciunt, an Deus velit illum eis dare. Ratio autem eorum est, quia oratio debet nasci ex fide, fides autem niti debet promissione Dei; promissio verò nulla est, quia cęlibatum perpetuum alicui certò promiserit. Ita impij & impuri isti homines, non modò cœlibatum oppugnant, sed etiam viam sibi, & alijs ad eum præcludunt.

Sed facile est ratiunculas istas refellere. nam etsi promissio particularis deest, sufficit tamen promissio generalis: *Petite & accipietis*, Lucæ 11. Et: *Si quid petetis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, Ioan. 14. 15. & B 16. Alioqui enim, si requireretur particularis promissio, nec Fides, nec Spes, nec Dilectio, nec Continentia coniugalis, nec alia virtus peti posset: nusquā enim extant promissiones horum donorum in particulari.

Porro generales promissiones requirunt quidē certas conditiones: non enim quod quisque petit, semper impetrat, cùm sæpe contingat minus vtilia, & minus bona peti, quę Deum nullo modo dare conueniat: sed conditio, quæ requiritur, non est, vt aduersarij fingūt, vt res, quæ petitur, sit necessaria ad salutem, vel imperata. Id enim nulla ratione, vel auctoritate confirmāt, sed est, vt id, quod petimus, sit secundum eius voluntatem; sic enim docet nos S. Ioannes in epist. 1. cap. 5. Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundum eius voluntatem audit C nos. Non solùm autem est secundum eius voluntatē id, quod est necessarium ad salutem, sed etiam id, q̄d est vtile, & vtilius, quàm eius oppositum; neque id solum, quod ipse imperauit, sed etiam quod consuluit, & laudauit, & cui pręmium maximum promisit. Talem autem esse cœlibatum, suprà multis docuimus.

Sanctus etiam Augustinus tractatu 102. in Ioannem, explicans quid sit, quod Deus petentibus in nomine Christi non negat, dicit esse id, quod conducit ad æternam salutem, nec addit, oportere esse necessariū, aut imperatum.

Probatur Vltimo, cœlibatum esse in potestate nostra, Dei gratia adiuuāte, ex testimonijs Patrum. Tertullianus libro de Monogamia, prope finem, explicans locum illum; Non omnes capiunt verbū hoc: D *Elige*, inquit, *quod bonum est, si non potes, est quia nō vis. Posse n. si velis, ostēdit, quia tuo arbitrio vtrumq; reliquit*.

Origenes in cōmentario eiusdem loci: *Qui vult*, inquit, *capere verbum, quod de castitate positum est, petat. credens dicenti, et accipiet, non dubitans de illo, quod dictum est; Omnis qui petit, accipit.* Hieronymus in eundem locum: *His*, inquit, *datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui, vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, et pulsanti aperietur.* Gregorius Nazianzenus orat. 31. in hoc Euangelij capitulum de trib. Eunuchorum generibus: *Cum audis*, inquit, *quibus datum est, adde, datum esse ijs, qui volunt. & assentiuntur*.

Ambrosius lib. 3. de virginibus *Dominus*, inquit, *qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitandā* E *paucis; non omnes, inquit, capiunt verbum illud.* Et lib. de viduis: *Sunt*, inquit, *Spadones, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum; sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur.* Et infrà: *Scit creator omniū affectus esse varios singulorum, & ideo præmijs virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit.* Hæc ille. Vbi vides, continentiam omnibus prædicari, ab omnib. flagitari, nimirum, si ipsi velint præmia eius consequi.

Ioannes Chrysostomus in commentario eiusdem loci: *His*, inquit, *datum est, qui spontè id eligūt; quod ideo dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac lucta euadere superiores.*

Avgv-

AVGVSTINVS in Psalmum 137. in illud; Votum vo-A uit Deo Iacob: *Ipse Dauid*, inquit, *vouit, tanquam in potestate habens, et rogat Deum, vt impleat, quod vouit; est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis. Nemo præsumat viribus suis reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat, vt reddas.* Et lib. 6. Confess. cap. 11. *Vtique dares*, inquit, *nimirum continentiam, si gemitu interno pulsarem aures tuas.* Denique, idem Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 10. 13. & 20. ex professo docet, possibilem esse cõtinentiam omnibus, etiam illis, qui nihil de ea cogitantes, in eius seruandę necessitatem inciderunt. Quod idẽ adhuc fusiùs docet BASILIVS in libro de virginitate, vltra mediũ. Ex his ad loca Scripturæ, initiò posita, facile erit respondere.

Ille igitur locus primus Sapient. 8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det*, de continentia in genere accipi B debet, vt non solùm virginalem, aut vidualem, sed etiã coniugalem comprehendit. Is enim, qui hęc verba dicit, Salomon est, qui quidem non virgo, aut viduus, sed maritus erat, ac proinde maritalem cõtinentiã à Deo petebat. Quocirca non habemus ex hoc loco, continentiam ita esse donum Dei, vt non possit esse omnib. communis. Nam etiam ex aduersariorum sententia, continentia coniugalis ab omnibus haberi potest, modò eam à Deo petant. idcirco enim sequitur: *Adij Deũ, et deprecatus sum.*

Ille alius locus Matt. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*, maiore explicatione indiget. Aduersarij contendunt illud: *Non omnes capiunt*, hũc habere sensum; Non omnes sunt capaces continentię ab vxore, sed ij soli, qui habent peculiare donum. Ex quo sequitur, vt qui nõ habẽt donum, verè nõ possint contiuere. Colligunt verò hunc sensum ex voce Græca χωρῦσι, nam χωρεῖν, non significat capere, id est, ap-C prehendere, quomodo dicimus cape librum, cape pileum, sed capere, id est, capacem esse, quomodo dicimus, hydria hæc tantum aquæ capit, vt metretam vnam, vel alteram, vt Euangelium loquitur.

At falluntur aduersarij ambiguitate huius vocis. Nam verbum χωρεῖν & Latinum capio, interdum significat naturalem potentiam ad capiendum, quam qui non habent, dicuntur propriè incapaces, interdum tamen significat actualem, seu voluntariam capacitatẽ, quæ ex libero arbitrio pendet, & qui eam non habẽt, non dicuntur incapaces, sed dicuntur non capere. Exempli gratia, locus angustus rectè dicitur incapax multarum rerum, & similiter pueri, qui nondum ap-D ti sunt naturaliter ad frandes nectendas, dicuntur doli incapaces. At qui aliquid non intelligit, quia non attendit, aut quia non est qui eum doceat, is non dicitur incapax, tametsi nondum capiat, quod dicitur. Et similiter qui consilium aliquod non admittit, quia ab alio iam est persuasus ad aliud, dicitur quidem non capere illud consilium, nõ tamen non esse capax, siue non posse illud admittere, si velit. Et in hac significatione accipitur hoc loco, significat. n. non omnes intelligere practicè, id est, non admittere, nõ persuaderi, non approbare qđ dictũ est, non expedire nubere.

Quod autem hoc ita sit, probatur PRIMO, quia si capere hoc loco significaret esse capacem, inepte Dominus addidisset: *Qui potest capere, capiat.* His enim verbis adhortatur Dominus ad continentiam, vt Petrus Martyr fatetur, & omnes interpretes docent. At qualis adhortatio est, qui potest esse capax, sit capax? PRÆTEREA, si de capacitate hic ageretur, & vellet Dominus, vt aduersarij contendunt, ostendere, nõ omnes esse capaces continentiæ, ac proinde illis necessarium esse nubere: ratio illa (sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt, &c.) nihil planè ad rem faceret, immò contrarium potius probaret. Nam si dicas, quidam continent vitio naturæ, vt frigidi; quidã aliena crudelitate, vt ab hominibus castrati; quidã pro ria voluntate, vt qui propter Dei cultum cœlibes vi-E uunt, non ergo omnes possunt continere: certè non rectiùs colliges, quàm si diceres; Quidam vi tracti currunt, alij currunt sponte, nõ igitur omnes possunt currere. At contra rectissimè colliges; Multi necessitate continent, multi voluntate, igitur credibile, est omnes continere posse, si velint.

Quocirca S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in commẽtario huius loci rectè docet, Christum per hanc similitudinem Eunuchorum probare voluisse, facile & vtile esse abstinere à nuptijs, & proinde nõ rectè iudicare eos, qui non capiunt, id est, non suscipiunt & approbant verbum hoc. Nã si multi abstinent, sine vlla spe maioris boni, vt Eunuchi corporales, quantò facilius erit abstinere proposita spe excellentissimi premij & fulgidissimę coronæ? Adde vnũ testimonia Patrum, quæ paulò ante citata sunt.

Illud autem: *Qui potest capere, capiat*, duobus modis potest exponi. PRIMO, vt loquatur Dominus de potentia proxima, quam non habent, nisi illi, quibus iam Dominus inspirauit desiderium efficax continẽdi, vt sensus sit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui Dei dono sentiunt sibi innis persuaderi, vt contineant, approbent verbum hoc. Ita videntur hoc dictum intellexisse Hieronymus in hunc locum, & Augustinus li. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 19. sed non debet hinc deduci, ergo non omnes possunt continere. Nam etiã si non omnes habeant potentiam proximam, tamen habent remotam, & possunt, si velint, precibus impetrare potentiam proximam, id est, vires ad cõtinendum: sicut de fide dicitur Ioan. 6. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Addi enim potest? Qui potest venire, veniat, id est, qui trahitur, veniat; qui autem non trahitur, oret, vt trahatur.

SECVNDO, dici potest, hunc locum habere eundem sensum cum illo Matth. 13. *Qui habet aures audiendi, audiat*, non enim vult Dominus dicere, non omnes habere aures, sed monet omnes, vt vtantur facultate, quam habent. Quomodo solemus dicere; Qui habet oculos, videat; qui habet mentem, iudicet; sic igitur & hoc loco Dominus dicit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui habet mentẽ & iudiciũ sanum, intelligat, iudicet, approbet verbum hoc, quod dictum est: *Non expedit nubere.*

Iam verò TERTIVS locus: *Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic*, 1. Cor. 7. nõ habet difficultatem, nam Apostolus uocat donum Dei non solùm continentiam virginalem, sed etiã cõiugalem. Donum enim Dei est, quòd aliqui eligant virginitatem, & similiter, quòd aliqui eligant matrimonium, & in eo castè perseuerent. Sed quomodo cum his cohæreat, quod in potestate nostra sit continere, & castè uiuere, iam antea exposuimus.

POSTREMVS locus non facit ad propositum; nam cùm Paulus ait: *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens sua voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit*; dupliciter accipi potest nomen, Virginis. Vno mõ, pro ipsa uirginitate, vt accepit S. Hieronyl. 1. in Iouinianum. Alio modo, pro filia uirgine, vt exponit Epiphanius hęresi. 61. Itẽ commentaria Ambrosij, Theodoreti, Theophylacti, & aliorum ferè omniũ.

PRIMA expositio non est probabilis, est enim inauditum, ut uirgo accipiatur pro uirginitate. Neque in hac re quęstionẽ habemus cũ aduersarijs; nam Ioannes Caluinus, Petrus Martyr, Erasmus, & alij in hũc locum, per uirginem, filiam uirginem intelligunt, nõ uirginitatẽ. Si tñ admitteret prior illa expositio, per necessitatẽ non oporteret intelligere necessitatẽ absolutam coniugij, sed conditionatã. Nã, ut eo loco S. Hieronymus dicit, qui nolunt contiuere, illis necesse est, aut uxorem ducere, aut scortari, absolutè tñ neutrum est necessariũ. SI VERÒ accipiatur expositio posterior, quæ vera & germana est: per necessitatem non erit

opus

opus accipere necessitatem cōiugij, ob carentiam doni continentiæ, de qua necessitate hic agimus; sed necessitatem extrinsecam, quæ ad rem præsentem non pertinet; dicitur.n.pater habere necessitatem iungendi filiam matrimonio, si ipsa nolit viuere in cœlibatu, vel, si ipse seruus sit, & cogatur à Domino filiam collocare: & contrà dicitur, habere necessitatem seruandi filiam virginē, si vel ipsa nolit nubere (neque.n. ad id cogi potest) vel si non inueniantur, qui eam velit. Sed si nulla talis necessitas adsit, liberum erit patri statuere de filia, vt voluerit: sed si iungat eam matrimonio, bene faciet, si non iungat, melius faciet, vt Apostolus ibidem scribit. Hæc de locis scripturæ propositis.

Ad eam verò similitudinem, quam Petrus Martyr posuit de eo, qui vouit ministrare ægrotis, & postea non fecit, quod in morbum ipse inciderit, respondetur, non esse simile hoc votum voto continentię. Primvm, enim, iste non peccat non implendo votum, qa voluntatem habet promptam & paratam ad votū implendum, non.n. vult ęgrotare, sed cogitur. At qui ob morbū concupiscentiæ ducit vxorē post votum, is non habet volūtatem implendi votū, sed habet contrariā, id est, non implendi; implicat.n. contradictionem, qđ quis velit continere, vt vouit, & velit vxorem ducere.

Deinde, ægritudo corporalis non pendet à voluntate ægrotantis, incontinentia verò pendet. Non enim potest rectè dici; Nemo egrotat, nisi qui vult. at rectissimè dicitur, Nemo fornicatur, nisi qui vult. Obediūt enim membra corporis ad nutum voluntatis.

Deniqve, sanitas corporalis non est bonum absolutè petendum, quia sæpe melior est ægritudo ad vitā æternam consequendam, quàm sanitas. Vnde nullum exstat consilium Euangelicum de tuenda sanitate, propter regnum cœlorum; at continentia absolutè peti potest: & infallibiliter conceditur, si aliunde nō sit defectus in oratione, quia est bonum ad vitam æternam longè vtilius, quàm matrimonium, & propterea consulitur & commendatur passim in Scripturis.

CAPVT XXXII.

Soluitur quarta obiectio ex ratione naturali.

Dilvendæ sunt obiectiones, quas aduersarij sumunt ex varijs incommodis, quæ videntur nasci ex cœlibatu. Prima ratio. Cœlibatus naturæ ipsi repugnare videtur, quæ frustrà sexuum diuersitatem & vim generatiuam molita erit in homine, si melius est cœlibem esse, quàm coniugatum.

Hæc ratio Iouiniani est, & iā olim à S. Hieronymo lib.1. in Iouinianum, refutata. Sed quia rursus à Luthero in sermone de matrimonio, & ab Erasmo in Encomio matrimonij reuocata in lucē est, respondemus, non esse frustrà vim generatiuam, & sexuum diuersitatem, etiam si permulti ea non vtantur. ea siquidem, quæ propter bonum speciei instituta sunt, non dicuntur frustrà, si à quibusdam indiuiduis exerceantur, etiā si à multis alijs non exerceantur, alioqui enim omnes herbæ omniaque poma cum seminibus nascuntur, & tamen paucissima ex eis seruntur.

Secvnda ratio. Si omnes continerent, mundus periret: non igitur oportet omnibus continentiam prædicari.

Respondent Patres, non esse periculum, vt omnes continere velint; semper enim plures erunt imperfecti, quàm perfecti, & ideo oportere omnibus prædicari, vt saltem pauci id faciant. S. Hieronymvs lib. in Iouinianum: *At dices*, inquit, *si omnes virgines fuerint, quomodo stabit genus humanum? Noli metuere, ne omnes virgines fiant. Difficilis res est virginitas, & ideo rara, quia difficilis.*

Aliam solutionem adfert S. Avgvstinvs, cap. 10 de bono coniugali: *Nous quosdam, qui murmurent, quid si omnes velint ab omni concubitu abstinere, vnde subsistet genus humanum? Vtinam omnes hoc vellent, Multò citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus seculi.* Hæc ille. Quod etiam clarius docet libro de bono viduitatis, cap. 23. vnde & Apostolus dixit in priori epistola ad Corin. 7. *Volo omnes esse, sicut meipsum*, id est, cœlibes. Quod certè non dixisset, si non liceret omnibus cęlibatum eligere, etiamsi mūdus finiēdus esset.

Ex quo intelligimus, non esse certam opinionem eorum, qui dicunt, si soli essent in mundo Monachi & Sanctimoniales, debere eos coniungi matrimonio ad speciem conseruandam. Possent enim eiusmodi credere mundi finem adesse, ac proinde non tenerentur votum violare, vt speciem propagarent, si tamen quis defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, teneri ad coniugium homines in extrema illa necessitate conseruandi generis humani, non esset cur votum timeret. Vota enim non possunt præscribere contra legem diuinam.

Tertia ratio. Ex cœlibatu tot Monachorum, Sacerdotum, & Sanctimonialium, lęditur Christiana Respublica, siquidem minuitur numerus Christianorū, nec potest commodè resisti multitudini infidelium.

Respondet S. Ambrosivs libro 3. de virginibus: *Nonnullos*, inquit, *dixisse, audiui, quòd perijt mundus, defecit genus humanum coniugia labefactata sunt. Quæro, quis tandem quæsiuit uxorem, qui non inuenerit?* & cetera, quæ apud eum legere poteris. Sed certè hoc tempore, si qua caussa est paucitatis Christianorū, & multitudinis infidelium, ea non cęlibatus, sed monogamia est. Turci siquidem habent etiam suos quosdam religiosos, qui cęlibes esse coguntur; sed ideo valde multiplicantur, quòd plures simul vxores habeant. Non puto autem aduersarios tam esse cęcos, vt velint etiam contra Christi lęgem introducere polygamiam.

Porro caussa, cur Christiani plerumque viribus inferiores sint, cùm est aduersus Turcas pugnandum, non est paucitas hominum, sed discordia Principum Christianorū. Alioqui enim Magnus Alexander exiguum exercitum habuit, sed obedientem & strenuū, ideo totum orbem terrarum breui subegit. Romani quoque non multitudine, sed arte & disciplina vincebant. Denique, tempore Caroli Magni res Christiana mirabiliter floruit, & tamen plurimi tunc erant Sacerdotes, Monachi, & Sanctimoniales, qui cœlibatum colebant.

Qvarta ratio. Ex cœlibatu perpetuo non rarò morbi oriuntur, qui non aliter curari possunt, quàm opere coniugali: igitur temerè vouetur eiusmodi cœlibatus. Potest enim ac debet in eiusmodi casibus votum frangi, vt vitæ consulatur. Respondeo, nullos morbos ex continentia, sed ex crapula, & incōtinentia omnes, aut ferè omnes nasci.

Sed quid si morbus aliunde contractus vsu coniugij curari posset, & aliter non posset? Respondet S. Bonauentura in 4. dist. 38. art. 2. q. ult. nullo modo licere ob periculum morbi, uel mortis, uotū continentiæ uiolare. Primo, quia nullus est morbus, qui non possit alia ratione curari, ut medici periti & pij de hac re consulti respondent. Secvndo, quia etiamsi non posset aliter morbus curari, quàm uoti uiolatione, melior est uirtus continentiæ, quàm aliqua prolixitas uitæ corporalis; nam qui dant operam literis, & sacris meditationib. pręsertim si uitæ asperitatem adiungant, ferè certò sciunt se minuere sibi ipsis uitam, & tamen rectè possunt sapientiæ, & pietatis accessionem anteponere paucis annis uitæ corporalis.

Dices, si ieiunij lex, aut uotum, corporis ualetudini uehementer noceat, potest ac debet non seruari; cur igitur non idem dicatur de uoto continentiæ.

Respondeo, non esse eandem rationem ieiunij & continentiæ; nam cibus ordinatur per se ad salutem

tem indiuidui: idcirco illo non vti cùm necesse est ad salutem conseruandam, viuum est, non virtus, proinde nec voti materia. At coniugij actus non ordinatur per se ad salutem indiuidui, immò potius nocet. Quod si quando prodesse posset, solùm esset per accidens, neque id omnino certò. non autem licet propter incertū, & per accidens, omittere voti impletionem, quæ certò & per se bona est. & simile est, si quis me velit occidere, nisi furtum faciam. non enim licet furari, etiamsi alioqui tenear seruare vitam, nam furtum non est medium per se institutum ad vitam seruandam, sed solū per accidens prodesset, ex mala alterius voluntate. Refert Martinus CROMERVS lib. 29. de rebus Polonicis, Casimirum quendam regis filium miraculis post obitum claruisse, qui maluerat mori, quàm fœminæ admisceri, vt ei medici suadebant. Vide de hoc argumento plura apud Michaëlem Medinam lib. 4. de continentia, controuersia 4.

QVINTA ratio. Propensio ad gignendam prolem naturalis est & bona, quippe quæ etiam in natura integra fuisset, & in omnibus animantibus est: at impedire naturalem, ac bonam propensionem, quod faciūt qui cœlibatum perpetuò colunt, peccatum est, cùm id nihil sit aliud, quàm naturæ, ac Deo ipsi, qui naturam instituit reluctari: igitur non licet cœlibatum perpetuò colere illis, qui propensionem ad gignendum sentiunt. Atque hæc est ratio, ob quam Lutherus in sermone de matrimonio dicere ausus est, non esse præceptum, sed plus quàm præceptum, illud: *Crescite, & multiplicamini*, Gen. 1.

RESPONDET Michaël Medina lib. 4. de continentia, cap. 11. impedire alterum ne operetur iuxta naturalem propensionem, vt si quis cogat aliquem perpetuò continere, peccatum esse; non autem esse peccatū impedire in seipso naturalem propensionem, vt si quis sponte sua perpetuò contineat: quia ius, & iniuria ad alterum referuntur. nec enim aliquis propriè sibi ipse iniuriam facere potest.

At si ita est, cur peccatum erit occidere seipsum? certè B. THOMAS in 2.2. quæst. 64. art. 5. ideo affirmat peccatum esse, seipsum occidere, quod sit contra naturæ propensionem: & si peccatum est occidere se, quia id pugnat cum naturali propensione, cur non erit peccatum nolle filios procreare, cùm id etiam pugnet cum naturali propensione? Franciscus VICTORIA in relectione de homicidio, & Dominicus à Soto lib. 5. de iustitia & iure, quæst. 1. art. 5. respondet propensionem ad generandum esse quidem naturalem, tamen non conuenire homini, vt homo est, sed vt conuenit cum bestijs: at propensionem ad viuendum, & naturalem esse, & conuenire homini vt homo est: propterea peccatum esse seipsum occidere, quod id sit contra propēsionem hominis naturalem, at non generare non esse peccatum, quod non sit contra propensionem propriè humanam.

Sed non videtur hæc responsio plenè satisfacere; nam si propensio ad generandum non est propriè humana, quia est homini communis cum bestijs, certè multò minus propensio ad viuendum erit propriè humana, cùm sit homini communis cum omnibus viuētib. dicent fortasse, generare conuenire homini ratione corporis tantùm, viuere aūt ratione corporis, & ratione animæ. At hoc loco non disserimus nisi de vita corporali. præterea ipsum viuere, & esse, nonne commune est cū alijs rebus? deinde si occidere seipsū esset peccatum, quia est contra naturalem hoīnis propēsionē: certè & velle occidi ab alio & optare mortē, esset peccatū, quia id ēt est contra hominis propensionē naturalē; nā Ioan. 21. Petro dicitur: *Cum senueris, alius cinget te, & ducet quò tu non uis*. Et 2. Cor. 5. Paulus ait: *Cupimus non spoliari, sed superuestiri*: Et tamen quis dixerit peccasse eundem Paulū, cū ait: *Cupio dissolui et esse cum Christo*. Philip. 1. & S. Ignatium, cū (vt ipse scri-

A bit in epistola ad Romanos) summo ardore cuperet à bestijs deuorari?

Denique constat, consilium esse sanctissimum, cùm quis inuaditur à latrone, & non potest mortem euadere, nisi latronem occidendo, vt mortem potius oppetat, quàm inferat, etiamsi id maximè videatur contra naturæ inclinationem.

RESPONDEO igitur, duplicem esse hominis inclinationem naturalem; vnam in rem absolutè, & secundū se consideratam; alteram in rem consideratam cū omnibus circumstantijs. Nam si consideres mortem secūdum se, morbum, ieiunium, atque alia id genus, naturaliter abhorrebis. at si consideres mortem, morbum & similia, vt materiam patientiæ, vt uiam ad cœlum, ut occasionem glorificandi Deum, iam incipies affi-
B ci & appetere. Quia verò posterior propensio sola est verè, ac propriè humana, quia est secundum rectum iudicium rationis, ideo contra illam facere peccatum est. Est enim id pugnare cum ratione, atque ideo cum ipso iure naturæ, & cum Deo auctore naturæ.

Porro cœlibatus etsi est contra priorem inclinationem, non tamen contra posteriorem, immò conformis est posteriori illi inclinationi quia est medium ad purius, & feruentius amandum Deum. At occisio sui ipsius est contra vtramque inclinationem, nisi fortè à Deo præcipiatur. idcirco nunquam licet semetipsum occidere, nisi Deus iubeat; nam si Deus iubeat, poterit appeti vt medium ad maius bonum, id est, ad implen-
C dam Dei voluntatem, & gratiam eius promerendam: *Melior est enim misericordia Domini super vitas*, Psal. 62. At extra hunc casum nunquam potest esse mediū ad maius bonum; nam bona omnia vel corporalia, vel spiritualia sunt, corporaliū fundamētum est vita, idcirco fieri non potest, vt occisio sit medium ad maius bonum corporale, spiritualia verò sunt actus liberi arbitrij, proinde à volūtate pendent, nec est vllum eiusmodi bonum, qđ nō possit haberi sine sui ipsius occisione.

SEXTA ratio. Virginitas nō est virtus, sed res omnino indifferens; nam virtutes per se expetuntur, virginitas autem non est bona, nec appetibilis, nisi relata ad illud, id est, ad Deum purius orandum & colendū. Præterea virtutibus omnibus contraria sunt vitia virginitati autem nullum opponitur vitium, non igitur
D virginitas materia voti esse potest.

RESPONDEO, virginitatem absolutè consideratam, vt solùm dicit negationem quandam coniugij, non esse virtutem; sed eandem, vt est perfecta quædam refrenatio concupiscentiæ, & proinde medium ad melius, ac purius Deum colendum, omnino esse virtutē. immò vt S. FVLGENTIVS notauit in epistol. 3. cap. 4. adeo virtus est virginitas, vt à virtute nomen acceperit; quomodo etiam mortem appetere absolutè nō est virtus, tamen mortem appetere ad fidem, vel patriam defendendam, virtus est fortitudinis. Verum est tamen virginitatem antequam Deo per votum consecretur, non esse virtutem specialem, & ideo non habere cōtrarium vitium. Est enim, si absque voto consideretur, actus quidam perfectus, & heroicus temperantiæ, &
E idcirco non vitium illi opponitur, sed aliquid minus bonū. Vitia enim opponuntur actibus necessarijs virtutum, non autem actibus perfectis, & heroicis. Vide S. Thomam in 2.2. q. 152.

SEPTIMA ratio est Erasmi in colloquio Proci & Puellæ, vbi petulantissimè loquitur: Pomarium melius est, quod post flores fructus parturit; vitis melior, quæ amplexa palum, vel vlmum; vuis grauida est, quā quæ humi iacens cōputrescit; rosa felicior, quæ manu hominis atteritur, delectans interim oculos, & nares, quàm quæ senescit in frutice; vinum felicius, quod bibitur antequam acescat. ex quibus illud efficere contendit, ut cōiugium melius, magisque expetendum uideatur, quàm cœlibatus. Illud etiam addit, unam uirginē si nubat, posse multas uirgines parere, proinde si uirginitas

placet, non posse nuptias virginũ displicere, quod hoc ipsum, quod tantopere placet, cùm fœnore reddunt.

Sed eiusmodi argumenta talia sunt, qualia equi & & canes, si loqui possent, proponerent, quippe qui nihil melius nouerunt corporis delicijs. at Christianos qualescunque, quibus regnum cœlorum patria est, vita præsens exilium, auctor Christus virgo de virgine, & virginitatis prædicator, mirum est potuisse eo modo argumentari; nam virgo Christiana non habet flores sine fructibus, immò fructum habet centesimum, cùm coniugium non habeat nisi tricesimum, vt Patres colligunt ex cap. 13. Matth. vnde S. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap. 8. *Nulla*, inquit, *carnis fœcunditas sanctæ virginitati, etiam carnis, potest comparari*, Et S. AMBROSIVS lib. 1. de virginibus: *Conferamus* inquit, *bona mulierum cũ vltimis virginum, iactet licet fœcunda se mulier nobilis partu, &c.* Et sanctus quoq; HIERONYMVS in epist. ad Demetriadem, & epist. 22. ad Eustochium, idem argumentum fusè diluit.

Sed Erasmus non habuit fortè oculos, quibus fructus virginum conspici possunt: *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus.* 1. Corint. 2. Pari ratione non est virgo Christiana vitis humi iacens, & putrescens, sed est vlmo nobilissimæ adhærens, Christo desponsa, eiusque spiritu grauida, vt pulchrè docet S. Fulgentius in epist. 3. ad Probam, cap. 4.

Denique, virgo Christiana non est rosa in frutice senescens, aut vinum acescens, sed perpetuo florens, & vigens. Coniugia enim marcescunt, & acescunt, quippe quæ finem habitura sunt; virginitatis autem flos hic incipit, & in futura vita perficitur, vbi nemo nubit, sed omnes sunt velut Angeli Dei.

Porro, quod addit Erasmus, ex nuptijs virgines nasci, elegãter refellit S. AVGVSTINVS lib. de sancta virginitate, cap. 10. *Nam*, inquit, *ne illo quidem debent continentium meritis se conferre coniugia, quod ex eis virgines procreantur. Hoc enim non coniugij bonum est, sed naturæ, quæ sic diuinitus instituta est, vt quolibet humanæ vtriusque sexus concubitu siue ordinato, & honesto, siue turpi, & illicito, nulla fœmina, nisi virgo nascatur. Ita fit vt virgo nascatur etiam de stupro, sacra autem virgo nec de coniugio.* Hæc ille.

CAPVT XXXIII.

Soluitur obiectio quinta ex Concilijs.

OBIICIVNT aduersarij quoque testimonia Conciliorum & Patrum, quæ tamen nullo negotio solui poterunt. PRIMVM testimonium est Concilij Ancyrani, can. 19. *Quotquot virginitatem pollicitam præuaricati sunt, professione contẽpta, inter bigamos habeãtur.* Hoc testimoniũ profert Ioãnes Brẽtius in prolegomenis cõtra Petrum à Soto, vt inde probet matrimonium post votum non esse peccatum, cùm constet digamiã peccatum non esse. Sed malè Ioannes Brentius ratiocinatur; nam Concilium non docet, eos, qui ducunt vxorem post votum, verè esse digamos, sed in pœnam peccati facit eos inhabiles ad sacerdotium, ac si digami essent, ex eo autem quòd eiusmodi homines à Concilio puniuntur, non potest colligi eos non peccasse, sed contrà potius peccasse, pœna enim culpam sequitur, & cùm ipsum Concilium dicat eos præuaricatos esse promissionem, & professionem contempsisse, is tantũ dicere poterit eos non peccasse, qui præuaricationem & contemptum peccata esse negare audebit.

AT, inquit, Petrus Martyr, in libro de cœlibatu, & votis, Concilium hoc non diremit matrimonium contractum post votum, nec alia pœna affecit, quàm vt digamia reputaretur.

RESPONDEO, Concilium non diremisse matrimonium, quia nullum erat quod dirimi posset. nec enim Concilium dicit eos matrimonium contraxisse, sed solum præuaricatos promissionem suã, quod tam fornicatione, quàm nuptijs fieri potuit. q si etiam nuptiæ fuerint veræ illorum, & propterea nec dirimendæ, quod etiam nunc seruamus in ijs, qui post votum simplex vxorem ducunt, an propterea licuit ex Concilij sententia ijs, qui vouerunt cõtinentiã, nuptijs copulari? quã multa malè fiunt, quæ tamen facta tenent? certè si nullum esset peccatum ita copulari, nõ punirentur à Cõcilio, qui id fecerunt, siquidẽ apud aduersarios, vbi nullum est crimen votum continentiæ violare, non solũ non arcentur à ministerio qui ex Monachis mariti facti sunt, sed ipsi propè soli vocantur ad ministerium.

SECVNDVM testimonium est Concilij Gangrensis, can. 9. & 10. vbi damnantur, qui continentiam professi, nuptias execrantur, aut despiciunt coniugatos.

RESPONDEO, Ioannem Brentium in Confessione

B Vvirtembergensi capite de votis, & Petrum Martyrẽ in lib. de cœlibatu & votis, dum hos Canones proferunt, impudentiam suam ostendere. Nihil enim isti Canones docent, nisi nuptias non esse malas, licet votum continẽtiæ sit melius; & continentiæ professores humiles esse debere, non superbos. Quod ipsum fusè docet S. Augustinus in vltimis aliquot capitibus libri de sancta virginitate, sed Canones ipsos audiamus. Canon IX. *Si quis vel virginitatem, vel continentiam professus tanquam abominabiles nuptias iudicat, & non propter hoc solum, quod continentia, et virginitatis bonum sanctum propositum est, anathema sit.* Canon X. *Si quis propter Deum virginitatem professus, in coniugio positis per arrogantiam insuperauerit, anathema sit.* Quid hic legitur, quod non Catholici omnes libentissimè audia-

C mus & amplectamur?

TERTIVM testimonium est Cõcilij Chalcedonensis can. 16. *Si qua se virgo Deo dedicauerit, similiter & Monachus, nõ licere eis iungi nuptijs; si verò inuẽti fuerint hoc facientes, maneãt excõicati. Statuim* verò posse in eis fieri humanitatẽ, si ita probauerit loci Episcopus.*

Ex hoc loco colligit Petrus Martyr potuisse permitti ab Episcopo connubia Monachorum, & Sanctimonialium. At non hoc dicit Canon, immò apertè negat posse coniungi eiusmodi personas. Humanitas porro illa, de qua loquitur Concilium, non est indulgentia nuptiarum, sed absolutio ab excommunicatione. Cũ enim statuat Concilium perpetuum anathema in eiusmodi apostatas, permittit tamen, vt Episcopus etiam ante mortis articulum anathema tollat, si nimirum illi

D ad pœnitentiam venerint, & à malè contracto connubio discesserint, vt exponit Concilium Triburiense, can. 23. Nunc ad Patrum testimonia veniamus, quæ à Brentio, Caluino, Illyrico, sed potissimùm à Petro Martyre collecta sunt.

CAPVT XXXIIII.

Soluitur obiectio sexta ex Patribus.

PRIMVS ex Patribus est Petrus cum omnibus Apostolis, excepto Iõne: *Sumemus*, inquit Petrus Martyr, *principium ab Apostolis; nam quodammodo sunt Patres Patrum. Illi autem quamuis essent sanctissimi, tamen non aspernati sunt coniugia; immò si credimus Ambrosio, omnes habuerunt vxores præter Ioannem & Paulum.* Et infrà: *Quanquam ita Ambrosium cito hoc loco,*

E *non vt prorsus concedam in eam sententiam: vnde enim sciebat ille, Paulum non habuisse vxorem.*

RESPONDEO, qui ex Apostolis vxorem habuerint, & qui non habuerint, ex Scripturis certò constare non posse, excepto solo Petro, cuius socrum legimus Matth. 8. Ioannem tamen virginem fuisse nemo dubitauit vnquam. Idem de Paulo, & Apostolis ceteris probabiliter docet Hieronymus lib. 1. contra Iouinianũ; sed quidquid de hoc sit, illud nobis satis est, & Petrũ, & Apostolos oẽs, post vocationẽ à Christo, continentes fuisse: *Sed*, inquit Petrus Martyr, *soles docere, Apostolos postquam venissent ad Christũ, repudiasse quodãmodo vxores.*

uxores, & ab illarum consortio abstinuisse. Qui ista dicūt, sua tantum dicunt, nihil probant; immò absurde, & sine ratione dicunt; nā nisi intercessisset adulteriū, nullo modo licuit discedere ab vxoribus. Nec Christus venit in mūdū facere diuortia, sed potius monet, ut quod Deus coniūxit, homo non separet. Hæc ille. Nos verò non dicimus ab Apostolis repudiatas vxores, quod Christus prohibet Matt. 19. sed ex cōsensu abstinuisse à cómercio cōiugali. Nec.n.S. Ioseph ideo repudiasse dicēdus est beatissimā cōiuge suā, q eam nunq̄ cognouerit, non.n. carnalis copula, sed consensio animorum coniugium facit.

PORRO Apostolos omnes post vocationem renunciasse officio coniugali, nō tantū dicimus, sed ét probamus; nam cùm Petrus dixisset Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia*, Dominus addidit: *Omnis, qui reliquerit domū, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, & c. cētuplū accipiet, et uitam æternam possidebit.* Vbi satis apertè inter omnia illa, quæ legimus Apostolos reliquisse, videmus ét coniuges numerari. quod si relinqui non pôt vxor, quin repudietur, accuset igitur Petrus Martyr Christum, qui præmium tā grande vxores relinquentibus pollicetur. Adde, quod non nos primi docemus, Apostolos cœlibes post vocationem vixisse. docuit id Clemens Alexandrinus libro 3. Stromatum. docuit S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, docuerunt alij ferè omnes, nec vllus Catholicorum vnquā contradixit.

SECVNDO loco ponit Petrus Martyr Ignatium, qui in epistola ad Philadelphienses dicit, non esse detrahēdum nuptijs, quod Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli mariti fuerunt. RESPONDEO, de Apostolis iam diximus, eos habuisse vxores, sed post vocationem mutasse illas in sorores, vt Clemens Alexandrinus loquitur. Patriarchæ & Prophetę tēpori & statui legis veteris seruiebant. Quanquam, vt nonnulli Prophetæ, vt Isaias & Ezechiel, exemplo docuerunt non esse detrahendum nuptijs, vt rectè Ignatius monet, sic alij item Prophetæ, vt Helias & Hieremias exemplum continentiæ præbuerunt.

TERTIO ponit Iustinum, qui in Apologia secunda meminit continentiæ, sed non meminit voti. RESPONDEO, quid hoc ad rem? num ideo uouere nō licet, quia Iustinus non meminit voti?

QVARTO ponit Dionysium Corinthiū, qui in epistola ad Gnosios, teste Eusebio lib. 4. histor. cap. 23. monet Pinytū Episcopū Gnosiorum, ne cōpellat fratres ad seruandā continentiā. RESPONDEO, quis nostrum contradicit? sed num quia non licet cogere fratres ad continentiam, non licebit etiam sponte illā suscipere?

QVINTO profert Irenæum, qui lib. 1. cap. 9. meminit vxoris Diaconi cuiusdam. & cap. 31. dicit, Tatianū hæresiarcham æquasse matrimonium scortationi. Addit Petrus Martyr: *Et quid aliud uestri faciunt aduersarij? immò isti matrimonium ministrorū statuunt esse adulterio & scortatione deterius. quid est consentire cum Tatiano, si hoc non est?*

RESPONDEO, quid est ineptire, uel potius impudenter mentiri, si hoc non est? num ideo uotum continentiæ illicitum erit, quia Diaconus quidam uxorem habuit? & unde probas Diaconum illum ab uxore nō cōtinuisse post sacrum ordinem susceptum? Porro Tatianus uera & legitima matrimonia damnabat, & ideo hæreticus erat, nos sacrorum ministrorum coniugia, non coniugia legitima, sed sacrilegia coniugij nomine tecta esse ostendimus, & ideo reprehendimus. alioqui si Tatianum sectatur quicunque coniugia illegitima non commendat, Tatianum etiam sectari dicetur, qui coniugium parentis cum filia non probauerit. Itaque S. Augustinus, qui Tatiani hęresim optimè nouerat, eā que damnauerat in lib. de hæresibus, cap. 25. idem tamen coniugia, quæ post uotū cōtrahuntur, peiora adulterijs esse affirmat in libro de bono uiduitatis, cap. 11.

SEXTO loco profert Clementem Alexandrinum, qui in primo libro pædagogi, cap. 10. dicit, Christianos

A debere aut matrimonium contrahere aut purè uiuere, si non contrahant. Hinc enim colligit Petrus Martyr eos, qui non purè uiuunt ex Monachis & Sacerdotibus, debere matrimonium contrahere. At cur non potius colligit, debere eos mutare vitam, & mores emendare, & sic purè, & castè viuere, & votum suum Domino reddere? *Sed*, inquit Martyr, *idem Clemens in lib. 3. Stromatum dicit, Paulum habuisse uxorē, Petrum, ac Philippum liberos genuisse.*

RESPONDEO, sed ibidem dicit, ante vocationem ad Apostolatum ista facta esse postea verò ab Apostolis uxores habitas loco sororum, non loco uxorum. Attexit deinde longissimam disputationem eiusdem Clementis contra eos, qui nuptias damnant. Sed omnia sunt πάρεργα, neque aliud probant nisi inopiam, qua B ipse premitur, testimoniorum, quæ ad rem faciant.

SEPTIMO transit ad Tertullianum, ac primum fatetur multa in Tertulliano esse pro Papistis, sed non esse fidem habendam Tertulliano, quod hæreticus fuerit, & secundas nuptias prohibuerit. SED facilè hoc refellitur; nam etiamsi hæreticus fuerit, non tamen unquā à ueteribus reprehenditur, quod uotum continentiæ asseruerit, sed ob alios errores, quos S. Augustinus notauit lib. de hæresibus, cap. 86.

Deinde Petrus Martyr mentiri audet in libro de uelandis uirginibus Tertullianum tractarę, an solæ nuptæ debeant uelato capite ingredi Ecclesiam, an etiā uirgines, non autem loqui de uelo, seu habitu sacrarū uirginum. Sed adeo manifestè mentitur, ut non sit opus, nisi librum ipsum legere; scribit enim aduersus C uirgines seculares, quæ cum nudo capite incederent, ægrè ferebant, uirgines sacras rectas, & uelatas procedere, & adferebant in argumentum, quod Apostolus 1. Corinth. 11. mulieres uelari iusserit, de uirginibus autem nihil dixerit: *Ambiunt*, inquit, *uirgines hominū, aduersus virgines Dei.* Et infrà: *Scandalizamur*, inquit, *quia aliter aliæ incedunt, & malunt scandalizari, quàm prouocari.* Et infrà: *O sacrilegæ manus, quæ dicatū Deo habitum detrahere potuerunt.* Et infrà: *Nupsisti Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam, incede secundum sponsi tui voluntatem, Christus est qui & alienas sponsas & maritas velari iubet; utique multo magis suas.* Denique liber S. Cypriani de habitu uirginum ex libro Tertulliani expressus, satis D apertè docet, de quibus uirginibus Tertullianus loquitur.

Sed habet Petrus Martyr ex Tertulliano insigne testimonium contra nos; nam in lib. de monogamia, tractans locum illum, 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere*, ita loquitur; *Ad eas dirigit, quales supra denotat, iuuenculas viduas, quæ in viduitate deprehensæ, & aliquandiu affectatæ, postquam in delitijs habuerunt Christū, nubere volunt habentes iudiciū, quod primā fidem resciderūt, illā videlicet, à qua in viduitate inuentæ, & professæ eā, nō perseuerāt. Propter qd̄ vult eas nubere, ne primā fidē susceptæ viduitatis postea rescindant.* EX HIS verbis, inquit Martyr, *alterutrū horū omnino intelligendū est,* E *vel Paulū velle eas nubere, quāuis vouissent, idq; magis Tertullianus videtur sentire, vel si nō de viduis, quæ professę sint, sed de similib. agatur, tamē Paulū eas quoq; uelle nubere, ne postea fidē datā rescindant. Hæc quoq; sententia cōtra aduersarios nostros facit; nā illi iuuēculas, & penè puellas permittunt vouere, & in periculum incurrere.*

RESPONDEO, priorem sensum nullo modo admittunt uerba Tertulliani. Illa enim uerba, *Propter quod uult eas nubere, ne primam fidē susceptæ uiduitatis postea rescindant*, apertissimè monent eum loqui de illis, quæ nondum uouerūt; nam quæ semel uouerunt, & fidem primam resciderūt, quomodo possunt nubere, ne pri-

mam fidem rescindant, cùm iam eam rescinderint? & cùm ipsum nubere, sit primam fidem rescindere? Tertullianus enim interpretatur primam fideam rescindere, non perseuerat e in professione viduitatis.

At, inquit Martyr, *Paulus dicens; volo iuniores nubere, dirigit sermonem ad eas quæ primam fidem irritam fecerũt, vt Tertullianus, dicit; vult igitur Apostolus, ex interpretatione Tertulliani eas nubere quæ iã vouerant.* RESPONDEO, dirigere sermonem ad eas quæ vouerant, nihil aliud est, quàm eas respicere, & ex earum ruina alijs prospicere de remedio, vt verba sequentia apertissimè docent. Quod verò attinet ad posteriorem sensũ, fatemur uelle Apostolum iuuenculas nubere, sed vt suprà ex Patribus ostendimus, non omnes iuuẽculas, sed eas tantùm quæ continere nolunt. Omitto hic mẽdacia reliqua Petri Martyris, cùm dicit nos matrimonium impurum, & spurcum appellare: & alia id genus, quorum Deo rationem in iudicio reddet.

OCTAVO loco ponit Origenem, in cuius libris nihil inuenit pro se, nisi quod loca quædam pro se facere interpretatur, quia non faciant contra se, nimirum, vbi Origenes non vituperat nuptias, & multò magis vbi aliquid dicit in laudem nuptiarum. Ita profert multa ex cõmentarijs Origenis in cap. 12. ad Roman. & in ca. 19. & 23. Matthæi. Sed nihil omnino est quod ad rem faciat; nos enim nuptias longè magis honoramus, quã aduersarij faciant, cùm Sacramentum Christi esse doceamus, quod illi pertinacissimè negant, & ciuilem contractum solum in nuptijs agnoscant.

NONO venit ad Cyprianum, qui lib. 1. epist. 11. ad Pomponium ita scribit de quibusdam virginibus, quæ posteaquam se Deo dicauerant, cùm masculis cubare repertæ fuerant: *Quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudicè, & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes, & stabiles præmium virginitatis expectent; si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est, vt nubant, quam in ignem delictis suis cadant.*

Hunc locum non Petrus Martyr solùm, sed etiam Caluinus, Brentius, alijque ex aduersarijs obiecerunt. Refellit quoque Petrus Martyr aliquot solutiones parùm congruas, vt ostenderet argumentum planè esse insolubile. Sed responsio plana, & facilis in promptu est. Sanctus enim Cyprianus eo modo loquitur, quo sanctus Paulus 1. Timoth. 5. nimirum occasione quarundam virginum, quæ parùm honestè se gerebant post votum continentiæ, monet alias, vt si non habẽt firmum propositum perseuerandi, non uoueant, sed nubant. Hic igitur sensus est verborũ Cypriani: *Quod si ex fide se Christo dicauerunt pudicè et castè sine vlla fabula perseuerent; si autem perseuerare nolunt, aut non possunt*, id est, si dum de voto faciendo deliberant, cogitãt se non perseueraturas, melius est, vt nubant, quàm in ignem delictis suis cadant.

Esse aũt hunc sensum eorũ verborum probari põt. PRIMO, quia S. Cyprianus virginib. illis sub disiũctione concedit, vt nubant, si perseuerare nolunt, aut non possunt. Proinde concedit, vt nubant, si tantùm nolint perseuerare, etiamsi alioqui possint. At post votum licitũ esse nubere ei qui perseuerare potest, ne Caluinus quidem, aut Petrus Martyr affirmaret.

SECVNDO, de sacris virginibus in eadem epistola idem Cyprianus dicit, eas, grauissimè peccare si alicui viro misceãtur; & nõ mariti, sed Christi adulteras esse: *Si superueniens*, inquit, *maritus sponsam suam iacentẽ cũ altero videat nonne indignatur, & fremit? & per zeli dolorẽ fortassis & gladium in manus sumit? quid Christus Dominus et Iudex noster cùm virginem suam sibi dicatã, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quã indignatur, & irascitur? & quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionib. comminatur?* Hæc ille. Non ergo Cyprianus potuit eiusmodi virginibus Deo dicatis nuptias permittere, nisi incestam coniunctionẽ & manifestam Dei offensionem, seipso teste, permittere velet. Quis verò credat tam stultum Cyprianum fuisse, vt sciens, & prudens grauissima crimina permitteret?

TERTIO, de virginibus Deo dicatis, quæ iam lapsæ fuerant, in eadem epistola iubet vt separentur, idque aliquoties repetit, & ne semel quidem admonet, posse eas cum stupratoribus suis, aut cum alijs inire matrimonium: *Quod si*, inquit, *obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam a nobis admitti in Ecclesiam posse, etc.* Igitur cum suprà monebat, vt nuberent, non de ijs loquebatur, quæ iam vouerant, sed de ijs, quæ adhuc sui iuris erant.

Vrget Petrus Martyr illud verbum: *Aut non possunt*, quasi aliquæ sint quę absolutè nõ possint cõtinere, etsi velint. Sed hoc suprà explicatum est. Sic enim Cyprianus loquitur, quomodo Christus ipse, cùm ait, qui potest capere, capiat, Illi enim dicuntur velle, & non posse, qui desiderant continere, sed non plena, & perfecta voluntate. Proinde desunt illis vires efficaces ad continendum, quas tamen vires, si vellent in oratione laborare, non difficulter acquirerent. Alium locum ex libro de singularitate Clericorum, in disputatione de cœlibatu sacerdotum explicauimus.

DECIMO ponit Eusebium Cæsariensem, ex quo tamen nihil adfert nisi coniecturam quandam, quod consecratio virginum solennis cœperit tempore Constantini Imperatoris, antea verò non fuerit. Coniectura hęc est, quod lib. 4. de vita Constantini, posteaquam narrauerat, Constantini decreto abrogatã fuisse legẽ veterem, quæ priuabat hęreditate eos, qui liberos non habebant, continuò subiecerit Eusebius, mulieres ad perpetuam virginitatem se Deo consecrasse, necnon ad sacerdotium Dei. AT HÆC coniectura nititur manifesto mendacio. Non enim Eusebius subiecit de virginum consecratione post narrationem de abrogata lege, sed præmittit tanquam rationem legis abrogatæ. Dicit enim, Constantinũ legem illam abrogasse, quia multi viri, mulieræque fœminæ liberis carebant, non ob impotentiam generandi, sed quia ob immensum amorem numinis, perpetuum cœlibatum profitebantur.

VNDECIMO loco Athanasium ponit, sed ne syllabam quidem vnam pro se inuenire potuit. Idcirco solum attulit loca quædam contra se, & respondit, non esse Athanasium audiendum, non esse tolerandum, nimis multum sibi sumpsisse hunc patrem. Centuriatores cent. 4. cap. 4. col. 267. & cap. 6. col. 466. & cap. 7. col. 486. proferunt vnum Athanasij testimonium ex epistola ad Dracontium, vbi dicit, se nouisse Episcopos & Monachos, qui filios genuerint.

RESPONDEO, nos etiam nouisse permultos Monachos, qui simul etiam Episcopi dici volebant, & filios genuerũt, nimirum Lutherum, Bucerum, Martyrem, Ochinum, Oecolampadium, VVigãdum, & alios. Athanasius enim eo loco reprehendit Episcopos & Monachos perditè viuentes, ac dicit, nonnullos reperiri, qui filios genuerint; nam alioqui id illicitum fuisse ex sententia Athanasij, patet ex cohortatione ad Monachos, vbi inter alia impedimenta monasticæ vitæ ponit, alligatum esse vxori, aut filijs impeditum.

DVODECIMO loco ponit Basilium, quem ab eruditione, & doctrina magnum appellatum fuisse dicit. Profert aũt vnũ testimonium ex libro de virginitate, vbi Basilius arguit sacras uirgines, quæ perditè & flagitiosè uiuunt, ac dicit, longè esse præstabilius si uiros habeant, illisque subiectæ sint, & officium coniugale, ut decet, exerceant: *Nihil*, inquit, Martyr, *pro nobis dici potius aptius.*

RESPONDEO, nõ monet Basilius, ut sacræ uirgines, quæ flagitiosè uiuunt, relicta professione nubant, sed dicit, melius fuisse futurum, si nupsissent antequam uouerent. Melius enim est in statu humiliore saluari, quàm in sublimi damnari. Id ita esse planum est tũ ex illis verbis: *Nã si abiecto uir iugo, & ad uitam, ad quã confer-*

conseruãdæ domus & procreandorum liberorum gratia, A *facta est inutilis, & professæ virginitati pudenda futura est: tota res damni plena est. Et longe præstabilius esset ipsã viro coniunctã ad vitam gubernari*, &c. Vbi vides nuptias suaderi, non ei, quæ vouit, sed ei, quæ professæ virginitati pudẽda futura est, tum ex eodem libro, vbi BASILIVS fusissimè probat, sacras virgines non posse vllo modo nubere: *Virginitatem*, inquit, *professæ, deinde à carnis voluptatibus incitatæ scortationis peccatum nuptiarum nomine velare volunt, non ignorantes, opinor, ẽt si ignorantiam simulent, quod quæ sponsi sui dexteram prætery t: neque huius est sponsa, quem illegitimè reliquit, neq; illius, cui seipsam per affectum vitiosum adiunxit, iuxta leges uxor reperiri potest*. Et infrà: *Ne decipiat seipsam, q̃d peccatum ipsi pro nuptijs reputabitur*. Et infrà: *Non enim locum apud ipsum habebit nuptiarum prætextus.*

B *At*, inquit Martyr, *Basilius cũm hæc scripsit, oblitus erat sui.* Sed quis credat virum tam admirabilem, qui ab eruditione magni nomen inuenit, in eodem libro tam apertè secum pugnare, nec potuisse tres paginas scribere, quin obliuisceretur sui? Omitto quæ deinde attexit Martyr in reprehensionem S. Basilij, non enim hic quærimus, an rectè dixerit, sed an dixerit id, de quo agimus. Quanquam etiam ad refutationem calumniarum, & ratiuncularum Martyris, satis est scire, illum fuisse verè magnum Basilium, istum esse Petrũ falsò Martyrem appellatum. Adfert aliud testimoniũ ex quæst. 15. fusè explicata, sed ad rem non pertinet, & à nobis paulò infrà refutabitur in disputatione de votis filiorum inuitis parentibus editis.

C DECIMO TERTIO ponit Gregorium Nazianzenũ, ex quo nihil adferre potuit contra nos. Tantum adfert multa, quæ dicit pro se facere, quia non faciunt contra se nimirum vbi Nazianzenus scripit nuptias esse bonas. Adfert etiam multa, quæ dicit se non probare, vt quod Nazianzenus dicat virginitatem homines Angelis aggregare, nuptias perturbationis, virginitatem splẽdoris indiciũ esse, continentiã in arbitrio positã, ita vt possint continere omnes, qui volunt. Hæc Martyr admittere se non posse dicit, sed non multum refert quid ipse admittat, modò Nazianzenus à Catholicis faciat.

DECIMOQVARTO ponit Hilariũ, ex quo vnũ dũtaxat locum habere potuit, quẽ nobis obijceret, in reliqs Hilariũ reijcit cũ cæteris Patrib. qui Papistis nimis aperte fauent. Testimoniũ igitur contra nos profert Martyr ex cõmentario Hilarij in cap. 19. Matt. vbi sic loquitur: D *Nobis circa Eunuchos sermo sit & volũta; & in vno posuit naturã, in altero necessitatẽ, & in tertio volũtatẽ. Naturã in eo qui ita nascitur, necessitatẽ in eo, qui ita factus est, volũtatem in illo, qui spe regni cælestis talis esse decreuerit, cui nos similes effici, si tñ possimus, admonet. Ecce,* inquit Martyr, *is non inquit, si tamen velimus: si possimus, rationem habens virium vniuscuiusq; nostrum.*

RESPONDEO, nihil Hilarius addit ad verbum Domini: *Qui potest capere, capiat.* De quo loco satis multa diximus. Neque negamus habendam esse viriũ rationẽ, & eos non debere seipsos castrare ob regnũ cælorum, qui nondum vires habere se sentiunt ad continẽdum, & qui proinde non posũt: tamen addimus, eos, qui vires nondum habent, & modò non possunt, posse tamen per orationem vires acquirere, quibus postmodum poterunt si voluerint. E

Alium locũ ex Hilario proferunt Magdeburgenses, Cent. 4. c. 4. col. 300. vbi postquã posuerunt encomia virginitatis ex Athanasio, ita subiungunt: *Contra hanc superstitiosam opinionẽ videtur Hilarius in Psal. 64. loqui; Cernimus nudis Philosophos algere corporib. ipso ẽt coniugiorum vsu Magistri abstinent, hæretici sicco panis cibo viuũt. Sed quis tãdẽ ociosi huius propositi profectus? totũ hoc inane, & ridiculũ est, & cũ ipsis superstitionis caussis miserabile. Deo ergo vouẽda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia. Vota n. tantum Ecclesiasticæ religionis vtilia sunt, quæ cum & dignis Deo cautionib. & propositæ in Ecclesia obseruãtię studio probantur.*

Ex his verbis Magdeburgenses collegisse videntur, vouendum esse corporis contemptum, sed non extremum illum vsque ad nuditatem, & algorem; vouendam castitatem, sed coniugalem, non virginalẽ; vouenda ieiunia, sed non ardua illa, quibus nonnulli solo pane viuunt. At non hoc Hilarius dicit, sed monet, continentiam, ieiunia, corporis cotẽptum, extra Ecclesiam nihil prodesse, multum autem prodesse si in Ecclesia propter Deum suscipiantur, ipsique Deo voueantur. Explicat enim illa verba Psalmi: *Tibi reddetur votum in Hierusalem.* Et vim facit in illis vocibus: *Tibi, &c. in Hierusalem*, id est, Deo, & in Ecclesia. atq; inde superstitiosa vocat continentiam, & ieiunia Gentilium, quia non Deo; & hæreticorum, quia non in Ecclesia offeruntur. Quocirca Petrus Martyr ex hoc loco Hilarij colligit, Hilarium sensisse, votum cælibatus debere fieri ad placendum Deo. Sed addit, sibi hanc Hilarij sententiam non probari.

DECIMO QVINTO ponit Epiphanium, ex quo duo testimonia profert, vnum ex lib. de hæresibus, hæresi 48. vbi sic legimus, *Nos verò non necessitatem imponimus, verùm cum bono consilio admonemus, exhortantes eum qui potest, non autem necessitatem imponimus non potenti, neque reijcimus ipsum à vita.*

Ex his verbis arguit Catholicos Petrus Martyr quod imponant necessitatem cęlibatus, quia nõ admittunt ad sacros ordines nisi cælibes: & rursus, quod dicant omnes posse continere, si velint; quorum vtrumque reprobat Epiphanius. Sed de hoc posteriore iam sæpe diximus, quomodo verum sit quosdam posse, & non posse continere. Nam non possunt, dum non habent donum, & tamen possunt absolutè, quia possunt donum petere & habere. Et tamen interim non negamus, quin malè faciant, qui vouẽt eo tempore, quo se donum non habere sentiunt, & peius etiam faciunt, qui eiusmodi homines impellunt, aut etiam cogunt ad vouendum. De priore autem, manifesta calumnia est; nam etsi non admittimus ad sacros ordines, nisi cęlibes, tamen sicut non cogimus ad ordines suscipiendos, ita nec ad cælibatum profitendum.

Itaq; idem ipse Epiphanius, qui neminem vult cogi ad cælibatum, affirmat non debere admitti ad sacros ordines nisi cęlibes. Sic enim loquitur Epiphanius hæresi 59. *Reuera uõ suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui mortua sua vxore secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem et dignitatem, sed & adhuc liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, et Episcopum, et Hypodiaconum.*

Aliud testimonium proferunt, cũ Petrus Martyr, tũ etiam Ioannes Brentius ex eodem libro hæresi 61. vbi sic legimus: *Melius est lapsum à cursu palam sibi vxorẽ sumere secundum legem & a virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & non quotidie iaculis sauciari.*

Respondeo PRIMO, Epiphanius videtur dicere, minus malum esse nubere post votum, quàm occultè & assiduè scortari: non tamen dicit, non esse malum nubere post votum, quod aduersarij dicunt, & de quo nostra controuersia est. Nam in eodem loco paulò antè Epiphanius sic ait: *Sancti Apostoli tradiderunt, peccatũ esse post decretam virginitatem conuerti ad nuptias.* Et paulo pòst, monet illud Pauli: *Si nupserit virgo, non peccauit*, intelligi debere de ea quæ nondũ est dicata Deo. Et infrà, illud 1. Timoth. 5. *Damnationẽ habent, quia primam fidem irritam fecerunt*, dicit maximè pertinere ad virgines, quæ nubere volunt post votum.

Deniq; ipse ẽt Petrus Martyr, fatet' Epiphaniũ nobiscum facere: *Nũquam*, inquit, *asserui, Epiphanium face-*

re mecum, quòd dicat esse peccatũ matrimoniũ inire, post votũ editum. Et infrà: *In eo itaq; mecũ non consentit Epiphanius; sed tñ in eo qd illas nuptias, & veras esse dicat, & licitas.* Hæc ille. Qui manifestè secum pugnat, vel Epiphaniũ falsò pugnare secum ipsum asserit. Nã peccatũ esse nuptias inire post votũ, & nuptias esse licitas post votum pugnantia sunt: vtrumque tribuit Martyr Epiphanio, qui tamen constanter primum asserit semper, alterum nunquam.

Secvndo dico, probabile esse, Epiphanium non voluisse etiam dicere, minus malũ esse nubere post votũ, quã scortari, sed hortatũ esse ad nuptias eos, qui sine voto perseuerabant in cœlibatu, & tamen flagitiosè viuebant; nã in eo loco distinguit duo genera virginum. Vnũ eorũ, qui ex electione, & professione, ac voto virgines erant, & de his sæpius repetit, non licere sine grauissimo crimine post dicatam Deo virginitatem conuerti ad nuptias. Alterum eorũ, qui tempore adolescentiæ non inuenerunt cõmodas nuptias, & ideo quasi necessariò permanserant toto eo tempore cęlibes, deinde cùm iam prouecti essent ætate, erubescebant conuerti ad nuptias, atque idcirco cœlibes permanere decreuerant: interim tamen occultè scortabantur, & coram hominibus virgines erant, coram Deo nequaquã. Hos ergo hortatur, vt agant pœnitentiam propter amissam per fornicationem virginitatem, & ad matrimonium confugiant, magisque timeant Dei condemnationem quàm hominum iudicia.

Itaque cùm ait Epiphanius: *Melius est unum peccatum habere, quàm multa,* non vult dicere, melius est peccare semel nubendo post votum, quàm sæpius scortari, sed melius esse post vnam fornicationem transire ad nuptias, quã cęlibẽ manẽdo exponere se periculo assiduè scortãdi: & cũ hortatᵘ eũ, qui à cursu lapsus est, vt vxorẽ accipiat, nõ vocat cursũ votũ cęlibatus, sed ipsũ cęlibatum, quẽ ille longo tẽpore liberè seruauerat, & postea per fornicationem corruperat. Hoc dico valde esse probabile, tum quia verba Epiphanij hunc sensũ patiuntur, tum etiam quia non est credibile Epiphanium hortari voluisse ad id, quod ipse fatetur esse contra Apostolicas sanctiones.

Decimosexto proponit Petrus Martyr Chrysostomum, ex quo nihil adfert, nisi laudes nuptiarũ, quę nihil caussæ nostræ officiunt: Sed Magdeburgenses Cent. 5. cap. 4. col. 444. producunt testimonium Chrysostomi ex oratione de cohabitione regularium mulierũ cũ viris, vbi hortatur virgines sacras, vt potius apertè nubãt, quã cũ viris ita cohabitẽt: *Nã illas nuptias,* inquit, *neq; Deus cõdẽnat, neq; homines reprehẽdunt. Honesta n. res est neminẽ offendens neminem lædens. Virginitas aũt illa cum viris plusquã stuprum ipsum ab oĩb arguitur.*

At non satis fideliter hæc verba Magdeburgenses retulerunt. Siquidem omiserunt ea, quæ proximè præcedunt; ex quibus apertissimè colligitur, Chrysostomũ loqui de nuptijs, quę votum præcedunt, non de ijs, quę illud sequuntur. Sic ait: *Nam si habere cohabitatores concupiscis nõ oportebat virginitatẽ eligere sed ad nuptias trãseundum erat. Multò enim melius sic nupsisse, quam illo modo virginem profiteri, fuisset; nam illas nuptias neq; Deus condemnat, &c.* Ex infrà: *Si concupiscunt virum, & nuptias, quis prohibebat, et libertatem adimebat, ne hoc facerent?* Hæc ille. Loquitur ergo Chrysostomus, quomodo Cyprianus, & Basilius loquebãtur, de eo, quod debuisset fieri ante votum, non de eo, quod post votũ fieri debuit. Idem enim Chrysostomus in epistola 6. ad Theodorũ, disertè dicit matrimoniũ post vota monastica nõ matrimoniũ, sed quid adulterio peius esse.

Exstat apud Chrysostomum alius locus, qui contra vota obijci potuisset, quamuis eum non legerim ab aliquo aduersariorum notatum fuisse. lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, sub finẽ ita loquitur Chrysostomus: *Ergo ne intempestiuè liberos nostros ab deserti commoratione reuocemus, verùm studij cœlestis disciplinam in eis solidam permittamus, altisq; radicibus arbusta firmari, & siue decem annos, siue etiam viginti nutriendi illi sint in monasterio, non perturbemur.* Ex his verbis colligi videtur, non fuisse Monachos votis adstrictos, aut certè vota ipsa libera fuisse Chrysostomi ętate, quandoquidẽ domum ex monasterio redire poterant.

Respondeo, duo erant genera hominum qui in monasterijs eo tempore viuebant. Alij enim monasticen profitebantur, & hi votis adstricti erant, nec redire poterant ad negotia secularia. Alij solum ad tempus in monasterijs degebant, non tam vt Monachi fierent, quàm vt in pietate, & virtutibus exercerentur. Hi verò nullis votis alligati erant, & cùm volebant abire ex monasterio, poterãt. De his ergo posterioribus hoc loco Chrysostomus loquitur. Quod etiam ex eo cognosci potest, quod omnes ciues hortatur, vt ad monasteria filios suos mittant, necnon, vt ipsi etiam, licet coniugati, eò se conferant, ibiq; aliquandiu commorentur. De prioribus loquitur S. Basilius ca. 21. Cõstitutionũ, vbi multis rationibus ostendit non licere Monacho domum redire. Ipse etiam Chrysostomvs in epist. 6. ad Theodorum: *Equidẽ fleo,* inquit, *non ꝙ paternarũ rerũ sollicitudinẽ geras, sed ꝙ negligẽdo calcaueris quidquid antè de pectore Christo spoponderas. ad hæc inhorresco, his angor, & crucior; propter ista formido non immeritò. Vt enim non obijcitur desertio militiæ, non militanti; ita is, qui semel cœperit esse miles, cùm deseruisse detegitur, pœna vltima dignus iudicatur.* Item Theophylactvs in cap. 8. Matth. *Si autem,* inquit, *illi neq; patrem sepelire licuit, væ his, qui monasticen professi ad mundana regrediuntur negotia.*

Decimoseptimo ponit Petrus Martyr Ambrosiũ, ex quo quia nihil adferre potuit contra vota continẽtiæ, inuehitur in eius libros de virginib. planè aureos & dulcissimos. Dicit Ambrosiũ sibi ipsũ non cõstare, ꝙ nunc doceat virginitatem non imperari, sed consuli; nunc verò ipse idẽ eam imperet, cùm prohibeat virgines Deo sacratas nubere. Sed nõ intelligit iste falsus Martyr carnali amore cęcatus, neq; qd loquatur, neq; de qb. affirmet. Aliud. n. est imperare virginitatẽ, aliud eã exigere ab eo, q spõte se obligauit. Deniq; libros illos de virginib. qui tãtopere displicent Petro Martyri, S. Hieronymᵘ mirificè laudat in epi. 22. ad Eustochiũ.

Decimooctavo ponit Hieronymum, ex quo vnum locum profert ex epist. 8. ad Demetriadem. Deinde acerbè satis reprehẽdit libros S. Hieronymi aduersus Iouinianum. Sed posteriori obiectioni sat est opponere S. Augustinum, qui in epistola 29. ad Hieronimũ, libros illos contra Iouinianum suauissimam & præclarissimam disputationem appellat: Necnon ipsum Hieronymum, qui in Apologia pro libris suis contra Iouinianum, eas calumnias, quas nunc Petrus Martyr profert, iam antè refutauit.

Porro testimoniũ in epist. ad Demetriadem, hoc est: *Sanctũ virginũ propositũ, & cęlestis, Angelorumq; familiæ gloriã, quarũdã nõ bene se agẽtiũ nomen infamat, quib. apertè dicẽdũ est, vt aut nubãt, si se nõ possunt cõtinere, aut cõtineãt, si nolunt nubere.* Haec verba, inquit Martyr, *nõ possunt intelligi de ijs qui nõdum vouerint. Quia nemo honestat aliquem ordinem nisi fuerit in illum adscriptus. Nullus turpi vita infamasset Apostolos, nisi inter eos fuisset annumeratus.*

Respondeo, loquitur S. Hieronymus de ancillis sacrarum virginum nobilium. Erant enim quædam virgines sacræ fœminæ nobilissimæ, quæ domi suæ viuebant, & multis ancillis comitatæ procedebant. Sæpe autem fiebat, vt aliquæ ancillarum, quæ quidem nullum habebant votum, parum pudicè viuendo dominas infamarent. Sic enim pergit ibidem Hieronymus post verba citata; *Digna res risu, immò planctu, incedentib. dñis, ancilla virgo procedit ornatior, ut prominta cõ*

fucinatione

suetudine quam incomptam videris, dominam suspiceris. Et paulò superiùs: *Mores enim et studia dominarũ plerumque ex ancillarum et comitum moribus iudicantur.*

Porro ancillas virginum sacrarum non fuisse omnes sacras virgines, perspicuum est ex epist. 22. ad Eustochium; vbi monet virginem Eustochium, vt ex ancillis, si quas habeat eiusdem propositi, eas magis honoret, & ad mẽsam suã adhibeat, vt earũ honor aliarũ sit inuitatio: Vbi etiã addit hæc verba de ancillis, quas dixerat inuitandas ad continentiam ex aliarum honore. *Si qua dissimulat, & seruitutem refugit, illi Apostolum legito, melius est nubere, quàm vri.* Vbi docet, esse, quidem prouocandas ancillas ad propositum continentiæ, sed non esse cogendas.

Aliud testimonium ex Hieronymo proferri potuisset; sic enim loquitur ad sacram virginem in epist. 47. de vitando suspecto contubernio: *Si virgo es, quid times diligentem custodiam? si corrupta, cur non palam nubis?* Esse autem virginem sacram, quam alloquitur, patet ex verbis illis eiusdem epistolæ; *Non tibi displiceat eius conuersatio, quæ te sponso tuo virginem consecrauit.*

Respondeo, loquitur Hieronymus de quadam virgine, quæ non in monasterio publicè professa fuerat (nam in eadem epistola hortatur eam, vt se conferat ad monasterium) sed priuatim vouerat continentiam, vt eo tempore multæ facere solebant; ac deinde relicta matre vidua, iuueni cuidam adhæserat, & cum eo viuebat non sine suspicione impudicitiæ. Hanc ergo Hieronymus monet, vt potius apertè nubat, quã perpetuò cum aliorum scandalo impudicè viuat. Neque ita hoc monet, quasi peccatum non sit, quod aduersarij volunt, nubere post votum, sed quia minus peccatum sit, & prudentia ac ratio doceat, ex duobus malis minus esse diligendum. Quod autem S. Hieronymus malum esse putet, nubere post votum, non negat Petrus Martyr, cum id millies repetat S. Hieronymus libro 1. contra Iouinianum, & alijs in locis, sed præterea id ipsum habemus hoc loco; nam postquã dixerat: *Si corrupta es, cur non palam nubis?* Ita subiungit: *Neque verò hoc dico, quod post peccatum tollam pœnitentiam, vt quod malè cœpit malè perseueret, sed quod desperem in istiusmodi copula diuulsionem.* Hoc est, nõ hortor vt nubas, quia cupiam in eo quod malè cœpisti fornicando, malè perseueres nubendo, & non potius cupiam pœnitentiam, & emendationem; sed quia despero te posse separari à viro, ideo malo, quod minus est malum, vt marito adhæreas, non fornicario.

Est autem hoc loco obseruandum, nuptias post votum simplex, de quo Hieronymus loquitur, licet sine peccato contrahi nequeant, tamen veras nuptias esse; & ideo aliquo modo minus malum esse, nubere post votum eiusmodi, quàm assiduè fornicari, tum ob fidẽ coniugij, tum ob prolem legitimam, tum ob alia bona: tamen etiam aliquo modo, vt nos suprà diximus, est maius malum sic nubere, quàm fornicari, quia, qui ita nubit, reddit se inhabilem ad votum seruandum, quod non facit, qui fornicatur.

Decimonono ponit Augustinum, quem inprimis fatetur aduersari sibi, & suis Lutheranis apertissimè, sic enim ait: *Hæc omnia votorum genera, id est, virginũ, viduarum, coniugatarum, vult Augustinus & firma & valida esse ita vt grauissimè peccent, qui post ea nuncupata, matrimonia contraxerint.* Et post testimonia allata subiungit: *Ista vir Dei scribit, vt homo deceptus.*

At cur non sit verisimilius decipi Martyrem, quàm illum virum Dei, qui etiã aduersarijs testibus doctissimus atque sanctissimus fuit? Adfert deinde duo loca pro se. Vnum ex libro de sancta virginitate, cap. 40. & 41. vbi Augustinus dicit, impossibile esse, aut valde difficile intelligere, cur Deus vni det continentiæ donum, alteri non det. Ex quo loco colligit Martyr, non posse omnes qui volunt, hoc donum habere. Si enim omnes, qui volunt, haberent donum, non esset diffici-

A le intelligere, cur vni daretur, alteri non daretur. Caussa enim esset, quia vnus vult, alius non vult.

Alterum testimonium sumitur ex lib. de bono viduitatis, ca. 9. & 10. & ex epist. 70. ad Bonifacium, vbi S. Augustinus docet, nuptias post votum ratas esse, ac veras, nec debere dissolui.

Tertium testimonium addit Brentius ex libro de bono coniugali, cap. 21. vbi S. Augustinus non audet anteponere virginitatem S. Ioannis, coniugio Abrahę.

Addo ego Quartum testimoniũ ex lib. de sancta virginitate, cap. 34. vbi sic loquitur S. Augustinus de virginibus quibusdam sacris: Hæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impunè non possunt, quæ melius nuberent, quàm vrerentur.

Respondeo ad Primum testimonium, & dico S. B Augustinum loqui de dono continentiæ, non quo fit, ut aliquis continere possit, quod nemini negari dicimus, sed quo fit, ut re ipsa aliquis contineat; quod non datur nisi ijs, quibus Deus dandum esse iudicauerit: neque est hoc proprium dono continentiæ, sed commune cum dono fidei, dilectionis, perseuerantiæ, alijsque donis eiusdem generis. Siquidem omnes iusti verè perseuerare possunt, si velint, & tamen impossibile intelligere, cur Deus uni iusto det perseuerantiæ donum, ita ut reipsa infallibiliter perseueret, alium cadere sinat, nec det ei eam gratiam, qua efficaciter perseueret. libro de spiritu & litera, cap. 34. *Iam si ad illam profunditatem*, inquit, *scrutandam quisquam nos coarctet,* C *cur vni ita suadeatur, vt persuadeatur, alteri non item; duo interim occurrunt quæ respondere libeat. O altitudo diuitiarum.* Et: *Non est iniquitas apud Deum.* Sed de his alibi disputandum est.

Ad Secundum dico Augustinum uoluisse quidem nuptias post uotum esse ueras nuptias, sed simul asseruisse (quod Petrus Martyr non negat) grauissimè peccare eas, quæ post uotum nubunt. sic enim ait lib. de bono uiduitatis, cap. 9. *Damnãtur tales viduæ, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt.* Et cap. 11. *Non possum dicere a proposito meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non coniugia, sed plane non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas a castitate sanctiore, quæ uouetur Deo adulterijs esse peiores.* Hæc ille. Itaque testimoniũ D Augustini nihil efficit contra id, quod nunc defendimus, non licere nubere post uotum.

Ses instat Petrus Martyr; in eo saltem contradicitis Augustino, quod matrimonia Monachorum & Sanctimonialium irrita esse decernitis.

Respondeo, conuenit inter Theologos, matrimonium post uotum simplex continentiæ illicitũ quidẽ esse tñ ratum, nec dirimendum: post uotũ solenne nullum esse. sic enim Innocẽtius I. docet in epist. 2. & post eum Gelasius in epist. 1. ac Toletanum Concilium I. can. 16. Vtrum autem post solenne uotum, nullum sit matrimoniũ iure diuino & naturali, an solùm iure Ecclesiastico, quæstio est. Nã Albertus, B. Thomas, B. Bonauentura, Richardus, & Durandus in 4. dist. 38. & Dominicus à Soto li. 7. de iustitia & iure, quæst. 2. art. E 5. uolunt iure diuino, ac naturali matrimonium nullũ esse, si post uotum solenne contrahatur. Atque hi dicerent S. Augustinum de uoto simplici tantùm esse loquutum, non de solenni, ut etiam S. Hieronymum in epist. 47. de uitando suspecto contubernio. Contrà uerò, S. Basilium in lib. de uirginitate, & Chrisostomum in epist. 6. ad Theodorum, de uoto solenni.

At Scotus & Paludanus in 4. dist. 38. & Caietanus in 22. q. 88. art. 7. & omnis schola Iureconsultorum, ut refert Panormitanus in cap. Rursus. Qui Clerici uel nouentes, asserunt solo iure Ecclesiastico matrimonium irritum esse, quod post uotũ solenne contrahit. Atq; hi Augustinũ & Hieronymũ, uel de uoto simplici loquutos esse dicerent, uel de solenni secundũ regulas iuri diuini, ac naturalis. Decretum enim Ecclesia-

sticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent solenne, ad eorum notitiam non peruenisse. vtraque sententia probabilis est nec est nostræ considerationis hoc loco quæstionem istam definire.

Ad TERTIVM dico S. Augustinum eo loco non cōferre virginitatem cum coniugio absolutè, sed virginitatem vnius personæ cū coniugio alterius personæ. Etsi enim absolutè virginitas longè excellat coniugio, vt Augustinus, cùm alibi sæpe, tum in ipso libro de bono coniugali, cap. 23. affirmat: tamen potest fieri, vt virginitas coniuncta sit in vno homine cum minore caritate, humilitate, alijsq́ue virtutibus, quàm coniugium in altero homine. Idcirco non possumus anteponere virginem coniugato, nisi constet in ceteris virtutibus illos esse pares.

Ad QVARTVM dico S. Augustinum eo modo esse loquutum, quo S. Hieronymus in epist. 47. nimirum minus malum esse apertè nubere ei, qui simplex votū habet, quàm perpetuò occultè fornicari.

VICESIMO adducit Leonem, ex cuius operibus vnum testimonium profert ex epist. 87. aliàs 85. ad Episcopos Africæ, vbi Leo ita loquitur: *Dicente Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem vnius vxoris virum fuisse, aut esse constaret, eā sacra semper habita est ista præceptio, vt etiam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda conditio.* Videtur enim hic dicere S. Leo, non modò posse Episcopum ordinari, qui vxorem habuerit, sed etiam qui habeat; & præterea posse Episcopum, qui non habet vxorem, eam ducere, si voluerit.

Sed ad hoc testimonium iam respondi in disputatione de cœlibatu sacerdotum. Admittimus enim Episcopum fieri posse, qui vxorem habeat, modò ab ea se continere deinceps velit. Posse autem Episcopum vxorem ducere nunquam sensit, vel scripsit S. Leo. siquidem in codicibus emendatioribus non habetur: *De muliere sacerdotis eligenda*, sed, *de muliere sacerdotis eligendâ.* Iubet enim S. Leo, vt non solùm arceatur à sacerdotio, qui plures vxores habuit, sed etiam is qui vnā habuit, quę tamen alterius antea fuerit. Consule epist. 84. ad Anastasium, vbi disertis verbis Leo docet, non modò Episcopum, sed etiam Presbyterum, Diaconū & Subdiaconū debere innuptum esse vel continentē.

POSTREMO loco adducit Petrus Martyr Gregoriū, qui lib. 1. epi. 42. ita scribit: *Ante triennium omnium Ecclesiarum Siciliæ Subdiaconi prohibiti fuerunt, ut more Romanæ Ecclesiæ suis uxoribus non miscerentur, quod mihi durum atq; incompetens* (impium. pro incompetens, Petrus Martyr legere maluit ad rem exaggerandam) *uidetur, ut qui usum continentiæ non inuenit, neque castitatem promisit, compellatur à sua uxore separari, atq; hoc, quod absit, in deterius cadat.* Ex his multa deducit Martyr, quæ aduersus Catholicos pugnare videntur.

PRIMVM est, Romanum Pontificem, qui prohibuerat, ne Subdiaconi Siciliæ suis vxoribus miscerentur, fecisse contra Nicænam Synodum, quæ Paphnutio auctore decreuit, non esse Clericis prohibendum propriæ vxoris commercium. At fabulam istam Paphnutianam in disputatione de cœlibatu sacerdotum euidenter, vt arbitror, confutauimus. Præterea, si vnus Romanus Pōtifex præceptū paulò durius, & incompetens, vt S. Gregorius dicit, imposuit, mox illud à successore temperatum fuit.

SECVNDVM est, non fuisse eo tēpore votum annexū sacro ordini. Gregorius. n. dicit, durum sibi esse visum, vt Subdiaconi castitatem tenere cogerentur, qui non promiserant. At si in Sicilia Subdiaconi non vouebāt, num alibi nusquam vouebant? imò abusus erat, qđ in Sicilia non vouerent. Atq; idcirco ibi S. Gregorius iubet, moneri Episcopos, vt nullum ordinent subdiaconum, qui non antea continentiam voueat.

TERTIVM est, tyrannidē hanc à Romana Ecclesia cœpisse, in Orientali aūt seu Græca Ecclesia eiusmodi vsum non fuisse, Sed mendaciū apertissimum est, non fuisse vsum continentiæ Subdiaconorum, atque ordinum etiam superiorum in Orientali & Græca Ecclesia ante tempora S. Gregorij. Contrarium enim disertis verbis docet Epiphanius hæresi 59. Hieronymus libro in Vigilantium. Leo epist. 84. & alij quos suprà citauimus in disputatione de cœlibatu sacerdotum.

QVARTVM est, Gregorium, licet admodum superstitiosum, vidisse tamē hoc esse durū, & alienum à pietate, & moderari conatum, non tamen potuisse, quantum volebat, ob canones, & decreta. Sed quod sanctissimum virum admodum superstitiosum Petrus Martyr vocat, facit more suo. quod ait eum vidisse hoc esse alienum à pietate, mentitur, vt solet. Non enim impiū sed incompetens Gregorius esse dixerat prędecessoris sui decretum. quòd addit S. Gregorium moderari conatum canones prædecessorum, sed non tantum fecisse quātum voluisset, planè diuinat, vel somniat potius. Gregorius enim, vt summa potestate, ita etiam summa libertate vtebatur in ijs, quæ ad Dei honorem, & Ecclesiæ vtilitatem pertinere videbat.

Adferunt alij quidam adhuc vnum testimoniū ex Gelasio Papa. Is enim epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, cap. 23. de viduis quæ continentiam vouerant loquēs, ait: *Nos talibus nullum laqueum debemus inijcere, sed solum adhortationes præmij sempiterni pœnasq́; proponere diuini iudicij, & ut nostra sit absoluta conscientia, et illarū pro se rationem Dei reddat intentio.* Hæc ille.

RESPONDEO, laqueus, de quo Gelasius loquitur, non est, vt auersarij credunt, nuptiarum prohibito ijs, quæ vouerant, sed ijs, quæ non vouerant; nam antè dixerat Gelasius eas, quæ vouerunt, non posse nubere sine peccato: *Sicut*, inquit, *si se continere non poterant, secūdū Apostolū nullatenus nubere vetebantur: sic habita secum deliberatione promissam Deo pudicitiæ fidem debēt custodire.* Vult igitur Gelasius non debere cogi viduas ad vouēdū, sed exponēda illis eē, & prœmia si voueāt, & reddant, & supplicia si voueant, & non reddant.

CAPVT XXXV.

Quod iuniores vouere possint.

SEQVITVR disputatio QVARTA de ijs, qui vota monastica suspicere ac nuncupare possunt. Quatuor sunt genera personarum, quibus præ ceteris aduersarij negant facultatem huiusmodi vota suscipiendi. Primò, iuniores. Secundò, filijfamilias inuitis parentibus. Tertiò, coniuges ex consensu mutuo. Quartò, coniuges ante matrimonium consummatum, inuito altero coniuge.

De PRIMO, Lutherus li. de votis monasticis ait, non oportere viros admittere ad vota monastica nisi post annum LXX. vel LXXX. Similiter Confessione Augustana, art. 27. conqueritur, quod pueri permittantur fieri religiosi. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 15. §. 19. dicit olim nefas fuisse ante annum LX. admittere fœminam ad votum continentiæ. Martyr in lib. de cœlibatu, & votis eādem querimoniam renouat. Probant ex illis verbis 1. Tim. 5. *Adolescentiores viduas deuita*, uel ut est in Græco παραιτοῦ reijce, &: *Volo iuniores nubere, matresfamilias esse, &c.* possumus addere duos veteres Canones; nam Concilium Romanum sub Syluestro, can. 10. prohibet velari sanctimoniales ante annum LXXII. & B. Gregorius lib. 3. epistol. 11. vetat sanctimonialem velari ante annum LX.

At his non obstantibus dicimus duo. Primò ad vota suscipienda continentiæ, obedientiæ, & paupertatis, requiri quidem eam ætatem, in qua sit usus liberi arbitrij; sed ubi is adfuerit, in quacunque ætate licere talia uota nūcupare. Probatur PRIMO Scriptura. Thren. 3. *Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua.* Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me.*

SECVN-

SECVNDO exemplis; nam Ioannes Baptista à pueritia secessit in eremum, Luc. 1. B. Maria adolescentula vouit perpetuam continentiam, vt suprà demonstrauimus, B. Antonius, Paulus I. Eremita, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, alijq; permulti in adolescentia Monachi facti sunt, vt patet ex Athanasio, Hieronymo, Gregorio & Bonauentura, in eorũ sanctorum vitis. pari ratione omnes ferè sanctæ Virgines, quas Ecclesia publicè colit, adolescentulæ vouerant continentiam, vt Thecla, Agnes, Cecilia, Agata, Lucia, Clara, Catharina, & aliæ propemodũ infinitæ.

TERTIO probatur ex Patribus. ATHANASIVS de humanitate verbi, dicit etiam pueros virginitatẽ profiteri doctos esse à Christo. BASILIVS in quæstionib. diffusè explicatis, q. 15. disputat in qua ætate recipiendi sint homines ad vota monastica, & respondet, in prima ętate esse recipiendos pueros ad monasterium, sed nõ esse admittendos ad professionem, nisi vbi cœperint liberum habere vsum rationis. AMBROSIVS lib. 3. de virginibus: *Non ergo*, inquit, *ætas reijcitur florentior, sed animus examinatur. ac certè Theclam non senectus, sed virtus probauit, & hinc quid plura contexã, cùm omnis ætas habilis Deo perfecta sit Christo? nec miretur in adolescentulis professionem, cum legeris in paruulis passionem. An dubitamus si eum vsque ad continentiam sequatur adolescentia, quem vsque ad mortem confitetur infantia?*

HIERONYMVS in epistola ad Eustochium de virginitate docet, in cœnobijs fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros, viros, senes. AVGVSTINVS de sancta virginitate, c. 36. *Sed*, inquit, *respice agmina virginum, puerorum, puellarumq́; sanctarum, in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi a maternis uberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum uelut lac infantia sua suxit infusum, non potest quisquã ex hoc numero dicere, qui prius fuit blasphemus, & persecutor. immò & quod non iussisti, sed tantummodo uolentibus arripiendum proposuisti dicens, qui potest capere capiat, arripuerunt, nouerunt, & propter regnum cœlorum seipsos non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt.*

SECVNDO DICIMVS ad professionem publicã, expetendam etiam eam ætatem, quam leges Ecclesiæ præscribunt, quæ pro temporum, & locorum diuersitate variæ exstiterunt; nam Concilium Cæsaraugustanum, c. vlt. & Agathense, can. 13. iubebant exspectari annum XL. antequam mulieres publicam professionem emitterent. Concilium autem Carthaginense III. can. 4. iubebat exspectari annum XXV. qđ expositum est in Concilio Mileuitano, can. 26. debere intelligi, nisi aliqua necessitas cogat ante illud tempus virginem velari. B. GREGORIVS lib. 1. epist. 48. in insulis vbi est molestior habitatio, iubet, ne recipiantur aliquis ad monasticam professionẽ ante annũ XVIII. ex quo rectè deducunt canonistæ, in alijs locis posse recipi in minori ætate, nimirum anno XIV. quam ætatem definiunt multi canones, vt c. Ad nostram, & c. Significatum, extra de regularibus.

Porro Concilium Trullanum, can. 40. & Conciliũ Triburiense, can. 24. permittunt professionem etiam ante annum XII. sed nostro tempore Concilium Tridentinum, sess. 25. c. 15. statuit professionem non debere fieri ante annum XVI. quam ætatem etiam olim definierat S. Basilius, vt testatur Concilium Trullanum, c. 40. ex quibus apparet nunquam in Ecclesia fuisse consuetudinem, aut legem, vt exspectaretur annus LX. vel LXXX.

Ad ARGVMENTA. Illud Apostoli: *Adolescentiores deuita*, seu reijce, intelligitur à numero earum viduarum, quas Ecclesia alebat, non à voto continentię. Solum enim anus LX. annorum quæ seipsas alere non poterant, voluit Apostolus nutriri sumptib. Ecclesiæ.

AT, inquit Petrus Martyr, si iuniores arcebat Paulus à conuictu earum viduarum, quas alebat Ecclesia propter periculum incontinentiæ, cur non ob eãdem caussam arcendæ sunt à voto? RESPONDEO, quæ alebantur ab Ecclesia, vouebant etiam continentiã, turpius aũt fuisset deficere à voto aliquam ex ijs, quę publicè alebantur ab Ecclesia, quam ex alijs, idcirco nolebat Apostolus recipi iuniores ad numerum earum, quæ ab Ecclesia alebantur. Illis aũt verbis: *Volo iuniores nubere*, opponimus aliud, volo, ex 1. Cor. 7. *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est, continentes. Cùm enim istæ voluntates contrariæ sint, oportet dicere neutrũ adferre præceptum, & absolutè quidem Apostolum cupiuisse, vt omnes continerent, tamen quia nonnullæ bonum propositum deseruerant, cœpisse optare, vt iuniores quæ nõ viderentur perseueraturæ, potius nuberent, quàm vouerent. Vide quæ de hoc loco diximus supra cap. XXX.

Ad illud Concilij Romani dico, PRIMO, locum esse corruptum, & intelligibilem, & fortasse multò minorem annorum numerum debere poni pro LXXII. Dico SECVNDO, loqui Concilium non de omnib. virginibus, sed de illis solùm quæ antequam profiterentur, viros petierunt, vt ipsa verba Concilij indicant, illæ enim diutius quàm ceteræ probandæ videntur.

Ad Gregorium dico, eum loqui de sola Abbatissa. Sic enim ait: *Iuuenculas Abbatissas fieri vehementissime prohibemus, nullam igitur fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cuius ætas hoc, atque mores exegerint, velari permittat.*

CAPVT XXXVI.

Licere filiis ingredi Religionem parentibus inuitis.

DE SECVNDO, an videlicet filij inuitis parentibus fieri possint religiosi. Lutherus in lib. de votis monasticis dicit, non posse filios, quamuis maximę ætatis sint, ingredi religionem sine cõsensu parentum, si adhuc supersint. idẽ docent Magdeburgenses Cent. 4. c. 10. col. 1304. & Cent. 6. c. 6. col. 354. & Martyr in lib. de cœlibatu, & votis. Ratio eorum PRIMA est, qa præceptum de obediendo parentibus, in omni ætate obligat, & sicut non licet vlli vouere, qđ non obediet parentib. ita non licet vouere aliquid eis inuitis. SECVNDO, quia vxor non potest ingredi religionẽ sine consensu viri, nec seruus sine consensu domini, ergo nec filij sine consensu patris, & confirmatur ex Concilio Gangrensi, c. 16. *Quicunque filij à parentib. prætextu diuini cultus abscedunt, nec debitam reuerentiam dependunt illis, anathema sint.* Contrarium docet B. Thomas in 2. 2. q. 88. art. 8. ad 2. & antea idem probauerat exemplo suo, quippe inuitis & repugnantib. matre & fratribus, ordinem Prædicatorum professus est.

Nos breuiter respondemus, licere filijs inuitis parentib. ad religionem transire, duab. seruatis conditionibus. VNA, vt ad annos pubertatis peruenerint. Porro pubertas in viris est anno XIV. vt habemus c. 1. de regularib. in Sexto, in fœminis anno XII. vt habemus can. puella, 20. q. 2. ALTERA conditio est, vt parentes non sint in tali necessitate, vt sine filiorum auxilio viuere non possint. Tunc enim tenentur ex præcepto Dei, parentibus adesse.

Probatur iam hæc sententia, PRIMO Scripturis. etsi enim hoc Scripturæ disertè non docent, tñ eis valde cõforme est. Genes. 12. *Egredere de domo tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui.* Deuter. 33. *Qui dixit patri suo, & matri suæ; Nescio vos: & fratrib. suis; Ignoro illos. Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum seruauerunt.* Vbi Moses in laudib. Leuitarum ponit, quod parentes, & fratres deseruerint, vt Deo liberius vacarent. Vnde glossa interlinearis exponit, qui dixerunt:

runt: nescio vos, patri & matri cursum inčtis impediẽtib. Itẽ Psal. 44. *Obliuiscere populum tuum, & domũ patris tui, & concupiscet rex decorẽ tuum.* Item Matth. 10. *Qui amat patrẽ, vel matrẽ plus quã me, nõ est me dignus.* Et Lucæ 9. non permisit Dñs eum, quẽ vocabat, vt iret domum ad salutandũ, vel ad sepeliendũ parentẽ.

SECVNDO sacris canonib.; nam in Concilio Toletano X. c. vlt. *Parentib.*, inquit, *filios religiom tradere nõ amplius, quã vsq; ad quartũ decimũ eorũ ætatis annũ licentia poterit esse: postea verò, an cũ voluntate parẽtũ, an sua deuotionis sit solitariũ votũ, erit filijs licitũ religionis assumere cultũ,* Item 20. q. 2. can. Puella, q sumptus est ex Cõcilio Triburiẽsi, can. 24. *Puella*, inquit, *si ante duodecimũ ætatis annũ sponte sua velamen sibi sacrũ assumpserit, possunt statim parẽtes uel tutores id factũ irritũ facere si noluerint. Si uerò in fortiori ætate adolescentula, uel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentib. prohibendi.* Item c. Cùm virum, de regularib., Clemens III. loques de puella nubili: *Tunc*, inquit, *quia liberum habet arbitrium in electione propositi, parentum sequi non cogitur uoluntatem.*

TERTIO, testimonijs Patrũ. CHRYSOSTOMVS in fine li. 3. cõtra vituperat. vitæ monasticæ: *Sin aũt*, inqt, alloquens parẽtes, *uos contenderitis, filij quidẽ si fuerint egregia uirtute præditi, etiamsi nolueritis, ad hanc peruenient Philosophiã monasticã sempiternisq; gaudijs fruentur: uos autẽ infinitos uobis ipsis cruciatus congeretis.* Idẽ hom. 84. in Ioannẽ: *Cum spiritualia*, inquit, *impediunt parentes, nec agnoscendi quidẽ sunt.* Similia habet in c. 6. epist. ad Ephes. in illud: *Filij obedite parentib. in Domino.* vult enim additum esse, *in Domino*, quia non debemus eis parere, cùm pietatem impediunt.

THEOPHYLACTVS in c. 19. Io. in illud: Ecce mater tua: *Oportet*, inquit, *qdem parentib. ad pietatẽ obsistentib. non parere; non obsistentibus aũt omni cura seruire.*

AMBROSIVS li. 3. de virginitate loquens de illis, q̃ inuitis parentib. profitebanť, non arguit ipsas, sed eorum parentes, qui vim facere conabanť; quos dicit esse peiores Gentilib., qui filias præmijs ad virginitatem inuitabant: *Illic præmijs*, inquit, *reuocantur à nuptijs: hic ad nuptias coarctabantur iniurijs? illic violentia fit vt capiantur: hic fiet violentia ne profiteantur? & pòt esse patientia Sacerdotum, vt non vel morte oblata, si ita necesse est, integritatis sacrificium vendicent?*

HIERONYMVS ĩ epist. de suspecto contub. *Si quis*, inquit, *te corripit, quòd sis Christiana, quòd sis virgo, non cures q matrem deserueris, vt in monasterio inter virgines viueres: talis detractio laus tua est. Itẽ crudelitas ista pietas est, illum. n. præfers matri, quẽ præferre iuberis & animæ tuæ.* Idẽ ad Heliodorũ, quæ prima est omniũ: *Licet*, inquit, *paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine, & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iaceat, percalcato perge patre, siccisque oculis ad vexillum crucis euola; solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.* Idẽ in vita Malchi testatur, eum, cùm à parentib. ad nuptias minis & blanditijs cogeretur, eis inuitis, ad monasterium se contulisse.

AVGVSTINVS in epist. 38. ad Letum, qui à matre impediebatur, ne ad vitam perfectam sequeretur: *Sed quid*, inquit, *dicit, aut quid allegat? fortè decem illos menses, quib. viscera eius onerasti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? hoc hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, vt in vitam æternam inuenias eam. Hoc memento, vt oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti.*

Gregorius TVRONICVS in vita Leobardi & Pappulæ, laudat eos, quod tam ille, quàm illa, inuitis parentibus, monasticam professionem susceperint. GREGORIVS homil. 37. in Euangelia, in illud: Qui non odit patrem, &c. *Quos*, inquit, *aduersarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus.*

Denique B. BERNARDVS epist. 111. quam scribit nomine Heliæ Monachi ad parentes eius: *Sola*, inqt, *caussa, qua non licet obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit, qui amat patrem, aut matrem plus quã me, non est me dignus. Si verè me, vt boni, & pij parentes diligitis, quid me Patri omnium Deo placere satagentẽ inquietatis, & ab eius seruitio, cui seruire regnare est, retrahere tentatis? verùm nunc cognosco, quia inimici hominis domestici eius: in hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnosco vos parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad meum atque vestrũ, immò vniuersorum Patrẽ: alioqui quid mihi & vobis? quid à vobis habeo, nisi peccatum & miseriam, &c.*

QVARTO, probatur ratione B. Ambrosij li. de virginibus: *Cui licet*, inquit, *maritum eligere, cur non licet Deum præferre?* At licet filijs parentibus inuitis, matrimonium contrahere, cur non etiam liceat ijsdẽ inuitis continentiam profiteri? Præterea licet viro, vxore inuita, ad religionem transire, quando matrimoniũ de præsenti quidem contractum erat, sed nondũ consummatum, vt habemus c. Verum, & cap. Ex publico, de conuersione coniugatorum, ergo multò magis licebit inuito patre. Præterea quilibet ingenuus post annos pubertatis est iuris sui, quantum ad ea, quæ ad personam & statum suum pertinent. In hoc enim differunt serui à liberis. Denique, magis obediendum est Deo, quàm hominibus, Act. 5. Deus autem consulit perfectam vitam, Matth. 19. omnibus in genere, & in particulari interna inspiratione vocat quosdam; ergo si parentes resistant, audiendi non sunt.

Neque argumenta in contrariũ vim vllam habẽt. PRIMVM est, Deus iubet obedire parentibus, & eos honorare, Ephes. 6.

RESPONDEO, parentibus duo à filijs deberi, obedientiam, & honorẽ, id est, temporalia subsidia. Quantum ad primum, dico ex Chrysostomi, Theophylacti, Hieronymi, & aliorum expositione in eum locũ, ideo Apostolum addidisse, *in Domino*, vt intelligamus, non esse eis obediendũ, nisi in ijs, quæ non impediũt pietatem. Quantum ad alterum, dico, præceptum illud, vt alia omnia affirmatiua, non obligare, nisi in casu necessitatis, cùm videlicet pater sine filij opera viuere non potest. Si enim vel diues sit, vel habeat alios, à quibus alatur, filius non tenetur ei adesse, vt expressè docet Luc. 9. Dominus cùm ait: *Sine mortuos sepelire mortuos suos.* Nam vt Theophylactus exponit, qui dixerat: *Sine, ut uadam & sepeliam patrem meum,* non dicere voluit; Pater meus mortuus est, debeo eũ sepelire; sed, sine vt maneam cum patre meo, vsqua ad mortem eius: cùm autem obierit, & eum sepeliero, tunc sequar te.

SECVNDVM argumentum erat: Vxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec seruus sine consensu domini; igitur nec filius sine cõsensu patris.

RESPONDEO, vir non habet corporis sui potestatẽ, sed vxor, vt dicitur 1. Cor. 7. & ideo non potest vir de persona sua disponere sine consensu vxoris. Filij aũt, quoad personam suam, liberi sunt post annos pubertatis. Vnde B. Augustinus, qui epist. 36. ad Letum docuit posse filios inuitis parentibus sequi perfectionẽ, idem in epist. 199. ad Ediciam, docet, vxorem id facere non posse sine consensu viri. Pari ratione seruus non habet personę suæ potestatem, sed dominus eius, ideo de ea disponere non potest. Addit B. Thomas 2. 2. q. 189. art. 6. quod cùm subiectio seruilis sit pœna peccati, non autem subiectio filialis, non mirum videri debet, si seruis adimitur aliquid, quod antea eis cõpetebat, & id non adimitur filijs.

Argumentum TERTIVM ex Concilio Gangrensi, cap.

cap. 16. RESPONDEO, fuisse eo tempore quosdam, qui malè intelligentes verba Domini, Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, &c.* prætextu Euangelij relinquebant nō solùm parentes, sed etiam vxorem, & liberos, nec eorū vllam curam gerebant, etiamsi maximè indigerent. hos ergo Synodus anathemati subijcit. Vnde c. 14. anathema dicit coniugibus deserentibus coniuges. Et c. 15. parentibus deserentibus filios, & c. 16. filijs negligentibus parentes.

Ex quo apparet, nihil facere hoc decretum contra religiosos, qui parentibus adsunt, si eorum præsentia necessariò indigeant: si autem non indigeant necessariò, absunt quidem corpore ab eis, tamen eos iuuant quomodo religiosos decet, nimirum precibus apud Deum. nam etiam filij seculares non eodem modo iuuant parētes, sed alij consilio, alij artificio, alij opibus, prout conuenit statui vniuscuiusque.

Addit QVARTVM argumentum Petrus Martyr ex Basilio q. 15. fusè explicata, vbi filios dicit non esse recipiendos ad monasticam disciplinam, nisi à parentib. offerantur. RESPONDEO, loquitur S. Basilius de filijs, qui ob minorem ætatem adhuc subsunt in omnibus patriæ potestati, id quod textus Basilij loquitur apertissimè: *Eos*, inquit, *qui sub parentibus sunt dum ab illis ipsis adducuntur, coram multis testib. suscipiemus.*

CAPVT XXXVII.

Licere coniugatis ex consensu vouere continentiam.

DE TERTIO, an liceat coniugatis ex consensu mutuo suscipere vota perpetuæ continentiæ. Negat hoc disertis verbis Petrus Martyr in commentario 1. Cor. 7. & probat ex verbis Pauli: *Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum.* Vbi Paulus solum ad tempus concedit vacationem ab vsu coniugali. Idem docent Magdeburgenses Centur. 4. cap. 10. colum. 1304. vbi accusant Malchum Monachū, tanquam matrimonij contemptorem, quia ex consensu perpetuo abstinuit ab vxore, quam duxerat in captiuitate sua. Vbi obiter notanda est imperitia, vel nequitia ipsorum; nam, vt Hieronymus scribit in vita Malchi, cogebatur Malchus à Barbaris ducere in vxorem mulierem quandam, quæ virum habebat; cùm igitur non posset sine peccato adulterij illam accipere, simulauit nuptias, vt mortem euaderet, & illam pro sorore habuit, & tamen Magdeburgenses illū reprehendūt, quòd illi mulieri misceri noluerit.

At hic error impudentissimus est, & probo PRIMO ex ipso Pauli loco; nam Paulus postquam ait: *Iterum reuertimini in idipsum.* subdit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Vbi illud: *Secundum indulgentiam*, non potest referri ad illud: *Nolite fraudare inuicem.* Ibi enim locum habet imperium, non indulgentia; neque ad illud: *Nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.* Nam abstinere ad tempus ex consensu propter orationem, non eget indulgentia. Id enim dicimur indulgere quod nō libenter concedimus, sed quasi coacti. Paulus autem maximè cupiebat, vt continerent, cùm dicat: *Cupio omnes esse sicut meipsum*; ergo illud, secundum indulgentiam, refertur ad illud: *Iterum reuertimini in idipsum.* Id enim Paulus non libenter concedit, sed indulget propter incontinentiam illorum; quomodo exponunt Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. Augustinus li. 1. contra Iulianum, c. 21. Ambrosius, Theo-

A doretus, & alij in hunc locum. ergo qui perpetuò cōtinent ab vxore ex consensu, rem gratissimam Paulo faciunt; tantum abest, vt ipse id prohibuerit.

SECVNDO, probatur ex Patribus. BASILIVS in quæstionibus diffusè explicatis, q. 12. *Eos*, inquit, *qui in coniugio matrimonij ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex consensu hoc faciant, &c.* EPIPHANIVS hæresi 59. & Hieronymus libro contra Vigilātium dicunt, coniugatos non consueuisse sacris initiari, nisi continentiam perpetuam ab vxore promitterent. Quod idem statuit Conciliū Arelatense II. can. 2. Idem quoque S. Hieronymus in epist. 14. ad Celantiam, arguit eam fœminam, quod sine consensu viri continentiam vouisset.

B AVGVSTINVS in epistola ad Ediciam, quæ est 199. *Quod*, inquit, *Deo pari consensu ambo voueratis, perseueranter vsque in finem reddere ambo debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem constantissimè perseuera.* Et epist. 45. ad Arment. & Paulinam: *Ambo*, inquit, *Deo reddite, quod ambo vouistis.* Et infrà: *Sit vester consensus oblatio ad supernum altare creatoris, &c.* Et suprà: *Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo.* Idem Augustinus in epist. 31. ad Paulinum, laudat eum, quod cum Therasia coniuge sua continentiæ votum susceperit: ipse etiam S. Paulinus epist. 3. ad Aprum, mirificè eum laudat, quòd cum vxore perpetuam continentiam Deo vouerat.

C GREGORIVS lib. 9. epist. 39. ad Theotistam patriciam: *Si verò*, inquit, *vtrisque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, maiora non prohibuit?* THEODORETVS lib. 4. hist. c. 13. laudat Pelagium Laodicensem Episcopum, quod prima die nuptiarum, cùm ipse iuuenis iuuenem sponsam accepisset, ei persuaserit, vt simul continentiam vouerent. HILARIVS Arelatensis in epistola ad Augustinum, quæ præponitur libris de prædest. *Sciat*, inquit, *sanctitas tua, fratrem meum cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam deuouisse: vnde rogamus sanctitatem tuam, vt orare digneris, quo hoc ipsum in eis Dominus confirmare & custodire dignetur.*

D Probatur TERTIO, exemplis eorum, quos rectè fecisse, quòd ex consensu continentiam vouerint, nullo modo negari potest, cùm sancti fuerint, & miraculis claruerint. PRIMVM exemplum est Mariæ & Ioseph. Quòd enim veri coniuges fuerint, patet ex Euangelio Matth. 1. *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Et: *Ioseph vir eius, cùm esset iustus, &c.* quod autem ex consensu perpetuo continuerint, certum est. Fuit enim error Heluidij à tota Ecclesia damnatus, quòd B. Maria non fuerit semper virgo. Vnde B. Augustinus de consensu Euangelistarū, lib. 2. c. 1. *Hoc exemplo*, inquit, *magnificè insinuatur fidelibus coniugatis, etiam seruata pari consensu continētia, posse permanere coniugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Neque hoc exem-

E plum aduersarij negare possunt.

Nam Centuriatores Cent. 1. lib. 1. c. 10. col. 366. dicunt, Iosephum & Mariam ita verum coniugiū contraxisse, vt voluerint, statuto tempore, more aliorum cōiugum liberos procreare. Quod etiam docet Martinus Bucerus in cap. 1. Matth. Petrus Martyr in libro contra Smithæum de cœlib. & Caluinus in 1. c. Luc. Id autem etsi blasphemum est, cùm B. Mariam virginitate animi, quæ sola virtus est, spoliare nitatur, tamē in eo nobis deseruit, quod hinc habemus non posse negare hæreticos, quin veri coniuges fuerint Maria & Ioseph. Porro ijdem Centuriatores Cēturia 4. c. 5.

col.

col. 405. dicunt errorem Hæluidij esse, dicere B. Mariam aliquando cum Iosepho viro suo rem habuisse: nec possunt dicere, B. Mariam, inuito Iosepho, continuisse, nec è contrario, cùm vterque sanctissimus fuerit.

SECVNDVM exemplum est Ammonis Monachi, q cum vxore virgine ex consensu semper virgo permãsit, teste Palladio, in historia Lausiaca, cap. 8. & quod hoc Deo placuerit, ex eo manifestè colligit, quòd eius animam S. Antonius in cœlum ab Angelis deferri cum summa gloria vidit, vt Athanasius refert in vita S. Antonij.

TERTIVM exemplum est apud Cassianum, Collat. 14. c. 7. vbi refert, Laicum quendam, quia cum vxore sua, ex consensu continentiam virginalem colebat, adeò claruisse, vt Dæmonem quendam ferocissimum, quem S. Ioannes Abbas expellere ab obsesso corpore non potuerat, ipse sola sua præsentia mox expulerit.

QVARTVM est S. Paulini & Tharasiæ vxoris, qui ex consensu votum perpetuæ continentię susceperũt. De quo vide epist. 32. Augustini ad Paulinum.

QVINTVM est S. Maturiani & Maximæ vxoris, de quo vide Victorẽ lib. 1. de persecutione VVandalica.

SEXTVM est apud Gregorium Turonicum de gloria Confessorum, c. 32. vbi refert, quòd cùm ex duob. coniugibus, qui semper ex consensu castè vixerant, altera mortua esset, alter in hæc verba prorupit: *Gratias tibi ago, omnipotens Conditor, quòd hanc puellam, sicut eam tradidisti impollutam, & ab omni voluptatis contagio puram, ita tibi restituo: illa verò etiamsi mortua esset, subridens ait: Sile vir Dei, quia non est necesse proloqui nostrum, nemine interrogante, secretum.*

SEPTIMVM est S. Eduardi Angliæ Regis, de quo Surius tomo 1. ex antiquo manuscripto refert, quòd cùm vnà cum vxore virgo permansisset, multis miraculis claruit, & post annos centum à morte, inuentus est omnino integer, adeò, vt ne barba quidem illi, quæ prolixa & cana fuerat, decidisset.

OCTAVVM est S. Henrici I. Imperatoris, sed secũdi Regis, & Kunegundis vxoris eius, qui similiter ex consensu virgines permanserunt, & miraculis claruerunt, adeò vt vomerem candentem sine læsione calcauerit S. Kunegundis in testimonium virginitatis, de quibus vide Krantzium lib. 3. c. 32. suæ Saxoniæ.

NONVM est Petri Vrseoli Ducis Venetorum, apud Volaterranum lib. 4. qui cum vxore ex consensu castè viuens, miraculis illustris fuit.

DECIMVM est S. Catharinæ Sueciæ, quæ cum viro suo virgo permansit, & miraculis claruit, Volaterranus lib. 22.

VNDECIMVM Boleslai Pudici Polonorum Regis, de quo sic canit Clemens Ianitius Polon.

Coniuge consenuit cum virgine virgo maritus,
Addictus studijs casta Diana tuis.

DVODECIMVM est Alphonsi II. Regis Castellę. de quo similia refert Volaterranus lib. 2. quòd nimirum miraculis claruerit, & ab vxore perpetuò se continuerit.

Probatur VLTIMO ratione; nam tota caussa, cur non liceat viro profiteri continentiam, est, quia non habet potestatem corporis sui; & nemo potest rem alienam donare inuito domino. At ista caussa cessat, cũ ex consensu fit votum.

Adde POSTREMO, quod solum contrà obijci põt illud Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo nõ separet.* sed hoc facilè soluitur; nam non soluitur coniugium per votum continentiæ. Vnde Augustinus lib. 1. de serm. Domini, c. 25. *Beatiora*, inquit, *sanè coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs procreatis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint; quod neque contra illud præceptum sit, quo Dominus dimitti coniugem vetat, & illud seruatur quod ait Apostolus, Reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint.*

CAPVT XXXVIII.

Per vota solennia solui Matrimonium ratum, non consummatum.

DE QVARTO duo sunt errores extremi. VNVS est Martini Kemnitij contra sess. 24. Concilij Tridentini can. 6. & Magdeburgensium, qui docent, matrimonium siue sit ratum & consummatum, siue sit ratum tantùm, non posse solui per monasticã professionem. ita docent Cent. 1. lib. 2. c. 12. col. 637. idem docet Erasmus in c. 7. 1. ad Cor. & in eandem sententiã propendet ex Catholicis Claudius Espenæus lib. 6. c. 4. de contin. suntque pro hac sententia grauissima argumenta. Nam Matth. 19. & 1. Corint. 7. matrimonium insolubile esse pronunciatur: quod autem hoc de rato dicatur, patet PRIMO, quia matrimonium ratũ non differt à consummato vlla essentiali differentia. copula enim carnalis actus quidam est coniugij, non essentia coniugij. SECVNDO, matrimonium ratum est verum Sacramentum, significans Christi & Ecclesiæ vnionem inseparabilem, ergo indissolubile. Præterea TERTIO, per matrimonium ratum dat vir vxori potestatem corporis sui, ergo non potest inuita vxore continentiam Deo vouere.

ALTER error est in altero extremo, quod nimirum matrimonium etiam consummatum dissoluatur per ingressum in religionem. Ita decreuit Iustinianus C. de Episc. & Cler. l. finali. & refert hanc legem Gregorius li. 9. epist. 39. pro qua sententia adduci solet Basilius in quæstionibus fusiùs explicatis, q. 12. vbi videtur dicere, virum, qui non potest ab vxore impetrare consensum transeundi ad religionem, posse ea inuita id facere; adducitur etiam exemplum THEONÆ Abbatis, de quo Cassianus col. 21. c. 9. scribit, quòd cùm per quinque annos cum vxore vixisset, ac deinde Monachus fieri vellet, & ab vxore licentiam non impetraret, illa inuita, matrimonium soluit, & Monachus factus est. & c. 10. scribit idem Cassianus, non debere hoc factum reprehendi, cùm iste Theonas Apostolicis miraculis postea claruerit, & à plurimis magnis Patribus factum eius collaudatum fuerit.

At nihilominus Ecclesiæ sententia est in medio, nimirum matrimonium ratum solui per monasticã professionem, non autem matrimonium consummatum. id habemus c. ex publico, & c. ex parte tua, & c. verũ, de conuersione coniugat. & 27. q. 2. can. desponsatã, alijsque multis canonibus ibidem. quibus accessit Tridentini Concilij, sess. 24. can. 6. vbi dicitur: *Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.*

Probatur ergo secunda pars huius sententiæ contra secundum errorem. PRIMO, ex ipsa Scriptura. nã quod Christus ait: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Et: *Qui dimiserit uxorem, facit eam mœchari.* Matt. 19. & quod ait Apostolus 1. Cor. 7. *Iis qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, mulierem a uiro non discedere, &c.* in aliquo matrimonio locum habere debet, ergo saltem in matrimonio consummato, si enim in hoc nõ habet locum, in nullo habebit. SECVNDO, ex Patribus; nam Hieronymus in epist. 14. ad Celantiam, arguit eam, quod sine licentia viri continentiam vouisset. Item Augustinus epist. 45. ad Armẽtarium, & in epist. 199. ad Ediciam, disertè docet, non licere coniugi, inuito coniuge, vouere continentiam, & si id faciat, debere cogi, vt, voto non obstante, viro

suo

suo debitum reddat. Idem docet Gregorius li. 9. epist. 39. ad Theoctistum, vbi reprehendit legem ciuilem, quæ permittit contrarium. Idem prohibent VIII. Synodus & Nicolaus I. in epist. ad Carolum Regẽ, aliaque Conciliorum & Pontificum decreta apud Gratianum 27. quæst. 2. necnon in decretalibus, tit. de conuers. coniugatorum.

Ad testimonium Basilij respõdeo, fortasse loqui eũ de matrimonio rato, sed nondum consummato, quod si ita est, sententia eius nobis apertissimè fauet. Sin autem de consummato fortè loquatur, dico tria habere eo loco Basilium. PRIMVM enim asserit, coniugatum venientem ad monasterium, debere interrogari, an consensum vxoris obtinuerit: *Vir enim non habet potestatem corporis sui, sed uxor*, vt Apostolus ait 1. Cor. 7. DEINDE addit Basilius, si coniunx repugnet, ac resistat, oportere audire Domini vocem: *Qui non odit patrem, matrem, uxorem, etc. non est me dignus.* Quæ duo inter se pugnare videntur. Sed addit TERTIO, sæpe accidisse, vt orationibus à Deo impetratũ sit, vt coniux morbo correpta, consensum præbere cogeretur.

Videtur ergo S. Basilius velle, vt coniugatus, si Monachus fieri velit, primum consensum vxoris quærat: si impetrare non potest, oret Deum, & lachrymis & ieiunijs instet, quo id etiam vxori persuadeatur, ac tũ demum obtento consensu Monachus fiat. sic enim & Apostolo obediet, dum non sine consensu coniugem relinquit, & Christo etiam parebit, dum vxoris amorem Christi amori postponit. Exemplum habemus in fratre & sorore S. Bernardi. Nam & ille ab vxore, & illa à marito orationũ instantia consensum obtinuit, quem antea impetrare non poterant. Vide lib. 1. c. 4. & 6. vitæ S. Bernardi.

Ad exemplum Cassiani dico, esse illud vnum ex ijs factis Sanctorum, quæ sunt admiranda, non imitanda. Credendum enim est, peculiari Spiritus sancti admonitu id factum esse, præter communem ordinem, ac legem, quandoquidem ille tot claruit postea signis & virtutibus.

Probatur altera pars cõtra alterum errorem. PRIMO, testimonijs Ecclesiæ suprà citatis. etsi enim aduersarij ea non recipiunt, tamen cùm nulla ipsi in cõtrarium adferant, recta ratio docet, potius credendũ esse tot sanctis Pontificibus, & vni generali Concilio, quã simplici inficiationi paucorum hominum.

SECVNDO probatur, exemplis Sanctorum. Ac PRIMVM, quòd sanctam Theclam ante matrimonij consummationem S. Paulus à nuptijs reuocauerit, testatur Epiphanius hæresi 78. & Ambrosius libro. 2. de virginibus.

SECVNDVM exemplum est S. Alexij, qui prima nocte nuptiarum vxorem intactam relinquens, peregrè profectus est, castamque vitam perpetuò duxit. ita refert Simeon Metaphrastes in eius vita, cuius historia totius Ecclesiæ à multis seculis celebratione confirmata est.

TERTIVM exemplum est S. Euphrasiæ, de qua similia refert idem Simeon Metaphrastes.

QVARTVM est S. Ceciliæ, quæ, teste eodem Metaphraste, prima nocte nuptiarum negauit viro suo Valeriano coniugale debitum, quia nimirum continenter viuere volebat.

QVINTVM est apud Augustinum lib. 8. Confess. c. 6. vbi scribit, duos milites, lecta Antonij vita, mox vota monastica suscepisse, relictis sponsis, quas habebãt: illas verò cùm id cognouissent, similiter fecisse. Nec refert quod ab Augustino dicantur sponsæ, non vxores; nam sæpissimè Veteres sponsas & sponsos vocãt vsque ad consummationem matrimonij, atque exinde maritos & vxores. Sic accipitur nomen sponsæ in c. Ex publico, & c. Carissimus, & c. Ex parte tua, extra de conuersione coniugatorum: & eodem modo Augustinus lib. 8. Confess. c. 3. *Institutum est*, inquit, *ut*

A *sponsa iam pacta, non statò tradatur ne uilem habeat maritus datam, quam non suspirauit sponsus dilatam.* Præterea aduersarij non solum vxores, sed etiam sponsas futuras, negant posse dimitti propter vota monastica.

SEXTVM est S. Leobardi, qui, teste Gregorio Turonensi rupit fœdera nuptialia cum honesta puella inita, & inuitis parentib. Monachus factus est.

SEPTIMVM est apud Gregorium lib. Dialog. 3. c. 14. vbi dicit, Gregoriam factam virginem, nuptijs iã constitutis, ad Ecclesiam confugisse, & sanctimonialis vitæ habitum petijsse, ac impetrasse.

Probatur VLTIMO, duplici ratione. PRIMA est, quia ratio ipsa docet, semper esse licitum transire de statu minus perfecto ad perfectiorem, si id possit fieri sine
B vllius detrimento: at status coniugij est imperfectior statu religionis, ergo poterit ab vno ad alium fieri trãsitus, quando id fiat sine vllius detrimento: fit autẽ sine vllius detrimento, quando matrimonium est ratũ, sed non consummatum. nam cùm matrimonium est consummatum, duplex detrimentum oritur, si dirimatur; vnum proli iam natæ, vel conceptæ, quæ non poterit tam bene educari; alterum ipsi coniugi, quæ manet ligata, nec potest alteri nubere, & quando ẽt posset, non tam commodè, cùm non sit amplius virgo. At nihil horum inuenitur in matrimonio non consummato. Ibi enim nulla est proles, & vxor potest alteri nubere, & æquè bene, atque antea, cùm adhuc sit virgo, & nihil infamiæ incurrat ex huiusmodi repudio, vt notum est.

C DICES; at iniuria illi fit, cùm spoliatur inuita re sua. RESPONDEO, tenetur consentire marito volenti perfectiores nuptias sine vlla comparatione inire, cùm id facere possit sine suo incommodo, potest autem cogi vt faciat, quod tenetur facere.

DICES rursum; si hæc ratio valeret quidquam, probaret non solùm propter monasticam professionem matrimonium ratum dirimi, sed etiam propter sacrorum ordinum susceptionem, ac præcipuè propter episcopalem dignitatem, cùm etiam sacro ordini sit annexum solenne votum continentiæ, & status Episcoporum sit perfectior statu religiosorum. At non dirimitur matrimonium ratum propter ordinis sacri susceptionem, vt Ioannes XXII. definiuit in Extrauaganti, Antiquæ concertat. de voto. RESPONDEO, non
D esse similia; nam monasticæ professioni repugnat per se, & ex natura rei coniugium, non autem repugnat per se & ex natura rei ordini sacro, sed ex solo decreto Ecclesiæ.

SECVNDA ratio est; nam in matrimonio duplex inuenitur vinculum; vnum spirituale, quod ex solo consensu nascitur; alterum carnale, quod nascitur ex copula; sed istud carnale dirimitur per mortem corporalem, vt patet ex 1. Corint. 7. ergo vinculum spirituale dirimi debet per mortem spiritualem & ciuilem: talis est monastica professio, qua homo toti mũdo quodam modo moritur. Et ex hac etiam ratione patet, cur
E non dirimatur tale matrimonium per ordinem sacrũ; nam sacer ordo non requirit mortem illam spiritualem seu ciuilem, qua quis opibus & propriæ voluntati renunciet.

Ad argumenta duplex est solutio. VNA communis Theologorum, quam præcipuè Sotus explicat in 4. dist. 27. q. 1. art. 4. quod tam insolubile sit matrimoniũ tantum ratum, quàm consummatum; & tunc ad illa omnia argumenta respondent, ea probare optimè matrimonium ratum non posse dirimi ab homine, id est, humana vlla auctoritate, sed tamen nõ probare, quin possit dirimi à Deo; Deum autem esse qui dirimit, cũ sponsum vocat ad religionem.

DICES; vnde habemus, quod Deus dirimat matrimonia rata, & non dirimat etiam consummata per vocationem ad religionem, cùm certum sit, Deum omnia

omnia posse dirimere? Respondeo, scimus ex Ecclesiæ declaratione.

ALTERA solutio est communis Canonistarum, quã etiam sequitur Caietanus in opusculis, tomo 1. tract. 28. qui docent, matrimonium consummatum non esse solubile, nisi à Deo: matrimonium autem ratũ tantùm esse solubile, auctoritate Pontificis, & etiam sine illa auctoritate, solui per ingressum in religionem; & tunc ad argumentum ex verbis Domini Matthæi 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet*; respondent, ea verba intelligi solùm de matrimonio consummato. Nam hæc verba non sunt dicta à Domino, nisi postquam dixerat: *Erunt duo in carne vna*, quod non fit, nisi per copulam carnalem. Et sic docet exponi debere hunc textum Alexander III. c. Ex publico, de conuersione coniugatorum.

Ad PRIMAM rationem respondent, matrimonium ratum, & consummatum non differre solùm accidentaliter, id est, vt rem operantem, & non operantem, vt vult prima opinio; nec tamen differre propriè essentialiter, quasi desit matrimonio rato altera pars essentiæ, quomodo differunt homo & anima; sed differre, sicut perfectum & imperfectum, sicut differũt homo, cui non deest vlla pars integralis, & homo mancus, surdus vel cæcus: id, quod ipsa verba ostendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum, & non consummatũ, si nihil ei deest, nisi operatio, siue effectus? & cur non dicitur etiam sacerdotium ratum, & non consummatum, antequam Presbyter incipiat exercere sacros ordines?

Porro id, quod deest matrimonio rato, id est, quod facit illud solubile. Nam Sacramentum matrimonij triplicem habet significationem. PRIMO, significat gratiam inuisibilem, siue coniunctionem Christi cum anima. SECVNDO, coniunctionem Christi cum Ecclesia per caritatem. TERTIO, coniunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet solam primam, vt docet S. Thomas in 4. distinctione 27. quæst. 1. art. 3. quæst. 2. ad 1. & Innocentius III. c. Debitum, de bigamis. Quæ significatio sufficit ad constituendum verum Sacramentum, sed ea non facit matrimonium insolubile. nam illa coniunctio Christi cum anima non est insolubilis, vt patet.

Matrimonium autem consummatum habet alias duas, vt patet ex Paulo, Ephes. 5. qui non dixit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia*, nisi postquam dixerat: *Erunt duo in carne vna*, quod certè fit per copulam: & confirmatur hoc totũ ex eo, quod si matrimonium ratum, non consummatum, significaret vnionem Christi cum Ecclesia, sequeretur esse digamum, qui duo matrimonia rata cõtraxit, licet vnum tantum, aut nullũ consummauerit, quod est contra c. Debitum, de digamis. Sequela patet; nam digamia contrahitur ex defectu significationis vnius Christi cum vna Ecclesia, quam non habet, qui cum duabus contraxit.

Ad SECVNDAM rationem dico, matrimoniũ ratum esse verum Sacramentum, sed non perfectum, quoad omnem significationem.

Ad TERTIAM dico. PRIMO, eos, qui dant seipsos vxori, semper intelligere, se dare cum ea conditione, nisi vocentur à Deo ad spirituales nuptias. SECVNDO, non teneri coniugem ad soluendum eiusmodi debitũ cum detrimento boni spiritualis sui, quando id potest fieri sine vllo detrimento alterius coniugis, vt in præsenti accidit. Vtraque solutio est bona, sed hæc posterior est conformior decretis & factis Pontificum, qui de facto dispensant in matrimonio rato, non consummato. Præterea, prima opinio nititur testimonio Nicolai, 27. quæst. 2. can. Scripsit, vbi dicit, Deum esse, qui soluit matrimonium, cùm aliquem vocat ad religionem. At hoc fundamentum non est solidum, quia Nicolaus loquitur de matrimonio consummato, & intelligit illud solui, quoad torum, non quoad vinculum.

CAPVT XXXIX.

De Eremitis.

SEQVITVR disputatio QVINTA de Eremitis. Eremitarum institutum præ cæteris religionib. grauissimè reprehendunt Magdeburgenses Cent. 4. & 5. c. 6. & 10. necnon Caluinus lib. 4. Instit. c. 13. §. 16.

Duo sunt autem, quæ reprehendunt, solitudinẽ, & vitæ seueritatem. Solitudine dicunt eos peccasse dupliciter contra proximum. PRIMO, quòd quasi odio humani generis in solitudines recesserint, cõtra illud Matth. 24. *Ecce in deserto est, nolite exire.* Et Hebr. 10. *Non deserentes collectionem nostram.* SECVNDO, quòd illa officia caritatis deseruerint, quæ Deus mandauit, contra illud Hebr. 10. *Adiuuemus nos inuicem.*

Vitæ seueritate dicũt eos peccasse in seipsos. PRIMO quod se exposuerint multis periculis, & tentationibus, sine Dei mandato, contra illud Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et ideo in pęnam peccati Deus permiserit eos vexari varijs modis à Diabolo, vt de Antonio & Hilarione patet. SECVNDO, quòd sui ipsorum fuerint homicidæ, nimijs ieiunijs, cilicijs, alijsque sponte susceptis afflictionibus, contra illud Exod. 20. *Non occides.* Et Coloss. 2. *Habere honorem corpori.* TERTIO, quòd stulto labore seipsos vexauerint, in rebus ridiculis & fatuis ponentes religionem, vt patet de Simeone, qui in altissima colũna more auis plurimos annos vixit: in quo apparuisse dicunt mirã Diaboli fascinationem & illusionem.

At vitam Ereminicam sanctam & perfectã, & Deo gratam esse probatur. PRIMO, testimonio Scripturæ, quæ vehementer laudat Heliam & Ioannem qui Eremitarum Principes fuerunt, siue solitudinem, siue asperitatem vitæ consideres; nã de Ioanne dicit Matth. 11. *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne.* Helias autem quantus fuerit, vel ex eo patet, quod in laudibus Ioannis, Angelus posuerit, futurum illum similem Helię: *Ipse*, inquit, *præcedet in spiritu, & virtute Heliæ*, Luc. 1. Porro Helias vt plurimùm versabatur in monte Carmelo, & pilis induebatur, zona pellicea præcinctus, vt dicitur 4. Reg. 1. similiter Ioannes vixit in deserto ab infantia ad finem vsque vitæ, & pilis Camelorum induebatur, pręcinctus zona pellicea, victusque eius erant locustæ & mel syluestre, vt dicitur Luc. 1. & Matth. 3. Quocirca veteres Patres Heliam & Ioannem Eremitas & Principes Eremitarum faciunt, vt Basilius in epist. ad Chilonem. Nazianzenus in Apologia postquam ex fuga redijsset. Chrysostomus homil. 69. in Matth. Hieronymus partim in epist. ad Paulinum de institutione Monachi, partim in epist. ad Eustochium de virginitate. Cassianus Collat. 18. c. 6. Sozomenus lib. 1. histor. c. 12. Theophylactus in primum caput Luc. Isidorus lib. 2. cap. 15. de officijs diuinis.

Ad hoc argumentum respondent, ac præcipuè de Ioanne docent, eum nunquam fuisse in vera eremo, nec tã aspero victu, & vestitu vsum, vt nos dicimus. Magdeburgenses Centuria 1. lib. 1. c. 6. col. 248. dicũt, Ioannem prædicasse in deserto, esse accipiendum per Synechdochen, quia nimirum prædicabat in oppidis adiacentibus deserto. & c. 10. col. 357. dicunt, Ioannẽ habitasse cum suis parẽtibus, sed dictum habitasse in deserto, quia domus parentum eius erat in montanis Iudeæ, qui locus vulgo dicebatur desertum, ob montes, & sterilitatem, quanquam plurima ibi oppida & pagi existerent. similiter exponũt Bucerus & Zuuinglius in c. 3. Matth.

Rursus Centuriatores ibidem col. 356. dicunt, vestẽ

Ioannis

Ioannis fuisse quidem ex pilis cameli, sed tamen bene contextam, & talem, qualibus ordinariè vtebantur homines eius loci. quod idem ait Bucerus in c. 3. Matth. addit verò in eundem locum Chytræus, fuisse vestẽ similem illis, quas vndulatas vocamus; vel Italicè, dici ciambellotto, quibus certè nobiles nunc vtuntur, non rustici.

Denique Centuriatores col. 364. dicunt, locustas Ioannis fuisse genus cancrorum, id est, optimorũ piscium, quos piscatores proijciebant tanquã in lege prohibitos, sed Ioannem illos manducare solitum Euangelica libertate. Quod idẽ sensit Melanchthon in concione de Ioanne Baptista, & aliquot alij in c. 3. Matth.

Hos errores refellit accuratè Petrus Canisius libro 1. de corruptelis verbi Dei, c. 2. 3. & 4. Ac primum in verissimo deserto fuisse Ioannem, probat Canisius PRIMO, quia vox desertum, quæ in Scriptura frequẽtissima est, semper accipitur pro vero deserto.

SECVNDO probat, nam Lucæ 1. dicitur, erat in desertis vsque in diem ostensionis suæ ad Israël; ergo nõ viderunt illum Israëlitæ vsque ad annum eius 30. quo nimirum se ostendere, & prædicare cœpit, ergo toto illo tempore non habitauit in domo parentum, vel in oppidis, & pagis, sed in verissima eremo.

TERTIO ex illis verbis Lucæ 3. *Factum est uerbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, & uenit in omnem regionem Iordanis, prædicans Baptismũ pœnitentiæ.* vbi notandum est, eam regionem Iordanis, vbi Ioannes prædicabat, fuisse etiam desertam. sic enim ait Matth. c. 3. de re eadem loquens: *In dieb. illis uenit Ioannes Baptista, in deserto prædicans Baptismũ pœnitentiæ* ergo Ioannes venit à deserto in desertum; sed prius illud desertum vbi mansit Ioannes, antequã prædicare inciperet, adeo erat desertum, vt eius comparatione illud alterũ non videretur desertum; nam alioqui cur Lucas diceret, venit à desertò in regionẽ, si hæc regio erat æquè deserta. Itaque vera est Euthimij sententia, qui in c. 3. Matth. docet, duplex fuisse in Iudæa desertum; vnum interius, quo nimirum nemo, aut rarissimi penetrabant; alterum exterius, vbi non habitabant quidem homines, tamen per illud sæpius iter faciebant: ac Ioannem quidem vsque ad annũ XXX, fuisse in interiori deserto, deinde postremo vitæ suæ anno in deserto exteriori.

Possumus addere QVARTAM rationem ex dubitatione Iudæorum, qui Io. 1. petunt à Ioanne, quis ipse sit, num Helias, an aliquis alius. Si enim versatus fuisset semper in domo parentum, certè sciuissent illũ esse Ioannem filium Zachariæ, & Elisabeth. At quia per tot annos latuerat, videlicet ab infantia, vsque ad annos triginta; nemo erat qui eum agnosceret, & ideo petunt: *Tu quis es?* & quia videbant eum vestitũ eo modo, quo Scriptura testatur indui consueuisse Heliã, & simul sciebant rediturum Heliam ante Christi aduentum, ideo quærunt: *Helias es tu?*

Accedunt VLTIMO testimonia Patrum. EVSEBIVS lib. 9. demonstrationum Euangel. c. 5. *Procedebat*, inquit, *ex deserto inusitatum indutus habitum, omnemq; communem hominum consuetudinem declinans; ita neque in vicum vllum, neque in vrbem, neque in communem aliquem virorum cœtum commeabat.* Et infrà: *Repentè*, inquit, *nescio, vnde è latebris solitudinis prodeũtem, & post prædicationem rursus in solitudinem, & latebras recedentem, sine cibo, sine potu, abhorrentem à multitudine, meritò obstupescebant, & ne hominem quidem illum esse arbitrabantur.*

HIERONYMVS in epist. 4. ad Rusticum: *Ioannes*, inquit, *Baptista sanctam habuit matrem Pontificisq; filius fuit, & tamen nec patris affectu, nec matris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret castitatis, viuebat in eremo, & oculis desiderantib. Christum nihil aliud dignabatur aspicere.* Accedant testimonia suprà citata, quæ Ioannem Eremitarum principẽ faciunt.

A

Iam verò de Ioannis veste, qđ non fuerit ex panno, nec vllo modo mollis, ac delicata, patet ex illis verbis Domini Matth. 11. *Quid existis in desertum videre? hominem mollib. vestitum? ecce qui mollib. vestiuntur in domib. regum sunt.* Vnde Chrysostomus hom. 10. ĩ Matt. dicit Ioannis vestem compunctioni, & pœnitentiæ accommodatã fuisse, & ibidem ait, fuisse cilicinã ad mũdi contemptum indicãdum. Sanctus quoq; BERNARDVS in serm. de S. Ioanne Baptista: *Venit*, inquit, *Ioannes non manducans, nec bibens, planè nec vestiens, sicut enim non est locusta cib. nisi aliquorum fortè irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli hominum est indumentum.* Hæc ille. Et cur quæso sanctus Euangelista

B

tam sollicitè nobis Ioannis vestem descripsit, si ea cõmunis, & ordinaria erat? cur vestem Christi non etiam descripserunt Euangelistæ, si personæ & non ipsius vestis ratio habebatur?

Porro de victu, quod locustæ illæ non fuerint pisces delicati, sed aut veræ locustæ, quæ sunt minuta animãlia, vel certè herbarum summitates, patet PRIMO, qa Græca vox ἀκρίδες nihil aliud significare potest, vt Euthimius docet. SECVNDO, qa Christus Lucæ 7. ait: *Venit Ioannes non manducans, neque bibens*, id est, vsque adeo tenui cibo, & potu vtens, vt nullo vti videatur. TERTIO, quia sic exponunt omnes Patres quos vide apud Canisium.

Probatur SECVNDO vitæ eremiticæ institutum ex testimonijs sanctorum Patrum, qui vno consensu illud

C

approbant. BASILIVS in epistola ad Chilonẽ, Martyrio comparat uitã solitariã, & soluit oẽs obiectiones q̃ contra Eremitas fieri pñt. similiter in epist. 1. ad Gregorium Theologum de vtilitate solitudinis multa disputat. NAZIANZENVS in Apologia pro fuga sua, vocat cœlestem vitã Eremitarum, & in epist. ad Helleniũ refert mira quædam de Eremitis sui tẽporis, vt qđ aliqui nunquam homines videant, aliqui integris viginti dieb. cibo abstineant. Refert ẽt de quodam, qđ toto anno in oratione steterit, & ne tantillum quidem obdormierit, cui reliquias exigui cibi vicinus coruus afferebat. Posteaquam aũt hæc, & similia retulit, subiũgit: *Talis est Christi pars, talis passionũ Christi fructus, quẽ ipse è terra ad Patrẽ defert: religionis, inquã, Christianæ columen, populi decus, mundi fundamentũ, cum cœlestib. pulchritudinibus elegantia propemodum certans.*

D

EPIPHANIVS in compendiaria doctrina, inter ea, quæ in Ecclesia Catholica seruant sine præcepto, primo loco ponit virginitatem, secundo solitudinẽ, quibus adiungit abstinentiam à carnibus, ouis, piscibus, & ab ipso etiam pane, & vino, humi cubationem, sacci gestationem, & similia.

CHRYSOSTOMVS passim prædicat laudes Eremi, vt homil. 8. in Matt. vbi sic ait: *Si quis nunc ad Aegypti ueniat solitudinem, paradiso prorsus oẽm illam Eremũ videbis digniorem, & innumeros Angelorum choros in corporib. fulgere mortalibus, &c.* Similia habet hom. 69. &

E

70. in Matth. & hom. 14. in priorem ad Timotheum.

HIERONYMVS in epist. 1. ad Heliodorum: *O desertum*, inquit, *Christi florib. vernans, ò solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quib. in Apocalypsi ciuitas magni Regis exstruitur, ò Eremus familiarius Deo gaudens, &c.* Idem in epistola ad Eustochium de virginitate dicit, eos, qui ex cœnobijs ad Eremum tanquam ad vitam perfectiorem profugiunt, nihil secum ferre ad cibũ, nisi panem, & salem.

AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. miris laudib. effert Eremitas: *Nihil*, inquit, *de ijs dicã qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, et aqua contenti desertissimas terras incolunt, perfruẽtes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sãctorum intellectu percipi non potest.* Et infrà: *Hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirãdum,*

&

& honorandum videtur, oratione nostra videri qui pōt?

His adde IVSTINIANI nouellam constitutionē 133. vbi sic ait: *Solitaria vita atque in ea contemplatio res planè sacra est, & quæ suapte natura animas ad Deū adducat, neque ijs tantum, qui eam incoluerit commodet, sed etiam omnibus alijs, &c.*

TERTIO probatur rationib. PRIMA ratio sumitur ab effectu, videmus enim magnam partem veterū Eremitarum euasisse viros perfectissimos & miraculis clarissimos, cuius rei testes produci pñt illi omnes qui scripserunt vitas & res gestas Eremitarum, vt Athanasius in vita Antonij, Hieronymus in vita Pauli & Hilationis, Palladius in historia Lausiaca, Cassianus I Collationibus, Theodoretus in historia religiosa, Sozomenus lib. 1. hist. c. 12. 13. & 14. lib. 3. c. 13. & lib. 6. c. 28. & sequentibus, Ruffinus lib. 2. hist. c. 3. & 4. Euagrius lib. 1. c. 21. & lib. 4. c. 7. ac vt de ceteris nunc taceam, certè Paulum I. Eremitā Deus non pauisset annis LX. mittens ei per coruum singulis dieb. dimidiū panem; neque Antonius vidisset animā eius ad chorū Apostolorū in cœlum deferri, neque Leones illi sepulchrū effodissent, nisi summa illius solitudo centū ferè annorum, & maximè vitæ austeritas Deo placuissent.

SECVNDA ratio, vita Eremitica est culmen & fastigium vitæ religiosæ; nam omnes ferè Patres docēt, ad vitam Eremiticam non debere quenquam trāsire, nisi priùs diligenter in cœnobio se exercuerit, propterea ꝙ Eremus non adferat perfectionem, sed præsupponat. B. Hieronymus, in epist. ad Rusticum, t. Cassianus Collat. 10. c. 3. Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesię, c. 3. Benedictus in Regula, c. 1. Bernardus serm. 3. de circumcisione, & hæc fortasse est caussa cur liceat oībus ferè religiosis transire ad ordinem Carthusensiū, quia nimirum vita illorū est solitaria, & proinde perfectorū. Cùm igitur vita Eremitica perfectissima sit, non pōt Deo non esse grata; supra. n. ostensum est, vitā pfectā adeò placere Deo, vt rectissimè voueri possit.

TERTIA ratio, austeritas, & solitudo sunt optima media ad optimum finem; nam finis austeræ & solitariæ vitæ est contemplatio Dei rerumque cœlestiū, vt patet ex Cassiano Collat. 19. quæ est de fine vitæ Eremiticæ; eam aūt optimam partē Dominus vocat Luc. 10. Medium aūt ad contemplationem omnium optimum, est habere animum collectum, & intentū; cui rei mirum in modum deseruit solitudo, quæ omnem strepitum rerum, quæ animum distrahere possent, ꝓcul arcet. hinc Dominus quotiescumque orare volebat, pergebat in montes, & loca deserta. Luc. 5. *Ipse aūt secedebat in desertum, & orabat.* MOYSI quoque Exod. 24. cùm Deus loqui vellet, iussit vt solus ascenderet in montis verticem, & caliginem intraret, nimirū vt nihil videre posset, quod animum eius à Deo auocaret. Scribit etiam B. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianū, adeò hoc esse uerum, vt ēt multi Philosophi ductu naturæ in desertis habitauerint, & quidam ēt sibi oculos eruerint, vt sine distractione cootemplari possent.

Idem de ieiunio, & reliqua vitæ seueritate dici potest. Nam quod ieiunium medium sit optimum ad orationem, patet ex eo, quod in Scriptura vbique iungitur orationi. Tob. 12. *Bona est oratio cum ieiunio.* Matth. 17. *Hoc genus non eijcitur nisi in oratione, et ieiunio.* Luc. 2. & 5. *Hæc non discedebat à templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte, et die.* 1. Cor. 7. *Ut vacetis orationi, et ieiunio.* & Chrysostomus hom. 1. in Gen. dicit ieiunium esse animæ instar alarū vt sursum ferri, & summa contemplari queat. similia habet Athanasius in lib. de virginitate, & Basilius orat. 1. de ieiunio: & quisque experitur, cùm caro viget & floret, & in delicijs agit, animum quoque fieri quodammodo carnalem & terrenum, & magis de luxuria quàm de sapientia cogitare.

Quocirca etiam Plato locum pestilentem elegit, vbi versaretur & doceret, vt ait Hieronymus lib. 2. contra

A Iouinianum, vt discipuli sui nihil amarent nisi sapientiam; & ibidem refert Pythagoræos vitasse non solū vrbes, sed etiam hortos, & omnia loca, quæ voluptatem adferunt; ne animi mollescerent, & à studio sapientiæ retardarentur. Similia docet de sacerdotibus Aegyptiorum, qui vt vacarent contemplationi syderum, neque vxores habebant, neque vllum propinquorum videbant, & cibo tenuissimo vtebantur. Scribit etiam GALENVS in exhortatione medicinæ, animas hominum voluptatibus deditorum in multo sanguine tanquam in luto demersas nihil subtile, & cœleste contemplari posse.

Quanquam sancti illi Eremitæ, non solùm propter contemplationem ita seuerè viuebant, sed ēt alijs iustissimis de caussis. PRIMO, quia loci natura id exige- B bat, nec enim poterant, etiam si voluissent, eas cōmoditates vitæ in deserto reperire, quæ in vrbibus reperiuntur. & hæc est caussa cur Paulus primus eremita folijs palmarum indueretur, & fructib. eiusdem arboris aleretur, quia nimirum, nihil aliud ibi erat; & similiter cur Ioannes locustis & melle silnestri viueret, qa einsmodi rebus illa eremus abundabat, vt Hieronymus docet lib. 2. contra Iouinianum.

SECVNDO, quia occupati delicijs animi, partim obliuiscebātur corporis, vt de Ioanne Abbate refert Cassianus Collat. 19. c. 4. qui non recordabatur, an pridie comedisset nec ne; partim etiam ægrè ferebant istam corporis seruitutē, & ideò quò rarius, & breuius poterant necessitati corporeæ satisfacere, eò se feliciores putabant, vt Philo scribit de primis illis Monachis, in C libro de vita contemplatiua supplicum. multi enim propter auiditatem spiritualium epularum vix quinto aut sexto quoque die corpus reficiebant.

TERTIO, quia nouerant Deo gratissimam esse victoriam cupiditatum, & patientiæ exercitationē. quia enim caro semper concupiscit contra spiritum, placet Deo, vt spiritus semper concupiscat aduersus carnē. Vnde Tertullianus, seras & aridas escas, & reliquam corporis afflictionem sacrificium Deo gratissimū esse dicit, libro de resurrectione carnis.

QVARTÒ, ad fructus dignos pœnitentiæ peragendos, & pro peccatis satisfaciendum. Sancti enim qui seriò iustitiam esuriunt, leues culpas grauiter vindicare solent. & hæc est vna ex præcipuis caussis, cur Ioānes Baptista tam seuerè vixerit; nam & si ipse nulla D fortasse peccata omnino voluntaria habuerit, cū scriptum sit ne leui saltem maculare vitā famine posset, tamen quia missus à Deo fuerat, vt pœnitentiam prædicaret, voluit exemplo, & verbo eam prædicare, idcirco, vt Chrysostomus dicit homil. 10. in Matth. vestem habuit compunctioni & pœnitentiæ accommodatam. Ex his facile iam erit ad argumeota respondere.

Ad PRIMVM argumentum respondeo, Eremitas non odio humani generis, sed studio purioris vitæ cōcedere in solitudinem. Vnde AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, c. 31. *Quid est*, inquit, *quod vident qui non possunt homines non diligere, & tamen possunt homines non videre? profectò illud quodquid est, præstantius est rebus humanis, cuius contemplatione* E *potest homo sine homine viuere.* Itaque licet peccet contra genus humanum, qui odit societatem, non tamen peccat qui sine odio solitarius manet.

Locus autem Euangelij: *Nolite exire*, ad literam de aduentu Antichristi intelligitur. mysticum autem desertum, & penetralia significant Ethnicorum & Hæreticorum falsa dogmata, vt Origenes, Hieronymus & Beda scribunt in cap. 24. Matth. Hæretici enim Christum inuenire volunt in quibusdam sensibus Scripturarum planè inuijs, & desertis, quos sancti Patres ne à longè quidē salutauerunt. qualis est hic ipse sensus horum verborum: *Nolite exire.* quis enim vnquā cogitasset per hęc verba prohiberi vitam Eremiticam?

&

& tamen Magdeburgenses dicunt: *Ecce hic est Christus*, in hoc deserto, in hoc sensu recondito, est vera verbi diuini intelligentia.

Ad illud Hebr. 10. *Non deserentes collectionem nostram*, dico Paulum accusare eos, qui ex odio, vel inuidentia non conueniebant in Ecclesiam, quia nimirum non habebant eum locum, quem cupiuissent, & ideo seorsim cum paucis conuenticula faciebant. Vnde Theodoretus, & Oecumenius notant Paulum per collectionem intelligere consensionem animorum. ADDE, quod etiam Eremitę, exceptis paucissimis, ad Ecclesiam in ipsa eremo simul conueniebant, vt nunc & Carthusianos, & Camaldulenses facere videmus.

Ad SECVNDVM argumentum respondeo cum Augustino lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. vbi ille sic ait: *Videntur nonnullis* (Anachoretæ) *plusquam oporteret deseruisse res humanas, non considerantibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exēplum. quorum corpora videre non sinimur.* Vnde & IVSTINIANVS loco citato dicit, imperium, militiā, agros ipsos, & quidquid boni habent homines seculares, per orationes conseruari sanctorum Eremitarum.

DICAS, non sola oratio est opus caritatis à Deo pręceptum, sed multa alia, vt Eleemosyna, visitatio egrotorum, consilium, instructio, &c. quæ Eremitæ non modò non pręstant, sed etiam impotentes se reddunt ad ea præstanda. RESPONDEO, ad opera caritatis non obligantur homines priuati, nisi quando se offert occasio. hoc enim interest inter Prælatos, & non Prælatos, quod illi tenentur ex officio inquirere, an populi sibi crediti aliqua re indigeant. at isti non tenentur quęrere, sed solùm oblata occasione facere alijs, quod sibi fieri volunt. Et quanquam ex intentione facere se impotentem ad ea opera præstanda, sit peccatum, vt si quis ideo sēper maneat domi, ne vlli pauperi occurrat: tamen si præter intentionem id accidat, non est peccatum.

Ad TERTIVM dico, exponere se periculo, non esse peccatum, alioqui non liceret nauigare, nec præliari, &c. Sed peccatum esse temerè exponere se periculo; quod faceret qui sine iusta caussa, & conscius suæ debilitatis & nuditatis, cum viro forti, & armato congredi vellet. & similiter in rebus spiritualibus, qui solitudinem peteret sine caussa, id est, sine proposito purioris vitæ, & non prius in cœnobio edoctus esset pugnare cum Diabolo, vt Patres citati docent, nisi fortasse extraordinariè Deus aliquem vocet, vt constat de Paulo primo Eremita, & alijs quibusdam.

Ad QVARTVM, dico, adeo sanctos Eremitas non fuisse sui homicidas, vt etiam diutissimè vixerint; nā Paulus primus Eremita vixit annos CXIII. Antonius CV. ceteri ferè omnes admodum senes fuerunt, vt ex collationibus Cassiani colligitur. Ostendit etiā B. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, ex Hypocrate, & Galeno, conducere sanitati ieiunium, quod idem ex Antiphane medico doctissimo, demonstrat Clemens Alexandrinus, lib. 2. Pædagogi, cap. 1.

Ad illud autē Coloss. 2. *Habeto honorem corpori*, est duplex solutio. VNA secundum Augustini explicationem in epist. 59. ad Paulinum, vbi sic explicat, quæ videntur quidem rationem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, nō in honore aliquo ad saturitatem carnis, id est, videtur abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, licet superstitiosa sit, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigandum corpus, non autem ad honorandum vel saturandum. hæc enim bona essent, si non fierent superstitiosè; nam & Paulus ait: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*, 1. Corinth. 9.

ALTERA explicatio est Hieronymi in epistola ad Algasiam, & Chrysostomi in hunc locum. qui dicunt reprehendi eos, qui corpus non honorant. porro honor corpori debitus id requirit, vt non subtrahantur ei necessaria, neq; sine vtilitate vel necessitate affligatur. Eremitæ autem affligebantur quidem, sed magna cum vtilitate, nec tamē necessaria sibi subtrahebant, vt patet ex longissima vita ipsorum; nam etsi interdū necessaria sibi ipsi subtrahere videbantur, vt cùm ieiunabant multis diebus sine vllo cibo, tamen quia vires ad hoc faciendum ex diuino beneficio habebant, non erat illis eiusmodi cibus necessarius.

Ad QVINTVM sufficit Apologia Theodoreti in historia religiosa. cap. 26. vbi duobus modis defendit factum Simeonis. PRIMO, quia id non fecit sponte, sed quasi coactus, cum enim plurimi ad eum confluerent, eumque certatim tangerent, vt curarentur à languoribus suis, vel certè, vt sanctitatem aliquam inde perciperent; ille indignum se iudicans tanto honore, & simul ægrè ferens tantam distractionem, & impedimentum ab oratione, excogitauit rationem illam in columna viuendi, quo nemo attingere posset.

SECVNDO dicit, id eū fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit nouo illo spectaculo singularissimæ pœnitentiæ, & patientiæ excitare torporem hominum, quemadmodum quondam Prophetas suos Deus quędam facere præcepit, quæ stulta videntur; nam Isaiam iussit nudum prorsus incedere per ciuitatem, Isaiæ 20. Hieremiam cathena lignea sponte sua circumdatum, Hierem. 28. Ezechielem comedere panem in fimo bouino coctum, & per dies CCCXC. dormire super latus sinistrum, & per XL. super dextrum. Ezech. 4. & caput, ac barbam radere, & pilos in medio foro in statera ponderare, & vnam partem cremare, alteram cōcidere gladio, tertiam dispergere in ventum, aliam ligare in summitate pallij. Ezech. 5. denique Ioannem Baptistam iussit habitare cum bestijs, indui pilis camelorum, & vesci locustis.

Quod autem verè Simeon iste Dei instinctu in columna habitauerit, probat Theodoretus ex vita eius miraculis clarissima, & ex conuersione innumerabiliū hominū, qui per eum Christiani facti sunt. Nam hic erat ordo vitæ eius, tota nocte, & magna diei parte, id est, vsque ad horam nonam orabat. deinde verba faciebat ad eos, qui illum inuisebant; inuisebant autem tam multi, vt via quæ ad illum ducebat propter continuum euntium & redeuntium hominum cōcursum, perenne quoddam flumen videretur. porro his concionibus multa millia Ethnicorum ad Baptismum adduxit, sæpe etiam Iudæos & Hæreticos confutauit. Post concionem curabat ægrotos, qui ordinariè adferebantur; tanta autem erat fama nominis eius propter miracula, vt ex toto orbe terrarum eò concurreretur, ex Armenia, Perside, Scythia, AEthiopia, Arabia, Hispania, Gallia, Britannia.

Romæ verò in omnium officinarum vestibulis, & porticibus imagines eius visebantur, quibus Romani sibi præsidium, & opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illam columnam, tanquam ad summum tribunal contentiones suas, & discordias dijudicandas adferebant. multa futura prædixit, quæ suo tempore impleta fuisse idem Theodoretus ibidem affirmat. Ieiunabat integram Quadragesimam sine vllo cibo & potu, idque plusquam per annos XXVIII. continuauit. Denique, cùm iam mortuus esset, adhuc stabat cadauer eius immotum, & erectum in columna, quemadmodum cùm viuebat, & post sepulturam miracula creberrima tam ad loculum reliquiarum, quàm ad ipsam columnam fiebant. Porro harum rerum mirum silentium apud Magdeburgenses; nimirum hinc facilè euanuissent omnes ipsorum obiectiones.

CAPVT XL.

De habitu & tonsura Monachorum.

SEQVITVR Disputatio SEXTA de habitu, & tonsura, de quib. duo explicanda sunt. PRIMO, antiqtas harum cæremoniarum. SECVNDO, ratio earum; nam Magdeburgenses Cent. 4. c. 6. col. 467. loquentes de habitu, & tonsura Monachorum, dicunt esse res superstitiosas, & non conformes Scripturæ, nec vsui purioris Ecclesiæ. Caluinus quoque lib. 4. Instit. c. 19. §. 27. videtur indicare, cœpisse vsum tonsuræ tēpore Augustini, caussam autem fuisse dicit, quia eo tempore soli homines effœminati, & delicati alebant comam: nō aūt videbatur permittendum Clericis, & Monachis, vt id facerent, quod soli faciebant lasciuiores, & molB liores; postea verò corruptioribus temporibus excogitata esse mysteria, & significationes.

Quidam verò HORTENSIVS Landus librum scripsit de persecutione Barbarorū, vbi multa dicit cōtra tonsuram Monachorum. Et ne videatur sine Scriptura loqui; profert aliquot Scripturas Testamenti veteris. Prima est Leuit. 19. vbi Dominus ait: *Non attondebitis comam in rotundū.* Cui similis est locus Hierem. 9. ubi Dominus dicit, se dispersurū omnes circumtonsos in comam. Tertia est Leuit. 21. vbi de Sacerdotib. dicitur: *Nō radent caput, nec barbā.* Quarta est Ezech. 44. vbi idem habetur. Quinta in epistola Hieremiæ apud Baruch. cap. vlt. vbi Hieremias ridet idolorum Sacerdotes habentes caput, & barbam rasam.

Quantum igitur ad vestes, quod antiquissimum fit institutum, vt qui profitentur mundi contemptum, & pœnitentiam, singulari & notabili habitu induantur, patet primò ex DIONYSIO, c. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, vbi de professione Monachi loquens ita ait: *Sacerdos*, inquit, *signo crucis eum consignatum tondet; omnique veste detracta eum alia induit, &c.* Eusebius li. 2. historiæ, cap. 24. scribit ex Egesippo Iacobum Apostolum fratrem Domini nūquam induisse laneam vestem, sed sola syndone linea vsum.

ATHANASIVS in lib. de virginitate ante medium, docet sanctimonialem, vt fuscam vestem & vilem gerat. BASILIVS epist. 1. ad Gregorium multa dicit de habitu Monachi, & similiter in quęstionib. fusè explicatis. q. 22. CHRYSOSTOMVS hom. 69. in Matt. dicit, Monachos habitu imitari Heliam, & Ioannē, & lib. D de comparatione Regis & Monachi dicit, Monachū vno tantūm amictu, instituto suo conformi, vti solere.

PALLADIVS in histor. Lausiaca, cap. 41. dicit etiam virgines sanctimoniales suo tempore cucullis vti consueuisse. TERTVLLIANVS libro de velandis virginibus meminit habitus Deo dicati, quo vtebantur sanctimoniales.

AMBROSIVS lib. 6. epist. 36. de Paulino loquens, qui ex magno viro in seculo, & nobili senatore Monachus factus fuerat, & eo facto multos gentilium senatorum offenderat: *Et cum ipsi*, inquit, *capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra: si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestē mutauerit, indignum facinus appellant.*

E HIERONYMVS in epist. 4. ad Rusticum Monachū: *Vidi quosdam*, inquit, *qui postquam renunciauere seculo, vestimentis duntaxat, & vocis professione, non rebus, nihil de conuersatione pristina mutauerunt.* Epist. 13. ad Paulinum: *Tunicam*, inquit, *mutas cum animo, &c.* Et Epist. 15. ad Marcellam: *Tunicam fusciorem*, inquit, *induta se repentè Domino consecrauit.* Epist. 22. ad Eustochium de virginitate omnium cęnobitarum eundem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam et sagum, quib. in vita Hilarionis addit cucullā. dicit. n. vestes eius fuisse, tunicam sacceam, palliolum, & cucullam. Epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ loquens de sanctimonialibus: *Unus*, inquit, *omnium habitus, linteamine*

A *ad tegendas solum manus vtebantur.*

AVGVSTINVS lib. 6. contra Faustum, c. 9. dicit, peccatum esse, si vel sanctimonialis gerat ornamenta nuptarum, vel nuptæ speciem virginum vestib. referant; & in epist. 199. ad Ediciam indicat, fuscam vestem fuisse tunc insigne continentiam profitentium.

GREGORIVS lib. 2. Dialogorum, c. 1. meminit, habitus Monachi, & lib. 3. c. 14. meminit habitus sanctimonialis. deniq; CASSIANVS totum primum librum de institutis cęnobiorum consumit, in explicando habitu Monachorum, docēs eos pręscriptū habitū ꝑfessioni congruentem à maioribus accepisse. ADDE duo Concilia; nam Gangrense can. 12. reprehendit eos Monachos, qui ob habitum superbiebant, & contemnebāt alios Christianos, qui communibus vestibus vtebantur, Conciliū Carthag. IV. can. 104. distinguit habitū laicalem ab habitu religioso. De habitu Clericorum, vide Chrysost. homil. 83. in Matth. & Hieronym. lib. 1. contra Pelagianos, vbi meminerunt candidæ vestis. Item Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, vbi meminit sacræ tunicæ, qua vtimur in mysterio Christi.

IAM quod attinet ad rationem habitus monastici, ea redditur ab ijsdem Patribus; nam cur vestem mutet Monachus futurus, rationem esse dicit Dionysius, c. 6. Eccles. hierarch. vt significetur vitę mutatio. cur proprio, & certo vtantur religiosi vestium genere, rationes duas reddit Basilius q. 22. ex diffusè explicatis. PRIMA ratio est ad designandam propriam professionem. Si. n. conuenit, vt aliter vestiantur senatores, aliter milites, aliter nobiles, aliter rustici, & si Paulus 1. C Corinth. 11. iubet virum aperto capite orare ad significandam potestatem, mulierem verò velato ad significādam subiectionem. cur non conueniet religioso certam vestem deferre ad significandum statum suum? SECVNDA ratio est, vt religiosi saltem inuiti cogantur rectè viuere. si non haberent certum habitum, non internoscerētur ab alijs. at nūc ab omnib. statim cognoscūtur & obseruantur, & si quid agāt cōtra suā professionem, ab omnibus notantur, & reprehenduntur.

Cur vtantur cucullis, rationem esse dicit Cassianus loco notato, ad designandam simplicitatem, innocentiamque infantilem, ad quam Monachi redire cupiūt. Infantes. n. dum adhuc in fascijs, & sinu nutricis versantur, velis quibusdam quasi cucullis teguntur. Cur autem veste horrida, vt sacco, aut certè simplici, & vili D vtantur, caussam reddunt Hieronymus, & Cassianus locis notatis, tum ad agendam pœnitentiam, tū ad mūdi contemptum demōstrandum. Nam saccos, & asperas vestes, habitum esse pœnitentium Scriptura testatur, cùm inducit Achab pęnitentem sacco indutum, 3. Reg. cap. 21. & Heliam veste pilosa tectum, 4. Reg. 1. & Niniuitas sacco vestitos, Ionæ 3. & Ioannem pilis camelorū vtentē, Matth. 3. & deniq; multos alios: *Circumeuntes in melotis, & in pellibus caprinis*, Hebræ. 11.

Quia tā potest quis & bene, & malè vti veste insolita, id est, insigniter contempta, vel horrida; monet sapiēter B. Augustinus li. 2. de serm. Dñi in mōte, c. 19. vt ex sola veste neminē iudicemus, sed ex alijs eius operib. discamus, vtrū id faciat cōtemptu superflui cultus, an ambitione aliqua, et simulatione sanctitatis. Pōt. n. sub E ouina pelle lupus latere, nec tamen debet ouis deponere pellē suam, quia sub ea aliquādo lupus delitescit.

NVNC ad tonsuræ antiquitatem ostendendam, habemus inprimis Dionysium eodem capite 6. Eccles. hierar. vbi clarè dicit, Monachum futurum primum tonderi. Deinde, indui alia veste, priore abiecta. Habemus DEINDE Anicetum in epistola ad Gallos; vbi iubet radi caput in modum sphęræ.

TERTIO, Athanasium in libro de virginitate, Palladium in histor. Lausiaca, cap. 41. & Hieron. in epist. ad Sabinianum Diaconum, qui testantur etiam sanctimoniales tonderi consueuisse.

QVARTO, Epiphanium hęresi 80. & Augustinum de ope-

de opere Monachorum, cap. vlt. qui acriter reprehendunt quosdam Monachos crinitos, qui tonderi more aliorum nolebant.

QVINTO, Hieronymũ & Augustinum qui coronæ sacerdotalis meminerunt. Hieronymus in epistola ad Augustinum, quę est 26. inter epist. Augustini: *Fratres suos Dominum meum Alypiũ, & Dominum meum Euodium, vt meo nomine salutes precor coronam tuam.* Augustinus in epistola ad Proclinianũ Episcopũ 147. *Per coronam nostrã nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri, &c.*

SEXTO, Isidorum lib. 2. de officijs diuinis, cap. 4. & Bedam lib. 5. histor. Anglorum, cap. 22. quorum prior ab Apostolis dicit institutam esse tonsuram & coronã Clericorum, & Monachorum, posterior dicit S. Petrũ omnium primum gestasse coronam capillorum, toto reliquo capite detonso, & ad eius imitationem omnes Clericos & Monachos idem suscepisse.

SEPTIMO, Iustinianum, qui in Authenticis collat. 7. tit. 5. c. 2. & 3. distinguit tõsurã Monachorũ nouitiorũ, q̃ Laicorum tonsuram vocat, à tonsura professorum.

OCTAVO, Concilia; nam Concilium Carthaginẽs. IV. can. 44. prohibet Clericos alere comam aut barbam. Concil. Tolet. IV. can. 40. iubet, vt omnes Clerici toto capite detonso, solum circulum capillorum supra aures relinquant. ex quo apparet, olim eãdem fuisse coronam Clericorũ & Monachorũ: sed Monachi quidem seruarunt antiquam consuetudinem, Clerici verò magna ex parte illam mutauerunt.

Vt autem ad rationẽ tonsuræ veniamus. PRIMVM, falsa est Caluini ratio; nam quòd tempore Augustini non solùm aliqui dissoluti comam gestarent, sed multi alij probi homines, idque sine peccato facerent; ex eo patet, quòd pœnitentes iubebantur tondere caput in signum doloris, & pœnitentiæ, vt patet ex Concil. Agathensi can. 11. & Toletano III. can. 12. & præterea non solùm Clerici, & Monachi tondebantur, sed ita tondebantur, vt corona capillorum appareret, quòd certè non erat in communi vsu Laicorum.

ALIA ratio redditur ab Isidoro lib. 2. de officijs diuinis, cap. 4. quòd nimirum Monachi tondebantur ad imitationem Nazaræorum, qui in die consecrationis suæ tondebãtur, vt dicitur Num. 6. Nazaræi enim sunt Monachi Testamenti veteris. At hæc ratio non mihi probatur, siquidem Nazaræi tũc solùm tondebantur, cũ desinebant esse Nazaræi, insigneque illorum erat longa cæsaries, vt ex eodem ca. 6. Numeri patet. Immò EPIPHANIVS hæres. 80. probat Monachos nostros debere esse tonsos, quia gerere comam longam, est proprium Nazaræorum Testamenti veteris. Sicut etiam Augustinus libro de opere Monachorum, prope finẽ dicit, Patres Testamenti veteris meritò gestasse lõgos capillos, quia mysteria redemptionis nondum reuelata erant. Idem enim significabãt velamen positum in facie Mosis, & coma longa Sãctorum. At nunc postea quam Christus apparuit, conuenit, vt qui Christo sunt consecrati, contrarium significent ablatione comarum. & hæc potest esse ratio prima nostræ tonsuræ.

SECVNDAM reddit Beda lib. 5. hist. cap. 22. ad exprimendam imaginem spineæ coronæ Christi; vt enim omnes Christiani signo communi crucis ornantur, ita par erat, vt Clerici & Monachi, qui specialius Christum patiẽtẽ imitari volent, speciali signo ornarentur.

TERTIAM & QVARTAM rationem reddunt Isidorus li. 2. c. 4. de officijs diuinis, Rabanus li. 1. de instit. Clericorũ, c. 3. & Hugo li. 2. de Sacramentis, p. 3. c. 1. dicunt enim tõderi capillos, qui sunt superfluæ quædã corporis partes ad significandum, debere Clericos & Monachos omnia superflua, & præcipuè vitiosas cupiditates amputare, vt sic maneat uertex, id est, animus liber, & apertus diuinis contemplationibus, & illustrationibus: & rursum sic tonderi dicunt, vt relinquatur circulus capillorum, ad significandam regiam coronam, quandoquidem seruire Deo, regnare est.

QVINTAM reddit Dionysius cap. 6. Eccles. hierarch. ut significetur illa nudatione capitis, uita pura & aperta, non fucata ulla specie, quam Monachus exhibere debet.

Posset addi SEXTA ratio tonsuræ Monachorum, nimirum ut signũ esset pœnitentię, & conuersionis: nam ut antè diximus, pœnitentes olim nõ nisi tonsi recipiebantur. Porro tõsuræ Sanctimonialium rationem moralem reddit Hieronymus in epist. ad Sabinianũ, quia nimirum non lauabant unquam, nec ungebant caput, & periculum erat, ne à paruis animalibus, quæ inter cutem & crines oriuntur, & concretis sordibus opprimerentur. Quanquam negari non potest, quin etiã id fiat ad contemptum mundi demonstrandum; solent enim fœminę capillos plurimi facere.

Est autem hoc loco obseruandum, olim non tam rasurã, quàm tonsuram fuisse in usu. tondebantur enim demissè quidem, sed ita tamen, ut cutis tecta maneret. Id apparet ex CLEMENTE Alexandrino lib. 3. pædagogi, cap. 11. *Sed pili*, inquit, *tondendi sunt, nõ nouacula, sed tonsorum forficibus.* Item ex OPTATO Mileuitano, qui lib. contra Parmenianum arguit Donatistas, quòd Catholicis Sacerdotibus, per uim capita raserint: *Docete*, inquit, *ubi vobis mandatum sit, radere capita Sacerdotibus, cum è contrario tot sint exempla proposita, fieri non debere.* Item ex HIERONYMO in cap. 44. Ezechielis, ubi dicit, Sacerdotes nõ debere comam alere, nec tamen radi; sed ita tonderi, ut cutis tecta maneat. Denique Dionysius Epiphanius, Hieronymus, Athanasius, Palladius, Augustinus, Isidorus, Beda, & Concilia Carthaginense & Toletanum nusquam nominant rasuram, sed solam tonsuram. Vnus est Anicetus Papa, qui, ut dixi, rasuræ meminit, sed non est ea epistola prorsus indubitata, forte enim falsum titulũ præ se fert. Nec tamen propterea reprehẽdimus usum huius tẽporis; quo Monachi & Clerici radũtur; nã nec unquã fuit prohibitũ radi, & præterea eiusmodi cæremoniæ, pro tẽporũ & locorũ diuersitate, uariari possunt.

Ad argumẽta HORTENSII respondemus, inprimis pręcepta illa esse cęremonialia, & propterea non magis obligare, quàm obligent circumcisio, sacrificia, &c. Dico præterea primum & secundum locum ex Leuit. 19. & Hierem. 9. nihil concludere; nam ut rectè notauit Isichius in hunc locum, tondere comam in rotundum, non est comam scindere, sed ornare. Itaque prohibebat Deus Iudæis, ne comam rotũdam efficerent; quod certè Monachi non faciunt, qui comam radunt, uno circulo capillorum excepto. Neq; hoc Deus absolutè prohibebat, sed solùm propter intẽtionẽ malam, nimirum ne hoc facerent in cultum dæmonis, ut eo tempore & in ijs locis gentiles faciebat, ut notãt Theodoretus quæst. 28. in Leuiticum, & Isichius, ac Radulphus in hunc locum.

Ad Tertium Leuit. 21. dico, ibi non præcipi Sacerdoti, ne radat caput absolutè, sed ne radat in morte alicuius propinqui sui, in signum doloris. uoluit enim Deus Sacerdotes esse ceteris constantiores.

Ad Quartum Ezechielis 44. dico, Sacerdotibus Iudæorum fuisse prohibitam rasuram, non quòd in se mala sit, sed ne uiderentur similes Sacerdotibus gentilium, in quorum uicinia habitabant, qui toto capite raso idolis sacrificabant, ut ex epistola Hieremiæ apparet. Quod ex se non esset malum, patet, quia Ezechiel, qui Sacerdos erat, iubetur à Deo radi. Ezechielis 5. & præterea Num. 6. Nazareus completo tempore consecrationis suæ iubetur radi. Vnde Paulo dicit Iacobus Actor. 21. *Sunt nobis viri quatuor, habentes votum super se, his ergo assumptis sanctifica te cum illis, & radant capita sua.* Solùm ergo propter uiciniam idololatrarum prohibebantur Sacerdotes Iudæorum radi, quæ fortè caussa erat, cur Optati, Hieronymi, & Ambrosij tempore Christiani Sacerdotes non raderentur, sed tonderen-

rentur; nã adhuc ipsorũ tempore erant Sacerdotes Isidis, qui caput radebant, vt Ambrosius epist. 36. & Hieronymus in cap. 44. Ezechielis testantur. postea quàm autem illa causa cessauit, nihil absurdi faciunt, qui ad aliquid sacrum significandum caput radunt.

Ad vltimum dico, Hieremiam non ridere illos Sacerdotes, quia radebant caput, & barbam, sed quia id faciebant in honorem Deorum ligneorum, qui non poterant remunerare cultores suos.

CAPVT XLI.

Licere Monachis manibus laborare.

RESTAT postremò Disputatio de ratione viuendi, siue de opere corporali Monachorum. Sunt autem quatuor modi viuendi apud homines religiosos. Vel .n. viuunt ex labore proprio, vendentes aliqd, & ementes aliud: vel viuunt ex bonis suis communibus, id est, ex bonis quæ religiosi ipsi ad monasteriũ adferunt, & in commune constituunt: vel ex bonis relictis ac donatis à pijs viris, vel ex mendicatione.

De singulis dicendum est. Ac PRIMVM, de primo duo fuerunt extremi errores. Vnus eorum, qui dicebant non licere religiosis operari, & laborare pro victu, sed debere eos confidere in Dei prouidentia, & viuere ex alienis laborib. huius erroris fuerunt Messaliani, siue Euchitæ, apud Epiphan. hæres. 80. & rursus quidam apud Carthaginem, teste August. lib. 2. retract. cap. 21.

ALTER error fuit Gulielmi de sancto amore, & postea Io. VViclefi apud Thom. VValdensem lib. 4. doct. fidei antiquæ, art. 2. c. 22. & Io. Caluini lib. 4. instit. c. 13. §. 10. qui docent teneri Monachos ex proprio labore viuere, quanquam Guglielmus non omnes religiosos obligabat ad laborandum manib. sed eos solùm qui nõ habent bona stabilia in cõmuni. PRIMVS error natus est ex duobus locis Scripturę malè intellectis, nimirũ Matth. 6. *Nolite solliciti esse animæ vestræ, dicentes, quid manducabimus, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternã.* Refellit hunc errorem August. in libro de opere Monachorum, ex verbis Apostoli 2. Thessal. 2. vbi & se laborasse, & operatum dicit, ne quenquam grauaret, & alios monet, vt operentur, & laborent.

Quia verò respondebant hæretici illi, B. Paulum loqui de opere spirituali, id est, de oratione & exhortatione; notanda sunt alia loca, vbi expressè ponitur labor manuum, Actor. 20. *Ad ea, quæ mihi opus erant, et his, qui mecũ sunt, ministrauerunt manus istæ.* Ad Ephes. 4. *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* 1. Thessal. 4. *Operamini manibus vestris.* Ad hæc, vt acutè notauit Augustin. idem Apostolus 1. Corinth. 9. dicit se operatum, cùm tamen liceret sibi secundum Domini ordinationem non operari. At certè non licebat ei secundum Domini ordinationem non concionari, & non orare. Ait enim: *Si non Euãgelizauero, væ mihi, &c.* Loquitur igitur de corporali labore, cùm dicit se laborasse, cùm tamen non teneretur.

Ad verba illa Domini contrà citata, respondeo, non prohiberi illis verbis moderatam sollicitudinẽ quęrẽdi cibum proprio labore, sed immoderatam & superfluam. Potãt tribus modis esse immoderata sollicitudo. PRIMO, ratione finis, vt si quis quærat cibum pręcipua intentione, quasi sit ille vltimus finis, vt faciunt qui euangelizant, vt comedant; cùm deberent comedere, vt euangelizent. Atq; hoc reprehendit Dominus Matth. 6. cum ait: *Primum quærite regnũ Dei, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*; id est, primaria intentione quærite cibum spiritualem, secundaria corporalem.

SECVNDO, ratione diffidentię immoderata est sollicitudo, vt cùm quis adeo sollicitus est de rebus temporalibus, vt vix possit credere sibi Deum adfuturum in illis acquirendis, etiamsi adhibeat ipse quoque suũ laborem. Et hoc reprehendit Dominus cùm ait Matt. 6. *Nolite solliciti esse, &c.* vult enim persuadere fidelibus confidentiam in Deum; & sanè persuadet efficacissimis argumentis; nam si Deus, inquit, pascit aues, & uestit lilia, quæ eum non norunt, immò etiam prouidet Gentilibus, qui eum blasphemant, quomodo vobis cultoribus suis poterit deesse? & si vobis corpus & animum donauit, quæ maiora sunt; quomodo credibile est non daturum cibum & vestes quę sunt minora?

TERTIO, immoderata est sollicitudo ratione temporis, vt cùm qs hodie sollicitus est pro ea re, pro qua satis tempestiuè cras inciperet sollicitus esse. & hoc reprehendit Dominus cùm ait ibidem: *Nolite solliciti esse de crastino. Sufficit diei malitia sua.* vbi notandum, nõ reprehendi prouidentiam parandi necessaria pro tẽpore futuro, alioqui peccasset Ioseph. Genes. 41. q recõdidit frumẽta ꝓ futura sterilitate: et Dñs ipse habebat loculos, vt emeret cibos, Ioan. 13. Itaq; vocatur sollicitudo de crastino, & mala est illa, quę non conuenit præsenti tempori secundum rectam rationem.

CAPVT XLII.

Non teneri Monachos ad laborem manuum.

SECVNDVS error tria affert pręcipua fundamenta. VNVM ex Apostolo, qui Ephes. 4. 1. Thessal. 4. et 2. Thess. 3. præcipit Christianis, vt ex labore manuum victum quęrant. ex quibus locis tale argumentum duci potest: vel ista verba B. Pauli continent præceptum necessitatis, vel consilium perfectionis, si primum, ergo tenentur laborare etiam religiosi; si secundum, ergo tenentur saltem religiosi, illorum enim est viam perfectionis & consiliorum tenere.

SECVNDVM fundamẽtum est ex AVGVSTINO, qui in libro de opere Monachorum dicit, religiosos teneri ad hoc Apostoli præceptum implendum, nec excusari per occupationes spirituales. Sic .n. ait c. 17. *Quid,* inquit, *agant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacẽt, scire desidero. Orationibus, inquiunt, & Psalmis, & lectione, & verbo Dei. Sancta planè vita & in Christi suauitate laudabilis; sed si ab his auocandi nõ sumus, nec mãducandũ est, nec ipsa escæ quotidie præparandæ, vt possint apponi & assumi. Si aũt ad ista vocare seruos Dei certis interuallis temporis ipsius infirmitatis humanæ necessitas cogit, cur non & Apostolicis præceptis obseruãdis aliquas partes temporum deputamus? citius enim exauditur vna obedientis oratio, quam decem millia contemptoris.*

TERTIVM, fundamentum est ex consuetudine omnium antiquarum religionum; nã Epiphanius hæres. 80. Hieronym. epist. 4. ad Rusticum, Aug. lib. 1. de morib. Eccles. c. 31. Cassian. lib. 2. c. 3. & lib. 3. cap. 2. de institutis cœnobiorum, docent omnia monasteria bene instituta, secundũ Apostoli legem manibus laborare.

His non obstantibus, respondemus cum B. Thoma in opusculo 19. & in 2. 2. q. 187. art. 3. & B. Bonauentura in libro de paupertate Christi, & in Apologia pauperum: ad victum labore manuum quęrendũ non magis teneri Monachos, quã seculares. & probatur. PRIMO, vel laborare manibus est pręceptum, vel consiliũ. Si primũ, oẽs obligat, tã seculares, quàm religiosos. Pręcepta .n. dãtur omnib. omnibus .n. dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Si secundum, ergo nemo tenetur laborare manibus, nisi qui sponte ad huius cõsilij obseruationem se obligauerit; talis enim est natura omnium consiliorum: ergo religiosi qui id consiliũ non receperunt, non tenentur manibus laborare. Nõ enim tenentur religiosi ad omnia consilia, sed solùm ad illa, quæ sponte suscipiunt.

SECVNDO, si tenerentur religiosi laborare manib.

magis

magis quàm seculares, aut id esset ex præcepto naturali, A aut ex positiuo: neutrum autem dici potest. quod .n. non ex positiuo, patet, quia nullum tale exstat. quod non ex naturali, probatur; Nam præceptũ de laborando, vt est naturale, dupliciter obligat, vno modo absolutè, alio modo in certo casu. PRIMO modo nõ obligat singulos, sed Rempub. vt patet, debent.n. in ea alij esse opifices, alij agricolæ, alij medici, alij iudices, &c. & ex hac parte non conuenit religiosis laborare manib. illi .n. officiũ habent in Repub. orandi, & psallendi, & similia faciendi. SECVNDO modo tenentur quidẽ singuli hoc præcepto, sed nõ minus seculares, quam religiosi; nam oẽs casus in quib. obligantur singuli laborare manib. non minus accidere põt secularib. quã religiosis. verbi gratia, vnus, & præcipuus casus est, si quis nihil habeat vnde viuat, nec possit licitè habere, nisi operãdo. B Alius casus est, si quis teneatur prouidere alteri de cibo, & non possit licitè eũ inuenire nisi operãdo. Tertius est, si quis non possit ocium fugere, vel tentationes carnales superare, nisi operando corporaliter. At omnes tam religiosi quàm seculares tenentur prouidere, ne moriantur fame, & ocium fugere, ac superare tẽtationes. omnes igitur tenentur eodem modo laborare.

TERTIO probatur ex illi ipsis argumentis, quæ contra nos proferuntur. Nã inprimis Apostolus, in illis locis nõ scribit Monachis, sed secularib. vt patet, & præcipuè iuxta opinionẽ aduersariorũ, qui docent nondũ illo tẽpore cępisse religiones. Deinde Apostolus in illis locis nunquã præcipit operari absolutè, sed solũ ad euitandũ furtũ, vel scandalũ, vel ocium; nã Ephes. 4. ait: *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operãdo* C *manib. suis.* Et 1. Thessal. 4. posteaquã dixerat, vt operarentur, subiungit rationem: *Vt honestè ambuletis ad eos qui foris sũt, & nullius aliquid desideretis.* Vbi illud, *desideretis*, non significat concupiscatis, sed careatis. Sic.n. est in Græco καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε, id est, & nullius indigentiã habeatis. Scandalizabantur.n. infideles, cũ videbant Christianos ex alienis bonis velle viuere. Et 2. Thess. 3. postquam dixerat: *Qui non laborat, non mãducet.* Subdit: *Audiuimus enim quosdam inter vos inquietos esse, nihil operantes, sed curiosè agentes.* Qui ergo possunt furtum euitare & scãdalum, & ocium, alio modo quàm corporaliter operando, eos Paulus nõ obligat corporaliter operari.

Iam verò B. Augustinus in illo libro de opere Monachorum, solùm obligat ad operandum manibus illos, D qui antequam religiosi fierent, ex labore manuũ viuebant, & nũc idẽ facere possunt, sine impedimẽto maioris boni, & tñ ex ocio, & pigritia nolunt; Nã c. 21. excipit religiosos, qui Ecclesiastica ministeria exercent, quales sunt hoc tẽpore oẽs mendicantes. Sic.n. ait: *Si Euangelistæ*, inquit, *sunt, si ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed planè vendicant potestatem nimirũ viuendi ex facultatib. populi.*

DICES; potestas petendi sumptus à populo, non est data nisi ordinarijs pastoribus: alioqui possent religiosi accipere decimas, quod est falsũ, & contra canones multos, vt ex Clemẽtina prima de decimis pspicuũ ẽ.

RESPONDEO, quidquid de hoc sit, quod postea videbimus, satis nobis est, qđ Augustinus hoc dicat. de cuius sentẽtia disputamus, & præterea siue religiosi prædicã E tes, & Sacramenta ministrantes, possint, ex iustitia sũptus petere, siue non possint, satis est quod licitè possint petere saltem ex caritate, & accipere corporalia; sicut ipsi ex caritate ministrant spiritualia, & populus accipit. ADDE ẽt, quod religiosi huiusmodi rectè dici põt operari manibus suis. Operari.n. manib. est operari corporaliter, siue id fiat manib. siue pedib. siue lingua, siue alio modo: appellatur aũt opus corporale, opus manuũ, quia manus est instrumentũ præcipuũ, quo operamur. Vnde ẽt aurigæ, & nautæ, & cursores, & vigiles dicuntur operari manib. quia corporaliter exercẽtur, licet non minùs pedibus quàm manibus in suo opere vtantur. Qui ergo canunt in choro, publice concionãtur, docent, confessiones audiunt, planè manibus laborare dici possunt.

Itaque soli contemplatiui, qui sibiipsis vacant, manibus non laborant. Inter illos aũt excipit Augustinus ab obligatione laborandi illos omnes, qui in seculo diuites fuerunt, & bona sua pauperib. dederunt. Illis.n. debet Ecclesia victũ, & vestitũ, qñquidẽ oĩa sua ipsi Ecclesiæ in eius pauperib. dederũt. Sic.n. ait de istis loquens, c. 25. *Si & ipsi*, inquit, *aliquid manib. operentur, vt pigris ex vita humiliore, & ab hac exercitatione venientib. auferant excusationẽ, multò misericordius agunt, quã cũ omnia sua indigentib. diuiserunt. quod quidẽ si nolunt, quis audeat cogere?* & c. 21. tales multos fuisse dicit in Hierusalẽ, qui qm̃ omnia sua pauperib. dederant, qñ tẽpore famis agebãt nõ sunt coacti operari manib. sed eorũ inopia eleemosynis Græcorũ sustẽtata est, Actor. 11. soli ergo remanent illi religiosi, qui in seculo viuebant ex opificio, & in religione sibi solis vacant, non populo. Hos August. obligat ad laborandum.

Sed nec istos obligat absolutè, sed solùm qñ, si operentur, nõ impediuntur à maiori bonu, & si non operẽtur, perniciosè ociosi erunt, nã si aliquis talis possit perpetuò orare, aut legere, & velit id facere, & inueniat qui eũ in tali opere versantẽ gratis alat, cur nõ poterit id facere? nã huc modo vixit per triẽniũ B. Benedictus, vt Gregorius testatur lib. 2. dialog. c. 1. & tota vita sua B. Alexius, vt in eius vita scribit Simeõ Metaphrastes.

Vnde Augustinus c. 17. eiusdem libri, vbi dicit Monachos nõ debere excusari ab opere manuũ per orationẽ, psalmodiã, lectionẽ, & verbũ Dei, clarissimè indicat se loqui non de oratione assidua, nec de cõtinua, & publica psalmodia, lectione, concione, quę totũ hominẽ occupant, sed oratione, psalmodia, lectione, & exhortatione priuata, & rara, quæ multũ ocij relinquãt. Et cap. 21. dicit se reprehendere illos Monachos, qui ex conditione seruili ad monasterium veniunt, vt vitam inopem, & laboriosam fugiant, & vacui pascantur ac vestiantur, & insuper honorentur, ab ijs, à quibus contemni conterique consueuerant. de quibus etiam dicit ca. 25. *Nullo modo decet, vt in ea vita, vbi fiunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices ociosi, & quò veniũt relictis delicijs suis, qui fuerant prædiorũ Domini, ibi sint rustici delicati.* Et capite 28. ait: *Ostẽdite*, inquit, *hominib. non vos in ocio facilem victum, sed per angustam & arctam portam regnum Dei quærere.*

Ad argumentũ TERTIVM de cõsuetudine antiquorũ monasteriorũ dico, Monachos illos fuisse obligatos operari manib. ex proprijs regulis suis. Cur aũt eiusmodi regulam constituerint, caussa est duplex. VNA, quia nõ poterant aliter sustentari, nã nec habebãt prędia, & possessiones sibi relictas, vt nũc hñt multi Monachi, & eleemosynas à populo petere, nec audebant, cùm populo nõ seruirent, nec vllo modo id suffecisset, nã vno in loco, sub vno Abbate degebant terna, vt minimum hominum millia, vt Augustinus refert li. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31.

ALTERA ratio est, quia illi Monachi cũ non essent Clerici, sed Laici oẽs, excepto Abbate, non erant satis occupati, & ideo ad fugiendũ ociũ necessariũ erat illis laborare. HIERONYMVS in epist. ad Rusticũ: *Ægyptiorũ monasteria hunc morẽ tenẽt, vt nullũ absq; operis labore suscipiant non tã pp victus necessitatẽ, quã propter animæ salutẽ, ne vagetur pernitiosis cogitationibus mens, &c.* Nec tamẽ absolutè est verũ oẽs antiquos religiosos manib. laborasse. Sic.n. scribit de monasterio S. Martini SVLPITIVS ĩ vita S. Martini, c. 7. *Nemo ibi qđ quã proprium habebat; oĩa in medio conferebantur, non emere, aut vẽdere, vt plerisq; Monachis moris est, qđ quã licebat, ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur. Cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant.* Hæc ille. Vbi vides solos iuniores laborasse manibus, eosq; non ad victum quærendum (nam nihil eis

vendere licebat, sed viuebant ex bonis, quæ attulerāt) sed ad ocium fugiendum. Sed nec primi Monachi sub Apostolis in Hierusalem, aut in Aegypto operabantur manibus, vt patet Actor. 3. & 4. & ex libro Philonis de uita contemplatiua.

CAPVT XLIII.

Licitum esse Monachis viuere ex bonis patrimonialibus in communi.

DE SECVNDO modo viuendi nulla potest esse dubitatio; nam in primis talis fuit vita primorū religiosorum sub Apostolis cap. 4. Act. vnusquisque. n. adferebat precia suarum rerum Apostolis, & inde diuidebatur cuiq;, sicut cuiq; opus erat. Deinde talis ēt fuit vsus antiquorū monasteriorum, vt reciperent, si quid ij in cōmune dare volebant, qui Monachi fiebāt, vt patet ex Augustino, in epist. 109. ad Sanctimoniales, vbi sic ait: *Quæ aliquid habebant in seculo, quando ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse cōmune*. Itē serm. 2. de communi vita Clericorū: *Viuunt*, inquit, *nobiscum in societate communi, & nemo eos distinguit ab eis, qui aliquid attulerunt*. Et libro de opere Monachorum, cap. 25. ideo dicit, diuites non teneri ad opus manuum, quia monasterio sua bona contulerunt.

B. BENEDICTVS, vt in vita S. Placidi legitur: *Bona quę fuerant Monachorum suorum, non sinebat aliò deriuari, quā ad sua monasteria, vt inde multos Dei seruos alere posset*. B. BERNARDVS epist. 1. ad Robertum: *Ostenditur*, inquit, *terra quæ cum illo, & pro illo dicitur, data fuisse*.

Denique hinc natæ sunt illæ leges Iustiniani, in Authenticis collat. 1. const. 5. §. illud quoque, & collat. 9. constit. 15. §. Si qua mulier. In quibus statuitur, bona eorum, qui Monachi fiunt, eo ipso ad monasteria; quæ illi ingrediuntur, pertinere, quanquam hoc tempore multæ religiones huic priuilegio renunciarunt.

CAPVT XLIV.

Licitum esse Monachis viuere ex rebus spontè oblatis & donatis.

DE TERTIO modo nulla quæstio esse deberet, nā B. AVGVSINVS in Psal. 103. conc. 3. explicans illud: *Cedri, quas plantauit, illic passeres nidificabunt*; dicit cedros esse homines potentes, & diuites; passeres autem esse religiosos pauperes. nidificare verò passeres in cedris, significare, quod religiosorum monasteria à diuitibus huius seculi eriguntur, & sustentantur: *Cedri Libani*, inquit, *nobiles & diuites, excelsi huius seculi, quādo cū timore audiunt: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, attendunt res suas, villas suas, & oēs superfluas copias, quibus videntur excelsi, & præbent illas seruis Dei, dant hortos, ædificant Ecclesias, monasteria, colligunt passeres, vt in cedris Libani nidificent*. HIERONYMVS in epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ, laudat sanctam Paulam, quod ex rebus suis quatuor monasteria ædificasset, & sustentasset, vnum Monachorum, & tria sacrarum virginum. GREGORIVS Papa, vt li. 1. c. 5. & 6. vitæ eius scribit Ioan. Diaconus ex patrimonio suo septē monasteria erexit, & singulis pdia, & possessiones attribuit, sex in Sicilia, vnū Romę. Similia exēpla Caroli Magni. Caroli IIII. Hērici II. & aliorum optimorum Principum, plurima adferri possent.

CAPVT XLV.

Licere Monachis ex mendicatione viuere.

DE QVARTO præcipua est difficultas. Oppugnauerunt enim acerrimè ordines mendicantiū. PRIMO, Gulielmus de sancto amore apud Antoninū part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. summæ Theologicæ. SECVNDO, Desiderius Longobardus apud beatum Thomam in opusculo 19. TERTIO, Gyraldus de Abbatis villa apud Bonauent. initio Apologiæ pauperum, QVARTO, Ioānes VViclef apud VValdensem libro 4. art. 2. doctrinalis fidei. QVINTO, Richardus Episcopus Armacanus serm. 4. VLTIMO, Lutherus artic. vltimo, & Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de votis monasticis, qui omnes docēt, esse extra statum salutis eos, qui redigūt seipsos sponte ad mendicitatem, tum quod exponunt se euidenti periculo moriendi fame, tum quod non liceat eis, nisi fortè ægrotent eleemosynas petere, quæ debentur solùm ijs, qui seipsos iuuare nequeunt, tum denique quod lex diuina & humana reprehendat, & prohibeat voluntariam mendicitatem.

At nihilominus vitā religiosorū mēdicātiū tanq̃ sanctā, & perfectā approbarūt multi sūmi Pōntifices; vt Innocētius III. teste Bonauent. Honorius III. Gregorius IX. Innocētius IV. Alexander IV. & Nicolaus. IV. vt refert Ioānes XXII. in Extrauaganti, Quia quorundā, de verborum significatione, necnon Concilium Lugdunēse generale, vt refert Nicolaus IV. c. Exijt, de verborum significatione in 6. & Cōstantiense, sessione 8.

Rectè autē fuisse hanc vitā approbatā, ostendimus sequentib. rationib. PRIMO, exēplo Domini; nam Dominus non habuit possessiones, neque proprias, neq; cōmunes, vt patet ex illo Luc. 9. *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, Filius aūt hominis non habet vbi caput suum reclinet*. Et quod non operaretur manibus, sed ex eleemosynis fideliū vixerit, patet ex illo Lucę 6. *Mulieres aliq̃ ministrabāt ei de facultatib. suis*. Itē ex tota eius vita, siquidē natus est in domo aliena, vixit in domib. & ex reb. alienis; nūc. n. prādebat apud Martham, nūc apud Simonē leprosū, nūc apud Zacheū, nunc in domo Petri, nunc in domo Matthæi; equitauit in iumēto alieno; fecit vltimā cęnā in domo aliena; sepultus est in sepulchro alieno. Vnde Psalm. 39. dicit: *Ego autē mēdicus sum & pauper*. Et Psalm. 108. *Quia persecutus est hominem inopem & mēdicum*. Quibus in locis est vox אֶבְיוֹן quæ habetur ēt Deuteron. 15. vbi dicitur; *Non erit in te mendicus*. Quē locum pro se adferunt, qui dicunt, illicitam esse mendicitatē. & certū est vtrūq; Psalmū de Christo intelligi; nam priorē allegat Paulus ad Hæbræos 9. de Christo: *In capite libri scriptū est de me, &c.* Et posteriorem allegat Petrus, Actor. 1. *Scriptū est .n. in libro Psalmorum, Episcopatum eius accipiat alter, &c.* Item 2. Corinth. 8. *Propter vos egenus factus est, cū esset diues*. Græcè ἐπτώχευσε, significat. n. πτωχεύω, mendicare, vnde apud Homerū Odiss. 17. δαῖτα πτωχεύειν, prandium mendicare.

Ad hoc respondent Armacanus, Christū fuisse pauperem, sed nō mendicum, & pauperē non amore paupertatis, sed quia restrictio dominij eius id exigebat. Dicit. n. Christum successisse Adamo in dominio originali, cui repugnabat iam habere proprium, quàm mendicare; Adamus. n. in statu innocentiæ fuit Dñs omnium bonorum terrenorū, sed ita tñ, vt non posset accipere in vsum suū, nisi necessaria, nec sibi aliquid appropriare; diuisio. n. nata est post peccatū. Itaq; in statu innocētiæ non fuissent propriæ diuitiæ, nec tamen fuissent vlli egeni, vel mendici. Quoniā ergo Christus natus est cum iustitia originali, habuit ēt tale dominiū, quale Adā, & ideo repugnabat illi habere propriū, & simul repugnabat mendicare. cùm omnia essent sua, quantum ad vsum, tamen fuit restrictū dominum eius, quia debuit esse sub lege; & sic fuit pauper, quia non potuit vti suo naturali dominio, obstante lege ciuili.

Hæc omnia sunt contra apertas Scripturas, & primùm quòd Christus verè fuerit mendicus, & caruerit non solùm vsu, sed etiam dominio temporali rerum terrenarum, patet, quia dominium illud originale in bona communia, perijt per diuisionem rerum iustè introductam. Nec Dominus accepit dominium politicum more humano, licet dominum diuinum semper habuerit, Itaq; fuit vere mendicus, vt ex Psalmis,

mis, & ex Apostolo ostendimus. Fuit etiam verè Dominus, saltem in communi cum suis discipulis, eorum bonorum, quæ illi vt medico donabantur. Quod enim Christus acceperit dominium ciuile, & proprietatem, saltem in communi cum Apostolis, earum pecuniarũ, quæ sibi donabantur, patet ex Ioan. 12. vbi dicitur Iudas fur, quia vsurpabat sibi pecunias loculorum Christi. At si Christus nõ habebat proprietatem, nec dominium ciuile, non erat furtum illud Iudæ; nam per solum dominium naturale non magis pertinebant ad Christum illæ pecuniæ, quàm aliæ res omnes.

Denique, quòd Christus amore paupertatis, & non ex restrictione dominij fuerit mendicus, planum est; nam quis illum coëgit fieri sub lege? nònne sponte id ipse elegit? quod certè poterat non eligere, si odisset paupertatem. Præterea etiam existens sub lege, nonne poterat facilè ditescere si voluisset? nònne turbæ illum Regem facere voluerunt? cur ergo non habuit, vbi caput reclinaret, & sponte non habuit, si non amabat paupertatem? denique cur Paulus 2. Cor. 8. vocat istam gratiam Domini, si non ex amore, sed ex necessitate fuit egenus.

Dicit SECVNDO Armacanus, Si Christus mendicasset, non propterea licere nobis mendicare. Esset enim hoc ponendum inter opera admiranda, non imitãda, sicut quod ieiunauerit XL. diebus sine vllo cibo. At mendicare, sine vllo miraculo fieri potest, vt experiẽtia docet; ieiunare autem sine omni cibo, non potest sine miraculo. Ad hæc, non consuluit Christus, vt se imitaremur ieiunãdo sine omni cibo, consuluit autem vt se imitaremur mendicando, cùm ait Matthæi 19. *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.*

SECVNDO probatur, exemplo Apostolorum; nam illi omnia dimiserunt, Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Nec habuerunt possessiones in communi, vt patet Matthęi 18. *Nolite possidere aurum, neque argentum in zonis, nec duas tunicas, &c.* Nec operabantur manibus, sed viuebant ex liberalitate eorum, quibus prędicabant, vt patet ex eodem capite 10. Matthæi, & 1. Corinth. 9. Talis autem est vita mendicantium. Vnde sanctus Franciscus, qui cum Sancto Domnico primus auctor fuit huius instituti, pro regula suscepit decimũ caput Matthæi.

Ad hoc respondet. PRIMO, vitam illam Apostolorum fuisse à Christo institutam ad tempus tantùm, nimirum dum in Iudæa prædicabat ante suam passionẽ; nam Lucę 22. Dominus reuocauit ista præcepta, dicẽs: *Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquam aliquid defuit vobis, sed nunc qui habet sacculum tollat similiter & peram.* Vnde & loculos cum pecunijs habuit extremo tempore, vt patet Ioan. 12. et 13. ex quo apparet, iam tunc abrogasse quæ dixerat Matt. 10. *Nolite possidere aurum, &c.* SECVNDO obijciunt, hoc fuisse præceptum, non consilium Euangelicum, proinde non pertinere ad mendicantes, qui se dicunt consilium sequi. TERTIO, Apostoli ex Domini ordinatione ex iustitia petebant à populo victum, vt patet ex illo Matthæi 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Et ex 1. Corinth. 9. *Quis militat suis stipendijs vnquam?* ergo non mendicabant. At nostri mẽdicantes non petunt, nec petere possunt victum ex iustitia.

Ad PRIMVM respondeo, siue ad tempus siue non ad tempus vitam illam Christus instituerit, inde rectissimè colligi, esse licitam, & sanctam, & imitatione dignissimam eam vitam: nisi fortè Christus ad tp̃s vitã illicitam instituerit. Præterea non est verum, Christũ reuocasse vnquam illam institutionem quoad modũ viuendi: reuocauit quidem id quod dixerat: *In viam Gentium ne abieritis.* At illa documenta de non possidendis pecunijs in zona, &c. nunquam reuocauit, vt patet ex 1. Corinth. 9. Quando autem ait Lucæ 22. *Nũc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram, &c.*

A non iubet vt hoc faciant, sed prædicit illis, tẽpore passionis suæ futuros eos in tali timore, & perturbatione, in quali sunt ij, qui non fidunt vlli amico, & ideo sibiipsis prospiciunt, & tunicam vendunt, vt gladium emant. Neque loculi Dominici repugnant illis verbis; *Nolite possidere aurum, &c.* Nam, vt Nicolaus exponit in ca. Ex ijs, de verborum significatione, in Sexto, Dominus vtramque vitam exemplo suo approbare voluit, nimirum illam quæ nihil habet, neque in particulari, neque in communi, excepto simplici vsu rerum donatarum: & rursum illam, quæ aliquid habet saltem in communi; sed vnam instituendo, non destruxit alteram.

Ad SECVNDVM dico, illa verba non esse precepta, sed consilia, & instructionem ex parte Apostolorum,
B & aliorum prędicatorum, & simul esse ordinationem, & præceptum, ex parte populorum, vt patet ex declaratione Pauli 1. Corinth. 9. vbi dicit, Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. ex quo colligit, teneri populum ad alendos Euangelistas, & simul dicit, se non vsum fuisse hac potestate. ex quo patet, non fuisse præceptum prædicatoribus, vt viuerent ex populi sumptibus.

Ad TERTIVM dico, Apostolos ex Domini ordinatione potuisse aliquando ex iustitia petere à populo sumptus, aliquando ex æquitate, aliquando ex sola caritate. Pro quo nota ex Aristot. lib. 8. Ethicor. cap. 13. duplicem esse iustitiam; vnam legitimam; alterã moralem. Legitima dicitur, quando ex lege, aut pacto vnus cogitur alteri aliquid soluere. Moralis dicitur,
C quando sine pacto, aut lege vnus laborat pro alio, ita vt consurgat obligatio quædam compensandi laborẽ, sed tamen non possit eum compellere ad eiusmodi cõpensationem. iam Dominus ordinauit eos qui Euãgelium annunciant, de Euangelio viuere.

Hæc ordinatio respectu fidelis populi & ordinariorum pastorum, est præceptum iustitiæ in rigore; quando enim constituitur aliquis pastor, potest populus eum cogere ad spiritualia ministranda, & Pastor potest cogere populum ad temporalia danda, & hoc modo poterãt Apostoli tanquam Episcopi cogere Christianos ad sumptus faciendos; At respectu populi infidelis, vel pastoris non ordinarij, illa ordinatio non inducit rigorem iusticiæ, sed quandam æquitatem, seu moralem iustitiam, & hoc modo Apostoli quando prædica-
D bant Iudæis ipso Christo viuente, non poterant cogere popolum ad sumptus faciendos; nam nec populus susceperat Euangelium, & Apostoli nõdum erant Pastores ordinarij; nam adhuc tenebantur Iudęi agnoscere Sacerdotes Aaronicos, & eis decimas soluere. itaque Apostoli accipiebant sumptus ex morali iustitia, vel petebant ex caritate.

Iam religiosi mendicantes, qui mittuntur à summo Pontifice ad prædicandum & Sacramenta ministranda poterant facere pactum cum ipso Pontifice, vel cũ populo de sumptibus accipiendis, & tunc ex rigore iustitiæ illos petijssent. poterant etiam mitti à Pontifice eo modo quo Christus misit Apostolos ad Iudeos, antequam lex vetus cessasset, nimirum vt ex quadã ęquitate peterent sumptus; nam *dignus est operarius mercede sua*, & qui Euangelium annunciat, de Euangelio vi-
E uere debet. non enim Christus dixit, qui est ordinarius Euangelista dignus est mercede sua, sed *dignus est operarius*, id est, quicunque id operatur licitè, dignus est mercede sua. & hæc fuit expressa sententia Augustini de opere Monachorum, capite 21. visum tamen est melius tam Pontifici mittenti, quàm ipsis qui mittuntur, vt nõ peterent vllo modo ex iustitia, vel æquitate, sed solùm ex caritate, sicut ipsi non ex debito, sed ex caritate ministrant spiritualia.

TERTIO & VLTIMO probatur ex euentu, nam hoc genus vitæ innumeris signis, & prodigijs confirmatum est, quæ Deus edidit per sanctos Franciscum,

& Dominicum auctores huius vitæ, deinde ab eo tẽpore conuersio gentilium, coofutatio hæreticorum, pietas populi Christiani, cooseruatio Theologiæ, & innumera alia bona ordinibus mendicantuum maxima ex parte accepta referenda sunt.

CAPVT XLVI.

Soluuntur obiectiones.

AT in contrarium obijciunt plurima argumenta, sed omnia reducuntur ad ses. PRIMVM est, quia mendicitas iure diuino, & humano prohibita est; nam de iure diuino patet Deuter. 15. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos.* De humano patet ex C. de mendicantibus validis, lib. 11. ca. 25.

RESPONDEO, quantum ad legem diuinam, sine dubio non prohiberi ea lege mendicationem vel mendicitatem, cùm in eodem capite habeatur: *Non deerunt pauperes in terra tua, &c.* Nec valet responsio Lyrani, qui dicit, in prioribus verbis prohiberi publicos mendicantes, in posterioribus verò agi de pauperibus, qui etsi indigeot aliorum auxilio, tamen non debent mendicare, sed debet eis à diuitibus prouideri. Non valet ista solutio; nam vtrobique est אֶבְיוֹן quod propriè significat mendicum, & ad verbum verti poterant, non deerunt mendici in terra tua, sicut suprà dixerat: *Mendicus non erit inter vos.* Et præterea apud Iudæos multi erant mendici, vt patet Lucæ. 16. de Lazaro, Lucę. 18. de cæco secus viam mendicante, Ioan. 9. de alio cæco mendicante, Actor. 3. de claudo mendicante ad portam templi speciosam.

Ad illa igitur verba: *Non erit mendicus inter vos,* respondeo dupliciter. PRIMO, illis verbis non prohiberi mendicitatem, sed promitti tantam vbertatem rerũ, vt nullus sit futurus mendicus. qui sensus maximè cõuenit Hebræo textui, sequitur enim immediatè: *Quia benedicet tibi Dominus Deus tuus.* Neque repugnat hæc promissio illis verbis: *Non deerit mendicus in terra tua &c.* Nam promissio erat conditionata. Sic enim sequitur post illam promissionem: *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris vniuersa quæ iussit.* Et quoniam sciebat Deus istam conditionem non seruandam, prædicit, nunquam defuturos mendicos, & mouet, vt illis benefaciant.

SECVNDO dici possef cum B. Thoma in opusculo contra impugnantes, religionem, hac lege prohiberi mendicationem, non ex parte mendicantium, sed ex parte diuitum. Non. n. Deus prohibet pauperib. mendicationem, cùm infrà dicat, non deerunt mendici, sed præcipit diuitibus, vt quantum est in se, prouideant ita pauperũ necessitatibus, vt nulli cogantur mendicare. Melior est tamen prior solutio; nam si Dominus iussisset diuitib. vt non paterentur mendicos, peccassent diuites in populo Iudæorum, qui reuera permittebant mendicos tempore Christi, & tamẽ nunquam de hoc reprehensi leguntur à Christo, neque ab Apostolis. Præterea, si Dominus ibi prohibuit diuitibus, ne permitterent mendicos, quomodo ibidem præcipit diuitibus, vt mendicis eleemosynam faciãt? Porrò lex ciuilis loquitur de illis, qui mendicant, vt ociosè viuant, vel vt lucrentur, &c. cùm nullam adferant populo vtilitatem. vnde ibidem inertes dicuntur.

Argumentum SECVNDVM. Scriptura passim detestatur mendicitatem, vt caussam multorum malorum Prouerb. 30. dixit ille cum quo est Deus: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantùm victui meo necessaria, ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.* Ecclesiast. 17. *Propter inopiam multi deliquerunt.* Ps. 36. *Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Ps. 108. *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent.*

A RESPONDEO, loquuntur hæc loca de inuoluntaria mendicitate; qui enim mendicat coactus, & animum habet ad opes, ille facilè furatur, & peierat, &c. Quanquam ad primum locum possunt dari duæ aliæ solutiones. PRIMA est, sapientem loqui in persona infirmorum, quales sunt plurimi in Ecclesia. Illis enim nocent nimiæ opes, & similiter nimia egestas. Viris autem perfectis qui sciunt cum Paulo abundare, & penuriam pati, tum opes plurimæ, quàm etiam summa egestas sunt instrumenta virtutum, vt patet de Iob, qui vtrumque expertus est. Vnde Chrysostomus homil. 18. in epist. ad Hebræos, & Ambrosius serm. 8. in Psal. 118. dicunt, hæc verba Salomonis conuenire hominibus Testamenti veteris, quia imperfecti erant.

SECVNDA solutio est, à sapiente hoc loco recusari non quamlibet mendicitatem, sed illam solùm, quę est exposita periculo, qualis non est religiosorum mendi- B cantium; illi. n. certò sciunt sibi non defutura necessaria, tum ob Christi promissionem, Matthæi 19. *Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* & Marci 10. Centies tantùm nunc in tempore hoc: tum ob populi deuotionem, à quo non dubitant se recepturos temporalia, cum ei ministrent spiritualia, Immò videntur religiosi ad literam petere, quod sapiens petit. nec. n. volunt diuitias, & ideo eas relinquunt, nec tamen volunt mendicitatẽ periculosam, qua moriãtur fame, & ideo dicunt, tribue tantùm victui meo necessaria.

Illud autem Psalm. 36. *Non vidi iustum, &c.* difficile est; nam Elias iustus erat, & tamen quærebat panem, cùm diceret viduæ: *Adfer mihi, obsecro, bucellam in* C *manu tua,* 3. Regum 17. & Dauid quæsiuit panem ab Achimelech, 1. Reg. 21. et Lazarus q̃rebat micas panis, Lucæ 16. Hieronymus & Aug. exposuũt de pane spirituali. Caietanus & Lyranus dicũt loqui Psalmũ de eo qđ fit vt in plurimũ. TITELMANNVS optimè dicit debere referri illud *derelictum,* et ad *semen quærens panẽ,* vt sit sensus; non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem, derelictum. Vel certè ibi quærere, non significat quærere quomodocunque, sed quærere cum anxietate & labore, vt illi faciunt, qui diu quęrunt, & vix inueniũt. Vnde in Hebræo est verbum in Piel מְבַקֵּשׁ quod significat quærere diligenter.

Argumentum TERTIVM. Opes moderatę necessariæ sunt, vel saltem valdè vtiles ad vitã beatam & perfectã in hac vita ducenda; nam Ecclesiastæ 7. dicitur: D *Melior est sapientia cum diuitijs, & vtilior videntibus solem; sicut enim protegit sapientia, sic protegit et pecunia,* Actor. 20. *Beatius est dare, quàm accipere.* Et Arist. li. 1. Ethic. cap. 8. dicit opes esse necessarias ad felicitatẽ.

RESPONDEO, opes & egestatẽ habere sua cõmoda & incõmoda, nã opes prosunt, quia materiam prębẽt liberalitatis, & quia liberant à sollicitudine quærendi victum, tamen obsunt quatenus adferunt magnã sollicitudinem eas conseruandi, dispensandi: & Contrà, paupertas prodest, quatenus præbet materiam patiẽtię, & liberat à sollicitudine conseruandi, & distribuendi pecunias; sed obest, quatenus affert sollicitudinem quærendi victum. Verùm omnibus consideratis, videtur esse maius bonum, quod adfert voluntaria paupertas, quàm id, quod adferunt diuitiæ; & minus malum, E quod paupertatem comitatur, quàm id, quod comitatur diuitias, & præsertim ijs, qui ex officio euangelizare, & Sacramenta ministrare debent. Et propterea Dominus apostolis eiusmodi vitam consuluit, Matth. 10. & ipsi etiam Apostoli, Actor. 6. testantur, se non parum impediri à verbo Dei, & oratione, si opes Christianorum dispensare debeant.

Ad illud autem Ecclesiastę respondeo, non voluisse eum dicere, meliorẽ esse sapientiã cũ diuitijs, quàm sine diuitijs, sed meliorem esse sapientiam cum diuitijs, quàm sine sapientia diuitias. Ita Titelmãnus, & rectè; nã in Hebręo nõ habetur melior sed bona est sapiẽtia cũ diuitijs: quod non põt dici, quia sit mala sine diuitijs.

tijs,sed quia sine ipsa male sunt diuitiæ,& hoc probat, cùm ait: *Sicut enim protegit sapientia,sic protegit pecunia.* Sed in hoc differunt,qđ sapientia vitã tribuit possessori suo, q.d. etsi pecunia protegit in hoc mundo à multis afflictionibus: tñ sola sapientia vitam præbet, & ideo sine sapientia parum aut nihil prosunt diuitię.

Ad illud Actor.20.dico, ceteris paribus,beatius esse dare omnia sua simul propter Christũ,& accipere postea aliquid modicũ,q̃ parũ dare,& nihil accipere,& similiter beatius esse accipere temporalia,vt possit expedite,& commodè dare spiritualia,quàm nihil accipiendo impediri à spiritualibus dandis.

Ad locum Aristotelis respondeo. PRIMVM, loqui eum de humana felicitate, quæ multis rebus indiget; nam felicitas Christiana,nec ipsa in se eget vllis terrenis opibus,cùm tota in Dei visione consistat, nec ad eã adipiscendã valde necessariæ sunt opes, cũ melius humilitate & patiẽtia,q̃ opib. ad regnũ perueniat' æternũ. DEINDE addo,loq Aristotelẽ de homine politico, qui in ciuitate viuere, & vxorem ac liberos habere, & Rempublicam vnà cum alijs gerere velit. Eiusmodi autem hominibus negari non potest,quin opes necessariæ sint. Si quis aũt velit sibi soli viuere,& cõtẽplationi vacare, huic certè Aristoteles opes necessarias esse minimè iudicabit, modò is habeat vnde viuat sine dispendio contemplationis.

Argumentũ QVARTVM. Redigere se ad extremam inopiam est vitium; nam virtus consistit in medio, vitia in extremis,sed dare aliquid est mediũ,nihil dare est extremũ. Præterea confirmatur ex Paulo 2.Cor. 8. *Si voluntas prompta est, secundũ id quod habet,accepta est, non secundum id, quod non habet. Non enim vt alijs sit remissio,vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.*

RESPONDEO, medium in virtutibus, excepta iustitia, nõ considerari penes ipsas res absolutè,sed cũ ordine ad rationem, & omnes circumstantias. Verbi gratia, non est medium in temperantia, comedere vnum panem, & extrema comedere duos,aut nullũ;sed medium est tantum panis accipere, quantum ratio dictat tibi hoc tempore conuenire; vnde quod tibi est medium, alteri erit extremũ. Sic ergo dare omnia, extremũ est & vitiosum homini patrifamilias,qui ex officio alere debet vxorẽ, filios,seruos, &c. At ei, qui statuit mundo renunciare,& soli orationi & prædicationi instare,planè medium est omnia dare: & extrema erunt dare aliquid solum, & nihil dare, & per hoc soluitur cõfirmatio;nam Paulus alloquitur homines seculares vxoratos,&c.

DICES; dare omnia vel est medium ei,qui vult mundo renunciare, ante votum;vel solùm post votum. si ante uotum,ergo peccabit ille, si non det omnia,etiãsi nullum habeat votum paupertatis; nam medio virtutis opponitur extrema vitiorum. si solùm post uotum. ergo mendicitas non potest voueri;nam nihil rectè vouetur, nisi quod ex se iam est virtutis actus. RESPONDEO,cõsilia Euangelica ante votũ,non esse actus specialium virtutum,sed esse actus perfectos virtutum communium,vt liberalitatis,castitatis, obedientiæ. Porrò actib. perfectis non opponũtur actus vitiosi, sed actus minus perfecti;& medium actus perfecti, non habet extrema vitiosa,sed extrema minus perfecta,at post uotum ijdem actus iam sunt actus necessarij specialium virtutum, quibus opponuntur vera vitia specialia.

Argumẽtũ QVINTVM. Qui se sponte redigit ad mẽdicitatẽ,exponit se periculo famẽ moriẽdi, tẽtatq. Deũ cũ sibi ipsi auferat media ordinaria ad vitam conseruãdã,nec põt dicere, panem nostrũ quotidianũ da nobis hodie.nam ei responderet Dominus, quid à me petis panem,cùm tibi dederim antea,& tu illum abieceris?

RESPONDEO,ille diceretur exponere se tali periculo,qui omnia sua daret,quando probabiliter sciret, nihil se postea inuenturum: at religiosi certam spem in

A Deo ponunt sibi nihil defuturum, quandoquidẽ Christus,id promisit,& experiẽtia longa idem testatur. Neque tentant Deũ:nã mediũ ordinariũ ad vitã est cibus & potus,siue sit proprius,siue donatus ab alio: ille ergo reijcit media ordinaria,qui aut non vult comedere, aut non vult panem accipere,nisi per miraculum, vt illis accidit,de quib. Cassianus collat.2.c.6. Nec prohibetur dicere,panem nostrũ, &c. Immò ipsi maximè hoc dicere possunt,quandoquidem sibi nihil retinuerunt, vt Christum sequerentur. Si enim dicat aliquis Rex ciui opulento,relinque hic tuas possessiones & veni mecum ad bellum: certè ille iure poterit à Rege petere panem quotidianum.

Argumentum SEXTVM. Religiosi mendicantes,iniuriam faciunt veris pauperibus: nam Lucæ 14. dicitur: B *Cùm facis prãdiũ,voca pauperes, debiles,claudos,cęcos, qui non habent retribuere tibi,& beatus eris.* Hoc loco,inquit Armacanus, *Dominus non iubet vocari pauperes quoscunque,sed pauperes debiles,claudos,vel cæcos, neq; ẽt debiles quoscũq,sed debiles pauperes:nam pauperes nõ debiles,possunt retribuere laborando: debiles non pauperes, possunt retribuere pecunias dando.* Præterea, ordo caritatis postulat,vt semper detur eleemosyna magis egenti,magis autem egent pauperes debiles, quàm fortes,quales sunt religiosi, non igitur licet religiosis eleemosynas petere,nisi fortè ægrotent.

RESPONDEO,si argumentũ aliquid concluderet, nõ soli religiosi mendicantes, sed etiam omnes Clerici & Monachi,qui ex possessionibus viuunt,& non sunt debiles,claudi,vel cæci peccarent: nã possessiones donatę C monasterijs,& Ecclesijs,quid sunt aliud quàm eleemosynę? ridiculum autem est, non fraudari pauperes à Clericis & Monachis,qui accipiunt in eleemosynam redditus multorum millium aureorum, & fraudari à mendicantibus, qui accipiunt vnum panem.

Ad locum ergo Euãgelij dico,Dominũ uelle vocari pauperes, siue sint debiles,siue nõ:legendum est enim cum distinctione,voca pauperes,debiles,&c. nã Apostolus Actorũ 24.dicit, se attulisse eleemosynã pauperib. Christianis,q erãt in Hierusalẽ, quos certũ est nõ fuisse oẽs cęcos,vel claudos. Et cũ Dominus ait: *Voca eos qui non habent retribuere tibi*, nõ intelligit eos, qui nullo mõ possunt retribuere, Tales .n. nulli ferè sunt: nã ẽt,pauperes claudi potsũt retribuere aliqđ obsequm sed intelligit eos,qui non possunt remutare ad simile D conuiuium,vel commodè aliquid donare, & proinde à quib.nihil sperari solet. Sic enim ait: *Noli*, inquit, *vocare amicos & vicinos diuites, ne fortè ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio.* Porrò,pauperes omnes,ẽt q validi sunt,& suis laborib. victũ quærunt,tales sunt, ut nõ possint retribuere: nam cũ vix sufficiãt sibi,quõ poterunt conuiuio diuites excipere,aut eis munera largiri?

Ad illam rationem dico, ceteris paribus dandam esse eleemosynam semper magis indigenti,alioqui magis danda est propinquiori,& meliori, & cui debetur ex iustitia,&c. Porrò,trib. de caussis põt fieri,vt sit danda eleemosyna potiùs religioso minus indigenti, q̃ nõ religioso magis indigenti. ex Hieronymo in fine libri contra Vigilantium.

PRIMO,si is dederit verè omnia sua pauperib. debe E tur .n. illi victus ex bonis pauperum, non solùm ex caritate,sed etiam aliquo modo ex iustitia.

SECVNDO,si laboret pro populo cõcionando, sacra faciendo,&c. nam & huic debetur aliquo modo ex iustitia,licet is non petat,nisi ex caritate.

TERTIO, ratione perfectionis monasticę nam danda est semper eleemosyna potiùs meliori. qa verò nõ possumus iudicare de internis,danda est potius profitẽti maiorem sanctitatem,quàm profitenti minorem, qñ non cõstat de mala vita religiosi. Excipitur tamen semper extrema necessitas cuiuscunq. pauperis: illa enim semper præponitur minori necessitati.

LIBER

LIBER TERTIVS, DE LAICIS SIVE SECVLARIBVS.

CAPVT I.

Ordo totius Disputationis.

DISSERVIMVS DE DVOBVS membris Ecclesiæ, id est, Clericis, & Monachis, superest vt dicamus de tertio, id est, de Laicis, siue secularibus, & simul de mēbris ab Ecclesia præcisis, id est, de hæreticis, q̄ omnia ad disputationem de Magistratu politico reuocari possunt.

Tota hæc Disputatio sex quæstionibus continetur. Primùm enim, de ipsa politica potestate agendum est. Deinde, de officio eius in rebus politicis. Tertiò, de officio eius in caussa religionis.

De PRIMO sunt quæstiones duæ. Prima An ista potestas sit res bona, & proinde Christianis licita. Secunda; An per peccatum amittatur.

De SECVNDO sunt duæ questiones. Prima, de officio Magistratus in conseruanda Republica ab improbitate ciuium per leges, & iudicia, tam ciuilia, quàm criminalia, id est; An liceat Christianis leges cōdere iudicia exercere, & gladio ferire noxios, q̄ sunt actus proprij Magistratus. Secunda, de officio Magistratus in protegenda Repub. ab hostibus externis, id est; An liceat Christianis bella gerere, & huic addemus quasi corollarium pp Lutherū; An liceat bellare contra Turcas.

De TERTIO sunt aliæ duæ quæstiones. Prima; An ad Magistratum pertineat cura religionis; An verò p̄mittere possit, vt quisque credat, vt voluerit. Secunda; An Magistratus debeat hereticos ab Ecclesia iudicatos & damnatos punire, tam in libris eorum, quàm in facultatibus, & in personis, etiam vsque ad mortem.

CAPVT II.

Proponitur prima quæstio, An politica potestas sit bona, & Christianis licita.

EST vna ex præcipuis hæresibus Anabaptistarū, & Trinitariorum huius tēporis; Nō licere Christianis gerere Magistratus, nec debere esse vllo modo inter Christianos prætoria, tribunalia, iudicia, ius gladij, &c. Ministri, qui in Transyluania, Trinitatem, & Incarnationē, & paruulorum Baptismum oppugnant, ediderunt anno M. D. LXVIII. Albæ Iuliæ, Antitheses Christi veri & falsi; quarum VII. est; Christum falsum habere in sua Ecclesia Reges, Principes, Magistratus, gladios; Christum verum nihil tale in sua Ecclesia pati posse.

Argumenta eorum hæc sunt, vel certè esse possunt. PRIMVM, ex Scriptura, Matth. 17. *Reges Gētium, à quibus accipiunt tributa, &c. ergo liberi sunt filij*. Et Lucæ 22. *Reges Gentium dominantur eorum: non sic erit inter vos*, Rom. 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicē diligatis*. 1. Corinth. 7. *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum*. 2. Corinth. 8. *Vnus Dominus*. Ephes. 4. *Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus*.

SECVNDVM, ab exemplis; nam plerique Principū abutuntur potentia, & non solùm non prosunt, sed &
A obsunt Reipub. vt patet in ipso initio mundi de Cain, Genes. 4. de filijs Principum, Genes. 6. qui accipientes varias vxores, corrupti sunt omni scelere, & eorum cāpostea venit diluuium, Item de Nemrod, Pharaone, Nabuchodonosor, & de Saul, Roboam, & ceteris; nam post diuisionem regni, ex Regibus Israel nullus fuit bonus.

TERTIVM, à fine; nam Magistratus permissus fuit Iudæis propter imperfectionem temporis, erant enim pueri Iudæi, & ideo regi debebant ab alio, vt patet Galat. 4. at nos viri sumus perfecti, & vnctio docet nos de omnibus.

QVARTVM, ab efficiente; nam ista potestas non est à Deo introducta, sed ab hominibus tyrannicè vsurpata; quis enim fecit Nemrod Regem? quis Nabuchodo
B nosor? quis Ninum? quis Alexandrum? quis Iulium Cesarem? quis alios hinc laudatur ille pirata, qui respōdit Alexandro: ego quia cum paruo ligno discurro, pyrata dicor; tu quia cum magna classe orbem terrarū spolias, Imperator diceris. Augustinus lib. 4. ciuit. c. 4. ex Marc. Tull. lib. 3. de Republica.

QVINTVM, ab origine; nam Deus creauit hominē liberum, & per peccatum introducta est subiectio; ergo cùm à peccato per Christum liberati simus, etiam à subiectione esse debemus. Antecedens patet; nam Genes. 1. non dicitur; Dominamini hominibus, sed: *Dominamini piscibus maris, &c.* Item mulier nunc nō subijcitur viro, nisi politica subiectione, tamen hæc subiectio p peccatū introducta est, ut patet Genes. 3. *Sub viri potestate eris*; & præterea ante diluuium primus qui condidit ciuitatem, & inchoauit regnum politicum,
C fuit Cain, ut ex Genes. 4. deducit Augustinus lib. 15. ciuit. Dei, cap. 1. post diluuium primus fuit Nemrod, Genes. 10.

Denique id clarè docent Patres. AVGVSTINVS lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 15. rationalem factum ad imaginē suam, noluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori; inde primi iusti, pastores magis pecorū, quàm Reges hominum cōstituti sunt, vt hinc etiam insinuaret Deus, quid ordo postularet creaturarum, & quid meritum exigeret peccatorum. GREGORIVS li. 21. moral. c. 11. Oēs hoīes natura æquales genuit, sed variante meritorium ordine, alios alijs dispensatio occulta postponit, ipsa autem diuersitas, q̄ accessit ex vitio, rectè est diuinis iudicijs ordinata, vt quia omnis homo iter vitæ non æquè graditur, alter regatur ab altero; similia habet in Pastorali,
D part. 2. cap. 6.

Hanc hæresim non solùm Catholici omnes execrātur, ac præcipuè B. Thom. in opusc. 20. & omnes Philosophi, sed etiam Phillippus Melanchthon in locis, c. de ciuili Magistratu, & Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 20. acerrimè, & sufissimè oppugnant, & Lutherus ipse in visit. Saxonica, etsi ab ipsius verbis in Babyl. Captiuitate, c. de Baptismo, occasionem sumpserunt Anabaptistæ.

Nos eam quinque argumentis refellemus; nam tot etiam sunt aduersariorum fundamenta. Primò, ex Scripturis. Secundò, ex exemplis Sanctorum. Tertiò, ex fine seu necessitate. Quartò, ex caussa efficiente. Quintò, ex origine.

CAPVT

CAPVT III.

Ex Scripturis asseritur politicus Magistratus.

QVANTVM ad PRIMVM, Scriptura Testamenti veteris plena est testimonijs. Exod. 22. Iudices populi à Deo ipso vocantur Dij, sicut etiam Psal. 81. *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat*; cuius vocabuli rationem explicat Iosaphat. 2. Paralip. 19. vbi dicit iudices, non hominum, sed Dei iudicia exercere, id est, loco Dei iudicare. Et similiter Deuter. 1. monet Moses iudices populi, vt iustè iudicēt quia Dei iudiciũ est; & Christus Io. 10. *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater santificauit, & misit in mundum, &c.* Vbi Christus vult dicere; Si Principes Deus vocat Deos, quia ad illos mandatum diuinum factum est, vt iudicent loco suo, cur non magis, &c. non enim quadrat quod alij dicunt, vocatos Deos eos omnes, quib. Deus loquutus est; si ergo Principes vocantur Dij, quia locum Dei tenent, non potest reprehendi munus Principum, nisi reprehendatur Dei ipsius munus.

Præterea Deuteron. 17. describit Moses leges Regi futuro, & in lib. Iudicum, c. vlt. in vltimis verbis reddere volens Spiritus sanctus caussam omnium malorum, quę acciderunt illo tempore, dicit; *In diebus illis nõ erat Rex in Israel, sed vnusquisq; , q̃ bonũ sibi videbatur, hoc faciebat.* In eodem libro Iudicum, & in libro Regum passim habemus Deũ excitasse Israeli Iudices, aut Principes, per quos populum liberaret, Prouer. 8. *Per me Reges regnant.*

Respondent Anabaptistæ, Iudæis fuisse permissos Magistratus propter imperfectionem: ac aliam rationem esse Testamenti noui.

AT contrà; nam inprimis Prophetæ prædixerunt omnes Reges terræ seruituros Christo, & Ecclesiæ, q̃d non potest fieri, nisi in Ecclesia sint Reges. Ps. 2. *Et nũc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, apprehendite disciplinam*; secundùm Hebræum נַשְּׁקוּ בַר osculamini filium, in eodem Psalmo Scriptura vocat Messiam; item Psalm 71. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient ei.* Isaiæ 60. *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Et cap. 49. *Erunt Reges nutricij tui, & Reginæ nutrices tuæ vultu in terra demisso adorabunt te, & pulueres pedũ tuorum lingent*; quod certè impletum videmus in Constãtino, Theodosio, Carolo Magno, & alijs, qui adorauerunt sepulcta Apostolorum, & Martyrum, & Ecclesias ditauerunt, & protexerunt.

Præterea, Christus, prędicans Euangelium regni, inter alia dixit: *Reddite quæ sunt Cesaris, Cæsari*, Matt. 22. & Paulus Roman. 13. iubet, vt *Omnis anima potestatib. sublimioribus subdita sit; non enim est potestas, nisi à Deo, &c.* Et ibidem ter repetit, Principes seculares, quibus tributa redduntur, esse ministros Dei. quo loco vtitur etiam Irenæus lib. 4. c. 70. Item 1. Timoth. 2. iubet Apostolus nominatim orari pro Regibus, quo loco vtitur Tertullianus in Apologet. c. 31. quia calumniabantur Ethnici Christianos, quod Magistratibus nollent parere; ac certè si Euangelium non ferret Magistratum, oporteret orare pro destructione Regum & Principum. Ad Titum 3. *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse.* & 1. Petri 2. *Deum timete, Regem honorificate.*

SED respondent, ex his testimonijs probari, oportere nos parere Regi Ethnico, non autem licere Christianis regna possidere, & Magistratus gerere. Quibus nos respondemus, PRIMVM, non esse mirum in Testamento nouo non fieri multam mentioné magistratuum; nam Christus non venit constituere regnum politicum, sed regnum spirituale, & cęleste; & similiter A Apostoli in hoc regno spirituali commẽdando, & propagando occupati fuerunt: politicum reliquerunt, vt antea erat.

ADDIMVS præterea; Licet non expressè Scriptura noui Testamenti approbet in Ecclesia magistratum politicum, tamen euidenter colligi ex adductis testimonijs; nam si Christianis licet subesse Regi Ethnico, cur, nõ potius Regi Christiano? & si licet Christiano subesse, cur non præesse? cùm subesse videatur magis contra libertatem Euangelicam, quam pręesse.

DENIQVE, si Christianæ libertati repugnaret subiectio, vel præfectura ciuilis magis repugnaret, Ecclesiastica, q̃a Christiana libertas magis pertinet ad Christianum, vt est ciuis Ecclesiæ quàm ut est ciuis mundi: At non repugnat Christianæ libertati præfectura, uel B subiectio Ecclesiastica, ut patet ex illo Matth. 24. *Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familia suam?* Et ex illo Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine.* Et ex illo Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris.* Neq; igitur repugnat præfectura, vel subiectio politica. Atq. hinc soluitur primũ argumẽtũ cõtrà allatũ.

Ad PRIMVM ergo dicendum est, Christum eo loco de seipso tantum loqui, & rectissimè probare se, quia Filius Dei summi Regis esset, non fuisse obligatum soluere tributum vlli Principi. alioqui ipse idem iussit reddi censum Cæsari, Matth. 22. & Apostolus Rom. 13. *Cui tributum*, inquit, *tributum, &c.*

SECVNDVM, eo loco Christus instituit Ecclesiasticũ Magistratum, & cum distinguit à politico, & à politico corrupto, cui pompæ, superbia, fastus, annexa esse C solent, qualem etiam politicum Magistratum, si intelligamus prohibitũ esse Christianis, nihil absurdi dicemus, ibi .n. non reprẽditur regnũ, sed modus regnãdi.

Ad TERTIVM, non vult Paulus dicere, non sinatis nos obligari ulla lege, sed soluite maturè omnia debita; pręcedit enim: *Reddite omnibus debita, cui tributum, &c.* Et quia solius amoris debitum nunquam ita reddi potest, quin semper teneamur amare, ideo ait: *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.*

QVARTVM dico, fieri seruũ hominis eo loco significare seruire homini propter hominem tantum, nam alioqui ibidem Paulus hortatur seruos, ut etiam si possint fieri liberi, tamen magis eligant seruitutem. & Galat. 5. *Seruite*, inquit, *inuicem.*

A VLTIMVM dico, ibi nomen Domini propriè ac- D cipi, quomodo nõ conuenit nisi Deo, nec propterea tolluntur Reges, & Principes, qui non propriè domini sunt, sed ministri Dei, qui unus uerus est Dominus, nullus enim est titulus maior: nam uerus Dominus duas habet conditiones, quę nulli creaturę conueniũt. Vna est, ut possit pro libito uti re, cuius est Dominus, & eam augere, minuere, mutare, annihilare, &c. Altera, ut nulli seruiat, id est, nulla re indigeat, sed seipso sufficiat ad omnia; ut rectè notat Augustinus libro 8. de Genes. c. 11. & deducit ex Psal. 15. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quia bonorum meorum non eges*; nam in Hebręo est, dixi Domino, Dominus meus אֲדֹנָי & hinc est quod LXX. interpretes ubiq; nomen proprium Dei E יְהוָה reddiderunt per κύριος, & Hieronymus per Dominum. hinc etiam Augustus, ut Tertullianus refert in Apologet. c. 34. nunquam se Dominum appellari passus est, quòd intelligeret hunc titulum soli Deo conuenire, & è contrario reprehenditur à Suetonio incredibilis arrogantiæ Domitianus, quòd in Amphitheatro sibi acclamari libenter audiret; *Domino, & Dominæ feliciter.* & quod iuberet de se scribi; *Dominus, & Deus noster, sic fieri iubet.*

CAPVT IIII.

Idem asseritur exemplis Sanctorum.

SECVNDA ratio sumitur ab exemplis; nam si res mala esset principatus, nunquam uiri sancti eum gessissent; at habemus in Scriptura plurima exem-

exempla sanctorum Principum, vt Melchisedech Re A gis Salem, Iosephi Patriarchæ qui toti Aegypto vtilissimè præfuit, Moysis, Iosue, omnium ferè Iudicum, Dauidis, Salomonis, Ezechiæ. Iosaphat, Iosiæ, Danielis, Mardochæi, Nehemiæ, Machabæorum, & aliorum.

In Testamento nouo videmus Ioan. 4. Regulum credidisse in Christum, nec tamen iussum renunciare principatui; & similiter Actor. 13. Proconsulem conuersum à Paulo, non propterea, deposuisse magistratum. Videmus deinde à S. Fabiano Papa, & Martyre, & à tota Ecclesia admissum fuisse Philippũ Imperatorem, nec illi imperatum, vt deponeret imperium, vt ex historia Eusebij lib. 6. cap. 25. colligitur.

Quod autem non sit in Testamento nouo maior copia exemplorum, ratio est, quia Deus voluit Ecclesiam suam inchoare ab hominib. pauperibus, & vilib. vt B dicitur 1 Corinth. 1. ne putaretur augmentum Ecclesiæ opus humanum, si fauore Principum creuisset. immò è contrario voluit Deus primis CCC. annis, vt Ecclesia totis viribus oppugnaretur ab Imperatoribus totius mundi, ut inde ostenderet, opus suum esse Ecclesiam, & plus posse illam patiendo, quàm possent illi cruciando.

Vnde Augustinus in epist. 50. dicit Deum voluisse primo tempore impleri illam partem Psalmi 2. *Astiterunt Reges terræ, &c.* Deinde sequenti tempore illam aliam: *Et nunc Reges intelligite.* sicut reuera impletum videmus in Constantino, & successoribus eius; siquidẽ videmus Constantinum diuinitus edoctum, & vocatum à Deo singulari miraculo, vt Eusebius refert lib. 1. de vita Constantini. at si res mala esset principatus, C quare Christus ipse Constãtinum ad Ecclesiam vocasset? Vbi nota obiter dissonantiam circa hanc historiã; nam in historia Ecclesiastica Eusebij à Ruffino versa lib. 9. c. 9. habetur Constantinum per soporem uidisse signum crucis in cœlo, & deinde Angelos ei dixisse: *In hoc vince;* At lib. 1. de uita Constantini Eusebius refert, in itinere eum corporeis oculis uidisse supra solẽ signum crucis cum illis literis: *In hoc vince.* & idem signum à toto exercitu conspectũ, & noctu postea ei apparuisse Christum, qui mysterium explicuerit, atque hæc omnia se ab ipso Constantino coram audiuisse. Itaque uerisimile est quod in historia habetur à Ruffino additũ fuisse. Alia plurima exẽpla addi possent Iouiniani, Gratiani, Theodosij iunioris & senioris, Caroli Magni, Ludouici Pij, Othonis I. S. Henrici Imperato D ris, S. Lodouici Regis Francorum, aliorumque multorum, qui uel in Britannia, uel in Hungaria, uel in Boemia, uel in alijs regionibus sanctissimè regnauerunt. Ad argumentum in contrarium dico PRIMO, falsum esse Principes ut plurimum esse malos; hic enim non agimus de regno particulari, sed de politico principatu in genere, qualis Princeps fuit Abraham, & alij; sicut ergo fuerunt mali Principes, Cain, Nemrod, Ninus, Pharao, Saul, Hieroboam, & alij Reges Israel; ita è contrario fuerunt boni Principes, Adam, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Iosue, omnes ferè Iudices, & plurimi Reges Iuda.

SECVNDO dico, exempla malorum Principum non ꝓbare malũ esse principatũ, sępe .n. mali abutũtur rebus bonis, at exẽpla bonorũ rectè probãt, principatũ es E se bonũ, quia homines boni non utuntur rebus malis; præterea, etiam Principes mali plus prosunt sæpe, quã obsint, ut Patet de Saule, Salomone, & alijs; deniq. utilius est Reipub. malum Principem habere, quàm nullum, ubi enim nullus est, non potest diu consistere Respub. dicente Salomone Prouerb. 11. *Vbi non est gubernator, corruet populus;* & ubi est, licet malus, conseruatur unitas populi. Vide beatũ Thomam in opusc. 20. capite 6. lib 1.

TERTIO dico, quòd in Regibus Israel nullus fuerit bonus, ad insignem Dei prouidentiam pertinere: Deus enim id permittere voluit, quia rebellio illa Israëlitarum à tribu Iuda, significabat schismata Hæreticorũ ab Ecclesia, vt EVCHERIVS docet in fine libro 3. super libro Regum. sicut enim inter Catholicos sunt boni, & mali; at inter Hæreticos nullus potest esse bonus, ita quoque inter Reges Iuda multi fuerunt boni, multi etiam mali. Ex Regibus Israël nullus omnino inuentus est bonus.

CAPVT V.

Idem asseritur ex fine principatus.

TERTIA ratio ducitur à fine. Principatus politicus adeò naturalis, & necessarius ẽ humano generi, vt tolli nõ possit quin natura ipsa destruatur; hominis enim natura est, vt sit animal sociale; nam bruta quidẽ sunt à natura ita instructa, vt possint sibi singula sufficere, homo autem tam multis rebus indiget, vt solus viuere nullo modo possit; nam bruta nascuntur vestita, & armata, & æstimatiuam habent ita determinatã ad omnia, quę sibi conueniunt, ut naturaliter sine vllo doctore statim nouerint nidos ædificare, alimenta quærere, & medicinam etiam sibiipsis facere; at homo nascitur sine vestibus, sine domo, sine alimentis, omnium rerum egenus, & quanquam habet manus, & rationẽ, quibus omnia instrumenta parare potest, tamen singula longum tempus requirunt, & adeò longum, vt sit impossibile sibi vnum hominum sufficere ad omnia; præsertim cùm nascamur rudes, & artes magis doctrina, quàm experientia discantur; ergo necesse est, vt simul viuamus, & vnus alium iuuet.

PRÆTEREA, etiamsi quisque sufficeret sibi ad viuẽdum tamen nũquam sufficeret ad protegendum se ab impetu ferarum, & latronum, sed ad hoc necesse est cõuenire, & collatis virib. resistere; & licet sufficeret sibi etiam contra hostes, tamen semper maneret rudis, & expers sapientiæ, & iustitię, multarumque aliarũ virtutum, cum tamen ad hoc nati simus, vt mentem & uoluntatem præcipuè exerceamus; nam scientiæ, & artes longo tẽpore, & à multis inuentæ sunt, & sine doctore percipi non possunt: iustitia autem non nisi in societate exerceri potest, cùm sit virtus constituens æquitatem inter plures.

DENIQVE, donum loquendi, & audiendi, id est, percipiẽdi distinctè verba, quorsum homini collatum est si debeat solitarius viuere? Itaque rectè Aristoteles lib. 1. politicorum, c. 2. dicit, hominem natura ciuile esse animal, magis quàm sint apes, & grues, & quæcunq; animalia, & si qs solitarius viuat aut esse bestiã, aut Deũ, id est, aut minus, aut maius homine, neque id est contra Eremitas nostros. Nã qui penitus solitarij vixerũt, vt Paulus primus Eremita, Maria Magdalena, Maria Aegyptiaca, & si qui sunt alij, dici possunt aliquid amplius homine habuisse, non natura, sed gratia; nam non sine miraculo alebantur à Deo, vt notum est; ceteri autem etsi in solitudine degerent, tamen frequentes simul conueniebant, & Abbatibus suis subiecti erant, vt in disputatione de Monachis demonstrauimus.

Iam uerò, si natura humana socialem vitam requirit, certè requirit etiam regimen, & rectorem; nam impossibile est multitudinem diu cõsistere, nisi sit, qui eã cõtineat, & cui sit curæ bonũ cõmune: sicut in vnoquoque nostrũ nisi esset anima quę cõtineret & cõtingeret partes, & potentias, & elementa contraria, ex quibus constamus, statim omnia soluerentur. vnde Prouerb. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet.* deinde societas est multitudo ordinata, non enim dicitur societas multitudo confusa & dispersa; ordo autem quid aliud est, quàm series quædam inferiorum & superiorum? Necessariò igitur rectores habendi sunt si societas futura est.

Ex

Ex hac ratione soluitur Tertium argumentum Anabaptistarum, falsum enim assumunt, cùm dicunt, regimen politicum permissum Iudæis ob imperfectionem eorum, nobis autem non conuenire, quia vnctio doceat nos de omnibus; nam vnctio hoc imprimis docet esse necessarium, habere rectorem; nec sufficit scire omnia, sed oportet etiam multa facere, & parare, quæ non possumus sine aliorum auxilio.

Et prȩterea hinc deducitur falsum esse, quod M. T. dicit in primo de inuentione, fuisse olim tempus, quo homines vagarentur more bestiarum, deinde à sapiẽte quodam, & eloquente homine vi eloquentiæ persuasos conuenire, & simul viuere. quod idem etiam hoc tempore dicere solent quicunque eloquentiam laudandam suscipiunt. At reuera nunquam fuit, nec esse potuit, tale tempus. Nam Adam sapientissimus fuit & sine dubio non permisit homines vagari more bestiarum, & Cain filius eius ædificauit etiam ciuitatem materialem: ante Cain, & Adam nulli fuerunt. Sed nõ mirum Ciceronem & alios Ethnicos talia dicere; nã Ethnici quia putabant mundum fuisse ab ȩterno, & tamen videbant omnes artes esse nouas, & non exstare memoriam nisi paucorum annorum, inde suspicati sunt, longissimo tempore homines vixisse more ferarum, & solùm exstare memoriam rerum gestarum ab eo tempore, quo cœperunt homines simul degere; sed Christiani, qui ex testimonio Dei didicerunt, mundũ creatum fuisse ante annos nondum sexies millenos, & primos homines vrbes continuò habere cœpisse, mirũ profectò est, cur dicere audeant, longissimo tempore homines sine rectore, & sine ciuitatibus more ferarum vixisse.

CAPVT. VI.

Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.

QVARTA ratio ab efficiente sumitur; Nam certum est politicam potestatem à Deo esse, à quo non nisi res bonæ, & licitæ procedunt. id quod probat Augustinus in toto ferè 4. & 5. libro de ciuitate Dei; Nam sapientia Dei clamat Prouerb. 8. *Per me reges regnant.* Et infrà: *Per me Principes imperant.* Et Daniel. 2. *Deus cæli regnum et imperium dedit tibi, &c.* Et Daniel. 4. *Cum bestijs, ferisque erit habitatio tua, fœnum, ut bos, comedes, et rore cæli infunderis, septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur excelsus super regnum hominum, et cuicunque voluerit det illud.*

Sed hic obseruanda sunt aliqua, Primo, politicam potestatem in vniuersum consideratam, non descendendo in particulari ad Monarchiam, Aristocratiam, vel Democratiam, immediatè esse à solo Deo; nã consequitur necessariò naturam hominis, proinde est ab illo, qui fecit naturam hominis; præterea hęc potestas est de iure naturæ, non. n. pendet ex consensu hominum; nam velint, nolint, debent regi ab aliquo, nisi velint perire humanũ genus, quod est contra naturæ inclinationẽ. At ius naturæ est ius diuinum, iure igitur diuino introducta est gubernatio; & hoc videtur propriè velle Apostolus, cùm dicit Roman. 13. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.*

Secvndo nota, hanc potestatem immediatè esse tanquam in subiecto, in tota multitudine, nam hęc potestas est de iure diuino. at ius diuinum nulli homini particulari dedit hanc potestatem, ergo dedit multitudini; præterea sublato iure positiuo, non est maior ratio cur ex multis ęqualib. vnus potiùs, quàm alius dominetur. igitur potestas totius est multitudinis; deniq; humana societas debet esse perfecta Respub. ergo debet habere potestatem seipsam conseruandi, & proinde puniendi perturbatores pacis, &c.

Tertio nota, hanc potestatem transferri à multi- A tudine in vnum vel plures eodem iure naturæ; nam Respub. non potest per seipsam exercere hanc potestatem, ergo tenetur eam transferre in aliquem vnum, vel aliquos paucos. & hoc modo potestas principium in genere considerata, est etiam de iure naturæ, & diuino, nec posset genus humanum, etiamsi totũ simul conueniret, contrarium statuere, nimirum, vt nulli essent principes vel rectores.

Qvarto nota, in particulari singulas species regiminis esse de iure gentium, non de iure naturæ, nam pendet à consensu multitudinis, constituere super se regem vel consules, vel alios magistratus, vt patet: & si caussa legitima adsit, potest multitudo mutare regnũ in Aristocratiam, aut Dimocratiam, & è contrario, vt Romæ factum legimus.

B Qvinto nota, ex dictis sequi, hanc potestatem in particulari esse quidem à Deo, sed mediante consilio, & electione humana, vt alia omnia, quæ ad ius gentiũ pertinẽt. ius enim gẽtium est quasi conclusio deducta ex iure naturæ per humanum discursum; Ex quo colliguntur duæ differentiæ inter potestatem politicam, & Ecclesiasticam; vna ex parte subiecti, nam politica est in multitudine, Ecclesiastica in vno homine tanquam in subiecto immediatè; altera ex parte efficientis, quòd politica vniuersè considerata est de iure diuino, in particulari considerata est de iure gentium; Ecclesiastica omnibus modis est de iure diuino, & immediatè à Deo.

Ex his ad argumentum Qvartvm Anabaptistarum respondeo. Primo, argumentum solùm probare de regno in particulari, nõ de ipso principatu in vniuersum, nos aũt hoc loco principatum in vniuersum, nõ certam aliquã eius formam constituere volumus.

C Adde Secvndo, sæpissimè regna esse iusta & iniusta; à Deo, & non à Deo; nam ex parte ipsorum occupantium & inuadentium, regna sunt latrocinia, & iniusta; & proinde non à Deo; tamẽ ex parte diuinæ prouidentiæ quæ vtitur mala intentione hominum, & illam ordinat vel ad peccata punienda, vel remuneranda bona opera, vel ad alios bonos fines, regna illa sũt iusta, & legitima. Deus enim interdum admirabili ratione prouidentiæ suæ, ita quibusdam regna adimit, quibusdã largitur. vt & qui regno cadit, iustissimè cadat, nec tamen iustè possideat, qui regnum inuadit; daturus et ipse suo tẽpore illius inuasionis iustissimas pœnas. Ac longè alia ratione Deus filijs Israël Palæstinam tradi- D dit possidendam, quàm illam eandem vel Salmanasar, vel Nabuchodonosor postea tradiderit. Siquidem filij Israël, duce Iosue, laudabili obedientia cum Palæstinis pugnabant, illisq; ad internecionem deletis, terras eorum sibi vendicabant. Salmanasar verò, & Nabuchodonosor, detestabili sacrilegio, Dei populum captiuũ ducebant; neque enim imperio Dei, sed prauę suę cupiditati obsequi volebant, tametsi Deus ipsis et ignorãtibus vtebatur ad id quod iustissimè fieri volebat.

Explicant hanc rem accuratè S. Aug. libro de gratia, & libero arbitrio, c. 20. & 21. & Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramentis part. 1. c. 29. nec desunt scripturarum testimonia, Nã Isaiæ 10. sic legimus: *Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eorũ indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra po-* E *pulum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, et diripiat prædam, et ponam illum in conculcationem, quasi lutum platearum; ipse autẽ non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit, &c.* Vbi loquitur de Salmanasar, & Sennacherib, qui animo iniquo occupauerunt regiones Israël, tamen Deus illis nescientib. vsus est eorum opera ad puniendum Israëlitas.

Sic Isaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehẽdi dexterã, vt subijciã ante faciẽ eius gentes, et dorsa regũ vertã. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, etc. propter seruũ meũ Iacob, et Israel electũ meũ; & vocaui te nomine tuo, assimilaui te, & nõ cognouisti me.*

Ex

Ex quo loco apparet Cyrum acquisiuisse sibi Monarchiam ex cupiditate dominandi, & non propter Dei obsequium: & tamē Deum illi affuisse & Monarchiā, quam quærebat, illi dedisse, vt ipse liberaret populum Israel de Babylonica captiuitate.

Hiere. 27. *Ego dedi oēs terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis serui mei; Insuper et bestias agri dedi ei, vt seruiāt illi, & seruient ei oēs gētes, et filio eiꝰ & filio filij eiꝰ, donec veniat tēpus terræ eius, et ipsius, et seruiēt ei gentes multæ, et reges magni; gens autem, & regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicunque nō curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio & in fame & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus omnipotens.* Et tamen quis dubitat, quin Nabuchodonosor mala intentione subiecerit sibi tot regna?

B Ezechiel quoque ait, c. 29. *Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum & merces non est reddita ei de Tyro pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam.* Et infra: *Dedi ei terram Aegypti pro eo quod laborauerunt mihi, ait Dominus Deus.*

Sic Romani non propter Deum sed cupiditate gloriæ quærebant Monarchiam, vt B. Aug. ostendit prolixè lib. 5. ciuit. Dei cap. 12. & tamen Deus Monarchiā ei donauit, tum, vt mercedem redderet bonis eorū operibus moralibus, vt idem Aug. docet lib. 5. cap. 15. ciuitat. Dei, tum etiam, vt per vnionem omnium Gentium sub vno principatu pararetur via Euangelicæ prædicationi, vt B. Leo dicit serm. 1. de SS. Petro & Paulo.

C Adde tamē, quod etiamsi initio, qui regna constituerunt, fuerint inuasores, vt plurimum tamen successu temporis fiunt vel ipsi, vel successores eorum legitimi Principes, quia populi paulatim consentiunt. hoc modo regnum Francorum nunc omnium consensu legitimum est, licet initio Franci iniustè Gallias occupauerint. Atque idem dici potest de regno Hispanico, quod ab inuasione Gothorū cœpit; & de regno Anglorum, quod cœpit ab iniusta occupatione Anglosaxonum; & de ipso Imperio Romano, quod à Iulio Cæsare patriæ oppressore constitutum est; quod tamen postea adeo legitimum esse cœpit, vt Dominus dixerit Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &c.*

CAPVT VII.

Idem asseritur ex antiquitate.

D QVINTA ratio sumitur ab origine; Nam etsi subiectio seruilis cœpit post peccatū Adę, tñ politicus principatus fuisset etiam in statu innocentiæ; & probatur PRIMO, quia ēt tūc hō fuisset naturaliter animal ciuile, & sociale, ac proinde rectore opus habuisset.

SECVNDO ex ipsa creatione, nam ideo Deus fecit mulierem ex viro, & non creauit simul multos viros, sed vnū tantū, ex quo oēs alij nascerentur; vt indicaret ordinem & prefecturam, quam inter homines esse volebat, vt Chrysost. obseruat homil. 34. in 1. ad Corint.

TERTIO, quia in illo statu fuisset disparitas sexuum, statuum, ingeniorum, sapientiæ & probitatis; ergo & præfectura ac subiectio; nam in humana societate debuit esse ordo. Rectus autem ordo postulat, ut inferior à superiore regantur, fœmina à viro, iunior à seniore, minus sapiens à sapientiore, & minus bonus à meliore;

E quod autem hæ diuersitates tunc etiam locum habuissent, sic ostendi potest.

In illo statu fuisset generatio, vt patet Genes. 1. *Crescite, et multiplicamini*, ergo & sexus disparitas, quæ necessariò præcedit generationē, & disparitas ætatum, quæ necessariò sequitur generationem, & disparitas sapientiæ & probitatis, quæ sequitur ætatum disparitatem; non enim fuissent nati homines perfecti in illo statu, sed debuissent paulatim discere, & proficere. Fuissent quidem omnes nati in gratia Dei, & cū maiori cognitione, quàm nunc, vt August. docet lib. 1. de Baptismo

A paruulorum, cap. 38. at sine dubio nō fuissent tam perfecti, quàm adulti; & inter ipsos adultos poterant per liberum arbitrium alij magis, alij minus applicari ad discendum.

Denique ingeniorum varietas oritur ex varietate corporum; fuissent autem tunc corpora varia magnitudine, forma, robore, & similibus, vt patet, quia illa corpora non erant exempta à legibus naturæ, & egebant cibo, aëris inspiratione, cœlorum influxibus; fuisset igitur etiam tunc ingeniorum diuersitas. Vide B. Thomā 1. parte, q. 96. & 105.

QVARTO, inter Angelos est pręfectura, & subiectio, cur ergo inter homines non fuisset in statu innocentię? certè Beelzebub dicitur princeps Dæmoniorū, Matth. 12. qui sanè principatum non acquisiuit peccā-

B do, sed retinuit quem antè habebat in eos Angelos, qui eum sequuti sunt. & Apocalyp. cap. 12. dicitur: *Michael et Angeli eius.* deniq; Dionysius, ca. 9. cęlestis Hierarchiæ, dicit primam Hierarchiam Angelorum præesse, & imperare secundæ, & secundam tertiæ. & B. Gregor. homil. 34. in Euangel. dicit nomina Principatuum, & Dominationum in Angelis, apertè significare, quòd alij alijs præsint.

Ex his ad argumētum QVINTVM respondetur, nō pugnare libertatem, in qua creati sumus, cum politica subiectione, sed solùm cum despotica, id est, cum vera & propria seruitute; differt autem politica subiectio à seruili, quod subiectus seruiliter, est, & operatur propter alium; subiectus politicè, est, & operatur propter se; seruus regitur non in sui, sed in domini sui cō-

C modum; ciuis regitur in commodum suum, non in cōmodum magistratus; sicut è contrario Princeps politicus, dum regit populum, non suam, sed populi vtilitatem quærit, Tyrannus autem, & Dominus, non populi sed suam quærit, vt Aristot. docet, lib. 8. de moribus, c. 10. Itaq; reuera si vlla est seruitus in politico principatu, magis ꝓpriè seruus dici debet q̄ præest, q̄ q̄ subiectꝰ est, vt docet Augustinus lib. 19. ciuitat. cap. 14. & hoc ad literam significat illud Domini Matt. 20. *Qui voluerit inter vos primus fieri, erit omnium seruus*; quomodo Episcopi seruos se plebium suarum, & summus Pontifex seruum seruorum Dei se nominat.

Ad PRIMVM locum ex cap. 1. Genes. dico, ibi agi de principatu despotico; sic enim dominari debuit homo piscib. maris, & volatilib. cœli, alijsq; animantib.

D Ad SECVNDVM dico mulierem tam ante peccatum, quàm post, sociam & subiectam esse viro, sociam in generatione, subiectam in gubernatione. Illud autem: *Sub viri potestate eris*, non significat quamcunque subiectionem, sed inuoluntariam, & cum tristitia ac timore, qualem vt plurimum experiuntur mulieres coniugatæ; ita docet beatus Augustinus lib. 11. Genes. cap. 37. *Neque enim*, inquit, *et ante peccatum aliter factā fuisse decet credere, mulierē, nisi ut vir ei dominaretur, et ad eum ipsa seruienda conuerteretur, sed rectè accipi potest hanc seruitutem significatam, quæ cuiusdam conditionis est potius, quam electionis.*

Ad TERTIVM fateor, Cain primum ædificasse materialem ciuitatem, sed non propterea sequitur ibi cœpisse politicum regimen; nam etiam sine ciuitate mate-

E riali pōt esse Respublica et Principatus; neq; negari pōt quin Adamo subiecti fuerint filij & nepotes eius.

Ad QVARTVM dico, Augustinū loqui de seruitute propriè dicta, vt ex toto illo capite patet; vbi inter alia sic ait: *Conditio seruitutis iure intelligitur imposita peccatori, &c.* Neq; obstat quod Augustin. ibidem dicit, inde primi iusti, pastores, magis pecorum, quàm Reges hominū cōstituti sunt, vt hinc ēt insinuaret Deus, quid postularet ordo creaturarum, & quid exigat meritum peccatorum; nam hoc loco respicit ab abusum nominis regij, quod interdū accipiatur pro despotico principatu; nam vt idem Augustinus ait lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 12. Rex dicitur à regendo, & consulendo, non à regnan-

regnando atq; dominando; & hoc modo Abraham, A Isaac, & Iacob Reges dici potuissent: tamen quia fastus humanus Regem dici putat à regnando & dominando, vnde est illud Domini Luc. 22. *Reges Gentium dominantur eorum*; ideo primi iusti, pastores pecorum potiùs, quàm Reges hominum dicti sunt.

Ad QVINTVM dico, Gregorium non loqui de principatu politico simpliciter, sed adiuncto metu, & tristitia, & timore, &c. quæ per peccatum inuecta sunt. & cùm ait, omnes homines natura esse æquales, & per peccatum fieri inequales, & ideo vnum ab altero regi debere, non intelligit homines natura esse æquales sapientia vel gratia, sed æquales in essentia & specie humana; ex qua æqualitate rectè colligitur, oon debere vnũ alteri dominari, quomodo homo dominatur bestijs, sed solùm debere vnũ ab altero regi politicè. Vn B de ibidem subdit: *Nam contra naturam superbire, est ab æqualib. velle timeri*; quia verò peccatores per peccatũ similes fiunt bestijs, & degenerant ab ea naturæ integritate, in qua creati fuerant; ideo ibidem Gregorius dicit rectè post peccatum vnum alteri dominari cœpisse; cum terrore minando & puniendo, quod in statu innocentiæ non fuisset.

CAPVT VIII.

Principatum siue dominium in impiis esse posse.

QVOD SECVNDO loco proposuimus, videlicet principatum in impijs esse posse, facilè probare poterimus. Ac primum occurrit error Armacani, qui C lib. 10. quæstionum Armenicarum, cap. 4. docet, titulũ præcipuum dominiorum esse gratiam Dei, siue iustitiã & caritatem: alios autem titulos omnes in hoc fundari, & qui iustitia & gratia Dei carent, nullum habere verum dominium. Eundem errorem eodem tempore docuit Ioãnes VViclef, quem refellit optimè Thomas VValdensis lib. 2. doctrinalis fidei, cap. 81. & seq. vsq; in finem libri, & postmodum errorem eundem asseruit Ioãnes Huss, vt patet ex Cõcilio Cõstãtiẽsi, sess. 15.

Argumenta eorum erant tria. PRIMVM ex Scriptura Oseæ 8. *Ipsi regnauerunt, & non ex me, Principes extiterunt, & non cognoui, argentum suum et aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent.* Vbi Dominus improbat dominia improborum Regum, & dicit, se non dedisse ea illis, & caussam reddit, quia idola sibi fecerunt. D SECVNDVM argumentum ex illo Eccles. 10. *Regnum à Gente in Gentem transfertur propter iniustitias.* Argumẽtum TERTIVM, ex ratione, quia non est dominum, nisi à Deo, Deus autem nullo modo conferret dominia improbis, tum quia hostes eius sunt; tum etiam, quia videretur approbare abusum; abutuntur enim omnes impij sua potestate.

Hic error facilè refellitur. PRIMO, Scripturi, Sap. *A Domino data est potestas vobis, & cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, &c.* Isaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, etc.* Hieremiæ 27. *Ego dedi*, inquit Dominus, *omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis, &c.* Et Daniel. 2. *Tu es Rex Regum, & Deus cæli dedit regnum tibi, &c.* E Et Rom. 13. & 1. Pet. 2. Apostoli Petrus & Paulus docent, Regnum potestatem esse à Deo, & illis obediendum, cùm tamen nulli tũc essent Reges, nisi infideles.

SECVNDO, ex Concilio Constantiensi, sess. 8. & 15. vbi hunc errorem Ecclesia damnauit.

TERTIO, ex Augustino, q li. 5. de ciuitate Dei, c. 21. *Quæ cùm ita sint*, inquit, *nõ tribuamus dandi regni atq; imperij potestatem, nisi Deo vero, qui dat fœlicitatem in regno cælorum solis pijs, regnum verò terrenum & pijs & impijs, sicut ei placet, cui nihil iniustè placet.* Et infrà: *Qui dedit*, inquit, *Mario, ipse & Cæsari, qui Augusto, ipse & Neroni, qui Vespasiano vel patri vel filio, suauissimis Imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo,* A *& ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino, ipse Apostatæ Iuliano.*

QVARTO, ratione; nam dominij fundamẽtum non est gratia, sed natura; homo enim quia factus est ad imaginem Dei, proinde mẽte ac ratione præditus est, ideo dominatur rebus inferioribus, vt ex 1. cap. Genes. deduci potest: at natura in infidelibus manet, licet gratia careat, igitur & dominia vera habere possunt. Ad hæc cùm gratia & iustitia sit occultissima, & nemo sciat de se, vel de alio, an sit verè iustus, si gratia esset titulus dominiorum, sequeretur, nullum dominium esse certum. Ex quo nasceretur incredibilis confusio & perturbatio inter homines. Neque argumenta eorum aliquid concludont.

Ad PRIMVM dico, illis verbis nõ improbari à Deo B Reges malos, sed improbari, quòd Iudæi voluerint habere Regem, cùm Deus esset Rex eorum; nam, vt exponit B. Hieronymus, in hoc cap. 8. explicat Osee caussas, propter quas populus Israel tradendus erat in captiuitatem, & vnam dicit esse, quia voluerunt habere Regem, alteram, quod fecerunt sibi idola. Quòd autẽ valde peccauerint, volentes Regem habere, perspicuũ est ex lib. 1. Reg. cap. 12. vbi post electum Saulem in Regem, Samuel sic ait ad populum: *State, & videte rẽ istam grãdem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Nunquid non messis tritici est hodie? Inuocabo Dominũ, & dabit voces & pluuias; & scietis, & videbitis, quia grãde malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem.*

C Ad SECVNDVM dico, transferri regna de Gente in Gentem propter iniustitiam, quia Deus propter peccata Regum sæpe donat victoriam hostib. eorũ, sed nõ propterea eo ipso, quòd peccant, ius regni amiserunt.

Ad TERTIVM dico, Dei benignitatem decere, vt ẽt hostib. suis benefaciat, vt legimus in Euãgelio Matth. 5. *Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos et iniustos.* neq; propterea approbat abusum. Non enim donat regna impijs, vt eis abutãtur, sed vel vt beneficentia sua inuitati conuertantur à peccatis suis, vt beatus Hieronymus exposuit in illud Isai. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro; Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringã, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorũ, vt scias, quia ego Dominus, &c.* D vel vt remuneret quædam benefacta eorum, vt B. Augustinus docet lib. 5. de ciuit. Dei, c. 15. vel deniq;, quia interdum hoc merentur peccata populorum, vt idem August. docet li. 5. de ciuit. Dei, cap. 19. ex illo Iob. 34. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Idem tamen August. lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 21. dicit, apud infideles non posse esse iustitiam, nec iura, nec uerũ populũ, aut Remp. &c. sed vocat veram iustitiam, & uera iura, quæ ducunt ad vitam æternam. vide lib. 5. in Iulian. cap. 3.

CAPVT IX.

Proponitur quæstio de potestate magistratus.

E SEQVITVR TERTIA quæstio; Liceàtne Christiano magistratui leges condere, iudicia exercere, & punire improbos. Sunt autẽ duo errores refellendi. PRIMVS est VValdensium & Anabaptistarum, qui hæc omnia negant. Argumenta verò eorum sont, quòd legum obligatio tollat Christianam libertatem; iudicia autem prohibeantur, Matth. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuã tollere, da ei et palliũ.* Et 1. Corinth. 6. *Delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. cur non magis fraudem patimini? quare nõ magis iniuriã accipitis?* Deniq; punire gladio interdictũ videtur Christianis, Mat. 5. *Dictũ est antiquis, oculũ pro oculo, dẽtẽ pro dente, ego aũt dico vobis nõ resistere malo*; constat aũt in lege veteri non fuisse permissũ, nisi magistratui,

gistratui, pęnam tallionis inferre, ergo hoc ipsum Christus prohibet, qui etiam Matth. 26. ait: *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

Secvndvs error Caluini est, qui etsi lib. 4. institut. c. 20. probat contra Anabaptistas, in Ecclesia debere esse leges ciuiles, iudicia & gladium, tamen lib. 4. instit. c. 10. §. 5. asserit leges ciuiles non obligare in conscientia: quod ante illum docuerat Ioannes Gerson de vita spirituali, lect. 4. & Almain de potestate Ecclesiastica, quæst. 1. cap. 10. Rationes hæ sunt.

Prima, quia potestas politica est temporalis, ergo nihil ei cũ conscientia. Secvnda, quia finis legum ciuilium est pax externa. Tertia, quia Princeps non iudicat de internis. Qvarta, quia Princeps non potest inferre pœnam spiritualem, ergo nec ad illam obligare. Qvinta, quia Princeps non potest absoluere, ergo nec ligare. Sexta, quia bis puniretur idem peccatum, semel hic, semel in alio seculo. Septima, quia Princeps vt plurimum nõ intendit obligare ad culpã. Octava, quia potius debemus præuaricari grauissimam legem ciuilem, quàm leuissimam diuinam, vt illam de non mentiendo officiosè; at ista non obligat, nisi ad venialem culpam, ergo illa ad nihil obligat; nam si obligaret ad peccatum, præcipuè mortale, oporteret potius cauere mortale, q̃ veniale.

CAPVT X.

Prima Propositio.

Licet *Christiano Principi leges condere*. Probatur; nam inprimis proprium est Principis leges condere, iuxta illud Prouerb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt*. Et Isaiæ 33. *Dominus Rex noster. Dominus Legifer noster.* nam Regis est iubere, & iubendo dirigere. Porro lex est ipsa iussio & regula; ergo si Christiani esse possunt Principes, certè etiam possunt leges condere; & confirmatur ex Augustino lib. 19. de ciuitat. Dei, cap. 17. *Ciuitas*, inquit, *cælestis dum apud terrenam ciuitatem, vel ut captiuam uitã suæ peregrinationis agit, iam promissione redemptionis, & dono spirituali, tanquam pignore accepto, legibus terrenæ ciuitatis, quib. hæc administrantur, quæ sustentandæ mortali uitæ accommodata sunt, obtemperare non dubitat.* Et infrà: *Hæc ergo cælestis ciuitas dum peregrinatur in terra, ex omnib. gentib. ciues euocat, atq; in omnib. linguis peregrinã colligit societatem, non curans quidquid in moribus, legib. institutisq; diuersum est, quib. pax terrena vel conquiritur, vel tenetur, nihil eorum rescindens, vel destruens, immò etiam seruans, ac sequens.*

Secvndo probatvr ex necessitate legum ciuilium; Christiani ex eo quòd Christiani sunt, non desinunt esse homines, & ciues, & proinde membra Reipub. temporalis, ergo debent habere regulam aliquã actionum suarum humanarum, qua dirigantur in cõmercijs, & cõsuetudine cum alijs hominibus; non sufficit autem lex naturalis, quia solùm principia generalia ostendit, neque ad particularia descendit; non sufficit etiam lex Euangelica, quia illa tractat solùm de rebus diuinis & cęlestibus, vt notum est: lex autem diuina politica Testamenti veteris iam cessauit, solùm .n. conueniebat vni illi populo Iudęorum, & in illo statu: ergo necessaria est alia aliqua regula humana, nimirũ arbitrium Principis, aut lex ciuilis auctoritate Principis constituta. Et quanquam arbitriũ Principis aliquo modo sufficere possit, quando Princeps est sapiens, & populus exiguus; tamen absolutè necesse est, populũ regi legibus, non solo arbitrio Principis, si rectè regi debeat. Quòd interdum sufficiat arbitrium Principis, patet, quia antiquiora sunt regna, quàm leges. Iustinus lib. 1. histor. dicit, olim populos sine vllis legibus, solo Principũ arbitrio, gubernari solitos; & ex Liuio lib. 3. constat, Rom. Remp. ad annos CCC. sine legibus gu-

A bernatam. Deniq; antiquissimus legislator vel est Moses; vt Iosephus contendit in 2. lib. contra Appionem, vel certè Phoroneus qui CCC. annis Mose fuit antiquior, vt Eusebius in Chron. & August. lib. 18. ciuit. Dei cap. 3. docent. Atqui ante Phoroneum constituta sunt regna Assyriorum, Argiuorum, Ægyptiorum, & aliorum.

Quòd autem melius sit regi populum legibus, quã solo Principis arbitrio, immò quod sit hoc aliquo modo necessarium, affirmat Aristotel. lib. 3. polit. cap. 11. Et probatur Primo, quia facilius est inuenire vnũ vel duos bonos & sapientes, quàm plurimos. Si Resp. debeat regi arbitrio boni Principis, indigebit infinitis bonis Principibus, quorum vnus alteri succedat; at si gubernetur legibus, sufficit semel fuisse aliquos, vel
B vnum sapientem, qui legem fecerit.

Secvndo, qui leges condunt multi sunt; & diligenter eas examinant; at Princeps est vnus, & sæpe repentè iudicare debet.

Tertio, qui leges fecerunt, sine amore & odio iudicarunt, nam de rebus absentibus iudicarunt, Princeps de præsentibus iudicat, vbi locum habent amici, propinqui, munera, terrores, &c. vnde iudicium legũ est iudicium solius rationis, iudicium hominis est iudicium rationis & libidinis, id est, hominis & bestiæ.

Qvarto, iudicium Principis etiamsi rectissimum sit, vix vnquam caret suspicione, inuidia, querelis, maledictis; at iudicium legis his omnibus caret, quippe quòd scitur non posse corrumpi muneribus.

Qvinto, gubernatio per leges potest longissimo
C tempore eadem perseuerare; at iudicia hominum sæpe mutantur.

Sexto, gubernatio p leges potest reduci ad artẽ, & facilior effici; non aũt gubernatio ad arbitriũ hominis.

Septimo, melior est gubernatio Principis per se, quàm per vicarios; at gubernatio sine legibus necessariò requirit multos vicarios, qui omnes ad arbitrium suum iudicent; quando autem per leges gubernatur, ipse Princeps omnia per se iudicare cẽsetur, cùm eius legibus iudicetur.

Tertio probatvr; nam si non liceret Principi Christiano legibus obligare populum, id esset propter libertatem Christianam, sed hoc dici non potest. nam tantùm abest, vt lex opponatur libertati Christianæ, vt potius opponatur seruituti contrariæ eidẽ libertati, id
D quod ostendo ex ipsa natura libertatis Christianæ; nã libertas Christiana opponitur seruituti peccati, Ioã. 8. *Amen, amẽ dico vobis, qui facit peccatum, seruus est peccati. seruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum; si ergo vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Vocatur autem hæc iustificatio à peccato libertas quædam, quia qui in peccato est, donec non liberatur per gratiam, non potest velle bonum ordinatũ ad vitam æternã; habet quidem liberum arbitrium, quia põt ex plurib. malis eligere vnũ, et ẽt eligere bonũ morale; at eligere bonũ diuinũ nõ põt, nisi saltẽ liberari incipiat p Dei gratiã præuenientem, quia captiuus tenetur à Diabolo ad ipsius voluntatem, vt dicitur 2. Timoth. 2. at liberum arbitrium liberatũ per gratiam potest bo-
E num diuinum velle, & facere. Sed maior adhuc libertas erat in statu innocentiæ, quia tunc homo poterat nullum vnquam velle malum, quod nunc etiam iusti non possunt; maxima autem erit in cęlo, vbi non poterimus velle vllum malum.

Itaq; triplex est gradus libertatis, sicut etiam triplex gradus vitæ corporalis. Primvs est Beatorum, qui sic poterunt viuere, vt nõ possint mori, & sic poterunt bene agere, vt non possint peccare.

Secvndvs fuit Adami & Euæ in statu innocentiæ, qui sic poterant viuere, vt possent etiam nunquam mori, & sic poterant bene agere, vt possent etiam nunquam peccare.

Tertivs

Tertivs noster, qui sic possumus uiuere, ut non possimus aliquando non mori: & sic possumus bene agere, vt non possimus non peccare saltem venialiter; infra hos tres gradus non est quartus, nisi non viuere, & non bene agere, qui gradus ad damnatos pertinet. vide August. lib. de corrept. & grat. cap. 11. Cùm ergo libertas consistat in eo, vt possimus eligere bonum & reijcere malum, manifestum est, legem non pugnare cum libertate; non enim impedit, quò minus possimus eligere bonum & reijcere malum, sed contra potius iuuat: nam præbet materiam exercendæ libertatis. At seruituti rectè opponi dici potest lex, quia nō pōt impleri à seruo peccati. vnde Paulus Rom. 3. *Quid ergo*, inquit, *legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*. vide August. de spiritu & litera, cap. 30.

Probatur Secvndo hoc idē. Lex diuina nō pugnat cum libertate, ergo nec lex humana. Antecedens patet, nam Adam liber creatus est, & tamen lex ei imposita fuit, vt non vesceretur ligno scientiæ boni & mali, Genes. 2. Probatur consequētia; nam lex diuina & humana quoad obligationem sunt omnino æquales, vt patebit in sequenti capite.

CAPVT XI.

Secunda Propositio.

LEx *ciuilis non minus obligat in conscientia, quàm lex diuina, etsi minus firma & stabilis sit hæc, quà illa*. Explico, lex diuina & humana differunt quoad firmitatem, quia diuina non potest abrogari ab homine, humana potest; at quoad obligationem non differunt, vtraque .n. obligat in cōscientia, nūc ad mortale, nūc ad veniale peccatum pro rerum ipsarum grauitate; ita vt nulla sit melior regula ad discernendum, vtrum lex humana obliget ad mortale, an ad veniale, quàm cogitare legem illam esse diuinam, & videre, si diuina esset quomodo obligaret.

Probatur Primo, quia obligatiua est de essentia legis, vt dictū est li. 4. de Pontifice, cap. 16. & obligare est effectus necessarius legis, ergo omnis lex & à quocunque feratur, siue à Deo, siue ab Angelo, siue ab homine, et homine siue Episcopo, siue rege, siue patre, eodē mō obligat. Probatur cōsequētia à simili, nā qa hoīs essentia est, rationale esse, & ꝓpria passio esse risibilē, oīs hō est rationalis & risibilis, siue sit creatus à solo Deo, vt Adam siue à Deo ex alio homine, vt Eua, siue ab hominibus genitus, vt Cain. Antecedens patet, nam lex est regula morum, regulæ autem proprium est intrinsecè ita dirigere, vt recessus ab ipsa sit peccatū in moribus, sicut recessus à regula in naturalib. dicitur peccatum naturæ, vt sunt monstra. & recessus à regula in artibus est peccatum artis.

Vbi notandum est, ꝙ sicut res ceteræ, quoad existentiam, pendent ab agente, non quoad essentiam, essentiæ enim sunt æternæ; sunt enim quædam participationes possibiles diuinæ essentiæ: ita etiam lex, quoad existentiam, pendet à legislatore; non enim erit lex, nisi dictetur ab eo, qui habet auctoritatem. at quoad essentiam non pendet, qđ .n. lex obliget est quid æternum, & immutabile, & participatio quædā legis æternæ Dei, q̄ est prima & summa regula; & hoc videtur voluisse dicere B. Aug. li. 22. contra Faustū, c. 27. cum ait *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum, contra æternam Dei legem*. Nam siue quis præuaricetur legem naturalem, siue positiuam, siue diuinam, siue humanam, semper peccat contra legem æternam, quia omnis lex est legis æternæ participatio. Et quanquam non potest fieri, vt aliqua vera lex non sit à Deo, cū lex non possit condi, nisi ab habente potestatem, & non sit potestas nisi à Deo Roman. 13. tamen si (per impossibile) esset lex nō à Deo, adhuc obligaret ad culpam, sicut si (per impossibile) hō existeret nō fact' à Deo, adhuc esset rationalis.

Probatur Secvndo; nā si lex obligaret solùm quia diuina, omnes leges diuinæ æqualiter obligarent, vt patet, nam eadē esset ratio obligationis in omnib. At hoc est falsum, nam magis obligat lex, non occides, quàm lex, non furaberis; & magis lex, non furaberis, quàm lex non mentieris; & lex, non mentieris, quam lex, non loqueris uerbum ociosum.

Præterea Tertio, ostensiuè, illa lex diuina magis obligat, cuius violatio est magis contraria fini legis, id est, caritati, ideo enim peius est occidere quàm furari, quia magis contra caritatem; & ideo mortale est mentiri perniciosè, veniale est mentiri officiosè, quia illud est contra caritatem: hoc verò præter caritatem: sed lex humana etiam habet pro fine caritatem, & ordinat media ad hunc finem. quod enim ait Apostolus 1. Timot. 1. *Finis præcepti est caritas*, de omni præcepto intelligitur, et patet; nam lex ciuilis iusta, semper est vel conclusio, vel determinatio legis diuinæ moralis: ergo habent eundē finem, & solùm in hoc videntur differre, quòd lex humana dirigit actus humanos in ordine ad actus externos dilectionis, id est, ad pacem & conseruationē Reipub. lex autem diuina dirigit etiam in ordine ad internos actus caritatis: igitur eadem est ratio legis diuinæ & humanæ, quod attinet ad obligationem.

Sed obiicies; si ex natura rei, & ex ordine ad caritatem sumitur grauitas peccatis, superfluæ sunt leges. nam æquè obligamur ante legem ac post legem ad id fugiendum, quod natura sua lædit caritatem, & ad id faciendum, quod est necessarium ad conseruandam caritatem.

Respondeo, negatur consequentia, nam si lex non adsit generaliter aliquid præcipiens, aut prohibens, multa quæ sunt mala vni, non erunt alteri mala, v. g. si lex non sit, quæ prohibeat gestare arma, erit malum gestare arma ei, qui facilè prouocatur ad iram, & qui habet inimicos, quibus cupit nocere. at non erit malum homini pacifico, et qui solùm cupit seipsum defendere; tamen si id lex prohibeat, iam est malum omnibus; lex enim non debet respicere, quid huic aut illi sit bonum vel malū, sed quid prosit, aut obsit Reipublicæ. Præterea plurima sunt necessaria vel noxia bono communi, quæ tamen non sunt bona, vel mala vlli in particulari, nisi lege præcipiantur, vel prohibeantur. Verbi gratia, tributum necessariū est Regi, tamen si lex non adsit, non est necessarium vt ego soluam; nam parum prodest meum solius tributum Regi, neque ad me pertinet videre, quibus rebus indigeat Respub. & sic possent oēs dicere. Similiter noxium est Reipub. exportari aurum ex prouincia, at non est noxium notabiliter, quòd ego solus exportem meum aurum, & sic omnes dicere possent; Lex ergo necessaria est, q̄ generaliter præcipiens & prohibens, publicæ vtilitati prospiciat.

Qvarto, lex diuina positiua ideo obligat ad peccatum, quia constituit actum, quem præcipit in genere virtutis, cùm ante non esset, nam si Iudæus non ex contemptu, sed ex cibi appetitu moderatè comedisset carnem suillam in lege prohibitam, sine dubio peccasset, non autem peccasset formaliter contra obedientiam, quia non ex contemptu, ergo contra temperātiam; at moderatè vesci carne suilla, ex se non est contra temperantiam, sed res quædam indifferens, ergo lex fuit, quæ illam abstinētiam fecit actum temperantiæ necessarium. At hoc idem videmus in lege humana: nam lex diuina non alia de caussa facit esse actum virtutis eum, qui ex se erat indifferens, nisi quia est regula morum ab eo posita, qui habuit auctoritatem præcipiendi. Sed homo etiam potest præcipere, & regulas morum constituere, vt suprà ostendimus, potest igitur homo lege sua constituere actum, alioqui indifferentem, in genere virtutis: proinde pares sunt lex diuina & humana, quoad obligationem.

Qvinto, lex diuina & humana ita differunt, vt lex Regis & Proregis, siue lex Pontificis & eius Legati. At

istæ obligant eodem modo, & solùm differunt firmitate, ergo & illæ. Propositio patet nā Scripturæ passim testātur, Reges esse ministros Dei, & ab illo habere auctoritaté, & loco eius iudicare, Prouerb. 8. Sap. 6. Rom. 13. 1. Petri 2. Assumptio etiam patet; nam auctoritas Proregis est à Rege, & Legati à Papa. & experientia idem testatur, & confirmatur ex sanctis Patrib. Augustino & Bernardo. Augustinus in titulum Psal. 70. *Vbi*, inquit, *hoc iubet pater, quod contra Dominum non sit, sic audiendus est, quomodo Deus, &c.* Certum autem est, maiorem esse Regis, quàm patris auctoritatem, vt idē Augustinus dicit serm. 6. de verbis Domini. Bernardus tractat. de præcep. & dispensatione. *Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura, pari reuerentia deferēdum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo*; vbi clarè dicit, differre leges ex parte materiæ, non autem ex parte præcipientium.

AT OBICIES; nam B. Bernardus ibidem loquens de mandatis hominum, dicit, iussa sine culpa non negliguntur, sine crimine non contemnuntur, vbique .n. & culpabilis neglectus, & contēptus damnabilis est: vbi videtur dicere, legem humanam nunquam obligare ad culpam mortalé, nisi ratione contemptus. RESPONDEO, loquitur de præceptis rerum leuium, in talibus .n. nō potest esse crimen, nisi ratione contemptus. Nec enim possunt Prælati pro arbitrio obligare ad culpam mortalem.

SEXTO probatur, quia videtur implicare contradictionem, posse Principes obligare ad pęnam, & non ad culpam, si quidem culpa & pęna relatiua sunt. & B. Augustinus dicit lib. 1. retract. c. 9. *Omnis pœna si iusta est, pœna peccati est.* Et in epist. 105. & alibi, Deum ipsū fore iniustū asserit, si quenquā dānaret innoxiū. Quomodo igitur possunt Principes damnare ad mortē, eos, qui leges suas præuaricantur, si illi nihil peccauerunt? si culpam in conscientia non contraxerunt.

DICES; quomodo ergo Regulæ quoridam religiosorum obligant ad pœnam, & non ad culpam? RESPONDEO, obligant non per modum legis, sed per modum conuentionis & pacti, vt leges purè pœnales. Nec illa est propriè pœna, sed pęnalis afflictio suscepta in auxilium spiritus.

SEPTIMO & vltimo ex doctrina Apostolorum; nā Roman. 13: Paulus multis modis id asserit. PRIMO, cū ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, nō enim est potestas nisi à Deo:* SECVNDO, cùm ait: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* TERTIO, cùm ait: *Qui aūt resistunt, ipsi sibi damnationem acquirūt.* Id enim de ęterna damnatione exponunt Patres Græci & Latini in hūc locum. QVARTO, cùm ait: *Ideo necessitate subditi estote.* QVINTO, cùm ait: *Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiā.* SEXTO, cùm ait: *Ministri enim Dei sunt.* 1. Pet. 2. *Subiecti estote propter Deum*, id est, non solùm timore pœnæ. Ad argumenta in contrarium.

Ad PRIMVM, SECVNDVM, & TERTIVM respondeo, ex eo, quod potestas politica est temporalis, & eius finis est pax exterior, & homo non iudicat de internis, rectè colligi, eā non posse obligare, nisi ad actus temporales & exteriores; non aūt nō posse obligare in conscientia; nam etsi ista regula dirigat actus exteriores, tamē quia regula est, ab ipsa deuiare, peccare est.

DICES; quomodo potest lex, vel potestas temporalis producere effectum spiritualem, id est, ligare cōsciētiam? RESPONDEO, licet potestas politica & eius lex dicantur temporales ratione obiecti, quia versantur circa temporalia, & exteriora; tamen in se res sunt spirituales. Præterea, ligare conscientiam non est aliquid efficere in rem spiritualem, sed solùm imperare alteri, & sic imperare, vt si is non obediat, peccet, & testimonio propriæ conscientiæ intelligat, vel intelligere possit, se peccare. Itaq; quicunq. potest iubere, potest ligare conscientiam, etiamsi is de internis non iudicet, nec scrutetur conscientiam alterius.

Ad QVARTVM & QVINTVM dico, Principem nō posse inferre pœnam spiritualem & ęternam, nec posse dimittere eiusmodi pęnā, & tñ posse obligare ad illā; quia id facit auctoritate Dei, q ei concessit vnum, & non alterum; sicut si Rex permitteret Proregi obligare subditos ad pęnā capitis, & tñ non permitteret ei per se exercere iustitiam, vel condonare supplicium. Vel dicendum est, legem politicam obligare ad pęnam ęternam, non vt est lex hominis, sed vt est lex ministri Dei. Qui enim ministrum Dei offendit, simul & Deum ipsum offendit; quocirca si (per impossibile) Deus non esset in rerum natura, & tamen lex politica similiter per impossibile extaret aliqua, illa obligaret in conscientia & eius præuaricatio peccatum esset, sed nulla sequeretur præuaricatoré pęna spiritualis aut ęterna dānatio.

Ad SEXTVM dico, non esse absurdum, idem peccatū puniri à plurib., & plurib. in locis, quādo plures offendit, sicut videmus homicidis sępe abscindi manus in eo loco, vbi cędem patrarunt, & deinde in loco publicę iustitiæ abscindi caput.

Ad SEPTIMVM dico, ex intentione legislatoris pendere; an uelit reuera imperare, & veram legem condere; an verò solùm ostendere quid agendum sit, sine alio imperio: sed si velit seriò imperare, & veram legé condere, non est in eius potestate impedire, quin lex obliget ad mortale, aut veniale, pro rei magnitudine.

Ad VLTIMVM dico, quòd legi diuinę cedat humana, qñ simul seruari nequeunt, non esse caussam, quia humana non obliget ad peccatum, sed quia lex humana minus firmiter statuta est; in tali enim casu desinit esse lex, & proinde etiam obligare. Vide q̄ diximus in lib. 4. de Pontifice; & præterea Ioannē Driedonē in 3. li. de libertate Christiana; Adrianū quodlibeto 6. Franciscū Victoriā in relectione de potestate ciuili: Alphonsum à Castro, lib. 1. de potestate legis pœnalis, cap. 4. & Dominicum à Soto, lib. 1. q. 6. ar. 4. de iustitia & iure.

CAPVT XII.

Tertia Propositio.

IVDICIA *publica exercere nō est illicitū Christianis.* Probatur PRIMO, quia proprium est Principis iudicare; Scriptura .n. ferè cōiungere solet Regem & Iudicē, Ps. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram.* Haię. 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Iudex noster.* Hierem. 23. *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Si ergo licet Christianis habere Principem, cur non & Iudicem?

SECVNDO, quia nihil prodessent leges, si nulla esse deberent iudicia: at leges tolli non debent, vt suprà ostensum est, igitur nec iudicia.

TERTIO, Scriptura vtriusq. Testamenti iudicia admittit; sic enim legimus Deut. 16. *Iudices & Magistros constitues in omnib. portis tuis, vt iudicēt populum iusto iudicio.* 1. Corinth. 6. *Secularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicādum; sic non est sapiens quisquam in vobis, qui iudicare possit fratrem suum?* Vbi Apostolus monet Corinthios vt in ijs caussis, in quibus non tenebātur necessariò adire tribunalia Gentilium, constituerent inter se iudicē.

Neq. difficile erit argumenta soluere, quæ inioò posita sunt. AD illa igitur verba Matth. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, relinque illi & palliū.* RESPONDEO cum S. Augustino in epist. 5. ad Marcellinū, ea solùm intelligi debere secūdum animi preparationem: nam ibidem Dominus ait: *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alteram.* Et tamen idem ipse Dominus Ioan. 18. percussus in maxilla, non præbuit alteram, sed dixit: *Cur me cædis?* Quo exemplo docuit, quemadmodum præcepta intelligenda sunt.

Ad verba Apostoli 1. Corint. 6. *Delictum est in vobis,&c.* dico PRIMO, vocem *Delictum*, Grecè esse ἥττημα, quod non peccatum, sed imperfectionem significat, & sic exponit Theodoretus. Dico SECVNDO, si delictum significet peccatum, vt exponunt Chrysostomus & Ambrosius in hunc locum, & August. in Enchirid. cap. 78. & lib. 2. de serm. Domini in monte, ca. 15. & conc. 24. in Psalm. 118. dico, inquam, vocari delictum, non quod in se peccatum sit, sed quia vt plurimùm non caret peccato; vel ratione finis, vt quando litigatur ex auaritia; vel ratione medij, vt quando litigatur cum odio, rancore, iurgijs; vel ratione iniustitię, vt quando miscentur doli & fraudes; vel ratione scandali, vt accidebat Corinthijs, qui cum offendiculo Gétilium litigabant. Dico TERTIO, non reprehendi iudicia ex parte iudicis, sed ex parte litigantium. Itaque B etiamsi peccatum esset litigare, non tamen peccatum esset iudicare; iudicia enim finem imponunt litibus, quod est bonum,

CAP. XIII.

Quarta Propositio.

LICET *Christiano magistratui gladio punire perturbatores publicæ quietis* Probatur PRIMO Scripturis; nam in lege naturæ, Mosis, & Euangelica habemus præcepta, & exempla huius rei. Nam Gen. 9. Deus ait: *Qui effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Quæ verba non possunt sonare prædictionem, quia prædictio huiusmodi sæpe esset falsa, C sed ordinationem & præceptum. Vnde Chaldaica paraphrasis vertit: *Qui effuderit sanguinem cum testibus, ex sententia iudicis fundetur sanguis illius.* Genes. 38. dixit Iudas: *Producite eam, vt comburatur.* Vbi Iudas Patriarcha tanquam princeps familiæ adiudicauit adulteram ad ignis supplicium.

In lege Mosis plurima sunt præcepta, & exempla. Exod. 21. *Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.* Et ipse Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Helias, alijque SS. viri plurimos occiderunt. Matth. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quæ verba non possunt rectè intelligi, nisi hoc modo; Omnis, qui cædem in iustam fecerit, debet à magistratu pariter occidi. reprehendit enim Dominus Petrum, non quod iusta defensio sit illicita, sed quod non tam se aut Do- D minum defendere, quàm iniuriam Domino factã vlcisci veller, cùm tamen ipse non haberet publicam auctoritatem, vt rectè exponunt Aug. tract. 112. in Io. & Cyrill. lib. 11. in Io. c. 35. præterea Rom. 13. *Si malè egeris, time; non enim sine caussa gladium portat, minister enim Dei est.* Apostolus dicit datum gladium à Deo principibus contra facinorosos, ergo si in Ecclesia tales reperiantur, cur gladio feriri non poterunt?

SECVNDO probatur ex Patrum testimonijs. INNOCENTIVS I. in epi. 3. ad Exuperium, c. 3. interrogatus, an post Baptismũ liceret magistratui gladio animaduertere in sontes? Respondet, omnino licere. HILARIVS in can. 32. siue in c. 26. Matth. dicit licere occidere in duobus casibus, nimirũ si quis iudicis fungatur E officio, aut in sui defensionem vtatur gladio. HIERONYMVS in c. 22. Hieremiæ: *Homicidas*, inquit, *& sacrilegos, & venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.* AVGVSTINVS lib. 1. de ciui. Dei, cap. 21. *Nequaquam cõtra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est; Non occides, qui personam gerentes publicæ potestatis sceleratos morte punierunt.*

VLTIMO probatur ratione; nam ad bonum principem, cui bonum commune tuendum commissum est, pertinet impedire, ne partes, quæ sunt propter totum, illud corrumpant, & ideo si non potest omnes partes integras seruare, potius debet vnam partẽ amputare, quàm sinere vt bonum commune pereat, sicut agricolæ amputant ramos & sarmenta, quæ officiunt viti, vel arbori, & medicus amputat membra, quæ totum corpus inficere possent.

Ad rationem Anabaptistarum ex Matt. 5. *Oculũ pro oculo, &c.* duæ sunt solutiones. VNA, q̃ lex vetus, quia dabatur hominib. imperfectis, permiserit vindictę appetitũ, & solũ præceperit ne maior expeteretur quàm fuerit iniuria; non qđ petere vindictã sit licitum, sed qđ sit minus malũ expetere moderatã, quã immoderatã: porro Christum qui perfectiores instruebat, hanc permissionẽ sustulisse. ita August. lib. 1. de serm. in monte, c. 35. & contra Adimantũ, cap. 8. & idem sentit Chrysostomus & Hilarius in hunc locũ; sed quia in Leuit. c. 19. prohibetur vindicta: *Ne quæras vltionem*; & in Ecclesi. cap. 28. legimus *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam*; rectius fortasse respondebimus cum S. Thoma, & S. Bonauentura, & alijs nonnullis in 3. sentent. distinct. 30. Dominum, cùm ait: *Audistis, quia dictum est antiquis, oculum pro oculo, &c.* non reprehẽdere legem illã, nec prohibere magistratũ infligentem pœnã talionis, sed reprehendere prauam Pharisæorũ expositionem, & prohibere priuatis hominibus desiderium, & postulationẽ vindictæ. Deus enim Exodi 21. & Leuit. 24. sanctã legem constituit, vt magistratus pęna talionis afficiat sceleratos, Pharisæi inde deducebant, licere priuatis hominib. appetere vindictam; sicut ex eo quod lex dicebat *Diliges amicum tuum*, deducebãt licere odisse inimicos: Christus autem docet istas esse legis corruptiones, & oportere diligere etiam inimicos, & nõ resistere malo, sed potius paratos nos esse debere, si opus sit, ad vertendã alteram maxillam ei, qui vnã percusserit. & quod alloquatur Dominus priuatos homines, patet ex ijs, quæ sequuntur. sic enim Dominus ait: *Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in maxillam vnam, &c.*

Est autem obseruandũ, cùm dicitur, *non resistere malo*, non prohiberi iustam defensionem, sed repercussionem, iubet. n. Christus, ne ferias eũ qui te percussit, vt Theophylactus rectè docet. ille autem dicitur ferire, qui ferit vt noceat, non ille qui ferit vt se tueatur; ac breuiter nõ defensio sed vindicta prohibetur, iuxta illud Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi*, id est, nõ vos vlciscentes. sic. n. est in Græco, ἐκδικοῦντες, vnde sequitur: *Sed date locum iræ, scriptum est enim; Mihi vindictam, & ego retribuam.* Sed nec ipsa vindicta simpliciter prohibetur, si petatur à legitimo iudice, & petatur ad bonum finem, nimirũ, uel quia spes est emendãdum hac pœna malefactorem, vel quia non aliter posset reprimi, & impediri eius malitia, & pergeret nocere, si impunitus dimitteretur; solum ergo prohibetur vindicta, quã priuati homines per se exercere volunt, & quam petit à iudice ex desiderio nocendi inimico, & satisfaciendi propriæ iracundiæ, atque odio.

CAPVT XIV.

Licere Christianis aliquando bella gerere.

SEQVITVR quæstio QVARTA, quæ est de bello. Cõtinet autem hæc disputatio partes tres. Primùm enim demonstrandum erit, licita esse aliquando Christianis bella. Secundò, explicandæ caussę iusti belli. Tertiò, propter Lutherum, probandũ erit rectè Christianos aduersus Turcas arma sumere.

Ac vt à PRIMO incipiamus, antiqua hæresis fuit Manichæorum, qui bellum ex natura sua illicitum asserebant, & ideo Mosem, Iosue, Dauidem, & ceteros veteris instrumenti Patres, qui bella gesserunt, tanquã impios accusabant, vt B. Augustinus refert lib. 22. contra Faustum, c. 74. & seq. Eandem hæresim nostro seculo aliqui excitarunt; ac in primis Erasmus cùm alibi, tum præcipuè in annotationibus ad c. 3. & 22. Luc. prolixa disputatione contẽdit bellũ esse vnũ ex malis, quę tolerantur, & veterib. Iudęis à Deo permissum, Christianis autẽ à Christo & Apostolis interdictum.

Cornelius quoque Agrippa in libro de vanitate scientiarum, cap. 79. artem bellandi à Christo prohibitam esse affirmat. Idem etiam sequutus est Ioannes Ferus lib. 4. commentariorum in Matthæum, exponens illud 26. cap. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Idē docent Anabaptistæ, vt testatur Melanchthon in locis Theologicis, capite de magistratu. Idem etiam tribuit Ioanni OEcolampadio Alphonsus à Castro, verbo bellum, quod mirum mihi videtur, cùm Zvvinglius eius collega adeo probarit bellum, vt in prælio pugnans perierit, & similiter Caluinus lib. 4. instit. cap. 20. & Melanchthon, vbi suprà, & ceteri hæretici huius temporis, verbo & opere doceant esse bellandum.

Nos autem, vt semper docuit Ecclesia tota & verbis & exemplis, dicimus bellum ex natura sua non esse illicitum, & non solùm Iudæis, sed etiam Christianis fas esse bellum gerere, modo conditiones seruētur, de quibus postea dicemus. Id quod probatur Scripturæ testimonio, Iudicum 3. *Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & oēs qui nō nouerant bella Chananæorū, & postea discerēt filij eorū certare cum hostib. & habere consuetudinem præliandi.* Hæc sanè verba non promissionem, sed absolutā Dei voluntatem ostendunt. Item 1. Reg. 15. *Hæc dicit Dominus exercituū, recensui quæcunq; fecit Amalech Israēli; nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei, &c.* Hic etiā non permissionē, sed præceptum videmus, & similium plenum est Testamentum vetus. Item Luc. 3. *Interrogabant eū & milites, dicētes; Quid faciemus & nos? Et ait illis; Neminē concutiatis, neq; calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.* Anabaptistæ apud Melanchthonem dicunt Ioannem permisisse bellum Iudæis, vt imperfectis: Christum autem longè aliter docuisse.

At contra; nam Ioannes præparabat viam Domino, non ergo debuit præmittere id quod Christus mox ablaturus erat; nam nec illi potuissent vti ea concessione, cùm eodem anno venerit Christus, & prohibuerit bellum, vt ipsi volunt; & præterea poterant suspicari homines Christum & Ioannem non conuenire inter se, quod absurdissimum fuisset. Respondet aliter Erasmus, hæc dici militibus, non vt ea seruantes bene viuerent, sed vt minus malè viuerent, vt videtur etiam explicare Theophylactus.

At contra; nam Ioannes præmiserat: *Facite fructus dignos pœnitentiæ, et omnis arbor non faciens fructum bonum, in ignem mittetur, &c.* Inde cōpuncti publicani & milites petierūt, qs esset fructus bonus, quē facere deberent: vel ergo Ioānes eos decepit, vel pūt milites saluari, si seruent quod Ioannes illis præcepit.

Ad Theophylactum dico duo. Primo, eum non dicere bellum esse malum, sed solùm dicere Ioannem hortatum esse turbas, quæ erant innocentes, ad opera bona, id est, ac communicanda bona sua cum alijs: Publicanos autem & milites, qui non erant capaces huius perfectionis, & non poterant facere bonum supererogationis, hortatum esse vt desisterent à malo. Putauit enim Theophylactus dare tunicam non habenti, ei qui habet duas esse opus consilij, & supererogationis, alioqui non vocaret turbas, quibus hoc dicitur, innocentes, nec distingueret hoc opus tanquam bonum à malo, nam si præceptum sit non retinere duas tunicas, retinere erit malum.

Dico Secundo, Theophylactum non rectè exponere hunc locum; nam vocat turbas innocentes, quib. Ioānes dicit: *Genimina viperarum: Et: Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Et præterea habere duas tunicas, est retinere superflua, vt Hieronymus dicit quæst. 1. ad Hedibiam, peccatū autē est retinere superflua. Præterea Matth. 22. Dominus docuit tributum Cæsari esse soluēdum; at certum est tributum non deberi Regibus, nisi vt possint alere milites in defensionem Reipub. quod exponit Apostolus Rom. 13. *Ideo,* inquit, *et tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes,* nimirum, vt gladio puniant perturbatores publicæ pacis, id enim præmiserat; *Nō sine caussa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.*

Probatur Secundo exemplis Sanctorum, qui bella gesserunt; nā si bellum esset malum, certè à Sanctis non gereretur. In veteri Testamēto Abraham, Mosē, Iosuæ, Gedeonem, Samsonem, Dauidem, Iosiam, Machabæos magna cum laude bella gessisse legimus. In nouo Testamento Matth. 8. Centurio cū diceret Christo; *Habeo sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, &c.* eius fidem Dominus laudauit, non vt militiā desereret præcepit. Actor. 10. Cornelius item Centurio dicitur, *Vir iustus, & timens Deum.* Ita vt etiam Angelū videre meruerit, nec postea cùm à S. Petro viam salutis doceretur, dictum est ei, vt militiam desereret.

Deinde post Christi in cœlum ascensionem semper fuisse Christianos, aliquos verè sāctos & Deo gratos in militia, etiā sub Ethnicis principibus, docet Tertullianus in Apologet. cap. 5. vbi refert miraculum insigne à Christianis militibus factum, cum sub M. Aurelio in Germania bellum gererent, qui certè vel non militassent, si hoc esset malum, vel si militassent non ita Deo grati fuissent, vt etiam miracula facere possent. Vide histor. Eusebij lib. 8. cap. 4. & lib. 9. cap. 10. Docet etiam Basilius in oratione de laudibus XL. militum Martyrum, fuisse multos Sanctorū in castris gentilium Imperatorum, & similiter Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum versus medium. Denique Constantinum, Theodosium, Valentinianum, Carolum Magnum, S. Ludouicum Regem Galliæ. S. Mauritium cum sua legione Thebæorum, aliosque plurimos S. Christianos bella gessisse cōstat, quos S. Episcopi nunquam reprehenderunt, immò Theodosius consulebat de euentu belli Ioannem Abbatem, vt Augustin. refert lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26.

Tertio probatur, quia Deus sæpe iusta bella adiuuat, quod nullo modo faceret, si bellum esset illicitum; nam mala permitti possunt, sed non etiam ad ea facienda auxilium dari. Genes. 14. Abrahæ cùm debellasset quatuor reges cum solis CCCXVIII. famulis suis, dictum est à Melchisedech; *Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt.* Exod. 17. ad preces Mosis Deus dedit victoriam Hebræis contra Amalech. Iosue 10. pugnante Iosue sol stetit, & Dominus pluebat de cœlo lapides magnos, & plures occidit Deus lapidibus grādinis, quam filij Israël hastis, & gladijs. 2. Machab. 10. Angeli in specie equitum pro Machabæis pugnabant, & cap. 15. legimus Deum non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dare dignis victoriam.

Constantinū Dei auxilio miraculis euidenter ostēsis, vicisse in bellis testatur Eusebius in vita Cōstātini, & lib. 9. hist. c. 9. Cum Theodosio S. Ioannē, & S. Philippū Apostolos palàm pugnasse contra hostes eius, testatur Theodoretus lib. 5. hist. c. 24. pro Theodosio iuniore pugnasse Angelos contra Saracenos scribit Socrates lib. 7. c. 18. de Clodoueo vide Gregorium Turonicum, lib. 2. hist. Francorum, c. 30. Honorij exercitum diuino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse, scribit B. Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 23. innumerabilia exempla similia referri possent.

Probatur Quarto ratione; Licet Reip. defendere ciues suos ab internis hostibus pacis, eos necando varijs generibus suppliciorum, ergo etiam licebit bello atque armis, quando alia via non potest defendere eosdē suos ciues ab hostib. externis: & ga vt possint cōseruari Respublicæ, necessariū est vt oēs hostes tā internos, quā externos arcere possint. & cū hoc sit ius naturæ, nullo mō credibile est, per Euangelium esse sublatum.

Probatur Vltimo testimonijs Patrum Tertullianus in Apolog. cap. 42. *Nauigamus,* inquit, *& nos vobiscum, & militamus, & rusticamur, & mercamur.*

S. Gre-

S. GREGORIVS Nazianzenus orat. 3. de pace: *Licet,* inquit, *vtriusque temporis habenda sit ratio, quandoquidem iuxta illius legem atque auctoritatem præclarè interdum bellum suscipitur, quamdiu tamen licet, propensiores ad pacem esse debemus, hoc enim sublimius est, & diuinius.* A

S. Ioãnes CHRYSOSTOMVS hom. in Euang. de nuptijs, Ioan. 2. ex varijs: *Militiam,* inquit, *prætexis, & dicis, non possum esse pius: Centurio nonne miles erat, nihilque nocuit illum sua militia?*

B. AMBROSIVS serm. 7. *Non militare, delictum est, sed propter prædam militare, peccatum est.* Et lib. 1. de officijs, c. 40. & 41. numerat inter virtutes, bellicã fortitudinem, & eam nostris non defuisse multis exemplis probat. Item in oratione de obitu Theodosij, vehementer Theodosium à laude bellica commendat. B

B. AVGVSTINVS epist. 5. ad Marcellinum: *Nam si Christiana disciplina,* inquit, *omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abijcerent arma, seque militiæ omnino subtraherent: dictum est autem, neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendiũ vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere p̃cepit, militare vtique non prohibuit.* Et epist. 205. alias 207. ad Bonifacium: *Noli,* inquit, *putare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat, &c.* Idem docet lib. 22. contra Faustum, c. 74. & seq. & lib. 6. quæstionum in Iosue quæst. 10.

B. GREGORIVS lib. 1. epist. c. 72. ad Gennadium: *Sicut,* inquit, *excellentiam vestram hostilib. bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet eam inimicis Ecclesiæ eius omni viuacitate mẽtis, & corporis obuiare, &c.* Et c. 73. *Si non ex fidei merito, ex Christianæ religionis gratia, tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eueniret, non summopere miranda fuerat, sed cùm futuras (Deo largiente) victorias non carnali prouidentia, sed magis orationib. præuenitis, sic vt hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra nõ terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat.* C

GREGORIVS Turonicus, lib. 5. hist. c. 1. *Vtinam & vos ò Reges in his prælia, in quib. parentes vestri, exercuerunt, exerceretis, vt gentes vestra pace contentæ vestris viribus premerentur.*

B. BERNARDVS in serm. ad milites, c. 3. *At verò Christi milites,* inquit, *securi præliantur prælia Domini sui, nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatũ, aut ne sua nece periculum, quandoquidem mors pro Christo vel ferenda, vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mereatur.* D

AT contrà obijciunt. PRIMO Scripturas, ac primũ Deut. 32. *Mea est vltio, & ego retribuam.* Et Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi; scriptum est enim, mihi vindictam, & ego retribuam.* RESPONDEO, vindictã, q̃ exercent publicæ personæ, rectè vocari vindictam Dei, Dei enim ministri sunt in hoc ipsum seruientes, vnde Paulus postq̃ dixerat in fine c. 12. ad Rom. *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Subdit in principio c. 13. *Si malè egeris, time, non enim sine caussa gladiũ portat, minister enim Dei est, vindex in iram ei, qui malè agit.*

ADDVNT deinde illud Isaiæ 2. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium* quæ de tpe Christiano p̃dicta sunt. RESPONDEO, solum hoc loco p̃dicitur altissima pax futura, eo tpe, quo nasceretur Christus, vt B. Hieronymus exponit, & impletũ esse scimus tpe Augusti Cæsaris. Illud enim (vltra) non significat, in æternum, sed in longum tempus. p̃terea etiamsi non esset hoc impletũ, nihil inde concluderetur; nã non prohibet Isaias bellũ, si sint hostes, qui nos infestent, sed p̃dicit futurum, vt nulli sint hostes. Donec igitur sunt hostes, ẽt bellũ geri potest. Potest ẽt dici prædictum esse regnum Christi fore regnum pacificum, quandoquidẽ non est, de hoc mundo, nec temporalia curat, & in hoc distingui à regno Iudaico, quod bello, & cædibus firmandum, & conseruandum fuit. E

DENIQVE obijciunt illa verba Matth. 5. *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alteram: & diligite inimicos vestros: benefacite his, qui vos oderũt.* Et Matt. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quibus similia sunt illa Rom. 12. *Nulli malum pro malo reddentes, & non vosmetipsos vindicantes carissimi, &c.*

RESPONDEO, eadem argumenta obiecisse Iulianũ apostatam olim Christianis, vt Gregorius Nazianzenus refert oratione prima in Iulianum, procul à medio. Dicimus aũt primò, hæc omnia, siue pręcepta, siue consilia dari priuatis hominibus; nõ enim Dominus vel Apostolus præcipit iudici, vt non puniat eum, qui alteri fecit iniuriam, sed præcipit vnicuique, vt ꝓprias iniurias æquo animo ferat: bellum aũt ad publicã iustitiam, non ad priuatam vindictam pertinet: & sicut dilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non impedit iudicem, aut carnificem ab officio suo; ita etiam non impedit milites & Imperatores à suo.

DICO præterea, ẽt priuatis hæc non semper esse p̃cepta, sed interdum præcepta, interdum consilia; præcepta sunt semper in animi præparatione, ita vt sit homo paratus præbere alteram maxillam, & auferenti tunicam dare ẽt pallium potius, quàm Deum offendere, sed re ipsa hoc præstare præceptum est, quando necessitas honoris Dei id exigit, aliàs solum est consiliũ, & aliquando ne consilium quidem, vt si ex eo quod præbeam alteram maxillam nulla sequitur vtilitas, nisi quod ille iterum peccat. Ita respondent Gregorius Nazianzenus loco notato, & Augustinus epist. 5. ad Marcellinum.

SECVNDO obijci pñt tria decreta Ecclesiæ. PRIMVM est in Concilio Nicæno, can. 11. vbi grauissima iniungitur pœnitentia ijs, qui militiam, cui renunciauerant, repetierint. SECVNDVM est in epistola B. Leonis 90. ad Rusticum, & habetur ẽt canon. Contrariũ, de pœnit. distinct. 5. *Contrarium,* inquit Leo, *est Ecclesiasticis regulis post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem.* Et infrà: *Non est liber à Diaboli laqueis, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.* TERTIVM est Gregorij, eadem distinct. canone, Falsas, vbi dicitur eos, qui exercent negotium quod sine peccato non potest exerceri, non esse capaces pœnitentiæ, nisi negotio eiusmodi renuncient, & ponit Gregorius exemplum de milite.

RESPONDEO ad PRIMVM, agi de ijs, qui ob cõfessionem fidei priuati fuerant cingulo militari à Diocletiano, vel à Licinio, & postea repetebant cingulũ, parati negare fidem. Vide Zonaram, & Balsamonem in eum canonem, & Ruffinum lib. 10. hist. c. 6. & quæ nos scripsimus de hac re lib. 2. de Concilijs, c. 8.

Ad SECVNDVM & TERTIVM dico, agi de ijs, q̃ occasione militiæ multa peccata cõmiserant, quiq; propterea pœnitentiam egerant. Isti. n. malè faciunt, si ad militiam redeunt, in qua experti sunt, se sine peccato viuere non posse, non ex vitio militiæ, sed ex ꝓprio, & tunc p̃cipuè malè faciunt, qñ imperatũ eis fuerat à sacerdote, ne ad militiam redirent. Et quod reuera isti canones non prohibeant absolutè militiam, patet ex fine illius canonis, Falsas, vbi posteaquam dictũ fuerat malè facere eos, qui post pœnitentiam ad militiam redeunt, subditur, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda iustitia.

TERTIO obijciunt ab Erasmo plura loca Patrũ, q̃bus addimus duo, vnũ Tertulliani, alterũ Hieronymi. Tertullianus lib. de corona militis, vltra mediũ, q̃rit, an Christiano militia cõueniat? & respõdet: *Credimusne,* inq̃t, *humanũ Sacramẽtũ diuino supinduci licere? & in aliũ Dominũ respondere post Christũ? licebit ĩ gladio conuersari, Dño p̃nũciãte, gladio periturũ, q gladio fuerit usus? et p̃lio opabitur filiꝰ pacis, cui nec litigare cõueniet?*

RESPONDEO, Tertullianum non damnare militiã tanquam per se malam. Quod patet PRIMO, ex locis suprà citatis, ex Apologetico c. 5. & 42.

SECVNDO, quia in hoc libro de corona militis fatetur eos, qui milites erant ante Baptismum, posse manere milites ét post Baptismum, & solùm docet non debere ad militiam accedere post Baptismum eum q liber est: *Planè*, inquit, *si quos militia præuentos fides posterior inuenit, alia conditio est, vt eorum, quos Ioannes admittebat ad lauacrum, vt Centurionum fidelissimorum, quem Christus probat, & quem Petrus catechizat, dum tamen suscepta fide, atque signata, aut deserendum statim sit, ut multis actum, aut omnibus modis cauillandum, ne quid aduersus Deum committatur.*

TERTIO patet, quia caussæ præcipuæ, quas reddit, cur Christiani non debeant militare, sunt propter periculum idololatriæ, tunc enim oẽs ferè principes Gẽtiles erant. Itaque per accidẽs iudicabat Tertullianus malum esse bellum eo tempore: *Excubabit*, inquit *pro templis, quib. renunciauit? & cœnabit illic ubi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensabit? vexillum quoque portabit æmulum Christo, &c.* Porro aliæ rationes eius suprà positæ solum congruentiæ sunt, vt patet.

HIERONYMVS in epist. ad Ageruchiam de Monogamia: *Olim* inquit, *bellatorib. dicebatur, accinge gladiũ tuum super femur tuum potentissime: nunc Petro dicitur, conuerte gladium tuum in uaginam, &c.* RESPONDEO, vult dicere, in Testamento veteri bella fuisse imperata à Deo, & necessaria ad terram promissionis capiẽdam, & conseruandam: in Testamento nouo non esse imperata bella, sed potius pacem, quia ad regnũ cęlorum acquirendum non sunt arma necessaria: non tamen hinc sequitur, non posse Christianos; vt ciues temporalis Reipub. bella gerere cum ijs, à quibus iniuriam acceperunt.

Præter hæc objicit ERASMVS aliquot alios Patres, ac primùm Origenem, qui lib. 2. contra Celsum paulò antè medium dicit, Christum omnia bella sustulisse. & tract. 7. in Matth. exponens obiter illud Luc. 22. *Qui non habet gladium uendat tunicam et emat gladiũ.* Dicit perniciosum esse hunc locum ijs qui carnaliter eum intelligunt, qui reuera putant esse tunicam vendendam ad emendum gladium.

RESPONDEO, in priore loco nihil esse ꝓ Erasmo; cùm. n. Origenes dicit, Christum sustulisse oĩa bella, non intelligit Christum prohibuisse bella, sed ꝓuidẽtia sua generalem pacem mundo attulisse tpe natiuitatis suæ, immò ibidem aliquid est contra Erasmũ: dicit enim Origenes, ꝑpea Dei prouidentia factum esse, vt veniente Christo oĩa Romano Imperatori subiecta essent, quia si multi fuissent Reges, necessaria ét fuissent bella, quib. alij aliorum iniurias propulsarent. IN posteriore ét loco nihil dr̃ contra bellum; fatemur. n. nõ ita crassè verba Domini intelligenda, vt debeat vnusquisque necessariò vendere tunicã, & emere gladiũ, sed solùm modo illo loquendi Dominũ explicare voluisse, in talib. angustijs, & necessitate Apostolos futuros tpe passionis, qualem patiuntur ij, qui vt se defendant, vendunt tunicam, & emunt gladium.

Sed quid hinc colligitur contra bellum? An quia Dominus hoc loco nõ iussit, vt Apostoli verè gladios emerent, ideo intelligetur prohibuisse bellum? qđ itẽ Origenes ait hom. 15. in Iosue, non esse Christianis carnalia bella pagenda, significat militiam Christianã sub Imperatore Christo non esse carnalẽ contra homines, vt fuit militia Iudæorũ sub Iosue, sed spiritualẽ contra Dæmones, non tamen hinc sequitur nõ licere Christianis, vt sunt ciues politicę Reip. bella gerere.

Ad eundem modum soluuntur quę Erasmus affert ex Chrysostomo, Basilio, & Theophylacto ex cathena B. Thomæ in c. 22. Lucæ, solùm enim docent non iussisse Apostolis, vt verè gladios emerent.

DEINDE objicit Ambrosium, qui libro 10. in Lucã exponens illud; Qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium: *O Domine*, inquit, *cur emere me iubes gladium qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem uetas promi? nisi forte ut sit parata defensio. non ultionecessaria, & uidear potuisse uindicare, sed noluisse; lex tamen referire non uetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti. sat est, dicis, quasi licuerit usque ad Euangelium ut sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.* RESPONDEO Primò, nihil hoc loco dici de bello, quod publica auctoritate exercetur, sed de priuata defensione, vel vltione. Secundò dico etiam priuatam defensionem, secundum Ambrosij sententiam, non pertinere ad prohibitionem præcepti, sed ad perfectionem consilij, vt illa verba clarè indicant, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.

ITEM objicit Erasmus Augustinum, quem dicit nõ sibi constare, & si alicubi belli patrocinium susceperit, tamen alibi cõtra bellum scripsisse; nam in Psalm. 37. scribit: *Non orare debemus, ut moriantur inimici, sed ut corrigantur.* Et epist. 5. ad Marcellinum multa scribit contra bellum, in epist. verò 158. & alibi supplicat eidem Marcellino, vt hæreticos Donatistas citra sanguinem puniat.

RESPONDEO, videtur Erasmus pueros putasse, cũ quibus agebat, quid enim hæc ad propositum faciũt? nam in Psalm. 37. reprehendit odium inimici, quo aliqui Deum orant pro morte inimicorum. quis autẽ negat esse malum optare mortem inimico ex odio, & cupiditate vindictæ? tñ optare mortem inimico, & etiam inferre secundum ordinem iustitiæ malum non est, si fiat non odio hominis, sed amore iustitiæ, & cõmunis boni. In epistola verò 5. nihil est contra bellũ, sed potius pro bello, vt suprà citauimus, nec scio qđ Erasmus somniauerit. In epist. 158. supplicat iudici ꝓ vita sceleratorum, qui iam tenebantur captiui, & crimen fatebantur, quod Episcopi etiam modò facere solent. sed quid hoc ad bellum? num quicunque supplicat, ne latro aliquis suspendatur, continuò bellum prohibet?

OBIICIT etiam exemplum S. Martini, qui vt Sulpitius in eius vita refert, Iuliano Imperatori dixit: *Donatiuũ tuum militaturus accipiat, ego Christianus sum, mihi pugnare non licet.* RESPONDEO, non satis fideliter verba sancti Martini Erasmus retulit, non enim ait: *Ego Christianus sum, mihi pugnare non licet*, sed, *hactenus militaui tibi, nunc patere ut militem Deo, Christi ego miles sum, mihi pugnare non licet.* quib. verbis non significauit se tm̃ esse Christianum, sed etiam voto, & proposito Monachum. id significat illud, patere vt miliẽ Deo, &, Christi ego miles sum. vnde paulò antè Sulpitius scripserat, S. Martinum post Baptismum susceptum adhuc duos annos militasse, non quod non cuperet statim seculo renunciare, sed quia tribunus militum, cui ipse contubernalis erat, promiserat se etiã exacto tribunatu seculo valedicturum, id est, cum ipso Monachum futurum. Itaque non Christiano, sed Monacho bellum interdictum asseruit, cùm ipse Christianus existens duos iam annos militauisset.

POSTREMO sic Erasmus instat, arma Ecclesiæ sunt gladius verbi Dei, scutum fidei, galea salutis, lorica iustitiæ, iacula orationum, vt Apostolus docet ad Ephes. 6. non ergo ferro & armis Christiani pugnare debent.

Respondeo PRIMO, Apostolus non describit bellum contra homines, sed contra dæmones, vt patet ibidem: *Non est nobis colluctatio, &c.* SECVNDO dico, præcipua Christianorum arma esse fidem & orationem, sed non propterea etiam arma ferrea non esse necessaria; nam Exodi 17. legimus Mose orante, & Iosue pugnante victoriam Israëli à Deo donatam contra Amalech; & Machabæos scimus orationibus, & armis pugnauisse, & Augustinus scribit ad Bonifacium, epistola 194. *Arripe manibus arma, oratio*

aures

aures pulset auctoris. Et eidem Bonifacio scribit epistola 205. aliàs 207. *Alij pro vobis orando pugnant contra inuisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros,*

At, inquiunt, bellum opponitur paci, sed pax est bona, & effectus caritatis, igitur malum est bellum. Respondeo, bellum sic paci opponi, vt sit etiam medium ad pacem, sed hoc interesse inter bellum iustum & iniustum, quod bellum iniustum opponitur paci bonæ, & ducit ad pacem malam, & ideo tale bellum vitiosum est: at bellum iustum opponitur paci malæ, & ducit ad pacem bonam, sicut vulnera Chirurgi contraria sunt sanitati malę, & imperfectę quam habent ęgroti, sed ad bonam & perfectam sanitatem, tanquam ad finem perducunt,

CAPVT XV.

Quot sint, & quæ iusti belli conditiones.

Belli iusti conditione quatuor numerare solent, qui hęc tractāt. Auctoritatem legitimā, caussam iustam, intentionem bonam, & modum conuenientem. Sed de singulis seorsim dicendū est.

Prima igitur conditio est auctoritas legitima. dicit enim S. Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principem sit, exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci, salutiq; communi.* Et ratio idem probat; nam priuati homines, & qui superiorem habent, si ab aliquo iniurias accipiant, possunt ad superiorem confugere, atque ab eo iudicium petere. at principes si ab alijs principibus aliquid patiantur, non habent commune aliquod tribunal, ad quod illos accusent, & ideo licet ei bello iniurias publicas propulsare.

Residet autem hæc auctoritas indicendi belli, secundum communem sententiam, in omnibus, principib., & populis, qui in temporalibus superiorem nō habēt quales sunt Reges omnes; item Respub. Venetorum & similes &c. Item nonnulli Duces & Comites, qui nulli subsunt in corporalibus: non autem Duces & Comites, qui subsunt regibus immediatè; qui enim subsunt alijs, nō sunt per se capita Reipub. sed potius membra. Nota tamen hanc auctoritatem non requiri ad bellum defensiuum, sed solùm ad offensiuum; nā defendere se vnicuique licet, non solùm principi, sed etiam priuato, at indicere bellum, et inuadere hostem, solius est supremi capitis.

Secvnda conditio est caussa iusta, non enim sine caussa bellum indici potest, nec etiam propter quodcū que peccatum, sed tantùm propter iniuriam propulsandam. Ita B. Augustin. quæst. 10. in Iosue: *Iusta bella*, inquit, *definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod a suis improbè factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est.* Ratio autem huius est, quia princeps non est iudex, nisi hominum sibi subditorum, ergo non potest quæcunque peccata aliorum hominum punire, sed solum ea, quæ cedunt in detrimentum populi sibi subiecti; nam etsi non est iudex ordinarius aliorum, est tamen defensor suorum, & ratione huius necessitatis efficitur etiam quodammodo iudex eorum, qui suis iniuriam fecerunt, ita vt possit eos gladio punire.

Est verò obseruandum caussam belli debere esse non leuem, neque dubiam, sed magnā & certam ne fortè plus incommodi bellum afferat, quā sit vtilitas, quę inde speratur; si autem dubia sit distinguendum est de principe, & militibus; nam princeps ipse sine dubio peccat; nam bellum est actus iustitiæ punitiuę, iniu- A stum est autem punire aliquem caussa nondum probata: milites autem non peccant nisi constaret certò bellum esse illicitum debēt enim subditi parere superiori nec debent discutere imperia eius, sed potius præsumere debent principem suum bonam caussam habere, nisi manifestè contrarium nouerint; sicut etiam cū dubia est culpa alicuius particularis, peccat iudex, qui eum damnat, nō carnifex, qui damnatum occidit; non enim tenetur carnifex discutere sententiam iudicis, ita docet Bonifacius Papa in Sexto, de regulis iuris, regula 25. *Quod quis*, inquit, *mādato facit iudicis; dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.* Et B. Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 75. *Hoc etiā*, inquit, *fit vt vir iustus, si fortè sub rege sacrilego militet, rectè possit illo iubēte bellare, ciuica pacis ordinē seruans, cui quod iubetur. vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel vtrum sit, certum nō est, ita vt fortasse reum regem faciat* B *iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.*

Nota tamen hoc intelligi de militibus, qui sunt obligati ei principi, qui bellum gerit, quales sunt subditi eius, & etiam ij, qui ordinarium ab eo stipendium habent ēt tēpore pacis, non autem de alijs q aliunde aduenient cum est bellandum; qui enim non sunt obligati militare, non possunt tuta conscientia ad bellum accedere, nisi sciant bellum esse iustum: qui autem nihil cogitant, sed parati sunt militare, siue bellum sit iustū, siue non, modò stipendium habeant, ij in statu damnationis versantur.

Tertia conditio est intētio bona. Nam cùm finis C belli sit pax & tranquillitas publica, non licet bellum suscipere propter alium finem. Vnde grauiter peccāt tam reges, q̄ milites, qui vel vt noceant alicui, vel vt imperium dilatent, vel vt exerceāt fortitudinem bellicā, vel alia de caussa bellum suscipiunt, quàm propter cōmune bonum, etiamsi auctoritas legitima, & caussa iusta non desint. ita B. Avgvstinvs in epistola ad Bonifacium comitem, quæ est 207. aliàs 5. *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellū necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace; non enim pax quæritur vt bellum geratur, sed bellum geritur vt pax acquiratur. esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* Et lib. 22. contra Faustum, cap. 74. *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, li-* D *bido dominandi, et si quæ similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.*

Sunt autem duo notanda. Primo, quoniam bellum est medium quoddam ad pacem, sed valde graue & periculosum, ideo non esse mox inferendum bellū, cùm caussa existit, sed esse prius procurandam pacem alijs rationib. facilioribus, nimirum pacificè petendo ab hostibus debitam satisfactionem. Deuteron. 20. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem, &c.* Et B. Augustinus epist. 207. ad Bonifacium: *Pacem habere debet uolūtas, bellum necessitas.*

Sed quæret aliquis, quid si hostis nolit initio satisfacere, sed paulò pòst bello iam inchoato petat pacem, & satisfactionē offerat, an tenebitur alter à bello cessare. Caietanus uerbo, Bellum, dicit, quod non tenetur E cessare, qn̄ bellum iā est inchoatum, quamquam teneretur antea quàm inchoaretur, acceptare satisfactionē. Sed (meliori iudicio saluo) dicendum videtur, quod ex iustitia nūquam tenetur, qui habet iustam caussam, acceptare satisfactionē nec ante bellum inchoatum, nec postea: tamen ex caritate vtroq; tempore tenetur; nisi per accidēs aliud expediat. Prioris ratio est, quia princeps habens iustam caussam belli, gerit personā iudicis respectu alterius principis, q iniuriā fecit, iudex autem non tenetur ex iustitia condonare mortē reo, etiamsi offerat satisfactionem, quamquam possit condonare ex misecordia, si sit supremus iudex. verbi gratia, Rex non tenetur donare vitam furi, etiamsi

restituat, etsi ex misericordia potest. Ratio POSTERIORIS est, quia bellum est grauissimum supplicium, & A quo non solum punitur qui peccauit, sed ẽt per accidens multi innocentes inuoluuntur: ideo Christiana caritas semper id videtur exigere vt à bello cesset, quando is qui nocuit debitam satisfactionem offert, nisi fortè per accidens aliud expediat, id est, nisi talis sit hostis contra quem pugnatur, vt bono communi expediat eum vel subiectum esse alteri, vel funditus interire, quales erant Amorrhæi, quos Deus iussit penitus deleri, Deuter. 20.

SECVNDO notandum, differre hanc tertiam conditionem à duabus primis, quod illæ si desint, faciũt bellum esse iniustum, hæc verò si desit, facit bellum esse malum, sed non iniustum propriè, qui enim sine auctoritate vel sine iusta caussa bellum mouet, non solũ B contra caritatem, sed etiam contra iustitiam peccat, & non tam est miles, quàm latro: qui verò auctoritatem, & caussam iustam habet, & tamen amore vindictæ vel augendi imperij, vel propter alium finem malum bellat, non agit contra iustitiam, sed solùm contra caritatem, nec est latro, sed malus miles.

Ex quo deducitur, quod cùm solùm deest hæc tertia conditio, non tenentur milites, nec reges ad vllam restitutionem, sed solùm ad pœnitentiam: cùm autem deest prima vel secunda, tenentur oẽs ad restitutioné damni illati, nisi excusentur ignorantia inuincibili: ignorantia enim crassa, & culpabilis sicut à peccato nõ excusat, ita nec à restitutione, vt habemus capite finali, de iniurijs & damno dato. qui aũt laborat ignorantia inuincibili, non tenetur restituere donec ea ignorã C tia laborat; at cùm cognouerit bellum fuisse iniustum, tenetur restituere, non damnum tempore belli illatũ, sed si quid habet alienum ex illo bello: & si nihil habet in specie, sed tñ rebus venditis factus est ditior, tenetur restituere tantum, quantum est ditior factus; nã res aliena retineri non potest, etiamsi propter ignorãtiam sine peccato acquisita sit, sed reddi debet vel Domino si scitur, vel pauperibus.

QVARTA conditio est, modus debitus, qui in eo pręcipuè consistit, vt nulli innocenti noceatur, quod explicuit Ioannes Baptista Luc. 3. *Neminem concutiatis, nulli calumniã faciatis, contenti estote stipendijs vestris.* Quibus verbis prohibet iniurias, quas milites inferre solent innocentibus aut vi, aut fraude, vel in persona, vel in bonis. Cùm dicit: *Neminem concutiatis*, prohi- D bet iniuriam, quæ aperta violentia infertur personæ, vt cùm rusticos cędunt, nisi ad nutum obediant. Cùm dicit: *Nemini calumniam faciatis*, prohibet iniuriam quæ fraudibus, & calumnia infertur, vt cùm dicunt aliquem esse proditorem vel hostem, etiamsi contrariũ nouerint esse verum, & eo nomine vel ipsi eum spoliant, aut occidunt, vel deferunt ad ducem, vel præfectos. cùm verò addit: *Contenti estote stipendijs vestris*, prohibet iniuriam, quæ alicui non in persona, sed in bonis infertur, vt cùm furantur, & rapiunt vndecunque possunt, vel etiam exigunt, & extorquent ab ijs à quibus non debent.

Est aũt obseruandum, tria esse genera personarum, quibus milites damnum inferre non possunt secundũ regulam Ioannis Baptistæ. PRIMVM est eorum om- E nium, qui ad Rempub. hostium non pertinẽt: ex quo excusari non possunt milites, qui damnum inferũt ciuibus, aut rusticis amicis, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, neque excusantur si dicant, sibi stipendia non solui; nam non propterea illis obligata sunt bona priuatorum ciuium, neq; luere debet pęnam ciuis, aut rusticus, si rex aut dux peccat nõ soluendo stipẽdia militibus, nisi fortè iusta de caussa damnati sint homines alicuius loci ad hanc pęnam, vt milites alant, quod tamen rarius accidit.

SECVNDVM est quorundam, qui etsi aliquo modo ad Rempub. hostium pertinent, tamen excipiuntur capite Innouamus, de tregua, & pace, vbi sic dicitur; Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes, vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia, quib. arant, & semina portant ad agrum, congrua securitate lætentur. vbi nomine mercatorum non videntur intelligi ij, qui in ciuitate hostium resident, & sunt pars quædam ciuitatis, sed solùm ij, qui transeunt, vel ad nundinas veniunt, qui non sunt pars ciuitatis.

TERTIVM genus est hominum ineptorum ad bellum, quales sunt pueri, senes, mulieres. tales enim, etsi capi & spoliari possunt, quia sunt pars ciuitatis, tamẽ occidi iustè non põt, nisi fortè casu & per accidẽs occidantur: vt cùm miles iaculatur in cuneum hostium, & fortè occidit puerum, aut mulierem, aut ẽt sacerdotem, non peccat, sed tunc peccat, cùm ex intentione occidit, & põt, si velit, non occidere; nam & ratio naturalis hoc docet, & ẽt Deus hoc iubebat Hebræis Deuter. 20. nimirum vt parcerent paruulis & mulieribus, & Theodosius grauiter ab Ambrosio reprehẽsus fuit, quod cùm punire vellet Thessalonicenses, sine delectu obuios quosq; necari iussit, vt refert Theodoretus lib. 5. hist. c. 17. & 18. QVOD si Moses aliquãdo iussit etiam mulieres, & paruulos occidi, vt patet Deuter. 2. & 3. & alibi, non propterea id etiam nostris militibus licet; nam ille Dei reuelatione clarè cognoscebat Deũ sic velle, cui nemo dicere põt, cur ita facis?

CAP. XVI.

C

Licere bellum gerere Christianis contra Turcas.

IAM verò quæstio de bello contra Turcas omitti potuisset, nisi Lutherus inter alia sua paradoxa etiam hoc protulisset, ac defendere conatus esset, non licere Christianis contra Turcas bellum gerere, vt patet ex art. 34. in Bulla Leonis damnato. Luthero videtur assentiri Theodorus Bibliander in Chronologia tabul. 13. vbi sic ait: *Urbanus, seu potius turbo sæuissimus, à spiritu malo homicidijs gaudente impulsus, bellum pro recuperanda Iudæa commouit.*

Est aũt obseruandũ, Lutherum non negare bellum contra Turcas esse licitũ, quia putet in genere oẽ bel- D lum esse illicitũ; nam in assertione eiusdẽ articuli suadet bellũ contra Pontificẽ, quem Turcissimũ Turcam esse dicit; neque quia existimet non habere Christianos iustã caussam; constat. n. omnib. Turcas nullo iure occupasse regna Christianorum, & quotidie plura occupare velle: cõstat ẽt eum extinguere cupere oẽm religioné, & dare oẽm operam, vt homines ex Christianis fiant Mahumetani. Deniq; constat & antiquos Pontifices, vt Vrbanũ II. Paschalẽ II. Eugeniũ III. & alios multos, necnon generalia Concilia, vt Lateranense, Lugdunense, Viennense, & alia, generale bellũ indixisse Mahumetanis, & sanctũ Bernardũ, aliosque sanctos viros cõcionib. publicis excitasse populos ad hoc bellũ, & sermoné miraculis confirmasse, vt ipsemet beatus Bernardus modestè indicat initio libri 2. E de consideratione, nec aliquid horum Lutherus negat; sed sunt aliæ tres caussæ cur senserit non licere contra Turcas bellare.

PRIMA, quia voluntas Dei esse vr̃, vt à Turca, tanq̃ flagello quodam puniamur, neque licet nobis Dei voluntati resistere. qđ aũt ista sit voluntas Dei, probat in assertione art. 34. ab experientia, quæ docuit hactenus nihil Christianis profuisse bellum contra Turcas.

Sed hæc prima caussa parum valet; nam etsi voluntas Dei sit vt peccata nostra per Turcam puniantur, tamen non est voluntas Dei, vt Turcæ non resistamus, immò voluntas eius est vt resistamus. id qđ ex fine probatur. non enim Deus permittit Turcam in

nos

nos sæuire nt pereamus, sed vt conuertamur, tunc autē ad conuersionem perducimur, cùm Turcæ nos oppugnanti resistere conamur, resistendo laboramus, laborando nostram infirmitatem agnoscimus, atque inde ad Deum toto corde reuertimur, & eius auxilium imploramus. Itaque ex fine, quo Deus permittit Turcam in nos sæuire, sequitur manifestè ipsum velle vt Turcæ resistamus. PRÆTEREA, ita flagellum Dei est bellum Turcæ, sicut pestis, fames, hæresis, fomes, peccata, & similia, nemo autem tam est stultus, qui ideo putet non esse quærenda medicamenta contra pestē, neque terram colendam, ne moriamur fame, neq; hæresi & fomiti resistendum.

Neque verum est quod Lutherus dicit, experientiā docere nihil nobis prodesse bellum contra Turcas; nam vt omittam plurimas victorias de Turcis relatas, certè cum primùm arma illata sunt in terram promissionis, felicissimo euentu Hierusalem à nostris recuperata fuit, & regnauerūt Christiani annis LXXXVIII. & semper plura, & plura recuperabant, donec oriri cœperunt inter ipsos Christianos Principes contentiones, quemadmodum & nunc Turca plura occupat ob discordiam nostrorum, quàm sua virtute, & harum discordiarum potissima caussa fuit Lutherus ipse. Nā vt ex Ioanne Cochlæo patet in actis Lutheri anni MDXXVI. Hungaria perijt, quia Germani à rege Hungariæ vocati in auxilium, maluerunt Luthero parere tunc concionanti contra bellum in Turcas, quā cogitare quid bonum commune postularet, Saltem hoc boni habet bellum, quod impeditur Turca ne tātum noceat quantum vellet. nisi enim hactenus cum eo pugnatum esset, iamdudum ille omnia obtineret.

SECVNDA caussa eius est, quia Ecclesiæ vtilior est tribulatio, & persequutio, quàm victoria, & tranquilitas. vnde in sermone de matrimonio reprehendit Ecclesiæ consuetudinem, qua orat pro pace, & quiete, cū potius pro tribulationibus orandum esset. SED respōdemus, tribulationem, & persequutionem esse quidē vtilem, sed periculosam, & ideo non expetendam, sed tolerandam, cùm aliter fieri non potest. Vnde Matt. 6. iubemur orare: *Et ne nos inducas in tentationem.* Et 1. Tim. 2. Apostolus iubet orare pro regibus, vt quietā, & tranquillam vitam agamus. Et B. Augustinus lib. 10. Confessionis, ca. 28. dicit, miserias tolerandas, non amādas, nec desiderandas, & petendas.

TERTIA caussa, eaque præcipua fuisse videtur, odium Pontificis, tanto enim odio Pontificem aliquando Lutherus persequebatur, vt planè optaret videre Turcam occupantem omnia regna Christianorum, vt saltem eo modo nomen Pontificis extingueretur. neque hoc fuisse votum, ac desiderium eius nos diuinamus, sed ex verbis eius colligimus, nam in libro ad nobilitatem Germaniæ, cap. 25. dicit, nullū esse pulchrius regimen vsquam, quàm apud Turcas, qui legibus Alcorani gubernantur, nullum autem turpius, quā apud Christianos, qui iure canonico, & ciuili reguntur. & in assertione articuli 34. dicit, Pontificem, & Pōtificios esse multò peiores, & truculentiores Turcis, & stultū esse pugnare pro peioribus Turcis cōtra meliores, & in epistola quadam contra duo mandata Imperialia: *Oro*, inquit, *cunctos pios Christianos, ne vllo modo sequantur, vel in militiam ire, vel dare aliquid contra Turcas, quandoquidem Turca decies prudētior, probiorq; est, quam sunt Principes nostri.* Quibus verbis quid aliud suadere conatus est, quàm esse iuuandos Turcas contra Christianos?

Sed hæc sententia tantam absurditatem, & impietatem continet, vt ipse idem Lutherus postea, cùm ille ardor nonnihil deferbuisset, planè contrarium scripserit, Sic enim ait in libro de visitatione Saxonica: *Clamant*, inquit, *aliqui prædicatores temerariè, non resistēdum esse Turcæ: hic sermo seditiosus est, qui neque ferri, neque permitti debet; tenentur igitur potestates resistere Turcis, qui non solùm cupiunt prouincias deuastare, vxores ac liberos violare, & interficere, verùm etiam iura prouinciæ, cultum Dei, omnemq; ordinationem bonā abrogare ac tollere. Idcirco debent Principes ob id præcipuè belligerare, &c.* Et ibidem: *Multò*, inquit, *tolerabilius foret viro bono videre filiorum suorum interitum, quàm Turcicis eos moribus imbui: Turcæ enim nullam prorsus honestatem vel sciunt, vel curant.* Hæc ille.

CAPVT VII.

Ad magistratum non pertinere iudicium de Religione.

QVINTA sequitur quæstio de officio magistratus politici in caussa religionis. Tres in hac parte sunt errores. PRIMVS eorum, qui nimis multùm tribuunt magistratibus, vt Brentij in Prolegomenis, Philippi in locis, capite de magistratu, & aliorum, qui reges esse volunt non solùm custodes & defensores religionis, sed etiam iudices & magistros. Dicunt enim ad eos, ut ad præcipua Ecclesiæ membra pertinere, iudicare cōtrouersias fidei, præsidere Concilijs generalib. constituere ministros, & pastores, & similia.

In quem errorem multa disputauimus in controuersijs de iudice controuersiarum, de summo Pontifice, & de Concilijs; vbi ostendimus reges habere primum locum inter Christianos, vt Christiani homines sunt, id est, vt sunt ciues terrenæ ciuitatis, non vt sunt ciues Sanctorum, & domestici Dei, ac ut Ecclesiæ mēbra sunt. Sic enim primum locum habent Episcopi, & præcipuè summus Pontifex, secundum Presbyteri, tertium Diaconi, alijque ministri Ecclesiastici, ultimum Laici, inter quos etiam Reges & Principes numerantur.

Vnde CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matthæum alloquens Diaconos: *Si Dux quispiam, si Consul ipse, si is, qui diademate ornatur, indignè adeat, cohibe, & coerce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et GELASIVS in epist. ad Anastasium Imperatorem: *Nosti*, inquit, *fili clementissime, quòd licet præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen præsulibus diuinarum deuotus colla submittis, atque ab eis caussas tuæ salutis exspectas, inque sumendis cœlestibus Sacramentis, eisque vt competit disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potiùs, quàm præesse. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigī posse voluntatem.*

Denique, Christus Ecclesiam regendam Petro & Episcopis commisit, non Tiberio, & eius præfectis, & per annos CCC. sine ullis regibus Christianis, exceptis paucissimis, qui vel breuissimo tempore imperarunt, vt Philippus Cæsar, vel solùm in aliqua prouincia, ut Lucius Rex Britannorum, Ecclesia à solis Episcopis & Presbyteris optimè gubernata est. uide cetera locis citatis.

CAPVT XVIII.

Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.

SECVNDVS error est aliorum, qui ad alterum extremum deflectentes docent reges debere curare Rempublicam suam, & pacem publicam; de religione autem non curare, sed permittere singulis nt sentiant prout voluerint, & viuāt vt uoluerint, modò nō perturbent pacē publicā. In hoc errore fuerunt olim Ethnici, qui omnes religiones approbabant, & omniū

Philo-

Philosophorũ sectas admittebat, ut August. dicit li. 18. de ciuit. Dei, c. 51. vnde beatus Leo ser. 1. de SS. Petro & Paulo. *Hæc autẽ ciuitas*, inquit, *ignorans sua prouectionis auctorem, cum penè omnibus dominaretur gentib. omnium gentium seruiebat erroribus, et magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem.* Et Themistius Philosophus, vt refert Socrates lib. 4. histor, c. 27. Valenti Imperatori persuadere conatus est, Deo gratam esse sectarum varietatem, dum ita pluribus modis colitur; & pluris fit, dum difficilius cognoscitur. Item hæresiarcha quidam nomine Rhetor apud Augustinum libro de hæresibus, cap. 72. omnes sectas veras esse docuit.

Denique, hanc libertatem voluerunt & obtinuerũt Germani anno M D XXVI. quando Principes Imperij Spiræ congregati fuerunt; & nunc idem feruntur in Flandria petere. quorum argumenta quatuor præcipuè sunt. Vnum, quod fides sit libera. Alterum, quod sit donum Dei. Tertium, quod experiẽtia doceat cogẽdo nihil profici. Quartum, quod Christiani semper Iudæos tolerauerint, cùm tamen Christi hostes sint.

At hic error perniciosissimus est, & sine dubio tenẽtur Principes Christiani non permittere subditis suis libertatem credendi, sed dare operam, vt ea fides seruetur, quam Episcopi Catholici, & præcipuè summus Pontifex docet esse tenendam. Probatur PRIMO Scriptura, Prouerb. 20. *Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malũ intuitu suo.* Item: *Dissipat impios Rex sapiẽs.* Porrò impios esse hæreticos negari non potest. Item Psalm. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. seruite Domino in timore.*

AVGVSTINVS epist. 50. *Aliter seruit*, inquit, *Rex Deo, quia homo est, aliter quia Rex est, quia homo est, ei seruit viuendo fideliter, quia verò etiam Rex est, seruit, leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: sicut seruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum destruẽdo: sicut seruiuit Rex Iosias, talia et ipse faciẽdo: sicut seruiuit Rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo: sicut seruiuit Darius; idolum frangendum in potestatem Danieli dãdo: sicut seruiuit Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo.* Et ibidem subiungit: *Quis mente sobrius Regib. dicat; Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri? non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus, siue sacrilegus: quib. non põt dici: Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse pudicus, quis impudicus.*

Præterea in testamento nouo Apoc. 2. reprehenditur Angelus Pergami, quòd haberet apud se aliquos tenentes doctrinam Nicolaitarum, & Angelus Thiatyræ, quòd permitteret Iezabel seducere seruos Dei. Ex quibus colligitur, noxiam esse Ecclesiæ, mixtionem hæreticorum cum Catholicis. Rom. 16. iubentur Christiani declinare hæreticos. Galat. 5. *Vtinam*, inquit, *abscindantur*, Tit. 1. *Increpa illos durè vt sani sint in fide.* ergo Reges, qui sunt Ecclesiæ nutricij, Isaiæ 49. non debent permittere istam confusionem.

SECVNDO probatur testimonijs Pontificum & Imperatorum. LEO epist. 75. ad Leonem Augustum: *Debes*, inquit, *Imperator incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, vt ausus nefarios cõprimendo, & quæ bene sunt statuta, defendas, & verã pacem his, quæ sunt turbata, restituas.* ANASTASIVS II. Papa in epist. ad Anastasium Imperatorem: *Hoc*, inquit, *præcipuè insinuo serenitati tuæ, vt cùm caussa Alexandrinorum patuerint pijssimis auribus vestris, ad Catholicam & synceram fidem eos auctoritate, sapientia, diuinisq; vestris mandatis redire faciatis.* Similia habet Gregorius lib. 9. epist. 60. ad Regem Angliæ, li. 11. epist. 44. ad Leõ-

A tiam Augustam. Similia habet Agatho in epistola ad Constantinum IIII.

Porrò Imperatores pij idem senserunt; nam THEODOSIVS L. cunctos populos, C. de summa Trinitate, & fide Catholica, radicitus euulsit libertatem credendi, quam aliqui Principes permiserant, ac iussit omnes credere eo modo, quo Romanus Pontifex docet esse credẽdum. VALENTINIANVM iuniorem laudat Ambrosius in oratione funebri, quòd Romæ repetẽti antiquam libertatem in religione, vt colere posset sacrificijs Deos, fortissimè restiterit. Similiter MARTIANVS C. eodem, L. Nemo, seuerè prohibet, ne quis ea, quæ sunt in Concilijs Episcoporum definita, reuoluat, aut de ijs publicè disputare præsumat.

CONSTANTINVS Magnus initio quidem imperij
B permisit libertatem religionis omnibus, vt patet ex historia Eusebij lib. 10. c. 5. tamen postea iussit claudi templa idolorum, & solam Christianam religionem vigere, vt Optatus refert lib. 2. contra Parmen. quem filij sunt imitati, Constans & Constantinus, vt Augustinus refert epist. 166. & (apud Ruffinum lib. 10. c. 5.) exilium minatus est Constantinus ijs omnib. qui non acquiescerent Niceni Concili de finitioni.

Qui libertatem credendi concesserunt, tres inueniuntur. IOVINIANVS, qui tamen ne Catholicos cum hæreticis misceret, grauiter admonitus est à Concilio Antiocheno, vt scribit Socrates lib. 3. capite 21. VALENS Imperator Arianus omnibus hæreticis & Ethnicis liberam permisit religionem, vt scribit Theodoretus, lib. 4. cap. 22. Deniq; IVLIANVS Apostata, qui ideò
C permisit libertatem, quia sic sperabat posse interire Christianismum; sic enim ait Augustinus epist. 166. *Iulianus*, inquit, *desertor Christi & inimicus, hæreticis libertatẽ perditionis permisit, et tunc Basilicas hæreticis reddidit, quando templa Dæmonijs; eo modo putans, Christianũ nomen posse perire de terris si vnitati Ecclesiæ, de qua lapsus fuerat, inuideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret.*

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, potestas temporalis & spiritualis in Ecclesia non sunt res disiunctæ & separatæ, vt duo regna politica, sed sunt cõiunctæ, ita vt vnũ corpus faciãt; vel potius ita se habẽt, vt corpus & anima in vno homine, est.n. potestas spiritualis quasi anima, & temporalis quasi corpus, vt Nazianzenus docet in oratione ad populum timore
D perculsum, ergo debet potestas temporalis spirituali seruire, eamq; ab hostibus suis protegere ac defendere, ac (vt B. Gregorius ait, libro 2. epist. 61.) terrenum regnum cœlesti famulari; sed Ecclesiæ exitialis est hæc libertas; nam vinculum Ecclesiæ est vnius fidei confessio, ad Ephes. 4. *Vna fides*, & ideò dissensio in fide, Ecclesiæ est, dissolutio. debent igitur Principès hanc libertatẽ nullo modo permittere, si fungi munere suo volũt.

SECVNDO, quando apud Iudæos vera religio florebat, non poterant Reges permittere libertatem religionis, ergo multò minus debent permittere Reges Christiani; non enim minus ordinata debet esse Ecclesia, q̃ fuerit Synagoga. Antecedens patet Deut. 17. vbi ex sententia iudicis politici iubentur occidi, qui non obediunt Sacerdoti. Et cap. 18. Pseudoprophetæ similiter
E exterminari; & iubentur; & idem patet exemplis, quæ affert Augustin. epist. 50. de Ezechia, Iosaphat, Iosia, & alijs pijs Regibus, qui destruebant lucos, & templa idolorum, & seuerè puniebant idolatras, & populum ad cultum veri Dei compellebant. Quòd autem paulò ante Christi tempora cœperint permitti variæ hæreses, ac præcipuè Sadducæorum, qui negabant resurrectionem, non est mirum, quia Synagoga tunc ad interitum propinquabat, nec habebat Regem verè Iudæum, qui ista curaret, sed Idumæum Herodem, Pontifices autem nihil poterant.

TERTIO, libertas credendi pernitiosa est, etiam tẽporali bono regnorum, & publicæ paci, vt patet primum

mum ex Gregorio lib. 4. epist. 32. vbi dicit, Reipub. ciuilis incolumitatem, ex Ecclesiæ pace pendere. DEINDE ratione; nam vbi seruatur fides & obedientia Deo, ibi etiam seruatur Principi; nam fides ipsa hoc docet et exigit. ITEM dissensio in fide parit animorum & volũtatum dissensiones: omne autem regnum in seipsum diuisum, desolabitur; & experiẽtia nostri temporis adeò manifestè hoc ostendit, vt frustrà id probare nitamur.

QVARTO, libertas credendi perniciosa est illis ipsis, quibus conceditur; nam libertas credendi nihil est aliud, quàm libertas errandi, & errandi in re omnium periculosissima; nã fides vera nõ est nisi vna, Ephes. 4. *Vna fides*, ergo libertas ab ista vna fide recedendi, est libertas in errorum barathrum ruendi. Sicut ergo salubriter non permittitur ouibus libertas vagandi per montes, & salubriter non liberatur gubernaculo, nec finitur liberè à quolibet vento circumferri nauis; ita quoq; salubriter non conceditur populis libertas credendi, posteaquam vni veræ fidei se adiunxerunt. argumenta soluentur in sequenti Quæstione.

CAPVT XIX.

Non posse conciliari Catholicos cum hæreticis.

TERTIVS error est Georgij CASSANDRI in libro de officio pij viri, vbi docet, debere Principes inuenire rationem pacis inter Catholicos, Lutheranos, Caluinistas, &c. Sed interim dum non inueniunt, debere permittere vnicuique suam fidem, modò omnes recipiant Scripturam & Symbolũ Apostolicũ. Sic .n. omnes sunt vera Ecclesiæ membra, licet in particularibus dogmatib. dissentiant. Similia docuerunt olim pacificantes, auctore Zenone Imperatore, de qua re vide Euagrium, lib. 3. cap. 14. & 30. Item Apelles, qui apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 13. dicebat, non esse discutiẽdam rationem fidei, sed sat esse credere in crucifixum. Hic est manifestus error, & contra eum scripsit ex Catholicis Doctoribus Ioannes à Louanio, ex hæreticis Ioannes Caluinus.

Potest autem facilè refelli hæc sententia primùm enim, non possunt Catholici, Lutherani, & Caluinistę eo modo conciliari; nam in ipso Symbolo non conuenimus, exempli gratia, per articulum; *Descendit ad inferos*, diuersissima intelligimus; nos enim credimus, Christi animam à corpore separatam, secundum substantiam suam descendisse ad limbum Patrum; hæreticorum alij, volunt descedisse Christum ad inferos, nihil esse aliud, quàm sepultum fuisse; alij passum dolores inferni. Similiter articulũ: *Credo sancta Ecclesiam*; diuersis modis intelligimus, Et illud etiam: *Sanctorum communionem*; nam de singulis Sacramentis sunt controuersiæ. Deniq; de illo: *Remissionem peccatorum*, maximè dissentimus.

DICET Cassander, sat est, quod omnes fateamur, Symbolum esse verum, & illud recipimus.

Contrà; PRIMO, Symbolum vnũ est, & non in verbis, sed in sensu est fides, nõ ergo habemus idem Symbolum, si in explicatione dissidemus; præterea si sufficeret verba Symboli recipere, nulli ferè veterum hæticorum iure damnati fuissent. Nam Ariani, Nouatiani, Nestoriani, & alij ferè omnes verba Symboli Apostolici recipiebãt, sed quia in sensu dissensio erat, ideo damnati, & ab Ecclesia Catholica eiecti fuerunt.

SECVNDO, fundamentum Cassandri est falsum; non enim possunt vera membra Ecclesiæ vocari Lutherani & Caluinistæ, etiamsi in Symbolo nobiscum conuenirent; nam præter illam fidem requiritur subiectio ad legitimum caput Ecclesiæ à Christo constitutum, & communicatio cum alijs membris; Ecclesia enim est vnum corpus visibile, & proinde caput & membra habet visibilia, nec potest dici membrum, quod à capite & corpore reliquo separatum est. Certè Aë-
A rius, etiam quoad sensum, in Symbolo conueniebat cum Catholicis, tamẽ quia nolebat subesse Episcopo, & ceteris membris communicare, ab Epiphanio & Augustino in Catalogo hæreticorum ponitur, & Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, Nouatianum esse extra Ecclesiam, quia non volebat subijci Pontifici Cornelio, etiamsi nullam aliam hæresim introduxisset.

TERTIO, Cassander ita disputat, quasi inter Catholicos, Lutheranos, & Caluinistas solùm dissensiones sint de ritibus & ceremonijs humanis; at multa dogmata sunt maximi momenti, in quibus dissentimus, quæque non habentur expressè in Symbolo, & propter quæ nulla pax sperari potest inter Catholicos, & Lutheranos. Nam verbi gratia, nos dicimus, Missam esse diuinissimum cultum Dei; illi dicunt esse horrendam
B idololatriam: similiter inuocare Sanctos nobis est pietas, illis impietas, &c.

QVARTO, sancti Patres docuerunt nos, vt non solũ fidei Symbolum, sed etiam omnia alia dogmata fidei, licet minuta videantur, inuiolata seruemus, nec propter hæreticos vllo modo immutari patiamur, Galat. 2. Paulus dicit, se nec ad horam cedere voluisse falsis fratribus. Et cùm olim Ariani peterent à Catholicis, vt saltem vnam vocem omitterent, quæ non habetur in Scriptura, nec in Symbolo Apostolorum, vel vnam literam immutarent, id est, non dicerent ὁμοούσιον, sed ὁμοιούσιον, & si hoc fuerit, pacẽ pollicerentur; Catholici noluerunt, & Imperatori scripserunt, nefarium esse
C de rebus iam definitis aliquid immutare; & si quid instatum sanctionum fuerit immutatum, non propterea pacem futuram; nec enim apud eos pacem esse posse, qui pacis iura nescirent. vide Theodoretum lib. 2. hist. cap. 18. & 19. vel Trip. lib. 5. cap. 21. & 33. & hoc verũ esse patuit in Concilio Ariminensi; nam cùm simpliciores Catholici ab Arianis decepti, nomen ὁμοούσιον, tollendum esse decreuissent, mox Ariani toto orbe terrarum prædicauerunt, se vicisse; & non contenti sustulisse vocẽ ὁμοούσιον, & pro ea substituisse ὁμοιούσιον, paulò pòst ipsum ὁμοιούσιον, in ἑτερούσιον, id est, dissimilis substãtiæ, transformarunt, vt Theodoretus refert, li. 2. hist. cap. 21.

Hinc Basilius roganti Præfecto Valẽtis Imperatoris, vt tempori pareret. & nõ tot Ecclesias, pp paruã dog-
D matum subtilitatem, vexari pateretur, respondit: *Qui diuinis innutriti sunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibus, ne vnam quidem syllabam patiuntur. sed pro his, si contingat, omnes etiam mortis species amplectũtur.* Vide Theodoretum lib. 4. cap. 17. historiæ Ecclesiasticæ. Eadem constantia prædití fuerunt Eustathius & Syluanus, quibus cum Imperator exilium minaretur, nisi vocẽ ὁμοούσιον, abrogarent, responderunt, potestatem habes puniendi, non tamen nos Patrum statuta destruimus. vide hist. Tripar. lib. 5. cap. 24.

Deniq; GELASIVS in epistola ad Euphemianum, petenti hæretico, vt Papa eis condescenderet, id est, aliquid remitteret de religione Catholica, pacis gratia, eleganter eius petitionem irrisit. *Cum autem*, inquit,
E *dicis, condescendere nos debere vobiscum: interim iam vos descendere, aut descendisse monstratis, vnde quæso, vel quò ista descensio est? vtique ex superiore quodam loco ad inferiora quæque depositos, à Catholica, Apostolicaque communione ad hæreticam, damnatamque prolapsos videtis, cognoscitis, non negatis: sed etiam in superiore manentes sede, vultis impelli, condescendere nos vobiscum inuitatis ad ima de summis; nos eqascendere vos nobiscum rogamus ad summa de imis.*

QVINTO, non potest liberum esse credere in vno quolibet dogmate, quin eadem ratione liberum esse debeat in omnibus, etiam in ijs, quæ in Symbolo Apostolico continentur; nam vna est regula fidei indubitata, & certa in omnibus quę creduntur, nimirum verbũ

Dei

NVMVS in epistola ad Alexandrom & Minerium, dicit, se legere libros hæreticorum, vt bona inde excerpat; etiamsi sciat, aliquos propterea de se murmurare.

GELASIVS in tomo de vinculo anathematis, probare volens, posse Concilium Chalcedonense partim recipi, partim non recipi, affert exemplum librorum hæreticorum, qui partim recipiuntur, partim reijciuntur, & allegat illud: omnia probate, quod bonum est, tenete.

Ad hoc vltimum respondeo, exemplum Gelasij in eo consistere, quod sicut in Concilio Chalcedonensi quædam erant bona, quædam mala; & quædam recipienda, quædam reijcienda, ita & in libris hæreticorũ: non tamen vult dicere, posse recipi libros ipsos hæreticorum propter vera admixta, sicut recipitur Concilium Chalcedonense, nam alia ratio est Concilij sanctorum Patrum, alia librorum hæreticorum, vt diximus, quanquam veritas ipsa inserta libris hæreticorũ bona sit, & recipienda, si tamen alibi reperiatur; verba eius hæc sunt: *Nunquid nam in ipsorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem pertineant, posita legũtur? Nunquid nam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, vbi prauitas inest, refutantur? Aut ideo praui libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quæ illic inserta est, non negatur?*

Ad alia respondeo. PRIMVM, ex his locis colligi, semper in Ecclesia fuisse morem vitandi lectionem librorum hæreticorum, alioqui enim nemo istos Partes reprehendisset. Dico SECVNDO, semper concessum fuisse, & modò etiam concedi Episcopis, & alijs multis lectionem librorum hæreticorum, & ideo non mirum, si Dionysius & Theophilus, qui Patriarchę erãt, & S. Hieronymus, qui semper doctissimus est habitus, poterant suo iure omnes libros legere. Dico TERTIO, nullã tunc fortasse fuisse legem vniuersalis Ecclesiæ, sed solùm consuetudinem de non legendis libris hæreticorum, exceptis libris Arij; at nunc lex est Ecclesię vniuersalis, cui parendum est.

CAPVT XXI.

Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos, temporalibus pœnis, & etiam morte mulctari.

IOANNES Huss art. 14. in Concilio Constantiensi, sess. 15. recitato, asseruit, non licere hęreticum incorrigibilẽ tradere seculari potestati, & permittere cõburẽdum. Idẽ Lutherus in ar. 33. & in assertione eiusdem. Nec nouus est error, nam etiam Donatistæ olim idem docuerunt, vt Parmenianus, Petilianus, & Gaudentius, vt Augustinus testatur libro 1. contra epistolã Parmeniani, cap. 7. lib. 2. contra literas Petiliani, ca. 10. Lib. 2. cõtra epist. Gaudentij, cap. 17. & 26. & epist. 50. ad Bonifacium.

Contrarium docẽt omnes Catholici, & aliqui etiã ex hæreticis. Nam Caluinus posteaquam Michaëlem Seruetum tanquam hæreticum publicè supplicio extremo affecisset, & ab alijs sectarijs argueretur, libellũ edidit, in quo demonstrat, licitum esse in hæreticos gladio animaduertere. Benedictus quoque Aretius in historia de supplicio Valentini Gentilis, eundem Gentilem ob hæresim iure cæsum à Bernẽsi Magistratu, cõtendit. Fusiùs verò id ipsum docet Theodorus Beza in lib. de hæreticis à magistratu puniendis.

Nos igitur breuiter ostendemus, hæreticos incorrigibiles, ac pręsertim relapsos, posse ac debere ab Ecclesia reijci, & à secularibus potestatibus, temporalibus pœnis, atque ipsa etiam morte mulctari.

Probatur PRIMO Scripturis. Scriptura veteris Testamenti Deut. 13. seuerissimè iubet falsos Prophetas, qui suadent colere Deos alienos, sine vlla misericor-

A dia occidi, & cap. 17. postquam dixerat, vt in rebus dubijs consuleretur summus Sacerdos, mox subdit: *Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis moriatur.* Et rursum cap. 18. Propheta falsus interfici iubetur. Et re ipsa legem hanc seruarunt Helias, Iosias, Iehu, & alij, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, vt patet 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. nullum est autem ferè discrimen inter nostros hæreticos & falsos Prophetas illius temporis; nec solùm sancti Reges & Prophetæ blaspemos morte mulctarunt, sed etiã Nabuchodonosor (vt dicitur, Daniel. 3.) edictum constituit, vt quicunque blaspemaret Deũ Danielis, id est, verum Deum, interficeretur, & domus eius vastaretur; in quo edicto Deo vero obsequium iustissimũ fecit, vt B. August. dicit in epist. 50. & alibi.

B In nouo Testamento habemus inprimis Matthæi 18. posse Ecclesiam eos, qui obedire nolunt, à se reijcere, & habere vt Ethnicos & Publicanos, ac proinde permittere eos potestati seculari, tanquam non amplius Ecclesiæ filios. Habemus deinde Rom. 13. secularẽ potestatem, posse scelestos homines gladio punire: *Non enim*, inquit, *sine caussa gladium portat, minister .n. Dei est, vindex in ira, &c.* Ex quib. duobus locis apertè colligitur, licitũ esse hæreticos, qui omnium iudicio sunt rebelles Ecclesiæ & publicæ pacis perturbatores, ab Ecclesia abscindi, & à seculari iudice morte mulctari.

PRÆTEREA Christus & Apostolus eius hæreticos ijs rebus comparauerũt, quæ sine cõtrouersia ferro & C igni repelluntur; nam Math. 7. Dominus ait: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Actor. 20. *Ego scio, quoniam intrabunt post discessum meũ lupi rapaces;* nomine luporum certum est hæreticos intelligi debere, vt pulchrè explicat S. Ambrosius in commentario ad initium capitis decimi B. Lucæ; at lupi rapaces optimo iure occiduntur, si aliter abigi non possunt; pluris enim facienda est vita ouium, quam mors luporũ. Item Ioan. 10. *Qui non intrat per ostium in ouile, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* vbi nomine furis & latronis intelliguntur hęretici, & omnes seductores, ac sectarum inuentores, vt Chrysostomus & Augustinus exponunt; fures autem & latrones, quomodo puniantur, notum est. Item 2. Timoth. D 2. hæresis comparatur cancro, qui non curatur medicamẽtis, sed ferro exscindi debet, alioqui perpetuò serpit, & totum corpus corrumpit. DENIQVE Christus Ioan. 2. flagello coëgit negotiatores egredi templum. Petrus Actor. 5. Ananiam, & Saphiram, quia mentiri ausi fuerant Spiritui sancto, occidit. & Paulus Act. 13. falsum Prophetam, qui proconsulem à fide impedire conabatur, cæcitate percussit.

Probatur SECVNDO sententijs, & legibus Imperatorum, quas Ecclesia semper probauit. Constantinus I. Imperator ad petitionẽ Nicęnę Synodi Arium cum aliquot socijs in exilium relegauit, vt auctor est Sozomenus li. 1. cap. 20. historię; item Donatistas supplicio affecit, vt Augu. refert lib. 1. contra epist. Parmeniani, cap. 7. & in epist. 166. ad Donatistas vbi enumerat mul E tos Imperatores optimos, qui seuerissimas leges tulerunt contra hęreticos, & vnum solum Iulianum Apostatam hęreticis fauisse.

Deinde Theodosius Valentinianus, Martianus, & alij religiosissimi Imperatores, leges tulerunt in hęreticos, quibus eos interdum aliquot libris auri, interdum omnibus bonis, interdum exilio & verberibus, interdum vltimo supplicio mulctari voluerunt, vt patet C. de hęreticis L. Manichęos. L. Ariani. L. Quicunque, qua vltima lege, quę est Valentiniani, & Martiani iubentur occidi omnes, qui praua docere tentant; qui verò eos docentes audiunt, aliquot libris auri mulctari. Iustinianus apud Paulum Diaconum lib. 16. lege edita omnes hęreticos de finibus totius Imperij eiecit, concessis trium mensium ad conuersionem

induciis;

induciis, deinde Michael Imperator apud eundẽ Paulum Diaconum li. 24. capitalem pœnam in hæreticos constituit.

Probatur TERTIO legibus Ecclesiæ, cap. Ad abolendam, & cap. Excommunicamus, extra de hæreticis, & in Sexto de hęreticis, cap. super eo, definit Ecclesia, hęreticos incorrigibiles seculari potestati tradẽdos, vt ab eis debito modo puniantur. Item Constantiense Concilium sess. 15. damnauit sententiam Ioannis Huss; & ipsum Ioannem & Hieronymum de Praga tradidit seculari potestati, à qua ambo exusti fuerunt; denique Leo X. articulos Lutheri damnauit.

Probatur QVARTO testimoniis Patrum. CYPRIANVS lib. de exhortatione martyrii, cap. 5. postquam retulerat ex Deuter. 13. necãdos esse Pseudoprophetas, subdit: *Si hoc in Testamento veteri fiebat, nunc magis faciendum esse.*

HIERONYMVS in illud Galat. 5. Modicum fermentum totam massam corrumpit: *Igitur*, inquit, *scintilla statim vt apparuerit extinguenda est, & fermentũ à massæ vicina semouendum; secandæ putridæ carnes, et scabiosum animal à caulis ouium repellẽdum, ne tota domus massa corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereant. Arius vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.*

AVGVSTINVS lib. 2. retract. cap. 5. & in epist. 48. & 50. retractat. quòd aliquando senserat, non esse vi cogẽdos hęreticos ad fidem, & prolixè probat id vtilissimum; semper tamen excipit supplicium mortis, non quòd illos hoc non mereri putaret, sed tum quia hoc decere Ecclesiæ mansuetudinem existimabat, tum etiam quia nondum vlla exstabat lex Imperatorum, qua hæretici iuberentur occidi; illa enim Lex, Quicunque, C. de hæreticis, paulò post mortem Augustini lata est.

Quòd autem Augustinus existimauerit, iustum esse, si hæretici occiderentur, perspicuum est; nam lib. 1. contra epistolam Parmeniani, cap. 7. ostendit, quòd si punirentur morte Donatistæ, iustè punirentur. Et tract. 11. in Ioan. *Occidunt*, inquit, *animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur, &c.* vbi dicit falsò illos conqueri, quòd occiderentur ab Imperatoribus: tamen si etiã verum esset, adhuc iniustè conquererentur. Denique in epi. 50. ad Bonifacium dicit; Ecclesiam quidem nolle vllum hæreticum occidi, tamen sicut domus David non potuit habere pacem nisi Absalon extingueretur, & David pace regni mœrorem mortis filii consolatus est: sic cùm ex legibus Imperatorum contra hæreticos sequitur aliquorum mors, Ecclesiam dolorem materni cordis lenire ac sanare tantorum liberatione populorum.

S. LEO in epist. 91. ad Turbium, cap. 1. *Merito*, inquit, *Patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mũdum instanter agere, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur; quando etiam Principes mundi hanc sacrilegam amentiam ita detestati sunt, vt auctorem eius, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent; & profuit diu ista districtio Ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta iudicio cruentas refugit vltiones, seueris tamẽ Christianorum Principum constitutionibus adiuuatur, dũ ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium qui timent corporale supplicium.* OPTATVS Mileuitanus lib. 3. respondens calumniæ hæreticorum, qui ægerrimè ferebant duos ex suis à Machario præfecto interfectos: *Videtis*, inquit, *à Mose, & Phinee, et Helia, & Machario similia esse facta, quia ab oĩb. vnius Dei vindicta processit.*

S. GREGORIVS lib. 1. epist. 72. ad Gennadium Exarchum Africæ, laudat eum, quòd magno zelo hæreticos armis persequeretur, & hortatur, vt pergat.

S. BERNARDVS serm. 66. in Cantica: *Melius*, inquit, *proculdubio gladio coercerentur, illius videlicet, qui non sine caussa gladium portat, quã in suũ errorẽ multos traiicere permittantur; Dei n. minister ille est, vindex in irã ei, qui malè agit: mirabantur aliqui, quòd non modò patienter, sed & læti, vt videbantur ducerentur ad mortem; sed qui minus aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, non solùm in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederat. Nonne plus est sibimet hominẽ iniicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere.*

Probatur VLTIMO ratione naturali. PRIMO, hæretici excommunicari iure possunt, vt omnes fatentur, ergo & occidi. Probatur consequentia, quia excommunicatio est maior pœna, quàm mors temporalis. Augustinus lib. 1. cõtra aduers. Legis & Prophetarum, cap. 17. dicit, horibilius esse tradi Satanæ per communicationem, quã gladio feriri, flammis absumi, feris ue subiici ad deuorandum.

SECVNDO, experientia docet, non esse aliud remedium; nam Ecclesia paulatim progressa est, & omnia remedia experta; primò solùm excommunicabat; deinde addidit mulctam pecuniariam, tum exilium; vltimò, coacta est ad mortem venire; nam excommunicationem contemnunt hæretici, ac dicunt esse fulmina frigida; si mineris mulctam pecuniariam, nec Deum timent, nec homines reuerentur, scientes non defuturos stultos, qui illis credant, & à quibus alantur; si in carcerem concludas, vel in exilium mittas, corrumpũt vicinos verbis, & longè positos libris, ergo solùm remedium est, mittere illos maturè in locum suum.

TERTIO, falsarii omnium iudicio merentur mortem; at hæretici falsarii sunt verbi Dei.

QVARTO, ex ratione Augustini epist. 50. grauius est non seruare fidem hominem Deo, quàm fœminam viro, sed hoc morte punitur, cur non illud?

QVINTO, tres caussæ sunt propter quas ratio docet homines occidendos esse, quas pulchrè scribit Galenus in libro, cuius titulus est, quòd mores animi corporis temperamentum sequantur, circa finem libri.

PRIMA caussa est, ne mali bonis noceant, neve innocentes à nocentibus opprimantur; atque hinc iustissimè omnium iudicio occiduntur homicidæ, adulteri, latrones. SECVNDA est, vt paucorum supplicio multi corrigantur, & qui noluerunt prodesse Reip. viuẽdo, prosint moriendo; atque hinc videmus etiam iustissimè omnium iudicio quædam horrenda flagitia morte puniri, licet proximis non noceant, nisi exemplo, vt Necromantiam, quædam nefanda & contra naturam, ista ideo grauissimè puniuntur, vt ceteri intelligant, immania esse scelera, & non audeant similia perpetrare. TERTIA est, quia ipsis hominibus, qui occiduntur, sæpe vtile est occidi, quando videlicet semper fiunt peiores, & non est probabile vnquam eos ad sanitatem mentis reuersuros.

Hæ autem rationes omnes suadent hæreticos occidendos; nam primum nocent proximis magis, quàm vllus pirata vel latro, quandoquidem animas occidunt, immò tollunt fundamentum omnis boni, & Remp. tumultibus replent, qui necessariò religionum diuersitatem sequuntur.

Deinde, plurimis prodest eorum supplicium; multi enim, quos impunitas faciebat torpentes, supplicia proposita excitant, vt cogitent qualis sit hæresis, quam sequuntur, & videant ne fortè vitam præsentem miserè finiant, & ad futuram beatitudinem non perueniant. Itaque & B. Aug. in epist. 48. testatur, plurimos cõuersos esse, postquam leges Imperatorum non sinebant hæreticos impunitos, & nos quotidie idem videmus fieri in locis, vbi viget inquisitio.

Denique, hæreticis obstinatis beneficium est, quod de hac vita tollantur; nam quò diutiùs viuunt, eò plures errores excogitant, plures peruertunt, & maiorẽ sibi damnationem acquirunt.

CAPVT

gistratui, pęnam tallonis inferre, ergo hoc ipsum Christus prohibet, qui etiam Matth. 26. ait: *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.* .

SECVNDVS error Caluini est, qui etsi lib. 4. institut. c. 20. probat contra Anabaptistas, in Ecclesia debere esse leges ciuiles, iudicia & gladium, tamen lib. 4. instit. c. 10. §. 5. asserit leges ciuiles non obligare in conscientia: quod ante illum docuerat Ioannes Gerson de vita spirituali, lect. 4. & Almain de potestate Ecclesiastica, quæst. 1. cap. 10. Rationes hæ sunt.

PRIMA, quia potestas politica est temporalis, ergo nihil ei cũ conscientia. SECVNDA, quia finis legum ciuilium est pax externa. TERTIA, quia Princeps non iudicat de internis. QVARTA, quia Princeps non potest inferre pœnam spiritualem, ergo nec ad illam obligare. QVINTA, quia Princeps non potest absoluere, ergo nec ligare. SEXTA, quia bis puniretur idem peccatum, semel hic, semel in alio seculo. SEPTIMA, quia Princeps vt plurimum nõ intendit obligare ad culpã. OCTAVA, quia potius debemus præuaricari grauissimam legem ciuilem, quàm leuissimam diuinam, vt illam de non mentiendo officiosè; at ista non obligat, nisi ad venialem culpam, ergo illa ad nihil obligat; nam si obligaret ad peccatum, præcipuè mortale, oporteret potius cauere mortale, q̃ veniale.

CAPVT X.

Prima Propositio.

LICET *Christiano Principi leges condere.* Probatur; nam inprimis proprium est Principis leges condere, iuxta illud Prouerb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Et Isaiæ 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster.* nam Regis est iubere, & iubendo dirigere. Porro lex est ipsa iussio & regula; ergo si Christiani esse possunt Principes, certè etiam possunt leges condere; & confirmatur ex Augustino lib. 19. de ciuitat. Dei, cap. 17. *Ciuitas,* inquit, *cœlestis dum apud terrenam ciuitatem, velut captiuam vitã suæ peregrinationis agit, iam promissione redemptionis, & dono spirituali, tanquam pignore accepto, legibus terrenæ ciuitatis, quib. hæc administrantur, quæ sustentandæ mortali vitæ accommodata sunt, obtemperare non dubitat.* Et infrà: *Hæc ergo cœlestis ciuitas dum peregrinatur in terra, ex omnib. gentib. ciues euocat, atq; in omnib. linguis peregrinã colligit societatem, non curans quidquid in moribus, legib. institutisq; diuersum est, quib. pax terrena vel conquiritur, vel tenetur, nihil eorum rescindens, vel destruens, immò etiam seruans, ac sequens.*

SECVNDO PROBATVR ex necessitate legum ciuilium; Christiani ex eo quòd Christiani sunt, non desinunt esse homines, & ciues, & proinde membra Reipub. temporalis, ergo debent habere regulam aliquã actionum suarum humanarum, qua dirigantur in cõmercijs, & cõsuetudine cum alijs hominibus; non sufficit autem lex naturalis, quia solùm principia generalia ostendit, neque ad particularia descendit; non sufficit etiam lex Euangelica, quia illa tractat solùm de rebus diuinis & cęlestibus, vt notum est: lex autem diuina politica Testamenti veteris iam cessauit, solùm .n. conueniebat vni illi populo Iudęorum, & in illo statu: ergo necessaria est alia aliqua regula humana, nimirũ arbitrium Principis, aut lex ciuilis auctoritate Principis constituta. Et quanquam arbitriũ Principis aliquo modo sufficere possit, quando Princeps est sapiens, & populus exiguus; tamen absolutè necesse est, populũ regi legibus, non solo arbitrio Principis, si rectè regi debeat. Quòd interdum sufficiat arbitrium Principis, patet, quia antiquiora sunt regna, quàm leges. Iustinus lib. 1. histor. dicit, olim populos sine vllis legibus, solo Principũ arbitrio, gubernari solitos; & ex Liuio lib. 3. constat, Rom. Remp. ad annos CCC. sine legibus gubernatam. Deniq; antiquissimus legislator vel est Moses; vt Iosephus contendit in 2. lib. contra Appionem, vel certè Phoroneus qui CCC. annis Mose fuit antiquior, vt Eusebius in Chron. & August. lib. 18. ciuit. Dei cap. 3. docent. Atqui ante Phoroneum constituta sunt regna Assyriorum, Argiuorum, Ægyptiorum, & aliorum.

Quòd autem melius sit regi populum legibus, quã solo Principis arbitrio, immò quod sit hoc aliquo modo necessarium, affirmat Aristotel. lib. 3. polit. cap. 11. Et probatur PRIMO, quia facilius est inuenire vnũ vel duos bonos & sapientes, quàm plurimos. Si Resp. debeat regi arbitrio boni Principis, indigebit infinitis bonis Principibus, quorum vnus alteri succedat; at si gubernetur legibus, sufficit semel fuisse aliquos, vel vnum sapientem, qui legem fecerit.

SECVNDO, qui leges condunt multi sunt, & diligenter eas examinant; at Princeps est vnus, & sæpe repentè iudicare debet.

TERTIO, qui leges fecerunt, sine amore & odio iudicarunt, nam de rebus absentibus iudicarunt, Princeps de præsentibus iudicat, vbi locum habent amici, propinqui, munera, terrores, &c. vnde iudicium legũ est iudicium solius rationis, iudicium hominis est iudicium rationis & libidinis, id est, hominis & bestiæ.

QVARTO, iudicium Principis etiamsi rectissimum sit, vix vnquam caret suspicione, inuidia, querelis, maledictis; at iudicium legis his omnibus caret, quippe quòd scitur non posse corrumpi muneribus.

QVINTO, gubernatio per leges potest longissimo tempore eadem perseuerare; at iudicia hominum sæpe mutantur.

SEXTO, gubernatio p leges potest reduci ad artẽ, & facilior effici; non aũt gubernatio ad arbitriũ hominis.

SEPTIMO, melior est gubernatio Principis per se, quàm per vicarios; at gubernatio sine legibus necessariò requirit multos vicarios, qui omnes ad arbitrium suum iudicent; quando autem per leges gubernatur, ipse Princeps omnia per se iudicare cẽsetur, cùm eius legibus iudicetur.

TERTIO PROBATVR; nam si non liceret Principi Christiano legibus obligare populum, id esset propter libertatem Christianam, sed hoc dici non potest. nam tantùm abest, vt lex opponatur libertati Christianæ, vt potius opponatur seruituti contrariæ eidẽ libertati, id quod ostendo ex ipsa natura libertatis Christianæ; nã libertas Christiana opponitur seruituti peccati, Ioã. 8. *Amen, amẽ dico vobis, qui facit peccatum, seruus est peccati, seruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum; si ergo vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Vocatur autem hæc iustificatio à peccato libertas quædam, quia qui in peccato est, donec non liberatur per gratiam, non potest velle bonum ordinatũ ad vitam æternã; habet quidem liberum arbitrium, quia põt ex plurib. malis eligere vnũ, et & eligere bonũ morale; at eligere bonũ diuinũ nõ põt, nisi saltẽ liberari incipiat p Dei gratiã præuenientem, quia captiuus tenetur à Diabolo ad ipsius voluntatem, vt dicitur 2. Timoth. 2. at liberum arbitrium liberatũ per gratiam potest bonum diuinum velle, & facere. Sed maior adhuc libertas erat in statu innocentiæ, quia tunc homo poterat nullum vnquam velle malum, quod nunc etiam iusti non possunt; maxima autem erit in cęlo, vbi non poterimus velle vllum malum.

Itaq; triplex est gradus libertatis, sicut etiam triplex gradus vitæ corporalis. PRIMVS est Beatorum, qui sic poterunt viuere, vt nõ possint mori, & sic poterunt bene agere, vt non possint peccare.

SECVNDVS fuit Adami & Euæ in statu innocentiæ, qui sic poterant viuere, vt possent etiam nunquam mori, & sic poterant bene agere, vt possent etiam nunquam peccare.

TERTIVS

Tertius noster, qui sic possumus uiuere, ut non possimus aliquando non mori: & sic possumus bene agere, vt non possimus non peccare saltem venialiter; infra hos tres gradus non est quartus, nisi non viuere, & non bene agere, qui gradus ad damnatos pertinet. vide August. lib. de corrept. & grat. cap. 11. Cùm ergo libertas consistat in eo, vt possimus eligere bonum & reijcere malum, manifestum est, legem non pugnare cum libertate; non enim impedit, quò minus possimus eligere bonum & reijcere malum, sed contra potius iuuat, nam præbet materiam exercendę libertatis. At seruituti rectè opponi dici potest lex, quia nō pōt impleri à seruo peccati. vnde Paulus Rom. 3. *Quid ergo*, inquit, *legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus.* vide August. de spiritu & litera, cap. 30.

Probatur Secundo hoc idē. Lex diuina nō pugnat cum libertate, ergo nec lex humana. Antecedens patet, nam Adam liber creatus est, & tamen lex ei imposita fuit, vt non vesceretur ligno scientiæ boni & mali, Genes. 2. Probatur consequētia; nam lex diuina & humana quoad obligationem sunt omnino æquales, vt patebit in sequenti capite.

CAPVT XI.

Secunda Propositio.

Lex *ciuilis non minus obligat in conscientia, quàm lex diuina, etsi minus firma & stabilis sit hæc, quā illa.* Explico, lex diuina & humana differunt quoad firmitatem, quia diuina non potest abrogari ab homine, humana potest; at quoad obligationem non differunt, vtraque .n. obligat in cōscientia, nūc ad mortale, nūc ad veniale peccatum pro rerum ipsarum grauitate; ita vt nulla sit melior regula ad discernendum, vtrum lex humana obliget ad mortale, an ad veniale, quàm cogitare legem illam esse diuinam, & videre, si diuina esset quomodo obligaret.

Probatur Primo, vis obligatiua est de essentia legis, vt dictū est li. 4. de Pontifice, cap. 16. & obligare est effectus necessarius legis, ergo omnis lex & à quocunque feratur, siue à Deo, siue ab Angelo, siue ab homine, et homine siue Episcopo, siue rege, siue patre, eodē mō obligat. Probatur cōsequētia à simili, nā qa hoīs essentia est, rationale esse, & ꝓpria passio esse risibilē, oīs hō est rationalis & risibilis, siue sit creatus à solo Deo, vt Adam siue à Deo ex alio homine, vt Eua, siue ab hominibus genitus, vt Cain. Antecedens patet, nam lex est regula morum, regulæ autem proprium est intrinsecè ita dirigere, vt recessus ab ipsa sit peccatū in moribus, sicut recessus à regula in naturalib. dicitur peccatum naturæ, vt sunt monstra. & recessus à regula in artibus est peccatum artis.

Vbi notandum est, ꝙ sicut res cæteræ, quoad existentiam, pendent ab agente, non quoad essentiam, essentię enim sunt æternæ; sunt enim quædam participationes possibiles diuinæ essentiæ: ita etiam lex, quoad existentiam, pendet à legislatore; non enim erit lex, nisi dictetur ab eo, qui habet auctoritatem. at quoad essentiam non pendet, qđ.n. lex obliget est quid æternum, & immutabile, & participatio quædā legis æternæ Dei, q̄ est prima & summa regula; & hoc videtur voluisse dicere B. Aug. li. 22. contra Faustū, c. 27. cum ait *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum, contra æternam Dei legem.* Nam siue quis præuaricetur legem naturalem, siue positiuam, siue diuinam, siue humanam, semper peccat contra legem æternam, quia omnis lex est legis æternę participatio. Et quanquam non potest fieri, vt aliqua vera lex non sit à Deo, cū lex non possit condi, nisi ab habente potestatem, & non sit potestas nisi à Deo Roman. 13. tamen si (per impossibile) esset lex nō à Deo, adhuc obligaret ad culpam, sicut si (per impossibile) hō existeret nō fact⁹ à Deo, adhuc esset rationalis.

Probatur Secvndo; nā si lex obligaret solùm quia diuina, omnes leges diuinæ æqualiter obligarent, vt patet, nam eadē esset ratio obligationis in omnib. At hoc est falsum, nam magis obligat lex, non occides, quàm lex, non furaberis; & magis lex, non furaberis, quàm lex non mentieris; & lex, non mentieris, quam lex, non loqueris uerbum ociosum.

Præterea Tertio, ostensiuè, illa lex diuina magis obligat, cuius violatio est magis contraria fini legis, id est, caritati, ideo enim peius est occidere quàm furari, quia magis contra caritatem; & ideo mortale est mentiri perniciosè, veniale est mentiri officiosè, quia illud est contra caritatem: hoc verò præter caritatem: sed lex humana etiam habet pro fine caritatem, & ordinat media ad hunc finem. quod enim ait Apostolus 1. Timot. 1. *Finis præcepti est caritas*, de omni præcepto intelligitur, et patet; nam lex ciuilis iusta, semper est vel conclusio, vel determinatio legis diuinę moralis: ergo habent eundē finem, & solùm in hoc videntur differre, quòd lex humana dirigit actus humanos in ordine ad actus externos dilectionis, id est, ad pacem & conseruationē Reipub. lex autem diuina dirigit etiam in ordine ad internos actus caritatis: igitur eadem est ratio legis diuinæ & humanæ, quod attinet ad obligationem.

Sed obiicies; si ex natura rei, & ex ordine ad caritatem sumitur grauitas peccatis, superfluæ sunt leges. nam æquè obligamur ante legem ac post legem ad id fugiendum, quod natura sua lædit caritatem, & ad id faciendum, quod est necessarium ad conseruandam caritatem.

Respondeo, negatur consequentia, nam si lex non adsit generaliter aliquid præcipiens, aut prohibens, multa quæ sunt mala vni, non erunt alteri mala, v. g. si lex non sit, quę prohibeat gestare arma, erit malum gestare arma ei, qui facilè prouocatur ad iram, & qui habet inimicos, quibus cupit nocere. at non erit malum homini pacifico, et qui solùm cupit seipsum defendere; tamen si id lex prohibeat, iam est malum omnibus; lex enim non debet respicere, quid huic aut illi sit bonum vel malū, sed quid prosit, aut obsit Reipublicę. Præterea plurima sunt necessaria vel noxia bono communi, quę tamen non sunt bona, vel mala vlli in particulari, nisi lege præcipiantur, vel prohibeantur. Verbi gratia, tributum necessariū est Regi, tamen si lex non adsit, non est necessarium vt ego soluam; nam parum prodest meum solius tributum Regi, neque ad me pertinet videre, quibus rebus indigeat Respub. & sic possent oēs dicere. Similiter noxium est Reipub. exportari aurum ex prouincia, at non est noxium notabiliter, quòd ego solus exportem meum aurum, & sic omnes dicere possent; Lex ergo necessaria est, q̄ generaliter præcipiens & prohibens, publicæ vtilitati prospiciat.

Qvarto, lex diuina positiua ideo obligat ad peccatum, quia constituit actum, quem præcipit in genere virtutis, cùm ante non esset; nam si Iudæus non ex contemptu, sed ex cibi appetitu moderatè comedisset carnem suillam in lege prohibitam, sine dubio peccasset, non autem peccasset formaliter contra obedientiam, quia non ex contemptu, ergo contra temperātiam; at moderatè vesci carne suilla, ex se non est contra temperantiam, sed res quædam indifferens, ergo lex fuit, quæ illam abstinētiam fecit actum temperantiæ necessarium. At hoc idem videmus in lege humana: nam lex diuina non alia de caussa facit esse actum virtutis eum, qui ex se erat indifferens, nisi quia est regula morum ab eo posita, qui habuit auctoritatem præcipiendi. Sed homo etiam potest præcipere, & regulas morum constituere, vt suprà ostendimus, potest igitur homo lege sua constituere actum, alioqui indifferentem, in genere virtutis: proinde pares sunt lex diuina & humana, quoad obligationem.

Qvinto, lex diuina & humana ita differunt, vt lex Regis & Proregis, siue lex Pontificis & eius Legati, At

istæ obligant eodem modo, & solùm differunt firmitate, ergo & illæ. Propositio patet nã Scripturæ passim testātur, Reges esse ministros Dei, & ab illo habere auctoritaté, & loco eius iudicare, Prouerb. 8. Sap. 6. Rom. 13. 1. Petri 2. Assumptio etiam patet; nam auctoritas Proregis est à Rege, & Legati à Papa. & experientia idem testatur, & confirmatur ex sanctis Patrib. Augustino & Bernardo. Augustinus in titulum Psal. 70. *Vbi,* inquit, *hoc iubet pater, quod contra Dominum non sit, sic audiendus est, quomodo Deus, &c.* Certum autem est, maiorem esse Regis, quàm patris auctoritatem, vt idé Augustinus dicit serm. 6. de verbis Domini. Bernardus tractat. de præcep. & dispensatione. *Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura, pari reuerentia deferẽdum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo;* vbi claré dicit, differre leges ex parte materiæ, non autem ex parte præcipientium.

At obiicies; nam B. Bernardus ibidem loquens de mandatis hominum, dicit, iussa sine culpa non negliguntur, sine crimine non contemnuntur, vbique .n. & culpabilis neglectus, & contẽptus damnabilis est: vbi videtur dicere, legem humanam nunquam obligare ad culpam mortalẽ, nisi ratione contemptus. Respondeo, loquitur de præceptis rerum leuium, in talibus .n. nõ potest esse crimen, nisi ratione contemptus. Nec enim possunt Prælati pro arbitrio obligare ad culpam mortalem.

Sexto probatur, quia videtur implicare contradictionem, posse Principes obligare ad pęnam, & non ad culpam, siquidem culpa & pęna relatiua sunt. & B. Augustinus dicit lib. 1. retract. c. 9. *Omnis pœna si iusta est, pœna peccati est.* Et in epist. 105. & alibi, Deum ipsũ fore iniustũ asserit, si quenquã dãnaret innoxiũ. Quomodo igitur possunt Principes damnare ad mortẽ, eos, qui leges suas præuaricantur, si illi nihil peccauerunt? si culpam in conscientia non contraxerunt.

Dices; quomodo ergo Regulæ quorũdam religiosorum obligant ad pœnam, & non ad culpam? Respondeo, obligant non per modum legis, sed per modum conuentionis & pacti, vt leges purè pœnales. Nec illa est propriè pœna, sed pęnalis afflictio suscepta in auxilium spiritus.

Septimo & vltimo ex doctrina Apostolorum; nã Roman. 13. Paulus multis modis id asserit. Primo, cũ ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, nõ enim est potestas nisi à Deo:* Secundo, cùm ait: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Tertio, cùm ait: *Qui aũt resistũnt, ipsi sibi damnationem acquirũt.* Id enim de ęterna damnatione exponunt Patres Græci & Latini in hũc locum. Quarto, cùm ait: *Ideo necessitate subditi estote.* Quinto, cùm ait: *Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiã* Sexto, cùm ait: *Ministri enim Dei sunt.* 1. Pet. 2. *Subiecti estote propter Deum,* id est, non solùm timore pœnæ. Ad argumenta in contrarium.

Ad Primum, Secundum, & Tertium respondeo, ex eo, quod potestas politica est temporalis, & eius finis est pax exterior, & homo non iudicat de internis, rectè colligi, eã non posse obligare, nisi ad actus temporales & exteriores; non aũt nõ posse obligare in conscientia; nam etsi ista regula dirigat actus exteriores, tamẽ quia regula est, ab ipsa deuiare, peccare est.

Dices; quomodo potest lex, vel potestas temporalis producere effectum spiritualem, id est, ligare cõsciẽtiam? Respondeo, licet potestas politica & eius lex dicantur temporales ratione obiecti, quia versantur circa temporalia, & exteriora; tamen in se res sunt spirituales. Præterea, ligare conscientiam non est aliquid efficere in rem spiritualem, sed solùm imperare alteri, & sic imperare, vt si is non obediat, peccet, & testimonio propriæ conscientiæ intelligat, vel intelligere possit, se peccare. Itaq; quicunq. potest iubere, potest ligare

A re conscientiam, etiamsi is de internis non iudicet, nec scrutetur conscientiam alterius.

Ad Quartum & Quintum dico, Principem nõ posse inferre pœnam spiritualem & ęternam, nec posse diminere eiusmodi pęnã, & tñ posse obligare ad illã; quia id facit auctoritate Dei, q ei concessit vnum, & non alterum; sicut si Rex permitteret Proregi obligare subditos ad pęnã capitis, & tñ non permitteret ei per se exercere iustitiam, vel condonare supplicium. Vel dicendum est, legem politicam obligare ad pęnam ęternam, non vt est lex hominis, sed vt est lex ministri Dei. Qui enim ministrum Dei offendit, simul et Deum ipsum offendit; quocirca si (per impossibile) Deus non esset in rerum natura, & tamen lex politica similiter per impossibile extaret aliqua, illa obligaret in conscientia

B & eius præuaricatio peccatum esset, sed nulla sequeretur præuaricatoré pęna spiritualis aut ęterna dãnatio.

Ad Sextum dico, non esse absurdum, idem peccatũ puniri à plurib., & plurib. in locis, quãdo plures offendit, sicut videmus homicidis sępe abscindi manus in eo loco, vbi cędem patrarunt, & deinde in loco publicę iustitiæ abscindi caput.

Ad Septimum dico, ex intentione legislatoris pendere; an uelit reuera imperare, & veram legem condere; an verò solùm ostendere quid agendum sit, sine alio imperio: sed si velit seriò imperare, & veram legẽ condere, non est in eius potestate impedire, quin lex obliget ad mortale, aut veniale, pro rei magnitudine.

Ad Vltimum dico, quòd legi diuinę cedat humana, qñ simul seruari nequeunt, non esse caussam, quia

C humana non obliget ad peccatum, sed quia lex humana minus firmiter statuta est; in tali enim casu desinit esse lex, & proinde etiam obligare. Vide q̃ diximus in lib. 4. de Pontifice; & præterea Ioannẽ Driedonẽ in 3. li. de libertate Christiana; Adrianũ quodlibeto 6. Franciscũ Victoriã in relectione de potestate ciuili: Alphonsum à Castro, lib. 1. de potestate legis pœnalis, cap. 4. & Dominicum à Soto, lib. 1. q. 6. ar. 4. de iustitia & iure.

CAPVT XII.

Tertia Propositio.

Ivdicia *publica exercere nõ est illicitũ Christianis.* Probatur Primo, quia proprium est Principis iudicare; Scriptura .n. ferè cõiungere solet Regem & Indicẽ, Ps. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudica-*

D *tis terram.* Isaię. 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Iudex noster.* Hierem. 23. *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Si ergo licet Christianis habere Principem, cur non & Iudicem?

Secundo, quia nihil prodessent leges, si nulla esse deberent iudicia: at leges tolli non debent, vt suprà ostensum est, igitur nec iudicia.

Tertio, Scriptura vtriusq. Testamenti iudicia admittit; sic enim legimus Deut. 16. *Iudices & Magistros constitues in omnib. portis tuis, vt iudicẽt populum iusto iudicio.* 1. Corinth. 6. *Secularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicãdum; sic non est sapiens quisquam in vobis, qui iudicare*

D *possit fratrem suum?* Vbi Apostolus monet Corinthios vt in ijs caussis, in quibus non tenebãtur necessariò adire tribunalia Gentilium, constituerent inter se iudicẽ.

Neq. difficile erit argumenta soluere, quæ initiò posita sunt. Ad illa igitur verba Matth. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, relinque illi & palliũ.* Respondeo cum S. Augustino in epist. 5. ad Marcellinũ, ea solùm intelligi debere secũdum animi pręparationem: nam ibidem Dominus ait: *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alteram.* Et tamen idem ipse Dominus Ioan. 18. percussus in maxilla, non præbuit alteram, sed dixit: *Cur me cædis?* Quo exemplo docuit, quemadmodum præcepta intelligenda sunt.

Ad

Ad verba Apostoli 1. Corint. 6. *Delictum est in vobis, &c.* dico PRIMO, vocem *Delictum*, Grecè esse ἥττημα, quod non peccatum, sed imperfectionem significat, & sic exponit Theodoretus. Dico SECVNDO, si delictum significet peccatum, vt exponunt Chrysostomus & Ambrosius in hunc locum, & August. in Enchirid. cap. 78. & lib. 2. de serm. Domini in monte, ca. 15. & conc. 24. in Psalm. 118. dico, inquam, vocari delictum, non quod in se peccatum sit, sed quia vt plurimùm non caret peccato; vel ratione finis, vt quando litigatur ex auaritia; vel ratione medij, vt quando litigatur cum odio, rancore, iurgijs; vel ratione iniustitiæ, vt quando miscentur doli & fraudes; vel ratione scandali, vt accidebat Corinthiis, qui cum offendiculo Gētilium litigabant. Dico TERTIO, non reprehendi iudicia ex parte iudicis, sed ex parte litigantium. Itaque etiamsi peccatum esset litigare, non tamen peccatum esset iudicare; iudicia enim finem imponunt litibus, quod est bonum,

CAP. XIII.

Quarta Propositio.

LICET *Christiano magistratui gladio punire perturbatores publicæ quietis.* Probatur PRIMO Scripturis; nam in lege naturæ, Mosis, & Euangelica habemus præcepta, & exempla huius rei. Nam Gen. 9. Deus ait: *Qui effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Quæ verba non possunt sonare prædictionem, quia prædictio huiusmodi sæpe esset falsa, sed ordinationem & præceptum. Vnde Chaldaica paraphrasis vertit: *Qui effuderit sanguinem cum testibus, ex sententia iudicis fundetur sanguis illius.* Genes. 38. dixit Iudas: *Producite eam, vt comburatur.* Vbi Iudas Patriarcha tanquam princeps familiæ adiudicauit adulteram ad ignis supplicium.

In lege Mosis plurima sunt præcepta, & exempla. Exod. 21. *Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.* Et ipse Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Helias, alijque SS. viri plurimos occiderunt. Matth. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quæ verba non possunt rectè intelligi, nisi hoc modo; Omnis, qui cædem iniustam fecerit, debet à magistratu pariter occidi. reprehendit enim Dominus Petrum, non quod iusta defensio sit illicita, sed quod non tam se aut Dominum defendere, quàm iniuriam Domino factā vlcisci vellet, cùm tamen ipse non haberet publicam auctoritatem, vt rectè exponunt Aug. tract. 112. in Io. & Cyrill. lib. 11. in Io. c. 35. præterea Rom. 13. *Si malè egeris, time; non enim sine caussa gladium portat, minister enim Dei est.* Apostolus dicit datum gladium à Deo principibus contra facinorosos, ergo si in Ecclesia tales reperiantur, cur gladio feriri non poterunt?

SECVNDO probatur ex Patrum testimonijs. INNOCENTIVS I. in epi. 3. ad Exuperium, c. 3. interrogatus, an post Baptismū liceret magistratui gladio animaduertere in sontes? Respondet, omnino licere. HILARIVS in can. 32. siue in c. 26. Matth. dicit licere occidere in duobus casibus, nimirū si quis iudicis fungatur officio, aut in sui defensionem vtatur gladio. HIERONYMVS in c. 22. Hieremiæ: *Homicidas, inquit, & sacrilegos, & venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.* AVGVSTINVS lib. 1. de ciui. Dei, cap. 21. *Nequaquam cōtra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est; Non occides, qui personam gerentes publicæ potestatis sceleratos morte punierunt.*

VLTIMO probatur ratione; nam ad bonum principem, cui bonum commune tuendum commissum est, pertinet impedire, ne partes, quæ sunt propter totum, illud corrumpant, & ideo si non possit omnes partes integras seruare, potius debet vnam partē amputare, quàm sinere vt bonum commune pereat; sicut agricolæ amputant ramos & sarmenta, quæ officiunt viti, vel arbori, & medicus amputat membra, quæ totum corpus inficere possent.

Ad rationem Anabaptistarum ex Matt. 5. *Oculū pro oculo, &c.* duæ sunt solutiones. VNA, quòd lex vetus, quia dabatur hominib. imperfectis, permiserit vindictę appetitū, & solū præceperit ne maior expeteretur quàm fuerit iniuria; non qđ petere vindictā sit licitum, sed qđ sit minus malū expetere moderatā, quā immoderatā: porro Christum qui perfectiores instruebat, hanc permissionē sustulisse. ita August. lib. 1. de serm. in monte, c. 35. & contra Adimantū, cap. 8. & idem sentit Chrysostomus & Hilarius in hunc locū; sed quia in Leuit. c. 19. prohibetur vindicta: *Ne quæras vltionem*; & in Eccles. cap. 28. legimus *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam*; rectius fortasse respondebimus cum S. Thoma, & S. Bonauentura, & alijs nonnullis in 3. sentent. distinct. 30. Dominum, cùm ait: *Audistis, quia dictum est antiquis, oculum pro oculo, &c.* non reprehēdere legem illā, nec prohibere magistratū infligentem pœnā talionis, sed reprehendere prauam Pharisæorū expositionem, & prohibere priuatis hominibus desiderium, & postulationē vindictæ. Deus enim Exodi 21. & Leuit. 24. sanctā legem constituit, vt magistratus pęna talionis afficiat sceleratos, Pharisæi inde deducebant, licere priuatis hominib. appetere vindictam; sicut ex eo quod lex dicebat: *Diliges amicum tuum*, deducebāt licere odisse inimicos: Christus autem docet istas esse legis corruptiones, & oportere diligere etiam inimicos, & nō resistere malo, sed potius paratos nos esse debere, si opus sit, ad vertendā alteram maxillam ei, qui vnā percusserit. & quod alloquatur Dominus priuatos homines, patet ex ijs, quæ sequuntur. sic enim Dominus ait: *Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in maxillam vnam, &c.*

Est autem obseruandū, cùm dicitur, *non resistere malo*, non prohiberi iustam defensionem, sed repercussionem, iubet. n. Christus, ne ferias eū qui te percussit, vt Theophylactus rectè docet. ille autem dicitur ferire, qui ferit vt noceat, non ille qui ferit vt se tueatur; ac breuiter nō defensio sed vindicta prohibetur, iuxta illud Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi*, id est, nō vos vlciscentes. sic. n. est in Græco, ἐκδικοῦντες, vnde sequitur: *Sed date locum iræ, scriptum est enim; Mihi vindictam, & ego retribuam.* Sed nec ipsa vindicta simpliciter prohibetur, si petatur à legitimo iudice, & petatur ad bonum finem, nimirū, uel quia spes est emendādum hac pœna malefactorem, vel quia non aliter posset reprimi, & impediri eius malitia, & pergeret nocere, si impunitus dimitteretur; solum ergo prohibetur vindicta, quā priuati homines per se exercere volunt, & quam petit à iudice ex desiderio nocendi inimico, & satisfaciendi propriæ iracundiæ, atque odio.

CAPVT XIV.

Licere Christianis aliquando bella gerere.

SEQVITVR quæstio QVARTA, quæ est de bello. Cōtinet autem hæc disputatio partes tres. Primùm enim demonstrandum erit, licita esse aliquando Christianis bella. Secundò, explicandæ caussę iusti belli. Tertiò, propter Lutherum, probandū erit rectè Christianos aduersus Turcas arma sumere.

AC VT à PRIMO incipiamus, antiqua hæresis fuit Manichæorum, qui bellum ex natura sua illicitum asserebant, & ideo Mosem, Iosue, Dauidem, & ceteros veteris instrumenti Patres, qui bella gesserunt, tanquā impios accusabant, vt B. Augustinus refert lib. 22. contra Faustum, c. 74. & seq. Eandem hæresim nostro seculo aliqui excitarunt; ac in primis Erasmus cùm alibi, tum præcipuè in annotationibus ad c. 3. & 22. Luc. prolixa disputatione contēdit bellū esse vnū ex malis, quę tolerantur, & veterib. Iudęis à Deo permissum, Christianis autē à Christo & Apostolis interdictum.

Cornelius quoque AGRIPPA in libro de vanitate scientiarum, cap. 79. artem bellandi à Christo prohibitam esse affirmat. Idem etiam sequutus est Ioannes Ferus lib. 4. commentariorum in Matthæum, exponens illud 26. cap. *Qui acceperit gladium, gladio peribit*. Idē docent Anabaptistæ, vt testatur Melanchthon in locis Theologicis, capite de magistratu. Idem etiam tribuit Ioanni OEcolampadio Alphonsus à Castro, verbo bellum, quod mirum mihi videtur, cùm Zvvinglius eius collega adeo probarit bellum, vt in prælio pugnans perierit, & similiter Caluinus lib. 4. instit. cap. 20. & Melanchthon, vbi suprà, & ceteri hæretici huius temporis, verbo & opere doceant esse bellandum.

NOS autem, vt semper docuit Ecclesia tota & verbis & exemplis, dicimus bellum ex natura sua non esse illicitum, & non solùm Iudæis, sed etiam Christianis fas esse bellum gerere, modo conditiones seruētur, de quibus postea dicemus. Id quod probatur Scripturæ testimonio, Iudicum 3. *Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & oēs qui nō nouerant bella Chananæorū, & postea disceret filij eorū certare cum hostib. & habere consuetudinem preliandi*. Hæc sanè verba non promissionem, sed absolutā Dei voluntatem ostendunt. ITEM 1. Reg. 15. *Hæc dicit Dominus exercituū, recensui quęcunq; fecit Amalech Israēli; nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei, &c.* Hic etiā non permissionē, sed præceptum videmus, & similium plenum est Testamentum vetus. Item Luc. 3. *Interrogabant eū & milites, dicētes; Quid faciemus & nos? Et ait illis; Neminē concutiatis, neq; calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.* Anabaptistæ apud Melanchthonem dicunt Ioannem permisisse bellum Iudæis, vt imperfectis: Christum autem longè aliter docuisse.

AT CONTRA; nam Ioannes præparabat viam Domino, non ergo debuit premittere id quod Christus mox ablaturus erat; nam nec illi potuissent vti ea concessione, cùm eodem anno venerit Christus, & prohibuerit bellum, vt ipsi volunt; & præterea poterant suspicari homines Christum & Ioannem non conuenire inter se, quod absurdissimum fuisset. RESPONDET aliter Erasmus, hæc dici militibus, non vt ea seruantes bene viuerent, sed vt minus malè viuerent, vt videtur etiam explicare Theophylactus.

AT CONTRA; nam Ioannes pręmiserat; *Facite fructus dignos pænitentiæ, et omnis arbor non faciens fructum bonum, in ignem mittetur, &c.* Inde cōpuncti publicani & milites petierūt, qs esset fructus bonus, quē facere deberent: vel ergo Ioānes eos decepit, vel pōt milites saluari, si seruent quod Ioannes illis præcepit.

Ad Theophylactum dico duo. PRIMO, eum non dicere bellum esse malum, sed solùm dicere Ioannem hortatum esse turbas, quę erant innocentes, ad opera bona, id est, ac communicanda bona sua cum alijs: Publicanos autem & milites, qui non erant capaces huius perfectionis, & non poterant facere bonum supererogationis, hortatum esse vt desisterent à malo. Putauit enim Theophylactus date tunicam non habenti, ei qui habet duas esse opus consilij, & supererogationis, alioqui non vocaret turbas, quibus hoc dicitur, innocentes, nec distingueret hoc opus tanquam bonum à malo, nam si preceptum sit non retinere duas tunicas, retinere erit malum.

DICO SECVNDO, Theophylactum non rectè exponere hunc locum; nam vocat turbas innocentes, quib. Ioānes dicit: *Genimina viperarum:* Et: *Facite fructus dignos pænitentiæ*. Et preterea habere duas tunicas, est retinere superflua, vt Hieronymus dicit quęst. 1. ad Hedibiam, peccatū autē est retinere superflua. Preterea Matth. 22. Dominus docuit tributum Cęsari esse soluēdum; at certum est tributum non deberi Regibus, nisi vt possint alere milites in defensionem Reipub. quod exponit Apostolus Rom. 13. *Ideo*, inquit, *et tributa præ-*

A *statis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes,* nimirum, vt gladio puniant perturbatores publicę pacis, id enim præmiserat; *Nō sine caussa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.*

Probatur SECVNDO exemplis Sanctorum, qui bella gesserunt; nā si bellum esset malum, certè à Sanctis non gereretur. In veteri Testamēto Abraham, Mosē, Iosuæ, Gedeonem, Samsonem, Dauidem, Iosiam, Machabæos magna cum laude bella gessisse legimus. In nouo Testamento Matth. 8. Centurio cū diceret Christo; *Habeo sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, &c.* eius fidem Dominus laudauit, non vt militiā desereret præcepit. Actor. 10. Cornelius item Centurio dicitur, *Vir iustus, & timens Deum*. Ita vt etiam Angelū videre meruerit, nec postea cùm à S. Petro viam salu- B tis doceretur, dictum est ei, vt militiam desereret.

DEINDE post Christi in cœlum ascensionem semper fuisse Christianos, aliquos verè sāctos & Deo gratos in militia, etiā sub Ethnicis principibus; docet Tertullianus in Apologet. cap. 5. vbi refert miraculum insigne à Christianis militibus factum, cum sub M. Aurelio in Germania bellum gererent, qui certè vel non militassent, si hoc esset malum, vel si militassent non ita Deo grati fuissent, vt etiam miracula facere possent. Vide histor. Eusebij lib. 8. cap. 4. & lib. 9. cap. 10. Docet etiam Basilius in oratione de laudibus XL. militum Martyrum, fuisse multos Sanctorū in castris gentilium Imperatorum, & similiter Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum vltra medium. DENIQVE Constantinum, Theodosium, Valentinianum, Carolum Magnum, S. Ludouicum Regem Galliæ. S. Mauritium cum sua legione Thebæorum, aliosque plurimos S. Christianos bella gessisse cōstat, quos C S. Episcopi nunquam reprehenderunt, immò Theodosius consulebat de euentu belli Ioannem Abbatem, vt Augustin. refert lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26.

TERTIO probatur, quia Deus sæpe iusta bella adiuuat, quod nullo modo faceret, si bellum esset illicitum; nam mala permitti possunt, sed non etiam ad ea facienda auxilium dari. Genes. 14. Abrahæ cùm debellasset quatuor reges cum solis CCCXVIII. famulis suis, dictum est à Melchisedech: *Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt*. Exod. 17. ad preces Mosis Deus dedit victoriam Hebræis contra Amalech. Iosue 10. pugnante Iosue sol stetit, & Dominus pluebat de cœlo lapides magnos, & plures oc- D cidit Deus lapidibus grādinis, quam filij Israēl hastis, & gladijs. 2. Machab. 10. Angeli in specie equitum pro Machabęis pugnabant, & cap. 15. legimus Deum non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dare dignis victoriam.

Constantinū Dei auxilio miraculis euidenter ostēsis, vicisse in bellis testatur Eusebius in vita Cōstātini, & lib. 9. hist. c. 9. Cum Theodosio S. Ioannē, & S. Philippū Apostolos palàm pugnasse contra hostes eius, testatur Theodoretus lib. 5. hist. c. 24. pro Theodosio iuniore pugnasse Angelos contra Saracenos scribit Socrates lib. 7. c. 18. de Clodoueo vide Gregorium Turonicum, lib. 2. hist. Francorum, c. 30. Honorij exercitum diuino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse, scribit B. Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 23. E innumerabilia exempla similia referri possent.

Probatur QVARTO ratione; Licet Reip. defendere ciues suos ab internis hostibus pacis, eos necando varijs generibus suppliciorum, ergo etiam licebit bello atque armis, quando alia via non potest defendere eosdē suos ciues ab hostib. externis: qa vt possint cōseruari Respublicę, necessariū est vt oēs hostes tā internos, quā externos arcere possint. & cū hoc sit ius naturæ, nullo mō credibile est, per Euangelium esse sublatum.

Probatur VLTIMO testimonijs Patrum TERTVLLIANVS in Apolog. cap. 42. *Nauigamus*, inquit, *& nos vobiscum, & militamus, & rusticamur, & mercamur.*

S. GRE-

S.Gregorius Nazianzenus orat.3.de pace: *Licet,* A *inquit, vtriusque temporis habenda sit ratio, quandoquidem iuxta illius legem atque auctoritatem præclarè interdum bellum suscipitur, quamdiu tamen licet, propensiores ad pacem esse debemus, hoc enim sublimius est, & diuinius.*

S.Ioãnes Chrysostomus hom.in Euang.de nuptijs, Ioan.2.ex varijs: *Militiam,* inquit, *prætexis, & dicis, non possum esse pius: Centurio nonne miles erat, nihilque nocuit illum sua militia?*

B.Ambrosius serm.7. *Non militare, delictum est, sed propter prædam militare, peccatum est.* Et lib. 1.de officijs, c.40.& 41. numerat inter virtutes, bellicã fortitudinem, & eam nostris non defuisse multis exemplis probat. Item in oratione de obitu Theodosij, vehementer Theodosium à laude belliea commendat. B

B.Augustinus epist. 5.ad Marcellinum: *Nam si Christiana disciplina,* inquit, *omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abijcerent arma, seque militiæ omnino subtraherent: dictum est autem, neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendiũ vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare vtique non prohibuit.* Et epist. 205. aliàs 207.ad Bonifacium: *Noli,* inquit, *putare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat, &c.* Idem docet lib.22.contra Faustum, c. 74. & seq.& lib.6.quæstionum in Iosue quæst.10,

B.Gregorius lib.1.epist.c.72.ad Gennadium: *Sicut,* inquit, *excellentiam vestram hostilib.bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita opor-* C *tet eam inimicis Ecclesiæ eius omni viuacitate mẽtis, & corporis obuiare, &c.* Et c.73. *Si non ex fidei merito, ex Christianæ religionis gratia, tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eueniret, non summopere miranda fuerat, sed cùm futuras (Deo largiente) victorias non carnali prouidentia, sed magis orationib. præuenitis, fit vt hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra nõ terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat.*

Gregorius Turonicus, lib.5.hist.c.1. *Vtinam & vos ò Reges in his prælia, in quib. parentes vestri, exercuerctis, vt gentes vestra pace contentæ vestris viribus premerentur.*

B.Bernardus in serm.ad milites, c. 3. *At verò Christi milites,* inquit, *securi præliantur prælia Domini sui, nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatũ,* D *aut ne sua nece periculum, quandoquidem mors pro Christo vel ferenda, vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mercatur.*

At contrà obijciunt. Primo Scripturas, ac primũ Deut.32. *Mea est vltio, & ego retribuam.* Et Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi; scriptum est enim, mihi vindictam, & ego retribuam.* Respondeo, vindictã, q̃ exercent publicæ personæ, rectè vocari vindictam Dei, Dei enim ministri sunt in hoc ipsum seruientes, vnde Paulus postq̃ dixerat in fine c.12.ad Rom. *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Subdit in principio c.13. *Si malè egeris, time, non enim sine causa gladiũ portat, minister enim Dei est, vindex in iram ei, qui malè agit.*

Addunt deinde illud Isaiæ 2. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, non leuabit* E *gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium.* quæ de tpe Christiano p̃dicta sunt. Respondeo, solum hoc loco p̃dicitur altissima pax futura, eo tpe, quo nasceretur Christus, vt B. Hieronymus exponit, & impletũ esse scimus tpe Augusti Cæsaris. Illud enim (vltra) non significat, in æternum, sed in longum tempus. p̃terea etiamsi non esset hoc impletũ, nihil inde concluderetur; nã non prohibet Isaias bellũ, si sint hostes, qui nos infestent, sed p̃dicit futurum, vt nulli sint hostes. Donec igitur sunt hostes, ẽt bellũ geri potest. Potest ẽt dici prædictum esse regnum Christi fore regnum pacificum, quandoquidẽ non est de hoc mundo, nec temporalia curat, & in hoc distingui à regno Iudaico, quod bello, & cædibus firmandum, & conseruandum fuit.

Denique obijciunt illa verba Matth. 5. *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alteram: & diligite inimicos vestros: benefacite his, qui vos oderũt.* Et Matt.26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quibus similia sunt illa Rom. 12. *Nulli malum pro malo reddentes, & non vosmetipsos vindicantes carissimi, &c.*

Respondeo, eadem argumenta obiecisse Iulianũ apostatam olim Christianis, vt Gregorius Nazianzenus refert oratione prima in Iulianum, procul à medio. Dicimus aũt primò, hæc omnia, siue præcepta, siue consilia dari priuatis hominibus; nõ enim Dominus vel Apostolus præcipit iudici, vt non puniat eum, qui alteri fecit iniuriam, sed præcipit vnicuique, vt p̃prias iniurias æquo animo ferat: bellum aũt ad publicã iustitiam, non ad priuatam vindictam pertinet: & sicut dilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non impedit iudicem, aut carnificem ab officio suo; ita etiam non impedit milites & Imperatores à suo.

Dico præterea, ẽt priuatis hæc non semper esse p̃cepta, sed interdum præcepta, interdum consilia; præcepta sunt semper in animi præparatione, ita vt sit homo paratus præbere alteram maxillam, & auferenti tunicam dare ẽt pallium potius, quàm Deum offendere, sed re ipsa hoc præstare præceptum est, quando necessitas honoris Dei id exigit, aliàs solum est consiliũ, & aliquando ne consilium quidem, vt si ex eo quod præbeam alteram maxillam nulla sequitur vtilitas, nisi quod ille iterum peccat. Ita respondent Gregorius Nazianzenus loco notato, & Augustinus epist. 5. ad Marcellinum.

Secundo obijci p̃nt tria decreta Ecclesiæ. Primum est in Concilio Nicæno, can. 11. vbi grauissima iniungitur pœnitentia ijs, qui militiam, cui renunciauerant, repetierint. Secundum est in epistola B. Leonis 90.ad Rusticum, & habetur ẽt canon. Contrariũ, de pœnit.distinct.5. *Contrarium,* inquit Leo, *est Ecclesiasticis regulis post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem.* Et infrà: *Non est liber à Diaboli laqueis, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.* Tertium est Gregorij, eadem distinct. canone, Falsas, vbi dicitur eos, qui exercent negotium quod sine peccato non potest exerceri, non esse capaces pœnitentiæ, nisi negotio eiusmodi renuncient, & ponit Gregorius exemplum de milite.

Respondeo ad Primum, agi de ijs, qui ob cõfessionem fidei priuati fuerant cingulo militari à Diocletiano, vel à Licinio, & postea repetebant cingulũ, parati negare fidem. Vide Zonaram, & Balsamonem in eum canonem, & Ruffinum lib. 10. hist. c. 6. & quæ nos scripsimus de hac re lib.2.de Concilijs, c.8.

Ad Secundum & Tertium dico, agi de ijs, q̃ occasione militiæ multa peccata cõmiserant, quiq; propterea pœnitentiam egerant. Isti.n. malè faciunt, si ad militiam redeunt, in qua experti sunt, se sine peccato viuere non posse, non ex vitio militiæ, sed ex p̃prio, & tunc p̃cipuè malè faciunt, qñ imperatũ eis fuerat à sacerdote, ne ad militiam redirent. Et quod reuera isti canones non prohibeant absolutè militiam, patet ex fine illius canonis, Falsas, vbi posteaquam dictũ fuerat malè facere eos, qui post pœnitentiam ad militiam redeunt, subditur, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda iustitia.

Tertio obijciunt ab Erasmo plura loca Patrũ, q̃bus addimus duo, vnũ Tertulliani, alterũ Hieronymi. Tertullianus lib.de corona militis, vltra mediũ, q̃rit, an Christiano militia cõueniat? & respõdet: *Credimusne,* inq̃t, *humanũ Sacramẽtũ diuino superinduci licere? & in aliũ Dominũ respondere post Christũ? licebit ĩ gladio conuersari, Dño p̃nũciãte, gladio p̃iturũ, q̃ gladio fuerit vsus? et p̃lio opabitur fili⁹ pacis, cui nec litigare cõueniet?*

RESPONDEO, Tertullianum non damnare militiã tanquam per se malam. Quod patet PRIMO, ex locis suprà citatis, ex Apologetico c. 5. & 42.

SECVNDO, quia in hoc libro de corona militis fatetur eos, qui milites erant ante Baptismum, posse manere milites ét post Baptismum, & solùm docet non debere ad militiam accedere post Baptismum eum q liber est: *Planè*, inquit, *si quos militia præuentos fides posterior inuenit, alia conditio est, vt eorum, quos Ioannes admittebat ad lauacrum, vt Centurionum fidelissimorum, quem Christus probat, & quem Petrus catechizat, dum tamen suscepta fide, atque signata, aut deserendum statim sit, ut multis actum, aut omnibus modis cauillandum, ne quid aduersus Deum committatur.*

TERTIO patet, quia caussæ præcipuæ, quas reddit, cur Christiani non debeant militare, sunt propter periculum idololatriæ, tunc enim oẽs ferè principes Gẽtiles erant. Itaque per accidẽs iudicabat Tertullianus malum esse bellum eo tempore: *Excubabit*, inquit *pro templis, quib. renunciauit? & cœnabit illic ubi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensabit? uexillum quoque portabit æmulum Christo, &c.* Porro aliæ rationes eius suprà positæ solum congruentiæ sunt, vt patet.

HIERONYMVS in epist. ad Ageruchiam de Monogamia: *Olim* inquit, *bellatorib. dicebatur, accinge gladiũ tuum super femur tuum potentissime: nunc Petro dicitur, conuerte gladium tuum in uaginam, &c.* RESPONDEO, vult dicere, in Testamento veteri bella fuisse imperata à Deo, & necessaria ad terram promissionis capiẽdam, & conseruandam: in Testamento nouo non esse imperata bella, sed potius pacem, quia ad regnũ cęlorum acquirendum non sunt arma necessaria: non tamen hinc sequitur, non posse Christianos, vt ciues temporalis Reipub. bella gerere cum ijs, à quibus iniuriam acceperunt.

Præter hæc obijcit ERASMVS aliquot alios Patres, ac primùm Origenem, qui lib. 2. contra Celsum paulò antè medium dicit, Christum omnia bella sustulisse. & tract. 7. in Matth. exponens obiter illud Luc. 22. *Qui non habet gladium uendat tunicam et emat gladiũ.* Dicit pernitiosum esse hunc locum ijs qui carnaliter eum intelligunt, qui reuera putant esse tunicam vendendam ad emendum gladium.

RESPONDEO, in priore loco nihil esse ꝓ Erasmo; cùm. n. Origenes dicit, Christum sustulisse oĩa bella, non intelligit Christum prohibuisse bella, sed ꝓuidẽtia sua generalem pacem mundo attulisse tpe natiuitatis suæ, immò ibidem aliquid est contra Erasmũ: dicit enim Origenes, ꝓpea Dei prouidentia factum esse, vt veniente Christo oĩa Romano Imperatori subiecta essent, quia si multi fuissent Reges, necessaria ét fuissent bella, quib. alij aliorum iniurias propulsarent. IN posteriore ét loco nihil dr̃ contra bellum; fatemur. n. nõ ita crassè verba Domini intelligenda, vt debeat vnusquisque necessariò vendere tunicã, & emere gladiũ, sed solùm modo illo loquendi Dominũ explicare voluisse, in talib. angustijs, & necessitate Apostolos futuros tpe passionis, qualem patiuntur ij, qui vt se defendant, vendunt tunicam, & emunt gladium.

Sed quid hinc colligitur contra bellum? An quia Dominus hoc loco nõ iussit, vt Apostoli verè gladios emerent, ideo intelligetur prohibuisse bellum? qđ itẽ Origenes ait hom. 15. in Iosue, non esse Christianis carnalia bella pagenda, significat militiam Christianã sub Imperatore Christo non esse carnalẽ contra homines, vt fuit militia Iudæorũ sub Iosue, sed spiritualẽ contra Dæmones, non tamen hinc sequitur nõ licere Christianis, vt sunt ciues politicę Reip. bella gerere.

Ad eundem modum soluuntur quę Erasmus affert ex Chrysostomo, Basilio, & Theophylacto ex cathena B. Thomæ in c. 22. Lucæ, solùm enim docent non iussisse Apostolis, vt verè gladios emerent.

DEINDE obijcit Ambrosium, qui libro 10. in Lucã

A exponens illud; Qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium: *O Domine*, inquit, *cur emere me iubes gladium qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem uetas promi? nisi forte ut sit parata defensio, non ultio necessaria, & uidear potuisse uindicari, sed noluisse; lex tamen referire non uetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, sat est, dicis, quasi licuerit usque ad Euangelium ut sit in lege æquitatis eruditio in Euangelio bonitatis perfectio.* RESPONDEO Primò, nihil hoc loco dici de bello, quod publica auctoritate exercetur, sed de priuata defensione, vel vltione. Secundò dico etiam priuatam defensionem, secundum Ambrosij sententiam, non pertinere ad prohibitionem præcepti, sed ad perfectionem consilij, vt illa verba clarè indicant, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonita-
B tis perfectio.

ITEM obijcit Erasmus Augustinum, quem dicit nõ sibi constare, & si alicubi belli patrocinium susceperit, tamen alibi cõtra bellum scripsisse; nam in Psalm. 37. scribit: *Non orare debemus ut moriantur inimici, sed ut corrigantur.* Et epist. 5. ad Marcellinum multa scribit contra bellum, in epist. verò 158. & alibi supplicat eidem Marcellino, vt hæreticos Donatistas citra sanguinem puniat.

RESPONDEO, videtur Erasmus pueros putasse, cũ quibus agebat, quid enim hæc ad propositum faciũt? nam in Psalm. 37. reprehendit odium inimici, quo aliqui Deum orant pro morte inimicorum. quis autẽ negat esse malum optare mortem inimico ex odio, & cupiditate vindictæ? tñ optare mortem inimico, & e-
C tiam inferre secundum ordinem iustitiæ malum non est, si fiat non odio hominis, sed amore iustitiæ, & cõmunis boni. In epistola verò 5. nihil est contra bellũ, sed potius pro bello, vt suprà citauimus, nec scio qđ Erasmus somniauerit. In epist. 158. supplicat iudici ꝓ vita sceleratorum, qui iam tenebantur captiui, & crimen fatebantur, quod Episcopi etiam modò facere solent. sed quid hoc ad bellum? num quicunque supplicat, ne latro aliquis suspendatur, continuò bellum prohibet?

OBIICIT etiam exemplum S. Martini, qui vt Sulpitius in eius vita refert, Iuliano Imperatori dixit: *Donatiuũ tuum militaturus accipiat, ego Christianus sum, mihi pugnare non licet.* RESPONDEO, non satis fideliter verba sancti Martini Erasmus retulit, non enim ait: *E-*
D *go Christianus sum, mihi pugnare non licet*, sed, *hactenus militaui tibi, nunc patere ut militem Deo, Christi ego miles sum, mihi pugnare non licet.* quib. verbis non significauit se tñ esse Christianum, sed etiam voto, & proposito Monachum. id significat illud, patere vt militẽ Deo, & , Christi ego miles sum. vnde paulò antè Sulpitius scripserat, S. Martinum post Baptismum susceptum adhuc duos annos militasse, non quod non cuperet statim seculo renunciare, sed quia tribunus militum, cui ipse contubernalis erat, promiserat se etiã exacto tribunatu seculo valedicturum, id est, cum ipso Monachum futurum. Itaque non Christiano, sed Monacho bellum interdictum asseruit, cùm ipse Christianus existens duos iam annos militauisset.

POSTREMO sic Erasmus instat, arma Ecclesiæ sunt
E gladius verbi Dei, scutum fidei, galea salutis, lorica iustitiæ, iacula orationum, vt Apostolus docet ad Ephes. 6. non ergo ferro & armis Christiani pugnare debent.

Respondeo PRIMO, Apostolus non describit bellum contra homines, sed contra dæmones, vt patet ibidem: *Non est nobis colluctatio, &c.* SECVNDO dico, præcipua Christianorum arma esse fidem & orationem, sed non propterea etiam arma ferrea non esse necessaria; nam Exodi 17. legimus Mose orante, & Iosue pugnante victoriam Israëli à Deo donatam contra Amalech; & Machabæos scimus orationibus, & armis pugnauisse, & Augustinus scribit ad Bonifacium, epistola 194. *Arripe manibus arma, oratio*

aures

aures pulset auctoris. Et eidem Bonifacio scribit epistola 205. aliàs 207. *Alij pro vobis orando pugnant contra inuisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbares.*

At, inquiunt, bellum opponitur paci, sed pax est bona, & effectus caritatis, igitur malum est bellum. Respondeo, bellum sic paci opponi, vt sit etiam medium ad pacem, sed hoc interesse inter bellum iustum & iniustum, quod bellum iniustum opponitur paci bonæ, & ducit ad pacem malam, & ideo tale bellum vitiosum est: at bellum iustum opponitur paci malæ, & ducit ad pacem bonam, sicut vulnera Chirurgi contraria sunt sanitati malę, & imperfectę quam habent ęgroti, sed ad booam & perfectam sanitatem, tanquam ad finem perducunt,

CAPVT XV.

Quot sint, & quæ iusti belli conditiones.

Belli iusti conditione quatuor numerare solent, qui hęc tractãt. Auctoritatem legitimã, caussam iustam, intentionem bonam, & modum conuenientem. Sed de singulis seorsim dicendũ est.

Prima igitur condino est auctoritas legitima. dicit enim S. Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principem sit, exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci, salutiq; communi.* Et ratio idem probat; nam priuati homines, & qui superiorem habent, si ab aliquo iniurias accipiant, possunt ad superiorem confugere, atque ab eo iudicium petere. at principes si ab alijs principibus aliquid patiantur, non habent commune aliquod tribunal, ad quod illos accusent, & ideo licet ei bello iniurias publicas propulsare.

Residet autem hæc auctoritas indicendi belli, secundum communem sententiam, in omnibus, principib., & populis, qui in temporalibus superiorem nõ habẽt quales sunt Reges omnes; item Respub. Venetorum & similes &c. Item nonnulli Duces & Comites, qui nulli subsunt in corporalibus: non autem Duces & Comites, qui subsunt regibus immediatè; qui enim subsunt alijs, nõ sunt per se capita Reipub. sed potius membra. Nota tamen hanc auctoritatem non requiri ad bellum defensiuum, sed solùm ad offensiuum; nã defendere se voicuique licet, non solùm principi, sed etiam priuatum, at Indicere bellum, et inuadere hostem, solius est supremi capitis.

Secvnda conditio est caussa iusta, non enim sine caussa bellum indici potest, nec etiam propter quodcũque peccatum, sed tantùm propter iniuriam propulsandam. Ita B. Augustin. quæst. 10. in Iosue: *Iusta bella*, inquit, *definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod a suis improbè factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est.* Ratio autem huius est, quia princeps non est iudex, nisi hominum sibi subditorum, ergo non potest quæcunque peccata aliorum hominum punire, sed solum ea, quæ cedunt in detrimentum populi sibi subiecti; nam etsi non est iudex ordinarius aliorum, est tamen defensor suorum, & ratione huius necessitatis efficitur etiam quodammodo iudex eorum, qui suis iniuriam fecerunt, ita vt possit eos gladio punire.

Est verò obseruandum caussam belli debere esse noo leuem, neque dubiam, sed magnã & certam ne fortè plus incommodi bellum afferat, quã sit vtilitas, quę inde speratur; si autem dubia sit distinguendom est de principe, & militibus; nam princeps ipse sine dubio peccat; nam bellum est actus iustitiæ punitiuę, iniu-
A stum est autem punire aliqnem caussa nondum probata: milites autem non peccant nisi constaret certò bellum esse illicitum debẽt enim subditi parere superiori nec debent discutere imperia eius, sed potius præsumere debent principem suum bonam caussam habere, nisi manifestè contrarium nouerint; sicut etiam cũ dubia est culpa alicuius particularis, peccat iudex, qui eum damnat, nõ carnifex, qui damnatum occidit; non enim tenetur carnifex discutere sententiam iudicis, ita docet Bonifacius Papa in Sexto, de regulis iuris, regula 25. *Quod quis*, inquit, *mãdato facit iudicis; dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.* Et B. Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 75. *Hoc etiã*, inquit, *fit vt vir iustus, si fertè sub rege sacrilego militet, rectè possit illo iubẽte bellare, ciuica pacis ordinẽ seruans, cui quod iubetur. vel non esse contra Dei praeceptum, certum est, vel vtrum sit, certum nõ est, ita vt fortasse reum regem faciat*
B *iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.*

Nota tamen hoc intelligi de militibus, qui sunt obligati ei principi, qui bellum gerit, quales sunt subditi eius, & etiam ij, qui ordinarium ab eo stipendium habent ẽt tẽpore pacis, non autem de alijs q aliunde adueniunt cùm est bellandum; qui enim non sunt obligati militare, non possunt tuta conscientia ad bellum accedere, nisi sciant bellum esse iustum: qui autem nihil cogitant, sed parati sunt militare, siue bellum sit iustũ, siue non, modò stipendium habeant, ij in statu damnationis versantur.

Tertia coodìtio est intẽtio bona. Nam cùm finis
C belli sit pax & tranquillitas publica, non licet bellum suscipere propter alium finem. Vnde grauiter peccãt tam reges, q̃ milites, qui vel vt noceant alicui, vel vt imperium dilatent, vel vt exerceãt fortitudioem bellicã, vel alia de caussa bellum suscipiunt, quàm propter cõmune bonum, etiamsi auctoritas legitima, & caussa iusta non desint. ita B. Avgvstinvs in epistola ad Bonifacium comitem, quæ est 207. aliàs 5. *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellũ necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace; non enim pax quæritur vt bellum geratur, sed bellum geritur vt pax acquiratur. esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* Et lib. 22. contra Faustum, cap. 74. *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, li-*
D *bido dominandi, et si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.*

Sunt autem duo notanda. Primo, quoniam bellum est medium quoddam ad pacem, sed valde graue & periculosum, ideo non esse mox inferendum bellũ, cùm caussa existit, sed esse prius procurandam pacem alijs rationib. facilioribus, nimirum pacificè petendo ab hostibus debitam satisfactionem. Deuteron. 20. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem, &c.* Et B. Augustinus epist. 207. ad Bonifacium: *Pacem habere debet uolũtas, bellum necessitas.*

Sed quæret aliquis, quid si hostis nolit initio satisfacere, sed paulò pòst bello iam inchoato petat pacem, & satisfactionẽ offerat, an tenebitur alter à bello cessare. Caietanus uerbo, Bellum, dicit, quod non tenetur
E cessare, qñ bellum iã est inchoatum, quamquam teneretur antea quàm inchoaretur, acceptare satisfactionẽ. Sed (meliori iudicio saluo) dicendum videtur, quod ex iustitia nũquam tenetur, qui habet iustam caussam, acceptare satisfactionẽ nec ante bellum inchoatum, nec postea: tamen ex caritate vtroq; tempore tenetur; nisi per accidẽs aliud expediat. Prioris ratio est, quia princeps habens iustam caussam belli, gerit personã iudicis respectu alterius principis, q iniuriã fecit, iudex autem non tenetur ex iustitia condonare mortẽ reo, etiamsi offerat satisfactionem, quamquam possit condonare ex misecordia, si sit supremus iudex. verbi gratia, Rex non tenetur donare vitam furi, etiamsi

restituat, etsi ex misericordia potest. Ratio POSTERIO A RIS est, quia bellum est grauissimum supplicium, & in eo non solùm punitur qui peccauit, sed et per accidens multi innocentes inuoluuntur: ideo Christiana caritas semper id videtur exigere vt à bello cesset, quando qui nocuit debitam satisfactionem offert, nisi fortè per accidens aliud expediat, id est, nisi talis sit hostis contra quem pugnatur, vt bono communi expediat eum vel subiectum esse alteri, vel funditus interire, quales erant Amorrhæi, quos Deus iussit penitus deleri, Deuter. 20.

SECVNDO notandum, differre hanc tertiam conditionem à duabus primis, quod illæ si desint, faciunt bellum esse iniustum, hæc verò si desit, facit bellum esse malum, sed non iniustum propriè. qui enim sine auctoritate vel sine iusta caussa bellum mouet, non solū B contra caritatem, sed etiam contra iustitiam peccat, & non tam est miles, quàm latro: qui verò auctoritatem, & caussam iustam habet, & tamen amore vindictæ vel augendi imperij, vel propter alium finem malum bellat, non agit contra iustitiam, sed solùm contra caritatem, nec est latro, sed malus miles.

Ex quo deducitur, quod cùm solùm deest hæc tertia conditio, non tenentur milites, nec reges ad vllam restitutionem, sed solùm ad pœnitentiam: cùm autem deest prima vel secunda, tenentur oēs ad restitutionē damni illati, nisi excusentur ignorantia inuincibili: ignorantia enim crassa, & culpabilis sicut à peccato nō excusat, ita nec à restitutione, vt habemus capite finali, de iniurijs & damno dato. qui aūt laborat ignorantia inuincibili, non tenetur restituere donec ea ignorā C tia laborat; at cùm cognouerit bellum fuisse iniustum, tenetur restituere, non damnum tempore belli illatū, sed si quid habet alienum ex illo bello: & si nihil habet in specie, sed in rebus venditis factus est ditior, tenetur restituere tantum, quantum est ditior factus; nā res aliena retineri non potest, etiamsi propter ignorātiam sine peccato acquisita sit, sed reddi debet vel Domino si scitur, vel pauperibus.

QVARTA conditio est, modus debitus, qui in eo pręcipuè consistit, vt nulli innocenti noceatur, quod explicuit Ioannes Baptista Luc. 3. *Neminem concutiatis, nulli calumniā faciatis, contenti estote stipendijs vestris.* Quibus verbis prohibet iniurias, quas milites inferre solent innocentibus aut vi, aut fraude, vel in persona, vel in bonis. Cùm dicit: *Neminem concutiatis,* prohi- D bet iniuriam, quæ aperta violentia infertur personæ, vt cùm rusticos cędunt, nisi ad nutum obediant. Cùm dicit: *Nemini calumniam faciatis,* prohibet iniuriam quæ fraudibus, & calumnia infertur, vt cùm dicunt aliquem esse proditorem vel hostem, etiamsi contrariū nouerint esse verum, & eo nomine vel ipsi eum spoliant, aut occidunt, vel deferunt ad ducem, vel præfectos. cùm verò addit: *Contenti estote stipendijs vestris,* prohibet iniuriam, quæ alicui non in persona, sed in bonis infertur, vt cùm furantur, & rapiunt vndecunque possunt, vel etiam exigunt, & extorquent ab ijs à quibus non debent.

Est aūt obseruandum, tria esse genera personarum, quibus milites damnum inferre non possunt secundū regulam Ioannis Baptistæ. PRIMVM est eorum om- E nium, qui ad Rempub. hostium non pertinēt: ex quo excusari non possunt milites, qui damnum inferūt ciuibus, aut rusticis amicis, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, neque excusantur si dicant, sibi stipendia non solui; nam non propterea illis obligata sunt bona priuatorum ciuium, neq; luere debet pęnam ciuis, aut rusticus, si rex aut dux peccat nō soluendo stipēdia militibus, nisi fortè iusta de caussa damnati sint homines alicuius loci ad hanc pęnam, vt milites alant, quod tamen rarius accidit.

SECVNDVM est quorundam, qui etsi aliquo modo ad Rempub. hostium pertinent, tamen excipiuntur capite Innouamus, de tregua, & pace, vbi sic dicitur: Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes, vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia, quib. arant, & semina portant ad agrum, congrua securitate lætentur. vbi nomine mercatorum non videntur intelligi ij, qui in ciuitate hostium resident, & sunt pars quædam ciuitatis, sed solùm ij, qui transeunt, vel ad nundinas veniunt, qui non sunt pars ciuitatis.

TERTIVM genus est hominum ineptorum ad bellum, quales sunt pueri, senes, mulieres. tales enim, etsi capi & spoliari possunt, quia sunt pars ciuitatis, tamē occidi iustè non pñt, nisi fortè casu & per accidēs occidantur: vt cùm miles iaculatur in cuneum hostium, & fortè occidit puerum, aut mulierem, aut et sacerdotem, non peccat, sed tunc peccat, cùm ex intentione occidit, & pōt, si velit, non occidere; nam & ratio naturalis hoc docet, & et Deus hoc iubebat Hebræis Deuter. 20. nimirum vt parcerent paruulis & mulieribus, & Theodosius grauiter ab Ambrosio reprehēsus fuit, quod cùm punire vellet Thessalonicenses, sine delectu obuios quosq; necari iussit, vt refert Theodoretus lib. 5. hist. c. 17. & 18. QVOD si Moses aliquādo iussit etiam mulieres, & paruulos occidi, vt patet Deuter. 2. & 3. & alibi, non propterea id etiam nostris militibus licet; nam ille Dei reuelatione clarè cognoscebat Deū sic velle, cui nemo dicere pōt, cur ita facis?

CAP. XVI.

Licere bellum gerere Christianis contra Turcas. C

IAM verò quæstio de bello contra Turcas omitti potuisset, nisi Lutherus inter alia sua paradoxa etiam hoc protulisset, ac defendere conatus esset, non licere Christianis contra Turcas bellum gerere, vt patet ex art. 34. in Bulla Leonis damnato. Luthero videtur assentiri Theodorus Bibliander in Chronologia tabul. 13. vbi sic ait: *Urbanus, seu potius turbo sanissimus, à spiritu malo homicidijs gaudente impulsus, bellum pro recuperanda Iudæa commouit.*

Est aūt obseruandū, Lutherum non negare bellum contra Turcas esse licitū, quia putet in genere oē bel- D lum esse illicitū; nam in assertione eiusdē articuli suadet bellū contra Pontificē, quem Turcissimū Turcam esse dicit; neque quia existimet non habere Christianos iustā caussam; constat. n. omnib. Turcas nullo iure occupasse regna Christianorum, & quotidie plura occupare velle: cōstat et eum extinguere cupere oēm religionē, & dare oēm operam, vt homines ex Christianis fiant Mahumetani. Deniq; constat & antiquos Pontifices, vt Vrbanū II. Paschalē II. Eugeniū III. & alios multos, necnon generalia Concilia, vt Lateranense, Lugdunense, Viennense, & alia, generale bellū indixisse Mahumetanis, & sanctū Bernardū, aliosque sanctos viros cōcionib. publicis excitasse populos ad hoc bellū, & sermonē miraculis confirmasse, vt ipsemet beatus Bernardus modestè indicat initio libri 2. E de consideratione, nec aliquid horum Lutherus negat; sed sunt aliæ tres caussæ cur senserit non licere contra Turcas bellare.

PRIMA, quia voluntas Dei esse vr, vt à Turca, tanq̃ flagello quodam puniamur, neque licet nobis Dei voluntati resistere. qđ aūt ista sit voluntas Dei, probat in assertione art. 34. ab experientia, quæ docuit hactenus nihil Christianis profuisse bellum contra Turcas.

Sed hæc prima caussa parum valet; nam etsi voluntas Dei sit vt peccata nostra per Turcam puniantur, tamen non est voluntas Dei, vt Turcæ non resistamus, immò voluntas eius est vt resistamus. id qđ ex fine probatur. non enim Deus permittit Turcam in

nos

nos sæuire ut pereamus, sed vt conuertamur, tunc autem ad conuersionem perducimur, cùm Turcæ nos oppugnanti resistere conamur, resistendo laboramus, laborando nostram infirmitatem agnoscimus, atque inde ad Deum toto corde reuertimur, & eius auxilium imploramus. Itaque ex fine, quo Deus permittit Turcam in nos sæuire, sequitur manifestè ipsum velle vt Turcæ resistamus. PRÆTEREA, ita flagellum Dei est bellum Turcæ, sicut pestis, fames, hæresis, fomes, peccata, & similia, nemo autem tam est stultus, qui ideo putet non esse quærenda medicamenta contra pestem, neque terram colendam, ne moriamur fame, neq; hæresi & fomiti resistendum.

Neque verum est quod Lutherus dicit, experientiam docere nihil nobis prodesse bellum contra Turcas; nam vt omittam plurimas victorias de Turcis relatas, certè cum primùm arma illata sunt in terram promissionis, felicissimo euentu Hierusalem à nostris recuperata fuit, & regnauerunt Christiani annis LXXXVIII. & semper plura, & plura recuperabant, donec oriri cœperunt inter ipsos Christianos Principes contentiones, quemadmodum & nunc Turca plura occupat ob discordiam nostrorum, quàm sua virtute, & harum discordiarum potissima caussa fuit Lutherus ipse. Nam vt ex Ioanne Cochlæo patet in actis Lutheri anni MDXXVI. Hungaria perijt, quia Germani à rege Hungariæ vocati in auxilium, maluerunt Luthero parere tunc concionanti contra bellum in Turcas, quam cogitare quid bonum commune postularet, Saltem hoc boni habet bellum, quod impeditur Turca ne tantum noceat quantum vellet. nisi enim hactenus cum eo pugnatum esset, iamdudum ille omnia obtineret.

SECVNDA caussa eius est, quia Ecclesiæ vtilior est tribulatio, & persequutio, quàm victoria, & tranquilitas. vnde in sermone de matrimonio reprehendit Ecclesiæ consuetudinem, qua orat pro pace, & quiete, cum potiùs pro tribulationibus orandum esset. SED respondemus, tribulationem, & persequutionem esse quidem vtilem, sed periculosam, & ideo non expetendam, sed tolerandam, cùm aliter fieri non potest. Vnde Matt. 6. iubemur orare: *Et ne nos inducas in tentationem.* Et 1. Tim. 2. Apostolus iubet orare pro regibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus. Et B. Augustinus lib. 10. Confessionis, ca. 28. dicit, miserias tolerandas, non amandas, nec desiderandas, & petendas.

TERTIA caussa, eaque præcipua fuisse videtur, odium Pontificis, tanto enim odio Pontificem aliquando Lutherus persequebatur, vt planè optaret videre Turcam occupantem omnia regna Christianorum, vt saltem eo modo nomen Pontificis extingueretur. nec hoc fuisse votum, ac desiderium eius nos diuinamus, sed ex verbis eius colligimus, nam in libro ad nobilitatem Germaniæ, cap. 25. dicit, nullum esse pulchrius regimen vsquam, quàm apud Turcas, qui legibus Alcorani gubernantur, nullum autem turpius, quam apud Christianos, qui iure canonico, & ciuili reguntur. & in assertione articuli 34. dicit, Pontificem, & Pontificios esse multò peiores, & truculentiores Turcis, & stultum esse pugnare pro peioribus Turcis contra meliores, & in epistola quadam contra duo mandata Imperialia: *Oro,* inquit, *cunctos pios Christianos, ne vllo modo sequamur, vel in militiam ire, vel dare aliquid contra Turcas, quandoquidem Turca decies prudentior, probiorq́; est, quam sunt Principes nostri.* Quibus verbis quid aliud suadere conatus est, quàm esse iuuandos Turcas contra Christianos?

Sed hæc sententia tantam absurditatem, & impietatem continet, vt ipse idem Lutherus postea, cùm ille ardor nonnihil deferbuisset, planè contrarium scripserit, Sic enim ait in libro de visitatione Saxonica: *Clamant,* inquit, *aliqui prædicatores temerariè, non resistendum esse Turcæ: hic sermo seditiosus est, qui neque ferri, neque permitti debet; tenentur igitur potestates resistere Turcis, qui non solùm cupiunt prouincias deuastare, vxores ac liberos violare, & interficere, verùm etiam iura prouinciæ, cultum Dei, omnemq́, ordinationem bonam abrogare ac tollere. Idcirco debent Principes ob id præcipuè belligerare, &c.* Et ibidem: *Multò,* inquit, *tolerabilius foret viro bono videre filiorum suorum interitum, quàm Turcicis eos moribus imbui: Turcæ enim nullam prorsus honestatem vel sciunt, vel curant.* Hæc ille.

CAPVT XVII.

Ad magistratum non pertinere iudicium de Religione.

QVINTA sequitur quæstio de officio magistratus politici in caussa religionis. Tres in hac parte sunt errores. PRIMVS eorum, qui nimis multùm tribuunt magistratibus, vt Brentij in Prolegomenis, Philippi in locis, capite de magistratu, & aliorum, qui reges esse volunt non solùm custodes & defensores religionis, sed etiam iudices & magistros. Dicunt enim ad eos, vt ad præcipua Ecclesiæ membra pertinere, iudicare controuersias fidei, præsidere Concilijs generalib. constituere ministros, & pastores, & similia.

In quem errorem multa disputauimus in controuersijs de iudice controuersiarum, de summo Pontifice, & de Concilijs; vbi ostendimus reges habere primum locum inter Christianos, vt Christiani homines sunt, id est, vt sunt ciues terrenæ ciuitatis, non vt sunt ciues Sanctorum, & domestici Dei, ac vt Ecclesiæ membra sunt. Sic enim primum locum habent Episcopi, & præcipuè summus Pontifex, secundum Presbyteri, tertium Diaconi, alijq́ue ministri Ecclesiastici, vltimum Laici, inter quos etiam Reges & Principes numerantur.

Vnde CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matthæum alloquens Diaconos: *Si Dux quispiam, si Consul ipse, si is, qui diademate ornatur, indignè adeat, cohibe, & coerce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et GELASIVS in epist. ad Anastasium Imperatorem: *Nosti,* inquit, *fili clementissime, quòd licet præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen præsulibus diuinarum deuotus colla submittis, atque ab eis caussas tuæ salutis exspectas, inque sumendis cœlestibus Sacramentis, eisq́ue vt competit disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potiùs, quàm præesse. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigi posse voluntatem.*

Denique, Christus Ecclesiam regendam Petro & Episcopis commisit, non Tiberio, & eius præfectis, & per annos CCC. sine ullis regibus Christianis, exceptis paucissimis, qui vel breuissimo tempore imperarunt, vt Philippus Cæsar, vel solùm in aliqua prouincia, ut Lucius Rex Britannorum, Ecclesia à solis Episcopis & Presbyteris optimè gubernata est. uide cetera locis citatis.

CAPVT XVIII.

Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.

SECVNDVS error est aliorum, qui ad alterum extremum deflectentes docent reges debere curare Rempublicam suam, & pacem publicam; de religione autem non curare, sed permittere singulis vt sentiant prout voluerint, & viuant vt uoluerint, modò non perturbent pacem publicam. In hoc errore fuerunt olim Ethnici, qui omnes religiones approbabant, & omnium

Philo-

A Philosophorũ sectas admittebat, ut August. dicit li. 18. de ciuit. Dei, c. 51. vnde beatus Leo ser. 1. de SS. Petro & Paulo. *Hæc autẽ ciuitas*, inquit, *ignorans sua prouectionis auctorem, cum penè omnibus dominaretur gentib. omnium gentium seruiebat erroribus, et magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem.* Et Themistius Philosophus, vt refert Socrates lib. 4. histor, c. 27. Valenti Imperatori persuadere conatus est, Deo gratam esse sectarum varietatem, dum ita pluribus modis colitur; & pluris fit, dum difficilius cognoscitur. Item hæresiarcha quidam nomine Rhetor apud Augustinum libro de hæresibus, cap. 72. omnes sectas veras esse docuit.

Denique, hanc libertatem voluerunt & obtinuerũt Germani anno M D XXVI. quando Principes Imperij Spiræ congregati fuerunt: & nunc idem feruntur B in Flandria petere. quorum argumenta quatuor præcipuè sunt. Vnum, quod fides sit libera. Alterum, quod sit donum Dei. Tertium, quod experiẽtia doceat cogẽdo nihil profici. Quartum, quod Christiani semper Iudæos tolerauerint, cùm tamen Christi hostes sint.

At hic error perniciosissimus est, & sine dubio tenẽtur Principes Christiani non permittere subditis suis libertatem credendi, sed dare operam, vt ea fides seruetur, quam Episcopi Catholici, & præcipuè summus Pontifex docet esse tenendam. Probatur PRIMO Scriptura, Prouerb. 20. *Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malũ intuitu suo.* Item: *Dissipat impios Rex sapiẽs.* Porrò impios esse hæreticos negari non potest. Item Psalm. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. seruite Domino in timore.* C

AVGVSTINVS epist. 50. *Aliter seruit*, inquit, *Rex Deo, quia homo est, aliter quia Rex est, quia homo est, ei seruit viuendo fideliter, quia verò etiam Rex est, seruit, leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: sicut seruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum destruẽdo: sicut seruiuit Rex Iosias, talia et ipse faciẽdo: sicut seruiuit Rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo: sicut seruiuit Darius; idolum frangendum in potestatem Danieli dãdo: sicut seruiuit Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo.* Et ibidem subiungit: *Quis mente sobrius Regib. dicat; Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri? non ad vos* D *pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus, siue sacrilegus: quib. non põt dici: Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse pudicus, quis impudicus.*

Præterea in testamento nouo Apoc. 2. reprehenditur Angelus Pergami, quòd haberet apud se aliquos tenentes doctrinam Nicolaitarum, & Angelus Thiatyræ, quòd permitteret Iezabel seducere seruos Dei. Ex quibus colligitur, noxiam esse Ecclesiæ, mixtionem hæreticorum cum Catholicis. Rom. 16. iubentur Christiani declinare hæreticos. Galat. 5. *Vtinam*, inquit, *abscindantur*, Tit. 1. *Increpa illos durè vt sani sint in fide.* ergo Reges, qui sunt Ecclesiæ nutricij, Isaiæ 49. non debent permittere istam confusionem.

E SECVNDO probatur testimonijs Pontificum & Imperatorum. Leo epist. 75. ad Leonem Augustum: *Debes*, inquit, *Imperator incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, vt ausus nefarios cõprimendo, & quæ bene sunt statuta, defendas, & verã pacem his, quæ sunt turbata, restituas.* ANASTASIVS II. Papa in epist. ad Anastasium Imperatorem: *Hoc*, inquit, *præcipuè insinuo serenitati tuæ, vt cum caussa Alexandrinorum peruenerit piissimis auribus vestris, ad Catholicam & synceram fidem eos auctoritate, sapientia, diuinisq́ vestris mandatis redire faciatis.* Similia habet Gregorius lib. 9. epist. 60. ad Regem Angliæ, li. 11. epis. 44. ad Leõ-

A tiam Augustam. Similia habet Agatho in epistola ad Constantinum IIII.

Porrò Imperatores pij idem senserunt; nam THEODOSIVS L. cunctos populos, C. de summa Trinitate, & fide Catholica, radicitus euulsit libertatem credendi, quam aliqui Principes permiserant, ac iussit omnes credere eo modo, quo Romanus Pontifex docet esse credẽdum. VALENTINIANVM iuniorem laudat Ambrosius in oratione funebri, quòd Romæ repetẽti antiquam libertatem in religione, vt colere posset sacrificijs Deos, fortissimè restiterit. Similiter MARTIANVS C. eodem, L. Nemo, seuerè prohibet, ne quis ea, quæ sunt in Concilijs Episcoporum definita, reuoluat, aut de ijs publicè disputare præsumat.

CONSTANTINVS Magnus initio quidem imperij B permisit libertatem religionis omnibus, vt patet ex historia Eusebij lib. 10. c. 5. tamen postea iussit claudi templa idolorum, & solam Christianam religionem vigere, vt Optatus refert lib. 2. contra Parmen. quem filij sunt imitati, Constans & Constantinus, vt Augustinus refert epist. 166. & (apud Ruffinum lib. 10. c. 5.) exilium minatus est Constantinus ijs omnib. qui non acquiescerent Niceni Concili definitioni.

Qui libertatem credendi concesserunt, tres inueniuntur. IOVINIANVS, qui tamen ne Catholicos cum hæreticis misceret, grauiter admonitus est à Concilio Antiocheno, vt scribit Socrates lib. 3. capite 21. VALENS Imperator Arianus omnibus hereticis & Ethnicis liberam permisit religionem, vt scribit Theodoretus, lib. 4. cap. 22. Deniq; IVLIANVS Apostata, qui ideò C permisit libertatem, quia sic sperabat posse interire Christianismum; sic enim ait Augustinus epist. 166. *Iulianus*, inquit, *desertor Christi & inimicus, hæreticis libertatẽ perditionis permisit, et tunc Basilicas hæreticis reddidit, quando templa Dæmonijs; eo modo putans, Christianũ nomen posse perire de terris si vnitati Ecclesiæ, de qua lapsus fuerat, inuideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret.*

Probant TERTIO rationibus. PRIMO, potestas temporalis & spiritualis in Ecclesia non sunt res disiunctæ & separatæ, vt duo regna politica, sed sunt cõiunctæ, ita vt vnũ corpus faciãt; vel potius ita se habẽt, vt corpus & anima in vno homine, est.n. potestas spiritualis quasi anima, & temporalis quasi corpus, vt Nazianzenus docet in oratione ad populum timore D perculsum, ergo debet potestas temporalis spirituali seruire, eamq́; ab hostibus suis protegere ac defendere, ac (vt B. Gregorius ait, libro 2. epist. 61.) terrenum regnum cœlesti famulari; sed Ecclesiæ exitialis est hæc libertas; nam vinculum Ecclesiæ est vnius fidei confessio, ad Ephes. 4. *Vna fides*, & ideò dissensio in fide, Ecclesiæ est, dissolutio. debent igitur Principes hanc libertatẽ nullo modo permittere, si fungi munere suo volũt.

SECVNDO, quando apud Iudæos vera religio florebat, non poterant Reges permittere libertatem religionis, ergo multò minus debent permittere Reges Christiani; non enim minus ordinata debet esse Ecclesia, q̃ fuerit Synagoga. Antecedens patet Deut. 17. vbi ex sententia iudicis politici iubentur occidi, qui non obediunt Sacerdoti. Et cap. 18. Pseudoprophetæ similiter E exterminari; & iubentur; & idem patet exemplis, quæ affert Augustin. epist. 50. de Ezechia, Iosaphat, Iosia, & alijs pijs Regibus, qui destruebant lucos, & templa idolorum, & seuerè puniebant idolatras, & populum ad cultum veri Dei compellebant. Quòd autem paulò ante Christi tempora cœperint permitti variæ hæreses, ac præcipuè Sadducæorum, qui negabant resurrectionem, non est mirum, quia Synagoga tunc ad interitum propinquabat, nec habebat Regem verè Iudæum, qui ista curaret, sed Idumæum Herodem, Pontifices autem nihil poterant.

TERTIO, libertas credendi perniciosa est, etiam tẽporali bono regnorum, & publicæ paci, vt patet pri-

mum ex Gregorio lib. 4. epist. 32. vbi dicit, Reipub. ciuilis incolumitatem, ex Ecclesiæ pace pendere. DEINDE ratione; nam vbi seruatur fides & obedientia Deo, ibi etiam seruatur Principi; nam fides ipsa hoc docet et exigit. ITEM dissensio in fide parit animorum & volũtatum dissensiones: omne autem regnum in seipsum diuisum, desolabitur; & experiẽtia nostri temporis adeò manifestè hoc ostendit, vt frustrà id probare nitamur.

QVARTO, libertas credendi perniciosa est illis ipsis, quibus conceditur; nam libertas credendi nihil est aliud, quàm libertas errandi, & errandi in re omnium periculosissima; nã fides vera nõ est nisi vna, Ephes. 4. *Vna fides*, ergo libertas ab ista vna fide recedendi, est libertas in errorum barathrum ruendi. Sicut ergo salubriter non permittitur ouibus libertas vagandi per montes, & salubriter non liberatur gubernaculo, nec finitur liberè à quolibet vento circumferri nauis; ita quoq; salubriter non conceditur populis libertas credendi, posteaquam vni veræ fidei se adiunxerunt. argumenta soluentur in sequenti Quæstione.

CAPVT XIX.

Non posse conciliari Catholicos cum hæreticis.

TERTIVS error est Georgij CASSANDRI in libro de officio pij viri, vbi docet, debere Principes inuenire rationem pacis inter Catholicos, Lutheranos, Caluinistas, &c. Sed interim dum non inueniunt, debere permittere vnicuique suam fidem, modò omnes recipiant Scripturam & Symbolũ Apostolicũ. Sic .n. omnes sunt vera Ecclesiæ membra, licet in particularibus dogmatib. dissentiant. Similia docuerunt olim pacificantes, auctore Zenone Imperatore, de qua re vide Euagrium, lib. 3. cap. 14. & 30. Item Apelles, qui apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 13. dicebat, non esse discutiẽdam rationem fidei, sed sat esse credere in crucifixum. Hic est manifestus error, & contra eum scripsit ex Catholicis Doctoribus Ioannes à Louanio, ex hæreticis Ioannes Caluinus.

Potest autem facilè refelli hæc sententia primùm enim, non possunt Catholici, Lutherani, & Caluinistę eo modo conciliari; nam in ipso Symbolo non conuenimus, exempli gratia, per articulum; *Descendit ad inferos*, diuersissima intelligimus; nos enim credimus, Christi animam à corpore separatam, secundum substantiam suam descendisse ad limbum Patrum; hæreticorum alij, volunt descedisse Christum ad inferos, nihil esse aliud, quàm sepultum fuisse; alij passum dolores inferni. Similiter articulũ: *Credo sanctã Ecclesiam*; diuersis modis intelligimus, Et illud etiam: *Sanctorum communionem*; nam de singulis Sacramentis fiunt controuersiæ. Deniq; de illo: *Remissionem peccatorum*, maximè dissentimus.

DICET Cassander, sat est, quod omnes fateamur, Symbolum esse verum, & illud recipimus.

Contrà; PRIMO, Symbolum vnũ est, & non in verbis, sed in sensu est fides, nõ ergo habemus idem Symbolum, si in explicatione dissidemus; prætcrea si sufficeret verba Symboli recipere, nulli ferè veterum hæreticorum iure damnati fuissent. Nam Ariani, Nouatiani, Nestoriani, & alij ferè omnes verba Symboli Apostolici recipiebãt, sed quia in sensu dissensio erat, ideo damnati, & ab Ecclesia Catholica eiecti fuerunt.

SECVNDO, fundamentum Cassandri est falsum; non enim possunt vera membra Ecclesiæ vocari Lutherani & Caluinistæ, etiamsi in Symbolo nobiscum conuenirent; nam præter illam fidem requiritur subiectio ad legitimum caput Ecclesiæ à Christo constitutum, & communicatio cum alijs membris; Ecclesia enim est vnum corpus visibile, & proinde caput & membra habet visibilia, nec potest dici membrum, quod à capite & corpore reliquo separatum est. Certè Ærius, etiam quoad sensum, in Symbolo conueniebat cum Catholicis, tamẽ quia nolebat subesse Episcopo, & ceteris membris communicare, ab Epiphanio & Augustino in Catalogo hæreticorum ponitur, & Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, Nouatianum esse extra Ecclesiam, quia non volebat subijci Pontifici Cornelio, etiamsi nullam aliam hæresim introduxisset.

TERTIO, Cassander ita disputat, quasi inter Catholicos, Lutheranos, & Caluinistas solùm dissensiones fiant de ritibus & ceremonijs humanis; at multa dogmata sunt maximi momenti, in quibus dissentimus, quæque non habentur expresśè in Symbolo, & propter quæ nulla pax sperari potest inter Catholicos, & Lutheranos. Nam verbi gratia, nos dicimus, Missam esse diuinissimum cultum Dei; illi dicunt esse horrendam idololatriam: similiter inuocare Sanctos nobis est pietas, illis impietas, &c.

QVARTO, sancti Patres docuerunt nos, vt non solũ fidei Symbolum, sed etiam omnia alia dogmata fidei, licet minuta videantur, inuiolata seruemus, nec propter hæreticos vllo modo immutari patiamur, Galat. 2. Paulus dicit, se nec ad horam cedere voluisse falsis fratribus. Et cùm olim Ariani peterent à Catholicis, vt saltem vnam vocem omitterent, quæ non habetur in Scriptura, nec in Symbolo Apostolorum, vel vnam literam immutarent, id est, non dicerent ὁμοούσιον, sed ὁμοιούσιον, & si hoc fierit, pacẽ pollicerentur; Catholici noluerunt, & Imperatori scripserunt, nefarium esse de rebus iam definitis aliquid immutare; & si quid iustarum sanctionum fuerit immutatum, non propterea pacem futuram; nec enim apud eos pacem esse posse, qui pacis iura nescirent. vide Theodoretum lib. 2. hist. cap. 18. & 19. vel Trip. lib. 5. cap. 21. & 33. & hoc verũ esse patuit in Concilio Ariminensi; nam cùm simpliciores Catholici ab Arianis decepti, nomen ὁμοούσιον, tollendum esse decreuissent, mox Ariani toto orbe terrarum prædicauerunt, se vicisse; & non contenti sustulisse vocẽ ὁμοούσιον, & pro ea substituisse ὁμοιούσιον, paulò pòst ipsum ὁμοιούσιον, in ἑτερούσιον, id est, dissimilis substãtiæ, transformarunt, vt Theodoretus refert, li. 2. hist. cap. 21.

Hinc Basilius roganti Præfecto Valẽtis Imperatoris, vt tempori pareret, & nõ tot Ecclesias, pp paruã dogmatum subtilitatem, vexari pateretur, respondit: *Qui diuinis innutriti sunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibus, ne vnam quidem syllabam patiuntur. sed pro his, si contingat, omnes etiam mortis species amplectũtur.* Vide Theodoretum lib. 4. cap. 17. historiæ Ecclesiasticæ. Eadem constantia præditi fuerunt Eustathius & Syluanus, quibus cum Imperator exilium minaretur, nisi vocẽ ὁμοούσιον, abrogarent, responderunt, potestatem habes puniendi, non tamen nos Patrum statuta destruimus. vide hist. Tripar. lib. 5. cap. 24.

Deniq; GELASIVS in epistola ad Euphemianum, petenti hæretico, vt Papa eis condescenderet, id est, aliquid remitteret de religione Catholica, pacis gratia, eleganter eius petitionem irrisit. *Cum autem*, inquit, *dicis, condescendere nos debere vobiscum: interim iam vos descendere, aut descendisse monstratis, vnde quæso, vel quò ista descensio est? vtique ex superiore quodam loco ad inferiora quæque depositos, à Catholica, Apostolicaque communione ad hæreticam, damnatamque prolapsos videtis, cognoscitis, non negatis: sed etiam in superiore manentes sede, vultis impelli, condescendere nos vobiscum inuitatis ad ima de summis; nos coascendere vos nobiscum rogamus ad summa de imis.*

QVINTO, non potest liberum esse credere in vno quolibet dogmate, quin eadem ratione liberum esse debeat in omnibus, etiam in ijs, quæ in Symbolo Apostolico continentur; nam vna est regula fidei indubitata, & certa in omnibus quę creduntur, nimirum verbũ

Dei per Ecclesiam explicatum. Si ergo credo Ecclesiæ tradenti mihi Symbolum Apostolorum, quod nō scio aliunde esse Apostolorum, nisi quia Ecclesia dicit; eadem ratione credere debeo Sanctos inuocandos, quia eadem Ecclesia hoc dicit; vel si hoc possim non credere, eadem rationem possum non credere, Symbolum illud esse Apostolorum.

SEXTO, opinio ista Cassandri noua est, & ab ipso primùm excogitata, vt ipse initio fatetur, suspecta igitur haberi debet. Vt enim pulchrè docet Vincentius Lyrioensis in suo opusculo contra profanas nouitates, suspicione carere non potest, quod nouum est; cùm vera fides vna sit, & antiquissima.

SEPTIMO, ista opinio facit veram Ecclesiam omnino occultam & inuisibilem; immò ex solis adulatoribus & simulatoribus conflatam; nam Cassander dicit, ad veram Ecclesiam requiri duo, fidem in Christum, & pacem cum hominibus, & inde deducit eos, qui hostiliter insectantur Catholicos, & Lutheranos, non esse de Ecclesia, sed eos solùm, qui cum omnibus pacem habent: ergo illi, qui sunt de Ecclesia, non possunt esse nisi occulti, & qui cum Catholicis simulant se hostes Lutheranorum, & cum Lutheranis hostes Catholicorum; nam Catholici non patiunt in suo grege vllos, qui ostendant vllo signo externo, se fauere Lutheranis: inter Lutheranos quoque, etsi permittuntur in iisdem prouincincijs omnes sectæ, tamen nulla secta in suo grege patitur amicos aliarum sectarum, vt notum est: ergo isti pij, & pacifici viri necessariò sunt omnes ficti & simulati, aliud ore profitentes, aliud in corde celantes, & similes Herodi, qui cum Ethnicis erat Ethnicus, cum Iudæis Iudæus; nam & Cæsari templa erexit, & simul Deo vero, vt Iosephus refert lib. 15. Antiquit. cap. 13. & 14.

Adde, quod fatetur Cassander, suos istos collegas esse paucos & occultos, sed hinc apparet, eos non posse Ecclesiam constituere; nam Ecclesia est manifesta & visibilis adeò, vt à Domino, Matth. 5. dicatur ciuitas supra montem posita. Denique, verra Ecclesia sine Pastoribus esse non potest, ad Ephesios 4. isti autem homines occulti nullos pastores habent, nec habere possunt, dum ita manent occulti; proinde nullam Ecclesiam habent.

CAPVT XX.

Libros hæreticorum abolendos esse.

POSTREMA restat quæstio de pœnis hæreticorum, quas post Ecclesię iudicium & declarationē, Principes politici infligere possunt ac debent. Incipiemus autem à libris eorum, ac breuiter ostendemus, libros hæreticorum iure interdici, & exuri. Id igitur Probatur PRIMO ex antiqua & perpetua consuetudine, non solum Christianorum, sed etiam Ethnicorum.

PRIMO, refert Valerius Maximus, lib. 1. ca. 1. quòd cùm Romæ reperti fuissent libri quidam, qui nonnihil videbantur soluere religionem, Prętor Vrbanus, ex auctoritate Senatus, in conspectu populi eos cremauit. Marcus Tullius lib. 1. de natura Deorum refert, Protagoram Abderitem, quòd libros noxios religioni scripsisset, Atheniensium iussu, vrbe atque agro exterminatum, liberosque eius in concione combustos.

DEINDE, tempore Apostolorum, refert Lucas Actor. 19. multos ab Apostolis conuersos, libros curiosos & vanos contulisse, & combussisse coram omnibus: & Clemens lib. 1. constit. Apostol. cap. 7. dicit, Apostolos prohibuisse inino fidelibus libros Gentiliū, & falsorum Prophetarum. Scribit etiam Eusebius lib. 7. histor. cap. 6. Dyonisium Episcopum Alexandrinū, qui floruit circa annum CC L. à fidelibus reprehensum, quòd libros hæreticorum legeret.

CONSEQVENTE postea tempore creuit zelus fidelium contra libros hæreticorum; Nam Nicænum Cōcilium libros Arij igni adiudicauit, vt Nicephorus testatur lib. 8. cap. 18. & Constantinus id exequutioni mandari iussit, proposita pœna capitis, si quis libros Arij occultasset, vt patet ex epistola eius apud Socratem, lib. 1. cap. 6. & Nicephorum lib. 8. cap. 25. Scribit etiam Socrates lib. 1. cap. 24. Marcellum Ancyranum damnatum fuisse, quòd libros suorum errorum comburere noluisset; non enim recipiebantur ad pœnitētiam hæretici, nisi prius libros suos combussissent.

CIRCA eadem tempora Epiphanius in Synodo Cypri coacta, vetuit libros Origenis legi, vt Socrates lib. 6. cap. 9. historiæ refert, & Concilium Carthaginense IIII. can. 16. permittit solis Episcopis, vt tempore necessitatis libros hæreticorū legant. NON diu postea cū Nestorii hæresis in Concilio Ephesino damnata fuisset, libri quoque Nestorij in eodem Concilio interdicti fuere, & à Theodosio Imperatore exuri iussi, vt Liberatus refert cap. 10. Breuiarij, & exstat adhuc lex Theodosi, L. Damnato, C. de hæreticis. Circa idem tēpus prodijt lex Honorij & Theodosij, qua iubentur Mathematici omnes suos libros, in quibus aliquid est aduersum Catholicæ religioni, in oculis Episcoporū cremare, L. Mathematicos, C. de Episcopali audientia. PARI ratione in Concilio Chalcedonensi damnātur libri Eutychetis, & ab Imperatoribus Valentiniano & Martiano seuera lege prohibetur, ne vllus eos legere, aut habere audeat, sed omnes diligentissimè quæsiti crementur, vt patet ex Cōcilio Chalcedonēsi, act. 3. & ex ipsa lege, quæ adhuc exstat L. Quicunque, §. Nulli, & §. Omnes, C. de Hæreticis.

Eodem temporem B. Leo in epist. 92. ad Turbium, cap. 15. & 16. interdixit lectionem librorum hæreticorum quorundam, & addidit eos Episcopos, qui eos in domibus fidelium haberi sinerent, hæreticos censendos; paulò pòst Gelasius in Concilio LXX. Episcoporum, vt habetur dist. 15. can. S. Romana, proposuit indicem hæreticorum, quorum libros à fidelibus vitandos esse dicit.

Postmodum in V. Synodo damnato Anthymo, dānantur etiam eius libri, & Iustinianus Imperator grauem pœnam statuit, nimirum amputationis manuum, in eos, qui eiusmodi libros describunt, ac iussit vbique comburi. habetur hæc constitutio in 1. act. Synodi V. & in Nouellis, constit. 42. B. Gregorius lib. 14. Moralium, cap. 32. refert iussu Tyberij Imperatoris, crematum librum Eutychij, quem ipse Gregorius hæresis conuicerat. In VII. etiam Synodo, act. 5. interdicuntur & comburi iubentur libri hæreticorum, & canon. 9. excommunicantur, qui libros hæreticorum legunt. Concilium Constantiense sess. 8. confirmat decretum Concilij Romani, quo interdicta fuerat lectio librorum Ioannis VViclefi. Denique, Concilium Tridentinum indicem librorum hæreticorū fieri iussit, vt omnes scirent, qui libri cauendi & exurendi essent. Ex quo apparet, semper eandem fuisse consuetudinem in Ecclesia.

Accedit etiam in argumentum huius rei, quòd nulli ferè exstent libri veterum hæreticorum, quomodo enim euanuerunt tot volumina Valentini, Marcionis, Arij, Eunomij, Nestorij, Pelagij, & aliorum, quibus SS. Patres respondent?

Probatur SECVNDO ratione; nam colloquia hæreticorum sunt periculosissima, & ideo diligenter vitanda, ergo multò magis libri sunt noxij & pestilentes, ac vitandi. Ad Rom. 16. *Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinā, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis; nam per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocētum.* 2. Thimoth. 3. *Hos deuita.* Titum 3. *Hæreticum deuita.* 2. epistola Ioannis. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere in domum, nec aue ei dixeritis.*

S. IRENÆVS

S. Iræneus. lib. 3. cap. 3. *Tantum*, inquit, *Apostoli, & horum discipuli habuerunt timorem, vt neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerant veritatem.*

S. Cyprianus lib. 1. epist. 3. ad Cornelium: *Declinent*, inquit, *fortiter, & euitent dilectissimi fratres nostri verba et colloquia eorum, quorum sermo vt cancer serpit.* Et infrà: *Nulla cum talibus commercia, nulla conuiuia, nulla colloquia misceantur, simusque ab eis tam separati, quàm sunt illi ab Ecclesia profugi.*

S. Athanasius de S. Antonio in eius vita: *Nunquam*, inquit, *Manichæis, aut alijs hæreticis saltem amicabilia verba largitus est, denuncians talium amicitiã, atque sermones, perditionem esse animæ. Sic etiam Arianos detestabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidẽ esse accedendũ.* Et ipse B. Ant. iã moriturus: *Hæreticorũ* inquit, *& schismaticorum venena vitate, meumque circa eos odium sectamini. scitis ipsi, quod nullus mihi, nec pacificus quidem sermo cum eis vnquam fuerit.*

S. Avgvstinvs in epist. 62. *Hæreticum*, inquit, *sicut vitandum monemus, ne infirmos, & paruulos fallat, ita non abnuimus quibuscunque modis possimus corrigẽdũ, &c.* S. Leo serm. 18. de passione Domini: *Viperea*, inquit, *hæreticorum vitate colloquia, nihil vobis commune sit cum eis, qui solo sunt nomine Christiani.* Hæc ille.

Iam igitur, si tantopere vitanda sunt colloquia hæreticorum, quanto magis libri? nam oratio in libris scripta, est magis composita, & artificij plena, quàm quę in colloquijs vsurpatur. Deinde, est semper ad manus: nam cõciones & colloquia sunt rara, & verba ore prolata mox trãseunt; at verba in libris manent perpetuò, & semper nobis adsunt, nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent. Præterea libri magis sparguntur; potest enim aliquis per libros toti fere orbi terrarum simul loqui, & multorum domos & cubicula libri penetrant, quos auctor libri nunquam vidit, & ad quos fortè nunquam admitteretur. Denique, experientia idem docet; nam Ioannes VVicleffus viua voce paucissimos peruertit; docuit enim solũ in Anglia, & ibi penè nullos reliquit sui erroris hæredes: at per libros totam Boẽmiam peruertit. vide Cochlæum in historia Hussitarum.

At contrà obijciunt. Primo, quia multa bona sunt in libris hæreticorum, & stultum videtur, propter aliqua mala priuare se etiam bonis: & confirmatur, quia alioqui multorum Patrum scripta comburenda erũt. Item, quia Ecclesia tolerat libros Gentilium, Iudæorum, Turcarum, & veterum etiam hæreticorum, vt Origenis, Tertulliani, Eusebij, Pelagij.

Respondeo, veritatem quidem non esse negandam, tamen nec legẽdam in libris hæreticorum; nam, vt ibi est, nocet, non prodest. Scribit B. Gregorius lib. 5. moral. cap. 11. hoc esse proprium hæreticorum, vt veris falsa permisceãt, & bonis mala; nam si sola falsa & mala dicerent, ab omnibus repellerentur; si sola vera & bona, hęretici non essent. Itaque omnia miscẽt, vt ex malis bona inficiant, & per bona mala sua abscondant; quæ etiam caussa est, cur Christus & Apostoli prohiberent Dæmones vera dicere, ne videlicet per ea vera fidem sibi acquirerent, & postea falsa etiã illis crederentur. Luc. 4. *Dominus non sinebat Dæmones dicere; Tu es Christus Filius Dei.* Et Act. 16. Paulus prohibuit Diabolo dicere: *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis.*

Præterea, etiam non decet, vt veritas ab hæreticis suscipiatur, qui hostes sunt veritatis: vt scribit Gellius lib. 18. cap. 3. apud Lacedęmonios, cùm de summa Reipublicæ ageretur, vir quidam disertus & doctus, sed improbus & impurus, optimam sententiã dixit, quę cũ placeret omnibus, & iuxta eam decretum faciendum videretur, & tamen ferre non possent, vt optimũ consilium turpitudine actoris fœdaretur, electus est vir quidam grauissimus, qui omnium consensu eandem sententiam diceret, & nulla prioris habita mentione, huius sententia in decretum referretur.

Ad Primam confirmationem de scriptis Patrum, respondeo inprimis, Patres non esse hostes Ecclesiæ, & eorũ errata non hæreses, sed humanos esse errores. Pretera errores Patrũ esse errores extinctos & mortuos, qui nocere non põt; nã error nocet q̃diu defenditur pertinaciter: Patrum autem errores non fuerunt detecti, dum Patres ipsi viuerent, alioqui enim vel ipsi eos emẽdassent, vel ab Ecclesia eiecti fuissent: sed post mortem eorum detecti, notatique sunt, & ab omnibus improbati, sicut etiam ab ipsis improbarentur, si viuerent.

Ad illud de Gentilibus dico eos tolerari, quia non nocent, cùm sint errores mortui; nulli enim nunc sunt, qui non rideant dogmata Gentilium; nec vnquam audimus Christianos deprauatos libris Gentilium, deficere ad Gentilismum, vt quotidie deficiunt ad hæreticos; quia verò tempore Apostolorum multi erant, qui propugnabant dogmata Gentilium, Clemens scribit interdictos fuisse Gentilium libros, lib. 1. Const. cap. 7. & eadem de caussa prohibentur libri Gentilium in Concilio Carthaginensi IIII. cap. 16.

Ad illud de Iudæorum & Turcarum libris dico, libros Iudæorum & Turcarum melioris conditionis esse, quàm hæreticorum; illi enim sunt aperti hostes Christianorum, nec fallunt sub nomine Christiano, vt hæretici faciunt. Itaque etiam simplicissimi quique norunt discernere dogmata Iudæorum & Turcarum à Christianis dogmatibus; discernere autem hæreses non possunt, nisi homines valde docti. Præterea etiam Iudæorum & Turcarum libri prohibentur, quando continent blasphemias in Christum, aut iudicantur pernitiosi Christianis, vt patet de Talmud Iudæorum.

Ad illud de Origene, Tertulliano, Eusebio, Pelagio dico, eorum libros permitti, quia hæreses illæ sunt extinctę, & libri prosunt propter antiquitatem.

Argumentum Secundum. ex Paulo, qui 1. Thess. 5. dicit: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est, tenete.* est enim sensus; Si quis futura prędicat, vel scripturas interpretetur, aut verbo, aut scripto, nolite reijcere, sed audite, vel legite, & quod Catholicę fidei consonum est, accipite, reliquum omittite.

Respondeo, Apostolus loquitur de prophetia & scriptis, quę nondum constat, an sint bona vel mala, & talia non vult reijci, nisi prius examinata; sed quando scriptum aliquod iam est examinatum, & constat esse malum, vult omnino reijci, & talia sunt scripta omnia, quę nobis prohibentur; sunt enim probata, id est, examinata omnia, & ideo prohibita, quia mala reperta sunt.

Deinde licet Apostolus ad totam Ecclesiam scribat, tamen non vult omnia fieri ab omnibus, sed ab ijs, qui possunt, & quibus ex officio incumbit, sicut cùm ad Vniuersitatem aliquam mittuntur articuli aliqui suspecti examinandi, non ad omnes, qui sunt in Vniuersitate, pertinet eos examinare, sed solùm ad Magistros, vel quos ipsi designauerint; ita igitur cùm Apostolus iubet, in Ecclesia examinari prophetias & Scripturarum interpretationes, certè non vult hoc fieri à sartoribus & cementarijs, sed ab Episcopis, & alijs, quos Episcopi sibi adiungunt.

Alivd argumentum sumunt ex testimonijs quatuor veterum Patrum, Dionysij Alexãdrini, Theophili item Alexandrini, B. Hieronymi, & Gelasij; na Dionysivs, vt scribit Eusebius lib. 7. hist. cap. 6. cùm reprehenderetur quòd libros hęreticorum legeret, respondit, se visionem habuisse, qua sibi dicebatur: *Lege omnia, quæ in manus tuas veniunt, valebis enim omnia expendere, & probare.* Theophilvs quoque cùm argueretur quòd Origenem legeret, respondit, vt Socrates refert lib. 6. hist. cap. 15. se legere, vt quod bonũ est excerperet, quod malum respueret. B. Hiero-

nymvs in epistola ad Alexandrum & Minerium, dicit, se legere libros hæreticorum, vt bona inde excerpat; etiamsi sciat, aliquos propterea de se murmurare.

Gelasius in tomo de vinculo anathematis, probare volens, posse Concilium Chalcedonense partim recipi, partim non recipi, affert exemplum librorum hæreticorum, qui partim recipiuntur, partim reijciuntur, & allegat illud: omnia probate, quod bonum est, tenete.

Ad hoc vltimum respondeo, exemplum Gelasij in eo consistere, quod sicut in Concilio Chalcedonensi quædam erant bona, quædam mala; & quædam recipienda, quædam reijcienda, ita & in libris hæreticorũ: non tamen vult dicere, posse recipi libros ipsos hæreticorum propter vera admixta, sicut recipitur Concilium Chalcedonense, nam alia ratio est Concilij sanctorum Patrum, alia librorum hæreticorum, vt diximus, quanquam veritas ipsa inserta libris hæreticorũ bona sit, & recipienda, si tamen alibi reperiatur; verba eius hæc sunt: *Nunquid nam in ipsorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem pertineant, posita legũtur? Nunquid nam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, vbi prauitas inest, refutantur? Aut ideo praui libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quæ illic inserta est, non negatur?*

Ad alia respondeo. Primum, ex his locis colligi, semper in Ecclesia fuisse morem vitandi lectionem librorum hæreticorum, alioqui enim nemo istos Patres reprehendisset. Dico Secundo, semper concessum fuisse, & modò etiam concedi Episcopis, & alijs multis lectionem librorum hæreticorum, & ideo non mirum, si Dionysius & Theophilus, qui Patriarchę erãt, & S. Hieronymus, qui semper doctissimus est habitus, poterant suo iure omnes libros legere. Dico Tertio, nullã tunc fortasse fuisse legem vniuersalis Ecclesiæ, sed solùm consuetudinem de non legendis libris hæreticorum, exceptis libris Arij, at nunc lex est Ecclesię vniuersalis, cui parendum est.

CAPVT XXI.

Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos, temporalibus pœnis, & etiam morte mulctari.

Ioannes Huss art. 14. in Concilio Constantiensi, sess. 15. recitato, asseruit, non licere hęreticum incorrigibilẽ tradere seculari spotestati, & permittere cõburẽdum. Idẽ Lutherus in ar. 33. & in assertione eiusdem. Nec nouus est error, nam etiam Donatistæ olim idem docuerunt, vt Parmenianus, Petilianus, & Gaudentius. vt Augustinus testatur libro 1. contra epistolã Parmeniani, cap. 7. lib. 2. contra literas Petiliani, ca. 10. Lib. 2. cõtra epist. Gaudentij, cap. 17. & 26. & epist. 50. ad Bonifacium.

Contrarium docẽt omnes Catholici, & aliqui etiã ex hæreticis. Nam Caluinus posteaquam Michaëlem Seruetum tanquam hæreticum publicè supplicio extremo affecisset, & ab alijs sectarijs argueretur, libellũ edidit, in quo demonstrat, licitum esse in hæreticos gladio animaduertere. Benedictus quoque Aretius in historia de supplicio Valentini Gentilis, eundem Gentilem ob hæresim iure cæsum à Bernẽsi Magistratu, cõtendit. Fusiùs verò id ipsum docet Theodorus Beza in lib. de hæreticis à magistratu puniendis.

Nos igitur breuiter ostendemus, hæreticos incorrigibiles, ac præsertim relapsos, posse ac debere ab Ecclesia reijci, & à secularibus potestatibus, temporalibus pœnis, atque ipsa etiam morte mulctari.

Probatur Primo Scripturis. Scriptura veteris Testamenti Deut. 13. seuerissimè iubet falsos Prophetas, qui suadent colere Deos alienos, sine vlla misericor-

A dia occidi, & cap. 17. postquam dixerat, vt in rebus dubijs consuleretur summus Sacerdos, mox subdit: *Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis moriatur.* Et rursum cap. 18. Propheta falsus interfici iubetur. Et re ipsa legem hanc seruarunt Helias, Iosias, Iehu, & alij, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, vt patet 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. nullum est autem ferè discrimen inter nostros hæreticos & falsos Prophetas illius temporis; nec solùm sancti Reges & Prophetæ blaspemos morte mulctarunt, sed etiã Nabuchodonosor (vt dicitur, Daniel. 3.) edictum constituit, vt quicunque blaspemaret Deũ Danielis, id est, verum Deum, interficeretur, & domus eius vastaretur; in quo edicto Deo vero obsequium iustissimũ fecit, vt B. August. dicit in epist. 50. & alibi.

B In nouo Testamento habemus inprimis Matthæi 18. posse Ecclesiam eos, qui obedire nolunt, à se reijcere, & habere vt Ethnicos & Publicanos, ac proinde permittere eos potestati seculari, tanquam non amplius Ecclesiæ filios. Habemus deinde Rom. 13. secularẽ potestatem, posse scelestos homines gladio punire: *Non enim,* inquit, *sine caussa gladium portat, minister .n. Dei est, vindex in ira, &c.* Ex quib. duobus locis apertè colligitur, licitũ esse hæreticos, qui omnium iudicio sunt rebelles Ecclesiæ & publicæ pacis perturbatores, ab Ecclesia abscindi, & à seculari iudice morte mulctari.

Præterea Christus & Apostolus eius hæreticos ijs rebus comparauerũt, quæ sine cõtrouersia ferro &

C igni repelluntur; nam Matth. 7. Dominus ait: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Actor. 20. *Ego scio, quoniam intrabunt post discessum meũ lupi rapaces;* nomine luporum certum est hæreticos intelligi debere, vt pulchrè explicat S. Ambrosius in commentario ad initium capitis decimi B. Lucæ; at lupi rapaces optimo iure occiduntur, si aliter abigi non possunt; pluris enim facienda est vita ouium, quam mors luporũ. Item Ioan. 10. *Qui non intrat per ostium in ouile, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* vbi nomine furis & latronis intelliguntur hęretici, & omnes seductores, ac sectarum inuentores, vt Chrysostomus & Augustinus exponunt; fures autem & latrones, quomodo puniantur. notum, est, Item 2. Timoth.

D 2. hæresis comparatur cancro, qui non curatur medicamẽtis, sed ferro exscindi debet, alioqui perpetuò serpit, & totum corpus corrumpit. Denique Christus Ioan. 2. flagello coëgit negotiatores egredi templum. Petrus Actor. 5. Ananiam, & Saphiram, quia mentiri ausi fuerant Spiritui sancto, occidit. & Paulus Act. 13. falsum Prophetam, qui proconsulem à fide impedire conabatur, cæcitate percussit.

Probatur Secundo sententijs, & legibus Imperatorum, quas Ecclesia semper probauit. Constantinus I. Imperator ad petitionẽ Nicęnę Synodi Arium cum aliquot socijs in exilium relegauit, vt auctor est Sozomenus li. 1. cap. 20. historię; item Donatistas supplicio affecit, vt Augu. refert lib. 1. contra epist. Parmeniani, cap. 7. & in epist. 166. ad Donatistas vbi enumerat mul

E tos Imperatores optimos, qui seuerissimas leges tulerunt contra hęreticos, & vnum solum Iulianum Apostatam hęreticis fauisse.

Deinde Theodosius Valentinianus, Martianus, & alij religiosissimi Imperatores, leges tulerunt in hęreticos, quibus eos interdum aliquot libris auri, interdum omnibus bonis, interdum exilio & verberibus, interdum vltimo supplicio mulctari voluerunt, vt patet C. de hęreticis L. Manichęos. L. Ariani. L. Quicunque, qua vltima lege, quę est Valentiniani, & Martiani iubentur occidi omnes, qui praua docere tentant; qui verò eos docentes audiunt, aliquot libris auri mulctari. Iustinianus apud Paulum Diaconum lib. 16. lege edita omnes hęreticos de finibus totius Imperij eiecit, concessis trium mensium ad conuersionem

inducijs;

induciis, deinde Michaël Imperator apud eundē Paulum Diaconum li. 24. capitalem pœnam in hæreticos constituit.

Probatur TERTIO legibus Ecclesiæ, cap. Ad abolendam, & cap. Excommunicamus, extra de hæreticis, & in Sexto de hęreticis, cap. super eo, definit Ecclesia, hęreticos incorrigibiles seculari potestati tradēdos, vt ab eis debito modo puniantur. Item Constantiense Conciliū sess. 15. damnauit sententiam Ioannis Huss; & ipsum Ioannem & Hieronymum de Praga tradidit seculari potestati, à qua ambo exusti fuerunt; denique Leo X. articulos Lutheri damnauit.

Probatur QVARTO testimoniis Patrum. CYPRIANVS lib. de exhortatione martyrii, cap. 5. postquam retulerat ex Deuter. 13. necādos esse Pseudoprophetas, subdit: *Si hoc in Testamento veteri fiebat, nunc magis faciendum esse.*

HIERONYMVS in illud Galat. 5. Modicum fermentum totam massam corrumpit: *Igitur*, inquit, *scintilla statim vt apparuerit extinguenda est, & fermentū à massæ vicina semouendum; secandæ putridæ carnes, et scabiosum animal à caulis ouium repellēdum, ne tota domus massa corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereant. Arius vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.*

AVGVSTINVS lib. 2. retract. cap. 5. & in epist. 48. & 50. retractat, quòd aliquando senserat, non esse vi cogēdos hęreticos ad fidem, & prolixè probat id vtilissimum; semper tamen excipit supplicium mortis, non quòd illos hoc non mereri putaret, sed tum quia hoc decere Ecclesiæ mansuetudinem existimabat, tum etiam quia nondum vlla exstabat lex Imperatorum, qua hæretici iuberentur occidi; illa enim Lex, Quicunque, C. de hæreticis, paulò post mortem Augustini lata est.

Quòd autem Augustinus existimauerit, iustum esse, si hæretici occiderentur, perspicuum est; nam lib. 1. contra epistolam Parmeniani, cap. 7. ostendit, quòd si punirentur morte Donatistæ, iustè punirentur. Et tract. 11. in Ioan. *Occidunt*, inquit, *animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur, &c.* vbi dicit falsò illos conqueri, quòd occiderentur ab Imperatoribus: tamen si etiā verum esset, adhuc iniustè conquererentur. Denique in epi. 50. ad Bonifacium dicit; Ecclesiam quidem nolle vllum hæreticum occidi, tamen sicut domus Dauid non potuit habere pacem nisi Absalon extingueretur, & Dauid pace regni mœrorem mortis filii consolatus est: sic cùm ex legibus Imperatorum contra hæreticos sequitur aliquorum mors, Ecclesiam dolorem materni cordis lenire ac sanare tantorum liberatione populorum.

S. LEO in epist. 91. ad Turbium, cap. 1. *Merito*, inquit, *Patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mūdum instanter agere, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur; quando etiam Principes mundi hanc sacrilegam amentiam ita detestati sunt, vt auctorem eius, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent; & profuit diu ista districtio Ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta iudicio cruentas refugit vltiones, seueris tamē Christianorum Principum constitutionibus adiuuatur, dū ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium qui timent corporale supplicium.* OPTATVS Mileuitanus lib. 3. respondens calumniæ hæreticorum, qui ægerrimè ferebant duos ex suis à Machario præfecto interfectos: *Videtis*, inquit, *à Mose, & Phinee, et Helia, & Machario similia eē facta, quia ab oīb. vnius Dei vindicta processit.*

S. GREGORIVS lib. 1. epist. 72. ad Gennadium Exarchum Africæ, laudat eum, quòd magno zelo hæreticos armis persequeretur, & hortatur, vt pergat.

S. BERNARDVS serm. 66. in Cantica: *Melius*, inquit, *proculdubio gladio coercerentur, illius videlicet, qui non*

A *sine caussa gladium portat, quā in suū errorē multos traiicere permittantur; Dei.n. minister ille est, vindex in irā ei, qui malè agit: mirabantur aliqui, quod non modò patienter, sed & læti, vt videbantur ducerentur ad mortem; sed qui minus aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, non solùm in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederat. Nonne plus est sibimet hominē iniicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere.*

Probatur VLTIMO ratione naturali. PRIMO, hæretici excommunicari iure possunt, vt omnes fatentur, ergo & occidi. Probatur consequentia, quia excommunicatio est maior pœna, quàm mors temporalis. Augustinus lib. 1. cōtra aduers. Legis & Prophetarum, cap. 17. dicit, horibilius esse tradi Satanæ per communicationem, quā gladio feriri, flammis absumi, ferisue sub-
B iici ad deuorandum.

SECVNDO, experientia docet, non esse aliud remedium; nam Ecclesia paulatim progressa est, & omnia remedia experta; primò solùm excommunicabat; deinde addidit mulctam pecuniariam, tum exilium; vltimò, coacta est ad mortem venire; nam excommunicationem contemnunt hæretici, ac dicunt esse fulmina frigida; si mineris mulctam pecuniariam, nec Deum timent, nec homines reuerentur, scientes non defuturos stultos, qui illis credant, & à quibus alantur; si in carcerem concludas, vel in exilium mittas, corrumpūt vicinos verbis, & longè positos libris, ergo solùm remedium est, mittere illos maturè in locum suum.

TERTIO, falsarii omnium iudicio merentur mortem; at hæretici falsarii sunt verbi Dei.

C QVARTO, ex ratione Augustini epist. 50. grauius est non seruare fidem hominem Deo, quàm fœminam viro, sed hoc morte punitur, cur non illud?

QVINTO, tres caussæ sunt propter quas ratio docet homines occidendos esse, quas pulchrè scribit Galenus in libro, cuius titulus est, quòd mores animi corporis temperamentum sequantur, circa finem libri.

PRIMA caussa est, ne mali bonis noceant, neve innocentes à nocentibus opprimantur; atque hinc iustissimè omnium iudicio occiduntur homicidæ, adulteri, latrones. SECVNDA est, vt paucorum supplicio multi corrigantur. & qui noluerunt prodesse Reip. viuēdo, prosint moriendo; atque hinc videmus etiam iustissimè omnium iudicio quædam horrenda flagitia morte te puniri, licet proximis non noceant, nisi exemplo, vt
D Necromantiam, quædam nefanda & contra naturam, ista ideo grauissimè puniuntur, vt ceteri intelligant, immania esse scelera, & non audeant similia perpetrare. TERTIA est, quia ipsis hominibus, qui occiduntur, sæpe vtile est occidi, quando videlicet semper fiunt peiores, & non est probabile vnquam eos ad sanitatem mentis reuersuros.

Hæ autem rationes omnes suadent hæreticos occidendos; nam primum nocent proximis magis, quàm vllus pirata vel latro, quandoquidem animas occidunt, immò tollunt fundamentum omnis boni, & Remp. tumultibus replent, qui necessariò religionum diuersitatem sequuntur.

Deinde, plurimus prodest eorum supplicium; multi enim, quos impunitas faciebat torpentes, supplicia pro-
E posita excitant, vt cogitent qualis sit hæresis, quam sequuntur, & videant ne fortè vitam præsentem miserè finiant, & ad futuram beatitudinem non perueniant. Itaque & B. Aug. in epist. 48. testatur, plurimos cōuersos esse, postquam leges Imperatorum non sinebant hæreticos impunitos, & nos quotidie idem videmus fieri in locis, vbi viget inquisitio.

Denique, hæreticis obstinatis beneficium est, quod de hac vita tollantur; nam quò diutiùs viuunt, eò plures errores excogitant, plures peruertunt, & maiorē sibi damnationem acquirunt.

CAPVT

CAPVT XXII.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST argumenta Lutheri atque aliorum hereticorum diluere. Argumentum PRIMVM, ab experientia totius Ecclesiæ: *Ecclesia,* inquit Lutherus, *ab initio sui vsque huc nullum combussit hæreticum;* ergo non videtur esse voluntas spiritus, vt comburantur.

RESPONDEO, argumentum hoc optimè probat, nõ sententiam sed imperitiam, vel impudentiam Lutheri; nam cùm infiniti propemodum vel combusti, vel aliter necati fuerint, aut id ignorauit Lutherus, & tunc imperitus est, aut non ignorauit, & impudens ac mendax esse conuincitur; nam quod hæretici sint sæpe ab Ecclesia combusti, ostendi potest, si adducamus pauca exempla de multis. Priscillianus hæresiarcha cum socijs, à Maximo Christiano Imperatore necatus est, vt S. Hieronymus in lib. de viris illustribus testatur, & de Donatistis occisis meminit Optatus lib. 3. contra Parmenianum.

Basilius quidam Magus, ac proinde hęreticus; nam vix vlli sunt verè Magi non hæretici, Romæ combustus est à Christiano, & Catholico populo, vt B. Gregorius testatur lib. 1. Dialogorum, cap. 4.

Rursum alius Basilius auctor hæresis Bogomilorũ ab Alexio Comneno Imperatore publicè exustus est, vt scribit Zonaras in vita Alexij.

Tempore etiam B. Bernardi, quòd hæretici vltimo supplicio afficerentur, testatur ipse in Cantica serm. 66. Temporibus Innocentij III. fuerunt aliquando simul exusti CLXXX. hęretici Albigenses, cũ antea & verbis, & miraculis eos S. Dominicus conuicisset, & multos eorum socios conuertisset. Scribit rem totam B. Antoninus 3. parte, tit. 19. cap. 1. §. 4. historię.

Ac vt alios infinitos omittam, Ioannes Huss; & Hieronymus de Praga in Constantiensi Concilio ab Imperatore Sigismundo exusti fuerunt.

Respondet Lutherus ad hoc vltimum exemplum; Ego de hęreticis loquor, Huss autem, & Pragensis nõ fuerunt hęretici. CONTRA. Saltem Priscillianus, & Bogomiles, & Albigenses fuerunt hęretici. Pręterea Ioannes Huss, & nobis Catholicis, & ipsi Luthero hęreticus fuit; quod nobis, notum est: quod Luthero, probatur; nam Lutherus in lib. contra Regem Anglię asserit impium esse, & blasphemum negare verum panẽ in Eucharistia cum corpore Domini: & pium, atque Catholicum, negare conuersionem panis in corpus. At Ioannes Huss vsque ad mortem in contraria sententia fuit, & protestatus est in ea fide se mori, credens firmissimè panis conuersionem in corpus Christi, vt Ioannes Cochlęus refert lib. 2. de historia Hussitarũ, pag. 76.

Argumentum SECVNDVM, experientia testatur, nõ profici terroribus. RESPONDEO, experientia est in contrarium; nam Donatistę, Manichęi, & Albigenses armis profligati & extincti sunt. Item Augustinus testatur plurimos conuersos suo tempore ob metum pęnę, epistola 48.

Argumentum TERTIVM, Ecclesia tolerat Iudęos, cur non hęreticos? Respondeo PRIMO, Iudęi nunquã susceperunt fidem Christianam, hęretici susceperunt. SECVNDO, Iudęi religionem colunt, quam Deus instituit saltem pro tempore, hæretici eam, quam Diabolus inuenit. TERTIO, secta Iudęorum Ecclesię vtilis est, quia eorum libri sunt prophetię nostrarum rerum, & eorum cęremonię figurę nostrorum mysteriorum, & hinc probamus Gentilibus nos non finxisse hæc vaticinia, quandoquidem seruantur à nostris inimicis; denique Iudæi non conantur peruertere Christianos, vt plurimum, sicut faciunt hæretici. Vide Concilium Toletanum. IIII. can. 55, & 56. & Augustinum in Psal.

A 59. Item Bernardum in epist. 322. ad Spirenses, & 323. ad Episcopum Moguntinum.

Argumentum QVARTVM, ex Isa. 2. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces.* RESPONDEO, non est ad propositum, nam vt B. Hieronymus exponit, describit Propheta tempus aduentus Messię, ac dicit futurum tempus altissimæ pacis, ita vt homines conuertant instrumenta militiæ in instrumẽta agriculturæ, & non exerceantur vltrà, id est, in longum tẽpus ad prælium; hoc autem tempus impletum est in Christi natiuitate; nunquam enim fuit tam generalis, & tam diuturna pax in toto orbe, quàm tempore Augusti. DEINDE, si verum est, nunquam futura in Ecclesia bella, vt Lutherus ex hoc loco deducit, manifestum erit apud Lutheranos non esse Ecclesiam, qui &

B inter se, & contra Catholicos grauissima bella mouerunt, quale fuit illud contra Carolum V. in quo captus fuit Dux Saxoniæ & Landgrauius.

Argumentum QVINTVM, ex Isa. 11. *Non occident, & nõ nocebunt in omni monte sancto meo.* RESPONDEO, argumentum est contra ipsum Lutherum, nam non dicit Propheta quòd Catholici non occident hæreticos, sed potius contrà quòd hæretici non occident, & non nocebunt Catholicis; loquitur enim Propheta de leonibus, & vrsis, & serpentibus, regulis, alijsque venenatis bestijs, de quibus dixerat: *Et delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis, & in cauerna reguli mittet manum suam, &c.* his autem bestijs Diabolus, & hęretici eius ministri significantur, vt Hieronymus, & Cyrillus exponunt: ac dicit, quòd non occident, neque nocebunt in omni Ecclesia; tametsi enim hæretici videntur Ecclesiæ nocere, tamen re vera non nocẽt, sed eãm exercent, & in sapientia, ac patientia profice-

C re faciunt.

Argumentum SEXTVM, Matth. 18. Dominus constituit, vt hæretici haberentur pro Ethnicis & Publicanis, non vt comburerentur. Et Paulus ad Tit. 3. iubet hæreticum vitari, non occidi, ergo non licet eos occidere. RESPONDEO, Christum quidem, & Paulum hoc loco non pręcepisse, sed nec prohibuisse, vt comburerentur hęretici; ac proinde nihil ex hoc loco deduci. & hęc est solutio, qua ipse etiam Lutherus vti consueuit; nam in lib. 2. contra Carolstadium, obijcienti Carolstadio, cur vocaret Sacramenta, quę Christus non pręceperat sic vocari; respondit Lutherus, & quare tu prohibes ea vocari Sacramenta, quę Christus non

D prohibuit vocari; pręterea Christus, & Paulus nusquã iubent adulteros, & falsarios occidi, suspendi fures, comburi latrones, & tamen id fieri, & rectè fieri, neq; Lutherus negare auderet.

Argumentum SEPTIMVM, B. Martinus apud Sulpicium lib. 2. sacrę historię circa finem, vehementer redarguit Idacium, & Ithacium Episcopos, qui procurabant mortem Priscilliani hęretici apud Imperatorem; eosdem etiam tanquam ingentis criminis reos propter eandem caussam ibidem Sulpitius accusat.

RESPONDEO, duabus de caussis meritò accusari illos Episcopos. PRIMO, quia caussam Ecclesiasticam ad Imperatorem deferebant; nam Priscillianus accusatus apud Concilium, prouocauit à Concilio ad Imperatorem, & hoc Episcopi permiserunt; & de hac re

E ait B. Martinus, nouum, & inauditum nefas est, vt caussam Ecclesię iudex seculi iudicaret. SECVNDO, quia Episcopi illi assumpserunt officium accusatoris in caussa sanguinis; etsi enim Episcoporum est hęreticos excommunicare, & relinquere iudici seculari, & hortari etiam iudices, vt munere suo fungantur, non tamen decet Episcopum accusatorem agere. Quod autem Sulpitius putauerit iustè Priscillianum occisum cum socijs, patet ex illis verbis eius: *Hoc modo,* inquit, *homines luce indignissimi pessimo exemplo necati sunt.*

Argumentũ OCTAVVM. 1. Corinth. 11. *Oportet hæresses*

ses

ses esse, vt qui probati sunt manifesti fiant, ergo non debent extirpari. RESPONDEO, sensus illius sententię est, posita nequitia Diaboli, qui semper hæreses seminat, & natura hominum corrupta, atque ad malum propēsa, & postremò diuina permissione, necesse est in mundo hæreses inueniri, sicut dicimus, oportet in horto esse aliquas malas herbas. & sicut Dominus ait: *Necesse est vt veniant scandala*, Matth. 18. Itaq, non iubet Apostolus vt hereses seminemus, vel vt eas pro viribus non extirpemus, sed solòio prædicit id quod semper in mūdo erit: sicut scandala tollere, & malas herbas de horto extirpare iustissimè conamur, licet sciamus nunquam omnia scandala tollenda.

Argumentum NONVM. Lucę 11. Discipulis cupientibus comburere Samaritas, Dominus ait: *Nescitis cuius spiritus estis*. RESPONDEO, Primò latissima differentia est inter Samaritas illos, & hæreticos; illi enim nunquam promiserant se Christi religionem seruaturos, sed tunc primùm eis offerebatur, & ideo compellendi non erant; at hæretici promiserunt, professique sunt se Christi fidem seruaturos, ideo meritò compelluntur. Deinde Iacobus & Ioannes non tam zelo salutis animarum, quàm amore vindictæ cupiebant Samaritas comburi, et ideò meritò arguuntur. Ecclesia verò zelo salutis animarum, quas hæretici peruertunt, eos persequitur, quo zelo ipse Christus his flagello eiecit ex templo vendentes oues & boues: *Et mensas nummulariorum subuertit*, Ioan. 2. & Matth. 21. Petrus occidit Ananiam & Saphirā, Actor. 5. Paulus tradidit fornicatium *Satanæ in interitum carnis*. 1. Corinth. 5. vt omittam Mosem, Phinees, Heliam, Mathathiam, & alios, qui zelo Dei plurimos occiderunt.

Argumentum DECIMVM. Matth. 13. *Sinite vtraque crescere vsque ad messem*. Hic apertè Dominus de hæreticis loquitur, & prohibet eos occidi, vt Chrysostomus hunc locum exponēs ait, vt etiam Cyprianus lib. 3. epist. 3. ad Maximū, & Vrbanum, vbi de hac parabola loquens dicit, soli Domino concessum esse, vel fictilia vasa confringere, vel zizania euellere.

RESPONDEO, nomine zizaniorum non intelliguntur soli hæretici, sed omnes homines mali, vt patet ex ipsa Domini explicatione, ait enim: *Bonum semen, filij sunt regni, zizania filij nequam*. Et infrà: *Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatione seculi: Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius oīa scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis*. Cùm autem prohibet Dominus extirpari malos, non prohibet ne iste, aut ille occidatur, sed prohibet ne boni conentur omnes malos vbique extirpare, & nullū omnino permittere, id enim fieri non posset sine ingenti clade bonorum, & hoc est quod Dominus ait, ne fortè cum eis eradicetis simul & triticum. Itaq; parabola generalis est, & solùm docet nunquam futurum ante mundi cōsumationem, vt omnes mali eradicentur.

Cùm autem in particulari quæstio est vel de hæreticis, vel de furibus vel de alijs malis; An sint extirpandi; semper considerandum est, iuxta rationem Domini, an id possit fieri sine detrimento bonorum; & si quidem potest fieri, sunt procul dubio extirpandi: si autē nō possunt, quia vel nō sūt satis noti, & periculū ē ne plectantur innocētes ꝓ nocētib. vel sunt fortiores nobis, & periculū est ne si eos bello aggrediamur plures ex nobis cadant q̄ ex illis, tunc quiescēdū est. Ita respōdet August. li. 3. contra epistolam Parmen. c. 2. hunc locum explicans sibi à Donatistis obiectum. Neque aliud Chrysostomus docet, vt patet ex his verbis: *Dominus, inquit, prohibet euelli zizania, ne fortè simul cū zizanijs herbam etiam tritici euellant; nam si tunc trucidarentur hæretici, atrox & irreconciliabile bellū orbi inferretur*. Porro Cyprianus nō de hæreticis, sed de malis Christianis in ea epistola hanc parabolā intelligit, nec tam prohibet occidi sceleftos, sed dicit solius

A Domini esse discernere malos à bonis, & frumenta à zizanijs omnino purgare.

Argumentum VNDECIMVM. Ioan. 6. cùm multi ex discipulis recessissent, Dominus ait: *Vultis & vos abire?* Ergo sic etiam Ecclesia facere debet.

RESPONDEO, negatur consequentia; PRIMO, quia illi non obligauerant se ad manendum, sicut hæretici se per Baptismum obligauerunt. SECVNDO, quia decebat vt Christus, qui venerat iudicari non iudicare, nō per se suas iniurias vlcisceretur, sed eas vindicandas filijs suis spiritualibus relinqueret, cuius rei figuram habemus in Dauid, quousque vixit, nunquam occidi voluit Semei, qui sibi maledixerat, sed tamen in morte præcepit Salomoni, vt ipse peccatum illud non relinqueret inultum, 3. Reg. 2.

Argumētum DVODECIMVM. Fides est donum Dei, nemo igitur ad eam compelli potest. RESPONDEO, sic B eam esse donum Dei, ut etiam sit actus liberi arbitrij, alioqui etiā castitas, & ceterę uirtutes sunt dona Dei, & tamen rectè puniuntur adulteri, homicidę, latrones, & coguntur castè, ac iustè uiuere. Sapiētia quoque est donum Dei, & tamen scriptum est Prouerb. 29. uirga, & correptio tribuunt sapientiam. Deniq; fides est donum Dei, sed Deus hoc donum conseruat uarijs modis, quorum unus correptio est.

Argumentum DECIMVM TERTIVM. Dominus attribuit Ecclesiæ gladium spiritus, quod est uerbū Dei, non autem gladium ferri, immò Petro uolenti gladio ferreo ipsum defendere, ait: *Mitte gladium tuum in vaginam*, Ioan. 18.

C RESPONDEO, Ecclesia sicut hēt Principes Ecclesiasticos, & seculares, qui sunt quasi duo Ecclesię brachia, ita duos habet gladios, spiritualem, & materialem, & ideo quando manus dextera gladio spirituali non potuit hęreticum conuertere, inuocat auxilium brachij sinistri, ut gladio ferreo hæreticos coërceat. & hoc fortasse significauit Dominus, cùm prohibuit Petrum, qui erat futurus Princeps Ecclesiasticorum, uti gladio ferreo.

S. BERNARDVS lib. 4. de cōsideratione: *Quid*, inquit, *tu denuo vsurpare gladium tentas, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negant, non satis mihi videntur attendere verbum Domini, dicentis sic; Conuerte gladium tuum in vaginam, tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, & si non tua manu euaginandus.* D *alioquin si nullo modo ad te pertineret & is dicentibus Apostolis; Ecce duo gladij hic, non respondisset Dominus, satis est, sed nimis est, vterque ergo Ecclesiæ & spiritualis scilicet gladius, & materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exercendus est: ille sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum sacerdotis, & iussum Imperatoris*. Hæc ille. Posset tamen breuius dici, solùm prohibuisse Dominum usum gladij priuata auctoritate tunc enim Petrus nondum Pontifex, sed discipulus erat.

Argumentum DECIMVMQVARTVM. Ecclesia non parcit hæreticis nisi semel, Apostolus autem ad Tit. 3. iubet ut bis ad minimum hæreticis parcatur.

RESPONDEO, etsi nunc tā Latini quàm Græci codices constanter habeant: *Post vnam & alteram correptionem*, E Tamen olim in Græcis & in Latinis penè omnibus, non habebatur, nisi: *Post vnam correptionem deuita*. ut patet ex Irenæo lib. 3. c. 3. Tertulliano de præscript. Cypriano li. 3. ad Quirinum, cap. 78. Ambrosio & Hieronymo in hunc locum Apostoli. Itaque incertum est quæ sit vera lectio. Dico præterea, Apostolum non loqui de uenia danda hæretico conuerso, sed de admonitione, quæ præmittitur antequam hæreticus excommunicetur per sententiam iudicis. hoc autem Ecclesia seruat non solùm in hæreticis, sed etiam in omnibus alijs, quos excommunicat, semper enim duas admonitiones ut minimum præmittit.

Argumentum DECIMVMQVINTVM. Hæretici sunt A extra Ecclesiam *At nihil ad nos de ijs, qui foris sunt,* 1. Corin. 6. RESPONDEO, sunt extra Ecclesiã, sed cum debito atque obligatione manendi intus, & ideo cogi possunt vt redeant, sicur cogimus oues, quando de grege fugerunt.

Argumentum DECIMVMSEXTVM. Contra mansuetudinẽ Ecclesiæ esse videtur velle mortẽ hæreticorũ.

Respondeo PRIMO, non est contra mansuetudinẽ Ecclesiæ, quia tenetur misereri filiorum suorum, & tunc verè immitis & crudelis esset, si mallet parcere lupis, quàm ouibus. SECVNDO, quia Ecclesia experta est omnes alias rationes, antequam ad vltimum supplicium inferendum adduci posset; nam initio, vt suprà diximus, solùm excommunicabat, deinde videns hoc non sufficere addidit pœnam pecuniariam, tum amis- B sionem omnium bonorum, postea exilium, tandem huc deuenit, vt satis patet ex varijs legibus antiquiorum Imperatorum in C. tit. de hæreticis.

Argumẽtum DECIMVMSEPTIMVM. Fides est libera. RESPONDEO, liberum duob. modis accipitur. VNO modo ab obligatione, quomodo dicimus liberum est vouere castitatem, intrare religionem, & non est liberum frangere votum, egredi religionem; & hoc modo fides in ijs, qui eam nunquam receperunt, libera est ab obligatione humani iuris, sed nõ diuini; & ideo homines non cogunt, Deus tamen puniet. at in iis, qui eam in Baptismo professi sunt, non est libera ab obligatione, nec iuris diuini, nec humani, & ideo cogunt homines, ut ea seruetur. ALTERO modo sumitur liberũ, vt distinguitur contra necessarium, & hoc modo liberũ est non credere, sicut liberum est alia peccata committere, sed hæc libertas non impedit, quin homines malè agentes puniãtur; immò potius exigit vt puniantur nam si liberum est credere, & nõ credere, ergo potuit credere & manere in Ecclesia, sicut debuit & quia nõ fecit, meritò punitur. ita respondet S. Aug. in epist. 50. ad Bonifaciũ, & li. 2. contra epistolã Gaudentij, c. 11. *Datum est homini*, inquit, *liberum arbitrium, sed vt si esset malè faciens, fieret mala patiens*.

Argumentum DECIMVMOCTAVVM. Nunquam Apostoli brachium seculare contra hæreticos inuocauerunt. RESPONDET S. Augustinus in epistola 50. & alibi, Apostolos id non fecisse, quia nullus tunc erat Christianus Princeps, quem inuocarent. nunc enim implebatur illud Ps. 2. *Astiterũt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersum Dominum, & aduersus Christum eius.* At postquam tempore Constantini cepit illud impleri, quod sequitur in eodem Psalmo; *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino, in timore*. Mox Ecclesia auxilium secularis brachij implorauit.

Finis Secundæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIAE.

TERTIA CONTROVERSIA GENERALIS,

DE ECCLESIA; QVAE EST IN PVRGATORIO.

DVOBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Purgatorio.

PRÆFATIO.

LIBER SECVNDVS.

De circumstantijs Purgatorij.

LIBER

LIBER PRIMVS.

DE PVRGATORIO.

PRAEFATIO.

DISSERVIMVS Hactenus De ea parte Ecclesiæ quæ est in terris: Nunc de ea disputandum est, quæ degit infra terram; disputaturi vltimò de illa, quæ regnat in cœlis; & quoniam fideles iam defuncti, necdum beati, & corpore, & animo sunt infra terram, diuersis in locis, ideo primùm de loco animarum dicemus; secundò de loco corporum, id est, de sepultura.

Sed antequam ad quæstiones veniamus, tria præmittenda sunt. PRIMO, quid nomine Purgatorii hoc loco intelligamus. SECVNDO, qui fuerint errores de Purgatorio. TERTIO, quo ordine sit explicanda hæc disputatio.

Scripserunt autem de Purgatorio Ioannes Roffensis contra articulos Lutheri; Ioannes Eckius li. 4. de Purgatorio; Ioannes Bunderius in suo Compendio, titulo 18. Ioannes Garetius libro de oratione pro defunctis; Iacobus Latomus in explicatione artic. sexti Louaniensium; Iodocus Clichtoueus in libro de Purgatorio; Benardus Lutzenburg. lib. vnico de Purgatorio: Alphonsus de Castro, verbo Purgatorium; Martinus Peresius Aiala de traditionibus, Claudius Coussord contra VValdenses; Caietanus tomo 1. tract. 23. & 24. Franciscus Orantius libro 5. de locis Catholicis; Hugo Etherianus de regressu animarum ab inferis; Catharinus libro de veritate Purgatorii.

CAPVT I.

A

De nomine Purgatorij.

TRIA in Scripturis inueniũtur, quibus tribuitur purgatio peccatorũ, & purgatoria dici possunt. PRIMO, Christus ipse, de quo dicitur Heb. 1. *Purgationem peccatorum faciens.* Ioã. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Sed hoc non loquimur, tum quod non soleat Christus vocari Purgatorium, tum quod sit extra controuersiam eum purgatorem peccatorum esse.

B

SECVNDO, tribulationes huius vitæ, de quibus ad literam videtur intelligendus Malachias, cap. 3. *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & quasi herba fullonũ, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum.* Nam, vt rectè exponit B. Hieronymus, hic agitur de tribulatione, quæ præcedet diem iudicij ad purganda peccata fidelium. & Ioan. 15. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, et omnem qui fert fructum, purgabit, vt fructum plus afferat.* De hoc Purgatorio non loquimur, tum quod sit extra controuersiã, tum etiam quod non semper tribulatio huius vitæ sit purgatoria. Nam multi iusti affliguntur, non vt purgentur, sed vt exerceantur, & probentur iuxta illud Ecclesiast. 27. *Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.* Et multi iniusti affliguntur, non vt purgentur, sed vt incipiant damnationis suæ pœnas gustare.

C

Vocatur ergo TERTIO Purgatorium, locus quidã, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non plenè purgatæ fuerunt, vt nimirum sic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatũ. De hoc est tota cõtrouersia.

CAPVT II.

De erroribus circa Purgatorium:

MVLTI, & inter se contrarij errores fuerunt de Purgatorio. PRIMVS omnium, qui aliquid sensit contra Purgatorium, videtur fuisse Aërius, qui teste Epiphanio, hær. 75. & Augustino hær. 53. docuit, non esse pro defunctis orandum. Hinc enim sequitur, aut non egere precibus, aut nõ posse iuuari, quorum vtrũque Purgatorio repugnat, saltem eo modo existenti, quo ab Ecclesia ponitur.

Disertè autem Purgatorium negauerunt VValdenses, ut Guido Carmelita in Summa de hæreticis & B. Antoninus 4. parte, tit. 11. c. 7. §. 2. Summæ Theologiæ referunt.

Idem docuerũt Apostolici apud B. Bernardũ serm. 66. in Cantica. & forte VValdenses proles sunt Apostolicorum; nam in erroribus, qui eis tribuuntur, conueniũt, & tẽpore sunt vicini. Nã VValdẽsiũ secta exorta est circa annũ Domini M. C. LX. iuxta Trithemij Chronicum, vel M. C. LXX. iuxta Guidonem in sua Summa, cap. 1. & Reynerium, qui floruit ante annos CCC. cuius testimonium vide in fine libri Claudij Cussordij contra VValdenses. Apostolici autem sunt paulò antiquiores, nam exorti sunt tempore B. Bernardi, qui obijt anno M. C. LIII. vocari autem noluisse Apostolicos, etiam ipsos VValdenses, quòd Apostolorum paupertatem sectarentur, manifestum est ex historia ipsorum, apud Aemilium lib. 6. de gestis Francorum, & Abbatem Vrspergensem in Chronico anni M. CC. XII.

Idem cum VValdẽsibus docuerunt eodem tempore Henricus & Petrus Bruis, cõtra quos scribit B. Bernardus epist. 240. & Petrus Cluniacensis in epistola ad omnes Episcopos.

Idem postea docuerunt Albigenses, qui tamen non solùm Purgatorium, sed etiam infernum tollebant, teste B. Anton. 4. p. t. 11. c. 7. §. 5.

Idē tribuit VViclefistis, & Hussitis Bernardus Lutzēburgensis in prefatione libri sui de Purgatorio, sed fortasse falsò, cùm nihil tale eis tribuat Concilium Constātiense, nec Thomas VValdensis; Æneas autem Syluius, qui inter errores Hussitarum hunc etiam numerat libro de origine Boëmorum, cap. 35. videtur confundere Hussitas cum VValdensibus.

Idē tribuitur Armenis & Græcis à Guidone Carmelita in summa de hęreticis, & quanquam Græci ipsi in Concilio Ferrariensi, sess. 1. affirmabant se non negare Purgatorium, sed ignem tantùm, & existimare Purgatorium esse locum tenebricosum, & laborum plenum, tū credibile est Græcos de hac heresi saltem suspectos fuisse; nam B. Tomas in opusculo contra Græcos refellit etiam hunc errorem, & probat, Purgatorium esse, & in Concilio Florentino, sess. vltima, damnatus est idem error, cùm tamen in eo Concilio solùm damnati sint errores Græcorum, aut certè de quibus Græci suspespecti erant.

Denique Lutherus, & omnes posteri eius, licèt in varias sectas dissecti, in hoc tamen conueniunt, vt Purgatorium tollant, quanquam Lutherus ipse valde varius fuit. Nam PRIMO, Purgatorium planè Catholicè admittebat; nam in disputatione Lipsica, quæ adhuc extat: *Ego*, inquit, *qui credo fortiter, immò ausim dicere, scio Purgatorium esse, facilè persuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem.*

DEINDE, Purgatorium admisit quidem, sed multis admistis erroribus. PRIMVS error fuit, Purgatorium non posse probari ex Scripturis. SECVNDVS, animas in Purgatorio non esse certas de salute consequenda. TERTIVS, animas in Purgatorio posse mereri, & demereri. QVARTVS, animas in Purgatorio sine intermissione peccare, dum horrent pęnas, & requiem quærunt. QVINTVS, animas, quæ liberantur per suffragia Ecclesię, minus beari, quàm si per se satisfecissent. Isti quinq. habentur inter articulos à Leone damnatos in fine.

VLTIMO, simpliciter sustulit Purgatorium, suffragia pro defunctis, & asseruit nullum esse Purgatoriū post hāc vitam, sed solùm in vita, & in morte; horror enim & pęna mortis purgat, si quid purgandum superest. Ita docuit in lib. de abroganda Missa priuata, vbi dicit melius esse in totum negare Purgatorium, quā credere B. Gregorio referenti animarum apparitiones, suffragia petentium. & in lib. ad VValdenses de Eucharistia: *Cùm*, inquit, *negatis Purgatorium, damnatis Missas, vigilias, cęnobia, monasteria, & quidquid per hanc imposturam erectum est, per omnia etiam probo.*

Hoc vltimum sequuti sunt omnes heretici huius tēporis. Lutherani rigidi, vt Cēturiatores, cent. 1. li. 2. c. 4. col. 460. & cēt. 4. c. 4. col. 304. Lutherani molles, vt Philippus in locis c. de satisfactione, & Brentius in Confess. VVirtemberg. c. de Purgatorio. Item Zvvingliani apud Cochlęū in actis Lutheri anni M. D. XXVI. Itē Bernardinus Ochinus in Dialogo de Purgatorio. Caluinus li. 3. Instit. c. 5. §. 6. vbi dicit, Purgatoriū esse exitiale Satanę commentum, quod Christi crucem euacuat, quod contumeliam non ferendam Dei misericordiæ irrogat, quod fidē nostram labefacit, & euertit. Petrus Martyr in cap. 3. primæ ad Corin. duo dicit. PRIMO, siue sit, siue non sit Purgatorium, certè non esse dogma fidei. SECVNDO, dicit nec esse probabile Purgatorium existere. Deniq; Anabaptistæ Trinitarij li. 2. c. 1. ex ijs, quos nup ediderūt anno M. D. LXVII. dicūt Lutherū iecisse fundamētū reformationis Ecclesiæ, cùm Purgatorium, Missas, & similia sustulit; Fundamentum omnium Lutheranorum est, quia tollunt satisfactionem, & discrimen peccati mortalis à veniali; isto enim fundamēto posito, necessariò seqtur nullū esse Purgatoriū.

Porro non defuerunt, qui adeo Purgatorium probarint, vt nullas pœnas nisi purgatorias post hanc vitam agnouerint. Ita Origenes sensit, qui omnib. impijs hominibus, & dęmonibus tandem salutem pollicetur, vt refert Epiphanius in epist. ad Ioan. Hierosolymitanū, & Augustinus li. 21. ciuit. Dei, c. 17. vbi addit aliorum opinionem, qui non quidem dęmonum, sed hominum tamen omnium pęnas solùm purgatorias agnoscebāt. & eodem lib. 21. c. 13. dicit eandem sententiam Platonicorū fuisse, nullam videlicet esse pęnam post hanc vitam, nisi purgatoriam, & probat ex illis Virgilij versibus in 6. Aeneidos:

Quin & supremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitusque necesse est.
Multa diu concreta modis inolescere miris,
Ergo exercentur pœnis, veterumq; malorum
Suplicia expendunt, &c.

Quanquā in ipsius Platonis operib. aliud legimus; nam in Phędone, & in Gorgia. tria facit hominum genera eorum, qui ad iudicium euocantur post mortem. VNVM eorum, qui piè iusteque vixerunt, & hos statim ad insulas beatorum transmitti dicit. ALTERVM eorū, qui peccata curabilia perpetrarūt, & hos asserit ad tēpus exerceri pœnis, donec scelus eluatur. TERTIVM eorum, qui peccata incurabilia commiserunt, & hos dicit in tartarum deijci in æternum puniendos, quorū supplicia ipsis quidem nihil prosint, sed alijs tamen prosint ad exemplum. & Virgilius quoque id non tacuit, vbi ait Æn. 6.

—Sedet, æternumq; sedebit
Infelix Theseu Phlegiasque miserrimus, omnes
Admonet, & magna testatur voce per vmbras,
Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.

De de his satis.

Disputatio tota decem capitibus cōtinetur. PRIMO, ostendemus esse Purgatorium. SECVNDO, id fide tenendum. TERTIO, quibus personis conueniat, an iustis an peccatorib. omnib. an quibusdā tātū. QVARTO, de statu eorū q sunt in Purgatorio, an videlicet certi sint de salute. QVINTO, possint ne mereri ac demereri. SEXTO, de loco Purgatorij. SEPTIMO, de tempore quo durat OCTAVO, de ipsa pęna, qualis sit, & à quib. infligatur. NONO, de remedio pęnę. DECIMO, de sepultura corporum.

CAPVT III.

Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veteris.

PRIMVM igitur Purgatorium esse, quinque generibus argumentorū probabimus. Afferemus enim primò, Scripturas Testamenti veteris. Secundò, Scripturas Testamenti noui. Tertiò, Concilia. Quartò, Patres. Quintò, rationes, & tum demum soluemus argumenta. PRIMVS locus habetur 2. Mach. c. 12. vbi posteaquam Scriptura narrauit, Iudam Machabæum misisse in Hierusalem 12000. drachmarum argenti in sacrificia pro mortuis expendenda, subiungit: *Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.*

Hinc .n. sequitur, PRIMO, posse mortuos post hanc vitam à peccatis solui, & proinde esse Purgatoriū. SECVNDO, sacrificia, & orationes viuorum pdesse defunctis. TERTIO, nō expiari semper in morte omnes peccatorū reliquias, vt Lutherus dicit; nā isti p quib. orari iussit, mortui erant morte violēta, & p religione, tamē credebat Iudas adhuc illos non plenè esse purgatos. QVARTO, posse hominem sanctè & piè mori, & tñ habere debitum aliquod soluendum, vel propter venialia peccata non remissa in vita vel pp satisfactionem p mortalib. remissis non plenè expletam; nam Scriptura hoc loco dicit eos, pro quorum peccatis iussit orari Iudas, cum pietate dormitionem accepisse. QVINTO, hoc esse de fide.

Ad

Ad hunc locum respondent aduersarij. PRIMO, librum hunc non esse canonicũ, cùm auctor ipse in fine libri veniam petat, si qua in re errauerit: *Ergo* (inquit Brentius) *demus illi veniam quòd errauerit, cùm suffragia pro defunctis laudauit.*

SECVNDO, quia saltem hæc pars non potest esse canonica (*sanctè & piè de resurrectione cogitans, nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum pro defunctis orare*) continet enim explorataum errorem quod nimirum animæ cum corporibus moriantur & resurgant, alioqui non esset superfluum & vanum orare pro mortuis, etiamsi non resurgerẽt. Addit Ochinus, ex hac ipsa particula tolli posse Purgatorium; nam si Purgatorium esset, etiamsi resurrectio mortuorum non esset, non tamen fuisset vanũ orare pro mortuis, quia profuisset illis oratio ad liberationem à pœnis Purgatorij.

TERTIO, quia illa conclusio. *Sancta ergo & salubris est cogitatio*, *&c.* non videtur historico conuenire, & fortè erat annotatio aliqua marginalis, & inde in textum violenter intrusa est.

QVARTO, quia non fit mentio in hac Scriptura Purgatorij, sed solùm resurrectionis; dicitur .n. Iudas iussisse orare ꝓ mortuis sãctè & piè de resurrectione cogitãs.

QVINTO, quia sacrificia, & orationes iubentur fieri à Iuda Machabæo pro illis, quos constabat in peccato mortali decessisse; nam ibidem habemus reperta fuisse sub tunicis omnium illorum occisorum quædam de donarijs idolorũ, quæ illi rapuerant contra expressam prohibitionem Deut. 7. *Inuenerunt*, inquit, *sub tunicis interfectorũ de donarijs idolorum, quæ apud Iamniã fuerunt, à quibus lex prohibet Iudæos.* Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc caussam eos corruisse, ergo vel superstitiosum fuit factum hoc Iudæ, vel non orarunt vt animas illas iuuarent, sed solùm vt seipsos consolarentur.

SEXTO, quia non sequitur; oratum & sacrificatum est pro mortuis, ergo erant in Purgatorio, nam potuerunt, pro quibus orabatur, esse in inferno, & potuerũt qui orabant, orare & sacrificare, vt pium erga eos affectum, & memoriã ostẽderent, & seipsos consolarent.

SEPTIMO, quia Scriptura ista non profert legem aliquam, aut decretum, sed solum vnius hominis exemplum, non tenemur autem imitari, immò nec possumus omnia exempla Scripturarum. Neq; obstat quòd laudatur hoc loco exemplum Iudæ, nam in eodem libro laudatur exẽplũ Raziæ, qui se occidit, 2. Machab. 14.

Ad PRIMVM dico, lib. Machabæorum nõ esse Canonicum apud Iudæos, sed apud Christianos esse. siquidẽ Ecclesia vniuersa legit hunc librum in Missa, & legebat iam olim, vt patet ex epistola Petri Cluniacensis contra Petrobrusianos, & tamen prohibitum fuerat in Concilio III. Carth. c. 47. ne vllus liber legeretur in Ecclesia sub nomine diuinorum librorum, nisi canonicus esset. Præterea eum numerat cum diuinis libris, ex Concilijs Carthag. III. can. 47. ex Pontificibus, Innocẽtius I. in epist. ad Exuperium, c. vlt. ex Patribus, Aug. lib. 18. ciuit. Dei, cap. 36. vbi sic ait: *Libros Machabæorũ non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.*

Ex quibus testimonis refellitur mendacium impudentissimum Ochini, qui in Dialogo de Purgatorio sic ait: *Quod apocryphi sint, ex Laodicensi, & Africana Synodo manifestum est, immò ex omnibus sacris doctorib. qui sacrorum librorum catalogum percẽsentes, de Machabaicis nullam mentionem faciunt.* Hæc ille. Qui quàm apertè mentiatur, facilè cognoscet, qui legerit Carthag. Concilium III. quod Ochinus Africanũ vocat, & præterea Innocentium loco citato, August. lib. 2. de doct. Christ. c. 8. Gelasium in decreto de libris canonicis, qđ edidit in Concilio LXX. Episcoporum, Isidorum lib. 6. etymologiarum, c. 1. aliosque Patres à nobis citatos lib. 1. de verbo Dei, c. 15.

Respondet Petrus Martyr in c. 3. primæ Cor. ab A Augustino, & Ecclesia ipsa hunc librũ receptum in Canonem, non eorũ librorũ, q̃ valent ad cõfirmãda dogmata, sed eorũ q̃ valẽt ad morũ ædificationẽ, & probat: q̃a Aug. lib. 2. cõtra epist. Gaudentij, c. 23. dicit hunc librũ nõ esse paris auctoritatis cũ lege, prophetis & Psalmis, sed tamen vtilem esse si sobriè legatur. Item quia Cyprianus in expositione Symboli dicit, hos libros non valere ad probanda dogmata.

At perfidè agit Pseudomartyr, nã Aug. adeo putabat hunc librũ valere ad confirmãda dogmata, vt li. 1. de cura ꝓ mortuis, c. 1. ex solo hoc libro argumenta petat ad probandũ orãdũ esse ꝓ mortuis. & hoc esse dogma fidei idẽ Aug. docet, cũ in li. de hæresib. c. 53. ponit Aeriũ in numero hæreticorũ, q̃a negauerat orationes ꝓ defunctis. In 2. aũt lib. contra Gaudentiũ, c. 23. non B dicit eos libros non esse pares Psalmis, Legi, & Prophetis in Ecclesia, sed apud Iudæos: *Et hanc quidẽ Scripturam*, inquit, *quæ appellatur Machabæorũ, non habent Iudæi sicut Legem, & Prophetas, & Psalmos, sed recepta est ab Ecclesia nõ inutiliter, si sobriè legatur, vel audiatur.* Ex quo apparet insignis fraus Martyris. Quod autem Aug. dicit, debere sobriè legi, non ideo dr̃, quia sint in hoc li. aliq̃ errores, sed pp exẽpla eorũ, q̃ se occiderũt, q̃ in hoc libro narrãtur, & imitanda nõ sunt; quõ ẽt Genesis sobriè legẽda est, ne putemus imitandum factum Iudæ Patriarchæ, qui incestum perpetrauit.

Deceptus est aũt idẽ Martyr, cũ Cyprianũ pro Ruffino adduxit; illa .n. Symboli explicatio, Ruffini est, non Cypriani, vt patet ex præfatione, vbi auctor indicat, se esse Aquileiensem, & Aquileiæ baptizatum, & educa-C tum, & ibidem meminit Photini hæretici, qui centum annis Cypriano posterior fuit; & vbi libros sacros enumerat, ibidem meminit Donati, Manichæi, Arij, Eunomij, aliorumq; hæreticorum, qui post Cypriani obitũ exorti sunt. Neq. mirum esse debet, si Ruffinus hos libros non esse canonicos putauit; nam libri Machabæorum sunt ex eorũ numero, de quib. aliquando ẽt inter Catholicos dubitatum est, & postea tamẽ ab vniuersa Ecclesia, tanquam verè canonici, recepti sunt.

Ad probationẽ dico, auctorem non petere veniam errorum, sed elocutionis, quomodo etiam beatus Paulus excusat sermonis sui imperitiam.

Ad SECVNDVM dico, ideo videri ineptam sententiã huius libri, quia nõ obseruatur apud Iudæos olim fuisse vsitatissimũ, habere pro eadem quæstione illam de D resurrectione & illam de animorum immortalitate, et si reuera distinctæ sunt. Nã apud Iudæos, qui negabant vnum, negabant alterũ, vt Sadducæi, & qui vnum fatebantur alterum, vt Pharisæi, vt patet Actor. 23. Nec immeritò; nam cũ anima rationalis sit vera forma corporis, & proinde vera pars hominis, non est verisimile, Deum voluisse animã perpetuò uiuere sine corpore. Hinc Dominus Matth. 22. probaturus Sadducæis resurrectionem, utitur illo testimonio Scripturæ: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*, & subiungit: *Non est Deus mortuorum, sed viuentium.* ex quibus inferre intendit. ergo mortui resurgunt.

AT hoc argumentum nihil concludit, nisi præsupponantur, quæstionem de immortalitate animorũ, & de resurrectione corporũ accipi ꝓ vna & eadem; posE set .n. alioq̃ negari cõsequẽtia. Nã Deus erit Deꝰ viuentiũ, ẽt si mortui non resurgant, quandoquidem animi ipsi viuũt. PARI ratione Apostolus cùm ait 1. Cor. 15. *Quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? comedamus, & bibamus, cras enim moriemur;* nisi præsupponat animas esse mortales, si corpora non resurgunt, nihil concludit. Nam si animus est immortalis, etiamsi corpora non resurgant; multùm proderit ieiunare, & bene viuere, quia proderit ad gloriam animæ acquirendam. Scriptura ergo libri Machabæorum loquitur omnino eodem modo, quo hic B. Paulus, & idem præsupponit. Vult enim dicere; Si mortui non resurgunt, inde sequi, animas esse mortales, & proinde superfluum

& vanum orare pro mortuis, nisi speretur resurrectio.

Ad Tertivm dico, In textu Græco non haberi particulā, Ergo, sic enim legimus: εἶτ' ἐμβλέπων τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιστον ἀποκείμενον χαριστήριον, ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἡ ἐπίνοια. ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξιλασμὸν ἐποιήσατο, τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι. hoc est; *Deinde considerans, ijs, qui cum pietate obdormierant optimam repositā gratiā, quæ sancta & pia consideratio fuit, ideo pro mortuis expiationem fecit, vt à peccato soluerentur*. Tamen sensus est omnino idē. Nec potest reijci Latina lectio, quin reijciatur etiam Græca. Neque est insolitū historicis, aliquid interdum colligere ex rebus gestis, quod ad imitationem, & bonos mores pertineat.

Ad Qvartvm dico, non esse necesse fieri mentionem expressam Purgatorij, cùm satis apertè colligatur ex ijs, quæ hic habentur. Non enim de nomine, sed de reipsa contendimus. Neque verò cùm dicitur Iudas iussisse orare pro mortuis, bene & religiosè de resurrectione cogitās, sensus est, iussisse eum orare pro mortuis, vt resurgerent, sed est sensus, Iudā cū religiosè cogitaret resurrectioné futurā, & ꝓinde aīas esse immortales, & formidaret né animæ interfectorū militū suorum, propter peccatum aliquod, in alio seculo punirētur, iussisse pro eis orari & sacrificari, vt à peccatis soluerentur, vt in fine capitis exprimitur.

Ad Qvintvm dico, peccatum illorum aut fuisse veniale, quia fortè ignorabant legis prohibitionem, & non acceperunt ex donarijs illis in honorem idolorū, sed solùm ditescendi cupiditate, quæ venialis esse potest; aut certè si mortale fuit, in mortis articulo milites illos doluisse de peccato, & quoad culpam remissum illis fuisse, iuxta illud Psal. 77. *Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur*; aut saltem Iudam Machabæum ita existimasse, alioqui non diceret Scriptura, eum considerasse eos, qui cum pietate obdormiuerant, optimam habere repositam gratiam. Adde vltimò, saltem incertum fuisse statum illorum, & propterea licuisse pro eis orare, etiamsi damnati fuissent.

Ad Sextvm dico, nostram consequentiam non esse istam, orarunt pro illis, ergo erant in Purgatorio; sed, orarunt pro quibusdam defunctis, ergo existimarunt posse fieri, vt illi essēt in Purgatorio; vel istā, laudatur in Scriptura oratio ꝓ defunctorū peccatis, ergo Purgatoriū est in alia vita; nā alioq; frustrà oraretur, & Scriptura erraret laudādo eiusmodi orationē. Qđ aūt hoc loco laudetur oratio pro expiatione peccatorū, & nō pro humano affectu ostendēdo, patet, tum ex eo, quòd occasio huius orationis fuit peccatum illorum mortuorum detectum ob donaria inuenta sub vestibus eorum, vt historia dicit, tum ex eo, quòd expressè dicit, Iudas misisse 12000. drachmas offerri sacrificium pro peccatis mortuorum. & infrà, vt à peccatis soluantur. Adde, quòd si nullum esset Purgatorium, liceret quidem flere ad humanum affectum ostendendum; at orare non item, quorsum enim oratio pro illis, qui aut non egent, aut iuuari non possunt?

Ad Septimvm, dico, argumentum non sumi ab exemplo vnius hominis, sed partim ab antiquo & solenni ritu Ecclesiæ Testamenti veteris; partim à testimonio infallibili scriptoris sacri; q. n. hic fuerit solēnis ritus Ecclesiæ, patet, cū hoc loco dicitur: *Oēs q cū Iuda erant ad preces conuersos.* et deinde: *Collatione facta*: id est, singulis conferentibus aliquid, collectam esse multam pecuniam, & missam à Iuda, nomine omnium in Hierusalem, ad sacrificia pro mortuis; & hoc quidem magnum est argumentum: sed maius est, ad fidem Catholicam faciens, quod sumitur à verbis Scripturæ sacræ laudantis orationem pro peccatis mortuorum tam quam sanctam, piam & religiosam. Neqve valet instātia de laude Raziæ, qui se occidit; nam, vt Augustinus ostendit lib. 2. contra epistolam Gaudentij, cap. 23. Ra-

A ziās laudatur, quòd fortiter & viriliter egerit, nō quòd piè & sanctè. vel, si volunt probari hoc factum ab auctore huius libri, potius dicendum est, habuisse Raziā peculiaré inspirationé, & præceptū Dei, vt hoc faceret sicut habuit Sampson, teste Augustino lib. 1. de ciuitate Dei, c. 21. quàm dicēdū esset, húc auctoré potuisse errare. Præter húc locū sunt alia quædā, quæ solū probabiliter suadent, & quibus tamen sancti Patres vsi sunt. Igitur ea quoque hic breuiter annotabimus.

Secvndvs locus est Tobiæ 4. *Panem tuum & vinū super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cū peccatorib.* Huius loci nō pōt esse alius sensus, q̄ is, qué communiter expositores tradunt, videlicet, Instrue conuiuiū, & voca fideles pauperes, vt ipsi post acceptam eleemosynam orent pro anima defun- B ctì. Hinc enim nata est illa consuetudo, quæ & olim in Ecclesia fuit, & nunc ēt est, vt affines defuncti conuiuium faciant, & mittant ēt cibū & potū pauperib. & religiosis, vt orent pro anima defuncti. Chrysostomvs hom. 32. in Matt. *Cur*, inquit, *post mortē tuorū pauperes conuocas? Cur Presbyteros, vt pro eis velint orare, obsecras?* Neqve ualet quidquam commētum Munsteri, qui interpretatur nomine sepulchri, ora pauperum iustorum, quia scriptum est Ps. 5. *Sepulchrum patens est guttur eorum*, vt sensus sit; Pone pané tuum in ore iustorum, ut non moriantur fame. Hæc. n. falsa expositio est. Primo, quia nusquā Scriptura vocatur sepulchrū os iusti, sed solùm os peccatoris, vnde exhalant fœtores vitiorū. Secvndo, quia Tobias in eodem capite multis verbis commendauerat pauperes viuos, & dein- C de transijt ad commendationem mortuorum, vt in litera paret.

Tertivs locus est 1. Reg. vltim. vbi legimus, quòd habitatores Iabes Galaad audita morte Saul, ieiunauerunt septem dies. Et 2. Reg. 1. Dauid fleuit, & ieiunauit pro Saule & Ionatha, & alijs occisis, quod idem fecit ꝓ Abner, 2. Reg. 3. Quāuis. n. hæc videbantē fieri in signū doloris & tristitię, tñ credibile est, præcipuè facta esse ad iuuādas animas defunctorum, vt Beda exponit in fine cōmentarij in lib. 1. Reg. id qđ ex duob. colligimus. Primo, ex eo, q irrationabile fuisset in signum doloris septē dies ieiunare. Secvndo, ex eo, q Dauid 2. Reg. 12. ieiunauit, & orauit ꝓ filio suo infantulo, dū ægrotaret; postea verò quando audiuit eum esse mortuum, non amplius ieiunauit, quo facto suo ostendit, se D ieiunare solitum, vt aliquid à Deo impetraret; ideo. n. pro morte pueri non ieiunauit, quia sciebat, non esse puerū ad vitam rediturum, & præterea eū suffragijs nō egere, quò ēt spectat illa sollicitudo Patriarcharū, q cupierint in terra ꝓmissionis sepeliri, Genes. 47. & 50. nimirū vt essent participes precum & sacrificiorum, quæ ibi offerebantur.

Qvartvs locus est Psal. 37. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me*. Etsi. n. hęc verba variè exponi possint, tamen B. Augustinus ita exponit, vt in furore argui à Deo, sit in æternū damnari; in ira corripi, sit puniri seuerè post hāc vitā, ad correctioné tñ & emendationem. Vnde subdit: *In hac vita*, inquit, *purges me, talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, &c.* Eodem modo exponit Beda, Haymo, Dionysius Carthusianus, & alij. E

Qvintvs locus est Ps. 65. *Transiuimus per ignem et aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Hic etiam locus pōt habere varios sensus, tñ Origenes hom. 25. in Num. & B. Ambrosius in Ps. 36. & ser. 3. in Ps. 118. exponit p āquā, Baptismū, p ignē, Purgatoriū: *Hic*, inqt, *per aquam, illic per ignem; per aquam vt abluantur peccata, per ignem vt exurantur*.

Sextvs locus est Isa. 4. *Purgabit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum spiritu iudicij, & spiritu combustionis*. Hunc locum exponit de pęna Purgatorij B. Augustinus lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 25.

Septi-

SEPTIMVS locus est Isa. 9. *Succensa est quasi ignis impietas, & spinas deuorabit:* Basilius in hunc locū dicit, per confessionem peccatū arefieri, vt igne purgatorio post hanc vitam absumi possit, & ex hoc loco probat.

OCTAVVS locus est Micheæ 7. *Ne læteris, inimica mea; nam si cecidi, resurgam, cum sedero in tenebris, irā Domini portabo, donec caussam meam iudicet. Adducet me in lucem, videbo iustitiam eius.* Huoc locum afferri solitum pro Purgatorio, docet Hieronymus in c. vlt. Isa. & Glossa ordinaria exponit; Iram Domini portabo hic vel in Purgatorio.

NONVS locus est Zach. 9. *Tu autem in sanguine Testamenti tui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Etsi.n. hunc locū adducunt passim pro liberatione Patrum ex limbo, tamen melius conuenit liberationi animarum ex Purgatorio, quas Christus eduxit, cū eò descendit post mortem suam. PRIMO, quia isti rectiùs dicuntur vincti. SECVNDO, quia in purgatorio non est aqua consolationis, quæ est in limbo: vt patet Luc. 16. de Lazaro: *Hic verò consolatur.* Vnde Augustinus epist. 99. ad Euodium, & li. 12. in Genes. c. 33. contendit, Christum cū descendit ad inferos, nō solùm Patres inuisisse, sed & eos, qui cruciabantur in inferno, id est, in Purgatorio, & multos eorum inde liberasse.

DECIMVS locus ē Malach. 3. *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & purgabit filios Leui, et colabit eos, etc.* Hunc locum exponunt de pœna purgatoria Origenes hom. 6. in Exod. S. Ambrosius in Psal. 36. B. Augustinus li. 20. de ciuitate Dei, cap. 25. & B. Hieronymus in hunc locum, & quanquam pœna illa purgatoria nō est ea, de qua nunc agimus; nam illa purgabit viuentes, nos autem agimus de pęna mortuorum; tamen inde rectè infertur Purgatoriū. Nam ideo nunc præcedet tribulatio grauissima, & postea etiam ignis descendet, & purgabit celerrimè omnes reliquias peccatorū in hominibus iustis, quia, vt Irenæus etiam notat in fine lib. 5. tunc repentè Ecclesia, quæ est in terris, assumenda erit ad sponsum, nec erit tempus purgationis vlterius, vt nunc est post mortem ante iudicium.

CAPVT IV.

Purgatorium esse probatur ex Testamento nouo.

PRIMVS locus est Matth. 12. vbi dicit Dominus, esse quoddā peccatum, quod non remittitur, neq; in hoc seculo, neque in futuro. Hinc enim colligunt sancti patres, quędā peccata remitti in futuro seculo per orationes, & suffragia Ecclesiæ. ita B. Aug. li. 21. de ciuit. Dei. cap. 24. & li. 6. in Iulianum, c. 5. B. Gregorius lib. 4. Dialogorum, c. 39. B. Beda in c. 3. Mar. B. Bernardus hom. 66. in Cantic. qui hoc solo testimonio contentus fuit contra hunc hæresim. Itē Petrus Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos. Rabanus li. 2. de Institut. Cleric. cap. 44. & omnes Glossæ, vt ordinaria, interlinearis, &c.

At contra hunc locum obijcit PRIMO, Petrus Martyr, hæc dici per exaggerationem. RESPONDEO, hoc modo poterimus etiam tollere infernum, & dicere esse exaggerationem, cùm dicitur: *Ite in ignem æternum.* Præterea exaggeratio non debet esse inepta, qualis est, cùm sit partitio, & vni membro nihil respondet.

SECVNDO, dicunt aliqui esse comminationem. RESPONDEO eodem modo.

TERTIO, obijciunt alij, Christus comparat peccatum in Spiritum Sanctum cum grauissimis peccatis mortalibus, cum blasphemia in Patrem, & in Filium; ergo si vellet dicere, aliqua peccata posse remitti in alio seculo, intelligeret maximè de iis, quibuscum comparabat tunc peccatū in Spiritum sanctum; at hoc est falsum, quia sola venialia dimittuntur, per nos, in alio seculo, &c. RESPONDEO, Christus loquitur de perfecta remissione, quæ complectitur remissionem culpæ & pœnæ, quomodo peccata grauissima remittuntur etiam in alio seculo, quia ibi completur eorum remissio.

QVARTO, inquiunt, Christus videretur significare, grauiora peccata remitti in futuro seculo, in hoc aūt solùm leuiora, si aliqua ibi remitti vellet, alioqui nō diceret; Neq; in hoc seculo, neq; in futuro, sed è cōtrario dixisset; Non dimittetur, neq; in futuro, neque in hoc; vt oratio crescat. RESPONDEO, orationē crescere, qa in futuro maius spatiū est diluendi peccata, quā hic; & præterea præponitur hoc seculum, quia hic inchoatur, ibi perficitur remissio dilectorum.

QVINTO, obijcit Caluinus, Dominus loquitur de remissione culpę, ergò malè allegatis hunc locum pro remissione pœnæ Purgatorij. RESPONDEO, in Purgatorio remitti etiam culpas saltem veniales; præterea falsum est, loqui Christum de sola culpa. hic enim est sensus; Peccatum in Spiritum sanctum non remittitur in hoc seculo, nec in futuro, neq; quantum ad culpam, neque ad quantum ad pęnam, cum alia peccata vel remittantur in hoc seculo, quoad culpam, & in alio interdum quoad pœnam, vt mortalia; vel & hic & ibi quoad culpam, & quoad pœnam, vt venialia.

SEXTO, inquit Caluinus, in hoc seculo & in futuro, vult dicere; In hoc iudicio & in nouissimo nō remittetur, & sic nulla fit mentio Purgatorij. AT CONTRA; nam qui erunt illi, quibus hic non est remissum, & in iudicio remittetur? nonnulli, qui aut venialium purgatione indigebunt, aut solius pœnæ debitores erunt? Qui enim hinc cum iniustitia decedunt, certè in iudicio non absoluentur.

SEPTIMO, obijcit Petrus Martyr, quia ex negatione non sequitur affirmatio in bona Dialectica. non licet inferre, peccatum in Spiritum sanctum non remittitur in futuro seculo, ergo quædam alia peccata in eo remitti possunt. sicut non bene sequitur; Rex Philippus nō est Rex Venetorum, ergo aliquis alius est Rex Venetorum. Et confirmat Ochinus; Nam potuit Christus dicere; Hoc peccatum non remittetur in hoc seculo, neque in inferno: & tamen non colligeremus inde, quædam peccata remitti in inferno.

RESPONDEO, non sequi secundum regulas Dialecticorum, id quod inferimus ex verbis Domini, sed tamen sequi secundum regulam prudentiæ, quia alioqui faceremus Dominum ineptissimè loquutum. ineptè enim diceret; Hoc peccatum non remitteretur, neque in hoc seculo, neque in futuro, si in futuro nullū remittitur? sicut ineptè loqueretur qui diceret; Rex Philippus non absoluet te neque in aula Hispaniæ, neque in aula Franciæ. Non autem loqueretur ineptè, si diceret, neque in aula Hispaniæ, neque in aula Brabātiæ. Vnde Ioan. 19. cùm dixisset Christus: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Intulit Pilatus: *Ergo Rex es tu*; nec respondit Christus, nō bene sequi ex negatiuo affirmatiuū, sed approbauit. NEQVE valet similitudo allata ab Ochino, nā Christus non potuit dicere; Neque in hoc seculo, neque in inferno, nisi ineptè loqui voluisset, tum quia seculum tēpus est, infernus verò locus; proinde, non opponuntur, sicut seculum præsens, & futurum: tum etiam, quia in inferno constat nullam fieri remissionem.

OCTAVO, obijciunt illud: *Neq; in hoc seculo, neque in futuro*, idem significare, quod nunquam, siue in æternum, vt exposuit Marcus, qui cap. 3. ita ait: *Non habet remissionem in æternum*, Et sicut Petrus ait Ioan. 13. *Nō lauabis mihi pedes in æternum.*

RESPONDEO, non debere exponi Matthæum per Marcum, sed potius Marcum per Matthęū, cùm Matthęus pluribus verbis vtatur, & cōstet Matthęū copiosius scripsisse, & Marcū fecisse quasi compendium ex Euangelio Matthæi. Neq; ita accepit Marcus vocē, In æternum, sicut Petrus apud Ioannem. Nam ineptè dixis-

xiſſet Petrus; non lauabis mihi pedes, neque in hoc ſeculo, neque in futuro, cùm in futuro non lauentur pedes. Non autem ineptè dixit Dominus apud Matthæum: *Non remittetur neq; in hoc ſeculo, neque in futuro.* Itaq; Petrus apud Ioannẽ accepit vocem: *In æternum*, impropriè pro ſolo tempore huius vitæ, Marcus autem propriè pro toto ſpatio huius ſeculi & futuri. Preterea aut Chriſtus dixit, vt habet Matthæus, vel, vt habet Marcus, vel vtroque modo, ſi primum vel tertium, habeo intentum; ſi ſecundum, quanquam hoc nõ eſt probabile, tunc Matthæus, duce Spiritu ſancto; expoſuit verba Chriſti, & niſi ineptè expoſuerit, indicauit, in alio ſeculo dimitti aliqua peccata.

NONO, dicunt eſſe phraſim Hebraicam. RESPONDEO, falſum eſſe, phraſis quidem Hebraica eſt illa Petri: *In æternum*; dicunt enim paſſim haberi לעולם etiam de rebus temporalibus: *At neque in hoc ſeculo, neque in futuro*, non eſt propria phraſis Hebræorum. Neque Marcus phraſi Hebraica vtitur, ſed propriè loquitur.

CAPVT V.

SECVNDVS locus 1. Cor. 3. vbi Apoſtolus dicit: *Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.* Nota inprimis, locum iſtum Apoſtoli 1. Cor. 3. eſſe vnũ ex difficillimis, & vtiliſſimis totius Scripturæ: nam ex eo ſtatuunt Catholici duo Eccleſiaſtica dogmata, Purgatorium; & venialia peccata contra hæreticos & hæreticorum fautores, qualis inprimis fuit Eraſmus, qui annotatione in hunc locum conatur oſtendere; nec Purgatoriũ; nec peccata venialia ex hoc loco ſtatui poſſe.

Quòd ſit difficillimus, teſtatur AVGVSTINVS lib. de fide & operibus, c. 15. *Diligenter*, inquit, *oportet attendere, quomodo accipienda ſit Apoſtoli Pauli illa ſententia planè ad intelligendum difficilis, vbi ait; Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, &c.* Et infrà: *In his deputanda eſt quæ Petrus dicit, eſſe in Scripturis eius quædã difficilia intellectu, q̃ non debent homines peruertere ad proprium ſuũ interitũ.* Et c. 16. *Fateor*, inquit, *me malle audire intelligentiores atque doctiores.* Idem repetit q. 1. ad Dulcitium.

Nos igitur, vt locum iſtum diligenter explicemus, exponemus primùm Metaphoram, qua Apoſtolus vſus eſt: deinde proponemus, & ſoluemus difficultates, quæ circa hunc locum occurrunt: Quantum ad PRIMVM, hæc ſunt Apoſtoli verba: *Secundum gratiã Dei, quæ data eſt mihi, vt ſapiens Architectus fundamentum poſui. Alius autem ſuperædificat, vnuſquiſque autem videat quomodo ſuperædificet; fundamentum.n. aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus IESV. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides præcioſos, lignum, fœnum, ſtipulã vniuſcuiuſque opus manifeſtũ erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, mercedem accipiet; ſi cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.*

Vtitur autem Apoſtolus in hac ſententia ſimilitudine duorum Architectorum, quorum vnus ſuper fundamentum lapideum & ſolidum erigit domum ex præcioſa materia & quæ ignem non timet, qualia ſunt aurum, & argentum, lapides precioſi, vt Iaſpis, Porphireticus, Parius lapis. Nam ex auro & argento fiunt laminæ, & columnæ, vt de templo Salomonis legimus; ex lapide pario, & porphiretico etiam integri parietes erigi poſſunt. Alter verò ſuper ſimile fundamentum, id eſt, lapideum & ſolidum, erigit domum more pauperum ruſticorum ex aſſeribus & ſtipitibus, eamque tegit fœno & ſtipulis.

A Hac poſita ſimilitudine, fingamus vtrique domui adhiberi ignem, videbimus priorem nihil penitus lædi, & ſi Architectus intus fortaſſe ſit, ſimiliter nihil pati. At poſteriorem domũ videbimus continuò ignẽ concipere, & breui tempore totam conſumi, & ſi Architectus intus ſit, & velit ſaluus egredi, videbimus eũ exire non poſſe, niſi per ignem. In quo tranſitu non quidem morietur, ſed tamen barba & capilli non egredientur incolumes, niſi fortaſſe fiat miraculum trium puerorum, qui in fornace Babylonica non comburebantur. Hæc eſt ſimilitudo, qua B. Paulus vtitur, cùm ait; *Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.*

Quantum ad SECVNDVM, quinque ſunt difficultates huius loci. Prima, quid intelligatur per ædificantes. Secunda, quid intelligatur per aurum, argentum, lapi-
B des precioſos, ligna, fœnum, & ſtipulas. Tertia, quid intelligatur per diem Dñi. Quarta, quid intelligatur p̃ ignem, qui in die Domini vniuſcuiuſque opus probabit. Quinta, quid intelligatur per ignem, de quo dicitur; Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. His explicatis, ſententia erit perſpicua.

PRIMA igitur difficultas eſt, Qui ſint Architecti, qui ſuperædificant. B. Auguſtinus libro de fide & operibus, cap. 16. & in Enchirid. c. 68. & alibi, cenſet omnes Chriſtianos dici hic ab Apoſtolo Architectos, & omnes ſuperædificare ſuper fidei fundamentum, vel opera bona, vel mala. Idem mihi docere videntur, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecume-
C nius in hunc locum.

Alij permulti docent, Architectos hic ab Apoſtolo non vocari, niſi Doctores, & Prædicatores Euangelij, ita Ambroſius & Sedulius in hunc locum. Idem inſinuat Hieronymus li. 2. in Iouinianum. Idem recipiũt B. Anſelmus & B. Thomas in hunc locum, etiamſi priorem ſententiam non rejiciant. Idem malũ recentiores, vt Dionyſius Carthuſianus, Lyranus, Caietanus, & alij in hunc locum.

Vtraque expoſitio eſt bona, & ex vtraq; deducitur aſſertio Purgatorij & peccatorum venialium, tamen magis literalis eſt poſterior, id quod patet manifeſtè ex verbis præcedentibus & ſequentibus eius capitis; dixerat enim antea. *Ego plantaui, Apollo rigauit.* Deinde in eodem ſenſu ſtatim ſubiũgit: *Ego vt ſapiens Ar-*
D *chitectus fundamentum poſui, alius autem ſuperædificat.* Et ibidem: *Qui plantat & qui rigat vnum ſunt. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundũ ſuũ laborẽ; Dei enim ſumus adiutores, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.* Vbi apertiſſimè cõparat ſe & alios prædicatores Euangelij agricolis, & architectis; populos autem qui docentur, comparat agris & ædificijs. Item in verbis ſequentibus iterum loquitur de Doctoribus, cùm ait; *Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens.* Et ſurſum: *Nemo itaque glorietur in hominibus; omnia enim veſtra ſunt; ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas*, id eſt, nolite gloriari in Doctoribus & Prædicatoribus veſtris, & dicere: *Ego ſum Pauli, ego vero Apollo.* Nam omnes ſunt vnum, & pro vobis omnes laborant. Itaque ſicut dixerat, ſe plantaſſe,
E & Apollinem rigaſſe, ita nunc dicit; Ego fundamentum poſui prædicans Chriſti fidem; alij autem ſuperædificant docentes ea, quæ ad vitam & mores pertinent, & etiam explicantes latiùs fidei noſtræ myſteria. Et in hac prima quæſtione conueniunt nobiſcum Caluinus, & Petrus Martyr, atque Ochinus.

ALTERA difficultas eſt paulò grauior; ſunt enim ſex ſententiæ. Quidam nomine fundamenti intelligunt fidem veram, ſed informem. Nomine auri, argenti, lapidũm præcioſorum, opera bona. Nomine ligni, fœni, ſtipulæ, peccata mortalia; ita Chryſoſtomus in hunc locum, quem ſequitur Theophylactus.

At hoc defendi non poteſt. PRIMO, quia, vt Gregorius dicit lib. 4. Dialog. c. 39. peccata mortalia potius cõpararẽtur ferro & plumbo. SECVNDO, quia ſequeretur,

retur, verã esse hæresim Origenis, quòd omnes saluarētur, quia Apostolus dicit; Saluus erit quasi per ignē.

RESPONDENT Græci; saluus erit, id est, nunquam penitus cõsumetur, sed quasi per ignem, quia semper ardebit. Hæc solutio inprimis est dura & coacta; deinde est contra omnem vsum loquendi Scripturarũ. Nũquam .n. in Scripturis accipitur nomen Salutis in malã partem, sed semper in bonam, vt in Concilio Florentino ante sessionem primam Latini ostenderunt. Præterea illud *(Per)* significat transitum, nõ mansionem. Nõ dicit Apostolus: *Saluus erit, sic tamen quasi in igne; sed: Saluus erit quasi per ignem*; id est, ad similitudinem eius, qui euadit mortem transiens per ignem. Deniq; ex communi consensu Doctorum. Nam summa consensione volunt alij omnes tam Græci, quàm Latini hunc locum intelligi de venialibus peccatis, quorum sententias in quinta difficultate proferemus. Neq; verò hinc putet aliquis, Chrysostomum negasse Purgatorium, vel peccata venialia. Nam Purgatorium esse sæpissimè docet, sed præcipuè hom. 3. in epist. ad Philip. & hom. 69. ad populum Antiochenũ. Item peccata venialia concedit hom. 24. in Matth. in hoc verò loco aliter exposuit, vt hæresim Origenis refelleret, quæ docet, pœnas Gehennæ non esse æternas, vt patet ex ipsa homilia.

SECVNDA, sententia est, nomine fundamenti intelligi Christum, siue fidei prædicationem: nomine auri, argenti, & lapidum preciosorum intelligi Catholicas expositiones: nomine ligni, fœni, & stipulæ intelligi hæretica dogmata. ita videtur docere commentarius Ambrosij, ita etiam Hieronymus exponens illud Isaię 5. *Væ qui coniungitis domum ad domum.* Atque huc propendet Caluinus, Martyr, & Ochinus, qui docēt, per ligna, fœnum, stipulas intelligi humanas traditiones & commenta, quæ pugnant cum verbo Dei.

Hæc sententia minus defendi potest, quàm præcedens. PRIMO, quia hæretici non saluantur per ignem purgatorium, sed damnantur ad ignem æternum. SECVNDO. quia hæretici non ædificant super fundamentum, quod est Christus, nisi nomine tenus. Omnis. n. hæresis quantumcumque de Christo magnificè loquatur, tamen non verum Christum prædicat, sed alium, quem sibi finxit. Neque ista sententia, quã refellimus, est Ambrosij vel Hieronymi. Nam cõmentarius Ambrosij intelligit nomine ligni, fœni, & stipulæ, hæreses quidem, & falsa dogmata, sed per imprudentiam prolata, & sine pertinacia: dicit enim, eiusmodi Doctores saluos futuros per ignem purgatorium. Hieronymus verò apertè de hæreticis loquitur, sed ex mente aliorũ, non sua. cum .n. posuisset suam expositionem, subdit: *Quidam autem*, inquit, *hæc de hereticis intelligunt. &c.*

TERTIA sententia, nomine fundamenti intelligit fidem viuam; nomine auri, argenti, & lapidum preciosorum intelligit opera supererogationis: nomine ligni, fœni, & stipulæ intelligit omissionem consiliorum, & affectum quendam carnalem ad bona huius mundi, licitum quidem, sed qui dolorem adfert, cùm illa bona amittuntur. Ita B. Augustinus lib. de fide & operibus, c. 16. quæ sententia vera quidem est, sed non conueniens huic loco, nisi cum illo carnali affectu intelligamus peccata saltem venialia; nam non dantur opera media in particulari. aut ergo ille amor carnalis est bonus, aut malus; si bonus, quare ardebit more stipulæ? si malus, ergo saltem admixtum habuit peccatũ veniale.

QVARTA sententia est eorum, qui exponũt per aurum, argentum, &c. opera bona; per stipulam, fœnum, &c. peccata venialia: ita B. Gregorius lib. 4. Dialogorum, c. 39. & alij, quæ bona est, sed alia est melior.

QVINTA est eorum, qui intelligunt per aurum, argentum, &c. bonos auditores; per stipulas, malos auditores. Sunt enim auditores opificium Doctoris, & quidem Doctor saluus erit; sed ex auditoribus alij sic, alij non, &c. Ita Theodoretus, & Oecumenius; at refellitur rectè à Chrysostomo; nam detrimentũ tribuitur etiam Architecto, & ipse dicitur ædificare stipulã, ergo non est sola culpa & pęna auditorum.

SEXTA sentẽtia, quam omnibus anteponimus, est, vt nomine fundamenti intelligatur Christus, à primis prædicatoribus annunciatus, quales erant Apostoli, qui fidem Christi & Euangelium detulerunt ad eos populus; qui nihil vnquã de Christo audierant. Hinc enim B. Paulus ait: *Ego plantaui, & ego vt sapiens Architectus fundamentum posui.* Hinc etiam qui primi in aliqua regione fidẽ prædicant, dicuntur Apostoli eius regionis. Nomine verò auri, argenti, & lapidum preciosorum intelligatur doctrina vtilis & salutaris aliorũ prædicatorum, qui eos docent, qui iam fidem receperunt, & docent non solùm verbo, sed etiam exemplo, ita vt verè auditores suos ædificent, & promoueant in religione & pietate. Nomine aũt ligni, fœni, & stipulæ intelligatur doctrina, non quidem hæretica, vel mala, sed tamen curiosa, inutilis, superuacanea eorum prædicatorum, qui ad Catholicum populũ Catholicè cõcionantur, sed absque eo fructu & vtilitate, quã Deus requirit, ita vt sicut priores cum magno merito concionantur, ita isti non solùm sine magno merito, sed etiam non sine peccatis venialibus concionentur.

Hæc expositio maximè probatur propter tria. PRIMO. quia (vt ostendimus) nomine ædificantium intelliguntur soli Doctores, ergo nomine operis ipsorum intelligi debet doctrina.

SECVNDO, quia valde conuenit hæc similitudo sic explicata Doctoribus Corinthiorum. Erant .n. plus æquo dediti eloquentiæ & Philosophiæ, quæ licet ex se inuent, tamen interdum impediunt fructum concionum; quocirca B. Paulus de vtroque Corinthios in hac epistola reprehendit.

TERTIO, quia hoc totum caput optimè explanatur, siquidem B. Paulus in hoc capite tres similitudines posuit. PRIMAM, de agricolis plantantibus & rigãtibus, qua solùm bonos Doctores cõplexus est. SECVNDAM, de ædificantibus super bonum fundamentum, qua nõ solùm bonos, sed etiam malos Doctores comprehendit. TERTIAM, de corruptoribus templi, qua solos malos contineri voluit, & malos non quomodocunque, sed perfectè malos, vt hæreticos, errores pro veritate, & vitia pro virtutibus docentes, de quibus non dicit, quòd salui erunt, quasi per ignem, sed quod disperdet illos Deus.

TERTIA difficultas est de die Domini. Aliqui intelligunt nomine diei præsentem vitam, siue tempus tribulationis, in quo discernuntur sæpe boni à malis. ita B. Augustinus libro de fide & operibus, c. 16. & Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39.

Hæc sententia non videtur ad mentem beati Pauli. PRIMO, quia Græcè est dies cum articulo, ἡ γὰρ ἡμέρα, ex quo apparet certum quendã & definitum diem significari, sicut 1. Tim. 4. *Quam reddet mihi Dominus in illa die.* Et 1. Tim. 2. *Certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem.* Et paulò infrà: *Det ei Dominus inuenire misericordiam, in illa die.*

SECVNDO, quia præsens tempus non dicitur in Scripturis dies Domini, sed dies nostra, sicut contra, tempus alterius vitæ dicitur dies Domini, non nostra, vt Luc. 19. *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacẽ tibi*, Luc. 22. *Hæc est hora vestra.* Gal. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Psal. 74. *Cùm accepero tẽpus, ego iustitias iudicabo.* Sophoniæ 1. *Iuxta est dies Domini magnus.* Ioël. 2. *Veniet dies Domini, dies tenebrarũ, & caliginis.*

TERTIO, tẽpore vitæ præsentis non declaratur opus vniuscuiusque quale sit. Tribulationes enim communes sunt bonis & malis, iustis & iniustis.

QVINTO, quia omnes Doctores intelligunt hanc diem esse diem iudicij; licet enim Augustinus & Gregorius doceant posse diem illam referri ad hãc vitã, tamen in eisdem locis docent, etiam posse intelligi de

tem-

tēpore futuro post hanc vitā. Verùm cùm dies iudicij sit duplex, vna dies iudicij particularis, altera dies iudicij vniuersalis, quidam, vt Caietanus, & alij, volunt, Apostolum loqui de die iudicij particularis, PRIMO, quoniam post hanc diem, de quo Apostolus loquitur, aliqui purgandi sunt per ignem; id verò fieri non potest post diem vltimi iudicij.

SECVNDO, quia si hæc dies, de qua Apostolus loquitur, esset dies vltimi iudicij, sequeretur nullum Sanctorum ingredi posse in cœlum ante diem iudicij, qui est error damnatus in Concilio Florentino, sess. ult. Consequentia probatur; Nam in hac die sunt examinanda omnia ædificia, & post examen aliqui statim coronandi, aliqui puniendi; præterea cum nihil inquinatum intret in regnum cœlorum, si purgatio à venialibus non fieret, nisi in die vltimi iudicij, omnes qui cū venialibus hinc migrant, expectare deberent eam diē, antequam in cęlum intrare possent.

TERTIO, quia Græcus textus non habet, reuelabitur, sed reuelatur. ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, quoniam in igne reuelatur. Dies autem vltimi iudicij non reuelatur, ergo de die iudicij particularis loquitur, qui singulis diebus modò vni, modò alteri reuelatur. Omnes tamen veteres videntur accepisse per illam diem, diem vltimi iudicij, vt Theodoretus, Theophilactus, Anselmus, & alij, quorum mihi videtur verissima sententia, quamuis neutra repugnet Purgatorio.

PRIMO, quia vbique in Scripturis dies Domini, significat diem vltimi iudicij.

SECVNDO, quia dicitur in illa die, quo designatur vna quædam certa dies, quo omnium hominum opera simul probantur; At dies iudicij particularis non est vna, sed multiplex, neq; in ea probantur omnium hominum opera.

TERTIO, quia dicit Apostolus: *Dies Domini declarabit*, quasi dicat, tunc erunt omnia omnibus manifesta, vt capite sequenti dicit: *Donec veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*; id autem non fiet, nisi in nouissimo iudicio.

QVARTO, quia sequitur, *Quia in igne reuelatur*. Dicitur enim dies iudicij reuelari in igne, quia vltimū signum, & omnium notissimum erit conflagratio totius mundi, & propterea semper ferè dies iudicij describitur per ignem; vt Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet*. Ioël. 2. *Ante faciem eius ignis vorax*. 2. Thessal. 1. *In reuelatione Domini nostri IESV Christi de cœlo, cum Angelis virtutis eius in flama ignis*. 2. Pet. 3. *Elementa ignis ardore tabescent*. Quod si non placeat hic per ignem accipere ignem materialem, sed ipsum iudicium Dei, vt alij exponunt, adhuc non potest intelligi per hanc diē, nisi dies vltimi iudicij; Nā tunc sensus est, quia in igne reuelatur, id est, quia illa dies erit notissima propter iudicium acerrimum, & maximum, quod in illa exercebitur; At dies iudicij particularis non est notissima propter iudicium, sed magis propter mortem; Nam ipsū iudicium particulare paucis est notum. Nec me mouent argumenta in contrarium.

Ad PRIMVM dico, post iudicium nouissimum non fore purgatorium, & ideò illa verba: *Saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, non significant: saluus erit, dummodo prius transeat per ignem, sed: saluus erit, dummodo prius transierit per ignem; siue: saluus erit, vt illi qui per ignem transierunt.

Ad SECVNDVM dico, si hoc concluderet, sequeretur, etiamsi Purgatorium non esset, neminem beatificari, vel damnari, ante diem iudicij; nam Scriptura passim tribuit distributionem præmiorum & pœnarū vltimò iudicio; immò & examen operum, ac sententiam iudicis, vt patet Matth. 25. & alibi. Sicut ergo sententia fertur in morte vniuscuiusque, & tunc incipiūt aliqui puniri, aliqui premiari; & tamen dicuntur hæc eadem fieri in nouissimo iudicio, quia tunc fient coram toto mundo manifestissimè, & cum summo honore iustorum, & ignominia impiorum, ita & examē fieri potest in morte vniuscuiusque priuatim, & iterū postea in vltimo iudicio publicè.

Ad TERTIVM dico, pro vno verbo quod hic habetur in præsenti in Græco, haberi tria in futuro, nimirū φανερὸν γενήσεται, δηλώσει, & πῦρ δοκιμάσει. & valde credibile est etiā illud vnum ἀποκαλύπτεται in textibus correctioribus fuisse in futuro ἀποκαλυφθήσεται, quādoquidem noster interpres vertit reuelabitur. Adde, quod frequentissimè tempus præsens non ponitur ad significandam actionem certi temporis; sed consuetudinem, opinionem, professionem; aut aliquid simile, vt: *Virum non cognosco*. Luc. 1. vt ait B. Virgo, & Sadducæi dicebant: *Mortui non surgunt*. Et Carthusiani dicunt: *Non vescimur carnibus*. In hac difficultate dissentimus à Caluino & Martyre; nam illi intelligunt Paulum de iudicio particulari; sed nihil hoc facit ad quæstionem de Purgatorio.

QVARTA difficultas est, quis sit ignis, qui in die Domini vniuscuiusque opus probabit. Aliqui intelligunt tribulationes huius vitæ, vt Augustinus & Gregorius locis notatis, sed hoc iam reiecimus: alij intelligunt ignem æternum, verum id esse non potest, nā ille ignis non examinabit ædificium ex auro & argento, immò nec ædificium ex ligno & fœno, vt patet: alij videntur intelligere ignem conflagrationis mundi, qui iudicium vniuersale præcedet. Id quoque esse non potest, quia ille ignis nō comburet nisi inimicos Dei, Psa. 96. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius*. Iste autem, de quo Apostolus loquitur, omnes tanget, etiam eos, qui aurum & argentum superædificauerunt. Prætere a iste ignis non potest probare opera, cùm sit ignis materialis, & opera non sint nisi in mente, quia transierunt.

Alij intelligunt de pœnis Purgatorij, sed neq; id rectè dici potest. PRIMO, quia ignis Purgatorij non probat opera eorum, qui ædificant aurum & argentum. At iste ignis de quo loquimur: *Vniuscuiusque opus quale sit probabit*. SECVNDO, Apostolus apertè distinguit inter opera & operantes; & de isto igne dicit, quòd comburet opera, non operantes. ait enim: *Si cuius opus manserit*, &c; *Si cuius opus arserit*. At ignis Purgatorij, qui verus & realis est ignis, non potest opera comburere, quæ sunt actiones trāseuntes, & iam transierūt.

Denique sequeretur, omnes homines etiam sanctissimos transire per ignē Purgatorij, & saluari per ignē; nam per hunc ignem, de quo loquimur, omnes transeunt. At omnes transire per ignem Purgatorij, & saluari per ignem, est apertè falsum; nam Apostolus hic apertè dicit solum eos, qui ædificant ligna & fęnum saluandos quasi per ignem; Ecclesia quoque perpetuò censuit sanctos Martyres & Infantes post Baptismum morientes, mox in cœlum recipi sine vllo transitu per ignem, vt Concilium Florentinum docet, sess. vlt. Idē etiam Sancti Patres docent. B. HIERONYMVS lib. 2. in Iouin. & B. AVGVSTINVS in Psal. 37. *Si ædificarēt*, inquit, *aurū, argentum, lapides preciosos, de vtroq; igne securi essent, non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios, sed etiam de illo qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt*.

Superest igitur, vt dicamus hic Apostolum loqui de igne seueri & iusti iudicij Dei, qui non est ignis purgans vel affligens, sed probans & examinans. Ita exponit AMBROSIVS in Psal. 118. concione 20. super illud, Vide humilitatem meā: *Omnes nos*, inquit, *fornax probabit, ergo quia examinandi sumus, sic nos agamus, vt iudicio probari mereamur diuino, teneamus hic positi humilitatem, vt cùm vnusquisque nostrùm venerit ad iudicium Dei, ad illos ignes, quos transituri sumus, dicat, vide humilitatem meam*, &c. Item SEDVLIVS in hunc locum: *Examinationem iudicij*, inquit, *igni volui comparare secundum consuetudinem Scripturarum*. eodem modo ex-

do exponunt Dionysius Carthusianos, Lyranus, Caie- A
tanus, & alij in hunc locum.

Quòd hæc sententia verissima sit, probatur Primo, quia nõ aliter potest intelligi, quomodo ignis probet eos, qui aurum & argentum ædificarunt.

Secundo, quia hæc expositio optimè conuenit verbis Apostoli, cũ ait: *Vnusquisq; opus quale sit, ignis probabit; si cuius opus manserit, mercedem accipiet; si cuius opus arserit, detrimentum patietur.* Licet eorum opera transierint ab oculis hominum, & igne materiali examinari non possint, tamen non transierunt ab oculis Dei, sed, vt dicitur Eccles. vlt. *cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudiciũ*, & ea examinabit, & si cuius *opus manserit*, id est, si cuius opus iudicium Dei sustinere potuerit, sicut aurum sustinet ignẽ, mercedem accipiet, probabitur, & coronabitur à Deo: si cuius opus arserit, B
id est, si cuius opus iudicium Dei non sustinuerit, sicut fœnum & stipula non sustinent ignem detrimentum patietur, reprobabitur & reijcietur.

Tertio, quia iudiciũ Dei rectissimè vocatur ignis, cum sit purissimum, celerrimum efficacissimũ, & maximè penetratiuum. vnde Dan. 7. *Fluuius igneus egredietur de ore eius.* Et quoniam Deus totus est iustitia, totus iudicium, inde etiam in Scripturis vocatur ignis, Malach. 3. *Ipse quasi ignis conflans.* Et Hebr. 12. *Etenim Deus noster ignis consumens est.* Et in hoc non dissentimus à Caluino & Martyre.

Quinta & vltima difficultas est, quid per ignem intelligatur, cùm ait: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Aliqui intelligunt tribulationes huius vitæ, At hoc non potest conuenienter dici, quia tunc C
etiam qui ædificant aurum & argentum, saluarentur quasi per ignem. Quocirca B. Augustinus & Gregorius, qui sunt auctores huius sententiæ, cùm io ea nõ acquiescerent, etiam aliam posuerunt, de qua infra dicemus. Alij intelligunt ignem æternum, vt Chrysostomus & Theophylactus, sed hoc iam refutauimus. Alij ignem conflagrationis mundi. Id quoque dici nõ potest, propter rationes antea positas; & præterea, quia sequeretur eos qui habent peccata venialia, non posse ad beatitudinẽ peruenire ante diem iudicij; nec enim intrabit in cœlum aliquid coinquinatum.

Caluinus & Martyr, Ochinus & Lutherus art. 37. intelligunt per hunc ignem iudicium Dei, quod doctrinam veram approbat, falsam confutat, sicut ignis perficit aurum, consumit fœnum. Dicunt autem hoc iudi- D
cium fieri, dum quis conuertitur, & præcipuè in hora mortis, tunc enim illustrantur multi, & sic intelligũt se deceptos, & iacturam fecisse doctrinæ suæ, & confunduntur etiam, & erubescunt, & sic per ignem salui fiunt. Addit Martyr se non dubitare, quin B. Bernardus, B. Franciscus, B. Dominicus; & alij Patres hoc modo salui facti sint, quia nimirum in morte à Deo illustrati intellexerunt, & damnauerunt errores suos de Monachatu, de Missa, &c.

At contrà; Primo, quia istud iudicium fit solum in morte, adhuc viuente homine, vel potest fieri etiam post mortem: si potest fieri etiam post mortem, ergo post mortem fiet aliqua remissio & purgatorio peccati, saltem per illam confusionem, & pœnitentiam, qđ ipsi nullo modo admittunt; hoc.n. esset genus quod- E
dam Purgatorij: si autem solum in ipsa morte fit hoc iudicium, peto, quomodo agetur cum illis, qui superædificarunt lignum, fœnum, stipulas, & moriuntur repentè, ita vt non habuerint tempus pœnitentiæ? Isti enim non saluantur quasi per ignem, qui non habuerunt ignem istum iudicij, & refutationis suorum errorum, nec tamen possunt damnari ad Gehennam, quia habuerunt Christum in fundamento, & Paulus de omnibus talibus pronunciat, quod saluentur: nec possunt etiam saluari, nisi admittant purgatorium, quia cùm decesserint in peccato cum suis stipulis & fœno, non possunt saluari nisi per ignem.

Secundo, ignis iste, de quo Paulus loquitur, afficiet pęna propriè & verè, præter iacturam ipsorum operum, & confusionem, quæ inde oritur, ergo illud iudicium confutans errores, non est ignis de quo hic agitur. Probatur antecedens primò ex illo verbo, *ipsum detrimentum patietur.* Græcè ζημιωθήσεται mulctabitur, dabit pœnas. Nihil enim est apud Græcos frequentius quàm ζημιοῦν θανάτῳ morte mulctari; Itẽ ex illo, *saluus erit quasi per ignem*, similitudo transeuntis per ignem significat pęnam ac dolorem; qui enim transiret per ignẽ sine vlla læsione, non diceretur trãsire p ignem, quasi per ignem, sed quasi per flores, vt de sancto Tiburtio legimus.

Tertio, quia Apostolus opponit hunc transitum per ignem mercedi, sicut enim dixerat: *Si cuius opus manserit, mercedem accipiet*, ita nunc dicit, *si cuius opus arserit, detrimentum patietur*, &: *saluus erit quasi per ignem.* At illa merces significat aliquid præter ipsũ bonum opus, & præter lętitiam, quam ex se affert bonũ opus. non enim diceret, mercedem accipiet, si nihil aliud esset merces, quàm id quod ex se habebat, qui ędificauit aurum, &c. ergo etiam detrimentum, & transitus per ignem eius, qui superædificauit stipulam, est aliqua pœna præter iacturam operum, & præter confusionem, quam ex se affert.

Quarto, quia illud iudicium confutans errores, non adfert detrimentum, sed lucrum; nam est illustratio quædam mentis, vt ipsi dicunt, & veritatis cognitio; & sicut qui habet auricalchum putans esse aurũ, non existimat detrimentum, si quis ei auricalchum
C illud auferat, & aurum verum donet. ita qui habebat errores in mente & per diuinam illustrationem discit veritatem, non detrimentum patitur, sed lucrum acquirit. At Paulus dicit: *Detrimentum patietur*, ergo, &c.

Quinto, quia sequeretur, omnes qui saluantur, saluari quasi per ignem, contra Apostoli distinctionẽ; nam etsi Paulus hic solùm agat de peccatis quæ committuntur in docendo, tamen eadem est ratio omniũ aliorum peccatorũ. Sicut enim Deus iudicabit doctrinam, ita etiam opera omnia. At secundum Caluinum. & Lutheranos omnes, omnia opera nostra, quamuis iustissima videantur in oculis hominum, tamen peccata sunt in oculis Dei, nec ferre possunt iudicium diuinum, sed arguentur eo modo planè, quo falsa doctrina, quare si ignis, de quo Paulus loquitur, est iudi-
D cium Dei, omnes saluabuntur quasi per ignem. Nec valet responsio, quòd iustorum opera non sint arguenda, quia, sunt tecta per non imputationem, impiorum autem qui non sunt per fidem iustificati, arguenda sunt; nam Paulus cùm dicit: *Saluus erit quasi per ignem*, loquitur de iustis, qui ædificarunt stipulas, retento vero fundamento, id est, vera fide in Christum.

Quod autem Martyr ait de beatis, Bernardo, Dominico & Francisco, impudentissimum est mendacium. Illi enim vsque ad vltimum spiritum commendauerunt suis perseuerantiam in Monasterio, & obedientiam Romanæ Ecclesiæ. De S. Francisco scribit D. Bonaventura, c. 14. vitę eius: *Hora, inquit, transitus sui propinquante, fecit fratres omnes existentes in*
E *loco ad se vocari, & eos cõsolatorijs verbis pro sua morte demulcens, paterno affectu ad diuinum est hortatus amorem, de patientia, & paupertate, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide seruandis sermonem protraxit, & insuper adiecit; valete filij omnes in timore Domini, & permanete in eo semper; & quoniam futura tentatio & tribulatio appropinquat, felices qui perseuerabunt in his, quæ cępe-runt, ego verò ad Deum propero, cuius gratiæ vos omnes commendo.* Hæc est Palinodia scilicet, quam somniat Pseudomartyr Petrus.

Est igitur communis Theologorũ sententia, nomine ignis hoc loco intelligi pęnam aliquam purgatoriã, & temporalem, ad quam post mortem adiudicantur,

qui

qui in iudicio particulari inueniuntur ędificasse lignũ, fęnum, aut stipulam. Hæc expositio præterquam quòd optimè conuenit textui, satis probatur ex communi cõsensu Patrum. Latini oẽs hoc docent. CYPRIANVS li. 4. epi. 2. ad Antonianũ: *Aliud est*, inquit, *ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire; aliud missum in carcerem non exire, donec soluat nouissimum quadrantem; aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse*. Hic B. Cyprianus non meminit apertè huius loci B. Pauli, sed tamen cùm nusquam in Scriptura fiat mentio ignis, vbi apertè de Purgatorio agitur, nihil dubiũ est, quin B. Cyprianus ad hunc locum respexerit.

AMBROSIVS in hunc locum: *Sed cùm*, inquit, *Paulus dicit (sic tamen quasi per ignem) ostendit quidem illũ saluum futurum, sed pęnas ignis passurum, vt per ignem purgatus fiat saluus, & non sicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueatur*. Idem habet serm. 20. in Psal. 118.

HIERONYMVS in 4. caput Amos, exponens illud; Facti estis sicut torris raptus de incendio: *Iuxta illud*, inquit, *quod in Apostolo legimus ipse autem saluus erit quasi per ignem; qui ergo saluatur per ignem, quasi torris de incendio rapiatur*. Idem docuit in vltimis verbis vltimi libri super Isaiã, et li. 2. in Iouinianũ vltra mediũ.

AVGVSTINVS in Psal. 37. *In hac vita*, inquit, *purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne opus non sit*. Et infrà explicans locum Apostoli: *Dicitur*, inquit, *saluus erit quasi per ignẽ, & qa dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis, ita planè q̃uis salui per ignẽ, grauior tamẽ est ille ignis, q̃ qdquid põt hõ pati in hac vita*.

GREGORIVS libro 4. Dialogorum, c. 39. *Quamuis hoc* (inquit, explicans hunc locum 1. Cor. 3.) *de igne tribulationis in hac vita nobis adhibitæ possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandũ sollicitè est, quia illum per ignem dixit saluari, non qui super hoc, ferrum, æs, vel plũbum ædificat, id est, peccata maiora, & idcirco duriora, atq; tunc iam insolubilia, sed lignũ, fænũ, stipulã, id est, peccata minima, atque leuissima, quę ignis facilè consumit*. ALCVINVS lib. 3. de Trinitate. Rupertus in 3. c. Genes. exponẽs illud, quod ibi dicitur de gladio flammeo, & versatili. Magister in 4. d. 21. & cum eo beatus Bonauentura, & alij Scholastici. Item B. Anselmus, Haymo, & B. Thomas in hunc locum. Denique Innocentius III. in Psalmum 37. & omnes Latini recentiores sic exponunt.

Ex Græcis habemus in primis ORIGENEM apertissimè hoc docentem, hom. 6. in Exod. & homil. 14. in Leuit. & homil. 12. in Hieremiam. Homilia 6. in Exod. sic ait: *Sed & illuc cùm conuenitur, si quis multa opera bona & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igne resoluitur & purgatur*, &c. Præterea OECVMENIVM in hunc locum, qui etiam testatur Basiliũ hũc locũ intellexisse de igne purgatorio; Adducit et B. THOMAS in opusculo primo contra Græcos, Theodoretũ explicantẽ hũc locũ his verbis: *Hunc credimus ignem purgatorium, quo purgantur animæ, vt aurum in conflatorio*. GAGNEIVS verò eãdẽ Theodoreti sententiam ex Græcorum scholijs Græcis verbis ita citat: τοῦτο τὸ πῦρ πιστεύομεν καθαρτήριον ἐν ᾧ καθαρίζονται αἱ ψυχαὶ καθὰ τὸν χρυσὸν ἐν τῷ χωνευτηρίῳ.

At contrà obijciunt, primò, absurdũ esse, quòd Apostolus in eadem sententia variè accipiat nomen ignis, semel pro iudicio, & semel pro vero igne purgatorio.

Respondeo PRIMO, nos cogi ab ipso textu ad ęquiuocationem non vnam, sed duas admittendas; nam cũ dicit diem iudicij manifestari per ignem, videtur omnino loqui de igne conflagrationis; cùm addit, cuiusq; opus ignis probabit, nõ potest loqui de igne materiali, qui non potest probare opera quę transierunt; rursum cùm secundo illo igne dicat Apostolus omnia opera examinanda; tertiò vero, non opera, sed operarios, & eos non omnes, sed eos solùm, qui ædificant lignum, A fœnum, stipulam; necessariò diuersi ignes esse debent. Nec tamen propriè ęquiuocatio, sed elegans allusio mihi videtur esse in verbis Pauli. Hic enim est sensus totius huius loci; Dies Domini per ignem conflagrationis declarabitur, & sicut ipsa dies per ignẽ declarabitur; ita eadem dies manifestabit per ignem, nimirũ iudicij, vnusquisq; opus, & sicut opera p igne manifestabuntur, ita etiam operarij, qui purgatione egebunt, per quendam ignem purgabuntur.

SECVNDO dico, non esse insuetum B. Paulo in eadẽ sententia vti variè aliquo nomine; variè enim accipit vocem peccati, cùm ait 2. Corinth. 5. *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit*. Et Rom. 8. *De peccato damnauit peccatum*.

TERTIO dico, quod si quis omnino non vellet signi- B ficationum varietatem admittere, sed vbiq; acciperet ignem pro iudicio, adhuc non efficeret, quin ex hoc loco Purgatorium statueremus. Tunc enim hic esset sensus *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem*; id est, si cuius opus iudiciũ Dei sustinere non poterit, opus quidẽ reprobabitur, ipse verò saluus erit, sed sic tamen quasi is, qui per ignem diuini iudicij transijt, quod iudicium cùm sit iustissimum, omnino aliqua pęna eum affecit.

Obiciunt SECVNDO particulam, *quasi*, quæ non veritatem, sed similitudinem significare solet. RESPONDEO, particulam, *quasi*, similitudinem significare non ignis, quasi ignis ille non sit verus, sed phantasticus, sed transeuntis per ignem, ita vt sit sensus; Ad salutem perueniet, qui ædificauit fœnum, sed ad eum modum C perueniet, quo peruenit ad aliquem locum is, qui transit per ignem, sicut dicitur Ioannis 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre*; id est, vidimus eũ gloriosum ad eum modum, quo decet gloriosum esse Filium Patris vnigenitum.

CAPVT VI.

TERTIVS locus est, 1. Cor. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt? vt quid baptizantur pro illis?* Hic locus apertè conuincit, quod volumus, si bene intelligatur, ideò breuiter eum expendamus. Sex inuenio huius loci expositiones.

D PRIMA est, q Apostolus probet futuram resurrectionem, ex errore quorundam, qui Baptismum suscipiebãt nomine alicuius amici sui defuncti sine Baptismo; existimabant enim, quod sicut orationes & ieiunia viuorum prosunt defunctis, ita & Baptismus prodesset. Ita exponunt Tertullianus li. 5. in Marcionem, & libro de resurrectione, Ambrosius, Anselmus, & Haymo. secundum quam expositionem colligitur oratio p defunctis ex hoc loco, quia docent isti Patres, qđ Apostolus, licet non probet errorem istorum, tamen probat intentionem, quam habebant iuuandi defunctos, & ex ea argumẽtatur; si igitur Apostolus probat intentionem iuuandi mortuos, certè reprobari nõ potest, nec debet ab vllo Christiano; tamen non puto veram hanc expositionem.

E PRIMO, quia Apostolus debuisset saltem insinuare hunc esse errorẽ, ne daret occasionẽ errandi. SECVNDO, quia non solidè argumentaretur Apostolus; posset enim responderi, non bene probari resurrectionẽ ex eo, quod ita credant quidam errantes. Sicut enim errãt in eo, quod baptizant vnum pro alio, sic possunt errare in eo, quod credunt futuram resurrectionem. TERTIO, quia nullus veterum historicorum tradit hunc errorem tempore Apostolorum fuisse; tribuit enim Phylaster hunc errorem Montanistis qui 100. annis post obitum S. Pauli exorti sunt, eandem tribuunt Chrysostomus & Theophylactus, vbi suprà, Marcionistis, qui etiam post obitum Pauli LXXX. annis ince-

perunt

pennus; deniq; Epiphanius hæresi 28. hoc tribuit Cherinthianis, quorum secta XX. annis post obitum Pauli orta est. Adde quod Chrysostomus & Epiphanius, nō ipsi Marcioni & Cherinto, sed posteritati eorū hūc errorem tribuunt, & meritò. Alioqui enim quomodo Irenæus & Tertullianus hunc errorem non refutassent, qui diligentissimè refutarunt omnes errores Cherinti, & Marcionis, dicit quidem Tertullianus, hunc errorem fuisse tempore Apostolorum, sed non habet nisi hinc. itaq; meritò Chrysostomus & Epiphanius & Theophylactus, hāc expositionē vt falsam reijciūt.

Altera expositio est, quod Apostolus nomine mortuorum intelligat peccata, cùm dicit, qui baptizātur pro mortuis, quasi dicat; Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, id est, pro peccatis diluendis? ita Sedulius, & B. Thomas in hunc locum Apostoli.

At contrà; Primo, quia Apostolus subdit: *Si mortui nō resurgunt. vt quid baptizantur pro illis?* nimirum hominibus mortuis, qui non resurgunt; itaque clarè docet, se non de peccatis, sed de hominibus agere. Nō enim vult probare, quod peccata resurgant, sed quòd homines resurgant. Secundo, quia tota vis argumenti perit, si dicatur, quid facient qui baptizantur pro peccatis diluendis, si mortui non resurgunt? posset enim responderi, multum prodesse diluere peccata, etiamsi mortui non resurgant, quia bonum est in hac vita frui testimonio bonæ conscientiæ. Tertia, quia peccata non dicuntur mortua, nisi quando sunt deleta, & extincta, non ergo Paulus nomine mortuorum intelligit peccata quæ adhuc delenda sunt.

Tertia expositio est, baptizari pro mortuis, esse, baptizari simpliciter Baptismo Christi, sed ideò dici baptizari pro mortuis, qui baptismum suscipiunt, quia antequam baptizentur, recitant Symbolum, in quo est vnus articulus, *Carnis resurrectionem.* ita illud *pro mortuis*, significet pro spe resurrectionis, vel pro corporibus mortuis, id est, in eum finem, vt corpora nostra q̃ moritura sunt, aliquando immortalia resurgāt. ita Chrysostomus, Oecumenius & Theophylactus; sed certè dura & violentia expositio est.

Primo, quia non diceret Apostolus: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis*, sed, quid facimus qui baptizamur pro mortuis? Non enim quidam, sed omnes sic baptizantur; Apostolus autem de quibusdam tantùm loquitur, vt patet tum ex forma verborum, tum ex eo quod sequitur, vt quid & nos periclitamur tota die? Secundo, quia inauditum est, vt nomine mortuorum intelligatur spes resurrectionis, vel corpora mortua, cum in Græco sit *νεκρῶν*, in genere masculino, & corpora sint generis neutri *σώματα*. Tertio, quasi ideò diceremur baptizari pro mortuis, quia recitamus articulum de mortuorum resurrectione, etiam possemus dici baptizari pro Deo Patre, & pro Christo, & pro Spiritu sancto, & pro Ecclesia, quia hæc omnia recitamus in Symbolo. Quarto, quia Apostolus videtur omnino nomine mortuorum, homines mortuos intelligere, & nihil aliud, cùm enim ait: *Si mortui non resurgunt, vt quid baptizātur pro illis?* quid possumus intelligere per vocem, *illis*, nisi illis mortuis, qui non resurgunt?

Quarta expositio est, baptizari pro mortuis esse baptizari Baptismo Christi; dici autem Baptismum p mortuis. quia dum baptizamur; agimus & repræsentamus personam mortui, dum mergimur in aquam; & resurgentis, dum surgimus ab aquis, & sic profitemur resurrectionem, & ex hac professione Apostolus probat futuram resurrectionem. ita exponunt Theodoretus & Caietanus.

At contrà; Primo, quia neque Hebraicè, neq; Grecè, neque Latinè, agere pro aliquo, significat eum repręsentare, sed agere loco eius, vel in eius vtilitatem. Quis vnquam dixit de agente in theatro personam Daui aut Pamphili, ille egit pro Dauo, aut pro Pāphilo?

A Secvndo, quia qui baptizantur, repręsentant mortem Christi, & simul mortem suam, vt patet ex Apostolo, Rom. 6. *Quotquot baptizati sumus in Christo Iesv, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per Baptismum, &c.* Itaque baptizari pro mortuis, erit baptizari pro se, & pro Christo, quod absurdissimum est; nec in Scripturis vnquam reperitur baptizāri pro Christo, sed solùm baptizari in Christo, vel in eius nomine, vt patet Rom. 6. Gal. 3. Act. 10. & 19.

Tertio, quia argumentum Apostoli nullum esset; nam ex eo quod qui baptizantur, agit personam mortui, non sequitur quod profiteatur resurrectionem. debuisset ergo Apostolus dicere: Quid facient qui baptizantur pro suscitatis, vel pro mortuis, & suscitatis? sed
B etiam si hoc dixisset, adhuc leue esset argumentū eius, quia posset responderi, in Baptismo repræsentari resurrectionem, non carnis à morte, sed animæ à peccato. Id. n. Apostolus significat Rom. 6. *Vt in nouitate vitæ ambulemus.* Et Colos. 3. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite.*

Qvinta expositio est Epiphanij, hæresi 28. quam adfert Petrus Martyr, quod Paulus loquatur de Baptismo eorum, qui baptizabantur in lecto, cùm essent in extremis, qui olim dicebantur Clinici, & quos Cyprianus festiuè opponit Peripateticis lib. 4. epist. 7. ad Magnum, quod nimirum Clinici non ambulent, sed hæreant lecto affixi; *κλίνη* enim lectum significat. Voluit ergo quidam hunc esse Apostoli sensum; Quid facient qui baptizantur pro mortuis? id est, qui baptizantur
C quando habentur magis pro mortuis, quàm viuentibus, & quando certum est eos non baptizari pro vllo commodo huius vitæ, cùm pro mortuis habeantur.

Hæc expositio refellitur, Primo, ex illis verbis, vt quid baptizantur pro illis? nam dicere debuisset, vt quid baptizantur pro se, non pro illis, Secvndo; quia illud, pro mortuo, non potest dici, nisi in ijs actionib. quę fiunt circa mortuos. Verbi gratia, rectè dicimus, ille cecidit ex loco edito; & pro mortuo sublatus fuit, vel pro mortuo lotus sepultusque fuit, etiamsi viueret. At non rectè dicitur, ille ambulabat, vel comedebat, vel loquebatur pro mortuo. At baptizari est viuorum non mortuorum; non ergo rectè dicitur baptizari aliquem pro mortuo, etiamsi agat in extremis, sed potius deberet dici baptizari pro viuo, etiamsi ferè
D sit mortuus.

Est igitur Sexta expositio vera & germana, quòd Apostolus loquatur de Baptismo lacrymarum & pœnitentiæ, qui suscipitur orando, ieiunando, eleemosynas faciendo, &c. Et sensus sit: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgent?* id est, quid facient qui orant, ieiunant, gemunt, affligunt se pro mortuis, si mortui non resurgunt? ita exponunt Ephrē in suo testamento, Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, Dionysius, Hugo, Gagneius, & alij in hunc locum.

Hęc expositio verissima est. Primo, quia baptizari passim in Scriptura & Patribus accipitur pro affligi, vt Marc. 10. *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sū, & Baptismo quo ego baptizor baptizari?* Luc. 12. *Baptis-*
E *mo habeo baptizari.* Patres passim vocant pœnitentiæ afflictionem Baptismum laboriosum, & secundam tabulam. Cyprianus in sermone de cœna Domini: *Lacrymis*, inquit, *se baptizat.* Et in Proœmio lib. de exhortatione martyrij, mori pro Christo, frequenter vocat Baptisma; & Gregorius Nazianzenus oratione de Epiphania: *Scio, inquit, quartū Baptisma, qđ per martyriū & sanguinē fit, scio & quintū, lacrymarū & pœnitentiæ.*

Secvndo, quia ipsa pęna Purgatorij à Scriptura & Patribus vocatur Baptisma; nā qđ legimus Matt. 3. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* B. Hieronymus exponit in Spiritu sancto, in hac vita, igne verò, in futura; sicut ante eum exposuerat B. Basilius lib. de Spiritu

ritu

ritu sancto, c. 15. & post eos Beda in cap. 3. Lucæ. Item A Gregorius Nazianzenus in fine orationis de Epiphania, vocat ignem Purgatorij in alia vita, vltimum Baptisma. Itaq; elegantissimè Apostolus dixit, eos baptizari pro mortuis, qui affligentes se oratione & ieiunio, sumunt in se partem illius Baptismi ignei, quo anime baptizantur in Purgatorio.

Tertio, quia hæc expositio maximè quadrat cum sequentibus; *Vt quid & nos periclitamur tota die?* quasi dicat; Cur quidam se affligunt orando pro mortuis, & ego affligo me prædicando Euangelium, si mortuorum resurrectio non est?

Qvarto, quia illa sententia eadem est cùm illa 2. Machab. 12. si mortui non resurgunt, superfluum est & vanum orare pro mortuis.

At contra hanc expositionem duo argumenta obijciuntur. B Primvm, est, quia non debuisset Apostolus dicere, quid facient qui baptizantur pro mortuis, sed quid faciemus qui baptizamur pro mortuis? nam omnes Christiani orant pro mortuis. Respondeo, Apostolus argumentari voluit non à consuetudine Christianorum, quæ tanquam noua reijci potuisset ab incredulis, sed à consuetudine Iudæorum, qui more veteri, & secundùm scripturarum exempla orabant & ieiunabant pro mortuis, quasi dicat; Quid facient illi qui imitantes antiquos Patres ieiunant, & orant, ac se affligunt pro mortuis, si mortui non resurgunt?

Secvndvm argumentum est, quia non videtur bene probari mortuorum resurrectio, ex eo, quòd oratur pro mortuis, quia oratur non vt resurgant, sed vt à pœnis illis liberentur, atq; ad requiem transeant. C Respondeo, quæstionem de resurrectione & de immortalitate animorum ita fuisse coniunctas tempore Apostolorum, vt pro vna haberentur, vt suprà ostendimus, cùm testimonium ex libris Machabæorum exponeremus. Siue igitur hanc expositionem sequamur, quę nobis verissima videtur, siue primam, quæ melior est ceteris tribus, apertè colligitur oratio pro defunctis.

CAPVT VII.

Qvartvs locus est, Matt. 5. & Luc. 12. *Esto consentiens aduersario tuo cito dū es cum eo in via, ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tortori, et* D *mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrātem.* exponendum est qd sit via, quid aduersarius, quid iudex, quid tortor, quid carcer, quid quadrans.

De Primo Chrysostomus in c. 5. Matth. docet, viā hìc accipi propriè pro vera via, qua itur ad iudicem in hoc mundo; Chrysostomus enim existimat nullā hìc esse parabolā, sed Dominū ad literam terrere diffidentes comminatione humani periculi, ita vt etiam iudex intelligatur homo. tortor, homo, carcer materialis huius vitę, & quadrans verus nummus æreus. quo etiam modo contendit Ochinus esse hunc locum exponendum. de qua explicatione duo dico.

Primo, eam simpliciter non esse probabilem, tum quod repugnent omnes alij expositores, Origenes, Cy- E prianus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Beda, Anselmus. & recentiores, Abulensis, Lyranus, Caietanus, Iansenius, & alij, qui omnes docent, hìc viam significarę vitam præsentem, vt cùm dicitur: *Beati immaculati in via,* Psal. 118. & magna ex parte hunc sermonem esse metaphoricum; tum etiam quod non soleat Dominus tam seriò docere & instruere humanam prudentiam, cùm ipse sæpe testatus sit, filios huius seculi prudentiores esse filijs lucis. Adde, quod non tam assertiuè Dominus diceret: *Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* si loqueretur de humano iudicio, cùm sæpe videamus contrarium accidere, vt rei liberentur fauore alicuius, vel per se fugiant & nihil soluant.

Dico Secvndo, si Chrysostomi sententia recipi debeat, vt probabilis, solum recipi posse pro ijs verbis quæ habētur Matthæi 5. q̄ ipse exponit. pro ijs autem quæ habentur Lucæ 12. nullo modo recipi posse; vt enim Ambrosius rectè notauit, bis Dominus hęc verba loquutus est, diuersisque oblatis occasionibus; nam Matthæi 5. dixit hæc verba, cùm loqueretur de amore inimicorum, & de iniurijs condonandis, & ideo tolerari vtcunq; expositio Chrysostomi potest. at Lucæ 12. Dominus loquitur de iudicio futuro; dicit enim: *Sint lumbi vestri præcincti.* Et postea: *Vigilate quia qua hora non putatis, Dominus veniet.* Et in fine concludit; *Cùm ergo vadis cum aduersario tuo ad Principem.* vbi apertè ostēdit se loqui de futuro iudicio, quod erit post hanc vitam; quod etiam confirmatur ex verbis immediatè præcedentibus, ait enim: *Quid autem & à vobis ipsis non iudicatis quod iustum est? Cùm enim vadis cū aduersario, &c.* Vult enim eos admonere, parabolam hanc sumptam ex ijs quæ homines facere solēt; nā debitores, dant omnē operam liberandi se à creditore antequam ad iudicium veniatur. Quocirca Theophylactus, & Euthymius qui in c. 5. Matth. sequuntur Chrysostomum, tamen in c. 12. Lucæ dicunt rectè intelligi per viam, vitam; per iudicem, Deum, &c.

De Secvndo, etsi parū refert, quod attinet ad nostrum propositum de Purgatorio, quis sit aduersarius, quia tamen res est dignissima cognitione, explicemus breuiter; quidam per aduersarium intelligunt Diabolum, vt Origenes hom. 35. in Lucam; Ambrosius, Euthymius, & Theophylactus in c. 12. Lucę, & Hieronymus in epist. 8. ad Demetriadē. neque Hieronymus hanc sententiam reprehendit in commentario Matt. 5. cùm ait: *Quidam coactius disserunt, &c.* Nam illud, *Coactius,* est error impressorum, & debet legi, *Cautius.*

Si petas quomodo debemus esse consentientes Diabolo, cùm è contrario iubeamur illi resistere? Respondet Hieronymus, debere nos consentire illi, quatenus tenemur stare pactis cū ipso initis in Baptismo; tunc enim renunciauimus Diabolo, & pompis eius; si enim rursum appetamus & inuadamus pōpas eius, quibus renunciauimus, meritò nos coram Domino accusabit. Hæc opinio non est multū probabilis, & ab August. refellitur lib. 1. de sermone Dñi in monte, c. 22. nam Græca vox est εὐνοῶν, id est, Beneuolus, & concors, at Diabolo non possumus esse beneuoli; deinde cùm ipse cupiat vt concupiscamus pompas eius, & ad hoc nos tentet, tunc essemus consentientes illi, si appeteremus eius pōpas, & Deum offenderemus.

Alij exponunt per aduersarium, carnem, sed refelluntur meritò ab Augustino, cùm non possit iuberi spiritui vt consentiat carni, cùm hoc peccatum sit. Alii intelligunt spiritum per aduersarium, cui caro iubetur consentire. Refellit hoc Hieronymus, quia non est credibile spiritum traditurum iudici suam carnem; neque ibit in carcerem caro sine spiritu, sed vel solus spiritus, vel spiritus, & caro. Alii per aduersarium, saltem apud Lucam, intelligunt peccatum, quia Lucas dicit: *Da operam liberari ab eo.* ita Ambrosius, sed non est probabile; nam liberari ab aduersario, non est ab illo fugere, vel illum extinguere, sed componere cum illo, vt patet tum ex Matthæo, tum ex verbo ἀντίδικος, id est, litigator, siue actor. Alii intelligunt per aduersarium, alterum hominem, qui nimirum nos læsit, aut nos illum, ita Hilarius, Anselmus, & Hieronymus in caput Matthæi 5. Quæ sententia etsi probabilis est, quantum ad locum Matthęi, tamen eam refellit Augustinus loco citato. Primo, quia videtur hìc Dominus loqui de aduersario qui semper nobiscum est in via, & cum quo semper possumus concordare, dum via durat: at aduersarius homo sæpe

moritur ante suum aduersarium, & illum deserit in A via. Nec tamen dicendum est, non posse iustum, qui est in via, per pœnitentiam saluari; licet non possit cū aduersario consentire.

Secvndo, quia non propriè vnus homo tradet alterum Deo iudici; vel saltem multa sunt alia: quæ magis propriè dicantur tradere, vt dicemus, præsertim quia vox Græca est ἀντίδικος, quæ non significat aduersarium ratione iniuriæ, sed ratione litis, id est, actorem, siue accusatorem.

Est ergo verissima expositio, aduersarium esse Dei legem, siue Deum ipsum, quatenus præcipit contraria carni, siue conscientiam, quæ Dei legem semper obijcit peccanti; hæc enim ferè in idem coincidunt. ita exponunt Ambrosius, Beda, & Bonauentura in cap. 12. Lucæ. Item Anselmus, & Augustinus in caput 5. Matthæi, B necnon idem Augustinus homil. 1. de verbis Domini, homil. 5. in lib. 50. homiliarum, & in libro de decem chordis, cap. 3. Gregorius homil. 39. & Bernardus serm. 85. in Cantica. Nam lex Dei & conscientia nostra semper sunt nobiscum in via, semper aduersantur prauis desiderijs, ijsque vtilissimum est citò consentire, & ab eorum inimicitia liberari; denique accusatores & testes erunt contra nos in iudicio.

Vnvm solum obstare videtur huic expositioni, quod Matth. 5. immediatè ante hanc parabolam Dominus loquebatur de reconciliatione aduersarij hominis. Respondeo, Dominum posteaquam docuit debere hominem homini reconciliari, monere voluisse hac parabola, vt etiam recordaretur reconciliari cum Deo siue cum eius lege. Præterea, etiamsi probabile sit propter eam rationem, Matthæi 5. per aduersarium intelligi hominem, tamen Lucæ 12. non possumus intelligere nisi legem Dei, aut conscientiam; vnde Caie- C tanus qui Matthæi 5. exposuit de homine, Lucæ 12. exposuit de conscientia.

De Tertio, cōueniunt omnes, iudicem esse Christum; nam Scripturæ passim hoc docent, & præcipuè Ioan. 5. *Pater omne iudicium dedit filio*.

De Qvarto, Ambrosius in cap. 12. Lucæ, & Augustinus lib. 1. de sermone dñi in monte, c. 21. intelligunt per ministros, Angelos bonos. Gregorius homil. 39. & Theophylactus in 12. Lucæ, intelligunt Dæmones, vtrumque est probabile.

De Qvinto, conueniunt similiter omnes carcerem esse inferuum, in quo tamen multę sunt mansiones, alię pro damnatis, alię pro his, qui purgantur; ex- D stitit olim absurdissima hęresis Carpocratis, vt refert Irenęus lib. 1. cap. 24. qui dicebat, debere vnumquemque exerceri in omni genere flagitiorum, & ideo animas à corpore, quasi à carcere abeuntes examinari à iudice, & nisi omnia flagitia patrassent, rursum remitti in aliud corpus tanquam in carcerem, & toties id fieri, donec per omnia omnino flagitia transissent, & hoc voluisse Dominum dicere cùm ait: *Non exies inde donec reddas nouissimū quadrantem.* sed absurdior est sententia, quàm vt refutari debeat.

De Sexto, conueniunt etiam ferè omnes, per nouissimum quadrantem intelligi minuta peccata, quadrans enim est minima moneta; quod enim Augustinus dicit, vltimum quadrantem significare peccata terrena, quia terra est vltimum elementum, nimis durū, E & coactum videtur, quia tamen non vult dicere Dominus, solum quadrantem soluendum, sed totum debitum vsq; ad vltimum quadrantem, dubium manet, an hęc solutio fiat in Gehenna, an in Purgatorio? Augustinus putat hic agi de pœnis ęternis Gehennę, & ideò dicit, illud: *Donec reddas*, non significare certum tempus, sed ęternitatem, sicut cùm dicitur Matth. 1. *Non cognouit eam donec pareret filium suum.* Et Psalm. 109. *Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Et 1. Cor. 15. *Oportet illum cœlum suscipere, donec omnia subijciantur pedibus eius.* Non enim licet colligere; ergo postquam Maria peperit, cognouit eam Ioseph, &c.

Alij, vt Albertus & Caietanus, exponunt de Gehenna, & purgatorio simul, vt sensus sit, si debitum erit insolubile, nunquam exibis, si erit solubile, exibis, cùm totum exactè solueris; alij intelligunt de solo Purgatorio, nempe ij, quos statim citabimus.

Tertia hæc sententia est omnium verissima. Probatur Primo, quia hoc modo hunc locum intellexerunt vetustissimi Patres. Tertvllianvs libro de anima, cap. 17. *Ille te in carcerem*, inquit, *mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.* Vbi nota, solùm esse manendum in carcere Purgatorij ad summum, vsque ad resurrectionem.

Cyprianvs lib. 4. epist. 2. *Aliud est ad veniam stare; aliud ad gloriam peruenire; aliud missum in carcerē non exire inde, donec soluat nouissimū quadrantem; aliud statim fidei et virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari, & purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse.*

Origenes homil. 35. in Lucam: *Quod si magnam pecuniam debuerimus, sicut ille, qui scribitur decem millia talenta debuisse, quanto tēpore claudamur in carcere, nō possum manifestè pronunciare: si enim qui parum debet non egreditur nisi exsoluat minutum quadrantem, vtique qui tāto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum secula numerabuntur.* Et in epistola ad Rom. *Quamuis*, inquit, *promittatur exeundum esse quandoque de carcere, tamen designatur nō inde exiri posse, nisi reddat quisque nouissimum quadrantem.*

Evsebivs Emissenus homil. 3. de Epiphania: *Hi verò*, inquit, *qui temporalib. pœnis digna gesserunt, ad quos sermo Dei dirigitur, quod non exeunt inde, donec reddāt nouissimum quadrantem, per fluuium igneum transibunt, &c.*

Ambrosivs in cap. 12. Luc. exponens hūc locum: *Quadrantem*, inquit, *in balneis dare solere reminiscimur, cuius oblatione, vt illic vnusquisque lauandi accipit facultatem; ita hic accipit eluendi. quia uniuscuiusque peccatum suprascriptæ genere conditionis eluitur, cùm tandiu exercetur noxius pœnis, ut commissi supplicia erroris expendat.*

Hieronymvs in cap. 5. Matth. *Hoc est*, inquit, *quod dicit, non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata persoluas.* Bernardvs sermone de obitu Huberti: *Illud*, inquit, *scitote, quia post hanc vitam in purgatorijs locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, redduntur, vsque ad nouissimum quadrantem.*

Probatur Secvndo, quia illud: *Donec soluas vltimū quadrantem*, non videtur rectè posse dici, nisi aliquando sit futurus finis solutionis. neque exempla beati Augustini satisfaciunt; nam cùm dicitur: *Non cognoscebat eam donec pareret*, non licet quidem inferre, ergo postea cognouit eam, sed inferre licet, ergo illa aliquando paritura erat; similiter cùm dicitur: *Sedes a dextris meis, donec ponam, &c.* rectè infertur, ergo aliquando ponentur omnes inimici Christi sub pedibus eius: alioqui illud: *Donec*, ineptè diceretur; ita ergo cùm dicitur: *Non exies donec soluas ultimum quadrantem*, inferimus rectè, ergo aliquando soluet vltimum quadrantem, & consequenter exibit inde.

Tertio probatur ex fundamento & scopo ipsius parabolæ; nam similitudo non est sumpta ab homicida, vel adultero, vel proditore, qui damnantur ad mortem, vel ad perpetuos carceres, vel triremes, sed à debitore, qui non propter crimen, sed propter debitum pecuniarium conijcitur in carcerem donec soluat. solent autem huiusmodi homines ordinariè egredi post aliquod tempus, vt patet; itaq; scopus parabolæ est, vt in hac vita cōponamus cū Deo, quādo facilè impetramus remissionem pœnæ, peccatis nostris debitæ, nec

expectemus seculum futurum, in quo seuerissimè agatur. Atque hæc de isto loco. A

CAPVT VIII.

QVINTVS est Matth. 5. *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio; qui dixerit fratri suo racha, reus erit Concilio; qui dixerit fatue, reus erit Gehennæ ignis.* NOTA, hic certũ esse agi de pena iniungẽda in foro Dei, vt patet ex illo; *Reus erit Gehẽnæ ignis.* Vnde Augustinus lib. 1. de sermone in monte, ca. 19. exponit omnia tria de pœnis animarum post hanc vitam. Nota SECVNDO, certum etiam esse hic distingui tria genera peccatorum, & pœnarum, vt ibidem Augustinus exponit, & damnationem æternam solùm tribui tertio generi peccatorum, id est, criminibus: Alijs autem vtpotè leuioribus peccatis, pœnas leuiores, ac proinde temporales; ex quibus infertur, animas aliquas post hanc vitam puniri temporalibus pœnis. B

DICES, at Christus dixerat; Qui occiderit, reus erit iudicio: ergo reum esse iudicio est damnari ad Gehennam; nam homicidium crimẽ lętale est. RESPONDEO, cùm ait Dominus: *Dictum est antiquis; qui occiderit, reus erit iudicio*, loquitur de iudicio humano, & tẽporali, quo homicidia multanctur morte temporali; nec enim lex vetus aliam mortem comminabatur homicidis, vt patet Exodi 21. Vult ergo Dominus dicere homicidium puniri morte in hoc mundo, at in alia vita commotionem iræ internam, etiamsi peccatum sit veniale, puniri pęna quadam, temporali quidem, sed quę æquetur morti temporali; iram autem exterius prodeuntem puniri adhuc grauius; at verbum contumeliosum, & multò magis homicida puniri morte æterna. C

DICES rursum, esto, hoc loco loquatur Dominus de pœnis infligendis iudicio Dei, non tamen sequitur in alia vita esse pœnas temporales; nam Deus in hac vita potest infligere huiusmodi pœnas.

Respondeo PRIMO, ab Augustino alijsque Patribus hunc locum intelligi de pœnis post hanc vitam. SECVNDO dico, saltem ex hoc loco posse deduci pœnas aliquas post hanc vitam purgatorias esse; nam hinc habemus quædam peccata non mereri nisi pœnam temporalem; sed potest fieri, vt quis moriatur cũ talibus peccatis, quia potest mori repentè; vel dormiens, ita vt nullum habeat spatium pœnitentiæ, ergo in alia vita purgabitur, alioqui vel ibit in cœlum aliquid coinquinatum, vel iniustè damnabitur ad pœnas æternas, qui non merebatur nisi temporales. D

SEXTVS locus est Luc. 16. *Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant, vos in æterna tabernacula.* Per *(deficere)* intelligunt omnes mori, per *(amicos)* intelligunt sanctos, qui cum Christo regnant, ex quibus sequitur homines post mortem iuuari precibus Sanctorum.

Sed quia posset aliquis dicere hic agi de virtute eleemosynæ, & sensum esse, eos qui eleemosynas fecerũt, cùm moriuntur saluari propter opera illa bona quæ fecerunt; obseruandum est, non hoc solùm velle Dominum, sed etiam velle post mortem iuuari animas precib. Sanctorum; nam PRIMO ad id cogunt verba illa: *Facite amicos, qui recipiant.* Nam eleemosyna quæ datur malis hominibus, bona tamen intentione, meritoria est, & tamen non facit amicos, qui possint recipere in æterna tabernacula; vnde Hieronymus libro contra Vigilantium in fine dicit, hic Dominum hortari vt detur eleemosyna potius bonis quàm malis, vt bonorum intercessione saluentur qui eleemosynas faciunt; similiter Ambrosius in hunc locum, & Augustinus lib. 21. de ciuitat. Dei, cap. 27. dicunt, hic per amicos intelligi sanctos cum Christo regnantes, qui suis precibus nos iuuant, & iuuabunt cum mortui fuerimus. E

SECVNDO, ad id nos cogit ipsa similitudo; nam parabola sumpta est à quodam œconomo, qui depositus ab officio, & egenus factus opem implorabat amicorum suorum: quod autem in applicatione parabolę deponi ab officio sit mori, Dominus ipse explicat.

Adde TERTIO, quod Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 27. ex hoc loco Purgatorium demonstrat. dicit enim esse quosdam tam sanctos, qui rectà ad cœlũ euolant post mortem, & qui non solùm ipsi saluãtur, sed etiam alios iuuare possunt; rursum quosdam alios tam malos, qui nec seipsos iuuare possunt, nec ab alijs iuuari, sed ad pœnas ęternas sine remedio descendunt. Denique esse quosdam medios, qui ita moriuntur, vt nec digni sint morte æterna, nec tamen sufficiant eis propria merita ad salutem, nimirum statim recipiendam, & isti sunt, inquit, qui recipiuntur in æterna tabernacula precibus amicorum.

Ad hunc locum nihil respondet Petrus Martyr, sed obijcit sibi nomine Catholicorum ea quæ sequuntur post hanc parabolam, aitq; nos asserere Epulonẽ fuisse in Purgatorio, cùm ab Abrahamo auxilium petijt, & hoc argumentum, quasi noster esset Achilles, opero sè soluit, & simul inde deducit non posse animas iuuari à viuentibus; quandoquidem nec Abraham, nec Lazarus Epulonem iuuare potuerunt, & per iocum miratur, cur Epulo non petierit anniuersaria & Missas pro se fieri. Sed Catholici ferè omnes Epulonem in Gehenna esse dicunt, proinde Petrus Martyr in ventum pugnat.

SEPTIMVS locus est Luc. 23. *Memento mei dum veneris in regnum tuum;* Nunquam hoc diceret bonus ille vir à Spiritu sancto edoctus, nisi crederet post hanc vitam posse remitti peccata, & auxilio animas indigere, & iuuari posse. Certè Augustinus lib. 6. in Iulian. cap. 5. hinc probat aliqua peccata remitti post mortẽ.

OCTAVVS est Actor. *Quem Deus suscitauit solutis dolorib. inferni, iuxta quod impossibile erat teneri eum ab illis.* Hunc locum ita intelligit B. Augustinus epist. 99. ad Euodium, & lib. 12. Gen. cap. 33. vt sensus sit, Christum cùm descendit ad inferos, multos liberasse à cruciatibus inferni, quod cùm non possit intelligi de damnatis, necessariò videtur accipiendum de ijs, qui purgabantur; quod etiam affirmat Epiphanius in hæresi Tatiani, quæ est vltima primi libri; dicit enim Christum, cùm descendit ad inferos, liberasse eos, qui per ignorantiam peccauerunt, nec tamen à Dei fide recesserunt; & præter horum Patrum auctoritatem, probatur ex ipsis verbis Scripturæ; nam illud: *Solutis doloribus inferni*, non potest intelligi de doloribus ipsius Christi, dolores enim Christi in cruce finiti sunt, vt patet ex illis verbis Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Nec de doloribus damnatorum, vt patet, quia illi æternis ignibus addicti sunt; nec de doloribus sanctorum Patrum, illi enim nullos patiebantur dolores, vt Augustinus docet locis citans, & Gregorius homil. 22. Relinquitur igitur vt de doloribus animarum Purgatorij hoc loco agatur.

DICES; Græci non legunt solutis doloribus inferni, sed solutis dolorib. mortis τοῦ θανάτου nõ τοῦ ᾅδου. RESPONDEO, nobiscum facere PRIMO, vulgatam antiquam editionem Latinam. SECVNDO, Syriacam, quæ similiter legit: *Deus*, inquit, *excitauit illum, & soluit funes inferni.* TERTIO. antiquissimos Patres Græcos, & Latinos; nam B. Policarpus initio epistolæ suæ, citans hunc locum, scribit *solutis doloribus inferni.* Item CYPRIANVS serm. de cœna Domini initio ad hunc locũ respiciẽs ait: *Sed volebat*, inquit, *pius Magister ostendere impossibile esse suam animam ab inferno detineri.* EPIPHANIVS quoque & Augustinus sine dubio ita legerunt. DENIQVE probatur ex verbis sequentibus; nam probat Petrus id quod dixerat ex Psal. 15. *Non derelinques animam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

NONVS locus est Philip. 2. *Vt in nomine IESV omne*

genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Vtitur hoc loco B. Augustinus lib. 12. de Gen. cap. 33. quãquam per illud infernorum non improbabiliter accipiuntur Dæmones. similis huic est locus Apocal. 5. *Quis dignus est aperire librum, & soluere septem signacula eius? & nemo inuentus est neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram.* Per eos qui sunt in cœlo intelliguntur Angeli, per eos qui in terra homines iusti, per eos qui sub terra, non possunt intelligi nisi animæ Purgatorij, nec enim id damnatis tribueretur; Patres autẽ qui fuerant in limbo iam liberati erant.

Vtuntur nostri hoc loco, sed tamen non videtur multum vrgere; nam probabile est intelligi per eos, qui sunt infra terram, Patres, qui erant in limbo; etsi enim quando Ioannes hæc scripsit Patres exierant ex limbo, non tamen exierant eo tempore, quo loquitur; loquitur enim de tempore, quod præcessit Christi mortem, ideo enim subiungitur, *Vicit Leo de tribus Iuda radix David aperire librum, &c.* Christus enim morte sua aperuit mysteria libri vsque ad illam diem clausa; similiter quod affertur ex hoc eodem cap. 5. Apocal. vbi dicuntur creaturæ quæ sunt in cœlo, & in terra, & quæ subtus terram dedisse laudem Deo, non conuincit; nã possunt hic per creaturas intelligi res inanimæ, vt *Ignis, grando, &c.* Quæ in Psal. 148. ad Deum laudãdum inuitantur, præsertim cùm Ioannes addat etiam ea quæ sunt in mari.

CAPVT VIIII.

Asseritur purgatorium testimonijs Conciliorum.

SECVNDVM argumentum sumitur ex Concilijs, & Ecclesiæ consuetudine; nam inprimis quid Ecclesia Africana senserit, patet ex Concilio III. Carthaginensi, cap. 29. *Et Sacramenta altaris*, inquit, *non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, si autem aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat;* similia habes in Cõcilio IIII. Carthaginensi, cap. 79.

Idem sensit Ecclesia Hispanica, vt patet ex Concilio Bracarensi I. cap. 34. vbi iubet non orari pro illis, qui seipsos interimunt, & cap. 39. vbi iubet diuidi inter Clericos oblationes factas, vt oraretur pro defunctis.

Idem Ecclesia Gallica, vt patet ex Concilio Cabilonẽsi, & habetur de consecrat. dist. 1. canone Visum est: *Visum est*, inquit, *præterea, vt in omnibus Missarum solennibus pro spiritibus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominum deprecetur.* Vide etiam Concilium Aurelianense II. cap. 14.

Idem sensit Ecclesia Germanica, vt patet ex Concilio VVormatiensi, cap. 10. vbi definitur, etiam pro suspensis in patibulo esse orandum, & sacrificandum.

Idem Ecclesia Italica, vt patet ex Concilio VI. sub Symmacho, vbi dicitur sacrilegium, fraudare animas defunctorum orationibus, &c.

Itẽ Ecclesia Græca, vt patet ex Græcorum Synodis à Martino Bracarẽsi Episcopo collectis, can. 69. Immò videntur aliqui Græci et nimium voluisse iuuare animas defunctorũ, nã in Concilio VI. can. 83. reprehenduntur illi qui ijs, qui sine communione sacra obierãt, sacram Eucharistiam in os ingerere conabantur.

Accedant Concilia totius Ecclesiæ generalia, Lateranense sub Innocẽtio III. c. 66. Florentinum sess. vlt. in decreto de Purgatorio, & Tridentinũ sess. 25. in initio & oẽs Liturgiæ, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, &c. Nam in omnibus fit oratio pro defunctis.

Respondet Petrus Martyr tripliciter loco notato. PRIMO: *Solet*, inquit, *nobis obijci, Ecclesiã semper pro defunctis orasse, quod quidẽ non inficior, sed assero, istius facti neque verbi Dei, neque exempli, quod desumitur ex sacris literis, auctoritatem habere. Facilè mouentur homines naturali quadam caritate impulsi, & amore in defunctos, vt illis bene cupiant, & in aliquas preces pro eis erũpant, sed affectio hæc vehementior, videndum est, ne fidei, & iustæ pietati aduersetur.* His verbis arguit totam Ecclesiam Martyr, quod sine testimonio Scripturæ oret pro defunctis, & quod id faciat ex vehementiore affectu erga mortuos; q̃ affectio fidei, & pietati repugnat.

PRIMÆ parti accusationis satisfacit AVGVSTINVS lib. de cura pro mortuis, cap. 1. *Addungis*, inquit, *vacare non posse quod vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuerit.* Et infrà, approbans hanc sententiam B. Paulini, ad quem scribit: *In Machabæorum*, inquit, *libris legimus oblatum pro mortuis sacrificiũ, sed & si nusquã in Scripturis veterib. omnino legeretur, nõ parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac cõsuetudine claret, auctoritas: vbi in precib. sacerdotis, quæ Deo ad eius altare fundũtur locum suum habet et commendatio defunctorum.*

SECVNDÆ parti accusationis facilè respondetur; Nam quod ex naturali affectu prorumpatur in preces pro caris defunctis, etiamsi quis putet nihil eis prodesse, potest contingere in precibus priuatis, & quæ ex tempore recitantur; at in solẽnibus precibus Ecclesiæ, quæ legũtur ex libro, & maturo iudicio compositæ sunt, & à Concilio Episcoporum approbatæ, quomodo potest id fieri?

TERTIÆ parti satisfecit B. Paulus, cùm dicit: *Ecclesiam esse columnam & firmamẽtum veritatis.* 1. Timor. 3. necnon Augustinus, qui epist. 118. dicit insolentissimæ insaniæ esse disputare contra id quod vniuersa Ecclesia facit. Denique ipsa ratio; nam si vniuersa Ecclesia potest veræ fidei & iustæ pietati aduersari, vt Martyr dicit, potest ergo tota Ecclesia ruere contra Christi prædictionem, Matth. 16. *Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Vtrum autem credibilius sit, Ecclesiam vniuersam posse ruere, & Christum, ac Paulum mentiri, an Petrum Martyrem insolentissima insania laborare; cuiuslibet hominis, modò sani, appello iudicium.

SECVNDA solutio Martyris est, quòd Ecclesia non oret pro defunctis, vt eos liberet à Purgatorio, sed vt memoriam eorum se habere testetur, & conseruet ẽt quàm diutissimè potest. *Et alia caussa*, inquit, *citra Purgatorium esse potuit, vt pro defunctis in Ecclesia preces fierent. Noluerunt enim defunctorum nomen, & memoriam facilè interire.* At AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 1. tractat quæstionem; An prosint animabus defunctorum preces Ecclesiæ, & dicit prodesse illis, qui in hac vita non fuerunt valde mali, & qui meruerunt, vt sibi prodessent; non autem illis, qui fuerunt valde mali, & proinde nihil tale meruerunt: Proinde commentitia Petri Martyris solutio est.

TERTIA solutio est, Ecclesiam fungi munere suo erga mortuos ac si adhuc viuerent, & ideo precari illis id quod putat iam eos consequutos, quomodo Christus orauit pro Lazari excitatione, etiamsi sciret, iam se accepisse quod petebat; & Ambrosius in oratione de obitu Theodosij gratulatur illi quòd iam cum Christo regnaret, & tamen ibidem orat pro illo, vt optatam requiem Deus illi concedat; & Epiphanius hæresi 75. dicit orari etiam pro sanctis Patriarchis Prophetis, Apostolis, & Martyribus.

RESPONDEO, si ita esset, Ecclesia oraret pro omnibus æqualiter, etiam pro Martyribus; At non ita facit, nam vt Augustinus dicit tract. 84. in Ioan. *Ideo ad ipsam mensam non sic Martyres commemoramus, quemadmodum alios defunctos, qui in pace requiescunt, vt etiã pro eis oremus, sed magis, vt orent ipsi pro nobis.*

Neq; videtur vllo modo conuenire, vt quis petat qđ iam habet; & Christus cũ orauit pro Lazaro, nondum acceperat quod petebat, neque enim Lazarus adhuc resurrexerat. Aliud autem est petere id quod scimus nos accepturos, aliud petere id quod iam accepimus. Porrò AMBROSIVS sperabat, Theodosium iã esse in

cœlo, & ideò gratulabatur ei, & simul, quia non certò sciebat, an ita esset, pro illo orabat. Epiphanivs verò nusquam dicit in Ecclesia orari pro sanctis, sed dicit memoriam fieri in Ecclesia omnium defunctorum fidelium tam peccatorum, quàm iustorum. & addit: *Peccatum* quidem, vt illis à Deo misericordiam imploremus: *Iustorum* autem, vt eos à Christo separemus.

Separamus autem sanctos à Christo, non, vt Martyr dicit, quia pro sanctis oramus, non pro Christo, sed quia pro sanctis offerimus sacrificium gratiarum actionis; Pro Christo autem non offerimus, sed ipsi potius Christo cum Patre, & Spiritu sancto offerimus. quod intelligi potest ex liturgia Græcorum, de qua Epiphanius loquitur, & quę extat in 5. tomo Chrysostomi, ibi enim fit cõmemoratio omnium Sãctorum, & dicitur: *Offerimus tibi, Domine, sacrificium pro Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Martiribus, & præcipuè pro beatissima Deipara*; quòd autem hoc sacrificium non offeratur pro peccatis, sed pro gloria eorum, patet: Nam statim subiungit liturgia: *Quorum supplicationibus respice nos Deus*. & deinde oratio subiũgitur pro alijs defunctis: *Et memento*, inquit, *omnium fidelium defunctorum, qui dormierunt in spe resurrectionis, & quiescere eos facito, vbi videtur lumen vultus tui*. Idem potest cognosci ex Augustino tract. 84. in Ioan. & ex Cyrillo cathechesi 5. Mystagogica, & ex nostra liturgia, quæ omnino talis est, qualem Cyrillus, Epiphanius, & Augustinus describunt.

CAPVT X.

Asseritur Purgatorium testimonijs Patrum Græcorum & Latinorum.

PRimvs ex Patribus, Clemens lib. 8. constit. cap. 47. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam. Dyonisivs de Ecclesiastica hierarchia, c. 7. parte 3. *Accedens*, inquit, *deinde venerandus Antistes, precem sacram super mortuum peragit, precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuat, & regione viuorum*. Athanasivs quæst. 34. ad Antiochum, quærit, num animæ sentiant vtilitatem ex orationibus viuorum. Respondet, sentire omnino. Basilivs in liturgia instituit orationem pro mortuis.

Gregorius Nazianzenvs in oratione in Cęsarium circa finem: *Ipsi Deo*, inquit, *& nostras & eorum, qui quasi in via paratiores prius ad hospitium peruenerunt, animas commendemus*. Ibidem orat pro anima eiusdẽ Cæsarij. Ephrem in suo testamento: *Assiduè*, inquit, *in vestris orationibus mei memoriam faciatis; etenim in vanitate, & iniquitate vitam transegi meam*.

Cyrillvs catechesi 5. Mystagogica. *Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximũ credentes esse animarum iuuamen, pro quibus offertur* obsecratio *sancti illius, & tremendi sacrificij*. Evsebivs lib. 4 de vita Constantini, dicit eum voluisse sepeliri in celebri templo, vt fieret particeps multarum orationum. Epiphanivs in fine operis contra hæreses, numerat inter dogmata Ecclesiæ orationem pro defunctis, & hæresi 75. Aërium hæreticum facit, quia hoc negabat.

Chrysostomvs homil 41. in priorem ad Corinthios: *Iuuetur*, inquit, *mortuus non lachrymis, sed precibus, supplicationibus, eleemosynis*. Et infrà: *Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes*. Homil. 69. ad populum: *Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremẽdis mysterijs, defunctorum agatur commemoratio; sciũt. n. inde multum illis contingere lucrum, vtilitatem multã*. Idẽ homil. 32. in Matth. & 84. in Ioan. homil. 3. in epist. ad Philip. & 21. in Acta Apostolorũ, & alibi. Theodoretvs, lib. 5. histor. cap.

A 26. scribit Theodosiũ iuniorẽ procubuisse ad reliquias S. Ioannis Chrysostomi, & orasse pro animabus parẽtum suorum Arcadij, & Eudoxiæ iam defunctorum. Theophylactvs in cap. 12. Luc. *Hoc autem dico*, inquit, *propter oblationes et distributiones, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam ijs, qui in grauibus delictis mortui sunt*. Damascenvs in li. de ijs, qui in fide migrarunt, probant hanc veritatem testimonijs multis Dionysij, Athanasij, Gregorij Nazianzeni, Gregorij Nysseni, & aliorum. vide etiam Palladium in historia Lausiaca, cap. 41.

Veniamus ad Latinos. Tertvlianvs in libro de corona militis, inter traditiones Apostolicas numerat suffragia pro defunctis, & lib. de Monogamia vltra medium: *Pro anima*, inquit, *eius* coniugis defuncti, *oret, &*
B *refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione cõsortiũ, & offerat annuis diebus dormitionis eius; nã hæc nisi fecerit verè repudiauit quantum in ipsa est*. Idem libro de exhortatione castitatis procul à medio.

B. Cyprianvs lib. 1. epist. 9. *Episcopi*, inquit, *antecessores nostri censuerant, ne quis fratres excedens ad tutelã vel curã Clericorũ nominaret, ac si quis hoc fecisset, nõ offerretur pro eo, nec sacrificiũ pro dormitione eius celebraretur*. Et infrà: *Et ideo Victor cùm cõtra formã nuper in concilio à sacerdotibus datã Geminium Faustinũ Presbiterum ausus sit actorem constituere, non est quo pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua*.

B. Ambrosivs lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque*, inquit, *non tam deplorandam, quã prosequendam orationibus reor, nec mæstificandam lachry-*
C *mis tuis, sed magis oblationibus animã eius Deo commendandam*. Vide et orationes de obitu Theodosij, de obitu Valentiniani & de obitu Satyri, in quibus omnibus pro animabus prædictorum Deo supplicat, & sacrificia se oblaturum pollicetur.

B. Hieronymvs in epist. ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris ante mediũ: *Ceteri mariti*, inquit, *super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos, Pammachius noster sanctam fauillã, ossaq; veneranda eleemosynæ balsamis rigat, his pigmentis, atque odorib. fouet cineres quiescentes, sciens scriptũ; sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosina peccatum*.

B. Pavlinvs Nolanus in epistola ad eundem Pammachium laudat eum, quòd & corpori, & animę vxoris defunctæ satisfecerit, corpori lachrymis, animę elee
D mosynis. Idem in epist. 5. ad Delphinum Episcopum commendans illi animam fratris sui: *Fac*, inquit, *vt orationibus tuis condonetur tibi, & vt illius animam de minimo sanctitatis tuæ digito destillans refrigerij gutta respergat*. Et in epist. sequenti, quæ est prima ad Amandum, similia dicit, commendans eandem animam Amando Episcopo.

B. Avgvstinvs de cura pro mortuis, cap. 2. *In Machabæorum*, inquit, *libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funditur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum*. Et cap. 4. *Cùm itaque recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occur*
E *rit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyr animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus exhibetur, eum prodesse non dubium est*. Et infrà: *Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumque, sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia matre communi*. Vide eundem in Enchirid. capit. 110. libro 9. Confess. capit. 13. serm. de verbis Apostoli 17. & 34. lib. 21. ciuitat. cap. 24. tract. 84. in Ioan. quęst. 2. ad Dulcitium, ac demum

mum lib. de hæresibus, cap. 53. vbi propterea hæreticum facit Aërium, quòd negasset pro defunctis sacrificia offerenda.

B. GREGORIVS lib. 4. Dialog. ca. 55. *Multum*, inquit, *solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hanc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur.* Et cap. 50. *Quos grauia*, inquit, *peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quòd eorum proximi, quoties ad eadē sacra loca conueniunt, suorum, quorum sepulcra cōspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.*

ISIDORVS lib. 1. de officijs diuinis ca. 18. *Nisi Catholica Ecclesia crederet fidelib. defunctis dimitti peccata, nō pro eorū spiritibus, vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificiū offerret.* VICTOR lib. 2. de perseq. VVandal. *Qui nos solemnib. orationibus sepulturi sunt morientes?* B

Denique beatus BERNARDVS serm. 66. in Cantica, & Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, directè in hunc errorem scripserunt. Malachias apud Bern. *Nec paruum spei mihi repositum*, inquit, *in illa die, qua defunctis sancta à viuis beneficia impendūtur.*

Sed operæ pretium est audire quid ad hæc Caluinus, & Petrus Martyr respondeāt. PETRVS Martyr respondet, ferè omnes patres in aliqua re errasse, & enumerat eorū errores. At errarunt in priuatis opinionib. quas alij refutarunt, at simul oēs in vno errore cōuenire nō pñt; quin Ecclesia vniuersa erret, & pereat.

CALVINVS autem quatuor dicit, lib. 3. Instit. cap. 5. §. 10. PRIMO sic ait: *Ante mille, & CCC. annos vsu receptum fuit, vt precationes fierent pro defunctis.* Et aliquot interpositis: *Sed omnes, fateor, in errorem abrepti* C *fuerunt.* Certè ista confessio sufficit ad Caluinū dānandū. Quomodo enim credibile est Ecclesiam per annos mille trecentos in tam crasso errore versatam, & nullū fuisse ex antiquis, qui restiterit, excepto Aërio, quē & nos, & Caluinistæ pro hæretico habemus?

SECVNDO dicit, veteres orasse pro mortuis, non vt eos iuuarent, sed vt ostenderent erga eos pium affectum, & vt seipsos consolarentur. At hoc mendacium est; apertè enim patres citati dicunt iuuari animas, & distinguunt solatia viuorum ab auxilijs mortuorū, ac præsertim Augustinus in Enchirid. cap. 110. & lib. de cura pro mortuis passim.

TERTIO dicit, vulgus Christianorum cœpisse orare pro mortuis ex imitatione gentilium, Patres autem accommodasse opinioni se vulgarium, vt patet ex Au- D gustino, qui in libro de cura pro mortuis, vbi præcipuè de hac re agit: *Ita dubiè, hæsitanter & frigidè disputat, vt suo frigore Zelum extinguere possit pugnantium pro Purgatorio; Quod autē orauit pro matre, id fecit*, inquit Caluinus, *quia anile votum matris non examinauit ad Scripturas, & priuato quodā affectu oīb. probari voluit.*

At hoc etiam mendacium est; nam in primis nunquam fuerunt Patres diligentiores in Ethnicorum ritibus prohibendis, quàm quando multi Ethnici conuertebantur. Certè Tertullianus & Cyprianus seuerissimi fuerunt castigatores omnis Ethnicæ superstitionis, adeò vt Tertullianus acerrimè reprehenderit Christianos milites, qui coronam gestarent more militum Ethnicorum; & tamen isti ipsi ad orationem pro defunctis hortantur. PRÆTEREA Patres non solùm E non reprehendunt hunc vsum, sed etiam statuunt in suis Concilijs sic esse faciendum, hortantur vt sic fiat, ipsi exemplo suo præcedunt, ac demum multi eorum dicunt, hanc esse Apostolicam traditionem, & inter hæreticos numerant Aërium contrarium sentientem; quid amplius dicere poterant? B. AVGVSTINVS autem in libro de cura pro mortuis, cap. 4. disertè dicit, non dubium esse quin iuuentur animæ, & in toto libro non est vna syllaba, quę dubium vel insinuet, de quo Caluinus loquitur; quod verò vocat anile votum S. Monicæ, & B. Augustinum arguit quod illud implere curauerit, non est mirum; est enim familiare Cal- A uino reprehendere, & ridere sanctos.

QVARTO dicit, de Purgatorio autem adeò nihil asseruisse Patres, vt illud pro re incerta haberent? At hæc etiam est intoleranda impudentia, vel imperitia; nam inprimis, etiamsi nusquam nominassent Purgatorium, tamen satis intelligi poterat quid Patres de eo sentirent ex eo, quòd tam perspicuè docent, animas quorundam fidelium egere refrigerio, & iuuari orationibus viuentium.

Deinde sunt apertissima loca in Patribus, vbi asserunt Purgatorium, quorum pauca quædam afferam. Gregorius NYSSENVS in oratione pro mortuis procul à medio: *Vel*, inquit, *in præsenti vita precibus sapientiæque studio purgatus, vel post obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus, ad pristinam velle: redire felicitatem.* Et infrà *Non poterit*, inquit, *à corpore egressus diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas purgatorius ignis abstulerit.* Et infrà: *Alius*, inquit, *post hāc vitā purgatorio igne materiæ labes abstergentibus, &c.*

AMBROSIVS in illud Psalm. 36. Gladium euaginauerunt peccatores: *Et si saluos faciet*, inquit, *Dominus seruos suos, salui erimus per fidem, sic tamen salui quasi per ignem. Etsi non exuremur, tamen vremur. quomodo tamen alij remaneant in igne, alij pertranseant, alio loco nos doceat Scriptura diuina, nempe in mare rubrū demersus populus est Aegyptiorum, transiuit autem populus Hebræorū, Moyses pertransiuit, præcipitatus est Pharao, quoniam grauia eum peccata merserunt, eo modo præcipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis, &c.* Vide etiam eundem serm. 20. in Psal. 118.

B. AVGVSTINVS lib. 21. ciuit. Dei, cap. 16. loquens de infantibus baptizatis morientibus: *Non tantùm pœnis*, inquit, *non præparatur æternis, sed nec vlla post mortem purgatoria tormenta patitur.* Et cap. 24. loquens de adultis fidelibus, qui tamen cum leuibus peccatis decedunt: *Tales*, inquit, *constat ante iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, æterni ignis supplicijs non tradendos.* Idem homi. 16. ex lib. 50. homiliarum: *Qui temporalibus pœnis*, inquit, *digna gesserunt, per ignē quendā purgatoriū transibunt; de quo Apostolus inquit, saluus erit sic tamen quasi per ignem.* Et lib. 2. de Genes. contra Manich. cap. 20. *Qui fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionē terrę suæ in omnib. operib. suis. & post hāc vitam habebit vel ignē purgationis, vel pœnam æternam.* Denique in Psal. 37. *Quia dicitur*, inquit, *saluus erit, ille ignis contemnitur, ita planè quamuis saluus per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quā quidquid potest homo pati in hac vita.*

Quare cùm D. Augustinus lib. 21. ciuit. Dei, cap. 26. & in Enchirid. cap. 69. dicit posse dubitari, & quæri, an post hanc vitam animæ torqueantur purgatorio igne; non dubitat de pœna animarum, sed de modo & qualitate; nam in priore loco solùm dubitat, an ignis purgatorius sit idē in substantia cū igne Gehennę, de quo dicitur Matth. 25. *Ite in ignem æternum.* In posteriore autem dubitat, an post hanc vitam vrātur animæ igne illo doloris de amissione temporalium, quo hic vri solent, cùm rebus valde dilectis carere coguntur.

B. HIERONYMVS in fine commentarij in Isaiam: *Sicut*, inquit, *Diaboli, & omnium negatorum, atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormenta, sic peccatorum atque impiorum, & tamē Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt, atque purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam iudicis.*

B. GREGORIVS lib. 4. Dialogorum, cap. 39. *De quibusdam*, inquit, *leuib. culpis esse ante iudiciū, purgatorius ignis credendus est.* Et in Psalmum tertium pœnitentialē in ipso initio: *Scio*, inquit, *futurum esse, vt post huius vitæ exitum, alij flammis expientur purgatorijs, alij sententiam æternæ subeant damnationis.*

ORIGENES homil. 6. in Exodum: *Qui saluus*

 fit,

sit, inquit, *per ignem saluus sit, vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & resoluat, vt efficiantur omnes aurum purum.*

Gregor. NAZIANZENVS oratione in sancta lumina, circa finem: *In altero suo*, inquit, *igni baptizabuntur, qui postremus est Baptismus, nec solùm acerbior, sed et diuturnior, qui crassam materiam instar ferri depascitur, vtque leuitatem absumit.*

BASILIVS in c.9. Isaiæ: *Si igitur per confessionem*, inquit, *detexerimus peccatū, iā succrescens gramen arefecimus, dignū planè quod depascatur ac deuoret purgatorius ignis.* Et inf. *Non omnimodā*, inquit, *internecionē, & exterminium comminatur, sed innuit expurgationem, iuxta Apostoli sententiam. ipse autē saluus erit quasi per ignē.*

EVSEBIVS Emysenus homil.3. de Epiphania: *Hæc pœna*, inquit, *infernalis illos manebit, qui amisso, & non seruato Baptismo in æternum peribunt; hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per fluuium igneum, per vada ferventibus globis horrenda transibunt.*

THEODORETVS in scholijs Græcis in 1. Corinth. 3. *Hunc ipsum ignem purgatorium credimus, in quo animæ defunctorum probantur, & repurgantur, sicut aurum in conflatorio.* OECVMENIVS in eundem locum: *Saluabitur & ipse quoque, non tamen citra dolorem, vt par est eū qui transit per ignem, & à concretis leuiorib. maculis expiatur.* TERTVLLIANVS lib. de anima, c.17. *In carcerē te mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.* CYPRIANVS lib.4. epist.2. *Aliud est pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emendari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.*

HIERONYMVS lib.1. contra Pelagianos vltra medium: *Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & Diabolo tribuit pœnitentiam: quod ad nos, qui Diabolum satellites eius, omnesque impios & præuaricatores dicimus perire perpetuò, & Christianos, si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas?*

PAVLINVS epist.1. ad Amandum: *Ob hoc impensè rogamus, ut quasi frater orādi labores conspires vt miseri cors Deus refrigeret animam eius stillicidijs misericordiæ suæ per orationes vestras, &c.* BOETIVS lib.4. Prosa 4. *Nulla ne supplicia animarum post defunctum morte corpus relinquis? & magna quidem, quorum alia pœnali acerbitate, alia purgatoria clementia exerceri puto.* ISIDORVS lib.1. de diuinis officijs, cap.18. *Nam & cùm Dominus dicit: Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro, demonstrat quibusdam illic dimittenda esse peccata, & quodam purgatorio igne purganda.*

BEDA in Psal.37. *Quidem*, inquit, *committunt quædam peccata venialia grauiora & leuiora, & ideò necesse est, ut hi tales in ira corripiantur, id est, in purgatorio igne nunc interim ante diem iudicij ponantur, vt quæ in eis immunda sunt, per illum exurantur, & sic tandem idonei esse cum his, qui in dextra coronandi sunt, inueniātur.* Ibid. dicit hunc ignem grauiorem esse pœnis latronum, martyrum, &c.

Petrus DAMIANVS in serm.2. de S. Andrea. *Non tibi blandiaris si grauiter peccanti leuior pœnitentia à manu fueto, vel à dissimulante dictatur, cùm in purgatorijs ignibus perficiendum sit quidquid hic minus feceris, quia dignos pœnitentiæ fructus quærit altissimus.*

ANSELMVS in 1. Corin. 3. *Nam de quibusdā leuibus culpis esse ante corporum resurrectionē, purgatorius ignis credendus est.* Et ibid. afferit esse grauissimam pœnam.

BERNARDVS ser. de obitu Humberti: *Volat fratres irreuocabile tempus, & dum creditis nos tauere istam pœnam minimam, incurritis ampliorem: Illud enim scitote, quia post hanc uitā in purgatorijs locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, redduntur usque ad nouissimum quadrantem. scio ego quàm durum sit homini dissoluto apprehendere disciplinam, uerboso silentium pati, vagari solito*

A *stabilem permanere, sed durius, & multò durius erit futuras molestias tolerare.*

LACTANTIVS lib. 7. c. 21. *Quorum peccata ponderre aut numero prævaluerint, perstringentur igne atq. amburentur, &c.*

HILARIVS in Psal. 118. in illud; Concupiuit anima desiderare iudicia iustitiæ tuæ: *Nobis inquit, est ille indefessus ignis obeundus, in quo subeunda sunt grauia illa expiandæ à peccatis animæ supplicia.*

CAPVT XI.

Idem asseritur ratione.

ARGVMENTVM QVARTVM ex rationibus. PRIMA ratio; Quædam peccata sunt venialia, solaq; temporali pœna digna. At fieri potest, vt cum solis tali-
B bus homo decedat ex hac vita, igitur necesse est in alia vita posse purgari.

Esse autem quædam peccata venialia, probatur ex Iacobo, q sic ait, Iacobi 1. *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua; concupiscentia, cùm conceperit, parit peccatum; peccatum, cùm consummatum fuerit, generat mortē.* Hic describitur peccatum veniale ex imperfectione actus. Neque locum hic habet distinctio hæreticorum de imputatione; nam Iacobus explicat processum peccati secundum se, ac docet post tentationē concupiscētiæ quæ sine peccato esse potest, continuò sequi peccatum, si quis non caueat; nam ex concupiscentia oritur delectatio in parte inferiori, quę nōnullum peccatū est
C non tamen mortiferum, si non adsit consensus mentis deliberatus, ideò enim subiungit: *Peccatum verò si consummatum fuerit* accedente nimirum pleno consensu, *generat mortem.*

Præterea 1. Corinth. 3. *Qui superædificat ligna, fœnū, stipulas, saluus erit quasi per ignem.* Hic describitur veniale ex leuitate materiæ, & quomodocunque intelligamus verba Apostoli siue de hac uita, siue de alia, siue de doctrina, siue de omnibus operib. necessariò cogitur exponere per ligna, fœnū, stipulas, peccata uenialia, q̄niquidem qui ista habet, saluatur quasi per ignem.

AVGVSTINVS lib.83. q.26. *Alia*, inquit, *sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ; infirmitas contraria est virtuti, imperitia sapientiæ; malitia bonitati; quisquis igitur nouit quid sit virtus, & sapientia Dei, po-*
D *test existimare quæ sint venialia peccata; & quisquis nouit quid sit bonitas Dei, pōt existimare quib. peccatis certa pęna debeatur, & hic & in futuro seculo, quib. benefactis, probabiliter iudicari pōt qui nō sint cogendi ad pœnitentiā luctuosam & lamentabilem, quamuis peccata fateantur, & quibus nulla omnino sperãda sit salus, nisi sacrificiū obtulerint Deo, spiritū cōtribulatū per pœnitētiā.*

Probatur VLTIMO ratione; nā intelligibile nō est quo uerbū ociosum ex natura sua dignū sit perpetuo odio Dei, & sempiternis flammis: hic. o. in terris stultissimus haberetur, q ob leuissimā offensionē amici, nec malo animo factā, nollet amplius esse amicus, immò usque ad mortē persequeretur eū, quem amicum paulò ante habuerat; maneat igitur, quædā esse peccata uenialia, ac sola pœna tēporalia digna. Quod aūt cū eiusmo
E di peccatis aliq interdum de hac uita migrent, ac pro inde in alia uita purgatione temporali egeant, probatur hoc modo. Potest quis dū moritur, habere uoluntatē permanēdi in peccato uenali, igitur tale peccatū delere in morte non potest: præterea cùm *septies in die cadat iustus*, ut dicitur Prouerb. 24. & multi moriātur repentè, quomodo credibile est non mori aliquos cum peccato ueniali? Hæc est igitur prima ratio.

SECVNDA ratio, Cū reconciliātur Deo peccatores, nō dimittitur semp cū peccato tota pęna tēporalis: at pōt fieri, & sępe fit, ut in tota uita aliqs nō satisfecerit plenè, p tēporali illa pęna: ergo necessariò statui debet Purgatoriū. pbatur maior ppositio breuiter: nā alibi ex professo probabitur; 2. Reg. 12. cū Dauid dixisset: *Peccaui*

Domi-

Domino ait Propheta: *Deus quoque transtulit à te iniquitatem, sed quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius qui natus ē tibi morte morietur.* Num. 12. Cùm Maria murmurasset contra Dominum, punita est morbo lepræ: orante autem pro ea Moyse, dimissa est ei culpa, & tamen pœnam voluit Deus ut illa lueret per vnam hebdomadam.

Ad hæc & similia respondet Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 31. duo esse genera flagellorum Dei; quædam enim sunt propriè pœnæ, & infliguntur à Deo vt iudice in vindictam peccatorum præteritorum, vt iustitię satisfiat; quędam autem sunt castigationes, quæ infliguntur à Deo vt patre, non in vindictam peccatorum pręteritorum, sed ad futurorum remedium, nimirum vt homo admoneatur flagello, ne iterum facilis sit ad peccandum. Primum genus, inquit Caluinus, ad solos inimicos pertinere, secundum ad solos amicos; & proinde cùm non sint istæ pęnæ ex iustitia luendæ, non esse opus vt maneat earum debitum post mortem, quando non est periculum recidendi in peccatum.

At frustrà laborat Caluinus; nam etsi fatendum est flagella iustorum esse etiam paternas castigationes, & remedia contra peccata futura, tamen simul est agnoscenda vera pœna & satisfactio debita culpæ præteritæ ex iustitia. q sic probatur; nam inprimis 2. Reg. 12. exprimitur caussa cur puniretur Dauid, & non dicitur: ne iterum pecces, sed: *Quia blasphemare fecisti nomē Domini.*

Deinde mors est uera pęna peccati originalis, & eā hnt hoīes iusti, non vt abstineāt à peccato, sed vt satisfaciāt iustitiæ diuinæ: q patet, qa nō est inflicta à Deo post peccatum, vt sunt castigationes paternę, sed est lege statuta ante peccatum tanquam pœna peccati, & eadem perseuerat post peccatum & peccati remissionē, vt patet Genes. 2. *Quacunque die comederis, morte morieris.* Et Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors, in quo omnes peccauerunt.* Et Rom. 6. *Stipendium peccati mors.* Et Caluinus ipse lib. 2. Institut. c. 1. §. 8. apertè confitetur, mortem veram esse peccati pęnam; deniq; quomodo potest esse mors flagellum paternum ad peccatum cauendum institutum? Qui enim moritur, non potest amplius emendari.

Præter mortem istam communem, quæ est pœna peccati originalis, habemus alia exempla in Scriptura eorum, qui puniti sunt morte violenta, cùm eis remissum esset peccatum, cùm tamen mors non possit esse paterna castigatio in remediū peccati futuri; nā Exod. 32. Deus pepercerat populo orante Moyse, & tamen Moyses in vindictam peccati iussit occidi multa millia de populo sine vllo delectu. & similiter Numer. 14. Cùm populus murmurasset, & Deus placatus à Moyse fuisset, plurimi tamen in deserto perierunt. Incredibile est autem ex tot millibus nullum fuisse quem delicti pœnituerit. 3. Regum 13. Propheta Domini quia inobediens fuit voci Domini, à leone extinguitur, iuxta quod ei ab altero Propheta prædictum fuerat, & tñ vt intelligeremus ei culpam antea remissam fuisse, & sanctè illum obijsse, neque eius cadauer, neque iumentum, quo vectus fuerat leo tetigit, sed vtrumque potiùs custodiuit, donec venerunt qui eum sepelirent; deniq. 1. Corinth. 11. dicitur: *Ideò inter vos multi imbecilles, et dormiunt multi.* vbi, vt exponunt Ambrosius & alij, Apostolus indicat in primitiua Ecclesia multos eorū, qui indignè cōmunicabāt, morte à Deo punitos fuisse, quibus tamē culpam antea remissam patet ex eo quod Apostolus subiungit: *A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.*

His accedant duo clarissima B. AVGVSTINI testimonia. Primum est tract. 124. in Ioan. *Cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quamuis, vt in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatū, productior est. n. pęna quàm culpa, ne parua putaretur culpa si cum illa fi-*

A *niretur & pœna: ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emēdationem labilis vitæ ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pęna etiam quem iam ad damnationem sempiternā reum non detinet culpa.* Secundū est in Psalm. 50. *Veritatem*, inquit, *dilexisti. hoc est, impunita peccata eorum etiam quibus ignoscis dimisisti, sic prærogasti misericordiam vt seruares & veritatem, ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti, sic seruatur misericordia, et veritas.*

Probatur iam assumptio huius argumēti; nam multi qui plurima peccata commiserunt, in articulo mortis conuertuntur, quando nullam possunt agere pœnitentiam; ex quo certè illud sequitur, ut post hanc vitā satisfacere debeant. Respondent in morte deleri omnia. CONTRA: nam mors est pęna peccati originalis, & ideò communis omnibus etiam infantibus, ergo pro
B actualibus debet inueniri alia pęna. Præterea Deus iniustè ageret, nec videretur habere prouidentiam rerū nostrarum, si vna & eadem pęna, id est, naturali morte puniret peccata magna & parua, multa, & pauca.

TERTIA ratio sumitur à communi opinione omnium Gentium: id enim cōfitentur Hebræi, Mahumetani, Gentiles, ijque tam Philosophi, quàm Poëtæ. De HEBRÆIS patet ex lib. 2. Machabæorum, c. 12. nam saltem fides adhibenda est ei libro quæ adhibetur Liuio: pręterea Iosephus filius Gorionis in libro de bello Iudaico, cap. 19. indicat Iudæos consueuisse orare pro mortuis, non tamen pro illis qui se interimunt.

De MAHVMETANIS patet ex Alcorano, vbi Purga-
C torium disertè continetur. De ETHNICIS patet ex Platone in Gorgia, & Phædone: ex Cicerone in somnio Scipionis in fine: & Virg. 6. Æneid. *Ergo exercentur penis, veterumq. malorum supplicia expendunt.* & ex Claudiano lib. 2. in Ruffinum circa finem:

Quos vbi per varios annes, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, &c.

Neq. dicat aliquis hos potiùs argumentum esse erroris, & fabularum, quandoquidem id sentiunt Ethnici, & Mahumetani: nam illa in quibus omnes ferè nationes conueniunt, vix possunt aliude prouenire, quā à naturali lumine omnibus hominibus communi. quę enim sunt excogitata & conficta ab hominibus, varia
D sunt, & diuersa pro Gentium varietate. sicut ergo Deū esse, in quo omnes nationes conueniunt, dicimus verissimū eē, nec tñ recipimus in particulari Deos varios & multiplices, quos sibi quælibet natio fabricauit: & sicut post hanc vitam esse pœnas, & præmia, in quo etiā conueniunt omnes, recipimus, vt verum, nec tamen recipimus varias fabulas, quibus hoc explicāt (nam esse pœnas, & præmia post hanc uitā docuit omnes hoīes cognitio diuinæ prouidentiæ, fabulas autem ex se finxerunt) ita etiam Purgatorij confessionem, in qua omnes ferè Gentes conueniunt, oportet dicere esse cōfessionem luminis naturalis; eiusdem enim prouidentiæ diuinæ cognitio docuit Purgatorium, quæ docuit infernum, & paradisum, saltem generali & confuso quodā modo, qa nimirum uidemus pęnas, & pręmia ita distri-
E bui in hac uita, ut plura bona habcāt mali, & plura mala boni, ut plurimum: inde iudicamus diuinam prouidentiam in aliam uitam distulisse iudicium, & ueram distributionem præmiorum & pœnarum.

Rursum uidemus ex ijs, qui migrant ex hac uita, alios esse valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos, & mediocriter malos: quocirca iudicamus naturali lumine esse post hāc vitā pęnas æternas pro valde malis, præmia æterna pro valde bonis, ac pęnas temporarias, & per eas transitum ad pręmia pro ijs qui sunt mediocriter mali, vel boni. hanc rationem sequutus est Plato, & alij, qui solo lumine naturali prædìti Purgatorium esse confessi sunt.

QVARTA ratio sumitur ab apparitionibus animarum, quæ se in Purgatorio esse renunciauerunt, atque opem à viuis implorauerunt, quas apparitiones cùm viri grauissimi retulerint, non immeritò veras fuisse credimus, rideant licet Lutherus, & Magdeburgenses. S. GREGORIVS lib. 4. Dialog. cap. 40. scribit de anima Paschasij quæ in Thermis Puteolanis apparuit S. Germano Episcopo, & eius precibus liberata est. & capite 55. scribit aliud simile exemplum; & præterea de quodam Monacho suo, pro quo triginta Missas ipsemet Gregorius dici iussit, & ex eius apparitione didicit liberatum.

Gregor. TVRONICVS lib. de gloria Confess. cap. 5. scribit, B. Martino S. virginem quandam nomine Vitalinam iam defunctam significasse sed adhuc in purgatorio degere ob leue quoddam peccatum, ac paulò pòst precibus eiusdem sancti Martini liberatam.

Petrus DAMIANI in epist. ad Desiderium scribit, B. Seuerinum Coloniensem Episcopum apparuisse cuidam Presbytero eiusdem Ecclesiæ, eique significasse se adhuc in Purgatorio grauiter torqueri, quòd horas canonicas non distinctis temporibus persoluisset, sed manè omnes horas simul coaceruasset, vt tota die negotijs Imperialibus liberius vacare posset.

BEDA lib. 3. hist. Anglorum, cap. 19. scribit, beatum Fursæum à mortuis resurgentem narrasse multa quæ vidit de purgatorijs pœnis, & lib. 5. cap. 13. refert mirabilem visionem cuiusdam Diethelmi, qui similiter mortuus, & postea reuiuiscens mira narrauit de inferno, purgatorio & paradiso, & vita eius sequens, ac fructus spiritualis, quem in alijs multis operatus est, testabatur veram fuisse visionem.

S. BERNARDVS in vita B. Malachiæ refert, beato Malachiæ sororem eius defunctam non semel apparuisse cùm adhuc in purgatorijs pœnis degeret, & tandem, frequenti Eucharistiæ ad Deum oblatione liberatam. & lib. 1. vitæ beati Bernardi, cap. 10. refert Guglielmus Abbas, qui vitam sancti Bernardi scripsit, ipso adhuc viuente, apparuisse aliquando beato Bernardo vnum ex defunctis Monachis, in Purgatorio laborantem, & precibus, ac sacrificijs viri sancti paulò pòst liberatum. quod exemplum ipsum beatum Bernardum narrare solitum scribit auctor eius vitæ.

Libro primo vitæ B. Anselmi similiter legimus, B. Anselmum annum integrum instituisse sacrificijs quotidianis, & tandem apparente sibi amico defuncto, pro quo tamdiu orauerat, didicisse eum de Purgatorio liberatum. plura similia legi possunt apud Vincentium lib. 23. speculi historialis, in reuelationibus S. Brigittæ, & in vita Christinæ mirabilis: sed quę attulimus sunt magis authentica.

Respondent Magdeburgenses, esse fabulas. At nec est credibile, tam sanctos viros decipere voluisse, neq; etiam ipsos deceptos fuisse, cùm haberent spiritum discretionis, & essent amici Dei.

VLTIMA ratio esse potest, quia ista opinio, quæ tollit purgatorium, non solùm est falsa, sed etiam perniciosa: siquidem homines socordes facit in peccatis cauendis, & bonis operibus faciendis. Qui enim cogitat nullum esse purgatorium, sed omnia peccata per mortem aboleri ijs qui moriuntur cum fide, facilè dicet apud se; Quorsum ego laboro in ieiunijs, precibus, continentia, eleemosynis? Cur fraudo cor meum delicijs & voluptatibus? quandoquidem in morte siue pauca, siue multa peccata habuero, omnia delebuntur. At qui cogitat remanere præter Gehennam, ignem acerrimum Purgatorij, & quicquid hic deletum non fuerit per debitę pœnitentię opera ibi diluendum, certè diligentior, cautiorque euadit.

CAPVT XII.

Soluuntur argumenta ex scripturis.

SVPEREST argumenta aduersariorum soluere, quæ partim ex Scriptura, partim ex Patribus, partim ex naturali ratione sumuntur.

PRIMA obiectio, Psal. 126. *Cùm dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*; non igitur Purgatoriũ intercedit inter mortem fidelium, & cœlestis hæreditatis consequutionem.

RESPONDEO, tractat Psalmus de generali resurrectione, vt S. Augustinus rectè exponit: & hic est sensus eorum verborum; Cùm dederit dilectis suis somnum, id est, cùm dormierint per corporalem mortem omnes electi, ecce hæreditas Domini, id est, continuò tunc apparebit hæreditas Christi, resurgentibus in gloria omnibus eius electis, quæ hæreditas est etiam merces eiusdem Christi, qui passione & morte sua nos acquisiuit. Itaque idem est hæreditas, & merces, idem filij, & fructus ventris; filij enim Dei per adoptionem sunt hæreditas Domini; & ijdem filij, qui & fructus ventris appellantur, sunt eiusdem Domini merces. Ad de quod in textu Hebraico, quem aduersarij Latino præferunt, non habetur, cùm dederit, sed sic dabit כֵּן יִתֵּן Proinde ruit vis tota argumenti, non enim exprimitur quando adueniet hæreditas Domini.

SECVNDA obiectio, Ecclesiastæ 9. *Quodcunque facere potest manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Videtur enim sapiens his verbis significare voluisse, nullum esse remedium in alio seculo.

RESPONDENT aliqui, hæc dici à Salomone in persona impiorum, qui non modò Purgatorium, sed etiã Gehennam tollunt, & nihil omnino esse credunt præter hanc vitam. Alij docent Salomonem ad eos loqui, qui otiosè & flagitiosè viuunt, & ad Gehennam rectà proficiscuntur; quo in loco verissimum est nullum esse remedium vel solatium. vtramque expositionem attingit S. Hieronymus in commentario. At sanctus Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39. accommodat hæc omnia satis aptè ad eos etiam, qui ad Purgatorium deducuntur; nam soli illi purgari possunt, & precibus viuentium iuuari, qui dum hic viuerent, id meruerunt bonis suis operibus, vt in alia vita iuuari possent; quare omnes debent in hac vita quidquid possunt boni peragere, quia in alia vita nõ iuuabuntur, nisi per ea quæ hic gesserunt, meruerint, vt iuuari possent.

TERTIA obiectio, Ecclesiastæ 11. *Si ceciderit lignũ ad austrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit ibi erit.* Non igitur, inquiunt, datur tertius locus, id est, Purgatorium, vnde aliquando exeundum sit.

RESPONDEO, ad literam Sapientem loqui de morte corporali, ac velle dicere, ita homines necessariò morituros, & cùm mortui fuerint, per se nunquam surrecturos, quemadmodum lignum tandem aliquando cadit, & ibi manet, ac putrescit, vbi cecidit; si tamẽ velimus hæc ad statum animæ accommodare, tum dicendum erit, eos qui ad Purgatorium pertinent, ad austrum cecidisse, id est, ad statum salutis æternæ, & in eo statu salutis perpetuò permansuros; vel certè dici poterit per austrum gloriam cœlestem, per aquilonem Gehennam intelligi, sed non omnes cadere ad austrum, aut ad aquilonem. PORRO hunc locum nihil officere assertioni Purgatorij, ex eo etiam intelligi potest, quod si Purgatorij assertioni officeret, officeret etiam assertioni eius loci, ad quem sancti Patres ante Christi aduentum descendebant, siue is locus sinus Abrahæ, siue limbus Patrum, siue infernus nominetur; cõstat enim Patres in eo loco non mansisse perpetuò. Vide Hieronymum in com-

in commentario, & Bernardum serm. 49. ex paruis.

QVARTA obiectio, Ezechielis 18. *Cum auerfus fuerit impius ab impietate sua, omnium iniquitatum eius nõ recordabor.* At quomodo, inquit Petrus Martyr, non recordatur Deus iniquitatum amicorum suorum, si eas tam seuerè in purgatorio punit?

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, non recordari iniquitatum nihil aliud esse, quàm non seruare inimicitiã cum eo qui peccauit; nam si recordari iniquitatum, esset punire mala merita, recordari iustitiarum esset remunerare bona merita. At non concedunt aduersarij, recordari iustitiarũ, esse remunerare bona merita, ne videlicet merita iustorum admittere cogantur, igitur neque debent concedere, recordari iniquitatum esse punire iniquitates; nam Ezechiel eodem modo de iustitia & de iniquitate loquitur.

SECVNDO responderi potest, recordari iniquitatũ esse quidem punire, sed punire in æternum; nam cùm ibidem legimus, si iustus auerterit se à iustitia, omnes iustitiæ eius non recordabuntur; cogimur ita exponere, vt dicantur iustitiæ tradi obliuioni, non quod non remunerentur temporali aliquo præmio, sed quod nõ liberent hominem à Gehenna, nec remunerentur præmio sempiterno; nam alioqui opera bona impiorum non fraudari temporali mercede, docent Patres, Chrysostomus homilia 67. ad populum Antiochenum, Hieronymus in cap. 29. Ezechielis, Augustinus lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 15. & Gregorius hom. 40. in Euangelia, & colligitur ex illis verbis Lucæ 16. *Recepisti bona in vita tua.*

QVINTA obiectio, Mathæi 25. Duo solùm ordines hominum inueniuntur. aliis enim dicitur: *Venite benedicti.* Alijs: *Ite maledicti.* Item Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui vero nõ crediderit, condemnabitur.* Denique Ioannis 3. *Qui credit, non iudicatur; qui non credit, iam iudicatus est.* *Non igitur*, inquit, Brentius, *locus vllus remanet Purgatorio, cùm duo solùm sint loca post hanc vitam.*

RESPONDEO, in extremo iudicio, de quo agitur Matth. 25. rectè duos tantùm fieri ordines, quia tunc Purgatorium finem accipiet ac deinceps duo tantùm loca remanebunt. Paradisus, & Gehenna. Porrò, qui credit, saluus erit, & non iudicatur, id est, non cõdemnatur, modò etiam addat cetera quæ requiruntur, fides enim ex se iustificat, & saluat, si aliunde non sit impedimentum. quemadmodum dicere solemus, ex hoc semine nascetur arbor, si videlicet non desint calor solis, humor aquarum, & si qua alia requiruntur; neque continuò quasi saluus erit per fidem, sine Purgatorio saluus erit, multi enim saluantur, sic tamen quasi per ignem, vt suprà ex Apostolo demonstrauimus.

SEXTA obiectio, Lucæ 23. Latroni in extrema hora conuersio dicitur, à Christo: *Hodie mecũ eris in Paradiso.* Non ergo, inquiunt Petrus Martyr, & Bernardinus, Ochinus, remanent Purgatorium pro ijs, qui in hac vita non egerunt pœnitentiam. RESPONDEO, mortem illam durissimam patientissimo animo toleratam, & confessionem tam admirandam eo tempore, quo Christum Apostoli ipsi negabant, potuisse iustè in plenam satisfactionem reputari. Adde, quòd priuilegia paucorum legem non faciunt.

SEPTIMA obiectio, Rom. 8. Nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu.

RESPONDEO, Paulum eo loco disputare de concupiscentia, ac velle dicere, ijs qui sunt in Christo Iesu, & eius gratia muniti, non consentiunt motibus carnis suæ, nihil peccati contrahere ex eiusmodi motibus. Itaq; hic locus non Purgatorium oppugnat, sed hæresim aduersariorum, qui vera peccata esse volunt eos etiam motus, quos interdum iustus sentit, licet eis non consentiat.

OCTAVA obiectio 2. Corinth. 5. *Si domus terrena nostræ habitationis dissoluitur, habemus domum non ma-* A *nu factam, æternam in cœlis;* rectà igitur post mortem sine vllo Purgatorio pij homines transferũtur in cęlũ.

RESPONDEO, B. Paulum id solùm asserere, patere domum cælestem post mortem, non patere ante mortem: quod autem continuò omnes pij transferantur ad cœlum post mortem, ipsum non dicere, sed contrarium potius indicare, cùm ait. *Si tamen vestiti & nõ nudi inueniamur.* Significat enim his verbis eos, qui meritis & virtutibus vestiti sunt. ac proinde perfectã pœnitentiam in hac vita egerunt, mox in domum cęlestem deduci; alios autem saluari quidem, sed sic tamen, quasi per ignem, vt ipse idem ait, 1. ad Corinth. 3.

NONA obiectio, 2. Corinth. 5. *Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum.* At si post hanc vitam B peccata remitterentur, & locus esset purgationi, certè non reciperet vnusquisque prout gessit in corpore.

RESPONDEO, verissimam esse beati Pauli sententiam; nam etiam illi, qui remissionis & purgationis locum inueniunt in futuro seculo, nihil recipiunt, nisi quod gesserunt in corpore; id enim meruerunt perseuerando in fide & caritate vsque ad mortem, vt etiam post mortem purgari & iuuari possent; qua ratione et sancti viri post mortem, etsi nihil propriè mereantur, tamen impetrant à Domino quicquid postulant, quoniam id meruerunt in hac vita rectè viuendo, vt etiam post hanc vitam à Domino exaudirentur. Vide hoc ipsum quod nos docemus, apud Dionysium libro de Ecclesiastica hierarchia, cap. vltimo, parte tertia, apud Augustinum libro Enchiridij, cap. 110. & libro de cu- C ra pro mortuis, cap. 1. & apud Gregorium lib. 4. Dialogorum, cap. 39. Atque ad eundem modum intelligẽda sunt illa: *Reddet vnicuique secundum opera sua*, Roman. 2. Et illa: *Vnusquisq; onus suum portabit.* Et: *Quę seminauerit homo, hæc & metet*, Galat. 6.

DECIMA obiectio, Apocalypsis 14. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodo iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.* At pij omnes in Domino moriũtur, omnes igitur pij post mortem requiescunt, neque vllus est qui in Purgatorio torqueatur.

RESPONDEO cum Sancto Anselmo, in commentario huius loci, illud, *amodo*, non significare à morte vniuscuiusque, sed ab extremo iudicio, de quo in toto eo capite S. Ioannes loquitur. Itaque hic erit sensus, D Beati mortui, qui in Domino moriũtur; amodo enim, id est, à fine huius iudicij, de quo nunc loquor, in æternum requiescent à laboribus suis; vel si id minus alicui probetur, respondere possumus cum Richardo de S. Victore, & Haymone in hunc locum, loqui B. Ioãnem de viris perfectis, ac præsertim de sanctis Martyribus, (eos enim eo loco consolari volebat) qui simpliciter moriuntur in Domino, neque aliquid purgandum secum ferunt; nam qui decedunt cum peccatis venialibus, aut cum debito pœnę alicuius temporalis, ij, non simpliciter moriuntur in Domino, sed partim in Domino ratione caritatis, quam secum ferunt, partim non in Domino ratione peccatorum, quæ nihilominus secum ferunt. Neque mirum videbitur, quòd aliquos dicamus mori partim in Domino, partim non E in Domino, si legatur S. Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 3. vbi eosdem homines in hac vita partim esse dicit filios Dei, partim filios huius seculi. Atque hæc de Scripturis.

CAP. XIII.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

EX PATRIBVS profert Brẽtius primò Cyprianum, qui tractatu primo contra Demetrianum, ait in fine: *Quando isthinc excessum fuerit, nullus iam pœnitentię locus est, nullus satisfactionis effectus.*

Re

A RESPONDEO, loqui eum de satisfactione pro culpa, quæ præcedit iustificationem; Patres enim disertè duplicem ponunt satisfactionem. VNAM ante iustificationem, qua Deus placatur de congruo: & inclinatur ad culpæ remissionem, de qua Daniel 4. *Peccata tua eleemosinis redime.* ALTERAM post iustificationem, qua Deo ex condigno satis fit pro pœna. Quod hìc CYPRIANVS de priore loquatur, patet ex præcedentibus, vbi ait: *Hortamur*, inquit, *dum adhuc aliquid de seculo superest, Deo satisfacere, & ad veræ religionis cādidā lucē de profundo tenebrosæ superstitionis emergere.* Item ex sequētibus; nā post verba citata à Brentio, immediatè sequitur: *Hic vita aut amittitur, aut tenetur.*

SECVNDO, profert Chrysostomum hom. 2. de Lazaro, vbi sic dicitur: *Cum hinc discesserimus, nō est in no*
B *bis situm pœnitere, neque commissa diluere.* Et rursum: *Neque enim qui in præsenti vita peccata non abluerunt, postea consolationem ullam inuenturi sunt.*

RESPONDEO, loqui eum de remissione mortalium; nam exemplo Epulonis, qui in Gehenna cruciabatur, monet, ne differamus conuersionem in aliam vitam. Nemo autem Catholicorum docet, culpas lætales remitti in Purgatorio.

TERTIO, proferunt Ambrosiū libro de bono mortis, c. 2. *Qui enim*, inquit, *hìc non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit, nimirum in patria beatorum.*

RESPONDEO, loqui Ambrosium de remissione mortalium; nam subiungit explicans: *Non erit autem, quia ad vitam æternam non potuerit peruenire, quia vitę ęterna remissio peccatorum est*; vbi vitam æternam vocat
C gratiam iustificationis, quæ est vita quædam æterna inchoata; nisi enim hìc vitam æternam inchoemus, nunquam ad gloriam beatorum veniemus.

QVARTO, objicit Petrus Martyr eundem Ambrosium, qui in caput 23. Lucæ, & sermone 46. ait: *Lachrymas Petri lego, satisfactionem non lego.*

RESPONDEO, appellari satisfactionem eo loco excusationem. solemus enim vulgo dicere; Ego satisfaciam illi, id est, purgabo verbis crimen obiectum, & ostendam me iniustè accusari, laudat igitur ibi Ambrosius Petrum, quod non excusauerit peccatum suum, quomodo Adam fecit, sed lachrymis potius confessus fuerit, & accusauerit. sic enim subiungit: *Rectè planè Petrus fleuit, & tacuit, quia quod defleri solet, non solet excusari, & quod defendi non potest, ablui potest.* Et suprà dixerat, *Inuenio quod fleuerit, non inuenio quid dixe*
D *rit, quia nimirum nihil Petrus dixerat in sui purgationē.*

QVINTO objicit Caluinus Augustinum, tractatu 49. in Ioannem: *Habent*, inquit, *omnes animæ, cùm de seculo exierint, diuersas receptiones suas, habent gaudiū boni, & mali tormenta, sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur.* Et infrà de gaudio bonorum loquens. *Requiem*, inquit, *quæ cōtinuò post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cùm moritur.*

RESPONDEO, gaudium & requiem dari statim à morte omnibus, qui in caritate decedunt; nam mox omnes certi fiunt suæ ęternæ salutis, quod ingens gaudium affert; tamen non eodem modo datur illud gau-
E dium, sed diuersimodè, pro meritorum diuersitate; quibusdā enim datur sine admixtione doloris, quibusdam non sine temporalium admixtione pœnarum, vt idem B. Augustinus sæpissimè docet.

SEXTO, objiciunt Aug. lib. Hypognostici vltra medium: *Primum* inquit, *locum fides Catholicorum diuina auctoritate credit, regnum esse cælorum; secundum, Gehennā, vbi omnis apostata, uel à fide Christi alienus, ęterna supplicia experietur; tertiū penitus ignoramus, immò nec esse in Scripturis sanctis inuenimus.* Idem habet sermone 14. de verbis Apost. & lib. 1. cap. 28. de peccatorum meritis & remissione.

RESPONDEO, loquitur de locis ęternis, Scribit enim
A contra Pelagium, qui inuenerat tertium locum pro paruulis non baptizatis quos volebat forte beatos quadam naturali beatitudine extra infernum, & extra regnum cælorum. Quod autem non negauerit Augustinus, aut quicunque fuit, auctor Hypognostici, tertium locum temporarium post hanc vitam; ex eo potest intelligi, quod fides Catholica docet præter cęlum & infernum fuisse ante Christi passionem sinū Abrahe, vbi degebant animę sanctorum Patrum, Luc. 16. ineptè igitur Erasmus ponit in margine ad illa verba: tertium penitus ignoramus PVRGATORIVM, quasi dicat, Purgatorium est locus tertius, quem ignorat fides Catholica.

SEPTIMO, Petrus Martyr objicit eundem Augustinum; exponentem illud Psal. 31. Beati quorum tecta
B sunt peccata, vbi sic ait: *Si texit peccata. noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere: si noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere.* RESPONDEO, loqui eum de pœna æterna; nam de temporali, quod eam requirat Deus, patet ex locis suprà citatis ex eodem Augustino, tractatu 124. in Ioannem, & in Psalm. 50.

OCTAVO, proferunt Augustinum in epistola 54. ad Macedonium, vbi dicit, post hanc vitam non esse locum morum corrigendorum. RESPONDEO, nihil hoc facit ad rem; nam etsi non erit post hanc vitam locus, vbi flagitiosi conuertantur, & mores suos corrigant; erit tamen, ubi peccata leuia iustorum, quæ flagitia dici non possunt, purgentur, & pro criminibus iam dimissis pœna temporalis lui possit.

C NONO, objiciunt eundem Augustinum in epistol. 80. ad Hesychium: *In quo*, inquit, *quēque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies, quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur.* RESPONDEO, significat Augustinus post hanc vitam non crescere merita vel demerita, & ideò iudicandos omnes ad gloriam, vel ad Gehennam, & ad maiora vel minora præmia vel tormenta, prout erunt opera facta ante mortem.

Objiciunt DECIMO Theophylactum, qui in cap. 8. Matth. sic ait: *Anima egressa, in mundo non errat: iustorum enim animæ in manu Dei sunt, peccatorum verò & ipsæ hinc adducuntur, vt anima diuitis.* RESPONDEO, indicat Theophylactus, non vagari liberè animas per mundum, vt dæmones faciunt, sed clausas esse in suis
D receptaculis, & quanquam non meminit nisi duorum locorum, tamen non excludit alia. Possumus autem animas, quę ad Purgatorium deducuntur, reuocare ad quodlibet eorum duorum, quæ ipse ponit; nam quia iustę sunt, rectè possunt dici esse in manu Dei, licet non sint in regno; & similiter dici possūt esse in inferno, quia Purgatorium pars est inferni, vel certè locus vicinus.

VNDECIMO, Hieronymum objiciunt, qui sic in c. 9. Amos loquitur: *Quando anima vinculis laxata corporeis, volandi quò velit, siue quò ire compellitur, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur, de quibus scriptū est; In inferno quis confitebitur tibi? aut certè ad cœlestia sublenabitur.*

RESPONDEO, non loqui Hieronymum de morte naturali, sed de solutione animæ à corpore per specu-
E lationem; nam disputat eo loco de anima impia, quæ quocunque se verterit cogitatione, ibi Deum vltorem inueniet. Itaque cùm dixisset: *Aut certè ad cęlestia sublenabitur.* subiungit: *vbi sunt spiritualia nequitiæ in cęlestib. & si sibi verè circumcisionis scientiam voluerit vendicare, & humilitate concepta habitare in montibus, & ibi scrutantem manum Dei euadere nō valebit; quod si desperans salutem oculos Domini vitare tentauerit, & in vltimos salsorum fluctuum terminos peruenire, etiam ibi mandabit Dominus serpenti tortuoso, & antiquo, qui est inimicus, & vltor, & mordebit eam. Capta quoque vitiis atque peccatis gladio Domini percutietur, vt per cruciatus, atque supplicia ad Dominum reuertatur.*

CAP.

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones ex ratione depromptæ.

VLTIMO, argumenta sumunt à rationib. PRIMA ratio; Post remissam culpam nulla remanet pœna; nam remissio culpæ fit per meritum passionis Christi, quod est infinitum & sufficientissimum ad tollendum omnem culpam & pœnam, nihil igitur purgandum superest post iustificationem.

RESPONDEO, primùm retorquendo argumentum, nam si Christus satisfecit pro omni culpa, & pœna nostra, cur post remissam culpam adhuc tam multa patimur, & tandem etiam morimur? & ne dicant esse paternas castigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baptizati ægrotant, qui non sunt capaces peccati actualis? Dico igitur Christi meritum sufficere ad omnem culpam, & pœnam tollendam, sed debere applicari, vt sit efficax, alioqui omnes homines saluarentur.

Porrò applicatio fit per actus nostros & Sacramenta. Voluit autem Deus vt post Baptismum per contritionem & confessionem, cum absolutione Sacerdotis, applicetur meritum Christi ad tollendam culpam, per opera autem satisfactoria applicetur ad tollendam pœnam temporalem; nã pœna æterna commutatur in temporalem, quando remittitur culpa; quia cùm remittitur culpa, redditur amicitia, & datur consequenter ius ad gloriam, ac proinde nõ debet puniri in æternum, quia eo modo nunquam ad gloriam perueniret, & tamen iustitia exigit: vt peccatum puniatur aliquo modo, ideò mutatur pœna æterna in temporalem, de qua re dictum est aliquid suprà, & plura dicentur in disputatione, de satisfactione.

SECVNDA ratio; In Baptismo remittitur omnis culpa & pœna; sed Pœnitentia est quædam Baptismi cõmemoratio, immò est Baptismus quidam; nihil igitur post pœnitentiam remanet purgandum.

RESPONDEO, si Sacramentum pœnitentiæ accipiatur Catholicè, & integrè, vt comprehendit contritionem, confessionem, & satisfactionem, plenam & iam perfectam, potest admitti totum argumentum; si autem accipiatur pro sola absolutione, in qua præcipuè Sacramentum consistit, negatur consequentia: Nam maximum discrimen est inter Sacramentum ablutionis, & Sacramentum absolutionis, cuius ignoratio caussa est omnium errorum de satisfactione, de clauibus, de indulgentijs, de Purgatorio.

Dicimus ergo, in Sacramento Baptismi, Deum liberalissimè agere, & applicare Christi meritum per vnã illam actionem absolutionis, ad tollendam omnem culpam & pœnam futuri seculi, i. tã Gehennæ, quàm Purgatorij; nam pœnas temporales huius vitę oe Baptismus quidem aufert, vt patet in pueris baptizatis ægrotantibus, & morientibus. At in Sacramento absolutionis Deum cõtrahere nonnihil manum, & applicare Christi meritum ad tollendam culpam, & pœnam æternam; tamen adhuc requirere opera pœnitentiæ, quibus redimamus temporales pœnas. id quod patet ex c. 6. ad Hebræos, vbi dicit Apostol. *Impossibile esse eos, qui semel sunt illuminati*, idest, baptizati, *iterum renouari ad pœnitentiam*, nimirum baptismalem, quia Deus semel tantùm vtitur ea liberalitate. Et c. 10. *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis*, idest, post illuminationem Baptismi, *non relinquitur hostia pro peccato*, idest, non relinquitur alius Christus patiens, & moriens, cui possimus rursum commori per Baptismum; Sic enim exponunt hæc duo loca omnes veteres Græci, & Latini.

Ex quo habetur argumentum insigne pro Purgatorio; Nam statim ponitur aduersatiua particula, sed *terribilis exspectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ con-*
A *sumptura est aduersarios*. Si enim iste ignis significaret solum ignem Gehennæ, sequeretur, omnes qui peccant post Baptismum necessariò damnandos, vel certè Paulum ineptè loqui. Nec enim rectè dicimus, peccanti post Baptismum, non relinquitur alius Baptismus, sed Gehenna, si præter Baptismum sunt alia remedia, vt reuera sunt.

Oportet ergo dicere, beatum Paulum per ignem intelligere ignẽ in genere, siue Gehennæ, siue Purgatorij, ita vt hic sit sensus; Peccanti post Baptismũ, non relinquitur alius Baptismus, neque aliquod remediũ æquiualens, idest, æquè facile, quod mox liberet ab omni pœna; sed relinquitur ignis necessariò, aut perpetuus, si homo non conuertatur, aut temporalis, si conuertatur, qui tamen ignis temporalis Purgatorij
B erit in alio seculo, nisi afflictionis ignis voluntariè assumptus purgauerit hominem in hac vita, & hæc est quam vocamus satisfactionẽ. IDEM patet ex Patribus, qui propterea Baptismum aquæ vocant Baptismum facilem, & comparant naui, qua facilè traijciuntur flumina; At pœnitentiam vocant Baptismum laboriosũ, lacrymarum, ignis, & secundam tabulam post naufragium. DENIQVE ratio idem suadet; nam post primam reconciliationem qui peccat, tantò grauius peccat, quantò est magis ingratus, & maius lumen, & auxiliũ habuit. Vide Gregorium Nazianzenum oratione in sancta lumina & Theodoretum in Epitome diuinorum decretorum, capite penultimo, & Damascenum lib. 4. cap. 10.

TERTIA ratio; Christi honor debet illibatus manere,
C ipse enim solus est liberator, & redemptor noster. At si nos satisfacimus, iam diuidimus cum Christo honorem; sumus enim & nos ex parte aliqua redemptores nostri, nec totam salutem nostram, sed solùm partem Christo debebimus.

RESPONDEO, si de verbis agitur, Scriptura apertè dicit, Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Et Phili. 4. *Cum metu & tremore salutem vestram operemini.* vbi homo suijpsius redẽptor & saluator appellatur; nec propterea vlla fit Christo iniuria, siquidẽ tota virtus operum & satisfactionis nostræ à Christi sanguine pendet, & si redimimus peccata, vel operamur salutem, id facimus per eius spiritum nobis donatum, vel potius ipse Christi spiritus in nobis ista operatur. sicut nihil detrahitur Deo, quod per secundas caussas
D operetur; immò potius additur ad gloriam eius, quia hinc apparet magis potentia & efficacitas Dei, cùm non solum operari possit, sed etiam dare alijs rebus vim operandi.

QVARTA ratio; Si applicatur nobis per nostra opera Christi satisfactio, vel sunt duæ satisfactiones simul iunctæ, vna Christi, altera nostra, vel vna tãtùm; si duæ, ergo bis punitur eadem culpa, & duę pœnę respondent vni culpæ, si vna tantùm, vel illa est Christi, & tunc nos non satisfacimus; vel nostra, & tunc excluditur Christus, aut verè diuidemus cum Christo honorem; nam ille soluet pro culpa, nos pro pœna.

RESPONDEO, tres esse modos dicendi. PRIMVS quorundam est, qui asserunt esse vnam tantùm, & illã Christi esse, ac nos propriè non satisfacere, sed solùm
E facere aliquid, cuius intuitu Deus applicat nobis Christi satisfactionem quod est dicere, nostra opera non esse nisi conditiones. sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio, vel ad summum, esse dispositiones. Ita Michael Baius libro de Indulgentijs, capite vltimo, quæ sententia erronea mihi videtur, nam Scriptura & Patres passim vocant nostra opera satisfactiones, & peccatorum redemptiones. Deinde si potest homo iustus suis operibus mereri de condigno vitam æternam, cur non satisfacere pro pœna temporali, quod est minus?

SECVNDVS est aliorum, quòd sint duæ, sed vna ab altera pendens, qui modus non videtur mihi improbabilis;

CAPVT XV.

Purgatorij confeßionem ad fidem Catholicam pertinere.

SVPEREST nunc, vt Petri Martyris sententiam discutiamus, qui in commentario cap. 3. prioris ad Corinthios contendit, Purgatorium esse, non posse ad dogma fidei vllo modo pertinere; quæ fuit prima Lutheri opinio, siue primus eius error. Rationes eius sunt quinque.

PRIMA, quia scriptura tacuit Purgatorium in ijs locis, vbi maxima fuit occasio de eo loquendi. Nam in Genesi cap. 49. describuntur funera Abraham, Isaac, Iacob, Saræ, Rachelis, diligentissimè, & tamen ne verbum quidem de Purgatorio. Item in Leuitico instituũtur sacrificia plurimorum generum pro varijs rebus, & nullum ibi instituitur pro defunctis. Denique Paulus in priori epist. ad Thessal. c. 4. cùm ex professo de mortuis agat, nihil dicit de Purgatorio, sed solùm asserit eos resurrecturos, & concludit: *Consolamini inuicem in verbis istis.*

SECVNDA ratio est, quia Ecclesia Græca, quæ est altera pars Ecclesiæ, diu restitit huic dogmati in Concilio Florentino, ergo si vsque ad nostra ferè tempora media pars Ecclesiæ non credidit Purgatorium, quomodo est articulus fidei?

TERTIA, ratio est, quia Dionysius capite vltimo Ecclesiasticæ hierarchiæ, quæstionem proponit; Cur Antistes in sepultura fidelium oret pro defunctis, & Purgatorij non meminit, sed anxiè laborat, vt quęstionem soluat. At si Purgatorium esset dogma fidei, potuisset statim facillimè respõdere, orare pro defunctis, vt à Purgatorio liberentur.

QVARTA ratio est, quia beatus Augustinus desertis verbis asserit, se habere opinione tantùm incerta, non certa fide Purgatorium esse, in Enchiridio, c. 69. *Tale*, inquit, *aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile nõ est, & vtrum ita sit, quæri potest, & aut inueniri, aut latere nonnullos fideles, per ignem quendam purgatorium, quantò magis minùsue bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiùsue saluari.* In libro de octo quæstionibus Dulcitij, q. 1. *Siue ergo*, inquit, *in hac vita tantùm homines ista patiuntur, siue etiam post hanc vitam talia quędam iudicia subsequuntur, non abhorret quantum arbitror à ratione veritatis iste intellectus huius sententiæ.* Idem habet libro de fide & operibus, c. 16. Denique, libro 21. de ciuitate Dei, c. 26. ait: *Post istius sanè corporis mortem, donec ad illum veniatur: qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis, & remunerationis vltimus dies, si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum eiusmodi ignem dicuntur perpeti, quẽ non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores, & amores in huius corporis vita, vt eorum ligna, fœnum, & stipula consumatur: alij verò sentiant, qui eiusmodi secum ædificia portauerunt, siue ibi tantùm, siue hìc, & ibi, siue ideo hìc, vt non ibi, secularia, quamuis à damnatione venialia, concremantem ignem transitoriæ tribulationis inueniant, nõ redarguo, quia forsitan verum est.*

QVINTA ratio est, quia Scriptura apertè repugnat, Ioan. 5. Luc. 13. Apocal. 14. vt suprà attulimus, & refutauimus.

Hæc sunt ipsius firmamenta, quę adeò nos nihil mouent, vt constanter asseramus, dogma esse fidei Purgatorium, adeò, vt qui non credit Purgatorium esse, ad illud nunquam sit peruenturus, sed in Gehenna sempiterno incendio cruciandus. Nam dogmata fidei quatuor modis probari solent.

PRIMO, ex testimonio expresso Scripturę cum Ecclesiæ declaratione, quomodo probamus, Christum esse ὁμοούσιον Patri, ex illo Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus*, addita Niceni Concilij declaratione; nam alio-

A qui nunquam lis cum Arianis finiri potuisset, cùm eũ locum, & omnia alia, quæ afferri solent, ipsi aliter exponerent.

SECVNDO, per euidentem deductionem ex ijs, quę habentur expresse in Scriptura; quomodo probamus, Christum habere duas voluntates, diuinam & humanam, quia secundum Scripturas Deus & homo est, addita Concilij sexti declaratione.

TERTIO, ex verbo Dei per Apostolos non scripto, sed tradito, quomodo probamus Euangelia & Epistolas Pauli esse diuinas Scripturas.

QVARTO, per euidentem deductionem ex verbo Dei tradito; quomodo B. Augustinus passim probat, peccatum originale esse in pueris necessariò credendum, etiamsi in Scripturis non haberetur, quia dedu-

B citur euidenter ex traditione Apostolica de Baptismo paruulorum. Sufficientia horum quatuor modorum inde patet, quia id solum est de fide, quod est à Deo reuelatum mediatè, vel immediatè; reuelationes autem diuinæ partim scriptæ sunt, partim non scriptæ. Itaq; decreta Conciliorum, & Pontificum, & Doctorum consensus, & alia omnia ad ista quatuor reducuntur, tunc enim solùm faciunt rem de fide, cùm explicant verbum Dei, aut inde aliquid deducunt.

Iam verò his omnibus modis probatur Purgatorium. Nam de PRIMO modo patet ex viginti locis Scripturæ, quæ attulimus, quorum aliqua à tota Ecclesia exponuntur de purgatorio, vt patet ex Concilijs & Patribus, quos citauimus.

De SECVNDO modo patet ex duabus primis ratio-

C nibus, quas fecimus.

De TERTIO modo perspicuum est ex eo, quòd nõ inuenimus initium huius dogmatis, sed omnes veteres Græci & Latini ab ipso tempore Apostolorum cõstanter docuerunt Purgatorium esse. Talia enim ad Apostolicam traditionẽ referenda esse, B. Augustinus affirmat lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 24.

De QVARTO modo patet ex Clemente, Tertulliano, Epiphanio, & Chrysostomo suprà citatis; quia asserunt, orationem pro defunctis esse Apostolicam traditionem; & nulli vnquam veterum contrarium dixerunt. Hinc enim euidenter colligitur Purgatorium esse. Nam si traditio est Apostolica, orandum esse pro defunctis; quis non aduertat, continuò inde sequi, vt animæ post hanc vitam egeant auxilio, & proinde sint

D in pœnis non sempiternis, sed temporalibus. Neq; argumenta Petri Martyris difficulter solui possunt.

Ad PRIMVM ergo respondeo, primò non esse necesse, vt Scriptura vbique omnia dicat.

Dico SECVNDO ad illud de Genesi, in Genesi non fuisse occasionem ponendi doctrinam de Purgatorio. Nam Genesis nõ est liber dogmatum, sed historia quędam Patriarcharum. Porrò doctrina eo tempore non Scriptura, sed traditione conseruabatur. Nam alioqui diceremus, ante Abrahæ tempora neminem fuisse iustificatum, quia Scriptura non tradit, quomodo iustificarentur homines tempore Adæ, Henoch, Noë:

Dico VLTIMO, implicitè saltem contineri in Genesi mentionem Purgatorij; quando enim dicitur Gen. 23. *Et surrexit Abraam ab officio funeris.* Quis prohi-

E bet per illud, *Officium*, intelligere non solùm lachrymas, sed etiam orationem & ieiunium? Et cur, quęso, Iacob & Ioseph, in Aegypto morietes, cupierunt ossa sua deferri in terram promissionis, nisi quia ibi solùm sacrificia pro defunctis facienda esse nouerant.

Ad illud de Leuitico, nego non fuisse in Leuitico instituta sacrificia pro defunctis, quandoquidem illa, quæ instituta sunt pro peccatis, intelligebãtur pro peccatis tam viuorum, quàm mortuorum, vt patet ex li. 2. Machab. c. 12.

Ad illud ex Paulo, dico, Paulum in eo loco solùm voluisse dicere, non esse mortuos immoderatè deflendos, quomodo Ethnici faciebant. Ad hoc autem propositum

LIBER SECVNDVS. DE CIRCVMSTANTIIS PVRGATORII,

CAPVT PRIMVM.

De personis, quibus Purgatorium conuenit.

DEMOMSTRAVIMVS hactenus Purgatorium esse; nunc de circumstantijs Purgatorij, id est, de personis, loco, tempore, pœnis, suffragijs, alijsque id genus disserendum est.

PRIMA igitur illa quæstio occurrit: *Quibus personis purgatio post hanc vitã conueniat?* Multi autem extiterunt errores de eiusmodi personis.

PRIMVS fuit, purgari debere post hanc vitam tã bonos, quàm malos, vno Christo excepto. Hæc sententia solet tribui Alcuino, sed videtur esse non eius solùm, sed multorum Patrum. ORIGENES enim hom. 14. in Lucam: *Ego*, inquit, *puto, quia & post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos atq; purgante; nemo enim absque sordibus resurgere poterit, nec vllam posse animam reperiri, quæ vniuersis statim vitijs careat.* Et in Psal. 36. *Omnes nos venire necesse est ad illum ignem, etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus.*

AMBROSIVS in Psal. 36. *Igne ergo*, inquit, *purgabuntur filij leui, igne Ezechiel, igne Daniel.* Et in Ps. 118. serm. 20. adducens illud Genes. 4. *Posuit ante paradisũ flammeum gladium*, dicit, illum gladium igneum, esse ignem purgatorium, per quem necessariò transit, quicunque in paradisum intrat: *Omnes*, inquit, *oportet transire per flammas, siue ille Ioannes sit, siue Petrus; &c.* Et infrà: *Vnus ignem illum sentire non potuit, qui est iustitia Dei Christus.*

Idem videtur sensisse Hilarius in illa verba Ps. 118. *Concupiuit anima mea desiderare iudicia iustitiæ tuæ.* Vbi insinuat etiam B. MARIAM transire debuisse per illum ignem. Idem LACTANTIVS lib. 7. cap. 21. diuin. instit. & Hieronymus in cap. 7. Amos in illa verba: *Ecce vocabit ignem ad iudicium.* Denique Rupertus li. 3. in Genes. cap. 32. explicans flammeum gladium.

Hæc sententia accepta, vt sonat, manifestum errorem continet. Nam in Concilio Florentino sess. vlt. definitum est, aliquas animas in infernum, aliquas in purgatorium, aliquas in cœlum mox recipi, deinde Ecclesia semper credidit eos, qui mox à Baptismo moriũtur, nullam Purgatorij pœnam sentire posse, vt constãter Augustinus docet lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 16. & similiter eos, qui baptizantur in sanguine suo, vt Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, omnia enim peccata passione purgari affirmat, & ideo Martyres statim ad præmium peruenire.

Adde, quòd Patres adducti (Origene excepto, cuius verba in hom. 14. in Lucam, non patiuntur commodam expositionem) videntur sano modo intelligi posse: Nam aliqui eorum per ignem non intelligunt ignem purgatorium, sed ignem diuini iudicij, quomodo loquitur Paulus in priori epistola ad Corinthios, cap. 3. cùm ait: *Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.* Et hoc modo fatendum est, omnes Sanctos, Christo excepto, per ignem transire, ita videntur de A igne loqui Hilarius & Hieronymus, & in loco posteriore Ambrosius.

Aliqui verò videntur intelligere per ignem verum ignem Purgatorij, per quem tam dicunt transire Sanctos sine vlla læsione, ita vt transeant per Purgatorium materialiter, non formaliter. Ita videntur loqui Lactantius, Ambrosius & Rupertus. LACTANTIVS enim sic ait: *Sed & iustos cùm iudicauerit Deus, etiam igne eos examinabit: tum quorum peccata vel pondere, vel numero præualuerint, perstringentur igni atque amburentur: quos autem plena iustitia & maturitas virtutis decoxerit, ignem illum nõ sentient, habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat.* Sic etiam Ambrosius in Psal. 36. vbi dixerat, omnes transituros per ignem, subiungit, quosdam mansuros in illo igne B perpetuo, quosdam vrendos, non tamen exurendos, quibusdam, id est, Sanctis instar roris futurum, vt quõdam tribus pueris in Babylonis fornace.

Conformis est huic sententiæ visio B. Fursæi, quam describit Beda lib. 3. historiæ, ca. 19. Ille enim vidit in via ad cœlum maximos ignes, per quos necessariò trãseundum erat, sed vidit simul eos, qui nihil haberent combustibile, id est, nullum culpæ aut pœnæ reatum, illæsos transire, alios verò magis minùsue exuri, prout plus minùsue materia combustibilis afferebant. Sanè hanc sententiam, quæ docet omnes transituros per ignem, licet non omnes lædendi sint ab igne, nec auderem pro vera asserere, nec vt errorem improbare.

SECVNDVS error, est, omnes malos, tam dæmones, quàm homines tandem inferno penitus euacuato saluandos, & proinde omnes pœnas post hanc vitam C esse purgatorias. Hic error Origenis fuit, vt referunt & refellunt Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 17. & 23. Hieronymus in cap. 3. Ionæ, & Gregorius lib. 9. mortal. cap. 45. & 46. & lib. 34. c. 12. & 15. Nam Matt. 25. dicitur: *Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est Diabolo & angelis eius.* Et ne fortè responderent, ignem esse æternum, sed non mansionem in igne, concludit Dominus: *Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.* Et Apocal. 20. *Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi bestia & pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.*

Errorem eundem tribuit S. Hieronymo Ruffinus lib. 1. inuectiO. in Hieronymum, sed iniuria; nam B. Hieronymus huius erroris hostis acerrimus fuit, vt D præter locum citatum patet ex Apologia 2. cõtra Ruffinum, ex lib. 1. contra Pelagianos, ex epistola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani, & ex commentario in vltima verba Isaiæ. Quod autem citat pro hoc errore Ruffinus ex commentarijs Hieronymi in epistolã ad Ephesios, sunt dicta in persona Origenis, vt idem Hieronymus docet de similib. erroribus, in Apologia 1. contra Ruffinum. Dicitur exstare liber cuiusdam Stanislai Anabaptistæ pro hoc errore Origenis, qui inscribitur de diuina philanthropia; sed eum librum nondum videre potui.

TERTIVS, error est eorum, qui non quidem Diaboli, sed tamen omnium hominum peccatorum pęnas, post hanc vitam dicebant esse temporales & purgatorias, vt Augustinus refert & refellit li. 21. de ciuit. Dei, cap. 18. & 24.

QVAR-

quasi per ignem. Et rursum pro illis, qui decedunt cũ reatu pœnæ, culpis iam remissis, de quibus agitur Lucæ 12. *Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* & alijs locis supra citatis.

CAPVT II.

In Purgatorio non posse animas mereri vel peccare.

SEQVITVR altera quæstio: *An in Purgatorio sit locus merito, & peccatis.* LVTHERVS.n.qñ Purgatorium confitebatur, ita confitebatur, vt illud partim cũ huius vitæ statu, partim cum inferno confunderet. Dicebat animas Purgatorij posse mereri, quod est vitę huius, & rursum eas peccare continuò, ac desperare salutem, quæ sunt propria damnatorum. Radix horũ fuit, quia existimauit eas animas ad Purgatorium mitti, quæ non sunt perfectæ in charitate; quæ.n.nullam habent charitatem mittuntur in gehennam, quæ habent perfectam ascendunt in cœlum. Quia verò imperfecta charitas debet augeri, & non potest augeri sine nouis meritis, ideò merendi statum posuit in Purgatorio; rursum quia perfecta charitas foras mittit timorem, & proinde imperfecta habet admixtum timorem, seruilem scilicet, & hunc timorem Lutherus peccatum esse existimat, inde deduxit animas peccare cõtinuò, quia continuò timent, horrent, ac refugiũt pœnas, quærunt quæ sua sunt, &c. Vide librum Lutheri de Purgatorio, quem Ioannes Eckius refellit.

Et quidem hanc Lutheri sententiam manifestè hæreticam esse, probatur testimonijs Scripturarum & Patrum. PRIMVS locus Ecclesi. 9. *Mortui nihil nouerunt amplius, nec habent ultra mercedem*. HIERONYMVS in hunc locum: *Donec uiuunt*, inquit, *homines possunt fieri iusti, post mortem uerò nulla datur boni operis occasio.* Et infrà: *Viuentes metu mortis possunt bona opera perpetrare, mortui uerò nihil ualent ad id adijcere, quod semel secum tulere de uita.* Et infrà: *Nec iustè quippe possunt agere, nec peccare, nec uirtutes adijcere, nec uitia.*

SECVNDVS ibidem, ait Scriptura; *Quodcunque põt agere manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec rõ, nec sapiẽtia, nec scientia, est apud inferos, quò tu ꝑgeras.* Non possumus dicere in alia vita nihil agi, aut sciri, cũ Luc. 16. de Epulone legamus, cũ & vidisse Lazarũ in sinu Abrahæ, & primũ pro se, deinde ꝓ fratribus opẽ Abrahę implorauisse; quare loquitur de opere meritorio, vt exponit Hieronymus. Neq; loquitur de inferno inferiore, sed de inferno in genere, vt cõplectitur omnia loca, ad quæ descendebant oẽs homines ante Christi resurrectionem, vt idẽ Hieronymus exponit.

TERTIVS locus est, Ecclesi. 11. *Si ceciderit lignũ siue ad austrũ, siue ad aquilonẽ, vbicunq; ceciderit, ibi erit.* Hieronymus in hunc locũ, & Bernardus serm. 49. ex paruis, exponunt de immutabilitate aĩæ post hãc vitã, quæ non potest de bona fieri mala, nec bona de mala.

QVARTVS est, Ecclesi. 14. *Ante obitum tuum operare iustitiam, quia non est apud inferos inuenire cibum.*

QVINTVS est, Ecclesi. 18. *Ne vereris vsq; ad mortẽ iustificari.* Quare vsque ad mortem, nisi quia post mortem non erit amplius tempus?

SEXTVS, Ioan. 9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* Origenes Psal. 36. Chrysostomus, Augustinus, Euthymius, & Theophylactus in hunc locũ, Hieronymus in c. 9. Ecclesi. & Gregorius lib. 4. Dialog. c. 39. exponunt summo consensu per noctem, tempus alterius vitę, per operari, facere opera meritoria significari.

SEPTIMVS est, 2. Corin. 5. *Oẽs nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; ꝓpria corporis, sicut gessit, siue bonũ, siue malũ.* Quẽ locũ exponens Augustinus in lib. de prædest. Sanctorũ, c. 12. monet ꝓpria corporis non vocari opera corporalia, quasi spiritualia iudicanda non sint, sed vocari oĩa opera, q̃ fiunt dũ sumus in corpore, quia post hanc vitam non superest tẽpus operandi, sed præmium aut pęnas recipiẽdi.

OCTAVVS est, Gal. 6. *Quæ seminauerit homo, hæc & metet.* Et infrà: *Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes, ergo dũ tempus habemus, operemur bonum.* Hieronymus in hunc locum docet, tempus sementis non extendi vltra hanc vitam, serere autem esse bene operari.

NONVS est, Luc. 16. *Redde rationem villicationis tuę, iam enim non poteris amplius villicare, &c.* Exponunt Ambrosius & Theophylactus in hunc locũ, Hieronymus q. 6. ad Algasiam, Augustinus li. 21. de ciu. Dei, c. 27. & alij omnes per depositionem à villicatione, mortem, per non posse amplius villicare, non posse amplius mereri & lucrari.

DECIMVS est, Apoc. 10. Angelus habens vnum pedẽ super mare, & alterum super terrã iurat per viuentẽ in secula seculorum, quia tempus non erit amplius, nimirum bene operandi. Denique Scripturę hoc passim testantur, & nec vlla syllaba inuenietur pro Lutheri errore.

Probatur SECVNDO ex Patrib. CYPRIANVS serm. 4. q est de mortalitate, ad hoc plurimũ prodesse mortẽ dicit, vt eripiamur à periculis peccãdi. Dũ .n. sumus in hac vita, in stadio pugnamus, pugnæ finẽ obitus affert. Quẽ locũ Cypriani adducẽs AVGVSTINVS libro de ꝑdest. Sanctorum, c. 14. inquit: *His, atq; huiusmodi Doctor ille sententijs in Catholicę fidei luce clarissima satis aperteq; testatur vsq; ad huius corporis depositionem peccandi pericula, tẽtationesq; metuendas, deinceps nulla talia quenquam esse passurum, quod etsi non testaretur, quando de hac re Christianus qualiscunque dubitaret?*

NOTA, Lutherum non posse vocari Christianum qualemcunque, ex sententia Augustini, sed planè Ethnicum, cum de re dubitet, de qua dicit Augustinus, nullum Christianum dubitare posse. Idẽ Augustinus in Enchir. c. 110. *Quocirca*, inquit, *hìc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari: nemo autem se speret, quod hìc neglexerit, cùm obierit apud Deum promereri.*

CHRYSOSTOMVS hom. 2. de Lazaro multa dicit in hanc sententiã, & hom. 37. in Matth. *Præsens*, inquit, *hæc vita tam rectè, quàm contra tibi viuendi tribuit potestatem; postquam uerò diem tuum obieris, iudicium & pœna consequetur.* HIERONYMVS in c. 9. Ecclesi. *Mortui*, inquit, *nec iustè possunt agere, nec peccare.* DAMASCENVS lib. 2. de fide Orthodoxa, c. 4. *Quod est Angelis casus, idem hominibus mors.*

TERTIO probatur ratione: Nã Lutheri sententia secũ ipsa pugnat; dicit.n. Lutherus aĩas illas debere, & posse mereri, qa imperfectę sũt in caritate, vt nimirũ ꝑ noua merita augeatur, & ꝑficiatur caritas. Ipse idem dicit aĩas illas, quia imperfectę sunt, timere pęnas; & tĩmendo peccare, & quia semper timent dũ imperfectæ sunt, proinde ẽt semper peccare dum imperfectę sunt.

At ista pugnãt inter se; nã qui peccat pręsertim mortaliter, non põt mereri dũ peccat: Animæ aũt illę semper peccant, dum sunt in Purgatorio, quia semper sunt imperfectę, ergo nunq̃ mereri possunt, dũ sunt in Purgatorio. Pręterea secũdò, quia sequitur impossibile esse liberari animas de Purgatorio; nã semp peccabunt, dũ timebunt; sẽper timebũt, dũ erunt imperfectæ, semper erunt imperfectæ, donec accesserit noua caritas: noua caritas non põt accedere nisi per merita, nõ possunt illi mereri, dum peccant; igitur nunquam liberabũtur.

CAPVT III.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST argumẽta soluere. Argumentũ PRIMVM; Animę q̃ in Purgatorio degũt, sũt imperfectę

in caritate, igitur proficere debent & mereri vt perficiantur. Quod sint imperfectæ probatur. PRIMO, quia si illæ animæ essēt perfectæ, certè non punirentur; quorsum enim puniantur spiritus perfecti? Si dices, vt satisfaciāt Deo. Contrà, quia Deo maximè satis fit per caritatem: *Caritas* enim *operit multitudinem peccatorum*, inquit Petrus, 1. Pet. 4.

SECVNDO, quia si is qui moritur, debitor sit adhuc decem dierum ieiunij, & tamen summè diligat Deum, incredibile est Deum non condonare illi decem illos dies, cùm soleat Deus libenter acceptare voluntatem, vbi non inuenit facultatem, ergo si illi non condonatur debitum, signum est nō fuisse perfectū in caritate.

TERTIO, quia si essent perfectæ, non timerent pœnas; nam perfecta caritas foras mittit timorem; si non timerent pœnas, non punirentur, quia non est pœna id quod amatur, & libenter recipitur: ergo non essent in Purgatorio, nisi essent imperfectæ.

QVARTO, quia nihil esse potest perfectum extra Deum, iuxta illud 1. Cor. 13. *Cùm venerit quod perfectum est euacuabitur quod ex parte est*; ergo animæ Purgatorij, quæ beatæ non sunt, necessariò imperfectæ sunt. Deinde probanir consequentia primi argumēti.

PRIMO, impossibile est in via stare; semper. n. oportet progredi, aut regredi, vt Bernardus dicit, animæ autem Purgatorij sunt in via, nondum enim peruenerunt. SECVNDO: *Virtus in infirmitate perficitur*, 2. Cor. 12. & aurum in fornace fit lucidius. TERTIO, impossibile est creaturam aliquam conseruari, nisi accipiat semper amplius & amplius, donec absorbeatur in suum principium, vt patet in fluuijs, qui semper accipiunt nouam aquam donec in mare ingrediantur, vnde conseruatio dici solet continua quædam creatio. QVARTO, caritas post hanc vitam erit maior, ergo augebitur, ergo per merita.

RESPONDEO ad antecedens, animas Purgatorij posse dici imperfectas respectu earum quæ sunt in gloria; & etiam vnam in Purgatorio posse dici imperfectam respectu alterius, siue in Purgatorio, siue in hoc mundo existentis. Tamen absolutè omnem animam in Purgatorio existentem esse perfectam in caritate. Nulla est caritas simpliciter imperfecta; dicitur enim 1. Ioan. 2. *Qui seruat verbum eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est*. Sufficit autem quilibet gradus caritatis, vt quis seruet verbum, id est, præcepta Domini.

Ad consequentiam dico, animas Purgatorij, quatenus sint imperfectæ respectu earum, quæ sunt in cœlo, debere perfici in caritate, sed illud augmentum nō requirere noua merita; nam erit præmium omnium meritorum præteritorum. Dupliciter enim augetur caritas; vno modo in genere gratiæ, vt fiat homo aptior ad magis merendum, & hoc augmentum non datur post hanc vitam; altero modo in genere gloriæ, vt remunerentur omnia merita præterita, & hoc fiet in ipsa beatitudine, pars enim præmij erit, vt Augustinus dicit, li. 2. de correp. & gratia, c. 10. tanta copia caritatis, vt nunquam excidere possit à beatitudine, & à iustitia, qui ea copia caritatis præditus erit.

Ac vt ordine respondeamus ad singula capita huius obiectionis, Ad PRIMVM dico, quanquam potest fieri, vt dolor internus sit tantus, & à tanta caritate procedens, vt plenè satisfaciat pro omni reatu, tamen potest etiam fieri, vt non sit tantus dolor, & propterea remaneat aliquid in Purgatorio luendum; nō enim repugnat perfectioni caritatis, quæ habetur extra regnum cœlorum, reatus pœnæ, pro quo satisfaciendum sit. AD verba B. Petri dico, caritatem operire multitudinem peccatorum, sed non eodem modo quoad culpam, & quoad pœnam; nam culpam totam semper delet per actum suum proprium, pœnam autem tollit nō semper totam per actum suum, sed per opera satisfactoria, quæ ipsa caritas imperat.

Ad SECVNDVM dico similiter, si is qui moritur, summo amore doleat de peccatis, posse eum eo modo satisfacere pro omni pœna; si autem non sit tantus dolor, debere satisfacere postea in Purgatorio. Neq; obstat, quod ille cuperet ieiunare, si superesset vita, & Deus acceptat voluntatem vbi non inuenit facultatem; nam in illo inuenitur facultas satisfaciendi, si nō ieiunando, certè patiendo in Purgatorio.

Ad TERTIVM dico, animam Purgatorij non timere, sed pati reipsa pœnas; timor enim est futurorum, non præsentium. dico præterea non repugnare perfectæ caritati timorē pœnæ, alioqui Christus qui timuit pœnas, & ex eo timore sanguinem sudauit, Luc. 22. non fuisset perfectus in caritate. Quod autē Ioannes dicit: *Perfecta caritas foras mittit timorem*, non intelligitur de timore pœnæ, sed de timore culpæ, præcipuè propter pœnam; qui enim perfectè diligit, metuit offendere Deum, præcipuè propter ipsum Deum, non propter pœnam, quæ sequitur offendentes Deum; atque ita perfecta caritas libera est ab illo metu seruili, quo quis non audet peccare, ne damnetur, peccaturus si non timeret damnari.

Ad QVARTVM dico, extra Deum non posse inueniri aliquid ita perfectum, quod non debeat dici imperfectum respectu perfectionis gloriæ, tamen illud ipsum erit simpliciter perfectum, vnde Paulus Philip. 3. dicit: *Non quod iam perfectus sim; sequor autem si quo modo apprehendam*. Et infrà: *Quicunque ergo perfecti sumus*. vbi se perfectum dicit absolutè, & tamen imperfectum, comparatione facta ad beatos.

Iam ad PRIMVM in confirmationem consequentiæ, dico, animas Purgatorij non esse in via, sed in termino, quantum ad gratiæ augmentum; qui enim ad vrbem aliquam tendit, & peruenit ad eius portas nocturno tempore, dicitur iam peruenisse, & totam viam cōfecisse, licet portas inueniat clausas, & non possit ingredi, donec Sol oriatur. Præterea quod Bernardus ait: *In via Dei non progredi esse retrogredi*, non debet accipi mathematicè, sed moraliter; non. n. vult dicere in quolibet opere nos mereri augmentum gratiæ, aut perdere aliquid gratiæ, sed eos qui nō dant operam, vt proficiāt, facilè impelli posse à Diabolo et mūdo ad casū etc.

Ad SECVNDVM dico, inprimis Paulum ad literam loqui de virtute Dei, quæ dicitur perfici in infirmitate, quia tunc magis apparet Dei potentia, quò plura ei resistunt; habetur enim in Græco δύναμίς μου, id est, virtus mea. Dico præterea, virtutem etiam nostrā perfici in tribulationibus, sed in hac vita tantùm quoad verum augmentum virtutis, quia in hac vita tantùm est locus merendi; at in futura dici posse perfici in Purgatorio, non quod ei aliquid addatur, sed quod auferatur rubigo peccatorum; quomodo aurum in fornace fit lucidius, non quia illi aliquid additur, sed quia separatur à terra, & plumbo, & similibus.

Ad TERTIVM dico, falsissimum esse illud principiū Lutheri in rebus permanentib. solumq; habere locū in successiuis. alioqui res pmanentes nunq̄ essent eædem, & sic Deus nunc non puniret in inferno Iudam illum qui peccauit, sed alium quem postea creauit, nec remuneraret Petrum, qui meruit, sed alium quendā postea creatum. Quod autem dicitur, conseruationē esse continuam creationem, est verum, sed intelligitur creari illud idem, non augeri vel fieri aliud nouum.

Ad QVARTVM iam est responsum.

SECVNDVM argumentū Lutheri; Animæ in Purgatorio continuò peccant; ergo sunt in statu merendi, & demerendi. Probat antecedens; Animæ illæ horrent pœnas, ac refugiunt, & requiē quærunt, ergo peccant. antecedens probat, tū quia alioqui non punirentur, pœna enim inuoluntaria esse debet, & amara, tum etiā, quia non deberemus precari illis requiem, & liberationem à Purgatorio, si amarent ipsæ eas pœna.

Probat Deinde consequentiam. PRIMO, quia verè amanti omnes pœnæ dulcescunt, ergo animæ illæ

dum

dum refugiunt pœnas non perfectè amant, proinde A peccant. SECVNDO, quia dum refugiunt pœnas, quærunt quæ sua sunt, non honorem Dei. TERTIO, quia Deum amant amore concupiscentiæ, dum cupiunt ab eo liberari. QVARTO, quia Christus dicit, qui non accipit crucem suam, non est me dignus, id est, qui non accipit sponte & libenter. At crux animarum Purgatorium est; peccant igitur dum eam crucem refugiunt.

RESPONDEO, animas in Purgatorio horrere ac refugere pœnas, & requiem quærere, quatenus eas cõsiderant vt malas, & naturæ contrarias, & tamen simul eas libenter admittere, & tolerare, quatenus considerant vt instrumenta, per quæ purgantur; quomodo ægrotus horret medicinam amaram, & tamen libenter sumit, quia per eam curari sperat, neq; in hoc B vllum peccatum esse potest. Nam Dominus qui peccare non potuit, horruit tamẽ pœnas, & dixit: *Pater transfer calicem hunc à me*, Matth. 26. & Dauid clamat: *Quoniam tribulor, velociter exaudi me*, Psal. 68. Et de Petro Christus ait, Ioan. vlt. *Cùm senueris alius cinget te, & ducet quo tu non vis*.

Denique S. Cyprianus ait lib. de mortalitate: *Quis non tristitia carere optet? quis non ad lætitiam venire festinet?* Et B. Augustinus lib. 10. Confessionum, c. 28, de pœnis loquens, *Tolerare eas iubes non amare, nemo autem quod tolerat amat, quamuis tolerare amat*.

Ad PRIMVM ergo, quo probatur consequentia, dico, verè amanti non sic dulcescere pœnas, vt eas non sentiat, sed sic, vt licet amaras, toleret tamen alacriter propter amatum, vt patet tum ex dictis, tum ex verbis C S. Eleazari 2. Machab. 6. *Tu scis*, inquit, *Domine, quia cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo labores; secundum animum verò propter timorem tuum libenter hæc patior*. Et hic fuit communis affectus martyrum, qui reuera sentiebant acerbissimos dolores, & tamen libenter eos ferebant, licet quibusdam Deus priuilegio quodam sensum doloris abstulerit per affluentiam consolationis, vt scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 36. de Theodoro.

Ad SECVNDVM dico, eas non quærere quæ sua sũt, sed honorem Dei; cupiunt enim citò liberari, vt possint magis, & melius Deum laudare.

Ad TERTIVM dico, eas amare Deum amore amicitiæ, quia bonum suum referunt in Deum.

Ad QVARTVM dico, eas accipere crucem suam, D quia libenter patiuntur, nec petunt liberari, nisi, secundum Dei voluntatem, & per media, quæ Deus instituit. & certè si essent vera quæ dicit Lutherus, id est, animæ illæ si quærerent quæ sua sunt, & amarent Deũ amore concupiscentiæ, nec vellent accipere crucem, non iam imperfectam charitatem, sed nullam haberent, & non in Purgatorio, sed in inferno essent.

Argumentum TERTIVM, quorundam Catholicorum. Animæ Purgatorij habent omnia necessaria ad meritum; nam habent gratiam, fidem, spem, caritatẽ, & liberum arbitrium, saltem quoad exercitium; cur igitur non merentur? DEINDE beati mereri possunt, vt patet de Christo qui semper fuit beatus, & tamen merebatur, ergo multò magis animę Purgatorij mereri poterunt. Itẽ diues in inferno orauit pro se, & suis E Lucæ 16. ergo etiam animæ Purgatorij orare possunt, at ista oratio procedit sine dubio ex caritate, meretur igitur exaudiri. DENIQVE idem confirmant auctoritate S. Thomę, qui in 4. dist. 21. q. 1. art. 3. ad 4. dicit, post hanc vitam non posse reperiri meritum respectu præmij essentialis, sed tantùm respectu accidentalis.

RESPONDEO ad argumentum, deesse ad meritum animabus Purgatorij statũ viæ; Deus enim, vt ex Scripturis manifestè probatur, solùm pro tempore huius vitæ constituit acceptare bona opera ad meritum, vel demeritum. Post hanc vitam verò bona opera erunt effectus gloriæ, & mala effectus damnationis.

Ad PRIMAM cõfirmationem dico, Christum simul fuisse comprehensorem, & viatorem, & ideò qua parte viator erat, mereri poterat, vnde post mortẽ suam, quia desijt esse viator nihil amplius meruit.

Ad SECVNDAM dico, si animę Purgatorij orent pro se vel nobis, de quo inferiùs in quæstione de suffragijs disseremus, non mereri, sed solùm impetrare ex meritis præteritis, quomodo nunc sancti orando pro nobis impetrant, licet non mereantur.

Ad TERTIAM confirmationem dico, S. Thomam mutasse sententiam; nam in q. 7. de malo, art. 11. disertè docet, in Purgatorio nullum posse esse meritum nec essentialis, nec accidentalis præmij; quod idem docẽt Bonauentura, Scotus, Durandus, & alij. forrasse etiã B. Thomas, in 4. nomine meriti nõ propriè vti voluit, sed impropriè; vocant enim actum dilectionis in Purgatorio meritorium remissionis culpæ venialis, quia est remissiorius, licet non per modum meriti propriè dicti, sed per modum contrarij tollentis suum contrarium.

CAPVT IV.

Animas in Purgatorio certas esse de sua æterna salute.

TERTIA quæstio nunc tractanda est. *Sintne in Purgatorio animæ certæ de sua salute, an incertæ.* Lutherus art. 38. docet, non esse certas. Idem docent quidam Catholici, qui existimant varias esse in Purgatorio pœnas, & vnam esse omnium maximam, incertitudinem salutis, qua dicunt quasdam solùm animas mulctari, quæ licet reuera certò saluandæ sint, tamen ipsas hoc ignorare. ita videtur sentire Dionysius Carthusianus ob quasdam visiones, quas ipse refert libro de quatuor nouissimis, art. 47. IDEM docet Michaël Baij lib. 2. de merit. operum, c. 8. vbi probare volens peccatum veniale mereri ex natura sua mortem æternam, adducit in argumentum, quia alioqui sequeretur animas in Purgatorio certas esse de sua salute, quod absurdum ei esse videtur.

Denique idem videtur deduci ex sententia Gersonis lectione 1. de vita spirituali, & Ioannis Roffensis contra articul. 32. Lutheri, qui admittunt veniale peccatum non esse tale, nisi ex misericordia Dei, ac proinde iustè posse puniri in æternum, si Deus velit. Hinc .n. sequitur, animas, quæ habent venialia peccata, non posse certò scire, an non punientur in æternum, quanquam Roffensis in artic. 38. Lutheri cõtendit, animas Purgatorij esse certas de sua salute, quod non video quomodo cohæreat cum priore sententia.

At communis Theologorum sententia est, omnes animas quæ in Purgatorio sunt, habere certitudinem suę salutis. Vt autem intelligatur quantam habeant certitudinem, notandum est, tres esse gradus certitudinis:

PRIMVS est ille, qui excludit omnem spem, & omnem timorem, & talis est beatorum, quibus beatitudo non est futura, sed præsens.

SECVNDVS est ille, qui excludit omnem timorem, sed non omnem spem, & talis est in Purgatorio; nam beatitudo est illis futura, non præsens, & ideò non tollit exspectationem; & rursum est ardua, quia per pœnas ad eam peruenient, & ideò illorum exspectatio potest vocari spes, tamen non est contingens, sed necessaria, quia non possunt amplius ab ea excidere, & ideò tollit omnem timorem.

TERTIVS est ille, qui neque spem, neque timorẽ excludit, & dici potest coniecturalis certitudinis gradus, & talis est noster; nobis enim beatitudo est bonũ futurum non præsens, arduum non facile, contingens non necessarium vel impossibile, & ideò proprijssimè

ſperamus, & timemus, ſumus enim adhuc in prælio in ſtadio, in agone.

Nunc oſtendamus rem ita eſſe; Si animæ non haberent certitudinem ſalutis, id neceſſariò fieret propter vnam ex quatuor cauſis, vel quia adhuc poſſunt mereri, & demereri, vel quia nondum ſunt iudicatæ, vel quia ignorant ſententiam iudicis, licet lata ſit, vel quia propter magnitudinem dolorum ita abſorbentur, & obſcuratur earum iudicium, vt non poſſint cogitare, & videre hanc certitudinem: ſed nihil horum habet locum; non primum, vt patuit; non ſecundum, quia licet iudicium vniuerſale nondum ſit factum, tamen præter illud eſt particulare, quo iudicantur animę ſtatim à morte, vt Theologi in quartum diſt. 47. & B. Thomas 3. part. q. 59. art. 5. docent.

Adduci ſolent ad hoc iudicium particulare probandum loca duo: Vnus ex illo Ioan. 5. *Pater omne iudicium dedit filio*, cùm enim dicit, *omne iudicium*, videtur plura iudicia ſignificare, vnum videlicet particulare, & aliud vniuerſale. Alter ex illo Hebr. 9. *Statutũ eſt hominibus ſemel mori & poſt hoc iudicium*. Sed illa loca non concludũt, vterque, enim poteſt intelligi de iudicio vniuerſali; nam Ioan. 5. illud (*omne*) non neceſſariò refertur ad duo iudicia, particulare, & generale, ſed ad varios homines iudicandos, & ad varia opera, de quibus iudicandum erit, certè Auguſtinus exponit de vltimo iudicio. Alterius autem loci ex capite 9. ad Hebr. ſenſus eſt, cum fuerint mortui omnes homines, tūc fiet iudiciũ, vt Oecumenius exponit.

Efficaciter tamen probatur iudicium particulare ex illis verbis Eccleſ. 11. *Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuique ſecundum vias ſuas.* Item: *In fine hominis denudatio operum illius.* Et præterea idem colligitur euidenter ex alia veritate; nam de fide eſt, mox à morte impios deſcẽdere ad æterna ſupplicia, vt patet Luc. 16. de diuite, & iuſtos ad æterna gaudia, vt patet Luc. 23. de latrone: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* At nõ eſt vllo modo credibile prius diſtribui pœnas, & præmia, quàm fiat iudicium.

Deinde Patres idem docent. CYPRIANVS ſermone de mortalitate, *Gratulari*, inquit, *oportet, & temporis munus amplecti, quòd dum noſtram fidem firmiter prominus, & labore tolerato ad Chriſtum per anguſtam Chriſti viam pergimus, præmium vitæ & fidei ipſo iudicante capiamus.* CHRYSOSTOMVS hom. 37. in Matth. *Poſtquam*, inquit, *diem tuum obieris, iudicium, & pœna conſequetur. In inferno enim, Pſalmiſta dicit, quis confitebitur tibi?* Vbi etiamſi non additur ſtatim, tamen neceſſario ſubintelligitur. Nam refellit Chryſoſtomus illorum errorem, qui putabant Chriſtum poſt mortem prædicaturum, & ad pœnitentiã adducturũ defunctos.

Vtitur autem hoc argumento; Poſt mortem ſequitur iudicium, & poſt iudicium pœna inferni, in inferno autem nemo poteſt confiteri Domino: igitur poſt mortem non eſt locus pœnitentiæ; quod ſi Chriſoſtomus non vellet dicere, ſtatim à morte impios iudicari, & trudi in infernum, ſed differri hæc omnia in diem nouiſſimum, nihil valeret argumentum eius. Reſponderetur enim, hoc medio tempore prædicari poſſe defunctis, dum iudicium vniuerſale differtur. AVGVSTINVS lib. 2. de origine animæ, capite 4. *Iam illud*, inquit, *rectiſſimè, & valde ſalubriter credit, iudicari animas cùm de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudiciũ, quo eas oportet, iã redditis corporib. iudicari.*

His accedant exẽpla eorum, qui ſe iudicatos teſtati ſunt. Scribit B. GREGORIVS li. 4. Dialogorũ, c. 36. de quodã Stephano, q cũ eſſet mortuus, & iudici oblatus, audiuit iudicẽ dicentẽ, non hunc ſed Stephanum Ferrariũ vocari iuſſi, atq; ita ille reuixit, & ſimul Stephanus Ferrarius, q in vicinia morabatur, obijt, cui ſimile narrat S. Auguſt. lib de cura pro mortuis, c. 12. de quodam Curma. Addit aũt Gregorius hęc nõ fieri vero errore, ſed vt per iſtũ quaſi errorẽ, qui mortuus fuerat, A reuiuiſceret, & narraret viuentib. tormenta, & iudiciũ quod manet impios poſt hanc vitã. Ibidem c. 38. narrat exẽplũ de quodam Chriſorio, qui in articulo mortis poſitus, adhuc viuens vidit ſentẽtiã ſuæ damnationis.

Duo ſimilia narrat Beda lib. 5. hiſt. cap. 14. & 15. de duobus, qui deſperantes mortui ſunt, quia iam viderant iudicium ſuum peractum, & ſententiam latam. Simile narrat Ioannes Climacus in ſua ſcala, gra. 7. de quodam eremita, qui in articulo mortis audiebatur quaſi in iudicio poſitus reſpondere accuſationibus, & interdum dicere, falſum eſt, nõ feci; interdum feci, ſed pœnitentiam egi; interdum, verum dicitis, nec habeo quod reſpondeam.

DENIQVE extat memorabile exemplum in vita S. Brunonis, de quodam Pariſienſi Doctore, qui in ipſa B Eccleſia, dum exequiæ fierent, ſublato capite ex feretro clamauit; Iuſto Dei iudicio accuſatus ſum, & ſequẽti die iterum clamauit, iuſto Dei iudicio iudicatus ſum, & tertio die, iuſto Dei iudicio damnatus ſum. Eſt autem notandum circa hæc exempla, tam iudicium illorum, quod ante mortem peractum eſt, quàm iſtius Pariſienſis, quod in triduum poſt mortem dilatum fuit, pertinere ad particularem quandam, & extraordinariam prouidentiam, qua Deus vtitur ad nos ſiue inſtruendos, ſiue terrendos, alioqui regulariter credẽdum eſt iudicium fieri ſtatim à morte; nam ordinariè tempus penitentiæ vtile durat vſque ad extremum ſpiritum, vt apertè docet Leo epiſtola 90. ad Ruſticum; nec eſt ratio cur poſt mortem retardetur iudiciũ, cùm Deus non egeat teſtibus, nec allegationibus, ſed in inC ſtanti poſſit iudicare. Dici poſſet etiam, & fortaſſe probabilius, in exemplis à Beda allatis iudicium ante mortem non peractum, ſed præoſtenſum tantum fuiſſe: in exemplo autem illius Doctoris Pariſienſis, iudicium non dilatum in alterum diem, ſed ſolum altero die manifeſtatum.

Eſt etiam obſeruandum, non poſſe certò definiri, an animę deferantur ad iudicem, an ibi iudicentur vbi corpus relinquunt, & ſimiliter an iudicentur immediatè à Chriſto in forma humana ſententiam proferẽte, an ſolùm diuina uirtute, quæ vbiq; præſens eſt, an verò per Angelos ſententia manifeſtetur. Quod enim Scripturæ paſſim dicunt, Chriſtum hominem eſſe iudicem viuorum & mortuorum, intelligunt de nouiſſimo generali iudicio; nam etiam ante Chriſti incarD nationem iudicium particulare exercebatur; vnde nõ ſolùm non eſt certum, ſed nec admodum probabile, quod Innocentius III. affirmat lib. 2. c. vlt. de contemptu mundi, Chriſtum in forma crucifixi apparere omnibus morientibus, tam bonis, quàm malis.

Quantum ad TERTIVM, quòd ſententia iudicis lateat animas quæ iudicantur, & falſum eſt, & impertinens; falſum quidem, quia iudicium particulare præcipuè fit ad hoc, vt innoteſcat ſententia ei qui iudicatur; nam propter alios erit generale iudicium; propter Deum nõ eſt neceſſarium iudicium, ipſe enim omnia nouit, ergo ſolùm fit, vt innoteſcat ipſi animæ quæ iudicatur, & idem colligitur ex viſionibus ſuprà citatis. Eſt etiam impertinens, nam etiamſi non eis innoteſceret ſententia iudicis, tamen facilè poſſent per ſe cognoE ſcere qualis ſit, ab effectu, quia videbunt ſe ſtatim in inferno, aut in cœlo, aut in purgatorio.

AT poterunt, inquies, dubitare, an ſint in inferno, vel in purgatorio. Non ita eſt; nam in inferno blaphematur Deus; in purgatorio laudatur; in inferno non eſt fides infuſa, neq; vlla ſpes, aut caritas Dei: in purgatorio hæc omnia reperiuntur; ergo anima, quæ videbit ſe ſperare in Deo, laudare, & diligere Deum, euidenter, cognoſcet ſe in inferno non eſſe.

AT poterit, inquiunt, metuere ne in infernum mittatur, licet ibi adhuc non ſit: ſed neque hoc dici põt; nã eadem fides manet in illa, quam hic habuit; hic autem credidit ſecundum clariſſima Scripturarum teſti-

mo-

A monia, post mortem non posse fieri vllos de bonis malos, nec de malis bonos, & nullum nisi malum in infernum esse mittendum; cùm ergo videat, se diligere Deum, & proinde se esse bonam, non metuet damnationem.

Dices; Nos hîc videmus nos diligere Deum, & tamen non sumus certi, an simus iusti, ergo etiã animę illę non certò colligent ex dilectione sua iustitiam suã.

Respondeo; Nos non videmus habitum caritatis infusum, quo iustificamur, sed ex coniecturis fallibilibus colligimus eum in nobis esse, at animæ separatæ sicut seipsas perspicuè intuentur, nec enim pendẽt ibi à phantasmatibus, ita etiam vident omnia quę in se habent, ac proinde vident, an habeant verum habitum caritatis, an non; præterea sciunt animas esse immobiles tam in bono, quàm in malo, ergo etiamsi non vide- B
rent habitum suum infusum caritatis, tamen scirent nunquam se Deum blasphematuras, nec odio habituras, ac proinde nunquam in infernum mittẽdas. Denique ex fide nouerunt animas impiorum mox à morte corporis detrudi in infernum, nec differri vlterius eorum supplicia, id enim omnes Catholici credunt ex cap. 16. Lucæ, ergo animæ quæ se vident extra infernum, credunt firmiter se in eum nunq̃ mittendas.

Quantum ad Qvartvm, quòd animę illæ propter nimios dolores impediẽtur à cognitione sui status, & proinde putent se esse in inferno, & in quadã turbatione & desperatione versentur, vt Lutherus dicit, falsissimum est. Nam Primo, anima diuitis in inferno, Lucæ 16. non impediebatur à cognitione sui status,
quantò minus ergo impedientur animę, quæ sunt in C
Purgatorio.

Secvndo, quòd in hoc mundo impediantur homines à recto iudicio ex intensione dolorum, prouenit ex læsione organi corporei; at ibi est pura mens spiritualis, & incorruptibilis.

Tertio, q̃a Ecclesia in canone Missæ dicit, *Memẽto Dñe famulorum, famularumq; tuarum, quæ nos præcesserunt cũ signo fidei, & dormiũt in somno pacis.* Vbi Ecclesia orat ꝓ animab. Purgatorij; nã subdit, ipsis Dñe, et omnib. in Christo quiescentib. locũ refrigerij, lucis, & pacis, vt indulgeas deprecamur. At certè q̃ dormire dicũtur in sõno pacis, non sunt anxię, nec desperant, sed potiùs habent admixtam cũ summis cruciatib. incredibilem consolationem propter certam spẽ salutis.

Qvarto, quia si crederent se damnatas, non pe- D
terent suffragia viuorum, nec dicerent se breui liberandas si pro eis oretur, vt patet apud Gregorium lib. 4. Dialogorum, cap. 40. & exemplis allatis in prima quæstione.

CAPVT V.

Soluuntur obiectiones.

Obiiciunt primò testimonia quædam Scripturarum, quib. vtitur Ecclesia in officio defunctorum, dum pro animabus, quæ degunt in Purgatorio, orare cupit. Ps. 6. *Anima mea turbata est valde.* Et
ibidem: *Sana animam meam, quoniam conturbata sunt* E
ossa mea. Et Psal. 114. *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.* Certè ista tanta perturbatio & anxietas non potest nasci ex solis pœnis, sed ex incertitudine, et metu ęternæ damnationis; nã si animæ illę perfectę essent in caritate, & certę essent de sua salute, non ita timerent, cùm scriptum sit Prouerb. 12. non contristabit iustum quidquid acciderit ei.

Respondeo, stultũ esse, ex eo q̃d Ecclesia vtitur aliquo Psalmo in officio defunctorũ, velle omnia verba eius Psalmi intelligere ad literam de defunctis; quomodo .n. intelligemus de defunctis illa verba eiusdem 6. Psalmi: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, la-*
A *chrymis meis stratum meum rigabo?* Itaque Ecclesia ꝓpter vnam aut alteram sententiam, quæ ad rem præsentem facit, totum aliquem locum Scripturę legere solet, etiamsi maior pars illius loci ad rem præsentem non faciat. Sic in dedicatione Ecclesiæ legitur Euangelium de Zachæo, quia illa vltima verba: *Hodie salus huic domui facta est*, conueniunt aliquo modo dedicationi, & consecrationi Ecclesiæ. sic in assumptione B. Virginis legitur Euangelium de Martha, & Magdalena propter illa verba: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Sic denique (vt omittam cetera) in officio defunctorum propter illa verba Psal. 6. *Miserere mei Domine, quonia infirmus sum.* Et propter illa Ps. 114. *Placebo Domino in regione viuorum.* leguntur integri illi Psalmi.

B Adde, quod falsum etiam est, quod in argumento assumitur, turbationem, & tristitiam non nasci ex dolore, sed ex incertitudine, aut desperatione salutis; nã Dominus ipse Ioan. 12. cap. de se ait. *Nunc anima mea turbata est.* Et Matth. 26. cœpit contristari & mœstus esse, & tñ nec incertitudo, nec desperatio in Dominũ cadere poterat. locus autem Prouerbiorum non debet accipi de quauis tristitia, sed de tristitia deiiciente, ac deprimente, quæ mortem operatur, quam B. Paulus 2. Corinth. 7. vocat tristitiam huius seculi.

Altera obiectio sumitur ex illa oratione, quæ post Euangelium in Missa de mortuis recitatur: *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscurum, &c.*

C Respondent aliqui, Ecclesiam orare pro agonizãtibus, ne dãnentur ad inferos, sed repugnat illud; Libera aĩas omniũ fidelium defunctorũ, non .n. agonizantes dicuntur animæ defunctorum. Deinde vsus Ecclesiæ habet, vt hęc oratio dicatur etiam in anniuersarijs defunctorũ pro ijs animabus, q̃ ante multos annos migrarunt à corpore. Alii dicũt, hãc orationẽ fundi pro ijs, q̃ sunt in Gehenna, quas interdũ liberari contingit, vt fertur de Traiano: sed, vt omittã improbabilẽ esse illam Traiani historiam, qui in Gehenna sunt iã ceciderunt in obscurum, atq; absorpti sunt à tartaro. quid igitur pro illis Ecclesia orat ne cadãt in obscurũ, néue absorbeantur à tartaro? Deinde Ecclesia pro fidelibus tantùm orat: *Libera*, inquit, *animas fidelium defunctorũ.* Non autem sunt fideles, qui damnati sunt ad inferos.

D Duæ igitur solutiones aliæ dari possunt. Vna est, quod Ecclesia orat pro animabus, quæ in Purgatorio degunt, ne damnentur ad pœnas Gehennæ sempiternas, non quidem quòd certum non sit eas non damnãdas ad eas pœnas, sed quia vult Deus nos orare etiam pro ijs rebus, quas certò accepturi sumus.

Sed aduersus hanc responsionem obiici potest, q̃a etsi Ecclesia interdum oret pro ijs rebus, quas certò est acceptura, non tamen orat pro ijs rebus, quas iam accepit: porrò iam accepit ne animæ illæ damnentur, cùm certam sententiam illæ habuerint, & securissime sint, deinde mens fidelium, qui pro defunctis orant vel orari cupiunt, certè eò fertur, vt animas illas iuuent, & expediant à præsentibus pœnis Purgatorij.

Verùm istæ obiectiones facilè diluuntur; nam etsi
E animæ Purgatorij iam acceperint primam sententiam in iudicio particulari, eaque sentẽtia liberæ sint à Gehenna; tamen adhuc superest iudicium generale, in quo secundam sententiam accepturæ sunt. Quocirca Ecclesia orans, ne in iudicio extremo animæ illę cadãt in obscurum, néue absorbeantur à tartaro, non orat pro ea re quam accepit, sed pro ea, quæ acceptura est.

Ad illud verò de intentione fidelium, respondeo, etiam illi intentioni satisfieri; nam in illa oratione utrũque petitur, nimirum, vt liberentur animæ illę de pœnis inferni, id est, Purgatorij, quas in præsenti patiuntur, & postea liberentur à sententia damnationis in extremo iudicio ferenda.

Altera solutio est, quod Ecclesia verè orat quantum ad intentionem suam, vt animæ liberentur à pœnis Purgatorij, tamen vtitur eo modo loquendi, quasi animæ tunc migrarent à corpore, & in periculo essent æternæ salutis, quia cōmemorat, & repræsentat diē depositionis siue obitus; vt enim in celebritatibus festorum Incarnationis, Natalis, Apparitionis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini Ecclesia ita orat, ac si tunc deberet Christus, vel incarnari, vel nasci, &c. quia repræsentat illa mysteria vt præsentia, & tamen non intendit ad literam precari, vt verbum carnem assumat, aut nascatur de virgine, &c. sed vt nobis applicentur fructus eorum mysteriorum: ita quoq; in sacrificio pro defunctis, quia commemoratur dies obitus illorum, Ecclesia ita pro illis orat, ac si tunc morerentur: & tamen intendit orare, vt liberentur ab inferno eo modo, quo liberari possunt, id est, vt non detineantur diutius in illis pœnis, vel vt refrigerium aliquod doloribus misceatur. Denique quomodo nō est absurdum, nunc post mille & quingētos annos in aduentu Domini dicere: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* & alia multa id genus, ita non est absurdum pro defunctis dicere: *Libera eas de ore leonis, ne cadant in obscurum, &c.*

CAPVT VI.

De loco Purgatorij.

Seqvitvr quæstio quarta: *Vbi sit Purgatoriū?* De qua quæstione nihil Ecclesia definiuit; sunt autem multæ opiniones.

Prima quorundam qui putant ibi animas purgari, vbi peccauerunt, id est, varijs in locis. & quidem qđ varijs in locis animæ purgentur, satis probabiliter colligitur ex Gregorio lib. 4. Dialogorum, cap. 40. & c. 55. qui refert animam Paschasij, & cuiusdam alterius in balneis quibusdam purgatas. Nec non ex epist. Petri Damiani de miraculis sui temporis, vbi describit visionem de purgatione animę S. Seuerini in quodam flumine. At quod omnes ibi puniantur, vbi peccauerunt, non est probabile; nam contingit aliquem in multis locis peccasse, nec est verisimile in omnibus illis purgādum. Præterea visiones prædictæ contrarium ostendunt; nam Paschasius Diaconus peccauerat Romæ in electione Pontificis, purgabatur autem in thermis Puteolanis, & S. Seuerinus peccauerat in Palatio Imperatoris, & purgabatur in flumine.

Secvnda opinio, loca animarum non esse corporalia. ita Augustinus lib. 12. de Gen. c. 33. sed retractauit lib. 2. retract. cap. 24.

Tertia, loca pęnalia animarum esse hunc mundum, in quo animæ manent in corpore tanquam in carcere. Hanc refert, & refellit Irenæus in fine libri 5. nam Scriptura dicit, animas post hanc vitam descendere in infernum, vt patet Luc. 16. & alibi.

Qvarta, infernum & purgatorium animę, nihil esse aliud præter conscientiam accusantem & punientem peccata. ita Philo in libro de congressu quærendę eruditionis gratia, & Origenes, vt refert Hieronymus in epist. ad Auitum. Hæc refellitur; nam si ista opinio esset vera, non minus essemus nunc in inferno vel purgatorio, quàm post mortem.

Qvinta est, infernum, & proinde purgatoriū (sūt .n. loca vicina) fore in valle Iosaphat. ita refert Chrysostomus sēsisse veteres aliquos hom. de p̄mijs beatorū, tomo 3. similē sententiam refert Gregorius li. 4. Dialogorū, c. 42. fortè argumentū istorū fuit, quia Christus passim infernum vocat Gehennā, Gehenna aūt est vallis quædam adeò coniuncta cum valle Iosaphat, vt pars eius esse videatur, de quo nomine infrà dicemus.

Sexta opinio est, infernum esse statum animæ extra corpus; nam dum est in corpore in luce versatur, vt ex operibus apparet: cùm de corpore exit, nihil amplius videre potest nisi beata sit, & istæ sunt tenebræ exteriores. ita refert Theophilactus in cap. 16. Luc.

Septima est, locum pœnalem animarum non esse terram, sed aërem istum caliginosum vbi Dæmones versantur. ita Gregorius Nyssenus in li. de anima, & resurrectione, & Chrysostomus homilia de præmijs beatorū, & Auctor operis imperfecti in Matth. hom. 53. cui sententiæ fauet historia S. Fursei apud Bedam lib. 3. historię Anglorum, c. 19. illo enim defuncto cùm ab Angelis in cœlum deduceretur, ostensi sunt maximi ignes supra aërem, qui seruabantur (vt Angelus dicebat) ad mundi conflagrationem, & interim examinabantur ibi hominum opera.

Octava est cōmmunis Scholasticorū, Purgatoriū esse intra viscera terræ, inferno ipsi vicinū. Constituūt .n. scholastici cōmuni consensu intra terrā quatuor sinus, siue vnū in quatuor partes diuisum, vnū pro dānatis, alterum pro purgandis, tertium pro infantibus sine Baptismo abeuntibus, quartū pro iustis, qui moriebantur ante Christi passionem, qui nunc vacuus remanet: quorum sufficientia sumitur penes genera pęnarum, sunt .n. hæc omnia loca pœnalia; omnis autem pœna, aut est tantùm damni, aut etiam sensus? & rursus aut æterna, aut temporalis: pro pœna ergo solius damni æterna, est limbus puerorum; pro pœna solius damni tēporali, erat limbus Patrum; pro pęna damni, & sensus æterna, est infernus; pro pœna damni & sensus temporali, est Purgatorium.

Quia verò hæc omnia fabulas esse Caluinus dicit li. 2. Instit. c. 16. §. 9. & similiter discipulus eius Beza in c. 2. Actor. & Magister eius Bucerus in c. 27. Matth. de singulis probandum est. Ac Primvm, quod intra viscera terræ sit locus aliquis animarum; qui generali vocabulo vocatur infernus, demonstratum est à nobis lib. 4. de Christo, cap. 9. inde petat Lector si velit plenè cognoscere, quæ ad hunc locum pertinent.

Porro ad argumenta, quæ tunc attulimus, accedāt variæ eruptiones ignis, quæ in terra apparent, quas non temerè B. Gregorius putat esse indicia quædā inferni, intra viscera terræ existentis, lib. 4. Dialogorum, c. 35. nā in eodem lib. c. 30. scribit se certa relatione cognouisse, eadē ipsa hora, qua obijt Rex Theodoricus Arianus, visam fuisse animā eius iactari in foueā Vulcani, q̄ est in Sicilia, & Laurētius Surius in historia anni MDXXXVII. scribit circa mōtē Heclā Insulæ Islādiæ, vnde erumpunt flammæ, & audiuntur quædam quasi tonitrua horribilia, sæpe apparere animas, quæ dicant se mitti ad illum montem. Hæc de inferis in genere.

Nunc de singulis locis. Ac primùm quòd infernus damnatorū sit in profundissimis terræ partibus, probatur Primo, quia intra viscera terræ est infernus, vt iā p̄bauimus, sed Lucæ 16. anima diuitis Epulonis dicitur fuisse in inferno, & non solùm in inferno, sed etiā in loco profundissimo, quandoquidē vt videret Lazarū, qui ēt tūc erat in locis subterraneis, sursum versus aspicere debuit. Præterea rō ipsa dictat vt si locus beatorū est in summo cœlo, locus damnatorū sit in loco remotissimo à cœlo, nihil aūt remotius cētro terræ.

Deinde, quòd Purgatorium sit etiam sub terra, & inferno damnatorum vicinum, probatur Primo ex illis verbis Actor. 2. *Solutis doloribus inferni*, quę intelliguntur ab Augustino epist. 99. de pœnis Purgatorij, vnde etiam Ecclesia in Missa de defunctis dicit: *Libera animas defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu.* Secvndo, id confirmatur ex visione, quam refert Beda lib. 5. c. 13. historiæ, vbi apertè visū est Purgatorium inferno damnatorum contiguum. Deniqve, Theologi ferè omnes docent eodem in loco esse, & eodem igne torqueri damnatos, & animas Purgatorij.

Quod

Quod autem limbus puerorum sit in inferno, probatur; nam Concilium Florentinum sessione vltima disertè definit tam eos qui moriuntur cũ peccato mortali, quàm eos qui cum solo originali, mox in infernũ descendere, pœnis tamen disparibus puniendos; & B. Augustinus lib. 4. de Baptismo paruulorum, cap. 28. & lib. 5. hypognostici dicit, fidem Catholicam non nosse nisi duo loca, vbi homines sint futuri perpetuò; cęlũ beatorum, & infernum damnatorum. Est tamen communis opinio Scholasticorum, limbum puerorum esse in loco inferni altiore, quàm sit Purgatorium, ita vt ad eum ignis non perueniat; quam sequutus est Innocentius III. cap. Maiores, extra de Baptismo. sed de hac re alibi disputandum est.

Quod denique limbus Patrum sit in inferno, sed in parte suprema, probatum est satis accuratè in lib. 4. de Christo, c. 10. vnum solum argumentum repetemus, quod in eo loco nimis breuiter tractatum fuit. Igitur lib. 1. Reg. c. 28. anima Samuelis de locis subterraneis ascendere visa est; *Vidi*, inquit Pythonissa, *Deos ascendentes de terra*.

Respondebunt aduersarij illum non fuisse verè Samuelem, sed Diabolum in forma eius, vt docent Tertullianus li. de anima prope finem. Auctor quæstionũ apud Iustinum q. 52. & Auctor quæstionum veteris Testamenti q. 27. apud Augustinum, & Auctor librorum de mirabilibus sacræ Scripturę, lib. 2. cap. 11. Procopius & Eucherius in hunc locũ libri Regũ, & Isidorus li. 8. etymologiar. c. 9. qui his rationib. mouentur.

PRIMO, quia non est credibile Samuelem subiectũ fuisse Pythonissæ, nec etiam spontè venisse; quia artẽ magicam confirmasset. SECVNDO, quia Samuel non se adorari passus fuisset, vt illa vmbra fecit. TERTIO, quia non dixisset Sauli. *Cras tu, & filij tui mecũ eritis*. Nec enim Saulis anima ad limbum Patrum, sed ad Gehennam descensura erat. QVARTO, quia Deus negauit Sauli responsum per Prophetas, per oracula & per somnia, vt in eo capite dicitur, ergo non est credibile responsurum postea fuisse per Pythonissam.

At his non obstantibus, tenendum est, verè Samuelis animam fuisse eam, quæ apparuit, & proinde vehementer confirmari sententiam nostram de loco subterraneo animarum. Nam inprimis auctores citati sunt omnes aut incerti, aut obscuri; at qui contrarium docent, certi & clarissimi sunt, nimirum Iosephus lib. 6. antiq. cap. 15. Iustinus in Dialogo cum Triphone vltra medium, Basilius epist. 80. ad Eustathium medicũ. Ambrosius in cap. 1. Lucę. Hieronymus in c. 7. Isaię, & Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 15. Neq; obstat quod Augustinus lib. 2. ad Simplicianum q. 3. dubitauerit, an fuerit illa anima, nec ne; nam librum de cura pro mortuis scripsit posterius, & re diligentius considerata. Præter hos veteres idem docent recentiores in hunc locum, Lyranus, Abulensis, Dionysius Carthusianus, & Caietanus.

Sunt etiam pro hac sententia fortissimæ rationes: PRIMA, quia Scriptura perpetuò vocat Samuelem, eum, qui apparuit: *Cùm vidisset*, inquit, *mulier Samuelem*. Et rursum: *Dixit Samuel ad Saul*; &, *intellexit ergo Saul quòd Samuel esset*. At certè non diceret, intellexit, sed cogitauit, vel putauit, si id non esset verum.

SECVNDA, quia Eccles. 46. ponitur in laudibus Samuelis quod mortuus prophetauerit, & annunciauerit regi quæ ventura erant. At quænam laus est quod Diabolus alicuius speciem assumat, & decipiat? & hoc est argumentum propter quod Augustinus lib. de cura pro mortuis asserit, verè fuisse Samuelem illum, qui apparuit, cuius testimonij non meminerat cùm scriberet ad Simplicianum.

TERTIA, quia prædixit Sauli futura, quæ Diabolus scire non poterat, nimirum sequenti die eum cum filijs periturum, exercitum dissipandum, Dauidem regnaturum, &c.

VLTIMO, quia rationes contrarię nihil concludũt.

Ad PRIMVM dico, Samuelem non venisse iussu Pythonissæ, sed iussu Dei, & potiùs impediuisse quàm confirmasse artem magicam; præuenit enim Samuel aduentu suo effectũ incantationis; & contrario modo ascendit atque alij soleant, qui per incantationem excitantur. & hæc est caussa cur Pythonissa turbata fuerit, & sibi impositum diceret. Si enim verum est, quod Rabbini scribunt, vmbræ mortuorum, quæ vi magicę artis euocantur, capite deorsum verso ascendunt: Samuel aũt recta figura ascẽdit, ita vt primùm caput, dein de pectus, postremò pedes è terra emergere uisi sint.

Ad SECVNDVM dico, illam adorationem non fuisse latriam, sed reuerentiam debitam animæ Samuelis.

Ad TERTIVM dico, illud: *Mecum eritis*, non significare, in sinu Abahæ eritis, sed mecum eritis sub terra, id est, mortui eritis; nam cùm inter filios Saulis esset etiam Ionathas iustus, non erant descensuri ad eũdem locum Saul & Ionathas, & tamen Samuel dicit in genere: *Mecum eritis*.

Ad QVARTVM dico, Deum se iratum Sauli ostendere voluisse, idque fecisse tam non respondendo quã do interrogabatur, quàm respondendo quando non interrogabatur; vtrumque enim est signum iræ. ADDE, quòd cùm Saul interrogabat Deum, si Deus respondisset, potuisset Saul declinare bellum, & pœnam sibi à Deo paratam; at cùm interrogauit Pythonissam, iam erant omnia parata, & acies instructę, & in conspectu positæ, vt nullo modo prælium detrectari posset; tunc ergo Deus, vt magis puniret Saulẽ, prædixit ei per Prophetã interitũ suum, & filiorum, & totius exercitus.

Habemus igitur, Purgatorium, Infernum, ac limbos Patrum & puerorum, loca subterranea esse.

CAPVT VII.

Sitne post hanc vitam aliquis locus pro animabus iustis præter Cœlum & Purgatorium.

DE prædictis receptaculis subterraneis animarũ, duo quędam à Theologis tractari solent, quę hìc breuiter inserere placuit, plenioris doctrinæ caussa. PRIMO, quærunt, an præter hæc loca sit aliquis alius locus, vbi retineantur animæ antequam ad regnum cœlorum perueniant. SECVNDO, an ex his locis egredi possint.

Quantum ad PRIMVM, difficultas est satis magna, quia ex vna parte omnes Theologi docent, non esse alia receptacula præter quatuor numerata, & Concilium Florentinum sess. vlt. definit, animas, quæ nihil purgandum habent, mox recipi in cœlum. Ex altera parte narrat Beda lib. 5. hist. c. 13. visionem valde probabilẽ, cui ipse fidem adhibere non dubitauit. fuit autem in illa ostensum cuidam animæ, quæ ad corpus postea redijt, præter infernum & purgatorium, & regnum cœlorum, quoddam quasi pratum florẽtissimũ, lucidissimum, odoratum, amęnum, in quo degebant animæ quæ nihil patiebantur, sed tamen ibi manebãt, quia nondum idoneæ erant visioni beatæ. cui reuelationi multas alias conformes adducit Dionysius Carthusianus in Dialogo de iudicio particulari, art. 31. & Ludouicus Blosius Monili spirituali, cap. 13.

Videtur mihi dicendum, non esse improbabile talẽ aliquem locum repetiri, ceterùm eiusmodi locum ad Purgatorium pertinere; etsi enim ibi nulla sit pœna sensus, tamen est pœna damni: pœna autem non conuenit nisi animæ, quæ nondum plenè purgata est; itaque erit locus ille mitissimum Purgatorium, & quasi carcer quidam senatorius, atque honoratus.

Hoc tamen addendum est, animas, quæ in eo loco morantur, non solum carere beatitudine, sed etiam

affligi, ac torqueri ex illa dilatione beatitudinis, dixi autem, mihi non videri improbabile, talem aliquem locum reperiri, quia S. Thomas in 4. sent. dist. 21. q. 1. art. 1. scribit, in ijs quæ de Purgatorio determinata nõ sunt ab Ecclesia, standum esse ijs quæ sunt magis conformia dictis & reuelationibus Sanctorum. mouit me etiam auctoritas Ioan. de Turrecremata doctissimi, atque optimi Cardinalis, qui in prologo, qui præmittitur Reuelationibus S. Brigittæ, cum diligenter expendisset eas reuelationes, affirmare non dubitauit S. Brigittæ conuenire id, quod dicitur Iudith. 8. omnia quæ loquuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis vlla reprehensio. Scribit autem S. Brigitta lib. 4. cap. 124. animam quandam in Purgatorio nullam aliam pœnam habuisse, nisi dolorem ex desiderio dilatæ felicitatis.

CAPVT VIII.

Num ex receptaculis suis animæ defunctorum egredi valeant.

ALTERIVS autem quæstionis triplex esse potest sensus. PRIMVS, an possint exire nunquam reditur, quia nimirum transferantur de vno receptaculo ad aliud. SECVNDVS, an possint exire, vt rursum redeant ad suum locum. TERTIVS, an possint ita egredi, vt hic nobiscum iterum viuant.

Quantum ad PRIMVM sensum, facilè responderi potest, ex inferno damnatorum, limboque puerorum non dari regressum; ex Purgatorio, limboq; Patrum dari; sunt. n. animæ impiorum damnatæ ad perpetuos carceres, & ignes Gehennæ, & similiter animę puerorum ad perpetuum exilium, & tenebras. Animæ autẽ sanctorum Patrum damnatę erant ad exilium temporale, & animæ Purgatorij ad carceres temporales. ratio est, quia caussa carceris, vel exilij damnatorum est culpa mortalis actualis, vel originalis, quæ nunquam remittetur; caussa autem exilij Patrum fuit debitum tẽporale contractum ex peccato primi parentis; ille. n. suo peccato cęlum clauserat, quod aperiri non potuit, nisi Christi sanguine reipsa effuso; caussa verò Purgatorij est reatus temporalis pœnæ, quæ necessariò finem habet.

CONTRA hoc tamen est auctoritas Ioannis Damasceni, qui in oratione de mortuis dicit, orationibus S. Theclæ liberatam de inferno animam Falconillæ cuiusdam fœminæ paganæ, & orationibus S. Gregorij Papę animam Traiani Imperatoris.

RESPONDEO, si hæc historia defendi debeat, oportere dicere, Traianum non fuisse damnatum absolutè ad inferos, sed solùm punitum in inferno secundum præsentia eius demerita, & suspensam sententiam propter præuisas B. Gregorij preces; & præterea non immediatè ex inferno ad cęlũ transisse, sed prius corpori vnitum, & tunc baptizatum, & penitentiam in hac vita egisse; ista. n. est communis solutio B. Thomę, Durandi, Richardi, & aliorum in 4. dist. 45. Quia tamen Traianum resurrexisse, sine teste dicitur, nec enim vllus veterum huius rei meminit, & repugnat hoc sententiæ Damasceni, qui satis apertè docet de inferno ad cœlum transisse, non aũt ad hanc vitam redijsse Traianum, & si pęnitentiã egit, in inferno illam egisse: Cùm tamen solius Damasceni auctoritate nitantur auctores citati, ideo magis propẽdeo in sententiam Melchioris Cani, qui li. 11. de locis, c. 2. simpliciter improbat hãc historiam vt confictã, & Dominici à Soto, qui in 4. dist. 45. q. 2. art. 2. dicit, hanc historiam sibi credini durissimam esse, non obstante Apologia Alphonsi Ciaconis, pro hac historia ante hoc triennium edita. Rationes autem, quibus moueor, sunt quatuor.

PRIMA, quia quotquot hanc historiam admiserũt, A id fecerunt propter Damasceni auctoritatem; at librũ illum non esse Damasceni, facile probari põt; nã in eo libro auctor non solùm dicit Traianũ, & Falconillam ab inferno dãnatorum ad regnũ cęlorum transiuisse, sed ẽt multos alios, qui in infernum descenderant, quia fide diuina caruerint, à Christo conuersos, & saluatos qñ ad inferos descendit: quod & per se erroneum est, & contrarium verbis Damasceni lib. 2. de fide, cap. 4. vbi dicit hominibus id esse mortem, quod fuit Angelis casus.

SECVNDA ratio est, quia nullus auctor Latinus historię eius meminit, vt Paulus Diaconus, Anastasius Bibliothecarius, Marianus Scotus, Ado, ac ne ipse quidẽ Beda, q beati Gregorij studiosissimus fuit, immò in ipsa Romana Ecclesia, & eius archiuis nulla huius rei B memoria exstabat, qñ Ioãnes Diaconus vitã beati Gregorij scripsit; ipse. n. vitã B. Gregorij ex archiuis Romanis diligentissimè collegit, & tñ li. 2. cap. 44. dicit, hanc historiam de Traiano repertam in Ecclesia quadam Anglorum, nec fidem certam illi habitam à Romanis.

TERTIA, quia B. Greg. li. 34. mor. c. 13. al. 16. disertè docet, non posse orari pro infidelib. defunctis, quẽadmodũ nec pro Diabolo, quandoquidẽ in eadem æterna, & irreuocabili damnatione sunt; quo ergo credibile est eum id fecisse? Respondet Abulensis q. 57. in 4. lib. Regum, ideò Gregorium peccasse mortaliter orando pro Traiano; sed absurdissimũ est & ferè blasphemum, cùm constet Gregorium virum fuisse non modo sanctissimum, verùm etiam prudentissimum. Deinde si peccauit mortaliter orando, quomodo fuit C exauditus? Num Deus placatur, quando offenditur? Respondet Ciaconus, non peccasse Gregorium orando, sed meruisse potiùs, quia licet ordinariè nõ liceat orare pro damnatis, tñ licet ex peculiari instinctu diuino.

AT CONTRA. Eadem historia refert Gregorium propter hoc peccatum punitum fuisse perpetuo dolore stomachi, & pedum. Respondet ipse, hunc dolorem non datum Gregorio in pęnam, sed ne elatio illi subreperet. AT contra; nam Petrus Diaconus, quem ipse citat ex libro quodam bibliothecæ Vaticanę, dicit, Gregorio ab Angelo dictũ fuisse, ꝙ quia pręsumpserat hoc petere, laboraret vsque ad mortem dolore, &c. ergo in pœnam peccati, nam præsumptio peccatum est.

QVARTA ratio est, quia argumenta Ciaconis non cõcludunt; ipse. n. nititur pręcipuè his testib. PRIMO, D testimonio Petri & Ioannis Diaconorũ Gregorij, qđ exstare dicit in bibliotheca Vaticana, SECVNDO, testimonio innominati auctoris, qui scripsit vitã B. Gregorij, quæ præponitur operibus eius impressis Basileæ anno MDLXIV. qui auctor videtur vixisse tempore ipsius Gregorij. TERTIO, testimonio Damasceni. QVARTO; testimonio Ioan. Diaconi. li. 2. c. 44. vitæ B. Gregorii. QVINTO, testimonio B. Thomę. SEXTO, testimonio S. Brigittæ. SEPTIMO, testimonio Mechtildis.

PRIMVM testimonium mihi valde suspectum est; nam si illud esset verè Petri Diaconi, non diceret Ioannes Diaconus, historiã hanc non exstare in Romana Ecclesia, sed solũ apud Anglos, pręterea iste Petrus dicit, E Gregorium à Deo petiuisse, vt quotquot sepelirentur in Ecclesia S. Andreæ in cliuo Scauri, non possent dãnari, dummodo fidem tenuerint Christianã, & impetrauisse. At certè Gregorius vir prudentissimus nunq̃ ita orasset; nam vel intelligit de fide informi, vel de formata; si de informi. ergo voluisset saluari homines morientes sine charitate, qđ quis credat? si de formata, nõ erat opus id petere; nã vbicunque sepeliatur, qui moritur cum charitate, damnari non potest. ADDE, quòd totũ illud fragmentum redolet nouitatẽ, & proinde suppositium videtur: vocat. n. Gregorium diuum, quod nomen eo tempore erat inusitatum. Item anteponit Cardinales Episcopis; quod repugnat Ioannis Diacono, qui in vita S. Gregorij scribit, ex Cardinalib. cõsueuisse promoueri à Gregorio multos ad Episcopatum,

vt ad gradum altiorem, alia quoque habet non pauca A signa nouitatis.

SECVNDVM testimonium nihil noui adsert. auctor enim ille sine nomine non vixit tempore S. Gregorij, sed posteriore tempore. redegit enim in compendium vitam S. Gregorijs, quam scripserat fusissima Ioannes Diaconus.

TERTIVM testimonium iam est reiectum.

QVARTVM est contra ipsum Ciaconum; nam Ioãnes Diaconus dicit, animam Traiani non esse liberatã de inferno, sed solùm id obtinuisse, ut in inferno existens nõ pateretur pęnam ignis, Ciaconus autem vult eam in cœlo beatam.

QVINTVM est etiam contra ipsum, nam beatus Thomas vbi ex professo hoc tractat, nimirũ in 4. dist. 45. quæst. 2. probabilissimum putat animam Traiani B liberatam solùm à pęnis inferni vsque ad diem iudicij, ac deinceps cruciandam cum ceteris.

SEXTVM est valde obscurum; nam S. Brigitta non dicit Traianum esse saluum, sed solùm eleuatum ad gradum altiorem, ubi indicat in inferno aliquid salutis recepisse.

SEPTIMVM est ex presse cõtra ipsum; nam Mechtildis dicit, se petiuisse à Domino quid egerit cum animabus Sampsonis, Salomonis, Origenis & Traiani. & responsum esse, Deum velle esse omnibus incognitum, quid sita liberalitas cum illis egerit. si ergo Deus vult esse incognitum; nõ est credendum auctoribus, qui asserũt Traianum esse in cœlo. Adde, quòd Deus in hac reuelatione coniungit Traianum cum Origene: At in C prato spirituali, quod citatur à VII. Synodo, & à Ioanne Diacono lib. 2. c. 45. vitæ B. Gregorij, narratur alia reuelatio, qua Origenes visus est in Gehenna ignis cum Ario & Nestorio, & V. Synodus cap. 11. dicit anathema Origeni sicut Ario, Nestorio, & ceteris hæreticis.

Quantum ad SECVNDVM, quidam existimant animas nõ posse vnquam de suis receptaculis egredi, sed omnes apparitiones esse Dęmonum, qui fingunt se esse animas de Purgatorio exeuntes, & suffragia postulantes. ita Tertullianus lib. de anima circa finem, & auctor quæstionum ad Antiochum quæst. 11. & 13. idem videntur dicere Chrysostomus hom. 29. in Matth. & hom. 2. & 4. de Lazaro, & Theophylactus in c. 8. Matthæi, quanquam hi duo, si bene legantur, non dicunt, D nullo modo posse animas egredi ad nos, sed non posse egredi pro arbitrio suo, nec verti in Dæmones, nec vagari inter nos more Dæmonum. Hæretici huius temporis omnes apparitiones animarum rident, tanquam Dæmonum illusiones, præcipuè Magdeburgenses.

Verissima tamen est Augustini sententia, lib. de cura pro mortuis, cap. 15. & 16. nimiæ impudentiæ esse negare animas interdum ad nos redire Deo iubente vel permittẽte; habemus enim testimonia grauissimorum auctorum, de regressu animarum ex omnibus receptaculis, præterquam ex limbo puerorum. Nam qđ ex cœlo animæ beatæ ad nos aliquando veniant, sunt exẽpla certissima apud Eusebium lib. 6. histor. c. 5. Augustinum de cura pro mortuis, cap. 16. Sulpitium in vita Martini, Paulinum in vita Ambrosij, Theodoretũ E lib. 5. hist. cap. 24. Gregorium lib. 3. Dialogorum, cap. 24. & 25. & in VII. Synodo, act. 4.

Quòd ex limbo Patrum apparuerint animę probat Augustinus libro de cura pro mortuis, ca. 15. & 16. ex lib. 1. Regum, c. 28. vbi Samuelis anima apparuit Sauli, & ex Matth. 17. vbi Moses apparuit cum Helia in mõte Thabor. quamuis enim Hilarius in hunc locum, & Ambrosius lib. 1. de Cain, cap. 2. dicunt, Mosem adhuc viuere, tamen contrarium expresse habetur Deuteron. vlt. & Iosue 1.

Quòd ex Purgatorio apparuerint, sunt exempla apud Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 40. & 55. & alios auctores suprà citatos. Quòd deniq; ex inferno, probat multis exẽplis auctor librorũ de proprietatib. apũ, & idẽ apparet ex illa apparitione doctoris Parisiensis in vita B. Brunonis, qui post triduũ à morte, dixit se condemnatum. Credibile est, animam illam mox à morte in infernum descendisse, sed tamen ter apparuisse; & PRIMO, manifestasse suam accusationem. SECVNDO, suum iudicium. TERTIO, suam damnationem, ut hoc modo pluribus innotesceret hoc exemplum.

Quantum ad TERTIVM, quòd aliqui ex Purgatorio vel limbo Patrum fuerint ad vitam reuocati, nulli dubium esse potest. Nam mortui, quos excitarunt Helias Helisæus, dominus Christus, & Petrus, et Paulus, cùm fideles fuerint, credũtur fuisse in Purgatorio, aut in limbo, neq; vllum sequitur incoueniens, si ex his locis aliqui resurgant, siquidem hoc nihil aliud est, quàm mutare illis exilium, vel carcerem.

DICES; at iã erãt certi de sua salute, & p resurrectionem fient in certi. RESPONDET bene Abulensis quęst. 57. in 4. Regum, omnes eos qui ex Purgatorio aut limbo Patrum in vitam reuocati fuerunt, sine dubio confirmatos fuisse in gratia, ut nullo modo perire potuerunt, quia alioqui iniuria illis facta fuisset.

Quòd autẽ ex cœlo, aut inferno damnatorum reuocari possent ad vitam, videretur incredibile, nisi exstarent exempla, quæ negari non possunt. Nam B. Gregorius lib. 1. Dialog. cap. 9. scribit, à S. Fortunato excitatum fuisse Marcellum quendam uirum sanctum, qui ab Angelis in optimum locum ductus fuerat. Et c. 12. scribit, à S. Seuero excitatum quendã uirum pessimũ, qui à Dæmonibus in infernum deducebatur. Egesippus scribit lib. 3. cap. 2. B. Petrum excitasse affinem quendam Cæsaris Ethnicum à morte. Nec dubitari potest, quin Apostoli aliquos Ethnicos excitarint. Maximus serm. 2. de sancta Agnete, dicit, ab ea excitatum filium præfecti, qui in peccato mortali obierat. Et Euodius lib. 1. de miraculis S. Stephani, dicit, puerulũ mortuum ante Baptismum, ad reliquias S. Stephani excitatum.

Dico igitur, beatos iam existentes non posse reuocari ad uitam; siquidem beatitudo includit certitudinẽ de non amittenda unquã felicitate, vt B. Augustinus docet de corrept. & gratia, cap. 10. & ratio est manifesta, quia beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus; non habet autẽ omnia bona, qui nõ habet illam certitudinem. Si igitur aliqui sancti uiri redierunt ad corpus, non fuerunt beati, sed Deus præuidens eorum excitationem, distulit eorum beatificationem, & interim detinuit eos in optimo aliquo loco, ut accidit Marcello illi de quo Gregorius loquitur.

De damnatis similiter dico, damnatum absolutè ad pœnas æternas, non posse reuocari ad uitam, quoniã alioqui fieret incerta impiorum damnatio; & sanè B. Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 24. nimiæ præsumptionis esse dicit asserere, eos non mansuros perpetuò in igne, quibus Veritas dicit. *Ite in ignem æternum.* dicit autem hoc ueritas omnib, quos damnat tam in particulari, quã in uniuersali iudicio. Præterea nullus eẽt dãnatorum, qui non posset sperare salutem, & pro quo non possemus orare. nunc enim non oramus pro infidelibus damnatis, quia secundum fidem credimus eos non posse saluari; at si possunt saltem ex priuilegio saluari, certè pro illis orandum esset, sicut in hoc mundo oramus pro obstinatis in malo, ut Deus det illis gratiã efficacem, quæ certè non datur, nisi ex priuilegio.

SED obijcit Abulensis quæstione 57. in 4. librum Regum, ei, qui excitatur ab inferno damnatorum, non remittitur neque culpa, neque pœna per ipsam excitationem, neque aliud miraculum hic necessarium est, quàm simplex mortui resuscitatio, ergo fieri potest, ut tales redeant. RESPONDEO, nõ remitti culpã, neq; pœnã, sed dari beneficiũ æquiualẽs, qa ponitur in statu, in quo poterit à culpa & pœna liberari: ex quo sequuntur omnia absurda suprà dicta, quòd nõ erit certa im-

ta impiorum damnatio: quòd illi sperare poterunt: quòd licebit pro eis orare;

Ad illa exempla, quæ adseruntur, respondet Sotus in 4. dist. 45. quæst. 2. art. 2. omnes Ethnicos, quos Apostoli excitarunt, laborasse ignorantia inuincibili fidei, & proinde in Purgatorio fuisse.

At quid respondebit Sotus Ambrosio, qui serm. 90. & Maximo, qui serm. 2. dicunt, beatam Agnetem excitasse filium præfecti, quem Diabolus necauerat, cùm voluisset ipsam virginem sanctam stuprare? Igitur dico, eos qui sunt excitati, cùm mererentur pœnas æternas non fuisse damnatos, sed suspensam eorum sententiam, & interim punitos secundum præsentem iniustitiam, vt B. Thomas docet in 4. sent. dist. 45. quæst. 2. artic. 2. quomodo etiam respondet Richardus, Durandus, & alij ibidem.

CAPVT IX.

De tempore quo durat Purgatorium.

IAM VERO de tempore, quo Purgatorium permanebit, duo sunt errores extremi. PRIMVS error est Origenis, qui extendit tempora Purgatorij vltra diem resurrectionis; ita enim habet homil. 14. in Lucã: *Ego puto*, inquit, *quòd & post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos, atque purgante, nemo. n. absque sordibus resurgere poterit*. Hic tamen est error exploratus; nam B. Augustinus lib. 21. de ciuita. Dei, c. 16. *Purgatorias penas*, inquit, *nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimum tremendumq; iudicium*. Et ratio est, quia Dominus Matth. 25. in iudicio solùm duos ordines hominum dicit futuros, unum beatorum, alterum damnatorum.

DICES; Anima nõ peccauit sola, sed simul cum corpore, igitur simul cum corpore purgari debet, proinde post resurrectionem homines purgabuntur. RESPONDEO, si argmentum concluderet, probaret etiam, animam separatam non posse puniri in inferno, nec voluptatibus in cœlo frui, contra Euangelium Lucæ 16. *Crucior in hac flamma*. Et Lucæ 23. *Hodie mecum eris in paradiso*.

Dico igitur, meritò puniri animam etiam solam, quia ipsa est subiectum & caussa efficiens peccati; nã sunt quędam opera hominum, quæ non possunt fieri nisi à toto composito, nec recipi, nisi in totum cõpositum, vt illa omnia quæ fiunt à potentijs organicis, ut loqui, uidere audire, &c. & talia dissoluto composito nõ inueniũtur amplius; & si quidem tale esset peccatum, argumentum planè concluderet. at non ita est; peccatum enim est actus liberi arbitrij, & ideo à sola voluntate propriè fieri dicitur, & in sola voluntate formaliter inuenitur; dissoluto ergo homine, peccatum integrè, & solùm reperitur in uoluntate, et per illam in anima, non autem in carne mortua: ibi autem puniri vel purgari debet, vbi inuenitur.

Adde etiam, quòd caro suo modo quoque punitur; nam, vt anima separata punitur pœna damni, quia caret visione Dei, & pęna sensus, quia torquetur igne; ita caro punitur pęna damni, quia caret vita, & pœna sensus, licet impropriè, quia paulatim putrefit, & in cineres redigitur: tamen prior solutio est melior; nam etiam corpora Sanctorum hæc patiuntur, qui tamen purgatione non egent.

ALTER error est Lutheri, qui è contrario nimis breue efficit Purgatoriũ. Vult enim, omnes peccati reliquias dolore mortis purgari in ijs, qui in fide moriuntur, & ideo nullum aliud esse Purgatorium, præter mortem. Hic error facilè refelli potest; nam per reliquias peccatorum, uel intelligitur fomes, vel mali habitus con-
A tracti, uel reatus pęnæ temporalis, ut peccata venialia; hæc enim sola & omnia remanere possunt in homine iustificato ex ijs, quæ ad peccatum pertinent, & proinde reliquiæ peccatorum dici possunt. Ac primùm, fomes tollitur quidẽ in morte, quia tũc extinguitur sensualitas; sed non propter fomitem nos Purgatorium constituimus, alioqui etiam pueri baptizati morientes, deberent purgatorias pœnas pati, cùm Baptismus eis non abstulerit fomitem. At Augustinus lib. 21. de ciuitate Dei, capite 16. disertè docet, eiusmodi pueros nullas pati purgatorias pœnas. Mali autem habitus, qui in voluntate existunt, non necessariò extinguuntur per mortem, quandoquidem sunt in potentijs, quæ organo non sunt alligatæ, vt patet. Nec tamen propter huiusmodi habitus constituimus Purgatoriũ; nam alioqui se
B queretur, adultos, qui post multos malos habitus contractos baptizantur, & statim moriũtur, uel certè pro Christo occiduntur, non posse saluari, nisi per Purgatorium, quia nec Baptismus, nec Martyrum dissoluit eiusmodi habitus. Videmus. n. baptizatos adhuc habere easdem malas propensiones, quas antea habebãt, & oportere eos paulatim actibus contrarijs eiusmodi habitus tollere.

Credibile igitur est, omnes istos habitus tolli per primum actum contrarium animæ separatæ, quem statim à separatione elicit. Etsi enim hic non possit vno actu destrui habitus cõtractus per multos actus, tamẽ ibi poterit, quia actus ille multò vehementior erit; cũ anima tunc sit potentior, quantum ad actus spirituales nec habeat fomitem contrarium & resistentem, ut
C hic habet.

Restat ergo reatus pœnæ, & peccata uenialia, quæ propriè dici possunt reliquię peccatorem, ob quas est Purgatorium. Has autem reliquias aliquando certum est in morte purgari, aliquando certum est non purgari, aliquando dubium est quid fiat, & probabilissimum est, partim purgari, partim non purgari.

Probo singula. Ac PRIMVM quidem, quia mors violenta pro Christo suscepta, quæ dicitur martyrium sine dubio purgat omnes huiusmodi reliquias. Cyprianus enim li. 4. epist. 2. clarè dicit, peccata omnia passione purgari: & quòd nõ loquatur de culpis mortalibus, patet, quia ibidẽ dicit, sine caritate nec martyrium quidquam prodesse; quod ante Cypriani docuerat B. Paulus in priori epist. ad Corint. cap. 13. Itaque Ecclesia
D nunquam orat pro Martyribus, quia, vt Augustinus dicit, serm. 17. de verbis Apostoli: *Iniuria est orare pro Martyre, cuius nos debemus potius orationibus commendari*.

SECVNDVM probo; nam qui moriuntur inuiti, vel sine vsu rationis, ut amentes & dormiẽtes, & quos repentini casus opprimunt, non possunt ea morte vllo modo purgari, nam vel ipsa mors per se absolutè purgat, uel ratione alicuius voluntarij actus ipsam concomitantis. Non primum, quia mors secũdum se est quid naturale, saltem post primi parentis peccatum; vnde communis est bonis & malis, immò hominibus & iumentis; at per naturalia, quæ necessariò eueniunt, non meremur, nec demeremur, nec possumus dissoluere debita voluntariè contracta; igitur si mors purgat, id
E fit ratione uoluntarij actus concomitantis; at nos loquimur hoc loco de illis, qui sine vllo eiusmodi actu moriuntur. Præterea, videmus sæpe optimos viros pati mortem durissimam, & minus bonos leuissimam. at si in morte deberent purgari reliquiæ peccatorum, necessariò contrarium fieri deberet.

TERTIVM probo: nam multi sunt, qui æquo animo mortem tolerant propter sua peccata, quorum patientia sine dubio iuuat ad satisfaciendum, sed vtrum æquiualeant debita contracta per peccata, nemo certò scire potest.

Præter hos errores fuit opinio Dominici à Soto, in 4. sentent. dist. 19. quæst. 3. art. 2. neminem in Purgatorio ma-

rio manere ad decem annos; & ratio eius est, quia si A hic in terris aliquibus pœnis breui tempore liberari possumus ab omni pęna, quare non multò citiùs in Purgatorio, cùm illæ pęnæ sint pęnæ in infinitum grauiores, & intensiores istis? Præterea, hic sunt prolixæ pœnę quia non possunt esse multùm intensæ, nam subiectum destruerent; at post hanc uitam possunt esse intensissimæ, quia subiectum est incorruptibile: ergo credibile est, Deum illas animas ad gloriam anhelantes breuissimo tempore per intensissimas pęnas purgare, sed istæ rationes non concludunt.

Ad PRIMVM dici potest, hic esse tempus misericordiæ, illic iustitiæ.

Ad SECVNDVM dico, Deum posse compensare extensionem intensione, sed nolle, alioqui sequeretur, animas non manere in Purgatorio ad vnam horam, B quia potest Deus augendo intensionem redigere pœnas decem annorum ad vnam horam.

Præterea, repugnant huic sententiæ probatissimæ visiones Sanctorum. Scribit enim Beda, lib. 5. hist. cap. 13. cuidam ostensas fuisse Purgatorij pœnas, dictumq; illi esse, animas quæ in Purgatorio degunt, saluandas omnes in die iudicij, licet aliquæ orationibus & eleemosynis viuentium, & præcipuè altaris sacrificio, iuuentur, vt etiam ante diem iudicij liberentur: vbi clarè indicat, aliquos iam defunctos vsque ad diem iudicij mansuros in Purgatorio. Similes visiones multas afferre possemus ex Dionysio Carthusiano, & ex alijs.

Repugnat enim Ecclesiæ consuetudo, quæ anniuersaria sacra celebrat pro defunctis; etiamsi constet eos ante centum vel ducentos annos esse mortuos, quod C certè non fieret, si Ecclesia crederet, non puniri animas vltra decem annos. Res igitur est incertissima, & non nisi temerè, definiri potest.

CAPVT X.

Qualis sit Purgatorii pœna.

DE POENA Purgatorij quædam sunt certa, & quædam dubia. PRIMO, certum est, Purgatorij pœnã non esse desperationem & metum Gehennæ, vt Lutherus sentit; id enim iam refutatum est.

SECVNDO, certum est etiam, vnam Purgatorij pœnã esse carentiam diuinæ visionis; non enim possunt ani- D mæ illæ non dolere, quòd videant se propter suas culpas impediri à fruitione summi boni; quæ vocatur pœna damni.

Certum est TERTIO, præter hanc pęnam esse etiam aliquam aliam pœnam, quam Theologi vocant pœnã sensus, quæ consistit in aliquo dolore proueniente aliunde, quàm ex carentia visionis Dei; vt enim qui peccat auertit se à summo bono, & conuertit inordinatè ad creaturas, ita postea puniri debet non solùm carentia summi boni, sed etiam afflictione inflicta ab aliquo alio creato obiecto.

Certum est QVARTO, in Purgatorio, sicut etiam in inferno, esse pœnam ignis, siue iste ignis accipiatur propriè, siue metaphoricè, & siue significet pœnã sẽsus, siue damni, vt quidã volũt. Quòd enim aliquis ignis sit E in Purgatorio & inferno, patet tum ex illis verbis B. Pauli, 1. Cor. 3. *Saluus erit quasi per ignem*. Et Matth. 25. *Ite in ignem æternum.* tum ex testimonijs Patrum citatis in 1. libro, omnes enim ignem appellabant Purgatorij pœnam.

His certis positis, & in quibus omnes conueniunt, dubium est, PRIMO; An ille ignis sit propriè dictus ignis, an metaphoricè? SECVNDO, si sit propriè dictus, quomodo possit agere in animas separatas? TERTIO, à quibus ministrentur istæ pœnæ, à Dæmonibus ne, an ab Angelis bonis, an per se agant? QVARTO, an ista pœna sit maior omnibus pœnis huius vitæ?

CAPVT XI.

Ignem Purgatorii esse corporeum.

QVANTVM ad PRIMVM, cõmunis sentẽtia Theologorum est, verum & proprium esse ignem, & eiusdem speciei cum nostro elementari. Quæ sententia non est quidem de fide, quia nusquam ab Ecclesia definita est, immò in Concilio Florentino Græci apertè professi fuerant, se nõ ponere ignem in Purgatorio, & tamen in definitione facta sessione vltima, definitur Purgatorium esse nulla mentione ignis habita. Tamen est sententia probabilissima.

B PRIMO, propter consensum Scholasticorum, qui non potest nisi temerè contemni.

SECVNDO, propter Gregorij auctoritatem, lib. 4. Dialogorum, cap. 29. vbi disertè asserit, ignem, quo puniuntur animæ, esse corporeum. Neque obstat, quod li. 15. cap. 14. moralium, dicit ignem Gehennæ esse incorporeum; est enim mendum scriptorum, qui posuerunt (incorporeum) pro (corporeum) vt patet ex sequentibus dicit enim statim corporaliter vrere.

TERTIO, propter Augustinum, qui in eandem sententiam propendet, lib. 21. cap. 10. de ciuitate Dei.

QVARTA, quia in Scriptura passim pœna impiorũ vocatur ignis; & regula Theologorum est, ut uerba Scripturarum accipiantur propriè, quando nihil absurdi sequitur.

C QVINTO, quia corpora damnatorum punientur igne post resurrectionem, ut patet Matt. 25. *Ite in ignẽ æternum*; at corpora non possunt vri, nisi igne corporeo. Est autem idem ignis corporum damnatorum, & spirituum corpore vacãtium; nam ibidem dicitur: *Qui paratus est Diabolo & Angelis eius*.

SEXTO, quia Sapient. 11. dicitur; Per quę peccat quis per hæc & torquetur; sed homines peccant sæpe sensibilia oblectamenta inordinatè cupiendo, ergo puniri debent sensibilib. obiectis; ignis igitur quo puniuntur, sensibilis est.

SEPTIMO, id confirmatur ex eruptionibus ignis in monte Aethna, alijsque locis, de quibus diximus ca. 6.

CAPVT XII.

D

Sciri non posse, quomodo ignis corporeus animas vrat.

DE SECVNDO, verissima sententia est, non posse in hac vita sciri, quomodo ignis corporeus agat in animam incorpoream; id enim ingenue confitetur Durandus in 4. dist. 44. quæst. vlt. & ante Durandum B. Augustinus, lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 10. vbi dicit, animas torqueri ab igne miris, sed veris modis, & B. Gregorius, cum libro 4. Dialogorum, cap. 29. dicit, ex igne visibili inuisibilem pęnam animas trahere; vocat enim inuisibilem pœnam, quia occulta & incognita est nobis. Sed licet non sciamus quomodo id fiat, posse tamẽ E fieri, docet Augustinus ex alio simili; videmus enim animam incorpoream vniri corpori humano, & ei vitam dare, & cum illo simul gaudere & pati, cùm tamẽ modus huius vnionis sit planè ineffabilis? Quis capiat, quomodo spiritus sit forma corporis cũ inter corpus & spiritum nulla sit proportio? Sicut ergo potuit vniri spiritus carni, ut illi vitam communicaret, ita potest vniri spiritus igni, ut ab illo pœnam trahat, licet modus vtriusque vnionis sit prorsus incognitus.

CAPVT XIII.

An in Purgatorio torqueantur animæ à Dæmonibus.

DE TERTIO dubio res est omnino incerta; nam quòd non torqueantur à Dæmonibus, nec ab Angelis, sed à solo igne, docent Scholastici, vt S. Thomas in 4. distinct. 20. artic. 5. & rationem reddunt, quia omnes aīæ Purgatorij in vltimo cōflictu Diabolū superarunt, ideo nō decet iustitiam diuinā, ut sinat eas ab hoste deuicto vexari. Deinde, hic in terris etiam perfectos viros Dæmones vexant, qui sperant se posse eos ad peccatum pertrahere; at animas Purgatorij sciunt in gratia confirmatas, non posse cadere, & vexationem illis necessariò profuturam ad celeriorem purgationem; non igitur credibile est, Dæmonum opera animas illas cruciari.

Ex altera parte, quod à Dæmonibus torqueantur animæ Purgatorij, docent multæ reuelationes, vt illa B. Fursæi apud Bedam lib. 3. histor. c. 19. & apud Dionysium Carthusianum libro de quatuor nouissimis, & lib 1. vitæ B. Bernardi, ca. 10. Maneat igitur & hoc inter secreta, quæ suo tempore nobis aperientur.

CAPVT XIV.

De grauitate pœnarum.

DE QVARTO, pœnas Purgatorij esse atrocissimas, & cum illis nullas pœnas huius vitæ comparandas docent constanter Patres. AVGVSTINVS in Psal. 37. *Quamuis*, inquit, *salui p ignē, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.* GREGORIVS in Psal. 3. pœnitentialem: *Illum*, inquit, *transitorium ignem omni tribulatione præsenti existimo intolerabiliorem.* BEDA in eundem Psalmum dicit, nulla esse supplicia martyrum, uel latronum cum illis purgatorijs pœnis conferenda. Idem habet B. Anselmus in 1. Corint. 3. & B. Bernardus serm. de obitu Humberti.

Idem probant omnes reuelationes, quæ apud Bedam lib. 3. & 5. historiæ, apud S. Brigittam, apud Dionysium Carthusianum, & in vita Cristinæ mirabilis habentur.

Idem probat ratio, saltem de pœna sensus. nam tam ad dolorem, quàm ad gaudium tria concurrunt, potentia, obiectum, & coniunctio vnius cum altero. Iam quantum ad potentiam, sine comparatione capacior est doloris potentia rationalis, quàm animalis; nam quantum ad apprehensionem, intellectus est veluti fons, sensus veluti riuulus; quantum ad appetitum, voluntas est veluti fons appetitus inferior est ueluti riuulus. cùm ergo anima ipsa nuda immediatè torqueatur, maximus debet esse ille dolor ex parte patientis; nunc enim non tam anima, quàm corpus torquetur, & per corpus aliquis etiam dolor ad animam transit.

Quantum ad obiectum, si ibi est uerus ignis, erit omnino acerrimus, cùm ad hoc solùm sit institutus, vt sit instrumentum iustitiæ diuinæ; si non sit ignis verus, erit aliquid multò horribilius, quale Deus parare potuit, qui potentiam suam in hoc ostendere voluit.

Quantum ad coniunctionem, maxima erit; nam hic vbi sunt omnia corporalia, non fit coniunctio, nisi per contactum extremitatum, & superficierum, at ibi animam ipsam intimè pęna illa penetrabit.

Quamuis autem aliquo modo omnes admittant, pœnas Purgatorij esse maiores pœnis huius vitæ, tamen dubium est, quomodo hoc intelligatur, nam B. Thomas in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 2. docet duo. PRIMO, penam damni esse maximam penarum, tam quæ in Purgatorio, quàm quæ in hac vita reperiri possunt. SECVNDO, dicit minimam Pœnam Purgatorij esse maiorem maxima pœna huius uitæ.

PRIMVM probat, qa sicut possessio desiderati boni gignit gaudium, ita absentia desiderati boni gignit dolorem; Sed bonum, quod animæ Purgatorij desiderant, est summum, & desiderium etiam est maximum; intellectus enim clariùs cognoscit, quàm magnum bonum sit videre Deum, & appetitus tum naturalis tum etiam infusæ charitatis exerit vires, & intensissimus est, nec impeditur à mole corporea, & sensibilibus delectationibus; ut in hac vita exempla dari possunt, vt si quis vehementissima fame vexaretur, uel arderet siti intolerabili, & videret ante se mensam instructam optimis cibis, dulcissimoq; vino, nec posset quidquam attingere, & tamen sciret alioqui sibi parata illa omnia fuisse.

Probat deinde SECVNDVM S. Thomas, quia omnis, qui in purgatorio degit, cruciatur saltem hac pœna damni, quæ est omnium maxima, ergo minima pœna Purgatorij est maior quàm sit maxima pœna huius vitæ.

At B. Bonauentura in 4. dist. 20. art. 1. quæst. 2. docet PRIMO, pœnā damni in Purgatorio nō esse maiorem omni pœna, siue Purgatorij, siue huius vitę. SECVNDO docet, Purgatorij pœnas esse maiores pœnis huius vitæ, solùm in hoc sensu, quia maxima pœna Purgatorij est maior, quàm sit maxima pœna huius vitę; licet aliqua pœna Purgatorij reperiatur minor aliqua pœna huius vitæ. Quæ sententia mihi placet; nam licet absentia summi boni ex se generet in amante summam tristitiam, tamen in Purgatorio mitigatur hæc tristitia, & leuatur magna ex parte propter certam spem illius boni acquirendi; ista enim certissima spes affert incredibile gaudium, & quò magis propinquat finis illius exilij, tantò magis gaudium crescit. Itaque solùm in inferno pœna damni est summa, quia est annexa desperationi certissimę, & de hac loquitur Chrysostomus homil. 24. in Matt. cùm mille Gehennas dicit nihil esse, si conferantur cum amissione diuini conspectus; & Augustinus, qui in Enchir. c. 112. dicit, minimam penam damni, si tamen æterna sit, maiorem esse omnibus pęnis huius vitæ.

DICES; At damnati non diligunt Deum, ergo non cupiunt uidere. RESPONDEO, non diligunt Deum propter Deum; sed tamen propter seipsos coguntur conspectum eius ardentissimè diligere, quia intelligunt in visione Dei consistere suum summum bonum.

Confirmatur hoc argumentum. PRIMO, quia si pęna damni esset grauissima etiam in Purgatorio, sequeretur, Patres in limbo passos fuisse grauissimam pœnā; quod adeò falsum est, vt Luc. 16. dicat Abraham diuiti damnato de Lazaro: *Tu cruciaris, hic uerò consolatur.* Et B. Augustinus epist. 99. negat, posse intelligi de sanctis Patribus illud Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, quia nimirum non in doloribus, sed in requie illos Christus inuenerit. Et B. Gregorius lib. 13. moralium, cap. 22. dicit, Patres in inferno non tormenta vlla, sed requiem habuisse.

Confirmatur SECVNDO, quia Augustinus, Gregorius, Beda, Anselmus & Bernardus, cùm dicunt, pęnam Purgatorij esse maiorem omni pęna huius vitę, disertè loquuntur de pęna ignis per quam intelligunt omnem pęnam sensus, non damni.

Alterum dictum Bonauenturę, probatur PRIMO, quia ex certis reuelationibus constat, aliquorum penā esse tam exiguam, vt nihil pati videantur, quales sunt illi, qui albis vestibus induti, visi sunt in locis amęnis & lucidis, apud Bedam lib. 5. hist. c. 13.

SECVNDO probatur, quia potest fieri, ut quis moriatur, nullum debitum secum ferens, nisi vnius verbi ociosi; at incredibile uideretur, propter vnum solum ociosum uerbum pati debere aliquem supplicia grauiora omnibus pęnis huius uitæ.

TERTIO

Tertio, quia licet sit quæstio; An pœnæ Purgatorij semper crucient æquè grauiter, ab initio usque ad finē purgationis; an uerò paulatim minuantur, donec finē accipiant; tamen probabilior sententia est, paulatim remitti; hinc autem sequitur, non quamlibet Purgatorij pœna esse maiorem maxima pœna huius vitæ; nam pœna illa Purgatorij, quæ est prope finem, debet esse adeò remissa, vt amplius remitti non possit, hic autem pœnæ inueniuntur intensissimę, quæ plurimùm remitti possent.

Quòd autem pœna Purgatorij paulatim remittatur, probatur; nam S. Bernardus in vita S. Malachię scribit, orantě Malachiæ pro sorore defuncta, ipsam defunctam ter apparuisse. Primò, in veste nigra, & extra Ecclesiam. Secundò, in veste subfusca, & intra limen Ecclesiæ, Tertiò, in veste alba, & ad ipsum altare cum ceteris Sanctis. Ex quibus ipse intellexit, animam sororis paulatim remittentibus se pœnis ad finem purgationis venisse. Et similes multæ visiones adferri possent.

CAPVT XV.

Suffragia Ecclesiæ defunctis prodesse.

Qvatvor explicanda sunt de suffragijs defunctorum. Primvm an suffragia viuorum prosint defunctis. Secvndvm, quot sint genera suffragiorum. Tertivm, à quibus fieri possint, Qvartvm, quibus prosint.

De Primo, hæretici huius temporis omnes & alij veteres, quos citauimus initiò huius disputationis, negant, prodesse defunctis viuorum suffragia. Quòd autem prosint, probari potest Scripturis, Concilijs, Patribus, & apparitionibus animarum, quæ omnia peti debent ex prima quæstione. Quibus addenda est ratio, quam tunc non attulimus, quia præsupponebat Purgatorium esse, quod nondum erat demonstratum.

Ratio est Petri Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos; Ecclesia tota est vnum corpus, cuius caput est Christus, ergo debet habere cōicationem tam capitis cum membris, quàm membrorum inter se; nā, vt dicitur 1. Corinth. 12. pro inuicem sollicita sunt mēbra, & si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. Sed iusti defuncti sunt membra huius corporis; nam sunt colligati nobiscum & cum Deo in fide, spe, & charitate, vnde B. Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei; cap. 9. *Neque enim*, inquit, *piorum animæ defunctorum ab Ecclesia separantur, quæ est regnum Christi*; igitur viuentes possunt ac debent iuuare defunctos, vt membra eiusdem corporis.

Præterea Christus qui caput est, profuit viuens in terris viuentibus, mortuus mortuis, viuēs mortuis, & mortuus viuentibus, ergo etiam decet, vt membra inter se ita agant, vt iusti viuentes viuentibus, mortui mortuis, viuentes mortuis & mortui uiuentibus prosint. Ac primùm, quòd Christus viuens profuerit viuentibus, patet, quia remisit peccata Magdalenæ Luc. 7. Paralytico Matth. 9. Zachæo Luc. 19. Petro Luc. 22. Latroni Luc. 23. curauit etiam corporaliter plurimos, vt dicitur Marc. 1. Actor. 10. & alibi. Qvod mortuus mortuis, patet; nam descendens ad inferos, soluit plurimos à doloribus inferni, vt dicitur Actor. 2. & simul aperuit sepulcra, & multa corpora Sanctorum excitauit, Matth. 27 Qvod viuens mortuis, patet; nā puellā in domo, adolescentem in uia, Lazarum in sepulcro mortuos reuocauit ad uitam, Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 11. Qvod denique mortuus uiuis, patet; nam morte sua uitam nobis æternam promeruit, & nunc in cœlo semper interpellat pro nobis, & aduocatum nostrum agit, Heb. 7. & 1. Ioan. 2.

Probatur Tertio & ultimò; nam ex quatuor membris diuisionis, tria sunt certè manifesta, ergo & quar-

A tum debet habere locum; nam quòd uiuētes iuuentur à uiuētibus, nemo negat, cùm uideamus doceri, instrui, pasci uerbo & Sacramentis alios ab alijs. & Iacobus dicit cap. 5. *Orate pro inuicem ut saluemini*.

Quòd etiam mortui mortuis prosint, patet; nam Helisæus mortuus mortuum alium suscitauit, 4. Reg. 13. & Abraham mortuus in sinum suum Lazarum mortuum recepit, Luc. 16. Nec ulli dubium esse debet; quin Sanctorum defunctorum animæ cum Christo regnantes, orent pro Sanctorum animabus in Purgatorio laborantibus, cuius contrarium temerè asserit Dominicus à Soto lib. 4. sententiar. dist. 45. quæst. 3. artic. 2. nam præter Petrum Cluniacensem loco notato, B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 4. ad hoc dicit prodesse mortuis sepulturam in Basilicis Martyrum, ut qui
B recordatur mortui, simul recordetur Martyris, & eius precibus mortui animam commendet. & Ecclesia tota in illa oratione; Deus ueniæ largitor, &c. supplicat Deo, ut B. Maria intercedente, & omnibus Sanctis, animas defunctorum ad perpetuę beatitudinis consortium peruenire concedat.

Quòd autem mortui prosint uiuentibus, patet; nam 2. Machab. 15. legimus, Oniam & Hieremiam iamdudum defunctos, visos fuisse orare pro populo Iudæorum uiuentium. Porro beneficia exhibita à sanctis defunctis, hominibus hic viuentibus, innumerabilia & certissima sunt. Vide Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8., & Theodoretum in libro de Martyribus. Non est incredibile, etiam animas Purgatorij pro nobis orare, & impetrare, quandoquidem anima Pa-
C schasij & S. Seuerini miracula operabantur, etiamsi in Purgatorio degerent, ut patet ex Gregorio lib. 4. Dialogorum, cap. 40. & Petro Damiano in epist. de miraculis sui temporis.

Et quanquam S. Thomas in 2. 2. quæst. 83. artic. 11. ad 3. contrarium docet, tamen ratio eius non conuincit; nam si animæ illæ non orant pro nobis, uel caussa est, quia non uident Deum, uel quia sunt in maximis tormentis, uel quia sunt nobis inferiores, sed, nihil horum dici potest. Nō Primvm, quia tēpore veteris Testamenti orabāt Sācti defuncti pro uiuis, ut patet ex 2. Machabæor. ult. cùm tamen nec illi uiderent Deum.

Non Secvndvm, quia diues in inferno orabat pro fratribus suis, Luc. 16. cùm esset tamen in maiorib. tormentis, quàm sint animæ in Purgatorio. Præterea Mar-
D tyres in hoc mundo in tormentis constituti orabant pro se, & alijs, vt patet de S. Stephano, Act. 7. Item dolor animabus non perturbat vllo modo iudicium rationis, nec impedit affectum bonum uoluntatis; ista. n. nobis accidunt ratione corporalium organorum, quibus illæ carent. Denique, non videtur dubium, quin pro seipsis orent, non obstantibus tormentis.

Non etiam Tertivm, quia in hoc mundo nos oramus pro Episcopis & summis Pontificib. qui sunt nobis superiores, & etiam oramus pro illis, quos non dubitamus nobis esse sanctiores, sicut orabant Christiani olim pro Apostolo Paulo, qui eorum orationes petebat, Rom. 15. & alibi.

Præterea, animæ Purgatorij etiamsi nobis sunt inferiores ratione pęnarum, tamē superiores sunt ratione
E gratiæ & charitatis, in qua iam confirmatæ sunt; oratio autem; quæ ex charitate procedit, hanc potissimùm superioritatem requirit, si vllam requirit, ergo probabile est eas pro nobis orare. Sed quanquam hęc uera sint, tamen superfluum videtur ab eis ordinariè petere, vt pro nobis orent; quia non possunt ordinariè cognoscere quid agamus in particulari, sed solùm in genere sciunt nos in multis periculis uersari, sicut nos de illis solùm in genere scimus eas ualde torqueri; nam nec rebus nostris intersunt, ut probat B. Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 13. nec in Deo orationes nostras uident, cùm non sint beatæ. nec est uerisimile eis reuelari ordinariè, quid agamus, uel petamus. Si ergo

viui

viui prosunt uiuis, mortui mortuis, mortui uiuis, cur non etiam prodesse poterunt uiui mortuis?

Superest argumenta soluere, quæ restant, præter ea, quæ fecimus in prima & secunda quæstione. Argumentum PRIMVM, Eccles. 9. *Viuentes sciunt se morituros: mortui autem nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem, nec partem in hoc seculo in opere, quod sub Sole geritur.*

RESPONDEO, loquitur Sapiens de bonis huius vitæ, & vult dicere mortuos non scire, quid agatur de rebus quas hic reliquerunt, nec posse illis vti propria actione, vt comedendo, bibendo, eleemosynas faciendo, &c. Ideo sequitur: *Vade ergo, & comede in lætitia.* non tamen hinc concluditur, quin à nobis iuuari possint.

SECVNDO, obijcit Caluinus præfatione institutionis Ambrosium, qui lib. 1. de Abraham, cap. 9. *Docemus*, in B quit, *ut non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officij, deferamus. Hoc non faciunt*, inquit Caluinus, *qui perpetuam de mortuis solicitudinem gerunt.*

RESPONDEO, Ambrosium hic agere de luctu & põpa funeris, quam meritò vult esse moderatam; quòd autem non prohibeat solicitudinem orandi pro defunctis, patet ex oratione ipsius de obitu Valẽtiniani iunioris; nam in fine alloquens Gratianum & Valentinianum defunctos, ait: *Beati ambo, si quid meę orationes ualebunt, nulla dies uos silentio præteribit, nulla nox nõ donatos aliqua precum mearum contextione transcurret, omnibus nos oblationibus frequentabo.*

TERTIO, obijciunt Hieronymum, qui in caput 6. ad Galatas exponens illud; Vnusquisque onus suum portabit: *Docemur*, inquit, *per hanc sententiolam nouum dog-* C *ma, quod latitat: dum in præsenti seculo sumus, siue orationibus, siue consilijs inuicem posse nos coadiuuari: cùm autem ante tribunal Christi uenerimus, non Iob, non Daniel, nec Noë rogare posse pro quoquam, sed unumquemque portare onus suum.* Hęc autem Hieronymi sententia ab Ecclesia approbata videtur, quippe quæ in decretum Gratiani can. In pręsenti. 13. quæst. 2. iamdudum relata est.

RESPONDEO, Hieronymum loqui de ijs, qui mortaliter peccant, & sine pęnitentia moriuntur, vt Gratianus annotauit. Vel dicendum, Hieronymum loqui de nouissimo iudicio, quando cessante Purgatorio cessabunt etiam suffragia, & solùm iudicis vltima sententia exequutioni mandabitur. Quod ita sit Hieronymus intelligendus, patet ex libro ipsius contra Vigilantium, vbi grauiter accusat Vigilantium, quòd dixisset, posse D nos orare pro inuicem dum viuimus, post mortem autem nullius pro altero orationem audiendam.

QVARTO, ita ratiocinantur: Melius est per se, quàm per aliũ, satisfacere, minus enim beatur qui per alium quàm qui per se satisfacit, ergo non debemus orare pro defunctis, ne illis gloriam minuamus.

RESPONDEO, in hac vita melius est per se satisfacere, quàm per alium, quia dum satisfacimus, simul meremur gratię & gloriæ augmentum; at in Purgatorio, vbi animæ non possunt mereri, non est melius satisfacere per se, quàm per alium.

QVINTO; Nescimus, inquiunt, vbi defuncti nostri sint, & sæpe dum putamus eos in Purgatorio esse, illi sunt in inferno, vel etiam in cęlo, ergo frustrà oramus.

RESPONDET Augustinus libro de cura pro mor- E tuis, cap. vlt. melius esse, vt supersint suffragia ijs, qui non egent, quàm ut desint ijs, qui egent; sicut benefacimus iniustis in hoc mundo, ne prætereantur iusti. Adde, quòd opus bonum nunquam est frustrà; nam est meritoriũ faciẽti, etiamsi nihil prodesset ei, pro quo fit.

SEXTO, Dei iustitia reddit mala pro malis, bona pro bonis, sed nemo patitur pro culpa alterius, quia non portabit pater iniquitatem filij, Ezechielis 18. nemo igitur debet frui bonis alienis.

RESPONDEO, neminem pro culpa alterius puniri, nisi particeps sit eiusdem culpæ, uel consensu, uel imitatione. D. talib. enim dicitur Exod. 20. Deus punit pec- A cata Patrum in filijs in tertium & quartam generationem; quod intelligitur, quando filij imitantur parentes, vt exponit Hieronymus in cap. 18. Ezechiel. Augustinus in Psal. 108. Chrysostomus hom. 29. in Gen. & Gregorius lib. 25. moral. c. 22. ita ergo non est absurdũ, aliquem frui bonis alterius, si cum vtriusque consensu & voluntate fiat, ut hoc loco; nam animę Purgatorij cupiunt iuuari, & nos volumus eas iuuare, præterea punire vnum pro alio, iniustitia est; at acceptare bona vnius pro altero, misericordia & liberalitas est.

CAPVT XVI.

Quot sint genera suffragiorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, tria sunt genera suffragiorum. Sacrificium Missæ, Oratio, & opera quęlibet pœnalia & satisfactoria, ut eleemosyna, ieiunia, peregrinationes, & similia. Porro distinguimus orationem ab operibus satisfactorijs, cùm tamen etiam ipsa sit satisfactoria, quia oratio duobus modis iuuat defunctorum animas; uno modo, ut opus quoddam pœnale & laboriosum, & hoc modo poterat comprehẽdi sub opere satisfactorio; alio modo iuuat, vt est impetratoria, quod est ipsi orationi proprium; quomodo etiam Beatorum orationes prosunt nobis, & animabus Purgatorij, licet satisfactoriæ non sint.

Ad hæc iuuantur etiam defuncti indulgentijs, sed ideo non faciunt illæ quartum genus suffragiorum, C quia indulgentia nihil est aliud, quàm applicatio satisfactionum, seu pęnalium operum Christi & Sanctorum, defunctis. Nam idcirco dicuntur indulgentiæ concedi defunctis per modum suffragij, non per modum absolutionis; non enim potest Pontifex absoluere defunctos à pœnis, quomodo absoluit uiuentes, quia illi non sunt ei subiecti, isti sunt, potest tamen tanquam summus dispensator thesauri Ecclesiæ communicare illis bona opera pęnalia, quę in thesauro sunt. sed de hac re alibi dicendum est. vide interim Caietanum tomo 1. opusculorum, tracta. 16. quæst. 5. & 6.

Quòd hæc ita sint, patet ex testimonijs Patrum. AMBROSIVS de sacrificio & oratione pro defunctis, sic loquitur lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus* D *reor, nec mæstificandam lachrymis tuis, sed orationibus animam eius Domino commendandam.* De eleemosyna autem agit in li. 2. de excessu Satyri fratris, qui inscribitur, De fide resurrectionis, hortatur enim parentes, vt portionem hæreditatis, quæ ad filios mortuos pertinebat, spiritibus ipsorum per eleemosynas pauperum transmittant.

AVGVSTINVS sermone 32. de verbis Apostoli: *Orationibus*, inquit, *sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis non est dubium mortuos adiuuari.*

CHRYSOSTOMVS homil. 69. ad populum: *Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs mortuorum fieret commemoratio, sciunt enim multam illis contingere vtilitatem.* Idem homil. 41. in 1. ad Cor. *Iuuetur mortuus non lachrymis, sed precibus, supplĩ* E *cationibus eleemosynis.*

His adde Angeli testimonium apud Bedam lib. 5. hist. cap. 13. *Multos*, inquit, *preces viuentium, & eleemosynæ, & ieiunia, & maximè celebratio Missarum, vt ante diem iudicij liberentur, iuuant.*

VNVM hic solùm est dubium; An non etiam restitutio rei alienę prosit defunctis, ac proinde sit quartum genus suffragij. Nã sæpe dicuntur animæ apparere, ac petere, ut restitutio pro ipsis fiat earum rerum, quas ipsi aut obliti sunt, aut non potuerunt restituere, & S. Brigitta lib. 6. reuelationum, cap. 66. affirmat, animam tamdiu cruciari, donec restituatur quod iniustè ablatum est.

Respon-

Respondet Dominicus à Soto in 4. dist. 45. quęst. 2. art. 3. eiusmodi restitutionem non iuuare, si fiat; nec ob esse defuncto, si non fiat; nam Deus non punit, nisi pro culpa propria in hac vita cõtracta; vel ergo defunctus peccauit non restituendo, uel non peccauit, si non peccauit, quia fortè non potuit, aut bona fide possedit, non debet etiam puniri; si autem peccauit, punietur pro culpa neglientię illius in Purgatorio; sed posteaquam pęnas debitas dederit saluabitur, siue res illa restituatur, siue non; ille enim iam est factus impotens simpliciter ad restituendum, neque debet pendere salus eius ab alterius voluntate, alioqui posset anima in Purgatorio manere in æternum, si nimirum hæres nunquam restitueret; quare si restitutio possit fieri, & non fiat negligentia hæredis, peccabit quidem hæres, non tamen id nocebit animæ: si verò fiat, nihil animæ illi proderit, quia restitutio non est satisfactio pro culpa; satisfactio enim est opus bonum pœnale, pœnale autem est dare suum, non restituere alienum.

Ad illas apparitiones respondeo, fortè animas non petere restitutionem, vt restitutionem, sed vt eleemosynam; licet enim non prosit animæ, si restituat rem alienam is, qui tenetur restituere, tamen bene proderit, si restituat alius, qui non tenetur; illa enim elemosyna quædam est, & proinde satisfactoria.

CAPVT XVII.

Quis possit animas iuuare.

QVANTVM ad TERTIVM, qui potest suffragijs suis iuuare animas, est is, qui est iustus; homo n. iniustus non potest pro se satisfacere, & multò minus pro alijs.

SED obijcies; Nònne Missa mali Sacerdotis prodest defuncto? Nònne etiam si Dominus iustus iubeat dari eleemosynas de suis rebus pro defunctis, & dentur postea à ministro iniusto, tamen eleemosynę illæ proderunt? RESPONDEO, prodesse, sed non esse in his casib. ministrum iniustum, qui suffragatur, sed dominum iustum.

DICES rursum; quid si Prælatus iustus iubeat, spirituales filios orare, vel ieiunare pro defunctis, & illi filij sint iniusti?

RESPONDET Paludanus in 4. sent. dist. 45. quæst. 1. prodesse illa omnia. Melius id negat Sotus ibidem q. 2. art. 2. Nam quãdo seruus de pecunia domini sui facit eleemosynam, illud opus propriè est domini, non serui & ideo malitia ministri non vitiat opus; at dum subditus orat, vel ieiunat, opus propriè est ipsius subditi; ipse enim sub labore operatur, non labore domini sui, vnde beatus Hieronymus libro contra Vigilantium, dicit, melius esse dare eleemosynam pauperi iusto, quã iniusto, quia ille orans pro benefactore, exauditur, alter non exauditur.

CAPVT XVIII.

Quibus prosint suffragia.

QVANTVM ad QVARTVM, certum est, Ecclesiæ suffragia non prodesse beatis, nec damnatis, sed solum ijs, qui in Purgatorio degunt; quia priores non egent, posteriores non possunt iuuari; id quod docent omnes Scholastici in 4. dist. 45. sequuti Augustinum, qui in Enchiridio, cap. 110. & de cura pro mortuis, c. 1. dicit, Ecclesiæ suffragia pro valde bonis gratiarũ actiones esse, pro non ualde malis propitiationes, pro ualde malis nulla esse adiumenta mortuorum, sed qualescunque viuorum consolationes.

At sunt in contrarium tres difficultates. PRIMO, de beatis. Videtur enim falsum, quòd beatis non prosint

A suffragia; nam Epiphanius hær. 75. & Cyrillus catech. 5. mystagogica, et Chrysostomus in sua liturgia, dicunt, sacrificium offerri Deo pro Apostolis, Martyribus, Prophetis, &c.

Præterea SECVNDO, Ecclesia in orationibus de Sanctis sæpe legit. *Sumpsimus, Domine, sancta mysteria, quæ sicut Sanctis tuis prosunt ad gloriam, ita nobis, quæsumus, proficiant ad medelam.* Et in antiquis Missalibus, vt testatur Innocentius III. cap. Cùm Marthæ, extra de celebratione Missarum, in die S. Leonis, dicebatur: *Annue, quæsumus, Domine, vt animæ B. Leonis hæc prosit oblatio.* Et licet hæc oratio mutata sit, tamen adhuc hodie in secreta oratione in eodem festo dicimus; *Sancti Leonis Confessoris tui atque Pontificis annua solennitas nos tibi reddat acceptos, vt per hæc piæ placationis officia, illum*
B *beata retributio comitetur, & nobis gratiæ tuæ dona conciliet.*

Præterea CHRISOSTOMVS hom. 33. in Matth. exhortans ad eleemosynas pro defunctis filijs, *Putas*, inquit *eum maculis inquinatum? da illi sua, vt illis se à maculis detergat: putas in iustitia decessisse? præbe ipsi tua, ad mercedis, & retributionis adiectionem.*

Ad PRIMVM facilis est responsio: sacrificatur enim pro Sanctis, non vt eis aliquid petamus, sed vt pro gloria illis collata Deo gratias agamus. id enim est, qd Augustinus dicit, pro valde bonis gratiarum actiones esse.

Ad reliqua respondet Innocentius, vbi suprà, dupliciter. PRIMO, cùm Ecclesia petit gloriam Sãctis, qui regnum cœlorum iam possident, non petere, vt illi in gloria crescãt, sed, ut apud nos gloria eorũ crescat, id est, ut
C toti mundo gloria eorũ innotescat, & illi vbiq. magis & magis glorificentur. SECVNDO dicit, non videri absurdum, si petamus illis augmentum glorię alicuius accidentalis. Adde TERTIO, fortasse peti gloriam corporis, quam habebunt in die resurrectionis. nam etiamsi gloriam illam certò consequentur, & debetur eorum meritis, tamen non est absurdum hoc illis desiderare & petere, ut pluribus modis debeatur. Cùm ergo Augustinus dicit serm. 17. de verbis Apostoli, iniuriam facere Martyri, qui orat pro Martyre, intelligitur de illis, qui Martyri precantur remissionem peccati, vel gloriam essentialem, quasi illa careret.

SECVNDA difficultas est de damnatis. Nam August. Enchir. cap. 110. dicit: *Quibus autem prosunt suffragia, aut ad hoc prosunt, vt plena fiat remissio, aut tolerabilior*
D *sit ipsa damnatio.* Et cap. 112. sic ait: *Pęnas damnatorum certis temporum internallis existiment, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari, dummodo intelligatur in eis manere ira Dei, hoc est, ipsa damnatio.*

Item CHRISOSTOMVS homil. 3. in epist. ad Philip. posteaquam dixerat orandum pro defunctis, subdit: *Verum istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt; Catechumeni verò neque hac digni consolatione censentur, sed omni huiusmodi sunt auxilio destituti, præter vnum solum, quod autem illud? pauperibus eorum nomine dare licet, unde eis nonnihil refrigerii accedit.*

Præterea DAMASCENVS in oratione de defunctis, non solùm refert de Traiano & Falconilla liberatis ex
E inferno per orationẽ Gregorij & Theclæ, de quibus suprà diximus, sed ét addit ex historia Palladij ad Lausum, S. Machario aliquãdo percũctãti craniũ aridũ cuiusdam idololatrę, an eis prodessent preces viuentium, responsum fuisse ex cranio: *Quando pro mortuis offers preces, nos interim aliquid lenimenti sentimus.*

Præterea PRVDENTIVS in Hymno de nouo lumine Paschalis Sabbathi ait.

Sunt & spiritibus sępe nocentibus.
Pęnarum celebres sub Styge feriæ, &c.

Denique INNOCENTIVS III. cap. Cùm Marthæ, ponit quadrimembrem diuisionem; dicit enim, ex mortuis quosdam esse ualde bonos, qui non egent suffragijs; quosdam valde malos, qui non possunt iuuari; quosdam mediocriter bonos, quibus suffragia prosunt

sunt

sunt ad expiationem: quosdam mediocriter malos, quibus prosunt ad propitiationem: at certè vltimum membrum non uidetur conuenire, nisi pueris in limbo. Si enim valde boni sunt in cęlo, valde mali sunt in Gehēna ignis, mediocriter boni in Purgatorio: ubinam erũt mediocriter mali, nisi in limbo? ergo illis prosunt suffragia, cùm tamen in Purgatorio non sint.

Respondeo ad PRIMVM, Augustinum per tolerabiliorem damnationem intelligere mitigationem pœnarum Purgatorij, vt patet ex præcedenti trimembri diuisione.

Ad SECVNDVM dico, Augustinum ibi non agere de oratione pro defunctis, & solùm dicere, non esse erroneum concedere, damnatos puniri citra condignum, quod clariùs docet lib. 21. de ciuit. Dei, ca. 24.

Ad TERTIVM: Chrysostomus solum videtur negare orandum esse publicè, vel sacrificandum pro Catechumenis, vt etiam aliquando definiuit Concilium Bracarense I. can. 35.

Ad QVARTVM, beatus Thomas in 4. dist. 45. art. 2. quæst. 2: post refutatas ineptas solutiones Præpositiui, Porretani, & aliorum, respondet, animas damnatorum orationibus Sanctorum non percipere veram aliquam pœnarum mitigationem, sed solum inane, & fallax aliquod gaudium, quòd nimirum videant se habere socios in pœnis, quale est gaudium Dæmonum, cùm aliquem decipiunt. At fortasse melius reijcerentur, vt falsa & apocrypha, quæ afferuntur de illo cranio; non enim in libro Palladij tale aliquid inuenitur, nec est verisimile, S. Machariũ orasse pro infidelibus.

Ad QVINTVM nihil aliud dico, nisi more poëtico lusisse Prudentium.

Ad VLTIMVM, quod multos torquere solet, suspicor Innocentium III. memoria lapsum putasse diuisionem, quæ est apud Augustinum trimembris, fuisse quadrimembrem; nam apud August. ijdem sunt mediocriter boni, & mediocriter mali. Innocentius autem distinguit hoc membrum in duo, dicens. *Alij sunt mediocriter boni, alij mediocriter mali*; possumus tamen dicere, mediocriter bonos dici, qui nullam habent culpam, sed tamen habent reatum pœnæ; mediocriter malos, dici eos, qui habent culpam aliquam, sed venialem tantùm.

TERTIA difficultas est de animabus Purgatorij. Nam Theologi conueniunt in duobus, & in uno non conueniunt. Conueniunt PRIMO, quòd suffragia omnia prosint omnibus, saltem quatenus adferunt nouũ gaudium, id enim commune est omni bono operi, ut de illo gaudeant omnes boni iuxta illud Psalmi 118. *Particeps ego sum omnium timentium te*.

SECVNDO, conueniunt, quod suffragia communia, quæ fiunt pro omnibus defunctis, prosint etiam omnibus animabus Purgatorij, non solùm in ratione gaudij, sed etiam in ratione satisfactionis, nulla enim est caussa cur aliqui excludantur.

AT dissentiunt de suffragijs particularibus. Nam Caietanus tomo 1. opusculorum, tract. 16. q. 5. docet, omnes quidem animas iuuari posse, & iuuari etiam communibus suffragijs: at particularibus, quę pro illis fiũt, non iuuari, nisi illas, quæ peculiariter meruerunt, vt sibi talia prodessent; dicit autem eas peculiariter mereri, quę hic in terris habuerunt specialem deuotionem ad claues Ecclesiæ, & solliciti fuerunt pro animab. aliorum; & probat ex Augustino li. de cura pro mortuis, cap. 1. & in Enchirid. cap. 109.

ALII verò, quos citat B. Thomas in 4. d. 45. q. 2. art. 4. dicebant suffragia, quæ fiunt pro vno, non ei solùm prodesse, verùm etiam omnibus alijs, nec minus alijs quàm illi, sicut lucerna accensa pro domino, æqualiter illuminat seruos, qui in eodem loco sunt.

Sententia communis est in medio, quòd nimirum suffragia particularia, omni & soli illi prosint in ratione satisfactionis pro quo fiunt. Quòd *omni* contra Ca-
A ietanum, patet, quia fundamentum communicationis suffragiorum non est aliquod peculiare meritum, sed status gratiæ. Sanctus enim Augustinus cùm dicit solis illis prodesse suffragia qui meruerunt vt sibi prodesse possint per exclusiuam, solis, non excludit vllas animas Purgatorij, sed animas damnatas. & notandum diligenter Augustinum in Enchiridio non dicere suffragia iuuare illos defunctos qui meruerunt vt sibi prodessent, sed qui meruerunt vt sibi prodesse possent.

Quocirca Caietanus, qui dicit omnes animas iuuari posse, sed de facto non iuuari, non habet pro se Augustinum, vt ipse arbitratur. Quod autem hæc suffragia particularia soli illi prosint, pro quo fiunt, patet; nam applicatio eiusmodi bonorum pendet ex intentione applicantis, nec debent comparari ista suffragia lumini lu-
B cernæ, sed potius pecuniæ, quæ soluitur ab vno pro altero.

Notandus est etiam locus Augustini pro hac sententia ex lib. de cura pro mortuis, cap. 4. vbi dicit ideo Ecclesiam orare interdum pro defunctis omnibus in genere, vt quibus desunt parentes vel amici, qui pro eis orent, & proinde remanent auxilio destituti, habeant saltem auxilium à communi matre, quæ est Ecclesia.

CAPVT XIX.

De funere.

DIXIMVS hactenus de spiritib. defunctorum: Nũc de sepultura corporum dicendũ est. Hęretici hu-
C ius temporis non reprehendunt ipsam sepulturam; reprehendunt tamen multa circa sepulturam.

PRIMO, quòd in locis sacris sepeliamus, atque ad hoc erigamus cœmeteria. Hoc reprehendunt hæretici aliqui in Boëmia apud Aeneam Syluium de origine Boëmorum, cap. 35. & potest afferri argumentum, quòd nihil prosit locus sepulturæ ex illis verbis Lucæ 12. *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hęc non habent amplius quod faciant*. Item ex capite, Sacris, extra de sepulturis, vbi dicitur nihil obesse hominibus pijs sepulturam vilem, aut nullam. Item ex Augustino lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 12. & lib. de cura pro mortuis, vbi dicit, sepulturam & funeris pompam solatia esse viuorum, non mortuorum præsidia.

SECVNDO, reprehẽdunt vsum cereorum, & quia in
D Concilio Elibertino can. 34. statutum fuit, ne cerei de die in cœmeterijs accenderẽtur: *Non enim spiritus defunctorum*, inquiunt Patres, *inquietandi sunt*.

TERTIO, reprehendunt anniuersaria, & tot repetitiones exequiarum die 3. 7. & 30. quia signum est diffidentiæ, easdem preces toties iterare; & præterea quia beatus AMBROSIVS lib. 1. de Abraham, cap. 9. super illud Genes. 23. surrexit Abraham ab officio funeris: *Docemur*, inquit, *ut non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officij deferamus*. Quem locum expendens Caluinus præfat. Institut. dicit ab Ambrosio reprehendi eos, qui nullum finem faciunt orandi pro mortuis.

QVARTO, reprehendunt quòd putemus sepulturam esse opus meritorium, & Deo gratum, cùm tamen
E nusquam inueniatur à Deo mandatum; immò Dominus Matth. 25. enumerans opera misericordię, non meminerit sepulturæ.

His non obstantibus asserimus sepulturam rem esse bonam, & vtilem, & ritus omnes Ecclesiæ in sepeliẽdis mortuis esse antiquos, & sanctos. Quod sit res bona, & meritoria, probatur ex illo 2. Reg. 2. *Benedicti uos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino uestro Saul, & sepelistis eum, & nunc retribuet uobis Dominus*. Tob. 12. Angelus extollit inter alia opera Tobiæ quod mortuos sepelierit. Matt. 26. *Opus bonum operata est in me, mittens enim unguentum hoc ad sepeliendum me fecit*.

Quod

Quod sit res antiqua & vtilis facilè demonstrari A poteit, nam omnia quę nunc in Ecclesia seruamus, semper in vsu Ecclesię fuerunt. PRIMVM, corpora mortuorum nunc lauantur, id etiam olim fiebat, vt patet Actor, 9. de Tabitha, & apud Gregorium lib. 3. Dialogorum, cap. 17. & lib. 4. cap. 16. & 27.

SECVNDO, corpora cum honore, & multitudine comitantium deferũtur ad sepulcrum. ita etiam legimus factum olim Gen. 50. & Luc. 7. & apud Gregorium Nazianzenum orat. 2. in Iulianum, Sulpitium in vita S. Martini, Hieronymum in vita S. Fabiolæ, & S. Paulę, & alios.

TERTIO, corpora fidelium in templis, & locis sactis sepeliuntur, ita olim Iacob & Ioseph Patriarchæ in terra Aegypti mortui, in terra promissionis sepeliri voluerunt, vnde Christus erat nasciturus, & vbi tem- B plum Domini futurum erat, Gen. 49. & 50. DEINDE temporib. Christianorum, corpora fideliũ in templis sepulta fuisse testantur Ambrosius lib. 1. de Abrahâ, cap. 9. Hieronymus in vita Paulæ & Fabiolæ, Gregorius lib. 3. Dialogorum, cap. 13. & Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 1.

QVARTO, corpora fidelium cum hymnorum, & psalmorum cantu sepelienda, testantur Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Iulianum, Chrysostomus hom. 4. in epist. ad Hebr. Hieronymus in vita S. Pauli Eremitæ, & S. Paulæ viduæ, & S. Fabiolæ, Sulpitius in vita S. Martini, & omnium antiquissimus Dionysius Areopagita, cap. 7. de Ecclesiastica hierarchia.

QVINTO, ad funus fidelium lampades, & cerei accensi adhibebantur, vt nunc etiam fit. Nyssenus epist. C ad Olympiã de obitu sororis, Nazianzenus & Chrysostomus locis notatis, Hieronymus in vita Paulæ, & Theodoretus lib. 5. historiæ, cap. 36. & alij.

SEXTO, sacrificium altaris pro eis offertur, ita etiam olim testibus Tertulliano lib. de corona militis, Cypriano libro 1. epist. 9. Augustino libro 9. Confessionum, cap. 12. Ambrosio oratione de Valentiniani obitu, & alijs.

SEPTIMO, non solum cum sepeliuntur, sed etiam die anniuersaria pro defunctis offertur, & oratur, vt patet apud Tertullianum lib. de Monogamia, & Gregorium Nazianzenum, oratione in Cæsarium fratrem.

OCTAVO, non solùm die anniuersaria, sed etiam die 3. 7. & 30. vt est apud Ambrosium oratione de o- D bitu Theodosij initio, id quod etiam nunc seruatur.

NONO, eriguntur tituli, idem olim Gen. 35. Actor. 2. 1. Machab. 13.

DECIMO, dantur eleemosynæ pauperibus, idem olim, Chrysostomus hom. 32. in Matth.

At quæ sit huius rei vtilitas, paulò obscurius est. atque inprimis reijciendi sunt duo errores, quos reijcit D. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 2. VNVS, quo Ethnici putabant sepulturam esse necessariam, vt animæ requiescere possent, iuxta fabulas Virgilij 6. Aeneidos. ALTER est, quo quis putare posset in corporibus defunctorum adhuc sensum aliquem inesse.

His reiectis erroribus dicimus multiplicem esse vtilitatem sepulturæ, tam viuis, quàm defunctis: & viuis quidem quadruplicem. PRIMAM, quòd per sepultu- E ram arcetur fętor & horror cadauerum, quæ non parum viuis nocerent.

SECVNDAM, quòd eo studio testantur viui fidem resurrectionis, & immortalitatis animarum; nõ enim tam diligenter corpora mortuorũ curaremus, nisi putaremus ea resurrectura. Neque cereos accẽderemus, nisi animos viuere post mortem corporum significare vellemus.

TERTIAM, quòd admonentur propriæ mortis, vnde etiam tumuli defunctorum monimenta dicuntur.

QVARTAM, quòd eo officio satisfaciant viui aliquo modo affectui suo quo mortuos prosequebantur; si enim vestes, & annulos amicorum bene collocari volumus, certè multò magis corpora. & hoc est quod Augustinus dicit, cùm ait, sepulturæ pompam solatia esse viuorum.

Porro mortuis ex sepultura, alia quadruplex accedit vtilitas. PRIMA, quòd consulitur honori eorum, adhuc in hominum memorijs viuentium; non enim caret ignominia quadam, quòd fœditas nostri corporis aliorum conspectibus pateat; quocirca, non leuis pœna iudicatur, cùm quis à iudice priuatur sepultura, & iubetur in patibulo, aut rota pendens, esse auium esca.

SECVNDA, quòd satisfit desiderio eorum, quod dum viuerent habuerunt; nemo est enim qui carnem suam odio habeat, vt dicitur Ephes. 5. & ideo quisque dum viuit, cupit etiam post mortem corpus suum honestè tractari; immò credibile est, animos corpore solutos, etiamsi fortè nesciant quid corporibus eorum accidat, tamen cupere vt honestè habeantur, sicut etiam cupiunt ad ea reuerti, vt Augustinus docet lib. 12. de Genes. ad literam, cap. 35. atque hinc videmus Prophetæ inobedienti datum in pœnam, vt non sepeliretur cum patribus suis, 3. Reg. 13.

TERTIA, vtilitas nascitur ex eo, quòd à multis deducuntur ad sepulcrum; hinc enim per accidens fit, vt à multis pro eis oretur.

QVARTA ex eo sumitur, quòd in templis Sanctorum sepulcrum habent; inde enim fit, vt eorum amici, cùm eorum recordantur, simul etiam recordentur eius Sancti, in cuius templo sepulti sunt, & frequenter eius patrocinio eos commendent. Hanc vtilitatem ponunt B. Augustinus libro de cura pro mortuis, ca. quarto, & quinto, & B. Greg. li. 4. Dialogorum, c. 50.

Ex his ad argumenta respondetur. Ad PRIMVM dico cum Augustino lib. 1. ciuit. Dei cap. 12. Dominum loqui de dolore, quo affici possunt corpora dum viuunt. ideo enim ait: *Post hæc non amplius habent quid faciant*; quia corpus mortuum etiamsi secetur, aut lanietur, aut crémetur, nihil planè doloris sentit. Hinc tamen non sequitur, non esse aliquam eleemosynam, satisfacere desiderio hominis, quod habuit dum viueret, & quod fortè adhuc habet, vt corpus suum sepeliatur. SECVNDO dico, loqui Pontificem in ea decretali de vtilitate ad salutem ęternam, ac docere, nec per se prodesse sepulturam, nec per se obesse ad salutem consequendam, quanquam per accidens prodesse potest, ut diximus, ratione precum amicorum. TERTIO idem dico, Augustinus enim solùm docet, sepulturam per se non esse presidium mortuorum, ad vitam ęternam consequendam, sed solatium viuorum: tamen quòd per accidens prosit, ipsemet docet ibidem.

AD ALIVD ex Concilio Elibertino, respondeo, in eo Concilio reprehendi, & prohiberi eam cęremoniam, quia fiebat ex superstitione Gentilium, qui putabant corpora mortua sentire aliquid; illo autem errore sopito, non est malum eadem cæremonia vti ad alium finem, nimirum ad significandum animas viuere, & suo tempore etiam corpora resurrectura, & nostros defunctos esse filios lucis, non tenebrarum. Quod autem Concilium dicit, non esse inquietandos spiritus defunctorum, non significat spiritus illos reuera inquietari, sed displicere illis eiusmodi errorem; quomodo Ambrosius dicit lib. 2. epist. 8. non debere mœstificari lacrymis animam sororis defunctę.

Ad TERTIVM dico, non esse signum diffidentiæ, sed desiderij, & feruoris, repetere easdem preces; id enim fecit Paulus 2. Corinth. 12. ter Dominum rogauit; & Dominus ipse Matth. 26. ter eandem orationem repetiuit.

Ad Ambrosium suprà respondimus, cap. 15. non A loqui eum de orationibus, sed de fletu, & dolore; nam ipse idem oratione in Valentinianum dicit: *Beati ambo, si quid meę orationes valebunt, nulla dies vos silentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret, orationibus vos & oblationibus frequentabo.*

Ad Vltimvm ex Euangelio Matth. 25. respondetur. Primo, cum Chrysostomo hom. 84. in Ioannem, vbi dicit, Dominum non addidisse, mortuus fui, & sepelistis me, quia sponte sua homines non solum hanc eleemosynam facere solent, sed etiam nimium in ea facienda excedere; sicut enim in alijs bonis rebus, ita etiam in hac abusus quidam se admiscuit, quo diuites preciosis vestibus induti sepeliri solent; melius enim esset, & mortuis multò gratius, & vtilius, vt Chrysostomus ibidem dicit, precium illarum vestium dare pauperibus pro anima eius qui sepelitur. Dominus igitur, tum vt abusum corrigeret, tum quia necesse nō videbatur hoc officium valde commendare, hanc eleemosynam cum ceteris non numerauit.

Secvndo, dici posset, Dominum non meminisse huius eleemosynæ, quia est omnium minima, & obscurissima, vt B. Augustinus docet libro de cura pro mortuis, cap. 3. uolebat enim Dominus ostendere, se iustè remuneraturum bonos, & damnaturum malos, & ideo solùm eorum operum meminit, quę euidenter, & omnium iudicio sunt opera misericordię. Atque hæc de tota hac disputatione sufficiant.

Finis tertia Controuersia generalis.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIAE.

QVAR-

QVARTA

CONTROVERSIA

GENERALIS,

DE ECCLESIA.

TRIVMPHANTE.

TRIBVS LIBIS EXPLICATA.

V a INDEX

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

DE ECCLESIA TRIVMPHANTE, siue de gloria & cultu Sanctorum,

PRAEFATIO.

Ordo Disputationis.

LIBER PRIMVS.

De beatitudine & canonizatione Sanctorum.

LIBER SECVNDVS.

De reliquijs & imaginibus Sanctorum.

Proponitur

LIBER TERTIUS.

De ijs rebus, quibus superna Hierusalem ab Ecclesia in terris peregrinante colitur.

PRAEFATIO DE ECCLESIA TRIVMPHANTE

Siue de Gloria, & cultu Sanctorum.

PERVENIMVS tandem ad eam Ecclesiæ Catholicæ partem nostris disputationibus illustrandam, atque ab hæreticorum non tam argumentis, quàm mendacijs, & calumnijs vindicandum, quæ in cœlo beata cum rege suo Christo æuo sempiterno fruitur. Quanquam enim beatæ illæ sanctorum Angelorum, atque hominum mentes humana defensione, præsidioque pro se non egent, cùm in altissimis, & tutissimis arcibus collocatæ de vniuersis hostibus suis nouos quotidie triumphos agant, ac (vt S. loquitur Cyprianus) prorsus de sua fœlicitate securæ, solùm de nostra sint incolumitate solicitæ: Nobis tamen perutile est, ac, vt verius dicam, multis nominibus necessarium, vt Sanctorum gloria orbi terrarum nota, atque perspecta, & omni idololatriæ caligine, quam illi aspergere, atque offundere conantur hæretici, purgata omnino, & libera emineat, atque splendeat.

Quia verò non panegyricam orationem de Sanctorum laudibus instituimus, sed ingressum duntaxat ad futuram disputationem nostra hac præfatiuncula aperimus: dicam solùm, & paucis, de mendacijs, & conuicijs hæreticorum in Sanctos, quorum illa ad ipsorum hæreticorum insaniam curandam magnum afferunt impedimentum; ista non solùm Ecclesiam insigni patrocinio spoliant, sed etiam grauissimam, iustissimàmque diuini Numinis iram mortalibus omnibus concilient.

Etenim multa sunt, quibus à nobis huius temporis hæretici dissident, multa illi in nostra Ecclesia, templis, monasteriis, gymnasiis, dogmatibus, ritibus, hominibus denique omnium ordinum reprehendunt, multa desiderant, multa carpunt, multa emendanda, & corrigenda esse clamitant: sed nihil est, quod exhorreant, & exccrentur magis, quàm inuocationem Sanctorum, reliquiarum cultum, imaginum venerationem. His enim tribus manifestam impietatem, & idololatriam contineri volunt. Hoc vno veluti pallio discessionem suam à nobis, hoc est, impiam ab Ecclesia Catholica separationem & defectioncm, honestissimè tegere se arbitrantur. Hoc solo nomine latrocinia sua, & sacrilegia in Ecclesias, templorum direptiones, imaginum confractiones, sacerdotum cædes, sacrorum omnium profanationes, defendunt, quod se bellum gerere contra idola pro pietate dicant. Hac ipsa de caussa censuram æquissimam Ecclesiæ, & pastorales baculos Episcoporum, quibus interdum ipsorum furor reprimitur, vel retardatur, impiam persequutionem, quasi aduersus Deum pro idolis excitatam nominant: his denique vinculis, & compedibus prouincias, & nationes à se deceptas arctissimè irretitas, & constrictas tenent.

Sic enim populis illis persuasum est, nos pro Deo viuente mortuos homines; pro summo & sempiterno spiritu ossa, & cineres, ligna, & lapides colere: & tam altè mentes eorum perniciosa hæc persuasio penetrauit, vt propterea iniusta quidem sed tamen graui, diuturnaque apud eos laboremus infamia. Et licet multa interdum de nostrorum, hoc est Catholicorum hominum grauitate, sapientia, iustitia, benignitate, de studio precandi, de moderatione in rebus omnibus audiant, non queant tamen non continuò ab eiusmodi sermonibus aures remouere,

seque

ſeque totos auertere, cùm ad memoriam reuocant de quibus tam eximiæ laudes prædicantur, eos nihilominus idololatras eſſe, defunctorum manes, & cadauera, picturaſque & ſtatuas adorare.

Atq; vt fides mihi facilius habeatur, neque me quiſquam augendi gratia fingere aliquid arbitretur, referam pauca de libris eorum, vt ipſos eoſdem ſuæ impietatis præcones, ac teſtes habeamus. Primum LVTHERVS *ſectariorum omnium anteſignanus & princeps, in eo ſermone, quem de cruce edidit, tanquam ex tribunali pronunciat:* Quoniam reliquiæ Sanctorum nihil ſunt aliud, quàm fidelium ſeductiones, ne deinceps populi Deos alienos colant, placere ſibi, vt omnes eiuſmodi reliquiæ altiſſimè ſub terram abſcōdantur: *vt ea ratione videlicet omnis Apoſtolorum & Martirum, aliorumq; Sanctorum in terris memoria aboleatur. Idem in Poſtilla ad Euangelium Dominicæ Annunciationis:* Papiſtæ, *inquit*, virginem Mariam Deum conſtituunt, omnipotentiam ei in cęlo, & in terra attribuunt. *Et rurſum:* In Papatu omnes ſe ad Mariam contulerunt, & plus fauoris, & gratiæ ab ea exſpectarunt, quàm à Chriſto ipſo.

Hinc PHILIPPVS *Melanchthon Luteri proles, & ſectator egregius, cùm in locis communibus primum decalogi præceptum exponeret, & gradus quoſdam peccatorum diſtingueret, noſque, hoc eſt, vt ipſe loquitur, Papiſtas, cum infidelibus iungeret, hac vna ratione contentus fuit, quod idem ſit, fingere multos Deos, & ſanctos mortuos inuocare; nec differant ab Ethnicis moribus inuocatio Sanctorum, & ſtatuarum cultus.*

Iam verò MAGDEBVRGENSES *Centuriatores, poſteaquam in poſteriore primæ Centuriæ libro inter fundamenta doctrinæ Catholicæ poſuerunt, B. Mariæ, aliorumq; Sanctorum inuocationem, & cultum ab Apoſtolis non ſolùm verbo, aut exemplo nunquam approbatum, ſed etiam vt manifeſtam idololatriam paſſim reprobatum fuiſſe, atque interdictum: Inde poſtea in ſingulis ferè Centurijs nihil ſæpius monent, clamant, repetunt, inculcant, quàm nos Eccleſiam non habere, quod ab vno vero Deo ad falſorum Deorum multitudinem, & ſimulacra muta defecerimus: In præfatione verò ſextæ Centuriæ, vbi grauiter admodum & planè tragicè deplorant ſtatum, ſiue caſum potius, & ruinam Eccleſiæ, quam ſecundo & tertio ſeculo vitium facere incipientem, quarto & quinto inclinatum, & nutantem, ſexto demum penitus corruiſſe, miſereq; collapſam eſſe volunt; de cauſſa tam grauis exterminij ita concionantur.*

Inprimis, *inquiunt*, iſtæ horribiles & pernicioſæ tenebræ in ipſo docentium cętu, qui aſi nubes quædam atræ, totum cœlum occupantes exortæ ſunt; quod cæremonijs cultusq; humanos partim ipſimet Doctores Eccleſiæ, partim verò alij ſuperſtitioſi homines paſſim in templis attxerunt. Nam ædes ſacræ omnibus in locis exſtrui cęperunt ingentibus ſumptibus, prorſus Gentiliū more? non quidem principaliter eo fine, vt ibi verbum Dei traderetur, ſed vt reliquijs Sanctorū aliquis honor exhiberetur, vtque ibi defunctos ſtolidi homines venerarentur. Quàm verò facundus eſt Gregorius ille, Magnus appellatus, quàm ardens, quando rationem conſecrandi iſta fana velùti ex tripode dictat. *Et infrà:* Cęperunt ea occaſione etiam defunctæ creaturæ, atque exanguia, & ſemicorroſa oſſa coli, inuocari, honore diuino affici, & alligari ad illa ipſa loca preces. Ad iſta omnia nō modo conniuebant Eccleſiæ Doctores, ſed etiam ea adiuuabant. Eiuſmodi igitur calamitas & peſtis fundi Chriſti, in ipſa Eccleſia, & inter eos, qui cuſtodes & vigiles Eccleſiæ præcipuè volebant perhiberi, naſcebatur.

Porro Ioannes CALVINVS*, qui poſt multas, grauiſſimaſque cum ſuis diſceptationes, maximam partē Lutheranorū in ſua retia pertraxit, et tantū non regnū aliqđ inter Lutheri paſtores obtinuit; in eo libro, quē de reformāda Eccleſiæ neceſſitate ad Imperatorē Carolū inſcripſit, pri-*

niam & maximam dissensionum caussam inter suos & nostros esse dicit, quòd sui, hoc est, omnes huius temporis sectarij vnum Deum colant, nostri, hoc est, Catholici, sic inter Sanctos distribuerint Dei officia, vt summo Deo, tanquam collegas, eos addiderint, in quorum multitudine delitescat; quodque non solùm Sanctos loco Dei adorent, sed etiam ipsorum ossa, vestes, calceos, & simulacra. In libro verò Institutionis quarto, c. 21. caussas recensens, cur à nobis discessionem cum suis fecerit, illam inprimis ponit, quod nullum nobiscum conuentum habere possint, in quo aperta idololatria non polluantur. Quam autem apud nos vigere idololatriam dicat, ex cap. 20. lib. 3. potest intelligi, vbi de Sanctorum inuocatione loquens: Singuli, *inquit,* peculiares sibi Diuos asciuerunt, in quorum non secus atque tutelarium Deorum fidem se contulerunt; Neque modó (quod olim Israeli exprobrabat Propheta) secundum numerum vrbium Dij sunt erecti, sed secundum capitum multitudinem.

Incidi aliquando in hominem de schola Caluini, qui cùm mihi alioqui perhumanus & candidus videretur, eoque vterer familiariter, vt eum, si quo modo possem, ab illa insania reuocarem, cœpi ab eo quærere, quid in nostris dogmatibus Caluinistæ potissimum reprehenderent quidue eis maximè displiceret, & quæ tandem præcipuè esset caussa, cur ab Ecclesiæ communione, ab Episcoporum obedientia, à reliquo cœtu fidelium, à maiorum suorum vestigijs, cum tam manifesto salutis æternæ periculo discesserint? Respondebat ille, eam esse caussam præcipuam, quòd nos Sanctos in precibus inuocaremus, quodque eo modo Diuinitatem mortuis affingeremus. At hæ impostura, mendaciaque impudentissima sunt. Quis n. Catholicorum vnquam vni vero Deo, vel imagines sacras, vel beata Sanctorum pignora, vel Martyrum, aut Apostolorum, aut etiam Angelorum spiritus, aut ipsam denique cœli Reginam, Deique Parentem MARIAM vllo modo æquauit?

Quis in Catholica Ecclesia sacrificium, quod vni debetur Deo, vel Sanctis, vel reliquijs, vel imaginibus obtulit? nonne hoc vno externo symbolo, quando nulla exstarent alia, satis apertè testamur, nos animo quoque & cogitatione vnum Deum complecti, eique soli propria quodam, & peculiari cultu seruire? nonne apertè distinguimus inter eum honorem, qui soli Deo debetur, & eum cultum ac venerationem, quæ Dei amicis, alijsque sacris rebus, propter ipsum Deum, piè religioseque tribuitur? Sed licet illa (vt diximus) mendacia calumniaque sint, interim tamen ob ea ipsa mendacia innumerabiles populi, regna, nationes, multa millia animarum Christi sanguine redemptarum, à Christi corpore separata, & tanquam rami ab arbore vi tempestatis auulsi & disiecti iacent, & instar ouium, quæ ab ouili suo egressa, sine vllo pastorum, canumuè præsidio in montibus vagantur, infernalium luporum quotidie præda fiunt.

Sed quoniam aliquid diximus de mendacijs & calumnijs, de conuicijs & contumelijs aliquid etiam dicendum erit. Sanè tantus est in libris, & moribus hæreticorum, Sanctorum omnium contemptus, tamque horribiles in omnes cœlites blasphemiæ, vt ego hinc potissimùm vehementer admirer diuini Numinis patientiam. Nam, vt omittam, quòd in imagines sacras tanto furore Caluinistæ debacchantur, vt eas plurimis iam in locis aut penitus confregerint, aut cœno et sordibus fœdauerint, aut oculis effossis, naribusque et auribus truncatis deformauerint, vt nihil etiam dicam, quòd ipsum crucis signum Angelis reuerendum, dæmonibus formidolosum, humano generi salutare, vbique deiiciunt, conspuunt, proculcant, vt illud quoque prætercam, quòd beata corpora Sanctorum, quæ maiorum nostrorum pietas thecis aureis atque argenteis incluserat, quæque domicilia et organa Spiritussancti fuerant, et quæ Deus signis et prodigijs sæpius illustrauerat, ipsi vbique altaribus euersis effodiunt, flammis absumunt, in profluentem abiiciunt. Vt ista, inquam, omnia prætermittam, et solùm de contume-

liis

Iis verborum loquar: Quid, quaeso, ERASMUS Roterodamus? An non Luciani impietatem longo interuallo superauit? Ille enim Deos falsos, vereq; ridiculos irrisit: At nouus iste Lucianus veros Angelorum ciues, veri que Dei amicos & domesticos, vt Apostolus loquitur, contumeliosissimè tractauit.

In colloquio, quod inscripsit, Naufragium, quendam introducit alterum interrogantem, an imminente mortis periculo implorauerit alicuius Diui praesidium? Respondet ille: Ne id quidem. quamobrem autem? *inquit*, quia spaciosum est cęlum; si cui Diuorum commendauero salutem meam, puta Petro, quia fortasse prius audiet, quòd adest ostio, priusquam ille conueniat Deum: priusquam exponat caussam, ego iam periero. *Isti sunt lepidi, vel sacrilegi potius Erasmi ioci. In eodem etiam libro, more prorsus Lucianeo, beatissimam Virginem Mariam in maris praefectura Veneri substituit; & ausus est homo Christianus Virginem illam, quam S. Ioannes Chrysostomus Seraphicis spiritibus sanctiorem & puriorem esse verissimè scripsit, cum impurissima meretrice conferre?*

Quid, quod in Dialogo de peregrinatione religionis ergo, epistolam confictam nomine Virginis Mariae edere non erubuit, qua ipsa Mater Veritatis falsorum dogmatum Lutheri auctor introducitur? Sic enim ficta illa Maria ad Glaucoplutum scribit: Quòd, *inquit*, Lutherū secutus strenuè suades superuacaneū esse inuocare Diuos, à me quidē isto nomine bonam magnamq; gratiam te iniisse scito; nam antehac tantùm non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab vna petebantur omnia, quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur pingiturque in sinu meo. *Sed piget me certè, pudetque talia referre, quibus tamen vndique scatent Erasmi lucubrationes.*

Iam verò Martinus Lutherus in sermone de natali die Virginis Mariae, tanti fecit patrocinium Matris Dei, vt audacter dicere non dubitauerit, se non pluris aestimare preces B. Mariae, quàm cuiuslibet è populo; propterea quòd omnes simus aequè sancti & iusti atque ipsa Virgo Maria, ceterique Diui, quantumuis magni.

Desinat ergo Bernardus Mariae prorogatiuas enumerare: non dicat amplius Chrysostomus, Virginem Deiparam Cherubin esse honoratiorem, & Seraphim incomparabiliter gloriosiorem: neque vox illa Anselmi deinceps audiatur: ea puritate Mariam nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi; nam omnes sumus aeque iusti & sancti atque ipsa Virgo Maria. Nihil ergo Mariae profuit, quòd prima trophaeum virginitatis erexit, quòd Deum Virgo concepit, peperit, educauit; quòd omnium penè itinerum, laborum, aerumnarum, & molestiarum eius comes, ad crucem vsque, discipulis fugientibus, ipsum sequuta, martyrium denique acerbissimum, doloris gladio viscera eius penetrante, suscepit. Nam sine tot laboribus omnes sumus aequè iusti & sancti atque ipsa Virgo Maria. Sine caussa Petrus & Paulus ceterique Apostoli tanto labore ad Euangelium disseminandum orbem terrarum peragrarunt; frustra Martyres sanguinem suum pro Christo fuderunt; inanes vigiliae, ieiunia, solitudines, humi cubationes, horridi sacci, assidua cum Daemonibus bella sanctorum Anachoretarum fuerunt; quoniam sine tot laboribus & sudoribus, Lutherani quiescentes domi in vxorculae sinu & complexu, bene pasti, beneque poti, caelum rapiunt, & aequè sancti & iusti sunt atque ipsa Virgo Maria, ceterique Diui, quantumuis magni.

Veniamus ad Magdeburgenses; ipsi enim sunt praeclari illi, religiosissimique historici, qui in priore libro primae Centuriae, dum Christi vitam exponunt, B. Mariam vsque adeo grauiter deliquisse volunt, cùm filium in templo amisit, vt eius peccatum cùm illo primo & grauissimo Euae peccato non solùm comparare non metuant, sed etiam vtrum sit grauius, quaerere & dubitare non vereantur. Iidem postea in posteriore eiusdem Centuriae libro, Petro Apostolorum Principi quindecim lapsus et errata tribuūt, quorum aliqua sempiternis cruciatibus dignissima esse docent:

cent: nec multò infra; Apostolum Paulum reprehendunt, quòd in Asia supra modum grauatus, de vita desperauerit, quodque in gratiam Iacobi Iudaicas cæremonias Hierosolymis obseruauerit, & eo facto magis Iudæos in errore confirmauerit, quàm imbecilles fratres adiuuerit. In tertia verò Centuria, & sequentibus omnibus, ad finem capitis quarti, Patres omnes accusant, quòd non opiniones tantùm incommodas, & næuos, sed etiam errores, & stipulas, & fumos in Ecclesiam scriptis suis inuexerint, adeo vt nisi Lutherus facem nobis doctrinæ prætulisset, caliginemque illam tempestiuè dissipasset, iam fumo excæcati, enectique omnes essemus.

Quid de QVINTINO *illo impuro & blasphemo, Libertinorum in Gallijs parēte dicemus, qui, vt Caluinus auctor est, instructione contra libertinos, cap. 9. adeo petulanter in Sanctos omnes debacchabatur, vt Paulum aliter non appellaret, quàm vas confractum; Ioannem, iuuenem stolidulum; Matthæum, fœneratorem; Petrum, Christi abnegatorem?*

Porro Caluinus, qui tam seuerè alios arguit impietatis, tam fuit ipse pius & religiosus, vt nō contentus ijs cōuicijs, quib. Sanctos omnes vexat, qui post Christi aduentum floruerunt, etiā ad eos linguæ suæ flagellum extenderit, qui multis seculis eiusdem Saluatoris aduentum præcesserunt. Itaque in libris Christianæ suæ institutionis, lib. 3. cap. 14. §. 11. Abrahamum idolorum cultorem facit; Saram, lib. 3. Institut. cap. 2. §. 31. multis modis peccasse dicit, cùm ancillam viro suo supposuit; Rebeccam verò varijs fraudibus & imposturis Dei veritatem corrupisse, dum malo artificio filij benedictionem procurat, maritum decipit, Iacobum mentiri cogit. Iudam Machabæum, lib. 3. cap. 5. §. 8. superstitionis & præposteri zeli reprehendit, quòd pro mortuis sacrificium offerri imperauerit. Sephoram, lib. 4. cap. 15. §. 20. stultam mulierem fuisse, grauiterque peccasse docet, quòd filium circumciderit. Mosem ipsum, in caput 32. Exod. quo nihil habuit antiqua ætas mitius, sapientius, sanctius, arrogantiæ atque superbiæ Caluinus insimulat, quòd nimirum imperiosè legem Deo præscripserit, suaque eum institia exuerit.

Iam verò de sanctis hominibus Testamenti noui, primùm scurriliter nugatur, eos, si preces mortalium exaudire debeant, tam longas aures habere oportere, vt à cœlo vsque ad terram porrigantur. Deinde eosdem per contemptum, nunc homines mortuos, nunc vmbras, nunc laruas, nunc etiam colluuiem nominat, in institutione lib. 3. cap. 20. §. 27. in libro autem, quem inscripsit, De vera Ecclesiæ reformandæ ratione, etiam monstra, carnifices, & bestias appellauit. Qua contumelia & blasphemia vix vlla maior cogitari potest. Quid enim? si non Caluinum ipsum, sed coniugem eius (nefas enim apud eos est Episcopum creari, nisi vnius saltem vxoris virum) si coniugem, inquam, Caluini, aut liberos, aut amicos, aut etiam seruos, vel ancillas, aliquis nostrum laruas, vmbras, colluuiem, bestias, monstra, carnifices appellaret, quo animo id Caluinus acciperet? an sibi iniuriam fieri non arbitraretur? nunquid non molestissimè, grauissimeque ferret? & Christus æquo animo accipiet, amicos, domesticos, fratres, filiosque suos amantissimos, quos ipse in cœlis tanto honore dignatur, vt in Apocalypsi dicat: Si quis vicerit, dabo ei sedere in throno meo, sicut ego vici, & sedi in throno Patris mei; *hos, inquam, tam sublimes Principes, consortes regni & filij diuini, vmbras, laruas, colluuiem, ab vno quodam arrogantissimo terræ vermiculo nominari? Non feret certè æquo animo Deus, sed omnes eiusmodi blasphemos atque sacrilegos, æternis suppliciis tandem afficiet.*

Sed & nos, si ciues Sanctorum sumus, si vllum habemus fidei zelum, excitemur, atque accendamur oportet, & religiosa, piaque indignatione vehementer commoti tam nefariis hominibus acerrimè resistamus: imitentur Lutheram maiores suos, Porphyrium, Iulianum, Vigilantium, VViclefum, & quotquot vnquam cum cœlestibus Diuis impia bella gesserunt, & vt fabulæ Poëtarum de gigantib. ferunt, de suis sedibus cœlites deturbare ac detrahere voluerunt. Nos verò maiorum nostrorum, Athanasij, Ambrosij, Hieronymi, Paulini, Augustini,

Gregorii

Gregorii vestigijs inhæreamus. Qui quidem Apostolorum & Martyrum gloriam religiosè æmulari, et res gestas contra detractores pro viribus disserendo tueri; et memoriam denique sermonibus alere, Basilicis honorare, carminibus celebrare, literis propagare, et consecrare æternitati semper studuerunt. Ita enim fiet, vt et illi, quorum imitantur scelera, earundem cum illis pœnarum societate iungantur: et nos, quos in hoc studio ad virtutem habuimus Duces, eosdem ad præmia et coronas socios habeamus. Nunc ad rem ipsam accedamus propiùs.

Ordo Disputationis.

HAEC *disputatio duodecim præcipuis quæstionibus continetur.* PRIMA *est de Sanctorum beatitudine, an Sanctorum animæ Deum videant, et verè beatæ sint ante diem iudicij. Hæc enim quæstio fundamentum est omnium aliarum, nam idcirco ante Christi aduentum non ita colebantur, neque inuocabantur spiritus Patriarcharum et Prophetarum, quemadmodum nunc Apostolos et Martyres colimus et inuocamus; quòd illi adhuc inferni carceribus clausi detinerentur.*

SECVNDA *de canonizatione, quæ sequitur ordine suo primam illam de beatitudine. Posteaquam enim didicerimus, sanctos homines vita functos cum Deo beatos regnare, discendum erit, qui sint illi; quod quidem non aliunde certò scire possumus, quàm ex publico Ecclesiæ testimonio, quod canonizationem nunc appellamus.*

TERTIA *de cultu, vbi enim constiterit qui sint ij, qui inter beatos spiritus numerandi sunt, sequitur, vt quæratur, an ij sint adorandi vllo genere adorationis.*

QVARTA *de inuocatione, quæ est eximium adorationis genus.*

QVINTA *de reliquijs eorum, vtrum videlicet non solùm ipsi Sanctorum spiritus, sed etiam corpora, seu ossa, & cineres, aliaque eorum reliquiæ venerandæ sint.*

SEXTA *de imaginibus, an colendæ sint, & quo cultus genere.*

SEPTIMA, VIII. IX. X. XI. & XII. *de ijs rebus, quibus non modò sanctis hominibus, sed etiam toti cœlesti Hierusalem ab Ecclesia, quæ peregrinatur in terris, cultus debitus exhibetur; id est, de Basilicis, de peregrinationibus, de votis, de vigilijs, de ieiunijs, de festis.*

LIBER

LIBER PRIMVS. DE BEATITVDINE, ET CANONIZATIONE SANCTORVM.

CAPVT I.

Argumenta hæreticorum, quibus illi probare nituntur, Sanctos nondum esse beatos, etc.

ESt igitur quæstio prima: *Sintne piorum hominũ spiritus, qui & corpore soluti sunt, et nulla purgatione egẽt, iam ad fruendam beatitudinem, quæ in clara Dei visione sita est, admissi?* Et quidem antiquorum, & recentium hæreticorum opinio fuit, animas oẽs, quantumuis sanctorum hominum, vsque ad vltimi iudicij diem seruari in quibusdam abditis receptaculis, vbi nec Deum videant, nec beatæ dici possint, nisi in spe.

Primvs ex hæreticis, qui hoc asseruit, quantum ex auctoribus ego colligere potui, Tertvllianvs fuit, lib. 4. in Marcionem, sic enim ait: *Eam regionem, sinum dico Abrahæ, etsi non cælestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorũ, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat; tunc apparitura cælesti promissione, quam Marcion suo vendicat quasi non à creatore promulgatam.* Id etiam habet libro de anima, duobus postremis capitibus.

Eum sequutus est Vigilantivs, de quo sic Hieronymus in libro contra eundem: *Ais*, inquit, *vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, esse præsentes. senatoriæ videlicet dignitatis sunt, ut non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera, honestaque custodia, in fortunatorum insulis, & in campis Elysiis recludantur.*

Eundem errorem tribuit Guido in summa de hereticis, Armenis. In eodem versabantur Græci, vt patet ex Concilio Florentino, sess. 1. & ex B. Thoma in opusculo 6. c. 9. Eundem errorem habet Lutherus in prælect. in Genesin, vt Fridericus Staphylus citat in epitome trimembri Lutheranæ Theologiæ, parte 2. Eundem habet Cornelius Agrippa in li. 3. de occulta Philosophia.

Eundem habet etiam Ioannes Caluinus; nam lib. 4. Instit. cap. 20. § 20. dicit, solum Christum ingressum esse Sanctuarium cæli, reliquos verò omnes residere in atrio, ibiq; exspectare vsque ad mũdi consummationem. Et §. 24. dicit animas Sanctorum adhuc eadẽ fide, & caritate nobiscum esse coniunctas. vbi autem fides est, ibi certè nõ est visio. Et c. 25. §. 6. *Stultũ*, inquit, *& temerarium est inquirere quo in loco sint animæ iustorum, & an gloria fruantur, nec ne. Interea cùm Scriptura vbique iubeat pendere ab exspectatione aduentus Christi, & gloriam, ac coronam eò usque differat; contenti simus his finibus diuinitus præscriptis, animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem concedere, ubi cum felici lætitia fruitionem promissæ gloriæ exspectant, &c.* Nota miram stultitiam hominis, qui dicit stultum, & temerarium esse quærere, vtrum animæ iustorum gloria fruantur, necne: & ipse tamen audacter

A definit eas nondũ frui gloria, sed eã exspectare. Argumenta pro hac sententia Caluinus nulla profert, sed multa sunt, & difficilia, quæ partim Græci proferre solent, partim etiam pro illis proferri solent.

Primvm argumentum sumitur ex decreto Ioannis XXII. qui fertur hoc declarasse, & mandasse Parisiensibus, ut nõ aliter docerẽt vel in scholis, vel in templis, & nullos promouerent ad gradus in Theologia, nisi prius illi iurarent, se hanc sententiam defensuros. Testes sunt huius rei Gulielmus Ockam in opere nonaginta trium dierum; Ioãnes Gerson in serm. de Pascha; Marsilius in 4. sent. quęst. 13. art. 3. & Adrianus in 4. vbi disputat de Sacramento Confirmationis.

Secvndvm argumentum ex Scripturis sumitur; & quidem Primvs locus est, Matth. 20. vbi ad vesperã B paterfamilias omnibus operarijs simul reddit mercedem: constat autem per vesperam intelligi resurrectionem, & per denarium vitam æternã. Secvndvs Heb. 11. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* Tertivs 1. Ioan. 3. *Scimus quia cùm apparuerit* (Christus in secundo aduẽtu) *similes ei erimus, quia videbimus eũ sicuti est.* Qvartvs Apocal. 6. *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Quid significat illa absconsio sub altari, nisi recõditum aliquod receptaculum, vbi quietæ quidem, sed in tenebris versentur animę?

Tertivm argumentum sumitur ex testimonijs Patrum Græcorum. Ivstinvs quæst. 60. ex ijs, quas gentes Christianis ponunt, dicit narrationem de diuite, & C Lazaro nõ esse veram historiam, & caussam reddens: *Neque enim*, inquit, *ante resurrectionem unicuiq; ex iis, quæ in vita gessit præmium redditur.* Et quæst. 76. *Si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quis fructus fuit latroni, cùm in paradisum eius animus introductus est? Respondet id consequutum latronem, ut sit in cœtu iustorum, & videat seipsum, & quæ infrà se sunt, & præterea Angelos & Dæmones.*

Irenævs li. 5. extremo: *Cùm enim Dominus*, inquit, *in medio umbræ mortis abierit, ubi animę mortuorum erant; post deinde corporaliter resurrexerit, & post resurrectionem assumptus sit; manifestum est, quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in inuisibilem locum definitum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorabuntur sustinentes D resurrectionem, post recipientes corpora, & perfectè resurgẽtes, hoc est, corporaliter, & sic veniẽt ad conspectũ Dei.*

Origenes hom. 7. in Leuit. *Nondum*, inquit, *Sancti receperunt lætitiam suam, nec Apostoli quidem; sed & ipsi exspectant, ut ego lætitiæ eorum particeps fiam.* Et li. 2. Periarchon prope finem dicit, Sanctos post mortem deferri in paradisum terrestrem, & inde eos, qui puriores sunt, ad aëris loca conscendere.

Chrysostomvs homil. 39. in priorem ad Corinth. in illud; Si in hac vita tantũ sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus; *Quid ais Paule? an non animus superstes erit? erit, & immortalis quidem; quanquam vero vel sexcenties sit immortalis, tamen sine carne ipsa admirãdis illis bonis non fruetur, quemadmodum neque pœnis punietur. omnia enim corã tribunali Christi manifestabũtur, inquit Paulus, ut vnusquisque ferat quæ per corpus siue bona, siue mala gessit; nam si corpus non resurgat anima nostra incoronata manebit.*

nebit,& extra cœlestem beatitudinem erit. Idem homil. 28. in epist. ad Heb. *Ne aliquid præ nobis habere uiderentur, si primi ante nos coronarentur, unum definiuit tempus omnium coronarum; & qui ante tam multos annos uicit, tecum accipiet coronam.*

THEODORETVS in c.11. ad Hebr. *Sanctorum ergo,* inquit, *tot,& tanta fuerunt certamina, sed hi tamen nondum coronas acceperunt,&c.* THEOPHYLACTVS in eũdem locum: *Sancti nihil adhuc cœlestium promissionum sunt assequuti.* Et in c.16. Lucæ docet, narrationem de Lazaro esse parabolam, non historiam, quia nondum distributa bona & mala iustis & iniustis. OECVMENIVS in eundem locũ; *Omnes,* inquit, *Sancti testimoniũ promeriti, quod per fidem placuerunt Deo, nondum consequuti sunt bona iustis promissa.*

ARETHAS Cæsariensis Episcopus in c.6. Apocalyp. *Horum,* inquit, *spe, quæ per intellectum ueluti in speculo contemplantur, omni crassitie liberati meritò lætantur quiescentes in sinibus Abrahæ, nam id multis Sanctis dictum est, unumquemque uirtutis cultorem sortitum esse dignum locum, unde etiam de futura sua gloria certam quandam assequatur coniecturam.*

EVTHYMIVS in c.16. Lucæ dicit, narrationem illam de Lazaro,& diuite esse parabolã, qua designatur quid erit post diem iudicij. & in c.23. *Et tunc quidem dedit ei conuersationem in paradiso tãquam arrabonem regni sui, quod est fruitio ineffabilium, ac æternorum bonorum, quæ nec oculus uidit,&c.*

Confirmatur hoc argumentum, quia Græci Patres simpliciter negant Deum uideri posse à creatura; ergo multò magis negare debent uideri ante diem iudicij. vide Chrysostomum homil.23. in Genesin, vbi dicit, ne Angelis quidem Deum esse visibilem. Item hom.14. in Ioannem vbi dicit, Angelos nunquam vidisse filium Dei, nisi post incarnationem. Similia habet Theodoretus in Dialogo Immutabilis. Theophylactus in illud Io.1. *Deũ nemo uidit unquã.* & Euthymius in eundẽ locum: quibus accedit ex Latinis Hieronymus, teste Augustino, epist.111. ad Fortunatianum.

QVARTVM argumentum est ex testimonijs Patrum Latinorum. LACTANTIVS lib.7. ca. 21. *Nec quisquam putet, animas post mortem protinus iudicari, nam omnes in una communique custodia detineantur, donec tempus adueniat, quo maximus iudex meritorum faciat examẽ.*

VICTORINVS Martyr in cap.6. Apocalyp. *Animas autem occisorum dicit se uidisse sub ara, id est, sub terra.* Et infrà: *In nouissimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua,& impiorum uentura est damnatio.*

HILARIVS in Psal.138. in illud; Si descẽdero in infernum, ades: *Hæc,* inquit, *humanæ lex necessitatis est, ut sepultis corporibus animæ ad inferos descendant.* Et ne putemus eum loqui de animabus impiorum, subdit: *Quã legem Dominus ad consummationem ueri hominis non recusauit,&c.* Vult ergo dicere, adeo esse necessarium, vt animæ sint in inferno, dum caro est in sepulcro, vt etiam Dominus hanc legem subire voluerit.

PRVDENTIVS in Hymno de exequijs defunctorum, docet, animas sanctas discedere ex hac vita in paradisum terrestrem, siue in sinum Abrahæ, quem diues ille ardens longè conspexit.

Quanam regione iubebis
Animam requiescere puram?
Gremio senis abdita sancti
Recubabit, ut est Eleazar,
Quem floribus undique septum
Diues procul aspicit ardens.
Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida iam paradisi,
Licet & nemus illud adire
Homini, quod ademerat anguis.

AMBROSIVS lib.2. de Cain, cap.2. *Soluitur à corpore anima,& post finẽ uitæ huius adhuc futuri iudicij ambiguo suspenditur.* Et lib. de bono mortis, ca. 10. *Satis,* inquit, *fuerat illis dixisse animas ᾅδην petere, id est, locum, qui non uidetur, quem Latinè infernum dicimus.* Et ibidem: *Scriptura Esdræ habitacula animarum promptuaria nuncupat.* Et occurrens querelæ humanæ, eo quod iusti, qui præcesserunt videntur vsque ad diem iudicij per plurimum scilicet temporis debita sibi remuneratione fraudari; mirabiliter, ait coronæ esse similem diem iudicij; coronæ enim dies exspectatur ab omnibus, vt intra eum diem & victi erubescant, & victores palmã adipiscantur victoriæ: ergo dũ exspectatur plenitudo temporis, exspectant animæ remunerationem debitam: aliàs manet pœna, aliàs gloria.

AVGVSTINVS lib.1. retract. cap. 14. *De sanctis hominibus,* inquit, *iam defunctis, utrum ipsi saltem dicendi sint iam in illa possessione cõsistere, meritò quæritur.* Et epist. 111. ad Fortunatianum, exponens quædam uerba D. Hieronymi: *In his uerbis,* inquit, *hominis Dei multa cõsideranda sunt: primum, quia secundum apertissimam Domini sententiam etiam ipse sentit, tunc uisuros faciem Dei, cùm in Angelos profecerimus, id est, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit utique in resurrectione mortuorum.* Item in Enchiridio, c.108. *Tempus,* inquit, *quod inter hominis mortem,& ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet.* Lib.12. de Gen. c.35. quærit, quid opus sit animabus resumptione corporis, si possunt sine carne uidere Deum? Respondet autem: *Minimè dubitandum est, & raptam hominis à carnis sensibus mentem, & post mortem ipsam carne deposita non sic uidere posse incommutabilem substantiã, ut sancti Angeli uident.* Et lib.12. de ciuit. Dei, cap. 9. *Pars,* inquit, *ciuitatis Dei, quæ coniungenda immortalib. Angelis ex mortalibus hominib. congregatur, nunc mortaliter peregrinatur in terris, uel in eis, qui mortem obierunt, secretis animarum receptaculis, sedibusq. requiescit.* In Psal. 36. *Post uitam,* inquit, *istã nondum eris, ubi erũt Sancti, quibus dicetur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod nobis paratum est ab origine mundi, nondum ibi eris, quis nescit? sed iam poteris ibi esse, ubi illum quondam ulcerosum pauperem diues ille superbus in medijs tormentis uidit longè requiescentem. in illa requie certè securus exspectabis iudicij diem.*

BERNARDVS serm.3. de omnibus Sanctis: *Aduertistis,* inquit, *ni fallor, tres esse sanctarum status animarum: primum uidelicet in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primùm in tabernaculis, secundum in atrijs, tertium in domo Dei.* Et infrà: *In illam beatissimam Dei domum animæ nec sine nobis intrabũt, nec sine corporibus suis, id est, nec sancti sine plebe, nec spiritus sine carne.* Et ser.4. exponens illud: *Vidi sub altare animas interfectorum.* intelligit per altare, Christi humanitatem, ac dicit animas Martyrum esse sub altari, quia solum uident Christi humanitatem, post diem iudicij exaltandas esse super altare ad uidẽdum Dei essentiam: *Interim,* inquit, *sub Christi humanitate feliciter Sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam S. Angeli prospicere, donec ueniat tempus, quando iam non sub altare collocentur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? Nunquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed uel Angelorum assequi quis poterit, nedum superare? Quonam igitur modo super altare dixerim exaltãdos eos, qui nunc sub altari quiescunt? Visione utique,& contemplatione, non prælatione. Ostendet enim tunc nobis Filius, ut pollicitus est, semetipsum, non in forma serui, sed in forma Dei: ostendet etiam nobis Patrem,& Spiritum sanctum, sine qua nimirum uisione nihil sufficeret nobis.*

QVINTVM argumentum sumitur ex ratione; nam iudicium,& examen bonorum,& malorum, futurum est in nouissimo die, ergo præmia & pœnæ usque ad eum diem differentur. Præterea Christi anima post separationem à corpore non statim ascendit in cœlum, sed prius descendit ad inferos,& post resurrectionem carnis tandem in cœlum ascendit; igitur & Sancti omnes

nes

nes post mortem in inferno erunt usq; ad resurrectionem; nam Christi requies, resurrectio, & ascensio, exẽplar fuit nostræ quietis, resurrectionis, & ascensionis, alioqui essent discipuli, & serui supra magistrum, & dominum. Ad hæc, anima, & caro simul operantur tam bona, quàm mala, igitur simul & nõ vna sine alia puniri, aut remunerari debet. Deniq. dæmones nondũ puniuntur, sed puniendi reseruantur post diem iudicij nam idcirco dicebant Christo: *Venisti huc ante tempus torquere nos*, Matth. 8. *Et deprecabantur eum, ne imperaret illis, vt in abyssum irent*, Lucæ 8. igitur idem de hominibus fiet: si autem impij non puniuntur, certè nec pij remunerantur. Hæc igitur sunt argumenta, quæ aduersus veritatem afferri solent. quæ quidem sequentibus capitibus per partes diluentur.

CAPVT II.

Animas Sanctorum iam nunc frui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiæ.

SED facile erit totidem argumentorum generibus veritatem propugnare. PRIMVM igitur accedat Ecclesiæ testimonium, quæ in oratione de S. Gregorio dicit: *Deus, qui animæ famuli tui Gregorij æternæ beatitudinis præmia contulisti, &c.* Præter quam orationẽ habemus etiam duo Concilia Oecumenica, & duorum summorum Pontificum decreta. siquidem hoc ipsum definitum est in Concilio Florentino, sessione vltima, in decreto vnionis Latinorum cum Græcis. & in Concilio Tridentino, sessione 25. Idem quoque disertis verbis docet Innocentius III. c. Apostolicam, Extra, de Presbytero non baptizato. Idem denique post longas disputationes Benedictus XII. definiuit in extrauaganti, quæ incipit, Benedictus Deus, quã totam refert Alphonsus à Castro li. 3. contra hæreses, verbo, Beatitudo.

Atque hinc soluitur primum argumentum aduersariorum; nam iste Benedictus XII. qui successor fuit immediatus Ioannis XXII. apertè testatur, Ioannem morte præuentum, non definiuisse istam quæstionem. Neque verò solùm eam non definiuit, sed etiam paulò antè mortem partim retractauit sententiam suam, partim etiam declarauit; nam asseruit, PRIMO, se in omnibus suis sermonibus de hac re nunquam intendisse rẽ definire, sed solùm quærere veritatem. SECVNDO, asseruit sibi displicere priorem sententiam, ac sentire se, animas Sãctorum videre Deum, etiam ante diem iudicij: nisi aliter Ecclesia, & sui successores definirent: quorũ definitioni se submittere dicebat omnes suas opiniones. Habetur hæc retractatio ipsis verbis, quibus facta est, apud Ioannem Villanum lib. 11. c. 19. historiæ, de rebus Florentinorum, quam ille dicit se habuisse à fratre suo, qui in aula eiusdem Ioannis Papæ degebat.

Sed notanda sunt quinque mendacia Caluini, lib. 4. Institutionum, cap. 7 §. 28. PRIMVM est, Gersonem vixisse tempore huius Ioannis nam Ioannes obijt anno MCCCXXXIV. vt testantur omnes historici, & nominatim Onuphrius, & ille Ioannes Villanus libro 11. c. 19. Gerson autem natus est anno MCCCLXIII. vt ex Trithemio patet de scriptoribus Ecclesiasticis.

SECVNDVM est, Ioannem Papam negauisse animæ immortalitatem. at si hoc esset verum, multò magis eã negasset Caluinus, qui pertinaciter defendit, animas non videre Deum. nec enim Ioannes Papa vllius erroris accusatur à Gersone, & alijs, præterquam istius de visione Dei.

TERTIVM est, nullum Cardinalium se opposuisse Ioanni Papæ. nam Ioannes Villanus lib. 10. c. vlt. hist. scribit, maiorem partem Cardinalium repugnasse Ioãni, & idem colligitur ex decretali Benedicti XII.

QVARTVM est, Regem Galliæ Philippum interdixisse suis communionem Ioannis Papæ, nisi resipisceret, At Ioannes ille Villanus loco citato scribit, Regem solùm scripsisse ad Pontificem amicè, & reuerenter, eumque monuisse, vt caueret ab illis opinionibus, quæ videntur suspicionem erroris ingenerare posse.

QVINTVM est, Pontificem coactum à Rege ad palinodiã. At Ioannes prædictus scribit, Ioannem Põtificẽ solũ retractasse opinionem suam pridie ante mortem suasu affinium, qui metuebant, ne, si Ecclesia postea contrarium definiret, vt etiam fecit, memoriæ Ioãnis Papæ aliqua nota suspicionis erroris inureretur. Vide quæ scripsimus de hac re lib. 4. de Pontifice, capite 14.

CAPVT III.

Idem Scripturarum testimonijs demonstratur.

IAM secundo loco Scripturarum testimonia proferemus. Ac PRIMVM sit id, quod legimus in Ecclesiastico, cap. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere, vnicuique secundum vias suas.*

DICAS, nõ ait Scriptura in die obitus reddi unicuiq. secundum opera, sed posse reddi, si Deus vellet. AT certè illud, facilè est, non significat, posset Deus, si uellet: sed reddit Deus, & facilè reddit unicuique secundum opera sua in die obitus. alioqui enim, si Deus posset reddere secundum opera, sed non redderet, frustra nos hoc argumento hortaretur Sapiens ad benefaciẽdum. Præterea cùm dicat ibidem Spiritus sanctus: *In fine hominis denudatio operum eius*; indicat etiam in fine hominis, reddi unicuique secundum opera. nam ad hoc fit iudicium illud, & denudatio operum, ut sequatur remuneratio.

DICAS rursum, quando hæc scripta sunt, non dabatur remuneratio essentialis in die obitus, sed tantùm requies in sinu Abrahę, igitur per ista uerba, Facile est coram Deo in die obitus reddere, &c. solùm deducitur, reddi in die obitus iustis certam spem beatitudinis futuræ, & requiem in sinu Abrahæ.

RESPONDEO, Ecclesiasticum, cùm dicit, in die obitus reddi remunerationem, intellexisse, reddi remunerationem, quę pro temporum diuersitate haberi poterat: & quia tunc nondum cœlum erat reseratum, nunc autem à Christo reseratum est; ex illius sentẽtia sequitur, in die obitus, & tunc requiem dari solitam iustis, nunc ueram felicitatem. Hinc nimirum Num. 35. Dominus iubet, ut post mortem sacerdotis magni omnes exules reuertantur ad patriam: hæc enim est figura rerum nostrarum; nam nos exules sumus, patria paradisus, sacerdos magnus Christus, post cuius mortem iam patet aditus Adæ filijs in cœlum.

ALTERVM testimonium, & quidem longè clarius est Apostoli Pauli 2. Corint. 5. *Scimus quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationẽ ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostrã, quæ de cælo est, superindui cupientes, si tamen uestiti, & non nudi inueniamur: nã & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri, ut absorbeatur quod mortale est à uita.*

Nota PRIMO, illud: *Si terrestris domus nostra*, intelligi à quibusdam (ut Chrysostomus citat) de mundo hoc sensibili, quasi Apostolus dicat, si hic mundus peribit, non deerit nobis alius melior post resurrectionẽ. Sed hoc falsum est; nam communis Græcorum, & Latinorum opinio pro domo hac terrestri accipit corpus hoc mortale, seu uitam præsentem corporalem: Et ratio est, quia in fine capitis superioris dixit Apostolus: *Si exterior homo noster corrumpitur, interior renouatur de die in diem.*

diem. Itaque, quod hic dixit terrestrem domum, ibi dixit hominem exteriorem. Præterea infrà clarius dicit: *Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino*. ubi apertè uocat corpus, quod antea uocauerat exteriorē hominem, domum terrestrem, tabernaculum, &c.

Nota SECVNDO, per domū æternam, & cœlestem, quam opponit Apostolus domui terrestri, intelligi à Patribus uel corpus immortale, ut à Chrysostomo, Theophylacto, Theodoreto, Ambrosio; uel uitam ęternam, id est, uisionem Dei. Et sine dubio uerior est posterior expositio, quæ est Photij apud Oecumenium, Anselmi, & sancti Thomę in hunc locum; nam inprimis Apostolus ait de præsenti, si domus hæc terrena dissoluitur, habemus aliam æternam in cęlo; debuisset enim dicere, si de corpore glorioso loqueretur, habebimus, non habemus; nam corpus immortale non habemus nunc in cęlo.

PRÆTEREA Apostolus, cùm dicit, si hæc domus dissoluitur, habemus aliam, vult dicere, non est quod timeamus nobis domum defuturam vnquam; nam si hinc pellimur, habemus aliam: at si per domū cœlestē intelligit corpus immortale, non est uerum nobis nunquam defuturam domum: deerit enim à die mortis usque ad diem resurrectionis. Præterea id ipsum uocat hanc domum cœlestem, quod paulò antè in fine cap. 4. nocauerat: *Aeternum gloriæ pondus*; nam postquam dixerat: *Id enim, quod in presenti est momētaneū, & leue tribulationis nostrę, supra modum in sublimitate ęternum gloriæ pondus operatur in nobis*: subiungit explicans: *Si enim terrestris domus, &c.* At per illud: *Aeterna gloriæ pondus*, omnes intelligunt ipsam essentialem beatitudinem.

DENIQVE, nisi Apostolus hic per domum cęlestem, intelligeret beatitudinem, non bene concluderet paulò inferius: *Audentes igitur, & sciētes quia dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & prę sentes esse ad Dominum.* Nec enim sequitur, si hoc mortale corpus corrumpitur, habebimus aliud immortale post resurrectionem, ergo bonum est nunc mori, & peregrinari à corpore; immò contrarium sequitur, nimirum non esse bonum mori usque ad diem resurrectionis, quia, etsi melius sit corpus immortale, quàm mortale, tamen melius est corpus mortale, quàm nullum. At, si per domum cœlestem, intelligamus beatitudinē, Apostoli argumentatio optima est, nimirum ista; si uita hæc mortalis perit, habemus statum aliam longè meliorem in cœlo, ergo bonum est citò mori in hoc mundo, vt citò niuamus in cælo.

DICES, non uidetur beatitudo posse uocari domus, non enim habet similitudinem cum domo, corpus autem habet; corpus enim reuera est domus animæ.

RESPONDEO, beatitudinē optimè dici domum, quia est tam magna, ut eam aīa non capiat, & potius aīa in illam intret, quàm illa in animam: hinc 1. Ioann. 3. dicitur: *Maior est Deus corde nostro*. Et quod dicitur Ioā. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*: omnes intelligunt de uarijs gradibus beatitudinis. de hac domo dicitur etiam Matthęi 25. *Intra in gaudium Domini tui*. Et hanc domū eleganter Apostolus opponit uitę corporali, siue ipsi corpori, propter tria. PRIMVM enim corpus ipsum uocat domum terrestrem, quia ex terra constat: uitam beatam uocat domum cœlestem, quia in cœlo inuenitur. ibi enim est sedes Dei, & ibi semper uidetur tanquam Rex in decore suo. SECVNDO, corpus dicit esse domum, quæ dissoluitur, quia quotidie deficit magis & magis, illam autem uocat æternam, quia semper in eodem statu permanet: denique illam uocat non manufactam, insinuans, istam esse manufactam, quia nimirum corpus habemus opera hominum, qui illud generarunt, & cibo, ac potu alunt, & sustentant: at illa domus cœlestis ab hominum opere non pendet, sed à solo Deo manifestante seipsum nobis.

TERTIVM testimonium est paulò infrà: *Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati eo, quod nolumus expoliari, sed superuestiri. audentes igitur, & scientes, quia sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum*. NOTA Apostolum hic docere duo desideria esse in nobis, vnum naturæ ad uiuendum corporaliter, alterum gratiæ ad uidendum Deum; & quidem homines pios velle quidem vtrumque, si possint, implere simul; sed cùm non possint, anteponere desiderium gratię desiderio naturę, & proinde appetere mortem corporis, vt possint cum Deo uiuere: homines impios è contrario omnia referre, ad vitam corporis, & desiderium naturæ.

Ex quibus deducitur euidens argumentum pro sententia nostra; nam si non possemus videre Deum, nisi post resurrectionem, non diceret Paulus, se optare peregrinari à corpore, vt non peregrinetur à Domino: his enim verbis ostendit esse aliquem statum animæ, in quo peregrinetur a corpore, & non à Domino: at talis status non esset vnquam, nisi ante resurrectionem uideretur Deus. nam in hac vita peregrinamur à Domino, sed nō à corpore: in alia vita post resurrectionē non peregrinabimur nec à Domino, nec à corpore; ante resurrectionē aūt oporteret necessariò peregrinari à Domino, & à corpore: quare vt detur status, in quo peregrinemur à corpore, sed non à Domino, de quo Paulus loquitur, necesse est vt ante resurrectionem, spiritus iustorū corpore soluti, Deum videant. NEQVE ét dici potest, Paulum loqui de quadam beatitudine imperfecta, quæ consistit in visione humanitatis Christi, & quòd peregrinari à Domino, sit peregrinari à pręsentia humanitatis Christi. Siquidem sanctus Apostolus ait: *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* Ex quo sequitur, vt è contrario non peregrinari à Domino, sit non ambulare per fidem, sed facie ad faciem videre speciem diuinę pulchritudinis. Idem enim Apostolus qđ hic dicit *Ambulamus per fidem non per speciem*. dicit 1. Corint. 13. *Videmus nunc per speculum in ęnigmate, tūc autem facie ad faciem*. At qui solam videt Christi humanitatem, adhuc habet fidem, & est peregrinus & viator, vt omnes fateotur.

QVARTVM testimonium est Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso*. Vbi nota, paradisum dupliciter accipi in Scripturis; vno modo pro horto quodam deliciarū corporaliū, in quo primus hō constitutus fuit ante quā peccaret, de quo loquitur Moyses Genes. 2. & 3. altero modo pro gloria beatorum, cuius prior paradisus figura fuit; & de hoc loquitur Paulus 2. Cor. 12. vbi se dicit raptum fuisse in paradisum. explicans enim quid paradisus sit, dicit se raptum supra tertium cęlum.

EVTHYMIVS in hunc locum existimat (nimirum vt confirmet errorem suum) hic Dominum loqui de paradiso terrestri; & ideo etiam scribit, Dominum latroni non respondisse, hodie mecum eris in regno meo, sed in paradiso; vt ostenderet aliud esse regnum, aliud paradisum. Et quia poterat aliquis obijcere, Christum dixisse: *Mecum eris in paradiso*; & tamen Christus non est in paradiso terrestri, sed cœlesti; respondet Euthymius, Christum esse vbique vt Deus est, & proinde esse cum latrone, alijsque Sanctis in paradiso terrestri, & simul cum Angelis in paradiso cœlesti.

Hæc expositio sine dubio potest, ac debet reijci. PRIMVM, paradisus terrestris est locus deliciarū corporibus, non animabus; quid enim prodest animab. abundare pomis, herbis, aquis, cæterique rebus terreni illius paradisi? Christus autē promittens latroni paradisum, promisit hortum deliciarum ipsi conuenientem, id est, spiritualem.

SECVNDO, voces Testamenti noui cùm ambiguæ sunt, potius accipi debent, vt sumuntur in alijs locis Testa-

Testamenti noui, quàm vt sumuntur in Testamento veteri, sed vox ista, *paradisus*, in Testamento nouo accipitur pro paradiso spirituali, vt patet 2. Corint. 12. igitur & Luc. 2. pro spirituali paradiso accipienda est.

Tertio, Christus promisit latroni consortium suum, cùm ait: *Mecum eris in paradiso*. Christus autē non terrestrem, sed cœlestem paradisum introiuit. nec valet responsio Euthymij; nam eo modo, quo Christus est ubique, erat cum latrone etiam in hoc mundo, cum adhuc latrocinia exerceret, & nihil ei Christus noui promisisset.

Iam verò Theophylactus nomine aliorum refert, & refellit duas alias expositiones ad hunc locum. Prima est quorundam, qui dicebant, latroni promissum fuisse paradisum cœlestem, sed dandum post resurrectionem: dixisse autem Christum, *hodie eris*, propter certitudinem rei futuræ, quomodo Prophetæ sæpè exprimunt res futuras per tempus præsens, aut preteritum; vt, cùm Dominus dicit: *Qui non credit, iam iudicatus est*. Secunda est, illud, *hodie*, coniungendum cum, *dico*, non cum, *eris*, hoc modo; *Amen dico tibi hodie, mecum eris in paradiso*.

Sed neutra est solida; non Prima, tum quia non oportet recurrere ad figuras, & relinquere propriā verborum significationem, nisi quādo alioqui absurditas aliqua sequeretur; tum etiam, quia ista non sunt verba Prophetica, vt oportuerit ea velari obscuritate, sed cōtinent simplicem promissionem, & proinde simpliciter intelligēda sunt, neq. eo loco, *qui non credit iam indicatus est*, accipitur præteritum pro futuro: non enim vult Dominus dicere, certò iudicabitur, sed verè iam judicatus est, & condemnatus à seipso, cùm nolit eam fidem amplecti, per quam saluus esse posset.

Secunda expositio est planè ridicula. Quorsum.n. Dominus diceret; Amen dico tibi, hodie? nonne videbat latro, Dominum loqui illa die? Præterea, quis non videt per illud aduerbium, Hodie, respōderi ad illud aduerbium. Qvando, quod latro posuerat? Latro dixerat: *Memento mei; quando veneris in regnum tuum*. Dominus respōdet: hodie erit illud qñ, proinde hodie mecum eris in regno, & paradiso meo. Vera ergo expositio est Theopylacti, Ambrosij, Bedæ, & aliorum, qui per paradisum intelligunt regnum cœlorum. ne fortè enim latro per regnum intelligeret aliquid. humanū, Christus declarauit, regnum suum esse paradisum; id est summam & sempiternam felicitatem.

Qvintvm testimonium Ephes. 4. *Christus ascendēs in altum, captiuam duxit captiuitatem*. Quo in loco per vocem, *altum*, non potest intelligi nisi summum cœlū. etsi enim quidam intelligunt crucem, tamē Paulus se exponit paulò infrà, cùm ait: *Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes celos*. Porro nomine captiuitatis, quam secum duxit in cœlum, quid potest intelligi, nisi multitudo sanctarum animarum, quas ex limbo ad celum euexit, vt Ambrosius exponit.

Dices, non sequitur, Sancti sunt in cœlo, ergo vident Deum. Respondeo, rectè sequi; nam per celum intelligimus sedem; & quasi aulam regiam Dei, vbi Deus semper videtur; nam Isaiæ 66. dicitur: *Celum mihi sedes est*. Et Matth. 5. *Nolite iurare per celum, quia thronus Dei est*. Et Matthei 18. *Angeli eorum in celis semper vident faciem Patris mei*. Et in oratione Dominica dicimus; *Pater noster, qui es in celis*. Tametsi.n. Deus vbique sit, tamē propriè in celo esse dicitur, quia per sui manifestationem illic se præsentem ostendit, & cernitur ab iis, qui digni sunt celesti illa sede. Vnde eleganter Cyrillus catechesi 9. dicit, cœlum esse velū Deitatis, quo nobis videlicet, qui sumus extra velum, absconditur Deus. Immò beatus Paulus Hebr. 9. comparat ingressum Christi in sanctuarium cœleste, cum ingressu Sacerdotis intra velum in sancta Sanctorum, indicans idem esse cœlum respectu diuinæ essentiæ, qđ erat velum respectu arcæ Testamenti, & certè animabus Sanctorum, si non videant Deum, parum videtur referre vtrum in celo isto materiali, an in terra, vel in alio loco sint.

Sextvm testimonium Philip. 1. *Cupio dissolui, & esse cum Christo*. At si animæ seruantur in aliquo loco extra cœlum, frustrà hoc desiderabat Paulus, Christus enim in cœlis est.

Septimvm testimonium Hebr. 9. *Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam esse Sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente statum*. Quod exponunt Primasius, Anselmus, Theophylactus, Oecumenius in hunc modum, quod in sancta Sanctorum non possent ingredi Sacerdotes, nec populus significabat toto tempore Testamenti veteris non fuisse apertam viā ad celū, & ideo et iustissimos quosq; ad inferos descendisse; quia non poterant simul vigere figura & figuratum. At posteaquam Christus perrupit velum tabernaculi, & figuræ cessauerunt, iam propalata est uia Sanctorum ad sanctuarium celeste.

Octavvm testimonium Hebr. 12. *Non accessistis ad montem Sion, &c. sed ad Sion montem & Hierusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiā, Ecclesiam primitiuorū, qui conscripti sunt in celis, & spiritus iustorum perfectorum, &c.* Hic (ut rectè Anselmus exponit) descibitur Ecclesia triumphans, & in ea dicūtur esse tanquam ciues, primùm Angeli, deinde animę primitiuorū, id est, eorum, qui primi crediderant, & iā mortui fuerant, ut Iacobi Apostoli, Stephani, & aliorū: qui dicūtur conscripti in celis, quia sunt adscripti & cooptati cum Angelis in ordinem ciuium cœlestium. quomodo dicebantur Romę senatores Patres conscripti. Nisi fortè magis placeat per Ecclesiam primitiuorū in celis cōscriptorum, intelligi aīās Patriarcharum, & Propthetarum cum Christo regnantium: per spiritus autem perfectorum, animas Apostolorum & Martyrū. Semper tameo eadem est sententia, iam non spiritus sanctorum hominum beatos esse, ea beatitudine, qua sancti Angeli soli ante fruebantur.

Nonvm testimonium est in lib. Actor. c. 7. ubi Stephanus moriturus uidit celos apertos, & gloriam Dei, Christumque stantem à dextris Patri. Cur autem hoc uidit, nisi ut intelligeret, sibi cœlum patere, & se statim à Domino recipiendū in illam gloriā? Id enim ille intelligens exclamauit. *Domine Iesv suscipe spiritum meum*.

Decimvm testimonium est cap. 6. Apocal. ubi dantur Martyribus singulæ stolæ albæ, quæ gloriam animę significant; nam alteram stolam, id est, gloriam corporis post resurrectionem habebunt; ut exponunt Gregorius in 4. Psal. penitētialem, & Beda, Haymo, & Anselmus in hunc locum; necnon B. Augustinus serm. 4. de festo innocentium.

Vndecimvm est cap. 7. ubi de istis dicitur; *Hi, qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronū Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius*. Ex quo habemus, illos uerè esse in celo, & uidere Deum. Quid.n. significat esse ante thronum Dei, nisi habere Deum in conspectu, eumq; cernere?

Atque hinc solui potest argumentum Secvndvm; nam ad primum locum contra addictum respondeo dupliciter; ac Primvm, ut Chrysostomus in cap. 20. Matth. monet, parabolas non oportere ex omni parte quadrare, sed solùm considerandum esse scopum; multa enim dicuntur non ad significandum aliquid, sed solùm, ut narratio integra uideatur. quemadmodum & culter ad scindendum factus est, nec tamen ex omni parte scindit, alioqui, quomodo operarij accipientes denarium murmurabant? nunquid erit murmur in celo? Et cur Dominus dixit: *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Num erit in cœlo oculus nequam? quomodo etiam fieri potest, ut merces prius sit reddita ultimis, quàm primis, cùm constet omnes simul electos eadem sententia donandos regno cœlorum? Solùm

ergo

ergo ex parabola illa de operarijs habemus, minori tempore Patres noui Testamenti laborare, quàm fecerint Patres Testamenti veteris: & tamen ad eandem beatitudinem peruenire: vel certè eos, qui conuertuntur in senectute breuiorem laborem habere, quàm eos, qui in adolescentia, & tamē posse non minus præmium adipisci.

Possumus etiam SECVNDO respondere, si velimus illam partem esse significatiuam, qua dicitur, ad vesperam vocatos esse omnes operarios, & simul omnibus redditam esse mercedem; dicemus enim per vesperā significari futurum generale iudicium, quo publicè reddatur omnibus perfecta merces: quod tamen iudicium non excludit particularia Dei iudicia, quibus in obitu vniuscuiusque redditur singulis priuatum pars mercedis.

Ad SECVNDVM locum ex Paulo, qui ait, Patres non accepisse promissiones, sed suo tempore accepturos, dico tria. PRIMO, per repromissionem posse intelligi Christi incarnationem, vt exponit Primasius, id enim Deus promiserat sæpissimè Patribus Abrahæ, Isaac, Iacob, Dauid; vnde Dominus ait; *Multi Reges & Prophetæ voluerūt videre, quæ vos videtis, & non viderūt.*

SECVNDO dico, per repromissiones posse intelligi beatitudinem animæ; & tunc conferri homines Testamenti veteris, cum hominibus Testamenti noui, vt sensus sit; illi antiqui Sancti mortui sunt, non accepta repromissione vitæ æternæ, vt non præueniremus nos, sed expectauerunt vsque ad Christi aduentum, vt eam repromissionem nobiscum, id est, cum Sanctis Testamenti noui acciperēt. Et fauet huic expositioni textus Græcus: οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, non acceperant repromissionem, id est, nunc qui dem acceperunt, sed ante hac nondum acceperant.

TERTIO dico, per repromissionem intelligi perfectam beatitudinem corporis, & animæ, quam illi adhuc non habuerunt, ne sine nobis habeant. quæ quidem est communis Patrum expositio in eum locum, & Augustini tract. 49. in Ioann. notanda sunt omnia illa verba: *Ne sine nobis consummarentur.* Non enim ait, ne sine nobis remunerarētur, sed ne sine nobis consūmatam mercedem non modò animæ, sed etiam corporis acciperent.

Ad TERTIVM locum ex epistola Ioannis respondeo, illud, *cùm apparuerit*, non significare, cùm apparuerit Christus, sed cùm apparuerit, quid erimus, vt patet ex superioribus. Dixerat enim, *nōdum apparuit, quid erimus*, ac deinde subiecit, *scimus enim, quia cùm apparuerit*, nimirum, quid erimus, *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Itaque illud, *similes ei erimus*, significat, similes Christo erimus coram oculis totius mundi. videbūt enim nos in nubibus Christo assidentes, ac similes illi quoad externam gloriam corporis. quæ gloria ex eo nascetur, quod videbimus eū sicuti est; nam videre Deum, est beatitudo animæ, ex qua nascitur gloria corporis. Est autem similis hic locus, vt Beda etiam monet illi loco Pauli: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Coloss. 3. Quare non colligitur ex verbis Ioannis, sanctos homines non visuros Deum ante diem iudicij, sed solùm ante eum diem nō esse eorum gloriam toti mundo manifestandam.

Ad QVARTVM ex Apocalypsi, dico, per altare, sub quo sunt animæ, non posse intelligi aliquem locum extra cœlum; nam in cap. 7. habemus, istas animas amictas stolis albis esse ante thronū Dei, Deoque in templo eius, id est, in cœlo seruire, die ac nocte.

Tres ergo sunt Catholicæ expositiones. PRIMA Bedæ, illud: *Sub altari*, coniungi cum *interfectorum*, hoc modo: *Vidi animas interfectorum sub altari*: per altare autem intelligi Christum, vt sensus sit; Vidi animas interfectorum sub altari, id est, sub testificatione no-

A minis Christiani: quomodo 2. Machab. 7. dicuntur Machabæi occisi sub Testamento Dei, id est, pro Testamento Dei.

SECVNDA, eiusdem Bedæ, Primasij, & Haymonis, illud, *sub altari*, coniungi cum *vidi*, sed per altare intelligi secretum intellectuale, unde procedit thimiama laudis diuinæ. Sicut enim in tabernaculo erat arca, & ante arcam altare aureum thimiamatis, ita in cœlo, tabernaculo non manu facto, est arca humanitatis Christi, in qua residet diuinitas: & ante eam est altare aureum, vnde procedit perpetuum thimiama laudis diuinæ, & precum. Et notat HAYMO, quod sicut in tabernaculo materiali, inter altare aureum, & arcam, erat velum, quod fractum est in morte Christi: ita quo que durante Testamento veteri, animæ Sanctorum e-

B rant sub altari, sacrificantes Deo hostias laudis, sed velum erat inter eas, & Deum; at fracto velo per Christum, iam altare est coniunctum arcæ, & nihil est in medio. Dicuntur autem animæ esse sub altari isto, non autem ad altare, ad significandum secretum illud cœleste, quò non solùm oculi, sed nec mentes nostræ penetrare possunt. quis enim capiat, quomodo animæ sint ante Deum, eique ministrent in cœlo?

TERTIA, est Anselmi, qui docet, per altare intelligi Christum. Sacrificia enim Sanctorum, siue laudis, siue orationum, non placent Deo, nisi super hoc altari ponantur, id est, per Christum offerantur. Dicuntur autem animæ sub Christo esse, non quia Christus sit

C illis quasi paries adumbrans, & impediens, quo minus Deum videant, vt B. Bernardus videtur exposuisse, sed sub Christo esse dicuntur, quia illo inferiores sunt loco, & dignitate; & quia sub Christi patrocinio, & protectione vicerunt, & illi referunt accepta sua præmia.

CAPVT IIII.

Eadem veritas ex Græcis Patribus confirmatur.

SEQVITVR nunc, vt post Scripturas sacras, proferamus etiam testimonia Patrum, ac primùm Græcorum, ne recentiores Græci existiment, veterum testi-

D monio errorem suum se posse defendere.

PRIMVS. IGNATIVS in epistola ad Romanos dicit, se per martyrium proficisci de mundo ad Deum. Et rursum ait: *Aqua viua manens in me, intrinsecus mihi dicit, veni ad patrem.* At secundùm errorem Græcorum & Caluinistarum, non ad Deum ibat, sed ad inferos, aut ad alium locum extra cœlum, vbi non magis Deus est, quàm hic nobiscum. Præterea ibidem ait: *Sinite me puram lucem aspicere, illuc perueniens, homo Dei ero.* Et rursum: *Miserabilis sum nunc, donec Deum merear adipisci.* An non clarissimè indicat, se statim à morte futurum cum Deo, & visurum puram lucem diuinitatis? Denique sæpius repetit, se per martyrium adepturum Christum. at quomodo adipiscetur, si Christus est in cœlo, & ipse erit apud inferos, in

E abditis receptaculis, nescio quibus?

SECVNDVS sit DIONYSIVS Areopagita, qui libro de Ecclesiast. hierar. c. 7. parte 1. loquens de Sāctis in morte cōstitutis: *Norunt*, inquit, *profectò se totos percepturos exactissimā ad Christi speciē, requiē, cùm ad præsentis vitæ finē peruenerint, uiamq; ad immortalitatē suā è vicino iā clarius intuētes, diuinitatis laudāt munera, diuinaq; lætitia gestiunt. nō iā ad deteriora conuersionē metuētes, sed parata bona se firmiter perpetuoq; habituros probè noscētes, &c.* Nota, dicere Dionysium, animas Sanctorum statim à morte hominis consequi immortalitatem: cumque hoc non possit intelligi de immortalitate naturali, nec de immortalitate carnis, necessariò esse intelligendum de beatitudine, quæ est vita æterna animæ. Eodem libro, & capite, parte 3. dicit

animas Sanctorum statui in regione viuorum, io sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob. & subdit: *Ista, vt reor, sunt per spicuò beatissima Sanctorum præmia. quid enim immortalitati perfectæ omniq; tristitia vacuæ, ac plenæ perpetui luminis conferri possit? licet multum sanè promissiones illæ sublimiores nostra mente sint, quæ vocabulis nobis congruis designantur, longè tamen inferiores earum re & veritate appellationes habent. verum enim profectò illud existimandum eloquium est. quod oculus non vidit, auris non audiuit, in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, &c.* At certè ista non conueniunt, nisi essentiali beatitudini, quæ sola superat nostra desideria.

Tertius sit Iustinus, qui quæst. 75. à gentibus posita (quanquam istæ quæstiones non videntur Iustini, sed alicuius recentioris) *At*, inquit, *post animi à corpore excessum statim fit bonorum, malorumq; distinctio, ducũtur. n. ad loca, q̃ eis digna sunt, ab Angelis, bonorũ quidem animi in paradisum, vbi consuetudo est, & aspectus Angelorum & Archangelorum, visio verò etiam conseruatoris Christi ex verbis his, peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum, improborum autẽ ad inferorum loca, &c.* Vbi nota probari sententiam nostram tum ex eo, quod dicit, bonorum animos duci ad paradisum, vbi sunt Angeli, & Christus; tum ex loco Pauli, quem Iustinus allegat; nam (vt suprà diximus) præsentem esse ad Dominum, significat videre Deum, cùm oppoatur peregrinationi à Domino, & ambulationi per fidem.

Atq; ex his ad loca ex Iustino adducta in contrariũ, facile est respondere; nam quæst. 60. vbi dicit, narrationem de Lazaro non esse historiam, quia nondum facta est retributio; loquitur de retributione perfecta, quando totus homo animo & corpore gaudebit, vel cruciabitur. Et quia in illa narratione fit mentio corporalis supplicij, dicitur: *Et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Ideo Iustinus dicit, illam narrationem non esse historiam, quia nondum habẽt damnati coporalia membra, &c. In quæstione 76. Gẽtiles quidem quærebant, si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quorsum latro in paradisum introductus fuit? Sed Iustinus non admittit antecedens immò ostendit magnam remunerationis partem esse, quod animus latronis sit in cœtu beatorum, & videat inferiora, & Angelos, ac Dæmones. non meminit aũt Dei visionis, quia Græci noo solent vocare visionem, nisi eius rei, quæ plenè comprehenditur, & ideo passim negant, Deum posse videri à creatura; sed quod aliquo modo latro Deum videat, indicat Iustinus, cùm dicit eum esse in cœtu beatorum.

Quartus. Ireneus lib. 1. cap. 2. *Iustis*, inquit, *& æquis, & præcepta eius seruãtib. & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidẽ ab initio, quibusdam autem ex pænitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem æternam circundat.* Nota, *quibusdam*, id est, ijs, qui mox à Baptismo moriuntur, vel qui pro Christo vitam ponunt, vel denique perfectis statim donati vitam, & claritatem æternam; alijs non, nisi post pœnitentiam, id est, satisfactionem io futuro seculo actam. Est enim hæc sententia Irenæi simillima illi Cypriani lib. 4. epist. 2. ad Antonianum: *Aliud est*, inquit, *ad veniam stare, alius ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem, non exire inde donec soluat nouissimũ quadrãtẽ: aliud statim fidei & virtutis mercedẽ accipere: aliud pro peccatis longo dolore cruciatũ emẽdari, et purgari diu igne, aliud peccata oĩa passione purgasse.*

Quod ergo idẽ Irenæus lib. 5. extremo dicit, aĩas Sãctorũ deduci in inuisibilẽ locũ, & post resurrectionẽ cũ corporib. ituras ad Dñm, nõ significat eas ioterim nõ esse in cœlo, vel non videre Deum, sed solũ significat eas non esse nunc in illa perfecta beatitudine, in qua est Christus, qui animo & corpore est beatus.

Et confirmatur hoc ex multis coniecturis. Primo, quia hoc ipso loco dicit, Christum descendisse ad inferorum loca, vt Sanctorum animas inde extraheret, & saluaret. Si eas ergo extraxit, nõ sunt amplius ibi: & si saluauit, certè videt Deũ, nã hæc est salus animarum.

Secundo, cùm dixisset, Christum descendisse ad inferos, antequam resurgeret; & subiungeret, debere discipulos imitari magistrum suum, non tamen ausus est dicere, discipulorum animas descendere ad inferos; sed ait, eas duci ad inuisibilem locum, vt ibi expectarẽt resurrectionem, per inuisibilem locum quid prohibet intelligere cœlum, vbi est lux inaccessibilis?

Tertio, quia Irenæus contendit, discipulos debere in morte, & requie, & resurrectione Christum imitari: At Christus statim à morte, noo fuit quidem beatus corpore, sed quieuit triduo in sepulchro, interim tamẽ animo erat beatus, & in paradiso. Ipse enim dixit: *Hodie mecum eris in paradiso*; ergo etiam Sancti, dũ quiescunt in sepulchris, quãtum ad corpora, animo sunt in paradiso beati.

Quintus. Origenes, qui in illis ipsis locis, qui cõtra nos afferuntur, pro nobis est; nam homil. 7. in Leuiticum dicit, Sanctos habere nunc lætitiam, sed noo perfectam, quia adhuc corpus eorum, id est, ciuitas illa beata oon est plena, sed quando erimus nos etiam vbi ipsi sunt, tunc habebunt perfectam lætitiam. & addit, Christum etiam non habere perfectam lætitiam, quia nondum habet omnia sua membra. Itaque apertè loquitur de lętitia accidentali. Libro autem 2. periarchon, c. vlt. dicit. plerosq; Sãctorũ primũ duci ad locũ aliquẽ terrestrẽ, vt ibi expolіantur, & doceantur multa, quæ nesciebant; deinde duci ad loca aërea, & ibi discere quædam sublimiora; tandem duci supra cœlos ad Christum, & ibi iam videre perfectè caussas omnium rerum, ibidem asserit Paulum, & suoiles perfectos iam ibi esse, & videre in Deo omnia. Itaque errat quidem in eo, quod vult, Sanctos paulatim proficere in alia vita, sed apertè fatetur nunc multos eorum esse in cœlo, & videre Deum.

Sextus. Athanasius in vita Antonij dicit, animam Ammonis Angelis stipatam visam ab Antonio deferri in cœlum.

Septimus. Basilius homilia in quadragiota Martyres: *Vos*, inquit, *non terra occuluit, sed cœlum suscepit, apertæ sunt vobis paradisi portæ:* Et oratione io Gordiũ Martyrem: *Erat enim affectus, non vt qui in lictoris manus deuenturus esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturi essent.*

Octavus. Gregorius Nazianzenus oratione in Basiliũ: *Tu*, inquit, *obiter è cœlo nos respice, & datam mibi renum debilitatem, & articulorum dolorem, vel iube discedere, vel adiuua, & hortare, ita me æquo animo ferre, vt hinc demum discedentem me in æterna tabernacula recipias, & beatã Trinitatem eo, quo est modo, tecũ pariter contẽplari valeam.* Et oratione in Gorgoniam, dicit eã frui cũ Angelis purissima illustratione Trinitatis, quæ toti menti totam se contemplandã præbeat.

Nonus. Gregorius Nyssenus oratione in sanctũ Ephrem: *In celestibus tabernaculis*, inquit, *animus illius consedit, vbi sunt ordines Angelorum, vbi Patriarcharum populi, vbi chori Prophetarum, vbi sedes Apostolorum, vbi gaudium Martyrum, vbi piorum lætitia, vbi Doctorum splendor, vbi celebres primogenitorum cœtus, vbi puræ lætantium voces.* Et infrà: *Tu verò diuino assistens altari, vitæque principi, & sacrosanctæ vna cũ Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobisque peccatorum veniam impetra.*

Decimus. Ioannes Chrysostomus homil. 10. in posteriorem epistolam ad Coriothios loquens de beatitude: *Si cogitatio*, ioquit, *illorũ quãuis obscura sit, tãtã suppediat voluptatem, cogita quantam lætitiã nobis allatura sit manifesta ipsa comprehensio. Beati & ter beati, qui illic bonis fruũtur, sicut & miserabiles, & miserrimi,*

qui

qui hisce contraria sustinent. Homil. 3. in epistolam ad A Philippenses: *Peccatores,* inquit, *vbiubi fuerint, procul à Rege sunt, atque ideo digni qui fleantur. Iusti verò, siue hic siue in futuro seculo fuerint, cum Rege sunt, illic tamen magis, & propius non per ingressum, ac fidem, sed facie ad faciem, &c.* Nec in textu Græco hic in signis locus aliter se habet: οἱ δὲ δίκαιοι ἄντε ἐνταῦθα ἄντε ἐκεῖ μετὰ τοῦ βασιλέως εἰσὶ καὶ μᾶλλον, καὶ ἐγγύτερον, οὐ διὰ πίστεως, οὐδὲ πίστεως, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Eadem verba repetit homil. 69. ad pop. & homil. in illud Sapient. 3. *Iustorum animæ in manu Dei sunt.*

Rursum idem Chrysostomus homil. 4. in epistolã ad Philippenses, exponens illud; Vtrum eligam ignoro, &c. *Quid,* inquit, *dices Paule, cùm hinc abiens in ipsum cælum migraturus sis, atq; cum Christo futurus, ignoras quid eligere debeas?* Et infrà: *Quis athleta cupiet am* B *plius certare, cùm iam liceat coronari? &c.* Idem homil. 32. in epistolã ad Romanos dicit, nunc Pauli animum versari in summo cęlo prope ipsum Regis solium, vbi Cherubin & Seraphin volitant. Libro 5. de sacerdotio, dicit eos, qui purè communicant corpori Dominico, in extrema hora ab Angelis stipatos rectã in cœlũ abduci. Ex his patet Chrysostomi sententia.

Quare ad id, quod obijciebatur ex homil. 39. in priorem ad Corinthios, dico, Chrysostomum non velle dicere, animam non frui bonis æternis ante resurrectionem; sed simpliciter non fruituram vllis bonis cœlestibus, si caro nõ resurgat, quia nimirum, cùm tam animus, quàm caro laborauerint, par est, vt vtraque pars suam mercedem habeat. Quod si vna non habebit, inde colligitur, nec alteram habituram. Et è contrario, si caro suo tempore resurget, & coronabitur, colligitur nunc animam coram Deo viuere & coronari. Vide Theophylactum, qui in eundem locum Pauli scribẽs, C Chrysostomi sensum clariùs proponit.

Ad alterum Chrysostomi locum dico, eum loqui de corona, seu gloria corporis, de qua etiam Paulus loquitur. Et idem respondemus ad loca obiecta in contrariũ Theodoreti, Theophylacti, Oecumenij in húc locum; nam illi, vt Chrysostomi discipuli, ipsius commentarium imitati sunt.

VNDECIMVS. CYRILLVS Hierosolymæ Episcopus, catech. 13. de latrone loquens: *Tu,* inquit, *de ligno introduceris in paradisum.* Et ne putemus eum loqui de loco refrigerij in sinu Abrahæ. *Nondum,* inquit, *Abraham fidelis ingressus est, & latro ingreditur, &c.* Et ne putemus eum loqui de paradiso terrestri: *Ne timeas,* D inquit, *serpentem, cecidit enim de cælo, non te eyciet.* Itaque clarissimè Cyrillus asseruit, latronem primũ omnium in Paradisum ingressum.

DVODECIMVS. CYRILLVS Alexandrinus lib. 11. in Ioannem, cap. 36. dicit, animas Sanctorum non versari in terris post mortem corporis, nec deduci ad pœnas Gehennæ, sed euolare in manus Dei Patris; & ne putemus hoc intelligi de sinu Abrahæ, vel loco aliquo extra cœlum, dicit, hoc iter à Christo primum apertũ, & paratum: non ergo descendunt animæ Sanctorum ad locum, quò ibant ante Christi mortem: & addit, animas Sanctorũ vitam perpetuã cũ Christo habere.

DECIMVS TERTIVS. EPIPHANIVS hæres. 78. in fine: *Sancti,* inquit, *sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in Beatitudi-* E *ne, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis diæta in cælo, gloria in honore incomparabili & perpetuo, brauia in Christo IESV Domino nostro.*

DECIMVS QVARTVS. THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus: *Si cælum,* inquit, *sedes illorum est, qui piè vixerunt: hunc profectò finem sui cursus & Martyres iam consequuti sunt, his enim magis piũ esse nihil potest.* Et infrà: *Ideoque,* inquit, *maiori sorte meritò perfruuntur Martyres, qui nunc & à cunctis latè mortalibus honores amplissimos ferunt, & æternis sunt insigniti coronis.* Si ergo iam sunt in cœlo, & æternis A coronis insigniti sunt, quomodo non sunt assequuti repromissionem (vt idem Theodoretus, nobis obiectus ab aduersarijs, dicit) nisi de repromissione resurrectionis, & gloriæ corporalis sermo sit?

DECIMVS QVINTVS. EVSEBIVS lib. 4. hist. cap. 15. Polycarpum dicit per mortem immortalitatis pręmia iam adeptum. at quæ est ista immortalitas, quæ præmij loco datur animæ natura sua immortali, nisi beatitudo? Item lib. 6. cap. 5. de Potamiœna: *Hoc modo,* inquit, *beata Virgo emigrauit è terris ad cęlum.* Similia passim leges.

DECIMVS SEXTVS. DAMASCENVS in historia de Barlaam & Iosaphat in fine: *Vultui Domini,* inquit, *nitidè & nudè præsentatur, illiusque gloriæ iam ante promissa sibi corona exornatur.*

B DECIMVS SEPTIMVS. THEOPHYLACTVS in cap. 23 Lucæ, *Dicendum est,* inquit, *idem esse paradisum, & regnum cælorum; nam latro est in paradiso ac regno, alioqui non frueretur perfecta bonorum participatione, &c.* vbi prolixè confutat eorum sententiam, qui volunt latronem fuisse ductum ad paradisum, non autem ad regnum cœlorum. Quando ergo Theophylactus dicit in caput 16. Luc. narrationem de diuite & Lazaro esse parabolam, quia nondum facta est diuisio præmiorũ, & pœnarum; loquitur de præmijs & pœnis quæ ad corpus pertinent; & ideo rectè vocat parabolicum sermonem de oculis, & lingua diuitis in inferno. Quando etiam dicit in cap. 11. ad Hebræos, Sanctos nihil cęlestium promissionum accepisse, vult dicere, nihil illius gloriæ, & earum dotium, quæ corpori affert resurrectio.

DECIMVS OCTAVVS. OECVMENIVS in cap. 9. ad Hebræos dicit, Christum non solùm in cœlum ingres- C sum esse, sed etiam secum duxisse genus humanum, id est, multos sanctos Patres, qui sine dubio si in cœlo cũ Christo sunt, ibi quoque cum ipso beati sunt, alioqui (vt suprà diximus) parum prodesset spiritibus cęlorũ corporalium habitatio.

Habemus ergo, omnes Doctores Græcos pro nobis esse; soli enim remanent Arethas, & Euthymius ex ijs, qui nobis obiecti sunt. ex quib. Arethas, cùm dicit Sanctos sperare futuram gloriam, potest commodè intelligi de gloria corporis. Euthymius autem non potest exponi, sed non est hac in re vsque adeò magni faciendus; nam est omnium recentissimus. Scripsit .n. circa annum M C LXXX. quo tempore Græci Schis- D matici, & Heretici manifestè esse cœperant.

Ad illam confirmationem, quam afferebamus ex Græcis, qui Deum videri posse negant à creatura, B. Augustinus respondet, auctores illos, cùm dicunt Deũ non posse videri, loqui de visione corporali. Sic enim ipse exponit verba B. Hieronymi in epist. 111. dicit .n. Hieronymũ voluisse dicere, Angelos non videre Deũ oculis corporeis, sed tamen mente videre.

At hæc solutio non satisfacit propter tres caussas. PRIMO, quia Hieronymus, & cum eo Chrysostomus, Theodoretus, & alij citati disertè asserunt, Angelos esse spiritus, & non habere corpora aërea, vel ignea naturaliter vnita, vt B. Augustinus opinatus est, & tamẽ negant ab Angelis Deum videri.

SECVNDO, quia Hieronymus reddens caussam, cur E Angeli non possint videre Deum, ait non enim potest creatura aspicere creatorem suum, & eandem caussã reddere solet Chrysostomus. At hæc ratio tam valet in oculis corporis, quàm in oculis mentis vtriq; enim sunt oculi creati.

TERTIO, quia isti Patres dicunt, nec Angelis, nec hominib. Deum esse visibilem, sed soli ipsi Deo. At Deus non videt se corporeis oculis, sed mente. De mente igitur, non de corporeis oculis Patres loquuntur.

Vera ergo solutio est B. Thomę 1. part. quęst. 12. art. 1. hos Patres nomine visionis intelligere comprehensionem perfectam; quia .n. quod oculis corporis vide-

mus perfectiſſimè comprehendimus, quod autem in hoc mundo intelligimus, non ita perfectè intelligimus, non enim habemus ſpecies proprias ſubſtantiarum, & maximè ſeparatarũ; Ideo vocabulum videndi non ſolent vſurpare pro qualibet cognitione, ſed ſolùm pro perfectiſſima illa, qua res comprehenditur, quo genere viſionis non poteſt Deũ videre, niſi Deus. Præterea etiam error Anomeorum dicentium Deum poſſe comprehendi à creatura, illo tempore vigebat, & ideo Patres abhorrebant à vocabulo videndi, cùm de Dei contemplatione loquebantur, ne viderentur admittere comprehenſionem.

DICES, at Chryſoſtomos ait, Angelis Deum fuiſſe inuiſibilem vſque ad incarnationem Chriſti tantùm, non igitur loquitur de comprehenſione, alioqui ſequeretur poſt incarnationem Deum poſſe comprehendi. RESPONDEO, Deum ante incarnationem nihil fuiſſe, niſi Deum, & ideo ſimpliciter incomprehenſibilem: at poſt incarnationem factus eſt homo, & in quantum homo cõprehẽſibilis eſt; & hoc vult Chryſoſtomus.

Dices SECVNDO, Theodoretus loco citato ait, Angelos non aliter videre Deum, quàm viderint olim Abraham, Moyſes, & Iſaias, & ceteri; at iſti non ſolùm non comprehenderunt, ſed nec verè viderunt Deum in ſe, ſed ſolùm in corpore aſſumpto ab Angelis, qui Deum referebant, vel in imaginaria reuelatione.

RESPONDEO, Theodoretum non dicere, non aliter, ſed tantùm ſtatuere ſimilitudinem inter viſionem Angelorum, & Patriarcharum; quæ in hoc conſiſtit, quòd ſicut vna eſt imperfecta, & non comprehenſiua, ita & altera, quamuis cum magno diſcrimine.

CAPVT. V.

Idem probatur teſtimonijs Latinorum.

ADIVNGAMVS nunc Latinorum Patrum conſenſum, vt hæc fides, totius Eccleſiæ fides fuiſſe intelligatur. PRIMVS, CYPRIANVS libro de exhortatione martyrij, cap. vlt. *Quis*, inquit, *non omnibus viribus elaboret, ut cum Chriſto ſtatim gaudeat? ut poſt tormẽta & ſupplicia terrena ad premia diuina perueniat?* Et infrà: *Clauduntur oculi in perſequutionibus terræ, ſed patet cœlum; minatur Antichriſtus, ſed Dominus Chriſtus tuetur; mors infertur, ſed immortalitas ſequitur; occiſo mundus eripitur, ſed reſtituto paradiſus exhibetur; uita tẽporalis extinguitur, ſed æterna reparatur. Quanta eſt dignitas, et quanta ſecuritas, exire hinc lętum, exire inter preßuras & anguſtias glorioſum, claudere in momento oculos, quibus homines uidebantur, & mundus, & aperire eoſdem ſtatim, ut Deus uideatur, & Chriſtus; tam uelociter migrandi quanta felicitas, ut terris repentè ſubtraharis, ut in regnis cœleſtibus reponaris?* Similia habet ſermone de mortalitate, epiſt. 2. lib. 4. & alibi ſæpius.

SECVNDVS, HILARIVS in Pſal. 64. *Beati quidem*, inquit, *ſunt, qui iam à Deo ad habitandum in tabernaculis eius electi ſunt: ſed feſtinare nos in cõſortium huius beatitudinis congruum eſt operationibus id atque orationibus expetentes*, &c. Et paulò antè dixerat illa tabernacula eſſe cœleſtes manſiones, quas in domo Patris ſui eſſe Chriſtus dixit. Item in Pſal. 60. dicit, Sanctos eſſe Reges, & perpetuò cum Deo habitare. Et in Pſal. 124. loquens de Apoſtolis alijsq; Sanctis: *Quomodo poßumus*, inquit, *montes non eos ſignificatos eſſe intelligere, qui ſuper terrenã naturam glorioſi iam in Dei rebus exultãt?* Quando ergo idem Hilarius in Pſalm. 138. dicit legem eſſe humanæ neceſſitatis, vt animæ ad inferos deſcendant, intelligitur pro eo tempore, quo cœlum erat clauſum; nam poſteaquam Chriſtus in cœlum aſcendens, aditum ad cœlum reſerauit, non eſt amplius neceſſarium ad inferos deſcendere.

TERTIVS, AMBROSIVS lib. 7. epiſt. 59. ad Theſſal. *Acolius*, inquit, *ſuperiorum incola, poſſeſſor ciuitatis æ-*

A *ternæ, illius Hieruſalem, quæ in cęlo eſt, uidit illic urbis eius menſuram immenſam, purum aurum, lapidem precioſum, lumen ſine ſole perpetuum, & hæc omnia iam dudũ ſibi comperta, ſed nunc facie ad faciem.* Vide etiam lib. 10. epiſt. vlt. & in cap. 1. epiſt. ad Philipp. Quod ergo Ambroſius ait lib. 2. de Cain, cap. 2. animas adhuc ambiguo iudicij ſuſpendi, ad cognitionem temporis referendum eſt. Vult enim dicere, animas etiam beatas non ſcire, quando iudicium ſit futurum. In libro autẽ de bono mortis, cap. 10. loquitur de retributione mercedis, quæ tam animo quàm corpori publicè coram toto mundo danda eſt. Illa enim propriè dicitur corona, quæ datur victoribus publicè, & cum celebritate: ſed hinc non ſequitur, partem eius præmij non eſſe datam antea per iudicium particulare. neq; obſtat, quod
B videatur Ambroſius dicere omnes animas deſcẽdere ad inferos; non enim ipſe hoc dicit, ſed tantùm approbat, quòd Philoſophi veteres hoc dixerint, quia illo tẽpore verum erat.

QVARTVS eſt, PRVDENTIVS, qui in carmine de B. Agnete ſic cecinit:

O Virgo felix, ò noua gloria,
Cæleſtis arcis nobilis incola.

Atque alia eiuſmodi paſſim Prudentius repetit. Quare cùm dicit alibi, animas beatas deduci ad ſinum Abrahæ, vel ad paradiſum, vnde Adam eiectus fuit, loquitur figuratè, quia tam ſinus Abrahæ, quàm paradiſus terreſtris; typi ſunt regni cœlorum, & patet ex ipſo
C loco Prudentij; nam animas dicit eſſe in ſinu Abrahæ, & ſimul in paradiſo, cum tamen conſtet loca fuiſſe diuerſa ſecundum proprietatem: ſed diuerſa non ſunt ſecundum ſignificationem.

QVINTVS eſt, B. PAVLINVS, qui natali 3. de S. Felice ſic ait: *Corpore terris*
Occidit, & Chriſto ſuperis eſt natus in aſtris,
Cæleſtem nactus ſine ſanguine Martyr honorem.
Item: *Aſt illum ſuperi ſacra gloria luminis ambit,*
Florentem gemina belli pacisq; corona.

SEXTVS, beatus HIERONYMVS in epiſtola ad Marcellam de obitu Leæ: *Nunc*, inquit, *pro breui labore æterna beatitudine fruitur excipitur Angelorum choris, Chriſtum ſequitur, & dicit, quęcunque audiuimus, vidimus in ciuitate Domini virtutum.* Similia ha-
D bet in epitaphio Nepotiani, Paulæ, Blæſillæ, & aliorũ.

SEPTIMVS, AVGVSTINVS libro 12. Geneſis. cap. 34. primùm dicit animas Sanctorum eſſe in paradiſo, ſiue in tertio cœlo, quò raptus fuit Paulus: *Siue*, inquit, *in tertio cœlo, ſiue vbicunque alibi quò poſt tertium cœlum eſt raptus Apoſtolus: ſi tamen non aliquid vnum eſt diuerſis nominibus appellatum, vbi ſunt animæ beatorum.* Deinde explicans quid ſit hoc tertium cœlum, ſic ait: *Tertium eſt cęlum quod mente conſpicitur ita ſecreta, & remota, & omnino abrepta à ſenſibus carnis, atque mundata, ut ea quæ in illo cœlo ſunt, & ipſam Dei ſubſtantiã, uerbumque Deum per quod facta ſunt omnia, in caritate Spiritus ſancti, ineffabiliter valeat uidere, & audire.* Idẽ Auguſtinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 13. *Animæ uictrices*, inquit, *glorioſorum Martyrum, omnibus dolori-*
E *bus ac laboribus ſuperatis, atque finitis, poſteaquam mortalia membra poſuerunt, cum Chriſto utique regnauerunt, & regnant, donec finiantur mille anni, ut poſtea receptis etiam corporibus iam immortalibus regnent.* Idem in Pſalmum 116. in illud; Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt, &c. *Ibi*, inquit, *omnes iuſti, & ſancti, qui fruuntur uerbo Dei ſine lectione, ſine literis; quod enim nobis per paginam ſcriptum eſt, per faciem Dei illi cernunt?* Idem libro meditationum, cap. 22. *Felix anima*, inquit, *quæ terreno reſoluta corpore libera cœlum petit, ſecura eſt & tranquilla, non timet hoſtem, neque mortem; habet enim præſentem, cernitque indeſinenter pulcherimum Dominum, cui ſeruiuit, quem dilexit, & ad quem tandem læta, & glorioſa peruenit.* Et cap. 24. *Per ipſum uos rogo, qui uos elegit,*

qui

qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iā satiamini, de cuius immortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis. Denique sanctus Augustinus epist. 111. existimat Paulum in illo suo raptu vidisse Dei essentiam; quantò ergo magis credendum, eum hoc sentire de animabus beatorum?

Iam pro explicatione locorum contrariorum duo notanda sunt. PRIMVM est, Augustinum aliquando dubitasse, non quidem de ipsa visione Dei, & beatitudine, sed de loco, vbi sint animæ beatorum, & tamen postea re diligenter considerata id asseruisse, quod nos asserimus; nam in Psalm. 36. ait, animas ante diem iudicij non esse in regno cœlorum, sed in sinu Abrahæ, quasi hæc loca distincta sint. In lib. 9. Confessionum, cap. 3. indicat se dubitare, cùm ait, *Nunc*, inquit, *viuit Nebridius in sinu Abrahæ: quidquid illud est, quod illo significatur sinu: ibi Nebridius meus viuit, dulcis amicus meus, tuus autem Domine adoptiuus ex liberto filius, ibi viuit: nam quis alius tali animæ locus? ibi viuit: vnde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. iam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem tuū, & bibit quantum potest sapientiam pro auiditate sua, sine fine felix, &c.* Ecce hic asserit visionem, & fruitionem, & tamen ambigit de loco.

AT lib. 2. quæst. Euāgelicarum, cap. 38. (quos libros posterius scripsit, vt ex Retractationum lib. 2. colligitur) sic ait: *Sinus Abrahæ requies est beatorum pauperū, quorum est regnum cælorum, in quo post hanc vitā recipiuntur.* Et infrà: *Sinus Abrahæ intelligitur secretū Patris, quo post passionem resurgens assumptus est: quò eum portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipsam receptionem, qua in secretū Patris abscessit, Angeli annunciauerunt discipulis intuentibus. Dicentes enim: Quid statis intuentes in cęlū? quid aliud dixerunt, nisi nullo modo posse oculos hominū vsq. in illud penetrare secretū, quo ibat Dominus, cū in cōspectu discipulorū ferretur in cœlū. iam cetera secundū superiorē expositionem accipi possūt, quia secretum Patris bene intelligitur, vbi ēt ante resurrectionem iustorum animæ viuunt cum Deo.* Quid clarius?

Rursum lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 15. clarissimè dicit, Beatos non esse apud inferos, vbi prius erat Lazarus; proinde correxit, quod dixerat in Psalm. 36. sic autem ait: *Si enim nō absurdè credi uidetur, antiquos etiam Sanctos, qui uenturi Christi tenuerunt fidem, locis quidē à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret: profectò deinceps boni fideles effuso illo precio iā redempti prorsus inferos nesciunt.* Ex his etiā deducitur apud Augustinum abdita vel secreta receptacula non esse limbum Patrum in inferno, sed secretum Patris in cęlo, & sic explicata remanent tria loca, libro Enchirid. cap. 108. & lib. 12. ciuit. Dei, cap. 9. & in Psalm. 36.

Nota SECVNDO, Augustinum existimasse Sanctorum animas videre quidem Deum, sed non ita perfectè, vt videbunt post resurrectionem; propterea quod naturale desiderium recipiendi corpus non sinat animas toto conatu ferri in Deum: & hoc esse discrimen inter Angelos & homines, quòd Angeli, cùm nihil amplius expectent, toti ferantur in Deum; animæ Sanctorum partim ad Deum, partim ad corpus respiciant. id patet ex libro 12. de Genes. cap. 35. vbi posita quæstione; Quid opus sit animæ ad beatitudinem resumptione carnis? Respondet, quia nō potest anima sine carne sic videre Deum, vt vident Angeli. & rationem reddens, ait, quia inest ei naturalis quidā appetitus corpus administrandi: quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud summum bonum, quàm diu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat. Itaque non dicit Augustinus, animam à corpore separatam, non posse videre incommutabilem substantiam, sed non posse videre eo modo, id est, tam perfectè, vt Angeli videntur, propter caussam iam dictam. Pari ratione, lib. 1. Retract. cap. 14. vbi meritò quæri dicit, num Sanctorum animæ sint adhuc in illa possessione beatitudinis, in qua sunt Angeli, explicat seipsum paulò infrà, cùm ait: *Sed utrum ad contemplandam cordis oculis ueritatem, sicut dictum est, facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant (quia uidelicet carent corpore suo, quod naturaliter appetunt) non hic locus est disputando inquirere, &c.* Nō ergo dubitat, an animæ iustorum sint in illa possessione, sed an sint ita, vt nihil eis desit.

Eodem modo respondendum est ad locum illum ex epist. 111. ad Fortunatianum: loquitur enim de perfectissima visione, quam non habebimus, nisi cùm æquales Angelis fuerimus, quod erit vtique in resurrectione mortuorum: nunc enim Sancti non sunt Angelis æquales, cùm Angeli toti sint viui & immortales, Sancti autem partim viui, partim mortui sint.

Est autem hic notandum, propter hæc loca beati Augustini Scholasticos, quærere; an gloria animæ maior erit post resurrectionem, quàm antea, & quidem conueniunt omnes in duobus. PRIMO, gaudium animæ accidentale futurum maius tam extensiuè, quia erit in anima, & in corpore; quàm intensiuè, quia ipsa anima magis gaudebit, quando videbit suum corpus gloriosum, quàm nunc, cùm illud videt mortuum iacere.

SECVNDO, gaudium essentiale fore maius extensiuè, quia nunc est in sola anima, postea autem redundabit in corpus, & efficiet ipsum corpus suo modo gloriosum. Non autem conueniunt de incremento essentialis gloriæ intensiuè; nam Magister in 4. sentent. dist. 49. & B. Thomas ibidem, quæst. 1. art. 4. D. Bonauentura ibidem, art. 1. quæst. 1. Richardus ibidem, artic. 2. quæst. 7. & Marsilius ibidem quæ. 13. art. 3. dicunt gloriam essentialem fore tunc maiorem etiam intensiuè, & de hoc augmento intelligunt Augustinum.

Rationes præcipuæ sunt duæ. PRIMA, quia anima perfectius esse habet in corpore, quā extra corpus, ergo & perfectius operabitur. SECVNDA, quia aīa separata pp inclinationē ad corpus distrahitur, & impeditur, ne tota intentione feratur in Deum, ergo remoto hoc impedimento, intensius operabitur. At in contrarium D. Thomas pri. 2. q. 4. art. 5. & Caietanus ibid. & Durandus in 4. dist. 49. q. 7. dicunt, gloriam essentialē non fore maiorem intensiuè, sed extensiuè solùm; & de isto augmento extensiuo exponunt Augustinum; & ratio eorum est, quia si gloria cresceret intensiuè, vel id accideret ratione obiecti, vel luminis, siue habitus gloriæ, vel potentiæ: non ratione obiecti, vel habitus, quia ista non crescunt, nisi crescat gratia; gratia autem non crescit in die iudicij, quia non est locus nouis meritis post hāc vitam: non ēt ex parte potentiæ, quia cùm anima in videndo Deum, non pendeat à phantasmate, non pendet vllo modo à corpore, & proinde tā perfectè esse potest operatio ista videndi Deum, in anima separata, quàm in anima corpori adiuncta.

Ego dico duo; PRIMO, opinionem priorem esse magis ad mentem Augustini, necnon Haymonis in cap. 6. Apocalypsis, & Bernardi, de quo infrà; nam Augustinus clarè dicit, animæ separatæ deesse aliquid ad videndum Deum perfectè, dum caret corpore. Dico SECVNDO, opinionem secundam esse simpliciter veriorem, & propterea B. Thomam rectè mutasse opinionem. Vnde ad PRIMVM pro prima opinione dico, animam non habere melius esse in corpore, quàm extra corpus, nisi extensiuè, quia suum esse communicat corpori; nam alioqui in se, esse animæ semper est idem; nec suscipit magis & minus.

Ad SECVNDVM dico, inclinationem ad corpus, non impedire visionem, vel amorem Dei vllo modo, quia ordinatur ad amorem Dei, tanquam ad finem:

sicut amor medicinæ non impedit amorem sanitatis; alioqui Angeli quando mittuntur ad exteriora, & de illis cogitare coguntur, distraherentur à visione Dei. & ipsa anima quando debebit occupari in administrando corpore, distraheretur etiam magis, quàm nunc in appetendo corpus. ADDE, quòd videtur hoc definitũ à Benedicto XII. nam in Extrauaganti, Benedictus Deus, dicit continuari visionem Dei, quã habent animæ à morte corporis vsque ad resurrectionem, & inde vsque in æternum. vbi videtur dicere, eam non crescere, neque minui. & Ioannes Villanus lib. 11. hist. cap. 19. dicit, Benedictum definiuisse animarum gloriã non augendam post resurrectionem, nisi extensiuè. ita enim testatur se audiuisse à Theologis, qui interfuerunt, cũ illud à Põtifice definiretur. Hęc de Augustino.

OCTAVVS Pater Latinus, sit PROSPER, qui lib. 1. de vita contemplatiua, cap. 1. *Quia secundum Scripturæ*, inquit, *sacræ sermonem, tota humana vita tentatio est super terram, tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post hanc vitam pugnæ succedet secura victoria, vt omnes milites Christi, qui vsq; in finem vitæ præsentis diuinitus adiuti suis hostibus infatigabiliter restiterunt, laboriosa iam peregrinatione transacta regnẽt felices in patria; cuius hoc erit totum præmium, vt vitæ contẽplatiuæ semel cõpos effecta inexplebiliter auctorem beatitudinis suæ conspiciat, de illo gaudeat, de illo quod sperauit, obtineat, & in eo, ad quod sanctè viuendo peruenerit sine fine permaneat.*

NONVS, MAXIMVS Taurinensis, homilia in Eusebium Vercellensem. *Dignè*, inquit, *in memoria vertitur hominum, qui ad gaudium transijt Angelorũ.* Et homil. de S. Agnete: *Ille nobis*, inquit, *tribuat indulgentiam peccatorum, qui tibi tuorum omnium laborum tradidit palmam.*

DECIMVS, LEO primus in sermone de sancto Laurentio: *Nihil*, inquit, *obtines, nihil proficis sæua crudelitas, subtrahitur tormentis tuis materia mortalis, & Laurentio in cælos abeunte, tu deficis flammis tuis.*

VNDECIMVS, FVLGENTIVS serm. de S. Stephano: *Hodie*, inquit, *miles de tabernaculo corporis exiẽs, triumphator migrauit ad cælũ. idem ad cæli palatiũ perenniter regnaturus ascendit.* Item: *Hodie Stephanus stola est immortalitatis indutus.*

DVODECIMVS, PRIMASIVS in cap. 9. Hebr. *Cæleste regnum inaccessibile erat mortalibus, quoad usque veniret Christus, qui expleta passione aperiret nobis iannuã patriæ cælestis, reserato velo, id est, cælo.*

DECIMVS TERTIVS, GREGORIVS Papa in Psal. 4. pœnitent. *Beatitudo & animabus Sanctorum ante resurrectionẽ tribuitur, & corporib. nihilominus post iudiciũ cõferetur.* Et lib. 4. Dialog. c. 25. ex professo id probat.

DECIMVS QVARTVS, BEDA in caput 6. Apocalypsis: *Singulas*, inquit, *modò stolas habent animæ de sua beata immortalitate gaudentes; resurgentibus autem corporib. iuxta Isaiam, in terra sua duplicia possidebunt.*

DECIMVS QVINTVS, HAYMO in eũdem locum: *Prima*, inquit, *stola est merces Baptismi, præmium martyrij, merces æternorũ, gaudium cęlestis beatitudinis, &c.*

DECIMVS SEXTVS, ANSELMVS in 2. Cor. 5. *Prædicatores*, inquit, *Ecclesiæ, postquam de corporibus exeunt, nequaquam per morarum spacia, sicut antiqui Patres, cælestis patriæ perceptione differuntur, sed mox vt à carnis colligatione exeunt, in cælesti sede requiescunt.*

DECIMVS SEPTIMVS, SVLPITIVS in epist. ad Aurelium Diaconum, de obitu B. Martini: *Quãquam sciam*, inquit, *virum illum non esse lugendum, cui post deuictum, triumphatumq; seculum nunc demum reddita est corona iustitiæ.*

DECIMVS OCTAVVS, BERNARDVS in epistola ad fratres de Hibernia, quæ habetur post sermones de festo omnium Sanctorum, & sermonem de sancto Malachia: *Absit*, inquit, *vt tua nunc ò anima sancta* (Malachiam defunctum alloquitur) *minus efficax æstimetur oratio, quando præsenti viuidius supplicare est maiestati, nec iam in fide ambulas, sed in specie regnas. absit vt imminuta, nedum exinanita tua illa tam operosa caritas reputetur, cùm ad fontem ipsum caritatis æternæ procumbis pleno hauriens ore, cuius & ipsa prius stillicidia sitiebas.* Quid clarius? dicit Malachiam non ambulare in fide, at fides non euacuatur, nisi per visionem Trinitatis: dicit eum sic frui fonte caritatis, id est, Deo, quomodo fruitur aquis, qui procumbit ad fontem, & pleno haurit ore. Idẽ in sermone de S. Malachia, qui habetur ad finem vitæ eiusdem Malachiæ. *Pari*, inquit, *cum Angelis gloria, & felicitate lætatur. Atqui Angeli semper vident faciem Patris, qui in cęlis est*, Matth. 18.

Idem in epistol. 266. ad Sugerium Abbatem, qui agebat animam: *Quid tibi*, inquit, *& terrenis exuuijs, qui ad cælum iturus stola gloriæ mox indui habes?* Et infrà: *Te expectat pax illa, quæ exuperat omnem sensum, te expectant iusti, donec retribuatur tibi, te expectat gaudiũ Domini tui.* Ipse verò idem sermone quarto de festo omnium Sanctorum dicit, pacem, quæ exuperat omnẽ sensum, consistere in visione Dei, vt est in seipso.

Præterea in sermone de obitu Vmberti: *Ecce*, inquit, *coram te est, pater dulcissime* (Humberte) *fons ille puritatis, quem tanto ardore animi sitiebas: ecce immersus es in illam diuinæ pietatis abyssum, cuius memoriam abundantię suauitatis tam deuotè eructare solebas.* Item sermone quinto de festo omnium Sanctorum, tractans illud: *Conuertimini ad me in ieiunio, fletu, & planctu*; Quærit, cur Deus in ieiunio & fletu inueniatur potius, quàm in gaudio & exultatione; & respondet interrogando: *An verò iustus eum in lætitia & exultatione: qui verò nondum iustus est, nõ nisi in ieiunio & fletu reperiet? Ita planè, sed iustus, qui iam conspectum meruerit, non qui adhuc viuat ex fide, &c.* Vbi admittit, aliquos iam Sanctos non viuere ex fide, sed conspectu Dei frui. Vide etiam quæ scribit in secundo sermone de sancto Victore.

Ad loca igitur in contrarium dico, Bernardum Augustini esse discipulum, & cùm dicit, Sanctos per resurrectionem visuros Deum, & non antea, non loqui de simplici visione, sed de illa perfecta, quam habebit anima, quando toto impetu feretur in Deum. Et hoc patet ex sermone tertio de festo omnium Sanctorum. Nam posteaquam dixerat, animas sanctas in hac vita esse in tabernaculis, post hanc vitam vsque ad resurrectionem futuras in atrijs, post resurrectionem futuras in domo Dei, id est, in beatitudine, pergit explicans, & dicit: *Acceperunt iam singulas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos. Stola enim prima ipsa est felicitas, & requies animarum: secunda verò immortalitas, & gloria corporum, &c.*

Vides hic in resurrectione nihil addi animabus per se nisi gloriam corporis, & proinde gloriam animæ, quæ est visio Dei, datam esse ante resurrectionem. Dixi autem per se, quia secundum Bernardum, addetur etiam gloria animæ, sed non per se. Consequetur enim perfectior visio ex eo, quòd anima nihil amplius desiderans tota feretur in Deum. id quod explicat Bernardus in sequentibus verbis: *Animę sanctę*, inquit, *quas propria Deus insigniuit imagine, te* (caro) *desiderant: ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, vt necdum tota earum affectio liberè pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo, & rugam faciat: dum inclinantur desiderio tui.* His adde S. Thomam opusculo contra Græcos & Scholasticos, ad finem 4. sentent. distinct. 49.

Habemus igitur sententiam Ecclesiæ, fuisse sententiam omnium Patrum Latinorum, excepto Tertulliano, Lactantio, & Victorino, ex quib. Tertullianus hęresiarcha fuit, Lactantius in plurimos errores lapsus est, præsertim circa futurum seculum, cùm esset magis li-

brorum

brorum Ciceronis, quàm Scripturarum sanctarum peritus. Victorinus Martyr quidem fuit, sed B. Hieronymo teste in epistola ad Magnum, ei eruditio defuit, licet eruditionis voluntas non defuerit.

CAPVT. VI.

Idem confirmatur rationibus, quæ tamen in Scripturis fundamentum habeant.

ADDAMVS postremò argumenta ex ipsa ratione petita. PRIMA ratio sumi potest ex supplicijs dānatorum. Siquidem Deus non est pronior ad puniēdum, quàm ad remunerandum: Quare cùm impij iam nunc in tormentis sint, æquum certè videtur, vt etiā iusti præmia sua percipiant. Esse autem nunc impios in tormentis, Euangelium testatur; nam Luc. 16. legimus: *Diues autem cùm in tormentis esset, &c.* Respondent Græci, illam esse parabolam, & continere futurorum narrationem; sed ad maiorem efficaciam narrari futura tanquam præsentia.

Contra; PRIMO, non videtur esse parabola, sed historia, tum quia in ea ponuntur nomina propria Lazari & Abrahæ, tum etiam, quia Ecclesia colit Lazarū illum, vt verè sanctum hominem: tum denique, quia historiam esse dicunt Ambrosius in cap. 16. Lucæ, Hieronymus lib. 2. in Iouinianū, Augustinus de cura pro mortuis, cap. 14. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 29.

SECVNDO, etiam si parabola esset, non potest significare res futuras post diem iudicij, sed rem præteritā, vel præsentem; nam diues ait: *Rogo te pater Abraham, vt mittas Lazarum ad fratres meos, &c.* Et Abraham respondet: *Habent Moysen, & Prophetas, audiant illos.* At post diem iudicij non erunt homines in hoc mundo, nec poterunt Mosem & Prophetas audire. igitur si narratio illa parabolica sit, ostendit tamen iam nunc animas esse in pœnis; alioqui nec vera, nec verisimilis esset.

SECVNDA ratio, tota Ecclesia inuocat Sanctos post Christi aduentum, & omnes Patres Græci & Latini docent, Sanctos esse inuocandos: cùm tamē ante Christi aduentum non legatur id fieri solitum esse. At si Sācti essent etiam nunc sub terra in sinu Abrahæ, non differentem statum à statu Sanctorum Testamenti veteris haberent.

TERTIA ratio, vt Basilius notat initio orationis in sanctum Barlaam, ante Christi aduentum Sanctorū mors deflebatur; at post Christi aduentum summa cum lætitia celebramus dies mortis Sanctorum. Quare hoc? nisi quia tunc mori miseria erat, nunc est felicitatis initium: & confirmatur; nam diem mortis nunc vocamus diem natalem, quia videlicet Sancti morientes in terris, nascuntur in cœlo.

QVARTA ratio ex visionibus eorum, qui viderunt animas aliquas in tormentis Gehennæ, alias in Purgatorio, alias in paradiso. Vide Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 37. & Bedam lib. 5. histor. cap. 13.

QVINTA ratio, Sancti habent nunc meritum vitæ æternæ, vel si non habent, nunquam habebunt, quia post finem vitæ non est locus nouis meritis, & nullum est impedimentum, quo minus vitam æternam nunc habere possint, cùm cœlum antea clausum nunc pateat; igitur fatendum est, eos iam nunc præmium suū accepisse.

SEXTA ratio, Deus Leuit. 19. scribi iussit: *Non morabitur apud te opus mercenarij tui vsque mane*: ergo ne Deus contrarius sibiipse videatur, non retinebit mercedem Sanctorum vsque ad mundi consummationē.

SEPTIMA, Prouerb. 3. *Spes quæ differtur, affligit animam*; at non conuenit, vt ij affligantur, qui nullum habent peccatum.

Ex his soluuntur argumenta opposita. Ad PRIMVM dico, diem iudicij generalis futurum, & tunc reddendum vnicuique secundum opera sua: sed tamē illud iudicium præcessisse aliud particulare, in quo etiam redditum est vnicuique secundum opera eius. Neque ista inter se pugnant, nam in priore iudicio redduntur præmia priuatim, in posteriore publicè, & manifestè. quemadmodum dies iudicij generalis dicitur dies Domini, non quòd alij dies non sint Domini, sed quia ille erit manifestè dies Domini, atque adeo manifestè, vt nemo Epicureus, vel Atheus sit, qui tunc non sit confessurus, eum esse diem Domini. Et quomodo apud mercatores certus quidam dies vocatur dies solutionis, non quod alijs diebus nō soluantur debita, sed quia ille dies ad hoc tantùm constitutus est, vt fiant solutiones: sic etiam quædam dies dicitur dies iudicij & retributionis, non quod alijs diebus Deus nō iudicet, & retribuat, sed quia illa dies ad hoc tantū constituta est, vt fiat iudicium & retributio.

DICES, At videtur frustrà futurum iudicium, si iam sunt reddita præmia. quid enim refert, siue palam, siue clam reddita sint?

RESPONDEO, non erit frustrà. sunt enim quinque caussæ, ob quas fiet iudicium generale, etiamsi præcesserit iudicium particulare. PRIMA est, vt ostendatur Dei iustitia, & misericordia. omnia enim Deus facit propter gloriam suam demonstrandam, sed tamen nunc non ita apertè ostendit, quin inueniantur, qui Deū iniustitiæ accusent, vel nullā habere eū prouidentiā credāt, cū videāt bonos affligi, malos gaudere; ideo Deus elegit sibi vnum diem, in quo coram toto mundo ostendat summam suam iustitiam in impios, & summam misericordiam in pios, & simul ostendat se cum summa misericordia erga iustos, nulla vti crudelitate, vel iniustitia in impios: & cum summa seueritate erga impios nulla vti acceptione personarum, vel iniqua liberalitate erga pios.

SECVNDA caussa est, vt clarificetur filius hominis. pertinent enim ad gloriam Christi, vt qui in primo aduentu, tanquam reus iniustè iudicatus est, iterum appareat gloriosus, & iudex, & impleatur illud Isaiæ 45. *Viuo ego, quia mihi curuabitur omne genu* qđ Paulus Rom. 14. de Christo iudicaturo exponit.

TERTIA est, ad laudem bonorum, ignominiam verò malorum. vult enim Deus, vt Sancti, qui in certaminibus suis spectaculum facti sunt mūdo, Angelis, & hominibus: sic etiam coram toto mūdo, omnibus Angelis, & hominibus victores pronuncientur. Ideo Paulus, vbicunque de iudicio loquitur, istam caussā afferre solet, vt Rom 2. 1. Cor. 4. & alibi.

QVARTA est, vt totus homo iudicetur, & præmiū suum recipiat. nunc enim solùm animæ iudicantur, & partem præmij accipiunt.

QVINTA, quia nondum sunt finita opera bona & mala defunctorum: adhuc enim Lutherus malè agit corrumpendo libris suis mentes hominum: & B. Paulus adhuc bene operatur exemplo & scriptis, id quod eleganter deducit Basilius in libro de virginitate, ante medium, ex illis verbis 1. Timoth. 5. *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdā verò subsequuntur.* Quia igitur tunc finientur opera mala & bona, quando finietur mundus, ideo tūc vltima feretur sententia.

Ad SECVNDVM dico, nullam esse iniustitiam, quod animus sine corpore beatificetur; nam animus & corpus nō sunt duo supposita, quales sunt duo sodales, ita vt vni fiat iniuria, si prius altero remuneretur; sed sunt vnum suppositum tantùm ex duabus partibus compositum: hoc autem vnum suppositum mauult secundum alteram partem interim beari, quàm secundum neutram, & proinde nulla ei fit iniuria; volenti enim non fit iniuria, sed inuito. Dico SECVNDO, etiamsi animus & corpus duo supposita essent, tamen adhuc nulla fieret iniuria corpori, dum solus animus beatur;

nam ad opera bona & mala, anima concurrit principaliter, corpus solùm instrumentaliter, immò ad ipsã essentiam meriti & demeriti, non concurrit nisi sola anima. consistit enim meritum & demeritum in electione voluntatis, quę electio à sola anima procedit, & in sola anima sedem habet. Dico TERTIO, etiamsi animus & corpus æquè principaliter concurrerent ad opera bona & mala; tamen adhuc non esset iniustum coronari animam ante diem iudicij, & non corpus, quia anima separata capax est gloriæ, & coronæ, corpus autem separatum non est capax.

Ad TERTIVM dico duo. PRIMO, Christi animam ante resurrectionem corporis sui non ascendisse quidem ad cœlum corporeum, tamen fuisse in paradiso cœlesti formaliter, id est, fuisse beatam & gloriosam. quod si hoc tribuere vellent aduersarij animabus Sanctorum, non essemus multum soliciti de cœlo isto corporeo. Dico SECVNDO, Christum moriendo, quiescẽdo, resurgendo, & ascendendo in cęlum fuisse exemplar nostrum quantum ad corpus; nos enim primò morimur, secundò quiescimus in sepolchro, tertiò resurgemus, vltimò ascendemus in cœlum corporaliter, sicut Christus fecit. Quod autem Christi anima descenderit ad inferos, priusquam ascenderet in cœlum, non pertinet ad exemplar; non enim Christus ad inferos descendit, vt nobis viam ad inferos demonstraret, vel vt ibi pararet nobis locum, sed vt animas, quæ ibi erant, educeret, ac infernum destrueret, ne animæ Sanctorum deinceps eò deduceretur.

Ad QVARTAM rationem, quæ sumebatur ex pœna dæmonum, respondeo, dæmones multos nondum esse demersos in abyssum, sed in aëre hoc nostro caliginoso versari ad exercitationem hominum: vnde Apostolus ad Ephes. 2. eos vocat principes aëris huius; nihilominus tamen omnes dæmones iam nunc puniri, tã pœna damni, quam pœna sensus; non enim sunt hominibus meliores, & tamen hominum impiorum spiritus iam demonstrauimus luere pœnas Gehennæ, ac propterea, cùm sanctos Angelos, qui in veritate steterunt, ex Euangelio constet semper videre faciem Dei, cur non etiam consequens sit, vt Angeli rebelles iudicium Dei sustineant? Quare rectè BEDA in commentario cap. 3. epist. S. Iacobi scribit, quocunque dæmones volitent, eos vbique suam Gehennam circumferre. Et S. Augustinus lib. de correpe. & gratia, cap. 10. ac sanctus Prosper lib. 1. de vita contemplatiua, dæmones iam iudicatos ac miseros effectos docent.

Sunt tamen plura Sanctorum testimonia quæ videntur asserere dæmones non esse torquendos pœna Gehænnæ ante diem iudicij. IVSTINVS in Apolog. 1. & 2. sæpius repetit, dæmones igni sempiterno tradendos, nondum tamen traditos. IRENÆVS lib. 5. vltra medium, dicit Diabolum ante Christi aduentum nunquam blaspemasse Deum, quòd ignoraret adhuc suã dãnationẽ, sed à Christo & Apostolis tandẽ didicisse, ignem æternum sibi esse paratum: quam sententiam idem Irenæus à Iustino se accepisse significat. Eandẽ tanquam Iustini sequitur OEcumenius in cap. vltimũ primæ Petri. Epiphanius in hæresi Sethianorum affirmat, dæmones non modò damnationem suam ignorasse, sed etiam salutem per Christi aduentum sperasse; sed cùm viderent, nihil à Christo pro dæmonibus fieri, tum demum de salute desperasse, & per hæreticos Deum blasphemare cœpisse.

S. Antonius apud Athanasium in vita eiusdem Antonij: *Non ignorat*, inquit, *dæmon futura tormenta, & æstuantis Gehennæ nouit incendia*. Similem sententiam de futuris tormentis dæmonum habent etiam infrà scripti patres; Ambrosius in comment. cap. 8. Lucæ, Hieronymus, & Chrysostomus in cap. 8. Matth. Augustinus lib. 8. ciuitat. Dei, cap. 23. & lib. 1. de nup. & concup. cap. 23. Gregorius lib. 4. moralium, cap. 10. & lib. 4. Dialog. cap. 29. Theodoretus in epitome diuinorum decretorum, cap. de dæmonibus, & Bernardus in serm. de S. Malachia. Sed Iustini, Irenęi, Epiphanij, atque OEcumenij sententiam non video, quo pacto ab errore possimus defendere. Ceteri autem Patres duo quædam affirmant, quæ verissima sunt, dæmones in die iudicij ex hoc aëre in abyssum præcipitandos, & eos adhuc exspectare futura tormenta.

Ceterùm non oportet inde colligere, eos hoc tempore nõ torqueri; nam etsi verè torqueantur, & secum Gehennam portent, vt ait Beda, tamen pœnarum suã plenitudinem in die iudicij habebunt, quando inferorum carceribus concludentur; quod pœnarum complementum adeo timent, vt in exorcismis nulla re magis torqueri videantur, quàm comminatione futuri iudicij. quæ etiam caussa est cur, exorcismi ferè concludi soleant: *Per eum qui venturus est iudicare viuos, & mortuos, & seculum per ignem.*

Cur autem adeo trepident illam detrusionem in abyssum, hæ caussæ esse videntur. PRIMA, quia non poterunt amplius hominibus nocere. SECVNDA, quia non amplius extorquebunt ab vllo, cultum Deo debitum, vt modò faciunt, dum ab Ethnicis & Necromanticis adorantur. TERTIA, quia tunc patebunt eorum fraudes, & debilitas, cùm omnes intelligent, eos à viris, fœminis, pueris, superatos. QVARTA, quia non solùm à Deo, sed etiam ab hominibus iudicabuntur; nam etiã Angelos iudicabimus, teste Paulo, 1. Corinth. 6.

CAPVT VII.

Sanctos rectè ab Ecclesia canonizari.

SEQVITVR nunc altera quæstio, quæ est de Canonizatione, quæ quatuor capitibus continetur. Primò enim explicandum est, an sint Sancti canonizandi. Deinde, cuius sit officium eos canonizare. Tum, sitne infallibile iudicium eius qui Sanctos canonizat. Postremò, an liceat Sanctos nondum canonizatos colere.

Sed antequam ad ista capita veniamus, explicandum est breuiter, quid sit canonizatio. Igitur canonizatio nihil est aliud, quàm publicum Ecclesiæ testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius hominis iam defuncti: & simul est iudicium ac sententia, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur ijs, qui cum Deo fœliciter regnant. qui quidem honores (vt in sequentibus disputationibus demonstratur) septem esse solent.

PRIMVM enim qui canonizantur, inscribuntur in Catalogo Sanctorum, id est, statuitur, ac iubetur, vt ab omnibus publicè habeantur, & dicãtur Sancti. SECVNDO, inuocantur in publicis Ecclesiæ precibus. TERTIO, templa & aræ in eorum memoriam dicãtur Deo. QVARTO, sacrificia tam Eucharistiæ, quàm laudum, & precum, quod vulgo officium, siue horæ canonicæ nuncupatur, in honorem eorum Deo publicè offerũtur. QVINTO, dies festi in eorum memoriam celebrantur. SEXTO, pinguntur eorum imagines, addito certo quodam lumine in signum gloriæ, quam habent in cęlis. SEPTIMO, eorum reliquiæ preciosis thecis includuntur, & publicè honorantur.

His ergo præmissis, vtile esse Sanctos canonizari, his argumentis demonstrari potest. PRIMO, quia Deus ipse voluit à sanctis Scriptoribus annotari in particulari gloriosam vitam, & mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt, vt patet de Ecclesiastico, qui cap. 44. & sequentibus canonizauit plurimos Sanctos, vt Henoch, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Moysem, Aaronem, Phinees, Iosue, Chaleb, Samuelem, Dauidem, Heliam, Heliseũ, &c. Itẽ in Testamento nouo S. Lucas in Actis canonizauit

sanctum

sanctum Stephanum, & Iacobum maiorem, necnon Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios: igitur credibile est, eodem modo Deum velle, vt deinceps fiat.

SECVNDO, tenemur Sanctos honorare, & laudare, tum quia Scriptura hoc iubet, Ecclesiastici 44. *Sapiētiam ipsorum*, inquit, *narrent populi, & laudem eorum nunciet Ecclesia*: tum quia virtus ipsorum hoc meretur. Est enim quasi naturale præmium virtutis honor: tum denique quia id nobis vtile est ad plurima beneficia eorum intercessione promerenda: At nisi sciamus, qui sint veri Sancti, & qui non, non possumus eos colere, vt oportet.

TERTIO, probatur ex ratione imitationis. Sancti enim sunt exempla quædam virtutum, & norma rectæ vitæ, & quasi lucernæ quædam à Deo accensę, vt omnibus alijs præluceant. vnde Paulus ad Hebrę. 13, *Mementote*, inquit, *præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum intuentes exitum cōuersationis, imitamini fidem.* At non possumus accendi ad imitationem, nisi in particulari sciamus, qui sint imitandi, & quid illi egerint, aut passi sint. Et lucerna in candelabro poni debet, id quod fit per canonizationem.

QVARTO, ex coniunctione, quam cum illis habemus. siquidem sumus membra vnius corporis, & mēbra inuicem compatiuntur, & congaudent; oportet ergo eos nobis compati, & pro nobis sollicitos esse, quod sine dubio faciunt, ét in particulari, vt infrà docebimus, & è contrario nos illis congaudere, & pro illorum gloria Deo gratias agere, quæ sine particulari notitia fieri non possunt.

QVINTO, ex incommodis; nam nisi iudicio Ecclesiæ certi Sancti proponerentur colendi, facilè fieri posset, vt populus sæpe erraret, & damnatos pro beatis coleret: vt accidit tpe sancti Martini. Scribit enim Sulpitius, q̃ cùm populus quidam coleret nescio quē hominem mortuum, pro Martyre, & B. Martino suspecta esset illa religio, quòd nihil certi à maioribus de Sancto illo accepisset, tandem oranti Martino apparuit anima eius, qui ibi colebatur, & confessa est, se animam damnatam esse latronis cuiusdam, qui pro suis sceleribus extremi supplicij pœnas luerat. Idem accidit tpe Alexandri III. vt patet ex c. Audiuimus, extra de reliquijs, & Sanctorum veneratione, vbi reprehendit quosdam, qui hominem in ebrietate occisum pro Martyre venerabantur.

CAPVT VIII.

Cuius sit Sanctos canonizare.

DE SECVNDO, ad quem videlicet pertineat auctoritas Sanctos canonizandi, notandum est, duobus modis posse aliquem canonizari. VNO modo particulariter, ita vt solùm in vna prouincia, aut diœcesi habeatur Sanctus, & colatur pro Sancto. ALIO modo generaliter, ita vt in tota Ecclesia habeatur pro Sancto, nec vlli liceat de eius sanctitate dubitare.

PRIMO modo canonizare poterat quilibet Episcopus, vt docet Thomas VValdensis libro de Sacramētalibus, tit. 14. c. 122. & patet tum ex Cypriano lib. 3. epist. 6. vbi iubet ad se scribi, cùm aliquis Martyr de hac vita exit, vt statim possit eius memoriam sacrificijs celebrare, & singulis annis postea diem eius natalem colere; tum ét ex multis Sanctis, quos ita colūt quædam prouinciæ, vt tñ ignoti sint penitus alijs prouincijs. vnde in Concilio Florentino, sess. 7. dicūt Latini, Simonem Metaphrastem in Ecclesijs Grecorum pro Sancto coli, cuius apud Latinos nulla vnquam memoria exstitit. tamen hoc, quod olim licuit, modò non licet. siquidem Alexander III. & postea Innocētius III. videntes abusus, qui oriebantur circa Sāctorum cultum, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro Sancto coli inciperet, sine Romani Pontificis approbatione, vt patet c. 1. & 2. de reliquijs, & Sanctorum veneratione.

SECVNDO modo canonizare, id est, ita vt in tota Ecclesia Sancti habeantur, cōis sententia est, pertinere ad summum Pontificem: nam id habetur c. Audiuimus, & c. Cùm ex eo, de reliquijs, & veneratione Sanctorum, & c. Venerabili, de testibus & attestationibus. & patet ét ratione; nam ad eum spectat proponere toti Ecclesiæ quid sit credendum, & quid agendum in ijs, quæ sunt religionis, qui toti Ecclesiæ præest. Item ex contrario, declarare, qui sint hæretici, ita vt à tota Ecclesia pro talib. habeantur, est summi Pōtificis, vt antè ostendimus, ergo declarare qui sint Sancti, & colendi, eiusdem erit summi Pontificis.

DICES, plurimi Sancti sunt, q̃ in tota Ecclesia coluntur, quos non canonizauit summus Pontifex. Primus enim Pontifex (ni fortè fallor) qui Sanctos legatur canonizasse, videtur fuisse Leo Papa III. de quo sic scribit sanctus Ludgerus in epistola de miraculis sancti Suiberti, c. 9. in 2. tomo Surij: *Tandem deuota instantia Caroli* (Magni) *& Hildebaldi Archipræsulis Coloniensis, venit à Colonia idem Papa VVerdam, & ibi post alias solennitates S. Suibertum solenniter Catalogo sanctorum Confessorum adscripsit pridie Nonas Septembris.* Hanc primam legi solennem canonizationem. ante quam fortasse fuerunt ét aliæ, sed non mihi constat. Postea aūt Innocentius II. canonizauit sanctum Hugonem Episcopum Gratianopolis, vt patet ex epistola eiusdem Pontificis ad Priorem Carthusiæ datam, apud Surium, tomo 2. Inde verò Alexander III. B. Bernardum in Sanctos retulit, vt habetur ad finem librorum de vita eiusdem Bernardi. à quo tempore omnes alij, qui Sancti sunt habiti, vt Thomas Cantuariensis, Dominicus, Franciscus, & alij, à Pontificibus in numerum Sanctorum relati sunt. Quid ergo dicemus de tot Sanctis, qui ante ea tempora colebantur in Ecclesia?

RESPONDEO, Sanctos veteres cœpisse coli in Ecclesia vniuersali, non tam lege aliqua, quàm consuetudine. Sed sicut consuetudines aliæ vim habent legis ex tacito consensu Principis, & sine eo nullam vim habent, vt patet ex B. Thoma, 1. 2. q. 97. art. 3. ita Sancti alicuius cultus, ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita vel expressa summi Pontificis.

CAPVT IX.

Credendum esse, Pontificem non errare in Sanctorum canonizatione.

DE TERTIO duæ sunt sententiæ. PRIOR est hæreticorum, posse Pontificem errare in Sanctorum canonizatione. ita Ioannes VViclef, vt refert Thomas VValdensis tomo 3. de Sacramentalibus, c. 122. vbi dicit, non minus in hac re posse Papam errare, q̃ Presbyterum Ioannem Regem Aethiopiæ, vel Turcam, aut Sultanum. Idem sentire Lutheranos, & Caluinistas certum est, cùm in alijs similibus rebus nullam ferè Pontifici tribuant auctoritatem.

ALTERA est Catholicorum, asserentium, certum esse Ecclesiam non errare in Sanctorum canonizatione, ita vt sine vlla dubitatione sancti ab Ecclesia canonizati venerandi sint. Probatur hæc. PRIMO, quia si liceret dubitare, an Sanctus canonizatus sit sanctus, liceret ét dubitare, an sit colendus: at hoc est falsum. siquidem S. Augustinus in epist. 118. dicit, insolentissimæ insaniæ esse disputare, an sit faciendum, quod tota Ecclesia facit. itē ex Bernardo in epist. 174. ad Canonicos Lugdunenses, vbi loquens de colendis festis

in

in honorem Sanctorum, dicit: *Ego quæ accepi ab Ecclesia, securus teneo, & trado.* Præterea, omnes veteres sine vlla dubitatione Sanctos coluerunt, & colendos asseruerunt. Denique tenemur obedire Pontifici indicenti diem festum alicuius Sancti; nec tamen possumus contra conscientiam aliquid agere: ergo nō possumos dubitare, an sit colendus ille, qui ab Ecclesia est canonizatus.

SECVNDO, ex incommodis duobus; nam inprimis fraudarentur non Sancti suffragijs viuorum; nam pro canonizatis non licet orare. vt enim Augustinus dicit, serm. 17. de verbis Apostoli: *Iniuriam facit Martyri qui orat pro Martyre.* & idem intelligendum de omnib. Sanctis canonizatis, docet Innocentius, c. Cùm Marthæ, de celebrat. Missarū: at si in hoc Ecclesia erraret, defraudaret eum, qui habetur Sanctus, & non est, quicunque non oraret pro eo. deinde fraudarētur & viuentes intercessionibus Sanctorum, inuocarent enim sæpe damnatos pro beatis, si Ecclesia in hoc erraret. præterea Ecclesia peteret sibi maledictionē pro benedictione, cùm in orationibus Sanctorum petit, vt sicut illos Deus glorificauit in cœlis, sic nobis gratiam largiatur in terris, & quamuis eam maledictionem non peteret, nisi materialiter, tamen hoc ipsum absurdum videtur.

TERTIO, miracula magna, & diligenter examinata, faciunt rem euidenter credibilem, vt alibi ostendimus: at Sancti à Pontifice non canonizantur ordinariè, nisi claruerint magnis & certis miraculis. & confirmatur; nam si credimus sine vlla hæsitatione Cæsarem, & Pompeium fuisse, quia id testantur communi consensu historici, qui tamen homines fuerunt, & mentiri potuerunt; cur non credimus sine hæsitatione, quod testatur Deus ipse per miracula, quando nulla est ratio suspicandi contrarium?

QVARTO, probatur ex præparatione; nam antequā Sancti canonizentur, indicuntur ieiunia, & preces publicæ, & tota res diu, & diligentissimè examinatur: nō est autem credibile, Deum non adesse Ecclesiæ suæ sic dispositæ, & supplicanti.

VLTIMO, probatur à posteriori, quia in alijs rebus, in quibus Pontifices errare possunt, aliquando reipsa deprehenduntur errores: at in hoc nullus vsquam error deprehensus est.

SED obijciunt quidam locum Augustini: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in Gehenna.* RESPONDEO, locum hunc fortasse nō esse Augustini; nusquam enim in eius operib. eum reperire potui: præterea intelligi posse de impijs, qui honorantur superbissimis sepulcris, cùm tn̄ animæ torqueātur in Gehenna; vel de corporibus Sanctorum non canonizatorum; vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporib. Sanctorum; vel deniq; de Martyribus Donatistarum, qui honorabantur ab hæreticis vt Martyres, cùm eorum animæ reuera torquerentur in inferno. De huius capitis argumento vide quæ habet B. Thom. quodlib. 9. q. vlt. art. vlt. Augustinus de Ancona in summa de potestate Ecclesiæ, q. 14. art. 4. Ioannes Driedo, lib. 4. c. 1 de Ecclesiast. dogmatib. B. Antoninus 3. parte, tit. 12. c. 8. summæ Theolog. Caiet. tractat. de indulgent. ad Iulium, c. 8. Syluester verbo, Canonizatio. Canus lib. 5. de locis, c. penult.

CAPVT X.

Sanctos non canonizatos priuatim posse coli, non publicè.

DE QVARTO, an liceat colere non canonizatū, respondeo, licere priuato cultu, non publico, vt Doctores communiter affirmant in ca. 1. & 2. de reliquijs, & veneratione Sanctorum. siquidem summus Pontifex eo loco prohibet publicum cultum, ergo à contrario priuatum censetur permittere. Vocamus autem publicum cultum, non eum, qui coram alijs exhibetur; sed qui nomine totius Ecclesiæ, & tanquam ab Ecclesia institutus exhibetur.

Ex quo intelligimus, quid sit dicendum de illis septem honorum generib. antea enumeratis. Namquātum ad PRIMVM, licet non canonizatum credere & vocare sanctum, non tamen prædicare eum tanquam ab Ecclesia inscriptum Sanctorum Catalogo.

Quantum ad SECVNDVM, licet inuocare non canonizatum, et alijs audientibus, vt patet ex Hieronymo in vita Paulæ, & Gregorio Nazianzeno in vita Athanasij, & Basilij, vterque enim inuocat quos laudat ante canonizationem. præterea oramus viuentes, etiā si nesciamus esse sanctos, cur non defunctos, qn̄ maiori ratione confidimus esse sanctos? At non liceret in publicis Litanijs, & sacro officio id facere.

Quantum ad TERTIVM, & IV. non vr̄ licere vllo modo, eos honores sanctis non canonizatis deferre; nam templa, & altaria, & sacrificia sunt ex natura sua publici cultus. nullum est enim sacrificium in Ecclesia, nisi commune, & à Deo ipso institutum: templa autem & altaria ad sacrificium referuntur.

Quantum ad QVINTVM, non licet publicum festū celebrare, liceret tamen in die natali sancti non canonizati peculiariter lætari, & Deo vacare in memoriā eius. quod fecisse etiam veteres cognosci potest ex Ioanne Cassiano, collat. 19. c. 1.

Quantum ad SEXTVM, licet imaginem pingere, & venerari, non tamen in templo constituere eo modo, quo aliorum Sanctorum.

Quoad SEPTIMVM, non licet reliquias non canonizati hominis in templo constituere publicè honorandas: licet tn̄ eas habere, & venerari, et alijs videntibus, modò scandalum absit; id enim habet praxis Ecclesiæ. mox enim ac Martyres defuncti erant, currebant fideles ad reliquias rapiendas. & similiter qn̄ moriuntur homines clari sanctitate, multi deuotè osculantur manus, & pedes, & de vestibus eorum pro reliquijs seruant; nec id vnquam prohibitum fuit. Præterea si licet honorare viuentes, quos credimus sanctos, cur non mortuos?

Atque hæc pauca de canonizatione sufficiant: si quis plura videre desiderat, legat Augustinum Triumphū in summa de potestate Ecclesiæ, & Troilum Maluezium in libro de canonizatione.

CAPVT XI.

Proponitur quæstio de cultu Sanctorum cum argumentis aduersariorum.

EXPEDITIS quæstionib. de gloria, & canonizatione, sequitur recto ordine controuersia de cultu. Fuit antiqua hæresis Eustachij apud Socratem lib. 2. histor. c. 33. Eunomij, & Vigilantij apud Hieronymū, Claudij Taurinensis apud Ionam Aurelianensem, & VVicleſi apud Thomam VValdēsem, tomo 3. de Sacramentalibus, tit. 13. Sanctos non esse colendos: quæ rursum per Caluinistas, & Lutheranos renouata est. nam Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. c. 4. col. 340. dicunt oēm Sanctorum adorationem esse idololatriam. pari rōne Caluinus lib. 1. Instit. c. 11. §. 11. & c. 12. §. 1. & 2. non patitur vllum cultum exhiberi sanctis Angelis, vel hominibus defunctis, neque paruum, neque magnum. Argumenta verò eius hæc sunt.

PRIMVM, duplex est honor: vnus ciuilis, quo honoramus potentes, & sapientes homines: alter religionis, qui Deo soli conuenit: sed Angelis, & sanctis hominib. non conuenit honor ille ciuilis, vt notum est, cùm non versentur nobiscum ciuiliter: honor autem religionis

religionis non potest eis tribui, quia religio est cultus Dei. atque hac sua distinctione eludit Caluinus argumenta Catholicorum, cùm probant posse creaturas adorari exemplo Abrahæ, qui adorauit filios Heth; & Iacobi, qui adorauit fratrem suum Esau; & filiorum Israël, qui adorauerunt Ioseph. vult enim istos omnes fuisse ciuiles.

SECVNDVM argumentum: Si Sanctis deberet cultus aliquis religionis, certè duliæ, non latriæ, vt Catholici docent: at ineptum est dicere, Sanctos coli, & non latria; nam cùm latria significet cultum, colere sine latria, est colere sine cultu. deinde plus est δουλεύειν quã λατρεύειν; nam δουλεύειν est seruire, λατρεύειν est colere, minus autem est colere aliquem, quàm ei seruire, colimus enim pares, vt amicos, & collegas, non autem seruimus, nisi dominis.

Confirmari potest hoc argumentum ex Laurentio Valla, & Theodoro Beza, qui in annotationib. ad c. 4. Matthæi, docet, latriã, & duliam idem significare, & confundi tam in Scripturis, q̃ apud profanos auctores. nam Leuitici 23. *Opus seruile non facietis*, semp est in Græco ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε & contra Rom. 7. *Vt seruiamus in nouitate spiritus*, est in Græco ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος. Itaque dr̃ latria de opere & in vsum hominis, & dulia de cultu Dei. Item apud Xenophontem lib. 3. Cyropediæ ponitur λατρεύειν ꝑ obsequio ancillæ erga dominum, & paulò pòst idipsum dicitur δουλεύειν: quare Augustinus q. 94. in Exodum dicit, tam latriam, quàm duliam Deo tribui, latriam vt Deo, duliam vt domino.

TERTIVM argumẽtũ Caluini ex Scripturis, Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies.* cui simile est illud Pauli, 1. Tim. 1. *Soli Dei honor et gloria.* Item Matth. 4. cùm Diabolus non meminisset latriæ, sed solùm postulasset προσκύνησιν, id est, inclinationem aliq̃, Dominus eum repulit dicens: *Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* vbi ostendit, non posse creaturæ inclinationem vllam religionis caussa deferri, quin illa ad idololatriam ptineat. Item Gal. 4. *Iis qui natura non sunt Dij, seruiebatis*, in Græco est, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. ergo dulia nõ potest tribui, nisi illi qui naturà Deus est.

QVARTVM argumentum ab exemplis Scripturarum; nam Hester 13. Mardocheus noluit se inclinare coram Aman. & rõnem reddens, ait: *Timui ne honorẽ Dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquã adorarem, excepto Deo meo.* Item Act. 10. cùm Cornelius adoraret Petrum, prohibuit Petrus, dicens, *Surge, & ego ipse homo sum.* nec tñ credibile est, aut Aman voluisse adorari vt Deum, aut Corneliũ voluisse Petrũ adorare vt Deum. Item Act. 14. Paulus, & Barnabas prohibuerunt Licaonibus, ne se adorarent. Denique Angelus Apocal. 19. Ioanni adoranti se, ait: *Vide ne feceris, conseruus tuus sum, Deum adora.* Et tamen non ignorabat Angelus sibi à Ioanne non latriam, sed duliam exhiberi.

QVINTVM ex Patrib. Athanasius serm. 3. cõtra Arianos ante medium, docet, neque Angelos, neq; homines sanctos adoratione colendos esse. Epiphanius in hæresi Collyridianorum sæpius repetit, Mariã non esse adorandã, sed solùm Deum. Ambrosius in c. 1. ad Rom. reprehendit eos, qui adorant conseruos. AVGVSTINVS lib. de vera religione, c. 55. *Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia si piè vixerunt, nõ sic habentur, vt tales quærant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes.* Et infrà idẽ dicit de cultu Angelorũ. Hęc ille.

CAPVT XII.

Explicatur sententia Catholica.

NVnc explicanda est sñia Catholicorum; de qua re Theologi tractant in 3. sent. dist. 9. Est autem PRIMO loco obseruandum, adorationes tres actus

A complecti. PRIMO, actum intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicuius. SECVNDO, actum volũtatis, quo nos illi interius inclinamur, & aliquid volumus facere actu interiore, vel exteriore, quo protestemur eius excellentiam, & nostram subiectionẽ. TERTIO, actum exteriorem, quo caput inclinamus, vel genu flectimus, vel aliquod aliud signum subiectionis ostendimus. Ex quibus actibus secundus est maximè proprius, & essentialis; nam primus actus potest esse sine adoratione; tertius etiam cum irrisione.

SECVNDO obseruandum est, tot esse species adorationis, siue cultus, quot sunt species excellentiæ, vt B. Thomas docet, 2. 2. q. 103. art. 3. honor enim, siue cultus debetur personæ propter excellentiam eius. Sed, quod ad præsens institutum pertinet, tres sunt species excellentiæ. PRIMA est excellentia diuina, & infinita, cui respondet prima species cultus, qui à Theologis

B dicitur latria.

SECVNDA est excellentia humana, seu naturalis, q̃ posita est in humanis virtutibus, dignitatibus, gradibus, &c. Cui respondet secunda species cultus, quæ dici potest cultus ciuilis, & obseruantia quædam humana, quamquam hæc in alias multas species diuidi potest, vt Aristot. docet, lib. 9. Ethic. c. 2. nam alius honor debetur patri, alius principi, alius præceptori, alius sapienti, vel erudito, &c.

TERTIA est excellentia quædam media inter diuinam & humanam, qualis est gratia & gloria Sanctorum; ista enim sunt dona supernaturalia, & excellentissima, & huic excellentiæ respondet tertia species

C cultus, q̃ Theologi vocant duliam; & quia inter sanctas creaturas humanitas Christi, si seorsim consideretur, singulariter excellit propter vnionem ad verbum; & similiter B. Virgo, vt mater filij Dei ita præstat alijs Sanctis, vt dici possit Domina & Regina nostra, quod alijs Sanctis non conuenit, nisi admodũ imperfectè; ideò Theologi hanc tertiam speciem, quam vocant duliam, diuidunt in duliam propriè dictam, & hyperduliam, tribuentes illam Sanctis ceteris, istam soli humanitati Christi, & matri eius.

TERTIO obseruandũ est, has tres adorationis species non esse vniuocas, sed analogas, vt enim excellẽtia non dicitur vniuocè de excellentia Dei, & creaturarum, ita cultus debitus ob excellentiam, non potest dici vniuocè de cultu Dei, & creaturarum.

D Notãdum quoque est quarto has ipsas species adorationis, quantum ad actus interiores, optimè distingui; nam PRIMA species, id est, latria, est quædã summa voluntatis prostratio, & inclinatio cum apprehẽsione Dei vt primi principij, & vltimi finis, atq; adeò summi boni, qualis adoratio soli Deo conuenit.

SECVNDA species, id est, cultus ciuilis, est longè minor inclinatio voluntatis, cum apprehensione certa humanæ excellentiæ.

TERTIA species, est media quædam inclinatio voluntatis cum apprehensione excellentiæ plus, q̃ humanæ, & minus, q̃ diuinæ. At quantum ad actus exteriores, nõ est facile species adorationum distinguere; nàm omnes ferè actus exteriores cões sunt omni adorationi, excepto sacrificio, & quæ ad illud referuntur,

E templis, altaribus, & sacerdotib. voluit. n. Deus hunc cultum sacrificij sibi soli exhiberi, vt Augustinus docet, lib. 10. ciuitatis Dei, c. 4. & Theodoretus lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus, & patet ex illo, Exod. 22. *Qui sacrificat Dijs, eradicabitur, præterquam Domino soli.* Ex alijs actib. exterioribus, qui sunt cões cultui Dei & cultui creaturæ, non potest euidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturis, necne; nam Abraham eodem actu incuruationis vsque ad terram adorauit Deum, Genes. 17. & Angelos, Genes. 18. & homines, Genes. 23.

QVINTO obseruandum, latriam interdum sumi ꝑ ipso actu, quo colitur Deus; interdũ pro habitu, quo

homo

homo redditur promptus ad colendum Deum. Hunc aũt habitum esse virtutem quãdam specialem, & moralem, beatus Thomas docet, in lib. 3. sent. dist. 9. q. 1. neque obstat quod B. Augustinus in Enchirid. 3. c. & 12. Trinit. c. 14. dicat, Dei cultũ consistere in fide, spe, & caritate; vbi vr̃ velle, latriam esse generalem virtutem conflatam ex tribus Theologis. Nam sicut caritas, & prudentia sunt virtutes speciales, quia habent speciale obiectum, & tñ simul sunt aliquo modo generales, quia dirigunt, aut ordinant actus omniũ virtutum: ita latria virtus est specialis propter speciale obiectum suum, id est, honorem diuinum; & tñ simul est generalis, quia vtitur ad honorandum Deum actibus omnium virtutum, & præcipuè fidei, spei, & caritatis; nam summus honor Deo defertur, cùm per fidẽ protestamur eum esse primam veritatem; per spem esse potentissimum; per caritatem esse optimum. Itaque ipsius actus fidei obiectum, est Deus: actus autem ipse fidei est obiectum religionis: & ideò fides est virtus Theologica, quia circa Deum versatur. Religio non est virtus Theologica, quia versatur circa creaturam; actus enim fidei non est Deus, sed quid creatũ. Idem dici de spe, & caritate potest; obiectũ enim earum est Deus, actus verò ipsarum ad obiectum religionis pertinere possunt.

Sexto obseruandum, quantum ad nomina; in lingua Hebræa nullum esse nomen quo propriè designetur cultus solius Dei, sed omnia esse cõia, & idem nomen nunc tribui cultui creaturæ, nunc negari, prout nimirum aliter atque aliter accipitur; nam quod Græci verterũt Deut. 6. *αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις*, *illi soli seruies*, in Hebræo est אותו תעבד verbum aũt עבד tam est cõe Hebræis, quàm Latinis, seruire. Similiter Exod. 20. *Non adorabis ea*, quod Græci vertũt οὐ προσκυνήσεις, in Hebræo est השתחוה & ponitur in omnibus locis suprà citatis, Genes. 17. 18. & 23. & alibi vbicunq; dicuntur vel homines, vel Angeli, vel Deus adorari. In lingua Latina similiter non habemus vllum vocabulum, quod solùm dicatur de cultu Dei, vt Augustinus notauit, lib. 10. ciuit. Dei, c. 1. & hinc est quod Patres vocabula adorationis, & religionis nunc cõcedunt creaturis, nunc negant, prout variè accipiuntur.

B. Hieronymvs in epist. ad Riparium contra Vigilantium dicit, nec Martyrum reliquias, nec Angelos, nec aliquid creatum coli posse, vel adorari. Et tñ ipse in Epitaphio Paulæ in fine dicit: *Vale ò Paula, & cultorem tuum orationibus iuua.* Et lib. 2. Apologiæ cõtra Ruffinum dicit: *Veni Bethlehem, præsepe Domini, & incunabula adoraui.* Sic & Avgvstinvs lib. de vera relig. c. 55. dicit, religionis cultum nec Angelis, nec sanctis hominibus iam defunctis deberi, sed soli Deo; & tamen lib. 20. contra Faustum, c. 21. dicit: *Memorias Martyrum populus Christianus religiosa solẽnitate concelebrat.*

Itaque aliquando accipiebant nomen religionis & adorationis, vt conuenit principali analogato, id est, virtuti illi speciali, quæ habet pro obiecto cultũ Dei, & quæ distinguitur specie ab ea virtute, qua colimus Sanctos: aliquando verò accipiebant largiùs pro omni illa virtute qua colimus vel Deũ, vel Dei amicos, aliasque res sacras, & distinguitur à cultu politico, & merè humano. In lingua Græca vna vox est propria cultui Dei; nempe *θεοσέβεια*, quæ non multùm est in vsu. Preter istam vocem sunt alia quatuor *εὐσέβεια* pietas, *θρησκεία* religio, & *λατρεία*, & *δουλεία* seruitus; sed nullum horum est, quod non interdum attribuatur etiam creaturis.

Sed quamuis ista vocabula non sint propria diuino cultui, secundum primam ipsorum vocabulorum institutionem, tñ Schola Theologorum non sine caussa excogitauit illam distinctionem de latria & dulia. Nã cùm in re inueniatur manifesta distinctio, inter cultũ

A Dei & Sanctorum; oportebat & ad vitandam æquiuocationem inuenire distincta vocabula: optima autem erant ista duo. Primo, quia scriptores sacri vocem *λατρεία* nunquam vsurpant, nisi pro cultu solius Dei, vt patet ex toto nouo Testamento: vocem aũt *δουλεία* vsurpant pro omni seruitute, tam Dei, quàm hominum. Neque obstat, quod in versione Græca Leuitici habetur semel nomen latriæ, pro seruitio humano: nã textus Hebræus & Latinus vulgatæ editionis habent vocem communissimam, quæ ad omne seruitium accõmodatur. Deinde, antiqui Patres nunquam nomẽ latriæ tribuunt, nisi Deo, cùm tñ etiam Sanctos coli dicant, vt patet ex Augustino, lib. 10. ciuit. Dei, c. 1. & li. 20 contra Faustum, c. 21. & ex omnibus Patrib. Niceni Concilij II. vt videre est, act. 3. 4. 6 & 7. necnon ex
B Damasc. orat. 1. & 3. de imaginibus. & Iona Aurelianens. lib. 1. de cultu imagin. & Beda in c. 4. Luc. immò omnes veteres cultum falsorum Deorum ideò vocauerunt idololatriam, non idolodul iam, quia videbant cultum Deo proprium, secundum Ecclesiasticum loquendi modum, vocari latriam, non duliam, vt Augustinus notauit, q. 61. in Genes.

Neque obstat, quod isti Patres rarò meminerint nominatim duliæ; nam cùm dicunt, Sanctos & imagines coli debere, & non latria; satis indicant, debere coli alia specie cultus; eam nos vocamus duliam, vt eã vocat Beda in caput quartum Lucæ. & Magister cũ omni Schola lib. 3. sent. dist. 9. Et idem insinuat Augustinus, lib. 10. ciuit. Dei, c. 1. vbi dicit, cultum debitũ creaturæ non vocari Ephes. 6. ab Apostolo latriam, sed a-
C lio nomine. Apostolus aũt ibi vocat duliam. Itaque non erat opus, vt Martinus Peresius in suo opere de traditionibus, part. 3. consideratione 7. diceret, non sibi multum probari nomen duliæ sumptum pro cultu Sanctorum, cùm dulia propriè significet seruitutẽ, & nos non simus serui Sanctorum, sed conserui. nam in Scripturis dulia non solũ accipitur pro seruitute mancipiorum, sed etiam pro honoraria subiectione, vt Galat. 5. *διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις*; *Per caritatem seruite inuicem.* Hoc ergo modo potuerunt Theologi cultum Sanctorum vocare duliam.

CAPVT XIII.

Asseritur argumentis sententia Catholica.

D Svperest iam, vt probemus cultum aliquem minorem diuino, & maiorem ciuili & merè humano, sacris rebus, S. Angelis, & hominibus deberi.

Primvm argumentum sumitur ex illo Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est;* vbi ad literam per scabellum pedum Domini, intelligitur arca Testamenti. Nam 1. Paralip. 28. dicit Salomon: *Paraui domum, vbi requiesceret arca Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* Nec sine caussa dicebatur arca scabellum pedum Domini; nam supra arcã erat propitiatorium quasi sedes Dei, quæ tenebatur manibus duorum Cherubin, de qua dr̃ in principio huius Psal. *Qui sedes super Cherubin, moueatur terra, &c.* Idẽ habetur Psal. 131. in illis verbis: *Introibimus in taber-*
E *naculũ eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius;* nam in Hebræo est: *Adorabimus scabellum pedũ eius.* Et quod loquatur de arca, patet, quia præcedit: *Introibimus in tabernaculum eius.* Et statim etiam sequit: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.* Et hoc idem clarius colligitur ex lib. 2. Reg. c. 6. *Arcam, inquit, super quam inuocatum est nomen Domini, sedentis in Cherubin super eam.*

Iam verò quod in his locis præcipiatur aliquis cultus, patet ex verbo, *adorate*, quod & Hebraicè est propriũ verbum adorationis השתחוו quod autem arca sit creatura, nulli dubium esse põt: quod denique iste cultus non sit ciuilis, sed religionis, patet ex rõne Dauidis:

Quoniam

Quoniam, inquit, *sanctum est*, hoc videlicet scabellum. Cultus enim ciuilis debetur rebus propter ciuilē & humanam excellentiam, at arca dicitur adoranda, nō propter eiusdem excellentiam, sed quia sacra & sancta est, cùm sit scabellum pedum Dei.

Bucerus & Caluinus in hunc locum Psalmi, respōdent, hic nomine scabelli intelligi templum, & præcipi, non vt adoretur templum, sed vt adoretur Deus in templo, & probant dupliciter. PRIMO ex verbo Hebræo לַהֲדֹם ad scabellum. SECVNDO ex illo, quoniā sanctus est, nam Hebræum קָדֹשׁ est ambiguum, sed Græcus exposuit vertens ἅγιος, non ἅγιον.

RESPONDEO, nomine scabelli necessariò intelligi arcam, vt suprà ostendimus; & proinde ruit expositio hæreticorum; non enim arca est locus, in quem possent Iudæi intrare ad adorandum Deum. Deinde etiā si scabellum esset templum, adhuc argumentum nostrum vigeret, quia non ait Dauid, adorate in scabello, sed adorate scabellum; & probatur. PRIMO, quia vertit Chald. *Incuruate vos templo*. Item LXX. & Hieronymus: *Adorate scabellum*, verterunt.

SECVNDO, quia in Scriptura ferè vbicunque habemus, adorari aliquem, constructio fit cum ל, vt Genes. 23. *Adorauit Abraham populum terræ*; id est, filios Cheth. וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם הָאָרֶץ לִבְנֵי חֵת.

TERTIO, quia etiamsi verteretur ad templum, adhuc idem significaretur; nam verbum Hebræum significat: *Incuruate vos ad illam rem*.

QVARTO, quia Hieronymus in epistola ad Marcellam, vt migret in Bethlehem, testatur, ipsam arcā coli C solitā: *Venerabantur*, inquit, *quondam Iudæi sancta Sāctorum, quia ibi erant Cherubin & propitiatorium, & arca Testamenti, &c.* & hoc idem ex alijs Scripturis patet, Iosue 3. 1. Reg. 6. 2. Reg. 6. Hebr. 9. nam Iosue 3. iubentur in itinere nunquam accedere prope arcā ad spacium duorum millium cubitorum. 1. Reg. 6. Bethsamitæ quia arcam viderunt sine debita reuerentia, occisi sunt à Deo ad 50000. hominū. 2. Reg. 6. Oza similiter interfectus à Dño est, cùm arcam tetigisset, qđ ei non licebat, sed solis Sacerdotibus. Denique ꝓpter honorem arcæ nemo poterat ingredi sancta Sanctorum, vbi illa erat, nisi summus Pontifex semel in anno, vt Paulus docet, Hebr. 9. At certè arca creatura erat, & iste honor illi exhibitus non ex vrbanitate, sed ex religione aliqua procedebat. D

Ad illud: *Quoniam sanctus est*. fateor non malè verti: *Quoniam sanctus est*; vt LXX. & Hieronymus verterunt. Sed hoc nihil ad rem. nam siue dicatur scabellum adorandum, quia sanctum est, siue quia est Dei sancti, semper affertur caussa religiosæ adorationis.

SECVNDO, probatur ex adoratione exhibita Angelis ab hominib. pijs & prudentib. nam Gen. 18. Abraham pronus in terram adorauit Angelum. Et similiter fecit Loth, Gen. 19. Sed quia posset responderi, tā Abrahamum q̃ Loth nō cognouisse Angelos, sed homines putasse immò, cùm eos adorauerunt, & ciuiliter tm̃ adorasse. proferamus loca clariora. Nu. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & uidit Angelum stantem in uia euaginato gladio, adorauitque eum pronus in terram.* Hic certè non priùs adorauit, q̃ Angelum agnouit: Angelis aūt ridiculum est dicere, deberi ciuilē E honorem. ITEM Iosue 5. cùm vidisset Iosue virum stantem euaginato gladio, dixit: *Noster es, an aduersariorū?* Ille, *Nequaquam*, inquit, *sed Princeps sum exercitus Domini. Continuò cecidit Iosue pronus in terram, & adorauit.* Hinc apertè videmus adorationē illam mediam, q̃ quærimus; nam ꝙ Iosue non putauerit illum, quem adorabat, esse Deū, patet, quia Angelus dixerat, se esse Dei ministrum. Quòd ēt non adorauerit ciuiliter, sed religiosè, patet, quia non prius adorauit, q̃ intellexit esse Angelum Dei legatum: ꝙ denique non malè fecerit adorando, patet, quia Angelus non solùm non prohibuit eum ab adoratione, sed ēt iussit adhuc maiorē honorem sibi exhiberi, dicens: *Solue calceamenta pedū tuorum; locus enim in quo stas, sanctus est*. Non erat autem sanctus locus ille, nisi ob Angeli præsentiam; non enim erat tunc Iosue in loco sacro, sed in campestribus Hiericho.

A

TERTIO, probatur ex adoratione Sanctorū in Scripturis, 1. Reg. 28. Saul adorat animā Samuelis sibi apparentem. Certum aūt est, non conuenire ciuilē honorem animab. defunctorum: neque dici pōt, in hoc errasse Saulem, qñquidem nec ipse Samuel, nec Scriptura Saulem reprehendit. Item 3. Reg. 18. Abdias vir sanctus adorat Heliam pronus in terrā: neq; possumus dicere hunc ciuilem cultū fuisse; nam quantū ad humanam excellentiam, maior erat Abdias q̃ He- B lias; iste. n. priuatus homo erat, ille aūt vnus ex Principib. regni. Adorauit ergo eum vt Prophetam, ac Dei hominem singulari sanctitate excellentem. Item 4. Reg. 2. filij Prophetarum cùm audissent spiritum Heliæ requieuisse super Heliseum, accedentes adorauerunt eum proni in terram.

Denique Dan. 2. Nabuchodonosor adorat Danielem. quis aūt diceret, aut crederet à Rege summo adoratum ciuiliter vnū ex captiuis, qualis erat Daniel? Adorauit ergo eū religiosè, vt hominē Deo plenū, neq; per errorē adorauit, Deū illum existimans; nā adorans ait: *Verè Deus uester Deus Deorū est, & Dominus Regū, & reuelans mysteria, quoniā tu potuisti aperire hoc Sacramentum.* Quod ēt fecisse Alexandrū Regē Pontifici Iaddo, scribit Iosephus lib. 11. c. 8. antiquitatum.

C Neq; obstat, ꝙ Nabuchodonosor Danieli iussit offerri sacrificium; nam non loquitur Scriptura de sacrificio, quod soli debetur Deo. Sacrificium. n. Deo proprium est immolatio animalium, quod vocat Hebraicè זֹבֵחַ de quo dr̄ Exod. 22. *Immolans Dijs, eradicabitur, præterquam Domino soli.* Ibi. n. est Hebraicè זֹבֵחַ, Nabuchodonosor aūt obtulit Danieli non זֶבַח, sed מִנְחָה & נִיחֹחִין, hoc est, munera, & odores, quorum vtrumque tam Deo, q̃ homini offerri solet. Nā 1. Reg. 10. vbi legimus quosdam ex Israëlitis non voluisse agnoscere Saulem Regem, nec ei munera attulisse, pro munere est מִנְחָה. Porrò suaues odores nos ēt in ipsa Ecclesia offerimus imaginib. & reliquijs, cū tn̄ asseramus, sacrificium non deberi nisi soli Deo. Im- D mò Dionysius c. 3. part. 2. Eccles. hierarch. dicit, Pontificem in sacris mysterijs, vbi adoleri cœpit incensum, primùm suffire aram, deinde totius Ecclesiæ ambitū, qđ ēt nunc fieri videmus. Si hoc non placet, dicamus cum Hieronymo & Theodoreto, Nabuchodonosor sacrificium obtulisse Danieli, id est, Deo Danielis.

Argumentum QVARTVM sumitur ex confessione Patrum, qui à temporib. Apostolorum, vsq; ad nostra tpa floruerunt. IVSTINVS in 2. Apolog. pag. 2. loquēs nomine omnium Christianorum, & fidem totius Ecclesiæ explicans: *Sed*, inquit, *& illum* (Deum Patrem) *& eius Filium qui uenit, nosque hæc docuit, & aliorum sequentium similiumque bonorum Angelorum exercitum, & spiritum propheticum colimus atque adoramus, uerboq; & re seu ueritate ueneramur, idq; omnib. qui di-* E *scere uolunt, ut docti instituti q; sumus, copiosè tradimus.*

ORIGENES hom. 3. in diuersos: *Horum*, inquit, *memoria semper, vt dignum est, in Ecclesia celebratur.*

EVSEBIVS lib. 13. præpar. Euang. c. 7. *Nos*, inquit, *quotidie id factitamus; nam veræ pietatis milites, vt Dei amicissimos honoramus.* Idem Eusebius lib. 4. hist. c. 15. refert ex epistola Ecclesiæ Smyrnensium de martyrio S. Polycarpi, ꝙ cùm Gentiles metuerent, ne Christiani, relicto Christo, Polycarpum adorarent, veteres illi Christiani dicebant, se non posse vllo modo Martyres pro Christo colere, sed tn̄ eos diligere & venerari, ꝙ fidem integrè Magistro & Domino seruauerint.

ATHA-

ATHANASIVS in lib. de virginitate, circa finem: *Si homo iustus ædes tuas*, inquit, *intrauerit, cum timore & tremore occurrens illi, adorabis humi ad pedes illius.* At vt ostẽdat se loqui de religiosa adoratione; *Non enim*, inquit, *eum, sed Deum adorabis, qui illum mittit, Dominus enim ait, qui recipit iustum, me recipit.* vbi nota, adorari Deum in iustis, non ꝙ adoratio non terminetur ad hominem iustum, sed quia ratio, cur iustus adoretur, est Deus. Quemadmodum qui recipit iustum hospitio, eique eleemosynam facit, Christum recipere, & Christo eleemosynam facere dicitur, quia fit ꝑpter Christum, & Christus ita accipit, ac si fieret sibi.

BASILIVS oratione in sanctum Mamantem: *Ecclesia*, inquit, *per hoc, quòd eos honorat, qui præcesserunt, ꝑsentes impellit.* Et orat. in quadraginta Martyres; *Honor*, inquit, *quem bonis conseruis exhibemus, beneuolentiæ erga cõmunem dominum significationẽ de se præbet.*

Gregorius NAZIANZENVS orõne in Machabæos, initiò conqueritur, ꝙ sanctos Machabæos non omnes vbique colant, sicut martyrium ipsorum meretur. Et orat. 1. in Iulianum, non procul ab initio, loquens de quodam honore impenso à Iuliano Apostata cuidam Martyri, quem Martyr ille mirabili signo recusauit; *O insignem*, inquit, *Martyrum inter se caritatem, honorẽ illius, qui multos Martyres contemptui habiturus erat, recusarunt.* Et paulò antè dixerat, honorem Martyrũ esse perspicuam notam amoris in Christum.

Gregorius NYSSENVS oratione in Theodorum Martyrem, vbi multa dixit de cultu, qui sanctis Martyribus ad Ecclesia exhibetur, ait: *Cui Regum talis honor habetur? Quis ex ijs, qui supra modum inter homines excellere visi sunt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorum adeò decantatus, et fama celebratus est, ut hic miles pauper, modò conscriptus Tyro, quẽ Paulus armauit, quem Angeli unxerũt, quem Christus coronauit?*

EPIPHANIVS heres. 79. vbi refellit eorum errorem, qui Mariæ tanquam Deæ sacrificium offerebant, metuens, ne ista occasione nullus honor B. Mariæ deferretur, vt nunc hæretici faciunt, sæpissimè repetit illa verba: *Sit in honore Maria, Dominus adoretur.*

Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. de sanctis Iuuentino & Maximo: *Non aliter priscos*, inquit, *aliter recentiores colitis Sanctos, sed eadem alacritate omnes.* Et infrà: *Et Martyres*, inquit, *quos hodie colimus, aderant.* Et infrà: *Idcircò sæpe eos inuisamus, tumulos adoremus, &c.*

CYRILLVS Alexandrinus lib. 6. in Iulianum, vltra medium: *Nos*, inquit, *non Deos factos esse diximus sanctos Martyres, sed omni honore dignari consueuimus.*

THEODORETVS lib. 8. ad Græcos: *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Dijs uestris induxit, ac illos quidẽ cassos gloria, uanosque reddidit, suis quĩ Martyribus honorem illorum dedit, &c.* vbi notãdum est, honorem Deorum traditum Martyrib. quia vbi colebantur Dij, nunc coluntur Martyres, non autem ꝙ eodem modo colantur. Subdit enim Theodoretus: *Atqui nos, ò Græci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina ulla deferimus, sed ut sanctos homines, Deique amicissimos honoramus.*

Denique Ioannes DAMASCENVS de fide Orthodoxa, lib. 4. c. 16. *Honorare*, inquit, *decet Sanctos, ut amicos Christi, ut filios & hæredes Dei, &c.*

Ex Latinis TERTVLLIANVS de corona militis, meminit celebrationis festorum in natalitijs Martyrum.

CYPRIANVS lib. 4. epist. 5. *Martyrum*, inquit, *passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.*

AMBROSIVS serm. 6. in fine: *Quisquis honorat Martyres, honorat & Christum, & qui spernit sanctos, spernit & Dominum.*

MAXIMVS serm. de natali sanctorum Octauij, Adventoris & Solutoris Martyrum: *Cuncti*, inquit, *Mar-*

A *tyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij uenerandi, quorum reliquias possidemus.*

PRVDENTIVS de S. Hyppolito:

Hic corruptelis, animique, & corporis æger
Oraui quoties stratus, opem merui.

Nota illud: *Oraui stratus*

PAVLINVS natali primo S. Felicis:

Roma Petro Pauloque potens rarescere gaudet
Huius honore Dei, &c.

Et natali nctaua:

Cuius honore Deus gaudet, quia Martyr honorem
Contempsit proprium.

HIERONYMVS in epist. ad Riparium: *Honoramus*, inquit, *seruos, ut honor seruorum redundet ad Dominũ.* Et in vita Paulæ; *Vale, ò Paula, & cultorem tuum orationibus iuua.* Et ibidem dicit, Paulam cùm inuiseret sanctos Eremitas, singulis ad pedes prouolutã, ita eos
B venerari solitam, ac si in singulis Christum adoraret. Vbi certè non agitur de cultu ciuili; non enim fœmina nobilissima rusticanos ciuiliter honorasset tanta subiectionis significatione.

AVGVSTINVS serm. 1. de Sanctis Petro & Paulo: *Beatissimum Petrum piscatorem modò genibus prouolutis adorat Gentium multitudo.* Et epist. 44. *Ostendatur mihi Romæ in tanto honore templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis?* Idem lib. 20. contra Faustum, c. 21. obijcienti Fausto, ꝙ Christiani idola vertissent in Martyres, respondit à Christianis coli Martyres, sed non latria. Et in Psal. 96. obijcientib. Ethnicis,
C ꝙ Christiani colerent Angelos, respondit similiter, & addit: *Utinam & uos illos colere uelletis; facile enim ab ipsis disceretis, non illos colere, id est, nõ colere ut Deos, sed ut Sanctos.*

GREGORIVS lib. 3. Dialog. c. 24. dicit, B. Petrum apparuisse cuidã Theodoro lampades instruenti in Ecclesia ipsi B. Petro dicata, vt ostenderet probare venerationem, quam seruientes sibi exhibent.

BERNARDVS serm. illud; Signum magnum, &c. *Amplectamur Mariæ uestigia, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur.* Ex serm. sequenti, qui est de aquæductu: *Totis*, inquit, *medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & uotis omnibus Mariam ueneremur, quia sic est uoluntas eius, qui totum nos habere uoluit per Mariam.*

D Argumentum QVINTVM sumi potest ex inuocatione, templis, festis, votis, peregrinationib. imaginib. & alijs, de quibus postea: cùm hæc omnia ad cultum Sanctorum non dubium sit pertinere.

Argumentum SEXTVM ex eo, ꝙ semper Ethnici, Iudæi, hæretici accusauerunt Christianos idololatriæ, propter cultum Sanctorum, ꝙ certè non fecissent, nisi vidissent à Christianis Sãctos passim religiosè coli. De Ethnicis testatur Eusebius, lib. 8. c. 6. hist. de Iudæis. idem Euseb. lib. 4. c. 15. De Iuliano apostata Cyrillus lib. 6. & 10. in Iulian. De Manichæis Augustin. lib. 20. c. 21. contra Faustum; de Porphyrio, Vigilãtio, & Eunomio Hieronymus lib. contra Vigilantium.

Argumentum SEPTIMVM ex rõne; nam si honor ciuilis debetur ciuili virtuti, sapientiæ, potentiæ, & no-
E bilitati: Ergo honor plusq̃ ciuilis debetur supernaturali virtuti, sapientiæ, potestati, nobilitati: sed Sãcti quo ad virtutes supernaturales, excellunt oĩno, cũ ferueãt diuina caritate, & peccare non possint: nihil. n. inquinatum intrare põt in regnum cœlorum, Apocal. 21. quoad sapientiam, vident ipsam sapientiam increatã, & in ea cognoscunt rerum oĩum caussas, iuxta illud, Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.* quoad potestatem, sunt Reges cęlorum, & participes ipsius throni diuini, vt dr̃ in Apoc. c. 3. *Qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Et Luc. 22. *Ego dispono uobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* quoad nobilitatem, sunt filij Dei, reipsa iam adoptione

ne confirmata per gloriam. Igitur meritò, iureque optimo religioso cultu prosequendi sunt.

Denique, Deus Sanctis honorem & gloriam promisit, 1. Reg. 2. *Qui honorificauerit me, glorificabo eum.* Io. 12. *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.* Et Rom. 2. *Gloria & honor omni operanti bonum:* ergo debetur eis honor, & certè non ab aliis, quàm à nobis, qui illis inferiores sumus. non conuenit autem mortuis honor ciuilis, ergo religiosus illis debetur.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta initio proposita.

NVNC aduersariorũ argumenta breuiter dissoluamus. Ad PRIMVM. Si Caluinus per cultum religionis intelligit cultum latriæ, fatemur Sanctos non debere coli cultu religionis; sed negamus, præter cultum latriæ nullum esse alium cultum, nisi ciuilé, iam enim ostendimus quendam tertium cultum, qui etiã dicitur religionis, licet secundariò.

Ad SECVNDVM, admitto duliæ cultum deberi Sãctis, & nego id esse absurdũ. Ad PRIMAM probationem respondeo, colere sine latria non esse colere sine cultu, sed colere sine tali cultu. nam et B. Augustinus, qui tamen non erat ineptus, lib. 20. contra Faustum, c. 21. dicit, Sanctos coli, & non latria.

Ad SECVNDAM probationem dico, duliam non esse plus quàm latriam. nã secundum profanos auctores idem significant; secũdum autem Scripturę & Ecclesiæ vsum longè maior est latria, quàm dulia: latria enim non est quilibet cultus, sed cultus summæ seruitutis; dulia est cultus cuiuslibet seruitutis.

DICES; At non sumus serui Sanctorum, sed conserui, ergo dulia Sanctis non conuenit. Aliqui respõdent, cultum Sanctorum nõ vocari duliam, id est, seruitutem, quia exhibetur eis à seruis; sed quia exhibetur ipsis, qui serui Dei sunt. sed isti timuerunt, vbi non erat timor.

Dicendum igitur, duliam significare quamlibet seruitutem, tam perfectam, quàm imperfectam: est aũt perfecta seruitus eorum, qui id, quod sunt, alterius sunt; & operantur moti ab alio, tam efficienter, quàm finaliter, id est, operantur propter Dominum, & ab ipso Domino moti tanquam instrumenta ad operandũ; vt Aristot. docet, lib. 1. Polit. c. 3. Imperfecta seruitus est eorũ, qui aliquid horum habent, non tñ omnia, id est, qui mouentur ab alio aliquo modo. vnde infans dr̃ nihil differre à seruo, licet sit dominus, Galat. 4. quia mouetur ab alio effectiuè: & contrà, is qui regit, dr̃ seruus eorũ quos regit, 2. Cor. 4. *Nos autem seruos vestros per Iesum;* quia mouetur ab alio finaliter, nos ergo etiamsi non sumus serui Sanctorum perfectè, sumus tñ imperfectè, quatenus illi nos mouent & iuuant ad bene operandum exemplo suo, & intercessione apud Deũ. Hinc B. Paulinus natal. 1. 2. & 3. S. Felicis, passim vocat se famulum & seruum S. Felicis. & B. Gregorius lib. 1. Dialog. c. 24. non timuit dicere B. Petro, grata esse seruientium sibi obsequia.

Ad confirmationem ex Valla & Beza, fateor secũdum vsum profanorum scriptorum idem esse duliam & latriam, tñ secundum vsum Scripturæ, latria ferè nunquam accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturæ: secundum vsum aũt Ecclesiæ, nunquam omnino. Et sicut licuit antiquæ Ecclesiæ contra veteres hæreticos noua vocabula inuenire, vt ὁμοούσιον, &c. cur non licuit etiam Ecclesiæ posteriori contra hæreticos posteriores noua aliqua vocabula inuenire, aut certè iisdem in alia significatione vti?

Ad illud Augustini de dulia & latria respectu Dei, respondeo, eum locum esse pro nobis. nam ex eo, quod Augustinus ait, latriam dari Deo, vt Deus est, duliam eidem, vt Dominus est: colligitur latriam non posse cõicari creaturæ, quia vnus tantùm est Deus: at duliã posse communicari, quia multi sunt verè & propriè Domini. quanquàm interim fatemur, duliam, qua colitur Deus, esse duliam per excellentiam, & specie distingui ab ea, qua coluntur Sancti.

Ad TERTIVM argumentum; ad PRIMVM locum, Deut. 6. dico, eum locum debere sic intelligi: *Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies;* ea seruitute, quæ Deo soli conuenit. nam in Græco est λατρεύσεις. vnde Augustin. q. 61. in Genes. annotauit, ideò non esse dictum, solum Deum adorabis, & illi soli seruies, sed: *Deum adorabis, & illi soli seruies;* quia adoratio cõuenit etiam creaturis, non aũt seruitus latriæ, quæ hic nominatur. Sed præterea quamuis esset scriptum, illi soli δουλεύσεις, eodem modo exponi deberet; nimirum, illi soli seruies certo quodam genere seruitutis, non aũt absolutè, illi soli seruies. Siquidem in textu Hebraico est תַעֲבוֹר. & tñ inuenimus, non obstante hoc præcepto, dictum Iacobo ab Isaac, Gen. 27. *Seruiant tibi populi, & adorent te filij matris tuæ.* vbi sunt illa verba, עָבַר & השתחוה. Præterea sicut hic legimus: *Illi soli seruies,* ita legimus 1. Timoth. 6. *Qui solus habet immortalitatem;* & tamen scimus, Angelos & animas esse etiam immortales suo quodam modo.

Ad illud 1. Timot. 1. *Soli Deo honor & gloria;* respondeo, similiter intelligendum de certo honore & gloria. nam Rom. 2. lego; *Gloria & honor omni operanti bonum.* Denique arctius dictum est Isai. 44. *Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus;* & tamen legimus in Psal. 81. *Ego dixi, Dij estis.* nec tamen illud primum est falsum, sed sano modo intelligendum est.

Ad illud Matth. 4. dico, Diabolũ postulasse à Christo προσκυνῆσαι, in signum latriæ, & proinde postulasse latriam; ac propterea à Domino illi fuisse responsum: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.*

Ad illud Gal. 4. *Iis qui natura nõ sunt Dij,* ἐδουλεύσατε, respondeo, verbum δουλεύειν, esse cõe seruituti Dei & creaturarum, & proinde exponi debere pro loci exigentia. hic autem sumitur pro cultu solius Dei. id enim circumstantiæ loci necessariò postulant.

Ad QVARTVM argumentum; ad PRIMVM exemplum dico, Aman voluisse adorari vt Deum; id enim ex verbis Mardochæi colligitur.

Ad SECVNDVM de Cornelio dico, cum S. Hieronymo lib. contra Vigilantium, Cornelium aliquid diuinum in Petro inesse putauisse, & ideò iure correctũ. vel cum Chrysostomo in hunc locũ Actorũ, Corneliũ piè Petrum veneratum, sed Petrum ex modestia eum honorem, qui alioqui sibi debebatur, recusasse.

Ad TERTIVM, quid mirum, si Paulus noluit sibi sacrificari? id enim suprà diximus, esse actum externũ, soli Deo debitum.

Ad QVARTVM dico, esse pro nobis; nam vel Ioannes putauit eum, qui sibi apparuerat, esse Deum, aut Angelum: si Deum meritò reprehensus est: si Angelũ, & tamen adorauit, cur nos reprehendimur, qui facimus quod Ioannes fecit? num meliùs Ioanne norunt Caluinistæ, sint ne Angeli adorandi?

AT cur, inquiunt, reprehensus est? PRIMO, quia fortè Angelus sic apparuit, vt potuerit existimari Christus. dixerat. n. c. 1. *Ego sum primus & nouissimus, & fui mortuus, & ecce sum viuens, &c.* Itaque poterat existimari Christus, cuius psonã gerebat, nisi ipse explicuisset, se non esse Christũ, & ideò corrigendus fuit adorator non propter errorem adorationis, sed propter errorem personę. ita respondet August. q. 61. in Gen.

SECVNDO dico, Ioannẽ rectè voluisse Angelo cultũ debitũ exhibere; sicut meminerat fecisse Abrahã, & Loth, atq; alios maiores suos: tñ Angelũ prohibuisse ob reuerentiã humanitatis Christi. nã ante Christi aduentũ Angeli se ab hominib. adorari patiebantur: at posteaquàm Deus homo factus est, & oẽs Angeli hominem

in

A in Christo adorare cœperunt, noluerunt ipsi ab hominib. adorari, & præcipuè ab Apostolis, alijsq; summis viris. ita Beda, Anselm. Richard. & Rupert. in c. 19. Apoc. & scholia Græca in c. 22. & ante hos auctores S. Greg. lib. 27. moral. c. 11. & homil. 8. in Euangel. nec tñ sequit, nos malè facere, si Angelos adoremus. nam & nos rectè illos adoramus, & ipsi rectè adorari recusant. Itaq; Ioannes ipse cùm c. 19. semel audiuisset: *Vide ne feceris, &c.* tamen c. 22. iterum voluit eundem Angelum adorare; intelligebat enim, & se rectè facere adorãdo, & Angelum rectè facere recusando, nec enim suspicari licet Ioannem aut obliuiosum, aut indocilem fuisse.

Ad VLTIMVM ex Patribus, dico eos loqui contra errores Gentilium, qui ex hominibus sceleratis veros Deos faciebant, eisque sacrificia offerabãt. B nam quòd alioqui sancti Angeli & homines debito cultu prosequendi sint, sexcentis in locis ijdem Patres affirmant, quorum locorum iam aliqua suprà retulimus.

CAPVT XV.

Proponitur controuersia de inuocatione Sanctorum.

DEMONSTRAVIMVS Sanctos esse colẽdos: sed qa peculiaris difficultas est de cultu innocationis, idcircò nunc recto ordine sequitur, vt tractemus de inuocatione Sanctorum.

C Duo sunt de hac quæstione errores extremi, veritas est in medio, vt ferè semper esse solet. PRIMVS error est, posse ac debere S. Mariam, quæ præcipua Sanctorũ est, inuocari, non secus ac Deus inuocatur. ita olim quidam, quos Epiphanius refert & refellit, hęresi 78. in fine, & hæresi 79. per totum. ALTER est error, nullum Sanctorum post mortem debere inuocari vllo modo, quia vel non possunt orare mortui pro viuentibus; vel si possunt, non nisi in genere orant, quia nõ possunt cognoscere nostras preces, quas ad illos fundimus. hic error multorum est.

PRIMVS oĩum vr̃ fuisse Vigilantius, qui in hunc lapidem offendit. nam quod Alphonsus de Castro in libro de hæresibus, verbo, Sancti, tribuit hunc errorẽ Eustathio, qui ante Vigilantium vixit, non facilè probari põt. D Siquidem Eustathius Basilicas Martyrũ contemnebat, & fortè reliquias ẽtiã de inuocatione nihil docuit. vide Socratem lib. 2. c. 33. & Concilium Gangrense. Igitur Vigilantius, vt est in libro S. Hieronymi contra Vigilantiũ, docebat, post mortẽ nullius ꝓ altero exaudiri orõnem, & ideò Sanctos mortuos nõ orare pro viuentib. ex quo sequitur, frustrà eos inuocari.

DEINDE inuocationem Sãctorum apertiùs & fortiùs oppugnarunt tpe B. Bernardi Henriciani, seu Petrobrusiani, & Apostolici, vt refert ipse S. Bernardus serm. 66. in Cantica; & auctor vitæ S. Bernardi, li. 3. c. 5. Idem paulò pòst docuerunt VValdenses, vt auctor est B. Antoninus 4. part. tit. 11. c. 7. §. 2. Idem postea quidam nomine Cathari, vt auctor est Turrecremata, li. 4. part. 2. c. 35. summæ de Ecclesia. Idem postea Ioan. E VViclef, vt scribit Thomas VValdensis, tomo 3. tit. 12. c. 108. & seq. Nec nõ Taboritæ, qui de familia sunt Ioãnis Huss, vt scribit Aeneas Syluius de orig. Bohẽmor. c. 35. Quanq̃ VViclefus non illicitum esse dicebat orare Sanctos, sed solùm inutile & superfluum; dicebat enim videri stultitiam recurrere ad scurras alicuius Principis, qñ ipse Princeps est paratissimus ꝑ se audire: vel sectari turbidos riuos, qñ fons ipse patet: quibus verbis obiter Sanctos scurris, & riuis turbidis conferebat, quod est hæreticorum proprium.

DENIQVE, hæretici nostri temporis, vt Lutherus in libris ad VValdenses; Melanchthon in Apologia art. 21. Confess. Augustanę; Brentius c. 24. Confess. VVirtemb. & Caluinus lib. 1. c. 14. §. 12. & lib. 3. Instit. c. 20. §. 20. & seq. tria docent de orationibus Sanctorũ. PRIMO, ex diuinis literis non haberi, ꝙ sancti mortui orẽt pro viuis, ac proinde hoc non esse certum. SECVNDO, si Sancti orant, eos nõ orare nisi in genere pro tota Ecclesia electorum, non aũt pro istò, aut illo in speciali. TERTIO, inutile & illicitum esse inuocare Sanctos, siue Angelos, siue homines, ac petere, vt pro nobis orent; inutile quidem, quia non habent tam longas aures (ita enim Caluinus loquitur) vt preces nostras audire possint: illicitum autem, quia hinc obscuratur gloria Christi, qui est vnicus mediator & intercessor noster.

CAPVT XVI.

Deteguntur aliquot fraudes & mendacia hæreticorum.

HABEMVS igitur quæ sit sententia aduersariorum, sed antequam eam refellamus, vtile erit cognoscere breuiter, quibus calumnijs & mendacijs Melanchthon & Caluinus eam simplicibus persuadeant.

Philippus loco notato tria mendacia dicit. PRIMO, nos tribuere Sanctis diuinitatem, id est, vim cognoscẽdi mentium cogitationes. Mendacium est apertũ. nec enim vllus Catholicorum hoc dicit, vel dixit vnquã; asserimus enim eos cognoscere nostras preces, non vt sunt in mentibus nostris, sed vt sunt in Deo, quem vident, & qui eas ipsis ostendit.

SECVNDO, ante tẽpora S. Gregorij non exstare mentionem inuocationis Sãctorum. Paulò liberalior fuit Martinus Kemnitius, qui in examine sess. 22. Concil. Tridentini dicit, inuocationem Sanctorũ cœpisse post tempora Augustini; & in exam. sess. 25. dicit, auctorem inuocationis B. Mariæ fuisse Petrum Gnapheum, qui vixit circa annum Domini CD. LXXX. quæ imperitia vel malitia est intolerabilis in tantis Magistris in Israël, cùm sint loca innumerabilia in Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Basilio, Athanasio, Irenæo, & alijs quos postea citabimus, & quæ etiam citantur à Centuriatoribus, Cent. 4. c. 4. & Cent. 5. c. 4.

TERTIO, Papistas esse asinos, qui docent ex libro S. Hieronymi contra Vigilantium, Vigilantiũ negasse inuocationem Sanctorum, cùm in toto illo libro Hieronymi non sit vna syllaba de inuocatione Sanctorũ, sed solùm de honore reliquiarum. At hoc ipsum ostẽdit Philippum nõ quidem asinum, sed certè valde stupidum fuisse; nam etsi Vigilantius non dixit, Sanctos non esse inuocandos, tñ dixit, eos non posse orare pro nobis: hinc autem si non colligeremus, eum negasse inuocationem Sanctorum, tunc verè tardiores asinis essemus. Quis enim inuocaret eum, qui non põt vllum auxiliũ præbere? Sapientius igitur fecerũt Magdeburgenses, Cent. 4. c. 8. qui videntes non posse negari, quin Vigilantius idem senserit quod ipsi, dicunt eũ non fuisse hæreticum, sed sanctum Presbyterum, & cum Hieronymo contendisse, ac vicisse.

Porrò CALVINVS multa etiam dicit mirabilia. PRIMVM affirmat lib. 3. Instit. c. 20. §. 21. in omnibus hymnis & litanijs Papistarum, nullam vnquam fieri Christi mentionem: & cùm semper oremus Sanctos mortuos, nunquam nobis in precibus Christum occurrere. quod certè tale mendacium est, vt periculum sit, ne Diabolus cognomen mendacis amittat. quid enim? nònne in litanijs dicimus: *Kyrie eleison, Christe eleison, Pater de cælis Deus, &c*? Nònne ferè omnes hymni, quos in Breuiario legimus, sunt vel Ambrosij, vel Gregorij, vel Prudentij, vel Sedulij antiquissimorum auctorum? Et nònne omnes dirigũtur ad Deum, & terminantur per *Gloria tibi Domine*, vel quid simile? Nònne omnes orationes Ecclesiæ, quæ

leguntur

leguntur in Missa, diriguntur etiam ad Deum, & termi nantur *Per Christum Dominum nostrum.*

SECVNDO, Sanctos cum Christo regnantes passim in illo capite 20. libri 3. vocat mortuos, laruas, vmbras, colluuiem; quæ incredibilis blasphemia est.

TERTIO dicit, lib. 3. cap. 20. §. 20. solum Christum introisse in sanctuarium cœli, & solum ipsum deferre ad Deum vota populi eminus in atrio existentis. Quibus verbis significat, non solùm sanctos homines, sed etiam SS. Angelos nō posse Deo nostras preces offerre, sed solum Christum: quod est contra apertissimam Scripturam Tob. 12. *Ego* inquit Raphaël, *obtuli orationem tuam Domino.* Et Apocal. 8. *Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Et contra ipsum Caluinum, qui infrà sui oblitus admittit Angelos offerre Deo nostras preces.

QVARTO dicit, lib. 3. cap. 20. §. 22. nos inuocare Sanctos planè vt Deos, & habere nos Deos plurimos non pro numero vrbium, vt dicitur Hierem. 2. de Iudæis, sed pro numero capitum multitudinis, quæ est calumnia manifesta, vt ex Litanijs apparet. Quis enim Deo dicere auderet, S. Deus, ora pro nobis? Nec est noua calumnia, nam & antiqui hostes Ecclesiæ mentiebantur, homines mortuos pro Dijs Catholicos habere, vt patet ex Cyrillo lib. 6. in Iulianum, vltra medium, & lib. 10. ante medium. & ex Eusebio lib. 4. hist. cap. 15. & li. 8. cap. 6. & ex Augustino lib. 22. contra Faustum, ca. 4. & ex Hieronymo contra Vigilantium.

QVINTO ibidem dicit, nos rogare virginem, vt filiū iubeat facere quod petimus. At quis nostrùm hoc dicit? cur non probat vllo exemplo? Preterea si Iosue 10. dicitur: *Obediente Deo voci hominis*, cur non posset aliquo modo dici, filium Dei obedire matri aliquid petenti?

SEXTO ibidem dicit, nos ante statuas Barbaræ, vel Catharinæ demurmurare Pater noster, & Pastores hunc vsum suo plausu approbare. At fideles etiam simplicissimi si interrogentur, respondere solent, se orationem Dominicam dirigere ad Deum, id autem se facere coram imaginibus Sanctorum, sperantes per auxilium Sanctorum suam orationem ad Deum melius, & felicius peruenturam, sed etiamsi aliqui tam stupidi essent, vt S. Barbaræ dicerent, Pater noster, num imperitia aliquorum traduci debet quasi esset dogma Ecclesiasticum? & qui sunt Pastores, qui hunc abusum probant?

SEPTIMO dicit, in Concilio III. Carthaginensi vetitum fuisse, ne in publicis precibus diceretur: *Sancte Petre, ora pro nobis*, sed istud decretum, nisi in suo codice Caluinus addiderit, nusquam reperitur. Concilium enim solum definit, vt oratio sacrificantis dirigatur ad Patrem non ad Filium, vel Spiritum sanctum de Sanctis nulla mentio. Sed Caluinus per suam Dialecticam ex eo, quod oratio debet dirigi ad Patrē, deducit non posse inuocari Sanctos, & inde vlterius deducit, Concilium statuisse, vt non dicatur, *S. Petre, ora pro nobis.*

OCTAVO dicit, horrendū esse sacrilegium, Sanctos vocare præsules salutis, & nullo colore defendi, quod quidam Sanctis dicunt, è cœlo nos respice, & adiuua. At priora sūt verba Ambrosij libro de viduis: posteriora Gregorij Nazianzeni oratione in Cyprianum, in Athanasium, in Basilium: istis autem duobus vitijs nihil habuit antiquitas sapientius.

CAPVT XVII.

Quomodo Sancti inuocandi non sint.

NVNC vt rei veritas manifesta fiat, ponemus & probabimus aliquot propositiones.

PRIMA propositio. *Non licet à Sanctis petere, vt nobis tanquam auctores diuinorum beneficiorum, gloriam, vel gratiam, aliaq; ad beatitudinem media concedant.* Hæc est contra primum errorem, & contra calumniā Caluinistarum. Probatur PRIMO Scriptura, Psal. 83. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus.* Et Psal. 120. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.* Montes sunt homines sancti, vt exponit Augustinus in hūc Psalmum, & fusiùs tract. 1. in Ioannem, & libro de Pastoribus, ca. 8. iubemur ergo leuare oculos ad montes, id est, ad Sanctos, & ab eis auxilium exspectare, sed vt intelligamus ab eis auxilium exspectandum esse, non vt ab auctoribus, sed vt ab impetratoribus; ideo statim subditur: *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.* Item Iacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à Patre luminum.*

SECVNDO probatur ex vsu Ecclesiæ; nam in orationibus, quæ leguntur in Missa, vel in officio in celebritatibus Sanctorum, nihil vnquam aliud petimus, quàm ut eorum precib. à Deo nobis beneficia concedantur.

TERTIO ratione; nam ea quibus indigemus, superant uires creaturæ, ac proinde etiam Sanctorum: Ergo nihil debemus à Sanctis petere, nisi ut à Deo impetrent, quæ nobis utilia sunt.

QVARTO ex Augustino lib. 8. ciuit. Dei, cap. ult. & lib. 22. cap. 10. & ex Theodoreto lib. 8. ad Græcos, qui disertè docent Sanctos non esse inuocandos ut Deos, sed ut qui à Deo impetrare possunt, quod uolunt.

Est tamen notandum, cùm dicimus, non debere peti à Sanctis, nisi ut orent pro nobis, nos non agere de uerbis, sed de sensu uerborum; nam quantum ad uerba, licet dicere; S. Petre miserere mei, salua me, aperi mihi aditum cœli: item da mihi sanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem, &c. dummodo intelligamus, salua me, & miserere mei orando pro me, da mihi hoc, & illud tuis precibus, & meritis. sic enim loquitur Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianū & in Basilium, & alij multi ueterum: necnon Ecclesia uniuersa, cùm in hymno ad Virginem dicit:

MARIA mater gratiæ.
Mater misericordiæ,
Tu nos ab hoste protege,
Et hora mortis suscipe,

Et in hymno Apostolorum:

Quorum præcepto subditur
Salus, & languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes uirtutibus.

Et sicut Apostolus de se dicit, Rom. 11. *Vt saluos facerem aliquos ex illis.* Et 1. Cor. 9. *Vt omnes facerem saluos*, non ut Deus, sed iuuando concionibus, precibus, &c.

SECVNDA propositio. *Sancti non sunt immediati intercessores nostri apud Deum, sed quidquid à Deo nobis impetrant, per Christum impetrant.* Nota, tres personas posse considerari, quando nos Deum oramus, unā ipsius Dei, à quo petimus beneficia; alteram Christi, per cuius meritum ea cupimus nobis dari; tertiā eius, qui petit beneficia per Christum. ex his tribus personis non potest prima Sanctis tribui, ut iam probauimus; nec secunda, ut nunc ostendemus; sed solùm tertia.

Itaque Sanctos inuocamus ad hoc solum, ut faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipsi facere possūt quā nos, melius illi et nos simul, quàm nos soli. Probatur iam conclusio; Solus Christus est, qui mundum reconciliauit Deo, & qui meruit nobis gloriam & gratiam, & omnia necessaria ad salutem, ut patet Coloss. 1. *Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, pacificans*

per sanguinem crucis eius, quæ in terris, & quæ in cœlis sunt. Et 1. Ioan. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* A

Atque hinc Christus dicitur *ostium* Ioan. 10. & *via* Ioan. 14. quia, vt ipse ait, *nemo venit ad Patrem*, nisi per ipsum. Hinc etiam dicit Ioã. 16. Petite in nomine meo, Hinc dicitur mediator Dei, & hominum 1. Tim. 2. & 1. Ioan. 2. dicitur aduocatus apud Patrem: ergo nihil à Sanctis petere possumus, nisi vt intercedant apud Deũ quò nobis Christi meritum applicetur, & per Christum gratiam & gloriam consequamur.

Secvndo probatur ex verbis Sanctorum. Ambrosivs libro de Isaac, cap. 8. *Ipse Christus*, inquit, *est os nostrum, per quod Patri loquimur; oculus noster, per quem Patrem videmus; dextera nostra, per quam nos Patri offerimus.* B Avgvstinvs Psal. 108. exponens illud: oratio eius fiat in peccatum: *Oratio*, inquit, *quæ nõ fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit peccatum.* Bernardvs sermone de B. Virgine, qui incipit, Signum magnum: *Opus est*, inquit, *mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis vtilior, quã Maria.* Quibus verbis docet Christum esse intercessorem immediatum, qui per se impetrat, Sanctos esse mediatos, qui non nisi per mediatorem Christum impetrant.

Tertio probatur ex orationibus Ecclesiæ. Omnes enim, quę de Sanctis sunt, illam formam habent: *Concede nobis Deus intercessione huius Sancti tale beneficium, per Christum Dominum nostrum.*

CAPVT XVIII.

Sanctos pro nobis orare.

Habemvs igitur, quomodo Sancti inuocandi non sint. nunc, vt intelligamus quomodò inuocandi sint, accedat Tertia propositio: *Sancti orant pro nobis saltem in genere, secundum Scripturas.* Probatur ex ijs Scripturis, quæ agunt solùm de sanctis hominibus. Primus est Hier. 15. *Dixit Dominus ad me, si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Ergo Moses, & Samuel iam mortui poterant, & solebant orare pro populo Iudæorum; ergo falsum est in Scripturis non haberi, quòd Sancti mortui orent pro viuis. D

Respondet Caluinus duobus modis. Primo, ex hoc loco colligi potius contrarium; cùm enim dicitur, *si steterint*, nimirum ad orandum, significatur eos non stetisse, nec orasse. & si isti præcipui Prophetæ non orabant, quantò minus alij?

At contrà quia etsi fortè significetur, eos tunc non orasse, quia intelligebant rem esse iam desperatam, tñ significatur eos aliàs orare consueuisse, quando se impetrare posse putabant, alioqui inepta esset hæc Dei loquutio; nam si quis diceret, si iumentũ meum orauerit pro te, nihil impetrabit: ineptè loqueretur. Quare? E Quia iumenta non possunt orare. & similiter si quis diceret, si venerit huc Cicero, vel Demosthenes, non persuadebunt mihi, ineptè loqueretur, quia mortui huc venire non solent. Ita ergo & Deus (quod absit) ineptè loqueretur, cùm dicit: *Si steterint coram me Moses & Samuel.* Si illi non possent, vel non solerent Deum interpellare. Aliud esset, si Scriptura diceret, si starent, id est, si per impossibile nunc viuerent, & orarent. at nunc ait. *Si steterint*, & Græcè *ἐὰν στῇ*, non *ἐὰν ἱστῇ*. & Hebraicè יַעֲמֹד si stabit Moses.

Secvndo respondet, sensum huius loci hunc esse, si nunc steterint coram me duo aliqui insignes viri, quales olim erant Moses, & Samuel, tamen nihil obtinebunt. At contrà opponimus grauissimos auctores, Chrysostomum homil. 1. in epist. 1. ad Thessal. & Hieronymum in hunc locum, & Gregorium lib. 9. moral. cap. 12. qui docent Deum loqui de ipso vero Mose, & Samuele.

Secvndvs locus est 2. Machab. vlt. vbi Iudas in visione quadam vidit Oniam Põtificem, & Hieremiam Prophetam, qui iam obierant, orantes pro populo Iudæorum. ad quem locum nihil habet, quod respõdeat Caluinus, nisi hunc librum non esse Canonicum. at nos probamus esse Canonicum argumento quod Caluinus nõ potest reijcere, si vult sibi constare; ipse enim contra inuocationem Sanctorum affert tanquam argumentum potissimum testimonium Concilij III. Carthaginensis, vt videbimus in solutione argumẽtorum: in illo autem eodem Concilio ca. 47. sic dicitur: *Item placuit, vt præter Scripturas canonicas nihil legatur in Ecclesia sub nomine diuinarum Scripturarum. sunt autem canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus, &c.* Et infra: *Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo, &c.* Vel igitur Caluinus recipiat libros Machabæorũ, vt canonicos, & dimittat, vel nõ deterreat nos huius Concilij auctoritate à Sanctorum inuocatione. nec enim dicendum est, eos Patres in vno sapere, & in altero delirare.

Tertivs locus est Apoc. 5. vbi describũtur XXIV. seniores in cœlo procidisse coram throno Dei, habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. quem locum exponentes Primasius, Richardus, scholia Græca apud Oecumeniũ, & Gagneus dicunt orationes illas esse intercessiones pro infirmorum stabilitate.

C Qvartvs locus est 2. Petri 1. *Dabo autem operam & frequenter habere vos*, nimirum commendatos, siue in animo, *post obitũ meum, vt horũ memoriã faciatis.* Vt enim exponunt scholia Græca apud Oecumenium, aliqui veteres non ineptè hinc colligebant, Sãctos post obitum gerere curam viuentium. Et quamuis hoc non sit euidens argumentum, tamen est probabile.

Qvintvs locus est Luc. 16. vbi diues Epulo orat pro fratribus suis, ergo multò magis orant iusti pro tota Ecclesia.

Sextvs est Apocalyp. 6. animæ sanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus suis, ergo multò magis misericordiam petunt fratrib. suis. Respondet Brentius istas orationes intelligi figuratè; dicuntur enim Sancti mortui clamare ad Dominum, quia preces, quas viuentes effuderunt; adhuc resonant in auribus Dei. At contra; nam diues Epulo dum viueret, non orauit pro fratribus suis. Sancti & Martyres dum hic viuerent, non petebant à Deo vindictam de persequutoribus, sed potius vt eis ignosceretur; ergo oratio, qua petunt vindictam, noua est; nam dum viuerent, quia peccare poterant, & periculum erat ne si vltionem peterent, id facerent ex cupiditate, non petebant: nunc autem eam petunt intuitu, & amore iustitiæ, ut rectè exponit Beda.

Accedat Vltimo, quòd Scripturæ apertè docent communionem Ecclesiæ triumphantis cum militante; nam Hebr. 12. Apostolus dicit, nos accessisse ad Ecclesiam primitiuorum, qui sunt in cœlis, id est, ciues illorũ esse, Ephes. 2. & Galat. 4. dicit, matrem nostrã esse Hierusalem, quæ est in cœlis. & Col. 1. & Ephes. 4. dicit, Christum esse caput super omnem Ecclesiam, & certè non excluditur Ecclesia cœlestis: at communio ista exigit necessariò, ut membra pro inuicem solicita sint, & inuicem se iuuent; hæc enim est natura membrorum sub vno capite viuentium, vt Apostolus docet Rom. 12. & 1. Cor. 12. hinc apparet quàm falsum sit, quod Caluinus dicit lib. 3. institut. cap. 20. §. 24. Deum voluisse, vt nullum nobis esset commercium cum Sanctis mortuis, sed nec illis nobiscum. At quomodo hæc vera esse possunt, si sumus vna Respublica, vnus populus, vnum corpus? Vide Augustinum lib. 20. ciuit. Dei, ca. 9. vbi hoc ipsum probat.

Qvar-

QVARTA propositio. *Sancti, qui regnant cum Christo, pro nobis orant, non solùm in genere, sed etiam in particulari.* Probatur PRIMO, Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt, etiam in speciali, vt patet Tobi. 12. Zachar. 1. Apoc. 8. Daniel. 10. Psal. 90. & Matth. 18. ergo multò magis id spiritus hominum beatorum faciunt; nam in primis nihil eis deest eorum, quę Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cùm sint præditi intelligentia, & voluntate, & adsint semper Deo, & nos vehementer diligant, ac demũ sint æquales Angelis, vt dicitur Lucæ 20. deinde aliquid habent præ Angelis, quod sunt membra corporis Ecclesiæ nobis magis coniuncta, quàm sint Angeli, & experti sunt miserias, & pericula nostra, quæ Angeli non sunt experti.

RESPONDET Caluinus, hoc argumentum concludere, si possimus ostendere, sicut Angeli præsunt hominibus eosque custodiunt, atque eorum rebus intersunt, ita etiam sanctos hominum spiritus facere. Existimat enim ipse (vt olim Vigilantius) Sanctos omnes in atrio quodam quasi in libera custodia inclusos esse, nec inde vnquam egredi, aut vllam de nobis solicitudinem gerere.

Nos autem facilè ostendemus non solùm ab Angelis, sed etiam à spiritibus beatorum hominum regi & gubernari fideles viuentes: Et sit hoc argumentum SECVNDVM, id enim promisit Christus Apoc. 2. *Qui vicerit*, inquit, *& custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli cõfringentur, sicut & ego accepi à Patre meo.* Et capite 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* Et infrà: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego uici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* Hic loquitur Ioannes de spiritibus mortuorum, vt patet ex illis verbis (*& custodierit vsq; in finẽ opera mea*) & loquitur de tempore ante resurrectionem, vt patet ex eo quod dicit: *Reget eas in virga ferrea.* nam regere in virga ferrea, non significat, punire, quod etiam post resurrectionem fiet, sed significat regere virga pastorali, quod solum fit ante resurrectionem; dicitur autem virga ferrea, quia inflexibilis est ad iniustitiam, vt Psalm. 44. *Virga directionis*, id est, virga rectissima, *virga regni tui*, & etiam sempiterna; nam regni eius non erit finis. quod autem sequitur: *Et tanquã vas figuli cõfringet eos*, non, significat homines perdendos, sed peccatores, Christo peccata conterente, & delente, vt exponit Augustinus in Psalmum 2. iuxta illud Actorum 10. *Occide & manduca.* Vel reguntur, siue pascuntur electi in virga ferrea, reprobi autem tanquam vas figuli confringuntur.

Quòd verò hoc significet, regere, in virga ferrea, patet PRIMO ex verbo Hebræo, quo vtitur David Ps. 2. תרעם Et ex Græco Ioannis Apocalypsis 2. 12. & 19. quod est ποιμανεῖς, id est, pasces, siue pastoraliter reges.

SECVNDO ex eo, quod dicitur Apoc. 12. *Peperit filium, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea;* Christus autem non punit omnes gentes, sed regit pastoraliter.

TERTIO, quia Psal. 2. vnde Ioannes verba sua desumpsit, dicitur Christus totam suam hæreditatem regere in virga ferrea: *Postula à me, &c.* nec tamen suspicari possumus totam Ecclesiam à Christo esse destruendam.

QVARTO, quia sic exponunt, regere in virga ferrea, Hilarius, Augustinus, & Theodoretus in Psal. 2. & Primasius, ac Beda, & Rupertus in cap. 2. Apocalypsis. Habemus igitur, spiritus hominum beatorum post mortẽ ante diem resurrectionis accipere potestatem in gentes, & regere, & pascere eas; necnon esse columnas in templo Dei, id est, sustentare Ecclesiam, quod propriè sanctis Martyribus conuenire docet Chrysostomus in fine sermonis de Iuuentio, & Maximo, ac demum sedere in throno Christi, id est, cum illo præsidere toti mundo, & Ecclesiam regere, & gubernare.

Idem colligitur ex illo Matth. 24. *Beatus ille seruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit sic facientem, amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eũ.* Bona enim Domini Ecclesia est, vt Hilarius docet, quod etiã apertè legimus in prefatione de Apostolis, quã vnã esse ex nouem antiquissimis testatur Pelagius Papa II. qui S. Gregorium precessit, in epistol 4. decretali. In ea præfatione dicitur: *Gregem tuum pastor æterne non deseras, sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias, vt iisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.* Id quod & Patres disertè docent.

BASILIVS oratione in quadraginta Martyres, dicit: *O cuneum inexpugnabilem: ò communes generis humani custodes, optimi curarum socij, &c.* Et GREGORIVS Nazianzenus oratione in Cyprianum: *Tu*, inquit, *ab alto nos respice, nostrumque sermonem, ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce, aut simul vna rege, &c.*

HILARIVS in Psam. 124. *Neque desunt stare volentibus Sanctorum custodiæ, neque Angelorum munitiones.*

AMBROSIVS lib. 8. in Lucam, in fine: *Sicut Angeli præsunt*, inquit, *ita & hi, qui vitam meruerint Angelorum.*

Item LEO serm. 2. de anniuersario suę assumptionis: *Petrus*, inquit, *nunc pleniùs, & potentiùs ea, quæ sibi commissa sunt, peragit, & omnes partes officiorum, atque curarum, in ipso, per quem est glorificatus, exequitur.* Et similia habet sermon. 1. & 3. eiusdem argumenti. Item MAXIMVS in sermone de Martyribus Tauricis: *Cùm his*, inquit, *nobis familiaritas est, semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt.*

Denique THEODORETVS libro 8. ad Græcos, circa finem: *Qui peregrè*, inquit, *aliquò proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, aut potius itineris duces, qui uerò iam sospites redierunt, gratias agunt, acceptũ beneficium confitentes.* Habemus igitur ex Scripturis secundum Patrum explicationem, Sanctos orare pro nobis.

Idem probatur SECVNDO testimonis Patrum. CYPRIANVS lib. 1. epistol. 1. *Si quis hinc nostrum*, inquit, *prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris, apud misericordiam patris non cesset oratio.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione 14. quæ est de obitu Gregorij patris sui. *Nunc magis*, inquit, *proficit nobis precibus, quàm antea doctrina, quanto etiam Deo propinquior est, postquam uincula deposuit corporalia.*

Ioannes CHRYSOSTOMVS in sermone de Iuuentio, & Maximo, tomo 3. *Etenim sicut milites*, inquit, *uulnera in prælijs sibi inflicta regi monstrantes fidenter loquuntur, ita & illi absecta capita gestantes, & in medium afferentes, quæcunque uoluerint apud Regem cælorum impetrare possunt.*

HIERONYMVS hanc ipsam conclusionem ex instituto probat libro contra Vigilantium, in epistola ad Paulam de obitu Blęsillę, *Pro te*, inquit, *Dominum rogat, mihiq; ueniam impetrat peccatorum.*

AVGVSTINVS lib. 7. de Baptismo contra Donatistas, cap. 1. *Adiuuet*, inquit, *nos Cyprianus orationibus suis, in istius carnis mortalitate tanquã in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino quantum possumus, bona eius imitemur.*

LEO sem. 3. de anniuersario suæ assumptionis: *Nunc*, inquit, *mandatum Domini pius pastor* (Petrus) *exsequitur, confirmans nos cohortationibus suis, & pro nobis orare nõ cessãs, ut nulla tẽtatione superemur.* Et in serm. 1. de SS. Petro & Paulo: *Sicut*, inquit, *nos experti sumus, et nostri probauere maiores, credimus, atq. cõfidimus inter oẽs labores istius uitæ ad obtinẽdũ misericordiã Dei semp nos specia-*

pecialiũ patronorũ orationib. adiuuandos. His accedant omnia testimonia, q̃ afferemus pro sequenti conclusione; nam qui dicunt Sanctos inuocandos, sine dubio fatentur eos orare pro nobis.

Probatur VLTIMO ex apparitionibus Sanctorum, qui apertè testati sunt, se orare pro nobis etiam in particulari. Scribit EVSEBIVS li. 6. hist. c. 5. S. Potamiœnam carnifici promisisse, se cùm ad Dominum peruenisset, aliquid ei boni impetraturam: deinde post tres dies à consummato martyrio carnifici per quietem apparuisse, atque eius capiti coronam imposuisse, pauloq; pòst iuxta Martyris prædictionem, & ipsum ex impio carnifice pium Christi Martyrem effectum.

AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 16. *Nõ solùm,* inquit, *beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectib. Confessorem apparuisse Felicem, cũ à barbaris Nola oppugnaretur, audiuimus non incertis rumoribus, sed testibus certis.* Alia id genus plurima vide apud Basilium in oratione de S. Mamante; Gregorium Nazianzenum oratione prima in Iulianum, & oratione de S. Cęsario; Gregorium Nyssenum in vita Gregorij Neocæsariensis; Theodoretum lib. 5. hist. cap. 24. Euodium, & Lucianum de inuentione, & miraculis S. Stephani, Ambrosiũ in sermone de SS. Geruasio, & Protasio, & sermon. 90. de S. Agnete, Prudentium hymno de S. Fructuoso; Paulinum natali octauo S. Felicis; Sulpitium in vita S. Martini; qui omnes auctores ante mille annos floruerunt.

CAPVT XIX.

Sanctos esse inuocandos.

SEQVITVR QVINTA, ac postrema propositio: *Sancti, siue Angeli, siue homines piè, atque vtiliter à viuentibus inuocantur.* Probatur PRIMO Scriptura, Genes. 48. Iacob sic ait benedicens filijs Ioseph: *Angelus,* inquit, *qui eruit me de cũctis malis, benedicat pueris istis.* Hic apertè S. Iacob Angelum inuocauit. Item Iob. 5. *Voca si quis est, qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Vbi nomine Sanctorum intelligit Angelos, vt D. Augustinus exponit in annotationibus in Iob. qui etiam illud, cap. 19. *Misereminii mei amici mei,* ad Angelos dici existimat, iuxta quod dicitur, capite 33. *Si fuerit Angelus loquens pro eo vnus de millibus, miserebitur eis, & dicet, & libera eum.* Sicut etiam cap. 15. cùm dicit: *Ecce inter Sanctos eius nemo immutabilis.* Nomine Sanctorum intelliguntur Angeli; nam idem habetur, cap. 4. his verbis: *Ecce, qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem.* Quamuis autem hæc verba non videantur conuincere, quia nõ sunt ipsius scriptoris libri, sed Eliphaz amici Iob, tamẽ ideo conuincunt, quia indicant tunc fuisse consuetudinem inuocandi patrocinium sanctorum Angelorum.

Item Exod. 32. Moses ita orat. *Recordare Domine Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum.* In quem locum scribens Theodoretus quæst. 67. in Exod. dicit sanctum Mosem, cùm se non existimaret sufficientem ad placandum Deum, adhibuisse etiam patrocinium Patriarcharum. Vbi notãdum est, quia ante Christi aduentum Sancti, qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoscere poterant ordinariè preces supplicantium; ideo non fuisse consuetum in Testamento veteri, vt diceretur; Sancte Abrahã ora pro me, &c. sed solùm orabant homines eius temporis Deum, & allegabant merita Sãctorum, qui iam obierãt, vt illis ipsorum orationes iuuarentur.

Respondet Caluinus, non peti eiusmodi verbis auxilium à meritis Sanctorum, sed solùm commemorari pactum, quod Deus cum Patriarchis fecerat de protegendis, & adiuuandis eorum posteris.

A AT solutio non satisfacit, nam & pactum Dei, & iustitia Sanctorum simul commemorabantur, vt patet ex Psal. 131. *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et infrà: *Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.* Quæ verba Salomonis sunt orantis Deum per merita patris sui Dauidis iam defuncti, vt constat ex lib. 2. Paralip. cap. 6. Vnde etiam lib. 3. Reg. cap. 15. dicitur: *Propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, vt suscitaret filium eius post eum, eo quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini.* Et Daniel. 3. *Ne auferas misericordiam tuam à nobis pp Abrahã dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum.* Et Moses Exod. 34. Hierem. ca. 32. & alij, cùm orabant Deum, initio dicere solebant: *Deus, qui facis misericordiam in millibus his, qui diligũt*

B *te,* id est, qui propter iustitiam Patrum misereris sæpe filiorum, quod erat implorare merita veterum iustorum. vnde etiam B. AVGVSTINVS q. 149. in Exodum, sic ait: *Admonemur,* inquit, *cùm merita nostra nos grauãt ne diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Idem docet Chrysostomus homil. 42. in Genes. & 27. in Matth.

Præterea in vtroque Testamento sæpe legimus, viuentes à viuentibus inuocatos; nam lib. 1. Reg. cap. 7. dicunt filij Israël ad Samuelem: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philistinorum.* Item Iob vltimo: *Ite ad seruum meum Iob, ille orabit pro vobis.* Roman. 15. Paulus ait: *Obsecro vos, fratres, vt adiuuetis me in orationib. pro me ad Deũ.* Idem repetit Ephes. 6. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3. Coloss. 4.

C & Hebr. 13. ergo licebit etiam nunc inuocare eosdem Sanctos cum Christo regnantes: Nam si nunc non licet, vel quia nolunt; & hoc non, cùm sint maiori charitate præditi, quã antea, & (vt loquitur Cyprianus sermone de mortalitate) de sua immortalitate securi, & de nostra incolumitate solliciti: vel quia nõ possunt; & hoc non, quia si poterant cùm hîc essent peregrini, quanto magis nunc poterunt in patria? vel quòd non sciant quid oremus; & hoc non; quia vnde sciunt Angeli cõuersionem peccatorũ, pro qua tantopere gaudent in cęlis, vt dicitur Luc. 15. inde sciunt Sancti nostras preces: vel demum quia fit iniuria Deo, aut Christo, si alius, quàm ipse, inuocetur; & hoc non, quia tunc non liceret viuentes inuocare.

Atque hoc argumentum aduersarij nunquam solue

D re potuerunt. Caluinus enim solùm respondet, aliam esse rationem inuocationis viuorum & mortuorum, quia viui omnes subnixi vna Christi intercessione tam pro se, quàm pro alijs Deum rogant, quia sunt inuicem membra; & quia Scriptura, hortatur, vt oremus pro inuicem, Iacobi 5: at hoc idem de mortuis dici potest; nam & illi sunt membra eiusdem Ecclesiæ, & vna Christi intercessione nituntur; quidquid enim nobis petunt, à Deo per Christum petunt.

Probatur TERTIO ex Concilijs, ac primùm in epist. Episcoporum Europæ scripta ad Leonem Imperatorem, quæ habetur post Concilium Chalcedonense, sic dicitur: *Sanctissimum verò Proterium in Choro, & ordi-*

E *ne sanctorum Martyrum ponimus, & eius intercessione misericordem, ac propitium Deum habere postulamus.* Et actione 11. Concilij Chalcedonensis, dicunt Patres: *Flauianus post mortem viuit, Martyr pro nobis oret.* Deinde in VI. Synodo generali, cap. 7. ex canonibus recens editis, sic dicitur: *Solo Deo creatore adorato, inuocet Christianus Sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur.* Item VII. Synodus generalis action. 6. in fine: *Cum timore,* inquit Synodus, *omnia agamus, postulantes intercessiones incontaminatæ Deiparæ, item sanctorum Angelorum, omniumq; Sanctorum.* Item in Concil. Gerundensi, cap. 3. Aurelianensi I. can. 29. Moguntino sub Carolo Magno, ca. 33. Toletano V. c. 1. & Toletano VI. cap. 2. & Bracarensi II. cap. 9. indicuntur litaniæ recitandæ vel triduo ante ascẽsionẽ, vel alijs

tempo-

temporibus. sunt autem ista Concilia ferè omnia celebrata ante annos ferè mille. His accedat factum Gregorij, qui litanias indixit tempore pestis, lib. 1. vitæ eius, capitul. 42. & VValfridus Strabo, cap. 28. testes sunt.

Sed fortè obijcient, litanias hic vocari solùm Kirie eleyson, Christe eleyson; id enim uocant litaniam Græci, vt patet ex Basilio epist, 63. & ex liturgia ipsius Basilij, & Chrysostomi.

RESPONDEO, in Concilijs prædictis litanias vocari illas ipsas inuocationes Dei, & Sanctorum, quas nos modò vocamus litanias; nam inprimis VValfridus Strabo libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 28. declarans, quid sit litania, de qua agitur in his Concilijs, & nominatim in Concilio I. Aurelianensi, dicit esse Sanctorum inuocationem. Deinde tunc dicebantur litaniæ triduo ante ascensionem, & dicebantur non stando, sed ambulando, & circumeundo aliqua loca: at nunc videmus seruari idem tempus, & eundem ritum; ergo eædem sunt litaniæ omnino.

Probatur QVARTO testimonijs Græcorum, & Latinorum Patrum. Ex Græcis primus prodeat S. DIONYSIVS Areopagita, qui cap. 7. Ecclesiast. hierarch. *Nam profectò*, inquit, *idem fit, ac si quis sole suos radios sanis largiente oculis, sibi oculos eruens, solaris luminis particeps fieri postulet. sic impossibilium superflua spe ille suspensus est, qui Sanctorum flagitat preces, & natura ipsorum consentaneas sacras operationes abigit, &c.*

S. IRENÆVS lib. 5. contra hæreses ultra medium: *Et sicut illa* (Eua) *seducta est, ut effugeret Deum, sic hæc* (Maria) *suasa est obedire Deo, vt virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata.* Quid clarius?

EVSEBIVS libr. 13. præparationis Euangelicæ, cap. 7. *Hæc nos*, inquit, *quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaq; ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.*

ATHANASIVS sermone in Euangelium de sanctissima Deipara, id est, de annunciatione circa finem: *Inclina*, inquit, *aurem tuam* (Maria) *in preces nostras, & ne obliuiscaris populi tui.* Et infrà: *Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo.* Et infrà: *Intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.*

BASILIVS oratione in 40. Martyres: *Qui aliqua*, inquit, *premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursum lætatur, hos oret: ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis.* Idem oratione in Psal. 33. in illud; Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: *Sanctæ*, inquit, *spirituales virtutes* (Angeli) *aliquæ, oculi dicuntur, quod curam susceperint nos interuisendi: nonnullæ aures, ut quæ nostras excipiunt preces.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione in Cyprianũ, in ipso medio, loquens de quadam sancta Virgine, quã Cyprianus tunc Ethnicus, & Magus per dæmonem ad stuprum sollicitabat: *Virginem Mariam*, inquit, *rogauit, vt periclitanti Virgini opem ferret.* Et infrà: *Vicit Virgo, vincitur dæmon, &c.* Idem in fine Cyprianum inuocat; sicut etiam fecit in fine orationis in Basilium, & in fine orationis in Athanasium, vbi sic ait *Tu autem è supernis propitius nos respice, & populum hunc sanctũ dirige, & nos in pace quidem foue & compasce, in certamine autem dirige, & suscipe, & cum te ipso statue, & ijs, qui tales sunt vt tu, etiamsi magna sit petitio.*

CHRYSOSTOMVS homil. 66. ad populum, circa finẽ: *Nam*, inquit, *& ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedãt, & scenarũ fabrum, & piscatorem vt protectores orat qui diademate redimitus incedit.* Idem hortatur ad supplicandum Sanctis homil. 5. & 8. in Matt. homil. 43. in Genes. homil. 1. in priorem Thessal. serm. in Iuuentium, & Maximum, & alibi.

GREGORIVS Nyssenus oratione in S. Theodorum, circa finem, *Intercede*, inquit, *ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum. Timemus afflictiones, exspectamus pericula. non longè absunt scelesti Scythæ, bellum aduersum nos parturientes. vt miles propugna pro nobis, vt Martyr pro conseruis vtere libertate loquendi.* Et infrà; *Quòd si maiori etiam opus fuerit deprecatione & aduocatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vna deprecare, admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum, ac discipulum dilectum, &c.*

S. EPHRÆM in sermonibus de laudibus sanctorum Martyrum: *Precamur*, inquit, *beatissimi Martyres, qui pro Domino saluatore, proque illius caritate spontè & impigrè tormenta sensistis, atque ideo familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & de negligentiæ squalore sordentibus, Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi.*

CYRILLVS catechesi 5. mystagogica: *Cùm hoc sacrificium offerimus, facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, suscipiat preces nostras, &c.*

THEODORETVS in historia sanctorum Patrum, singulas vitas ita concludit: *Ego autem huic narrationi finẽ imponens rogo & quæso, vt per horum intercessionem diuinum consequar auxilium.* Multa item habet de inuocatione Sanctorum lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus.

DAMASCENVS libro 4. de fide, capite 16. *Per eos* (Sanctos iam defunctos) *dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leprosi mundantur, tentationes & tristitiæ soluuntur. omne donum bonum à patre luminum per eos, qui indubitabili fidei petunt, descendit.*

THEOPHYLACTVS in cap. 11. ad Hebræos: *Iam nũc*, inquit, *arrabonem, & pignus honoris habent* (Sancti in cœlo) *vnde aliàs eis potestas esset, vt succurrere queant inuocantibus se? Vnde ipsis, quod fiduciam habent intercedendi?*

. Iam ex Latinis. S. CORNELIVS Papa in epistola prima, quæ est de translatione corporum Apostolorum: *Orantes* inquit, *Deũ & Dominũ nostrũ Iesum Christũ, vt intercedentib. sanctis suis Apostolis, maculas vestrorum purget peccatorum, &c.*

S. HILARIVS in Psal. 129. *Intercessione*, inquit, *Angelorum non natura Dei indiget, sed infirmitas nostra missi .n. sunt propter eos, qui hæreditabunt salutem, Deo nihil ex his quæ agimus ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum & promerendum, spiritualis intercessionis ministerio indigente.* Similia dicit de intercessione sanctorum Apostolorum, & Propetarum in Psal. 124.

S. AMBROSIVS libro de viduis, vltra medium: *Obsecrãdi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt, Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actuumq. nostrorum. non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm uincerent, cognouerunt.* Item lib. 10. in Lucam exponens cap. 21. *Mortuis regibus*, inquit, *in perpetuum Martyres regnum cœlestis gratiæ honore succedunt, & illi fiunt supplices, hi patroni.*

S. HIERONYMVS in epitaphio Paulæ circa finem: *Vale*, inquit, *ò Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus iuua. fides, & opera tua Christo te sociant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis.*

S. MAXIMVS in serm. de S. Agnete: *Itaque*, inquit, *ò splendida Christo, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis, & Archangelis grata, ut nostri meminisse digneris, quib. possumus precibus exoramus.*

RVFINVS lib. 2. histor. cap. 33. *Circuibat* (Theodo-

sius) cum sacerdotibus & populo omnium orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.

S. PAVLINVS in fine carminis Panegyrici de S. Celso:

Celse iuua fratrem socia pietate laborans,
Vt vestra nobis sit locus in requie.

Et in epistola 12. ad Seuerum inserens quædam carmina de S. Claro, sic ait:

Qualibet in regione poli situs aut paradisi,
Clare sub æterna pace beatus agis,
Hęc peccatorum bonus accipe vota rogantum,
Vt sis Paulini, Therasiæq; memor.

PRVDENTIVS codẽ tempore plurima scripsit carmina de Sanctis, in quibus eos inuocari à viuentibus docet. Proferamus loco exempli pauca. In carmine de S. Laurentio, sic ait:

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè,
Et tristis haud vllus redit.
Ceu præsto semper adsies,
Tuosq; alumnos vrbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Item in Hymno de S. Cassiano.

Audit, crede, preces Martyr prosperrimus omnes,
Ratasque reddit quas videt probabiles.

Item de S. Hippolyto:

Hippolyto scio me debere, Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

S. AVGVSTINVS tract. 84. in Ioan. *Ideo quippe ad ipsam mensam*, inquit, *non sic eos* (Martyres) *commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiã pro eis oremus, sed magis, vt ipsi pro nobis orent.* Item serm. 17. de verbis Apostoli: *Habet*, inquit, *Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt cùm Martyres eo loco recitãtur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro ceteris autem defunctis oretur. Iniuria est enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.* Item libro de cura pro mortuis, cap. 4. *Non video*, inquit, *quod sit adiumentum mortuorum prouisus sepeliendis corporib. apud memoriam Sanctorum locus, nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint reposita eorum, quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent.*

S. VICTOR Vticensis lib. 3. de perseq. VVandalica circa finem: *Adestote*, inquit, *Angeli Dei, deprecamini Patriarchæ, orate S. Prophetæ, estote Apostoli suffragatores, præcipuè tu Petre beate, quare siles pro ouib., & agnis à communi Domino magna tibi cautela, & solicitudine commendatis? Tu S. Paule gentium magister, cognosce quid VVandali faciunt Ariani, & filij tui gemunt lugẽdo captiui, vniuersique ingemiscite simul pro nobis Apostoli.*

S. FVLGENTIVS in sermone de laudibus B. Mariæ: *Ideo*, inquit, *omnes cursus naturæ Virgo Maria in Domino nostro Iesu Christo suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fæminis subueniret.*

S. LEO serm. 5. de Epiphania: *Confirmate*, inquit, *amicitias cum S. Angelis & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusq. sociamini. horum diuitias concupiscite, & per bonam æmulationem ipsorum ambite suffragia.* Vide eundem in sermonibus de anniuersario suæ assumptionis, & de sanctis Petro & Paulo, & Laurentio.

S. GREGORIVS lib. 2. Dialogorum, cap. vlt. in fine: *Vbi*, inquit, *in suis corporibus SS. Martyres iacent, dubiũ Petre non est, quod multa valeant signa demonstrare, sicut & faciunt, & pura mente quærentib. innumera miracula ostendunt. sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, vtrùmne ad exaudiendum ibi præsentes sint, vbi constat, quia in suis corporibus non sint, ibi necesse est eos maiora*

A *signa ostendere, vbi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare. quorum verò mens in Deo fixa est, tantò maius habet fidei meritum, quanto illic eos nouit, & non iacere corpore, & tamen non deesse ab exauditione.*

S. GREGORIVS Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum, cap. 94. *Cyprianus*, inquit, *beatissimus Carthaginensis, & antistes, & Martyr, salutem sæpius infirmis supplicantibus præstat.*

S. BEDA lib. 4 in Cantica, circa finem: *Sed & cauernam maceriæ*, inquit, *cito volatu petamus, id est, Sanctorum vel Angelorum, vel hominum crebras pro nobis intercessiones apud misericordiam pij conditoris quæramus. hæc sunt enim firmissima, ac tutissima S. Ecclesiæ præsidia.* Idem habet lib. 3. in Matth. in illud ca. 15. Qui non respondit ei verbum: *Sanctorum*, inquit, *sunt petenda suf-*
B *fragia, vt ipsi supplicent pro Ecclesia.*

S. ANSELMVS in lib. de excellentia B. Virginis Mariæ, cap. vlt. *Rogamus*, inquit, *te domina per ipsam gratiã, qua te pius & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum nobis impetres, & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis sic operetur, quo participium beati præmij nobis misericorditer quandoque donetur.*

S. BERNARDVS serm. 2. super Euangelium Missus est. *In periculis*, inquit, *in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam inuoca. non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragium, nõ deseras cõuersationis exemplũ. ipsam sequens non deuias, ipsam rogans nõ desperas, ipsam cogitans non erras, ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce*
C *non fatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in temetipso experiris, quàm merito dictum sit, & nomen Virginis Maria.*

Ex his 30. antiquis, & doctissimis Patribus, soli sunt quinque Gregorio posteriores; ex quo apparet, quàm illustre fuerit mendacium Philippi, qui ante Gregoriũ ignotam fuisse scripsit Sanctorum inuocationem.

Probatur QVINTO ex miraculis B. Bernardi factis contra hanc hæresim. scribitur enim lib. 3. vitæ eius, c. 5. quòd cùm B. Bernardus apud Tholosam contra hãc ipsam hæresim prædicaret, populorum turbis offerentibus panes, vt eis vir sanctus benediceret, & benedicebat ille signo crucis edito his verbis: *In hoc scietis vera esse quæ à nobis, falsa quæ ab hæreticis suadentur, si infirmi vestri gustatis panibus istis, adepti fuerint sospi-*
D *tatem.* Et cùm Episcopus Carnotensis, qui aderat, diceret, *Si bona fide sumpserint, sanabuntur*, B. Bernardus addidit; *Non hoc ego dixi, sed verè quicunque gustauerint, sanabuntur, vt veros nos & veraces Dei nuncios esse sciatis.* Et subiungit auctor: *Tam ingens multitudo languentium gustato illo pane conualuit, vt per totam prouinciam verbum hoc diuulgaretur.*

NOTA, miracula ista non esse facta propriè ad probanda merita B. Bernadi; nam ipse disertè dixit, vt sanarentur ægroti, si vera erãt, quę prædicauerat: & ne fortè tribuerentur fidei, & deuotioni populorum addidit, omnes sanandos qui inde gustassent, siue cum fide, siue sine fide, vt nimirum totum miraculum referretur tanquam ad finem, ad confirmationem veritatis: Ergo cùm sint facta innumerabilia miracula ad hanc no-
E stram sententiam confirmandam, aut ipsa vera est, aut Deus testis fuit falsitatis.

Accedant POSTREMO infinita miracula, quibus Sancti sæpissimè demonstrarunt, se audire preces viuẽtium, & posse ac velle eos iuuare, à quibus inuocantur. Vide de his miraculis epistolam Nili recitatam in in VII. Synodo, act. 4. Theodoretum in histor. lib. 5. c. 24. & lib. 8. ad Græcos. Ambrosium serm. 90. qui est de S. Agnete. Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei cap. 8. Gregorium Turonicum in libris de gloria Martyrum & Confessorum. Gregorium Romanum lib. 3. Dialogorum, cap. 22. 23. 24. 25. & 37. Bonauenturam in vita S. Francisci.

Ex

Ex his colligi poteſt,quā ſint leues hæreticorũ reſpõſiones,quas adhibent ad loca Patrum à nobis citata;nā Magdeburgenſes Centuria 4.cap. 4.incõſtantiſſimè loquuntur,nũc.n. agnoſcũt eſse Patrũ teſtimonia,ſed dicunt eos erraſse,nũc verò dicũt à maligno ſpiritu eſse inſerta in operib. tantorum virorũ quod tñ non aliter probant,q̃ quia Ambroſius li.3.de ſpiritu ſancto, c.12. & Epiphanius in hereſi Collyridianorũ,dicũt ſolũ Deũ eſse adorandum. Nec aduertere volunt eos Patres loquĩ de adoratione,quæ ſoli debetur Deo, in quo ſenſu etiam nos ſatemur, ſolum Deum adorandum, cum quo tamen bene cohæret,quod dicimus, Sanctos non vt Deos,ſed vt amicos Dei inuocandos.

Porro Brentius c.24.Confeſſionis VVirtembergenſis, omnia conatur eludere p̃ figurã proſopopeiæ.dicit .n. Patres in concionib. inuocare ſolitos eſſe nomina mortuorũ ac ſi viuerent,ſicut interdũ inter declamandũ alloquimur cœlũ,vel terram,vel mortuos homines, quos tñ certè ſcimus non audire. At hoc figmentum in primis,ſi vllũ haberet locũ,ſolũ haberet in teſtimonijs Baſilij,Nazianzeni,& quorundam aliorum, qui inter concionandum Sanctos inuocauerunt. nullũ aũt haberet in teſtimonijs Dionyſij, Irenæi, Hilarij, Ambroſij, Chryſoſtomi, Auguſtini,& aliorum, qui vel docent Sãctos inuocandos,vel narrãt,à quibus ſint inuocati. Sed qđ nec in teſtimonijs Baſilij,et Gregorij locum habeat, inde patet,quòd iſti Patres ibidẽ pollicẽtur ſibi, & alijs auxilium ex illa inuocatione, & miracula quæ facta ſunt,ſatis oſtendunt, non inanem proſopopeiam, ſed petitionem efficacem eſſe inuocationem Sanctorum.

Iam Caluinus lib.3. cap.20. inſtitut. reſpondet, Patres voluiſſe quidem prohibere hanc ſuperſtitionem, ſed non potuiſse frangere impetũ vulgi,id quod oſtendit ex Concilio Carthaginenſi III.capit.23.vbi prohibetur,ne in precibus,quæ ad altare ſunduntur, oratio dirigatur ad alium,quàm ad Patrem. Ex quo vult Caluinus colligi,voluiſse Patres eius Cõcilij ſaltem impedire ne myſterium cœnæ profanaretur inuocatione mortuorum. Quod etiam confirmatur ex S. Auguſtino lib.22.ciuit.Dei,c.10.vbi dicit Sanctos non inuocari à ſacerdote ſacrificante.

Sed nimis infirmum eſt Caluini refugium;nã quòd Patres non cupiuerint prohibere inuocationem Sanctorum,patet ex verbis ipſorum iã citatis,vbi ipſi ſuadent,hortantur,docent,Sanctos inuocãdos, & ipſi eos paſſim inuocauerunt, & in Cõcilijs à ſe celebratis eos inuocari præceperunt. Neq; in Concilio Carthaginenſi habetur vnum verbum de inuocatione Sanctorum, ſed ſolùm præcipitur,ut oratio ſacerdotis ſacrificium offerentis dirigatur ad perſonam Patris, non filij aut Spiritus ſancti, quòd etiam modò ſeruamus, quamuis toti ſacrificemus Trinitati.

Beatus etiam Avgvstinvs ſolùm docet, ipſa prece qua ſacrificium offertur,nõ inuocari Sanctos,ſed Deũ, cui ſoli ſacrificatur;nam quod in ipſo ſacrificio memoria fiat Martyrum, & inuocentur,ut pro nobis orent, idem Auguſtinus diſertè docet tractat. 84. in Ioan. & ſerm 17. de verbis Apoſtoli, & Cyrillus catecheſi 5. myſtagogica,ut ſuprà citauimus,& idem patet ex liturgia Chryſoſtomi,& aliorum veterum; nam in omnib. Sancti inuocantur.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduerſariorum.

Svperest nunc argumenta aduerſariorum proponere,& ſoluere.

Argumentũ Primvm. Inuocatio Sãctorum in iniuriam Dei cedit;nam Roman.10.dicitur: *Quomodo inuocabunt,in quem non crediderunt?* Ergo ille ſolus inuocatur,in quẽ credimus,non aũt credimus niſi in Deũ,ergo vel ſolũ Deũ inuocamus,vel Sãctos facimus Deos.

His accedunt duo loca Patrum. Ambrosivs in primum caput ad Romanos: *Solent*, inquit, *pudore paſſi neglecti Dei,miſera vti excuſatione dicentes: Per iſtos poſſe ire ad Deũ,ſicut per comites peruenitur ad Regẽ. Age, nunquid ita demens eſt aliquis,aut ſalutis ſuæ immemor, vt honorificentiam Regis vendicet comiti, cùm de hac re ſi qui etiam tractare fuerint inuenti, iure ut rei damnentur maieſtatis? & iſti ſe non putant reos,qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conſeruos adorant.quaſi ſit aliquid plus,quod ſeruetur Deo;nam ideo ad Regem per tribunos aut comites itur, quia homo vtiq; eſt Rex,& neſcit,quib.debeat Rempub.credere.ad Deum aũt (quẽ vtiq; nihil latet, omnia .n. merita nouit) promerendum,ſuffragatore non opus eſt,ſed mente deuota.*

Item Theodoretvs lib.8.ad Græcos,in fine, *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noſter in templa pro Dijs veſtris induxit;ac illos quidem caſſos gloria,vanosq; reddidit,ſuis autem Martyribus honorem illorum dedit. Pro Pandijs enim Diaſijsq; ac Dionyſijs,hoc eſt,Iouis,Liberiq; patris ſolennitatibus,Petro, Paulo,Thomæ,Sergio, Marcello,Leontio,Antonino,Mauritio,alijsque SS. Martyribus ſolennitates populari epulo peraguntur.* His verbis fatetur Theodoretus nos habere Sanctos pro Dijs.

Respondeo, quemadmodum non fit iniuria, ſed honor Regibus,quando eorum amici honorantur, & ad eos legati mittuntur,ita Deo nõ iniuriã, ſed honorẽ deſerri,quando Sancti non vt Dij, ſed vt amici Dei honorantur,& tanquam patroni apud Deũ accipiuntur. Alioqui ẽt faceret Deo iniuriam,qui à viuentibus orationes poſtularet,vt fecit Apoſtolus Roman.15.& alibi.& Centurio iniuriam Chriſto feciſset,qui (vt dicitur Luc. 7.) non per ſe ſed per ſeniores Iudæorum à Chriſto auxilium petijt.

Ad Primvm autem locum dico,ibi agi de inuocatione,qua aliquis inuocatur vt Deus,& primus auctor bonorum;præcedit enim: *Omnis, qui inuocauerit nomen Domini,ſaluus erit.* Dico præterea, reuera ſicut Deum non poteſt inuocare vt Deum,qui in eum non credit, id eſt,qui non credit eum eſse Deum,& qui ei non credendo in eo non ſperat,nec eum diligit: ita etiam non poſse eum Sanctos inuocare,vt Sãctos,& amicos Dei, qui ſuo modo in eos non credit,id eſt, non credit eſse Sãctos,nec in eis ſperat,ut in patronis, nec eos vt tales diligit. Nec nomen inuocationis, uel fidei in Scripturis ſoli Deu tribuitur. Dicit enim Iacob Gen.48. *Inuocetur nomen meum ſuper pueros hos,& nomina Patrum meorũ.* Ex quo loco docet B. Auguſtinus libro loquutionum de Geneſi, num. 200. inuocationem non ſolùm Dei, ſed etiam hominum eſſe. Et in epiſt. ad Philemonem dicit Apoſtolus: *Gratias ago Deo meo, audiens caritatem tuã & fidem, quam habes in Domino* Iesv, *& in omnes Sanctos.* In quem locum B. Hieronymus prolixè oſtendit,etiam in Sanctos haberi debere fidem.

Ad locum Ambroſij dico, eum agere contra Ethnicos,qui aſtrorum curſus colebãt, contra quos ibidem Apoſtolus agit. Vnde etiam dicit, eos colere cõſeruos, id eſt,creaturas,non ſecus ac Deum;quomodo faceret, qui comiti honores regios deferret. Quod autem in fine addit: *Ad Deum promerendum nõ eſſe opus ſuffragatore*;intelligitur ex parte Dei,quaſi dicat, Deus nõ eget interpretibus,cum ipſe per ſe omnia videat, & intelligat; tamen ex parte noſtri opus eſſe ſuffragatoribus, vel ſaltem id eſſe vtiliſſimum,idem Ambroſius clariſſimè docet in lib.de viduis, ut ſuprà oſtendimus.

Dices,hoc idem poterant reſpondere Gentiles. Respondeo,negatur;nam illi putabãt, ſummum Deum non eſse immediatè acceſſibilem,nec aliter ad eum veniri,niſi per cultum inferiorum virtutum,vt clariùs docet Theodoretus in cap.1. ad Coloſs.

Ad locum Theodoreti dico,eum ſignificare voluiſſe,gloriam Deorum translatam in Martyres,quia templa & feſta Deorum conuerſa ſunt in templa & feſta Martyrum, ſed tamen eorum, quos religio vera per-

permittit, vt Martyres non pro Dijs habeamus, sicut A illi habebant Iouem & Liberũ & alios, sed pro viris sanctis & amicis Dei, qui nos exẽplis, precibus, & meriti suis plurimum iuuant, de qua re suprà diximus.

Argumentum SECVNDVM. Inuocatio Sanctorum iniuriam facit Christo; nam 1. Timot. 2. dicitur: *Vnus est mediator Dei, & hominum, homo Christus* IESVS. Si ergo solus ipse est mediator, iniuriam ei facit quicunque per alium ad Deum accedit. Quare Augustinus lib. 2. contra Parmenianum, cap. 8. *Si Ioannes*, inquit, *ita diceret: hæc scripsi vobis, vt non peccetis, & si quis peccauerit, mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis vestris: sicut Parmenianus quodam loco mediatorem posuit Episcopum inter populum, & Deum; quis eum ferret bonorum atque fidelium Christianorum? quis sicut Apostolum Christi, & non sicut Antichristũ intueretur?* B Et infrà: *Si esset mediator Paulus, essent vtique & ceteri coapostoli eius, ac sic multi mediatores essent, nec ipsius Pauli constaret ratio, qua dixerat, vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominum.*

Preterea Coloss. 2. dicitur: *Nemo vos seducat volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, &c.* In quæ verba sic scribit Theodoretus: *Qui legem*, inquit, *defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes legem per eos datam. mansit autem diu hoc vitium in Phrygia, & Pisidia. Quocirca Synodus quoque quæ conuenit Laodiceæ, quæ est Phrigiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos, & in hodiernum vsque diem videre licet apud istos, & eorum finitimos oratoria S. Michaëlis: illi ergo hoc consulebant, vtique humilitate vtentes, dicentes, vniuersorum Deum nec cerni, nec cõprehẽdi, nec ad eũ posse perueniri; & oportere per Angelos diuinam sibi beneuolentiam conciliare.* C

RESPONDEO, nullam iniuriam Christo fieri per inuocationem Sanctorum. neque enim inuocamus Sanctos, vt fungantur vice Christi, vel Christum adiuuent, sed vt adiuuent nos, quo faciliùs à Deo per Christum impetremus, quę poscimus. & si argumentum aliquid valeret, etiam concluderet, non esse petendas viuorum orationes, quod tamen esse contrarium Scripturis etiam hæretici concedunt.

Ad PRIMVM ergo locum respondeo, tribus de caussis dici Christum vnum, & solum mediatorem Dei & hominum. PRIMO, quia solus ipse fuit mediator per modũ redemptionis. notandũ n. est posse trib. modis vnũ mediatorẽ recõciliare duos dissidentes; vno modo D declarando, vter iustum petat; altero modo soluendo creditori pro debitore; tertio modo orando creditorem, vt debitum remittat.

PRIMVS modus, qui est declarando, vter iustum petat, inter Deum, & hominem, locum non habet, quia constat Deum ab homine esse offensum.

SECVNDO modo solus Christus est mediator Dei, & hominum, & hoc modo loquitur Apostolus, vt patet tum ex eo, quod subdit: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis*; tum etiam quia scribit ad Timotheum Episcopum Ephesi in Asia, vbi tunc vigebat hæresis Simonis, quæ Angelos loco Christi introducebat, vnde ét in epist. ad Ephesios, & ad Colossenses, q. sunt populi Asiæ, passim inculcat Christũ esse caput totius Ecclesię, & per eum solũ reconciliatũ esse mundũ Deo. E

POSTREMO modo etiã Sancti dici possunt mediatores inter Deum, & eos, pro quibus orant. neq; est, cur timeamus, nomen mediatoris transferre ad Sanctos, sicut ad eos transferimus nomen aduocati, & intercessoris, quæ Christo tribuuntur Rom. 8. & 1. Ioan. 2. nam S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Gregorium Nyssenum, Martyres mediatores inter nos, & Deum appellat, & S. Cyrillus lib. 12. thesauri, c. 10. dicit Prophetas & Apostolos omnes fuisse mediatores. & Moses ipse Deut. 5. dicit de se: *Ego sequester & medius fui, inter Dominum & vos, in tempore illo.* Quibus verbis alludens Apostolus Galat. 3. dicit, legem veterẽ ordinatam fuisse per Angelos; *in manu mediatoris*, id est, Mosis. & Hebr. 9. & 12. vocat Christum mediatorem noui Testamenti, ad distinctionem Mosis qui fuit mediator Testamenti veteris.

Hinc soluitur argumentum ex testimonio Augustini; nam quia Donatistæ putabant à sacerdote pendere gratiam Sacramenti, ita vt sacerdos bonus baptizans sanctificaret, sacerdos malus baptizans pollueret, & proinde faciebant sacerdotem mediatorem quodammodo redemptionis. ideo Augustin. docet, plebem esse securam siue à bono, siue à malo baptizetur, quia vnus est mediator Dei & hominum Christus. Quòd autem non neget Augustinus sacerdotem posse dici mediatorem orando, patet, quia ibidem dicit Christianos rectè facere, cùm se inuicem orationibus commendant.

ALTERA caussa, cur Christus dicatur vnus mediator, est, quia Christus non solùm est mediator ratione officij, quia conciliat Deum homini, sed etiam ratione naturæ, quia est medius inter Deum & hominem, cùm ipse & Deus & homo sit: id quod erat necessarium ad reconciliandum hominem Deo. Hanc rationem reddũt ferè omnes Patres, vt Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius; & alij in hunc locum Pauli, necnon Epiphanius in Ancorato ante medium, S. Cyrillus lib. 12. thesauri, c. 10. & lib. 1. de Trinitate, ante medium; Hilarius li. 9. de Trinitate, non procul ab initio; Augustinus lib. 9. ciuit. Dei, c. 17. & Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 2.

TERTIA caussa est, quia solus Christus ita est mediator omnium hominum, vt ipse nullo mediatore indigeat. nam Sancti ceteri etsi mediatores sunt inter Deũ, & nos, quia Deum suis precibus nobis propitium reddunt: tamen & ipsi indiguerunt reconciliari Deo per mediatorem Christum, & nunc etiam quidquid nobis impetrant, à Deo per Christum impetrant: Christus autem nec pro se, nec pro nobis ullo mediatore indiguit, vel indiget, sed vt dicitur Heb. 7. *Accedit per semet ipsum ad Deum semper viuẽs ad interpellandũ pro nobis.*

Hanc rationem sequutus est B. AVGVSTINVS lib. 2. contra Parmenianum, c. 8. *Homines*, inquit, *omnes Christiani inuicem se commendant orationibus suis. pro quo autem nullus interpellat, sed pro omnibus, hic vnus, verusq; mediator est.* Et hinc patet alia solutio ad argumentum ex verbis B. Augustini, non enim negat, quin sacerdos possit esse mediator orando pro populo; nisi in eo sensu, quo mediator Dei & hominum dicitur, qui pro omnibus interpellat, & ipse nullo eget, qui pro se interpellet, aut per quem interpellet.

VRGET Caluinus hunc locum Augustini, qui ait: *Pro quo nullus interpellat, & ipse pro omnibus, hic vnus, uerusq; mediator est.* Sed Sancti, per nos orant pro nobis, & nemo pro illis. RESPONDEO, B. Augustinum, cũ ait, Christum pro nobis interpellare, velle dicere, Christum esse quem omnes interpellant, vt omnium mediatorem, siue illi pro se, siue pro alijs orent. hoc modo Christus interpellat nunc pro beato Petro, non quòd oret pro eius salute, sed quia interpellat pro salute mea quam etiam B. Petrus postulat. Alioqui etiam Angeli essent mediatores eo modo, quo Christus, nam Angeli orant pro omnibus, & nemo pro illis. Sed ideo non sunt mediatores eo modo, quo Christus, quia ipsi egent Christo, per quem impetrent nobis à Deo beneficia.

Ad TERTIVM locum, qui est ex epistola Coloss. dico, ibi Apostolum damnare hæresim Simonis Magi, qui Platonicos sequutus, docuit quosdam Angelos adorandos quasi minores Deos, qui & mundum fabricarunt, & per Prophetas loquuti sunt, nec posse vllum placare summũ Deum qui inuisibilis est, nisi per hos Angelos. Vide de hac hæresi Irenæum libro 1. cap. 20. Tertullianum in libro de præscriptione, & Epiphanium in hęresi Simonis. De hac idololatria, siue magia, qua adorantur Angeli loco Dei, vel Christi, exponunt

hunc

hunc locum omnes interpretes. Ioannes CHRYSOSTOMVS hom.7.in epistolam ad Coloss. *Sunt nonnulli,* inquit, *qui dicunt, non oportere per Christum reconciliari,& ad Patrē accedere,sed per Angelos.Propterea*(Paulus)*sursum,ac deorsum, quæ de Christo sunt,versat.* Ita ét exponit Oecumenius & Theophylactus; Ambrosius in hunc locum putat eos notari, qui adorant stellas.

Hieronymus q.10. ad Algasiam, & Haymo in hūc locum docent reprehendi eos, qui sacrificabant Angelis, nec ab his dissentit Theodoretus, immò ipse clarissimè omnium docet notari hic Simonianos, qui dicebant, Deum apprehendi non posse, sed per Angelos esse placandum: & ex illo ipso Concilio, quod ipse citat, apparet, idololatriam esse, quam Paulus reprehēdit. Sic enim ait Concilium Laodicenum, cap.35. *Non oportet Christianos derelicta Ecclesia abire, & ad Angelos idololatriæ abominandę congregationes facere, quę oīa interdicta sunt. Quicunque aūt inuentus fuerit occultè huic idololatriæ vacans, anathema sit, quoniam derelinquēs Dominum nostrum Iesum Christum accessit ad idola.* Vbi, vt vides, Concilium non damnat quamlibet venerationem Angelorum, sed eam, quæ Deo propria est.

Quòd verò Theodoretus dicit de oratorijs S. Michaëlis, duobus modis potest intelligi. VNO modo, quòd velit dicere, hæreticos ædificasse oratoria S. Michaëli, vt eum ibi colerent secundum hæresim Simonis, ei sacrificando, &c. ALTERO modo, quòd significare voluerit, templa ab hæreticis exstructa ad sacrificandum malis Angelis, esse conuersa à Catholicis in oratoria S. Michaëlis, & ex multitudine talium locorum colligi, quam multum hæresis Simonis ibi olim grassata fuerit.

Quòd enim templa idolorum olim conuersa sint in Basilicas Martyrum, & aliorum Sanctorum, certum est ex ipso Theodoreto li.8. de Martyribus, & adhuc Romæ videtur templum omnium Deorum conuersum in templum omnium Sanctorum, & templū Castoris & Pollucis, in templum Sanctorum Cosmæ & Damiani. & Gregorius li.2. Dialogorum, c. 8. scribit à S. Benedicto conuersum fuisse fanum Apollinis in oratorium sancti Martini, & ipse B. Gregorius li. 19. epist. 71. ad Mellitum, præcipit Augustino Episcopo Anglorum, vt fana idolorum non destruat, sed aqua benedicta aspergat, & reliquijs Sanctorum ornet, ac demum in templa Dei veri conuertat.

Argumentum TERTIVM. Sancti iam defuncti non cognoscunt viuentium preces, igitur frustrà inuocantur. Quòd autem Sancti non cognoscant preces viuētium, his argumentis probatur. PRIMO, Scriptura soli Deo tribuit scrutari renes, & corda, & scire cogitationes hominum 3. Reg. 8. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* SECVNDO, Iob.14. dicitur: *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget.* TERTIO, Eccles.9. dicitur: *Viuentes sciunt se morituros, mortui uerò nihil nouerunt amplius.* QVARTO, Isaiæ 63. dicitur, *Tu es enim pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos.* QVINTO, libro 4. Reg. c.22. dicitur Iosiæ regi à Deo: *Colligam te ad patres tuos, ut non uideant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum in locum istum.* SEXTO, B. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap.13. *Si parentes,* inquit, *non intersunt, qui sūt alij mortuorum, qui nouerunt quid agamus, quidùe patiamur? Isaias Propheta dicit: Abraham nos nesciuit, & Israël non cognouit nos.* Si tanti Patriarchæ quid erga populum ex ipsis procreatum ageretur, ignorauerunt, quomodo mortui viuorum rebus, atque actibus cognoscendis, adiuuandisque miscentur?

Item GREGORIVS NAZIANZENVS in fine orationis in Gorgoniam sororem suam: *Si tibi,* inquit, *aliqua nostri sermonis est ratio, & hoc sanctis animis à Deo munus, vt talia rescissant, suscipe nostrum sermonem multorum epitaphiorum loco.* Vides certè Gregorium dubitasse, an Sancti cognoscant, nostras preces. Qualem ét dubitationem legimus in Augustino libro de vera religione, c.55. *Quisquis,* inquit, *Angelorum vel hominū diligit hunc Deū, certus sum quòd etiam me diligit: quisquis in illo manet, & potest humanas preces sentire, in illo me exaudit.* Vbi videtur dubitare, vtrum omnes Sācti possint humanas preces sentire.

Similem etiam dubitationē legimus in ORIGENE lib.2. in epist. ad Romanos, non procul à principio: *Si extra corpus,* inquit, *positi vel sancti qui cum Christo sunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurāt, vel rursum peccatores etiam ipsi extra corpus positi, agūt aliquid secundū propositū mentis suæ, Angelorum nihilominus ad similitudinē sinistrorum; habeatur hoc quoque inter occulta Dei, neque chartulæ committēda mysteria.*

RESPONDEO, huius argumenti nec bonam esse consequutionem, nec verum id, quod assumitur. Itaq; primùm consequutio negari potest: nam cùm certum sit ex tot Patrum testimonijs, & tot miraculis à Deo ostēsis, eos qui inuocant Sanctos, exaudiri & impetrare quod petunt. Certè non frustrà inuocātur Sancti, etiāsi demus eos non audire, neque cognoscere nostras preces, nam aliquis alius eorum vice fungitur; sicut non frustrà supplicat Regi, qui certè scit Regem non lecturum supplicationem, sed aliquem alium ex aula eius, & nihilominus ita se impetraturum quod petit, ac si Rex legisset supplicationem.

DEINDE, non est verum quod assumitur, Sanctos ignorare quid ab illis petamus. nam etsi dubitatio esse possit, quemadmodum cognoscant absentia, & quę solo cordis affectu interdum proferuntur; tñ certū est eos cognoscere. cùm, vt ostendimus, præsint nobis, & rerum nostrarum curam gerāt. Et certè melior est hęc consequentia: Sancti rectè inuocātur, ergo sciunt quid petamus; quàm illa: non sciunt quid petamus, ergo non rectè inuocantur. nam antecedens primi argumenti habetur ex consensu totius Ecclesię: antecedens secundi, non probatur vllo solido fundamēto.

De modo autem, quo cognoscunt, quatuor sunt Doctorum sententiæ; quidam dicunt eos cognoscere ex relatione Angelorum, qui nunc ad cœlos ascendūt, nunc inde ad nos descendunt. Quam rationem innuit B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, c.15.

ALII dicunt, Sanctorum animas, sicut etiam Angelos, mira quadam celeritate naturæ quodammodo esse vbique, & per se audire preces supplicantium, quā rationem videtur habere B. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Sed neutra est sufficiens, nam neque Angeli, neque animæ beatæ, etiamsi præsentes sint, possunt cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cognitione oramus. Et præterea, ad cognoscendas preces quæ eodem tempore fiunt in diuersissimis locis, non sufficit celeritas, sed requiritur vera vbiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum spiritibus conuenire credimus.

ALII dicunt, Sanctos videre in Deo omnia à principio suæ beatitudinis, quæ ad ipsos aliquo modo pertinent, & proinde etiam orationes nostras ad se directas. Ita docent B. Gregorius lib.12. moral. c.13. & B. Thom.3.par.q.10.art.2.& 2.2.q. 83. art. 4. & Caietanus ibidem. estque probabilis hæc sententia.

ALII postremò dicunt, Sanctos non videre in Verbo orationes nostras à principio suæ beatitudinis, sed solùm tunc reuelari eis à Deo orationes nostras, quādo eas fundimus. Sic enim Prophetæ, Deo reuelante, cognouerunt futura, & multi Sanctorum hìc in terris donum à Deo habuerunt, quo cognoscerent cogitationes hominum, & facta etiam occultissima, vt de Samuele 1. Reg. 9. Item de Elisæo narratur lib. 4. Reg. c.5. & de Petro Actor.5. & idem de S. Benedicto scribit B. Gregorius lib.2. Dialog. cap.20. Et idem legimus de S. Bernardo, Francisco, alijsq; permultis: Quantò

magis

magis credendum est, Sanctos in cœlo hoc dono pollere? hæc est aperta sententia B. Augustini libro de cura pro mortuis, cap. 15.

Atque ex his duabus prior videtur simpliciter probabilior, quia si indigerent Sancti noua reuelatione, Ecclesia non diceret ita audacter omnibus Sãctis: *Orate pro nobis*, sed peteret aliquando à Deo, vt eis reuelaret preces nostras. Deinde non posset reddi ratio tam facilè, cur Sancti nunc inuocentur; & ante aduentum Christi non inuocarentur. Tamen posterior sententia est magis idonea ad conuincendos hæreticos, rationẽ enim superiorem Caluinistæ non recipiunt, quippe q putant Sanctos non videre Deum ante Diem iudicij, hanc autem reijcere non possunt; nam etiamsi Sancti non viderent Deum, adhuc possent eis reuelari preces nostræ sicut hic in terris reuelabantur.

SED DICES; Quid respondebimus hæreticis secundum hanc vltimam sententiam, si petant, cur Patribus in limbo non reuelarentur preces viuentium, si nunc reuelantur in cœlo? RESPONDEO, Patribus in limbo non fuisse ordinariè reuelatum quid hìc agebatur, qa non erant beati; nam ad perfectam beatitudinem pertinet scire ea, quæ ad se pertinent, & præcipuè quę faciunt ad honorem & gloriam. Præterea, quia Sancti in limbo non ita gerebant curam rerum nostrarum, nec erant præpositi Ecclesiæ, vt Sancti in cœlo sunt, vt suprà ostendimus, & ex diuinis literis manifestè deduximus.

Ex his ad PRIMVM dico, solum Deum cognoscere cogitationes omnes omnium cordium, idque naturaliter & propria virtute: Sanctos autem solùm cognoscere eas, quæ à Deo ipsis manifestantur, siue beatifica visione, siue etiam noua reuelatione.

Ad SECVNDVM respondet Gregorius lib. 12. moralium, capite 13. eum locum exponens, sanctum Iob voluisse dicere, naturaliter nõ cognoscere defunctos, quid agant viui, sicut nec viui cognoscunt, quid agant mortui; tamen Sanctos, qui Dei claritate fruuntur, omnia in Deo videre; quæ nimirum ad eos pertinent.

Ad TERTIVM, eadem solutio est.

Ad QVARTVM, Hieron. in eum locum exponit de cognitione approbationis, vt sit sensus; Abraham nesciuit nos, id est, non habet nos pro filijs, nõ diligit nos, contemnit nos, quia intelligit nos à te recessisse. & hęc videtur literalis expositio. Quia tamen B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, c. 13. exponit de cognitione propriè dicta, ideo responderi etiam potest, Abrahamum & Israëlem, & alios Patres veteris Testamenti non cognouisse posteros suos viuentes, quia nondum beati erant, & naturaliter mortui non sciunt quid viuentes agant.

Ad QVINTVM, eadem solutio est.

Ad SEXTVM dico, Augustinum loqui in eo capite de cognitione & conuersatione naturali, id enim solũ contendit, mortuos non versari nobiscum. nec esse solicitos de rebus nostris, nec eas cognoscere, sicut faciebant, cùm hìc viuerent. nam quod supernaturaliter diuina reuelatione sciant, quæ hìc aguntur, docet apertè ibid. c. 15. Et quod diuina virtute possint huc venire, & nobis opem ferre, docet ibidem c. 16. vbi sic ait: *Non igitur*, inquit, *ideo putandum est, viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdam sanandis vel adiuuandis Martyres adsunt, sed ideo potius intelligendum est, quòd per diuinam potentiam Martyres viuorum rebus intersint, quoniam defuncti per naturam propriam viuorum rebus interesse non possunt*.

DICES; Augustinus putabat, matrem suam beatam esse, vt ipse dicit de cura pro mortuis, c. 13. & tamen ibidem probat, mortuos non scire quid agamus, quia mater sua nunquam ad consolandum veniebat. RESPONDEO, Sanctos cognoscere preces nostras, & posse ad nos venire quando volunt; tamen non propterea scire omnia nostra, nec interesse assiduè rebus nostris, more humano, vt Augustinus eo loco probat exemplo matris suę.

Ad locum Nazianzeni dico, illud (*Si*) non esse dubitantis, sed affirmantis, vt cùm dicit Apostolus ad Philemonem: *Si habes me socium, suscipe illum*, Nam Gregorius Nazianz. passim asserit, Sanctos videre qd hìc agatur, vt oratione in Athanasium: *Ab alto*, inquit, *rectè noui, res inspicit nostras, manumque porrigit ijs, qui laborant pro bono, & tantò amplius, quantò magis à vinculis est liberatus*.

Ad alterum locum B. Augustini dico, eum rectissimè dicere: *Quisquis in illo manet, & potest humanas preces audire*, quia multi manẽt in Deo, qui non possunt humanas preces audire, videlicet illi omnes, qui sunt in caritate, & tamen nondum sunt beati, nam omnis qui manet in caritate, in Deo manet, 1. Ioan. 4. & tamen non omnis, qui manet in caritate, iam est in cęlo beatus.

Ad locum Origenis dico, eum ibi agere de naturali conuersatione & notitia; non enim ambigit, an Sancti videant quid agamus, & nos iuuent orationibus suis, quod disertis verbis docet lib. 8. contra Celsum, circa finem. & hom. 26. in lib. Numeri. & hom. 16. in Iosuæ, & alibi, sed solùm, vtrum sancti hominum spiritus, sicut Angeli & Dæmones, qui verè semper nobis adsunt, illi vt ad bonum, isti vt ad malum pertrahant, nobiscum assiduè versentur.

Argumentum QVARTVM. Deus paratissimus est nos audire, & magis nos diligit quàm vllus Sanctorũ, ergo frustrà inuocantur Sancti, immò signum diffidentiæ est, Sanctos inuocare ait enim Dominus Lucæ 11. *Petite, & accipietis*. Et Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit vobis*. Et Paulus ad Hebr. 4. *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius*. PRÆTEREA Ioannes Chrysostomus in hom. de profectu Euãgelij, tom. 3. sic ait: *Certùm*, inquit, *non opus tibi patronis Apud Deum, neque multo discursu, vt blandiare alijs, sed licet solus sis, patronoque careas, & per temetipsum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris, neque .n. tam facile Deus annuit, cùm alij pro nobis orant, vt cùm ipsimet oramus, etiamsi plurimis pleni simus malis*. Idem habet prefatione in Psalm. 4.

RESPONDEO, nihil ex hoc argumento colligi, alioqui enim etiam frustrà & ex diffidentia peteremus preces viuentium; & præterea licet Deus sit paratus audire, & magis nos diligat, quàm vllus Sanctorum, tamen magis paratus est audire Sanctos, quàm nos, & magis diligit Sanctos, quàm nos; quia oratio, vt impetret, requirit dispositionem in orante, quam nõ habemus semper; ideò vtilius est, vt ad Deum cum Sanctis eamus, quàm soli. Vnde Iob vltimo dicit Deus: *Ite ad seruum meum Iob, vt oret pro vobis*. Et Gen. 20. Abimelech non nisi per Abrahæ preces à Deo sanari ponit. Et Ezechielis 20. Deus ipse quærebat virum, qui opponeret se iræ ipsius; volebat enim ignoscere populo, sed per sancti alicuius preces. Denique, quis nescit prædestinationem ipsam iuuari precibus Sanctorum, quod statuerit Deus vti Sanctorum precibus, ad salutem alicuius exequendam.

Ad loca Scripturæ dico, esse impertinentia; nec .n. cùm oramus Sanctos, tunc nihil à Deo petimus, vel non petimus cum fiducia; immò contrà; ideo Sanctorum preces imploramus, vt maiori cum fiducia ad Deum accedere possimus, & faciliùs impetremus, quod petimus.

Ad locum Chrysostomi dico, inprimis eum loqui de ijs, qui preces mortalium implorant, non de ijs, qui Sanctos cum Christo regnantes inuocant, vt patet ex illis verbis (*Nõ est opus multo discursu, vt blãdiare alijs, &c.*) Dico præterea, eum reprehendere illos, qui pro se non orant, sed tantùm aliorum orationes petunt, vt faciunt multi diuites, qui nolunt laborare in oratione, & idcirco solùm largiuntur eleemosynas pauperibus,

vt

vt orent pro se: quibus meritò anteponit eos qui pro se orant, etiamsi aliorum orationes habere fortè non possint. Quibus tamen vtrisque anteponendi illi, qui & pro se orant, & simul aliorum preces implorant, vt ipse idē Chrysostomus passim docet, vt ho. 5. in Matt. *Non igitur*, inquit, *quasi oscitantes & desides ex aliorū meritis pendeamus; habent enim vim pro nobis & quidem maximam, orationes, supplicationésque Sanctorum, sed tunc profectò, cùm nos quoque idipsum per pœnitentiā postulamus.* Et hom. 1. in priorem epistolam ad Thessalonicenses: *Quid mihi opus est*, inquit, *aliorum precibus, quando ipse sedulus fuero? nunquam hoc dixeris homo; necesse est, & multa prece necesse est.* Et infrà: *His itaque cognitis, nec Sanctorum preces contemnamus, neque totum in illas proiciamus, &c.* vide etiam homil. 8. in Matth. & hom. 43. in Genesim.

Argumentum Qvintvm. Quis sit inuocandus, Christus verbo & exemplo nos docuit. nam Matth. 6. & Lucæ 11. *Orantes*, inquit, *dicite, Pater noster qui es in cælis.* ipse etiam Christus aliquoties Patrem cōpellat, Ioan. 12. *Pater, clarifica me.* Ioan. 17. *Pater, venit hora, &c.* Non igitur Angeli, vel homines mortui inuocandi sunt. ita colligunt Magdeburgenses Cent. 1. lib. 1. cap. 4. col. 139.

Respondeo, orationem Dominicam ad solum Patrem referri volunt idem Magdeburgenses ibidem. sic enim habent: *Non Angelum, vel Patriarcham, aut Prophetam mortuum, sed Patrem tantùm iubet inuocari.* Quæro igitur, liceátne Filium & Spiritum sanctum inuocare, an non? Respondebunt, licere. sic enim infrà docent; *Quod etiam Filius possit ac debeat inuocari, exempla docent.* Et infrà: *Spiritum sanctum quoque posse ac debere inuocari, vel ex Baptismi verbis colligi pōt.* Hæc illi. Non igitur cōcludit illud argū; Christus verbo & exemplo solum Patrem inuocari docuit, ergo sancti homines, aut Angeli inuocandi non sunt. Nam si hoc concluderet, concluderet etiam illud; Christus verbo & exemplo solū Patrem inuocari docuit, ergo Filius Dei & Spiritus Sanctus inuocandi non sunt. Addo præterea, Christum cùm Apostolos docuit orare, non de eo, qui orandus est, sed de ijs rebus, quæ petēdæ sunt, admonere voluisse discipulos. Satis enim constabat, Deum esse orandum, & solum etiam Deum, cùm auctor donorum quæritur; sed de modo orandi, siue de petendis rebus Apostoli ambigebant, cùm dicerent Luc. 11. *Doce nos orare.*

Argumentum Sextvm. Nullum exstat Scripturæ mandatum, vel exemplum, vel promissio de inuocatione Sanctorum: non igitur Sancti inuocandi sunt. Ita colligit Confessio Augustana, art. 12. & omnes alij hoc argumento vti solent.

Respondeo, si hoc argumentum concluderet, efficeret etiam, Sanctos non orare pro Ecclesia, nec in genere, nec in particulari, quod tamen Apologia Cōfessionis Augustanæ apertè concedit. Sic enim loquitur: *De Sanctis, etsi concedimus, quòd sicut viui orant p Ecclesia vniuersa in genere, ita in cælis orent pro Ecclesia in genere, tametsi testimonium nullum de mortuis orantibus exstat in Scriptura, præter illud somnium sumptum ex libro Machabæorum posteriore.* Hæc Apologia. Deinde, quod ad mandatum attinet, nullum certè mādatum requiritur, quando ipsa necessitas nos impellit. Exempla plurima sunt in vtroque Testamento, vt suprà demonstrauimus. Promissio denique minimè desideratur, cùm innumerabilia signa & prodigia ad inuocationem Sanctorum facta satis testentur, Deū audire eos, qui Sanctorum patrocinia ad impetrandum aliquid à Deo adhibent: quamquam in libero Iob, capite vltimo, particulare mandatum, exemplum, & promissionem habeamus ex quibus de toto genere inuocationis iudicari pōt; *Ite ad seruum meū Iob*; en mandatum: *& orabit pro vobis*; en exemplum: *et ego suscipiam faciē eius, vt non vobis imputetur stultitia*; en promissio.

At, inquiunt, Iob erat viuus & præsens, Sancti verò mortui sunt & absentes. Sed non ita est; Sancti enim nunc maximè viuunt ea parte sui, qua preces audire, & pro supplicibus interpellare Deum possunt. Nec sunt absentes, quoad exauditionem, licet loco absentes videantur, vt suprà satis probatum est. Et patet de Angelis ex illo Psal. 137. *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Et 1. Corinth. 4. *Spectaculum facti sumus mundo, Angelis, & hominibus.* De sanctis item hominibus patet ex Apocalyp. c. 11. & 19. vbi describuntur Sancti in cœlo videntes ea, quæ fiunt in terra. Vnde Basilivs in libro de virginitate ante medium: *Reuereatur*, inquit, *ipsum sponsum vbique præsentem, & huius Patrem ac sanctum Spiritum, & quid singula dico? Angelorum innumerabilem multitudinem, & cum his Patrum sanctos spiritus; nullus enim horum est qui non vbique omnia videat.* Et Gregorivs lib. 12. moral. c. 12. *Quæ animæ intus claritatem omnipotentis Dei cernunt, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent.*

Argumentum Septimvm. Nemo audet causidici partibus apud terrenum Principem fungi, nisi à Principe ipso admissus: *Vnde ergo vermibus*, inquit Caluinus lib. 3. Instit. c. 20. §. 23. *tanta licentia, vt Deo patronos obtrudant, quibus munus iniunctum non legitur?*

Respondeo, non facimus Sanctos causidicos, siue patronos eius generis, cuius illi sunt hic in terris qui iure agunt, caussasque defendunt, quique non misericordiam sed iustitiam petunt; hos enim à Magistratu admitti necesse est. Tribuimus autem Sanctis illud solum munus, quod hic in terris tribuere solemus amicis & familiaribus Principum, qui sæpe pro miseris intercedunt, nec vlla noua facultate ad id faciendum egent.

Argumentum Octavvm. Multi inuocantur, qui non modò non Sancti, sed nec homines fuerunt, vt Christophorus, Georgius, Catharina: superstitiosa igitur inuocatio est. Ita ratiocinatur Philippus in Apolog. art. 21. Confess. Augustanæ, & Caluinus in libro de ratione veræ reformationis Ecclesiæ, vbi etiam pro solita sua modestia S. Dominicum, carnificem; S. Medardum & quosdam alios, bestias; Sanctos verò generatim, monstra appellat.

Respondeo, Sanctorum quorundā historias apochryphas quidem & incertas esse: non tamen propterea Sanctos ipsos nunquam fuisse. Nam si ita argumētari liceat; plerique Apostoli inter Sanctos numerari non poterunt, nā historiæ, quę feruntur vel ex Abdia vel ex alijs, vt plurimum non sunt prorsus indubitatę. Habemus quidem in Euāgelio vocationem Apostolorum, & pauca quędam ex vita ipsorum, necnon felicē dormitionem sancti Iacobi maioris, Actor. 12. & sancti Petri prædictā mortem gloriosam à Domino, Ioannis 21. At aliorum Apostolorum finem ex diuinis literis non habemus. Quocirca Gelasius Papa, Canone, Sācta Romana, distinct. 15. historiam sancti Georgij inter Apocryphas numerat, & tamen sanctum ipsum Georgium colendum esse affirmat, quia etsi apocrypha erat historia, quæ tunc exstabat, non tamen apocrypha est consuetudo vniuersalis Ecclesiæ, quia semper Georgij, Christophori, & Catharinæ memoria celeberrima fuit.

Addo præterea, quòd si apocryphæ sunt historiæ trium vel quatuor Sanctorum innumerabilium aliorum certissimæ atque indubitatæ sunt; quorundam etiam sanctitas & gloria in ipsis diuinis literis prędicatur, vt Marię, Ioannis Baptistæ, Petri, Stephani, & aliorum. Quocirca si ideò nolunt aduersarij Georgium Christophorum, aut Catharinam colere, quòd eorum historiæ incertæ sint, cur Mariam, Ioannem, Stephanum, Petrum, Iacobum, non colunt, quorum historias negare non possunt? cur etiam in suis ipsi Calendarijs eos ponunt, quos perditissimos homines fuisse,

inter-

interdum etiam diuersæ religionis à sua, fateri cogerentur, si ad rem attendere paulò diligentiùs vellent. de qua re vide Dialogum sextum Alani eopi Angli.

Argumentum Nonvm. Si Sanctorum inuocatio superstitione, & ethnica imitatione careret: certè non peteretur ab vno Sancto vnum, ab alio aliud, cùm Deus vnus sit auctor omnium donorum, & ijs æquè possit per intercessionem vnius, ac per intercessionem alterius quidlibet concedere: at Catholici vnum inuocant contra pestem, alium contra oculorum dolorem, alium contra dolorem dentium.

Respondeo, hoc argumentum passim inculcant Magdeburgenses, Caluinus, & alij. sed antiquam renouant querimoniam Iuliani Apostatæ apud Cyrillú li. 6. in Iulianum; Manichæorum, apud Augustinum lib. 3. contra Faustum, c. 4. & Vigilantij apud Hieronymum, lib. in Vigilantium. Omnes enim isti queruntur quòd verterimus idola in Martyres, & eos similibus votis colamus, quod argumentum est, maiores nostros esse Cyrillum, Augustinum, Hieronymum, & reliquam Ecclesiam, quæ cum illis communicabat: maiores autem Caluini & Magdeburgensium esse Iulianum Apostatam, Faustum Manichæum, Vigilantium, ac ceteros apostatas, vel hæreticos, qui cum eis communicabant.

Sed vt ad rem propiùs accedam, dico, Deum posse, si voluerit, per quemlibet Sanctorum omnia concedere, & sine Sanctis etiam multa, vel omnia dare; interdum tamen velle vnius intercessione, miraculum aliquod operari; aliud verò intercessione alterius operari. Quis autem nouit consilium Dei; aut quis ei dicere potest, cur ita facis? sicut etiam per vnum operatur Deus multa miracula, & per alterum fortasse maiorẽ nulla, cuius rei caussam solus ipse nouit, vt B. Avgvstinvs docet in epist. 137. ad Clerum & populum

A Hipponens. *Vbique quidem*, inquit, *Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia. Veruntamen quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? multis enim notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui vt pergerent (duo Clerici) quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest, quidquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nunquid non & Africa sanctorum Martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim dicit Apostolus*, (1. Cor. 12.) *non omnes Sancti habent dona curationum: ita nec in omnibus memorijs Sanctorum ista fieri voluit ille, qui diuidit propria*
B *vnicuique sicut vult*. His accedat, quòd etsi quidam Sancti aliquo genere miraculi interdum magis clarent, quàm alij, tamen ab omnibus omnia petimus, nec putamus ita ab vno vnum esse petendum, vt non et existimemus alterius intercessione obtineri posse.

Argumentum Decimvm. Sancti in cœlo nihil sibi mereri, vel impetrare possunt, ergo multò minus alijs. Respondeo, Sanctos non posse mereri, nec sibi, nec alijs; tamen ex meritis præcedentibus posse impetrare & sibi & alijs, id quod orando petunt; petunt enim sibi gloriam corporis, nobis autem omnia, quibus indigemus.

Sed objicies, iam præmium acceperunt merito-
C rum suorum, ergo nihil amplius eis debetur. Respondeo, eos quidem accepisse præmium, sed ad præmium eorum hoc etiam pertinere, vt semper sint amici Dei, & vt amici impetrent à Deo quidquid ab illo petunt. Sicut etiam hic in terris, si aliquis, qui diu militauit Regi, omnia stipendia sua acceperit, poterit tamen pro alijs supplicare, & iure amicitiæ obtinebit multò faciliùs quàm alius, qui nunquam Regi seruiuit.

LIBER

LIBER SECVNDVS DE RELIQVIIS ET IMAGINIBVS SANCTORVM.

CAPVT PRIMVM.

Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.

Disservimus Libro superiore de gloria & cultu Sanctorum; nunc de veneratione eatum rerum, quæ ad illos pertinent, id est, reliquiarum sanctarum & imaginum disputandum erit.

Ac, vt à reliquijs ordiamur, reliquiarum sanctarũ cultum primus reprehendere cœpit Eunomius, & post eum Vigilantius, si B. Hieronymo lib. contra Vigilantium credimus. Neq; his repugnat quod ibidem paulò infrà idem Hieronymus dicit, hanc hæresim olim erupisse contra Ecclesiam,& aduersus eam scriptum esse librum Tertulliani, qui dicitur Scorpiacus: nec etiam quod in epistola ad Riparium originem huius hæresis reuocet ad Iudæos & Samaritanos; nam verè primus auctor, qui expreſsè hoc asserit, Eunomius fuit. Gnostici enim, contra quos scribit Tertullianus suum Scorpiacum, solùm negabant, martyria perpetienda. Ex quo tamen deduci poterat, Martyrum corpora non colenda, quãuis ipsi hoc expreſsè non dicerent. Porrò Iudęi & Samaritæ omnia corpora immunda esse credunt: nihil tñ in particulari de Sanctorum corporibus disputant.

Post Vigilantium Constantinus Copronymus Imperator, vt Suidas in eius vita scribit, omnes reliquias vbique deleri iussit. Eadem hęresi laboraſſe Claudiũ Taurinensem, scribit Ionas lib. 1. de cultu imaginum, Eandem etiam VVicleffistis placuisse, auctor est Thomas VValdensis, tom. 3. tit. 14.

Denique eandem hoc tempore Lutherani & Caluinistæ excitarunt. Nam Lutherus in sermone de cruce, reliquias ut fidelium seductiones altiſſimè sub terram abscondendas iudicat. Eum secuti Magdeburgenses passim reprehendunt cultum reliquiarum, sed præcipuè Cent. 4. c. 6. col. 456. Idem facit Caluinus libro de formandæ Ecclesiæ necessitate, & in admonitione de reliquijs.

Argumenta VVicleffistarum duo erant. Primvm, quia Matth. 23. arguuntur à Domino Iudæi, quòd ornarent sepulchra Prophetarum. Secvndvm, quia in tumulis, quæ dicuntur Sanctorum? nec animę, nec corpora Sanctorum sint, sed soli cineres.

His addit Caluinus in admonitione de reliquijs alia quinque. Primvm, quia Deus abscondit Mosi corpus, vt habetur Deuter. vlt. Cauſſa autem redditur ab omnibus, ne Iudæi illud adorarent. Vnde etiam in epistola Iudæ legimus, Diabolum contendiſſe cum Michaële Archangelo de Mosi corpore. quia videlicet Diabolus illud manifestare volebat, vt occasionem præberet Iudæis illud adorandi.

Secvndvm, quia Paulus 2. Corinth. 5. dicit, post resurrectionem Christi se non noſſe Christum secundum carnem; quibus verbis monet, quidquid in Christo carnale fuit, obliuioni tradendum, & miſſum faA ciendum, vt in eo secundum spiritum quærendo, & possidendo omne studium ponamus.

Tertivm, quia idem Paulus ad Coloſſen. 2. damnat omnem cultum arbitrarium, id est, à Deo non institutum, quem ipse Græcè vocat ἐθελοθρησκείαν, tanquam stultitiam, etiãsi specię sapientię habere videatur. At certè cultus reliquiarũ non habetur à Dño institutus, sed est volũtarius, et ab hominib. excogitatus.

Qvartvm, quia desiderium reliquiarum nunq̃ superstitione caret, immò mater est idololatriæ. nã nõ possunt haberi vel attrectari, quin statim sequatur veneratio; venerationi aũt nullus adhibetur modus, quin statim honor Christo debitus ipsis tribuatur. id qđ experientia testatur; nã in signum solennis adorationis, cerei nunc passim accenduntur coram Martyrum seB pulchris. Et confirmatur; nam Hieronymus obijcienti Vigilantio esse idololatriã accendere cereos coram reliquijs, nihil aliud respondere potuit, quàm id facere solùm mulierculas, q̃ zelũ habẽt, sed nõ secundũ sciẽtiam. Addere poſſumus Concilium Elibertinum, can. 34. vbi dicitur, eiusmodi cereis Sanctorum spiritus inquietari; & Augustinum, qui libro de moribus Ecclesiæ c. 34. reprehendit sepulchrorum adoratores.

Qvintvm, quia maxima pars reliquiarum supposititia est, & sæpe accidit, vt pro reliquijs Sanctorũ oſſa latronum, vel etiam canum, aut asinorum veneremur. Id quod probat Primvm, quia Augustinus in libro de opere Monachorum, c. 28. cùm dixiſſet quosdam Monachos circumferre, & venditare membra Martyrum, addidit: *Si tamen Martyrum.* Si enim iam tunc cœperunt imposturę, quid modo fieri credendũ C est? Deinde, quia tam multæ reliquiæ eiusdem generis inueniuntur, vt oporteat vel eundem Sanctũ multa corpora habuiſſe, vel multas esse falsas reliquias. Hæc ille. quæ omnia argumenta, c. 4. refellentur.

Porrò Caluinistæ vbicunque poſſunt reliquias Sanctorum exurunt, & cineres in flumen abijciunt: & notandum sanè anno MDLXII. à Caluinistis corpora Sanctorum Irenęi, Hilarij, & Martini effoſſa, & cremata, & in profluentem proiecta fuiſſe, vt refert Surius, quod idem eodem in loco corporibus aliorũ Sanctorum fecerant Ethnici ante annos MCCCC. nam vt scribit Eusebius lib. 5. hist. c. 1. Ethnici Martyrum reliquias igni absumptas, in Rhodanum abiecerunt. Vt hinc nimirum intelligamus, quanta sit Caluinistarum cũ Ethnicis cognatio sacrilegiorum atq; perfidię. Quòd aũt Caluinistę ferro & flãmis agunt, id agunt im D posturis, mendacijs & fraudibus Magdeburgenses, quorum aliquas hic breuiter duximus adnotandas.

CAPVT II.

Deteguntur mendacia Centuriatorum.

Initio igitur de origine venerationis & cultus reliquiarum mirabiliter disputant Magdeburgẽses; nam Cent. 6. in ipsa præfatione dicunt, eo seculo, nimirum post annum Domini CCCCC. cœpiſſe cultum reliquiarum occasione templorum, quæ tunc ingentibus sumptibus extruebantur. Iidem tamen Centur. 5. cap. 7. col. 744. dicunt, cultum reliquiarum ipso quinto seculo, id est, ante annum CCCCC. cœpiſſe. Non ergo verum est, quod dicunt in præfatione Centur. 6.

tur.6. PORRO ijdem auctores Cent.4. cap.6. col. 456. & c.13.col 1446.dicunt,superioribus seculis, idest, vsque ad annum CCC. nihil haberi in probatis auctoribus de veneratione & translatione reliquiarum, sed cœpisse istam superstitionem seculo quarto, quando iussu Iuliani Apostatæ reliquię sancti Babylæ translatæ fuerunt, quæ translatio cum summa celebritate facta est circa annum Domini CCCLXV. Eo enim tempore Iulianus imperauit, vt sanctus Hieronymus testatur in Chronico: non ergo verum est, quod scripserunt Magdeburgenses Centuria 5.& 6.

Sed neque est verum, quod in ista Centuria 4. dicunt; nam in additione ad primam Centuriam, in vita sancti Lucæ, fatentur ijdem Centuriatores, ante tépora Iuliani fuisse translatas summo cum honore reliquias sancti Andreæ & S. Lucę Constantinopolim à Constantino Imperatore, vt B. Hieronymus testatur libro contra Vigilantium.

Præterea Cent.2.c.3.col.31.& sequentibus referũt ad verbum ex historia Eusebij, lib.4.cap.15.epistolam Ecclesiæ Smyrnensis de martyrio Polycarpi; in qua epistola narratur, Christianis cupientibus reliquias Martyris, & Iudæis pertinacissimè resistentibus, iudicem Ethnicum voluisse corpus in medio positum cremari vsque ad cineres: & tamen Christianos collegisse incredibili auiditate reliquias illas: *Ac si essent* (inquit epistola) *lapidibus preciosissimis preciosiores, & auro probatissimo probatiores.* Eas autem reliquias à Christianis collectas ad cultum, patet tum ex verbis citatis, tum ex contentione aduersariorum. Iudæi enim atque Ethnici resistebant, ne reliquiæ raperentur pretextu pietatis. Existimabant enim corpora à Christianis adorari, vt in eodem loco Eusebius testatur: non ergo verum est, quod dixerunt Centuria 4.

Sed neque tunc cępit honor reliquiarum; nam beatus Gregorius lib.3.epistol. 30. scribit, ipso tempore, quo Petrus et Paulus passi sunt, venisse fideles ab Oriéte, qui eorum reliquias tanquam suorum ciuium peterent; sed cùm eas detulissent vsque ad secundum lapidem ab vrbe, diuino miraculo impeditos, non potuisse vlterius eas deferre; tum verò à Romanis fidelibus apud Catacumbas reconditas fuisse. Vnde postea Cornelius Papa (vt in Pontificali Damasus refert) transtulit ad ea loca, vbi nunc iacent. Itaque de origine cultus reliquiarum quatuor mendacia inter se pugnantia Magdeburgenses protulerunt.

SECVNDVM mendacium est, Cent.4.cap.8. colum. 602. vbi postquam dixerunt, rectè & piè Vigilantium contra reliquias scripsisse, Hieronymum autem solis conuicijs & importunitate pro reliquijs pugnasse. addunt Gregorij testimonium: *Id quod* (inquiunt) *etiam Gregorio visum est, qui de scripto Hieronymi contra Vigilantium ita censuit, in Vigilantium ita conuicijs debacchatur Hieronymus, vt plusculum in eo modestiæ cogar desiderare.* At ista verba nullius Gregorij sunt, sed Erasmi in argumento ad librum beati Hieronymi cótra Vigilantium.

TERTIVM est, Cent.5. c.6.colum. 699. vbi sic habent: *Augustinus* (inquiunt) *de reliquijs Stephani scribit, superstitiosum, & magnum concursum multitudinis ad eas in Africam vsque factum, dementatis populis quibusdam illusionibus, quæ pro miraculis habitæ sũt, libro de ciuitate Dei 22. capite* 8. At si legamus totum istud caput, quod ipsi citant, non inueniemus vsquam nomen superstitionis, vel illusionis, sed tantam pietatem erga sacras reliquias, vt hic locus Augustini satis esse videatur ad omnes hæreticorum nebulas dissipãdas. Inter alia multa sic ait de quodam miraculo: *Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat, ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latere non sinunt, &c.* Et infrà: *Vnum est apud nos factum, non maius quàm illa, quæ dixi, sed tam clarum atque illustre miraculum, vt nullum arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit, nullum qui obliuisci vlla ratione potuerit.*

Neque est hoc Magdeburgensium solùm mendacium impudens, sed etiam peccatum in Spiritum sanctum, quod Dei miracula testatissima, illusiones vocẽt: & præterea est insania manifesta, cùm B. Augustinũ, virum sapientissimum, quasi pueriliter ludentem faciant. Nam cùm beatus Augustinus toto illo capite probare contendat fidem Catholicam, non carere veris miraculis: nónne prorsus insaniret, secumque ipse, & cum fide pugnaret, si miracula, quibus fidem probari dicit, illusiones ipsemet appellaret, & populum, qui illis credit, superstitiosum, & dementatum diceret?

QVARTVM mendacium est omnino simile superiori; nam eadem Centuria quinta, capite decimo quinto, columna 1506. dicunt reliquias Martyrum ab Ethnicis contemptas fuisse, & in eo melius sensisse, quàm superstitiosi Christiani sentiant, Theodoreto auctore libro 8. de Martyribus. Atqui Theodoretus eo libro nusquam habet, melius sensisse Gentiles de reliquijs, quàm Christianos, sed omnino contrarium asserit, & defendit. Vide (Lector) locum, & iudex esto.

QVINTVM est Centuria quarta, capite decimo tertio, columna 1446. vbi referunt historiam de translatione sancti Babylæ, ex Ruffino, libro primo, capite tricesimo sexto, quia enim oraculum Apollinis obmutuerat ob viciniam sepulchri sancti Babylæ, & ideò Iulianus Apostata iusserat inde amoueri arcam Martyris: dicunt Centuriatores Diabolum de industria simulasse se impediri à Martyre, vt ea ratione occasionem daret celeberrimę illi translationi, & sic introduceret vsum translationis, & venerationis reliquiarum.

AT istud mendacium est impudentissimum; nam inprimis repugnat omnibus auctoribus, qui de hoc miraculo scribunt, nimirum Chrysostomo libro contra Gentiles, Ruffino libro primo capite tricesimo sexto. Socrati libro tertio, capite decimo octauo. Sozomeno libro quinto, capite decimo nono, & Theodoreto libro tertio, capite decimo. Deinde miraculum sequens clarè ostendit Diabolum seriò timuisse; nam vix arca Martyris inde abducta fuerat, cùm descendit ignis de cœlo, & idolum, vnde Diabolus fundebat oracula, totum consumpsit.

Præterea nõ fuit ista prima translatio reliquiarum; nam, vt iam ostendimus, multæ antea præcesserunt, & idem corpus sancti Babylę antea fuerat translatum ex Antiochia ad suburbium istud Daphnes, vt Chrysostomus docet; vnde postea Iulianus iterum Antiochiam transferri iussit. non ergo potuit Diabolus illa simulatione velle introducere vsum translationum. Præterea si Diabolus ita cupit istam idololatriam erga reliquias, cur semper instigauit Iudæos, Ethnicos, & Hæreticos, vt abolerent omnes reliquias.

SEXTVM mendacium est in eadem Cent. 4. c. 13. col. 1447. vbi referunt ex Gregorio Nazianzeno oratione prima in Iulianum, duos adolescentes nepotes Constãtij Imperatoris, Gallum & Iulianum, volentes exstruere insignem Ecclesiam supra tumulum Mamãtis Martyris, inter se diuisisse opus; sed partem illam, quæ exstruebatur à Gallo verè pio, & fideli felicissimè processisse: partem autem, quæ exstruebatur à Iuliano, qui apostata futurus, iam mente corruptus erat, non potuisse vnquam coalescere quod terra insolito more contremiscens, continuò quasi euomeret, quidquid Iuliani sumptibus in fundamentis proijceretur. Caussam huius miraculi Nazianzenus dicit fuisse, qđ sancti Martyres inter se mirificè diligant. ideò enim Martyrem, cui templum exstruebatur, honorem illũ recusasse, quod nollet ab eo honorari, à quo collegas suos contumelia afficiendos præuidebat: & ipsum etiam Deum, qui corda intuetur, opus Galli, tãquam

Abelis

Abelis sacrificium admisisse, opus Iuliani, tanquam sacrificium Cain abiecisse. Sic igitur Gregorius.

At nostri Centuriatores de hoc miraculo duplicem sententiam proferunt. Aiunt PRIMO, temeritatem esse credere, illud portētum opera Martyris accidisse, propterea quod Martyres nō sunt καρδιογνῶσται, & dormire dicuntur. ita illi loco citato, colum. 1445. At licet nō sint Martyres ex natura sua καρδιογνῶσται, id est, cordium scrutatores; quis tamen impedit, quo minus cordium cogitationes illis reuelentur à Deo? & licet dormire dicantur, quia requiescunt à laboribus suis, tamen non sic dormiunt, quasi non videant, nec intelligant; nam si ita esset, tum etiam nec viuerent.

Addunt SECVNDO, col. 1447. Deum impediuisse fabricam Iuliani, vt indicaret, sibi displicere cultum illum superstitiosūm Martyrum. At si ita est, cur non B impediuit fabricam Galli, qui eidem Martyri operam dabat? An etiam Deum dormiuisse dicent, ac fortasse Galli fabricam non vidisse?

Mendacium SEPTIMVM est in prefatione sextæ Centuriæ, vbi dicunt, à nobis diuinis honoribus coli reliquias, atque easdem etiam, ac si viuerent & sentirent, suppliciter inuocari; *Cœperunt*, inquiunt, *exanguia, & semicorrosa ossa coli, inuocari, diuino honore affici*. Eadem ferè habet Caluinus in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ, *Nec solùm*, inquit, *Sanctos Christi loco adorant, sed etiam eorum ossa, vestes, calceos, & simulacra*.

At quis vnquam Catholicorum reliquias inuocauit? Quis vnquam auditus est in precibus, aut litanijs dixisse: *Sanctæ reliquiæ, orate pro me?* Et quis easdem C vnquam diuino honore affecit, vel Christi loco adorauit: nos enim reliquias quidem honoramus, & osculamur vt sacra pignora patronorum nostrorum: sed nec adoramus vt Deum, nec inuocamus vt Sanctos, sed minore cultu veneramur, quàm Sanctorum spiritus, nedum quàm Deum ipsum. Ita respondit etiam olim Hieronymus Vigilantio idem obijcienti: & multò etiam antè idem responderunt discipulis S. Polycarpi apud Eusebium, loco antea citato libro 4. historiar. capite 15.

CAPVT. III.

Asseritur veritas, & probatur.

D NVNC ad argumenta pro veritate accedamus. PRIMVM sumi potest ab exemplis Scripturarum Exodi 13. Moses discessurus cum populo ex Aegypto in Palæstinam; noluit ibi relinquere ossa S. Iosephi, iamdudum mortui, sed ea honorificè secum asportauit, & transtulit in terram promissionis: Non ergo superstitiosum neque nouum est, transferre ossa Sanctorum, vt Magdeburgenses in singulis centurijs clamant. ITEM Deut. vlt. Deus ipse (vt Hieronymus contra Vigilantium argumentatur) corpus Moysi honorauit, dum illud proprijs manibus sepeliuit. ITEM 4. Reg. 13. ossa Helisæi cum tetigissent mortuum quendam hominem, continuò illum ad E vitam reuocarunt: Non ergo Deus contemnit ossa Sāctorum, sed ea honorat, & honorari cupit, dum per illa miraculum tam insigne patrauit. ITEM 4. Reg. 23. cùm Iosias delubra idolorum euerteret, & omnem idololatriam delere vellet, tantùm abest, vt reliquias Sanctorum delendas esse existimaret, vt cum aliorum mortuorum ossa effodisset, & in cineres redegisset, ossa tamen sancti Prophetæ ibidem reperta asseruari iusserit.

AD HÆC de sepulchro Domini legimus Isa. 11. *In eum* (Messiam videlicet) *Gentes sperabunt, & erit sepulcrum eius gloriosum*. Hunc locum de sepulcro Christi intelligi certum est, tum ex ipsis verbis, tum

A ex Apostolo Rom. 15. quod autem non intelligatur solùm de sepulcro pro eo tempore, quo ibi Christus iacebat, sed etiam pro tempore futuro, ac proinde reliquias honorandas: docet Hieronymus in epist. ad Marcellam, vt migret Bethlehem, vbi docet, Isaiam prædixisse id, quod modò fit, vt sepulchrum Domini ab omnibus honoraretur. Ex quo refellitur Lutheri blasphemia, qui in libro de abolenda Missa dicit, Deo non maiorem curam esse de sepulcro Domini, quàm de bobus.

DENIQVE, si Christus hic adesset, & nos vestem eius deuotè oscularemur; continuò nos idololatras esse Lutherus & Caluinus dicerent, at mulier Emorrhoissa solam fimbriam Christi fideliter tetigit, & sanata est, Matth. 9. Neque Act. 5. sunt reprehensi po- B puli, qui certatim ad vmbram Petri eo modo, quo poterant, attingendam occurrebant, sed potius fidei suę præmium retulisse dicuntur, & tamen quæ reliquiæ viliores ipsa vmbra cogitari possunt? Neq; habiti sunt Act. 19. superstitiosi, qui Pauli sudaria, & semicinctia deferebant ad ægrotos, vt etiam nos modò facimus, sed potius religionem illorum miraculis confirmabat Deus.

Argumentum SECVNDVM ex Concilijs diuersarū partium orbis terrę, Ex Oriente habemus Concilium NICÆNVM II. act. 3. quod vocat reliquias fontes salutares, quibus Deus multa beneficia hominibus præstat; & act. 7. in vltima definitione iubet deponi Clericum, & Laicum excommunicari, qui reliquias Martyrum contemnit, & non, vt rem sacram, cum hono- C re tractat.

Item ex Oriente habemus GANGRENSE Concilium ante annos MCC. canone vltimo, vbi anathema dicit ijs, qui memorias Martyrum, id est, loca, vbi sunt Martyrum reliquiæ, execrantur. Eustathiani enim, contra quos coactum fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum basilicas, ne corpora Martyrum, quæ ipsi immunda putabant, venerari viderentur.

Ex Africa, Concilium CARTHAGINENSE V. can. 14. iubet, vt nulla altaria, vel memoriæ Martyrum dedicentur, nisi ibi sint aliquæ Martyrum reliquiæ: & aliter dedicata euertantur: vel populus admoneatur, ne ea loca frequentet, ne superstitione aliqua teneatur, si colat videlicet quasi Martyris sepulcrum, vbi reuera D nō est corpus Martyris. At si est superstitio colere pro Martyris corpore, id quod non est reuera tale: Religio igitur erit corpus veri Martyris colere; religioni enim opponitur superstitio.

Ex Hispania habemus Concilium BRACCARENSE III. can. 5. vbi statuitur, in supplicationibus thecam reliquiarum gestari debere manibus Episcoporum, aut aliorum Sacerdotum, populo pręcedente & sequente.

Concilium EPAINENSE, in Gallia celebratum, can. 25. iubet, reliquias Sanctorum non poni in Ecclesijs, vbi non sunt Clerici, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur.

Ex Germania habemus Conciliū MOGVNTINVM, tempore Caroli Magni celebratum, in cuius can. 51. E statuitur, nec corpora Sanctorum transferantur de loco ad locum, sine consilio Episcopi, & licentia sanctæ Synodi. quod certè ad honorem non exiguum sanctarum reliquiarum pertinet.

Habemus denique ex Italia Concilium LATERANENSE, sub Innocentio III. cap. 62. vbi cauetur propter periculum fraudum, ne nouas reliquias vllus publicè venerari incipiat, sine auctoritate summi Pontificis. Vnde est lex canonica, cap. Cùm ex eo, de reliquijs, & Sanctorum veneratione; cui similis est lex etiam ciuilis, C. de Episcopis & Clericis, L. Decernimus.

TERTIO, probatur ex Patribus. EVSEBIVS libro septi-

A septimo histor. capite decimo quinto de sede lignea S. Iacobi Apostoli: *Seruatur:* inquit, *cum ingenti studio, velut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cũ magna veneratioue habetur*. Hæc ille. Non ergo rideant Lutherani, si quando audiunt Romæ cathedrã S. Petri ligneam honorari.

S. ATHANASIVS in vita B. Antonij, scribit sibi ab Antonio relictum pallium tritum, & addit: *Legatarius Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis*. De eodem Magno Antonio Hieronymus refert in vita Pauli primi Eremitæ, cùm Pauli tunicam ex folijs palmarum contextam Antonius adeptus es-
B set, ob ipsius Pauli reuerentiam, illam induere solitum, in diebus tantùm solennibus Paschæ & Pentecostes.

S. BASILIVS in Psal. 115. in illud; Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius: *Quando*, inquit, *Iudaicè quis moriebatur, abominabilia erat morticinia: cùm pro Christo mors contingit, preciosæ sunt reliquiæ Sanctorum eius. Antea dicebatur Sacerdotibus & Deo dicatis; Non contaminabitur ex aliquo mortuo: nunc autem qui contingit ossa Martyris, quandam sanctificationis societatem assumit, ex gratia corpori insidente*. Et oratione in quadraginta Martyres, loquẽs de reliquijs ipsorum per totam illam regionem dispersis: *Hi sunt*, inquit, *qui nostram regionem administrant, & veluti turres quędam cohærentes securitatem ab hostium incursu*
C *exhibent, non vno loco seipsos includentes, sed multis iam locis hospites facti, & multas patrias exornantes*.

GREGORIVS Nyssenus oratione in Theodorum Martyrem, initio orationis: *Anima quidem*, inquit, *ex quo sublimis abijt, in suo loco requiescit, & corpore soluta cum sui similibus vnà viuit. Corpus verò venerandum & immaculatum ipsius instrumentum, cum multo honore, & cultu compositum atque ornatum, in augusto, sacroque loco situm est*. Deinde narrat multis verbis eos, qui templa Martyrum ingrediuntur, primò mirari molem ædificij, deinde parietes & pauimentum pulchrè ornata, tum statuas & picturas varias; & subiungit tandem: *Vbi his*, inquit, *oculos oblectauit, cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac bene-*
D *dictionem, contrectationem eius esse credens: quòd si quis etiam puluerem, quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, ac tanquam res magni precij condenda terra colligitur; nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id sit multum desiderandum, & optandum, ac summarum precum donum, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti*.

Gregorius NAZIANZENVS orat. 1. In Iulianum paulò ante medium, reprehendens Iulianum, quòd cùm Deorum falsorum monimenta veneraretur, veri Dei amicorum, & Martyrum corpora despiceret: *Non vi-*
E *ctimas*, inquit, *pro Christo cæsas reueritus es?* (& aliquot interpositis) *quorum vel sola corpora idẽ possunt, quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur, quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt, quod corpora. Hæc non colis, sed contemnis & aspernaris, qui Herculis rogum, ex calamitate iniurijsque mulieribus illatis excitatum, admiraris*.

Eusebius EMISSENVS homilia de sancta Blandina: *Vbi sunt*, inquit, *qui venerationem sacris Martyrum dicunt deferendam non esse corporibus? &c.*

S. CYRILLVS Episcopus Hierosolymitanus, catechesi 18. *Vt autem*, inquit, *non solùm anima Sanctorum honoretur credaturq́; quod ẽt in corporibus mortuorum inest virtus, seu potẽtia; iacẽs in sepulcro Helisci mortuus, mortuumque Prophetæ corpus attingens, viuificatus est*.

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS serm. de sanctis Iuuentio & Maximo, primùm laudat eos, qui corpora illa inhumata relicta piè rapuerunt etiãsi cum periculo vitæ suæ. Deinde subiungit: *Idcirco sæpius eos inuisamus, tumulos adoremus, magnaque fide reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur*. Vide eundem hom. vlt. in epistol. ad Romanos, vbi dicit, Romam excellere omnibus vrbibus, propter corpora Petri & Pauli. Item hom. 61. ad populum, vbi comparat sepulcra & reliquias Sanctorum cum sepulcris & cadaueribus Imperatorum, & Regum, & ostendit illa summo honore coli, ista deserta & abiecta esse: & pulchrè dicit, summum honorem Constantino Imperatori fuisse, quod potuerit fieri ianitor B. Petri, quia nimirum sepultus erat ad fores eius basilicę, vbi conditæ erant aliquæ particulę B. Petri reliquiarum.

THEODORETVS lib. 8. ad Græcos de Martyribus: *Ac animæ quidem*, inquit, *triumphatorum Martyrum in celesti nunc patria vitam agunt Angelorum choris intersitæ: Eorum verò corpora, non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, paganique conuentus hæc inter se sortitò partiti sunt, laborantibusque animis, ac ægrotis corporibus salutaria ea consiteri non cessant*.

Denique Ioannes DAMASCENVS libro quarto, capite decimo sexto de fide Orthodoxa copiosè disputat de Martyrum reliquijs venerandis.

Iam ex Latinis S. AMBROSIVS serm. 93. de sanctis Nazario & Celso in fine: *Quod si dicas mihi*, inquit, *quid honoras in carne iam resoluta, atque consumpta? honoro in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres: honoro in cineribus semina æternitatis: honoro corpus, quod mihi Dominum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulcro? honoro itaque corpus, quod Christum honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cœlo*.

MAXIMVS in sermone de sanctis Octauio, Aduentore, & Solutore: *Cuncti*, inquit, *Martyres deuotissimè percolendi sunt, sed ij præcipuè venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus*.

GAVDENTIVS Episcopus Brixiæ, tractatu de dedicatione Basilicæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit, deinde vt hanc honori eorum basilicam fundare valeremus, ipse largitus est, etc.* Vide totum tractatum, vbi multa de cultu reliquiarum loquitur.

S. PAVLINVS natali tertio S. Felicis, de vrbe Roma loquens, ob reliquias Apostolorum, sic ait:

Nam prius imperio tantùm, & victricibus armis,
Nunc & Apostolicis terrarum es prima sepulcris.

Ibidem:

Martyris ad tumulum debes & terra coronas.

PRVDENTIVS in hymno de S. Laurentio:

O ter, quaterque ò septies
Beatus vrbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus.
Sedem celebrat ossium.

Cui propter aduolui licet,
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.

Vix

Vix fama nota est abditis,
Quàm plena Sanctis Roma sit,
Quàm diues Vrbanum solum
Sacris sepulcris floreat.

S. HIERONYMVS in lib. aduersus Vigilantiũ; *Dolet*, inquit, *Martyrũ reliquias precioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in sterquilinium; vt solus Vigilantius ebrius & dormiẽs adoretur.* Idem in epist. ad Marcellam q̃ scripsit nomine Paulæ & Eustochij, inter alia bona quæ sunt in Palæstina, numerat, posse adorare sacros cineres Ioannis Baptistæ, Helisæi, & Abdiæ, qui ibi seruantur.

RVFFINVS lib. 11. hist. c. 28. cùm Gentiles tpe Iuliani ossa B. Ioannis Baptistæ apud Sebastem Palæstinæ igni cremarent: *Quidam*, inquit, *cùm tantùm nefas humanis quidẽ manibus, sed mente ferina fieri viderent, mori gratius habentes, quàm huiuscemodi piaculo funestari, inter eos, qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius ac religiosius congregantes, furtim se vel stupentibus, vel insanientibus subtraxere, & ad religiosum patrem Philippum venerandas reliquias pertulere, &c.* Vide eundem, libro eodem, c. 33.

S. AVGVSTINVS epist. 103. ad Quintianum: *Portant sanè* (latores epistolæ) *reliquias beatissimi & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quàm conuenienter honorare debeatis.*

Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 73. *Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra, syncerissimè honoranda credimus.*

C S. LEO in serm. de S. Laurentio, de craticula eius loquens: *Nam, quid*, inquit, *non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicij?*

S. GREGORIVS li. 5. epist. 50. ad Palladium: *Quia reliquias*, inquit, *sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, necnon Laurentij, atque Pancratij Martyrum, cũ veneratione præbuimus, hortamur, ut eas cum reuerentia suscipere, & collocare, auxiliante Domino debeatis.* Idem repetit epistola sequenti. Idem lib. 3. epist. 30. Constantiæ Imperatrici petenti caput S. Pauli respondet, sacrilegũ esse corpora tantorum Sanctorũ tangere, vel inspicere. Et ibidem narrat, multos repentina morte obijsse, q̃ præsumpsissent ad corpora Sanctorũ tangenda, vel aspicienda propius accedere; & tandẽ pollicetur se missurum aliquid de rasura catenarum S. Pauli, si tñ limando aliquid detrahere poterit; eam enim esse catenarũ illarum conditionem, vt pro dignitate, vel indignitate petentium, aut sine mora vlla ramenta de catenis lima excutiantur, aut nihil omnino excuti possit, etiamsi totis viribus quis limando laboret.

D S. Gregorius TVRONICVS libro de gloria Martyrũ & Confessorum, nihil ferè aliud tractat, vt superuacaneum sit aliquid inde velle decerpere. Omitto Bedã, Bernardum, ac posteriores, quod de fide ipsorũ ne aduersarij quidem dubitent.

QVARTO, probatur ex miraculis factis ad reliquias, quæ certè non fierent, si Deo cultus reliquiarũ nõ placeret. S. EPIPHANIVS in vita Isaiæ, Ezechielis, & Hieremiæ scribit, à plurimis coli solita sepulcra eorum ob E multa beneficia, quæ in ijs locis propter merita eorundem Prophetarum Deus conferebat.

S. BASILIVS oratione in Mamantem dicit omnib. nota esse miracula, quibus Martyr alijs sanitatem, alijs vitam reddiderit. Et oratione in Iulittam scribit, cũ reliquiæ S. Iulittæ ad quendam locum adductæ fuissent, vbi laborabatur penuria aquæ, mox è terra erupisse fontem aquæ dulcissimæ, vt videretur sancta illa, quasi mater vel nutrix communis, totam illam regionem lacte suo alere.

S. Gregorius NAZIANZENVS oratione in Cyprianum: *Omnia potest*, inquit, *puluis Cypriani, cum fide,*

A *vt sciunt hi, qui ipsi experti sunt, & miraculum ad nos vsque transmiserunt.*

S. CHRYSOSTOMVS in lib. contra Gentiles, de reliquijs S. Babylæ Martyris: *Sententiæ*, inquit, *nostræ abundè fidem faciunt, quæ quotidiana à Martyribus eduntur miracula.*

PALLADIVS in historia Lausiaca, c. 61. ad reliquias Philemonis, multa miracula facta narrat. S. AMBROSIVS sermone de sanctis Geruasio & Protasio, & epistola ad sororem de eisdem, inter multa miracula facta refert etiam cæcum nomine Seuerum, arte lanionem, omnibus notissimum, fuisse curatum ad contactum feretri, quo reliquiæ portabantur. vbi etiam non tacet idem B. Ambrosius, Arianos impudentissimè negare ausos illa miracula, quæ totus populus videbat.

S. HIERONYMVS lib. contra Vigilantium: *Tu*, inquit, *sæpius hoc vilissimo tortus es puluere*, vbi dæmo-
B nem alloquitur, qui per os Vigilantij reliquias Sanctorum, vilissimum puluerem appellauerat. & in epist. ad Eustochium de vita Paulæ, narrat ad sepulcra Elisæi & Ioannis Baptistæ, atque Abdiæ, rugire dæmones cõsueuisse: In vita Hilarionis dicit, magna quotidie signa fieri ad sepulcrum eius.

S. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuit. Dei, c. 8. tot miracula dicit facta ad reliquias S. Stephani breuissimo tempore, vt multi libri scribendi sint si omnia referri debeant. SVLPITIVS in vita Martini dicit, solo contactu vestis eius curatam mulierem à fluxu sanguinis. Alia id genus sine numerò referri possent.

QVINTO, probatur ex miraculis, quæ sæpe in ipsis
C Sanctorum mortuis corporib. cernuntur, per q̃ Deus apertissimè nos ad eorum venerationẽ quasi inuitare vr. S. Ioannes CHRYSOSTOMVS scribit in sermone de sanctis Iuuentio & Maximo, vultus eorũ corporũ ita splendere cœpisse post mortem, vt nõ posset in eos intendi sine honore quodam, & planè talis fuisse, qualẽ describit vultum Stephani S. Lucas Actor. 6. cùm ait: *Intuebantur vultum eius tanquam vultum Angeli.*

S. HIERONYMVS in vita Hilarionis scribit, corpus eius post decem menses adhuc omoino integrum repertum, & tantis fragrans odoribus, vt delibutum vnguentis videretur.

S. AVGVSTINVS serm. 2. de S. Vincentio, dicit, corpus eius expositũ feris, à coruo mirabiliter defensum; & proiectum in aquas mergi non potuisse. Et lib. 9.
D Confess. c. 7. dicit corpora sanctorum Geruasij & Protasij incorrupta per plurimos annos à Deo conseruata, vt suo tempore propalarentur.

SVLPITIVS in epistola ad Bassulam Socrum, de obitu S. Martini dicit, post mortem eius in ipsius corpore glorificati hominis apparuisse figuram; fuisse enim carnem eius vitro puriorem, lacte candidiorem, vt septennis pueri decorem ostẽderet. Quod idem de corpore S. Francisci refert S. Bonauentura. De S. Eduardo Rege Anglorum, qui ante annos CCCC. floruit, scribit auctor eius vitæ apud Surium mense Ianuario, anno XXXVI. ab eius obitu, inuẽtum esse corpus ipsius integrum, plenum succo, flexibile, ac si ẽt tunc viueret, & non solùm ossa & carnes in nullo læsas, sed nec pilos capitis aut barbæ, nec ipsas vestes aut calceos. quid
E de corpore S. Andreæ dicemus, ex quo liquor mirificus perpetuò funditur.

Ego ipse vidi Bononiæ corpus B. Catharinæ integrum, atque incorruptum, cum ante annos supra cẽtum Sancta illa virgo de hac vita migrauerit. Vidi quoque apud Montem. Falcum in Vmbria corpus B. Claræ æquè integrum, atque incorruptum, cum ante annos 300. Virgo illa felicissima obierit. &, quod maius adhuc miraculum videri põt, in eius corde conspiciũtur instrumenta Dominicæ passionis ex ipsa carne tã admirabili arte formata, vt oẽs qui ea cernunt, cogant dicere, vere digitus Dei est hic. Ac, vt alia multa præteream, quid postremo de ciue ac patrona mea beatissima

Agnete Politiana dicam? Floruit illa ante annos 300. & viuens & mortua multis magnisq; miraculis, quorum vnum me puero contigit, cuius non ego solú, sed tota ciuitas testis fuit. Eius corpus incorruptum, atque pulcherrimum non semel vidi. de qua etiã à probatis auctoribus literis proditum est, cum ad eius sacrũ corpus visendum, & venerandum Sancta Catharina Senensis accessisset, pluuiam cœlestis roris, instar man, supra vtrãque diuinitus descendisse. Et cum ciues de sacro illo corpore aromatibus eondiendo cogitarent, vt diutius seruaretur: cõtinuo suauissimum liquorem instar balsami, ab eo corpore fundi, ac manare cœpisse; vt omnes intelligerent, corpus diuina gratia conditum oullis alijs aromatibus indigere. eius diuini liquoris adhuc reliquiæ in Ecclesia cum ipso corpore asseruantur.

Sexto, probatur ex inuentione & reuelatione diuinitus facta Sanctorum corporũ. Si enim Deo cultus reliquiarum non placeret, cur ipse seruis suis corpora Sanctorum, quę latebant, ostenderet? S. Ambrosio reuelata diuinitus corpora sanctorum Geruasij & Protasij, scribit ipse in epistola de hac re, quæ refert in tomis Surij. scribit hoc idem S. Augustinus lib. 9. Cõfess. c. 7. Exstat ẽt epistola Luciani, in qua significat sibi diuinitus ostensa corpora Sanctorum, Stephani, Nicodemi, & aliorum, fuisse aũt verum illud Stephani corpus, innumerabilia miracula ostenderunt, de quibus Euodius libros duos conscripsit. Et B. Augustinus serm. 91. ex nouis: *Latuit*, inquit, *tanto tempore corpus eius* (Stephani) *processit quando Deus voluit, illuminauit terras, tanta miracula fecit, mortuus viuos facit mortuos, quia nec mortuus.*

Ad hæc refert Sozomenus lib. 5. c. 8. ossa sanctorũ Martyrum Nestabi & Eusebij fratrum, quæ Gazenses miscuerant cum ossibus camelorum & asinorum, ne à Christianis internosci possent, sanctæ cuidam fœminæ diuina reuelatione ostensa, & ab eadem collecta fuisse. Idem Sozomenus lib. 7. c. vlt. refert ossa Abachuc & Micheæ Episcopo cuidam diuinitus reuelata fuisse. Idem Sozomenus lib. 9. c. 2. refert quadraginta Martyrum reliquias diuina reuelatione inuentas.

Beda de sex ætatibus in Martiano, refert caput Ioãnis Baptistæ ab ipso Ioanne reuelatum duob. Monachis. & in Zenone scribit, corpus sancti Barnabę cum Euangelio Matthæi super eius pectore inuentum, ipso Barnaba reuelante.

Septimo, probatur ex translatione reliquiarum, de vno loco ad alium, honoris gratia, ab antiquis celebrari solita. Nec enim negari põt, quin ad honorem pertineant sacrorum ossium translationes. Prima quidem & antiquissima translatio fuit ossium Ioseph ex Aegypto in Palæstinam, à Mose facta Exod. 13. Deinde trãslatio reliquiarum Petri & Pauli, quæ facta est ipso tẽpore, quo passi sunt, ad Catacumbas: Gregorius lib. 3. epist. 30. Tum eorundem corporum trãslatio à Catacumbis, partim ad Vaticanum, partim ad prædiũ Lucinę in via Hostiensi. Cornelius Papa epist. 1. Ruffinus lib. 2. c. 28. describit translationem reliquiarum Ioannis Baptistæ ex Palæstina Alexandriam.

S. Hieronymus libro contra Vigilantium scribit, tempore Constantini Imperatoris translatas Constantinopolim, Andreæ, Lucæ, & Timothæi reliquias; & tempore Arcadij translatas ex Iudæa in Thraciam reliquias Samuelis Prophetæ, tanto honore, vt in vase aureo ab Episcopis reliquiæ portarentur, comitante tantã populorum frequentia, vt à Palæstina vsque ad Chalcedonem iungerentur populorum examina.

S. Ambrosius initio exhortationis ad virgines: *Ego*, inquit, *ad Bononiense inuitatus conuiuium, vbi sancti Martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ reseruaui.* Avgvstinvs li. 9. Confess. c. 7. *Cum*, inquit, *corpora sanctorum Geruasii & Protasii propalata & effossa digno cum honore transferrentur, &c.* Chrysostomus lib. de S. Babyla describit, quanto honore reliquiæ Martyris translatæ sint. Sozomenus lib. 7. c. 10. describit translationem reliquiarum S. Meletij Antiocheni. Theodoretus lib. 5. c. 36. describit translationem reliquiarum Chrysostomi. Euagrius lib. 1. c. 16. describit honorificam translationem S. Ignatij sub Theodosio iuniore Antiochiam.

Octavo, probatur ex eo, quod reliquiæ sub altaribus reconduntur, cuius rei meminit sanctus Ambrosius in exhortatione ad virgines, de reliquijs Vitalis & Agricolæ, & in epistola ad sororẽ, de inuentione corporum Geruasij & Protasij. Sanctus Hieronymus libro contra Vigilantium. Prudentius in hymno 11. de coronis Sanctorum, qui est de S. Hippolyto. Sanctus Augustinus serm. 11. de Sanctis. Sozomenus lib. 5. c. 8. & Concilium Carthaginense V. can. 14. Videtur aũt ista consuetudo Apostolorum tempore cœpisse; nam ideo Ioanni Apocalyp. 6. ostensæ sunt in cœlo animæ Martyrum sub altari, quia corpora eorũ in terris sub altaribus requiescunt, vt Augustinus insinuat loco notato. Porro ad magnum honorem pertinere hunc locum reliquijs assignatum, docent Hieronymus & Augustinus locis notatis, & res ipsa hoc docet. Semper enim altaria in magno honore fuerunt, ita vt etiã suo modo adorarentur; nam Tertullianus libro de Pęnitentia, inter ritus Christianorum ponit, aris Dei adgeniculari.

Nono, probatur ex vsu cereorum & lampadum, quibus honorantur sacræ reliquiæ; nam quod lumen sit honoris signum, nec sit superstitiosum, lumen accendere ante rem inanimam, ẽt Sole lucente, patet ex candelabro, quod semper lucebat ante arcam testimonij, Exod. 25. Fuisse autem vsum accendendi cereos corã reliquijs, patet ex obiectione Vigilantij apud Hieronymum: *Videmus*, inquit, *moles cereorum Sole fulgente accendi, &c.* Et ex ipso Hieronymo epist. ad Riparium: *Ergo accensi ante tumulos eorum cerei idololatriæ insignia sunt?*

Item ex Constantino, qui, vt habetur primo Tomo Conciliorum in vita Syluestri, inter alia dona, quę obtulit sacris reliquijs Petri, Pauli, Laurentij, sanctę Crucis, multa numerantur candelabra, multæ lucernæ, quæ perpetuò ardere deberent: nec est credibile, Constantinum aliquid obtulisse, quod non esset in vsu antea in Ecclesia. Præterea Theodoretus in historia lib. 5. c. 36. testatur in translatione reliquiarum S. Chrysostomi, plurima accensa lumina prælata fuisse.

Pavlinvs natali 3. Felicis, describens cultum, qui S. Felici habebatur:

Aurea, inquit, *nunc niueis ornantur limina velis,*
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Limina ceratis adolentur odora papyris.
Nocte, dieq; micant, sic nox, splendoreq; diei
Fulget, & ipsa dies cœlesti illustris honore,
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Gregorivs lib. 3. Dialogorum, c. 24. meminit lampadis, quæ ardebat etiam noctu, dormientibus omnibus, in templo S. Petri.

Decimo, probatur ratione ducta ab vtili, & ab honesto. Ratio ducta ab vtili, est apud Chrysostomum in libro de sancto Babyla Martyre. Deus enim, vt Chrysostomus ait, nihil ferè vtilius nobis reliquit ad salutem, Sanctorum reliquijs. nihil enim efficacius repræsentat, & infigit in animo memoriam Sanctorũ, quàm sepulchrum ipsorum. statim enim atque videmus sepulcrum Sancti alicuius, recordamur illius, & virtutum eius, patientiæ, caritatis, castitatis, pietatis; & simul cogitamus quanta gloria fruatur in cœlis pro labore breuissimo huius vitæ, &c.

Ratio ducta ab honesto est multiplex. Primvm enim corpora Sanctorum fuerunt organa animarũ ad omne opus bonum. Vide Tertullianum de resurrectione carnis. Secvndo, fuerunt, & sunt instrumenta

Dei

Dei ad miracula. TERTIO, sunt pignora patronorum. QVARTO, sunt exuuiæ carissimorum. QVINTO, sunt trophæa triumphãtium. SEXTO, designata sunt ad gloriam incredibilem, nimirum, vt sint post resurrectionem corpora sole clariora, & vsque adeò corporibus omnibus præstent, vt super omnia meritò collocent̃. His igitur, alijsque de caussis Sanctorum reliquiæ à fidelibus magni fiunt, & debito cultu honorantur.

CAPVT IV.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

EX ijs, quæ dicta sunt, non erit difficile argumenta soluere, quæ initio proposuimus.

Igitur ad PRIMVM argumẽtum, quod erat Ioannis VViclef ex Euangelio depromptum, respondemus, Dominum non reprehendere Iudæos, ꝙ ædificarent, vel ornarent monumenta Prophetarum, sed quod nõ imitarentur eos quorum monumenta ornabant, sed potius eos, qui illos occiderunt, atque ita seipsos condemnarent. Sic enim exponunt eum locum ferè omnes Patres, vt Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus in c. 23. Matthæi, & Ambrosius, ac Beda in c. 11. Lucæ.

Propheticorum, inquit AMBROSIVS, *ædificatione tumulorum, sceleris eos, qui occiderunt, arguebant, & similium æmulatione factorum se quoque declarabant paternæ iniquitatis hæredes, non igitur ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur.* Hæc ille. Et CHRYSOSTOMVS hom. 75. in Matth. *Non quia ædificant*, inquit, *nec quia Patres suos accusant, væ illis dixit, sed quoniam ita facientes, & ita dicentes Patres suos condemnare audebant, cùm ipsi peiora committerent.*

DICES; At Luc. 11. Dominus ait: *Profectò testificamini, quĩa consentitis operibus Patrum vestrorum, quia illi Prophetas occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.* Vbi videtur Dominus accusare ipsam ædificationem tanquam testimonium consensus in necem Prophetarum.

RESPONDET Chrysostomus loco citato, Iudæos ædificare solitos sepulcra Prophetarum non vt honorarent Prophetas, sed vt ostenderent vires, & potentiam maiorum suorum, qui Prophetas occidere potuerunt. Licet enim Iudæi non esse hanc suam intentionem dicerent, sed omnino contrariam; tamen reuera hanc fuisse eorum intentionem patet, quia occidere quærebant Dominum Prophetarum.

HIERONYMVS in c. 23. Matth. paulò aliter exponit, dicit. n. antiquos Iudæos ex superbia occidisse Prophetas; recentiores autem ex superbia, & ambitione ædificasse sepulcra eorundem, & proinde eo facto consensisse operibus Patrum suorum.

CAIETANVS satis accommodatè exponit, eum, qui sepelit occisum, posse id facere vel vt honoret mortuum, vel vt compleat actum homicidæ; ordinariè enim homines occiduntur, & postea sepeliuntur, vt scelus lateat. Iudæi autem etiamsi dicerent se ędificare sepulcra Prophetarum, vt eos honorarent, tamen id facere videbantur, vt complerent opera Patrum suorũ, vt patet ex eo, quod ipsi postea maiores Prophetas, id est, Christum, & Apostolos aliquos occiderunt.

Ad SECVNDVM dico, in monumentis adesse, vt minimum, memoriam Sanctorum; nam inde sepulcra Sanctorum apud veteres passim dicuntur memoriæ. Porrò memoria Sanctorum honorabilis est. Alioqui nec in sepulcro Christi adest nunc anima, vel caro Christi, & tamen iuxta Isai. c. 11. erit sepulcrum eius gloriosum. Dico præterea, in sepulcris Sanctorum inueniri alteram partem substantiæ ipsorum, id est, materiam illam ipsam, quam Spiritus Sanctorum animarunt, & rursum animabunt.

Ad PRIMVM Caluini de Moyse corpore multis modis responderi potest. Hilarius in c. 17. Matth. Ambrosius lib. 1. de Cain, c. 2. & Gregorius Nyssenus in vita Moysis dicunt, Moysem nondum esse mortuum, & proinde nec sepultum, sed trãslatum cum Henoh, & Helia. id quod ẽt aliqui recentiorum docent. Sed id non facilè defendi potest; & firmis argumentis eã sententiam oppugnat Rupertus in c. vlt. Deut. PHILO in fine librorum de vita Moysis docet, mortuum quidem Moysem, & sepultum, sed ad gloriam Moysis pertinere, ꝙ sepultus sit in sepulcro tam admirando, vt nullus hominum dignus fuerit vnquam illud cõspicere. quo etiã videtur alludere Oecumenius in epist. Iudę. Probabile tamen est quod scribit Chrysostomus homil. 5. in Matth. occultatum fuisse Moysi sepulcrum, ne à Iudæis coleretur pro Deo.

DICES; nec coluerunt Moysem viuentem pro Deo, ergo multò minus coluissent mortuum. RESPONDEO, viuentem non coluerunt, quia quotidie ab illo audiebant, vnum esse verum Deum, se aũt illius seruum: At post mortem recordati mirabilium eius, & non audiẽtes verba eius, facilè potuissent adduci vt crederẽt esse Deum, eumque adorarent si scirent vbi esset, præsertim quia valde credibile est corpus eius, licet mortuum, conseruasse adhuc splendorem vultus & decorem, quem antea habebat, sicut multis Sanctorum accidit. Exemplum habemus in serpente ęneo; nam Nu. 21. iubente Moyse aspiciebant Iudæi tacti à serpentibus in illum æneum serpentem, & curabantur; nec tamen eum adorabant cultu latriæ, quia nimirum Moyses dixerat illis, serpentem illum non esse Deum, sed signum duntaxat salutis: at 4. Reg. 18. eidem serpenti tanquam Deo sacrificabant, cùm tamen iam nulla operaret̃ miracula, & ideo ab Ezechia confractus fuit.

DICES; idem periculum est nunc in reliquijs aliorũ Sanctorum. RESPONDEO, falsum esse: nam populus Iudæorum eo tempore propensissimus erat ad idololatriam, ita vt ẽt vitulos aureos coleret; Vnde post captiuitatem Babylonicã, quia populus ille nõ amplius coluit idola, videmus Deum illustrasse sepulcrũ Isaiæ, Ezechielis, Hieremiæ, Helisæi, Abdię, & aliorum multis miraculis, & gratum habuisse cultum, qui ossibus eorum exhibebatur, vt Epiphanius, & Hieronymus tradunt. Adde, quod nunquã est auditum apud Christianos, vt aliqui Sanctorum reliquijs diuinos honores detulerint. nec desunt in Ecclesia, qui & literis, & sermonibus populos doceant, quis cultus reliquijs debeatur.

Ad SECVNDVM dico, 2. Corinth. 5. cùm dicitur: *Etsi nouimus Christum secundum carnem, sed iam non nouimus*, per carnem intelligi mortalitatem & passibilitatem; & sensum esse, si nouimus aliquando Christum mortalem & passibilem, nunc non nouimus, nisi immortalem & impassibilem; sicut 1. Corinth. 15. dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et Hebr. 5. *Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque obtulit, &c.* Sic exponunt omnes, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Anselmus, &c.

Eodem modo respondit VII. Synodus, act. 6. tomo IV. eidem argumento, quod ab Iconomachis obiectũ fuerat. vbi ẽt additur testimonium sancti Cyrilli. Et qđ non velit Apostolus docere (quod Caluinus ait) esse obliuioni tradendum, & missum faciendum quidquid in Christo carnale fuit, id est, omnem memoriam humanitatis eius, vt solùm de spiritu & diuinitate cogitemus, patet; nam Paulus 1. Corinth. 11. dicit Sacramẽtum Eucharistiæ institutum in memoriam passionis; & addit: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat:* & ipse nihil sæpius repetit, quàm crucem, & passionem, & mortem Domini. Et quomodo, quæso, iuxta Isaiam c. 11. esset sepulcrum eius gloriosum, si debe remus obliuisci mortis Domini? DENIQVE vel debe-

mus recogitare beneficia Domini, vel non: Si non, ingratissimi sumus, contradicimusque Paulo, qui Hebr. 12. ait: *Recogitate eum, qui talem aduersum semetipsum à peccatoribus sustinuit contradictionem*. Si sic, ergo debemus incarnationem, natiuitatem, passionem, & mortem Domini cogitare.

Ad TERTIVM dico. PRIMO, cultum reliquiarum non esse cultum voluntarium, id est, ab hominibus excogitatum, sed esse à Deo inspiratum, vt patet ex Scripturis citatis; nam Scriptura approbat cultum sepulcri, fimbriæ Christi; item vmbræ Petri, sudariorum & semicinctiorum Pauli, &c.

DICO SECVNDO, apud Paulum Coloss. 2. ἐθελοθρησκείαν non significare cultum quomodocunque voluntarium, id est, non præceptum à Deo, sed ab homine excogitatum; sed cultum superstitiosum, vt noster interpres rectè vertit: siue falsam religionem, vt exponit sanctus Hieronymus in epist. ad Algasiam, q. 10. Probandum igitur esset Caluino cultum reliquiarum esse superstitiosum, vel falsum, si vellet esse reprehensum à Paulo.

Ad QVARTVM; nego periculum esse idololatriæ, immò cultus reliquiarum est detestatio omnis idololatriæ. nam Martyres mortui sunt, vt idololatriam destruerent; qui ergo Martyris reliquias colit, indicat se gaudere de idololatriæ destructione. & rectè Christiani apud Ruffinum lib. 1. c. 35. cùm transferrent reliquias Babylæ canebant magna voce: *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia*.

Ad illud de cereis, dico cereos accensos coram tumulis Martyrum non esse signum adorationis Deo debitæ; nam non offeruntur cerei Martyribus tanquam sacrificia, sed accenduntur in signum lętitię. ignis enim accendi solet ad lætitiam significandam etiam in reb. profanis. Præterea, ignis signum est gloriæ, vnde Imperatoribus Romanis, & Imperatricibus vbique ignis præferebatur, teste Herodiano, lib. 1. Sancti antè vera gloria nunc fruuntur, & cum Christo regnant, atque imperant in cœlis, vt meritò illorũ memoriæ ignis accendi possit. Denique ignis signum est vitæ, proinde cereis protestamur viuere Sanctorum animas, & ipsa corpora suo tempore victura.

Ad Hieronymum dico, eum, cùm ait de ijs qui accendunt cereos coram reliquijs (*Confiteor zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam*) loqui de ijs, q cereos accendunt, existimantes inde Martyres illustrari; nam Vigilantius dixerat, per Ironiam: *Magnum honorem præbent huiusmodi homines beatissimis Martyrib., quos putant de vilissimis cereolis illustrari*. De his ergo qui cum tali opinione falsa cereos accendunt, Hieronymus dicit, eos zelum habere, sed non secuodum scientiam.

Quòd aũt Hieronymus absolutè putauerit bonum coram reliquijs accendi cereos, patet PRIMO, quia in epist. ad Riparium ipsemet affert in argumentum cultus Sanctorũ vsum accendendi cereos. & libro in Vigilantium ait: *Caussabantur quondam & Apostoli, quòd periret vnguentum, sed Domini voce correpti sunt. neq; enim Christus egebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Christi fecit, deuotioq; mentis eius recipitur: & quicunque accendunt cereos secundum fidem suam, habent mercedem*. Et infrà: *Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est, hoc fit Martyribus, & idcirco recipiendum est.*

SECVNDO, idem patet, quia Hieronymi tpe erat vsus einsmodi cereorum non solùm apud mulierculas, sed etiam apud Episcopos & vniuersam Ecclesiam, vt patet ex Paulino, Theodoreto, & alijs suprà citatis.

TERTIO, si esset superstitio accendere cereos interdiu coram reliquijs, esset etiam accendere cùm legitur Euangelium, & cùm mortui deferuntur ad sepulcrũ. Atqui consueuisse ad Euangelium accendi cereos in toto Oriente, docet Hieronymus ibidem contra Vigi-

A lantium: & accendi in funere, docet ipse idem in vitâ Paulæ, vbi dicit in funere Paulæ etiam Episcopos cereos accensos gestasse.

Ad Concilium Elibertinum respondimus cùm ageremus de Purgatorio, Concilium id prohibuisse, quia fiebat more Gentilium, inter quos tunc Christiani versabantur, &c.

Ad Augustinnm dico, eum vocare sepulcrorũ adoratores quosdam, qui (vt ipse putabat) sacrificiũ panis & vini, aliarumque epularum Manibus defunctorum offerebant, & deinde ijsdem cibis & vino se ingurgitabant, & inebriabant. Sic enim loquitur: *Noui*, inquit, *sepulcrorum adoratores, noui multos esse, qui luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, super sepultos seipsos sepeliant, & voracitates, ebrietatesque suas deputent religioni*. Sed hæc scripsit Augustinus initio conuersionis suæ. Postmodum B aũt reprehendit quidem illam consuetudinem, sed nõ tanquam idololatriam; nam lib. 6. Confess. c. 2. dicit, matrem suam consueuisse ex pietate id facere: sed Mediolani ab Ambrosij clericis fuisse prohibitam. Ambrosius enim prohibuerat istam consuetudinem, ne daretur occasio ebrietati, & quia videbatur affinis superstitioni Gentilium, licet integro aoimo à Christianis id fieret. Idem ẽt Augustinus lib. 8. ciuit. Dei, c. 27. dicit meliores Christianos id non facere, eos autem, qui id faciunt, non sacrificare defunctis Martyribus, sed ponere super tumulos Sanctorum epulas vt à Deo per merita Martyrum sanctificentur.

Quòd aũt Augustinus non putauerit malum venerari C sepulcra Sanctorum, patet ex epist. 42. ad Mandaurenses: *Videtis*, inquit, *imperij nobilissimi eminentissimũ culmen ad sepulcrum piscatoris Petri submisso diademate supplicare*. Et NOTA, Augustinum hæc scribere idololatris, vt ostenderet idolorum cultum à Christianis destructum. Pręterea Augustinus cùm reprehendit sepulcrorum adoratores, certè non reprehendit Chrysostomum, & Hieronymum, sed turbas imperitorum. Atqui Chrysostomus sermone in Sanctos Iuuentium & Maximum dicit: *Tumulos Martyrum adoremus*. & Hieronymus ad Marcellam, vt migret Bethleẽ, dicit, sepulcra & cineres Ioannis Baptistæ, Helisæi, & Abdiæ meritò adorari à fidelibus in Palæstina.

GAVDENTIVS Brixianus Ambrosij æqualis, tract. 4. in Exodum: *Gulæ*, inqoit, *suæ caussa primùm cœperũt* D *homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederẽt; post hoc sacrificia etiam ausi sunt eis sacrilega celebrare. quamuis nec ipsi minus mortuis suis sacrificent parentalia, dum super sepulcrorum mensas tremulis ebrietate manibus vina fundentes, spiritum balbutiunt*, &c. vbi arguit morem illum tanquam ex Gentilium errore relictum. Itaque fortasse pauci quidam mortuis sacrificabant, qui etiam meritò reprehenduntur, sed noo propterea omnis cultus sacrarum reliquiarum abolendus est, quia nimius cultus iure repreheosus est.

Ad QVINTVM argumentum, negamus reliquias, q̃ publicè in templis exponuntur venerandæ, esse suppositititias. Semper enim Ecclesia diligenter curauit, ne fraudes fierent, & præcipuè post decretum Concilij Lateranensis, vt nullæ reliquiæ publicè recipiantur si- E ne auctoritate Romani Pontificis.

Ad illud Augustini (*si tamen Martyrum*) dico, non mirum, si Augustinus dubitabat de reliquijs, quas quidam priuati homines circumferebant. nos autem de reliquijs agimus, quæ publicè in templis conseruãtur.

Ad illud, de pluribus corporibus, dico, in varijs locis esse partes eorundem corporum, sed denominari à parte totum; oam, vt scribit Basilius oratione in 40. Martyres, toti Martyres 40. dicebantur tunc esse in varijs vrbibus, quia quælibet ciuitas habebat partem eorum. Theodoretus etiam lib. 8. de Martyribus dicit, Martyrũ corpora rarò inueniri integra in vno aliquo monumento, sed esse diuisa, & distributa in varia loca.

Deuique,

Denique, sanctus Ioannes Chrysostomus in libro, quod Christus sit Deus, Apostolum Petrum & Romæ, & Constantinopoli iacere dicit, cùm tn Constantinopoli nihil esset, nisi aliqua particula; nã corpus ipsum Romæ esse sepultum idem Chrysostomus testatur homilia 32. in epistolam ad Romanos. Sed verba eius audiamus ex libro iam citato: *Romæ*, inquit, *quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulcra piscatoris & pellionis currunt Reges, & præsides, & milites. & Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula, corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarij Reges.*

CAPVT V.

De nomine Imaginis & Idoli.

SEQVITVR nũc ordine suo disputatio de cultu imaginũ; cuius disputationis octo erunt partes. PRIMVM enim dicendum erit de nomine imaginis, idoli, & simulacri. SECVNDO, qui fuerint hostes imaginum. TERTIO, an liceat habere imagines. QVARTO, an liceat eas colere. QVINTO, quo cultu colendæ sint.

His addam peculiarem tractatum de cruce, & quidem trimembrem. Nam PRIMO agemus de vera cruce Dominica. SECVNDO, de imagine crucis permanente. TERTIO, de imagine transeunte, id est, de signo crucis, quod in aëre pingimus.

2. Vt igitur à nomine incipiamus, Henricus Stephanus in suo thesauro in voce εἴδωλον, scribit apud Ecclesiasticos idolum vocari omne simulacrum, numen aliquod repræsentans, quod cultu & honore dignamur. Ex quo sequitur apud Ecclesiasticos imagines Christi & Sanctorum, & præcipuè imagines Trinitatis rectè vocari idola. Et si quidem Henricus per Ecclesiasticos intelligit Doctores suos, Caluinum, Martyrem, Illyricum & alios eiusdem classis: rectè dicit, illi enim vix vnquam aliter imagines nostras appellant, quàm idola. Si aũt per Ecclesiasticos intelligit sanctos Patres, vel Apostolos, & Prophetas, falsissimum est, quod ipse dicit; nam in primis VII. Synodus, act. 5. & act. 7. anathema dicit ijs, qui imagines Christi & Sanctorum vocant idola.

Deinde Origenes homil. 8. in Exod. & Theodoretus q. 38. in Exod. exponentes illud Exod. 20. *Non facies tibi sculptile* (quod LXX. verterunt εἴδωλον) *& omnem similitudinem, &c.* Dicunt inter imaginem & idolum hoc interesse, quod imago est vera rei similitudo; vt cùm pingimus hominem, equum, &c. Imago enim ab imitando dicta est. Idolum autem est falsa similitudo, id est, repræsentat id, quod reuera non est. vt cùm Gentiles proponebant statuas Veneris, aut Mineruæ, illa signa idola erant, quia repræsentabant Deos generis fœminini, quales Dij nec sunt, nec esse põt: Atque ita nec verè repræsentabant, sed erant falsæ imagines. id enim, quod non est, repræsentari non potest. Ex quo intelligimus imagines Christi & Sanctorum non esse idola. Sed nec Trinitatis, aut Angelorũ imagines sunt idola, quia non sunt factæ ad repræsentandum naturã Trinitatis, vel Angelorum, sed ad exprimendam formam, in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates, vt infrà dicemus.

Hanc esse veram differentiam illarum vocum secũdum Ecclesiasticos, probatur PRIMO, quia Scriptura nusquam tribuit nomen idoli vlli veræ imagini, sed solùm simulacris Gentilium, quæ falsos Deos referebant. Scriptura vocat filium Dei imaginem Patris, Sap. 7. Coloss. 1. & ad Hæbræos 1. at nunquam vocat idolum Patris. & 3. Reg. 7. dicitur Salomon fecisse ad ornatum templi imagines Cherubin ad similitudinẽ hominum, item imagines leonum, boũm, palmarum, malogranatorum, florum, &c. nec vnquam ista vocantur idola, quia nimirum rerum verarum similitudines erant.

SECVNDO, quia Scriptura Testamenti veteris idola vocat ordinariè אלילים, vt Leuit. 19. 26. & alibi, vel ארנים, vt Nu. 23. Oseæ 6. & alibi. Porrò אליל significat vanum, falsum, & similiter ארן, vanitm, mendaciũ; interdum et vocat שקר, id est, mendacium, vt Hieronymus notat in c. 7. Oseæ. vbi semper vides idolum aliquid falsi significare. Denique Habacuch secundo ait Scriptura: *Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus conflatile, & imaginem falsam?* vbi clarissimè definitur idolum imago falsa. cui simile est, quod ait Plato in Theeteto, cùm ait ψευδῆ τε εἴδωλα περὶ πλείονος ποιησάμενοι τοῦ ἀληθοῦς, id est, mendacia & idola pluris faciunt, quàm veritatem, vbi idolum cum mendacio coniunxit, & veritati opposuit.

TERTIO, quia B. Paulus 1. Corinth. 8. ait: *Scimus, quia nihil est idolum in mundo.* vbi idolum nihil esse dicitur, quia licet sit aliquid secundum materiam, tamen nihil est formaliter, cùm id repræsentet quod nihil est, & proinde nec verè repræsentet, & consequenter nec sit. Cui loco alium similem adducit Hieronymus in c. 7. Oseæ, ad probandum idolum nihil esse; nam Hester 14. dicitur: *Ne tradas sceptrum tuum his, qui non sunt*, id est, idolis.

QVARTO, quia B. Hieronymus in c. 2. Habacuch, & in c. 13. Zachariæ, & alibi passim confert hæreses cum idolis, quia vt idolum est falsa imago, ita hæresis est falsa imaginatio.

QVINTO, ex ipsa vocis proprietate; nam (vt Tertullianus docet libro de idololatria) idolum est diminutiuum ab εἶδος, id est, forma, & significat formam paruam, non quantitate sola, sed perfectione. Est enim propriè idolum (vt exponit Eustathius in li. 11. Odisseæ) imago inanis, qualis est, quæ cernitur in vmbra hominis, & qualia sunt phantasmata; id est, imagines quas imaginatione fabricamus, quibus sæpe nihil respondet in re; & qualia denique sunt spectra & vmbræ mortuorum, quæ videntur quidem esse aliquid solidum, sed inanes sunt. Vnde Homerus in 11. Odisseę, & Lucianus in Dialogo de mortuis, animas mortuorum vocant εἴδωλα. & Vergilius in 6. lib. Aeneidos videtur idipsum explicare voluisse, cùm ait:

Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas, strictamq; aciem venientibus offert:
Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare caua sub imagine formæ;
Irruat, & frustrà ferro diuerberet vmbras.

Vbi quod Homerus, & Lucianus vocant εἴδωλα, vocat ipse vmbras, & cauas imagines, id est, vanas & inanes. Quoniam ergo idolum propria & primaria significatione designat imaginem inanem, inde scriptores sacri, & Ecclesiastici Doctores vocauerunt idola statuas falsorum Deorum, licet solidæ sint quoad materiam, quia inanes sunt quoad formam, id est, quoad repræsentationem. Hæc de nomine idoli.

Nomen simulacri est quidem paulò cõius; nam Lactantius lib. 6. de vero cultu, c. 10. & 13. vocat hominẽ Dei simulacrum; & lib. 2. de origine erroris, c. 2. dicit simulacrum dici à similitudine, & proinde oẽm verã imaginem posse dici simulacrum. Verius tñ est, quod alij dicunt, simulacrum dici à simulando, non à similitudine, nam in Scripturis simulacra vbique ponũtur pro idolis. Semper .n. vbi Latinus interpres posuit simulacra, vt Act. 15. Psal. 113. 1. Io. vlt. & alibi, semper in Græco est εἴδωλα. & B. Augustin. in Psal. 135. dicit, Latinos eá simulacra vocare, quæ à Græcis dicunt idola. Hieronymus quoque in c. 7. Oseæ dicit, sic opponi simulacrum Deo, sicut opponitur mendacium veritati, quia simulacrum Deum falsum refert.

Denique, sicut Homerus, & Lucianus vocant idola vmbras mortuorũ, quæ vidẽtur solida corpora q̃dam, &

& non sunt; ita & Lucretius lib. 4. & Virgilius lib. 4. A Georgicorum, & lib. 6. Aeneidos, easdem mortuorum vmbras passim appellant simulacra.

CAPVT VI.

De principibus Iconomachorum.

AVCTORES Iconomachiæ fuerunt oẽs aut Iudæi, aut Mahumetani, aut Magi, aut manifestè Hæretici, ita vt negare non possint qui hoc tpe oppugnant imagines, auos & maiores suos fuisse impios.

Alphonsus de Castro, verbo, Imago, tribuit hunc errorem cuidam Felici, quem dicit damnatũ in Concilio Franconiæ, teste Platina in Adriano primo, nec tñ potest inuenire, quis iste Felix fuerit. Tribuit item B Sereno Episcopo Massiliæ, quem B. Gregorius reprehendit lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9. denique eundẽ errorem tribuit Alphonsus B. Epipha. in epist. ad Io. Hierosolymitanum.

Sed nullus horũ, pace Alphonsi, in isto errore versatus est; nam Felix damnatus in Synodo Francofordiensi, est Felix Episcopus Vrgelitanus. Is aũt (vt ex Adone in Chronico, & Iona lib. 1. patet) solùm docuit Christum esse filium Dei adoptiuum; quia tamen eadem Synodus reprobauit eodem tẽpore (vt ex eodem Adone in Chronico anni DCC. XCII. patet) Pseudosynodum Græcorum contra imagines, putarunt tam Platina, quàm Alphonsus, hæresim Felicianam esse hæresim Iconomachorum.

Serenus aũt confregit quidem imagines, sed nullo C modo Iconomachis hæreticis annumerandus est; nã imagines fregit, quia videbat eas à Christianis, tum recens conuersis, adorari pro Dijs. Vnde B. Gregorius laudat zelum eius & fidem, & solum reprehendit temeritatẽ, quod ausus sit id facere, quod nullus vnq̃ Episcopus fecerat, & monet eum, vt populum instruat cur imagines ab Ecclesia teneant, & præmissa instructione imagines in tẽplis reponi sinat. Nec erat opus, vt Castro diceret, Serenũ, & Epiphaniũ excusari ab hęresi, quia res nondum erat determinata. Satis. n. res determinata erat vsu totius Ecclesiæ: sed nihil isti contra fidem, aut veritatem egerunt, vel docuerunt. Ac præsertim Epiphanius, qui purgatur ab omni suspicione erroris circa imagines in VII. Synodo, act. 6. tomo 5. & nos infrà de hac re agemus. Et certè non sine temerita D te, & præiudicio Catholicæ fidei tam crassi errores tã magnis viris tribuuntur.

Nicolaus Sanderus lib. 1. c. vlt. de imaginib. dicit, primos Iconomachos fuisse Manichæos, tum quia id vr̃ indicare Tharasius in VII. Synodo, tum ẽt, quia Faustus apud Augustinum lib. 20. c. 3. contra Faustũ, gloriatur à suæ sectæ hominib. Deum sine simulacris coli: Sed an res ita se habeat, vehementer dubito; nam Tharasius in VII. Synodo, act. 5. non dicit Manichęos respuisse imagines, sed dicit, Iconomachos dũ imagines respuunt, similes esse Manichæis, qui asserebant, Christũ non habuisse verũ corpus; qui. n. negat Christum posse depingi, vr̃ existimare, Christum non habere verum corpus. Porro Faustus apud Augustinũ non loquitur de imaginib. Sanctorũ, sed solũ de imaginib. E Dei. Vnde nec Faustus eo loco reprehendit Catholicos, q̃ haberent imagines, nec Augustinus reprehẽdit Manichæos, q̃d imaginib. carerent. Ergo primi Iconomachi sunt Iudæi, qui in suo Thalmud q̃ prodijt anno Christi CD. LXXVI. ord. 2. tract. 1. dist. 2. disertè docent, Christianorũ Ecclesias esse domos idololatriæ, quod propter imagines dictum esse patet tum ex VII. Synodo, vbi frequenter Iconomachi dicũtur Hebręi: tum ex Dialogis Leontij, vbi altercatur Iudæus cum Christiano de imaginibus. habetur pars horum Dialogorum in VII. Synodo, act. 5.

Circa idẽ tẽpus Zenone imperãte exstitit Xenaias, quẽ principem Iconomachorũ fuisse dicunt Nicephorus lib. 16. c. 27. & Cedrenus in cõpendio. Fuit aũt iste Xenaias homo Persa, & barbarus, immò & seruus fugitiuus: & licet nõ esset baptizatus, simulans tñ se christianũ irrepsit ad Episcopatum. Sed quamq̃ iste apertè suasit, non esse venerandas imagines: non tñ legimus, q̃ persuaserit, nisi fortè aliquib. paucis. At post annos ferè centum, Iustino iuniore Imperatore, Samaritani quidã irruperunt in Ecclesiam quandam, & in imagines Christi, & Sanctorum ferocissimè grassati sunt, vt patet ex epistola Simeonis Eremitæ ad Iustinum Imperatorem, quæ habetur in VII. Synodo, act. 5.

Non diu postea post annũ Dñi DC. exortus est Mahumetus, q̃ suæ sectæ hominib. nullas imagines in tẽplis permisit, vt ex Alcorano, c. 15. & 17. & ex ipsa experientia patet. Nec. n. Turcæ imagines habent, & nos idololatras putant propter cultum imaginum.

Iterum post annos ferè centum, id est, post annum DCC. Dñi, Hebræus quidã maleficus Ezidi Regi Arabũ Mahumetano promisit XXX. annos vitæ, si in suo imperio iuberet imagines Christi, & Sanctorum ex Christianorũ Ecclesijs auferri & cõburi. Iussit ille, sed cũ Christiani nõ parerẽt, immisit Arabes, & Hebręos in Ecclesias, qui negotiũ impigrè perfecerũt: Sed Rex Ezides anno sequenti obijt, & Hebræus tanq̃ impostor à successore eius turpissima morte mori coactus est. Narratur historia in VII. Synodo act. 5. necnon à Cedreno, Zonara, & Niceta in vita Leonis Isauri.

Paulò pòst, Leo Isaurus Imperator à Iudæis similiter persuasus, publico edicto imagines deponi, & deleri ex tẽplis omnib. iussit: Et multos Christianorũ resistentiũ neci dedit. vnde Iconomachi cognomen inuenit. Auctores sunt, Cedrenus, Zonaras, Paulus Diaconus, & alij. Atque hic fuit primus Christianorũ, q̃ bellum mouit contra imagines; nã etsi Philippicus, teste Paulo Diacono, deposuerat imagines sex Synodorũ: tñ id fecerat odio sextę Synodi, nõ odio imaginũ. Fuit enim Philippicus Monothelita, non Iconomachus.

Vtrum aũt Leo rectè fecerit, an malè, vel ex eo perspici põt, q̃ maluit in ea caussa Iudæorũ maleficorum consilijs adhærere, q̃ sancti Gregorij Papæ, sancti Germani Patriarchæ Constantinopolitani, qui tunc sedebant, & Imperatori apertè restiterunt, vt ex ijsdẽ auctorib. patet. Fuisse aũt Gregoriũ illum, & Germanũ, optimos & doctissimos Pontifices tradũt historici oẽs eius tpis Græci & Latini. Restiterunt ẽt Leoni duodecim sapientes, qui cum præposito suo, qui dicebat̃ magister Oecumenicus, publicis sumptib. alebantur, & omnium optimi, & sapientissimi erant: quos Leo vnà cum domo, & instructissima eorum bibliotheca combussit. Vide Zonaram in vita huius Leonis.

Impietatẽ porro Leonis sequutus est Constantinus Copronymus huius Leonis filius, q̃ in signũ futuræ improbitatis dũ baptizaretur, sacrũ fontem stercore fœdauit: & præterea Necromanticus fuit, & hæreticus Nestorianus; nam non credidit B. Mariam esse Deiparam, vt ex Zonara & Cedreno cognosci potest.

Monet aũt rectè Sanderus Gulielmũ Xilandrũ, nõ fideliter vertisse in hac historia verba Cedreni. vbi. n. Cedrenus scripsit, Cõstantinũ istũ exegisse iuramentũ ab omnib. Imperio suo subiectis, quo iuramẽto cõfirmarent, nullã se imaginẽ adoraturos; illa verba, ἰκόνα μὴ προσκυνῆσαι τινί; ille vertit: nulli se simulacro supplicaturos; quasi videlicet Christiani idolis supplicẽt. Cũ tñ constet, vt iã ostendimus, imagines nõ rectè vocari simulacra; & vsus Christianorũ habeat, vt imagines veneremur, non vt eis quasi viuẽtib. & sentiẽtib. supplicemus. Sed nimirum qui fidẽ Deo non habet, nihil mirum, si ẽt fidem non seruet in libris transferendis.

Post annũ deinde DCCC. cũ aliquandiu quieuisset bellũ contra imagines; iterũ renouatũ est à Leone Armenio Imperatore; & qui ei successerunt, Michaële Balbo, & Theophilo, quos oẽs improbissimos fuisse, postre-

postremum etiam Iudaicæ sectæ, & Necromantiæ addictum testantur Cedrenus & Zonaras in vita ipsorũ.

Eodem tpe, quo Theophilus in Oriente imagines oppugnabat, exstitit in Occidente sub Imperio Ludouici Pij Caroli Magni filij Claudius Hispanus, Episcopus Taurinensis Felicis Vrgelitani discipulus, qui imagines omnes, & cruces è templis omnibus suæ diœcesis abstulit. Fuit autem homo imperitus, & superbus, vt ex libello eius libris Ionæ inserto apparet, & hæresim Arianam, iam sepultam, rursus ad lucem reuocare conatus est.

Post illa tpa circa annũ Dñi M.CCC.LXXII. exstitit Ioannes VViclef, qui obiter attigit imaginũ reprehensionẽ, sed discipuli eius acrius postea imagines oppugnauerunt. Vide Thomã VValdensem, tom. 3. tit. 19. Eundem errorem tribuit VValdensibus Claudius Coussordius lib. contra VValdenses, art. Vltimo.

B Scribit & Ioannes Cochlæus lib. 3. historiæ Hussitarũ, à Hieronymo de Praga imaginẽ Christi crucifixi deiectã, & stercore fœdatam, cùm tñ ipse in cubiculo adoraret imaginem VVicleſi diademate coronatam.

Denique hoc nostro seculo primus, qui imagines è templis abstulit, Andreas Carolstad, fuit, anno M. D. XXII. teste Ioãne Cochlæo in vita Lutheri. Lutherus aũt quamq̃ rem probaret, reprehendit tñ auctorem, vt ibidẽ Cochlæus dicit, quia, vt id faceret, non à se potestatem & auctoritatem flagitauerat. Item Zvvinglianos cõtra imagines pugnasse scribit Cochlæus in act. Lutheri anni M. D. XXVI. Philippus quoque in locis communib. explicans decalogum, reprehendit imaginum venerationem. Similiter Magdeburgenses cent. C 8. passim, sed præcipuè c. 9. & 10.

Denique Ioan. Caluinus lib. 1. c. 11. & lib. 4. c. 9. §. 9. Institut. acerrimè imaginum cultum reprehendit. & Caluinistæ, vbicunque possunt, eas frangunt, vel comburunt, vel abradunt.

CAPVT VII.

Licere imagines & facere, & habere.

HIs præmissis, vt ostẽdamus licere Christianis vsũ imaginum, proponemus, & refutabimus varios, qui de hac re exstiterunt, errores.

Ac PRIMVS quidem est Iudæorũ, qui quondã propensissimi erant ad idololatriã; at post Christi aduentũ superstitiosissimi sunt cõtra imagines. Dicunt. n. iure diuino prohibitũ esse imagines quaslibet efficere, D teste Paulo Burgensi, addit 2. ad Lyranũ super c. 20. Exod. qđ idem docent VViclefistæ apud VValdensem, tom. 3. tit. 19. c. 152. Ratio eorũ est, quia Exod. 20. dr: *Non facies tibi sculptile, neq; oẽm similitudinẽ, &c.* Ceterũ hic est error manifestus. Et sine dubio non ꝓhibetur in decalogo oĩs imago, sed solùm illa, quæ dici potest idolum, id est, imago, quæ habetur pro Deo, vel quæ repreſentat tanquam Deum eam rem, quæ nõ est Deus. Cùm enim dicitur; *Non habebis Deos alienos*, ꝓhibetur actus interior idololatriæ. cùm autem additur: *Non facies tibi sculptile, &c.* Prohibetur actus exterior. Vide Augustinum q. 71. in Exodum.

Probat̃ hæc sñia. PRIMVM, quia si prohiberetur oĩs imago, sequeretur ꝑcepta decalogi non esse tm̃ 10. sed 11. vel 12. contra Scripturã, quæ dicit esse 10. Exod. 31. E & 34. Deut. 4. 9. & 10. nã cõstat vnũ præceptũ esse; *Nõ habebis Deos alienos.* Alterũ, non assumes nomen Dei in vanũ. III. Sabbatha sanctifices. IV. Honora parẽtes. V. Non occides VI. Nõ mœchaberis. VII. Nõ furaberis. VIII. Non dices falsum testimoniũ. IX. Non concupisces. ista nouem sine controuersia sunt distincta.

Porro illud: *Non concupisces*, vel debet diuidi I duo; vt nonũ sit, non concupisces vxorẽ alienã; X. non concupisces rẽ alienã; vel ista oĩa ad vnũ pertinent. Si debet diuidi in duo, ergo illud: *Non facies tibi sculptile*, erit vndecimũ, vel oportet dicere, illud non esse ꝑceptũ distinctũ à primo, vt reuera dicunt Clemens Alexand. A li. 6. Strom. August. q. 71. in Exod. & epist. 119. c. 11. & cõiter Scholast. 3. sent. dist. 37. & Catechismi oẽs Latini. Et tunc non prohibet̃ sculptibile quodcunque, sed solùm sculptile, quod habetur pro Deo alieno.

Si aũt: *Non concupisces*, est vnũ tm̃, vt existimãt Philo in li. de decalogo ante mediũ, Ioseph. li. 3. antiquit. c. 6. & 8. Orig. hom. 8. in Exod. Ambro. & Hieronymus in c. 6. ad Ephes. Procopius, & Rupertus in c. 20. Exodi: Tunc illa oĩa verba erunt vnũ præceptũ: *Non facies tibi sculptile, &c. Et non adorabis ea, neq; coles*, sed facere imagines absolutè, & adorare easdẽ, sunt res distinctæ, vt patet; quia põt vnus adorare sculptile, qđ nõ fecit, & alius non adorare, qđ fecit. Ergo vnũ tm̃ horũ est prohibitum, alioqui essent vndecim præcepta: Sed certũ est, ꝓhiberi cultũ, ergo non prohibetur fabricatio per se, sed solùm in ordine ad cultũ. Proinde peccat, qui facit, vt adoret, non qui facit ad alium vsum.

B SECVNDO probatur, lege diuina nõ prohiberi imagines absolutè, ex eo, ꝙ in ipsa Scriptura legimus imagines factas Dei iussu. siquidẽ Exod. 25. Deus fieri iussit imagines Cherubin super arcam. Nu. 21. serpẽtem æneum, 3. Reg. 6. & 7. Cherubim, boues, leones, & alia. RESPONDENT Iudæi, Deum præcepisse hominib., non autem sibi ipsi. Porro imagines templi ipsum iussisse fieri, sicut prohibuit furtum; & tamen ipse iussit vt Iudæi spoliarent Aegyptum, Exod. 12.

At contrà, PRIMO, præcepta decalogi sunt explicationes iuris naturæ, excepto illo de Sabbatho: res aũt prohibitæ iure naturæ, sunt prohibitæ, quia malæ; non malæ, quia prohibitæ, & proinde nec à Deo præcipi C possunt. nec iussit vnquam Deus furtum, sed donauit vt Dominus, Iudæis bona Aegyptiorum. DEINDE, si imagines essent prohibitæ, certè propter periculum idololatriæ: at idem est periculum, si Deus iubeat eas fieri, immò eo maius, quo illæ habentur diuiniores, sicut accidit de serpente æneo, 4. Reg. 18. non ergo prohibuit Deus imagines absolutè.

Probatur TERTIO, quia nunq̃ intelligitur prohibitum id, quod nullo modo aduersatur fini legis: finis aũt ꝑceptorũ primæ tabulæ est, vt seruetur Deo suus honor illibatus, vt patet ex initio decalogi: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Item ex illa cõminatione: *Ego sum Deus zelotes.* Itẽ ex illa explicatione Exod. 20. *Non facietis mecum Deos aureos, & Deos argenteos.* Itẽ ex Leuit. 26. *Non facietis sculptile, & idolum, vt adoretis.* Deniq; ex D illo Isaiæ 42. *Ego Dominus gloriã meã alteri nõ dabo, & laudẽ meã sculptilib.* At imago nõ facta ad venerationẽ, nõ aduersat̃ honori Dei: Non igitur est prohibita.

DICES; Imago est occasio idololatriæ. Respondeo etiam Sol, & Luna, & alia multa sunt talia; sed per accidens.

QVARTO, ars pingendi, & sculpendi bona est, & à Deo, vt patet Exod. 31. & 35. vbi dicitur, Deus dedisse duobus viris Beseleel, & Ooliab spiritum suum, sapiẽtiam, & scientiam ad sculpendum, & excogitandum multa pro ornatu tabernaculi.

QVINTO, Deus primus auctor est oĩum imaginum, naturalium, & artificialiũ. nam genuit filium ad imaginem suam; & formauit hominem ad imaginem suam.

SEXTO, imago est scđm naturã, & necessaria; nã in- E primis oĩa naturalia producunt aliquid sibi simile, id est, imaginẽ sui. Homo quidquid cognoscit siue sensu, siue intellectu, per imagines cognoscit. Non possumus in lumine versari, quin corpora nostra vmbrã efficiãt, quæ imago est corporis. Vestes omnes imagines sunt eorum membrorum, ad quæ tegenda factæ sunt.

Denique Iudæi tempore Christi habebant imaginẽ Cæsaris in nummis, vt patet Matth. 22. & nunc etiã retinent imagines Principũ in pecunijs, cur ergo dicunt, non licere vllam imaginem habere? Certè si quis eis eripere vellet imagines, quas in nummis, & aulæis habent, continuò mutarent sententiam.

SECVNDA opinio est Ambrosij CATHARINI in

opusculo de imaginib. vbi docet, Deũ in decalogo ꝓhibuisse imagines simpliciter: sed illud præceptũ fuisse positiuum, & temporale: nam propterea existimat ipse Deũ iussisse fieri imagines Cherubin, vt indicaret, imagines non esse malas per se, sed solùm malas, quia prohibitas: & etiam ne præiudicaretur Testamẽto nouo, in quo permittendæ erant imagines.

Sed hæc opinio nobis non probatur, tum propter argumenta facta contra Iudæos, tum ẽt, quia sanctus Irenæus lib. 4. c. 31. & 32. disertè docet decalogum esse legem naturalem, excepto præcepto de Sabbatho. & Tertul. lib. de idololat. toto cõtendit, nũc maximè obseruandum hoc præceptum. idem docet B. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum. c. 59. & de exhortatione martyrij, c. 1. B. August. passim affirmat totum decalogum, excepta lege de Sabbatho, à Christianis seruandũ, & nominatim illud: *Non facies tibi sculptile.* Vide lib. 15. cõtra Faust. c. 4. & 7. & lib. 19. c. 18. lib. 3. contra 2. epist. Pelagian. c. 4. Idem habet B. Thomas 2. 2. q. 122. art. 1. & 4. Ergo si in decalogo prohiberentur omnes imagines, peccarent Christiani habentes imagines.

DICES, in decalogo præceptum Sabbathi est positiuum saltem ex parte; ergo nihil prohibet, quo minus ẽt præceptum de imaginib. sit ex parte positiuum. RESPONDEO, in præcepto Sabbathi posita esse multa, quę indicent, illud esse positiuum. nam PRIMO, præmittitur, *Memento.* quia nimirum cùm non sit naturale præceptum, poterant illius facilè Iudæi obliuisci. SECVNDO, additur ratio præcepti: *Quia Dominus quieuit ab opere die septimo.* non aũt additur ratio vlli alteri præcepto, quia cetera sunt simpliciter naturalia. Denique Ireneus, August. & Thomas disertè solum Sabbathum excipiunt à naturalibus præceptis decalogi.

TERTIA opinio est Thomæ CAIETANI in cap. 20. Exod. qui docet, non esse prohibitum facere vllã imaginem, vel idolum, sed solum prohibitum esse, ne quis faciat sibi imaginem, quam habere velit pro Deo suo, & probat, quia non est dictum: *Non facies sculptile:* sed, *non facies tibi sculptile.*

Hæc sñia displicet solùm in modo loquendi; nã Caietanus pro eodem habet idolum, & imaginẽ, cùm falsum sit, vt suprà ostendimus. Deinde vr̃ concedere licere facere idola, quæ habeantur pro Dijs, modò non habeat pro Dijs ille qui facit. At Tertullianus toto lib. de idololatria probat euidentissimis rationib. prohibitum esse Christianis pictorib. aut statuarijs facere idola Gentilib. Et Ecclesia celebrat VIII. Nouem. martyrium sanctorum Claudij, Nicostrati, & sociorum, qui necati sunt, quia noluerunt simulacra Gentilib. facere cùm essent peritissimi statuarij.

Neque Caietanus hoc negaret, quippe qui in 2. 2. q. 10. art. 4. docet, non licere vendere idola Gentilib. ideo incautè loquutus est in commentario Exodi. Nec obstat illa particula, *tibi*, nam secundum Hebraicã phrasim redundat. Sicut Gen. 12. *Vade tibi de terra tua.* & in Canticis canticorum passim.

CAPVT VIII.

Non esse prohibitas imagines Dei.

QVARTA opinio est CALVINI, lib. 5. Instit. c. 11. vbi dicit PRIMO, nefas esse Deo inuisibili & incorporeo imaginem visibilem, & corpoream collocare. SECVNDO, imagines Christi & Sanctorum non esse prohibitas simpliciter, sed non debere poni in tẽplis. TERTIO, historias depictas habere aliquem vsum ad instruendũ; imagines aũt solas Christi, vel Sanctorum sine vlla notatione rerum gestarum nullũ habere vsum, nisi ad oblectandum, & ideo frustrà fieri.

Vt ergo incipiamus à primo capite, ꝓbat Caluinus non posse pingi imaginem Dei. PRIMO, quia Exod. 20. prohibetur oĩs Dei similitudo; nam postq̃ dixerat Scriptura: *Non facies tibi sculptile, neque oẽm similitudinẽ,* subiungit infrà, explicans: *Deos aureos, & argenteos non*

A *facietis mecum,* id est, non facietis imagines aureas, vel argenteas, quæ Deũ repræsentent. Et Deut. 4. *Memento quod Dominus loquutus sit tibi in monte Horeb, vocem verborũ audisti, imaginem nullã vidisti, obserua ergo teipsum ne fortè deceptus facias tibi vllã similitudinem.* Et Isai. 40. *Cui similem fecistis Deum? Aut q̃ imaginẽ ponetis ei?* Et c. 46. *Cui assimilastis me, & adæquastis, & cõparastis me, & similẽ fecistis? Qui confertis aurũ de sacculo, et argẽtũ statera põderatis, cõducẽtes aurificẽ, ut faciat Deũ.* Deniq; Act. 17. Paulus dicit: *Genus ergo cũ simus Dei, nõ est existimãdũ, auro, vel argẽto, aut lapidi artis sculpturæ, & cogitationis hoĩum diuinũ esse simile.*

SECVNDO, probat ex Concilio Elibernno can. 36. *Placuit in tẽplis non haberi picturas, ne quod colitur, vel adoratur, in parietib. depingatur.* Vbi palã est agi de ima-
B ginib. Dei, qui solus à Christianis colitur & adoratur.

TERTIO, idem probat ex Patrib. nam Eusebius lib. 1. de præparatione Euangelica, c. 6. & lib. 2. c. 8. & Lactantius lib. 1. diuin. institutionum, c. 15. scribunt, oẽs quorum simulacra videmus, fuisse homines mortales; ergo nullum erat simulacrum veri Dei immortalis. Item August. de fide, & symbolo, cap. 7. dicit, nefas esse Deo simulacra collocare. Præterea idẽ August. lib. 4. ciuit. Dei, c. 19. & 31. refert Varronem dicentem, qui primi Deorum simulacra induxerunt, eos & timorẽ dempsisse, & errorem auxisse. Et lib. 6. c. 10. refert Senecæ querimoniam, qui dolebat inuiolabiles Deos in materia vilissima, atque ignobili dedicari.

Poterat addere ẽt Origenem lib. 7. contra Celsum, in fine, & Io. Damascenum lib. 4. de fide, c. 17. qui do-
C cent, Christianos nullam Dei imaginẽ habere, vt pote incorporei, & inuisibilis. Denique Patres VII. Synodi, act. 4. 5. & 6. qui dicunt, Christum rectè pingi, quia est homo: Deum autem pingi non posse.

QVARTO, probat ex periculo erroris: nam licet S. Gregorius scripserit, imagines esse libros idiotarum, tamenẽ contrario Scriptura vocat imaginem ligneã, doctrinam vanitatis, Hiere. 10. & conflatile, doctorem mendacij. Habac. 2. *Itaque,* inquit Caluin. *si Gregorius in schola spiritus edoctus fuisset, nunquam dixisset imaginem librum idiotarum esse.*

QVINTO, rõne, quia non vr̃ posse fieri verã imaginẽ corpoream rei incorporeæ. Adde ẽt, q̃ imagines sunt rerum absentium: Deus autem vbique est præsens.

Hæc opinio Caluini est ẽt aliquorum Catholicorũ,
D vt Abulensis in c. 4. Deut. q. 5. Durandi in 3. dist. 9. q. 2. & Peresij de traditionib. parte 3. in tractatu de imaginibus, qui docent, imaginem Dei non rectè fieri, & ab Ecclesia fortasse tolerari, non tamen probari.

Ego dico tria; PRIMO, non esse tã certũ in Ecclesia, an sint faciendæ imagines Dei, siue Trinitatis, q̃ Christi, & Sanctorũ; hoc. n. cõfitentur oẽs Catholici, & ad fidẽ pertinet, illud est in opinione. SECVNDO, mirã esse Caluini fraudẽ, & astutiã, qui posteaq̃ probauit nõ esse faciendas imagines Dei, ita digreditur ad amplificationes, & triũphũ canit, quasi ꝓbasset, non licere colere, vel facere vllã imaginẽ. TERTIO dico, licere pingere ẽt imaginẽ Dei Patris ĩ forma hominis senis; & Spiritus sancti in forma colũbæ: vt Caietanus docet in 3. part. q. 25. art. 3. Ambrosius Catharinus in lib. de cultu
E imaginum. Dieghus Payua li. vlt. cõtra Kemnitiũ. Nicolaus Sanderus in suo opere de cultu imaginũ. Thomas VValdẽsis, tom. 3. tit. 19. c. 155. Id verò ita ꝓbam⁹.

PRIMO, Angeli sunt incorporei, & tamen depicti & sculpti sunt in Testamento veteri, Exod. 25. 3. Reg. 6. quare Deus etiam licet incorporeus pingi poterit.

Caluinus respondet id factũ esse ad pædagogiã veteris legis, nũc aũt p̃terijsse seculũ illud puerile. AT nos nõ q̃rimus quorsũ facta sint, sed tm̃ disputamus pingi posse rẽ incorporeã: & sicut ad pædagogiã populi pinguntur Angeli, cur ad pædagogiam populi non poterit pingi Deus? Nã licet p̃terierit seculum illud, quod puerile dici poterat respectu nostri, tamen & nostrũ puerile

puerile dici potest respectu futuri seculi in cœlo.

SECVNDO, Deus visus est corporea specie, nam Adæ apparuit *tanquam homo deambulans in paradiso ad auram post meridiem.* Genes. 3. Iacob vidit Deum *innixum summitati scalæ*, & proinde forma corporea, Genes. 28. Moyses vidit *posteriora Dei*, id est, terga & humeros, Exodi 33. Isaias cap. 6. & Micheas 3. Reg. vlt. viderunt *Dominum sedentem in solio* ad formam hominis Regis. & Amos cap. 9. vidit Dominum *stantem super altare.* Denique Daniel cap. 7. vidit eum *sedentē in throno*, & describit caput, & capillos eius canos, & vestimenta eius alba. Spiritus sanctus apparuit *in forma columbæ*, Matth. 3. Denique Angeli apparuerunt frequentissimè in forma humana Genes. 18. 19. & in lib. Tobiæ. Visi sunt etiam cum alis, vt Isaiæ 6. & Dan. 9. & in stola candida, Matth. vltimo, Luc. vltimo, & Ioā. 20. Quid ergo prohibet sic pingi?

RESPONDET Caluinus, quod Deus interdum se ostenderit in humana forma, fuisse præludium incarnationis, columbam autem subitò euanuisse, vt indicaret Spiritum sanctum inuisibilem esse. Sed quorsum hæc? Non enim quærimus ad quem finem, vel quamdiu Deus apparuerit in forma corporea, sed contendimus posse Deum pingi in ea forma, in qua seipsum demonstrauit. Et præterea non est verum, apparitionem Dei in forma humana semper fuisse preludium incarnationis; nam interdum apparuit Deus Pater, vel Spiritus sanctus, qui tamen incarnandi non erant. B. AVGVSTINVS lib. 2. Trinit. cap. 11. existimat, in illis trib. viris, qui apparuerunt Abrahæ, Gen. 18. apparuisse tres personas Trinitatis: & lib. eodem, cap. vltimo, conuincit, Patris personam visam esse in forma humana, ex Daniele, c. 7. ibi. n. legimus visū esse *antiquū dierū in throno, q filio hominis*, id est, Christo, regnū tradebat. et tñ nec tota Trinitatis nec Deus Pater icarnādus erat.

TERTIO, Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum eum dicit stare, sedere, ambulare; nominat eius caput, pedes, brachia; tribuit illi sedem, thronum, scabellum, &c. Cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur Scriptura?

RESPONDENT, Scripturam ideo sine periculo tribuere membra Deo, quia alibi eadem Scriptura Deū incorporeum esse dicit. SED cur, quæso, eadem Scriptura non poterit impedire errorem picturæ? Sicut enim à Scriptura discimus, membra quæ tribuuntur Deo in ipsa Scriptura, metaphoricè esse accipienda, ita etiam ab eadem discimus membra quæ tribuuntur Deo in pictura, metaphoricè esse accipienda. Et idiotæ, qui vident picturas & non possunt legere Scripturas, possunt ac debēt à prælatis & concionatoribus instrui, vt Concilium Tridentinū monet sess. 25. Alioqui fateor, non sine periculo exhiberi imperitis eiusmodi picturas. Hic enim tantùm defendimus, non esse in vniuersum damnandas eiusmodi imagines.

QVARTO, pingunt ea, quæ minus vident posse pingi q̄ Deus, nimirū virtutes, quę nō solū spirituales; sed etiā accidentia sunt, cur ergo non poterit pingi Deus?

QVINTO, homo est vera imago Dei, sed hominis potest pingi imago, ergo & Dei; nam quæ est imago imaginis, est etiam exemplaris, quæ enim sunt similia vni tertio, sunt etiam inter se similia.

DICENT, hoīem nō esse imaginē Dei qua parte pingit, id est, corpore, sed qua parte nō pōt pingi, id est aīo.

RESPONDEO, si ita esset, sequeretur, hoīem non posse depingi; nā homo non est homo ratione figuræ, & colorū, quæ sola exprimuntur in imagine, sed est hō ratione substantiæ & pręcipuè ratione aīæ, quæ pingi nō pōt, Dicitur tñ homo verè & propriè depingi, quia figura & colores imaginis nō solū figurā & colores hominis repræsentāt, sed ipsū totū hoīem, alioqui nunq̄ fieret, vt res depicta videretur res ipsa vera. quod tamē accidit vuis, quas pinxerat Zeusis, ad quas carpendas auiculæ accurrebant, teste Plinio lib. 35. cap. 10.

A Ita igitur licet homo sit ad imaginem Dei ratione intellectus, & voluntatis; tamen ipse totus homo intelligens & volens, rectè dicitur & est imago Dei; nam Genes. 1. non ait Deus: *Faciamus animam*, sed, *faciamus hominem ad imaginem Dei*. & cùm Imperator quidā sæuiret in eos qui confregerant imaginem vxoris suę, dixit illi sanctus Macedonius (vt Theodoretus refert in historia religiosa, ca. 43.) eum malè agere, q pro imaginibus suis, Dei occidat imagines. Et tamen Imperator non animas, sed homines occidebat. Si autem ipse totus homo est imago Dei, & totus homo verè pingitur: ergo imago Dei verè pingitur. Illud tñ verum est, quod sicut homo est imago Dei valde imperfecta, obscura, & dissimilis: ita etiā homo pictus est imago Dei valde imperfecta, obscura, & dissimilis.

VLTIMO probatur ex vsu Ecclesiæ. Iam enim rece
B ptæ sunt ferè vbiq; eiusmodi imagines. neq; credibile est Ecclesiam toleraturam vniuersaliter aliquid illicitū. Adde quod Cōcilium VII. act. 5. approbat imaginē Spiritus sancti in forma columbæ, & Concilium Tridentinum sess. 25. admittit imagines Dei præcipuè in picturis historiarum.

Pro solutione argumentorū obseruandū est trib. modis posse aliqd pingi. VNO mō ad exprimēdā perfectā similitudinem formæ, & naturæ rei ipsius, & hoc modo res corporeæ solū pinguntur, quæ lineamentis, & coloribus præditæ sunt. Et si quis hac ratione Deum pingere tentaret, is verum idolum constitueret.

ALTERO modo ad historiam aliquam oculis exhibendam. quomodo si quis pingere vellet expulsionē Adami de paradiso, pingere deberet Deum in forma
C hominis ambulantem, & Adamum atque Euam nudos inter arbores se occultantes, ac demum Angelum in forma humana gladiū gestātē, & Adamū cū cōiuge expellētē. Qui aūt ita pingeret, nō vellet certè repręsentare Dei vel Angeli naturam, sed solùm exhibere oculis per picturam, id quod auribus exhiberet alius recitando Scripturam. & hoc modo potest Deus pingi.

TERTIO, potest aliquid pingi extra historiā ad explicandā naturā rei non per immediatā, & propriam similitudinem, sed analogiam, siue metaphoricas mysticasque significationes. Quemadmodū pingimus Angelos, iuuenes, alatos, formosos, nudis pedibus, &c. ad significandum eos semper viribus pollere, celerrimè moueri, splendore gratiæ & virtutum præditos, &c. quæ vide apud Dionysium, cap. vltimo cœlestis hie-
D rarch. Hoc etiam modo pinguntur virtutes. Et ipse homo, imago Dei, est huius generis tertij. non enim est inter hominem & Deum alia similitudo, quàm analogica. hoc modo pingimus Deum patrem, cùm eum extra historiam pingimus humana forma.

Hoc modo pingimus Christum in forma ouis & Euangelistas repræsentamus per aquilam, leonem, bouem, & hominem, & Spiritum sanctū in forma colūbæ, aut linguarum ignis. Vbi tñ notandum, nō debere eiusmodi imagines multiplicari, nec tolerādū esset, qđ pictores audēt ex capite suo confingere imagines Trinitatis: vt cū pingunt vnū hominē cum trib. faciebus, vel vnum hominē cum duob. capitibus, & in medio eorum columbā; ista enim monstra quædam vidētur, & magis offendunt deformitate sua, quàm iuuent si-
E militudine. Vnde etiam Ministri Hungarici in suo opere contra Trinitatem lib. 1. cap. 4. collegerunt multas formas imaginum Trinitatis, & eas tanquam monstra quædam accuratè depicta ridenda proponunt, easque vocant Cerberos, Geryones, Ianos trifrontes, mōstra, & idola, quibus certè occasionem blasphemādi pictores nostri dederunt.

Præterea notandum est, errare Bartholomęum Caranzam, qui in summa Conciliorum dicit, can. 82. sextæ Synodi, prohiberi imaginem Christi in forma agni, & Spiritus sancti in forma columbæ, At Concilium non prohibet istas imagines, sed anteponit tantùm

istis

istis imagines Christi in forma humana. Vnde in VII. A Synodo, act. 2. legitur epistola Adriani ad Tharasium, in qua laudata dicitur in VI. Synodo imago Christi in forma agni. idem dicit Helias in VII. Synodo, act. 4. idem Epiphanius in VII. Synodo, act. 6. & præterea in VII. Synodo, act. 5. approbatur imago Spiritus sancti in forma columbæ.

Præterea ratio Bartholomæi contra ipsum videtur concludere; ipse enim dicit prohibitas esse has imagines, quia præsente veritate cessare debent figuræ: At istæ imagines non fuerunt in vsu in Testamento veteri, sed cœperunt post Christi aduentum. Imago enim agni sumpsit occasionem ex illis verbi Ioannis: *Ecce agnus Dei*; Imago autem columbæ ex illa columba, quæ apparuit super Christum Matth. 3. Occasionem errandi videtur iste auctor accepisse ex ipso canone, B qui non integrè habetur in illa Synodo, sed corrigendus est error ex VII. Synodo, vbi sæpius iste ipse canon integer adducitur.

Ex his ad argumenta aduersariorum facilè poterit responderi. Ad PRIMVM posset vno verbo dici, in omnibus Scripturis citatis prohiberi imaginem Dei primi generis. Existimo tamen Exodi 20. cùm dicitur: *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum.* Et similiter Isaiæ 40. & 46. vbi Deus conqueritur dicens; *Cui assimulastis me?* ad literam non agi de imagine facta ad repræsentandum Deum verum, nec enim tales à Iudæis fiebant, sed de quibuscunque simulacris, quæ haberentur pro Deijs. Vult enim Deus dicere, si vobis simulacrum ligneum est Deus, cùm ego etiam sim Deus sequitur, me similem esse Deo ligneo secundum vos; nam Deus Deo non posset non esse similis?

Ad SECVNDVM dico, si Concilium illud loquitur C de imagine solius Dei (vt vult Caluinus) nullam esse difficultatem; nam intelligemus Concilium de imagine Dei primi generis, At si loquatur Concilium de omnibus imaginibus, etiam Sanctorum, est maior difficultas, de qua infrà.

Ad TERTIVM, Eusebius, & Lactantius loquuntur de idolis Gentium. volunt enim ostendere, Deos Gentilium fuisse homines, & probant, quia omnia idola Gentium sunt statuæ hominum, quorum etiam sepulcra ostenduntur. Augustinus de fide, & symbolo, loquitur de imagine Dei primi generis. Varro apud Augustinum rectè dicit, eos, qui simulacra Deorum induxerunt, metum dempsisse, & errorem auxisse; nam quidam propterea crediderunt ipsa simulacra es- D se Deos, & videntes ea nec alijs, nec sibi prodesse, vel obesse, cœperunt Deos contemnere. At si non Deos simulacra, sed imagines Deorum esse credidissent, & imagines nô proprias, sed analogicas, nec metum amisissent, nec errorem inuenissent, quemadmodum non minuitur metus Principum, nec error vllus oritur per imagines eorundem, quas videmus quotidie. Seneca apud eundem Augustinum conqueritur, simulacra Dijs poni propter eundem errorem, quia putabantur ipsa simulacra Dij, vel certè Dij simulacris illis similes iudicabantur. Origenes, & Damascenus, & Patres Nicæni loquuntur de imagine Dei primi generis.

Ad QVARTVM dico PRIMO, à Caluino iniuria reprehendi B. Gregorium; nam B. Gregorius, cùm ait picturas libros esse idiotarum non agit de ima- E gine Dei, sed de imaginibus Sanctorum, ac potissimû de historijs depictis, quibus mysteria redemptionis continentur. Prophetæ autem, quos opponit Caluinus Gregorio, cùm dicunt, lignum esse doctorem vanitatis, vel mendacij, de simulacris falsorum Deorum, non de veris Sanctorum imaginibus loquuntur.

Dico SECVNDO, idola quidem esse doctores mendacij, quia volunt videri Dij; vel certè videntur referre Deorum effigiem, cùm verè non referât: At imago Dei, & Trinitatis, vt à nobis pingitur, doctor est veritatis, quia neq; habetur pro Deo à nobis, neque fit ad referendâ Dei effigiem sed ad perducendû hominem in aliquam Dei notitiam per analogicas similitudines.

Ad QVINTVM, iam ostendimus quemadmodum pingi possit res incorporea.

Ad VLTIMVM, pingi solent absentia, quia non videntur; Deus autem licet sit præsens, tamen non videtur, ideo pingi potest, ac si abesset, Alioqui nec oporteret orare Deum vocem exteriore; voces enim sunt propter eos, qui non intuentur cogitationes: Deus autem scrutatur renes, & corda.

CAPVT IX.

Imagines in templis rectè collocari.

ALTERVM Caluini dictum, quòd imagines non debeant poni in templis, probat ipse lib. 1. Instit. ca. 11. PRIMO, quia primis quingentis annis non fuerunt ullæ imagines in templis Christianorum.

SECVNDO, quia Côcilium Elibertinum can. 36. prohibet picturas in templis fieri.

TERTIO, quia non potest imago in templo, in sublimi loco statui, quin statim erigatur signum quoddâ idololatriæ. Nam, vt B. AVGVSTINVS ait, epist. 49. *Cùm his sedibus locantur honorabili sublimitate, vt à precantibus, atque immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, quamuis sensu, & anima careant, afficiunt infirmos animos, vt viuere, ac spirare videantur.* Item in Psalm. 113. *Hoc enim facit, & extorquet quodammodo illa figura membrorû, vt animus in corpore viuês magis arbitretur sentire corpus, quod suo simillimû videt, &c.* Et paulò pòst: *Plus valêt simulacra ad curuandam infelicem animam, quòd os, oculos, aures, pedes habent: quàm ad corrigendam, quod non loquuntur, neque vident, neque audiunt, neque ambulant.* Ibidem Augustinus dicit, in templis Christianorum esse quidem vasa aurea, & argentea, sed non talia, quæ os habeant, & non loquantur. Confirmat etiam ex 1. Ioan. vltimo, vbi Ioannes non dicit, vt caueant à cultu simulacrorum, sed à simulacris ipsis, quia nimirum nô possunt haberi in templo, quin adorêtur.

QVARTO probat, quia templa sunt instituta pro imaginibus viuis, & iconicis atq; à Deo institutis, quales sunt Baptismus, qui est imago internæ sanctificationis, & gratiæ; & sacra Cœna, quæ est imago corporis Domini: sicut ergo templa ornantur istis viuis quodâmodo imaginibus, ita dehonestantur imaginibus mortuis, &c.

QVINTO, probat lib. 4 cap. 9. §. 9. ex Epiphanio in epist. ad Ioannem Hierosolym. vbi dicit, contra Scripturæ auctoritatem esse, quòd in Ecclesia pendeat imago hominis; & loquitur de imagine, quam ipse dicit fuisse Christi, vel Sancti alicuius.

SEXTO addunt alij, quod Adrianus Imperator (teste Aelio Lampridio in vita Alexâdri Imperatoris) in gratiâ Christianorû têpla iusserit exstrui sine simulacris.

Hæc sunt illorum argumenta, quibus tamen nihil territi, asserimus nusquâ meliùs, q̃ in templis imagines Sanctorum collocari. Probatur PRIMO, quia in Testamento veteri, quando Iudæi propensissimi ad idololatriam erant, in templo fuerunt imagines Cherubim, Exodi 25. & 3. Reg. 6.

SECVNDO, probatur ex consuetudine Ecclesiæ, quæ fuit primis quingentis annis, vt appareat impudês Caluini mendacium. Tertullianus in libro de pudicitia, ante medium, bis testatur, in sacris calicibus Ecclesiæ Catholicę, depictum fuisse Christum in forma pastoris ouem erranté suis humeris reportantis ad ouile. & tâ erat id commune, vt Catholici, contra quos in eo libro scribit Tertullianus, inde argumentum sumerent ad probandum pœnitentiam, etiam grauium delictorum, in Ecclesia concedi. At certè calices sacri in Ecclesia, & in loco maximè sacro poni solent.

Sozome-

Sozomenus lib. 5. cap. 20. & Nicephorus lib. 10. A cap. 30. scribunt tempore Iuliani Apostatæ statuã Christi, quæ apud Paneadem fuerat, in templum à Christianis introductam. quod certè factum est ante annum Domini CCCCC. cùm ad eum annum Sozomenus non peruenerit. Eusebius lib. 3. & 4. de vita Constantini, dicit, in templis à Constantino exstructis in Palæstina, fuisse maximam copiam imaginum aurearum & & argentearum.

NAZIANZENVS epistola 49. ad Olympium, conqueritur, quod ciuitas Diocæsariensis euertenda esset, in qua ipse templum mirificè exornarat. & addit: *Neq; enim si statuæ deijciantur, hoc nos excruciat, etiamsi alioqui excruciat, verum, &c.*

DAMASVS in vita Syluestri scribit, Cõstantinum in loco, vbi fuerat baptizatus, posuisse agnum ex auro B purissimo, ad dexteram agni, statuam argenteam Saluatoris; ad læuam autem, statuam argenteam Ioannis Baptistæ. in Ecclesia autem ipsa Lateranensi posuisse imagines argenteas Saluatori, Apostolis duodecim, & Angelis quatuor. In VII. Synodo, act. 6. refertur, quemadmodum discipuli S. Epiphanij, templum Epiphanio erexerunt, & imaginem eiusdem in eo posuerunt.

BASILIVS oratione in sanctum Barlaam in fine, in ipsa concione ostendit imaginem sancti Barlaam alicubi in templo depictam, & ait, gaudere se, quod melius pictores expresserint manum eius pro Christo cõbustam, quàm ipse oratione descripserit. *Ab eo*, inquit, C *fortium Martyris factorũ pictura à vobis superatus. Gaudeo tali vestra fortitudinis victoria hodie victus. Video manus ad ignem luctam exactiùs à vobis descriptam. Video luctatorem in vestra imagine illustriùs depictum.*

Gregorius NYSSENVS oratione in Theodorũ, initio: *Oblectatur*, inquit, *dum ædem, vt tẽplum Dei, & magnitudine structuræ, & adiecti ornatus decore splendido elaboratum intuetur; vbi & faber in animalium figurã lignum formauit, & pictor induxit etiam flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrãnorum formas, impetus violentos, flammeam illam fornacem, beatissimam cõsummationẽ athletæ, certaminum præsidis Christi humanæ formæ effigiem, omnia nobis tanquam in libro quodam, qui linguarum interpretationes contineat, coloribus artificiosè depingens, certamina atque labores Martyris* D *nobis expressit, ac tanquam pratum amœnum et floridũ, tẽplum ornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse.*

In Missa CHRYSOSTOMI, quam Erasmus Latinam fecit, sic habetur: *Sacerdos egreditur è paruo ostio portãs Euangelium, præcedente ministro cum lucerna, & conuersus ad Christi imaginem inter duo ostia, inflexo capite cum exclamatione dicit, &c.*

EVODIVS lib. 2. de miraculis sancti Stephani scribit, in Ecclesia, vbi reliquię S. Stephani seruabantur, fuisse quoque imaginem eiusdem Martyris depictam, ad quam visendam frequentes homines concurrere soliti erant.

PRVDENTIVS in hymno de S. Cassiano scribit, se in templo S. Cassiani vidisse super altare eius imaginem. E

Erexi ad cælum faciem, stetit obuia contra
Fucis colorum picta imago Martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.

Item de sancto Hippolyto;

Picta super tumulum species liquidis viget vmbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.

PAVLINVS epist. ad Seuerum, conqueritur, quòd se vnà cum sancto Martino in templo depingi curauerat, & rogat, vt saltem ista carmina adscribi iubeat:

Adstat Martinus perfectæ regula vitæ,
Paulinus veniam quo mereare docet.
Hunc peccatores, illum spectate beati,
Exemplar Sanctis ille sit, iste reis.

A Et natali 10. sancti Felicis, inquit, *Sanctasque feramur in aulas,*

Miremurq; sacras, veterum monumenta figuras, &c.

Nicephorus libro 14 cap. 2. scribit Pulcheriam Augustam posuisse in tẽplo, quod Constatinopoli ipsa exstruxerat, imaginem beatæ Mariæ, quàm è Hierosolymis ad eam miserat Eudocia.

VALENTINIANVS iunior admonitus à Sixto Papa (vt in vita Sixti scribunt Anastasius, qui suppleuit põtificale Damasi, Platina, & alij) posuit in Ecclesia sancti Petri supra tumulum, id est, super altare beati Petri, imaginem auream Saluatoris, gemmis pretiosissimis ornatam, & duodecim Apostolorum imagines item aureas.

B. AVGVSTINVS lib. 1. de consensu Euangelistarum, B cap. 10. testatur, multis in locis suo tempore cerni potuisse Christum depictum inter Apostolos Petrum & Paulum: & idem dicit de historia Abrahæ mactare volentis filium, lib. 22. contra Faustum, cap. 73. Non est autem credibile Augustinum loqui de priuatis domibus, ad quas non omnibus patet aditus, sed de publicis locis, & locis non profanis, sed sacris; nam B. GREGORIVS lib. 9. epist. 9. dicit, in locis venerabilib. non sine ratione depictas imagines Sanctorum fuisse ab antiquis. vbi nomine antiquorum non potest intelligere homines sui seculi, sed superiorum; floruit autẽ ipse post annum CCCCC. Ergo loquitur de Patribus qui ante annum CCCCC. floruerunt.

C Denique Adrianus I. in libro pro imaginibus, qui habetur post VII. Synodum circa finem, refert Syluestrum, Damasum, Celestinum, Sixtum, Leonem, Ioannem, & Pelagium, Pontifices templa picturis exornasse. qui tamen omnes ante annum Domini CCCCC. sederunt. Vides igitur, quàm egregiè mentiatur Caluinus, cùm ait in Institut. lib. 1. cap. 11. §. 13. in templis Christianorum non fuisse imagines primis CCCCC. annis.

TERTIO, probatur ex quatuor Concilijs, duobus Orientalibus, & duobus Occidentalibus. In Oriente celebrata est VII. Synodus tota pro hac re. Item in VIII. Synodo, can. 3. renouantur decreta septimæ Synodi. In Occidente celebratum est Concilium Romanum sub Gregorio III. quod quidem nationale fuit, D sed concurrerunt ad id Concilium ferè mille Episcopi. In eo Concilio damnata est hæresis Iconomachorum, imagines è templis deturbantium, sub ipsis initijs huius contentionis. Vide Sigebertum in Chronico anni DCXXXIII. Celebratum est etiam Concilium tempore Stephani, & Caroli Magni, pro eadem re, vt testatur Adrianus I. qui Stephano successit, in libro pro imaginibus ad Carolum.

QVARTO, probatur ratione; nam signa sacra nusquam melius, quàm in sacris locis poni possunt. Deinde nullum est ornamentum templorum melius, quàm sacrarum imaginum, quia imagines simul templum ornant, & continent mentes hominum, ne vagentur inanibus cogitationibus. Præterea templum est imago quædam cœli, nam Apostolus Hebr. 9. comparat taber- E naculum Mosaicũ cum Cęlo: & Chrysostomus hom. 36. in priorem ad Corinthios dicit, templum Christianorum esse quasi regiam cœli, siue terrestre quoddam cœlum. Sicut ergo templum est imago cœli, ita decet, vt in ipso templo sint imagines eorum, qui in cœlo sunt, id est, Christi & Sanctorum. Denique, vbi melius ponentur imagines Sanctorum, quàm in domibus ipsorum id est, in basilicis Sanctorum, vbi reliquiæ ipsorum quiescunt?

Ad PRIMVM argumentum patet solutio. non enim illud argumentum, sed mendacium fuit.

Ad SECVNDVM Payua respondet, Concilium Elibertinum solum prohibere imaginem Dei, quæ pingitur ad ipsius Dei effigiem repræsentandam. Sed non videtur satisfacere, tum quia Conciliũ loquitur in

genere

genere de picturis, tum ẽt q̃a non erat in vsu eo tempore, immò nec vnquam fuerunt in Ecclesia tales imagines, quæ sunt vera idola, vt ostendimus suprà testimonijs Origenis, Augustini, & Damasceni: Concilium autem loquitur de eo, quod fieri solebat, & interdicit ne deinceps fiat.

Nicolaus Sanderus libro 2. de cultu imaginum cap. 4. respondet, Concilium illud prohibuisse imagines in templis, quia tempus & locus id requirebat. tunc enim periculum erat, ne Gentiles existimarent, nostros adorare ligna, & lapides; ac denique periculum erat, ne in persequutionibus fuissent immagines contumelia affectæ à persequutoribus. Hæc solutio bona est.

Neque obstat quod quidam dicunt, hoc Concilium celebratum fuisse post Concilium Nicænum, & proinde non fuisse periculum persequutionum; nam reuera Concilium hoc celebratum fuit ante Nicænũ, cùm adhuc durarent persequutiones, vt patet ex canone 25. vbi agitur de ijs, qui adferebant literas à Confessoribus. Solebant enim ij, qui in persequutione confitebantur fidem, postea dare literas commendatitias pro lapsis ad Episcopos. & in toto ferè Concilio agitur de iis, qui labuntur ad idolatriam. Fateor tamen rationem illam canonis. *Ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur)* non multum quadrare huic expositioni.

Alanus Copus in Dialogis libro 5. capite 16. dicit, hic prohiberi imagines, quia ab illis Christianis adorati cœperant tanquam Dij. & hunc esse sensum; Placuit in Ecclesia non esse picturas, ne aliquid in parietibus existens adoretur & colatur vt Deus. In quem sensum accepit istum canonem B. Iuo in suis decretis part. 3. cap. 40. sed huic etiam expositioni ratio canonis non omnino quadrat; nam debuisset dici potius, ne id quod pingitur, adoretur: quàm ne id quod adoratur, pingatur.

Alij ergo dicunt tantùm prohiberi, ne imagines depingantur in parietibus Ecclesiæ, non autem ne depictæ in tabellis aut velis in Ecclesia habeantur. & rationem esse volunt propter honorem imaginum, quia in parietibus facillimè corrumpuntur, vel humore parietum, vel situ, vel alia ratione, quã ratione fuit olim prohibitũ etiam, ne crux in pauimentis sculperetur, ne videlicet conculcaretur. & tum hic erit sensus; Placuit picturas in Ecclesia, id est, in ipsa fabrica, siue muris Ecclesiæ esse non debere, ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur, id est, ne contingat rem sacram & venerabilem, quales sunt sanctæ imagines, in parietibus esse, vbi facillimè corrumpantur. Huic expositioni aptissimè conuenit ratio canonis.

Adde postremò, quidquid Concilium statuerit, magis illud Concilium esse pro nobis, quàm contra nos; nam contra nos tantùm esse potest Concilium XIX. Episcoporum, quod prouinciale fuit, & minimè confirmatum, & in alijs decretis videtur errasse, præsertim cùm in plurimis casibus, ne in articulo quidem mortis velit absolui pœnitentem.

[*Sic enim accipio, quod ait Concilium, communionem dari quamuis non desint, qui per communionem accipiãt solam Eucharistiam. Moueor autem his rationibus.* PRIMO, *quoniam in ipso Elibertino Concilio pro eodem accipitur recõciliatio & communio. nam can. 69. sic legimus, placuit agere debere pœnitentiam, & sic reconciliari, nisi necessitas infirmitatis coëgerit ante tẽpus dare cõmunionẽ. vbi vides idem esse reconciliare, & dare cõmunionẽ, aut certè in ipsa cõione includi reconciliationẽ. Solebant .n. veteres Sacramentũ reconciliationis semper coniungere cũ Sacramẽto Eucharistiæ. Et ideo Tertullianus & Cyprianus, & alij scriptores eiusdem antiquitatis pro eodẽ accipiunt cõmunionẽ, reconciliationem, & pacẽ.* SECVNDO, *quia S. Innocentius in epist. ad Exuperium, cap. 2 Corrigens obseruationem antiquam, qualis fuit tempore Con-*

A *cilij Elibertini, satis apertè indicat, consueuisse pœnitentibus nonnullis, ẽt in fine vitæ, negari reconciliationem. Quæsitum est, inquit, quid de his obseruari oporteat, qui post baptismum oĩ tempore incontinentiæ voluptatib. dediti in extremo fine vitæ suæ penitentiã simul, & reconciliationẽ cõmunionis exposcũt. De his obseruatio prior, durior, posterior, interueniente misericordia, inclinatior est. Nã consuetudo prior tenuit, vt concederetur penitentia, sed cõmunio negaretur. nã cũ illis tẽporib. crebræ persecutiones essent, nec communionis concessa facilitas hoĩes de reconciliatione securos non reuocaret à lapsu. negata meritò communio est, concessa penitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem esse remissionẽ fecit tẽporis ratio. Sed posteaquam Dominus noster pacẽ Ecclesiis suis reddidit, iam depulso terrore, cõmunionẽ dari obeuntib. placuit, &*

B *pp Domini misericordiam quasi viaticũ profecturis, & ne Nouatiani Heretici negantis veniam, asperitatẽ, & duritiã subsequi videamur. Tribuitur ergo cũ pœnitentia extrema cõmunio, vt homines huiusmodi vel in supremis suis, permittẽte Saluatore, à perpetuo exitio vindicentur. Hæc Innocẽtius, cuius verbis illud expendendũ videtur, non dixisse Innocentiũ, concessam fuisse aliquando lapsis reconciliationem, negatã cõmunionẽ: sed concessam penitentiam, negatã communionem. Concedebatur .n. lapsis primò pœnitentia, id est, iniungebatur actio pœnitentiæ, deinde alio tempore reconciliatio tribuebatur. Vnde est illud Augustini in epist. 180. ad Honoratum, alijs baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alij etiã ipsius pœnitentiæ actionem. Porro apud Innocentium nomine pœnitentiæ non reconciliationem, sed pœnitentiæ a-*

C *ctionem esse intelligendam, perspicuum est ex eo quod ipse dicit, petentibus pœnitentiam, & reconciliationem communis, concessam fuisse penitentiam, ne totum negaretur, & negatam communionẽ, ne homines de reconciliatione securi non reuocarentur à lapsu, & quia remissionẽ duriorẽ fecit tẽporis ratio. Vbi vides apud Innocentiũ id esse negari cõmunionem, quod negari reconciliationem, & remissionẽ. Quod clarius adhuc perspicitur in verbis sequentib. vbi dicitur, posteriorem tẽpore concessam fuisse communionẽ, ne videret Ecclesia imitari Nouatiani asperitatem, & duritiam, qui venia negabat. Ex sententia igitur Innocentij negare cõmunionẽ est negare veniam, & Nouatiani duritiam imitari, qui, teste Cypriano lib. 2. epist. 4. Ambrosio lib. 1. de pœnitentia, cap. 2. & Socrate lib. 4. c. 23. pœnitentiã concedebat, atq; ad eã hortabatur, sed re-*

D *conciliationem à Deo petendam, non à sacerdotib. impertiendã docebat. Sed nihil apertius dici potuit eo, quod extremo loco adiunxit Innocentius, tribui videlicet hoc tẽpore cum pœnitentia communionem, ut homines in exitu de hac uita à perpetuo exitio vindicentur. Sequitur enim eos, quibus negatur communio, à perpetuo exitio minimè liberari. quod non esset consequens, si negata communione non etiam reconciliatio negaretur.*]

Pro nobis autem facit, quòd hinc apertè colligitur, eo tempore fuisse imagines in templis, non enim diceret Concilium: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere,* nisi iam esse cœpissent. Præterea hinc habemus, vel ipsas imagioes, vel certè Sanctos, quorum sunt imagines, coli & adorari; id .n. significat illud: *Ne id quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* Adde quod

E hoc ipsum Coocilium can. 26. indicit ieiunium omni Sabbatho. & can. 33. prohibet vsum vxorum Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis. quorum vtrúque execrantur aduersarij nostri.

Ad TERTIVM dico, Augustinum loqui de simulacris præsupposito errore Gentilium. Vult enim Augustinus dicere, quando quis putat simulacrum esse Deũ, & accedit, vt adoret, & inuocet ipsum simulacrum, mirabiliter confirmatur, & fouetur in errore, ab ipsa membrorum humonarũ similitudine. Ita eum esse intelligeodum probo ex verbis eius; nam in epist. 49. quæst. 3. ait: *Cum his sedib. collocantur honorabili sublimitate, ut à precantibus, atque immolantibus atten-*

dantur

dantur ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, &c. Vbi nota illud; *vt à precantibus attendantur.* Et quod ibidem ait: *Accedente præsertim veneratione multorum, &c.* Experientia enim docet imagines quæ non habentur pro Dijs, neminem licet rudissimum ita decipere vt putentur viuere & spirare.

Ad illud de vasis Ecclesiæ aureis dico, Augustinum voluisse ostendere simulacra Gentilium, continere homines in errore, non ratione materiæ, quia pretiosa sint, sed ratione figuræ, quia figuram habent nostræ similem; id autem ostendit Augustinus dupliciter. PRIMO, quia multi dorsum conuertunt ad solem, & interim supplicant simulacro solis: non quia sol non sit lõgè nobilior, sed quia figura illa solis globosa, non tam facilè persuadet solem viuere & sentire, quemadmodum figura simulacri, quæ est nostræ similis. SECVNDO, quia Catholici etiam habent in locis sacris vasa ex materia pretiosa, & tamen quia deest figura humana, ne Gentiles quidem putarent ea vasa viuere vel spirare.

DICES, si calices non putantur viuere, quia carent humana forma, ergo imagines quæ habent humanam formam, si in templo sint, putabuntur viuere. RESPONDEO, Augustinus nõ dicit, imagines humanæ formę putari viuere: sed si putentur, putari propter formam, non propter materiam. Non ergo Augustinus dicit, imagines in Ecclesia non fuisse, sed solùm formam humanam simulacrorum, multum valere ad fouendum errorem in ijs, qui simulacra pro Dijs colunt. Ad confirmationem dico, Ioannem loqui de idolis. Sic enim est in Græco: φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων: ex quo textu Latinum interpretari textum licet.

Ad QVARTVM dico, PRIMO, Caluinum rectè imitari suos maiores; nam etiam antiqui Iconomachi dicebant, nolle se imagines istas mortuas, sed sufficere sibi Eucharistiam, quæ est imago corporis Domini. quibus Catholici responderunt in VII. Synodo, act. 6. tom. 3. Eucharistiam non debere vocari imaginem, vel figuram corporis Domini, cùm ipsum Domini corpus reuera sit. SECVNDO dico, imagines viuas & mortuas non esse inter se contrarias, sed alias iuuari ab alijs, vt ostendimus. Denique imagines Sanctorum non rectè vocari mortuas. Imaginis enim vita, est repræsentatio: illæ ergo sunt mortuæ, quæ nihil repræsentant.

Ad QVINTVM, Thomas VValdensis, tomo 3. tit. 19. cap. 157. dicit, Epiphanium propter hæresim Antropomorphitarum tunc vigentem hoc fecisse. Alij dicunt, Epiphanium loqui de imagine hominis profani, quæ ibi honorabatur instar imaginum Christi & Sanctorum. ita respondet Marianus Victorius in annotatione ad hanc epist. communior & verior solutio est, verba illa esse supposititia. quod patet PRIMO, quia post finem epistolæ ista adiecta sunt; epistola enim planè finita erat, vt apparebit legenti.

SECVNDO, quia hæretici Iconomachi non obiecerunt hunc locum Catholicis, cùm tamen obiecerint omnia dicta Patrum, quæ vllum colorem habere poterant, vt patet ex VII. Synodo, act. 6.

TERTIO, quia Epiphanius Diaconus in VII. Synodo, act. 6. conuincit duo alia similia loca, Epiphanij scripris fuisse inserta ab hæreticis.

QVARTO, quia vt ibidem dicitur, discipuli Epiphanij in eius templo imaginem eius posuerunt, quod certè non fecissent, si eorum præceptor dixisset, id esse cõtra Scripturæ auctoritatem.

QVINTO, quia tempore Epiphanij Basilius, Nyssenus, & alij viuebant, qui imagines in tẽplis laudabant.

SEXTO, quia sententia illa; esse contra Scripturæ auctoritatem pendere in templo imaginem hominis, indigna esset Epiphanio, viro doctissimo, cùm sit ineptissima. nusquam enim id legitur prohibitum, immò contrarium legitur, vt patet de imaginibus Cherubin in forma humana, quæ erant in templo Salomonis.

SEPTIMO, quia Gregorius lib. 9. epist. 9. dicit, nullũ vnquam Episcoporum ante Serenum Massiliensem fregisse imaginem Christi vel Sanctorum.

OCTAVO, quia B. Hieronymus in epistola ad Pammachium, contra Ioannem Hierosolymitanum, totam ferè hanc epistolam Epiphanij à se Latinam factam recitat, & tamen non meminit huius veli. NONO, quia nec stylus conuenit cum reliqua epistola.

Ad illud de Adriani templis sine simulacris, dico, Adrianum iussisse fieri templa sine simulacris Gentilium. Christiani enim nolebant orare in templis Gentilium, quia plena erant idolis. Ideò Adrianus iussit eis fieri templa sine eiusmodi idolis. Vnde idem Lampridius ea simulacra ibidem appellat numina, numina autem non vocantur imagines, nisi proponantur adorãdæ pro Dijs.

CAPVT X.

Imagines vtiles esse etiam extra historiam.

POSTREMVM Caluini dictum, quòd imagines sine notatione historiæ, non sint vtiles, est manifestè falsum; nam ipse non probat vllo argumento non esse vtiles, & nos probare possumus esse vtiles pluribus modis. PRIMO, quia Deus in templo suo iussit fieri imagines Cherubin, sine vlla historię notatione, Exod. 25. & certè non sine caussa.

SECVNDO, quia semper Christiani habuerunt imagines, etiam solitarias, & extra historias, cùm tamen primi Christiani non ducerentur sola delectatione. Tempore Christi tres imagines factæ leguntur. PRIMA est, quam Christus ipse linteo faciei suæ admoto fecit, & Regi Abagaro misit. Id enim refert Euagrius lib. 4. cap. 26. & Metaphrastes in uita Constantini Magni, & Damascenus lib. 1. de imaginibus: & hanc non esse fabulam, testatur ingens miraculum factum Edessæ per hanc imaginem, vt ibidem scribit Euagrius. Testatur etiam dies festus, qui agebatur Constantinopoli, in die translationis huius imaginis ex Edessa Cõstantinopolim.

SECVNDA est, quam apud Paneadem mulier liberata à fluxu sãguinis Christo erexit. testis est Eusebius lib. 7. hist. cap. 14. qui eam se vidisse asserit. meminit eiusdem Sozomenus lib. 5. cap. 20. Damascenus lib. 1. de imaginibus, & Theophylactus in cap. 9. Matth.

TERTIA est, quam dicitur Nicodemus fecisse, & quæ à Iudæis per ludibrium crucifixa, innumerabilibus miraculis claruit. Refert hoc Athanasius in libello de passione imaginis Domini, cap. 4. Et quanquam dubium esse possit, an sit hoc opus Magni Athanasij: tamen certum est esse antiquissimi auctoris; quandoquidem citatur tanquam antiquissima historia in VII. Synodo, act. 4.

Præter has Christi imagines exstant etiam beatæ Virginis, quas B. Lucas pinxisse dicitur, quarum meminit Theodorus Lector, qui ante mille annos floruit, lib. 1. Collectaneorum. Nicephorus lib. 14. histor. capit. 2. & Simeon Metaphrastes in vita S. Lucæ. Tertullianus libro de pudicitia, meminit imaginis Christi in forma pastoris ouem ferentis in humeris suis depictę in sacris calicib. vt suprà diximus. Aelius Lampridius in vita Alexandri Seueri refert Alexandrum Imperatorẽ in suo larario imagines Christi & Abrahæ habuisse. At certè credibile est, eum à Christianis didicisse, quẽadmodũ Christus pingi deberet. Eusebius lib. 7. historiæ, ca. 14. dicit, passim consueuisse pingi imagines Apostolorum, & se multas antiquissimas vidisse. Ambrosius in epistola de inuentione sanctorum Geruasij & Protasij, quę apud Suriũ exstat, dicit se

cit se

cit se cognouisse eum, qui sibi apparuerat, fuisse B. Paulum, ex imagine picta quam apud se habebat. A

Chrysostomus oratione in S. Meletium, dicit Meletij imagines adeò celebres fuisse, vt etiam in annulis, in poculis; in phialis, in thalami parietibus, atque vbique alibi conspicerentur. Similiter Theodoretus in historia religiosa, in vita Simeonis Stylitæ dicit, Romæ in omnibus officinis pro foribus pendere consueuisse imagines S. Simeonis.

Augustini tempore frequentissimas imagines fuisse, colligitur ex lib. 1. de consensu Euãgelistarũ, capite 10. vbi dicit, passim inueniri imagines Christi inter Petrum & Paulum depicti. Multa alia testimonia Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Hierosolymitani, & Cyrilli Alexandrini, & aliorum multorum Patrum, vide in VII. Synodo, actione 4. & B
libro 3. Damasceni Apologetico in fine. Addes etiam præter ista, omnia illa quæ paulò antè nos attulimus, ad probandum, imagines fuisse in templis primis quingentis annis.

Tertio, probatur ab vtilitatibus. Prima est instructio & eruditio. melius enim interdum docet pictura, quàm Scriptura; cuius vtilitatis meminit S. Gregorius Nyssenus, oratione in Theodorum, & S. Gregorius Papa lib. 7. epist. 109 & lib. 9. epist. 9.

Dices, historiæ quidem depictæ instruunt at non imagines solitariæ. Respondeo etiam solitarias imagines, vt à Christianis pinguntur, semper continere quasi per compendium aliquam historiam. nam cùm C
pingitur Christus, semper pingitur vel in forma pueri in sinu matris, vel in forma viri aligati ad columnam, vel in cruce pendentis, vel resurgentis è tumulo, vel ascendentis in cœlum, &c. Sic etiam Sancti semper cũ insigni virtutis, vel passionis, vel potestatis pinguntur, Petrus cum clauibus, Laurentius cum craticula, Andreas cum cruce, &c. Martyres omnes cum palma, Sancti omnes cum diademate. ex quibus signis seu instrumentis docemur quasi per compendium, quid illi quos veneramur egerint, quiduè passi sint.

Secundo, vtiles sunt imagines, quamuis solitariæ, ad caritatem erga Deum, & Sanctos fouendam, & augendam. Qui enim diligit, libenter inspicit imaginem absentis amici, & inspiciendo magis inardescit. Hinc Seuerus Sulpitius, quia vehementissimè sanctum Pau D
linum diligebat, nec tamen poterat apud eum semper esse, rogauit eum per literas, vt imaginem suã ad viuũ expressã ad se mitteret. cui modestissimè se excusans, respondit Paulinus epist. 8. ad Seuerum, se nondum habere perfectam imaginem secundi Adami, sed gerere adhuc primi Adami effigiem, & ideò nolle mittere. Gregorius quoque lib. 7. epistola 53. mittens Secundino imaginem Saluatoris, dicit, se scire eum imaginem cupere, vt in amore ipsius domini recalesceret.

Tertia vtilitas est excitatio ad imitandum. Explicatur prolixè hæc vtilitas in VII. Synodo, act. 6. extrema. de eadem loquitur Basilius oratione in quadraginta Martyres. Notum est apud Terentium in Eunucho, quàm vehementer iuuenem quendam conspecta tabella, in qua pictus erat Iupiter, stuprum inferẽs E
Dianæ, ad simile flagitium perpetrandum prouocarit. Contrà verò Nazianzenus in carmine de virtute, qđ citatur in VII. Synodo, act. 4. dicit impudicam mulierem, cum ad quendam euocata veniret, in ipso limine conspexisse imaginem Polemonis continentissimi hominis, & inde confusam erubuisse, & pœnitentia ductam rediisse domum suam.

Qvarto, vtiles sunt imagines, quia conseruant in nobis memoriam Christi, & Sanctorum, & simul in angustijs docent, nos habere patronos, quos inuocemus. Hinc Theodoretus in vita Simeonis Stylitæ, dicit Romæ frequentissimas fuisse imagines sancti Simeonis, vt ea ratione sibi tutelam & præsidium multi pararent.

Qvinta vtilitas est confessio fidei, dum enim diligimus & honoramus imagines Sanctorum, testamur nobis placere eorum fidem, & doctrinam, & sanctos mores: & simul nos detestari omnem impietatem, & idololatriã, contra quam ipsi vsq. ad mortẽ pugnauerunt. & nunc præcipuè testamur, nobis non placere nouitates Lutheranorum, & Caluinistarum, dum id religiosè veneramur, quod illi sacrilegè destruunt.

Sexta est honor Dei & Sanctorum; nemo enim vnquã dubitauit, quin erigere statuas, vel imagines magnis viris, ad honorẽ eorũ pertineat. Certè Eusebius lib. 7. historiæ, cap. 14. hanc præcipuam fuisse caussam indicat, cur Christiani cœperint Sanctorum imagines desiderare.

Neque obstat, quod ait hoc ex Gentilium consuetudine natũ; non enim loquitur de aliqua Gentilium superstitione, sed de naturali, & proinde bona consuetudine, qua soliti erant statuas erigere ijs, quos honore dignos iudicabant, quanquam in eo postea errarent, quod sceleratis etiam hominibus, & falsis Dijs eas erigebant.

CAPVT XI.

Proponitur quæstio de cultu imaginum, cum argumentis aduersariorum.

Demonstravimvs hactenus imagines Christi, & Sanctorum fieri, atque haberi, & in templis, alijsque sacris locis collocari posse: sequitur nunc cõtrouersia de cultu, vtrum videlicet eiusmodi imagines aliquo genere cultus prosequendæ sint. De qua controuersia Damascenus in libro de hæresibus circa finem, duas extremas hæreses adducit. Vnam eorũ, qui dicebant, imaginib. deberi diuinos honores, quos hæreticos vocat Christianocategoros. id est, Christianorum accusatores, quia propter eos accusabantur Christiani tanquam idolorum cultores. Eodem modo certum est Alexandrum Seuerum coluisse imagines Christi & Abrahæ, cum ceteris suis idolis, teste Ælio Lampridio. Hæc hæresis refellitur omnibus Scripturę testimonijs, quæ prohibent ne cultum Deo propriũ tribuamus creaturę.

Alter error priori contrarius est eorum, qui nullum omnino honor. imaginibus Sanctorum deferri patiuntur. Refert hunc errorẽ Damascenus in libro de hęresibus in fine, & est eorum omnium, quos recẽsuimus in secundo capite disputationis, qui quidem cõtendunt, non esse vllo modo colendas imagines, propter hęc argumenta.

Primo, quia Scripturę vtriusque Testamenti seuerè interdicunt cultum simulacrorum, Exodi 20. Deuter. 4. Rom. 1. &c. Et quia Catholici respondent, Scripturas reprehendere cultum, qui tribuitur simulacris tanquam Dijs: Caluinus lib. 1. Instit. cap. 11. §. 9. & 10. conatur ostendere etiam Iudęos & Gentiles nõ habuisse simulacra pro Dijs, sed in simulacris Deum verum coluisse: & tamen reprehendi, quia Deus non patitur cultum suum vllo modo communicari cum imaginibus. & certè si Deus non debet coli in imagine, eodem modo Sancti, licet colendi essent, non essent tamen colendi imaginibus. Quòd Iudęi non habuerint simulacra pro Dijs, sed Deum verũ in idolo coluerint, probat Caluinus, quia Exod. 32. populus dicebat de vitulo aureo: *Isti sũt Dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti*. Vbi fatentur se in vitulo colere eum Deum, à quo fuerant liberati de Aegypto, & ibidem Aaron indicturus diẽ festũ in honorem vituli aurei, iussit pręconis voce dici: *Cras solennitas*

uitas Domini est, vbi in Hebræo illud, *Domini*, est יהוה. Et Iud. 17. mulier quædam ait: *Sanctificaui, & voui Domino mille & centum argenteos, vt faciam sculptile atque conflatile.* Vbi etiam pro, *Domino*, est nomen proprium Dei veri יהוה.

Quod autem Gentiles coluerint Deum verum in idolis, probatur PRIMO ex Augustino in Psal. 113. qui refert Gentiles respondere solitos, cùm accusabantur idololatriæ, se non colere ipsa idola, sed numen quod per idolum significabatur. ITEM ex eo, quod Gentiles mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant. ITEM quia vni Deo plura simulacra erigebãt; nam vnum Iouem esse dicebant, & tamen innumerabilia illi simulacra dicabant. DENIQVE, quia noua idola quotidie sacrabant, nec tamen dicebant, se nouos Deos facere.

SECVNDO, adducunt Concilia tria Constantinopolitanum, sub Leone Iconomacho, teste Paulo Diacono lib. 21. Item aliud Constantinopolitanum Episcoporum CCC XXXVIII. sub Constantino Copronymo, teste Paulo Diacono lib. 22. rerum Romanarum, vtrumque definiuit imagines abolendas. vtriusq; acta prolixè referunt Centuriatores, Centuria 8. cap. 9. Tertium fuit Concilium Francofordiense, in quo reprobata fuit VII. Synodus, quę imagines retinendas censuerat. ita referunt Ado in Chronico anni DCC XCV. Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCC XCIII. Hincmarus Remensis lib. contra Episcopum Iandunensem, ca. 20. & Ioannes Auentinus in historia seu annalibus Boiorum lib. 4. Annonius lib. 4. Rhegino lib. 2.

Porro Magdeburgenses Centuria 8. capite 9. in fine, ex isto Concilio adducunt argumenta X. contra imagines, & soluunt argumenta 44. Nicænæ Synodi, & respondent ad XI. testimonia Patrum, quæ allata fuerãt pro imaginibus à Nicæna Synodo. Sed tam argumenta, quàm solutiones sunt meræ nugæ; nunquam enim ea Nicæna Synodus exstitit, vt infrà suo loco dicemus.

TERTIO, adducunt libros quatuor Caroli Magni contra imagines, ex quibus Caluinus libro 1. Institutionum, cap. 11. duo deducit. PRIMO, Nicænum Concilium fuisse statim refutatum ab Orthodoxo Principe. SECVNDO, in Concilio illo Nicæno manifestam impietatem definitam. nam, vt ex libro Caroli patet, in eo Concilio definitum est, imaginibus deberi honorẽ sacrificiorum, & eum cultum, qui tribuitur viuificæ Trinitati. prodijt iste liber anno MDXLIX. addunt Centuriatores Cẽtur. 8. c. 9. col. 645. exstare alium lib. adhuc acriorem contra imagines, Ludouici Pij, si tamen credere dignum est.

QVARTO, adducunt Patres; nam Irenæus lib. 1. ca. 24. ponit inter hæreses Carpocratis, quod coleret imaginem Christi & Pauli. Epiphanius hæres. 79. dicit, hæreticos esse, qui imaginem beatæ Virginis circumferũt & colunt. AMBROSIVS de obitu Theodosij: *Inuenit*, inquit, *Helena crucem Domini, Regem adorauit, nõ lignũ vtique, quia hic Gentilis est error, sed adorauit illum, qui pependit in ligno.* HIERONYMVS in cap. 3. Danielis: *Cultores*, inquit, *Dei imagines adorare non debent*. AVGVSTINVS de moribus Ecclesiæ, cap. 36. *Noui*, inquit, *picturarum adoratores.* GREGORIVS lib. 7. epist. 54. & 109. & lib. epist. 9. dicit imagines adorandas non esse. Alia quędã testimonia adducũtur ab Iconomachis, in VII. Synodo, act. 6. & ibidẽ refellũtur; sed facilia sunt.

QVINTO, adducunt exemplum Ezechię, 4. Reg. 18. qui confregit serpentem ęneum, quia coli iam cęperat.

SEXTO, adducit Caluinus experientiam, quę docet, paulatim in cultu imaginum irrepere superstitionem, & errorem, quo putatur imagini alligata Diuinitas. nam cur alioqui vna imago Christi vel Marię, magis frequentatur, quàm alia? cur precaturi ad imagines accedunt? cur peregrinantur aliqui magno labore ad aliquam imaginem, cùm habeant domi suæ fortè meliores & pulchriores?

SEPTIMO, adducunt aliquot ratiunculas; nam imago, inquiunt, non est capax honoris, cùm sit res inanima, & sensus ac rationis expers. Item imago non est sãcta ratione ligni, aut ferri, aut marmoris, aut alterius cuiusuis materiæ, sed nec ratione lineamentorum, aut colorum, aut alterius rei, quæ in ipsa sit; cur igitur colitur? Denique homo est imago Dei, & tamen non solet adorari: quantò minus igitur ligna, & lapides adorandi erunt, licet imaginem Dei, aut Sanctorum referant.

Atque hæc sunt illorum pręcipua firmamenta, quibus respondebitur infrà cap. 13. nam ceteras nugas Magdeburgensium libenter omittam, indignę sunt enim quibus respondeatur. Christus, inquiũt, mortuus est pro hominibus, non pro imaginibus, ergo imagines non sunt colendę, egregiè scilicet. Item si imagines necessariò colendę essent, soli diuites saluarentur. qui eas emere possunt. Item Christus non dixit, qui imagines recipit, sed qui vos recipit, me recipit, ergo honor imaginis non refertur ad exemplar. quod quidem non argumentari, sed ludere est.

CAPVT XII.

Imagines Christi & Sanctorum rectè coli.

NOs cum Ecclesia asserimus, imagines Christi & Sanctorum honorandas esse, modò tamen (vt in Concilio Triden. sess. 25. declaratur) in imaginib. nõ collocetur fiducia, nec ab eis aliquid petatur, nec in eis inesse credatur vlla Diuinitas, sed solùm honorentur propter eos, quos nobis repręsentant. Quæ sententia probatur; PRIMVM, testimonio Scripturę. habemus tria genera testimoniorum. Primò ea testimonia, quę expresè agunt de imaginibus, nimirum Exod. 25. de Cherubin propitiatorij. Et Num. 21. de ęneo serpente. Imagines enim Cherubin super arcam existentes Exod. 25. necessariò adorabantur ab ijs, qui arcam adorabant. Immò Hieronymus in epistola ad Marcellam, vt migret Bethleem, ideo dicit tabernaculum fuisse veneratum à Iudęis, quia ibi erant Cherubin. Serpens quoque ęneus non poterat non honorari, cùm in loco sublimi à Deo positus fuisset, & salutem miseris in se aspicientibus adferret. Vnde Augustinus lib. 3. Trinit. cap. 10. loquens de quibusdam signis, quę venerationẽ tanquam religiosa merentur, ponit pro exemplo serpentem ęneum. Pręterea tam de imaginib. Cherubin, quàm de imaginibus serpentis, quòd honorari debuerint, patet ex regula B. Augustini lib. 3. doctr. Christ. cap. 9. vbi dicit, signa vtilia diuinitus instituta, venerãda esse, quia honor eorum ad prototypum transit. Fuisse autem illas imagines Cherubin & serpentis à Deo institutas, & vtiles, certum est. Iam verò, si licuit, venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? Si licuit venerari imaginem Christi in forma serpentis (nam serpentem Christi fuisse figuram habemus Ioan. 3.) cur non potius venerabilis erit imago Christi in forma hominis.

Deinde, habemus alia testimonia, quę docent, creaturas honorandas religiosè propter solam relationem ad Deum, vt Psal. 95. *Adorate scabellum pedum eius*. Matth. 5. *Nolite iurare per cælum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius.* Vbi nota, iuramentum esse actum religionis, quo honoratur primario Deus, secundariò id, per quod iuratur. Prohibet ergo Deus iuramenta sine debitis circumstantijs, per cœlum & terram, ne contumelia fiat eiusmodi creaturis, quatenus relationem habent ad Deum. Sed similem relationem habent imagines: igitur eadem ratione colendę sunt.

Vltimum

PRÆTEREA crucem, id est, crucifixi imaginem fuisse in Ecclesia semper honoratam, certissimum est. nam LACTANTIVS in carmine de passione Domini.

Flecte genu, inquit, *lignumq; crucis venerabile adora.*

Et SEDVLIVS lib. 5. carminis Paschalis:

Nèue quis ignoret, inquit, *speciem crucis esse colendā.*

AMBROSIVS oratione de obitu Theodosij: *Sapienter*, inquit, *Helena egit, qua crucem Christi in capite Regum leuauit & locauit, vt crux Christi in Regibus adoretur.* Et libro de incarnationis Dominicæ Sacramento, c. 7. *Nunquid*, inquit, *cùm in Christo imaginem Dei, crucemque veneramur, diuidimus eum?*

HIERONYMVS in vita Paulę: *Prostrata*, inquit, *ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret adorabat.*

ATHANASIVS q. 16. ad Antiochum, dicit, Christianos imaginem crucis colere potius quàm lanceæ, B vel columnæ, & similium instrumentorum passionis Dominicę, quia si Gentiles accusent nos, quòd colamus lignum, possumus mox separare duo ligna crucis ab inuicem, & eo modo sublata figura crucis, conculcare duo illa ligna, vt ostendamus nos non ligna sed imaginem crucifixi venerari. Deniq; Patres testantur, Christianos semper accusatos à Gentilibus, quòd colerent crucem quæ est imago crucifixi.

TERTVLLIANVS in Apologetico, c. 16. dicit, Christianos appellatos religiosos crucis: neque ipse hoc negat esse verum. MINVTIVS Felix in Octauio respōdet Gentilibus objicientibus adorationem crucis. Nec obstat quod ipse dicit: *Nos crucem neque adoramus, neque optamus*; nam loquitur de adoratione propria Deo, de qua accusabantur. Interim ex obiectione constat, C crucem aliquo modo honoratam à Christianis. Iulianus apud Cyrillum lib. 6. idem objicit. At certè nunquam Gentilibus in mentem venisset, vt nostris objicerent adorationem crucis, nisi vidissent primis illis & sanctissimis Christianis crucem summæ venerationi fuisse.

Ridicula est autem responsio Magdeburgensium, qui ex Concilio Francofordiensi Cent. 8. c. 9. in fine dicunt, non esse eandem rationem crucis & imaginum aliarum; nam Christus nos redemit cruce, non imagine. Ista enim responsio primo ingulat ipsos Centuriatores, ipsi enim non admittunt crucem posse honorari. Deinde imperita solutio est, nam Christus nō redemit nos ista cruce, quam modò auream, modò argenteam, modò lapideam, modò depictam in tabula, D vel signatam in aëre veneramur, sed illa vna lignea, cuius imago est, quā veneramur. Nec enim habemus vbiq; crucem illā Christi veram, & multò minus eam veteres habebant tēpore Tertulliani & Minutij, cùm postea repertam esse constet temporibus Magni Constantini. Magis autem redemit nos Christus corpore suo, quàm cruce lignea. Quare si licet venerari imaginem crucis, multò magis imaginem corporis.

Argumentum QVARTVM, à miraculis. Deus enim per imagines Christi & Sanctorum multa miracula operatur, ex quo intelligimus placere illi, vt imagines honorentur. Illustre inprimis est, quod Eusebius refert lib. 7. histor. cap. 14. vbi testatur, ex basi statuæ Christi æneæ ab Hæmorroissa positæ apud Paneadē, herbam quandam omnibus incognitam oriri solitam E quæ vbi creuisset vsque ad fimbriam imaginis Christi, eamque attigisset, vim haberet omnes morbos depellendi. quod etiam refert Theophylactus in cap. 9. Matth. Addit Sozomenus lib. 5. hist. c. 20. de eadem imagine aliud miraculum, quòd videlicet cùm Iulianus Apostata statuam Christi inde amouisset, & suam in eodem loco posuisset, mox ignis de cœlo statuam Iuliani discerpsit, & caput à reliquo corpore diuulsit planè ad eum modum, quo olim accidit idolo Dagon, 1. Reg. 5.

Non est autem prætereundum hoc loco insigne mendacium Centuriatorum. quod enim Iuliani sta-

A tuæ accidit, id illi tribuunt etiam statuæ Saluatoris. Sic enim loquuntur Cent. 4. c. 13. col. 1447. *Videtur*, inquiunt, *etiam ea fulmine confracta esse, vt extaret testimonium, superstitionem illam, qua statuis vis aliqua tribuitur, Deo non placere.* Et ibidem superstitiosam vocant herbæ illius vim, quæ morbos omnes curabat. At cum dicant, imaginem Christi fulmine disiectā, mentiuntur apertissimè contra fidem omnium historicorum. Cùm autē miracula testatissima Christi, superstitioni Diabolicæ adscribunt, imitantur Scribas & Phariseos, qui eiusdem Christi miracula in Beelzebub fieri, calumniabantur.

Multa alia miracula per imagines à Deo facta legi possunt apud ipsos Magdeburgenses Cent. 6. & sequētibus, c. 13. qui tamen respondent ad hoc argumentū ex libris Carolinis, non sequi, imagines esse adorandas, quia miracula faciunt. Multa enim sunt alia, per quæ Deus miracula facit, quæ tamen non adorantur. Nam Helisæus per aquas Iordanis curauit leprā Naaman. Christus sputo curauit cæcū; nec tamen adoramus aquam, vel sputum, quin etiam per homines malos aliquando facit Deus miracula, & tamen eos homines omni honore indignos iudicamus.

RESPONDEO, spectandum esse finem miraculorū; id enim, quod miraculo confirmatur, Dei testimonium habet. Iam Helisæus & Christus non adhibuerunt aquam vel sputum in miraculis, vt aquam vel sputum honorarent, sed vt ostenderent, ille quidem se esse Prophetam Dei, iste autem se verum Dei Filium. Similiter homines mali non faciunt miracula, vt se ac vitam suam commendent, sed fidem. Quare non ipsi, sed fides, quam prædicant, veneranda est.

Miracula autem per imagines facta, ideo facta sūt, vt probarent ac sancirēt imaginum cultum. Nam cur, quæso, ignis cœlestis discerpsit statuam Iuliani, nisi vt vindicaret iniuriam factam statuæ Christi? Et cur ab imagine à Iudæis confossa, sanguis prodijt, qui infirmos plurimos curauit, vt est apud Athanasium libro de passione imaginis Domini, Gregorium Turonensem de gloria Martyrum, c. 21. Rhegin. in Chronico anni DCCCIV. nisi vt ostēderet se honorare id, quod Iudæi contumelia afficiebant?

Præterea beneficia, quæ per imagines à Deo conferuntur, cur illis duntaxat conferūtur, qui imagines honorant, & qui existimant Deo placere cultum imaginum? Nam illud miraculum factū Edessæ per imaginē Christi, vt refert Euagrius lib. 4. c. 26. factum est in salute eorum, qui Christi imaginem venerabantur. Scribit & Zonaras in vita Michaëlis Balbi, cùm Leo Armenius imagines persequeretur, filium eius Sabbatiū Constantinū qui mutus erat, accessisse ad statuā S. Gregorij Nazianzeni, & sanctum ipsum mente precatū, loquēdi vsū diuino miraculo recepisse. At si cultus imaginum esset idololatria, Deus certè tum maximè idololatriæ fauere visus fuisset. Scribit Paulus Diaconus lib. 21. rerum Romanarum, cum Iconomachus quidam conspecta statua B. Virginis, lapides in eam iecisset, eamque comminuisset, per quietem virginem ipsam ab eo visam, terribiliter his verbis comminantē: *In caput tuum hoc fecisti.* Deinde paulò pòst eundem lapide percossum, atque ita contritum esse, vt ipse statuam comminuerat.

Argumentum QVINTVM duci potest à simili, hoc modo: homo dignus est veneratione, quia imago Dei est, ergo & ceterę imagines Christi vel Sanctorum digna sunt veneratione, quod. n. vni imagini conuenit, quia imago est, id necessariò omnibus imaginibus cōuenit. Esse autem hominem venerabilem quatenus Dei est imago, Cyrillus & Augustinus testantur.

CYRILLVS catechesi 12. sic ait: *Imago lignea terreni Regis honoratur, quantò magis rationalis imago Dei?* AVGVSTINVS epistola 203. ad Maximinum Episcopū Donatistarum, explicat, cur in titulo epistolæ dixerit:

Honorabili fratri, & ait se non honorare Episcopatũ eius, sed honorare imaginem Dei, quam in illo sciebat esse, cùm homo esset.

RESPONDENT Magdeburgenses ex lib. Carolino, argumentum nihil concludere, cùm non sint similes depictæ imagines homini, vt imago Dei est, imago, n. Dei est in mente, similitudo autem inter hominem & picturas est in exteriori figura. Imperitè; nam argumẽtum procedit à simili proportione, vt enim homo se habet ad Deum, cuius est imago, ita se habet pictura ad Christum, cuius est imago? si ergo homo ideo est honorabilis, quia est imago rei honorabilis, certè etiam imago dicta est honorabilis, quia imago est rei honorabilis.

Respondent SECVNDO, hominem non adorari saltem religiosè, sed solùm ciuiliter. At licet homo, vt Rex, vel Imperator honoretur ciuiliter, tamen homo, vt imago Dei, honoratur religiosè; caussa autem cur honoretur sacra res, est, quemadmodum qui honorat hominem, quia sanctus, vel Propheta, vel Sacerdos, vel Episcopus est, certè religiosè honorat, non ciuiliter, vt suprà diximus.

Argumentum SEXTVM item à simili, imago Regis est venerabilis ciuili quodam honore, ergo imagines Christi & Sanctorum sunt honorabiles cultu religioso. Et confirmari potest hoc argumentum ex insigni fraude Iuliani Apostatæ, quam describunt Gregorius Nazianzenus oratione 1. in Iulianum. Paulus Diaconus in vita Iuliani, & alij; erat in more positum, vt imagines Imperatorum ab omnibus adorarentur, id quod etiam Christiani faciebant, quippe qui sciebant solùm ciuilem adorationem illam fuisse, qualem etiam ipsi Imperatori licet Ethnico deferebant. Iulianus igitur vt cogeret Christianos saltem per errorem adorare idola, iubebat suam imaginem ita depingi, vt simul pingeretur Iuppiter de cœlo coronam & purpuram Imperatori deferens, pingerentur etiam Mercurius & Mars in Imperatorem respicientes, vt eo modo indicaret, se sapientem & fortem esse. Itaque seipse inter Deos depictum proponebat, vt Christiani de more venerantes imaginem Imperatoris, simul venerarentur Imagines falsorum Deorum. Monet autem Nazianzenus fuisse venia dignos Christianos simpliciores, qui non aduertebant dolum, nec putabant se adorare aliud, quàm Regis imaginem.

RESPONDENT, Centuriatores loco notato non esse hæc similia, quia imago Regis adoratur propter absentiam Regis, qui non potest esse simul vbique in toto regno: Deus autem vbique est præsens. AT inprimis non quærimus, cur adoretur imago Regis, sed ex eo, quod adoratur, colligimus, rectè adorari imaginem Christi. Præterea Christus, vt homo, non est vbique nec Sancti sunt vbique. Denique falsum est, imagines Principum non adorari præsente Principe; immò sicut contumeliam facere imagini grauius peccatum est præsente Principe, quàm absente; ita etiam honorare imaginem præsente Principe, res est illi gratissima.

Argumentum SEPTIMVM à contrario; Imago est capax iniuriæ & contumeliæ, ergo & honoris atque cultus. Eusebius lib. 9. hist. c. 10. scribit in dedecus Maximini, imagines eius fuisse vel deiectas, vel atris coloribus fœdatas. Idem de imaginibus Domitiani scribit Suetonius.

THEODOSIVS quoque (optimus alioqui & pientissimus Princeps) cùm Antiocheni imaginem vxoris, eius deiecissent, ita iratus est vt parum abfuerit, quin totam Antiochiam euerterit. Extant de hac re duæ orationes Chrysostomi, id est, secũda & tertia ad populũ Antiochenũ, quibus deplorat scelus illud in Theodosium commissum. Vide et Theodoretum lib. 5. c. 19. historiæ. Denique Iulianus Apostata Christi statuam nõ deiecisset, nisi eo modo Christo iniuriam fieri cre-

A didisset. Neque Deus Iuliani statuam fulmine percussisset, nisi ab eo iniuriam accepisset, & nisi ad Iuliani contumeliam id pertinere visum esset.

Argumentum OCTAVVM, idola Gentium meritò execramur & confringimus, & hinc laudatur valde Theodosius, quòd, teste Theodoreto lib. 5. c. 20. historiæ, iusserit idola vbique destrui: at certè id non fit, nisi ratione significationis quia sunt imagines falsorum Deorum, igitur è contrario imagines Christi & Sanctorum, quia res verè bonas & sanctas significant, honorabiles sunt.

Argumentum NONVM, ab improbitate Iconomachorum, & pietate eorum, qui imagines colunt & coluerunt. Nam Iconomachi, vt ostendimus 2. c. disputationis, fuerunt omnes aut Iudæi, aut Samaritani, aut B Mahumetani, aut Necromantici, aut manifestè hæretici, quos impios esse negare nemo potest. At qui imagines defenderunt, fuerunt sancti viri & docti, vt Gregorius & Adrianus summi Pontifices, Germanus, & Tarasius Episcopi Constantinopolitani, Ioannes Damascenus, Methodius, Leontius, Ionas Aurelianensis, Paulus Diaconus, & alij Pij doctique viri omnium consensu, Non est autem credibile, Deum per hostes suos potius, quàm per amicos & sanctos Ecclesiam docere voluisse.

Quid, quod ipse et Diabolus odit imagines? nam vt in Prato spirituali c. 45. legimus. Eremitę cuidam conquerenti, quod spiritus fornicationis illũ vexans, cum illo consenuisset, nec abscedere vellet, apparuit diabolus, ac promisit se discessurum, si is imaginem B. Virginis, C q̃ in cubiculo habebat, non amplius se veneraturum polliceretur. Sed fortè Diabolus fingit odiũ in imagines, vt homines decepti magis eas colãt. At si ita est, cur Diabolus tã sæpe per Iudæos & Mahumetanos procurauit imaginum euersionem & confractionem,

Argumentum DECIMVM, ab infelici exitu Iconomachorum, & felicitate eorum qui imagines defendẽrunt. Nam inprimis tempore Leonis Iconomachi, posteaquam imagines Sanctorum in foro Constantinopolitano crematæ fuerunt, orta est pestilentia tam grauis, vt Constantinopoli trecenta hominum millia interirent. Vide Chronicum Matthæi Palmerij; anno DCCXLI. Item eadem occasione amisit idem Leo & successores eius imperium Italiæ, nec vnquam amplius recuperare potuerunt. Vide Zonaram & Pau- D lum Diaconum in vita eiusdem. Eo tempore Rex Arabum Ezides, qui imagines Christianorum confringi iusserat, non superuixit vnum annum, cùm tamen XXX. anni promissi illi fuissent ab eo, qui illum ad Iconomachiam incitauit.

Tempore Constantini Copronymi inauditę calamitates Orientem inuaserunt; nam terræmotus ingentes integras vrbes deiecerunt, & multa millia hominum occiderunt. Item pestis grauissima orta est, ita vt vineæ, horti, putei, aliaque loca vix sufficerent sepeliẽdis hominibus. Et ne dubitaretur q̃ ob caussam ista accideret, simul vbique in vestibus hominum, in velis sacris, indumentis sacerdotalibus diuinitus existebant cruces, paruæ, quasi oleo designatæ: quo enim indicare volebat, velle se vbique conspici crucis imaginem, E q̃ Constãtinus Copronymus eo tempore omnino oblitterare contendebat. Ad hęc tam horribilis frigus accessit, vt mare Ponticũ ad centũ milliaria congelaretur, esletque glacies profunditatis XXX. cubitorũ cui superuenit nix, quæ et in glaciem versa est, ad altitudinem XX. cubitorum super aliã glaciem XXX. cubitorũ. Paulò pòst cœpit solui glacies, & fragmenta ingẽtia instar magnorũ montium, vel insularũ, magno impetu discurrebant, quædam et ad Constantinopolim allisa partem mœnium, & vicinas domos euerterunt. Testatur aũt Paulus Diaconus se vidisse hæc omnia, Eodẽ anno tanta siccitas postea fuit, vt flumina, fontes, putei ferè omnes siccarentur; ita vt omnes intelligerent,

intelligerent, & dicerent, propter impietatem in Deum & Sanctos, quam exercuerant Iconomachi, ista omnia fieri.

Denique obstinatus Imperator Constantinus ita perijt, vt in morte clamaret, se adhuc viuum igni inextinguibili traditum comburendum. Testis Zonaras & & Paulus Diaconus in eius vita. E contrario Pipinus & Carolus filius eius, qui cũ Romano Pontifice imagines defendebant, ad regnum & imperium prouecti felicissimè vixerunt, & regnauerunt, vt ex iisdem auctoribus patet.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST iam, vt argumenta aduersariorum soluamus. Ad PRIMVM Caluini dico, in illis Scripturis reprehendi idololatriam, id est, cultum imaginum, quæ habentur pro Dijs, vel per quas coluntur tanquam Dij ij, qui verè non sunt.

Ad probationem illam, qua Caluinus conatur ostẽdere, Iudæos & Gentiles adorasse Deum in idolis; dico in verbis Caluini contineri multa mendacia. PRIMVM est, quòd Iudæi & Gentiles nõ vocauerint Deos sua idola; nam lib.1.c.11.§.10. Instit. obijciens sibi responsionem Catholicorum, ait: *Non vocamus*, inquiũt, *nostros Deos, nimirum imagines: deinde respondent; Neque illi, aut Iudæi, aut Gentiles, olim vocabant, & tamẽ Propheta passim illis fornicationes cum ligno, & lapide exprobare non desinebant. At si Iudæi non vocabant idola suos Deos, vnde est illud Exodi 32. Fac nobis Deos, qui nos præcedant? & isti sunt Dij tui Israël? Vnde illud Michææ, Iudic.18. Deos meos quos mihi feceram, abstulistis? Et 3.Reg.12. de duobus vitulis Hieroboam, ecce Dij tui Israël.*

Quòd autem simulacra ab Ethnicis vocarentur Dij, nemo nescit, qui aliquid in Poëtis, vel etiam Oratoribus legerit. Sed vnus locus nunc sufficiet ex Danielis 5. *Bibebant*, inquit, *vinum, & laudabant Deos suos aureos, & argenteos, æreos, ligneosque & lapideos.* Et alter ex libro Sapient. cap. 13. *Appellauerunt Deos opera manuum suarum.* Poteràtne clarius Scriptura diuina Caluini mendacium redarguere!

SECVNDVM mendacium est, quòd Iudæi, cùm fecerunt vitulum aureum, non sint obliti Deum verum. Nam planè è diametro pugnant verba Caluini cum uerbis Scripturæ. Caluinus n. li.1.c.11.§.9. sic ait; *Nec tam incogitantes erant Iudæi, vt non meminissent Deum esse, qui eos eduxerat de terra Ægypti.* At Scriptura Deuter. 32. *Deum*, inquit, *qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.* Et in Psal.105. *Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile: & obliti sũt Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Et Hierem.c.2. *Ambulauerunt post uanitatem, id est, post idola, & non dixerunt ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti?* Quid clarius.

TERTIVM mendacium est, quòd Iudæi in omnibus suis idolis Deum vnum & verum colere voluerint. Sic enim ait Caluinus lib.1.c.11.§.8. *Deum quidem esse nouerant, cuius uirtutem experti erant. Sed à præeunte imagine volebant cognoscere Deum sibi itineris esse ducẽ.* Et §.9. ait: *Deũ eternũ Iudæi, unũ, uerumq; cœli ac terra Dominũ sub talibus simulacris persuasi erant se colere.*

At hoc esse mendacium probabo. PRIMO, quia si Iudæi volebant tantũ signum corporeũ, nõ erat opus, vt facerent vitulum; nam habebant nubem & columnam ignis, quæ melius ducebant, quàm vitulus, qui portari necesse habebat: non ergo signum corporeũ, sed Deum corporeum quærebant.

SECVNDO, quia nulla caussa reddi potest, cur potius uitulum fecerint, quàm ouẽ, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre maximum Deum Aegyptiorum, qui est vitulus niger albis maculis insignis, quẽ ipsi vocant Apim. de quo Cicero lib.1. de natura Deorum, & Augustinus lib.18. de ciu. Dei, c.5. & scriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Eusebius, &c. Iudæi ergo quia viderant in Aegypto in summo honore vitulum, putauerunt ipsum Deum cœli esse vitulum illum, & ideo illi imaginem vituli statuerunt.

TERTIO, quia Iosue c. vlt. datur optio Hebræis, an velint seruire Dijs alienis, quib. seruiunt Thare & Nachor idololatræ, an idolis Amorrhæorũ, an Deo Israël: non ergo in idolis adorabant, vel putabãt, se adorare Deũ Israël. Nã alioqui potuissent respondere, ineptã esse optionem illa, quandoquidẽ in ipsis idolis Amorrhæorum, & Thare, ac Nachor Deum verũ colerẽt. Idẽ confirmatur ex 3.Reg.18. vbi Elias dicit: *Vsquequo claudicatis in duas parte, si Dñs est Deus, sequimini eũ: si Baal est Deus, sequimini illum.* Vbi clarè opponitur Baal Deo vero. Qñ ergo Iudæi colebant idolum Baal, certè non colebant Deum verũ. Adde illud Deut. 32. *Immolauerũt Dæmonis, & non Deo, Dijs, quos ignorabãt.* Adde &, quod falsò accusarentur Iudæi seruisse Dijs alienis, si in idolis semper coluissent Deũ verũ. AT, inquies, qũo ergo de vitulo dicitur Exod. 32. *Hi sunt Dij tui, qui te eduxerunt de terra Aegipti.* Qũo & ibidem de vitulo dicitur. *Cras solennitas Domini* יהוה *est*: Et Iudic. 17. *Sanctificaui hoc argentum Domino, vt faciam idolum?* Ad PRIMVM respondeo, significari illis verbis, putasse Iudæos beneficiũ liberationis de Aegypto se accepisse, nõ, à Deo Mosis, sed ab Api Deo Aegiptiorum. Ad SECVNDVM & TERTIVM, duplex solutio est. VNA Caietani in c.32. Exod. quod verè nomen ipsum, Dñi, tribuatur à Iudæis idololatris idolo, & hoc fortè significare Scripturam, Sap.14. cùm ait, *Incõmunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.* Nullum enim Dei nomen est incommunicabile, præter hoc יהוה nam cetera tribuuntur aliquando & creaturis.

DICES, at nomen illud יהוה est proprium nomen Dei Israël, non ergo potuit communicari. RESPONDEO, fortè Iudæos illos, qui plures veros Deos esse credebant, non putasse hoc esse nomen proprium, sed appellatiuum. Fortè etiam communicasse illud nomen per similitudinem. Quomodo enim Aegiptij vocare solent Nilum, suum Iouem; & nos de homine strenuo dicimus, hic est noster Achilles; de sapiente, hic est noster Cato: Ita Iudæi de vitulo dicebant, hic est noster יהוה habeat sibi Moses suum.

ALTERA solutio est Abulensis Caietani, & aliorum in cap.16. Iudicum, qui dicunt duo genera idolorum fuisse apud Hebræos. VNVM sine nomine certi Dei, quale fuit idolũ Michæ Iudic.17. & fortè vitulus aureus, quẽ fecit Aarõ. Exod.32. & renouauit Hieroboã, 3.Reg.12. non. n. Scriptura vocat vitulũ Deũ Moloch, vel Baal, &c. sed sẽper ait: *Hi sunt Dij tui Israël.*

ALTERVM genus fuit cum certo nomine, vt Baal. Moloch, Astaroth, Chamos, &c. vt videre est 3.Reg. 11. & alibi. Igitur dicunt, nec improbabiliter, posse de primo genere admitti, quòd Iudæi in idolo putauerint, se colere Deum verum. Ceterùm in hoc etiã eos errasse grauissimè, tum quia idolo sacrificabant, & in ipso idolo diuinam vim inesse credebant: tum etiam quòd imaginabantur Deum esse corporeum, & ipsi idolo similem. Ex quo sequebatur, vt putarent se colere Deum verum, sed reuera non colerent, nisi figmentum suum, Quemadmodum Manichæi dicebant se colere Deum Patrem, & Filium eius Christum: sed quia per Deum intelligebant lucem corpoream, per Christum acipiebant solem istum corporeum; nihil habebant Dei, & Christi, nisi solum nomen.

Quod autem Iudæi Deum putarent corporeum, & idolo similem, secundum hanc sententiam, patet ex vitulo aureo. Nam ideò faciebant Deum in forma

vituli, quia viderant in Aegypto vitulum in summo honore; inde enim existimabant, summum Deum esse vitulum illum, & hoc etiam modo Iudæi verè obliuiscebantur Dei, licet non putarent se eius obliuisci. In idolis autem secundi generis adeò certũ est Iudęos nec coluisse, nec putasse se colere Deum Israël, vt id fateatur etiã Petrus Martyr Caluinista in c. 17. Iudic.

QVARTVM mendacium est, Ethnicos non putasse idola esse Deos. Sic enim ait Caluinus lib. 1. cap. 11. §. 9. *Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, vt non intelligerent Deũ alium esse, quàm ligna, & lapides.* Hęc ille. Licet autem aliqui non fuerint ita stupidi, ut putarent idola lignea, vel lapidea esse Deos; tamen plurimi ita stupidi erant, vt verè crederent ipsa idola viuere, & sentire, & Deos esse. Neque erat hæc tanta stupiditas, quantam Caluinus videri vult. Nam mouebantur Ethnici ad credendũ idola esse Deos propter quatuor caussas. PRIMO, quia id eis dicebatur à Pontificibus suis, SECVNDO; quia videbant totum ferè mundum id credere. TERTIO, quia Diaboli opera interdum idola mouebantur, & loquebantur, & futura prædicebant, seu potius moueri, & loqui videbantur; nam reuera Diabolus ea mouebat, & in eis loquebatur, sed populus credebat ipsa verè moueri, & loqui, Solita verò idola loqui, patet ex c. 21. Ezech. & c. 10. Zachariæ, & ex li. 1. c. vlt. Valerij Maximi. QVARTO, quia erant forma humana pręditæ; et qui videt sua mēbra sentire, & viuere, facilè persuadetur viuere, & sentire etiam sibi similia, præsertim si id à sapientioribus affirmari audiat. Sed quæcunque fuerint caussæ, probo multos Ethnicorum credidisse, ipsa idola esse Deos, & proinde mentiri Caluinum.

Igitur credidisse idola esse Deos probo, PRIMO ex Scriptura; nam omnes Prophetæ laborant, vt doceāt idola aurea, & argentea non esse Deos, & probant, quia non loquuntur, non vident, &c. Vide Isaiam 46. Dauidem Psal. 113. & Psal. 134. & Habac. 2. sed præcipuè epistolam Hieremiæ Baruch 6. vbi ad singula argumenta concludit: *Vnde notum sit vobis; quia non sunt Dij.* Ad certè stulti essent Prophetæ, si id refellere conarentur quod nemo asseteret. Præterea Act. 9. de Paulo dicunt Enthnici: *Paulus hic suadet, dicens, quia non sunt Dij, qui manibus fiunt.* Ergo ipsi putabant esse Deos eos, qui manibus fiunt. Præterea Hierem. 2. & Sap. 13. & 14. Scriptura dicit, Ethnicos solitos inuocare idola, & eis commendare salutem suam: nemo autem inuocat, aut orat simulacrum, inquit Augustinus in Ps. 113. qui non putet ab illo se exaudiri.

SECVNDO ex Patribus; AVGVSTINVS lib. 3. de doctrina Christiana, c. 7. *Fateor*, inquit, *altius demersos esse qui opera hominum Deos putant, quàm qui opera Dei.* Et infrà: *Illi simulacra venerãtur, vel tanquã Deos, vel tanquam signa, & imagines Deorum.* Et epist. 49. ac in Ps. 113. dicit, Ethnicos multos putasse ipsa simulacra viuere, spirare, & audire, & proinde esse Deos viuentes, & in hoc errore foueri ex ipsa similitudine humanorum membrorum.

TERTVLLIANVS in Apologetico, c. 12. dicit, Deos gentilium plura pati, dum fiunt, ab artificibus, quàm patiantur Christiani cùm occiduntur, quòd eos nolint adorare.

EVSEBIVS lib. 5. preparat. c. 15. *Triginta*, inquit, *Deorum millia in terra esse censet Hesiodus. ego autem multò plures lapideos, atque ligneos hominum creatores esse video.* Denique Cyprianus, Lactantius, Arnobius, Minutius Felix, Clemens Alexandrinus, Athanasius, Theodoretus, & alij, qui scribunt contra Gentes, ridẽt Ethnicos, quòd ligna, & lapides pro Deo colãt. Et quid est, quod ait Horatius lib. 1. serm. Satyra 8.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cùm faber incertus faceret scamnum, annè Priapum,
Maluit esse Deum?

Nec solùm Poëtæ, sed etiam viri sapientissimi hoc senserunt; nam HERMES Trismegistus apud Augustinum lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 23. dicit, alios Deos factos à summo Deo, alios autem ab hominibus: Deos autem ab hominibus factos dicit esse statuas, quibus arte quadam magica alligantur Dæmones, ita vt statua sit quasi corpus Dei, spiritus autem inclusus sit anima, & totum idolum sit Deus, quomodo corpus, & anima est homo. Et ARNOBIVS lib. 1. contra Gentes: *Venerabar*, inquit, *ò cæcitas, nuper simulacra modò ex fornacibus prompta, in incudibus Deos, & ex malleis, fabricatos.* Et infrà: *Tãquã inesset vis præsens, adulabar, affabar, & beneficia poscebam.* Et infrà: *Deos esse credebam ligna, lapides, ossa, aut in huiusmodi rerum habitare materia.*

Vide igitur, Lector, an non mentiatur Caluinus, cùm negat Ethnicos habuisse idola pro Dijs.

AT, inquit, Ethnici mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant. RESPONDEO, Ethnicos eadem stultitia, qua putabant aliquos Deos posse fieri manibus hominum, potuisse etiã credere Deos aliquos potuisse destrui manibus hominum.

SED rursum, ait Caluinus, vni Deo multa simulacra ponebant. RESPONDEO, Ethnicos habuisse alios Deos in cœlo, alios in terra: nec putasse absurdum, si vnus Deus cœlestis, vt Iupiter, vel Apollo, haberet in terra multos collegas minores, id est, multa idola eiusdem nominis.

Denique addit Caluinus, Ethnici nouas imagines sacrabant, nec tamen putabant se nouos Deos facere. RESPONDEO, falsum esse, non putasse Gentiles, se nouos Deos facere, saltem terrestres.

QVINTVM mendacium est, lib. 1. Instit. c. 11. §. 10. *Prophetæ*, inquit, *passim Iudæis, & Gentilibus fornicationes cum ligno, & lapide exprobrare non desinebant, tantùm ob ea, quæ quotidie ab ijs fiunt, qui Christiani haberi volunt, nempe quod Deum in ligno, & lapide carnaliter venerabantur.*

Hoc est maximum & perniciosissimum mendaciũ. Nam inprimis Iudæi & Gentiles immolabant idolis, vt patet de Iudæis Exod. 32. & alibi, de Gentilibus 1. Corint. 10. & alibi. & hanc Scriptura vocat fornicationem: Christiani aũt nunq̃ imaginibus immolarunt.

Præterea Iudæi & Gentes, vel idola putabãt Deos, vt ostendimus, vel certè in idolis creaturas pro Deo colebant, quod Christiani non faciunt. Quod autem Gentiles in idolis colerent creaturas pro Dijs, probatur; nam plurimi in simulacris colebant pro Dijs homines mortuos, quos & ipsi mortuos esse credebant, sed non facilè audebant id populis dicere. Probat hoc Lactantius lib. 1. cap. 14. & 15. vbi etiam refert, Ciceronem Tulliolam suam Deam facere conatum esse, erecto illi simulacro. Et Augustinus lib. 8. cap. 26. de ciuit. Dei, probat, Paganorum Deos homines fuisse. & lib. 18. cap. 5. docet Serapidis simulacrum digito ad os admoto indicare solitum, vt taceretur Serapidem fuisse hominem, immò & pœnam capitis constitutam ait ijs, qui Serapidem hominem fuisse dicerent, cum tamen verè hominem fuisse, & mortuum, ac sepultum constaret. Idem probat Cyprianus initio libri de Idolorum uanitate, & Eusebius de præparatione Euangelica lib. 2. cap 7. & Tertullianus Apologetici, cap. 11.

Alij non homines mortuos, sed dæmones in idolis pro Dijs colebant, ut patet ex Hermete apud Augustinum lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 23. Quamquam dæmones non solum inuitati magicis artibus, ut Hermes dicit, sed etiam sponte sua in idolis habitabant, & se supponebant pro mortuis hominibus, ut loco eorum adorarentur, ut docent Beatus Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, & Beatus Augustinus lib. 8. de Ciuitate Dei, cap. 24. & libro vigesimosecundo, contra Faustum, cap. 17. & idem patet ex eo quod dæmones assumpserũt sibi nomina vel idolorũ, in quibus residebant, vel hominum mortuorum, quorum vice colebantur.

bantur. Adiurati enim, & rogati nomen, quidam dicunt, se vocari Beelzebub, quidam Moloch, quidam Chamos,&c. alij Iouem, aut Mercurium, aut Apollinem, &c. vt obseruarunt Origenes libro 6. contra Celsum paulò ante medium. Eusebius lib. 4. prępar. cap.6. Lactantius lib.2.cap.16. & Sulpitius in vita B. Martini. hoc idem Scriptura testatur,cùm Deuter.32. dicit: *Immolauerunt dæmonijs, & non Deo.* Et Psal. 95. *Dij gentium dęmonia, &c.* Et 1. Cor. 10. *Quæ immolant gentes, dæmonibus immolant, & non Deo.*

Alij nec simulacrū, nec homines mortuos, nec dæmones in idolis colere se dicebant, sed partes mundi; nam in idolo Apollinis colebant Solem, in idolo Neptuni mare, in idolo Iouis ætherem, &c. vt referunt Eusebius li.3.prępar.c.2. & Augustinus in Psal.113.& lib.4.de ciuit.Dei,c.10.& li.7.de ciuit.Dei, c.5. & seq.

Alij denique nec ipsas corporeas mundi partes in idolis colere se dicebant,sed animas earum partiū, id est, Solis, Lunæ, Terrę, &c. vt referunt Eusebius lib.3.c.3. præpar. & Augustinus loco citato. Sed omnes isti,vt patet, creaturas pro creatore coluerunt: nisi quis ita desipiat, vt homines mortuos, dæmones, elementa, stellas, creaturas esse neget. Id igitur Scriptura in Ethnicis reprehendit,quòd adorauerint creaturam pro creatore:quòd sanè Catholici nec faciunt,nec fecerunt vnquam, cùm imagines nec Deos putent, nec imagines Deorum.

CAPVT XIV.

Soluitur argumentum secundum.

AD SECVNDVM argumentum ex Concilijs. Dico inprimis Concilia duo Constantinopolitana fuisse illegitima. Quod patet PRIMO,quia non adfuit Romanus Pontifex nec per se, nec per legatos, vt ex Zonara, Cedreno, Paulo Diacono, & ex Synodo Nicæna II. act.6. patet. Porro regula est Ecclesiastica Concilij I. Nicæni, sine sententia Romani Pontificis, non licere Cōcilia generalia celebrari,vt præter alios refert Socrates lib.2.c.13. SECVNDO,quia non consenserunt vlli Patriarchæ nec per se,nec per legatos,vt ex ijsdem auctoribus patet. TERTIO, quia omnes auctores, qui de Concilijs generalibus scribunt,vt Psellus, Photius, Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, Nicetas, Paulus Diaconus, Rhegino, Ado, Sigebertus, Abbas Vrspergensis, & alij,ista Concilia Constantinopolitana vel non numerant inter Concilia Ecclesię,vel apertè reprehendunt.

Dico SECVNDO, etiamsi legitima fuissent, tamen eis derogatum esse per Concilium plenarium & verè generale,id est, secundum Nicænum.

Est autem hic notandum,Concilium istud Constātinopolitanum falsò vocari Ephesinum III. à multis recentioribus,vt ab eo,qui edidit Concilia in quadam admonitione præmissa VII. Synodo, & ab auctore summæ Conciliorum in principio VII.Synodi,à Sixto Senensi lib.5. Bibliothecæ sanctæ, annot.247. & ab alijs. Caussa erroris fuit,quia Cōcilio isti profano pręfedit Theodosius Episcopus Ephesinus. Nam quod verè non Ephesi, sed Constantinopoli habitum sit, patet ex omnibus antiquis historicis, & ex ipso Concilio, quod insertum habetur act.6. Nicæni Concilij.

Notandum SECVNDO, Caluinum, & Magdeburgenses imprudenter laudare Concilium,Constantinopolitanum prædictum; nam illud Concilium etiamsi de imaginibus impiè sensit, tamen de cultu & inuocatione Sanctorum, & de meritis operum rectè sensit, & anathema dixit ijs, qui id docent quod nunc Caluinus & Magdeburgenses docent. Nam cap. 15. anathemarizat eos,qui non inuocant B. Mariam.can. 17. eos qui non colunt, & non inuocant Sanctos ceteros,can. 18. eos, qui non credunt Deum redditurum A vitam ęternam pro meritis operum secundum iustam iudicij sui libram. Habentur autem hi canones inserti in Concilio Nicæno II.act.6.& eosdem fideliter recitant Magdeburgenses Cent.8. c. 9.ex quo sanè perspici potest eorū incredibilis vel stupiditas, vel impudentia, qui id laudant, à quo anathematizantur.

De Concilio autem FRANCOFORDIENSI,quo pręcipuè nituntur aduersarij, dico tria. PRIMO,quidquid illud Concilium definierit, non esse magni faciēdum; nam sine dubio illi anteponendum est Concilium Nicænum II. quod certum est fuisse vniuersalius, antiquius,& sine controuersia à summo Pontifice approbatum; nam constat ex ipso Concilio adfuisse legatos Papæ Adriani,& rursus approbatum à Leone III. patet ex Iuone 4. parte, c.147.

B Dico SECVNDO, si verum est quod dicunt Centuriatores Centur.8.c.9.col.639. nihil nobis eam Synodum obesse, nam ipsi dicunt, Synodo Francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum,& legatos eius. At certum est Synodū, cui repugnat Romanus Pontifex nullius esse auctoritatis, vt patet tum ex Gelasio in tomo de vinculo anathematis,tum experiētia. Nulla enim Synodus vnquam habita est legitima, cui Romanus Pontifex repugnauerit.

Quid, quod ipsa Synodus Francofordiensis hoc ipsum docet? nam(vt ex Carolinis libris patet,) Synodus Francofordiensis decreuit,iudicium vltimum cōtrouersiarum ad Romanum Pontificem pertinere,& hoc præcipuo argumento refellit Synodum VII.quia existimauit sine auctoritate Romani Pōtificis celebra C tam: Ergo Synodus Francofordiensis,testimonio Magdeburgensium, seipsam destruit.

Præterea ibidē Magdeburgēses dicūt,Synodū Nicęnam ab Adriano confirmatam; Conciliū aūt Francofordiense reprobat Synodum factā sine Papę auctoritate, ergo iudicio Magdeburgensium non est Nicæna nostra,sed aliqua alia,q̄ reprobatur in Concilio Francofordiensi. DENIQVE ibidem docent Magdeburgenses,in Synodo Francofordiensi non esse definitum, vt imagines tollantur à templis,sed vt in tēplis quidē maneant,at nō adorentur. Cur ergo ipsi è tēplis imagines tollunt? cur frangunt? cur non seruant Francofordiēse decretum? Ex quo ēt refellitur mendacium Apologiæ Anglorū, quę docet,in Concilio Francofordiensi decretum,vt imagines delerentur. At è contrario Sy- D nodus Francofordiensi testimonio librorū Carolinorum, Hincmari,& ipsorū Magdeburgensium,anathema dixit ijs qui imagines delere volunt. PRÆTEREA res ipsa idem ostendit;nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis.n.resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? Non esse aūt factū,certo certius est: nulli.n.historici id referunt. Immò Ionas Aurelianensis tanq̄ rem nouam,& sacrilegam refert;quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

TERTIO dico,rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi. Nā antiqui auctores non sibi constant, nam inprimis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur in præfatione librorum Carolinorum, restatur in Synodo E Francofordiensi damnatam Synodum,quę Constantinopoli conuenerat,& imagines adorari iusserat. Vbi cùm nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines? at cùm dicit, ibi decretum, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatā Synodum, quę facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ ꝓ imaginibus adorandis. Vbi cùm nominat Constantinopolim,& dicit à Synodo abfuisse Papæ auctoritatē, videtur loqui de Synodo hæreticorum: Cùm aūt dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum illam ce-

liberatam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicęa est metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

Iam verò Hincmarus Remensis, cap. 20. libro contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Nicææ conuenerat sine Papæ auctoritate. Vbi etiam duo contraria coniungit, vt patet. Aimoinus lib. 4. cap. 85. de gestis Francorũ, & Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCCXCIII. scribunt in Synodo Francofordiensi damnatam VII. Syoodum Græcorum, quæ conuenerat Constantinopoli sub Constantino & Irene vbi etiam ipsi contraria iungunt inter se.

Multi autem historici recentiores dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci VII. generalem dicebant, ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis secundæ lib. 1. Sabellicus lib. 8. Enneadis 8. Paulus AEmilius lib. 2. de gestis Francorum. Propter hanc confusionẽ Alanus Copus Dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordiensi solùm damnatam Synodum Constantinopolitanam hæreticam: Nicænam autem non solùm non damnatam, sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse verã, sed tamen suspicor esse falsã.

Primo, quia libri illi Carolini, licet falsò inscribantur Carolo, vt dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundẽ librorum, quam edidit Adrianus I. & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, & acta continere Synodi Francofordiensis, id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præseferunt: quòd autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit verè Nicæna II. dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

Secundo, quia auctores antiqui omnes conueniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII. quæ decreuerat imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alij passim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

Tertio, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII. Synodo, id est, de Synodo Constantinopolitana contra imagines, certè meminissent ẽt in suis historijs Synodi Nicænę verè septimæ. At nõ meminerũt vllius Concilij VII. nisi istius, quod reprobatum dicunt.

Neque obstat, quòd libri Carolini, & Abbas Vrspergensis, & Aimoinus dicunt reprobatam Synodũ Constantinopoli habitam; nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimoinus: auctor autem eorum librorum vel lapsu memoriæ, vel ex imperitia posuit Constantinopolim pro Nicæa; nã alioqui cùm dicat Synodum celebratam in prouincia Bithynię, vbi Nicæa est non Constantinopolis, satis indicat, se de Nicæa loqui. Et similiter Abbas, & Aimoinus cùm dicant, Synodum celebratam sub Constantino & Irene, clarè demonstrant, se loqui de Nicæna Synodo, etiamsi per errorem nominet Constantinopolim.

Neque etiam obstat, quòd Hincmarus, & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiensi fuisse coactam sine auctoritate Papę, quod est falsum de Nicæna, & uerum de Constantinopolitana: Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat. Auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit cum alijs multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi, vt mox dicemus.

Neque obstat vltimo quod Platina, Blondus Sabellicus & Paulus AEmilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus; nam inprimis isti omnes recentiores sunt. Deinde quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorum dictis; nam in Synodo Francofordiensi duæ Synodi reprobatæ fuerunt, nimirum Constantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginibus, vt patet ex libris Carolinis, & ex Hincmaro. Et fortasse hæc est caussa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicæam, alii qui Constantinopolim, cùm dicunt Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordiensi. Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi verè reprobatam Nicænam II. Synodum, sed per errorem & materialiter, eo modo prorsus quo olim Synodus Ariminensis damnauit homousion. Nam auctor librorũ Carolinorum imposuit Synodo, duoque mendacia illi obtrusit: Vnum mendacium fuit, in Synodo Nicæna definitum fuisse, vt imagines adorarentur cultu latriæ. Alterum, decretum illud factum à Græcis sine consensu Papæ Romani.

His duobus mendacijs pro veritate habitis, Synodus Francofordiensis reprobauit, & meritò, Nicęnam Synodum tanquam profanam & illegitimam. Quòd illa duo fuerint persuasa Concilio patet ex ipsis libris Carolinis; nam in præfatione disertè habetur hoc modo: *Allata est in medium* (scilicet in Synodo Francofordiæ) *quæstio de noua Grecorum Synodo q̃ de adorãdis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, vt qui imaginibus Sanctorum ita vt Deificę Trinitati seruitium, aut adorationem non impenderent, anathema iudicarentur. qui suprà, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, & seruitutẽ eis impendere renuentes contempserunt, atque consentientes condemnarunt.* Hæc ibi. In ipso ẽt opere introducitur Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri in Cõcilio Nicæno anathema dicens ijs, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur sanctissima Trinitas. En clarè primum mendacium. Idem auctor clarè docet, ad summũ Pontificem pertinere iudicium controuersiarum fidei, & ideo Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate careat.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt reprobatam esse falsam Synodum, quæ decreuerat imagines esse adorandas, sine dubio per illud, *adorandas*, intelligunt adorandas cultu latrię; nam ipsi quoque docent imagines esse venerandas, & tamen execrantur illam Synodum, quæ iubet imagines adorari. Ado in Chronico anni DCXCVI. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo crucem osculari, & adorari solitam. Et in Chronico anni DCCXVII. vocat imaginem venerandam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosius Catholicus Imperator. Rhegino lib. 1. Chronici sub finem, agnoscit crucis adorationem, & deturbationem imaginũ per Leonem Iconomachum factam scelus appellat. Ioannes Auentinus lib. 4. annalium dicit, Carolo Magno Imperatore designato imaginem eius in templo ab omni populo veneratam ipso præsente. Abbas Vrspergensis in Chronico, inuehitur in Leonem Isaurum, & Constantinum Copronymum propter imaginum deiectionem, eosque vocat impios, & Antichristi præcursores, & è contrario Gregorium Papam laudat, & sanctum virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi & Sanctorum, Imperatorem excõmunicauit, &c.

Quòd autem verè mendacia sint, quòd Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quòd decreuerit imagines adorandas cultu latriæ, certissimum est; nam in ipso Concilio Nicæno II. act. 2. recitantur epistolæ Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati Romani. Deinde quod ad cultum attinet, in prima actione Basilius Ancyranus qui antea fuerat hæreticus, cùm resipisceret & confessionem Catholicam ederet, toto Cõcilio audiente & probante dixit, se imagines quidem colere, non tamen latria, cùm ea soli debeatur Deo. Similiter Constantinus Episcopus Constantię Cipri in VII. Synodo, act. 3. loquutus est. Similiter loquuntur etiam ceteri act. 4. & 7.

Neque

Neque mirum videri debet, quod auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicæna Synodo paulò antè habita; nam si nunc Magdeburgenses, & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honoribus planè vt Deos, cùm tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concilium Latinum, & in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, disertè clament contrarium: quid mirum si idem confictum sit de Synodo Græca, quam paucissimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

Si dicas, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit, & legitimum, errare potuit. Respondeo, potuit errare & errauit, non in iuris, sed in facti quæstione. Et præterea non mirum si errare potuit; nam non consensere Legati Romani, vt Magdeburgenses dicunt: Papa autem non solùm non consensit, sed etiam refutauit Francofordiense decretum, vt patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, vbi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

CAPVT XV.

Soluitur argumentum tertium.

Qvod autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum caussæ suæ constituunt: Dico eos libros neque esse Caroli, neq; eiusmodi, quibus vlla fides haberi possit.

Quòd Caroli non sint, probatur Primo, quia extat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri isti accuratè refelluntur, ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur libros istos ab aliquo hæretico compositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui exstat in tertio tomo Conciliorum, cùm aliunde, tum etiam ex Iuone intelligi potest; qui multa ex hoc libro nomine Adriani in 4. partem sui decreti transtulit.

Secvndo, constat ex historijs Græcorum & Latinorum, vt Zonaræ & Cedreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli Diaconi in vita eiusdē, Romanos Pontifices, Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seq; in tutelam Francorum contulisse, atq; in eos tandem Imperium transtulisse, ea de caussa præcipuè, quòd Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinarētur, cùm è contrario Francorum Reges in fide antiqua cōstantes essent: Quomodo ergo verisimile est Carolum Imperatorem eadem hæresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Sed verba Zonaræ audiamus.

Igitur, inquit, *Papa Gregorius deserta Imperatoris obedientia ob peruersam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cùm prius sæpe dedisset operam, vt Leonem per literas ab odio Dei reuocaret, atq; ad cultum sacrarum imaginum reduceret.* Et infrà in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa mortuo Leo suffectus est, vir reuerendus & honorabilis, qui cùm se ad Carolū Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato; nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cū impijs Ecclesiæ Constantinopolitanæ gubernatoribus, & pacem cum Francis fecit.*

Tertio, scribit Ionas Aurelianensis lib. 1. de cultu imaginum (floruit aūt Ionas tempore Ludouici Pij Caroli filij) Claudium Taurinensem eius hæresis patronū, toto tempore quo vixit Carolus, nunquam fuisse ausum mutire, idemq; ibidem, virum piissimum ac sanctæ memoriæ Carolum Augustū appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant hæresim suam prædicare; si defensores imaginum Carolum, vt piū, ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

Qvarto, scribit Paulus AEmilius lib. 2. historiæ Francorū, necnon Rhegino in Chronico in Concilio quodā Gentiliaci coacto, Pipinū Regē, Caroli Magni patrē, Græcorū errorem contra sacras imagines Imperatoris Græci legatis præsentib. cōfutasse. Ex eodē quoque Paulo constat, non diu postea ad Conciliū, quod Romę Stephanus Papa celebrauit cōtra eundē Græcorū errorē, misisse Carolū magnū episcopos duodecim, ex præcipuis regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissimum Principem in Iconoclastam transformare nituntur? præsertim cum Paulo AEmilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses, Cent. 8. c. 9. col. 570.

Qvinto, constat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis & carminibus, immò ex ipsis rebus gestis, Carolum & Adrianum semper coniunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quàm piè descriptum apud Platinam, cuius hoc est initium:

Hic pater Ecclesiæ Romæ decus inclytus auctor,
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir cui vita, Deus: pietas, lex: gloria, Christus:
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infrà:

Post patrem Carolus lachrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modò plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo teneas regna beata poli.

Num credibile est igitur Carolum alterius religionis, ac fidei fuisse, quàm Adrianum; & in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse, cùm eum tantopere coluerit, & post obitum laudarit?

Denique certum est Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem, & ingeniosum fuisse; libri autem isti, hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse videntur. Nam Constantinopolim vrbē notissimam in Bithynia esse dicit, cùm nemo nesciat esse in Thracia, nisi fortè, quia frequentes ibi terræmotus fiunt, solum mutauerit; deinde Concilium pro cultu imaginum Constantinopoli celebratum asserit cum tamen Nicęę celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. & quod grauius est, per calumniam & mēdacium multa tribuunt isti libri Nicęnis Patribus, quę nunquam dixerunt, & interdum quæ aduersarij dixerant, quale est illud, quod Eucharistia sit imago corporis Christi; quod non solùm Patres Nicæni non defendunt, vt iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt. Vnde accepit Caluinus alterius mendacij occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant vnā solùm imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atque hoc dictum Pseudocarolus Nicænę Synodo attribuerat. Caluino placuit ita rem totam immutare, ac dicere: *Cæterùm ne suo solenni, plaudite, fabula careat, additur clausula* (nimirum à Concilio Nicæno) *gaudeant, & exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt*; quod est mendacium impudentissimum, Concilium enim Nicænum tantum abest, vt voluerit imaginibus sacrificium offerri, vt disertè in actione septima declarauerit non veram latriam, sed honorariam tm̄ adorationem imaginibus deferri.

Accedat Postremo, quod liber iste tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia; prodijt n. repentè, in lucem, nec scitur quando, aut vbi, aut quō, aut à quo repertus; nec habet nomen auctoris, nec impressoris, nec loci vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum.

Sed esto, sit liber Caroli Magni, quid tandem aduersarij obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri disertè oppugnat omnia ferè dogmata Caluinistarum; apertè enim docet ad Romanum Pontificem pertinere vltimum iudicium de controuersijs fidei, & eū non à Concilijs, sed à Deo ipso primatum habere; idē vult exorcismum adhiberi in Baptismo, templa de-

dicari certo ritu, orandum esse pro defunctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerandas, Chrismatis, aquę, salisque benedicti vsum in Ecclesia retinendum, in Eucharistiā verè esse corpus Christi, idq; adorandum, & tanquam verum ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios, Si ergo volunt nos credere huic auctori, cùm docet, Nicænam Synodum errasse, credant eidem ipsi, cùm asserit tam multa, quæ iam enumerauimus.

Quòd si ēt constaret Carolū ipsum hunc librū scripsisse, & in omnibus cum Caluinistis conuenire, quid haberēt aliud, quā testimoniū vnius hominis laici & militis? qđ opponere velle Concilio generali Episcoporū stultitia est manifesta. Nā, vt rectè ait Damascenus orat. 2. de imaginibus: *Christus non commisit Ecclesiam Regibus, & Imperatoribus, sed Episcopis, & Pastoribus.*

CAPVT XVI.

Soluitur argumentum quartum.

AD QVARTVM argumentum ex testimonijs Patrum, ordine respondeamus. IRENÆVS li. 1. c. 24. non arguit Carpocratem, quod imaginem Christi haberet, sed quòd eam coleret eo modo quo gentes colunt idola, nimirum sacrificijs, vt clarius explicant Epiphanius hęresi 27. & Augustinus hæres. 7. & præterea quod imaginem Christi, & Pauli eodem loco haberet, quo imagines Homeri, Pythagoræ, Platonis & Aristotelis. Epiphanius similiter hæresi 79. reprehendit Collyridianos, non quod imaginem B. Virginis, & ipsam Virginem honorarent, sed quod haberent pro Dea, eique sacrificium offerrent.

Iam AMBROSIVS quando ait, oratione, de obitu Theodosij: *Helena crucem inuenit, Regem adorauit, nō lignum vtiq; qui est error Gentilium, &c.* Vult dicere, crucē non adorari propter se, sed propter Christum q in ea pependit. Licet. n. ipsum lignū honoremus, non tn̄ honoramus, quia lignum est, sed quia Christū crucifixum repræsentat. Vnde Ambrosius ibidem sic ait: *Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite Regū leuauit, & collocauit, vt crux Domini in Regibus adoretur.*

Porro HIERONYMVS in c. 3. Daniel. cùm dicit, eos, qui Deum colunt, non debere statuas adorare; loquitur de statuis Regum, qui habebantur pro Dijs, & quorum statuæ diuinis honoribus afficiebantur. Reprehendit enim eos, qui id faciunt, quod tres pueri facere noluerunt in Babylone.

Ad locum Augustini de moribus Ecclesiæ, cap. 36. dico; PRIMO, fortè eum loqui de idolis gentium, cùm ait, *Noui picturarum adoratores.*

Dico SECVNDO, eum fortè loqui de quibusdam, qui imagines Sanctorum superstitiosè colebant, ita vt accederent ad idololatriam; nam fuisse aliquos Christianos, qui imagines quasi Deos adorarent, testatur Damascenus in fine libri de hæresibus.

Dico TERTIO, Augustinum scripsisse eum librum in primordijs conuersionis suę ad fidem Catholicam, & ideo offensum quibusdam ritibus, putasse eos sapere idololatriam, quos tamen postea melius instructus excusauit omnino ab idololatria. id quod ostendimus cùm ageremus de reliquijs; nam in eodem loco dicit, eos, qui ponebant epulas super tumulos mortuorum, offerre solitos epulas cadaueribus, & inde vocat eos sepulcrorum adoratores: & tamen lib. 8. de ciuit. Dei cap. vlt. dicit, eos, qui id faciunt, non offerre mortuis, epulas, sed solùm ponere cibos super tumulos Martyrum, sperantes eos à Deo sanctificari per Martyrum preces.

Ad loca Gregorij dico, Gregorium solum reprehendere cultum imaginum superstitiosum, id est, quo imagines coluntur vt Dij. Vt patet ex epistola ad Secundinum lib. 7. epistol. 53. *Scio, inquit, quod imaginem Saluatoris non ideo petis, vt quasi Deum colas; sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas. &c.* Quod autem aliqua veneratio debeatur imagini ex sententia Gregorij, patet ex lib. 7. epist. 5. *Sublata, inquit, quæ dignum est veneratione, imagine, atque cruce, &c.*

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum quintum.

AD QVINTVM de serpente æneo confracto ab Ezechia; respondeo non mirū esse, si id Ezechias fecerit. Hebræi enim, illi adolebant incensum, vt Deo; nam etiamsi adolere incensum non sit necessariò sacrificium, cùm videamus in Ecclesia etiam non sacerdotes incensum offerre, idque non solùm Deo, sed ēt populo: tamen in lege veteri non licebat, nisi sacerdoti adolere incensum, & proinde sacrificium videtur tunc fuisse. vide 3. Reg. 12. & 2. Paral. 26.

Præterea Hebræi obliti significationis, propter quā serpentem erexerat Moses, honorabant illum propter materiam, quomodo cetera idola, hoc est, putabant beneficia sanitatum ab ipso serpente æneo profecta. Id enim indicare voluit Ezechias appellando serpētem נְחֻשְׁתָּן est, ænulū, vbi diminutiuū ponitur per contēptū; vel, vt alij legunt, נְחֻשְׁתָּם id est, æs eorum.

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum sextum.

AD SEXTVM argumentum Caluini, sumptum ab experientia, quia Catholici magis frequentāt vnam imaginem quàm aliam eiusdem rei; & quia precaturi ad imagines accedunt; & quia peregrinantur ad imagines, cùm habeant domi pulchriores. Ex quibus ille colligit, nos credere in imaginibus inesse diuinitatem.

RESPONDEO, unam imaginem magis frequentari, quàm aliam, propter varias caussas. PRIMA, quia Deus per vnam operatur miracula, & non per aliam; quæ etiam caussa est, cur magis frequentemus precib. vnum Sanctum, quàm alium. Cur autem Deus hoc faciat, non est nostrum discutere.

SECVNDA caussa est, quia quædam imagines pictæ sunt à sanctis viris, vt Luca, Nicodemo & alijs, aliæ à profanis. Certè autem peculiarem deuotionē merentur imagines, quæ nō solùm sunt sanctæ propter significationem, sed etiam propter artificem. In quo genere excellebat imago Edessena, quæ ab ipso Christo facta credebatur: necnon imago S. Stephani, quæ ab Angelo formata & allata fuisse putatur, de qua Euodius lib. 2. de miraculis.

TERTIA caussa est, quia aliquæ magis excitant ad pietatem, quàm aliæ, cùm sint magis pię, & religiosę, &c. porro precaturi ad imagines accedimus, non vt inuocemus imaginem, sed vt memoriam eius, quem orare volumus, nobis imago refricet. Peregrinationes ad imagines rariores sunt in Ecclesia; ordinariè enim peregrinationes ad reliquias, & loca Sancta fieri solent, vt ad sepulchrum Domini, ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum, ad domum Virginis Lauretanæ, &c. si qui tamen peregrinantur ad imagines, illa tria spectant, quæ diximus.

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum septimum.

AD SEPTIMVM argumentum, ad primam rationem, quod imago non sit capax honoris, cùm sit res inanima, & sensus, ac rationis expers. RESPONDEO, inde solum probari, imaginem non esse honoris capacem propter se, & ideo imagines non honorari absolutè, sed relatiuè ad prototypum.

Ad SECVNDAM dico, imaginem esse sanctam propter duo. PRIMO, propter significationem, & representationē rei sanctæ. & hoc modo quælibet imago Christi, vel Sanctorum etiam in officina existens, potest honorari.

SECVNDO, propter Ecclesiæ institutionem; nam quemadmodum calices, & vestes, & ipsi homines eo ipso fiunt sacri, quod dedicantur cultui diuino, & separantur à profano vsu; ita etiam imagines fiunt sacræ, cùm ponuntur ab Ecclesia in templis, vel alijs locis sacris, nō vt pascāt oculos curiosorum, sed vt excitent memoriam & amorem Sanctorum, & seruiant cultui rerum sacrarum. in cuius rei signum solent aliquando imagines benedici, & precibus sacerdotalibus quodammodo sacrari, antequam in templis collocentur.

Ad TERTIVM dico, PRIMO, hominem vt imaginē Dei esse dignum veneratione, vt suprà ostendimus ex Cyrillo catechesi 12. & Augustino epist. 103. Dico SECVNDO cum Thoma VValdensi tom. 3. de sacramentalibus tit. 19. cap. 154. hominem non proponi ab Ecclesia colendum vt imaginem Dei, quia periculum esset, ne homo propter se coli putaretur; nam etiam propter se homo capax est honoris.

CAPVT XX.

Proponitur quæstio; Quo genere cultus imagines sint honorandæ.

VENTO nunc ad postremam quæstionem, quo genere videlicet cultus dignæ sint imagines. Tres sunt sententiæ.

PRIMA, quod imago non sit vllo modo in se colenda, sed solùm coram imagine colendum exemplar. ita quidam, quos refert & refellit Catharinus: idem videtur sensisse Alexander 3. part. q. 30. art. vlt. necnon Durandus lib. 3. sent. dist. 9. q. 2. & Alphonsus à Castro verbo, Imago. Fundamentum huius sententiæ est, quia secundum Basilij sententiam in VII. Synodo sæpius repetitam. honor imaginis trāsit ad exemplar; non ergo inquiunt hi Doctores, in imaginē terminatur: proinde ipsa imago non est quæ honoratur, sed solū p illam; & in illa honoratur exēplar. Et confirmatur ex versibus, qui dicuntur compositi tempore VII. Synodi, quiq; visuntur Venetijs in æde aurea antiquissimo opere incisa, & referuntur à Sabellico lib. 8. Aeneadis 8.

Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa:
Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.

Quod autem dicitur de imagine Christi Dei, dici etiam posset de imaginibus Sanctorum, nimirum; Nā Petrus est quod imago docet, sed non Petrus ipsa, &c.

SECVNDA opinio est, quod idem honor debeatur imagini & exemplari, & proinde Christi imago sit adoranda cultu latriæ, B. MARIÆ cultu hyperduliæ, Sanctorum aliorum cultu duliæ. Ita Alexander. 3. part. q. 30. art. vlt. B. Tho. 3. parte, q. 25. ar. 3. & ibidem Caietanus, B. Bonauētura, Marsilius, Almayn, Carthusianus, Capreolus, & alij in 3. dist. 9. idem etiam habet Henricus quodlib. 10. quæst. 6. quamuis addat, nullam imaginem adorandam esse latria; nam ipse putat quidem eundem esse honorem imaginis, & exemplaris, sed simul docet, imaginem Christi non esse imaginem Christi, vt Christus Deus, sed vt homo est.

Fundamentā horum auctorum hæc sunt. PRIMO, quia Ecclesia canit de cruce: *O crux aue spes vnica, auge piis iustitiam, reisque dona veniam.*

SECVNDO, quia honor imaginis transit ad exemplar ex Basilio, igitur idem est honor imaginis & exemplaris; quare, si exemplar colitur latria, & imago.

TERTIO, ex Ambrosio, qui libro de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 7. ait, eadem adoratione coli diuinitatem Christi, & eius crucem: *Num*, inquit, *cùm in Christo imaginem Dei, & crucem adoramus, diuidimus eum?*

QVARTO, ex Hieronymo epistola de obitu Paulæ: *Prostrata*, inquit, *ante crucem, quasi pendentem Dominū cerneret, adorabat*. Sed Dominum pendentem adorasset latria, igitur & ipsam crucem latriæ cultu adorabat.

QVINTO, ex Aristotele, qui libro de memoria, & reminiscentia dicit, eundem esse motum in imaginem, vt imago est, & in ipsum exemplar.

SEXTO; mensura adorationis vniuscuiusque rei est ratio, siue excellentia, propter quam adoratur; sed ratio, cur adoratur imago, non est alia, quàm excellentia exemplaris, ergo idem omnino debetur honor imagini, qui debetur exemplari.

SEPTIMO, qui imaginem Regis afficit contumelia, habetur reus læsæ maiestatis, ac si ipsum Regem contumelia affecisset, eadē igitur ratio est imaginis, & exemplaris quod attinet ad honorem, & contumeliam.

TERTIA opinio versatur in medio, estque eorum, qui dicunt, ipsas imagines in se, & propriè honorari debere, sed honore minori, quam ipsum exemplar, & proinde nullam imaginē adorandam esse cultu latriæ. Ita Martinus Peresius in libro de traditionibus, tractatu de imaginibus, item Ambrosius Catharinus in tractatu de imaginibus. Nicolaus Sanderus lib. 2. cap. vlt. de imaginibus; idem videtur sensisse Gabriel, qui in 3. dist. 9. q. vnica, & in canonem Missæ, lect. 49. ait, imaginem adorari eadem adoratione cum exemplari, non tamen vniuocè, sed analogicè. Hoc enim est dicere, coli imagines cultu inferiore, quàm ipsum exemplar.

Pro solutione quæstionis, & opinionum conciliatione notandæ sunt tres distinctiones. In enim, quod honoratur, potest honorari per se, vel per accidens: propter se, uel propter aliud: propriè vel impropriè. Per se honoratur suppositum, in quo inest ratio uenerationis, per accidens id, quod est coniunctum rei, quæ adoratur, nec est ipsa ratio adorationis. ut cùm honoratur Rex, per se honoratur homo ille, & qui est Rex, per accidens honoratur purpura, & reliqua illi adiuncta, & accidentia omnia eius, excepta regia dignitate, quæ licet non sit id, quod honoratur, est tamen id, quo homo ille honoratur. Itaque persona honoratur per se, ut quæ; regia dignitas honoratur per se, vt qua; reliqua honorantur per accidens.

SECVNDA distinctio, potest, aliquid honorari propter se, uel proper aliud. Id honoratur propter se, quod habet in se rationem uenerationis non dependentem aliunde; & hoc modo sola natura rationalis est uenerabilis. Propter aliud honoratur id, quod habet quidem in se causam honoris, sed illa causa tota pendet ab alio, & hoc modo signa rerum sacrarum sunt uenerabilia; habent enim in se relationem similitudinis, siue repræsentationem rei sacræ, & proinde quandam excellentiam, sed illa tota pendet ab ipsa re sacra.

TERTIA distinctio, potest aliquid honorari propriè, uel impropriè. Id propriè dicitur honorari, quod uerè ratione sui ipsius honoratur. Impropriè dicitur honorari, quod honoratur loco alterius. Legatus Regis aliquando honoratur ut Legatus, & tunc ipse propriè honoratur, licet propter alium honoretur aliquando honoratur loco Regis honore proprio Regibus, & tunc ipse impropriè honoratur; propriè autem Rex in ipso tunc honoratur. Id clarius apparet quando unus pro alio accipit possessionem aliquam; uel cùm funus celebratur absente corpore, circa statuam, & fiunt erga statuam omnia, quæ circa corpus fierent, ut cùm aliquando, teste Sexto Aurel. Victore, Romæ triumphauit Traianus mortuus, & statua eius pro eo sedit in curru triumphali. Nec enim potest dici, statuam propriè triumphasse, sed Traianum à statua repræsentatum.

CAPVT

CAPVT XXI.

Imagines per ſe & propriè colendas.

NVNC iuxta poſitas diſtinctiones aliquot ſententijs rem totam explicabimus. Sit igitur hæc PRIMA ſententia,ſiue propoſitio. *Imagines Chriſti, & Sanctorum venerandæ ſunt non ſolùm per accidens, vel impropriè,ſed etiam per ſe & propriè,ita ut ipſæ terminent venerationē ut in ſe conſiderantur, & non ſolùm vt vicem gerunt exemplaris.* Probatur PRIMO, quia Concilium VII.act.7. definiuit imagines Chriſti eſſe venerandas, ſed non latria; vult igitur eſſe venerandas per ſe,et propriè aliquo cultu:nam ſi Concilium ſolùm vellet imagines adorari per accidens,vel impropriè, ita vt terminus proprius adorationis non eſſet imago,ſed Chiſtus B ipſe, non diceret,non debere adorari latria; Chriſtus enim latria adoratur,cùm ſit Deus.

Neque obſtat,quod quidam dicunt,imaginem Chriſti non repræſentare Chriſtum vt Deum, ſed Chriſtũ vt hominem, & proinde in imagine Chriſti non poſſe adorari Chriſtum vt Deum,ſed Chriſtum vt hominẽ: Nam imago Chriſti ipſum Chriſtum, id eſt, hypoſtaſim diuinam humana carne veſtitam repræſentat: ſicut imago cuiuſlibet hominis non ſolùm figuram, & colorem,ſed etiam perſonam,& totum ipſum hominẽ repræſentat. Alioqui Apoſtoli videntes Chriſtum in carne non debuiſſent adorare latria; nec Thomas dicere debuiſſet: *Dominus meus,& Deus meus*. Nam non videbant Chriſtum vt Deum,ſed vt hominem.

SECVNDO probatur, nam ſi imago non eſt veneranda C niſi impropriè,quia nimirum coram illa,vel in illa, aut per illam adoratur exemplar,certè licebit ſimpliciter negare,imagines eſſe venerandas. Quod enim non dicitur niſi impropriè,ſimpliciter negari poteſt, ut patet:at Concilium VII.act.7.anathema dicit ijs, qui negant imagines eſſe venerandas.

TERTIO,Concilium idem ibidem, definit imagines venerandas eo modo, quo veneramur Euangelia & ſacra vaſa: Atqui iſta honorantur per ſe & propriè, vt omnes fatentur, nec enim perſonam alicuius alterius gerunt: igitur & imagines per ſe propriè venerandæ ſunt.

QVARTO, in ipſa imagine verè ineſt aliquid ſacrum, nimirum ſimilitudo ad rem ſacram, & ipſa dedicatio, D ſiue conſecratio diuino cultui; ergo ipſæ in ſe, & non ſolùm vt prototypi vicem gerunt,honore dignæ ſunt.

Neque obiectiones ſuprà adductæ conuincunt. Ad PRIMAM dico,imagines ſiue honorentur propriè,ſiue per ſe, ſiue per accidens, ſemper honorari propter exemplar,& ſemper honorem earum tranſire ad exẽplar,ſed alio atque alio modo;nam quando imago adoratur impropriè,quia videlicet honor in ipſam nõ terminatur,ſed per ipſam in exemplar,tunc immediatè, & formaliter honor imaginis tranſit ad exemplar. At quando imago honoratur per ſe,& propriè,ita ut in ipſam verè terminetur honor, tunc honor eius tranſit E ad exemplar non immediatè,ſed mediatè,& quaſi conſequenter;nam qui honorat imaginem alicuius, ſine dubio honorat propter eum,cuius eſt imago,& proinde honor imagini verè exhibitus redundat in prototypum. Quemadmodum qui facit eleemoſynam pauperi,Chriſto illam feciſſe dicimus, non quod eleemoſyna immediatè nõ tẽdat in pauperẽ,ſed quia q eleemoſynam facit pauperi, propter Chriſtum facit, & Chriſtum honorat in paupere.

Ad SECVNDAM dico, illis verſiculis ſolùm doceri, non deberi imagini eundem honorem, qui debetur exemplari,ut patet ex ratione, quæ in ipſis verſiculis redditur. Quia videlicet imago non eſt Deus, ſed imago Dei. Inde enim ſequitur non deberi imagini honorem,qui debetur Deo, ſed minorem. Nos autem hic non aſſerimus,eundem honorem, ſed aliquem honoA rem deberi imagini. Et fortaſſe auctores primæ opinionis hoc ſolum dicere voluerunt, nimirum honorem proprium exemplaris non poſſe exhiberi imagini, niſi impropriè: de honore autem inferiore nihil dixerunt. Quod ſi ita eſt,ab ei non diſſentimus.

CAPVT XXII.

Non eſſe dicendum,imaginibus deberi cultum latriæ.

SECVNDA propoſitio. *Quantum ad modum loquendi præſertim in concione ad populum,non eſt dicendum imagines vllas adorari debere latria, ſed è contrario non* B *debere ſic adorari.* Probatur PRIMO,Cõcilia non affirmant,ſed ſimpliciter negãt imagines adorari latria,igitur & nos eodem modo loqui debemus;nam modus loquendi Conciliorum eſt modus loquendi Eccleſiæ, & proinde ſequendus ab ijs, qui nolunt errare. Porrò Cõcilia non aſſerere, ſed negare imagines adorandas eſſe cultu latriæ,probatur;nam inprimis nullum eſt Concilium,quod aſſerat imaginib. deberi cultum latriæ, deinde Concilium Nicænum II. act. 7. clamat imagines adorandas,ſed non latria. ſimiliter noſtro tempore Cõcilium Senonenſe,cap.14.& Concilium Mogunt. cap. 41.dicunt,à concionatoribus debere moneri populum ne imagines adoret; quod ſine dubio intelligitur de adoratione latriæ. Dicent fortaſſe:Concilia iſta loquũtur de latria, quæ exhibetur alicui propter ſe, non de C ea quæ exhibetur alicui propter aliud. At id nihil facit ad rem;hic enim non de ſenſu, ſed de verbis agimus. ſatis nobis eſt,in Concilijs ſimpliciter negari,imaginibus deberi latriam.nos enim modum loquendi Conciliorum ſequi debemus.

SECVNDO, nullæ ſunt exactiores formulæ loquendi in materia fidei,quàm eæ,quibus vtuntur,qui hæreſim abiurant: Atqui in VII.Synodo,act.1. Baſilius Ancyranus,& act.3. Conſtantinus Cypri Epiſcopus abiurantes hæreſim dicunt, ſe recipere & colere imagines, non tamen latria.

TERTIO, Patres paſſim dicunt imagines non eſſe adorandas,vt patet ex Auguſtino epiſt.119.cap.11. *Prohibetur*,inquit, *coli aliqua in figmentis hominum Dei ſimilitudo,nõ quia non habet imaginem Deus,ſed quia nul*D *la imago eius coli debet,niſi illa, quæ hoc eſt, quod ipſe.* Item ex Gregorio,qui lib.7.epiſt.109.& lib. 9. epiſt. 9. monet Serenum Epiſcopum,ut populum inſtruat, ne imagines adoret,& ſæpius repetit, non debere imagines adorari. At certè loquuntur de adoratione latriæ; nam alioqui imagines venerabiles eſſe nõ negant. Porrò Ioan. Damaſcenus lib.1.& 3.Apologet. ſæpius repetit,imagines honorari debere, ſed nullo modo latria. Adrianus Papa primus in epiſt. ad Carolum Magnũ, can. vlt. quæ epiſtola habetur in tomis Conciliorum poſt Nicænã II. Synodum imperfecta, magis autem integra habetur inter epiſtolas Pontificum nuper ediE tas Romæ,multis verbis docet & repetit,imagines eſſe honoradas cultu, quo honoramus ſacras Scripturas, ſed non colendas cultu quo colimus Deum. Idem habet Ioannes Aurelianẽſis lib.de cultu imaginum. Cur ergo,quæſo,non loquimur,vt Patres noſtri loquũtur?

QVARTO,dicere populo,imaginem Chriſti, vel crucem adorandam eſſe latriæ cultu,illo ipſo, quo adoratur Deus,non caret magno periculo; nam qui defendunt imagines adorari latria:coguntur vti ſubtiliſſimis diſtinctionibus; quas vix ipſimet intelligunt, nedum populus imperitus.

QVINTO,iſte modus loquendi offẽdit aures Catholicorum,& præbet occaſionem hæreticis liberius blaſphemandi.

SEXTO,ſecundum rei veritatẽ (vt oſtendam paulo poſt)non poteſt dici, adorari latria imagines,niſi per acci-

accidens, vel impropriè; per se autem, & propriè nullo A modo. Et præterea illa adoratio per accidens, vel impropria rarissime exerceri solet. Ordinaria enim adoratio est illa, quæ exhibetur imaginibus externis per se, & propriè. at quod simpliciter dicitur, non intelligitur de eo, quod per accidens, vel impropriè, & aliquando conuenit rei, sed de eo, quod per se, & propriè, & vt in plurimum conuenit, ergo simpliciter loquendo non est affirmandum, sed negandũ imagines adorari latria. Est autem valde credibile Sanctum Thomam Alexandrum Alensẽ, & alios Doctores scholasticos illius temporis non vidisse Nicenam Synodum secundam, neq; Octauam synodum Generalem, neq; epistolam Hadriani Papæ primi pro defensione synodi Nicenæ. nam hæc omnia longo tempore latuerunt, & hoc nostro seculo primum edita sunt, vt vel ex eo cognosci potest, B quod in tomis Conciliorum paulò antiquioribus nihil horum extat: & sanctus Thomas, aliiq; scholastici veteres nullam vnquam de hac Nicæna synodo mentionem faciunt.

CAPVT XXIII.

Imagines Christi impropriè, vel per accidens posse honorari cultu latriæ.

TERTIA propositio. *Si de re ipsa agatur, admitti potest, imagines posse coli impropriè, vel per accidens, eodem genere cultus, quo exemplar ipsum colitur.* C

Ac PRIMVM, quod imago possit coli impropriè eo cultu, quo ipsum exemplar, probatur; nam aliquando imago accipitur pro ipso exemplari, & ea, quæ fierent circa ipsum exemplar, si adesset præsens, fiunt circa imaginem, mente tamen defixa in exemplari. Sic cõcionatores alloquuntur imaginem crucifixi, eique dicunt, tu nos redemisti, tu nos Patri reconciliasti; ista .n. non dicuntur imagini, nec vt lignum est, nec vt imago est, sed vt accipitur loco exemplaris, id est, dicuntur ipsi Christo, cuius tamen imago vicem gerit. quemadmodum etiam in die Parasceues cùm crucifixus pauilatim detegitur, & ostenditur, & adorandus proponitur, illa omnia per imaginem ipsi Christo vero exhiberi intelliguntur. tunc autem propriè nullus honor defertur imagini, sed soli exemplari; tamen impropriè di- D ci potest ipsa etiam imago honorari.

Quod autem possit imago adorari adoratione ipsius exemplaris, propriè quidem, sed per accidens, probatur; nam aliquando non accipimus imaginem pro exemplari, nec consideramus solam imaginem, vt solum exemplar, sed consideramus exemplar, vt obiectiuè relucet in imagine, & ipsum sic repræsentatum, & quasi vestitum imagine veneramur: tunc autẽ necessariò adoramus imaginem eodem cultu, quo ipsum exemplar, sed per accidens; nam qui adorat aliquem, adorat etiam omnia, quæ cũ illo coniuncta sunt, sicut qui adorat regem vestitum, adorat simul regem, E & vestes; sed imago concipitur eo tempore coniuncta cum exemplari, quod adoratur, igitur etiam ipsa adoratur, per accidens tamen, quia ipsa nec est suppositum quod adoratur, nec ratio adorationis, sed quiddam adiunctum.

Videtur autem hæc fuisse mens auctorum secundæ opinionis; nam illi omnes cùm explicant, quomodo imago adoretur eadẽ adoratione, qua ipsum exemplar, semper deueniunt tandem vel ad impropriam adorationem vel ad adorationem per accidens. Alexander, et Bonauentura satis clarè indicant se loqui de adoratione impropria. Dicunt enim ideo imaginem Christi adorari latriæ cultu, quia non tam ipsa, quàm Christus in ipsa adoratur.

Porrò B. Thomas, & qui eum sequuntur, intelligendi sunt de adoratione per accidens; nam inprimis hoc probat argumentatio eorum de vnitate motus in imaginem, & in exemplar, Tunc enim est idem motus in imaginem & in exemplar, quando exemplar consideratur vt obiectiuè relucet in imagine, vt diximus.

Deinde Capreolus disertè admittit adorationem istam imaginum esse per accidens, quomodo adorantur vestes Regis, cùm Rex vestitus adoratur. immò B. Thomas ipse art. 4. eiusdem quæstionis dicit, ita honorari honore regio imaginem Regis, sicut vestes Regis, certum autem est vestes Regis non honorari regio honore, nisi per accidens.

Denique eodem tendit speculatio Caietani, cùm ille dicit, imaginem Christi adorari latria, non ratione materiæ, nec ratione formæ, seu figuræ, sed ratione actualis repræsentationis; non enim vult dicere, repræsentationem illam actualem esse rationem, cur imago adoretur latria: sed vult dicere, illam repræsentationem esse conditionem, ratione cuius imago concipitur coniuncta cum exemplari, & proinde per accidens adoratur.

CAPVT XXIV.

Imagines per se, & propriè non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.

QVARTA propositio. *Imago per se, & propriè non est adoranda eodem cultu, quo ipsum exemplar, & proinde nulla imago est adoranda cultu latriæ per se, & propriè.*

Probatur PRIMO ex Cõcilio VII. act. 7. vbi legimus imaginem Christi non esse adorandam latria. Id autẽ falsum esset, si imagini per se, ac propriè deberetur idem cultus, qui debetur exemplari, Christus enim cultu latriæ adorandus est.

DICES; Concilium loquitur de adoratione quę exhibetur rei propter se; imago autem adoratur latria, sed pp aliud. CONTRA; nam Concilium dicit, imagines non aliter adorari, quàm adoretur liber Euangeliorum, & sacra vasa. quod idem repetit VIII. Synodus, actione vltima, canone 3. At nemo vnquam dixit librum Euangeliorum, vel sacra vasa adorari latria vllo modo.

SECVNDO probatur ex Augustino, Gregorio, & Damasceno, & ex Concilijs Senonensi, & Moguntino suprà citatis, ubi habetur imagines non esse colendas cultu diuino.

DICES, loquuntur de cultu diuino, qui exhibetur alicui propter se. CONTRA; quia de hoc non poterat esse dubitatio. Concilia autem de his rebus definiunt, quę in controuersiam ueniunt.

TERTIO latria est cultus proprius Deo, sed nulla imago per se, & propriè est Deus, siue consideretur ratione materiæ, siue ratione figuræ, & colorum, siue ratione relationis, ergo per se, & propriè nõ debetur ulli imagini cultus latrię.

DICET aliquis fortasse, latriã esse cultum proprium Deo, quando exhibetur propter se, non autem quando propter aliud. CONTRA; nam de essentia ueræ latriæ est exhiberi propter se: latria enim dicitur summus cultus, qui debetur uero Deo, ut primo principio omnium rerum. implicat autem contradictionem, exhiberi summum cultum primo principio, & propter aliud; nam si primo principio, non ergo propter aliud. si pp aliud, non primo principio. Ergo vel imagini exhibetur cultus latriæ pp se, & hęc est uera idololatria, vel nõ exhibetur pp se, & tũ ille nõ est cultus ueræ latriæ. PRÆ-

TERIA

TERTIA uel ista latria, quæ exhibetur Imagini pp aliud, est idem cultus cum eo, qui exhibetur Deo, uel alius minor; si idem, ergo æquè colitur creatura, atque ipse Deus: quæ certè idololatria est; nam idololatria non solùm est, cùm adoratur idolum relicto Deo, sed etiam cùm adoratur idolum simul cum Deo. Exod. 20. *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum.* Si est cultus minor, nõ ergo est latria: nã latria est sũmus cultus.

QVARTA ratio, imagini non conuenit cultus internus, nec externus veræ latriæ, nam internus cultus est apprehensio rei, vt primi principij, & prostratio voluntatis conueniens illi apprehensioni: actus autem externus proprius est sacrificium. Certè autem nec apprehẽdimus imaginem, vt primum principium, nec illi sacrificamus: non igitur illam adoramus cultu latriæ.

QVINTA ratio, imago, vt imago, opponitur exemplari, & est illo inferior, ergo non potest coli eodẽ cultu, sed minori; nam vnumquodque honorandum est pro sua dignitate. Certè autem longè maius est, esse Christum, quàm esse imaginem Christi.

SEXTA ratio, qui colebant imaginem Christi diuinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irænco, li. 1. cap. 24. Epiphanio hæresi 27. Augustino hæresi 7. & Damasceno libro de centum hæresibus in fine: Atqui isti cùm Christum colerent, sine dubio imaginem eius propter ipsum colebãt. non igitur licet imagines colere diuinis honoribus, id est, cultu latriæ, etiamsi quis dicat, id se facere propter Deum, vel Christum, non propter imagines; nam hoc ipso, quod eas colit diuinis honoribus, conuincitur eas colere propter ipsas, non propter Deum, quidquid ipse verbis dicat.

Accedant POSTREMO illi antiquissimi versiculi:
Nam Deus est, quod imago docet, non Deus, &c.
Satis enim apertè significant, non deberi imagini cultum Deo debitum.

Ex his ad argumenta proposita facilè responderi põt. Ad PRIMVM *O crux aue spes vnica, &c.* Respondeo, vel ibi accipi crucem pro ipso Christo crucifixo, vt diximus: vel illam esse prosopopeiam rhetoricam, qua Ecclesia alloquitur crucem eo modo, quo Moses alloquitur cœlum & terram, cùm ait Deuter. 32. *Audite cœli quæ loquor, &c.* & quando B. Andreas eandem alloquebatur, cùm diceret; *Salue crux preciosa, &c.* significamus autem hac prosopopeia nos desiderare fructum crucis, id est saluari per meritum Christi, qui in cruce passus est.

Ad SECVNDVM dicetur infrà in responsione ad quintum.

Ad TERTIVM dico, Ambrosiũ per crucẽ intelligere passionem Christi siue carnem patientem, sicut per imaginem Dei intelligit diuinitatem. Vult enim dicere, vnum esse Christum Deum, & crucifixum, & propterea cum adoratur Christus Deus, non separari ab illo humanitatem; & cùm adoratur Christus crucifixus, non separari diuinitatem.

Ad QVARTVM respondeo, Hieronymum ibi non dicere, à Paula propriè adoratam crucem, sed quod prostrata ante crucem adorabat Christum, quem in cruce repræsentari videbat.

Ad QVINTVM de vno motu in imaginem, & in exẽplar, variæ dantur solutiones. PERESIVS respondet, id non esse verum, quod eodem motu feramur in imaginem, & exemplar, cùm illa sint opposita, nec possint cognosci, nisi duabus cognitionibus. ait etiam nusquam haberi in Aristotele id, quod B. Thomas adducit. At certè Aristoteles libro de memoria & reminiscentia, c. 2. id apertè dicere videtur; nam reddere volens caussam, cur memoria cognoscat absentia, dicit, caussam esse, quia in memoria sunt species rerum, quæ sunt quasi picturæ quædam. & si quidem homo speculetur illa phantasmata, ut res quædam sunt in se, non cognoscet præterita, sed rem præsentem cogitabit: at si speculetur eadem phantasmata, vt imagines sunt, tunc cognoscet

A præterita, quorum illæ sunt imagines, quia nimirum non potest cognosci imago vt imago, quin simul cognoscatur res, cuius illa est imago. Nec verum est, quod dicit Peresius, relatiua quia sunt opposita, non posse cognosci vna cognitione; nam ita sunt opposita, vt vnum ab altero pendeat, & vnũ sine altero nec definiri, nec cognosci possit.

DVRANDVS aliter respondet; admittit enim esse vnum motum mentis in imaginem, & in exemplar; sed negat propterea esse etiam unam adorationem; nam licet mens utrumque simul cognoscat, tamen non dicit, unum esse alterum, sed intelligit esse distincta, & disparia, & proinde non adorat illa una & eadem adoratione.

Confirmant alij hanc solutionem, quia licet sit unus motus mentis, id est, intellectus in imaginem & exem-
B plar, tamen possunt esse contrarij motus uoluntatis. Nam qui uidet imaginem Christi malè depictam, odit imaginem, ut imago est, & tamen diligit Christum: & è contrario, qui uidet imaginem Iudæ pulchrè expressam, diligit imaginem, & odit exemplar.

Hæc solutio non satisfacit; nam B. Thomas non dicit, motum in imaginem, ut imago est, esse etiam in exẽplar, sed dicit, motum in imaginem, ut imago alterius est, esse etiam in exemplar; & hoc est uerum tam de motu intellectus, quàm uoluntatis. Nam qui amat imaginem Christi, non quia imago est, sed quia imago est Christi, impossibile est, quin simul diligat Christum, quandoquidẽ Christus est ratio, cur diligat imaginem. Qui autem diligit imaginem pulchram Iudæ, & odit Iudam, non diligit imaginem illam ut Iudæ, sed ut pul
C cram imaginem simpliciter, id est, delectatur illa proportione, quæ est inter imaginem & exemplar, non curans quale sit exemplar.

Existimo ergo aliter respondendum. ac primùm, admitto esse eundem motum etiam uoluntatis in imaginem & exẽplar: sed tũc uel exemplar cõcipitur & adoratur tanquam principale obiectum, uel non, id est, uel concipio, & adoro ipsum Christũ in imagine obiectiuè relucentem; uel concipio, & adoro imaginem ipsam, ut Christi imaginẽ, ita ut Christus in obliquo ponatur, non in recto: si PRIMVM, tunc adoratio quidem est latriæ, sed fertur in Christum per se, in imaginem solùm per accidẽs: hoc uidentur sibi uoluisse Capreolus & Caietanus. Si SECVNDVM, tunc adoratio fertur quidem in imaginem per se, & consequenter in Chri-
D stum, sed non est adoratio ueræ latriæ, sed longè inferior.

DICES; at Christo conuenit adoratio latriæ ueræ, si ergo ista adoratio terminatur etiam ad Christum, erit ueræ latriæ. RESPONDEO, Christo conuenire ueram latriam, quando adoratur ut est in se, non autem quando adoratur ut est in imagine per participatioοem. Quemadmodum qui honorat famulum Regis, certè honorat ipsum Regem; & tamen longè aliter honorat Regem ipsum in propria persona, quàm in famulo suo, ut notum est, & hinc patet responsio ad SECVNDVM. nam cùm honoratur imago, honor eius transit ad prototypum, sed honor ille nõ est talis, qualis debetur prototypo in se, sed qualis ei debetur, ut ab imagine participatur.

E Ad SEXTVM dico eodem modo, rationem cur honoretur imago, esse ipsum exemplar, exemplar tamen aliter honorari debere, ut est in se, aliter ut participatur ab imagine.

Ad SEPTIMVM dico, eum, qui lædit statuam Regis puniri ut reum maiestatis, quia uerè læsit Regem sed nego tam grauiter puniri, ac si læsisset Regem. Quòd si aliquis æquè grauiter puniretur, id fieret, quia constaret non læsisse statuam ut statuam Regis, sed accepisse statuam pro ipso Rege.

CAPVT

CAPVT XXV.

Quo genere cultus adorentur imagines.

QVINTA Conclusio. *Cultus qui per se, propriè debetur imaginibus, est cultus quidam imperfectus, qui analogicè & reductiuè pertinet ad speciem eius cultus, qui debetur exemplari.* Explico, Imaginibus non conuenit propriè nec latria, nec hyperdulia, nec dulia, nec vllus alius eorum, qui tribuuntur naturæ intelligenti. Nó enim est capax res inanima, & rationis expers eiusmo di cultuum: sed cultus quidam inferior & varius pro varietate imaginum. Itaque imaginibus Sanctorum nó debetur propriè dulia, sed cultus inferior, qui dici potest dulia secundum, quid, vel dulia analogicè, siue reductiuè. Similiter imaginibus B. Virginis non debetur hyperdulia simpliciter, sed hyperdulia secundum, quid siue analogicè reductiuè.

Denique imaginibus Christi non debetur latria vera, & simpliciter, sed cultus siue cōparatione inferior, qui tamen reducitur ad latriam, ut imperfectum ad perfectum. Probatur, sicut sed habet imago ad suum exéplar, ita se habet cultus imaginis ad cultum exemplaris, sed imago est ipsum exemplar analogicè, & secundum quid; nam homo pictus est homo secúdum quid, & analogicè, ergo etiam imagini debetur cultus ipsi exemplari debitus, imperfectus, & analogicus.

Præterea, imago reducitur ad speciem exemplaris; nam homo pictus, & equus pictus differunt specie, quia homo verus & equus verus differunt specie: ergo etiam cultus imaginis reducitur ad cultum exemplaris. & fortè B. Thomas & B. Bonauentura, & alij hoc solum dicere voluerunt, cùm dixerunt; eodem cultu coli imaginem & exemplar. ita .n. eorum sententiam interpretatur Gabriel. quod si ita est, omnes conueniunt.

Ex his habemus etiam, quid sit dicendum de vera cruce Domini, de clauis, spinis, alijsq; reliquijs. Sunt.n. hæc omnia honoranda minore cultu, quàm Christus vel Sancti, quorum reliquiæ sunt, sed tamen tali, qui analogicè & reductiuè pertineat ad speciem cultus, quo Christus vel Sancti coluntur: nam reliquiæ ideo merentur honorem, quia ratione contactus, vel aliquo alio modo habitudinem habent ad eos, quorum sunt reliquiæ.

CAPVT XXVI.

De adoratione Crucis.

ETSI CRVX Domini partim inter reliquias venere tur, partim inter imagines (nam crux illa vera, in qua Dominus pependit, propter contactum sacri corporis & sanguinis, inter preciosissimas reliquias habéda est, nec solùm ipsa integra, sed etiam particulæ eius; at crux illa eadem, quatenus figuram crucifixi Domini repræsentat, & similiter ceteræ cruces illi similes, inter sacras imagines numerantur) tamen quia peculiares errores, & peculiaria argumenta de cruce inueniuntur, peculiarem etiam de illa disputationem instituendam putauimus.

Fuit igitur hæresis inprimis Claudij Taurinensis, qui præter ceteras imagines crucem Domini execrabatur, teste Iona lib. 1. vixit autem Claudius anno Domini DCCC. Idem eodem tempore in Oriente docebāt Pauliciani, à quodam Paulo sic appellati, teste Euthymio in Panoplia, part. 2. tit. 21.

Deinde circa annum Domini M. C. XXX. exstiterunt Petrus Bruis, & Henricus, qui similiter crucem Domini, eiusq; cultum oppugnabant, teste Petro Cluniacense, qui contra eos epistolam prolixam & eruditam illo ipso tempore scripsit ad omnes Episcopos.

A Circa idem tempus, vel paulò pòst exstiterunt in Oriē te Bogomiles, qui idem ijsdem argumentis docebant, teste Euthymio Panopl. part. 2. tit. 23.

Non minus postea crucis honorem detestati sunt VVicleffistæ, apud Thomam VValdensem tumo 3. tit. 20. Caluinus lib. 1. Instit. cap. 11. §. 7. Magdeburg. Cent. 4. cap. 4. col. 302. cap. 6. col. 458. & 459. vbi etiam impudenter mentiuntur, vsum signi crucis seculo IV. nouum fuisse. Nam Tertullianus libro de corona militis, meminit signi crucis, cùm tamé floruerit seculo II. Sicut etiam Cent. 7. cap. 6. col. 191. mentiuntur, Sergiū Papam fuisse auctorem primum, vt crux adoraretur, & exosculaKaretur. Nam Sergius Papa sedit anno Domini DCLXXXVIII. at meminit adorationis & exosculationis crucis Euagrius lib. 4. cap. 26. qui est centum

B annis Sergio antiquior. meminit etiā Hieronymus in epist. ad Marcellam, vt migret Bethlehem.

Argumenta Bogomilium & Petrobrusianorum erant tria. PRIMVM, quia crux dolorem & ignominiam Christo attulit, ergo detestanda est ijs, qui Christum diligunt.

SECVNDVM, quia stultus & impius iudicaretur filius, qui patibulum amaret, & honoraret, in quo pater eius suspensus fuisset.

TERTIVM, quia si oportet adorare omnes cruces. quia Christus in cruce pependit; oportebit etiam adorare omnia sepulcra, quia in sepulcro Dominus quieuit; & omnia præsepia, quia in præsepi reclinatus fuit; & omnes columna, lāceas, spongias, flagella, &c. *Immò & omnes asinos* (inquit Claudius) *quia Christus asino ve*

C *ctus fuit.*

QVARTO arguit Claudius, hostes Christi gaudebāt de passione Domini, de resurrectione dolebant: & contra, amici eius de passione dolebant, de resurrectione gaudebant, ergo qui crucem honorant, & illam amant imitantur Christi hostes.

QVINTO argumētabantur VVicleffistæ apud VValdensem, si ratio contactus, vel quia instrumentum passionis fuit, crucem adoramus oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ contigerunt os Domini osculando, & manum illius serui, qui Dominum tetigit, cùm alapā illi inflixit; nam hæc omnia tetigerunt Dominum, & instrumenta passionis fuerunt.

SEXTO arguunt Centuriatores, superstitio est characteribus tribuere virtutem; at Papistæ tribuunt figuræ

D crucis vim pellendi Dæmones, & omnia mala; ergo superstitiosi sunt. Quæ obiectiones infrà cap. 30. diluentur. antea verò rem explicabimus. Dicemus igitur tria: Primò, de ipsa cruce. Secundò, de crucis imagine. Tertiò, de signo crucis transeunte.

CAPVT XXVII.

De Cruce vera Domini.

QVANTVM ad PRIMVM, antequam veniam

E ad probationes, notanda sunt aliqua de figura ipsius cruci. Sciendum igitur, crucem ex tribus lignis factam esse, quorum unum erat longum, cui corpus adhærebat, alterum transuersum superpositum longo, quibus affigebantur manus, tertium lignum erat infixum in ligno longo, ut in eo pedes crucifixi starent, & claues figi possent. Id testatur IRENÆVS lib. 2. cap. 42. *Habitus, inquit, id est, figura crucis fines & summitates habet quinque, duas in longitudinem, duas in latitudinem, vnam in medio, in qua quiescit, qui clauis affigitur.* Idem habet Iustinus in Dialogo cum Triphone vltra medium.

Vtrum autem lignum transuersum esset suprapositum ligno longo, ita ut non emineret lignum longum sursum versus, non est certum; nam Beda in quæst. in Genes. vbi de victoria Abrahæ loquitur, dicit crucem similem

similem fuisse literæ Græcæ τ, qualē etiam fuisse olim Hebraicum Thau, docet Hieronymus in cap. 9. Ezechielis. At B. Augustinus opist. 120. cap. 26. dicit, lignū longum eminuisse supra transuersum. Et hoc est probabilius; nam est conformius verbis Irenæi, & verbis Apostoli ad Ephesios, cap. 3. vbi alludens ad figuram crucis, nominat sublimitatem, profundum, longitudinem, & latitudinem. Porrò qui dicunt crucem fuisse similem literæ Thau, dicunt verum, quia parum differebat.

Quod autem scribit Beda in suis collectaneis & floribus, crucem factam ex quatuor generibus lignorum, ex Cedro, Pino, Cypresso, & Buxo: & quod scribitur in historia scholastica de ligno eruto ex probatica piscina, &c. non habent veterum testimonia, nec videntur probabilia.

Illud autem non est ignorandum, veteres aliquid addidisse mysterij gratia, quod etiam nunc ex parte seruatur. Nam lignum longum producebant sursum versus, & flectebant ad modum baculi pastoralis, ut referret literam Græcam P, paulò inferius apponebant duo ligna transuersa ad similitudinem crucis sancti Andreæ quæ referrent literam Græcam X. ita vt duæ illæ literæ per abbreuiationem significarent Christum; infra illum ponebant lignum transuersum, quod verè perficit crucem, & inde pendebat velum expansum; infra lignū transuersum erat lignum lōgum in similitudinem hastę; ad infimam partem addebant capulum ad commoditatem gestandi. Hæc omnia significabant crucem esse vexillum Imperatoris Christi; nam crucem testabatur ipsa figura; Christi nomen indicabant duæ literæ X & P, vexillum, ex velo, hasta, & capulo dignoscebat. Vide Ioannē Pierii Valerianū de signis hierogliphiels, li. 50. & Primasiū li. 4. in Apoc. vbi hoc ipsum signū vocat monogramma & signū Christi. Tale ferè fuit & labarum Constantini. Nam vt Eusebius refert lib. 9. hist. cap. 9. labarum, quod ante Imperatores gestari solebat & à militibus adorari, Constantinus in formam crucis redegit, sic tamen vt etiam vexilli formam non amitteret.

Describit autem ipsum labarum Eusebius libro 1. de vita Constantini, vbi dicit, fuisse hastam totam auro circumdatam, in cuius summitate posita erat corona preciosissima, infrà eam cornu trāsuersum ad formam crucis, ex quo pendebat velum purpureum auro & gēmmis ornatissimum, ad cuius partem infimam visebantur imagines Constantini & filiorum. In ipsa verò hasta sub corona erant literæ nominis Christi.

Iam verò modus crucifigendi communis non erat, ut multi putant, funibus alligando, sed clauis figendo. Pictores verò solent solum Christum depingere clauis affixum, latrones autem, & sanctum Petrum, atque Andream funib. sed non ita est, oēs .n. clauis figebantur, immò & oēs crucē suā ferebant, omnesq; antea flagellis cedebantur. Vide Plutarchū de tarda numinis vindicta; Marcū Tulliū act. 7. in Verrē; Noniū Marcellum verbo Patibulū, qui sic ait: *Deligati ad patibulum circūferuntur, deinde cruci figuntur*. Macrobiū lib. 1. Saturn. c. 11. Ioseph. li. 6. de bello Iudaico, c. 12. & in vita sua. Adde, qđ ideo dubitabatur, quęnā ex trib. repertis crucibus, esset crux Dominica, qa oēs tres habebant similia foramina, & clauos, &c. Vide Ruffinū li. 10. hist. c. 8.

His ergo prænotatis, ad argumenta veniamus: ac primū, qđ lignū crucis venerabile sit, probatur ratione ex Scripturis desumpta. Nam Scripturę testantur, Christū non crucifixum casu, vel inuitum, vel propter sua peccata, sed ipsum sponte elegisse crucem, & elegisse vt altare summi sacrificij, quo placaretur Deus; ut scalam sibi ipsi ad regnum, instrumentum liberationis generis humani; ac demum vt instrumentum, quo Diabolum

A vinceret, ac de eo triūpharet. ex quo sequitur, crucem illam veram à Deo mirificè fuisse honoratam, & nobis omnibus amabilem, & uenerabilem esse debere.

Quòd spontè illam elegerit, patet Isaiæ, c. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit*, Ioa. 10. *Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* In Act. Apost. c. 2. *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum intere mistis.* Actor. 3. *Deus, qui prænūciauit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, impleuit sic.* Actor. 4. *Conuenerunt verè in ciuitate ista Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populus Israel facere, quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.*

Quòd crux fuerit ara summi sacrificij, patet, quia Christus ipse crucifixus est summum sacrificium, in epist. ad Heb. ca. 7. Vnde ad Coloss. 1. *Pacificans per san*
B *guinem crucis eius*, id est, per sanguinem eius in cruce, quasi in altari fusum. Et hoc significauit lapis erectus & inunctus, & domus Dei vocatus à Iacob, Gen. 20.

Quòd crux scala fuerit Christo ad regnum, Ioan. 12. *Nunc Princeps huius mundi eijcietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.* Ad Philip 2. *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, &c.*

Quòd fuerit instrumentum liberationis, docent plurimæ figurę, quas collegit Ioannes Damascenus, lib. 4. de fide, c. 12. id .n. significauit lignū vitæ in paradiso, Genes. c. 2. arca lignea Noē domum eius saluans, Gen. 7. uirga Mosis aperiens mare, Exod. 14. lignum aquas
C dulces reddens, Exod. 15. Sed præcipuè serpens æneus exaltatus in deserto. Num. 18. de quo Dominus Ioan. 3. *Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, nō pereat, sed habeat vitam æternam.* Hinc uidelicet Ecclesia sequuta Paulum ad Galat. 6. dicit: *Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri* Iesv Christi, *in qua est salus, vita, & resurrectio nostra.*

Quòd cruce Diaboli uicerit, & de eo triumpharit, patet ex epist. ad Coloss. 2. *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit, de medio, affigens illud cruci, exspolians principatus & potestates, traduxit palàm confidenter, triumphans illos in semetipso.* Origenes homilia 8. in Iosue, dicit, in Græcis haberi; triumphans illos in ligno crucis: & licet nunc non habeamus in ligno, sed
D *ἐν αὐτῷ*, id est, in ipso, tamen optimè referri potest ad crucē, de qua suprà dixerat, *ἐν τῷ σταυρῷ*, ut refert Theophylactus. Dicit ergo Origenes, in cruce duos fuisse affixos, Christum uisibiliter, sponte sua, & ad tempus; Diabolum autem inuisibiliter inuitum, & in sempiternum eius opprobrium; & hoc probat ex isto loco, ubi Paulus utitur metaphora triumphi; indicare uolens, crucem esse currum triumphalē, in cuius summa parte sedet Christus triumphans, & in parte ima trahitur Diabolus alligatus, & ostentatur quasi in pompa. Id enim significat uerbum *ἐδειγμάτισεν* & *θριαμβεύσας*.

Argumentum Secvndvm sumitur à mysterijs in ipsa cruce significatis. Nam, ut ait Augustinus epist.
E 120. cap. 26. *Qui mortuus est, quia voluit; etiam mortuus est, quando voluit, nec sine caussa crucem potius, quàm aliud instrumentum mortis elegit.* Quid autem crux mystica significet docent Ireneus libr. 5. Gregor. Nyssenus orat. 1. de resurrectione; Augustinus in epist. 119. & 120. Hieronymus & Theophylactus in c. 3. ad Ephes. ubi de cruce exponunt uerba Pauli: *Vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, sublimitas, & profundum.* Nam latitudo uocatur lignum transuersum; sublimitas pars ligni, ubi est titulus suprà transuersum; longitudo ligni pars à transuerso usque ad terram; profundum, pars eiusdem, quæ latet sub terram.

Significat autem ista figura Primo totam perfectionem Christianam, ut Augustinus docet; profundū, Fidem;

dem; sublimitas, Spem; latitudo, Charitatem; longitudo, Perseuerantiam.

SECVNDO, Christi passionis effectum; nam lignum supremum significat cęlum Christi passione apertum, & Deum placatum; lignum sub terram infixam, infernum euacuatum, & Diabolum deuictum; lignum transuersum respiciens Ortum & Occasum, totum orbē terrarum redemptum. Itaque propterea Christum crucifixum adorent cœlestia, terrestria, & inferna, ut Nyssenus deducit.

TERTIO, duo brachia crucis sub vno titulo Saluatoris; significant duos populos (inquit Irenæus) sub vno capite Christo inter se connexos, iuxta illud Ioan. 12. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.*

Addunt Minutius Felix in Octauio, & Ambrosius serm. 56. crucis figuram esse etiam naturaliter salutarē. Nam aues nunquam volarent, nisi expansis alis crucis formam imitarentur: & nauis non moueretur, nisi ex malo & antenna crux fieret: & arator terram non scinderet, nisi ex aratro & stiua crucem faceret; & rursum aliam ex iugo & temone. Cœlum ipsum crucem facit, si lineę ducantur ab Ortu ad Occasum, ab Aquilone ad Austrum.

Denique etiā Aegyptijs qui hieroglyphicis characteribus vtebantur, crux vitam venturam significabat, vt refert Ruffinus lib. 2. hist. cap. 29.

Argumentum TERTIVM, ab inuentione crucis, ex qua multiplex testimonium sumitur, quod veneratio ligni crucis Deo placeat.

PRIMO, quòd non permiserit Deus lignum illud demergi in mare, vel flammis absumi. Quòd enim hostes Christianorum conati sint abolere crucem, eiusq; omnia vestigia, patet ex eo, quòd altissimè crucem sub terram absconderunt, & in loco crucis, Veneris simulacrum; in loco resurrectionis, Iouis; in loco natiuitatis Adonidis posuerunt, ut refert B. Hieronymus in epist. ad Paulinum de institutione Monachi. Cur, quæso, non cremarunt crucem, cùm vellent & possent, nisi quia Deus abstulit illis mentē, vt ad solatium piorum lignum preciosissimum seruaretur?

SECVNDO, quòd Deus eo tempore crucem inueniri voluerit, quo tutò poterat coli, nimirum ad initium imperij Constantini; nam si antea reserata fuisset, regnantibus persequutoribus, magis ludibrio quàm honore excepta fuisset: si autem diu post tempora Constantini fuisset inuenta, st audata fuisset sancta crux debito honore. Tunc igitur primùm diuina prouidentia crucem manifestauit, cùm primùm potuit coli.

TERTIO, quia per euidentia miracula demonstratū est esse veram crucem, & proinde crucis inuentionē; reuelationem illam esse à Deo. Nam cùm tres cruces simul inuentæ fuissent, nec posset planè crux Domini à crucibus latronum internosci, admotæ fuerunt omnes tres ad mulierem quandam in extremis agentem, & cum duæ priores nihil egissent, tertia admota mulieri, mox illam reddidit sanam. Scribit hoc Ruffinus lib. 10. hist. cap. 8. Socrates lib. 1. cap. 13. Theodoretus lib. 1. cap. 18. Sozomenus libro 2. cap. 1. & Nicephorus li. 8. c. 29. nec solùm mulierem ęgram sanauit, sed etiam mortuum virum excitauit eodem tempore, ut scribūt Paulinus epistola 11. ad Seuerum, Seuerus li. 2. histor. sacræ; & Sozomenus lib. 2. c. 1. qui & viri mortui & mulieris ægrotæ meminit.

Neq; obstat, quod Ambrosius orat. in Theodosium, & Chrysostomus homil. 84. in Ioan. dicunt, crucem Domini ex titulo cognitam, quo carebant aliæ duæ. nā Ruffinus indicat, ex titulo quidem fuisse cognitam crucem Domini, sed non omnino euidenter, quia titulus non erat affixus cruci, sed iacebat prope eam. ideò, vt nulla remaneret ambiguitas, ad miraculum confugerunt. Nec solùm crux miraculo illo claruit, sed etiam clauus quem Helena ad Constantinum misit. de eo siquidem (vt Ambrosius testatur loco citato) Iudæi dice-

A bant: *Ecce & clauus in honore est, & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili potestate Dæmones torquet.*

QVARTO, quia Helena nō ex se incitata est ad crucē Domini quærendam, sed diuinis admonita reuelationibus. Sic enim testatur Eusebius in Chron. quod Hieronymus Latinum fecit: *Helena Constantini mater*, inquit, *diuinis monita visionibus, beatissimum crucis lignū in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit*; Et idē dicūt Ambrosius, Ruffinus, Paulinus, Sulpitius, & alij. Ex quo apparet impudēs blaspemia Magdeburgensium, q. Cent. 4. c. 6. col. 458. Helenā superstitiosam vocant, quia Hierosolymam petit, vt lignum crucis inueniret, quam tamen sancti Patres omnes mirificè laudant, & Spiritu sancto inspirante dicunt, eam crucis li- B gnum quæsiuisse. Ipsam verò historiam licet celeberrimam conantur Magdeburgenses dubiam reddere Centur. 4. c. 13. col. 1438. & 1439. duabus coniecturis. PRIMA est, quia Ambrosius est antiquissimus omniū qui eam historiam referūt: sed illius orationē in Theodosium, vbi hoc habetur, Erasmus non recipit, vt germanam. SECVNDA, quia Eusebius lib. 3. de vita Constantini de Helena multæ narrat, & de repurgatione montis Caluariæ, & tamen non meminit inuentionis crucis.

Ad PRIMAM dico, primò non exstare talem Erasmi censuram, immò ipsi Magdeburgenses Centur. 4. capite 13. in vita Ambrosij, ex iudicio Erasmi hanc orationem Ambro. tribuunt. ex quo perspicere potes eorum constantiam.

C Dico SECVNDO, si exstaret, non esse Erasmum diuinum oraculum, cui necessariò credi debeat, quando nullam affert rationem.

Dico TERTIO, falsum esse, quod Ambrosius sit antiquissimus eorum, qui hanc historiam referunt; nam Sulpitius, Paulinus, Ruffinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem recitant, æquales Ambrosij dici possunt, cùm eodem tempore vixerint, licet Ambrosius esset fortasse paulò senior. Deinde eandem recitat Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosio antiquior, in epistola ad Constantium Augustum: item Constantinus ipse, Ambro. similiter antiquior, eiusdem meminit in epistola ad Macharium, quam refert Eusebius libro 3. de vita Constantini, vbi sic habet: *Tanta est Dei nostri benignitas, vt nulla verborū officia præsenti miraculo* D *digna esse queant. Hoc enim admirationem omnem stuporemq. præterit, indici tormenti sacratissimi tot annis humo sepultum, vsque dum interfecto communi hoste, liberæ familia apparuit ignorari, &c.* Ibidem addit, nouis miraculis fidem esse declaratam.

Ad SECVNDAM obiectionem dicimus, Eusebium in Chronico huius rei meminisse: in libris autem dē vita Constantini nō fecisse de hac re mentionem, quia res erat notissima omnibus, & satis putabat esse, quòd eam attigisset in literis Constātini. Huic inuentioni sanctæ crucis addi potest inuentio sacræ lanceæ, quæ diuina reuelatione reperta est, Antiochiæ, anno Domini M.XCVIII. & insigni miraculo nobilitata. Vide Gulielmum Tyrium lib. 6. de bello sacro, Paulum Aemilium libro 4. de rebus gestis Francorum, & nodechi- E num Mariani Scoti continuatorem in Chronico anni M. C.

Argumentum QVARTVM, à testimonijs veterum, qui passim referunt, quāto desiderio tenerentur fideles habendi, aut certè videndi particulas uerę crucis, quod ad magnū crucis honorem pertinere nemo ignorat. Inprimis B. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 10. & 13. dicit, ex ligno crucis Hierosolymis inuento totū mundū repletum, plurimis inde particulas petentib. & impetrantibus Constantinus particulam crucis statuæ suæ inseruit, quam Constantinopoli collocauit, existimans per eam crucis particulam totam vrbem custodiendam, ut referunt Socrates li. 1. c. 13. & Eutropius,

siue

siue Paulus Diaconus, qni multa addidit Eutropio. lib. 11. rerum Romanarum. Gregorius Nyssenus in vita Macrinæ sororis, scribit, eam gestare solitam ad collum crucem argenteam, cui inserta erat particula veræ crucis.

PAVLINVS epistol. 12. ad Senerum, scribit, se mittere, tanquam summum donum, particnlam crucis veræ auro inclusam. Idem etiam natali 10. S. Felicis, scribit, se restinxisse incendium maximum ostensa particula crucis, qnod nulla arte extingui poterat.

Ipse, inquit, *domum remeans, modicum, sed grande salutis.*

De crucis æternæ sumptum mihi fragmine lignum
Promo, tenensque manu aduersis procul ingero flammis, &c.

B Chrysostomus homil. quòd Christus sit Deus, scribit, eos qui potuerāt potiri particula crucis, auro inclusam seruare, ac inde se valde ornari & custodiri, meritò credere. Euagr. lib. 4. hist. cap. 16. & Procopius libro 2. de bello Persico, narrant, Apameæ fuisse particulam sanctæ crucis, quam sibi ostendi populus voluit, cùm ciuitas diu obsessa iam iam capienda videretur, vt nimirum conspecta cruce Domini, alacriùs morerentur. Sed cùm ab Episcopo crux illa ostenderetur semel, & iterum, & tertiò effulsisse semel, & iterū, & tertiò splendidum ignem non comburenté, sed lucentem, quo territi hostes, obsidionem soluerint. GREGORIVS libr. 7. epist. 126. ad Recharedum Regem Visigothorum, mittit crucis particulam, vt eximium munus.

AMBROSIVS oratione in Theodosium, loqnens de C clauo inserto ab Helena galeę Imperatoris; *Sapienter*, inquit, *Helena egit, quæ crucem* (*particulam videlicet crucis, nimirum clauum vnum*) *in capite Regum leuauit, vt crux Christi in Regibus adoretur.*

HIERONYMVS in Psal. 98. exponit de cruce, illud: *Adorate scabellum pedum eius.* Et in epist. 17. ad Marcellam, dicit: *Ergòne erit illa dies, quando nobis liceat speluncam Saluatoris intrare, crucis deinde lambere lignum &c.*

AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate De, cap. 8. scribit: Ad terram sanctam ex monte Caluariæ allatam in Africam, miracula fieri solita, & se cum alio Episcopo eam infodisse, & orationis locum super eam constituisse. Quo honore Augustinus prosequeretur crucem, quando sic honorauit terram, vbi fuerat crux?

D His adde Sybillæ carmen, quod habetur lib. 6. carminum Sybillinorum, prope finem.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Argumentum QVINTVM, ab exaltatione crucis. Constat enim ex Paulo Diacono, Zonara, & Cedreno in vita Heraclij, Heraclinm in recuperatione crucis, q̃ Persę ex Hierosolymis abstulerant, diuininis adiutum, ita vt etiam de cœlo Deus lapidibus grandinis pugnaret contro Persas, vt olim fecerat cum Iosue. In ipsa etiam restitutione crucis in suum locum, miracula quędam contigerunt, ut refert Sigebertus in chronico anni DC. XXXI. vnde etiam festum institutum testantur Otho Frisingensis lib. 5. c. 9. Beda & Ado in martyrologi. E

Argumentum SAXTVM, si locus, in qno Angelus stetit, terra sancta est, Iosuæ cap. 5. Exod. 3. cur non magis crux, vbi stetit Christus? si sudaria & semicinctia Pauli honorabantur propter contactum, cur non magis crux Christi sanguine respersa? Si Sacramenta honorantur, quia instrumenta gratiæ, cur non crux, quæ instrumentum est redemptionis?

CAPVT XXVIII.

De imagine Crucis.

IAM verò de imagine Crucis habemus PRIMO testimonium Matt. 24. *Tunc apparebit signum filij hominis in cęlo*; ex qua apparitione miro modo venerabile reddetur signum illud, id est, crux. Nam etsi Caluinus, Musculus, & alij quos refert in sua cathena ad hūc locum Marloratus, negent hic agi de cruce, ac velint hunc esse horum verborum sensum: *Tunc apparebit signum Filij hominis*, id est, tunc apparebit Filius hominis tā manifestè, ac si edito signo in se omnium oculos conuertisset: omnes tamen veteres ad vnum exponunt de cruce, ita Origenes Chrysostomus, Hieronymus, Hilarius, Theophylactus, Euthymius, Beda in cap. 24. Matthæi: item Cyrillus catechesi 15. & Augustinus serm. 130. de tempore. Ecclesia quoque canit in festo inuentionis: *Hoc signum crucis erit in cælo, cùm Dominus ad iudicandum uenerit.*

Sybilla etiam lib. 6. in fine:

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.
Nec te terra capit, sed cœli tecta videbis,
Cùm renouata Dei facies ignita micabit.

Et quidem Thomas VValdensis, tom. 3. tit. 20. cap. 158. non omnino improbabiliter dicit, ipsam veram crucem ligneam, quæ nunc diuisa est in multas particulas, tunc reformandam, & colligendam, & apparituram in cœlo. nam id videntur asserere Sybilla & Chrysostomus in sermone de cruce & latrone; nec alij Patres contradicunt.

Neq; obstat illud Ecclesię: *Hoc signum crucis erit in cęlo.* nam etiam uera crux dici potest signum crucis, id est, instrumentum habens figuram crucis. Sed si hoc non admittatur, saltem imago crucis lucida in cœlo apparebit ex aëre, vel igne condensato, ut Abulensis & Iansenius, & alij docent.

Hinc autem multiplex argumentum ducitur ad probandum honorem crucis; nam PRIMO honorabilis est crux, quia ab ipso Christo vocatur signum eius, id est, uexillum Christi: si enim vexillum Imperatoris milites adorant, vt patet ex Sozomeno lib. 1. hist. c. 4. cur vexillum Christi non adorabitur? SECVNDO, honorabilis est, quia in cœlo apparebit, loco nimirum sublimi & honorifico. TERTIO, quia manibus Angelorum feretur, vt Augustinus docet sermon. 130. QVARTO, quia splendebit clarius Sole. quod probant Augustinus & Chrysostomus, quia tūc apparebit, & conspicietur ab omnibus, quando Sol, & Luna, & stellæ obscuratæ fuerint, ut patet ex Matthæo capite 24.

Argumētum SECVNDVM sumi potest à testimonijs sacrorum Conciliorum. nam Synodus VI. can. 73. Synodus VII. act. vlt. & Synodus VIII. act. item ult. canones ediderunt de ueneratione crucis.

TERTIVM argumentum ab usu & testimonijs ueterum. IVSTINVS in Apologia secunda: *Signa*, inquit, *& notæ, quæ apud nos sunt, huius rei* (crucis) *virtutem declarant.* Tertullianus in Apologet. cap. 16. obiectioni Gentilium respondet de adoratione crucis ligneę; idem facit Minutius in Octauio. ex quo apparet, ab ipso Ecclesiæ exordio, etiam ante crucis ueræ inuentionem Christianos solitos habere, & uenerari crucis imaginē. Origenes li. 6. in epist. ad Romanos, dicit crucis figuram ante oculos positam, si attentè consideretur, ualere ad depellendam omnem tentationem.

Constantinus Magnus labarum in formam crucis redegit, ut patet ex Eusebio lib. 9. ca. 9. hist. & ex lib. 1. de uita Constantini. quia uerò labarum adorabatur, nunquam Constantinus crucem in labaro posuisset, si putasset, esse idololatriam uenerari crucem: immò Sozomenus lib. 1. c. 4. hist. scribit, ideo Constantinum uertisse labarum in crucem, ut milites assuescerent crucem uenerari.

DICES, etiam ante Constantini tempora labarum habuit formam crucis, ut Tertullianus in Apologet. cap. 16. Iustinus in 2. Apologia, & Minutius in Octauio testantur.

RESPONDEO, labarum ante Constantini tempora habuisse quandam crucis similitudinem, quia erat velum in

lum in ligno suspensum. non tamen propriè crucis figuram habuisse, nisi tempore Constantini. Idem Constantinus, vt refert Eusebius lib. 1. de vita Cōstantini, Romæ deuicto Maxentio, in loco celeberrimo erexit crucem cum his verbis: HOC SALVTARE SIGNVM. Et rursum in manu dextera statuæ suæ crucem apponi iussit cum his verbis: HOC VNO VERÆ FORTITVDINIS SIGNO VRBEM VESTRAM LIBERAVI, &c. Idem etiam decreto cauit, ne deinceps vlli facinorosi cruci affigerentur, vt crux non amplius horrori, sed amori & venerationi omnibus esset, vt scribit Sozomenus lib. 1. cap. 8. & Augustin. serm. 18. de verbis Domini. Et è contrario in pecunijs, quas omnes amant, crucis figuram excudi iussit, vt ibidem Sozomenus refert.

Constantini pietatem imitatus Theodosius, prohibuit ne crux humi sculperetur vel pingeretur, ne sacrum signum pedibus calcaretur. ita enim habetur, ne sacrum pedibus calcaretur. ita enim habetur lib. 1. Codicis, tit. 8. L. Cum sit nobis, quod testimonium ex Petro Crinito lib. 9. c. 9. aduersarij corruptè citant, quasi Theodosius prohibuisset imaginem crucis sculpi, vel pingi.

Theodosium sequutus Arcadius filius, auream monetam cum signo crucis cudi iussit, teste Prospero de prædictionibus & promissionibus part. 3. cap. 34.

Tiberius quoque optimus Imperator, Theodosij legem sequutus, cùm vidisset in palatio humi crucem in marmore incisam, mox erigi iussit, dicens: *Cruce Domini frontem & pectus munire debemus, & nos eam pedibus terimus?* testis Paulus Diaconus lib. 18. rerum Roman. vbi etiam addit, sub illo marmore repertum ingentem thesaurum amplius centum millium aureorum, in remunerationem videlicet pietatis tam religiosi Principis.

Cōstantini tempore scripsit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cetera legimus:

Flecte genu, lignumq; crucis venerabile adora.

Non diu postea Athanasius quæst. 16. ad Antiochum reddidit caussam, cur Christiani faciant & colant potius imagines crucis, quàm lanceæ, vel spongiæ; quia videlicet si Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis disiunctis figuram crucis destruimus, nec amplius veneramur.

Ioannes CHRYSOSTOMVS in supplicationibus argenteas cruces cum ardentibus facibus præferri iubebat, vt Socrates lib. 6. cap. 8. & Sozom. lib. 8. cap. 8. testātur. Idem etiam Chrisostomus in libro, quòd Christus sit Deus, dicit, suo tempore crucis figuram omnibus in locis depingi solitam, in vrbibus, in domibus, in cubiculis, in vasis, in solitudine, in montibus, &c. AVGVSTINVS Tractatu 36. in Ioan. & in Psalm. 36. *Qui tantum*, inquit, *honorem tribuit supplicio suo, quid seruat fidelib. suis?* Cyrillus lib. 6. in Iulianum, respondet Iuliano reprehendenti Christianos, quòd lignum crucis adorarent, eiusque figuram ante domos suas depingerent. Ruffinus lib. 2. cap. 29. hist. testatur, apud Aegyptum, cùm ad fidem conuerterentur Aegyptij, vbique fuisse depictas cruces loco thoracis Serapidis, quē Ethnici venerabantur. Beda lib. 1. hist. Angl. cap. 25. scribit, Augustinum à beato Gregorio missum ad Anglorum cōuersionem, crucem argenteam, & imaginem Christi in tabula depictam pro vexillo prætulisse. Ipse etiam Gregorius lib. 7. epist. 1. de crucis veneratione loquitur. LEO serm. 8. de passione Domini: *Pulchra specie*, inquit, *triumphi sui trophæum, & inuictissimæ patiētiæ signum salutis adorandū populis omnib. inferebat.* SEDVLIVS in carmine Paschali:

Pax crucis ipse fuit, violentaq; robora membris
Illustrans proprijs, pœnam vestiuit honore.
Suppliciumq; dedit signum magis esse salutis,
Ipseq; sanctificans in se tormenta beauit:
Neue quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ Dominum portauit ouans, &c.

Argumentum QVARTVM ad apparitione, & miraculis crucis. PRIMO, apparuit Constantino crux lucidissima in aëre cum illis verbis: *ἐν τούτῳ νίκα*, id est, in hoc vince. refert Euseb. lib. 1. de vita Constantini, vbi etiam addit, se id accepisse ab ipso Constantino iurante rem ita se habere. Neq; apparuit illi crux in somno, vt Sozomenus lib. 1. cap. 3. & Paulus Diaconus lib. 11. rerum Roman. dicunt; sed planè vigilanti, & iter facienti cum toto exercitu, vt Eusebius dicit.

Porrò non frustrà dictum esse Constantino: *In hoc signo vince*, apparet ex victorijs Constantini, nam lib. 2. de vita Constantini scribit Eusebius, in prælijs iussisse Constantinum semper deferri labarum cruce insignitum ad eam partem agminis, quæ magis laborabat; & quocunque labarum accessisset, mox etiam victoriam sequi solitam. Addit ibidem, cum, qui labarū deferebat, cum metu hostium irruentium reliquisset labarum, continuò necatum esse: qui autem illud de manu abijcientis suscepit, nunquam feriri potuisse, etiam si innumerabilia prope tela in illum coniecta fuissent; oīa. n (mirabile dictu) in hasta cruci infigebantur.

SECVNDO, apparuit crux lucidissima supra montē Oliuetum tempore Constantij Imperatoris, de qua apparitione exstat epistola Cyrilli Hierosolymitani ad Constantium.

TERTIO, apparuit tempore Iuliani Apostatæ, qui eam persequebatur, vt narrat Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum. Nam cùm Iulianus inspiceret exta pecudum aruspicij gratia, inuenit crucem coronatam; & quidam aruspices periti, vt refert Paulus Diaconus in eius vita, dicebant, significari religionem Christianam, quæ crucem venerabatur, fore perpetuam, nec posse vinci à Iuliano. Adulatores autē eius dicebant, significari angustias, & quasi carceres crucis; sed euentus priorem sententiam veram ostendit. EODEM tempore, cùm Iudæi, Iuliani iussu exstruere vellent templum in Hierosolymis in dedecus crucifixi, apparuit rursum in aëre circulus ingens lucidus, crucem splendidissimam ambiens; & præterea in vestibus ferè omnium hominum eius loci apparuerunt cruces quasi summo artificio elaboratæ, vt scribit idē Nazianzenus orat. 2. in Iulian.

QVARTO apparuit crux in aëre tempore Arcadij, cum Imperator bellum susciperet pro fide contra Persas, Christianorum persequutores, in quo bello diuinitus adiutus fuit. testatur hoc B. Prosper in lib. de promissionibus diuinis, parte 3. cap. 34.

QVINTO, apparuerunt cruces in vestibus hominū tempore Leonis Iconomachi, cum hæretici contra imagines sacras insanirent, vt testatur Paulus Diaconus in vita Leonis Iconomachi. Ad hoc genus referri potest apparitio crucis in Anglia in arbore, anno MDLIX de qua vide Alanum Copum.

Præter has apparitiones miracula sine numero per crucis figurā effecta referri possēt. Insigne est illud Hilarionis, qđ refert B. Hieronymus factū apud Epidaurū. Nā cū mare egrederetur terminos suos, & periculū esset, ne ciuitatē obrueret, Hilariō in littore tres cruces pinxit; mare aūt cū eò peruenisset, cœpit intumescere, & in magnā altitudinē instar muri cuiusdā excreuit sursū versus, quasi fremēs & indignās, quod progredi vlterius prohiberetur, tandē crucis virtuti cedens, fluctus suos in seipsum retorsit. Multa quoque miracula facta narrat Beda lib. 3. cap. 2. histor. Anglor. per ligneam crucem, ab Osvvaldo Rege sancto erectam, ac illud omnium primum, quod ipse cum paucis contra innumerabiles hostes pugnauit, & vicit.

Argumentum VLTIMVM à ratione. Nam signa rerum sanctarum sancta venerabilia sunt, vt suprà ostēdimus: certè quęlibet crux sancta & venerabilis est, quia gerit imaginem Christi crucifixi, id est, Christi in ipso opere redemptionis occupati, quo nihil sanctius cogitari potest.

CAPVT XXIX.

De signo Crucis.

RESTAT signum crucis, quod in fronte, vel in aëre pingitur, vel super qualcunque res digito exprimitur. Quod signum sacrum esse & venerabile, PRIMO ostendi potest ex figuris Testamenti veteris. Nam sanguis agni in postibus domorum, de quo Exodi 12. nihil aliud significabat, nisi signum crucis in frontib. Christianorum, Augustino teste in libro de catechizandis rudibus, cap. 20. Item illud Tau, quod Ezechielis cap. 9. iubetur describi in frontibus gementium, apertissimè signum crucis, quod in fronte ponsimùm pingimus, indicabat, teste Cypriano in lib. aduersus Demetrianum, & Hieronymo in commentario Ezechielis. His adde illud Apocalyp. 14. *Habentes nomen eius, & nomen Patris eius in frontibus suis;* id est, signũ crucis. Item illud Apocalyp. 7. *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.* Hoc enim signum, esse signũ crucis, docent Oecumenius, Beda, Anselmus & Rupertus in hunc locum. Iacob quoque cùm cancellatis manibus benedixit filijs Ioseph, Gen. 48. significauit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.

SECVNDO, probatur ex testimonijs veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Dionysius cap. 4. 5. & 6. Ecclesiast. hierarch. dicit, in omnibus Sacramentis adhiberi signum crucis. Iustinus quæst. 118. respondet Gentibus querentibus, cur Christiani ad Orientem orarent: & dicit, caussam esse, quia Deo danda sunt meliora: *Sicut etiam*, inquit, *dextera potius, quàm sinistra signum crucis exprimimus, cùm alicui benedicimus.* Hyppolitus quidam scriptor vetustissimus, & Apostolis familiaris, cuius librum citat Palladius in histor. Lausiaca, ca. 148. scribit, virginem quandam signo crucis munitam ex prostibulo illæsam euasisse.

TERTVLLIANVS ita loquitur lib. de Corona militis: *Ad omnem progressum atque promotum, ad omnẽ aditum, & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, quandocunque nos cõuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Idem habet lib. 2. ad vxorẽ, & in principio Scorpiaci.

CYPRIANVS lib. 4. epist. 6. in fine: *Muniatur frons, vt signum Dei incolume seruetur.* Et libro de vnitate Ecclesiæ, vltra medium, dicit, Oziam lepra in fronte percussum, offenso Domino, in qua parte corporis signãtur, qui Dominum promerentur. Et libro de lapsis, in principio: *Frons cum signo Dei pura, Diaboli coronam ferre non potuit, coronæ se Domini reseruauit.*

Cornelius Papa in epist. ad Fabianũ, quæ est apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, Nouatianum à Dæmonio arreptum, quòd non recepisset in fronte signaculum Christi.

ORIGENES in Exodi cap. 15. hom. 6. sic ait: *Timor & tremor cadũt super eos* (Dæmones) *cùm signum in vobis viderint crucis fideliter fixum, &c.* Gregorium Neocæsariensem sæpe vsum signo crucis contra Dæmones, testatur Gregorius Nyssenus in eius vita. Lactantius lib. 4. cap. 26. dicit, Christum eis omnibus prodesse, qui signum crucis in fronte conscripserint.

CYRILLVS catechesi 4. *Non pudeat*, inquit, *nos crucis Christi. quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signate cruce in fronte.* Et infrà: *Fac autem hoc signũ, & mãducans, & bibens, & sedẽs, & stans, & loquẽs, & ambulans, & in summa in omni negotio.* Idẽ repetit catechesi 13.

ATANASIVS libro de incarnatione Verbi: *Signo crucis omnia magica*, inquit, *compescuntur, &c.*

BASILIVS libro de Spiritu sancto, cap. 37. inter primas Apostolicas traditiones ponit, signare se signo crucis. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, dicit, etiam milites in mensa signum crucis adhibere solitos. Chrysostomus homil. 55. in Matth. caput 12. signo crucis omnia Sacramenta perfici docet. Et hom. quòd Christus sit Deus, plurima de gloria huius signi, & eloquentissimè persequitur.

EPHRÆM lib. de pœnit. cap. 3. *Pingamus*, inquit, *in ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signum; armemur insuperabili hac Christianorum armatura.* Item lib. de armatura spirituali, cap. 2. *Scuti vice crucis signo teipsũ muni; validissima enim armatura est.* B. Antonius, vt refert Athanasius in vita eiusdem Antonij, contra omnes terrores iubebat solo crucis signaculo tutos esse Monachos. Palladius in hist. Lausiaca, cap. 2. scribit, sanctum senem quendam cùm vidisset in puteo aspidem, signo crucis muniuisse puteum illum, ac deinde sine timore hausisse aquam, & bibisse. Theodoretus in hist. religiosa, passim meminit crucis, & virtutis eius.

AMBROSIVS ser. 43. hortatur, vt omnia opera à signo crucis incipiamus. Et serm. 90. recitantur verba sanctæ Agnetis dicẽtis: *Posuit signum in faciem meam, vt nullum præter eum amatorem admittam.* Id enim est signum crucis, quo dedicamur Deo.

HIERONYMVS in epist. ad Demetriadem: *Claudas cubiculum pectoris, crebro signaculo crucis munias frontem tuam.* Item ad Eustochium: *Ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.*

AVGVSTINVS Tract. 118. in Ioan. ad finem. *Quid est, quod omnes nouerunt, signum Christi, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentium; siue ipsi aquæ, qua regenerantur; siue oleo, quo Chrismate inunguntur; siue sacrificio, quo aluntur; nihil eorum ritè perficitur.* Item libro 1. Confess. cap. 11. *Signabar iam signo crucis, & condiebar sale Christi.*

Beatus Martinus apud Sulpitium: *Ego*, inquit, *signo crucis, non clipeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.*

PRVDENTIVS in hymno ante somnum:

Fac cum vocante somno
Castum petis cubile
Frontem, locumq; cordis
Crucis figura signet.
Crux pellet omne crimen.
Fugiunt crucem tenebræ.
Tali dicata signo
Mens fluctuare nescit.

PAVLINVS natali 8. S. Felicis:

Nos crucis inuictæ signum, & confessio munit,
Armatiq; Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quãquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.

TERTIO, probatur ex miraculis signo crucis factis. Tertullianus initio Scorpiaci dicit, Christianos signando, vel adiurando non solùm Christianis, sed et Ethnicis sæpe prodesse. Lactantius lib. 4. cap. 27. dicit præsente Christiano, qui crucẽ fronte signauerat, Diabolum nõ ausum Imperatori poscenti responsa dare. Epiphanius hæresi 30. scribit, quẽdã Iosephũ nondũ Christianũ signo crucis Dæmones expulisse, & deinde Christianũ effectum eodẽ signo incantationes Iudæorum destruxisse. Nazianzenus orat. 1. in Iulian. scribit, ipsũ Iulianum, licet Ethnicum, cùm spectra quædam videret, dum necromantici sua mysteria operarentur, signo crucis seipsum muniisse, & mox spectra omnia euanuisse. Nyssenus in vita Gregorij Thaumaturgi, scribit, Diaconum eius, signo crucis munitum, exiuisse noctu incolumem ex balneis inter innumerabilia spectra, ex quibus balneis nemo vnquam viuus exierat eorum, qui noctu intrauerat.

Athanasius in vita Antonij; Hieronymus in vita Pauli primi Eremitæ; Theodoretus lib. 5. hist. c. 21. & Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 7. multa scribũt miracula, quæ

quæ ad solum crucis signum Deus fecit, ac potissimũ in Dæmonum expulsione. Palladius in historia Lausiaca, cap. 54. scribit, quendam signo crucis munitum in medijs flammis longo tempore illæsum permansisse. Theodoretus in vita sancti Iuliani, & in vita sancti Marciani, scribit, ab vtroque suo tempore signo crucis ingentes dracones occisos. Item in vita sancti Aphraatis, & sancti Macedonij, & sancti Petri, & aliorum, scribit, eos signo crucis varios morbos curasse. Quod idem Sulpitius in vita beati Martini; Hieronymus in vita Hilarionis; Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. similiter scribunt. Victor Vticensis lib. 2. de persequ. VVand. scribit, ab Eugenio Episcopo Catholico cæcũ illuminatum solo crucis signo. Quòd si addere vellemus miracula edita post primos quingentos annos, quæ referuntur à probatis auctoribus de S. Benedicto, Bernardo, Francisco, & alijs, nunquam finiremus.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones hæreticorum.

EX HIS, quæ dicta sunt, facile erit obiectiones hæreticorum, suprà notatas, soluere. Ad PRIMVM igitur, quæ sumebatur ex eo, quòd crux dolorẽ & ignominiam Christo attulit, respõdemus, si solùm crux attulit Christo dolorem & ignominiam, meritò esse execrandam: atqui attulisse etiam lætitiam & gloriam, propter Diabolum deuictum, & genus humanum redemptum; quæ lætitia & gloria tanta fuit, vt dolorem & ignominiam illam priorem planè absorbuerit, vt patet.

Ad SECVNDAM, quæ sumebatur à similitudine eorum, quorum parentes in patibulis perierunt, qui impij viderentur, si eiusmodi patibula honorarent, dico illa non esse similia; nam qui nunc in patibulis suspenduntur ex sententia iudicis, culpa sua suspenduntur; aut vera, aut certè in iudicio legitimè probata; præterea inuiti suspenduntur; denique ex ipsa morte nihil lucrantur, nisi pœnam & infamiam. At Christus non propter culpam veram aut probatam crucifixus fuit. Constat enim ipsum iudicem sæpius testatum, se nullam in eo caussam inuenisse. Ad hæc, Christus sponte sua se tradidit crucifixoribus, vt Patris obedientiam impleret, cùm alioqui posset euadere, si vellet, vt notũ est; quia cùm diceret: *Ego sum*, omnes eius inimici ceciderunt retrorsum. Denique, Christus ex ipsa morte plurima bona retulit, vt diximus, & sibi, & nobis. Neque id solùm in Christi morte videmus, sed etiam in mortibus aliorum, qui propter Deum, aut patriam occiduntur. amici enim libentissimè instrumenta passionis eorum tanquam monimenta virtutis cõseruãt.

Ad TERTIVM argumentum, quòd honorare crucem sit quasi lætari de morte Christi, quemadmodum inimici eius faciebãt, dico nos nihil cũ hostib. Christi habere commune; nam cùm gaudemus de Christi passione, nõ gaudemus de eo, de quo hostes eius gaudebant, sed de eo, de quo ipse gaudebat, id est, de triũpho eius, non de ignominia. Alioqui enim etiam nouimus Christo patienti esse compatiendum, & dolores eius pijs lacrymis decorandos.

Ad QVARTVM argumentum dico, non sequi, si omnes cruces honoramus, oportere etiam nos honorare omnia præsepia, omnes spinas, omnes lanceas, omnes virgas, &c. nam omnes cruces adoramus, quia omnes sunt imagines veræ crucis, in qua Dominus pependit, & præterea etiã ipsius Christi crucifixi. at præsepia, spineta, lanceæ, & similia non sunt imagines Christi, nec etiam præsepij, spinarum, lanceæ, & similium, quæ Christum tetigerunt. Ad imaginem enim non sufficit similitudo, sed requiritur, vt vnum exprimatur ex alio. Quare frater non dicitur imago fratris, licet similes sint, quia vnus non est ab alio. Filius autẽ, quia non solùm est similis patri, sed etiam ab eo prodijt, idcirco verè dicitur & est imago patris. Iam cruces omnes fiunt ad exprimendam illam primam, & sic imagines eius fiunt: at præsepia, lanceæ, & similia, non fiunt ad illa exprimenda, sed ad alios vsus, & ideo nec imagines sunt. Quando autem pingitur vel sculpitur præsepe ad repræsentandam Christi natiuitatem, vel columna ad repræsentandam flagellationem, quia tũc præsepe & columna sunt imagines, non carent sua aliqua veneratione.

SI petas vnde est, quod pingimus, & adoramus crucem, etiam sine Christo crucifixo; & non pingimus, nec adoramus præsepe, vel columnam sine Christo?

RESPONDEO, propter tres caussas. PRIMO, quia crux etiam sola refert ipsum Christum crucifixum: illa autem hoc non faciunt. SECVNDO, quia crux non habet alium vsum, quàm repræsentãdi, præsertim post edictum Constantini, de non crucifigendis hominib. at illa alia habent alios vsus; & ideo qui videret vnam columnam depictam, non facilè posset scire, quid illa significaret, an columnam Christi, an columnam Traiani, vel Hadriani, vel Herculis, vel aliorum. TERTIO, quia (vt Athanasius quæst. 16. ad Antiochum dicit) cũ accusamur, quòd adoremus lignum, possumus statim ostendere, nos colere figuram, non materiam, separando duo illa ligna ab inuicem: quod in columna lancea, spongia, & similibus, non tam facilè fieri posset.

Ad QVINTVM, de honorandis labijs Iudæ, & manibus eorum, qui Christum occiderunt, tum propter cõtactum sacri corporis, tum quia instrumenta fuere passionis, respondeo, inter crucem, & labia Iudæ, ac manus crucifixorum Christi, magnam esse differentiam, vt docet Thomas VValdensis, tomo 3. tit. 15. capite 120. nam crucem Dominus elegit, & amanter amplexus est, vt rem innoxiam deseruientem redemptioni; at labia Iudæ, & manus impiorum Christus nõ elegit, nec amauit, sed execrabatur, vt res impias & sceleratas. Nos autem illa solùm amare & honorare debemus, quę Dominus amauit & honorauit.

SED possent respondere VVicleffistæ, paria esse labia Iudæ, & crucem. Nam vt labia Iudæ fuerunt instrumentum sceleris Iudæ, & alioqui in se non erant capacia culpæ; ita & crux fuit instrumentum sceleris Iudæorum: & sicut Dominus elegit crucem, non vt instrumentum sceleris, sed vt instrumentum passionis; ita quoque elegit labia Iudæ & manus interfectorum, non vt instrumẽta sceleris, sed vt instrumenta passionis. Vnde Augustinus in Psalm. 54. dicit, Iudam à Christo electum, vt per eum impleret redemptionem nostram.

RESPONDEO igitur, differentiam in duobus consistere. PRIMO, quia labia Iudæ, & manus interfectorũ Christi, non solùm instrumenta passionis erant, sed etiam partes illorum hominum impiorum, & ideo non poterant honorari, vt instrumenta passionis, quin simul ipsi impij homines honorari viderẽtur: at crux, spinæ, columna, & similia non sunt partes illorum hominum, sed sunt res per se existentes, & natura sua innoxię, &c.

SECVNDO, quia in passione Domini possumus considerare actionem & passionem, quarum prior scelerata, posterior sanctissima fuit. Porro labia Iudę & manus impiorum fuerunt instrumenta propinqua & immediata ipsius actionis scelestę; remota autem & mediata passionis salutaris: è contrario crux, & claui, & similia fuerunt instrumenta propinqua & immediata passionis sanctę, & remota ac mediata actionis scelestę, vt patet. & ideo labia Iudę magis participant actionem, quàm passionem; & crux è contrario magis passionem, quàm actionem. Propterea crux simpliciter est venerabilis, labia Iudæ simpliciter detestanda.

Ad VLTIMVM, de magia & superstitione dico tantùm abesse à magia signum crucis, vt potius eo signo omnis magia soluatur, vt ait rectissimè sanctus ATHANASIVS lib. de incarnatiooe Domini, & salutari eius aduẽtu: *Signo crucis*, inquit, *oĩa magica cõpescũtur, ve neficia inefficacia fiũt.* Et infrà: *Veniat, qui istorũ dictorũ experimentum capere velit, & in ipsis præstigiis Dæmonum, & imposturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ vtatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenq́; Christi inuocet; & videbit, quomodo eius rei metu Dæmones fugiãt, vaticinia conquiescant, magiæ, & veneficia iaceant.* Hæc ille. Scribit etiam Iacobus Sprenger in malleo maleficorum, parte 2. quæst. 1. cap. 2. magos & sagas quando initiantur sacris Dæmonis, palam polliceri Diabolo pro tribunali sedenti, & coram testibus, se crucem Domini conculcaturos, quia videlicet, vbi crux honoratur, nullæ magicæ artes efficaces sunt.

SCIENDVM igitur est, ideo esse superstitiosum & prohibitum, vti characteribus & figuris ad effectus aliquos producendos, vt magi faciunt, quia effectus illi nõ possunt esse naturales, quia characteres & figuræ non sunt operatiuæ naturaliter; nec proueniunt illi effectus à Deo, cùm nulla talis Dei promissio reperiatur, nec Deus ab illis inuocetur, sed fiunt illa omnia à Dæmone, & characteres solùm deseruiunt pro signo fœderis inter Diabolum & magos. At signum crucis operatur mirabilia, non ex virtute sua naturali, quam habeat, vt figura quædam; nec vt signum pacti cũ Dæmone, sed vt signum diuinitus institutum.

Ac, vt clarius id percipiatur, nota, tres esse effectus crucis mirabiles. Primò, terret, & fugat Dæmones. Secundò, pellit morbos, & omnia mala. Tertiò, sanctificat ea, quibus imprimitur. Et quidem primum effectũ ex tribus caussis habet; ex apprehensione Dęmonis; ex deuotione hominis; & ex instituto Dei. Nam Dæmon vbi crucem videt, mox recordatur cruce Christi se victum, spoliatum, ligatum, & eneruatum fuisse. inde crucem timet & fugit, quomodo canis fugit lapidẽ & baculum quo percussus fuit.

Deinde, vim habet crux ex opere operantis eo modo, quo vim habet oratio. Nam signum crucis est inuocatio quædam meritorum Christi crucifixi signo expressa. Loquimur enim corde, voce, & nutibus. Itaque opponere contra Diabolum signum crucis, est opponere meritũ passionis CHRISTI, id est, inuocare Deũ per CHRISTI merita contra Diabolum. Vnde effectus tũc magis procedit ex fide, & fiducia, ac deuotione interiore, quàm ex ipso charactere crucis; sicut quando oramus uoce, & impetramus, effectus tribuitur potius fidei & fiduciæ internæ, quàm sono vocis. Et de his duobus modis nullum est dubium.

Existimo tamen, etiam tertio modo, id est, ex instituto Dei, & ex opere operato valere signum crucis contra Diabolum. Nam videmus Iudæos & Paganos sine vlla fide in Christum, solùm intendentes facere quod Christiani faciunt, fugasse Dæmones signo crucis, vt patet ex Naziaozeno oratione 1. in Iulian. Epiphanio hæres. 30. & Gregorio libro 3. Dialog. cap. 7. ex quo apparet, noo deuotiooe aut fide operantis, sed ipso signo crucis fugatum Dæmonem.

Quare sanctus AVGVSTINVS lib. 83. quæstionum, quæst. 79. dicit, indictum à Deo Dæmonibus, vt cedant cruci, tanquam sceptro summi Regis; quo populi militibus cedunt, cùm ab illis profertur signum Imperatoris: *Nec mirum est*, inquit, *quòd hæc signa valent, cùm à bonis Christianis adhibentur, quando etiã cùm vsurpãtur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cùm autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cùm id iustum atque vtile iudicat. Nam nullo modo vlli spiritus audent hæc signa contemnere. Contremiscunt hæc vbicunque illa prospexerint.*

DICES; ergo erunt plura Sacramenta, quàm septẽ. RESPONDEO, signum crucis non esse Sacramentum propriè dictum; tum quia non confert gratiam iustificantem; tum etiam, quia non habet effectum infallibilem, vt Augustinus dicit, & experientia etiam testatur.

Quantum ad morbos & cetera mala, quæ non possunt percipere vim signorũ, dicimus ea fugari per crucẽ tanquã per signum fidei & fiduciæ, vel potius tanquam per inuocationem signo expressam. Christus enim promisit fidelibus se daturum quidquid peterent cum fide, & nominatim Marci vlt. & de morbis dixerat: *Serpentes tollent, super ægros manus imponent, & bene habebũt, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Fideles igitur contra morbos, & reliqua mala implorant Dei auxilium per Christi meritum, idq́ue faciunt corde, ore, & nutibus. Et quia tunc effectus non producitur ex opere operato, more Sacramentorum, sed ex opere operantis, ideo non infallibiter sequitur.

Quantum ad benedictiones, idem ferè dicendum est. Nam cùm benedicimus homines, domos, agros, & similia, illo signo commendamus Deo per Christi merita res illas, quas benedicimus: & similiter cùm benedicimus aquam, oleum, ramos, cãdelas, &c. commendamus res eas Deo, eumq́ue precamur, vt velit illas nobis esse salutares, vtq́ue per eas tanquam per instrumenta nos adiuuet.

Denique id, quod explicitè petimus precibus, idem implicitè petimus p signũ crucis. Quanq̃ nõ põt, nec debet negari, quin etiam aliqua sanctitas accedat reb. cùm signantur cruce: non quidem sanctitas quæ sit aliqua qualitas physica, sed sanctitas in relatione consistens, qualis est crucis, clauorum, vestium, aliarumq́; rerum, quæ tetigerunt Christum, aut Sanctos: & qualis est eorum, qui tanguot reliquias Sanctorum. Nam sanctificari aliquãdo modo eos, qui tangunt reliquias, coostanter docent Patres; Basilius in Psalmum 115. Gregorius Nyssenus io vita sancti Theodori; Ioannes Chrysostomus in sermone de sanctis Iuuentio, & Maximo, & alij. Si autem contactus reliquiarum sanctificat, cur oon etiam contactus vexilli salutaris? Certè AVGVSTINVS lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 26. id asserit: *Catechumenos*, inquit, *secundum quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari: & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen.* Atq; hęc de Reliquijs, & Imaginibus pro instituta nostri operis breuitate sufficiant.

LIBER TERTIVS.

DE IIS REBVS,

QVIBVS SVPERNA HIERVSALEM

Ab Ecclesia in terris Peregrinante colitur.

ETSI sequentes quæstiones de templis, votis, peregrinationibus, festis, & vigilijs, quæ fiunt in honorem Dei, & Sanctorum, non solùm ad hunc locum, sed etiam ad multa alia pertinere possunt: visum est tamen hoc loco eas integrè disputare; tum quia disputationes ita coniunctæ sunt, vt non facilè inter se disiungi possint; tum etiam, quia id quod non est proprium huius loci, hinc peti poterit, cùm alibi oportunitas de ea re disputandi dabitur. Excipio tamen vota, de quibus hoc loco non nisi breuissimè differitur, quia iam alibi res tractata est.

Vt igitur à templis ordiamur, septem erunt partes huius disputationis. PRIMVM enim explicabimus, quæ fuerint hæreses de hac re. II. An sint templa erigenda. III. Qua forma. IV. Quos ob fines. V. De consecratione templorum, & dedicatione. VI. De ornatu eorundem. VII. De iis, quæ in templis benedicuntur, vt aqua, oleo, cereis, palmis, &c.

CAPVT PRIMVM.

De erroribus circa templa.

DVo genera hostium habuerunt Dei templa. Vnum eorum, qui re ipsa templa euertebant; non odio templorum, sed odio gentis, aut religionis. Aliud eorum, qui templa ipsa, vel eorum aliquid oderant tanquã malum. Primi generis fuerunt Nabuchodonosor, Antiochus, Pompeius, Cassius, Titus, qui templum Salomonis vel incenderunt, vel profanarunt, non odio templi, sed gentis. Vide 4. Reg. vlt. 1. Machab. 10. Iosephum libro 14. antiquitatis, & lib. 7. de bello Iudaico. Cornelium Tacitum lib. 21. & Augustinum lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 45.

Christianorum Ecclesias Diocletianus iussit omnes solo æquari, non odio templorum, sed religionis Christianæ. Eusebius lib. 8. hist. cap. 2. Idem facere voluisse Julianum scribit Hieronymus epistola ad Riparium.

Ariani quoque, & Donatistæ templa Catholicorũ profanabant, & spoliabant, non odio templi, sed religionis. Vide Athanasium in Apologia pro fuga sua; & Theodoretum lib. 4. hist. cap. 19. & 20. & Optatũ lib. 6. contra Parmen.

Ad aliud genus pertinent inprimis Manichæi; nam Faustus apud Augustinum lib. 20. cap. 3. & 4. obijcit Catholicis, quod haberent templa, & altaria more Gẽtium, & Iudæorum Manichæos sequuti Messaliani tẽpla omnia, & altaria execrabantur, & solùm in suis do-

A mibus orare volebant Deum, vt Damascenus refert lib. de centum hæresibus. Eodem ferè tempore Eustathius templa omnia, & præcipuè Martyrum detestabatur, teste Socrate lib. 2. histor cap. 33. & in priuatis domibus conuenticula fieri volebat.

Petrobrusiani templa destruebant, nouasque templorum fabricas irridebant. Auctor Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos, & auctor vitæ B. Bernardi libro 3. capite 5. Idem docuerunt postea Albigẽses, vt Bernardus Lutzemburgẽsis in Catalogo refert. idem docuerũt VValdenses apud Claudium Caussordium lib. contra VValdenses, cap. 6. idem VViclefistæ apud Thomam VValdensem, tom. 3. tit. 17. & 22. idẽ
B Taboritæ apud Aeneam Syluium de origine Boëmorum, cap. 35. Idem Anabaptistæ Transsyluani in antithesibus Christi veri, & Christi falsi, editis Albæ Iuliæ anno MDLXVIII.

Porro Lutherani & Caluinistæ admittunt templa, sed solùm ad concionandum, & Sacramenta ministrãda; reprehendunt autem quod fiant templa ad orandum, quòd in honorem Sanctorum, quòd consecrentur certo ritu, quòd magnis sumptibus ornẽtur. Nam Magdeburgenses Cent. 4. cap 6. col. 407. & sequentibus, multa dicunt contra ritus consecrandi Ecclesias,
C & in præfatione Cent. 6. reprehendunt Catholicos, quod ingentibus sumptibus fabricent Ecclesias, easque in Martyrum honorem.

Ioannes Caluinus præfat. Instit. reprehendit ornatum templorum ex auro, argento, serico, lapidibus preciosis, &c. & lib. 1. cap. 11. §. 13. ornamenta templorum solùm esse vellet concionem, & Sacramenta lib. 3. cap. 20. §. 30. dicit, templa quidẽ erigi debere ad-

communes preces fundendas, sed non esse putandum vllam inesse templo sanctitatem. vbi apertè indicat, priuatas preces non fieri ullo modo melius in templo, quàm alibi,

CAPVT II.

An templa sint erigenda.

QVi templa simpliciter erigi nolunt, nihil pro se afferre possunt, nisi Scripturas illas, quæ Deum dicunt non habitare in locis manufactis, vt Matthæi 5. *Cœlum Dei sedes est, terra autem scabellum pedũ eius.* Et Act. 7. *Sed excelsus non in manufactis templis habitat.* Et actor. 17. *Nec in manufactis tẽplis habitat, aut manibus humanis colitur.* Hinc enim Manichæi (vt testatur Augustinus lib. contra Adimantum, cap. 10.) probabant Deum Testamenti veteris, qui iusserat sibi ædificari tabernaculum, & templum, non esse verum Deum, sed malum principium, & pugnare cum Deo Testamenti noui. Sed refelluntur elegantissimè ibidẽ ab Augustino; nam Manichæi dicebant, Deum Testamenti veteris uoluisse templa: Deum Testamenti noui non voluisse.

At è contrario legimus in Testamento veteri, Isaiæ 66. dicentem Deum, *Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, & quam domum ædificabitis mihi?* Et contra in Testamento nouo, Ioan. 2. dicentẽ Christum de templo manufacto: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Et Matth. 21. *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Deus igitur vnus, & idem in utroque Testamento approbat templa, in quibus adoretur, & non approbat templa, quibus putetur includi: quomodo idola, id est, Dij gentium verè in templis continebantur, nec inde poterant exire, nisi qui eos affixerant parietibus, inde detrahere, & asportare vellẽt. sed de hoc plura in c. 4.

CAPVT III.

De forma.

DE forma Ecclesiarum Christianorum non est q̃d multa dicamus, cum adhuc antiquissimę Ecclesię visantur. Duo tamen notanda sunt. VNVM, ad similitudinem templi Salomonis, in quo erat atrium, sancta, & sancta Sanctorum, Ecclesias ferè omnes habuisse tres partes. Primò porticus ante ingressum in templũ, quem locum Greci πρόναον, nostri vestibulum dicunt: vbi manebant pęnitentes. Deinde erat ναὸς, id est, tẽplum, siue nauis. Vltimo βῆμα, siue ἱερατεῖον, hoc est, sacrarium, siue sanctuarium, siue adyta, quæ erat pars interior templi, vbi erat altare, quęq́ue diuisa erat à reliquo templo gradibus, cancellis, & velis, siue aulæis: neque eò penetrabant alij, quàm sacerdotes cum suis ministris clericis.

Præter has templi partes erat etiam domuncula annexa templo, quæ dicebatur ædicula salutatoria, vbi sedebat Episcopus, cùm se pararet ad sacra facienda. Vide Eusebium lib. 3. de vita Constantini, vbi describit templum, quod Hierosolymis ad sanctum sepulchrũ Constantinus exstruxit: item Theodoretum lib. 4. histor. cap. 20. vbi meminit sacrarij auleis separati à reliquo templo, quò introduxit Basilius Valentem Imperatorem: ita lib. 5. cap. 17. vbi meminit tam sacrarij, quàm ædiculæ salutatoriæ. Vide etiam Hieronymum in epistola de obitu Nepotiani, Augustinum lib. 22. de ciuitat. Dei, cap. 8. in fine. & VValfridum Strabonem lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 4. & 6.

ALTERVM est Ecclesias Christianorum, vt plurimum ad Orientem conuersas fuisse, & quatuor latera habuisse, quibus quatuor mundi partes aspicerent, exceptis quibusdam, quæ propter loci commoditatẽ aliter constitutæ sunt: id partim experientia constat: partim etiam testimonijs veterum. Nam Tertullianus li. contra Valentinianos non procul ab initio, dicit, Ecclesias Christianorum Orientem amare solitas. VValfridus Strabo lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 4. dicit, maiorem partem Ecclesiarum ita fabricari, vt qui in eis orant, Orientem respiciant. idem Paulinus epist. 12.

Idem testantur Iustinus quæst. 118. Epiphanius hæresi 19. quæ est Ossenorum; Origenes homil. 5. in Numer. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. Gregorius Nyssenus orat. 5. de oratione Dominica; Augustinus lib. 2 de serm. Domini in monte cap. 5. Germanus in lib. de theoria rerum sacrarum, Ioannes Damascenus lib. 4 de fide, cap. 13. & omnes illi veteres, qui scribũt Apostolicam esse traditionem, vt oremus conuersi ad Orientem. id enim præcipuè seruari par est in solennibus precibus, quæ funduntur in templis.

Rationes autem huius cæremoniæ sunt quinque. PRIMA, quia ad Orientem erat Paradisus, Genes. 2. secundum versionem LXX. vbi enim habet vulgata editio: *Plantauerat Deus Paradisum à principio*, Græca habet, ἐφύτευσε παράδεισον ἐν Ἐδὲν κατὰ ἀνατολάς. & certè verbum Hebræum מִקֶּדֶם vtroque modo rectè verti potuit. significant enim Ante, & Orientem, quæ est pars mundi anterior. Vnde etiam noster interpres, Gen 4. vertit idem nomen, ad Orientalem plagã. Oramus igitur cõuersi ad Orientem, quia profitemur nos peregrinos, & ad patriam nostram, vnde eiecti sumus, suspiramus. ita Gregorius Nyssenus.

SECVNDA ratio est, quia ab Oriente cęlum surgere, & moueri incipit, estq́ue propterea pars illa totius mũdi corporalis excellentissima. Ideò autem orãtes cõuertimus faciem corporalem ad corpus excellẽtissimum, tum, vt ait Iustinus, quia Deo sunt danda sẽper meliora, tum etiam; vt admoneamur conuertere faciem spiritualem animę ad spiritum excellẽtissimũ, qui est Deus. ita B. Augustinus,

TERTIA ratio est, quia Christus, quem oramus, est lux mundi, Ioan. 8. *Et vir Oriens nomen eius*, Zachar. 6. vt igit̃ significemus, nos in oratione illustrari à Christo sole iustitiæ, sicut illustrantur à sole corporeo qui ad Orientem respiciunt; ideò hac cæremonia vtimur, ita VValfridus.

QVARTA ratio est: quia Dominus ipse moriens in cruce, Occidentem respiciebat, nos ad Orientem oramus, vt quasi in faciem crucifixi intueamur: & quia ipse *ascendit in cœlum cęlorum ad Orientem*, Psal. 67. nos ad Orientem conuertimur, vt quasi eum ascendentẽ votis, ac precibus deducamus: ac deninm quia ipse ab Oriente venturus creditur ad iudicium, Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentẽ, ita erit aduentus filij hominis:* nos ad Orientem precamur, quasi venturum iudicem exspectantes. ita Damascenus.

Possumus addere QVINTAM rationem, quia Iudæi orabant, & orant ad Occidentem, vt patet Exod. 26. vbi dicitur, ostium tabernaculi ad Orientem versum fuisse, & Ezechielis 8. vbi dicitur: *Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum, & altare quasi viginti quinq; viri, dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum solis.* Reprehendit enim Scriptura quosdam qui contra ritum eius temporis adorabant ad orientem. Nos igitur ad Orientem respicimus dum Iudæi respiciunt ad Occidentem, vt significemus, eorum esse literam Occidentem, nostrum autem spiritum viuificantem: & velamẽ adhuc manere super cor eorum, nos autem conuersos ad Dominum deposuisse velamen.

CAPVT IIII.

De fine.

QVATVOR ob fines erigunt̃ sacræ ædes, vnde & quatuor nomina sortiunt̃. PRIMO, ad sacrificandum

dum Deo,& hinc dicuntur templa. SECVNDO, ad oran- A dum, & hinc dicũtur oratoria. TERTIO, ad Martyrum reliquias honorificè conseruandas, & hinc dicuntur basilicę, seu memorię, seu martyria. QVARTO, ad populum verbo Dei, & Sacramentis pascendum, & hinc dicuntur Ecclesiæ.

Ex his finibus solum quartum agnoscunt Lutherani & Caluinistæ: Anabaptistæ autem, & VValdenses ne illum quidem. Nam quod nõ debeant in nouo Testamento erigi templa ad sacrificia, constanter asserũt omnes huius temporis hæretici, & probant omnib. illis argumentis, quibus probare solent non esse in Ecclesia vllum externum sacrificium, vel sacerdotium: quæ argumenta non sunt huius loci.

Vnum inuenit Augustinum Marloratus, quod directè obijceret cõtra templa, nimirum illud Apocal. 21. B *Et templum non vidi in ea; Dominus enim Deus templũ illius est*. Vbi de Ecclesia agitur, vt patet ex sequentibus: *Ambulabunt gentes in lumine eius, & Reges adferent splendorem suum in illam*. Quę verba mutuatur Ioannes ab Isaia, cap. 60. Isaiam autem certum est de Ecclesia ista militante loqui, & confirmatur argumentum ex eo, quod Deus voluit euerti templum Salomonis, quod ad sacrificia erectum fuerat. potest etiam cõfirmari ex Patrib. Patres .n. ordinariè à vocabulo tẽpli abstinẽt, cùm de Ecclesijs Christianorum loquuntur; immo etiam eas templis oponunt, vt Hieronymus, qui in epist. ad Riparium dicit, Iulianum Christi Ecclesias aut euertisse, aut in templa conuertisse. Et Cæcilius apud Minutium Felicem obijcit Christianis, quod tanquam athei nulla haberẽt templa vel altaria. & Optatus lib. 6. *Qui nostrum*, inquit, *intrauit templum?*

Quòd autem ad orandum Ecclesię institui debeant, C quasi melius sit in vno loco orare, quã in alio, negant omnes huius temporis heretici, & probant assertionẽ suam; PRIMO, ex illis verbis, Matth. 6. *Tu autem cũ oraueris, intra in cubiculum tuum; &c.* SECVNDO, ex illis Ioan. 4. *Venit hora, & nunc est, quando neque in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem. Spiritus est Deus, & qui eum adorant, in spiritu, & veritate adorare oportet.* Non ergo oratio obliganda est certo loco. TERTIO. ex Paulo 1. Tim. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus*. QVARTO, Deus non est magis in templo, quàm alibi: *Non enim in templis manufactis habitat, sed cœlum, & terrã implet.* Ergo vbiq; ex ęquo adorari, & inuocari potest.

Quòd verò non sint templa Sanctis erigenda, pro- D bant, quia est manifesta idololatria; nam ad latrię cultum pertinere templa, S. AVGVSTINVS docet libro cõtra sermonem Arianorum, c. 20. ubi probat Spiritum sanctũ esse Deũ, quia Apostolus dicit, 1. Corin. 6. *Membra vestra tẽplum sunt Spiritus Sãcti. Si legerent*, inquit, *Ariani tẽplum Salomonis ex lignis, & lapidib. Spiritui sancto erectum, non negarent illum esse Deum, cùm templi constitutio ad latriæ cultum pertineat: Quomodo ergo negant Spiritum sanctum esse Deum, cùm templũ habeat longè nobilius?* Vnde idem Augustinus lib. 8. ciuit. Dei, cap. ult. dicit: *Nec tamen nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus*. Item lib. 1. contra Maximinum argum. 11. de Spiritu sancto, sic ait Augu- E stinus: *Nonne si alicui sancto Angelo excellentissimo de lignis, & lapidibus faceremus templum, anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantùm debetur Deo?* Hic autẽ ad marginem notauit Erasmus: *Hoc nunc fit quibuslibet Diuis*.

Quod denique non sint Ecclesię erigende ad conciones, & Sacramenta, non aliter probant Anabaptistę, nisi exemplo Christi, qui concionabatur, nunc in montibus, nunc in desertis, nunc in mari ex nauicula, nunc in priuatis ędib. Baptismũ dabat in fluminibus; Eucharistiam instituit in priuata & profana domo.

A Vt igitur hæc omnia ordine refellantur, sit PRIMA propositio. *Rectè instituuntur certa loca, in quibus verbum Dei, & Sacramenta populo ministrentur*. Hæc est contra Eustathium, VValdenses & Anabaptistas, & eorum similes.

Probatur PRIMO, exẽplo Christi & Apostolorum, qui etsi interdum data occasione in varijs locis verbũ Dei seminarent, tamen ordinariè in templo, vel synagogis, quæ erant eius temporis Ecclesiæ, id faciebant. Matth. 26. Dominus sic ait: *Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.* Et Ioan. 18. *Ego palam loquutus sum mũdo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil.* Item Actor. 5. Angelus educẽs Apostolos de carcere, dicit illis: *Ite, & stantes in templo* B *loquimini plebi omnia verba vitæ huius; qui cùm audissent, intrauerunt diluculo in templũ, & docebant.* Actor. 13. Paulus & Barnabas missi ad prædicandum, primũ intrant in synagogam, & ibi prædicant.

SECVNDO, probatur exemplo primorum Christianorum; nam quòd primi Christiani habuerint Ecclesias à priuatis domibus distinctas, patet ex epist. 1. ad Cor. cap. 11. *Conuenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos.* Et quod ista Ecclesia nõ esset priuata domus, patet ex sequentibus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Et rursus: *Si quis esurit, domi manducet, vt non in iudiciũ conueniatis.* Et cap. 14. *Mulieres in Ecclesiis taceant, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent*.

Idem confirmatur ex antiquissimis Patribus; nam CLEMENS lib. 10. recognitionum, circa finem, refert Antiochiæ Petro prædicante conuersam fuisse Theo- C phili domum in Ecclesiam, ibiq; Petro cathedram cõstitutã, vnde doceret populum. PHILO in libro de vita theorica supplicũ, quem citat Eusebius li. 2. hist. c. 17. scribit, primos Christianos in omnibus locis constituisse ædes sacras ad mysteria celebranda, & sacros libros legendos. IVSTINVS in Apolog. 2. ad finem, dicit Christianos die Dominico in vnum certum locum omnes conuenire ad verbum Dei, & Eucharistiæ cõmunicationem.

TERTVLLIANVS antiquissimus Latinorum libro contra Valentinianos, non procul ab initio expressè meminit sacræ ædis ad quam Christiani conueniebãt. CYPRIANVS sermone de eleemosynis arguens mu- D lieres opulentas, quæ in Ecclesiam sine oblatione veniebant. *In Dominicum*, inquit, *sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* Vbi Dominicum Ecclesiam vocat, quia domus illa sacra, Domini palatium est.

GREGORIVS Neocæsariensis Cypriani æqualis cũ Ecclesiam exstruere vellet, nec satis loci haberet propter vicinam quandam rupem, eam rupem precibus suis loco mouit, vt refert Eusebius, lib. 7. histor. ca. 25. qui etiam cap. 26. scribit Catholicos cum Paulo Samosateno de sacra æde apud Aurelianum Imperatorem contendisse. nec refert, vtrum narrationem istam de miraculis Gregorij Eusebius scripserit, an Ruffinus, qui Eusebium Latinum fecit, addiderit; vterq; enim est antiquus auctor.

E TERTIO, probatur ratione; nã populus Christianus debet aliquando necessariò conuenire ad res sacras: nec enim concio potest fieri ad singulos seorsim, nec etiam celebratio Eucharistiæ: & etiamsi posset, non expediret tñ, quia conuentus hominum vtilissimus est ad alendã animorũ vnionẽ: igitur necesse est, vt aliquis certus locus constituatur, vbi eiusmodi conuẽtus fiat.

Præterea si habemus certa loca ad alia ministeria, vt ad iudicia, ad conuiuia, ad somnum, &c. cur non etiam ad res sacras? Neq; exemplum Domini cõtrariũ ostendit. Nam viuente Domino nondum erat Ecclesia noui Testamenti constituta, sed tunc colligebatur,

& constituebatur, & ideò non mirum, si non habuerit propria loca sacra. At postquam Christiani cœperunt esse populus aliquis, mox habuerunt Ecclesias, vt ostensum est.

SECVNDA propositio. *Ecclesiæ Christianorum ad sacrificia offerenda instituta sunt, & ideò verè, & propriè templa appellari possunt.* Probari posset primò, omnib. argumentis, quę probant Eucharistiam esse sacrificiū. Sed hæc, vt dixi ad alium locum pertinent.

PROBATVR igitur hoc modo; Ecclesiæ Christianorum semper habuerunt altaria, ergo semper vera templa fuerunt; nam templum nihil est aliud, quàm locus altaris. & prætetea magis indicat sacrificij ritum altare, quàm templum; nam sine altari non potest sacrificari, sine templo potest; quare si, vt excludant sacrificia, hæretici negēt tēpla, multò magis deberēt negare altaria, sed altaria nullo mō negare pñt, vt patet ex illo 1. Cor. 10. *Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse.* Vbi Apostolus oponit mensam Eucharistiæ mensis Idolothytorum, mensæ autem Idolothytorum erant vera altaria. Vnde Ambrosius exponit mensæ Domini, id est, altaria. Item ex illo Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Quem locum aduersarij intelligunt de altari crucis, quasi dicat Apostolus, habemus Christi passionem, qua frui non possunt, qui adhuc in eius figura celebranda occupantur. At Patres intelligunt de sacrificio Eucharistię. Nam Theophylactus dicit, hic agi de incruento sacrificio; idem dicūt Chrysostomus, Sedulius, Theodoretus, Oecumenius.

ACCEDIT traditio omnium Patrum. nullus ferè est veterum, qui non meminerit altaris Ecclesiæ. Canon 3. Apostolorum, Dionysius cap. 3. Eccles. hierar. Irenæus lib. 4. cap. 34. Athanasius in vita B. Antonij, & in Apologia pro fuga sua, Tertullianus lib. de pœnitentia, Optatus lib. 6. contra Parmenianum, Hieronymus in epitaphio Neapolitani, Augustinus epist. 50. & alij omnes sæpe altaris mentionem faciunt, vbi de Ecclesijs loquuntur.

TERTIO, probatur testimonijs Patrū, qui nomine templi vtuntur. Nam inprimis Græci passim vtuntur hoc nomine, vt Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Basilius in Psal. 114. Nazianzenus oratione in Gorgoniam sororem; Nyssenus oratione in Theodoretum; Chrysostomus homil. 51. in Matth. & alij; nec Latini ab hac voce omnino abhorent; nam LACTANTIVS in carmine de passione Domini, ait:

Quisquis ades, mediq; subis in limina templi,
Siste parum, &c.

Et Saluianus lib. 4. de prouidentia: *Ecclesia*, inquit, *vel potiùs templum.*

B. AMBROSIVS lib. 2. de officijs, cap. 21. *Et maximè*, inquit, *sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Et cap. 28. *Nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquijs, spatia laxata sunt.*

HIERONYMVS in cap. 7. Hierem. Ecclesiam vocat templum. & B. AVGVSTINVS lib. 8. ciuit. Dei, cap. vlt. cùm dicit: *Nec nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus; quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Apertè indicat, Deo ista omnia constitui. vnde infrà addit: *Non autem ista esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum.*

Ex his ad PRIMAM obiectionē respōdeo, in c. 21. Apocal. agi de Ecclesia triūphāte. Vbi nō erit tēplū, quia tūc cessabūt oblationes & pces & Sacramēta, pp quæ tēpla eriguntur. ita. n. exponunt oēs probati auctores, Primasius, Beda, Oecumenius, Richardus, Ruper. Ansel. necnon Augustinus lib. 20. ciuit. Dei, cap. 17. vbi dicit impudētiæ nimiæ sibi videri, si quis istum locum Apocalypsis exponere velit de præsenti Ecclesia.

A Ex quo intelligimus non esse Augustini expositionem Apocalypsis, quæ habetur to. 9. operū eius ubi de Ecclesia huius tēporis eum locum intelligere videtur. Et ipse contextus hoc declarat; nam in cap. 20. describitur iudicium, & damnatio impiorum, & cōcluditur caput illis verbis: *Iudicatum est de singulis secundū opera ipsorum, & infernus, et mors missi sunt in stagnū ignis. hæc est mors secunda. & qui nō est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Deinde sequitur cap. 21. de gloria beatorum: *Et vidi*, inquit, *cælum nouum, & terram nouam, &c.* Præterea paulò post illa verba: (*Et templum non vidi in ea*) subiungitur, *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.* Quod certè non potest intelligi de Ecclesia huius temporis, in quam multi intrant, immūdi, & coinquinati. vt patet ex parabola de
B *sagena missa in mare, & ex omni genere piscium congregante*, Matth. 13.

RESPONDENT, Scripturam loqui de Ecclesia interna, & prędestinata, quæ solùm admittit iustos. AT CONTRA; nam secundum ipsorum principia, quantumuis aliquis sit prædestinatus & fidelis, semper tamen est immundus, & in omni opere peccat. peccatum enim non tollitur in hoc mundo per Baptismum, vt ipsi dicunt, aut fidem, sed solùm non imputatur. nec possūt dicere hic vocari incoinquinatos eos, quibus Deus nō imputat peccata; nā Ioannes addit, aut abominationē faciens, & mendacium. Quæro igitur, aut Lutherani fideles, & prædestinati abominationem faciunt, &
C mendacium, aut non faciunt; si faciunt, ergo non sunt in Ecclesia; si non faciunt, ergo non peccant in omni opere suo. Fateantur ergo necesse est, Ioannem loqui de Ecclesia cęlesti, in qua nulli erunt, qui abominationem, & mendacium faciunt.

Ad probationē ex Isaia Hieronymus in eum locum tres indicat expositiones; vnam Iudæorum, & Hæreticorum Chiliastarum, qui omnia verba Isaiæ in illo c. 60. referebant ad felicitatem mille annorum, quam se habituros putant cum Christo hic in terris post resurrectionem, alteram Catholicorum, qui omnia intelligebant de Ecclesia triumphante; tertiam aliorum Catholicorum, qui omnia intelligebant spiritualiter de Ecclesia huius temporis.

LYRANVS duas alias adfert; vnam quorundam, qui
D ea omnia intelligūt de felicitate Iudæorum post reditum ex Babylone; alteram suam, quòd intelligantur omnia de Ecclęsia, sed non omnia de eodem statu Ecclesiæ; sed prima pars capitis intelligatur de Ecclesia secundum statum huius vitæ; secunda de Ecclesia secundum statum vitæ futuræ.

PRIMA expositio hæretica est, & fabulosa, & millies à Patribus explosa. SECVNDA probabilis est, & secundum eam nulla est in argumento nostro difficultas. QVARTA falsissima est, & rectè à Lyrano refellitur. QVINTA probabilis est, & secūdū eā argumētum non hēt difficultatē. TERTIA est maximè probabilis, & eā sequunt Hieronymus ipse, & post eū Cyrillus in hūc locū. & secūdū eam ad argumētū respōdemus, ea quę ad literā intelligūtur de Ecclesia militante, à Ioāne
E in Apocalypsi per anagogē intelligi de Ecclesia triumphante; id. n. Apostoli sępissimè fecerunt. vt illud, *Ex Aegypto vocaui filiū meū*, Osee 11. qđ ad literā de filijs Israël intelligitur, Matthęus cap. 2. in sensu allegorico de Christo intellexit. & quod de Agno Paschali ad literam dixerat Moyses, Exod. 12. *Os non confringetis ex eo*: allegoricè intellexit Ioannes de Christo, Ioan. 19. neque hoc repugnat Hieronymo; ipse enim ad finem cap. 60. dicit, gloriam Ecclesię, quę describitur illo capite, impleri quidem in hoc seculo aliquando, sed plenius implendam in futuro.

Ad confirmationem PRIMAM dico, Deum voluisse, vt templum Salomonis euerteretur, vt intelligeremus, statum veteris Testamenti iam cessasse, nō quòd ei templorum ędificatio displiceret.

Ad

Ad testimonia Patrum dico, primos Christianos, ꝓpter recentem memoriam sacerdotij Aaronici, abstinuisse non solùm à vocabulo templi, sed ēt sacerdotij, ne videreotur adhuc durare Iudaicæ cæremoniæ. Itaque Apostoli in suis epistolis pro sacerdotibus Episcopos, & Presbyteros; pro templis Ecclesias dicunt: & similiter loquuntur Iustinus, Ignatius, & ceteri antiquissimi Patres. A

Deinde tpe Tertulliani iam satis perspecta differētia inter Christianos & Iudæos, cœperunt Christiani Presbyteros & Episcopos nominare sacerdotes, vt patet ex Tertulliano libro de velandis virginibus; libro de monogamia, & alibi; & ex Cypriano in omnib. ferè epistolis; & ex sequentib. omnib. Patrib. adhuc tñ abstinebant à vocabulo templi, quia mūdus plenus erat templis idolorum, & vsus loquendi obtinuerat, vt nomine templi intelligeretur locus consecratus ad sacrificia cruenta; & in hoc sensu Octauius apud Minutium Felicem, Optatus, & Hieronymus negant Christianos habere templa. B

Dices; At Octauius obiectioni Cecilij, qđ Christiani non haberent templa, aras, sacrificia, respondit, ideò Christianos non erigere templa, qđ sciant Deum non posse capi vllo loco; & ideò non sacrificare, qđ sciant Deū nulla re indigere; & seipsos loco templorū constituere, & sacrificare iustitiam, pietatem, aliasque virtutes: vbi videtur simpliciter admittere Christianos nulla tunc habuisse templa, vel altaria, vel sacrificia.

Respondeo, Octauium noluisse Sanctum dare canibus; & quia non videbat Cecilium capacem mysterij Eucharistiæ, quod est vnicum Christianorū sacrificium, maluisse hoc tacere, & ad mentem aduersarij respondere, qui de sacrificijs cruentis loquebatur. Nam quòd ante Minutij tempora Christiani altaria, & sacrificia, & proinde etiam templa habuerint, patet ex Irenæo & Tertulliano iam citatis; vterque enim Minutio antiquior est. C

Tertia propositio. *Ecclesiæ Christianorū rectè ad orandum, ēt priuata oratione, instituuntur.* Probat Primo, Scripturæ testimonijs; nam 3. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. Salomon affirmat templum factū esse, vt sit locus orationis, & petit à Deo, vt quicunque ibi orauerit, exaudiatur, 3. Reg. 9. Deus apparens Salomoni pollicet ita futurum, vt ille petierat. At si esset superstitio orare in templo potiùs, q̄ alibi, neque Salomon ad hunc finem instituisset templum, neque Deus approbasset factum eius; superstitio. n. nunq̄ fuit licita. Præterea Isaiæ 56. dr, domus mea domus orōnis vocabitur. & confirmat hoc ipsum Dominus, Matthæi 21. Neque obstat verbum Dñi: *Intra in cubiculum tuum*; vel, *venit hora, quādo nec in monte hoc, nec in Hierosolymis adorabitis, &c.* Nam post illa omnia Dominus dixit de templo Salomonis: *Domus mea, domus orationis vocabitur.* D

Secundo, probatur exemplis Scripturarum, 1. Regum 1. Anna precatura Dominum ad tabernaculum accedit, vbi erat arca, ibique orans exaudita est. 2. Regum 7. Dauid similiter precaturus perrexit ad tabernaculum, & coram arca Dñi orare cœpit. at certè nisi putasset, ibi Dominum magis esse præsentem, & faciliùs orōnem exaudiri, domi suæ mansisset. idem ēt Dauid, vt habetur 1. Paralipom. c. 21. voluit ire ad tabernaculum Dñi in Gabaon, vt oraret pro auertenda peste à populo, sed non præualuit nimio timore perterritus, ideò in ipsa Hierusalem exstruxit altare. Daniel oraturus, quia non poterat ingredi tēplum, in Babylone existens captiuus, saltem aperta fenestra orabat ad eā partem conuersus, vbi fuerat templum Dñi, Danielis 6. Luc. 2. Anna filia Phanuelis, *non discedebat de tēplo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die.* Lucæ 18. Publicanus in templo orans iustificatur. Actorū 3. Petrus & Ioannes ascendebāt in templum ad horam orationis nonam. Actor. 8. Eunuchus Reginæ Aethiopum venerat adorare in Hierusalem. E

Tertio, probatur ex Patribus, Origenes homil. 2. in Exodum, Ecclesias Christianas domos orationis vocat. Tertullianus in Apologet. cap. 39. dicit, in Ecclesiam conueniri primò ad orationem. Secundò ad lectionem. Tertiò ad exhortationem, &c. Eusebius lib. 2. hist. c. 17. ex Philone dicit, in singulis locis primorum Christianorum fuisse sacras ædes cōsecratas orationi.

Chrysostomus hom. 30. contra Anomæos: *Orare, inquiunt, vel domi possumus; te, hŏmo, decipis, & magno in errore versaris; nam etsi domi quoque datur orādi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam bene ores, quàm in Ecclesia.* Idem repetit hom. 79. ad populum.

Basilius lib. 2. de Baptismo, q. 8. dicit, locum non parum referre ad orandum, & soluit duo argumenta ab aduersarijs nobis obiecta ex Io. 4. & 1. Tim. 2. & in quæstionibus fusè explicatis q. 40. dicit, ad Ecclesias non oportere accedere propter negotia secularia, sed caussa orationis.

Ambrosius in oratione de tradēdis basilicis dicit, se quotidie solitum ire ad Martyres, id est, ad basilicas Martyrum orationis gratia. Hieronymus in Epitaphio Marcellæ: *Apostolorum,* inquit, *& Martyrum basilicas secretis celebrabat orationib.* Ruffinus lib. 2. hist. c. 33. de Theodosio scribit: *Circuibat oīa orationum loca.* Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, c. 8. meminit multorum, qui in basilicis orantes miracula impetrarunt. & ibidem dicit, se cum alijs collegis suis quandam orationis domum dedicasse.

Quarto, probatur ex nomine; nam Ecclesiæ à Græcis sæpe vocant εὐκτήρια, & à Latinis oratoria. Vnde Augustinus epist. 109. in oratoria nemo aliud agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit.

Quinto, probatur rationib. Prima ratio, Deus est in templo magis, q̄ alibi; nā alioqui non diceret Paulus 1. Cor. 3. *Nescitis quia estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis?* Et 1. Corinth. 6. non diceretur: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quē habetis in vobis; glorificate, & portate Deum in corpore vestro.* Et 2. Cor. 6. *Vos estis templum Dei viui, sicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo.* Apostolus. n. accipit similitudinem à veris templis. quia enim templū est domus Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat; ideò ipse, vt ostenderet in nobis esse Deū peculiari modo, corpora nostra tēplū Dei appellauit. Vnde Augustinus lib. 2. ad Simplicianum q. 4. dicit, Dauidem orasse ante arcam, quia ibi sacratior, & cōmendatior præsentia Domini erat. Cùm igitur in tēplis sacratior, & commendatior sit præsentia Domini, ibi certè magis orare expediet, quàm alibi.

Secunda ratio, Deus in templo citiùs exaudit, vt patet ex promissione Dei, 3. Reg. 9. quod enim Deus promisit templo Salomonis, sine dubio promisit etiā templis Christianorū; nam quod petijt Salomon cùm templum dedicauit, idem petit Ecclesia cùm noua tēpla dedicat, nimirum, vt aures Dei in eo loco sint apertæ. non est autem credibile Deū exaudisse preces Salomonis, & non exaudire etiam preces Ecclesiæ suæ. Immò hic est modus, quo Deus est in templo peculiariter, nimirum, quia ibi est per exauditionem.

Tertia ratio, quia oratio est res nobilissima, & ꝓinde ei debetur locus nobilissimus, qualis est locus sacer. ita Basilius lib. 2. de Baptismo, q. 8.

Quarta, quia in Ecclesia sunt omnia accommodata ad excitandam deuotionem, quæ orationi maximè necessaria est. nam altaria, cruces, imagines, reliqę, ipsi etiam parietes Deo dicati mouent ad pietatem; quæ certè alibi non inueniuntur.

Quinta ratio, quia in templis ordinariè ꝑter Dei præsentiam, quæ est vbique, est ēt præsentia mediatoris Christi corporaliter in Eucharistia; quæ certè auget spem, & fiduciam orantis; & præterea non potest non incutere menti religiosæ horrorem, & reuerentiā.

nam

nam vt Ioannes Chrysostomus dicit, hom.36.in 1.ad Cor.vbi est Christus in Eucharistia, ibi etiam non deest Angelorum frequentia;vbi autem est talis Rex, & tales Principes, ibi est cœleste palatium,immò cœlum ipsum.

Hinc ad argumenta contraria facilè responderi poterit. AD illud igitur, quod obijciebatur ex Euangelio,respondeo,illa verba:*Intra in cubiculum tuum*,non posse intelligi simpliciter de cubiculo materiali; nam alioqui Apostolus Domino contradiceret,qui ait:*Volo viros orare in omni loco.* Et nònne ipse Dominus legitur orasse frequenter in montibus,in cubiculo aût nô legitur? Et Chrysostomus homil. 79.ad populum dicit,vbique orari posse,ēt in foro:& adfert exépla quorundam,qui magistratu clamante,& furente pro foribus eius loci signo crucis muniti, & breui orône solo corde ad Deum missa, mox immutauerunt cor magistratus,& propitium habuerunt,quem iratum habituri erant. Dominus ergo Matth.6.iubet,vt in orône nô quæramus inanem gloriam,quemadmodum Pharisæi faciebant,qui orabant in angulis platearum,vt viderētur ab hominibus, sed quæramus Deo placere, & ab illo videri. Quando ergo sic oramus,vt nô quæramus humanas laudes,semper in cubiculo oramus, siue alioqui simus in Ecclesia,siue in montibus, siue etiam in ipso foro. Quando aût intramus cubiculum ad orandum, & cupimus videri, tunc sanè extra cubiculū orare dicimur, vt pulchrè annotat Ioannes Chrysostomus in hunc locum.

Porrò Ambrosius lib.1.de Cain, c. 9.Hieronymus in c.6.Matth.& Augustinus lib.2.c.6.de sermone Domini in monte,intelligunt per cubiculum secretū cordis,ac volunt prohibitas euagationes mentis tempore orationis. quod verum est. Sed prima expositio est magis literalis.

Ad SECVNDVM dico,Dominum eo loco non loqui de adoratione rône loci,sed rône modi. non enim vult dicere,tempore nouæ Legis neminem adoraturū Deū in Hierusalem,vel in monte Garizim, id enim falsum esset; nam Actor. 3. Petrus & Ioannes etiam post acceptum Spiritum sanctum ascendebant in templum, vt orarent. & ab eo tempore vsque nunc qui peregrinantur ad loca sancta Palæstinæ, adorant Deū in Hierusalem, & in monte Garizim, & in alijs omnib. eius terræ locis.

Sensus igitur verborum Dñi est:tpe nouæ Legis nô adorandum amplius Deum in monte Garizim, id est, non adorandum ritu Samaritanorum, quo vtebantur in eo monte adorantes; neque adorandum in Hierusalem,id est,non adorandum ritu Iudaico, quo vtebātur in templo illo adorantes,sed nouo ritu, qui erit in spiritu,& veritate, id est, qui non consistet præcipuè in externis,corporalibus,& vmbraticis cæremonijs, sed in interna,& spirituali cognitione, & dilectione Dei; in corde contrito,& humiliato. Quæ tñ adoratio non excludit externum cultum, si ad internum iuuandū, vel exprimendum ordinetur. ita Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius, & alij exponunt in comment. huius loci; qui illud, *in spiritu*, opponunt cæremonijs Iudæorum, quatenus corporales erant; illud, *in veritate*, opponunt ijsdem cæremonijs, quatenus vmbræ, & figuræ erant.

Non malè tñ Theophylactus, B.Thomas & Caietanus in hunc locū Ioannis,illud;*In spiritu*,opponunt cæremonijs Iudæorum corporalibus;illud,*In veritate*, opponunt errori Samaritanorum,qui adorabant quod nesciebant, Itaq; solutio in hoc consistit, ꝙ Dominus velit præcipuum cultum Christianorū esse spirituale, & purum ab omni errore: cùm præcipuus cultus Iudæorum fuerit externus: cultus aût Samaritanorum fuerit non solùm externus;sed etiam impurus,quia simul Deum Israël, & Deos gentium adorabant.

SED DICES,non vr̄ verum, præcipuum cultum Iu-

A dæorum fuisse externū. Nam Isa. 29.arguit Dominus Iudæos, ꝙ labijs orarent, & honorarent Deum, cor autem eorum longè esset ab ipso. Et Dauid Psal. 50. sacrificium Deo offert cordis contriti & humiliati.

RESPONDEO, cultum internum,etiamsi is à Iudæis requirebatur,& in quibusdam inueniebatur, esse proprium noui Testamenti, quia internus cultus à spiritu fidei, & caritatis procedit, quæ est gratia noui Testamenti, & ex lege veteri nullo modo haberi potest: sicut.n.dicimus,timorem esse legis, amorem Euangelij, & tñ amorē ex toto corde à Iudæis Deus requirebat, & S.Patriarchæ & Prophetæ Deum ex toto corde dilexerunt,& hac rône ad nouum Testamentū pertinebant;non.n. à litera legis, sed à spiritu gratiæ id habebant:ita dicimus cultū externū esse proprium legis,q̄uis non placeat sine interno;cultū internum esse proprium Euangelij, q̄uis sine externo esse non possit. & B si aliqui in lege veteri cultu interno Deum coluerunt, vt Deus petebat,id non à lege,sed à gratia noui Testamenti ad quam etiam ipsi pertinebant,habuerunt.

Ad TERTIVM locum facilis responsio est. cùm.n. Apostolus ait: *Volo ergo viros orare in omni loco,leuātes puras manus sine ira, & disceptatione.* vel agit de publica, vel de priuata orône. si de priuata, vt Ambrosius, Anselmus, Haymo, Thomas, & alij Latini exponunt,tunc sensus est secundum eosdem,non solùm in Ecclesia,quamuis ea sit pręcipua domus orationis,sed etiam in alijs omnibus locis licitum esse orare Deum, modò turpitudo loci non videatur impedire. si autem de publica oratione agitur,tunc testimonium hoc pro C nobis facit; illud enim, *in omni loco*, significat, in omni loco, vbi ad orandum publicè conuenitur,id est,in omni Ecclesia.

Quòd aût hæc sit vera expositio, patet PRIMO ex eo,quod secundum omnes Græcos,& multos Latinos Apostolus ponit illud,*in omni loco*, propter Iudæos, q solùm in vno loco, id est, in templo Salomonis orandum censebant. At priuatas orationes ēt Iudæi vbiq; faciebant,vt patet ex illo Matth. 6. *Amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare*. igitur de publica oratione,& de sacrificio agitur,quæ solùm in téplo Salomonis Iudæi fieri debere existimabant.

SECVNDO patet ex eo,quod statim subditur: *Similiter mulieres in habitu ornato, &c.* quæ non possunt intelligi, nisi de oratione, quæ fit in Ecclesia. cur enim D necesse est mulierem conuenienti habitu vestri, cùm ad orandum proficiscitur, nisi propter alios,cum quibus orat?

TERTIO patet,quia cùm dr̄:*Volo ergo viros, &c.* illud,*ergo*,coniungit hanc sn̄iam cum initio capitis,vbi dictum est: *Obsecro primùm fieri obsecrationes, orationes,postulationes, &c.* Quæ verba B. Augustinus in epist.59.ad Paulinum,& omnes Græci intelligunt esse dicta de publica oratione,quæ fit in Missarum celebratione. Adde, quòd Basilius lib. 2. de Baptismo,q.8.vtrumque locum sic exponit, vt velit Christum, & Apostolum docere voluisse,deinceps non fore locum orationis solùm in Hierusalem, sed in toto orbe erigēda templa, & oratoria.

Ad QVARTVM cōcedo, Deum esse vbique aliquo E modo,sed non omnib. modis;nam certè si Deus esset vbique eo modo, quo est in cœlis corā beatis, frustrà diceremus:*Pater noster,qui es in cœlis.* Ac vt verba ipsa Caluini refellamus,sciendum est,Caluinū lib.3.Instit.c.20.§.30.sic loqui:*Cauendum est,ne putetur templū propria esse Dei habitatio, vt ibi aures suas propiùs nobis admoueat, quemadmodum aliquot seculis ante putatum est.* Iam vel Caluinus vult Deum non ita propriè habitare in templo,vt ibi concludat:vel existimat nullo modo posse dici, Deū magis in templo habitare, q̄ alibi. si primum,rectè dicit,sed mentitur,cùm ait:*Aliquot seculis aliter putatum fuisse*;nunq̄ enim Catholici tam stupidi fuerunt. si scdm, loquitur omnino contra

Scriptu-

Scripturas, nam si Deus esset vbique eo modo, quo est in templis, frustrà templũ diceretur domus Dei, Isai. 56. & alibi passim. Frustrà Paulus diceret, nos esse tẽpla Dei, quia Deus in nobis habitat. & si Deus nõ loquitur, & audit magis in vno loco, q̃ in alio, cur, quæso, in Testamento veteri ordinariè responsa dabat solùm ex propitiatorio, quod erat super arcam?

QVARTA propositio. *Sacræ domus non solùm Deo, sed & Sanctis rectè ædificantur, & dedicantur.* Probatur conclusio ista quarta ex Concilijs, & veterum testimonijs. Concilium GANGRENSE in epist. ad Episcopos Armeniæ, damnat Eustathium tanq̃ contemptoré basilicarum sanctorum Martyrum. & can. 20. nominat Martyrum basilicas. Concilium CABILONENSE can. vlt. Martyrum basilicas appellat. Concilium CARTHAGINENSE V. can. 14. vetat, ne ædes vlli Martyri ędificent, nisi ibi sit aut corpus, aut aliquæ eius reliquię; aut ibi Martyr habitauerit; aut certè in eo loco passus sit. aliquid enim horum requiritur, vt memoria Martyris dici possit locus aliquis.

Præterea Patres idem docent, ac primũ Græci. CYRILLVS catechesi 16. meminit Ecclesiæ Apostolorũ erectæ in Hierosolymis in loco, vbi Spiritus sanctus descenderat. ATHANASIVS in epist. ad solitariam vitam agentes, nominat templum S. Quirini. BASILIVS in Psal. 114. in ipso principio vocat sacrũ Martyrum templum. NAZIANZENVS orat. 1. in Iulianum scribit Gallum, & Iulianum ædem sacrã Mamæ Martyri ingentib. sumptib. erigere cœpisse. & laudat Gallũ, quia ex amore syncero id faciebat. Gregorius NYSSENVS orõne in Theodorũ multa dicit de templo ipsi Martyri dicato. CHRYSOSTOMVS hom. 28. ad populũ: *Ad veras*, inquit, *regias Ecclesias dico, & oratorias ædes, & Martyrum templa, &c.* Et hom. 66. dicit, Constantinum post mortem factum ianitoré piscatoris, quia sepultus erat pro forib. basilicæ S. Petri apud Constantinopolim. THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, templa olim idolorum, nunc Martyrum esse dicit. EVSEBIVS lib. 4. de vita Constantini, c. 58. 59. & 60. dicit, templũ pulcherrimum Constantinopoli Apostolis à Constãtino erectum. SOZOMENVS lib. 6. c. 18. meminit templi S. Thomæ, quod erat Edessæ. SOCRATES lib. 1. c. vlt. meminit Ecclesiæ Apostolorum. EVAGRIVS lib. 2. c. 3. meminit templi S. Euphemiæ. & lib. 3. c. 8. templi S. Theclæ amplissimè à Zenone exstructi. NICEPHORVS li. 13. c. 37. meminit templi S. Basilisci. DAMASCENVS lib. 4. c. 16. asserit templa in Martyrum memoriam ædificanda. Denique exstat liber Procopij de ædificijs Iustiniani, vbi plurima templa Martyrum aliorumq́; Sanctorum enumerat.

Ex Latinis. AMBROSIVS lib. 5. epist. 5. ad Felicé Episcopum Comensem: *Ortus*, inquit, *est sermo de basilica, quam condidit Apostolorum nomine dedicanda.* HIERONYMVS libro contra Vigilantium: *Fugredere*, inquit, *basilicas Martyrum, & aliquando purgaberis.* Ibidem, & in epistola præcedente, & alibi passim meminit basilicarum Apostolorum & Martyrum.

GAVDENTIVS Ambrosij æqualis, tractatu de dedicatione Ecclesiæ: *Vt venerandas Sanctorũ reliquias haberemus, Deus noster tribuit. deinde ut hanc honori eorũ fundare basilicam valeremus, ipse largitus est, &c.*

AVGVSTINVS lib. de cura pro mortuis, c. 1. meminit basilicæ S. Felicis: *In beatissimi*, inquit, *Felicis basilica poneretur, &c.* Et lib. 1. ciuit. Dei, c. 1. *Testantur hoc*, inquit, *Martyrum loca, & basilicæ Apostolorum, &c.* Et lib. 20. contra Faustũ, c. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat.* Et lib. 8. ciuit. Dei, c. 26. *Sed hoc videtur dolere, quod memoriæ Martyrum nostrorum, templis eorum, delubrisq́; succederent.* Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatib. c. 73. Martyrum basilicas deuotè adeũdas dicit. PAVLINVS natali 1. S. Felicis dicit, se optare, vt possit seruire S. Felici in eius basilica purganda, & custodienda.

A *Et foribus seruire tuis, tua limina mane*
Mundicie curare sines, & nocte vicissim
Excubijs seruare pijs, & munere in isto
Claudere promeritam defesso corpore vitam.

VICTOR Vticensis lib. 1. persequutionis VVandalicæ scribit, apud Carthaginẽses duas amplas basilicas S. Cypriani fuisse. GREGORIVS li. 2. Dialogorum, c. 8. scribit, à S. Benedicto in mõte Cassino duo fana Apollinis versa in oratoria Sanctorum, unum Martini, alterum Ioannis. Liber Pontificalis testatur Syluestrũ dedicasse basilicas à Constantino exstructas, vnã Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni, quartam Laurentio, & alias. Liberium beatæ Mariæ; Damasum aliam S. Laurentio, Innocentium S. Geruasio & Protasio; Sixtũ B. Mariæ, & S. Laurentio; Leonem S. Cornelio; Gelasiũ
B S. Euphemiæ; Symmachum S. Andreæ, Ioannem I. sancto Philippo & Iacobo, Pelagium II. S. Laurentio; Gregorium S. Agathæ; Bonifaciũ IV. B. Mariæ, & omnibus Sanctis. Qui omnes Pontifices, excepto Gregorio & Bonifacio, ante mille annos floruerunt.

SECVNDO probatur ratione à simili, ex diuinis literis. Templum Salomonis non solùm fuit erectum ad sacrificia, & orationes, sed &t ad conseruandam arcam Domini, vt patet ex lib. 1. Paralip. c. 17. vbi Dauid volens ædificare templum, dicit ad Nathan: *Vides, quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei sub pellibus.* Item lib. 1. Paralip. c. 28. Dauid dicit: *Cogitaui, vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fęderis Domini, & scabellũ pedum Dei nostri.* Idẽ patet ex lib. 2. Paralip. c. 5. vbi tẽplo exstructo introduxerunt arcam in illud
C cũ magna celebritate. & ex Ps. 131. vbi dicitur Dauid vouisse votum Deo de ædificanda domo arcæ Dei. ubi etiam legimus, ingredere Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.

Sed idem honor, vel etiam maior debetur sacris reliquijs Christi, & Sanctorum, quàm arcæ illi Mosaicæ. nã de sepulchro Domini Hieronymus ait epist. 17. ad Marcellam: *Venerabantur quondam Iudæi sancta Sanctorum, quia ibi erat arca. nonne tibi venerabilius videtur sepulcrum Domini?* Ergo sicut super arcam exstrui potuit ędes, ita etiam super Christi sepulcrum: quod si super Christi sepulcrum, certè etiã super sepulcra Sanctorum; nam eadem est ratio omnium. solùm enim differunt secundum magis & minus. PRÆTEREA, quòd reliquiæ Sanctorum sint venerabiles eo modo, quo ar
D ca Domini, probatur, nam arca quatenus lignea erat, nullum honoré merebatur, sed ideò venerabatur, quia repræsentabat sedem Dei, & quia per eam Deus loquebatur, at corpora Sanctorũ fuerunt viuæ sedes Dei & viua organa, per q̃ Deus loquutus est; nam 1. Cor. 6. dicitur: *Membra nostra templum sunt Spiritus sancti.* Et 2. Corinth. 13. dicitur: *An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus?* Ergo licebit etiã exstruere sacras ædes ad Sanctorum sepulcra ordinanda, & conseruanda; & hoc est, Sanctis dedicare basilicas.

DICES, Ergo saltem Angelis, & B. Virgini, & Sanctis, quorum non habemus reliquias, non licebit exstruere basilicas.

RESPONDEO, nomine reliquiarum non solum intelligi ossa, & vestes, sed etiam loca, vbi Sancti passi sunt,
E vel vbi habitauerunt, aut aliquid præclari gesserunt. Et hoc modo exstructæ fuerunt Cypriano duæ basilicę, teste Victore libro 1. vna, vbi passus erat; altera, vbi iacebat corpus eius. Similiter hoc mõ exstructę sunt multæ Ecclesiæ B. Mariæ, vel Angelis in locis, vbi apparuerunt, vel miracula aliqua ostẽderũt. ADDO etiã, posse erigi basilicas ad Sanctorum memoriam conseruandam per imaginem, per ipsum solum nomen. Nimirum põt erigi basilica S. Petro, vt qui ingrediuntur, admoniti imagine ibi depicta, vel ipso templi nomine, recordentur S. Petri, eumq́; in eo loco tãquam patronum colant, & deprecentur. Neque hoc est contra Cõcilium Carthaginense V. canone 14. quod statuit, vt

nulla

nulla memoria acceptetur, nisi ibi sint reliquiæ eiusdẽ Sancti, vel constet ibi eum esse passum, aut habitasse; nam Concilium nõ vult prohibere simpliciter, ne extruatur basilica sine reliquijs eiusdem Sancti, cui basilica dicatur. sed vult, vt non habeatur pro tali memoria Martyris, in qua credantur esse eius reliquiæ, nisi fidelissima historia constet, rem ita se habere.

Iam ad argumentum in oppositum duæ solutiones sunt. PRIMA, quorundam recentiorum, qui quia non distinguunt inter templum, & basilicam, existimãt sacras ædes non posse propriè erigi, nisi Deo, quemadmodum sacrificia non offeruntur, nisi Deo. quia tamẽ plurima sunt templa, quæ dicantur Deo, vt possint inter se aliquo modo distingui, denominari à Sanctis, nõ quod eis erigantur, sed quod in illis templis præcipuè colantur eorum memoriç, & ipsi in illis locis patroni inuocentur.

Quando igitur legunt in veterib. vel audiunt in cõi sermone vocari templum, vel basilicã S. Petri, vel Pauli, vel aliorum; dicunt debere exponi hoc modo, hæc basilica, vel templum est S. Petri, id est, est templũ dicatum Deo in memoriam & nomen S. Petri; vel dicatum est Deo, vt ibi oretur Deus per intercessionem S. Petri; quemadmodum Missa quædam dr̃ S. Petri, non ꝙ ipsum sacrificium offeratur Petro, sed ꝙ offeratur Deo in gratiarum actionem pro gloria S. Petro collata, & simul interpelletur Petrus tanq̃ patronus, & aduocatus apud Deum. Quæ sanè pia est expositio, & conformis ritui Ecclesiæ, qui seruatur in consecratione templorum; nam aliquoties Pontifex in ea cæremonia dum preces fundit, dicit, se consecrare templum C in honorem Dei, & nomen talis, vel talis Sancti.

ALTERA solutio admittit sacras domos ipsis Sãctis verè & propriè ædificari, non tñ sub rõne templi, sed basilicæ, vel memoriæ. Est.n. obseruandum secundum veterum Patrum doctrinã, templum, & basilicam non esse synonima, & licet de eadem domo sæpe dicantur, tñ dici sub diuersissimis rationib. Nam sacra ædes propriè templum dr̃, quatenus erigitur ad sacrificia; eadẽ sacra ædes dr̃ basilica, quatenus erigitur ad ornañ sepulcri alicuius Sancti, & cõmoditatem visitantiũ eiusmodi reliquias. Basilica.n. non dicit relationem ad sacrificia; nam ẽt Regum palatia dicũtur basilicæ, vt patet Hester 5. immò ea palatia propriè dicuntur basilicæ, & inde nomen translatũ est ad Martyrum ædes significandas. Quod ẽt videmus in altaribus; nam vnus, & idem lapis dr̃ altare, quatenus in eo sacrificaṫ Deo; & idem dr̃ tumulus, vel sepulcrum, quatenus tegit ossa Martyris alicuius. Oĩa enim altaria sunt sepulcra Sanctorum: & sicut lapis ille verè dicatur sancto non sub rõne altaris, sed sub rõne sepulcri: ita domus aliqua verè dicatur sancto non sub rõne templi, sed sub rõne basilicæ. Et quemadmodum idololatria esset erigere Sanctis altaria, & tñ non est idololatria erigere illis lapideos tumulos; ita idololatria esset erigere Sanctis templa sub rõne templi; non tñ idololatria est erigere illis basilicas. sicut ẽt non est idololatria donare Sanctis thecas aureas, vel argenteas, quibus includantur reliquiæ eorum. Nihil enim aliud sunt basilicæ, quàm magnæ quædam thecæ, quibus minores thecæ, & ipsa sepulcra clauduntur.

Ex quib. sequitur, aliter dici Missam S. Petri, aliter basilicam S. Petti; nam Missa non offertur vllo mõ S. Petro, nec primariò, nec secundariò: at basilica verè ædificatur S. Petro, si non primariò, saltem secundariò.

Esse aũt hoc discrimen inter templũ, & basilicam, probari potest ex Patrib. AVGVSTINVS.n. clarissimè testatur, templi erectionem esse cultũ latriæ soli Deo debitum, lib. 1. contra Maximinum, & libro cõtra sermonem Arianorum; & idẽ Augustinus coniungit tẽplum cum altari & sacrificio, lib. 8. de ciuit. Dei, c. vlt. docens cui conueniat vnũ eorum, & alia conuenire, & contrà. & tñ in ijsdẽ locis Augustinus fatetur, memo-

A rias rectè Martyrib. ædificari. & præcipuè locus notandus est lib. 22. de ciuit. Dei, c. 10. vbi sic ait: *Nos aũt Martyrib. nostris, non templa sicut Dijs, sed memorias sicut hominib. mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus.* Idem Augustinus nusquã dicit templa Martyrum: & tamen passim dicit basilicas Martyrũ. quod etiam in alijs Latinis Patribus obseruare licet.

Porrò Græci dicunt quidem templa Martyrib. fabricari, vel dedicari, vt patet ex Basilio in Psal. 114. vbi vocat, ἱερὸν τῶν μαρτύρων, & similiter loquuntur Nyssenus, & alij. tñ certum est eos intelligere materialiter, id est, domum illã, quç dr̃ templum, fabricari Martyribus, non tñ sub ratione templi ad sacrificia, sed basilicæ, ad ornandam memoriam ipsorum Sanctorum.

Quòd aũt ipsi ẽt intelligant, sacras çdes verè exstrui B Martyribus, & non solùm Deo, in eorũ memoriã, sicut sacrificiũ offertur Deo in eorum memoriã, probatur; nam ipsi simpliciter asserunt ædes exstrui Martyrib. & tñ nusquam dicunt sacrificium offerri Martyribus, immò hoc simpliciter negant, vt patet ex Theodoreto lib. 8. ad Græcos ergo aliter existimabant çdes, aliter sacrificium ad Martyres pertinere. Neque obstat ritus consecrationis; nam cùm dicitur, templum sacrari ad honorem Dei, & nomen Martyris: agitur de consecratione templi, vt templum est.

CAPVT V.

De dedicatione & consecratione Ecclesiarum.

MAGDEBVRGENSES Cent. 4. c. 6. col. 407. & sequẽtibus, tria in dedicationib. reprehendunt. PRIMO, ꝙ templa à nobis cum ingenti lætitia, & celebritate dedicentur. qđ ortũ esse dicũt ex κακοζηλίᾳ Iudaismi, & esse rursum introducere Iudaismũ in Ecclesiã.

SECVNDO, quod vtamur tot cæremonijs in consecratione templorũ; nam præter alias, quædam sunt q̃ non videntur posse excusari à superstitione & magia, nam primò pinguntur duodecim cruces, & ante singulas accenduntur singulæ lampades; deinde pulsatur templum, & aperitur. tum describitur in pauimento super cineres ad hoc sparsos, baculo pastorali alphabethum Græcum ab vno angulo ad alium; & rursus D alphabethum Latinnm ab alio angulo ad alium, ita vt inde crux fiat. tum fit mixtura ex aqua, vino, sale, & cineribus, & inde aspergitur templum; ac demum templum & ara Chrismate inunguntur.

TERTIO arguunt, ꝙ putemus, tẽpla esse loca sanctiora ceteris: quod etiam reprehendit Caluinus lib. 3. Instit. c. 20. §. 30. Nos ergo iuxta eorum reprehensiones, tres sententias subijciemus.

PRIMA sit, meritò templa Dei cũ ingenti lætitia & solennitate dedicantur. Probatur primò ex testamẽto veteri, vbi legimus celeberrimã dedicationem tabernaculi & altaris, Nu. 7. Item ter legimus factã templi dedicationem cũ ingenti lætitia & celebritate. Primò à Salomone, lib. 2. Paralipom. c. 7. Secundò ab Esdra, lib. 1. Esdræ, c. 6. Tertiò à Machabæis, cũ post profana- E tionem iterum esset renouatum, & sanctificatum, lib. 1. Machab. c. 4. ad quam solennitatem, quæ annis singulis iterum agebatur, Christum etiam accessisse scribit Ioannes c. 10.

Sed hoc argumentum aduersarij putant esse potiùs contra nos, quia videmur Iudaizare, cùm id facimus quod illi faciebant, quantũ ad eiusmodi cæremonias attinet. At reuera pro nobis est argumentũ, siquidem cæremoniæ propriæ Iudæorũ, & quæ cessauerunt, nec seruari pñt sine peccato, sunt illæ, quæ institutæ erant ad aliquid significandũ futurũ in Christo, vel in Ecclesia. Illæ.n. si nunc seruarentur, falsam haberent significationẽ, & proinde falsæ fidei protestationes essent. Vt

quia

quia agnus Paschalis significabat Christi passioné futuram, si quis nunc agnum eo ritu immolaret, profiteretur Christum oondú esse passum, qđ est contra verá fidem. At cæremoniæ, quæ fundantur in rõne naturali, vt flectere genua, tundere pectus, & similes, non sunt propriæ Iudæorum, etiamsi ab illis quoque adhiberẽtur; nec ad legem cæremonialem, sed ad moralem pertinere videntur.

Porrò talem esse templorum dedicationem, patet PRIMO, quia oon legitur Deus instituisse hanc cæremooiam: sed Salomon, Esdras & Machabæi, oatura duce, putauerunt conuenire, vt de perfecto téplo gratias Deo referrent, & cum publica lætitia auspicarentur vsum templi.

SECVNDO, quia veré natura hoc docet, vt ad finem magnorũ operum homines gaudeant, & Deo gratias agant; & similiter qñ iocipiuot re aliqua noua vti, Deũ iouocent, & cum lætitia opus aggrediantur, hoc aũt fit in dedicatione templi; nam exultamus, & Deo gratias agimus, quòd templi fabricam completam videamus, & rursum cum lætitia & faustis imprecationibus aggredimur vsum ipsius templi.

TERTIO, quia natura docet, celebrandos esse dies natales magnorum virorum. id enim & Ethnici faciebãt; & apud nos celebratur singulis annis creatio Põtificis Maximi, vnde sunt sermooes aliquot B. Leonis in anniuersario suæ assumptionis, cur non eodẽ modo celebrari poterit natalis templi, quæ est res publica, & magna, & toti Ecclesiæ vtilissima?

Adde VLTIMO, ꝙ Deus ipse exemplum dedicationis dedisse videtur, cùm expleto opere suo, in signũ lætitiæ diem septimum benedixit, & sanctificauit, & nihil operando festum diem egit.

SECVNDO probatur ex praxi Ecclesię & veterũ traditione. EVSEBIVS lib. 9. hist. c. 10. *Festiuitates*, inquit, *à nostris frequentissimè gerebantur, cum omni lætitia & exultatione, per vrbes, & loca singula Ecclesiarum dedicationib. celebratis. Congregabãtur in vnum Sacerdotes, nec pigebat etiam longè positos conuenire, quia nullum longum videbatur spacium caritati.* Idem lib. 4. de vita Constantini, scribit, Constantinũ ad consecrationẽ & dedicationem ædis, quam Hierosolymis Martyrib. extruxerat auoo imperij sui XXX. conuocasse vniuersam Synodum, quæ Tyri conuenerat, &c.

ATHANASIVS in Apologia ad Constantium: *Illud*, inquit, *& à beatæ memoriæ Alexandro, alijsq; Patribus actum est, qui populi conuentus habuere, & absoluto opere agendis Deo gratijs dedicationem celebrauerunt. Huius ergo dedicationis te, Imperator, auctorẽ esse oportet. Locus enim ille exædificatus præsentiam tuæ pietatis requirit; hoc enim ei solum deest ad plenum ornatum. Hoc igitur vt adimpleas, vt vota tua Domino, cui hanc domũ construxisti, reddas, omnium vota optant & suspirãt, &c.* Ibidem pro dedicatione Ecclesiæ adfert exemplũ Esdræ ex Testamento veteri.

BASILIVS in Psal. 114. initio reddit caussam, cur seriùs venerit ad Ecclesiã dedicandã, vbi populus à media nocte vsque ad meridiem exspectauerat: *Si verò*, inquit, *oportet, & nos pro nobis ipsis rõnem reddere moræ ac longioris nostræ absentiæ, caussam adferimus, ꝙ alterã huic æqualem Dei Ecclesiam non modico interuallo à vobis distantem, ministerio nostro curantes, tempus hoc diei consumpsimus.* Hunc locum, qui fortè ambiguus posset videri, fatentur Magdeburgenses Cent. 4. c. 6. col. 408. de templi dedicatione intelligendum.

GREGORIVS Nazianzenus orõne in nouã Domini cam sic incipit: *De encæniis honorandis lex vetus est, eaque præclarè constituta.* CHRYSOSTOMVS quoq; sermonem habuit in encœnijs, tom. 3. SOZOMENVS lib. 4. c. 13. scribit, Basilium Ancyranum ad templi dedicationem plurimos Episcopos inuitasse.

AMBROSIVS li. 1. epist. 5. ad Felicem, dicit, se & ipsum Felicem ad Basilicæ dedicationem à Bassiano inuitatum. Et in epistola ad Sororem, quæ habetur inter sermones, nu. 92. *Cum*, inquit, *Basilicam dedicassẽ, multi tanquam vno ore interpellare cœperunt, dicentes. Sic in Romana Basilica dedices. Respondi, faciam, si Martyrum reliquias inuenero, &c.*

GAVDENTIVS tractatu de dedicatione, dicit cõuenisse multos Episcopos ad celebritaté dedicationis Ecclesiæ, q̃ Brixiæ erecta fuerat in honorem reliquiarum Ioannis Baptistæ, Andreæ, Thomæ, Lucæ, Geruasij, Prothasij, Celsi, & quadraginta Martyrum.

AVGVSTINVS quinque sermones ad populum habuit in celebritate dedicationis templi, qui sunt inter sermones de tempore 251. 252. 253. 254. 255. & 256.

GELASIVS Papa epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ & Aprutij, c. 6. *Basilicas*, inquit, *nouiter institutas, non petitis ex more præceptionib. dedicare non audeat.* Itẽ c. 27. alia quædam constituit io dedicatione Ecclesiarũ seruanda. FELIX IV. qoi & ante mille annos sedit, in epistola sua decretali prolixè de hac re differit, ac inter alia sic ait: *Solennitates verò dedicationum Ecclesiarum per singulos annos celebrandæ sunt, &c.*

PROSPER parte 3. c. 38. de promissionib. Dei, testatur se interfuisse cùm apud Carthaginem dedicaretur insigne quoddam templũ, quod olim Gentilium fuerat; in cuius frontispicio diuinitus scriptum inuenerũt magnis atque æneis literis. AVRELIVS PONTIFEX DEDICAVIT. Quod præsagium omnes mirabantur, cũ viderent ab Aurelio Episcopo Carthaginensi fieri, quod tanto antea prædictum fuerat.

GREGORIVS lib. 3. Dialogorum, c. 30. scribit, tempore suo dedicatam Basilicã non sine diuinis miraculis, quibus indicaretur, Deo placuisse eam dedicationem. BERNARDVS sex sermones habuit de dedicatiooe tẽpli. RVPERTVS in c. 28. Genes. probat, rectè fieri festiuas dedicationes. Hugo de S. Victore, lib. 2. de Sacramentis, parte 5. c. 2. & 3. Isidorus lib. 1. de officijs, c. 35. Rabanus li. 2. c. 45. de institutione Clericorum. Amalarius io libro de ordine Antiphonarij. B. Iuo io serm. de consecratione templi, & VValfridus de rebus Ecclesiasticis, c. 9. qui omnes de dedicatione Ecclesię tractant, tanquam de re antiquissima, cùm tamen etiam ipsi antiqui sint auctores.

SECVNDA propositio. *Meritò ab Ecclesia varijs precib. & cæremonijs templa consecrantur.* Probatur PRIMO, Scripturæ testimonio. Siquidem ex Scriptura habemus consecrationẽ templi, vel altaris, in statu naturæ, legis, & gratiæ. Io statu oaturæ Iacob c. 28. Geneseos, erexit lapidẽ, vt ibi sacrificaret, eumque cõsecrauit fundens oleum desuper, & inde eum locũ appellauit Bethel, id est, domum Dei. & c. 35. monitus à Deo, vt faceret altare, rursus ibidem erexit lapidem, eumq; iungẽdo consecrauit, & libauit super eum libamina. Certè hoc non pertioet ad magiam, cùm laudetur hoc factum ab omnib. & constet placuisse Deo. Nec etiã pertinet ad cæremonias legis, quæ adhuc data nõ fuerat. Cur ergo non liceat nobis idem facere?

DEINDE io statu Legis videmus Mosem consecrasse oleo sacro, alijsque cæremonijs tabernaculum, altare, & omnia eius vasa, Exodi c. 40. & Nu. 7. quas & cæremonias certum est non fuisse magicas. Et licet cæremoniæ fuerint veteris legis, tamen quia noo erant ꝓpriæ eius, quippe quæ io oratione fundantur, nihil obstat, quo minus à nobis etiam assumi possint.

IN statu Euangelij non habemus tam expressa testimonia Scripturæ, interim tñ ex eo, qđ Paulus in priori epistola ad Coriothios c. 11. Corinthios arguit tanquam Ecclesiæ contemptores, quia in Ecclesia comedebant, satis innuitur, tunc & Ecclesiam aliquo modo sacratã fuisse. Cur. n. Ecclesiam contemnere dr̃, qui in ea actionem alibi licitam exercet, nisi pp aliquam eius loci consecrationẽ? Et confirmatur ex Dionysio Areopagita, qui tempore Apostolorum vixit, & libro de Ecclesiastica hierarchia, cap. 5. par. 1. apertè docet,

altaria

altaria sacro oleo inungi, & consecrari ab Episcopo debere.

Secundo, probatur ex decretis Conciliorum antiquorum. Nam Concilium Carthaginense V, can. 6. sic habet; *Similiter & de Ecclesiis, quoties super earũ consecratione hæsitatur, agendum est, id est, vt sine vlla trepidatione consecrentur*. Item Agathense Concilium c. 14. *Altaria placuit non solùm vnctione Chrismatis, sed ẽt sacerdotali benedictione sacrari*. Idem patet ex Concilio II. Bracarensi can. 6. Item ex decretis Pontificũ Gelasij & Felicis IV. suprà citatorum, & Ioannis I. in epistola ad Episcopos Italiæ. Alia decreta vide apud Gratianum de cõsecr. dist. 1. vbi ẽt adsertur canon Nicæni Concilij, & alius Concilij Hipponensis; qđ plenarium totius Africæ fuisse testatur Augustinus lib. 1. Retractat, c. 17. quanquam isti canones modò non ex- B stant, nisi apud Gratianum.

Tertio, probatur ex Patribus citatis in priore conclusione: nam maior pars eorum meminit etiam consecrationis, & cæremoniarum, quibus vti solemus in consecratione templi & altaris.

Qvarto, probatur rõne desumpta ex fine illarum cæremoniarũ. Finis enim præcipuus est ad significandum templum illud Deo & sacris actionib. dedicari, neque esse domum profanam, sed sacram. nam etiãsi ista dedicatio essentialiter consistit in voluntate, & intentione dedicationis: tñ necesse est, vt hæc intentio, & voluntas signis externis prodatur alijs hominib. quõ ẽt humani contractus consistunt in intentione, & voluntate contrahentium: tñ vt innotescat voluntas, & vt firma, & rata sint, non solùm proserũtur verba, sed C etiam multæ adhibentur cæremoniæ, vt patet in nuptijs, in coronatione Regum, in militia, &c.

Quoniam ergo templũ dedicatur Christo, ideò ad hoc significãdum pingitur signũ eius, id est, crux. Pinguntur aũt cruces nu. XII. ita inter se distantes, vt totũ templum occupent; & ad singulas, lampades singulæ accendantur, ad significandũ, ꝙ Apostoli XII. hoc vexillum Christi per totum orbem terrarũ portauerunt, & sua prædicatione mundum illustrarunt.

Et quia templum non debet esse profana & cõis domus, sed sacra; ideò ad hoc significãdum inungitur, oleum enim est cõissimum & euidentissimum symbolũ consecrationis. quia. n. est liquor nobilissimus, quippe qui oĩb. supereminet, & maximè oĩum penetrat, & D sanat, ac roborat; ac demum res illustres facit: ideò placuit omnib. Gentib. & ipsi etiam Deo, illo vti ad consecrationem significandam.

Quia rursus templũ destinatur diuinis sacrificijs, & orõnibus, alijsque sanctis, & puris actionib. non autẽ sordibus, & tenebris negotiorum secularium, ideò ad hanc munditiem & claritatem significandam aspergitur aqua, thus adoletur, cerei accenduntur.

Quia sacratur ẽt templum ad concionãdum, & docendam fidem, quæ est fundamentum totius iustitiæ; ideo describitur alphabetum in pauimento. describitᷣ autem Græcè & Latinè, quia illis linguis prædicata est fides, & illis linguis vtebatur tota fere Ecclesia eo tẽpore, quo hæ cæremoniæ sunt institutæ.

Et quia in templo non solùm docentur homines, E sed etiam mouentur & inflammantur ad virtutem, & vitæ nouitatem; idcircò fit illa mixtio aquæ, cineris, salis, & vini, vt infrà dicemus.

Quia denique ex templo Diabolus eijcitur, neq; ibi habitare sinitur, sed è contrario oratur Deus, aduocãtur Angeli, alijq; Sancti, vt in eo loco habitare dignentur, ideò pulsatur ostium, & iubetur Diabolus recedere; & reliquiæ Sanctorum introducuntur.

Alivs finis harum cæremoniarũ est, ad significandum Christum, & Ecclesiã. Ecclesia enim materialis, Ecclesiam spiritualem designat: altare verò significat Christum; hinc igitur altare fit ex lapide, & inungitur, & summo loco ponitur, & sub ipso absconduntur re-

A liquiæ; quia Christus dicitur petra, 1. Cor. 10. & vnctus fuit Spiritu sancto, *præ consortibus suis*, Psal. 44. *Et caput est totius Ecclesiæ*, Coloss. 1. *Et in ipso abscondita est vita & gloria Sanctorum*, Coloss. 3. Vnde etiam in cœlo vidit Ioannes animas Sanctorum sub altari, Apocal. 6.

Porro cæremoniæ, quæ fiunt in ipsa consecratione, totum progressum fidelium demonstrant. Nam Primo loco pulsatur, & aperitur templum baculo pastorali ab Episcopo, quia prædicatores potestate à Christo accepta, corda infidelium pulsant, & ad fidem suscipiendam aperiunt.

Secvndo, ingressus Episcopus eodem baculo describit in pauimento cinere consperso alphabetum, quia prædicatores eadem potestate in cordibus pœnitentium inscribunt rudimenta fidei, eosq́ue Catechu- B menos faciunt.

Tertio, aspergitur templum aqua, & cerei accenduntur, quia post Catechismum sequitur Baptismus, quod est Sacramentum illuminationis.

Qvarto, in parietib. pinguntur & inunguntᷣ cruces (nam etiamsi cruces ante initium consecrationis factæ sunt, tñ hoc tempore fieri debuissent; sed antea factæ sunt propter commoditatem, nimis. n. diu exspectaretur, si in ipsa consecratione pingerentur) ad significandam confirmationem, quæ post Baptismum cruce & chrismate perficitur.

Qvinto, fit mixtio quædam aquæ, cineris, salis, & vini, quia tota vita fidelium consumi debet in mortificandis vitijs, & vitæ nouitate quærenda & retinenda. Nam aqua significat hominẽ, qualis est ex se post pec- C catum; est enim frigidus & insipidus. Cinis significat pœnitentiam, & mortificationem vitiorum. Sal saporem. Et vinum lætitiam & feruorem nouæ vitæ.

Sexto, agitur dies festus cum lætitia, finita consecratione, quia post finem huius vitæ fideles intrabũt in gaudium Domini, vbi perpetuò lætabuntur. Hæc & similia vide apud Augustinum & Bernardum in sermonibus de dedicatione; & apud Hugonem, Iuonem, & Rabanum suprà citatos, qui sigillatim explicãt rationes harum cæremoniarum.

Tertia propositio, *Templum consecratum, meritò sanctum & venerabile, ac diuina quadam virtute præditum existimari debet*. Probatur; Primo, ex relatione ad Deum; Templum est dedicatũ Deo, ergo est res Dei, ergo sanctum est; nam oĩs res Deo dicata, eo ipso est D sancta, Leuit. vlt. *Animal quod immolari potest Domino, si quis vouerit, sanctũ erit*. Et infrà: *Quidquid semel fuerit consecratum Domino, sanctum Sanctorum erit*, Matt. 23. *Væ vobis duces cæci, qui dicitis; Quicunque iurauerit per templum, nihil est, qui aũt iurauerit in auro templi, debet. stulti, & cæci, quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Vbi Dominus vult templum lapideum nobilius esse ipso auro, ꝙ videlicet auro cõicet sanctitatem; nam licet lapides sint absolutè inferiores auro, tñ rõne relationis ad Deũ, lapides illi, qui templũ efficiunt, sunt longè nobiliores & sanctiores auro. Vnde Augustinus lib. 4. contra Cresconiũ, c. 40. *Deo*, inquit, *omnipotenti parietes consecratos, Ecclesiã venerandam, quasi quadam obsessione credidit retinendã*.

Secvndo, probatur ex precib. & benedictione E E piscopali; nam vt ait Apostolus, 1. Tim. 4. *Nihil abijciẽdum est, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & orationem*. Iam si cibi sanctificantur per verbũ Dei, & orõnem, cur non ẽt templa sanctificabũtur, quæ per sacras personas publicis precibus, & benedictione consecrantur? Præterea sanctificante Salomone templum, Deus etiam sanctificauit, vt ipse dicit, 3. Regum 9. *Exaudiui*, inquit, *orationem tuam, & sanctificaui domum hanc, quam ædificasti*. At non minus efficaces sunt preces Ecclesiæ, quàm Salomonis.

Tertio, probatur ex ijs, quæ sunt in templo; nam locus rerum sanctarum sanctus quoque sit necesse est, vt

vt patet ex illo, Exod. 3. *Locus, in quo stas, terra sancta est.*

Iam verò in templis sunt multæ res sanctæ. Primò, crux, & imagines Christi & Sanctorum. Secundò, reliquiæ Sanctorum. Tertiò, præsentia corporis Domini in Eucharistia. Quartò, præsentia Angelorum; credibile enim est, aut semper, aut frequentissimè in templis Angelos adesse. Quare Iosephus lib. 7. de bello Iudaico, c. 12. scribit, in templo Salomonis paulò antè, quã euerteretur, auditas voces: *Migremus hinc*, quas Angelorum fuisse, deserentium eum locum, cõis opinio est. & B. Chrysostomus hom. 1. super illa verba Isaiæ: *Vidi Dominum sedentem, &c.* dicit Angelorum multitudine vallari sacram mensam in Ecclesijs. Quintò denique, adest Deus ipse per singularem quandam protectionem, & virtutem. in cuius rei signum qñ tabernaculum à Mose dedicatum est, Exod. vlt. mox caligo, seu nubes quædam gloriæ Dñi tabernaculum texit. Similiter fecit, cùm templum à Salomone dedicatũ est: *Nebula enim gloriæ, impleuit domum Domini*, 3. Reg. 8. Idem ẽt suo tpe accidisse Ecclesiæ consecratæ scribit Gregorius lib. 3. Dialog. c. 30. *In magna*, inquit, *serenitate aëris super altare Ecclesiæ nubes cælitus descẽdit, suoque illud velamine operuit, omnemque Ecclesiã tanto terrore ac suauitatis odore repleuit, vt patentibus ianuis nullus illuc præsumeret intrare.* In lib. quoque 2. Machab. c. 3. legimus, dixisse Heliodorum: *In loco illo est verè Dei virtus quædam; nam ipse, qui habitat in cælis, visitator & adiutor est loci illius.*

Quarto, probatur ex absentia Dæmonis; nam sicut templa Gentilium polluta sunt, & immunda, quia sunt domicilia Dæmonum, vt patet ex Gregorio lib. 3. Dialog. c. 7. ita è contrario, templa Dei sancta sunt, qa Dæmonibus carent. Idem enim Gregorius lib. 3. c. 30. Dialog. scribit, post consecrationẽ templi, quod antea Arianorum fuerat, Diabolum inde egressum sensibiliter in specie suis, maximo strepitu excitato. & sicut domus Principum asyla sunt, nec ibi lictores vlli manus inijcere audent, ita etiam in templo Dei Dæmones nõ sinuntur grassari eo modo, quo in alijs locis.

CAPVT VI.

De ornatu templorum.

ORNATVS templorum partim in ipsa fabrica cõsistit, partim in imaginibus, crucibus, calicibus, vestibus, alijsque id genus ornamentis. Reprehendũt hunc ornatum, tam veteres Petrobrusiani & VVicleffistæ, quàm etiam Lutherani & Caluinistæ, locis initio notatis. Argumenta illorum hæc sunt.

Primvm, ex Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, templum Domini, templum Domini.* In quem locũ ita scribit Hieronymus: *Præcepit*, inquit, *& tunc populo Iudæorum, & hodie nobis, qui videmur in Ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore, auratisque laquearibus, & vestitis parietibus marmorum crustis, & dicamus, templum Domini, templum Domini est.*

Secvndvm, ex Hieronymo in epist. ad Nepotianũ: *Multi ædificant parietes, & colũnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur.* Et infrà: *Neque mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cetera, ex auro fabrefacta. tunc hæc probabantur à Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudũ erat redemptio peccatorum. nunc verò cùm paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabimus.* Et infrà: *Aut aurum repudiemus cum ceteris superstitionibus Iudæorum; aut si aurum placet, placeant & Iudæi, &c.*

Tertivm, ex Ambrosio lib. 2. de officijs, c. 28. *Me-*
A *lius fuerat*, inquit, *vt vasa viuentium seruares, quã metallorum. his non potest responsum referri. quid enim diceres? timui ne templo Dei ornatus deesset. responderet; aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum est.*

Qvartvm, ex Acatio, de quo Socrates lib. 7. c. 21. refert, φ cùm accusaretur, φ sacra vasa vendidisset propter pauperes, respondit: *Deus noster neque discis, neq; calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

Qvintvm, ex Hilario in epist. contra Auxentium: *Malè*, inquit, *parietum vos amor cæpit, malè Ecclesiam Dei in tectis, ædificijsque veneramini.*

Sextvm, ex Lactantio, qui lib. 2. c. 4. laudat Persiũ, quòd scripserit, non debere aurea vasa templis inferri:
B *Egregiè*, inquit, *sapienterque sensit.*

Septimvm, ex Bernardo, in Apologia ad Gulielmũ Abbatem prope finem: *O vanitas vanitatum, sed non vanior, quàm insanior. fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget: suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit.*

Octavvm, ex Chrysostomo, qui hom. 51. & 81. in Matth. docet, melius esse dare eleemosynam, quàm ornare templum, & refellit argumentum, quod pro nobis fieri solet.

His addunt rationes. Prima ratio est, quia christus semper amauit & docuit paupertatem.

Secvnda, quia ociosum & superuacaneum est aurum in templis; nam nec ipsi parietes sentiunt ornatũ illum, nec eo indigent ad finem, ad quem exstructi
C sunt. Vnde Persius:

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?

Tertia, quia non tñ non prodest, sed etiam obest splendor ille templorum; nam auocat mentem, & distrahit à spiritualibus cogitationibus.

Qvarta, quia melius est templa viua ornare, q̃ mortua; nunquam autem desunt pauperes, qui templa sunt viua, & qui egent non solùm ornatu, sed etiam necessaria sustentatione.

Qvinta, quia in iudicio non damnabitur, qui tẽplum non ornauerit auro & argento, sed qui in paupere Christum non aluerit. Hæc sunt igitur illorũ argumenta, quæ etsi magnam vim habere videntur, nihil tñ aduersus veritatem poterunt; nihil enim potentius veritate. Porrò solutiones horum argumentorum
D in hoc eodem capite, post explicatam & confirmatam sententiam Ecclesiæ adferentur.

Sit igitur Prima propositio. *Opus bonum & pium ex genere suo est, ingentibus sumptibus templa Dei ædificare aut ornare.* Probatur; Primo, ex Testamento veteri; nam Deus voluit tabernaculum ornatissimũ esse, ita vt omnia ferè instrumenta sanctuarij aurea essent, vsque ad emunctoria Lampadum; cortinas aũt tabernaculi, & vestes Sacerdotis esse voluit preciosissimas, ex serico, bysso, purpura, gemmis, &c. & ne deessent artifices, donauit sapiẽtiam & artem ad omnia illa facienda certis quibusdam viris. Vide Exod. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 35. 36. 37. 38. & 39. Deinde Nu. 7. singuli Principes obtulerunt in ornatum tabernaculi immensa donaria auri & argenti. Dauid parauit in sumptus
E templi tñ auri, argenti, & lapidum preciosorum, vt incredibile videatur. Lege 1. Paralip. c. vlt. & penult. & lib. 2. c. 3. 4. & 5. At certè rõnes, quæ fiunt contra ornatum templorum nostrorum, si quid valerent, militarẽt etiam contra tabernaculum Mosis, & templum Salomonis. nam tunc etiam non deerant plurimi pauperes: tunc etiam parietes non sentiebant ornatũ suum: tunc etiam distrahere poterant mentes orantium; & tamen non propterea cessatum est à magnificẽtissima ædificatione templi, & tabernaculi.

Secvndo, ex Testamento nouo; nã inprimis Marci 12. Christus laudauit viduam, quæ in gazophylacium templi misit duo minuta, id est, oẽm victum suum. si

ergo

ergo vidua illa rectè fecit, in donaria Dei expendens omnem victum suum; quo argui possunt, qui donant saltem partem bonorũ suorum, ad ornandam Dei domum? Item c.13. dicentib. Apostolis; *Magister aspice, quales lapides, & quales structuræ.* Dominus occasionem habuit optimam reprehendendi magnificẽtiam illam templi, vel saltem instruendi discipulos; dicẽdo, licuisse in Testamento veteri ornare templa, at in lege Euangelica non fore licitũ. at Dominus nihil tale dixit. Item c.14. cùm Iudas ægrè ferret, quòd Magdalena in vnctionem capitis Domini tantos sumptus faceret, ac diceret: *Vt quid perditio ista vnguenti facta est? poterat enim vnguentum istud venundari plus quàm trecentis denarijs, & dari pauperib.* Dominus respondit: *Bonũ opus operata est in me.* At si licuit prætermissis pauperibus tanto sumptu inungere caput Domini, cur non liceat etiam magno sumptu ędificare domum ipsi Domino?

Tertio, probatur ex vaticinio Isaiæ; nam c.60. vbi fatentur pręcipui expositores ad literam agi de Ecclesia Christiana in terris existente, sic legimus: *Domum maiestatis meæ glorificabo:* Et infrà: *Me enim insulæ expectant, vt adducam filios tuos de longè: aurum eorũ, & argentum eorũ nomini Domini Dei tui.* Et infrà: *Aedificabunt filij peregrinorum muros tuos, & Reges eorũ ministrabunt tibi.* Et infrà; *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, simul ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo.* Quæ prophetia ad literam impleta est tempore Constantini, aliorumque Principum, qui Ecclesias magnificentissimas exstruxerunt & ornarunt.

Quarto, probatur ex Patrib. Eusebius lib. 9. hist. c.10. *Ex quo aderat,* inquit, *cunctis velut diuino munere infusa lætitia, maximè videntib. ea loca, quæ paulò antè impius tyrannorum machinis fuerant destructa, rediuiua constructione clariora, & celsiora consurgere, templaque excelsa pro humilib. conuenticulis eleuari.*

Cyrillus catechesi 14. *Isti qui nunc sunt Reges,* inquit, *pietatis ergo argento induentes & auro sanctam hanc Ecclesiam resurrectionis, in qua nunc sumus, exstruxerunt, & argenteis monimentis splendidam effecerunt.*

Athanasius in Apologia ad Constantiũ indicat, ab ipso Constantio exstructam Alexandriæ tam ingẽtem basilicam, vt ea sola capere posset populum, quẽ aliæ capere non poterant, neque reprehendit, sed laudat hanc eius magnificentiam.

Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, cũ dixisset à Gallo & Iuliano exstrui cępisse maximis sũptibus basilicã sancto Martyri Mamæ, subiungit munus Galli Deo acceptissimum fuisse, vt quondam fuit sacrificium Abel.

Gregorius Nyssenus oratione in Theodorum, dicit, templum sancti Theodori magnificentissimum, & ornatissimum picturis & sculpturis fuisse: & hoc ad gloriam sancti maximè pertinere, vbi apertè laudat vsum erigendi talia templa.

Ioannes Chrysostomus homil. 66. ad populum Antiochen. *Seruorum,* inquit, *crucifixi sepulchra regijs aulis sunt clariora, non magnitudine & pulchritudine ædificiorum (nam & in hoc superant) sed quod multò maius est, conuenientium studio.* Idem hom. 51. in Matth. *Nec prohibeo,* inquit, *magnifica templa condere, &c.*

Cyrillus initio libri de recta fide ad Reginas: *Valde sapienter,* inquit, *operam datis, vt quæ Christo probantur, & sentiatis, & faciatis: partim operibus, & irreprehensibili conspicua fide, & vestras, & Regum aulas virginitatis gloria decoratis: partim sumptuosissima Christo templa erigitis; concessum enim & hoc est cum alijs, ab ipso, vestris animabus,*

Theophylactus in c. 14. Marc. *Confundantur,* inquit, *hoc loco qui pauperes Christo præferunt.* Et infrà: *Audiant igitur quomodo Christus præferat sui curã pauperibus. Christi autem corpus propriè, quod in disco aureo, & sanguis, qui in poculo. qui igitur abstulerit discum preciosum, & cogit, vt corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit.*

Iam ex Latinis. Optatus lib. 6. testatur, suo tpe habuisse Ecclesiam preciosa vasa Sacramentorum, quæ Donatistæ diripientes conflarunt & vendiderunt.

Ambrosius lib. 2. de officijs, c. 21. *Et maximè Sacerdoti,* inquit, *hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.*

Hieronymus in epist. ad Demetriadem, postquã dixerat: *Alij ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, &c.* subiungit; *Non reprehendo, non abnuo; sed tibi aliud propositum est, &c.* Et in c.8. Zachariæ, refert in gloriam Ecclesiæ, & laudem Principũ, quòd cũ aliquor Imperatores Ethnici Ecclesias euerterint, rursum alij basilicas exstruxerint, & exaltauerint, summa fastigia, & laquearia, ac tecta auro decorarint, & parietes diuersi marmoris crustis vestierint.

Augustinus in Psal. 113. *Sed & nos,* inquit, *pleraq; instrumenta & vasa ex auro & argento habemus, in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur.*

Prudentius in hymno de S. Laurentio inducit sic loquentem tyrannum:

Hunc esse vestris orgijs
Moremque & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Paulinus natali 3. S. Felicis:

Aurea nunc niueis ornantur limina velis, &c.

Prosper libro de promission. & prædiction. parte 3. c. 38. dicit, templum amplissimum Deo vero consecratum suo tpe, cuius tanta erat magnitudo & excellentia, vt et plateam haberet, quæ ad ipsum ducebat, duorum millium passuum longitudinis totam precioso pauimento, & columnis ac muris ornatam.

Quinto, probatur ex pietate eorum, qui Ecclesias ædificarunt; nam præcipui fuerunt quatuor, Constantinus, Iustinianus, Carolus Magnus, & Carolus IV. De Constantini tẽplis vide Damasum in vita Syluestri, & Eusebium lib. 3. & 4. de vita Constantini. De templis à Iustiniano erectis, vide Procopium in li. de ædificijs Iustiniani. De templis Caroli Magni, vide Abbatem Vrspergensem in Chronico. De templis Caroli IV. vide Ioannem Cochlæum initio li. 1. historiæ Hussitarum. Constat autem Constantinũ sanctum Imperatorem fuisse; nam in Calendario Græcorum eius nomen inter Sanctorum nomina habetur: & ab Ambrosio in oratione de obitu Theodosij, ab Epiphanio hæresi 70. quæ est Audianorum, à Cyrillo, catechesi 14. & alijs Patribus passim sanctus & beatus appellatur.

Similiter Carolus Magnus tanquam sanctus colitur, præcipuè Parisijs, & Aquisgrani, & ab omnib. historicis mirificè laudatur. Iustinianus, excepta hæresi, in quã incidit in extrema ætate, laudatissimus Princeps fuit. Porrò Carolum IV. optimum & religiosissimũ fuisse, patet ex ijs, quæ adfert Cochlæus loco notato. Multas item ædificarunt & ornarunt Basilicas sanctissimi Põtifices, Iulius, Damasus, Leo, Symmachus, & alij, qui & ante mille annos floruerunt, & verè sancti scriptorum omnium consensu habiti sunt. Non est autẽ credibile, ita pios Principes, tum Ecclesiasticos, tum politicos, in eiusmodi opera conspirare potuisse, si ea Deo non placerent.

Probatur Vltimo rationibus. Prima ratio ex magnitudine Dei; nam domus quò maiori Principi ędificatur, eò debet esse maior. Quis autem Deo maior? Quare Salomon lib. 2. Paralip. c. 2. *Domus, quam ædificare*

care cupio, inquit, *magna est: magnus est enim Deus noster super omnes Deos.*

SECVNDA ratio ex ipso genere operis; nam exstruere Deo splendidum templum, est ex genere suo actus duarum excellentium virtutum, religionis ac magnificentiæ. proinde bonus ex genere suo.

TERTIA ratio, quia non solùm est actus illarum virtutum, sed etiam est exercitium & signum aliarũ. Nam qui magnificum templum erigit, magnificum testimonium edit fidei suæ, & caritatis erga Deum: necnon pietatis & gratitudinis. & quia pecuniæ summopere diligi solent, qui eas liberaliter ad honorem Dei expendit, indicat se verè diligere Deum super omnia.

QVARTA ratio ab vtilitate; nam templum magnificè ornatum, multas habet vtilitates. PRIMVM enim attrahit homines faciliùs ad res pias, quæ in templis geruntur. nec enim obscura & sordida loca libenter frequentantur. DEINDE conseruat maiestatem Sacramẽtorum, & reuerentiam, quæ rebus diuinis debetur; nã quando videmus altare splendidum & ornatum, facilè erigimus mentem, & cogitamus magnum esse Deũ, cui talia exhibentur: & è contrario facilè contemnitur, quod sine apparatu proponitur. TERTIO iuuatur pietas & deuotio, maximè simplicium, quorum maximus est numerus.

Accedit etiam corporalis vtilitas, quòd magnifica templa diutius conseruantur, & magno splendori sunt ciuitati: multitudo, quoque aureorum, atque argenteorum vasorum, sæpe fuit saluti toti Reipublicæ, dum in communi captiuitate, fame, aut peste, Ecclesiæ thesaurus multis millibus miserorum opem tulit, vt quasi in id tempus diuinitus datus, & seruatus videretur.

QVINTA ratio à contrario: qui Ecclesias vastauerunt, aut diripuerunt, semper sacrilegi & perditi habiti sunt, sæpe etiam diuinitus puniti, ut patet de Balthasare, Daniel. 5. de Heliodoro, 2. Machabæorum 3. de Antiocho, 2. Machabæorum 9. Scribit etiam sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 4. in Matthęũ, quo tempore Iulianus Apostata iussit diripi templorum ornamenta, & præcipuè sacra vasa, mox quęstorem regium per medium diruptum exspirasse, & Iuliani auunculum à vermibus corrosum interijsse. Scribunt quoque Cedrenus & Zonaras, Leonem filiũ Constantini Copronymi, cùm abstulisset à templo insignem coronam, quam Mauritius Imperator donauerat ad ornatum templi, mox sensisse in capite suo ignitos carbunculos, inde concepta febre ardentissima perijsse. . . .

SECVNDA propositio. *Ædificare, vel ornare templa, licet sit opus pium & bonum, potest tamen eiusmodi opus ex defectu circumstantiarum facilè vitiari.* Probatur; quatuor enim sunt circumstantię præcipuę, ex quarum defectu malum erit ornare templa, nimirum tempus, locus, modus, & persona. Nam imprimis quando quis tenetur iuuare proximum, ac pręsertim parentes, aut filios, & nõ põt simul prouidere proximo, & donare tẽplo: tũ nõ rectè facit, si neglectis parẽtibus, vel proximis ædificet templa. Ait enim Dominus Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium*. Et Marci 7. reprehenduntur Pharisæi, qui docebant filios familias offerre templo donaria, cum detrimento parentum. Patet id etiam ex Paulo ad Roman. 3. qui docet, non esse facienda mala, vt veniant bona. Denique ex praxi Sanctorũ, qui tempore magnæ necessitatis pauperum, conflarũt calices, & vendiderunt, vt patet ex Ambro. libro secũdo de officijs, c. 28. Si enim tempore necessitatis rectè pastores detrahunt Ecclesiæ ornamenta, certè multò rectiùs non dantur Ecclesiæ, quæ essent auferenda, si data fuissent.

Neque obstat factum viduæ, quæ tribuit in donaria Dei omnem victum suum; nam non tribuit victum patris, aut filiorum, sed suum; & suum non multorum dierum, sed vnius tantùm; neque enim duobus minutis poterat diu sustentari.

DEINDE quantum ad locum, certum est, non omnia loca ęqualem ornatum requirere; nam in magnis vrbibus, ad quas multi confluunt, splendida templa esse debent; at in locis desertis, vbi soli Monachi versantur, non videtur conuenire, ut tot sumptus fiant in ædificijs templorum. Et hoc est, quod beatus Bernardus præcipuè reprehendit in Apologia ad Gulielmum, qui videlicet Monachi Cluniacenses vellent habere oratoria sua tam magna, & tam ornata, vt æquarent, vel superarent splendorem Episcopalium Ecclesiarum: vbi etiam meritò reprehẽdit, quod in pauimento sculperent, vel pingerent Sanctorum imagines, & cogerentur, qui in eorum Ecclesijs spuere necesse haberent, in faciem Angelorum, uel aliorum Sanctorum humi depictorum spuere.

Quantum ad modum, peccatur, cùm ornamenta templorum sunt vana, ac potius curiositati, quàm religioni deseruientia. qualia erant in oratorijs Cluniacensium, quę B. BERNARDVS reprehendit in Apologia ad Gulielmum: *Quid facit*, loquit, *illa ridicula monstruositas? quid ibi immundę simię? quid feri leones? quid monstruosi cẽtauri? quid semihomines? qd maculosę tygrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas sub vno capite multa corpora, & rursus in vno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpẽtis, illinc in pisce caput quadrupedis: ibi bestia pręfert equum, capram trahens retrò dimidiam: hinc cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique, tamque mira diuersarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere liceat in marmoribus, quàm in codicibus, totumque diẽ occupare singula ista mirandò, quàm in lege Dei meditando.*

Quantum ad personam, peccatur, quando quis supra suum statum & conditionem vult ornare templa. Nam si qui paupertatem profitentur, et victum ab alijs emendicant, vellent ædificare templum marmoreum, & auro, ac gemmis ornare, etiamsi fortè possent eleemosynis, hinc inde conquisitis, id facere, tamen non decere eorum professionem, magnificentia enim non est Monachorum, sed Principum. Quare hinc etiam meritò arguit S. Bernardus Cluniacenses in illa Apologia, quòd cùm Monachi essent, tamen sumptibus, ac magnificentia Reges æquare vellent.

Superest, vt ad argumenta initio proposita respondeamus. Ad illud igitur, quod obijciebatur ex Hieremia: *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, templum Domini, templum Domini*, respondeo, à Propheta eo loco argui Iudæos, qui confidentes in externo templo, putabant apud se esse Deum; & se diligi à Deo, nec esse ventura ea mala, quæ prædicebantur à Prophetis, quia templum Dei apud se habebant, etiamsi ipsi interim malè viuendo essent templa Diaboli. Nihil autem efficit ista reprehẽsio aduersum ædificationem ornatumque templorum; nam etsi reprehenditur nimia fiducia in externo templorum cultu, præsertim cùm negligitur cultus animi, tamen non propterea non sunt ædificanda atque exornanda templa ad honorem Dei & Sanctorum memoriam. Id ipsum respondendum est ad testimonium sancti Hieronymi; ipse enim reprehendit eos, qui non curantes fieri templa Dei bene viuendo, putant sibi omnia tuta esse, si templum externum ædificent aut ornent.

Ad SECVNDVM, quod ex Hieronymi verbis sumptum est, vt commodè respondeatur, quædam antea prænotanda sunt. Obserua igitur PRIMO, propositum Hieronymo esse, vt reprehendat eos, qui maiorem curam habẽt templi materialis, quàm spiritualis, id est, q̃ ædificia mirabiliter ornant, & tamen non curant an ad sacra ministeria eligantur idonei, vel non idonei.

Sic enim incipit Hieronymus eam reprehensionem ornatus templorum: *Multi*, inquit, *ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt; marmora nitent; auro splẽdent laquearia; gemmis altare distinguitur: & ministrorum Christi nulla electio est*. Hæc ille, quæ verissima sunt, & fuerunt semper.

SECVNDO nota, ornatum tabernaculi, & templi Iudæorum aliquo modo typicum & cæremonialem fuisse; tabernaculum enim, & templum cum omni sua supellectile figuræ fuerunt Ecclesiæ Christianæ, vt patet ex Iacobi concione Actor. 15. vbi de Ecclesia exponũtur verba Amos cap. 9. *Post hæc reuertar, & reædificabo tabernaculũ Dauid, quod decidit, & diruta eius reædificabo, & erigam illud*. Item ex Paulo 1. Corinth. 10. *Omnia contingebant illis in figura*. Denique idem patet ex illa accuratissima descriptione templi, quæ habetur Ezech. 40. & sequentibus; & ex eo, quod dictum est Moysi, ut faceret omnia accuratè ad exẽplar, quod in monte viderat, Exodi 25. Quia ergo tabernaculum & templum figuræ erant, ideo necesse erat, vt essent talia qualia fuerunt, nec poterãt aliquid minus vel magis habere, quia alioqui non rectè repræsentassent. Vt etiam in Scriptura, si vna litera mutetur, non amplius significat id, quod antea significabat.

Et quoniam figuræ Testamenti veteris iam sunt completæ, & lex cæremonialis abrogata est: ideo qui nunc existimarent esse necessarium tale templum, quale fuit Iudæorum, superstitiosus esset, vt hoc tempore Iudæi verè superstitiosi sunt, dum existimant non licere sacrificare nisi in templo tali, quale fecerat Salomon. Et in hoc sensu reprehẽdit Hieronymus templorum ornamenta; nam etiamsi modò nulli sunt inter Christianos, qui reuera existiment templa necessariò requirere illum ornatum, vt existimabant Iudæi, tamen dum anteponunt curam fabricæ materialis ipsi electioni ministrorum, & ædificio spirituali, videntur factis aliquo modo affines superstitioni Iudæorum. quod etiam notauit B. Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem: *Mihi*, inquit, *quodammodo repræsentant antiquum ritum Iudæorum*.

Nota TERTIO, tabernaculi & templi Iudæorum ornatum non solùm cæremonialem & typicum fuisse, sed etiam moralem; nam etiamsi nullius rei figura fuissent, tamen ratio ipsa naturalis dictasset, domum Dei ornatam esse debere: & hoc modo rectè trahimus ornatum tabernaculi, & templi Iudæorum, in exemplum nostrorum templorum. Neq; hoc vnquam reprehendit Hieronymus, immò disertè dicit in epistola ad Demetriadem; *Non abnuo, non reprehendo*.

Ad TERTIVM ex Ambrosio (quod Caluinus adfert in epistola præfixa institutioni) dico, in verbis Ambrosij multa esse contra aduersarios, nihil contra nos. Nã PRIMO Ambrosius dicit, aurea vasa Ecclesiæ non debere alienari, nisi in magna pauperum necessitate; Ecclesia igitur eo tempore vtebatur aureis vasis. SECVNDO dicit, si necesse sit alienare vasa Ecclesiæ, esse diligẽter quærendum, an non sint aliqua nõdum initiata, & si talia inueniantur, non esse vllo modo attingẽda vasa initiata; ergo tunc certo ritu vasa consecrabantur. TERTIO dicit, si necesse sit vendere vasa initiata, non debere vendi integra, sed prius conflari, & deinde per partes vendi, id quod fieri debere nos libẽter admittimus atqui hæc omnia pugnant aduersus hæreticos huius temporis, qui nec preciosa, nec certo ritu consecrata, & sancta, vasa Sacramentorum esse volunt.

Quod ergo Ambrosius ait (*aurum Sacramenta non quærunt*) non significat, Sacramenta nullo modo requirere aurum, sed non requirere ex necessitate, quamuis requirant ex decentia, quando haberi potest. & quod subiungit (*nec auro placent, quæ auro non emuntur*) non significat, in auro displicẽt, uel nullo mõ placent magis in auro, quàm in alia materia; sed non ideo principaliter placent, quia ministrantur in auro. Si enim in auro displicerent, uel non magis placerent, quàm in alia materia, Ambrosius non seruasset illa vasa vsque ad eam necessitatem, sed nunquam illis vsus fuisset.

Ad QVARTVM, de Acacio, dico, verba illius Episcopi habere eundem sensum; nam cùm Ecclesia illa abũdaret eiusmodi vasis aureis (vt ibidem scribit Socrates) & occurrisset summa quædam necessitas redimendi captiuos, ille sanctus Episcopus vendidit partem vasorum & redemit captiuos ad quinque millia. illa autem eius verba (*Deus noster non eget discis, neque calicibus, quia non comedit, neque bibit*) significant, ista vasa nullã Deo vtilitatem adferre, sed haberi in Ecclesia ad honorem Dei, & nostram vtiliatem, & ideo quando occasio se offert, qua possint esse vtiliora nobis, si vendantur, debent vendi, quia hoc etiam erit Deo gratius, & magis honorificum. Nã, vt Ambrosius ait, ualde pulchrũ & honorificum Christo est, cùm dici potest, hos pauperes Christus redemit; vel etiam calix Christi non solùm sanguine, quem continet, captiuos redimit, sed etiam precio valoris. calix enim redimit ab hoste quos sanguis redemit à peccato.

Ad QVINTVM, ex Hilario, testimonium Hilarij nõ est ad propositum; non enim agit ille de ornatu templi, sed eos reprehendit, qui in templo hæreticum Episcopum, id est, Auxentium audiebant, eò quòd existimarent ibi tantùm esse veram Ecclesiam, & verum Episcopum, vbi erat templum Deo sacrum: & non considerabant templa sæpe ab hæreticis occupari, & veros Catholicos vel in cryptis, uel in desertis sæpe versatos.

Ad SEXTVM, ex Lactantio, Lactantius probare volebat, ineptè à Gentilibus offerri munera idolis, id est, Dijs non sentientibus: *Frustrà*, inquit, *homines auro, ebore, gemmis, Deos excolunt & exornant, quasi verò ex his rebus vllam possint capere voluptatem. quis vsus est preciosorum munerum nihil sentientibus?* Hoc autem probat ex Persio, qui verè sapienter scribit, non debere aurea vasa templis inferri, quasi illis delectentur Dij lignei & marmorei, cùm nihil sentiant; sed potius oporteret Dijs viuentibus offerre, vt ipse dicit:

Compositum ius, fasque animi, sanctosque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

Itaque non reprehenditur aurum templi, quando bonum vsum habet, id est, excitandi ad pietatẽ; sed solùm reprehenditur, quando sic offertur Deo, quasi is corporeus sit, & rebus eiusmodi corporaliter delectetur.

Ad SEPTIMVM, ex Bernardo, dico, Bernardum non reprehendere simpliciter ornatum templi, sed ornatum, quem templis suis Monachi Cluniacenses adhibebant. Nam vt ex Apologia illa colligitur, reprehendit S. Bernardus PRIMO, quòd Monachi, professione pauperes, erigerẽt oratoria in immensam altitudinem quòd eorum professioni non conueniebat. SECVNDO, quòd dum templa sua ita ornarent, faterentur se esse carnales & infirmos. ornatus enim templorum illis Ecclesijs potissimùm conuenit, ad quas populus confluere solet, quia simplices homines egent eiusmodi rebus. Vnde ibidem ait: *Et quidem alia caussa est Episcoporum, alia Monachorum. Scimus namque quòd illi sapientibus & insipientib. debitores cùm sint, carnalis populi deuotionem, quia spiritualib. non possunt, corporalib. excitant ornamentis*. TERTIO reprehendit, quòd quæstus caussa ornarent templa, nimirum vt plures cõfluerent ad offerendum. QVARTO, quòd cum iniuria Sanctorum humi sculperent imagines. QVINTO, quòd bona, quæ acceperant distribuenda pauperibus, insumerent in illa ornamẽta, quãdo pauperes valde indigebãt. SEXTO, quòd ornamenta vana adhiberent templis, quæ solam curiositatem pascere, non autem pietatem excitare ualerent. Porrò hæc omnia meritò reprehenduntur.

Ad OCTAVVM ex Chrysostomo, dico,eum non negare,licitum esse templa magnificè exstruere, & ornare: sed solùm anteponere huic ornatui curam pauperum. cuius oppositum docet Theophylactus Chrysostomi discipulus in caput 14. Marc. sed possunt facilè conciliari. Sciendum igitur,absolutè melius esse honorare Deum in seipso, quàm in pauperibus;nam caritas Dei semper anteponi debet caritati proximi. veruntamen quia Deus nulla re indiget,& quæ illi offerimus, vult nobis vtilia esse, non sibi: ideo tunc Deus magis honoratur,& fit illi res gratior, quando quod illi offerimus,est hominibus vtilius. Hinc igitur quando alicubi templa satis bene se habent, pauperes autem notabiliter patiantur egestatem: tunc melius est dare pauperibus eleemosynam,quàm templo addere ornamenta;& in hoc casu loquitur Chrysostomus. videbat enim homines pronos admodum ad offerenda Ecclesiæ donaria, & negligentes in cura pauperum, in quo sensu etiam videtur dixisse Oseas cap. 6. *Misericordiam volo, non sacrificium*,id est,malo misericordiam, quàm sacrificium.

At è contrario, si alicubi pauperes mediocriter tractentur, sed templa sint inculta, & deserta,& propterea decrescat pietas, & deuotio: tunc melius est ornare templa,quia id est vtilius etiam proximo,cuius pietas, & deuotio iuuatur illo ornatu: & in hoc casu loquitur Theophylactus. quando autem esset æqualis indigentia,& templorum, & pauperum, modò non sit extrema, videretur melius dare templo quàm pauperi,quia pluris facienda est indigentia spiritualis, quàm temporalis; & quia ornatus templi est bonum durabilius,& communius, quàm sit eleemosyna data pauperibus: & quia magis immediatè datur Deo.

Ad PRIMAM rationem dico tria. PRIMO,Christum fuisse pauperem, nec requisiuisse propter se vllam pompam,vel delicias in hoc mundo: tamen non recusasse interdum sumptuosa obsequia,quibus videbat ali, & augeri piorum deuotionem,vt patet de ingressu eius in Hierusalem super asinum;in quo libenter admisit, vt multi sternerent vestes suas in via, quæ pedibus iumenti illius conculcabantur, & fortè etiam lacerabantur, Matth.21.patet etiam de vnguento preciosissimo, quo caput suũ,& pedes inungi passus est,Mat.26.& Ioã.12.

SECVNDO dico; quòd Christus fuerit pauper,& stabulum,ac pannos,& viles cibos amauerit,ideo factum esse, quia ista congruebant tempori mortalitatis eius. Venerat enim vt pateretur,& per labores,ac dolores, mundum redimeret.At nunc post mortem, & resurrectionem,cùm gloriosus regnat in cœlo, conuenit illi domus magnifica, & splendidissima.

Adde TERTIO, templa dicari Christo præcipuè ratione diuinitatis: qua ratione semper fuit diues Rex Regum,& Dominus dominantium. Itaque rectissimè exstruuntur illa templa magnifica, qualia Deo conueniunt, licet ipse idem in forma serui,humilitatem & paupertatem verbo, & exemplo docuerit.

Ad SECVNDAM dico, non esse ociosa ornamenta, quia sunt signa reuerentiæ, & pietatis nostræ erga Deum,& excitant in animis hominum deuotionem. Vnde interroganti Persio:

Dicite Pontifices, in Sancto quid facit aurum?

Respondendum est,multa bona facit, quæ iam enumerauimus.

Ad TERTIAM dico,oramenta illa non fieri,vt distrahant, sed vt excitent deuotionem. quòd si aliqui distrahuntur, est vitium illorum, qui abutuntur rebus bonis: nisi fortè ornamenta sint omnino vana, & inepta,quæ & nos reprehendimus.

Ad QVARTAM de pauperibus alendis,iam responsum est.adde, quod si propter ordinarios pauperes nõ liceret exstruere,vel ornare templa,multò minus liceret ornare palatia,instruere conuiuia, habere apparatum vllum equorum,famulorum,curuum,&c.quod si ista licita sunt ad tuendam dignitatem magnarum personarum, non obstante pauperum multitudine, cur non liceat etiam ad conseruandam rerum sacrarum maiestatem templa exornare,non obstante pauperum multitudine?

Ad QVINTAM dico,Matth.25. numerari opera minora,vt inde colligamus quid de maioribus sentiendũ sit;dicitur enim:*Ite in ignem æternum, quia esuriui, & non dedistis mihi manducare*:& non dicitur, ite in ignẽ æternum,quia rapuistis aliena,sed hoc à maiori deducitur ex illo.ita etiam non dicitur,ite in ignem æternũ, qa nõ ædificastis templũ,sed deducitur hoc à maiori. Si enim damnabitur qui non fecit eleemosynam,quando eam facere tenebatur:multò magis damnabitur qui non ædificauit,uel non reparauit,aut non ornauit templum,quando id facere tenebatur. qui autem teneantur,& qui non,alia quæstio est, atque ad rem nostram nihil facit.

CAPVT VII.

De benedictionibus aquæ, salis, cinerum, cerei, &c.

PRIMI, qui eiusmodi benedictiones irridere cœperunt, VValdenses sunt, ut patet ex fragmento operis Reynerij, quod exstat in fine libri Claudij Coussord contra VValdenses. Exorti sunt VValdenses, eodẽ Reynerio teste anno Domini M.C.XL.post eos Flagellantes exorti sunt circa annum Domini M. CCC. L. teste Bernardo Lutzemburgensi in suo Catalogo, qui quòd omnem pietatem constituerent in Baptismo sanguinis per flagellationem spontè effusi,simul asserebant finem iam accepisse Sacramenta Baptismi, Confirmationis,Pœnitentiæ, & cetera omnia,& cum eis omnes benedictiones aquæ, cinerum, salis,&c. Vnde etiam instrumentum, quo aspergimus aquam lustralem,vocabant clauam mortis; ipsas verò guttas aspersæ aquę scintillas infernales dicebant. Post eos VViclefistæ(teste Thoma VValdensi, tomo 3. tit. vlt.cap.68.)asserebant benedictiones aquæ, salis, vini, panis,olei,cereorum,& similiũ, esse veram practicam necromantiæ. Idem de hæreticis in Boẽmia grassantib. scribit AEneas Syluius lib.de origine Boemorũ,c.35.

Martinus Lutherus in libro de visione Danielis cõtra Ambrosium Catharinum, damnat etiam has omnes benedictiones. Magdeburgenses Centur.2. cap. 6. col. 121.dicunt, aquæ consecrationem tribui à Catholicis Alexandro Papæ & Martyri tanquam inuentori: sed rectiùs posse tribui alicui Gentilium Pontifici,cùm Ethnicus sit ritus,aquæ lustralis aspersio.

Caluinus lib.4.cap.10.§.20. Institut.tria dicit contra aquam benedictam. PRIMO, Catholicos pugnare secum,dum dicunt, aquæ benedictionem esse Apostolicam traditionem; & tamen referunt eius institutionẽ in Alexandrum Papam auctorem,qui fuit VI.à Petro. SECVNDO dicit, institutionem hanc esse recentiorem multò,quàm vt Apostolis vel Alexandro tribui possit. Nam Augustinus epist.119,cap.18. dicit, Christianos omisisse cæremoniam lauandi pedes in die cœnę Domini.ne videretur ea lotio ad Sacramentum Baptismi pertinere. Quare manifestum est, nullam eo tempore fuisse in Ecclesia lotionem religiosam,excepto Baptismo. TERTIO dicit, aquæ lustralis institutionem nullo modo à spiritu Apostolico proficisci potuisse,quandoquidem nihil est aliud,quàm quædam Baptismi profanatio,& quasi repetitio.

Brentius in sua Confessione cap. vlt. reprehendit easdem cęremonias, quia non debent adumbrari mysteria fidei, ipso Euangelio iam toto orbe coruscante.

Denique Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Papistarum,loco 27. ponit inter errores,

aquam lustralem valere ad delenda venialia, & ad fugandos Dæmones, & morbos: & probat primũ ex illo 1. Ioan. 2. *Sanguis Christi emundat nos ab omni delicto.* ergo etiam à veniali. Secundò probat quia nusquam scriptum est, vt aqua consecretur ad fugandos Dæmones. Item quia scriptum est Exod. 20. *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Et Deuter. 18. *Non sit maleficus, nec incantator inter vos.* Est autẽ manifesta magia, præter Dei verbum vti creaturis ad fugandos Dęmones. Hæc illi.

His non obstantibus sit PRIMA propositio: *Rectè benedicuntur aqua, oleum, panis, cerei, cineres, rami, & similia.* Probatur PRIMO ex Scripturis, quæ continent exemplum & documentum. Exemplum est Domini Matth. 14. & Luc. 9. qui panes multiplicaturus aspexit in cœlum, & benedixit eos: & ea benedictione multi- B plicauit. Certè quod Dominus fecit, argui non potest. Documentum est Pauli, qui dicit 1. Tim. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbũ Dei & orationem.* In quem locum Chrysostomus & Theophylactus scribũt, Apostolum loqui ex hypothesi, id est, omnis quidem creatura bona & munda est, tñ etiamsi esset immunda, facilè posses eã sanctificare adhibito signo crucis & oratione. si ergo etiam res immundæ sanctificantur per crucis signum & orationem, quantò magis res alioqui bonę fient meliores & sanctiores per signum crucis & orationem.

SECVNDO probatur ex traditione veterum. Ac primùm de aqua, quòd solet benedici ab ipso tempore Apostolorum, sunt innumerabilia testimonia. C Clemens lib. 8. Apost. constitut. capite 35. ponit ordinem consecrationis aquæ. Dionysius de Ecclesiastica hierarchia, capite de Baptismo, dicit, aquam sacris inuocationibus consecrari. Alexander I. epist. 1. similiter præcipit aquam benedici. Cyrillus catechesi 3. dicit: *Sicut mundi cibi fiunt immundi inuocatione Diaboli, ita aquam simplicem fieri sanctam inuocatione Dei.* Cyprianus lib. 1. epist. 12. *Oportet*, inquit, *mundari & sanctificari prius aquas à Sacerdote, &c.* Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, ca. 5. docet, aquam debere consecrari. & libro de his qui mysterijs initiantur, cap. 3. dicit, aquam nisi crucis signo prius sacretur, nullum habere vsum in Ecclesia. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 27. Apostolicam traditionem esse dicit, aquæ consecrationem. Epiphanius hæres. 30. & Theodoretus li. 5. ca. D 21. historiæ, aquæ benedictę meminerunt. Augustinus homil. 27. ex lib. 50. homiliarum, & serm. 19. de Sãctis, & lib. 6. in Iulianum, cap. 8. dicit, aquam signo crucis in Ecclesia consecrari. Adde Concilium Nannetense, can. 4. vbi iubetur Presbyter cùm ægrotos visitat, primò aspergere aqua sancta ęgrotum, & ipsum cubiculum.

Nec Caluini obiectiones aliquid valeant. Ad PRIMAM dico, aquæ lustralis institutionem non tribui Alexandro, sed Apostolis. Alexandro autem tribui præceptum, vt hæc cæremonia frequentetur.

Ad SECVNDAM dico, Augustinum non damnare cæremoniam lauandorum pedum, sed solùm recense- E re varias opiniones: nec dicit Augustinus vllos fuisse quibus simpliciter displiceret cęremonia lotionis pedum: sed solùm fuisse aliquos quibus displiceret lauari pedes Catechumenis in die cœnæ Domini, ne videretur illa lotio ad Baptismum necessaria. Vnde ibidem dicit, multis placuisse differendam lotionem in octauũ diem Paschæ; & Ambrosius lib. 3. de Sacramentis, c. 1. defendit cæremoniam lotionis pedum.

Ad TERTIAM dico, per aquam benedictam non repeti Baptismum. Differt enim Baptismus ab aspersione aquæ sanctæ, forma, ministro, intentione, & effectu, vt patet. Quanquam non negarim, per aquam benedictam refricari memoriam Baptismi, & admoneri Christianos vt cogitent, se aliquando per aquam purgatos A fuisse, & pactum eum Deo contra Diabolum inijsse.

De benedictione olei habemus testimonia Clementis, Dionysij, & Basilij, vbi suprà, & Augustini tract. 118. in Ioan. De benedictione panis extra Eucharistiam, habemus testimonium Augustini li. 2. de peccat. merit. c. 26. & Paulini in epist. ad Alipiũ & Romanianum, quæ sunt 35. & 36. inter epistolas Augustini.

De benedictione cerei Paschalis, habemus testimoniũ Strabonis, cap. 30. & Concilij IV. Toletani, can. 8. & Papæ Zozimi, vt ex Pontificali patet. DE benedictione palmarum & cinerum, habemus testimonium B. Maximi, cuius extant homilię inscriptę in die cinerum, & in Dominica Palmarum.

SECVNDA propositio. *Rectè ad effectus supernaturales efficiendos & significãdos vtimur aqua, oleo, alijsque* B *rebus benedictione consecratis.*

NOTA, benedici illa omnia, quæ diximus, in Ecclesia propter tres fines. PRIMO, ad significandos spirituales effectus. Nam cineris aspersio significat pęnitentiã; palmę, victoriam; cerei Paschalis, gloriam resurrectionis. Neque obstat ratio Brentij de adumbratione, nam istæ significationes non sunt propriæ adumbrationes futurorum, sed repræsentationes externæ rerum præsentium inuisibilium, & spiritualium, vel etiam rerum præteritarum, quæ vtilissimæ sunt ad effectum excitandum. Alioqui etiam tollemus Baptismum, qui secundum Apostolum, in epistola ad Rom. cap. 6. continet repræsentationem mortis, & resurrectionis Christi, & nostrę etiam per Christum. Vnde etiam Augustinus epist. 119. dicit, Christianos diebus Dominicis, & à Pa- C scha vsque ad Pentecosten, stando orare solitos, ad significandam ea cæremonia Christi resurrectionem.

SECVNDO, ad deletionem venialium peccatorum, de qua re vide S. Thomam 3. part. q. 87. art. 3. & Dominicum à Soto in 4. sent. dist. 15. q. 2. & Gratianũ can. Aquam, dist. 3. de consecrat. Neque argumentum Hessusij concludit: nam sanguis Christi emundat ab omni peccato, sed si aliquo modo nobis applicetur. Et quemadmodum applicatur per Baptismum & Pœnitentiæ Sacramentum, ad delenda omnia peccata: ita etiam applicatur per Sacramentalia & orationem Dominicam, ad delenda venialia in eo, qui est in gratia.

TERTIO, ad fugandos Dæmones, & curandos morbos, ut ex precibus patet, quibus consecrantur. Verum D est tamen, quòd non operantur infallibiliter, sicut operantur Sacramenta; & ratio est, tum quia vim habent eiusmodi res non ex pacto Dei expresso, quomodo Sacramenta, sed ex precibus Ecclesiæ, & deuotione vtentium; tum etiam, quia aliquando non expedit nobis vt liberemur vel à morbo, vel à Dæmonis vexatione.

Probatur nunc propositio, quoad istum tertium effectum, exemplis Scripturæ & Sãctorum. Nam Numer. 5. aquę, super quas maledictiones à Sacerdote pronunciatæ fuerant, si ab adultera epotæ fuissent, mox ventrem eius inflari, & femur putrescere faciebant; nec tamen ista necromantia dici poterat. Numer. 19. aqua cineribus mixta dicebatur aqua expiationes, eaque E mundabãtur Iudæi non quidem à peccatis, sed à legalibus sordibus, vt Apostolus dicit Hebr. 9. Nec dicere possumus eam fuisse incantationem. Similiter 4. Reg. 2. Elisæus ad sanandas aquas miraculo adhibuit salem. Et 4. Reg. 5. ad curandam lepram Naaman Syri adhibuit aquam Iordanis. Marc. 6. vngebãt Apostoli ęgros oleo, & curabantur. Hæc exempla satis ostendunt, non esse necromantiam, adhibere aquam, vel oleum, ad effectus supernaturales tãquã signa diuinæ virtutis.

SECVNDO, probatur exemplis Patrum. nam apud Epiphanium hęres. 30. Ioseph aqua benedicta soluit incantationes. Similiter fecit Marcellus Apamensis apud Theodoretum, libro 5. cap. 21. Item Macharius apud Palladium, cap. 19. Porro Hilarion apud Hieronymũ pane vel oleo benedicto plurimos curauit. Sicut

etiam

etiam S. Bernardus, vt in vita eius scribitur lib. 3. c. 5. Gregorius lib. 1. Dialogorum, c. 10. scribit, S. Fortunatum curasse quendam, qui cadens ex equo, femur confregerat, solius aquæ benedictæ aspersione. Beda lib. 5. histor. c. 4. scribit, nobilissimam fœminam grauissimè laborantem aqua benedicta mox ita conualuisse, vt ministraret mensæ, quemadmodum aliquando fecerat socrus Petri. Bernardus in vita Malachiæ scribit, à Malachia, per aquam benedictam, hominem phreneticū esse curatum.

Ad hæc & similia ita respondet Heshusius: *Mendacia*, inquit, *quæ finguntur de miraculis factis per aquā lustralem, retundenda sunt præcepto; Non dices falsum testimonium. Quòd si contendant vera esse, nota est Christi admonitio, Pseudoprophetæ edent miracula & prodigia, vt inducantur in errorem, si fieri potest, etiam electi.* Sed facile est iudicare, mendacia necne dici possint quæ testimonium habent ab Epiphanio, Theodoreto, Palladio, Hieronymo, Gregorio, Bernardo, & num sint Pseudoprophetæ sanctissimi illi viri, Iosephus, Marcellus, Macharius, Hilarion, Fortunatus, Malachias, qui Christi nomine aut Diaboli artes dissoluerunt, aut morbos grauissimos curauerunt. Videat potius Heshusius, ne sit ipse temerarius, & blasphemus, & in spiritum Domini peccatum admittat. Quid enim temerarium magis, quàm tot sanctos Patres mendacij reprehendere, sine teste, sine ratione vlla? quæ est autem blasphemia in Spiritum sanctum, si hęc non est, opera diuina, Christi inuocatione, à sanctissimis viris perfecta, inter signa mendacia Pseudoprophetarum referre?

Ad rationes autem Tilmanni facile est respondere. Ad illam: *Non est scriptum, ut aqua sanctificetur, ad pellendos Dæmones*, respondeo, falsum est; nam scriptū est, omnem creaturam posse sanctificari per verbum Dei, & orationem. Et rursus scriptum est: *Petite, & accipietis*. Ecclesia igitur Christum, & Paulum sequens verbo Dei, & oratione sanctificat aquam, & petit, vt valeat contra Dæmones, & morbos, & Deus miraculis testatur se audire eiusmodi preces. Præterea etiamsi scriptum non esset, quid tum? Vbi nam scriptum erat vt aquæ sanarentur sale, & lepra curaretur aqua Iordanis? & tamen vtrumque fecit Helisæus.

Ad SECVNDAM; *Non assumes nomen Dei tui in vanum; & non erit inter vos magus*, respondeo, assumere nomen Dei in vanum, propriè nihil esse aliud, quā peierare, ut rectè explicat Concilium Toletanum VIII. c. 2. Malefici autem, & incantatores sunt, qui Diaboli potestate aliquid mirum operantur. At qui aquam benedicunt, nec peierant, nec Diabolum inuocant sed solùm religiosè Deum precātur. Tota enim virtus aquæ lustralis nititur verbo Dei, & oratione, vt ex Apostolo demonstrauimus.

CAPVT VIII.

De peregrinationibus.

DISSERVIMVS de templis, nunc de peregrinationibus ad templa, aliaque sacra loca, paucis disserendum est. Error fuit Claudij Taurinensis, apud Ionam lib. 3. de cultu imaginum, inanes esse peregrinationes ad loca Sanctorū. Eundē secuti sūt Petrobrusiani, teste auctore vitæ S. Bernardi lib. 3. cap. 5. VViclefistæ autem, teste Thoma VValdési, tomo 3. tit. 15. idololatriæ damnabant eos, qui ad loca sancta peregrinabantur.

Ioannes CALVINVS lib. 4. Institut. c. 13. §. 7. peregrinationes uotiuas ad loca Sanctorum non solùm inanes, sed etiā plenas manifesta impietate esse dicit. Non tamen aliter probat, quàm communi suo axiomate, quòd omnis voluntarius cultus Deo displiceat.

MAGDEBVRGENSES Centur. 4. c. 6. col. 458. tēpore Constantini cępisse volunt abusum peregrinationum ad loca Sanctorum, sed non diu postea refutatum fuisse

A longa oratione à Gregorio Nysseno. Quam orationem totam recitant eadem Centur. 4. c. 10. col. 936. & sequentibus.

Ex qua oratione sumuntur hæc argumenta. PRIMVM Christus Matth. 5. inter ea, quæ homines beatos faciunt, non posuit peregrinationes. SECVNDVM, multa sunt pericula spiritualia in itineribus, ac præsertim mulieribus, ut notum est. TERTIVM, nihil inuenire possumus Hierosolymis, quod in nostra regione non habeamus, nam Deus non magis est ibi, quàm alibi, ut patet ex eo, quod homines regionis illius non sunt meliores ceteris, sed fortè peiores. Porro res Dei, id est, templa, & altaria vbique inueniri possunt. Poterant addere Hieronymi epistolam ad Paulinum de institutione Monachi, in qua multis argumentis probat, non

B expedire peregrinationem ad loca sancta suscipere; & adducit exempla S. Antonij, & aliorum Monachorum, qui licet in vicinia Sanctorum locorum habitarent, tamen nunquam ad illa venerunt.

Sed nihil horum nos mouere debet. sunt enim peregrinationes ad loca sancta piæ, & religiosæ, ut Concilium Tridentinum, sess. 25. rectissimè docet. Id probatur PRIMVM Scripturæ testimonio Deut. 16. Deus instituit, ut omnes filij Israēl ter in anno ad tabernaculū vel tēplum Domini peregrinarentur. quod præceptū studiosè seruabat Helcana, & Anna vxor eius 1. Reg. 1. necnon Christus ipse cum matre sua, & S. Iosepho Lucæ 2. Ioan. 12. etiam Gentiles veniebant adorare in Hierusalem propria regione relicta. Actor. 8. Eunuchus AEthiops ex longinqua regione veniebat adora-

C re in Hierusalem. Actor. 20. Paulus ipse festinabat in itinere, ut in Hierusalem faceret Pentecosten. quem locum adducit Hieronymus in epistola 17. ad Marcellā, vt ostēdat bonum esse ad loca sancta peregrinari. Hęc igitur exempla ex Scripturis petita, quæ nullo modo reprehendi possunt, satis indicant, non esse inanem peregrinationem.

SECVNDO probatur ex Patribus. EVSEBIVS lib. 6. histor. cap. 9. *Alexander*, inquit, *Hierosolymam adorandi, & locorum Sanctorum videndi caussa properauit.* Idē refert Hieronymus libro de viris illustribus in Alexādro. Porro iste Alexander floruit centum annis ante tempora Constantini, & Martyr fuit sanctissimus, quē etiam mirificè laudant Magdeburgenses Centuria 3. c. 10. in principio. Ex quo apparet mēdacium esse Mag-

D deburgensium, quòd cœperint peregrinationes ad loca sancta tempore Constantini. S. Nicolaus quoque adolescens ante Constantini imperium uoti caussa peregrinatus est in Hierusalem, auctore Simeone Metaphraste. Idem Eusebius libro tertio, de vita Constantini, & Ambrosius oratione de obitu Theodosij laudant Helenam, quod religionis caussa Hierosolymam iuerit.

GAVDENTIVS Episcopus Brixianus in sermone de dedicatione templi, scribit, se peregrinatum in Hierusalem, & in itinere, cùm transiret per Cæsaream Cappadociæ accepisse dono à duabus sanctis mulieri-

E bus, neptibus magni Basilij, reliquias XL. Martyrum.

Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 66. ad populum Antiochenum, circa finem, comparans sepulcra Martyrum cum sepulcris Regum: *Itaque*, inquit, *quo regias quidem aulas videat, nullus unquam peregrinatus fuerit: multi uerò Reges plerumque huius spectaculi gratia peregrinati sunt. futuri namque iudicij uestigia, & signa Sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines, & liberantur.*

HIERONYMVS epist. 17. ad Marcellam: *Longum est*, inquit, *nunc ab ascensu Domini usque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica uirorū uenerint Hierosolymā, putātes minus se religionis, minus habere scientiæ, nec summam, vt dicitur, manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis;*

de quibus primùm Euangelium de patibulo coruscauerat, Item epist. 27. de obitu Paulæ: *Cuius,* inquit, *gentis homines ad loca sancta non veniunt?* In epist. 46. ad Rusticũ qui nouerat peregrinari ad loca sancta Palęstinæ: *Redde,* inquit, *quod præsente Domino spopondisti, incerta est vita mortalium, ne ante rapiaris, quàm tuã impleas sponsionem.* Denique epist. 154. ad Desiderium, hortatur illum, ut ueniat ad loca sancta, & inter alia dicit: *Certè adorasse vbi steterunt pedes Domini, pars fidei est.*

SVLPITIVS lib. 2. sacrę historiæ describens acta Helenæ dicit, illud esse mirandum Hierosolymis, quod in loco, unde Dominus cęlum ascendit, adhuc seruentur pedum eius uestigia, & cùm ad eum locum undiq. fideles confluant, & rapiant aliquid calcati pulueris, damnum tamen arena non sentiat.

PAVLINVS epistol. 11. ad Seuerum: *Non aliter,* inquit, *affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi ut loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, videant, atque contingant.* Et natali 3. S. Felicis scribit, turbas innumerabiles ex remotissimis locis peregrinari solitas ad corpus S. Felicis,

PRVDENTIVS in hymno de SS. Hemiterio & Chelidonio:

Exteri necnon & orbis
Huc colonus aduenit.
Fama nam terra in omnes
Percucurrit proditrix
Hic patronos esse mundi,
Quos precantes ambiant.

AVGVSTINVS epist. 137. ad clerum & populũ Hipponensem, *Elegit,* inquit, *aliquid medium, vt certo placito se ambo constringerent, ad locum sanctum se peregrinaturos.*

CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 31. meminit Monachorum, qui orationis caussa ad loca sancta peregebant: *Quidam,* inquit, *fratrum ad loca sancta de Aegypti partibus orationis caussa conuenerant.*

SOCRATES lib. 7. capite penultimo scribit, Eudociã Theodosij iunioris uxorem ex uoto Hierosolymæ peregrinationem suscepisse. Sanctum Alexium peregrinatum ad nobiliores Ecclesias mundi, scribit Simeon Metaphrastes in eius uita.

BEDA lib. 5. histor. cap. 7. scribit Regem Ceeduallã peregrinationem ad limina Apostolorum suscepisse, cupientem ibi Baptismum suscipere, & mox à Baptismo ex hac uita migrare. Quorum utrumque impetrauit; nam in Sabbatho S. à Papa Sergio baptizatus, in ipsa hebdomada Paschæ in albis positus, leui morbo correptus migrauit ad Dominum. Item cap. 20. scribit Regem Cœnredum relicto regno peregrinationem ad Apostolorum limina suscepisse, & apud eadem limina in ieiunijs & precib. usq. ad uitæ finẽ permansisse.

NICOLAVS I. in epistola ad Michaëlem scribit, multa millia hominum ex omnibus terræ finib. confluere solita ad limina Apostolorum religionis caussa.

PALLADIVS in hist. Lausiaca, cap. 113. scribit Philoromum, Presbyterum bis uoti caussa peregrinatum Hierosolymam, & item ex uoto peregrinatum Romã ad limina Apostolorum, & Alexandriam ad reliquias S. Marci. idem cap. 118. scribit Melaniam Hierosolymæ occupatam in suscipiendis peregrinis ex toto orbe uenientibus.

His adde Concilium CABILONENSE sub Carolo Magno celebratum, quod can. 45. docet eorum deuotionem omnibus probari debere, qui pęnitentię caussa ad limina Apostolorũ, uel alia sãcta loca peregrinãtur.

Probatur VLTIMO ratione, sumpta ex utilitate peregrinationum; nam tria bona adferunt. PRIMO cedũt in honorem Dei & Sanctorum non mediocrem. Est enim manifestum signum, Deum, & Sanctos à nobis magni fieri, cum laborem, & pericula itinerum sponte suscipimus, ut Sanctorum reliquias inuisamus. SECVNDO, est opus pęnitentiæ, & satisfactionis, quia laboriosum, & penale. TERTIO, auget deuotionem; nã præsentia loci Sancti uix dici potest, quantum incutiat horrorem, quantam excitet reuerentiam. & licet ubiq; sint aliqua sancta loca, tamen sæpe alibi sunt loca sanctiora, ad quæ utile est peregrinari, uel si non sint sanctiora, sunt tamen alia ab his, quæ in nostra patria inueniuntur, & ipsa nouitas iuuat ad excitandam deuotionem. sæpe etiam peculiari amore ferimur erga Sancti alicuius memoriam, quæ procul abest à nobis, & eo accedere non parùm iuuat, licet habeamus domi memorias celebriores.

Ex his ad argumentum Caluini dico, cultum uoluntarium dici eum, qui sine ratione suscipitur, ut si quis uoueat se non iturum ad mensam, nisi bis lauerit manus. At cultus qui exhibetur Deo per actus uirtutum, non dicitur uoluntarius, licet non sit præceptus, ut patet Num. 30. ubi Dominus iubet impleri uota rerum non preceptarum.

Ad Magdeburgẽses dico duo. PRIMO, fortè non esse Nysseni illam orationem; nam nec habetur in operib. eius, nec scitur quis illam uerterit in sermonem Latinum, & fortè etiam Græcè non inuenitur.

SECVNDO, dico in ea oratione non reprehendi absolutè peregrinationẽ in Hierusalẽ, sed reprehendi eiusmodi peregrinationem in certis personis, idest, Monachis, & sanctimonialib.; nã de talib. solũ eo loco agitur. quamuis autem peregrinatio sit bona, tamen non omnibus conuenit. quidã n. sunt quib. non conuenit peregrinari, quales sunt mulieres, nisi magnum, & tutum habeant comitatum, item Monachi, qui in claustris in silentio, precibus, ac ieiunijs exercentur, illorũ enim maius bonum impediretur minore bono peregrinationis, & hoc modo Ionas lib. 3. respondet ad calumnias Claudij contra Abbatem Theodemirum. dixerat enim Claudius Abbati laudanti peregrinationes ad urbem: *Quare tu Monachos tuos retines in monasterio, & non mittis omnes Romam?* Respondet Ionas pro Abbate, *quia peregrinatio est bona, sed non conuenit Monachis; sicut & nuptiæ bonæ sunt, sed non conueniunt professoribus continentiæ.* Sic etiam Hieronymus, qui tam multa dixit in laudẽ peregrinationũ, tñ Paulinum Monachum dehortatur à peregrinatione, quia proposito eius magis conueniebat quies, & stabilitas monasterij. ubi etiam rectè monuit idem Hieronymus, sanctum Antonium, quia Monachus erat, nunquam peregrinatũ ad loca sancta. Hilarionem autem quia in Palęstina degebat, semel tñ loca sancta inuisisse, ne uideretur contemnere religionem eorum locorum, quæ in uicinia erãt. sic ergo & Gregorius Nyssenus facit: nam alioqui quõ credibile est Nyssenũ uoluisse reprehendere, quod sciebat factum à S. Alexandro Martyre suæ regionis homine, & quod non ignorabat laudari ab omnibus Doctoribus suæ ætatis.

Sed diluamus obiectiones. Ad PRIMAM rationem dico, ea ꝓbari solũ, peregrinationẽ nõ esse opus necessarium ad perfectionem, uel ad salutem. Et ad hoc solum probandum adfertur à Gregorio; nam Monachi illi putabant se non posse esse perfectos, nisi viderent loca sancta, quod certè falsum erat.

Ad SECVNDAM dico, illa pericula rectè probare, peregrinationẽ nõ esse omnib. accõmodatã, sed solũ uiris maturis, & quib. parũ aut nihil periculi immineat. Gregorius igit̃ rectè argumẽtat̃, qa de sanctimonialib. agit, cũ dicit pp pericula debere omitti eiusmodi peregrinationes. nulli enim hominum generi magis cauẽda sunt pericula tentationum, quàm sanctimonialibus, quibus & sexus, & professio cautionẽ maximam indicit.

Ad TERTIAM dico, nihil esse Hierosolymis quod non possit alibi inueniri, si agamus de rebus essentialibus, & necessarijs ad religionem; Deus est ubique, Sacramenta. templa, altaria ubique etiam inueniri possunt. & hoc sufficiebat Gregorio, ut suaderet Monachis, & uirginib., ne solliciti essent pro itinere Hiero-

solymi-

A
solymitano: tamen interim negari non potest, quin aliquid sit Hierosolymis, quo deuotio iuuari possit, quod alibi non inuenitur, nimirum sepulcrum Domini, & loca illa sancta, quæ toties Dominus calcauit, & in quibus tot mirabilia operatus est. Sed hæc non tanti facienda sunt, vt propterea oporteat deserere maiora bona.

CAPVT IX.

De votis quæ nuncupantur Sanctis.

ERASMVS in Colloquio, quod inscribitur Naufragium, miro modo irridet vota, quę Sanctis nuncupantur. De hæreticis autem omnibus nulla esse potest dubitatio, quin nos pro idololatris habeant ob ea vota quæ passim Sanctis nuncupamus. & ratio esse potest, quia votum est actus religionis soli Deo debitus, qualis est etiam iuramentum, & sacrificium, vt patet ex di-
B
uinis literis, vbi perpetuò vota dicuntur fieri Deo, Numer. 30. Deut. 23. in Psalmi passim, & pręcipuè Isaiæ 19. vbi legimus: *Colent eum in hostijs, & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent.*

Veruntamen, posse aliquo modo Sanctis vota nuncupari, certissimum est. Et probatur testimonijs antiquorum Patrum. EVSEBIVS lib. 13. præparat. Euangelic. cap. 7. loquens de Martyribus, nomine omniũ Christianorum: *Nos,* inquit, *veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes ad monumenta illorum accedimus, votaq́; illis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum nõ parum iuuari profitemur.* THEODORETVS lib. 8. ad Gręcos, vbi dixerat varia à Martyribus peti, subdit: *Piè,* inquit, *fideliterque precatos ea maximè consequi quæ desiderant, testantur illa, quæ votorum rei per-*
C
soluunt; nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij manuũ simulacra suspendunt ex argento, auróue confecta, &c. PALLADIVS in historia Lausiaca, cap. 113. scribit, sanctum Philoromum ex voto Apostolis nuncupato venisse Romam ad limina Apostolorum, & deinde Alexandriam ad S. Marcum.

PRVDENTIVS in hymno de SS. Hemeterio & Chelidonio:

Illitas cruore sancto
Nunc arenas incolæ
Confrequentant obseruantes
Voce, votis, munere.

PAVLINVS natali 1. de S. Felice:

Hũc liceat celebrare diem, pia reddere corã Vota, &c.

Ex natali 2.

D
Coram vota tibi, coram mea corda dicauit.

Ex natali 4.

Annua vota mihi remeant, simul annua lingua Debita, &c.

Gregorius TVRONICVS lib. 2. hist. Francorum, cap. 37. meminit voti, quod nomine Clodouei Regis S. Martino fecerunt ministri eius: *Domino,* inquit, *gratias agẽtes, & vota beato Confessori promittentes læti nunciauerunt Regi, &c.*

Accedat aduersariorum testimonium: nam Faustus apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, cap. 5. *Idola,* inquit, *vertistis in Martyres; quos votis similibus colitis.*
E
Ex quo Fausti testimonio discimus, vsitatissimum in primitiua Ecclesia fuisse, vt Martyribus vota fierent.

Ad argumentum autem, quod nos ipsi proposuimus, respondet B. Thomas, in 2. 2. quęst. 88. art. 5. vota quæ fiunt Sanctis, vel Prælatis, includere duas promissiones: vnam quæ fit Sanctis, & illam non esse formaliter votum, sed materiã voti: alterã quæ fit Deo, & illam esse formaliter votum. vt cũ quis dicit, Voueo B. Marię me ad eius domũ peregrinaturũ, promittit virgini hãc peregrinationem, sed hæc promissio non est votum: & simul promittit Deo, se impleturum promissionem virgini factam, & hęc secunda promissio verè est votum. At ista rectè se habent in votis, quæ includunt promissionem homini mortali factam: nam qui vouet obediẽtiã prælato reuera votũ nõ prælato, sed Deo facit, licet ipsi prælato obedientiam promittat. non enim illo uoto prælatum, sed Deum colere & honorare intendit: similiter q vouet perpetuò ministrare in Xenodochio, Deo facit votum, non Xenodochio, tametsi in vtilitatẽ & cõmodũ Xenodochij faciat. At qui vouet ieiunium vel peregrinationem Sanctis, ipsos Sanctos religiosè honorare intendit. & præterea Caietanus in eum articulũ B. Tho. probat ex ipsa professione Fratrum prędicatorum, vota verè fieri Sanctis: nam dum profitentur, dicũt: *Voueo Deo, & B. Mariæ, & omnib. Sanctis, me prælato tali vel tali obediturũ.* vbi ex duab. promissionib. vna dirigitur ad prælatũ, & illa est materia voti; altera quę est formaliter votum, ad Deum, & Sanctos simul. Caietanus igitur adfert aliam solutionem, ac dicit, vota fieri Sanctis, non vt sunt creaturæ quædam rationis participes, sed vt in eis Deus habitat per gloriam, ita vt vota, quæ fieri dicuntur Sanctis, fiant Deo in Sanctis: quomodo maledicta in Sanctos dicuntur blasphemiæ, quia Deus in Sanctis maledicitur.

SED obijciet fortassis aliquis. Aut vota, quę fiunt Deo in Sanctis, terminantur ad solum Deum, quomodo sacrificium soli Deo offertur, licet in memoriã, & honorem Sanctorum: aut terminantur etiam ad ipsos Sanctos, ita vt reuera ipsis uota fiant quo eleemosyna, quæ datur Christo in paupere, verè datur ipsi pauperi. si primum accipiatur, ergo non verè fiunt vota Sanctis. si secundum, ergo idololatrę videmur.

RESPONDEO, secundo modo fieri vota Sanctis, nec tñ nos esse idololatras; nam nõ eadem ratione fit votũ Sanctis, & Deo; & solum votum quod fit Deo, est cultus latriæ. Animaduertendum est enim, inter omnes conuenire verè & propriè Sanctis aliquid promitti; sicut verè & propriè aliquid promittitur Deo: id enim & B. Thomas concedit, & per se patet; nam si licet Sãctis ædificare sepulcra, & basilicas, ornare eorum reliquias, accendere coram eis cereos, vt suprà ostensum est, cur non liceat eis ista promittere?

Rursum, inter oẽs Catholicos conuenit aliter promitti munus Deo, aliter Sanctis; nã Deo promittitur in signum gratitudinis erga primum principiũ omniũ bonorũ, & in recognitionem beneficij ab ipso, tanquã à primo auctore accepti, & proinde illa promissio est cultus latriæ; at Sanctis promittitur aliquid in signum gratitudinis ergo mediatores, & intercessores, per quos à Deo beneficia accepimus; & proinde illa promissio non est cultus latriæ, sed duliæ.

Solùm uidetur dubium esse, an ista promissio facta Sanctis possit dici votum, id est, an uotum; sit nomẽ generale, qđ dicatur analogicè de promissione facta Deo & Sanctis, quomodo nomen orationis, & nomen cultus se habent: an uerò sit nomen speciale, quod solùm dicatur de promissione Deo facta, sicut sacrificium nõ dicitur nisi de munere, quod offertur Deo. Etsi autẽ controuersia uocabuli, cùm de re constat, nos torquere non debet: existimo tamen secũdum usum Ecclesię nomen uoti esse generale; nam nullus dicere auderet, sacrifico Deo, & B. MARIÆ; uel etiam absolutè, sacrifico beatæ MARIAE; & tamen dicimus, uoueo Deo, & B. MARIAE; & etiã simpliciter, uoueo B. MARIAE.

Præterea nomen uoti ita est coniunctum cum nomine orationis, ut Gręcè dicatur uotum εὐχή, oratio uerò προσευχή, ut notat Gregorius Nyssenus orat. 1. in orationem Dominicam; Latinè autem sępissimè accipitur uotum pro oratione. Et ratio est, quia ut ibidem docet Nyssenus, uota ordinãtur ad orationem; solemus enim cũ impetrare aliquid uolumus, prius uotis cõciliare eũ, a quo uolumus petere, deinde petere id, qđ uolumus. Vnde est illud 6. Aeneidos: *Aenea cessas in uota, precesque?* Sicut ergo orationis nomen non solùm dicitur de illa petitione, qua à Deo postulamus beneficia, quæque est actus latriæ; sed etiam de illa, qua postulamus à Sanctis, vt nostram orationem iuuent, quam fudimus ad Deum: ita etiam voti nomen non solùm conueniet

promissioni, quæ fit Deo, quæq; est actus latriæ, sed promissioni, quæ fit Sanctis, & quæ non est actus latriæ. Neque his repugnat, quod in Scripturis nomen voti semper accipiatur pro promissione facta Deo cùm scriberentur Scripturæ sanctæ, nondum cœperat vsus vouendi Sanctis.

SED obijcies; si promissio facta Sanctis mortuis potest dici votum; cur non etiam promissio facta Sanctis adhuc uiuentib. nobiscum?

Respondeo PRIMO, quia promissio facta Sanctis cum Christo regnantibus, est similior promissioni quæ fit Deo, quàm sit promissio homini mortali. Nam quemadmodum id quod promittimus Deo, non est illi vtile, sed nobis, & solùm fit in signum honoris, & gratitudinis; ita etiam quod promittimus Sanctis in cœlo regnantibus, non est illis vtile, sed nobis, neque enim illi nostris rebus indigent, cũ sint beati; & solùm ista illis promittimus & offerimus in signum memoriæ, honoris & gratitudinis. At quæ hominibus hic viuentib. promittimus, illis vtilia sunt, vel certè esse possunt, cùm ipsi multis rebus egeant.

SECVNDO, quia votum non conuenit Sanctis nisi quatenus sunt Dij per participationem: at Sanctos, cum Christo regnantes certò scimus esse tales; de viuentibus nobiscum non scimus certò, sed suspicamur tantùm.

TERTIO, quia Sancti in cœlo iam sunt reipsa beati, & gloriosi, & filij Dei, ac Dij quidam per participationem, quia sunt confirmati in illo statu, neque excidere possunt: at Sancti, qui viuunt nobiscum, modò sunt Sancti, modò nõ sunt, & magis in spe, quàm in re sunt beati, & gloriosi. rectè igitur quæ mortalibus promittuntur, non dicuntur vota; dicuntur autem, si beatis hominibus in cœlo degentibus promittantur.

CAPVT X.

An sint festi dies à Christianis celebrandi.

POSTREMA restat quæstio de festis. Differemus autem primò de festis in genere. Secundò, de die Dominica. Tertiò, de Paschate. Quartò, de ceteris festis Domini. Quintò de festis Sanctorum.

Quod igitur ad primum attinet, de celebratione festorum in vniuersum, tres sunt errores. PRIMVS veterum Ebionitarum, qui existimabant debere Christianos seruare dies festos noui & veteris Testamenti, id est, Sabbathum, & Dominicam, ut Eusebius refert lib. 3. hist. cap. 27. Eundem errorem tempore B. Gregorij quidam renouare voluerunt, vt patet ex lib. 11. epist. 3. idē hoc tempore seruant Christiani, qui in Aethiopia degunt, qui in eodem honore habent Sabbathum, & Dominicam. Argumentum eorum est, quia Exod. 31. de Sabbatho dicitur: *Pactum est sempiternum, signumque perpetuum.*

ALTER error est Petrobrusianorum, ut patet ex lib. 3. cap. 5. vitæ B. Bernardi: & VValdensium, vt docet Guido in sua Summa: & VViclefistarũ, vt refert Thomas VValdensis, tomo 3. tit. 16. cap. 140. qui omnia festa tollebant, tanquam si festi dies ad ceremonias Iudæorum solùm pertinerent.

Argumenta eorum erant tria loca B. Pauli PRIMVS Rom. 14. *Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem*; id est alius putat vnũ diem esse sanctum, alium profanũ; alius verò omnes dies putat esse æquales: & licet Paulus toleret in Romanis errorem illum de discretione dierum, quia nondum erant instructi plenè; tamen clarè indicare videtur esse errorem. SECVNDVS est Gal. 4. *Dies obseruatis, & menses, & annos, timeo vos, ne frustrà laborauerim in vobis.* TERTIVS locus est Coloss. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.* AD HÆC addunt ex Patribus rationem; nam Sabbathum, quod mandatum fuerat Iudæis carnaliter obseruandum, nimirum, vt abstinerent ab operibus seruilibus, nobis mandatum est spiritua-

A liter, ut scilicet vacemus à peccatis, quæ sunt opera verè seruilia; quæ sententia est sanctorum Patrum; Ambrosij in cap. 13. Lucæ; Hieronymi in cap. 4. ad Gal. Augustini epist. 119. & Gregorij lib. 11. epistola 3.

TERTIVS error est Lutheranorum, & Caluinistarum, qui admittunt dies festos, sed ita admittunt, ac si non admitterent. Summa doctrinæ eorum in his capitibus consistit. PRIMVM docent, festos dies celebrare esse iure diuino & naturali præceptum. probant ex decalogo; nam licet præceptum de Sabbatho sit aliquo modo cæremoniale, est tamen aliquo modo etiam naturale, alioqui in decalogo positum non fuisset. Præterea, q͂a natura ipsa docet, oportere nos aliq͂ñ feriari ab operibus corporalib., tum vt vacemus Deo, & conueniamus in Ecclesia ad verbum Dei audiendum: tum

B etiam vt aliquam remissionem concedamus famulis, & operarijs nostris; & in hoc primo non dissentimus.

SECVNDO docent, quia ius diuinum non determinauit certos dies, quibus Christiani feriari debeant, debere eos determinari ab Ecclesia, id est, à pastoribus, consentiente populo, & in hoc etiam non multum dissentimus; solum enim displicet, quod putant necessarium populi consensum. Christus enim potestatẽ gubernandæ Ecclesiæ non tribuit Apostolis cum ea conditione, si populus consentiret, sed simpliciter. verùm de hac re alibi diximus.

TERTIO docent, dies determinatos ad feriandum nõ debere haberi ceteris Sanctiores quasi mysterij aliquid, vel piam significationem continerent: sed solùm haberi tanquam determinatos, disciplinæ, &

C ordinis, ac politiæ caussa, ita vt cum hac determinatione simul consistat æqualitas dierum. & in hoc nos accusant, quasi habeamus discrimen dierum more Iudaico; & probant assertionem suam ex locis Pauli suprà citatis. Paulus enim reprehendit discrimen dierũ: at certè non reprehendit discrimen necessarium ad ordinem, & politiam, ergo discrimen religiosum, & cæremoniale, quale erat Iudæorum, quale esse videtur (vt ipsi dicunt) Christianorum, qui ob similes significationes dies mysticos habent, & colunt.

QVARTO docent, determinationem dierum non obligare Christianos in conscientia, nisi ratione scandali, vel contemptus. & in hoc etiam arguunt Catholicos, quod obligent fideles humanis præceptis. Porrò sententiam suam Centuriatores probant, quia festorum

D obseruatio in primitiua Ecclesia habebatur res indifferens, & media, ut reuera est, ergo non potuit imponi postea sub necessitate; nam Paulus, & alij, modò colebant Sabbathum, modò Dominicam indifferenter. nã Actor. 13. Paulus in Sabbatho concionatur. Ioannes autem Apocal. 1. mentionem facit Dominicæ.

Preterea quia Paulus, Galat. 4. resistit Pseudoapostolis volentibus introducere obligationem festorum. Deinde Heshusius idem probat, quia cùm plura sint festa Christianorum, quàm Iudæorum, si eorum obseruatio ad peccatum obliget, erit intolerabilius iugum Christianorum, quàm fuerit Iudæorum. de quo tamen Pe-

E trus ait Act. 15. *Nec nos, nec Patres nostri portare potuimus.* Addit Caluinus testimonium Socratis lib. 5. cap. 21. qui dies festos liberos esse voluisset, ac reprehendit impositam necessitatem.

QVINTO docẽt, nõ licere dies festos cõsecrare Sanctis vel Eucharistiæ et multò minus cõceptioni B. Mariæ, sed de hoc infrà suo loco. Hãc eẽ mentẽ hæreticorũ, patet ex Magdeburgẽsib. Cent. 1. li. 2. c. 6. col. 503. ex Tilmanno Heshusio li. de DC. errorib. Pontificiorum, tit. 26. ex Philippo in locis, in expositione Decalogi; & ex Caluino li. 2. Institutionũ, c. 8. §. 28. & sequẽtib. sed notanda sunt et singulorũ singula mendacia, siue ineptiæ.

Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 504. dicũt, tempore Aniceti cœpisse in Romana Ecclesia laborare mysterium iniquitatis, & se prodere semina Antichristi, quia nimirum Anicetus volebat Pascha non ce-

lebrari

lebrari alio die quàm Dominico. At hoc ipſum ſtatuerunt eo tempore ferè omnium Eccleſiarum Concilia; & poſtea Nicęnum I. & idem ſeruant etiam Lutherani, Quid igitur garriunt contra Romanam ſedem?

Tilmannus dicit, apud Pontificios pari honore cum celeberrimis feſtis totius Eccleſiæ coli dies ſanctorũ Innocentium, S. Gregorij, S. Annæ, & S. Catharinæ. At mendacium eſt. Hæc enim feſta in plurimis locis non ſeruantur ex præcepto. ibidem Heshuſius probat, feſtum corporis Domini eſſe reijciẽdum, quia ſcriptum eſt: *Non adorabis Deos alienos.* vbi apertè ſignificat, Chriſtum ſibi eſſe Deum alienum, nam feſtum corporis Domini propriè ipſi Chriſto dicatum eſt, ob beneficium inſtituti ſanctiſſimi Sacramenti.

Philippus dicit, opera præcipua huius præcepti de ſanctificatione Sabbathi, eſſe alere, ac honore afficere pios doctores: & peccata in hoc præceptum, eſſe, contemnere pios doctores, & nolle conferre ad eos alendos, & defendendos. Ita nimirum vtiliter ſeruantur feſta pro miniſtris.

Caluinus dicit, cultum Sabbathi apud Chriſtianos in eo conſiſtere, ut ociemur ab operib. noſtris, & Deũ in nobis operari ſinamus, id eſt, intelligamus nos carere libero arbitrio ad bonum, & quidquid agimus, eſſe peccatum. At certè, qui ita ſabbathizant, non intrabũt in requiem Domini, ſed in ignem detrudentur æternum. Igitur aduerſus hos errores aliquot ſententias proponemus.

PRIMA ſententia. *Nullo modo licet Chriſtianis Sabbathum Iudæorum, aut alias ferias Teſtamenti veteris obſeruare.* Hæc eſt contra primum errorem. & probatur PRIMO ex tribus locis Pauli ſuprà citatis Roman. 14. Galat. 4. & præcipuè Coloſſ. 2. adeo. n. apertè Paulus reprehendit obſeruatores Sabbathi, vt Ebionitæ propterea Paulum non reciperent, ſed apoſtatam eſſe dicerent, teſte Epiphanio hæreſi 30. & Irenæo lib. 1. ca. 26. ex quo refellitur etiam commentum Magdeburgenſium, qui dicunt, Paulum indifferenter coluiſſe Sabbathum, vel Dominicam.

SECVNDO probatur ex Concilio Laodiceno, ca. 29. vbi anathema dicitur ijs, qui Sabbathum colunt, atque in eo vacant ab operibus.

TERTIO probatur ex Gregorio, epiſt. 3. lib. 11. vbi ex profeſſo hunc errorem refellit, ac dicit, Antichriſtum renouaturum Sabbathi culturam.

QVARTO ratione, quia Sabbathum erat pręcipua cæremonia Iudaica, & præcipua figura Teſtamenti veteris, ut patet Colo. 2. *Aut Neomeniæ, aut Sabbathorũ, quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Chriſti.* Igitur vbi Chriſtus venit, Sabbathum neceſſariò finẽ habuit.

Ad Argumentum autem factũ ex illis verbis Exod. 31. pactum eſt ſempiternum, reſpondet Auguſtinus in quæſtionibus in Exodum, q. 46. 124. & 139. ac PRIMO dicit, Sabbathum, & ſacerdotium, aliosq; ritus Iudæorum dici pacta, & ſigna æterna, quia res æternas ſignificabant. Sicut cũ dicimus, Deus eſt æternus, non ſignificamus illas duas ſyllabas De, us, eſſe æternas, ſed id, quod ſignificant, eſſe æternum.

SECVNDO reſpondet, Sabbathum, & alias quaſdam cæremonias dici æternas, quia non fuerant imperatæ Iudæis vſq. ad aliquod tẽpus definitũ; vt cũ dicebatur, q̃ tetigerit mortuũ, erit immũdus vſq; ad veſperam: ſed imperatæ fuerant ſeruandæ quouſque Deus vellet, & proinde in æternum ex parte ipſorum, qui non poterant eas omittere pro arbitrio ſuo. Quod autem ſacerdotium Aaronicum, & ceteræ cæremoniæ non eſſent reuera duraturæ in ęternum; ſed eſſent mutãdę à Deo; probat Auguſtinus ex Pſal. 109. *Iurauit Dominus, & nõ pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.* Cùm enim de ſacerdotio Chriſti dicitur, *non pœnitebit eum,* indicatur pœnituiſſe Deum ſacerdotij Aaronici, id eſt, mutare illud conſtituiſſe. Nec enim in Deo eſt pœnitentia, niſi metaphoricè, quia vi-
A delicet mutat res aliquas, vt ij faciunt, quos earum rerum pœnitet. Poſſumus addere.

TERTIO cęremonias Iudaicas dici æternas, non ſimpliciter, ſed donec duraret ſtatus illius Reipublicę. id q̃d explicat Dominus, cũ addit, vobis, aũt in generationibus veſtris, aut filijs Iſraël, vt Exod. 12. *Celebrabitis hunc diem ſolennem in generationibus veſtris cultu ſempiterno.* Similia habentur de ſacerdotio Exod. 28 & de Sabbatho Exod. 31.

SECVNDA propoſitio. *Feſta Chriſtianorum non ſolũ ratione ordinis, & politiæ, ſed etiam ratione myſterij celebrantur, ſuntq; dies feſti verè alijs ſanctiores, ſacratiores, & pars quædam diuini cultus.* Hęc eſt contra ſecundum & tertium errorem; nam tertius ferè coincidit cum ſecundo. Probatur PRIMO ex die Dominico; nam diem
B Dominicam omnes celebramus tam nos, quàm heretici; at certum eſt diem illum celebrari in memoriam reſurrectionis Domini, vt Auguſtinus dicit epiſt. 119. & fatetur etiam Caluinus lib. 2. cap. 8. Inſtit. ergo non ſolùm ratione ordinis feſta celebrantur, ſed etiam ratione myſticę ſignificationis.

RESPONDET Caluinus huic obiectioni, q̃ dicit fieri ſolere à ſuis etiã, qui crebrò muſſitant, Dominicæ diei obſeruationem ad diſcrimen dierum ab Apoſtolo prohibitum pertinere. Dicit autem duo; PRIMO diem Dominicum non ſeruari niſi propter ordinem Eccleſię, electum autem fuiſſe hũc diem, quia tali die Chriſtus reſurrexit. Cùm enim Chriſti reſurrectione finitę ſint omnes Iudaicę cęremonię, hoc die admonemur, non eſſe amplius inhęrendum vmbris, & figuris.
C At hęc ſolutio nihil valet; nam, ſi hunc diem colimus, ut admoneamur finitas eſſe vmbras Iudaicas, ergo colimus propter ſignificationem. Nec enim dies aliter monet, quàm ſignificando, & repręſentando, ergo non eſt ſublata, ſed mutata ſignificatio, & diſcretio dierum. Pręterea dies Dominicus, ut Auguſtinus docet lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 30. non ſolùm eſt memoria reſurrectionis, ſed etiam uitam beatam pręfigurat. Igitur SECVNDO reſpondet, ſe non ſubijcere Eccleſiam ſeruituti huius diei, neque improbaturum, ſi Eccleſię alium diem ſibi eligant. At hęc ſolutio apertè demonſtrat, Caluinum agnoſcere etiam apud ſuos coli feſta ob ſignificationem, & cupere quidem abrogare diem Dominicum, ſed non audere, quia nimis altè radicata, & ſtabilita ſit hęc veritas.
D SECVNDO probatur, q̃a alioq; tollẽdi eſſent ſolennes dies natalis, paſſionis, reſurrectionis, aſcẽſionis Domini, & Pentecoſtes, quos de Apoſtolica traditione deſcendere, in tota Eccleſia ſeruari docet Auguſtinus epiſtola. 118. & 119. & quos etiam aduerſarij colunt. Nã certũ eſt, hos dies non ſeruari ratione ordinis, & politię, ſed ratione ſignificationis; nam inprimis ſi ſolùm ratione ordinis ſeruarentur, temerè conſtituti fuiſſent. Quis enim eſt iſte ordo, ut inter diem paſſionis & reſurrectionis non ſit niſi unus dies medius; inter reſurrectionis, & aſcẽſionis ſint quadraginta? inter aſcenſionis, & Pentecoſtes ſint decem, inter Pentecoſten, & natale ſint plus quàm ſex menſes? deinde ſi ſolùm ratione ordinis celebrantur feſta, cur ſequimur lunam in feſtis mobilibus inueniendis? item cur habent iſta nomi-
E na, Paſcha, Aſcenſio, &c. ſi nihil ſacrum ſignificant? Denique Patres diſertè docent, feſta iſta celebrari ad ſignificanda myſteria redemptionis, & ea externo ritu repræſentanda. Vide Auguſtinum epiſtola 119. & in Pſ. 110. vbi prolixè diſputat de myſterijs Paſchæ, & aliorum feſtorum.

TERTIO idem probatur ex eo, quòd dies feſti à Patribus dicunt ſancti, ſacri, myſtici, & religioſè colendi quæ cum ceteris diebus non ſunt communia. AMAROSIVS ſerm. 62. *Dominica nobis venerabilis eſt, atque ſolennis.* AVGVSTINVS pręfatione in epiſt. Ioannis: *Quia nunc interpoſita eſt ſolennitas ſanctorum dierũ, &c.* Idẽ lib. 22. de ciuit. Dei, c. 30. *Dies Dominicus Chriſti reſurrectio-*

A *rectione sacratus est.* Lib. 20. contra Faustum, cap. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat.* Et sermon. 251. *Dominicum diem Apostoli religiosa solennitate habendum sanxerunt.* Et Leo I. serm. 4. de Quadragesima: *Ingressuri*, loquit, *dies mysticos, &c.*

QVARTO, si solùm ratione ordinis distinguerentur dies festi ab alijs, omnes dies festi essent æquales, nec vnus alio maior. vna enim esset ratio celebritatis omnium. at non ita est; nam Ignatius vocat diem Dominicam, diem regalem, & eminentissimum omnium dierum, epistola ad Magnesianos. Leo serm. 12. de Quadragesima vocat diem Paschæ festum festorum omnium maximum. Nazianzenus orat. 2. de Pascha, dicit Pascha esse festurũ, & celebritatẽ celebritatũ, tãto ceteris omnibus maiorẽ, quãto sol sydérib. omnibus excel B lit. & oratione de obitu patris sui, dicit, Paschæ diem esse regem dierum. Chrysostomus homilia de S. Philogonio, diem natalem Christi festum maximum, & festorum metropolim vocat.

QVINTO, ratione ducta ex Scriptura. Obseruatio festorum, quæ præcipitur Exod. 20. ad cultũ Dei pertinet; nam est præceptum Dei, & præceptum primæ tabulæ. sed illud præceptum est aliquo modo naturale, & ad nos pertinet, vt aduersarij concedunt; ergo ẽt nos hẽre debemus aliquos dies, quorũ obseruatio ad cultũ Dei pertineat. Non habemus aũt alia festa, q̃ dies Dominicos, Pascha, Pentecosten, & similia; ergo horum obseruatio ẽ cultus Dei, sancta & religiosa. Licet .n. determinatio hui⁹ aut illius diei sit facta ab hominib. tñ ipsa substãria festi imperata est à Deo in prima tabula. C

VLTIMO probatur hac ratione; Christus nascens consecrauit locum, id est, præsepe, moriens consecrauit crucem, resurgens consecrauit tumulum, vnde exiuit, cur non etiam consecrauit tempus, id est, dies illos, quibus natus, vel passus, vel redditus fuit nobis deuicta morte? cur præ ceteris locis sanctus ille uocatur, vbi Dominus resurrexit? & pręceteris non erit sancta dies illa in qua resurrexit? Præterea si templa, & altaria dicũtur domus Dei, & loca sancta, quia Deo sacrata sunt nimirum vt in ijs colatur Deus, cur non etiam sancti, & sacri erunt dies, qui cultui diuino sacrati sunt? Neq; argumenta concludunt in contrarium.

Ad PRIMVM ex Roman. 14. *Alius iudicat diem inter diem, alius omnem diem.* Tres sunt expositiones. D PRIMA Theodoreti, & Theophylacti, & fortè etiám Chrysostomi, ut sensus sit: *Alius iudicat diem inter diẽ*; id est, aliquo die abstinet à carne suilla, & alijs cibis in lege prohibitis, alius omni die ab illis abstinet, vel nullo die abstinet. Sed non placet hæc expositio, nam cibi secundum legem immundi nunquam edi poterant, & ideo non est verisimile aliquos fuisse Iudaizantium, qui ab illis modò abstinerent, modò non abstinerent. Nec tamen hæc expositio iuuat aduersarios.

SECVNDA expositio est Origenis, Ambrosij, Oecumenij, Primasij, & Anselmi in hunc locum, qui hunc esse volũt sensum; Alius iudicat diem inter diem, alius omnem diem, id est, aliqui ieiunant certis diebus, ut feria IV. V. & VI. vel Sabbatho alij ieiunant omni die, E & vtrique rectè agunt. Hæc est vera, & literalis, & nobis maximè fauet.

TERTIA est B. Hieronymi lib. 2. in Iouinianum, quod Paulus loquatur de festis Iudæorum, & sensus sit; alius discernit inter diem festum & profanum secundum legem, id est, feriatur 4. die Sabbathi, & in Kalendis, alius omnem diem ducit profanum, quod attinet ad legem Iudæorum. Hæc sententia non videtur mihi literalis, tum quia omnes veteres, qui ex professo hunc locum exponũt, de ieiunijs exposuerunt, non de festis; tum etiam quia Apostolus de cibis disputationem instituerat, tum denique quia postquam dixerat: *Alius iudicat omnem diem*, subiungit: *Vnusquisque in suo sensu abundet.* Quod certè non videtur fuisse dicturus, si de festis Iudæorũ ageret, quę obseruãre iã cęperat malũ esse. Tñ si pp B. Hieronymũ admittatur, dico Apostolũ nõ loqui de festis Christianorum, sed Iudæorũ tñ; nã ipse etiam Paulus iudicabat diẽ inter diẽ, quod attinet ad festa Christiana, cũ celebrabat Pẽtecostẽ, vt dicit Actor. 20. & cõsequẽter ẽt celebrabat Pascha; nã vt Epiphani⁹ deducit heresi 75. sine Paschate nulla est Pentecoste.

AT instat Caluinus; nã Paulus videtur eodẽ modo dãnare discrimen dierũ, quo discrimen ciborũ: sed discrimen ciborũ in lege Christiana nullũ est, quale erat apud Iudæos, id est, pp significationẽ, igitur nec discrimen dierũ esse debet pp significationẽ. RESPONDEO, à Paulo similiter reprobari discrimẽ ciborũ, & dierũ ex lege Iudaica inductũ: sed tñ in Ecclesia non esse eãdẽ rationẽ ciborũ, & festorũ; nam ciborũ delectus nõ est ab Ecclesia inductus propter significationem; dies autem festi instituti sunt ob significationem, non quidem talem, qualis erat Iudæorum, sed aliam, & diuersam.

Ad SECVNDVM locũ ex epistola ad Galat. duæ sunt responsiones. PRIMA Ambrosij in Galat. 4. & Augustini Enchirid. cap. 79. & in epist. 119. c. 7. qui dicunt, Apostolũ non loqui de obseruatione festorum, sed de obseruatione vana, & superstitiosa Gentiliũ, qui dicebãt, cras non proficiscar, quia talis est positio syderum; hoc anno non plantabo vineam, quia bissextus est.

SECVNDA est omnium Græcorum, & Hieronymi, atque Augustini in hunc locum, qui dicunt, Paulum agere de festis Iudæorum. Quod etiam respondetur ad tertium locum ex epist. ad Coloss.

SED cõtrà; nam licet Apostolus propriè Iudaizantes arguat, tñ simul etiam illos videtur arguere, qui eodem modo tempora, & dies obseruant: atqui nos idem facimus. Nõ. n. sustulimus obseruationẽ certorum dierũ, sed mutauimus. Præterea Hieronymus in hunc locum scribens, adfert duas solutiones, quæ ambæ videntur contra nos. PRIMO sic ait: *Ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, ut in vnum omnes pariter veniremus. Nõ quo celebrior sit dies illa, qua conuenimus; sed quo quacũque die cõueniendum sit, ex cõspectu mutuo lætitia maior oriatur.* SECVNDO dicit, Christianos omnes dies esse ęquales, sed propter seculares oportuisse constituere aliquos dies, quibus conuenirent ad Ecclesiam.

Ad PRIMVM respondeo dupliciter. PRIMO cũ Augustino contra Adimantum, c. 16. vbi sic ait: *Illi*, loquit, *ea seruiliter obseruabant, non intelligentes ad quarum rerum significationes, & prænunciationes pertinerent: hoc in eis culpat Apostolus, & in omnibus qui seruiunt creaturæ potius quàm creatori; nam nos quoque & Dominicũ diem, & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christiani dierum festiuitates: sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.* Exemplum de eo, qui adfert librum doctori, vel citharam magistro, cùm ipse tamen nec legere, nec citharam pulsare sciat.

SECVNDO respondeo, magnũ est discrimen inter nostra festa, & Iudæorũ; nam inprimis illa post Christum habent falsam significationem: nostra habent veram. Deinde illorum finis primarius erat significare futura, ut dicitur Coloss. 2. nostrorum autem finis primarius est agnoscere Dei beneficia, pp quę festa singula instituta sunt. Deniq. summa præcepti in illis erat, non operari corporaliter; in nostris autem potissima præcepti pars est, interesse diuino sacrificio, uacare autẽ ab opere corporali, nobis præcipitur solùm, ne distrahamur à Dei laudib. Itaq; nostra festa succedunt Iudaicis non sicut in eadẽ hereditatẽ filius patri, sed sicut lux vmbrę, & dies nocti, & exemplar figuræ. & illa dici poterant carnalia, nostra autem spiritualia.

Ad PRIMA verba Hieronymi dico, eum in prima solutione sua duas caussas reddere festorum Christianorum. Vnam, ut honoremus Christi resurrectionem, & alia mysteria, & ex hac parte nõ põt negari quin sit dies

dies celebrior Pſacharis, quàm alij dies. Alteram vt habeamus certum diem ratione ordinis; & quantum ad iſtam cauſſam non eſt vna dies altera celebrior.

Ad SECVNDA verba eiuſdẽ dico, eum in ſecunda ſolutione ſua, cùm dicit, Chriſtianis eſſe dies oẽs æquales, non intelligere ſimpliciter, & quoad oĩa, ſed ſolũ quoad eſſentialia feſti, & hoc remota Eccleſię lege; nã, vt ipſe ſibi dicit, poteſt Chriſtianus quotidie habere Paſcha, & Pẽtecoſten, & diem Dominicum: ſi nimirum quotidie audiat ſacrum, cõmunicet corpori Domini, recogitet diuina myſteria, & omiſſis operib. ſeruilibus totus Deo vacet. immò talis deberet eſſe vita clericorum, & religioſorum, propter quos omnes dies dicuntur ferię. Hoc autem Iudęi habere non poſſunt, non enim eis licet quotidie immolare agnum Paſchalem, vel erigere tabernacula, & ſimilia. Cum hac tamen æqualitate conſiſtit, quod apud Chriſtianos ſit inęqualitas dierum, tum ex præcepto Eccleſiæ determinantis dies; tum ex ſignificatione, & repræſentatione myſteriorum. dies enim Dominicus repræſentat reſurrectionem, quod non faciunt alij dies.

Ad rationẽ illã ex Patrib. dico, Patres illos agere de ipſo Sabbatho propriè dicto, nõ vt Sabbathum aliqñ accipitur pro oĩ die feſto, ſed vt accipitur propriè pro die ſeptimo. Dicunt. n. Patres, ipſum Sabbathum mandatũ Iudæis carnaliter, nobis autem ſpiritualiter; ſed non ſequitur, ſi non debemus celebrare Sabbathum ad literam externo ritu, non debere etiam nos celebrare Dominicam, & alia feſta Chriſtiana. immò S. Auguſtinus in eadem epiſtola 119. vbi dicit, nobis mandatum Sabbathum ſpiritualiter, ibidem dicit, nos agere debere diem Dominicam celebrem externo ritu.

TERTIA propoſitio. *Obſeruatio certorum dierum feſtorum rectè præcipitur in Eccleſia lege obligante conſcientiam, etiam citra cõtemptum, & ſcandalum.* Hęc eſt contra hęreticos huius temporis. ſed antequam probetur, notandum eſt PRIMO, lege feſtorum duo quędam præcipi; Primò, vt omnes interſint Miſſæ ſacrificio; Secundò, vt vacent ab opere ſeruili. Horum vtrumque requiri ad feſti obſeruationem aduerſarij fatentur, nã licet ipſi damnent Miſſam, quatenus ſacrificium eſt, tamen fatentur die feſto oportere conuenire ad Eccleſiam, & intereſſe myſterio ſacræ cœnæ. & quando ẽt hoc negarent, facilè probari poſſet ex Iuſtino in fine 2. Apologię, ex Palladio c. 69. hiſtorię Lauſiacę, ex Hieronymo in vita Paulæ, & ex alijs antiquis auctoribus.

Pari ratione fatentur, feſtum diem requirere vacationem ab opere corporali, & ſi id negarent, probari poſſet ex Hieronymo in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis. vbi dicit, Monachos ſui temporis exerceri ſolitos in operibus manuum omnibus diebus, exceptis Dominicis. & ſimilibus feſtis. Auguſtinus quoque ſerm. 251. & Gregorius lib. 11. epiſt. 3. dicunt, feſtis diebus vacandum ab opere corporali.

SECVNDO nota, opus ſeruile poſſe tribus modis accipi; quædam enim ſunt opera, quibus homo ſeruit cupiditatibus ſuis, nimirum peccata. & hæc non dicuntur propriè opera ſeruilia, ſed metaphoricè tãtũ, hæc nõ .n. ſunt propria ſeruorũ, ſed cõmunia omnibus, & maximè diuitibus, & nobilibus, qui alijs dominantur; neque prohibentur hęc ſpeciali pcepto, ſed omnib. preceptis ſimul. Alia ſũt opera, quibus homo ſeruit Deo, vt immolatio ſacrificij, oblatio thuris, & ſimilia. & hęc ita ſeruilia ſunt, vt ſint ẽt regalia; nam ſeruire Deo regnare eſt. & hęc non modò nõ prohibentur ſed ẽt præcipiuntur maximè die feſto. Alia ſũt, quib. homo homini ſeruit, qualia ſũt q̃ p ſe ſpectãt ad eos, quos ꝓpriè vocamus ſeruos, qualia ſunt oĩa mechanica artificia, agricolarum labores, & ſimilia, & hęc propriè ſeruilia dicuntur, & prohibita in feſtis intelliguntur.

TERTIO, nota quod licet ſola iſta opera per ſe prohibeantur in feſtis, tñ iuſtis de cauſſis quædam ſpiritualia, & liberalia interdicuntur ẽt; & quędam corpo-

A ralia, ac ſeruilia permittuntur. Liberalia, q̃ prohibẽtur in feſtis, ſunt quatuor, mercatum facere, agere cauſſas, ius dicere, & iuramentũ ſolenne in iudicio præſtare, niſi ob cauſſam pacis, vel aliam neceſſitatem. Ita. n. habetur capit. Omnes dies, capit. Conqueſtus, de ferijs.

Corporalia, quæ permittuntur: ſunt etiam quatuor. PRIMO ea, quæ ad opera religionis vel ſpiritualia, per ſe ordinantur. Hoc modo licet in feſtis campanas pulſare, & olim licebat mactare oues & boues ad ſacrificia, Matth. 12. *Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & ſine crimine ſunt.* Sic ẽt licet ſcribere in ordine ad intellectũ, vt ad parandã lectionem, vel concionẽ, nõ tñ licet trãſcribere, ſine neceſſitate, libros lucri gratia. SECVNDO, opera illa permittũtur, quę vel ꝓprię, vel aliorum ſaluti neceſſaria ſunt, vt eſt labor pharmacopolarũ, B chirurgorũ, coquorum, &c. qũo ẽt Iudęis licebat in Sabbatho educere iumẽta de fouea, ſi fortè cecidiſsẽt, & ducere ad fontem ad bibendũ, Matth. 12. TERTIO, opera conceſſa à Prælatis. QVARTO, opera quę ex cõſuetudine facta ſunt licita. Nunquam. n. Eccleſia tã ſeuerè præcepit vacare ab opere, quàm lex Iudaica; & ratio eſt, quia vacatio apud Iudæos erat figura futurorũ, figuræ autem debent eſſe exactæ, alioqui non bene ſignificant? noſtra autem vacatio etiamſi interdum ſignificat aliquid futurum, tamen non eſt hic eius pręcipuus finis, ſed non impedire opera ſpiritualia.

Probatur nunc propoſitio; PRIMO, omnibus argumentis, quibus alias probauimus, Eccleſiæ præcepta obligare in conſcientia.

SECVNDO, iure diuino præcipitur, vt aliqui dies feſti C obſeruentur, & tamen nulli ſunt certi dies à iure diuino determinati, ergo debuit eſſe in Eccleſia poteſtas determinandi certos dies, & obligandi ad eorum obſeruationem. quia alioqui non ſeruaretur ius diuinum. ſi. n. determinatio Eccleſiæ non obligat, poterũt fideles nõ ſeruare diem Dominicum, nec Paſcha, nec alia feſta indicta, & proinde nulla. nec enim vlla alia feſta ſunt, quæ ſeruari poſſint. feſta. n. debent eſſe communia tota Eccleſię. nulla autem eſſe poſſunt communia? niſi quæ indicuntur à publica poteſtate.

TERTIO, Mardochæus & ceteri Iudæi cum Regina Eſther inſtituerunt feſtum, quod Deus non pręceperat, & obligauerunt, ad illud ſeruandum, Eſther 9. *Nulli liceat hos duos dies abſque ſolemnitate tranſigere,* D *&c.* ergo idem licebit Eccleſiæ, nam tota cauſſa, cur credant hæretici non licere Eccleſiæ obligare fideles ad iſtam feſtorum obſeruationem, eſt, quia Deus hęc feſta in particulari non præcepit, at nec pręceperat feſtum illud Sortium, quod Mardochæus inſtituit.

QVARTO, antiqua Eccleſia feſta cum imperio indicebat, nec fuit vnquã vllus præter hæreticos, qui eiuſmodi præcepta reprehenderit. Conciliũ AGATHENSE ante mille annos, c. 47. *Miſſas,* inquit, *die Dominico ſecularibus totas audire ſpeciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionẽ ſacerdotis egredi populus nõ preſumat. Quòd ſi fecerint, ab Epiſcopo publicè confundantur.* Cõcilium LAODICENVM ante MCC. annos, ca. 29. *Non* E *oportet,* inquit. *Chriſtianos Iudaizare, & in Sabbatho vacare; ſed operari eos in eadem die, Dominicam preponendo eidẽ dici.* Concilium AVRELIANENSE III. etiam ante annos mille can. 27. præcepit, vt puniantur, qui diebus feſtis operantur, & ſimul tamen damnat eos, qui Iudaico more ita vacant, vt non putent licere, parare in die Dominico quæ neceſſaria ſunt ad victum. Similiter Concilium VI. generale can. 8. de Dominica iubet audire ſacrum, & nulla opera corporalia fieri præter ea, quæ ad victum neceſſaria ſunt, & alia ſimiliter neceſſaria. Nec eſt iſte canõ ex Trullanis canonibus. ANTISIODORENSE ante annos DCCCC. cap. 16. *Non licet,* inquit, *die Dominico, boues iungere, vel alia opera exercere.* Similia habentur in Concilio II. MATISCONENSI cap. 1. Concilium MOGVNTINVM ante annos DCC. can. 36. & 37. enumerat feſta præcipua

totius

totius anni,& iubet omnino ab opere in eis diebus vacare. Vide plura decreta Cōciliorum,& Pontificum, extra de ferijs. Neque argumenta io cootrarium concludunt; oa.n ad primum Magdebutgensium dico,festorum dierum cultum ex se indifferentem esse,sed posita lege esse necessarium. Ad exemplum Pauli,nego illum aliquando coluisse diem Sabbathi. concionabatur.n.die Sabbathi, quia tunc inueniebat Iudęos congregatos, oon quia ipse coleret Sabbathum. Porro io epist. ad Galatas non arguit Pseudoapostolos, qd obligarent ad festa, sed quod obligarent ad festa Iudaica.

Ad illud Heshusij, quod si festorum leges obligēt, erit iugum Christianorum intolerabilius iugo Iudæorum, cùm nos plura festa habeamus,quàm illi habuerint. Respondeo PRIMO cum B. Augustino lib.contra Adimantum,c.16.seruare festa Iudaicè esse iugum, non autem more Christiano. quia illi non intelligebant finem vacationis, nos intelligimus.

SECVNDO dico, festa Iudæorum verè fuisse grauia, quia cogebantur singulis Sabbathis nō accēdere ignē, non coquere cibos, non iter facere, nisi ad modicum spacium. Item oportebat eos ter in anno ad quædam festa ire in Hierusalem, etiamsi longissimè abessent; item in Paschate cogebātur per dies septem comedere azima iosipida, qui Deuter. 16. ideo vocatur panis afflictioois, & lactucas agrestes plenas amaritudine, & alia multa, quæ festa onerosa reddebant. At nostra festa nihil laborū habent. quis enim labor audire, sacrum, & vacare à quibusdam operibus?

Adde VLTIMO, quòd cùm Petrus Actor.15. legem Iudaicā,intolerabile iugū vocauit,non hoc propter festa, sed propter alias innumeras,& minutissimas cęremonias dixit, quas non tm̄ obseruare,sed ēt memoria retinere ferè impossibile erat. Ad testimoniū Socratis dico, Socratem hæreticum fuisse Nouatianum, oeque eius testimonium in dogmatibus vllius esse momeoti.

QVARTA propositio. *Non tenemur diebus festis ex præcepto peculiari ad non peccandum, siue ad actum contritionis, vel dilectionis Dei.* Hæc est B. Thomæ io 2.2, q.122.art.4. & contra Scotum in dist.27. & 37.qui dicit, homioes teneri die festo ad actum dilectionis Dei internum: & contra Abulensem,ac Lyranum in c.20. Exodi. qui dicuot,hoc præcepto specialiter prohiberi opera seruilia,id est,peccata, & proinde omne peccatum factum in die festo esse duplex.

Probatur PRIMO, quia ius diuinum præcipiebat solùm abstinere ab opere serùili. si dicas, opus seruile est peccatum. contra, quia pręcepta debent intelligi propriè, non metaphoricè, peccata autem noo suot opera seruilia,nisi metaphoricè. SECVNDO, Ecclesia determinauit tēpus,& modū obseruandi ius diuinum de obseruatione pręceptorum: at Ecclesia nusquam pręcipit actus illos interoos. TERTIO, id habet communis seosus fideliū. Nulli enim sunt,qui putent se nouū peccatum commisisse,si die Domioico non habuerint contritionem. QVARTO actus ille internus est finis huius præcepti,non aūt finis,sed media propriè imperantur. QVINTO, cultus internus præceptus iam erat in primo mandato; nam hic est ordo primæ tabulæ; in primo præcepto mandatur cultus cordis, in secundo cultus oris, in tertio cultus operis. SEXTO, præceptum de colendo Sabbatho est præceptum religionis,at contritio est actus pœnitentię, non religionis. SEPTIMO, quia alioqui esset valde noxium tot festa multiplicare; esset enim tendere laqueos aoimabus.

AT obijciunt; PRIMO, fornicari, vel occidere hominem io loco sacro est homicidium, & sacrilegium, ergo similiter occidere,vel fornicari in die festo.

RESPONDEO, circumstantiam loci, & temporis semper aggrauare peccatum,sed non semper ita aggrauare,vt censeatur nouum peccatum. Tunc enim solum fit nouum peccatum, quando circumstantia loci, vel tp̄is est essentialis,& intrinseca peccato,idest,qn̄ viola-

A tur ipsum tp̄s,aut locus sacer, Verbi gratia,qui fornicatur,aut homicidium facit in templo,committit sacrilegiū,quia per ea peccata tollitur sanctitas loci. Violatur n.templum per effusionem seminis, aut sanguinis voluntariam ex lege Ecclesiastica: at qui in tēplo mētitur & pernitiosè,aut blasphemat, non committit propriè sacrilegium,quia mendacium, & blasphemia non tollunt templi sanctitatem. Idem dico de tempore sacro; Non enim violatur tempus sacrum per quæcunque peccata,sed solùm per ea, quæ opponuntur ipsi tempori sacro,qualia sunt,non audire sacrum, & operari corporaliter, quæ sunt specialiter prohibita.

SECVNDO obijciunt testimonia Augostini, qui dicit,præcepto Sabbathi prohiberi opera seruilia, idest, peccata. sic enim loquitur Augustinus tract.3.in Ioan-
B nem,& in Psal.32.concione 1. RESPONDEO, eum loqui de præcepto Sabbathi,vt est generale pręceptum, spiritualiter significatum per Sabbathum Iudæorum.

TERTIO obijciunt Augustioum, qui lib.de decem chordis,c.3.dicit: *Melius faceret Iudæus in agro aliquid vtile, quàm in theatro seditiosus existeret: & melius fœminæ Iudæorum domi lanam facerent, quàm tota die in Neomenijs suis impudicè saltarent.*

Respondeo, Augustinum nō velle dicere absolutè esse melius, seu minus malū, die festo operari aliquid vtile,licet prohibitum tali die,quàm aliud peccatū facere. Pōt.n.fieri,vt aliqn̄ sit melius,aliqn̄ peius; nā minus malum est die Dominico operari in agro, qoàm blasphemare Deum; sed è cōtrario,maius malum est, operari in agro die Domioico,quàm mentiri officiosè.
C Et tn̄ Augustinus videtur velle, minus malum esse die festo operari aliquid ex genere soo vtile,quàm peccatum aliquod committere. Augustinus ergo vult dicere, magis pugnare quælibet peccata cum fine sanctificationis Sabbathi,quam opera ex se vtilia, quę tamen prohibentur in Sabbatho; nam finis est quies mentis in Deo,cui quieti magis repugnat quodlibet peccatū, quàm distractio operis corporalis. & ideo magna est cæcitas Iudæorum, quia abutuntur ocio Sabbathi ad multa peccata committenda, vt Augustinus dicit.

OBIICIES,si peccata magis repugnant fini huius legis, quàm opera seruilia, ergo omnia peccata prohibentur hoc præcepto magis,quàm opera seruilia; oam hoc præceptum positum est ad remouenda impedimenta cultus diuini interni. RESPONDEO, omnia pec-
D cata prohibita esse,& magis,quàm opera seruilia; nam peccata in nullo casu permittuntur; opera autem seruilia etiam in festo sæpe permittuntur. Non tamen omnia peccata prohibentur hoc præcepto speciali de Sabbatho,quia non erat necesse; oam iam antea prohibita erant. Opera autem seruilia prohibentur hac speciali lege,quia antea prohibita non erant.

CAPVT XI.

De Dominica die.

DE Dominica die tria dicenda sunt. Primò,de eius antiquitate. Secundò, de ratione institutionis. Tertiò,de ritibus antiquis in die Dominica seruatis.

E Quantum ad PRIMVM, sine dubio festū Dominicæ est antiquissimum omnium Christianorum festū; nā Ecclesia Christiana propriè cœpit in die Pentecostes. Tunc.n.impletis omnibus mysterijs redēptionis, promulgatum fuit publicè Euangelium. Post hunc autem diem cœperunt omitti festa Iudæorum; & eis sobstitui festa Christiana; primus aūt dies festus occurrens sine dubio fuit Dominicus; nam festum Natalis Domini, & Paschæ,quę ēt antiquissima suot, non nisi post aliquot menses occurrerunt. Attestantur aūt huic antiquitati primò Scripturę; nam Act.20.dicitur,vna Sabbathi cū cōuenissemus ad frangēdū panē.& 1. Corin. 16.per vnā Sabbati vnusquisque apud se reponat,&c.

Magde-

Magdeburgenses Centuria 1.lib.2.c.6. col. 503. &
Caluinus in cathena Augustini Marlorati dicunt, hęc
loca intelligi de die Sabbathi,& eum diem à Paulò ser
uatum. Quod etiā probant Magdeburgenses ex Act.
13.vbi Paulus die Sabbathi disputat in Synagoga. At
falluntur manifestè,nam inprimis locum illum Actor.
20.Chrysostomus,& Beda exponūt de Dominica die;
locum aūt 1.Corinth. 16. exponunt de die Dominica
oēs interpretes Greci & Latini, Chrysostomus, Ambrosius
Theophylactus,&c.nec solùm Catholici, sed
ēt Petrus Martyr in eū locū; adde ēt(cui heretici multū
tribuunt)cōmentariū Erasmi tā Actor.20.q̄ 1.Cor.
16. Prætereà Matei 16.dicit̃ Christus resurrexisse vna
Sabbathorum, at constat resurrexisse die Dominica.

Pręterea constat Paulū multis Hebraismis abondare:
est aūt Hebraismus frequentissimus dicere vnum ꝓ
primo, vt Genes.1. *Factū est vespere, & mane dies vnus*,
id est, primus,nā postea sequitur, *dies secundus, &c.* Deniq;
Paulus arguit Colossēses,& Galatas seuerissimè,
quòd Sabbathum, & festa Iudæorum seruarent. quo
ergo credibile est eum seruasse Sabbathum Iudęorū?
q̄d aūt Actor.13.die Sabbathi prędicauit in Synagoga,
non id fecit,ut coleret Sabbathū,sed quia non poterat
habere alio loco,nec alio tēpore Iudęos congregatos.

Habemus prætetea Apocal.1. *Ego Ioannes fui in spiritu in Dominica die.* Quem locum de nostra Dominica
die exponunt ferè omnes, vt Oecumenius, Anselmus,
Primasius,& alij,& ipsi etiam Magdeburgenses,
Cent.1.lib.2.cap.6.

Ad hęc,habemus testimonia Patrū antiquissimorū,
Clementis can. 65. Apostolorum; Ignatij epistola ad
Magnesianos, Iustini Apologia 2. Tertulliani de corona
militis, & Apologetici c.16. Clementis Alexandrini
li.7.Strom. Origenis hom. 7. in Exod. Athanasij homil.
in illud, Oīa mihi tradita svt à patre meo. Ambrosij
epist.83. Hieronymi in caput 4.ad Galat. Aug.li.cōtra
Adimantū,c.16. Gregorij li.11.epist.3. Leonis ep.81.
ad Dioscorū. Hilarij pręfatione in Ps. Quare nullo mō
dubitare licet,quin festū Dn̄icę diei sit vetustissimum.

Quantū ad SECVNDVM, ratio institutionis fuit, vt
succederet Sabbatho. Nam ius diuinum requirebat,vt
vnus dies hebdomadæ dicaretur cultui diuino:nō aūt
conueniebat, vt seruaretur Sabbathum. Itaq; Sabbathum
ab Apostolis in diem Dominicum versum est.

Vt aūt intelligatur, quàm rectè id factum sit,notandum
est,Sabbathū fuisse festum antiquissimum & pręstantissimum
apud Iudæos,& ideo solius Sabbathi mētionem
factam in Decalogo. Erat aūt Sabbathum festum
excellentissimum,quia cùm omnia festa celebrētur,
vel in memoriam beneficij præteriti,vel ad significandum
aliquid futurum,Sabbathum in vtroque excellebat.
Nam quantum ad præteritum, colebatur in
memoriam primi,& communissimi beneficij, id est,
creationis mundi. Nā, vt scribit Philo in li.de opificio
mundi, quēadmodū Reges coli iubent diem natalē filiorum
suorum, ita Deus coli voluit diem natalem
operis sui, id est, mundi. quod etiam vtilissimum erat
ad errorem Philosophorum excludendum,qui dicturi
erant,mundum non habuisse principium. Quātum
autem ad futurum,Sabbathum figura erat trium beneficiorum
Dei,ad quæ omnia alia reuocantur.

PRIMO,figura erat in sensu allegorico quietis Christi
in sepulcro. vt.n. Deus Sabbatho quieuit ab opere
creationis,ita Christus quieuit Sabbatho ab opere redemptionis,
vt Apostolus obseruauit Hebr.4.

SECVNDO,figura erat in sensu tropologico quietis
mētis humanę ab operib. seruilibus peccatorū. Iudæi
.n. dum Sabbatho ociabantur, significabāt venturū esse
tempus gratię, quo liberati homines per Christum
à seruitute peccati,quiete & ocio spirituali fruerētur,
vt exponit Augustinus tract.30.in Ioannem, & alibi.

TERTIO,figura erat in sensu anagogico quietis sanctarum
animarum,quam post mortem in sinu Abra-

A hæ exspectabant,vt Augustinus docet epist.119 & deducitur
ex Apostolo Hebr.4. Iam verò propter has ipsas
caussas,quib. Sabbathū fuit olim institutū,decuit,
vt post Christi aduentū mutaretur in Dominicā. Nā
quantū ad memoriā præteritorum,dies Dominica longè
excellit Sabbatho.nā refert nobis memoriā Natalis
Christi,& Resurrectionis eiusdē,& Aduētus Spiritus
sācti,quo die quodāmodo nata ē Ecclesia. Na Christus
die Dominica natus est, vt patet,quia illo anno currebat
litera Dominicalis B. vt omnes Mathematici docēt,
& pōt ostendi retrocedēdo in Ciclo literarum dominicaliū:constat
aūt, literam B.hīi die XXV. Decēbris,
quo die Christus natus est.quod aūt idem Christus
resurrexerit die Dominicā,ex Euangelijs constat.
Quòd deniq; aduentus Spiritus sancti fuerit die Do-
B minica, patet,quia fuit in die Pentecostes, id est,quinquagesimo
die à Paschate,qui necessariò est dies Dominicus.
Itaq; dies Dominica repræsētat nobis natalē diē
Christi,& Ecclesiæ,& Christi non simplicē,sed duplicē.
Et prætetea dies Dominica representat ēt memoriā
creationis mundi non minus,quàm Sabbathū. Nā die
Dominico cępit mundus fieri, immò eo die sunt factę
oēs partes mūdi principales,cęlum,terra, Angeli, lux,
&c.vnde Iustinus Apologia 2.& Leo epist.81.ad Dioscorum,
dicunt,diem Dominicā coli tā ob memoriam
mundi creationis, quàm ob resurrectionem Christi.

Quantum aūt ad futurorum significationem, Sabbathum
planè cessare debuit,quia oīa,q̄ per Sabbathū
significabantur futura, iā sunt completa, nā Christus
iā in sepulcro iacuit, & quies animorum in Deo iam
C agitur. Porro quies spirituum defunctorum in sinu
Abraham iā est mutata in gloriam & beatitudinem;
& nunc non amplius exspectamus simplicem illam
quietem,sed quietem gloriosā. gloria aūt melius significatur
per diem Dominicum, quam per Sabbathum.
Et idcirco B. Augustinus epist.119. dicit Sabbathum
rectè datū Hebræis,qui post mortē ibāt ad solam quietem;
Christianis aūt datā esse diem Dominicam,quia
jam reuelata est gloria resurrectionis in Christo;& qđ
præcessit in capite, etiam corpus totum exspectat.

Quantū ad TERTIVM, ritus in Dominica erat quadruplex.
PRIMO,cōueniebāt in Ecclesiā ad lectionē,
concionem,sacrificiū,cōmunionē,&c.vt ex Iustino patet
Apologia 2.extrema. SECVNDO,vacabant ab operibus
seruilibus,vt patet ex Hieronymo epist.ad Eusto
D chium de virginitate,& Gregorio lib.11.epist 3. TERTIO.nō
ieiunabant,vt patet ex Tertulliano de corona
militis,& alijs,qui passim hoc docent. QVARTO,non
flectebant genua,sed stantes precabātur.de quo exstat
canon 20. Nicæni Concilij. Idem ēt longè antea Tertullianus
docuit libro de corona militis: *Die Dominico*,
inquit, *ieiunare, nefas ducimus, & de geniculis adorare.*
Itē Hilarius præfatione in Psalmos: Ambrosius serm.
62. Augustinus epist.119.c.15,& Alexāder III.c. Qm̄
extra de ferijs idē docent. Ex quo intelligimus, nondū
esse quingentos annos, ex quo ritus hic cessauit. Iam
tres priores adhuc in vniuersa Ecclesia obseruantur.

CAPVT XII.

E

De Pascha.

DVo dicenda sunt. Primò,quid sit Pascha. Secundò,
de erroribus circa Pascha. Quantum ad PRIMVM,
aliqui Patrum existimarunt, nomen Paschæ deductū
esse à verbo πάσχειν,id est,pati,quia passionis Domini
memoria in Paschate celebratur,iuxta illud Apostoli:
Etenim Pascha nostrū immolatus est Christus, ita
Ambrosius in lib.de mysterio Paschæ,c.1. Vn̄ ēt Tertullianus
lib.contra Iudęos,dicit,Pascha Domini significare
passionem Christi.quorum sententiā refert, &
meritò refellit Augustinus epist.119. nam Pascha nomen
est Hebræum,non Gręcum. Hebraicè autem di-
citur

citur פֶּסַח quod Greci verterunt πάσχα, Chaldeus פִּסְחָא. Hieronymus legit Phase, nimirum secundum alia puncta: sed eadem semper est vox. Dicitur autem Pascha à verbo, פָּסַח, quod est transilire, vnde primariò non significat immolationem agni, vt auctor commentar. in caput 14. Marci apud Hieronymum docet: nec transitum populi per mare rubrũ ad terrã promissionis, vt docet Nazianzenus oratione 2. de Pascha, & Augustinus tract. 55. in Ioannem. Nec etiam significat transitum Angeli per Aegyptum, vt videntur sonare illa verba: *Est enim Phase, idest, transitus Domini*. Exod. 12. sed significat transcensionem Angeli, & quasi salni super domos Iudæorum, vt patet ex ratione, quæ redditur Exod. 12. nam vbi dixerat Moses: *Est enim Phase*, subiungit rationem: *Transibo .n. per terram AEgypti nocte illa, & percutiã primogenita AEgyptiorum: erit aũt sanguis vobis in signum in ædibus vestris, & videbo sanguinem, & transibo vos, nec erit in vobis plaga.* Vbi primum, transibo, est וְעָבַרְתִּי secundum est וּפָסַחְתִּי & ab hoc dicitur Pascha. Similis ratio tet in eodem capite redditur. vbi semper פָּסַח significat transilire, seu transcendere, non simpliciter transire. Vnde Iosephus lib. 2. antiquit. c. 13. dicit, Pascha significare transcensionem. idem docet Hieronymus in c. 26. Matth. & Theodoretus q. 24. in Exod.

Veruntamẽ hoc ipsum nomen traducitur etiam ad alia tria significãda. Itaq; PRIMO, significat, vt diximus, transilitionẽ Angeli. SECVNDO, ipsũ agnũ Paschalem, qui per immolationẽ transibat de vita ad mortẽ. vnde dicit Luc. 22. *Necesse erat occidi Pascha.* TERTIO, transitum populi, qui illa ipsa nocte liberatur à tyrannide Pharaonis transiuit p mare rubrũ, vt iret in terrã promissionis. & hanc significationẽ agnoscunt Gregorius Naziãzenus orat. 2. de Pascha, & Aug. tract. 55. in Ioãnẽ. QVARTO, ipsum festum diem. nã Luc. 22. dicitur: *Appropinquabat dies festus azimorũ, qui dicitur Pascha.*

Porro hęc ipsa quatuor sunt etiã apud Christianos suo modo, id est, vt exemplaria illorũ typorum. Nam Angelus transiliens, & occidẽs primogenita Aegypti, & saluans filios Israẽl, est Christus magni cõsilij Angelus, qui, dũ transitet de morte ad vitã, saluauit oẽs, qui eius sanguine aspergẽdi erant, relictis ceteris in manu vastatoris. Agnus Paschalis idẽ Christus est, pro nobis immolatus. Christum .n. repræsentarunt Agnus & Angelus, quia Christus occidi & occidere debuit; Agnus aũt occidi poterat, sed nõ occidere. Angelus occidere, sed non occidi. Transitus p mare rubrũ, significat trãsitũ populorum per aquas Baptismi, & ideo in Paschate ordinariè olim baptizabant Catechumeni. Deniq; festus dies illorum nostrum festum diem figurabat.

Quantum ad SECVNDVM; PRIMVS, error fuit Aërij, qui Pascha simpliciter negabat esse celebrandum, quod hoc Iudaismum saperet. Refert hunc errorem, & refellit Epiphanius hæresi 75. non enim agimus Pascha Iudæorum, sed quod illo significabatur.

SECVNDVS fuit Blasti cuiusdã, qui, teste Tertulliano libro de pscrip. docuit, Pascha necessariò debere celebrari ipso die, quo à Iudęis celebrabatur, id est, XIV. Luna, siue esset Dñica. siue nõ. In quo errore fuerunt eodem tpe multi Episcopi Asię minoris; vt patet ex li. 5. histor. Eusebij, c. 24. & 25. vbi refertur epistola Policratis Episcopi Ephesini ad Victorẽ Papã, qua ille auctor asserit, oẽs suos pdecessores vsq; ad S. Ioannẽ Euãgelistam semper celebrasse Pascha die decima quarta. Nec defuerũt postea multi alij, quibus hic error placeret, quos Epiphanius hęr. 50. Quartodecimanos vocari affirmat. qn ẽt lõgo põst tpe Audiani, seu Vadiani in eũdẽ errorẽ inciderũt, eodẽ Ephiphanio teste hær. 70.

Hic error illo ipso tpe refutatus est à Concilijs ferè omnium Ecclesiarum, & à Romano Pontifice, qui oẽs communi consensu statuerunt, Pascha celebrandum esse Dominica pxima Lunæ quartæ decimę post ęquinoctium vernum, vt Eusebius idem refert. Deinde

A Concilium Nicænum, cùm adhuc error ille alicubi duraret, idem statuit, vt testantur Epiphanius hæres. 50. & 70. qui dicit, in Concilio eodem ab Eusebio Cæsariensi compositum aureum numerum, qui ostendit Nouilunia. De qua re exstat epistola ipsius Cõcilij Nicæni apud Theodoretum lib. 1. c. 9. hist. & eiusdem rei meminit Athanasius in epistola de Synodo Ariminensi, & Seleuciensi; Ambrosius epist. 83. & Theophylus li. 1. Paschali; item Imperatoris Constantini epistola ad oẽs Ecclesias, apud Eusebium libro tertio de vita Cõstantini; vbi Constantinus tribus rationibus probat, debere Pascha celebrari die Dominico. PRIMO, ne concurramus cum Iudæis Christi interfectoribus.

SECVNDO, quia par est, vt in tota Ecclesia sit vna ratio Pascha celebrandi, & par est ẽt, vt pauciores pluri-
B bus cedant. Porro ab antiquis temporibus Romana vrbs, Italia, Africa, Gallia, Hispania, Britãnia, Aegiptus, Lybia, Græcia, Pontus, Cilicia, & magna pars Asię celebrant Pascha die Dominico, soli autem pauci Orientales contra totum Meridiem, Occidentem Aquilonẽ, & magnã orientis partẽ cum Iudæis Pascha celebrãt.

TERTIO, quia absurdum est; vno anno bis Pascha facere, & alio anno nunquam. atqui hoc accidebat illis, qui Pascha quartadecima die agebant; nam illi non obseruabant æquinoctium, sed solũ menses XII. Lunares, & celebrabant Pascha XIV. Luna mensis primi, non curantes, si illa decima quarta esset ante æquinoctium, uel post. Itaque interdum accidebat, vt vno anno celebrarent Pascha post æquinoctium, & anno sequenti ante ęquinoctium, & proinde bis in vno anno.
C ADDE ẽt, q isti falsò fundamento nitebantur, Nam putabant, se sequi legem Iudæorum, & reuera sequebantur delirium Iudęorum, sui temporis. nam Lex Iudaica Exo. 12. præcipit Pascha fieri post æquinoctium vernũ; iubet .n. fieri Luna decima quarta primi mẽsis; porro mensis primus is erat, cuius decima quarta dies incidebat in æquinoctium vernum, aut illud proximè sequebatur. vnde ẽt Iosephus, lib. 3. antiquit. c. 13. dicit, Pascha fieri Sole in Ariete existẽte, & opposito ipsi Lunæ, Iudæi autem posteriores (vt Epiphanius dicit hæres. 70.) non amplius obseruabant æquinoctium, & eos tamen tanquam duces cæcos sequebantur errantes illi Christiani, qui cum Iudæis Pascha faciebant.

Ad auctoritatẽ aũt S. Ioannis Euangelistę, q̃ p se afferebant illi Quartadecimani, respõdet Beda li. 3. hist.
D c. 25. Ioannem celebrasse Pascha XIV. die, vt se accõmodaret in illis initijs Iudęis ad fidẽ conuersis, sicut ẽt propter eandem caussam Paulus circumcidit Timotheum: tñ Apostolum Petrum Romæ instituisse, vt Pascha die Dominico fieret: & hoc magis esse sequendũ.

TERTIVS error fuit quorundam Cappadocũ, qui, teste Epiphanio hæres. 50. sẽper Pascha celebrabãt die XXV. Martij, sicut Natalẽ Domini sẽper celebramus die XXV. Decembris. quia putabant, Christũ eo die passum fuisse, & ipso die passionis Pascha agendũ credebant. Similis fuit error Gallorum in principio Ecclesiæ, qui, teste Theophylo Cęsariensi apud Bedam lib. de ratione tẽporum, c. 45. semper Pascha celebrabant XXV. Martij, qđ putarent, eo die Christũ resurrexisse. Idem error summopere placet Luthero in lib. de Cõ-
E cilijs, part. 2. vbi vellet eodem die celebrari ista festa, et nõ obseruari cursum Lunæ, ne videremur Iudaizare.

Ceterũ iste error refellit PRIMO, ex cõsẽsu totius Ecclesię, q̃ semp die Dominico Pascha celebrãdũ statuit. SECVNDO, qa secundũ quosdã nititur falso fundamẽto. Christus .n. vt illi docent, non potuit resurgere XXV. Martij, nec ẽt pati; nã passus est die Veneris, & resurrexit die Dominico, ſm Euangelia omnia. cõstat ẽt, Christum passum & resurrexisse anno ætatis suæ XXXIII. vel XXXIV. ſm alios. Porro anno Christi XXXIII. die XXV. Martij, non fuit feria VI. nec dies Dominica, sed feria IV. Anno autẽ Christi XXXIV. die XXV. Martij, fuit feria V. vt ex litera Dominicali patet.

patet. Nā anno Christi XXXIII. currebat litera D. anno XXXIV. litera C. die aūt XXV. Martij, sempe G.

Vltimo, refellitur à B. Aug. in epist. 119. vbi ostendit, hoc interesse inter diem Natalis & diē Resurrectionis; quod ille celebratur solùm ob memoriā, & ideo sēper ipsa die XXV. Decembris: at iste celebratur ob memoriā & Sacramentum, et ideo variatur. Vide ibidem pulcherrimam explicationem misteriorum Paschæ.

Qvartvs error fuit Britonum & Scotorū apud Bedam li. 3. historiæ, c. 25. & lib. 5. c. 22. qui contra cōmunem totius Ecclesię vsum Pascha celebrabant prima Dominica post Lunam XIII. Martij, ita vt aliquādo ipsa XIV. Luna Pascha celebrarēt, in quo neq; Iudæis, neque Christianis consentiebant. Nam Iudæis primus dies solennis erat Luna XV. sed incipiebant festum à vespera præcedente, id est, Luna XIV. ad vesperā; istis aūt primus dies solennis erat decimus quartus, & cùm ēt ipsi inciperent à primis vesperis, necessariò incipiebant Luna XIII. sed hic error non eget alia refutatione; nam fundabatur in sola imperitia; existimabant enim, ita sanctum Ioannem celebrare solitū.

Qvintvs, error est Nouatianorū, qui, teste Socrate li. 5. hist. c. 20. decretum ediderunt, quod appellarunt ἀδιάφορον, quia in eo statuerunt, liberum vnicuiq; esse debere, agere Pascha quando velit. Quem errorē satis constat placuisse ēt Magdeburgensibus ex Cent. 1. lib. 2. c. 6. col. 504. & Cent. 2. c. 6. col. 119. vbi dicunt, nec Apostolos, nec Apostolicos viros vllam legem dedisse Ecclesiæ de celebratione Paschæ, sed reliquisse Christianis integram libertatem. Et ibidem arguunt Romanos Pontifices, quod propter rem indifferētem excommunicauerint Asianos.

Iste aūt error refellitur, Primo, ex can. 8. Apostolorum, vbi iubentur deponi Episcopi, vel Presbyteri, qui Pascha egerint ante æquinoctium cum Iudæis.

Secvndo, probatur, quia eos, qui pertinaces fuerūt in opinione Asianorum, id est, quod necessariò Pascha deberet agi Luna XIV. cū Iudæis, veteres Patres semper habuerunt pro hæreticis, vt patet ex Tertulliano de pręscrip. Epiphan. hæres. 50. Aug. hæres. 29. & Theodoreto lib. 3. de hæreticis fabulis, & Damascen. libro de hęresibus. Et ne putemus eos esse hęreticos alia de caussa, imposuerunt illis nomen Tessaresedecatitas, id est, Quartadecimanos. Non ergo sine caussa Romani Pont. excommunicarunt Asianos.

Tertio, si esse deberet res libera, & indifferens celebratio Paschę, nunquam fuissent sancti Patres multùm soliciti de hac re: at sēper maximè solliciti fuerūt; nā in ipso initio huius cōtrouersię, vbiq; celebrata sūt prouincialia Concilia ꝓ hac re, vt apparet ex li. 5. hist. Eusebij, c. 23. & 25. qđ est signū magnæ solicitudinis. Adde, quòd in illis Concilijs non rem adiaphorā esse voluerunt. nam lib. 5. c. 23. sic ait Eusebius, *Vnum*, inquit, *omnes Ecclesiasticum dogma confirmant, ne liceat aliquando nisi in die Dominica, qua Dominus resurrexit, Dominicum Paschæ celebrare mysterium*. Et c. 25. dicit, hunc fuisse finem decreti Concilij Cesariēsis de Paschate illo ipso tpe habiti: *Epistolæ autem nostrę exēplaria per omnes Ecclesias transmittantur, vti ne rei efficiamur animarum, quæ diuersis erroribus immerguntur.*

Qvarto, Concilium Nicænum post q̄stionē de fide contra Arium nihil putauit magis dignum diligenti discussione & determinatione, quàm de die Paschę, vt patet ex epistola Constantini apud Eusebium li. 3. de vita Constantini. Immò Athanasius in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ, non procul ab initio, dicit, Concilium Nicænum propter duas caussas conuenisse; primò, propter controuersiam de Pascha; secundò, propter hæresim Arij. Epiphanius etiā hær. 70. dicit, Constantinum duo maxima bona cōtulisse in Ecclesiam; vnum, quòd congregari curauit Synodū Nicænam; alterum, quòd in ipsa Synodo curauerit determinari quæstionem de Paschate. Quod autem Nicænū

A nū Conciliū planè pceperit celebrari Pascha die Dñico, & nō solùm cohortationē adhibuerit, vt Socrates dicere videt̄, patet ex Athan. q in epist. de Cōcil. Arimini & Seleucię, sic ait: *In negotio de Paschate nō abhorruerunt ab ista appēdice, visū est, vt oēs obtemperarent.*

Qvinto, probatur ex Concilio Antiocheno c. 1. vbi excommunicantur qui legem Nicænam de Paschatis die non seruant.

Sexto, idem probatur ex magna sollicitudine, q̄ semper habuerunt Patres, ne erraretur in celebrando Paschate. Nam tempore B. Ambrosij, cùm nata esset difficultas quædam, & ignoraretur, quæ esset dies Paschæ secundum Nicænum Concilium, vndique mittebantur literæ Episcoporum vltro citroque. vnde etiā exstat prolixa epist. 83. Ambrosij de hac re.

B Deinde tempore Innocentij I. cùm orta esset similis difficultas, scripsit Innocentius epistolam, quæ est 11. ad Aurelium Episcopum Carthaginis, vt ipse quoq. coacta Synodo, quæstionem illam discuteret, & ad se scriberet Concilij sententiam, vt ipse postea diem Paschatis de more omnibus pręscriberet.

Rursum tempore Leonis, cùm similis orta esset difficultas, scripsit inde S. Leo ad Imperatorem Martianum, ad Eudoxiam Augustam, ad Episcopos Galliæ & Hispaniæ, & alios. vide epist. 63. 64. 65. & 95.

Præterea idem arguit generalis prouidentia Ecclesiæ; nam, vt scribit Leo epist. 64. ad Martianum, delegata fuerat Episcopo Alexandrino cura semper supputandi & indagandi diem Paschatis, quem ille Apostolicæ sedi Romanę indicabat; ac deinde Apostolica C sedes vniuersæ Ecclesiæ diem illum pręscribebat. cuius moris meminit etiam Concilium Arelatense I. cap. 1. & Innocentius I. epist. 11. ad Aurelium.

Vltimo, probatur ex diuino testimonio, quod refert Paschasinus Episcopus Lilibetanus in epistola ad Leonem, & est 63. inter epistolas sancti Leonis. Scribit autem ille, tempore Zozimi Papæ ortam quęstionē de Paschate, quòd Occidentales dicerent, Pascha celebrādum illo anno XXV. die Martij. Oriētales aūt XXII. Aprilis. Porro in quadam Ecclesia Siciliæ solebat singulis annis sacer fons diuino miraculo per se repleri ipsa nocte Paschatis, qua Catechumeni baptizandi erant. Illo autem anno, cùm ex præscripto Zozimi Pascha ageretur XXV. Martij, fons mansit & aridus mā-D sit: deinde XXII. Aprilis fons repletus est; atque ex eo intellectum est, errasse occidentales in celebratione Paschæ. Quale miraculum contigisse etiam anno Domini DLXXIII. scribit Sigebertus in Chronico. Siquidem annotauit eo anno fontem baptismalē in Hispania diuinitus impletum fuisse in Sabbato veri Paschatis, quod tunc Galli rectè seruabant, Hispani aūt malè. At certè si res esset omnino indifferens, nunquā Deus tali miraculo commissum errorem demonstrasset.

Magdeburgenses Cent. 5. c. 6. col. 692. dicūt, fabulas, & nugas esse, q̄ iste Paschasinus scribit. At cōstat, hūc Paschasinū fuisse Episcopū celeberrimū, quippe q nomine sancti Leonis pręsedit Concilio Chalcedonensi E DCXXX. Episcoporū. Constat ēt eum scribere rem sibi notissimā, nimirum q̄ acciderat suo tpe, & in loco sibi vicino. Constat deniq; rem illā scriptā grauissimo Pōtifici S. Leoni, cui certe fabulā & nugas pro diuino miraculo nunquā venditasset magnus ille Episcopus.

Vltimvs error est, in quem à multis iam annis sępe incidimus, scientes quidem, & aduertentes, sed inuiti. Sciendum. n. est, Concilium Nicænum tres regulas constituisse ad inueniendum Paschæ diem. Vna fuit, vt semper Pascha ageretur post diem XXI. Martij, quia illo die erat æquinoctium veris, & Pascha post æquinoctium agi debet. Altera fuit, vt post XX. Martij exspectaretur Luna XIV. & post eam diē quęreretur Pascha. Pascha enim agi debet in tertia hebdomade Lunæ, id est, à Luna XIV. exclusiuè, vsque ad XXII. exclusiuè. Et ad inueniendam Lunam, compo-

fue-

fuerunt Ciclū aurei numeri. Vbicunque.n. in Calendario inuenitur aureus numerus illius anni, ibi est Nouiluoium. TERTIA regula fuit, vt post Lunam XIV. occurrentem, post vicesimū diem Martij, exspectaretur dies Dominicus, & ille esset Pascha.

Istæ regulę illo tpe & sequenobus annis multis optimæ fuerunt. Verè enim tunc erat æquinoctiū XXI. Martij, & verè aureus numerus tunc indicabat diem Nouilunij. At à multis iam seculis experientia docet, æquinoctium non esse fixum, vicesimaprima Martij, sed semper anticipare; nunc enim est decimo Martij. Similiter experientia docet, aureum numerum antiquum non indicare amplius Nouilunia fideliter. Nūc enim Nouilunium inuenitur quatuor diebus ante ipsum aureum numerum. Ex quo intelligimus, tempore Concilij Nicęni non fuisse exactè deprehēsum motum nec Solis, nec Lunæ: Ecclesia autem semper antiquas illās regulas seruat, & inde sępissimè cogitur errare, etiam si nolit. Sicut anno superiore, idest, MDLXXIX. celebratum est Pascha 19. die Aprilis, cùm debuisset celebrari 15. Martij.

CAPVT XIII.

De Pentecoste.

MAGDEBVRGENSES Cent. 2. cap. 6. col. 119. non solùm dicūt, Apostolos nullam legem de festis instituisse, sed etiam addunt, primis illis seculis Ecclesiæ nihil expresse legi de vllo festo, præterquam de Paschate. At hoc esse falsissimum, docet nos antiquitas Pentecostes. Nam inprimis meminit eius festi Paulus in priore epistola ad Corint. 16. *Manebo*, inquit, *Ephesi vsque ad Pentecosten*. Et Actor. 20. de Paulo inquit Lucas: *Festinabat, vt si quo modo, posset Pentecosten ageret Hierosolymis*. Et quamuis non sit omnino certum, an loquantur hæ Scripturæ de Pentecoste Iudæorum, an Christianorum: tamen Epiphanius hæres. 75. exponit de Pentecoste Christianorum.

Præterea meminerunt huius festi, antiquissimi auctores; Clemens lib. 5. constit. ca. 21. Irenęus apud Iustinum q. 115. Tertullianus lib. de Corona militis; Origenes lib. 8. cōtra Celsum; Hilarius præfatione in Psalmos; Theophilus lib. 1. Paschali; Hieronymus in epist. ad Marcellum de erroribus Mōtani, & in c. 4. ad Gal: Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Ambrosius, Maximus, Leo, & alij, qui sermones de hoc festo scriptos reliquerunt. Deniq; Augustinus epist. 118. dicit, festa Passionis Domini, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, & alia, quæ in tota Ecclesia celebrantur, sine dubitatione vel à generalibus Concilijs, vel ab Apostolis instituta: constat autem, non esse instituta in generalibus Concilijs; nam eorum mentio inuenitur in Clemente, Iustino, Tertulliano & Origine, qui prę cesserunt omnia generalia Concilia.

Est aūt grauis difficultas, an rectè celebretur festū Pentecostes die quinquagesimo à die Resurrectionis. Nam certum est, celebrari hoc festum propter aduētum Spiritus sancti, vt Hieronymus dicit in c. 4. ad Gal. & alij Patres suprà citati. Videtur aūt Spiritus sāctus aduenisse die XLIX. vel ēt ante XLIX. à die Resurrectionis Domini, & proinde non die Dominico, sed die Sabbathi, aut Veneris, aut Iouis. Nam vt habemus Actor. 2. Spiritus sanctus venit, *dum complerentur dies Pentecostes*, id est, ipso die Pentecostes Iudęorum. non.n. ibi Lucas pōt intelligi de alia Pentecoste, quàm Iudæorum. Pentecoste aūt Iudęorum aut erat festum datę Legis in mōte Sina, vt dicit Augustinus epist. 119. c. 16. aut erat festum Hebdomadarum, vt vult Hieronymus in c. 4. ad Galat. aut fortasse vtrumq; simul: at neutrum in diem Dominicam incidisse videtur anno passionis Christi, nam festum datæ Legis celebrabatur die tertio tertij mensis, vt habetur Exod. 19. ex quo

A deducit Augustinus dies L. numerari ab ipso Paschate Iudæorum, id est, à die XIV. primi mensis inclusiuè; fuit autē dies Paschæ Iudęorum, anno passionis Christi, die Iouis, ergo Pentecostes complebatur etiam die Iouis, nimirū triduo ante nostram Dñicam Pētecostes.

Porro festum Hebdomadarum, quod magis propriè dicitur Pentecostes, numerari incipiebat à secundo die azimorum, vt colligitur ex libro Leuit. c. 23. vbi pręcipitur, vt altera die Sabbathi offerant manipulos primitiarū, & inde numerent septem hebdomas, qui sūt dies XLIX. & sequenti die. i. quinquagesimo, festū diē agāt. Porro hoc loco nomine Sabbathi intelligitur primus dies azimorū, qui solēnis erat, & generali nomine Sabbathū dicebatur, vt exponunt Lyranus, Abulensis, Caietan. in hunc locū, & Iosephus li. 3. antiq. c. 13.

B Cùm ergo primus dies azimorū tempore passionis Christi fuerit die Veneris, si ab illo die exclusiuè numeremus dies quinquaginta, inueniemus, Pentecostē completam fuisse die Sabbathi, nō die Dominica. Neque potest aliquis effugere difficultatem, si dicat; Spiritum quidem sanctum nō aduenisse die Dominico, qui est quinquagesimus à Dominica Resurrectionis: tamē Ecclesiam voluisse die Dominico celebrare memoriā huius aduentus. Nam Clemēs li. 5. c. 21. constit. Theophylus li. 1. Paschalis Augustinus epist. 119. Leo in sermone de Pentecoste, & alij oēs, docent, reuera die decimo ab Ascensione, & quinquagesimo à Resurrectione venisse Spiritum sanctū. Hoc ergo effugio prætermisso, respondeo, festum Hebdomadarum, & festum datæ Legis veteris, fuisse vnum & idem; & celebrari

C solitum tū in memoriam datæ Legis veteris, ac figurā dandæ Legis nouæ per aduentum Spiritus sancti, tum ēt in gratiarū actionē pro collectis frugib.. & hoc vnū festum anno passionis Christi incidisse in diē Dominicum, qui fuit quinquagesimus à Resurrectione Dñi.

Vt autem ista omnia explicentur, consideranda sūt duo illa loca, Exod. 19. & Leuit. 23. Quantum ad PRIMVM locum, sciendum, non posse euidenter colligi ex Scriptura, quo die data sit Lex vetus. Nam Scriptura dicit, venisse Mosem cum populo in desertū Sinai mense tertio egressionis ab Aegypto, ac deinde tertia die datam Legem; sed non explicat quo die mensis tertij venerint in desertum Sinai. & proinde non certò scimus, vnde numerentur tres illi dies, de quibus dicitur: *Estote parati in diem tertium*.

D Inuenio autem quatuor sententias. PRIMA est, B. Augustini epist. 119. cap. 16. & q. 70. in Exod. vbi dicit, venisse populum in desertum Sinai prima die mensis tertij, & tertia eiusdem datam esse Legem, & illam diē esse quinquagesimam à die primi Paschatis. Sed contrà sunt argumenta.

PRIMVM, quia si ita numeremus, non coincidet festum datæ Legis cum festo Hebdomadarū, quod propriè dicitur festum Pentecostes: nam festum Pentecostes est dies quinquagesimus à secūdo diè azimorum, non à festo Paschatis. & tamen debent coincidere, vel nullum erit festum datæ Legis, quod est absurdum, & contra ipsum Augustinum, qui ipsum festum datæ Legis, vult esse festum Pentecostes.

SECVNDVM, quia reuera non tollitur nostra prima

E difficultas; nā si Lex data est die quinquagesimo à Paschate Iudæorum, & illa die est festū Pentecostes, & Spiritus sanctus venit in die Pentecostes, certè sequit. Spiritum S. non venisse die Dominico, sed die Iouis.

TERTIVM, quia B. Augustinus non videtur rectè numerare; ipse enim accipit ex primo mense dies septendecim, ex secundo mense dies triginta, ex tertio mense dies tres, & sic efficit dies quinquaginta. At nō potuit accipere ex primo mense dies septendecim, & ex secundo dies trigintā. Nam menses lunares, quales erant Iudæorum, non omnes constat ex triginta dieb. sed vnus ex triginta, alius ex viginti nouem; ergo debuit accipere Augustinus ex primo mēse dies septendecim

decim, ex secundo dies viginti nouem; vel ex primo dies sedecim, ex secundo dies triginta, & sic non efficit quinquaginta, sed quadraginta nouem. Adde ẽt, q; Moses non dicit, mense tertio Paschatis, sed mense tertio egressionis de Aegypto: egressio aũt non fuit decimo quarto die, sed decimo quinto, vt habetur Nu. 33.

QVARTVM, quia si tertia die mensis tertij data est Lex, oportebit, prima die mensis multò plura esse facta, quàm patiatur tempus vnius diei: nam inprimis dicuntur filij Israël mense tertio peruenisse in desertũ Sinai; ex quo apparet, aliquam partem diei illius primæ consumptam in itinere. Non .n. credibile est, eos peruenisse summo mane, cùm non consueuerint noctu iter facere. Deinde, vbi peruenerunt, fixerunt tabernacula sua, in quo plurimum temporis consumebatur, cùm essent in illa multitudine supra mille millia hominum. Deinde post fixa tabernacula, ascendit Moses in montem Sina, qui altissimus erat, & cũ Deo loquutus, descendit. & conuocauit oẽs maiores natu, & concionem habuit ad illos, & per illos ad oẽm populum. Deinde rursum in montem secundò ascendit, & iterum descendit, & cum populo loquutus iussit, vt omnes lauarent vestimenta sua: *Cumq; lauissent vestimenta sua*, inquit Scriptura, *dixit eis Moses; Estote parati in diem tertium.* Quis porro credat, vna, atq; eadem die tabernacula erecta, & Mosem bis ascendisse ad montem, bis descendisse, bis populo concionatum? quod si id credibile non est, certè sententia illa S. Augustini ægrè defendi potest.

ALIA expositio est Ruperti & Abulensis in c. 19. Exod. qui dicunt, Legem quidem datam die tertio tertij mensis, sed eum diem non esse quinquagesimum, vt Augustinus dicebat, sed quadragesimum nonum à Paschate, & ideo festum Pentecostes non celebrati propter Legem datam, sed propter fœdus ictum inter Deum & populum, quod factum est die quarta tertij mensis, vt dicitur Exod. 24.

Hæc expositio minus placet, quàm prior, nam inprimis valent contra hanc sententiam argumenta iam facta, excepto tertio, & præterea peribit figura pulcherrima nostræ Pentecostes, quam tamen Augustinus, Leo, & alij agnoscunt, nimirum quòd Pentecoste Iudæorum fuerit festum datæ Legis veteris, & nostra Pentecoste sit festum datæ Legis nouæ.

TERTIA, sententia est Caietani, qui dicit, Mosem venisse in desertum Sinai prima die mensis tertij, sed illa verba: *Estote parati in diem tertiam*, dicta esse die quarto mensis, & proinde Legem datã die sexta eiusdẽ mensis, qui fuit quinquagesimus à secundo die azimorum inclusiuè, & hoc modo coincidit hoc festum cum festo Hebdomadarum, & omnia cohærent.

QVARTA sententia est Rabbi Salomonis, & Lyrani, qui dicunt Mosem venisse in desertum Sinai die tertia mensis tertij, ac deinde die quarta dixisse: *Estote parati in diem tertiam*, & tandem die sexta datam Legẽ. Quæ sententia coincidit cũ sententia Caietani quoad diem datæ Legis, de quo erat præcipua quęstio. Videtur aũt hæc sententia magis consentanea literæ; nam sic habet textus: *Mense tertio egressionis filiorum Israël de Aegypto, in die hac venerunt in solitudinem Sinai;* vbi illud: *In die hac*, videtur referri ad numerum antea nominatum, nimirum ad tertium, vt sit sensus. Mense tertio, & die ipsa, id est, eiusdem numeri, hoc est, tertia. quanquam põt ẽt satis commodè illud, *In die hac*, referri ad initium mensis, vt sensus sit; In mense tertio, in die hac, id est, in ipso initio mensis, maneat igitur, vt sexta die mensis tertij data sit Lex, siue populus in desertum Sinai venerit die prima, siue tertia.

Quantum ad SECVNDVM, locum ex Leuit. 23. duæ sunt expositiones. PRIMA est Isichij & Ruperti in eũ locum, qui volunt, per alteram diem Sabbathi, intelligi primam Sabbathi, id est, Dominicam, quę immediatè sequitur post Sabbathum, & sensum Legis esse, vt dies Pentecostes numerentur à prima Dominica, quæ occurrit post festum Paschæ, quæ sententia si vera sit, nobis maximè fauet. Nam eo modo semper Iudęorũ Pentecoste venisset in Dominica die, & quia anno passionis Christi prima Dominica post Pascha Iudęorum fuit Dominica resurrectionis, inde eo anno necessariò dies Pentecostes complebantur die quinquagesimo à die resurrectionis Domini.

ALTERA sentẽtia est Lyrani, Caietani, Abulensis, Rabbinorũ omnium, & ipsius Iosephi li. 3. antiquitatum, c. 13. qui intelligunt per alteram diem Sabbathi primam diem post festum azimorum. Et sanè mouet me multum auctoritas Iosephi, quippe qui nouerat praxim eius Legis, cùm ipse quoq; esset Sacerdos, & vixisset in Hierusalem, cùm adhuc Lex illa seruaretur. Sed hac sententia, tanquam vera, admissa, sequitur dies Pentecostes anno Passionis Christi numerari cępisse in Sabbatho; Sabbathum.n. eo anno proximè occurrebat post festum azimorum. Ex quo sequitur, vt dies Pentecostes complerentur etiam in Sabbatho.

Quõ igitur nos Pentecosten in Dominica celebramus? Respondet Rupertus, vbi suprà, ẽt hac sententia admissa, non potuisse Pentecosten incipere, aut cõpleri in Sabbatho, quia Iudei habebant quandam consuetudinẽ, vt nunq̃ celebrarent duo festa duobus diebus continuis, & ideo si qñ occurreret primus dies azimorum feria VI. solitos Iudæos illum diem festũ transferre in sequentem, & die Sabbathi, celebrare tam festũ Sabbathi, quàm festum azimorũ. Atq; ita anno passionis Domini diem primum azimorũ celebratum à Iudęis nõ feria VI. sed Sabbatho, & proinde dies Pentecostes cępisse numerari die sequẽti, q fuit Dominicus.

Sed q̃a hæc sentẽtia passim refelli solet, neq; vacat nunc eã discutere: dicã qđ sentio; & licèt auctorẽ meę sententiæ non habeam, spero tñ eam non facilè improbandam, cùm certę ratione niti mihi videatur.

RESPONDEO igitur, ordinariè quidem cępisse numerari dies Pentecostes à secunda die azimorum: sed tamen si secunda illa dies esset Sabbathum, tunc cœpisse numerari à tertia die azimorum: neque vllus hoc arguere potest. Nam caussa, cur illi dies quinquaginta non inciperent à die primo azimorum, sed à secundo, est, quia oportebat illo die multa opera seruilia facere, quæ die festo erant prohibita, nimirum oportebat metere manipulum frumẽti, & exsiccare, & adferre ad Sacerdotem. At ista oĩa magis prohibita erãt die Sabbathi, quàm die primo azimorũ: ergo non licebat in secunda die azimorũ, qñ ea die erat Sabbathũ, incipere dies illos quinquaginta. Et hãc esse puto caussã, cur Scriptura dixerit, *Altera die Sabbathi*; & non, altera die Paschæ, vel azimorũ, quia nimirũ voluit generatim includere festa, q̃ immediatè occurrerẽt post Pascha, siue esset vnum, siue plura. Itaq; illud: *Altera die Sabbathi*, significat prima die ꝓfana post festũ Paschæ. Et q̃a vt plurimũ post Pascha nõ occurrebat festũ, nisi primo die azimorũ, ideo nõ malè Iosephus loquẽs de eo, qđ vt plurimũ accidebat, scripsit, incipere Pentecostẽ Luna decima sexta, quanq̃ anno Christi passionis cęperit Luna decima septima, q̃a videlicet Sabbathum fuit Luna decima sexta. Quòd si dies Pẽtecostes eo anno numerari cęperunt Luna decima septima qui dies erat Dominicus, sequitur, vt cõplerentur dies Pentecostes ẽt die Dominico. Atq; hoc est qđ quęrebatur.

CAPVT XIV.

De septuagesima & sequentibus Dominicis.

DIXIMVS de Septuagesima, quę celebratur post Pascha; nunc de ea breuiter disseremus, quæ celebratur ante Pascha. Septuagesimæ, Sexagesimæ, & Quinquagesimæ non inuenio mentionem ante tẽpora B. Gregorij, sed in Antiphonario & Sacramentario

tario Gregorij annotantur expresſè officia harum Dominicarum, & earundem meminerunt multi auctores Gregorio posteriores; nimirum Beda in libello de officijs diuinis; Alcuinus in libro eiuſdem argumenti; Amalarius lib. 1. c. 1. de officijs Eccleſiaſticis; Rabanus lib. 2. c. 34. de institutione Clericorũ; Iuo in ſermone de Septuageſima; Rupertus lib. 4. c. 1. de diuinis officijs, & B. Bernardus in ſermone de Septuageſima. Ratio aũt horum nominum non eſt eadẽ apud omnes. Beda & Alcuinus dicunt, quoſdam addidiſſe vnam hebdomadã ad ieiunium Quadrageſimæ, & illam conſequenter vocaſſe Quinquageſimam; alios addidiſſe adhuc aliam, quia nolebant die Iouis ieiunare, & tamen numerum dierum integrum ſeruari volebant. Itaque addidiſſe vnam hebdomadam ante Quinquageſimam, & eam hebdomadam conſequenter vocaſſe Sexageſimam; alios denique, qui non ieiunabant die Iouis, nec die Sabbathi, addidiſſe adhuc aliam, & illam vocaſſe Septuageſimam.

Sed improbabilis eſt hæc ſententia. nam nõ eſt veriſimile propter abuſum paucorum, qui non ieiunabant die Iouis & die Sabbathi, Eccleſiam instituiſſe tã ſolennes Dominicas. Et præterea non inuenimus mẽtionem harum Dominicarum, niſi poſt tempora Gregorij, quando iam non erat ille abuſus.

Alij volunt Septuageſimam dici à numero dierum, quia sũt dies LXX. ab ea Dominica vſq; ad Sabbathũ in Albis: Sexageſimam dici, quia ſunt dies ſexaginta ab ea Dominica vſq; ad feriam IV. poſt Paſcha: Quinquageſimam dici, quia tot ſunt dies inde vſque ad Paſcha. Inepta opinio; nam ſic omnis Dominica poterit vocari Septuageſima, ſi numeremus LXX. dies, & nõ curemus vbi terminentur. Adde, quòd per ſeptuaginta dies volunt iſti auctores ſignificari captiuitatem ſpiritualem ſub Diaboli poteſtate, cuius typus fuerat captiuitas Babylonica LXX. annorũ. At abſurdiſſimũ eſt, inter dies captiuitatis includere diem reſurrectionis Domini, qui eſt dies perfectæ libertatis.

Alij prudentiores dicunt, denominari à Paſchate has omnes Dominicas, ſed per Synechdochen: nam à Septuageſima vſque ad Paſcha ſunt verè LXX. dies, id eſt, LXIV. à Sexageſima vſq; ad Paſcha ſunt circiter LX. dies, id ẽ, LVII. à Quinquageſima vſq; ad Paſcha sũt quinquaginta dies. Sed videtur deficere iſta opinio in nomine Septuageſimæ. nam ſexaginta quatuor dies magis dici deberent ſexaginta, quàm ſeptuaginta.

Eſt ergo ſententia Ruperti, quam puto veriſſimam, iſta nomina non eſſe deſumpta à numero dierum, ſed à numero Dominicarũ, voluit. n. Eccleſia, ante Dominicam paſſionis præmittere ſeptem celebres Dominicas, quibus reuocaret nobis in memoriã, ſpiritualẽ noſtram captiuitatem, ſicut per Dominicam paſſionis, & ſequentem commemoratur redemptio à captiuitate.

Itaq; prima Dominica ex ſeptem dicitur Septuageſima, quia eſt prima ex ſeptem. Secunda dicitur Sexageſima, quia eſt prima ex ſex. Tertia dicitur Quinquageſima, quia eſt prima ex quinque ſequentibus. Quarta dicitur prima Quadrageſimæ eadem ratione. Quinta dicitur ſecunda Quadrageſimæ. Sexta dicitur tertia Quadrageſimæ. Septima dicit̃ quarta Quadrageſimæ. Deinceps autem non dicitur quinta Quadrageſimæ, ſed Dominica paſſionis. Et hinc etiam eſt, quod in Dominica Septuageſimę, quia commemoratur captiuitas, legitur in officio, ex initio Geneſeos, peccatum primi hominis, & omittuntur omnia cantica lęta, et ad Miſſam incipimus: *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me.* In Dominica autem paſſionis incipimus: *Vexilla Regis prodeunt, &c.*

De Dominicis Quadrageſimæ & paſſionis frequentiſſima mentio eſt apud omnes Patres; ſed de ea nos diſſeremus in controuerſijs de ieiunio. Interim vide Epiphanium in compendiaria doctrina, quæ habetur ad finem librorum aduerſus hæreſes, Theophilum A in epiſtolis Paſchalibus, Caſſianum collatione 21. & Auguſtinum epiſtola 118.

CAPVT XV.

De reliquis feſtis Domini.

NATALIS Domini meminit Clemens lib. 5. c. 13. Chryſoſtomus oratione in ſanctum Philogonium, Ambroſius lib. 3. de virginibus, initio; Item Baſilius, Nazianzenus, Maximus, Auguſtinus, Leo, & alij, quorum exſtant ſermones de Natali Domini.

CIRCVMCISIONIS feſtum uidetur eſſe ſatis recẽs. Nam non ſolum veteres Patres non meminerunt eius feſti, verùm etiam Iſidorus, Micrologus, Amalarius, B Rabanus, VValfridus, Strabo, qui deſcribunt officia omniũ feſtorũ; meminerũt quidẽ officij die octauę Natalis Domini, ſed non ſub nomine Circumciſionis B. Bernardus tamen, & ante eum B. Iuo Carnotenſis, ſermones habent de ipſo feſto Circumciſionis.

EPIPHANIÆ meminit Chryſoſtomus oratione de S. Philogonio; Nazianzenus oratione in ſancta lumina; Maximus, Auguſtinus, Leo, & alij recentiores. Obſeruat autem Caſſianus collat. 10. c. 2. apud Aegyptum vna & eadem die celebrari Natalis, & Epiphaniæ diẽ, cùm in Occidentis Eccleſijs, ſint feſta diuerſa.

Dominicæ in ALBIS meminit Clemens lib. 5. c. 20. Nazianzenus orõne in nouam Dominicã, & Auguſtinus ſermon. 1. de octaua Paſcharis. qui etiam lib. 22. de ciuit. Dei, c. 8. meminit trium dierum Paſchatis.

C ASCENSIONIS feſtum antiquiſſimum eſt, et ab Apoſtolis institutum, vt docet Clemens lib. 5. c. 20. Apoſtolic. conſtitut. & B. Auguſtinus epiſt. 118. In eodem feſto exſtant ſermones Nyſſeni, Leonis, & aliorum.

Feſtum TRINITATIS recens eſt. nam c. Quoniam, de ferijs, Alexander III. dicit, ſuo tempore fuiſſe quidẽ in vſu apud quaſdam Eccleſias, non tñ Romæ. Micrologus etiam libro de obſeruationib. Eccleſiaſticis, c. 60, reprehendit eos. qui hoc feſtum celebrant. & ne quis obijceret, videri hoc feſtum antiquum, quandoquidem præfatio de Trinitate eſt vna ex nouem, quas Pelagius II. tanquam antiquiſſimas ſeruari præcepit: monet Micrologus, eam præfationem in Dominicis omnibus cantari ſolitam: neque eſſe propriã feſti Tri- D nitatis. Poſtea tamen etiam Romæ meritò receptum eſt, & quidem in die octaua Pentecoſtes, vt Deo ſpecialiter agantur gratiæ pro myſterio Trinitatis orbi terrarum, Apoſtolorum miniſterio declarato.

Feſtum CORPORIS Domini conſtat ab Vrbano IV. institutum, poſt annum Domini MCC. quod feſtum omnes Lutherani & Caluiniſtæ oderunt, ſed immerito. Nam etiam ſi non eſſet verè Christus in Euchariſtia (vt Caluiniſtæ dicunt) vel non deberet adorari (vt dicunt Lutherani) tamen adhuc iuſtum eſſet, habere certum diem, quo recoleremus memoriam institutionis eius Sacramenti, quod etiam Lutherani & Caluiniſtæ maximum Sacramentorũ eſſe concedunt.

E Feſtum Denique TRANSFIGVRATIONIS Domini antiquum eſſe videtur. Exſtant enim de eo ſermones S. Leonis, necnon Cyrilli Alexandrini & Andreę Cretenſis apud Surium.

CAPVT XVI.

De feſtis Sanctorum.

FESTA Sanctorum aduerſarij non parum oderunt. PRIMO, quòd idololatriam ſapere videantur; nam Sabbatha ſanctificare, eſt pręceptum primæ tabulæ, & proinde ad cultum Dei pertinet.

SECVNDO, quia aliqua falſo fundamento nitantur, vt Conceptionis B. Mariæ feſtum, quod feſtum B. Bernardus nominatim reprehẽdit in epiſt. 174. ad Canonicos

nicos Lugdunenses. vbi dicit, errorem & superstitionem sapere hoc festum, quia eo vel peccatum honoratur, sine quo conceptio ista nõ fuit, vel falsa inducitur sanctitas. Et prӕterea apud nos etiam nõ est certũ, an B. Virgo sine peccato originali concepta fuerit; Ecclesia enim vtramque opinionem permittit, ergo saltem dubium est, an rectè hoc festum celebremus.

TERTIO, quòd plurima sint noua, ac prӕsertim festa B. Virgini dicata: nec enim ante Iustiniani tempora exstabant.

QVARTO, quòd multa ab Imperatoribus seculi instituta sint. Nam festum Purificationis instituit Iustinianus, vt scribunt Paulus Diaconus li. 16. rerum Romanarum, & Nicephorus lib. 17. c. 28. Festum Assumptionis instituit Mauritius, qui Iustiniano posterior fuit, vt idem Nicephorus ibidem refert.

QVINTO, quia eousque prolapsus est abusus festorum, vt etiam Imperatoribus non sanctis festi dies instituti sint, vt de Iustiniano refert Nicephorus li. 17. c. 31. Hӕ sunt obiectiones Tilmanni Heshusij, libro de erroribus Pontificiorum, tit. 26. & Magdeburgensium Cent 6. c. 6. col. 342. 343. & 344.

Veruntã pium & bonũ esse colere festos dies Sanctorũ, facilè demõstrabimus auctoritate primùm, deinde rõne. AVCTORITAS est totius Ecclesiӕ Catholicę, ꝗ omni tempore id seruauit. Ac vt solùm inspiciamus quinque prima secula, PRIMO seculo, id est, Apostolorum tempore habemus Clementem lib. 8 constit. c. 39. vbi iubet seruari festa Apostolorum & Martyrũ.

SECVNDO, seculo, habemus testimonium Ecclesiӕ Smyrnensis, cuius epistolam refert Eusebius li. 4. hist. c. 15. in ea epistola habentur hӕc verba: *Quo in loco ĕt nũc, prӕstãte Domino, solennes agimus celebresq; conuentus, maximè quidĕ in die passionis eius; sed et cũ eorũ memoriã, ꝗ prius passi fuerãt, celebramus, vt sequẽtiũ animi ad prӕdecessorum viam exemplis insignibus excitentur.*

TERTIO seculo, Origenes hom. 3. in diuersos Euangelij locos, dicit, festum Innocentium puerorum rectè in Ecclesia celebrari, propterea quòd fuerunt illi Martyrum primitiӕ. Item Tertullianus lib. de corona militis dicit, vnam ex antiquis traditionibus esse, annuas oblationes facere pro natalijs. Et clariùs, B. Cyprianus lib. 3. epist. 6. *Dies*, inquit, *eorum quibus excedunt, annotate, vt cõmemorationes eorũ inter memorias Martyrũ celebrare possimus.* Et li. 4. epist. 5. *Sacrificia*, inquit, *p eis semper, vt meministis, offerimus, quoties Martyrũ passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.*

QVARTO seculo, Basilius oratione in Gordiũ Martyrem; Nyssenus oratione in Theodorum Martyrem; Nazianzenus orat. 1. in Iulianũ, paulò ante medium; Ambrosius serm. 66. 77. & 78. Hieronymus in c. 4. ad Gal. & ep. 19. ad Eustochiũ; Prudẽtius in hymno de sãctis Petro & Paulo, festorũ dierũ in Sanctorũ memoriam & honorẽ institutorũ apertissimè meminerunt;

QVINTO seculo, Chrysostomus, hom. 66. ad populum; Theodoretus li. 8. de Martyribus; Augustinus in Psal. 63. & 88. & alibi; Paulinus natali 2. & 3. S. Felicis; His accedunt Leo, Gregorius, Beda, & alij omnes posteriores, quorum libri testimonijs plenissimi sunt.

Probatur hoc etiam ex antiquis Concilijs diuersarum Ecclesiarum. Concilium LAODICENVM in oriente celebratũ ante annos MCC. cano. 51. vetat, in Quadragesima celebrari festa Sãctorum; ex quo sequitur, extra Quadragesimam fuisse in ea prouincia celebrata. Conciliũ CARTHAGINENSE III, ante annos MC. can. 47. *Liceat*, inquit, *legi passiones Martirum, cùm anniuersarij dies eorum celebrantur.* Conciliũ TOLETANVM in Hispania III. can. 23. iubet, vt in diebus festis Sanctorum populi non dent operam turpibus saltationibus. Conciliũ LVGDVNENSE in Gallia, vt habemus can. Pronunciandum, de consecr. dist. 3. enumerat inter festa Ecclesiӕ festum sanctorum Apostolorum, Assumptionem & Natiuitatem B. MARIӔ, festũ S. Syluestri, S. Martini, & aliorum. Idem ex Germania habemus in Concilio Moguntinensi, c. 36.

VLTIMO probatur ratione, quę fundatur in diuinis literis. Festi dies rectè instituuntur ad recolenda diuina beneficia, vt patet de festo Sabbathi & festo Sortium apud Iudӕos, & de festis Domini apud Christianos. Vnde Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei, c. 4. *Beneficiorum*, inquit, *Dei, solennitatibus, festis, & diebus statutis dicamus sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio.* Sed non est paruum Dei beneficium beata consummatio alicuius Sancti, & prӕcipuè per martyrium; inde enim datur toti Ecclesiӕ militanti exẽplum fortitudinis, & vnus nouus patronus apud Deũ: datur ĕt toti Ecclesiӕ triumphãti nouum gaudium de accessione vnius ciuis: deniq; tũc agitur nouus & perfectus triumphus de Diabolo.

Confirmatur; nam omnes caussӕ, propter quas homines etiam profani celebrant festos dies, concurrũt in obitu Sanctorum. Homines enim festa celebrant ob diem natalem Principum: item ob assumptionem alicuius ad summam aliquam dignitatem: denique ob partã victoriam. At cum Sancti moriuntur, tunc verè nascuntur, & nascũtur Principes cęlestes, vnde ab Ecclesia eorũ obitus natalitia dicuntur: itẽ tunc assumunt ad summã dignitatẽ, ꝗ hominib. conferri queat, id est, ad ęternã beatitudinem: deniq; tunc perfectam victoriam referunt de Diabolo, & triumphum agunt.

Neque rationes aduersariorum aliquid efficiũt. Ad PRIMVM de idololatria dico, PRIMO, festa Sanctorũ Deo dicari, sed in Sanctorum memoriã, quemadmodũ templa sacrantur Deo in memoriã Sanctorũ. SECVNDO dico, honorem dierum festorum immediatè, & terminatiuè pertinere etiam ad Sanctos, quemadmodum diximus de basilicis, de votis, & de ipsa inuocatione; sed talẽ honorẽ dicimus esse cultum duliӕ, non latriӕ, & proinde religionis quidem cultũ, sed religionis, non vt est nomen specialis virtutis, quӕ hominem erga Dei cultum bene disponit, sed vt est nomen generale.

Ad SECVNDVM de festo Conceptionis, quod falso fundamento niti videtur, dico; PRIMO, in maiori parte Ecclesiӕ piè credi B. Virginem sine peccato originali conceptam, quod etiam ex aduersarijs fatentur Lutherus & Erasmus, ille in sermone de festo conceptionis; iste in Apologia ad Albertum Pium Carpensem.

Dico SECVNDO, fundamentum huius festi prӕcipuum non esse conceptionem immaculatam, sed simpliciter Conceptionem matris Dei futurӕ. qualiscunque. n. fuerit illa conceptio, eo ipso quòd cõceptio fuit matris Dei, singulare gaudium affert mundo eius memoria. tunc. n. primòm habuimus pignus certum redemptionis, prӕsertim cum non sine miraculo ex matre sterili concepta fuerit. Itaque hoc festum ĕt illi celebrant, qui putant Virginem in peccato conceptam.

DICES, hoc modo ĕt Ioannis Baptistӕ conceptio celebrari posset. RESPONDEO, posset sanè, vt Grӕci faciunt. Nam in Calendario Grӕcorum die 23. Septembris annotatur festũ conceptionis Ioãnis Baptistӕ: sed Ecclesiӕ Latinӕ nõ est visum tot festa multiplicare. Et prӕterea magnũ est discrimen inter matrẽ Dei, & prӕcursorem eiusdẽ, & inter vtriusque cõceptionẽ. Nam quia maior pars Ecclesiӕ piè credit immaculatam cõceptionẽ, inde habuit eadẽ Ecclesia occasionẽ instituẽdi hoc festum, quam occasionem non habuit ad instituendum festum de conceptione Ioannis Baptistӕ.

Porro B. Bernardi sentẽtia nobis fauet, ille. n. reprehendit Canonicos Lugdunẽses, qđ sine exẽplo vel prӕcepto Romanę Ecclesię nouum festũ instituissẽt. Si ergò nũc B. Bernardus videret ex auctoritate Romanӕ Ecclesię festũ celebrari, ĕt ipse libentissimè celebraret.

Ad rationem aũt Bernardi dico, nos nec peccatum honorare, nec inducere falsam sanctitatem, ĕtsi Virgo in peccato concepta esset, sed honorare officiũ matris Dei, ad quod ab ipsa conceptione designata fuit. Nam

idem

idem Bernardus ibidẽ dicit, meritò celebrari natiuitatem Ioannis Baptistæ, quia sancta fuit, & tamen ibidẽ dicit, se non audere asserere sanctificationem Ioannis in vtero deleuisse originale peccatum, licet hoc pium sit credere. Si ergo ita aduersus Bernardum argumentatet; Colis festum natiuitatis Ioannis, quem non audes asserere natum sine peccato, ergo vel honoras peccatum, vel inducis incertam sanctitatem. Responderet Bernardus, nec peccatum se honorare, nec inducere incertam sanctitatem, sed honorare officium præcursoris, ad quod sanctificatus fuit adhuc in vtero matris existens: Idem ergo respondeo illi de conceptione B. Mariæ.

Quòd si ipse quæreret, vnde habeamus B. Mariam ab ipsa conceptione sanctificatam, saltem ad hoc, vt esset mater Dei designata, responderem, inde nos hoc didicisse, vnde ipse didicit, B. Mariã ab ipsa natiuitate sanctam fuisse. Asserit. n. ibidem, ex eo, quod Ecclesia iã tunc celebrabat B. Virginis ortum, se nihil dubitare, quin ortus ille sanctus fuerit; & nos ergo ex eo qđ Ecclesia celebrat festum conceptionis, nihil dubitamus, conceptionem illam sanctam aliquo modo fuisse, ac saltem ratione officij, ad quod assumebatur.

Ad TERTIVM dico duo; PRIMO, non esse absurdũ, quod aliqua festa sint recentia, quandoquidem etiam sæpe sunt recentia Dei beneficia, propter quæ festa instituuntur; vel saltem occasio festorum instituendorũ potest esse recens. Vnde etiam tempore Iudæorum vario tempore varia sunt festa instituta, præterea, quæ Deus ipse per Mosem instituerat, vt patet de festo Sortium propter liberationem tempore Hester; & de alio festo ob victoriam Iudith, & de festis dedicationum tempore Salomonis, & postea tempore Esdræ, & vltimo tempore Machabeorum, quod festum, licet recentissimum, Christus ipse honorauit, Ioan. 10.

Dico SECVNDO, festa Sanctorum antiquissima esse, vt iam ostendimus. Fatemur tamen prius cœpisse celebrari festa Martyrum, quàm Confessorum; & nonnulla etiam festa B. Mariæ recentia esse. Nam festum CONCEPTIONIS tempore B. Bernardi, cœpit sed non fuit publicè receptum à tota Ecclesia, nisi post decretũ Sixti IV. Põtificis, quod habetur in Extrauaganti, Cũ præexcelsa, de reliquijs, & veneratione Sanctorum. Similiter festum visitationis in Ecclesia Latina nouũ est. Fuit enim institutum ab Vrbano Papa VI. atque à Bonifacio IX. primùm confirmatum. deinde etiam à Concilio Basileensi sess. 43. quanquam vtrumque festum iam antea erat in Calendario Græcorum.

Festum NATIVITATIS B. Mariæ longè antiquius est. Meminit enim eius Petrus Damianus, qui tres sermones de eo festo scripsit, & ante eum B. Gregorius, qui in Anophonario, & Sacramentario annotauit officium, 8. die Septembris pro Natali B. Mariæ.

Festum ANNVNCIATIONIS adhuc est antiquius, Exstat enim oratio S. Athanasij de sancta Deipara, vbi expresse meminit huius festi.

Festum PVRIFICATIONIS est etiam antiquissimũ. Siquidem huius celebritatis exstant orationes Amphilochij, Gregorij Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Alexandrini, & Andreæ Cretensis apud Aloysium Lipomannum, & Laurentium Surium.

Denique festum ASSVMPTIONIS est etiam antiquissimum. Nam eius meminit Gregorius in Antiphonario, & Sacramentario, & ante Gregorium Andreas Cretensis in oratione de hoc festo, quæ exstat apud Lipomannum, & Surium. Atque ante Andreæ tempora exstat inter opera B. Hieronymi insignis sermo de festo Assumptionis, qui quidem vel ipsi Hieronymo, uel eius æquali Sophronio tribuitur.

Ad obiectionem ergo ex Nicephoro, & Paulo Diacono, dico, eorum verba non posse intelligi de prima institutione horum festorum, nisi illi apertissimè mentiantur, quomodo enim instituit Iustinianus festum Purificationis, & Mauritius festũ Assmptionis, si vtrũque festum erat institutum tempore Hieronymi, & Chrysostomi, qui ducentis annis Iustiniano antiquiores fuerunt? Præterea ijdem auctores ibidem dicunt, à Iustino Imperatore institutum festum Natiuitatis Domini. At constat ex Ambrosio, Augustino, Leone, & alijs, qui Iustinum præcesserunt, festum Natiuitatis longè esse antiquius. Solùm ergo Imperatores illi addiderunt aliquid ad celebritatem. & fortasse præceperũt ciuilibus legibus, ne vllus operaretur in illis solennitatibus, cùm tamen etiam antea legibus Ecclesiæ dies illi festi sanciti essent.

Ad QVARTVM, patet responsio. Non enim Imperatores festa instituerunt, sed instituta iam festa ab Ecclesia, legibus etiam suis adiuuerunt, & ornarunt.

Ad QVINTVM respondeo, Nicephorum non dicere, institutum fuisse festum diem Iustiniano, sed solùm quotannis Episcopum quendam Constantinopolitanum solitum celebrare eius memoriam. Id quod non cogimur intelligere de aliquo festo die, sed solùm de laudatione Iustiniani, quam ille Episcopus admiscebat concioni suæ, propterea quod Iustinianus multa pia opera, & Ecclesiæ vtilissima fecisset. Addo præterea, quidquid illud fuerit, siue festus dies, siue simplex laudatio, fuisse vnius priuati Episcopi factum, quod non immeritò reprehendi posset, præsertim cùm eius successores mox omiserint eiusmodi celebritatem.

CAPVT XVII.

De Vigilijs.

IN profestis magnorum dierum consueuerat Ecclesia vigilare & ieiunare. ac inprimis Vigilia Paschæ, quæ nocte præcedente Dominicam Resurrectionis agebatur, semper celeberrima fuit; vt patet ex Clemente lib. 5. constit. c. 19. ex Tertulliano lib. 2. ad vxorem; ex Eusebio lib. 6. hist. c. 7. & ex alijs permultis.

De Vigilijs autem in Sanctorum honorem meminit Basilius in Psal. 114. Hieronimus in lib. aduersus Vigilantium, Burchardus lib. 13. decretorum, capite 16. Bernardus sermone de Vigilia S. Andreæ, & de Vigilia sanctorum Petri & Pauli. & Innocentius Pontifex III. c. 1. & 2. de obseruatione ieiuniorum. Ceterùm quoniam paulatim occasione nocturnarum Vigiliarum, abusus quidam irrepere cœperant, vel potius flagitia non rarò committi: placuit Ecclesiæ nocturnos conuentus, & Vigilias propriè dictas intermittere, ac solùm in ijsdem diebus celebrare ieiunia.

Finis quatuor Controuersiarum generalium Tomi secundi.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIAE.

OPVSCVLA
Quæ Diſputationibus
ROBERTI BELLARMINI
POLITIANI,
EX SOCIETATE IESV,
IN EDITIONE VENETA, AB EODEM AVCTORE
adiuncta fuerunt.

Hoc ordine collocata reperies:

Appendix ad libros de Pontifice.
De Exemptione Clericorum.
Libri Tres de Translatione Imperij:
Appendix ad diſputationem de cultu imaginum.
De Indulgentijs libri duo.
Iudicium de Concordia Lutheranorum.
Apologia breuis pro eodem libello.

AD ILLVSTR.MVM ET REVER.MVM D. D. IVLIVM AB ECTHER
Epiſcopum Herbipolenſem, & Orientalis Franciæ Ducem &c.

Cum Priuilegijs Summi Pontificis, Cæſareæ Maieſtatis, Senatus Veneti, & aliorum Principum.

VENETIIS, MDXCIX.

Apud Minimam Societatem.

ILLVSTR.^MO ET REVER.^MO
D. D. IVLIO AB ECTHER
EPISCOPO HERBIPOLENSI, ORIENTALIS FRANCIAE
Duci Sereniſſimo, & S. R. Imperij Principi Inuictiſſimo.

Ioannes Baptiſta Ciottus.

CVM ita veteri conſuetudine receptum ſit, vt quibus rebus principes viri delectentur, in his multi ſuum ſtudium probari velint, percommode me facturum exiſtimaui, ſi quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te praferre voluptatibus intellexiſſem; ex omnibus autem cum ea ſtudia maximè colere ſoleas, quorum fructus non oblectatio ſola ſed immortalitas eſt, quorum perceptio humano generi eſt admodum ſalutaris, quorum doctrina ad anima vulnera ſananda & impias improborum hominum opiniones euellendas eſt accommodatiſſima, in eam ſubito iui ſententiam, librum hunc fore tibi iucundiſſimum, non ſolum quia nunc primo in lucem prodit, & totus nouus eſt auctoris partus, qui tibi dicatus & conſecratus exit in hominum lucem, ſed multo magis quia ſacris de rebus agit, Chriſtianamque veritatem tuetur, & rectiſſ.mam ad verum religionis fontem oſtendit; cuius tu accerimus defenſor & ſtudioſiſſimus propagator ſemper extitiſti. Etenim cum exitioſa diſcordiarum ſemina imperita multitudinis mentibus iniecta longè latèque ſerpant, & omnes Germania prouincias opinionum diſſenſionibus & erroris labe deprauare contendant, totus in hanc curam incumbis, ne qua prauarum opinionum contagio tuorum populorum animas inficiat. Tu enim Orientalis Francia populos, in tanta rerum omnium perturbatione, & externi periculi metu, ab impendenti exitio tua prudentia ereptos, in ſumma tranquillitate optata potius quàm ſperata ſemper conſeruaſti: veterem verò religionis integritatem & dignitatem multis improborum ſermonibus oppugnatam retinuiſti: Chriſtiana veritatis ſplendorem magnis multorum voluminibus & contentioſis quaſtionibus penè oppreſſum, denſiſſimis errorum tenebris circumfuſum, in perſpicua & aperta luce translatum ſuſtinuiſti: Quo nomine non tuos ſolum populos, ſed & Chriſtianam Religionem vniuerſam quam maximè tibi deuinctam tenes, cuius cauſam tam praclarè egiſti, agiſque quotidie ardentius: cum, vt impiorum dogmata elidas, & exſcindas, eorum radices euellas atque extirpes, nullam tibi difficultatem pertimeſcendam, nullum periculum detrectandum, nullam dimicationem refugiendam putes. O te modis omnibus fœli-

cem, qui tam praeclaris pro pietate & religione susceptis laboribus, facis vt boni omnes humanis & diuinis muneribus cumulatum quam maximè velint, diuturnum autem tibi hunc vitae cursum ad eorum quos regis salutem peroptent. Ego verò hac non solum publica de causa, sed & priuatis etiam multis, quae mihi tecum intercedunt, ita te diligo & obseruo, vt obseruantia mea in te nihil fieri possit ardentius, quam etsi nullis officiorum muneribus me satis testari posse sciam, indicare tamen hoc obseruantiae signo volui; quod tibi vel ob hoc vnum gratissimum fore confido, quia liber hic eius auctoris nouus est fœtus, cuius vbique spectata virtus & doctrina, omnes in sui amorem trahit, in admirationem allicit, ad lectionem verò etiam nolentes cogit. Hunc libentissimè excipe Librum, si non ex mea, praestantissimi certè auctoris causa. Diu Vale.

Typographus Lectori beneuolo Salutem.

CVM in Veneta editione Disputationum ROBERTI BELLARMINI Societatis IESV Theologi quae nunc Lector candide recenter prodijt, Opuscula quaedam eiusdem authoris nunquam antea euulgata fuerint addita, rem non minus vtilem doctis nos omnibus quàm gratam esse facturos arbitrati sumus, si eadem illa quae in prioribus desiderantur editionibus opuscula, in vnum quasi fasciculum coniecta, & à veteribus separata Disputationibus, praelo subiecta Typographico in publicum produceremus, hoc potissimum fine, vt illorum, qui iam in prioribus emendis impensas antea fecerunt commoditati consulentes, ab eorundem iterata eosdem emptione liberaremus, simulque huius vtilitate auctarij ex integro frui faceremus. Vale, & nostros hosce conatus in rem tuam praecipuè exercitos, quo solitus es affectu vt per tuam prosequi digneris humanitatem optamus. Venetijs ex Calcographia nostra anno puerperij Deiparae Virginis. M D XCIX. ipsis Kalendis Martij.

INDEX RERVM
MEMORIA DIGNARVM

Quæ in hoc Appendicis Opusculo operum D. Roberti Bellarmini Societatis Iesu Theologi passim occurrere possunt serie Alphabetica digestus.

A

Conditio-

D

solum

Fœmina

G.

H

Henrici

I

Indulgentia

Luthera-

M.

Opus

P.

Q

R

Cultus

S

FINIS.

APPENDIX AD LIBROS DE SVMMO PONTIFICE,

Quæ continet responsionem ad librum quendam anonymum,

Cuius titulus est, Auiso piaceuole dato alla bella Italia, *eodem Roberto Bellarmino Auctore*.

CAP. I.

SCRIBIT ad Timotheū Beatus Apostolus in epistola posteriore, cap. 4. futurum esse tempus aliquādo, cum homines à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autē conuertentur. Id tempus aduenisse nunc cernimus; nā cum ex diuinis litteris, & veterum scriptorum monimentis per annos plus septuaginta inter Catholicos, & Hæreticos de fidei controuersijs sit acerrimè disputatum: nūc tandem Caluiniani, verbi Dei & sapientissimorum Patrum auctoritate contempta, ad Poetarum fabulas conuertuntur, & ex Canticis, vel narrationibus partim fabulosis, partim impuris de dogmatibus fidei, grauissimisq; Religionis capitibus decernere non verentur.

Ita nimirum par est, vt qui fontem aquæ viuæ dereliquerunt, fodiant sibi cisternas dissipatas: & pro diuinis Prophetarum oraculis Poetarum somnia, & fabulas mediteutur, vt in reprobum sensum omnino se traditos toti orbi terrarum ostendant.

Et quamuis eiusmodi homines indigni sint, quorum ratio à viris grauibus, ac præsertim Catholicis habeatur, nec tam disputationibus refellendi, quam Hippocratis vinculis alligandi, & tanquam male sani helleboro curandi esse videantur: tamen ob scandalum paruulorum, qui verum à falso, & fucatum à sincero non sine labore discernunt; operæpretium esse duxi, breui lucubratiuncula anonymo libello respondere.

Et quoniam libelli auctor ita suum opus contexuit, vt primum in Romanum Pontificem, quem Antichristum haberi cupit, canina eloquentia inueha-tur: deinde quædam ex Dante, Petrarcha, & Bocacio adducat in medium, quæ aduersus eundem Pontificem facere iudicauit: postremo vnam & quinquaginta satyras non furore poetico, sed rabie, vt dixi, canina in ipsum Christi Vicarium Sixtum V. euomat: ego eodem ordine declamationem eius aduersus Pontificem summum primo loco refellam, deinde Dantis, Petrarchæ, atque Bocacij, ad quos Iudices

A aduersarius prouocauit, apertissima testimonia contra ipsum proferam; ad extremum sententiam satyrarum ipsius, imperitiæ, & temeritatis coarguam, & leuibus satyris vnius obscuri hominis grauissima testimonia, atque exempla scripturarum opponam.

CAP. II.

SED iam ad rem aggredientes, inscriptionem famosi libelli paulisper inspiciamus. *Auiso piaceuole dato alla bella Italia da vn nobile giouane Francese*. Huc tandem Hæreticorum impietas delapsa est, vt res maxime serias, atque tristissimas, & omni lachrymarum fonte plangendas, iucundæ narrationis, B & tanquam amicæ confabulationis materiam faciāt. Quid enim miserius, quid luctuosius, quid atrocius Christiana pietas audire poterat, quam à perditis quibusdam hominibus gladio linguę ita proscindi Christi Vicarium, vt eæ verborum contumeliæ in ipsum sine vllo pudore iaciantur, quæ vix in vilissima quæque mancipia conuenirent?

Et tamen hæ contumeliæ, vel blasphemia potius, atque impia maledicta ita nonnullis iucunda visa sunt, vt eo titulo ornandas putauerit, *Auiso piaceuole*. Ita nimirum Caluiniani paulatim Athei fiunt, de religione iocum, & de controuersijs fidei ludicras declamatiunculas faciunt; *Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*.

Dato alla bella Italia. Inuidebas videlicet Italiæ C suam pulchritudinem, quæ in eo potissimum sita est, vt nullius hæresis maculis, nulla schismaticorū colluuione fœdetur, & ea causa fuit, cur Italica lingua, non Latina scriberes (nisi forte, quod facile suspicari possumus, Latinas literas ignorabas) vt eorum Italorum, qui Latinæ linguę expertes sunt, piam fidem corrumperes.

Videbat nimirum Satanas innumerabiles in Italia homines esse de numero eorum, quos (vt Sanctus Augustinus loquitur in lib. contra epist. fundamenti cap. 4.) credendi simplicitas tutissimos facit. Intelligebat singulari Dei prouidentia fieri, vt Romana fides Apostolico ore laudata in Italia populis incorrupta, & inuiolata permaneat. Non ignorabat eam adhuc esse per Italiam vniuersam Sedis Apostolicæ reuerentiam, quę in toto orbe Christiano esse deberet,

& aliquando fuit, verè enim Sanctus Prosper in lib. de Ingratis scripsit,

Sedes Romæ Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput Mundo, quicquid non possidet armis,
Relligione tenet.

Et Sanctus Leo serm. 1. de Natali Apostolorum, *Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta, latius præsides religione diuina, quam dominatione terrena.* Augebatur hostis humani generis, quod impia defectio à matre Ecclesiarum, atque ab ipso communi Patre omnium Christianorum tanquam à Babylone & Antichristo, apud multos Septentrionales populos tam facile propagata, in Italię prouincijs locum nullum haberet.

Itaque nactus tandem aptum ad suas fraudes instrumentum, perditum nescio quem iuuenem excitauit, qui vulgati idiomate, dulci oratione, & suauibus canticis, læthale venenum vulgi auribus instillaret. Sed Deo bene iuuante *mentietur iniquitas sibi*, nec solum Pastorum vigilantia diligentissime prouidebit, ne eiusmodi libelli ad Italorum manus aliquando perueniant: sed neque vllus nostrum Italicis verbis istiusmodi libros refutabit, ne vel ex ipsa nostra respõsione cognoscãt populi horribiles illas blasphemias, quas nefando quidem vnquam audiuerunt.

Et quemadmodum aduersarius Rapsacem illum Assyrium imitatur, de quo in lib. 4. Regum cap. 15. dum lingua populari blasphemias in Christi Vicarium euomit: ita nos Eliachim prudentiam imitabimur, dum respondendo cauebimus, ne populorum aures inauditis illis blasphemijs polluantur, ne quomodo corrumpãtur sensus eorum, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.

Da vn nobile giouane Francese. Gallus ne fuerit, an Gallum simulauerit, qui hæc scripsit, non magni refert, iuuenem certè fuisse facilè credi potest, satis enim procacitas, petulantia, leuitas, imperitia, quæ in toto libro cernuntur, auctoris sui iuuenile ingenium produnt. At nobilem eundem fuisse, vel esse, ego quidem ægrè adduci possum, vt credam. nisi forte nobilem scurram, non virum nobilem, libri titulus indicet: certe obscena vocabula, conuicia, & contumeliæ, quibus vndique liber scatet, Agasonem potius, Aurigã, vel Nautam, quam virum nobili loco natũ decebãt.

Et cur quæso nobilis iste iuuenis nomen suum nõ prodidit? cur latet in tenebris, qui tam ferociter summo Christianorum Præsuli minas intentat? cur nouus iste Goliath qui tam confidenter exercitui Dei viuentis exprobrat, & tanquam alter Semei, Christo Domini maledicit, ita obscurus latitat, vt ne de nomine quidem velit agnosci? Sed veram esse oportet sententiam veritatis Ioan. 3. *Qui male agit, odit lucem.*

CAP. III.

VENIO nunc ad eam declamationem, qua libelli auctor in Christi Vicarium impiè debacchatur. Primis quatuor pagellis verbosissima oratione Pontificem Romanum Antichristum esse affirmat ac repetit millies, idque iam perspectum ac notum esse omnibus contendit, exceptis paucis quibusdam excæcatis Italis, atque Hispanis. Quare si quis totidem verbis, multaque sententiarum congerie, & varietate Caluinum, aut Lutherũ, aut verius vtrumq;

A vel Antichristum ipsum vel eius præcursorem esse dicat, repetat, inculcet: par pari sine dubio referret, & stulto secundum eius stultitiam respondebit. sed non est hominum doctorum ac potissimum Catholicorum verbis contendere, inanis ista garrulitas hæreticorum propria est, qui cum rebus non possint, verborum certè profusione coram imperitis malam causam suam vtcunque sustentant. Multa de Antichristo scribit Daniel, multa post eum Paulus, multa Ioannes, sed illa præter ceteras insignis est Antichristi nota, Deos omnes contemnere, vt ipse vnus habeatur Deus. *Et eleuabitur*, inquit Daniel cap. 11. *& magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica.* & Apostolus 2. Thessal.

B 2. *Et reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus.* Huc etiam pertinet, quod Christus ipse Iudęis prædixit. Io. 5. cum ait, *Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Antichristus enim in nomine suo veniet, quia nullum supra se Deum agnoscet. Iam vero Pontifex Maximus prædecessorũ suorum imitatus exempla, nonne & in literis seruum seruorum Dei se palam appellat? & ad sanctum altare vni vero Deo populo inspectante sacrificium offert? & summum honoris titulum esse censet, si Christi Vicarius nominetur? & denique Christum publicè, & priuatim colit,

C & vt ab omnibus agnoscatur, & adoretur, satagit? Qui verò seruum, sacerdotem, Vicarium, cultorem Christi, & verbis & factis se profitetur, certè non eleuatur supra omnem Deum, iuxta Vaticinium Danielis, neque iuxta Paulum se ipse extollit supra omne quod dicitur Deus, neque à se ipso venit, iuxta verbũ Domini apud Ioannem, sed ab illo qui Petrum, cuius se successorem Pontifex Romanus verè nominat, ad gregem suum cum potestate misit, cum ait Ioan. 21. *Pasce oues meas.* Quæ cum ita sint, nihil verius, nihil apertius, nihil certius dici potest, quam nihil esse Romano Pontifici cum Antichristo commune, nisi forte quæ sint Antichristi notæ ex hæreticorum mẽdacijs, non ex diuinis oraculis discere libeat. Quid, quod tan

D ta est hæreticorum huius temporis inconstantia, vt quem Antichristum esse volunt, ijdem ipsi Antichristum non esse doceant? nihil enim sępius, neque maiori contentione Romanis Pontificibus, quam idololatriam obijciunt, siquidem & sanctorum inuocationem, & reliquiarum atque imaginum cultum, & ipsum Missæ sacrificium idololatriam esse clamitant. At si tot Deos à Romanis Pontificibus coli existimatis, quot sunt beati spiritus in cęlo; vnde tandem vobis in mentem venit, vt eosdem Pontifices Antichristos faceretis? an verò Daniel, & Paulus illum Antichristum forè prædixerunt, qui Deorum multitudini sese prosterneret, & non eum potius, qui se supra om-

E ne numen eleuaret? An non sentitis, quam parum cohærentia cum diuinis litteris, & quam ipsa secũ apertè pugnantia sint, quæ dicitis? quale autem mendaciũ est, in sola Italia, atque Hispania Romanum Pontificem non vt Antichristum repudiari, sed pro vero Christi Vicario agnosci, & coli? quid? in ipsa Germania, nõne Imperator, eiusq; fratres, & Archiepiscopi Electores, Dux Bauariæ potentissimus, alijque plurimi tùm Ecclesiastici, tum Politici Principes viuunt, qui vnà cũ populis, quibus imperant, Romano Pontifici,

tifici, vt Christi Vicario paret? In Polonia nonne Reges semper Catholici cum Episcopis item Catholicis, & magna nobilium, ac plebeiorum multitudine Romanam fidem professi sunt, & adhuc hodie profitentur? Suecia, Hungaria, Scotia nonne suos habent Catholicos? In Anglia vero nonne Catholicorũ pro Romana fide pugnantium pleni sunt carceres? nonne quotidie gloriosa martyria exhibentur? nonne libris in ipsa Anglia editis Catholici Lutheranos, & Caluinianos exagitant? Quid de Gallia dicam? Rex ipse Christianissimus totius regni caput, Romanum Pontificem splendidissima legatione non honorauit? nõ eum Christi loco in terris esse agnouit? non obedientiam illi suo nomine præstari iussit? Episcopi totius Galliæ nonne Catholici sunt, & summũ Pontificem debito cum honore suscipiunt? Quis vero Principes, quis populos numeret, qui pro Romana fide vitam ipsam, & sanguinem profundere tota Gallia parati sunt? Quid igitur sibi volebat ille mendaciorum architectus, cum paucos duntaxat cecos, eosque in sola Italia, & Hispania esse pronunciabat, qui Romanum Pontificem Antichistum esse non crederent? & tamen Europam nondum sumus egressi: nam si lustrare Asiã, & Africam, & noui orbis vastissimas regiones animo velimus, inueniemus profecto in America, in Brasilia, in exteriore Africa, in Arabia, in sinu Persico in India, in insulis Moluccis, in aurea Chersoneso, apud Sinas, apud Iapones, vbi nondum Lutheri, & Caluini nomen penetrauit, plurimos optimosque esse Christianos, qui sub Rom. Pontificis obedientia Christum colant; Ante nonnullos annos ex vltima Iaponia nobilissima legatio trium annorũ itinere confecto ad Romanum Pontificem, vt verum Christi Vicarium agnoscendum, ac venerandum venit, neque multi menses præterierunt, cum ad hunc ipsum, qui nunc B. Petri sedem tenet, Clementem VIII. Pontificem literæ à Patriarcha Alexandrino ex Ægypto missæ sunt quib. eum is Patriarcha caput Ecclesię vniuersę Christique Vicarium confitetur, vt nihil hic de Armenis, & Maronitis dicã, qui inter tot sectas hæreticorum, & Paganorum, quæ Orientem premunt, Romanæ Ecclesiæ fidem, & obedientiam retinent. Quæ cum ita sint, quanta vanitas, atque temeritas eius hominis fuit, qui in sola Italia atque Hispania paucos quosdam inuenire potuit qui sedem Apostolicam vt ęquum erat, venerarentur? sed cætera uideamus.

CAP. IV.

Mvltis Verbis inaniter vt dixi, profusis, ineptè philosophatur adesse iam annum à Lutheri prædicatione septuagesimum, proinde initium liberationis à tam diuturna captiuitate sese aperire atque ostendere. Sed instar phrenetici nesciens omnino quid diceret, verè significauit septuagesimum annum iam agi Lutheranę captiuitatis, si enim vlla captiuitas Luthero exoriente exorta est, ea certè Romana esse non potuit, cum nulla mutatio in Vrbe Roma per id tempus facta sit, sed eadem fides, eadem religio, eadem forma Christianæ Reip. quæ ad eam diẽ fuerat, esse perseuerauerit. At in Germania, Satana auctore, & ministro Luthero, Christi religio in perditissimam hæresim mutata est, nec solum externus Dei cultus, & Sacramenta omnia mutilata, vel sublata sunt, sed ipsum etiam hominum arbitrium ex libero ac soluto in miseram captiuitatem redactum annos iam amplius septuaginta apud Saxonicam Babyloneam seruit.

CAP. V.

Pergit deinde libelli auctor, & Caluinianos hæreticos non esse ea rõne demonstrare aggreditur quia hæreticus nõ est, qui Euangelio credit, quiq; nullum articulum symboli Apostolici inficiatur, Et quia Apostoli in eo Symbolo Vnã Ecclesiam Catholicã, & Apostolicam esse docuerunt, Romanę autem mentionem nullam fecerunt, vitio vertit ipse Romanis Pontificibus, quod ad articulum de Ecclesia vocem illam, Romanam, adiecerint. Sed hac responsione indicat se nescire quidem quale sit Apostolicum symbolum, neque quid sit fides, aut hæresis vnquam didicisse, neque id sanè mirum, cum in amatorijs canticis Petrarchæ, non in dogmatibus Christianæ religionis ętatem contriuerit. Disce igitur quicunque es famosi libelli auctor, non illos tantum esse hæreticos, qui Euangelium, aut Symbolum apertè reijciunt, sed illos etiam qui in Euangelij, & Symboli interpretatione iudicium ipsi suum Ecclesię iudicio præferunt, alioqui enim neque Ariani, neque Macedoniani, neque Nestoriani, neq; Pelagiani, neq; alij permulti hæretici erunt, quos tamen non solum Catholici, sed etiam Lutherani, & Caluiniani pro hæreticis habent. Siquidem illi omnes Euangelium, & symbolum, quod attinet ad verba, integrè recipiebant, sed perperam tamen, vt omnes hęretici faciunt, interpretabãtur, quid? nostra ętate qui in Polonia, & Hungaria duo primaria religionis Christianę mysteria destruunt, personarum diuinarum Trinitatem, & incarnationem Verbi Dei, nonne totum Euangelium, totumque Symbolũ Apostolicum, præter cæteros homines tueri se, ac defendere profitentur? ita omnino; & tamen qui sunt hoc tempore magis hæretici? Denique si Euangelio credere, & nullum articulum symboli pernegare, sufficere vobis videtur, vt quis hæreticus non esse iudicetur, cur tam audacter Põtificẽ Romanũ et qui illi adhærent, hæreticos pronunciatis, quos Euangelium, & symbolum integre colere, amplecti, ac sequi non ignoratis? Qd.n. Pontificẽ accusatis, quasi is Apostolicum symbolũ deprauarit adiectione vocis, Romanam, ad uoces, Catholicam & Apostolicam in articulo de Ecclesia, inscitiam vestram prodit: nam neque in symbolo Apostolico fuit vnquam uox, Apostolica, neque à Pontificibus addita est vox Romana, sic enim symbolum habet, *Credo in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum Communionem &c.* sic olim veteres legebant, sic hodie in horarijs precibus legimus, sic in omnibus Ecclesię Catechismis inuenies. Solemus quidem extra symbolum cum veram fidem aut Ecclesiam describimus, eam Catholicam, Apostolicam, Romanam appellare, quia (vt S. Cyprianus scribit lib. 1. ep. 3.) *Ad Romanam Ecclesiam perfidia habere non potest accessum*. Et Ambrosio teste in oratione de Obitu Satyri, *Istum Episcopis Catholicis conuenit, qui cum Romana Ecclesia conuenit*. Et auctore S. Gregorio Nazianzeno in Carmine de vita sua, *Vetus Roma ab antiquis temporibus habet rectam fidem*,

& semper eam retinet, sicut decet Vrbem, quæ toti orbi præsidet. & ut loquitur S. Hieronymus lib. 3. apologiæ aduersus Ruffinum, *Romana fides Apostolica uoce laudata, præstigias hereticorum non recipit, etiamsi angelus aliter annunciet quam semel prædicatum est, Pauli auctoritate munita non potest mutari.* Et denique, vt sanctus canit August. in Psalmo contra partem Donati, *Romanorum successio Episcoporum ipsa est petra, quam non vincunt superba inferorum portæ.*

C A P. VI.

VENIT tandem aduersarius ad argumenta, & primum testimonia Pauli, Ioannis, & Danie- B lis de Antichristo profert, quæ quidem nos libenter admittimus, sed probandum erat aduersario, Romanum Pontificem per ea testimonia designari, quod nec fecit, nec in æternum faciet. Progreditur deinde ad testimonia cæterorum patrum, & ijs affirmare conatur, Romanum Pontificem à veteribus quoque pro Antichristo habitum, ea testimonia paulisper inspiciamus. Primo loco S. Irenæum producit in medium, qui alicubi scribit, *Antichristus licet sit seruus, volet tamen adorari vt Deus*, hæc .n. sunt verba sua. *Ireneo dice à punto cosi, L'Antichristo quantunq; sia seruo, vorra non dimeno essere adorato come Dio. Lequali parole se bene le considererai, Italia mia, trouerai ottimamente dipingerci il vero ritratto del Papa, il quale si noma, non* C *senza alto misterio dell'eterno Dio, seruo de serui.* Si Dialecticam nosses, admonerem te, ne tam apertè in Paralogismum incideres, siquidem ex sentẽtia Irenæi Antichristus nõ se nominabit seruum, sed erit seruus: Pontifex noster contra, seruum se ex humilitate nominat, cum pater sit omnium, etiam Regum, & Imperatorum. Sed paralogismum tibi condono, crimen falsi condonare certè non possum, locus Irenæi habetur lib. 5. cap. 25. in hæc uerba: *Cum sit seruus, Regem se vult preconari.* Nõ igitur (vt tu fingis) Irenæus dicit, *cum sit seruus, quasi Deus vult adorari, sed Regẽ se vult preconari.* Romanus autem Põtifex neque ipse se Regẽ appellat, neq. ab alijs appellari cupit. Sed quid si ex D eodem Irenæi loco planum faciam non posse nisi per summam impudentiam Antichristi nomen ad Romanum Pontificem trahi? Antichristum futurum genere Iudæum atque ex tribu Dan Irenæus affirmat. Eundem Hierosolymis regnaturum, & in templo q̃d Salomonis dicebatur sessurum scribit; tribus annis cum dimidio cum regnauerit, ab ipso Christo interficiendum docet. Deniq; addit Idola omnia submoturum, vt ipse vnus pro idolis omnibus adoretur. Porro ab eo tẽpore quo Lutherani Romanũ Pontificẽ Antichristum appellare cæperunt, nullus fuit Pontifex de tribu Dan, nullus Hierosolymam uidit, nedum in tem- E plo Salomonis sedit, nullus tribus annis cum dimidio rerum potitus est, sed alij longiore alijs breuiore tempore Ecclesiæ Catholicæ præfuerunt. Denique idola quidem summus Pontifex noster re uera non patitur, sed opinione uestra, tot idola erexit quot sunt imagines in Ecclesijs: quare si Irenæo credimus, neque Romanus Pontifex Antichristus est, neque eum Lutherani possunt, nisi secum ipsi pugnent, Antichristum nominare. Secundo loco Tertullianum, & Hieronymum in testes adducit, qui per Babylonem de Apocalypsi Romam significari uoluerunt. Poterat addere

A testimonium longe maius Apostoli Petri, qui in vltimo capite Epistolæ primæ, eandem Romam Babylonem appellat. sed nihil omnino ista faciunt ad rem: Nam & Petrus, & Ioannes, & post eos Tertullianus ac Hieronymus cum Romam per Babylonem significari uolunt, de Roma loquuntur Ethnica, non de Roma Christiana, de Roma inquam illa quæ sub Nerone, ac Domitiano imperium tenebat super Reges terræ, & ebria erat, vt Ioannes scribit, de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu, alioqui Romam Christianam idem Tertullianus in lib. de præscriptione aduersus hæreticos mirificè laudat, & S. Hieronymus in lib. 2. Contra Iouinianum extremo, sic Romã Christianam alloquitur. Ad te loquar quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti. Itaque fuit aliquando Roma magna illa meretrix, fuit Babylon mater fornicationum, sed vt idem Ioannes prædixit, breui perijt, vel potius in Sanctam Hierusalem & Ciuitatem Dei, atque in arcem religionis & (vt Hieronymus loquitur) in tutissimum Christianæ Communionis portum commutata est.

C A P. VII.

TERTIO loco Sancti Gregorij uerba producit, qui eum Antichristi præcursorem appellat, qui Episcopi Vniuersalis, aut summi Pontificis nomen C vsurpat. sed locum nullum adducit, ubi nomen summi Pontificis Sanctus Gregorius auersetur. Quod nomen a Sancto Bernardo, Sanctoque Anselmo, Romano Pontifici passim tribuitur, quin etiam idem Sanctus Gregorius, lib. 1. Dialogorum cap. 4. prædecessorem quendam suum disertis uerbis Summum Pontificem nominat, Quamobrem & hoc inter mendacia numeretur. Porro nomen Episcopi Vniuersalis in Ioanne Constantinopolitano Sanctus Gregorius duplici de caussa merito reprehendit, nam et in eo sensu ab illo accipiebatur, quasi solus ipse esset Episcopus, quo sensu nomen Episcopi Vniuersalis *nulli* homini conuenit: & licet in alio quodam sensu appella- D tio illa in Romanum Pontificem optimè quadret, vt etiam à Conc. Chalcedonẽsi S. Leoni tributum idem Gregorius refert, lib. 4. epist. 38. tamen Ioanni Constantinopolitano nulla ratione conueniebat. Itaque optimo iure Sanctus Gregorius Antistitem illum Constantinopolitanum ingentis superbiæ notat, & præcursorem Antichristi facit. sed quid hoc ad rem, de qua nunc agimus pertinet? nã in primis Romanus Episcopus non se Episcopum Vniuersalem, sed seruum seruorum appellat; deinde nomen Episcopi vniuersalis, si bene accipiatur, merito illi tribuitur, qui toti Ecclesiæ ab ipso Christo præpositus est, denique E non dicit Gregorius, Antichristum esse, sed Antichristi præcursorem, qui se ipse Vniuersalem Episcopum vocat: quare si se Romanus Pontifex vniuersalem Episcopum diceret, in eo etiam sensu, quem Gregorius reprehendit: hoc ipso Antichristus non esset, quod eius præcursor esset, neque enim idem esse potest is qui præcurrit cum eo quem præcurrit, nisi Christum cum Ioanne, dominum cum seruo, Regem cum præcone confundas.

CAP.

CAP. VIII.

QVARTO testimonium adfert Arnulphi cuiusdam Episcopi Aurelianensis qui cum ante 600. annos in Conuentu quodam Remensi multa in Romanum Pontificem maledicta congereret, inter alia etiam Antichristum, appellare ausus est. sed ista non pluris facimus, quam tuas, quicunque es auctor famosi libelli, & tui similium criminationes. satis enim constat eum hostem Romani Pontificis fuisse, & inimico animo quicquid stomachus suggerebat euomuisse. Sed opponam illi vno Gallo Episcopo testimonia omnium Episcoporum Galliæ, qui tempore Ioannis Papæ VIII. ante annos 700. Concilium apud Trecas celebrantes excommunicationem a Rom. Pontifice in Principes quosdam latam his verbis comprobarunt, Domine Sanctissime ac Reuerendissime pater patrum, Ioannes Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ, sanctæ videlicet Romanæ primæ sedis Papa: Nos filij, famuli, ac discipuli vestræ auctoritatis, Galliarum, & Belgicarum Episcopi, his quæ super vulnera dolorum vestrorum maligni homines ac ministri diaboli addentes in Sanctam matrem nostram, ac magistram omnium Ecclesiarum commiserunt, & dolori vestro consentes condolemus, atque iudicium vestræ auctoritatis, quod priuilegio B. Petri, & sedis Apostolicæ in eos, & complices eorum iuxta Sacros Canones spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia consecratos, ac secundum eiusdem Sanctæ Romanæ sedis Pontificum prædecessorum vestrorum decreta protulistis, voto, voce, & vnanimitate nostra atque auctoritate Sancti Spiritus, cuius gratia in Episcopali ordine sumus consecrati, gladio spiritus Sancti quod est verbum Dei, eos interimentes persequimur, scilicet quos, sicut prædiximus, excommunicatis, excommunicatos tenemus: quos ab Ecclesia abiecistis, abijcimus, quos anathematizastis, anathematizatos esse iudicamus, et quos regulariter satisfacientes vestra auctoritas, & Apostolica sedes receperit, recipimus; Hæc ex Aimoino lib. 5. de gestis Francorum c. 27. ad verbum transcribere volui, vt prudentes iudicent, vni ne Episcopo Gallo, an Synodo Episcoporum omnium prouinciæ eiusdem fidem habere oporteat.

CAP. IX.

QVINTO loco aduersarius nesciens omnino quid loqueretur ad Sanctum Bernardum iudicem prouocauit, ac vt stultitiam eius magis miretre, ipsa eius verba ponam (*Legge ò Italia mia, quello che scrisse San Bernardo ha più di Quattro cento anni nelli libri delle sue Considerationi del Papa, de Vescoui, & del Clero, & poi non dubito punto, che tu non confessi, che di tai persone non si poteua dire, à voler dire la verità, meglio di quello che dice*) Prodeat igitur Sanctus Bernardus, & temerarium istum iuuenem sua auctoritate confundat. Non solum enim in libris quinque quos de Consideratione ad Eugenium scripsit, ne verbo quidem Sanctus Bernardus Pontificem Romanum Antichristum esse significauit, sed etiam in ijs libris & in epistolis passim eiusdem Pontificis auctoritatem mirifice prædicauit, atque defendit.

A primum librum ita exorditur: *Subit animum dictare aliquid quod te Papa beatissime Eugeni vel ædificet, vel delectet, vel consoletur, sed nescio quomodo vult & non vult exire læta quidem, sed lenta oratio, dum certatim illi contraria imperare contendunt, maiestas, atque amor.* Ita nimirum Sanctus Bernardus Antichristum alloqueretur, ita illum ædificare, delectare, consolari cuperet, ita simul diligeret, & timeret. In secundo autem libro accuratè exponens, quid sit Papa, *Age*, inquit, *indagemus adhuc diligentius qui sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei, quid responsurum putas? ille iniquus, homo peccati, filius perditionis, apertè denique Antichristus? audi, quid respondeat. quis es? sacerdos magnus, summus Pontifex; tu Princeps Episcoporum, tu hæres Apo-*
B *stolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es, cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij cœli ianitores & gregum Pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius vtrumque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi vniuersi crediti, vni vnus, nec modo ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor.* Porro initio libri tertij vna breuissima sententiola idem Bernardus expressit quousque se Iurisdictio Romani Pontificatus exten-
C dat, ne fortè aduersarius noster Reges ac Principes conetur excipere. *Orbe*, inquit, *exeundum ei, qui forte volet explorare, quæ non ad tuam summi Pontificis pertineant curam.* Librum Quartum idem Sanctus Bernardus semper sui similis ita concludit, vt summum Pontificem nominet *Christianorum Ducem, pastorem plebium, vltorem scelerum, malorum metum, malleum Tyrannorum, Regum patrem, Legum moderatorem, Canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem altissimi, Vicarium Christi, Christum Domini, Deum Pharaonis.* Hæc igitur sunt quæ sanctus Bernardus in libris de Consideratione de Pontifice Maximo scribit, quibus vel ipso aduersario teste, nihil ve-
D rius dici poterat. Ac ut intelligat is qui ad Bernardum iudicem prouocauit, Summum Pontificem ex Bernardi sententia non tantum non esse vt Antichristum fugiendum, sed etiam ad eum propriè pertinere causas fidei iudicare, et non egredi limites suos, ut iste fingit, si de fide Gallorum sententiam ferat, audiamus initium epistolæ 190. ad Innocentium Papam, de Petro Abailardo, qui intra Gallias hæreses seminabat, *Amantissimo patri, & domino Innocentio Summo Pontifici Frater B. Claræuallis vocatus Abbas, modicum id quod est. Oportet ad Vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in re-*
E *gno Dei, ac præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum, hæc quippe huius prærogatiua Sedis.* Legat igitur Italia, vt aduersarius cupit, legat etiam Gallia, legat Ecclesia vniuersa Doctorem illum sanctum, sapientem, disertum, & illi potius, quam stolido isti iuueni, qui tamen Bernardum iudicem de hac controuersia fecit, de Summo Pontifice credat.

C A P. X.

SEXTO loco producit ad medium verba quędam Eberardi Episcopi Salisburgensis, quæ apud Ioan. Auentinum extant. sed ea neminem mouere debent, cum Ioan. Auentinus auctor sit parum probatæ fidei, & non sine causa illi omnia in odium Pontificum vel finxisse vel amplificasse credatur, nihil enim tale extat apud alios Historicos; ac ne apud ipsos quidem Germanos VVymphelingium, Krantzium, Naucleum, qui eandem historiam literis consignarunt. Deinde, licet historia ab Auentino verè conscripta esset, illud tamen in dubium reuocari non potest, quin Episcopus ille hostis acerrimus fuerit Gregorij IX. Pontificis, & contra Friderico II. Imperatori addictissimus, cum autem ob discordiam illam inter Pontificem, & Imperatorem omnia bello arderent, & factiones illæ Guelphorum, & Gibellinorum tunc primum exortæ, quasi rabie quadam accensæ furerent, qui Pontifici fauebant in Fridericum, & qui Fridericum sequebantur, in Pontificem omnia conuicia & maledicta iaciebant, quæ in mentem venire nullo modo potuissent; quare non quid irati homines tunc effunderent, sed veri bonam causam tuerentur, considerare operæ pretium erit, quod quidem illa etiam de causa vtile erit, quod auctor iste paulo ante videlicet pag. 4. scribere ausus sit, Fridericos Imperatores sanctos fuisse, & iniustè a Pontificibus oppugnatos. Nolo scriptores Italicos producere, Sanctum Antoninum, Blondum, Sabellicum, Platinam, & cæteros, qui aduersario suspecti esse possent: sed Germanos tantum, qui ante exortam Lutheri hæresim sine præiudicio anticipatæ opinionis, rem ipsam, vt erat, literis prodiderunt. Iacobus VVymphelingius in Epitome rerum Germanicarum cap. 36. de Gregorio nono à Friderico II. miris modis afflicto, ita scribit. *Tum Pontifex humanis destitutus auxilijs, ad rem diuinam supplicationesque animum diuertit, quibus, Deo agente, Fridericum auertit hostem.*

Habes hic testimonium hominis Germani, & quod maius est, Friderico Imperatori addictissimi, quippe qui cap. 39. summis eum laudibus effert, qui tamen satis apertè meliorem causam Pontifici tribuit, cum ab ipso Deo Pontificem ab Imperatoris impetu defensum scribit. Ioannes Nauclerus in 2. Volumine suæ Chronographię generatione 41. de Friderico II. loquitur ad hunc modum, *Romam veniens mores mutauit, spreta iurisiurandi religione multa & quidem enormia aggressus, ditionem vexabat Pontificiam, Pontifices & Archiepiscopos ponens in Ecclesijs suo modo, & institutos à Papa expellens, collectas ab Ecclesijs exigens*, & infra, *admonitus super his, ipsi non obtemperabat: admonentem magis magisque indies spreuit, vnde eum percussit Pontifex anathemate, &c.* Accedat Albertus Krantzius, vt in ore trium testium stet omne verbum. Hic insignis autor in lib. 8. Saxoniæ, cap. 8. *Imperator*, inquit, *Fridericus a Papa multis ex causis excommunicatus, quas in bulla declarauit, diu permansit in sordibus*, & paulo post, *Pontifex sollicitauit Archiepiscopos & Episcopos, vt Imperatorem excommunicatum cunctis denunciarent: Sed Episcopi Theutoniæ ne hoc fieret, supplicarunt, veriti tyrannidem eius: In*

A *Francia autem, Anglia, & Dania denunciabatur sine timore*, Et paulo infra, *Imperator interim, cum Papa Concilium Prælatorum euocasset ad succurrendum terræ sanctę, reuocatis Cardinalibus de sua quemque legatione, omnes vias terræ, marique occupauit, & itinerantes ad vrbem captos protraxit in carcerem Cardinales, Episcopos, Prælatos, nobiles, doctos cuiusque generis & ordinis, ab orbe Christiano ad Summum Pontificem missos oratores. Doluit Christianismus tantum esse vulnus in visceribus, ab eo præsertim, qui omnia tueri susceperat, & Sacramento se adegit, cum interim Turci & Saraceni premerent Christianos in terra sancta.* Deinde cap. 9. horribilem Friderici crudelitatem B his verbis exponit, *Perductos ad se Romanos partim quaternis ad crucis formam perfodit vulneribus; partim caput in crucis modum quadrifariam scidit; partim fronte eodem ferro cruce reddidit insignitos, Clericos vero detonsam in vertice coronam ferro cæsim in crucem vulneratam, vt dicebat, iussit ornari, quorum vnus inflictum vulnus nimis patienter tolerare visus, in palearum cumulum funiculo est pertractus: & cum benedicere ac laudare Deum perseueraret, igni supposito est crematus.* Et post multa similia summæ crudelitatis exempla subiungit cap. 10. de perfidia atque impietate eiusdem, *Friderici* inquit, *rem in Sicilia* C *administrantes, in nullum sacrum locum magis sæuierunt quam in monasterium Cassinense Diui Benedicti: aurea enim & argentea vasa fregerunt, quæ Fridericus conflata redegit in nummos, & Monachis inde vi ac conuicio deturbatis, satellites sunt in habitationem ruinamque profecti, & quod impietatem auget, Saracenos adeo fouit Fridericus, vt eos mercede conductos magis, quā cæteros Christianos in militia charos habere sit visus: præterque arma tractantes multos ex ea Barbarie per Italiam, & Siciliam honoribus, & magistratibus euexit, eiusque gentis amore in Christianos vsque adeo est debacchatus, vt Luceriam Apuliæ ciuitatem eiectis populariter Christianis, Saracenis dederit habitandam*, & paulo post, *legem in regione pro*D*mulgauit, qua Saracenos adeo voluit saluos esse, vt contendentes cum illis impunè occiderentur: cæsorum autem Saracenorum quæstio, si captus non esset, qui vim intulerat, in vicinæ regionis populos haberetur, quę eris summa ac totidem capitum supplicio punirentur. Quin etiam alia impietate atque insania vt Saraceno non magis militanti, quā in Africa agenti commodaret, est vsus, qui forma prę̄stantiores per Siciliam mulieres, & suum Italiæ regnum concupitas Virgines à parentum sinu, matronasque à maritorum complexu capi & passus fuerit & curauerit. Tunetis Africę Regis fratrem baptizari volenti Panormi prohibuit.* Hæc ille: atque hæc sunt videlicet pia illa opera ob quæ sanctum Imperatorem, & vnctum Dei aduersarius ap-E pellauit, & cur Pontifex Gregorius Antichristus sit habendus videatur, quia cum anathemate notatum ab Ecclesia eiecit: Sed pergamus ad cætera.

C A P. XI.

SEPTIMO loco Ioachimum Calabrum testem adducit, à quo in explicatione Apocalypsis Romanum Pontificem Antichristi nomine appellatum affirmat. Sed impudens est mendacium, quod certè nobilem virum, qualem iste se iactat minimè decebat,

cebat,

cebat; tantum enim abest, vt Ioachimus Abbas vllo in loco Romanum Pontificem Antichristum esse significarit, vt contra potius frequenter de illo summo cum honore scripserit. In ipsa epistola, quam toti illi operi præmisit, iubet suum opus Apostolicæ Sedis iudicio subijci, vbi etiam certa fide se credere dicit non posse portas inferi contra Romanam Ecclesiam præualere, neque vsque ad mundi consummationem fidem eius vllo vnquam tempore perituram. Deinde in prima parte expositionis explicans textum septimum capitis secundi aperte scribit, Ecclesiam Constantinopolitanam finem esse habituram, Romanam autem vt veram Hierusalem, & thronum Dauid semper mansuram. Rursus in expositione vndecimi textus capitis sexti habet hæc verba. *Quicunque Petri Ecclesiam moribus, viribusque impugnant, Babylonis se filios contremiscant.* In expositione autem secundi textus capitis septimi per Angelum ascendentem ab ortu solis atque habentem signum Dei viui Romanum Pontificem intelligendum esse dicit, qui cum Coepiscopis suis signo crucis electos muniet in illa vltima tribulatione, quã Antichristus videlicet excitabit. Sed quid opus est pluribus, cum aduersarius locum nullum attulerit pro mendacio suo? Vnus extat locus in expositione textus vndecimi capitis noni, qui forte pro aduersarijs facere videatur. Sed in eo loco non verum Pontificem Romanum, sed principem quendam Patarenorum hæreticorum ab Ecclesia Romana iam olim damnatorum, quem illi suum Apostolicum dicebant, Antichristi præcursorem futurum esse Ioachimus suspicatur. Sed nihil ad rem nostram hoc pertinet.

CAP. XII.

ADDVCIT postremo testimonia trium auctorum qui lingua Italica scripserunt, Dantis, Petrarchę, atque Bocacij, quos testes esse dicit omni exceptione maiores, quod Papæ domestici, quod antiqui, quod venerabiles ob vitæ & morum integritatẽ, D quod summa doctrina præditi fuerint, quod sine perturbatione animi scripserint, quod denique etiam præuiderint ruinam Pontificatus Romani, vt non tam poetæ quã prophetæ fuisse videantur. Et quidẽ quid isti auctores scripserint paulo post videbimus; Nunc breuiter laudes illas quib. ab aduersario afficiuntur discutiamus. Ait inprimis eiusmodi esse testes vt eis nulla ratione contradici possit. At si carmina amatoria, si fabulas, si somnia scripserũt, vnde illis auctoritas tãta, vt contradici nequeat? Quid si Dantẽ ipsum qui maximẽ serius ac sobrius ex trib. illis fuit, falsitatis ne dicam mendacij manifestẽ coarguam? certe enim quæ scribit de Anastasio Pontifice vt suo loco ostendam, defendi nulla ratione possunt. Denique E si testes isti adeo sunt veraces, vt fides omninò illis habenda sit, cur auctor iste pag. 22. fidem Danti habendam esse negat, cum donationem Constantini, & Lepræ eius Baptismo curatam affirmat? Ait deinde Papę domesticos fuisse: quod de Dante & Bocacio simpliciter est falsum. Dantes enim factione Gibellinus, non modo non domesticus, sed etiam hostis Pontificum fuit. Bocacius vero nullius Pontificis domesticus fuisse legitur. Quod autẽ de eruditione & antiquitate diA cit, antiquior & doctior S. Bernardus fuit, antiquiores etiam & doctiores innumerabiles alij, qui summi Pontificis dignitatem totis viribus defenderunt, sed risum vix tenui, cum Petrarcham, & Bocacium à morum sanctitate, vitęque integritate laudari vidi, cum eorum scripta Italica, ob quæ ab isto iuuene tãtopere cõmendãtur, nihil ferè nisi turpes amores contineãt, quorum etiam ipsum Petrarcham aliquando vehementer puduit, talibus videlicet sanctis Prophetis digni sunt Lutherani, & Caluinistæ, qui iuuentutem libris suis corrumpant, qui Deam Venerem & prolem eius Cupidinem pro summis numinibus venerentur, qui vel triumphos amoris canant, vel confictis fabulis expugnãdæ pudicitiæ artes doceãt. Istud B credo, Euãgelium ab Antistite vestro Beza didicistis, cuius extant tot carmina amatoria in Candidam, quædam etiam turpissima in eandem, ac puerum Audebertũ; & qui non alia de causa præfationẽ in Psalmos pœnitentiales Latinis versibus scripsit, nisi vt formã Bethsabeæ impudicissimæ (vt fecit) nobis depingeret. Disce miser, aliquando tandẽ, quanto sit Ecclesiæ Catholicę, q̃ vestrę sanctior disciplina, cũ illos ipsos libros vos appelletis sacros, & iterũ atq. iterũ typis excusos populo obtrudere nitamini, quos cẽsura Ecclesiæ Catholicæ legi ob impuritatẽ, & corruptelam iuuentutis prohibet. Iam quod addit hos auctores sinẽ animi perturbatione de Romano Pontifice esse loC cutos, quis credat, cum Dantes factione, vt dixi, Gibellinus eos fere Pontifices solum reprehendat qui Gibellinis præter cęteros aduersabantur. Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem V. nam à Petrarcha tela illa cantica in Curiam Romanam non sine magna animi perturbatione scripta, cum aulicis infensus esse cœpisset, clarius est quã vt sit à nobis necesse dici. Quod denique ad vaticinium illud pertinet, quo illi Romani Pontificatus ruinam præsignificasse vobis visi sunt, si quidem illi tale aliquid prędixerũt, id ipsum de vaticinio ipsorum dicimus, quod de similibus prophetis olim Ezechiel cap. 13. pronunciauit, Veh prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Tentauerat quonD dam Martinus Lutherus horum omnium qui nunc in Ecclesiam Catholicam debacchantur parens, futura prædicere, ac in Epistola quadam anno 1521. cum illa inscriptione edita fidelem admonitionem ad omnes Christianos, audacter prædixit, post biennium fore, vt Papæ, Cardinales, Episcopi, Presbyteri, Monachi, Moniales, turres, campanæ, & quicquid Ecclesiasticum est, in auras diffluerct, atq; euanesceret, modo, ipse illo biẽnio concionari, & scribere, vt cœperat, sineretur, sed permissus est non duos, vt petebat, sed ferè viginti & duos annos summa libertate scribere, ac docere, nec tamen quidquã eorum quæ prædixit, euenit; atque eundem exitum omnia E eiusmodi vaticinia necessariò sortientur, quæ cum prophetæ illius omnipotentis vaticinio pugnant. Super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Matth. 16.

CAP. XIII.

QVIA vero Pius V. Pontifex optimus, & sanctissimus carmina illa Petrarchæ, quæ aduersus Vrbem Romam impiè scripta fuerant, abradi iussit,

sit, inde sumpta occasione, aduersarius in extrema declamatione sua tragicè deplorat, quod libri sacræ scripturæ non passim lingua vulgari vnicuique permittantur: Sed caussam istam tam ineptè & imperitè agit, vt nisi inscitiam eius ex toto ipsius opere deprehenderem, suspicarer fortasse eum præuaricari dedita opera voluisse. Primum ait, Ecclesiæ Catholicæ Præsules, & pastores id vnum satagere, vt hominibus persuadeant, eos qui legunt scripturas sacras noui, ac veteris testamenti, hæreticos fieri. Sed quale est hoc mendacium? an non scripturæ sacræ vtriusque testamenti summo Pontifice non solum approbante sed etiam iubente passim publice & priuatim in templis, in scholis, in domibus leguntur? Deinde addit, impie prohiberi lectionem bibliorum lingua vulgari, cum Moses in lege veteri iusserit vt sacerdotes ad populum lingua materna conciones haberent? O acumen, quasi verò Ecclesiæ Catholicæ sacerdotes non lingua materna vbique ad populos concionentur. Tertio dicit Christum quoq. id ipsum discipulis imperasse, vt videlicet ad populum vulgari idiomate loquerentur. Et quanquam vulgaris idiomatis nulla in Euangelio vt nec in lege Mosis mentio fit, admittimus tamē ad gentes ad quas docendas missi erant, Apostolos lingua vulgari esse concionatos, quod vt dixi, etiam hoc tempore faciunt Catholici Sacerdotes; sed ijdem cur quæso lingua minimè vulgari epistolas conscripserunt, si eas à vulgò legi voluerunt? Nam certe B. Paulus ad Romanos non Romanè sed Græcè scripsit, & Apostoli Petrus & Iacobus ad Hebræos non Hebraicè sed Græcè literas dederunt; & Sanctus Ioannes Parthis non Parthicam sed Græcam Epistolam misit. Quarto dicit, ab Apostolo Paulo serio Christianis omnibus denunciari, vt sacras literas inuestigent, ac scrutentur. Atqui hoc præceptum Apostolicum in 14. quæ extant Paulinis Epistolis non inuenitur, si Caluiniani quintam decimam forte habent, non grauentur eam cum cæteris communicare. Sed quando Paulus Apostolus hoc iuberet, qui vt dixi, ad Romanos ea lingua scripsit quam vulgus non intelligebat; qui serio monet ad Ephes. 4. positos in Ecclesia Doctores, & pastores, vt videlicet non deessent, qui diuinas literas imperitæ multitudini exponerent? Postremo argumentū inde petit aduersarius, quod Mahomethus populis suis persuasit, ad eos non pertinere libros legis Domini per se euoluere, cum id proprium sacerdotum sit, sed verum Mahomethus id præceperit, aduersarius noster viderit. Nos verò non in Alcorano Pseudoprophetæ Mahomethi, sed in Malachia sancto, fidelissimoque propheta legimus, *Labia sacerdotis custodiunt scientiam & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.* Malach. 2. & Sāctum Basilium grauissimum doctissimumq; patrem, præfecto Culinæ Imperatoriæ locum è diuina scriptura proferenti respondisse scimus, *Tuū est de pulmentis cogitare, non dogmata diuina decoquere*, id quod refert Theodoretus lib. 4. historiæ ecclesi. cap. 17. Sanctum, quoque Hieronymum clarissimum Ecclesiæ Catholicæ lumen non ignoramus quā acriter reprehenderit, in epistola ad Paulinum, prauam illam consuetudinem qua sibi diuinas literas omnes vendicabant, cum tamen alioqui veteri Prouerbio, tractent fabrilia fabri. Atque hactenus de illa declamatione, qua Summum Pontificem Antichristum esse frustra probare aduersarius contendebat.

Responsio ad ea, Quæ ex Dante Aligherio contra Sedem Apostolicam adferuntur.

C A P. XIV.

Venio nūc ad ea, quæ ex Dante Poeta Italico in medium adferenda libelli auctor iudicauit. Ea licèt multa & varia sint, tamen omnia ad quinque capita reuocari possunt, Primū.n. in opere illo Dantis certorum Pontificum & Cleri eorum totius vitia deteguntur; deinde locus Apocalypsis de Babylone ad Summos Pōtifices applicatur, tertio Sacrificium Missæ iuxta Lutheranorum errorem improbari videtur; quarto Lutheri aduentus, & prædicatio prophetico spiritu, si aduersarijs credimus, præsignificatur; quinto Indulgentiæ Pontificiæ reprehendi videntur. Ordiamur à primo. Quinq; Pōtifices à Dante reprehēsos aduersarius annotauit, Anastasium II. Nicolaum III. Bonifaciū VIII. Clemētē V. & Ioannem XXII. Addere poterat ad alios etiam Celestinum V. hos enim sex ex tam ingenti numero Summorum Pontificum in toto illo opere reprehendit. Sed in Anastasio ex inscitia turpiter lapsus est. Scribit enim Anastasium inter hæreticos in gehenna puniri, ob hæresim quandam Photini.

Cantic. XI. del'Inferno.

Ci raccostamo dietro ad vn coperchio
D'vn grande auello, ou'io vidi vna scritta,
Che dicena, Anastasio Papa guardo,
Lo qual trasse Fotin da la via dritta.

Commentarius aduersarij ad hunc locum habet, Photinum in Thessalia docuisse spiritum Sanctum à patre non procedere; & filium minoris auctoritatis esse quā patrem: atque hanc hæresim ita placuisse Anastasio II. Pontifici, vt eam etiam publicè defendere sit conatus, proinde iure à Dāte inter hæreticos numerari. At Dantes quidem aliqua venia dignus est, quippe qui Martinum Polonum, Gratianum, et alios quosdam erroris sui habuit auctores. Illi.n. Dāte antiquiores scriptū reliquerunt, Anastasium Pontificem in eo peccasse quod Acaciū Eutychianę hæresis fautorē, & à prædecessoribus suis iustè depositum, in sedem Constantinopolitanam reuocare voluerit, quodque Photino cuidam Thessalonicensi Acacij amico sine cōsensu Episcoporū cęterorū temerè cōmunicauerit, Addunt etiā, prędictū Anastasium ob id peccatum diuina vltione percussum miserè perijsse. Quæ omnia falsa fabulosaque sunt, nam certissimis testibus constat, Acacium multo ante obijsse diem suum, quam Anastasius Pontifex fieret: testātur id Euagrius lib. 3. hist. c. 23. Nicephorus li. 15. c. 17. & Liberatus in Breuiario de caussa Nestoriana cap. 18. quomodo ergo fieri potest, vt Anastasius Acaciū ad sedem reuocare voluerit, quē iā olim defunctū esse cōstabat? Deinde, nonne extat epistola doctissima & pulcherrima huius Anastasij Pontificis optimi ad Anastasium Imperatorem, in qua totis viribus persuadere nititur, ne nomen quidem Acacij tolerandam esse? sed occasionem fabulæ dedit, quod illo ipso tempore vixit Anastasius

stasius Imperator hæresi Eutychiana infectus qui & Acacio fauebat, & fulmine ictus interijt, vt scribunt Cedrenus Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Quod ergo ad Anastasium Imperatorem propriè pertinebat, vel inscitia, vel malitia scriptorũ ad Anastasium Pontificem retulit, atq; hæc ad Dantem. Ad Commentarium aduersarij breuiter respondemus, in eo tria splendida mendacia contineri. Non enim Anastasius IIII. vt iste somniat, sed secundus fuit, de quo loquitur Dantes. Nec Photinus ille Spiritum sanctum à patre procedere, vt iste sine vllo fundamento affirmat, inficiabatur, sed Acacio tantum Eutychianistæ fauebat. Nec denique Anastasius Photioi errorem publicè defendisse vsquã legitur, nisi apud istum verè commenticum commentarium. Auctores enim supra citati, quos Dantes secutus videtur, tantum scribunt, Anastasium sine consensu Episcoporum & Clericorum totius Ecclesiæ Photino communicasse. Iam vero io Celestino V. oihil aliud Dantes reprehendit, nisi quod Pontificatu sponte se abdicarit; sic enim habet.

Canto 3. dell'Inferno.

Guardai & vidi l'ombra di colui.
Che fece per viltate il gran rifiuto.

Sed hunc locum neque aduersarius annotauit, quod nihil ad rem eius pertineret, neque Dantes verè iudicauit. Fuit enim Celestinus vir sanctissimus, & tam ante Pontificatum, quam etiam post, miraculis plurimis illustris, vt ex eius vita intelligi potest, quam & doctè, & fideliter scripsit Cardinalis Cameracensis Petrus ab Alliaco. Ceteros quatuor Pontifices Nicolaum, Bonifacium, Clementem, & Ioannem, & generatim Clericos omnes, Dantes quidem non parum vituperat, sed ob uitam & mores, non ob fidem, & doctrinam, neque hæreticos, aut Antichristos vsquam vocat. Quid autem mirum esset, si io tam numeroso Summorũ Pontificum ordine, pauci quidã inuenirẽtur vitæ parũ integræ et probatæ, an ideo quia pauci quidã minus sanctè vixerunt, sedes ipsa Apostolica Antichristiana dicenda est, cũ & antea, & postea plurimi viri sãctissimi eandẽ Apostolicam Sedẽ tenuerint? an verò non possemus cum Sancto Augustino de summis Pontificibus disputante, liberè dicere, in illum ordinem Episcoporum qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, iam vsque ad Clementem octauum, qui nunc eandem cathedram sedet, etiamsi quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ, & innocentibus Christianis, quibus Dominus prævidens, ait de præpositis malis, *Quæ dicũt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt*, vt certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in domino collocata nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur: quid? quod, vt supra dixi, Dantes factione Gibellions in reprehensione Pontificum & Cleri merito suspectus haberi debet, cum odio potius inimicorum, quam veritatis amore ad scribendum animum appulisse videatur. Accedit postremo, quod aduersarius etiam noster in quibusdam rebus Danti fidem habendam esse negat, quod eum vulgi opinionem secutum esse dicat, vt in donatione & lepra Constantini. Quod si aduersario licuit Danti, quem vt prophetam coli voluit, fidem interdum non habere: cur nobis non liceat eidem Danti quem poe-
A tam noo prophetam fuisse scimus, interdum etiam fidem non habere? atque hæc de primo.

C A P. XV.

Alterum caput erat de loco Apocalypsis de quo sic loquitur Dantes.

Canto 19. dell'Inferno. *Apoc. 17.*

Di voi Pastor s'accorse'l Vangelista
Quando colei che siede sopra l'acque
Puttaneggiar co'i Regi à lui fù vista.
Quella che con le sette teste nacque
Et da le dieci corna hebbe argumento
Fin che virtute al suo marito piacque.

B Hic vero triũphat aduersarius, sed planè ante victoriã, nã in eodem Cantico Dantes agnoscit verum Ecclesiæ Catholicæ pastorem fuisse Nicolaum illum tertium de quo loquebatur cum summos Pontifices per mulierem illam meretricem significatos esse diceret.

Et se non fusse, ch'ancor lo mi vieta
La reuerentia delle somme chiaui.
Che tu tenesti nella vita lieta.
I'vserei parole ancor più graui.
Che l'auaritia vostra il mondo attrista
Calcando i buoni, & sù leuando i praui
Di voi Pastor s'accorse'l Vangelista &c.

Cum igitur ob summarum clauium reuerentiam,
C quas Nicolaum Pontificem habuisse in terris confitetur, ne in Inferno quidem Dantes audeat contumeliosè illum alloqui: certè non Antichristum, sed verum Christi Vicarium fuisse illum cẽsebat, etiamsi ob auaritiam cum meretrice illa de Apocalypsi eundem conferri posse iudicauerit. Deinde quis neget veteres patres doctissimosq; scripturæ sanctæ Interpretes vni Danti anteponendos esse? porro nullus vnquam veterũ hunc locum Apocalypsis de Romana Ecclesia, aut summo eius Pontifice accipiendum esse docuit. Sanctus Augustinus tract. in Psal. 26. & Arethas, Haymo, Beda, & Rupertus in commentario huius capitis decimo septimo Apocalypsis
D per magnam illam meretricem vniuersam diaboli Ciuitatem, id est, omnem impiorum multitudinem significatam volunt. Cæteri, vt Tertulliaous, & Hieronymus suprà citati, de Roma quidem locum illum exponunt, sed de Roma Ethnica, & Imperatoribus eius Paganis, qui Christi Ecclesiam in ipsa Vrbe ita persequebantur, vt planè iuxta verba Ioannis meretrix illa magna ebria dici posset de sanguine Martyrum Iesu. Sed iamdudum Roma ad Christi fidem per Apostolorum Principes conuersa, vt idem sanctus Hieronymus ait lib. 2. contra Iouinianum, blasphemiam io fronte scriptam Christi confessione deleuit, & vt magnus loquitur Leo, serm. de SS. Petro & Paulo, *De magistra erroris discipula facta es veri-*
E *tatis: & per eiusdem sancti Petri sedem caput orbis effecta latius præsides religione diuina quam dominatione terrena.*

C A P. XVI.

Tertium ad sacrificium Missæ pertinet, & io illis uerbis cootinetur.

Cant. 33. del Purgatorio.

Sappi che'l vaso che'l serpente ruppe

Fù

Fù & non è: ma chi n'hà colpa creda
Che vendetta di Dio non teme suppe.

Hunc enim locum aduersarius ita exponit, vt velit, vas quod fuit & non est, esse Romanam Ecclesiam designatam per bestiam illam de qua dicitur in Apocalypsi cap. 17. fuit & non est, & quia suppa lingua Italica significat panem vino maceratum, scribit impius iste iuuenis, per eam vocem significari Eucharistiam, ac sententiam Dantis esse non placari Deum sacrificijs Catholicorum Sacerdotum quæ in specie panis & vini domino offeruntur. Et quidem quod attinet ad vas illud confractum, non negamus eo vase Romanam Ecclesiam designari, quam Dantes ob corruptam morum disciplinam in deterius mutatam cum cerneret, dixit, fuisse, sed non esse: quod autem dixit non esse, per comparationem accipiendum est; non absolutè, neque enim significare voluit, non esse iam Romæ Ecclesiam, sed non esse talem qualis aliquando fuerat, si de moribus, & vitæ integritate agatur, nam alioqui Ecclesiam Romæ esse, & Summos Pontifices Christi locum in terris gerere ex ipso Dante paulo post luce clarius ostendemus. In eo verò quod de pane & vino scripsit Dantes, explicando, toto cœlo aduersarius aberrauit, nam Landinus, qui commentaria in Dantem scripsit, vbi ad hunc locum venit, ex testimonio Imolensis antiqui interpretis huius poetæ, & ex monumentis quibusdam filij eiusdē Dantis, & ex communi Florentinorum consensu docet, allusisse Dantem hoc loco ad superstitionem, quæ suo tempore vigebat Florentiæ, existimabant enim illius ætatis homines eos qui homicidium perpetrassent, non posse in manus inimicorum deueniꝛe, si super occisi tumulum panem vino maceratum comedissent, atque ea de causa cognati eius qui cæsus fuerat diligenter tumulum custodiebant, ne forte homicidæ super eum tumulum cibo illo vescerentur, antequam cædem alia cæde vlti essent. Ad hanc igitur sui temporis consuetudinem, siue potius superstitionem Dantes respiciens, minatur diuinam vindictam ijs, qui Ecclesiam malè viuendo deformant: atque addit eis minimè profuturam superstitionem illam, quam sibi prodesse patricidæ falsò atque impiè credunt.

CAP. XVII.

SEQVITVR Quartum caput, quo carmina illa continentur, quibus Lutherum à Dante præsignificatum aduersarius credit.

Cantic. vlt. del Purgatorio.

Non sarà tutto tempo senza reda.
L'Aguglia, che lasciò le penne al carro.
Perche diuenne mostro, & poscia preda.
Ch'i veggio certamente, & però 'l narro.
A darne tempo già stelle propinque.
Sicure d'ogni intoppo, & d'ogni sbarro.
Nel quale vn cinque cento dieci, & cinque
Messo di Dio anciderà la fuia.
Et quel Gigante che con lei delinque.

Hic aduersarius, vt se acutissimum ænigmatum interpretem esse demonstret, tempus significari affirmat, quo Lutherus conciones suas aduersus Ecclesiam & Summos Pontifices exorsus est. Is enim annus fuit quingentesimus septimus decimus supra

A millesimum. Parum autem interest inter annum quingentesimum quintum decimum notatum à Dante, & annum quingentesimum septimum decimum, quo Lutherus apparuit. sed non aduertit nouus iste Oedipus, Dantem per eum numerum non tempus, sed personam significasse, non enim ait, anno quingentesimo quinto decimo nuncius Dei veniet, sed tempus erit, cum quidā à Deo missus adueniet, qui per numerum 515. significatur, in qua re imitari voluit Dantes locū illum ca. 13. Apocalypsis, vbi nomen Antichristi per numerum 666. describitur. Deinde si numerum annorum Lutheranæ prædicationis Dantes prævidisset, cur à vero per integrum biennium aberrasset? cur etiam mille annos omisisset? Ad hæc cum tam

B apertè Dantes per nuncium illum Dei Imperatorem designet, cum dicat, non semper Aquilam hærede carituram, vnde quæso in mentem venire potuit illi homini, ex eum nuncium Lutherum ex Monacho apostatam, ac priuatum hominem intelligeret? & cū Dantes prædicat, nuncium illum non solum oppressurum meretricem, sed etiam Gigantem, qui cum ea fornicabatur, & per Gigantem aduersarius noster Philippum Pulchrum Galliarum Regem, qui Clementis V. temporibus vixit, significatum fuisse concedat: quanta quæso amentia fuit, per eum Nuncium

C Lutherum accipere, & interpretari, quasi Lutherus Philippum illum debellaturus esset, qui ante obijt quam Lutherus nasceretur? Vera igitur expositio quę ex ipsius Dantis testimonio colligitur, hæc est, per numerum quingentorum quindecim, nomen describitur trium literarum videlicet, Dux, siquidem numerus ille Latinè sic scribitur DXV. eædem verò literæ transpositę faciunt Dux. Porro per eum ducem Principem Veronę intelligi voluit, qui Chanes Scaligerus nominabatur, cum enim ab eo Principe multa beneficia Dantes accepisset, atq; ei more poetico adulari vellet, prędicit fore, vt is aliqn Imperio Romano ac præsertim per omnem Italiam potiatur: & non solum Ecclesiam ditione temporali spoliet, sed etiam

D Regem Galliæ Philippum in ordinem redigat. Id ita esse perspicuum est ex primo Cantico de rebus Inferorum, vbi similia prædicens & nomen Canis exprimit, & Ciuitatem eius describit.

Molti son gl'animali à cui s'ammoglia
E più saranno ancora in fin che'l veltro
Verrà che la farà morir con doglia.
Questi non cibarà terra, ne peltro
Ma sapienza, & amore & virtute
Et sua nation sarà tra Feltro e Feltro.

Sita enim Verona est inter Feltrum Romandiolæ, & Feltrum Marchię Triuisanæ. Idem etiam apertè colligitur ex Cantic. 17. Paradisi. Cęterum vaticinium

E istud non alium exitum habuit, quam inanis adulatio, & poeticum somnium merebatur.

CAP. XVIII.

RESTAT postremum caput, in quo aduersarius indulgentias Pontificias à Dante reprehendi credidit, hæc sunt verba Dantis.

Cantic. 29. del Paradiso.

Ma tal vcell'nel becchetto s'annida
Che s'el volgo'l vedesse, vederebbe
La perdonanza, di che ei si confida.

Sed

Sed hic locus nihil omnino facit cōtra indulgētias, si A quidem vt exponit Landinus, & res ipsa clamat, eos concionatores Dantes reprehendit, qui falsas indulgentias prædicant, & turpis lucri gratia venias peccatorum auditoribus pollicentur, cum Pontificis testimoniū nullū proferre possint, quos quidem concionatores, si qui iam sunt, vt impostores, & falsarios Catholici omnes reprehendunt, loqui autem de eiusmo di Dantē impostoribus patet ex Versibus qui proximè sequuntur.

Per cui tanta stultitia in terra crebbe
Che senza proua d'alcun testimonio.
Ad ogni promission si correrebbe

& paulo infra.

Pagando di Moneta senza conio. B

Vbi significat, eiusmodi concionatores ijs à quibus eleemosinas accipiunt ratione indulgentiæ, soluere pecunias sine impresso vllo signo, quæ nihil valent.

C A P. XIX.

ATQVE hactenus respondimus ad ea, quæ ex Dante protulit aduersarius, nunc audire eum necesse erit ex eodem Dante, quæ forte non cuperet. Proferemus enim testimonia plurima, atque apertissima Dantis, non solum pro summa Rom. Pontificis auctoritate, & dignitate, sed etiam pro alijs nonnullis fidei nostræ capitibus, ut aduersarius intelligat, se Dāte Iudice non modo caussa cecidisse, sed etiam plane hæreticum & impium esse. C

De Sancto Petro sic loquitur Dantes.

Cantic. 24. del Paradiso.

O luce eterna del gran viro
A cui nostro Signor lasciò le chiaui
Ch'ei portò giù da questo gaudio miro.

De Vrbe Roma sic.

Cantic. 2. dell'Inferno

Non pare indegno ad huomo d'intelletto
Ch'ei fu del'Alma Roma, & di suo impero
Nel'empireo ciel' per padre eletto.
La quale, e'l quale à voler dire il vero
Fur stabilite per lo loco santo
V'siede il successor del maggior Piero. D

Audisne, Romam non Antichristi locum esse, sed Vrbem almam, & locum Sanctum, de cœlo stabilitum, vbi successor Petri sedem habeat?

Alio loco Nicolaum III. Papam iam defunctum sic alloquitur.

Cant. 19. del'Inferno.

Et se non fusse, ch'ancor le mi vieta,
La riuerentia delle somme chiaui
Che tu tenesti nella vita lieta
Io vserei parole ancor più graui

Audisne qua reuerentia Dantes Pontificem, & mortuum prosequatur, licet ei, præter cæteros infensus esset.

Alio loco describens captiuitatem Bonifacij VIII. ita cecinit. E

Cantic. 20. del Purgatorio.

Veggio in Anagna entrar lo fior d'aliso.
E nel Vicario suo Christo esser catto.
Veggiolo vn'altra volta esser deriso
Veggio rinouellar l'aceto e'l fiele
E tra viui ladroni esser anciso
Veggio'l nouo Pilato si crudele.
Che ciò no'l satia, ma senza decreto
Porta nel tempio le cupide vele
O Signor mio quando sarò mai lieto
A veder la vendetta che nascosa
Fa dolce l'ira tua nel tuo secreto.

Audisne illum ipsum Pontificem Bonifacium, quem ob malos eius mores, vel ob contrariam factionem Dantes sæpè reprehendit, Vicarium Christi nominari, & iniuriam illi factam, Christo factam iudicari? non igitur Dantes more Lutherico, & Caluinistico Pontificem Summum Antichristum esse putabat, etiamsi alioqui illum reprehenderet, quod vitam, & mores minus probatos habere uideretur.

Alio loco de eodem sic loquitur.

Cantic. 22. dell'Inferno.

Ne sommo offitio, ne ordini sacri
Guardò in se

Audisne vt summum officium, sacrosque ordines cū prauis moribus in Bonifacio Dantes agnoscat?

Alio loco scribit se occurisse animæ Adriani V. Pontificis & continuo in genua procubuisse vt eum ea anima loqueretur ob summam dignitatem, quam in terris gesserat.

Cant. 19. del Purgatorio.

Io m'ero inginochiato, & volea dire,
Ma com'io comincia & ei s'accorse
Solo ascoltando del mio riuerire,
Qual cagion disse in giù cosi ti torse?
Et io à lui per vostra dignitate.

Alio loco de Papa Agapeto ita scribit.

Cant. 6. del Paradiso.

Ma' benedetto Agapito che fue
Sommo Pastore alla fede sincera
Mi ridrizzò con le parole sue.

Alio loco de Clemente V. quem præter omnes alios reprehendere solet, scribit.

Cant. 30. del Paradiso.

Et fia perfetto nel foro diuino,
All'hor tal: che in palese & in couerto
Non anderà con lui, con vn camino
Ma poco poi sarà da Dio sofferto
Nel santo officio.

Alibi contra eos, qui sectarios audiunt omissa doctrina Ecclesiæ, ac Summi Pastoris, vt hoc tempore Lutherani, & Caluinistæ faciunt,

Cant. 5. del Paradiso.

Siate Christiani à mouerui più tardi
Non siate come penne ad ogni vento.
Et non crediate, ch'ogni acqua vi laui,
Hauete il vecchio e'l nouo testamento
E'l Pastor della Chiesa che vi guida
Questo vi basti à vostro saluamento.

Alio loco docet merita operum bonorum, quæ aduersarius noster cum Magistro suo Caluino non agnoscit.

Cant. 25. del Paradiso.

Speme diss'io è vn attender certo
Della vita futura il qual produce
Gratia diuina, & precedente merto.

Alio loco asserit arbitrij libertatem cuius ne nomen quidem Caluinistæ ferre possunt,

Cant. 1. del Paradiso.

Lo maggior don che Dio per sua largezza.
Fesse creando, & alla sua bontate
Più conformato, & quel che'ei più apprezza,

Fù del-

Fù della volontà le libertate
Di che le creature intelligenti
E tutte & sole fvro, e son dotate.
Et alibi de eodem libero arbitrio.
Cant. 18. de Purgatorio.
Questo'el principio la onde si piglia
Cagion di meritare in voi secondo
Che buoni & rei amori accoglie & viglia.
Alio loco signum crucis approbat, à quo Caluinistæ non minus quam dæmones fugiunt,
Cant. 2. del Purgatorio,
Poi fece il segno lor di santa Croce.
Alio loco inuocationem sanctorum describit, quæ idolatria à Caluinistis iudicatur,
Cant. 13. del Purgatorio,
V'dì gridar, Maria ora per noi
Gridar, Michele, & tutti gli altri santi.
Item alibi inducit sanctum Bernardum sic loquentem de intercessione B. Virginis Mariæ.
Cant. 32. del Paradiso.
Orando gratia conuien, che s'impetri
Gratia da quella, che puote aitarti.
Item alibi ad eandem Virginem.
Cant. vltimo del Paradiso.
Donna sei tanto grande, e tanto vali
Che qual'vuol gratie, e à te non ricorre
Sua disianza vuol volar senza ali.
Alio loco de reliquiarum veneratione.
Cant. 25. del Paradiso.
Mi disse mira, mira, ecco'l Barone
Per cui la giù si visita Galitia.
Alio loco de imaginibus.
Cant. 4. del Paradiso.
Et santa Chiesa con aspetto humano
Gabriel, & Michael vi rappresenta
Et l'altro che Tobia rifece sano.
Alio loco de votis, quæ sine Pontificis auctoritate, commutari nequeunt, in quo se maximè alienum ab hæreticis nostri temporis Dantes ostendit.
Cant. 5. del Paradiso.
Mà non trasmuti e arco alla tua spalla,
Per suo arbitrio alcun senza la volta
E della chiaue bianca e della gialla.
Alio loco contra quosdam, qui Virginem Deo dicatam ex monasterio sanctæ Claræ rapuerunt, quod nostro tempore fecit Lutherus, tantopere ab aduersario laudatus.
Cant. 3. del Paradiso.
Dal mondo per seguirla giouinetta
Fuggimi, & nel suo habito mi chiusi
Et promissi la via della sua setta
Huomini poi al mal più ch'al ben' vsi
Fuor mi rapiron della dolce chiostra,
Dio lo si sà qual poi mia vita fosse.
Alio loco de pœnis purgatorij, quas Caluinistæ vt fabulas rident.
Cant. primo dell'Inferno.
Color che son contenti
Nel foco, perche speran di venire.
Quando ch'e sia, alle beate genti.
Alio loco de suffragijs pro defunctis, quæ similiter negantur à Caluinistis.
Cant. 26. del Purgatorio.
Fagli per me vn dir di Pater nostro.

A *Quanto bisogna à noi di questo mondo*
Oue poter peccar non è più nostro.
Item alibi de eadem re.
Cant. 11. del Purgatorio.
Ben si dee lor'aitar'lauar le note
Che portaron quinci, si che mondi e lieui
Possan'vscir' alle stellate rote.
Alio loco de duobus gloriosissimis Ducibus Minorum & Prædicatorum.
Cant. 11. del Paradiso.
Due principi ordinò in suo fauore
Che quindi & quinci le fusser per guida
L'un fù tutto Serafico in amore
B *L'altro per sapientia in terra fue*
Di cherubica luce vno splendore.
Item ibidem de approbatione regulæ Sancti Francisci per Apostolicam sedem.
Et regalmente sua dura intentione.
Ad Innocentio aperse, & da lui hebbe
Primo sigillo à sua religione
Item.
Di seconda corona redimita
Fui per Honorio dall'eterno spiro
La santa voglia de'esso Archimandrita.
Item de primis socijs Sancti Francisci.
Cant. 12. del Paradiso.
Il venerabile Berardo
C *Si scalzò prima, & dietro à tanta pace*
Corse, & correndo li parue esser tardo.
O ignota ricchezza, ò ben ferace:
Scalzasi Egidio, scalzasi Siluestro,
Dietro à lo sposo si la sposa piace.
Sed finis sit: neque enim omnia adducere debemus, & hæc abunde sufficiunt, vt iuuenem illum, qui Dantem iudicem appellauit, si frontem habet, erubescere cogant.

Responsio ad ea, Quæ adferuntur ex Petrarcha.

D ## CAP. XX.

TRANSEO nunc ad ea, quæ ex Francisco Petrarcha in medium aduersarius protulit, ea sunt partim cantica quædam, partim fragmenta epistolarum, sed omnia in vnam atque eandem sententiam conueniunt, vt videlicet Romanam Curiam multorum vitiorum accusent, ac propterea etiam Babylonem quandam nominari posse affirment. Fateor illa in libris Petrarchę exstare, sed quę vitia hominum dānent, non Pōtificū, aut sedis Apostolicę dignitatē imminuant, id quod ipse testatur lib. 11. senilium Epistolarum ad Franciscum Brunum Pontificis Maxi-
E mi secretarium scribens; nam cum admoneretur, ne tam multa scriberet in Cardinales, aliosque Romanæ Curiæ prelatos, respondit, se non homines, sed vitia hominum insectari, neque id facere, quod sibi nocuerint, sed quia iniuriam malè viuendo faciunt Romanę Vrbi, Ecclesię Dei, Christo ipsi, atque Apostolis eius Petro, & Paulo. Nam alioqui in ijsdem libris innumerabilia extant loca, ex quibus Fides, & cultus Petrarchę erga summam illam, ac Deo proximam Romani Pontificis potestatem agnoscas. lib. 1. senilium

lium Epistolarum ad Talanādum Cardinalé. Quis, inquit, quęso non stupeat, simulque non gaudeat, si amicus sit Vicario Iesu Christi? lib. 7. senilium ad Vrbanū V. Pontificē, quē vt Romā redeat adhortatur, Mihi, inquit, apud te, summum culmen Ecclesiæ, non de mea ętate, sed de tua humanitate fiducia nascitur, audio .n. te libenter audire, q̃ vera sunt, etsi acria sint: falsa autem quamuis dulcia, aspernari, neque id mirum, Veritatis viuæ Vicarius es in terris, & infra, Vbicumque rite colitur Christi nomen, illic sedem tuam esse nec nego, nec dubito. Illud mihi non negetur quod inter omnes alias singulare tecum aliquid, imo, quam plurimum habeat Vrbs Roma. Coteræ enim omnes suos habēt sponsos, ubi quidem tui subditos, sed suis Ecclesijs præsidentes: illa vero nullum habet, nisi te. Itaque summus in reliquis, in Romana Vrbe solus es Pontifex, solus sponsus; & infra, Quo animo, da quęso misericors pater temeratæ deuotioni meę veniam, quo, inquam animo tu ad Ripam Rhodani sub auratis tectorum laquearibus somnum capis, & Lateranum humi iacet; & Ecclesiarum mater omnium tecto carens & ventis patet, ac pluuijs; & Petri, Pauli Sanctissimę domus tremunt; & Apostolorum, quæ nunc ædes fuerant iam ruina est, informisque lapidum aceruus lapideis quoque pectoribus suspiria extorquens; & infra: Romam almam, ac sacrosanctam Vrbem, Reginam vrbium, arcem Christianæ fidei, locum Deo gratū, hominibus venerandū, sacra tellure, rerum caput, non semel appellat; & ibidem, nullam esse toto orbe terrarum ciuitatem, vbi magis religio, ac deuotio erga res diuinas conspiciatur, affirmat: Ibidem de Bonifacio Papa VIII. Ananiæ à Columnensibus comprehenso loquens: nullam, inquit, homini in Vicarium Dei sui causa sufficiens est offensionis. Idem lib. 9. Senilium ad eundem Vrbanum: Vere inquit, summus ac Romanus est Pontifex, vere Vrbanus, vere Petri successor, vere Vicarius Iesu Christi. Item in eodem libro ad Franciscum Brunum scribens. Illud inquit, neque tuum, neque cuiusquam animum moueat, quod Papam Romanū quo nihil maius, immo cui par nihil orbis hēt, alloquor; quasi illius reuerentia stylum cohibere debuerit, mihi enim vt vides, magna hinc pars fiduciæ orta est, quod Vicario veritatis nulla veri particula occultanda videretur. Idem lib. 11. Senilium, epistola vltima: Roma, inquit, proculdubio Sacrosanctissimus mundi locus est, vbi Christianus verus & viuere optet & mori. Idem in Apologia contra Galli calumnias: Non quidem, inquit, sic insanus sum, vt Romano Pontifici legem ponam, cum ipse sit legifer omniū Christianorum. Idem lib. 1. Inuectiuarum contra medicum, Romano Pontifici, inquit, omnes, qui Christiano nomine gloriamur, non modo consilium, sed obsequium insuper, & obedientiam debemus. Neque vero solum de summi Pontificis dignitate multo aliter sentit Petrarcha, quam aduersarius crederet; sed etiam de ceteris omnibus fidei nostrę capitibus. Nam lib. 11. Senilium ad Bonauenturam scribens, laudat Monachum quendam, quod & Monasticam vitam religiose duxerit, & Missas deuotissime celebrauerit. lib. 13. in epist. ad Franciscum Brunum, orat pro anima Pontificis defuncti. lib. 14. in epist. ad Philippum Cardinalem multa scribit de sacra illa spelūca, in qua Sancta Maria Magdalena habitasse dicitur,

A eamque illo carmine inuocat.

Dulcis amica Dei lacrymis inflectere nostris;
Atque humiles attende preces, nostræque saluti
Consule, namque potes.

In lib. 2. de uita solitaria cap. 11. Sacra stigmata Sancti Patris Francisci, & ordinem ab illo institutum debitis laudib. celebrat. li. 1. de ocio Religiosorū Monachos sic alloquitur. O felices animæ, ò excubitores assidui, intentique; ò sollicita & deuota Christi mancipia, proque breui seruitio non libertatem modo perpetuam, sed ingenuitatem, filiationemque promerita, ò mercimonium optabile, faustaque rerum alternatio, seruire modicum, non vt diu regnes, sed vt semper.
Denique, ut alia pretermittam, extat etiam ipsius
B Petrachæ testamentum, in quo multa sunt Catholici animi signa; sed illud in primis, quod B. Virginem ac Sanctos ceteros magna deuotione implorat. Nec solum Latinis, serijsque operibus, sed etiam in Italicis illis versibus, quos tantopere aduersarius admiratur, & in libello, quos de uitis Pontificum & Imperatorum conscripsit, & Summum Pontificem Christi Vicariū vocat, & alia non pauca scribit aduersus ea, quæ nostri temporis hæretici docent, De Summo Pontifice ita loquitur:

E'l Vicario di Christo con la soma
De le chiaui, e del manto al nido torna:
Si che s'altro accidente nol distorna
C *Vedrà Bologna, e poi la nobil Roma.*

Item alibi Ludouicum IIII. Imperatorem non alia de causa solū Idolū appellat, & nomen hēe dicit sine re; nisi quia Summi Pontificis auctoritate, & ab Imperio deiectus, & extra communionem fidelium eiectus fuerat.

Latin sangue gentile
Sgombra da te queste dannose some;
Non fare Idolo vn nomen
Vano senza soggetto.

Alio loco Romanam Vrbem Domicilium Dei nominat, quia videlicet sedes est Vicarij eius.

Le donne lagrimose; e'l volgo inerme
D *De la tenera etate, e i vecchi stanchi;*
E'hanno se in odio, e la souerchia vita,
E i neri fraticelli, e i bigi, e i bianchi
Con l'altre schiere trauagliate e inferme,
Gridanò Signor nostro aita, aita:
E la pouera gente sbigotita
Ti scuopre le sue piaghe à mille, à mille.
Ch'Annibale, non ch'altri farian pio.
E se ben guardi a la MAGION di Dio
Ch'arde hoggi tutta, assai poche fauille
Spegnendo fien tranquille:
Le voglie che si mostran s'infiammate:
Onde fien l'opre tue nel ciel lodate.

Alio loco pie describit peregrinationem ad Vrbem
E Romam, & cultum fidelium erga sacras reliquias atque Imagines, quas vos Caluiniani irridere soletis.

Mouesi'l vecchiarel canuto, e bianco
Del dolce luogo, oue ha' sua età fornita,
E da la famigliuola sbigottita;
Che uede'l caro padre uenir manco:
Indi trahendo poi l'antico fianco
Per l'estreme giornate di sua vita;
Quanto più può col bon voler s'aita
Rotto da gli anni, e dal camino stanco

E viene à Roma seguendo il desio
Per mirar la sembianza di colui,
Ch'ancor la sù nel ciel vedere spera.

Alio loco Virginem Deiparam magno affectu implorat: et simul damnat amores, & amatoria cantica, quæ iuuenti sibi exciderant.

Per te puo la mia vita esser gioconda
S'a tuoi prieghi ò Maria
Vergine dolce, e pia
Oue'l fallo abondò, la gratia abonda.
Con le ginocchia de la mente inchine.
Prego che sia mia scorta:
E la mia torta via drizzi à bon fine.

Et infra;

Mortal bellezza, atti, e parole m'hanno
Tutta ingombrata l'alma,
Vergine sacra, & alma
Non tardar, ch'io son forsi all'vltim'anno.
I di miei piu correnti che saetta
Fra miserie, e peccati
Sonsen'andati: sol morte n'aspetta.

Et infra;

Se dal mio stato assai misero, e vile
Per le tue man resurgo
Vergine, i' sacro e purgo
Al tuo nome, e pensieri e'ngegno, e stile;
La lingua, e'l cor, le lagrime, e sospiri
Scorgine al miglior guado;
E prendi in grado i cangiati desiri.

His adiungam duo illa cantica, vbi deplorat preciosum tempus in nugis, id est, in amatorijs versibus amissum.

Tennemi amor anni vent'uno ardendo
Lieto nel foco, e nel duol pien di speme;
Poiche Madonna e'l mio cuor seco insieme
Saliro al cielo diece altri anni piangendo.
H mai son stanco, e mia vita riprendo
Di tanto error; che di virtute il seme
Ha quasi spento; e le mie parti streme
Alto Dio à te deuotamente rendo.
Pentito, i tristo de miei si spesi anni;
Che spender si doueano in miglior vso,
In cercar pace, & in fuggir affanni
Signor, Ch'en questo carcer m'hai rinchiuso
Trammene saluo da gli eterni danni
Ch'io conosco'l mio fallo, e non lo scuso.

I vò piangendo i miei passati tempi;
I quai posi in amar cosa mortale
Senza leuarmi à volo hauendo io l'ale
Per dar forsi di me non bassi essempi.
Tu che vedi i miei mali indegni & empi
Re del cielo inuisibile immortale
Soccorri all'alma disuiata, e frale;
E'l suo difetto di tua gratia adempi.
Si che s'io vissi in guerra, & in tempesta
Mora in pace, & in porto, e se la stanza
Fu vana, almen sia la partita honesta.
E quel poco di viuer che m'auanza;
Et al morir degni esser tua man presta
Tu sai ben, che 'n altrui non ho speranza.

A

CAP. XXI.

CLAVDAM huc locū cū illis eiusdē Petrarchæ [te]monijs, quę in eo libro Italico continentur, [qui] scripsit de vita & moribus Pontificum Romanor[um]. Omittā aūt q̄ ille dicit de Pōtificib. q ante ipsius t[empo]ra sederant, quos tamē vt plurimum laudat, ea so[la] testimonia, quæ ad eos pertinent, quos ipse op[time] nouerat, Ioan. videlicet vigesimum secundum, Be[ne]dictum XII. Clementem sextum, Innocentium [sex]tum, & Vrbanum Quintum. De Ioanne sic lo[qui]tur: *Costui fu ottimo & glorioso Pastore; fece molti [...]ni, & heretici per zelo della fede condannò.*

B De Benedicto: *Fù nell'adolescenza di buona, intera vita, dipoi Maestro in Theologia, e fatto che Papa, riformò l'Ordine di S. Benedetto. Nel dare i [be]neficij era duro, hauendo grande cura, che non fuss[ero] conferiti à chi non gli meritaua: era feruido nella f[ede] & nelle buone opere zelatore, & però era ad alcuni [...] troppo caro. Fù rigido & aspro in modo che fingeu[a] non riconoscere li parenti dicēdo che il Papa non hà p[a]renti.*

De Clemente: *Fù & per nome, & per fatti di m[ol]te virtù pieno.* De Innocentio: *Fù grandemente Religiosi amatore. Fu in ragione Canonica eccelen[te] all'vltimo hauendo santamente tradotta la vita,*
C *morì.* De Vrbano: *Fù nelle sacre Scritture dottiss[imo] & santamente visse.* Hæc sunt Petrarchæ testimon[ia] de Pontificibus Romanis, quorum temporibus i[pse] vixit; quæ quidem non ab assentationis studio, se[d] veritatis amore profecta non dubitabit, qui cogita[rit] ea scripta post obitum omnium illorum fuisse, &. [ab] eo qui & liberrime vitia Romanæ Curiæ taxare [so]lebat, & qui nihil vnquam à Romano Pontifice a[m]bierat, & oblatum etiam Episcopatum constanti[ssi]me recusauit, vt ex varijs eius Epistolis cognosci p[o]test. Ex tot locis à nobis adductis tria quædam col[li]gi possunt. Primum non potuisse Petracham, cu[m] Romam, siue Aucnionem ob Curiam summi Pon[ti]ficis Babylonem appellauit, de fide, de religione, [de]
D potestate Ecclesiastica; sed de vitijs tantum, quæ tu[nc] vigebant ea dicere: neque illi vnquam venisse in m[en]tem quod aduersarij mentiuntur, vt scriberet Rom[a]num Pontificem Antichristum factum; aut Eccle[siam] ipsam Romanam ab antiqua fide degenerasse. Qu[o]modo enim Antichristum esse crederet, quem tot locis Vicarium Dei nominare non dubitat? A[ut] quando Romanam Vrbem Antichristi sedem esse [di]ceret, qui eam almam, Sacrosanctā, domicilium De[i] locum Deo gratum, arcem Christianæ fidei, sacra[m] tellurem, Sacrosanctissimam Sedem appellat, v[bi] omnis verus Christianus & viuere optet, & mo[ri]? An vero placere illi vnquam potuisset nefarium ist[ud]
E bellum in summum Ecclesiæ Catholicæ Pastorem & Patrem, ad quod Reges inflamare Aduersari[us] noster pro viribus nititur, cum disertis verbis [scri]ptum reliquerit, nullam esse posse homini Chr[i]stiano in Vicarium Dei sui sufficientem causam o[f]fensionis? Deinde ex ijsdem locis intelligemus P[ium] V. Pontificem nullam fecisse Petrarchæ iniuriam quod tria eius Cantica abradi iusserit. Nam si P[e]trarcha suspicari potuisset, futuros fuisse aliqua[n]do homines, qui eius versibus abuterentur ad fide[m]

Ca-

Catholicam labefactandam, atque ad eos confirmãdos errores, quos ipse toto pectore execrabatur; sine dubio manibus ipse suis versus illos in ignem coniecisset. Quin etiam, si summus Pontifex, quem ille tam frequenter Vicarium Dei sui nominare solebat, totum illud opus amatoriarũ cautiuncularum flammis adiudicaret; Equidem arbitror spiritum eius in cœlesti Hierusalem, vt ex eius pœnitentia piè confido, cum Deo coniunctum, ingenti lætitia perfundendum; & Deo atque eius Vicario de ea re gratias actu rum. Cur enim non gauderet, si cerneret opus illud exuri, cuius ipsum iam antea pœnituerat: quod multis causa sempiterni exitij esse posset; ob quod denique vix ipse gehennæ ignem effugisset? Cognoscimus ad extremum ex ijsdem illis locis, Aduersarium nostrum, vel ipso Petrarcha teste, seu potius Iudice, Iudicem enim Aduersarius fecit, hæreticum esse; atque adeo extra veram Christi Ecclesiam cum Apostatis & fugitiuis contra veritatem arma gerere. Siquidem Petrarcha, vt supra demonstrauimus, in ea fide, & religione viuebat, quæ Romanã Ecclesiam, vt omnium Ecclesiarum Parentem venerarur; quę summum Pontificem Christi Vicarium, totiusquè orbis Christiani Patrẽ & Pastorẽ agnoscit: quæ Reliquias, atq; Imagines Christi & sanctorũ colit: quæ B. Virginẽ, & Sãctos cæteros inuocat; quæ pro defunctis orat quæ Monasticam vitam laudat: atq; hanc solã vnicã & veram esse religionem idem Petrarcha in lib. primo de remedijs vtriusque fortunæ apertissime docet. Aduersarius autem eorum se socium esse fatetur, qui pro Romana Ecclesia Geneuensem Synagogam, Pro summo Pontifice Christi Vicario, Lutherum, aut Caluinum, Vicarium Satenæ colunt, Orare pro defunctis ociosum, Sanctos inuocare impium credunt; Sanctorũ Reliquias, atq; Imagines tantũ abest, vt venerẽtur, vt etiam illas in flumina, istas in ignẽ abijciant: Monasticem verò tantu prosequũtur odio, vt potius lupanaria quam Monasteria tolerare posse videantur. Quare nulla dubitatio remanet, quin, Petrarcha Iudice, inter hostes veræ fidei numerandus sis nobilis ille iuuenis, qui ad Petrarchæ, quasi egregij cuiusdam prophetæ in grauissima causa religionis iudicium prouacauit.

CAP. XXII.

Responsio ad ea quæ ex Ioanne Bocacio adferuntur.

VNVS restat Bocacius ex ternario illo testium numero oĩ exceptione maiorũ, ex quib. vulgo Italorum summum Pontificem Antichristum esse persuadere voluit Aduersarius. Sed quam ingeniosa & argute Bocacius fabulas texit; tam imperite atq; inepte Iuuenis noster argumenta concinnat. Producit enim in medium ex Bocacij fabulis panca quædam loca, in quibus vitia Clericorum, & Monachorum attinguntur, Sed ex ijs non sequi, vt propterea falsa religionis) fideiquè doctrina habenda sit (vt Aduersarius vellet, ipse idem Bocacius docet. Nam in secunda fabula, quam imprudenter Aduersarius

A præter ceteras elegit vt eam nobis obijceret, scribit quidem Bocacius multa & grauia esse vitia Romanæ Curiæ; sed addit hoc ipsum manifestum argumentum esse veritatis fidei, ac religionis, quæ Romæ colitur. Cũm enim non solum Pagani, & Hæretici illam opugnent; sed etiam ipsi, qui eam profitentur, ac docent, moribus peruersis destruere, vt ipse quidem loquitur atque ad nihilum redigere moliantur, & ea tamen semper vigeat, ac floreat, quis ambigere possit, quin ea sit opus Dei, & non humano cõsilio, prudentia, viribus, Romanam religionem consistere; sed eius qui dixit: *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduersus eam?* B In prima quoque fabula iure Bocacius à Catholicis reprehenditur, quod sacramentum Confessionis, atque extremæ vnctionis, fabulæ fundamentum fecerit, Cæterum in illa ipsa fabula satis ostendit nil sibi commune fuisse cum nouatoribus istis; qui præter baptismum & Eucharistiam nulla alia sacramenta recipiunt. Siquidem ipse cum honore de Sacramento Confessionis, & vnctionis extremæ, necnon de religioso illo Sacerdote, quem vt ministrum Sacramentorum illorum introducit, semper loquitur. & in extrema fabula perditum illum execratur ac damnat, qui sancto viro Sacerdoti suo imposuit, & ad Sacrosancta illa mysteria plane indigous accessit. Neque verò in cæteC ris fabulis sui dissimilis fuit. Etsi enim passim Monachorum ac Sanctimonialium vitia sub occasione fabularum carpat; non tamen inde colligit, quod Aduersarius facit, Monasticen ipsam vniuerse esse dãnandam; sed contra potius eos reprehendit, qui sanctimoniam ac decorem Religiosorum male viuendo obscurant. Quorsum igitur, inquies, Pontificum iussu hæ fabulæ ita corriguntur; vt vbique nomina Sacerdotum, Monachorum, sanctimonialium, aut deleantur, aut in alia commutentur? Causa est in promptu. nescit enim vulgus cuius manibus vulgares eiusmodi libri teruntur assidue, vitium à persona & mores à dignitate secernere. Si Sacerdotes D ac Monachos flagitorum, ac scelerum argui videat; facile Sacerdotium ipsum ac Monachatum contemnit: neque cogitat, quod paucorum est, non esse omnibus tribuendum; neque ordinis sanctitate personarum vitijs inquinari: nec pauci sunt, qui sacerdotum vitia libentius multo quam virtutes imitari velint. quin etiam licere sibi credunt, quod Sacerdotes, siue recte, siue perperam agunt. Quanti autem facienda sit Sacerdotum bona existimatio, vel ex vno illo Imperatoris Constantini facto ab omnibus scriptoribus mirifice laudato, colligi potest. quod ego, quia ad rem nostram non parum facere videtur, Theodoreti verbis referam. Lib. primo histor. cap. 11. Erant, inquit, quidam calumniandi E studio flagrantes; qui quosdam Episcopos accusabant, & criminationis libellos Imperatori offerebant. Ille istis ante concordiam constitutam acceptis, primum cum eos vinculo constrinxisset annuloquè suo obsignasset, seruari iussit. Deinde cum concordiam inter eos conciliasset, libellos in mediũ adductos, illis ipsis præsentibus, igne absumendos curauit, iureiurando adiecto, se ne verbum quidem in illis scriptum perlegisse; nam sacerdotum, inquit,

vitia non sunt populo aperienda; ne ille inde causa offendiculi arrepta licenter peccare aggrediatur. Quinetiam eum hoc quoque adiecisse memorat: Si suis oculis Episcopum alienæ vxori stuprum inferre forte videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obiecturum, ne facinoris aspectus eos, qui idem ipsum cernerent, vlla ex parte læderet. Hæc Theodoretus. Sanctus autem Cyprianus longius etiam progressus scribit Christum ipsum, & Apostolos eius, de sacerdotibus Aaronicis, licet iam sacrilegi, atque impij essent; tamen ob ipsum quamuis inane nomen & vmbram quandam sacerdotij, honorifice esse loquutos. Quod si vera crimina Sacerdotum populo aperienda non sunt, & verenda Patrum non cum maledicto Cham detegenda, sed potius cum optimis eius fratribus contegenda; quis ferat eos, qui oblectandi gratia falsa crimina affingunt; aut fabulosis narrationib. in cõtemptum eos adducunt? Poteram hoc loco multa quoq; ex libris Ioannis Bocacij adferre, ex quibus intelligeret Iuuenis noster in causa religionis se cum ceteris Caluinistis, ab hoc etiam auctore damnari. Nam & in libro qui inscribitur Corbaccio, & in altero, qui dicitur Filocopo multa Bocacius de inuocatione Beatæ Mariæ, de laude virginitatis, de libero arbitrio, de igne purgatorio, de precibus pro defunctis, de sacrificio Missę plane Catholicè scribit. Sed nolui tã multa Italica verba huic nostro Latino opusculo inserere, neque tam sæpe de rebus ijsdem verba facere.

CAP. XXIII.

IAM vero quoniam Aduersarios tribus testibus probare conatus est plurima esse vitia Catholicorum, vt videlicet inde colligeret Catholicam Ecclesiam in Antichristi regnum esse conuersam; non debet molestè ferre, si nos etiam vicissim tribus alij testibus, quos reijcere nullo modo possit, ei probemus, deteriores esse Lutheranorum mores quam vnquam fuerint Catholicorum. An autem inde efficere velit, Lutheranorum sectas ad regnum Antichristi pertinere, liberum illi permitto, nos enim eiusmodi argumentis non egemus, vt certo certius eorum conuenticula Satanę Synagogas, & eorum multitudines agmina quædam Antichristum præcurrentia esse credamus. Primus testis Lutherus sit, quem aduersarius nuncium Dei à Dante prædictum appellare non erubuit, is enim in Postilla super Euangelium Dominicæ primæ Aduentus ita loquitur: *Mundus in dies fit deterior; sunt nunc homines magis vindictę cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multoquè deteriores, quam fuerint in Papatu.* Hæc ille, qui nihil ferè aliud verè scripsit in tot libris suis. Alter testis Iacobus Andreæ Smiddelinus esse poterit, qui adhuc viuit, & primas tenet inter Lutheranos; adeò vt eorum Papa non male à quibusdam nominetur; Is in concione quarta super caput 21. Lucæ, sic habet: *Vt totus mundus agnoscat eos* (Lutheranos videlicet, nam de his loquitur) *non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum operum nullum exercent penitus, ieiunij loco commessationibus, & perpotationibus noctè, dieque vacant: vbi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt, & excoriant: precationes vertunt in iuramenta, blasphemias, & diuini nominis execrationes; idque tam perditè, vt Christus ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantopere blasphemetur. Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio, atque hoc vniuersum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur institutum.* Hæc ille, de quo sane illud Apostoli vsurpare tuto possumus, *testimonium hoc verum est.* Sed accedat etiam testis tertius Erasmus Roterodamus, qui res eorum optimè nouerat, & ab ipsis maximi fieri solet. Is in Epistola ad Vulturium Neocomum: *Circumspice,* inquit, *populum istum Euangelicum, & obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini, & pecuniæ, quam faciant ij, quos detestamini? Profer mihi quem istud Euangelium ex commessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores.* Hæc Erasmus, qui non carmina fabulosa, sed narrationem seriam & verissimam in ea epistola de moribus pseudoeuangelicorum, de quorum numero Aduersarius noster se esse gloriatur, instituit.

CAP. XXIIII.

Responsio ad ea, quæ Aduersarius in Satyris suis Pontifici Maximo petulanter obiecit.

RESTAT pars vltima anonymi libelli, quæ Satyras quinquaginta & vnam Italicis rithmis comprehendit. Eas ego diligenter excutiens, reperi partem earum maximam consumi tum in repetitione eorum, quæ supra ex Dante & Petrarcha dicta fuerant; tum in congerendis in Pontificem Maximum conuicijs, & maledictis, vix autem succum aliquem argumentorũ aut certe sententiarũ, quæ aliquã argumenti speciem præseferrent, iterum atq; iterum premendo exprimere potui; quicquid autem illud sit, quam breuissime refutabo; licet alioqui carmen tam impolitum & sordidum contemni sine vlla auctoris iniuria potuisset.

Satyra prima & quarta, & alijs nonnullis, Christũ caput Ecclesiæ esse dicit, atq; inde efficit, summũ Pontificem caput Ecclesiæ esse non posse; nisi monstrum aliquod biceps Christi Ecclesiam faciamus. Sed hoc argumentum iam sæpe iam est à Catholicis refutatum, vt mirum sit, cur non pudeat Aduersarios tam putidæ repetitionis. Christum igitur caput esse Ecclesiæ vniuersæ libentissimè confitemur, neque vllum hominem, ac ne Angelum quidem illi æquamus; quod esset propriè duo capita in Ecclesiæ corpore constituere. atqui sub Christo summo capite Vicarius eius in terris caput vt sic dicam, ministeriale non principale rectè nominetur, negari nullo modo potest; Siquidem, vt in Republica temporali caput vnum principale Rex est; sub Rege deinde

capita sont Prouinciarũ ij, qui dicuntur Proreges,& sub Proregibus singulos capita sunt Vrbium singularum certi quidam Prætores, & sub Prætoribus qualibet fami lia suum habet caput, ipsum videlicet patremfamilias: & in exercitu caput est omnium militum Imperator; sub Imperatore legati capita sunt legionum; sub legatis Tribuni; sub Tribunis Centuriones, sub illis Decani suo quodam modo capita dicuntur, & sunt; nec tamen aut regnum, aut exercitum ob tot capitum multitudinem monstrum videri vllus vnquam scripsit: ita quoque in Ecclesia Dei summum caput omnium hominum & Angelorum Christus est: sub Christo in terris caput omnium Christianorum est Pontifex Maximus: sub illo Episcopi; sub Episcopis Parochi capita sunt Christianæ multitudinis. Et quamuis plurima veterum Patrum testimonia huc adferri possent, duo tamen, vnus Græcus, alter Latinus hoc loco sufficient: Sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 55. in Matth. *Deus*, inquit, *concedere solus potest, vt Ecclesia tot tantisque fluctibus irruentibus immobilis maneat; cuius pastor, & caput homo piscator, atque ignobilis.* Sanctus Hieronymus lib. 1. in Iouinianum; *Inter duodecim*, inquit, *vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tolleretur occasio.*

Satyra 3. Pontifices arguit quod se Christi successores esse glorientur, cum Christus non successores sed ministros Apostolos fecerit. At hoc mendacium, nisi forte licentia poetica, siue potius hæretica, excusari non potest. Siquidem Summi Pontifices, cum & ipsi se Vicarios Christi nominent, & ab alijs passim hoc nomine designentur, certe non successores, sed ministros Christi se faciunt. Nam successores morientibus, Vicarij viuentibus dantur: & successores pares sunt ijs, quibus succedunt: Vicarij verò multo inferiores, ac plane ministri habentur eorum, quorum vices interim gerunt. Sed noster Poeta furore illo poetico in frenesim actus, quid inter Vicarium & successores discriminis esset, videre non potuit.

Satyra sexta satis pulchre sibi demonstrare visus est, non esse hæreticos, quid Romanam vetam Ecclesiam esse non credunt; quod in symbolo Apostolico Catholicam, id est Vniuersalem Ecclesiam confiteamur; Romana autem particularis sit, nec sine detrimento cæterarũ Vniuersalis appellari queat. Sed non mirũ est si nesciat Satyricus iste Poeta, de quib. loquatur, neq; de quibus affirmet, vt Apostolus Paulus de similibus hominibus loquitur 1. Tim. 1. cum maiorem operam in fabulis Bocacij, quam in Theologis legendis, & meditandis posuerit. Neque enim Ecclesiam Vniuersalem Romanam dicimus, quod in sola Vrbe Roma Christi Ecclesia sit; sed quod Ecclesia toto orbe diffusa, cum Romana, vt cum sua matre, magistra, radice, fonte cõsentiat: quodq; vt S. loquitur Cyprianus Lib. de vnitate Ecclesiæ, cætere à Romana diuisæ, nihil sint aliod, nisi rami à radice diuulsi; riuuli à fonte præcisi; radij à solari corpore separati. Ad hanc enim Ecclesiã, vt vetustissimus Irenæus scriptum reliquit lib. 3. cap. 3. propter potentiorem principalitatem oportet omnem conuenire Ecclesiam: hoc est omnes qui sunt vndique fideles. Itaque quicunque in symbolo vnam Catholicam Ecclesiã confitentur, ij nec verè vnam, nec verè Catholicam tenent, nisi radicem & matricem Catholicæ Ecclesiæ, quæ sola Ro-

A manã est, vt eam Cyprianus vocat lib. 4. epist. 8. agnoscant.

Satyra 11. & 12. audacter mentitur ab Apostolo Paulo Romanum Pontificem Antichristum esse nominatum. At nos in quatuordecim quæ extant Epistolis Paulinis tale testimonium non habemus. Fingat ipse, si ita videtur, pro ea licentia quidlibet audendi, quam pictoribus, atque poetis Horatius tribuit. Epistolam quintam decimam. Legimus quidem in Apostolo 2. Thessal. 2. futurum aliquando hominem quendã peccati, qui sese efferet super oẽ, quod dicitur Deus: at hunc Romanum Pontificem esse, non Apostolus Paulus, sed Apostata Lutherus scriptum reli-

B quit. Lutherum autem, & quotquot eum sequuntur hac in re esse mentitos, satis apertè initio demonstrauimus. Tantum enim abest, vt Romanus Pontifex sese efferat super omne, quod dicitur Deus; vt se non solum Christi famulum, sed etiam seruum seruorum Dei libenter appellet.

Satyra 33. Hoc ipsum nomen serui seruorum exagitat; miratur enim quo pacto ista cohæreant, vt qui seruus seruorum dicitur Regibus etiam imperare velit. Sed (vt magis Poeta miretur) addo ego, non tantum posse fieri, vt seruus seruorum, Regibus imperet; sed etiam vt imperando seruiat, & imperet seruiendo. neque enim omnes qui seruiunt obedire eos necesse est. Seruiunt siquidem alij obediendo, vt mancipia;

C alij iubendo, vt Magistratus; Magistratus enim populo seruit, si legitimus non tyrannicus sit. Quare B. Paulus 2. Cor. 4. seruum se Corinthiorum uocat, & 1. Cor. 4. ijsdem Corinthijs ita minatur, vt dicat, *Quid vultis? in virga veniã ad vos, an in spiritu mansuetudinis?* Et cũ oẽs Præpositos Ecclesiarum seruos esse, docuisset loco ante notato 2. Cotin. 4. ait tamen Hebr. 13. ad filios Ecclesiarum, *Obedite Præpositis vestris & subiacete eis.* Sic igitur Summus Pontifex seruus omnium seruorum Dei verè dicitur & est, quod omnibus Christianis, vt communis omnium Pastor, & Doctor, monendo, dirigendo, imperando; castigando etiam & corrigendo, seruiat. Nam etiam

D Christus, cuius ille Vicarius est, minister fuit circumcisionis Apostolo teste, nec ministrari venerat, sed ministrare; & tamen docebat, imperabat, è tẽplo negotiantes eijciebat; & se adorari, sibiqoẽ à populis supplicari patiebatur.

Satyra 20. Non posse dici Ecclesiæ fundamentum Apostolum Petrum ex eo colligit, quod B. Paulus ait 1. Cor. 3. non posse poni fundamentum aliud præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Sed loquitur Apostolus de primario Ecclesiæ fundamento, quod à nullo alio pendeat, quod etiam Ephes. 2. summum angularem lapidem nominauit. Quod si post Christum non esset etiam Petrus Ecclesiæ fundamentum, cur eum quæso Dominus in Euangelio, Ce-

E pham, id est petram appellaret? & de petra eadem dixisset; *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam?* Neque enim Petri nomen à petta dicitur, vt Aduersarius credit; sed est ipsum petræ vocabulum cum masculina terminatione, vt commodius auribus accideret. Dominus enim, qui hoc nomen Simoni imposuit, Syriacè Cepham dixit: Cephas autem Syriace non petrum, vel petrinum, sed petram significat; vt etiam Græcum nomen πέτρος; Idque etiam Patres omnes vna voce confessi sunt. Origenes

hom. 5. in Exodum. *Vide inquit, magno illi Eccleſiæ fundamento & petræ ſolidiſſimæ, ſuper quam Chriſtus fundauit Eccleſiam quod dicatur à Domino; Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Tertull. in lib. de præſcript. aduerſus hæreticos; *Latuit*, inquit, *aliquid Petrum ædificandæ Eccleſiæ petram dictum?* Sanctus Cyprianus in epiſt. ad Quirinum; *Petrum Dominus primum elegis, & ſuper eum ædificauit Eccleſiam.* Sanctus Hilarius in Comment. ad cap. 16. Matth. *O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaquè ædificatione illius petra, quæ Inferorum leges diſſolueret. O beatus Cæli Ianitor.* Sanctus Gregorius Nazianzenus in orat. de moderatione in diſputationibus ſeruanda; *Petrus*, inquit, *petra vocatur.* B Sanctus Epiphanius in Ancorato: *Dominus*, inquit, *conſtituit Petrum Apoſtolorum, petram firmam, ſupra quam Eccleſia Dei ædificata eſt.* Sanctus Ambroſius in hymno, qui tota Eccleſia celeberrimus eſt; *Hoc ipſa* inquit, *petra Eccleſiæ, canente culpam diluit.* Sanctus Hieronymus in comment. ad cap. 16. Matth. *Secundum metapharam*, inquit, *Petræ rectè dicitur ei ædificabo Eccleſiam meam ſuper te.* Sanctus Ioannes Chryſoſtomus hom. 55. in Matth. *Tu es*, inquit, *Petrus; & ego ſuper te ædificabo Eccleſiam meam.* Sanctus Auguſtinus in Pſalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *Sacerdotes, vel ab ipſa ſede Petri. ipſa eſt Petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ.* C Sanctus Cyrillus lib. 2. in Ioannem capite 2. *Nec Simon*, inquit, *fore iam nomen illi, ſed Petrus, prædicit; vocabulo ipſo commodè ſignificans, quod in eo tanquam in petra, lapideque firmiſſimo ſuam eſſet ædificaturus Eccleſiam.* Sanctus Paulinus in epiſt. 4. ad Seuerum; *Petra*, inquit, *eſt Chriſtus, ſed etiam diſcipulo ſuo huius vocabuli gratiam non negauit, cui ait; ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Theophilactus in comment. ad ca. 22. Lucæ, Chriſtũ inducit ita loquentem ad Petrum: *Poſt me Eccleſiæ petra es, & fundamentum.* In quam ſententiam ſic ét Euthymius ſcribit in comment. ad c. 26. Matth. *Te ponam fundamentum credentium, ædificabo ſuper te Eccleſiam meam.* Sed ſtultus videar fortaſſe, & ab D iſtis ipſis Patribus merito reprehendar, quod tam graues auctores leuiſſimæ ſatyræ obijciendos putauerim. Veniam igitur ad poſtremam criminationem, & Apologię finem imponam.

Satyra 2.9.14.35. vitio vertit Sixto V. & Pio etiam V. humilitatem generis, & quod ex clauſtris Monaſteriorum ad Pontificatum aſcenderint. In qua re ſatis prodit ſe cuiuſdam quinti Euangelij diſcipulũ, ac ſectatorem eſſe. non placent illi videlicet Euangelia quatuor Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis, in quibus ab ipſo Chriſto ad ſummas Eccleſiæ dignitates lectos videmus humiles piſcatores, ex Bethſaida viculo Galileæ. Non ſapit illi quod Apoſtolus ait: E *Videte vocationem veſtram fratres; quia non multi ſapientes ſecũdum carnem, non multi potẽtes, non multi nobiles; ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes, & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quę non ſunt, vt ea quę ſunt deſtrueret.* Nõ probat Aduerſarius conſiliũ Dei, qui Regẽ ſecũdum cor ſuum in paſcuis quæſiuit, & inuenit, & ſuſtulit eum de gregibus ouium, & de poſt fœtantes accipit eum paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hæreditatem ſuam. Credo etiam Moſem contemnet, qui ad Principatum à Deo vocatus eſt non ex aula Pharaonis, ſed ex deſerto, vbi ſoceri ſui gregẽ paſcebat. Ac ne ſapientes quidem mundi huius Aduerſarius audiret, qui glorioſius eſſe ducebant poſteris ſuis facem prætuliſſe, quam ſplendorem à maioribus accepiſſe: & virtutis, ac ſapientiæ laude, quam generis nobilitate, aut maiorum commendatione viam ſibi ad ſummos honores patefeciſſe. Quæ cum ita ſint, aut ſolus Aduerſarius noſter ſapit, & ſapientes omnes, ac ipſe etiam Deus, & Chriſtus, & Apoſtoli deſipiunt: aut quod eſt veriſſimum, ſic ipſe vnus deſipit, vt id vituperet, quod ſumma laude dignum erat. Quod verò attinet ad Monaſteria; quis neſcit optimos, ſapientiſſimosque Pontifices, atque Eccleſię Catholicæ vtiliſſimos ex Monaſterijs ad ſummi Pontificatus faſtigiũ omnibus ætatibus fuiſſe promotos? Monachus certè fuerat ſanctus Dionyſius; qui viceſimus ſextus à B. Petro, & omniũ conſenſu doctiſſimus, & optimus, magna cum laudem Eccleſiæ præfuit. Monachus fuerat ſanctus Gregorius, qui ob doctrinæ & pietatis excellentiã, ac rerum geſtarum magnitudinem Magni cognomen inuenit. Monachus fuerat inſignis ille Agatho, qui ſextam Synodum Oecumenicam magno ſuo labore ac diligentia congregauit; & doctrina ac miraculis claruit. Nec minor in Adeodato Pontifice & Monacho, qui Agathonem præceſſerat innocentia vitæ; morumque integritas fuit. Monachi fuerant Stephanus Quartus, Paſchalis Primus, Ioãnes Nonus, laudatiſſimi Põtifices. Monachus fuerat Gregorius ſeptimus, qui velint nolit Hęretici, inter optimos, ſapientiſſimos, conſtantiſſimos, ſanctiſſimosq; Pontifices ſemp eſt numeratus. tametſi .n. concubinarij & ſimoniaci, quos ille ſummo ſtudio proſequebatur, multas in eum criminationes confingerent: tamen *ſigna & prodigia* (vt loquitur Lambertus Scaphaburgenſis in hiſtoria rerum Germanorum; qui eo tempore vixit & ſcripſit, & Germanus non Italus fuit) *quę per orationes Gregorii Papę frequenter fiebant, & zelus eius feruentiſſimus pro Deo, & Eccleſiaſticis rebus, ſatis eum contra venenatas detractorum linguas communiebant.* Monachi fuerant Victor tertius, Vrbanus ſecundus, & Paſchalis ſecundus qui ordine poſt Gregorium ſeptimum in Apoſtolica Sede conſtituti, ſcriptorum omnium conſenſu vitæ ſanctitate & rebus geſtis claruerunt: Monachus fuerat Eugenius tertius, qui ob egregiam ſanctitatis famam ad Pontificatum aſſumptus; in ſummo illo faſtigio moderationẽ priſtinam retinẽs, miraculis & viuus & mortuus floruit. Monachus fuerat Adrianus quartus qui cum doctiſſimus & optimus haberetur ab Eugenio tertio Cardinalis creatus, & in Noruegiam miſſus, eam Prouinciam Chriſto ſuis laboribus acquiſiuit, ac deinde Pontifex factus laude conſtantiæ & magnitudinis animi inſignis fuit. Monachi fuerant Innocentius V. ex Ordine Prædicatorum, ac non diu poſt Nicolaus quartus ex Ordine Minorum; quos vno ore hiſtoriæ omnes optimos probatiſſimoſque Pontifices fuiſſe teſtantur, ac vt Benedictum XI. Vrbanum V. & alios laudatos Pontifices prætermittam, Monachus fuerat ſanctus Petrus Moronus, qui Celeſtinus V. in ſummo Pontificatu appellatus eſt; cuius quidem ea fuit apud

Deum

Deum deuotiô, ac fides; vt miraculis maximis claruerit; ea rerum humanarum despicientia, & solitudinis ac diuinæ contemplationis amor, vt ipso se Pôtificatu sponte abdicauerit.

Neque verò solum in ordine summorum Pontificum ex Monasterijs viros clarissimos inuenire licet, sed etiam in ordine Præsulum cæterorum. Siquidem S. Gregorius Nazianzenus, sanctus Basilius Magnus, Sanctus Martinus Turonensis, S. Augustinus clarissimum lumen Ecclesiæ. S. Paulinus Nolanus; Seuerus Sulpitius, Sanctus Anselmus alijque innumerabiles viri doctissimi & omni virtutum laude celeberrimi ex Monasterijs ad Episcopatû assumpti fue-

A runt. Desinat igitur Aduersarius nisi planè stultus haberi velit, in summis Pontificibus Sixto, Pioq; id reprehendere, quod in tam multis alijs cogitur laudare. Et quoniam omnis Aduersarij conatus, vt etiam cæterorum Caluinistarum, eo potissimum spectat, vt sedis Apostolicę auctoritatem & dignitatem imminuat: Sancti Leonis Magni viri sapientissimi atque optimi verbis Apologiam claudam: *Quisquis huic sedi Principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflato spiritu superbiæ suæ, semetipsum in Inferna demergit.*

Finis Deus Laus.

DISPV-

DISPVTATIO
DE EXEMPTIONE CLERICORVM.

CAP. I.

An Clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

POSTREMA restat quæstio de libertate Ecclesiastica, de qua in hac vltima editione paulo fusius disputare institui, quod animaduerterim his proximis annis non defuisse, qui testimonijs huius libri abuti voluerint ad oppugnandum Ecclesiasticam libertatem.

Primum igitur Hæretici permulti contendunt, Clericos tum maiores, tú minores, iure subiectos esse debere seculari potestati tum in soluendis tributis, tú in iudicijs & causis. Marsilius de Padua, & Ioannes de Ianduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse liberum à soluendis tributis, & quod fecit Mat. 17. cum tributum soluit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ita refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par. 2. c. 37.

Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 11. §. 15. docet, Clericos omnes, præterquam in Caussis merè Ecclesiasticis subiectos esse debere legibus, & tribunalibus secularium Magistratuum, Idem docet Petrus Martyr in c. 17. ad Romanos, vbi etiam addit, Principes non potuisse concedere Clericis priuilegium, vt non subijcerentur Magistratibus politicis, cum id sit contra ius diuinum: & ideo non obstante concessione Principum, debere Clericos subiectos esse Magistratibus secularibus. Ioannes Brentius in Prolegomenis, & Melanchthon in Locis, cap. de Magistratu, in rebus etiam & causis Ecclesiasticis subijciunt clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nonnulli censent, iure diuino liberos esse Clericos, & eorum bona à potestate Principum secularium. Ita docet Glossa, & nonnulli ex Canonistis in can. Si Imperator, dist. 96. & in cap. Quanquam, de Censibus in 6. & ex Theologis Ioannes Driedonius lib. 1. de libertate Christiana cap. 9. Nonnulli verò existimant, Clericos liberos esse partim iure diuino, partim iure humano id est, in caussis ecclesiasticis, & spiritualibus iure diuino; in alijs, iure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria de potestate Ecclesiæ, Relect. 1. q. vlt. Dominicus à Soto in 4. dist. 25. quæst. 2. art. 2. Ioannes Medina in Codice de restitutione, quæst. 15. & ex Canonistis Didacus Couarruuias in lib. practicarum quæstionum cap. 31.

Sit igitur PRIMA propositio. *In causis Ecclesiasticis liberi sunt Clerici iure diuino a secularium Principum*
A *potestate*. Vocantur causæ Ecclesiasticæ, quarum cognitio non pendet à legibus ciuilibus sed ab Euangelio, vel à Canonibus Pontificum, aut Conciliorum: quales sunt controuersiæ de fide, de sacramentis, & aliæ id genus.

Probatur primum ex diuinis literis. Nam ex doctrina scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticum est distinctum à politico, et illo etiam sublimius, vt à nobis demonstratum est in lib. 1. de summo Pontifice cap. 7. & lib. 5. cap. 7. Ergo causæ Ecclesiasticæ iudicari non debent à Politicis Magistratibus. Præ-
B terea, secundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam à Christo commissa est Apostolis, & præcipuè Petro: ergo in rebus Ecclesiasticis Laici omnes, etiam Principes, sunt oues, & subditi, non Pastores, & Iudices, vt locis notatis demonstratum est.

Secundo probatur ex Concilijs. Nam in Mileuitano can. 13. & Matisconensi, can. 8. clerici grauiter puniuntur, si causam Ecclesiæ ad Imperatoris terreni iudicium deferant.

Tertio ex Patribus. Seuerus Sulpicius in lib. 2. sacræ historiæ refert, sanctum Martinum aliquando exclamasse, nouum esse, & inauditum nefas, vt cau-
C sam Ecclesiæ Iudex seculi iudicaret. Item sanctus Ambrosius in epist. 78. ad Theophilum, & sanctus Augustinus in epistola 162. reprehendunt eos qui causas Ecclesiæ terrenis Iudicibus iudicandas exponunt.

Quarto ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, proinde nunquam ad eos causam Ecclesiæ iudicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus 1. Cor. 6. iubet lites etiam ciuiles Christianorum non deferri ad iudicium Ethnicorum, quo modo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas?
D Vltimo ex Iustiniano seniore Imperatore, qui idem affirmat Nouella 83.

SECVNDA, propositio, *Non sunt exempti Clerici ab obligatione legum ciuilium, quæ non repugnant sacris Canonibus, vel officio clericali*. Loquimur hic potissimum de legibus politicis, quę dirigunt actiones humanas in commercijs temporalibus, vt cum Princeps, uel Magistratus constituit precia rebus venalibus; vel iubet noctu neminem incedere cum armis, vel sine lumine, uel non asportare frumentum extra prouinciam: & his similia. Nec volumus dicere his legibus teneri Clericos obligatione coactiua, sed so-
E lum directiua, nisi eædem leges ab Ecclesia approbatæ fuerint. Quod si de ijsdem temporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, & tunc legem ciuilem ne directiuè quidem obseruare tenerentur.

Probatur igitur Clericos ad obseruationem legum ciuilium directiuè teneri in defectum legis Ecclesiasticæ, Nam clerici præterquam quod Clerici sunt, sunt etiam ciues, & partes quædam Reipublicæ politicæ,

igitur

igitur vt tales, viuere debent ciuilibus legibus: nō sunt autem aliæ, vt nunc ponimus, nisi quæ à politico Magistratu sunt latæ: igitur illas Clerici seruare debent. alioqui magna perturbatio, & confusio in Republica orireturs, si Clerici non seruarent ciuiles leges in commercijs ciuilibus, & humanis.

Secundo probatur ex confessione Pontificum, & Imperatorum. Nicolaus I. in epist. ad Michaelē prope finem dicit, Deum diuisisse Pontificiā auctoritatē ab Imperiali, vt & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus vterentur. Imperator Valentinianus in epist. ad Episcopos Asiæ, quam refert Theodoretus li. 4. hist. c. 7. scribit, probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare. Denique, Sanctus Io. Chrysostomus in cap. 13. ad Romanos, dicit Christi Euangelio non tolli politicas leges, & ideo debere etiam sacerdotes & Monachos eis parere.

TERTIA propositio. *Nō possunt Clerici à iudice seculari iudicari, etiam si leges ciuiles non seruent.* Probatur primo ex Concilio Chalcedonensi can. 9. vbi sic legimus, *Si Clericus aduersus Clericum habet negocium; non relinquat Episcopum suum, & ad secularia iudicia non recurrat*. Concilium Agathense can. 32. adhuc clarius in hæc verba loquitur: *Clericum nullus præsumat apud secularem Iudicem, Episcopo non permittente pulsare.* Idem habent Concilium Carthaginense tertium can. 9. Toletanum tertium can. 13. Matisconense can. 8.

Secundo probatur ex Imperatorum Constitutionibus. Nam eximit Iustinianus Clericos et monachos à seculari iudicio in Nouellis 79. 83. & 123. quāquam non eximit in caussis criminalibus, sed in ciuilib. tantum, in criminalibus autem, vult à Prætore cognosci caussam, non tamen condēnari Clericū, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter eximit Clericos in omnibus caussis tum ciuilibus, tum criminalibus, & perspicuum est ex epistola Caij Papæ ad Felicem Episcopum, itē ex epistola 2. Marcellini, & ex lib. 10. Registri S. Gregorij epist. 14. ad Ioannem Defensorem. debet autem lex Ciuilis cedere legi Canonicę, cum possit summus Pontifex Imperatori præcipere, in ijs præsertim, quę ad Ecclesiam pertinent.

Tertio probatur ratione, nam omnino absurdum est, vt ouis Pastorem suum quocunq; modo iudicare præsumat. Itaque non sine magna laude refert Ruffinus lib. 10. hist. cap. 2. & post eum B. Gregorius li. 4. epist. 75. vocem illam Constantini ad Episcopos, *Vos Dij estis à summo Deo constituti, æquum non est, vt homo iudicet Deos*.

At obijcit Caluinus lib. 4. Instit. c. 11. §. 15. epistolam Constantini Imp. ad Nicomedienses, quā refert Theodoretus li. 1. hist. c. 20. vbi dicit Constantinus se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium eiecisse, & subiungit, *Si quis Episcoporum inconsulte tumultuatus sit, ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia coercebitur*.

Respondeo, more solito Caluinum imponere simplicibus. Nam Constantinus in illa epistola scribit, se quidem eiecisse in exilium Eusebium Episcopum, sed addit, eum ante fuisse à *Niceno* Concilio depositum ab Episcopatu propter heresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus secularis punire Clericos, quando ab Ecclesia dānantur, & degradantur, & Iudicibus secularib. traduntur. Verba autem Constātini, quæ Caluinus subiungit, ab ipso deprauata sunt. non enim minatur eo loco pœnam Cōstantinus Episcopis, sed Laicis. dicit enim se grauiter animaduersurum in plebem Nicomediēsem, si iterum redire velit ad Episcopos Hæreticos à Concilio generali damnatos, & non acquiescat suscipere probum & Catholicum Antistitem. Hæc enim sunt verba eius, *Sin autem quisquam* (nō dicit, Episcoporū, vt Caluinus addidit) *temeritate & audacia accensus, eas Ecclesiæ pestes, id est Episcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea, pœnas suę inscitiæ dabit.*

Obijcit secundo Petrus Martyr. *Iure diuino subiecta est omnis anima sublimiorib. potestatibus, id est Regib. vt constat ex epist. ad Rom. ca. 13. Ergo non potuerunt Reges eximere vllos Christianos à sua potestate. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse vllum eximi à potestate Papę, quia iure diuino omnes subijciuntur Papæ.*

Respondeo, nihil ea ratiocinatione cōcludi, quamuis enim iure diuino sit omnis anima potestatib. sublimioribus subiecta, ac per hoc etiam Regibus, dum sublimiores potestates sunt, tamen fieri potest, vt qui nunc est sublimior potestas, paulo post non sit, vt si ipse subijciat alteri partem sui Regni, vel iure belli, aut alio iusto titulo Regnū, vel Regni partē amittat. Quoniam ergo Clericos partim ipsi Principes subiecerunt in omnibus causis, etiam temporalibus & ciuilibus Episcopis suis: & postremo summus Pontifex Clericos omnes exemit à subiectione Principum secularium, sequitur, vt respectu clericorum non sint Principes, superiores potestate, ac proinde non teneantur Clerici Principib. parere neque iure humano, neque iure diuino; nisi quantum ad leges quasdam directiuas vt diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse eandem rationem Pontificatus, & Regnorum. Nam Regna non sunt immediatè à Deo instituta, sed ab hominibus, & ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas: Pontificatus autem à Deo immediatè est institutus, & ideo non potest ab hominibus immutari.

QVARTA propositio; *Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quam secularia libera sunt, ac merito esse debent à tributis Principum secularium.* Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concilio Lateranēsi sub Alexandro III. par. 1. c. 19. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 46. Item ex cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. ex cap. Quanquā, de cens. In 6. Extrauaganti, Quod olim, de immunit. Eccles. Itē ex cap. Quia nonnulli, & c. Clericis, de Immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quę habentur in Codice Theodosiano, li. 16. tit. 2. lege 16. & 26. et in Codice Iustiniani, lege sancimus, de sacrosanctis Ecclesijs, & in li. 10. hist. Eusebij c. 7. ex versione Christophorsoni. Vbi tamen est obseruandum, ante Iustiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, vt etiam Indicat S. Hieronymus in commentario ad cap. 17. Matthæi non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum, vt colligitur ex sancto Ambrosio

brosio

brosio in oratione de tradendis Basilicis, vbi dicit, *Agri Ecclesiæ soluunt tributum*; & ex Theodoreto lib. 4. histor. cap. 7. vbi scribit, Valentinianum seniorem in epistola ad Episcopos Asiæ illa verba posuisse, *Boni Episcopi tributa pensitant Regibus*.

Quod autem hæc exemptio iure facta sit, & quo iure, humano ne solum, an etiam diuino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Obiicit aduersus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Christi, qui tributum soluit, vt habemus Matth. 17. Sed facilis est responsio. Christus enim soluit tributum, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest. nam cum dictum esset Petro ab ijs qui exigebant tributum. *Magister vester non soluit didrachma?* Dominus Petro ait, *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filijs suis, an ab alienis*; respondit Simon, *ab alienis*. ait Dominus, *ergo liberi sunt filij. sed vt non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me, & pro te*, duæ sunt autem interpretationes eius loci, *Ergo liberi sunt filij*, & secundum vtramque rectissime Dominus ostendit, se liberum fuisse à tributo soluendo. Prior expositio est sancti Hilarij, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnibus filijs Israel Exo. 30. in vsum templi, quod tributum propriè erat didrachma, & secundum hanc expositionem, quæ verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est, Reges terræ non exigunt tributum à filijs suis, sed ab alienis: igitur neque Rex cœli exiget tributum à me, qui sum eius proprius & naturalis filius. Posterior interpretatio est Sancti Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Cæsari soluebatur, exponit. quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod soluebatur Cæsari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, vt perspicuum est ex cap. 22. Matth. *Ostendite mihi numisma Census. at illi obtulerunt ei denarium*. Neque potest vlla solida ratione demonstrari, consueuisse didrachmi tributum Cæsari solui, nisi post Christi Ascensionem in cœlum. scribit enim Iosephus in lib. 7. de bello Iudaico c. 26. post euersum templum à Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, vt tributum didrachmi, quod Iudæi omnes templo soluebant singulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. sed tamen ex hac etiam sententia recte colligitur; Christum non fuisse vllius tributi debitorem, quamuis enim non esset filius Cæsaris, qui tributum, iuxta hanc sententiam, exigebat; erat tamen filius Dei, cuius Ministri sunt omnes Reges, & Principes terræ, vt legimus Sap. 6. & Rom. 13. neq; debent Ministri Regis à Filio Regis tributum petere. Præterea, tributa soluuntur Regibus ratione vitæ huius corporalis, timoribus, & periculis obnoxiæ, vt S. Thomas docet in 2. 2. q. 104. art. 6. ad primum. & ideo iusti etiam homines, licet secundum animam liberi sint à seruitute peccati, tamen ratione corporis, cuius redemptionē adhuc expectant, vt ait Apostolus ad Rom. 8. subiecti sunt tributis, & potestati ciuili. At Christus nō solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber erat, non seruus; neque redemptionem, sed solam Resurrectionem corporis expectabat, carebat enim omni morbo concupiscentiæ, & omni lege peccati, neque periculis, aut iniurijs obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat. *Oblatus est* inquit Isaias cap. 53. *quia ipse voluit*. Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat. & merito damnata est, vt hæretica, sententia Marsilij Paduani à Ioanne XXII. Pontifice in Extrauaganti, Licet, quam refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summę de Ecclesia. par. 2. cap. 37.

Quinta propositio, *Exemptio Clericorum in rebus politicis tum quo ad personas, tum quo ad bona, introducta est iure humano pariter & diuino.* Et quidem quod iure humano introducta sit, patet ex ijs testimonijs, quæ attulimus in tertia & quarta propositione probanda. Quod autem sit etiam introducta iure diuino, probandum est hoc loco. Sed antea tamen obseruandum est, nos per ius diuinum non intelligere præceptum Dei propriè dictum, quod extet expresse in sacris literis: sed quod ab exemplis vel testimonijs testamenti veteris, vel noui per quandam similitudinem deduci possit. Atque hinc fortasse conciliari poterunt Theologorum, & iuris peritorum sententiæ. Illi enim cum negant, exemptionem Clericorum esse iuris diuini, præceptum diuinum propriè dictum expressè in scripturis extare negant: isti verò cum affirmant; eandem exemptionem esse iuris diuini, id solum affirmant, quod Theologi minimè negant, deduci per similitudinē ab exemplis, & testimonijs sacræ scripturæ, Deum voluisse, vt Clerici, & ipsorū bona libera essent à potestate, & iurisdictione Laicorū.

Certe Geminianus, Ancharanus, & alij insignes Doctores, exponentes caput; Quanquam, de Censibus in 6. notant, in eo capitulo haberi textum expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse iuris diuini. Sed quomodo id sit intelligendum, a Glossa petendum esse monent. Glossa vero in idem caput, docet, esse iuris diuini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Iosephi Patriarchæ, qui exemit sacerdotes Ægyptiorum, Gen. 47. & Artaxerxis Regis Persarum; qui exemit sacerdotes Israeliticos, 1. Esdræ 7. Nam vt rectè ait Alexander Pontifex in Concilio Lateranensi, vnde extat cap. Non minus, de immunit. Eccles. *Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum quam fuerit tempore Pharaonis*,

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primo testimonijs scripturę diuinæ. Nam præter loca iam citata ex Genesi, & ex libro Esdrę, habemus alia duo non minus illustria. siquidem in lib. Numerorum cap. 3. Deus non semel, sed sæpius repetit, Leuitas propriè suos esse, atque eos sibi ex omni populo delegisse. & in eodem loco dono dari iubet omnes Leuitas Aaroni, & filijs eius, id est, summo sacerdoti, & successoribus eius. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumque sacrarum, soli Pontifici, qui locum Dei repræsentabat in terris, subiectos esse voluit, ac per hoc à iurisdictione terrenorum Principum liberauit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erant Leuitę in testamento veteri, & Pontificem Christianorum non minoris esse auctoritatis, sed lōge maioris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aaron in Synagoga Iudæorum. *Nunc* (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) *& ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacratior vnctio Sacerdotum.*

Aliud

Sequitur igitur vt quemadmodum in testamento veteri liberi erant Leuitæ iure diuino à potestate Principum secularium: ita sint etiam Clerici in testamento nouo.

Alius locus est is, quem supra tractauimus ex cap. 17. Matth. *Ergo liberi sunt filij*. Nam cum filij Regum à tributis eximuntur, non ipsorum personę tantum, sed etiam serui, & Ministri, atque adeo ipsorum familiæ à tributis eximuntur. Certum est, autem Clericos omnes propriè ad familiam Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro, *Vt autem non scandalizemus eos, sumens staterem da illis pro me, & pro te*: quasi diceret, & se & familiam suam, cuius præfectus erat Petrus, liberos à tributis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur Sanctus Hieronymus in commentario eius loci, cum dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non soluere. & Sanctus Augustinus lib. 1. q. Euangel. q. 23. cum scribit, in omni Regno terreno non esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terræ.

Secundo probatur eadem propositio ex testimonijs sacrorum Canonum. Concilium Tridentinum Generale nostris temporibus celebratum sess. 25. c. 20. de Reformatione, sic loquitur, *Ecclesię & personarum Ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus instituta est*. Concilium Coloniense paulo ante ipsam Tridentinam Synodum celebratum, par. 9. cap. 10. *Immunitas*, inquit, *Ecclesiastica vetustissima res est, iure pariter diuino & humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est; primum vt Clerici eorumque possessiones à vectigalibus et tributis, alijsque muneribus laicis liberæ sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrahantur*. Concilium Lateranense sub Leone X. celebratum, sess. 9. *Cum à iure*, inquit, *tam diuino, quam humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innouamus omnes, & singulas constitutiones*, & Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 43. *Nimis* (inquit) *de iure diuino quidam Laici vsurpare conantur, cum viros Ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis ad præstanda sibi fidelitatis iuramenta compellunt*. Bonifacius VIII. in capit. Quanquam, de censibus in 6. tanquam de re nota & explorata loquitur, cum ait, iure diuino & humano Clericos & eorũ bona libera esse à secularium potestate. Ioannes item VIII. Can. si Imperator. dist. 96. *Non à legibus* (inquit) *publicis, non a potestatibus seculi, sed à Pontificibus & Sacerdotibus Omnipotens Deus Christianæ Religionis clericos & Sacerdotes voluit ordinari, & discuti*. Et quod de personis affirmat Ioannes Pontifex, affirmauit multo ante Simmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Ecclesiasticis. *Solis* (inquit) *sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesiæ indiscusse à Deo cura commissa est*. His addi potest Innocentius IV. Pontifex, quamuis non vt Pontifex, sed vt Doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. de Maioritate & obedient. posteaquam docuerat, Clericos exemptos fuisse à potestate Laicorum per summum Pontificem Imperatore consentiente, addit, hanc non esse plenam exemptionem, & ideo dicendum esse, clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentij ea de causa addendum putaui, quoniam Couaruuias in A lib. practicarum quæstionum cap. 31. scribit, prædictum Pontificem in loco à nobis citato affirmasse, exemptionem Clericorum non esse iuris diuini, quod falsum esse verba citata palam ostendunt, & ante nos in hanc eandem sententiam Innocentium allegauit Panormitanus, in cap. Nimis, de iureiurando, vbi etiam idem auctor recte refellit eos, qui per ius diuinum intelligunt ius Canonicum. & fortasse ad eiusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non vtitur vocibus iuris diuini, & humani, quę possent trahi ad significandum ius Canonicum, & ciuile, sed ait, *ordinatione diuina, & Ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesiæ, & personarum ecclesiasticarum fuisse institutam*. B

CAPVT II.

An exemptio clericorum sit iuris diuini naturalis.

DISSERVIMVS hactenus de iure diuino positiuo; nunc de iure naturali disserendum est, quod planè diuinum esse in dubium reuocari non potest, cum ius naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc ius pertineat exemptio Clericorum, distinguendi sunt gradus iuris naturalis. C Tres enim sunt gradus naturalium præceptorum. primus est eorum, quæ ita perspicuè sunt impressa in cordibus hominum, vt solo lumine rationis, sine vlla disciplina vel arte, imo sine nouo discursu rationis iudicentur ab omnibus iusta, talia sunt prima quædam principia, vt bonum esse appetendum, malum fugiendum, conseruandam vitam cibo & potu, propagandam & educandam sobolem ad conseruandum genus humanum, Deum esse colendum, non esse faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Hæc maximè propriè sunt præcepta iuris naturæ, de quibus ita loquitur Sãctus Ambrosius in epist. 71. ad Irenęũ, *Lex naturæ, quam Deus singulorum infudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis* D *exprimitur, & humanis ingenijs hauritur*. & Sanctus Hieronymus epist. ad Algatiam q. 8. *Lex, quæ in corde scribitur, omnes continet nationes; & nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. & idcirco, iustum iudicium Dei est scribentis in corde humani generis, quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris*. & Sanctus Augustinus in tract. Psalmi 57. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est, vt esset vnde iudicarentur & quibus lex non esset data*. Nec dissentiunt Gręci, vt Chrysostomus hom. 54. in Genesim, nec Scholastici, vt S. E Thomas in 1. 2. q. 94. art. 2. neque etiam ipsa iura, vt patet ex can. Ius naturale, dist. 1. & l. 1. ff de iust. & iure. Secundus gradus est eorum præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principijs, tanquã conclusiones proximæ, & quasi naturaliter fluentes per facilem, euidentem, & necessariam consequentiam, vt non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt. talia sunt omnia pręcepta decalogi. nam ex illo principio in corde omnium impresso, Deum esse colendum, sequitur

conti-

continuo non esse colenda idola, neq; esse peierandũ. A ex illo altero principio, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, sequitur non esse occidendum, non esse mechandum, non esse furandum, &c. Et sanè aliqua huius generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excæcationem deleta sunt de cordib. hominum, vt patet ex li. 6. Cæsaris de bello Gallico, vbi legimus apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem, & ex Sancto Hieronymo lib. 2. in Iouinianũ, & ex Theodoreto lib. 9. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibusdam, & etiam à Legislatoribus eorum tanquam licita & iusta approbabantur. sed quamuis eiusmodi præcepta à nonnullis ignorarentur, verè tamen & propriè ad ius B diuinum naturale pertinent, vt docet S. Thomas in 1. 2. q. 94. art. 5. & q. 100. art. 8. vbi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt propriè iuris naturalis, nullã cadere posse dispensationẽ. & certe, sicut ea, quę deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur: ita quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex primis principijs iuris naturalis, pertinent etiam ad ius naturale, quia non possunt destrui, quin destruatur natura. Tertius gradus pręceptorum naturalium, est eorum, quę deducuntur quidem ex principijs iuris naturæ, sed per consequentiam nõ absolutè necessariam, nec omnino euidentem, & ideo egent humana constitutione. & hæc C sunt quæ Theologi propriè referunt ad ius gentium, & ea distinguuntur à iure ciuili, quod ius ciuile non deducatur ex iure naturæ per modum conclusionis deductæ ex principijs, sed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur à iure naturæ. quę doctrina est Sancti Thomæ in 1. 2. q. 95. art. 2. & 4. & quamuis idem Sanctus Thomas in prædicta q. 95. ar. 4. Isidorum sequutus dicat, ius gentium esse speciem iuris positiui; contra vero in 2. 2. q. 57. art. 3. & clarius lect. 12. in lib. 5. Ethic. dicat esse speciem iuris naturalis, & alleget Iureconsultos veteres, qui ius naturale aliud esse docebant, quod est commune omnibus animalibus, aliud quod est cõmune omnib. hominib. tñ D non pugnat ipse secum, nec Isidorus cum Iureconsultis pugnat. nam & idem S. Thomas in 1. 2. q. 95. art. 4. ad primum, scribit ius gẽtium est aliquo modo naturale, & aliquo modo positiuũ, ac p hoc est medium inter ius naturale purum, & ius ciuile. ius .n. naturale purũ, est illud, qđ nullo modo pendet ex humana constitutione; ius ciuile autem quod ex sola hominũ constitutione pendet, & ideo pure positiuum dici põt. ius vero gentium partim est naturale, partim positiuum, quia pendet quidem ab humana constitutione, id est, à consensu omniũ gentium, sed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magistratus particularis. Ex quo sequitur, vt ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeãtur quia sunt ma- E la: contra autem quæ sunt de iure ciuili, quia sunt purè positiua, ideo sint mala, q̃a prohibentur. Rursus sequitur, vt ea q̃ sunt de iure gentiũ, quia sunt aliquo modo naturalia, non possint à Principib. vel Magistratibus abrogari, vel immutari: contra autem, q̃ sunt de iure ciuili quia sunt purè positiua, sicut à Principe, vel Magistratu constituuntur, ita posse à Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendũ videtur, exemptionẽ Ecclesiasticorũ non pertinere ad primũ, vel secũdũ naturalium præceptorum gradum, nec tamen esse iuris tantum positiui siue canonici, siue ciuilis, sed referenda esse ad tertium gradum præceptorũ iuris naturæ, siue, quod idem est ad ius gentium. Hæc mihi videtur esse sentẽtia ferè omnium Theologorũ, & Canonistarũ, & in re nõ arbitror dissentire Ioãnẽ Driedonem, qui in lib. 1. de libertate Christiana ca. 9. cũ Canonistis dicit, exẽptionẽ Clericorũ esse iuris diuini naturalis, à Victoria in Relectione prima de potestate Ecclesiæ, q. vlt. & Soto in 4. sent. dist. 25. q. 2. qui dicunt, esse iuris humani, ac positiui. Nam Ioannes Driedo non dicit esse iuris naturalis, quia sit primum aliquod principium iuris naturę, aut conclusio proxima, & quasi naturaliter deducta ex primis principijs, sed dicit esse iuris naturalis, quia est omnino conformis, & cõsentanea rationi naturali. Victoria vero, & Sotus negãt esse iuris diuini naturalis, quia per ius naturale intelligunt ius purè naturale; quo modo etiam negat idem Sotus ius gentiũ esse naturale, tamen ijdẽ auctores, & maximè Sotus, addunt hanc exemptionẽ esse omnino cõsentaneã rationi, et ipsi naturę. neq; dicere volũt solũ esse rationabilẽ, id est, non contrariã rationi, sic .n. nihil dixissent, cũ omnis iusta lex et purè positiua non debeat esse contraria rationi. sed dicere volunt, esse deductã vt conclusionem ex iure naturæ, & vim habere ex iure naturę, & ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes, ac propterea non posse mutari, vel abrogari à Regibus & Principibus, etiamsi omnes simul coniuncti eam abrogare conentur. Neque dissentit S. Thomas, licet in comment. ad c. 13. ad Rom. scripserit, Clericos priuilegio Principum liberos esse à tributis. nam in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primò ex consuetudine omnium gentium, quod enim vbique fit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est. constat apud Hebræos, Leuitas fuisse liberos à tributis ex cap. 30. Exod. & cap. 1. Nume. constat apud Aegyptios sub Rege Pharaone sacerdotes fuisse exemptos, ex c. 47. Gen. Constat idẽ de sacerdotibus Hebræorum sub Rege Artaxerse lib. 1. Esdræ c. 7. Idem cognosci potest de sacerdotib. Gẽtilium ex Aristotele in lib. 2. Oeconom. ex Cæsare lib. 6. de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, & ex alijs. Apud Christianos Imperator Cõstantinus, qui primus fuit Imperator apertè Christianus, continuo natura docente ecclesiasticos immunes à communib. Reip. oneribus declarauit, vt patet ex epistola eius ad Auilinum, apud Eusebium li. 10. hist. eccles. c. 7. quod idem multi alij Imperatores fecerunt. & notãda sunt verba Iustiniani l. sancimus, 2. C. de sacrosanc. eccles. Nam vbi exemisset Ecclesias, ait, *Cur enim non facimus discrimen inter res diuinas & humanas, & cur non competens prærogatiua cœlesti fauori conseruetur?* Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam, & liberam, sed debitam, & necessariam.

Alterum argumentum ducitur à similitudine, quã potestas ecclesiastica, & secularis habent cum anima & corpore humano. Nã (vt ostendimus in li. 5. de Sũmo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, alijsq; insignibus auctoribus, non põt melius intelligi quo modo se habeat potestas ecclesiastica ad secularem, quam ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem, Spiritus autem ita se habet ad

ad carnem, vt quamuis non impediat actiones eius, cum bene se habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire iudicat. contra vero, caro nullum habet imperium in spiritum, neque eum vlla in re dirigere, vel iudicare, vel coercere potest. sic igitur potestas ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter seculari superior, secularem potestatem, cum opus est, dirigere, iudicare, & coercere potest; ipsam vero à seculari dirigi, vel iudicari, vel coerceri nulla ratione permittitur. Tertio probatur ex nominib. Patris, & Pastoris, quibus tum in sacris literis, & in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine sacerdotes ornãtur. natura enim docet, vt filij parentibus obediant, atque ab ijs se corrigi æquo animo ferant, non autem ipsi parentibus imperare, eosue corrigere, vel iudicare velint. multo etiam magis, eadem duce & magistra natura, oues à Pastoribus reguntur & gubernantur, & quando aberrãt, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam, & plane contra naturam esset, si ouis Pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest à nomine & officio clericorum, clerici enim sunt ministri Dei consecrati ad obsequium solius Dei, atque ad hoc ipsum ab vniuerso populo Deo oblati, vnde & Clerici dicuntur tamquam ad sortem Domini pertinẽtes, vt S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianũ. Certe autẽ in ea, quæ sunt oblata & consecrata Deo, & quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum ius habere possunt Principes seculi. id quod & lumen rationis ostendit, & Deus ipse in scripturis Sanctis nõ obscurè tradit, cum ait Leuitici vlt. *Quicquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorũ erit Domino*. quis autem dicere audeat, ius esse profano homini in ea, quæ sancta sanctorum, idest, sanctissima dici meruerunt? qua ratione bona etiam temporalia Clericorũ, bona dominica propriè dicuntur in can. 4. Apostolico, & ideo tamquam Deo sacra, iurisdictioni Laicorũ subiecta esse non possunt. Quintum argumẽtum ducitur a signis, & prodigijs quæ non raro Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatem violare præsumpserunt. de qua re multa legi possunt apud Tilmãnum Bredembachium in lib. 5. sacrarum collationũ. sed extat insigne testimonium Basilij Porphirogeniti Græcorum Imperatoris apud Balsamonẽ in Nomocanone Photij, in commentario canonis primi synodi Constantinopolitanæ primæ, & secundæ, quam nos Latini octauam synodum appellamus. Refert enim idem Basilius causam omnium calamitatum eius tẽporis in legem quandam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesiæ libertatem latam. *Ex quo inquit, Lex ista robor habuit, nihil boni penitus in hodiernum vsque diem vitæ nostrę contigit, sed potius è cõtrario nullum omnino genus calamitatis defuit*. Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogauit.

CAP. III.

Soluuntur argumenta contraria.

SED operæ precium erit ad eas obiectiones breuiter respondere, quas Didacus Couarruuias loco citato, & Ioannes Medina in Codice de Restit. q. 15. A (qui liberius alijs auctoribus loquuti sunt,) in mediũ protulerunt. Obijciunt ergo primo, nullã extare legẽ diuinam qua Clerici eximantur à iurisdictione Principum Laicorũ. Sed iam ostendimus extare non pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum ad probandum iure diuino clericos liberos esse à iurisdictione Principum secularium. neque obstat, quòd testamentũ vetus abrogatum iam sit per testamẽtũ nouũ. nam tametsi abrogata sint ceremonialia, iudicialiaq; præcepta, nõ tamen sunt abrogata moralia, id est, quæ continent vel declarant ius naturæ: & præterea cum cerimoniæ Iudæorũ figuræ fuerint rerum nostrarũ, vt Apostolus docet 1. Cor. 10. Galat. 4. & Heb. 7. nõ B male ducimus argumẽta per similitudinẽ a ritibus Iudaicis. Deniq; non sola testimonia scripturæ veteris, sed etiã rationes ex iure naturę depromptas adduximus, ius autem naturæ non humanum, sed diuinum est, cũ ab ipsius naturę auctore manauerit. Secundo obijciũt leges multas Iustiniani ex Codice, & Authenticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoriæ iurisdictioni fuisse subiectos. Sed facilis est responsio, nam si hoc argumentum vim vllam haberet, probaret etiam in rebus ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Clericos iure diuino à potestate Principum Laicorum: constat enim non solum ex Codice & Authenticis, sed multo magis ex Nomocanone C Photij, non paucas leges Iustiniani de rebus planè ecclesiasticis, & spiritualib. disponere. Couarruuias autem, & Medina, vt etiam omnes Theologi & Canonistæ, summo consensu docent, in rebus ecclesiasticis & spiritualibus liberos esse Clericos à Potestate Principum seculi iure diuino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto, non de iure, & toleratas aliquando à summis Pontificib. nũquam autem approbatas. Nõ tamen negauerim, multas quoq; esse ciuiles leges Imperatorum, quas nõ minus Clerici, quam Laici sequi debeãt. Ecclesia .n. pro cursu temporalium tantummodo rerum, vt loquitur Nicolaus I. Papa in epist. ad Michaelem, Imperialibus vtitur legibus, quod idem habemus in multis D Canonib. distinctionis decimæ apud Gratianum, & cap. 1. de nouo oper. nunciat. & alibi. quæ tamen omnia intelligi debẽt de ijs legibus, quæ non sunt contrariæ Ecclesiasticæ libertati, & quo ad directionem, nõ quoad coactionẽ, ac deniq; cum adsunt alię conditiones, quas notant Doctores, ac præsertim Felinus in c. Ecclesia S. Marię, de constit. quæst. 1. Tertio obijciũt exemplum Apostoli Pauli, qui cum esset Præsul ecclesiasticus, non timuit appellare Cæsarem, atque ab eo iudicari se debere libere confiteri, vt S. Lucas refert Act. 25. sed hanc obiectionem Couarruuias omnino debuisset omittere. Nam B. Paulus, vt constat ex cap. vltimo Actorum, coactus est appellare Cæsarem, opE pressus videlicet calumnijs Iudæorum, & iniustitia Præsidis Romani, qui solum Cæsarem supremum Iudicem agnoscebant. Itaque ipse quoque de facto saltem, si non de iure Cæsarem Iudicẽ agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri, supremi Principis ac Iudicis sui coram Gentilibus, vel Iudæis mẽtionem facere voluisset.

Quarto obijciũt testimonia Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli. scribit enim B. Petrus in epist. priore capite 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ*

propter Deum, siue Regi, tanquam præcellenti, siue Ducibus, tanquam ab eo missis. & B. Paulus in ep. ad Rom. c. 13. *Omnis, inquit anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* io quem locum scribit S. Ioan. Chrysostomus, hæc dici non tantum Laicis, sed etiam Clericis & Monachis, & ipsis etiam Apostolis & Euangelistis. Respondeo, sententias Apostolorum generales esse. quamuis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniam eo tempore valde necessarium erat diligenter monere Christianos, vt Regibus obedirent, ne fidei prædicatio impediretur. tamen absolutè verba illa tam B. Petri, quam B. Pauli, nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse, eisque debitam obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimonijs Apostolicis probari Clericos Principibus seculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges seculi esse legitimos superiores; & Iudices Clericorum, quod certè probari non poterit, nisi probetur, oues Pastoribus, filios parentibus, & temporalia spiritualibus præeminere. Nec tamen Chrysostomo contradicimus, quamuis enim Iudicem proprium Clericorum, & Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fatemur, Reges non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, & Monachorum Reges esse. vnde etiam non sine causa in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore nostro, nam cum Reges bella gerant non solum pro Laicis, sed etiam pro Clericis, et Monachis, proque omnium pace, & tranquillitate inuigilent; debetur eis ab omnibus honor, iuxta illud B. Petri, 1. epist. c. 2. *Regem honorificate*, debetur etiam obedientia, cum eorum leges non sunt contrariæ sacris Canonibus, & cum de rebus ijsdem nulla extat Canonica dispositio, ac demum quoad directionem vt supra diximus, non ad coactionem. Præter hæc argumenta obijcit Ioannes Medina loco citato quædam alia, quæ Couarruuias fortasse vt leuiora prætermittenda putauit. sed nos ea quoque breuiter diluamus. Ait igitur Medina, in lege naturæ primogenitos omnes fuisse sacerdotes, nec tamen exemptos à maiorum suorum potestate. Item in lege scripta Leuitas, quibus nunc succedunt Clerici, non solum Aaroni Pontifici subiectos fuisse, sed etiam Mosi, qui Princeps erat ciuilis totius populi Iudæorum, In lege quoq; euangelica Christi, ipsum, qui caput erat omnium sacerdotum, Pilato subiectum fuisse, iuxta illud, *Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Ioan. 19. Denique ita ratiocinatur Medina, Lex euangelica, Baptismus, ordo clericalis, non liberant iure diuino à debitis antea contractis, vt à debito seruitutis, à debito pecuniario, à debito coniugali, ergo nec à debito subiectionis & obedientiæ ciuilis, sed Clerici ante clericatum subiecti erant potestati & iurisdictioni Principum, & Magistratuum secularium, non igitur liberi sunt iure diuino ab eadem potestate, & iurisdictione post Clericatum. Sed ad hæc omnia facilis est & expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probanit Medina eos ciuilibus Magistratibus fuisse subiectos: nos autem probare possumus, non fuisse, quoniam ijdem Primogeniti sacerdotes & Principes esse solebant, docet S. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis ad cap. 49. Genes. quæ est etiam communis Hebræorum sententia, & exprimitur ab ipsa Paraphrasi Caldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porro Moses, cui subiecti erant Leuitæ, non solum Princeps ciuilis totius populi, sed etiam summus sacerdos erat, & Aarone maior, quamuis extraordinaria potestate. vnde dicitur in Psalm. 98. Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius; & nouimus Aarón à Mose consecratum; & denique testatur Philo in extremo libro de vita Mosis, fuisse Mosem Pontificem, Regem, & legislatorem Hebræorum, quid igitur mirum, si Leuitæ Moysi subiecti erant non minus quam Aaroni, cum Moses non minus quam Aaron sacerdotio fungeretur. Christum autem Pilato subiectum fuisse de facto solum, non de iure, certissimum est, & potestas desuper data, quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas iudiciaria, sed permissio intelligenda est, vt Sancti Patres docent, Chrysostomus & Cyrillus. De qua Dominus ait Luc. 22. hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. & certe, ferendum non esset, si Medina cum Marsilio Paduano Christũ Dei filium naturalem, Principibus terrenis iure subiectum fuisse dicere vellet. Ratiocinatio denique eiusdem Medinę aut nihil probat aut, plus quam ipse vellit probat. Nam si paria sunt eximere à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio; & eximere à debito subiectionis, & obedientiæ ciuilis: sicut non potest summus Pontifex eximere homines Christianos à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio sine consensu partis, quoniam alioquin iniuriam facere videretur; ita non potuisset idem summus Pontifex eximere Clericos à iurisdictione Principum secularium, sine ipsorum consensu. Atque hoc est contra omnes Theologos, à quibus nec ipse Medina dissentit. non igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non rectè concludit. Ratio vero discriminis inter illa debita, hæc est, quod maius omnino sit vinculum inter creditorem & debitorem, Dominum & seruum, virum & vxorem, quam inter Principem, vel Magistratum, & ciuem. Itaque clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideo non poterit fieri Clericus is qui seruus est, nisi prius à Domino liberetur, neque is qui est alligatus vxori, nisi vxor consentiat, & ipsa quoque votum continentiæ emittat, neque is qui tantum pecuniæ debet, vt restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi a creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit a subiectione ciuili, & transfert in subiectionem ecclesiasticam etiam non consentiente, vel repugnante superiore ciuili, quoniam vnusquisq; circa statum propriæ personæ liber est, sicut potest relinquere patrem & matrem, & adhærere vxori, iuxta verbum Domini Matth. 19. ita potest relinquere Principem seculi, & in sortem Domini transire, atque ad Dei seruitutem accedere, seque totum Episcopo in Clericatu, vel abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex euangelica, & Baptismus, non eximunt a iurisdictione ciuili, igitur neque eximit Clericatus. Respondeo, non esse eandem rationem legis euangelicę & Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex euangelica, & Baptismus non excludunt, imo necessarium esse volunt Principatum ciuilem, vt aduersus Anabaptistas nos alio loco probauimus. At clericatus, vt etiam Monachatus, nõ posset suo munere rectè fungi, nisi liber esset, & immunis à iurisdictione ciuili; & ordo ipse naturę peruerteretur, si Pastores ouibus, parentes filijs,

lijs, & ſpiritualia corporalibus ſubijcienda ſint. At, in quies, iniuria fiet Principibus ſi inuiti ſuo iure priuentur, quod in Clericos ante Clericatum habebant. Reſpondeo, nullam ipſis iniuriam fieri, quia qui iure ſuo vtitur, nullam facit iniuriam. vtitur autem iure ſuo, qui eligit ſtatum quem ſibi magis conuenientem eſſe cenſet, quamuis per accidens ſequatur, vt Princeps ſubdito ſuo priuetur. Nam etſi quis iuſta de cauſa domicilium ſuum in aliam ciuitatem, vel prouinciam transferat, deſinet ſubditus eſſe priori Principi, nec tamen iniuriam illi feciſſe videbitur. Vltima obiectio Medinę illa eſt, quod non repugnet rationi, vt homines addicti obſequio Dei & ſpiritualibus functionibus, ſubſint in rebus temporalibus, & ciuilibus Regi, vel Magiſtratui ſeculari. ex quo ſequitur, vt ſi exempti ſint, id facta ſit, conceſſione Principum, non iure diuino. Addi poteſt confirmatio ad hoc argumentum, vt nihil difficultatis ſubterfugere videamur. nam ſicut Princeps ſecularis, vt Chriſtianus & in rebus ſpiritualibus eſt ouis, & filius ſacerdotum: ita è contrario ſacerdotes vt ciues, & in rebus temporalibus videntur poſſe dici oues, & quaſi filij Principum ſecularium. Item quia vna tantum eſt Eccleſia, continens Clericos & Laicos, & Eccleſiæ caput eſt ſummus Pontifex, ideo ſubſunt omnes eidem ſummo Pontifici tum Clerici, tum Laici, igitur eodem modo quoniam vna eſt ciuitas continens Laicos, & Clericos, et ciuitatia caput eſt Princeps ſecularis, ideo ſubiecti debent eſſe omnes tam Laici, quam Clerici Principi ſeculari in ijs, quæ pertinent ad bonum regimen ciuitatis. Reſpondeo, hoc argumento probari, exemptionem Clericorum, non eſſe de iure naturę primario, quod nos ſupra in duos gradus diſtinximus, ſed eſſe de iure naturæ ſecundario, quod etiam ius gentium appellari diximus. Nam vt S. Thomas recte docet in 22. q. 57. art. 3. ius naturæ primarium reſpicit rem abſolutè conſideratam, ius naturæ ſecundarium, ſiue ius gentium reſpicit rem in ordine ad certum finem, & ideo pendet ex diſcurſu rationis. Licet igitur non repugnet rationi abſolutè, vt Clericus ſubſit in rebus ciuilibus Principi ſeculari: A tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum rite adminiſtrandum. nam vt alia omittam, turpiſſimum eſſet vt etiam Sotus annotauit, ſi Magiſtratus, Epiſcopum corigere, vel punire poſſet, à quo ipſe corrigendus, & puniendus eſt, & quis ferret, ſi hodie ſacerdos ad ſuum Tribunal Magiſtratum vocaret, cras autem Magiſtratus vocaret ſacerdotem ad ſuum? & nonne omnis reuerentia, quam neceſſario debent Laici ſacerdotibus, periret, ſi eos pro imperio coercere poſſent. Hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docente conſtituit, vt vbique ſacerdotes immunes eſſent à iuriſdictione Principum B Laicorum. Ad primam confirmationem reſpondeo, Principem quidem ouem, ac filium ſpiritualem ſacerdotis eſſe: ſed ſacerdotem nullo modo filium vel ouem Principis dici poſſe. quoniam ſacerdotes, et omnes Clerici ſuum habent Principem ſpiritualem, à quo non in ſpiritualibus ſolum, ſed etiam in temporalibus reguntur. neque fieri poteſt, vt duos agnoſcāt Principes in rebus temporalibus, cum, iuxta Euangelium, nemo poſſit duobus Dominis ſeruire. Ad alteram confirmationem reſpondeo, Eccleſiam verè vnā tantum eſſe, & nullo modo duas, ciuitatem autem vnam eſſe materialiter, & duas formaliter. Nam Eccleſia conſtinet omnes Chriſtianos Catholicos, ſiue ſint Clerici, ſiue Laici. ſi quis autem conſideret cætum Laicorum, non vt Chriſtiani ſunt, ſed vt ciues, vel quocunque alio modo, is cetus Eccleſia dici non poteſt. non igitur duæ fingi poſſunt Eccleſiæ, ac multo minus eſſe. At cætus Laicorum, & cętus Clericorum formaliter duæ ciuitates dici poſſunt, quoniam in ipſis etiam temporalibus rebus diuerſas leges habent, diuerſum Principem, diuerſa tribunalia, & tamen materialiter vnam quoque ciuitatem faciunt, quia vnam Vrbem inhabitant, & ſub eiuſdem Principis protectione viuunt, qui ſicut pro labore, ac ſollicitudine, quam pro communi bono ſuſcipit à Laicis tributa recipit, ita recipit à Clericis auxilia longe maiora publicarum precum, & ſacrificiorum ad Deum.

DE TRANSLATIONE IMPERII ROMANI A GRÆCIS AD FRANCOS,

ADVERSVS MATTHIAM FLACCIVM Illiricum, Libri Tres.

AVCTORE

ROBERTO BELLARMINO

E SOCIETATE IESV.

SVMMA LIBRI PRIMI.

Romanum Imperium à Græcis ad Francos ſummi Pontificis auctoritate tranſlatum.

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAP. I. *Contradictiones duodecim Illyrici detegit.*
II. *Mendacia viginti eiuſdem Illyrici refellit.*
III. *Prolegomena aduerſarij confutat, & eam controuerſiam explicat, quæ fuit Hadriano Summo Pontifici cum Friderico Ænobarbo Imperatore.*
IV. *Teſtimonijs Hiſtoricorum ſupra triginta demonſtrat, Imperium Romanum ſummi Pontificis auctoritate ad Francos à Græcis eſſe translatum.*
V. *Teſtimonijs duodecim Principum idem confirmat.*
VI. *Idem aſſerit teſtimonijs ſeptem Summorum Pontificum.*
VII. *Imperium Romanum non eſſe à Francis acquiſitum iure belli.*
VIII. *Non accepiſſe Carolum Magnum à Deo immediatè Imperij dignitatem.*
IX. *Imperium Romanum non eſſe deuolutum ad Carolum Magnum iure ſucceſſionis hæreditariæ.*
X. *Imperium Romanum non eſſe delatum ad Francos auctore Senatu Populóue Romano.*
XI. *Imperium Romanum non fuiſſe à Græco Imperatore Carolo Magno traditum.*
XII. *Summum Pontificem iure ſuo Romanum Imperium transferre potuiſſe, ac reipſa ad Francos tranſtuliſſe.*
XIII. *Obiectiones Illyrici diſſoluit, aut iam antè diſſolutas demonſtrat.*

SVMMA LIBRI SECVNDI.

Romanum Imperium à familia Caroli Magni & gente Francorum ad familiam Othonum, & gentem Saxonum, Summi Pontificis auctoritate tranſiſſe.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

CAP. I. *Succeſſionem explicat Caroli Magni.*
II. *Othonem primum, non autem Henricum aut Chunradum, Imperatorem primum ex gente Saxonum fuiſſe demonſtrat.*
III. *Eundem Othonem à Summo Pontifice Ioanne duodecimo ad Imperium prouectum oſtendit.*
IV. *Obiectiones Illyrici diluit.*

SVMMA LIBRI TERTII.

Septem Electores Imperij à ſummo Pontifice Gregorio quinto potiſſimùm inſtitutos.

CAPITA LIBRI TERTII.

CAP. I. *Electores ante Gregorij decimi Pontificis & Friderici ſecundi Imperatoris tempora deſignatos.*
II. *Obiectiones Onuphrij refellit.*
III. *Electores Imperij non ab Othone tertio Imperatore, ſed à Gregorio quinto Pontifice Maximo inſtitutos oſtendit.*
IV. *Obiectiones Illyrici diſſoluit, ac mendacia plurima auctoris eiuſdem detegit, & redarguit.*

LIBER

ARGVMENTVM ET PARTITIO HVIVS LIBRI.

SCripturus De Translatione Imperij Romani à Græcis ad Germanos, aduersus mendacissimum librum, quem ante paucos annos de eodem argumento edidit Matthias Flaccius Illyricus; operæpretium me facturum existimaui, si quemadmodum ipse prolegomena quædam præmisit, ita quoque & ego loco prolegomenorum pauca quædam præmittam tum de contradictionibus, tum de mendacijs eiusdem Illyrici manifestis atque crassissimis. Ita enim spero fore, vt hominis huius inconstantia & impudentia patefacta, simul etiam aditus patefiat veritati in aures atque animos illorum quos iam fortè falsitas occupauit, quibusque ille suis artibus, & multa historiarum confusione & varietate tenebras offudit. Deinde ad rem ipsam aggrediar hoc ordine. Quoniam Illyricus, vt est inconstans, & varius, vno in loco docet non esse translatum Imperium Rom. Pontificis auctoritate à Græcis in Francos, seu Germanos; in alio verò fatetur id quidem, sed affirmat multè & impiè factum, esseque hanc translationem præcipuum miraculum Antichristi: propterea primùm demonstrare conabor, verè translationem esse factam Summi Pontificis auctoritate; atque argumenta desumam ex consensu omnium Historicorum, ex confessione Imperatorum, ac Principum aliorum, ex testimonijs veterum Romanorum Pontificum, ac demum ex refutatione omnium eorum iurium vel titulorum quos aduersarij prætendunt. Ostendam enim certissimis rationibus, Carolum Magnum, quem Imperatorem Romanum fuisse nec Illyricus, neque alius quispiam negat, ad eam dignitatem peruenisse, nec iure belli atque armorum, nec immediata vocatione Dei, nec successione hereditaria, nec dono Græcorum, nec denique electione Senatus Populique Romani: proinde aut Carolum à Pontifice Imperium habuisse, aut omnino non habuisse. Deinde planum faciam, id quod Summus Pontifex in hac translatione Imperij fecit, ritè ac iure esse factum. Addam postremò, vt nihil eorum quæ Illyricus tractat prætermisisse videar, de translatione Imperij, si tamen translatio dicenda est, ex familia Caroli Magni in Saxones, & de institutione septem Imperij Electorum.

CAPVT

CAP. I.

Complectitur contradictiones Illyrici.

IGITVR noster Illyricus (vt ordiamur ab eo quod primo loco propositum est) pro sua grauitate & constantia in asserendis sententijs, non tam quid sit in re, considerare solet, quàm quid proposito suo maximè deseruiat. Itaque si affirmare aliquid caussę quam defendit vtile est, confidenter affirmat; si rursum illud ipsum negare, rei suæ conducere putat, audacter negat, parum omnino laborans, cohæreantne scripta sua inter se, an secum ipsa pugnent, & verùm vnum alteri opem ferat, an potius, tanquam in bello sociali, vnum euertatur ab altero.

I. In libro quem nuper edidit de translatione Imperij, passim figmentum, & fabulas appellat, quod vulgò creditur, Imperium Romanum translatum à Gręcis ad Germanos Summi Pontificis auctoritate. Atque vt aliquem certum locum notemus, titulus secundæ partis primi capitis hic est: *Quod non sit facta per Papas Imperij translatio à Græcis ad Germanos.*

Sed nimirum cùm hæc scriberet, oblitus erat quid paulò antè scripsisset. Nam in libro contra primatum Papę penè extremo, notas Antichristi explicans, quinto loco hanc ponit de translatione Imperij, & quidem his verbis: *Antichristus apparebit cùm Romani regni defectio fiet, & reddet Romanis libertatem, sub suo tamen nomine: hoc accidit ante annos DCC. cù Romanum Imperium ruebat, & à Papa non tanquam Cæsare Dictatore, Consule, aut Senatore, sed vt à Papa Romano nonnihil instauratum est: tunc enim Papa suam potentiam & impietatē propagauit.* Sic Apocal. 13. *Læsa bestia ab alia simili agni bestia honoratur.* Nec solùm in eo libro, sed etiam in Centurijs idem affirmat Illyricus. Sic enim scribit Cent. 8. cap. 10. col. 751. *Atque ita Imperium Romanum ad Carolum, & Francos* (Leo Tertius) *transtulit, & tamen sibi reseruauit ius Francis imperandi: atque hinc factum est deinceps, vt qui Imperij sceptrum acciperent, à Pontifice inaugurarentur, estque hæc translatio præcipuum ex miraculis Antichristi,* Apocal. 13. & 17.

Quid hic Illyrice eliges? si transtulit Romanus Pontifex Imperium in Francos, totus liber tuus de translatione Imperij corruit: si non transtulit, corruunt partes non exiguæ tum ex libro tuo contra Primatum, tum ex Historiarum tuarum Centurijs. Immò verò, siue transtulit Papa Romanus Imperiū in Francos, siue non transtulit, corruit liber tuus de translatione Imperij. Siquidem Papam esse Antichristum, ex verbo Dei efficacissima ducta ratione demonstrasse te putas in locis paulò antè citatis, quia videlicet Papa dum Imperium Occidentale instaurauit, curauit (vt tu quidem interpretaris) plagam bestiæ, quod est miraculum, & nota præcipua Antichristi, Apocal. 13. & 17. Igitur in libro de translatione Imperij dum contendis tam acriter, non esse Papam auctorem Occidentalis Imperij; quid aliud contendis, quàm id efficere, vt credamus falsam esse tuam illam demonstrationem, qua ex verbo Dei probare volebas, Papam esse Antichristum? & tamen in hoc ipso libro, tertio quoq; verbo repetis Papam esse Antichristum, in quo tu ipse tuam præcipuam demonstrationem labefactas, qua effici credebas, Papā esse Antichristum. Sed pergamus ad cetera.

II. In hoc ipso libro de translatione Imperij in epistola dedicatoria affirmat Illyricus ius in Imperium Romanum Germanos adeptos esse ante annos 1500. cùm videlicet Arminio duce duas Aquilas Romanis eripuerunt, atque in huius rei signum bicipitem Aquilam Germanos Imperatores in insignibus suis præferre. *Huc* (inquit) *referre possis, quòd & mox post Iulium, sub Augusto Germani duas Aquilas Romanis iustissimo bello abstulerunt.* Et infrà: *Quandocumque igitur volet Romanus sacrificus, aliquo Imperij* [illegible]*, cognoscere Germanorum monarchiæ originem, & ius, intueantur modò, ac contemplentur eius gloriosa insignia bicipitem Aquilam ostentantia; & mox ea illos de origine iureque sub* [illegible] *edocebunt, ac vel inuitos conuincent.* Hæc ille.

Sed hæc somnia, quæ nos infrà cap. 6. refutabimus, refellit etiā ipse idem Illyricus cùm ita loquitur Cent. 9. c. 16. col. 621. *Aquila Romana in duo capita statim in initio huius seculi* (quod est ab anno 800. ad 900.) *diuisa est. Nam Carolus Magnus à Leone Pontifice cum consensu Senatus & populi Romani Imperator Occidentis solenni ritu inauguratur anno Domini* 801. Quomodo, quæso, ista cohærent, vt ante annos 1500. cœperit Aquila biceps, & ius, atq; origo Imperij Germanici, & tamen Aquila Romana anno 801. id est, ante annos 700. diuisa primū fuerit, cū Carolus Magnus à Leone Pontifice Imperator Occidentis primùs inauguratus est?

III. Rursum in libro de translatione Imperij, cap. 1. pag. 9. Audet (inquit Illyricus) Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem scribens, 15. q. 6. can. Alius, affirmare, Zachariam Papam deposuisse Hildericum Regem Francorum, & transtulisse regnum in Pipinum Caroli patrem.) Et infra: Tale mendacium ausus est Papa confingere, & Gratianus suæ rapsodiæ Decretorum inserere.) Hæc ibi. At in historia longè aliter. Sic enim scribit Cent. 8. cap. 10. col. 706. Pipino Zacharias Papa regnum Francorum dedit, idque ei tutum præstitit, deposito, & in monachum consecrato Carolomanno fratre eius, & Hilderico Rege priore.) Poterat ne clariùs secum pugnare, & vno in loco destruere quod in alio affirmauit?

IV. In libro eodem de translatione Imperij, cap. 1. pag. 12. affirmat Illyricus, Summos Pontifices quondam seruos & mancipia fuisse Caroli, nunc è contrario à Summis Pontificibus adigi Cæsares ad turpissima pedum oscula. Quàm fœda (inquit) est ista vanitas, quòd Papistæ fingunt, illos seruos & mancipia Caroli, Imperium Romanum in Carolum transtulisse, eumque sibi vt vasallum quendam dato feudo obligasse; vt nunc arctissimis iuramentis Cæsares sibi obstringūt, & etiam ad turpissima pedum oscula adigunt.) Sed audi rursum eiusdem Illyrici verba ex Cent. 8. cap. 10. col. 724. Pipinus (inquit) & Carolus filius eius, in terram prostrati, pedes eius (Stephani Papæ) osculati sunt, & stapedes eius apprehenderunt,

runt, & frænum equi illius tenentes, stratoris officia ei præstiterunt.) Quid hic dices Illyrice? Si Papa mancipium erat Caroli, qui factum est, vt non Papa Caroli, sed Carolus Papæ stapedes apprehenderit, & stratoris officium ei præstiterit? Et si nunc primùm cœpit Papa Principes adigere ad oscula pedum, quo pacto ante annos propè 800. Pipinus & Carolus humi strati, Pontificis pedes, nullo cogente, nisi Dei metu ac reuerentia, Christi Vicario debita, osculabantur?

V. Eadem pag. 12. in libro de translatione Imperij ita scribit Illyricus: Testantur quoq; omnes Historici, etiam qui Papis sunt addictissimi, Leonem Papā mox vt electus fuit in Papam, misisse ad Carolum Magnum legationem vnà cum clauibus sancti Petri, quod est Papale insigne, & vexillis vrbis Romæ cum Aquilis; petijsseque intra Synodum Adriani, confirmationem sui, & vt aliquis mitteretur qui Romanos Carolo denuo iuramento adstringeret; quod fuit extremæ subiectionis indicium.) Hæc ibi. In Centurijs contrarium legimus; nimirū petijsse Leoné ut aliqui à Carolo mitterentur qui Romanos non Carolo, sed ipsi Papæ iuramento adstringerent: sic enim legimus Cent. 8. cap. 10. col. 750. Legatos ergo inscio Senatu cum muneribus ad Carolum mittit, eique sacras claues, insigne Pontificiæ dignitatis, & vexillum vrbis Romæ, seu Aquilam signum Imperij Romani offert, seque & vrbem Romam eius fidei cōmendat, ac postulat vt suos Romam ablegat, qui populum Romanum ad suam fidem atque subiectioné Sacramento firmarent: iuxta annales Francorum.) Quæ verba alij (hoc est, Illyricus idem in alio loco) intelligant, quòd iusserit Romanos Francis fidem iurare; sed id non tam facilè esset impetratum. Quare verisimilius est, quòd petierit Romanos eo adigi, vt Pontifici iusiurandum præstarent. Quare Engelbertus, vel Agilbertus, Abbas sancti Richarij, iussu Caroli compulit Romanum populum fidelitatem iurare Pontifici.

VI. Pag. 22. Italiam ab Odoacre occupatam affirmat Leone Bessicano Imperatore. At Cent. 5. cap. 16. col. 1526. scribit id accidisse sub Zenone qui post Leonem Iunioré Leoni seniori, id est, Bessicanu successit.

VII. Pag. 26. & sequentibus, Theodoricum Ostrogothum, Imperatorem Romanorum & Augustum, ac purpura Cęsarea ornatum fuisse fusè docet, ac multis testimonijs confirmat: At Centur. 6. cap. 16. col. 840. disertis verbis dicit, Theodoricum eundem nec nomen nec insignia Imperatorum Romanorum vnquam habuisse.

VIII. Pag. 49. Carolo Magno Imperium Occidétis donatum fuisse scribit ab Irene, antequam idem Carolus à Leone coronaret. At Cent. 9. c. 16. col. 621. scribit Græcos in Imperiū Caroli quodammodo cōsensisse, quòd nō posset mutare quod Leo fecerat Romæ, quando Carolum Imperatorem appellauit.

IX. Neq; verò de Electoribus Imperij minor est apud Illyricum quàm de ipsa Imperij translatione dissensio: nam in libro de translatione Imperij, cap. 5. pag. 89. habentur hęc verba: Hic quoq; vt vbiq; alibi, Pontificiorum parasitarum mendacia grassantur. dicunt. n. quòd imperante Othone III. Gregorius V. Germanus malè à Romanis tractatus, suaq; sede pulsus, decretum tulerit quòd septé Germani Principes,

A loco Romani populi Senatusq; Imperatores in perpetuam posteritatem eligere deberent. quod eorū figmentum mox euidenter, Deo dante, redarguemus.) At in historia Ecclesiastica, Cent. 10. cap. 10. col. 548. habentur hæc alia eiusdem Illyrici verba, quæ pugnēt necne cum præcedentibus, vel ipse Illyricus iudex esto: Gregorius vndecimo sui exilij mense, pristinæ dignitati per Imperatorem restitutus, suam patriam insigni aliqua dignitate ornaturus, sanxit, vt penes solos Germanos eligendi Regem esset ius ac potestas, qui post diadema à Romano Pontifice acceptum, Imperator & Augustus appellaretur. Suntque Electores constituti, Moguntinus, Coloniensis, & Treuirēsis Archiepiscopi, B Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ Dux, Marchio Brandeburgēsis, & Rex Bohemiæ, qui paribus suffragijs Electorum existentibus, litem inter eos dirimat.) Ne autem liber de translatione Imperij solum cum alijs eiusdem Illyrici libris, & non etiam ipse secum pugnare videatur; annotemus adhuc vnam vel alteram contradictionem.

X. In ipso igitur libro de translatione Imperij cap. 1. pag. 5. sic Illyricus loquitur: *Dei solius est iste titulus: Mea sunt omnia; ego do ea cui volo; ego transfero Regna, ac Monarchias de gēte in gentem pro meo arbitrio. Horrenda ergo blasphemia est, quòd Antichristus, sicut in alijs omnibus se Deo exæquauit, imò & suprà eum extollit, ita in hoc quoq. gloriatur; suum esse transferre Impe*C*ria ac Regna ad quemcumque velit; seque transtulisse Imperium à Græcis ad Francos, & porrò à Francis ad Germanos.* Hæc ibi. At infrà cap. 2. pag. 21. non vult solius Dei esse trāsferre imperia, sed etiam hominum. Siquidem docet nō semel translatum fuisse Imperiū à Græcis ad Germanos: *Romani*, inquit, *aut potiùs Cōstantinopolitani Imperatores sępiùs ius Occidētalis Imperij Germanis tradiderunt.* Et mox pag. 22. *Prima igitur*, inquit, *translatio facta est sub Leone Bessicano, Constantinopolitano Imperatore, circa annum 460. in Ostrogotharum aut Odoacrem.* Et infrà ponit secundam translationem factam à Zenone Imperatore in Theodoricū; tertiam ab Anastasio in Clodoueum, & quartam ab D Irene in Carolum. Sed si horrenda blasphemia est, q̄ Papa asserat, se transtulisse Imperium in Germanos, quia transferre imperia soli Deo conuenit. quomodò non est horrenda blasphemia, quòd Illyricus asserit, à Leone Bessicano, vel eius militibus, translatum Imperium in Odoacrem, à Zenone in Theodoricum, ab Anastasio in Clodoueum, ab Irene in Carolum?

XI. Et si Antichristus est, & Deo se exęquat, vel super ipsum extollit, qui audet regna transferre, quod soli Deo est proprium; certè Antichristi fuerunt Leonis milites, necnon Zeno, Anastasius, & Irene Imperatores, qui re ipsa (vt Illyricus dicit) imperium transtulerunt, ac Dei potestatem vsurparunt. Papa verò non modò non est Antichristus, sed etiam Antichri- E sto omnino contrarius, cùm non solùm Imperium non transtulerit, nec Deo se æquauerit, sed etiam (vt idem Illyricus scribit pag. 12.) se vt seruum ac mancipium Imperatori subiecerit. nònne igitur Illyricus manifestè secum pugnat, cùm passim in hoc suo libro Papam Antichristum vocat, & quidem extollentem se suprà ipsum Deum; & tamen in eodem libro tam humilem facit eundem Papam vt se mancipium & iuratum seruum Imperatoris esse fateatur?

Rursum

XII. Rursum in eodem libro capite 1. pag. 12. *Ipse*, inquit Illyricus, *vox translationis eos euidentissime mendacij redarguit; nam si transtulerint Papæ Imperium à Græcis ad Francos, sequitur Græcos esse planè priuatos Imperiali dignitate.* Hæc ibi. Sed paulò post pag. 12. & sequentibus numerat Illyricus quatuor translationes factas à Græcis ad Germanos, manente nihilominus etiam Græcis Imperiali dignitate: quia videlicet non totum Imperium, sed altera pars duntaxat, quæ Occidentale Imperium dicitur, translatum fuit. Aut igitur ipsa vox translationis Illyricum arguit euidentissimè mendacij, cùm ait pagina 12. translatum Imperium à Græcis in Germanos à tribus, Zenone, Anastasio, & Irene: aut falsum est quod. scripsit pag. 12. nam vtrumque simul, nulla ratione defendi potest.

XIII. Sed insignem contradictionem, & contumeliosa in Romanum Imperium habetur ad finem epistolæ dedicatoriæ, vbi sic Illyricus de seipso loquitur: *Testor* (inquit) *me ab omnibus sectis, erroribusque à Romano Imperio, & Augustanæ Confessione damnatis abhorrere.* Hæc enim verba manifestam implicant contradictionem, nisi Romanum Imperium Augustanæ Confessionis patronum, vel sectatorem Illyricus fingat, quod certè facere non poterit, nisi cum manifesta ratione pugnare velit: constat enim Confessioni Augustanæ solùm ex Romano Imperio adhæsisse, ac subscripsisse Electorem vnum, Principes sex, & ciuitates liberas duas; eandem verò Confessionem in eodem Augustano conuentu publicè reprobatam ac damnatam ab ipso Romanorum Imperatore Carolo eius nominis Quinto, ab electoribus quinque, à Principibus Imperij partim Ecclesiasticis, partim secularibus septem supra centum, ac demum à liberis Imperialibus Ciuitatibus nouem, & triginta, totenim fuisse Catholicos Principes, & Status Imperij, qui in damnationem Confessionis subscripserunt, & subscriptionem sigillis suis munierunt, testis est Ioannes Cochleus, qui in eo conuentu præsens interfuit, in actis Lutheri anni 1530. & 1531. Cùm igitur Romanus Imperator cum longè maiore parte Principum, & Statuum Imperialium Augustanam Confessionem damnauerit, meritò ea ab Imperio Romano damnata existimanda est. nam si Imperator, vt caput Imperij, Imperium vniuersum repræsentat, quanto magis & certiùs conuentus Principum & Statuum fermè omnium vnà cum ipso Cæsare Imperium vniuersum repræsentabit? Quocirca meritò Philippus Melanchthon in epistola ad Ioannem Obernburgerum ita scribit: Non delector recordatione Comitiorum Augustanorum, in quibus tristi ac atroci sententia damnati sumus. Eligat iam Illyricus vtrum voluerit: aut sequitur Imperij Romani sententiam, & mentitur cùm ait, se adhærere Confessionem Augustanæ: aut sequitur Confessioni Augustanam, & mentitur cùm ait, se abhorrere ab errorib. ab Imperio Romano damnatis. vtrumque certè simul verum esse nullo modo potest.

CAP. XII.

Continet mendacia Illyrici.

VENIAMVS nunc ad alteram partem Prolegomenorum, id est, ad mendacia quibus vndique scatet Illyrici libellus.

Ac primùm ipsam epistolam, qua librum suum dedicat Imperatori Maximiliano, omnibusq; Imperij Principibus, totam ferè mendacijs texuit; vt mirum sit eum tam impudenter tãtis vitia imponere voluisse.

I. Non procul ab initio scribit politici Magistratus gloriam & dignitatem per Lutheri doctrinam esse illustratam, & contra seductores & oppressores ornatam, & vindicatam. Hoc (inquit) tempore instauratæ Euangelij non vno modò gloria dignitasque politici Magistratus est verbo Dei illustrata, & contra seductores, eiusq; oppressores speciosè ornata, & vindicata, quantumuis illi contrarium fingant. At quàm hoc sit verum, testãtur in primis libri ipsius Lutheri, quibus ita Principes omnes in contemptum & inuidiam adduxit, vt nihil aliud meditari videretur, quam principatum omnem de medio tollere. Sic enim loquitur in libro de potestate seculari, Principes mundani sunt, mundus autem inimicus est Deo: idcirco, & ipsos quoque facere oportet, quod Deo cõtrarium, mundo autem consentaneum sit, vt scilicet non fiant infames, sed Principes mundani permaneant. ne miretis igitur si contra Euangelium furunt, & fatuè agunt. Oportet ipsos titulo nominiq; suo satisfacere, & scire debes quòd ab initio mundi admodum rara auis est Princeps prudens, adhuc multo rarior Princeps probus. Sunt communiter maximi fatui, aut pessimi nebulones super terram. Quapropter semper pessima quæq; ab ipsis exspectanda sunt, & parum boni sperandum est, præsertim in rebus diuinis, quæ ad salutem animarum pertinent. ipsi enim sunt lictores, & carnifices Dei, quibus, vtitur ira diuina, &c. & infrà: Si Princeps prosperatur, vt sit prudẽs, probus aut Christianus, hoc è magnis miraculis vnũ est, & preciosissimum signum diuinæ gratiæ super eã prouinciam. nam iuxta communem cursum euenit secundùm illud Isaiæ 3. Dabo pueros Principes eorũ, & effœminati dominabuntur eis. & Oseæ 13. Dabo tibi Regem in furore meo, & auferam in indignatione mea. & infrà: Admodum pauci sunt Principes, qui non habeantur pro fatuis aut nebulonibus. Caussa huius est, quia & tales sese demonstrant, & populus communis fit intelligens: & Principum plaga, quam Deus contemptum vocat, potenter progreditur in plebe, & communi populo. & vereor ne prohiberi non possit, nisi Principes agant vt principes decet, & incipiant rursum cum ratione & modestia gubernare, non ferent, non possunt, nec volunt vestram tyrannidem petulantiamque diu perferre. Boni Principes & Domini, secundùm hoc agere sciatis; Deus non vult diutiùs permittere. non amplius nunc mundus est vt olim, quando hominẽ sicut feras venabamini, &c. Item in lib. quem inscripsit, Duo Cæsarea mandata discordantia, & cõtraria, &c. prope finem, Oro (inquit) omnes pios Christianos, dignentur simul precari Deum pro eiusmodi miseris & excæcatis Principibus, quibus nos Deus tribulauit in magna procul dubio ira, ne sequamur eos ad proficiscendum, aut ad contribuendum contra

Turcas:

Turcas: quandoquidem, Turca decies prudentior, & probior est principibus nostris. & infrà: De his conqueror ex imo corde, conctis probis Christianis, vt mecum commiserantur super eiusmodi stolidos, fatuos, insanos, furiosos, & améntes moriones. & in fine: Deus (inquit) nos ab ipsis liberet, aliosque nobis ex gratia det regentes, Amen. Ita nimirum nouit Lutherus Principes ornare, atque ad obedientiá & reuerentiam magistratus populos adducere; sed ne solùm vnum testem habeamus, quamuis omni exceptione maiorem, Illyriciani mendacij: proferamus & alterú testem omni fide dignissimum. Imperator Carolus V. in edicto VVormaciensi, quod Imperij Principibus vniuersis consentientibus edidit anno 1521. inter B cætera de Luthero sic ait: Obedientiam (inquit) & regimen omne prorsus tollit, vnde populi ad defectioné & rebellionem à suis tam spiritualibus quàm temporalibus dominis faciendam, ad rapinas, cędes, incendia, cum magno & manifesto Christianæ Reipublicæ discrimine producentur. quinimò, cùm vitam quádam solutam, licentiosam, atque ab omni lege explicitam, & verè fermam inducere conetur, ita exlex homo leges ipsas omnes damnat & contemnit, vt decreta sanctorú Patrum & sacros Canones publico igni comburere non formidauerit: facturus peiora ciuili iuri, si non magis seculi gladium, quàm Pontificis excommunicationes & censuras metuisset. Hæc Imperator. Quare si non mentitur Illyricus, mentitur Cæ- C sar cum vniuerso Romano Imperio. vtrum autem verisimilius sit, Augustum Cæsarem cum tot illustrissimis Principibus, an vnum Illyricum esse mentitum, nemo est qui non videat. Sed quid si addamus & tertium testem, qui iam non verbis, sed rebus ipsis & factis clamet? vnde enim quæso, prodijt ingens illa rebellio rusticorum aduersus Principes anno 1525. ob quam breuissimo tépore in vna Franconia 292. nobilium arces euersę sunt, & supra centum millia rusticorum cæsa, nisi ex doctrina Lutheri? Quid aliud Principes Protestantes anno 1546. in ipsum suum Imperatorem Carolú V. armauit, nisi doctrina Lutheri? Cur tot annos Galliæ vniuersæ in motu fuerunt, nisi D ob doctrinam Lutheri? Quis tot rebelles populos Regibus Francorum & Hispanorum fecit, nisi posteritas Lutheri? Quis denique Anabaptistas, qui palàm magistratum omnem de medio tollunt in Germania peperit, nisi Lutherus? Et audet tamen Illyricus scribere, per Lutheri euangelium defendi atque ornari contra seductores Papistas politicos Magistratus.

Eadem pagina scribit Illyricus in hunc modum: *Cùm antea præstantes viri in politica gubernatione existentes falsa doctrina persuaderentur, se in quodam profano, carnali, Deòq; parum grato vitæ genere versari, ac propemodum de salute sua desperare cogerentur: eoq; nó rarò, deserta sua diuinitus mandata statione, publicòque bono, sese in latibula, ignauumq; otium monasterio-* E *rum abderent. nunc contrà ex verbo Dei certò sciunt nihil suo vitæ genere si modo rectè, ac in fide Filij Dei obseruatur, vel Deo gratius vel etiam hominum generi vtilius esse.* Hæc ille, qui vna breui sententia quatuor mendacia comprehendit.

II. Primum enim nullus vnquam probatus auctor in Catholica nostra Ecclesia docuit, genus vitæ eorum qui extra monasteria viuunt, parum Deo gratum esse, aut eiusmodi, vt qui in eo versantur, de salu- A te desperare cogantur, quin potiùs in hæreticorum numero ponimus eos qui talia docent. nam & S. Augustinus libro de hæresibus cap. 40. & S. Thomas, qui Lutheranorum iudicio supra modum Papista fuit, in 2. 2. quæst. 66. artic. 2. scribunt, hæreticos esse illos, qui docent non habere spem salutis eos qui ducunt vxores, & res proprias possident, & denique non eo modo viuant quo ij qui dicuntur in Ecclesia Monachi. nec solùm priuatos homines, sed etiá Principes, & Magistratus, atque adeo etiam milites, si Christianè viuant, Deo gratos esse, & spem salutis habere passim Catholici docent, ac præsertim Sanctus Augustinus epistola 5. ad Marcellinum, & epistola 70. ad Bonifacium. & Sanctus Thomas in libris de Regimi- B ne Principum. Denique Magister Sententiarum, & cum eo Theologi Scholastici omnes, lib. 4. dist. 26. & 33. apertissimè docent, statum matrimonij bonum, licitum, sanctum, ac Deo gratum esse. Itaque eos qui in politica gubernatione versantur, in parum Deo grato vitæ genere versari, vt penè desperare de salute cogantur, non doctrina Ecclesiæ, sed mendacium Illyrici existimandum est.

III. Deinde quod Illyricus addit, eos qui à politica administratione ad monasteria se conferunt, deserere diuinitus sibi mandatam stationem, impudens quoq; mendacium est: nam vbi (quæso) Deus mandauit, vt ij in politica gubernatione versantur, in ea perseuerét C vsque ad mortem? qui magistratu funguntur, si rationibus suis consulere iudicent, abdicare se magistratu; quo verbo Dei prohibentur id facere? Quis ante Illyricum reprehendit, aut non potius vehementer laudauit sanctissimos viros Basilium, Nazianzenum, Chrysostomú, Martinú, Paulinú, Augustinú, Gregorium, q ant militia, aut foro, aut academia, aut senatu, aut pretura seculari relicta, Deo soli seruire in monasterijs maluerunt? Laudant Germani Historici Lotharium Imperatorem, & Rachim Longobardorum Regem, quòd in monasterijs potiùs quàm in palatijs mori voluerint. Carolomannum, qui relicto principatu Francico, monachatum elegit, diuino succensum amore fuisse scribit Abbas Vrspergensis. de quo etiá D ac de Rachi multa præclara scribit Leo Hostiensis in historia Casinensi. De Cœnredo Rege Merciorú in Britannia ita scribit Beda libro 5. hist. gentis suæ, cap. 20. Cęnredus, qui regno Merciorum nobilissimè tempore aliquanto præfuerat, nobiliùs multò sceptra regni reliquit: nam venit Romam, ibique attonsus, Pontificatum habente Constantino, ac monachus factus, ad Limina Apostolorum in precibus, ieiunijs, & eleemosynis vsque ad diem permansit vltimum. & infrà: Venit autem cum illo & filius Sigheri Regis Orientalium Saxonum vocabulo Offa, iuuenis amátissimæ ætatis, & venustatis, totique suę genti ad tenéda seruandaque regni sceptra exoptatissimus. qui pari E ductus deuotione mentis, reliquit vxorem, agros, cognatos, & patriam propter Christum, & propter Euágelium, vt in hac vita centuplum acciperet, & in sæculo venturo vitam æternam. & ipse ergo, vbi ad loca S. Romam peruenerunt, attonsus, & in monachico vitam habitu complens, ad visionem beatorum Apostolorum in cœlis diu desideratam peruenit. Albertus Krantzius lib. 8. Saxoniæ cap. 7. posteaquam scripserat insignem conuersionem Adolphi Comitis Holsatiæ, qui propter Christum ex opulentissimo & potentissimo

tissimo Principe pauperrimus monachus factus est, ita subiunxit: Hic tum erat seruor in diuinam religionem apud nobilitatem. & infrà: Hæc est mutatio dexteræ excelsi. quis enim alius ex tam glorioso milite seculi faceret tam humilem peditem Christi?

IV. Et quoniam Illyrico ignauum otium appellare placuit vitam quam post relictum seculum præclari isti heroes duxerunt; addamus pauca quædam de isto ipso Adolpho ex eodem libro Krantzij, vt videamus quàm delicato otio in Christi militia Adolphus frueretur. Monasterium (inquit Krantzius) sui Ordinis ipse manibus multa molitus in oppido Kiil, vbi nunc requiescit, curauit erigere, eleemosynas suorum quondam subditorum humiliter poscens & accipiens: cumque multum solicitè laboraret in erectione dicti monasterij in oppido Kiil, ibat ostiatim lac in hydriam mendicans, vt haberét operarij, & fratres, quo inter laborandum per æstum reficerentur. media iam platea, vbi declinare iter non poterat, ibat hydriā baiulans lacte plenam: & cùm obuios habuisset filios sublimes in equis, Comitum more secularium, passus est humanitus aliquid, vt rubore cœperit perfundi. sed ille infremuit, & robur mentis aduocans; cùm adhuc in conspectu essent filij, hydriam leuatam super caput euertit, sese totum à vertice lacte perfundens, dixitque, Infelix erubuisti Christi pauperiem, baiulare lac in manibus: nunc vel in capite ostende quid portaueris. quis non iure miretur tantam humilitatem, patientiam, fortitudinem? Hæc Albertus. Porrò his nō dissimilia de Carolomanno refert Leo Hostiensis in historia monasterij Casinensis.

V. Sed veniamus ad postremum illud, crassissimūque mendacium, quod Illyricus effutijt cùm ait: *Nūc contrà ex verbo Dei certo sciunt nihil suo vitæ genere, si modò rectè, ac in fide Filij Dei obseruatur, vel Deo gratius, vel etiam hominum generi vtilius esse.* Et vbi quæso est hoc verbum Dei? cur testimonium nullum profertur? nam si nihil Deo gratius est, quàm vt homines vitæ huius negotijs, politicæque administrationi se dedant; mentitur igitur Christus, cùm ait adolescenti diuiti: Si vis perfectus esse, vade, vende oīa quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me, Matth. 19. & cùm Mariæ contemplationem Marthæ actioni apertissimè antepoluit dicēs: Martha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima porrò vnum est necessarium, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Luc. 10. in quæ verba Sanctus August. ser. 27. de verbis Domini, Non tu malam, inquit, sed ista meliorem elegit. Et de loco superiore disputans idem Augustinus in epist. 89. Qui illius, inquit, perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande, tamque præclarum non receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus esurientem Christum pauerunt, non sedebunt quidē cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi. Sed quoniam de his rebus non est hic locus fusius disputandi, adijciam solum testimonium Eusebij, quo simul & Catholicæ Ecclesiæ sententia explicatur, & quatuor prædicta Illyrici mendacia refelluntur. Sic igitur loquitur Eusebius lib. 1. Demonstrat. Euangel. cap. 8. Ceterū ille quidem (Moyses) in tabulis inanimatis; hic autem Christus, in mentibus vita præditis perfecta noui Testamenti documenta descripsit. Et infrà, explicans hæc

A documenta, Duo, inquit, in Ecclesia Dei viuēdi modi instituti sunt; alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorsus à communi & consueta cunctorum hominum vita abhorrens, & soli diuino cultui ex immenso rerum cœlestium amore addictus. qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita seiuncti, ipsumque duntaxat corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipso cœlo degentes, quasi quidam cœlites, reliquorum hominum vitam despiciunt: quippe qui pro vniuerso genere supremo omnium Deo sacrati sint: idque non boum mactationibus, non cruoribus, non libationi- B bus, aut nidore vllo, neque fumo, aut ignis denotatione, consumptioneue corporum; sed rectis verè pietatis sententijs, & purgati animi affectione, ad hæc operibus quoque & verbis, quæ à virtute proficiscuntur quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum, & pro seipsis, & pro alijs qui eiusdem sint generis, administrant sacerdotium, & talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. alter verò remissior atque humanior: hic & modesto connugio, & sobolis procuratione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus quæ sint agenda describit: agros quoque, & mercaturam, aliumque magis ciuilem viuendi morem adiuncta religione non negligit. C & his quidem secūdus pietatis attributus est gradus, dum aptam huic ipsi generi vitæ præbet vtilitatem, vt nullus planè ab aduentu salutari separetur, sed omne genus hominum tam Barbarorum quàm Græcorum Euangelicæ doctrinæ fructum percipiat. Hæc Eusebius.

VI. Pergit Illyricus in sequenti pagina, atque ait: *Sic etiam cùm anteà pedibus seductorum fœdissimè proculcarentur, nunc se verbo Dei super omnem animā exaltatos esse cernunt, lætanturq; de quo ingenti Dei beneficio meritò profectò omnes Magistratus illi maximas gratias agere deberent.* Non vnum, sed duo mendacia his paucis verbis comprehendi mihi videntur. Primū enim nec verbis, nec factis apud nos Magistratus & D Principes proculcantur; nisi proculcationem fortasse voces, quod apertè docemus, non licere Principibus diripere templa, monasteria spoliare, & bona Ecclesiarum quasi in prædam inuadere. Deinde quis vnquā fœdius ac petulantiùs pedibus proculcauit Principes omnes ac Magistratus quàm Lutherus? quis enim Catholicorum vnquam ausus est Principes appellare pessimos nebulones, lictores, carnifices, fatuos, stolidos, insanos, furiosos, amentes, moriones, & ipso Turca decies stultiores, & peiores, vt non semel eos appellauit Lutherus?

VII. Alterum horribilius est mendacium. siquidem in ipsum Dei verbum mētitur Illyricus cùm ait, E Verbo Dei exaltatos esse Principes politicos super omnem animam. nec enim Paulus ait, omnis anima potestatibus politicis subdita sit: sed, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. quocirca antequam Principes politicos exaltare incipias super omnem animam, ac proinde super ipsum etiam Summū Pontificem (de hoc enim potissima quæstio est) demonstrandum tibi erit, sublimiorem esse potestatem magistratus politici, quàm Ecclesiastici. id enim si facere non poteris, non verbo Dei, sed adulatione, & mendacio

mendacio tuo exaltabis Principes politicos super omnem animam. at quando quæso demonstrabis nobis politicum magistratum Ecclesiastico sublimiorem? num sanctus Apostolus non apertè omnes fideles, ne magistratu quidem excepto, Episcopis subiecit, cùm ait; Obedite præpositis vestris, & subiacete eis; ipsi enim peruigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri? Nònne S. Greg. Nazianzenus in oratione ad ciues timore perculsos, & Imperatorem irascentem, hoc modo alloquitur Imperatorem? An me liberè loquentem æquo animo feretis? nam vos quoque potestati meę, meisq; subsellijs lex Christi subijcit; Imperium enim ipsi quoq; gerimus, addo et pręstantius, ac perfectius: nisi verò æquum est, spiritum carni fasces submittere, & cęlestia terrenis cedere. Sanctus quoque Ambrosius in oratione de tradendis Basilicis; Nònne, ait, bonus Imperator intra Ecclesiam est, non suprà Ecclesiam? & sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 4. in capit. 6. Isaiæ, Maior, inquit, hic principatus, propterea Rex caput submittit manui sacerdotis. Denique (vt plurima prætermittam) S. Bernardus in epistola 183. ad Conradum Imperatorem, Legi, inquit, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: quam sententiam cupio vos custodire in exhibenda reuerentia Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari imperio.

Sed audiamus quid paulò inferiùs in eadem præfatione Illyricus dicat: *Deus* (inquit) *dici seuerissimè mandat, constare iam fermè toti orbi terrarum, nunquam à quoquam fœdiùs & diutiùs vexatum oppressumque esse sacrosanctum Imperium. eius Monarcham & gloriosissimos Ordines, ac Status, & denique sedem eorum, amplissimam nempe, & vetustissimam gentem Germanorum, quàm à Romano Pontifice, vt omnes Historiæ vna voce copiosissimè narrant*. In his verbis triplex mendacium inest.

VIII. Ac primum quidem omnino mirabile, & inopinabile, atque vt Græci dicunt, *παράδοξον* est, quod Illyricus dicit, Deum seuerissimè mandare, vt dicatur Imperium Romanum, à Romano Pontifice vexatum, & oppressum fuisse. vbi enim est hoc Dei mandatum? in quo Propheta, in quo Euangelista, in quo Apostolo hæc legisti? nisi fortè Lutherum non solùm Heliam tertium, vt adhuc fecistis, sed etiam Deum alterum faciatis. Satis enim constat, Lutherum seuerissimè mandasse, vt quidquid mali fingi potest, in Romanum Pontificem dicatur.

IX. Alterum est mendacium, Germaniam à nullo vnquam fœdiùs oppressam, quàm à Romano Pontifice: cùm contra constet, à nullo vnquam plura beneficia Germaniam accepisse, quam à Romano Pontifice. nam Dei agnitionem, quo beneficio nullum est maius, per sanctos Episcopos, Maternum, Chilianũ, & Bonifacium diuersis temporibus à sede Romana missos, Germanos primùm accepisse, ne Illyricus quidem negare potest, quippe qui disertis verbis id scripsit Cent. 1. lib. 2. cap. 10. colum. 624. & Centur. 7. c. 2. col. 31. & Cent. 8. capit. 2. col. 2. Porrò hoc vnum beneficium quot alia beneficia consequuta sint, facile perspiciet qui historias legerit. videbit enim, Germaniam, quæ ante id tempus in summa barbarie degebat, quæque nec vrbes habebat, nec litteras nouerat, neque vllum ciuilem cultum ferre posse videbatur,

A paulatim suscepta fide ad eum cultum & splendorem venisse, vt iam nulli prouinciæ cedat: Vide Senecam in libro de gubernatione mundi, capitulo 4. Strabonem lib. 7. de situ Orbis; Cornelium Tacitum de situ & moribus Germanorum, C. Cæsarem libro 6 de bello Gallico. Deinde Imperium ipsum, quo vno maximè Germania gloriatur, & Electorum Principum dignitatem, qua Imperium solidissimè in Germania confirmatum est, negat quidem Illyricus à Romana sede ad Germaniam deuenisse: sed id agnoscũt, & gratissimè confitentur ipsi Principes Germani; extant enim litteræ publicæ, siue publicum instrumentum Principum Germanorum ad Nicolaum Pontificem eius nominis tertium, quarum literarum hoc est initium:

B *Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam illam, eo terreno dignitatis nomine decorauit, quod est super omne nomen temporaliter tantùm præsidentium super terram; plantans in ea Principes, tãquã arbores prælectas & rigans illas gratia singulari: illud ei dedit incrementum mirandæ potentiæ, vt ipsius Ecclesię auctoritate suffulti, velut germen electum per ipsorum electionem, illum qui fræna Romani teneret Imperij, germinarent.*

X. Mendacium tertium, & quidem impudentissimum illud est, quòd omnes historiæ vna voce copiosissimè narrent, à nullo vnquam fœdiùs vexatam & C oppressam Germaniam, Cæsarem, Principes, atque Ordines Imperij, quàm à Romano Pontifice. Nam si vnum aut alterum detrahas, qui odio nationis Italicæ aut Pontificis Romani, inuectiuas potiùs quàm historias conscripserunt, historici penè omnes ornatam Germaniam à Pontifice Romano, non vexatam scribunt, quorum testimonia suo loco infrà recitabũtur. Quòd si quis à nullo vnquam fœdiùs vexatam & oppressam Germaniam & Cæsares diceret quàm à Luthero atque Illyrico, is demum sane non mentiretur. quid enim grauius Germanię atque Imperatori accidere poterat, quàm vt Caroli Magni imperium Antichristi opus esse diceretur, & scriberetur? Lutherus primus id affirmare ausus est, eumq; Lutherani magno

D consensu sequuti sunt. nam vt Dauid Chitræus testatur in comment. cap. 13. Apocalypsis, Lutherus, & plerique Lutheranorũ Imperiũ quidem Germanicũ à Papa constitutũ scribunt, sed Papam in ea re Antichristum, & bestiam in Apocalypsi descriptam præclarè egisse; proinde Germanicum Imperium non alio iure niti quàm Antichristiano. Theodorus Bibliander in Chronico tabula decima extrema, Lutherum sequutus, Leonem Papam vsurpata auctoritate Imperium à Græcis ad Francos transtulisse scribit. Illyricus autem (vt suprà diximus) Centur. 8. capite 10. colum. 751. vnum ex præcipuis Antichristi miraculis hanc ipsam Imperij translationem vocat. Præclarè igitur

E Lutherus, & eius filij Chytræus, Bibliander & Illyricus, de Germania, & Imperio meriti sunt, qui Cæsarũ Germanorũ potentiã, & gloriã, ad Antichristi pręstigias, & tyrannidem referunt. Vide pręterea de innumerabilibus detrimentis, quæ Germaniæ attulit hæresis Lutherana, præfationem Ioannis Cochlęi ad librum de actis & scriptis Lutheri. Sed pergamus ad cætera.

XI. Non longè à mendacijs iam confutatis, Illyricus

eus Henricum Quartum præclarissimum heroem appellat, atque iniustè à Papa oppressum fuisse scribit. Quod mendacium vno ore confutant scriptores fermè omnes, atque in primis Germani, quorum testimonia breuissimè adscribam, propterea quod frequẽtissimè ex abdicatione huius Henrici, tum Illyricus, tum cæteri Lutherani, inuidiam Romano Pontifici conflare student.

Stephanus Alberstatensis, vir sanctus, & doctus, scripsit viuẽte Hẽrico IV. ad Vualramũ Episcopũ prolixam epistolam, quæ extat apud Dodechinum in additione ad Marianum Scotum anno 1090. in qua epistola sic ait: *Audi vera, nõ fucata; audi fortia non faceta; omnis qui dignitates spirituales vendit, hæreticus est; dominus autem Henricus, quem Regem dicunt, Episcopatus & Abbatias vendit; etenim Constantiensem, Bambergensem, Moguntinensem, & plures alios pro pecunia; Ratisbonensem, Augustensem, & Strasburgẽsem pro gladio, Abbatiam Fuldensem pro adulterio; Monasteriensem verò Episcopatum, quod dicere & audire nefas est, pro Sodomitica immunditia vendidit; quæ si impudenter negare volueris, teste cælo, teste terra, omnes etiam à furno redeuntes scioli concludent hoc, Dominus Henricus hæreticus est, pro quib. nefandis malis ab Apostolica sede excommunicatus, nec potestatem aliquam super nos, qui Catholi sumus, poterit exercere.* Marianus Scotus & ipse Henrici IV. æqualis in Chronico anni 1075. *Hæc*, inquit, *& similia nefanda, & inaudita Henrici Regis flagitia videntes & audientes fieri, Catholici viri per id tempus in Ecclesia constituti, cum Propheta Helia zelo Domini zelantes pro domo Israel, directis Romam nuncijs ad Alexandrum Apostolicæ sedis Antistitem, hæc ei, & alia quam plurima, quæ in regno Theutonico, insanientibus Simoniacis hæreticis, Rege Henrico auctore & patrono dicta & gesta sunt, tam literis quàm viua voce gemendo ac dolendo conquesti sunt.* Et infrà: *Gregorius*, inquit, *querimonijs, & clamoribus Catholicorum iustis aduersus Henricum, & scelerum eius immanitatem auditis, zelo Dei accensus, iam dictum Regem excommunicatum pronunciauit, maximè propter Simoniam, quod factum Catholicis quidem viris bene placuit, Simoniacis verò, ac fautoribus Regis nimium displicuit.*

Ex quo Mariani testimonio non solùm habemus, qualis Henricus Quartus fuerit; sed etiam abdicationem eius ab ipsis Germanis procuratam fuisse: quod enim Gregorius Pontifex fecit, ad preces & querimonias Principum Germanorum fecit. Dodechinus Mariani continuator anno 1106. Henricum, inquit, hominem peruersum, & iusto iudicio ab Ecclesia eiectum, constat manifestè. Idem auctor in Chronico anni 1090. & 1093. adeo immania & horribilia scelera Henrici refert, vt puduerit me hic adscribere. Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1068. Henricus, inquit, adolescentiæ vsus libertate, Saxoniam solam ex omni Romano Imperio cœpit incolere, Principes despicere, Nobiles opprimere, inferiores sustollere, &c. Et infrà: Hic finis, hic interitus, hæc sors vltima Henrici, illo sub vocabulo, quarti Romanorũ Imperatorum à suis appellati: à Catholicis verò, id est, cunctis beato Petro suisque successoribus fidem & obedientiam lege Christiana conseruantibus, archi-

A pirata simul, & hæresiarcha, necnon & apostata, persequutorque plus animarum quàm corporum competenter dicebatur.

Lambertus Schafnaburgensis, in historia Germanorum, quam Henrico Quarto regnante conscripsit, sic loquitur, dum refert acta Regis anno 1073. Rex (inquit) tanquam seuerissimo pædagogo liberatus, statim in omnia genera flagitiorum, ruptis omnibus modestiæ & temperantiæ frænis præcipitem se dedit. Albertus Krantzius libro quinto Saxoniæ, capite 24. Mirum, inquit, & incõparabile rerum humanarum spectaculum & exemplum non vulgare, in quo contemplari possunt ima & summa. Si laudes requiris (Henrici) nobilis, doctus, fortis, procerus & Rege di-
B gnus vultus, qui summam Reipublicæ tenuerit annis quinquaginta. cæterum si in alteram partem respicis, incredibilia dictu flagitia, & pertinax superbia, adeò sibi hominem dimidiarunt, vt potiores sibi partes in vno vendicarent. habeant Reges speculum vtriusque fortunæ in homine, q vbi tolerabiliter se gessit, in summo rerum mortalium fastigio effloruit; vbi verò versus est in reprobos mores, in extremam incidit calamitatem, non in morte luctum, non sepulturam accipiens.

Ioannes Auentinus (quo auctore mirificè oblectari solet Illyricus) lib. quinto Annalium Boiorum pagina 563. Henricum (inquit) stupris, amoribus, impudi-
C citiæ & adulterij flagrasse infamia, ne amici quidem negant. Ioannes Caluinus, Summi Pontificis hostis acerrimus, à veritate ipsa coactus ita scribit libro 4. Instit. capite 11. §. 3. Imperator Henricus eius nominis Quartus, homo leuis & temerarius, nullius consilij, magnæ audaciæ, vitæ dissolutæ, Episcopatus totius Germaniæ habebat in aula sua partim venales, partim prædæ expositos.

Habemus igitur quàm sit verum, quod Illyricus scribit cùm tragicè deplorat iniustam oppressionem
D præclarissimi herois Henrici IV. Adduxit autem solũ testimonia Germanorum, aut hostium Pontificiorũ, ne vlla suspicio mendacij nasci posset, si ex Gallis & Italis scriptoribus testimonia peteremus; quamuis ea non desint, & præsertim sanctissimorum virorum, qualis inprimis fuit S. Anselmus Episcopus Cantuariensis, qui Henrici æqualis cùm esset, præfatione libri de azymo ad VValramum, Henricum IV. Neronis, Domitiani, & Diocletiani successorem vocat. Sed de his hactenus.

XII. In eadem epistola dedicatoria nõ procul à fine scribit Illyricus: *Concilium Tridentinum finitum esse sine omni cleri reformatione, elusis Cæsaris aliorumque Principum admonitionib. & petitionibus, qui reforma-*
E *tionem cleri obnixè postulauerant.* At mendacium hoc apertè coarguit ipsum Concilium, quod plenum est decretis saluberrimis de reformatione; quodque extat, & legitur, & multis in locis magno cum fructu seruatur.

XIII. Non procul ab eo loco subiungit Illyricus in hunc modum: *Extat etiam verè aureus libellus centũ importabilium grauaminum à toto Imperio in Comitijs Norimberg. anno 1523. Papæ Adriano oblatus.* Mendaciũ hoc hominis impudẽtissimi detexit Ioãnes Cochlæus in actis Lutheri anni 1523. vbi scriptũ reliquit, nullum

nollum eiusmodi libello in Comitijs Imperialibus editum: sed cum in eo conuentu proposita fuissent quædam grauamina, quibus grauari videbatur natio Germanica, non solum à Rom. curia, verùm etiam ab Episcopis & Prælatis Germaniæ; ea occasione Lutheranos edidisse librum de centum grauaminibus Germaniæ, omnia in Papæ odium augentes, aut malignè interpretantes.

XIV. Sed vt ad finem epistolæ veniamus, Illyricus more insignium Oratorum, ad extremam partem orationis suæ splendidissimum mendacium reseruauit. sic enim in extrema epistola loquitur: *Quod* (inquit) *ad meam personam attinet, testor coram Deo, me puram Christi religionem secundum Prophetica &* B *Apostolica scripta, triaque Sybola amplecti, cuius aliqua summa in Augustana Confessione comprehensa est, quaque cum primitiua Ecclesiæ religione optimè conuenit. Testor & insuper, me adeo ab omnibus sectis erroribusque à Romano Imperio, & Augustana Confessione damnatis abhorrere.* Hæc ille. Hoc esse mendacium, & quidem clarissimum, vt nullo modo tegi vel excusari queat, duabus rationibus ostendi potest. Primùm ex eo, quod propria quædam ipsius Illyrici dogmata, quale est illud, quòd peccatum originis sit substantia, quodque ipse homo totus sit peccatum, manifestè pugnat cum scriptis Prophetarum & Aposto- C lorum, cum doctrina Ecclesiæ primitiuæ, cum Symbolis fidei, & cum ipsa etiam Confessione Augustana. sed quia longum esset hæc persequi, & multi iam tum Catholici, tum Lutherani, editis libris hunc Illyrici errorem certissimis rationibus confutarunt; nihil hic addemus amplius.

Altera ratio expeditior & facilior est. Siquidem constat, Romanum Imperium non solum perpetuò coluisse Apostolicam sedem, quam Illiricus tanquã Antichristi sedem execratur, verum etiam nostro hoc seculo publico edicto damnasse Lutheranam hæresim, cuius se patronum singularem Illyricus profitetur; ita vt omnino necesse sit, aut mentitum esse Illyricum, cum ait se abhorrere ab erroribus ab Imperio D Rom. damnatis; aut certè eundem Illyricum non Lutheranum, sed Papistam fuisse, cùm hæc scripsit. Porrò Apostolicæ Sedi perpetuò ab Imperio Romano debitam reuerentiam exhibitam fuisse, nec vllum fuisse Imperatorem à Carolo Magno, vsque ad Rodulphum, qui nunc imperat, qui Romanum Põtificem vt verum Christi Vicarium non coluerit, in 12. capite demonstrabo, adductis præcipuè eorum Imperatorum testimonijs, qui cum certis Pontificibus inimicitias gessere, videlicet Henrici Quarti, & Quinti, Friderici Primi, & Secundi, Philippi, Othonis Quarti, & Ludouici item Quarti. Damnatam verò hæresim Lutheranam ab Imperio vniuerso perspi- E cuum est ex edicto VVormaciensi, quod editum fuit anno 1521. Sic enim in eo edicto loquitur Carolus Quintus Imperator: *Ad honorem Dei omnipotentis, Romanique Pontificis, & sanctæ sedis Apostolicæ debitam reuerentiam, pro Imperialis dignitatis officio, ac debita, necnon zelo ac studio quo nostrorum maiorum more, & ingenita etiam nobis vi, ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæque Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ honorem, tutelam, & protectionem omnes nostras vires & facultates, Imperium, Regna, Dominia, amicos, vitam denique, & animam ipsam nostram exponere fu-* A *mus parati. Ex Imperiali, & Regia auctoritate, nec non consilio, & assensu* (Nota Lector) *Electorum, & omnium sacri Romani Imperij Principum, Ordinum, & Statuum in hac celeberrima & frequentissima Imperiali Dieta VVormatiæ congregatorum, ad perpetuam rei memoria, in exequendo sanctissimi Domini nostri Papę, veri in hac parte iudicis, sententiam, decretum, & condemnationem, in literis Apostolicis* (*vt suprà dictum est*) *ad nos directis, contentam, Martinum Lutherum, vt membrum ab Ecclesia Dei alienum, vt obstinatum schismaticum, & notorium hæreticum à nobis haberi declaramus, & vt talem à vobis omnibus & singulis habendum decernimus & edicimus.* Quid hic dices Illyrice? num adhuc testaris coram Deo tè abhorrere ab omnibus erroribus ab Imperio Romano damnatis? cur igitur in omnibus fere tuis operibus Lutherum tuum, vt Prophetam Germanicum, & Heliam tertium laudas, & in hoc ipso libro vbi iuras tè sequi doctrinam Imperij Romani, tam crebrò Romanum Pontificem Antichristum vocas; & nihil aliud omnibus viribus tuis contendis, quàm vt populos Christianos ab antiqua religione, & Apostolicæ Sedis reuerentia, & obedientia ad Lutheri hæreses pertrahas tam apertè ab Imperio Romano damnatas? Sed nimirum certum est tibi millies potiùs mentiri, & mendacia iureiurando confirmare, quàm Lutherum deserere.

Atque hactenus de Epistola dedicatoria. Iam in reliquo libro non facilè numerus mendaciorum iniri posset: idcirco paucissimis annotatis, reliqua taceri libenter patiemur, nam & ad maiora festinamus, & ex paucis quæ notabimus, facilè de reliquis coniecturam facere licebit.

XV. Igitur capite 2. pag. 13. *Fingunt* (inquit Illyricus) *Carolum ignorasse Papæ consilium, & decretum Senatus, populique Romani de transferendo in eum Imperio. O mirum tum illorum silentium, tum & Caroli in explorandis rebus negligentiam, ac somnolentiam! Dicunt ei inuito & recusanti esse coronam, &* D *nomen Imperatoris obtrusum. O miram, & prępostetam modestiam, aut etiam humilitatem Caroli.* Hæc ille. Atqui id fingi dicitur quod sine certo auctore asseritur, ignorasse autem Carolum Papæ consilium de transferendo in eum Imperio, & recusanti planè atque inuito Imperium esse delatum, auctores certissimi, fideque dignissimi narrant, Eginarthus, qui Caroli tempore vixit, & vitam ac res gestas Caroli vt testis oculatus summa fide scripsit, Augusti, inquit, nomen primò tantum auersatus est (Carolus) vt affirmaret se eo die, quamuis præcipua solennitas esset, Ecclesiam non intraturum fuisse, si Pontificis consilium præscire potuisset. Conradus Abbas Vrspergen- E sis, vetustus & diligens auctor, in rebus Germaniæ præcipuè describendis; Dum, inquit, ante confessionem beati Petri Apostoli ab oratione surgeret (Carolus) nihil minus speranti, Leo Papa coronam imposuit, & Imperatorẽ Romanũ pronunciauit. Quod idem, ac ijsdem penè verbis scripsit Io. Cuspinianus ab Illyrico non semel laudatus in vita Caroli Magni: nec non Ioan. Auentinus, Illyrici deliciæ, li. 4 annalium Boiorum, pag. 345. Non igitur Papistæ Italici finxerunt quod tot testibus vel antiquissimis, vel hostibus Pontificum Germanis certè omnibus, comprobamus. Sed addamus etiam testimonium Alberti

Krantzij, auctoris Germani, & ab Illyrico sæpè citati, sic igitur lib. 2. Saxoniæ, capitul. 18. Albertus Krantzius loquitur. Cùm nihil tale Carolus aut cogitaret, aut speraret, magisque recusaret alienum inuadere (vt suprà diximus) Imperatoris honorem, infrà Missarum solennia, dum ante confessionam beati Petri Apostoli ab oratione surgeret, Papa ei coronam imposuit, & Imperatorem Romanorum pronunciauit.

Addit paulò pòst & aliud insigne mendacium, Finguot, inquit, item die Natalis Domini illam tam solennem actionem (Coronationis Caroli) idque in templo esse habitam. Itane tam curtis diebus, tam sacro festo, & in tam multis sacris actionibus, verisimile est, politicam, eamque tam grandem, difficilemque actionem esse peractam? vt stata illorum sacra, ritusque impedirentur à religioso Imperatore) Hæc ille. Quis crederet tam impudentem hominem reperiri vnquam potuisse, qui rem decantatam historicorum penè omnium vocibus, plurimisque oculatis testibus confirmatam, asserat esse figmentum? Annales Francorum ipso tempore Caroli Magni scripti sic habent; Ipse autem cùm die sacratissimo Natalis Domini ad Missarum solennia Basilicam Beati Petri Apostoli fuisset ingressus, & coram altari vbi ad orationem se inclinauerat, assisteret, Leo Papa coronam capiti eius imposuit. Id ipsum cùm de tempore, tum de loco disertis verbis testantur Eginarthus in vita Caroli; Paulus Diaconus, qui eiusdem Caroli æqualis fuit, libro 23. rerum Romanarum; Rhegino Abbas libro 2. Chronicorum, Ado Viennesis in Chronico ætate 6. Aimoinus libro 4. de gestis Francorum capit. 90. Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 801. Demum recentiores plurimi, Paulus Aemilius, Albertus Krantzius, Ioan. Cuspinianus. Flauius Blondus, Baptista Platina, & alij. Sed fortasse hos auctores Illyricus non legit: imò legit ac diligenter omnes euoluit, quippe qui eos tum in Centurijs, tum in hoc libro de translatione Imperij passim citat; & tamen adeo mendacijs delectatur, vt fingat se nihil eiusmodi vnquam legisse: & audacter asserat esse figmentum Papistarum, & rem non modò non veram, sed ne verisimilem quidem. Sed prætereire non possum tergeminum quoddam mendacium, quod idem Illyricus in eodem cap. 1. pag. 9. scriptum reliquit. Audet (inquit) Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem scribens 15. quæst. 6. can. Alius, affirmare Zachariam Papam deposuisse Hildericum Regem Francorum, & transtulisse in Pipinum Caroli patrem; de quo tamen mendacio eum illic Glossa propria, Annonius historicus Francorum, & Rodulphus de Columna redarguunt. (& infrà. Tale mendacium cùm ausus sit Papa ille confingere, &c.)

XVII. Tria hic sunt manifesta mendacia. Primùm asserit Illyricus à Gelasio Papa mendacium esse confictum de trãslatione regni Francorum ab Hilderico in Pipinum. At Gelasius Papa, is qui ad Imperatorem Anastasium scribit, de quo loquitur Illyricus, obijt multò antè quàm Zacharias Pontifex, aut Pipinus, vel Hildericus Reges nascerentur, obijt enim Gelasius anno Domini 496. Zacharias autem, Pipinus, & Hildericus post annum Domini 700. floruerunt, de qua re nulla est inter historicos controuersia. Sed Illyricus (inquies) Gratianum sequutus est. At si mendacium erat in Gratiano, quomodo tantus Historicus Illyricus id non aduertit? Aduertit omnino, quippe qui in Centurijs, Gelasij & Anastasij tempora amplius ducentis annis antiquiora fecit temporibus Zachariæ, Pipini, & Hilderici, cũ illa ad Centuriam 5. hæc ad octauam retulerit: sed pro more suo nullam mentiendi occasionem vndecunque oblatam prætermittendam sibi esse censuit.

XVIII. Mentitur 2. cùm affirmat, figmentum ac mendacium esse quod nostri affirmant, à Zacharia Pontifice Regnum Francorum ab Hilderico in Pipinum esse translatum. Nam (vt suprà diximus) id propriè fingitur, quod sine auctore probato dicitur; Plurimi verò grauissimique auctores constanter asserunt quod nos dicimus. Annales Francorum vetustissimi sic habent; Data auctoritate sua (Zacharias) iussit Pipinum Regem constitui. Et infrà: Secundum Rom. Pontificis sanctionem Pipinus Rex Francorum appellatus est. Eginarthus in vita Caroli Magni, Pipinus, inquit, per auctoritatem Romani Pontificis ex Præfecto palatij, Rex constitutus est.

Aimoinus libro 4. de gestis Francorum capit. 61. Pontifex (inquit) data auctoritate sua iussit Pipinum Regem institui. Rhegino libro 2. Chronici. Zacharias, inquit, per auctoritatem Apostolicam iussit Pipinum Regem creari, & sanctæ vnctionis oleo inungi. Lambertus Schafnaburgensis in historia Germanica, Pipinus, inquit, decreto Zachariæ Papæ per vnctionem sancti Bonifacij Rex appellatus est. Sigebertus in Chronico, Anno, inquit 750. Pipinus Princeps auctoritate Apostolica & Francorum electione à sancto Bonifacio in Regem vngitur & consecratur. Anno 752. iterum inungitur in Regem à Stephano Papa. Hermãnus Contractus in Chronico, Anno inquit 752. Pipinus auctoritate Stephani Papæ deposito ac detonso Rege Hilderico, Rex Francorum factus regnauit annis 15. Marianus Scotus libro 3. Chronici, Zacharias, inquit, Papa ex auctoritate sancti Petri Apostoli mandat populo Francorum, vt Pipinus, qui potestate Regia vtebatur, etiam nominis dignitate frueretur. Ita Hildericus Rex qui vltimus Merouingorum Francis imperabat, depositus, & in Monasterium missus est. Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico, Anno inquit 750. Pipinus per auctoritatem Zachariæ Papæ more Francorum electus ad Regnum, per manus sancti Bonifacij eleuatus est in Regni solium, Et infrà: Stephanus (Papa) Pipinum sacra vnctione in regiæ dignitatis honore confirmauit. Otho Frisingensis lib. 5. Hist. capitul. 22. Auctoritate (inquit) Zachariæ Papæ Pipinus ad Regnum eligitur. Albertus Krantzius libro 1. Metropolis cap. 14. Meritò (inquit) summus Pontifex, & Gallorum Rex mutuis se attollunt fauoribus, quando ab initio hæc sedes Domui Caroli hoc præstitit, vt regiam haberet dignitatem. Viderit iam Illyricus vtrum nos finxerimus, Pontificis auctoritate Pipinum Regem creatum; an ipse potiùs nos hæc finxisse, more solito mentiatur.

XIX. Postremum, sed dignum extremo loco, mendacium illud est, quo Illyricus affirmat, Papæ figmentum de translatione Regni Francorum ab Hilderico in Pipinum, Annonij auctoritate coargui. Nam (vt paulò antè citauimus) Annonius, qui & Aimoinus ab alijs dicitur, non Papæ, sed Illyrici mẽdaciũ verbis

clarissimis

A clarissimis reprehendit. Sic enim ait lib. 4. c. 61. Pontifex data auctoritate sua, iussit Pipinum Regem institui. Et infrà: Hoc anno secundum Romani Pontificis sanctionem Pipinus Rex Francorum appellatus est, & ad huius dignitatem honoris vnctus sacra vnctione manu sanctæ memoriæ Bonifacij Archiepiscopi & martyris. Quid clarius? Sed finem faciam mendaciorum commemorandorum, si vnum adhuc addidero, quod toto passim libro repetitur.

XX. Siquidem in epistola dedicatoria, in prolegomenis, & in singulis ferè libri capitibus Illyricus queritur de Pontificijs adulatoribus, & parasitis, quod audeant Imperium à Pontifice Romano ad Reges Francorum delatum scribere: nec veretur hanc ipsam trā-
B slationem figmentum & fabulas appellare. At nos paulò pòst suprà triginta Historicorum testimonia proferemus, quorum cum alij Græci, alij Galli, plurimi Germani, atq; omnes penè veteres fuerint, ipsa tum nationis diuersitas, tum vetustatis auctoritas, omnem ab eis suspicionem falsitatis atque adulationis excludit. Sed præter ea testimonia quæ suo loco postea producentur, producam nunc Martinum Lutherum, teste Illyrico, omni exceptione maiorem, quippe Prophetam atque Euangelistam nouum; & Romani Pontificis non modò non parasitum & adulatorem, sed etiam hostem acerrimum atque infestissimum, cui comites addam Theodorum Bibliādrum,
C ac Dauidem Chytræum, & ipsum quoque Flaccium Illyricum, qui in Romano Pontifice oppugnando, non multum Luthero cedunt.

Dauid igitur Chytræus in commentario c. 13. Apocalypsis, Lutheri sententiam, ac suam & aliorum quorundam Lutheranorum his verbis describit: *Lutherus & alij hanc partem visionis de nouo Imperio Romano per Pontificem instaurato enarrant. cùm enim vetus Imperium Vrbis, & Cæsarum Romanorum per Frācos, Gothos, Vandalos, & alias gentes laceratum, & planè extinctum esset; Romanus Pontifex Leo Tertius, veteris illius Romani Imperij imaginem, seu simulacrum, & vmbram aliquam excitauit, tùm Carolo Francorum Regi nomen & titulum Imperatoris Roma-*
D *ni anno Christi 800. attribuit, ei spiritum, ac vitam imagini à se effictæ dedit, vt formam aliquam veteris Imperij referret, & loqueretur, ac leges sanciret de obedientia bestiæ & imagini ipsius præstanda. Nihil enim ferè potestatis & iuris habuit, vel vsurpare ausus fuit Imperator Romanus in hac noua Imperij forma, nisi quantum Romanus Pontifex, aut bestia ei concessit.* Hęc ille.

Theodorus autem Bibliāder in Chronico suo, Tabula decima propè extrema, de eadem Imperij translatione sic loquitur; *Vt per Longobardos Imperatorem nouæ Romæ Papa veteris Romæ expulit ex Italia; ita Longobardos armis Francorum oppressit: eodemque iure, ac potestate Regnum Francorum transtulit à Mero-*
E *uingis ad Germanos Principes, &* ROMANVM IMPERIVM *à Gręcis in Carolum Magnum.* & infrà in Tabula vndecima: *In Natali,* inquit, *die Christi Seruatoris post solemnia sacra in templo S. Petri magna voce proclamauit* (Leo Papa) *Carolum Imperatorem Augustum, ac diademate ornatum inunxit: simulque filium Pipinum inunxit Italiæ Regem. Ita imperium Occidentis, quod post Augustulum ab Odacaro Germano depositum iacuerat annis 300. per Rom. Papam excitatum rursum, & in Regem Francorum, atque Germanorum translatum est. Papa quidem Romanus videri voluit gratiam referre Carolo de Romana Ecclesia optimè merito, appellans more Romano, Patritium, & Augustum, & Cæsarem Romanum, occulto autem iudicio Dei ad eam nationem* AVCTORE PAPA, *& applaudente acclamanteque populo Romano, Carolo Augusto à Deo coronato, magno, & pacifico Imperatori vita, & victoria; Imperium translatum est.* Et infrà: *Auctoribus Papis à Pipino & Carolo Germanis Principibus, Longobardi Regnum Italiæ amiserunt: quod Papa Leo, cum præclaro auctario videlicet, Carolo Magno resignauit.* Hæc Theodorus. Illyrici ac sociorum eius Magdeburgensium Centuriatorum testimonium suprà retulimus cap. 1. habemus igitur multorum hostium Pontificiorum testimonia de traslatione Imperij auctore Pontifice facta, vsque adeo clara atque illustria, vt planè nesciam, an vlli scriptores ex ijs quos Illyricus parasitos Pontificis vocat, clarius de eadem re loqui potuerint. Atque hæc Illyrici mendacia hoc loco satis esse visa sunt. nam si singula persequi velimus, totus liber in mendacijs numerandis & refellendis consumendus sit.

Sed ne fortè Illyricus glorietur, ex Apocalypsi Ioannis demonstrari Pontificem Romanum esse Antichristum, obseruet prudens Lector, apud Ioannem nusquam legi, ab Antichristo sanādam eam bestiam, qua Romanum Imperium significatur. Siquidem vnum illud caput bestiæ, quod in Apocalypsi capite 13. dicitur moriturum, & paulò pòst opera draconis resurrecturum, non Imperium, vel Imperatorem, sed ipsum Antichristum designat, qui finget se mortuū, & opera draconis, id est, arte diabolica, paulò pòst iterum seipse excitare videbitur, vt imitetur veram Christi mortem & resurrectionem. Ita hunc locum exponunt veteres, Gregorius lib. 11. epist. 3. Primasius, Beda, Aimo, Anselmus, Richardus Victorinus, & Rupertus Tuitiensis in commentario huius loci, & textus ipse omnino cogit, vt per illud bestiæ caput, non Carolum Magnum, vt Lutherani volunt, sed Antichristum accipiamus. Illud enim caput bestiæ, vt Ioannes scribit, potestatem habuit solùm mensibus quadraginta duobus, & blasphemabat Deum, & eos qui in cœlo habitant; & imperauit in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem & adorauerunt illud omnes qui habitant in terra. quarum rerum nulla cōuenit in Carolum, aut in aliquem successorum eius. omnes verò omnium consensu in Antichristum quadrant. Neque enim Carulus Magnus, in quo Imperium quodammodo reuixit, potestatem habuit mensibus tantùm quadraginta duobus, sed annis ferè quatuordecim. neque Deum aut Sanctos, Carolus, vel eius successores blasphemarunt, sed eos potiùs mirificè coluerunt. denique neque Carolus, neque vllus successorum eius, aut omnibus gentibus imperauit, aut ab omnibus gentibus adoratus est. Sed de his satis. nam in libro tertio de summo Pontifice totum hoc argumentum accuratè tractauimus.

CAPVT III.

Refelluntur prolegomena Illyrici.

ETSI prolegomena Illyrici nihil sint aliud nisi iogens quoddam mendacium; quia tamen eius mendacij refutatio lógior erit quàm vt ad caput quo mendacia continentur, commodè possit adiongi: rectiùs esse duxi, si propriam disputationem ad prolegomena refellenda iostituerem. Igitur Illyrici prolegomena tota consumuntur in varijs fragmentis diuersorum auctorum recitandis, ex quibus ipse colligi dicit, ante annos quadringétos inter Adrianum Quartum Pootificem, & Fridericum Primum Imperatorem litigatum esse, vtrum beneficio Papę Germani Cęsares imperent: ac tandem post longam concertatiooem definitum, figmentum esse, quod vulgo fertur, Germanos Cæsares Romanorum Pontificum beoeficio imperare. sic autem exorditur: *Tota ista controuersia, an Imperium ex dono beneficiòue Papæ ad Germanos peruenerit, iam olim, nempe ante 400. annos inter Fridericum Primum, & Adrianum Papam Quartum grauissimè agitata, definitaq́; fuit, ut ex sequētib. locis Historię Othonis Frisingensis, epistolis illorum ipsorum Monarcharum ab Othone suæ Historiæ insertis patebit, quas hic ordine adscribam.* Hæc ille. Vbi mentitur primò cùm ait, controuersiam hanc ante annos 400. agitatā & defioitam. controuersia enim quædam eo tempore agitata est, esset nec ne Imperium Romanum beneficium, id est, (vt ipsi loquuntur) Feudum Pontificis; vtrum autem imperium à Græcis ad Germanos, Pontificis auctoritate, translatum esset, in controuersiam tunc non venit. Sed res tota paulò pòst apertior fiet.

Mentitur secundò, cùm addit ex historia Othonis Frisingensis narrationem hanc à se desumptam. non enim ex Othone, sed ex Radeuico eam desumpsit, Otho siquidem vir grauis & doctus, dedita opera narrationem illam totam io suo opere prætermisit; tanquam indignam videlicet, quæ inter alias res gestas Friderici, quem ipse laudandum susceperat, locum haberet. alioqui autem eidem Othoni res tota perspecta erat, quippe qui præsens interfuit, & litteras summi Pontificis ea de caussa missas Imperatori interpretatus est, vt ex Radeuico cognosci potest libro primo, capite vigesimo secundo.

Mentitur tertiò, cùm se ordine rem totam adscripturum dicit, cùm contra potius studiosè nullum ordioem sequi videatur, vt ex enumeratione & discussione eorum quæ profert, manifestum fiet.

Primùm igitur adfert narrationem Radeuici (quē ipse falsò vocat Othonem Frisingensem) ex libro primo, de rebus gestis Friderici, capite octauo, qua narratione continetur legatio duorum Cardinalium à Pontifice Adriano ad Imperatorem Fridericum missa. de qua nihil est quod dicamus, cùm simplex rei gestæ narratio sit. Secuodò adiungit fragmentum epistolæ Adriani, quam legati illi attulerant. Fragmētum autem referre voluit Illyricus non totam episto-

A lam, vt lectori suo persuaderet, id potissimùm in ea epistola egisse Pootificem, vt se Imperij Germanorum auctorem ostenderet. oeque Imperium aliud esse nisi beneficium seu feudum Ecclesiæ Romanæ. nos igitur totam epistolam producemus, vt omnes iotelligant, caussam ob quam Summus Pontifex scripsit, non fuisse, vt Imperium Germanorum beneficium suum esse iactaret, cuius rei obiter solùm mentionem facit, sed vt Imperatorem officij admooeret in sacrilegis hominibus puniendis.

B

Exemplum epistolæ Adriani Quarti ad Fridericum Primum, ex libro primo, capite nono Radeuici Frisingensis.

ADRIANVS Episcopus, Seruus seruorum Dei, Dilecto filio Friderico illustri Romanorum Imperatori salutem, & Apostolicam benedictionem. Imperatorię maiestati paucis retroactis dieb. recolimus scripsisse illud horrendum & execrabile facinus, & piaculare flagitium tempore nostro commissum in Teutonicis partibus, sicut credimus aliquando intentatum, excellentiæ tuæ ad memoriam reuocantes, non sine grandi admiratione ferentes, quòd absque digna seueritate vindicta, vsque nunc transire passus sis tam perniciosi sceleris feritatem. Qualiter enim venerabilis frater noster E. Lundonensis Archiepiscopus, dum à sede Apostolica remearet, à quibusdam impijs & sceleslis, quod sine grandi merore non dicimus, in partibus illis captus fuerit, & adhuc in custodia teneatur; Qualiter etiam in ipsa captione prædicti viri impietatis, semen nequam, filij scelerati, in eum, & in suos euaginatis gladijs violenter exarserint, & eos, ablatis omnibus, quàm turpiter atque in honestè tractauerint, & tua serenissima Celsitudo cognoscit, atque ad longinquas & remotissimas regiones fama tanti sceleris iam peruenit. Ad cuius vtique vehementissimi facinoris vltionem, sicut is cui bona placere, mala verò displicere credimus, constantiùs exsurgere debuisti, & gladium, qui tibi ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum est ex diuina prouisione concessus, in ceruicem desæuire oportuit impiorū, & grauissimè conterere præsumptores. tu verò ad ipsum ita dissimulasse diceris, sæuitiam neglexisse, quòd eosdem non est quare pœniteat commisisse reatum: quia impunitatem sacrilegij quod gesserunt, iamiam sentiunt inuenisse. cuius quidem dissimulationis & negligentiæ caussam penitus ignoramus: quoniam nos in aliquo serenitatis tuę gloriam offendisse, conscientiæ scrupulus nostrum animum non accusat: sed personam tuam sicut charissimi & specialis filij nostri, & Principis Christianissimi, quem in Apostolica confessionis petra non ambigimus per Dei gratiam solidatum, sincera semper dileximus charitate, & debito tractauimus benignitatis affectu. debes enim gloriosissime fili ante oculos mentis reducere quàm gratanter & quàm iucundè alio anno mater tua sacrosancta Romana

C, D, E (margin section letters)

Ecclesia

Ecclesia te susceperit; quanta cordis affectione tractauerit, quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit, & honoris: & qualiter imperialis insigne coronæ libentissimè conferens, benignissimo gremio suo tuæ sublimitatis apicem studuerit confouere, nihil prorsus efficiens, quod Regiæ voluntati, vel in minimo cognosceres obuiare. neque tamen pœnitet nos desideria tuæ voluntatis in omnibus impleuisse, sed si maiora beneficia excellẽtia tua de manu nostra suscepisset, si fieri posset, considerantes quanta Ecclesiæ Dei, & nobis per te incrementa possint & commoda prouenire, non immeritò gauderemus. Nunc autem quia tam immensum facinus, quod in contumeliam vniuersalis Ecclesiæ, & Imperij tui noscitur etiam commissum, negligere ac dissimulare videris; suspicamur vtique ac veremur ne fortè in hanc dissimulationem & negligentiam propter hoc tuus animus sit inductus, quòd suggestione peruersi hominis zizania seminantis aduersus clementissimam matrem tuam sacrosanctã Romanam Ecclesiam, & nos ipsos indignationem (quod absit) aliquam conceperis, vel rancorem. ob hoc igitur, & ob alia negotia quæ cognosci nus imminere, duos de melioribus & charioribus quos circa nos habemus, dilectos scilicet filios nostros Bernardum sancti Clementis presbyterum, Rolandum sancti Marci presbyterum Cardinalem, & Cancellarium nostrum, viros vtique religione, prudentia, & honestate conspicuos, Serenitati tuæ de latere nostro ad præsens duximus destinandos, excellentiam tuam rogantes attentius, quatenus eos tam honorificè quàm benignè recipias, honestè tractes, & ea quæ ipsi super hoc, & super alijs ad honorem Dei & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, ad decus etiam, & exaltationem Imperij prop suerint dignitati, sicut si ab ore nostro procedant, absque vlla hæsitatione suscipias, & ipsorum verbis, tanquam si ea contingeret nos proferre, fidem non dubites adhibere.

Hæc est epistola Adriani, ex qua perspicuum est, modicè admodum, idque necessariò, attigisse, Pontificem coronationem Imperatoris, quæ anno superiore peracta fuerat; cùm tamen præcipuum argumentum aliò spectaret.

Tertio loco ponit Illyricus reliquam narrationem historiæ ex eodem Radeuico libro primo, capite decimo. Summa verò eius historiæ hæc est: Lectis Pontificijs litteris Imperator, & qui cum illo erant Imperij Principes cum verba illa Pontificis. *Si maiora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, non immeritò gauderemus*, in eum seorsum accepissent, quasi dictum esset, Regnum atque Imperium Germanorum non absolutum liberumque imperium, sed feudum Romani Pontificis esse: in tantam iracundiã exarserunt, vt parũ abfuerit, quin duos illos Cardinales continuò trucidarent. qui Cardinales quamuis tandem à periculo vitæ liberati fuerint, tamen sine vllo honore, sine literis Imperatoris, sine vlla respõsione dimissi, iussi sunt quamprimum, via recta, id est, breuissima excedere ex Prouincijs Imperio subiectis, seuerissimeque interdictum illis est, ne ad vlla Episcoporum, vel Abbatum Germaniæ loca diuerterent. Interim verò Imperator literas plenas acerbitatis scripsit ad omnes Imperio Romano subiectos, quibus literis ne verbum quidem facit de crimi-
A nibus quorum à Pontifice admonitus, ac paternè castigatus fuerat: sed solum questus est, planè tragicè, iniuriam sibi à Pontifice factam, dum is Imperij coronam suum beneficium appellauit. Hæc est illius historiæ summa, in qua multa profectò admiranda occurrunt. primùm, quòd Imperator ad tam horrenda sacrilegia, quorum in epistola summi Pontificis admonebatur, omnino tacuerit, quasi ad se nihil attineret. Deinde quòd ex vnius verbi ambiguitate, quod tamen secundùm propriam significationem nihil offensionis habebat, tantam tragediam excitauerit, vt vix maior excitanda fuerit, si totius Imperij extrema ruina, certissimumque exitium impendisset. Tertiò quòd in ea epistola
B Romanum Pontificem, sanctæ Ecclesiæ caput, ac proinde se membrum eius (nisi ipse extra Ecclesiam esse velit) appellet: & tamen non modò isti capiti suo, isti Principi populi sui acerbissimè maledixerit, sed etiam legatos eius (qui apud quosuis Barbaros, atque etiam Ethnicos iure gentium tuti fuissent) contra omne ius, & fas indignissimè violauerit. Postremò quòd vbi tandem ad firmamenta atque præsidia causæ suæ explicanda peruenit, nihil attulerit, præter vnam, eamque leuissimam, ne dicam ineptam, ac puerilem argumentationem. *Cùm* (inquit) *per electionem Principum à solo Deo Regnum & Imperium nostrum sit, qui in passione Christi Filij*
C *sui duobus gladijs necessarijs regendum Orbem subiecit, cumque Petrus Apostolus hac doctrina mundum informauerit, Deum timete, Regem honorificate: quicunque nos Imperialem coronam pro beneficio à Domino Papa suscepisse dixerit, diuinæ institutioni, & doctrinæ Petri contrarius est, & mendacij reus erit.* Hæc ille. Quæ certè argumentatio, si ad veræ rationis trutinam reuocetur, vereor ne prorsus indigna tanto Principe videatur. nam quod attinet ad duos illos gladios, quorum in passione Domini mentio fit, si quis paulo attentius Euangelium legat, non Cæsaris vnum, alterum Ecclesiæ; sed vtrumque gladium Ecclesiæ, ac potissimùm Petri esse videbit. quocirca si alterum Cæsar habet, non à solo Deo (vt
D Fridericus Imperator dicit) sed à Deo per Petrum habet. ita Imperatoris argumentatio aduersus ipsum suum auctorem pugnat.

Sed placet de hac ipsa re sancti Bernardi testimonium in medium adferre. Sic enim scribit libro quarto de Consideratione capite tertio. Quid tu denuò vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic; (Conuerte gladium tuum in vaginam.) tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu, euaginandus. alioquin si nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apostolis, Ecce gladij duo hic,
E non respondisset Dominus, Satis est, sed, Nimis est. vterque ergo Ecclesiæ, & spiritualis scilicet gladius, & materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exercendus est. iste Sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum Sacerdotis, & iussum Imperatoris. Hæc Bernardus.

Illa aũt qualis quæso argumentatio est: S. Petrus ait, Deum timete, Regem honorificate; ergo cum Petro pugnat, & reus mendacij est, quicunque dixerit

Impera-

Imperatorem Summi Pontificis beneficio imperare? quæ est hæc noua Dialectica? an ille Rex fortasse (iuxta præceptũ S. Petri) honorificandus non erit, qui ab alio regnum acceperit? quis ita insaniat, vt hoc dicat? Rex Catholicus ac potentissimus Philippus regnum Neapolitanum feudum esse Romani Pontificis quotannis publicè profitetur; & tamen quis dicere auderet, non esse Regem Philippum a populo Neapolitano honorificandum, aut verba S. Petri ad eum Regem nihil pertinere? quid quòd non solùm Imperatoris Friderici argumentatio nihil efficit, sed etiam illa eius sententia. Regnum atque Imperium suum esse à solo Deo, nulla ratione defendi potest? nam quis omnium ignorat, humana Regna iure gentium cõstitui, dum populi communi consensu in vnum aliquem potestatem suam transferunt? id certè (vt cætera taceam) Leges ipsæ Imperatoriæ, disertè testantur. L. ex hoc iure gentium. ff. de iustitia & iure. Si verò potestas Regis à populo est, quid est quòd Fridericus ait, Regnum nostrum à solo Deo est? quòd si & Imperium (post translationem à Græcis in Germanos) non à Põtifice, sed à solo Deo est; quæ causa fuit cur Fridericus in Italiam ad Pontificem veniret, atque ab eo ad Imperium prouehi postularet? hæc enim sunt verba, quę nomine Friderici ipso præsente Friderico ad Pontificem Adrianum Bambergensis Episcopus fecit: *Notũ tibi esse volumus, Reuerende Pater, quia omnis Ecclesia de finib. orbis ad honorem Regni collecta, adduxit Principem suum ad tuam Beatitudinem, prouehendũ per te ad culmen Imperij. Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & Catholicæ pacis amor in corde illius regnans, & sanctę Romanæ Ecclesiæ cultus non vulgaris. Ecce te venientem excepit venerabundus tuis sanctissimis vestigijs humiliter prouolutus. Ergo, venerande Pater, tu circa ipsum peragas, vt quæ ei desunt de plenitudine Imperialis culminis, per tuæ Beatitudinis munificentiam suppleantur.* Hæc ille, teste Alberto Krantzio libro sexto Saxonię, capite decimo sexto. Qua ratione igitur Imperium Friderici à solo Deo fuit, si Pontifex Adrianus ad Imperium illum prouexit, & Imperialia culminis plenitudinem, quæ illi deerat, contulit? & si munificentiam Pontificis Episcopus Bambergensis, Friderici ipsius orator, appellare non timuit illam coronationem Imperatoriam: quid est cur beneficium Pontificis eadem illa coronatio dici nõ possit? Sed pergamus ad cætera.

Quarto loco addit Illyricus epistolam quandam Adriani Papæ ad Archiepiscopos Moguntinum, Coloniensem, & Treuirensem, quam ex Auentino descripsit. de qua epistola nihil est quòd dicamus, cùm ea tota nostra sit. Id vnum annotandum erit, mentiri Illyricum cùm ait: Adrianus nodum in scirpo quærit, Imperium esse beneficium Romani Sacerdotis, Augustumque precario duntaxat regnare asserit.) Siquidem in toto epistola nusquam legitur nomen beneficij. neque Pontifex Adrianus ex loco asserit Augustũ precario duntaxat regnare; quin contrà potiùs affirmat, Regnum habere illum ex electione Principum suorum, à se autem nomen Imperatoris. Ex electione (inquit) Principum suorum habet nomen Regni, ex consecratione nostra habet nomen Imperatoris.

Quintò Illyricus adiungit epistolam quandam Friderici ad Adrianum ex Nauclero, quæ neque est ordine suo posita, neque facit ad rem. non enim illa scripta est tempore huius controuersiæ, de qua nunc agimus, sed aut antea, si credimus Nauclero in Chronico Generatione trigesima; aut postea, vt ex Radeuico libro secundo, capite decimo octauo colligi videtur: si tamen hæc epistola illa est, cuius meminit eo loco Radeuicus, & non potiùs alia ab aliquo conficta. Scribit enim Radeuicus, Fridericum Imperatorem, vt indignationem conceptam in Adrianum solaretur, notario suo imperasse, vt in scribendis epistolis ad Pontificem nomen suum nomini Pontificis anteponeret, & distinctionibus singularis numeri ipsum alloqueretur. Hæc autem epistola, quam ex Nauclero produxit Illyricus, contendit quidem nomen Imperatoris præponi debere, cùm Imperator ad Pontificem scribit, perpetuò tamen Pontificem alloquitur in numero multitudinis. Quid quòd hęc ipsa epistola non parum officit causæ eiusdem Friderici? Nam inter cætera scribit epistolæ auctor, Siluestrum ante Constantini donationem nihil regalium habuisse: ex quo satis apertè videtur agnoscere vt veram atque legitimam Constantini donationem, quæ apud Gratianum habetur distinctione nonagesima sexta, canon. Constantinus. porrò illa donatio non solùm vrbem Romam, atq; Italiam vniuersam, sed etiam omnes Occidentalis Imperij Prouincias complectebatur. quod si ita est, vnde postea Occidentale Imperium ad Carolum & successores peruenit, nisi ex dono ac beneficio Pontificum Romanorum? nisi fortè Carolus Magnus (quod nefas est cogitare) sacrilegè eripuerit sancto Petro, quod ei piè donauerat Constantinus. Vides igitur hanc epistolam vel esse confictam, vel ipsi causæ Friderici atque Illyrici maius detrimentum adferre, quàm attulerint omnia verba, atque omnes legationes Pontificis Adriani. nec enim Adrianus vnquam tam luculenter dixit, aut scripsit, Germanos Reges Apostolicæ Sedis beneficio imperare, quàm id ipsum Fridericus scripsit, si ipsius illa epistola est.

Sextò producit Illyricus ex Othone Frisingensi libro secundo de rebus gestis Friderici, capite vigesimo primo, legationem populi Romani ad Fridericum, & Friderici responsionem. nihil autem horum loco suo ponitur, nec ad rem facit. nam ista legatio populi Romani missa est ad Fridericum, cùm is ad Vrbem propinquaret causa coronę Imperialis à Pontifice petendæ: controuersia autem illa de Imperio sit ne beneficium Pontificis an non, sequenti anno, coronatione iam peracta, exorta est. porrò ad rem ista non faciunt, cùm non sit nostra quæstio de populo, sed de Pontifice Romano. tantum verò abest, vt ea legatio populi Romani Pontificis iussu, vel consilio, aut consensu missa sit ad Fridericum, vt potiùs (Othone teste ibidem) Adrianus legationem illã improbauerit, & paulò pòst, ijsdem repugnantibus Romanis, Fridericum coronauerit. Vides igitur (Lector) quàm verè initio dixerit Illyricus, se ordine subiecturum quæ ad præsentem controuersiam pertinerent.

Septimo addit ex Radeuico (quem falsò Othonẽ vocat) libro 2. capite trigesimo de rebus gestis Friderici epistolam Eberhardi Episcopi Bambergẽsis: ad Eberhardum Archiepiscopum Salzburgensem nec

non

non responsionem quandam Friderici Imperatoris ad quandam summi Pontificis legationem. quæ similia sunt superioribus, id est, neque narrantur ordine suo, neque pertinent vllo modo ad rem.

Octauo profert ex libro primo capite decimo quinto & decimo sexto, Radeuici (quem ipse omnino Othonem Frinsingensem vult videri) fragmentum epistolæ Adriani ad Episcopos quosdam Germanos; & responsionem eorundem ad Pontificem. Ac nunc tandem Illyricus post longos errores domum redit. istæ siquidem duæ epistolæ (si ordo tenendus sit) propriè sequuntur post eam narrationē, quā tertio loco Illyricus recitauerat. cætera quæ interiecta sunt, ac præcipuè quintum, sextum, & septimum, inter parerga numerari possunt. neque alia de causa inserta videntur, nisi vt augeant prolegomena, & lectoris mentem confundant. tametsi autem hæc omnia quæ octauo loco ab Illyrico producuntur, ad rem præsentem faciant; nihil tamen habent quod refellendū sit; cùm nihil ferè aliud contineant, quàm repetitionem superiorum. vnum est duntaxat, quod non tam refutatione quàm animaduersione indiget, argumentum videlicet quod Illyricus præmittit ante epistolā Præsulum Germaniæ ad summum Pontificem, quod quidem einsmodi est: *Responsio Præsulum Germanorum ad prædictas litteras Pontificis, quibus reprehendunt illud Papale figmentum, & monent vt id noua legatione ac scriptione reuocet.* Præterea nouam illam elegantiam sermonis: *Responsio Præsulum, quibus reprehendunt*: Sed mendacium præterire non possum; neque enim in tota illa epistola vlla mentio fit Papalis figmenti; neque admonetur Pontifex vt reuocet quidquam: sed solùm vt exulceratum animum Principis ex verbi cuiusdam ambiguitate, nouis literis lenire, ac mitigare velit. hæc enim sunt illorum verba, *De cætero Sanctitatem vestram suppliciter rogamus & obsecramus, vt nostræ parcatis infirmitati, vtq; magnanimitatē filij vestri, sicus bonus Pastor, leniatis scriptis vestris, scripta priora suauitate mellita dulcorantibus.*

Nonò addit legationē ac litteras Pontificis Adriani ad Fridericum, quibus verbi ambiguitate exposita, continuò animus Principis mitigatus est. Sed verba Illyrici audiamus: *Noua (inquit) literæ ac legatio Papæ, quo totum illud suum figmentum de beneficio Imperij Germanis collato, artificiosa interpretatione tollit, ac non obscurè recantat, pollicetur que se posthac Imperij iura minimè violaturum esse.* Hæc sunt Illyrici verba: in quibus duo splendida mendacia cōtinentur. extant enim litteræ integræ Pontificis Adriani apud Radeuicum libro primo, capite vigesimosecundo, in ijs autem non retractat Pontifex vllum figmentum, nec se iura Imperij posthac non violaturū promittit, sed arguit imperitiam eorum qui Friderico suggesserant, beneficium coronationis feudum significare. Hæc enim est epistola Pontificia.

Ex quo vniuersalis Ecclesiæ curam Deo, prout ipsi placuit, disponente suscepimus, ita in cunctis negotijs magnificentiam tuam honorare curauimus, vt de die in diem animus tuus magis ac magis in amore nostro, & veneratione Sedis Apostolicæ debuisset accendi. vnde sine grandi admiratione nō ferimus, quòd cū audito, ex A *suggestione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuisse commotum, duos de melioribus & maioribus fratribus nostris, Rolandum scilicet Cancellarium tituli sancti Marci, & Bernardum tituli sancti Clementis presbyteros Cardinales, qui pro tuæ maiestatis honore in Romana Ecclesia soliciti semper extiterant, pro voluntatis tuæ cognitione ad tuam præsentiam destinauimus, aliter quàm Imperialem decuerit honorificentiam, sunt tractati. occasione siquidem cuiusdam verbi quod est (beneficium) tuus animus (sicut dicitur) est commotus, quod vtique nedum tanti viri, sed nec cuiuslibet minoris animum meritò commouisset. Licet enim hoc nomen, quod est beneficium, apud quos-* B *dam in alia significatione quàm ex impositione habeat, assumitur; tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quam ex institutione sua noscitur retinere, hoc enim nomen ex bono & facto est editum, & dicitur beneficium apud nos, non feudum, sed bonum factum, in qua significatione in vniuerso scripturę sacrę corpore inuenitur, vbi ex beneficio Dei, non tanquam ex feudo, sed velut ex benedictione, & bono facto ipsius gubernari dicimur & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquidò recognoscit, quòd nos ita bene & honorificè Imperialis dignitatis insigne capiti tuo imposuimus, vt bonum factum valeat ab omnibus iudicari. vnde quidam verbum hoc, & illud scilicet, (contulimus tibi insigne Imperialis co-* C *ronę) à sensu suo visi sunt ad alium retorquere, non ex merito causę, sed de voluntate propria & illorum suggestione, qui pacem Regni & Ecclesię nullatenus diligunt, hoc egerunt. per hoc enim vocabulum (contulimus) nihil aliud intelleximus nisi quod superiùs dictum est, imposuimus. Sanè quòd postmodum personas Ecclesiasticas à debita sacrosanctæ Romanę Ecclesiæ visitatione (vt dicitur) reuocare iussisti, si ita est, quàm inconuenienter actum sit, tua, fili in Christo charissime, discretio, vt credimus, recognoscit. nam si aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuncios, & litteras tuas fuerat intimandum, & nos honori tuo curauissemus, sicut filij charissimi, prouidere. Nunc igi-* D *tur ad commonitionem dilecti filij nostri Henrici Baioariæ & Saxoniæ Ducis, duos de fratribus nostris Henricum tituli sancti Nerei & Achillei, & Iacinctum sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconum, Cardinales prudentes siquidem & honestos viros ad tuam pręsentiam destinauimus, celsitudinem tuam monentes & hortantes in Domino, quatenus eos honestè & benignè recipias, & quod ab eis ex parte nostra tuę magnificentię fuerit intimatum, à sinceritate cordis nostri noueris tua excellentia processisse, ac per hoc cum eisdem filijs nostris, mediante iam dicto filio nostro Duce, ita celsitudo tua studeat conuenire, vt inter te ac matrem tuam sacrosanctam Romanam Ecclesiam nullius discordię seminarium debeat remanere.*

E Hanc epistolam totam ne vno quidē verbo omisso adscribere volui, vt Illyrici mēdacia ex ipsa epistola refutarentur. Vbi enim obsecro est illa figmenti Pontificij retractatio? Dixerat Pōtifex in priore epistola, quā & suprà totā adscripsimus, se Friderico, cū is Romā ad coronā accipiendā venisset, læto animo occurisse, ac plenitudinē dignitatis, id est, Imperialis coronę insignia contulisse. quod ipsum Friderici nomine orator ipsius Episcopus Bambergensis (vt ex

Krantzio

Krantio suprà citauimus) à Pontifice postulauerat. deinde de hac ipsa coronatione loquens addiderat in literis suis idem Pontifex, non modò se non molestè ferre, quòd ea contulisset, sed etiam non immeritò gauisurum, si maiora beneficia de manu sua Cæsari, accepisset. quo loco beneficium quod in Imperatorem à Pontifice significatur collatum, non potest vllo modo aliter accipi, nisi quis de industria canillari velit, quàm vt ad coronationem Imperialem referatur. quid igitur Papa retractat, quid reuocat, quid recantat, (vt verbo vtar Illyrici) cum nomine beneficij nō se feudum aliquod, sed coronationis munus intellexisse dicit, Neque verò rectè colliget iam Illyricus, Non dicit Papa Imperium Germanorum feudum esse Pontificis, ergo figmentum est quod Adrianus, quod Innocentius Tertius, quod omnes historici dicunt, Imperium à Græcis ad Francos Pontificis auctoritate esse translatū. nā etsi non dixit Adrianus, Imperium esse feudum, non tamen dixit non esse: & licet non esse dixisset, non tamen continuò sequeretur, falsam esse translationem Imperij aliud enim est, Imperium ab vna gente ad aliam transferre; aliud verò, feudum constituere.

Deinde in quo angulo epistolæ Adriani latet id quod Illyricus in argumento posuit cùm ait. *Pollicetur se post hac Imperij iura minimè violaturum?* certè epistolam totam audiuimus, ac ne syllabam quidem unam de hac pollicitatione reperimus. Sed video vbi fundamentum mendacij sui Illyricus constituerit, quòd nimirum Radeuicus Frisingensis, posteaquam epistolam Adriani operi suo inseruerat, subiunxerit continuò, illis literis Imperatorem placatum, benignè deinceps cum legatis Rom. Pontificis egisse, Legatos verò Imperatori promisisse, Præsulem Romanum honorem atque iustitiam Imperij illibatam semper conseruaturum. At illa pollicitatio Legatorum fuit, non ipsius Pontificis; neque Legati polliciti sunt Præsulem Romanum iura Imperij posthac non violaturum, quasi aliquando antea violasset, sed illibata, vt semper fecerat, perpetuò conseruaturum. Siquidem ijdem Legati (Radeuico teste) cùm primùm Imperatorem alloquerentur, eique litteras Apostolicas traderent, præfati sunt, siue vlla iusta causa aduersus Romanam Ecclesiam Imperatorem fuisse commotum, hæc enim sunt illorum verba. *Quanta dilectione sancta Romana Ecclesia amplitudinem & honorem Imperij vestri amplectatur, quàm sine conscientia peccati vestram satis inuita sustinuerit indignationem, & scripta præsentia, & in ore nostro posita viuæ vocis officium declarabit.* Ex quibus verbis satis profectò manifestè colligitur, nunquam venisse in mentem Legatis, vt violata fuisse à Romano Pontifice iura Imperij dicerent, proinde mendacium est Illyrici, promisisse Pontificem Friderico, se posthac Imperij iura minimè violaturum.

Addit postremo in prolegomenis suis Illyricus ex historia Abbatis Vrspergensis, Adrianum Pontificē iterum ab Imperatore dissidere cœpisse, atque eo vsque progressum dissidium, vt tandem Imperator à Pontifice excommunicaretur, sed paulò pòst diuino miraculo Pontificem, dum is recentem aquam ex fonte biberet, à musca quæ os eius simul cum aqua intrauerat, apud Anagniam exstinctum, Veruntamen hanc non veram historiam, sed improbabilem fabellam esse, ex eo potest intelligi, quòd Abbas Vrspergensis ex Ioanne quodam Cremonensi, auctore obscuro, & schismatico, eam narrationem refert: ille verò non alium testem producit, quàm incertum rumorem vulgi: *Cùm venisset (inquit) ad quendam fontem, hausit de pota illius, & continuò (vt dicitur) musca quædam os eius intrauit, & gutturi eius adhæsit, nulloque artificio medicorum auelli potuit, quoad vsque spiritum exhalaret.* Hæc ille. Quo circa tota fides huius rei pendet ex illo (vt dicitur) hoc est, ex falso rumore, quem æmuli fortè sparserunt.

Porrò Radeuicus libro secundo, capite quadragesimo tertio, honorificè describit obitum ac sepulturam Adriani, quod idem faciunt Platina, Martinus Polonus, & alij, qui Pontificum vitas describunt. Ioannes Nauclerus in Chronico, generatione trigesima nona, scribit suspicari se narrationem illam Cremonensis affectu potius quàm veritate scriptam. Sanctus autem Antoninus in Summa historica, parte secunda, titulo decimo septimo, capite primo, §. nono, ex Helinando refert, Adrianum virum optimum fuisse, vt nullo modo probabile sit eum talem exitum habiturum, qualem Cremonensis dicit. Denique si res esset vera, qui fieri posset, vt mors tam noua & insolens à nullo certo scriptore annotata fuisset?

At Fridericum Imperatorem, qui non solum cum Adriano diu contendit, sed etiam Alexandrum, successorem Adriani, ita vexauit, vt tres Antipapas aduersus eum Imperiali potentia fouerit, non incertus rumor, sed testes certissimi, id est, omnes Historici testantur, in Armenia à flumine quodam absorptum miserimè perijsse. de quo sic scribit Gulielmus Neubrigensis eius temporis auctor, in libro quarto rerum Anglicarum capite decimo tertio: *Fridericus Imperator Teutonicus, iter Hierosolymitanum ingressus, cùm in gurgitem fluuij equo stimulato prosiluisset, in momento suffocatus interijt. O abyssus multa iudiciorum Dei. vir tantus, & qui diuino quodam feruore relictis delicijs, opibusque Imperij, mille se exposuerat propter Christum periculis, tam subito miseroque casu absumitur. peccata tamen eius tantum & tale elacet, quod fortè in Imperialibus non potuerit delicijs expiari, atque ideo oportuerit, ne æternaliter plecteretur, pia diuinitatis prouisione in hac vita seuerius castigari. Siquidem nefarij schismatis sub venerabili Papa Alexandro principalis fautor exstiterat; & pacis Ecclesiasticæ per Imperialem potentiam multo tempore perturbator. tandem verò perspicuè dans palmam veritati, minus tamen in delicijs palatij piaculare malum defleuerat.* Hæc ille. Addit autem Abbas Vrspergensis in Chronico, post absorptum (vt dictum est) à flumine Fridericum, exercitum eius, aut aeris intemperie aut abundantia ciborum morbo contracto penè totum breuissimo tempore consumptum. Ita sententiam Adriani Pontificis, quæ exstat in epistola ad episcopos Germaniæ apud Radeuicum libro primo, capite decimo sexto, verissimam fuisse, rei euentus comprobauit. sic enim ille scripserat: *Nō acquiescat idem filius noster consilijs iniquorum, consideret nouissima, & antiqua, & per illam viam incedat, per quam Iustinianus, & alij Catholici Imperatores incessisse noscuntur. exemplo siquidem,*

&

& imitatione illorum, & honorem in terris, & felicitatem in cœlis sibi poterit cumulare. Vos etiam, si eum ad rectam semitam reduxeritis; & Beato Petro Apostolorum Principi gratum dependetis obsequium, & vobis & Ecclesiis vestris conseruabitis libertatem. Alioquin nouerit antedictus filius noster ex admonitione vestra, nouerit ex promissionis Euangelicæ veritate, quòd sacrosancta Romana Ecclesia super firmissimam petram, Deo collocante, fundata, quantocumque ventorum turbine quatiatur, in sua firmitate, protegente Domino, in seculum seculi permanebit. Hæc ille tum cùm ardore iuuenili, & Imperiali potentia Fridericus Ecclesiæ minaretur. Sed eum finem tragœdia illa habuit, quem Adrianus prædixerat. Siquidem post annum decimum nonum grauissimæ persecutionis, præualuit tandem Ecclesia, & Fridericus Imperator, Calisto antipapa, quem ad eam diem fouerat, abdicare coacto, ipse vero Pontifici Alexandro subiecit; vt scribunt probati historici, Abbas Vrspergensis in Chronico, Platina in vita Alexandri, Gulielmus Neubrigensis rerum Anglicarum libro tertio, capite secundo. Gulielmus Episcopus Tyri de bello sacro libro decimo octauo, capite vigesimo sexto & alij. neque tamen hac humilitate illud à Deo impetrare potuit, vt non etiam morte horribili, ac totius exercitus interitu peccatum eius in Ecclesiam seuerissimè puniretur. Atque hæc de prolegomenis.

C A P. IIII.

Imperium Romanum translatum à Græcis ad Francos, Summi Pontificis auctoritate, Historicorum testimonijs demonstratur.

TEMPVS iam est vt ad ipsam causam propiùs accedamus; atq; vt ordine progrediamur, principio quid sit quod quæritur, siue statum causæ breuiter exponemus; deinde sententiam nostram certissimis rationibus comprobabimus.

Igitur Romanum Imperium tametsi ante Constantini tempora, modò ab vno, modò à pluribus Augustis pari potestate regeretur: vnum tamen atque indiuisum censebatur. Deinde verò posteaquam Magnus Constantinus Constantinopolim quasi alteram Romam ædificauit, & cum ea alterum Consulem, alterum Senatum, & omnia Romanæ Vrbis, priuilegia communicauit, diuisum est imperium in partes duas; quarum altera imperium Orientis, altera Occidentis appellari cœpta est. & quemadmodum ante Constantinum Principem, indiuisum Imperium aliquãdo plures Augusti administrabant, sæpiùs vnus ac solus regebat; ita post Constantinum, Imperium iam diuisum plerumque duo Cæsares tenuerunt, rarò vnus ac solus Princeps gubernauit. Siquidem Constantino vita functo anno Domini 341. Occidentale Imperium Constantino iuniori & Constanti, Imperium Orientis Constantio cessit. post Constantini autem & Constantis excessum, anno 353. Constantius solus vniuerso Imperio præfuit: Constantio Iulianus, Iouianus Iuliano successit: Sed post obitum Iouiani, Valentinianus, qui Iouiano successerat, Imperio Occidentis contentus, Orientale Imperium Valenti fratri attribuit anno Domini 368. atque ex eo tempore vsque ad annum Domini 476. id est, vsque ad Augustulum, Imperatores diuersi diuisum Imperium tenuerunt. Augustulo verò ab Odoacre Herulo abdicare coacto, atque Imperio Occidentis à Barbaris occupato, soli Imperatores Orientis, & in solo Oriente regnarunt vsque ad Iustinianum. Sed cùm is opera Belisarij & Narsetis, fortissimorum Ducum, Africam & Italiam, inde Vandalis, hinc Gothis exactis, recuperasset; tandem anno Domini 556. iterum ab vno Imperatore Oriens & Occidens administrari cœptus est. Sed cùm Imperator Græcus esset, & Italiam per Exarchos regeret, nec eam ab infestatione Longobardorum tueri iam posset; anno 801. ineunte, ipso die Natalis Domini, creato in vrbe Roma nouo Imperatore Carolo Magno Rege Francorum, ac per hoc translato Occidentali Imperio à potestate Græcorum ad Francorum ditionem, iterum Rom. Respublica rediit ad eum statum, in quo eam Constantinus Magnus instituerat, & in quo permãserat à Valentiniano tempore, vsque ad Augustulum. Quamquam illud negari non potest, quin paulo maior Imperij diuisio fuerit à tempore Caroli Magni, quàm antea: siquidem à Constantino ad Augustulum esti diuisæ erant Imperij Romani Prouinciæ inter duos Imperatores, quod attinet ad regimen & administrationem; erat tamen ita commune Imperium, vt leges vtriusque Imperatoris nomine toti Imperio darentur; & si alter sine liberis decedebat, ad alterum totius Imperij gubernatio, & prouidentia pertineret. Quocirca Paulus Orosius libro 7. scribit Arcadio Orientis, Honorio Occidentis Prouincias gubernãtibus, commune Imperium, diuisis tantum sedibus fuisse: at post tempora Caroli Magni neque leges à Latino Grçcoque Imperatore communiter latæ sunt, neque deinceps vnquam aut Latinus Orientem, aut Græcus Occidentem gubernauit. Quæritur igitur, quisnam huius translationis auctor fuerit, quisue Carolo Magno, ac successoribus eius, nomen, dignitatem, ac potestatem Imperatoris Romanorum, ac Cæsaris Augusti in Occidente tribuerit. Respondemus id quod clamat consensus omnium gentium, Leonem Tertium Pontificem Maximum aut solum, aut præcipuum & primarium auctorem huius translationis fuisse, eique Germanicam nationem Imperium acceptum referre debere. negat Illyricus, & odio Pontificum nescio quos alios auctores comminiscitur, atque ita se versat in omnem partem, vt historiam alioqui clarissimam, & fide Orbis terrarum tot iam seculis confirmatam, omnino obscurare nitatur. Accedant igitur Historici omnes tum veteres, tum recentiores, & auctoritatis suæ pondere, leuitatem & impudentiam vnius hominis comprimant.

I. Ioannes Zonaras, auctor Græcus, qui Romano Pontifici adulari non nouerat, tomo 3. Annalium in vita Constantini & Irenes, vbi de hac translatione loquitur, nullam senatus, nullam populi, nullam exercitus mentionem facit, sed rem totam Leoni Papæ ad-

pæ adſcribit: Roma (inquit) prorſus Franci potiti ſunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato. Et infrà, ſub Conſtantino & Irene, Papa Leo Francos etiam Romam admiſit. ſic & Italia vniuerſa, & ipſa Roma ſunt potiti. Et infrà, At Francorum dux Carolus, Imperator Romanorum à Papa Leone, vt dictum eſt, appellatus, miſſis ad Irenem Legatis, nuptias illius ambijt, cùm nec illa ab eo coniugij abhorreret.

II. Gregorius Cedrenus in compendio hiſtoriarũ in vita Conſtantini & Irenes, eadem ferè quæ Zonaras refert, ſed breuiùs. Venerunt (inquit) etiam à Carolo, quem Leo Papa Romæ coronauerat, Legati ad Irenem, eam Carolo in vxorem ambientes.

III. Paulus Diaconus, qui tempore Caroli Magni floruit, & eidem Carolo familiaris fuit, lib. 23. rerum Romanorum, poſteaquam narrauerat Leonem Tertium Pontificem à Carolo Rege Francorum in ſedem ſuam reſtitutum, ſubiungit: Ceterum (Leo) vicem Carolo recompenſans in Imperatorem coronauit eum in templo S. Petri Apoſtoli perungens oleo a capite vſque ad pedes, & circundans Imperatoria veſte, atque corona, 8. Kal. Ianuarij, indictione 9. In quibus verbis Pauli Diaconi duo ſunt annotanda. vnum eſt, nullam fieri mentionem in eius verbis Senatus, aut populi Romani, quam certè prętermittere non debuiſſet fidelis Hiſtoricus, ſi trãſlatio Imperij à Gręcis ad Francos munus Senatus populiq; Romani potiùs quàm Pontificis Leonis fuiſſet. Alterũ eſt, hanc translationem, quæ facta eſt in ipſa Caroli Magni coronatione beneficium Leonis col latum in Carolum Paulo Diacono agnoſci & appellari. Siquidem illa verba, Cæterùm Leo vicem Carolo recompenſans) ſatis apertè ſignificant, ita fuiſſe beneficium Pontificis in Regem coronationem Imperatoris, vt antea fuerat beneficium Regis in Pontificem reſtitutio in propriam ſedem.

IV. Eginarthus Pauli Diaconi æqualis, nec minùs quã Paulus Carolo Magno notus & familiaris (quippe qui Cancellarius eius fuit, teſte Trithemio) in vita eiuſmodi Caroli ita deſcribit hanc translationem, vt ſoli Pontifici Leoni rem totam tribuat. Auguſti nomen (inquit) primò in tantum auerſatus eſt, vt affirmaret, ſe eo die, quamuis præcipua ſolennitas eſſet, Eccleſiam non intraturum fuiſſe, ſi Pontificis conſilium pręſcire potuiſſet. Perpende lector hęc verba, Si Pontificis conſilium pręſcire potuiſſet.) cur enim non ait, Si conſilium Senatus populique Romani pręſcire potuiſſet; niſi quia rem totam à Pontificis voluntate & auctoritate pendere intelligebat?

V. Annales Francorum incerto auctore, ſed omnium conſenſu fideliſſimo, & qui Caroli tempore vixit, ita habent in enarratione rerum geſtarum anno 801. Ipſe autem cùm die ſacratiſſimo Natalis Domini ad Miſſarum ſolennia Baſilicam B. Petri Apoſtoli fuiſſet ingreſſus, & coram altari vbi ad orationem ſe inclinauerat, aſſiſteret; Leo Papa coronam capiti eius impoſuit, cuncto Romanorum populo acclamante, Carolo Auguſto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria. Hic primùm mẽtio fit populi Romani, ſed acclamantis poſt coronationem, non Imperatorem appellantis ante coronationem.

VI. Aimoinus, ſiue (vt ab alijs vocatur) Ammonius, vel Annonius, vixit tempore Ludouici Pij, vt ipſe indicat lib. 5. cap. 17. Is igitur in lib. 4. de rebus geſtis Francorum cap. 90. deſcribit exordium Imperij Caroli Magni iiſdem ferè verbis, quibus Francorum Annales ſuprà citati, nihilq; tribuit populo Romano præter acclamationem Carolo iam à Pontifice coronato.

VII. Ado Epiſcopus Viennenſis, qui temporibus nepotum Caroli Magni floruit, in Chronico ſuo ætate 6. ſic habet? In die ſancto Natiuitatis Domini, ante cõfeſſionem B. Petri Apoſtoli, cùm glorioſus Rex Carolus ab oratione ſurrexiſſet, Leo Pontifex capiti eius coronam impoſuit, ſicq; ab vniuerſo populo acclamatum eſt; Carolo Auguſto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorũ, vita & victoria. Hic etiam auctor nullam facit Senatus aut populi mentionem niſi poſt coronationem iam peractam.

VIII Rhegino Abbas Prumienſis, qui ante 600. annos floruit, lib. 2. Chronici, coronationẽ Caroli Magni iiſdem verbis deſcribit, quibus Ado Viennenſis quæ non duxi repetenda, ne faſtidium gignerent. Sed vt intelligamus apud Rheginonem, non ſimpliciter coronari Imperatorem à Summo Pontifice, ſed planè creari, & ordinari; referam verba eius de Arnulphi, & Othonis primi coronatione: Anno (inquit) Dominicę Incarnationis 896. Arnulphus ciuitatem ingreſſus, à Formoſo Apoſtolicæ ſedis Præſule magno honore ſuſceptus, ante confeſſionem S. Petri coronatus, Imperator creatus eſt. Et infrà, Anno 962. Rex (Otho primus) Romæ fauorabiliter ſuſceptus, acclamatione totius Rom. Populi, & Cleri, ab Apoſtolico Ioanne Imperator, & Auguſtus vocatur, & ordinatur. Hic planè vides, Regem feſtiua acclamatione à populo ſuſcipi; non autem à populo, ſed ab Apoſtolico Ioãne Imperatorem dici, & ordinari.

IX. Vitichindus Corbeienſis monachus, Rheginonis æqualis, lib. 3. regnorũ Saxonicorum propè extremo. de Othone 2. Imperatore ſic loquitur: Licet (inquit) iam olim vnctus eſſet in Regem, & a Beato Apoſtolico deſignatus in Imperatorem. Vbi vides apertè diſtingui Regnũ Germaniæ ab Imperio Romano; & regnum quidem illud à Germanię proceribus, Imperium verò Romanum à Pontifice dari, eius. n. eſt magiſtratum vel Principem deſignare, cuius eſt & creare. alioqui fruſtrà deſignat, qui nequit perficere.

X. Luithprandus Diaconus Ticinenſis, Othone primo viuente ſcripſit hiſtoriam rerum in Europa ſuo tempore geſtarum, vt ipſe ſignificat lib. 1. ca. 7. Is igitur lib. 6. Hiſtoriæ cap. 6. de Othone primo ſic loquitur: Dehinc Romam ſimilia facturus adiit, vbi miro ornatu, miroq; apparatu ſuſceptus, ab eodem ſummo Pontifice & vniuerſali Papa Ioãne vnctioné ſuſcepit Imperij. Porrò idẽ auctor apertè declarat, non ſimplicem ceremoniam vnctionis, ſed nomen etiã, & dignitatem Imperialem à Pontifice ſuſcepiſſe Othoné, cùm ita loquitur in eodem capite, Pijſſimo (inquit) tunc Regi, nunc Auguſto Cęſari Othoni. quã phraſim tum ipſe tum alij veteres obſeruare ſolent, vt ante Pontificiã coronationem, Reges; poſt eam coronationem, Imperatores & Auguſtos appellent.

Hermannus

XI. Hermannus Contractus, Comitis nobilissimi fi-
lius, & monachus sancti Galli, qui floruit ante annos
500. tempore sancti Henrici Imperatoris, in Chroni-
co suo sic ait: Anno 801. Carolus Imperiali bene-
dictione sublimatus, Augustus & Cęsar Romano
more appellatur. Et infrà: Anno 816. Leo Papa obijt,
& Ludouicus Imperator à Stephano Papa factus est.
Et infrà: Anno 962. Otho Rex ab Octauiano Ioanne
Papa Imperator ordinatur. Et infrà: Anno 1026 Con-
radus Rex filium suũ Henricum Regem fecit, & ipse
Romam pergens, Imperator efficitur. Hæc ille. Non
potuit certè hic auctor clariùs exprimere, per ipsam
Pontificis coronationem Imperatorem verè fieri.

XII. Marianus Scotus, qui natus est anno 1028.
vt ipse in Chronico annotauit, & Hermanni Contra-
cti æqualis fuit, lib. 3. Chronici Caroli Magni ad Im-
perium promotionem breuissimè his verbis attingit:
Carolus hoc tempore à Romanis Augustus appella-
tus est. Quæ verba, ne testimonijs vetustiorum histo-
ricorum iam citatis, & sequentibus eiusdem Mariani
sententijs repugnent, sic accipi debent, vt intelliga-
mus, Carolum à Romanis omnibus (id est) Pontifi-
ce, Clero, Senatu, & populo, Augustum appellatum;
sed ordine quodam, nimirum Pontifice præeunte, cæ-
teris sequentibus. nam vt ex historijs præcedentibus di-
diçimus, appellauit Leo Pontifex Carolum Impera-
torem, & simul inunxit, & coronauit; ceteri verò ac-
C clamatione probarunt. Sed Mariani ipsius aliquot sen-
tentias proferamus. Anno 875. Carolus Romam per
uenicos, datis Ioanni Papæ magnis muneribus, Impe-
rator factus est. Anno 896. Arnulphus vrbẽ ingressus
cũ magno honore à Formoso Papa susceptus, & ante
Confessionem S. Petri Imperator factus est. his igitur
alijsque similibus sententijs satis apertè Marianus te-
statur à Romano Pontifice Imperatores Romanos
fieri.

XIII. Dodechinus Mariani continuator, cùm de
Lothario Henrici Imperatoris successore scriberet; Le-
gati (inquit) pro confirmando Rege Romam mit-
tuntur. Et infrà, Plenitudinẽ (inquit) Imperij in eadẽ
D Romana ciuitate sicut decebat offerens Dominus Pa-
pa Regem Lotharium Romam inuitabat. Fridericus
(inquit) ab Adriano Papa Imperator factus est: Vi-
des igitur à Pontifice Romano electum Regem Ro-
manorum confirmari, ac deinde ab eodem plenitudi-
nem Imperij accipere, & sic tandem Imperatorem
fieri.

XIV. Lambertus Schafnaburgens, qui circa an-
num 1070. floruit, in historia Germanica de Carolo
Magno nihil addit ad verba Mariani Scoti; vt vel
Marianus à Lamberto, vel à Mariano Lambertus ac-
cepisse videatur. Verumtamen cùm de Othone pri-
mo & III. loquitur, clariùs explicat sententiã suam,
sic enim de Othone primo scribit: Otho Rex perre-
E xit Romam, eumque Ioannes Papa gratanter susci-
piens honorificè super cathedram Augustalem po-
suit, & benedictione atque consecratione sua Impera-
torem fecit. Et infrà de Othone III. Otho Rex contra
Crescentiũ Romã venit, vbi & Brunonẽ in sede Apo-
stolica constituit, à quo & ipse Imperator factus est.

XV. Otho Episcopus Frisingensis ante annos 400.
floruit, genere & eruditione nobilissimus, quippe
qui (teste Radeuico lib. 2. de rebus gestis Friderici ca-
A pit. 11.) quatuor Imperatoribus ita coniunctus fuit, vt
Hẽrici IV. nepos, Hẽrici quinti sororius, Conradi
Regis frater vterinus, & Friderici primi patruus esset.
atque historiam ab orbe condito libris octo satis feli-
citer cõprehendit, is igitur lib. 5. c. 31. hoc modo scri-
bit: Anno ab incarnatione Domini 801. ab vrbe con-
dita 1552. Carolus Rex XXXIII. Regni sui anno,
à summo Pontifice, ablato patricij nomine, corona-
tus, omni populo tunc acclamante, Carolo Augusto,
à Deo coronato, Magno & pacifico Imperatori vita
& victoria, LXIX. ab Augusto Imperator, & Augu-
stus vocatur. Ex hinc Regnum Romanorum, quod à
Constantino vsque ad id tempus in vrbe regia, scili-
B cet Constantinopoli fuit, ad Francos deriuatum est.
In his Othonis verbis tria video summo Pontifici tri-
bui, ablationem minoris dignitatis, quæ patriciatus
dicebatur; coronationem; & appellationem Impera-
toris, & Augusti: Romano populo solam acclama-
tionem. Idem quoque Otho lib. 7. cap. 11. non veretur
Henricum Quartum auum suum non verum Impe-
ratorem Romanorum appellare, quòd Imperium à
schismatico Papa suscepisset. Principes (inquit) sedi-
tionem vulgi timentes, ei (Henrico quarto) apud In-
glinheim occurrunt, ibique multis modis commoni-
tum, vel iuxta alios, circumuetũ, ac coactum, insignia
regni resignare, ac filio mittere 43. Regni sui post
mortem patris, Imperij 5. anno (ad quod tamen po-
C tenter magis quàm iustè à Guiberto capta vrbe subli-
matus fuerat) persuadent. Obserua hoc loco Lector,
Henricum quartum, non fuisse Othoni Frisingensi
Imperatorem, sed Regem duntaxat, donec à Papa
Guiberto, qui & Clemens dictus est, ad Imperium
sublimaretur. & rursum ad Imperium potenter,
non iustè sublimatum, quòd Guibertus eum Im-
peratorem fecerit, qui in Schismate contra Grego-
rium septimum, verum Pontificem, sederit. tam enim
non potuit Guibertus verum Imperatorem facere,
quam ipse verus Papa non fuit. quid autem est aliud,
quæso te, à Pontifice aliquem ad Imperium sublima-
ri, quàm Imperatorem à Pontifice fieri? & cur ab An-
D tipapa sublimatus, Imperator non legitimè factus
censetur, nisi quia solius veri ac legitimi Summi Pon-
tificis est, Imperij dignitatem nomenque conferre?

XVI. Godefridus Viterbiensis, qui Othone paulò
posterior fuit, in suo Chronico vniuersali, quod Pan-
theon appellauit, ijsdem ferè verbis, quibus Otho Fri-
singensis, exordium Imperij Francorum describit.
Anno (inquit) ab incarnatione Domini 801. Caro-
lus Magnus XXXIII. regni sui anno à Leone
tertio Summo Pontifice coronatur, omni populo
Romano tunc acclamante, & laudes Imperiales ca-
nente.

XVII. Conradus Abbas Vrspergensis, Godefridi
fermè æqualis, in Chronico suo, in quo res Germani-
E cas diligentissimè persequutus est, Anno (inquit) 796.
Leo Papa XCVI. ordinatur. sedit annis 20. hic Caro-
lum fecit Imperatorem. Et infrà, Anno (inquit) Domi-
nicæ Incarnationis 801. Vrbe verò condita 1552. Ca-
rolus Magnus Rex Francorum, Pipini Regis filius,
septuagesimo tertio loco ab Augusto Romanorũ Im-
perator cõsecratus est anno regni sui 33. sic imperauit
annis 14. Cùm enim pro calumnia Leonis Papæ in-
gesta Romam veniret, & Natale Domini ibi celebra-

ret; in ipsa die sacratissima ad Missarum solennia veniens, dum ante Confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, nihil minus speranti Leo Papa coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit. Hæc ille; qui sicut hoc loco translationem Imperij, & Caroli creationem soli Pōtifici tribuit; ita quoque in reliquo Chronico semper sibi similis, de aliorum Imperatorem creatione loquitur. quarum duas exempli gratia hic subijciemus. Anno (inquit) 875. Carolus (Caluus) Romam tendens, à Ioanne Papa efficitur Imperator. Et infrà, Anno 962. Otho rogatu Ioannis Papæ, & querimonia multorum de Berengario & filio proclamantium Romam tendit, ibique Imperator ab eodem Papa factus Berengarium capit.

XVIII. Lupoldus Bambergensis in proœmio libri de Iuribus Imperij, De Sacri (inquit) Regni & Imperij Romanorum viribus à tempore, & post tempus translationis ipsius Imperij de Græcis Imperatoribus in personam Caroli Magni ad Reges Francorum, & ad Germanos, per sacrosanctam Romanam Ecclesiam factæ, secundùm mei modicitatem ingenij tractaturus, &c. Et infrà in primo capite, Dum inquit, in sacratissima die Natalis Domini, sub anno eiusdem Domini 801. in Ecclesia Sancti Petri ab oratione surgeret, Leo Papa coronam capiti eius imposuit; & à cuncto populo acclamatum est, Carolo Augusto, &c.

XIX. Matthæus Palmerius in Chronico anni 801. Carolus, inquit, à Leone Pontifice Augustus est appellatus, & obliteratum iam penè in Italia Romanum Imperium resumpsit, primusque post Augustulum apud Romanos imperauit annos 14.

XX. Blondus Flauius Decadis 2. lib. 1. Leo, inquit, Pontifex, populi Romani scito precibusque Carolum Imperatorem Romanorum declaratum diademate, vetusto Imperatorum capitis gestamine, coronauit.

XXI. Aenea Syluius in Abbreuiatione Blondi, &

XXII. Baptista Platina in vita Leonis Papæ tertij, ijsdem omnino verbis rem eandem declarant. Atque hic primùm inuenimus scitum populi Romani nominatum in creatione Caroli Imperatoris. Sed nihil caussæ nostræ officit. tum quòd meritò his duobus auctoribus, qui ante annos centum floruerunt, anteponere possimus vetustissimos & plurimos scriptores, qui nihil eiusmodi tradiderunt: tum etiam quòd scitum populi Romani, cuius hic mentio fit, non ad Carolum Imperatorem creandum, sed ad eius creationem à Summo Pontifice impetrandam pertineat. id enim significat adiūcta illa vox, *precibusque* Quorsum enim preces ad Romanum Antistitem, vt is Carolum Imperatorem diceret, si populi scito, (id est) populi auctoritate Imperator creari poterat? Si quid ergo tum populus Romanus decreuit, id certè solum decreuit, vt à Romano Pontifice peteretur, vt ipse, qui solus id facere posset, Imperium à Græcis ad Francos transferret.

XXIII. Ioannes Tritthemius in Catalogo scriptorum, Leo, inquit, Papa tertius natione Romanus, post Adrianum Pontificem sedit annis 20. vir in scripturis tam diuinis quàm secularibus valde eruditus, morum quoque & vitæ sanctimonia clarissimus, Carolum cognomento, & opere Magnum, ad Imperium Romanorum vnxit, & hanc dignitatem à Græcis in Francos transtulit.

XXIV. Antoninus in historia, parte 2. tit. 14. cap. 4. Carolus Magnus, inquit, primus Francorum Romanum Imperium accepit, conferente sibi illud seu confirmante Leone Papa. In quibus verbis illud *seu confirmante* ea de caussa additum videtur, quia magnam partem prouinciarum Imperij Occidentalis iam Carolus tenebat titulo Regis Francorum, & Longobardorum: voluit enim Pontifex, non solùm nouo Imperatori ius dare ad ea quæ nondum acquisierat, sed etiam confirmare quod acquisierat.

XXV. Ioannes Nauclerus in Chronologia sua, Generatione 27. Eo die (Natali Domini) Imperium Romanum à Græcis in persona Caroli Magni translatum est in Germanos. Et infrà: Sic Monarchia mundi, quæ stetit apud Græcos quingentos fermè annos, residet apud Germanos, non sine felici auspicio Ecclesiæ Romanæ.

XXVI. Robertus Gaguinus lib. 4. Compendij de rebus gestis Francorum, Carolus (inquit) Pontificem restituit; restitutori suo gratificaturus Leo III. Sacerdotum habito concilio 8. Kal. Ianuarij, cùm Francorum regnum tres & triginta annos administrasset, Augustum appellat, gratum nomen Romanis.

XXVII. Philippus Bergomensis lib. 11. Supplementi, Pontifex (inquit) infamia liber, Carolo aliquam relaturus gratiam, cùm videret Imperatores Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri; Idibus Decembris anno salutis nostræ 800. in Basilica B. Petri post sacra solennia, populi Romani precibus rogatus, Carolum Romanum Imperatorem declaratū diademate decorauit, acclamāte ter populo; Carolo Augusto, à Deo coronato, Magno & pacifico Imperatori vita & victoria. In quibus verbis illud solū est obseruandū, retulisse Philippum Caroli coronationem ad annū Domini 800. non ad 801. vt superiores oēs Historici; quòd annū veteres inchoarent à Natali Domini; hic verò auctor more nostro à Kalendis Ianuarij. Itaque nulla inter eos dissensio de anno est. cur autem Philippus Idibus Decembris, contra veterum omnium sententiam, scripserit Caroli coronationem esse factam, non certò scio: neque res tanta est, vt in ea diligentiùs inuestiganda desudandum sit.

XXIIX. Ioannes Cuspinianus, quem Illyricus maximi facere solet, in vita Caroli Magni: Cùm magno (inquit) illo Natalis Saluatoris nostri die templum oraturus (Carolus) ingrederetur, nihil minus speranti Leo Pontifex coronam capiti suo imposuit, Imperatoremque Romanum pronunciauit; cui ab vniuerso populo acclamatum est, Carolo pijssimo Augusto, à Deo coronato, &c. Item in vita Caroli Calui, Interim (inquit) Carolus Italiam ingreditur, quem Ioannes octauus Summus Pontifex benignissimè accepit diademate Imperiali, ac Augusti nomine adornat: acceptis tamen ab eo multis magnisque muneribus.

XXIX. Iacobus VVympfelingius in Epitome rerum Germanicarum c. 9. Pontifex (inquit) Carolo aliquā gratiā relaturus, cū videret Imperatores Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri, ac ob eam rē Vrbē & Italiam ipsam magnas calamitates passam, in Basilica Petri post solēnia sacra, populi Romani scito

&c

& precibus ipsum Carolum magna voce Imperatorem decernit, ac diademate donat.

XXX. Polydorus Virgilius lib. 4. de inuentoribus rerum cap. 7. aliàs 10. Quas ob res, inquit Leo tertius ipsum Carolum Magnum fecit Imperatorem.

XXXI. Raphael Volaterranus lib. 3. Geographiæ Leonem tertium, inquit, Pontificem à Romanis expulsum, ac eius auxilium implorantem per Legatos confestim, deinde per se tertiò veniens in Italiam, compressa seditione, ac inimicis expulsis (Carolus Magnus) restituit. pro quibus meritis ab ipso primùm Imperator consalutatus, nomen quod annos ferè 330. cessauerat, Occidenti restituit.

XXXII. Donatus Acciaiolus in vita Caroli Magni, Primo aduentu, inquit, omni motu sedato, noxijs supplicio affectis, Pontificem Romanum cum ingenti gloria in Vrbem (Carolus) restituit: à quo mox pro suis egregijs meritis, & singulari erga libertatem omnium Christianorum fide, Augustus appellatus, Imperatorium nomen, dignitatemque suscepit: non solùm assentiente, sed etiam applaudente populo Romano,

XXXIII. Albertus Krantzius, auctor & Germanus, & diligens, & Illyrico præter ceteros familiaris, tandem aliquando coronam hanc insignium virorum, ac testium, claudat. Is igitur lib. 2 Saxoniæ, capit. 18. Tum verò (inquit) in die nati Saluatoris, primo post 800. inchoãte anno, cũ nihil tale Carolus aut cogitaret aut speraret, magisque recusaret alienum inuadere Imperatoris honorem, infra Missarum solennia, dum ante Confessionem B. Petri Apostoli ab oratione surgeret, Papa ei coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit. Idem lib. 1. Metropolis capit. 14. Olim, inquit, Imperatores non passi viuere Pontifices, ad supplicia deuocabant, & Græculi postquam apud eos exstincta stirpe Constantini, & deinde Magni Theodosij, non habuere Pontificem, nisi quem ipsi confirmassent; mutatæ sunt vices: vt non habeatur Imperator, nisi quem Romanus Pontifex confirmarit, & consecrarit. Domini est terra, & plenitudo eius. ipse transfert Regna, & Imperia, dignissimeque ad suum in terris Vicarium hoc sacrum ministerium delegauit.

Habemus igitur ex continuata serie Historicorum, translationem Imperij Romani à Græcis ad Francos, eamque Romano Pontifice auctore factam, non fictam, nec fabulosam, vt Illyricus mentiebatur, sed certam, atque exploratam esse; vt iam in dubium reuocari, nisi ab Illyrico, homine impudentissimo, vel etiam parum sano, non possit.

CAPVT V.

Proferuntur testimonia & confessiones Principum de translatione Imperij à Græcis ad Germanos per Romanum Pontificem facta.

ETSI ad eam rem quam probandam suscepimus; tot clarissimorum Historicorum testimonia in medium allata sufficerent; statui tamen ipsorum etiã

A Imperatorum tum Latinorum, tum Græcorum, necnon quorumdam aliorum Principum confessionem, & sententiam addere: vt (si fieri possit) erubescat aduersarius id negare, quod ipsi Principes, quorum maximè interest, vltro grauissimè confitentur.

I. Principio Carolus Magnus, qui primus Imperiũ à Rom. Pontifice delatum suscepit, primus quoque id ab eo se accepisse testatus est. Siquidem cum testamento Imperium Filijs diuisisset, rem totam à Leone Pontifice cõfirmari voluit, vt non sine consensu eius, à quo illud acceperat Imperium alijs tradere videretur. Aimoinus lib. 4. de rebus gestis Francorum capit. 94 Testamentum (inquit) Caroli Leoni Papæ missum est, vt approbaretur; quod & factum est. B Ado Viennensis in Chronico 6. ætate, Imperator (inquit) inter filios suos regna diuidit; vt sciret quisque, si superstes esset, quam partem tueri, & regere debuisset; Testamentum inde factum, & iureiurando ab Optimatibus Francorum confirmatum, & Leoni Papæ missum, vt sua manu subscriberet. Denique Annales Francorum vetustissimi sic habent; Hæc omnia literis mandata sunt, & Leoni Papæ, vt ipse sua manu subscriberet, per Eginarthum missa. quibus Pontifex lectis, & assensum præbuit, & propria manu subscripsit.

C II. Lotharius Ludouici filius, Caroli nepos, vt Ado scribit in Chronico, Ludouicum filium suum per se Regem Italiæ fecit; sed cùm Imperatorem quoque illum fieri vellet, Romam ad Pontificem misit per Drogonem patruum suum. atque eo modo Ludouicus iunior à Sergio Papa Imperator creatus est. Vides igitur Lotharij primi cõfessione, Regẽ ab Imperatore fieri posse; Imperatorem non item, nisi Summi Pontificis confirmatio & consecratio accedat. Neque verum est quod quidam obijciunt, à Carolo Magno Ludouicum filium Imperatorem & Augustum appellatum ante Pontificis confirmationem: nam (vt paulo antè diximus) testamentum quo Carolus Imperium filijs relinquebat, à Leone Papa, ipso Carolo D petente, confirmatum est. Constat autem ex Historicis, Ludouicum non ante confirmatum illud testamentum, sed aliquando pòst à patre appellatum Augustum. nam Annales Francorum ponunt testamenti confirmationem anno 806. Ludouici autem assumptionem ad Imperium anno 813. Itaque Ludouicum Imperatorem Leo III. confirmauit, ac postea Stephanus IV. coronauit.

III. Carolus Caluus, Ludouici iunioris in Imperio successor, insigne testimonium nobis præbet. nam cùm esset ei cum Ludouico fratre, Germaniæ Rege, de Imperio adipiscendo contentio, mira celeritate Ro- E mam accurit, & multis magnisque muneribus aditum sibi ad Pontificis gratiam, ac per eam ad Imperium patefecit. Sed verba Historicorum audiamus. Ioannes Cuspinianus in vita Caroli Calui, Ipse (Carolus) omni mora abiecta, summa cum festinatione Alpibus superatis, in Longobardiã contendit, vt hinc rectà Romam proficisceretur pro corona Imperiali, in Franciam Cæsarum nomen allaturus. Ludouicus Germaniæ Rex filium mittit Carolum, vt iter prohibeat: & cùm is cederet, indignatus pater, alium quoque filium cum exercitu mittit, qui Carolum

auertat: sed cum copijs præstaret, & potentiam ferre non posset; reuersus ad patrem, missus in Franciam cum exercitu diris incursionibus eam vexat. Interim Carolus Italiam ingreditur, quem Ioannes Octauus summus Pontifex benignissimè accepit, diademate Imperiali, ac Augusti nomine adornat: acceptis tamē ab eo multis magnisq; muneribus. Item Rhegino lib. 2. Chronici de re eadem sic loquitur: Anno 877. Carolus (Caluus) Romam secundò profectus est, vbi iam pridem Imperatoris nomen à Præsule sedis Apostolicæ Ioanne ingenti precio emerat: Rursum Marianus Scotus lib. 3. Chronici: Carolus (inquit) Romam perueniens, datis Ioanni Papæ magnis muneribus, Imperator factus est. Hic ego libenter quærerem ab Illyrico: Si nihil Imperatori, quod ad Imperium attinet, aut solam ceremoniam Coronationis Papa dare solet; quorsum Ludouicus Rex Germaniæ, tanto studio fratrem Carolum Caluum ab itinere Romano auertere conabatur? quorsum Carolus ipse tanto labore ac dispendio Romam ad Pontificem venit? quorsum tam diligenter preciosis etiam muneribus, Pontificis animum sibi conciliauit? cur maluit potiùs cum fratris exercitu in certamen descendere, ac pati vt regnum suum à fratris exercitu vastaretur, quàm Imperij coronam de manu Pontificis non accipere?

IV. Albertus Imperator (vt auctor est in Chronico suo Albertus Argentinensis, qui illo ipso tempore vixit) à Bonifacio Papa VIII. vehementer contendit, vt Imperium sibi, & hæredibus confirmaret. id quod minimè impetrauit. voluit enim summus Pontifex Imperatorem Romanum eligi, non nasci. Sed ex illa Alberti contentione quis non videt quæ fuerit eius sententia de potestate summi Pontificis in euehendis hominibus ad Imperium?

V. Henricus VII. Alberto successit electus ex Comite Lucemburgensi. de eo sic loquitur Conradus Vercerius in libro de rebus gestis Henrici VII. Lucemburgius (inquit) mittit in oram Narbonensem, qui à Clemente (Papa V.) postulent vt ratam sibi facere subrogationem pro more dignaretur.

VI. Ludouicus IIII. qui post Henricum VII. imperauit, tametsi cum Romano Pontifice perpetuas inimicitias gesserit, quòd ab eo non modò non confirmatus, sed etiam excommunicatus, & deiectus de sede Imperatoria fuisset: tamen numquam destitit occasiones quærere, quibus in gratiam Pontificis rediret, & ab eo restitutionem in Imperium impetraret. Scribit enim Albertus Argentinensis in Chronico, eundem Ludouicum defuncto Ioanne Papa 22. misisse ad Benedictum 12. qui Ioanni successerat, Legatos, qui demississimis precibus peterent absolutionem, & restitutionem.

VII. Carolus IIII. (inquit Theodoricus de Nihem in Nemore, tractatu 6. cap. 34.) procurauit talem qualem electionem dicti Venceslai Regis per Vrbanum Sextum, orto iam Schismate, ac in eius principio fecit approbari. Et per hoc acquisiuit idem Vrbanus, quòd dictus Carolus Imperator adhærebat eidem.

VIII. Fridericus Primus cùm in Italiam ad Pontificem Adrianum IIII. venisset, ita coronam per

A Oratorem suum à Pontifice petijt, vt apertissimè testaretur, agnoscere se summam Imperij dignitatem, & (vt ipse loquitur) plenitudinem, nisi à Summo Pontifice haberi non posse: Sic enim ea de re scribit Albertus Kranzius lib. 6. Saxoniæ, cap. 16. *Pontifex dignatione sua flectere contenderat Germanorum formidatam insolentiam, & venit in castra Regis cum solenni, Pontificeque summo digno comitatu. Rex concitus occurrit venienti, & abiumento descendenti strepā fertur tenuisse selle, acceptamque reuerenter per manum in sua tentoria perduxisse. Bambergensis Episcopus verbum Regis prologuutus, ait: Honorabilem tuæ sanctitatis præsentiam, Apostolice Pontifex, sicut dudum desideranter optauimus, ita nunc lætanter suscipimus; gratias agentes omnium largitori bonorum Deo, qui nos deduxit in*
B *hunc locum, & sacratissima visitatione tua nos dignos fecit. Notum ergo tibi esse volumus, Reuerende pater; quia omnis Ecclesia, de finibus orbis ad honorem regni collecta, adduxit Principem suum ad tuam Beatitudinem, prouehendum per te ad culmen Imperij. Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & Catholicæ pacis amor in corde illius regnans, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ cultus non vulgaris. Ecce te venientem excepit venerabundus, tuis sanctissimis vestigijs humiliter prouolutus. Ergo venerande Pater, tu circa ipsum peragas, vt quæ ei desunt de plenitudine Imperialis culminis, per tuæ Beatitudinis munificentiam suppleantur.* Et
C infrà capit. 17. *Consedentibus iterum* (inquit) *Papa verbum fecit; Solebant* (inquit) *qui ad coronā petendam venerant priscæ ætatis Principes, insigni aliquo facto Romanæ Ecclesiæ beneuolentiam promereri, vt suo velut officio præuenientes benedictionem, iam debitam coronam omnibus præclaro facinore testarentur. Sic Carolus dum domuit Longobardos; Otho dum compescuit Berengarios; nouissimus Lotharius dum Normannos reprimeret, coronam Imperij meruere. quocirca Serenissimus Rex Apuliam, Rom. Ecclesiæ peculiarem prouinciam, iam à Normannis occupatam; nobis Ecclesiæque restituat: deinde, quæ nostra sunt, facilè exequemur. Principes respondent, ab longo itinere, & multiplici per viam labore attenuatas esse vires exercitus, nec posse Regem illis co-*
D *pijs magnam inuadere Prouinciam. Impleat in Rege benedictionem Pontifex, non se certasse priore in officio pænitebit: restitutos in sua Principes cumulatioribus armis cum suo Rege redituros, facturosque quæ in rem Ecclesiæ videbuntur. Cessit Papa contentioni, facturum spondens quæ peterentur.*

Hæc tam prolixè recitare volui, vt omnes intelligerent, quanti fecerint semper Reges Germaniæ Pontificiam coronationem. nam si nihil ea coronatione Papa confert, aut inanem solùm ceremoniam eamque debitam electo iam Principi exhibet, cur is, qui coronandus est, ad Imperiale culmen prouehendus dicitur? nihil ne tribuit, qui ad culmen Imperij aliquem prouehit? Deinde cur tam humiliter corona à
E Pontifice postulatur? cur singulari aliquo facinore Romanæ Ecclesiæ beneuolentia est antè promerenda? cur denique petenti Pontifici, vt Rex Apuliam de potestate Normannorum eriperet, Ecclesiæque restitueret, si coronam Imperij adipisci vellet, nemo Principum respondit iniquā esse conditionē, sed cùm afflictum exercitum dicerent, tempus commodius

posta-

postularunt? Neque verò Latini solùm Imperatores, sed etiam Græci Romanum Pontificem auctorem Occidentalis Imperij agnouerunt, & professi sunt.

IX. Michael siquidem Imperator Constantinopolitanus cùm accepisset Carolum Magnum à Leone Pontifice Imperatorem Occidentis appellatum; Legatos ad eum misit, qui pacem ac fœdus inirent inter vtrumque Imperatorem. pacis verò captula non à solo Cæsare, sed etiam à Pontifice voluit approbari, tūc enim demum stabilem pacem futuram inter se & Carolū censuit, si is eam probasset, cuius auctoritate Carolus imperabat. Ado Viennensis in Chronico anni 812. Michael (inquit) Imperator creatur, cuius legati Aquisgranum ad Imperatorem Carolum missi, laudes more suo dixerunt, Imperatorem & Basileum illum appellantes. & pacis libello ab Imperatore accepto, & denuo à Leone Papa Romæ, reuersi sunt.

Item Rhegino Prumiensis Abbas, lib. 2. Chronici, Anno (inquit) 812. Legati Græcorum de pace libellum acceperunt à Carolo, & deinde à Leone Papa.

X. Emanuel Comnenus, qui tum Orientale Imperium gubernabat, cùm Occidētali Fridericus primus præesset, obtulit per Legatos non semel, sed bis Alexandro Pontifici magnam vim pecuniarum, exercitū non contemnendum, & quod pluris faciendum erat, vnionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina, sub vno summo Pastore Rom. Pontifice, si modò is Occidentale Imperium, à quo Fridericus Primus iure excidisse videbatur, iterum cùm Orientali coniungi, atque Imperatori Constantinopolitano restitueretur. Testes sunt Blondus Decade 2. lib. 5. Abbreuiator Blondi Aeneas Syluius. ibidem, Platina in Alexandro III. & Ioannes Nauclerus in Chronico, generatione 39. pag. 848.

XI. Philippus Rex Francorum vacante sede Imperiali ob mortem Alberti Imperatoris, & Romano Pontifice Clemente Quinto per id tempus in Gallijs commorante, ratus venisse tempus quo Imperium ad Gallos à Germanis transferretur, cum proceribus suis consilium habuit, in quo tandem illud decretum est, vt id à Pontifice per solennes nuncios peteretur. cui enim (inquit Rex) fiat iniuria, si vacantis Imperij cōditio permutetur? idem fecerunt olim Pontifices alij. Verùm summus Pontifex, cùm id quod in Consilio Regis decretum erat, continuò rescisset, ne aut Regem offendere, aut contra voluntatem suam aliquid concedere cogeretur; Electoribus Imperij scripsit, vt maturarent electionem, & Henricum Lucemburgium Comitem, si eis videretur, eligerēt, alioqui periculum esse, ne vna cum Imperio potestatem etiam eligendi deinceps amitterent. Delatis ad Germanos epistolis, reque intellecta, comitiorum solemnia maturātur, eligitur Lucemburgius: quæ omnia accuratè scripsit Conradus Vecerius, in lib. de rebus gestis Henrici VII. Colligimus autem ex hac historia, non modò Regem Gallorum cum vniuerso cœtu procerum Franciæ, sed etiam Imperij Electores in ea sententia fuisse, vt existimarent à Summo Pontifice translatū fuisse Imperium à Græcis in Germanos, rursum ab eodem Pontifice à Germanis in Gallos posse transferri: nam & Rex in publico procerum conuentu id affirmauit, & Electores festinata electione Henrici VII. idem apertissimè comprobarunt.

A XII. Accedit ad hæc clarissimum testimonium eorundem Electorum in quodam publico instrumento, quod infrà subijciemus, ac suprà citauimus. hoc enim eius instrumenti principium est, [Complectens ab olim sibi Romana Mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decorauit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum præsidentium super terram]. Hęc igitur tot Principum ingenua verissimaque confessio, quamuis nulla alia argumenta supperterent, an non satis esse ad causam istam finiendam deberet? Veruntamen addam etiam Summorum Pontificum testimonia, non quòd ea magni fieri credam ab aduersarijs, sed tum propter Catholicos, quibus B sacrosancta est (vt debet) Pontificum auctoritas, tum etiam vt aduersarius videat, quæ Pontifices dicunt, à probatis historijs & Principum confessione non dissentire, quam etiam ob causam hoc genus testimoniorum, quod, si auctoritatem spectes, primum locum merebatur, in tertium distuli.

CAPVT VI.

Idem asseritur testimonijs Pontificum. C

I.

PRIMVM igitur Pontificium testimonium illud esse poterit, quod de Gregorio Quarto refert Paulus Æmelius. sic enim ait lib. 3. de rebus gestis Francorum. Lugduni consilium Episcoporum, quos Ludouici Imperatoris filij contraxerāt, habitum, Imperiumque patri abrogatum. quod decretum mox à Gregorio Pontifice Maximo rescissum est. Eodem pertinet D quod scribit Marianus Scotus lib. 3. Chronici, Rex (inquit) Ludouicus Reginam Aquis obuiam ei venientem iubente Papa Gregorio accepit. siquidem filij Ludouici non solùm Imperium patri abrogauerant, sed etiam vxorem Iuditham ei ademerant. Sed vtrumque iubente Gregorio recepit. ex quo refellitur (vt obiter hoc annotemus) quod Sigebertus in Chronico scribit, Gregorium Papam cum filijs Ludouici aduersus patrem eorum conspirasse. nec solùm Marianus Scotus, & Paulus Æmilius, sed etiam Rhegino lib. 2. Chronic. & Aimoinus lib. 5. de rebus gestis Francorum cap. 14 & 16. aliique Sigeberto antiquiores Historici Gregorium Papam Ludouico Imperatori fauisse testantur. Sed (vt dixi) obiter admonui; E illud est proprium huius loci, à Gregorio Papa decretum Francorum esse rescissum, quo illi Ludouico Imperium abrogauerant; nec enim id Gregorius ausus fuisset, nisi ab Apostolica sede Imperium ad Francos delatum, atque ab eadem sede pendere intellexisset.

II. Adrianus II. Pontifex Maximus cum accepisset Imperium Ludouici iunioris Imperatoris à Carolo Caluo Rege armis tentari, continuò ad Carolum

solum Legatos, & literas misit plenas auctoritatis: de quibus sic loquitur Aimoinus lib. 5. capitulo 24. In epistolis (inquit) Papę continebatur, vt regnum quondam Lotharij, quod Ludouico Imperatori, spirituali filio eius, hæreditario iure debebatur, & quod ad eum post mortem eiusdem Lotharij redijt, vel homines in eo degentes, mortalium nullus inuaderet, nullus commoueret, nullus ad se conaretur inflectere, quod si quis præsumeret, non solum per suæ auctoritatis ministerium infirmaretur, verùm etiam vinculis anathematis obligatus, nomine Christianitatis priuatus, cum diabolo omnino locaretur. Et infrà capitulo 27. idem Aimoinus narrat, Carolum quidem his literis acceptis molestè tulisse, quòd regnum suum propagare prohiberetur; interim tamen non contempsisse Apostolicum mandatum, sed legatos cum magnis muneribus ad summum Pontificem destinasse.

III. Adrianus IIII. in epistola ad Episcopos Germaniæ, quam refert Ioannes Auentinus lib. 4. annalium Boiorum, Ideo (inquit) Imperium à regno Græcorum translatum est in Alemannos, vt Rex Teutonicorum non antè quàm à Pontifice Rom. consecraretur, Imperator vocaretur, & esset Augustus. Pontifex Romanus promouit Carolum, fecit ei nomen grande, vt esset Imperator.

IV. Alexander III. legatis Imperatoris Græcorum, qui Occidentale Imperiũ iterum cum Orientali coniungi cupiebat, respondit, ita Platina teste, se nolle id in vnum coniungere, quod olim de industria maiores sui disiunxissent.

V. Innocentius III. in epistola ad Ducem Thuringiæ, vnde extat caput, Venerabilem, extra de electione. Illis (inquit) Principibus ius & potestatẽ eligendi Regem in Imperatorẽ post modũ permouẽdũ recognoscimus, vt debemus: ad quos iure, ac antiqua consuetudine noscitur pertinere, præsertim cùm ad eos ius & potestas huiusmodi ab Apostolica sede peruenerit, quæ Romanum Imperium in personam magnifici Caroli à Græcis transtulit ad Germanos.

VI. Clemens V. vniuersali Concilio approbante decretum edidit de iuramento, quod Imperatores Pontificibus præstant; vnde extat Clementina, Romani principes, de iureiurãdo. eius decreti hoc est initium: Romani principes Orthodoxæ fidei professores, sacrosanctam Romanam Ecclesiam, cuius caput est Christus redemptor noster, ac Roman. Pontificem eiusdem Redemptoris vicarium feruore fidei, & claræ deuotionis promptitudine venerantes, eidem Romano Pontifici, à quo approbationem personę ad Imperialis celsitudinis apicem assumendæ, necnon vnctionem, consecrationem, & Imperij coronationem accipiunt, sua submittere capita, non reputarunt indignum; seque illi, & eidem Ecclesiæ, quæ à Græcis Imperium transtulit in Germanos, & à qua ad certos eorum Principes ius, & potestas eligendi Regem in Imperatorem postmodum promouendum, peruenit, astringere vinculo iuramenti, prout tam nos obseruationis antiquæ, temporibus nouissimis renouatæ, quàm forma iuramenti huiusmodi sacris inserta canonibus manifestant.

VII. Pius II. in epistola ad regem Turcorum Mahumethum, quæ est inter eius epistolas 396. Hortatur ad fidem Christi amplectendam eundem Mahumethum, eique si id faciat, ius ac titulum Orientalis Imperij pollicetur. Nos, inquit, *te Græcorum & Orientis Imperatorem appellabimus, & quod modò vi occupas, & cum iniuria tenes, possidebis iure.* Et infrà: *Et sicut antecessores nostri Stephanus, Adrianus, Leo aduersus Hestulphum, & Desiderium gentis Longobardicæ Reges, Pipinum, & Carolum Magnum accersiuerunt, & liberati de manu tyrannica Imperium à Græcis ad ipsos liberatores transtulerunt: & nos in Ecclesiæ necessitatibus tuo patrocinio vteremur, & vicem redderemus accepti beneficij.* Cùm igitur in gratiam Cæsarum & in odium Pontificum controuersia hæc ab Illyrico in medium sit allata, si inter se ipsi consentiunt, vt reuera eos consentire vtrorumque testimonijs demonstrauimus; quid nos amplius disceptare necesse est? Sed accedamus tamen ad rationem, & titulos omnes excutiamus, quibus aduersarij fingunt, Imperium Romanum ad Carolum peruenisse.

CAPVT VII.

Imperium Germanorum non esse acquisitum iure belli.

SEx omnino tituli sunt, quibus homines regna atque Imperia possidere solent, Ius belli, Beneficium diuinum, Successio hæreditaria, Electio populi, Donum Principis, Summi tandem Ecclesiæ Præsulis decretum, aut enim aliquis per se Imperium occupat, aut accipit illud ab alio, si per se occupat, iure belli dicitur possidere, qui est primus titulus; quo titulo Cyrus, Alexander, Iulius, alijque nonnulli summa Imperia tenuerunt. Si accipit ab alio, aut à Deo singulari vocatione, aut ab hominibus: si à Deo, iam est secundus titulus, isque omnium iustissimus, quo titulo, Moyses, Aaron, Saul, Dauid, Petrus principatum vel Ecclesiasticum, vel Politicum adepti sunt. Si verò ab hominibus; aut naturali successione; aut electione voluntaria: si naturali successione, iure hæreditario regnare dicitur, qui est titulus tertius, quo Salomon Dauid, Tiberius Augusto, Ludouicus Carolo, atque alij alijs successerunt: si electione voluntaria; aut multitudo eligit, aut princeps: si multitudo, inde est quartus titulus, quo Claudius, Galba, Vespasianus, ac cæteri deinceps Romani Imperatores vt plurimum electi sunt: Si à solo Principe, aut is Politicus est, aut Ecclesiasticus: si Politicus, oritur quintus titulus, quo titulo imperarunt Lucius Verus à Marco Antonino, Maximianus à Diocletiano, Valens à Valentiniano, Theodosius, à Gratiano, & si qui sunt alij Principes à præcedentibus Principibus ad Imperium vocati. Si denique à Principe Ecclesiastico Imperator dicatur, existet titulus sextus, quo nos asserimus, Carolum Magnum, & qui eum secuti sunt, Germanos Imperatores ius Imperij esse adeptos.

Quæ cùm ita sint, si primos quinque titulos in Imperio Germanorum locum non habere demonstrauerimus, efficiemus profectò, Carolum Magnũ aut

à Pon-

à Pontifice Maximo Imperium habuisse, aut omnino non habuisse. quomodo enim habuit quod nec ipse armis occupauit, nec successione hæreditaria, nec diuina aut humana electione suscepit? quod si Carolus Magnus Imperator non fuit, certè nec cæteri Francorum, Germanorumue Reges Imperatores fuerunt; nec Rodulphus, qui nunc est in Imperio, iure Imperator dici potest. Viderit igitur Illyricus, ne, dum Imperatoribus adulatur eosque multis falsis titulis onerat eosdem vero iure imperandi priuet, ac de solio Cæsarum deturbet imprudens.

Ordiamur à primo titulo, quem Illyricus præter ceteros asserit, ac pro viribus propugnat. Obtinuit Carolus Magnus paterna hæreditate regnum Francorum, expugnauit deinde Longobardos, atque ex ea victoria Rex etiam Longobardorũ appellari cœpit: at cum Romanis nunquam pugnauit, Romanam vrbem vi nunquam intrauit, semper socius & amicus, deinde etiam patricius Romanorum, hostis & inimicus nunquam fuit. id quod Historici omnes clamant, ac præsertim Albertus Krantzius lib. 2 Saxoniæ, & Eginartus in vita Caroli. nec poterit Illyricus vnam syllabam contrà producere. qua ratione igitur iure belli Romanos subiectos habuit, qui cum Romanis bellum nunquam habuit?

At (inquies) regnum Longobardorum in Italia, quod Carolus armis adeptus est, aliquando Romana prouincia fuit. Sed si omnes qui Romanas prouincias occuparunt, Imperatores Romani dicendi essent; nimium multos Imperatores haberemus, nam (vt cætera nunc omittam) Gallia, Hispania, Anglia, quæ nunc à Regibus tenentur, Romanæ prouinciæ aliquando fuerunt; num igitur rectè facerent Reges Gallorum, Hispanorũ, atq; Anglorũ si se Romanos Cæsares appellarent? non opinor hoc dicturũ Illyricum, aut eorum aliquem, qui decus Imperij in sola Germania conseruari cupiunt. Quare neque Carolus eo solùm nomine Romanus Imperator dici potuit, quòd Longobardis regnum Italiæ eripuerit, quod antea Romanorum prouincia fuerat.

Deinde si Carolus iure belli Romanum Imperium sibi parauit, quo tempore id fecit? ante coronationem à Leone Papa acceptam, an postea? si antea, cur igitur vsque ad eam diem neque ipse se in suis diplomatibus, quorum nonnulla apud Ioannem Auentinum exstant, Imperatorem Romanorum vocat, neque ab vllo Historicorum hoc nomine appellatur? si postea, cur igitur ab eo die, cùm Imperium nondum haberet, Imperator, & Augustus cùm in proprijs literis, tum in omnibus historijs incipit appellari? sed fortasse neque antea neque postea; sed illo ipso tempore quo armis Imperium occupauit, coronam etiam & consecrationem accepit. Id verò dici non potest: nam ex Adone, alijsque Historicis suprà notatis constat, Carolum quo anno à Pontifice coronatus est, Romam venisse, non vt hostem ad expugnandam Vrbem, sed vt Patricium, tum orationis gratia, vt inquit Ado, tum etiam, vt exitus probauit, ad causam cognoscendam, quæ inter Pontificem, & seditiosos quosdam ciues fuerat exorta.

Ac ne fortè hic aduersarius audito nomine iudicij, à Rege Pontificem iudicandum esse clamet, placet ex lib. 3. Pauli Aemilij adscribere, qualis eius iudicij forma fuerit. *Cogniturus* (inquit Aemilius) *de Leone venerat Rex; cùm verò ad rogandas sententias descendit, tunc Episcopi magis sacrosanctæ potestatis, quã Regis maiestatis memores, consentienti ore reclamauere, summum optimumque Regem esse Carolum; sed cuinam tandem de Pontifice Maximo iudicium facere fas esse? susciperet Leo in gremium causam suam: quiq; in ceteros clauium ius haberet, de se quoque ipse incorruptè iudicaret, solo numine vel teste conscientiæ, vel vindice. ita Leo (haud ægrè ferente Franco demptum sibi graue onus de Pontifice Maximo iudicandi) suggestum conscendit, crimen iureiurando diluit.* hæc Aemilius, consentiunt Platina in vita Leonis Tertij, Iacobus VVimpfelingius in Epitome rerum Germanicarum cap. 9. & alij. Sed hæc præter causam dicta sunt, vt lapidem in via occurentem remoueremus.

Quod autem ad rem præsentem pertinet, ex Historicis omnibus apertè colligitur, Carolum non illo ipso anno quo coronatus est, Imperium armis occupasse. nam præter ea quæ dicta sunt, scribit Abbas Rhegino lib. 2. Chronici, Carolum ex Rauenna misso filio Pipino cum exercitu Beneuentum, sine milite Romam venisse, atque à Pontifice, Clero, Senatu, Populo, amicè magnificeque susceptum. quamquam neque in hoc anxiè laborandum erat. Siquidẽ aduersarius in hoc ipso libro de translatione Imperij, quem refutandum suscepimus, pluribus locis quod volumus confitetur: sic enim ait pag. 7. *Carolus iure, ac vi belli occupauit Occidentale Imperium, antequam Leo eum coronaret.* & pag. 15. *Constat* (inquit) *Carolum amplius viginti annis ante illam Leoninam (penè dixissem vulpinam) Papæ coronationem, totum Occidentale Imperium occupasse, & tenuisse.* Redit igitur argumentum nostrum. si amplius viginti annis ante illam, quam tu vocas Leoninam, coronationem occupauerat Carolus totum Occidentale Imperium, atque ea de causa Imperator Romanorum erat; cur amplius viginti annis Imperatorio nomine abstinuit? cur omnes Historici à coronatione Caroli primum annum eius Imperij numerant? cur annos solum 14. quot videlicet à coronatione ad obitum eius fluxerũt, Carolo Imperatori tribuunt? cur vsque ad eam diem in Oriente Imperium fuisse, ac tum demum in Occidentem translatum esse dicunt? Hæc enim omnia falsa sint necesse est, si (vt Illyricus dicit) viginti annis ante Leoninam coronationem Carolus Magnus Imperator fuerat.

Audi Abbatem Vrspergensem, à quo non dissentiunt ceteri scriptores: *Anno* (inquit,) *Dominicæ Incarnationis* 801. *ab vrbe verò condita* 1552. *Carolus Magnus, Rex Francorum, Pipini Regis filius,* 74. *ab Augusto Romanorum Imperator consecratus est, anno regni sui* 33. *Sic imperauit annis* 14. Et infrà: *Hic est annus regni eius* 33. *Imperij verò primus.* Et ibidem paulò antè, *Hucusque Romanum Imperium à temporibus apud Constantinopolim, Constantini Magni Helenæ Filij, in Græcorum Imperatoribus mansit: ex hoc iam ad Reges Francorum, & ad Imperatores per Carolum transit.* Sed habet fortasse Illyricus firmissima præsidia, quibus sententiam suam tueatur. Imò verò tam sunt inepta & ridicula argumenta quæ profert, vt me illa propemodum pudeat commemorare.

I. Pri-

I. Primum igitur lo epistola dedicatoria argumentum ducit ex historia Lucij Flori, qui in eo prælio, quo Pompeius à Cæsare victus est, & Romana Monarchia quodammodo costituta, initium victoriæ Cæsaris factum esse scribit à quibusdam Germanorum cohortibus, quæ in exercitu Cæsaris militabāt. *Possis* (inquit Illyricus) *verissimè dicere, non tantum tempore Caroli Magni Germanorum sanguine ac virtute Imperium acquisitum, sed etiam mox ab initio constitutum: nam nemo dubitat, à Iulio Cæsare, idque potissimum Pharsalico prælio contra Pompeium, Imperium Romanum partum, constitutumque esse. At ibi sex illæ (teste Lucio Floro) Germanorum cohortes in subsidijs collocatæ, quæ subitò, & quasi vno impetu tum numerosissimum equitatum Pompeij in montes fugarunt, tum ingentem sagitariorum, ac leuis armaturæ eiusdem numerum conciderunt, & denique etiam legiones ipsas Pompeij validissimas in fugam conuerterunt, principium & caput totius eius victoriæ, vt omnes historici testantur, fuerunt.*

Quis hoc Illyrici argumentum non rideat? nam in primis omnino credibile, est eas cohortes (tres autem fuerunt, vt Cæsar significat lib. 3. de bello ciuilli, non sex, vt Illyricus ex Floro falsò citat) quæ initium victoriæ dederunt, non Germanorum millitum fuisse; & vel corruptum esse Flori codicem, vitio librariorum, vel Florum ipsum errore esse deceptum. nam Appiannus Alexandrinus, libro secunda de bello ciuilli, & Dion Cassius libro quadragesimo primo historiarum, enumerant diligenter eas gentes quæ in exercitu Cæsaris erant, ac Germanorum nullam omnino mentionem faciunt, sed solùm Italorum, Gallorum; Hispanorum, atque Græcorum. Deinde Appianus loco notato scribit Cæsarem maximam spem victoriæ in Italicis militibus posuisse; ipse autem Cæsar libro tertio de bello ciuili, disertis verbis testatur, posuisse se spem victoriæ in illis tribus cohortibus, quas in subsidium collocauerat, & à quibus, vt ipse prędiderat atque monuerat, initium victoriæ factum est. ex collatione igitur Appiani & Cæsaris, eas cohortes, quę victoriam Cęsari attulerunt, Italicorum, non Germanorum fuisse manifestè colligitur. Ad hęc Cęsar libro 7. de bello Gallico indicat se interdum vsum esse in bello aduersus Gallos opera Germanorum, sed equitum duntaxat, aut peditum leuis armaturæ; qui inter equos pugnare soliti essent, At cohortes illę, de quibus nunc loquimur, non equitum, nec peditum leuis armaturæ, sed instructissimarum legionum cohortes erant, vt idem Cęsar in tertio libro de bello ciuili demonstrat. denique cùm pręlium illud Pharsalicum celeberrimum fuerit, & ab ipso Cæsare, ab abbreuiatore Liuij, à Plutarcho, Appiano, Paterculo, Lucano, Tranquillo, Dione, Eutropio, Orosio, totque alijs illustribus scriptoribus memorię proditum sit: qui factum est, quæso vt nulli eorum in mentem venerit Germanicę istę cohortes, quę sua virtute tantam victoriam pepererunt.

Verùm quid opus est de hac re amplius litigare? etiamsi verum esset quod Florus dicit, quid tandem Illyricus lucraretur? num propterea Germani Ro-
A manum Imperium sibi iure vindicare possunt, quia in exercitu Iulij tres Germanorum cohortes acerrimè pugnauerunt? quid enim aliud eis præter stipendium pro opere, gratia pro fide, laus pro virtute debebatur? quæ omnia cùm à liberalissimo Imperatore sine dubitatione cumulatissimè fuerint persoluta, quid quærunt amplius? Denique si præter stipendium, Imperium ipsum Romanum Germani milites illo die sibi pararunt: cur illud à Iulio, vel Augusto, vel cæteris Principibus non repetebant? cur annis amplius octingentis de re tanta siluerunt? cur omnes scriptores, vt suprà docuimus, primordia Germanici Imperij à Carolo Magno deducunt? Sed
B nolo diutius in his nugis tempus terere; præsertim cùm his nugis aliæ nugæ successuræ sunt, quæ me, velim nolim, non paruo tempore detinebunt.

II. Igitur 2. Illyrici argumentum ducitur ab ea victoria quam Germani duce Arminio de tribus Romanorum legionibus retulerunt. quod argumentum his verbis Illyricus proponit in eadem epistola dedicatoria: *Huc, inquit, referre possis, quod & mox post Iulium, sub Augusto, Germani duas Aquilas Romanis iustissimo bello abstulerunt. Sicut inter alios historicos idem Lucius Florus inquit: Duas Aquilas Germani, cæso exercitu, Romanis abstulerunt, & adhuc retinent. Quibus iure belli, virtuteque partis insignibus, etiamnum Germanorum Imperium in protesta-*
C *tionem defensionemque iuris sui, contra omnes aduersarios constanter vtitur, cùm antè Romani simplicibus Aquilis in suis insignibus vterentur.* Et infrà: *Quandocunque ergo volet Romanus Sacrificus, aliique Imperij æmuli cognoscere Germanorum Monarchiæ originem, ac ius; intueantur modò, ac contemplentur eius gloriosa insigna, bicipitem Aquilam ostentantia, & mox ea illos de origine iureque suo abundè edocebunt, ac vel inuitos conuincent.* Hęc ille. Enumeremus nos modò huius argumenti peccata. primum superiori ar-
D gumento repugnat. nam si Pharsalica victoria Imperium Germanis peperit, vt superiore argumento concludere conabatur Illyricus, qui fieri potest, vt origo Germanici Imperij tum cœperit, cùm Germani Romanis duas aquilas eripuerunt; quod longo post tempore factum est; Deinde falsum est, iustissimo bello virtuteque Germanorum (vt Illyricus iactat) duas Aquilas Romanis ereptas. non enim bellum, sed rebellio illa Germanorum fuit, vt Paulus Orosius scribit libro sexto, siue potius perfidiæ scelus, vt eam Velleius appellat, libro secundo, neq; enim in acie collatis signis Germani vicerunt, sed improuisos adorti Romanos conciderunt. sic enim Florus
E tradit libro quarto. *Itaque* (inquit) *improuidum, & nihil tale metuentem improuisò adorti, cùm ille (ò securitas:) ad tribunal citaret, vndique inuadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas res eodem quo* Cannensem diem Paulus, & fato est & animo sequutus. nihil illa cæde per paludes, perq; siluas cruentius, nihil insultatione barbarorum intolerantius, præcipuè tamen in causarum patronos: alij oculos, alijs manus amputabant: vnius os sutum, recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus; Tandem (inquit) vipera sibilare desiste. ipsius quoque Consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum, signa, & aquilas duas

adhuc barbari possident: tertiam signifer, prius quã in manus hostium veniret, euulsit, mersamque intra baltei sui latebras gerens, in cruenta palude sic latuit. Hæc Florus, cuius verbis non legitimum prælium, sed excitatam repentè seditionem, & furorem barbaricum descriptum videmus. Adhæc figmentum est Illyrici, quòd Romani Imperatores bicipitem aquilam in insignibus ferant ob duas illas aquilas ab Arminio quondam Vari Legionibus detractas. non enim duas aquilas in insignibus Imperatores gerunt, sed vnam diuisam in duo capita: cuius rei causa illa est, quòd Imperium esset inter duos Principes diuisum, quorum alter in Occidente, alter in Oriente, sedem habebat. quod prçter alios scriptores, ipse etiam Illyricus probat Cent. nona capite decimo sexto col. 621. Denique non rectè colligit Illyricus, Germanos ius adeptos in Imperium Romanum, quia duas aquilas Romanis eripuerunt. nam si ita liceret colligere, multo iustiùs sibi Carthaginenses, Parthi, Persæ, aliæque gentes Romanum Imperium vendicarent, quàm Germani. Siquidem Annibal Carthaginensium Imperator, nõ duas aquilas ex insidijs rapuit, sed ad Ticinum primò, deinde ad Trebiam, tertiò ad Trasimenum, quartò ad Cannas, totos Consulares exercitus fudit, idque tanta Romanæ nobilitatis strage, vt ex postrema hac victoria, duos modios annulorum aureorum Carthaginem miserit, cuius rei, vt omittam ceteros, testis est Lucius Florus, libro secundo. Parthi postmodum, Orode Rege, eodem Floro teste libro tertio, capite vndecimo, cum Crasso Roman. Imperatore congressi, vndecim legionibus Romanorum deletis, signis quoque, & aquilis ereptis, & ipso Imperatore occiso, victoriam de Romanis maximam retulerunt. Sapores verò Persarum Rex, non exercitum solùm Romanorum profligauit; sed etiam Romanum Principem Valerianum vi cœpit, eumque ad extremam vsq; senectutẽ, ignominiosissimã seruitute seruire coegit. vt scribit Eutropius lib. sexto Orosius libro septimo alijque permulti; nec tamen vnquam vel Annibal, vel Orodes, vel Sapores Romanorum se Imperatores appellarunt. verùm ne Arminius quidem id nomen sibi vsurpare auderet, nisi iam tandem post mille quingentos annos eum purpura & diademate vel inuitum ornare decreuisset Illyricus.

III. Veniamus ad 3. Illyrici argumentum, quod ex verbo Dei, admirabili artificio scilicet, contexitur. Regna atque Imperia (inquit Illyricus pag. 2. 3. 4. & 5.) non sacrificorum cerimonijs, sed gladio, ac iure belli Deus transferre solet. testatur id Dei illa nobili monarchiarum pictura diuinitus Danieli monstrata, Daniel. secundo & quarto. Idem perpetua experientia confirmat. sic Nembrotus, Ninus, Semiramis, & alij facti sunt robusti venatores coram Deo. Sic iure ac vi belli, aut gladij, Imperium transijt à Babylonijs ad Persas, à Persis ad Macedonas, à Macedonibus ad Romanos, & à Romanis ad Germanos. Hanc rationem transferendi regna ac dominia declarat Deus Hierem. 27. & Isaiæ 45. Hac igitur diuinitus ordinata via, Germanica natio longè amplissima & robustissima, Occidentale Imperium occupauit.) Hęc ille. Hic ego primùm quęro, an Deus plerumq; solùm, an verò omnino semper Re-

gna

A gna transferre soleat vi gladij. si enim plerumque non autem semper, dixeris; iam argumentum per se concidet. non enim rectè colliges: Plerumque Regna transferuntur vi gladij: igitur regni Romani trãslatio à Græcis ad Francos vi gladij facta est, quod enim plerumque fit, potest etiam aliquando non fieri. Sin autem, semper omnino, responderis, falsum assumes: nam trãslatio Reipub. Hebræorum à Iudicum potestate ad Regiam gubernationem; & rursum translatio eiusdem Imperij à Saule ad Dauidem; ac deinde à Ioramo & Iehu, prophetica vnctione, non vi gladij facta est. 1. Reg. 9. & 16. & 4. reg. 9. tametsi enim bellum fuerit Dauidi cum Isboset filio

B Saulis; tamen sine bello regnum obtinuerat super domum Iuda. Iehu verò etsi Regem Ioram, & Iezabel Reginam, & stirpem omnem Regiam interfecit; id tamen non bellum fuit, sed vltio diuina: nec enim vllus restitit Iehu, aut cum eo iure belli pugnauit. Viderit igitur Illyricus, an sit falsum & contra Dei verbum, quod ipse confidenter asseruit, Deum non cæremonijs Sacrifici, sed iure ac vi belli regna transferre. deinde trãslatio maximæ partis regni Hebræorum à Roboam ad Hieroboam sine bello facta est 3. Reg. 12. translationem eiusdem regni post Babylonicam captiuitatem à domo Iuda ad domum Leui, hoc est, à Ducibus ad Sacerdotes, certè non bellum, sed populi consensus fecit. translationem alterius partis

C Romani principatus ab Vrbe Roma ad Constantinopolitanam ciuitatem, ex qua factum est postea vt Græci aliquando Romanis imperarent, nonne sine gladio sola Constantini voluntas effecit? translatio regni Francorum à Merouingis (vt Historici loquũtur) ad Carolingos, nonne Pontificis auctoritate, & procerum consensu sine armis facta est? denique, vt alia multa prætercam, translatio Imperij Rom. à Francis ad Saxones, nonne cum incredibili omnium pace & tranquillitate, sine vllius sanguine facta est? non igitur est verum quod Illyricus ait, perpetuam experientiam testari, Regna atque Imperia vi gladij solere transferri.

D Sed rursus ab Illyrico quæro, vtrum Nembrotũ, Ninum, Semiramidem, Nabuchodonosor, Cyrum, Alexandrum, Iulium, quorum similem videri voluit Carolum Magnum, iure, an iniuria, regna occupasse velit? si enim iniuriam, responderit; iniuriam faciet Carolo, & qui ei successerunt, Germanis omnib. Imperatoribus: cũ titulum iustissimum, quem nos Historicorum omnium testimonió Imperatores nostros habere defendimus, ipse illis detrahat, & pro eo latrocinium Tyranidemque substituat. sin autem iure, dixerit, quod eius verba satis apertè indicare videntur; tum sine dubio cum verbo Dei, & ipsa ratione pugnabit. nam etsi Deus sit, qui vt scripturæ loquuntur, transfert Regna, atq;

E Imperia, quique Nabucodonosor, & Cyro, alijsque monarchis, regna maxima attribuit: non tamen propterea illi iustè regna aliena inuadebant, & igni ac ferro omnia deuastantes, viam sibi ad summam potentiam, & gloriam patefaciebant.

Certè de his monarchis Sanctus Augustinus ita scripsit libro quarto de Ciuitate Dei. cap. 6. *Inferre bella finitimis & inde in cetera procedere, ac populos sibi non molestos sola Regni cupiditate conterere, & subdere.*

ſubdere, quid aliud quam grande latrocinium nominandum eſt? Neque huic ſententiæ teſtimonia illa repugnāt, quæ Deum auctorem translationis ac mutationis Regnorum faciunt. Deus enim vtitur mala voluntate (quam tamen ipſe non fecit) aliquorum hominum, ad aliorum peccata punienda: & ſic interdum admirabili ratione prouidentiæ ſuæ quibuſdam Regna adimit, quibuſdam largitur; vt & qui Regno cadit, iuſtiſſimè cadat, nec tamē iuſtè poſſideat, qui regnum inuadit. Ac longè alia ratione Deus prouinciam Palæſtinæ filijs Iſraël poſſidendam tradidit, quàm illam eandem vel Salmanaſſar, vel Nabuchodonoſor poſtea tradiderit. ſiquidem filij Iſraël duce Ioſue laudabili obedientia cum Palæſtinis pugnabāt; illiſque ad internecionem deletis, terras eorum ſibi vindicabant. Salmanaſſar & Nabuchodonoſor deteſtabili ſacrilegio Dei populum captiuum ducebant, nec imperio Dei, ſed prauæ ſuæ cupiditati obſequebantur; tametſi Deus ipſis etiam ignorantibus & nolentibus vtebatur ad id quod iuſtiſſimè fieri ipſe volebat. Explicant hanc rem accuratè ſanctus Auguſtinus lib. de gratia & libero arbitrio capit. 20. & 21. & Hugo de ſancto Victore libro primo de Sacramentis parte quinta cap. 29. Sed nobis vnum ſcripturæ teſtimonium hoc loco ſatisfaciet. Iſaiæ 10. ſic loquitur Dominus ad Regem Aſſyriorum: *Væ Aſſur; virga furoris mei, & baculus ipſe eſt. in manus eius indignatio mea. ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat ſpolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quaſi lutum platearum. ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non ita exiſtimabit, ſed ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem gentium non paucarum. dicet enim, Nunquid non Principes mei ſimul reges ſunt?* Et infrà: *Erit cùm impleuerit Dominus cuncta opera ſua in monte Sion, & in Hieruſalem, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis Regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorum eius. dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, &c.* Hoc enim loco apertè videmus, miſſum fuiſſe à Deo regem Aſſyriorum ad occupandam & diripiendam prouinciā Hebræorum, quòd ita eſſent eorum peccata promerita: ipſum tamen Regem Aſſyriorum non eo animo profectum, vt tamquam Dei miniſter peccata puniret; ſed vt per aliorum cladem & ſubiectionem ipſe creſceret, & ſemper lōgiùs latiuſq; regnaret. Quare nec ita miſſum fuiſſe intelligere debemus, quaſi præceptum habuerit, vbi obedientia laudaretur; ſed quia permiſit Deus vt cupiditatem ſuam expleret in eum populum, qui tali vexatione dignus erat, puniendus etiam ipſe poſtea, quòd alienam prouinciam nullo iure ſibi vindicaſſet. Quod etiam hoc tempore de Turcarum Imperio dici poſſe, nemo piorum & prudentium Chriſtianorum dubitat. quis enim ambigere poteſt, quin diuina prouidentia, quæ transfert Regna atque Imperia, factum ſit, vt ad noſtra punienda peccata, Rex Turcarum Græcis prouincias vniuerſas; & nuper etiam Rhodum, Chium, Cyprū, & magnam Pānoniæ partem Latinis eripuerit? & contrà tamen nemo niſi Turca aut Turcarum amicus negabit, quin per ſummam iniuſtitiā Othomannus alienas prouincias occuparit. Hęc ego paulo fuſius tractaui, quòd Illyricus ita loquatur de hac re ambiguè, vt veriſſima latrocinia pallio prouidentiæ diuinæ tegere, & Principes ad aliena regna occupanda exhortari voluiſſe videatur. Sed de hoc tertio argumento ſatis diximus. Sequitur quartum.

A

IV. *Imperialem* (inquit Illyricus pag. 44. & 45.) *dignitatem inde habuit* (Carolus) *quò, ſicut Theodoricus primus Gothicus Rex fuit adoptatus à Zenone Imperatore, accepitque dono Romam & Italiam vnà cum ſuis ſucceſſorib. ac inſuper ea dignitate Odoacrem exuit: ita porrò Longobardi, cōprobante & iuuante Conſtantinopolitano Imperatore, eadem gloria, iure, & poſſeſſione exuerunt Gothos, ac denique Reges Longobardicæ Francici Reges, præſertim verò Carolus Magnus,* B *vicis, & dignitate poſſeſſioneque Occidentalis Imperij ſup Roma ac Italia exuit, ipſoq; eo iure belli potitus eſt, quare etiam mox Romani poſt victos Longobardos illi iurarunt, quod factum eſt amplius 20. annis ante illam actionem ſub Leone Papa (vt iſti aiunt) factam, per quam Papiſtæ dicunt eſſe translatum Imperium ad Frācos.* Hæc ille. Huius argumenti tot mihi videntur eſſe mendacia, quot ſunt ſententiæ. Principiò nō exuerūt Longobardi Gothos poſſeſſione Italiæ, ſed Græci Imperatoris duces Beliſarius & Narſes; vt Procopius, Agathius, Iornandes Leonardus Aretinus, Paulus Diaconus, & alij omnes teſtātur, qui de bellis Gothorum & Longobardorum ſcripſerunt. Tantum verò abeſt vt Imperatore comprobante & iuuante Lon- C gobardi Italiam occupauerint, vt potiùs cum ipſo Imperatore, & eius Exarchis longo tempore de Italiæ poſſeſſione pugnauerint, vt ex libris Pauli Diaconi de rebus geſtis Longobardorum, & ex alijs Hiſtoricis cognoſci poteſt. Quid, quòd Paulus Diaconus in vita Iuſtiniani ſenioris ſcribit, Longobardos in Italiam à Narſete inuitatos fuiſſe, vt Imperatorem eius prouinciæ poſſeſſione ſpoliarent? Quemadmodum autem Franci potuerunt Longobardis Vrbem Romam eripere, quam illi numquam poſſiderunt; ſiquidem ex hiſtorijs omnib. illius temporis conſtat, Longobardos, etſi magna Italiæ parte potirentur, nūquam tamen Vrbem Romam, aut prouincias Italiæ, D Campaniam, Apuliam, & Calabriam, Græcis Imperatoribus adimere potuiſſe. En igitur quanta fide ſit dignus Illyricus, qui nouas hiſtorias, repugnantibus Hiſtoricis omnibus, comminiſcitur.

Porro Ciues Romani, exactis Italia Longobardis, ſi Carolo Magno iurarunt (nec enim eiuſmodi iuſiurandum apud idoneos auctores inuenio) non vt Principi, aut domino, ſed vt Patricio, & defenſori iurarunt. Hadrianus enim Pontifex cùm fideli opera Caroli Magni vſus eſſet in expellendis Longobardis, qui perpetuis excurſionibus ditionem Romanam infeſtabant, Patricium eum Romanorum, & defenſorem appellauit, vt Gratianus ſcribit diſt. 63. can. Hadrianus, & can. In Synodo. Neque de ea re E dubitari poteſt. cùm & Hadrianus Papa in epiſtola ad Taraſium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, Carolum Francorum & Longobardorum ducem, Patritiumque Romanorum appellet, & ipſe ſe eiſdē nominibus in diplomatibus ſuis appellare conſueuerit.

V. Reſtat argumentum poſtremum, quod Illyricus ex quatuor teſtimonijs texit. Primo loco pag. 45. teſtimonium petit ab Hermanno Comite Nouæ aquilæ.

quilæ, qui libellum de Francorum origine & sedibus ad Carolum quintum scripsit, cuius auctoris verba, vt etiam quædam alia aliorum, Illyricus aliquoties repetit, & tanta prolixitate, vt planè metuere libro suo videretur, si paulò tenuior appareret. Deinde pag. 57. addit testimonium Andreæ Alciati nobilis Iureconsulti, & pag. 58. & 59. adiungit his Gothfridum Viterbiensem, ac Blondum Flauium pag. 60. Quid igitur hæc testimonia valeant, breuiter expendamus.

Hermannum Comitem, & Alciatum, quòd nostro sæculo vixerint, non cogimur magnifacere: præsertim cùm eis plurimos auctores, eosque antiquissimos & integerrimos obijcere possimus. Videtur tamen Hermannus, vt etiam Fridericus Imperator, quem ipse citat, non tam de iure ac titulo Imperatoris, quam de possessione Imperij loqui, qua in re ab eo non dissentimus, nec enim affirmamus Leonem Pōtificem armis Imperium de manu Græcorum eripuisse, ac deinde sic partum & acquisitum Carolo donauisse; sed ius ipsum quod Græcus Imperator in prouincias Occidentalis Imperij habebat, nec non titulos, honores, ac dignitates Augustorum, ac dignitates Augustorum, à Leone Pontifice Carolo impertitas asserimus. qua communicatione factum est, vt Carolus, & ea quæ iam bello sibi pepererat, iusto titulo, vt legitimus Imperator possideret; & ius item haberet ad ea recuperanda quæ Romani Imperatoris antè fuissent. Itaque non pugnat quod Hermannus scribit, Francorum sanguine partum Imperium, cum eo quod Historici veteres summo consensu tradunt, Imperium à Græcis ad Francos Pontificis auctoritate translatum, si ille de possessione, isti de iure loquuti esse intelligantur. Quod quidem tam perspicuè etiam Alciatus scribit, vt mirari satis non possim, cur hunc auctorem in sententiam suam Illyricus pertrahere voluerit. Hæc enim sunt Alciati verba, quæ Illyricus producit pag. 57. *Igitur*, inquit, *Carolus Maximi hac expeditione apud omnes nationes nomine acquisito, nulli non formidabilis, cum arma per Germaniam omnem Pannoniasque circumtulisset, & non Italiam tantum, sed & Illyrici aliquas regiones Græco eripuisset; vt iustum aliquem titulum adepto Imperio prætendere posset, Cæsarem se, & Rom. Imperatorem à Pontifice, populoque Romano designari procurauit.* Audis ne, Illyrice, quid tuus Alciatus dicat? iustum titulum accepisse dicit Carolum à Pontifice populoque Romano. si autem iustum titulum dare, nihil tibi esse videtur; cur paulo ante dicebas, Italiam à Zenone Imperatore Theodorico Regi fuisse donatum? neque enim Italiam à se expugnatam Zeno tradit Theodorico, sed ius dumtaxat expugnandi & occupandi dedit. Quare quemadmodum (te auctore) Zeno Italiam Theodorico verè donauit, cùm ius ad eam tribuit, quam ille tamen suo labore, & Gothorum sanguine sibi parauit; ita nos patiaris cum tot suprà citatis auctoribus dicere, Occidentale Imperium à Pontifice Leone Carolo Regi verè esse donatum, cùm iustum titulum tribuerit licet possessio armis quærenda & retinenda fuerit. Vnum tamen hoc loco non est prætereundum, quod Alciatus scribit, à Carolo Imperium procuratum, non modò sine certo auctore, sed etiam repugnantibus plerisque veteribus auctoribus scribi. Eginarthus enim, Caroli Cancellarius, Conradus Abbas Vrspergensis, Albertus Krantzius, & Ioannes Cuspinianus, quos cap. 2. mendacio quintodecimo, suprà citauimus, testantur Carolo nihil tale speranti, vel etiam recusanti, Imperium à Pontifice esse delatum. quibus certè auctoribus quin maior fides quàm vni Alciato habenda sit dubium esse nemini potest.

Sequitur testimonium Gotfridi Viterbiensis, & Blondi Flauij. Sic igitur Gotfridus: *Carolus, vt fungi statuit diademate mundi, Pontificis summi manibus decreuit inungi.* Blondus verò: *Otho pater* (inquit) *filium Othonem (re in Saracenos Græcosque bene gesta, reuersum, consortem Imperij adsciuit, voluitque Imperatorem à Romano Populo ex prisca consuetudine acclamari, quem Pontifex inunctum Imperiali diademate insigniuit.* Ex his testimonijs colligit Illyricus, nihil omnino Pontificem Imperatori conferre, nisi theatralem & pomparicam cæremoniam, eamque non arbitratu suo, sed Principis iussu vel nutu. At id non rectè colligi, facilè ex his quæ diximus demonstrabitur. non enim Carolus ita fungi statuit (vt Gothfridus loquitur) mundi diademate, vt illud sibi, nullo dante, per se arripere ac vindicare voluerit. id enim nec ab vllo antiquo scriptore asseritur, & multis apertè repugnat. nec scriptoribus modò, sed etiam moribus & pietati Caroli Magni repugnare videtur. Itaque non antè Carolus Imperium sibi assumendum statuit, quàm illud sibi à Pontifice Maximo offerri vidit, tum verò etsi initio recusaret, vt veteres auctores scribunt, tandem tamen assensus est, & (vt Gothfredus dicit) tum demum statuit diadema Cæsareum, & vnctionem Imperialem, de manibus summi Pontificis accipere.

Eadem est ferè Blondi sententia de Imperio secundi Othonis. adscitum enim illum dicit à patre ad cōsortium Imperij; sed non negat id Pontifice consentiente factum esse. & Blondus non negat, quamuis nec asserat; asserit Vitichindus, qui Othonis æqualis fuit. nam lib. 3. de rebus Saxonicis extremo scribit, secundum Othonem iam antea inunctum fuisse Regem, & à Beato Apostolico designatum Imperatorem. Quapropter Otho senior nullam Pontifici fecit iniuriam, si eum in Imperij societatem assumpsit, quem ab ipso Pontifice successorem designatum acceperat. Sed iam solutis omnibus Illyrici argumentis, & primo illo titulo profligato, quo potissimùm aduersarius nitebatur, minus erit in confutandis ceteris laborandum.

CAPVT VIII.

Non accepisse Carolum Magnum à Deo immediatè Imperij dignitatem.

ALTER erat titulus, Dei solius donum. nam quemadmodum Aaronem in Republica Iudæorum, & Petrum in Ecclesia Christiana non humana electio, sed Dei solius benignitas summos Antistites

tistites fecit; & Mosem, Iosue, Othonielem, Gedeonem, Saulem Imperatores ac Principes solus Deus populo suo dedit: sic etiam fieri potuisset, vt Carolus Magnus sine vlla humana vel ope, vel vi, siue arte, aut industria, solius Dei voluntate ad Imperium vocaretur. Sed eiusmodi titulum Carolo Magno nō conuenire, isti omnes auctores docent, quos cap. 4. 5. & 6. suprà citauimus. ac ne ipse quidem Illyricus, si sibi constare velit, id negare poterit. dum enim contendit, Carolum iure belli Imperium sibi parasse, & rursus illud idem, successione hæreditaria, donatione Græcorum, & electione Romanorum obtinuisse; simul certè contendit, non accepisse id munus à solo Deo.

Duo tamen sunt loca in eo Illyrici libro quem refellendum suscepimus, quæ satis apertè significant, traditum Imperium Carolo Magno fuisse diuinitus. prior locus est pag. 5. vbi ex eo probat Illyricus, non potuisse Papam transferre Imperium; quia Dei solius est posse dicere, Mea sunt omnia, ego do ea cui volo: ego transfero Regna ac Monarchias de gente in gentem meo arbitrio. Sed si hoc argumentum aliquid efficeret, efficeret etiam, nullum omnino Principem electione hominum fieri. & quoniam non solum Dei solius est Regna transferre, sed etiam non est potestas nisi à Deo, vt Apostolus ait Rom. 13. rursus efficiemus, nec Regem Prætori, nec populum magistratui, nec dominum seruis, nec parentem liberis vllam potestatem posse tribuere.

Si quis verò pro Illyrico fortè respōdeat, ita esse Deū auctorem primum ac præcipuum omnis potestatis, atque ab eo potissimùm ita Imperia omnia & Regna transferri; vt modò tamen id per se, modò per alios faciat: is quoque pro nobis poterit Illyrico respondere, Imperium Romanum à Græcis ad Francos, Pontificis auctoritate translatum, à Deo esse translatum id enim Deus fecit, sed opera Vicarij sui nam quod Vicarius accepta à Principe auctoritate facit, id etiam Princeps ipse facit.

Posterior locus est pag. 61. vbi ex nescio qua visione Constantini Imperatoris Constantinopolitani, Illyricus probat, diuino mandato Carolum Magnum Imperatorem esse constitutum. Sed indignum est argumentum, cui respondeatur. Primùm enim auctor eius visionis non satis magnam fidem apud homines doctos habere solet. nā etsi vir probus, ac pius fuerit, multa tamen fabulosa operi suo inseruit. Itaq; more suo mentitur Illyricus, cùm auctorem hunc antiquissimum, atque ita authenticum esse dicit, vt eius scripta Catholicis quasi propria adyta, & quasi sacra esse, videantur. Deinde ipsa visio (seu vera seu falsa fuerit) nullam mentionem Imperij facit. hæc enim est summa visionis: (*Vincentius lib. 24. Speculi cap. 4.*) Cùm egeret auxilio aduersus barbaros Imperator Constantinus Copronymus, per quietem à Deo monitus est, vt Carolum Regem Francorum adiutorem in eo bello susciperet. Ergo quod Illyricus addit, tū diuino iussu datum esse Carolo Imperium Occidentis à Constantino, figmentum Illyrici est, nisi fortè ipse quoque in quiete somnium aliquod vidisse se dicat. Sed fac postremò & visionem Constantini veram esse; & ea Carolo Imperium Occidentis promissum; quid aliud inde colligi posset; quàm id Imperatori Græco à Deo fuisse diuinitus indicatum, quod postea factum, cùm Carolus Pontificis Maximi auctoritate Imperator Occidentis salutatus est? sic enim & Nabuchodonosor somnio diuinitus immisso didicit Imperium suum ad Persas, & Medos, inde ad Græcos, postremò ad Romanos transferendum nec vllus inde colligit, iussum fuisse à Deo Nabuchodonosor Regem, Regnum suum cum Persis & Medis communicare.

CAPVT IX.

Imperium Romanum non venisse ad Carolum iure hæreditaria.

TERTIVS expendendus titulus est, Ius successionis hæreditariæ quo titulo non peruenisse ad Carolū Imperiū Romanorū, nemo negare pōt, nisi qui aut nimiū sit impudēs, aut in historijs nihil legerit. siquidē extra controuersiam est, Pipinum, Caroli Magni patrem, ex præfecto siue magistro aulæ, Regem Francorum dictum esse; idque Zachariæ & Stephani Romanorum Pontificum auctoritate. Auctores nos suprà citauimus cap. 2. mendacio 19. Imperatorem Romanorum fuisse Pipinum nemo scripsit. Quare cùm ex Pipini patris successione nihil aliud Carolus habere potuerit, nisi quod Pipinus habuit; efficitur profectò, Carolum iure hæreditario non Imperatorem Romanorum, sed Francorum Regem solùm, idque non sine Pontificis Maximi beneficio in patrē eius antea collato, esse potuisse.

Deinde certum exploratumq; est, Carolum Magnum post obitum Patris, ab Hadriano Pontifice *Patricium* Romanorum (quæ est dignitas secunda post Imperatoriam) esse creatum, vt nos suprà demonstrauimus. quis verò sibi persuadeat, Carolum Magnum passurum fuisse, fieri se ex Imperatore Patricium? idem .n. fuisset, ac si aliquis hoc tempore in suo regno aut Prorex, aut Præfectus vrbis, honoris ergò diceretur.

Accedit postremò, fieri nullo modo posse, vt successione hæreditaria Romanum Imperium Carolus Magnus acceperit, nisi falsum sit quod omnes Historici summa consensione tradunt, fuisse Carolum Magnum, primum Imperatorem ex gente Francorum.

Sed videamus quid Illyricus contrà proferat. Is igitur Odoacrem Herulum, Theodoricum Gothū, & Clodoueum Francum, Romanos Imperatores fuisse contendit: & quoniam ij Germani, vel certè ex Germania oriundi erant, eorum imperium hæreditaria successione ad Carolum Magnum deuolutum esse colligit, ac primum pag. 21. 22. 23. 24. & 25. Odoacrem Imperatorem fuisse, sex rationibus probat; quas ego, Deo iuuante, sex mendacia esse demonstrabo.

Affirmat primò à Leone Bessicano, Græco Imperatore, tributum fuisse Odoacri Imperium Occidētis, ita Odoacrem Imperatoris auctoritate Imperatorem legitimè creatum. *Romani* (inquit Illyricus) *seu potius Constantinopolitani Imperatoris, sæpius ius Occidentalis Imperij Germanis tradiderunt, quod authenticis historijs, Christo iuuante, contra Papalium adula-*

torum

horum mendacia probabimus. Prima igitur translatio facta est sub Leone Bessicano Constantinopolitano Imperatore, circa annum 460 in Othoacarum, aut Odoacrem, à militibus Romanis, teste Alciato. Hæc ille. qui etsi non dicat à Leone, sed sub Leone Imperium translatum esse in Odoacrem; necesse tamen est, vt aut velit Leonis auctoritate id factum esse, aut ipse non sibi constet. proposuit enim se probaturum, sæpius Imperium à Græcis Imperatoribus traditum esse Germanis; & continuò subiungit primam communicationem sub Leone Bessicano esse factam. siue autem Alciatus id scripserit (neque enim vsquam id in Alciato reperire potui) siue non scripserit, falsum est quod hic asseritur. Cassiodorus enim in Chronico, sub Zenone, qui tertius fuit à Leone Bessicano, scribit Odoacrem Italiæ Regem factum, Leone Bessicano iam defuncto: quod idem scribunt & cæteri grauiores Historici, vt Beda de sex ætatibus in Zenone, Marcellinus Comes in Chronico, Paulus Diaconus lib. 16. rerum Romanarū, Ado Viennensis in Chronico, Abbas Vrspergensis item in Chronico, Otho Frisingensis lib. 4. cap. 30. Ioannes Naucletus generat. 16. Onuphrius in lib. primo de Principibus Romanis; &, quod magis est mirandum, Illyricus ipse Centuria quinta, cap. vltimo col. vltima; vt iam eum non solum mentiri, sed etiam sibi repugnare necesse sit. Itaque falsum est quod de Leone Bessicano hoc loco scribit Illyricus.

Sed fortè erratum est solùm in nomine, & Zeno Imperator Imperium Odoacri tradidit: quod fecisse Leonem, falso dictum fuerat. Imo non solùm in nomine, sed etiam in re ipsa erratum est. tantum enim abest vt Zeno Imperator Imperiū Occidētis Odoacri tradidit, vt nihil grauiùs tulerit, quā ab eo Italiā per vim & tyrānidem occupatam. vt enim Abbas Vrspergensis scribit, Odoacer regnum Italiæ inuito Zenone possedit: ac propterea Theodoricum Gothū cum exercitu ad Italiam Zeno misit, vt inde Odoacrem Tyrannum, atque oppressorem Vrbis & Italiæ expelleret; quod etiam plerique alij scripserunt, vt Procopius lib. 1. de bello Gothorum, Iornandes in commentario de rebus Geticis, Leonardus Aretinus in primo libro de bello Italico, Paulus Diaconus lib. 16. rerum Romanarum, Blondus Decadis primæ lib. 3. Nauclerus generat. 26. Freculphus tomo secundo, Chronicorum lib. 5. cap. 18. nec vllum omnino me legisse memini, qui contrà scriberet, præter vnum Illyricum.

Addit 2. Illyricus Odoacrem à militibus Romanis in Monarcham electum, cùm esset ipse etiam vnus ex primoribus Ducibus ac Principibus Romanorum. Sed hic quoque duo mendacia sunt. nam Historici omnes suprà citati testantur, Odoacrem non alios milites habuisse nisi barbaros, reliquias videlicet exercitus Attilæ Regis Hunnorum; atque ab ijs militibus Regem appellatum, cùm capto Ticino, Romanas legiones ad internecionem deleuisset, scribit Carolus Sigonius lib. 14. de Imperio Occidentali. quod planè congruit cum eo quod scribit Procopius lib. 1. de bello Gothico, Odoacrem non à Romanis, sed à Gothis militibus petijsse, vt se Romanum Regē constituerent.

Porro summa dignitas quam apud Romanos adeptus est, anteq̄ Regnū in Italia sibi vindicaret, ea fuit (si Procopio credimus lib. 1. de bello Gothorū) vt armiger esset Orestis, magistri militiæ Romanorum. quocirca nō Dux aut Princeps in exercitu Romano, sed famulus vnius ex Ducibus Romanis Odoacer antea fuerat. Sed placuit Illyrico eum ex armigero Principem facere; & ex ordine seruorum, in ordinē Senatorum mendacio suo prouehere, quanquam eo tempore, quo Rex Italiæ creatus est, nihil omnino commune cum Romanis habebat. discesserat enim iam antea ex Italia; & in patriam profectus, multitudinem variam barbarorum collegerat, vt cum ea Italiam, dissensionibus Principum laborantem, opprimeret: nec solùm Romani Principis dignitatem eo tempore non habebat, sed neque ciuilem vllum cultum, ac ne indumenta quidem, nisi rusticana, & barbara. siquidem iter facienti Odoacri cum exercitu per Noricorum rura (vt scribit Paulus Diaconus in vita Augustuli, & post eum Abbas Vrspergensis in Chronico) S. Seuerinus victoriam in hæc verba prædixit; Vade nunc ad Italiam vade Odoacer, vilissimis interim animantium pellibus indutus, multis citò plura largiturus.

Tertiam rationem sumit Illyricus ex ambiguis quibusdam verbis Blondi Flauij. Quod enim Blondus scripsit lib. 2. Decadis primæ, turbinem illum irruptionis Odoacris in Italiam à Romanis ciuibus Augustuli æmulis, suscitatum, sic Illyricus interpretatur, vt primarij Romanorum Odoacrem vocauerint, ac Romanum Imperatorem contra Augustulum appellauerint. atque addit, non defuisse graues causas creandi noui Imperatoris, & suscipiendi arma contra Augustulum. Sed hæc interpretatio cum ipso Blondo pugnat. Blondus enim in eodem libro non modò non meminit illius expeditionis Romanorum pro Odoacre aduersus Augustulum; sed etiā disertis verbis testatur, nullum nouum Imperatorē post Augustulum esse creatum à Romanis; sed in Augustulo perijsse atque omnino exstinctum fuisse Occidentale Imperium; Odoacrem verò non Romanorum Imperatorem, sed Italiæ duntaxat Regem fuisse. Itaque verba illa Blondi de turbine irruptionis Odoacris ab æmulis Augustuli suscitato, si cum alijs Blondi, ac cæterorum Historicorum sententijs consentire debēt, nihil aliud significare possunt, quàm ex mutuis odijs, & contentionibus Principum Romanorum, quibus ad extremam debilitatem Imperium Occidentale paulatim deuenerat, occasionem accepisse Odoacrem Italiam occupandi. Quod planius loco paulò antè notato his verbis Sigonius explicauit: Odoacer fama rerum quæ seditiose gererentur in Italia percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarsit. animum verò eius incendit, ac propè certa victoriæ fiducia incitauit ipse Imperator Momyllus, cuius in tanta populorum dissensione infirmissimas opes esse comperiebat.

Quarta Illyrici ratio similis est superiori. Nam quia Blondus Flauius lib. 3. Decadis primæ scriptum reliquit, Odoacrem à Romano populo summis honoribus affectum; inde ipse colligit, Odoacrem à Romano populo Imperatorem sine dubio salutatum. Qui poterant (inquit) alij esse isti summi honores à populo tam cupide oblati Odoacri, nisi Imperiū, de quo nūc prior Imperator victus nouo victoriq; cedebat? Sed non est cur in hoc argumento diluendo diutiùs hæ-

remus: explicat enim eodem loco Blondus, qui fuerint summi illi honores, dum ait, Odoacrem ab vniuerso populo Regem Italiæ salutatum, & in Capitolium, tanquam Vrbis dominum, festiuis acclamationibus deductum. deinde quidquid ei honoris Populus aut Senatus obtulerit, Imperatoris certè titulum Odoacer nunquam admisit. siue enim verecundia Augustalis maiestatis, vt quidam volunt, permotus fuerit; siue barbara superbia euersi potius quàm parti Imperij gloriam maluerit; illud ex Mariano Scoto, & Aurelio Cassiodoro in Chonico constat, solo eum Regio nomine contentum, purpura, & diademate, alijsque regalibus insignibus perpetuò caruisse.

Ex quo soluitur etiam quintum Illyrici argumentum, quod ex iure belli depromptum est. id enim ius belli postulare videtur, vt victoris fiant, quæ is qui victus est antea possidebat. Sed prætterquam quod Odoacer, vt suprà dictum est, solo Italiæ regno contentus, ad ius vniuersi Imperij, & Augustalem dignitatē minimè aspirauit; non ius, sed iniustitia belli dicenda est, cùm quis alienam prouinciam, nulla iniuria prouocatus, sola regnandi cupiditate inuadit: quod Odoacrem fecisse Procopius scribit lib. 1. de bello Gothico. Hoc pacto (inquit) sibi tyrannidem eum comparasse, ad decimum annum tyrannidem stabiliuit. neque à Procopio scriptores cæteri dissentiunt.

Sextum denique ac potissimum argumentum Illyricus ducit ex Augustali abdicatione. quoniam enim Odoacre Italiam inuadente, Augustulus Imperator sponte purpuram abiecit, atque ab Odoacre vita donatus est, ratiocinatur Illyricus Augustulū Imperatorem Imperium suum Odoacri pacificè tradidisse. *Nō est dubitandum* (inquit Illyricus) *quin id ipsemet Regi Odoacri renunciauerit, vt sibi modò vitam largiretur*. At leuior coniectura est, quàm vt opponi possit tot Historicorum testimonijs, qui in Augustulo Occidentale Imperium defecisse constanter affirmant, nec enim in Augustulo defecisset, si Odoacrem successorem Augustulus habuisset. quia verò eodem in locos bis mentitur Illyricus, cùm ait, Italicos scriptores solos tunc scripsisse, & ex inuidentia inter Imperatores Romanorum Odoacrem numerare noluisse; adscribere hic operæ precium duxi testimonia Germanorum, qui cum Italicis in hac re describenda mirificè consentiunt.

Iornandes Gothus ante omnes Italicos de hac re scripsit, cum Iustiniani tempore floruerit, ante annos 1000. is igitur sic loquitur in lib. de rebus Geticis, Odoacer (inquit) Turcilingorum Rex habens secū Scyros, Herulos diuersarum gentium auxiliarios, Italiam occupauit: & Oreste interfecto, Augustulum filium eius de regno pulsum, in Lucullo Campaniæ Castello exilij pœna damnauit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis Imperium, quod 709. Vrbis conditæ anno primus Augustorum obtinuit Octauianus, cum hoc Augustulo perijt, anno decessorum, prædecessorùmue regni 522. Quod idem repetit in lib. de regnorum ac temporum successione.

Idem tradit, ac propè verbis ijsdem, Freculphus Lexouiensis tomo 2. Chronicorum lib. 5. cap. 17. qui auctor cùm tempore Ludouici Pij ante annos ferè 800. vixerit, sine dubio plerosque Italicos scriptores

A antecessit. Id ipsum testantur Otho Frisingensis lib. 4. Historicæ cap. 31. & Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico, cuius verba (quia diligentissimè annorum numerum continent) hic adscribam: *Augustulus* inquit, *sponte purpuram abiecit, & Imperialem maiestatem deposuit. Ita Romanum Imperium toto orbe venerandum, & Augustalis illa sublimitas, quæ ab Augusto quondam Octauiano 709. à condita Vrbe anno cœpit, in hoc Augustulo perijt, anno ab Vrbe condita 1227. à Cæsare verò, qui primus singularem in eo principatum arripuit anno 524. ab Incarnatione Domini anno 477.* Hæc ille. Consentiunt Ioan. Nauclerus generat. 16. & Albertus Krantzius lib. 1. Vandaliæ

B cap. 35. qui Imperium in Occidente ab Augustulo vsque ad Carolum Magnum annis plusquam trecentis vacasse scribunt. Quid igitur Illyricus somniabat, cum scriberet solos Italicos tunc scripsisse, & ex inuidentia Odoacrem Imperatorem appellare noluisse? Sed Martinus Polonus (inquit Illyricus) contraria disertis verbis scribit. sic enim ait, Augustulus cùm videret Odoacrum (vt ipse eum nominat) interfecto suo patre Oreste, iam totam Italiam tenere, sponte sua, exuens purpuram, de Imperio cessit. At non rectè legisti, aut de industria mortuo, Illyrice, peruertisti verba Martini. Ille enim Conradum (vt videtur) sequutus, sic ad verbum scribit: Augustulus sponte purpuram abijciens, Imperialem deposuit

C maiestatem. Abiecit igitur ac deposuit Imperium Augustulus: sed neque ipse illud Odoacri tradidit; neque Odoacer, vt iam satis perspicuè à nobis est demonstratum, assumpsit.

Sed fac, si placet, Odoacrem Imperatorem Romanorum fuisse, adde etiam, ab exercitu dictum, à Senatu & Populo confirmatum; atque (vt nihil desit) voluntas quoque Græci Imperatoris accesserit: quid hæc ad Carolum Magnum? Odoacer Herulus fuit, Carolus Francus. qua igitur lege hic illius Hæres constituitur? Odoacer paulo postquam Italiam occupasset, à Theodorico Rege Gothorum, & vita & regno spoliatus est. qua ratione igitur amissam hæ-

D reditatem ad posteros transmisit? Odoacer Carolum annis trecentis & triginta circiter antecessit, atque interim Italia dominos sæpe mutauit Gothos, Græcos, Longobardos. quis igitur post tot sæcula, totque rerum mutationes, Odoacris hæreditatem integram Carolo repræsentauit? Ad Germanos (inquit Illyricus) Imperium pertinet: Odoacer enim Herulus fuit, proinde Germanus. at cum tam Heruli quàm Franci, Germani sint; cur ad Francos potius quàm ad Herulos Imperium delatum est? Deinde Odoacer fuit Germanus; ita Seuerus, Africanus, Heliogabalus Syrus, Maximus Thrax, Philippus Arabs, Decius Pannonius, Claudius iunior, Illyrius, Diocletianus Dalmata, Theodosius Hispanus, at-

E que, vt alias nationes omittam, quæ Imperatores Romano populo dederunt, Iulius, Octauius, Tiberius, Caius, & cæteri quam plurimi. Itali fuerunt. quo iure igitur propter vnum Odoacrem Imperium ad Germanos pertinebit; propter alios tam multos ad alias nationes, atque ad Italicam præcipuè, non pertinebit? quare non necessariò ad eam nationem Imperium pertinet, ex qua eligitur Imperator. Quod verò post tēpora Caroli Magni sola Germania sedes Imperij facta sit, nō virtus Odoacris, neq; Imperij tra-

do acuatura, sed solius Apostolicæ Sedis auctoritas facit.

Atque hactenus de Odoacre. nunc de Theodorico & Clodoueo faciliùs explicabimus. eadem enim ferè horum atque illius est ratio. Igitur à pag. 26. vsque ad 35. de Theodorico Rege Gothorum scribit, ac docet, eum quoque Romanum Imperatorem fuisse, & per eum ad Carolum Magnum, quòd vterque Germanus esset, Imperium hæreditario iure peruenisse. *Secunda* (inquit) *translatio aut communicatio Imperij erga Germanos, facta est à Zenone Imperatore Constantinopolitano, qui de consensu totius Senatus Imperialis adoptauit sibi Theodoricum Gothorum Regem, qui sine controuersia Germanus fuit, eique Romam, Italiam, & totum Occidentale Imperium largitus est.* Hic primùm dicere possemus quod de Odoacre diximus; quid Carolo & Theodorico; cùm ille Francus; iste Gothus fuerit? & rursus cùm Theodorici successores à Iustiniano Imperatore Italia pulsi profligatique fuerint, atque adeò Imperium Theodorici (si hoc nomine appellari debet) penitus interierit; quod est illud Imperium, quod à Theodorico ad Carolum hæreditario iure peruenit? Sed hæc omitto, ne aduersarium imitari videar, qui ijsdem sæpius iterandis, incredibili tædio lectorem suum fatigat.

Id vnum hoc loco statuo, Theodoricum à Zenone sibi filium adoptatum, Consulemque ordinarium & Regem Italiæ dictum, non tamen Imperatorem & Augustum appellatum; proinde Regem Imperio subiectum, non collegam & consortem Imperij ab Augusto assumptum, Theodoricum fuisse. Ita verò sa rem habere testantur Historici penè omnes, qui ab Augustulo vsque ad Carolum Occidentis Imperium vacasse scribunt. testantur quotquot nomina, tempora, numeros Imperatorum edidere. Siquidem in tanto numero Chronologorum neque vnus reperitur, qui Theodoricum in Imperatorum Romanorum seriem & numerum retulerit: ac ne ipse quidem Cassiodorus, qui Theodorici Cancellarius erat, & in Chronico suo Imperatores, & Consules Romanos accuratissimè descripsit. testatur ipse Theodoricus, qui in tot epistolis, quas scripsit, quæque apud Cassiodorum extant, nunquam se Cæsarem, nunquam Augustum, nunquam Imperatorem vocat. testatur Procopius, qui lib. 1. de bello Gothico, Theodoricus (inquit) Romani Imperatoris, nec insignia, nec nomen sibi desumpsit, sed quoad vixit, Rex est appellatus, quo nomine suos barbari nuncupant duces. Testatur denique ipsemet noster aduersarius Illyricus. Sic enim scribit Cent. 6. cap. 16. col. 840. *Theodoricus* (inquit) *Romani Imperatoris nec insignia quidem nec nomen sibi vendicauit: sed Rex est appellatus, sicut barbari Duces vocare solent.* Ac, ne fortè soli sibi non crederemus, idē confirmauit ex Ioan. Cuspiniano. quod sanè Illyrici testimonium satis esse deberet, nisi cum homine ageremus, qui modò ait, modò negat. Subiectum verò Imperatori Regem Theodoricum fuisse testatur in primis ipsa adoptio, cuius meminere plerique Historici; Iornandes de rebus Gothicis, Procopius lib. de bello Gothico, Abbas Vrspergensis in Chronico, & alij. Siquidem propterea Imperator Zeno Theodoricum Italiæ regno donatum, sibi filium adoptauit, vt subiectionis, atque obedientiæ memor esset, quam Imperatori Rex, & patri filius deberet. testatur deinde Theodoricus ipse; qui, Iornande in lib. de rebus Goticis auctore, seruum se & filium Imperatoris esse, atque eius munere regnum Italiæ possessurum dicebat; & (vt addit Olaus lib. 9. Hist. Gothorum cap. 17.) non tam sibi, quàm Imperatori Romam, atque Italiam recuperandam asserebat. Testātur denique Athalaricus & Theodahatus, Theodorici in Italiæ regno successores, vterque enim in epistolis ad Iustinianum Imperatorem, quæ sunt apud Cassiodorum 1. lib. 8. & 25. libr. 10. obedientiam Imperatori debere se ingenuè confitentur. Quod idem satis indicant epistolæ cæteræ, tum ipsius Theodahati, & prædecessoris eius Athalarici, tum etiam Amalasuenthæ & Godulinæ Reginarum ad eundem Iustinianum, & coniugem eius Theodoram.

Sed videamus quibus testibus Illyricus probet, Theodoricum Imperatorem fuisse Romanorum. Primo loco Sigebertum profert. At Sigebertus in Chronico anni 487. (quem locum Illyricus notat,) Imperij ne meminit quidem Hæc enim sunt verba Sigeberti: Zeno Imperator Theodorico Ostrogothorū Regi regnum Italiæ donat.

Secundo Abbatem Vrspergensem producit. At Vrspergensis in eo ipso loco quem citat Illyricus, contra Illyricum testimonium dicit. sic enim loquitur: *Eo tempore regnum Orientale Zeno Imperator habebat, qui audiens Theodoricum gentis suæ Regem esse, gratè suscepit, eumque ad se Constantinopolim venire præcepit, digneque susceptum inter proceres Palatij collocauit; & post aliquod tempus in filium sibi adoptans Consularibus fascibus, quæ dignitas post Imperiale fastigium prima est, eum sublimauit.* Et infrà nulla Imperij facta mentione, subiungit, Italiam recuperandam & gubernandam eidem Theodorico à Zenone esse commissam. Vbi vides summum honorem, quem Theodoricus Zenonis beneficio est consequutus, non Imperium, sed Consulatum fuisse. quod etiam apertè fatetur Athalaricus Theodorici nepos in epistola ad Iustinianum, quę est prima libri octaui apud Cassiodorum: vbi enumerans beneficia quæ ab Imperatorē Gothi Reges acceperant; sellas curules, & vestes palmatas, quæ insignia Consulatus erant, in primis beneficijs numerat; Imperij ne meminit quidem. Vos (inquit) auum nostrum in vestra ciuitate cellsis curulibus extulistis. vos genitorem meū in Italia palmatæ claritate decorastis.

At (inquit Illyricus) idem Abbas Vrspergensis in alio loco Theodoricum Romano Imperio præsedisse scribit. Verum est id quidem, sed eum præsedisse vt Imperatorem, non scribit, nec scribere potuit; nisi secum ipse pugnare vellet; quippe qui in Augustulo perijsse, nec ante Caroli tempora reuixisse Imperialem dignitatem, non semel in illo suo Chronico tradidit. Itaque præsedit Theodoricus Romano Occidentis Imperio, non tamen vt Augustus & Imperator, sed vt Rex Italiæ, ipsique Romano Imperatori subiectus.

Tertiò profert Illyricus Nauclerum, qui cùm scribit Theodoricum à Zenone sacro velamine insignitum; nihil aliud significasse videtur, quàm purpura Imperatoria circundatum, & verè ac propriè Imperatorem factum. Sed fallitur, aut fallit Illyricus.

Sacrum enim illud velamen ooo purpura, erat Imperatoria, sed publicum concessæ prouinciæ stabilimẽtum (vt Paulus Diaconus lib. 16. & Blondus Flauius lib. 3. scriptum reliquerunt;) nec aliter Nauclerus interpretari potuit illam velaminis cæremoniam, cùm in eodem Chronico generat. 16. paulo antè scripsisset, in Augustulo Occidentale Imperium perijsse.

Profert quarto loco Illyricus Olai Magni Gothi Scriptoris testimonium, nec tamen vlla eius verba in medium adducit. sed parum certè consideratè ad Olaum Illyricus prouocauit. is enim cùm multa alia scribit quæ Illyrici causam lædant; tum illud in primis, Italiam à Theodorico non tam sibi quàm Imperatori recuperatam. Sic enim Theodoricum Regem cum Zenone Imperatore loquentem facit Olaus lib. 9. Hist. Gothorum cap. 17. *Illud commemorare officij nostri est, & cogitare sapientiæ tuæ; quia si res voto respondet, sanè Italia non tam mihi recepta fuerit quàm Imperio, poteris tu quidem, quidquid erat terrarum, mariumque, quicquid preterea copiarum & exercituũ, ad gloriam Imperij referre, cuius beneficio restituta sit. Neque tua minus erit Roma* (Nota) reipsa, quàm titulo. Et infrà cap. 18. Deinde Zeno Theodoricum sacro velamine (quod erat tunc maximum a Principe factæ concessionis stabilimentum) insigniuit.

Quintò Platinæ testimonium Illyricus adducit. Hæc autem sunt verba Platinæ: Nemine aduersante, Theodoricus totius Italiæ Imperio potius est. En audis (inquit Illyricus) Theodoricum esse factum Romanum Imperatorem. Audio; sed Illyrici, non Platinæ testimonio. nec enim est idem, Imperio Italiæ potiri, & Romanum Imperatorem fieri; nisi fortè ius Imperij Romani Italiæ finibus concludi velis. alioqui multis iam seculis Germania Imperatorem Romanum minimè habuisset.

Postremò nec illud Illyricus omittendum putauit, quòd Theodoricus, vt se verum Imperatorem Romanorum probaret, ipsi etiam summo Pontifici Symmacho imperauit, eumque coram se accusatum iudicauit. mirum cur non etiam addiderit, Ioannem Pontificem ab eodem Rege diro carceri mancipatum, inedia, & squalore enectum. & tamen licet id quod nos de Ioanne diximus, verum sit non tamen est verum, quod de Symmacho Illyricus dicit. Theodoricus enim toto ferè Principatus sui tempore, tametsi barbarus natione, & Arianus religione esset, moribus tñ perurbanus, clementia, iustitia, alisq; regijs virtutibus insignis fuit. quamobrem in causa summi Põtificis Symmachi non aliter se gessit, quàm se Constantinus, aut Theodosius gessisset, id est, vt Christianum & modestum Principem decebat. siquidem vt ex 4. Synodo Romana sub Symmacho cognosci potest, cum querelæ de Pontifice delatæ ad se fuissent, rem totam ad Synodum Episcoporum retulit; cumque episcopi libertate sacerdotali Regi suggerere non dubitassent, Synodorum conuocationem ad ipsum, qui accusabatur, id est, ad Romanum Pontificẽ pertinere, cui B. Pertimetirum, Domini iussio, & Conciliorum auctoritas, singularem tradidissent in Ecclesijs potestatem, nec vnquam tantæ sedis Antistitem minorum subiacuisse iudicio: tum verò Rex ipsum quoque Papam in congreganda Synodo voluntatem suam literis demonstrasse significauit, quas etiam literas, Episcopis postulantibus, continuò exhiberi præcepit; ac demum legatis concilij ad se venientibus ait, in Synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerẽtiam, de Ecclesiasticis negocijs pertinere. Hec ille tum, cùm, Historicorum omnium consensu, regijs virtutibus mirificè floruit. Sed cum postea sub extremum vitæ suæ tempus, moderatum regimen in apertam tyrannidem commutasset, (quod ne ipse quidem Olaus Gothus libro suprà citato negat) id fecit in Ioannem Pontificem; quod tyranni atque hæretici solent; quodque ante illum Nero, Domitianus, Decius, Maxentius, Constantius in sanctos sui temporis Pontifices, & martyres fecerant.

Iam verò quòd Illyricus nugatur de nominibus Imperatoris, & Regis, ea solere confundi; proinde in idem recidere, siue quis Rex Italiæ, siue Romanus Imperator dicatur: leuius est, quàm vt longa refutatione indigeat. Etsi enim ante Iulij & Augusti tempora Regium nomen Imperatorio maius ac venerabilius erat: tamen post constitutam Cæsarum Monarchiã, nihil in terris augustius esse cœpit nomine Imperatoris. Itaque cùm aliquando Caius Imperator de nomine ac diedamate regio assumendo cogitaret, admonitus est, inquit Tranquillus, se, quòd Imperator Romanorum esset, Principum ac Regum excessisse fastigia. ac licet posterioribus temporibus Imperatores Græci & Germani Regio nomine interdum vsi fuerint; nunquam tamen qui solum essent Reges, Imperatorium nomen vsurparunt. id quod in Epistolis Theodorici, Athalarici, & Theodahati Italiæ Regum, ad Imperatores Anastasium & Iustinianum, apud Cassiodorum perspicuè cernimus. nunquam enim in tot epistolis nomina (quæ promiscua esse Illyricus contendit) ita commutantur, vt Iustinianus vel Anastasius Rex Teodoricus vel Theodahatus Imperator appelletur. Ipse etiam Carolus Magnus Imperator, filium suum Pipinum, deinde eo mortuo, Bernardum nepotem, Italiæ Regem fecit, atque ad eundem modum longo tempore Rex Italiæ non Imperator, sed Princeps Imperio subiectus fuit. ex quo manifestè colligitur, non esse idem, Regem Italiæ, & Imperatorem Romanorum. Deinde Lupoldus, quem imprudenter Illyricus pro se citat, cùm contra ipsum maximè faciat, in libro de Iuribus Imperij cap. 5. testatur, Henricum 2. non se Imperatorem, sed Regem duntaxat appellasse ante coronationem. quod idem de alijs etiam Imperatoribus, ex antiquis Historicis nullo negocio demonstrare possemus.

Venit postremò Illyricus ad Clodoueum; atque eius hæreditate Imperium ad Carolum peruenisse his verbis docet pag. trigesima quinta & sequentibus: *Tertia communicatio Imperij Germanis facta est paulo post præcedentem ab Anastasio Imperatore Constantinopolitano, qui de vnanimi consensu totius Senatus aut Principum, largitus est Augustale nomen ac dignitatem Clodoueo Regi Francorum, qui primus ex illis Regibus baptizatus est. quare dignitas Imperialis semel Regibus Francorum donata, necessariò etiam ad posteros per ordinem successionis permanauit, atque ita etiam ad Carolum Magnum idem ius peruenit. quod autem Anastasius Imperator Augusti nomen ac dignitatem communicauerit Clodoueo, & Francorum Regibus ex hisce sequentibus prorsus authenticis testimonijs liquido*

quidò patet, vbi clarè tum Augusti, tum & Imperatoris nomen legis illis à Constantinopolitano Cæsare communicatum esse. Et infrà post recitata ad id probandum testimonia Gregorij Turonici, Adonis, Hannonis, Iuonis, Sigeberti, Sabellici, & Bergomensis, ita subiungit: *Quare id decus eodem iure etiam ad Carolum Magnum vna cum reliquis Franciæ Monarchiæ insignibus peruenit, non ex donatione Papæ*. Hæc ille.

Ego verò in hac breui narratione quatuor mendacia inesse video. Primum enim, quod Illyricus dicit à septem illis suprà nominatis scriptoribus memoriæ proditum, id esse falsum ipsi ijdem auctores docent; siquidem Consulatus, vel Patriciatus insignia Clodoueo donata ab Anastasio, omnes illi auctores testantur: Augustalem dignitatem, vel appellationem soli posteriores. Addunt quidem Turonicus, Ado, & quidam alij, post accepta Consulatus insignia appellatū Clodoueum etiam Augustum; sed à Francis, non à Romanis additam fuisse eam appellationem testatur Blondus lib. 3. Decad. 1. & Albertus Krantzius lib. 5. Sueciæ cap. 17. nec à vero aberrant. Hæc enim sunt Gregorij verba lib. 2. Hist. Francorum cap. 38. *Igitur ab Anastasio Imperatore codicillos de cōsulatu accepit*, Et infrà: *Ab ea die tanquam Consul & Augustus est vocitatus*.

Ado verò sic loquitur in Chronico ætate 6. His Anastasius codicillos Clodoueo Regi pro Consulatu misit. ab eo die & Consul & Augustus est appellatus, Hanno lib. 1. Chronicorum, Legationem (inquit) suscepit Anastasij Constantinopolitani Principis, munera epistolasq; et mittentis; in quibus literis hoc cōtinebatur, quòd complacuerit sibi & Senatoribus, eū esse amicum Imperatorum, Patriciumq; Romanum, His ille perlectis Consulari trabea insignitus, ascenso equo, in atrio quod inter basilicam sancti Martini & Ciuitatem situm erat, largissima populo contulit munera: ab illa die Consul & Augustus meruit nuncupari. Sigebertus in Chronico: Clodoueus Rex ab Anastasio Imperatore codicillos de Consulatu, & coronam auream cum gemmis, & tunicam blacteam accepit. & ex ea die Consul, & Augustus est appellatus: Ipse verò Rex coronam auream cum gemmis Romam sancto Petro misit.

Itaque vides quàm apertè auctores isti antiquiores distinguant Consulatus insignia, quæ Clodoueus ab Imperatore accepit, à nomine Augusti, quo illum postea appellatum in Francia scribunt: Porrò Historici cæteri, etiam ij qui Francis maximè fauent, Consulatum duntaxat & patriciatum Clodoueo donatū scribunt, nulla Imperialis nominis facta mentione. Vide Rheginonem lib. 1. Chronici, Othonem Frisingensem lib. 5. c. 2. Abbatem Vrspergensem in Chronico, Robertum Gaguinum, & Paulum Aemilium in vita Clodouei, ac demum Albertum Krantzium lib. 5. Sueciæ cap. 17.

Deinde mentitur rursus Illyricus, cùm ait, ipsum Imperium Romanum communicatum fuisse cum Clodoueo ab Anastasio Imperatore, nihil enim ille Clodoueo dedit, præter titulos & insignia: nam nec Consulatum ipsum, cuius ferè omnes meminerunt, reipsa Clodoueus gessit, sed solo nomine Consulis donatus, solo nomine fuit contentus. Id testantur quotquot Fastos Consulares literis mandauerunt, Cassiodorus, Marianus Scotus, Gregorius Haloander, Onuphrius, Mercator, & cæteri. nullus enim Clodoueum Regem inter Consules numerauit. Anno verò Domini 510. quo iuxta Chronicum Francicum Ioan. Tilij, Clodoueus Consulis nomine & insignibus donatus est, Consules veri fuerunt Anastasius & Venantius, si Haloandrum sequimur; vel Eutharicus & Boetius, si Onuphrium. Quamobrem nisi tres eo anno Cōsules fuerint, quod est planè inauditum, Clodoueus Cōsul non fuit. Quod etiam de Imperio dici posset. quod.n. nullus Historicus aut Chronologus Clodoueum inter Imperatores Romanos vnquam retulerit, argumento est, eum Imperatorem Romanum reipsa non fuisse, quidquid de nomine & insignibus fuerit.

Tertium Illyrici mendacium in ea sententia est, cū nomina & insignia Clodoueo ab Imperatore collata, ad posteros eius pertinere contendit, atque inde iure hereditario ad Carolum peruenisse. Nā cùm post obitum Clodouei nullus omnino ex Francorum Regibus Consul aut Patricius, nedum Imperator & Augustus ante Carolum Magnum aut se ipse appellauerit, aut ab alijs fuerit appellatus, mirum est, vnde Illyricus colligere potuerit, munus illud Anastasij, non proprium Clodouei, sed cum omnibus Regibus Francorum fuisse commune. Deinde cū inter Clodoueū & Carolum trecenti anni circiter intercesserint; qua ratione, quæso, id potuit Carolus à Clodoueo hereditaria successione accipere, quod intermedij Reges nunquam habuerunt?

Postremum idq; certissimum crassissimumq; mendacium est, Clodouei Monarchiam ad Carolum Magnum sine Romani Pontificis auctoritate, successione hereditaria peruenisse. Quis.n. Historicorū tacuit, Carolum Magnum Pipino patri successisse, Pipinum autem non iure hereditario, sed Pontificis Maximi sanctione, Regnum Francorum adeptum, cùm antea in Hilderici Regno, Præfecti aulæ munere fungeretur? testimonia suprà citata sunt, cap. secundo mendacio 19. ac ne vnum quidem scriptorem contrà Illyricus proferre potuit, aut vnquam potuisset. siquidem id Historici omnes summa consensione, & quasi vna voce testantur. Cùm igitur Pipinus, non iure hereditario, sed Papæ beneficio (vt loquitur Ioan. Tillius in Chronico Francico) regnum Galliæ obtinuerit; certè eidem Pontifici Carolus Magnus Pipini filius idem regnum acceptum referre debet. adde quòd etsi solum Pipinum sanctus Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus iniunxit, postea tamen Stephanus Papa in Gallias veniens, Pipinum simul, & filios eius, Carolum Magnum, & Carolomanum, Reges Francorum inunxit, eisq; regnum Francorum perpetuò possidendum confirmauit, vt ijdem Historici testantur. Mentitur igitur Illyricus cùm ait, Carolo Magno sine Pontificis auctoritate Monarchiam Clodouei esse delatam.

CAPVT X.

Non accepisse Carolum Magnum Imperij dignitatem auctore Senatu, populoue Romano.

QVARTVS erat titulus, Beneficium S.P.Q.R. Illyricus enim, vt nihil intactum relinqueret, tametsi aliquoties in suo libro significauerit, nihil à Senatu, populoue Romano Carolum accepisse; tamen obiecit, etiam aliquot auctores, qui populo ac Senatui potiùs quàm Pontifici Imperium à Germanis acceptum referri debere scripserint. hi sunt Sigebertus, Blondus, Leopoldus, Aeneas, Vincentius, & Onuphrius, quorum sententias sic refert Illyricus pag. 7. 55. & 56. vt licet non omnino eas recipiat, tamen probabiliores existimet ijs, quæ translationem Imperij Romano Pontifici tribuunt. At nos inprimis ijs auctoribus, quos testes producit Illyricus, opponere possumus illos omnes quos suprà citauimus, hoc est, plures paucioribus, & antiquiores recentioribus. illi enim supra triginta erant; isti sex: illorum nonnulli scripserant ipso Carolo viuente; multi nõ diu postea; ex istis autem vnus Sigebertus trecentis annis Carolo posterior fuit; reliqui quingentis, aut sexcentis, aut ét septingentis & eo amplius annis posteriores fuerunt. quis igitur non videat veri maiorem fidem mereantur, quos nos citauimus, an quos Illyricus citat?

Neque tamen concedimus sex istos scriptores omnino esse à nostra sententia alienos. nã Sigebertus, qui eorum est vetustissimus, & qui Sigebertum sequutus est Vicentius Beluacensis, nihil tribuit Romano populo in Imperij translatione præter assensum & acclamationem. Hæc enim sunt verba Sigeberti & Vincentij: Romani, qui ab Imperatore Constantinopolitano iamdiu animo desciuerant, nunc accepta occasionis opportunitate, quia mulier, excæcato Imperatore Constantino filio suo, eis imperabat, vno omnium consensu Carolo Regi Imperatorias laudes acclamant, eumque per manus Leonis papæ coronant, Cæsarem & Augustum appellant: Pipinum verò filium eius Regem Italiæ ordinatum collaudãt. Hic nullam Plebisciti, nullam Senatusconsulti mentionem fieri audio, sed solius laudis & acclamationis. & quãquã non apertè Sigebertus explicet, verum populi acclamatio coronationem, an coronatio acclamationem præcesserit: tamen dubium esse nemini debet, quin coronationem Pontificiam præcessisse Sigebertus intellexerit. alioqui enim pugnaret cũ omnibus historicis, qui ante ipsum de eadem coronatione & acclamatione scripserunt.

Quod verò Sigebertus ait, à populo Carolum per manus Leonis coronatum, non rectè interpretatur Illyricus, Leonem vt ministrum, ac delegatum populi, coronam imperialem Carolo imposuisse: cùm potiùs ea verba significent, sic placuisse populo id quod Princeps eorum & Pastor summus fecit, ac si ipsi per manus eius id fecissent. quod quidem ex sequentibus verbis illustrari potest. Nam de Pipino, quem ex consensu omnium Historicorum Leo Papa tum Regem Italiæ declarauit, cùm ipsum Carolum Imperatorem fecit, sic loquitur Sigebertus: Pipinum verò filiũ eius,
A Regem Italiæ ordinatum collaudant. Vbi vides ordinationem Regis, Põtifici, laudationem quæ sequuta est, populo tribui.

Iam verò Blondus nihil omnino sententiæ nostræ officit. nam (vt notauimus cap. 3.) etsi sensum populi Romani in coronatione Caroli non defuisse scribat, tamen id contra fidem antiquorum tradit. ac præterea non significat eiusmodi plebiscito Imperatorem Carolum appellatum, sed cum ad Imperium à Pontifice Maximo postulatum. nam, vt ibidem Blondus ait, precibus populi Romani Leo Pontifex Carolum Imperatorem dixit.

Porrò Lupoldus non meminit plebisciti, aut senatusconsulti, sed solùm recitat cap. 3. extrema verba
B Vincentij quæ sunt illa quæ habet Sigebertus, de quibus iam diximus. ex propria autem sententia passim Lupoldus repetit translationem factam esse per Pontificem, ac præter alia sic ait cap. 4. de Iuribus Imperij: *Leo Papa, consideratis omnibus quæ dignè ac benè sufficiebant pro translatione Imperij de Imperatoribus Constantinopolitanis ad Reges Francorum facienda, ipsum Carolum Romæ in Ecclesia sancti Petri in die Natalis Domini, sub anno eiusdem Domini 801. acclamante ac petente populo Romano vnxit & coronauit Imperatorem & Augustum, per quas vnctionem & coronationem dicta translatio peracta fuit: vt etiam dixi suprà capitulo primo, & capitulo præcedenti in fine.* Et infrà
C cap. 12. proponit opinionem quorundam, qui dicebant, populum Romanum posse leges cõdere, & Imperium transferre. deinde subiungit: *Sed hæc responsio, saluo meliori iudicio, mihi non placet. ex quo enim Imperium Romanorum tempore dictæ translationis, & etiam longo tempore ante ipsam, non fuit apud Romanos, sed potiùs apud Græcos; nec etiam hodie apud Romanos, sed apud Germanos existit: non occurrit ratio, quare populus Romanus tempore translationis prædictæ habuerit, vel etiam hodie habeat maiorem potestatem*
D *circa translationem Imperij, quàm quicunque alius populus Imperio Romano subiectus.* Hæc ille.

Viderit igitur Illyricus qua fide auctores citet. certè Lupoldus non poterat clariùs negare id quod ab eo affirmari Illyricus scripsit. De Aenea Syluio facilis responsio est. nam & in ijs verbis quæ Illyricus citat (quæ tamen, vt verum fatear, adhuc in operibus Aeneæ inuenire non potui) non excluditur consensus Romani Pontificis. & in abbreuiatione Blondi lib. 1. decadis 2. precibus Romanorum scribit idem Aeneas à Leone Pontifice Carolum coronatum: & denique in epistola ad Regem Turcorum, quã supra citauimus, disertis verbis idem auctor affirmat à Pontificibus,
E prædecessoribus suis (fuit enim & ipse summus Pontifex) in Reges Francorum Imperium esse translatum.

Solus igitur Onuphrius est, quem pro se Illyricus allegare potest. cuius testimonium tribus rationibus non modò infirmari, sed omnino refelli ac profligari potest. Primum, constat aliquando Imperatores inuito, ac repugnante populo Romano, creatos fuisse, quos tamen veros ac legitimos Imperatores cùm ipse Illyricus, tum etiam Historici omnes agnoscunt. Exemplo esse potest Fridericus primus, quem, repugnante populo Romano, coronauit Romæ in templo sancti Petri Adrianus Papa Quartus. quam Historiam vide apud Othonem Frisingensem lib. 2.
de

de rebus gestis Friderici, cap. 22. Deinde cùm Historici vetustissimi, tum Latini, vt Eginarthus, Paulus Diaconus, Aimoinus, Ado, Rheginio, & ceteri; tum Græci, vt Cedrenus & Zonaras, in describenda translatione Imperij, aut nullum populi atque Senatus mentionem fecerint, aut ei solam acclamationem, Carolo iam coronato, tribuerint: vnde, quæso, post octingentos ferme annos Onuphrius didicit S. P. Q. R. suffragijs Carolum Magnum Imperatorem & Augustum appellatum?

At credibile est ita rem accidisse: ita enim fieri debuit. Respondebo quod Onuphrius ipse rectè monuit in lib. de Comitijs Imperatorijs, non esse fidelis Historici rem describere vt fieri debuisset, sed vt facta est. alioqui enim non res gestæ scribuntur, sed mendacia obtruduntur. Quid autem factum sit, non ex Philosophiæ promptuarijs hauriendum est, sed ex eorum narratione, ac fide, qui interfuerunt; vel qui ab ijs qui interfuerunt, acceperunt; aut certè qui aliorum testimonio sibi commendata, literis ac memoriæ tradiderunt. Deinde Romani Principes post constitutam à Iulio & Augusto Monarchiam, aut ab alio Principe nominabantur, aut ab exercitu creabantur. quos Senatus aut populus creauit, ij & paucissimi fuere, & non diu tolerati. Certè in tanto numero Principum Romanorum, tres tantùm Onuphrius in lib. de Comitijs Imperatorijs nominarà Senatu electos, Neruam, Maximum cum Balbino, & Tacitum. Neruam à Senatu creatum, Dion Cassius, quem solum Onuphrius citat, non dicit; Aurelius Victor arbitrio legionum (quamquam id non in omnibus codicibus haberi animaduerti) Neruam Imperatorem factum scripsit. Eutropius lib. 8. fauore Præfecti prætorio Neruę delatum Imperium testatur. ipse quoque Onuphrius sic à Senatu Neruam creatum Imperatorem scripsit, vt non negauerit accepisse etiam suffragium militum prætorianorum, sine quo videlicet irrita fuisset electio. Maximus & Balbinus inuito exercitu lecti, prima data occasione, à militibus interfecti sunt. siquidem (vt scribit Herodianus lib. 8.) indignabantur milites sibi à Senatu Principes datos, quos & Senatorios Imperatores per ludibrium appellabant. Tacitus à Senatu quidem dictus est, sed militibus iubentibus; vt Flauius Vopiscus scribit in eius vita: senatus enim ad milites Imperatoris electionem reijciebat, probè intelligens non placiturum militibus Principem, quem ipsi non elegissent. Itaque rectè S. Hieronymus in epist. 85. ad Euagrium, Imperatorem ab exercitu creari dicit.

Cùm igitur hæc fuerit apud Romanos legendi Principis ratio, multorum seculorum consuetudine roborata; quis credat post annos 800. Romanũ Senatum, aut populum, quando nullius ferme auctoritatis erat, id fuisse ausurum in electione Principis, quod ante, cùm floreret, minimè audebat? Quare consultiùs fecit Ioannes Auentinus, quem Illyricus & Onuphrius præter ceteros laudãt. is n. cũ Senatusconsultum, & Plebiscitum in Imperij translatione omnino habere vellet; & tamen non auderet contra fidem omnium veterum id asserere, tacitus Senatusconsultum, & Plebiscitum factum fuisse scribit, & primas partes eius actioni Pontifici Romano attribuit. Sic enim loquitur lib. 4. Annalium Boiorum: *Pontifex, Senatus, populusque Romanus Imperium transferre iure suo in Germanos, Carolumque tacito Senatusconsulto, Plebiscitoque decernunt.* Nimirum sic interpretari voluit hic auctor acclamationem populi Romani, Carolo à Pontifice coronato. de qua veteres loquuntur, vt videlicet illa acclamatio quoddam veluti Plebiscitum fuisse videretur. Sed de his satis. nam neque aduersarius (vt suprà diximus) hunc Imperij titulum agnoscit.

CAPVT XI.

Non deuenisse ad Germanos Imperium donatione Græcorum.

RESTAT postremus titulus, Principis Orientalis donatio, siue communicatio. quem titulum Illyricus non solùm agnoscit, sed etiam pro viribus defendere nititur. tot verò fraudibus & mendacijs in hac vna re explicanda vtitur, vt mirum sit, si non ipse sibi apud sanos lectores existimationem fidemque detraxerit.

Nobis autem ad hunc titulum explodendum duplex via, eaque expeditissima, sese offert. Primùm enim Historici tum veteres, tum recẽtiores scribunt, Græcos Imperatores, cùm primùm ad eos fama perlata est coronationis Caroli, vehementer commotos atque indignatos fuisse. quod sanè argumentum est euidens, Imperium Carolo non esse Græcorum donatione tributum. Sed uerba Historicorum audiamus. Eginarthus, Caroli Magni (vt suprà diximus) Cancellarius, in vita eiusdem Caroli, postea quàm exposuit coronationem, ita subiecit: Inuidiam suscepti nominis, Cõstantinopolitanis Imperatoribus super hoc indignantibus, magna tulit patientia, vicitque eorum contumaciam magnanimitate, qua eis procul dubio longè præstantior erat, mittendo ad eos crebas legationes, & in epistolis fratres eos appellando. Sigebertus in Chronico anni 805. & Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico, vbi refert compendio res gestas Caroli, ijsdem ferè verbis indignationem Imperatorum Græcorum describunt. quos sequutus Albertus Krantzius lib. 2. Saxoniæ cap. 8. ita scripsit: Inuidiam suscepti nominis, Constantinopolitanis Imperatoribus non dissimulantibus magna superauit pecunia; vicitque eorum contumaciam magnanimitate, qua Græculis multum præstabat.

Deinde ex historijs constat Græcos Imperatores agnouisse tandem vel inuitos Imperium Caroli, sed non antequam is à Pontifice Imperator appellatus & Augustali diademate insignitus est. vt non nisi impudentissimo mendacio Illyricus scribere potuerit pag. 48. & 52. multis annis ante Caroli coronationem concessum eidem Carolo fuisse Imperium Occidentis ab Imperatore Græco.

Exstant Annales Francorum accuratissimi, ipsi

Caroli

Caroli tempore conscripti. In his anno Domini 798. ponitur prima legatio Irenes Imperatricis ad Carolum nondum Imperatorem, qua legatione nó Imperij communicatio tractata est, sed restitutio captiuorum. Deinde anno 801. adscribitur Caroli coronatio Romæ facta à Pontifice Leone. Tum anno 802. qui fuit vltimus Irenes, narratur alia legatio eiusdem Irenes ad Carolum Imperatorem, pro pace inter Græcos & Francos impetranda. Sed neque in ea legatione vlla mentio communicationis Imperij facta est. Anno 803. describitur legatio Nicephori Imperatoris, qui Irenæ successerat, ad eundem Carolum pro impetranda pace; de Imperij communicatione nulla mentio. pacem enim optabant Græci à Rege Francorum potentissimo, sed nondum (quod ex veteribus colligitur) Carolum salutare Imperatorem & Augustum dignabantur. Anno 812. qui fuit vltimus Nicephori, commemoratur legatio Michaëlis, qui successerat Nicephoro, ad eundem Carolum, & tum demum scribit auctor Annalium, à Legatis Græci Imperatoris Carolum magnum, cùm iam annos 12. imperaret, Imperatorem & Augustum salutatum. Denique anno 814. scribit auctor obitum Caroli, quem annis 14. in Imperio fuisse testatur, ac proinde non numerat annos Imperij à consensu Græcorum, sed à coronatione, quam à Leone Pontifice Romæ susceperat. consentiunt his Annalibus omnes Historici grauiores, Aimonius lib. 4. c. 90. & 91. Paulus Diaconus lib. 23. rerum Rom. Ado Viennensis in Chronico 6. ætate, Rhegino Prumiensis libr. 2. Chronic. Otho Frisingensis lib. 5. c. 31. & sequentibus, Cedrenus in Compendio historiarum, Zonaras in annalibus, Abbas Vrspergensis, Hermannus Contractus, & Sigebertus in Chronicis, Blondus libro primo Decadis II. Platina in vita Leonis tertij, & (quod magis est admirandum) Illyricus Cent. 9. cap. 16. col. 621.

Videamus nunc quid Illyricus in libro de translatione Imperij aduersus hanc notissimam certissimamque historiam, aduersus scripta sua priora, & (ni fallor) etiam aduersus propriam mentem & conscientiam adferat. *Habuit* (inquit pag. 47.) *Carolus Magnus Imperialem dignitatem concessione, ac consensu Constantinopolitanorum Imperatorum, quod aliquanto clarius ordineque deinceps exponam.* Nec nos diffitemur, consensisse tandem Græcos in Imperium Caroli, sed inuitos, & , vt tu ipse loco notato in Centurijs dicis, quòd mutare non possent, quod à Leone Pontifice iam factum erat. sed perge, & expone quod proposuisti. *Platina vt homo Italus, & Papis suis addictissimus, studio rem totam obscurat: ac cùm narrasset, Romæ Carolum, acclamante ei populo (vt Imperatori) à Leone coronatum esse, mox addit hæc verba: Interea verò Constantinopolitana Imperatrix missis in Italiam Legatis, cum Carolo fœdus & pacem init, Imperiumque hisce terminis diuisit, &c. quibus verbis ostendit quidem Imperatricem procul dubio de consensu Imperialis Senatus Carolo Magno concessisse Occidentale Imperium, & haud dubiè etiam nomen ipsum cum re, sicut omnes alij Historici scribunt: sed tamen non vult clarè dicere, an antea Papa populusque eum coronauerint, an verò Imperatrix illi eam dignitatem, & potentiam concesserit.*

At certè Platina satis claré expressit, post perfectam Caroli coronationem, Legatos de pace ab Irene ad Carolum venisse. Sed fac Platinam vt Italicum & Papis addictum, rem obscurasse: quid respondebis ad Annales Francorum, ad tot Historicos supra citatos, Græcos, Germanos, Gallos, ad te ipsum denique? certè illi nec Italici erant, nec Papis addictissimi; & tamen coronationem Caroli antea factam quàm Legati de pace ab Irene mitterentur, clarissimè docuerunt.

Quod autem addis, omnes historicos testari, nomen Imperatorium cum ipsa re, quæ tanto nomini respondet, Carolo ab Irene concessum, mendacium est apertissimum: nullum enim Historicorum reperire potui (cùm multos autem plurimos) qui id vllo verbo significaret quod tu dicis; quin potius annales Francorum, Ado Viennensis, & Rhegino Prumiensis in Chronicis anno 812. tanquam rem nouam & insolitam referunt, quòd legati Michaëlis, qui tertius fuit ab Irene, laudes Imperatorias Carolo dixerint, eumque Imperatorem & Basileum appellauerint. Perge. *Verum quod antea Imperatrix id fecerit quàm Papa, vel populus, inde liquidissimè apparet, quia, teste Matthæo Palmerio Florentino, & Martino Polono, antea est Irene Imperatoria dignitate spoliata per Nicephorum, quàm Papa Leo, populusque eam actionem cum Carolo Romæ habuit. Sunt verò isti duo vel diligentissimi supputatores temporum.* Et hic, ni fallor, contra conscientiam loqueris.

Nam in primis, qua fronte audes Martinum Polonum diligentissimum temporum supputatorem appellare, quem constat omnium ferè Historicorú fuisse negligentissimum? ac ne longiùs abeamus, in descriptione annorum Irenes, Nicephori, Michaëlis & Caroli Imperatorum, quæ omnia vix duas paginas explent, sex commisit errores. Primum Irenem solam tribus annis imperasse dicit. at Paulus Diaconus, qui Irenes tempore vixit, lib. 23. rerum Romanarum, quinque annos, & aliquot menses illi tribuit, & singulorum annorum acta describit. Idem facit auctor Annalium Francorum, qui Pauli Diaconi æqualis fuit. Idem Cedrenus, Græcus auctor, in compendio Historiarum. Idem alij veteres & ex recentioribus Onuphrius lib. 2. de Principibus Romanis Irenæ soli tribuit annos quinque, menses vndecim, dies 16. Deinde Nicephorum, qui Irenæ successit, Martinus Polonus solùm mensibus nouem imperasse scribit; at Paulus Diaconus, Cedrenus, Annales Francorum, & omnes alij veteres, octo annos, & eo amplius Nicephoro tribuunt: Onuphrius lib. 2. de Principibus Romanis annos octo, menses octo, dies 26. & ne putetur esse librariorum error in numero; quid singulis annis Nicephorus egerit, Paulus Diaconus & Cedrenus diligenter perscripserunt. Tertiò Michaëlis Imperium constituit Martinus Polonus anno 800. contra omnium aliorum Historicorum tum veterum, tum recentiorum fidem. Quartò Caroli Magni initium ponit anno 802. neque errore librariorum id factum existimari debet, siquidem eodem in loco Carolum imperasse dicit annis 14. mense vno, & diebus quatuor, ac deinde consequenter initium Ludouici, qui Carolo successit, ponit anno 816. At Carolum imperare coepisse

pisse

pisse primo die anni 801. si à Natali Domini initiũ anni sumatur; vel octo diebus ante exitum anni 800. si exordium anni ducatur à Kalendis Ianuarij; tot, & tam graues auctores scribunt, vt mirum sit Martinum Polonum vigilasse, ista cùm scriberet. Vide testimonia quæ suprà citauimus capit. 4. Quin etiam idem Martinus ibidem Leonem tertium, qui Carolum coronauit, quartum appellat, contra ceteros omnes Historicos, eique tribuit ædificationem vrbis Leoninæ; quam tamen constabat ab alio Leone esse factam, quem alij omnes quartum, ipse verò quintum vocat. Sextò in eadem pagina idem Martinus scribit anno 814. Stephanum Papam quartum venisse in Gallias, & honorificè susceptum à Ludouico Imperatore. At si Ludouicus imperare cœpit anno 816. vt paulo pòst idem Martinus docet: quomodo potuit anno 814. Imperator Ludouicus Stephanum Pontificem ad se venientem suscipere? Itaque Martinus Polonus, diligentissimus scilicet supputator annorum; tam Pontificum quàm Cæsarum annos vt plurimum perperam disponit.

Quod verò idem Illyricus ait, ex Matthæo Palmerio liquidissimè apparere. Irenem antè Imperio spoliatam fuisse, quàm Pontifex Leo Carolum coronauerit, liquidissimum quoque mendacium est. Palmerius enim in additione ad Chronicum Eusebij, tametsi in eo labitur, quòd Irene post filij excæcationem solùm quatuor annos tribuit, cùm Paulus Diaconus, Annales Francorum, & Cedrenus quinque annos, & aliquot menses illi tribuant, tamen ipse idem coronationem Caroli ponit anno 801. & initium Imperij Nicephori anno 802. constat autem ex Cedreno, & Paulo Diacono, eadem die Nicephorum imperare cœpisse, qua Irene se abdicare Imperio coacta est. ex quo intelligimus Palmerium non solùm quatuor annos integros, sed etiam aliquot menses Irenæ tribuendos existimasse, licet solum perfectum numerum expresserit. proinde ex Palmerij sententia posterius Irenem Imperio spoliatam quàm Carolus fuerit coronatus.

Sed audiamus iam cetera. *Testatur quoque Platina, Nicephorum Imperatorem, oppressorem, aut successorem Irenes, mox initio fœdus Irenes de Imperij diuisione cum Carolo renouasse: vt hæc quoque fuerit confirmatio Imperij Occidentalis à Constantinopolitanis, Carolo facta. porrò Nicephorum hunc Imperatorem collocat Martinus Polonus Pœnitentiarius Papæ, & Archiepiscopus Consentinus, in annum Domini 799. omnino cum clarissimè præponit illi Romanæ coronationi Caroli. sicut & Sebastianus Francus, quin & Iacobus Philippus Bergomensis.* De Martino Polono iam antè respondimus, eum in manifesto errore versari, cum Imperium Nicephori refert ad annum Domini 799. quod ad annum 802. referre debuisset. Sebastianum Francum non vidi; nec multum laboro quid ille dixerit, cùm auctor fuerit admodum recens, & à Catholica Religione alienus.

Iacobum Philippum Bergomensem more suo fraudulenter citat. ille enim etsi libro 11. supplementi commemoret diuisionem Imperij inter Carolum & Irenem, antequam narret eiusdem Ca-

A roli coronationem Romæ factam, tamen id facit per anticipationem, vt expediat ea quæ ad Græcorum Imperium pertinent. nam postea loco suo ad ordinem temporum rediens, disertis verbis docet Imperium à Græcis ad Francos translatum fuisse Pontificis auctoritate anno Domini 800. exeunte, vt etiam suprà citauimus in 4. capite.

Præponit quoque (addit Illyricus) *Martinus Michaelem Imperatorem eidem coronationi, qui ibidem illud fœdus renouauit cum Carolo. Denique & Chronicon D. D. Achillis Gasari initium principatus Nicephori ponit in annum 798. facta verò est illa renouatio concessi Imperij à Nicephoro mox initio sui Imperij. quare ex hisce licet colligere vt minimum tres do-*
B *nationes aut concessiones Imperij per Constantinopolitanos Imperatores factas ante illam Romanam actionem nempe Irenes, Nicephori, & Michaelis, vel certè illas duas priores.*

Colligebat olim Virgilius aurum ex Ennij stercore: at noster Illyricus (vt video) ex Historicorum auro stercus colligit. nam cùm veteres ac probati Historici, & illi ipsi, qui tempore Caroli Magni vixerunt, tam perspicuè tradant, anno quinto Irenes Carolum Magnum à Pontifice Maximo coronatum, ac deinde post iam coronationem, Irenæ successisse Nicephorum, & Nicephoro Michaelem; quis non intelligit errasse Martinum Polonum, & , qui eum se-
C quuti sunt, recentiores Historicos, qui sine vlla ratione ex sola imperitia veteribus contradicunt? quanta autem impudentia est, eiusmodi errores tam diligenter consectari, & demum in obscuris auctoribus vix repertos ita proponere, ac si nihil verius literis mandari potuisset? & tamen pergit Illyricus, atque ait: *Ex hisce etiam licet colligere, temerè, vel potiùs fraudulenter à Sabellico concessionem Imperij ab Irene post factam coronationem Leonis Papæ poni. redarguitur enim manifestè ratione temporum. plerique sanè omnes Irenem aiunt postremò ab Imperio depositam esse ante illam actionem Romanam aliqui autem eodem anno. Igitur oportet translationem Imperij antea in Caro-*
D *lum factam esse à Constantinopolitanis quàm à Romanis.*

At si temerè vel fraudulenter Sabellicus anteposuit Caroli coronationem Irenes abdicationi; num etiam Paulus Diaconus, Annales Francorum, Cedrenus, Zonaras, Ado, Rhegino, Otho, Conradus, Sigebertus, & alij veteres, temerè vel fraudulenter id egerunt? Certè Sabellicus veteres Historicos sequutus est. Et qui nam sunt, Illyrice, illi plerique omnes, qui Irenem aiunt postremò ab Imperio depositam esse ante illam actionem Romanam? nimirum Martinus Polonus, qui vnus est instar omnium. an non te pudet tam apertè mentiri? sed perge.

Porrò illam translationem de pace Imperioque in-
E *ter Irenem & Carolum factam, collocant Ado Viennensis, & Annales Caroli in annum Domini 798. præponunt igitur eam vt minimum integro quadriennio coronationi Leoninæ. Paulus quoque Aemilius in sua Francorum Historia affirmat seriam sollicitamque actionem & legationem Irenes ad Carolum longè præcessisse illam Romanam Coronationem.* Id verò, Illyrice, non est solùm audacter mentiri, sed etiam con-

figere

figere oculos hominibus, vt non videant ea quæ clarissimè patent. siquidem Ado Viennensis, & Annales Francorum duas ponunt legationes Irenes ad Carolum, vnam pro pace, & restitutione captiuorum, ante Caroli coronationem, anno 798. alteram pro pace iterum renouanda, post Caroli coronationem, anno 802. & quamuis Platina dicat hac legatione posteriore procuratam esse Imperij diuisionem; tamen Ado Viennensis, & Annales Francorum nullam Imperij mentionem faciunt, nisi multo inferiùs, vbi describũt legationem Michaelis anno 812. Hęc enim sunt verba Adonis: Anno 798. Irene ad excellentissimum Regem Carolum legationem pro pace seruanda misit. Et infrà, postquam narrauerat coronationem Caroli factam anno 801. ita subiungit: B Anno 802. Irene Imperatrix ad Imperatorem Carolum misit pro pace inter Francos & Græcos firmanda. Et infrà, Anno 803. Irene ab Imperio deposita est: & Nicephorus Imperator Constantinopoli creatus, qui Legatos suos, vnà cum Legatis Imperatoris Caroli remisit. nam Imperator Carolus Iesse Episcopum Ambianensem, & Elinigandum Comitem, Constantinopolim direxerat. Susceperunt autem legati Nicephori Imperatoris epistolam inscriptam de fœdere pacis, sicque tali pacto Constantinopolim reuersi sunt. Deniq; infrà Anno 812. In eius locum Michael gener eius Imperator creatur, cuius legati Aquisgrani ad Imperatorem Carolum missi laudes more suo dixerunt, Imperatorem C & Basileum illum appellantes. His consentiunt tum Annales Francorum (nam inde hæc omnia Ado Viennensis accepit) tum etiam Paulus Aemilius in lib. 3. de rebus Francorum, vt quiuis per se cognoscere potest.

Nouum enim mendacium est, quod paulo pòst Illyricus addit, cùm ait: *Mihi verò verisimile est, mox initio illius instaurati Regni Irenes esse factam talem transactionem de Imperio inter eam & Carolum, quo constabiliret adhuc principio dubium, & inuidiosum regnum, quod & Aemilius affirmant.* Hoc (inquam) apertum mendacium est cùm Paulus Aemilius non D solùm non dicat vllam factam esse transactionem de Imperio inter Irenem & Carolum, sed contrà potius asserat inuita Irene & Nicephoro Augustis, Carolum à Pontifice magno procerum Romanorum assensu, Imperatorem factum. id illa verba indicant de legatis quos Irene misit ad Carolum iam à Pontifice coronatum: Augustæ legati fœdus petebãt, ægritudine animi interim dissimulata. & illa de Nicephoro: Hactenus Carolum Augustum, magno patientissimoque animo Nicephori simultatem inuidiamque tulisse.

Sed pergamus ad reliquas nugas Illyrici, vt hunc locum aliquando claudamus. *Credibile* (inquit Illyricus) *tamen profectò valde est; Irenem cum filio Con-* E *stantino multo antea illam dignitatem, & possessionem Imperij cum Carolo communicasse.* Vnde autem id credibile sit, multis verbis conatur ostẽdere. sed summa est, quia Carolus deuictis Longobardis, iam magna Italiæ parte, & ipsa Vrbe potiebatur; & Constantinus Imperator Constantinopolitanus filiam Caroli in matrimonium sibi dari petierat. *Expendat* (in- A quit) *quæso totum hoc negocium quiuis intelligens: quomodo potuit Constantinus Imperator ambire aut impetrare filiam Caroli non facta pace? quomodo autem potuit inter eos fieri pax: non concesso Carolo Occidentali Imperio, quod iam fortiter occupauerat, & firmiter retinebat? necessariò igitur in tali nuptiarum filiæ Caroli pactione diuisio Imperij facta est.* Egregia sanè demonstratio, quasi non possit Imperator cum Rege potentissimo pacem facere, & affinitatem contrahere, nisi Imperialem dignitatem cum eo communicare voluerit. qua igitur ratione Carolus Quintus Imperator cum Francisco Rege Francorum pacem fecit, & Leonoram sororem ei in matrimonium collocauit, nec tamen eum in Imperio collegam accepit? At Ca- B rolus Magnus Occidentale Imperium armis acquisitum possidebat: nec pacem cum Imperatore Constantinopolitano fecisset, nisi ei Imperium iam occupatum retinere permissum esset. Verùm, non est, vt suprà diximus, de possessione prouinciarum Imperialium quæstio; sed de titulo, de iure, de nomine, de dignitate, ac Maiestate Augustali tota controuersia est. neque enim inficiamur, Carolum bellica virtute Longobardos ex Italia exegisse, eamq; prouinciam suam fecisse, quæ aliquando Romani Imperij prouincia fuerat. sed quemadmodum hoc tempore Reges Francorum, & Hispanorum, Romani Imperij prouincias tenent, nec tamen sunt Romani Imperatores, & Imperator cum eis pacem & affinitatem ha- C bet, ita quoque fieri potuit, vt Carolus Magnus aliquot romani Imperij prouincias sine nomine, & iure Imperatorio teneret, & tamen cum eo Imperator Constantinopolitanus pacem, atque affinitatem habere cuperet.

CAPVT XII.

Romanum Pontificem iure suo Imperium à Græcis in Germanos transtulisse.

D DEMONSTRAVIMVS hactenus, Carolum Magnum, quem Imperatorem Romanorum fuisse nemo negat, eiusmodi Imperium nullo alio titulo adeptum, nisi Pontificis Maximi auctoritate: Nunc quoniam Illyricus inter alia argumenta, quibus efficere nititur, Imperium non peruenisse ad Carolum Magnum Pontificia auctoritate; etiam illud affert, quod Romanus Pontifex non habeat ius Imperia transferendi: nos contrà Deo iuuante, ad demonstrandum aggredimur, posse Romanum Ponti- E ficem, si caussa postulet, id facere, non quidem Regia, aut Imperatoria, sed Apostolica, id est, summa atque eminentissima Ecclesiastica potestate.

Pendet autem tota hæc res ex duabus sententijs: altera, Romanum Pontificem totius Ecclesiæ, id est, omnium Christianorum Patrem & Pastorem esse; altera, summum Ecclesiæ totius Pastorem ita non modò priuatis hominibus, sed etiam Regibus, & Imperatoribus

peratoribus Christianis praeesse; vt, si caussa Christi & Ecclesiae id exigat, possit eos Regnis, atque Imperijs exuere, eaque regna, & Imperia ab alijs ad alios transferre. nemo est enim qui non intelligat, si hae duae sententiae verae sint, continuò illud etiam effici, vt Romanus Pontifex certis de caussis Imperia transferre possit.

Priorem sententiam multi ex nostris accuratissimè confirmarunt; quod etiam nos praestitimus in libris quinque, quos de Summi Pontificis institutione & potestate scripsimus; quare hoc loco satis erit, si eam sententiam confirmemus testimonijs Imperatorum, atque eorum potissimùm qui Romanae sedi infesti fuerunt. si enim ipsos Imperatores, vbi de re ipsorum agitur, testes habemus, frustra aliorum testimonia desideramus.

Carolus Magnus Imperator primus ex gente Francorum non semel primatum Rom. Pontificis agnoscere se ac venerari professus est. Extat priuilegium eiusdem Caroli, quod Bremensi Ecclesiae dedit, apud Albertum Krantzium libro 1. Metropolis cap. 7. in haec verba: *Summi Pontificis, & vniuersalis Papae Hadriani praecepto, necnon & Magontinensis Episcopi Lullonis, omniumque qui affuere Pontificum consilio, eandem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendicijs, Willehado, probabilis vitae, coram Deo & Sanctis eius commisimus.* Extant item libri nomine Caroli Magni aduersus Synodum Graecorum de cultu imaginum: quos libros etsi ego non esse Caroli Magni arbitror, tamen quia ab aduersarijs Carolo tribui constanter video, sumam etiam inde testimonium. Sic igitur habet liber primus cap. 6. *Sicut ceteris discipulis Apostoli, & Apostolis omnibus Petrus eminet, ita nimirum ceteris sedibus Apostolica, & Apostolicis Romana eminere dignoscitur. Haec enim nullis Synodicis constitutis ceteris Ecclesijs praelata est, sed ipsius Domini auctoritate primatum habet.* Denique, vt ex Platina in vita Leonis Tertij, & Paulo Aemilio lib. 3. de rebus gestis Francorũ, ac Iacobo VVimpelingio in epitome rerum Germanicarum capite 9. cognosci potest, cùm aliquando idem Carolus Romae sententias Episcoporum qui ex tota Italia & Francia conuenerant, rogasset de vita & moribus Papae Leonis, atque ab ijs vna voce responsum esset, Sedem Apostolicam, omnium Ecclesiarum caput, à nemine iudicari debere; continuò acquieuit, ac permisit, vt summus Pontifex Leo solo iureiurando crimen, quod ei falsò obijciebatur, dilueret.

Otho Magnus, qui primus ex gente Saxonica Romani Imperij gubernacula texit, eundem primatum Romanae Ecclesiae disertis verbis confessus est in epistola quam scripsit ad Ioannem 12. Roman. Pontificem, quae extat apud Luithprandum Ticinensem lib. 6. capite 9. Haec enim est inscriptio literarum: *Summo Pontifici, & vniuersali Papae Domino Ioanni, Otho diuina respectu clementia Imperator Augustus.* Fuit quoque hic Otho Magnus Romanae Ecclesiae & acerrimus defensor, vt Iacobus VVimphelingius testatus in Epitome rerum Germanicarum cap. 18. Vt autem omnes intelligant non solùm Imperatores amicos, sed etiam hostes Romanae Ecclesiae, Pontificis primatum agnouisse, subijciam testimonia omnium ferè Imperatorum, qui Romanam Ecclesiam hostiliter persecuti sunt.

Henricus quartus, qui primus ex Germanicis Imperatoribus cum Romano Pontifice graues inimicitias gessit, etsi certis de caussis Gregorium Septimum Pontificem oderat, auctoritatem tamen Romanae sedis super omnes homines, atque adeo super ipsos Reges & Imperatores, nunquam negauit. Extat Epistola eius ad Principes Imperij, quam totam refert Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1106. In epistola haec habentur: *Praeterea* (inquit) *Domino Papae in praesentia Legati sui & vestra obedire parati fuimus: & nunc parati sumus ei omnem debitam reuerentiam & obedientiam sincero corde, & deuotione praesentialiter exhibere.* Et infrà: *Rogamus vos per auctoritatem Romanae Ecclesiae, cui nos committimus, & honorem Regni, ne super nos, & fideles nostros veniatis.* Et infrà: *Si interpellatio vestra, nullaque alia interuentio ad praesens prodesse poterit; appellamus Romanum Pontificem, & sanctam vniuersalem Romanam sedem, & Ecclesiam.* Haec ibi. Rursus autem idem Henricus Quartus in postrema epistola ad Principes: *Appellabimus* (inquit) *& tertiò appellamus Dominum Romanum Pontificem Paschalem, & sanctam, & vniuersalem Sedem, & Romanam Ecclesiam.*

Henricus Quintus tametsi nõ paruo tempore propter Episcoporum inuestituras Romanam Ecclesiam vexauit & afflixit, eius tamen primatum semper agnouit. Sic enim de eo scribit Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1110.

In Epiphania Domini Ratispona Henricus colloquium cum Principibus faciens, animi sui propositum eis aperuit, scilicet, quòd Transalpinis partibus se exhibere vellet, quatenus & benedictionem Imperialem à Summo Pontifice, Romana quae caput mundi est, in Vrbe perciperet, & latas Italiae prouincias in societatem regni Germanici fraterna pace, & iustitijs ac legibus antiquis componeret; insuper ad omnia quae defensio posceret Ecclesiastica, ad nutum Patris Apostolici se promptum demonstraret. Et infrà in Chronico anni 1117. vbi exposuisset Abbas terrifica signa, quae de caelo ostendebantur aduersus impietatem eiusdem Henrici, qui summum Pontificem captiuum facere, atque ab eo per vim extorquere inuestituras Episcoporũ ausus esset; ita subiungit: *His, & eiusmodi cladibus Rex Henricus corde tenus sauciatus, non cessat legationes satisfactorias ad Apostolicam sedem destinare.* Et infrà in Chronico anni 1122. pacem inter Calixtũ Pontificẽ & eundem Henric. Imperatorem his verbis Abbas describit: *Facto* (inquit) *vniuersali conuentu apud vrbem Vangionum quae nunc VVormacia dicitur, sicut longum, ita & incredibile memoratu est, quàm prudenti, quàm instanti, quamque per omnia solicito cunctorum procerum consilio, pro pace & concordia per vnam, vel amplius, hebdomadam certatum sit; donec ipse in cuius manu cor Regis est, omnem animositatem Augusti sub Apostolicae reuerentiae obedientiam, causa matris Ecclesiae, etiam vltra spem plurimorum, inflexit.*

Fridericus Primus Imperator, & Romani Pontificis Alexandri Tertij hostis acerrimus, Romanae Ecclesiae

eclesiæ primatum & rebus & verbis confessus est. Nam cùm in Italiam venisset, Hadrianum Quartũ Pontificem ita veneratus est, vt ad eius pedes primùm venerabundus accideret. deinde descendenti ex equo stapedem teneret; vt refert Albertus Krantzius lib. 6. Saxoniæ cap. 16. Quod idem postea fecit etiam Victori, quem verum Pontificem, cùm Scismaticus esset, existimabat. Sic enim scribit Radeuicus lib. 2. de rebus gestis Friderici primi cap. 70. *Ibi* (inquit) *religiosissimus Imperator ante ianuas Ecclesiæ eum suscepit, & descendenti de equo strepam humiliter tenuit, & apprehensum per manum vsque ad altare purduxit, & pedes eius est osculatus.* Itaque Fridericus imperator re ipsa, & factis satis declarauit quo loco Romanus Pontifex haberi deberet. Nec tamen solis factis, sed etiam verbis sententiam suam aperuit. nam in epistola ad omnes Imperio Romanos subiectos, quæ exstat apud Radeuicum lib. 1. capit. 10. Romanum Pontificem caput Sanctæ Ecclesiæ nominat: & rursos in epistola ad Hadrianum Quartum Pontificem, apud Radeuicum lib. 2. cap. 16. Romanam Ecclesiam matrem omnium Ecclesiarum & ipsius Imperij vocat. denique in epistola ad Hermannum Episcopum Brixinensem, apud eundem Radeuicum lib. 2. capitul. 56. vbi deplorat Schisma quod in Romana Ecclesia fuerat exortum, ita loquitur: *Cùm* (inquit) *vnus Deus vnus Papa vnus Imperator sufficiat & vna Ecclesia Dei esse debeant; quod sine dolore dicere non possumus; duos Apostolicos in Romana Ecclesia habere videmur.* Et infrà: *Pro tanta namque, & tam perniciosa Ecclesiæ iactura, tota nimirum Italica Ecclesia conturbatur; & dissensiones, Schismate orto in capite, iam in inferiora membra defluxissent, & totum Ecclesiæ corpus defœdassent, nisi nos consilio, & auxilio religiosorum virorum, qui spiritu Dei aguntur, tam impudicæ iniquitati iustitiæ rigorem opposuissemus.* Et infrà: *Vt iusto declaretur examine, quis illorum regimen vniuersalis Ecclesiæ de iure debeat obtinere.* Vides certè, Lector, ex sententia Imperatoris Friderici, vnum esse debere Papam, qui vt caput toti corpori Ecclesiæ præsit, & cui Ecclesiæ vniuersalis regimen debeatur.

Philippus Imperator creatus in schismate contra Othonem IV. licet à Pontifice Innocentio Tertio ab Imperio respulsus esset; is tamen (vt scribit Abbas Vrspergensis in Chronico) cùm audisset se in excommunicationem Pontificiam incidisse, humiliter à Legato Põtificis absolutionẽ petijt. qđ certè nunquam fecisset, nisi summum Pontificem, pastorem suum, ac proinde aliorum etiam Principum & Regum fuisse credidisset. si enim sola Romana ciuitas, & non Ecclesia vniuersa, ad curam Romani Pontificis pertineret: quamobrem Princeps Germanus Romani Põtificis censurã tantopere timuisset?

Fridericus II. Ecclesiæ Romanæ longo tempore hostis, & persequutor, timuit tamen Romani Pontificis, vt veri Christi Vicarij, latam in se Ecclesiasticã censuram. sic enim scribit de hoc Friderico Abbas Vrspergensis in extremo Chronico: *Nihilominus quoque omni tempore, quamdiu, denunciabat eum Papa excommunicatum, beneficium absolutionis humiliter cum omni obedientia, & deuotione, & iustitia exhi*

A *bitione postulauit.* & Iacobus VVymphelingius in Epitome rerum Germanicarum capite 55. *Fridericus* (inquit) *secundus in Cyprum vsque nauigans, Acconem tandem peruenit, nuncijs rogans Pontificem, vt se absolueret anathemate: quoniam in eius potestate deinceps semper sit mansurus.*

Ludouicus Quartus Imperator, & armis & scriptis Ioannem XXII. Pontificem oppugnauit: tantum tamen abest, vt existimauerit summi Pontificis auctoritatem de Ecclesia esse tollendam (vt eam Illyricus sublatam cupit) vt cùm verum Pontificem sibi fauentem habere non posset, falsum Pontificem creandum curauerit; nec interim tamen vnquam destiterit varias rationes quęrere, quibus vero legitimo-
B que Pontifici reconciliari posset. nam per Ioannem Regem Boëmiæ, & literis & nuncijs tentauit, si posset in gratiam Ioannis Pontificis redire, paratus Antipapam suum deponere, seque reum grauissimi criminis agnoscere, ac misericordiæ Pontificiæ totum permittere. De qua re vide literas Ioannis Pontificis ad Ioannem Regem, apud Robertum Arboricẽsem tomo 2. de vtroque gladio, theoremate 7. Deinde mortuo Ioanne Pontifice, cùm audiuisset idem Ludouicus Imperator, Benedictum Papam ad amicitiam suam esse propensum, continuò ad eum legatos misit, qui demississimis precibus absolutionem ab excommunicatione, & restitutionem ad Impe-
C rium peterent. cuius rei testis est Albertus Argentinensis in Chronico, qui illo ipso Benedicti & Ludouici tempore floruit.

Neque solùm post tempora Caroli Magni, sed etiam antea, Romani Imperatores Pontificem Romanum Ecclesiæ Catholicæ caput esse professi sunt. Atque vt nomine omnium aliorum duo testimonia, vnum Latini Imperatoris, & Græci alterum, proferamus; exstat epistola Valentiniani Tertij ad Theodosium iuniorem inter epistolas præambulares ad Concilium Chalcedonense. in ea epistola sic loquitur Imperator: *Debemus dignitatem propriæ venerationis B. Apostolo Petro in nostris temporibus conseruare; quatenus Beatissimus Romanæ ciuitatis*
D *Episcopus, cui principatum sacerdotij super omnes antiquitas contulit, locum habeat & facultatem de fide sacerdotibus iudicandi.* Exstat quoque epistola Iustiniani Græci Imperatoris ad Ioannem II. Romanum Pontificem in ipso primo titulo Codicis: in qua epistola hæc habentur verba: *Nec enim patimur quidquam quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quod non etiam vestræ innotescat Sanctitati, quæ caput est omnium sanctarum Ecclesiarum.*

Habemus igitur Imperatorum testimonia, veterum, recentiorum; Latinorum, Græcorum; amicorum, & inimicorum. quibus testimonijs prior illa sententia, quam cõfirmandam suscepimus, sa-
E tis munita, quod ad præsentem controuersiam de translatione Imperij facit, & constituta esse videtur.

Iam verò summũ ecclesiasticæ Hierarchiæ Principem (q̃ erat altera sententia) Regna atq; Imperia Christianorũ, si necessitas ecclesię id postulet, posse transferre, demonstratũ est à nobis in lib. 5. de Pontifice, ex quo libro huc vnam vel alteram rationem transferremus.

Primùm

Primùm igitur, licet potestas Ecclesiastica, quæ in summo Pontifice potissimùm residet, & potestas politica, quam præter ceteros Principes Imperator Romanus habet, non modò duæ sint, ac distinctæ finibus & officijs, sed etiam separatæ interdum inueniantur (nam aliquando Ecclesia nullos habuit politicos Principes, & nunc etiam multi sunt Principes ac Reges extra Ecclesiam) tamen quando Principes sunt Christiani, & in Ecclesiæ Catholicæ membris ac filijs numerantur, duæ illæ potestates ita coniunguntur ac conueniunt inter se, vt vnam Rempublicam, vnum regnum, vnam familiam, imò & vnum corpus efficiant. vnum enim, vt Apostolus ait Rom. 12. sumus corpus in Christo; singuli autem alter alterius membra. In hoc autem corpore mystico Ecclesiæ, potestas Ecclesiastica veluti animus quidam est; politica autem veluti corpus, vt Sanctus Gregorius Nazianzenus docet in Oratione ad populum timore perculsum, & Imperatorem irascentem. Neque in controuersiam id reuocari potest; cùm constet Ecclesiasticam potestatem spiritalem ac cœlestem esse; politicam verò, humanam ac terrenam: & rursus illius finis æterna beatitudo sit: huius autem, pax & tranquillitas temporalis: illa animos & corda potissimùm regat; ista in corporibus vim suam habeat: illa legibus diuinis, & cœlestibus oraculis; ista iure ciuili ac gentium nitatur: illa denique auctorem immediatum Deum habeat; ista per ius gentium, & consensum populorum ad Principes deriuetur. Igitur quemadmodum distincta sunt animi & carnis munera, & separata etiam inueniuntur in Angelis, qui corpore vacant; & belluis, quæ rationis sunt expertes; & tamen in homine quia vnam hypostasim efficiunt, ita conueniunt, & coniunguntur: vt animus præsit, caro subijciatur; & possit animus iure suo carnē ieiunijs, vigilijs alijsq; laboribus coërcere, ne impediat munera spiritus, vel etiam, si opus sit ad finem ipsius spiritus consequendum, possit spiritus carni imperare, vt se, ac sua exponat omnia, etiam cum detrimento vitæ, vt sanctos Martyres facere videmus: pari ratione in Ecclesia Christi, si verè vnum corpus sit, tantam esse oportet coniunctionem Ecclesiasticę ac politicę potestatis, tantumque inter eas ordinem, & vnius ad alterā subiectionem, vt in his quæ ad æternam salutem adipiscendam pertinent, Ecclesiastica potestas politicam dirigat, eique imperet; &, si opus sit, cohibeat, & coërceat, ne adeptionem proprij finis impediat etiam cum detrimento propriæ potestatis; vt eo modo, iuxta B. Gregorij sententiam lib. 2. epist. 61. terrestre regnum cęlesti regno famuletur.

Huc accedit, quòd cùm Principes politici ad Ecclesiam veniunt vt Christiani fiant, recipiuntur illi quidem, sed cum pacto expresso, vel tacito, vt sceptra sua Christo subijciant, & Ecclesiam Catholicam non euertant, sed tueantur pro viribus ac defendant; & nisi id fecerint, puniri possint etiam Regni amissione. non enim est aptus regno Dei, nec porrò ad sacramentum baptismi admitti potest, qui non est paratus Christo seruire; & propter ipsum amittere quidquid habet; cùm Dominus dicat in Euangelio Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit A patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, adhuc autem & animam suam, nō potest meus esse discipulus. & rursus in eodem loco. Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Quæ loca (vt sanctus Augustinus rectè exponit in epist. 5. ad Marcellinum) sic intelligenda sunt, vt is non possit Christi esse discipulus, qui non est paratus carere potius vxore, liberis, parentibus, opibus, honoribus, atque ipsa etiam vita, quàm vt Christum offendat. Quæ cùm ita sint, nullam profectò iniuriam facit summo Principi politico Princeps summus Ecclesiasticus; si eum admoneat, illique imperet, vt politica sua potestate rectè vtatur, legibus & pœnis impios ac bla- B sphemos coërceat, fidem Catholicam protegat, aduersus infideles Ecclesiam oppugnantes arma suscipiat. Quòd si is aut ex oue lupus euadat, & hæreticos ac sectarios sequēs, fidem Catholicam destruat, aut velut aries furiosus contempto pastore in oues sibi subiectas grassetur, aut certè instar languidi ac timidi canis, propter ignauiam ac segnitiem, gregem Domini à luporum morsibus defendere non audeat; cur quæso non poterit summus Pastor, & qui Christi ipsius vices in terris gerit, lupum illum ab ouili arcere, atque ouibus imperare ne illum vltrà sequantur; & arietem furiosum recludere, ac prohibere ne gregem deinceps ducat; ac denique imbecillo cani C valentiorem alium substituere, qui gregem, vt oportet, custodiat ac defendat?

Ergo hac potestate Ioiada Pontifex Athaliam Reginam, tyrannidem in populo exercentem, à regno amouit, & Ioas Regem constituit; vt legimus lib. 4. Reg. cap. 11. & lib. 2. Paralipomenon, cap. 23.

Hac potestate Gregorius Papa II. Leonem Imperatorem Iconoclastarum hæresi studentem, atque eam in Italiam inducere molientem non solum excommunicauit, sed etiam vectigalibus Italię prohibuit, vt Cedrenus & Zonaras in eiusdem Leonis vita scriptum reliquerunt. Hac potestate Pontifex Zacharias Hilderici regnum, quod eius socordia Catholica religio in Gallijs non modicum detrimen- D tum pateretur, in Pipinum & filios eius transtulit, vt suprà multis testimonijs demonstrauimus.

Hac potestate Leo Tertius Pontifex, Regem Nordanhumbrorum Regno suo iniquè pulsum, atque ad se tanquam omnium Christianorum caput & Principem fugientem, per Legatos suos in regnum restituit, vt Aimonius scribit lib. 4. de reb. gestis Francorum c. 96. & Rhegino lib. 2. Chronici anno 808.

Hac denique idem Leo Romanum Imperium à Gręcis ad Francos transtulit; quòd iam longo vsu didicisset, Græcos aut non posse, aut nolle laboranti Ecclesiæ opem ferre: ac tum maximè id metuendum videretur, cum, Imperatore Constantino fraude suo- E rum excęcato, fęmina, quod antea nunquam acciderat, Romano Imperio præsideret.

Porrò diuino consilio eam translationem factam, testantur in primis victoriæ, ac triūphi, quos de omnib. suis hostibus Carolus reportauit. Vt. n. Deus ostenderet suum esse illud opus, ita Carolum Magnum pietate, fortitudine, iustitia, clementia, omnibusque regijs virtutibus ornauit, eiusque Im-

perium tantis opibus, tanta beneuolentia populorum, tot clarissimis victorijs, tot sacrarum ædium magnificentissimis ædificijs nobilitauit, vt post Magnum Constantinum nullus Imperator felicior, nullus Ecclesiæ vtilior fuisse videatur, testatur deinde consensus & approbatio Orbis terræ. siquidem Carolo Magno à Leone Pontifice Imperatore appellato, non modò Romanus populus lætissimis vocibus acclamauit; nec solùm vniuersa Italia, Gallia, Germania, Pannonia, totus denique Occidens, nouum Imperatorem gratissimè excepit; sed etiam ab Asia & Africa maximorum Regum legationes gratulatoriæ cum magnis muneribus ad Carolum aduenerunt. ipsi etiam Græci Imperatores, tametsi alioquio æmuli & hostes Latinorum (vt suprà demonstrauimus) per Legatos Imperium Caroli agnouerunt, eumque Imperatorem & Augustum salutarunt. De quibus legationibus vide, si placet, Annales Francorum, Adonem, Rheginonem, Abbatem Vrspergensem in Chronico anni 801. 802. 803. 807. & 812. necnon Othonem Frisingensem libro quinto Historiæ capite 31. & 32. Testantur denique omnes consequentes ætates, siquidem ab anno Domini 801. quo anno in Germanos Imperium translatum esse constat, omnes omnino Christiani Romanum Imperium apud Germanos esse crediderunt; neque vllus fuit Princeps aut Rex Christianus, qui Caroli Magni successores vt veros legitimosque Imperatores non agnouerit; aut qui se eis posthabitum ægrè tulerit. Soli sunt Lutherani, qui dum Germanicum Imperium Antichristi miraculũ esse contendunt, Germaniam suam legitimo Imperio sine dubitatione spoliare nituntur.

Sed occurrit Illyricus, & aduersus ea quæ hactenus diximus, obijcit Ius Canonicum & diuinum, quo politica potestas omnino Pontificibus interdicitur. Sic enim probat in lib. suo de translatione Imperij, pag. 6. non esse translatum Imperium à Græcis ad Francos Pontificis Maximi auctoritate; *Quia Papæ:* inquit, *testantibus id ipsorum proprijs Iuribus, non sunt à Deo constituti domini aut gubernatores temporalium dominiorum; sicut ipsemet Christus negat suum regnum esse de hoc mundo, negat se esse constitutum iudicem rerum ac litium terrenarum; prohibet quoque Apostolis ne dominentur politicè, inquiens, Reges gentium dominantur, vos autem non sic. iubet eos esse seruos, & omnium minimos. quin D. Petrus, quo se isti fundatore iactant, iubet presbyteros politicis gubernatoribus obtemperare. quod igitur ius Christus hic in terris non habuit, & nõ tantùm non tradidit suis Apostolis, sed etiam seuerissimè prohibuit; id profectò nec Petrus, nec Papæ, etiamsi centies vicarij Christi essent, habere poterunt.*

Verùm tota hæc Illyrici argumentatio vno verbo destrui potest. nam tametsi fateremur, Romanum Pontificem neque re ipsa habere, neque etiam habere posse vllam politicam potestatem; non tamen inde rectè colligeretur, Imperium à Græcis ad Germanos ab eodem Romano Pontifice non potuisse transferri. non enim politica, sed Ecclesiastica potestate, quæ politica lõgè maior & sublimior est, quæque politicæ præest, eamque regit ac dirigit, vt suprà diximus, ea translatio facta est. siquidem Papa, non quòd esset Rex Regum, aut summus temporalis Monarcha, qualis Augustus & Constantinus fuere, Occidentale Imperium à Græcis ad Francos transtulit; sed quòd Pastor Ecclesiæ vniuersæ à Christo ipso cum summa potestate constitutus, inter oues suas etiam Reges & Imperatores numeraret, posset que ac deberet operam dare, ne Reges, & Regna Christianorum, Christi regnum impediant, nève Ecclesiæ obstat, sed eius potiùs honori, atque vtilitati deseruiant.

Sed ne fortè queratur Illyricus suã argumentationem nimis breuiter refutatam, excutiamus paulo diligentiùs. Ait primò summos Pontifices (testantibus id proprijs ipsorum Iuribus) non esse constitutos à Deo dominos aut gubernatores temporalium dominiorum. At ijsdem Iuribus testantibus, constituti Pontifices sunt pastores ac præsules animarum, quarum æternæ saluti omnia temporalia bona deseruire debent: proinde licet, dum Reges Christiani regna sua (vt Christianos decet) administrant, non debeat summus Pontifex eorum regnorum curis ac negocijs se implicare, vbi tamen ij cœperint à via deflectere, & in detrimentum animarum regnis suis abuti, potest ac debet remedia congruentia (vt sæpe diximus) adhibere. quare translationem Imperij à Græcis ad Germanos, Apostolicæ Sedis auctoritate factam esse, omnia Iura clamant. vide quæ suprà citauimus cap. 6.

Ait 2. Illyricus, Christum ipsum non fuisse Regem de hoc mundo, nec iudicem litium terrenarum. at non negabit (opinor) Illyricus, potuisse Christum nihilominus, si ita expedire iudicasset, regna mutare, atque transferre. neque idcirco non fuit Christus Rex temporalis, nec lites terrenas iudicauit, quia non potuit, sed quia noluit.

Addit 3. interdictum seuerè Apostolis, ne dominarentur sicut gentes faciunt, & contrà eis imperatum, vt essent minimi, atque omnium serui. sed facilis responsio est. siquidem hæc omnia ad commendationem humilitatis faciunt, quæ virtus cum superbia pugnat, non cum potestate. nam vbi Christus Apostolis imperauit, vt non dominarentur more Gentilium, sed minimi essent, ac serui; ibidem de se ait: Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. & rursus: Ego autem in medio vestrùm sum sicut qui ministrat. & tamen idem ipse dixerat se habere potestatem omnis carnis, & sibi omnia tradita esse in manus, & se esse Dominum & magistrum.

Addit Illyricus postremò, Apostolum Petrum presbyteris mandasse, vt politicis gubernatoribus obtemperarent. qui locus in neutra B. Petri epistola inuenitur. hęc enim sola de presbyteris verba leguntur apud Apostolum Petrum: Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro consenior, & testis Christi passionum, qui & eius, quæ in futuro reuelanda est, gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum: neq; turpis lucri gratia, sed voluntariè, neq; vt dominantes in cleris: sed forma facti gregis ex animo. & cùm apparuerit Princeps Pastorũ,

percipietis

percipietis immarcescibilem gloriæ coronam 1. Petri 5. quæ verba non presbyteros magistratibus politicis, sed magistratus potius, vt ceteros laicos, presbyteris subijciunt.

CAPVT XIII.

Soluuntur, aut soluta demonstrantur argumenta Illyrici.

ETSI ex ijs quæ hactenus dicta sunt, profligata videtur omnis controuersia, & argumenta omnia quæ ab aduersario adferebantur, dissoluta; quia tamen Illyricus in ipso primo capite sedecim obiectiones quasi totidem cohortes aut legiones produxit in aciem, quas non eodem ordine, sed prout se obtulit occasio, varijs in locis confecimus; operæ pretium visum est, hoc loco singulas iterum inspicere, & vel locum annotare vbi solutæ sunt, vel breuiter refellere, si qua fortè adhuc restat, quæ caput attollare videatur. Ita igitur ille præfatur: Quòd non sit facta per Papas Imperij translatio à Græcis ad Germanos, probatur sequentibus argumentis.

Primò, quia id asserunt probantque duo summi viri, idque non temerè, suóue arbitrio, sed ex vetustis historijs, nempe Nicolaus Cusanus Cardinalis, & Henricus Kaltheisen, Archiepiscopus Nidrosiensis, & Papa domesticus, qui ante centum annos mortui sunt, quorū testimonia in fine adijciam. Non opinior duos istos tuos milites tam esse temerarios, vt audacter state velint in acie aduersus nostros circiter quinquaginta, partim historicos, partim etiam summos Principes & Pontifices. Sed quid si demonstrare potuero, ne istos quidem, Illyrice, tibi fauere?

Nicolaus Cusanus, vir alioqui doctus & pius, iniuria temporum, tanta librorum veterum penuria laborauit, vt apertè dicat lib. 3. Concordantiæ Catholicæ cap. 3. quem solum locum Illyricus citauit, in nullis historijs se reperisse Carolum Magnum verum Imperatorem fuisse; proinde contendit Germanorum Imperium in Othone primo ita cœpisse, vt nullus prædecessorum eius inde vsque ad Carolum Magnum Imperator fuerit. placet ne tibi Illyrice, vt auctore Cusano, negemus etiam nos, Carolum, Ludouicum, Lotharium, & ceteros tam multos Imperatores fuisse? Deinde nullum omnino Historicum, neque priscum neque recentem Cusanus nominatim citat, excepto Luithprando Ticinēsi. quid igitur tibi volebas cùm diceres, Cusanum nō temerè, suóue arbitrio, sed ex vetustis historijs sententiam suam munire? Ad hæc tuus ille Cusanus tota illa disputatione sua nihil molitur aliud, nisi Imperium non esse translatum à Græcis ad Francos Hadriani vel Stephani Rom. Pontificum auctoritate: nam de Leone tertio, cui omnes Historici veteres translationem hanc Imperij tribuunt, nihil omnino Cusanus dixit, ac Leonem tertium nec nominauit quidem. quæ igitur est hęc noua Dialectica: Hadrianus & Stephanus Carolum Magnum, Patricium Romanorum, non Imperatorem & Augustum appellarunt: nemo igitur postea Rom. Pontifex eundem Carolum Imperatorem fecit?

Sed annotabo alium etiam insignē lapsum Cusani vt Illyricus discat in alijs rebus magis, quàm in historijs, fidem habendam esse Cusano. Scribit igitur Cusanus loco notato, in generali Concilio Basileensi primo, anno 1061. Cadolum Parmensem à Legatis Romanis, communi omnium consilio electum Papam; Anselmum verò Lucensem à certis Romanis & Nurmānis item electum cathedram occupasse. At vnde ista Cusanus hauserit, ipse viderit. constat enim ex Lamberto Schaphnaburgensi, qui tum viuebat, Cadolum Parmensem non in Concilio generali, neque anno 1061. neque à Legatis Romanis, sed ab Imperatore Henrico puero, & aliquot Principibus intrusum in Sedem Apostolicam anno 1063. contra verò Anselmum, qui in Pontificatu Alexander secundus appellatus est, Romæ communi consensu Romanorum electum, ac deinceps ab omni Ecclesia, & ab ipso etiam Imperatore Henrico, qui Cadolum elegerat, verum Christi Vicarium habitum. nec dissentiunt ab historia Germanica Lamberti, Chronica Mariani Scoti (qui etiam tunc viuebat) Othonis Frisingensis, Sigeberti, Martini Poloni, & aliorum. Atque hactenus de Cusano. De Henrico Kaltheisen nihil est quod dicam. nam ipse etiam Illyricus cùm aduertisset nihil in eo esse præsidij, nullum eius testimonium protulit. Pergamus ad cetera.

Secunda, inquit, *ratio sit, quia Papæ, testantibus id ipsorum proprijs Iuribus, non sunt à Deo constituti domini, &c.* Vide solutionem capite præcedente, vbi totam hanc Illyrici argumentationem excussimus.

Tertiò, quia ipsemet Carolus iure, ac vi belli occupauit Occidentale Imperium. Vide solutionem capite 7.

Quartò quia alij historici id factum Senatui populoque Romano tribuunt, non Papæ. Vide solutionem cap. 10.

Quintò quia eam dignitatem habuit Carolus multiplici iure à suis maioribus, iure gladij, & insuper ex concessione Constantinopolitanorum Imperatorum. Vide solutionem capite 7. & 10.

Sextò, quia incertissimæ narrationes illius translationis eam vanitatis redarguunt. Respondeo omnes probatos Historicos summa consensione translationem factam literis mandasse à Leone 3. anno 801. inchoante, ipso die Natalis Domini in Basilica sancti Petri. testimonia suprà scripta sunt in capite 3. nam Ioannem Andream, Vincentium Gallum, Antonium Rosellum, & Glossam Decretalium, quos auctores inter se diffidentes Illyricos citat, nihil moramur, quòd illi & posteriores sint, & in historijs parum omnino versati.

Septimò, quia euidens indicium falsitatis istius translationis illud quoque est, quòd Gratianus, qui diligentissimè talia congessit, nullam istius translationis Imperij mentionem facit, cùm alioqui ambitiosè omnia Pontificum decora ostentet, imò amplificet,

& si quid in Imperatores beneficij contulerint, prædicet. Respondeo, Gratianum decreta & canones tum ex Pontificum epistolis & Conciliorum definitionibus, tum ex libris sanctorum Patrum satis diligenter collegisse; de rebus gestis Pontificum & Imperatorum non laborasse. Quare nemini mirum videri debere, cùm de translatione Imperij nullum sit factum decretum, sed res tantum publicè gesta, si de ea re Gratianus mentionem non fecerit. Porrò Gratianum ambitiosè ostentare atque amplificare omnia Pontificum decora, tam est à veritate alienum, quàm quod maximè. Sed non miror Illyricum tã liberè mentiri de Gratiano. quoniam enim iamdudum apud Lutheranos Gratianus publico igni exustus fuit, existimauit Illyricus, saltem apud suos mendacia esse in tuto: quippe quæ codicibus iam sublatis detegi non possent.

Octauò, cognatum huic est, quòd Leo Octauus in restitutione aut recognitione priuilegiorum Othoni Primo facta, cum confessionis, aut potiùs concessionis Adriani secundi, qua se cum populo Romano Carolo subiecerat mentionem honorificam faciat, nihil prorsus, ne verbulo quidem vnico, de translatione Imperij dicit, cùm multo profectò iustiùs huius tantæ rei meminisse debuisset, quærit enim in veteribus actis fundamentum huius suæ nouæ concessionis, aut largitionis, quod centuplo iustiùs potuisset in illa tam gloriosa Imperij translatione si qua à Leone facta fuisset, vt isti fingunt, quàm in Adriani sola patriciatus confessione. quare cùm in illa tam seria solennique actione inter Leonem Octauum, aut potiùs totam eius Synodum, & Othonem primum nulla prorsus mentio fiat istius translationis, merum profectò figmentum esse liquidò patet. Hæc profectò euidentissima demonstratio est.

Multa sunt hoc loco Illyrici ornamenta numeranda, atque admiranda: primùm insignis memoria aut historiarum peritia, cùm Adriano secundo tribuat, quod annis plus octoginta ante Adriani secundi Pontificatum gestum esse constat. deinde non vulgare studium veritatis, cùm scribat Adriani confessionem extare, qua se cum populo Romano Carolo Magno subiecerit, & ea confessio tamẽ nusquam extet, nam apud Gratianum can. Adrianus, & can. In Synodo. dist. 63. ad quæ loca Illyricus respexit, legimus quidem concessum ab Adriano Carolo Regi ius eligendi Romanum Pontificem, at ius imperãdi Pontifici, eùmue iudicandi, quod verè ac propriè ad subiectionem Pontificis pertinuisset, concessum non legimus. non est autem idem, ius eligendi Pontificem. & ius Pontifici imperandi, alioqui etiam Cardinales Põtifici imperarent, & Canonici Episcopo, & populus Regi, & Principes Imperatori; quòd Põtifices à Cardinalibus, Episcopi à Canonicis, Reges à populis, & Imperatores à Principibus eligantur. Tertiò cernimus in Illyrico egregiam Iuris cognitionem, qui id in Iure perspicere potuit, quod ibi nunquam fuit. nam Leo Octauus (vt ex can. In Synodo, iam citato, intelligi potest) renouare voluit maiorum suorum decretum de electione Pontificum, atque id Othoni primo concedere, quod illi Carulo Magno concesserant, videlicet, vt ius esset Imperatori nominandi tum ipsum Romanum Pontificem, tum etiam Episcopos ceteros. quoniam autem Carulo Magno Leo Tertius nihil eiusmodi dederat, sed Adrianus primus cum Episcopis sui temporis id fecerat; propterea Leo Octauus exemplum sequi se dixit Adriani, in ea concessione; Leonis autem Tertij non meminit, quòd eius mentio ad rem non pertineret. quod si in eo decreto Leo Octauus mentionem fecit patriciatus, quem Adrianus Carolo eodem tempore tribuit, id ea de causa fecit, quia simul, & iure electionum, & patricij dignitate Adrianus Carolũ ornauerat. noluit enim ea separare quę coniuncta erãt, tametsi ad rem suam, aut solùm, aut certè potissimùm pertineret concessio iuris Pontificis eligendi. Agnoscimus postremò nouam in Illyrico formam demonstrationum, cùm hæc sit (illo auctore) euidentissima demonstratio: Leo Octauus in suo quodam decreto non dicit: Imperium translatum ad Francos, siue Germanos Romani Pontificis auctoritate: igitur merum figmentum esse liquet quidquid Historici tradunt de illa translatione. Egregiè omnino, quasi continuò debeat, esse falsum quidquid Leo Octauus non dixit.

Nonò, quia multi id factum adscribunt Senatui, populoque Romano; alij ipsi Carulo, qui sibi id vltro sumpserit suo arbitrio, ac iure, &c. Sed hæc est mera repetitio tertij & quarti argumenti.

Decimò, quid impudentius, aut vanius fingi potest, quàm Papam, aut plebem Romanam, potuisse, vel etiam ausos esse transferre, aut donare cuiquam supra se Imperium, qui iamdudum amissa libertate, iurata mancipia Imperatorum erant: ipsimet Carolo iam amplius viginti annis antea sub Adriano omnem potestatem Imperatorum Cõstantinopolitanorum in Romam, Italiam, & Papas ipsos (quam ipse alioqui armis acquisierat) Pontifex, ac Romani, integraque Synodus, adhibitis etiam iuramentis, & Anathematibus contulerant, eiusque sese subditos, & veluti mancipia recognouerant, aut confessi fuerant, vt id ipsum proprium eorum ius, dist. 63. & omnes historiæ testantur. Diximus de hac re satis multa in secundo capite: veruntamen nihil oberit hic adscribere quidquid habetur apud Gratianum dist. 63. vt Illyrici mendacia eo teste detegantur, quem ipse pro se protulit. Sic igitur loquitur Gratianus. Hadrianus Papa Romam venire Carolum Regem ad defendendas res Ecclesiæ postulauit. Carolus verò Romam veniens, Papiam obsedit; ibique relicto exercitu, in sancta Resurrectione ab Hadriano Papa honorificè susceptus est. post sanctam Resurrectionem reuersus Papiam, cepit Desiderium Regem. deinde Romam reuersus, constituit ibi Synodum cum Hadriano Papa in Patriarchatu Lateranensi, in Ecclesia S. Saluatoris: quæ Synodus celebrata est à 153. Episcopis, Religiosis, & Abbatibus. Hadrianus autem Papa cum vniuersa Synodo, tradiderunt Carolo ius & potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem: dignitatem quoq; patriciatus ei concesserunt, insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas prouincias ab eo inuestituram accipere definiuit, vt, nisi à Rege laudetur, & inuestiatur Episcopus, à nemine consecretur, & quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodauit; & nisi resipisceret, bona eius publicari præcepit. Hæc Gratianus. quæ ad verbum reperiuntur etiam apud Sigeber-

Sigebertum in Chronico ann. 773. ceteri autem Historici veteres Rhegino, Ado, Otho Frisingensis, Lambertus Schaphnaburgensis, Marianus Scotus, & Abbas Vrspergensis in Chronicis eiusdem anni, & sequentium, nihil omnino hac de re scripserunt.

Dicat igitur nobis Illyricus, vbi sit in verbis Gratiani & Historicorum, datam esse Carolo ab Hadriano omnem potestatem Imperatoris Constantinopolitani; item datum esse Carolo Imperium in Romanos Pontifices; item adhibitum iusiurandum quo Papa subijceretur Regi; item agnouisse & confessos esse Pontifices se Caroli esse mancipia. nihil certè horum legitur nec in Gratiano, nec in vllo scriptore. proinde necesse est Illyrici esse mendacia.

Deinde quo pacto non secum ipse pugnasset Hadrianus, si se Regis mancipium agnouisset, & tamen eidem dignitatē patritiatus, & ius eligendi Pontifices concessisset? nisi fortè illius temporis mancipia ea prædita auctoritate erant, vt etiam patricios facere, & Reges ipsos nouis dignitatibus augere possent. quid quòd Rhegino in Chronico anni 787. scribit, Carolum Regem & patritium subditum se Hadriani Pontificis agnouisse? Rex autem (inquit Rhegino) ad postulata respondit, se per multa tempora quæsiuisse, sed minimè obtinere potuisse: ne tamen inobediens videretur esse monitis Apostolicis, asseruit se in eiusdem Papæ præsentia, cum eiusdem missis pacem velle firmare.

Vndecimò: Testantur quoque omnes Historici, etiam ij qui Papis sunt addictissimi, Leonem Papam, mox vt electus fuit in Papam, misisse ad Carolum Magnum legationem vnà cum clauibus sancti Petri, quod est Papale insigne, & vexillis Vrbis Romæ cum aquilis: petijsseque iuxta Synodum Hadriani confirmationem sui, & vt aliquis mitteretur, qui Romanos Carolo de nouò iuramento adstringeret quod fuit extremæ subiectionis indicium, quare etiam paulo pòst orto dissidio inter Papam & Romanos, tum ipse Papa ad Cæsarem vt suum superiorem confugit, tum & Romani eodem suos accusatores miserunt, vt sic vtrique fuit testati eum esse suum legitimum iudicem ac dominum. quàm fœda ergo tandem est ista vanitas, quòd Papistæ fingunt illos seruos, aut mancipia Caroli Imperium Romanum in Carolum transtulisse, eumque sibi vt vasallum quendam dato feudo obligasse; vt nunc arctissimis iuramentis Cæsares sibi obstringunt, & et ad turpissima pedum oscula adigunt. Non satis scio quid in hac obiectione magis admirer, imperitiam, an impudentiam: Claues S. Petri à Leone ad Carolum missas, doctus Illyricus Papale insigne interpretatur, quasi Pontifex Leo Pontificatum suum Carolo Magno, vel dono dederit, vel certè subiecerit. At claues illæ nihil erant aliud, nisi thecæ quædam preciosæ, quibus reliquiarum fragmenta seruabantur. Solebant enim Pontifices, cùm summo aliquem munere afficere voluissent, rasuram cathenarum sancti Petri, aut aliquid aliud generis eiusdem, clauicula aurea vel argentea inclusum mittere. Audi sanctum Gregorium in epistola 23. libri 6. ad Theotistum & Andream: Præterea (inquit) benedictionem S. Petri Apostoli, clauem à sacratissimo eius corpore transmisi. Et in epistola 126. libri 7. ad Recharedum Regem Visigothorum; Clauem (inquit) paruulam à sacratissimo B. Petri Apostoli corpore pro eius benedictione transmisimus, in qua inest ferrum de catenis eius inclusum; vt qd. collum illius ad martyrium ligauerat, vestrum ab omnib. peccatis soluat. Crucem quoque dedi latori præsentium vobis offerendam, in qua lignum Dominicæ crucis inest, & capilli B. Ioannis Baptistæ: ex qua semper solatium nostri Saluatoris, per intercessionem præcursoris eius, habeatis. Talem igitur clauem non insigne Papale, sed religiosum munus Christianissimo Principi summus Pontifex misit. nam idcirco Rhegino in Chronico anni 796. Ado Viennensis in Chronico sexta ætate, & Abbas Vrspergensis, item in Chronico eiusdem anni, has ipsas claues, confessionis S. Petri, id est, sepulchri, claues appellant, & pro munere missas à Leone ad Carolum scribunt. qui etiam auctores in Chronico anni 800. simile quoddam donum ab Episcopo Hierosolymæ ad eundem Carolum transmissum, his verbis tradunt: *Eadem die Zacharias pater cum duobus monachis, vno de monte Oliueti, altero de Bethlehem, Romam venit, quos Episcopus Hierosolymorum ad Regem direxit, qui benedictionis causa claues sepulchri Domini, ac loci Caluariæ, claues etiam ciuitatis cum vexillo detulerunt.* hæc illi. Nec sanè dubitari vlla ratione potest, quin fuerint omnia illa religiosa munuscula, non insignia dignitatum: quare Paulus Æmilius in vita Caroli, pia magis quàm magnifica munera esse dixit.

Quod secundo loco addit Illyricus, postulasse Leonem, vt à Carolo mitterentur, qui Romanos eidem Carolo iuramento adstringerent, iam suprà discussum est in primo capite, vbi ex ipso Illyrico demonstrauimus, Leonem à Carolo postulasse, qui Romanos iureiurando adstringeret, non Carolo sed Leoni. & sanè ratio erat magna, cur nouo Pontifici Leoni nouum sacramentum populus præstaret; cur autem Carolo præstaret, nulla erat. Quę cùm ita sint, euanuit (credo, illud iam extremæ subiectionis indicium, quod ex missis clauibus, & Legatis postulatis, qui ad iurandum Romanos adigerēt, Illyricus fabricauerat.

At, inquit, *dissidio inter Papam & Romanos exorto, vtrique Carolum dominum ac iudicem appellarūt.* Nusquam ista nomina legi, iudicis, & domini. res autem gesta narratur ab Othone Frisingensi lib. 5. ca. 30. his verbis.

Anno ab Incarnatione Domini 799. Leo Papa qui Adriano successerat, in Litania maiore à Romanis flagitiosissimè, ita vt oculi eius eruti viderentur, tractatur: qui ad Regem Carolum veniens, euentum rerum deplorat. Igitur Carolus victoriosissimus, qui iam subiugatis sibi Baioarijs, Aquitanis, Saxonibus, Danis, Normannis Brittannis, Pannonijs, multisq; alijs prouincijs, regnū Francorū plurimū dilatauerat, dignus qui altiùs proueheretur, Papā vlturus ad vrbē tēdebat, cui pridie quàm Vrbē intraret, Leo ad duodecimū lapidē occurrit, eumque honorificè suscepit. manè facto, Vrbē ingressus, à Pontifice ac cuncto populo susceptus, in Ecclesiam B. Petri inducitur. pòst, septem diebus transactis, Rex *concione facta, causam aduentus sui exponit. Leo quoque, cui æmuli sui magnum crimen imposuerant, nemine cogente, ex bona conscientia de obiectio crimine coram omnibus supra sacrosancta Euangelia se purgauit.* hæc ille. ex qua narratione discimus, Carolum Romam venisse, non vt Pontificem iudicaret, sed vt iniuriam illi factam

vlcisceretur; & Leonem Pontificem non ab aliquo iudicatum, sed à se ipso, nemine cogente, iureiurando purgatum. nec dissentiunt Historici ceteri; sed Rhegino, atque Abbas illud etiam addunt, Pontificem ad Carolum venientem summo cum honore ab eodem Carolo susceptum; quod verum vilissimis mancipijs satis conueniat (quales fuisse eo tempore summos Pontifices mentitur Illyricus) Illyricus ipse index esto.

Iam verò quod in postremis verbis Illyricus habet, adigi nunc à Pontificibus Imperatores ad iusiurandum, & oscula pedum, Otho Magnus, & Fridericus primus (vt alios prætermittam) nobis etiam tacentibus satis refellunt. siquidem ille Ioanni 12. Pontifici iusiurandi sacramentum, antequam Vrbem ingrederetur, à nemine coactus, nisi ab ipso iure & æquitate, præstitit; quod exstat adhuc apud Gratianum can. Tibi Domino Ioanni, dist. 63. iste autem (vt capite superiore ex Krantzio & Radeuico demonstrauimus) Hadrianum Quartum humi prostratus spóte sua veneratus est, & Victori Quarto, quem ipse Pontificem in Schismate quodammodo fecerat, nemine cogente pedes osculari coram vniuersa Ecclesia non erubuit. Sed de hac obiectione satis multa dicta sunt. pergamus ad ceteras.

Duodecimò, ipsa vox Translatio eos euidentissimè mendacij redarguit. nam si transtulerunt Imperium à Græcis ad Francos; sequitur Græcos esse planè priuatos Imperiali dignitate. Et infrà: *Decretalis, Solitæ, clarè Constantinopolitanum Regem vocat Imperatorem Romanorum.* At hæc obiectio nulla est. non enim Imperium vniuersum, sed Occidentale solùm translatum esse dicimus à Græcis ad Francos. Græci siquidem cum Gothos, Belisario & Narsete ducibus, Italia exegissent, Occidentale Imperium Orientali iterum adiunxerunt: postea verò quàm à Leone Pontifice Carolus Magnus Occidentalis Imperij iure donatus est; Græcus Imperator Occidentali Imperio caruit, Orientale retinuit. atque ex eo tempore Augusti duo pari potestate Romanum Imperium tenuerunt.

Decimotertiò, quacunque omnino parte, aut quasi lacinia quis istam narrationem translationis Imperij apprehendit, mox liquidò animaduertit esse vanissimum mendacium. fingunt enim illi Carolum ignorasse Papæ consilium, &c.

Ista verò est noua forma Syllogismi. constat enim tota argumentatio ex tribus manifestissimis crassissimisque mendacijs, quæ sunt à nobis suprà cap. 2. notata & refutata, vide igitur capite 2. Mendacia 15. & 16.

Decimoquintò (nam decimum quartum præ festinatione Illyrico excidisse videtur, nisi fortè sit error in numeris) Quis (inquit) *dubitat, si Papa, ac Romani sponte, suoque arbitrio Imperium à Græcis in Francos transferre tunc potuissent, voluissentque, eos certis firmisque pactionibus ac conditionibus cum Carolo acturos fuisse, quibus tum sibi, tum etiam alijs regionibus, & hominibus cauissent de certa quadam libertate, &c.* An tu ridiculus non es, Illyrice, cum pactum de libertate retinenda commemoras, vbi de Imperatore ac domino constituendo agitur? quibus enim, quæso, iste Cæsar imperabit, si omnes homines, ac regiones quæ ad illius Imperium pertinent, sibi diligenter de libertate conseruanda caueant? Sed nimirum magistrum tuũ sequutus es Lutherum, qui in lib. de votis monasticis iubet monachos futuros hac forma verborum vti, cùm Deo sua vota nuncupant: Voueo paupertatem, castitatem, & obedientiam vsque ad mortem liberè, i. vt mutare possim quando volo, nec vnquã ea vota tenear obseruare. Audi igitur Illyrice: si pacta nulla inter Leonem & Carolum intercessissent, mirum videri certè non deberet: dabatur enim Imperium virtutibus Caroli, dabatur meritis eius, necnon patris & aui, quæ multa & magna in Ecclesiam Romanam exstabant. verum tamen accesserunt etiam pacta, non quidem, vt tu dicis, de libertate gentium & populorum conseruanda, sed de Ecclesia vniuersa, ac potissimum de Apostolica Sede perpetuò defendenda. est enim Imperator Romanus (vt iura passim loquuntur) proprius Ecclesiæ Catholicæ, atque præcipuus aduocatus. Porro continetur hoc pactum tum in eo sacramento quod Reges Romanorum Põtifici Romano præstare solent cùm ad coronam accipiendam veniunt: tum etiam in ipsa voce translationis Imperij: idcirco enim non nouum Imperium erectum, sed antiquum translatum ad Germanos dicitur, vt meminerint Germani Imperatores, non modò, ius & potestatem imperandi, sed etiam curam & sollicitudinem Ecclesiæ tuendæ, Constantini, Theodosij, Martiani, Iustini, Tiberij, aliorumque veterum ac piorum Cæsarum ad se translatam, quæ etiam causa est, vt aliquando Romani Pontifices certos Imperatores & Ecclesiæ communione, & Imperij dignitate priuarint; quòd videlicet aduersus inita & iurata pacta, non se illi aduocatos, sed hostes Ecclesiæ præstitissent. Sed de his satis.

Decimòsextò, Verùm, inquit, *vt hisce quoque argumentationibus, sententijsque finem imponamus, hoc vnum quæro à Pontificys seductoribus: cum constet Carolum amplius viginti annis ante illam Leoninam (penè dixissem vulpinam) Papæ coronationem totum Occidentale Imperium occupasse & tenuisse, hoc (inquam) quæro, num iure occupauit, & tenuit, fuitque legitimus eius Monarchiæ possessor? Iniustè eum occupasse, ac tenuisse; non audebunt (credo) dicere. Si verò iustè occupauit, ac tenuit totum Occidentale Imperium tot annis ante Papatum Leonis, quomodo potuit Leo Imperium Romanum in eum transtulisse, aut quid tandem ei adiecit?* Sed hæc obiectio soluta est in sexto capite, vbi ostendimus, Carolum Magnum ante Leonis III. Pontificatum, iusto bello occupasse, ac tenuisse non quidem vniuersum (vt Illyricus dicit) Occidentis Imperium (nec enim Hispaniam, Africam, Illyricum, Britanniam, Apuliam, Calabriam, Siciliam, aliasque nonnullas Occidentalis Imperij prouincias eo tempore Carolus occupauerat) sed magnam tamen eius partem, id est, Galliam, Germaniam, Pannoniam, atque Italiæ partem quandam. cæterum ea ipsa loca non iure Cæsario, sed partim iure regio, partim iure patricio Carolũ possedisse. Id igitur Imperij translatio efficit, vt Carolus Magnus illa ipsa quæ iam habebat, non tantum vt Rex, aut Patricius, sed vt verus Imperator & Augustus retineret: vtque ius haberet ad alias item prouincias, quas Occidentalis Imperij fuisse, atque iniuria ab alijs occupatas esse constaret: vt denique nomi-

nibus

nibus, titulis, honoribus omnibus veterum Cæsarum A vteretur, atque eo nomine omnes alios Reges, ac Principes, tum ipse, tum eius successores, ac posteri anteirent, etiamsi aliquando contingeret, vt essent alij Christiani Reges, ipso Cæsare longè potentiores. Ac ne id parum fortasse Illyrico videatur, reuocet ad memoriam quæ de Zenone & Theodorico ipse scripsit, non modò enim affirmauit, sed etiam multis testibus asserere conatus est, Theodoricum Gothum, Zenonis Imperatoris beneficio, Occidentale Imperium accepisse, cui si nunc obijciamus, Theodoricum ne vno quidem milite aut obolo à Zenone adiutum, sua tantùm, ac suorum virtute, multis exantlatis laboribus, multoque sanguine effuso Italiæ possessionem adeptum, nihil aliud inueniet quod respondeat, nisi ideo verè Theodoricum à Zenone Imperium (vel Regnum potius Italiæ) accepisse, quòd ab eo, ius, titulum, dignitatem ac potestatem regiam accepisset.

LIBER

LIBER SECVNDVS

SVMMA.

IMPERIVM ROMANVM DE GENTE FRANCORVM ad gentem Saxonum Summi Pontificis auctoritate transisse.

CAPVT PRIMVM.

Successionem explicat Caroli Magni.

SEQVITVR altera cõtrouersia apud Illyricum de translatione Imperij à Francis ad Saxones; quã translationẽ Illyricus non modò non auctore Romano Pontifice, sed etiam eo inuito factam esse contendit. Sed vt res tota facilius perficiatur, historia successionis Imperatorum à Carolo vsq; ad Othonem paulo altiùs repetenda erit. Igitur Carolus Magnus à Leone III. Pontifice Romæ anno 800. coronatus, successorem habuit Ludouicum filium, quem Stephanus IV, aliàs V. Papa Remis in Gallia coronauit anno 815. teste Othone Frisingensi lib. 5. cap. 33. Ludouico Lotharius filius successit, quem Paschalis Papa Romæ coronauit anno 823. eodem teste Othone lib. 5. cap. 34. Lothario successit filius Ludouicus, quẽ Sergius Papa II. Romæ coronauit anno 844. teste Adone Viennensi in Chronico 6. ætate. Ludouico Carolus Caluus successit, qui huius Ludouici patruus erat, Lotharij videlicet frater ex patre Ludouico seniore: coronauit autem Carolum Caluum Romæ Ioãnes VIII. anno 874. teste Rheginone lib. 2. Chronici. Carolo Caluo Ludouicus Balbus filius successit anno 877. teste Rheginone ibidem. coronauit autem eum idem Ioannes Papa VIII. teste Onuphrio in additione ad Platinam in vita eiusdem Pontificis Ioannis. Ludouico Balbo successit Carolus Crassus Ludouici Regis Germaniæ filius, qui Ludouicus Caroli Magni ex Ludouico filio nepos erat. Coronauit eum idem Ioannes VIII. Romæ anno 878. teste Othone Frisingensi lib. 6. cap. 8. Carolo Crasso Arnulphus successit, quem Papa Formosus coronauit Romę anno 896. teste Rheginone in Chronico. Fuit autẽ Arnulphus Carolomanni filius, Ludouici Regis Germaniæ nepos. Arnulpho successit filius Ludouicus, Ludouico Chunradus, Arnulphi ex alio Chunrado nepos. atque hic series desijt Caroli Magni, & gentis Francorum, vt ex Abbate Vrspergensi in Chronico anni 914. cognosci potest. Chunrado successit Henricus I. ex gente Saxonum cognomento Auceps. nam etsi is Henricus nepos erat Arnulphi Imperatoris ex filia, vt Albertus Krantzius demonstrat lib. 2. Saxonię cap. 33. tamen ex patre non Francus erat, sed Saxo, porrò nullus horum trium coronam Imperialem habuit, vt Historici omnes testantur. Henrico autem filius Otho successit, quem Ioannes Papa XII. Romæ, vt infrà demonstrabimus, coronauit.

A Quæstio igitur est, cœperit ne Saxonum Imperiũ in Henrico, an in Othone. & quidem in Henrico cępisse, Illyricus totis viribus contendit: siquidem inde rectissimè deduci putat, inuito Romano Pontifice Saxonicum Imperium constitutum: quoniam is Henricus nec Romam ad Pontificem venit, nec ab eo vnctionem, vel coronationem vllam postulauit. Ego verò Imperatorem primum ex gente Saxonum Othonem Magnum fuisse, eumque à Romano Pontifice Imperium accepisse, nullo negocio demonstrari posse censeo.

CAPVT II.

B *Othonem I. non autem Henricum aut Chunradum Imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse demonstrat.*

PRIMVM igitur, Henricum patrem Othonis, Regem tantùm, non Imperatorem fuisse, testis est ipse idem Henricus, qui Regio nomine contentus, insignia, appellationesque cæteras, necnon vnctionem & coronationem sponte recusauit, vt custos Imperij potiùs, quàm Imperator dici possit. Vitichindus, qui huius Henrici tempore vixit, lib. 1. gestorũ Saxonicorum, de hoc ipso Henrico ita loquitur: *Cũ*
C *ei offerretur vnctio cum diademate à Summo Pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non spreuit, nec tamen suscepit, satis, inquiens, mihi est, vt præ meis maioribus Rex dicar & designer, diuina annuente gratia, ac vestra pietate: penes meliores verò nobis vnctio et diadema sit: tanto honore nos indignos arbitramur.* Hæc Vitichindus, quem sequutus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 920. Henricus, inquit, renuit diadema & vnctionem, solo nomine Regis contentus. Albertus Krantzius libro 3. Saxoniæ cap. 2. Henricus, inquit, Dux Saxoniæ, primus ex ea familia ad Romani regni culmen ascendit, quod ea domus per aliquot continuata secula perseueranter seruauit, vt in contextu do-
D cebimus, cui, si in Italiam prædecessorũ more venire dignaretur, diadema cum consecratione ad Imperatoriam dignitatem Ioannes eius nominis X. Summus Pontifex repromisit. Henricus autem satis sibi videri respondit, quòd primus ad regni culmen immeritus peruenisset; diadema Imperij maioribus debitum: se nihil ambire supra idquod accepisset, etiam sic maiora, quam obire posset, sustollentem onera. Habemus igitur in primis Henrici ipsius ingenuũ planeq; Germanicum testimonium.

Sed accedant secundo loco sequentium Principũ, eiusdem nominis testimonia. nam (vt Onuphrius Panuinus testatur in lib. de Comitijs Imperatoris, S. Hẽ-

ricus

niens Chunradus, & tres alij Henrici.qui post Othonem III.imperarunt, in diplomatibus suis ita nominã fuã ioscribunt, vt nullo loco Chunradum & Hẽricum, qui ante Othones regnarunt, inter Imperatores habuisse videantur, non enim se scribunt Chunradum II.& Henricos II.III. IV.V.sed Chunradum I. & Henricos I. II. III.& IV.quibus ét numerorum notis distingui sepulchra Chunradi, & posteriorum trium Heinricorum, quæ adhuc Spiræ extant, idem Onuphrius testis est: vt iam non leuis temeritas eorum esse videatur, qui contra ipsa Imperatorum diplomata, & literas in monumentis ante tot annorum centurias incisas Chunradum I.& Heinricum I. Secundos; nec non Henricum II.III.& III.IV.& IV. V.appellandos esse contendunt. De Ludouicia autẽ res adeo manifesta est, vt non possit Illyricus Ludouicum, Arnulphi Imperatoris filium, qui corona Imperij caruit, inter Imperatores numerare, quin sibi ipse repugnet. nam si is Ludouicus Imperator fuit, necesse est quartus fuerit. tres enim ante ipsum Ludouici præcesserant, senior, iunior, & Balbus at si quartus est Arnulphi filius, qua ratione Lodouicus Bauarus & se ipse quartum, non quintum, in omnib. suis diplomatibus vocat; & quartus, non quintus, ab omnibus anctoribus, & ab ipso Illyrico in hoc lib. de translatione Imperij, aliquoties appellatur? Quod si Ludouicus ille è numero Imperatorum eximitur, quia corona, & vnctione Apostolica caruit, licet alio qui de stirpe Caroli, & filius Imperatoris fuerit: quãto magis Henricus Saxo ex Imperatorum numero eximendus erit, qui nihil horum habuit, & coronam ac dignitatem Imperatoriam recusauit?

Accedant postremò testimonia etiam veterum grauissimorumque Historicorum Lambertus Schafnaburgensis in historia Germanica, Anno, inquit, 1024. Henricus primus Rex, II. Rex Imperator obijt. Vbi vides, Lector, Lamberti Historici grauissimi, & Germani, & qui illo ipso seculo floruit, Iudicio, Henricũ I. Regem tantùm; secundum autem, Regem Imperatorem fuisse. Rhegino & Sigebertus non dissentiunt à Lamberto: siquidem tres illos Reges, Ludouicum Arnulphi Imperatoris filium, Chunradum & Henricum, qui coronam Imperij à Romano Pontifice non habuerunt, nunquam Imperatores, sed perpetuò Reges vocant, cùm tamen præcedentes, & sequentes Reges, qui à Romano Pontifice coronati fuere, Imperatores semper appellent. Otho Frisingensis pluribus in locis sententiam nostram apertè confirmat, Sed antequam verba illius ponam, operæpretium esse duxi, Lectorem præmouere quod Otho Frisingensis scribit, & sæpe reperit, virtute Othonis I. Imperium transisse ad Francos Orientales, non sic esse accipiendum, quasi Otho I. sine Pont. Max. auctoritate Imperium obtinuerit. id enim paulò pòst apertissimis argumentis refutabitur. Id igitur solum Otho Frisingensis significare voluit, in Othone I.translationẽ factam esse Romani Imperij ab Occidentalib. Francis ad Orientales, eius aũt translationis causam fuisse virtutẽ eiusdem Othonis, qui & à Pontifice Summo promotionem ad eam dignitatem facilè promeruit, & armis hostes Imperij fortissimè domuit. Ille igitur sic loquitur lib. 6. hist. cap. 17. Ex hic, inquit, quidam post Fräcorũ regnũ supputant Teutonicorũ. vnde fi-liũ Othonẽ in decretis Pontificum, Leonẽ Papã, pri-

A mum Regem Teutonicorum vocasse dicunt. nã iste, de quo agimus, Henricus, oblatam sibi à summo Põtifice dignitatẽ renuisse perhiberetur. Et infrà, Otho, inquit, qui Imperium à Longobardis vsurpatum deduxit ad Teutonicos Orientales Francos; forsan dictus est primus Rex Teutonicorum, non q̃ primus apud Teutonicos regnauerit, sed quòd primus post eos qui à Carolo Carolingi, sicut à Merouico Merouingi, dicti sunt, ex alio, id est, Saxonum sanguine natus, Imperium ad Teutonicos Francos reuocauerit. Et cap. 22. vbi narrauit coronationem Othonis Romæ celebratam, ita subiungit: Ex hinc Regnum Romanorum post Francos & Longobardos ad Teutonicos, (vel, vt alijs videtur, iterum ad Frãcos, vnde quo-
B dammodo elapsum fuerat, translatum est. Et cap. 24. Hic, inquit, est Otho, qui post multas victorias Græcos quoque in Apulia & Calabria superauit, ac Imperium Romanorum virtute sua ad Francos Orientales reduxit. Et paulo antè: Vide, inquit, regnũ Teutonicum cum regno Francorum affine & quodammodo cognatum principium habere. ibi primùm Carolos (Martellus) sine Regis nomine honorem Regis gerebat. hic Magnus Otho Saxonum Dux (Othonis Imperatoris auus) Regibus adhuc ex stirpe Caroli manentibus, regni summam administrabat. Illius filius Pipinus non solùm re, sed etiam nomine Rex cœpit esse, & dici, huius simili modo filius Henricus Re-
C gis nomine meruit honorari. illius filios Carolus Magnus non solùm regnum, sed etiam Imperium capto Desiderio primus obtinuit ex Francis. istius filius Otho Magnus post multos triumphos, primus ex Teutonicis post Carolos capto Berengario Romanis imperauit. Hæc ille.

Neq; ab hoc numero veterum Historicorum separandus est Luithprandus Diaconus his omnibus antiquior. siquidem ipse lib. 6. c. 6. cùm Othonem I. ante coronationem Imperialem pijssimum Regem tantùm, deinde autem etiam Imperatorem Augustũ fuisse dicat; manifestè significat, Henricum Othonis patrem, qui coronatus nunquam fuit, Imperatorem nũquam fuisse. Philippus Bergomensis lib. 11. supple-
D mẽti Chronicorum, apertè docet, à Ludouico Arnulphi filio vsq; ad Othonem I. non fuisse in Germania Imperatores, sed Reges duntaxat. deinde lib. 12. addit in Othone I. Imperium Germanis iterum restitutum. Lupoldus quoque in lib. de Iuribus Imperij cap. 2 & 5. vt ipse Illyricus citat pag. 105. Othonem Imperatorem primum ex gente Saxonum facit.

Addamos si placet ét testimoniũ Cuspiniani, quoniam eo auctore Illyricus mirificè delectari videtur. Othonem (inquit Ioannes Cuspinianus in vita eiusdem Othonis) plerique scriptores primum Germanorum Imperatorem numerant, q̃ Imperium à iusta sobole agnationeq; Caroli Magni ablatum, primus hic
E Otho iustus princeps, vir belli pacisq; insignis, recuperauit Pontificis Maximi auctoritate. Habemus igitur testimonijs Historicorum, Principij, & ipsius Hẽrici patris Othonis, non Henricum patrem, sed Othonem filium Imperatorem primum ex gente Saxonũ fuisse. quod etiam cognomẽ Magni satis apertè significare videtur, nam propterea inter omnes Imperatores Occidentis, soli Carolus & Otho Magni cognomen inuenerunt, quòd ille ad Francos, iste ad Saxones, Imperij Romani decus attulerit.

CAP.

CAPVT III.

Eundem Othonem à Summo Pontifice Ioanne XII. ad Imperium prouectum ostendit.

IAM verò demonstrandum superest, hunc ipsum Othonem à Pontifice Romano ad Imperium vocatum prouectumque fuisse. Id verò Historici omnes vna voce tradunt. atq; vt à posterioribus sursum versus ascendamus; Cuspinianum modò dicentem audiuimus, ab Othone quidem recuperatum Imperium, sed Pōtificis Maximi auctoritate. Albertus Krātzius lib. 4. Saxoniæ cap. 9. Cùm appropinquaret, inquit, Vrbi, insigni pompa à Romanis est introductus, & Imperij coronam cum consecratione, & Imperatorio honore suscepit.

Ioānes Nauclerus in Chronographia sua, generat. 33. Otho, inquit, à Ioanne Papa Augustus vocatur & ordinatur, vnctione Imperiali, ac benedictione sublimatus. Idem quoque docent Blondus lib. 3. decad. 2. Platina in vita Ioannis XII. quem ipse tamen 13. vocat. Philippus Bergomensis lib. 12. Supplementi, & Iacobus VVympheIingius in Epitome rerum Germanicarum, cap. 18. Sigebertus in Chronico: Anno, inquit, 963. Otho I. a Ioanne Papa coronatur. Lambertus Schafnaburgēsis in historia Germanica: Otho Rex, inquit, perrexit Romam; eumque Ioannes Papa gratanter suscipiens, honorificè super Cathedram Augustalem posuit, & benedictione atque consecratione sua Imperatorem fecit. Otho Frisingensis lib. 6. cap. 22. Otho, inquit, gloriosus Rex à Papia vsq; ad Vrbem progrediens, honorificè à summo Pontifice Ioanne, ac toto populo susceptus, applaudentibus cunctis, Imperatoris & Augusti nomen sortitur.

Abbas Vrspergensis in Chronico: Ipse, inquit, Romam veniens mirifico apparatu susceptus, & ab eodem Apostolico Ioanne Imperiali vnctione & benedictione sublimatus, Imperator & Augustus est appellatus.

Marianus Scotus in Chronico: Otho Rex, inquit, Romam veniens, Imperator efficitur à Ioanne Papa.

Rhegino Abbas li. 2. Chronici, Rex, inquit, Otho Romæ fauorabiliter susceptus, acclamatione totius Rom. populi & Cleri, ab Apostolico Ioanne Imperator & Augustus vocatur & ordinatur.

Luithprandus Diaconus Ticinensis, qui tempore ipsius Othonis floruit, lib. 6. de rebus per Europam gestis cap. 6. Romam, inquit, veniens (Otho I.) miro ornatu, miroque apparatu susceptus, ab eodem summo Pontifice, & vniuersali Papa Ioanne vnctionem suscepit Imperij.

CAPVT IV.

Obiectiones Illyrici diluit.

VIDEAMVS nunc quid pro sententia sua Illyricus adferat, quanquam valde suspicor fore vt mendacia potiùs, quàm argumenta nobis refellenda sint.

A Sic Igitur incipit pag. 64. *Indicatum est, quomodo Imperij possessio, & dignitas peruenerit a Græcis ad Carolum Francum, aut Germanum.* Et infrà: *Porrò quomodo à Francis, ad reliquos Germanos peruenerit, nunc indicandū est. nā hic quoq; Papæ adulatores, vt vbiq; mēdacijs oīa conspurcant, ac corrūpunt.* Videlicet Illyrico magna religio est mentiri, idcirco confidēter alios mēdacij reprehendit. sed quā verè id faciat, testātur quæ suprà diximus, & quæ continuò Illyricus ipse subiūgit. sic enim pergit: *Dicunt enim illi, quòd deficiente virtute stirpis Carolinæ, Cardinales scripserint ad Othonem I. eumque creauerint Imperatorem. quod tamen nullis certis documentis probare possunt.* At non hoc dicunt B scriptores, qui sunt alicuius nominis apud Catholicos, quos tu falsò Papæ adulatores vocas. plerique .n. Othonem I. à Romano Pontifice Ioanne XII. Imperatorem creatum esse tradunt, non à Cardinalibus, testimonia paulo antè citata sunt. atque vt verum fatear, nullum omnino auctorem me legisse memini, qui a Cardinalibus Imperium Othoni delatum scripserit. Scripserunt quidem Cardinales duo ad Othonem Imperatorem quædam aduersus Ioannem Pontificem; sed posteaquam idem Otho ab eodem Ioanne Imperator fuerat appellatus & coronatus, vt Illyricus ipse testatur in historia Magdeburgensi Cent. 10. cap. 10. col. 535. Itaque literæ illæ Cardinalium nihil omnino ad rem præsentem faciunt. Pergit Illyri- C cus: *Vera autem historia illius translationis exstat prolixè apud Nauclerum & Cuspinianum. ex qua narratione liquidò patet, non potestate aut voluntate Papæ factam esse.* Id verò iam impudens est mendacium. Cuspinianus enim (vt paulo ante citauimus) in vita Othonis ita loquitur: Imperium à iusta sobole agnationeq; Caroli Magni ablatum, primus hic Otho iustus princeps, vir belli pacisque insignis recuperauit, PONTIFICIS MAXIMI AVCTORITATE.

Quid hic dicis Illyrice? liquidone patet ex his ver- D bis Imperium translatum ad Germanos sine Pontificis voluntate & potestate, an te potiùs egregiè esse mētitum? Porrò Nauclerus etsi zelo patriæ (vt ipse fatetur) conatur asserere Henricum patrem Othonis Imperatorem, vel certè Regem Romanorum fuisse; non tamen sine voluntate Romani Pontificis fuisse, docet (vt Illyricus noster mentitur) quin potiùs sententiam suam Nauclerus ex decretis Pontificum adstruere conatur. nimirum profert cap. Venerabilem, de electione. & Clementinam, Romani Principes, de iureiurando; vbi legimus Imperium Romanum auctoritate Sedis Apostolicæ translatum à Græcis ad Germanos in persona Caroli Magni. ex quibus decretis Nauclerus E colligit, Henricum, & eius prædecessores Conradum & Ludouicum, Imperatores fuisse, quia Romani Pōtifices, qui Imperium transtulerunt, apud Germanos, non apud Gallos, aut Italos illud esse voluerunt.

Sed hæc eius argumentatio, nec apud Illyricum, nec apud nos vllius momenti est. neque .n. Illyricus admittit, Pontificis auctoritate ad Germanos Imperium esse translatum, licet pro sua constantia Nauclerum, qui illud docet, passim pro se testem adducat. nos aūt fatemur quidem, vel potiùs asserimus & defendimus, translationem Imperij auctore Pontifice factam esse; non tamen inde rectè posse colligi arbitramur, Ludouicum, Conradum & Henricum, qui corona Imperij caruere, Imperatores Romanorū fuisse, nisi fortè

deli-

designatas; quemadmodum olim Cæsares dicebantur qui Augusti futuri erãt, licet nondum essent re ipsa. siquidem illi ipsi textus quos Nauclerus citat, apertè docẽt, Germaniæ Principes potestatem habere eligendi Regem, in Imperatorem postmodum à Pontifice promouendum. quare tres illi, qui à Principibus electi ad Regnum, non autem à Pontifice ad Imperium promoti fuere; Reges duntaxat, non Imperatores, secundum ea capitula dici possunt.

Addit postea Nauclerus, Henricum patrem Othonis ideo verum Imperatorem habendum, quòd à summo Pontifice Imperator habitus videatur, cùm exstet apud Gratianum dist. 63. constitutio primi Henrici, & primi Othonis cum Romanis Pontificibus. Sed hoc totum vt aduersus Illyricum mirificè pugnat, ita nobis parum omnino nocet. nam etiamsi in ea constitutione nominetur primo loco Henricus. non tamẽ necesse est eum Henricum illum esse qui Othonem præcessit: imò verò probabilissimum est, illum esse, qui Othonem III. sequutus est. is enim verè primus Henricus Imperator fuit, & magnam cum Romanis Pontificibus amicitiam habuit. cur autem ante Othonem nominetur, causa esse videtur, quòd eius constitutio, notior & recentior esset. Adde quòd in ea cõstitutione nulla Imperij mentio fit, nec Henricus ille primus Imperator nominatur: quare ad causam nostram non facit, quis ille Henricus fuerit.

Pergit Illyricus: *Nam quod attinet ad illam scriptionem Cardinalium ad Othonem, ea fuit nihil aliud quàm accusatio Ioannis XII. hominis impurissimi, ac petitio, vt deposito eo, alium meliorem Episcopum, aut Papam, in eius locum sufficeret; quod etiam Otho I. strennè effectum dedit. nam tunc, & olim per omnem vetustatem erat iuris & auctoritatis Cæsareæ, impuros Papas castigare. historia habetur prolixè apud Luithprandum Ticinensem, Historicum fide dignissimum. Veritas huius sententiæ, & falsitas Papisticæ, et ex eo elucescit, quia si verè de creatione noui Imperatoris actum fuisset, eaque (vt isti volunt) iuris ac potestatis Pontificiæ fuisset, non Cardinales aliquot, sed ipsemet Papa de ea scripsisset, eãque peregisset.* An igitur si ex ipso Luithprando demõstrauero, non Cardinales, sed Papam ad Othonem scripsisse; & eundem Othonem Imperatorem creasse; non continuò fabula illa de Cardinalium literis, & querimonia euanescet; & luce clariùs apparebit, veram esse sententiam nostram, Illyrico teste, & ipsum eundem Illyricum, qui nos ad Luithprandum remisit, suo se gladio iugulasse? Hæc igitur sunt verba Luithprandi libro 6. de rebus per Europam gestis cap. 6. *Ioannes summus Pontifex, & vniuersalis Papa, Legatos S.R.E. Ioannem videlicet Cardinalem Diaconum, et Azonem Scriniarium serenissimo atq; piissimo tunc Regi, nunc Augusto Cæsari Othoni destinauit, suppliciter literis, & Regũ signis orans, quatenus pro Dei amore, sanctorumq; Apostolorum Petri & Pauli, quos delictorum suorum cuperet esse remissores, se sibiq; commissam sanctam Romanam Ecclesiam, ex illorum (Berengarij & Alberti) faucibus liberaret, ac saluti & libertati pristinæ restitueret.* Hæc ille, qui etiam paulo pòst subiungit, quod suprà citauimus, Othonem literis Papæ acceptis, mox in Italiam venisse, atque ab eodem Papa Imperialem coronam, & Augusti nomen & dignitatem accepisse. Neque verò Luithprandus solus (quãquam is etiam solus sufficeret, cùm & res gestas sui A temporis scripserit, & Illyrico teste Historicus fide dignissimus fuerit) sed etiam alij grauissimi scriptores, non Cardinaliũ, sed Pontificis Maximi literis Othonem Regem ad Vrbem vocatum, & ab eodem Pontifice Imperatorem creatum scribunt. Abbas Vrspergensis in Chronico anni 962. Otho, inquit, rogatu Ioannis Papæ, & querimonia multorum de Berengario & filio proclamantium, Romam tendit; vbi à Imperator ab eodem Papa factus Berengarium capit. Otho Frisingensis lib. 6. hist. cap. 22. Ioannes, inquit, Diaconus, & Azo Scriniarius ab Apostolica Sede missi ad Regem (Othonem) veniunt, tam de tyrãnide Berengarij querimoniã facientes, quàm ipsum B ad defensionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac totius Italiæ inuitantes. Capite verò sequenti describit idem auctor Othonis coronationem à Romano Pontifice factam.

Sed vt videas, Lector, non solùm impudentiam, sed etiam inconstantiam & leuitatem Illyrici, lege historiam eius Ecclesiasticam, Cent. 10. cap. 10. col. 535. ibi siquidem omnia reperies, quæ nos accersitis hinc inde testimonijs confirmare nitimur. *Ipse Ioannes*, inquit Illyricus, *Othonem Imperatorem tum sua, tum Romanorum nomine, missis ad eum Legatis, ad Berengarij tyrannidem auertendam, in Italiam denuò accersiuit.* Et infrà: *Imperator externo rerum statu aliquo modo in Italia pacato, Romam adit; ac præstito priùs* C *Romanis iuramento, de suo erga Vrbem et Ecclesiam indefesso studio, intra mœnia receptus est: à Pontifice antè totoq; populo honorificè excipitur, ac paulo pòst Imperij diademate vnà cum filio, septem vix annorum, acceptaq; insuper Germaniæ Pannoniaq; titulo, publica & solenni ritu, in B. Petri Basilica ante altare à Ioanne ornatur.* Hæc ille. Ex his igitur testimonijs, & ijs quæ paulo antè citauimus de coronatione Othonis; manifestissimè colligitur, ipso etiam teste Illyrico, inde elucere veritatem sententiæ nostræ, vnde ipse falsitatem eiusdem nostræ sententiæ elucere arbitrabatur.

Sed enim aliud quoque mendacium in verbis Illyrici suprà citatis inest, quod nullo est vlla ratione præ- D tereũdum. quod enim Illyricus ait, ab Othone Ioannem Pontificem se abdicare coactum; & olim, ac per omnem vetustatem iuris, & potestatis Imperatoriæ fuisse, Pontifices castigare, mendacium est impudentissimum. Siquidem omissis primis illis Pontificibus, sanctissimisque martyribus. Petro, Lino, Cleto, Clemente, & ceteris ferme ad Siluestrum vsque, quos ab Ethnicis iniquissimè cæsos Illyricus etiam confitetur; necnon paucis quibusdam, quos ab hæreticis Principib. fidei causa iniustè vexatos constat, quales fuere Liberius, Felix II. Ioannes, Syluerius & Martinus; cęteri omnes vsque ad Ioannem XII. ab Imperatoribus Christianis religiosè (vt par erat) obseruati, summisq; honoribus semper affecti sunt. nec poterit Illyricus vl- E lum scriptorem testem producere, quemadmodum nec producit, aut in lib. de translatione Imperij, aut in historia Magdeburgensi, qui contrarium scripserit. Quanta igitur impudentia est, affirmare, per omnem vetustatem iuris Cæsarei fuisse, castigare Pontifices; cùm totius vetustatis exempla contrarium clament? Sed nec Ioannem XII. Otho deposuit, vt Illyricus iactat: neque enim id sibi arrogare ausus est pius Princeps, quod ei vel inuito Illyricus obtrudit. nam vt scribit Luithprandus lib. 6. cap. 6. & 7. & ex Luithprãdo

Illyricus ipse Cent. 10. cap. 9. col. 434. & seq. Otho Imperatot cùm Ioannem Pontificem multorem criminum reum fieri videret, non ausus ipse iudicem iudicis sui se facere, Synodum Episcoporum Romę coēgit, atq; eidem Synodo causæ cognitionem permisit: Hęc enim sunt verba Othonis in Synodo apud Luithprandum. Quid super hoc sancta Synodus decernat, edicat. Quin etiam in eodem lib. duas epistolas Othonis ad Ioānem Luithprandus refert, quibus Otho Imperator Ioannem Pontificem honorificè admodum appellat, neque illi imperat, sed eum rogat, vt ad Synodum veniat. hoc autem est initium epistolæ prioris.

Summo Pontifici, & uniuersali Papæ Domino Ioanni, Otho diuinę respectu clemētia Imperator Augustus, cum Archiepiscopis Liguriæ, Tusciæ, Saxoniæ, Franciæ, in Domino salutem. Romam ob seruitium Dei venientes, dum filios vestros, Romanos scilicet Episcopos, Cardinales, Presbyteros, Diaconos, & uniuersam plebem de vestra absčentia percūctaremur, & quid causa esset, q nos Ecclesiæ vestræ, vestrique defensores videre noluissetis; talia de vobis, tamque obscœna protulerunt, vt si de histrionibus dicerētur, vobis verecundiam ingererent. quæ ne magnitudinem vestram omnia lateāt, quædam vobis sub breuitate describimus. Et infrà: *Oramus itaque Paternitatem uestram obnixè, venire, atq; ex his omnibus vos purgare non dissimuletis.*

Nec illud hoc loco prætermittendum est, ne ipsi quidem Concilio licuisse in summum Pontificem sententiam dicere. semper enim hæc vox omnium veterū Synodorum fuit, primam sedem (extra causam hæresis) à nemine iudicari posse. adde licet mirandum non sit, Othonem Imperatoré, qui Synodo intererat, minùs peritum fuisse rerum Ecclesiasticarum: ipsi tamen Synodo nullo modo ignosci potest. siquidem ea Synodus (vt est apud Luithphrandum loco notato) non solùm sine vllo exemplo antiquitatis Episcopum primæ sedis iudicare ausa est, sed etiam illius excommunicationem contempsit, eo prætextu quòd malus Episcopus nec ligare possit, nec soluere. quem esse manifestum errorem, ne Illyricus quidem negaret. quare non immeritò Otho Frisingensis lib. 6. cap. 23. modestè Othonem Imperatorem, atque eius Synodum reprehendit. sed de his satis.

Pergit hinc Illyricus, & fusè admodum, sed præter rem, ac solùm vt librum suum paulo grandiorem faceret, historiam recitas electionis Conradi & Henrici, qui Othonem Magnum proximè præcesserunt, ex Nauclero, Cuspiniano, Vitichindo, Luitphrando, Othone Frisingensi, Abbate Vrspergensi, & Rhegino-ne. ac demum non sine insigni mendacio ita concludit: *En audis plurimos fideq; dignissimos Historicos vno ore testari, Imperium à Francorum Regibus ad reliquos Germanos non per Papas, aut etiam de consilio aut consensu Paparum, quin potiùs contra eorum voluntatem, qui id suis Italis asserere conabantur, quos Italicos pseudoimperatorculos olim Onuphrius nominat; sed voluntaria electione, ac cessione Gallicorum Regum, & libera electione Principum translatum esse.* Sed non rectè dixi, insigni mendacio hanc Illyrici vel narrationem vel disputationem esse conclusam: non enim vnum tantó, sed quatuor insignia mendacia hac breui sententia continentur.

Primum enim ex tot historicis nullus affirmat (Cuspiniano & Nauclero omnium recētissimis exceptis)

A Imperium translatum à Francis ad Germanos in electione Conradi aut Henrici, de quibus Illyricus loquitur. solum enim scribunt illi, à Francis atque Saxonib. electos Reges Conradum atque Henricum; de Imperij translatione nihil dicunt. nos antem contrà demōstrauimus, neutrum illorum Imperatorem Romanorum fuisse, nisi fortè designatum tantùm, vt Cuspinianus & Naucletus dicere videntur. cuius rei Lectoris cuiuslibet, modò sani, appello iudicium.

Deinde nullus eorum scriptorum quos Illyricus testes producit, contra voluntatem Summi Pontificis Imperium ad Saxones translatum scribit. nam cum de Conrado & Henrico (Regibus) scriptores nota-B ti narrant, nullam Summi Pontificis mentionem faciunt, vno excepto Nauclero: cùm antem ad Othonē Imperatoré veniunt, oēs vno ore testantur, eū à Sūmo Pontifice Ioan. XII. Imp. creatum & coronatum.

Quod autem Nauclerus dicit, Romanos Pontifices temporibus Conradi & Henrici, Longobardos siue Italicos Principes quosdā ad Imperiū admisisse; nō significat inuito Pontifice Conradum & Henricū Reges electos, & Cæsares designatos; sed id tātū significat, cum Reges Germaniæ ad coronam Imperij, & Italię possessionem capiendam venire aut non possét, aut non vellent, Duces Longobardorum sibi regnum Italiæ vindicasse, & coronam Imperij à Summis Pōtificibus extorsisse. veruntamen promptum etiam tū C fuisse Pontificem ad Germanos Pricipes coronādos, si ij ad Vrbem accedere voluissent, dubium esse non potest; cùm ex Rheginone constet, à Papa Formoso, anno 894. Lambertum Longobardum Italiæ Regē, & Imperatorem dictum: & deinde tamen anno 896. Arnulphum Germaniæ Regem Romam venientem, summo fauore exceptum, atque ab eodem Pontifice Imperij corona donatum.

Iam verò quod addit Illyricus Imperatores Italicos, qui, regnantibus in Germania Ludouico, Conrado & Henrico, in Italia imperarūt, ab Onuphrio pseudoimperatorculos nominari; ipsi Onuphrio manifestè repugnat. siquidem Onuphrius in libris de princi-D pibus Romanis honorificè admodum loquitur de Imperijs Vidonis, Lamberti, Ludouici & Berengarij, quos & Imperatores atque Augustos passim vocat, & à Romanis Pontificibus coronatos fuisse demonstrat. In lib. verò de Fastis, & Triumphis Romanis, Berengarij & Alberti Regum Italiæ meminit: Vidonis, Lamberti, & Lodouici non meminit, neque vsquam in eo lib. vllos pseudoimperatorculos vocat. In libro autem de Comitijs Imperatorijs grauiter inuehitur in eos, qui (vt Illyricus facit) omnes Germaniæ Reges, Imperatores Romanorum appellandos censent, etiamsi Imperij coronam à Romano Pontifice non acceperint.

Non possum, inquit, *non vehementer mirari, & re-*E *prehendere aliquot recentiorum Germanicarum rerum scriptorum audaciam (ne dicam temeritatem) qui vndique clamant, Italos omnes, & præsertim Romanos malè agere, rem indignam facere, quòd non omnes Germaniæ Reges, Imperatores appellant, neque omnium ipsorum ratio habeatur in eis numerorum notis, quibus distinguuntur inter se ij Principes qui idem nomen habent. nam volunt omnes Germaniæ Reges, quamuis à Romanis Pontificibus inaugurati non fuerint, Imperatores & Augustos appellari.*

Hæ

Hęc ille. qui eodem in loco ex ipsorum Imperatorum diplomatibus ostendit, Conradum & Henricum, qui Othonem Magnum præcesserunt, inter Imperatores habitos non fuisse. quid, quòd Illyricus si sibi consta-re velit, Longobardos illos Imperatores nulla ratione contemnere, aut pseudoimperatores appellare potest? eo siquidem belli iure illi Imperium Italiæ sibi vindi-carunt, ac Germaniæ Regibus eripuerunt, quo ipse docet, à Carolo Magno Longobardis & Gręcis quondam ereptum, atque ad Francorum regnum adiun-ctum fuisse. Huc accedit quòd Otho Magnus iam Imperator factus, in priuilegio quod Episcopo Pa-tauij Goslino dedit, quodque exstat apud Carolum Sigonium lib. 7. de regno Italię, Berengarium Impe-ratorem, ac prædecessorem suum appellat. cuius O-thonis iudicium meritò apud omnes, maximè apud Illyricum, magnum momentum habere debet.

Postremum, idque clarissimum in Illyrici narra-

A tione mendacium est, Imperium Romanum transla-tum esse à Francia ad Saxones voluntaria electione, ac cessione Gallicorum Regum. Id enim in primis nullus omnino auctor ex ijs quos citauit Illyricus, prodidit: deinde contrarium ex Historicis omnibus manifestè colligitur, cùm satis constet inter eos qui Italiæ regnum occuparunt, ac de Imperio toto eo tem-pore cum Berengarijs, Vidone, & Lamberto conten-derunt, fuisse Rodulphum Burgundionem Galliæ Regem post Carolum Simplicem; nec non Ludoui-cum Regem Prouinciæ; item Gallum, atque Hugo-nem Regem Arelatésium, & Lotharium eius filium.

B quocirca, vt mentitur apertissimè Illyricus; ita ve-rum est quod scribit Nauclerus gener. 31. post Arnul-phum Imperatorem magnam fuisse inter Italos, Lon-gobardos, Germanos, seu Francos Orientales, & Francos Occidentales, seu Gallos, de possessione Im-perij concertationem.

LIBER TERTIVS.

SVMMA.

SEPTEM ELECTORES IMPERII A ROMANO Pontifice constitutos.

CAPVT I.

Electores ante Gregorij X. Pontificis & Friderici II. Imperatoris tempora designatos.

POSTREMA restat quæstio de septem Electoribus, quam Illyricus fusissimè persequitur à pag. B 89. vsque ad 138. & quoniam tres auctorum sententias de hac ipsa quæstione fuisse video; quarum vna Gregorio V. Romano Pontifici; altera Gregorio X. item Romano Pontifici; postrema Othoni III. Imperatori institutionem hanc Septemuirorum Principum adscribit: vt primam sententiam, quæ verissima est, corroboremus, duas posteriores confutare pro viribus aggrediemur.

C Principiò igitur Ioannes Auentinus primus est (quod sciam) qui communi, & multorum auctorum sententijs trito itinere prætermisso, nouam quandam semitam aperuit, is enim lib. 5. Annalium Boiorum pag. 510. de septem Electoribus loquens, Ego, inquit, illos demum post fata Friderici II. institutos, & à Gregorio X. confirmatos esse compertum habeo.

Auentinum sequutus est Onuphrius Panuinus in libro de Comitijs Imperatorijs. tametsi enim ignorare se dicit, quando, & à quo septem Electorum institutio manauit: affirmat tamen, se certò comperisse, D incidisse eam in illud tempus, quod inter mortem Friderici II. & creationem Rodulphi Imperatoris intercessit. Illud etiam addit probabile videri, illam institutionem Gregorij X. auctoritate in Oecumenico Concilio Lugdunensi factam esse. quæ sententia præsenti causæ nostræ nihil officit (quid enim nostra interest V, ne, an X. Gregorius is Pontifex fuerit, qui Electores instituit, modò Pontifex aliquis instituerit?) verùm tamen falsa est, atque adeo perspicuè falsa, vt Auentini & Onuphrij temeritas nulla ratione

A excusari queat. siquidem Auentinus (vt paulo antè audiuimus) compertum sibi esse dicit, post fata Friderici II. Septemuiros institutos; Onuphrius autem in libro de Comitijs Imperatorijs, hæc verba scribere ausus est. Itaque cùm nullus nec Germanus, nec Italus, nec cuiusuis gentis auctor, qui tamen ante Friderici obitū vixerit, vel verbum quidē de hac re faciat; profectò necesse est, vt longo tempore post Othonis tempus hoc institutum fuerit.

Videamus igitur, an reperire possimus auctorem, qui ante obitum Friderici II. vixerit, & Electorum Imperij meminerit. Martinus Polonus Pœnitentiarius B fuit Innocentij Papæ IV. vt Onuphrius testatur in additione ad Platinam, vbi fabulam Ioannis Octaui fœminæ refellit. vixit igitur idem Martinus, Onuphrio teste, ante obitum Friderici Secundi. nam cùm Innocentius Papa ante Fridericum obierit, vt idem Martinus scribit in vita eiusdem Innocentij, non potuit certè Martinus Innocentij Pœnitentiarius esse, nisi ante obitum Friderici vixerit. neque multum refert quòd Onuphrius Fridericum annis quatuor ante Innocentium obijsse scripsit. nam ne sic quidem potuit Martinus Pœnitentiarium apud Innocentium agere nisi C multos annos ætatis exegerit ante obitum Friderici, nisi Pœnitentiarius, infantulus, atque adeo quadriennis fuerit. Hic igitur Martinus in vita Othonis III. ita scribit: Et licet isti tres Othones per successionem generis regnauerint: tamen postea fuit institutum, vt per Officiales Imperij, Imperator eligeretur. qui sunt septem: videlicet primò tres Cancellarij isti, Maguntinensis Germaniæ, Treuirensis Galliæ, Coloniensis Italiæ: Marchio Brandeburgensis Camerarius est; Palatinus Dapifer; Dux Saxoniæ ensem portat, Rex Bohemus pincernam agit. vnde versus:

Maguntinensis, Treuirensis, Coloniensis,
D *Quilibet Imperij fit Cancellarius horum:*
Et Palatinus Dapifer; Dux portitor ensis:
Marchio præpositus Cameræ; pincerna Bohemus.
Hi statuunt Dominum cunctis per secula summum.

Habemus igitur auctorem vnum, qui disertis verbis Electorum meminit, cùm tamen ante obitum Friderici vixerit. Sed accedat etiā secundus testis. S. Tho. Aquinas non modò ante obitum Friderici II. vixit, sed etiam obijt ante Lugdunense Concilium, in quo vult Onuphrius septem Electores Imperij à Grego-

rio

rio X. institutos. nam Fridericus II. obijt (Onuphrio teste) anno Domini 1250. sanctus autem Thomas in cælũ ex hac vita migrauit anno Domini 1274 cũ ad Concilium Lugdunense proficisceretur, & annũ vitæ ageret quinquagesimum, vt S. Antoninus scribit, 3. parte Summæ historialis tit. 23. cap. 7. §. 11. ex quo sequitur, vt S. Thomas annum egerit sextum & vigesimum, quo tempore Fridericus II. moriebatur. Hæc autem sunt verba S. Thomæ, lib. 3. de regimine Principum cap. 19. Otho, inquit, Imperium tenuit vsque ad tertiam generationem, quorum quilibet vocatus est Otho. & ex tunc (vt historiæ tradunt) per Gregorium V. genere similiter Teutonicum prouisa est electio, vt videlicet per septem Principes Alemaniæ fiat, quæ vsque ad ista tempora perseuerat, quod est spacium ducentorum septuaginta annorum, vel circa, & tantum durabit, quantum Romana Ecclesia, quæ supremum gradum in principatu tenet, Christi fidelibus expediens iudicauerit. Hæc S. Thomas. Quod si quis obijciat, hunc librũ non videri S. Thomæ, cum in eodem libro tertio, capite vicesimo mentioné faciat Adolphi, & Alberti Imperatorum, qui post eius obitum imperare cœperunt: respondebimus, aut ab aliquo alio insertam fuisse in opere S. Thomæ illam narrationem de imperio Adolphi, & Alberti: vel certe si liber S. Thomæ non sit, auctorem tamen libri tam esse antiquum, vt ante obitum Friderici II. viuere potuerit, vt ex annorum supputatione colligitur.

Prodeat verò & tertius testis, B. Augustinus Triumphus (vt ex Epitaphio constat, quod exstat incisum in sepulchro eius Neapoli, in Ecclesia Eremitarum Augustinianorum) obijt anno Domini 1328. cùm vixisset annos octoginta quinque, quocirca necesse est eum anno Domini 1250. quo Fridericus II. obijt, fuisse annorum septem, & anno 1274. quo Lugdunense Concilium à Gregorio X. coactum est, annorum fuisse vnius & triginta, proinde vixisse non modò ante Concilium Lugdunense, & Gregorij X. Pontificatum, sed etiam antequam Fridericus II. moreretur. Hic igitur auctor in Summa de potestate Ecclesiæ q. 35. art. 2. ita loquitur: Gregorius V. tempore Othonis Imperatoris, conuocatis & requisitis Principibus Alemaniæ, septem Electores instituit, officiales ipsius curiæ Imperialis: quatuor laicos, vt Regem Bohemiæ, Ducem Saxoniæ, Comitem Palatinum, & Marchionem Brandeburgensem: & tres clericos, Archiepiscopum Maguntinensem, Treuirensem & Coloniensem. Iam verò si tres isti testes Onuphrio atque Auentino minimè satisfaciunt, accedat etiam quartus Henricus Cardinalis Hostiensis, qui teste Trithemio in lib. de scriptoribus, anno 1240. florebat, nimirum anno decimo ante obitum Friderici, & trigesimo quarto ante Concilium Lugdunense à Gregorio X. celebratum. is enim explicãs Decretalem Innocentij, quæ incipit, Venerabilem, septem numerat ac nominat Principes, ad quos Electio Imperatoris antiquo iure pertineat. Accedat etiam quintus testis, quem Illyricus antagonista noster producit, exstat enim (vt ipse ait) Chronicum manu scriptum, ex quo plurima Albertus Krãtzius ad verbũ descripsit. Est autem Chronici illius auctor Friderici II. æqualis, & ante obitum eius fine dubitatione vixit, cum ipse testetur cœptum à se scribi Chronicum illud anno Domini 1240. id est, decennio ante mortem Friderici. in eo igitur Chronico sic auctor loquitur, Papa Gregorius (IX.) insolentias Imperatoris contra Ecclesiam metuens, Principes super electione alterius sollicitauit, sed nihil profecit. quia quidam Principum ei rescripserunt, non esse sui iuris Imperatorem substituere, sed tantùm electum à Principibus coronare. electio enim ad illos dignoscitur pertinere. Ex prætaxatione Principum, & consensu, eligunt Imperatorem, Treuirensis, Moguntinus & Coloniensis. Palatinus eligit, quia Dapifer est; Dux Saxoniæ, quia Marscalcus; & Margrauius de Brandeburga, quia Camerarius. Rex Bohemiæ, quia pincerna est, non eligit, quia Teutonicus non est. Hæc ille.

Neque mirari debet quisquam, quòd hic auctor Regem Bohemiç à numero Electorum excluserit, cùm is tamen septimus Elector numerari soleat. nam reuera Bohemiæ Rex non eligit cum cæteris; sed solum quando sex Electores inter se ita diuiduntur, vt tres vni, & tres alteri suffragentur, tunc ille ius habet ex duobus electis alterutrum nominandi. Sic enim loquitur Hostiensis in ca. Venerabilem, de elect. Septimus est dux Bohemiæ, qui modò est Rex; sed iste secundùm quosdam non est necessarius, nisi quando alij discordarent. Idem cum Hostiense docent glossa in cap. Ad Apostolicæ, de sent. & re iudic. lib. 6. Albericus in l. Bene à Zenone. C. de quadrien. præscript. Baldus in Margarita, verbo Annus. Card. Florentinus in cap. Venerabilem, de elect. §. 1. num. 6. & alij.

Cùm igitur tempore Gregorij IX. electio Imperatoris ad Septemuiros pertineret, vt is auctor disertis verbis testatur, qui tum viuebat; quis Auentini atque Onuphrij temeritatem excusare poterit, qui tam confidenter scribunt, sibi compertum esse, Electores Imperij non ante Gregorij X. tempora, & Friderici obitum institutos?

His addo tres alios testes, quos etsi non constat vixisse ante obitum Friderici, constat tamen aut tunc vixisse, aut certè non diu postea, vt nullo modo ignorare potuerint, quid egerit Gregorius X. cuius temporibus ipsi vixerunt. Hi sunt Lupoldus Bambergensis, Aluarus Pelagius, & Ioannes Villanus, qui omnes florebant sedente in Apostolica sede Ioanne XXII. id est, anno secũdo & quadragesimo post Lugdunẽse Concilium à Gregorio X. celebratum. ac Lupoldus quidem in libro de Iuribus Imperij c. 2. sic ait: Tempore Othonis III. qui filijs caruit, fuit institutum, vt per certos Principes Germaniæ, scilicet per Officiatos Imperij, seu Curiæ Imperialis, eligeretur Imperator. Hæc ille, qui etiam paulo pòst septem illos Principes enumerat, atque eosdem versiculos adscribit, quos suprà ex Martino Polono retulimus. Aluarus Pelagius libro 1. de planctu Ecclesiæ, art. 41. de ijsdem septem Electoribus loquens, Ista, inquit, electio incepit anno Domini 1003. & perseuerabit, quantum Ecclesia Romana permiserit, cuius est regna transferre. Ioannes Villanus lib. 4. historiæ Florentinæ cap. 2. Italicis verbis tradit post obitum Othonis III. constitutum fuisse, idque summi Pontificis auctoritate, vt deinceps à septem Imperij Principibus Imperator diceretur, quos etiam ibidem enumerat, eorumque officia circa obsequium Imperatoris describit. Accedat postremò testimonium ipsorum Electorum, quorum publicæ literæ scriptæ anno 1279. Romæ exstant authenticæ. (Hoc testimonium habes inferius

cap. 3. integrè adscriptum.) in ijs enim literis fatentur ipsi, iam olim à Sede Apostolica Electores Imperij in Germania constitutos. non est autem credibile, per eam vocem (olim) eos intelligere voluisse tempora Gregorij X. aut Concilij Lugdunensis, cùm epist. scripta sit tantùm quatuor annis post obitum Gregorij quinque verò post Concilium Lugdunense. neque illud hoc loco prætereundum videtur, eos Principes qui epistolam iam dictam scripserunt, aut omnes, aut certè eorum aliquos vixisse ante obitum Friderici II. cùm inter Friderici obitum, & tempus epistolæ anni tantùm 29. intercesserint. Itaque vndique Onuphrij atque Auentini iudicium non modò falsitatis manifestæ, verùm etiam intolerandæ temeritatis arguitur.

CAPVT II.

Obiectiones Onuphrij refellit.

SED occurrit Onuphrius, ac duobus grauissimis argumentis cùm sententiam nostram refellit, tú suam corroborat. In primis illud adducit: quod si verum esset, quod nos defendimus, Gregorij V. atque Othonis III. tempore, Electores Imperij constitutos; incredibilis negligentiæ accusandi essent plurimi scriptores, q rē tātā silentio inuoluerunt nihil .n. de hac re Vitichindus, nihil Luithprādus, nihil Lābertus, nihil Rhegino, nihil Marianus, nihil Otho Frisingensis, nihil Abbas Vrspergensis, nihil Sigebertus, nihil alij veteres scripserunt. Deinde percurrit electiones Imperatorum ab Othone III. vsque ad Fridericum II. ac demonstrat eos electos fuisse non à septem duntaxat Principibus, sed ab omnibus quotquot ex Germania & Italia interesse voluissent. cuius demonstrationis hic breuem subijciam summam. Henricum II. Regem, sed Imperatorem primum, qui Othoni III. proximè successit, electum ab omnibus totius regni primoribus scribit Otho Frisingensis lib. 6. c. 27. Chunradum item Regem secundum, & primum Imperatorem, communi omnium procerum consensu electū scribit idem Otho Frisingensis lib. 6. cap. 28. necnon Abbas Vrspergensis in Chronico anni 125. vbi inter alios Electores numerat Episcopum Bambergensem. Henricum IV. Regem, tertium Imperatorem electū ab Episcopis, ac Principibus Germaniæ, scribit Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1053. Henricum V. Regem Imperatorem quartum electum ab vniuersis totius Imperij Romani Principibus, tum Ecclesiasticis, tum Laicis, qui duo & quinquaginta numerabantur, scribit Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1106. vbi etiam addit, solum abfuisse Saxoniæ Ducem, nec tamen vllam rationem eius absentiæ habitam esse dicit. Lotharium II. electum ab Archiepiscopis duobus, Episcopis octo, Abbatibus permultis, & eminentioribus aulæ regalis Primatibus, scribit continuator Sigeberti in Chronico anni 1126. quo tempore auctor ille florebat. Chunradum III. Regem, secundum Imperatorem, electum à multis Principibus, non vocato Duce Saxoniæ, & Duce Noticorum, vacante etiam sede Moguntina, scribit Otho Frisingensis lib. 7. cap. 22. Fridericum I. ab omnibus totius Germaniæ Principibus electum, scribit Otho Frisingensis libro 2. de rebus gestis Friderici cap. 1. Philippum à Sueuis, & Saxonibus, & Bauaris, & Bohemis, & Principibus Vrspergensis in Chronico. Othonem IV. à Coloniensibus & Argentinensibus, alijsque nōnullis electum, scribit idem Abbas in eodem loco. Fridericum II. adhuc puerulum ab Alemaniæ Principibus penè omnibus viuente patre electum; ac deinde rursus in Schismate aduersus Othonem IV. à Rege Bohemiæ, Duce Austriæ, Duce Bauariæ, Lantgrauio Thuringiæ, alijsque plurimis Principibus electum, scribit idem auctor ibidem.

Hęc sanè argumenta, negare non possum quin grauia sint, & nullo modo à viris prudentibus contemnenda: quanquam ad eam controuersiam, quam nos præcipuè explicandam suscepimus, nihil ferè pertineant. nos enim (vt suprà diximus) non multum laboramus, vtrū Gregorius V. an X. an aliquis alius ius eligēdi Principē certis Electorib. dederit, modò q id fecit, Romanus Pōtifex fuerit: qđ quidē paulò post aduersus Illyricum clarissimè demonstrabimus. tametsi autem ad caussam nostram parum faciat definire, vtra verior sit opinio, ea ne, quæ Gregorium V. auctorem facit eius decreti; an illa, quæ alteri cuidam Pontifici rem totam tribuit: quia tamen prior opinio verior est, nitemur eam paucis explicare.

Igitur ex ijs quæ dicta sunt, vnum exploratum ac certum haberi debet; alterum in quæstionem vocari potest. Exploratum ac certum haberi debet, sanctionem illam de Electoribus non tempore Friderici II. sed annis plus ducentis ante Imperium Friderici, factam esse. Nam cùm soli Auentinus atq; Onuphrius, qui hoc nostro seculo scripserunt, eam sanctionem editam esse dicant post obitum Friderici II. contrà verò sanctus Thomas, B. Augustinus Triumphus, Martinus Polonus, Henricus Hostiensis, auctor innominatus Henrici æqualis, Lupoldus Bambergensis, Aluarus Pelagius, Ioannes Villanus, ipsi denique Electores Principes, qui vel Friderico II. viuente, vel paulo post eius obitum scripserunt, constanter affirment, eandem illam sanctionem non esse editam suo tempore, sed ante annos plus ducentos; nec vllus omnino inueniatur auctor antiquus, qui eam sanctionem post obitum Friderici II. editam significauerit: quia non videt Onuphrium & Auentinum maluisse temerè diuinare, quàm rem certam, & exploratam ab idoneis testibus accipere.

Quod in quæstionem vocari potest, illud est, vnde factum sit, vt tot Imperatores post Othonem III. ab Electoribus multo pluribus quàm septem electi fuisse inueniantur. Ad quam sanè quæstionem duplex responsio adhiberi potest. Prima responsio est, plures omnino quàm septem ad electionem conuenisse solito; sed qui non tam eligerent, quàm à septem viris electum agnoscerent, eique præsentia sua fauerent. nam hoc etiam tempore multo plures conueniunt ad electionem, quàm septem, & omnium habetur ratio; licet soli Septemuiri propriè ius habeant eligendi.

Quod autem in argumento Onuphrij dicitur in Henrici V. & Chunradi III. electione Ducem Saxoniæ non adfuisse, verum est quidem; sed non potest inde colligi, non fuisse Ducem Saxoniæ vnum ex numero Septemuirum Electorum. Abbas enim Vrspergensis disertis verbis scribit, in electione Henrici V. Ducē Saxonię nō adfuisse, q senectute impediretur. ex quo intelligimus, eū adesse debuisse, & vel p Legatos,

aut

aut epistolam ad fuisse; vel certè iuri suo cessisse. In electione autem Chunradi III. scribit Otho Frisingensis loco notato, Ducem Saxoniæ, qui exspectatus non fuerat, eam electionem pro illegitima atque irrita habuisse: quamuis postea pro bono pacis assensum præbuerit, & electionem factam suo etiam calculo confirmauerit.

Altera responsio esse posset, sanctionem illam à Gregorio V. Pontifice, Othone III. Imperatore consentiente factam esse; sed non continuò omnes partes eius decreti in mores induci potuisse. quatuor enim eius decreti videntur esse partes: Vna, vt non hæreditate, sed electione ad Imperium veniatur. Altera, vt soli Principes, non etiam populus eligat. Tertia, vt ij Principes Germani sint, ad quos nimirum initio translatum Imperium fuerat. Postrema, vt non omnes Principes Germani, sed sex duntaxat aut septem Imperatorem eligant. Et quidem pars prima iam antea in vsu esse cœperat, sed tunc primùm sanctione stabilita esse videtur. nam in familia Caroli Magni Imperium hæreditarium fuerat vsque ad Ludouicum Arnulphi Imperatoris filium: deinceps electio locum habuit. Veruntamen certum decretum, vt electione duntaxat, non propagatione naturali ad Imperium veniatur, nullum legitur exstitisse ante Othonis III. tempora. meminit huius rei Otho Frisingensis lib. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 1. Id iuris, inquit, Romani Imperij apex, videlicet non per sanguinis propaginem, sed per Principum electionem Reges creare, sibi tanquam ex singulari vendicat prærogatiua. meminit eiusdem Innocentius III. Pontifex in epist. suprà notata ad Ducem Thuringiæ, vbi monet Principes, vt caueant, ne ius suum eligendi Regem Romanorum amittant, si sæpius filios parentibus in Imperio succedere patiantur.

Altera item decreti illius pars continuò à morte Othonis III. vsurrecepta est. nam vsque ad illud tempus, non soli Principes, sed vniuersus populus ad electionem conuenire solitus erat. Chunradum enim, qui Ludouicô Arnulphi Imperatoris filio successit, omnis populus Francorum & Saxonum elegit, teste Vitichindo lib. 1. rerum Saxonicarum, & Luithprando lib. 2. cap. 7. rerum in Europa gestarum. Henricum successorem Chunradi ab omni populo Francorum & Saxonum Regem creatum, scribit idem Vitichindus in eodem lib. Othonem Magnum, Henrici Regis filium, ab vniuerso populo electum, Vitichindus lib. 2. eiusdem operis testatur. Othonem II. Regem appellatum ab omni populo, omnibusque proceribus, scribit Continuator Rheginonis in Chronico anni 961. Othonē III. Regē creatū à Germanis, qui tū frequentes Romę aderant vbi paulo antè Otho II. obierat, testatur Platina in vita Benedicti VII. Deinceps autem (quod sciam) electioni populus nunquam interfuit, sed valuit decretum, vt soli Principes Regem eligerent.

Tertia porrò pars, vt soli Germani, non etiam Itali interessent, diu postea vim suam obtinuit. & quoniam hoc loco Illyricus more suo mendacia admiscet, paucis ea refutanda sunt. sic igitur ille pag. 130. *Illud*, inquit, *non possum bona cōscientia reticere, neque quam probandum esse, quòd Onuphrius iste indicans, quinam ab initio, ante constitutos septem Electores, Imperatores elegerint, primo loco inter illos vetustiores Electores nominat Pontificem, seu eius Legatos: secundo Comitem Taurinensem, & Marchionem Montisferrati; quibus in genere addit, Et alij quidam Itali: postea demum illis adiungit omnes Principes Germaniæ. Hanc suam enumerationem cùm profiteatur se veterum Historicorum testimonijs probare velle, proferatque multorū dicta; nec vnus quidem ex illis, vel Pontificem, aut Pontificis Legatos, vel aliquem Italicum Principem Imperatorum electioni interfuisse testatur: sed tantùm Germanicos Principes, omnes vno ore testantur elegisse Imperatorem.* Ego verò nunquam credidissem, Illyricum tam fuisse mendaciorum amicum, vt etiam diceret, se non potuisse bona conscientia ea reticere, quæ sunt mendacia manifesta. quid enim hoc aliud significat, nisi non potuisse eum bona conscientia non mentiri? Audi enim veteres Historicos inter Electores Imperatoris modò Romanum Pontificem, modò eius Legatos, modò Italicos Principes numerantes. Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1053. Filium, inquit, suum Henricū, Romani Pontificis, cunctorumque Pontificum, & Principum regni ELECTIONE Regem constituit. Continuit Sigeberti in Chronico anni 1126. Mense Augusto, inquit, Legati Apostolicę Sedis, & Archiepiscopi cum Episcopis & Optimatibus Imperij ex condicto conuenientes Moguntiæ, consultant sibi & toti Romano Imperio de substituendo Rege. Lotharius Dux Saxonum, vir sapiens, & industrius, & Ecclesiastico iuri deuotus, præpotens diuitijs & victorijs, omnium consensu ELIGITVR. Otho Frisingensis lib. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 1. Anno, inquit, ab Vrbe condita 1800. ab Incarnatione verò Domini 1152. decedente ab hac luce, vernali tempore, id est, sexta feria proxima, vt dictum est, post caput Ieiunij, in ciuitate Bambergensi pijssimo Rege Chunrado, 3. Nonas Martij, id est, tertia feria post Oculi mei, in oppido Franconefurt, de tam immensa Transalpini regni latitudine vniuersum (mirum dictu) Principum robur, non sine quibusdam ex Italia Baronibus, tanquam in vnum corpus coadunari potuit, vbi cùm de eligendo Principe Primates consultarent (nam id iuris Romani Imperij apex, videlicet non per sanguinis propaginem descendere, sed per Principum electionem Reges creare, sibi tanquam ex singulari vendicat prærogatiua) tandem ab omnibus Fridericus Sueuorum Dux Friderici Ducis filius, petitur, cunctorumque fauore in Regē sublimatur. Hęc ille. Idem Otho Frisingensis lib. 7. hist. cap. 22. Chunradum, inquit, Imperatoris Heinrici sororium præsente Theoduino Episcopo Cardinali, ac S. R. E. Legato, Summi Pontificis, ac totius Romani populi, vrbiumque Italiæ assensum promittente, nonagesimum tertium ab Augusto Regem creant. Hæc ille.

Habemus igitur Romanum Pontificem per se, vel per Legatos, necnon Italicos Principes cum Germania aliquando electioni interfuisse. Postea tamen, vt diximus, paulatim solis Germanis Principibus id iuris relictum est, vt Regem Romanorum eligerent; Romanus autem Pontifex, electione confirmata, eundem ad Imperium promoueret; vt Innocentius III. apertissimè confitetur in epistola ad Ducem Thuringię, unde exstat cap. Venerabilem, de electione.

Postremam decreti illius partem, quę numerum Electorum ad septenarium redigit, post electionem Friderici II. vsu recipi cœptam esse constat ex omnibus historicis qui post illa tempora scripserunt. Credibile verò est, constitutionem istam, quatenus excludebat omnes Principes ab electione, septem duntaxat exceptis, ideo non fuisse initio admissam, quia odiosa erat, & nec Principes facilè se patiebantur excludi, nec Imperator audebat tot Principes sibi infestos reddere; sed tamen occasione schismatum, quæ temporibus Friderici II. in Imperio quotidie exoriebantur, tandem aliquando omnium consensu esse receptam.

CAP. III.

Electores Imperij non ab Othone III. Imperatore, sed à Gregorio V. Pontifice Maximo institutos ostendit.

SEd iam Auentino, atque Onuphrio dimissis, ad Illyricum veniamus. Institutos igitur septem Electores antiquis temporibus non negat Illyricus; id vnum negat, eam constitutionem Summi Pontificis auctoritate factam esse, remque totam Imperatori adscribit. Nos contrà summam rei Pontifici Maximo tribuimus, etsi consensum quoque Imperatoris adhibitum non negamus. Quia verò quæstio historica est, atque à testium idoneorum fide & multitudine pendet, proferamus nos primùm testes nostros, deinde quid Illyricus adferat videamus.

Primus igitur testis sit Innocentius III. quem Illyricus pagina centesima vigesima, testem esse dicit omni exceptione maiorem. is enim disertis verbis testatur, à Sede Apostolica ad certos Germaniæ Principes potestatem eligendi Regis Romanorum peruenisse: *Verùm* (inquit in epist. ad Ducem Thuringiæ, vnde extat cap. Venerabilem, de electione) *illis Principibus ius & potestatem eligendi Regem, in Imperatorem postmodum promouendum recognoscimus vt debemus, ad quos de iure, & antiqua consuetudine noscitur pertinere: præsertim cùm ad eos ius & potestas huiusmodi ab Apostolica Sede peruenerit, quæ Romanum imperium in persona magnifici Caroli à Grecis transtulit in Germanos.* Hæc ille. qui etsi non meminit Gregorij V. tamen id affirmat quod potissimum hoc loco probare contendimus. Innocentium sequuntur ex Italicis & Gallicis scriptoribus Henricus Hostiensis, Sanctus Thomas Aquinas, B. Augustinus Triumphus, Aluarus Pelagius, & Ioannes Villanus, suprà citati; nec non Philippus Bergomensis lib. 12. supplementi Chronicorum: Blondus Flauius lib. 3. Decadis 2. Baptista Platina in vita Gregorij V. Raphael Volaterranus lib. 22. Anthropologiæ: Polydorus Virgilius lib. 4. de Inuentoribus rerum, cap. 7. aliàs 10. Item Ioannes Andreas in c. Ad Apostolicæ, de sent. & re iudic. lib. 6. & in cap. Venerabilem, de elect. Card. Florent. in idem cap. Venerabilem, §. 1. col. 3. in 6. q. num. 7. Albericus in l. Bene à Zenone, num. 5. de quadrien. præscript. Baldus in sua Margarita, verbo Annus. S. Antoninus part. 3. tit. 22. c. 5. §. 13. Andreas Alciatus (quem virum doctissimum, atque historiarum peritissimum vocat Illyricus pag. 57.) in Commentario legis, Bona ciuitatis; ff. de verborum significatione, & in libro de singulari certamine cap. 32. Multi præterea cùm Iureconsulti, tum Historici, quos longum esset recensere.

Ex Germanis habemus inprimis Iordanum quendam, quem ipse Illyricus citat pag. 90. cuius hæc sunt verba in lib. de Trãslatione imperij: *Factum est, quòd S. Carolus Magnus Imperator de consensu & mandato Romani Pontificis ordinationem sibi diuinitus inspiratam instituit, & præcepit vt Imperium Romanorũ apud electionem Canonicam Principum Germanorum in perpetuum remaneret.* Hæc ille. Certè autem si Carolus Imperator iussu Romani Pontificis Electores Imperatoris instituit; eius institutionis auctor primus ac præcipuus Summus Pontifex fuit. Siquidem in re quauis, maior est auctoritas eius qui iubet, quàm eius qui alterius iussum exequitur.

Neque hoc Iordani testimonium pugnat cum eo quod alij ferè omnes scribunt, tempore Othonis III. qui ducentis annis Carolo Magno posterior fuit, eam sanctionem editam. nam Carolus Magnus instituit quidem, vt electio penes Principes esset; sed neque dignitatem Electorum ad certos Principes restrinxit, neque voluit vt electio locum haberet, nisi deficiente successione legitima filiorum. constat enim, vt suprà diximus, Imperium hæreditarium fuisse Caroli Magni filijs & nepotibus; temporibus autem tertij Othonis, Gregorius V. Pontifex, hæreditaria successione exclusa, solam electionem certorum Principum in Imperio locum habere voluit.

Iacobus VVymphelingius, auctor item Germanus, in Epitome rerum Germanicarum cap. 20. sic ait: Gregorius cognita Imperij imbecillitate, varietateque fortunæ; vtque is qui ceteris virtute præstaret, præesset etiam dignitate; sanctionem tulit, haud abnuente Othone, de Imperatore deligendo, anno Christi 1002. quam vsque ad nostra tempora seruatam videmus, videlicet solis Germanis licere Principem eligere, qui Cæsar, & Romanorum Rex appellatus, tum demum Imperator & Augustus haberetur, si eum Romanus Pontifex inunxisset.

Albertus Krantius & ipse Germanus lib. 4. Saxoniæ capite 25: Gregorius (inquit) ad vndecimum, quo abfuerat, mensem restitutus, acerrimam de accepta à Romanis iniuria vltionem sumpsit. paulo enim postea quàm redierat, eam fecit de Imperatoris electione sanctionem, quam hucusque per annos iam quingentos seruatam videmus, solis licere Germanis, qui inde Electores sunt dicti, Principem deligere; qui Cæsar tunc, & Romanorum Rex dictus, si à Romano Pontifice coronabitur, Imperator Augustus appelletur.

Ioannes Nauclerus natione Germanus in 2. volumine Chronographiæ, generatione 34. ita scribit: Sic uari potest, quod ex monumentis Aquileiensis Ecclesiæ traditum inuenitur, sanctionem de Imperatore à Germanis deligendo, Siluestri temporibus factam esse. nam etsi Gregorius sanctionem instituerit, illetamen Siluester electionem primam iuxta sanctionem factam approbauit. Et infrà: Anno salutis secundo supra millesimũ, Othone III. mortuo, Germani Electores

ctores concesso iuri per sanctionem Gregorij V. & Othonis III. primùm innitentes, Henricum Ducem Bauariæ, Comitem Bambergensem, Claudium postea dictum, Cæsarem declarant. Hæc ille.

His addo Ioannem Carionem lib. 3. Chronici, & Ioannem Cuspinianum in vita Othonis III. & ipsum Illyricum cum collegis suis Magdeburgensibus Centuriatoribus. omnes enim isti disertis verbis docent, aut Gregorium Pontificem, aut certè Othonem, ope & auctoritate Gregorij sanctionem illam de Electoribus edidisse. Ac vt Illyricus intelligat quanti faciamus grauissimam eius, collegarumque ipsius auctoritatem, testimonium iam antea in primo capite adscriptum, hoc etiam loco in eius gratiam iterum adscribemus. Sic igitur habet Cent. 10. cap. 10. col. 546. *Gregorius suam patriam insigni aliqua dignitate ornaturus, sanxit, vt penes solos Germanos ius esset eligendi Regem, qui post diadema à Romano Pontifice acceptum, Imperator & Augustus appellaretur.* Hæc ille.

Accedant postremò duo grauissima testimonia, vnum Concilij Generalis, alterum ipsorum Imperij Electorum. Exstat enim in Clementina, Romani Principes, De iureiurando, decretum Concilij Viennensis generalis, in quo hęc habentur verba: *Ecclesia Romana à Græcis Imperium transtulit in Germanos, & ab eadem ad certos eorum Principes ius & potestas eligendi Regem, in Imperatorem postmodum promouendum, peruenit.* Exstat item Electorum Imperij publicum instrumentum ad Nicolaum III. Pontificem missum, quod, ad maiorem rei fidem, totum hoc loco subijciemus, descriptum ex autographo, quod Romæ in arce sancti Angeli conseruatur.

Instrumentum publicum Germanorum Principum.

NOs Principes Imperij vniuersis præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana Mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decorauit, quod est super omne nomen, temporaliter nantium præsidentiam super terram. plantans in ea Principes tanquam arbores præelectas, & rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandæ potentiæ, vt ipsius Ecclesiæ auctoritate suffulti, velut Germen electum per ipsorum electionem, illum, qui frena Romani teneret Imperij, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesiæ: per luminare maius, Christi Vicarium, illustratum. Hic est qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit & conuertit, vt eius præsidio pastorum Pastor adiutus, eos sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refrænet, & corrigat, ad vindictam malefactorum, laudem verò credentium & bonorum. Vt igitur omnis materia dissensionis & scandali, seu etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam & Imperium auferantur, & ipsi duo gladij in domo Domini constituti, debito fœdere copulati, se ipsos exerceant, in vtilem reformationem regiminis vniuersi, & nos in actu voluntatis & operis innotescamur filij deuotionis & pacis,

A *qui tum Ecclesiam, quàm Imperium confouere tenemur: quicquid per Dominum nostrum R. Dei gratia Romanorum Regem semper Augustum sanctissimo Patri & Domino nostro D. Nicolao papæ III. eiusque successoribus, & ipsi Romanæ Ecclesiæ recognitum, confirmatum, ratificatum, innouatum, de nouo donatum, declaratum, siue concessum, iuratum & actum, seu factum est per priuilegia, vel quæcunque alia scripta quorumcunque tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innouationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus, & factis, seu gestis tum aliorum Imperatorum, & Regum Romanorum prædecessorum Regis eiusdem,*
B *quàm ipsius Regis, & specialiter super fidelitate obedientia, honorificentia, & reuerentia per Romanos Imperatores & Reges Romanis Pontificibus, & ipsi Ecclesiæ impendendis, ac possessionibus, honoribus, & iuribus eiusdem Ecclesiæ: Et nominatim super tota terra quæ est à Rudicofano, vsque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, Terra Commitissæ Matildis, Ciuitate Rauennæ & Emilia, Bobio, Cesena, Foropopuli, Forliuio, Fauentia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclo, Adrianis, atque Gabello, Arimino, Vrbino, Monteferetri, Territorio Balneo. Comitatu Brettenorij, Exarchatu Rauennæ, Pentapoli, Massa trabaria cum adiacentibus terris, & omnibus alijs ad prædictam Ecclesiam pertinentibus, cum*
C *omnibus finibus, Territorijs, atque Insulis in terra marique ad Prouincias, Ciuitates, Territoria, & loca prædicta quoquomodo spectantibus; necnon super ciuitate Romana, & Regno Siciliæ cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra Farum, quàm vltra, Corsica quoque, atque Sardinia, & cæteris terris, ac iuribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus: Nos nostri nomine Principatus in omnibus & per omnia approbamus, & ratificamus, ac ijsdem omnibus, & singulis, & quibuscumque alijs super eisdem per eundem Regem quoquomodo factis, & in posterum faciendis, voluntatem nostram, assensum, atque consensum vnanimiter & concorditer exhibemus. Et promittimus, quòd*
D *contra præmissa, vel aliquod præmissorum, nullo vnquam tempore veniemus; sed ea omnia & singula pro posse nostro procurabimus inuiolabiliter obseruari, & vt hæc nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus, atque promissio à nobis eisdem Romanis Pontificibus, & Ecclesiæ in perpetuum obseruentur, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorumque sigillorum munimine roboratum. Actum & Datum anno Domini M. CC. LXXIX. Indictione VII. regnante Domino nostro prædicto D. R. Romanorum Rege glorioso Regni eius anno sexto.*

Hos igitur nos testes habemus, Pontifices, Concilia, Principes, Theologos, Iureconsultos, Historicos, eosque veteres, & recentiores, Germanicos & Italicos.

in

CAP.

CAP. IIII.

Obiectiones Illyrici dissoluit, ac mendacia plurima auctoris eiusdem detegit & redarguit.

NVNC verò quid pro se adferat Illyricus videamus sic igitur præfatur pag. 89. *Restat vt dicatur de Electoribus, & iure electionis noui Imperatoris, decedente priore. nam hic quoque, vt vbique alibi, Pontificiorum parasitorum mendacia grassantur. dicunt e-* B *nim, quòd imperante Othone III. Gregorius V. Germanus malè à Romanis tractatus, suaque sede pulsus decretum tulerit, quòd septem Germani Principes, loco Romani populi Senatusque Imperatorem in perpetuam posteritatem eligere deberent. quod eorum figmentum mox euidenter Deo dante redarguemus.* Hæc est Illyrici præfatio; quæ si vera sit, necesse iam erit, vt idem Illyricus fateatur, non modò paucos quosdam Scriptores Italicos, sed etiam multos Germanos, & ipsos Electores, atque adeo Illyricum, & collegas eius fingere ac mentiri, vt Romani Pontificis gratiam aucupentur. Sed videamus quàm euidenter Pontificiorum parasitarum (vt ipse vocat) figmentum redarguat.

C Primo de loco testem producit Iordanum, qui in lib. de Translatione Imperij scribit à Carolo Magno Electores institutos. At idem Iordanus addit, id fecisse Carolum de consensu & mandato Romani Pontificis, vt suprà ex Verbis eius ostendimus. neque nos terret Illyrici annotatio illa, *Suppositititium planè videtur esse illud verbum, de mandato Papæ; nam tunc Papæ fuerunt subditi iurati Principum Romanorum, atque adeò Caroli ipsius; non autem eorum domini, qui aliud eis mandare possent, aut auderent.* Hæc, inquam, annotatio nos neque terret, neque mouet, siquidem Pontifices Romanos Imperatorum subditos iuratos aliquando fuisse dixit aliquoties iam Illyricus, sed nunquam probauit. nos verò D contrà demonstrauimus ex Chronico Mariani Scoti, Ludouicum Imperatorem Caroli Magni filium, iubente Papa Gregorio (sic enim loquitur Marianus) coniugem recepisse: & ex Aimoino lib. 5. de rebus Gallorum cap. 34. mandato Adriani Papæ recessisse Carolum Caluum ab infestatione Ludouici iunioris, Imperatoris Romanorum: denique (vt omittam alia innumerabilia exempla suprà citata) ex Radeuico canonico Frisingensi lib. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 70. Fridericum Imperatorem Pontificis pedes osculatum, eique ex equo descendenti strepam tenuisse.

E Secundo loco producit testem Nauclerum: *Porrò Nauclerus*, inquit, *generatione 34. ordinationem Electorum tribuit Othoni III. hisce verbis, Hoc in tempore Electores Imperij instituti leguntur: de quo aliqui scribunt, quòd Otho III. cùm hæredes ex se descendentes non haberet, constituit ex consilio Principum Germaniæ, vt Imperatore mortuo, in oppido Francofurt perpetuo fieret electio, Electoresque constituit tres Archiepiscopos, &c.* At Illyricus non satis germana fi-

A de sequentia verba prætermisit, quæ ita habent: Itaque aiunt Gregorium V. cognita Imperij imbecillitate, varietateque fortunæ; vtque is, qui cæteris virtute præstaret, præesset etiam dignitate; sanctionem tulisse de Imperatore deligendo, &c. Vide etiam quæ suprà citauimus ex Nauclero, & planè perspicies quâ bona fide auctores citet Illyricus.

Tertium testem esse vult, nescio quam additionē ad epistolas Decretales. *Quin*, inquit, *& Decretalium exemplaria quædam recens Lugduni impressa, habēt additionē super cap. Venerabilem, quæ constitutionem septem Electorum Othoni III. tribuit, cui sanè aliqua fides à Papistis tribuenda est.* Ista verò additio nihil B omnino nos mouet, tum quòd sit Caroli Molinæi, hominis hæretici, & qui Romanum Pontificem non minus quàm Illyricus oderat; tum quòd sit glossa destruens textum, cum in ipso cap. Venerabilem, apertissimis verbis legatur, potestatem eligendi Regē Romanorum, ad Principes Germaniæ ab Apostolica Sede peruenisse.

Quartum testem producit Theodoricum à Niem: *Eodem modo*, inquit, *& Theodoricus Niemus, qui primùm fuit multorum Paparum secretarius, postea Episcopus Verdensis, eidem Othoni Cæsari, & Principibus Imperij constitutionem septem Electorum adscribit.* Hic verò non solùm fidem, sed etiam prudentiam in Illyrico desiderare cogor. siquidem Theodoricus à C Niem in suo Nemore, vt ipse etiam Illyricus post quatuor pagellas prolixè citat, nihil eiusmodi scribit; quin etiam (quòd attinet ad Othonem III.) clarissimis verbis Illyrici mendacium coarguit. ait enim Electores primum institutos post obitum Henrici sancti, qui Othoni III. successerat in Imperio. quo pacto autem Othoni III. tribuere potuit Niemus id quod ipse scribit factum post obitum successoris eius?

Quinto loco Albertum Krantzium testem profert: Quod, inquit, & Albertus Krantzius in sua Metropoli facit disertis verbis, sicut & in alijs suis historijs.

D Nunc planè Illyrice sapere cœpisti, qui diserta illa verba Krantzij non adscripsisti. sed adscribemus nos, vt candorem pectoris tui omnes agnoscant. Sic igitur Krantzius lib. 3. Metropolis, cap. 40. *Ita periit sine prole (Otho III.) præualuitque electio, quam idem Imperator cum Gregorio V. propinquo suo fecisset, quæque durat in hodiernum, vt non legitima successione quæratur Imperator (quomodo à memoria Magni Caroli videbatur insolitum) sed electione septem primitiuorum Principum assumatur.* Hæc sunt illa diserta verba Krantzij, vbi vides Gregorium Pontificem nominari, cùm de constitutione Electorum agitur. Sed magis adhuc diserta sunt verba eiusdem Krantzij in libro 4. Saxoniæ, capite 25. à nobis supra cita- E ta. in ijs enim verbis illud ipsum legitur, quod Illyricus in præfatione huius disputationis parasitarum Pontificiorum mendacium, & figmentum appellauit.

Sexto loco Nicolaum Cusanum testem producit, cuius integrum caput 4. libri 3. de Concordantia Catholica suo libello inseruit. Sed is auctor ab Illyrico multum dissentit. etsi enim docet non à solo Pontifice Electores Imperij institutos, sed à commu-

ni

ni consensu Imperij vniuersi; docet tamen Summi Pontificis consensum, ad eam institutionem legitimè faciendam primo loco necessariò requisitum: non secus atque in concilio vniuersali auctoritas, & consensus Præsidis requiritur. *Concurrebat*, inquit, *ad hoc consensus ipsius Gregorij V. tanquam vnius Pontificis Romani, qui iuxta gradum suum in consentiendo in cōmunem Imperatorem interesse habet, rectè, sicut in Concilijs vniuersalibus concurrit in primo gradu auctoritas ipsius per consensum cum alijs omnibus ipsum concilium celebrantibus: vigor nihilominus definitionis non ab ipso primo omnium Pontifice, sed ex communi omnium, & ipsius, & aliorum consensu dependet.* Et infrà: *ita quòd puto in veritate consensum Romani Pōtificis à principio interuenisse, dum isti Electores constituerentur. vnde ipsi communi fungentes legatione omnium qui Imperio subsunt, etiam totius sacerdotij, & Romani Pontificis, eligant.* Hęc ille. Nihil igitur aliud Cusanus docet, nisi Summum Pontificem non per se solum, sed adhibito etiam aliorum consilio, & consensu, eam sanctionem edidisse.

Veruntamen in eo ab isto auctore dissentire cogimur, quòd ipse auctoritatem præcipuam eius institutionis ad consensum omnium eorum referat, qui ad Imperium pertinent. quod quidem nullo teste probat, nec probare potest. nullus enim Historicus refert talem aliquem popularem conuentum, qualem Cusanus fingit, ad instituendos Imperij Electores celebratum esse, neque mirum videri debet, si Cusanus, vir alioqui doctissimus & diligentissimus, in eiusmodi rebus, quæ ab historiarum cognitione pendēt, hallucinatus sit, siquidem ipsius ætate adeò magna erat vbique penuria veterum historicorum, vt ipse capite superiore eiusdem libri aliquoties referat, se apud nullum veterem auctorem legisse, Imperium Romanum translatum fuisse à Græcis à Carolum Magnum; & inde etiam colligat, neque Carolum Magnum, neque cæteros Principes successores eius, vsque ad Magnum Othonem, verè ac propriè fuisse Imperatores Romanorum. At hos manifestos esse errores, atque ex librorum inopia natos, ne Illyricus quidem negabit.

Accedit postremò, libros illos de Concordantia Catholica scriptos esse à Nicolao Cusano adhuc iuuene, & in gratiam Concilij Basileensis, atque eorum qui tum nihil aliud magis optabant, quàm aliquid dici, vel scribi, quo Romani Pontificis auctoritas minueretur, ex quo etiam fonte manauerunt illa verba: Vigor nihilominus definitionis, non ab ipso primo omnium Pontifice, &c.

Itaq; idem ipse postea maturior, multis de rebus aliter sensit & scripsit. nam cùm in secundo lib. de Concordantia Catholica passim eueheret in sublime Concilij Basileensis auctoritatem; postea tamen in epistola prima quæ est ad Rodericum, eiusdem Concilij acta his verbis reprehendit: Visi sunt, inquit, illi obcæcatissimi viri in spiritu furoris fuisse, quando supra sacrum Principem Ecclesiæ nescio qualem iudiciariam sibi vendicabant potestatem, & horridum nefas attentarunt, in sacrum Principem suum sæuientes, seipsos ab eodem, & vniuersa per orbem Catholica Ecclesia perniciosissimè secantes. Hæc ille. qui sine vlla dubitatione (si occasio se obtulisset) de hac etiam quæstione nostra longè aliter postea scripsisset. Atque hæc paulo fusius de Cusano disserere placuit, ob eius viri eruditionem. nam alioqui facilè potuissem vnum auctorem, eumque recentissimum, contemnere; cùm tot haberem veteres Theologos, Iureconsultos, Historicos, ipsum denique Summum Pontificem, ac Principes Electores, quos vni illi obijcerem.

Pergit deinde Illyricus, atque ait: *Martinus Polonus Paparum familiaris, differens de constitutione Electorum, non tribuit eam Papæ, facturus procul dubio si verè potuisset. sic & Antoninus, Episcopus Florentinus. Sic & Leopoldus de Bamberga, sæpe dicens de constitutione septem Electorum, nusquam tamen id Papis, aut Romanæ Ecclesiæ adscribit, cuius alioqui studiosissimus fuit.* Rectè facit Illyricus vt ad testes mutos prouocet. nam, vt est solertis ingenij, facilè prauidebat fore, vt loquentes testes ex ipsis ipsorum testimonijs nullo negocio refellerentur. At quid quæso valent tres muti testes, aduersus tam multos loquentes, fideque dignissimos, quos nos protulimus? sanè in quouis tribunali multo plus ponderis habent duo tresue homines qui affirment, quàm viginti qui neque asserant, neque negent. quanto igitur magis pluris faciendi sunt viginti, & eo amplius, qui disertis verbis testantur, Electores à Pontifice constitutos, quàm tres, qui id neque negant, neque affirmant, sed vt rem notam, & peruulgatam prætereunt?

Pergit igitur Illyricus, his omissis, ad argumenta quędam longiùs petita, atque ex eo probare conatur, à Gregorio V. nullam editam sanctionem de Electoribus Imperij, quòd eius antecessor Benedictus Othone II. Romæ vita functo Germanos orauerit, vt bonum Principem eligerent. *Scribit*, inquit, *etiam Platina, Benedictum Pontificem ibi tunc apud omnes institisse, & orasse, vt in tanta rerum difficultate tot-que periculis, maximè idoneum deligerent: quo ille disertè confessus est, ipsorum esse, non suum, eligere Imperatorem. si verum esset quod Paparum adulatores contendunt, Papas Carolo dedisse Imperiū, Papas Othoni Imperium tradidisse, Papas denique post Othonem III. ius eligendi Cæsaris Germanis tradidisse: an non ibi mortuo secundo Othone suum illud tam plenarium ius eligendi, & creandi Imperatores, vel maximè Papa demonstrasset, cùm tanta esset de ea re controuersia, cùmque Romæ in sede Papali negocium ageretur?*

At quid est hoc aliud Illyrice, nisi aërem verberare? Quis enim Catholicorum scriptorum dicit, ad Pontificem pertinere, Imperatores eligere? elegit ille quondam Carolum Magnum; sed cùm in eius persona (vt Innocentius loquitur) ad Germanos Imperium transtulisset, ius etiam electionis illis concessit; sibi verò id retinuit, vt electum, si is idoneus videretur, confirmaret, inungeret, coronaret. quod ius Pontificium confirmandæ electionis, Principes Electores agnoscere debere, & in sua præsentia agnouisse, testatur Innocentius Pontifex in cap. Venerabilem, aliquoties iam citato. Itaque idem Platina, qui scribit à Benedicto Pontifice exoratos Electores, vt idoneum Principem designarent, scribit etiam (quod Illyricus non satis germana fide reticuit) ab eodem Pontifice Othonis III. electionem confirmatam, & eo modo schisma sublatum; quod in

Imperio

Gg i

Imperio oriri iam cœperat, cùm alij Othonem, alij Henricum, alij Crescentium Imperatorem delegissent. quo sanè facto, summa apparuit in Summo Pontifice potestas; quemadmodum etiam ante illa tempora, cum Carolus Caluus, & Ludouicus Rex Germaniæ de Imperio disceptarent, illeobtinuit causam, quem Summus Pontifex coronauit, vt nos suprà cap. 5. ex probatis historijs demonstrauimus, & post tempora Benedicti cùm Lotharius & Conradus (vt verbis vtar Innocentij in cap. Venerabilem) in discordia fuissent electi, Romanus Pontifex Lotharium coronauit, & Imperium obtinuit coronatus, eodem Conrado tunc demum ad eius gratiam redeunte.

Sed veniamus ad aliud Illyrici argumentum. *Ar, inquit, quod Pontificij adulatores clamant, Gregorium V. eam potestatem Germanis tradidisse, & ista ratione (vt nunc sunt) constituisse; nullo certo testimonio probari potest, & insuper rationi repugnat.* Et infrà: *Denique proferant, si possint, exemplar istius decreti, quod à Papa Gregorio V. factum esse aiunt.*

Non laborabimus (credo) in hac diluenda obiectione, si Illyricus sibi constare velit. nam (vt omittam testes illos tam multos, & tam probatos, quos antea in medium adduxi) in eadem pagina vbi obijcit nobis testium idoneorum penuriam, pronunciat ipse sine vllis testibus, sanctionem illam de septem Electoribus ab Othone III. esse factam, cùm is in Germaniam ex vrbe redijsset. quæro igitur ab Illyrico: qui sunt historici, qui scripserunt, Othonem III. in Germania sanctionem illam edidisse? ego sanè nullum omnino legi, qui aliquid eiusmodi scripserit: quos autem Illyricus suprà citauit, nihil iuuare causam eius, suprà demonstraui. Deindè proferat si potest Illyricus exemplar istius decreti, quod ab Othone III. factum esse dicit; qui in historia illa centuriata ita omnia collegit, vt nihil planè prætermisisse videatur: cur non etiam decretum illud Othonis III. de septem Electoribus in eam retulit? cur igitur nobis obijcere non veretur, quod æquè sibi ac suis obijci posse videt? vt igitur vno verbo respondeamus, vbi decretum illud Gregorianum lateat; si tamen vsquam hoc tempore extat, nescio; quod tamen aliquando factum esse, facilè mihi persuadent insignes illi viri, qui in libris suis narrationem huius facti inserendam censuerunt. nam etiamsi extaret, non aliunde certiùs cognosceretur esse Gregorij, quam ex traditione, & fide Historicorum.

Postremum, idque grauissimum Illyrici argumentum sumitur ab ipsa naturali ratione. *Sed pugnat, inquit, cum omni ratione hoc figmentum: nam primum electionis ius veteri more statim in ipsa Imperatoria dignitate continebatur, cùm Imperium fuit adhuc hæreditarium, vt Carolus, aliusue aliquis cùm semel fuit factus Imperator, non tantùm ipse pro arbitrio imperauit; sed potuit etiam eam dignitatem communicare alteri, cui voluit, vt Carolus communicauit Ludouico filio, is porrò Lothario. potuit igitur idem Imperator ex plenitudine suæ potestatis etiam alijs illud ius eligendi tradere; aut constitutionem aliquam decretumque de ea facere, non expectato Papæ mandato, qui tunc eius inclitus subditus fuit cum omnibus Romanis; sicut Sergius iurauit Lothario fidelitatem cum suis*

A *Romanis, et plurimi alij Papæ. Deinde creato semel Imperatore, & translato Imperio in aliquam gentem, vt isti gloriantur se transtulisse in Francos & Germanos; non tantum ipse vnus homo habuit illam plenitudinem Imperatoriæ potestatis, sed etiam principes potestatis illius participes fuerunt. Imperium enim non in vno solo homine, sed in toto eorum corpore, & præsertim in eius principibus consistit.*

Sed hæc omnia, aliaque permulta, quæ Illyricus repetit, & inculcat vsque ad nauseam, nihil aliud efficiunt, nisi ius eligendi Imperatorem penes Germanos fuisse ab ipsa translatione Imperij: quod nos certè minimè negamus. quin potiùs Innocentius Pon-B tifex, loco suprà citato, ex eo probat, potestatem eligendi Imperatorem ad Germanos ab Apostolica sede peruenisse, quòd eadem Apostolica sedes in persona magnifici Caroli Imperium à Græcis transtulerit in Germanos. At non rectè colliges ex eo quòd Apostolica Sedes ius eligendi Germanis in Carolo Magno tribuit illo ipso tempore quo in eos imperium transtulit; non potuisse Gregorium Quintum posteà sanctionem aliquam circa electionem Imperatoris, ipso præsertim Imperatore, Germanisque Principibus consentientibus, edere.

Nam etsi Pontifex Imperium transtulit, & ius eligendi Principem dedit; non transtulit tamen neque dedit illam suam, quam in omnem Ecclesiam ab ip-C so Christo habet, summam atque plenissimam potestatem. Quare sicut potuit Ecclesiæ causa id exigente, Imperium à Græcis ad Germanos transferre: ita quoque transferre posset, si eadem causa nunc occurreret à Germanis ad aliam nationem. pari ratione, sicut ius eligendi Principem potuit Summus Pontifex Leo eius nominis III. Germanis tribuere: ita quoque potuit Gregorius V. ad impedienda schismata, bella & seditiones, quæ ex multitudine Electorum nascebantur, ad certum numerum Principum Electores eiusmodi reuocare; præsertim (vt suprà dixi) ipso quoque Imperatore assentiente, vel etiam petente ac rogante. omnino enim verisimile est, Imperato-D rem, quod ipse facere non audebat, vt tot Principes ab electionis iure excluderet, à Summo Pontifice id postulasse.

Iam verò quòd Sergium Papam Lothario fidelitatem iurasse Illyricus scribit, non aliò pertinet, quàm ad cumulum augendum eius mendaciorum: nam neque Ado, neque Rhegino, neque Otho Frisingensis, neque Abbas Vrspergensis, neque Marianus Scotus, neque Sigebertus, neque Martinus Polonus, neque Platina, neque Nauclerus, neq; alius vllus (quod sciam) hoc dicit. ac ne ipse quidem Illyricus in vita Sergij, quam scribit Cent. 9. cap. 10. col. 497. & 498. Sed video vnde occasionem mentiendi arripuerit Illyricus. Liber Pontificialis in vita Sergij E II. & Ioánes Nauclerus in Chronico generatione 29. tradunt, rogatum fuisse Sergium Pontificem, vt permitteret Romanam nobilitatem iurare fidelitatem Ludouico Lotharij filio, quem idem Sergius Regem Italiæ declarauerat. Pontificem autem nullo pacto concedere voluisse, vt Romani Ludouico iurarent, idque tantum permisisse, vt Lothario Imperatori iusiurandum quod petebatur præstarent. quoniam igitur Sergius Papa Romanos proceres Imperatori Lotha-

rio

nio iurare permisit, id Illyricus pro sua mentiendi auctoritate ita interpretatus est, ac si Pontifex ipse Imperatori iusiurandum præstitisset.

Ac vt videas, Lector, quam sibi ipse constet Illyricus, adscribam hic pauca de isto ipso Sergio ex loco citato historiæ centuriatæ eiusdem Illyrici; ibi enim Sergium Papam, vt Monarcham Orbis terræ, & Dominum Regum, atque Imperatorum describit, quem hoc loco subditum iuratum Imperatoris facit. Sic igitur ille Cent. 9. cap. 10. col. 498. *Maiestatem spreuit, cum sese passus est ordinari in Pontificem, non expectato Imperatoris assensu; quod erat contra priuilegia eius. deinde voluit committere, vt populus Romanus Ludouico Filio Lotharij sacramentum præstaret: licet Drogo Metensis, & alij Archiepiscopi, qui ex Gallijs cum Ludouico aduenerant, acriter ea de re cum ipso contenderent. inquit enim ad Episcopos & legatos: si vultis Domino Lothario Imperatori magno hoc sacramentum vt faciant, solummodo consentio & permitto. nam Ludouico eius filio vt hoc peragatur, nec ego, nec omnis nobilitas consentit. Regna huius mundi, & gloriam eius affectauit. penes se enim voluit esse potestatem, Reges & Imperatores, quos vellet, inaugurandi. nam Lotharium coronauit, & Ludouicum eius filium Regem Longobardorum designauit: Ludouici filios, de regno digladiantes, ad pacem per legatos cohortatus est, & regni partitionem approbauit. & Siconulpho Beneuentano in terram prostrato pedes suos osculandos præbuit.* Hæc ille. qui si verba sua inspicere non grauentur, per se ipse facilè iudicabit, vtrum ille iuratus subditus, atque, vt suprà vidimus, iuratum mancipium Regum iure appellatur, qui Imperatores, quos vult, coronat; qui filios Imperatoris Reges designat, cui duces humi prostrati pedes osculantur, ad cuius nutum populi sacramentum fidelitatis Imperatori præstant, quo demum repugnante, ijdem populi in verba Ludouici Regis præsentis, atque armatati, iurare non audent. Sed iam libri totius Illyriciani conclusionem audiamus.

Hactenus, inquit, *Spiritu Domini nos in omnem veritatem manuducente, & dolos fraudesque Antichristi, eiusque Symmystarum patefaciente, ostendimus veram translationem aut etiam communicationem Romani Imperij in Germanos factam, qua etiam nunc Dei beneficio fruuntur. & simul contra recepta historicorum clericorumque frigmenta probaui, nec translationem Imperij, nec ius Electorum, eis Papæ beneficio contigisse, &c.*

Non possum equidem non vehementer mirari, cur summum Pontificem Antichristum tam confidenter Illyricus nominet. nouimus enim ex Daniele cap. 11. & Paulo 2. Thessal. 2. Antichristum nullum Deum curaturum, seque ipsum supra omne quod dicitur Deus, exaltaturum. & rursus ex Illyrico in hoc ipso libro sæpius audiuimus, Romanos Pontifices seruos & mancipia Imperatorum fuisse, ex Centuria verò 8. [illegible] antè didicimus eosdem Pontifices tot Dijs sese subijcere solitos, quot sunt in cœlo sancti, quot in terris imagines, quot sub terram reliquiæ: quis igitur capiat, eum extollere se super omne quod dicitur Deus, & nullum Deum curare, qui non modò Deos innumerabiles publicè colat, sed etiam adeo sit humilis atque abiectus, vt se mancipiũ iuratum Principum terrenorum esse fateatur? Sed

A quid opus est in hoc mendacio refellendo diutius laborare, cùm totus liber ex mendacijs constet? sic nimirum loqui, sic disputare oportuit discipulum eius, qui in veritate non stetit.

Sed quid ego de illa incredibili impudentia, vel sacrilega potiùs impietate dicam, qua tot mendaciorũ auctorem Spiritum sanctum facit? *Hactenus*, inquit, *Spiritu Domini nos in omnem veritatem manuducente, dolos & fraudes Antichristi ostendimus.* Hoc sanè deerat ad cumulum mendaciorum, vt dispositionem mendacijs vndiq. scatentem, vel potiùs totam ex mendacijs fraudibusq; contextam, Spiritui sancto tribueret, omnemque veritatem appellaret. est ne aliquid vl-
B trà, quò progredi audacia atque impietas possint? si mentiri scelus est apud Christianos; quid erit, religioni sibi ducere non mentiri? quid ipsa mendacia in Spiritum sanctum auctorem conferre?

Sed ego non iam Illyricum miror confidentissimè mentientem, ac religioni sibi ducentem non mentiri, & demum ipsa sua mendacia Spiritui veritatis adscribentem; nam impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. Illos miror, qui cum viri prudentes & graues videri velint, sibi tamen ab eiusmodi portentis imponi atque illudi tam facile patiuntur. quæ enim maior cogitari aut fingi potest vel negligentia, vel cæcitas, vel etiam stupiditas, quàm ijs hominibus fidem habere, quorum tanta est leuitas & in-
C constantia, vt perpetuò secum ipsi pugnẽt; tanta mentiendi libido, vt in exiguis libellis tantos aceruos mendaciorum inserant, vt plura mendacia sint quàm verba?

Sed si eorum desidia non immeritò reprehenditur, qui mendacissimos libros facilè sibi obtrudi sinunt; intoleranda deinceps non iam desidia, sed improbitas erit, si detecta & confutata mendacia ab oculis suis atque auribus non repellant. quanquam ego meliora de Germanis, vt corpore candidis, sic etiam animo sinceris, & ueritatis amantibus sperare debeo. iniuriam enim facerem nobilissimæ nationi, si eos crederem mendacijs potiùs quàm explorata veritate delectati.

D Vnum illud oro, atq; obsecro Germanos omnes, vt secum ipsi cogitent, qui sint, vnde genus duxerint, quos maiores habuerint; quantum denique intersit inter præclarissimos illos heroes, Carolum Magnum, Ludouicum Pium, S. Henricũ, Lotharios, Othones Chunrados, qui nihil antiquius habebãt, quã vt Apostolicam B. Petri sedem certatim honorarent; atq; ornarẽt; & nescio quos Illyricos homines obscuros, seditiosos, ac turbulẽtos, qui totis virib. laborant, vt eandem illam Sedem imposturis ac fraudibus euertant. neque enim dubito, quin, si ista paulo attentiùs cogitauerint, illorum potiùs, quàm istorum similes videri volent: multoq; magis eorum pietatem, grauitatem,
E constantiam sectandam sibi esse statuent, qui Germanicum nomen toto orbe terrarum celeberrimum sua virtute fecerunt; quàm impios istorum furores, temeritatem, & inconstantiam, qui Germaniam vniuersã sectis, seditionibus, ac tumultibus repleuerunt. Illud certè historicorum omnium literis ac vocibus testatum extra controuersiam est, nunquam magis potentia atque opibus floruisse Germaniam, quàm cùm illi imperarent, qui Sedem Apostolicam in primis venerabantur.

Ad-

Ad finem libri sui de translatione Imperij adiecit Illyricus longissimam Appendicem; in quam primo loco retulit integrum cap. 3. lib. 3. de Concordantia Catholica Nicolai Cusani. Secũdo integrã epistolam Innocentij III. quæ incipit, Venerabilem, & habetur inter epistolas decretales tit. de Electione. Tertio epistolam Friderici I. Imperatoris ex Radeuico lib. 3. cap. 10. quam etiam suprà posuerat in prolegomenis. Quarto historiam quandam de rebus gestis Paschalis Papæ, & Henrici Imperatoris, ex Dodechini Abbatis appendice ad Marianum Scotum. Quinto Ludouici IV. Imperatoris Apologiam. Ex quibus omnibus nihil est quod responsionem desideret, præter Apologiam Ludouici IV. nam de testimonio Cusani diximus suprà cap. 13. & 15. Epistola Innocentij causæ nostræ maximè fauet. De epistola Friderici A disseruimus cap. 3. Historia Paschalis & Henrici ad rem præsentem nihil facit. non enim inter eos quęstio erat de Imperij translatione, sed de inuestituris Episcoporum. & præterea imperfecta historia est, quàm ex Dodechino refert Illyricus; perfecta ex Abbate Vrspergensi petenda est. ex qua quisque perspicere poterit, contentionem illam longè alium exitum habuisse, quàm optasset Illyricus. coactus enim fuit Imperator, terroribus plagisque immissis diui- B nitus, Ecclesiæ collum subijcere, atque inuestituras Episcoporum, pro quibus retinendis tamdiu laborauerat, vel inuitus dimittere. Sola igitur restat Lodouici IV. Apologia; quæ quoniam ab Alberto Pighio egregiè refutata est, ne actum agere videar; ad ipsius Alberti responsionem Lectorem censui remittendum.

APPENDIX

APPENDIX AD TRACTATVM DE CVLTV IMAGINVM.

IN QVA CONTINETVR REFVTATIO LIBELLI, qui falso Synodus Parisiensis inscribitur.

ANNO 1596. prodijt Francofurti nouus libellus cum hoc titulo, Synodus Parisiensis de imaginibus anno Christi DCCCXXIV. ex vetustissimo codice descripta, & nunc primum in lucem edita. *Hoc autem præsenti anno cum mihi is libellus ab amico ostensus esset, animaduerti continuo, nec verè Synodum esse, nec scriptum luce dignum. Quare ne forte inscriptio fallat incautos, operæprecium me facturum existimaui, si libellum breuissimè confutarem.*

CAP. I.

PRINCIPIO igitur non esse synodum vllam Parisiensem, quæ hoc libello contineatur, argumento esse potest, quod nulla in eo conspiciantur Decreta, nulli Canones, nulla extet Episcoporum subscriptio, nulla Synodi mentio. sed & ipse libellus apertè redarguit sui tituli vanitatem. sic enim legimus pag. 126. Nos non Synodum congregando, sed quemadmodum à vobis postulauimus, licentiamque agendi percepimus, vna cum familiaribus nostris, filijs vestris, quantum pro multiplicibus Regni diuersis occupationibus impediti, per interualla potuimus, considerare studuimus, quid Almitati vestræ de tanta necessitate significare potuissemus.

Ac vt verborum istorum sententia intelligatur, totius libelli argumentum exponemus. Scripsit Michael Balbus Imperator Græcus ad Ludouicum Pium Imperatorem Latinum epistolam bene longam, in qua, post alia multa, significauit, Ecclesiam propter imagines Christi & sanctorum in duas partes esse diuisam, cù alij adorandas, alij nō adorandas esse contenderent: & simul petijt, vt Ludouicus in Occidente operam daret, vt sublato superstitioso cultu imaginum Ecclesia pacem & vnionem recuperaret.

Ludouicus his literis acceptis à Summo Pontifice facultatem obtinuit conuocādi viros aliquot doctos, qui veterum Patrum testimonia de cultu imaginum diligenter colligerent. Quo facto scribi iussit epistolam, quam nomine Summi Pontificis, ipso consen-

A tiente Pontifice, cui primum ostendenda erat, ad Michaelem Imperatorem dirigere cogitabat. Denique tum epistolam prædictam, tum aliam à se ad ipsum Pontificem, qui Eugenius dicebatur, proprio scriptam per duos Episcopos misit.

Hæc igitur quinque in libello nuper edito continentur, primum, Epistola Michaelis Balbi ad Ludouicum Pium Caroli Magni filium: secundo, collecta testimonia ex veteribus Patribus, quibus probatur, imagines, neque frangendas esse, vt volebant Iconomachi, neque colendas, vt Synodus Nicæna secunda statuerat: Tertio, Epistola summi Pontificis nomine scripta à Francis Doctoribus ad Michaelem Im-

B peratorem, qua docetur, imagines neque iniuria afficiendas esse, neque etiam adorandas. Quarto Epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem eius nominis secundum, qua eum hortatur ad legationem in Græciam mittendam, & Ecclesiam pacificandam. Quinto, Epistola eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos, quos Romam ad Summum Pontificem mittit, eosque instruit, quemadmodum prudenter cum Pontifice se gerere debeāt, vt eum ad suam sententiam pertrahant.

Ex his promptum erit intelligere, fucum facere voluisse eos, qui hunc libellum specioso nomine Synodi Parisiensis ornare voluerunt; qui quidem causam Iconomachorum iuuare, & Catholicæ fidei detri-

C mentum aliquod adferre conati sunt; sed Deo iuuante, mox efficiemus, vt oleum & operam se perdidisse, doleant.

CAPVT II.

NAM vt ad epistolam Michaelis, quæ primam partem libelli occupat, veniamus: ea quidem

plena videtur religiosi studij, vt si quis vnde quis A iste Michael fuerit, ignoret, arbitretur eum vnum ex optimis, & Christianissimis Principibus fuisse.

Sed extant annales publici Ioannis Zonaræ, Georgij Cedreni, & aliorum, qui res gestas Græcorum Principum literis mandauerunt. Ex his cognoscere licet, Michaelem non solum cognomine, sed etiam re ipsa Balbum, virum fuisse impium & scelestissimum, quippe, qui magis Hebraicę superstitioni, quàm Christianę Religioni addictus esset: qui Resurrectionem carnis pernegaret, & ob id Prophetas, & Apostolos, qui eam prædicauerant, irrideret: qui fornicationem licitam esse diceret, & sacrum cœlibatum adeo contemneret, ut è monasterio sanctimonialem iam B Deo sacram sibi coniugem deligeret: qui septimam Synodum Oecumenicam, atque ab Adriano Pontifice maximo approbatam respueret: qui sacras imagines nullo honore dignas arbitraretur: qui Iconomachis impensè faueret, & Constantinum Copronymum Iconomachorum Principem sibi prę ceteros imitandum proponeret: qui Sanctum Euthimium, Sanctumque Methodium, aliosque pios veritatis defensores vel exilio, vel carcere, vel morte mulctaret.

Hic igitur est ille Michael, qui ouinam pellem indutus, cũ esset rè vera Lupus rapax, quasi fidei zelo accensus nihil aliud optare se fingit, nisi Ecclesiæ reformationẽ & pacẽ. sed quemadmodũ in illa ipsa episto- C la deplorat necẽ Leonis Imperatoris, cui proximè ipse successit, quem dicit ab improbis quibusdam coniuratione facta miserè necatum; cum satis apertè constet ex auctoribus supra citatis, ipsum eundem Michaelem conspirationis Principem fuisse: sic etiam piè queri videtur, Ecclesiam ob dissensiones de cultu imaginum esse diuisam; cum ipse potissimum dissensionis, & diuisionis auctor esset, qui synodum Generalem, quæ dissensiones sustulerat, reiecisset, & Iconomachiam propagare studeret: & non contentus dissensionibus Orientalibus, in Occidente quoque dissensiones serere, ac propagare satageret.

Quod verò in extrema epistola Catholicos reprehendit, quod viuificam crucem despiciant, quod imagines vt Deos quosdam adorent, quod eis sacrificia D offerant, quod ab eis nescio quo artificio de sacro fonte suscipi, & sacram communionem percipere velint, denique quod alias id genus superstitiones vel impietas in cultu sacrarum imaginum ostendant, meræ calumniæ, atque imposturæ sunt. neque mirabitur eiusmodi mendacia Græcum Imperatorem in sua epistola ad Latinos longe positos scribere potuisse, qui cogitare voluerit, quam crassa, & quam incredibilia mendacia nostri temporis Hæretici de Catholicis in vicinis locis degentibus fingant.

Sed ex Concilio Nicęno secundo verè legitimo, & Oecumenico, velit nolit Michael Balbus, illis ipsis tẽporibus celebrato, luce solis clarius effici potest, illa E esse commenta fraudesque Hæreticorum. Docuit enim Concilium illud, cui Catholici omnes assentiebantur, imaginibus sacris deberi quidem suam venerationem, sed non maiorem quá viuificæ Cruci, neque illis vllo modo sacrificandum esse, neque eos cultu latriæ, qui Deo est proprius, adorandas. Legatur synodus, & imposturæ subito euanescent.

Quæ cũ ita sint, vel Franci, qui Ludouico Imperatori à consilijs erant, fidem habuerunt literis Michaelis, vel non habuerunt. Si fidem habuerunt, circumuenti sunt, atque decepti; si fidem non habuerunt, abusi sunt literis illis ad permouendum summum Pontificem, vt maiorum suorum acta rescinderet, & synodum Nicęnam ab Hadriano approbatam improbaret ipse atque damnaret.

Sed siue decepti fuerint, siue decipere voluerint, nihil attinebat istũ vel errorem vel istud scelus ipsorum orbi terrarum prodere, præsertim, cum non sine causa maiores nostri libellos eiusmodi, qui nihil vtilitatis, detrimenti autem plurimum adferre poterant, libenter delitescere passi sint.

CAPVT III.

VENIO nunc ad ea testimonia, quæ pauci illi viri à Ludouico Imperatore uocati, ex veterum monumentis collegisse se dicũt. multis enim nominibus viri illi peccasse videntur. ac primum quidem ante collectionem satis audacter iudicium sibi de scriptis Apostolicis desumpserunt. nec solũ de Summo Pontifice, sed etiam de Generali synodo à Pontifice approbata temerè iudicarunt. In qua re longe superarunt peccatum auctoris illius, qui nomine Caroli Magni librum edidit aduersus cultum sacratum Imaginum. Ille enim (quod etiam Patres Concilij Francofordiensis fecerunt) Nicęnam Synodum secundam improbauit, quoniam celebratam fuisse existimauit sine consensu Apostolicę Sedis. At consiliarij isti Ludouici Imperatoris, quorum scripta discutimus, fatentur Synodum pro cultu imaginum, id est, Nicęnam secundam ab Hadriano summo Pontifice coactam, & probatam, & tamen tum ipsam synodum, tum epistolam eiusdem Hadriani ad Constantinum Imperatorem pro cultu imaginum, & rursum defensionem eiusdem Synodi ab Hadriano ad Carolum missam examinare, dijudicare, reprehendere non verentur.

Hæc enim sunt ipsorum verba pag. 19. *Primum epistolam Domini Hadriani Papæ, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori, & Hirenæ matri eius ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, & quantum nostræ paruitati res patuit, sicut iuste reprehendit illos, qui imagines sanctorum temerario ausu in illis partibus confringere & penitus abolere præsumpserunt: sic indiscretè noscitur fecisse, in eo quod superstitiosè eas adorari iussit, pro qua etiam causa Synodum congregari præcepit.* Et infra pag. 21. de defensione Nicęnę Synodi ab Hadriano edita sic loquuntur. *Per singula capita in illorum excusationem respondere quę voluit, non tamen quę decuit, conatus est, &c.*

Ita antistitem iudicem suum, & totius Mundi iudicare, pastorem omnium Christi ouium pascere, & Doctorem vniuersorum docere non erubuerunt: qua temeritate nulla maior cogitari potest.

CAPVT

CAPVT IV.

Sed fortasse noua aliqua, atque recondita testimonia repererunt, quibus freti resistere in faciem Apostolico Præsuli non reformidarunt. Imo vero notissima & vulgaria, & quæ nihil ad rem faciant sine vlla ratione, vel ordine collegerunt.

Ac, vt exempli gratia pauca discutiamus, primum testimonium sumunt ex libro Sancti Augustini de hæresibus; vbi legimus Simonem Magum iussisse imaginem suam, & Helenæ meretriculæ suæ à discipulis adorari. atque hanc esse dicunt primam originem adorandarum imaginum. Quasi vero, si de falso cultu agatur, non ante Simonis tempora, vituli aurei ab Hebręis, & simulachra hominum mortuorum à Gentilibus adorata fuerint. Sed Ecclesia Catholica non discit cultum rerum sacrarum ab hostibus suis. & si ex eo testimonio liceret colligere non esse Christi, & Sanctorum imagines venerandas, licebit eadem ratione colligere, ne ipsum quidem Christũ vllo honore dignum esse. propterea siquidem impiũ erat, Simonis, & Helenæ imagines colere, quod Simon, & Helena indignissimi essent qui colerentur.

Sed ridicula plane sunt, quæ ex epistola 56. eiusdem Augustini ad Dioscorum testimonia desumpserunt. ridicula inquam si ad id, de quo agimus referantur. Quæ namque Sanctus Augustinus disputat de imaginibus, quæ à corporibus defluentes in animum penetrant, vt per eas aliquid cernamus, vel cogitemus, ea proferunt isti ad probandum non esse Christi & sanctorum imagines depictas vel sculptas vllo modo colendas. Quæ quam bene cohæreant cum præsenti disputatione, lectoris esto iudicium.

Quid? quod plurima testimonia, quæ Summus Pontifex Hadrianus in epistola illa sua doctissima pro imaginibus posuit; isti rursum allegant, qui contra imagines pugnant.

Quod vero dicunt, & nonnullis etiam testimonijs probare nituntur, non esse consuetudinem, vel annorum numerum, aut quamlibet vetustatis auctoritatem præferendam veritati: tunc recte diceretur, si probari posset, cultum, quem Ecclesia Catholica imaginibus exhibet, ex manifesto errore, non ex certa veritate descendere. Sed cum de re aliqua litigatur, multum valere consuetudinem, & venerandam esse antiquitatem, ne ipsi quidem negare possunt. quorsum enim tantopere laborarunt in euoluendis antiquitatis monumentis, si nullum probabile argumentum ex antiquitate peti potest? non ne vident, se hoc suo facto contra sua verba pugnare? & re ipsa destruere, quod verbis astruere nitebantur? Certè si liberet testimonia Sancti Augustini, Sancti Basilij, aliorumque veterum Patrum in medium adferre, quibus ipsi ex antiquitate, vel Ecclesiæ consuetudine probant Ecclesiastica dogmata, nullus finis esset.

Sed quod superat omnem admirationem, illud est, quod multa testimonia proferunt pro adoratione Crucis: & cum rationem reddere volunt, cur signum, vel lignum Crucis adorandum sit, & imagines Christi non sint adorandæ, dicunt eam esse causam; quia Christus in Cruce suspensus fuit, non in imagine: & quia per Crucem nos redemit, non per imaginem. Quod si refellare voluero, timeo ne

A nimiæ tarditatis lectores existimare videar. Certe enim Christus non in signo Crucis, quod in pariete, vel in tabella, vel in fronte, vel in aere pingimus, suspensus fuit, neque etiam in ligneis illis crucibus, quæ passim cernuntur, & adorantur in Ecclesijs; sed in illa vna Cruce, cuius ista nostra signa, quæ pingimus, vel erigimus, imagines sunt. Cum ergo liceat per aduersarios Crucis imaginem colere, cur imaginem Crucifixi colere non licebit? & si iure Crucis adoramus imaginem, quia per Crucem redempti summus à Christo, qua causa fingi potest, cur non iure coli possit imago Christi, qui proprie nos redemit?

B At, inquiunt, nihil manu factum colere fas est. quid igitur? Lignum vel signum Crucis non est manufactum? Codex Euangeliorum, & sacra vasa, quæ horum opinione veneranda sunt, quid sunt aliud, nisi opera manuum humanarum? Et tamen verum est, nihil manu factum esse colendum eo genere cultus, quo Deus ipse qui omnino non est factus, sed omnium rerum factor colendus est.

Quare poterant Collectores isti maximam partem testimoniorum quæ attulerunt, omittere. quoniam ijs nihil probatur aliud, nisi solum Deum esse colendum cultu latriæ sibi vni proprio, & non esse imagines ita adorandas, vt etiam sacrificia illis offerantur, quæ neque nos negamus, neque Sancta Nicęna

C Synodus negauit.

Ac, vt videas, Lector, quantas vires veritas habeat, ipsi quoque qui eam oppugnant, non raro vel inuiti vel imprudentes eam tuentur. Id accidit Collectoribus nostris. Nam inter alia testimonia colligunt etiam nonnulla, vt probent imagines non esse frangendas, vel iniuria afficiendas. Sed in ijsdem testimonijs non habetur solum quod ipsi volunt, imagines videlicet non esse afficiendas iniuria, sed habetur etiam quod nolunt afficiendas honore. quod quidem isti Collectores aliquando viderunt, & textum audacter corruperunt; aliquando non viderunt, & testimonium contra se in ipso suo libello imprudentes

D reliquerunt.

Prioris rei exemplum habes pag. 87. vbi allegatur Sanctus Gregorius, qui in epist. 5. libri septimi ad Ianuarium reprehendit acriter nonnullos, qui Beatę Virginis Imaginem, & Crucem dominicam contumeliæ causa ad Iudęorum Synagogam detulerunt: & mandat Ianuario Episcopo, vt sublatam ex eo loco cum ea qua dignum est veneratione, imaginem, atque Crucem, in Ecclesiam referat. Hic boni Collectores nomen Imaginis simpliciter deleuerunt, vel omiserunt, ne videretur contra eorum dogma non solum Crux, sed etiam imago Beatæ Virginis veneranda, nisi forte librariorum errore nomen imaginis sit omissum.

E Iam vero pag. 91. adscribunt hæc verba ex epistola Synodica Gregorij Papæ, *Nos non ob aliud nomen imagines facimus, & adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo Dei, &c.* Audis ne Collector, vocabulum, (adoramus?) & tamen à se hoc testimonium prolatum est. Sed habemus clariora.

Paulo infra ponuntur hæc verba ex libro sancti Basilij ad Amphilochium de Spiritu sancto cap. 17. *Imaginis honor ad primam formam transit, &c.* Ecce

tibi rutfus honorem imaginis. Sed ad clariffima veniamus.

Paulo poſt adferuntur hæc alia verba ex epiſtola eiuſdem Magni Baſilij ad Imperatorem Iuliaoum. *Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, Deum patrem, Deum Filiū, Deum Spiritum ſanctum vnū Deum, hæc tria adoro & glorifico. Confiteor autem & filij Incarnati diſpenſationem, & Dei genitricem, quæ ſecundum carnem eum genuit, Sanctam Mariam. Suſcipio vero & Sanctos Apoſtolos, Prophetas, & Martyres, & ad Deum deprecationem, quę per eos propitium mihi efficit miſericordiſſimum Deum. pro quo & figuras imaginū eorum honoro & adoro. ſpecialiter hoc traditum eſt à Sanctis Apoſtolis, & non prohibitum, ſed in omnibus Eccleſiis noſtris eorum deſignari vel hiſtorias, &c.* Quid audiuimus? Sanctus Baſilius Magnus ab aduerſario aduocatur teſtis, & vere teſtis eſt omni exceptiooe maior. Is vero palam affirmat, ſe honorare, & adorare Apoſtolorum, Prophetarum, & Martyrum imagines. Idque affirmat, dum fidei ſuæ confeſſionem edit, ac de rebus non dubijs aut veriſimilibus, ſed certiſſimis, & exploratis loquitur. addit vero id ab Apoſtolis traditum, & ab omni Eccleſia ſuſceptum, & obſeruatum. Quid quæſo reſponderi poteſt? Auctor grauiſſimus, apertè loquitur, & eius teſtimonium ab aduerſarijs profertur. Neque deſunt alia teſtimonia ſimilia in eodem libello, Athanaſij, Germani, Leontij, & aliorum, quæ imprudenter ab aduerſarijs contra ſe, & pro nobis, hoc eſt, pro cultu ſacrarum imaginum proferuntur. Sed ego breuitati ſtudeo, neque libenter in his refellendis ineptijs tempus tero.

CAPVT V.

SEQVITVR pars tertia, id eſt, Epiſtola Eugenij Papę ad Michaelem, et Theophilum eius filium Imperatores, quam epiſtolam ijdem Collectores ſcripſiſſe videntur, neque enim Eugenius vllam talem epiſtolam ſcripſit; ſed (vt ſupra diximus) ſcripta fuit, vt nomine Pontificis mitteretur, ſi ipſe probaret. In qua te cogimur deſiderare prudentiam Collectorum. qua enim fronte Romano Pontifici præſcribere auſi ſunt, quod ipſum ſcribere oporteret? qua vero fiducia ſperare potuerunt, Romanum Pontificem ſcripturum ad Græcum Imperatorem contraria ijs, quæ prædeceſſores eius oon ſemel ſcripſerant?

Sed videamus, ſi placet, paulo diligentius, an epiſtola illa Summum Pontificem deceat. Omitto autem, quod in hoc libello epiſtola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, ſed ei qui nunc demum poſt tot ſecula libellum hunc in lucem edidit, tribuendum videtur. Nihil etiam dico quod epiſtola verboſa eſt admodum, obſcura, barbara, imperita, detur enim hoc tempori. taceo denique, quod dum conatur tollere repugnaotiam, quæ io verbis Sancti Gregorij eſſe videbatur, tanto ſe magis inuoluit, quanto magis conatur euoluere. Sed tria quædam tacitus præterire non poſſum. Primom enim facit hæc epiſtola Pootificem ſummom, adulatorem Imperatoris impudentiſſimum, dum ita loqoitur, *O venerandi Mundi Principes, cum vniuerſa Sancta Dei, quam Domino diſponēte, & committente gubernatis Eccleſia.* Et infra, *propter adunandam, quam Domino Deo ordinante regitis Eccleſiam.* quæ fœdior adulatio? Michael Balbus interfecto legitimo Imperatore, cum eſſet ipſe pro ſceleribus ſuis iam morti adiudicatus, tyrannicè inuaſit Imperium, & Pontifex Maximus affirmabit, Deo diſponente, committente, & ordinante hunc ipſum Balbum gubernacula ſuſcepiſſe non ſolum Imperij, ſed etiam Eccleſiæ, & ſi Eccleſia Dei ab ipſo Deo gubernanda Imperatori tradita eſt, quid faciunt in Eccleſia Epiſcopi? quid ipſe ſummus Pontifex? *Imperator* (ioquit Sanctus Ambroſius) *in Eccleſia eſt, non ſupra Eccleſiam, filius Eccleſiæ, non Rector; ouis, non paſtor.* Et Sanctus Io. Chryſoſtomus Diacono ſuo dixit: *Si is qui diademate coronatur indignè adeat ad ſacra myſteria percipienda, cohibe & coerce, maiorem tu illo habes poteſtatem.*

Deinde, in eadem epiſtola oon ſemel reperitur hoc argumentū, *Si nulla vnquam picta, vel ficta fuiſſet imago, nihil periret de fide, ſpe, & charitate, quibus ad regnum peruenitur æternum:* & tamen propter imagines orta eſt diſſenſio, & diuiſio io Eccleſia, turbata pax, charitas violata. Et non animaduertunt, qui eam epiſtolam nomine Summi Pontificis ſcribunt, eo argumento non ſolum effici quod ipſi volunt, imagines non eſſe adorandas; ſed etiam effici (ſi quid tamen efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino de medio eſſe tollendas, quod ipſi nolunt. Nec tamen argumentum illud aliquid valet.

Quamuis enim nihil periret de fide, ſpe, & charitate, ſi nulla picta, vel (ficta eſſet imago) tamen quando picta, vel ficta eſt, peccat in fidem, qui eam negat eſſe venerandam, quoniam honor imaginis ad prototypum refertur, quod venerandū eſſe fides docet, & aduerſarius non negat. Et poteſt hoc ipſum ſimilitudine illuſtrari, ſi libellus aliquis diuinæ ſcripturæ, vt epiſtola ad Philemonem, non extaret, nihil deperiret de fide, ſpe & charitate: & tamen quia nunc extat, qoi eam negaret eſſe cum veneratione ſuſcipiendam, peccaret in fidem, & ſi propterea diſſentiones orirentur, non eſſet epiſtola abijcienda, ſed imperitia diſſidentium coarguenda, & inſtruenda.

Poſtremo in eadem illa epiſtola reprehenditur Conſtantious & mater eius Hirene, quod edicto ſuo iuſſerit ſacras imagines iuxta Concilij generalis decretū, cum veneratione eſſe habendas. Quæ ſanè reprehenſio à Summo Pontifice, niſi planè amente, ſcribi non potuit. quid enim? Hadrianus Papa Conſtantioum, & Hirenam ſummis laudibus effert, quod ſacrarum imaginum religioſo cultoi fauerant: & Hadriani ſucceſſor Eogenius eoſdem Imperatores ob cauſam eandem reprehendet? & qoæ maior ſtultitia fiogi poteſt, quam vt Summus Pontifex moleſtè ferre ſe dicat, quod ab Imperatore decreta Conciliorum generalium à ſede Apoſtolica approbata ſeruentur, ac defendantur?

Sed ſi parum prudentes Collectores fuerunt, non fuit inconſtans Apoſtolicæ ſedis Antiſtes, permanſit enim in ijs, quæ prædeceſſores non ſine magna deliberationis maturitate ſtatuerant. Nam oeque Eugenius eam epiſtolam miſit: & paulo poſt Hadrianos II. Synodum Oecumenicam octauam Conſtantinopoli

celebran-

A celebrandam curauit, in qua Synodus septima de cultu imaginum iterum approbata est. Deniq; Anastasius Bibliotecarius Romanus in præfatione septimæ Synodi ad Ioannem VIII. Pontificem, qui Hadriano II proximè successerat, scribit, in eadem sententia fuisse omnes Romanos Pontifices. *Quæ*, inquit, *super venerabilium imaginum adoratione præsens Synodus docet, hæc & Apostolica vestra Sedes, sicut nonnulla scripta innuunt, antiquitus tenuit, & vniuersalis Ecclesia semper venerata est, & hactenus veneratur, quibusdam duntaxat Gallorum exceptis, quibus vtique nondum est horum veritas reuelata.*

CAP. VI.

RESTAT pars vltima, hoc est, epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem, & altera eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos. In quibus nihil obseruandum occurrit, nisi quod in eis quædam dicuntur, quæ redolere videntur fraudes recentium hæreticorum. Vnde venit in mentem suspicari, ne forte vel totus hic libellus sit confictus, vel, quod est credibilius, deprauatus, & auctus ad inuidiam Romanæ Ecclesiæ conciliandam.

Sed siue sit verus liber siue confictus, siue partim
B sincerus, partim adulterinus: illud vnum constat, non esse librum dignum, in quo legendo tempus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sententiæ insulsæ, ordo peruersus, eorundem testimoniorum crebra repetitio, facilè potuissent persuadere Typographo, si is commune commodum, & non propriũ lucrum spectasset, vt sibi ab edendo eiusmodi opere temperaret.

FINIS.

DE INDVLGENTIIS

LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

QVAE prima controuersiarum hoc nostro seculo fuit, ea non electione, sed casu postremo loco à nobis tractanda suscipitur. Nam cum locum huic controuersiæ post libros de pœnitentia designauissem, & casu factum esset, vt libri illi prope ferias autumnales absoluerentur, & Typographus illo ipso tempore extremam manum secundo tomo imponere vellet, implere non potui quod maximè cupiebam. Deinde superuenerunt aliæ atque aliæ occupationes, tum publicæ, tum priuatæ, quibus impeditus, vix ocium paucorum mensium pro tertio tomo (quod opus maioris momenti esse videbatur) perficiendo inuenire potui. Sed cum præter spem hoc anno aliquid vacui temporis nactus fuissem, & simul anni sexcentesimi supra millesimum iam imminentis expectatio nos admoneret celeberrimi Iubilæi, solemniumque Indulgentiarum quibus is annus vetere instituto consecratus est; non potui diutius huius debiti solutionem differre, quam multi à me iure, ac merito expetebant. Quamuis autem eas potissimum controuersias explicandas susceperim, quæ de Indulgentijs inter Catholicos, Hæreticosque versantur: tamen attingam etiam illas, quæ inter Catholicos salua fide, veritatis indagandæ, vel illustrandæ gratia disputantur. Igitur vniuersæ disputationis hic erit ordo. Primum de nomine Indulgentiæ, & Iubilæi breuiter disseremus, & simul qui pro defensione Indulgentiarum, qui contra easdem scripserint, indicabimus. Deinde an Indulgentiæ sint, prosequemur, vbi duo tractanda erunt, alterum de thesauro quodam spirituali Ecclesiæ; alterum de potestate eum thesaurum distribuendi. Tertio quid propriè sit Indulgentia, id est, in quo præcipuè natura eius posita sit, inuestigabimus, vbi alia duo explicanda erunt, vnum, sit ne Indulgentia solutio, vel absolutio; alterum, à quo vinculo soluat, vel absoluat. Quarto, qualis Indulgentia sit, id est, de multiplici forma, & varietate eius disseremus. Quinto, propter quid, siue cuius rei gratia sit, hoc est, de fructu, & vtilitate Indulgentiæ disputabimus. Sexto, quis possit Indulgentias concedere, & quam ob causam, inquiremus. Septimo, quis eas suscipere possit, & quæ dispositio ad eas suscipendas requiratur, videbimus: Octauo, an, & quomodo defunctis Indulgentiæ prosint, aperiemus. Atque hæc omnia in priore libro breuiter, & perspicuè explicare conabor. In posteriore vero libro mendacia, fraudes, & imposturas, argumenta quoque siue à testimonijs scripturæ, & Patrum, siue ab ipsa ratione petita, Lutheri, Caluini, Hesbusii & Kemnicij, qui præter cæteros in hoc argumento laborasse videntur, aperiam, discutiam, & refellam.

CAPVT I.

De nomine Indulgentiæ & Iubilæi.

AC vt à nomine exordiamur, Indulgentia remissionem, & facilitatem, siue (vt sic loquamur) condescensionem in scripturis Sanctis, alijsque auctoribus, præsertim Ecclesiasticis, significare solet. Et quidem priore notione vsurpatur hoc nomē apud Isaiam cap. 61. Sancto Luca interprete cap. 4. Euangelij. Nam quod legimus in Isaia, *Prædicare captiuis Indulgentiam:* in Euangelio Lucæ redditum videmus, *Prædicare captiuis remissionē*. Eadem notione passim veteres Patres vsi sunt, Cyprianus in serm. de lapsis, & in epist. ad Iubaianū, Hieronymus in commentario ad cap. 4. Danielis, & Augustinus in Psalmum 101. explicans illa verba, cinerem tanquam panem manducabam, posteriore significatione, qua nomen Indulgentiæ pro lenitate, & vt diximus, condescensione accipitur, vsus est Apostolus in priore ad Corinth. cap. 7. in illis verbis, *Hoc autem dico secundū Indulgentiam, non secundum imperium.* Eadem significatione apud alios scriptores tum sacros, tum profanos frequentissima est.

3. Ecclesia igitur, & Scholæ Theologorum, vtramque significationem coniungentes, Indulgentias vocant remissiones pœnarum quæ sæpe remanent luendæ post remissionem culparum, & reconciliationem in Sacramento pœnitentiæ adeptam: quas remissiones Summi Pontifices ex paterna lenitate, & condescensione in filios suos, compatientes eorum infirmitati, certis temporibus, & non sine iusta aliqua, & rationabili causa cōcedere solent. Videtur autem Ecclesia ad hanc rem significandam nomen hoc deriuasse ab vsu veterum Imperatorum, & Iureconsultorum, siquidem illi Indulgentiam solemnem, proprioque vocabulo appellant remissionem generalem criminum, quā aliquando Principes seculi publicæ lætitiæ causa faciebant. vide Codicem Theodosianum libro 9. tit. 38. qui est de Indulgentijs criminum, & nominatim inuenies lege 3. Indulgentiam fuisse remissionem criminum, quoad solam pœnam legibus debitam. & lege 4. inuenies Indulgentiam nunc remissionem, nunc absolutionem appellari. Vide etiam l. Lucius, ff. ad Senatusconsultum Turpill. & l. Indulgentia, C. de generali abolitione. & Ammianum Marcellinum lib. 16. vbi etiam indicat, nomen Indulgentia esse antiquum, & solemne cum ait, *ne per Indulgentias, quas appellant, &c.* Atque hæc de nomine Indulgentiæ hic sufficiant, nam definitionem accuratam Indulgentiæ postea suo loco tradēmus.

4. Porrò Iubilęus dicitus à voce Hebræa יוֹבֵל Iobel, & quamuis aliqui malint Iobelęum, vel Iobilęum, quam Iubilęum dicere; nos tamen S. Hieronymum sequimur, qui vocem Iobel, perpetuo Iubilęum reddidit. non enim in conuertendis vocibus tā superstitiosi esse debemus, vt propterea S. Hieronymum, virum A doctissimum, & prudentissimum & ab ipsa Ecclesia approbatum deserere debeamus. Significat autem Iubilęus annum remissionis, qui apud Hebræos erat quinquagesimus, vt perspicuum est ex cap. 25. & 27. Leuitici, & capite postremo Numerorum, siquidem eo anno remittebantur labores omnes agriculturæ, non enim arabatur, nec serebatur, nec metebatur, sed ex frugibus anni superioris, quas Dominus triplo plures suppeditabat, omnes cōmodè sustentari poterant, restituebātur etiam agri, ac domus venditę prioribus dominis, & qui seruituti addicti fuerant, libertati pristinæ reddebantur. De ethimologia vero Iubilęi, Grāmatici certant, & adhuc sub Iudice lis est. Ego tamen B non assentior Rabbinis, qui docent Iubilęum à sonitu cornu arietini sic nominari, quod eiusmodi sonitu indiceretur annus remissionis. Nam tametsi vno in loco, videlicet Exo. 19. videatur Iobel sonum buccinę vel ipsam buccinam significare: tamen vbi agitur proprie de Iubilęo, nimirū Leu. 25. sonitus buccinę, quò indicebatur Iubilęus non vocatur Iobel, sed תְּרוּעָה theruha, qua etiam voce vtitur Dauid in Psalmis vbicūque Iubilum vel Iubilationem nominat. Et certe si Iubilęus Hebraicè diceretur à sonitu buccinæ, debuisset omnino Moses Leuit. 25. vbi ait, *Et clanges buccina mense septimo, decima Die mensis, propitiationis tempore in vniuersa terra vestra, sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis* C *habitatorib. terræ tuæ. Ipse est .n. Iubilęus.* Debuisse, inquā, vti voce Iobel in designādo sonitū buccinę. Qd tñ nō fecit, sed vsus est uoce theruha, vt diximus. Itaq; nō dicitur Hebraice Iubilęus à Iubilatione, cū ille Iobel, ista theruha dicatur: sed dicitur, vt existimo, à יָבַל Iabal, quod significat germinare, & producere, vnde est nomen יְבוּל Iebul, quo fuges & fructus omnes significari solent. Dicitur igitur Iubilęus, quasi annus germinans, vtilis, & fructuosus, quia sine labore adducit fructus terræ, & sine sumptibus restituit agros & domos antiquis dominis, & sine vlla ui reddit seruis pristinam libertatem. fuit autem sine vllo dubio Iubilęus D Hebræorum typus & figura Euangelij, per quod homines remissionem peccatorum, liberationem à seruitute Diaboli, possessionem paradisi, & domum cœlestem, ac denique fructus bonorum operum, & alia innumerabilia beneficia per Christum acquirunt. Ad quod alludens Isaias c. 61. in persona Christi, sic ait. *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit, me ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis Indulgentiam, & clausis apertionem, vt prædicarem annum placabilem Domino.*

Hinc Pontifex Maximus, Clemens eius nominis E sextus, annū illū celebrem, in quo Indulgentiæ maximæ adeuntibus Apostolorum basilicas more veteri conceduntur, Iubilęi nomine appellandum censuit, præsertim cum ad similitudinem veteris Iubilęi annum quinquagesimum pro centesimo, qui antea fuerat in vsu, ipse designasset. Denique idem Iubilęi nomen deriuatum est ad omnes Indulgentias, quæ in amplissima forma subinde concedi solent, etiam extra annum illum, qui propriè Iubilęi nomen inuenit. Quamuis autem Indulgentia Pontificia, vt postea suo loco probabimus, solam pœnam temporalē peccatis debitam remittat, atque ob id solum ex parte nonnullam habeat cum veteri Iubilęo similitu-

dinem

dinem, tanti tamen fructus pœnitentiæ, tot conuersiones hominum sceleratorum, tam multa, & tam præclara pietatis opera Indulgentiam illam vel præcedunt, vel comitantur, vt merito annus ille, sanctus, placabilis Domino, germinans & fructuosus, quod nomine Iubilęi significari diximus, appellari possit. Extat libellus, in quo recensentur ordine opera pietatis egregia, ac penè innumerabilia, quæ in proximo Iubilæo sub Gregorio XIII. Pontifice Maximo edita sunt: nec minora speramus visuros nos esse in eo, qui nunc imminet anno millesimo sexcentesimo sub Clemante VIII. Pontifice Optimo, atque sanctissimo.

Ac vt possint qui volunt auctores consulere, qui [B] de Indulgentijs præclarè scripserunt, adscribam eorum nomina, quorum libri ad manus meas venerũt; Primi igitur sunt Gulielmus Altisiodorensis in Summa Theologica lib. 4. tract. 6. ca. 9. & Alexander Álensis in Summa itẽ Theologica parte quarta, quæst. 23. Hos sequnti sunt Albertus Magnus, Sanctus Thomas, Sanctus Bonauentura, & ceteri Scholastici Theologi in Commentarijs ad quartũ lib. Sententiarum dist. 19. aut 20. aut 45. quibus addi possunt Interpretes Iuris Canonici, Panosmitanus, & alij, in varia capita tituli de pœnitentijs, & remissionibus tum in epistolis Decretalibus, tum in Sexto, & Extrauagantibus. necnon Ioannes de Turrecremata, in commentario ad Gratiaoi Decretum, de pœnitentia dist. [C] 1. can. Quis vidit aliquando, §. Item in Leuitico, Felinus in sermone, siue Tractatu de Indulgentijs, & sanctus Antoninus in Summa, par. 1. tit. 10. cap. 3. His postremo adiungendi sunt, qui post natam Lutheranam hæresim scripserunt, Siluester Prierias, tum in libello aduersus Lutherum, tum in Summa, Verbo, Indulgentia. Ioannes Eckius in Enchiridio cap. 24. Adrianus Papa VI. in commentarium ad quartũ librum Sententiarum, in Tractatu de Indulgentijs. Thomas Caietanus Cardinalis in primo tomo opusculorum, Tract. 8 9. 10. 15. & 16. Ioãnes Episcopus Roffensis in refutatione assertionis articulorum Lutheri, art. 17. 18. 19 20. 21. & 22. Dominicus à Soto [D] in quartũ Sentent. dist. 21. Petrus Soto in Institutione Sacerdotum lect. 1. 2. & 3. de Indulgentijs. Iacobus Latomus in defensione septimi articuli Louaniensiũ, Martinus Ledesmius in secunda parte 4. sent. q. 27. 28. & 29. Michael Medina in disput. de Indulgentijs. Antoninus Cordubensis in quæstionibus de Indulgentijs. Ioannes Baptista Paulianus in libris de Iobileo, & Indulgentijs. Martinus Nauarrus in Commentario de Iubileo & Indulgentijs, Franciscus Turrianus lib. 4. de dogmaticis characteribus verbi Dei. Gregorius de Valentia in libro de Indulgentijs, Iacobus Nachantus tract. 10.

Porrò ex Ecclesiæ hostibus primi qui Indulgentias [E] contempserunt, & oppugnarunt, fuerunt Valdenses, qui Pauperes de Lugduno appellati sunt. Horum errores referuntur à Sancto Antonino in 4. par. Summæ, tit. 11. ca. 7. §. 2. & à Ioanne de Turrecremata lib. quarto Summæ, parte secunda, cap. 35. Octauus eorum error fuit, Indulgentias, quæ à Summo Pontifice conceduntur, nihil prorsus valere.

Secutus est Valdẽses Io. VVicleffus, cuius errores recensentur, & damnantur in Synodo Constantiensi sess. 8. eorum errorum quadragesimus secundus est, [A] fatuum esse credere Indulgentijs Papæ, & Episcoporum.

VVicleffum secuti sunt, Hussitæ, vt intelligi potest ex primo libro Ioannis Cochlęi de Historia Hussitarum. Hos maiores & parentes habuit Martinus Lutherus, qui nostro seculo ab Indulgentiarum reprehensione principium fecit sectæ suæ propagandæ, vt perspicuum est ex Resolutionibus de Indulgentijs, ex Assertionibus articulorum à Leone X. damnatorum, ex initio libri de captiuitate Babylonica, & ex alijs eius libellis.

Lutherum sequutus est ipsius Achates Philippus Melanchion, in Apologia Confessionis Augustanæ, [B] art. 12. Matthias Illyricus in Centurijs, cent. 4. cap. 15. col. 1529. Tilmannus Heshusius in lib. de erroribus Pontificiorum, tit. 32. Sed copiosiũs Indulgẽtias oppugnauit Ioan. Caluinus in Institutione Christiana lib. 3. cap. 5. & in alia editione, libro unico, cap. 9. num. 38. & sequentibus: copiosissimè vero Martinus Kemnitius in quarta parte examinis Tridentini Cõcilij.

CAP. II.

Extare thesaurum aliquem in Ecclesia, qui sit Indulgentiarum fundamentum.

[C] VT inuestigemus an Indulgẽtię sint, quod erat secundo loco propositum, duo quærenda sunt. Vnum, an extet in Ecclesia thesaurus aliquis satisfactionum Christi & Sanctorum, qui applicari possit ijs, qui rei sunt pœnæ luendæ post culpam in Sacramento pœnitentiæ remissam. Alterum, an sit in Pontifice Maximo, alijsquè Episcopis potestas applicandi hunc thesaurum, & eo modo absoluendi homines à reatu pœnæ temporalis. Nam hæc dũo necessaria esse ad Indulgentias constituendas, quales à Catholicis, auctoribus defenduntur, nemo negare potest.

Quod igitur ad primũ attinet, non defuerunt ex an- [D] tiquis Theologis Scholasticis, qui tametsi Indulgẽtias admitterent, tũ de thesauro dubitarent. Nam Franciscus Maironis, in 4. sent. dist. 19. quæst. 2. thesaurũ satisfactionum Christi superefluentium, & apud Ecclesiam reconditarum, in dubium reuocauit. Durandus vero in 4. dist. 20. q. 3. in quæstionem vertit, an ad hunc thesaurum pertinerent satisfactiones sanctorum: Vterque autem paratus erat Iudicio Ecclesiæ acquiescere, si forte aliter saperet. Hæc enim sunt verba Durandi in præfatione Commentariorum suorum in Magistrum. *Et quoniam interpretatio dubiorum sacræ scripturæ ad Sanctam Ecclesiam Romanam, & Catholicam pertinet, omnia opera eius correctioni totaliter suppono.* Ceterum communis alio- [E] rum Theologorum, tum antiquiorũ, vt Sancti Thomæ, & Sancti Bonauenturæ, tum recentiorum omnium sententia, thesaurum satisfactionum tum Christi tum sanctorum semper agnouit, & secundum eam sententiam Clemens. VI. Pontifex Maximus paulo post obitum Maironis, & Durandi, de ea re decretum edidit, in Cõstitutione, quæ incipit, Vnigenitus.

Ceterum Martinus Lutherus, Ioannes Caluinus, & alij supra citati huius temporis sectarij, vt in alijs

rebus

rebus multis, sic etiam in articulo de thesauro satisfactionum ab Ecclesiæ Catholicæ sententia, vt Pontificis Maximi iudicio recesserunt. Nos igitur vt rem totam facilius explicemus & probemus, aliquot propositiones in medium adferemus.

Prima Propositio. *In bonis actionibus hominum iustorum duplex valor, siue precium assignari potest, meriti videlicet, & satisfactionis.* Hanc distinctionem Lutherus in assertione art. 17. figmentum esse dixit, sed nullo argumento eam refutare tentauit. Non esse autem figmentum, sed rem verissimam, paruo negocio demonstrari potest. Dicimus igitur, in vno, atque eodem opere bono, vt eleemosyna, vel ieiunio, & meritum, & satisfactionem reperiri, & vnum horum ab altero seiungi posse, neque vnum ab altero B impediri. Probatur primum ex Scripturis. Eleemosyna delet peccatum, quod est satisfactorium esse. Iob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat.* Ecclesiastici 3. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.* Sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 25. in Acta Apostolorum; *Nõ est,* inquit, *peccatum, quod non possit purgare eleemosyna.* Sanctus Cyprianus in serm. de eleemosyna: *Eleemosynis,* inquit, *atq; operibus iustis, delictorum flamma sopitur.* Et tamen eadem eleemosyna, quia est opus bonum, & Deo gratum meritoria est vitæ æternæ, vt perspicuum est ex cap. 25. Matth. *Percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esuriui* C *enim, & dedistis mihi manducare, &c.* Neque respondere potest, non conuenire eidem eleemosynæ, vt sit satisfactoria, & meritoria, sed aliam esse satisfactoriam, & aliam meritoriam. Nam esse satisfactoriam conuenit eleemosynæ, quia est opus laboriosum, & pœnale; esse meritorium conuenit eidem, quia est opus bonum ex charitate factum; non est autem eleemosyna minus bona & ex charitate facta, quia laboriosa & pœnalis, neque contra? Igitur vna & eadem vtrumque fructum parit. Idem dici potest de Ieiunio, est enim verè satisfactorium, quia pœnale, vt perspicuum est ex facto Niniuitarum Ionæ vltimo, & tamen est meritorium D si fiat ex charitate, cum Dominus dicat Matth. 6. *Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quid autem reddet, nisi mercedem? Sic enim paulo ante de Hypocritis dicitur, *qui cupiunt videri ab hominibus ieiunantes, Amen dico vobis receperunt mercedem suam.* Idem de oratione dici potest. Nam in oratione Dominica petimus vt dimittantur nobis debita nostra, atque hac petitione satisfacimus pro peccatis venialibus, vt Sanctus Augustinus affirmat in Enchiridio cap. 71. *De quotidianis,* inquit, *breuibus, leuibusquè peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium* E *oratio satisfacit.* Et tamen de eadem oratione Dominus dicit in Euangelio c. 6. *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clausa ostio, ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus: qui videt in abscondito, reddet tibi.* Denique de operibus pœnitentiæ generatim quod simul satisfactoria & meritoria esse possint, extat memorabilis sententia Sancti Cypriani in serm. de Lapsis extremo. *Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti plus & virtutis & fi-* A *dei de ipso lapsus sui dolore cõceperit exauditus, & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.* Addamus his testimonijs rationes ex Theologia petitas. Principio, Opus bonum ex charitate factum meritorium est vitæ æternæ, vt copiosè demonstrauimus lib. 5. de iustificatione. At nihil detrahitur de bonitate, & dignitate eius operis, si acceptetur à Deo ad satisfactionem pro pęna: igitur idem opus meritorium & satisfactorium erit. Ad hæc, qui orat pro alijs, eisquè impetrat remissionem peccati, vel quoduis aliud beneficium Dei, certè non minus bene operatur, & Deo placet ita orando, quam si pro se tantum oraret, immo melius facit, ac magis Deo placet, quia simul exercet charitatem in Deum & in proximum, igitur non perdit mercedem suam apud Deum, quamuis etiam proximo beneficium aliquod illo ipso opere impetrauerit. Quare poterit eadem oratio simul esse impetratoria, & meritoria. Quod si ita est, quid impedit quo minus possit esse simul satisfactoria & meritoria? Quemadmodum enim ille meretur apud Deum dignam operis sui mercedem, qui ex charitate orando impetrat aliquid proximo: sic etiam merebitur apud Deum dignam operis sui mercedem, qui ex charitate orando, vel ieiunando, vel eleemosynas tribuendo, pro aliorum peccatis nititur satisfacere. Præterea, si duo pij viri cum æquali charitate & pietate erga Deum orent, aut eleemosynas tribuant, & vni remittatur pęna aliqua temporalis, cui erat obnoxius, alter non egeat vlla remissione, quæro, an par præmium in vita æterna sibi acquirunt, an diuersum? si par, igitur opus bonum meritorium, & satisfactorium simul esse potest, neque aliquid amittit de ratione meriti, propterea quod ratio satisfactionis accedat. si diuersum; igitur opus bonum, aut meritorium non integram à Deo mercedem accipit. nam nõ potest tam parum detrahi de pręmio vitæ æternæ, & augmenti gratiæ, quin sit illud multo preciosius, & maius quam remissio cuiuscunque pęnę temporalis. Est autem absurdum, opus bonum, & meritorium, non accipere à Deo integram mercedem; Igitur par præmium duo illi viri obtinebunt, etiamsi alteri tantum pœna temporalis remittatur, nam alteri non remittitur, non quia non possit, sed quia non est necesse.

Postremo, potest vni atque eidem operi duplex merces deberi, altera ex iustitia commutatiua, altera ex distributiua: atqui operi satisfactorio debetur remissio pęnæ ex iustitia commutatiua, operi meritorio debetur pręmium ex iustitia distributiua secundum substantiam, vt sanctus Thomas docet in 1. p. quæst. 25. art. 1. & lib. 1. contra Gentes cap. 93. quamuis secundum modum debeatur, & reddatur secundum commutatiuam, ex eodem sancto Thoma, in 2. 2. q. 61. art. 4 ad primum. Igitur potest vnum atque idem opus bonum simul satisfactorium esse, & meritoriũ. Propositio huius argumenti certissima est, nam Euangelizanti debetur ex iustitia commutatiua victus & vestitus. *Dignus est enim operarius mercede sua,* Luc. 10. & Apostolus affirmat 1. Corinth. 9. Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant, ac vt ostendat, id exigi secundum iustitiam commutatiuam, mercedem illam stipendium appellat: *Quis,* inquit, *militat suis stipendijs vnquam?*

Eidem

Eidem verò Euangelizanti debetur præmium in æterna vita secundum iustitiam distributiuam. id enim est quod promittit scriptura 1. Petri secundo, cum ait: *Pascite, qui in vobis est gregem Dei, et cũ apparuerit Princeps Pastorum, accipietis immarcescibilem gloriæ coronam.* De quo præmio loquens B. Paulus 1. Cor. 3. *Vnusquisque*, inquit, *mercedem accipiet secundum suum laborem*. Idem etiam quotidie videmus in rebus humanis. Miles enim, qui fideliter, fortiterquè se gerit in bello, meretur ex iustitia commutatiua stipendium ordinarium, & rursus ex distributiua meretur gratiam Ducis, ac vt in distributione graduum, atque honorum militarium alijs præferatur, qui minus fideliter, aut minus fortiter se gesserunt. Porrò assumptio eiusdem argumenti non minus est certa. Quod enim compensatio pœnæ pertineat ad iustitiam commutatiuam, perspicuum est ex sacris literis. Deuteronomij 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus. Neque de hac re vlla dubitatio esse potest. quod autem meritis operum bonorum respondeat præmium secundum iustitiã distributiuam saltem secundum substantiam, docent Theologi ex eo quod in scripturis Deus, vt Iudex distribuit vnicuique secundum opera sua, vt patet Matth 25. in parabola de talentis, & ex illo Apostoli 2. Timoth. 4. *Reposita est mihi corona iustitia, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex*. & passim in sacris literis, vt Act. 10. Rom. 2. & alibi dicitur Deus non esse acceptor personarum: quod vitium contrarium est iustitiæ distributiuæ, vt S. Thomas docet in 2. 2. quæst. 63. artic. 1. Igitur satis constat, idem opus bonum posse meritorium esse vitæ æternæ, & simul satisfactoriũ pro temporali pœna: nec minus meritorium, quia satisfactorium.

Secunda Propositio. *Opus bonum, qua parte meritorium est, non potest alij applicari: potest tamen, qua satisfactoriũ est.* Prior huius sententiæ pars extra controuersiam est; nam is dicitur mereri qui bene operatur, & ex bono opere dignus est præmio: non potest autem fieri, vt ex eo quod vnus bene operatur, alter censeatur bene operari, vel dignus præmio habeatur. Deinde nemo potest proprio merito spoliari, quantumuis pro alijs oret, vel ieiunet, vel eleemosynas faciat, non igitur meritum suum cum alijs communicare potest, & hoc est quod scripturæ passim docent, cum dicunt, vnusquisque propriam mercedem accipiet 1. Corinth. 3. & reddet vnicuique secundum opera sua, Psalm. 61. potest quidem vnusquisque per opera sua bona impetrare alijs diuina aliqua beneficia, potest etiam communicare opera sua bona, quod attinet ad satisfactionem pro reatu pœnæ, vel ad gaudium, quod inde percipitur. sic enim Dauid affirmat, se participem fuisse omnium timentium Deum, Psal. 118. Sed vt alius ex merito alterius sit dignus præmio, vel vt qui bene operatus est, merito suo priuetur, fieri non potest. Posterior pars eiusdem sententiæ non difficulter probari potest. nam satisfactio est compensatio pœnæ, vel solutio debiti: potest autem vnus ita pro alio pœnam compensare, vel debitum soluere, vt ille satisfecisse merito dici possit. Præterea, qui pro alio satisfacit, non potest eodem opere pro se satisfacere, igitur verè satisfactionem suam cum altero communicauit. Et possunt hæc omnia familiaribus exemplis illustrari.

A Nam potest ciuis propria pecunia debitum alterius ciuis ita dissoluere, vt non possit eadem pecunia debitum aliquod suum simul dissoluere: & rursus non potest vnus ciuis bonis operibus suis efficere vt alius ciuis dignus sit Magistratu, quod ad iustitiã distributiuam pertinet, cum tamen possit debito pecuniario eum liberare, vt satisfecisse dici possit, si pro eo debitum soluat, quod pertinet ad commutatiuam. sic igitur nemo potest meritum proprium, cui debetur præmium ex iustitia distributiua, alteri applicare, potest tamen applicare satisfactionem, quæ ex iustitia commutatiua exigitur pro pœna.

Tertia Propositio. *Extat in Ecclesia thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitus, qui nunquam exhauriri poterit.* B Hæc propositio in dubium reuocari non potest: Nam Christi passio precij fuit infiniti, cum esset passio personæ infinitæ, Verbi videlicet incarnati. Sic enim loquitur Apostolus Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Itaque Deus est, qui sanguinem fudit pro Ecclesia, sed in carne humana hypostaticè assũpta illũ fudit, vt ait B. Petrus in priori epist. cap. 4. *Christo*, inquit, *in carne passo*. Dignitas autem satisfactionis mensuram accipit à dignitate personæ satisfacientis, quemadmodum grauitas offensionis à dignitate personæ læsæ. Deinde Christus C pro hominibus omnibus mortuus est, vt Apostolus scribit 1. Cor. 5. *Pro omnibus*, inquit, *mortuus est Christus*. & vt sanctus ait Ioannes in priori epist. cap. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Certum est autem non omnibus hominibus qui hactenus vixerunt, precium mortis Christi re ipsa applicatum fuisse ad eorum expianda peccata, immo maiorem partè hominum morti æternæ addictam esse, *multi enim sunt vocati, pauci verò electi*. Matth. 20. *Et: lata est porta, & spaciosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam.* Matth. 7. Superest igitur multum illius precij, quod semper applicari D possit, etiam si infinitum non esset, sicut seuera est, & semper redundabit. præsertim cum tota Christi satisfactio nobis applicari possit, cum ipse per se nulla satisfactione indiguerit, qui peccatum non fecit, nec facere potuit. Nam vt dicit Apostolus ad Hebr. 7. non habuit Christus necesse prius pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi. cum fuerit semper sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus. & vt idem ait 2. Cor. 5. *factus est peccatum, id est, hostia pro peccatis is qui peccatum non nouerit. Ipse enim peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius* 1. Petri 2.

Quarta Propositio. *Ad hunc thesaurũ superfluentiũ satisfactionem, pertinent etiam passiones B. Mariæ Vir-* E *ginis, & omnium aliorum sanctorum, qui plus passi sunt quam eorum peccata requirerent.* Hanc propositionem nullo modo audire possunt Hæretici nostri temporis, ac potissimum Ioannes Caluinus, & Martinus Kemnitius, quorum argumenta suo loco soluemus. Asserimus igitur non paucos sanctos homines multo plura propter Deum, & iustitiam esse perpessos, quam exigeret reatus pœnæ temporalis cui fuerunt obnoxij propter culpas ab ipsis commissas. Nam culpam ipsam, & reatum pœnæ sempiternæ nõ ipsorum satisfactionibus,

ctionibus, sed Christi sanguine expiari Ecclesia Catholica docet. Probatur hęc veritas, primum ex passionibus B. Virginis. Constat enim Virginem Mariā nullo actuali peccato maculatam fuisse, pium quoque est existimare, ab originali quoque peccato immunem illam fuisse, vt alibi docuimus, sed hoc in pręsenti ad rem nostram nō pertinet. Actuali autem peccato caruisse Virginem sanctissimam, communis est totius Ecclesiæ sensus, vt Concilium Tridentinum affirmat sess. 6. Can. 23. Sanctus quoque Ambrosius serm. vltimo in Psalm. 118. scribit B. Virginem fuisse ab omni integram labe peccati. Et Sanctus Augustinus lib. de natura & gratia cap. 36. dicit ei tantum gratiæ collatum, vt peccatum omni ex parte vinceret. Quod idem docet Sanctus Bernardus in epist. 174. Liturgiæ Græcorum Basilij & Chrysostomi prædicant Virginem Mariam prorsus irrepræhensam, & incontaminatam, immo potiorem & sanctiorem ipsis Cherubim, & Seraphim. Denique verba illa Canticorum 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Nulli particulari personæ aptius quam B. Virgini conueniunt. Non igitur eguit Virgo Maria vlla satisfactione pro se, & tamen plurima passa est propter Deum, ac præsertim cum animam eius gladius doloris pertransijt, iuxta Simeonis vaticiniū Luc. 2. Secundo, idem probari potest ex passionibus Sancti Ioannis Baptistæ, quem constat in vtero sanctificatum vitam innocentissimam duxisse, vt vix leuissimis culpis, & paucissimis obnoxius fuerit, vt non immerito de ipso canatur.

Antra deserti teneris sub annis
Ciuium turmas fugiens, petisti,
Ne leui saltem maculare vitam
Famine posses.

Et tamen ex Euangelio discimus, totam eius vitam adeo seuere & duriter actam, vt exemplar pœnitentiæ omnibus esse potuerit, & tandem pro veritate vincula, carcerem, & ipsam capitis obtruncationem passum esse. Quare in dubium reuocari non potest, quin ingens omnino cumulus passionum ei superfuerit, quo ipse ad expianda propria peccata non eguit. Tertio idem ostendi potest ex passionibus Sanctorum Prophetarum. Fuerunt enim omnes viri sanctissimi; ita vt modica omnino pro suis culpis satisfactione opus habuerint; & tamen tot angustijs, & afflictionibus oppressi fuerunt, vt plurima & maxima peccata expiare potuerint. De se B. Iob, vnus ex vetustissimis Prophetis sic ait cap. 6. *Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in statera, quasi arena maris hęc grauior appareret.* Similia dicere potuissent Helias, Heliseus, Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij Sanctissimi Prophetæ qui grauissimas persecutiones ab impijs, vel etiam ipsam mortem pertulerunt. De his enim scribit Apostolus ad Hebr. 11. *Alij vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat Mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ.* Quarto idem clarissime demonstrari potest ex passionibus Apostolorum. Nam de se B. Paulus in epist. posteriore ad Corinth. cap. 11. *Ministri, inquit, Christi sunt, & ego, vt minus sapiens dico; plus ego, in laboribus*

A *bus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, &c.* & tamen quam parum deberet pro suis ipse culpis satisfacere, indicat in priore ad Corinth. cap. 4. cum ait: *Nihil mihi conscius sum.* & 2. Corinth. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Porrò de omnibus Apostolis idem B. Paulus 1. Cor. 4. *Puto*, inquit, *quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos* & infra; *Vsque in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus, blasphemamur,*
B *& obsecramus tāquā purgamēta huius mundi facti sumus omniū peripsema vsq; adhuc.* Sexto idē probat ex passionib. Martyrum, qui plane innumerabiles fuerunt. constat enim Martyrium tam plenam satisfactionem esse, vt expiare possit reatum contractum ex quantouis ingenti numero, & magnitudine peccatorum. Nam dummodo constet aliquem esse verè Martyrem, Ecclesia nō dubitat, eum inter sanctos, & Beatos numerare, etiamsi ante martyrium multis flagitijs fuerit conspersus. Promissio enim Domini generalis est, Mat. 10. *Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Et; *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Quare B. Cyprianus lib. 4. epist. 2. affirmat, Martyres
C omnes statim a morte cœlum ascendere ad coronam percipiendam. Sanctus quoque Augustinus tract. 84. in Ioannem dicit pro Martyribus in Ecclesia non orari, cum nos potius debeamus eorum orationibus commendari, & serm. 17. de verbis Apostoli; *Iniuriam*, inquit, *facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Quod idem scribit Innocentius c. Cum Marthæ; de celebr. miss: nec vllus Catholicorum contradicit. Cum igitur Martyrium, omnem reatum, quamuis grauissimum expiare possit; & multi Martyres natus leuissimos, aut etiā nullos habuerint ipso tempore martyrij, certè sequitur, vt ingens cumulus satisfactionum Martyribus
D superfuerit. Sexto denique idem probatur ex fructibus pœnitentiæ plurimis, & maximis quos pertulerunt tam multi Sancti Confessores, ac præsertim Eremitæ, qui longissimo tempore vitam Sanctissimam, & laboriosissimam id est, asperrimam & durissimam peregerunt, quos non est dubium in hoc spiritale ærarium multum omnino satisfactionum contulisse.

Quare rectè Clemens VI. Pontifex in Constitutione Extrauagantis, quæ incipit, Vnigenitus, titulo de pœnitentijs, & remissionibus, declarauit, extare in Ecclesia thesaurum spiritualem ex passionibus Christi &
E Sanctorum omnium conflatum. Quo thesauri nomine nihil aliud intelligimus nisi passiones plurimas, quibus non eguerunt ad propria delicta expianda qui eas perpessi sunt, & tamen non perierunt, nec obliuioni traditæ sunt, sed viuunt, ac permanent ante oculos Dei.

CAPVT

CAPVT III.

Esse in Ecclesia potestatem applicandi thesaurum satisfactionum, ac per hoc Indulgentias concedendi.

DEMONSTRAVIMVS hactenus extare in Ecclesia thesaurum satisfactionum ex passionibus Christi & Sanctorum, quæ ipsis ad expiandum reatum proprium necessariæ non fuerunt. Sequitur nunc, vt ostendamus, esse potestatem in Ecclesia thesaurum eiusmodi applicandi alijs, qui indigent. quod vt planius fiat, propositiones aliquot in medium adferemus.

Prima Propositio, *Satisfactiones Christo & Sanctis supernacaneæ, applicari possunt alijs, qui rei sunt luendæ pœnæ temporalis*. Probatur Primo ex articulo Symboli Apostolici, Communionem sanctorum. Docemur enim in hoc articulo, fideles omnes esse inuicem membra, & quasi viuum quoddam corpus, vt etiam B. Paulus affirmat Rom. 12. & 1. Cor. 12. & sicut membra viua se inuicem iuuant, ita fideles inter se bona sua communicare, præsertim cum ea, quæ vni superflua sunt, alteri necessaria vel valde vtilia esse possunt. Secundo probari potest ex verbis Apostoli Pauli 2. Cor. 12. *Ego libentissime impendam, & superimpendar ipse pro vobis*: Et 2. Timoth. 2. *Omnia sustineo propter electos*. Et Coloss. primo. *Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia*. Quamuis enim possint hæc verba ita exponi, vt significent, Apostolum, passum esse multa propter electos, & propter Ecclesiam, quia non poterat Euangelium prædicare, nisi se multis periculis exponeret, & multos labores subiret; & rursum passum esse pp electos, pp Ecclesiã, vt exẽplo suo infirmos confirmaret, & ad brauium supernæ vocationis accenderet: tamen negari non potest, quin possint etiã recte exponi de communicatione satisfactionum: nã isti sensus inter se non pugnant, & possunt omnes simul admitti. Optauit enim Apostolus fidelibus prodesse omnibus modis, quibus id fieri poterat; nihil enim excipit, qui dicit, *libentissimè impendar ipse pro vobis*. Potuit autem prodesse communicando passiones suas ad expiandum reatum temporalem, cum sibi eiusmodi satisfactiones abundarent, vt iam ostẽdimus: igitur optauit & voluit etiam hac ratione fidelibus prodesse, quare patiendo adimplebat ea, quæ deerant passionum Christi, id est, quæ Christus in sanctis suis adhuc passurus erat, pro corpore ipso Ecclesiæ siue instruendo prædicationibus, siue confirmando exẽmplis, siue expiando satisfactionibus. Quod autem Apostolus Paulus optauit, optarunt sine dubio cæteri Sancti Apostoli, aliique pij viri, qui Dei & proximi charitate flagrabant. Certe sanctus Augustinus tractatu in Psal. 61. satis apertè colligit ex hoc loco Apostoli, conferri in commune bonum Reipublicæ Christianæ passiones Sanctorum, quæ adiunctæ passionibus Christi hactenus sunt, & vsque ad mundi finem adiungentur.

Secunda Propositio, *Ecclesiæ Pastoribus auctoritas diuinitus concessa est, thesaurum satisfactionum dispensandi, ac per hoc Indulgentias concedendi*. Probatur primo ex verbis illis Domini Matth. 16. *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis*. est enim hæc promissio amplissima ac generalis, nec restringitur ad peccata, qualis est illa Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata &c.* Sed complectitur omnia vincula, quæ impedire possunt homines à consecutione salutis æternæ. Itaque in hoc verbo fundatur potestas non solum absoluendi à peccatis in Sacramento pœnitentiæ, sed etiam absoluendi à censuris quibuscunque, necnon dispensandi in legibus, in votis, in iuramentis, dum causa rationabilis adest. Promittitur enim his verbis Apostolo Petro supremum tribunal Ecclesiasticæ potestatis, vt loco Christi Ecclesiam omnem regere, & iudicare summa cũ potestate possit, quod ei tunc demum exhibitum est, cum à Christo audiuit Ioan. 21. *Pasce oues meas*. De qua re multa scripsimus in libro primo de Summo Pontifice, vbi etiam obiectiones Hæreticorum refutauimus. Quare quemadmodum Petrus vt supremus Iudex loco Christi absoluere potest homines peccatores ritè dispositos à culpis quibuscunque, applicando illis per Sacramentum Baptismi vel pœnitentiæ Christi merita, ita etiam potest absoluere eosdem extra Sacramentum à pœnis temporalibus, applicando eisdem Christi, & Sanctorum passiones. Ratio autem cur reatus culpæ soluatur in Sacramento, reatus autem pœnæ extra Sacramentum, est in promptu. quámuis enim potestas soluendi sit generalis, tamen debent omnia solui prout exigit eorum natura. culpæ lethales non soluuntur sine infusione gratiæ: infusio autem gratiæ non datur ministerio humano, nisi per Sacramenta: reatus autem pœnæ remanentis post dimissam culpam, soluuntur extra Sacramentum, quia non requirit infusionem nouæ gratiæ, sed eam iam adeptam præsupponit. Porrò superesse sæpenumero pœnam temporalem luendã post dimissam culpam, probatũ est a nobis fusissimè in lib. 4. de pœnitentia, quæ non sunt hoc loco repetenda. Posse autem reatum earum pœnarum expiari Christi, & sanctorum passionibus, quæ in thesauro Ecclesiæ reconditæ asseruantur, paulo ante demonstratum est. Eodem pertinent illa verba, Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis*. Ne quis enim Ecclesiam cõtemneret, de qua dictum erat paulo ante in eodem loco, *Si te non audierit dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*: addit Christus tantam fore potestatem Præsulum Ecclesiæ, vt quæcunque ipsi ligauerint, vel soluerint, sint etiã apud Deum ligata, vel soluta, cum ipsos loco suo Iudices & Principes Ecclesiæ esse voluerit. & cum hæc etiam promissio generalis sit, nulla est ratio, cur non possit extendi ad solutionem reatus pœnæ temporalis, præsertim cum diuinæ iustitiæ satisfiat ex redundantibus satisfactionibus Christi, & Sanctorum, cur enim potius colligatur ex his verbis potestas absoluendi à reatu culpæ etiã lethalis per applicationem meritorũ Christi: quam absolutio à reatu pœnæ per applicationem eorundẽ meritorum, cum constet vtrumque reatum solubilem esse, & verba Domini generalia sint? Secundo probatur hæc eadem potestas ex praxi, & vsu ppetuo Ecclesiæ Catholicæ. qd enim

Ecclesia

Ecclesia semper in vsu habuit, dubitari non potest, quin sit à Deo, etiamsi forte fundamentum eius consuetudinis nos lateret. Ipso Apostolorum tempore concessam fuisse Indulgentiam, perspicuum est ex verbis illis B. Pauli 2. Corinth. 2. *Cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur à Satana.* Rogauerant Corinthij B. Paulum, vt Theodoretus, & S. Thomas hoc loco docent, vt incestuoso excommunicato & seriam pœnitentiã agenti ignosceret, & condonaret quod supererat pœnitentiæ, annuit B. Paulus, & iussit, vt ipsi nomine suo indulgerẽt. ac vt videamus nihil defuisse eorum quæ ad iustam Indulgentiam pertinent, quę tria numerãtur à Theologis, & à nobis suo loco fusius tractabuntur, nimirũ auctoritas in concedente, pietas in causa, & status gratię in suscipiẽte: Apostolus in persona Christi, id est, auctoritate à Christo accepta indulgere se dicit, idq; propter ipsos, id est, propter, communem ipsorum vtilitatem, vt non detur locus insidijs Diaboli ob nimiam Prælati seueritatem. Deniq; constat ex eadem epistola Corinthium incestuosum tantum de suo peccato dolorem concepisse, vt periculum esset ne nimia tristitia absorberetur; ex quo intelligimus, eum per veram pœnitentiam ad statum gratiæ peruenisse.

Post Apostolica tempora extant testimonia Tertulliani & Cypriani de remissione pœnæ, quam Pontifices faciebant, vel ad Martyrum intercessionem, vel alijs de causis, neque multum refert quod Pontifices illi non dicerent se ex thesauro satisfactionum Indulgentiam dare. nam neque dicebant cum per Baptismi, vel Pœnitentiæ sacramentum peccata remittebant, se id facere applicando merita Christi: & tamen sine dubio Christi merita applicabant, vt etiã Aduersarij cõcedunt. debet.n. diuinæ iustitię satisfieri, siue in sacramento, siue extra sacramentum peccatorum debita remittantur. quanquam nec omnino de thesauro siluerunt, vt statim dicemus. Sed testimonia ipsa videamus Tertullianus in libro ad Martyres c. 1. *Quam pacem*, inquit, *quidam in Ecclesia non habentes, à Martyribus in carcere exorare consueuerunt. & ideo eã etiã propterea in vobis habere, & fouere, & custodire debetis, vt si forte & alijs pręstare possitis.*

S. Cyprianus lib. 3. epist. 15. quæ in editione Pameliana est epistola 11. scribit S. Martyribus, qui pacem dari lapsis petierant, eosquè monet, vt cautè, & cum delectu lapsos commendent Episcopis. *Petitiones*, inquit, *& desideria vestra Episcopo seruent, & ad pacem vobis petẽtibus dandam maturum, & pacatum tempus expectent.* Et infrà: *Oro vos quibus possum precibus, vt Euangelij memores, & considerantes quæ & qualia in præteritum antecessores vestri Martyres concesserint, quam solliciti in omnibus fuerint, vos quoque sollicite et cautè petentium desideria ponderetis, vtpotè amici Domini, & cum illo postmodum iudicaturi inspiciatis, & actum, & opera, & merita singulorum, Ipsorum quoque delictorum genera, & qualitates cogitetis, ne si quid abrupte & indigne vel à vobis promissum, vel à nobis factum fuerit, apud Gentiles quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere incipiat.* Idẽ in sermone de lapsis extremo: *Pœnitenti*, inquit, *operanti, roganti põt clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus et petierint Martyres, & fecerint sacerdotes.* Hęc ille. Nõ est aũt credibile pœnitentes ambiuisse patrocinia Martyrum in carceribus constitutorum, quando integrã

A pœnitentiam peragere volebant: sed quando pacem, id est, absolutionem, & communicationem sibi dari cupiebant, non peracta integra pœnitentia proinde à Martyrib. petebãt, vt sibi ab Episcopis partẽ pœnitẽtię condonari, hoc est, Indulgentiam dari precarentur.

Illud quoq; obseruandum est, Episcopos dare solitos Indulgẽtiam ad preces Martyrũ, non solũ vt Martyres honorarent, & ad consumandũ martyriũ accẽderent, sed ẽt quia videbant, merita Martyrum posse cõicari pœnitentib. & acceptari passiones eorũ pro satisfactione, quæ lapsis pœnitentib. deerat. atq; ita vetus ẽt Ecclesia ad thesaurũ respiciebat cum Indulgentias daret. Id quod ex Tertulliano colligi põt; qui posteaquã Hæreticus esse cæpit, in libro de pudicitia ca. 22. B negauit quod antea in lib. ad Martyres cõcesserat, posse videlicet ad preces Martyrũ indulgeri lapsis recõciliationẽ. & rationẽ adfert, quia nõ supersunt Martyribus satisfactiones, quas cũ lapsis cõicare possint: *Sufficiat*, inquit, *Martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel superbi est in alios quoq; spargere, quod pro magno fuerit consecutus.* & infra sic Martyrem alloquitur: *Si peccator es, quõ oleũ faculæ tuæ sufficere & tibi & mihi poterit.* Ex cuius verbis manifestè colligit, Martyrũ passiones applicari solitas illis, qui ad petitionẽ ipsorũ Martyrũ indulgentiã consequebantur. Nec ratio C Tertulliani solida est, cũ iã ostenderimus plurimorũ Martyrum passiones verè potuisse non solum ipsorũ Martyrum, sed etiam aliorum hominum debita expiare, quod attinet ad reatum pœnæ temporalis.

Post illa tempora extant Cõcilia Ecclesiæ antiquissima, partim generalia, partim ẽt diuersarũ Prouinciarũ, in quib. per Episcopos Indulgentiæ pœnitentib. conceduntur. Conciliũ Nicęnum primũ Canone 11. vel in alia editione 12. statuit, vt qui serio pœnitentiã agunt, possint Indulgentiã aliquam ab Episcopo obtinere. *Licebit*, inquit, *Episcopo de his aliquid humanius cogitare*; negligentiores autem iubet idem Conciliũ, vt definitũ tẽpus pœnitentiæ omninò explere debeãt. Quid aũt hoc est, nisi priorib. aliquid, posteriorib. ni- D hil indulgere? Similia habentur in Concilio Ancyrano can. 5. in Concilio Laodiceno can. 2. quorum alterũ non diu ante Nicænum, alterũ non diu post Nicænũ celebratũ fuit. Idem ẽt docet S. Basilius in epistolis suis Canonicis quę habentur in Nomocanone Photij Can. 73. A tempore aũt S. Gregorij vsus Indulgẽtiarũ vsq; adeo notus & perspicuus fuit, vt ne Aduersarij quidẽ id negare, nisi omnino impudenter valeãt. Nam S. Gregorium Indulgentias in dieb. stationum populo concessisse testantur grauissimi auctores. S. Thomas in 4. sent. d. 20. q. 1. ar. 3. quæstiun. 2. & qui eũ præcessit Gulielmus Altisiodorensis lib. 4. Summæ Theologicę tract. 6. c. 9. Leonẽ III. Pontificẽ ante an- E nos 800. Indulgẽtias cõcessisse, testis est S. Ludgerus in epistola de S. Suuiberto, quę extat apud Suriũ tom. 2. post vitã S. Suuiberti à S. Marcellino descripta. Sic n. loquitur in ea epistola S. Ludgerus c. 9. *Idem S. Leo Papa anno Dominicæ Incarnationis 803. cum magna solemnitate suorũ Cardinaliũ, Archiepiscoporũ, Episcoporum, & Prælatorũ ad Imperatorem Carolũ in Germaniam veniens, & ab eodem Imperatore imperialiter cũ suis susceptus, inter multa pietatis suæ opera, instantia eiusdẽ Serenissimi Imperatoris & Regis, Aquisgrani in palatio dedicauit Ecclesiam perpetuæ Virginis Mariæ, donans eandem Ecclesiam multis Indulgentijs.* & infra: *Et Coloniæ Agrippinæ tam ad Sanctũ Martinum, quàm*

in Capitolio altaria consecrauit, & multa alia Monaste A *ria & altaria, ac cappellas per Alemaniam, & Galliam consecrauit; vbique multas Indulgentias conferendo.* & infrà: *Obtulit idem S. Papa eidem Ecclesiæ speciales Indulgentias cunctis fidelibus celebrantibus festum S. Sumberti Episcopi, & ad diuina confluentibus*, Hæc ille. Sergium iuniorem Pontificem, qui sedit circa annum 844. concessisse Indulgentiam trium annorum, & trium quadragenarum visitantibus Ecclesiam S. Martini in montibus in die festo eiusdem Ecclesiæ cũ stat ex memoria huius rei, quæ extat in marmore inciso literis antiquissimis in eadem Ecclesia, vt nulla fingi possit suspicio fraudis. Neque vllo modo credibile est, Leonem III. aut Sergium II. aut Gregorium Pri- B mum, cum viri Sanctissimi essent, ausos fuisse rem nouam instituere, quam à prædecessoribus non accepissent, & modus ipse loquendi S. Ludgeri, & verba in marmore incisa iussu Sergij, apertè indicabit, rem solitam fuisse Indulgentiarum concessionem. Multa his similia de posterioribus Pontificibus, vt Gregorio VII. Alexandro III. & alijs referre possemus. sed Aduersarij nõ negãt, quin à posteriorib. Põtificib. Indulgẽtiæ cõcessæ fuerint. Tertio probatur eadẽ hæc potestas ex Cõcilijs Generalib. Ecclesię Catholicę, in quibus Indulgentiæ conceduntur, vel probãtur. quod .n. Cõcilia Generalia docent, id vniuersa Ecclesia docet. Habemus anno 1096. Concilium Clara montanum Generale teste S. Antonino 2. p. hist. tit. 16. cap. 1. §. C 23. in quo Vrbanus II. Papa Indulgentiam plenariã tribuit ijs, qui ad sacrum bellum proficiscebantur. Paulo post, anno videlicet 1116. in Concilio Lateranensi Generali, & numerosissimo Paschalis II. Papa concessit Indulgentiam 40. dierum ijs, qui ad Concilium prædictum venerant, teste Abbate Vrspergensi, qui tunc viuebat, in chronico anni 1116. Rursus anno 1213. teste Abbate Vrspergensi Innocentius III. concessit Indulgentiam plenariam pro auxilio terræ Sanctæ, & simul indixit Concilium Generale Lateranense frequentissimum, quod celebratum est anno Domini 1215. atq; in eo de Indulgentijs quoq; actũ est, & emendati abusus, qui circa Indulgentias paula- D tim irrepserant, vt patet ex cap. Cum ex eo, de pœniten. & remiss. emendatio verò abusuum testatur rem esse antiquissimam, non enim irrepunt abusus, nisi in ijs rebus, quæ diu fuerunt in vsu. Similis emendatio legitur in Cõcilio Generali Lugdunensi vt habemus in Sexto, de pœnit. & remiss. cap. 1. & in Concilio Generali Giennensi, vt habemus in 2. Clementina, eodẽ titulo. In Concilio vero Constantiensi item Generali, non solum damnantur errores de Indulgentijs Ioannis VVicleffi, sess. 8. sed etiam in vltima sessione concedit Martinus V. Indulgentiam plenariam, Deniq; Tridẽtinum Concilium sess. 25. iterum probat vsum Indulgentiarium, & emendat abusus. Quamuis autẽ hoc argumentum ab auctoritate tot Generalium Con- E ciliorum ab Hæreticis nostri temporis contemnatur: tñ re uera grauissimũ est argumẽtũ Nã Ariani quoq; nihili faciebãt Cõcilium Nicænũ, Nestoriani Ephesinũ primũ, Euthychiani Chalcedonẽse, & cæteri variorũ tẽporũ Cõcilia eorum Episcoporũ, à quibus damnabãtur, & tñ sp Ecclesia Catholica hũc morẽ seruauit, vt in Cõcilijs Hæreses dãnarẽtur, & vt S. Augustinus ad Ianuariũ scribit in epist. 118. semper fuit in Ecclesia plenariorũ Cõciliorũ saluberrima auctoritas.

Quarto probatur rõne petita ab ijs signis ex quib, A internoscuntur Catholica dogmata ab Hæresib. nam Catholicorũ dogmatũ hoc est propriũ, vt non inueniatur eorum origo, nisi ad Euangeliũ, vel Apostolos ascendamus. Hæresum aũt semper designari põt certus auctor, & locus, & tẽpus, in quo exoriri cœperũt. Iam verò nullus hactenus indicare potuit auctorem Indulgentiarũ, neq; locũ, vel tẽpus, quo prædicari cœperit. Omnes enim, qui de Indulgentijs mẽtionem faciunt, siue Doctores sint, siue Pontifices, siue ẽt Concilia, ita de ijs loquũtur, vt de re vsitata, & recepta. Quare Martinus Kẽnicius in quarta parte examinis pag. 329. fatetur originẽ Indulgentiarũ non satis luculenter in historijs notatã fuisse, & quod paulo post pag. B 333. affirmat, Indulgẽtias cœpisse circa annũ Domini 1200. manifeste falsũ esse conuincit ex ijs, q̃ citauimus de Indulgentijs cõcessis à Paschali II. Vrbano II. Sergio III. & potissimum à Leone III. qui sedit anno Dñi 800. id est, quadringẽtis annis ante millesimũ ducẽtesimũ à Kemnicio notatũ. Initiũ aũtẽ Hæresis contra Indulgentias notissimũ est. Constat .n. non solũ ex Catholicis, sed ẽt ex ipso Kemnicio pag. 375. primos fuisse Valdenses, qui doctrinam Ecclesię de Indulgentijs oppugnare cœperunt. Valdenses aũt quorum auctor Valdesius ciuis Lugdunensis fuit, à qua ciuitate Pauperes de Lugduno appellati sunt, constat mundo apparuisse circa annũ Domini 1170. ex Claudio Cusortdio in libro contra Valdenses extremo. Ex C quo etiam confutatur error Kemnicij de origine Indulgentiarum. Nam si Valdenses, qui Indulgentias oppugnabãt exorti sunt circa annum Domini 1170. quomodo fieri potest, vt Indulgentiæ ipsæ cœperint circa annum Domini 1200.

Quinto probatur ex diuinis testimonijs reuelationum & miraculorum. Nam S. Bernardus prædicauit multis in locis Indulgẽtias, quas Eugenius III. Papa concessit ijs, qui accepta Cruce ad bellum sacrũ Hierosolymitanum proficiscerentur, & prædicationẽ suam miraculis plurimis & maximis cõfirmauit, vt cognosci potest ex vita eius fideliter scripta lib. 3. ca. 4. & ex initio libri Secũdi de Cõsideratione eiusdẽ Bernardi. D Sanctus quoq; Frãciscus diuina reuelatione Indulgẽtiam à Domino, & ab eius Vicario Romano Pontifice obtinuit pro Ecclesia sanctæ Mariæ de Angelis. de qua Indulgentia plura dicemus in 2. lib. c. vlt. ad quẽ locum Lectorem remittimus. S. Brigitta Vidua sanctissima, cuius reuelationes diligenter examinatæ, & approbatæ per viros doctissimos fuerũt, ab ipso Christo non semel admonita est de Indulgentijs maximis q̃ sunt Romæ. Vide li. 6. Reuelationũ c. 102. & 105.

Sexto & vltimo probatur ratione ducta à simili. Nam in omni bene instituta Republica pertinet ad Principem, vel Magistratum dispensatio communiũ bonorum, & rursus ad eosdem pertinet admittere satisfactionem vnius pro altero, si ita iudicent expedire vtilitati eiusdem Reipublicæ. E Vt exempli gratia si Princeps aliquis debeat stipendia multa militibus, & rursum habeat in carceribus multos, qui ob fraudes fisci rationibus illatas, debeant pœnam luere vel in pecunia, vel in corpore, si forte milites illi ex direptis ciuitatibus locupletati, stipendijs non egeãt, eaque Reipublicę condonent pro arbitrio Principis eroganda, certe poterit Princeps ob vtilitatem aliquam Reipublicæ ex militaribus illis stipendijs fisco suo pro debitis miserorum, qui carceribus detinentur, satisfacere, & miseros illos absoluere.

tere. At certum est, Episcopos, Principes esse populi Christiani, & Romanum Pontificem in vniuersa Ecclesia loco Christi Summum Magistratum gerere: nec minus est certum, extare in Ecclesia thesaurū satisfactionum ex passionibus Christi & Sanctorum, quibus ipsi non egent, & in communem fidelium vtilitatem erogari desiderant: denique certum est, multos esse fideles homines, & Dei filios, & amicos, qui tamen reatu pœnæ temporali adhuc tenentur obstricti: cur igitur non possint Episcopi, ac potissimum Pontifex Maximus, si rationabilis causa subsit; ex thesauro illo pro debitoribus satisfacere Deo, & nomine ipsius Dei, eandem satisfactionem pro debitoribus illis acceptare, atque ea ratione Indulgentiam illis dare, eosq; à reatu pœnæ temporalis absoluere.

Tertia Propositio, *Prælati Ecclesiæ dispensare possunt Christi passionem, tum per sacramenta, tum per Indulgentias; passiones vero sanctorum non nisi per Indulgentias*: Ratio est in promptu. Nam Christi passio, qua parte dispensatur pro iustificatione & reconciliatione peccatorum, non potest ab Ecclesiæ Prælatis dispēsari nisi per Sacramenta: gratiam enim & gloriam (vt omnes Theologi fatentur) non potest donare extra sacramenta, nisi Deus potestate propria, & Christus per potestatem sibi communicatam à Deo, quam vocant excellentiæ. Qua parte autem eadem Christi passio dispensatur pro remissione pœnæ temporalis, potest & per sacramenta & extra sacramenta dispensari. Nam in sacramento Baptismi virtute passionis Christi remittitur omnis pœna siue temporalis, siue æterna: in sacramento verò pœnitentiæ remittitur semper pœna sempiterna, & pars aliqua pęnæ temporalis. Passiones verò Sanctorum per sacramenta dispensari non queunt. nunquam enim in sacramentis remittitur sine remissione culpę: culpę autem passionibus Sanctorum expiari non possunt. vt illud omittam, quod Sacramenta instrumēta sunt passionis solius Christi, nec vllam vim habent à passionibus sanctorum, cum ipsi etiam Sancti per Christi Sacramenta sanctificati fuerint. Restat igitur, vt passiones Sanctorum, si vllo modo dispensari debeāt, extra sacramēnta solum, idque pro solutione solius reatus pœnæ temporalis dispensari debeant. Quod si passiones Sanctorum extra Sacramenta dispensentur, dubium esse non debet, quia etiam Christi passio pro solutione reatus pœnę temporalis extra sacramēta dispensari possit. Atque hæc ad explicandam, & confirmandam veritatem in præsenti sufficiant. nam in sequenti capite ex obiectionum solutione veritas ipsa magis elucescet.

CAPVT IV.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam duorum capitum superiorum.

ADVERSVS ea quæ dicta sunt capite secundo & tertio multa obijciūtur ab Aduersarijs, quæ sunt breuiter diluenda. Omittam autem in præsentia Lutheri, & cæterorum Hæreticorum argumenta, tum quoniam ea simul omnia in secundo libro refellam: tum quia tam malè inter se cohærent, vt vix præ se ferant speciem vel vmbram argumenti. quo magis mirum est propter tam debiles & ineptas rationes potuisse tot populos ab antiqua fide deficere. Adferam igitur solum Durandi & Maironis obiectiones.

Prima Obiectio, Deus Pater Christi meritis, atque

A in primis acerbissimæ passioni eius & morti cumulatissimum præmium reddidit, vt Apostolus docet in epist. ad Philippenses cap. 2. cum ait, *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis; propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen*. Non igitur supersunt passiones aliquæ non remuneratæ, quæ in thesauro recondantur. Responsio. Christi passiones qua parte merita dici poterant actiones videlicet virtutum obedientiæ, patientiæ, humilitatis, ac potissimum charitatis, præmium aliquod habuerunt, gloriā corporis, & nominis exaltationem, vt Apostolus scribit: sed qua parte satisfactiones erant, vt opera bona, B & pœnalia, nullum omnino præmium in ipsa Christi persona sortitæ sunt, cum ipse nulla peccata propria haberet, pro quibus satisfacere teneretur. Itaque vniuersæ Christi afflictiones, vt rationem satisfactionis habent, superuacaneę ipsi fuerunt, & in thesauro iure continentur. quanquam neque integrum præmiū Christus habuit laborum suorum, qua parte meritorij erant. Nam gloriam animæ essentialē sine meritis habuit in primo instanti conceptionis suæ, vt Theologi docent: & cū ea merita infiniti precij essent, certè non fuit integrum eorum præmium sola corporis gloria, & nominis exaltatio. Quare Theologi rectè statuunt Christum meruisse de rigore iustitiæ gratiam, & gloriam omnibus hominibus, etiamsi illi infiniti C futuri fuissent.

Secunda Obiectio, Culpa lethalis est infiniti damni causa, quod ad se attinet, cum sit offensa Dei, qui est summum & infinitum bonum, igitur ad culpam lethalem tollendam, necessaria fuit infiniti precij satisfactio. Tota igitur Christi passio, quamuis infiniti meriti fuerit, in redemptione & expiatione culpę lethalis consumitur, ac per hoc nihil superest, quod pro expiādis pęnis in thesauro reponatur. Respōsio. Si argumentum propositum aliquid efficeret, probaret vnicam solum culpam lethalē Christi passione deleri potuisse: & iam non solum pro tollendis pęnis, sed etiam pro tollendis plurimis culpis nihil in thesauro reman D sisse. sed non ita est: nam multæ culpæ, quarum vnaquæque sit offensio infinita, non requirunt ad sui expiationem multas infinitas satisfactiones: sed vna satisfactio verè infinita, qualis fuit quælibet Christi afflictio, sufficit ad expiandas omnes illas culpas, & pęnas pro eis debitas, nihil enim maius infinito dari potest. Quare verissimè scripsit Innocentius VI. in Constitutione, quæ incipit Vnigenitus, vnam sanguinis guttam Christi, propter vnionem ad Verbum, toti mundo reconciliando satis esse potuisse. Et cum Dominus Christus non vnam sanguinis guttam, sed totum sanguinem pro nobis fuderit, & ab ipsa conceptione vsque ad mortem ardentissima charitate grauissimos labores pertulerit, vt Deo Patri nos reconci E liaret, proque culpis nostris diuinę iustitię satisfaceret, dubium esse non potest, quin semper supersit preciū, idq; iustissimū, quo debita nostra solui possint.

Tertia obiectio. Satisfactio Christi est infinita, vt iam dictum est: non igitur opus est, vt ad satisfactionē Christi adiungantur satisfactiones ex passionib. sanctorū. Responsio. Non est quidē opus, vt adiungātur passiones Sanctorū passionib. Christi, quasi hæ per se non sufficiāt: Sed adiunguntur tñ, quia æquum est, vt passiones illæ coram Deo nō sint inanes, præsertim cū id sit tā gloriosum Christo, à quo manat omne bo

nū Sanctorū, cū ipsis et sanctis perhonorificū. Q io autem concurrant in hac applicatione satisfactiones Christi cū passionib. Sanctorum, id est, vt applicetur pars vna satisfactionis ex passionib. Chri, pars alia ex passionib. Sāctorū: an vero integra satisfactio accipiatur semp ex passionib. Christi, & superaddantur ad cumulū satisfactionis passiones Sāctorū, nō videtur mis curiose inuestigandum. Illud videtur certum, passiones Christi, & quæ sunt infiniti precij applicari per Indulgentias finito modo, & ideo aliquid re vera superaddi, cum passiones Sanctorum illis adiunguntur, quod rectè annotauit Dominicus à Soto in 4. sententen. dist. 21. q. 1. at. 2.

Quarta Obiectio, Sancti omnes plenam mercedē laborum suorum acceperunt, immo supra condignū Sanctos oēs à Deo remuneratos rectè colligunt Theologi ex diuinis litteris, cùm Dominus dicat Luc. 6. *Mensuram bonam, & confertā, & coagitatā, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* & Apostolus ad Rom. 8. *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriā q̄ reuelabitur in nobis.* Nihil igitur superest ex laboribus Sanctorum, quod ad expiationem alienorum peccatorum insumi possit, & ad hunc finē in thesauro Ecclesiæ conseruetur. Responsio. Iam supra docuimus in bonis operibus Sanctorum, quæ laboriosa & pœnalia fuerunt, duplicem esse rationem, alteram meriti, alteram satisfactionis. Quod igitur attinet ad rationem meriti, plenam mercedem, immò etiam confertam, & coagitatam, & supereffluentem meritoram præmij sancti omnes pro suis laboribus acceperunt. Quod autem pertinet ad rationem satisfactionis, multi labores Sanctorum inanes, & sine fructu essent, nisi pro reatibus aliorum consumerentur, cum ipsi sancti aut nullis, aut certè minoribus laboribus pro sois expiandis reatibus indigerent.

Quinta Obiectio, Nihil omnino sancti fecerunt vel pertulerunt propter Deum, quod facere, vel perferre non tenerentur: nihil igitur illis superest, quod eum alijs communicare possint. Antecedens colligitur ex multis testimonijs Sacræ scripturæ, sed ex eo potissimum, quod habetur Luc. 17. *Cum feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus, qđ debuimus facere, fecimus.* Quare prudentes virgines Matth. 25. non sine causa fatuis dicentib. *date nobis de oleo vestro,* responderūt, *ne forte non sufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis,* Responsio. Non est necesse hoc loco de operibus supererogationis disputare, & de quibus in libro de Monachis disseruimus. Nam etiamsi admitteremus, quod tamen falsum esse loco notato demonstrauimus, nihil omnino sanctus viros fecisse, vel pertulisse propter Deum, quod facere vel tolerare non tenerentur; nihil tamen argumentum concluderet. nam ipsa obedientia legis, ad qoam implendam sine dubitatione tenemur, meritoria, & satisfactoria est, & pōt fieri, vt ea satisfactione ꝓ suis delictis non egeat, q̄ legis obedientiā præstat, ac propterea cū alijs eā cōmunicare possit. Neq; virgines prudentes de satisfactione loquuntur, sed de oleo gratię, & charitatis, sine quo salui esse non possumus, quod quidem oleum vnusquisque retinet sibi, neque in alios effundere potest, cum sit opos solius Dei, effusio tam preciosi olei. *Charitas Dei*, inquit Apostolus ad Rom. 5. *diffusa est in cordib. nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis.*

Sexta obiectio, Si Sanctorum passionibus expiari possent nostra delicta: non esset absurdum eos appel-

A lare nostros Redemptores, saltem ex parte. At solus Christus est Redemptor generis humani, de quo dicit Apostolus 1. Cor. 1. *Qui factus est nobis iustitia, & redemptio;* & 1. Cor. 5. *Empti estis precio magno.* Responsio. Propter hoc argumentum non defuerunt aliqui ex recentioribus, qui dicerent, passiones Sanctorum non ita nobis applicari per Indulgentias, vt sint iustæ compensationes pro pœnis, quas nos debemus Deo, hoc est, veræ satisfactiones: sed esse aliquid, quod moueat Deum, vt nobis Christi satisfactionem applicet. Sed hæc opinio reprobata est à Pio V. Pontifice, & à Gregorio XIII. qui sententiam Pij confirmauit; Damnauit .n. Pius V. multos articulos quorundam Louaniensium, quorum; vnus erat, *Solius Christi satis-*
B *factionibus remitti pœnam temporalem, Sanctorum autem passionibus offerri Deo, vt Deus illarum intuitu applicet nobis merita Christi.* Præterea repugnat eadem illa opinio Constitutioni Clementis VI. quæ incipit Vnigenitus, & Bullæ Leonis X. in qua damnātur errores Lutheri, & communi consensui Theologorum. Ad hæc, si nō possēt nobis applicari Sanctorum passiones ad redimendas pœnas, quas pro peccatis Deo debemus, ne sancti Redemptores nostri esse videantur; certe, neq; nos ipsi proprijs laboribus, pœnas easdem redimere possemus, ne nos ipsi Redēptores nostri esse videamur. Atqui Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 8. & can. 13. & 14. apertissimè docet contrarium.
C Ad argumentum igitur respondemus, si propriè, & absolute nomē Redemptoris accipiatur: solum Christum esse Redemptorem, is enim dicitur propriè & absolutè Redemptor, qui redimit à captiuitate, non qui soluit pro alio debitum aliquod parui momenti. Nos autem tunc solum captiui dicimur, cum venundati sub peccato, vt scripturæ loquuntur, & cum laqueis Diaboli vincti tenemur ad ipsius voluntatē id quod tunc solum fit, cum per lethale peccatum à gratia Dei excidimus ab hac autem seruitute & captiuitate solo Christi sanguine redimi possumus, proinde ipse solus verè propriéque Redemptor dici debet. At si largo modo Redemptor appelletur quicunque libe-
D rat alium ab aliquo debito, non erit absurdum, si Sancti viri Redemptores nostri aliquo modo, id est, secundum aliquid, non simpliciter, & largo modo, non in rigore verborum esse dicātur. Nam si Propheta Daniel Regi Nabuchodonosor non ineptè dixit, *Peccata tua eleemosynis redime* Daniel. 4. cur ineptè dicantur Sancti viri aliquo modo passionibus suis delicta nostra posse redimere? & si B. Paulus de se scripsit 1. Cor. 9. *Omnib. omnia factus sum, vt omnes facerem saluos:* cur non etiam scribere potuit, vt omnes redimerem? non enim minus est proprium Christo nomen Saluatoris, quam Redemptoris.
E

CAPVT V.

Quid propriè sit Indulgentia, solutione an absolutio.

DEMONSTRATVM est hactenus, Indulgentias esse: nunc quid sint, id est, in qua re potissimum Indulgentiæ ratio, & natura posita sit explicandum erit disputatio bipartita erit primum enim quæremus, an Indulgētia ꝓpriè si absolutio, vel solutio: deinde cuiꝰ debiti sit solutio, vel à quo debito absolutio.

His

His enim duobus explicatis, in promptu erit vera ac A propria Indulgentiæ definitio. Quod ad primum attinet, non defuere, qui Indulgentias nihil esse aliud voluerũt, nisi solutionem id est compensationem pœnarum ex thesauro meritorum Christi, ac Sanctorum depromptam & applicatam auctoritate Pontificis. Ita sensisse videntur Durandus in 4. dist. 20. q. 3. Paludanus ibidem q. 4. Sãctus Antoninus in p. parte Summæ Theologicæ, tit. 10. c. 3. Hadrianus VI. Pontifex in 4. sent. 9. de Indulgentijs. Siluester in Summa, Verbo, Indulgentia, num. 5. & videtur in eadem fuisse sententia Sanctus Thomas in 4. dist. 20. q. 1. ar. 3. ad 2. & 3. Cõtra verò Franciscus Mayrones loco supra citato, contendit Indulgentias nihil esse, nisi iudiciariam B absolutionem. cui prima fronte fauere videntur exempla vetustissimorũ Conciliorum, in quib. videmus ab Episcopis absolui pœnitentes ab aliqua parte mulctę impositæ, nulla facta mentione thesauri spiritualis, vnde compensentur debita illa pœnarum.

Ceterum re tota diligentius considerata, posteriores Theologi definierunt vtrumque simul in Indulgentijs reperiri, absolutionem, & solutionem; neque veteres Theologos scholasticos negasse iudiciariam absolutionem, quamuis solutionis tantum fere meminerint, neque vetustissimos Patres negasse solutionem ex thesauro, licet solius absolutionis meminisse videantur. Ita docet Card. Caietanus, tract. 15. ad Iulium Medicem, cap. 6. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. C q. 1. art. 2. Petrus à Soto lect. 2. de Indulgentijs, in institutione sacerdotum. Martinus Ledesmius in 2. partem 4. sententiarum, q. 38. ar. 1. & alij passim. & expressè idem docuerunt ex antiquis S. Bonauentura in 4. d. 20. p. 2. q. 5. sit igitur

Prima Propositio. *Indulgentia propriè est absolutio iudiciaria, annexam habens solutionem ex thesauro.* Probatur pars prior propositionis primo ex testimonijs scripturæ, in quibus fundari diximus Indulgentias, Nam illud Mat. 16. *Tibi dabo claues regni cœlorũ, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* & illud Matth. 18. *Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo,* intelliguntur sine dubio dè D potestate iudiciaria absoluendi. Secundo probatur ex testimonijs sacrorum Canonum. Siquidem Alexander III. Pontifex in epistola ad Episcopũ Cantuariẽsem, vt habemus cap. Quod autem consuluisti, de pœnit. & remiss. docet, neminem posse concedere Indulgentias nisi proprijs subditis, & rationem reddit quia non potest nisi proprius Iudex absoluere, vel ligare. quibus verbis Alexander satis aperte Indulgentiam absolutionem iudiciariam esse docuit. Sic etiam Martinus V. Pontifex in fine Concilij Constantiensis concedens Indulgentiam plenariam, dicit se absolutionem plenariam concedere. Gregorius VII. in multis epistolis Indulgentiã tribuẽs, vt plurimũ vtitur verbo absolutionis. Tertio probatur ratione. nam cur quæso pro defunctis nõ conceduntur Indulgentiæ nisi per E modum suffragij; certè nulla est ratio, vt suo loco demonstrabimus, nisi quia defuncti non possunt propriè iudicialiter absolui. ergo Indulgentia, quæ viuentibus simpliciter datur, absolutio iudiciaria est. Denique si non esset necessaria Iurisdictio ad Indulgentias concedendas, quicunque applicare vellet alteri satisfactionem suam, is dici posset Indulgentiam dare, quod tamen est omnino inauditum.

Iam verò posterior propositionis nostrę pars, quod videlicet Indulgentiæ præter absolutionem contineãt applicationem thesauri, probari potest primum auctoritate Innocentij Sexti, qui in Extrauaganti, Vnigenitus, manifestè hoc docet. Deinde ratione, quoniam Prælati Ecclesiæ, & ipsi etiam Summi Pontifices non sunt absoluti Domini vt possint pro arbitrio, sine vlla compensatione condonare hominibus culpas, vel pœnas, quarum rei sunt in foro Dei. Sed sunt Iudices à Deo constituti, qui possunt quidem ꝓ potestate sibi à Deo cõcessa remittere culpas & pœnas nomine Dei, sic tamen, vt iustitiæ satisfiat. & confirmatur à simili; nam cum sacerdotes in sacramento pęnitentiæ absoluunt reos pęnitentes à culpis & ab aliqua parte pęnę temporalis, non id faciunt sine compensatione, sed applicant precium sanguinis Domini vt diuinæ iustitiæ satisfiat. Igitur eodem modo cum per Indulgẽtias Prælati Ecclesiæ subditos suos absoluunt à pęnæ temporalis reatu, id faciunt applicando satisfactiones Christi, & Sanctorum. Generalis .n. est Apostoli sententia ad Heb. 9. *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* Quare minus consideratè loquutus est Petrus Paludanus in 4 dist. 20 q. 4. cum ait, hoc interesse inter remissionem, quæ datur per sacramenta, & eam quæ datur per Indulgentias, quod prior sit omnino liberalis, posterior vrò compensationem aliquam requirat.

Secunda Propositio, *Quãuis in Indulgentijs absolutio cum solutione ordinariè coniungatur: posset tamen Summus Pontifex Indulgentiam concedere per solam solutionem, non tamen per solam absolutionem.* Quod per solam solutionem, certum est ex Indulgentijs quæ dantur pro defunctis. nam quemadmodo defunctis Indulgentiæ conceduntur per hoc solum. quod Summus Pontifex applicat ex thesauro quantum satis est ad compensandam pęnam, quã illi in Purgatorio luituri erant: sic etiam posset viuenti alicui applicare satisfactionem ex thesauro Ecclesiæ, & eo modo eum liberare à debito pœnæ, etiãsi non propriè illum absolueret. Ceterum ista non esset Indulgentia eiusdem rationis cum ea, q̃ ordinariè viuentib. tribuit. Qđ autem non possit concedi Indulgentia per solam absolutionem sine applicatione thesauri, perspicuum est ex ijs quæ supra diximus.

CAPVT VI.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam capitis superioris.

SED aduersus ea, quę in his propositionibus continentur, pauca quædam obijci possunt, quæ breuiter dissoluenda sunt.

Prima Obiectio, Si posset Pontifex absoluere iudicialiter per Indulgentias à pœna temporali, posset consequenter absoluere à pęna, quam aliquis in Purgatorio daturus esset; si cum reatu illius pœnę moreretur: at in pęnas Purgatorij non habet Pontifex auctoritatem, igitur nõ potest eam tollere per suam absolutionem, sed solũ per applicationẽ thesauri, vt facit cũ Indulgentias pro defunctis concedit. Responsio. An summus Pontifex potestatem habeat in animas, quæ in Purgatorio degunt, postea videbimus. Sed in pęnã Purgatorij, immo ẽt in pęnã æternã Gehennę sine dubio potestatem habet, saltẽ consequẽter & indirectè, quia dum absoluit p sacramentum pęnitentiæ à culpa lethali, liberat consequenter hominẽ à debito pęnę

tibi rursus honorem imaginis. Sed ad clarissima veniamus.

Paulo post adferuntur hæc alia verba ex epistola eiusdem Magni Basilij ad Imperatorem Iulianum. *Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, Deum patrem, Deum Filiū, Deum Spiritum sanctam vnū Deum, hæc tria adoro & glorifico. Confiteor autem & fily Incarnati dispensationem, & Dei genitricem, quæ secundum carnem eum genuit, Sanctam Mariam. Suscipio vero & Sanctos Apostolos, Prophetas, & Martyres, & ad Deum deprecationem, quę per eos propitium mihi efficit misericordissimum Deum. pro quo & figuras imaginū eorum honoro & adoro. specialiter hoc traditum est à Sanctis Apostolis, & non prohibitum, sed in omnibus Ecclesiis nostris eorum designari vel historias, &c.* Quid audiuimus? Sanctus Basilius Magnus ab aduersario aduocatur testis, & vere testis est omni exceptione maior. Is vero palam affirmat, se honorare, & adorare Apostolorum, Prophetarum, & Martyrum imagines. Idque affirmat, dum fidei suæ confessionem edit, ac de rebus non dubijs aut verisimilibus, sed certissimis, & exploratis loquitur. addit vero id ab Apostolis traditum, & ab omni Ecclesia susceptum, & obseruatum. Quid quæso responderi potest? Auctor grauissimus, apertè loquitur, & eius testimonium ab aduersarijs profertur. Neque desunt alia testimonia similia in eodem libello, Athanasij, Germani, Leontij, & aliorum, quæ imprudenter ab aduersarijs contra se, & pro nobis, hoc est, pro cultu sacrarum imaginum proferuntur. Sed ego breuitati studeo, neque libenter in his refellendis ineptijs tempus tero.

CAPVT V.

SEQVITVR pars tertia, id est, Epistola Eugenij Papę ad Michaelem, et Theophilum eius filium Imperatores, quam epistolam ijdem Collectores scripsisse videntur, neque enim Eugenius vllam talem epistolam scripsit; sed (vt supra diximus) scripta fuit, vt nomine Pontificis mitteretur, si ipse probaret. In qua re cogimur desiderare prudentiam Collectorum. qua enim fronte Romano Pontifici præscribere ausi sunt, quod ipsum scribere oporteret? qua vero fiducia sperare potuerunt, Romanum Pontificem scripturum ad Græcum Imperatorem contraria ijs, quæ prædecessores eius non semel scripserant?

Sed videamus, si placet, paulo diligentius, an epistola illa Summum Pontificem deceat. Omitto autem, quod in hoc libello epistola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, sed ei qui nunc demum post tot secula libellum hunc in lucem edidit, tribuendum videtur. Nihil etiam dico quod epistola verbosa est admodum, obscura, barbara, imperita, detur enim hoc tempori. taceo denique, quod dum conatur tollere repugnantiam, quæ in verbis Sancti Gregorij esse videbatur, tanto se magis inuoluit, quanto magis conatur euoluere. Sed tria quædam tacitus præterire non possum. Primum enim facit hæc epistola Pontificem summum, adulatorem Imperatoris impudentissimum, dum ita loquitur, *O venerandi Mun-*

A *di Principes, cum vniuersa Sancta Dei, quam Domino disponēte, & committente gubernatis Ecclesia.* Et infra, *propter adunandam, quam Domino Deo ordinante regitis Ecclesiam.* quæ fœdior adulatio? Michael Balbus interfecto legitimo Imperatore, cum esset ipse pro sceleribus suis iam morti adiudicatus, tyrannicè inuasit Imperium, & Pontifex Maximus affirmabit, Deo disponente, committente, & ordinante hunc ipsum Balbum gubernacula suscepisse non solum Imperij, sed etiam Ecclesiæ, & si Ecclesia Dei ab ipso Deo gubernanda Imperatori tradita est, quid faciunt in Ecclesia Episcopi? quid ipse summus Pontifex? *Imperator* (inquit Sanctus Ambrosius) *in Ecclesia est, non supra Ecclesiam, filius Ecclesiæ, non Rector; ouis, non pastor.*
B Et Sanctus Io. Chrysostomus Diacono suo dixit: *Si is qui diademate coronatur indignè adeat ad sacra mysteria percipienda, cohibe & coerce, maiorem tu illo habes potestatem.*

Deinde, in eadem epistola non semel repetitur hoc argumentū, *Si nulla vnquam picta, vel ficta fuisset imago, nihil periret de fide, spe, & charitate, quibus ad regnum peruenitur æternum:* & tamen propter imagines orta est dissensio, & diuisio in Ecclesia, turbata pax, charitas violata. Et non animaduertunt, qui eam epistolam nomine Summi Pontificis scribunt, eo argumento non solum effici quod ipsi volunt, imagines non esse adorandas; sed etiam effici (si quid tamen
C efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino de medio esse tollendas, quod ipsi nolunt. Nec tamen argumentum illud aliquid valet.

Quamuis enim nihil periret de fide, spe, & charitate, si nulla picta, vel (ficta esset imago) tamen quando picta, vel ficta est, peccat in fidem, qui eam negat esse venerandam, quoniam honor imaginis ad prototypum refertur, quod venerandū esse fides docet, & aduersarius non negat. Et potest hoc ipsum similitudine illustrari, si libellus aliquis diuinæ scripturæ, vt epistola ad Philemonem, non extaret, nihil deperiret de fide, spe & charitate: & tamen quia nunc extat, qui eam negaret esse cum veneratione suscipiendam, peccaret in fidem. & si propterea dissentiones orirentur,
D non esset epistola abijcienda, sed imperitia dissidentium coarguenda, & instruenda.

Postremo in eadem illa epistola reprehenditur Constantinus & mater eius Hirene, quod edicto suo iusserit sacras imagines iuxta Concilij generalis decretū, cum veneratione esse habendas. Quæ sanè reprehensio à Summo Pontifice, nisi planè amente, scribi non potuit. quid enim? Hadrianus Papa Constantinum, & Hirenam summis laudibus effert, quod sacrarum imaginum religioso cultui faueant: & Hadriani successor Eugenius eosdem Imperatores ob causam eandem reprehendet? & quæ maior stultitia fingi potest, quam vt Summus Pontifex molestè fer-
E re se dicat, quod ab Imperatore decreta Conciliorum generalium à sede Apostolica approbata seruentur, ac defendantur?

Sed si parum prudentes Collectores fuerunt, non fuit inconstans Apostolicæ sedis Antistes, permansit enim in ijs, quæ prædecessores non sine magna deliberationis maturitate statuerant. Nam neque Eugenius eam epistolam misit: & paulo post Hadrianus II. Synodum Oecumenicam octauam Constantinopoli

celebran-

celebrandam curauit, in qua Synodus septima de A cultu imaginum iterum approbata est. Denique Anastasius Bibliotecarius Romanus in præfatione septimæ Synodi ad Ioannem VIII. Pontificem, qui Hadriano II proximè successerat, scribit, in eadem sententia fuisse omnes Romanos Pontifices. *Quæ*, inquit, *super venerabilium imaginum adoratione præsens Synodus docet, hæc & Apostolica vestra Sedes, sicut nonnulla scripta innuunt, antiquitus tenuit, & vniuersalis Ecclesia semper venerata est, & hactenus veneratur, quibusdam duntaxat Gallorum exceptis, quibus vtique nondum est horum veritas reuelata.*

CAP. VI.

RESTAT pars vltima, hoc est, epistola Ludouici Imperatoris ad Eugenium Pontificem, & altera eiusdem Ludouici ad Hieremiam, & Ionam Episcopos. In quibus nihil obseruandum occurrit, nisi quod in eis quædam dicuntur, quæ redolere videntur fraudes recentium hæreticorum. Vnde venit in mentem suspicari, ne forte vel totus hic libellus sit confictus, vel, quod est credibilius, deprauatus, & auctus ad inuidiam Romanæ Ecclesiæ conciliandam.

Sed siue sit verus liber siue confictus, siue partim B sincerus, partim adulterinus: illud vnum constat, non esse librum dignum, in quo legendo tempus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sententiæ insulsæ, ordo peruersus, eorundem testimoniorum crebra repetitio, facilè potuissent persuadere Typographo, si is commune commodum, & non propriũ lucrum spectasset, vt sibi ab edendo eiusmodi opere temperaret.

FINIS.

DE INDVLGENTIIS

LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

QVAE prima controuersiarum hoc nostro seculo fuit, ea non electione, sed casu postremo loco à nobis tractanda suscipitur. Nam cum locum huic controuersiæ post libros de pœnitentia designauissem, & casu factum esset, vt libri illi prope ferias autumnales absoluerentur, & Typographus illo ipso tempore extremam manum secundo tomo imponere vellet, implere non potui quod maximè cupiebam. Deinde superuenerunt aliæ atque aliæ occupationes, tum publicæ, tum priuatæ, quibus impeditus, vix ocium paucorum mensium pro tertio tomo (quod opus maioris momenti esse videbatur) perficiendo inuenire potui. Sed cum præter spem hoc anno aliquid vacui temporis nactus fuissem, & simul anni sexcentesimi supra millesimum iam imminentis expectatio nos admoneret celeberrimi Iubilæi, solemniumque Indulgentiarum quibus is annus vetere instituto consecratus est; non potui diutius huius debiti solutionem differre, quam multi à me iure, ac merito expetebant. Quamuis autem eas potissimum controuersias explicandas susceperim, quæ de Indulgentijs inter Catholicos, Hæreticosque versantur: tamen attingam etiam illas, quæ inter Catholicos salua fide, veritatis indagandæ, vel illustrandæ gratia disputantur. Igitur vniuersæ disputationis hic erit ordo. Primum de nomine Indulgentiæ, & Iubilæi breuiter disseremus, & simul qui pro defensione Indulgentiarum, qui contra easdem scripserint, indicabimus. Deinde an Indulgentiæ sint, prosequemur, vbi duo tractanda erunt, alterum de thesauro quodam spirituali Ecclesiæ; alterum de potestate eum thesaurum distribuendi. Tertio quid propriè sit Indulgentia, id est, in quo præcipuè natura eius posita sit, inuestigabimus, vbi alia duo explicanda erunt, vnum, sit ne Indulgentia solutio, vel absolutio; alterum, à quo vinculo soluat, vel absoluat. Quarto, qualis Indulgentia sit, id est, de multiplici forma, & varietate eius disseremus. Quinto, propter quid, siue cuius rei gratia sit, hoc est, de fructu, & vtilitate Indulgentiæ disputabimus. Sexto, quis possit Indulgentias concedere, & quam ob causam, inquiremus. Septimo, quis eas suscipere possit, & quæ dispositio ad eas suscipiendas requiratur, videbimus: Octauo, an, & quomodo defunctis Indulgentiæ prosint, aperiemus. Atque hæc omnia in priore libro breuiter, & perspicuè explicare conabor. In posteriore vero libro mendacia, fraudes, & imposturas, argumenta quoque siue à testimonijs scripturæ, & Patrum, siue ab ipsa ratione petita, Lutheri, Caluini, Heshusii & Kemnicij, qui præter cæteros in hoc argumento laborasse videntur, aperiam, discutiam, & refellam.

CAPVT I.

De nomine Indulgentiæ & Iubilæi.

AC vt à nomine exordiamur, Indulgentia remissionem, & facilitatem, siue (vt sic loquamur) condescensionem in scripturis Sanctis, alijsque auctoribus, præsertim Ecclesiasticis, significare solet. Et quidem priore notione vsurpatur hoc nomẽ apud Isaiam cap. 61. Sancto Luca interprete cap. 4. Euangelij. Nam quod legimus in Isaia, *Prædicare captiuis Indulgentiam:* in Euangelio Lucæ redditum videmus, *Prædicare captiuis remissionẽ*. Eadem notione passim veteres Patres vsi sunt, Cyprianus in serm. de lapsis, & in epist. ad Iubaianũ, Hieronymus in commentario ad cap. 4. Danielis, & Augustinus in Psalmum 101. explicans illa verba, cinerem tanquam panem manducabam, posteriore significatione, quatenus Indulgentia pro lenitate, & vt diximus, condescensione accipitur, vsus est Apostolus in priore ad Corinth. cap. 7. in illis verbis, *Hoc autem dico secundũ Indulgentiam, non secundum imperium.* Eadem significatio apud alios scriptores tum sacros, tum profanos frequentissima est.

Ecclesia igitur, & Scholæ Theologorum, vtramque significationem coniungentes, Indulgentias vocant remissiones pœnarum quæ sæpe remanent luendæ post remissionem culparum, & reconciliationem in Sacramento pœnitentiæ adeptam: quas remissiones Summi Pontifices ex paterna pietate, & condescensione in filios suos, compatientes eorum infirmitati, certis temporibus, & non sine iusta aliqua, & rationabili causa cõcedere solent. Videtur autem Ecclesia ad hanc rem significandam nomen hoc deriuasse ab vsu veterum Imperatorum, & Iureconsultorum. siquidem illi Indulgentiam solebant, propriòque vocabulo appellant remissionem generalem criminum, quam aliquando Principes seculi publicæ lætitiæ causa faciebant. vide Codicem Theodosianum libro 9. tit. 38. qui est de Indulgentijs criminum, & nominatim inuenies lege 3. Indulgentiam fuisse remissionem criminum, quoad solam pœnam legibus debitam. & lege 4. inuenies Indulgentiam nunc remissionem, nunc absolutionem appellari. Vide etiam l. Lucius, ff. ad Senatusconsultum Turpill. & l. Indulgentia, C. de generali abolitione: & Ammianum Marcellinum lib. 16. vbi etiam indicat, nomen Indulgentiæ esse antiquum, & solenne cum ait, *ut per Indulgentias, quas appellant, &c.* Atque hæc de nomine Indulgentiæ hic sufficiant, nam definitionem accuratam Indulgentiæ postea suo loco trademus.

Porrò Iubilæus dicitur à voce Hebræa יובל Iobel, & quamuis aliqui malint Iobelæum, vel Iobilæum, quam Iubilæum dicere; nos tamen S. Hieronymum sequimur, qui vocem Iobel, perpetuo Iubilæum reddidit. non enim in conuertẽdis vocibus tã superstitiosi esse debemus, vt propterea S. Hieronymum, virum

A doctissimum, & prudentissimum & ab ipsa Ecclesia approbatum deserere debeamus. Significat autem Iubilæus annum remissionis, qui apud Hebræos erat quinquagesimus, vt perspicuum est ex cap. 25. & 27. Leuitici, & capite postremo Numerorum, siquidem eo anno remittebantur labores omnes agriculturæ, non enim arabatur, nec serebatur, nec metebatur, sed ex frugibus anni superioris, quas Dominus triplo plures suppeditabat, omnes cõmodè sustentari poterant, restituebãtur etiam agri, ac domus venditæ prioribus dominis, & qui seruituti addicti fuerant, libertati pristinæ reddebantur. De ethimologia vero Iubilæi, Grãmatici certant, & adhuc sub Iudice lis est. Ego tamen
B non assentior Rabbinis, qui docent Iubilæum à sonitu cornu arietini sic nominari, quod eiusmodi sonitu indiceretur annus remissionis. Nam tametsi vno in loco, videlicet Exo. 19. videatur Iobel sonum buccinæ vel ipsam buccinam significare: tamen vbi agitur proprie de Iubilæo, nimirũ Leu. 25. sonitus buccinæ, quò indicebatur Iubilæus non vocatur Iobel, sed תרועה theruha, qua etiam voce vtitur Dauid in Psalmis vbicũque Iubilum vel Iubilationem nominat. Et certe si Iubilæus Hebraicè diceretur à sonitu buccinæ, debuisset omnino Moses Leuit. 25. vbi ait, *Et clanges buccina mense septimo, decima Die mensis, propitiationis tempore in vniuersa terra vestra, sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis*
C *habitatorib. terræ tuæ. Ipse est .n. Iubilæus.* Debuisse, inquã, vti voce Iobel in designãdo sonitũ buccinæ Qd tñ nõ fecit, sed vsus est uoce theruha, vt diximus. Itaq; nõ dicitur Hebraice Iubilæus à Iubilatione, cũ illo Iobel, ista theruha dicatur: sed dicitur, vt existimo, à יבל Iabal, quod significat germinare, & producere, vnde est nomen יבול Iebul, quo fruges & fructus omnes significari solent. Dicitur igitur Iubilæus, quasi annus germinans, vtilis, & fructuosus, quia sine labore adducit fructus terræ, & sine sumptibus restituit agros & domos antiquis dominis, & sine vlla ni reddit seruis pristinam libertatem. fuit autem sine vllo dubio Iubilæus
D Hebræorum typus & figura Euangelij, per quod homines remissionem peccatorum, liberationem à seruitute Diaboli, possessionem paradisi, & domum cœlestem, ac denique fructus bonorum operum, & alia innumerabilia beneficia per Christum acquirunt. Ad quod alludens Isaias c. 61. in persona Christi, sic ait: *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit, me ad annuntiandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis Indulgentiam, & clausis apertionem, vt prædicarem annum plãcabilem Domino.*

Hinc Pontifex Maximus, Clemens eius nominis
E sextus, annũ illũ celebrem, in quo Indulgentiæ maximæ adeuntibus Apostolorum basilicas more veteri conceduntur, Iubilæi nomine appellandum censuit, præsertim cum ad similitudinem veteris Iubilei annum quinquagesimum pro centesimo, qui antea fuerat in vsu, ipse designasset. Denique idem Iubilæi nomen deriuatum est ad omnes Indulgentias, quæ in amplissima forma subinde concedi solent, etiam extra annum illum, qui propriè Iubilæi nomen inuenit. Quamuis autem Indulgentia Pontificia, vt postea suo loco probabimus, solam pœnam temporalẽ peccatis debitam remittat, atque ob id solum ex parte nonnullam habeat cum veteri Iubilæo similitu-

dinem

dinem, tanti tamen fructus pœnitentiæ, tot conuersiones hominum sceleratorum, tam multa, & tam præclara pietatis opera Indulgentiam illam vel præcedunt, vel comitantur, vt merito annus ille, sanctus, placabilis Domino, germinans & fructuosus, quod nomine Iubilęi significari diximus, appellari possit. Extat libellus, in quo recensentur ordine opera pietatis egregia, ac penè innumerabilia, quæ in proximo Iubilæo sub Gregorio XIII. Pontifice Maximo edita sunt: nec minora speramus visuros nos esse in eo, qui nunc imminet anno millesimo sexcentesimo sub Clemente VIII. Pontifice Optimo, atque sanctissimo.

Ac vt possint qui volunt auctores consulere, qui de Indulgentijs præclarè scripserunt, adscribam eorum nomina, quorum libri ad manus meas venerũt; Primi igitur sunt Gulielmus Altisiodorensis in Summa Theologica lib. 4. tract. 6. ca. 9. & Alexander Alensis in Summa itẽ Theologica parte quarta, quæst. 23. Hos sequuti sunt Albertus Magnus, Sanctus Thomas, Sanctus Bonauentura, & ceteri Scholastici Theologi in Commentarijs ad quartũ lib. Sententiarum dist. 19. aut 20. aut 45. quibus addi possunt Interpretes Iuris Canonici, Panormitanus, & alij, in varia capita tituli de pœnitentijs, & remissionibus: tum in epistolis Decretalibus, tum in Sexto, & Extrauagantibus. necnon Ioannes de Turrecremata, in commentario ad Gratiani Decretum, de pœnitentia dist. 1. can. Quis vidit aliquando, §. Item in Leuitico, Felinus in sermone, siue Tractatu de Indulgentijs, & sanctus Antoninus in Summa, par. 1. tit. 10. cap. 3. His postremo adiungendi sunt, qui post natam Lutheranam hæresim scripserunt, Siluester Prierias, tum in libello aduersus Lutherum, tum in Summa, Verbo, Indulgentia. Ioannes Eckius in Enchiridio cap. 24. Adrianus Papa VI. in commentarium ad quartũ librum Sententiarum, in Tractatu de Indulgentijs. Thomas Caietanus Cardinalis in primo tomo opusculorum, Tract. 8. 9. 10. 15. & 16. Ioãnes Episcopus Roffensis in refutatione assertionis articulorum Lutheri, art. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. Dominicus à Soto in quartũ Sentent. dist. 21. Petrus Soto in Institutione Sacerdotum lect. 1. 2. & 3. de Indulgentijs. Iacobus Latomus in defensione septimi articuli Louaniensiũ, Martinus Ledesmius in secunda parte 4. sent. q. 27. 28. & 29. Michael Medina in disput. de Indulgentijs. Antoninus Cordubensis in quæstionibus de Indulgentijs. Ioannes Baptista Paulianus in libris de Iobilęo, & Indulgentijs. Martinus Nauarrus in Commentario de Iubilęo & Indulgentijs, Franciscus Turrianus lib. 4. de dogmaticis characteribus verbi Dei. Gregorius de Valentia in libro de Indulgentijs, Iacobus Nachantus tract. 10.

Porrò ex Ecclesiæ hostibus primi qui Indulgentias contempserunt, & oppugnarunt, fuerunt Valdenses, qui Pauperes de Lugduno appellati sunt. Horum errores referuntur à Sancto Antonino in 4. par. Summæ, tit. 11. ca. 7. §. 2. & à Ioanne de Turrecremata lib. quarto Summæ, parte secunda, cap. 35. Octauus eorum error fuit, Indulgentias, quæ à Summo Pontifice conceduntur, nihil prorsus valere.

Secutus est Valdẽses Io. VVicleffus, cuius errores recensentur, & damnantur in Synodo Constantiensi sess. 8. eorum errorum quadragesimus secundus est, fatuum esse credere Indulgentijs Papæ, & Episcoporum.

VVicleffum secuti sunt, Hussitæ, vt intelligi potest ex primo libro Ioannis Cochlęi de Historia Hussitarum. Hos maiores & parentes habuit Martinus Lutherus, qui nostro seculo ab Indulgentiarum reprehensione principium fecit sectæ suæ propagandæ, vt perspicuum est ex Resolutionibus de Indulgentijs, ex Assertionibus articulorum à Leone X. damnatorum, ex initio libri de captiuitate Babylonica, & ex alijs eius libellis.

Lutherum sequutus est ipsius Achates Philippus Melanchton, in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 12. Matthias Illyricus in Centurijs, cent. 4. cap. 15. col. 1529. Tilmannus Heshusius in lib. de erroribus Pontificiorum, tit. 32. Sed copiosius Indulgẽtias oppugnauit Ioan. Caluinus in Institutione Christiana lib. 3. cap. 5. & in alia editione, libro unico, cap. 9. num. 38. & sequentibus: copiosissimè vero Martinus Kemnitius in quarta parte examinis Tridentini Cõcilij.

CAP. II.

Extare thesaurum aliquem in Ecclesia, qui sit Indulgentiarum fundamentum.

VT inuestigemus an Indulgẽtię sint, quod erat secundo loco propositum, duo quærenda sunt. Vnum, an extet in Ecclesia thesaurus aliquis satisfactionum Christi & Sanctorum, qui applicari possit ijs, qui rei sunt pœnæ luendæ post culpam in Sacramento pœnitentiæ remissam. Alterum, an sit in Pontifice Maximo, alijsquè Episcopis potestas applicandi hunc thesaurum, & eo modo absoluendi homines à reatu pœnæ temporalis. Nam hæc duo necessaria esse ad Indulgentias constituendas, quales à Catholicis auctoribus defenduntur, nemo negare potest.

Quod igitur ad primũ attinet, non defuerunt ex antiquis Theologis Scholasticis, qui tametsi Indulgẽtias admitterent, tñ de thesauro dubitarent. Nam Franciscus Maironis, in 4. sent. dist. 19. quæst. 2. thesaurũ satisfactionum Christi superefluentium, & apud Ecclesiam reconditarum, in dubium reuocauit. Durandus vero in 4. dist. 20. q. 3. in quæstionem vertit, an ad hunc thesaurum pertineant satisfactiones sanctorum: Vterque autem paratus erat Iudicio Ecclesiæ acquiescere, si forte aliter saperet. Hæc enim sunt verba Durandi in præfatione Commentariorum suorum in Magistrum. *Et quoniam interpretatio dubiorum sacræ scripturæ ad Sanctam Ecclesiam Romanam, & Catholicam pertinet, omnia opera eius correctioni totaliter suppono.* Ceterum communis aliorum Theologorum, tum antiquiorũ, vt Sancti Thomæ, & Sancti Bonauenturæ, tum recentiorum omnium sententia, thesaurum satisfactionum tum Christi tum sanctorum semper agnouit, & secundum eam sententiam Clemens VI. Pontifex Maximus paulo post obitum Maironis, & Durandi, de ea re decretum edidit, in Cõstitutione, quæ incipit, Vnigenitus.

Ceterum Martinus Lutherus, Ioannes Caluinus, & alij supra citati huius temporis sectarij, vt in alijs rebus

rebus multis; sic etiam in articulo de thesauro satisfactionum ab Ecclesiæ Catholicæ sententia, vt Pontificis Maximi iudicio recesserunt. Nos igitur vt rem totam facilius explicemus & probemus, aliquot propositiones in medium adferemus.

Prima Propositio. *In bonis actionibus hominum iustorum duplex valor, siue precium assignari potest, meriti videlicet, & satisfactionis.* Hanc distinctionem Lutherus in assertione art. 17. figmétum esse dixit, sed nullo argumento eam refutare tentauit. Non esse autem figmentum, sed rem verissimam, paruo negocio demonstrari potest. Dicimus igitur, in vno, atque eodem opere bono, vt eleemosyna, vel ieiunio, & meritum, & satisfactionem reperiri, & vnum horum ab altero seiungi posse, neque vnum ab altero impediri. Probatur primum ex Scripturis. Eleemosyna delet peccatum, quod est satisfactorium esse. Iob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat.* Ecclesiastici 3. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.* Sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 25. in Acta Apostolorum; *Nō est,* inquit, *peccatum, quod non possit purgare eleemosyna.* Sanctus Cyprianus in serm. de eleemosyna: *Eleemosynis,* inquit, *atq; operibus iustis, delictorum flamma sopitur.* Et tamen eadem eleemosyna, quia est opus bonum, & Deo gratum, meritoria est vitæ æternæ, vt perspicuum est ex cap. 25. Matth. *Percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c.* Neque responderi potest, non conuenire eidem eleemosynæ, vt sit satisfactoria, & meritoria, sed aliam esse satisfactoriam, & aliam meritoriam. Nam esse satisfactoriam conuenit eleemosynæ, quia est opus laboriosum, & pœnale; esse meritorium conuenit eidem, quia est opus bonum ex charitate factum; non est autem eleemosyna minus bona & ex charitate facta, quia laboriosa & pœnalis, neque contra? Igitur vna & eadem vtrumque fructum parit. Idem dici potest de ieiunio, est enim verè satisfactorium, quia pœnale, vt perspicuum est ex facto Niniuitarum Ionæ vltimo, & tamen est meritorium si fiat ex charitate, cum Dominus dicat Matth. 6. *Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuám laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quid autem reddet, nisi mercedem? Sic enim paulo ante de Hypocritis dicitur, *qui cupiunt videri ab hominibus ieiunantes, Amen dico vobis receperunt mercedem suam.* Idem de oratione dici potest. Nam in oratione Dominica petimus vt dimittantur nobis debita nostra, atque hac petitione satisfacimus pro peccatis venialibus, vt Sanctus Augustinus affirmat in Enchiridio cap. 71. *De quotidianis,* inquit, *breuibus, leuibusquè peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit.* Et tamen de eadem oratione Dominus dicit in Euangelio c. 6. *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus: qui videt in abscondito, reddet tibi.* Denique de operibus pœnitentiæ generatim quod simul satisfactoria & meritoria esse possint, extat memorabilis sententia Sancti Cypriani in serm. de Lapsis extremo. *Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti plus & virtutis, & fi-*

A *dei de ipso lapsus sui dolore cōceperit exauditus, & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.* Addamus his testimonijs rationes ex Theologia petitas. Principio, Opus bonum ex charitate factum meritorium est vitæ æternæ, vt copiosè demonstrauimus lib. 5. de iustificatione. At nihil detrahitur de bonitate, & dignitate eius operis, si acceptetur à Deo ad satisfactionem pro pęna: igitur idem opus meritorium & satisfactorium erit. Ad hæc, qui orat pro alijs, eisquè impetrat remissionem peccati, vel quoduis aliud beneficium Dei, certè non minus bene operatur, & Deo placet ita orando, quam si pro B se tantum oraret, immo melius facit, ac magis Deo placet, quia simul exercet charitatem in Deum & in proximum, igitur non perdit mercedem suam apud Deum, quamuis etiam proximo beneficium aliquod illo ipso opere impetrauerit. Quare poterit eadem oratio simul esse impetratoria, & meritoria. Quod si ita est, quid impedit quo minus possit esse simul satisfactoria & meritoria? Quemadmodum enim ille meretur apud Deum dignam operis sui mercedem, qui ex charitate orando impetrat aliquid proximo: sic etiam merebitur apud Deum dignam operis sui mercedem, qui ex charitate orando, vel ieiunando, vel eleemosynas tribuendo, pro aliorum peccatis nititur satisfacere. Præterea, si duo pij viri cum æquali C charitate & pietate erga Deum orent; aut eleemosynas tribuant, & vni remittatur pęna aliqua temporalis, cui erat obnoxius, alter non egeat vlla remissione, quæro, an par præmium in vita æterna sibi acquirunt, an diuersum? si par, igitur opus bonum meritorium, & satisfactorium simul esse potest, neque aliquid amittit de ratione meriti, propterea quod ratio satisfactionis accedat. si diuersum; igitur opus bonum, aut meritorium non integram à Deo mercedem accipit. nam nō potest tam parum detrahi de pręmio vitæ æternæ, & augmenti gratiæ, quin sit illud multo preciosius, & maius quam remissio cuiuscunque pęnę temporalis. Est autem absurdum, opus bonum, D & meritorium, non accipere à Deo integram mercedem; Igitur par præmium duo illi viri obtinebunt, etiamsi alteri tantum pœna temporalis remittatur, nam alteri non remittitur, non quia non possit, sed quia non est necesse.

Postremo, potest vni atque eidem operi duplex merces deberi, altera ex iustitia commutatiua, altera ex distributiua: atqui operi satisfactorio debetur remissio pęnæ ex iustitia commutatiua, operi meritorio debetur pręmium ex iustitia distributiua secundum substantiam, vt sanctus Thomas docet in 1. p. quæst. 21. art. 1. & lib. 1. contra Gentes cap. 93. quamuis secundum modum debeatur, & reddatur secundum commutatiuam, ex eodem sancto Thoma, in 2. 2. q. E 61. art. 4 ad primum. Igitur potest vnum atque idem opus bonum simul satisfactorium esse, & meritoriū. Propositio huius argumenti certissima est, nam Euangelizanti debetur ex iustitia commutatiua victus & vestitus. *Dignus est enim operarius mercede sua,* Luc. 10. & Apostolus affirmat 1. Corinth. 9. Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant, ac vt ostendat, id exigi secundum iustitiam commutatiuam, mercedem illam stipendium appellat: *Quis,* inquit, *militat suis stipendijs vnquam?*

Eidem

Eidem verò Euangelizanti debetur præmium in æterna vita secundum iustitiam distributiuam. id enim est quod promittit scriptura 1. Petri secundo, cum ait: *Pascite, qui in vobis est gregem Dei, et cũ apparuerit Princeps Pastorum, accipietis immarcescibilem gloriæ coronam.* De quo præmio loquens B. Paulus 1. Cor. 3. *Vnusquisque*, inquit, *mercedem accipiet secundum suum laborem*. Idem etiam quotidie videmus in rebus humanis. Miles enim, qui fideliter, fortiterquè se gerit in bello, meretur ex iustitia commutatiua stipendium ordinarium, & rursus ex distributiua meretur gratiam Ducis, ac vt in distributione graduum, atque honorum militarium alijs præferatur, qui minus fideliter, aut minus fortiter se gesserunt. Porrò assumptio eiusdem argumenti non minus est certa. Quod enim compensatio pęnæ pertineat ad iustitiam commutatiuam; perspicuum est ex sacris literis. Deuteronomij 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus. Neque de hac re vlla dubitatio esse potest. quod autem meritis operum bonorum respondeat præmium secundum iustitiã distributiuam saltem secundum substantiam, docent Theologi ex eo quod in scripturis Deus, vt Iudex distribuit vnicuique secundum opera sua, vt patet Matth 25. in parabola de talentis, & ex illo Apostoli 2. Timoth. 4. *Reposita est mihi corona iustitia, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex*. & passim in sacris literis, vt Act. 10. Rom. 2. & alibi dicitur Deus non esse acceptor personarum: quod vitium contrarium est iustitię distributiuæ, vt S. Thomas docet in 2. 2. quęst. 63. artic. 1. Igitur satis constat, idem opus bonum posse meritorium esse vitæ æternæ, & simul satisfactoriũ pro temporali pœna: nec minus meritorium, quia satisfactorium;

Secunda Propositio. *Opus bonum, qua parte meritorium est, non potest alij applicari. potest tamen, qua satisfactoriũ est.* Prior huius sententiæ pars extra controuersiam est; nam is dicitur mereri qui bene operatur, & ex bono opere dignus est præmio: non potest autem fieri, vt ex eo quod vnus bene operatur, alter censeatur bene operari, vel dignus præmio habeatur. Deinde nemo potest proprio merito spoliari, quantumuis pro alijs oret, vel ieiunet, vel eleemosynas faciat, non igitur meritum suum cum alijs communicare potest, & hoc est quod scripturæ passim docent, cum dicunt, vnusquisque propriam mercedem accipiet 1. Corinth. 3. & reddet vnicuique secundum opera sua, Psalm. 61. potest quidem vnusquisque per opera sua bona impetrare alijs diuina aliqua beneficia, potest etiam communicare opera sua bona, quod attinet ad satisfactionem pro reatu pœnæ, vel ad gaudium, quod inde percipitur. sic enim Dauid affirmat, se participem fuisse omnium timentium Deum, Psal. 118. Sed vt alius ex merito alterius sit dignus præmio, vel vt qui bene operatus est, merito suo priuetur, fieri non potest. Posterior pars eiusdem sententiæ non difficulter probari potest. nam satisfactio est compensatio pœnæ, vel solutio debiti: potest autem vnus ita pro alio pœnam compensare, vel debitum soluere, vt ille satisfecisse merito dici possit. Præterea, qui pro alio satisfacit, non potest eodem opere pro se satisfacere, igitur verè satisfactionem suam cum altero communicat. Et possunt hæc omnia familiaribus exemplis illustrari. Nam potest ciuis propria pecunia debitum alterius ciuis ita dissoluere, vt non possit eadem pecunia debitum aliquod suum simul dissoluere: & rursus non potest vnus ciuis bonis operibus suis efficere vt alius ciuis dignus sit Magistratu, quod ad iustitiã distributiuam pertinet, cum tamen possit debito pecuniario eum liberare, vt satisfecisse dici possit, si pro eo debitum soluat, quod pertinet ad commutatiuam. sic igitur nemo potest meritum proprium, cui debetur præmium ex iustitia distributiua, alteri applicare, potest tamen applicare satisfactionem, quæ ex iustitia commutatiua exigitur pro pœna.

Tertia Propositio. *Extat in Ecclesia thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitus, qui nunquam exhauriri potest.* Hæc propositio in dubium reuocari non potest: Nam Christi passio precij fuit infiniti, cum esset passio personæ infinitæ, Verbi videlicet incarnati. Sic enim loquitur Apostolus Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Itaque Deus est, qui sanguinem fudit pro Ecclesia, sed in carne humana hypostaticè assũpta illũ fudit, vt ait B. Petrus in priori epist. cap. 4. *Christo*, inquit, *in carne passo*. Dignitas autem satisfactionis mensuram accipit à dignitate personæ satisfacientis, quemadmodum grauitas offensionis à dignitate personæ læsæ. Deinde Christus pro hominibus omnibus mortuus est, vt Apostolus scribit 1. Cor. 5. *Pro omnibus*, inquit, *mortuus est Christus*. & vt sanctus ait Ioannes in priori epist. cap. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Certum est autem non omnibus hominibus qui hactenus vixerunt, precium mortis Christi re ipsa applicatum fuisse ad eorum expianda peccata, immo maiorem partẽ hominum morti æternæ addictam esse, *multi enim sunt vocati, pauci verò electi*. Matth. 20. *Et: lata est porta, & spaciosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam.* Matth. 7. Superest igitur multum illius precij, quod semper applicari possit, etiam si infinitum non esset, sicut reuera est, & semper redundabit. præsertim cum tota Christi satisfactio nobis applicari possit, cum ipse per se nulla satisfactione indiguerit, qui peccatum non fecit, nec facere potuit. Nam vt dicit Apostolus ad Hebr. 7. non habuit Christus necesse prius pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi. cum fuerit semper sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus. & vt idem ait 2. Cor. 5. *factus est peccatum, id est, hostia pro peccatis is qui peccatum non nouerit. Ipse enim peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius* 1. Petri 2.

Quarta Propositio. *Ad hunc thesaurũ superfluentiũ satisfactionem, pertinent etiam passiones B. Mariæ Virginis, & omnium aliorum sanctorum, qui plus passi sunt quam eorum peccata requirerent.* Hanc propositionem nullo modo audire possunt Hæretici nostri temporis, ac potissimum Ioannes Caluinus, & Martinus Kemnitius, quorum argumenta suo loco soluemus. Asserimus igitur non paucos sanctos homines multo plura propter Deum, & iustitiam esse perpessos, quam exigeret reatus pœnę temporalis cui fuerunt obnoxij propter culpas ab ipsis commissas. Nam culpam ipsam, & reatum pœnæ sempiternę nõ ipsorum satisfactionibus,

ctionibus, sed Christi sanguine expiari Ecclesia Catholica docet. Probatur hęc veritas, primum ex passionibus B. Virginis. Constat enim Virginem Mariā nullo actuali peccato maculatam fuisse; pium quoque est existimare, ab originali quoque peccato immunem illam fuisse, vt alibi docuimus, sed hoc in pręsenti ad rem nostram nō pertinet. Actuali autem peccato caruisse Virginem sanctissimam, communis est totius Ecclesiæ sensus, vt Concilium Tridentinum affirmat sess. 6. Can. 23. Sanctus quoque Ambrosius serm. vltimo in Psalm. 118. scribit B. Virginem fuisse ab omni integram labe peccati. Et Sanctus Augustinus lib. de natura & gratia cap. 36. dicit ei tantum gratiæ collatum, vt peccatum omni ex parte vinceret. Quod idem docet Sanctus Bernardus in epist. 174. Liturgiæ Græcorum Basilij & Chrysostomi prædicant Virginem Mariam prorsus irrepræhensam, & incontaminatam, immo puriorem & sanctiorem ipsis Cherubim, & Seraphim. Denique verba illa Canticorum 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Nulli particulari personæ aptius quam B. Virgini conueniunt. Non igitur eguit Virgo Maria vlla satisfactione pro se, & tamen plurima passa est propter Deum, ac præsertim cum animam eius gladius doloris pertransijt, iuxta Simeonis vaticiniū Luc. 2. Secundo, idem probari potest ex passionibus Sancti Ioannis Baptistæ, quem constat in vtero sanctificatum vitam innocentissimam duxisse, vt vix leuissimis culpis, & paucissimis obnoxius fuerit, vt non immerito de ipso cantatur.

Antra deserti teneris sub annis
Ciuium turmas fugiens, petisti,
Ne leui saltem maculare vitam
Famine posses.

Et tamen ex Euangelio discimus, totam eius vitam adeo seuere & duriter actam, vt exemplar pœnitentiæ omnibus esse potuerit, & tandem pro veritate vincula, carcerem, & ipsam capitis obtruncationem passum esse. Quare in dubium teneari non potest, quin ingens omnino cumulus passionum ei superfuerit, quo ipse ad expianda propria peccata non eguit. Tertio idem ostendi potest ex passionibus Sanctorum Prophetarum. Fuerunt enim omnes viri sanctissimi; ita vt modica omnino pro suis culpis satisfactione opus habuerint, & tamen tot angustijs, & afflictionibus oppressi fuerunt, vt plurima & maxima peccata expiare potuerint. De se B. Iob, vnus ex vetustissimis Prophetis sic ait cap. 6. *Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in statera, quasi arena maris hęc grauior appareret.* Similia dicere potuissent Helias, Heliseus, Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij Sanctissimi Prophetæ qui grauissimas persecutiones ab impijs, vel etiam ipsam mortem pertulerunt. De his enim scribit Apostolus ad Hebr. 11. *Alij vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt; circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat Mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ.* Quarto idem clarissime demonstrari potest ex passionibus Apostolorum. Nam de se B. Paulus in epist. posteriore ad Corinth. cap. 11. *Ministri*, inquit, *Christi sunt, & ego, vt minus sapiens dico, plus ego, in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, &c.* & tamen quam parum deberet pro suis ipse culpis satisfacere, indicat in priore ad Corinth. cap. 4. cum ait: *Nihil mihi conscius sum.* & 2. Corinth. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Porrò de omnibus Apostolis idem B. Paulus 1. Cor. 4. *Puto*, inquit, *quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos:* & infra; *Vsque in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus, blasphemamur, & obsecramus tāquā purgamēta huius mundi facti sumus omniū peripsema vsq; adhuc.* Sexto idē probat ex passionib. Martyrum, qui plane innumerabiles fuerunt. constat enim Martyrium tam plenam satisfactionem esse, vt expiare possit reatum contractum ex quantouis ingenti numero, & magnitudine peccatorum. Nam dummodo constet aliquem esse verè Martyrem, Ecclesia nō dubitat, eum inter sanctos, & Beatos numerare, etiamsi ante martyrium multis flagitijs fuerit coopertus. Promissio enim Domini generalis est, Mat. 10. *Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Et; *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Quare B. Cyprianus lib. 4. epist. 2. affirmat, Martyres omnes statim a morte cœlum ascendere ad coronam percipiendam. Sanctus quoque Augustinus tract. 84. in Ioannem dicit pro Martyribus in Ecclesia non orari, cum nos potius debeamus eorum orationibus commendari, & serm. 17. de verbis Apostoli; *Iniuriam*, inquit, *facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Quod idem scribit Innocentius c. Cum Marthæ, de celebr. miss. nec vllus Catholicorum contradicit. Cum igitur Martyrium, omnem reatum, quamuis grauissimum expiare possit; & multi Martyres reatus leuissimos, aut etiā nullos habuerint ipso tempore martyrij, certè sequitur, vt ingens cumulus satisfactionum Martyribus superfuerit. Sexto denique idem probatur ex fructibus pęnitentiæ plurimis, & maximis quos pertulerunt tam multi Sancti Confessores, ac præsertim Eremitæ, qui longissimo tempore vitam Sanctissimam, & laboriosissimam id est, asperrimam & durissimam peregerunt, quos non est dubium in hoc spiritale ærarium multum omnino satisfactionum contulisse.

Quare rectè Clemens VI. Pontifex in Constitutione Extrauagantis, quæ incipit, Vnigenitus, titulo de pœnitentijs, & remissionibus, declarauit, extare in Ecclesia thesaurum spiritalem ex passionibus Christi & Sanctorum omnium conflatum. Quo thesauri nomine nihil aliud intelligimus nisi passiones plurimas, quibus non eguerunt ad propria delicta expianda qui eas perpessi sunt, & tamen non perierunt, nec obliuioni traditæ sunt, sed viuunt, ac permanent ante oculos Dei.

CAPVT

CAPVT III.

Esse in Ecclesia potestatem applicandi thesaurum satisfactionum, ac per hoc Indulgentias concedendi.

DEMONSTRAVIMVS hactenus extare in Ecclesia thesaurum satisfactionum ex passionibus Christi & Sanctorum, quæ ipsis ad expiandum reatum proprium necessariæ non fuerunt. Sequitur nunc, vt ostendamus, esse potestatem in Ecclesia thesaurum eiusmodi applicandi alijs, qui indigent. quod vt B planius fiat, propositiones aliquot in medium adferemus.

Prima Propositio, *Satisfactiones Christo & Sanctis supernacaneæ, applicari possunt alijs, qui rei sunt luendæ pœnæ temporalis.* Probatur Primo ex articulo Symboli Apostolici, Communionem sanctorum. Docemur enim in hoc articulo, fideles omnes esse inuicem membra, & quasi vnum quoddam corpus, vt etiam B. Paulus affirmat Rom. 12. & 1. Cor. 12. & sicut membra vitæ se inuicem iuuant, ita fideles inter se bona sua communicare, præsertim cum ea, quæ vni superflua sunt, alteri necessaria vel valde vtilia esse possunt. Secundo probari potest ex verbis A- C postoli Pauli 2. Cor. 12. *Ego libentissime impendam, & superimpendar ipse pro vobis.* Et 2. Timoth. 2. *Omnia sustineo propter electos.* & Coloss. primo. *Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Quamuis enim possint hæc verba ita exponi, vt significent, Apostolum passum esse multa propter electos; & propter Ecclesiam, quia non poterat Euangelium prædicare, nisi se multis periculis exponeret, & multos labores subiret, & rursum passum esse pp electos, pp Ecclesiã, vt exẽplo suo infirmos confirmaret, & ad brauiũ supernæ vocationis accenderet: tamen negari non potest, quin possint etiã recte exponi de communicatione satisfactionum: nã D isti sensus inter se non pugnant; & possunt omnes simul admitti. Optauit enim Apostolus fidelibus prodesse omnibus modis, quibus id fieri poterat; nihil enim excipit, qui dicit, *libentissime impendar ipse pro vobis.* Potuit autem prodesse communicando passiones suas ad expiandum reatum temporalem, cum sibi eiusmodi satisfactiones abundarent, vt iam ostendimus, igitur optauit & voluit etiam hac ratione fidelibus prodesse, quarum patiendo adimplebat ea, quæ deerant passionum Christi, id est, quæ Christus in sanctis suis adhuc passurus erat, pro corpore ipso Ecclesiæ siue instruendo prædicationibus, siue confirmando exemplis, siue expiando satisfactionibus. Quod autem Apostolus Paulus optauit, optarunt si- E ne dubio cæteri Sancti Apostoli, aliique pij viri, qui Dei & proximi charitate flagrabant. Certe sanctus Augustinus tractatu in Psal. 61. satis aperte colligit ex hoc loco Apostoli, conferri in commune bonum Reipublicæ Christianæ passiones Sanctorum, quæ adiunctæ passionibus Christi hactenus sunt, & vsque ad mundi finem adiungentur.

Secunda Propositio, *Ecclesiæ Pastoribus auctoritas diuinitus concessa est, thesaurum satisfactionum dispen-* A *sandi, ac per hoc Indulgentias concedendi.* Probatur primo ex verbis illis Domini Matth. 16. *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* est enim hæc promissio amplissima ac generalis, nec restringitur ad peccata, qualis est illa Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata &c.* Sed complectitur omnia vincula, quæ impedire possunt homines à consecutione salutis æternæ. Itaque in hoc verbo fundatur potestas non solum absoluendi à peccatis in Sacramento pœnitentiæ, sed etiam absoluendi à censuris quibuscunque, necnon dispensandi in legibus, in votis, in iuramentis, dum causa rationabilis adest. Promittitur enim his verbis Apostolo Petro supremum tribunal Ecclesiasticæ potestatis, vt loco Chri- B sti Ecclesiam omnem regere, & iudicare summa cũ potestate possit, quod ei tunc demum exhibitum est, cum à Christo audiuit Ioan. 21. *Pasce oues meas.* De qua re multa scripsimus in libro primo de Summo Pontifice, vbi etiam obiectiones Hæreticorum refutauimus. Quare quemadmodum Petrus vt supremus Iudex loco Christi absoluere potest homines peccatores ritè dispositos à culpis quibuscunque, applicando illis per Sacramentum Baptismi vel pœnitentiæ Christi merita, ita etiam potest absoluere eosdem extra Sacramentum à pœnis temporalibus, applicando eisdem Christi, & Sanctorum passiones. Ratio autem cur reatus culpæ soluatur in Sacramen- C to, reatus autem pœnæ extra Sacramentum, est in promptu. quãuis enim potestas soluendi sit generalis, tamen debent omnia solui prout exigit eorum natura. culpæ lethales non soluuntur sine infusione gratiæ; infusio autem gratiæ non datur ministerio humano, nisi per Sacramenta; reatus autem pœnæ remanentis post dimissam culpam, soluuntur extra Sacramentum, quia non requirit infusionem nouæ gratiæ, sed eam iam adeptam præsupponit. Porrò superesse sæpenumero pœnam temporalem luendã post dimissam culpam, probatũ est à nobis fusissimè in lib. 4. de pœnitentia, quæ non sunt hoc loco repetenda. Posse autem reatum eiusmodi pœnarum expiari Christi, & sanctorum passionibus, quæ in thesau- D ro Ecclesiæ reconditæ asseruantur, paulo ante demonstratum est. Eodem pertinent illa verba, Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis.* Ne quis enim Ecclesiam contemneret, de qua dictum erat paulo ante in eodem loco, *Si te non audierit dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus:* addit Christus tantam fore potestatem Præsulum Ecclesiæ, vt quæcunque ipsi ligauerint, vel soluerint, sint etiã apud Deum ligata, vel soluta, cum ipsos loco suo Iudices & Principes Ecclesiæ esse voluerit. & cum hæc etiam promissio generalis sit, nulla est ratio, cur E non possit extendi ad solutionem reatus pœnæ temporalis, præsertim cum diuinæ iustitiæ satisfiat ex redundantibus satisfactionibus Christi, & Sanctorum, cur enim potius colligatur ex his verbis potestas absoluendi à reatu culpæ etiã lethalis per applicationem meritorũ Christi: quam absolutio à reatu pœnæ per applicationem eorundẽ meritorum, cum constet vtrumque reatum solubilem esse, & verba Domini generalia sint? Secundo probatur hæc eadem potestas ex praxi, & vsu perpetuo Ecclesiæ Catholicæ. qd enim

Ecclesia

Ecclesia semper in vsu habuit, dubitari non potest, quin sit à Deo, etiamsi forte fundamentum eius consuetudinis nos lateret. Ipso Apostolorum tempore concessam fuisse Indulgentiam, perspicuum est ex verbis illis B. Pauli 2. Corinth. 2. *Cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur à Satana.* Rogauerant Corinthij B. Paulum, vt Theodoretus, & S. Thomas hoc loco docent, vt incestuoso excommunicato & seriam pęnitentiā agenti ignosceret, & condonaret quod supererat pęnitentiæ, annuit B. Paulus, & iussit, vt ipsi nomine suo indulgerēt. ac vt videamus nihil defuisse eorum quæ ad iustam Indulgentiam pertinent, quę tria numerātur à Theologis, & à nobis suo loco fusius tractabuntur, nimirū auctoritas in concedente, pietas in causa, & status gratię in suscipiēte: Apostolus in persona Christi, id est, auctoritate à Christo accepta indulgere se dicit, idq; propter ipsos, id est, propter, communem ipsorum vtilitatem, vt non detur locus insidijs Diaboli ob nimiam Prælati seueritatem. Deniq; constat ex eadem epistola Corinthium incestuosum tantum de suo peccato dolorem concepisse, vt periculum esset ne nimia tristitia absorberetur; ex quo intelligimus, eum per veram pęnitentiam ad statum gratiæ peruenisse.

Post Apostolica tempora extant testimonia Tertulliani & Cypriani de remissione pęnæ, quam Pontifices faciebant, vel ad Martyrum intercessionem, vel alijs de causis, neque multum refert quòd Pontifices illi non dicerent se ex thesauro satisfactionum Indulgentiam dare. nam neque dicebant cum per Baptismi, vel Pęnitentiæ sacramentum peccata remittebant, se id facere applicando merita Christi: & tamen sine dubio Christi merita applicabant, vt etiā Aduersarij cōcedunt. debet.n. diuinæ iustitię satisfieri, siue in sacramento, siue extra sacramentum peccatorum debita remittantur. quanquam nec omnino de thesauro siluerunt, vt statim dicemus. Sed testimonia ipsa videamus Tertullianus in libro ad Martyres c. 1. *Quam pacem*, inquit, *quidam in Ecclesia non habentes, à Martyribus in carcere exorare consueuerunt. & ideo ea etiā propterea in vobis habere, & fouere, & custodire debetis, vt si forte & alijs pręstare possitis.*

S. Cyprianus lib. 3. epist. 15. quæ in editione Pameliana est epistola 11. scribit S. Martyribus, qui pacem dari lapsis petierant, eosquè monet, vt cautè, & cum delectu lapsos commendent Episcopis. *Petitiones*, inquit, *& desideria vestra Episcopo seruent, & ad pacem vobis petētibus dandam maturum, & pacatum tempus expectent.* Et infrà: *Ora vos quibus possum precibus, vt Euangelij memores, & considerantes quæ & qualia in præteritum antecessores vestri Martyres concesserint, quam solliciti in omnibus fuerint, vos quoque sollicitè et cautè petentium desideria ponderetis, vtpotè amici Domini, & cum illo postmodum iudicaturi inspiciatis, & actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum quoque delictorum genera, & qualitates cogitetis, ne si quid abruptè & indignè vel à vobis promissum, vel à nobis factum fuerit, apud Gentiles quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere incipiat.* Idē in sermone de lapsis extremo: *Pœnitenti*, inquit, *operanti, roganti pōt clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus et petierint Martyres, & fecerint sacerdotes.* Hęc ille. Nō est aūt credibile pęnitentes ambiuisse patrocinia Martyrum in carceribus constitutorum, quando integrā A pęnitentiam peragere volebant: sed quando pacem, id est, absolutionem, & communicationem sibi dari cupiebant, non peracta integra pœnitentia proinde à Martyrib. petebāt, vt sibi ab Episcopis partē pęnitētię condonari, hoc est, Indulgentiam dari precarentur.

Illud quoq; obseruandum est, Episcopos dare solitos Indulgētiam ad preces Martyrū, non solū vt Martyres honorarent, & ad consumandū martyriū accēderent, sed ēt qàia videbant, merita Martyrum posse cōicari pęnitentib. & acceptari passiones eorū pro satisfactione, quæ lapsis pęnitentib. deerat. atq; ita vetus ēt Ecclesia ad thesaurū respiciebat cum Indulgentias daret. Id quod ex Tertulliano colligi pōt; qui posteaquā Hæreticus esse cœpit, in libro de pudicitia ca. 22. B negauit quod antea in lib. ad Martyres cōcesserat, posse videlicet ad preces Martyrū indulgeri lapsis recōciliationē. & rationē adfert, quia nō supersunt Martyribus satisfactiones, quas cū lapsis cōicare possint: *Sufficiat*, inquit, *Martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel superbi est in alios quoq; spargere, quod pro magno fuerit consecutus.* & infra sic Martyrem alloquitur: *Si peccator es, quō oleū facula tua sufficere & tibi & mihi poterit.* Ex cuius verbis manifestè colligit, Martyrū passiones applicari solitas illis, qui ad petitionē ipsorū Martyrū indulgentiā consequebantur. Nec ratio C Tertulliani solida est, cū iā ostenderimus plurimorū Martyrum passiones verè potuisse non solum ipsorū Martyrum, sed etiam aliorum hominum debita expiare, quod attinet ad reatum pœnæ temporalis.

Post illa tempora extant Cōcilia Ecclesiæ antiquissima, partim generalia, partim ēt diuersarū Prouinciarū, in quib. per Episcopos Indulgentiæ pęnitentib. conceduntur. Conciliū Nicęnum primū Canone 11. vel in alia editione 12. statuit, vt qui serio pęnitentiā agunt, possint Indulgentiā aliquam ab Episcopo obtinere. *Licebit*, inquit, *Episcopo ne his aliquid humanius cogitare*: negligentiores autem iubet idem Conciliū, vt definitū tēpus pęnitentiæ omninò explere debeāt. Quid aūt hoc est, nisi priorib. aliquid, posteriorib. ni- D hil indulgere? Similia habentur in Concilio Ancyrano can. 5. in Conciliò Laodiceno can. 2. quorum alterū non diu ante Nicænum, alterū non diu post Nicænū celebratū fuit. Idem ēt docet S. Basilius in epistolis suis Canonicis quę habentur in Nomocanone Photij Can. 73. A tempore aūt S. Gregorij vsus Indulgētiarū vsq; adeo notus & perspicuus fuit, vt ne Aduersarij quidē id negare, nisi omnino impudenter valeāt. Nam S. Gregorium Indulgentias in dieb. stationum populo concessisse testantur grauissimi auctores. S. Thomas in 4. sent. d. 20. q. 1. ar. 3. quæstiun. 2. & qui eū præcessit Gulielmus Altisiodorensis lib. 4. Summæ Theologicę tract. 6 c. 9. Leonē III. Pontificē ante an- E nos 800. Indulgētias cōcessisse, testis est S. Ludgerus in epistola de S. Suuiberto, quę extat apud Suriō tom. 2. post vitā S. Suuiberti à S. Marcellino descripta. Sic .n loquitur in ea epistola S. Ludgerus c. 9. *Idem S. Leo Papa anno Dominicæ Incarnationis 803. cum magna solemnitate suorū Cardinaliū, Archiepiscoporū, Episcoporum, & Prælatorū ad Imperatorem Carolū in Germaniam veniens, & ab eodem Imperatore imperialiter cū suis susceptus, inter multa pietatis suæ opera, instantia eiusdē Serenissimi Imperatoris & Regis, Aquisgrani in palatio dedicauit Ecclesiam perpetuæ Virginis Mariæ, donans eandem Ecclesiam multis Indulgentijs.* & infra: *Et Coloniæ Agrippinæ tam ad Sanctū Martinum, quàm*

in Capitolio altaria consecrauit, & multa alia Monaste A
ria & altaria, ac cappellas per Alemaniam, & Gal-
liam consecrauit; vbique multas Indulgentias conferen-
do. & infrà: *Obtulit idem S. Papa eidem Ecclesiæ specia*
les Indulgentias cunctis fidelibus celebrantibus festum
S. Suitberti Episcopi, & ad diuina confluentibus, Hæc
ille. Sergium iuniorem Pontificem, qui sedit circa an-
num 844. concessisse Indulgentiam trium annorum,
& trium quadragenarum visitantibus Ecclesiam S.
Martini in muntibus in die festo eiusdem Ecclesiæ cõ
stat ex memoria huius rei, quæ extat in marmore inci-
so literis antiquissimis in eadem Ecclesia, vt nulla fin-
gi possit suspicio fraudis. Neque vllo modo credibile
est, Leonem III. aut Sergium II. aut Gregorium Pri- B
mum, cum viri Sanctissimi essent, ausos fuisse rem no
uam instituere, quam à prædecessoribus non accepis-
sent, & modus ipse loquendi S. Ludgerij, & verba
in marmore incisa iussu Sergij, apertè indicabit, rem
solitam fuisse Indulgentiarum concessionem. Multa
his similia de posterioribus Pontificibus, vt Gregorio
VII. Alexandro III. & alijs referre possemus. sed Ad-
uersarij nõ negãt, quin à posteriorib. Põtificib. Indul
gẽtiæ cõcessę fuerint. Tertio probatur eadẽ hæc pote
stas ex Cõcilijs Generalib. Ecclesię Catholicę, in qui
bus Indulgentiæ conceduntur, vel probãtur. quod .n.
Cõcilia Generalia docent, id vniuersa Ecclesia docet.
Habemus anno 1096. Concilium Clara montanum
Generale teste S. Antonino 2. p. hist. tit. 16. cap. 1. §. C
23. in quo Vrbanus II. Papa Indulgentiam plenariã
tribuit ijs, qui ad sacrum bellum proficiscebantur.
Paulo post, anno videlicet 1116. in Concilio Latera
nensi Generali, & numerosissimo Paschalis II. Papa
concessit Indulgentiam 40. dierum ijs, qui ad Conci-
lium prædictum venerant, teste Abbate Vrspergensi,
qui tunc viuebat, in chronico anni 1116. Rursus an-
no 1213. teste Abbate Vrspergensi Innocentius III,
concessit Indulgentiam plenariam pro auxilio terræ
Sanctæ, & simul indixit Concilium Generale Latera
nense frequentissimum, quod celebratum est anno
Domini 1215. atq; in eo de Indulgentijs quoq; actũ
est, & emendati abusus, qui circa Indulgentias paula D
tim irrepserant, vt patet ex cap. Cum ex eo, de pœni-
ten. & remiss. emendatio vero abusuum restatur rem
esse antiquissimam, non enim irrepunt abusus, nisi in
ijs rebus, quæ diu fuerunt in vsu. Similis emendatio
legitur in Cõcilio Generali Lugdunensi vt habemus
in Sexto, de pœnit. & remiss. cap. 1. & in Concilio Ge
nerali Viennensi, vt habemus in 2. Clementina, eodẽ
titulo. In Concilio vero Constantiensi item Generali,
non solum damnantur errores de Indulgentijs Ioan-
nis Vicleffi, sess. 8. sed etiam in vltima sessione con
cedit Martinus V. Indulgentiam plenariam. Deniq;
Tridentinum Concilium sess. 25. iterum probat vsum
Indulgentiarum, & emendat abusus. Quamuis autẽ
hoc argumentum ab auctoritate tot Generalium Con E
ciliorum ab Hæreticis nostri temporis contemnatur;
tñ re uera grauissimũ est argumẽtũ Nã Ariani quoq;
nihil faciebãt Cõcilium Nicænũ, Nestoriani Ephesi
nũ primũ, Euthychiani Chalcedonẽse, & cæteri vario
rũ tẽporũ Cõcilia eorum Episcoporũ, à quibus dam-
nabãtur, & tñ sp Ecclesia Catholica hũc morẽ serua
uit, vt in Cõcilijs Hæreses dãnarẽtur, & vt S. Augusti
nus ad Ianuariũ scribit in epist. 118. semper fuit in Ec
clesia plenariorũ Cõciliorũ saluberrima auctoritas.
Quarto probatur rõne petita ab ijs signis ex quib. A
internoscuntur Catholica dogmata ab Hæresib. nam
Catholicorũ dogmatũ hoc est propriũ, vt non in ve-
niatur eorum origo, nisi ad Euangeliũ, vel Apostolos
ascendamus. Hæresum aũt semper designari põt cer-
tus auctor, & locus, & tẽpus, in quo exoriri cœperũt.
Iam verò nullus hactenus indicare potuit auctorem
Indulgentiarũ, neq; locũ, vel tẽpus, quo prædicari cœ-
perit. Omnes enim, qui de Indulgentijs mẽtionem fa-
ciunt, siue Doctores sint, siue Pontifices, siue ẽt Conci
lia, ita de ijs loquũtur, vt de re vsitata, & recepta. Qua
re Martinus Kemnicius in quarta parte examinis pag.
329. fatetur originẽ Indulgentiarũ non satis luculen-
ter in historijs notatã fuisse, & quod paulo post pag.
B 333. affirmat, Indulgẽtias cœpisse circa annũ Domini
1200. manifeste falsũ esse cõuincit ex ijs, q̃ citauimus
de Indulgentijs cõcessis à Paschali II. Vrbano II. Ser
gio III. & potissimum à Leone III. qui sedit anno
Dñi 800. id est, quadringẽtis annis ante millesimũ du
cẽtesimũ à Kemnicio notatũ. Initiũ autẽ Hæresis con
tra Indulgentias notissimũ est. Constat .n. non solũ
ex Catholicis, sed ẽt ex ipso Kemnicio pag. 375. pri-
mos fuisse Valdenses, qui doctrinam Ecclesię de In-
dulgentijs oppugnare cœperunt. Valdenses aũt quo-
rum auctor Valdesius ciuis Lugdunensis fuit, à qua ci
uitate Pauperes de Lugduno appellati sunt, constat
mundo apparuisse circa annũ Domini 1170. ex Clau
dio Cussordio in libro contra Valdenses extremo. Ex
C quo etiam confutatur error Kemnicij de origine In-
dulgentiarum. Nam si Valdenses, qui Indulgentias
oppugnabãt exorti sunt circa annum Domini 1170.
quomodo fieri potest, vt Indulgentiæ ipsæ cœperint
circa annum Domini 1200.
Quinto probatur ex diuinis testimonijs reuelatio-
num & miraculorum. Nam S. Bernardus prædicauit
multis in locis Indulgẽtias, quas Eugenius III. Papa
concessit ijs, qui accepta Cruce ad bellum sacrũ Hie-
rosolymitanum proficiscerentur, & prædicationẽ suam
miraculis plurimis & maximis cõfirmauit, vt cogno-
sci potest ex vita eius fideliter scripta lib. 3. ca. 4. & ex
initio libri Secũdi de Cõsideratione eiusdẽ Bernardi.
D Sanctus quoq; Frãciscus diuina reuelatione Indulgẽ
tiam à Domino, & ab eius Vicario Romano Pontifi-
ce obtinuit pro Ecclesia sanctæ Mariæ de Angelis. de
qua Indulgentia plura dicemus in 2. lib. c. vlt. ad quẽ
locum Lectorem remittimus. S. Brigitta Vidua san-
ctissima, cuius reuelationes diligenter examinatæ, &
approbatæ per viros doctissimos fuerũt, ab ipso Chri
sto non semel admonita est de Indulgentijs maximis
q̃ sunt Romæ. Vide li. 6. Reuelationũ c. 102. & 105.
Sexto & vltimò probatur ratione ducta à simili.
Nam in omni bene instituta Republica pertinet ad
Principem, vel Magistratum dispensatio communiũ
bonorum, & rursus ad eosdem pertinet admittere sa-
tisfactionem vnius pro altero, si ita iudicent expedire
E vtilitati eiusdem Reipublicæ. Vt exempli gratia si
Princeps aliquis debeat stipendia multa militibus,
& rursum habeat in carceribus multos, qui ob frau-
des fisci rationibus illatas, debeant pœnam luere
vel in pecunia, vel in corpore, si forte milites illi ex di
reptis ciuitatibus locupletati, stipendijs non egeãt,
eaque Reipublicę condonent pro arbitrio Princi-
pis eroganda, certe poterit Princeps ob vtilita-
tem aliquam Reipublicæ ex militaribus illis sti-
pendijs fisco suo pro debitis miserorum, qui car-
ceribus detinentur, satisfacere, & miseros illos absol-
uere.

nere. At certum est, Episcopos, Principes esse populi Christiani, & Romanum Pontificem in vniuersa Ecclesia loco Christi Summum Magistratum gerere: nec minus est certum, extare in Ecclesia thesaurũ satisfactionum ex passionibus Christi & Sanctorum, quibus ipsi non egent, & in communem fidelium vtilitatem erogari desiderant: denique certum est, multos esse fideles homines, & Dei filios, & amicos, qui tamen reatu pœnæ temporalis adhuc teneantur obstricti: cur igitur non poterunt Episcopi, ac potissimum Pontifex Maximus si rationabilis causa subsit, ex thesauro illo pro debitoribus satisfacere Deo, & nomine ipsius Dei, eandem satisfactionem pro debitoribus illis acceptare, atque ea ratione Indulgentiam illis dare, eosq; à reatu pœnæ temporalis absoluere?

Tertia Propositio, *Prælati Ecclesiæ dispensare possunt Christi passionem, non per sacramenta, tum per Indulgentias; passiones vero sanctorum non nisi per Indulgentias.* Ratio est in promptu. Nam Christi passio, qua parte dispensatur pro iustificatione & reconciliatione peccatorum, non potest ab Ecclesiæ Prælatis dispẽsari nisi per Sacramenta: gratiam enim & gloriam (vt omnes Theologi fatentur) non potest donare extra sacramenta, nisi Deus potestate propria, & Christus per potestatem sibi communicatam à Deo, quam vocant excellentiæ. Qua parte autem eadem Christi passio dispensatur pro remissione pœnæ temporalis, potest & per sacramenta & extra sacramenta dispensari. Nam in sacramento Baptismi virtute passionis Christi remittitur omnis pœna siue temporalis, siue æterna: in sacramento verò pœnitentiæ remittitur semper pœna sempiterna, & pars aliqua pęnæ temporalis. Passiones verò Sanctorum per sacramenta dispensari non queunt. nunquam enim in sacramentis remittitur sine remissione culpę: culpę autem passionibus Sanctorum expiari non possunt. vt illud omittam, quod Sacramenta instrumẽta sunt passionis solius Christi, nec vllam vim habent à passionibus sanctorum, cum ipsi etiam Sancti per Christi Sacramenta sanctificati fuerint. Restat igitur, vt passiones Sanctorum, si vllo modo dispensari debeãt, extra sacramenta solum, idquè pro solutione solius reatus pœnæ temporalis dispensari debeant. Quod si passiones Sanctorum extra Sacramenta dispensentur, dubium esse non debet, quin etiam Christi passio pro solutione reatus pœnę temporalis extra sacramẽta dispensari possit. Atque hæc ad explicandam, & confirmandam veritatem in præsenti sufficiant. nam in sequenti capite ex obiectionum solutione veritas ipsa magis elucescet.

CAPVT IV.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam duorum capitum superiorum.

ADVERSVS ea quæ dicta sunt capite secundo & tertio multa obijciuntur ab Aduersarijs, quæ sunt breuiter diluenda. Omittam autem in præsentia Lutheri, & cæterorum Hæreticorum argumenta, tum quoniam ea simul omnia in secundo libro refellam: tum quia tam malè inter se cohærent, vt vix præ se ferant speciem vel vmbram argumenti. quo magis mirum est propter tam debiles & ineptas rationes potuisse tot populos ab antiqua fide deficere. Adferam igitur solum Durandi & Maironis obiectiones.

Prima Obiectio, Deus Pater Christi meritis, atque in primis acerbissimæ passioni eius & morti cumulatissimum præmium reddidit, vt Apostolus docet in epist. ad Philippenses cap. 2. cum ait, *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen.* Non igitur supersunt passiones aliquæ non remuneratæ, quæ in thesauro recondantur. Responsio. Christi passiones qua parte merita dici poterant actiones videlicet virtutum obedientiæ, patientiæ, humilitatis, ac potissimum charitatis, præmium aliquod habuerunt, gloriã corporis, & nominis exaltationem, vt Apostolus scribit: sed qua parte satisfactiones erant, vt opera bona, & pœnalia, nullum omnino præmium in ipsa Christi persona sortitæ sunt, cum ipse nulla peccata propria haberet, pro quibus satisfacere teneretur. Itaque vniuersæ Christi afflictiones, vt rationem satisfactionis habent, superuacaneæ ipsi fuerunt, & in thesauro iure continẽtur, quanquam neque integrum præmiũ Christus habuit laborum suorum, qua parte meritorij erant. Nam gloriam animæ essentialẽ sine meritis habuit in primo instanti conceptionis suæ, vt Theologi docent: & cũ ea merita infiniti precij essent, certè non fuit integrum eorum præmium sola corporis gloria, & nominis exaltatio. Quare Theologi rectè statuunt, Christum meruisse de rigore iustitiæ gratiam, & gloriam omnibus hominibus, etiamsi illi infiniti futuri fuissent.

Secunda Obiectio, Culpa lethalis est infiniti damni causa, quod ad se attinet, cum sit offensa Dei, qui est summum & infinitum bonum. igitur ad culpam lethalem tollendam, necessaria fuit infiniti precij satisfactio. Tota igitur Christi passio, quamuis infiniti meriti fuerit, in redemptione & expiatione culpę lethalis consumitur, ac per hoc nihil superest, quod pro expiãdis pęnis in thesauro reponatur. Respõsio. Si argumẽtum propositum aliquid efficeret, probaret vnicam solum culpam lethalẽ Christi passione deleri potuisse: & iam non solum pro tollendis pęnis, sed etiam pro tollendis plurimis culpis nihil in thesauro remansisse. sed non ita est: nam multæ culpæ, quarum vnaquæque sit offensio infinita, non requirunt ad sui expiationem multas infinitas satisfactiones: sed vna satisfactio verè infinita, qualis fuit quælibet Christi afflictio, sufficit ad expiandas omnes illas culpas, & pęnas pro eis debitas, nihil enim maius infinito dari potest. Quare verissimè scripsit Innocentius VI. in Constitutione, quæ incipit Vnigenitus, vnam sanguinis guttam Christi, propter vnionem ad Verbum, toti mundo reconciliando satis esse potuisse. Et cum Dominus Christus non vnam sanguinis guttam, sed totum sanguinem pro nobis fuderit, & ab ipsa conceptione vsque ad mortem ardentissima charitate grauissimos labores pertulerit, vt Deo Patri nos reconciliaret, proque culpis nostris diuinę iustitię satisfaceret, dubium esse non potest, quin semper supersit preciũ, idq; iustissimũ, quo debita nostra solui possint.

Tertia obiectio. Satisfactio Christi est infinita, vt iam dictum est: non igitur opus est, vt ad satisfactionẽ Christi adiungantur satisfactiones ex passionib. sanctorũ. Responsio. Non est quidẽ opus, vt adiungãtur passiones Sanctorũ passionib. Christi, quasi hæ per se non sufficiãt: Sed adiunguntur tñ, quia æquum est, vt passiones illæ coram Deo nõ sint inanes, præsertim cũ id sit tũ gloriosum Christo, à quo manat omne bo-

nũ Sanctorũ, cũ ipsis et sanctis perhonorificũ. Quo A autem concurrant in hac applicatione satisfactiones Christi cũ passionib. Sanctorum, id est, an applicetur pars vna satisfactionis ex passionib. Chri, pars alia ex passionib. Sãctorũ: an vero integra satisfactio accipiatur semp ex passionib. Christi, & superaddantur ad cumulũ satisfactionis passiones Sãctorũ, nõ videtur nimis curiose inuestigandum. Illud videtur certum, passiones Christi, & quæ sunt infiniti precij applicari per Indulgentias finito modo, & ideo aliquid re vera superaddi, cum passiones Sanctorum illis adiunguntur, quod rectè annotauit Dominicus à Soto in 4. sent. dist. 21. q. 1. ar. 2.

Quarta Obiectio, Sancti omnes plenam mercedẽ laborum suorum acceperunt, immo supra condignũ B Sanctos oẽs à Deo remuneratos rectè colligunt Theologi ex diuinis litteris, cum Dominus dicat Luc. 6. *Mensuram bonam, & confertã, & coagitatã, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum*. & Apostolus ad Rom. 8. *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã q̃ reuelabitur in nobis*. Nihil igitur superest ex laboribus Sanctorum, quod ad expiationem alienorum peccatorum insumi possit, & ad hunc finẽ in thesauro Ecclesiæ conseruetur. Responsio. Iam supra docuimus in bonis operibus Sanctorum, quæ laboriosa & pœnalia fuerunt, duplicem esse rationem, alteram meriti, alteram satisfactionis. Quod igitur attinet ad rationem meriti, plenam mercedem, immò C etiam confertam, & coagitatam, & supereffluentem mensuram præmij sancti omnes pro suis laboribus acceperunt. Quod autem pertinet ad rationem satisfactionis, multi labores Sanctorum inanes, & sine fructu essent, nisi pro reatibus aliorum consumerentur, cum ipsi sancti aut nullis, aut certè minoribus laboribus pro suis expiandis reatibus indigerent.

Quinta Obiectio, Nihil omnino sancti fecerunt vel pertulerunt propter Deum, quod facere, vel perferre non tenerentur: nihil igitur illis superest, quod cum alijs communicare possint. Antecedens colligitur ex multis testimonijs Sacræ scripturæ, sed ex eo potissimum, quod habetur Luc. 17. *Cum feceritis hæc omnia,* D *dicite, serui inutiles sumus, qđ debuimus facere, fecimus*. Quare prudentes virgines Matth. 25. non sine causa fatuis dicentib. *date nobis de oleo vestro*, respondent, *ne forte non sufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis*. Responsio. Non est necesse hoc loco de operibus supererogationis disputare, & de quibus in libro de Monachis disseruimus. Nam etiamsi admitteremus, quod tamen falsum esse loco notato demonstrauimus, nihil omnino sanctos viros fecisse, vel pertulisse propter Deum, quod facere vel tolerare non tenerentur; nihil tamen argumentum concluderet. E nam ipsa obedientia legis, ad quam implendam sine dubitatione tenemur, meritoria, & satisfactoria est, & pōt fieri, vt ea satisfactione ꝑ suis delictis non egeat, q̃ legis obedientiã præstat, ac propterea cũ alijs eã cõmunicare possit. Neq; virgines prudentes de satisfactione loquuntur, sed de oleo gratiæ, & charitatis, sine quo salui esse non possumus, quod quidem oleum vnusquisque retinet sibi, neque in alios effundere potest, cum sit opus solius Dei, effusio tam preciosi olei. *Charitas Dei*, inquit Apostolus ad Rom. 5. *diffusa est in cordib. nostris per spiritum sanctũ qui datus est nobis*.

Sexta obiectio, Si Sanctorum passionibus expiati possent nostra delicta: non esset absurdum eos appellare nostros Redemptores, saltem ex parte. At solus Christus est Redemptor generis humani, de quo dicit Apostolus 1. Cor. 1. *Qui factus est nobis iustitia, & redemptio*; & 1. Cor. 6. *Empti estis precio magno*. Responsio. Propter hoc argumentum non defuerunt aliqui ex recentioribus, qui dicerent, passiones Sanctorum non ita nobis applicari per Indulgentias, vt sint iustæ compensationes pro pœnis, quas nos debemus Deo, hoc est, veræ satisfactiones: sed esse aliquid, quod moueat Deum, vt nobis Christi satisfactionem applicet. Sed hæc opinio reprobata est à Pio V. Pontifice & à Gregorio XIII. qui sententiam Pij confirmauit; Damnauit .n. Pius V. multos articulos quondam Louaniensium, quorum vnus erat, *Solius Christi satis-* B *factionibus remitti pœnam temporalem, Sanctorum autem passionibus offerri Deo, vt Deus illarum intuitu applicet nobis merita Christi*. Præterea repugnat eadem illa opinio Constitutioni Clementis VI. quæ incipit Vnigenitus, & Bullæ Leonis X. in qua damnãtur errores Lutheri, & communi consensui Theologorum. Ad hæc, si nõ possẽt nobis applicari Sanctorum passiones ad redimendas pœnas, quas pro peccatis Deo debemus, ne sancti Redemptores nostri esse videantur, certe; neq; nos ipsi proprijs laboribus, pœnas easdem redimere possemus, ne nos ipsi Redẽptores nostri esse videamur. Atqui Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 8. & can. 13. & 14. apertissimè docet contrarium. C Ad argumentum igitur respondemus, si propriè, & absolute nomẽ Redemptoris accipiatur, solum Christum esse Redemptorem, is enim dicitur propriè & absolutè Redemptor, qui redimit à captiuitate, non qui soluit pro alio debitum aliquod parui momenti. Nos autem tunc solum captiui dicimur, cum venundati sub peccato, vt scripturæ loquuntur, & cum laqueis Diaboli vincti tenemur ad ipsius voluntatẽ id quod tunc solum fit, cum per lethale peccatum à gratia Dei excidimus ab hac autem seruitute & captiuitate solo Christi sanguine redimi possumus, proinde ipse solus verè propriéque Redemptor dici debet. At si largo modo Redemptor appelletur quicunque liberat D alium ab aliquo debito, non erit absurdum, si Sancti viri Redemptores nostri aliquo modo, id est, secundum aliquid, non simpliciter, & largo modo, non in rigore verborum esse dicãtur. Nam si Propheta Daniel Regi Nabuchodonosor non ineptè dixit, *Peccata tua eleemosynis redime* Daniel. 4. cur ineptè dicantur Sancti viri aliquo modo passionibus suis delicta nostra posse redimere? & si B. Paulus de se scripsit 1. Cor. 9. *Omnib. omnia factus sum, vt omnes facerem saluos*: cur non etiam scribere potuit, vt omnes redimerem? non enim minus est proprium Christo nomen Saluatoris, quam Redemptoris.

CAPVT V.

Quid propriè sit Indulgentia, solutione an absolutio.

DEMONSTRATVM est hactenus, Indulgentias esse: nunc quid sint, id est, in qua re potissimum Indulgentiæ ratio, & natura posita sit explicandum erit disputatio bipartita erit primum enim quæremus, an Indulgẽtia ꝓpriè si absolutio, vel solutio: deinde cui⁹ debiti sit solutio, vel à quo debito absolutio.

His

His enim duobus explicatis, in promptu erit vera ac propria Indulgentiæ definitio. Quod ad primum attinet, non defuere, qui Indulgentias nihil esse aliud voluerút, nisi solutionem id est compensationem pœnarum ex thesauro meritorum Christi, ac Sanctorum depromptam & applicatam auctoritate Pontificis. Ita sensisse videntur Durandus in 4. dist. 20. q. 3. Paludanus ibidem q. 4. Sáctus Antoninus in p. parte Summæ Theologicæ, tit. 10. c. 3. Hadrianus VI. Pontifex in 4. sent. 9. de Indulgentijs. Siluester in Summa, Verbo, Indulgentia, num. 3. & videtur in eadem fuisse sententia Sanctus Thomas in 4. dist. 20. q. 1. ar. 3. ad 2 & 3. Cótra verò Franciscus Mayrones loco supra citato, contendit Indulgentias nihil esse, nisi iudiciariam absolutionem. cui prima fronte fauere videntur exempla vetustissimorú Conciliorum, in quib. videmus ab Episcopis absolui pœnitentes ab aliqua parte mulctę impositæ, nulla facta mentione thesauri spiritualis, vnde compensentur debita illa pœnarum.

Ceterum re tota diligentius considerata, posteriores Theologi definierunt vtrumque simul in Indulgentijs reperiri, absolutionem, & solutionem; neque veteres Theologos scholasticos negasse iudiciariam absolutionem, quamuis solutionis tantum fere meminerint, neque vetustissimos Patres negasse solutionem ex thesauro, licet solius absolutionis meminisse videantur. Ita docet Card. Caietanus, tract. 15. ad Iulium Medicem, cap. 6. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 1. art. 2. Petrus à Soto lect. 2. de Indulgentijs, in institutione sacerdotum. Martinus Ledesmius in 2. parte 4. sententiarum, q. 35. ar. 1. & alij passim. & expressè idem docuerunt ex antiquis S. Bonauentura in 4. d. 20. p. 2. q. 5. sit igitur

Prima Propositio. *Indulgentia propriè est absolutio iudiciaria, annexam habens solutionem ex thesauro.* Probatur para prior propositionis primo ex testimonijs scripturæ, in quibus fundari diximus Indulgentias, Nam illud Mat. 16. *Tibi dabo claues regni cœlorũ, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* & illud Matth. 18: *Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo,* intelliguntur sine dubio de potestate iudiciaria absoluendi. Secundo probatur ex testimonijs sacrorum Canonum. Siquidem Alexander III. Pontifex in epistola ad Episcopú Cantuariésem, vt habemus cap. Quod autem consuluisti, de pęnit. & remiss. docet, neminem posse concedere Indulgentias nisi proprijs subditis, & rationem reddit quia non potest nisi proprius Iudex absoluere, vel ligare. quibus verbis Alexander satis aperte Indulgentiam absolutionem iudiciariam esse docuit. Sic etiam Martinus V. Pontifex in fine Concilij Constantiensis concedens Indulgentiam plenariam, dicit se absolutionem plenariam concedere. Gregorius VII. in multis epistolis Indulgentiá tribués, vt plurimũ vtitur verbo absolutionis. Tertio probatur ratione. nam cur quæso pro defunctis nó conceduntur Indulgentiæ nisi per modum suffragij; certè nulla est ratio, vt suo loco demonstrabimus, nisi quia defuncti non possunt propriè iudicialiter absolui. ergo Indulgentia, quæ viuentibus simpliciter datur, absolutio iudiciaria est. Denique si non esset necessaria Iurisdictio ad Indulgentias concedendas, quicunque applicare vellet alteri satisfactionem suam, is dici posset Indulgentiam dare, quod tamen est omnino inauditum.

Iam vero posterior propositionis nostrę pars, quod videlicet Indulgentiæ præter absolutionem contineát applicationem thesauri, probari potest primum auctoritate Innocentij Sexti, qui in Extrauaganti, Vnigenitus, manifestè hoc docet. Deinde ratione, quoniam Prælati Ecclesiæ, & ipsi etiam Summi Pontifices non sunt absoluti Domini vt possint pro arbitrio, sine vlla compensatione condonare hominibus culpas, vel pęnas, quarum rei sunt in foro Dei. Sed sunt Iudices à Deo constituti, qui possunt quidem ꝓ potestate sibi à Deo cócessa remittere culpas & pœnas nomine Dei, sic tamen, vt iustitiæ satisfiat. & confirmatur à simili; nam cum sacerdotes in sacramento pęnitentiæ absoluunt reos pęnitentes à culpis & ab aliqua parte pęnę temporalis, non id faciunt sine compensatione, sed applicant precium sanguinis Domini vt diuinæ iustitiæ satisfiat: Igitur eodem modo cum per Indulgétias Prælati Ecclesiæ subditos suos absoluunt à pęnæ temporalis reatu, id faciunt applicando satisfactiones Christi, & Sanctorum. Generalis .n. est Apostoli sententia ad Heb. 9. *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* Quare minus consideratè loquutus est Petrus Paludanus in 4. dist 20. q. 4. cum ait, hoc interesse inter remissionem, quæ datur per sacramenta, & eam quæ datur per Indulgentias, quod prior sit omnino liberalis, posterior vrò compensationem aliquam requirat.

Secunda Propositio, *Quãuis in Indulgentijs absolutio cum solutione ordinariè coniungatur: posset tamen Summus Pontifex Indulgentiam concedere per solam solutionem, non tamen per solam absolutionem.* Quod per solam solutionem, certum est ex Indulgentijs quæ dantur pro defunctis. nam quemadmodo defunctis Indulgentiæ conceduntur per hoc solum. quod Summus Pontifex applicat ex thesauro quantum satis est ad compensandam pęnam, quã illi in Purgatorio luituri erant: sic etiam posset viuenti alicui applicare satisfactionem ex thesauro Ecclesiæ, & eo modo eum liberare à debito pœnæ, etiãsi non propriè illum absolueret. Ceterum ista non esset Indulgentia eiusdem rationis cũ ea, q̃ ordinariè viuentib. tribuit. Qđ autem non posse concedi Indulgentia per solam absolutionem sine applicatione thesauri, perspicuum est ex ijs quæ supra diximus.

CAPVT VI.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam capitis superioris.

SED aduersus ea, quę in his propositionibus continentur, pauca quædam obijci possunt, quæ breuiter dissoluenda sunt.

Prima Obiectio, Si posset Pontifex absoluere iudicialiter per Indulgentias à pœna temporali, posset consequenter absoluere à pęna, quam aliquis in Purgatorio daturus esset; si cum reatu illius pœnę moreretur: at in pęnas Purgatorij non habet Pontifex auctoritatem, igitur nó potest eam tollere per suam absolutionem, sed solũ per applicationé thesauri, vt facit cũ Indulgentias pro defunctis concedit. Responsio. An summus Pontifex potestatem habeat in animas, quæ in Purgatorio degunt, postea videbimus. Sed in pęná Purgatorij, immo ét in pęná æterná Gehennę sine dubio potestatem habet, saltẽ consequéter & indirectè, quia dum absoluit ꝑ sacramentum pęnitentiæ à culpa lethali, liberat consequenter hominẽ à debito pęnę

sempiternæ, & eodem modo dum per Indulgentias absoluit hominem à pœnitentia iniuncta, vel iniungenda, absoluit eundem consequenter à pœna Purgatorij quam is luiturus esset, si eam pœnitentiam non expleuisset, vel ab ea absolutus nõ fuisset. Sed hoc nõ est habere potestatem in Purgatorium, vel in Gehennam, sed in homines fideles, qui rei sunt culpæ, vel pœnæ, Quare merito damnata fuit sententia Petri Oxomensis à Sixto IV. Pontifice, & Concilio Complutensi, qui docebat, non posse Summum Pontificem indulgere alicui vt viuenti in carne pœnam Purgatorij, & sola contritione deleri peccata quoad culpam & pœnam alterius vitæ, sine ordine ad claues. Vide si libet, condemnationem huius erroris apud Alphonsum de Castro in lib. aduersus hæreses, verbo, Cõfessio, vel in Summa Conciliorum in decretis Sixti IV. Pontificis.

Secunda obiectio, Per applicationem thesauri fit integra compensatio pro debito pœnæ temporalis, igitur superuacanea est absolutio iudicialis. Responsio. Argumentum non recte concludit, quoniam Iudex nõ tenetur dimittere reũ alicuius pœnæ, ẽt si iusta compensatio offeratur ab alio, præsertim si compensatio non sit eiusdem rationis: & ideo si Iudex admittat compensationẽ, & absoluat reum, verè dicitur gratiam illi præstare, vt exempli causa, si quis damnatus sit ad triremes, vel vt publicè virgis cædatur, & aliquis offerat pro illius rei liberatione magnam pecuniæ summã, certe non tenebitur Iudex acceptare pecunias, & reum liberare; sed si voluerit id facere, gratiam illi præstabit, atque eum absoluet. Itaque si propriè loqui velimus, non dicetur tollere obligationem ad pœnam is, qui compẽsationem offert, sed is, qui admissa compensatione reum ab illa obligatione absoluit, Dat igitur verè Indulgentiam subditis suis Pontifex, quia nomine Dei, cuius vices in terris gerit, admittit compensationem ex thesauro depromptam, & ea admissa penitentes à reatu pœnæ tẽporalis absoluit. Cõtra autem, defunctis non dicitur dare simpliciter Indulgentiam, sed per modum suffragij, quia non ipse, sed Deus acceptat compensationem pro defunctis, & eosdem defunctos absoluit: Pontifex autem solum offert ex thesauro iustam compensationem.

Tertia Obiectio, Absolutio iudicialis dari potest etiam inuito, vt patet de absolutione ab excommunicatione: sed Indulgentia inuito dari potest: igitur Indulgentia non est absolutio, sed mera solutio. Responsio. Non omnis absolutio dari potest inuito, sed ea sola, quæ non requirit necessario aliquã actionem, vel dispositionẽ inuiti, cui dat. Itaq; absolutio sacramẽtalis, quia requirit contritionẽ, cõfessionẽ, & satisfactionẽ, non potest in inuitum conferri absolutio ab excommunicatione, alijsque censuris, quia non pendet necessario nisi à voluntate Prælati, potest in inuitum conferri. Porrò Indulgentia exigit in suscipiẽte primum, vt sit in statu gratiæ, deinde vt faciat quæ præscribuntur in literis Indulgẽtiæ, visitet Basilicas, oret, ieiunet, eleemosinas faciat, quæ omnia sic à libero arbitrio pendent, vt ab inuito extorqueri nõ possint. Quare Indulgentia, quamuis sit absolutio, non est mirum si in inuitum conferri nequeat.

Quarta obiectio. Absolutio requirit cognitionem causæ; sed Indulgentiæ sæpe dantur in communi omnibus, qui hoc aut illud egerint, non cognitis causis

A eorum, quibus indulgentiæ tribuuntur: non igitur Indulgentia iudicialis absolutio dicenda est. Responsio, Absolutio particularis, & absoluta, vt etiam condemnatio, quia feruntur secundum allegata & probata, sine dubio requirunt particularem & accuratam cognitionem causæ. At absolutio quædam generalis, & conditionata, non requirit cognitionem causæ, nisi generatim. prior absolutio dicitur sententia ab homine, posterior à iure. atque Indulgentiæ quidem, quæ dantur singulis penitentibus, quæ apud veteres vsitatissimæ erant, similes sunt priori absolutioni, & ideo tunc exigitur cognitio causæ in particulari; eæ verò quæ dantur omnibus generatim, & cum conditione certi operis faciendi, vt militandi aduersus Mahumethanos pro recuperanda Hierosolyma, similes sunt posteriori absolutioni, & propterea satis est generatim
B cognoscere iustam causam adesse talis Indulgentiæ concedendæ.

Quinta obiectio, Archiepiscopus ad totam Prouinciam Indulgentiam suam extendere potest, vt habetur cap. Nostro, de pœnit. & remiss. At non sunt propriè subditi Archiepiscopo omnes prouinciales, sed ij soli, qui ad eius diœcesim pertinẽt; igitur Indulgẽtia non est absolutio propriè dicta, quæ iurisdictionem exigit, Respondeo. Non sunt quidem omnes prouinciales absolutè subditi Archiepiscopo, sed sunt tamen omnes subditi in certis casibus, quorum vnus est In-
C dulgentiæ condonatio.

Postrema obiectio. Si Indulgentia esset iudicialis absolutio, non posset Summus Pontifex vllius Indulgentiæ particeps esse, cum se ipse iudicialiter absoluere nequeat, nec se, vel aliũ superiorẽ habeat. Atqui id videt absurdum, vt Summus Pontifex illis Indulgentijs frui nõ posit, quæ sunt communes omnibus fidelibus. Quod idem argumentum fieri potest de Episcopis, quod attinet ad Indulgentias, quæ ab illis toti populo conceduntur. Responsio. Non defuerunt qui negauerint, summum Pontificem, aut Episcopos participes esse posse Indulgentiarum, quas ipsi cæteris in commune largiuntur. Certe Archidiaconus in cap. Indulgentiæ, de pœnit. & remiss. in Sexto, ita docet. at-
D que in eãdem sententiam paucos alios citat Siluester in Summa, Verbo, Indulgentia, nu. 21. Contra tamẽ sentiunt omnes alii, tum Theologi, vt Sanctus. Thomas, Durandus, Richardus, & alij, in 4. dist. 20. & Scotus dist. 21. tum Iuris Canonici interpretes, in ca. Nostro, de pœnit. & remiss. & in ca. Indulgentiæ, eodem in Sexto, Quibus accedit Nauarrus, in tractatu de Iubileo, notab. 20. nu. 91. Quamuis autem hæc sententia communis, verissima sit, & omnino consentanea rationi, tamen argumentum contrarium non facile soluitur. Illa enim principia certissima sunt, neminem posse ligari, vel solui, nisi à superiore; & neminem sui ipsius superiorẽ esse; unde etiam fit, vt nemo se in sacra-
E mento penitentiæ absoluere vnquam sit ausus. Posset igitur fortasse dici, summum Põtificem & Episcopos erga alios vti absolutione, erga se vero solutione duntaxat. Posset item dici, non posse quidem Pontificem immediatè seipsum absoluere per Indulgentiam, sed posse per alium id facere, cui ipse potestatem tribuat. cur enim posit Confessario suo facultatem dare, vt se à peccatis absoluat, quod omnes admittunt, & non posit eidem potestatem facere, vt sibi Indulgentiam conferat? Certe hæc responsio probabilis visa est Cardinali

dinali Caietano tract. 15. cap. 5. & ante eum Richardo in 4. dist. 20. ar. 4. q. 3. in solutione argumenti. Quãuis enim Indulgentia non pertineat ad sacramentum pœnitẽtiæ, pertinet tñ ad forũ interius, & pœnitẽtiale, in quo summus Pontifex põt se alteri subijcere, q in se ministerio clauiũ vtatur. Põt ẽt postremo & optime dici, posse Pontificem indirectè participem fieri Indulgentię à se vel à Prædecessore generatim propositæ, etiamsi nolit vti opere Confessarij, sed solum ea præstare, quæ ab alijs exiguntur ad Indulgentiam consequendam, quoniam vt rectè ait S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 5. q. 4. ad vlt. non potest quidem Pontifex se ipse directè absoluere, sed potest vti ijs tçbus quas ipse alijs ex iurisdictione cõcessit. Tales autem sunt Indulgentiæ, ad quas ipse percipiendas accedit, non vt Pastor, sed vt vnus de grege, subiectus clauibus Ecclesiæ, ac per hoc indirectè, & per accidens subiectus sibi. Addit Dominicus à Soto loco citato, hanc ipsam subiectionem indirectam non esse etiam coactiuam, quoniã absolutio quæ datur in indulgentia, non est quasi sententia personalis ab homine lata neq; etiam quasi lata à iure, & coactiua: sed quasi lata à iure cõmuni, & non continens coactionem, sed remissionem cum conditione talis operis faciendi.

CAP. VII.

A quo vinculo per Indulgentias soluamur vel absoluamur.

CVm demonstratũ sit Indulgentiã esse absolutionẽ cũ annexa solutione; sequitur, vt explicemus, à quo vinculo nos Indulgentia soluat, vel absoluat. sic n. constabit, quæ sit propria ratio, definitio ac natura Indulgentię. Sciendũ igitur est, duplex esse vinculum, siue debitum, siue reatum peccati, alterum culpę, alterum pœnæ. Rursus autem reatum pœnæ iterum esse duplicem, alterum pœnæ naturalis, quæ consequitur originale peccatum, qualis est morbus, mors, ignorantia, concupiscentia, & similes, alterum pœnæ personalis, quæ consequitur peccatum actuale, qualis fuit pestis immissa in populum ob peccatũ Dauidis. Rursus, reatum pœnæ personalis, alterum pertinere ad forum externum, alterum ad internum. Rursum reatum pœnæ debitæ in foro interno, siue pœnitentiali, alterum esse pœnæ iniunctæ, alterum iniungendæ. Deniq; reatũ eiusdem pœnæ siue iniunctæ, siue iniungendæ vel esse debitum, vt satisfiat soli Ecclesiæ, vel vt satisfiat etiam Deo. His diuisionibus expositis, propositiones more solito adijciendæ sunt.

Prima propositio, *Per Indulgentias non absoluimur nec soluimur à reatu culpæ vllius, id est, nec lethalis, nec venialis.* Et quidem de culpa lethali nulla dubitatio esse potest, nam cum ea tolli non possit sine infusione gratiæ, & gratia non infundatur ministerio humano nisi per Sacramenta; pro comperto habendũ est, eam per Indulgentias non posse tolli. De veniali autẽ videtur quidem Petrus Paludanus in 4. dist. 20. q. 4. existimare, tolli eam per Indulgentiam: sed longe probabilior est aliorum communis sententia, per Indulgentias non tolli nisi reatum pęnæ temporalis, qui remanet culpa remissa. Siquidem Indulgẽtia supplet locum satisfactionis pœnitentialis; & ideo dicitur ab

A Innocentio, c. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. eneruare pœnitentialem satisfactionem, cum est Indulgentia indiscreta. Præterea, cum Pontifices Indulgentias cõcedunt, sæpè declarant se condonare pœnitentiam iniunctam, sæpè etiam dicunt, se largiri certum numerum annorum, vel dierum Indulgentiæ, quæ nullo modo ad peccata venialia, sed ad solas pœnas accõmodari possunt. Itaque si quando in literis Indulgentiarum legatur concedi absolutionem à culpa, & pœna; intelligendum est id propterea dici, quod Indulgentia coniungitur ordinariè cum confessione sacramentali, & facit, vt qui per Sacramentum pœnitentiæ fuit absolutus à culpa, per Indulgentiam absoluatur à pœna. B Pari ratione, cum dicunt Pontifices, se per Indulgentias absoluere pœnitentes à peccatis, vel cõdonare omnia peccata, vel dimidiam, aut tertiã partem peccatorum, semper loquuntur de peccatis quoad pœnam, non quoad culpam, quæ ante Indulgentiam remissa esse creditur.

Secunda propositio, *Per Indulgentias non liberamur à pœnis naturalibus;* In hac omnes auctores conueniunt. constat enim definitum esse à Deo, vt pęnæ illæ naturales non tollantur, nisi cum natura ipsa mutabitur, id est, cum per resurrectionem mortale hoc induet immortalitatem, 1. Cor. 15. & cum adoptionẽ filiorum Dei perfectam consequemur, redemptionẽ videlicet corporis nostri Rom. 8.

C Tertia propositio, *Nec pœnas, quæ in foro externo, & contentioso, siue Ecclesiastico siue seculari infliguntur, Indulgentię tollere possunt.*

Docet hoc Sanctus Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 5. quæstiuncula 2. nec dissentiunt alij scriptores: siquidem pœnæ fori externi propter bonum Reipublicæ infliguntur, vt facinorosi deterreantur à peccatis, & probi homines securitate fruantur. Preterea, Indulgentiæ non conceduntur, nisi pœnitentibus, & Deo reconciliatis: pœnæ autem illæ fori externi infliguntur maxime pertinacibus & rebellibus. Denique Indulgentiæ, vt dictum est locum obtinent satisfactionis pœnitentialis; quare non aliam pœnam tollunt, D nisi quam debemus in foro secreto, & pœnitentiali.

Quarta propositio, *Indulgentię liberant homines à reatu pœnæ non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.* Hæc propositio negabatur olim à nonnullis, quorum sententiam referunt, & refellunt Theologi veteres, Sanctus Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 3. & alij. Eadem hoc tempore negatur à Luthero, Caluino, cęterisquè sectarijs, qui docent Indulgẽtiam apud veteres non fuisse aliud, nisi relaxationem mulctæ, quam Ecclesia ipsa imperauerat, non vt per eam satisfieret Deo, sed exempli & disciplinę causa, vt omnes intelligerent, illum, qui eiusmodi pœnam luebat, verè resipuisse. Et quidem aduersus Catholicos in hac re minus rectè sentientes, probatur nostra propo- E sitio his argumentis, Primo quoniam si solum deberet Ecclesiæ satisfieri, siue tolli præceptũ agendæ pœnitentiæ ab Ecclesia positum, non esset opus thesauro meritorum Christi, & sanctorum. Secundo non esset vtilis, sed noxia Indulgentia, & Ecclesia filios suos in re maxime graui decipere videretur, liberaret enim eos à pœna huius vitæ mitissima, & remitteret ad pœnam atrocissimam Purgatorij. Tertio non possent concedi Indulgentiæ pro defunctis; quippe, qui non ligantur iam Ecclesię præceptis, neque aut ipsi

disciplina

disciplina indigent, aut alijs exemplo esse possunt.

Quarto multi fideles Indulgentias percepturi, confitentur sacerdotibus peccata, & satisfactionem iniunctam explent: interdum etiam Pontifices in literis Indulgentiarum præscribunt, vt sacerdotes iniungant pęnitentias salutares ijs, qui Indulgentiam consequi desiderant, igitur & populi, qui suscipiunt Indulgentias, & Pontifices, qui eas tribuunt, eius sententię se esse testantur, vt Indulgentię potissimum prosint ad pęnam Purgatorij expiandam. Denique hoc significare videntur verba illa, de vera indulgentia, quæ addi solent cum Indulgentię in sacello Pontificio promulgantur. vera enim Indulgentia dicitur, quæ reatum pęnę non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo verè tollit.

Iam verò aduersus Hęreticos non est cur multum laboremus in hac re comprobanda. Ipsi enim propterea negant Indulgentijs tolli reatum pœnę coram Deo, quoniam existimant, post remissionem culpæ nullum superesse reatū pęnę coram Deo, nullaq; opus esse vera satisfactione. & quia negare nō possunt, apud veteres extare plurima testimonia pęnarū, quę pęnitentibus iniungebantur, vel relaxabantur, ideo docent, eas pęnas infligi solitas exempli, & disciplinę causa. Ceterum hęc omnia satis copiose tractauimus in quarto libro de pœnitentia, vbi etiam omnia argumenta diluimus, quæ à Luthero, Philippo, & Caluino in medium allata fuerunt. Ne tamen hoc loco nihil omnino dixisse videamur; probare possumus Indulgentias valere ad relaxandam pęnam etiam coram Deo, primo ex verbis Christi sæpe citatis Matth. 16. *Quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælo.* & Matth. 18. *Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo:* quorsum enim additur, & in cœlo, si non soluitur vinculum nisi humanum? Secundo ex Patribus, qui passim affirmāt, per iniunctas vel sponte assumptas pœnas, satisfieri Deo: Tertullianus in libo de pœnitentia loquens de ijs, qui dum agunt pœnitentiam redeunt ad peccata, ita inquit, *Qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, Diabolo per aliam pœnitentiæ pęnitentiam satisfaciet.* Sanctus Cyprianus in serm. 5. de lapsis, *Dominus,* inquit, *orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus.* Sanctus Pacianus in Paræenesi ad pœnitentiam: *In quantum,* inquit, *pœnę vestrę non peperceritis, in tantum vobis Deus parcet.* Sanctus Augustinus homil. 50. ex libro quinquaginta homiliarum cap. 11. *Veniat,* inquit, *ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur, accipiat satisfactionis suæ modum, & id agat, quod non solum illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum.* & cap. 15. *Non sufficit,* inquit, *mores in melius mutare, nisi etiam de ijs, quæ facta sunt satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Petrus Damiani in serm. 2. de Sancto Andrea: *Ne tibi,* inquit, *blandiaris, si grauiter peccanti leuior pœnitentia à mansueto, vel dissimulante dictatur, cū in purgatorijs ignibus perficiendum sit, quicquid hic minus feceris.*

Ex his testimonijs manifestè colligimus, per iniunctas pœnitentias satisfieri Deo, ac per hoc Indulgentias quæ ab eiusmodi pœnitentijs absoluunt, expiare pœnæ temporalis reatum etiam coram Deo. Multa

A possent alia testimonia veterum adduci, sed non sunt omnia vbique repetenda. Tertio Probatur ratione ducta à simili. pœnitentiæ siquidem à Sacerdotibus impositæ, & ea quę sponte assumuntur, sunt omnino similes, constant enim ex ijsdem rebus, oratione videlicet, ieiunijs, & eleemosynis, & ad eundem finem tendunt, & aliæ alias iuuant, immo Sacerdotes cum pœnitentias imponunt, hortantur pœnitentes, vt ipsi etiam sponte assumant alias, cum credibile sit, impositas non esse æquales criminibus. Et Cyprianus dicat in serm. de lapsis, *pœnitentia crimine minor non sit.* quod idem alij Patres docent. Certum autem est, per pœnitentias sponte assumptas satisfieri Deo, vt

B perspicuum est ex eo quod occultæ esse solent, iuxta illud Ps. 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Igitur & pœnitētię à Sacerdotibus non solum exempli, vel disciplinę causa, sed etiam ad satisfacendum Deo imponi solebant. Pręterea, pœnitentię pro occultis criminibus occultè iniungebantur, sicut & ipsa confessio secreta esse debebat, vt patet ex epistola sancti Leonis I. ad Episcopos Campaniæ: non igitur semper iniungebantur exempli, vel disciplinę causa. Denique omnia argumenta, quibus in primo libro de Purgatorio demonstrauimus post hanc vitam extare loca pœnalia, in quibus exerceantur animę illorum, qui dùm viuerent, pro suis peccatis non integre satisfecerunt

C Deo: probant etiam Indulgentias liberare homines à reatu pęnę non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo. Nam nec ipsi Lutherani Indulgentias negarent, si Purgatoriū crederent. Est tñ hoc loco animaduertendum, Indulgentias quę conceduntur in hac vita immediatè, & principaliter liberare à debito pęnę subeundę in hac vita. mediatè verò, & quasi secundariò à debito pœnę subeundę in Purgatorio. quemadmodum enim pœna Purgatorij succedit pęnæ, quæ non est in hac vita integrè expiata: sic etiam Indulgētia liberans à debito totius pœnæ temporalis, quę in hac vita persoluenda fuisset: consequenter liberat à pęna Purgatorij, quę illi fortè successisset.

D Quinta propositio, *Cum in forma Indulgentiæ palàm exprimitur concedi remissionem pœnitentiæ iniunctæ: non intelligitur concedi remissio nisi eius pęnitentię quam sacerdos in sacramento confessionis iniunxit.* Est hæc propositio aduersus nonnullos, qui per iniunctā pœnitentiam intelligi volunt omnem omnino pœnitentiam, quoniam, vt ipsi existimant, omnis pęnitentia peccatis debita, iniuncta dici potest, vel à sacerdote, vel à canone pœnitentiali, vel certè à Deo: Ita docuit quidam Thomas Elysius in Clypeo piorum Catholicorum q. 44. art. 7. sed contra sentiunt plerique omnes viri docti, vt Thomas Caietanus tract. 15. c. 7. Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. art. 2. concl. 3. Martinus Ledesmius in 4. sentent. parte 2. q. 27. art. 2. Na-

E uarrus in tract. de Iubileo, & Indulgentijs, notab. 12. num. 12. Antonius Cordubensis de Indulg. quæst. 9. propos. 3. Siluester verbo, Indulgentia, quæst. 8. num. 12. & quæst. 10. num. 11. Gabriel in Supplemento, libro 4. sentent. distinct. 41. quæstione 3. articulo 2. propos. 10. ac præterea Petrus Paludanus, Hadrianus, Petrus à Soto, & alij nominandi in sequenti propositione. Et certe res non videtur esse dubia. Nam pœnitentia non dicitur propriè iniungi nisi à sacerdote, qui in particulari obligat præcepto suo pœniten-

tem

tem ad certa opera pœnalia peragēda. Canones enim pœnitentiales exprimunt quidem generatim, quę pœnitentia quibus peccatis conueniat, sed quoniam non satis est ad iustam pœnitentiam imponendam scire quid congruat peccato secundum se, nisi simul attendantur variæ circumstantiæ, maximè circa personam pœnitentis, ideo non potest à Canone pœnitentiali pœnitentia absolute iniungi; neque vllus tenetur ad eam pœnitentiam sobeundam, quæ notatur in Canone pœnitentiali, nisi ab aliquo Iudice iniungatur. Pari ratione Deus non dicitur propriè iniungere pœnitentiam, sed exigere eam, quę sequitur ex natura rei, ad peccati grauitatem. Accedit præterea, quod cum Indulgentię concessio secūdum iura sit res odiosa, quippe quæ relaxat pœnitentiæ rigorem, vt recte docet & probat Nauarrus in tractatu de iubilęo notab. 9. num. 9. non debent extendi verba literarum Pontificiarum ad pœnitentias iniunctas largo modo, & impropriè, sed restringi ad iniunctas propriè, quales non sunt nisi eæ, quæ à sacerdotibus in sacramento pœnitentiæ iniunguntur. Quę enim definiuntur in canonibus, vel exiguntur, non possunt dici iniuncta, nisi largo modo, & impropriè.

Sexta conclusio, *Cum non sit mentio iniunctarum penitentiarum, sed absolutè conceduntur Indulgentiæ: intelligendum est, condonari omnes pęnitentias, siue iniunctæ sint, siue iniungi potuerint.* Hæc propositio est aduersus graues auctores, Alexandrum Alensem in Summa Theologica parte quarta. q. 23. memb. 2. Durandum, & Paludanum in quartum senten. dist. 20. q. 4. Hadrianum VI. in quartum sentent. quęst. de Indulgentijs. §. Sed ex hoc petes vlterius. Petrum à Soto lect. 2. de Indulgentijs prope finem. & Card. Caietanum tract. 15. cap. 7. qui docent, Indulgentias nunquam dari, nisi de iniunctis. Sed tamen habemus nostræ sententiæ patronos alios auctores nec pauciores, nec minus graues, Sanctum Thomam in 4. distinct. 20. quæst. 1. art. 3. Ioannem Maiorem in quartum distinct. 20. quæst. 2. §. dubitatur, Siluestrum verbo Indulgentia quæst. 2. num. 1. Dominicum à Soto in quartum distinct. 21. quæst. 1. artic. 1. Michaelem Medinam disput. 4. de Indulgen. Ledesmium in 2. p. 4. quæst. 27. art. 2. Antonium Corduben. quęst. 9. de Indulg. Nauarrum tract. de Iubilęo notab. 11. num. 18. & ex veteribus Canonistis Panormitanum, & Ioan. Andream in cap. Quod autem, de pœnit. & rem. Denique fatetur Caietanus hanc esse communē sententiam, nec immerito. nam illi quoque, quos pro ipso citauimus, excepto Petro à Soto, non tam apertè loquuntur, vt certum sit eos eiusdem esse sententiæ, quamuis in eam propendere videantur. Probatur igitur nostra propositio, primo ex constitutione in Extrauagante Bonifacij VIII. quæ incipit, Antiquorum in qua legimus, Indulgentiam datam esse plenam, largiorem, & plenissimam. At certe si non concederetur Indulgentia, nisi de iniunctis pęnitentijs, satis fuisset dicere concedi plenam, siue plenariam. Quid igitur sibi vult plenior & plenissima? Adde quod auctor Glossæ in hanc Extrauagantem scribit, Bonifacium de hac re interrogatum respondisse, per plenissimam Indulgentiam se intellexisse illam omnem Indulgentiam, ad quam se claues Ecclesiæ possunt extendere. non potest autem dubitari, vt etiam Caietanus, & Petrus à Soto fatentur, quin claues Ecclesiæ ad indulgendas pœnitentias non iniunctas, sed tamen debitas in iudicio Dei possint extendi. Adde præterea, quod Paludanus loco notato testatur, ab eodem Bonifacio fuisse prohibitum Pœnitentiarium, ne confitentibus peccata anno illo Iubilęi satisfactiones iniungeret: Non igitur dubitari potest, quin Pontifex Bonifacius Indulgentias de non iniunctis dare voluerit. Simile est, quod de Pio V. Pontifice Maximo & optimo testatur Bartholomeus ab Angelo, in libro Italico, qui inscribitur *Consolatione de pænitenti*, libro 1. cap. 4. pag. 13. scribit enim hic auctor, Pium V. priuatim interrogatum, affirmasse, indulgentias absolutè pronunciatas, non restringi ad pœnitentias iniunctas, sed extendi etiam ad non iniunctas. Et quamuis duo isti Pontifices non ediderint publicam huius quæstionis explicationem per rescriptum aliquod Pontificium; tamen non est leuis momenti tantorum virorum etiā priuata sententia. Secundo probatur ex consuetudine nostrorum temporum. nunc enim vix vnquam iniunguntur pœnitentiæ multorum annorum, & tamē Pontifices, qui hoc non ignorāt, adhuc promulgant Indulgentias septem, vel decem annorum, atque alias similes, igitur non volunt Pontifices, hoc saltem tempore, Indulgentias restringere ad pœnitentias iniunctas, sed extendunt etiam ad eas, quæ merito iniungi possent si pœnitentiæ criminibus ęquales iniungerentur: Præterea, vt supra diximus, hoc tempore qui se parant ad Indulgentias consequendas, confiteri solent peccata sacerdoti, & iniunctam satisfactionem implere: non igitur existimant, sibi tantum iniunctas pœnitentias condonari, sed alias longe maiores: quod si hæc populorum existimatio non esset vera, manifeste falleretur populus, & huius deceptionis causa in Prælatos Ecclesię referri posset. Denique in literis Indulgentiarum aliquando ponitur, vt sacerdotes imponant salutares pœnitentias ijs qui Indulgentias cōsequuturi sunt; non igitur Indulgentia earum literarum ad iniunctas pœnitentias, sed ad non iniunctas pertinet. neque enim Pontifices relaxare intendunt pœnitentias illas salutares, quas iubent imponi.

CAP. VIII.

Soluuntur argumenta contraria.

Adversus doctrinam capitis superioris non desunt obiectiones vel calumniæ Lutheranorum: sed eas in librum sequentem differre maluimus. Hoc autem loco solum diluemus argumenta, quæ fieri solent aduersus postremam propositionem capitis superioris.

Prima obiectio. In iure Canonico additur particula de iniunctis, cum de Indulgentiis concedendis agitur: igitur ea particula subintelligi debet, etiam cū non exprimitur. debet enim Indulgentiarum concessio semper explicari ad formam iuris. Id quod expresse testatur forma Indulgentiarum, quæ in sacello Pontificio promulgantur. dicuntur enim dari Indulgentiæ secundum formam Ecclesiæ consuetam. Responsio. Additur quidem nonnunquam ea particula, de iniunctis, in iure Canonico: sed sæpe etiam nō additur. proinde nihil efficit hoc argumentum. porrò sæpe non addi eam particulam facile demonstrari potest.

A potest. nam in Extrauaganti Antiquorum; In extrauaganti, Vnigenitus, in Extrauagāti, Quemadmodū; de pœnit. & remiss. nunquā illius particulę fit mentio. Innocentius III. in Bulla expeditionis pro terra sancta recuperanda, quæ habetur in tomis Conciliorū post Concilium Lateranense, concedit plenariam Indulgentiam sine vlla mentione pœnitentiæ iniunctę. Gregorius VII. Pontifex in epistola ad Monachos Massilienses, & in alijs passim Indulgentias absolutè concedit. Denique Sergius iunior ante annos ferme 800. vt supra notauimus, Indulgentiam dedit trium annorum, & trium quadragenarum, sine vlla adiunctione de iniunctis, vel non iniunctis pœnitentijs. Ex quo intelligimus per formam Ecclesiæ consuetam non significari Indulgentiam de iniunctis, sed alia, quæ in suscipiendis Indulgentijs semper obseruantur, vt videlicet qui eas suscipit, si peccatorum lethalium conscientiam habeat, cor contritum gerat, cum proposito confitendi suo tempore eadem peccata sacerdoti; præterea preces fundat pro Ecclesia; pro summo Pontifice, pro alijs rebus in forma Indulgentiarum expressis; denique illa omnia perficiat, quæ pro assequenda Indulgentia præscribuntur.

Secunda obiectio. Non dicuntur propriè remitti, nisi debita: nemo aūt debitor est pœnitentiæ agendæ trib. vel septem, vel plurib. certi numeri annis, nisi ea penitentia a sacerdote sibi fuerit iniuncta: igitur cū Indulgentiæ remittunt tres, vel septem, vel plures annos pœnitentiæ, de iniunctis intelligendæ sunt, etiam si forte nomen, iniunctæ, tacitum fuerit. Responsio, fateor equidem, formam condonandi certum numerum annorum, vel dierum, vel quadragenarum pœnitentiæ ex antiquo vsu relictam esse. nam ideo certus numerus annorum, vel dierum in Indulgentijs exprimebatur, quia certus etiam numerus annorum, vel dierum pœnitentibus iniungebatur, vt eo tempore se in bonis operibus laboriosis, & pœnalibus exercerent. Ceterum hoc tempore non iniungitur quidem pœnitentia tam seuera, tamen vere debitores sunt qui peccata grauia commiserunt, pęnitentię agendę multis vel annis, vel diebus, & ideo per Indulgentias remittuntur hoc tempore pœnitentiæ certorum annorum, vel dierum, id est, remittitur debitum pœnę cui, satisfecissent, si tot annis, vel diebus pœnitentiam egissent.

Tertia obiectio, Innocentius III. in Concilio Lateranensi, vt habemus cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. restringit Episcoporum potestatē in Indulgentijs conferendis ad condonationē vnius anni de iniūctis pęnitentijs. At si Indulgentiæ secundum iura dari possent tam de iniunctis, quam de nō iniunctis; Pontifex restringens solum Indulgentias de iniunctis, inane decretum fecisset, voluit enim resecare Indulgentias superfluas, & indiscretas, per quas satisfactio pęnitentialis vt ipse loquitur, eneruatur. non autem recenset, si possent Indulgentię dari de non iniunctis, de quibus ipse nihil decreuit. Quod si respondeas, Pontificem dum resecauit superfluas Indulgētias de iniunctis pœnitentijs, censeri maiore ratione resecasse Indulgentias de non iniunctis: contra obijcietur, quod grauiores sint pœnitentiæ iniunctæ, quā non iniunctæ, quia illæ obstringunt coram Deo & Ecclesia, istæ autem coram Deo tantum: & cum tollantur grauiora, non censentur sublata etiam leuiora.

A Responsio. Primum dici posset, iniunctas pœnitentias esse grauiores aliquando & secūdum quid; non iniunctas autem vt plurimum, & simpliciter, potest enim accidere, vt alicui pœnitentia iniungatur nō quidem integra & æqualis, sed tñ eiusmodi, vt plus pęnæ per eam expietur, quā expiandum relinquatur: tñ vt plurimum longe plus est, quod expiandum restat per non iniunctas pœnitentias, quam quod expiatur per iniunctas. pari ratione tanto minus est obstringi corā Deo, & coram Ecclesia ad agendam pęnitentiā iniunctam leuissimam, & forte vnius horæ, quam obstringi coram solo Deo ad perferendum cruciatum acerrimum multorum annorum; vt illud dici possit

B grauius secundum quid, hoc autem grauius simpliciter. Quare qui restringit Indulgentias de pœnitentijs iniunctis, iure censetur restringere etiam Indulgentias de non iniunctis, si reuera modum ponere voluit Indulgentijs. Deinde responderi potest breuius & facilius: in decreto Innocentij duas restitutiones contineri, vnam quo ad tempus, vt non liceat Episcopis excedere vnum annum in Indulgentijs condonandis: alteram, quoad genus, siue qualitatem, vt nō liceat eisdem Indulgentias concedere absolute, sed solum de iniunctis pœnitentijs, per hoc enim omnia quæ possunt fieri, argumenta cessant. Est autem hoc loco obseruandum, quod quamuis non teneatur qui Indulgentias percipit, iniunctam pęnitentiam explere;

C nisi forte Indulgentia minor sit quam debitum ipsius, aut impletio pęnitentiæ iniunctæ sit vna ex cōditionibus expressis in literis Pontificijs pro Indulgentia obtinenda: tamen hortandi, & monendi sunt pęnitentes, vt iniunctam pęnitentiam diligenter deuotéquè perficiant, tum quia pęnitentia illa medicinalis, tum quia meritoria erit; tum quia fieri potest, vt Indulgentia, quam se percepturum sperat, ob aliquod impedimentum non vere percipiat. de qua re vide Sanctum Thomam in 4. dist. 20. q. 1. art. 3. q. 1. ad 4. Panormitanum in cap. Quod autem, de pęnitent. & remiss. Gabrielem in supplemento 4. d. 45. quæst. 3. art. 2. propositione 11. Angelum in Sum-

D ma, verbo, Indulgentia, num. 1. Syluestrum, verbo eodem, q. 9. num. 23. & Anton. Cordub. q. 10. de Indulgen. coroll. 4.

Ex his quæ hactenus dicta sunt colligi potest integra Indulgentiæ definitio, quæ talis erit; Indulgentia est absolutio iudicialis a reatu pęnæ Deo debitæ in foro pęnitentiario, extra Sacramentum data per applicationem satisfactionum, quæ thesauro Ecclesiæ continentur. Quod si quis definitionem extendere velit ad Indulgentias, quæ pro defunctis accipiūtur, quæ sunt Indulgentiæ per modum suffragij, non simpliciter, & absolutè: mutare poterit illud initium, est absolutio iudicialis à reatu, &c. & dicere, Est remissio pęnę, &c. Porro Caietani definitio, In-

E dulgentia est absolutio à pęna iniuncta in foro pęnitentiæ, quæ habetur tract. 15. cap. 2. partim videtur redundās, propter verbum iniuncta, partim deficiens, propter omissam mentionem thesauri. Definitio Dominici à Soto in 4. dist. 21. q. 1. art. 1. Indulgentia est relaxatio pœnę peccato debitæ, quæ extra Sacramentum fit, nimium est diminuta, cum neque explicet, an Indulgentia sit propriè absolutio, neque doceat à qua pœna hominem liberet, neque thesauri mentionem faciat.

CAPVT

C A P. IX.

De varietate Indulgentiarum.

EXPLICVIMVS hactenus de Indulgentijs, an sint, & quid sint: nunc quales sint paucis expediemus. Nihil enim aliud circa Indulgentiarum qualitatem quæri posse video, nisi quæ sit Indulgentiarum varietas. Inuenio autem Indulgentias quinq; modis consueuisse concedi. Interdum enim conceduntur aliquot dies, vel anni Indulgentiarum. Interdum quadragenę dierum; Interdũ tertia vel quarta, vel alia peccatorum pars. Interdum Indulgentia plenaria. Interdũ Indulgentia plena, plenior, & plenissima in forma Iubilæi. & rursus hæc omnia vel conceduntur in vita, vel in articulo mortis; & deniq; vel sũt Indulgentiæ temporariæ, vel perpetuę. Et quidem Indulgentia tot dierum, vel annorum, secundum veriorẽ sententiam significat remissionem pœnitentiæ, quæ peragenda fuisset tot diebus, vel annis, secundum Ecclesiæ ritum. Constat enim ex Tertulliano in libro de pœnitentia, & apertius ex Concilio Triburiensi can. 54 & ex lib. 19 Burchardi, pœnitentibus multa fuisse imperata, multa etiam interdicta, vt exempli gratia imperabatur ieiunium feria 2. 4. & 6. interdicebatur vsus balnei, equitationis, vxoris etiam interdum, potissimum sacræ communionis.

Indulgentia quadragenæ significat remissionem pœnitentiæ, quæ quadraginta continuatis diebus in ieiunijs, alijsque laboriosis operibus agenda fuisset. Quæ quadragena, quando imperabatur actior, ita vt solo pane & aqua contenti esse deberent, qui eam peragebant, carena dici solebat, quod videlicet carentiam omnium fere ciborum contineret. eiusmodi carenam præmitti solitam ante septennem pœnitentiam, testantur Concilium Triburiense, & Burchardus locis notatis. Porrò cum Indulgentia condonat aliquam partem, vt tertiam vel quartam peccatorum, nihil significatur aliud, nisi remitti pœnitentiam, quæ pro tanta parte pœnæ peccatis debitæ expianda necessaria fuisset. Indulgentia vero plenaria totum pœnæ reatum tollit, qui post culpam remissam forte remansit. Denique Indulgentia plenior vel plenissima etiam in Iubilæo, re vera non differt à plenaria simpliciter & absolute concessa. neque solida est illa quorundam distinctio, quod plena referatur ad solam pœnam peccatis mortalibus debitam; plenior addat remissionem pœnæ debitam peccatis venialibus, plenissima adiungat absolutionem non solum à pœna, sed etiam à culpa, saltem veniali. Posset tamen fieri vt Bonifacius VIII. qui in Extrauaganti Antiquorum, primus vsus est illis vocibus, Indulgentiam plenam, largiorem, & plenissimam; retulerit plenam ad remissionem totius pœnitentiæ iniunctæ, pleniorem, siue largiorem ad remissionem totius pœnitentiæ, quæ secundum Canones iniungi debuisset; plenissimam, ad remissionem totius pœnitentiæ, quæ à diuino iudicio posset exigi. Vide de hac tota re Ioannem de Turrecremata in commentario distinctionis primæ de pœnitentia, super illud, Item in Leuitico, quæst. 4. Nauarrum in tract. de Iubilæo notab. 9. & 31. & Antonium Cordubensem quæst. 32. de Indulgentijs.

A Existit autem hoc loco dubitatio, num Indulgentiæ aliquot dierum, vel annorum huius vitæ respondeat in Purgatorio relaxatio pœnæ totidem dierum vel annorum. Et quidem omnes conueniunt, cum per Indulgentias condonantur pœnitentiæ aliquot dierum, vel annorum, consequenter etiam remitti pœnam Purgatorij, quæ pœnitentiæ condonatę respondet. sed verum pœnitentia vnius diei, vel vnius anni in hac vita tantum reatus pœnæ coram Deo expiare valeat quantum expiaret vnus dies, vel annus in Purgatorio exactus, quæstio est. Nam Dominicus à Soto in 4 dist. 21. quæst. 2. art. 1. contendit pœnã Purgatorij tanto esse acriorem pœnis huius vitæ, vt vnus dies in Purgatorio exactus multo amplius de reatu pœnæ peccatis debitæ detrahat, quam multi anni vitæ præsentis in pœnitentia seuerissime agenda consumpti. ex quo ipse colligit, neminem quantumuis insignem peccatorem in Purgatorio pœnã daturũ ad viginti annos, & fortasse ad decem vel pauciores. Sed communis sententia contrarium docet, vt videre est apud Paludanum in 4. dist. 20. q. 4. Hadrianum in tract. de Indulg. §. Peter fortasse. Nauarrum de Iubilæo notab. 11. num. 22. Cordubensem quęst. 32. de Indulg. proposit. 3. & alios quos citat Siluester in Summa, verbo Indulg. num. 8. Quamuis enim pœna Purgatorij sit acrior omnibus pœnis, quas in hac vita experti summus, vt docent Sancti Patres, Augustinus in Psal. 37. Gregorius in Psalmum tertium pœnitentialem, Beda in eundem Psalmum, Anselmus in commẽtario capitis tertij prioris Epistolæ ad Corinth. & Bernardus in serm. de obitu Humberti Monachi: tamen ad expiandum reatum pœnæ efficacior est pœna voluntaria huius vitæ, quam pœna acrior Purgatorij, quoniam hoc est tempus misericordiæ, illud iustitiæ. Itaque in hac vita non est debitum vllum pœnæ iam grande, quod non possit vno die, vel etiam vna hora per martyrium omnino dissolui; pro quo tamen soluendo in Purgatorio vix multi anni sufficerent. sic enim loquitur sanctus Cyprianus lib. 4. epist. 2. *Aliud est longo tempore pro peccatis cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Quod idem vehementissima contritione dici potest, de qua re multa extant exempla in historijs. sed illud vnum hoc loco sufficiet, quod se præsente contigisse narrat Io. Climacus in libro suo de scala Paradisi, gra. 4 scribit enim, latronem quendam omni genere scelerum coopertum tanto ardore animi peccata sua publice patefecisse, vt reuelatum sit sanctis aliquibus viris ea omnia continuo illa satisfactione purgata fuisse atque deleta. Constat præterea ex venerabili Beda lib. 5. historiæ Anglicanæ cap. 13. alijsquè probatis auctoribus, plurimas animas in purgatorio vsque ad diem Iudicij, id est, per multas annorum centurias cruciandas: cum tamen nulla sit multitudo, vel grauitas peccatorum, quæ non possit in hac vita per pœnitentiam deleri non solum quo ad culpam, sed etiam quo ad pœnam. Denique legimus in auctoribus grauissimis viros aliquos sanctos ob vnum solum peccatum non paruo tempore in Purgatorio cruciatos, vt patet de Paschasio Card. Romano apud Sanctum Gregorium lib. 4. Dialogorum cap. 40. & de Seuerino Coloniensi Episcopo apud Sanctum Petrum Damiani in epist. de miraculis sui temporis ad Desiderium

Eidem verò Euangelizanti debetur præmium in æterna vita secundum iustitiam distributiuam. id enim est quod promittit scriptura 1. Petri secundo, cum ait: *Pascite, qui in vobis est gregem Dei, et cū apparuerit Princeps Pastorum, accipietis immarcescibilem gloriæ coronam*. De quo præmio loquens B. Paulus 1. Cor. 3. *Vnusquisque*, inquit, *mercedem accipiet secundum suum laborem*. Idem etiam quotidie videmus in rebus humanis. Miles enim, qui fideliter, fortiterquè se gerit in bello, meretur ex iustitia commutatiua stipendium ordinarium, & rursus ex distributiua meretur gratiam Ducis, ac vt in distributione graduum, atque honorum militarium alijs præferatur, qui minus fideliter, aut minus fortiter se gesserunt. Porrò assumptio eiusdem argumenti non minus est certa. Quod enim compensatio pœnæ pertineat ad iustitiam commutatiuam, perspicuum est ex sacris literis. Deuteronomij 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus. Neque de hac re vlla dubitatio esse potest: quòd autem meritis operum bonorum respondeat præmium secundum iustitiā distributiuam saltem secundum substantiam, docent Theologi ex eo quod in scripturis Deus, vt Iudex distribuit vnicuique secundum opera sua, vt patet Matth. 25. in parabola de talentis, & ex illo Apostoli 2. Timoth. 4. *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex*. & passim in sacris literis, vt Act. 10. Rom. 2. & alibi dicitur Deus non esse acceptor personarum: quod vitium contrarium est iustitiæ distributiuæ, vt S. Thomas docet in 2. 2. quæst. 63. artic. 1. Igitur satis constat, idem opus bonum posse meritorium esse vitæ æternæ, & simul satisfactoriū pro temporali pœna: nec minus meritorium, quia satisfactorium;

Secunda Propositio. *Opus bonum, qua parte meritorium est, non potest alij applicari. potest tamen, qua satisfactoriū est*. Prior huius sententiæ pars extra controuersiam est; nam is dicitur mereri qui bene operatur, & ex bono opere dignus est præmio: non potest autem fieri, vt ex eo quod vnus bene operatur, alter censeatur bene operari, vel dignus præmio habeatur. Deinde nemo potest proprio merito spoliari, quantumuis pro alijs oret, vel ieiunet, vel eleemosynas faciat, non igitur meritum suum cum alijs communicare potest, & hoc est quod scripturæ passim docent, cum dicunt, vnusquisque propriam mercedem accipiet 1. Corinth. 3. & reddet vnicuique secundum opera sua, Psalm. 61. potest quidem vnusquisque per opera sua bona impetrare alijs diuina aliqua beneficia, potest etiam communicare opera sua bona, quod attinet ad satisfactionem pro reatu pœnæ, vel ad gaudium, quod inde percipitur. sic enim Dauid affirmat, se participem fuisse omnium timentium Deum, Psal. 118. Sed vt alius ex merito alterius sit dignus præmio, vel vt qui bene operatus est, merito suo priuetur, fieri non potest. Posterior pars eiusdem sententiæ non difficulter probari potest. nam satisfactio est compensatio pœnæ, vel solutio debiti: potest autem vnus ita pro alio pœnam compensare, vel debitum soluere, vt ille satisfecisse merito dici possit. Præterea, qui pro alio satisfacit, non potest eodem opere pro se satisfacere, igitur verè satisfactionem suam cum altero communicauit. Et possunt hæc omnia familiaribus exemplis illustrari. Nam potest ciuis propria pecunia debitum alterius ciuis ita dissoluere, vt non possit eadem pecunia debitum aliquod suum simul dissoluere: & rursus non potest vnus ciuis bonis operibus suis efficere vt alius ciuis dignus sit Magistratu, quod ad iustitiā distributiuam pertinet, cum tamen possit debito pecuniario eum liberare, vt satisfecisse dici possit, si pro eo debitum soluat, quod pertinet ad commutatiuam. sic igitur nemo potest meritum proprium, cui debetur præmium ex iustitia distributiua, alteri applicare, potest tamen applicare satisfactionem, quæ ex iustitia commutatiua exigitur pro pœna.

Tertia Propositio; *Extat in Ecclesia thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitus, qui nunquam exhauriri potest*. Hæc propositio in dubium reuocari non potest: Nam Christi passio precij fuit infiniti, cum esset passio personæ infinitæ, Verbi videlicet incarnati. Sic enim loquitur Apostolus Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo*. Itaque Deus est, qui sanguinem fudit pro Ecclesia, sed in carne humana hypostaticè assumpta illū fudit, vt ait B. Petrus in priori epist. cap. 4. *Christo*, inquit, *in carne passo*. Dignitas autem satisfactionis mensuram accipit à dignitate personæ satisfacientis, quemadmodum grauitas offensionis à dignitate personæ læsæ. Deinde Christus pro hominibus omnibus mortuus est, vt Apostolus scribit 2. Cor. 5. *Pro omnibus*, inquit, *mortuus est Christus*. & vt sanctus ait Ioannes in priori epist. cap. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*. Certum est autem non omnibus hominibus qui hactenus vixerunt, precium mortis Christi reipsa applicatum fuisse ad eorum expianda peccata, immo maiorem partē hominum morti æternæ addictam esse, *multi enim sunt vocati, pauci verò electi*. Matth. 20. *Et: lata est porta, & spaciosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam*. Matth. 7. Superest igitur multum illius precij, quod semper applicari possit, etiam si infinitum non esset, sicut reuera est, & semper redundabit. præsertim cum tota Christi satisfactio nobis applicari possit, cum ipse per se nulla satisfactione indiguerit, qui peccatum non fecit, nec facere potuit. Nam vt dicit Apostolus ad Hebr. 7. non habuit Christus necesse prius pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi. cum fuerit semper sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus. & vt idem ait 2. Cor. 5. *factus est peccatum, id est, hostia pro peccatis is qui peccatum non nouerit. Ipse enim peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius* 1. Petri 2.

Quarta Propositio, *Ad hunc thesaurū superfluentium satisfactionem, pertinent etiam passiones B. Mariæ Virginis, & omnium aliorum sanctorum, qui plus passi sunt quam eorum peccata requirerent*. Hanc propositionem nullo modo audire possunt Hæretici nostri temporis, ac potissimum Ioannes Caluinus, & Martinus Kemnitius, quorum argumenta suo loco soluemus. Asserimus igitur non paucos sanctos homines multo plura propter Deum, & iustitiam esse perpessos, quam exigeret reatus pœnæ temporalis cui fuerunt obnoxij propter culpas ab ipsis commissas. Nam culpam ipsam, & reatum pœnæ sempiternæ nō ipsorum satisfactionibus,

ctionibus, sed Christi sanguine expiari Ecclesia Catholica docet. Probatur hęc veritas, primum ex passionibus B. Virginis. Constat enim Virginem Mariã nullo actuali peccato maculatam fuisse, pium quoque est existimare, ab originali quoque peccato immunem illam fuisse, vt alibi docuimus, sed hoc in pręsenti ad rem nostram nõ pertinet. Actuali autem peccato caruisse Virginem sanctissimam, communis est totius Ecclesiæ sensus, vt Concilium Tridentinum affirmat sess. 6. Can. 23. Sanctus quoque Ambrosius serm. vltimo in Psalm. 118. scribit B. Virginem fuisse ab omni integram labe peccati. Et Sanctus Augustinus lib. de natura & gratia cap. 36. dicit ei tantum gratiæ collatam, vt peccatum omni ex parte vinceret. Quod idem docet Sanctus Bernardus in epist. 174. Liturgiæ Græcorum Basilij & Chrysostomi prædicant Virginem Mariam prorsus irrepræhensam, & incontaminatam, immo puriorem & sanctiorem ipsis Cherubim, & Seraphim. Denique verba illa Canticorum 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Nulli particulari personæ aptius quam B. Virgini conueniunt. Non igitur eguit Virgo Maria vlla satisfactione pro se, & tamen plurima passa est propter Deum, ac præsertim cum animam eius gladius doloris pertransijt, iuxta Simeonis vaticiniũ Luc. 2. Secundo, idem probari potest ex passionibus Sancti Ioannis Baptistæ, quem constat in vtero sanctificatum vitam innocentissimam duxisse, vt vix leuissimis culpis, & paucissimis obnoxius fuerit, vt non immerito de ipso cantetur.

Antra deserti teneris sub annis
Ciuium turmas fugiens, petisti,
Ne leui saltem maculare vitam
Famine posses.

Et tamen ex Euangelio discimus, totam eius vitam adeo seuere & duriter actam, vt exemplar pœnitentiæ omnibus esse potuerit, & tandem pro veritate vincula, carcerem, & ipsam capitis obtruncationem passum esse. Quare in dubium reuocari non potest, quin ingens omnino cumulus passionum ei superfuerit, quo ipsa ad expianda propria peccata non eguit. Tertio idem ostendi potest ex passionibus Sanctorum Prophetarum. Fuerunt enim omnes viri sanctissimi; ita vt modica omnino pro suis culpis satisfactione opus habuerint; & tamen tot angustijs, & afflictionibus oppressi fuerunt, vt plurima & maxima peccata expiare potuerint. De se B. Iob, vnus ex vetustissimis Prophetis sic ait cap. 6. *Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui; & calamitas quam patior in statera, quasi arena maris hęc grauior appareret.* Similia dicere potuissent Helias, Heliseus, Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij Sanctissimi Prophetæ qui grauissimas persecutiones ab impijs, vel etiam ipsam mortem pertulerunt. De his enim scribit Apostolus ad Hebr. 11. *Alij vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt; secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt; circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat Mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ.* Quarto idem clarissime demonstrari potest ex passionibus Apostolorum. Nam de se B. Paulus in epist. posteriore ad Corinth. cap. 11. *Ministri,* inquit, *Christi sunt, & ego, vt minus sapiens dico; plus ego, in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, &c.* & tamen quam parum deberet pro suis ipse culpis satisfacere, indicat in priore ad Corinth. cap. 4. cum ait: *Nihil mihi conscius sum.* & 2. Corinth. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Porrò de omnibus Apostolis idem B. Paulus 1. Cor. 4. *Puto,* inquit, *quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos:* & infra; *Vsque in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus, blasphemamur, & obsecramus tãquã purgamẽta huius mundi facti sumus omniũ peripsema vsq; adhuc.* Sexto idẽ probat ex passionib. Martyrum, qui plane innumerabiles fuerunt. constat enim Martyrium tam plenam satisfactionem esse, vt expiare possit reatum contractum ex quantouis ingenti numero, & magnitudine peccatorum. Nam dummodo constet aliquem esse verè Martyrem, Ecclesia nõ dubitat, eum inter sanctos, & Beatos numerare, etiamsi ante martyrium multis flagitijs fuerit coopertus. Promissio enim Domini generalis est, Mat. 10. *Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Et; *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Quare B. Cyprianus lib. 4 epist. 2. affirmat, Martyres omnes statim a morte cœlum ascendere ad coronam percipiendam. Sanctus quoque Augustinus tract. 84. in Ioannem dicit pro Martyribus in Ecclesia non orari, cum nos potius debeamus eorum orationibus commendari, & serm. 17. de verbis Apostoli; *Iniuriam,* inquit, *facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Quod idem scribit Innocentius c. Cum Marthæ, de celebr. miss. nec vllus Catholicorum contradicit. Cum igitur Martyrium, omnem reatum, quamuis grauissimum expiare possit: & multi Martyres reatus leuissimos, aut etiã nullos habuerint ipso tempore martyrij, certè sequitur, vt ingens cumulus satisfactionum Martyribus superfuerit. Sexto denique idem probatur ex fructibus pęnitentiæ plurimis, & maximis quos pertulerunt tam multi Sancti Confessores, ac præsertim Eremitæ, qui longissimo tempore vitam Sanctissimam, & laboriosissimam id est, asperrimam & durissimam peregerunt, quos non est dubium in hoc spiritale ęrarium multum omnino satisfactionum contulisse.

Quare rectè Clemens VI. Pontifex in Constitutione Extrauagantis, quæ incipit, Vnigenitus, titulo de pœnitentijs, & remissionibus, declarauit, extare in Ecclesia thesaurum spiritalem ex passionibus Christi & Sanctorum omnium conflatum. Quo thesauri nomine nihil aliud intelligimus nisi passiones plurimas, quibus non eguerunt ad propria delicta expianda qui eas perpessi sunt, & tamen non perierunt, nec obliuioni traditæ sunt, sed viuunt, ac permanent ante oculos Dei.

CAPVT

CAPVT III.

Esse in Ecclesia potestatem applicandi thesaurum satisfactionum, ac per hoc Indulgentias concedendi.

DEMONSTRAVIMVS hactenus extare in Ecclesia thesaurum satisfactionum ex passionibus Christi & Sanctorum, quæ ipsis ad expiandum reatum proprium necessariæ non fuerunt. Sequitur nunc, vt ostendamus, esse potestatem in Ecclesia thesaurum eiusmodi applicandi alijs, qui indigent. quod vt planius fiat, propositiones aliquot in medium adferemus.

Prima Propositio, *Satisfactiones Christo & Sanctis supervacaneæ, applicari possunt alijs, qui rei sunt luendæ pœnæ temporalis*. Probatur Primo ex articulo Symboli Apostolici, Communionem sanctorum. Docemur enim in hoc articulo, fideles omnes esse inuicem membra, & quasi vnum quoddam corpus, vt etiam B. Paulus affirmat Rom. 12. & 1. Cor. 12. & sicut membra viua se inuicem iuuant, ita fideles inter se bona sua communicare, præsertim cum ea, quæ vni superflua sunt, alteri necessaria vel valde vtilia esse possint. Secundo probari potest ex verbis Apostoli Pauli 2. Cor. 12. *Ego libentissime impendam, & superimpendar ipse pro vobis*. Et 2. Timoth. 2. *Omnia sustineo propter electos*. & Coloss. primo. *Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia*. Quamuis enim possint hæc verba ita exponi, vt significent, Apostolum, passum esse multa propter electos, & propter Ecclesiam, quia non potuit Euangelium prædicare, nisi se multis periculis exponeret, & multos labores subiret, & rursum passum esse pp electos, pp Ecclesiã, vt exẽplo suo infirmos confirmaret, & ad brauium supernæ vocationis accenderet: tamen negari non potest, quin possint etiã recte exponi de communicatione satisfactionum: nã isti sensus inter se non pugnant, & possunt omnes simul admitti. Optauit enim Apostolus fidelibus prodesse omnibus modis, quibus id fieri poterat; nihil enim excipit, qui dicit, *libentissime impendar ipse pro vobis*. Potuit autem prodesse communicando passiones suas ad expiandum reatum temporalem, cum sibi eiusmodi satisfactiones abundarent, vt iam ostẽdimus; igitur optauit & voluit etiam hac ratione fidelibus prodesse, quare patiendo adimplebat ea, quæ deerant passionum Christi, id est, quæ Christus in sanctis suis adhuc passurus erat, pro corpore ipso Ecclesiæ siue instruendo prædicationibus, siue confirmando exemplis, siue expiando satisfactionibus. Quod autem Apostolus Paulus optauit, optarunt sine dubio cæteri Sancti Apostoli, aliíque pij viri, qui Dei & proximi charitate flagrabant. Certe sanctus Augustinus tractatu in Psal. 61. satis aperte colligit ex hoc loco Apostoli, conferri in commune bonum Reipublicæ Christianæ passiones Sanctorum, quæ adiunctæ passionibus Christi hactenus sunt, & vsque ad mundi finem adiungentur.

Secunda Propositio, *Ecclesiæ Pastoribus auctoritas diuinitus concessa est, thesaurum satisfactionum dispensandi, ac per hoc Indulgentias concedendi*. Probatur primo ex verbis illis Domini Matth. 16. *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis*: est enim hæc promissio amplissima ac generalis, nec restringitur ad peccata, qualis est illa Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata &c.* Sed complectitur omnia vincula, quæ impedire possunt homines à consecutione salutis æternæ. Itaque in hoc verbo fundatur potestas non solum absoluendi à peccatis in Sacramento pœnitentiæ, sed etiam absoluendi à censuris quibuscunque, necnon dispensandi in legibus, in votis, in iuramentis, dum causa rationabilis adest. Promittitur enim his verbis Apostolo Petro supremum tribunal Ecclesiasticæ potestatis, vt loco Christi Ecclesiam omnem regere, & iudicare summa cũ potestate possit, quod ei tunc demum exhibitum est, cum à Christo audiuit Ioan. 21. *Pasce oues meas*. De qua re multa scripsimus in libro primo de Summo Pontifice, vbi etiam obiectiones Hæreticorum refutauimus. Quare quemadmodum Petrus vt supremus Iudex loco Christi absoluere potest homines peccatores ritè dispositos à culpis quibuscunque, applicando illis per Sacramentum Baptismi vel pœnitentiæ Christi merita, ita etiam potest absoluere eosdem extra Sacramentum à pœnis temporalibus, applicando eisdem Christi, & Sanctorum passiones. Ratio autem cur reatus culpæ soluatur in Sacramento, reatus autem pœnæ extra Sacramentum, est in promptu. quãuis enim potestas soluendi sit generalis, tamen debent omnia solui prout exigit eorum natura. culpæ lethales non soluuntur sine infusione gratiæ: infusio autem gratiæ non datur ministerio humano, nisi per Sacramenta: reatus autem pœnæ remanentis post dimissam culpam, soluuntur extra Sacramentum, quia non requirit infusionem nouæ gratiæ, sed eam iam adeptam præsupponit. Porrò superesse sæpenumero pœnam temporariam luendã post dimissam culpam, probatũ est à nobis fusissimè in lib. 4. de pœnitentia, quæ non sunt hoc loco repetenda. Posse autem reatum earum pœnarum expiari Christi, & sanctorum passionibus, quæ in thesauro Ecclesiæ reconditæ asseruantur, paulo ante demonstratum est. Eodem pertinent illa verba, Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis*. Ne quis enim Ecclesiam contemneret, de qua dictum erat paulo ante in eodem loco, *Si te non audierit dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*; addit Christus tantam fore potestatem Præsulum Ecclesiæ, vt quæcunque ipsi ligauerint, vel soluerint, sint etiã apud Deum ligata, vel soluta, cum ipsos loco suo Iudices & Principes Ecclesiæ esse voluerit. & cum hæc etiam promissio generalis sit, nulla est ratio, cur non possit extendi ad solutionem reatus pœnæ temporalis, præsertim cum diuinæ iustitiæ satisfiat ex redundantibus satisfactionibus Christi, & Sanctorum, cur enim potius colligatur ex his verbis potestas absoluendi à reatu culpæ etiã lethalis per applicationem meritorũ Christi: quam absolutio à reatu pœnæ per applicationem eorundẽ meritorum, cum constet vtrumque reatum solubilem esse, & verba Domini generalia sint? Secundo probatur hæc eadem potestas ex praxi, & vsu ppetuo Ecclesiæ Catholicæ: qd enim

Ecclesia

Ecclesia semper in vsu habuit, dubitari non potest, quin sit à Deo, etiamsi forte fundamentum eius consuetudinis nos lateret. Ipso Apostolorum tempore concessam fuisse Indulgentiam, perspicuum est ex verbis illis B. Pauli 2. Corinth. 2. *Cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur à Satana.* Rogauerant Corinthij B. Paulum, vt Theodoretus, & S. Thomas hoc loco docent, vt incestuoso excommunicato & seriam pęnitentiā agenti ignosceret, & condonaret quod supererat pęnitentiæ, annuit B. Paulus, & iussit, vt ipsi nomine suo indulgerēt. ac vt videamus nihil defuisse eorum quæ ad iustam Indulgentiam pertinent, quę tria numerātur à Theologis, & à nobis suo loco fusius tractabuntur, nimirū auctoritas in concedente, pietas in causa, & status gratię in suscipiēte: Apostolus in persona Christi, id est, auctoritate à Christo accepta indulgere se dicit, idq; propter ipsos, id est, propter, communem ipsorum vtilitatem, vt non detur locus insidijs Diaboli ob nimiam Prælati seueritatem. Deniq; constat ex eadem epistola Corinthium incestuosum tantum de suo peccato dolorem concepisse, vt periculum esset ne nimia tristitia absorberetur; ex quo intelligimus, eum per veram pęnitentiam ad statum gratiæ peruenisse.

Post Apostolica tempora extant testimonia Tertulliani & Cypriani de remissione pęnæ, quam Pontifices faciebant, vel ad Martyrum intercessionem, vel alijs de causis, neque multum refert quod Pontifices illi non dicerent se ex thesauro satisfactionum Indulgentiam dare. nam neque dicebant cum per Baptismi, vel Pęnitentiæ sacramentum peccata remittebant, se id facere applicando merita Christi: & tamen sine dubio Christi merita applicabant, vt etiā Aduersarij cōcedunt. debet. n. diuinæ iustitię satisfieri, siue in sacramento, siue extra sacramentum peccatorum debita remittantur. quanquam nec omnino de thesauro siluerunt, vt statim dicemus. Sed testimonia ipsa videamus Tertullianus in libro ad Martyres c. 1. *Quam pacem,* inquit, *quidam in Ecclesia non habentes, à Martyribus in carcere exorare consueuerunt. & ideo ea etiā propterea in vobis habere, & fouere, & custodire debetis, vt si forte & alijs pręstare possitis.*

S. Cyprianus lib. 3. epist. 15. quæ in editione Pameliana est epistola 11. scribit S. Martyribus, qui pacem dari lapsis petierant, eosquē monet, vt cautè, & cum delectu lapsos commendent Episcopis. *Petitiones,* inquit, *& desideria vestra Episcopo seruent, & ad pacem vobis petētibus dandam maturum, & pacatum tempus expectent.* Et infrà: *Ora vos quibus possum precibus, vt Euangelij memores, & considerantes quæ & qualia in præteritum antecessores vestri Martyres concesserint, quam solliciti in omnibus fuerint, vos quoque sollicite et cautè petentium desideria ponderetis, vtpotè amici Domini, & cum illo postmodum iudicaturi inspiciatis, & actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum quoque delictorum genera, & qualitates cogitetis, ne si quid abrupte & indigne vel à vobis promissum, vel à nobis factum fuerit, apud Gentiles quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere incipiat.* Idē in sermone de lapsis extremo: *Pęnitenti,* inquit, *operanti, roganti pōt clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus et petierint Martyres, & fecerint sacerdotes.* Hęc ille. Nō est aūt credibile pęnitentes ambiuisse patrocinia Martyrum in carceribus constitutorum, quando integrā A pęnitentiam peragere volebant: sed quando pacem, id est, absolutionem, & communicationem sibi dari cupiebant, non peracta integra pœnitentia proinde à Martyrib. petebāt, vt sibi ab Episcopis partē pęnitētię condonari, hoc est, Indulgentiam dari precarentur.

Illud quoq; obseruandum est, Episcopos dare solitos Indulgētiam ad preces Martyrū, non solū vt Martyres honorarent, & ad consumandū martyriū accēderent, sed ēt quia videbant, merita Martyrum posse cōicari pęnitentib. & acceptari passiones eorū pro satisfactione, quæ lapsis pęnitentib. deerat. atq; ita vetus ēt Ecclesia ad thesaurū respiciebat cum Indulgentias daret. Id quod ex Tertulliano colligi pōt; qui posteaquā Hæreticus esse cæpit, in libro de pudicitia ca. 22. B negauit quod antea in lib. ad Martyres cōcesserat, posse videlicet ad preces Martyrū indulgeri lapsis recōciliationē. & rationē adfert, quia nō supersunt Martyribus satisfactiones, quas cū lapsis cōicare possint: *Sufficiat,* inquit, *Martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel superbi est in alios quoq; spargere, quod pro magno fuerit consecutus.* & infra sic Martyrem alloquitur: *Si peccator es, quō oleū facula tuæ sufficere & tibi & mihi poterit.* Ex cuius verbis manifestè colligit, Martyrū passiones applicari solitas illis, qui ad petitionē ipsorū Martyrū indulgentiā consequebantur. Nec ratio C Tertulliani solida est, cū iā ostenderimus plurimorū Martyrum passiones verè potuisse non solum ipsorū Martyrum, sed etiam aliorum hominum debita expiare, quod attinet ad reatum pœnæ temporalis.

Post illa tempora extant Cōcilia Ecclesiæ antiquissima, partim generalia, partim ēt diuersarū Prouinciarū, in quib. per Episcopos Indulgentiæ pęnitentib. conceduntur. Conciliū Nicęnum primū Canone 11. vel in alia editione 12. statuit, vt qui serio pęnitentiā agunt, possint Indulgentiā aliquam ab Episcopo obtinere. *Licebit,* inquit, *Episcopo ne his aliquid humanius cogitare:* negligentiores autem iubet idem Conciliū, vt definitū tēpus pęnitentiæ omninò explere debeāt. Quid aūt hoc est, nisi priorib. aliquid, posteriorib. ni- D hil indulgere? Similia habentur in Concilio Ancyrano can. 5. in Concilio Laodiceno can. 2. quorum alterū non diu ante Nicænum, alterū non diu post Nicænū celebratū fuit. Idem ēt docet S. Basilius in epistolis suis Canonicis quę habentur in Nomocanone Photij Can. 73. A tempore aūt S. Gregorij vsus Indulgētiarū vsq; adeo notus & perspicuus fuit, vt ne Aduersarij quidē id negare, nisi omnino impudenter valeāt. Nam S. Gregorium Indulgentias in dieb. stationum populo concessisse testantur grauissimi auctores. S. Thomas in 4. sent. d. 20. q. 1. ar. 3. quæstiun. 2. & qui eū præcessit Gulielmus Altisiodorensis lib. 4. Summæ Theologicę tract. 6 c. 9. Leonē III. Pontificē ante an- E nos 800. Indulgētias cōcessisse, testis est S. Ludgerus in epistola de S. Suuiberto, quę extat apud Suriū tom. 2. post vitā S. Suuiberti à S. Marcellino descripta. Sic n. loquitur in ea epistola S. Ludgerus c. 9. *Idem S. Leo Papa anno Dominicæ Incarnationis 803. cum magna solemnitate suorū Cardinaliū, Archiepiscoporū, Episcoporum, & Prælatorū ad Imperatorem Carolū in Germaniam veniens, & ab eodem Imperatore imperialiter cū suis susceptus, inter multa pietatis suæ opera, instantia eiusdē Serenissimi Imperatoris & Regis, Aquisgrani in palatio dedicauit Ecclesiam perpetuæ Virginis Mariæ, donans eandem Ecclesiam multis Indulgentijs.* & infra: *Et Coloniæ Agrippinæ tam ad Sanctū Martinum, quàm*

in Capitolio altaria consecrauit, & multa alia Monaste- A ria & altaria, ac cappellas per Alemaniam, & Galliam consecrauit; vbique multas Indulgentias conferendo. & infrà: *Obtulit idem S. Papa eidem Ecclesiæ speciales Indulgentias cunctis fidelibus celebrantibus festum S. Suniberti Episcopi, & ad diuina confluentibus*, Hæc ille. Sergium iuniorem Pontificem, qui sedit circa annum 844. concessisse Indulgentiam trium annorum, & trium quadragenatum visitantibus Ecclesiam S. Martini in montibus in die festo eiusdem Ecclesiæ cõstat ex memoria huius rei, quæ extat in marmore inciso literis antiquissimis in eadem Ecclesia, vt nulla fingi possit suspicio fraudis. Neque vllo modo credibile est, Leonem III. aut Sergium II. aut Gregorium Pri- B mum, cum viri Sanctissimi essent, ausos fuisse rem nouam instituere, quam à prædecessoribus non accepissent, & modus ipse loquendi S. Ludgeri, & verba in marmore incisa iussu Sergij, apertè indicabit, rem solitam fuisse Indulgentiarum concessionem. Multa his similia de posterioribus Pontificibus, vt Gregorio VII. Alexandro III. & alijs referre possemus. sed Aduersarij nõ negãt, quin à posteriorib. Põtificib. Indulgẽtiæ cõcessæ fuerint. Tertio probatur eadẽ hæc potestas ex Cõcilijs Generalib. Ecclesiæ Catholicæ, in quibus Indulgentiæ conceduntur, vel probãtur. quod .n. Cõcilia Generalia docent, id vniuersa Ecclesia docet. Habemus anno 1096. Concilium Claramontanum Generale teste S. Antonino 2. p. hist. tit. 16. cap. 1. §. C 23. in quo Vrbanus II. Papa Indulgentiam plenariã tribuit ijs, qui ad sacrum bellum proficiscebantur. Paulo post, anno videlicet 1116. in Concilio Lateranensi Generali, & numerosissimo Paschalis II. Papa concessit Indulgentiam 40. dierum ijs, qui ad Concilium prædictum venerant, teste Abbate Vrspergensi, qui tunc viuebat, in chronico anni 1116. Rursus anno 1213. teste Abbate Vrspergensi Innocentius III. concessit Indulgentiam plenariam pro auxilio terræ Sanctæ, & simul indixit Concilium Generale Lateranense frequentissimum, quod celebratum est anno Domini 1215. atq; in eo de Indulgentijs quoq; actũ est, & emendati abusus, qui circa Indulgentias paula- D tim irrepserant, vt patet ex cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. emendatio vero abusuum testatur rem esse antiquissimam, non enim irrepunt abusus, nisi in ijs rebus, quæ diu fuerunt in vsu. Similis emendatio legitur in Cõcilio Generali Lugdunensi vt habemus in Sexto, de pœnit. & remiss. cap. 1. & in Concilio Generali Giennensi, vt habemus in 2. Clementina, eodẽ titulo. In Concilio vero Constantiensi item Generali, non solum damnantur errores de Indulgentijs Ioannis VVicleffi, sess. 8. sed etiam in vltima sessione concedit Martinus V. Indulgentiam plenariam. Deniq; Tridẽtinum Concilium sess. 25. iterum probat vsum Indulgentiarum, & emendat abusus. Quamuis autẽ hoc argumentum ab auctoritate tot Generalium Con- E ciliorum ab Hæreticis nostri temporis contemnatur; tñ re vera grauissimũ est argumẽtũ Nã Ariani quoq; nihili faciebãt Cõcilium Nicænũ, Nestoriani Ephesinũ primũ, Euthychiani Chalcedonẽse, & cæteri variorũ tẽporũ Cõcilia eorum Episcoporũ, à quibus damnabãtur, & tñ sp Ecclesia Catholica hũc morẽ seruauit, vt in Cõcilijs Hæreses dãnarẽtur, & vt S. Augustinus ad Ianuariũ scribit in epist. 118. semper fuit in Ecclesia plenariorũ Cõciliorũ saluberrima auctoritas.

Quarto probatur rõne petita ab ijs signis ex quib. internoscuntur Catholica dogmata ab Hæresib. nam Catholicorũ dogmatũ hoc est propriũ, vt non inueniatur eorum origo, nisi ad Euangeliũ, vel Apostolos ascendamus. Hæresum aũt semper designari põt certus auctor, & locus, & tẽpus, in quo exoriri cœperũt. Iam verò nullus hactenus indicare potuit auctorem Indulgentiarũ, neq; locũ, vel tẽpus, quo prædicari cœperit. Omnes enim, qui de Indulgentijs mẽtionem faciunt, siue Doctores sint, siue Pontifices, siue ẽt Concilia, ita de ijs loquũtur, vt de re vsitata, & recepta. Quare Martinus Kenicius in quarta parte examinis pag. 329. fatetur originẽ Indulgentiarũ non satis luculenter in historijs notatã fuisse, & quod paulo post pag. 333. affirmat, Indulgẽtias cœpisse circa annũ Domini 1200. manifestè falsũ esse cõuincit ex ijs, q̃ citauimus de Indulgentijs cõcessis à Paschali II. Vrbano II. Sergio III. & potissimum à Leone III. qui sedit annũ Dñi 800. id est, quadringẽtis annis ante millesimũ ducẽtesimũ à Kemnicio notatũ. Initiũ autẽ Hæresis contra Indulgentias notissimũ est. Constat .n. non solũ ex Catholicis, sed ẽt ex ipso Kemnicio pag. 375. primos fuisse Valdenses, qui doctrinam Ecclesiæ de Indulgentijs oppugnare cœperunt. Valdenses aũt quorum auctor Valdesius ciuis Lugdunensis fuit, à qua ciuitate Pauperes de Lugduno appellati sunt, constat mundo apparuisse circa annũ Domini 1170. ex Claudio Cusortdio in libro contra Valdenses extremo. Ex quo etiam confutatur error Kemnicij de origine Indulgentiarum. Nam si Valdenses, qui Indulgentias oppugnabãt exorti sunt circa annum Domini 1170. quomodo fieri potest, vt Indulgentiæ ipsæ cœperint circa annum Domini 1200.

Quinto probatur ex diuinis testimonijs reuelationum & miraculorum. Nam S. Bernardus prædicauit multis in locis Indulgẽtias, quas Eugenius III. Papa concessit ijs, qui accepta Cruce ad bellum sacrũ Hierosolymitanum proficiscerentur, & prædicationẽ suam miraculis plurimis & maximis cõfirmauit, vt cognosci potest ex vita eius fideliter scripta lib. 3. ca. 4. & ex initio libri Secũdi de Cõsideratione eiusdẽ Bernardi. Sanctus quoq; Frãciscus diuina reuelatione Indulgẽtiam à Domino, & ab eius Vicario Romano Pontifice obtinuit pro Ecclesia sanctæ Mariæ de Angelis. de qua Indulgentia plura dicemus in 2. lib. c. vlt. ad quẽ locum Lectorem remittimus. S. Brigitta Vidua sanctissima, cuius reuelationes diligenter examinatæ, & approbatæ per viros doctissimos fuerũt, ab ipso Christo non semel admonita est de Indulgentijs maximis q̃ sunt Romæ. Vide li. 6. Reuelationũ c. 102. & 105.

Sexto & vltimò probatur ratione ducta à simili. Nam in omni bene instituta Republica pertinet ad Principem, vel Magistratum dispensatio communiũ bonorum, & rursus ad eosdem pertinet admittere satisfactionem vnius pro altero, si ita iudicent expedire vtilitati eiusdem Reipublicæ. Vt exempli gratia si Princeps aliquis debeat stipendia multa militibus, & rursum habeat in carceribus multos, qui ob fraudes fisci rationibus illatas, debeant pœnam luere vel in pecunia, vel in corpore, si forte milites illi ex diuitijs ciuitatibus locupletati, stipendijs non egeãt, eaque Reipublicæ condonent pro arbitrio Principis eroganda, certe poterit Princeps ob vtilitatem aliquam Reipublicæ ex militaribus illis stipendijs fisco suo pro debitis miserorum, qui carceribus detinentur, satisfacere, & miseros illos absoluere.

nere. At certum est, Episcopos, Principes esse populi Christiani, & Romanum Pontificem in vniuersa Ecclesia loco Christi Summum Magistratum gerere: nec minus est certum, extare in Ecclesia thesaurũ satisfactionum ex passionibus Christi & Sanctorum, qui ipsi non egent, & in communem fidelium vtilitatem erogari desiderant: denique certum est, multos esse fideles homines, & Dei filios, & amicos, qui tamen reatu pœnæ temporalis adhuc tenentur obstricti. cur igitur non possunt Episcopi, ac potissimum Pontifex Maximus, si rationabilis causa subsit, ex thesauro illo pro debitoribus satisfacere Deo, & nomine ipsius Dei, eandem satisfactionem pro debitoribus illis acceptam, atque ea ratione Indulgentiam illis dare, eosq; à reatu pœnæ temporalis absoluere?

Tertia Propositio, *Prælati Ecclesiæ dispensare possũt Christi passionem, tum per sacramenta, tum per Indulgentias; passiones vero sanctorum non nisi per Indulgentias.* Ratio est in promptu. Nam Christi passio, quà parte dispensatur pro iustificatione & reconciliatione peccatorum, non potest ab Ecclesiæ Prælatis dispẽsari nisi per Sacramenta: gratiam enim & gloriam (vt omnes Theologi fatentur) non possit donare extra sacramenta, nisi Deus potestate propria, & Christus per potestatem sibi communicatam à Deo, quam vocant excellentiæ. Quà parte autem eadem Christi passio dispensatur pro remissione pœnæ temporalis, potest & per sacramenta & extra sacramenta dispensari. Nam in sacramento Baptismi virtute passionis Christi remittitur omnis pœna siue temporalis, siue æterna: in sacramento verò pœnitentiæ remittitur semper pœna sempiterna, & pars aliqua pęnæ temporalis. Passiones verò Sanctorum per sacramenta dispensari non queunt. nunquam enim in sacramentis remittitur sine remissione culpę: culpę autem passionibus Sanctorum expiari non possunt. vt illud omittam, quod Sacramenta instrumẽta sunt passionis solius Christi, nec vllam vim habent à passionibus sanctorum, cum ipsi etiam Sancti per Christi Sacramenta sanctificati fuerint. Restat igitur, vt passiones Sanctorum, si vllo modo dispensari debeãt, extra sacramẽta solum, idque pro solutione solius reatus pœnæ temporalis dispensari debeant. Quod si passiones Sanctorum extra Sacramenta dispensentur, dubium esse non debet, quin etiam Christi passio pro solutione reatus pœnę temporalis extra sacramẽta dispensari possit. Atque hæc ad explicandam, & confirmandam veritatem in præsenti sufficiant. nam in sequenti capite ex obiectionum solutione veritas ipsa magis elucescet.

CAPVT IV.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam duorum capitum superiorum.

ADVERSVS ea quæ dicta sunt capite secundo & tertio multa obijciũtur ab Aduersarijs, quæ sunt breuiter diluenda. Omittam autem in præsentia Lutheri, & cæterorum Hęreticorum argumenta, tum quoniam ea simul omnia in secundo libro refellam: tum quia tam malè inter se cohærent, vt vix præ se ferant speciem vel vmbram argumenti. quo magis mirum est propter tam debiles & ineptas rationes potuisse tot populos ab antiqua fide deficere. Adferam igitur solum Durandi & Maironis obiectiones.

Prima Obiectio, Deus Pater Christi meritis, atque in primis acerbissimæ passioni eius & morti cumulatissimum præmium reddidit, vt Apostolus docet in epist. ad Philippenses cap. 2. cum ait, *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis; propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen.* Non igitur supersunt passiones aliquæ non remuneratæ, quæ in thesauro recondantur. Responsio. Christi passiones quà parte merita dici poterant, actiones videlicet virtutum obedientiæ, patientiæ, humilitatis, ac potissimum charitatis, præmium aliquod habuerunt, gloriã corporis, & nominis exaltationem, vt Apostolus scribit: sed quà parte satisfactiones erant, vt opera bona, & pœnalia, nullum omnino præmium in ipsa Christi persona sortitæ sunt, cum ipse nulla peccata propria haberet, pro quibus satisfacere teneretur. Itaque vniuersæ Christi afflictiones, vt rationem satisfactionis habent, superuacaneę ipsi fuerunt, & in thesauro iure continẽtur. quanquam neque integrum præmiũ Christus habuit laborum suorum, quà parte meritorij erant. Nam gloriam animæ essentialẽ sine meritis habuit in primo instanti conceptionis suæ, vt Theologi docent: & cũ ea merita infiniti precij essent, certè non fuit integrum eorum præmium sola corporis gloria, & nominis exaltatio. Quare Theologi rectè statuunt, Christum meruisse de rigore iustitiæ gratiam, & gloriam omnibus hominibus, etiamsi illi infiniti futuri fuissent.

Secunda Obiectio, Culpa lethalis est infiniti damni causa, quod ad se attinet, cum sit offensa Dei, qui est summum, & infinitum bonum. igitur ad culpam lethalem tollendam, necessaria fuit infiniti precij satisfactio. Tota igitur Christi passio, quamuis infiniti meriti fuerit, in redemptione & expiatione culpę lethalis consumitur, ac per hoc nihil superest, quod pro expiãdis pęnis in thesauro reponatur. Respõsio. Si argumentum propositum aliquid efficeret, probaret vnicam solum culpam lethalẽ Christi passione deleri potuisse: & iam non solum pro tollendis pęnis, sed etiam pro tollendis pluribus culpis nihil in thesauro remansisse. sed non ita est: nam multæ culpæ, quarum vnaquæque sit offensio infinita, non requirunt ad sui expiationem multas infinitas satisfactiones: sed vna satisfactio verè infinita, qualis fuit quælibet Christi afflictio, sufficit ad expiandas omnes illas culpas, & pęnas pro eis debitas, nihil enim maius infinito dari potest. Quare verissimè scripsit Innocentius VI. in Constitutione, quæ incipit Vnigenitus, vnam sanguinis guttam Christi, propter vnionem ad Verbum, toti mundo reconciliando satis esse potuisse. Et cum Dominus Christus non vnam sanguinis guttam, sed totum sanguinem pro nobis fuderit, & ab ipsa conceptione vsque ad mortem ardentissima charitate grauissimos labores pertulerit, vt Deo Patri nos reconciliaret, proque culpis nostris diuinę iustitię satisfaceret, dubium esse non potest, quin semper supersit preciũ, idq; infinitũ, quo debita nostra solui possint.

Tertia obiectio. Satisfactio Christi est infinita, vt iam dictum est: non igitur opus est, vt ad satisfactionẽ Christi adiungantur satisfactiones ex passionib. sanctorũ. Responsio. Non est quidẽ opus, vt adiungãtur passiones Sanctorũ passionib. Christi, quasi hæ per se non sufficiãt: Sed adiunguntur tñ, quia æquum est, vt passiones illæ coram Deo nõ sint inanes, præsertim cũ id sit tũ gloriosum Christo, à quo manat omne bo-

His enim duobus explicatis, in promptu erit vera ac A propria Indulgentiæ definitio. Quod ad primum attinet, non defuere, qui Indulgentias nihil esse aliud voluerũt, nisi solutionem id est compensationem pœnarum ex thesauro meritorum Christi, ac Sanctorum depromptam & applicatam auctoritate Pontificis. Ita sensisse videntur Durandus in 4. dist. 20. q. 3. Paludanus ibidem q. 4. Sãctus Antoninus in p. parte Summæ Theologicæ, tit. 10. c. 3. Hadrianus VI. Pontifex in 4. sent. 9. de Indulgentijs. Siluester in Summa, Verbo, Indulgentia, num. 5. & videtur in eadem fuisse sententia Sanctus Thomas in 4. dist. 20. q. 1. ar. 3. ad 2. & 3. Cõtra verò Franciscus Mayrones loco supra citato, contendit Indulgentias nihil esse, nisi iudiciariam B absolutionem. cui prima fronte fauere videntur exempla vetustissimorũ Conciliorum, in quib. videmus ab Episcopis absolui pœnitentes ab aliqua parte mulctę impositæ, nulla facta mentione thesauri spiritualis, vnde compensentur debita illa pœnarum.

Ceterum re tota diligentius considerata, posteriores Theologi definierunt vtrumque simul in Indulgentijs reperiri, absolutionem, & solutionem; neque veteres Theologos scholasticos negasse iudiciariam absolutionem, quamuis solutionis tantum fere meminerint, neque vetustissimos Patres negasse solutionem ex thesauro, licet solius absolutionis meminisse videantur. Ita docet Card. Caietanus, tract. 15. ad Iulium Medicem, cap. 6. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. C q. 1. art. 2. Petrus à Soto lect. 2. de Indulgentijs, in institutione sacerdotum. Martinus Ledesmius in 2. partem 4. sententiarum, q. 35. ar. 1. & alij passim. & expressè idem docuerunt ex antiquis S. Bonauentura in 4. d. 20. p. 2. q. 5. sit igitur

Prima Propositio. *Indulgentia propriè est absolutio iudiciaria, annexam habens solutionem ex thesauro.* Probatur pars prior propositionis primo ex testimonijs scripturæ, in quibus fundari diximus Indulgentias, Nam illud Mat. 16. *Tibi dabo claues regni cœlorũ, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* & illud Matth. 18. *Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo,* intelliguntur sine dubio de D potestate iudiciaria absoluendi. Secundo probatur ex testimonijs sacrorum Canonum. Siquidem Alexander III. Pontifex in epistola ad Episcopũ Cantuariẽsem, vt habemus cap. Quod autem consuluisti, de pęnit. & remiss. docet, neminem posse concedere Indulgentias nisi proprijs subditis, & rationem reddit, quia non potest nisi proprius Iudex absoluere, vel ligare. quibus verbis Alexander satis aperte Indulgentiam absolutionem iudiciariam esse docuit. Sic etiam Martinus V. Pontifex in fine Concilij Constantiensis concedens Indulgentiam plenariam, dicit se absolutionem plenariam concedere. Gregorius VII. in multis epistolis Indulgentiã tribuẽs, vt plurimũ vtitur verbo absolutionis. Tertio probatur ratione. nam cur quæso pro defunctis nõ conceduntur Indulgentiæ nisi per E modum suffragij; certè nulla est ratio, vt suo loco demonstrabimus, nisi quia defuncti non possunt propriè iudicialiter absolui. ergo Indulgentia, quæ viuentibus simpliciter datur, absolutio iudiciaria est. Denique si non esset necessaria Iurisdictio ad Indulgentias concedendas, quicunque applicare vellet alteri satisfactionem suam, is dici posset Indulgentiam dare, quod tamen est omnino inauditum.

A Iam vero posterior propositionis nostrę pars, quod videlicet Indulgentiæ præter absolutionem contineãt applicationem thesauri, probari potest primum auctoritate Innocentij Sexti, qui in Extrauaganti, Vnigenitus, manifestè hoc docet. Deinde ratione, quoniam Prælati Ecclesiæ, & ipsi etiam Summi Pontifices non sunt absoluti Domini vt possint pro arbitrio, sine vlla compensatione condonare hominibus culpas, vel pęnas, quarum rei sunt in foro Dei. Sed sunt Iudices à Deo constituti, qui possunt quidem ꝑ potestate sibi à Deo cõcessa remittere culpas & pœnas nomine Dei, sic tamen, vt iustitiæ satisfiat. & confirmatur à simili; nam cum sacerdotes in sacramento pęnitentiæ absol- B uunt reos pęnitentes à culpis & ab aliqua parte pęnę temporalis, non id faciunt sine compensatione, sed applicant precium sanguinis Domini vt diuinæ iustitiæ satisfiat: Igitur eodem modo cum per Indulgẽtias Prælati Ecclesiæ subditos suos absoluunt à pęnæ temporalis reatu, id faciunt applicando satisfactiones Christi, & Sanctorum. Generalis .n. est Apostoli sententia ad Heb. 9. *Sine sanguinis effusione non fit remissio.* Quare minus consideratè loquutus est Petrus Paludanus in 4. dist. 20. q. 4. cum ait, hoc interesse inter remissionem, quæ datur per sacramenta, & eam quæ datur per Indulgentias, quod prior sit omnino liberalis, posterior vrò compensationem aliquam requirat.

Secunda Propositio, *Quãuis in Indulgentijs absolutio* C *cum solutione ordinariè coniungatur: posset tamen Summus Pontifex Indulgentiam concedere per solam solutionem, non tamen per solam absolutionem.* Quod per solam solutionem, certum est ex Indulgentijs quæ dantur pro defunctis. nam quemadmodum defunctis Indulgentiæ conceduntur per hoc solum, quod Summus Pontifex applicat ex thesauro quantum satis est ad compensandam pęnam, quã illi in Purgatorio luituri erant: sic etiam posset viuenti alicui applicare satisfactionem ex thesauro Ecclesiæ, & eo modo eum liberare à debito pœnæ, etiãsi non propriè illum absolueret. Ceterum ista non esset Indulgentia eiusdem rationis cũ eã, quã ordinariè viuentib. tribuit. Qđ au- D tem non possit cõcedi Indulgentia per solam absolutionem sine applicatione thesauri, perspicuum est ex ijs quæ supra diximus.

CAPVT VI.

Soluuntur obiectiones contra doctrinam capitis superioris.

SED aduersus ea, quę in his propositionibus continentur, pauca quædam obijci possunt, quæ breuiter dissoluenda sunt.

Prima Obiectio, Si posset Pontifex absoluere iudicialiter per Indulgentias à pœna temporali, posset consequenter absoluere à pęna, quam aliquis in Purgatorio daturus esset; si cum reatu illius pœnę moreretur: at in pęnas Purgatorij non habet Pontifex aucto- E ritatem, igitur nõ potest eam tollere per suam absolutionem, sed solũ per applicationẽ thesauri, vt facit cũ Indulgentias pro defunctis concedit. Responsio. An summus Pontifex potestatem habeat in animas, quæ in Purgatorio degunt, postea videbimus. Sed in pęnã Purgatorij, immo ẽt in pęnã æternã Gehennę sine dubio potestatem habet, saltẽ consequẽter & indirectè, quia dum absoluit ꝑ sacramentum pęnitentiæ à culpa lethali, liberat consequenter hominẽ à debito pęnę

sempiternæ, & eodem modo dum per Indulgentias **A** absoluit hominem à pœnitentia iniuncta, vel iniungenda, absoluit eundem consequenter à pœna Purgatorij quam is luiturus esset, si eam pœnitentiam non expleuisset, vel ab ea absolutus nõ fuisset. Sed hoc nõ est habere potestatem in Purgatorium, vel in Gehennam, sed in homines fideles, qui rei sunt culpæ, vel pœnæ. Quare merito damnata fuit sententia Petri Oxomensis à Sixto IV. Pontifice, & Concilio Complutensi, qui docebat, non posse Summum Pontificem indulgere alicui vt viuenti in carne pœnam Purgatorij, & sola contritione deleri peccata quoad culpam & pœnam alterius vitæ, sine ordine ad claues. Vide si liber, condemnationem huius **B** erroris apud Alphonsum de Castro in lib. aduersus hereses, verbo, Cõfessio, vel in Summa Conciliorum in decretis Sixti IV. Pontificis.

Secunda obiectio. Per applicationem thesauri fit integra compensatio pro debito pœnæ temporalis, igitur superuacanea est absolutio iudicialis. Responsio. Argumentum non recte concludit, quoniam Iudex nõ tenetur dimittere reũ alicuius pœnæ, et si iusta compensatio offeratur ab alio, præsertim si compensatio non sit eiusdem rationis: & ideo si Iudex admittat compensationẽ, & absoluat reum, verè dicitur gratiam illi præstare, vt exempli causa, si quis damnatus sit ad triremes, vel vt publicè virgis cædatur, & aliquis offerat pro illius rei liberatione magnam pecu- **C** niæ summã, certe non tenebitur Iudex acceptare pecunias, & reum liberare; sed si voluerit id facere, gratiam illi præstabit, atque eum absoluet. Itaque si propriè loqui velimus, non dicetur tollere obligationem ad pœnam is, qui compẽsationem offert, sed is, qui admissa compensatione reum ab illa obligatione absoluit. Dat igitur verè Indulgentiam subditis suis Pontifex, quia nomine Dei, cuius vices in terris gerit, admittit compensationem ex thesauro depromptam, & ea admissa penitentes à reatu pœnæ tẽporalis absoluit. Contra autem, defunctis non dicitur dare simpliciter Indulgentiam, sed per modum suffragij, quia non ipse, sed Deus acceptat compensationem pro defunctis, & **D** eosdem defunctos absoluit: Pontifex autem solum offert ex thesauro iustam compensationem.

Tertia Obiectio. Absolutio iudicialis dari potest etiam inuito, vt patet de absolutione ab excommunicatione; sed Indulgentia inuito dari potest: igitur Indulgentia non est absolutio, sed mera solutio. Responsio. Non omnis absolutio dari potest inuito, sed ea sola, quæ non requirit necessario aliquã actionem, vel dispositionẽ in eo, cui dat. Itaq; absolutio sacramẽtalis, quia requirit contritionẽ, cõfessionẽ, & satisfactionẽ, non potest in inuitum conferri absolutio ab excommunicatione, alijsque censuris, quia non pendet necessario nisi à voluntate Prælati, potest in inuitum conferri. Porrò Indulgentia exigit in suscipiẽte primum, **E** vt sit in statu gratiæ, deinde vt faciat quæ præscribuntur in literis Indulgẽtiæ, visitet Basilicas, oret, ieiunet, eleemosinas faciat, quæ omnia sic à libero arbitrio pendent, vt ab inuito extorqueri nõ possint. Quare Indulgentia, quamuis sit absolutio, non est mirum si in inuitum conferri nequeat.

Quarta obiectio. Absolutio requirit cognitionem causæ; sed Indulgentiæ sæpe dantur in communi omnibus, qui hoc aut illud egerint, non cognitis causis eorum, quibus indulgentiæ tribuuntur: non igitur Indulgentia iudicialis absolutio dicenda est. Responsio. Absolutio particularis, & absoluta, vt etiam condemnatio, quia feruntur secundum allegata & probata, sine dubio requirunt particularem & accuratam cognitionem causæ. At absolutio quædam generalis, & conditionata, non requirit cognitionem causæ, nisi generatim. prior absolutio dicitur sententia ab homine, posterior à iure. atque Indulgentiæ quidem, quæ dantur singulis penitentibus, quæ apud veteres vsitatissimæ erant, similes sunt priori absolutioni, & ideo tunc exigitur cognitio causæ in particulari: eæ verò quæ dantur omnibus generatim, & cum conditione certi operis faciendi, vt militandi aduersus Mahumethanos pro recuperanda Hierosolyma, similes sunt posteriori absolutioni, & propterea satis est generatim cognoscere iustam causam adesse talis Indulgentiæ concedendæ.

Quinta obiectio. Archiepiscopus ad totam Prouinciam Indulgentiam suam extendere potest, vt habetur cap. Nostro, de pœnit. & remiss. At non sunt propriè subditi Archiepiscopo omnes prouinciales, sed ij soli, qui ad eius diœcesim pertinẽt: igitur Indulgẽtia non est absolutio propriè dicta, quæ iurisdictionem exigit. Respondeo. Non sunt quidem omnes prouinciales absolutè subditi Archiepiscopo, sed sunt tamen omnes subditi in certis casibus, quorum vnus est Indulgentiæ condonatio.

Postrema obiectio. Si Indulgentia esset iudicialis absolutio, non posset Summus Pontifex vllius Indulgentiæ particeps esse, cum se ipse iudicialiter absoluere nequeat, nec se, vel aliũ superiorẽ habeat. Atqui id videt absurdum, vt Summus Pontifex illis Indulgentijs frui nõ possit, quæ sunt communes omnibus fidelibus. Quod idem argumentum fieri potest de Episcopis, quod attinet ad Indulgentias, quæ ab illis toti populo conceduntur. Responsio. Non defuerunt qui negauerint, summum Pontificem, aut Episcopos participes esse posse Indulgentiarum, quas ipsi cæteris in commune largiuntur. Certe Archidiaconus in cap. Indulgentiæ. de penit. & remiss. in Sexto, ita docet. atque in eãdem sententiam paucos alios citat Siluester in Summa, Verbo, Indulgentia, nu. 21. Contra tamẽ sentiunt omnes alij, tum Theologi, vt Sanctus, Thomas, Durandus, Richardus, & alij, in 4. dist. 20. & Scotus dist. 21. tum Iuris Canonici interpretes, in ca. Nostro, de penit. & remiss. & in ca. Indulgentiæ, eodem in Sexto. Quibus accedit Nauarrus, in tractatu de Iubileo, notab. 30. nu. 91. Quamuis autem hæc sententia communis verissima sit, & omnino consentanea rationi, tamen argumentum contrarium non facile soluitur. Illa enim principia certissima sunt, neminem posse ligari, vel solui, nisi à superiore; & neminem sui ipsius superiorẽ esse; unde etiam fit, vt nemo se in sacramento penitentiæ absoluere vnquam sit ausus. Posset igitur fortasse dici summum Põtificem & Episcopos erga alios vti absolutione, erga se vero solutione duntaxat. Posset item dici, non posse quidem Pontificem immediatè seipsum absoluere per Indulgentiam, sed posse per alium id facere, cui ipse potestatem tribuat. cur enim possit Confessario suo facultatem dare, vt se à peccatis absoluat, quod omnes admittunt, & non possit eidem potestatem facere, vt sibi Indulgentiam conferat? Certe hæc responsio probabilis visa est Cardinali

A dinali Caietano tract. 15. cap. 5. & ante eum Richardo in 4. dist. 20. ar. 4. q. 3. in solutione argumenti. Quamuis enim Indulgentia non pertineat ad sacramentum pœnitentiæ, pertinet tñ ad forū interius, & pœnitētiale, in quo summus Pontifex pōt se alteri subijcere, q in se ministerio clauiū vtatur. Pōt ēt postremo & optime dici, posse Pontificem indirectè participem fieri Indulgentię à se vel à Prædecessore generatim propositæ, etiamsi nolit vti opere Confessarij, sed solum ea præstare, quæ ab alijs exiguntur ad Indulgentiam consequendam, quoniam vt rectè ait S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 5. q. 4. ad vlt. non potest quidem Pontifex se ipse directè absoluere, sed potest vti ijs rebus quas ipse alijs ex iurisdictione cōcessit. Tales autem sunt Indulgentiæ, ad quas ipse percipiendas accedit, non vt Pastor, sed vt vnus de grege, subiectus clauibus Ecclesiæ, ac per hoc indirectè, & per accidens subiectus sibi. Addit Dominicus à Soto loco citato, hanc ipsam subiectionem indirectam non esse etiam coactiuam, quoniā absolutio quæ datur in indulgentia, non est quasi sententia personalis ab homine lata neq; etiam quasi lata à iure, & coactiua: sed quasi lata à iure cōmuni, & non continens coactionem, sed remissionem cum conditione talis operis faciendi.

C A P. VII.

A quo vinculo per Indulgentias soluamur vel absoluamur.

CVm demonstratū sit Indulgentiā esse absolutionē cū annexa solutione: sequitur, vt explicemos, à quo vinculo nos Indulgentia soluat, vel absoluat. sic enim constabit, quæ sit propria ratio, definitio ac natura Indulgentię. Sciendū igitur est, duplex esse vinculum, siue debitum, siue reatum peccati, alterum culpę, alterum pœnæ. Rursus autem reatum pœnæ iterum esse duplicem, alterum pœnæ naturalis, quæ consequitur originale peccatum, qualis est morbos, mors, ignorantia, concupiscentia, & similes. alterum pœnæ personalis, quæ consequitur peccatum actuale, qualis fuit pestis immissa in populum ob peccatū Dauidis. Rursus, reatum pœnæ personalis, alterum pertinere ad forum externum, alterum ad internum. Rursum reatum pœnæ debitæ in foro interno, siue pœnitentiali, alterum esse pœnæ iniunctæ, alterum iniungendæ. Deniq; reatū eiusdem pœnæ siue iniunctæ, siue iniungendæ vel esse debitum; vt satisfiat soli Ecclesiæ, vel vt satisfiat etiam Deo. His diuisionibus expositis, propositiones more solito adijciendæ sunt.

Prima propositio: *Per Indulgentias non absoluimur nec soluimur à reatu culpæ vllius, id est, nec lethalis, nec venialis.* Et quidem de culpa lethali nulla dubitatio esse potest, nam cum ea tolli non possit sine infusione gratiæ, & gratia non infundatur ministerio humano nisi per Sacramenta, pro comperto habendū est, eam per Indulgentias non posse tolli. De veniali autē videtur quidem Petrus Paludanus in 4. dist. 20. q. 4. existimare, tolli eam per Indulgentiam: sed longe probabilior est aliorum communis sententia, per Indulgentias non tolli nisi reatum pœnæ temporalis, qui remanet culpa dimissa. Siquidem Indulgētia supplet locum satisfactionis pœnitentialis, & ideo dicitur ab Innocentio, c. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. eneruare pœnitentialem satisfactionem, cum est Indulgentia indiscreta. Præterea, cum Pontifices Indulgentias cōcedunt, sæpè declarant se condonare pœnitentiam iniunctam, sæpè etiam dicunt, se largiri certum numerum annorum, vel dierum Indulgentiæ, quæ nullo modo ad peccata venialia, sed ad solas pœnas accōmodari possunt. Itaque si quando in literis Indulgentiarum legatur concedi absolutionem à culpa, & pœna; intelligendum est id propterea dici, quod Indulgentia coniungitur ordinariè cum confessione sacramentali, & facit, vt qui per Sacramentum pœnitentiæ fuit absolutus à culpa, per Indulgentiam absoluatur à pœna. B Pari ratione, cum dicunt Pontifices, se per Indulgentias absoluere pœnitentes à peccatis, vel cōdonare omnia peccata, vel dimidiam, aut tertiā partem peccatorum, semper loquuntur de peccatis quoad pœnam, non quoad culpam, quæ ante Indulgentiam remissa esse creditur.

Secunda propositio, *Per Indulgentias non liberamur à pœnis naturalibus;* In hac omnes auctores conueniunt. constat enim definitum esse à Deo, vt pęnæ illæ naturales non tollantur, nisi cum natura ipsa mutabitur, id est; cum per resurrectionem mortale hoc induet immortalitatem, 1. Cor. 15. & cum adoptionē filiorum Dei perfectam consequemur, redemptionē videlicet corporis nostri Rom. 8.

C Tertia propositio, *Nec pœnas, quæ in foro externo, & contentioso; siue Ecclesiastico siue seculari infliguntur, Indulgentię tollere possunt.*

Docet hoc Sanctus Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 5. quæstiuncula 2. nec dissentiunt alij scriptores: siquidem pœnæ fori externi propter bonum Reipublicæ infliguntur, vt facinorosi deterreantur à peccatis, & probi homines securitate fruantur. Pręterea, Indulgentiæ non conceduntur, nisi pœnitentibus, & Deo reconciliatis: pœnæ autem illæ fori externi infliguntur maxime pertinacibus & rebellibus. Denique Indulgentiæ, vt dictum est locum obtinent satisfactionis pœnitentialis; quare non aliam pœnam tollunt, nisi quam debemus in foro secreto, & pœnitentiali.

D Quarta propositio, *Indulgentiæ liberant homines à reatu pœnæ non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.* Hæc propositio negabatur olim à nonnullis, quorum sententiam referunt, & refellunt Theologi veteres, Sanctus Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 3. & alij. Eadem hoc tempore negatur à Luthero, Caluino, cæterisquè sectarijs, qui docent Indulgētiam apud veteres non fuisse aliud, nisi relaxationem mulctæ, quam Ecclesia ipsa imperauerat, non vt per eam satisfieret Deo, sed exempli & disciplinę causa, vt omnes intelligerent, illum, qui eiusmodi pœnam luebat, verè resipuisse. Et quidem aduersus Catholicos in hac re minus rectè sentientes, probatur nostra propositio his argumentis, E Primo quoniam si solum deberet Ecclesiæ satisfieri, siue tolli preceptū agendæ pœnitentiæ ab Ecclesia positum, non esset opus thesauro meritorum Christi, & sanctorum. Secundo non esset vtilis, sed noxia Indulgentia, & Ecclesia filios suos in re maxime graui decipere videretur, liberaret enim eos à pœna huius vitæ minissima, & remitteret ad pœnam atrocissimam Purgatorij. Tertio non possent concedi Indulgentiæ pro defunctis; quippe, qui non ligantur iam Ecclesiæ præceptis, neque tamen ipsi

disciplina

disciplina indigent, aut alijs exemplo esse possunt.

Quarto multi fideles Indulgentias percepturi, confitentur sacerdotibus peccata, & satisfactionem iniunctam explent: interdum etiam Pontifices in literis Indulgentiarum præscribunt, vt sacerdotes iniungant pęnitentias salutares ijs, qui Indulgentiam consequi desiderant, igitur & populi, qui suscipiunt Indulgentias, & Pontifices, qui eas tribuunt, eius sententię se esse testantur, vt Indulgentię potissimum prosint ad pęnam Purgatorij expiandam. Denique hoc significare videntur verba illa, de vera indulgentia, quæ addi solent cum Indulgentię in sacello Pontificio promulgantur. vera enim Indulgentia dicitur, quæ reatum pęnę non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo verè tollit.

Iam verò aduersus Hęreticos non est cur multum laboremus in hac re comprobanda. Ipsi enim propterea negant Indulgentijs tolli reatum pœnę coram Deo, quoniam existimant, post remissionem culpæ nullum superesse reatũ pęnę coram Deo, nullaq; opus esse vera satisfactione. & quia negare nõ possunt, apud veteres extare plurima testimonia pęnarũ, quę pęnitentibus iniungebantur, vel relaxabantur, ideo docent, eas pęnas infligi solitas exempli, & disciplinę causa. Ceterum hęc omnia satis copiose tractauimus in quarto libro de pœnitentia, vbi etiam omnia argumenta diluimus, quæ à Luthero, Philippo, & Caluino in medium allata fuerunt. Ne tamen hoc loco nihil omnino dixisse videamur; probare possumus Indulgentias valere ad relaxandam pęnam etiam coram Deo, primo ex verbis Christi sæpe citatis Matth. 16. *Quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælo.* & Matth. 18. *Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo:* quorsum enim additur, & in cœlo, si non soluitur vinculum nisi humanum? Secundo ex Patribus, qui passim affirmãt, per iniunctas vel sponte assumptas pœnas, satisfieri Deo. Tertullianus in libro de pœnitentia loquens de ijs, qui dum agunt pœnitentiam redeunt ad peccata, ita inquit, *Qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, Diabolo per aliam pœnitentiæ pęnitentiam satisfaciet.* Sanctus Cyprianus in serm. 5. de lapsis, *Dominus*, inquit, *orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus.* Sanctus Pacianus in Parænesi ad pœnitentiam: *In quantum*, inquit, *pœnę vestrę non peperceritis, in tantum vobis Deus parcet.* Sanctus Augustinus homil. 50. ex libro quinquaginta homiliarum cap. 11. *Veniat*, inquit, *ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur, accipiat satisfactionis suæ modum, & id agat, quod non solum illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum.* & cap. 15. *Non sufficit*, inquit, *mores in melius mutare, nisi etiam de ijs, quæ facta sunt satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Petrus Damiani in serm. 2. de Sancto Andrea: *Ne tibi*, inquit, *blandiaris, si grauiter peccanti leuior pœnitentia à mansueto, vel dissimulante dictatur, cũ in purgatorijs ignibus perficiendum sit, quicquid hic minus feceris.*

Ex his testimonijs manifestè colligimus, per iniunctas pœnitentias satisfieri Deo, ac per hoc Indulgentias quæ ab eiusmodi pœnitentijs absoluunt, expiare pœnæ temporalis reatum etiam coram Deo. Multa

A possent alia testimonia veterum adduci; sed non sunt omnia vbique repetenda. Tertio Probatur ratione ducta à simili. pœnitentiæ siquidem à Sacerdotibus impositæ, & ea quę sponte assumuntur, sunt omnino similes, constant enim ex ijsdem rebus, oratione videlicet, ieiunijs, & eleemosynis, & ad eundem finem tendunt, & aliæ alias iuuant, immo Sacerdotes cum pœnitentias imponunt, hortantur pœnitentes, vt ipsi etiam sponte assumant alias, cum credibile sit, impositas non esse æquales criminibus. Et Cyprianus dicat in serm. de lapsis, *pœnitentia crimine minor non sit.* quod idem alij Patres docent. Certum autem est, per pœnitentias sponte assumptas satisfieri Deo, vt perspicuum est ex eo quod occultæ esse solent, iuxta
B illud Ps. 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Igitur & pœnitentię à Sacerdotibus non solum exempli, vel disciplinę causa, sed etiam ad satisfacendum Deo imponi solebant. Preterea, pœnitentię pro occultis criminibus occultè iniungebantur, sicut & ipsa confessio secreta esse debebat, vt patet ex epistola sancti Leonis I. ad Episcopos Campaniæ: non igitur semper iniungebantur exempli, vel disciplinę causa. Denique omnia argumenta, quibus in primo libro de Purgatorio demonstrauimus post hanc vitam extare loca pœnalia, in quibus exerceantur animę illorum, qui dùm viuerent, pro suis peccatis non integre satisfecerunt
C Deo; probant etiam Indulgentias liberare homines à reatu pęnę non solùm coram Ecclesia, sed etiam coram Deo. Nam nec ipsi Lutherani Indulgentias negarent, si Purgatoriũ crederent. Est tñ hoc loco animaduertendum, Indulgentias quę conceduntur in hac vita immediatè, & principaliter liberare à debito pęnę subeundę in hac vita, mediatè verò, & quasi secundariò à debito pœnę subeundę in Purgatorio: quemadmodum enim pœna Purgatorij succedit pęnæ, quæ non est in hac vita integrè expiata: sic etiam Indulgẽtia liberans à debito totius pœnæ temporalis, quę in hac vita persoluenda fuisset: consequenter liberat à pęna Purgatorij, quę illi fortè successisset.

D Quinta propositio, *Cum in forma Indulgentiæ palam exprimitur concedi remissionem pœnitentiæ iniunctæ: non intelligitur concedi remissio nisi eius pęnitentię quam sacerdos in sacramento confessionis iniunxit.* Est hæc propositio aduersus nonnullos, qui per iniunctã pœnitentiam intelligi volunt omnem omnino pœnitentiam, quoniam, vt ipsi existimant, omnis pęnitentia peccatis debita, iniuncta dici potest, vel à sacerdote, vel à canone pœnitentiali, vel certè à Deo: Ita docuit quidam Thomas Elysius in Clypeo piorum Catholicorum q. 44. art. 7. sed contra sentiunt plerique omnes viri docti, vt Thomas Caietanus tract. 15. c. 7. Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. art. 2. concl. 3. Martinus Ledesmius in 4. sentent. parte 2. q. 27. art. 2. Na-
E uarrus in tract. de Iubileo, & Indulgentijs, notab. 12. num. 11. Antonius Cordubensis de Indulg. quæst. 9. propos. 3. Siluester verbo, Indulgentia, quæst. 8. num. 12. & quæst. 10. num. 11. Gabriel in Supplemento, libro 4. sentent. distinct. 41. quæstione 3. articulo 2. propos. 10. ac præterea Petrus Paludanus, Hadrianus, Petrus à Soto, & alij nominandi in sequenti propositione. Et certe res non videtur esse dubia. Nam pœnitentia non dicitur propriè iniungi nisi à sacerdote, qui in particulari obligat præcepto suo pœniten-

tem ad certa opera pœnalia peragēda. Canones enim pœnitentiales exprimunt quidem generatim, quę pœnitentia quibus peccatis conueniat, sed quoniam non satis est ad iustam pœnitentiam imponendam scire quid congruat peccato secundum se, nisi simul attendantur variæ circumstantiæ, maximè circa personam pœnitentis, ideo non potest à Canone pœnitentiali pœnitentia absolute iniungi; neque vllus tenetur ad eam pœnitentiam subeundam, quæ notatur in Canone pœnitentiali, nisi ab aliquo Iudice iniungatur. Pari ratione Deus non dicitur propriè iniungere pœnitentiam, sed exigere eam, quę sequitur ex natura rei, ad peccati grauitatem. Accedit præterea, quod cum Indulgentię concessio secūdum iura sit res B odiosa, quippe quæ relaxat pœnitentiæ rigorem, vt rectè docet & probat Nauarrus in tractatu de iubilęo notab. 9. num. 9. non debent extendi verba literarum Pontificiarum ad pœnitentias iniunctas largo modo, & impropriè, sed restingi ad iniunctas propriè, quales non sunt nisi eæ, quæ à sacerdotibus in sacramento pœnitentiæ iniunguntur. Quę enim definiuntur in canonibus, vel exiguntur, non possunt dici iniuncta, nisi largo modo, & impropriè.

Sexta conclusio, *Cum non fit mentio iniunctarum penitentiarum, sed absolutè conceduntur Indulgentiæ: intelligendum est, condonari omnes pęnitentias, siue iniunctæ sint, siue iniungi potuerint.* Hæc propositio est C aduersus graues auctores, Alexandrum Alensem in Summa Theologica parte quarta. q. 23. memb. 2. Durandum, & Paludanum in quartum senten. dist. 20. q. 4. Hadrianum VI. in quartum sentent. quęst. de Indulgentijs. §. Sed ex hoc peres vlterius. Petrum à Soto lect. 2. de Indulgentijs prope finem. & Card. Caietanum tract. 15. cap. 7. qui docent, Indulgentias nunquam dari, nisi de iniunctis. Sed tamen habemus nostræ sententiæ patronos alios auctores nec pauciores, nec minus graues, Sanctum Thomam in 4. distinct. 20. quæst. 1. art. 3. Ioannem Maiorem in quartum distinct. 20. quæst. 2. §. dubitatur, Siluestrum verbo Indulgentia quæst. 2. num. 1. Dominicum à Soto in D quartum distinct. 21. quæst. 1. artic. 1. Michaelem Medinam dispor. 4. de Indulgen. Ledesmium in 2. p. 4. quæst. 27. art. 2. Antonium Corduben. quęst. 9. de Indulg. Nauarrum tract. de Iubilęo notab. 11. num. 18. & ex veteribus Canonistis Panormitanum, & Ioan. Andream in cap. Quod autem, de pœnit. & rem. Denique fatetur Caietanus hanc esse communē sententiam, nec immerito. nam illi quoque, quos pro ipso citauimus, excepto Petro à Soto, non tam aperte loquuntur, vt certum sit eos eiusdem esse sententiæ, quamuis in eam propendere videantur. Probatur igitur nostra propositio, primo ex constitutione in Extrauagante Bonifacij VIII. quæ incipit, Antiquorum in qua legimus, Indulgentiam datam esse plenam, largiorem, & plenissimam. At certe si non concederetur E Indulgentia, nisi de iniunctis pęnitentijs, satis fuisset dicere concedi plenam, siue plenariam. Quid igitur sibi vult plenior & plenissima? Adde quod auctor Glossæ in hanc Extrauagantem scribit, Bonifacium de hac re interrogatum respondisse, per plenissimam Indulgentiam se intellexisse illam omnem Indulgentiam, ad quam se claues Ecclesiæ possunt extendere. non potest autem dubitari, vt etiam Caietanus, & Petrus à Soto fatentur, quin claues Ecclesiæ ad indul- A gendas pœnitentias non iniunctas, sed tamen debitas in iudicio Dei possint extendi. Adde præterea, quod Paludanus loco notato testatur, ab eodem Bonifacio fuisse prohibitum Pœnitentiarium, ne confitentibus peccata anno illo Iubilęi satisfactiones iniungeret: Non igitur dubitari potest, quin Pontifex Bonifacius Indulgentias de non iniunctis dare voluerit. Simile est, quod de Pio V. Pontifice Maximo & optimo testatur Bartholomeus ab Angelo, in libro Italico, qui inscribitur *Consolatione de pœnitenti*, libro 1. cap. 4. pag. 13. scribit enim hic auctor, Pium V. priuatim interrogatum, affirmasse, indulgentias absolutè pronunciatas, non restringi ad pœnitentias iniunctas, sed extendi etiam ad non iniunctas. Et quamuis duo isti B Pontifices non ediderint publicam huius quæstionis explicationem per rescriptum aliquod Pontificium: tamen non est leuis momenti tantorum virorum etiā priuata sententia. Secundo probatur ex consuetudine nostrorum temporum. nunc enim vix vnquam iniunguntur pœnitentiæ multorum annorum, & tamē Pontifices, qui hoc non ignorāt, adhuc promulgant Indulgentias septem, vel decem annorum, atque alias similes, igitur non volunt Pontifices, hoc saltem tempore, Indulgentias restringere ad pœnitentias iniunctas, sed extendunt etiam ad eas, quæ merito iniungi possent si pœnitentiæ criminibus ęquales iniungerentur: Præterea, vt supra diximus, hoc tempore qui C se parant ad Indulgentias consequendas, confiteri solent peccata sacerdoti, & iniunctam satisfactionem implere: non igitur existimant, sibi tantum iniunctas pœnitentias condonari, sed alias longe maiores: quod si hæc populorum existimatio non esset vera, manifeste falleretur populus, & huius deceptionis causa in Prælatos Ecclesię referri posset. Denique in literis Indulgentiarum aliquando ponitur, vt sacerdotes imponant salutares pœnitentias ijs qui Indulgentias cōsequuturi sunt; non igitur Indulgentia earum literarum ad iniunctas pœnitentias, sed ad non iniunctas pertinet. neque enim Pontifices relaxare intendunt pœnitentias illas salutares, quas iubent imponi.

D

CAP. VIII.

Soluuntur argumenta contraria.

ADVERSVS doctrinam capitis superioris non desunt obiectiones vel calumniæ Lutheranorum: sed eas in librum sequentem differre maluimus. Hoc autem loco solum diluemus argumenta, quæ fieri solent aduersus postremam propositionem capitis superioris.

Prima obiectio. In iure Canonico additur particula de iniunctis, cum de Indulgentiis concedendis E agitur: igitur ea particula subintelligi debet, etiam cū non exprimitur. debet enim Indulgentiarum concessio semper explicari ad formam Iuris. Id quod expresse testatur forma Indulgentiarum, quæ in sacello Pontificio promulgantur. dicuntur enim dari Indulgentiæ secundum formam Ecclesiæ consuetam. Responsio. Additur quidem nonnunquam ea particula, de iniunctis, in iure Canonico: sed sæpe etiam nō additur. proinde nihil efficit hoc argumentum. porrò sæpe non addi eam particulam facile demonstrari potest.

potest. nam in Extrauaganti Antiquorum; In extrauaganti, Vnigenitus, in Extrauagāti, Quemadmodū; de pœnit. & remiss. nunquā illius particulę fit mentio. Innocentius III. in Bulla expeditionis pro terra sancta recuperanda, quæ habetur in tomis Conciliorū post Concilium Lateranense, concedit plenariam Indulgentiam sine vlla mentione pœnitentiæ iniunctę. Gregorius VII. Pontifex in epistola ad Monachos Massilienses, & in alijs passim Indulgentias absolutè concedit. Denique Sergius iunior ante annos ferme 800. vt supra notauimus, Indulgentiam dedit trium annorum, & trium quadragenarum, sine vlla adiunctione de iniunctis, vel non iniunctis pœnitentijs. Ex quo intelligimus per formam Ecclesiæ consuetam

B non significari Indulgentiam de iniunctis, sed alia, quę in suscipiendis Indulgentijs semper obseruantur, vt videlicet qui eas suscipit, si peccatorum lethalium conscientiam habeat, cor contritum gerat, cum proposito confitendi suo tempore eadem peccata sacerdoti; præterea preces fundat pro Ecclesia, pro summo Pontifice, pro alijs rebus in forma Indulgentiarum expressis; denique illa omnia perficiat, quæ pro assequenda Indulgentia præscribuntur.

Secunda obiectio. Non dicuntur propriè remitti, nisi debita: nemo aūt debitor est pœnitentiæ agendæ trib. vel septem, vel plurib. certi numeri annis, nisi ea pęnitentia à sacerdote sibi fuerit iniuncta: igitur cū In-

C dulgentiæ remittunt tres, vel septem, vel plures annos pœnitentiæ, de iniunctis intelligendæ sunt, etiam si forte nomen, iniunctæ, tacitum fuerit. Responsio, fateor equidem, formam condonandi certum numerum annorum, vel dierum, vel quadragenarum pœnitentiæ ex antiquo vsu relictam esse. nam ideo certus numerus annorum, vel dierum in Indulgentijs exprimebatur, quia certus etiam numerus annorum, vel dierum pœnitentibus iniungebatur, vt eo tempore se in bonis operibus laboriosis, & pœnalibus exercerent. Ceterum hoc tempore non iniungitur quidem pœnitentia tam seuera, tamen vere debitores sunt qui peccata grauia commiserunt, pęnitentię agendę multis vel annis, vel diebus, & ideo per Indulgentias re-

D mittuntur hoc tempore pœnitentiæ certorum annorum, vel dierum, id est, remittitur debitum pœnę cui, satisfecissent, si tot annis, vel diebus pœnitentiam egissent.

Tertia obiectio, Innocentius III. in Concilio Lateranensi, vt habemus cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. restringit Episcoporum potestatē in Indulgentijs conferendis ad condonationē vnius anni de iniūctis pęnitentijs. At si Indulgentiæ secundum iura dari possent tam de iniunctis, quam de nō iniunctis; Pontifex restringens solum Indulgentias de iniunctis, inane decretum fecisset, voluit enim resecare Indulgentias superfluas, & indiscretas, per quas satisfa-

E ctio pęnitentialis vt ipse loquitur, eneruatur. non autem recenset, si possent Indulgentię dari de non iniunctis, de quibus ipse nihil decreuit. Quod si respondeas, Pontificem dum resecauit superfluas Indulgētias de iniunctis pœnitentijs, censeri maiore ratione resecasse Indulgentias de non iniunctis: contra obijcietur, quod grauiores sint pœnitentiæ iniunctæ, quā non iniunctæ, quia illæ obstringunt coram Deo & Ecclesia, istæ autem coram Deo tantum: & cum tollantur grauiora, non censentur sublata etiam leuio-

A ra. Responsio. Primum dici posset, iniunctas pœnitentias esse grauiores aliquando & secūdum quid; non iniunctas autem vt plurimum, & simpliciter, potest enim accidere, vt alicui pœnitentia iniungatur nō quidem integra & æqualis, sed tn̄ eiusmodi, vt plus pœnæ per eam expietur, quā expiandum relinquatur: tn̄ vt plurimum longe plus est, quod expiandum restat per non iniunctas pœnitentias, quam quod expiatur per iniunctas. pari ratione tanto minus est obstringi corā Deo, & coram Ecclesia ad agendam pęnitentiā iniunctam leuissimam, & forte vnius horæ, quam obstringi coram solo Deo ad perferendum cruciatum acerrimum multorum annorum; vt illud dici possit

B grauius secundum quid, hoc autem grauius simpliciter. Quare qui restringit Indulgentias de pœnitentijs iniunctis, iure censetur restringere etiam Indulgentias de non iniunctis, si reuera modum ponere voluit Indulgentijs. Deinde responderi potest breuius & facilius: in decreto Innocentij duas restitutiones contineri, vnam quo ad tempus, vt non liceat Episcopis excedere vnum annum in Indulgentijs condonandis: alteram, quoad genus, siue qualitatem, vt nō liceat eisdem Indulgentias concedere absolute, sed solum de iniunctis pœnitentijs, per hoc enim omnia quæ possunt fieri, argumenta cessant. Est autem hoc loco obseruandum, quod quamuis non teneatur qui Indulgentias percipit, iniunctam pęnitentiam exple-

C re, nisi forte Indulgentia minor sit quam debitum ipsius, aut impletio pęnitentiæ iniunctæ sit vna ex cōditionibus expressis in literis Pontificijs pro Indulgentia obtinenda: tamen hortandi, ac monendi sunt pęnitentes, vt iniunctam pęnitentiam diligenter deuoteque perficiant, tum quia pęnitentia illa medicinalis, tum quia meritoria erit: tum quia fieri potest, vt Indulgentia, quam se percepturum sperat, ob aliquod impedimentum non vere percipiat. de qua re vide Sanctum Thomam in 4. dist. 20. q. 1. art. 3. q. 2. ad 4. Panormitanum in cap. Quod autem, de pęnitent. & remiss. Gabrielem in supplemento 4. d. 45. quæst. 3. art. 2 propositione 11. Angelum in Sum-

D ma, verbo, Indulgentia, num. 1. Siluestrum, verbo eodem, q. 9. num. 23. & Anton. Cordub. q. 10. de Indulgen. coroll. 4.

Ex his quæ hactenus dicta sunt colligi potest integra Indulgentiæ definitio, quæ talis erit; Indulgentia est absolutio iudicialis a reatu pęnæ Deo debitæ in foro pęnitentiario, extra Sacramentum data per applicationem satisfactionum, quæ thesauro Ecclesiæ continentur. Quod si quis definitionem extendere velit ad Indulgentias, quæ pro defunctis accipiūtur, quæ sunt Indulgentiæ per modum suffragij, non simpliciter, & absolutè: mutare poterit illud initium, est absolutio iudicialis à reatu, &c. & dicere, Est remissio pęnę, &c. Porro Caietani definitio, In-

E dulgentia est absolutio à pęna iniuncta in foro pęnitentiæ, quæ habetur tract. 15. cap. 2. partim videtur redundās, propter verbum iniuncta, partim deficiens, propter omissam mentionem thesauri. Definitio Dominici à Soto in 4. dist. 21. q. 1. art. 1. Indulgentia est relaxatio pœnę peccato debitæ, quæ extra Sacramentum fit a nimium est diminuta, cum neque explicet, an Indulgentia sit propriè absolutio, neque doceat à qua pœna hominem liberet, neque thesauri mentionem faciat.

CAPVT

CAP. IX.

De varietate Indulgentiarum.

EXPLICVIMVS hactenus de Indulgentijs, an sint, & quid sint: nunc quales sint paucis expediemus. Nihil enim aliud circa Indulgentiarum qualitatem quæri posse video, nisi quæ sit Indulgentiarum varietas. Inuenio autem Indulgentias quinq; modis consueuisse concedi. Interdum enim conceduntur aliquot dies, vel anni Indulgentiarum. Interdum quadragenę dierum; Interdũ tertia vel quarta, vel alia peccatorum pars. Interdum Indulgentia plenaria. B Interdũ Indulgentia plena, plenior, & plenissima in forma Iubilæi. & rursus hæc omnia vel conceduntur in vita, vel in articulo mortis; & deniq; vel sũt Indulgentiæ temporariæ, vel perpetuę. Et quidem Indulgentia tot dierum, vel annorum, secundum veriorẽ sententiam significat remissionem pœnitentiæ, quæ peragenda fuisset tot diebus, vel annis, secundum Ecclesiæ ritum. Constat enim ex Tertulliano in libro de pœnitentia, & apertius ex Concilio Triburiensi can. 54. & ex lib. 19 Burchardi, pœnitentibus multa fuisse imperata, multa etiam interdicta, vt exempli gratia imperabatur ieiunium feria 2. 4. & 6. interdicebatur vsus balnej, equitationis, vxoris etiam interdum, potissimum sacræ communionis.

C Indulgentia quadragenæ significat remissionem pœnitentiæ, quæ quadraginta continuatis diebus in ieiunijs, alijsque laboriosis operibus agenda fuisset. Quæ quadragena, quando imperabatur arctior, ita vt solo pane & aqua contenti esse deberent, qui eam peragebant, carena dici solebat, quod videlicet carentiam omnium fere ciborum contineret. eiusmodi carenam præmitti solitam ante septennem pœnitentiam, testantur Concilium Triburiense, & Burchardus locis notatis. Porrò cum Indulgentia condonat aliquam partem, vt tertiam vel quartam peccatorum, nihil significatur aliud, nisi remitti pœnitentiam, quæ pro tanta parte pœnæ peccatis debitæ D expianda necessaria fuisset. Indulgentia vero plenaria totum pœnæ reatum tollit, qui post culpam remissam forte remansit. Denique Indulgentia plenior vel plenissima etiam in Iubilæo, re vera non differt à plenaria simpliciter & absolute concessa. neque solida est illa quorundam distinctio, quod plena referatur ad solam pœnam peccatis mortalibus debitam; plenior addat remissionem pœnæ debitam peccatis venialibus, plenissima adiungat absolutionem nõn solum à pœna, sed etiam à culpa, saltem veniali. Posset tamen fieri vt Bonifacius VIII. qui in Extrauaganti Antiquorum, primus vsus est illis vocibus, Indulgentiam plenam, largiorem, & plenissimam; E retulerit plenam ad remissionem totius pœnitentiæ iniunctæ, pleniorem, siue largiorem ad remissionem totius pœnitentiæ, quæ secundum Canones iniungi debuisset; plenissimam, ad remissionem totius pœnitentiæ, quæ à diuino iudicio posset exigi. Vide de hac tota re Ioannem de Turrecremata in commentario distinctionis primæ de pœnitentia, super illud, Item in Leuitico, quæst. 4. Nauarrum in tract. de Iubilæo notab. 9. & 31. & Antonium Cordubensem quæst. 32. de Indulgentijs.

A Existit autem hoc loco dubitatio, num Indulgentiæ aliquot dierum, vel annorum huius vitæ respondeat in Purgatorio relaxatio pœnæ totidem dierum vel annorum. Et quidem omnes conueniunt, cum per Indulgentias condonantur pœnitentiæ aliquot dierum, vel annorum, consequenter etiam remitti pœnam Purgatorij, quæ pœnitentiæ condonatę respondet. sed vtrum pœnitentia vnius diei, vel vnius anni in hac vita tantum reatus pœnæ coram Deo expiare valeat quantum expiaret vnus dies, vel annus in Purgatorio exactus, quæstio est. Nam Dominicus à Soto in 4. dist. 21. quæst. 2. art. 1. contendit pœnã Purgatorij tanto esse acriorem pœnis huius vitæ, vt B vnus dies in Purgatorio exactus multo amplius de reatu pœnæ peccatis debitæ detrahat, quam multi anni vitæ præsentis in pœnitentia seuerissime agenda consumpti. ex quo ipse colligit, neminem quantumuis insignem peccatorem in Purgatorio pœnã daturũ ad viginti annos, & fortasse ad decem vel pauciores. Sed communis sententia contrarium docet, vt videre est apud Paludanum in 4. dist. 20. q. 4. Hadrianum in tract. de Indulg. §. Peter fortasse. Nauarrum de Iubilæo notab. 11. num. 22. Cordubensem quæst. 32. de Indulg. proposit. 3. & alios quos citat Siluester in Summa, verbo Indulg. num. 8. Quamuis enim pœna Purgatorij sit acrior omnibus pœnis, quas in hac vita experiri possumus, vt docent Sancti Patres, Augu- C stinus in Psal. 37. Gregorius in Psalmum tertium pœnitentialem, Beda in eundem Psalmum, Anselmus in commẽtario capitis tertij prioris Epistolæ ad Corinth. & Bernardus in serm. de obitu Humberti Monachi; tamen ad expiandum reatum pœnæ efficacior est pœna voluntaria huius vitæ, quam pœna acrior Purgatorij, quoniam hoc est tempus misericordiæ, illud iustitiæ. Itaque in hac vita non est debitum vllum pœnæ tam grande, quod non possit vno die, vel etiam vna hora per martyrium omnino dissolui; pro quo tamen soluendo in Purgatorio vix multi anni sufficerent. sic enim loquitur sanctus Cyprianus lib. 4. epist. 2. *Aliud est longo tempore pro* D *peccatis cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Quod idem vehementissima contritione dici potest, de qua re multa extant exempla in historijs. sed illud vnum hoc loco sufficiet, quod se præsente contigisse narrat Io. Climacus in libro suo de scala Paradisi, gra. 4. scribit enim, latronem quendam omni genere scelerum coopertum tanto ardore animi peccata sua publice patefecisse, vt reuelatum sit sanctis aliquibus viris ea omnia continuo illa satisfactione purgata fuisse atque deleta. Constat præterea ex venerabili Beda lib. 5. historiæ Anglicanæ cap. 13. alijsquè probatis auctoribus, plurimas animas in purgatorio vsque ad diem Iudicij, id est, per multas annorum centurias cru- E ciandas; cum tamen nulla sit multitudo, vel grauitas peccatorum, quæ non possit in hac vita per pœnitentiam deleri non solum quo ad culpam, sed etiam quo ad pœnam. Denique legimus in auctoribus grauissimis viros aliquos sanctos ob vnum solum peccatum non paruo tempore in Purgatorio cruciatos, vt patet de Paschasio Card. Romano apud Sanctum Gregorium lib. 4. Dialogorum cap. 40. & de Seuerino Coloniensi Episcopo apud Sanctum Petrum Damiani in epist. de miraculis sui temporis ad Desiderium

rium

rium, & de sancta quadam Virgine apud Gregorium Turonicum lib. de gloria Confessorum cap. 5. In præsenti autem vita eiusmodi peccata leui ac breui pœnitentitia dilui potuissent. Sed contra obijci potest, quod aliqui homines rei sunt pœnę luendæ multis annorum millibus; quod probatur ex Indulgentijs, quæ interdum continent condonationem pęnitentiæ quindecim, vel viginti millium annorum: at si longiori tempore reatus pęnæ expiatur in Purgatorio, & non potius tempore longe, ac longe breuiore, quam in hac vita, sequitur omnino multa peccata post diem Iudicij inexpiata mansura. Responsio. Non desunt, qui negent Indulgentias illas, quę continent condonationem pœnitentiæ multorum millium annorum esse à Pontificib. datas, & à Quæstuarijs confictas dicant. Ita sentiunt Io. Gerson in tract. de absolutione Sacramentali, & Domicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. ar. 1. Pontifices. n. nō solebant Indulgentias concedere nisi tot annorum, quot annorum pœnitentiæ iniungebantur: pœnitentiæ verò non solebant iniungi nisi vnius, duorum, trium, quinque, septem, decem, viginti annorum, aut ad summum per totam vitam, quæ vltra centum annos porrigi nō solet. Sed quicquid de hoc sit, non videtur negandū, posse aliquos reos fieri pœnitentiæ agendæ secundum Canones per spacium aliquot millium annorum. Nam si peccatis lethalibus singulis debetur secundū Canones pęnitentia trium vel septem annorum; quis enumeret annos pœnitentiæ, qui secundum canones præscribi deberent ijs, qui consuetudinem habent peierandi, vel blaspemandi ad singula prope momenta, & frequentissime homicidia, furta, sacrilegia, adulteria perpetrāt, ac deniq; vt legimus in libro Iob. cap. 15. *Bibunt quasi aquam iniquitatem?* atque huc sine dubio respexerunt summi Pontifices, si qui sunt, qui reuera Indulgentias dederint decem, vel viginti millium annorum. Sed quemadmodum in hac vita pœnitentia multorum annorum potest vna hora persolui, si pœnitentes temporis diuturnitatem vehemētia charitatis, & extensionem pœnitentiæ intensione compensent: sic etiam fieri potest, vt in Purgatorio diutius quidem crucientur quam in hac vita, qui cum tam ingenti debito decesserint: tamen ibi quoq; acerbitatis vehementia, faciat, vt debitum viginti milliū annorum, annis trecentis, vel quadringentis expiari queat.

Iam vero de alia varietate, qua dicebamus, Indulgentias concedi in vita, vel in mortis articulo: nonnulla quæstio esse potest, quid intelligendum sit per mortis articulum. Sed responsio facilis est; nam si in literis Pontificijs exprimatur mortis articulus verus, tunc sine dubio non assequitur Indulgentiam illam, nisi qui re uera paulo post acceptā absolutionē moritur. Si vero non exprimatur, sed generatim dicatur, In mortis articulo, tum sententia communior est Indulgentiam obtineri etiam in mortis articulo præsumpto, quamuis reuera mors non sequatur. An autem qui Indulgentiam consequutus est in mortis articulo præsumpto, possit rursus eandem assequi cum iterum veniet ad mortis articulum, Doctores dissentiunt, sed istæ quæstiones vt plurimum ex inspectione literarum dissolui possunt. Vide Nauarrum de Iubilæo notab. 30. num. 3. 4. & 5. & Cordubensem. q. 39. de Indulg.

Restat vltima varietas de Indulgentijs tēporarijs, vel perpetuis. Dicuntur enim temporariæ, quæ conceduntur definito spacio temporum, quo Indulgentia percipi potest, vt cum definiuntur vigintiquatuor horæ, vel vna, aut altera hebdomada, vel integer annus, vt in Iubilæis. Perpetuæ vero dicuntur, quæ sunt alligatæ certis locis, vt Ecclesijs, vel altaribus, vel etiam rebus mobilibus, vt Rosarijs, vel Granis benedictis, sine vlla temporis determinatione, quales fuerunt, quas concesserunt Leo III. & Sergius II. vt annotauimus supra cap. 3.

CAPVT X.

Vtilem esse Indulgentiam omni hominum generi.

IAM verò de vtilitate Indulgentiæ breuiter differendum est, vt ad illam etiam quæstionem respondeamus, Propter quid, siue cuius rei gratia Indulgentiá detur vel accipiatur. Sed de causa, cur Indulgentia detur, disputandum erit paulo post, cum explicabimus quid requiratur in eo, qui Indulgentiam concedit. ostendimus enim requiri duo, auctoritatem legitimam, & causam piam. Nunc solum de causa cur Indulgentiæ quæruntur, & accipiuntur, dicendum est. Et quidem, dubitari non potest, quin potissima causa sit remissio pœnæ temporalis. hic enim est fructus, hæc præcipua vtilitas Indulgentiæ. de qua re id solum quæri potest, an sit vtilis omnium hominum generi remissio pœnę temporalis. Lutherus enim præter alios errores suos, id etiam docuit, Indulgentias non esse vtiles nisi publicis & scelestissimis peccatoribus, vt perspicuum est ex assert. art. 18. Sed apud Catholicos res certissima est, Indulgentias omnibus esse vtiles, & ab ijs etiam, qui perfectioni dant operam, recte quæri, & suscipi posse. Nam omnibus vtile est liberari ab ijs rebus, quæ retardare possunt adeptionem summi boni, talis autem est reatus pœnæ temporalis, cum quo si quis ex hac vita migrauerit, non poterit continuo pertingere ad vitam æternam, sed expiare debebit eum reatum in locis purgatorij. Præterea, Indulgentiæ non solum expediūt ab impedimento iam dicto, sed ēt contra nō impediūt ullum bonum meritum, aut vllum maius bonum: neq; enim prohibentur, qui suscipiunt Indulgentias, operam dare ieiunijs, eleemosynis, precibus, alijsque operibus bonis. Quare nulla ratio est, cur non sint dicendę vtiles, & salutares omni hominum generi. Sed obijciunt aliqui, Perfectorum hominum non est fugere pœnas, sed eas potius quęrere, tum ob exercitium patientię, tum ob imitationem Christi patientis. *Christus enim passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius.* 1. Petri 2. Responsio. Perfectorum est non fugere pœnas, quę iuuant ad promerendum Deum, & promouent ad salutem citius acquirendam, quale est Martyrium, & alię pœnę sponte susceptę, atque ad eiusmodi pœnas libenter perferendas Sanctus Petrus adhortatur. Est tñ perfectorum fugere debitum pœnæ, cum per illud impediantur & retardentur, vt diximus, ab ingressu patrię cœlestis. Immo propterea quęrunt pœnas huius uitę, & seueram pœnitentiam agunt,

vt

agunt, vt liberentur a reatu illo, & non cogantur post mortem diutius in Purgatorio pœnas dare. Quare libentissimè propter eandem causã suscipiunt Indulgentias, vt tanto facilius à reatu illo expediantur.

Obijciunt rursus, Indulgentia non est opus meritorium, sed solum satisfactorium, non igitur vtilis est Perfectis, qui modica, vel nulla satisfactione indigent. Responsio, Indulgentia per se non est meritoria, sed satisfactoria: tamen meritoria etiam esse potest ratione operis iniuncti. si quis enim ex charitate Dei iniuncta opera exequatur, ieiunia, eleemosynas, preces, & similia, sine dubio per hęc opera ex charitate facta meritum non exiguum sibi parabit. ipsa quoque susceptio Indulgentiæ meritoria erit, si quis eam ex amore Dei suscipiat, ut expeditus reatu illo pœnę liberios ad ipsum Deum videndum, & perpetuo laudandum euolare possit. Et quamuis viri perfecti modica satisfactione egeant, tamen rari sunt, qui non aliqua egeant, ac per hoc non sint illis etiam vtiles Indulgentiæ.

Denique obijciunt ex communi sententia vtilios esse pro se proprijs operibus satisfacere, quam alienã satisfactionem quærere; Responsio, Vtilius quidem est, & tutios pro se satisfacere, quam Indulgentias quærere, sed vtroque vtilius est illud facere, & istud non omittere. & hoc est, quod boni auctores consulunt, vt qui suscipiunt Indulgentiam, non cessent à pœnitentiæ fructibus producendis, qui meritorij, & medicinales plerumque esse solent, & vtilius est, duobus pedibus iter facere, quam vno tantum.

Præter hanc vtilitatem sunt etiam aliç adiunctæ, quando in forma Iubilæi Indulgentiæ publicantur. nam & datur facultas eligendi Confessarium, ex approbatis tamen, iuxta decretum Concilij Tridentini sess. 23. cap. 15. nam alioqui non iudicantur idonei confessarij, & Summus Pontifex in Iubilæis non permittit facultatem non idoneos eligendi. Item datur auctoritas confessarijs absoluendi à multis casib. reseruatis, multisq; censuris Ecclesiasticis, necnon vota nonnulla in alia pia opera commutandi, atque alia id genus, quæ notissima sunt. Sed existunt hoc loco dubitationes duæ.

Prima, Si quis tempore Iubilæi absolutionem à reseruatis accipiat, & postea tamen negligat ea perficere, quæ ad Indulgentiam consequendam necessaria sunt, an absolutio illa rata sit. Responsio communis est, ratam esse, quoniam absolutio non pendet à futura conditione, neque pendere potest.

Altera dubitatio. Si quis spe futuri Iubilæi in peccatum reseruatum sponte incidat, an ab eo peccato possit absolui? Respondent aliqui, non posse, in quibus est Sanctus Antoninus 1. par. tit. decimo capite tertio §. ... Sed alij contra sentiunt, vt Nauarrus in tract. de Iubilæo, Notab. 34. nu. 4. & 6. Cordubensis quęst. 37. de Indulg. propositione tertia, & alij.

CAPVT XI.

Quis possit Indulgentias concedere.

SEQVITVR nunc, vt explicemus, quid requiratur ad hoc vt Indulgentia rata sit, tum ex parte cõcedẽtis, tum ex parte suscipientis. Et quidem ex parte concedentis duo requiri videntur, auctoritas legitima, & causa iusta: ex parte suscipientis alia duo, status gratiæ, & exequutio operis iniuncti. De quibus ordine dicendum erit. Principio igitur auctoritatem requiri extra controuersiam est, nam absoluere, vel ligare non potest, nisi is, qui iurisdictionem habet; Indulgentias autem dare, absoluere est, vt supra demõstrauimus ex cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. Præterea, distribuęre bona communia non potest nisi Magistratus, vel Princeps, cui bonorum communiũ administratio, & dispensatio credita est: Indulgentiæ verò præter absolutionem, continent etiam applicationem thesauri spiritualis vt ostendimus loco notato. Porrò hæc auctoritas potissimum residet in Summo Pontifice, ac propterea potest ipse Indulgentias etiam plenarias omnibus fidelibus elargiri. De qua re nulla dissentio est. Nam constat Apostolo Petro, cui Summus Pontifex succedit, propriè dictum esse à Domino Matth. 16. *Quodcunque solueris, &c.* Deinde constat ex iure Canonico, cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiss. in Summo Pontifice ad Indulgentias concedendas esse plenitudinem potestatis. Deniq; constat, re ipsa frequentissimè summos Põtifices Indulgentias plenarias concessisse.

De Episcopis, ac Metropolitanis res est etiam extra controuersiam, posse illos in sua diœcesi, istos in sua Prouincia Indulgentias tribuere: sic tamen, vt Indulgentiam vnius anni in die Dedicationis Ecclesiæ vel quadraginta dierum alijs temporibus, de iniũctis pœnitentijs non excedant. Ita enim habemus cap. Cum ex eo, & cap. Nostro, de pœnit. & remiss. & cap. Indulgentiæ, eodem in 6. Nec minus certum est, non requiri potestatem ordinis, sed solam potestatem Iurisdictionis ad Indulgentias concedendas. Proinde poterit Pontifex Maximus, vel Episcopus Indulgentias concedere, etiam si nondum sit sacris Ordinibus insignitus, vt docet Sanctus Thomas in 4. dist. 20. q. 1. art. 4. quæstiuncula 2. Neque amittitur hæc potestas per peccatum lethale, vt idem Sanctus Thomas docet in eodem art. 4. quæstiuncula 4.

De legatis Apostolicis, posse eos concedere ex commissione speciali, vel generali summi Pontificis Indulgentias in oĩ loco, ad quem suę legationes se extendũt, nemo dubitat. Summum Pęnitentiarium, posse concedere centum dies Indulgentiæ testatur Petrus Paludanus in quarto, dist. 20. quæst. 4. artic. 2. quod idem de alijs Cardinalib. testatur Nauarrus in tract. de Iubilęo, Notab. 31. nu. 17. quãuis id magis consuetudine, quã lege nitatur. Atque hæc quidem videntur esse certa, & rata. Nunc de ijs, quę dubia sunt breuiter differemus. Primum igitur De Concilio Generali quęri potest, an possit plenarias Indulgentias dare. id enim affirmant Felinus, in serm. de Indulgent. num. 28. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 1. art. 4. Nauarrus de Iubilæo, Notab. 31. num. 2. & Cordubensis quæst. 12. de Indulgent. proposit. 8. Quamuis autem

neminem legerim, qui expreſsè doceat Concilium Generale non poſſe id facere: tamen videntur hoc ſentire omnes alij auctores, qui ſcribunt ad ſolum Pontificem ſummom ſpectare poteſtatem concedendi plenarias Indulgentias, & de Concilio Generali nihil dicunt. Et ſane veriſſima mihi eſſe videtur poſterior hæc ſententia. Nam nullum huius rei exemplum habemus, niſi Concilij Baſileenſis ſeſs. 24. quod Cõcilium eo tempore Schiſmaticum erat, neque eius decreta, & multo minus exempla certam fidem faciunt. Concilium autem Conſtantienſe ſeſs. 17. prope finem, Indulgentias concedit non plenarias, ſed ſolum centum, vel quadraginta dierum; quod rectè poterat facere, cum in eo Concilio eſſent multi non ſolum Epiſcopi, & Archiepiſcopi, ſed et Cardinales. Præterea primus qui docuit à Concilio Generali cõcedi poſſe plenarias Indulgentias, & quem Felinus alijquè ſequuti ſunt, Panormitanus fuit in ſerm. habito in Synodo Baſileenſi, vt Felinus refert. Quid autem mirum ſi Panormitanus hoc docuit in eo loco, vbi Concilium ſupra Papam eſſe clamabant omnes? Poſtremo Concilium Generale, ſecluſo Papa, non habet Papalem auctoritatem, nec formaliter, nec eminenter, nec vllo alio modo, vt rectiſſimè Caietanus docet, & probat tract. 1. de auctoritate Papæ, & Concilij cap. 11, & 12. & tract. 2. cap. 6. & nos etiam docuimus, & probauimus in lib. 2. de Concilijs cap. 16. Non igitur poteſt Concilium ſecluſo Papa, ea facere, quæ propriè ad Summum Pontificem pertinẽt, ſed ea ſolum, ad quæ ſe extendit Epicopalis auctoritas. Conſtat autem non poſſe Epiſcopos, etiam multos ſimul coniunctos Indulgentiam dare, niſi vnius anni, vel quadraginta dierum, vt expreſsè habetur cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiſs. & Cap. Indulgẽtiæ, eodem in 6.

Altera dubitatio eſt de iure, quo Epiſcopi poſſunt Indulgentias elargiri. Aliqui enim exiſtimant, Epiſcopos iure diuino id poſſe, alij negant. Sed hæc quæſtio ex alia pendet, vtrum Iuriſdictionem Epiſcopi accipiant à Deo immediate, an verò per ſummum Pontificem. Quam quæſtionem nos explicuimus in lib. 4. de ſummo Pontifice cap. 23. & duobus ſequentibus, neque eſt cur hoc loco eadem repetamus. Igitur iuxta ea, quæ loco notato diximus exiſtimamus Epiſcopos à Summo Pontifice iuriſdictionem omnẽ, ac per hoc poteſtatem Indulgentias cõferẽdi accipere. cuius rei argumentum eſt etiam, quod videamus à ſummo Põtifice reſtrictam & limitatam Epiſcopis hanc poteſtatem fuiſſe; neque dubium eſt, quin ab eodem penitus tolli, vel etiam augeri & extẽdi poſſit. Quod ſi adeo immediatè illam haberẽt, poſſet quidem Summus Pontifex interdicere illis vſum eius poteſtatis, tamen ſi obſtinate ea vti vellent, non poſſet Summus Pontifex impedire, quominus ratum eſſet, quod illi feciſſent. quemadmodum cum Põtifex alicui Epiſcopo interdicit, ne vtatur facultate, quã habet à Deo, conferendi Sacramentum Confirmationis vel Ordinis; peccat quidem Epiſcopus non obtẽperans Pontifici Maximo, tamen collatio illa Sacramẽti Confirmationis, vel Ordinis rata eſt: neq; videtur poſſe reddi vlla ratio, cur poſſit Summus Pontifex efficere, vt Indulgentia ab Epiſcopo conceſſa nõ ſit rata, & non poſſit idem efficere de collatione Sacramẽti Confirmationis, vel Ordinis, niſi quia priorem poteſtatem habent Epiſcopi à Pontifice poſteriorẽ à Deo.

Tertia Quæſtio eſt de Abbatibus, Parochis, alijſq; Sacerdotibus, an poſſint Indulgentias tribuere. Nam Abbates iuriſdictionem habent in ſuos Monachos non ſecus ac Epiſcopi in populum. Solent etiam tum Abbates, tum alij ordinum Religioſorum Præpoſiti communicare cum alijs merita, & ſatisfactiones ſuorum ordinum: quod nihil eſſe videtur aliud, niſi Indulgentias quaſdam tribuere. Denique Angelus in Summa, verbo, Indulgẽtia, num. 5. & Bartholomeus Fumus in Summa, Verbo, Indulg. num. 2. docent omnes Parochos, alioſquè Sacerdotes, qui ius habent cõfeſſiones audiendi, poſſe in ipſo Sacramento confeſſionis Indulgentias concedere, remittendo id quod ſupereſt expiandum, quando minor pœnitentia iniũgitur, quam vt ſufficiat ad totam pœnam peccatis debitam exhauriendam. & adducunt pro hac ſententia Innocentium in commen. cap. Cum ex eo, de pœnit. & remiſs. Panormitanum in cap. Sicut dignũ, de homic. volunt. & alios Iuris Canonici Interpretes. At ſententia communis contrarium docet, nullos omnino Sacerdotes Epiſcopis inferiores poſſe iure communi tribuere Indulgentias, ſed ſolum ex commiſſione Pontificis Maximi, vel Epiſcoporum. Nam extat expreſſus textus iuris cap. Accedentibus, de exceſs. Prælatorum, vbi habetur, non licere Abbatibus, neque alijs quibuſcunque inferioris ordinis, quã Epiſcopalis Indulgentias concedere.

Præterea Sanctus Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 4. quæſtiuncula 1. pulchrè docet, nullos eſſe abſolutè Prælatos, niſi Epiſcopos, ipſi enim ſunt Rectores integri populi, & quaſi Reges in paruo Regno, atque ita præſunt hominibus omnium ordinum, ætatum, ſexuum, conditionum; Abbates autem ſunt quaſi Patres vnius familiæ, ac domus, & pręſunt ſolis Monachis. Parochi quoque non præſunt, niſi vni parœciæ quaſi vni familiæ. poteſtas autem diſpenſandi theſaurum Eccleſię non conuenit niſi veris Prælatis, qui ſunt Principes populi Dei. Quare tum ipſi Abbates, tum Parochi, alijq́ue omnes ſiue clerici, ſiue laici, ſiue Regulares, ſiue ſeculares aliquo modo ſubijciuntur Epiſcopo, & ideo participes fieri poſſunt Indulgentiæ ab Epiſcopo in commune propoſitę, vt docet Paludanus in 4. diſt. 20. q. 4. art. 3. concl. prima, ſicut etiam tenentur, licet aliàs Regulares vt plurimum ſint exempti, dies feſtos ab Epiſcopo toti ciuitati indictos obſeruare. Verum tamen eſt, quod ſi opus iniunctum ab Epiſcopo pro Indulgentia conſequenda, non poſſit impleri a Regularibus abſque Præpoſiti facultate, tenentur eam facultatem à Præpoſito petere, ſi velint Indulgentię participes fieri, non .n. debet regularis obſeruantia propter aſſequẽdas Indulgentias violari, vel relaxari, vt monet S. Thomas in 4. d. 20. q. 1. ar. 5. quęſtiun. 2. Neq; his repugnat cõmunicatio illa meritorum, vel ſatisfactionũ, quas Prępoſiti ordinum Religioſorum bene merentibus de ipſo ordine concedere ſolẽt. Illa .n. communicatio nõ eſt Indulgentia, vt perſpicuum eſt, tum quia non abſoluit a pęnitentia iniũcta à Sacerdote in Sacramentu pęnitentiæ, tum quia non communicat merita, vel ſatisfactiones iam præteritas, cum illæ ſi ſuperfluæ fuerunt, in theſauro reconditæ ſint; ſed ſolum futuras poſt illam communicationem: tũ quia iſta cõmunicatio magna ex parte prodeſt per modum impetrationis,

trationis,

trationis, quod nō conuenit Indulgentijs. orant enim religiosi assidue pro sua Congregatione, pro amicis, & benefactoribus, & pro alijs, vel personis, vel necessitatibus ad intentionem Præpositorum. Neque Innocentius, aut Panormitanus ab Angelo, & Bartholomeo allegati loquuntur de Indulgentijs, sed solùm dicunt, posse Parochum, & alios Confessarios, iniungere pœnitentiam minorem, quam Canones præscribant, si eis videatur ita esse faciēdum iustis de causis. Sed hoc non est dare Indulgentiam, quia quod minus illi iniungunt, expiandum erit, vel in hac vita per opera pœnalia sponte assumpta, vel in Purgatorio. Vide Siluestrum verbo Indulgētia num. 12. Cordubensem de Indulgent. q. 13. & Nauarrum de Iubilæo Notab. 31. num. 9.

C A P. XII.

An requiratur causa iusta, vt Indulgentia sit rata.

DISSERVIMVS de auctoritate, nunc de causa disserendū est. Nam hæc duo requiri diximus, vt Indulgentia rite concedatur. Ac vt seiungamus certa ab incertis. C Conuenit primo inter omnes scriptores, sine iusta causa ratam esse Indulgentiæ concessionem, quo ad ea, quæ pendent ex solo iure Ecclesiastico, qualia sunt priuilegia eligendi confessarium, qui possit etiam à reseruatis peccatis absoluere, & alia id genus. docet Nauarrus de Iubilæo, Notab. 15. num. 13. & Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. art. 3. concl. 2. & ratio est, quoniam cum Summus Pontifex dispensat in iure Ecclesiastico, dispensatio est rata, etiamsi non adsit causa iusta. Satis enim est, si constet, eum voluisse dispensare, cum id totum ab eius arbitrio & voluntate dependeat.

Secundo conuenit inter omnes, sine iusta causa, Indulgentiam non esse ratam, quod attinet ad expian- D dum reatum pœnæ coram Deo, vel in hac vita, vel in alia. Docent Sanctus Thomas, S. Bonauentura, Durandus, Gabriel, & alij, in 4. d. 20. & recentiores omnes. Ratio vero est, quoniam hæc pœna expianda est iure diuino, non potest autem summus Pontifex sine iusta causa dispensare in ijs, quæ aliquo modo pertinent ad ius diuinum, quoniam minister Dei est, non dominus. Id quod etiam videmus accidere in dispensatione iuramenti, & voti. relaxat enim obligationem nomine Dei, quando causam habet eiusmodi, vt credibile sit id placiturum Domino. Quod si pro arbitrio, sine vlla iusta causa dispenset, Deus non habet ratam dispensationem. Præterea summus Pontifex non solum non est supra ius diuinum, vt E possit illud pro arbitrio tollere, sed neque est dominus, sed dispensator thesauri spiritualia. dispensator autem fidelis, & prudens esse debet, alioqui non dispensator, sed dissipator dicendus erit. Quare Clemens VI. in Extrauaganti, Vnigenitus, cum scribit, summum Pontificem posse thesaurum spiritualem dispensare, addit, iustis ex causis. & post finem Concilij Constantiensis in Constitutione Martini V. inter- A rogari iubentur suspecti de fide, an credant, Summum Pontificem Indulgentiam iustis de causis posse concedere. & semper in literis Indulgentiarum exprimitur causa, cur Indulgentiæ concedantur. Deniq; cur dicuntur in Concilio Lateranensi Generali sub Innocētio III. Indulgentiæ quædam non solum indiscretæ, sed & superfluæ, nisi quis ociosæ, inanes, & irritæ sunt? de quibus recte dici potest illud Sancti Cypriani serm. de lapsis, Irrita pax, perniciosa dantibus, & nihil accipientibus profutura.

Tertio conuenit inter omnes, ad iustam causam non requiri, vt opus iniunctum sit in se ita satisfactorium, vt plane compenset debitum pœnæ, quod re- B mittitur per Indulgentiam tunc enim Indulgentia non esset remissio, sed commutatio, vel redemptio. Quæstio igitur in eo solum versatur, an ad iustam causam requiritur proportio aliqua operis iniuncti cum Indulgentia, ita vt pro maiori Indulgentia maior causa requiratur, an vero possit pro opere minimo dari Indulgentia maxima. De qua re duæ sunt opiniones. prior est eorum qui docent, non requiri proportionē vllam, sed satis esse, si causa sit pia, id est modo non concedatur Indulgentia pro opere malo, vel pro opere merè temporali, aut pro opere vano, & nihil ad diuinam gloriam pertinente, sed pro quocunque opere, quod ad honorem Dei, vel Ecclesiæ vtilitatem cedat, Indulgentia rata erit. Ita docuit S. Thomas in 4. d. C 20. q. 1. ar. 3. quæstiuncula 2. Durādus, & Paludanus in eadem dist. 20. q. 4. S. Antoninus 1. par. tit. 10. c. 3. §. 1. Ioannes de Turrecremata in comment. dist. 1. de pœnit. can. Quis aliquando, § Item in Leuitico, q. 4. Glossa in Extrauagantem Bonifacij VIII. Antiquorum, de pœnit. & remiss. Siluester in Summa, verbo, Indulgentia, num. 19. Ioan. Tabiensis, verbo, Indulg. num. 10. & noster Gregorius de Valentia in tract. de Indulg. cap. 7. Rationes huius sententiæ ducuntur fere omnes ab vsu Ecclesiæ. nam videmus pro eadem causa dari Indulgentias aliquando maiores, aliquando minores. Item videmus interdum pro causa leuissimam dari Indulgentias maximas, vt cum datur In- D dulgentia plenaria omnibus, qui ante fores Basilicæ Sancti Petri astant, dum summus Pontifex in die Paschæ populo solenniter benedicit. Ad hæc si Indulgentiæ sine causa satis magna concessæ non essent ratæ, Christianus populus à Pastoribus suis grauiter deciperetur, quod non videtur vllo modo asserendum. Præterea commune pronunciatum Theologorum est, Indulgentias valere, quātum sonant: igitur si pro leuissima causa indulgentia maximè in literis Pontificijs dari significetur, indulgentia illa rata esse debebit. Denique Indulgentiæ non nituntur ista causa operis iniuncti, quamuis hæc etiam adesse debeat, sed thesauro infinito meritorum Christi, & Sanctorum, quæ est causa sufficiens, immo superans, & transcendens E omnem Indulgentiæ condonationem.

Posterior sententia est aliorum, qui contendunt ad iustam causam requiri aliquid non solum pium & vtile, sed etiam quod proportionem habeat cum Indulgentia; ita vt non sit ratum, si detur pro causa leuissima Indulgentia maxima. Ita docent ex veteribus Scholasticis Sāctus Bonauentura in 4. dist. 20. parte secunda, quæst. vltima. Richardus in eadem distinctione vigesima quæst. vltima. Augustinus de

Ancona in Summa de potestate Ecclesiæ q. 30. artic. 4. & 5. Ioan. Gerson in tract. de Absolutione sacramentali. Gabriel in supplemento 4. dist. 45. q. 3. art. 1. & in Canonem Missæ lect. 57. Ex auctoribus nostri sæculi idē docuit Hadrianus Papa in 4. in tract. de Indulg. Cardin. Caietanus in tract. de causa Indulgentiæ, & in alio tractatu ad Iulium Medicem capite 8. Ioan. Maior in quarta dist. 20. q. 2. Martinus Ledesmius par. 2 4. sent. quæst. 27. art. 3. Dominicus à Soto in 4. dist. 21. quæst. 2. art. 3. Petrus à Soto lect. 3. de Indulg. Nauarrus de Iubilæo Notab. 5. num. 3. & 4. Cordubensis quæst. 20. de Indulg. His addi possunt Innocentius in cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. & Felinus in serm. de Indulgentijs. Huius posterioris sententiæ rationes hæ sunt. Prima, quoniam videntur abuti vocabulis, qui dicunt, requiri iustam causam ad concessionem Indulgentiarum; & tamen volunt pro opere quocunque etiam leuissimo concedi posse Indulgentiam maximam. Quomodo enim iusta causa dici potest, quæ nullam habet proportionem cum effectu? Secunda, quoniam non solum infidelis dispēsator dicitur, qui nulla de causa donat bona dñi sui, sed etiam qui pro re minima profudit, ac prodegit thesauros preciosos eiusdem domini sui. Tertia, quoniam si pro quacunque pia causa concesse Indulgentiæ, ratæ essent, nullæ dici possent superfluæ, vel indiscretæ, cum semper sit in promptu aliqua pia causa, quæ allegari possit. Quarta, quoniam non est dissimilis Indulgentiæ largitio dispensationi votorum. In votis autem conueniunt omnes, non posse dispensari nisi pro maxima causa, quæ magis placeat Deo, quā ipsa impletio voti. Quinta, quoniam si esset vera ea sententia, posset summus Pontifex in momento liberare omnes animas Purgatorij: quia posset dici non deesse causam piam, cum ad gloriam Dei pertineat, vt tot animæ citissimè volent ad cœlum, vbi perpetuo Deum laudabunt. Possunt fortasse conciliari hæ sententiæ aliquo modo; sed absolute posterior vt est communior, ita etiam verior mihi esse videtur. Sed vt magis res explicetur, obseruandum est primum, ad causam iustam vt plurimum duo requiri, primo finem aliquem pium, ac Deo gratum, cuius assequutio magis placeat Deo, quam pœnitentialis satisfactio, quæ per Indulgentiam relaxatur. is enim fidelis, & prudens est dispensator cœlestis thesauri, qui fideliter agit causam domini sui, & iuxta eius voluntatem operatur. Secundò opus aliquod, per quod re vera finis ille probabiliter obtineri possit. Nam si finis quidem valde placeat Deo, sed per opus iniunctum nullo modo valeat obtineri, non videtur iusta causa dandæ Indulgentiæ. Vt exempli gratia, si detur Indulgentia plenaria ijs, qui semel recitant orationē Dominicam pro conuersione Hæreticorum causa nō videbitur iusta, qm̄ tametsi conuersio Hæreticorū res est maxima, & Deo gratior, quam pœnitentialis satisfactio multorum fidelium: tamen non est probabile conuertendos Hæreticos per eam solam, breuissimamq; orationē. Quo etiam si detur Indulgentia ijs, qui nummum vnum exponent pro recuperanda Hierosolyma, non videbitur iusta causa tantæ Indulgentiæ, quia opus illud non est eiusmodi, vt per ipsum Hierosolyma recuperari possit. Obseruandum est secundum, non requiri ad proportionem causæ cum Indulgentia, vt opus iniunctum sit in se valde meritorium, vel satisfactorium, vel difficile, & laboriosum, quamuis hæc etiam spectari debeant, sed requiri, vt sit medium aptum, atque vtile ad consequendum finem, cuius gratia conceditur Indulgentia. Itaque fieri potest, vt per opus in se satis leue & facile magna Indulgentia acquiri possit; quoniam opus illud leue, ac facile est medium ad finem Deo gratissimum assequendum. Talis est exempli gratia, assistentia illa præ foribus Basilicæ Sancti Petri Romæ, dum Summus Pontifex solemni cæremonia populo benedicit. Illam n. assistentia prior opinionē leuissimam & causam minimam appellabat, talis enim est si per se absolute consideretur: at eandem assistentiam posterior opinio magnam causam & iustam esse diceret, quoniam frequentia illa populi eo tempore medium est aptum, & vtile ad protestationem fidei de capite Ecclesiæ, atque ad honorem sedis Apostolicæ, qui est finis illius indulgentiæ. Obseruandum est tertio, non eodem modo iudicandum esse de causa Indulgentiæ, cum datur vni alicui particulari, & cum datur in cōe multis. Nam cum datur vni particulari, oportet vt opus iniunctum illi soli, sit proportionatum fini, cuius gratia datur Indulgentia: at cum datur in communi multis, non est necesse, vt opus singulorum, sed tantum vt opus omnium simul sit proportionatum fini. atque hinc accidere potest, vt Indulgentia maxima sit iustissima, etiamsi opus iniunctum singulis videatur leue. Exempli causa, si necesse sit ædificari Basilicam, vel Xenodochium, & detur Indulgentia septem, vel decem annorum, vel etiam plenaria conferentibus certam auri summam: si respiciatur opus singulorum, videbitur causa iniusta, sed tamen si tota summa ab omnibus collata consideretur, iam erit iusta causa, quia poterit ijs sumptib. ædificari Basilica vel Xenodochium, quæ ædificatio erit gratior Deo, & vtilior Ecclesię, quam pœnitentialis satisfactio, quæ per Indulgentiam relaxatur. Obseruandum est quarto, supra dictum esse, plerumque in causa iusta duo contineri, finem, & media ad finem: quoniam aliquando solus finis satis esse videtur, sine vllis medijs, id est, sine aliquo opere iniuncto; quando videlicet finis non pendet ab aliquo opere, & per se sufficit ad Indulgentiam iustam efficiendam. sic olim ad petitionem Martyrum (vt supra ex Tertulliano, & Cypriano probauimus) dabantur Indulgentiæ sine aliquo opere iniuncto, quia iudicabat Ecclesia satis magnam causam esse, petitionem Martyrum, vt videlicet homines ad Martyrium accenderentur, cum viderent tanti fieri Martyrum preces. Vocantur autem in his locis Martyres, qui in carceribus inclusi, & iam aliquid passi fuerant ob confessionem fidei, & consummationem Martyrij expectabant. Quomodo etiam in articulo mortis hominib. bene meritis de Ecclesia dantur aliquando Indulgentiæ, neq; opus vllum iniungitur, quia videtur causa esse satis iusta ipsa necessitas extrema coniuncta cum precedentib. meritis. Ita legitur Gregorius VII. Indulgentias sine vllo iniūcto opere dedisse, lib. 1. epist. 34. lib. 2 epis. 61. & lib. 6. epist. 15. Itaque sine opere iniuncto concedi potest aliquando Indulgētia, sine causa vero, eaquè iusta & rationabili nunquam potest. Obseruandum est vltimo,

mo. Iustam quidem semper causam requiri, sed non esse subditorum iudicare, verum causa sit iusta, vel iniusta. debent enim simpliciter existimare iustam esse. Nihilominus tamen sicut probandum non est, quod aliqui pro zelo, sed nimio fortasse de Indulgentijs quibusdam, leuibus de causis concessis obloquuntur, quod faciunt Ioan. Gerson in tract. de Absolutione sacramentali, Dominicus à Soto in 4. dist. 21. q. 2. art. 2. conclus. 5. & Andreas Vega in Concilium Tridentinum lib. 13. cap. vltimo. Sic laudandus merito est Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nunc sedet, quod decretum Concilij Lateranensis sub Innocentio III. de moderandis indiscretis Indulgentijs, & decretum Concilij Tridentini sess. 25. de reuocandis Indulgentijs ad veterem, & probatam Ecclesiæ consuetudinem, executioni mandare studet. Veteres enim parcissimos fuisse in Indulgentijs conferendis notissimum est. Siquidem Sergius Secundus (vt citauimus cap. 3.) trium tantum annorum Indulgentiam dedit; & Paschalis secundus, quadraginta solum dierum. Testatur quoque Innocentius III. capite, Cum ex eo, de pœnitent. & remiss. Apostolicam Sedem solitam esse ordinariè non extendere Indulgentias vltra condonationem pœnitentiæ vnius anni, vel quadraginta dierum. & iuxta hoc Innocentij dictum, Nicolaus I V. in Indulgentijs varijs, quas concessit Ecclesiæ Sanctæ Praxedis, quæ leguntur in introitu cappellæ Sancti Zenonis, nunquam excedit annum vnum, vel dies quadraginta. Deniq; Sanctus Thomas in 4. d. 20. q. 1. art. 3. quæstiuncula 2. ad 4. scribit, venientibus ad limina Apostolorum ex regionibus vltramarinis dari Indulgentiam quinque annorum; ex regionibus vltramontanis, trium annorum, ex alijs locis viciniotibus, vnius anni duntaxat.

Ex his ad argumenta pro priore opinione facile responderi pōt. Ad illud, quod propter eandē causam dentur Indulgentiæ modo maiores, modo minores, responderi potest; id posse accidere duplici de causa; aliquando enim datur Indulgentia minor, quam pro magnitudine causæ dari posset. & hoc modo datur pro eadem causa modo maior, modo minor Indulgentia, & nunquam superat Indulgentiæ magnitudo magnitudinem causæ. Potest etiam fieri, vt idem opus bonum sit vno tempore magis proportionatum fini, cuius gratia datur Indulgentia, & magis vtile, vel necessarium quam alio tempore, vt vigente magna necessitate eadem eleemosyna plus conferet ad subsidium pauperum, quam si ea charitas annonæ non vigeret: & imminēte grauissimo periculo eadem oratio cum eodem ieiunio, & eleemosyna magis necessaria erit ad placandum Deum, quam si illud periculum non immineret. Ex quo sequitur, vt idem sit opus bonum secundum se, sed ex accidente diuersum, & causa re vera non sit eadem, & ideo nō sit mirum, si dentur variæ Indulgentiæ pro illo opere quod vno tempore maiorem causam, alio tempore minorem offert.

Ad aliud, quod pro causa leuissima dentur Indulgentiæ maximæ; iam supra responsum est, id fieri, quoniam causa, quæ est in se leuissima si attendatur labor, aut sumptus, aut aliquid eiusmodi, sæpè maxima est, si consideretur proportio ad finem, ad quem obtinendum Indulgentiæ proponuntur.

Ad tertium illud de populi deceptione respondemus, vt plurimum nullum esse deceptionis periculū, quoniam non existimamus, Indulgentias a Sede Apostolica sine iusta causa dari, tamen sicut potest fieri, vt aliquando Indulgentia non sortiatur effectum ob defectum eius, qui illam suscipit, vel ob defectum auctoritatis in eo, qui illam concedit, ita non debet videri absurdum, si aliquando idem accidat ob defectum causæ, & Christianus populus non ignorat ad fidem pertinere, quod sit in Ecclesia potestas Indulgentias concedendi, non autem quod in particulari non possit fieri, vt Indulgentia vel non sit rata, vel non prosit, & ideo sic accipiunt prudentes Christiani Pontificias Indulgentias, vt simul et studeant dignos pœnitentiæ fructus ferre, ac pro suis peccatis Domino satisfacere.

Ad quartum de illo communi pronunciato, Indulgentiæ tantum valent, quantum sonant, respōdemus, pronunciatum illud verissimum esse, sed intelligi de Indulgentia, cui nō desunt necessariæ conditiones, auctoritas in concedente, charitas in suscipiente, & iustitia, ac pietas in causa. Fuit autem celebris apud veteres Scholasticos quæstio illa, an Indulgentiæ tantum valeant, quantum sonant, vel quantum ab Ecclesia prædicantur, propter nonnullos errores qui tunc vigebant, cum alij dicerent, Indulgentias non valere nisi pro mensura deuotionis, alij tantum valere quantum opus iniunctum ex se ad satisfaciendum prodest; alij tantum valere coram Ecclesia, non coram Deo. Qui errores à Sancto Thoma alijsque veteribus confutati, extincti iam sunt.

Ad postremum de thesauro meritorum Christi, & Sanctorum, qui dicitur esse vera causa Indulgentiarum, respondemus thesaurum meritorum Christi, & sanctorum esse veram causam, cur Indulgentiæ concedi possint; sed præter istam causam requiri aliam, quæ moueat ad dispensandum thesaurum hoc tempore potius quam alio, & nunc magis nunc minus liberaliter; non enim debent Pontifices relaxare pœnitentialem satisfactionem, neque recurrere ad thesaurum, nisi quando iudicant id esse necessarium, vel vtile ad gloriam Dei, & animarum salutem.

CAPVT XIII.

De dispositione suscipientis Indulgentias.

IN eo qui cupit re vera fructum ex Indulgentijs capere, duo requiri diximus, vt sit in statu gratiæ, & vt perficiat quod pro Indulgentia fuerit iniunctū. Et quidem exigi statum gratiæ docent communiter Theologi in 4. dist. 20. & ratio est apertissima; quoniam Indulgentia cum remittat reatum pœnæ temporalis relictum post remissionem culpæ, sine dubio requirit, vt culpa sit iam remissa, ac per hoc translatus sit homo per infusionem gratiæ, & charitatis de statu peccati in statum filiorum Dei. Præterea nulla ratio patitur, vt pœna remittatur ei, qui adhuc hæret in culpa; vel debitum illi cōdonetur nomine Dei, qui adhuc est auersus à Deo, & hostis, ac inimicus. Denique nomē ipsum Indulgentiæ, vt initio diximus, sonat paternam facilitaté in filios, quæ non debet esse communis cum seruis, maximè fugitiuis, quales sunt

A omnes, qui Deo deserto Diabolum sequuntur. Pari ratione exigi, vt opus iniunctum perficiatur, conuenit inter omnes vt patet ex S. Thoma in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 5. questiuncula 3. & ex alijs. Sed his positis tanquam certis & exploratis multę supersunt quæstiones. Prima est, an requiratur status gratię solum eo tempore quo percipitur Indulgentia; an etiã cum perficiuntur opera iniuncta, vel etiam cum primum Indulgentiæ pronunciantur, aut earum literæ recipiuntur. Nam Caietanus tract. 10. q. 2. & tract. 15. cap. 9. Petrus de Soto lect. 3. de Indulg. & alij contendunt non requiri statum gratiæ, cum Indulgentię publicantur, vel literæ Indulgentiarum recipiuntur; nisi forte idem sit tempus publicationis & perceptionis: vt cum in sacello Pontificio dantur Indulgentiæ B omnibus, qui diuinis officijs in eo loco interfuerunt, tamen requiri statum gratiæ non solum, cum Indulgentia percipitur, sed etiam cum percipitur opus iniunctum. Ratio huius sententiæ est, tum quia in ipsis literis Pontificijs, vt plurimum exprimitur, Indulgentias concedi ijs qui vere pœnitentes Ecclesiam visitauerint, aut tale, vel tale opus fecerint: tum etiam quia Indulgentia non acquiritur, nisi per opera viua vere meritoria, & satisfactoria, qualia non sunt, nisi ea, quæ fiunt in statu gratiæ.

Alij tamen grauissimi auctores, vt Petrus Paludanus in 4. distinct. 20. quæst. 4. art. 3. concl. prima S. Antoninus 1. p. tit. 10. c. 3. §. 5. in fine, & Antonius C Cordubensis, quæst. 34. de Indulgen. & alij contra sentiunt, Non requiri statum gratię, nisi cum ipsa Indulgentia percipienda est. Ratio posterioris huius sententię est, quia Indulgentia non nititur nostra satisfactione, sed Christi, & ideo non videtur necessarium, vt opus iniunctum sit opus viuum, & satisfactorium. Deinde quia Bonifacius VIII. in Extrauaganti, Antiquorum, dicit, se concedere Indulgentiam ijs, qui visitabunt Ecclesias pœnitentes, & confessi, vel qui pœnitebunt & confitebuntur. Ex his sententijs prior sine dubio tutior est, vt Sanctus Antoninus etiam notauit. Est etiã certa, quando opus iniunctum in literis Pontificis expresse iubetur perfici in statu gratiæ; vt cum D in Extrauaganti, Vnigenitus, de pœnit. & remiss. Item in Constitutionibus de indictione Iubilæi Clementis VII. Iulij III. & Gregorij XIII. expresse habetur, vt qui Indulgentiam consequi volunt, vere pœnitentes & confessi visitent Ecclesias, orent, &c. Denique verior mihi esse videtur, etiamsi in literis Pontificijs id non exprimatur, quando opus iniunctum tale est, vt non conferat ad finem, nisi fiat in statu gratiæ. vt si finis Indulgentię sit placare Deum Christiano populo, & ideo iniunguntur preces, ieiunia, eleemosynę, visitationes Ecclesiarum, & similia. cum Deus non placetur per opera mortua, necessarium esse videtur, vt opera illa fiant in statu gratię, alioqui nihil conferunt E ad finem, & proinde non est intentio concedentis, vt Indulgentiam lucrentur, qui in statu peccati illa opera faciunt. At posterior opinio vera esse videtur, quando opus iniunctum vtile est ad finem, pro quo datur Indulgentia, etiamsi non fiat in statu gratiæ. Vt exempli gratia, si finis Indulgentiæ sit ædificatio Basilicæ, vel subuentio pauperum, aut recuperatio Hierosolymæ, & propter ista dentur Indulgentiæ contribuentibus pecunias, vel arma; quia non minus ad finem conducunt pecunię illæ, vel arma, si dentur ab homine

A peccatore, quam à iusto; probabile est, prodesse illa opera, etiamsi facta sint in statu peccati, modo is, qui ea fecit sit in statu gratiæ, quando reipsa percipit Indulgentiam.

Altera quæstio est, vtrum non solum requiratur status gratię ad Indulgentiam obtinendam, sed etiam carentia omnis culpæ venialis. Sed facilis responsio est, si distinctione vtamur. Nam vel quæstio est de tempore, quo perficiuntur opera iniuncta, vel de tempore, quo percipitur fructus Indulgentiæ. Si de priore tempore quæstio sit, rursus alia distinctione opus est, nam vel peccatum veniale vitiat opus bonum iniunctum, vt si quis oret, vel ieiunet ex vana gloria: vel B non vitiat, sed per accidens ei coniungitur, vt si quis dum eleemosynam facit, vel Ecclesiam visitat, loquatur verbum aliquod ociosum. Quod si bonum opus non vitietur, certum est non impediri fructum Indulgentiæ, si verò bonum opus vitietur, ita vt ipsum efficiatur veniale peccatum, tum sine dubio impeditur fructus Indulgentiæ, si opus illud erat faciendum ad placandum Deum, vel satisfaciendum pro peccato: non enim per peccatum veniale placatur Deus, neque satisfit Deo. Et hæc est sententia Hadriani in 4. tract. de Indulg. conclus. 4. & Petri de Soto lect. 3. de Indulg. quod si opus faciendum non erat ad placandum Deum, neque ad satisfaciendum, sed solum ad subuentionem pauperum, vel alium finem, qui potest obtineri, etiamsi opus non fiat in statu gratię, tum C non impeditur fructus Indulgentię, quamuis opus peccato veniali fuerit vitiatum.

At si de posteriore tempore quæstio sit, respondendum erit, non impediri fructum Indulgentiæ, si quis eo tempore habeat, vel committat veniale peccatum, nisi quo ad remissionem pœnę debitæ propter illam culpam venialem, non enim dimittitur pœna, nisi prius dimissa fuerit culpa. nulla autem ratio est, cur non possit percipi fructus Indulgentiæ quoad remissionem pœnæ debitæ propter alias culpas siue lethales, siue veniales iam remissas, etiamsi culpa aliqua venialis adhuc hæreat in anima. Nam peccatum veniale non impedit statum gratiæ, qui requiritur ad hoc D vt homo sit capax Indulgentiæ.

Tertia quæstio est de Confessione, quæ vt plurimũ requiritur, vt pars operis iniuncti, an exigatur semper in re, an vero sufficiat in proposito. Responsio facilis est. Nam quando in forma Indulgentię diserte ponitur, vt qui eam lucrari cupiunt, confiteantur peccata sua intra eos dies: tunc sine dubio exigitur confessio in re, quoniam ponitur in forma Indulgentiæ, vt conditio quædam, siue vt pars operis iniuncti, & non solum ad hoc, vt homo transferatur de statu peccati ad statum gratiæ. Quando autem in forma Indulgentiæ non iniungitur expresse opus confessionis, sed simpliciter dicitur concedi Indulgentiam vere pœnitentiE bus & confessis: tum non videtur requiri confessio, vt pars operis iniuncti, sed solum vt homo sit in statu gratiæ, & ideo si quis nõ habeat peccata lethalia, non necessario confiteri tenebitur, & si habeat peccata lethalia, probabile est, sufficere illi contritionem cũ proposito cõfitendi: nam per hæc adipiscetur statũ gratię. Ita docent Paludanus in 4. dist. 20. q. 4. art. 2. Siluester verbo Indulgentia, nu. 20. Panormitanus in c. Omnis vtriusque, de pœnit. et remiss. Fellnus in serm. de Indulgẽtijs, nu. 12. & alij. Tamen tutius & probabilius videtur

dicitur requiri confessionem in re, & non solum in voto, quotiescunque dicunt, Indulgentiam concedi pœnitentibus & confessis, vt docent Sanctus Antoninus 1. p. tit. 10. cap. 3. Hadrianus in 4. senten. tract. de Indulgent. Caietanus tract. 15. de Indulgent. capitulo 10. Nauarrus de Iubileo Notab. 18. numero 1. & Gloss. in Extrauagantem, Antiquorum, de pœnit. & remiss.

Quarta quæstio est, an percipiat Indulgentiam, qui non perficit omnia opera iniuncta, sed aliqua tantum, ob inopiam, vel morbum, vel alia iusta causa impeditus. Responsio communis, est Sancti Thomæ, Durandi & aliorum in 4. dist. 20. non percipi Indulgentiam, nisi ab ijs, qui integre omnia opera iniuncta perficiunt. concessio enim conditionata non valet, nisi conditio impleatur. Atque in hanc quoque sententiam allegari solet dictum illud commune, Indulgentiæ tantum valent, quantum sonant; Nam Summi Pontifices, quando volunt percipi Indulgentiam ab ijs, qui legitimè impediti non perficiunt omnia opera iniuncta, addere solent, vt confessarij commutent opera iniuncta in alia pia opera; vel disertis verbis explicant, obtineri Indulgentiam ab ijs, qui inchoarunt opera iniuncta, & perficere non potuerunt, vt habetur in Extrauagãti, Vnigenitus, & in alijs similibus, in quibus annus Iubilæi publicatur.

Quinta quæstio est, An requiratur alia dispositio in suscipiente Indulgentias, præter statum gratiæ, & adimpletionem operum iniunctorũ. Nam Card. Caietanus in tract. 10. qui est de suscipientibus Indulgentias quæst. prima docet, quiri tertiam conditionem, vt videlicet qui vult consequi Indulgentias, habeat propositum satisfaciendi Deo proprijs laboribus quo ad poterit: ijs autem, qui nolunt pro se ipsi satisfacere, cum possint, negat prodesse Indulgentias. ex quo etiam colligit, paucos admodum re vera frui Pontificijs Indulgentijs ex tanto numero adeuntium Ecclesias temporibus stationum, aliarumquè similium Indulgentiarum. Quæ sententia vtilis est, & pia, sed fortasse non vera, præsertim cum sit contraria communi aliorum doctrinæ, vt ipse etiam Caietanus fatetur: nec enim legi vllum auctorem, qui Caietanum sequatur, præter Bartholomeum Fumum in Sũmã, quæ Armilla dicitur; Verbo Indulg. num. 13. Nec video quemadmodum Summi Pontifices non deciperent populos, si Indulgentias cum ea conditione proponere vellent, quã nunquam explicarent. Neque argumenta Caietani talia sunt, vt solui non possint. Ille enim sic ratiocinatur, Qui non vult satisfacere Deo per se, cum possit, indignus est, cui applicetur aliena satisfactio: At non intendit Ecclesia conferre hoc beneficium Indulgentiæ in indignos, igitur non prosunt indulgẽtiæ ijs, qui nolunt per se satisfacere, cum possint. propositionem argumẽti probat Caietanus his rationib. primo quia nõ decet ab amico petere, vt pro te satisfaciat, cum ipse possis per te satisfacere. Secundo quia in Republica bene instituta nõ sunt dispẽsanda bona cõmunia pro liberandis illi ciuibus ære alieno, qui per se suum æs alienũ dissoluere possũt. Tertio qa in forma Indulgẽtiæ addi solet, vere pœnitentibus Indulgentias tribui; non sunt autem verè pœnitentes, qui recusant facere fructus dignos pœnitentiæ. Quarto quia dantur Indulgentiæ de iniunctis penitentijs à sacerdote: vel igitur qui iniunctam pœnitentiam accepit, id fecit ani-

A mo eã perficiẽdi, & sic habemus quod volumus, vel aio fallendi, & indignissimus est, qui ex fallacia sua lucrum reportet. Respondemus, eum qui non vult per se satisfacere cum possit, non esse indignũ, sed tantum non dignum, cui aliena satisfactio applicetur: Ecclesia autem non intendit conferre hoc beneficium in indignos: sed bene potest velle conferre in non dignos, quoniam Indulgentia ex misericordia, & liberalitate datur, non ex iustitia & meritis. Ad primam rationem respondemus, nõ fieri iniuriam amico, quia non petitur eius satisfactio ex iustitia, sed ex gratia, & petitur satisfactio, quæ non est ei necessaria, sed omnino superuacanea. Ad secũdam respondeo, dispensa-
B torem bonorum communium in Republica institutæ, non dissoluere sine causa æs alienum eorum ciuium, qui soluendo sunt per se: tamen posse dari causam, cur vtile sit Reipublicæ, ex communi ærario soluere debita eorum, qui per se illa soluere potuissent. Ad tertiam respondeo, verè penitentes dici eos, qui contritionem habent cum proposito satisfaciendi, nisi aliunde pro eis satisfiat. Ad quartam respondeo, plerumque Indulgentias dari de non iniunctis vt supra probauimus, & eos qui Indulgentias quærunt, velle perficere pœnitentiam iniunctam, sed nolle alium laborem sponte sumere pro reliqua pena expianda, si possint per Indulgentias ab ea liberari. Addo etiam, quod si Indulgentiæ non darentur nisi
C de iniunctis, possent homines iniunctã pœnitentiam accipere animo perficiendi, nisi possint alia ratione ab eo reatu liberari.

CAPVT XIV

De Indulgentijs quæ accipiuntur pro defunctis.

DE Indulgentijs, quibus iuuantur animæ defunctorum sex quæstiones sunt. Prima an prosint. Secunda an per modum absolutionis dari possint.
D Tertia quid sit dari Indulgentias defunctis per modũ suffragij. Quarta an ex iustitia, an ex misericordia liberentur animæ, quibus Indulgentiæ applicantur. Quinta quid requiratur vt Indulgentiæ prosint defunctis. Sexta an Indulgentię prosint in particulari certis animabus, an solum omnibus in communi.

Quod ad primam quæstionem attinet, Hæretici omnes, tum recentiores, tum antiquiores, qui Purgatorium negauerunt, consequenter etiam suffragia, & indulgentias mortuis prodesse negauerunt. Ex Catholicis; Ostiensis in Summa lib. 5. tit. de Remissionibus num. 9. & Gabr. lect. 57. in Canonem Missæ docuerunt Indulgentias defunctis nõ prodesse: sed Gabriel cito correxit errorem, vt perspicuum est ex additione ad eandem lectionem. Res autem certissima est, &
E apud Catholicos indubitata, Indulgẽtijs iuuari posse animas quę in Purgatorio pœnas luunt, Id quod primum probari potest ratione deducta ex scripturis, Concilijs, & Patribus. Constat enim, animas defunctorum posse iuuari suffragijs viuentium, id est, eleemosynis, precibus, ieiunijs, sacrificijs Missarum, alijsque pijs operibus, vt copiose ostensum est à nobis in lib. 1. de Purgatorio fere toto, & libro 2. cap. 15. quæ non sunt hoc loco repetenda. Et quamuis suffragia defunctis

defunctis per modum impetrationis proſint ac præ-
ſertim preces, & oblatio ſacrificij: tamen nulla ratio
reddi poteſt, cur non proſint etiam per modum ſatiſ-
factionis, ac præcipuè ieiunia, & eleemoſynæ. nã hæc
opera ſatisfactoria eſſe, ſatis à nobis probatum eſt in
quarto libro de pœnitentia, & in libris de operibus bo
nis in particulari. & defunctos, quibus hæc ſuffragia
à viuis applicantur, ſatisfactione indigere non dubiũ
eſt. Conſtat præterea illam eſſe rationem, cur ſuffra-
gia viuentium prodeſſe poſſint defunctis, quia fideles
defuncti ita coniuncti ſunt cum fidelibus viuentibus.
eiuſdem fidei, & charitatis vinculo, vt vnam Eccleſiã,
& vnum corpus efficiant. Neque enim (inquit S. Au-
guſtinus lib. 20. de Ciuit. Dei cap. 9.) piorum animæ
defunctorum ab Eccleſia ſeparantur, quæ eſt Regnũ
Chriſti. Ex his duobus fundamentis apertè colligitur
poſſe etiã priuatos homines offerre Deo ꝓ defunctis,
tãquam mẽbris eiuſdem corporis ſatisfactiones ſuas,
ieiunia, eleemoſynas, peregrinationes, & ſimilia opera
laborioſa. Quod ſi priuati homines poſſunt applicare
defunctis, tanquam membris eiuſdem corporis, ſatiſ-
factiones ſuas; cur non poteſt ſummus Pontifex appli
care eiſdem ſatisfactiones Chriſti, & Sanctorum, quę
ſunt in theſauro ſpirituali, cuius ipſe diſpenſator eſt?
Præterea idem probatur ex vſu Eccleſię. conſtat enim
Paſchalem Summum Pontificem ante annos 700.
conceſſiſſe Indulgentiam pro defunctis, quæ habetur
in Eccleſia S. Praxedis in introitu cappellæ Sancti Ze
nonis, cuius Indulgentiæ meminit etiam Gabriel lo-
co citato, ſed non rectè vocat Paſchaſium V. cum ſit
re vera Paſchalis primus. Multi etiam Pontifices alij,
vt ibidem refert Gabriel, pro defunctis Indulgentias
conceſſerunt. Denique conſentiunt Theologi, vt San-
ctus Thomas in 4. diſt. 45. q. 2. ar. 3. quæſtiun. 2. San
ctus Bonauẽtura in 4. d. 20. p. 2. q. 5. Richardus d. 20.
ar. 3. q. 3. & alij. nec non Canoniſtæ, vt Innocentius in
cap. Quod autem, de pœnit. & remiſſ. Felinus in ſerm.
de Indulg. & alij. Neque ijs repugnat, quòd Io. Maiòr
in 4. diſt. 20. q. 2. dicat multos Theologos contrà ſen-
tire. Nam loquitur de Indulgentia per modum abſo-
lutionis iudicialis non de Indulgentia abſolutè.

Altera quæſtio difficilior eſt, de modo quo Indul-
gentiæ defunctis prodeſſe poſſunt, an videlicet ſum-
mus Pontifex poſſit animas defunctorum, quæ ſunt
in Purgatorio, iudicialiter abſoluere, vt facit cum ho-
minibus viuentibus, dum Indulgentias eis concedit.
Nam Michael Medina diſput. 7. cap. 34. & diſput. 8.
capit. 41. de Indulgentijs, contendit animas defuncto
rũ, quæ ſunt in Purgatorio, pertinere ad Iuriſdictionẽ
Summi Pontificis, & poſſe ab eo Indulgentias perci-
pere per modum abſolutionis. Sed contra ſentiunt ſe-
re omnes alij ſcriptores, vt S. Bonauentura, Richar-
dus, Gabriel, & Io. Maior locis citatis. Qui poſtre-
mus auctor teſtatur ſuo tempore à Schola Pariſienſi
fuiſſe damnatam ſententiam contrariam. item Caie-
tanus tract. 15. cap. 5. Dominicus à Soto in 4. diſt. 21.
q. 2. ar. 1. col. 3. Petrus de Soto lect. 3. de Indulgentijs.
Nauarrus de Iubilæo Notab. 22. num. 6. Antonius
Cordubenſis q. 15. de Indulg. & alij. & probatur hęc
ſententia poſterior, primò, quoniam Sanctus Leo in
epiſt. ad Ruſticum Narbonenſem epiſcopum, & ha-
betur apud Gratianum 24. q. 2. can. 1. ſic ait, De com-
munione priuatis, & ita defunctis, eorum cauſa iudi-
cio Dei reſeruanda eſt. & Gelaſius Papa in Epiſtola

A ad Fauſtum, & in altera ad Epiſcopos Dardaniæ, vt
eſt apud eundem Gratianũ 24. q. 2. can. Legatur. &
Can. Nec quiſquam, diſertis verbis docet, homines
mortuos, qui ſunt in diuino iudicio cõſtituti, non poſ-
ſe ab Eccleſia iudicari. Secũdo, q̃a non poteſt Eccleſia
mortuorum animas citare, non poteſt earum cauſam
cognoſcere, non poteſt eas cogere ad obedientiam, nõ
igitur poteſt abſoluere vel ligare. Tertio, Pontifex non
habet auctoritatem niſi in oues quas paſcendas ſuſce
pit, iuxta illud Ioan. 21. *Paſce oues meas*. At animæ de
functorum non poſſunt paſci à Pontifice, cum non
poſſint ab eo doctrinam, vel ſacramenta, vel leges &
iura percipere: non igitur ſunt ei ſubiectæ, ac proinde
B nõ poſſunt ab eo ligari vel ſolui; Quarto, q̃m Pontifices
ordinariè cum extendunt Indulgentias ad mortuos,
addunt particulam, per modum ſuffragij; vt perſpi-
cuum eſt ex Conſtitutionibus Alexandri VI. Cle-
mentis VII. Iulij III. & Gregorij XIII. de indictio-
ne Iubilęi. Refert etiam Gabriel in additione ad lectio
nem 57. ſuper Canonem, ſe vidiſſe declarationem Six
ti IV. quod Indulgentiæ proſint defunctis per modũ
ſuffragij. Quod (vt mox dicemus) opponitur ei, quod
eſt, per modum abſolutionis. At obijciunt aliqui ver-
ba Domini, Matth. 16. Quodcunque ſolueris ſuper
terram, erit ſolutum & in cœlis, & probat, illud, ſuper
C terram, non referri ad eos q̃ ſoluuntur, ſed ad eum qui
ſoluit, vt ſenſus ſit; Quodcunque ſolueris tu ſuper ter-
ram degens, erit ſolutum à me, qui ſum in cęlis. Præte
rea dicunt, Defunctos qui ſunt in Purgatorio, adhuc
eſſe viatores, & auxilio egentes, ac proinde videri eſſe
ſubiectos Pontificis iuriſdictioni. Denique oſtendunt
ex Can. Sane, 24. q. 2. ſæpe ab Eccleſia excommunica
ti defunctos, & rurſus abſolui ab excommunicatione,
ex quo ſequi videtur vt propriè ſint Eccleſiæ iudicio
ſubditi. Sed facilis eſt reſponſio. Nam ad primum dici
poſſet, Gelaſium, cuius magna eſt in Eccleſia auctori-
tas, expoſuiſſe illud (ſuper terram) vt referatur ad eos,
qui ſoluuntur, non ad eum qui ſoluit, vt patet ex can.
D Legatur, iam citato. Sed eſto, referri poſſit ad eum, qui
ſoluit, nihil tamen ex eo ſequitur: quia debet intelligi
de ſolutione circa eos, qui ſunt ei ſubiecti. alioqui poſ
ſet Summus Pontifex ligare & ſoluere eos etiam, qui
ſunt in cœlo vel in Gehenna, ſi ita vniuerſaliter acci-
piatur ligandi, vel ſoluendi poteſtas. Ad ſecundum
reſpõderi poteſt, nõ omnes viatores eſſe propriè ſub-
iectos Pontifici, ſed ſolum eos, qui ſunt oues viſibiles
huius ouilis, & membra huius viſibilis Eccleſiæ. Qđ
autem defuncti, qui in Purgatorio degunt, aliquo mo
do ſint viatores, & egentes auxilio Eccleſiæ, & cum
ipſa Eccleſia viſibili inuiſibiliter coniuncti per fidem
& charitatem, facit, vt poſſint ab Eccleſia noſtra iuua
ri, & Indulgentijs frui, non vt ſubditi per modum ab-
E ſolutionis, ſed vt amici abſentes per modum ſuffragij.
Ad tertium reſpondemus, Defunctos ab Eccleſia poſ
ſe excõmunicari, & ab excõmunicatione abſolui, ſo-
lum quo ad ea, quæ à viuentibus fieri debent: nam cũ
defunctus excommunicatur, id fit, quia poſt mortem
detegitur eius pertinacia in hæreſi, aut aliquid eiuſmo
di, & id ſolum ex illa excommunicatione ſequitur; vt
pro ipſo non fiant ſuffragia, non ſepeliatur in loco ſa-
cro, & ſimilia. & contra, ſi detegatur aliquis per erro-
rem excommunicatus, & ideo abſoluatur, effectus ab-
ſolutionis erit, vt pro ipſo oretur, & ſacrificetur, eiuſq;
cadauer honorificè ſepeliatur. Itaque excommunica-

tio, vel

tio, vel absolutio defunctorum est potius declaratio sententiæ, quæ ferenda fuisset, si meritum eorum non latuisset, quam noua aliqua pœna, quæ ad animas ipsas pertingat. Quod autem legitur in 2. libro Dialogorum S. Gregorij c. 23. de Sanctimonialib. à B. Benedicto excõmunicatis, quæ de sepulchris exire videbantur, & de Ecclesia recedere, quando inter Missarum solemnia Diaconus clamabat; Qui non communicat, recedant: inter miracula referendum videtur. Voluit enim Deus eo signo demonstrare quàm faciendæ sint admonitiones Sanctorum: nam alioqui S. Benedictus non eas excõmunicauerat, sed solũ excõmunicationem minatus fuerat, vt S. Gregorius ibidem dicit. Præterea non eas excommunicauit post mortem, sed in vita (si tamen ea excommunicatio dicenda sit) neq; eas propriè per sententiam postea absoluit, sed per intercessionem mittendo oblationem, quæ pro eis Domino offerretur. At (inquies) S. Gregorius ibidem, vt ostendat, non esse mirum, si S. Benedictus potuit in carne mortali degens de spiritibus defunctorum iudicare, allegauit illud Euangelicum; *Quodcunque solueris super terram erit solutum & in cœlis*. Respondeo, S. Gregorium argumentum à simili ducere voluisse. Nã quemadmodum diuina potestate sibi collata possunt Prælati cum sint homines in carne mortali degentes, iudicare de rebus spiritualibus; ita potuit S. Benedictus in carne adhuc mortali degens, extraordinario priuilegio sibi collato à Deo, ligatas tenere, vel soluere animas earum, quibus dum viuerent, excommunicationis sententiam fuerat comminatus. Neque credibile est S. Gregorium S. Leoni repugnare voluisse, qui in epist. ad Rusticum, iam citata, disertis verbis docet, non posse ab Ecclesia solui eos, qui communione priuati de hac vita recedunt, cum iam sint in diuino iudicio constituti.

Tertia quæstio est, quid significet illud (per modũ suffragij) cum Pontifices dicunt, Indulgentias valere defunctis per modum suffragij. Non desunt, qui existiment, Indulgentias prodesse defunctis per modum suffragij, quia prosunt eis suffragia, id est, Missæ, preces, & alia pia opera, quæ Pontifex iniungit, cum Indulgẽtias tribuit. Sed hoc nõ est Indulgẽtias prodesse, nam etsi Põtifex ea opera non iniungeret, valerent illa suffragia ad refrigerium defunctorum. Itaque frustra darentur Indulgentiæ defunctis, si nihil adderent præter valorem suffragiorum, neque Pontifices dicerent, Indulgentias prodesse per modum suffragij, sed dicerent cum Hostiensi, Indulgentias nõ prodesse defunctis vt indulgentiæ, sed sola vi suffragiorum adiunctorum. Alij existimarũt, Indulgentias defunctis prodesse per modum suffragij, quia tametsi ipsæ Indulgentiæ re uera prosint, tamen prosunt per suffragia viuentibus imperata. Pontifex enim applicat satisfactiones Christi & sanctorum ex thesauro tam viuẽtibus, quam defunctis, sed viuentibus applicat per opera ipsis viuentibus iniuncta, defunctis verò per opera eisdem viuẽtibus imperata, quæ opera, cum fiant nomine defunctorum, suffragia quædam defunctorum dici possunt. Sed neque hæc sententia rationem idoneam reddit illorum verborum: neque enim hoc est Indulgentias prodesse per modum suffragij, sed est prodesse per ipsa suffragia. Vera igitur sententia est, Indulgentias prodesse per modum suffragij, quia non prosunt per modum absolutionis iuridicæ, sed per modum so-

A lutionis, quo modo prosunt suffragia, quæ vel publicè, vel priuatim pro defunctis fieri solent. Sed cum suffragia tribus modis defunctos iuuẽt, per modum meriti de congruo, per modum impetrationis, & per modum satisfactionis: Indulgentiæ autem non sint nisi satisfactoriæ; intelligendum est Indulgentias dari defunctis per modum suffragij tantum satisfactorij. Itaque quemadmodum cum quis dat eleemosynam, vel ieiunat, vel peregrinatur ad loca sancta pro defunctis non absoluit defunctos à reatu pœnæ, sed offert Deo satisfactionem illam pro defunctis, vt Deus eam acceptans liberet defunctos à debito pœnæ, quam luituri erant; sic Pontifex non absoluit animas defunctorum, sed offert Deo ex thesauro satisfactionum, quan- B tum necesse est ad eas liberandas; & Deus acceptans alienam satisfactionem communicatam animabus defunctorum, eas liberat à reatu illo pœnæ. Sed hoc interest inter suffragia, & Indulgentias, quod vt suffragia offerantur, non requiritur aliqua iurisdictio, sed vt Indulgẽtiæ dẽtur, requiritur iurisdictio, quia non potest thesaurum dispensare, nisi qui habet claues Ecclesiasticas. Præterea qui offert suffragia, nescit, an id quod offert sufficiat ad animã liberãdam, vel solum refrigerandam: at Pontifex potest offerre ex thesauro illo infinito quantum requiritur ad satisfaciendum integrè pro reatu cuiuscunque pœnæ: & ideo dicitur dare Indulgentiam plenariam, atq; animas liberare per mo- C dum suffragij, quia offert quantum ad plenam satisfactionem satis est. Vide Caietanum tract. 16. de Indulg. quæstione 6. & Cordubensem quæstione 15. de Indulgentijs.

Quarta quæstio, difficillima omniũ, ea est, vtrũ ex Iustitia, siue certa lege, & ex condigno prosint Indulgentiæ defunctis, an solum ex benignitate Dei, & ex congruo. Aliqui docent, Indulgentias ex condigno, siue ex iustitia defunctis prodesse. Ita enim scribit Dominicus à Soto in 4. d. 21. q. 2. ar. 3. quẽ sequitur Nauarrus de Iubilæo Notab. 22. num. 20. Ratio eorum est, quoniam potest vnus viuens pro alio viuente ex condigno satisfacere, igitur potest etiam viuens pro D mortuo satisfacere ex condigno. eadem enim est ratio vtriusque satisfactionis, viuo videlicet, quæ est inter membra eiusdem corporis Ecclesiæ, nam viuens pro viuente satisfacit ex cõdigno, quia sunt membra eiusdem corporis glutino fidei & charitatis vnita: at sunt etiam mortui, qui in Purgatorio degũt, membra eiusdem corporis glutino fidei & charitatis vnita. Quod si priuatorum suffragia ex condigno defunctis prosunt, quatenus satisfactiones sunt, certæ multo magis satisfactiones Christi & sanctorum ijsdem mortuis fidelibus à capite Ecclesiæ, id est, à Pontifice Maximo applicatæ proderunt ex condigno.

Alij contra sentiunt, Indulgentias, quæ defunctis dantur, nisi misericordia, & benignitate Dei, ac per E hoc ex congruo non ex condigno eis prodesse. Ita docet Caietanus tract. 16. quæstion. 5. quem sequuntur Petrus de Soto lect. 3. de Indulgentijs, & Antonius Cordubensis, quæst. 15. de Indulgentijs. Neque significare volunt hi auctores, dubium, aut incertum esse dogma Ecclesiasticum de Indulgentijs defunctorum, imo affirmant, certum esse, & indubitatum, quod Indulgentiæ rectè dentur, vel suscipiantur pro defunctis, quodque illis prodesse possint, & re ipsa prosint, vel ad refrigerium, vel ad plenam

libera-

A liberationem, sed quibus, quando, & quantum diuinæ pietati placuerit. quomodo etiam pro mortuis recta fundi preces eisq; prodesse fides Catholica docet, & tamen non ex condigno, sed ex congruo, non ex iustitia, sed ex misericordia nos impetrare cõfidimus quicquid a Domino petimus, vt vel ex ipsa forma precum intelligi potest. Rationes huius sentẽtię sunt hæ. Prima, quoniam non videtur certum, posse viuentes pro viuentibus satisfacere ex condigno, quod erat fundamentum prioris opinionis. Contrarium enim docent Ioan. Medina Cod. de satisfactione quæst. 5. & Cordubensis quæst. 5. de Indulgentijs, Vnio enim fidei & charitatis, quo colligantur inter se viua membra Ecclesiæ, facit quidem vt possimus inuicem adiu- B uare, & bona nostra communicare, & vnus pro alio saltem ex congruo satisfacere, sed non videtur facere, vt teneatur Deus ex iustitia acceptare vnius satisfactionem pro altero, nisi ostendatur de hac re pactum vel promissio aliqua ipsius Dei, quamuis possit Deus, & soleat acceptare ex benignitate sua, & confirmatur à simili, nam in foro externo non tenetur Iudex acceptare, vt vnus flagelletur, vel ad triremes amandetur pro alio, etiamsi illi non solum sint coniuncti vt Christiani, sed etiam vt ciues, vel vt consanguinei. Denique videtur esse proprium solius Christi posse pro alijs ex condigno vt mereri, ita etiam satisfacere, quoniam est caput corporis Ecclesiæ, & dum pro nobis satisfecit, pro corpore suo satisfecit. C Secunda ratio, quoniam etiamsi certum esset, posse in præsenti vita vnum pro alio ex condigno satisfacere: tamen non videtur eadem ratio de satisfactione pro defunctis, hic enim possumus soluere pœnas eiusdem generis, vt nostro ieiunio, vel eleemosyna satisfacere pro alio, qui ieiunij, vel eleemosynæ pœnam subiturus erat: at pœnę, quibus iam addictæ sunt animæ in Purgatorio, sunt alterius generis. & ideo sicut non tenetur Iudex remittere pęnam corporalem vni alicui reo propter mulctam pecuniariam, quam alius offert: ita non videtur teneri Deum ex iustitia admittere satisfactiones huius vitę pro remissione pœnarum Purgatorij, ad quas animæ illæ iam sũt D addictæ. Sed si id fiat, vt certo fieri credimus, ex benignitate Dei fieri credibile est. Tertia ratio, quoniam ipsæ animæ, vt ex historijs grauium auctorum colligimus, hoc ipsum declarasse videntur. Nam Petrus Damiani in epist. 5. ad Dominicum cap. 4. scribit animam Benedicti Pontificis Romani in Purgatorio cõstitutam apparuisse, Deo permittente, cuidam, atque ab eo petijsse, vt suffragia pro ipsa fierent, & addidisse, se per ea suffragia liberandam, quando hoc miseratio diuina decreuerit. Petrus quoque Cluniacensis in primo libro de miraculis cap. 10. scribit animam defuncti apparuisse alicui, et postulatis suffragijs adiecisse, per ineffabilem misericordiam Dei se liberandam, si ei per suffragia subuentum fuisset, & cap. 27. E scribit aliam animam similiter apparentem, & suffragia postulantem adiecisse, conditoris mediante clementia se per ea suffragia liberandam. Quod si suffragia nituntur pietate diuina, & Indulgentiæ defunctis non dantur, nisi per modum suffragij; certe sequi videtur, vt etiam Indulgentiæ ex diuina pietate defunctis prosint.

Ex his sententijs neutram reprobare audeo, videtur enim prior admodum pia, posterior verò valde rationabilis.

A Quinta quæstio est, quid requiratur ad hoc vt Indulgentiæ defunctis prosint. Et quidem certum est primum auctoritatem requiri, eamquè summam, id est, Apostolicæ sedis. non enim Episcopi, alijuè Prælati summo Pontifice inferiores Indulgentias defunctis concedere possunt, vt Nauarrus docet de Iubileo Notab. 21. num. 4. quoniam solus Christi Vicarius habet potestatem dispensandi thesaurum Ecclesiæ absolute. Episcopi enim solum possunt applicare subditis suis, secundum mensuram sibi ab Apostolica sede determinatam. Secũdo certum est, requiri causam iustam, vt Sanctus Thomas docet in 4. distinct. 45. q. 2. ar. 3. q. 2. Non. n. potest Summus Pontifex pro ar- B bitrio liberare animas à pęnis Purgatorij, neque sufficit pro causa, vtilitas illarum animarum, vel gloria Dei, quæ redundaret ex animarum illarum liberatione. nam si ista sufficerent, Christus ipse iam omnes animas liberasset. Itaque requiritur causa aliqua particularis pertinens ad honorem Dei, & Ecclesiæ vtilitatem, sicut de Indulgentijs pro viuentibus diximus, ita vt Summus Pontifex arbitretur gratiorẽ esse Deo rem illam, cuius gratia Indulgentię conceduntur, quã executionem iustitiæ, quæ exercetur in expiandis animabus Purgatorij. Tertio requiritur, vt qui pro defunctis Indulgentias suscipit adimpleat opus iniunctum, nam vt S. Thomas loco notato, & alij Doctores scribunt, Indulgentiæ primario & directe non dantur, ni- C si viuentib. qui possunt opera iniuncta perficere: defunctis autem dantur secundario, & indirecte, quatenus viuentes pro mortuis opera iniuncta perficiunt. Ex quo etiam requiritur, vt qui opera illa perficit, sit in statu gratiæ, si opera ipsa id requirant, vt diximus supra de opere viuentibus iniuncto. Nam si opus iniunctum id non requirat, probabiliter dici potest, prodesse defunctis Indulgentias, etiamsi is, qui pro defunctis eas suscipit non sit in statu gratiæ. Sed omnino tutius est, vt qui cupit mortuis Indulgentiam obtinere, prius det operam, vt ipse Indulgentiam à culpa per sacramentum confessionis obtineat. Quarto requiritur ex sententia Caietani tract. 16. quæst. 5. de Indulgen- D tijs, vt defunctus non solum sit in statu gratiæ, & in purgatorij locis degat, sed etiam, vt dum viueret, fuerit deuotus clauium Ecclesiæ, mortuosque suffragijs iuuare studuerit, & pro suis peccatis satisfacere non neglexerit. Ita enim intelligit Caietanus verba illa Sancti Augustini libro de cura pro mortuis, capit. 1. & in Enchirido cap. 109. suffragia non prodesse omnibus mortuis, sed illis tantum, qui in hac vita meruerunt, vt sibi prodesse possent. Sed hæc Caietani sententia, vt est vtilis & pia, quia excitat viuentes ad opera bona, ita videtur minus vera, & ab omnibus passim refellitur. Nam Sanctus Augustinus locis notatis non excludit à suffragijs etiam particularibus vllas animas ex ijs quæ degunt in Purgato- E rio, sed solum animas damnatas ad æternas pœnas inferorum. dicit enim eas tantum esse capaces suffragiorum, quæ dum viuerent, id meruerunt, quia videlicet in gratia Dei & charitate perseuerarũt. charitas enim est fundamentum communionis inter Ecclesiæ membra, & non aliqua peculiaris deuotio ad Ecclesię claues uel aliquid huiusmodi.

Postrema quæstio est, an Indulgentiæ prosint illis pro quibus in particulari suscipiũtur, an omnibus in communi. Præpositiuus quidam antiquus auctor, vt refert S. Tho. in 4. dist. 45. quæst. 2. artic. 4. docebat

bat, suffragia Ecclesiæ semper prodesse defunctis A fidelibus in communi, & illis magis qui liberationi propinquiores erant. atque ad hoc persuadendum adducebat similitudinem Lucernæ, quæ si accendatur in aula Regis pro ipso Rege, non tamen lucet soli Regi, sed omnibus, qui adsunt, & illis magis, qui habent oculos meliores. Adducebat quoq; similitudinem ex libro aliquo, qui forte legatur ad mensam Regis; ex quo non minorem fructum percipiunt alij qui adsunt, quam Rex ipse, & nonnulli forte longe maiorem, quamuis propter Regi liber legatur. Quod Prepositiuus de suffragijs dixit, idem sine dubio de Indulgentijs intellexit, quæ iuuant defunctos per modum suffragij. Sed responsio communis Do- B ctorum est, tam suffragia, quam Indulgentias prodesse omnibus defunctis, quo ad gaudium quoddam accidentarium, charitas enim facit omnia communia in hoc sensu, quod omnes, qui sunt præditi charitate, gaudent de bonis aliorum, ac si propria essent. Sed quo ad fatisfactionem, & liberationem à pęnis, suffragia Ecclesiæ communia prodesse omnibus in communi, sed suffragia particularia, & Indulgentias, quæ pro certis animabus suscipiuntur, nō prodesse nisi illis, quib. ex intentione viuentiū applicantur. Atq; hoc esse verissimum, perspicuum est, primū ex ipsis Pontificijs concessionibus. Nam Paschalis Primus, Indulgentiam ita concessit, vt qui pro anima patris, vel alterius particularis personæ defunctæ tot Missas celebrauerit in cappella S. Zenonis, quæ est in Ecclesia S. Praxedis, animas illas de Purgatorij pœnis eripiat. Item Alexander VI. Clemens VII. alijque Pontifices in constitutionibus de indictione Iubilæi, disertis verbis dicunt, Indulgentias illas anni Iubilæi extendi per modum suffragij ad animas Patris, vel Matris, vel alterius personæ particularis pro quibus suscipientur. Secundo quoniam hic est sensus totius Ecclesiæ, omniumq; fidelium. Tertio quoniam Sanctus Augustinus in lib. de cura pro mortuis, cap. 4. scribit, Ecclesiam suffragia quędam communia trāsmittere ad animas defunctorum, vt quib. desunt particularia à consanguineis, vel amicis, non desint aliqua à communi Matre, quę est Ecclesia. Quarto denique, quoniam nulla ratio est, cur satisfactiones vni alicui animæ per intentionem satisfacientis applicatæ, aut illi non prosiot magis, quā alijs, aut alijs vllo modo prosiot. Neq; similitudines illæ Prepositiui aliquid efficiunt, non enim similes sunt Indulgentię, vel suffragia particularia Lucernę, vel lectioni, sed potius summę pecuniarię, quę ita datur in liberationem alicuius debitoris ab ęre alieno, vt per eam non possint debitores alii liberari.

LIBER

LIBER SECVNDVS DE INDVLGENTIIS.

DISSERVIMVS hactenus de Indulgentijs Scholastico more, tum vt Catholicis satisfaceremus, tum vt futura disputationis fundamenta iaceremus. Voluimus autem quæstiones Scholasticas à disputatione aduersus Hæreticos separare, ne cogerentur Catholici, aut Hæretici omnia legere, sed liberum esset vnicuique quod vellet eligere. Igitur respondebimus primum ijs, quæ Martinus Lutherus aduersus Indulgentias in assertione articulorum suorum scripsit in qua re breuiores erimus, quoniam sunt ea omnia à Ioanne Roffensi beatæ memoriæ viro, diligentissimè confutata. Deinde excutiemus ea, quæ Ioannes Caluinus in Institutione sua, doctrina Catholica de Indulgentijs obiecit. Tertio breuiter refutabimus nugas Tilmanni Heshusij. ad extremum respondebimus Martino Kemnicio, qui præter cæteros copiosè de Indulgentiis disputauit in examine postremæ sessionis Concilij Tridentini.

CAPVT I.

Refutantur argumenta Lutheri contra Indulgentias.

MARTINVS Lutherus Hæresiarcha nostri seculi à reprehensione Indulgentiarum sectā suam auspicatus est. & quod mirum videri poterit, ita per quosdam gradus ad summum impietatis ascendit, vt nō animaduerterit maiori se licentiæ aditum patefecisse, quam ea esset, ob cuius repressionem cum Catholicis Doctoribus contendere atque altercari, & libris, & sermonibus cœpit. Nam cum Albertus Card. & Archiepiscopus Moguntinus præpositus esset à Leone X. Pontifice Maximo Indulgentijs quibusdā per Germaniam prædicandis, scripsit ad eum Lutherus epistolam, in qua notabat errorem illorum, qui vsque adeo Indulgentijs confidebant, vt securos se de salute sempiterna esse arbitrarentur, si nummum argēteum in arcam, iuxta præscriptum Indulgentiæ coniecissent. Refellit autem hanc nimiam confidentiam eo potissimum argumento, quod ne ipse quidem habitus gratię iustificantis à Deo cordibus nostris infusus certos nos reddere possit de salute æterna obtinēda, cum Apostolus iubeat, vt cum timore & tremore salutem nostram operemur. Deinde paulo post longius progressus, edidit Resolutiones de Indulgentijs, & mox libellum pro ijsdem Resolutionibus, in quibus docuit, Indulgentias esse pias fraudes Matris Ecclesiæ, quæ promissione Indulgentiarum excitat filios suos ad opera bona, cum tamen Indulgentiæ non remittant pœnam debitam in iudicio Dei, sed solum in iudicio Ecclesiastico. & simul addidit thesaurum merito-

A rum Christi non esse in potestare Pontificum, neque
expendendum in re tam vili, vt est expiatio à pœna
tēporaria. Ita progressus est à reprehensione abusuum
ad reprehensionem Indulgentiarum. Sed neque hic
substitit. Nam cum Leo X. Pontifex hanc nouam Lu
theri doctrinam improbasset, scripsit ille continuò li-
brū de captiuitate Babylonica, in cuius libri principio
docuit Indulgētias nō esse pias fraudes Matris Eccle
siæ, sed meras Pōtificū imposturas. Addidit ēt mox li-
brū alium, in quo asseruit, ac defendit oēs articulos à
Leone X. improbatos. atque in eo libro affirmauit,
Indulgentias nihil esse, & si quid essent, non fore vti-
B les sed perniciosas cum liberēt homines ab operibus
bonis; non esse necessarias, vel expetendas, nisi publi-
cis peccatoribus, inertibus & desidiosis, quibus publi
ca pœnitentia esset imposita, quam peragere nollent.
Denique asseruit nullum esse Purgatorium, nullam
requiri satisfactionem post culpam remissam, sola fi-
de homines iustificari & liberari ab omni debito cul-
pæ & pœnæ. Itaque incidit in eum abusum, quem ini
tio reprehendit, vel potius in alium longe maiorem.
ægreferebāt enim initio, quod homines iniecto in ar-
cam argenteo nummo, & Indulgentia suscepta secu-
C ros se de salute æterna esse cōfiderent. Ipse autem etiā
sine nummo argenteo securos omnes reddidit de iusti
ficatione & salute: neque vllus vnquam tam amplam
Indulgentiam promulgauit, quam Lutherus, qui sine
vllo pœnitentiæ labore, sine vllis operibus bonis, cul-
pas omnes, & pœnas sola fide remisit: si tamen ea In-
dulgentia, & non potius licentia, & vere impia fraus,
& impostura dicenda est. Ea verò quæ profert ad
suum dogma stabiliendum in assertione articuli 17.
& sequentium, tam sunt inepta, & parum inter se con
nexa, vt vix ad argumenti formam reuocari possint.

Prima igitur obiectio eiusmodi est. Merita Christi sunt res sacræ, & viuæ, cum corda iustificent; Indulgentiæ autem non iustificant, sed solum remittere dicuntur debitum pœnæ temporalis: igitur Indulgentiæ non possunt fundari in thesauro meritorum Christi. Respōsio. Merita Christi sunt res viuę, & sacrę, sed

non

non solum iustificant corda, verum etiam satisfactoria sunt pro reatu pœnę tū sempiternæ, tū tēporariæ. Quocirca non est mirum, si in meritis Christi fundari possint non solum Sacramenta quæ iustificando abluunt maculas culpæ, sed etiam Indulgētiæ, quæ applicando satisfactionem Christi, expiant reatum pœnę. Porrò Christi merita, seu potius Christi passionem, non solum fuisse meritoriam, sed etiam satisfactoriam probamus ex eo quod scripsit Isaias cap. 53. (Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.) & S. Ioannes in priore epistola cap. 2. (Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.) Lutherus verò non probauit, Christi passionem non esse satisfactoriam, quod tamen probare debuit, si quid efficere voluit.

Secunda Obiectio. Blasphemia est, rem tam sacram vt sunt merita Christi in sordidum opus mortis ponere: at pœna temporalis, est sordidum opus mortis; igitur blasphemia est, Christi merita collocare in expiatione pœnæ temporalis. Responsio. Quare Lutherus vocet sordidum mortis opus temporalem pœnam, non facile diuinarem, nisi forte, quia reatus pœnæ fructus est peccati, quod est mors animæ, ita nominare placuerit. Sed quæcunque sit causa huius appellationis, certe non est sordidum, sed gloriosum liberare hominem à sordido mortis opere. Nam quid sordidius, & deterius peccato? & tamen non est sordidum Christo, sed valde honorificū esse Agnum Dei, qui tollit peccata mundi. multo igitur minus sordidum erit expiare reatum pœnæ, cum nō sit sordidum expiare reatum culpæ. Quare non est blasphemia, sed gloriosa prædicatio dicere, Christi merita sacrosancta eius esse virtutis, vt omnia peccata, & peccatorum reatus omnes eluere, & expiare valeant.

Tertia obiectio, Merita Christi sunt omnibus necessaria ad salutem, & ideo tenentur omnes quærere, vt sibi ea merita applicentur. At Indulgentię non sunt necessariæ ad salutem, neque tenentur Christiani vllo præcepto ad eas suscipiendas: non igitur fundantur Indulgentiæ in meritis Christi. Responsio. Merita Christi partim sunt omnibus necessaria, partim non necessaria, sed vtilia. atque posteriore modo ad fundamentum Indulgentiarum pertinent. Nam quod attinet ad gratiam iustificationis obtinēdam, sine qua nemo saluus esse potest, sunt Christi merita omnibus necessaria, & ideo tenentur omnes diuino præcepto curare, vt sibi ea merita per Baptismum, vel, si post Baptismum à gratia Dei exciderint, per sacramentum pęnitentiæ applicentur, & hoc modo fatemur non pertinere ad fundamentum Indulgentię Christi merita. At si quis post gratiam reconciliationis adeptam adhuc sit reus luendæ pœnę temporalis, is non necessario eget meritis Christi, vt per ea reatus ille simpliciter condonetur, non quod sine meritis Christi possit reatus pœnæ simpliciter condonari, sed quia poterit ipse non requirere tantam liberalitatem, contentus ipse suis laboribus, & pęnis, vel in hac vita, uel in Purgatorio satisfacere Deo, cooperante semper Christi merito, & gratia, tamen vtilissimum illi erit, si Christi merita ita sibi per Indulgentias applicentur, vt sine propria satisfactione continuò reatus ille soluatur. & hoc modo negari non potest, quin merita Chri-

A sti pertineant ad thesaurum, & fundamentum Indulgentiarum: quamuis vt nemo cogitur suscipere Indulgentias, ita nemo cogatur dare operam, vt debitum temporalis pœnæ, Christi passione & meritis sine labore proprio compensetur.

Quarta Obiectio. Nullis scripturæ sacræ testimonijs thesaurus Indulgētiarū cōprobari potest, sed sola constitutione Innocentij VI. quæ incipit, Vnigenitus. Non igitur satis firma sunt quæ de Indulgentijs traduntur. Responsio, Iam supra ostendimus in priore libro Indulgentiarum thesaurum non carere fundamento scripturarum sanctarum. Sed quamuis nulla testimonia scripturarum haberemus, non propterea sola Innocentij constitutione niteremur. neque enim
B Innocentius ex proprio capite thesaurum excogitauit: sed ex antiqua traditione, ex Ecclesiæ sensu, ex Theologorum communi doctrina, & consuetudine veterum Pontificum didicit, quod de thesauro docuit, & auctoritate Apostolica confirmauit. Denique etiamsi nihil certi de thesauro Indulgentiarum (quod tamen minimè concedimus, ante Constitutionem Innocentij habuissemus, satis tamen certi redderemur de thesauri huius veritate ex Innocentij Pont. Maximi declaratione. Ipsum enim toti Ecclesię datum à Deo, Magistrum & Doctorem esse scimus, cum illius sedem teneat, cui propriè dictum est: *Pasce oues meas*, Ioā. 21. Sed de hac re satis multa in alijs no-
C stris libris, ac præsertim lib. 4. de Summo Pontifice capit. 3. scripta extant, quæ hoc loco repetenda non sunt.

Quinta Obiectio. Pęnę q̄ peccatū sequuntur, non possunt vllo modo remitti, sed velimus, nolimus, tolerandæ sunt: igitur Indulgentiæ, quæ dicuntur esse remissiones pęnarum, nihil omnino sunt. Pobat Lutherus antecedens huius argumenti ex eo, quod pęna peccati Adamo, & toti generi humano inflicta, est labor, & mors; quam pœnam certum est per Indulgentias tolli non posse. Sic etiam Deus in Psal. 88. dicit, *Si peccauerint filij tui, visitabo in virga iniquitates eorum.* At Papa hanc virgam per Indulgentias auertere non potest. Sic Apostolus ad Hebr. 12. dicit, nos à Deo disci-
D plinam accipere. & 1 Corior. 11. dicit, nos à Deo iudicari, & corripi, vt non cum hoc mundo damnemur. istam verò disciplinam, & correptionem Indulgentię non tollunt. Responsio. In libro superiore demonstrauimus, per Indulgentias non remitti pęnas naturales, id est, quæ sequuntur originale peccatum, & toti generi humano sunt communes: sed pęnas duntaxat, quæ sequuntur peccata personalia, & eas non omnes, sed eas tantum, quarum sumus rei in foro pœnitentiario, non autem eas, quas debemus in foro externo. porrò pœnæ, quarum fit mentio in Psalmo 88. & in epistolis ad Coriothios, & ad Hebręos, ad forum externum pertinent, infliguntur enim à Deo tanquam Iudice in externo, & criminali foro. Nam si non potest Indul-
E gentia tollere pœnam, qua Prætor aliquem mulctauit ob furtum, vel homicidium, quanto minus tollere poterit eam quā Deus ipse alicui decreuit? quam igitur, inquies, pęnam tollit Indulgentia? Illam quę in foro pęnitentiario infligitur, quæ voluntariè adimpletur, ad quam implēdam nō cogimur nisi timore Dei, & stimulo conscientiæ. Hæc enim est, per quam Domino satisfacimus, & cui succedit, nisi in præsenti

Domino satisfiat, Purgatorij pęnà. Quamuis illud etiam negari non debeat, satisfieri quoque Deo per flagella ab ipso immissa, quando libenti animo tolerantur, sicut etiam interdum per pœnam sponte susceptam prænenimus manum Dei, & flagella eius auertimus, vt exemplum Niniuitarum docet, quod habetur apud Ionam Prophetam capite postremo.

Sexta obiectio, Indulgentiæ dicuntur remittere pęnitentias iniunctas; at illæ sunt opera bona, videlicet ieiunia, eleemosynæ preces, & similia: igitur Indulgentię noxiæ sunt, non salutares, cum à bonis operibus nos impediant. Responsio. Indulgentię remittunt pęnitentias iniunctas, non quatenus sunt opera, sed quatenus debitū eas implēdi retardaret nostrū ingressum in uitā æternam, si forte ante illorum impletionem de vita nos exire contingeret. Itaque Ecclesia dum largitur Indulgentias, non prohibet studium pęnitentiæ, imo ad illud nos hortatur & excitat, sed à reatu illo nos liberat, quo, vt diximus, impediri possemus à regno cœlorum citius obtinendo. proinde vere salutares, & nullo modo noxię dicendę sunt Indulgentię. Atque hęc est summa obiectionum Lutheri, nam ad singula eius verba satis accurate Roffensis respondit, vt non sit opus aliquid addere.

CAPVT II.

Respondetur ad ea, quæ aduersus Indulgentias Ioannes Caluinus obiecit in libro Inst. cap. 9. num. 38.

VENIO nunc ad obiectionem Ioannis Caluini. Et quoniam nemo (quod sciam) eius sententias ex proposito discutiendas suscepit: respondebo ad omnia, quæ scripsit in Institutione cap. 9. à num. 38. vsq; ad 44. in quem locum congessit, quæ de Indulgentijs dicenda sibi esse iudicauit.

Initio igitur num. 38. more suo conuicijs, & mendacijs ludit. Primum enim scribit, non multum sibi laborandum esse in Indulgentijs refellendis, cum eæ sponte sua atque argumentis Lutheri tanquam fortissimis arietibus concussæ, ad inclinationem spectare incipiant. Deinde addit, eas tamdiu saluas constitisse, quoniam tam alta errorum nocte immersi fuerunt aliquot seculis homines: vt cum viderent, per Indulgentias sibi emungi pecunias, quæ in scorta, & lenones absumerentur, & à quæstuarijs se palam deludi, tamen Indulgentias summa veneratione exciperent, venerarentur, adorarent. Adiungit postremo, *vbi orbis sibi sapere aliquid permisit, Indulgentias paulatim frigere: & congelascere cœpisse.* Sed primum Caluini pronunciatum adeo falsum esse constat, vt nunquam maior fuerit Indulgentiarum frequentia, nunquam maior deuotio, nunquam tam ardenter à populis Catholicis expetitæ fuerint, quam ab eo tempore, quo a Luthero exagitari cœperunt. Hinc enim Tri-

A dentinum Concilium sess. 25. de Indulgentijs moderandis decretum edidit. & Clemens VIII. Pontifex Maximus, qui nunc Ecclesiam regit, nimium desiderium Indulgentiarum, & piam potentium importunitatem reprimendam esse prudentissimè censuit. Argumēta vero Lutheri adeo leuia, insulsa, inepta sunt, vt non videatur negligentius causam istam agere potuisse, si ex animo præuaricari voluisset. Certè à doctis hominibus ita ridentur, vt per ea non euerti, sed constitui Indulgentias arbitrentur. At persuasit tamen Lutherus multis. Ita est, sed persuasit etiam alia multo absurdiora, & crassiora, quia viam latam aperuit, per quam carnales homines libenter ingrediuntur. quo B modo etiam Mahumethes sine miraculis, sine sapientia, sine probitate vitæ, nouam suam sectam quo licentiam magnam carni, ac sensibus daret, innumerabilibus hominibus persuasit.

Alterum Caluini pronunciatum in duobus peccat. primum .n. tribuit errorum noctem aliquot seculis, in q̃b. doctrina de Indulgentijs celebrior in Ecclesia fuisse videt', videlicet ab anno millesimo ad millesimū quingentesimum. At certè secula ista vt caruerunt luce linguarum Latinæ & Græcæ, ita luce doctrinæ, & sanctitatis mirificè fulserunt, vt nullis anterioribus seculis cedere videantur. Argumento esse possunt C Concilia celeberrima singulis his postremis seculis acta, Lateranensia, Lugdunensia, Viennensia, Constātiensia, Florentina. Itē viri sancti miraculis clarissimi, Bernardus, Dominicus, Franciscus, Antonius, Petrus Martyr, Vincentius, Bernardinus, Nicolaus Tolentinus, alijq; quam plurimi. Denique viri doctissimi, Anselmus, Hugo, & Richardus Victorini, Alexander, Albertus, Thomas, Bonauentura, Scotus, Henricus, Durandus, alijque prope innumerabiles, vt omittam Iureconsultos, Medicos, Historicos, qui scriptis suis, ista secula egregie illustrarunt. Deinde Caluinus abusus quæstuariorum in ipsos Pontifices refert, cū apertissimè constet à Pontificib. sp fuisse damnatos, vt perspicuum est ex decretis Innocentij III. in D Concilio Lateranensi. Innocentij IV. In Concilio Lugdunensi, & Clementis V. in Concilio Viennensi. At vt intelligant Caluiniani, quam immerito de hac re Caluinus Pontifices reprehenderit, referam ad verbum partem decreti Clementis V. & Concilij Oecumenici Vienēsis, *Abusionibus* (ita decretum incipit) *quas nonnulli eleemosynarum Quæstores in suis proponunt prædicationibus, vt simplices decipiant, & aurum subtili, vel fallaci potius ingenio extorqueāt ab eisdem, cum in animarum cedat periculum, & scandalum plurimorum, viam, prout nobis possibile, præcludere cupientes, iuxta statuta Concilij Generalis, duximus prohibendum distinctè,* &c. & infrà. *Ad hęc cum aliqui ex huius-* E *modi Quæstorib. sicut ad nostrā audientiā est perlatum, non sine multa temeritatis audacia, & deceptione multiplici animarum, Indulgentias populo, motu suo proprio de facto concedant, super votis dispensent; à periurijs, homicidijs, & peccatis alijs sibi confitentes absoluant; male ablata incerta data sibi aliqua pecuniæ quantitate, remittant, tertiam aut quartam partem de pęnitētijs iniunctis relaxent; animas tres vel plures parentum vel amicorum illorum, qui eleemosynas eis conferunt, de Purgatorio (vt asserunt mendaciter) extrahant, & ad gaudia paradisi perducant; benefactoribus*

locorum

locorum, quorum Quæstorec existunt, remissionem plenariam peccatorum indulgeant; & aliqui ex ipsis eos à pœna & culpa vt eorum verbic vtamur, absoluant: Noc abusuc huiusmodi, per quor censura vilescit Ecclesiastica, & clauium Ecclesiæ auctoritac ducitur in contemptum, omnimodè abolere volentec, ea per quoscunque Quæstorec fieri, vel attentari de cetero districtius inhibemur. Non igitur (vt Caluinus mentitur) à Papa, & suis bulligerulis quæstuosæ nundinationes de salute animarum exercebãtur; pauculis nummis salutis precium taxabatur; hac specie pecuniæ, quæ in scorta & lenones, & commessationes turpiter insumerentur, emungebantur. Sed hæc omnia tanquam manifesti abusus, à Pontificibus, & Concilijs Catholicis reprehendebantur, & prohibebantur, vt etiam hoc tempore reprehenduntur, & prohibentur.

Tertium Caluini pronunciatum causam verè aperit omnium malorum, quæ Germaniæ, & totius Septentrionis magnam partem miserè perdiderunt. Dicit enim, *cum orbis sibi sapere aliquid permisit, tunc demum cepisse Indulgentias frigere & congelascere, donec tandem euanescant.* Quid enim est, orbis sibi sapere aliquid permisit? nisi priuati homines sapere voluerunt, contra præceptum Apostoli Rom. 12. plusquam sapere oportere. Item nullo mittente, nullo vocãte, officiũ sibi docendi desumpserunt. Oues contemptis pastoribus ad noua pascua, progredi, equi sessoribus excussis per deuia currere decreuerunt. Hæc igitur noua præsumptio, qua vnusquisque, Luthero auctore, Iudicem se controuersiarum omnium fecit, ac Pastores & Rectores à Deo positos in Ecclesia, iuxta Apostolum ad Ephes. 4 audire contempsit, hæc inquam, est, quæ dissidijs, & hæresibus Septentrionem repleuit. Sed illud tamen, vt initio diximus, falsum est, *Indulgentias frigere, & cõgelascere cepisse, cũ orbic sibi aliquid sapere permisit.* quamuis enim serpente antiquo male oculos aperiente seductis ab Hæreticis, non solum Indulgentiæ, sed omnia bona opera, & ipsa fides vera & Catholica apud Lutheranos esse desierint, tamen apud Catholicos Indulgentiæ, quæ antiquis temporibus frigere videbantur, post exortam Lutheri sectam, quasi per antiperistasim recalescere, reuirescere, ac reflorere cęperũt. tantumque abest ut periculum sit, ne euanescant, vt potius de moderandis, & intra certos terminos coercendis cogitandum fuerit. Sed ad iam argumenta veniamus.

CAPVT III.

Respondetur ad Obiectiones Caluini ex num. 39. cap. 9. Instit.

IN sequẽti numero, siue vt ipse vocare solet, sectione, Caluinus profitet ipsas *Indulgẽtias, et abstersas omni labe, id est, si nullo abusu fædentur, nihil esse aliud nisi sanguinis Christi prosanationem, satanæque ludibrium, quo Christianum populum à Dei gratia, à vita, quæ est in Christo abducant, & à vera salutis via auertant.* Grauissima hæc est Indulgentiarum accusatio,

A quam si Caluinus solidis argumentis comprobare queat, sine dubio causam obtinebit. Audiamus igitur probationem. *Quo enim* (inquit) *poterat fœdius profanari Christi sanguis, quam dum negatur sufficere ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem, ad satisfactionem, nisi uelut arescentis, & exhausti defectus aliunde suppleatur, & sufficiatur?* Sed hoc non tam argumentum, quam mendacium est. Nullus enim Catholicorum scripsit, Christi sanguinem non sufficere ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem, ad satisfactionem, nisi defectus eius aliũdè suppleatur. Debuisset sanè vel vnum aliquem allegare, qui ita scripserit. Neque solum nemo Catholicorum id scripsit, sed neque scribere potuit, cum ipse Innocentius VI.
B Pontifex in constitutione de thesauro Indulgẽtiarum, quẽ propriè Caluinus oppugnat, & omnes Theologi affirmant Christi sanguinem adeo precij esse infiniti; vt vel vna eius gutta sufficere potuerit ad omnia totius mundi crimina expianda. Quod autem Caluinũ fefellit, id fuit, qđ Catholici docẽt in thesauro Indulgẽtiarũ cõtineri nõ sola Chri merita, sed etiam sanctorũ. Sed nõ ideo adiungimus meritis Christi merita Sanctorum, quasi illa non sufficiant, sed vt merita sanctorum, quæ illis superfuerunt, non sint ociosa, vt Sancti hoc honore gaudeant, ut efficacia meritorum Christi magis elucear, quæ non solum per se possunt expiare peccata, & reatu peccatorum, sed etiam efficere vt
C merita sanctorum vim habeant expiandi reatum pœnæ temporalis. Quæ est etiam ratio, cur Deus voluerit, vt vnusquisque nostrum proprijs meritis coronam vitæ sibi acquirat, iuxta illud Apostoli 2. Timoth. 2. *Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit:* non quod Christi merita non sufficiant, sed quia id nobis vtilius, & Christo gloriosius est. quemadmodum etiam idem Deus instituit, vt secundæ causæ non sint ociosæ, sed cum ipsa prima causa ad res producendas conueniant, quamuis prima causa sinè secundis res omnes æquè facilè, ac perfectè efficere potuisset.

Pergit Caluinus, & ex varijs scripturarum testi-
D monijs probare nititur, Christi sanguinem profanari, si illi sanctorum merita adiungantur. *Christo*, inquit, *lex & Prophetæ omnes (teste Petro Act. 10.) testimonium perhibent, quod per ipsum accipienda sit remissio peccatorum. Indulgentiæ remissionem peccatorum per Petrum & Paulum, & Martyres largiuntur. Sanguis Christi emundat nos à peccato (inquit Ioannes 1. Ioan. 1.) Indulgentiæ sanguinem Martyrum faciunt peccatorum ablutionem, Christus (inquit Paulus 2. Corinth. 5.) qui peccatum non nouerat, factus pro nobis est peccatum, id est, peccati satisfactio, vt iustitia Dei efficeremur in illo. Indulgentiæ peccatorum satisfactionem in sanguine Martyrum reponũt. Clamabat Paulus, et Corinthios testificabatur 1. Cor.
E 1. Solum Christum pro ipsis crucifixum, & mortuũ esse. Indulgentiæ pronunciant Paulum & alios pro nobis mortuos.* Alibi dicit. *Christum acquisiuisse Ecclesiã suo sanguine Act. 20. Indulgentiæ aliud preciũ acquisitionis in sanguine Martyrũ statuunt. Vna oblatione Christus consummauit in perpetuũ sanctificatos ait Apostolus Heb. 10. Indulgentiæ reclamant, à Martyribus perfici santificationẽ, quæ alioqui non sufficeret. Ioannes dicit Apoc. 7. Sanctos omnes lauisse stolas in sanguine A-*

gni. Indulgentiæ docent lauare stolas in sanguine Sanctorum. Hæc ille, cui respondemus, testimonia scripturarum verissima esse, sed perperam allegari: loquuntur enim de remissione culpæ, ac præsertim lethalis, id est, de iustificatione impij, & reconciliatione, per quã ex peccatoribus efficimur iusti, quam accipimus in sacramentis Baptismi, vel pœnitentiæ, vbi nullum locũ habent merita sanctorum. Porrò Indulgentiæ non remittunt culpam, neque lethalem neque venialem, sed solam pœnam, eamque temporariam, cuius reatus inueniri potest in omnibus iustificatis, sanctificatis, ablutis, sicut inueniebatur in Dauide, cui post confessionem peccati dictum est à Propheta Nathan, 2. Reg. 12. *Dominus transtulit peccatum tuum, veruntamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, Filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Non igitur Indulgentię tribuunt sanctis id, quod scripturæ allegatæ tribuunt Christo. Ac vt id planius fiat, excutiam breuiter singula testimonia à Caluino adducta. In Actis cap. 10. loquitur Sanctus Petrus de remissione peccati, quæ habetur per fidem, & Sacramenta, sine qua nemo saluus esse potest. nã ideo dictum est Cornelio ab Angelo, *Accersi Simonem, qui cognominatur Petrus, qui loquetur tibi verba, in quibus saluus eris, tu, & vniuersa domus tua.* Neque obstat, quod Cornelius in eodem loco dicitur fuisse vir iustus & timens Deũ, etiam antequam Petrũ audiret. Nam (vt scribit S. Augustinus in lib. 1. ad Simplicianũ quæst. 2. Iustus erat Cornelius iustitia quadam inchoata & imperfecta, sed non poterat saluus esse nisi crederet in Christum, & per baptismum remitterentur ei peccata, & ipse incorporaretur Ecclesiæ. Nam vt idem Augustinus loquitur lib. 1. de prædest. sanct. cap. 7. *Si potuisset Cornelius sine fide Christi saluus esse, non ad eum ædificandum missus fuisset, architectus Petrus.* De hac igitur remissione loquitur idem Apostolus, cum ait: *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, quod per ipsum accipienda sit remissio peccatorum*, de qua remissione falso Caluinus dicit, *Indulgentiæ remissionem peccatorum per Petrum, & Paulum, & Martyres largiuntur*; cum iam sæpe sit dictum, culpas per indulgentias non remitti.

In epistola 1. cap. 1: S. Ioannes cum dicit. *sanguis eius emundat nos à peccato*, loquitur de remissione culpę, quæ maculam propriè gignit in anima. macula enim est, quæ ablutione tollitur, non pęnæ, quæ debitorem, non sordidum facit. Itaque falso Caluinus addit, *Indulgentiæ sanguinem Martyrum faciunt peccatorum absolutionem.* Non enim ablutionem culpæ, sed solutionem pro debito pęnæ Indulgentijs Catholici tribuunt.

In epist. 2. ad Corinth. cap. 5. Apostolus Paulus postea quam dixit, Christum factum esse peccatum, id est, hostiam pro peccato adiunxit, vt nos efficeremur iustitia Dei in illo. Ex quo intelligimus eum loqui de remissione peccati, per quam iustificamur & ex impijs efficimur pij, quem effectum nemo unquam Catholicorum Indulgentijs attribuit. Quare Caluinus cum scribit *Indulgentiæ peccatorum satisfactionem in sanguine Martyrum reponunt*, vel loquitur de satisfactione pro culpa & pœna sempiterna. & falso Catholicis imponit, quod ex eorum sententia Indulgentiæ satisfactionem peccatorum in sanguine Martyrum reponant: vel loqui de satisfactione pro pœna temporali & falso Indulgentias verbis Apostoli Pauli opponit, cum Apostolus de satisfactione pro culpa intelligendus sit.

In Epist. 1. ad Corinth. c. 1. idem Apostolus cum testificatur & clamat, solum Christum crucifixum esse pro nobis, loquitur sine vllo dubio de passione Christi, quatenus ea per baptismum applicata iustificat, & reconciliat. Ideo enim duo illa coniungit, *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis?* In quo sensu nemo Catholicorum ferret, quod Caluinus dicit, *Indulgentiæ pronunciant, Paulum & alios pro nobis mortuos.*

In Actis c. 20. enim idem Apostolus scribit, Christum proprio sanguine Ecclesiam aquisiuisse, manifestè loquitur de precio sanguinis, quo redimimur de captiuitate Diaboli, & per fidem & Baptismum adiungimur ad Ecclesiam, tunc enim ædificatur, & acquitur Ecclesia, cum per fidem & sacramenta homines incorporantur Ecclesiæ. In quo sensu falso Caluinus, dicit, *Indulgentię aliud precium aquisitionis in sanguine Martyrum statuunt.*

In Epistola ad Hebr. c. 10. cũ idẽ Apostolus scribit Christum vnica oblatione consummasse in perpetuũ sanctificatos, significat, Christũ vnica oblatione corporis sui in Cruce sufficiens precium obtulisse, quo possint omnes homines redimi ab omni inquitate, & ita redimi, vt ipsa redemptio perpetua esse possit, cui redemptioni non repugnat, vt hoĩes sic redempti, hoc est iustificati, & reconciliati reatum aliquem pœnę temporalis habeant, pro quo soluendo Indulgentijs opus habeant, sicut enim culpæ veniales, sine quibus hæc vita non ducitur, non impediunt redemptionem, iustificationem, & sanctificationem; ita nec reatus pęnæ temporalis eam impediunt. Proinde falso Caluinus adiungit, *Indulgentię reclamant, à Martyribus perfici sanctificationem quæ alioqui non sufficeret.* Nam Catholicis neque dicunt, Indulgentijs perfici sanctificationem, & multo minus affirmant, Christi sanctificationem non sufficere. Sed non est hoc primum, quod falso Catholicis Caluinus attribuit.

In Apocalypsi cap. 7. cum Ioannes dicit, omnes sanctos lauasse stolas in sanguine Agni: nemo dubitare põt quin loquatur de iustificatione à culpa tũ originali, tũ actuali, quæ vt supra diximus, propriè maculã gignit. Quare falso Caluinus addit, *Indulgentiæ docent, lauare stolas in sanguine Sanctorum.* Si quidem Indulgentiæ Catholicę nihil tale docent, neque vnquam docuerunt. Videmus igitur agmen argumẽtorum Caluinianorũ tot scripturarũ telis armatũ, plus ostentationis, quam soliditatis habuisse. nam cum totum vel ex falsis vel ex veris ad rem non facientibus cõstaret, cum ad manus ventum est, & cominus signa collata, vera ad rem non facientia pugnare noluerunt, falsa verò facile hostibus terga verterunt.

CAPVT

CAPVT IV.

Respondetur ad obiectionem Caluini ex cap. 9. Instit. num. 40.

IAM verò in sectione 40. ducit Caluinus argumentum à testimonijs Sanctorum Patrum, Leonis, & Augustini, *Praeclare*, inquit, *aduersus haec sacrilegia Leo Episcopus Romanus in epist. 81 ad Palestinos loquitur. Quamuis multorum Sanctorum in conspectu Domini preciosa mors fuerit: nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Accepere iusti, non dedere coronas, & de fortitudine fidelium nata sunt exempla patientiae, non dona iustitiae. Singulares quippe illorum mortes fuerunt, nec alterius quispiam debitum suo fine persoluit, cum vnus extiterit Dominus Christus, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam resuscitati. Nec minus appositè sanctus Augustinus tract. 84. in Ioannem. Et si Fratres*, inquit, *pro fratribus moriamur, nullius tamen sanguis Martyris in remissionem peccatorum funditur, quod fecit Christus pro nobis, neque in hoc quid imitaremur, sed quid gratularemur, contulit nobis.* Item lib. 4. *ad Bonifacium cap. 4. Sicut solus filius Dei factus est filius hoīs, vt nos secum filios Dei faceret: ita pro nobis solus suscepit sine malis meritis pœnā, vt nos p ipsū sine bonis meritis cōsequeremur gratiā.* Hoc argumentum Caluini non minus speciosum, nec magis solidum est, quam superius. Vera sunt omnia, quæ à Sanctis Patribus, Leone, & Augustino dicuntur: sed ad rem præsentem nihil omnino faciunt. Quid enim Sanctus Leo dicit? solius Christi mortē mundi propitiationem fuisse, neque Sanctorum mortibus vllam partem eius propitiationis esse tribuendā. Verissimum est, nam ipsi etiam sancti de mundo aliquando fuerunt, & Christi morte redempti, de mundo exire cœperunt. neque nos Indulgentijs id adscribimus, vt mundum reconcilient Deo, sed vt eos, qui iam de mundo per Christum educti, & Deo Patri reconciliati sunt, iuuent, vt à reatu pœnæ temporalis, si quo fortè adhuc teneantur obstricti, facilius liberētur. Quid præterea sanctus Leo dicit? Accepisse iustos, non dedisse coronas, & hoc nos quoque libentissimè confitemur, neque enim merita, quibus præmia, & coronæ respondent, per Indulgentias habere nos credimus. Quid postea idem Leo adiungit? ex fidelium fortitudine nata esse exempla patientiæ, non dona iustitiæ. Et hoc nihil uerius, nam dona iustitię non potest dare, nisi qui iustificat impium. Impium verò iustificare non potest, nisi ille, *qui peccatum non fecit*, & cuius passio precij fuit infiniti, *de cuius plenitudine nos omnes accepimus.* Solus ipse caput existēs corporis Ecclesiæ, suis omnibus mēbris gratiā comparauit. Neque vllus Catholicorum docuit vnquam per Indulgentias acquiri dona iustitiæ, vel, quod est idem, quemquā ex impio iustum fieri. Quid postremo Sanctus Leo nos monet? Singulares aliorum mortes fuisse, neque quenquam alterius debitum suo fine soluisse; vnū esse Christum, in quo omnes mortui, omnes sunt etiā suscitati. Id verò qs nostrū vnquā negauit? certe vnusquisq; dū moritur, debitum proprium soluit, quod in Adamo contraxit. *Solus Christus*, qui debitum moriendi non habuit, *pro omnibus mortuus est, vt mortem moriendo de-*

A *strueret, & vitam resurgendo repararet.* Neque ista inter se pugnāt, quod per Christi mortem à debito mortis liberati sumus, & tamen vnusquisque nostrum moriendo debitum soluat, quod in Adamo contraxit. siquidem mortis debitum non erat solum vt moreremur, sed vt in morte perpetuo maneremus. Christus autem, qui vt Apostolus ait 2. ad Timoth. 1. destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & incorruptionem, id nobis morte sua contulit, vt licet ad tēpus moriamur, tamen ad vitam reuocati perpetuo cum ipso viuamus. Neque vero aliquid horum Indulgentijs tribuimus, aut sanctorum mortibus, vt Caluinus credi voluit. Sed quemadmodum nos verissima esse fatemur omnia, quæ Sanctus Leo in epistola allegata posuit: sic ipse vicissim non negasset, si de his

B rebus disserendi illi se occasio obtulisset, sanctorum passiones alijs Ecclesiæ membris applicari posse ad solum reatum pœnæ temporariæ dissoluendum. propositum enim Sancto Leoni in ea epistola fuit, demōstrare necessitatem veræ carnis in Christo aduersum hæresim Eutychetis, quę paulò ante suborta fuerat. Itaque docet Sācus Leo, veram in Christo fuisse carnem, quoniam sine vera carne, verè mori non potuisset. Quod si Christus vere mortuus non esset, nos quoque redempti, ac reconciliati Deo non essemus, cum nullius alterius hominis, quamuis innocentis, & sancti, propitiatio mundi esse potuerit. Hæc est sancti

C Leonis ratiocinatio, quæ solidissima est, si agatur, vt verè agitur, de redemptione à captiuitate Diaboli, de propitiatione peccati lethalis, & de satisfactione pro reatu, ac debito mortis æternæ. At si quis contendat, eandē ratiocinationē extendere ad satisfactionē ꝓ reatu pœnę temporariæ, nihil efficiet, & contra ipsum Leonem disputabit, qui serm. 1. de ieiunio decimi mēsis, in epist. 79. ad Nicetam, & 91. ad Theodotum, & 92. ad Rusticum sępe repetit, per opera bona satis fieri Deo, pęnas peccatorum redimi, placari Deum, &c. & quemadmodū non negat Sanctus Leo, immo verò palam affirmat, posse vnumquemque suis operibus satisfacere Deo pro reatu pœnę temporalis, quāuis solius Christi mors reconciliatio fuerit mundi: sic

D etiam nō negaret propter vinculum charitatis, & Sanctorum communionem, posse vnius satisfactionem alteri applicari pro solutione reatus pęnę temporalis, atque hoc solum est, quod per Indulgentias fieri Catholi docent. Nunc ad Sancti Augustini testimonia eadem responsio dari potest. loquitur enim Sanctus Augustinus, vt verba ipsa clamant, de remissione peccatorum, quā in iustificatione accipimus, cum ad gratiam Dei sine vllis nostris bonis meritis peruenimus, quam remissionem (vt sæpè iam diximus) nemo Catholicorum ab Indulgentijs, vel à sanctis ex pe-

E ctat, sed omnes in vnum Christum integrè referunt. Quid igitur iam habet Caluinus? optima testimonia protulit, sed nihil nisi aërem verberauit,

CAPVT V.

Refelluntur ea, quæ Caluinus habet cap. 9. Instit. num. 41. & 42.

PERGIT Caluinus, & sectione 41. refellere conatur rationem Catholicorum, qua thesaurum Indulgentiarum ab illis astrui dicit. proponit autem eam rationem his verbis. *Agnoscant, an non hæc sint sua placita: Martyres plus morte sua præstitisse Deo, ac meritos esse, quam sibi opus esset: tantamquè illis meritorum largitatem superfuisse, quæ in alios redundaret. Ne igitur superuacuum sit tantum bonum, commisceri eorum sanguinem sanguini Christi, & ex vtroque thesaurum Ecclesiæ confici ad remissionem, & satisfactionem peccatorum. Atque ita accipiendum quod ait Paulus Coloss. 1. Suppleo in corpore meo ea quæ desunt passionum Christi pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Hæc ille. qui nonomninò fideliter rationem Catholicorum proposuit, vt planè negare possimus illa nostra esse placita. neque enim docemus, Martyres morte sua plus Deo præstitisse, quam sibi opus esset absolutè: sed quam sibi opus esset ad satisfactionem pro reatu pœnæ temporalis. quod quidem adeo verum est, vt cæcus sit oporteat, qui id non videat. Certè Ioannes Baptista tam innocenter vitam duxerat, vt nullu modo ad expianda peccata sua passionis & mortis illius acerbitate indigeret. proinde plus Deo præstitit morte sua, quam sibi ad peccata expiāda opus esset. quod idem de Apostolis, multisquè alijs Martyribus dici potest. nam si peccatorum etiam maximorum & plurimorum reatus vnica Martyris passione purgatur, pro quibus alioqui diu in igne pœna luenda fuerat, vt sanctus Cyprianus scribit libro secundo epistola 4. ad Antonianum; profecto qui leuium, & paucorum delictorum est reus, & tamen pro Christo, post varia tormenta vitam ponit: morte sua plus Deo præstat quam sibi ad reatum pœnæ temporariæ peccatis suis debitæ dissoluendum opus esset. Præterea quod Caluinus addit, nos dicere, sanctos plus esse meritos apud Deum, quam sibi necesse esset, & meritorum largitatem ita illis superfuisse, vt in alios redundaret: non agnoscimus, vt nostra placita, sed vt ipsius commenta. Nos enim, vt concedimus, satisfactiones multis sanctorum superfuisse, quod modo satis euidenter ostendimus; ita negamus superfuisse merita, vel ipsa merita in alios redundare. de qua re in libro priore satis multa diximus. Sed facilè ignoscimus Caluino, quod vel ob imperitiam, vel ob negligentiam, vel etiam vt causam Catholicorum odiosam redderet, non fideliter nostra proposuit. Illud videamus, an qui non integrè fundamentum Indulgentiarum retulit, illud saltem solidè refutauerit. Sic igitur pergit loco notato. *Quid hoc est, nisi Christo nomen relinquere, ceterum vulgarem sanctulum facere, qui in turba vix dignoscatur? Vnum, vnum illum prædicari decebat, vnum proponi, vnum nominari, vnum respici, cum de obtinenda peccatorum remissione, expiatione, sanctificatione agitur.*

At non ita est; non vulgaris sanctulus, sed sanctus sanctorum ex thesauro Indulgentiarum Christus

A agnoscitur. non enim sanctorum passiones Christi passionibus miscentur in thesauro, quod Christi passiones per se non sufficiant, sed vt ostendatur excellētia passionum Christi, quæ non solum expiare queūt reatus peccatorum, sed etiam alijs vim expiandi cōmunicare. Itaque, ita miscentur in thesauro passionibus Christi passiones sanctorum, vt Christi passiones omnem culpam, originalem, & actualem, lethalem, & venialem, & omnem pœnam sempiternam, & temporariam expiare valeant, idquè totum per se; etiamsi nullæ admiscerentur passiones sanctorum, quæ sanctorum passiones sine Christi passionibus nihil possunt, & cum Christi passionibus solas pœnas temporarias expiare possunt. Non igitur vnum de turba,

B sed Regem Martyrum, & sanctorum Omnium Christum facimus, illumque vnum, vt simpliciter & absolutè Redemptorem, propitiatorem, & Saluatorem prædicamus, nominamus, proponimus, atque respicimus. Quod si solum nomen Christo relinquit, qui Sanctos quoquomodo illi adiungit; quid respondebimus Apostolo, qui se Christi Adiutorem facit, 1. Cor. 3. & Saluatoris officium sibi vendicat 1. Cor. 9. & illuminatorem omnium hominum se dicit Ephes. 3. An ignorabat Apostolus, Christū nō egere humano adiutorio, & ipsum solum esse Saluatorem omnium hominum; & ipsum eundem, & solum esse lucem veram, *quæ illuminat omnem hominem*

C *venientem in hunc mundum?* An volebat Christum, vulgarem sanctulum facere, vt in turba vix dignosceretur? Quemadmodum igitur Apostolus dum sibi officium adiuuandi Christum, saluandique, et illuminandi homines desumit, nullam Christo facit iniuriam: quia Christus ipse Paulum sibi adiutorem esse voluit, dignatione, non necessitate. & si Christus & Paulus saluant & illuminant homines, Paulus à Christo virtutem saluandi, & illuminandi accepit, non Christus à Paulo. sic etiam dum nos sanctis tribuimus officium satisfaciendi pro pœnis temporalibus aliorum, non facimus Christo iniuriam; quoniam, vt dictum est, virtutem satisfaciendi ab ipso

D Christo sancti accipiunt, non absolutè, & simpliciter sed pro modulo sibi communicato. Addit postremo Caluinus in eadem sectione.

Sed audiamus eorum entymemata. Ne sine fructu effusus sit sanguis Martyrum, in commune Ecclesiæ lucrum conferatur. Itane? an vero nullus erat fructus? glorificare Deum per mortem? veritati eius suo sanguine subscribere? testificari præsentis vitæ contemptu meliorem se vitam quærere? fidem Ecclesiæ sua constantia confirmare, hostium autem pertinaciam frangere.

At nos talia entymemata nunqua fecimus, neq; est difficile conficta à se argomenta dissoluere. Extant libri permulti Catholicorū, vbi de Indulgentijs accura-

E tè disseritur, & in nullo eorum inuenietur, passiones sanctorum sine fructu futuras, si in thesauro non reponantur. Id solum dicunt, passiones sanctorum non absolutè, sed vt satisfactorias sine fructu futuras, si neque illis ipsi egeant, neque alijs applicentur; quamuis alioqui multis alijs nominibus gloriosas Deo, honorificas ipsis, & vtiles Ecclesiæ fuisse non dubium sit.

Porrò ad testimoniū Apostoli ex epist. ad Coloss. cap. 1.

cap. 1. quod Caluinus à Catholicis adferri dixit, re- A
spondet in sectione sequenti, quæ est quadragesima secunda: ac multis verbis docet Apostoli verba, *Suppleo quæ desunt passionibus Christi, &c.* non significare Christi passionibus aliquid defuisse ad vim satisfaciendi pro peccatis, sed Christi membra, nempe fideles omnes exerceri oportere varijs afflictionibus, idq; pro Ecclesia, id est, pro Ecclesiæ ædificatione, & profectu. Sed quamuis hic sensus, quem Caluinus amplectitur, si etiam à multis ex nostris obseruatus, & approbatus: tamen nos in libro superiore ostendimus, præter eum sensum, posse Apostolica illa verba commodè recipere alios sensus, atque eum præsertim, qui ad thesaurum Indulgentiarum stabiliendum B
confert, quem quidem sensum sibi non probari Caluinus significat, sed eum refellere solido aliquo argumento nec potuit, nec tentauit.

CAP. VI.

Respondetur ad ea, quæ Caluinus profert cap. 9. Instit. num. 43.

POSTREMAM obiectionem Caluinus in sectione, siue numero 43. petit à comparatione Indulgentiarum cum Euangelio. Sic autem loquitur. *Quis docuit Papam plumbo & membranæ gratiam Iesu* C
Christi includere, quam Dominus verbo Euangelij dispensari voluit? Sanè aut mendax Dei Euangelium esse oportet, aut mendaces Indulgentias. Nam Euangelio Christum cum omni affluentia bonorum cælestium, cum omnibus suis meritis, omni sua iustitia, sapientia, gratia, nulla exceptione nobis offerri testis est Paulus, qui 2. Corinth. 5. dicit, depositum esse apud ministros verbum reconciliationis, quo hac legationis forma funguntur seu Christo per ipsos hortante, obsecramus recõciliamini Deo. Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, vt efficeremur iustitia Dei in illo. Cõtra, Indulgentiæ demensum aliquod gratiæ ex armario Papæ reclusum, plumbo, membrana, loco etiam affigũt, D
à verbo Dei auellunt. Hæc omnia per partes sigillatim refellenda sunt, ne queratur Caluinus, aliquid à nobis temerè prætermissum. Quod igitur reprehendit, gratiam Dei plumbo, & membranæ includi: respondeo, non aliter à Pontifice Maximo gratiam Dei plumbo & membranæ aliquando includi, quam Apostoli, & Prophetæ literis, & chartæ mysteria salutis incluserint. nam quemadmodum scripta Apostolorum, & Prophetarum signa quædam sunt rerum cœlestium; quæ nobis vel reuelantur, vel promittuntur, vel dantur. sic etiam literæ Pontificiæ suis legitimis sigillis munitę, signa sunt remissionis, quam Põtifex, pro potestate à Deo accepta, concedit ijs, qui ea, quæ ab ipso præcipiuntur, impleuerint. At non hoc ii- E
quies, reprehendit Caluinus, quod remissio aliquo modo plumbo & membranæ, vel instrumentis quibusdam includatur: sed quod literis ea remissio includatur, quam Dominus verbo Euangelij dispensari voluit. Quæro igitur à Caluino, an existimet verbo Euãgelij solum voce prolato, an etiam scripto gratiam illam remissionis dispensari posse? Certè si velit sibi constare, concedere debet, verbo Euãgelij non solum per sermonem, sed etiam per scripturam dispensari. Ipse enim tum alibi sæpè, tum in hoc loco docet remissionem peccatorum per exhortationem, siue concionem fieri, ideo enim allegat verba illa: *Posuit in nobis verbum reconciliationis, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* At exhortatio, & concio non solum verbo, sed etiam scripto fieri potest. ipse enim Apostolus cum illa dicebat, quæ Caluinus citat per epistolam scriptam Corinthijs prædicabat. & ipse idem tot exhortationes, & quidem grauissimas fecit, quot Epistolas scripsit. Vnde Thessalonicensibus dicebat; *ne terreamini, neque per sermonem, neque per Epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini, &c.* Itaque, quomodo potest remissio annunciari verbo, ita potest annunciari scripto, ac per hoc potest literis, & membranæ includi. Atque hæc dicta sunt à nobis, vt ex principijs proprijs Caluinum refelleremus. Nos enim non credimus, verbum reconciliationis nihil esse aliud, nisi concionẽ, neq; existimamus (vt Caluiniani somniãt, potestatem remittendi vel retinendi peccata ad concionem esse referendam. Scimus enim conciones fieri ad fideles, & infideles, iustos, & peccatores, pœnitentes, & impœnitentes; peccata autem non remitti, nisi fidelibus peccatoribus, pœnitentibus. de qua re satis multa dicta sunt à nobis in libris de Pœnitentiæ. Neq; admittimus remissionem peccatorum Sacramentalem debere, aut posse plumbo, & membranæ includi, sed tantum eam remissionem, quæ fieri potest extra Sacramentum, qualis est absolutio à censuris Ecclesiasticis, & absolutio à reatu pœnæ temporalis, quæ datur per Indulgentias. neque hoc est, gratiam Dei plumbo, & membranæ propriè includi vt Caluinus dicit, sed est voluntatem eius, qui potestatem habet Indulgentias largiendi, declarari literis sigillo munitis, vt solent alia multa declarari, quæ à voluntate Principis dependent.

Iam verò quod Caluinus adiungit, aut mendax esse Dei Euangelium, aut mendaces Indulgentias: non integram partitionem continet, deest enim tertium membrum: aut Caluinus nescit quid loquatur, Euãgelium enim non dicit, vt Caluinus interpretatur, in omni recõciliatione nobis offerri Christum cũ omni affluentia cœlestium bonorum, ita vt semper remittatur omnis reatus culpæ & pœnæ tam sempiternæ quam temporariæ. Si enim Euangelium hoc doceret, pugnaret vtique cum Indulgentijs, & quia mendax Euangelium esse non potest, id plane sequeretur, vt mendaces essent Indulgentię. At Euangelium dicit quidem in prima reconciliatione, quę fit in Baptismo, hominem renouari, & renasci Ioan. 3. & Tit. 3. Christo commori, & consepeliri, & resurgere in nouam creaturam, Rom. 6. ac proinde nihil expiandũ remanere, neque egere huiusmodi homines vlla alia Indulgentia, si forte continuo post Baptismum eos de hac vita migrare contigerit. Ceterum in secunda reconciliatione, quę fit per Sacramentum Pœnitentię, Euangelium dicit, Christum offerri pœnitenti cum affluentia quidem cœlestium bonorum, sed non tanta, vt continuo remittatur omnis reatus culpæ & pœnę, sed vt post remissam omnem culpam, & pœnam sempiternam, remaneat pœnitentia, & satisfactio peraganda pro temporaria pœna expianda, non enim reconciliatio hæc secunda, est regeneratio

ratio

ratio, & renouatio, sed est quasi medicinalis curatio, & baptismus quidam laboriosus, & secunda tabula post naufragium, vt Sancti Patres passim docent, quos citauimus in libris de Pœnitentia. Quare cum in secunda reconciliatione secundum Euangelium relinquatur sæpenumero reatus aliquis pęnæ tẽporalis expiandus, locũ suũ habere põt Indulgentię, neq; cũ Euãgelio vlla ratione pugnãt. Sed videamus, quo mõ probauerit Caluinus, Euangelium in omni reconciliatione offere nobis Christum cum omni affluentia cœlestium bonorum, ita vt semper tam copiose merita eius applicemur, vt nihil omnino remaneat expiandum. Certe nihil attulit, nisi testimonium Apostolicum 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis, &c.* At in eo testimonio nulla fit mentio totius affluentiæ cœlestium bonorum, neque applicationis omnium meritorum Christi: sed solum ex eo loco habemus, eos reconciliari Deo per ministerium seruorum Dei, qui ab illo potestatem habent, quique legatione funguntur pro Christo, & per quos Deus nos exhortatur, vt reconciliemur, quandoquidem Christus, qui peccatum non fecit, factus est pro nobis peccatum, id est, victima salutaris ad expianda peccata, vt nos efficiamur iustitia Dei in illo, id est, per ipsum verè, propriequè iustificemur. sed quam late pateat ea reconciliatio & an semper relaxet omnem culpam & pœnam, an aliquando solam culpã, & pœnam æternam, Apostolus non dicit, & ex alijs locis tum scripturę, tum Patrum satis apertè colligimus, post remissam culpam, restare pœnę temporalis reatum, vel proprijs laboribus soluendum, vel per Indulgentias condonandum. Non igitur Euãgelium est mendax, neque mendaces sunt Indulgentiæ, sed Caluinus Euangelium mendaciter allegauit.

Pergit in eadem sectione Caluinus, ac docet, vnde origo Indulgentiarum fluxerit. *Siquis, inquit, originem requirat, hinc videtur hic abusus emanasse, quod cum iniungerentur olim seueriores satisfactiones pœnitentibus, quam vt ab omnibus fieri possent: qui pœnitentia sibi imposita grauari se vltra modum sentiebant, petebant ab Ecclesia relaxationem. Remissio quæ talibus fiebat, Indulgentia vocabatur: vbi autem satisfactiones ad Deum transtulerunt, ac compensationes esse dixerunt, quibus se redimant homines à iudicio Dei, simul etiam Indulgentias eo traxerunt, vt essent expiatoria remedia, quæ nos pœnis meritis liberent. Illas verò quas retulimus blasphemias, tanta impudentia confinxerunt, vt nullum prætextum habere queant.*

In his verbis tria quædam Caluinus affirmat, quæ nullo testimonio, nulla ratione probare potuit. neq; enim ex historia antiquitatis, sed ex Lutheri somnijs hausit quæcunque hoc loco effutijt. Primum igitur ait, iniungi solitas olim seueriores satisfactiones, quã vt ab omnibus fieri possent, & relaxationem eorum, qui supra modum grauati erãt Indulgentiam esse nominatam. Quæro, vbi hoc legerit, vbi didicerit, mirum silentium. Nos contra legimus in antiquis Cõcilijs, Indulgentias concedi solitas non ijs, qui se supra modum grauatos dicerent, sed qui pœnitentiam iniunctam aliquanto tempore studiose libenterque peregerant. Concilium Ancyranum can. 4. aliàs 5. *Penes Episcopum, inquit, erit potestas modum conuersationis eorum (pœnitentium) probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adijcere. ante omnia verò præcedens eorum vita, & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.* Et clarius cap. 22. *Modus pœnitentiæ in Episcoporum sit arbitrio, vt secundum conuersationem pœnitentium, possint & extendere tardantibus, & minuere studiosè festinantibus.* Concilium Nicænum primum can. 11. aliàs 12. cum pœnitentiam lapsis pręscripsisset annorum tredecim, addit, *Ab omnibus verò illud præcipuè obseruetur, vt animus eorum, & fructus pœnitentiæ attendatur. quicunque enim cum omni timore & lachrymis perseuerantibus, & operibus bonis conuersationem suam non verbis solis, sed opere, & veritate demonstrat, cum tempus statutum etiam ab ijs fuerit impletum, nimirum primi triennij, quo inter audientes futuri erant, & orationibus iam cœperint communicare, licebit Episcopo humanius circa eos aliquid cogitare (id est, minuere aliquid de reliquis decem annis) qui verò indifferenter habuerint lapsum, & sufficere sibi quod Ecclesiam introierint arbitrantur, isti omni modo tempora statuta complebunt.* Vbi clarissimè vides Indulgentiam dari diligentibus, negari negligentibus. Neque solum non est verum, quod Caluinus dicit, sed neque est vllo modo verisimile. Nam nec sancti illi Patres satisfactiones iniunxissent seueriores, quam par esset, nec si forte aliquis supra modum grauatus fuisset, illum per Indulgentiam, sed per iustitiam ab illo onere subleuassent. Quæ enim Indulgentia est, demere onus iniustè impositum? Deinde affirmat idem Caluinus, satisfactiones illas pœnitentiarias postea ad Deum fuisse translatas, & inde factum esse, vt Indulgentiæ crederentur esse remedia expiatoria, quæ nos à pœnis meritis liberent. Hic etiam quærimus, vt ostendant Caluiniani, quando satisfactiones pœnitentiariæ nõ pertinuerint ad expiandas pœnas iudicio Dei debitas. nos enim legimus in antiquissimis Patribus, per satisfactiones illas placari Deum, propitiari Deum, satisfieri Deo. Multa citauimus in libris de Pœnitentia, nonnulla etiam in libro superiore. nunc vnius Cypriani testimonio contenti erimus. Is igitur in serm. de lapsis exhortans ad pœnitentiæ opera illos qui iam resipuerant, & pœnitentiam agere cœperant, sed intercessione Martyrum cupiebant sibi condonari reliquam pœnitentiam, inter alia sic loquitur, *Pœnitentia crimine minor non sit. putas ne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione maculasti?* & infra, *Pœnitenti, operanti, roganti põt clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint Sacerdotes. vel si quis plus eum (Deum videlicet) suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam iusta deprecatione placauerit, dat ille & arma rursum, quibus victus armetur.* & infra: *Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti plus & virtutis, & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus, & adiutus à Domino, quem contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronã.* Ex his habemus, non semel, sed bis, terue repetitum, per labores pęnitentiæ satisfieri Deo, & placari Deũ. non igitur nouum est, vt Caluinus videri volebat, satisfactiones ad Deum referri. Sed quoniam radix totius Lutherani, & Caluiniani erroris in eo posita est, quod negant, post remissam culpam, remanere pœnæ

pœnæ temporalis reatum expiandum in hac vita, vel in alia: adducam aliud Cypriani testimonium, quo manifestè docetur, etiam post hanc vitam remanere eiusmodi reatum. Sic igitur loquitur in epist. 2. lib. 4. confereos gloriam Martyrij, quo reatus omnis cōtinuo purgatur, & tollitur, cum alijs generibus mortis, quæ non habent eam vim, *Aliud*, inquit, *est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire, aliud, missum in carcerem, non exire inde, donec reddat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem; aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari, & purgari diu in igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Hæc ille. quæ si à Caluino animaduersa, & credita fuissent, nunquam negasset, post remissam culpam manere debitum luendæ pœnæ, ac per hoc satisfactionem esse necessariā, & Indulgentias, quæ satisfactionem condonant liberare à meritis pœnis.

Vltimo loco Caluinus dicit, nullo prætextu excusari posse blasphemias supra recitatas de satisfactionibus Sanctorum Martyrum, quæ cum Christi satisfactionibus misceantur. Sed nos contra existimamus, nullo prætextu excusari posse Caluini temeritatem, qui propter aliqua testimonia perperam intellecta (vt supra demonstrauimus) totam Ecclesiam reprehendit, & tam peruerso iudicio de his rebus censet, vt blasphemias vocet, quæ reuera gloriam Dei continent maximam, nisi forte credendum sit, Christum eum honorem inuidere Martyribus, quem ipse illis contulit. Sed de his satis, neque enim verbis, sed rationibus dimicare proposui.

C A P. VII.

Refelluntur obiectiones Tilmanni Heshusii.

TILMANNVS Heshusius in libro, quem inscripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum, cum multo iustius inscribi possit de sexcentis mendacijs Lutheranorum, tit. 32. qui est de Indulgentijs, contēdit, Indulgentias quadruplici nomine exterminandas esse, quod labefactent, vt ipse loquitur, quatuor præcipua capita doctrinæ cœlestis, videlicet de officio & merito Iesu Christi, de vera pœnitentia, de sola fide iustificante, & de potestate clauium. Tam autem frigidè, & insulsè probat, quæ dicit, vt nullo negocio refelli possit.

Quod enim ad primum caput attinet, ponit hoc principium, *Christus sanguine suo expiauit peccata mundi.* Idque probat ex illis verbis, *Hic est sanguis noui testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*, Matth. 26. Item ex illis, *Filius hominis venit in hunc mundum non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem*, Græcè λυτρον *pro multis*. Matth. 20. Item ex illis: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, &c.* 1. Ioan. 2. Item ex illis: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius.* Ephes. 1. Item ex illis, *Deus posuit in eo iniquitates omnium nostrum*, Isai. 53. Denique ex illis: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, Ioan. 1. Ex his testimonijs nudè recitatis, concludit his verbis; *Cum ergo tam caro precio redempti, & Patri reconciliati simus, quæ est illa impudentia, & contumelia in filium Dei, quod impostor ille promittit pro numerata pecunia remissionem, & meritarum pœnarum Indulgentiam, & cum Christus satisfecerit Patri pro totius mundi peccatis, blasphemum est mendacium, quod fingunt Pontificij, oportere fideles pro suis peccatis satisfacere. Sublato errore de satisfactione, sponte euanescit figmentum de Indulgentijs.* Hæc est prima Heshusij demonstratio, id est, antiqua Lutheranorum cantilena, millies à Catholicis refutata. fatemur enim Christum pro nobis, & pro toto mundo integrè, immo plenissimè Deo Patri satisfecisse, vt scripturæ allegatæ, aliæque permultæ nos docent. Sed negamus, inde sequi, non debere fideles pro suis peccatis, id est, pro reatu pœnæ temporalis expiando Domino satisfacere, sicut etiam fatemur, Christum nobis gratiam, & gloriam sanguine suo acquisiuisse, ac promeruisse: & tamen debemus gratiam per fidem, & Sacramenta quærere, & gloriam quasi palmam & brauium certando, & currendo promereri. Apostolus enim omnibus dicit, *sic currite, vt comprehendatis* 1. Cor. 9. & de se: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, ideoque reposita est mihi corona iustitiæ.* 2. Timoth. 4. Ratio autem horum omnium est, quoniam precium redemptionis, & satisfactionis à Christo persolutum, non prodest nisi ijs, quibus per certa media, siue instrumenta applicatur, quod etiam aduersarij confitentur, & si negarent, nullam causam reddere possent, cur Pagani, Mahumethani, Iudæi, ceterique Infideles pereant, cum Christus pro toto mundo satisfecerit, & omnibus hominibus gratiam, & gloriam promeruerit. Itaque præter illud principium, quod Heshusius ponit, Christum satisfecisse pro peccatis nostris, ponendum est hoc aliud, eam satisfactionem nemini prodesse, nisi per certa media, & instrumenta applicetur. & tum remanet controuersia, quæ sint illa media, quam controuersiam Heshusius hoc loco non attigit, & ideo nihil omnino suis clamoribus efficit. Nos enim existimamus precium sanguinis Christi ijs, qui ab infidelitate primum conuertuntur, applicari per fidem, & baptismum. ijs autem, qui post baptismum ad peccata redeunt, & rursum à peccatis conuertuntur ad Deū, applicari per Sacramentum pœnitentiæ, cuius partes sunt contritio, confessio, satisfactio Heshusius contra, existimat, sola fide applicari, vel certe per fidem, & baptismum. Sed nihil horum probat, nec probare potest. pleni sunt enim libri tum Prophetarum, & Apostolorum, tum etiam Sanctorum Patrum testimonijs pro satisfactione, quam Deus post remissam culpam à nobis requirit. Et quemadmodum non est contumelia vel blasphemia in Christum, dicere, precium sanguinis eius non prodesse infidelibus, nisi per fidem, & baptismum illis applicetur: ita non est cōtumelia, vel blasphemia, dicere fidelibus, pœnitentibus non prodesse, nisi per Sacramentum pœnitentiæ ac per hoc per contritionem, confessionem, & satisfactionem applicetur. Admissa autem necessitate satisfactionis, dogma de Indulgentijs facillimè constituitur. Nam sicut precium sanguinis Christi non prodest ad remissionem culpæ, & pœnæ sempiternæ, nisi per fidem, & Sacramentum applicetur: ita sine vlla Christi contumelia dici potest, idem precium non semper prodesse ad remissionem totius pœ-

pœnæ

næ temporalis, nisi per opera pœnitentiæ, vel per Indulgentias applicetur. Quod autem diximus, per opera pœnitentiæ, id est, per nostram satisfactionem, precium sanguinis Domini, id est, eius satisfactionem nobis applicari, non sic intelligimus, quasi nostra satisfactio non sit veri nominis satisfactio. nam & vera satisfactio est. vt in libro quarto de Pœnitentia demonstrauimus, & simul tamen cum ea, & per eam Christi satisfactio nobis applicatur. Neque nostra satisfactio Christi satisfactioni adiungitur, quod illa per se non sufficeret: sed quia voluit ipse nobis etiam gratiam satisfaciendi tribuere, vt efficacia sanguinis ipsius magis splendesceret, dum non solum ipse satisfaceret, sed etiam membris suis virtutem satisfaciendi communicaret.

Porrò quod addit Heshusius, Pontificem pro numerata pecunia peccata remittere, atque Indulgentiam dare, mera calumnia est. Neque enim Pontifices pecunias vllas pro Indulgentijs exigunt, sed iubēt eos, qui Indulgentias consequi cupiunt, orare, ieiunare, eleemosynas facere, vel in commune pauperibus, vel in certum aliquod pium opus, vt in Basilicæ ædificationem, sed illud est frequentius, & hoc tempore solum in vsu, vt eleemosynæ pauperibus in communi erogari iubeantur.

CAPVT VIII.

Refelluntur aliæ obiectiones eiusdem Tilmanni Heshusii.

VENIO ad secundum caput argumenti Heshusiani. Sic igitur ille pergit, *Obscurant*, inquit, *Pontificij necessariam doctrinam de pœnitentia commēto Indulgentiarum: cum enim docent homines pro suis peccatis vel in hac, vel in futura vita satisfacere, aut etiā impositas satisfactiones pecunia redimere posse, extenuant peccati magnitudinem, parui faciunt iudicium Dei aduersus peccatum, instillant animis hominum securitatem, atq; ita veræ contritionis fundamenta euertunt.* Hæc ille, qui sine dubio aliquid diceret, si nos diceremus, pro culpa, & pœna sempiterna, posse à nobis Domino satisfieri, id verò non dicimus, atque ea de causa Theologi nostri disputant, necessariam fuisse incarnationem Filij Dei quoniam tanta est magnitudo peccati, vt non potuerit vlla pura creatura ex rigore iustitiæ pro peccatis hominum satisfacere Deo. Id igitur solum docemus, post culpam remissam posse hominem iustificatum per gratiam Dei, satisfacere Deo pro reatu pœnæ temporalis tantum, quod non solum non extenuat, sed etiam amplificat mirum in modum tum peccati magnitudinem, tum iudicium Dei aduersus peccatum. Quis enim non miretur diuini iudicij seueritatem, & ipsius peccati molem, si cogitet Deum ab ipsis etiā filijs suis, & amicis Christi sanguine iustificatis, & reconciliatis adhuc repetere pœnas pro delictis, vel in hac vita, vel in futura? Sed qui sunt, qui nobis obijciunt, quod peccati grauitatem extenuemus, & iudicium Dei paruifaciamus? nempe Lutherani, qui vsque adeò peccatum extenuant, iudiciaquè Dei contemnunt, vt nihil ad expianda peccata exigi arbitrentur, nisi vt credant ea sibi à Deo non imputari. Vtri igitur magis peccatum extenuant, & Dei iudicia paruipendunt? Catholici, qui præter fidem, contritionem, confessionem, & satisfactionem necessariam esse docent ad peccata purganda; an Lutherani, qui sola fide, sine vllo pœnitentiæ labore purgari peccata contendunt? Simile est, quod de securitate addit Heshusius: nam si Catholici dicerent, per satisfactionem, vel Indulgentias homines reddi securos de salute æterna, etiāsi contritionem de peccatis nullam habeant, neque à peccatis ad Deum conuerti velint; rectissime diceret Heshusius, per inanem istam securitatem euerti fundamenta contritionis, & pœnitentiæ. At non hoc dicimus, sed cū B. Augustino in lib. 21. de Ciuitate Dei cap. 27. inter errores perniciosissimos numeramus sententiam illorum, qui dicebant, eleemosynas, & similia bona opera sine vera conuersione, & pœnitentia sufficere ad salutem. & verbis disertis omnes Theologi nostri tradunt, satisfactionem, & Indulgentias non prodesse nisi ijs, qui per veram contritionem, & reconciliationem iustificati in gratiam à Deo recepti sunt. Neque etiam tunc securitatem salutis pollicemur per Indulgentiā, nisi sub conditione, si videlicet adsit auctoritas in concedente, gratiæ status in suscipiēte, & pietas, atque rationabilitas, vt sic loquamur, in causa. Absolutè autem spem bonam, & fiduciam pollicemur, iuxta illud Apostoli 1. Tim. 3. *Qui bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu.* Est autem valde mirum, quod Heshusius securitatē nobis obijciat, cum alioqui nos vt plurimum reprehendant Lutherani, quod dubitationem, & metum persuadeamus nostris, cum ipsi contra doceant suos vt certissimè credant, se iustos esse, & saluos fore, atque hanc ipsam fidem de propria iustitia, fidem iustificantem & Catholicam esse velint.

Superest tertium caput argumenti Heshusij, quod his verbis ipse persequitur, *Sepeliunt quoque doctrinā*, inquit, *de fide, seu fiducia in Mediatorem Iesum Christum, si enim remissio pœnarum pecunia emi potest, non est necesse credere in filium Dei Iesum Christum. At tota scriptura clamat, qui non credit in filium, vitam non videbit, sed ira Dei manet super eum, Ioan. 3.*

Hæc videlicet est illa insolubilis demonstratio, ob quam ita se iactat, & triumphat Heshusius. Et quidē doctrinam de vera fide & fiducia in Christum non solum non sepeliunt, sed etiam enitescere, atque eminere faciunt Indulgentiæ. Siquidem fundamentum habent in thesauro meritorum Christi, & non prosunt nisi veris fidelibus, & per fidem veram ac viuam iustificatis. Quare absurda, & inepta est illa consequentia, per Indulgentias, vel per opera satisfactoria, quales sunt eleemosynæ pecuniariæ, redimuntur peccata ab ijs, qui credunt in Christum, & meritis ipsius, ac satisfactione nituntur, igitur non est necesse credere in Christum Filium Dei. Fateor tamen per satisfactiones, & Indulgentias verè sepeliri doctrinam de sola fide, seu fiducia iustificante quam fidem, seu fiduciam inanem, & falsam, & non tam iustificantem, quam sub spe iustificationis animas deludentem, ac seducentem esse, alibi demonstrauimus. Quod autem Heshusius dicit, pecunia redimi pœnarum remissionem ex Catholicorum sententia, verum est in eo sensu, quo Daniel Regem quendam admonuit, *peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericor-*

dijs

dijs pauperum, Dan. 4. Nimirum existimamus, per eleemosynas, vt etiam per ieiunia, aliaque pia opera, præsertim laboriosa, & pęnalia, remitti pœnas temporales, quæ remanent post culpam remissam, vt iam sæpè dictum est.

Quartum caput argumenti, quo probandum erat per satisfactiones, & Indulgentias labefactari doctrinam de potestate clauium, Heshusius non adscripsit. an obliuione, an alia de causa, incertum est. sed hanc iacturam meliori compensatione resarciuit. adiunxit enim aliquid aduersus Indulgentias pro defunctis. *Quod fingunt*, inquit, *Indulgentias per modum suffragij valere pro mortuis, pugnat cum dicto Christi, qui non credit in filium, iam iudicatus est*, Ioan. 3. Item: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque ea, quæ gessit in corpore, siue bonum, siue malum* 2. Cor. 5. Item; *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Apoc. 14. *Infelices ergo, & quibus nullæ Indulgentiæ prosunt, qui in Domino non moriuntur. Sanctorum meritis confidere, blasphemum, & contumeliosum est in filium Dei.*

Mirabilis sane Dialectica Heshusij, p quã sine medio termino quidlibet ex quolibet licet colligere. Qui nõ credit in Filiũ Dei, iã iudicatus est: Igitur Indulgẽtię per modum suffragij defunctis valere non possunt. sanus ne est, an delirat, qui ita colligit? fatemur Indulgentias nullo modo prodesse ijs, qui sine fide in Christum decesserunt, qui iuxta verbum Domini iudicati, id est, condemnati sunt. At non inde sequitur, non prodesse ijs, qui cum fide, spe, & charitate migrarunt, & adhuc tamen in locis purgatorijs degunt, de quibus sic loquitur Sanctus Augustinus hom. 16. ex libro 50. Homiliarum. *Qui temporalibus pœnis digna gesserunt per ignem quendam purgatorium transibunt, de quo Apostolus inquit, saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* At inquit Heshusius, omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque ea, quæ gessit in corpore, siue bonum, siue malum: non igitur mortuis aliquid prosunt Indulgentiæ, aliaue suffragia. Respondeo, mortuos quidem ea tantum recipere, quæ gesserunt in corpore, sed eos, qui in fide, spe, et charitate vsque ad finem perseuerarunt, id egisse in corpore, vt post mortem suffragijs, atque Indulgentijs iuuari possent: contra autem eos, qui in peccatis lethalibus vsque ad mortem permanserunt, id egisse in corpore, vt eis post mortem, neque Indulgentiæ, neque suffragia vlla prodessent. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in Enchiridio capite 109. *Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cum viuerent, vt hæc sibi prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista, nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem.* & infra: *Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est, omnes astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secundum ea, quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum, quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viuerent comparauit, vt ei possent ista prodesse, non enim omnibus prosunt: & quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore?* Hæc ille. Ad locum autem Apocalipsis respondemus, eos, qui in Domino omni ex parte moriuntur, quales sunt Martyres, quos eo loco præcipuè Ioannes Apostolus consolatur, plane beatos esse, neque Indulgentijs, alijsue suffragijs indigere, ac de his hunc locum exponunt Sanctus Ambrosius, Haymo, Hansbertus, & Richardus de Sancto Victore, eos autem qui nulla ex parte in Domino moriuntur, quales sunt homines perditi, qui sine gratia Dei, & iustificatione decedunt, infelices omnino, ac miseros esse, neque Indulgentias aliaue vlla suffragia eis prodesse. Sed inter hos quidam sunt medij, vt paulo ante ex Augustino didicimus, qui partim in Dño, partim non in Domino moriuntur, in Domino quidem, quia cum fide, spe, & charitate de hac vita discedunt, non in Domino, quia maculæ veniales, vel reatus pœnæ temporalis illis adherent, ob quæ purgatione, atque expiatione indigeant. Isti igitur nec tam perfecti sunt, vt continuo requiescant a laboribus suis, neque suffragijs Ecclesiæ, vel indulgentijs opus habeant: nec tam sunt imperfecti, vt requiem à pœnis, & laboribus non expectent, vel vt Indulgentijs, & eleemosynis, alijsque suffragijs releuari non possint. Neque mirabitur, nos dicere aliquos mori partim in Domino, partim non in Domino, qui apud Sanctum Augustinum lib. 3. ad Bonifacium capite 3. legerit, homines eosdem propter gratiam Dei, quam habent, esse filios Dei propter, peccata venialia, quibus non carent, esse filios huius seculi. Illa denique Heshusij postrema conclusio, blasphemum, & contumeliosum esse in Filium Dei, sanctorum meritis fidere: vnde colligatur, omnino non video. Nam neque ex proximis superioribus uerbis nascitur, neque ad rem propositam vllo modo facit. Sed iam dictum est, secũdum nouam Heshusij Logicam, quidlibet ex quolibet colligi posse. tantum autem abest, vt fidere sanctorum meritis, sit vel blasphemum, vel contumeliosum in Filium Dei, vt sit Filio Dei perhonorificum, & gloriosum: quid enim sunt sancti, nisi palmites fructuosi, eius nobilissimæ vitis, quę dicit in Euangelio, *Ego sum vitis, & vos palmites?* & quoniam palmites omnem virtutem suam ex vite trahunt, certe omnis palmitum gloria in vitem redũdat. Itaque cum sanctorum meritis confidimus, Christo confidimus, sine quo illi nihil facere possunt. neque ita confidimus sanctorum meritis, vt ab illis gratiam, vel gloriam expectemus, sed solum, vt sæpe diximus, vt per eorum satisfactiones nobis communicatas à reatu pœnæ temporalis liberemur, vel eorum intercessione à Deo per Christum varia beneficia consequamur.

CAPVT IX.

Respondetur ad primum caput disputationis Martini Kemnicii de Indulgentiis.

MARTINVS Kemnicius in quarta parte examinis Concilij Tridentini, discutiens decretũ Concilij de Indulgentijs, quod habetur in vltima sessione, longissimam, id est, verbosissimam more solito de Indulgentijs disputationem instituit. Eam nos hoc loco refutare aggredimur, ac Deo bene iuuante non

magno

magno negocio fraudes eius & mendacia detegemus, & argumenta, si quæ erunt alicuius momenti, breuiter & dilucide refellemus. Sed illud initio lectorem admonitum volo, nolle me tempus terere in recitandis ijs, quæ Kemnicius vt librum suum pleniorem faceret, ex libris Catholicorum descripsit, quæ plurima sunt, vt Canones omnes pœnitentiales, quos ex Cõcilijs, ex Burchardo, & ex Gratiano in medium artulit, & alia id genus. Item nolle me repetere refutationem aliorum errorum Lutheranorum, qui passim à Kemnicio inculcantur, quamuis ad rem præsentem non faciant. Satis enim multa tum in libris aliorum Catholicorum, tum etiam in nostris extant, vnde errores illi plenissimè confutentur. Denique nolle me verbis sine necessitate contendere, neque cõuicia, & contumelias, quibus Catholicos passim aspergit, referre, & retorquere (quod longissimum esset) nisi aliquando nimia eius impudentia nos cogat aliquid dicere. Igitur duo tantum in hac discussione Kemnitianæ disputationis præstare mihi propositũ est, vt notem quæ falso Kemnicius nobis imponit, & argumentis eius aduersus Indulgentias perspicuè, solideque respondeam.

In primo capite disputationis suæ Kemnicius, id est, pag. 215. in editione Francofordiensi in octauo, statum quæstionis exponit, quid videlicet illud sit, quod nomine Indulgentiæ in hac disputatione accipiatur. Vbi multa sunt, quę perperam ab illo dicũtur, vt causam Catholicorũ odiosam reddat. *Primum miratur cur Tridentinum Concilium, si Pontificias Indulgentias non prorsus damnare & abijcere volebat, non saltem earum mentionem sepelierit, vel approbationẽ suspenderit; cum toti orbi, atque adeo ipsis Pontificiys notum sit vt ipse loquitur, impudentem & impiam Indulgentiarum nundinationem à multis doctis, & pijs viris deploratam, & reprehensam fuisse.* Sed non est cur miretur. Nam Concilia Ecclesiæ Catholicæ, quale Tridentinum fuit, non solent dogmata quotannis mutare, vt Lutherani faciunt, neque circumferri omni vento doctrinæ. Concilia vetera, Lateranensia, Lugdunensia, Viennensia (vt supra ostendimus) Indulgentias approbarunt, abusus, qui forte irrepserant, condemnarunt. Idem omnino Tridentinum Concilium fecit. neque tribuendæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, si quæ irrepunt ex cupiditate prauorum hominum corruptelæ in cultu religioso, præsertim cum non solum pij, & docti viri, sed ipsa etiam Concilia vigilent aduersus eiusmodi corruptelas. neque id Kemnicius ignorare potest, cum in hac ipsa disputatione pag. 332. refert decretum Concilij Lateranensis & pag. 345. decretum Concilij Viennensis aduersus abusus, qui in Indulgentiarum prædicatione admisceri cœperant. & ipse idem pag. 213. integrè recitet decretum Concilij Tridentini, quo damnantur, & prohibentur superstitiones, & abusus omnes, & nominatim praui quæstus, vnde plurimum in Christiano populo abusuum causa fluxit. At non sunt tollendi boni vsus, vt destruantur abusus, neque specie reformationis Ecclesia funditus euertenda est, vt Lutherani & Caluiniani facere moliuntur. sed nõ mentitur, qui ait, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę inferi non praualebunt aduersus eam*, Matth. 16.

Secundo idem Kemnicius pag. 218. dicit ex sententia Catholicorum temporalem pœnam, quæ remanet luenda post remissam culpam in Sacramento Pœnitentiæ, maiorem esse, quam vt à quoquam hominum in hac vita exolui possit. Sed hoc falso nobis imponit, neque vllum scriptorem Catholicum inueniet, qui hoc dicat. Immo vero Catholici Theologi docent, non solum posse hominem iustificatum satisfacere Deo pro debito pœnæ temporalis, sed etiã id posse ex condigno. Vide præter cæteros, Dominicum à Soto in 4. sentent. dist. 19. q. 1. art. 4. Porrò falsa ista dogmata nobis Kemnicius adscribit, vt videamur super falsis fundamentis inniti, cum docemus in Purgatorio pœnas dari à spiritibus defunctorum, & tum in hac vita, tum in alia Indulgentias locum habere.

Tertio ibidem Kemnicius dicit, Catholicos docere, diuinam iustitiam maiores adhuc pœnas exigere, quæ in Purgatorio luendæ sint, etiamsi canonica pœnitentia in hac vita plenè exoluatur. Sed hoc etiã falso Catholicis imponi certissimum est. tunc enim solum maiores pœnas Deus exiget, quando pœnitẽtia canonica iniuncta est minor, quam par esset. Sed si iniungatur æqualis, vt planè iniungi potest, & ea plenè exoluatur, nihil in Purgatorio soluendum superesse omnes Catholici docent, vt videre est apud Sanctum Thomam, aliosq; Theologos in quarto distinct. 20.

Quarto Kemnicius pag. 219. dicit, satisfactiones ex thesauro Ecclesiæ per Indulgentias applicari illis, qui eas vel pecunia, vel alijs operibus redimunt, atq; hanc esse Catholicorum doctrinam. & paulo infra, dicit, ex sententia Catholicorum, Indulgentias licitantibus & redimentibus dispensari. Sed hæ meræ sunt calumniæ, & imposturæ, eleemosynas quidem, aliaquè pia opera Pontifex Maximus solet iniungere cum Indulgentias tribuit, non tamen vt emantur Indulgentiæ (neque enim ea pecunia ad Pontificem, sed ad pauperes peruenit) sed vt exerceantur in operibus bonis Christi fideles, & vt aliorum liberalitate miserorum inopiæ succurratur.

Quinto, in eadem pagina Kemnicius dicit, ex sententia Catholicorum, thesaurum Ecclesiæ constare ex operibus bonis sanctorum, quę ipsis ad promerẽdam, & consequendam salutem necessaria non erãt, quæ vocantur opera supererogationis: item ex passionibus eorundem, quæ ipsis ad propria delicta purgãda opus non fuerunt. Sed vt hoc postremum de passionibus est verum, ita illud de operibus supererogationis est falsum. neque enim vllus Theologorum est, qui scripserit thesauro Ecclesiæ contineri opera meritoria supererogationis. Illa enim opera, quamuis supererogationis fuerint, tamen suo prẹmio non caruerunt, atque ideo nulla ratio sinit, vt alijs applicari possint. Vocant quidem aliqui opera supererogationis passiones sanctorum, vt satisfactorias ipsis minime necessarias. sed nos de re ipsa, non de nomine litigamus. Sed hæc non sine causa finguntur à Kemnicio. Scit enim Lutheranos valde odisse opera supererogationis, vt ipsum etiam vocabulum ferre non possint. Inde igitur existimauit, vel hoc ipso Indulgentias fore inuisas, & execrandas, si ex operibus supererogationis sanctorum fluxisse dicerentur.

CAPVT

CAPVT X.

Respondetur ad secundum caput disputationis Kemnicii.

IN secundo capite disputationis suæ Kemnicius demonstrare conatur, Indulgentias, vt à Catholicis accipiuntur, non habere fundamentum in scripturis, immo pugnare cum præcipuis capitibus doctrinæ Christianæ. Primum igitur profert multa scripturæ testimonia, quibus probat, per Christum nobis peccata remitti. Sed hæc non egent vlla solutione, cũ non pugnent aduersus Indulgentias, neque à nobis negẽtur, & solum ad implendas paginas adferantur.

Secundo profert argumenta negantia, quod videlicet, scripturæ non dicant, quod nostris operib. possimus Deo satisfacere, quod sint aliquæ pœnæ Purgatorij, quod sit thesaurus aliquis operum supererogationis, quod soli Petro sint traditæ claues Regni cælorum, quod sacerdos absoluens debeat imponere pœnitentias: & quod Bullæ Indulgẽtiarum fieri debeãt, &c. Et addit, adeo hæc esse vera, vt Durandus, Antoninus, Roffensis, & Siluester fateantur, Indulgentias non posse probari ex scripturis, sed ex sola Ecclesiæ Romanæ auctoritate. Sed huius argumenti magna ex parte falsum est antecedens, & omnino mala consequentia. Falsum est, in scripturis non haberi, quod operib. nostris possimus satisfacere Deo, cũ scriptum sit Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Luc. 11. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Prouerb. 16. *Misericordia & veritate redimitur iniquitas.* Falsum est, scripturas nihil habere de pœnis Purgatorij, cum scriptum sit 1. Cor. 3. *Ipse autem saluus erit; sic tamen, quasi per ignem.* & Luc. 12. *Non exies inde, donec reddas nouissimũ quadrantem.* & Matth. 12. *Qui dixerit verbum in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Falsum est, nihil in scripturis tradi de operibus supererogationis, quamuis, vt supra diximus, nõ pertineant hæc opera ad Indulgentias, quid enim est, quod ait Dominus Luc. 10. *Si quid supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi?* & nonne B. Paulus 1. Cor. 9. testatur se potuisse victũ quærere ab his, quib. euangelizabat, vt Apostoli ceteri quærebant, & tamen maluisse proprijs manibus laborare, quod fuit opus supererogationis interpretũ oĩum testimonio? falsum est, in scripturis nihil dici de clauib. soli Petro traditis cum disertis verbis Dñus dicat Matth. 16. *Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est. & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues Regni cælorum, & quodcunque solueris super terram erit solutũ et in cælis: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.* Falsum est in scripturis nõ haberi Sacerdotem absoluentem debere imponere pœnitentiam. nam cum in scripturis sacerdos fiat Iudex, qui debeat soluere vel ligare, remittere vel retinere peccata, certe etiam debet ita reos absoluere vt Iustitiæ satisfiat, ac proinde soluere à culpa, & ligare ad pœnam pro modo culpæ subeundam. Sed de his omnibus suis locis disseruimus. Quid vltimo dicebatur de Bullis Indulgentiarum, non habetur quidem in scripturis in particulari, sed habetur

A in communi. dum enim tribuitur Pontifici Maximo potestas ligandi, & soluendi quicquid ligandum, soluendumuè iudicauerit, non dubium est, quin sit etiam eidem attributa potestas soluendi reatum pœnæ remanentis post culpam remissam, & eadem scribendi literas, quæ Bullæ vocantur, quibus ea concessio contineatur. Sed etiam si nihil horum scriptum esset, non tamen sequeretur, Indulgentias non niti nisi auctoritate Ecclesiæ Romanæ, possent enim niti auctoritate Diuina cognita per traditionem Apostolorum, quo modo alia non pauca, & præter cætera numerum librorum sacrorum, ac præsertim Euangeliorum, non ex aliqua scriptura,

B sed ex traditione Apostolica, & Ecclesiæ auctoritate habemus. Neque enim Ecclesia vsum Indulgentiarum concedendarum per se excogitauit, sed à maioribus accepit, cuius rei signum est, quod non possint aduersarij huius cõsuetudinis vllum assignare principium. Atq; hoc sibi volunt Durandus, Antoninus, Roffensis, & Siluester, quos Kemnicius allegat initium affirmant, non haberi in scripturis expressam mentionem Indulgentiarum, quamuis fundamẽta non desint; vnde perspicuè colligantur. Sed sufficere ad eas etiam sub hoc nomine defendendas Ecclesiæ auctoritatem, quæ non tam constanter Indulgẽ-

C tias prædicaret, & in Concilijs Oecumenicis approbaret, nisi diuinitus traditam sibi potestatem huiusmodi non ignoraret.

Sed obijcit Kemnicius Sanctum Augustinum, qui lib. 3. contra literas Petiliani cap. 6. ita scribit: *Si quis de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamque nostram, si vel Angelus è cælo vobis annunciauerit præterquam quod in scripturis legalibus, & Euangelicis accepistis, anathema sit.* Nos autem ipsum eundem S. Augustinum respondentem adducemus. ipse enim tract. 98. in Ioannem scribit, illud, præter quam, nõ significare, plus quam, sed contra quam. *Non ait Apostolus* (inquit Augustinus) *plus quam accepistis,*

D *sed præter quam quod accepistis. nam si illud diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret quæ illorum fidei defuerunt. Sed qui supplet, quod minus erat addit, non quod inerat tollit: qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via, &c.* Non igitur anathema dicitur ijs, qui credũt aliquid, quod non inuenitur expresse scriptum in sacris literis, sed ijs, qui credũt aliquid, quod repugnat sacris literis. Nam idem Augustinus, lib. 2. de Baptismo contra Donatistas cap. 7. *Multa, inquit, non inueniuntur in literis Apostolorum, neque in Concilijs posteriorum, & tamen quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & commẽdata creduntur.* & lib. 4. c. 24. *Quod vniuersa tenet*

E *Ecclesia, nec Cõcilijs institutũ, sed semper retentũ est, nõ nisi auctoritate Apostolica traditũ rectissimè creditur.* Deniq; lib. 1. cõtra Cresconiũ c. 33. *Quãuis, inquit, huius rei de scripturis Canonicis nõ proferatur exẽplũ: earũdẽ tamẽ scripturarũ à nobis et in hac re tenetur veritas, cum hoc facimus, quod vniuersa iam placuit Ecclesiæ; quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas.* Ab hoc igitur loco depulsus Kemnicius, aggreditur demõstrare Indulgentias repugnare scripturis: *Non rhetoricis, inquit, declamationibus, sed nuda tantũ indicatio-*

ne simpliciter per capita spectandum, & considerandum proponam, quemadmodum Indulgentiæ pugnent, I. contra meritum & satisfactionem Christi. II. contra gratuitã & plenariam remissionem Dei. III. contra claues Regni Cælorum IIII. contra fidem. V. contra doctrinam, de bonis operibus. VI. quod talis nundinatio in scriptura iamdudum damnata sit,

Ac primum quidem caput solo mendacio probat. dicit enim nos docere, Christum culpam quidem nostram, omnem, sed non totam pœnam peccatorum nostrorum in se suscepisse. ac deinde probat id esse falsum ex scripturis Isai. 53. Gal. 3. Deuter. 28. At mendacium esse manifestum, à Catholicis doceri, Christũ suscepisse purgandam omnem culpam, sed non omnem pœnam, vel ex eo potest intelligi, quod Indulgentiæ ex nostra sententia, nituntur thesauro passionis Christi, qui satisfecit Deo Patri plenissimè pro reatu culpæ, & pœnæ temporalis, & æternæ omnium peccatorum. Si per Indulgentias dicimus applicari nobis satisfactionem Christi pro reatu pœnæ, quo modo potuit in mentem Kemnitij cadere nos dicere Christum non satisfecisse pro pœna?

Secundum caput, id est, pugnare Indulgentias cũ gratuita & plenaria remissione Dei, probat ex scripturis nihil ad rem nostram facientibus. adducit enim illa testimonia, *Qui credit in Filium Dei non iudicatur.* Ioan. 3. & *in iudicium non venit.* Ioan. 5. *peccatorum eius nõ recordabor.* Ezechielis 18. *omnia peccata nostra proiecit in profundum maris.* Micheæ 7. & similia. Nã hęc testimonia probant quidem reconciliari peccatorem Deo, sed non tota pœna peccatis debita semper remittatur, non docent. iam enim supra demonstrauimus ex libro 2. Regum cap. 12. dictum esse Dauidi pœnitenti, *Dominus transtulit peccatum tuum*, & tamẽ expetitam ab eo pœnam, mortem filij, quam vt auerteret Dauid, ieiunauit, orauit, fleuit, &c. Sed Kemnicius adducit similitudinem ab humana consuetudine. *Certum, inquit, & manifestum est, si quis priuatus ita dimitteret offensam proximo, vt nihilominus vindictam aliquam expeteret et supplicium aliquod de ipso sumere vellet, talem vt non ex corde remittentem peccata grauiter à Christo reprehendi, qua fide igitur talem remissionem ipsi Deo tribueremus? certe si culpã, hoc est, debitum omne dimisit, non habet causam exquirendi pœnas.* At similitudo in ipsum retorqueri potest. nã qui iniuriam accepit, & vel in facultate, vel in fama, vel in ipsa persona læsus est, sic potest, ac solet ordinariè offensam dimittere, & in gratiã recipere eum, qui læsit, vt tamen detrimentum cõpensari, & resarciri sibi velit. Et quamuis priuati homines nullam interdum cõpensationem iniuriæ quærant, Iudex tamen pœnam ab eo, qui iniuriam fecit repetere, & vindictam sumere solet. Sic igitur Deus, qui non solum pars offensa, sed etiam Iudex est, remittit quidem culpam, cum pœnitentes in gratiam recipit, sed pœnam totam nõ semper remittit, vt exemplo Dauidis ostendimus. Neq; hoc repugnat illis verbis Domini Matth. 18. *Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, &c.* nam per *omne debitum*, intelligitur omnis culpa, non omnis pœna. comparat enim Dominus eo loco peccata cum debito pecuniario, & loquitur de remissione offensarũ, quatenus ea gignũt inimicitias. Itaq; exemplo suo Dñus, qui pœnitentib. ita peccata remittit, vt eos vere in grãm & amicitiã suã admittat, admonet hoïes, vt ex corde remittant iniurias proximis, eosq; verè diligãt id .n. significat illa sententia, *sic & Pater meus faciet vobis si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris.* Quibus verbis vt S. Hieronymus in commentario docet, omnis simulatio fictæ pacis euertitur. Sed nihil impedit, vt diximus, quo minus satisfactionem iustam exigere possit, qui læsus est, etiamsi eum qui læsit, ex corde diligere, nec solum non lædere, sed etiam protegere deinceps velit.

Tertium caput, quod videlicet Indulgentię pugnẽt cum doctrina de clauibus Regni cœlorum, non probat Kemnicius, nisi verbis ludendo. *Christus, inquit, dicit, Quicquid solueritis, erit solutum, & quorum remiseritis peccata erunt remissa: Romanenses Indulgentiæ contradicunt, quicquid Christi claues soluunt, hoc Pontifex Romanus suis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas vel in hac vita, vel in Purgatorio exsoluendas.* Hæc non sunt argumenta, sed nugæ, nobis autem non libet in re seria ludere. Porro Christus non solum dixit, *quodcunque solueris, erit solutum*; sed etiam, *quicquid ligaueris, erit ligatum.* Itaque Pontifex non ligat quod Christus soluit, sed sicut potest soluere, ita põt ligare. & hac potestate ligat ad pœnam subeundam, quos à culpa absoluit. neq; contrarium potuit Kemnicius probare, nec poterit.

Quartum caput, quod Indulgentiæ pugnent cum iustificatione per fidem, non probat Kemnicius, nisi hoc argumento, quod scriptura Rom. 3. & 4. & 11. & Ephes. 2. ita solam fidẽ in iustificationis negocio requirat, vt excludat etiam opera legis, quæ Deus ipse mãdauit: Indulgentiæ verò iustificationem tribuant cõmentitijs operibus, vt peregrinationibus ad hanc vel illam Ecclesiam visitandam. Sed hoc argumentum totũ ex imperitia, & mendacijs constat. Nam vt ostẽsum, quod non excluduntur à iustificatione opera bona, quæ nascuntur ex fide, & gratia Dei, sed illa tãtum, quæ fiunt solis viribus naturæ, vt in libris de iustificatione docuimus. Nõ dicimus per Indulgentias homines iustificari, immo docemus, non dari Indulgentias, nisi iustificatis. Id quod vel à suo Patriarcha Luthero Kemnicius discere potuisset. Lutherus enim hoc assumpsit, Indulgentias non iustificare, & nos admisimus esse verum. Præterea cum Indulgentiæ ex Catholicorum sentẽtia non iustificent, multo minus tribuere possunt iustificationem operibus commentitijs. Ad hęc opera illa, quæ accepturis Indulgentias iniunguntur, valde temere commentitia à Kemnicio nominantur, peregrinationes enim ad loca sacra orationis causa præcipi solent, quibus ordinariè ieiunia, & eleemosynæ adiunguntur. Ista autem omnia multis scripturarum testimonijs commendantur, vt præsertim Tob. 12. Matth. 5. & 6. & alijs passim. Denque istis ipsis operibus non tribuimus effectum Indulgẽtiarum, quem falso iustificationem appellat Kemnicius, effectus enim proprius Indulgentiarum est relaxatio pœnæ temporalis, qui effectus potissimum tribuitur meritis Christi, vt in libro superiore docuimus. Quare cum omnia penè verba Kemniciani argumenti falsa sint, certe non potest vllo modo esse vera conclusio.

Quintum caput, quod Indulgentiæ pugnent cum operib. bonis, probat Kemnicius ex ijs locis scripturæ, quib. ipse censet refelli opinionẽ de operib. supererogationis, in qua opinione fundari existimat Indulgentias.

gẽtias. Loci sunt hi Luc. 17. *Cũ oĩa feceritis dicite, serui inutiles summus, quia quod debuimus, fecimus.* Marth. 25. dicentibus fatuis virginibus, *date nobis de oleo vestro.* responderunt prudentes, *ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite nobis.* Sed hoc argumentum nititur falsis principijs, non minus, quam præcedens. Neque enim fundamentum Indulgentiarum ponitur à Catholicis in operibus supererogationis Sanctorum, sed in satisfactionibus, quæ ipsis necessariæ non sunt. nam etiam opera debita & imperata à Deo satisfactoria esse possunt, & non necessaria ijs, à quibus fiunt, in ratione satisfactionis. Si Tyrannus instet, ac supplicia, & mortem comminetur, nisi fidem abneges; non est opus supererogationis, sed plane debitum & necessarium, fidem non negare, sed confiteri, & perferre supplicium. & tamen opus illud non solum est meritorium gloriæ, sed etiam satisfactorium pro reatu pœnæ, quem reatũ fieri potest, vt non haberet, qui supplicia illa perferebat. Nec tamen Kemnicius refellere potuit opera supererogationis, nisi deprauãdo scripturas. non enim Dominus ait Luc. 17. *Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus.* Sed ait, *Cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis,* dicite, *serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Itaq; illi dicuntur inutiles, qui nihil faciunt, nisi quod eis præceptũ est, & quod facere debent. Ex quo sequitur, vt qui faciunt aliquid amplius quam teneãtur, vt qui se castrant propter Regnum cœlorum, id est, perpetuam continentiam seruant, & qui dant omnia pauperibus, vel alia id genus non imperata faciunt; serui vtiles dici debent. neq; hæc mea, sed Sancti Ambrosij explicatio est, qui in libro de Viduis tractans hunc locum sic ait, *Hoc Virgo nõ dicit (nimirum seruus inutilis sum,) hoc non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut Sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? non enim quasi inutilis seruus quod debuit facere fecisse se dicit, sed quasi vtilis Domino; qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicauit vsuris, mercedem fidei atque virtutis bene sibi conscius, meritorumquè securus expectat.* Illud vero Matth. 25. *Date nobis de oleo vestro; & ne forte non sufficiat nobis & vobis:* non ad exclusionem operum supererogationis, neque communicationis satisfactionum pertinet, sed ad exclusionem communicationis iustitiæ & meritorum. significatur enim per eam parabolam, eos quibus in hac vita extincta fuerit lampas charitatis, & operum bonorum, & qui in eo statu de vita migrauerint, frustra imploraturos merita sanctorum: nam vt dicitur Ezech. 18. *Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum.* & Gal. 6. *Vnusquisque onus suum portabit.* & Rom. 2. *Reddet Deus vnicuique secũdum opera sua.* atque ad hoc significandum in ea parabola dicentibus fatuis Virginibus, *Domine Domine aperi nobis,* respondetur à Domino, *Amen dico vobis, nescio vos.* Alia testimonia Kemnicius adducit ad probandum, opera nostra non esse sine peccato, sed ea nihil ad propositum faciunt, & sunt à nobis omnia diligenter explicata in libris de Iustificatione.

Sextum caput, quod Indulgentiæ sint expressè dãnatæ in scripturis Sanctis, probat Kemnicius ex Epistola secũda B. Petri cap. 2. *In auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur.* Item *libertatem alijs pollicentur, cum ipsi sint serui corruptionis, &c.* Act. 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia parari.* Ex his duobus locis concludit suum argumentum in hæc verba Kemnicius, *Hoc est ipsissimum iudicium spiritus Sancti, de Indulgẽtijs Põtificijs.* quæ conclusio indicat incredibilem fuisse in Keinnicio libidinem maledicendi, etiam aduersus propriam conscientiam. Nã ignorare non potest abusum Quæstuariorum, quibus vtcumque accommodari possent verba S. Petri, vt ea Caietanus accommodat. Romanis Pontificibus adeo semper displicuisse, vt eos publicis constitutionibus damnauerint, & prohibuerint. Siquidem ipse idem Kemnicius refert ad verbum decreta de hac re Innocentij III. Clementis V. & ipsius Synodi Tridentinæ. qua igitur conscientia, qua fronte non solum hoc loco, sed passim in tota disputatione Romanis Pontificibus tribuit, quæ à Romanis Pontificibus damnata, atque interdicta fuisse idem ipse testatur? Videat autem Kemnicius, ne verba Sancti Petri in secunda epistola ad se, & Lutheranos ceteros pertineant. Certè S. Augustinus in lib. de fide & operibus cap. 14. totam hanc epistolam vt etiam epistolã Iacobi, & Iudæ aduersus eos scriptas esse dicit q affirmabant sola Fide homines saluari posse, quæ est hoc tempore hæresis Lutheranorum. & in eodem libro cap. 24. illa ipsa verba, quæ Kemnicius citat, contra eos pugnare dicit, qui libertatem pollicentur, id est, securitatem salutis, modo credant in Christum, vt idem explicat cap. 26. Atque hęc fortasse est causa, cur Lutherani, & ipse Kemicius in examine quartæ sessionis concilij Tridentini, hanc epistolam aut negẽt esse canonicam, aut eius auctoritatem in dubium reuocant, quia vident hæresim suam de sola fide iustificante huius epistolæ testimonijs apertissimè refutari. Illud verò quod Kemnicius addit ex Actis Apostolorum cap. 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia parari,* si ad Indulgentias referatur mera calumnia est. Nam Catholici non existimant, Indulgentias pecunijs vendi, vel emi: sed eleemosynas imperari ad opus aliquod pium, vt Basilicæ ædificationem, pauperum subuentionem, captiuorum redemptionem, & similia, quod opus pium sit causa Indulgentiæ concedendæ, vt sæpe diximus.

CAP. XI.

Respondetur ad tertium caput disputationis Kemnicij; & defenditur primum argumentum Catholicorum.

IN tertio capite disputationis suæ Kemnicius profert in medium argumenta ex scripturis, quæ à nonullis Catholicorum pro Indulgentijs fieri solent: atque ad ea respondere conatur, quamuis more suo multa dicendo nihil dicat. Eas responsiones ordine refutabimus.

Primum Catholicorum argumentum sumi dicit ab illis verbis Domini Matth. decimo sexto. *Tibi dabo claues Regni cœlorum, & quodcunq; solueris super terrã erit solutum & in cœlis, &c.* Aduersus hoc argumentũ obijcit primo Kemnicius soluere & ligare nihil est

aliud, nisi remittere, vel retinere peccata, vt habetur Ioan. 20. Illa autem remissio vel retentio exercetur in foro pœnitentiæ, & absolutionis, vt Scholastici docent: Igitur nihil hoc testimonium facit pro Indulgẽtijs, quas ijdem Scholastici à foro pœnitentiæ & absolutionis, longe, lateque disiungunt. Responsio. Soluere & ligare, quod habetur Matth. 16. multo latius patet, quam remittere, & retinere peccata, quod habetur Ioan. 20. nam in hoc posteriore loco restringuntur verba ad peccata, in priore non restringuntur, sed generatim dicitur, quodcunque solueris, vel ligaueris. & notum est, non solum solui, cui remittũtur peccata, sed etiam eum, qui liberatur à quocunque debito, vel lege, vel pacto, &c. quemadmodum etiam non solum ligatur, cui retinentur peccata, sed etiam qui præcepto, vel iuramento, vel promissione, vel alia quacunque obligatione constringitur. Itaque etiamsi probasset Kemnicius verba Domini Ioannis vigesimo, pertinere ad solum pęnitentię forum, non tamen probasset hoc idem de verbis Domini Matth. decimo sexto, sed tamen neque illud probauit. Nam Scholastici dicunt quidem, verba Domini Ioan. 20. pertinere ad forum pœnitentiæ, sed nõ restringunt ad illud forum; multi enim ẽt ad remissionem, quæ fit in Baptismo ea verba referunt; alij generatim ad omnem remissionem, quæ fit ministerio clauium, siue in Sacramentis, siue extra Sacramentum pertinere volunt: Mihi quidem valde probabile videtur, hunc locum pertinere solum ad potestatem ordinis, & ea de causa non eum protuli in priore libro pro Indulgentijs.

Secunda obiectio Kemnicij. *Soluere, & ligare ita opponuntur, vt quod solutum est, non sit amplius ligatum. Pontifex verò contra fingit, quod in absolutione solutum est super terram, illud in foro Pontificio manere ex parte ligatum, & soluendum esse non claue ministerij, sed Pontificijs Indulgentiarum nundinationibus.*

Responsio. Ingens profectò patientia necessaria est ei qui Kemnicio respondere velit. Quis enim ferat impudentiam hominis, qui tertio quoque verbo nũdinationes ijs obijcit, à quibus seuerissimè prohibitas non ignorat? Deinde quem non pigeat in eiusmodi nugis tempus terere? quis enim vnquam dixit, in foro Pontificio ligatum manere quod in absolutione solutum est super terram? sed cum in foro pœnitentiæ solutio fiat à culpa & à reatu pœnæ sempiternę, non autem a reatu totius pœnæ temporalis, quod in eo foro ligatũ mansit, id non nundinatione, sed claue ministerij Põtificij p Indulgẽtias relaxari dicimus. Hoc refellat, si potest, & non sibi fingat argumenta quæ soluat.

Tertia obiectio. *Ministeriũ reconciliationis ita soluit peccata, vt pœnitentib. & credẽtib: annunciet condonata oĩa delicta.* Coloss. 2. *peccata nõ imputari.* Rom. 4. & 5. *& per Christum redemptos esse à maledicto legis.* Gal. 3. *quod maledictum æternum & temporale est.* Deuter. 28. *Pontificiæ verò Indulgentiæ fingunt peccata etiam post remissionem imputari, & Christum credentes non à tota maledictione legis redemisse, sed partem eius ex Pontificio thesauro redimendam esse.* Responsio. Vetus cantilena hęc est, millies refutata. Omitto errorem illũ Kemnicij, & aliorum Lutheranorum, quod remittere peccata, sit annũciare remissa, quia ad hũc locum nõ pertinet. condonata nobis omnia delicta per Christum, Apostolus dicit, neq; indulgentiæ contradicunt, nam condonata omnia intelligi debẽt quoad sufficientiam precij à Christo persoluti; sed precium illud applicari postea necesse est, vt etiam Lutherani fatentur, si efficaciter huic aut illi delicta condonanda sint. Nos aũt existimamus non sola fide applicari, sed etiam alijs instrumentis, quorum vnum Indulgentiæ sunt. Pari ratione peccata nõ imputari iustificatis, idẽ Apostolus dicit, & Indulgentiæ non contradicunt. neq; enim fingimus peccata imputari post remissionem, si quoad culpam, & pęnam remissa sint, vt fit in Baptismo, sed si remissa sint quoad culpam, & pœnam æternam, & adhuc maneat reatus aliquis pœnæ temporalis, vt ordinariè fit in secunda reconciliatione, quid mirum si adhuc imputentur ex parte? Quod additur de maledicto legis ad rem non pertinet, non enim liberatio illa a maledicto legis est liberatio à culpa, vel pœna peccati, sed est liberatio ab obligatione legis cærimonialis Hebræorum, de qua potissimum disputatur in eo loco. est etiam liberatio à terrore legis cuiuscunq; quæ Iudæos, vt seruos premebat. Filios enim testamẽti noui lex diuina, moralis, & Euangelica obligat quidem ad obseruantiam, sed non terret, quia charitas diffusa in cordibus non timore pœnæ, sed amore iustitiæ implet legem.

Quarta obiectio. *Quod Christus promisit Petro Matth. 16. cum ait. Tibi dabo claues &c. exhibuit, ac præbuit* Ioan. 20, cum ait, *Quorum remiseritis peccata, &c. At ista dicuntur omnibus Apostolis, & omnibus Ministris, quibus datur potestas absoluendi: non igitur ex loco Matth. 16. colligitur auctoritas Pontificia Indulgentias conferendi.* Responsio, falsum est id totum fuisse exhibitum Ioan. 20. quod fuerat promissum Matth. 16. Nam vt supra diximus multo latius patet, quodcũq; solueris, quam, quorum remiseritis peccata. Itaque sicut soli Petro dictum fuerat Matth. 16. *Tibi dabo claues, &c.* ita soli Petro dicitur Ioã. 21. *Pasce oues meas.* atq; in hoc loco datur, quod in alio fuerat promissũ. Quam rẽ nos copiosè exposuimus in primo libro de Summo Pontifice cap. 12.

Quinta obiectio, *Christus ait Apostolis* Ioan. 20. *Sicut misit me pater, & ego mitto vos: ipse autem quando tempore ministerij sui peccata remittebat, simul debitum condonabat, & debitorem liberabat. hæc enim est forma absolutionis eius, Confide, remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, & noli amplius peccare.* Matth. 9. *Luc.* 7. *Ioan.* 5. *& in parabola Matth.* 18. *seruum sibi debentem decem millia talenta, liberum dimisit, & debitũ remisit ei. & Adulteræ Ioan. 8. nullam pœnam imposuit. Quod autem Christus tales vnquã vel docuerit, vel dederit Indulgentias, quales ex Pontificiorum placitis supra descriptæ sunt, nulla oratione, nulla dictione, nulla syllaba, nulla litera, ex scriptura probari potest.* Respõsio. Imo testimonia omnia allegata clamant Christum dedisse Indulgẽtias, quales ipsum, qui Princeps absolutus erat, dare decebat. Christus enim illis omnibus remisit culpam, & pœnam, extra Sacramentum applicans merita sua. Pontifex autem qui Vicarius est, remittit etiam culpam & pœnam, applicans merita Christi, sed culpam & pœnam æternam per Sacramenta, quia ita Christus instituit; pœnam temporariam extra Sacramenta, quia ita Christus fecit, & ex natura sua remissio solius pœnæ Sacramento non eget: Quod autem Christus non iniunxerit ieiunia, vel eleemosynas, aut aliud pium opus

ijs,

ijs, quibus Indulgentiam largitus est, quod tamen Pontifex facere solet: eadem est ratio, quia videlicet Christus, vt Princeps absolutus, potuit pro arbitrio Indulgentias dare, Pontifex, vt Vicarius, non pôt pro arbitrio, sed pro causa iusta, & rationabili, idē facere.

Sexta obiectio. *Petrus, cui datæ sunt claues Regni cælorum, eis sine dubio vsus est, & tamen Indulgentias Pontificias non dedit; immo Simoni Mago dixit Act. 8. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunijs comparari.* Responsio. Quod Apostolus Petrus Indulgentias Pontificiarias dederit, vel non dederit, ex scriptura probari non potest, quoniam acta eius, exceptis paucissimis, in sacris literis non extant. Simon vero Magus non Indulgentias petebat cum pecunias offerret, sed potestatem dandi spiritum sanctum per manus impositionem. Sed Kemnicio perinde est, ad rem, vel extra rem verba profundere, modo calumniari possit.

Septima obiectio. *Sicut Christus dixit Petro Matth. 16. quodcunque solueris, ita dixit toti Ecclesiæ Matth. 18. quæcunque solueritis, &c. & tamen Ecclesia per annos mille & amplius istas Indulgentias ignorauit.* Responsio. Ex ignorantia antiquitatis vel peruersa intelligentia veteris historiæ procedit obiectio. ostendimus enim in libro superiore, ex Tertulliano, & Cypriano vetustissimis Patribus, necnon ex Concilijs antiquissimis, Ancyrano, & Nyceno, vsum Indulgentiarum, & propriè sub nomine Indulgentiæ idem ostendimus ex Gregorio I. Leone III. & Sergio II. qui omnes ante annum millesimum Ecclesię præfuerunt. Nec desunt, qui idem probari existimant ex Siluestro primo, qui sedit post annum Domini trecentesimum, quorum argumenta ex tabulis Ecclesiarum petita contemnenda non sunt.

Octaua obiectio, *Ligare seu retinere peccata non est pænitentiam agentibus, & credentibus post absolutionem, seu remissionem peccatorum, partem aliquam ligatam reseruare, vel ad proprias satisfactiones, aut redemptiones per Indulgentias obligare: sed impænitentibus, & incredulis peccata sunt liganda, denunciata illis hac Dei sententia, quod peccata ipsorum maneant. Ioan. 9. & ira Dei maneat super ipsis Ioan. 3. quodque perituri sunt, nisi pænitentiam egerint. Luc. 13.* Responsio. Multa Kemnicius dicit, sed nihil probat, & tamen probandi officium sibi desumpsit. Imperitè autem, nisi forte malitiosè, & fraudulenter confundit ligare, & retinere: neque enim ista sunt idem, nam retinere est non remittere, sed relinquere in suo statu. & hoc modo sacerdotes nostri retinent peccata impęnitentibus, non solum denunciando illis Dei sententias, sed etiam negando absolutionis beneficium. At ligare non est non soluere, sed nouum vinculum addere, nisi vocabulis abuti velimus, & hoc modo sacerdotes audita confessione pœnitentis, ligant eum ad opera satisfactionis, quæ ab antiquis dicebatur actio pœnitentiæ, vt apud sanctum Augustinum in epist. 180. ad Honoratum, *Alijs*, inquit, *Baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs pœnitentiæ ipsius actionem.* Atque hæc est pœnitentia, quam Pontifices per Indulgentias, vel totam, vel ex parte condonant. Habemus igitur primum & pręcipuum testimonium pro Indulgentijs ex cap. 16. Matthæi, non potuisse à Kemnitio labefactari, quamuis octo arietibus illud impetere conatus sit.

CAPVT XII.

Defensio secundi argumenti Catholicorum pro Indulgentiis.

SECVNDVM argumentum Catholicorum petit dicit Kemnicius à verbis illis Apostolicis 2. Cor. 2. *Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi.* Ex quo loco demonstratur vsus Indulgentiarum antiquissimus, cum Apostolus condonauerit pœnitenti Corinthio partem pœnitentiæ, quæ illi supererat peragenda. Refellere conatur Kemnicius hoc argumentum, & quia deerant solidę rationes, digreditur ad explicationem historiæ, & Græcarum dictionum, vt multa hinc inde infarciendo sex tandem paginas impleuerit. Percurramus eius obiectiones.

Prima obiectio, *Pontificij dicunt, pænitentibus culpam remitti in absolutione: post eius verò remissionem imponendas pœnas satisfactorias, quas per Indulgentias redimi, & relaxari fingunt, sed Corinthius ille nequaquam antea fuerat a peccatis absolutus: sed fuerat securus, & impęnitens, atque ideo traditur Satanæ vt afflictione carnis, publica correptione, & contristatione ad pænitentiam adduceretur. neque enim ipsum Paulus satanæ tradidisset, si pænitens & credens à peccatis absolutus fuisset.* Responsio. Non dicunt Pontificij post remissionem culpæ, id est, post absolutionem sacerdotalem, imponendas pœnas satisfactorias: sed dicunt imponendas ante absolutionem, quamuis post absolutionem adimplendæ sint, nisi fuerint antea adimpletæ. Non enim multum refert, vtrum impleantur ante absolutionē sacerdotis vel postea, modo impleantur in statu gratiæ, qui status gratię obtineri potest per veram contritionem, & propositum confessionis suo tempore faciendæ. Imo in pęnitentia publica ordinariè implenda erat satisfactio ante absolutionem, vt notum est ex Concilijs supra citatis. Porrò Corinthius ille, quamuis initio impęnitens videretur, tamen post increpationem publicam, & excommunicationem resipuit, & grauissimam pęnitētiam agere cœpit. atque eo tempore sine dubio per veram contritionem gratiā Dei recepit, & per actionem pœnitentiæ Deo satisfaciebat. huius autem satisfactionis, quæ adhuc longius tempus requirebat, partem reliquam Paulus condonauit, ac publicè absolui, & reconciliari iussit. quia enim peccatum publicum fuerat, & pœnitentia publica, ita etiam publica debuit esse reconciliatio, & absolutio à peccatis, & ab excommunicatione.

Secunda obiectio. *Paulus non imposuit Corinthio mulctam publicam, vt suis illis pœnis, & afflictionibus Deo pro peccato incestus satisfaceret, nulla syllaba hoc ex Paulo probari pōt. imo tota Pauli doctrina clamitat, Christum sua passione, obedientia, & morte pro peccatis nostris satisfecisse, & factū esse nostrā redemptionē. Causam verò, et finem illius contristationis Corinthij Paulus ipse scribit hanc fuisse, vt ea operaretur pęnitentiā, & esset non ad ... seria, & vera esset pęnitentia.* Responsio. Quāuis fortasse B. Paulus nō indixerit Corinthio certū tēpus, vel speciē pęnitentię, tñ hoc ipso imposuit illi mulctā publicā, quod iussit eum separari à cętu fideliū, & admoneri, vt pęnitentiam ageret. notum n. erat Ecclesiæ, quomodo gerere se deberent, qui pęnitentiā age-

agebant. Nam in antiquis Concilijs solum dicitur tot annis pœnitentiam agant qui hoc aut illud peccatū commiserint, & relinquitur vt notum à quib. rebus se abstinere debeant pœnitentes. Quod autem illa actione pœnitētiæ Corinthius Deo satisfacere debuerit, & non solum ostēdere Ecclesiæ serio se resipuisse, perspicuum est ex illo verbo, in persona Christi. Ideo enim Apostolus dicit, se donare in persona Christi, quia Christo satisfaciendum erat, & Apostolus, vt Christi Vicarius, interpretatur Christi voluntatem, & eius auctoritate condonat reliquam satisfactionē. Præterea idem colligitur ex verbo, donaui, nam si actio pœnitentiæ non aliam finem habebat, quam ostendere veram resipiscentiam; iam finita erat illa pœnitentiæ actio, quoniam satis superquè constabat omnibus, illum vere resipuisse: quid igitur donauit Apostolus, cū ait, & ego quod donaui, in persona Christi propter vos donaui. certe hęc verba manifeste docēt aliquid ei donatum, & remissum, cuius debitor erat, & quod ab eo iuste exigi potuisset. Quemadmodum autem non pugnet propria satisfactio cum satisfactione Christi, supra non semel explicatum est. Fatemur enim Christum nostram esse redemptionem, & satisfecisse pro culpis & pęnis oīum hominum, sed eius satisfactionem applicari per varia instrumenta, vt per fidem, per baptismum, per absolutionem, per opera bona, per Indulgentias.

Tertia obiectio. *Condonatio, de qua Paulus loquitur fuit ipsa absolutio, seu remissio peccatorum à culpa & pœna. dicit enim se loqui de tali condonatione, quæ cōscientijs adfert firmam consolationem, vt non absorbeātur tristitia, sed pacem habeāt erga Deum, quod fit quando fide iustificamur accepta remissione peccatorum, Rom. 4. & 5. Non ergo loquitur de Pontificijs Indulgentijs, quæ dantur post absolutionem a culpa.* Responsio. Fateor Corinthium iussu Pauli simul accepisse reconciliationem, & absolutionem à culpa, & pœna, & à vinculo etiam excommunicationis, sed affirmo, in ea reconciliatione admixtam fuisse Indulgentiam, id est, condonationem reliquæ satisfactionis. Nam vt supra dixi, non est necesse, vt Indulgentia detur alio tēpore, quā reconciliatio. Illud tñ falsū est qđ Kemnicius dicit, Apostolū loqui de illa iustificatione qua hō per fidem ex impio fit iustus, & pacem ad Deum habere incipit, de qua agitur ad Rom. 4. & 5. Nam Corinthius ille iam resipuerat, & dolorem maximum de peccato suo conceperat, & pœnitentiā ex amore Dei, & odio peccati agebat, quæ sine fide, spe, & charitate fieri non possunt. Itaq; iam coram Deo iustificatus erat per veram pęnitentiam, & desiderium absolutionis suo tempore recipiendæ, & solum restabat reconciliatio per ministerium Sacerdotum, quam Paulus dari iussit. Illud autem, ne abundatiori tristitia absorberetur; non significat illum non fuisse coram Deo iustificatum per veram contritionem: sed significat periculum fuisse, ne nimia tristitia conficeretur, si nimis diu reconciliatio differetur. Itaque iussit, vt eum consolarentur, & recrearent, relaxata omnino reliqua pœnitentia, vt bono animo esset, & maiori alacritate deinceps curreret viam mandatorum Dei.

Quarta obiectio. *Falsum est quod dicunt quidam, Paulum pro soluēdo debito Corinthij incestuosi accepisse ex operibus supererogationis Ecclesiæ Corinthiacæ. Clamitat enim Paulus sanctam Christi passionem esse ἀντίλυτρον pro peccatis nostris, & magna vehementia inquit, nunquid Paulus pro vobis passus & crucifixus est?* Responsio. Nulli sunt ex Catholicis, qui dicant Paulum accepisse preciū pro debito incestuosi ex operib. supererogationis Ecclesię Corinthiacæ. Sed cū Catholici dicant, Paulum ad intercessionē, id est, ad preces Ecclesiæ Corinthiacæ, condonasse aliquam pœnitentiæ partem Corinthio pœnitenti, Kemnicius ita interpretatur, vt dicere voluerint, oblatum fuisse precium operum supererogationis. Sed hæc imposturæ, & figmenta ipsius sunt, qui facilius sibi esse ducit, argumenta à se conficta, quam vera refellere.

Quinta obiectio. *Non est verum, certum numerum, vel dierum, vel annorum publicæ pœnitentiæ fuisse à Paulo præscriptum, &c.* Responsio. Neque nos hoc dicimus, neque de hac re contendimus. Satis nobis est, quod ex epistola Pauli perspicue colligitur, adactum Corinthium ad agendam acerrimam pœnitentiam, ac deinde parte aliqua adimpleta, reliquam auctoritate Apostoli condonatam.

Sexta obiectio. *Postremo non nisi impudentissimè fingi potest, Corinthium illum dedisse pecunias ad redimendas Indulgentias: manifestissimum igitur est, locū illum Pauli 2. Cor. 2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias.* Responsio. Si diceremus necessarium esse, pecunia redimere Indulgentias, & non possemus ostendere id à Corinthio factum, tunc sane aliquid efficeret argumentum Kemnicij, sed cum doceamus, non solum non esse necessarium, sed neque licitum pecunia redimere Indulgentias, cum decretis Conciliorum, & Pontificum nundinationes Indulgentiarum prohibitę sint: qua impudentia Kemnicius colligit, locum illum Pauli non confirmare Pōtificias Indulgentias, quia non fingimus à Corinthio pecunias numeratas pro Indulgentia redimenda?

Vltima obiectio. *Si huic loco Paulino innitentur Indulgentia, sequeretur in concessione Indulgentiarum non plus posse Paulum, vel Papam, quam reliqua membra Ecclesiæ. Paulus enim dicit, cui condonatis aliquid, & ego condono.* Responsio. Non sequitur, non plus posse Paulum, vel Papam, quam reliqua membra Ecclesiæ in concessione Indulgentiarum. nā Ecclesia Corinthiaca id quod fecit, ex auctoritate Pauli fecit; sicut etiam hoc tempore non solum Pontifex Indulgentias concedit, sed etiam alij qui ab ipso auctoritatem habent. Neque obstant illa verba à Kemnicio citata, cui condonatis aliquid & ego condono. sequitur enim, Nam ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. ex quo apparet, primum fuisse Paulum, qui donauit, deinde Corinthios donasse iussu Pauli, postremo Paulum confirmasse donationem suo iussu factam. Neque hoc negare potest Kemnicius, licet nunc abutatur illis verbis ad suum propositum. nam pag. 243. aperte scribit, Corinthios non fuisse ausos reconciliare incestuosum pœnitentem, sed causam ad Apostolum retulisse. Atque hæc de secundo loco.

(*)

CAP.

CAPVT XIII.

Defenditur tertium argumentum Catholicorum.

TERTIVM argumentum Catholicorum pro Indulgentijs colligi dicit Kemnicius ex duplici ordine testimoniorum scripturæ diuinæ. Primum enim adferri ait illa testimonia, quibus probatur, post remissam culpam remanere pęnam temporalē adhuc luẽdã, 2. Reg. 12. 2. Reg 24. Exod. 32. Nu. 14. & alia Deinde illa, quibus probatur, posse redimi eiusmodi pęnas ieiunijs, eleemosynis, alijsque operibus bonis, Dan. 4. Ionæ 3. Numero 16. 2. Reg. 12. & 24. & alia. Ex his denique concludi, posse etiam tolli reatum pœnarum reatum per satisfactiones indebitas sanctorum, hoc est per thesaurum Indulgentiæ. Hoc verò argumentum ego quidem non attuli in libro superiore, neque ab alijs Catholicis, nisi admodum paucis adferri vidi, quoniam ista pertinent propriè ad disputationes de satisfactione, & hoc loco prætequirun tur potius quam disputentur. Quia tamen Kemnicius argumenti huius mentionem facere voluit, non grauabor & quid ipse contra obijciat exponere, & ipsa eius obiecta refellere.

Ad testimonia prioris ordinis obijcit, si quis ex illis colligere velit post remissionẽ culpę remanere pęnã luendã, sequi vnũ ex sequentib. incõmodis, vel satisfactionẽ Chri. p peccatis nostris fuisse dimidiatã, & imperfectã: vel Deũ credentib. non oĩa peccata remittere, & fallere homines, quibus promisit, se iniquitatum eorum non amplius recordaturum: vel falsum esse, quod Christus sub iuramento affirmauit, quæcunq; solueritis in terra, erunt soluta & in cœlo, si partem vindictæ Deus ligatam retineret, vel Ministros Ecclesiæ fraudulenter, & non ex voluntate Domini claues Regni cęlorum administrare, si dum soluunt à peccatis, partem aliquam retinent. Ad hanc obiectionem respondeo nihil eorum sequi. Nam non sequitur primum incommodum, quoniam Christus quidem integrum precium pro culpis & pœnis omnium hominum obedientia sua & passione persoluit: sed placuit sapientiæ eius, precium illud in baptismo applicare pro culpis, & pœnis omnibus expiandis: in reconciliatione autem, quæ fit in sacramento penitentię placuit eidẽ diuinæ sapientiæ idẽ preciũ applicare pro culpa & pęna sempiterna, nõ aũt pro reatu totius pęnæ temporalis, vt supra non semel explicatum est. Non sequitur etiam alterum incommodum, nam Deus præstat semper quod promisit, & omnia peccata ita in reconciliatione condonat, vt iniquitatum commissarum non recordetur amplius. Sed quemadmodum, cum iustus peccat dicitur Deus iustitiarum eius non recordari amplius, quia non cõseruat illi gratiam suã etiamsi temporali aliquo præmio eas iustitias forte remuneret: Sic etiam cum impius resipiscit, dicitur Deus non recordari amplius peccatorum eius, quoniam in gratiam suam, atque amicitiam eum recipit, ac si nunquam peccasset, quamuis temporalem pęnam ab illo exigat. Nec sequitur tertium, vel quartum incommodum, Christus enim verissimè affirmauit, *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis*. Nam sicut ipse retinet reatum aliquem pœnæ temporalis in reconciliationẽ post Baptismum; ita & Ministri eius faciunt, cum rite funguntur munere suo. ea enim de causa in Sacramento pœnitentiæ imponunt mulctam pro satisfactione, quam nõ imponunt in Sacramento Baptismi quoniam sciunt eam esse Dei voluntatem, vt qui ab ignorantiæ tenebris conuertuntur primum ad Lumen fidei, & Baptismum recipiunt, non ligentur ad illam pęnam: qui verò post tantum lumen adeptum, & iustificationem, ac renouationem Baptismi lapsi sunt, eum ad pœnitentiam venerint, ligentur omnino ad pœnam pro peccati magnitudine, & qualitate soluendam.

Adhibet deinde Kemnicius ad illa eadem testimonia, quæ à Catholicis allegantur pro reatu pœnæ remanente post culpam remissam, suam explicationem addicit, infligi quidem à Deo varias castigationes, & pœnas hominibus reconciliatis vt scripturę illę testantur, sed infligi, vt sint mortificationes carnis, vel admonitiones ad cauenda peccata, vel ad insinuandam peccati magnitudinem, vel ad exercitium patientiæ, aliarumque virtutum, denique ad alios salutares fines, nõ autem vt sint vltiones peccati præteriti, quasi Deus punire velit peccatum iam condonatum. Sed profectò admiranda est Hæreticorum audacia, qui omnes alios fines flagellorum diuinorum admittunt, præter eum, qui ab ipso Deo in scripturis disertis verbis exprimitur. Nam 2. Reg. 12. cum Deus per Prophetã Dauid dixisset peccatum ipsius ob seriam pœnitentiam esse dimissum, & tamen flagello mortis filij, eũ castigare vellet, non ait, ad mortificandam carnem, vel admonitionem ad cauenda peccata, vel ad exercitium patientiæ, vel alios fines eiusmodi, sed ait, Verun tamen quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius qui natus est tibi morte morietur. Quid clarius ad significandam vindictam diuinam pro peccato commisso? inde Dauid (vt habetur in eodem capite) ieiunauit & fleuit, & orauit, vt auerteret flagellum illud Dei, qui tamen nõ hoc faceret, vt impediret bonos illos fines, id est, mortificationem carnis, exercitia patientię, & similia; sed fecit, vt satisfaceret Deo per aliam viam, quam per mortem filij. Preterea non raro flagellum Dei pro peccato commisso est mors corporalis eius, qui flagellatur, vt perspicuum est ex lib. 3. Reg. cap. 8. vbi Propheta Domini ob inobedientiã traditur à Deo Leoni interimendus; & tamen ante mortem sine dubio remissum fuit ei peccatũ, quo ad culpam (si forte lethalis fuit) constat enim eum vt virum sanctum, & iustum fuisse post mortem à Leone custoditum, non læsum, vt honorificè sepeliri posset. mors autem corporalis eiusmodi flagellum est, vt non possit infligi ad mortificationem carnis, admonitionẽ ad cauenda peccata, exercitia patientiæ, & similia, quę post mortem cessant, sed solum ad vltionem peccati commissi. Denique, (vt alia multa prætercam) in Psalmo 98. apertissime legimus de Mose, & Aarone *Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos, Domine Deus noster tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum*. Vbi loquens Dauid de peccato eorum ad petram, pro quo puniti sunt (vt habetur Num. 20. & 27) vt mererentur ante ingressum in terram promissionis; aperte testatur, Deum fuisse illis propitium, quia remisit peccatum quo ad culpam, & tamen vltũ fuisse

fuisse omnem adinuentionem eorum, quia pęnam ab eis, & quidem grauissimam in uindictam, & satisfactionem reperijt. Atque hæc de primo ordine testimoniorum, de quibus frustra Kemnicius gloriatur ita à se explicata, vt succisus sit gladio spiritus vnus neruus Indulgentiarum Pontificiatum, manet enim neruus ille integer, & sanus, non minus quam si gladio fæneo, vel papiraceo tentatus fuisset.

Iam verò in succidendo altero neruo, id est, in tractando secundo ordine testimoniorum magis cautè se gessit, cum enim animaduertisset, non posse vllo modo negari, qđ ex illis testimonijs Catholici colligunt, videlicet, posse flagella Dei aliquando per voluntarias afflictiones auerti, Deumque placari fructib. pœnitentiæ: nihil contra hoc dogma Catholicorum obiecit, sed solum probare conatus est, non posse per Indulgentias condonari pœnas peccatis debitas. Id autem facit adducendo in medium quandam Lutheri partitionem. scripsit enim Lutherus, quinque esse genera pęnarum secundum scripturam, & veteris Ecclesiæ traditionem. Primum esse pœnam gehennæ. Secundo afflictiones quæ sponte suscipi debent ad fructus pœnitentiæ faciendos, qui sint argumenta nouæ vitæ. Tertio afflictiones prioribus non dissimiles ad carnis mortificationem, quæ necessaria est ad cauenda peccata. Quarto flagella diuinitus immissa, vt penuriam, morbos, orbitatem, & similia; Quinto deniq; esse pœnam canonicam, quæ disciplinę causa à veteribus imponi solebat. Certum est autem pęnam Gehennæ non esse subiectam clauibus Ecclesiæ. nec minus certum est, non debere relaxari per Indulgentias exercitia virtutum, fructus pœnitentiæ, & nouæ vitæ, & carnis mortificationem, alioqui noxiæ, ac perniciosæ essent Indulgentiæ. Neque illud est dubium, flagella à Deo immissa non posse per Indulgētias repelli, vt vel ipsa experientia docet. Restant solæ pœnæ canonicæ, quæ relaxari possunt, si essent in vsu, sed iam à longo tempore desierunt imponi. Nulla igitur restat pęna, quę per Indulgentias remitti possit, nisi commentitius quidā reatus pęnæ, qui fingitur in hac vita. vel in alia expiandus, sine vllo scripturæ, vel antiquæ Ecclesiæ testimonio. Nos verò libenter agnoscimus pęnam Gehennæ, & flagella à Deo immissa non subesse clauibus Ecclesiæ, quamuis ea flagella non raro per voluntarias afflictiones auertantur, vt perspicuum est ex cap. 3. Ionæ. De pęnis autem sponte susceptis respondemus, non debere eas relaxari, quatenus vtiles sunt ad nouitatem vitæ, & carnis mortificationē, sed posse vtiliter relaxari, quatenus sunt pęnę debitæ peccatis. vtile .n. est carere illo debito, siue reatu. esse aūt eas pęnas debitas peccatis nō est cōmentū, nec figmētū Catholicorū (vt Lutherus & Kemnicius dicūt) sed est sententia scripturæ, & totius antiquitatis, ideo enim dicūtur afflictiones illæ fructus digni pęnitentiæ Luc. 3. quoniam tales esse debent, quales requiruntur ab illis, qui dignæ pęnitentiam agunt. dignè autem pęnitētiam agere, non est solum nouæ vitæ fructus ostendere vel carnis concupiscentias mortificare (ista enim ab ijs etiam fieri debent qui non peccauerunt) sed est punire peccata pręterita, & Domino, quem superbia, & cupiditate, atque illicita delectatione offendimus, humilitate, largitione, compunctione, & afflictione voluntaria satisfacere. Et in hanc sententiam exponunt illa verba Dominica omnes veteres Patres. Sanctus

A Ioannes Chrysostomum hom. 10. in Matthæum explicans quid sit facere fructus dignos pęnitentiæ, *Delicijs* (inquit) *antea & temulentia diffluebas? ieiunio, & aquæ potu vtrumque compensa.* Sanctus Augustinus in Enchirido cap. 70. *In melius*, inquit, *est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus, non ad hoc emendas, vt ea semper liceat impune committere. nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.* & in Psal. 50. sic inducit loquentem pœnitentem cum Deo: *Domine non erit impunitum peccatum meum, sed ideo nolo vt tu punias, quia ego peccatum meum punio.* S. Gregorius lib. 6. ca. B 2. in primum Regum, cum docuisset tria requiri ad pęnitentiā, mentis conuersionem, oris confessionem, & peccati vindictā, hoc tertium probat ex verbis Euāgelicis iam allegatis: *Tunc*, inquit, *bene conuersum peccatorem cernimus, cum digna afflictionis austeritate delere nititur, quod loquendo confitetur.* Vnde Ioannes Baptista ait: *Facite fructus dignos pęnitētiæ.* Beda in Ps. 4. *Facite*, inqt, *dignos fructus pęnitentię, tantū pro singulis peccatis vos affligentes, quantum digna expetit pœnitentia, quod erit sacrificium iustitiæ.* Christianus Druthmarus in c. 3. Matthæi: *Fructum*, inquit, *dignum pœnitentiæ facere, est pręterita mala fletibus punire, & bona* C *è contrario agere, & male commissa eleemosynis redimere.* Petrus Damiani serm. 2. de S. Andrea, *Ne tibi blandiaris si grauiter peccāti leuior pęnitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur, cum in purgatorijs ignibus perficiendum sit quicquid hic minus fecerit, quia dignos pęnitentię fructus quærit altissimus.*

Hinc etiam B. Paulus, in epistola posteriore ad Corinthios c. 7. describens effectus pęnitentiæ. inter alios ponit vindictam. *Ecce*, inquit, *hoc ipsum contristari nos secundum Deum, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam* siue autem hæc vindicta significet afflictionem, quam pęnitens ad sua peccata punienda sponte suscipit, siue eā, D quam pęnitenti Prælatus imponit, illud est certum, pœnitentiæ actionem ad peccata punienda referri. Proinde non est figmentum, vel commentum, sed spiritus Sancti oraculū, quod Catholici de pęnitentia docent. Vide multo plura in lib. quarto de pęnitētia, vbi de satisfactione disserimus. Quod vero attinet ad pœnam canonicam, quod erat vltimum membrum partitionis Kemnicij, verum est quidem minori seueritate hoc tempore pœnitentias iniungi, quam Canones præscribant, tamen iniunguntur pœnitentiæ maiores vel minores pro criminum varietate, nec imponuntur causa disciplinæ solius, sed etiam vt supra demonstratum est, in satisfactionem, vel satisfactionis partē. ac E proinde relaxatio pęnæ iniunctæ per Indulgentias, in his etiam locum suum habet. Sed pręter has omnes pœnas, est pęna Purgatorij, quam nemo negare potest, non spectare ad fructus nouæ vitæ, nec ad carnis mortificationem, neque ad flagella Dei particularia, neque ad Ecclesiasticam disciplinam, sed solum ad castigationem peccatorum pręteritorum, & ad reatū pœnæ remanentis post culpæ remissionem omnino expiandum. non esse autem hanc pęnam Purgatorij commentum, vel figmentum Catholicorum, sed dogma scripturarum sanctarum, & confessionem totius Ecclesiæ etiam antiquissimę, probatum est à nobis in

priore

priore libro de Purgatorio. Quare non deest pœna A quæ per Indulgentias vtiliter relaxetur, & argumentum Catholicorum, etiam vt à Kemnicio proponitur, vim suam habet, neque potuit ipse gladio spiritus (vt frustra gloriabatur) neruos eius incidere.

CAPVT XIV.

Defenditur quartum argumentum Catholicorum.

QVARTVM Catholicorum argumentum desumi dicit Kemnicius ex c. 1. ad Coloss. vbi leguntur illa verba; *Adimpleo quæ desunt passionũ Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Vt autem hoc argumentum commodè refellat Kemnicius duo mendacia admiscet. Scribit enim hoc modo, *Hanc Pauli sententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt, quod passionibus Christi, quibus peccata nostra expiauit, & stipendium peccati sustulit, redimens nos à maledicto legis, aliquid defuerit, quo minus plena, perfecta, consummata, & sufficiens satisfactio esse possit pro peccatis nostris.* Hoc est primum mendacium, tam impudens & crassum, vt nihil impudentius, vel crassius fingi queat neque ex tanto numero scriptorum veterum, & recentiorum, qui de Indulgentijs scripserunt, C vnum allegare poterit, qui dicat, quod ipse fingit nos dicere. Imo summa consensione scriptores Catholici cum Innocentio VI. Pontifice in Constitutione quæ incipit, Vnigenitus, docẽt, satisfactionem Christi fuisse infiniti precij, & non solam plenè, & perfectè pro peccatis nostris Deum placasse, sed etiam placare potuisse pro peccatis infinitæ multitudinis hominum, si tot futuri fuissent. Adducit quidem Kemnicius Bonauenturam, quasi is dicat, *satisfactiones sanctorum applicari ad precium aliquod solutionis pro peccatis, ideo quia precio Christi aliquid defuerit.* Sed illa verba postrema, *(ideo quia precio Christi aliquid defuerit)* non habentur apud Bonauenturam: consulat lector locũ D ipsum, qui est in 4. sent. dist. 20. parte 2. art. 1. q. 2 ad 3. Alterum mendacium addit ibidem Kemnicius his verbis. *Illum verò defectum passionis Christi, supplendum esse dicunt passionibus Sanctorum.*

Quære quis hoc dicat ex Catholicis, & nullum inuenies. Dicunt quidem Catholici cum Innocentio Pontifice, ad cumulum thesauri accedere passiones Sãctorũ, sed ad supplẽdum defectum passionis Christi, quam infiniti precij esse fatentur, nemo dicit. His mendacijs suis, quasi nostra essent dogmata, refellendis deinceps occupatur, & probat, quod nemo negat, ideo Mediatorem debuisse esse Deum, & hominem, &c. Accedit postea ad locum ipsum B. Pauli explicandum, & repetit quæ Caluinus attulit, & ad quæ E nos supra respondimus; quæ hoc loco repetenda non duximus. Vnus tantum est locus in tota hac disputatione à Kemnicio adductus, quem hactenus explicatum non memini; is est in Psal. 48. vbi negat Dauid, posse fratrem à fratre redimi, aut precium redemptionis ei⁹ Deo p soluere, ex quo probari existimat, nõ posse satisfactiones Sanctorum applicari ad reatum pœnæ pro alijs expiandum. Sed facilis est respõsio. Nam tribus modis explicari potest, & solet ea sententia. Prima explicatio, eaque conformis Rabbinis Iudæorum est, quod affirmet Dauid, neminem posse liberari à morte corporis propria virtute, vel potentia amicorũ, aut consanguineorum. reprehẽdit enim illos, qui confidunt (vt habetur in versu superiore) in virtute sua, aut in multitudine diuitiarum suarum. & ait, *Frater non redimit: redimet homo?* id est, Frater, qui cõiunctissimus, & amicissimus est, non potest fratrem redimere à morte, quia mortẽ nemo potest effugere, quis igitur alius homo est, qui eum redimere possit? & in eundem sensum additur, neminem posse muneribus Deũ placare, nec vitam vllo precio redimere. Atq; hic quidem sensus, nihil Kemnicium iuuat, quia non facit ad B rem, de qua agimus. Altera expositio est S. Basilij in commentario huius loci, qui exponit has sentẽtias de redemptione à morte animæ, id est, à peccato, & Gehenna. vt hic sit sensus, Frater non redimit, ac multo minus quiuis alius homo, quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, omnes sunt captiui, omnes redimendi: ideo misit Deum redemptorem Christum, qui non est frater, nec homo sicut cæteri, sed est Deus homo iustus, & liber, qui neque redemptione indiget, & liberare omnes potest. Hæc explicatio nihil etiam iuuat Kemnicium, quoniam nun negamus immo asserimus omnes Catholici, non potuisse nos redimi à morte animæ & Gehenna per satisfactiones Sanctorum, sed Christi solius, *qui factus est nobis à* C *Deo iustitia, & redemptio*, vt Apostolus loquitur in priore Epistola ad Corinthios. cap. 1. Tertia explicatio est S. Augustini in prima concione in Psalmum prædictum, qui ita interpretatur, *Frater non redimit: redimet homo?* id est, Si Christus, qui frater noster fieri dignatus est, non te redimit, expectas vt te redimat alius homo? nõ dabit Deo placationem suam, nec precium redẽptionis animæ suæ, ille qui confidit in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum. Atque huiusque expositio S. Augustini neque causam Kemnicij, neque nostram iuuat. Loquitur enim de liberatione impij à captiuitate peccati, & dicit, non posse impium, qui in sua virtute confidit liberari nec à se, D ne ab alio, cum à Christo liberatus non fuerit, non defectu Christi, qui pro omnib. mortuus est, sed defectu impij, q redẽptionẽ sibi applicari noluit. Nos aũt in disputatione de Indulgẽtijs nõ loquimur de liberatione impij, sed de liberatione hoĩs iustificati à reatu pœnæ temporalis, de qua liberatione loquitur in sequentib. verbis S. Augustinus, quæ verba hæresim Kemnicij manifeste refellunt. Addit enim Augustinus; *Qui sunt qui dant precium redemptionis animæ suæ? quibus ait Dominus, facite vobis amicos de mammona iniquitatis vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula. Illi dant precium animæ suæ, qui non cessant eleemosynas facere. Ideo illos, quos monet per Timotheum Apostolus noluit esse superbos, ne in abundẽtia diuitiarum glorientur. de-* E *nique quod possidebant noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri, vt esse precium redemptionis animæ illorum. Thesaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum in futurũ, vt apprehendant verã vitã, sic dabunt preciũ redemptionis animæ suæ:* Hæc ille. Itaque Sanctus Augustinus non timet dicere, & ter repetere, homines iustos à Christo redẽptos à morte animæ, dare per eleemosynas precium redemptionis animæ suæ, iuxta illud, *Peccata tua eleemosynis redime:*, quæ redemptio non potest alia intelligi nisi à reatu pœnæ

remanen-

remanente post redemptionem peccati, quoad culpam. Et si Augustino teste potest quisque dare precium redemptionis animæ suæ sine vlla iniuria Christi Redemptoris omnium, non debet videri mirum, si nos dicamus, posse sanctos Martyres dare precium aliquod redemptionis pro solo pœnæ reatu aliorum fidelium: non quod Christi precium non sufficiat, sed vt hac etiam ratione Martyrum passiones & merita honorentur.

CAPVT XV.

Defenditur quintum argumentum Catholicorum.

QVINTVM argumentum pro thesauro Indulgentiarum sumi dicit Kemnicius ab illis Apostoli verbis 2. Corinth. 8. *In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorũ abundantia vestræ inopiæ sit supplementum.* Ex hoc loco ita formari argumentum à Catholicis, affirmat idẽ Kemnicius, *Corinthij abundabant pecunia, sed inopes erant meritorum: contra verò sancti Hierosolymitani abundabant meritis spiritualibus, à pecunia verò male parati erant. Paulus igitur talem permutationem inter eos instituit, vt Corinthij præberent manus adiutrices conferendo largè pecuniam: & pro illa pecunia sancti Hierosolymitani ex operibus suis supererogationis supplementum inopiæ Corinthiorum venderent, quod ad satisfactionem pro peccatis attinet.* Sed in duobus peccat Kemnicius, nam nec fideliter refert argumentum Catholicorum, nec solide illud refellit. Catholici enim non dicunt Apostolum instituisse illam commutationem, vt Hierosolymitani venderent merita supererogationis Corinthijs: sed tantum ex eo loco colligunt, eam esse in Ecclesia communicationem, vt alij alijs bona sua communicare soleant: nec solum bona corporalia, sed etiam spiritualia inuicem præbere possint. Ex quo sequitur, vt etiam vnus pro alio satisfacere, & aliorum passiones alijs applicari valeant. Nec tamen solidè argumentum Catholicorum, etiam vt ab ipso propositum est, Kemnicius refutauit, dicit enim in sequentibus per inopiam Corinthiorum non intelligi inopiam meritorum, sed inopiam prædicationis Verbi Dei. & probat ex duobus locis eiusdem Apostoli. nam Roman. decimoquinto, Apostolus scribens de eadem contributione eleemosinarum, ait, si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & ipsi in carnalibus ministrare illis. Quid vero per spiritualia intellexit applicari, dicit 1. Cor. 9. in illis verbis, *Si spiritualia vobis seminauimus, quid magni est, si carnalia vestra metamus?* Hæc ille, Sed in priore loco Apostolus de spiritualibus donis generatim loquitur, nec restringit sermonem ad prædicationem. Verè enim Gentiles facti sunt participes donorum spiritualium, quæ in Hierusalem primum effusa sunt à Deo, videlicet fidei, spei, charitatis, sacramentorũ, miraculorum, &c. In posteriore autem loco non est sermo de ista communicatione bonorum, de qua nos agimus, sed de stipendio debito ex iustitia ijs, qui euangelizant, Hoc aũt loco, videlicet 2. Cor. 8. Apostolus loquit generatim de bonis spiritualib. & tpalib. nec debent eius verba restringi ad prædicationẽ. qđ patet, Primo, quia verba sunt generalia, *illorum*

A *abundantia vestra inopiam suppleat.* Secundo, quia non egebant Corinthij, vt mitterentur eis Prędicatores ex Hierusalem, iam enim plenè instituti erant. nã 1. Cor. 1. legimus de Corinthijs, *Iam diuites facti estis in Christo, in omni verbo, & in omni scientia.* & in hoc ipso capite 8. Epistolæ secundæ, *sicut*, inquit Paulus, *in omnibus abundatis, fide, & sermone, & scientia, &c.* Tertio, quia veteres Patres non exponunt hanc abundantiam spiritualem Hierosolymitanorum, de prædicatione verbi, vt vellet Kemnicius, sed de meritis, & precibus. Chrysostomus in hunc locum, dicit Hierosolymitanos abundasse integritate vitæ, libertate, & fiducia ad Deum, & horum bonorum futuros participes Corinthios, si eleemosynam pecuniariam, qua
B ipsi tunc abundabant, Hierosolymam misissent. nec multo aliter exponunt Theodoretus, & Theophylactus, & alij veteres Græci, sanctus Thomas exponit de precibus, vt sit sensus, Corinthios fore participes orationum, quas Hierosolymitani fundũt ad Deum, si eos bonorum suorum temporalium participes fecerint. Haymo in hunc locum addit etiam ieiunium inter opera spiritualia Hierosolymitanorum, quorũ participes erant futuri Corinthij, si eleemosynis illis adiuuissent: quam explicationem insinuare videtur Apostolus in eodem capite octauo extremo, cum ait: *Ministerium huius officij, non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum*
C *actiones in Domino, per probationem ministerij huius glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in euangelio Christi, & simplicitate communicationis vestræ in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis.* Sed de his satis, non enim in hoc testimonio fundamentum Indulgentiarum pręcipuè consistit.

CAPVT XVI.

Defenditur argumentum sextum Catholicorum.

D ARGVMENTVM sextum, quod est postremũ apud Kemnicium, sumitur ab articulo symboli de communione sanctorum. Catholici enim ex hac communione colligunt, posse satisfactiones, quę sanctis superfuerunt, id est, quibus ipsi, ad sua peccata purganda non eguerunt, applicari alij fidelibus, quibus propriæ non sufficiunt. Aduersus hoc argumentum Kemnicius nihil solidi adfert. Primum enim explicationem odiosissimã eius articuli nobis affingit: *Communionem*, inquit, *sanctorum largius & latissimè interpretantur de meritis operum supererogationis, quæ non solis factoribus propria, sed communia sint omnibus fidelibus collata in commune quasi Ecclesiæ ærarium, ad quod solus Papa claues habeat, & pro data pecunia inde*
E *cuilibet vendat quantum visum fuerit.* Hæc ille. Vbi pro suo more calumniatur nos loqui de meritis supererogationis simpliciter, cum non loquamur nisi de satisfactionibus, siue de meritis vt accipiuntur pro satisfactionibus ad reatum pœnæ expiandum, non vt accipiantur propriè pro meritis gratiæ vel gloriæ. Deinde iam sæpè diximus, non solum non vendi à Pontificibus satisfactiones sanctorum, sed etiam seuerissimè prohiberi, & puniri omnem speciem similium venditionum, quod nè ipse

quidem

quidem Kemnicius ignorat, quæ decreta Pontificū & Cō- A cillorum de his reb. vidit, & legit, & in suum librum vt eum pleniorem faceret, transtulit. Deinde addit Kemnicius communionem sanctorū, de qua in Symbolo fit mentio, ita significare. Primo quod Ecclesia sit societas quædam eorum, qui spiritu Christi Sanctificantur, & membra vnius corporis mistici. Secundo quod in Ecclesia sint omnibus fidelibus communia bona quædam diuinitus collata, vt fides, Baptismus, remissio peccatorum, & vita æterna. Tertio, quod inter fideles, debeant esse communia officia charitatis, sicut exemplo membrorum corporis humani Paulus ostendit Rom. 12. & 1. Cor. 12. His expositis concludit, articulum illum fidei, non loqui de Indulgentijs B Pontificijs, nec de meritis supererogationis, & ideo insigni deprauatione Pontificias Indulgentias in illum articulum intrudi. At neque nos dicimus, articulum illum fidei, loqui in specie de operibus supererogationis, vel de Indulgentijs, sed colligimus ex generali proprietate Ecclesię, posse vnum mēbrum ab alio iuuari, quod ipse etiam Kemnicius agnoscit in tertia significatione communionis sanctorum. Nam si debent officia charitatis inter fideles esse communia, vt sunt inter membra eiusdem corporis, quid quæso prohibet, cur non possit vnus alteri satisfactionem suam communicare? Potest ex Apostoli sententia ad Gala. 6. propter communionem membrorum Ecclesiæ, alter alterius onera portare: cur non poterit alter pro pœna alteri de C bita satisfacere? Potest ex sententia S. Augustini Epist. 23. & lib. 3. de Baptismo contra Donatistas cap. 18. vnus pro alio credere vt fit in Baptismo paruulorum, cur nō poterit vnus pro alio pati? sed audi eundē Augustinū tract. 33. in Ioannem de communione Sāctorū disserentem, *Oculus, inqt, solus videt in corpore, sed nunquid soli sibi oculus videt? & manui videt, et pedi videt, & cæteris membris videt. non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus inde vt non præcaueat. Rursus sola manus operatur in corpore, sed nunquid sibi soli operatur? & oculo operatur. nam si ictus aliquis veniens non eat in manum, sed tantum in faciem, numquid dicit manus, nō me moueo, quia nō tendit ad me? sic pes ambulando omnibus membris militat. membra cætera tacēt, & lingua omnibus loquitur.* Hæc ille. Quæ si applicentur ad fideles, qui membris illis corporis significātur, licebit sine dubio dicere, eum qui ieiunat, qui facit eleemosynam, qui orat, qui persecutionem iniustam patienter tolerat, qui vincula, qui verbera, qui mortē pro Christi fide patitur, non sibi soli hæc agere vel pati, sed etiam alijs, præsertim si ipse non habeat peccata, quæ istis passionibus purget.

Adiungit obiter Kemnicius tria alia scripturæ testimonia, quæ perperam à Catholicis adduci affirmat. Vnum est Psal. 118. *Particeps ego sum omnium timentium te*: & dicit illud, *particeps*, significare voce Hebraica & Græca (*Socium*) & sensum eorum verborū E esse; Dauidem publica confessione ostendisse, se socium & amicū aliorum piorum timentium Deum, sed indoctos nescio quos inde fecisse pōtificale participiū, ad probandum per Indulgentiarum nundinationem partem pecuniarum accipere à clero, partem à populo, partem ab vtroque. Sed nullus Catholicus est, qui ita exposuerit vt illud *particeps ego sum* retulerit ad Pontificem, qui tribuit Indulgentias. omnes enim referunt ad ipsos fideles, qui cum socij, & amici sint A aliorum fidelium piorum, participant etiam ipsorum bona, quoniā sociorū & amicorum omnia sunt communia, vt pulchre Sanctus Augustinus ostendit tract. 33. in Ioannem, vbi adeo dicit omnia esse communia pijs fidelibus, vt omnes dicere possint se loqui omnib. linguis sicut loquebantur olim, qui visibiliter accipiebant Spiritum Sanctum, quoniam linguæ omnium fidelium toto terrarum orbe dispersorum singulis sunt communes per charitatem, qua sumus omnes vnum in Christo. Itaque qui dixit; *Socius & amicus sum omnium timentium te*, consequenter etiam dixit, *particeps sum omnium bonorum, quibus præditi sunt omnes, qui timent te.* Alterum testimonium est in Psal. 121. *Hierusalē, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in id ipsum.* Hoc testimonium perperam allegari dicit B à Lindano pro communione Sanctorum, & thesauro Indulgentiarum; cum tamen constet ex verbis sequentibus, sensum illorum verborum esse, Hierusalem ita ędificari vt sit ciuitas, in qua sit coniunctio, seu consociatio talis, vt *illuc ascendant tribus Domini ad testimonium Domini, & ad iudicia.* Sed hæc est nimia contra dicendi libido. non enim Psalmus dicit esse in Hierusalem participationem, siue consociationem solum ad ascēdendum ad testimonia Domini, & ad Iudicia: sed dicit, Hierusalem, id est, Ecclesiam ædificari instar ciuitatis pacatissimę, & cōcordissimæ, in qua sit participatio in idipsum, id est, participatio simul omnium C in vnum, vt sint omnia omnium. id vero probat Psalmus, quia illuc ascendunt tribus Domini, id est, variæ tribus, variæ gentes, & nationes conuersæ ad Dominum, & licet sint tam multæ & tam varię, tamen conueniant in eadem confessione fidei, & in ijsdem legibus, & iudicijs &c. Tertium testimonium dicit esse illud Ps. 149. *Ad faciendam vindictam in nationibus, ad alligandos reges eorum in compedibus &c.* Sed adscribere debuisset, vbi legerit hoc testimonium pro Indulgentijs citatum. ego enim legi fere omnes, qui inter Catholicos de Indulgentijs scripserunt, nec apud vllum inueni hunc locum inter alios adductum; nihil autem facilius est, quam argumenta à se conficta refutare. D

CAPVT XVII.

Respondetur ad caput quartum disputationis Kemnicii.

IN quarto capite disputationis suæ Kemnicius probare aggreditur Indulgētias Pontificias veteri Ecclesiæ per annos mille & ducentos fuisse incognitas. Id vero probat primo testimonio Durandi, S. Antonini, & Roffensis, qui id fatentur. Deinde quia nulla E inuenitur mentio Indulgentiarum apud Anselmum, Rupertum, Bernardum, Petrum Lombardū, & Gratianū, qui proximè præcesserunt annum millesimum ducentesimum. Postremo, quia veteres Patres, Chrysostomus, Nyssenus, Augustinus, Bernardus, & Petrus Lombardus, Indulgentias nondum natas scriptis suis confutarunt. Sed vt à primo incipiamus, non ideo Indulgentiæ non sunt antiquæ, quia duo, vel tres ex Catholicis id non legerunt in veterum libris. Neque tres isti auctores negant Indulgentias fuisse cognitas

tempore

tempore Anselmi, Bernardi, Ruperti, Petri Lombardi, & Gratiani, vt Kemnicius dicit, sed tempore Hieronymi, & Augustini, & aliorum veterum, qui primis quingẽtis annis floruerũt. Ac vt omnes intelligãt Kemnicium apertè mentiri: Alexander eius nominis tertius Pontifex Maximum sedere cœpit anno Domini 1159. is vero Pontifex in Epistola ad Archiepiscopum Cantuariensem scribens, respondet quæstioni sibi propositæ an Indulgentias ab aliquo Episcopo concessas, lucrari possint ij, qui non sunt eidem Episcopo subiecti: ac dicit non posse, quia nemo potest nisi à suo Iudice ligari, vel solui. & habetur hoc Rescriptum in Iure, cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. Videmus autem hoc loco mentionem Indulgentiæ, vt rei nõ tunc primum institutæ, sed vsitatæ, & receptæ. Igitur mentitur Kemnicius pag. 274. cum sic loquitur, *In hac de Indulgentijs disputatione non possunt vel vlla Patrum testimonia, vel vlla veteris Ecclesiæ exempla proferre, quòd talis vel doctrina, vel vsus talium Indulgentiarum vllo vnquam tempore vsque ad annos post natum Christum mille ducentos in veteri Ecclesia fuerit.* Eugenius III. Pontifex sedere cœpit anno millesimo centesimo quadragesimo quinto. Is autem per literas generales concessit Indulgentiam accipientibus Crucem, & proficiscentibus ad bellum sacrum; & S. Bernardo iniunxit, vt eas Indulgentias prædicaret populis, eosque ad bellum illud accenderet. Paruit S. Bernardus Pontifici, & prædicationem suam innumerabilibus, & maximis miraculis confirmauit, vt ipse modestè indicat initio libri 2. de Consideratione, sed copiosius rem totam narrat auctor vitæ ipsius lib. 3. cap. 4. Ergo mentitur Kemnicius tum cum ait ante annum 1200. non fuisse notas Indulgentias, tum cum apud Bernardum nullã huius rei mentionem extare confirmat, & cum Petrus Lombardus, & Gratianus eodẽ seculo floruerint, fieri non potest, quin ipsi quoque Indulgentias nouerint. Paschalis II. Pontifex sedere cœpit anno 1099. & in Concilio quodã Lateranensi anno 1116. celebrato, Indulgentias quadraginta dierum cõcessit ijs, qui limina Apostolorum visitauerant, vt Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico suo testatur. & quoniam eo tempore florebat Rupertus Abbas Tuitiensis: mentitur Kemnicius, qui dicit tempore Ruperti nondum Indulgentias Pontificias orbi terrarum innotescere cœpisse, nec ante annum 1200. innotuisse. Vrbanus II. Põtifex sedere cœpit anno 1088. & eius tempore S. Anselmus floruit. Scribit autẽ idem Cõradus Abbas Vrspergensis in Chronico anni 1099. prædictum Vrbanum in Concilio Claramontano Indulgentiam concessisse omnibus, qui sponte aduersus Infideles Orientales arma sumebãt, cuius rei multi alij meminerunt. Mẽtitur igitur Kemnicius, cũ tam audacter scribit, tẽpore S. Anselmi, & ante annum 1200. Indulgentias cognitas non fuisse. Quid nunc addamus Gregorium VII. qui sedere cœpit anno 1073. & in Epistolis suis frequentissimè concedit Indulgentias Sergium II. qui sedere cœpit anno 844. & Indulgentiam tribuit adeuntibus Ecclesiam S. Martini in montibus, cuius memoria extat incisa in lapide marmoreo literis vetustissimis. & Leonem III. qui sedere cœpit anno 796. & Indulgentias varias multis in locis in ipsa Germania constituit, teste S. Ludgero in vita S. Suiberti? An non euidenter mendacij Kemnicius conuincitur, qui veteres omnes Historias legisse vide-

A ri vult, & tamen affirmare non veretur ante annum 1200. ignotas fuisse orbi terrarum Indulgentias Pontificias? Neq; mirũ videri debet, si auctores antiquiores non multos habemus, qui harum rerum mentionem faciant, quoniam plurima sunt in Ecclesia, quæ solo vsu, sine literis conseruantur. Extant tamen Romæ in antiquissimis Ecclesijs memoriæ Indulgentiarum à multis Pontificibus, & ab ipso etiam S. Siluestro, qui ante annos 1200. floruit, concessarũ. Sed ea, quæ diximus ad mendacia Kemnici confutanda sufficere videntur.

Venio nunc ad testimonia veterum scriptorum, quæ profert Kemnicius aduersus Indulgentias non-
B dũ natas. Primo igitur adducit Petrum Lombardum, qui lib. 4. sent. dist. 18. dicit Deum tunc tegere pœnitẽtium peccata, quando ad pœnam non reseruat, sed debitum pœnæ remittit, idque probat ex Augustini sententia in explicatione Psalmi 32. sed in eodem loco solutio est huius obiectionis. Significat enim Petrus Lõbardus de pœna æterna intelligendum esse, quod dicitur, Deum tegere peccata, cum ea non reseruat ad pœnam. *Et ideo*, inquit, *sicut interius gratia sua animam illuminat, ita & simul debitum æternæ mortis relaxat. ipse enim per seipsum peccata pœnitentium tegit; & tunc tegit, quando ad pœnam non reseruat.* & paulo infrà, *Ita*
C *ergo* (inquit) *dicit à Deo tecta, vt Deus non videat, id est, æternaliter puniat.* Quod autem pœna temporalis remaneat post remissam culpam, in hac vita, vel in Purgatorio luenda, docet Petrus Lombardus dist. 20. lit. B, his verbis, *Qui*, inquit, *ante expletionem pœnitentiæ discesserint, ignem purgatorium sentient, & grauius punientur, quam si hic implessent pœnitentiam. Horrendũ enim est incidere in manus Dei viuentis. Deus enim cum sit misericors & iustus ex misericordia pœnitenti ignoscit, non reseruans peccatum ad pœnam æternam; ex iustitia vero impunitum non dimittit delictum, aut enim punit homo, aut Deus, &c.* & paulo post lit. D. docet posse pœnitentem, præsertim post mortem, iuuari aliorum satisfactionibus per orationes & eleemo-
D synas. Itaque Petrus Lombardus illa omnia disertis verbis affirmat, quæ fundamenta esse Indulgentiarum Kemnicius fatetur: videlicet Purgatorium, pœnæ reatum post culpam remissam, & communicationem satisfactionis alienæ.

Secundo loco adducit Kemnicius Chrysostomum homil. 1. in epist. ad Philemonem, vbi legimus, ad impetrandam peccatis nostris veniam, non opus esse vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua transire. Eandem sententiam habet Augustinus in serm. de Martyribus, *Nõ dixit Deus, vade in Orientẽ & quære iustitiam, naiga vsque in Occidentem, vt accipias Indulgentiam. dimitte inimico tuo, & dimittetur ti-*
E *bi, &c.* Bernardus etiam serm. 1. de Aduentu, *Non te oportet ô homo maria transfretare, nõ penetrare nubes, non transalpinare necesse est, non grandis tibi ostenditur via, vsque ad temetipsum occurre Deo tuo.* Sed hæc testimonia nihil efficiunt. primum enim loquuntur de iustificatione impij, ac remissione culpæ, non de solo reatu pœnæ de quo nos loquimur. Deinde solum probant, non esse absolutè necessariam ad remissionẽ peccatorum vel peregrinationem, vel eleemosynam, alioqui enim pauperes & ægrotantes spe omni carerent. & satis nouimus, posse hominem per internam conuersionem ad Deum ita vehementer accendi in

amorem

amorem Dei, & de peccatis suis doloré, cum proposito confessionis, vt continuo recipiat remissionem omnium culparum, & pœnarum. Sed non ideo sunt inutiles peregrinationes, & eleemosynæ, & hoc solum contendimus aduersus Hæreticos; ac vt omittam de eleemosynis dicere, de quorum vtilitate ad redimenda peccata pleni sunt libri Patrum, ac præsertim Chrysostomi, & Augustini, & nos ostendimus in li. de eleemosyna, qui est postremus in Controuersijs nostris. Certè idem Chrysostomus mirificè laudat peregrinationes ad sepulchra Martyrũ in hom. 66. ad populũ Antiochenum. Sanctus etiam Augustinus in epist. 137. ad Clerum & populum Hipponensem scribit, se auctorem fuisse, vt quidam ad loca Sancta peregrinationem susciperent. Denique S. Bernardus Petrobrusianos Hæreticos confutauit, qui præter alios errores, hunc etiam habebant, vt peregrinationes fidelium ad loca sancta reprehenderent. Vide S. Bernard. li. 3. cap. 5.

Tertio Kemnicius adducit Chrysostomum homil. 38. in Matthæum, vbi dicit, eos de templo Dei speluncam latronum facere, qui lucra terrena sectantur: & Christum quotidie intrare templum Dei, & eijcere omnes vendentes gratiam Dei. Sed quorsum hæc tendunt? An forte omnes, qui auaritiam in sacerdotibus reprehendunt, continuo etiam Indulgentias reprehendunt? An non sæpissimè reperimus, non solum non probari Summis Pontificibus eos, qui quoquomodo ex Indulgentijs negociationem faciunt, sed maximè improbari, damnari, puniri.

Addit vlt. Kemnicius, se alio in loco demonstrasse, Gregorium Nyssenum integrá orationem opposuisse persuasioni de peregrinationibus ad loca Hierosolymitana. cui respondemus, nos quoque alio in loco, id est, lib. 3. de cultu Sanctorũ c. 8. demonstrasse testimonijs scripturæ, & veterum Patrum necnó argumẽtis alijs peregrinationes ad loca sancta pias & Deo gratas, & nobis vtilissimas esse, Gregorium verò Nyssenũ non reprehendere peregrinationes absolutè, sed docere quibusdam personis, vt Monachis, & sanctimonialibus non conuenire, cum eorum proposito magis conueniat quies & solitudo; quamuis etiam non sit omnino certum, an ea oratio Gregorij sit.

CAPVT XVIII.

Respondetur ad primam partem argumenti historici contra Indulgentias.

IN vltimo capite disputationis suæ Kemnicius historiã longissimã texit, vt originẽ Indulgentiarũ, quales à Catholicis defenduntur, nouam esse demonstret. Continet aũt ea historia tria tẽpora, vnũ ab initio Ecclesiæ vsq; ad annũ circiter nongentesimũ, alterũ ab anno nongentesimo ad millesimũ ducẽtesimũ, tertiũ ab anno millesimo ducentesimo ad annũ millesimũ, quingentesimum, septimum decimum, quo tẽpore, auctore Luthero extinctas Indulgẽtias Kemnicius gloriatur. Ac primo quidem tempore Indulgentias nihil aliud fuisse contendit, nisi relaxationes publicæ pœnitentiæ, sed eas relaxationes nihil habere commune cum Indulgentijs Pontificijs, de quibus in

A stituta controuersia est. Sed antequam ad rem propositã veniat, longissima digressione refert multa de ritibus publicæ pœnitentiæ, de causis eiusdem, ac demum de canonibus pœnitentialibus, vbi ad verbum describit canones Conciliorum Nyceni & Ancyrani, necnó eos, qui habentur apud Burchardum & Gratianũ. Quoniam enim iamdudum Lutherus ius Canonicum publicè exussit, & eiusmodi ritus, & leges non solum de moribus, sed etiam de memoria & libris Lutheranorum exciderunt, voluit Kemnicius commemoratione harum rerum doctrinam reconditam, & abstrusam venditare, vt cęteris diligentior, ac doctior haberetur. Et quamuis non desint in hac digressione
B multa, quæ falsitatis coargui potuissent, tamen quia ad rem præsentem non faciunt, non existimaui tempus esse in his commemorandis, vel refellendis conterendum. illud vnum prętereire non possum, Kemnicium inter scripta veterum reuoluenda, non raro inuenisse quod minimè volebat. Nam cum ipse cum Lutheranis ceteris contendat, pœnitentias veterum disciplinæ causa, non autem satisfactionis coram Deo, & redemptionis, vel expiationis peccatorum institutas, tamen fatetur se hoc etiam postremum apud Patres non raro legisse, ac pro sua modestia, & aduersus antiquissimos Patres reuerentia, eos non obscurè reprehendit. sic enim loquitur pag. 306. *Nec verò nescius sum, veteres aliquando nimis largiter, & verbis nimium, magnifi-*
C *cis disciplinam illam canonicam commendare: vt quod Tertullianus dicit, satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit peccata redimi, ablui, sanari, & Iudicem placari: Augustinus Deum illis de peccatis præteritis propitiari. Et talia sunt, quæ salua fide,* (Lutherana videlicet) *nec possunt, nec debent, sicut sonant, accipi, & intellig.* Hæc ille. Sed profectò iustius erat nouos Lutheranorum errores ex doctrina veterum Patrum corrigere, quam ex nouis istis erroribus de veterum Patrum doctrina, & sententijs iudicare. Porrò digressione illa aliquãdo expedita pag. 318. aggreditur ad probandum, Indulgentias olim nihil aliud fuisse, nisi moderationes, relaxationes, & remissiones mul-
D ctarum canonicarum, quæ in publica pęnitentia vsitatæ tunc erant. Id verò probat ex Canonibus Conciliorum Ancyrani, Nicęni, & Agathensis, & tandẽ his verbis cõcludit, *Hæ fuerunt veteres Ecclesiæ siue relaxationes, siue Indulgentiæ, à quibus quemadmodum Pontificiæ Indulgẽtiæ per omnia genera causarum diuersæ sint, ex hac narratione, & ex descriptione Indulgentiarum in principio exposita, si fiat collatio manifestum est. atque ideo nudam tantum pono recitationem relinquens lectori collationem diuersitatis.* Respondeo, Relationes pœnitentiæ Canonicæ per omnia genera causarũ cum ijs Indulgentijs cõuenire, quas Catholici defendunt, & quas Kemnicius supra non fideliter, sed admistis mendacijs explicauit. Causa enim velu-
E ti efficiens Indulgentiarum iuxta Catholicorum omnium sententiam, Episcopi sunt, ac potissimum Romanus Episcopus, quem Episcopum Episcoporum Tertullianus in libro de Pudicitia nominauit. Constat autem tum veteres relaxationes, tum recentiores Indulgentias non ab alijs, quam ab Episcopis dari solere, uel posse. Causa formalis est ipsa liberatio, siue iudicialis absolutio per ministerium clauium à pœnis in foro pœnitentiario debitis.

quod totum in utrasque remissiones tam ueteres, quã recentes conuenire, non dubium est. Causa materialis, siue sint ipsi pœnitentes, qui absoluuntur, siue pęnę circa quas uersatur absolutio, eadem omnino utrobique reperietur. nam & ueteres, & recentiores Episcopi, non alijs quam pęnitentibus Indulgentias tribuunt, nec alias pœnas, quam in foro pœnitentiatio debitas relaxant. quod autem tunc relaxarentur pœnæ iniunctæ, nunc autem tum iniunctæ, tum iniungendę, ratio est, quoniam tunc iniungebantur seueriores pœnitentię, quæ sæpe delictis æquales erant, nunc autem iniunguntur mitiores, quæ delictis impares sunt; sed siue pares, siue impares iniungantur, omnino pares in hac vita, vel in alia perferendæ sunt, nisi misericorditer relaxentur. Atque ad hoc probandum adduximus supra cap. 13. testimonium S. Cypriani qui in epist. 2. lib. 4. ad Antonianum, apertissimè scribit, eos, qui in hac vita non plenè satisfecerunt, emendãdos & cruciandos igne Purgatorij in alia vita, donec reddant nouissimum quadrantem. Ac vt non repetam tam multa, quæ alibi diximus vnius S. Augustini vno vel altero testimonio contentus ero. Hunc enim auctorem præter cæteros, etiam Hæretici nostri temporis magni faciunt. Igitur S. Augustinus in Psal. 37. in illa verba, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*; illos dicit argui in furore, quibus dicitur, *Ite maledicti in ignem æternum*, illos autem corripi in ira, qui emendantur igne purgatorio. *Neque* (inquit) *in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem.* & paulo post, *Quare petit iste, ne in indignatione arguatur, neque in ira emendetur, tamquam dicens Deo, quoniam ista quæ patior, multa sunt, magna sunt, quæso vt sufficiant, & incipit illa numerare satisfaciens Deo, offerẽs illa, quæ patitur, ne peiora patiatur.* Audis ne Kemnici, per pœnas huius vitæ patienter toleratas satisfieri Deo? audis, eos, qui hic non plenè purgantur in alia vita igne purgatorio emendandos? & rationem horum omnium idem Augustinus reddit in Psal. 50. cum ait; *Veritatem dilexisti, quoniam impunita peccata etiam eorum, quib. ignoscis, non dimisisti, sic prorogasti misericordiam, vt seruares & veritatem. ignoscis confitenti, ignoscis, sed se ipsum punienti. Sic seruatur misericordia, & veritas.* Quid clarius dici potuit ab vllo Scholastico Doctore? Atque hæc est etiam causa, cur in priore libro diximus, tũ ad veteres relaxationes, tum ad recentiores Indulgentias thesaurum satisfactionum Christi, & Sanctorum applicandum fuisse, quoniam misericordia cum iustitia in omnium relaxatione coniungẽda est. Itaque etiam in hac re similes sunt Indulgentiæ veteres, & nouæ. Restat causa finalis, quæ saltem in genere semper eadem fuit, gloria Dei, & vtilitas Ecclesiæ. Nam antiqui pœnitentias relaxabant, vel quando necesse erat lapsos ad Martyrium per communionem & Sacramenta præparare, vel quando timebant, ne pœnitentes sub onere deficerent: vel quando negligentiores ad studium pœnitentiæ accendere cupiebant, hoc veluti præmio relaxationis, quod diligentioribus præbebatur, vel quando Martyres qui pro pęnitentibus Episcopos rogabant, honorare, & eo modo reliquos fideles ad martyrij gloriam prouocare volebant. Denique nunquam deerat rationabilis causa cur sancti illi Patres pœnitentias iniunctas moderandas, vel remittendas iudicarent. Posterioribus quoque temporibus semper causa Indulgentiæ, concedendæ, vel fuit recuperatio terræ sanctæ, vel subuentio pauperum, vel excitatio fidelium ad preces, & opera pœnitentiæ, vel alia similis rationabilis, & pia. neque poterit Kemnicius, quãuis multas fabulas à suis confictas recitet, producere vnum aliquod Pontificiũ diploma, vbi pro pecunia ipsi Pontifici numeranda, vel alia, siue turpi, siue profana, siue leui causa Indulgentiæ concedantur. Habemus igitur omnia genera causarum eadem fuisse in Indulgentijs antiquis & nouis. Vnum discrimen in medium adferri posset, quod veteres illi Episcopi singulis pœnitentibus pęnas relaxabant, nunc aũt plerumque in communi omnibus relaxantur, qui certa opera sibi iniũcta prędstiterint. sed neque est hoc essentiale discrimen. neque eiusmodi communes Indulgentiæ antiquis temporibus defuerunt, attulimus enim supra certa testimonia de Indulgentijs communib. à Sergio II. Leone III & Gregorio I. concessis, qui omnes ante annum millesimum sederunt. nec desunt probabiles coniecturæ de Indulgentijs à Paschali I. & Siluestro I. in commune propositis.

CAPVT XIX.

Respondetur ad alteram partem argumenti historici contra Indulgentias.

ALTERA pars historię Kẽnicij cõtinet ea tẽpora, quibus pœnitentiæ redimi cęperunt. *Scribit* enim Burchardus ex pœnitentiali Romano, eum qui vno die in pane & aqua ieiunaturus erat, potuisse ieiunium illud commutare seu redimere, si quinquaginta Psalmos flexis genibus recitasset, & pauperem vnum eo die pauisset, & eodem modo alias pœnitentias alijs redimi, vel in alias commutari per ea tempora licuisse. Quando hæ redemptiones propriè cœperint, non ita certo constat, sed Burchardus, qui de illis scribit, circa annum Domini millesimum vicesimum floruit: sed extat etiam mentio harum redemptionum in Concilio Triburiensi can. 56. & 58. quod Cõcilium tempore Arnulphi Imperatoris anno 896. celebratum est. De his igitur redemptionibus nonnulla Kemnicius dicit, quæ discussione indigere videntur Primum pag. 323. scribit circa hęc tempora, accessisse ad opera pœnitentiæ opinionem de opere operato. qđ ipsum inferius aliquoties repetit. Vocat autem opinionem de opere operato, quo credere cęperint homines, his operibus satisfieri Deo pro peccatis, & necessarias esse eiusmodi satisfactiones non solum causa disciplinæ, sed etiam ad placandum Deum. In qua re bis errat Kẽnicius, primũ in nomine, deinde in re. neq; .n. intelligit, quid Catholici Theologi p opus operatũ significare voluerint. nam si id intelligeret, certè non diceret, opera pœnitentiæ ex sententia Catholicorum vim hẽre ex opere operato. Quid igit Catholici opus operatũ vocãt? id quod nõ pẽdet à dignitate, vel sanctitate Ministri operantis, sed hoc ipso qđ fit ex diuina institutione vim habet. Talis est exempli causa, Baptismus,

ptismus, qui vim habet sanctificandi ex diuina institutione, & re vera sanctificat, etiam si ab homine impio, & perdito conferatur. At opera pœnitentiæ ex Catholicorum doctrina nihil efficiunt, hoc est, non placant Deum, non satisfaciunt pro peccato, non expiant pœnæ reatum, nisi fiant ab homine iustificato, & reconciliato. proinde ex opere operantis, non ex opere operato vim habent quando non sunt pars Sacramenti pœnitentiæ, sed sponte assumuntur ad placandum Deum, eiq; pro reatu pœnæ satisfaciendū: quando autem sunt pars sacramenti, tunc quidem vtroque modo vim habent, sed Kemnicius loquitur de his operibus priore modo, neque vult ex sententia Catholicorum eam habere ex opere operato, quia sunt pars sacramenti, sed q̃a assumuntur ad placandū Deū. Atq; hæc de hallucinatione Kemnicij circa nomē. Qd̃ aūt ad rem attinet, tam ipse citauit, & reprehendit Tertullianum, Cyprianum, & Augustinum, qui scripserunt opera pœnitentiæ placare Deū, & per ea redimi peccata, sanari, ablui, expiari. & nos addidimus alia testimonia Cypriani, & Augustini, quibus probatum est necessaria esse opera pœnitentiæ ad satisfaciendum Deo pro peccatis, alioqui in vita futura, eluenda esse grauissimis pœnis in igne Purgatorij. Non igitur verum est, his temporibus, id est, circa annum Domini millesimum accessisse opinionem de necessitate, & efficacia satisfactionum: cum ea opinio, vel potius certa fide in Ecclesia Catholica semper fuerit.

Secundo Kemnicius addit, ex illis redemptionibus & commutationibus pœnitentiarum, securam esse languefactionem (sic enim ipse loquitur) veræ contritionis, euersionem seriæ emendationis, & persuasionem impunitatis in delictis. Sed mirum est, cur hoc dicat, cum illæ redemptiones grauissimæ pœnitētiæ fuerint, & non omnium pœnitentiarum, sed solum aliquarum redemptiones permitterentur. & si veteres Patres rectè interdum relaxabant, ac remittebant iniunctas pœnitentias; cur vitio verti debet posterioribus Patribus quod easdem pœnitentias alijs commodiorib. redimi, vel in alias faciliores commutari posse censuerint? Certe apud Lutheranos non opus est redimere ieiunia eleemosynis, cum nulla sint amplius apud eos indicta ieiunia; nec pœnitentibus opus est quærere quibus operibus redimant impositas pœnitentias, cum Lutherus eorum Patriarcha scripserit in lib. de captiuit. Babylonica. de Baptismo, omnia peccata in momento absorberi, si stet, vel redeat fides. Sed de his sæpe diximus.

At, inquit, Kemnicius, in Concilio Cabilonensi sub Carolo Magno, teste Burchardo, extat canon contra eos, qui de industria peccabant, & propter eleemosynarum largitionem impunitatem peccandi sibi promittebant. Item contra alios, qui putabant, se à peccatis omnibus posse purgari, si Romam vel Turonum, aut alia Sācta loca sub prætextu orationis pergerent. Extant quidem isti canones, & sanctè, prudenterque statuti sunt aduersus eos, qui sine vera conuersione ad Deum, imo cum proposito perseuerandi in peccatis, satis sibi esse ducebant, si eleemosynis, vel peregrinationibus operam darent. Sed hæc vitia sunt hominum non canonum, neque enim canones qui redemptionem permittebant, volebant fieri sine vero proposito dimittendi peccata, vel sine vera contritione, & conuersione ad Deum.

A Postremo adiungit Kemnicius, ex his redemptionibus pœnitentiarum paulatim ortas esse modernas Indulgentias; quibus per opera indebita Sanctorum peccata redimi posse dicuntur. Sed hoc falsum esse manifestè patet, ex eo quod Indulgentiæ, quales nunc sunt in vsu Ecclesiæ, antiquiores sunt redemptionibus illis pœnitentiarum. Nam redemptiones illæ cœperunt circa annum millesimum, vel nongentesimū, & Indulgētias quales nunc sunt in vsu fuisse ostēdimus per certissima testimonia diu ante annum nongentesimum tempore Sergij II. Leonis III. & Gregorij I. Neque Kemnicius aliud profert ad probanda quæ dicit, nisi suas, easque leuissimas coniecturas.

B

CAPVT XX.

Respondetur ad tertiam partem argumenti historici contra Indulgentias.

POSTREMA historiæ pars continet ea tempora quibus Kemnicius conatur ostendere originem habuisse Indulgentias, quæ nunc sunt vsu receptæ. At primum fatetur, qd̃ est verissimum, summæ antiquitatis argumentum, nō esse vsquā annotatū, quo tempore cœperint Indulgentiæ. Deinde refellere conatur, quod Catholici dicunt, tempore S. Gregorij, id est, anno Domini sexcentesimo, iam fuisse in vsu Ecclesiæ Indul-
C gentias, cum traditio antiqua habeat, ab ipso S. Gregorio additas fuisse stationibus Indulgentias. Refellit Kemnicius eam Catholicorum sententiam, illo solum argumento, quia nihil de hac re in scriptis S. Gregorij, vel in historijs eorum temporum inueniatur. Sed argumentum nullas habet vires, cum constet eiusmodi concessiones non libris, sed vsu & consuetudine conseruari. Nam etiam de Indulgentijs à Leone III. in tot locis Germaniæ constitutis, nihil extat in eius epistolis, quas satis multas scripsit, neque in historijs vniuersalibus eorum temporum. & nisi incidisset occasio vt S. Ludgerus vitam S. Sulberti scribendam susciperet; sciremus quidem Aquisgrani & Coloniæ
D Indulgentias à Leone III. concessas haberi, sed nullo certo teste id probare possemus. quo modo etiam nisi S. Innocentius primus necessitatē habuisset rescribēdi Decentio Episcopo Eugubino, sic sciscitāti, an Episcopus deberet conferre Sacramentū vnctionis extremæ, an solus presbyter, certè non haberemus testimonium vllius auctoris illius temporis pro Sacramento illo. Siquidem de ijs rebus, quæ sunt in vsu communi fidelium, non scribebant Patres, nisi coacti ab Hæreticis, aut alia simili necessitate, Itaque ad probandum à S. Gregorio Indulgentias stationibus adiunctas fuisse, multo amplius valere debet S. Thomæ, & Gulielmi Altisiodorēsis grauissimorum virorū affirmatio, quam silētium omnium aliorum. Quod .n. aliquid ve-
E rum sit, etiamsi à multis scriptum non sit, facilè credi pōt: at falsū esse, qd̃ à viris grauissimis, ac fide dignissimis affirmatur, non facilè credi debet. Obiter autem Kemnicius cum stationes nominasset, addere voluit, quæ sit notio eius vocis; & quia stantes, inquit, verbum audiebant, & orationes faciebant, dictæ sunt stationes. Sed longe aberrat à uero. stationes enim dictæ sunt militari uocabulo, uigiliæ quędam spirituales Ecclesiæ, quę uel ob imminentem persequutionem, uel alia de causa in ieiunijs & oratione

perseuerabat, vsque ad horam diei nonam, aut etiam vsque ad vesperam. simul enim ieiunium & statio soluebantur. Et quemadmodum milites in excubijs vigilantes in statione esse dicuntur, siue stent, siue sedeant, siue obambulent, sic etiam Christiani stationem celebrare dicebantur, cum in oratione, & ieiunio tota die perseuerarent, siue stando, siue prostrati ad terram, siue genibus positis, siue alio quouis modo Dominum precarentur. De qua re vide Tertullianum in lib. de fuga in persecutione, in libro de ieiunio, & in lib. de oratione, & quę nos scripsimus in li. 2. de bonis operibus in particulari cap. 22.

Deinde Kemnicius addit nihil de Indulgentijs inueniri in scriptis Burcardi, Gratiani, & Petri Lombardi, atq; inde concludit, Indulgentias ortum habuisse circa annum Domini millesimum ducētesimum, cui argumento nos supra respondimus, capite XVII. vbi ostendimus ex testibus certis, Indulgentias multo esse antiquiores, ac vt videas, Lector, quam verum sit prouerbium, mendacem memorem esse debere: scripsit Kemnicius supra pag. 274. hæc verba, *In hac de Indulgentijs disputatione nō possūt vel vlla Patrū testimonia, vel vlla veteris Ecclesię Exēpla proferre, quod talis, vel doctrina, vel vsus talium Indulgentiarum vllo vnquam tempore ad annos post natum Christum mille ducentos in veteri Ecclesia fuerit.* Et idem repetit pag. 275. affirmans nullum auctorem scripsisse de Indulgentijs ante annum Domini 1200. & tamen pag. 333. scribit Kemnicius Alexandrum III. Pontificem circa annum Domini 1170. scripsisse de Indulgentijs, quæ fiebant in dedicationibus Ecclesiarū, aut conferentibus aliquid ad ædificationem pontium. neque Alexander tunc Indulgentias instituit, sed loquitur de re nota & vsitata, & frequentissima. & infra pag. 375. numerat idem Kemnicius Valdenses inter eos, qui Indulgentias, quales nunc habet Ecclesia, reiecerunt, & oppugnarunt: cōstat autem Valdenses circa eundem annum 1170. errores suos prædicare cepisse. At quomodo ista cohęrent, vt Indulgentiarum origo referenda sit (auctore Kemnicio, ad annum 1200. & tamen eodem auctore anno 1170. Alexander III. de Indulgentijs iamdudū introductis rescripta ędat, & Valdenses Hæretici Indulgentias in Ecclesia olim receptas damnent, atque reijciant? Igitur non solum testibus à nobis productis cap. XVII. sed etiam ipso Kemnicio teste sententia eiusdem Kemnicij de Indulgentiarum nouitate apertissimè refutatur.

His tractatis, Kemnicius aggreditur longissimam narrationem de quæstionibus Scholasticorum circa Indulgentias, de Iubilæis in Ecclesia celebrari solitis, de Indulgentijs singularum Ecclesiarum Vrbis Romæ, ac demum de contentione Lutheri, & Teccelij circa Indulgentias: quæ non egent refutatione, sed sola mendaciorum, & calumniarum annotatione.

Igitur pag. 346. postea quam recitauit Kemnicius decretum Concilij Viennensis contra Quæstuariorū abusus; addidit hæc verba, *Sed Pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationem, quod sint abusiones damnabiles, & abolendæ, si fiant à Quæstoribus Hospitalium: si vero à Romanis Pontificibus tales Indulgentiæ, & eo modo concedantur, esse opus maximè pium.* Hoc autem esse mendacium manifestum ex ipsa constitutione intelliget quicunque eam legere voluerit. cōtinet enim ea constitutio tres paragraphos, in primo

A cauetur, ne Quæstores admittantur, nisi Apostolicæ sedis vel Diœcesani Episcopi literas ostenderint. In secundo narrantur abusus Quæstorum, & simpliciter damnantur, & prohibentur, neque vlla additur declaratio, quod si tales Indulgentiæ, & eo modo à Pontificè cōcedantur, sit opus maximè pium. In tertio decernuntur pœnæ Quæstoribus, qui superioris mandato nō paruerint; neque etiam hoc loco additur vlla talis declaratio, qualē finxit Kemnicius. Illa igitur verba Kemnicij: *Et videri sane possent abusiones illæ in Indulgentijs generaliter taxari, damnari, & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationem quod sint abusiones damnabiles, & abolendæ, si fiant à Quæstoribus Hospitalium: si autem à Romanis Pontificibus tales Indulgentiæ, & eo modo concedantur, esse opus maximè pium.*

Mendacium, & imposturam apertissimam continet, nusquam enim talis interpretatio in tota illa constitutione reperitur, neque reperiri potest, quia ipsi constitutioni sine dubio repugnaret, in qua non solū abusiones illæ absolutè & simpliciter abolentur, sed etiam reuocantur omnia priuilegia Quæstoribus quoquomodo cōcessa circa materiam abusionum illarum, ita vt nihil eorum, in quibus abusiones consistunt, ne prætextu quidem literarum Apostolicarum illis attentare licuerit. Quod vero initio constitutionis dicitur, vt Quęstores non admittantur, nisi literas Apostolicæ C sedis vel Episcopi proprij demonstrauerint, non est id quod Kemnicius reprehendit, tum quia hoc non est additum post abusiones damnatas, sed præmissum ante damnationem: tum quia in hac parte non agitur de abusionibus, sed de simplici propositione Indulgentiarum, & charitatiui postulatione subsidij, vt ipsa constitutio loquitur.

Idem Kemnicius pag. 353. multa dicit de venditione Indulgentiarum tempore Pauli II. & Sixti IIII. & addit, ne videatur ea ex capite suo finxisse, *Extant hæc in Extrauagantibus Pauli II. & Sixti IV.* At ego iterū atque iterum legens ac relegens eas Extrauagantes, ne vestigium quidem vllum earum vēditionum reperio. D Sed qui versatus est in scriptis Kemnicij, & nouit, quam is audacter, & sine vlla verecundia mentiri solitus sit, non mirabitur eum in hac materia præter omnes alias apud Lutheranos odiosa, impudentiæ mentiendi omnino fræna laxasse.

Rursus pag. 362. adscribit narrationem de Indulgentia diuinitus concessa ad preces S. Francisci adeuntibus Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Angelis, quam ipse vocat impudentissimam fabulam, & verè ex parte fabula est, quo ad ea videlicet, quę ipse Kemnicius admiscuit. nam præter alia scribit, S. Franciscum Honorio Summo Pontifici dixisse, sigilla Bullę Indulgentiæ illius esse stigmata sua. At nullus auctor hoc refert, præter Kemnicium, & non solum non est verum, sed nec E verisimile, tum quia nondum Sanctus Franciscus stigmata habuerat, cum illa Indulgentia concessa est; tum quia etiamsi habuisset, non ea vir summæ humilitatis vlla ratione iactasset. Porrò ad eam narrationem infirmandam nihil omnino Kemnicius adfert, nisi iudicium suum: ad confirmandam autem adsunt testes illius temporis, qui historiam conscripserunt, vt cognosci potest ex initio secundi libri Chronicorum Ordinis S. Francisci, adest præterea testimonium S. Bernardini tomo primo serm. 9. qui est in Euangelia

Dominica-

Dominicæ primæ Quadragesimæ, qui vir sanctitate, doctrina, & miraculis clarissimus fuit. Adest testimonium S. Antonini 3. par. Summæ hist. tit. 24. cap. 14. §. 3. qui etiã vir doctus, & sanctissimus fuit. Adest cõcursus populorum frequentissimus ad eam Ecclesiam kalendis Augusti, quo solo die Indulgentia diuinitus concessa obtineri potest. Adsunt denique signa & prodigia non panca, quæ ad illius Indulgentię veritatem astruendam edita fuisse chronica iam citata testãtur. Sed non sine causa Kemnicius hanc historiam falsam, & fabulosam haberi cupit, qm̃ per eã historiam tria Catholica dogmata cõfirmantur, vnum de Indulgentijs, alterum de Pontifice Maximo, tertium de confessione. Siquidem ad preces S. Francisci Christus ipse plenariam Indulgentiam dedit, sed non nisi per ministerium Vicarij sui Pontificis Maximi dedit, nec nisi per contritionem & confessionem à culpa expiatis, & eam Ecclesiam visitantibus dedit.

Idem Kemnicius pag. 364. incipit narrare varias Indulgentias, quæ habentur in Ecclesijs Vrbis Romę quas ipse ex incertis auctoribus, & obscuris libellis colligit ascendere ad multa centena annorum millia. & quoniam satis constat, non tam diu Purgatorium neque ipsum mundum esse duraturum, dicit se pro Germanica simplicitate assequi non posse rationem calculi Pontificij; rogatque Romanenses, vt hoc mysterium explicare non grauentur. sed primũ admonẽdus est vt si nosse cupit veras historias de Indulgẽtijs Romanis, nõ eas petat vel ab hostib. Ecclesiæ, qualis fuit Vesellus ille, quem sæpissimè citat, neque ab obscuris quibusdam libellis, qualem vnum se vidisse dicit editum Norimbergę, Germanicè scriptum amplificatum de stationum Romanarum Indulgentijs, cũ antea Latinè, & breuius editus Romæ fuisset: sed à Pontificum diplomatibus, vel ab authenticis Ecclesiarum tabulis, aut certè ab auctoribus certis, grauibus, doctis, probatis. neque enim dubitari potest, quin multa vel deprauata, vel cõficta in eiusmodi libellis incertis & anonymis legantur quale illud est, quod Gregorius Papa cum Lateranensem Ecclesiam iterum dedicaret, tot dierum Indulgentias dederit, quot guttæ cadũt, si per tres dies & noctes continuè pluat. Hanc enim fabulam Kemnicius sicut eam retulit pag. 367. ita per se facile potuisset dijudicare verè fabulam esse, cum neque adscribatur quis ille Gregorius fuerit, quando Ecclesiam illam dedicauerit, quis earum rerum testis sit: neque in certis & probatis historijs vllum eius dedicationis, vel Indulgentiæ vestigium extet. Quod si forte probari possit (id enim, vt dixi, in probatis auctoribus non legi) concessa fuisse aliquando multa millia dierum, vel annorum Indulgentiæ: legat quæ supra scripsimus libro superiore cap. 9. & intelliget mysterium calculi illius, quod sibi explicari petit.

Idem Kemnicius pag. 372. pollicetur se demonstraturum, omnibus temporibus fuisse aliquos, qui imposturis Indulgentiarum contradixerint. & primum quidem profert Concilia Generalia Lateranense, & Viennense, quibus damnãtur abusus, & fraudes Quæstuariorum. Sed quia intelligebat, in his Concilijs ita damnari fraudes & abusus, vt verus & legitimus vsus Indulgentiarum confirmaretur, & probaretur, transit ad eos, qui omnino Indulgentias contempserunt, vel reprehenderunt. Adducit autem Valdenses Hęreticos, Ioãnem Vicleffum Hęsiarcham, Ruthenos schismaticos, Ioannem Hus, & Hieronymum de Praga, Vicleffi discipulos, Vesellum, & Vesalium, similiter Hæreticos, atque Ecclesiæ hostes, quibus falso adiungit Hieronymum Sauonarolam, cum nihil tale de eo referant auctores historiarum istius temporis qualis imprimis est Iacobus Nardius; denique Lutherum nostri temporis Hæreticorum omnium Patrem, & principem. Quid autem mirum est, si hostes Ecclesiæ qui tam multa alia fidei dogmata reprehẽdunt, idem, in Indulgentijs faciant? Id enim perpetuum hæreticis fuit, ab ipso initio Ecclesiæ, vt doctrinam Catholicam reprehenderent. certe si Kemnicius aliquid efficere volebat, debebat tales proferre reprehẽsores Indulgentiarum, qui ob sapientiam & probitatem, & cum Ecclesia Catholica communionem, fidem indubitatam mererentur. Sed ille id nec fecit, nec facere potuit. Nos autem contra, multos proferre possumus Indulgentiarum Pontificiarum laudatores, & prędicatores, qui & libris editis sapientiam, & miraculis maximis sanctitatem suam probauerint, quales sunt S. Bernardinus, S. Antoninus, S. Vincentius, S. Bonauentura, S. Thomas, S. Petrus Martyr, S. Antonius Paduanus, S. Frãciscus, S. Dominicus, & ipse etiam S. Bernardus, quem etiam Lutherani admirari, & Sanctum appellare coguntur.

F I N I S.

IVDICIVM ROBERTI BELLARMINI POLITIANI, SOCIETATIS IESV THEOLOGI,

DE LIBRO QVEM LVTERANI VOCANT CONCORDIAE,

Cum Apologia breui pro eodem Iudicio.

IVDICIVM

DE LIBRO CONCORDIÆ LVTHERANORVM

LIBER CONCORDIÆ, nuper editus à Lutheranis, tria mihi continere videtur, præter communes & notos Lutheranorum errores, insignem videlicet vanitatem, grauissimas hæreses contra Symbolum Apostolicum, & mendacia innumerabilia, apertissima, atque inter se pugnantia. De singulis ordine dicemus.

De vanitate Concordiæ.

INSIGNIS igitur vanitas in subscriptione perspicitur. Quorsum enim attinebat, vt omnes ministri, concionatores, ludimagistri, hypodidascali, subscriberent? Certè non potest exemplum vllum, eiusmodi subscriptionum, in negotio fidei, ab antiquitate peti. Siquidem ab Apostolicis temporibus per annos mille quingentos, in omnibus Concilijs, tam generalibus, quàm nationalibus, aut prouincialibus, soli Prælati, qui iurisdictionem aliquam habent, subscribere consueuerunt. Sunt etiam interdum addita nomina Imperatorum, aut Regum, aut Principum aliquorum; Sed ludimagistrorum & hypodidascalorum, nulla vsquam inuenitur mentio. Deinde ista subscriptio ad librum Concordiæ, ingentis discordiæ signum est. Qualem enim vnionem inter Lutheranos esse existimabimus, quando non solùm Principes ad Concordiam redigi, sed etiam priuati homines, ad subscribendum cogi debuerunt? Et quamuis numerosa subscriptio esse videatur, est tamen ipsa quoque argumentum paucitatis. Nam si Catholica Ecclesia eiusmodi subscriptioné requireret, in puncto temporis haberet non octo millia, sed plus quàm octingenta millia subscribentium; neque ex sola Italia libentissimè subscriberent innumerabiles Presbyteri & Diaconi, atque Scholarum & Gymnasiorum Præfecti, sed etiam ex Hispania, Germania, Gallia, America, Brasilia, India, Iaponia; nec deessent etiam ex Britannia & Palæstina. Denique tam numerosa subscriptio, inexcusabilia reddit tam multa, & tam crassa mendacia, quæ nos infrà annotabimus. Si enim vnus tantùm aut alter librum istum, antequam ederetur, vidisset, ignosci posset fortasse humanæ imbecillitati, si aliquid erroris obrepsisset: at quod sedecim millia oculorum crassissima illa mendacia, deprehendere non potuerint, quis ferat? Alterum profectò necessarium est, aut cæcos omnes fuisse, aut etiam cum mendacijs Concordiam facere voluisse.

A

De erroribus Concordiæ, discordantibus à Symbolis in ipsa Concordia receptis.

I. ERROR.

PRIMVS error est, quod Christus non solùm vt homo, sed etiam vt DEVS, Patri fuerit obediens. Qui error destruit penitus veram diuinitatem Christi, quam Symbolum Nicænum contra Arianos asseruit. Nam si Christus vt DEVS Patri obediuit, certè vt DEVS à Patre distinguitur; alius igitur DEVS

B est pater, alius DEVS est filius: sed vnus tantum est verus DEVS, & constat Patrem esse verum DEVM, non igitur filius est verus DEVS, nec ὁμοούσιος Patri, vt in Niceno Symbolo confitemur. Rursum qui obedit, minor est illo cui obedit: nam imperare superioris, obedire inferioris est: Ergo, si Christus vt DEVS Patri obedit, DEVS minor est Patre, & mentitur Symbolum Athanasij, cum ait: Aequalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Adhæc, secundum illam naturam Christus obediuit, secundum quam mortuus est: nam ipsa mors, obedientia fuit summa, & absolutissima: at

C non est mortuus Christus secundum diuinitatem, sed solum secundum carnem, 1. Petri 4. Christo igitur in carne passo, &c. Denique cur Apostolus Paulus, ad Philippenses secundo dicturus, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, præmisit, exinaniuit semetipsum formam serui accipiens; nisi vt nos admoneret, non secundum formam DEI, quo æqualis est Patri, sed secundum formam serui, qua minor est Patre, Christum obediétiam vsque ad mortem DEO Patri præstitisse?

SED fortasse non habet Concordia hunc errorem.

D Inspiciamus igitur an ita sit. In Epitome articulorum controuersorum, art. 3. pag. 556. *Credimus*, inquiunt, *docemus, & confitemur magno consensu, quod Christus quidem verè sit nostra iustitia; sed tamen neque secundũ solam diuinam naturã, neq; secundũ solam humanam naturam: Credimus autem Christum totum, secundum vtramque naturam, esse nostram iustitiam: in sola videlicet obedientia sua, quam ille Patri ad mortem vsque, absolutissimam præstitit*: hæc illi. Si igitur iustitia nostra, id est, nobis imputata, totus Christus est, secundum vtramque naturam, & iustitia illa in obedientia consistit, quam Christus Patri vsque ad mortem exhibuit, certè sequitur, Christum totum

secundum

secundum vtramque naturam Deo Patri obedientiã præstitisse. Et infra, pag. 664. *Ac sentiendum est*, inquiunt, *q iustitia nostra, neq; in diuina neq; in humana natura, sed in tota ipsius persona consistat: quippe, qui vt* DEVS, *& homo, in sola sua tota, & perfectissima obedientia, est nostra iustitia.* Quid est, qui vt DEVS & homo in sua obedietia est nostra iustitia, nisi Christus vt DEVS, & homo, Patri obediuit, & ea obedientia, nostra obedientia reputatur? Nec est idem, DEVS & homo Patri obediuit, &, Christus vt DEVS & homo Patri obediuit. Illud enim personæ diuinæ obedientiam tribuit, sed in natura humana, & Catholicum est: hoc vero vtrique naturæ tribuit obedientiam, & Arianum est. Et pag. 663. *Tota totius personę Christi obedientia, quam ille patri vsque ad ignominiosam crucis mortem, nostri caussa, præstitit, nobis imputatur.* Et infrà. *Cùm autem obedientia Christi non sit vnius duntaxat naturæ, sed totius personæ, &c.* Et in his locis, quare dicunt totius personæ obedientiam illam fuisse? Non satis erat dicere, fuisse personæ? Sed vtrique naturæ obedientiam non tribuissent, nisi totius personæ dixissent. Per totam enim personam duas naturas pag. 727. significare se dicunt. Nec mirum est, Professores Augustanæ Confessionis & Apologiæ ita sentire, quandoquidem ipse primarius, tam Confessionis quàm Apologię architectus Philippus Melanchthon, in Locis communibus anni 1558. loco de Filio, pag. 40. ita scripsit; *Natura diuina, non est quidem lacerata, aut mortua, sed fuit obediens Patri, quieuit, cessit iræ æterni Patris.* Et Martinus Lutherus in libro de Concilijs, & Ecclesia, non solùm obedientiam, sed etiam passionem diuinitati tribui posse contendit.

II. ERROR.

ALTER error est, quod Christus fuerit perfunctus munere mediatoris, & Pontificis, non solùm per humanam naturam, sed etiam per diuinam. Sic enim habent verba Coocordiæ, pag. 736. in articulo de persona Christi. *Itaq; Christus est noster mediator, redemptor, Rex, summus Pontifex, &c. Non secundum vnam tantùm naturam, siue diuinam, siue humanam, sed secundum vtramque naturam.* At quod Christus sit mediator, & Pontifex secundum vtramque naturam, & eatenus non solùm vt homo, sed etiã vt DEVS, error est, qui apertè pugnat, cum Christi vera diuinitate, & proinde cum Symbolo fidei, vbi dicitur Christus, DEVS verus, de DEO vero. Nam mediator per id quo munus mediatoris exercet, necessariò distioguitur ab eo cuius est mediator. Est autem Christus mediator DEI & hominum. Ergo, si vt DEVS mediator est, vt DEVS à DEO distinguitur; erũt igitur duo dij, vnus maior, alius minor, vt Ariani volebant. Quocirca B. Paulus, 1. Timoth. 2. cùm dixisset, Vnus est mediator DEI & hominum, mox adiunxit, homo Christus IESVS. Et B. August. lib. 2. de peccato Originali, cap. 28. Non per hoc, inquit, mediator est, quod æqualis patri, per hoc enim quãtum pater, tantum & ipse à nobis distat: & quomodo erit medietas, vbi eadem distantia est? Ideo Apostolus non ait, Christus IESVS, sed homo Christus IESVS, per hoc ergo mediator, per quod homo: inferior patre, per quod nobis propinquior; superior

A nobis, per quod patri propinquior. Quod apertiùs ita dicitur inferior Patre quia in forma serui. superior nobis, quia sine labe peccati. Et tract. 82. in Ioan. Mediator DEI & hominum, non in quantum DEVS, sed in quantum homo est, Christus IESVS. Deinde si Christus, vt DEVS, mediator est, sequitur vnum è duobus, aut totam Trinitatem esse mediatricem, aut Christum non esse vnum DEVM cum patre & Spiritu sancto, sed alium quendam DEVM. Nam quod vni personæ conuenit ratione Deitatis, id etiam alijs omnibus personis conuenit quæ habent eandẽ Deitatem. Igitur esse mediatorem, quod filio conuenit ratione Deitatis, quandoquidem vt DEVS me-B diator est, conuenit etiam Patri & Spiritui sancto, si vnam & eandem cum filio Deitatem habent; vel si non conuenit, certè non habent. Denique esse Pontificem & Sacerdotem, intrinsecè, & essentialiter includit esse creaturam, & longè minorem eo, cui sacrificium offerri debet. Omnis enim Pontifex & Sacerdos minister DEI est, & cultu latriæ DEVM summũ colit, dum ei sacrificium offert. Ergo si Christus, vt DEVS est, Pontifex etiam est, & Patri suo sacrificium defert, profectò vt Deus, patre suo longè minor, atque adeo verè & propriè creatura est. Hinc videlicet Ariani inter propositiones suas, quæ leguntur apud Augostinum tomo 6. in sermone Arianorũ, etiam istam numerabant, quod filius DEI minister C & Sacerdos sit Patris sui. Ipse verò B. August. lib. 1. de consensu Euangelistarum cap. 3. Secundum hominem, inquit, Christus & Rex, & Sacerdos effectus est, vt esset ad interpellandum pro nobis mediator DEI & hominum, homo Christus IESVS. Et lib. 10. de Ciuit. DEI, cap. 20. Vnde, inquit, verus ille mediator, inquantum formam serui accipiens, mediator effectus est DEI & hominum, cùm in forma DEI sacrificium cum Patre sumat, cũ quo est vnus DEVS. Et S. Cyrillus in Apologia pro capitulis suis aduersus Orientales, in defensione decimi capituli; Quando, inquit, factus est homo vocatus est & Pontifex, non quod maiori DEO offeret sacrificium, sed sibi ipsi D & Patri. Et infrà, Dictus est, inquit, Sacerdos propter humanitatem. Et lib. 11. in Ioan. cap. 7. In quantum, inquit, filius & DEVS est, vna cum Patre bona nobis largitur, in quantum verò mediator est, & Pontifex, nostras preces ad DEVM adducit.

III. ERROR.

TERTIVS error est, quod natura humana Christi sit vbique verè, & realiter. Sic enim loquitur liber Concordiæ, in articulo de Cœna Domini, pag. 572. *Dextera* DEI *vbique est; ad eam autẽ Christus, ratione humanitatis suæ, verè & re ipsa collocatus est: ideoque præsens gubernat, in manu sua, &* E *sub pedibus suis, vt Scriptura loquitur, habet omnia quæ in cælo sunt & in terra.* Et infrà pag. 731. *Reuera omnia implet, & vbique non tantũ vt* DEVS, *verùm etiam vt homo, præsens dominatur à mari ad mare.* Et similia leguntur, pag. 745.

PORRO hic error repugnat primò Scripturis, quæ passim asserunt, Christum ratione humanitatis, alicubi non fuisse. Ioan. 6. Cùm vidisset turba, quia IESVS non esset ibi. Ioan. 11. Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis, quoniam

non

non eram ibi. Matth. vltimo: Non est hic, surrexit.

Secundò, repugnat articulis Symboli, de Christi conceptione, natiuitate, passione, morte, descensu ad inferos, resurrectione à mortuis, ascensione ad cælos, & descensu ad iudicandum. Nam articulus de Conceptione, docet in solius MARIAE vtero corpus Christi fuisse; At si vbique fuit statim ab incarnatione, vt aduersarij docent, fuit in vteris omnium fœminarum, imo etiam omnium virorum. Articulus de Natiuitate, docet, Christi corpus post nonum mensem ex vtero prodijsse, & sic verè esse natum. At secundum Vbiquistas, ante nonum mensem, imò primo die conceptionis fuit extra vterum; & post nonū mensem adhuc erat in vtero, nec inde vnquam exijt. B Nec valet responsio quam afferunt, cum dicūt, Christum verè esse natum, quia cum fuisset in vtero localiter spatio nouem mensium; & non alibi, postea esse cœpit localiter extra vterum, & non in vtero. Hæc inquam solutio nihil valet, nam quod verè est vbique, siue localiter, siue alio modo sit, non potest verè & propriè moueri de loco ad locum, sed solùm potest metaphoricè moueri, id est, apparere, vbi non apparebat, licet ibi esset: Quemadmodum DEVS, qui vbique verè est, tametsi non localiter, moueri non potest, sed solum apparere, & ostendere se, vbi antea non videbatur esse, quamuis ibi esset. Eodem igitur modo, si corpus Christi ab ipsa conceptione vbiq; fuit, licet non localiter fuerit vbique, tamen nunquam verè moueri potuit de loco ad locum; & proinde Natiuitas ex vtero, non verus ex vtero egressus, nec vera natiuitas, sed tantùm apparens, & metaphorica fuit. Pari ratione destruuntur cæteri articuli. Qui enim semper vbique fuit, non verè potuit in passione transire de loco cœnæ ad hortum, nec de horto ad domum Caiphæ, nec inde ad prætorium Pilati, nec inde ad montem Caluariæ; nec potuit in morte separari anima à corpore, ita vt corpus sine anima in sepulchro iaceret, & anima sine D corpore ad inferos descenderet: nec potuit verè anima in resurrectione ad corpus redire; nec corpus illud rediuiuum de clauso sepulchro egredi; nec intrare ad discipulos ianuis clausis; ne denique verè potuit in cœlum conscendere, nec poterit verè in nouissimo die de cœlo descendere; Sed hæc omnia metaphoricè exponi debent, quemadmodum cum De DEO legimus eiusmodi mutationes.

TERTIO, repugnat hic error veritati corporis Domini in Cœna, & quod admirabile est, confirmat Zuinglij sententiam, ad quam destruendam excogitatus est. Nam si corpus Christi, ab ipsa conceptione est vbique, non egemus Sacramento Cœnæ, vt præsentiam habeamus corporis Dominici. Quid igitur Sacramentum Cœnæ facit? non exhibet certè præsentiam corporis Domini: nam hæc antea quoque aderat, quid igitur facit? nisi hoc quod significat Christi corpus adesse? At hoc volunt Zuingliani, ex vi Sacramenti Cœnæ nihil nos habere, nisi signum. Et hoc idem videtur liber Concordiæ agnoscere, pag. 745. cùm ait: *Quare cum præsentem habemus, non tantùm secundum diuinam, verùm etiam secundum humanam naturam: iuxta quam ipse frater noster est, & nos caro sumus de carne eius, & os de ossibus eius. Et sanè in huius etiam rei confirmationem, sacram suam Cœnam instituit vt testaretur, se etiam secundum eam naturam, qua* A *carnem & sanguinem habet, nobiscum esse, in nobis habitare, & efficaciter operari velle.* Præterea, si Christi corpus vbique est, non potest verè cum pane, quantumlibet consecrato, sumi, nec sanguis eius cum vino, quantumlibet etiam consecrato, bibi. Nam panis & vinum ideò sumi verè possunt, quia non sunt vbique, & proinde verè transeunt de mensa ad manum, de manu ad os, de ore ad stomachum: quæ de Christi corpore & sanguine dici non possunt, si vbiq; sunt; quemadmodum, licet DEVS vbique sit, nemo tamen cum pane DEVM comedit, nec cum vino DEVM bibit. Quorsum igitur Eucharistia? vt habeatur Christi corpus fructuosè, dicet aliquis Brentianus; Ergo B solus fructus, sola efficacia, sola virtus corporis Domini sumitur in Cœna; at hoc ipsum docent Caluinistæ.

QVARTO, repugnat hæc vbiquitas decreto Dresdensi, quod in eadem Saxonia, ab ijsdem Confessionis Augustanæ Theologis, ante annos circiter decem promulgatum est, id est, anno 1571. vbi præter alia hæc verba leguntur; *Commentitia ista communicatio physica, quæ nostro primum tempore cum vbiquitate corporis Christi introduci cœpta est, vniuersæ Orthodoxæ Ecclesiæ, & toto orbi Christiano, inde vsque ab initio incognita fuit, atque etiamnum à Pontificijs ipsis reijcitur, & taxatur acerrimè.* Et infrà, *Commentitia illa vbiquitas, horrendum in modum corrupit omnes penè articulos* C *fidei de Christo, ac discrimen diuinæ & humanæ naturæ in Christo in primis delet atque euertit.* Hæc ibi tunc. Nunc autem Sacrosanctæ fidei dogmata esse debent, quæ ante annos decem pestilentissimæ hæreses erant; Ista videlicet est constantia Theologorum Saxonicorum.

QVINTÒ, repugnat sententiæ primarij auctoris Confessionis, & Apologiæ, qui duo libri primum locum in Concordia obtinent. Philippus siquidem Melanchthon in Epist. ad Fridericum Comitem Pala- D tinum, quam scripsit anno 1551: ita loquitur; *Alij vbiquitatem excogitarunt.* Et addit; *Hæc sunt portentosa omnia, ignota eruditæ vetustati.* Denique repugnat S. Augustino, & omnibus Patribus. Ac, vt cætera omittamus, Aug. in Epist. 57. ad Dardanom, non solùm docet, Christi humanitatem non esse vbique, sed etiā soluit primarium argumentum aduersariorum. Illi enim existimant, necessariò sequi, vt Christi humanitas sit vbique, si coniuncta est personaliter Verbo, quod sine dubio est vbique. At S. Augustinus, Homo, inquit, Christus, illo die secundum carnem in sepulcro, secundum animam in inferno futurus, DEVS verò idem ipse Christus, vbique semper est. Et infrà; E Non est autem consequens, vt quod in DEO est, ita sit vbique vt DEVS. Nam & de nobis verissima Scriptura dicit, quòd in illo viuimus, mouemur, et sumus, nec tamen sicut ille, vbique sumus; Sed aliter homo ille in DEO, quoniam aliter & DEVS ille in homine, proprio quodam & singulari modo. Vna enim persona DEVS & homo est, & vtrumque est vnus Christus IESVS, vbique per id quod DEVS est, in cœlo autem per id quod homo. hæc ille. Neque hic locum habent distinctiones de varijs modis essendi in loco. Nam sanctus Augustinus negat in forma idipsum, quod aduersarij docēt. Ibi .n. volunt, propter vnionē hypostaticam, Christi humanitatem necessariò esse debere, vbicunque est Verbum; modo quodam super naturali,

naturali, & diuino: at hoc idem Augustinus negat. Et præter exemplum ab eo adductum, habemus etiā insigne exemplum in anima rationali. Nam caput vnitum est animæ, & tamen non vbicunque est anima, ibi continuò est caput; cùm anima sit etiam in pedibus, vbi certè non est caput.

IV. ERROR.

QVARTVS error est, quod Christi humanitati sint collata verè & realiter, multa attributa diuina, vt omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, atque adeò ipsa diuina maiestas. Qui error destruit veritatem humanitatis Christi, renouat hæresim Eutychetis, & pugnat cum Symbolo fidei. Nam si Christi humanitas, verè & realiter non solùm est vbique, quia est in toto mundo, sed quia habet omnipræsentiam & immensitatem, quam habet verbum, & proinde est in infinitis spatijs imaginarijs extra mūdum, vel certè esse potest: profectò est formaliter infinita, & immensa; & cùm non sit infinita magnitudine molis, vt aduersarij concedunt, nam dicunt eam non esse diffusam vbique localiter, infinita erit magnitudine virtutis, Infinita autem uirtus infinitam essentiam requirit. Est igitur Christi humanitas essentia infinita; & proinde vel est conuersa in Deitatem, vel duo sunt entia infinita. Idem argumentum de omnipotentia, & alijs DEI attributis fieri potest. Sed verba Concordiæ audiamus, pagina 731, *Adeptus autem est Christus, secundum humanam naturam, plenam possessionem, & diuinæ maiestatis vsurpationem.* hæc ibi. Iam si Christus secundum humanam naturam adeptus est diuinam maiestatem, ergo secundum humanam naturam est DEVS: Ergo secundum humanam naturam non est homo. Nec enim idem secundum idem, duo disparata esse potest. Et pag. 744. *Iam etiā secundum aßumptam humanam naturam, omnia nouit, & reuera omnipotens est*: hæc ibi. Ecce quàm apertè dicunt, Christum vt hominem esse omniscientem, & omnipotentem; quod quid est aliud, quàm dicere, Christū, vt hominem, non esse hominem, sed DEVM? Et pag. 745. *Scriptura sacra hanc maiestatem omnipræsentiæ soli Christo, nulli autem alij homini tribuit.* Et paulò antè dixerant, se de Christi humanitate loqui, & non de sola diuinitate, cùm Christo tribuūt omnipræsentiam. Denique pag. 738. prolixè docere conantur, Christi humanitatem capacem esse infinitorum attributorum, verè & realiter sibi communicatorum per hypostaticam vnionem. Nec satis expediunt se, cùm dicunt, hanc esse idiomatum communicationem, quam etiam veteres Patres agnouerunt. Nam communicatio idiomatum, secundum Patrum doctrinam, non tribuit vni naturæ ea quæ sunt alterius, sed tribuit vni supposito vtriusque naturæ proprietates. Vide de communicatione idiomatum, Ambros. lib. 2. de fide, cap. 4. August. lib. 1 de Trinit. cap. 13. Cyrillum in defensione 4. Anathematismi. Et Ioan. Damascenum lib. 3. cap. 4. Et præterea communicatio idiomatum, quam Patres agnoscunt, mutua est, & non minus DEO conuenit quàm homini; At aduersarij, humanæ naturæ tribuunt realem communicationem diuinorum attributorum; Diuinæ autem non tribuunt realem communicationem humanarum proprietatum; vt in hac ipsa Concordia disertè docent, pag. 736. Itaque rectè Dresdense decretū, cuius suprà mētionē fecimus, ab ijdē Saxonicis ministris editū, ita alicubi habet; *Quod præcipuū fidei nostræ, & Ecclesiæ caput est, videlicet articulum de duabus naturis in Christo, id commentitiā idiomatum, reali & physica, in ipsis naturis communicatione, deprauari horribiliter: atque econtrariò, hæreses iam olim damnatas, Marcionitarum, Arianorum, Manichæorum, Samosatensium, Valentinianorum, Sabellianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, & Monothelitarum, reduci atque innouari, satis euidenter demonstratum est.* hæc ibi.

V. ERROR.

QVINTVS error est, quod vnio hypostatica consistat in communicatione diuinorum attributorum. Tametsi enim pag. 744. videntur dicere communicationem istam esse posteriorem vnione hypostatica; Sic enim loquuntur: *Propter vnionem autem hypostaticam, & ex ea consequentem communicationem, &c.* Tamen in pluribus locis apertè indicant, in ista communicatione consistere vnionem hypostaticam, pag. 729. *Propter hanc,* inquiunt, *hypostaticam vnionem, quæ sine vera illa communicatione nec cogitari, nec subsistere potest, &c.* At certè id non est posterius, sed est verè de essentia, sine quo alterum nec esse, nec cogitari potest. Et pag. 730. *Et sanè,* inquiunt, *veteres Ecclesiæ Doctores, duo hæc vocabula, κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν, communicationem & vnionē in explicatione huius mysterij coniunxerunt, & alterū per alterum declararunt.* En quam apertè idem esse volunt vnionem hypostaticam, & suam illam communicationem proprietatum. Cùm ergo dicunt, vnū ex altero sequi, vel manifestè secum pugnant, vel intelligunt de consecutione Logica, non Physica, quo modo dicimus, ex eo quod aliquis est homo, sequi vt sit animal rationale.

Porro hæc sententia, quòd vnio hypostatica consistat in illa communicatione diuinorum attributorum, destruit omnino mysterium incarnationis. Nā in primis, cùm diuina attributa, id est, omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, & similia, sint communia toti Trinitati? Si in illorum communicatione consistit vnio hypostatica, sequitur, omnes tres personas esse incarnatas. Vt enim secundum Catholicam fidem, quam exposuerunt, vetera Concilia generalia, 3. 4. 5. & 6. ideò sola persona filij incarnata est, quia vnio facta est per communicationem subsistentiæ propriæ ipsius filij: ita secundum aduersariorum sententiam totam Trinitatem incarnatam esse necesse est, cùm vnio facta sit in eo quod est commune toti Trinitati.

Deinde si vnio hypostatica consistit in communicatione attributorum, sequitur, Patrem, & Filiū, & Spiritum sanctum, vnitos esse hypostaticè, atque vnam tantùm esse personam. Nam Pater gignendo Filium, omnia sua attributa illi communicauit, & similiter Pater & Filius producendo Spiritum sanctum, omnia sua attributa illi communicarunt. Præterea, aut volunt hypostaticam vnionem consistere in communicatione omnium attributorum, vel aliquorum tantùm; si omnium, impoßibilis erit vnio

hypo-

hypoſtatica. Nam inter attributa DEI, numeratur vera æternitas, quæ principio & fine caret; at impoſſibile eſt rem creatam carere principio, & ſaltem certum eſt, Chriſti humanitatem non fuiſſe ab æterno. Pari ratione, DEI proprium eſt, carere principio effectiuo; at id nullo modo creaturæ communicari poterit. Si verò aliquorum tantùm; quis dicere poterit, quæ ſint illa, cùm eadem ſit ratio omnium? Vt enim eſſe poteſt vnio hypoſtatica, ſine communicatione æternitatis; cur non poterit eſſe ſine communicatione omnipræſentiæ, vel omnipotentiæ? Denique iſta attributa non poſſunt eſſe naturæ humanæ eſſentialia, erunt igitur accidentalia; id quod liber Concordię aſſerere videtur, cum pag. 741. explicat iſtam communicationem, per operationem diuinitatis, quam exercet per humanitatem. At hæc ipſa eſt Neſtorij hæreſis, qui Verbum cùm homine per operationem coniungebat; eſtque hæc hæreſis expreſsè damnata in Concilio V. generali, cap. 4. & 5.

VI. ERROR.

SEXTVS error eſt, quod totus Chriſtus, DEVS & homo, ad inferos deſcenderit. Id quod apertè ſequitur ex tertio errore, & præterea in ipſa Concordia diſertè aſſeritur, pag. 710. *Simpliciter*, inquiunt, *credimus, quod tota perſona* DEVS *& homo poſt ſepulturam ad inferos deſcenderit.* Atque hic error cum duobus, imò etiam tribus articulis Symboli pugnat; deſtruit enim mortem, ſepulturam, & reſurrectionem Chriſti. Nam ſi Chriſtus homo deſcendit ad inferos, viuus non mortuus deſcendit; mortuus enim non eſt homo, cùm omnis homo per mortem deſinat eſſe homo. At ſi Chriſtus viuus, & de cruce deſcendit, & viuus peruenit ad inferos, non anima ſolùm deſcendit, ſed etiam caro; non enim ſola anima homo dici poteſt; quòd ſi anima & caro deſcendit, quid quæſo iacuit in ſepulchro? Denique ſi Chriſtus ſemper fuit homo, nec vnquam verè mortuus aut ſepultus eſt, certè nec verè etiam reſurrexit; non enim reſurgit homo, niſi quando per nouam vitam iterum incipit eſſe homo, qui per mortem deſierat eſſe homo. Atque hæc pauca de erroribus contra Symbolum ſufficiant.

Mendacia Concordiæ.

I. MENDACIVM.

IN præfatione Coocordiæ, atque adeo in ipſo principio præfationis, habetur illuſtre mendacium de Confeſſinne Aug. quòd videlicet in totum orbem terrarũ ſparſa, vbique percrebuerit, & in ore & ſermone omnium eſſe cœperit. Nam ex tribus partibus orbis terræ, duæ, Aſia atque Africa, ne nomen quidem Auguſt. Confeſſionis adhuc audierunt; in Europa, quæ tertia pars eſt, Græcia, Italia, Hiſpania, aut omnino quid ſit Auguſtana Confeſſio, ignorant, aut eam vt pernitioſam & hæreticam doctrinã execrantur. Gallia ac Britannia, partim à Catholicis, partim à Caluiniſtis habitantur, quorum illi Auguſt. Confeſſionem apertè repudiant; iſti ſolo nomine recipiunt. Quanquam nouam hanc in Confeſſione Concordiam, Caluiniſtæ, ne quidem nomine amplectuntur. Solus reſtat angulus Germaniæ, iſque non totus, in quo ſeſe fama Confeſſionis dilatet. Nã & in ipſa Germania Zuingliani, & Anabaptiſtæ inueniuntur, qui Confeſſionem Auguſt. nunquam receperunt. Quid? quòd initio nec in parte Germanię Confeſſio Auguſt. locum habere potuit. Nam eo ipſo anno quo Auguſtæ nata eſt, Auguſtæ quoque extincta quodammodo eſt. Siquidem à Theologis Cathol. refutata, & ab Imperatore Carolo V. publicè damnata fuit in generali receſſu, cui damnationi ſubſcripſerunt Electores v. Eccleſiaſtici Principes xxx. Seculares xxiii, Abbates xxii. Comites & Barones xxxii. Ciuitates liberæ & Imperiales xxxix. Cùm ipſi confeſſioni ſolum ſubſcripſerint Elector i. Principes vi. Ciuitates ii. Quocirca meritò Philippus li. 1. Epiſt. in Epiſt. ad Ioan. Obernburgerum ita ſcribit; *Non delector*, inquit, *recordatione Comitiorum Auguſtanorum, in quibus triſti ac atroci ſententia damnati ſumus.* Nec ſolum Auguſtæ confeſſio vix dum nata, extincta fuit, ſed etiam in duobus archiuijs ita ſepulta, vt per totos annos 40. lucem non viderit. Confeſſio enim Germanica in Cancellaria Moguntina. Latina verò in Bruxellenſi longiſſimo tempore delituerunt, atque interim ſingulis propè annis edebantur, aliæ atque aliæ; quæ cùm omnes Cõfeſſionis Auguſtanæ titulum præ ſe ferrent, tamen & verbis, & ſententijs, cùm inter ſe, tum ab illa prima plurimum diſſentiebant. Itaque glorioſum illud encomium Auguſtanæ Confeſſionis, quod in totum orbem terrarum ſparſa, vbique percrebuerit, ita interpretandum eſſe videtur: Confeſſio Auguſtana, id eſt, Confeſſio, falſum nomen gerens Confeſſionis Aug. per totum orbem terrarum, id eſt, in quodam angulo Septẽtrionis, vbiq; ſparſa percrebuit, id eſt, in aliquot oppidis Germaniæ audiri cœpit.

II. MENDACIVM.

IN eadem præfatione, vltra medium, proteſtantur aduerſarij, in negocio Cœnæ ad nulla alia fundamenta pios homines deducendos eſſe, quàm verborum inſtitutionis Teſtamenti Domini noſtri IESV Chriſti; licet tam ipſi, quàm etiam Lutherus, inuiti pertracti ſint ad diſputationem de vnione perſonali duarum in Chriſto naturarum. At in ipſa Concordia, pag. 571. & iterum pag. 717. in articulo de Cœna Domini, vnà cùm Luthero, quatuor alia fundamenta iaciunt. Primum eſt, quòd Chriſtus ſit DEVS & homo, in una perſona, indiuiſus, & inſeparabilis. Secundum, quòd dextera DEI eſt ubique. Tertium, φ uerbum DEI ſit neq; falsũ neq; fallax. Quartũ, φ DEVS uarios modos habet, nouitque, quibus aliquo in loco eſſe poteſt. Mendax igitur eſt huius præfationis proteſtatio.

III. MENDACIVM.

PRAEFATIONE Confeſſ. ad Carolum V. pag. 6. ita habetur. *Offerimus in hac religionis cauſſa, noſtrorum Concionatorum, & noſtram Confeſſionem; cuiuſmodi doctrinam ex Scripturis ſanctis, & puro verbo* DEI, *hactenus illi in noſtris terris, Ducatibus, ditionibus, & vrbibus tradiderunt, ac in Eccleſijs tractauerunt.*

Hoc

Hoc insigne mendacium esse, vel ex eo cognosci potest, quòd Confessio Lutheri, in multis ab Augustana dissentit; cùm tamen eodem anno 1530. edita sit, neque credibile videatur, melius Lutheranos, quàm ipsum Lutherum, quæ sit Lutherana doctrina, scire potuisse. Articulus 15. Lutheranæ Confessionis habet; *Quod Confessio priuata debeat esse libera.* Confessio autem Augustana, in cap. de Confessione, dicit; *Apud suos non solere porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis.* Et in cap. de Missa: sic ait: *Nulli admittuntur ad Sacramentum, nisi antea explorati atque auditi.* Item artic. 16. Lutheranæ Confessionis, vult *Missam præ omnibus abominationibus, esse abrogandam.* Confessio verò Augustana in cap. de Missa: *Falsò*, inquit, *accusantur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam aboleant; retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur.* Ad hæc nec Augustana Confessio à Philippo fabricata, nec Lutherana, quæ Augustanam sine dubio peperit, cum ea doctrina concordat, quam initiò Lutherus & Melanchthon tradiderunt. Audio Ioannem Cochlæum eodem anno 1530. collegisse articulos ex libris Lutheri & Philippi, contra singulos articulos Confessionis Augustanæ; sed eos nondum videre potui. Sed facilè credo illum hoc fecisse, cum ipse quoque id præstare nullo negocio possim, qui tamen multò minus versatus sum in Lutheranorum libris, quàm Cochlæus fuerit. Ac ne sim nimis prolixus, conferam solùm duos, aut três principales Confessionis articulos, cum Lutheri & Philippi doctrina.

Articulus primus Confessionis Augustanæ sic habet: *Ecclesiæ magno consensu apud nos docent, decretum Nicenæ Synodi, de vnitate essentiæ diuinæ, & de tribus personis, verum & sine vlla dubitatione credendum esse.* Et infrà: *Et nomine personæ vtuntur ea significatione, qua vsi sunt in hac caussa scriptores Ecclesiastici, vt significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod propriè subsistit.* Et infrà: *Damnant omnes hæreses contra hunc articulum exortas, vt Manichæos, Valentinianos, Arianos, Eunomianos, &c.* Huic articulo primo rectè annectitur tertius, qui est de incarnatione filij DEI, in quo duæ naturæ vnitæ asseruntur in vna persona. Lutherus autem quàm verum crediderit Nicænum decretum de vnitate essentiæ, satis ostendit illis verbis, quibus est vsus contra Iacobum Latomum; *Anima mea*, inquit, *odit hoc verbum ὁμοούσιον.* Quod tamen verbum ignorare non poterat in Concilio Niceno, (vt D. Augustinus loquitur l. 3. contra Max. cap. 14.) aduersos hæreticos Arianos, veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate, firmatum esse. Neque verò id Luthero excidit per incogitantiam. Nam rursum id repetit, in libro de Concilijs; *Sanctus*, inquit, *Hieronymus vehementer perturbatus, lamentabiles literas scribebat ad Episcopum Rom. Damasum, & cupiebat expungi vocabulum ὁμοούσιον.* Vbi scilicet notanda est alia fraus Lutheri. Non enim S. Hieron. vocabulum ὁμοούσιον, sed vocabulum ὑπόστασιν, tacendum arbitrabatur, propter eius vocis ambiguitatem. Notæ sunt Epistolæ duæ S. Hieronymi de hac re ad Damasum; quarũ altera ita concluditur. Obtestor beatitudinem tuam " per crucifixum, mundi salutem, per ὁμοούσιον Tri- " nitatem, vt mihi Epistolis tuis siue tacendarum, siue "

A dicendarum hypostaseon detur auctoritas. "

Deinde, si Luthero probatur doctrina Catholica de vnitate essentiæ, & Trinitate personarum, cur ex precibus communibus Germanorum, illam precatiunculam sustulit, Sancta Trinitas vnus DEVS, miserere nobis? Nec nouam esse hanc formam inuocationis, sed ab antiquissimis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, vsurpatam, certum est ex Nazianzeno, qui oratione secunda de pace, ad finem, ait: O Trinitas sancta & longanimis, suscipe etiam istos, " &c. Et ex Aug. lib. vlt. cap. vlt. de Trinitate: Domine DEVS, vnus, inquit, DEVS Trinitas, quæcunque " dixi in his libris de tuo, agnoscant & tui: Si qua de " meo, & tu ignosce, & tui, Amen. "

B Porro de incarnatione, quàm rectè Lutherus senserit, ex tribus eius operibus facilè poterit intelligi. Nam in concione de Natali Domini, qua primum caput Epistolæ ad Hebræos exponit, dum metuit cum Eutychete permiscere naturas, audacter cum Nestorio diuidit personas. Dicit enim; *Imperitos quosdam, facere Christum hominem omnipotentem.* At si ille homo Christus non est omnipotens, eadem ratione non est DEVS; Nec enim DEVS esse potest qui non sit omnipotens. Duo igitur erunt, Christus DEVS, & Christus homo, quę est apertissimè Nestoriana sententia. Contrà verò, in libro de Concilijs & Ecclesia parte, 2. dum vitare cupit Nestorium, apertè in-

C cidit in Eutychetem. Sic enim loquitur: *Mihi paulò antè negocium fuit cum Nestorianis, qui pertinacissimè contra me disputabant, quod diuinitas Christi non posset pati.* Et infrà: *Oportet dici, hic homo Christus, hæc caro & sanguis condidit cœlum & terram.* Certè natura diuinitatis & carnis, nomina sunt naturarum non personarum. Ergo si Luthero diuinitas patitur, si caro cœlum ac terram condit, quis non videat, à Luthero Christi naturas confundi? ac vt propensionem animi sui in Nestorium, & Eutychetẽ Lutherus ostenderet, in eodem de Concilijs libro, ita diligenter Nestorium & Eutychetem excusat, vt vtrique zelum bonum animum sincerum, & fidem rectam tribuat, &

D solùm ex inscitia quadam, & in modo loquendi lapsos dicat; totam verò caussam tumultuum & perturbationis illius temporis, in Episc. Catholicos referat. Et eò vsque tandem progreditur, vt dicat; *Vereri se, ne in extremo iudicio aliqui, qui dicuntur hæretici, iudices sedeant; & Episcopi, qui illos in Consilijs damnarunt, in æternum pereant.* Tantum non apertè affirmans, Nestorium, & Eutychetem cum Christo iudices futuros, Sanctos verò, Leonem, & Cyrillum, in æternum perituros. Porro in libro, qui inscribitur *Confessio Martini Lutheri de Cœna Domini*, non solum reprehendit Zuinglianos, quòd passionem Christi soli tribuant humanitati, non etiam Deitati; Sed etiã econtrariò ipsam humanitatem in Deitatem euehere

E videtur, cùm ait: *Necesse habes, eam Christi essentiam, quæ est cum DEO vna persona, longissimè extra creaturas collocare, ideoque tam longè quàm DEVS ipse, extra creaturas est.* Neque vult Lutherus dicere, Christi humanitatem extra creaturas esse, quantum ad locũ, siue spatium, sed quantum ad ordinem & dignitatẽ, Nam in eodem libro contendit, vbique esse Christi humanitatem. Et in Serm. de Sacramento Cœnæ Domini; *Credimus*, inquit, *quod IESVS Christus sit*

iuxta humanitatem, super omnes creaturas collocatus, A
& omnia impleat. Et infrà: *Et habeat omnia in sua*
manu, & sit vbiuis præsens. Si igitur Christi huma-
nitas, extrà ordiné creaturarum est, nó creata natura,
sed increata essentia est, ac per hoc nó amplius huma
nitas, sed diuinitas dici debet. Rursum: Si Christi hu-
manitas tã longè abest à creaturis, quantũ ad excellen
tiam & dignitatem, quàm longè abest ipse DEVS;
DEVS autem infinitio interuallo à creaturis omnibus
separatur; Igitur Christi humanitas infinitę dignita-
tis, & excellentiæ est. Ex quo sequitur, aut duas esse in-
finitas naturas, aut Christi humanitatem in Deitaté
esse cõuersam; quę est hæresis Eutychiana. Et fortasses
non sine mysterio, nec in Confessione, neç in Apolo- B
gia, vlla fit mentio Nestorij, & Eutychetis, qui ta-
men nominatim damnari debuissent, in articulo ter-
tio, vt damnantur in primo, Arius, & Eunomius.
Iam verò Philippus Melanchthon, in Locis anni 39.
pag. 9. *Necesse est*, inquit, *in filio aliquid esse diuinæ*
naturæ. Et rursum, pag. 13. *Necesse est in Christo ali-*
quam esse diuinam naturam. Et in Locis anni 45. fol.
53. de Spiritu sancto loquens; *Testatur*, inquit, *per*
Ioëlem DEVS, non mitti creatam agnitionem, sed ali-
quid essentiæ DEI. Necesse est autem personam esse
distinctam, quæ est aliquid DEI, & tamen non est
Pater. Philippo igitur aut multæ sunt naturæ diui-
næ, cùm necesse sit in filio aliquam esse diuinam na-
turam; aut certè multæ sunt partes eiusdem diuinita- C
tis, cùm tam in Filio, quàm in Spiritu sancto aliquid
sit diuinæ naturæ. Quod quàm bene cohæreat cum
articulo primo Confessionis, nemo non videt. Rur-
sum, idem Philippus in Locis anni 45. & 58. pag. 40.
Non est, inquit, *lacerata aut mortua diuina natura, sed*
fuit obediens Patri, quieuit, cessit iræ æterni Patris.
Quid clarius pro Ariana hæresi dici poterat? Nam
si natura diuina Filij, Patri fuit obediens, & iræ illius
cessit, distinguitur diuinitas Filij à Patre, & Pater non
habet diuinitatem, vel habet aliam. Vbi est igitur
vnitas essentiæ diuinæ, quam prædicat Augustana
Confessio? Ad hæc in ijsdem Locis pag. 42. ita expo
nit illud, Glorifica me Pater; *Nunc missus subiectus* D
sum cruci, & seruio meæ vocationi, Deinde verò gloriã
mihi restitue, quã ante mũdi constitutionem apud te ha-
bui, &c. Certè non potest restitui quod non fuit a-
missum; Amisit igitur Christus gloriam, quam ha-
buit ante mundi constitutionem; non autem amisit
eam vt homo, cùm ante mundi constitutionem non
fuerit hõ, amisit igitur vt DEVS. DEVS igit᷑ mutabi-
lis est Christus, ac per hoc nec DEVS verus, nec DEVS
vnus cum Patre, sed DEVS factus & creatus à Patre,
vt Ariani docebant. Atq; huc etiam fortasse alludit in
ijsdem locis, pag. 45. cùm ait; *Tempore passionis non*
fuisse in Christo gloriam beatitudinis, vt alio tempore.
Omitto illud, quod ibid. pag. 22. tres personas diui-
nas, tres esse vult singulares intelligẽtes. Qui mod⁹ lo- E
quẽdi, non satis cõsentit cũ Symbolo Athanasij, qd in
hac Concordia, tanquam pium, vt verè est, recipi-
tur. Vt enim in Symbolo dicitur; Non tres omnipo-
tentes, sed vnus omnipotens, ita sine dubio dici debet,
non tres intelligentes, sed vnus intelligens.

Veniamus ad articulos de libero arbitrio, & caus-
sa peccati, & videamus, an id semper Lutherus &
Philippus docuerint, quod in Confessione nunc do-
cent. Articulus 18. Confessionis, sic habet; *De li-*
bero arbitrio docent, quòd humana voluntas, habeat
aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iustitiam,
& deligendas res rationi subiectas, &c. Articulo 19. de
caussa peccati: docet: *Quod tametsi DEVS creat &*
conseruat naturam, tamen caussa peccati est, voluntas
malorum, videlicet diaboli, & impiorum, quæ non
adiuuante DEO auertit se à DEO, sicut Christus ait; Cũ
loquitur mendacium, ex seipso loquitur.

Audiamus nunc verba Lutheri ex assert. artic. 36.
Liberum, inquit, *arbitrium, est figmentum in rebus, &*
titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam co-
gitare boni vel mali, sed omnia, (vt VViclephi arti-
culus Constantiæ damnatus, rectè docet) de necessitate
absoluta eueniunt, quod & Poëta voluit, quando di-
xit; Certa stant omnia lege. Et Christus Matth. 6. Fo-
lium arboris non cadet in terram, sine patre vestro. Et
infra: *Non est dubium Satana magistro, in Ecclesiam*
venisse hoc nomen, Liberum arbitrium. Ac vt sibi &
suis Lutherus præcluderet aditum ad retractationem,
in eadem assertione, ita præfatus fuerat; *In cæteris*
articulis, de Papatu, de Concilijs, de Indulgentijs, a-
lijsque non necessarijs nugis, ferenda est leuitas, & stul-
titia Papæ, & suorum: Sed in hoc articulo, qui omnium
optimus, & rerum nostrarum summa est, dolendum &
flendum est, miseros sic insanire. Et in libro contra
Regem Angliæ scripserat: *Adeò se certum esse de sua*
doctrina, vt si quis aliter doceret, aut damnaret, quæ ipse
scripsit de fide, de operibus, de libero arbitrio, &c. is
damnaret DEVM, & oporteret ipsum manere filium in-
ferni. Atque his similia Philippus docuit in Locis,
anno 21. & 22. editis. Tantùm abest igitur vt verum
sit, quod in præfatione Coofessionis dicitur; *Hanc*
ipsam Confessionis doctrinam eam esse, quam hactenus
Lutherani Concionatores tradiderunt, vt potius sit ve-
rissimum, in præcipuo articulo & in summa rei de-
fecisse Confessionis auctores à Luthero ad Papam. Et
(si verum sit Lutheri vaticinium) oportere iam eos
manere filios inferni; quippe qui DEVM in Luthero
damnare ausi fuerint. Non ignoro Lutherum in Vi-
sitatione Saxonica, & Philippum in Epitome Mora-
lis Philosophię, & in Locis editis posterioribus annis,
longè aliter docuisse de libero arbitrio & caussa pec-
cati, quàm antea docuerant, cùm haberent primitias
Spiritus; tamen id neque mendacium excusat, & ar-
guit inconstantiam. Et quia non parum conducere
videtur ad commendationem architecti huius Confes
sionis, ad memoriam reuocare Philippi egregiam in
doctrina constantiam, annotabo breuiter eius senten-
tias de libero arbitrio, & caussa peccati.

In Locis anni 21. PRIMÒ, repudiat nomen ipsum
liberi arbitrij, & rationis. *Vsurpata est vox*, inquit,
liberi arbitrij, à diuinis literis, ac sensu, & iudicio spi-
ritus alienissima; additum est è Platonis Philosophia,
vocabulum rationis æquè perniciosum. At in Locis po-
sterioribus; *Monendi sunt*, inquit, *rudiores, vt à Phy-*
sicis sumant distinctiones, & appellationes partium ho-
minis. In homine est pars cognoscens, & iudicans, quæ
vocatur mens, vel intellectus, vel ratio; altera pars ap-
petens, vocatur voluntas. Vocatur autem liberum arbi-
trium mens & voluntas coniuncta.

SECVNDÒ, defendit Vallam, contra Ioan. Eckium:
Valla, inquit, ait Eckius, quod scholarum sententiam de
libero

libero arbitrio confutauit, plura voluisse scire; quàm didicisse; scilicet egregiè festiuus nugator. At in locis posterioribus: *Valla*, inquit, *& plerique alij non rectè detrahunt voluntati hominis libertatem.* Et in Epitome moralis Philosophiæ: *Stoicas illas*, inquit, *de Fato, seu Vallæ absurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationem, adimunt libertatem voluntati, fugiamus.*

TERTIO, reprehendit Philosophiam: *Hoc loco*, inquit, *prorsus Christiana doctrina à Philosophia, & humana ratione dissentit.* At in Epitome moralis Philosophiæ: *Est*, inquit, *prudentissimè ab Aristotele addita rationis descriptio.* Et in locis, cap. de viribus hominis: *Hæc est*, inquit, *libertas voluntatis, quam Philosophi rectè tribuunt homini.*

QVARTO, tollit omnem libertatem, & contingentiam: *Quandoquidem*, inquit, *omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas.* *Quid igitur*, inquiet; *nulla ne est in rebus contingentia? nihil casus? nihil fortuna? omnia necessariò euenire, Scripturæ docent. Etsi videatur tibi in rebus humanis esse contingentiam, iudicio rationis hic imperandum est.* At in locis posterioribus: *Concedendum est*, inquit, *quod Scriptura Apostolica tribuat homini, etiam nunc post lapsum, libertatem aliquam deligendi ea, quæ sunt subiecta rationi.* Et infrà: *Hæc Manichæa imaginatio (quæ videlicet libertatem & contingentiam tollit) horribile mendacium est, & ab hoc errore mentes abducendæ sunt, & docendæ agere aliquid liberum arbitrium.*

QVINTO, in commentarijs ad cap. 8. Epistolæ ad Rom. docet, DEVM peccatorum caussam esse: *Sicut*, inquit, *fatemur, proprium DEI opus fuisse, Pauli vocationem, ita fatemur opera DEI propria esse; siue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, &c. siue quæ mala sunt, vt Dauidis adulterium, Manlij seueritatem. Constat enim ex cap. 1. ad Roman. DEVM omnia facere, non permissiuè sed potenter.* Et infrà: *Ergo non est, cur frigidum glossema admittamus, DEVM mala permittere, non etiam facere.* At in locis de caussa peccati: *Est*, inquit, *hæc vera, & pia sententia, vtraque manu, & verius, toto pectore tenenda, DEVM non esse caussam peccati: nec velle peccatum.* Et infrà: *Nec figuræ illæ verborum in sermone Hebraico pugnant cum hac sententia; Indurabo cor Pharaonis; & similes. Certum est enim Hebraica phrasi significare permissionem, non efficacem voluntatem.*

Ex his satis constare puto, & quàm grauem & constantem auctorem habuerit illa Confessio tantopere celebrata, & quàm verum sit, quod in eius præfatione asseritur, in hac Confessione eam doctrinam contineri, quam vsque ad illud tempus ex diuinis literis Lutherani tradiderant.

IV. MENDACIVM.

IN Confessione Augustana, articulo 12. pag. 15. Concordiæ, sic habetur: *Reijciuntur & isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere; Sed docent, remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem, & opera.* Hæc verba etsi de industria obscurè proposita esse videntur, tamen sine dubio hunc faciunt sensum, vt reijciendos esse significet

A illos, qui docent homines iustificari à peccatis sine fide, per solam dilectionem, & opera. Nec dubitari potest, quin his verbis notentur Catholici omnes, & præsertim Theologi Scholastici. Et si quod dubium esse potuisset, iam est sublatum per Apologiam vbi vsque ad nauseam repetitur, & inculcatur hoc mendacium, quòd Scholastici doceant, iustificationem non contingere ex fide, sed ex operibus, hoc est, ex operibus sine fide. Quoniam enim versantur ipsi in vno extremo, cùm docent, iustificari homines ex fide sine operibus; cupiunt nos in altero extremo collocare, quasi doceamus, iustificari homines ex operibus sine fide. At non est ista, nec vnquã fuit, doctrina Ecclesiæ Catholicæ, nec etiam Scholasticorum Theologorum.

B Semper enim docuimus & docemus, iustificari homines ex fide & dilectione ac operibus bonis; ita vt ad præparationem ac dispositionem ad iustificationem, requirantur actus fidei, spei, & dilectionis, quos ipsos tamen non habemus, nisi DEI gratia nos præueniente, excitante, & adiuuante: Ipsa verò formalis iustificatio consistat in remissione vera omniũ peccatorum, & infusione habituum fidei, spei, & caritatis, quos propter Christi meritum, DEVS in corda nostra gratis diffundit. Denique actualis iustitia sit legis diuinæ obedientia & obseruatio, ad quam non ea nobis idonei sumus, sed ex spiritu gratiæ, id est, fidei, spei, & caritatis, nobis à DEO per Christum

C donato. Ita docet Concil. Trid. Sess. 6 cap 6. *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in DEVM*, &c. Et cap. 7. Quanquam nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri IESV Christi communicantur; id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito, per Spiritum sanctum caritas DEI diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo, per IESVM Christum, cui inseritur, fidem, spem, & caritatem. Et capite decimo Per obseruationem mandatorum DEI & Ecclesiæ in

D ipsa iustitia, per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt &c. Vides igitur fidem nunquam excludi, sed contrà potius semper requiri, siue de ipsa iustificatione agatur, siue de ijs, quæ illam aut præcedunt, aut etiam consequuntur. Ac ne dicant nouam hanc esse doctrinam, & nos nunc demum ab ipsis excitatos sapere cœpisse, vt aliquoties Philippus iactat in Apologia, addamus etiam testimonium principis Scholasticorum, quòd fides ad iustificationem requiratur. Sanctus Thomas 1. 2. q. 113. articulo 4. Ad iustificationem impij requiritur motus mentis, quo conuertitur in DEVM. Prima autem conuersio in DEVM, fit per fidem, iuxta illud

E Hebr. 11. Accedentem ad DEVM, oportet credere. Et ideò, motus fidei requiritur ad iustificationem impij.

V. MENDACIVM.

PAG. 16. in art. 13. Confess. habentur hæc verba: *Damnant igitur illos, qui docent, quòd Sacramẽta ex opere operato iustificent, nec docent fidem requiri in vsu*

vsu Sacramentorum, quæ credat remitti peccata. Hoc etiam loco Theologi Scholastici notantur, quasi doceant, Sacramenta etiam sine fide prodesse. Sed apertum mendacium est, ad quod refellendum vnius sancti Thomæ testimonium sufficiet, qui 3. parte, q. 68 art. 8. Recta fides, inquit, ex necessitate requiritur ad Baptismum, quia sicut dicitur Rom. 3. Iustitia DEI est per fidem IESV Christi. Et infrà: Ad primum ergo dicendum. quod Dominus loquitur ibi de Baptismo, secundum quod perducit homines ad salutem, per gratiam iustificantem, quod quidem sine recta fide esse non potest, & ideò signanter dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

VI. MENDACIVM.

PAG. 17. in art. 16. Confess. ita habetur: *Damnant & illos, qui Euangelicam perfectionē non collocant in timore DEI, & fide: sed in deserendis ciuilibus officijs.* Mendacium est manifestum contra Cathol. professores ordinum religiosorum, quasi existiment perfectionem propriè consistere in deserendis ciuilibus officijs, coniugio, militia, magistratibus, & similibus. At neque veteres, neque recentiores Monachi, vnquam hoc docuerunt. Ioan. Cassianus Collat. 1. cap. 7. Ieiunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt. B. Thomas ex Scholasticis, 2. 2. q. 184. art. 3. Per se, inquit, & essentialiter consistit perfectio Christianæ vitæ in caritate, principaliter quidem secundum dilectionem DEI, secundariò autem secundum dilectionem proximi. Et infrà: Secundariò, & instrumentaliter consistit perfectio in consilijs, quæ ordinantur ad remouendum impedimenta actus caritatis, quæ tamen caritati non contrariantur; sicut est matrimonium, occupatio negotiorum secularium, & alia huiusmodi.

Quod autem status perfectior sit eorum, qui deserunt omnia propter Christum, nec implicantur negotijs secularibus, quàm aliorum, qui hoc non faciūt; & quod hic perfectior status, non imperetur, sed consulatur, satis apertè colligitur ex verbis Domini, Matth. 19. vbi postquam dixerat; Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Subiunxit; Si vis perfectus esse, vade vende omnia quæ habes, &c. Nec vsquam legimus; Si vis perfectus esse, vxorem ducito, capesse Rempub. &c. Hinc D. Augustinus Epist. 89. quæst. 4. Videris inquit, ille iuuenis, quemadmodum illa legis mandata seruaueris. Veruntamen Magister bonus, mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit; Si vis venire ad vitam, serua mandata. Hic autem; Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. Eusebius lib. 1. de Demonstrat. Euangel. cap. 8. declarans cōmunem doctrinam Ecclesiæ Catholicæ, ex diuinis literis deriuatam; Quocircà, inquit, in Ecclesia DEI, duo modi viuendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens; non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerum cœlestium amore, addictus. Et talis quidem, existit in Christianismo vitæ perfectæ modus. Alter verò remissior atque humanior; hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus quæ sint agenda describit, agros quoque & mercaturam, adiuncta religione, non negligit; Et his quidem secundus pietatis attributus est gradus.

Hoc idem ex pluribus Scripturæ, & Patrum testimonijs probare possemus, si refellere errores Confessionis, & non solùm mendacia indicare, propositum nobis esset.

VII. MENDACIVM.

PAG. 18. in articulo 20. Confess. *Falsò accusantur nostri, quòd bona opera prohibeant.*

Mendacium hoc esse non dubitabit, quicunque aliquid Scriptorū Lutheri perlegerit. Certè in Serm. de piscatione Petri sic legimus: *Quantò sceleratior es, tantò citius DEVS gratiam infundit.* Ibidem: *Debemus cum solo Isaac venire, id est, cum fide; seruos & asinos, hoc est, opera, deorsum dimittere oportet.* Item in Serm. Sic DEVS dilexit mundum: *Ego dico tibi, quia angusta est via; Oportet te fieri tenuem, si vis per eam venire. Ceterùm, qui operibus onerati sunt (sicut conchilibus onustos videmus Iacobi peregrinos) ij non poterunt penetrare.* Et infrà: *Si veneris cum magnis saccis operum plenis, deponere oportebit, alioqui non poteris penetrare.* Porro ex his fontibus manarunt illa præclara dogmata, quæ Lutheri discipuli in Colloquio Altenbugensi stabilire conati sunt. *Opera bona legis, & noua obedientia, non ad regnum Christi, sed ad mundum pertinent. Ad Satanam spectant Christiani cum omnibus bonis operibus. Precari verò oportet, vt in fide sine bonis operibus omnibus, ad finem vsque constantes perseueremus. Adeò necessaria illa non sunt, vt etiam ad salutem incommodent, sintque perniciosa.* Deinde Catholici non tam Lutheranos accusant, quod prohibeant opera bona, quam quod ea contemnunt, & cum Eunomio antiquo hæresiarcha, immò etiam cum Simone Mago hæreticorum omnium principe, non necessaria ad salutem esse, doceant. Ac de Eunomio quidem testis est Augustinus in libro de hæresibus, cap. 54. de Simone Irenæus, lib. 1. cap. 20. de Luthero, liber ipsius de captiuitate Babilonica, cap. de Baptismo: Liber de libertate Christiana; Sermo de Moyse; Commentarij in Epist. ad Galatas.

VIII. MENDACIVM.

PAG. 19. in articulo 20. Confess. *Iubent* (Catholici Doctores) *mereri remissionē peccatorū operib.* Si de merito operum illorum, quæ fiunt solis naturæ viribus, sermo sit: de quo merito articulum intelligendum esse, consequentia verba declarant: insigne est mendacium Philippi. Non enim id habet Catholica doctrina, vt operib. illis, quæ fiunt sine fide, & auxilio DEI gratuito mereri possint homines remissionem peccatorum; & contra hæc operum merita defendit sanctus Augustinus gratiam & iustitiam fidei: nec non etiam S. Prosper in libris de vocatione gentium, quos libros imperitè Philippus tribuit Ambrosio, cùm in ijs libris nominatim refellantur Pelagiani.

qui

qui post Ambrosii obitum orti sunt. Si verò de illis operibus agatur, quæ ex fide & gratia DEI proficiscuntur, fatemur quidem nos illis operibus aliquo modo mereri remissionem peccatorum. Sed idē fatentur Prophetæ, Euangelistæ, Patresq; Ezech. 18. Cùm auerterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam viuificabit. Dan. 4. Peccata tua eleemosynis redime. Ionæ 3. Vidit DEVS opera eorum, & misertus est eis. Lucæ 11. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Lucæ 7. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Ambros. lib. 10. in Lucam. Lachrymæ veniam non postulant, sed merentur. Et infrà: Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam tuam lachrymis, &c. Hieronymus lib. 1. contra Pelagianos: Qui peccata simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Saluatoris. Augustinus Epist. 105. Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei: qua fide ille dicebat, DEVS propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus merito fidelis humilitatis, quoniam qui se humiliat exaltabitur. Restat igitur, vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque sunt merita, sed gratuitum donum DEI esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis, cogitamus. Et Epist. 106. Si quis dixerit, quòd gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, immò gratissimè confitemur. Gregorius in lib. 1. Reg. lib. 3. cap. 4. Dum Niniuitæ, velut pro difficili reconciliatione, graui pœnitentia se deijciunt, omnipotentis DEI misericordiam facilè meruerunt. Sanctus etiam Thomas, ex Scholasticis, cum prædictis Patribus docet ijs operibus, quæ fiunt ex fide, & auxilio DEI, mereri nos aliquo modo iustificationem à peccatis. secunda sentent. distin. vigesima septima, quæstion. quarta in resp. ad quartum. Quod tamen constanter negat de illis operibus, quæ fiunt solis naturæ viribus; prima secunda quæstion. centesima nona; articulo sexto & quæstione 114. articulo quinto. Huc accedit, quod illis etiam operibus, quæ fiunt ex fide, & auxilio DEI, non tale tribuimus meritum, vt ei respondeat ex iustitia merces; sed meritum solum impetrationis, vt Augustinus loquitur, quod Scholastici meritum de congruo, non de condigno nominare solent. Neque in hoc vlla est inter Catholicos dissensio. Et Concil. Trident. sess. sexta capite octauo de hoc genere meriti apertè pronunciat, ideò gratis iustificari homines, quia nec fides, nec opera, quæ iustificationem præcedunt, ipsam merentur. Sed Paradoxum videtur aduersarijs, quod homo operetur ex fide, & nondum sit iustificatus à peccato, cùm apud ipsos ita fides sola iustificet, vt separari nequeat fides à iustificatione. At non illis paradoxum videtur, qui ex fide orantes dicunt; Dimitte nobis debita nostra, Matth. 6. Nec illi paradoxum hoc videbatur, qui ex fide orabat; Deus propitius esto mihi peccatori, Luc. 18. Nec denique Augustino paradoxum hoc erat, cum scriberet in Epist. 105. Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat.

IX. MENDACIVM.

Et quidem multiplex.

PAG. 18. & 19. in eodem articulo 20. multa simul conglomerantur mendacia, vt, *Quod nostri concionatores olim parum docebant de operibus, quæ DEO placent; quòd tantùm vrgerent puerilia, & non necessaria opera; quòd nunc à Lutheranis admoniti, hæc dediscant: quod iam incipiant fidei mentionem facere; quòd doctrina fidei diu iacuerit ignota.* Scilicet, non legerat Philippus Sermones sancti Bernardi, Petri Damiani, Innocentij tertij, Thomæ Aquinatis, Vincentij, Bernardini, Laurentij Iustiniani, & aliorum innumerabilium, in quibus de Symbolo, de Decalogo, de oratione Dominica, de omnibus vitijs, omnibusq; virtutibus grauissimæ disputationes continentur. Sed facile est dicere, & non probare.

X. MENDACIVM.

PAG. 22. in articulo 21. Confess. *Hæc ferè summa est doctrinæ apud nos, in qua cerni potest nihil inesse, quod discrepet à Scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota est.* Ad hoc mendacium conuincendum, non erit opus vt extra articulum illum vigesimum primum egrediamur. Hic enim asserunt, non esse à Sāctis auxilium petendum, eò quòd vnus sit intercessor Christus. In quo quidem artic. manifestè dissentiunt à Scripturis, ab Ecclesia Catholica, & ab Ecclesia Roman. Nam etsi vnus est mediator DEI & hominum, homo Christus IESVS; & ideò vnus mediator, quia dedit semetipsum redemptionem pro multis, 1. Tim. 2. Nec vllus Catholicorum docuit vnquam Sāctos esse mediatores per modum redemptionis: tamen vnum esse tantùm intercessorem, vnum aduocatum, vnum qui interpellet pro nobis, immò etiam vnum tantùm mediatorem per modum supplicationis, non modò Scriptura non dicit, sed etiam ita dicentibus apertissimè contradicit, Iob. 5. Voca si quis est, qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere, vbi Angeli sunt intercessores hominum, teste August. in annotationibus in Iob. non igitur solus est intercessor Christus. Deuter. 5. Ego, inquit Moyses, sequester fui, & medius inter DEVM, & vos, in illa die. 1. Reg. 7. dicunt filij Israël ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum. Iob. vltimo: Ite ad seruum meum, ille orabit pro vobis: suscipiam faciem eius. Rom. 15. obsecro vos fratres, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad DEVM. Idem repetit 2. Cor. 1. Coloss. 4. Ephes. 6. Hebr. 13. Quomodo igitur vnus est tantùm intercessor, cùm & Iob, & Moyses, & Samuel, & tot Romani, & tot Corinthij, tot Colossenses, tot Ephesij, tot Hebræi adhibeantur intercessores? At, inquiunt, de mortuis agimus, non de viuentibus. Sed si ideò mortui inuocandi non sunt, nec esse possunt intercessores, ne Christo gloria singularis intercessionis detrahatur, eadem de caussa nec viuentes inuocandi erunt, nec esse poterunt intercessores. Deinde si viuentes in terris

inuocari possunt, cur non magis viuentes in cœlis? An fortassis ideò, quia non valeant, aut non velint illi pro nobis orare, aut certè nesciat quid petamus? Sed nec eorum felicitas patitur, vt non valeant; nec caritas sinit vt non velint, nec possunt ignorare preces ad se porrectas, cùm non ignorent pœnitentiam peccatorum. Gaudium enim est in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, Lucæ decimo quinto. Iam verò Concilium Calcedonense, Concilium Ecclesiæ Catholicæ fuisse, & Concilium Orthodoxum, generale, plenissimum, aduersarij non negant. Concilium autem istud Act. 11. ita clamat; Flauianus post mortem viuit, Martyr pro nobis oret. Eusebius Cæsariensis Catholicæ Ecclesiæ communem doctrinam tradens, libro 13. Præparat. Euangelicæ, capite septimo. Hæc nos, inquit, quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monimenta quoque illorum accedimus, votaque ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad DEVM, non parum iuuari profitemur. Sanctus Basilius ad Catholicam Ecclesiam verba faciebat, cùm diceret, oratione in 40. Martyres; Qui aliqua premitur angustia, ad hos cōfugit, qui rursum lætatur, hos orat; ille, vt à malis liberetur; iste, vt duret in rebus lætis. Sanctus Ambrosius, in libro de Viduis, Catholicas viduas instituebat, cùm ita scriberet: Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt, Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare; possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiam si quæ habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt DEI Martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent cognouerunt. Sanctus Augustinus, tractatu 84. in Ioannem, tribus penè verbis tria aduersariorum dogmata conuellit, de Sacrificio altaris, de Oratione pro defunctis, de inuocatione Sanctorum: Ideò quippe, inquit, ad ipsam mensam, non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis, vt ipsi pro nobis orent. Denique Theodosius Imperator, Orthodoxus & pius erat, vt etiam aduersarij confitentur; & tamen de eo sic scribit Ruffinus, libro secundo Historiæ. capite 33. Circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat. Et de eodem Chrysostomus, Homilia 66. ad populum Antiochen. Nam & ipse, qui purpuram indutus est, accedit, illa complexurus sepulcra, & fastu deposito, stat Sanctus supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant, & scenarum fabrum, & piscatores, vt protectores orat, qui diademate redimitus incedebat. Viderint ergo qui negant Sanctos esse orandos, an ab Ecclesia Catholica non dissentiant.

Quod autem ab Ecclesia Romana, quatenus ex atquis Scriptoribus nota est, pariter dissentiant, ex Leone, & Prudentio, vt ceteros omittamus, notissimum est. Leo siquidem, qui Episcopus Romanæ Ecclesiæ ante mille & centum annos fuit, & propter sanctitatis, & sapientiæ, atque etiam eloquentiæ excellentiam, Magnus dici meruit, Romanam Ecclesiam ita instituebat, Sermone quinto de Epiphania: Confirmate amicitias cum sanctis Angelis, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusque sociamini. Horum diuitias concupiscite, & per bonam æmulationem ipsorum ambire suffragia. Et Serm. 1. de natali SS. Petri & Pauli. Sicut, inquit, & nos experti sumus, & nostri probauere maiores, credimus atque confidimus, inter omnes labores istius vitæ, ad obtinendam misericordiam DEI, semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos. Prudentius in hymno de S. Laurentio, de Romana Ecclesia loquens, ita cecinit;

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè,
Et tristis haud vllus redit,
En præsto semper adsies,
Tuosque alumnos vrbicos
Lactante complexus sinu,
Paterno amore nutrias.

Quale igitur & quàm impudens mendacium est huius Confessionis, quæ in eo ipso articulo affirmat, in nulla parte doctrinæ dissentire se à Scripturis, vel Ecclesia Catholica, vel Ecclesia Romana, in quo articulo Sanctorum inuocationem oppugnat, quam & Scripturæ, & Ecclesia Catholica, & Ecclesia Romana apertissimè docuerunt. Neque verò hoc vnum est, in quo discrepat Confessio Augustana, à Confessione Catholicæ & Romanæ Ecclesiæ. Nam nec de ipsa Ecclesia, nec de peccato Originis, nec de Iustificatione, nec de Sacrificio, nec de Sacramento Eucharistiæ, nec de alijs Sacramentis consensio est. Sed vnum sufficiebat, ad mendacium detegendum.

XI. MENDACIVM.

PAG. 22. in articulo 21. Confess. *Apud nos, (inquiunt) magna ex parte veteres ritus diligenter obseruantur. Falsa enim calumnia est, quod omnes cærimoniæ, omnia vetera instituta, in Ecclesiis nostris aboleantur.* Quale sit hoc mendacium nullo negotio intelliget, qui conferre voluerit cum præsenti statu Ecclesiarum Protestantium, ea quæ de ritibus Ecclesiæ scripta reliquerunt Tertullianus, Basilius, Epiphanius, Augustinus, alijque veteres Scriptores. Certè Tertullianus in libro de corona militis, inter Ecclesiasticas cærimonias numerat, ante Baptismum renuntiare diabolo, & pompis eius, ter mergi in sacro fonte, oblationes anniuersarias pro defunctis facere, ad omnem progressum frontem crucis signaculo terere. Basilius lib. de Spiritu sancto ad Amphilochium, cap. 27. inter Ecclesiæ ritus ponit, orare ad Orientem, cruce signare, inuocationis verba dum ostenditur Eucharistia, benedictionem aquæ baptismatis, benedictionem olei vnctionis, benedictionem eius qui baptizatur, trinam immersionem, &c. Epiphanius in compendiaria doctrina Ecclesiæ, primo loco ponit virginitatis professionem, deinde etiam viduitatis, tum solitudinem Anachoretarum, ieiunia quartæ & sextæ feriæ, ieiunium qua-

quadragesimæ, arctiorem abstinentiam in sacra hebdomada passionis Dominicæ, memoriam defunctorum in precibus, nocturnas & matutinas Psalmorum, & Hymnorum celebrationes, varia Monachorum instituta, quorum alij à carnibus abstineant, alij etiam ab ouis, alij etiam à piscibus, &c. Denique Aug. meminit consecrationis aquæ per signum crucis, lib. 6. contra Iulianum, cap. 8. Exorcismi & exsufflationis, lib. de gratia Christi, cap. 40. Vnctionis, qua vtimur in Baptismo, lib. 2. quæst. Euang. cap. 40. Item Chrismatis, quo inungimur post Baptismum, lib. 15. de Trinit. cap. 26. Signo crucis, quo benedicitur Chrisma, & quo signamur in fronte, dum Sacramentum Confirmationis accipimus. In Psal. 141. & tract. 118. in Ioan. Aquæ miscendæ vino in sacro calice, lib. 4. doctrin. Christ. cap. 21. Ieiunij 4 & 6. feriæ, Epist. 86. ad Casulanum. Ieiunij quadragesimalis, in Psal. 110. Delectus ciborum in diebus ieiuniorum, lib. 3. contra Faustum, cap. 5. Voti continentiæ etiam post coniugium, Epist. 45. ad Armentarium. Voti virginitatis, lib. de sancta virginitate, cap. 29. Voti paupertatis, lib. 17. de Ciuit. Dei, cap. 4 Monachorum, & Anachoretarum, lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. Voti Monachorum, in Psal. 75. & 99. Peregrinationum ad loca sancta, Epist. 137. ad clerum & populum suum. Porro hæc & similia, quæ in veteri Ecclesia in vsu erant, & nunc etiam in Ecclesia Catholica locum suum retinent, à Lutheranis non modò non seruantur, sed etiam irridentur, & tamen in Confessione dicere audent, veteres ritus à se diligenter seruari, & falsam esse calumniam, quod omnium veterum institura atque omnes fermè cærimonias aboleuerint.

XII. MENDACIVM.

PAG. 22. in præfatione de abusibus mutatis: *Cùm Ecclesiæ*, inquiunt, *apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, tantùm paucos quosdã abusus omittant, &c.* Hæc verba mendacij arguuntur ab vltima parte huius Concordiæ, vbi ea de Christo docent, quæ cum Symbolo Apostolico, Niceno, & Athanasij, apertè pugnant, vt suprà iam ostendimus. Illud autem non est prætereundum, quod cùm dicunt, se ab Ecclesia Catholica non dissentire, nisi propter paucos eosque nouos abusus; si per Ecclesiam Catholicam intelligunt eam, quæ nunc paret Rom. Pontifici, fatentur se extra Catholicam esse. Et sanè viderint ipsi, an propter paucos abusus ab Ecclesia Catholica separari licuerit. Si verò per Catholicam intelligunt antiquam aliquam Ecclesiam, mentiuntur, cùm dicunt, hos abusus esse nouos; fuerunt enim in antiqua Ecclesia si illa est ea Catholica, à qua non dissentiunt, nisi ratione abusuum.

XIII. MENDACIVM.

PAG. 23. in articulo de coniugio sacerdotum: *In Germania*, inquiunt, *primùm ante annos 400. sacerdotes vi coacti sunt, ad cælibatum.* Quod idem repetit Philippus in Apologia. At exstat Concilium Moguntinum, celebratum in Germania tempore Arnulphi Imperatoris, ante annos 600. cuius decimus canon statuit, vt nulla penitus mulier, ne soror quidem aut mater, cũ Ecclesiasticis habitare permittatur. Exstat Concilium VVormatiense, in Germania ante annos 700. celebratum, cuius nonus canon ita habet; Placuit, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abstineant se ab vxoribus, & non generent filios; quod si hoc decretum violauerint, ab honore clericatus pellantur. Exstat Concilium Aquisgranense, tempore Ludouici Pij celebratum, anno Domini 816. id est, annis 714. ante Confessionem Augustanam, in cuius Concilij Can. 6. indicitur Subdiaconis perpetua continentia; & quod de Subdiaconis dicitur, sine dubio de altioribus gradibus intelligitur. Exstat denique Epistola Zachariæ Romani Pontificis, ad Bonifacium Episcopum & Apostolum Germanorum, scripta ante annos 800. vbi sic legimus: A die suscepti sacerdotij, etiam ab ipso proprio coniugio prohibendi sunt. Cuius legis meminerunt etiam Magdeburgenses, Cent. 8. cap. 10. colum. 704. Mendacium igitur Confessionis tot testibus refutatur, quot Episcopi in tribus suprà citatis Concilijs consederunt, addito etiam Romani Pontificis testimonio.

XIV. MENDACIVM.

PAG. 24. in eodem articulo de coniugio sacerdotum: *Et res*, inquiunt, *gesta est tam inciuiliter, vt non solùm in posterum coniugia prohiberentur, sed etiam præsentia, contra omnia iura diuina & humana, contra ipsos etiam canones, factos non solùm à Pontificibus, sed à laudatissimis Synodis, distraherentur.* Et hoc numerari potest inter illustria mendacia Confessionis. Duæ sunt enim quæstiones de coniugio sacerdotum; Vna, an liceat post sacros ordines susceptos vxorem ducere; Altera, an liceat ei, qui duxit vxorem ante sacram ordinationem, simul & sacerdotio & coniugio operam dare. Ac de prima quidem quæstione Lutherani omnes, & verbis & factis respondent, licere. Sed hoc, ex sententia veterum canonum, quos vel Concilia, vel Pontifices ediderunt, velle defendere, nimis aperta impudentia est. Nam etiam Græca Ecclesia, quæ tamen in hac parte semper liberalior fuit, & damnat, & omni tempore damnauit coniugia post ordinationem. Exstat Concilium Neocæsariense, ante annos 1200. celebratum. In cuius primo Canone sic legimus: Presbyter si vxorem duxerit, ordine suo moueatur. Et Synodus Tralliana, Canone 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, post ordines susceptos vxorem ducere præsumant. Quam eandem prohibitionem legimus in Synodo Romana sub Syluestro. Can. 8. In Concilio 2. Toletano cap. 1. in Canonibus Apostolorum, Can. 27. in Decreto Calixti I. apud Gratianum dist. 27. Can. Presbyteris. In Epist. 82. Leonis primi ad Anastasium, Thessalonicæ Episcopum, cap. 4. Et in Epistolis Gregorij 1. lib. 1. Epist. 42. Nec vlla fuit vnquam de hac re in Ecclesia Catholica dissensio. Adde, quòd hoc ipsum affirmat Paphnutius & Vdalricus, quos aduersarij pro sua caussa opportunè & importunè adducere solent.

Scribunt

Scribunt enim Socrates lib. 1. cap. 8. & Sozomenus lib. 2. cap. 22. Paphnutium in Concilio Nicæno, dum sententiam suam de coniugio clericorum explicaret, Inter alia dixisse, oportere iuxta veteres canones, Ecclesiasticis prohibere, vt post sacram ordinationem vxores ducant. Vdalricus quoque in Epistula ad Nicolaum, quam referunt Magdeburgenses, & sæpius inculeant, Cent. 6. cap. 7. col. 388. Et cap. 10. col. 686. Et Cent. 9. cap. 10. col. 540. apertè docet, non licere Presbyteris et Monachis vxores ducere, & si duxerint, debere separari. Et quanquam nec historiam Paphnutij, nec epistolam Vdalrici omnino non probamus: tamen ostendere volui, in quæstione de nouis nuptijs sacerdotum, non solùm à nostris, sed etiam à suis patronis aduersarios refutari.

Iam verò de altera quæstione; An videlicet liceat sacerdotibus liberis operam dare; Philippus affirmat, & quidem ita, vt subtrahere sacerdotibus coniugium, esse contendat contra veteres Canones, quos tam Pontifices, quàm laudatissimæ Synodi condiderunt. Mirum autem est, cur nec in Confessione, nec in Apologia, vllum talem protulerit canonem. Nos enim è contrario, omnes Ecclesiarum, canones proferre possumus, quę omnem vsum vxorum sacratis hominibus interdicunt. Ex quibus Philippi mendacium euidentissimè confutatur.

Ac primùm ex Orientali Ecclesia, proferimus Nicęnum Concilium primum, in cuius Concilij 3. canone (C) prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeant, præter matrem, aut sororem, aut amitam. Vbi nulla vxoris fit mentio, quæ tamen primo loco nominari debuit, si eius cohabitatio sacerdotibus licita esset. Ac eam mentem Nicæni Concilij fuisse, tribus testibus fide dignissimis comprobabimus.

Basilius enim in Epistola ad Georgium, ex huius canonis sententia, prædictum Georgium ab vxore separari præcipit. Epiphanius in hæresi 59. quæ est Catharorum, ita scribit: Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem, vnius vxoris virum, non suscipit; sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, (D) Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum, maximè vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiaconos, at hoc non est iuxta Canones; sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Hieronymus in lib. contra Vigilantium; Quid facient, inquit, Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Ex Ecclesia Africana testem habemus; Concilium II. Carthaginense, Can. 2. vbi sic legimus: Omnibus placet, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes, etiam se ab (E) vxoribus abstineant; vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodiamus. Idem habet Concil. Carthaginense V. Can. 3. & Concil. Africanum, Canone 77. His subscribit Augustinus, qui in lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 20. Solemus, inquit, eis proponere continentiam clericorum, qui plerumque ad eam sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum (A) finem, Domino adiuuante, producunt.

Ex Ecclesia Hispanica testem habemus Concilium Elibertinum, antiquissimum, Can. 33. Toletan. II. Can. 1. Toletan. IV. Can. 26. Toletan. VIII. Can. 6. quę etiam Subdiaconis vsum vxorum prohibent.

Ex Ecclesia Gallicana testem habemus Concil. Arelatense II. ante annos 1200. celebratum, in cuius II. canone cauetur, Ne vllus coniugatus ad sacerdotiú assumatur, nisi continétiá ab vxore promiserit. Item Aurelianense III. Canone 2. Vt nullus, inquit, clericorum à Subdiacono & suprà, propriæ, si fortè iam habeat, misceatur vxori. Quod idem præcipiunt Agathense Concilium, Can. 92. Turonense I. Can. 1. (B) & 2. Et Turonense II. Can. 20.

Ex Ecclesia Germanica, iam suprà citauimus tria antiqua Concilia, Aquisgranense, VVormatiense, Moguntinum.

Ex Ecclesia Anglicana testem habemus Bedam, qui lib. 3. de tabernaculo cap. 9. Nemo, inquit, potest vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum vxore matrimonij fœdera soluerit.

Ex Ecclesia denique Italica, testem habemus D. Ambrosium, qui libro 1. de officijs, cap. vlt. Inoffensum, inquit, exhibendum, & immaculatum ministerium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoscitis. Item Siricium Papam in Epist. ad Himerium, capitulo septimo. Innocentium I. in Epist. ad (C) Victricium, capitul. nono. & ad Exuperium, capitulo primo Leonem I. in Epist. 90. ad Rust. cap. 3. Et Gregorium I. lib. 3. Epist. 34. Sed verba Leonis audiamus in Epistola ad Anastasium Thessalonicensem Episc. Omnium, inquit, sacerdotum tam excellens est electio, vt hæc, quæ in alijs Ecclesiæ membris vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cùm enim extra clericorum ordinem constituti, nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent sint tanquam non (D) habentes, & qui non habent permaneant singulares, & innupti.

His accedunt exempla totius antiquitatis; quotquot enim ab Apostolicis temporibus Episcopi, & Presbyteri celebres & laudati fuerunt, omnes omnino aut vxorem nunquam duxerunt, vt Athanasius, Basilius, vterque Gregorius, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo, & alij innumerabiles, aut vxores quidem habuerunt, sed illis post susceptum sacerdotium operam non dederunt, vt Gregorius pater Gregorij Theologi, Hilarius, Paulinus, & alij non pauci. Certè vnum aliquem laudatum Episcopum, Presbyterum, Diaconum, Subdiaconum aut Monachum, qui duxerit vxorem, aut ex vxore an- (E) tea ducta, filios procreauerit, adhuc aduersarij inuenire in tota antiquitate minimè potuerunt. Videt igitur Confess. contra quos canones, Pont. agant, cum sacerdotes non patiuntur nuptijs & procreationi operam dare.

XV. MENDACIVM.

PAG. 25. in eodem articulo: *Hinc*, inquiunt, *capitalibus pœnis excruciantur sacerdotes, contra canonum voluntatem, nullam aliam ob caussam, nisi propter coniugium*. Si hoc non est mendacium, proferant aduersarij, vel vnum canonem vbi prohibitum sit, ne sacerdotes excrucientur, si vxorem ducere tentauerint. Nos enim iam canones multos produximus, in quibus indicitur continentia sacerdotibus; & sanè contra canones esse non potest, si pœna statuatur in canonum violatores. *At*, inquit Philippus in Apologia, *Canones tantum suspendunt ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus*. Ergo fatetur ineptissimus Philippus, Lutherum præceptorem suum, & omnes alios noui Euangelij ministros, qui vxoribus carere noluerunt, ex canonum sententia, suspensos ab officio fuisse, & cùm nihilominus officio fungi voluerint, contumaces, & rebelles, contra leges omnium Ecclesiarum extitisse, propter quod crimen, iure sanè ab arboribus suspendi potuissent. Deinde, neque est verum, antiquos canones solùm ab officio suspendisse. Extat enim Canon 1. II. Concilij Toletani, vbi statuitur, vt qui post sacros ordines vxorem ducunt, aut ad eam redeant, à cuius contubernio iam recesserant, aut sacrilegij rei ab Ecclesia habeantur extranei. Et in Concilio Toletano VIII. Can. 6. qui post sacros ordines vxoribus copulantur, iubentur sub pœnitentiæ oneribus vsque ad extremum vitæ ad Monasteria relegari. In Concilio verò Turonensi, II. ante 1000. annos celebrato, Can. 16. habentur hæc verba de Monachis, (qualis Lutherus, Bucerus, Martyr, Ochinus, & alij fuerunt ex Euangelicis) Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus habeant licentiam euagandi, nec, quod absit, vllus eorum coniugem ducere. Nam si vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris malè sociatæ consortio, etiam iudicis auxilio, separetur: qui infelix Monachus, tali coniunctione fœdatus, si per cuiuscunque patrocinium se conatus fuerit defensare, & is qui in hac pertinacitate perdurat, & illi qui eum susceperint defensandum, ab Ecclesia segregentur donec reuertatur ad septa Monasterij, & indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiam. Scribit Gregorius Turonicus, lib. 4. historiæ Francorum, cap. 4. Insignem quendam Comitem, qui dimisso, ex cōsensu mutuo, vxoris thoro, sacris ordinibus initiatus fuerat, ac deinde à diabulo instigatus, ad eandem redire præsumpserat, mox fuisse vna omnium Episcoporum sententia excommunicatum. Et multa similia vel exempla, vel decreta, proferri posset, si necessitas postularet.

Accedit postremò, q̄d nūquam Ecclesia sacerdotes puniuit, propter coniugia, (vt mentitur Philippus) sed propter sacrilegia. Sicut enim (vt August. dicit, in libro de bono viduitatis, capit. 9.) Non damnantur viduæ, quæ nubunt post votum, quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt, Sic etiam non punit Ecclesia sacerdotes, quia coniugium inire volunt; sed quia coniugium post solemne votum contrahendo, non verum coniugium contrahunt, sed sacrilegium committunt. Et si August. in eodem libro cap. 11. lapsus viduarum, quæ post simplex votum continentiæ nubunt, adulterijs peiores esse dicit; quid de lapsu sacerdotum diceret, qui post solemne votum, vxorum nomine concubinas ducendo, coniugium simul & sacerdotium violant? Quod si contendant vt faciunt, vota continentiæ non esse seruanda, iam non sacrilegi solùm, sed etiam hæretici sunt, & meritò ab arboribus suspendi possunt, cum Apostolo contradicant, dicenti 1. Tim. 5. Adolescentiores viduas deuita, cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quem locum de voti continentiæ violatione esse intelligendum, docent duo antiqua Concilia, Carthaginense IV. Canone 104. Et Toletan. IV. Can. 55. Duo antiqui Pontifices, Innocentius I. in Epist. 2. cap. 13. Et Gelasius I. in Epist. 1. cap. 23. Omnes interpretes huius loci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Sedulius, Primasius, Beda, Haymo, & cæteri denique Patres, Tertullianus de Monogamia, Basilius de virginitate, Epiphanius hære. 48. Hieron. lib. 1. in Iouinianum, Augustinus de bono viduitatis, capitulo 8. & 9.

XVI. MENDACIVM.

PAG. 25. in eodem articulo: *Cyprianus*, inquiunt, *suadet vt mulieres nubant, quæ non seruant promissam castitatem. Verba eius hæc sunt, lib. 1. Epist. 11. Si autem perseuerare nolunt, aut non possunt, melius est vt nubant, quàm vt in ignem delitijs suis cadant*. Mendacium hoc esse, & Cyprianum non de ijs loqui, quæ continentiam vouerunt, sed de ijs, quæ adhuc deliberant, quid sint facturæ, & interim extra matrimonium impudicè viuunt, multis modis idem Cyprianus docet. Primò, quia non ait, si perseuerare nolunt, aut non possunt, quæ promiserunt Christo continentiam; Sed simpliciter, si perseuerare nolunt, aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem delitijs suis cadant, id est, si perseuerare nolunt, melius est, vt non voueant, quàm vt voueant, & votum non impleant. II. Quia in sequentibus verbis idem Cyprianus coniugia detestatur earum, quæ se Christo dicauerant: Christus, inquit, Dominus, & iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur, & irascitur, & quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? III. Quia cùm Cyprianus sub disiunctione loquatur, & dicat, si perseuerare nolunt, aut non possunt; Si de ijs loqueretur, quę continentiam promiserunt, videretur velle dicere, licitum esse ijs, pro arbitrio vota violare, si tantùm nolunt perseuerare, etiāsi possint: quod certè nemo sanus admittet. Accedit, quod non est vllo modo credibile, aliud sensisse Cyprianum de isto loco Apostoli; Melius est nubere, quam vri; quam quod postea sensit Aug. qui tractans eundem locum lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 15. Illis, inquit, quæ se non continent, expedit nubere, & quod licet, expedit. Multò verò minus

credibile

credibile est, aliud Cyprianum Carthag. Episc. de voto continentiæ docuisse, quàm ante eum Tertull. docuerit, & post eum omnes Patres, ac præcipuè CCXIV. Episcopi Afric. qui in IV. Carthag. Concilio, conuenerunt, quorum testimonia paulò antè citauimus.

XVII. MENDACIVM.

PAG. 25. in articulo de Missa. *Falsò, inquiunt, accusantur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur.* Concordent, si possunt, huius Concordiæ auctores hæc sua verba, cum illis alijs verbis suis, quę habentur pag. 279. inter articulos Smalcaldicos. *Curetur, vt publicè hominibus ostendatur, Missam vt rem commentitiam, seu humanum figmentum, posse sine peccato omitti.* Et pag. 280. *abroganda meritò missa est*. Et pag. 281. *Cæterum Draconis cauda ista (Missam intelligo) peperit multiplices abominationes, & idololatrias.* Si igitur Missa res est vobis commentitia, & hominum figmentum, & cauda draconis, & meritò abroganda; cur eam non abrogatis? aut si eam iam dudum abrogastis, nec vllus ei apud vos locus conceditur, cur tam splendidè mentimini? Dicent fortasse, Pontificiam Missam, id est, oblationem corporis Dominici pro viuis & mortuis, à se abrogatam, Lutheranam autem, id est, Eucharistiæ distributionem, retineri, & summa reuerentia celebrari. At non accusantur Ecclesiæ vestrę quod Eucharistiæ distributionem aboleant; sed quod sacrificium è medio tollant, quod omnibus seculis in Ecclesia fuit. Itaque si per Missam intelligitis Cœnam Dominicam, mendacium est quòd accusamini: Si verò sacrificium, mendacium est quòd accusemini.

XVIII. MENDACIVM.

PAG. 27. in eodem articulo. *Accessit, inquiunt, opinio, quod Christus satisfecerit sua passione pro peccato originis; & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis mortalibus & venialibus. Hinc manauit, quod Missa sit opus tollens peccata viuorum & mortuorum ex opere operato.* Multa sunt in his paucis verbis, vel absurda, vel mendacia, vel pugnantia cum superioribus partibus huius libri. Primum enim, quis ante hoc tempus audiuit, Peccata mortalia vocari delicta quotidiana. Sanè D. Augustinus in Enchirid. cap. 71. distinguit peccata quotidiana, à sceleribus, & illa leuia, breuia, & minima vocat. Deinde impudenti mendacio tribuitur Catholicis doctoribus illa diuisio quod Christus passione sua satisfecerit solùm pro peccato originis; Pro actualibus autem instituerit Missam. Nemo enim Catholicorum vnquam sic docuit, sed credimus, & profitemur, Christum in cruce pro omnibus omnino peccatis satisfecisse, tam originalibus, quàm actualibus; quia tamen meritum passionis eius non prodest, nisi certa aliqua ratione applicetur, (si enim nulla requiritur applicatio, cur nō omnes homines saluantur, cùm sanguis Christi fuerit propitiatio, prō peccatis totius mundi, 1. Ioan. 2. neque verò sola fide applicari potest, alioqui mentiretur, qui dixit; Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Io. 3.) Propterea docet Ecclesia Catholica, ad peccata expianda, siue ad meritum passionis Christi hominibus applicandum, instituta esse varia Sacramenta, & ipsum etiam corporis Domini sacrificium, quæ omnia ex opere operato vtilia sint, & ad peccatorum purgationem conducant, licet non æqualiter, nec eodem modo. Quod verò hic negat Philippus Missam valere ex opere operato, & apertius Lutherus in articulis Smalcaldicis, qui huic ipsi operi inserti sunt, repugnat articulo Confessionis 8. & hæresim Donatistarum renouat. Nam cùm in hoc artic. de Missa, Missam in se retineri, & summa reuerentia celebrari dicunt, certè Missam volunt esse credunt. Non autem volunt vtilem esse ex opere operato; Ergo ex opere operantis vim illius pendere existimant. At hæc hæresis est Donatistarum, quam nominatim articulo 8. damnauit Aug. Confessio. Vbi etiam asseruit: *Verbum, & Sacramenta, vtilia & efficacia esse ex institutione DEI, siue per bonos, siue per malos ministros exhibeantur.* Et hoc ipsum est, quod Theologi nostri per opus operatum intelligunt, & ab opere operantis distinguunt. Sed videō vnde Philippus occasionem arripuerit mentiendi, & calumniandi, quia videlicet S. Thomas in opusculo, de Sacramento altaris, capit. 1. docet: Corpus Domini semel oblatum in cruce pro debito originali, iugiter offerri in altari pro debitis quotidianis. At S. Thomas non dicit, in cruce pro solo debito originali oblatum Christi Corpus, immò etiam pro actualibus oblatum docet; 3. p. q. 1. art. 4. & q. 49. art. 1. ad 4. Id ergo in eo opusculo sibi voluit S. Thomas, quia peccatum originale semel dimissum nunquam repetitur, ideò ad illud expiandum non esse necessaria quotidiana sacrificia, sed sufficere sacrificium crucis semel peractum, & semel per Baptismum applicatum; At pro peccatis actualibus, quæ sæpius committuntur, instituta esse, præter Baptismum, quotidiana remedia, in quibus sacrificium altaris meritò numeratur. Non quòd statim peccatores iustificet, (vt aduersarij nos dicere mentiuntur;) sed quod iuuet ad placandum DEVM, & ab eo impetrandum, vt super peccatores clementer respiciat, eisque desiderium conuersionis inspiret, atque ad iustificationem quærendam, & obtinendam, disponat.

XIX. MENDACIVM.

PAG. 28. in eodem articulo. *Veteres, inquiunt, ante Gregorium, non faciunt mentionem priuatę Missæ.* Quod idem repetitur in Apologia pag. 225. Si per Missam priuatam intelligatur Missā, quæ priuato nomine fiat, siue ab vno tantum fiat, & vni soli prosit; Mendacium est, quod post Gregorium, eiusmodi Missæ in Ecclesia esse cœperint. Nulla est enim, nec vnquam fuit in Ecclesia Missa priuata; sed omnis Missa publica est, cùm omnis Missa fiat à sacerdote, vt publicus minister est, & pro communi & publica vtilitate totius Ecclesiæ. Si verò per Missam priuatam intelligant eam, quæ non fit in loco publico, vel ad quā

non

non conuenit populi multitudo, vel in qua non distribuitur populo Sacramentum; falsum est apud veteres non exstare memoriam eiusmodi Missarum, ante tempora Gregorij. Certè Augustinus Gregorium, ducentis ferè annis antecessit, & tamen lib 22. de Ciuit. Dei, capitul. 8. scribit hæc verba; Vir tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Cupedi appellatum, vbi cum afflictione animalium & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, Presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio, Deoque protinus miserante cessauit. Habes hic Missam in loco priuato, ab vno celebratam, sine distributione Eucharistiæ populo facta, & tamen vtilem, & Deo gratam, vt miraculum subsequens declarauit.

XX. MENDACIVM.

PAG. 29. in articulo de Confessione. *Antea*, inquiunt, *immodicè extollebantur satisfactiones, fidei verò & meriti Christi, ac iustitiæ fidei, nulla fiebat mentio.* Hoc mendacium refellunt omnes libri Catholicorum, in quibus & fides passim prædicatur, & virtus Sacramentorum, & ipsarum etiam satisfactionū, ad meritum Christi refertur. Nunc vnus locus sancti Thomæ sufficiet; 3. p. q. 62. art. 5. Christus inquit sanctus Thomas, liberauit nos à peccatis nostris, præcipuè per suam passionem, non solùm efficienter, & meritoriè, sed etiam satisfactoriè. Similiter etiam per suā passionem initiauit ritum Christianæ religionis, offerens seipsum oblationem, & hostiam Deo, vt dicitur ad Ephesios 5. Vnde manifestum est, quòd Sacramenta Ecclesiæ specialiter habent virtutem ex passione Christi, &c. Et infrà; Per fidem Christus habitat in nobis, vt dicitur ad Ephes. 3. & ideò virtus Christi copulatur nobis per fidem, &c. Mentitur ergo qui dicit, ante hæc tempora nullam factam esse in Ecclesia fidei & meriti Christi mentionem.

XXI. MENDACIVM.

PAG. 34. in articulo de votis monasticis. *Augustini, inquiunt, tempore Monasteria erant libera collegia, postea corrupta disciplina, vbique addita sunt vota, vt tanquam excogitato carcere, disciplina restitueretur.*

Mendacium est hoc sanè dignissimum, cui non solùm octo millia Lutheranorum subscriberent; sed etiam tot illustres ciuitates, totque illustrissimi Principes, suffragium suum adiungerent. Quid enim? An non vixit August. tempore Augustini? Is igitur scribens in Psalm. 75. ita loquutus est: Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli qui sunt in Monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum; & illi qui ibi non sunt, ad Deum nō pertinent. Respondetur ei, sed illi non vouerunt, tu vouisti. Et in Psal. 99. de Monachis apostatis loquens: Dum non perseuerauerit, inquit, implere quod Vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi. Sed fortè non sufficit vnus: Nam in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. S. Ioan. Chrysost. qui ætate Augustini ita vixit, vt etiam ante Augustinum mortuus sit, in epist. 6. quæ est ad Theodorum, qui deserto Monasterio vxorem ducere voluerat (vt hoc tempore passim faciunt, qui ab Ecclesia ad Lutheranos deficiunt) Honorabiles, inquit, nuptiæ, sed tetiam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum; quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c. At cur obsecro, nuptiæ Monachorum, adulterijs sunt peiores, si nullis votis tenentur? S. Hieronymus, & ipse Augustino senior, in epistola ad Sabinū. Moris est, inquit, in Ægypti & Syriæ Monasterijs, vt tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo vouerint, & seculo renunciātes, oēs delicias seculi conculcarint, crinē Monasteriorū matrib. offerant desecandū. S. Epiphanius scribens contra hæresim sexagesimam primam. Tradiderunt, inquit, sancti Apostoli, peccatum esse, post decretā virginitatem, ad nuptias cōuerti. S. Basilius, qui nominatis aliquanto Patribus vetustior fuit, in proœmio Monasticarum constitutionum. Itaque inquit, qui à mundi vinculis liber esse cupit, nuptias veluti pedicas quasdam fugit, his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, vt neque facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias. Et infrà, cap. 22. Constitut. meminit voti Obedientiæ. & cap. vltimo, voti Paupertatis. Idem in libro de virginitate, parum à medio: Cùm, inquit, Domino uirginitatem professæ sint, carnali postmodum uoluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto cōiugij nomine obtegere cupiunt. Hæc dicta putentur Catharinæ coniugi Lutheri, ipsi autem Luthero conuenit, quòd paulò antè habet: Horrendo inquit Basilius, sacrilegio Christi sponsæ adulter efficitur. Denique idem Basil. in epistola ultima, quæ est ad uirginem lapsam. Et quia, inquit, impius in profundum collapsus, mala de cetero contemnit, etiam ipsa abnegas ad uerum sponsum pacta, neque esse uirgo, neque unquam promisisse clamans. Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo, & Angelis, & hominibus, &c.

XXII. MENDACIVM.

IBIDEM sic aiunt. *Docebant vota paria esse baptismo; docebant se hoc vitæ genere mereri remissionem peccatorū & iustificationē coram Deo.* Et infrà: *Ita persuadebant vitam monasticam esse meliorem baptismo.* Et addit Philippus in Apologia, pag. 250. *docebant, applicata alijs, alios saluare.* At quis Catholicorum vnquam ita docuit? Dicimus quidem opera religionis, id est, castè uiuere, nihil proprij possidere, obedire maioribus, opera esse bona, & meritoria uitæ æternæ, si à iustis fiant, & cōducere, ad satisfaciendū ꝓ peccatis, sicut cetera omnia opera bona: at mereri iustificationē illā, qua ex impijs efficimur iusti, nullus Catholicorum docet. Scimus enim non ex operibus iustitiæ,

quæ

Nullos patiuntur in Ecclesia idoneos doctores. Et pag. 212. *Nunc hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant isti nihili homines.* Et infrà, de grauissimis Theologis ait: *Quasi verò Ecclesiam valdè ornet ista publica infamia flagitiosarum, ac prodigiosarum libidinum, quæ flagrant apud illos sanctos Patres, qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt; ac pleraque ne verecundè quidem nominari queunt, quæ isti summa licentia faciunt.* Et pag. 220. *Illi Sardanapali consultò abutuntur prætextu religionis.* Et pag. 222. *Videtis,* inquit, *extremam impudentiam istorum nebulonum, &c.* Sanè prædicanda moderatio est, senes grauissimos, doctissimosque Theologos, nunc asinos, nunc nebulones, nunc Sardanapalos, nunc homines nihili appellari, & sic appellari ab eo, qui vix Grammaticam benè teneat.

XXVI. MENDACIVM.

PAG. 59. in Apologia articulo 2. *Ad eundem modum,* (inquit Philippus,) *loquitur & Augustinus qui ait; Peccatum in baptismo remittitur, non vt non sit, sed vt non imputetur. Hic palam fatetur esse, hoc est, manere peccatum, tametsi non imputetur. Et hæc sententia, adeò placuit posterioribus, vt recitata sit & in decretis.*

Mirum profectò est, tantopere placere quibusdam mendacia, vt ab eis auelli nulla ratione possint. Scripserat hoc idem Lutherus in assertione articuli 2. & ostensum illi fuit ab Episcopo Roffensi, nusquam dicere Augustinum, peccatum manere, & non imputari, sed concupiscentiam manere, & non imputari in peccatum, sicut verè non est peccatum. Hęc enim verba sunt Augustini: quæ corruptè citantur à Lutheranis, libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite 25. Si quæritur quomodo ista concupiscentia maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum? Respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in Baptismo, non vt non sit, sed in peccatum non imputetur. Lib. quoque 6. in Iulianum cap. 8. non dicit Aug. peccatum actu manere, reatu transire. Nec enim tam stupidus erat Aug. vt non intelligeret, ista non cohærere, peccatum actu manere, & non manere reatu; cùm ipse idem Aug. peccatum per reatum definere soleat. Et ibid. lib. 1. de nuptijs & concup. cap. 25. Cùm dicit, hoc est non habere peccatum, reum non esse peccati. Qui etiam passim asserit, concupiscentiam remanentem malum quoddam, & infirmitatem esse, nō autem peccatum. Tractatu 41. in Ioannem: Nunquid inquit, quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Et lib. 6. contra Iulianum, cap. 5. Omni peccato carent iustificati, sed non omni malo. Quid quod ipse etiam Philippus in colloquio VVuormatiensi, (vt Ioan. Cochlæus testatur in discussione Confessionis Augustanæ, articulo 2.) ingenuè fassus est, malè hunc locū ex Augustino esse citatum, cùm id ei Ioan. Eckius obiecisset. Quid? quod multi nostrorum sæpius iam de hoc errore Lutheranos admonuerunt? Cùm igitur mendacium toties patefactum & refutatum, in libro Concordię, cui octo millia hominum subscripserunt, adhuc inueniatur: vnum è duobus necessarium est, aut hoc mendacium à sedecim millibus oculorum deprehendi non potuisse, aut voluisse aduersarios, etiam

A cum mendacijs Concordiam facere. Adde quod in decreto etiam Gratiani, dist. 4. de consecratione, can. Per Baptismum; non habetur peccatum manere (vt Philippus mentitur) sed concupiscentiam.

XXVII. MENDACIVM.

PAG. 62. in Apologia pro articulo 4. sic ait Philippus. *Damnant auctores confutationis Confessionis Augustanæ, quod affirmamus, homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum iustificari.* At mendacium est. Non enim auctores Confessionis damnant, quod fide dicamur iustificari, sed quod fide sola. Illa enim confutatio, de qua Phi-
B lippus loquitur, exstat in harmonia Confessionis Augustanæ, edita ab Andrea Fabritio Leodio, & in ea sic legimus, art. 5. Quod fidei mentionem hic faciunt, eatenus approbatur, quatenus de fide non sola, vt aliqui malè docent, sed quę per dilectionem operatur, vt Apostolus rectè docet, ad Gal. 5. intelligatur, hæc ibi.

XXVIII. MENDACIVM.

IBIDEM. *Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres, elegerunt certum vitæ genus, &c.* Vel ex animo Philippus loquitur,
C cum sanctos vocat, Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum, vel aliud sentit, aliud dicit. Si loquitur ex animo, destruit totam Confessionem Augustanam, & vniuersum prorsus Lutheranismum. Constat enim hos quatuor Patres Monachos fuisse, & Patres Monachorum, & omnes certum vestimenti genus excogitasse, cucullos gestasse, à certis cibis abstinuisse, vota continentiæ perpetuæ, & paupertatis, ac obedientiæ coluisse, atque alijs commendasse. Item Antonium certum est in solitudinem se contulisse, & omnia ciuilia officia deseruisse. Bernardum & Dominicum Missam assiduè dixisse, Papæ Romano adhæsisse, atque adeò Papistas supra modum fuis-
D se: Franciscum denique nemo ignorat, in suo testamento fidem Romanæ Ecclesiæ commendasse; ac imperasse, vt si quis ex suis à fide Romanæ Ecclesiæ aberraret, is diligentissimè custoditus, in manus iudicum traderetur. Si verò aliud loquitur, aliud sentit, illius imitator, & filius est, qui mendax fuit ab initio, immo & qui pater mendacij, ab ipsa veritate nominatur.

XXIX. MENDACIVM.

PAG. 105. in Apologia. *Aduersarij,* inquit Philippus, *docent homines iustificari, dilectione & operibus; de fide, qua apprehendimus propi-*
E *tiatorem Christum, nihil dicunt: immò hanc fidem improbant, neq; improbant tantùm sententijs, aut scriptis, sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia delere.* Iam sæpe diximus, veram fidem in Christum nos maximè requirere in negocio iustificationis; & propterea mentiri Philippum, cùm ait, nos de fide aut nihil dicere, aut fidem oppugnare. Specialem tamen illam fidem Lutheranorum, superbam, atque arrogantem, quæ sola vult iustificare, nec patitur comites, quos illi DEVS assignauit, meritò reijcimus,

& deletam funditus, atque exterminatam optamos, quandoquidem & ipsa delet atque exterminat orationem, Sacramenta, opera bona, & quidquid DEVS ad salutem hominum instituit. Nam si quis nō orat ex fide, malè orat, & DEVM irritat potius, quàm placat, vt aduersarij etiam fatentur. Debet igitur fides orationem præcedere; at vbi est fides, ibi continuò est iustificatio; & certus est Lutheranus ex fide, sibi remissa esse peccata; neque potest ea de re sine grauissimo scelere dubitare; Ergo non potest orare ac dicere; Dimitte nobis debita nostra, vel cum publicano; DEVS propitius esto mihi peccatori; Sed cum Pharisæo dicendum illi est; Domine, gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines. Quomodo enim petere audebit, quod certò scit ex fide, se iam esse consecutum? Pari ratione sine fide Sacramenta non prosunt, sed obsunt; at fides vbi adest, mox iustificat; quorsum igitur Baptismus post fidem adhibetur? Niniuitæ quoque perdiderunt ieiunium illud suum tam laboriosum. Nam si absque fide ieiunarunt, nihil eis profuit; si fide præcedente, iam DEVS ante ieiunium placatus erat. Multa hic dici possent, sed caussa ista vsque ad fastidium iam à multis tractata est.

XXX. MENDACIVM.

PAG. 112. in Apologia. *Planè, (inquit Philippus) surdi sunt aduersarij, toties iam dictum est, legē sine Christo prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illi vbique, excluso Christo, docent mereri iustificationem, opera legis.* Mentiris, Philippe, & tam impudēter, vt mirum sit, si quem inueneris, qui tibi credat. Profer saltem vnum ex Theologis nostris, qui doceat, opera sine Christo mereri iustificationem. Certè ipsa confutatio Catholica, aduersus quàm potissimum Apologiam scribis, ita loquitur articulo 4. Attamen omnes Catholici fatentur, opera nostra ex se nullius esse meriti. Vide suprà, mendacio XX.

XXXI. MENDACIVM.

PAG. 124 In Apologia, articulo 6. sic ait Philip. *Nec offendat quenquam, quod sib Ecclesiæ nomen vēdicant. Nam Ecclesia Christi apud hos est, q Euangelium Christi rectè docent: non apud illos, qui prauas opiniones contra Euangelium defendunt.* Et passim in hac Apologia negat Philippus, apud nos esse Ecclesiam. At hoc falsum esse, ex eadem Apologia conuinci potest. Nam pag. sequenti, id est, 125. dicit Philippus; *Antichristum sedere in templo DEI*, id est, ipse exponit, *in Ecclesia dominari et gerere officia.* Et pag. 130. dicit; *Papam esse Antichristum*. Si ergo Papa tanquam Antichristus in Ecclesia dominatur, & gerit officia, & tamen non dominatur nec gerit officia inter Lutheranos, sed inter Papistas: Ergo non Luthereani, sed Papistæ sunt Ecclesia. Et præterea pag. 122. Philippus agnoscit aliquam offensionem, *eo quod schisma fecerit, & se cum suis diuulserit, ab illis, qui existimantur ordinarij Episcopi*; & addit, *se concordiam summo studio concupiuisse*; quod & alibi sæpe repetit. At si apud nos non est Ecclesia, sed regnum Antichristi, & ipsi Episcopi membra sunt Antichristi, certè non est crimen, à nobis & Episcopis nostris dissidere; sed è contrario potius crimen grauissimum est, cum Antichristo velle concordare. Concordet igitur secum liber Concordiæ, & aut apud nos Ecclesiam esse fateatur, aut non dicat Antichristum in Ecclesia magistratum gerere, neque nobiscum Concordiam desideret.

XXXII. MENDACIVM.

PAG. 129. in Apologia. *Manifestus, (inquit Philippus) error est, quòd docent aduersarij, mereri homines remissionem peccatorum dilectione erga DEVM, ante gratiam.* At profectò ne somniauit quidem vnquam vllus Catholicorum, quod hic nobis obijcitur, & in confutatione Catholica passim repetitur, opera sine gratia nihil valere.

XXXIII. MENDACIVM.

IBidē. *Quid opus erit fide, si Sacramēta ex opere operato, sine bono motu vtentis iustificant?* At nullus Catholicorum dixit vel scripsit vnquam, in adultis non requiri cum Sacramentis motum internum fidei, displicentiæ, vel contritionis, &c. Et nos suprà, Mendacio XX. adduximus sanctum Thomam, asserentem, applicari Christi meritum hominibus per fidem, in Sacramentis,

XXXIV. MENDACIVM.

PAG. 129. in Apologia, sic ait Philippus. *Sed fortasse aduersarij sic postulāt, definiri Ecclesiam quod sit Monarchia externa, suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem ἀνυπεύθυνον de qua nemini liceat disputare, aut iudicare, cōdēdi articulos fidei, abolēdi Scripturas, quas velit instituendi cultus & sacrificia, &c.* Et ibidē: *Atque hæc definitio non Ecclesiæ Christi, sed Regni Pontificij, habet auctores non solùm Canonistas, sed etiam Danielem, cap. 11.*

Profer igitur vnum Canonistam, qui dicat Pontificem Romanum posse Scripturas abolere, instituere sacrifica, & similia facere, & cùm nō potueris, scito, te & esse & haberi mendacem. At nos facilè possumus ostendere, Lutherum vestrum id sibi auctoritatis arrogasse, vt aboleret plurimos sacrosanctæ Scripturæ libros, vt Machabæorum volumina, Epistolam Iacobi, Epistolam ad Hebræos, & alia quædam. Item, vt conderet nouum articulum, quo videlicet quisque ex fidē credere teneatur se esse iustum, licet in omni bono opere peccet. Quod verò ex Daniele adducitur, ad demonstrandum Romanum Pontificem esse Antichristum, non in Pontificem, sed in Lutherum aptissimè quadrat. In eo enim loco Daniel Antichristo tribuit, non instituere sacrificia, quod vos Papæ tribuitis, sed tollere iuge sacrificium, quod Lutherus totis viribus facere conatus est. Addit ibidem Daniel, Antichristum contra omnes Deos pugnaturum; At Pontifex Romanus, vt vos quidē putatis, Deos innumerabiles colit, omnes videlicet Sanctos, & Sanctas, qui cum Christo regnant, cùm è contrario Lutherus aduersus omnes Sanctos bellum gerat.

XXXV. MENDACIVM.

PAG. 130. in Apologia, articulo de Ecclesia sic de Romanis Pontificibus loquitur Philippus. *Quotus quisque curat Euangelium, aut indicat dignum lectione? Multi etiam palàm irrident religiones omnes.* At cur tam insignis criminis nullum testem citas, nisi quia non crimen Pontificum, sed tuum mendacium, tua blasphemia est? certè Innocentius III. ex illis est, quos non probaris, & tamen exstant sermones eius, exstant epistolæ, exstant alia opera plena sacris testimonijs. Quod idem de multis alijs dici posset vt omittam, quod semper Pontifices sacra fecerunt, vbi leguntur Euangelia non Latinè solùm, sed etiam Græcè.

XXXVI. MENDACIVM.

PAG. 136. in Apologia, articulo 10. sic mentitur Philippus. *Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur nos sentire, quod in Cœna Domini verè, & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur, pane & vino, his qui Sacramentum accipiunt.* At bone Philippe in articulo 10. Confessionis, quem nostri receperunt, nulla facta est mentio, panis & vini manentis cum corpore, & sanguine Christi; Hic enim est articulus decimus. De Cœna Domini docent, quod corpus & sanguis Christi, verè adsint, & distribuantur vescentibus in Cœna Domini. In Germanico autem exemplari additum erat, sub specie panis & vini. Tantum verò abest, vt Catholici tunc receperint talem articulum, de pane manente cum corpore Domini, vt expresse monuerint, recipiendum esse decretum Generalis Concilij de transubstantiatione panis in corpus, & vini in sanguinem Domini.

XXXVII. MENDACIVM.

PAG. 140. in Apologia, artic. 11. *Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole Cõstitutionũ, Glossarũ, Summarum, Cõfessionaliũ: nusquã ibi Christus legitur.* Si de fide loqueris, quòd sola iustificet, & certos absolutè reddat remissa esse peccata, non mireris, si ea fides non inueniatur in Glossis & Summis; nam cùm illæ fierent, ista nondum erat nata. At de fide vera in Christum & de ipso Christo, nihil in tot libris legi, mendacium est nimis crassum. Certè sanctus Antoninus, qui inter Summistas non postremum locum tenet, tam de fide, quàm de Christo fusissimè differit. Nec vlli alij de hisce rebus siluerunt.

XXXVIII. MENDACIVM

PAG. 140. in Apologia, art. 12. sic Philippus loquitur. *Quid hic Carole, Cæsar inuictissime, faciemus? Hæc est propria vox Euangelij, quòd fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem Euangelij damnant isti scriptores confutationis.* Sed non ita est, Philippe; non enim cõfutatio vsquam negat, nos fide consequi remissionem peccatorum; sed negat nos sola fide consequi remissionem peccatorum: quod &

A Euangelium passim negat, cùm & Sacramentis, & dilectioni, & pœnitentiæ tribuat remissionem peccatorum.

XXXIX. MENDACIVM.

Sed Sexies Geminatum.

PAG. 143. in Apologia, articulo 12. numerantur hæc dogmata, tanquam sint Catholicorum Theologorum. *Quod per bona opera extra gratiam facta, mereamur ex pacto diuino gratiam. Quod per attritionem mereamur gratiam. Quod ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat. Quod per contri*-B *tionem, non fide in Christum consequamur remissionem peccatorum. Quod potestas clauium valeat ad remissionem peccatorum, non coram* DEO, *sed coram Ecclesia. Quod susceptio Sacramenti pœnitentiæ, ex opere operato, sine bono motu vtẽtis, hoc est, sine fide in Christũ, conferat gratiam.* At hæc omnia non nostra dogmata, sed Philippi mendacia sunt. Nec dubium quin subscriberent contra ista dogmata, non octo millia, sed plusquam octingenta millia Catholicorum, vt iam periculum sit, ne sussurentur aduersarij Cretensibus illud Encomium Apostolicum, Cretenses semper mendaces.

C XL. MENDACIVM.

PAG. 163. in Apologia, art. 12. de satisfactione loquens Philippus, sic ait. *Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Lombardus quidem, de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones, nec animaduerterunt, illa spectacula instituta esse, tũ exempli caussa, tum ad probãdo hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam. Ideò superstitiosè finxerunt eas, non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum* DEVM *valere.* Et pag. 164. *Adhuc Lombardi tempore* D *ignota erat (satisfactio.)* Et pag. 175. *Quod Patres mentionem faciant satisfactionis, quòd Concilia fecerant canones, diximus suprà, disciplinam Ecclesiasticam fuisse exempli caussa constitutam; nec sentiebant, hanc disciplinam necessariam esse, vel ad culpæ, vel ad pœnæ remissionem.*

Hoc esse mendacium, vel vnus Cyprianus abundè declarabit. Is enim auctor, & sanctus, & antiquus, & doctissimus fuit. Nam de sanctitate, martyrium; de doctrina, volumina quæ reliquit, de antiquitate, historiæ omnes testimonium præbent: certè plus quàm octingentis annis, Petro Lombardo vetustior est Cyprianus. Is igitur in Sermone, qui est de lapsis, prope finem, ita loquitur. Qui autem pœnitentiam criminis E tollunt, satisfactionis viam claudunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Vos verò fratres dilectissimi, quorum timor in DEVM pronus est, & in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est; pœnitentes ac dolentes peccata vestra perspicite, grauissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiã Domini, nec tamen iã veniam vindicantes. DEVS quantũ Patris pietate indulgens semper

& bonus est, tantùm iudicis maiestate metuendus est. Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit. Putásne tu Dominum citò posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putas facilè eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensiùs, & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamẽtationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hic iam velle vestitum, post diaboli cibum, malle ieiunium. Et infrà: Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit. Et infrà: Peniteuti, operanti, roganti, potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint sacerdotes: vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam, iusta deprecatione placauerit; dat ille & arma rursum, quibus victus armetur. Et infrà Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contristauerat nuper, lętam faciet Ecclesiam; nec iam solùm Dei veniam
1 merebitur, sed coronam. Hæc ille. Habes hic in-
2 primis ter nomen satisfactionis. Habes deinde, il-
lam consistere in operibus, luctu, cinere, cilicio, ie-
3 iunio, eleemosynis, precibus. Habes tertiò, hæc
non tantùm expedire, sed necessaria etiam esse; orare
oportet, inquit Cyprianus, & impensius rogare, &c.
4 Habes quartò, his operibus DEVM placari; nam &
hoc aliquoties repetitum est, & proinde non ad solã
disciplinam externam, & politicam satisfactionem
5 pertinere. Habes quintò in vltimis verbis, per eius-
modi opera non solùm nos veniam, sed etiam coronã
6 promereri. Habes sextò, non sufficere fidem solam,
7 quando tam multa alia necessaria sunt. Habes septi
mò, non debere nos continuò veniam vindicare, etiã-
si iam cœperimus non solùm credere, sed etiam time-
8 re & dolere. Habes postremò, sic sub Apostolis fidem
viguisse; & propterea mendacium esse Philippi, quòd
ista sint noua, & inaudita ante tempora Petri Lombardi.

XLI. MENDACIVM.

PAG. 180. in Apologia, articul. 13. *Hic damnamus* (inquit Philippus) *totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docet, quòd Sacramenta non ponenti obicem conferant gratiam, ex opere operato, sine bono motu vtentis. Hæc simpliciter Iudaica opinio est, sentire quòd per cærimoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide; & tamen hæc impia & perniciosa opinio, magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio.* Hęc ille. Ex ore tuo te iudico serue nequam, Nonne tu dixisti suprà, pag. 154 & 155. *Scholasticos cùm de Sacramento pœnitentiæ disputant, requirere contritionem vel attritionem*; & quid aliud est tam contritio, quàm attritio, nisi motus cordis? Deinde in ipsa confutatione, articulo 12. vt etiam in omnibus libris Scholasticorum, oonne passim inculcatur, tres esse partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem, & satisfactionem? Et certè contritio, si sine fide, spe, & dilectione, id est: sine tribus cordis motibus esse non potest.

XLII. MENDACIVM.

PAG. 184. in Apologia, articulo 15. *At isti* (inquit Philippus) *sentiunt DEVM esse placatum, propitium, propter traditiones, non propter Christum.*

XLIII. MENDACIVM.

PAG. 186. in Apologia, articulo 15. sic rursum mentitur Philippus. *Docent*, inquit, *quòd non propter Christum gratis iustificemur per fidem, sed per tales cultus.* Hæc & similia non egent confutatione cùm nec aduersarius vllum pro se testem adducat. Et contra eum omnes scholæ, omnia templa, omnes libri Catholicorum testentur.

XLIV. MENDACIVM.

Et Quidem Tergeminum.

PAG. 186. in Apologia, articulo 15. *Has caussas habebant Patres* (inquit Philippus) *rituum seruandorum, vt apertè testatur Epiphan. in disputatione contra Encratitas, quod genus simile fuit Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalitia, quæ sibi certas traditiones imponebant, abstinebant à vino, & in ipsa Cœna Domini, nullis carnibus vescebantur, ne piscium quidem, quæ in re fratres Domini longè superabant; à coniugio verò vel maximè abhorrebant.* Et infrà: *Has obseruationes fingebant esse cultum DEI, & iustitiam, propter quam DEO accepti essent, quæ placarent iram DEI: hanc opinionem improbat Epiphanius.* Hîc tria sunt apertissima mendacia. Primum, quòd Monachi nostri similes sint Encratitis, dum abstinent à vino, à carnibus, à coniugio. Nam Encratitæ abstinebant, vt à rebus natura sua immundis, & quæ nulli omnino hominum licitæ essent; & hoc damnat Epiphanius. Sic enim scribit hære. 47. quæ est Encratitarum; Nuptias palam Diaboli esse decernunt, animata verò abominantes interdicunt. Et infrà. Vtuntur & ipsi mysterijs, per aquam; vino verò omnino non vtuntur, Diabolicum esse dicentes, & bibentes ac vtentes iniquos esse ac peccatores. At quis vnquam Monachorum Catholicorum, nuptias, Diaboli esse dixit, & non potius vt à DEO institutas in cõiugatis Catholicis honorauit? Quis animatas res abominans interdixit? quis vinum Diabolicum asseruit? quis illud bibentes iniquos iudicauit? Quis non saltem inter mysteria illo vsus est? Quod verò etiam tempore Epiphanij, Catholici Monachi, ad alios bonos fines, à coniugio abstinerent, & quidam eorum à vino, quidam à carnibus, suprà ostendimus, ex compendiaria doctrina eiusdem Epiphanij. Alterum mendacium est, quòd Encratitæ abstinerent à coniu- II
gio, carnibus & vino, propter cultum DEI, existimantes se eo modo DEVM placaturos. Nam non meminit Epiphanius eo loco huius finis, id est.

est, cultus Dei; & clarissimè dicit, eos abstinere solitos, non continentiæ gratia, sed propter timorem, & imaginationem, vt ne condemnarentur propter animatorum esum. Itaque non abstinebant, vt Devm placarent, sed ne magis irritarent, cum crederent, res illas immundas esse, & contaminare eos, qui illis vterentur. III. Tertium mēdacium est, quòd Epiphanius improbet hanc opinionem; quòd abstinentia à coniugio, carnibus & vino, sit vtilis ad colendum Deum. Nam neque hoc loco talis improbatio cernitur, & alibi apertissimè habetur approbatio. Sic enim Epiphanius scribit hære. 48. quæ est Montanistarum; Pleræque enim sectarum matrimonium contrahere prohibent, & à cibis abstinere præcipiunt, non honestæ vitæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia & præmiorum ac coronarum; sed abominabilia ea, quæ à Deo facta sunt, putantes. At verò sancta Ecclesia, & virginitatem glorificat, & solitudinem, ac castitatem laudat, & nuptias pudicas honorat, & suscipit: Scortationem verò & adulterium, ac petulantiam interdicit. Et infrà: Etenim cum moderatione quadam, Devs, verbum in Euangelio dixit; Si vis perfectus esse; misericordiam exhibeas hominum formationi ac debilitati. Et gaudet quidem his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitaté ac castitatem, & continentiam exercere deligunt. Verum vnas nuptias honorat, etiamsi maximè sacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiam nuptijs se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit: velut etiam Apostoli ipsius, Ecclesiasticam sacerdotij regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Quid hic dicis, Philippe? Nonne audis ab Epiphanio continentiam ab vxore, à vino & carnibus debere suscipi, gratia maioris virtutis & præmiorum ac coronarum? Item virginitatem cultum esse à Deo approbatum, & illi gratissimum? Denique sacerdotum continentiam, etiam ab vna vxore, sancitam ab Apostolis fuisse?

XLV. MENDACIVM.

PAG. 188. in Apologia, articulo 15. *Exstant* (inquit Philippus) *immensi libri, immò bibliothecæ totæ, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus suæ cuiusque vocationis continentes, sed tantùm colligentes traditiones.* Si tu omnes bibliothecas adijsti, & omnes libros legisti, cur non indicas nobis, vel vnum auctorem Ecclesiasticum, qui de Christo & fide non loquatur?

XLVI. MENDACIVM.

PAG. 190. in Apologia, articulo 15. *Apud aduersarios* (inquit Philippus) *nulla prorsus est κατήχησις puerorum.* Quàm impudens hoc mendacium sit testantur innumerabiles Catechismi, qui à nostris editi sunt, nec vnquam defuit in Ecclesia puerilis institutio; sed stultum est respondere homini nihil probanti, & ad mentiendum proiectissimo.

A

XLVII. MENDACIVM.

PAG. 194. in Apologia. articulo 16. *Vanissimum est* (inquit Philippus) *quòd sit perfectio Christiana, non tenere proprium.* Et infrà: *Sed Monachi illam externam hypocrisim offuderunt oculis hominum, ne videri posset, in quibus rebus sit vera perfectio: quibus laudibus vexerunt communionem rerum, quasi Euangelicam? At hæ laudes plurimum habent periculi, præsertim cùm longè dissentiant à Scripturis.* Bene autem Philippus fecisset, si ad probandum, laudes vitæ communis dissentire à Scripturis, attulisset in medium verba illa B. Lucæ; (solet enim ipse plerumque, vt est insignis
B Dialecticus, ita connectere argumenta) Multitudinis autem credentium, erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorū q̄ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et paulò pòst: Et gratia magna erat in omnibus illis, neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Act. 4. Potuisset quoque Augustini commentarium adijcere, vt magis communiret sententiam suam. Is enim in sermone 1. de Communi clericorum vita, sic habet: Ecce dico, audite; Qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ
C laudatur in actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Et infrà: Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere, Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Ac breuiter, si quis legat duos illos Augustini sermones, mirum si non videat Philippi vanitatem.

XLVIII. MENDACIVM.

PAG. 195. in Apologia, art. 18. *Sed quid interest,* (inquit Philippus) *inter Pelagianos, & aduersarios nostros? cùm vtrique sentiant homines sine Spiritu sancto posse Deum diligere, & præcepta Dei facere, quo*
D *ad substantiam actuum, mereri gratiam ac iustificationem operibus, quæ ratio per se efficit sine Spiritu sancto?* Vis audire, quantum intersit inter nos & Pelagianos? quantum inter Catholicos & hæreticos. Neque Pelagianus error est, posse hominem aliqua præcepta, & aliquando facere quoad substantiam actuum, solis naturæ viribus, id est, sine speciali auxilio gratiæ Dei. Nam hoc idem & tu doces; nisi tecum fortasse pugnas, in eadem pagina. Hæc enim sunt verba tua. *Habet humana voluntas libertatē in operibus, & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit: potest aliquo modo efficere iustitiam ciuilem, seu iustitiam operum, potest loqui de Deo, exhibere Deo certum cultum externo opere, obedire magistratibus, parentibus in opere externo*
E *eligendo, potest continere manus à cæde, ab adulterio, à furto.* Hæc tua, etiam nostra sunt: Et hoc vocamus implere quædam præcepta, quoad substantiam actuum. Porro diligere Deum super omnia sine Spiritu S. tribuit homini fortasse vnus aut alter Scholasticorum, sed grauiores repugnant, vt S. Thomas, S. Bonauentura, & alij. Quod autem opera sine Spiritu S. facta mereantur gratiam & iustificationem, nullus Theologorum docet, tuum est mendacium, tua calumnia.

XLIX. MENDACIVM.

PAG. 198. in Apologia, articulo 20. *Non est ferenda* (inquit Philippus) *blasphemia, tribuere honorem Christi nostris operibus. Nihil pudet iam istos Theologos, si talem sententiam in Ecclesia audent ferre.* At, bone vir, non id habet confutatio Theologorum, quod tu reprehendis. Nec enim vsquam dicunt Theologi illi, opera sine Christo mereri remissionem peccatorum. Sed negant, quod vos docetis, opera nostra, licet ex fide, licet ex gratia, licet ex Christi meritis prodeant, nihil tamen mereri. Itaque cùm confutatio dicit, opera nostra mereri remissionem peccatorum, hunc hêt sensum, qđ opera pęnitētię cum fide, & auxilio DEI facta, mereantur ex congruo, siue per modum dispositionis, culpæ remissionem, quam esse vocem Scripturarum & Patrum, suprà docuimus Mendacio VIII. Opera verò hominis iustificati, facta ex gratia, per Christi meritum nobis infusa, mereantur ex condigno remissionem pœnæ, quæ interdum relinquitur, culpa dimissa. Nam, vt ait August. Tractat. 124. in Ioan. Productior est pœna, quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Nec solùm pœnæ remissionem, sed & coronam gloriæ mereri nostras satisfactiones, paulò antè ex Cypriano audiuimus, in serm. de lapsis, in postremis verbis.

L. MENDACIVM.

PAG. 200. in Apologia, art. 21. *Nec vident isti Asini,* (inquit humanissimus Philippus) *apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam exstare syllabam de innocatione. Loquitur de honoribus Sanctorum, non de innocatione.* At quænam est ista consequentia; Loquitur Hieronymus de honoribus Sanctorum; Ergo non de inuocatione? Videlicet inuocatio non est honor, sed ignominia. Et idcirco nullum præter Christum, inuocari vultis, ne decus Christo proprium, cum alijs communicetur. Audi igitur; Vigilantius nolebat Sanctos honorari; & quoniam non ignorabat, præcipuum Sanctorum honorum, esse ipsorum inuocationem, duabus rationibus ostendit, non eos debere ab hominibus inuocari, tum, quia abditis receptaculis inclusi, non possent vbi vellent esse præsentes, & se inuocātibus per se opem ferre; tum etiam, quia nec posset vllus post mortem, pro alio apud DEVM aliquid impetrare, & proinde superuacanea esset inuocatio. Vtramque rationem Hieronymus refellit. Ais, inquit, vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram DEI, animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis (vbi videlicet à fidelibus præcipuè inuocantur) & vbi voluerint adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, vt non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaque custodia recludantur. Tu DEO leges pones? Tu Apostolis vincola inijcies, &c. Et infrà: Dicit, inquit, quod dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudiēda oratio. Si Apostoli, & Martyres adhuc in corpore cōstituti, possunt orare pro ceteris; quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Cùm ergo Hieronymus Vigilantij argumenta refellat, quibus ille Sanctorum honoribus inuidens, inuocationem eorum oppugnabat, verè stupidi, ac ferme asini essemus, si non inde colligeremus, inuocationem Sanctorum à Hieronymo approbari.

LI. MENDACIVM.

PAG. 200. in Apologia, articulo 21. *Neque reliqui veteres scriptores* (inquit Philippus) *ante Gregorium fecerunt mentionem inuocationis.* Non te pudet tantum Magistrum in Israel, aut nihil in veteribus legisse, aut tam impudenter mentiri? Proferam igitur viginti quatuor Patres, Gregorio antiquiores, qui instar viginti quatuor seniorum de Apocalypsi testimonium dicant pro inuocatione Sanctorum. Vide Dionys. Areopag. lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 6. Iren. libro 5. Euseb. libro 13. de præpar. Euangel. c. 7. Athan. Serm. in Euangelium de S. Deipara. Basilium oratione in quadraginta Martyres; item in Psal. 33. Nazianzenum oratione in Cyprianum; item in Athanasium. Nyssenum oratione in S. Theodorum. Cyrillum Catechesi 5. Mystagogica. Ephrem Serm. de laudib. Martyrū. Chrys. hom. 66. ad populum Antiochenū. Itē hom. 43. in Genesin; hom. 8. in Matthæū homil. 5. in priorem ad Thessalonicenses. Theodoretum lib. 8. de curandis Græcorum affectionibus. Et in historia religiosa, ad finem singularum vitarum. Hilarium in Psal. 124 & in Psalm. 129. Ambrosium lib. 10. in Lucam, cap. 21. Et in lib. de viduis. Hieron. in Epitaphio Paulæ. Ruffinum lib. 2. histor. Eccles. cap. 33. Prudentium in Hymno de sancto Cassiano; item de sancto Hippolyto; item de sancto Laurentio. Paulinum Nolensem, Epist. 12. ad Seuerum. Gaudentium Brixiensem, tractatu in dedicatione Basilic. Concilij Sanctorum. Seuerum Sulpitium, Epist. ad Aurelium Diaconum, & Epist. ad Bassulam Socrum. Maximum Taurinensem, Serm. de sancta Agnete. Aug. libro de cura pro mortuis cap. 4. & Serm. 17. de verbis Apostoli. Leonem primum, Serm. 5. de Epiphania. Victorem Vticensem, lib. 3. de persecutiōne V. Vandalica. Fulgentium Ruspensem, Sermon. de laudibus beatæ MARIAE. His accedit Concilium Chalcedonense, 630. Patrum, & alia quæ suprà citauimus, Mendacio X.

LII. MENDACIVM.

PAG. 201. in Apologia, art. 21. *Triplex honos* (inquit) *probandus est. Primus est gratiarum actio. Secundus confirmatio fidei nostræ. Tertius imitatio fidei & ceterarum virtutum. Hos veros honores non requirunt aduersarij.* At vbi legisti, vel à quo audiuisti, nos non requirere hos honores?

LIII. MENDACIVM.

PAG. 220. in Apologia, pro coniugio sacerdotum. *Vituperabant Monachi,* (inquit) *coniugium, tanquam vitæ genus, quod vix vnquam DEO placeret, aut certè non placeret, nisi propter procreationem.* At omnes Monachi, qui commentaria in Magistrum scripserunt, agnoscunt tria bona, propter quæ Matrimonium DEO placeat, fidem, prolem, & Sacramentum. Vide lib. 4. Sent. dist. 31.

LIV.

LIV. MENDACIVM.

PAG. 215. in Apologia, pro coniugio sacerdotũ, Philippus sic argumentatur. *Iouiniani tempore nondum norat mundus legem de perpetuo cælibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, Iouiniani hæresim esse.*

Vtrum Philippus mentiatur necne, index sit beatus Hieronymus. Is igitur in lib. contra Vigilantium sic ait: Quomodo Euphorb. in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Iouiniani mens praua surrexit: vt in illo, & in hoc, diaboli respondere cogamur insidijs. Illæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate damnatus, inter phasides aues & carnes suillas non tam emisit spiritum, quàm eructauit: iste caupo Calagurritanus, & in peruersum propter nomen viculi mutus Quintilianus, miscet aquam vino; & de artificio pristino, suæ venena perfidiæ Catholicæ fidei sociare conatur, impugnare virginitatem, odisse pudicitiam, in conuiuio secularium cõtra Sanctorum ieiunia proclamare. Pro nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes; Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint; nulli cœlibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur. Et nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis matrum vagiẽtes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, & sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continẽtes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, &c. Si igitur Hieronymo teste Vigilantij hæresis ac Iouiniani, vna atque eadem sententia fuit, adeò vt in Vigilantio Iouinianus reuixisse dicatur, mentitur Philippus, cùm ait, non fuisse hæresim Iouiniani oppositam continentiæ sacerdotum. Quod vero mendacium etiam sit, Iouiniani tempore, mundo notam non fuisse legem perpetui cœlibatus, satis constat ex ijs, quæ suprà diximus, Mendacio XIV. necnon ex hoc ipso Hieronymi testimonio, & ex Augustino in libro de hæresibus, cap. 82. vbi legimus, quasdam sacras virgines, prouectæ iam ætatis, Iouiniano auctore, nuptias contraxisse. Quod certè D. Augustinus non reprehendisset, si virginitas consecrata Deo, votum perpetui cœlibatus non complecteretor, aut hoc votũ illo tempore notum mundo non fuisset.

LV. MENDACIVM.

PAG. 216. in Apologia, de Missa. *Hic caussæ status est* (inquit Philippus) *de quo ita nobis monendi sunt lectores, vt Aeschines admonebat iudices, ne sinerent aduersarium extra caussam egredi. Nos in Confessione nostra ostendimus, nos sentire quòd Cœna Domini non conferat gratiam ex opere operato, nec applicata pro alijs, viuis aut mortuis, mereatur eis ex opere operato remissionem culpæ aut pœnæ.*

At mira ista peruersitas est, alios arguere eius peccati, quod ipse committit. Non enim iste est caussæ status, an Missa mereatur gratiam, & iustificet ex

A opere operato. Si enim iste status esset, caussa finita esset. Quæstio verò præcipua in eo consistit, an Missa sit verũ & propriè dictum Sacrificium, quod omnes Lutherani negant, & Catholici omnes affirmant.

LVI. MENDACIVM.

PAG. 235. in Apologia, de Missa. *Sed aduersarij* (inquit) *vbique sacrificij nomen ad solam cærimoniam detorquent: prædicationem Euangelij, fidem, inuocationem, & similia omittunt; cùm cærimonia propter hæc instituta sit.* Fatemur quidem sacrificium propriè dictum, nec prædicationem Euangelij, nec inuocationem significare, sed oblationem

B corporis Christi, cum mystica cærimonia à sacerdote factam; sed quod non sit apud nos Euangelij prędicatio, nec inuocatio, nimis impudens mendacium est, cùm in ipsa celebratione sacrificij legatur Euangeliũ, & sæpe etiam exponatur, & multæ preces fundantur pro sacerdotibus, pro regibus, pro populo.

LVII. MENDACIVM.

PAG. 236. in Apologia, de Missa. *De fide* (inquit) *qua gratis consequimur remissionem peccatorum, nulla prorsus fiebat ab aduersarijs mentio; De exercitijs fidei luctantis cum desperatione, de gratui-*

C *ta remissione peccatorum propter Christum, omnes libri, omnes conciones aduersariorum mutæ erant.* Magnus & mirabilis vir fuit Philippus, qui omnes libros legit, omnes conciones audiuit, etiamsi varijs in locis eodem tempore, aut varijs temporibus eodem loco haberentur: Et quod mirabilius est etiam illas conciones audiuit, quæ prius factæ sunt, quam ipse nasceretur, alioqui, vnde nouit, de gratuita remissione peccatorum propter Christum omnes conciones mutas fuisse.

LVIII. MENDACIVM.

D PAG. 239. in Apologia, de Missa. *Transferunt* (inquit) *Missam & ad mortuos, liberant animas applicatione Sacramenti, à pœnis purgatorij; cùm sine fide nec viuis Missa prosit. Neque ex Scripturis, vel vnam syllabam afferre possunt, ad defensionem istarum fabularum, quas in Ecclesia magna auctoritate docent: neque Ecclesiæ veteris, neque Patrum testimonia habent.* Duo sunt hic mendacia. Vnum, quod applicatione Sacramenti, liberari dicamus animas à pœnis purgatorijs. Nemo enim Catholicorum hoc docet; sed quod de sacrificio dicimus, imperitè aut callidè transfert Philipphus ad Sacramentum. Alterum mendacium est, quod non habeamus testimonia veteris Ecclesiæ, quod Missa prosit etiam defun-

E ctis. Tot enim habemus testimonia, vt planè aduersarios obtuere possimus. Concil. Carthaginense IV. Can. 79. iubet commendari defunctos orationibus, & oblationibus. Concil. VVormatiense Can. 10. iubet, etiam pro suspensis orari, & sacrificari. Similia passim in Concilijs leguntur. Tertullianus lib. de Monogamia. Pro anima, inquit, eius, oret, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Cyprian. lib. 1. Epist. 9. Non est, inquit, quod pro dormitione eius apud nos fiat oblatio, aut deprecatio. Ambros. lib. 2. Epist. 8.

Itaque, inquit, non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam. Cyrillus Catechesi 5. Mystagogica. Maximum, inquit, credentes esse animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi sacrificij. Chrisost. hom. 69. ad pop. Antioch. Non temerè hæc ab Apostolis sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur memoria. Omitto ceteros.

LIX. MENDACIVM.

PAG. 247. in Apologia, de Missa, *Falsò*, (inquit Philippus) *citant aduersarij contra nos damnationem Aërij, quem dicunt propterea damnatum esse, quod negauerit in Missa oblationem fieri pro viuis & mortuis*.

Quæstio nostra cum Lutheranis est, an Missa prosit mortuis, nam quod viuis prosit, nemo negat. Porro August. lib. de hæresibus, cap. 53. inter dogmata propria Aërij & illud numerat. Orare, vel offerre pro mortuis oblationem, non oportere. At hoc idem omnes Lutherani dicunt.

LX. MENDACIVM.

IBIDEM, sic ait Philippus. *Epiphanius testatur Aërium sensisse, quòd orationes pro mortuis sint inutiles, id reprehendit, neque nos Aërio patrocinamur*. Si verum loquitur Philippus, mentitur altera pars Concordiæ, cui ferè concordant omnes Lutherani. Nam pag 381. *Purgatorium animarum, mera diaboli larua esse definitur*. At si nullum est purgatorium animarum, inutiles sunt orationes pro mortuis, vt volebat Aërius, nisi fortè velint Philippus, pro animabus beatis, aut damnatis orandum esse. Adde quod Epiphanius, hæresi 75. quæ est Aërij, refert etiam alium eiusdem errorem, & quidem ipsius verbis; Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum; *Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem, à me ipso, & ieiunabo propter libertatem*. Et infrà: In diebus autem Paschatis (quos nos vocamus maiorem, siue sanctam hebdomadam) quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum salutes, per sanctas afflictiones; ipsi à summo mane obsonantur, carneq; ac vino venas suas explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Quæso te, Philippe, an non & vos hoc idem facitis, & docetis? Magis ingenuè Matthias Illyricus facit, qui Cent. 4. cap. 5. col. 401. agnoscit, Aërij dogmata fuisse, non orandum, nec offerendum pro mortuis; nec stata ieiunia seruanda; & quia horum similia docuit Lutherus, mauult Epiphanium & Augustinum hæreticos facere, quàm Aërium.

LXI. MENDACIVM.

PAG. 253. in Apologia, de votis monasticis *Obedientia, paupertas, & cælibatus*, (inquit Philippus) *exercitia sunt ἀδιάφορα. Ideoque sancti vti eis sine impietate possunt, sicut vsi sunt, Bernardus, Franciscus, & alij sancti viri, Et hi sunt propter vtilitatem corporalem, vt expeditiores essent ad docendum*. Scilicet, magna vtilitas corporalis erat S. Francisco, nudis pedibus ambulare, vna sola tunica eaque cilicina, & asperrima cooperiri, humi cubare, pane solo & aqua vt plurimum viuere, totas noctes vigilare. Deinde quid dicemus de S. Antonio, S. Hilarione, S. Paulo I. Eremita, immò de tot millibus sanctorum Anachoretarũ, qui non fungebantur docendi officio, & tamen vitam pauperrimam & seuerissimam, in perpetuo cœlibatu, & sub obedientiæ iugo ducebant? Porro S. Bernardus nõ solum vilissimis pannis, & cibarijs aridissimis vtebatur, sed etiam Serm. trigesimo, in Cantica diligenter monuit, non esse Monachi, sed medici, corporis vtilitatem, & bonam valetudinem curare: Monachi verò esse, spiritus vtilitatem quærere, & carnẽ crucifigere, atque in ea re Dominum & Saluatorem imitari.

LXII. MENDACIVM.

PAG. 255. in Apologia. *Nemo nescit*, (inquit Philippus) *monasticam recens excogitatam esse*. Omitto, quod Patres ad Apostolos referunt, vt Euseb. lib. 2. hist. caput. 16. Epiphan. hære. 29. quæ est Nazaræorum, Hier. 1. lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, in Philone. Ioan. Cassianus, lib. 2. de institutis Cœnobiorum, cap. 5. & Collatione 18. cap. 5. Aug. Serm. 2. de communi vita clericorum. Possidonius in vita S. August. Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. Et Nicephorus lib. 2. cap. 15. Certè Magdeburgenses Cent. 4. cap. 6. col. 464. anno 300. à Saluatoris aduentu ponunt initium Monastices. Quod si contendunt, Monachos huius temporis, non esse illis similes qui erant tempore Antonij, Hilarionis, Augustini; tamen non negant, nec possunt negare, quin saltem Monachatus qui nunc est, à tempore S. Benedicti initium sumpserit, id enim Lutherani omnes admittunt; cùm videant adhuc extare, & seruari regulas ab ipso conditas, & habitari Monasteria, quæ ille fundauit. S. autem Benedictus ante 1000. annos floruit. Nisi ergo apud Philippum mille anni sint, sicut dies vnus, vt Scripturæ loquuntur de temporibus, cùm Dei æternitate collatis, viderit ipse, quàm sit verum, vitam monasticam recens excogitatam.

LXIII. MENDACIVM.

PAG. 258. in Apologia, de votis monasticis, *Desertio facultatum* (inquit Philippus) *non habet mãdatum aut consilium in Scripturis. Nam Euangelica paupertas, non est desertio rerum, sed non esse auarum, &c.* De hoc mendacio diximus suprà Mendacio V. &. sanè deberet sufficere tot Sanctorum exemplum. Omnes enim illi veteres Monachi, qui tantoperè celebrantur à Patribus, verba Domini, Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. de rerum desertione intellexerunt.

LXIV. MENDACIVM.

PAG. 259. in Apologia, de votis monasticis, *Sancti*, (inquit Philippus) *in locum Christi*

sti

sti subrogantur, & impiè coluntur. Longè aliud ostendunt litaniæ, aliæq; preces Catholicorum. Christo enim, vt vt Deo ac Domino dicimus, Κύριε ἐλέησον, Christe eleyson, Sanctis verò, S. Maria, ora pro nobis; S. Petre, ora pro nobis. Sed antiqua ista calumnia est; quod enim Lutherani nunc dicunt, dixerunt olim Ethnici, Iudæi, hæretici, vt patet ex historia Eusebij, lib. 4. cap. 15. Et lib. 8. cap. 5. Ex Cyrillo lib. 6. & 10. in Iulianum. Ex Hieronymo libro contra Vigilantium. Et ex Augustino lib. 20. contra Faustum, c. 21.

LXV. MENDACIVM.

PAG. 263. in Apologia, de potestate Ecclesiastica. *Suas traditiones,* (inquit Philippus) *longè accuratius seruari postulant, quàm Euangelium.* Hoc de Episcopis Ecclesiæ generatim dictum, apertissimum mendacium est.

LXVI. MENDACIVM.

PAG. 267. Ibidem *Libri aduersariorum,* inquit, *nusquam fidei mentionem faciunt, cùm de remissione peccatorum loquuntur. Nusquam docent de dignitate rerum ciuilium, nusquam docent quomodo Euangelium tradat iustitiam æternam.* Et hæc mendacia tóties repetuntur in hac Apologia, vt mirum sit quomodo non ipsi auctori nauseam fecerint.

LXVII. MENDACIVM.

PAG. 268. Ibidem. *Cultus Sanctorum,* inquit, *plenus est apud eos manifesta idololatria.* At nos corde sentimus & voce asserimus, Sanctos non esse Deos, sed creaturas eximias. Nec illis vt Diis sa-
B crificamus, vt etiam D. Augustinus docet, lib. 22. Ciuit. Dei, cap. 10. Nec inuocamus, vt gratiam vel gloriam largiantur; Sed vt eam nobis à Deo precibus suis obtineant. Nec denique illabi eos animis, & corda scrutari existimamus, vt aduersarij nos credere mentiuntur; Sed Deo reuelante atque ostendente, quid nos petamus, cognoscere eos posse docemus.

Hic libellus tam fabrè aperit mendacia, reuellit errores Concordiæ Lutheranæ, vt nihil possit esse aut enucleatius aut neruosius in hoc genere. Nam animus fuit auctori, stringere rem, non explicare, sed stringere ea arte, vt Lutherani aliequi plumbei facilè tangant se tangi, aut potiùs euerti.

Censui Robertvs Tvrnervs Sacræ Theologiæ Doctor atque Ingolstadii Professor, & pro tempore eiusdem facultatis Decanvs.

BREVIS APOLOGIA ROBERTI BERLARMINII

PRO LIBELLO SVO DE LIBRO CONCORDIAE LVTHERANORVM,

CVM ante multos annos liber concordiæ Lutheranorum in Saxonia prodijsset: petijt à me vir quidam grauissimus atque doctissimus, & qui mihi iure suo imperare poterat, vt ei per literas significarem quid mihi de ea concordia videretur. Perlegi continno librum, quem idem ipse ad me miserat, & sententiam meam de eo libro paucissimis verbis, id est, breuissimo libello comprehendi. Peruenit is meus libellus, nescio quomodo ad manus Dauidis Sartorij, egregij sanè Typrographi, qui tunc Ingolstadij Catholicis libris excudendis magna cum laude operam dabat. Is vero per amicum quendam meum à me quæsiuit, molestè ne essem laturus, si is libellus typis ipsius emitteretur in lucem: respondi, quod res erat, me non eo animo libellũ confecisse, vt ederetur, sed vt ei parerem, qui mihi onus illud imposuerat: tamen si Theologi Ingolstadienses opusculum illud vtiliter edi posse iudicarent, me non repugnare quominus id fieret. Ita libellus in lucem editus est. qui quoniam visus est non leuiter aduersarios pupugisse, iterum iussu clarissimæ memoriæ Stephani Regis Poloniæ potentissimi typis mandatus est: neç multo post in linguam Germanicam paraphrasticè conuersus, & auctus ita Ministrorum noui Euangelij bilem accendit, vt dignus visus sit qui ab vniuersa Academia Virtembergensium Theologorum coniunctis armis, & quasi agmine facto opprimeretur. Sed libellus ipse, vt audio viuit adhuc, immo ne guttá quidem cruoris emisit, sed clipeo veritatis armatus canit cum Propheta, *Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum*, Et certè si Auctori ipsius vacaret in eiusmodi nugis tempus consumere, posset decem diebus decem alios similes libellos emittere de vanitate, erroribus, & mendacijs huius Refutationis. Ac vt rem ita se habere demonstrem, pauca quædam exempli gratia proferam. Totum enim librum aduersariorum refellere non esse operæ precium, nisi quem iuuet bonas horas male perdere, ex his paucis quæ dicemus lector intelliget. In prima parte libelli notaueraṁ vanitatẽ eorum q vt concordiam in doctrina maximam esse apud Lutheranos ostenderent, coegerant ad subscribendum dogmatibus fidei turbam Ludimagistrorum, Hipodidascalorum, & similium qui neque auctoritate, neque scientia pollent, vt de dogmatibus præsertim controuersis iudicare possint. atque addidi, nullum exemplum eiusmodi subsctiptionum in negocio fidei posse ab antiquitate peti, cum ab Apostolicis temporibus per mille quingentos annos Concilijs tum Generalibus tum Nationalibus, vel Prouincialibus soli Prælati, qui in-

A risdictionem habent, subscribere consueuerint. Ad hoc respondent Theologi Virtembergenses, his verbis, *Non latet nos, Deo laus, quæ ratio in Conciliorum subscriptionibus obseruata fuerit, quàm etiam in nostris conuentibus ante hac multoties secuti sumus, vt si quid de religione scripto commendaretur, præcipui tantum Theologi subscriberent: quemadmodum in Smalchaldicis articulis videre licet. Quod autem etiam vulgariter, nec ita excellenter docti Ministri subscripserunt; in scripto publico omitti id bene poterat, nisi Electores, & Principes ad hoc coegisset impudẽtes vestræ calumniæ, quas contra ipsorum Theologos & Ministros in publicam confessionis Augustanæ contumeliam publicis typis euomuistis. Meminisse autem Iesuitæ debebant, qualibus ementitis* B *titulis Tridentini Concilij Episcopi superbiuerint, vt homines in sui admirationem raperent, cum se Episcopos, & Patriarchas iactarunt nescio quorum locorum, in quæ nemo illorum unquã peruenit, neq; ex illis regionib. quisquam Ecclesiasticus ad Concilium Tridentinum missus erat.*

Hæc responsio satis indicat, eos nihil solidi habuisse, quo vanitatem illã à nobis notatam purgare possent. Primum. n. nõ eis obiecimus, quod antiquis Concilijs soli Theologi præstantes subscribere consueuerint, sed quod soli Prælati, qui iurisdictionem habent, id est, Episcopi. Itaque cum dicunt, non latere se, quæ ratio seruata sit in antiquis Concilijs, & eam à se C quoque seruatam in suis conuentibus, vbi præcipui Theologi tantum subscripserunt; vel falso dicunt non latere se formam veterum Conciliorum, vel mentiuntur cum affirmant, eam à se in conuentibus suis esse seruatam. In veteribus enim Concilijs veros Episcopos, non autem Theologos quoscunque, in conuentibus autem Lutheranorum nullum verum Episcopum, sed Theologos nescio quos subscripsisse non dubium est.

Deinde cum addunt, omitti potuisse nomina Ministrorum vulgariter tantum, & non excellenter eruditorum nisi coegissent eos nostræ calumniæ, quibus eis exprobare solemus, quod nulla sit inter Ministros eorum concordia nihil omnino dicunt, quod ad rem faciat. D Nos enim cum illis obijcimus, quod in grauissimis dogmatibus inter se non conueniant, non loquimur de turba imperitorum, quam scimus facile duci ab ijs, quos opinione doctrinæ suspiciunt: sed de viris doctis, vel certè qui docti haberi volunt. Scimus autem non solum in tota Germania inter varias Lutheranorum sectas, sed in ipsa Saxonia, atque inter eos, qui propriè Lutherani dici uolunt, dissensiones esse grauissimas, ut uel ex colloquio Altemburgensi cognosci potuit, ubi ex ipsa Saxonia duodecim uiri delecti ad componenda dissidia de religione, non solum grauissimos errores alij alijs obiecerunt, sed etiam inde absque vlla spe concordiæ discesserunt. Ad hanc

igitur

igitur notam tantæ inter eos diſſenſionis eluendam, nihil omnino prodeſt ſubſcriptio tot millium vilium perſonarum. Quid enim mirum, ſi ex vna factione ſex tantum viri (tot enim fuerunt auctores libri Concordiæ) inter ſe conueniant, & octo millia imperitorum, ſibique ſubiectorum ad ſubſcribendum cogant? Certè in Eccleſia Catholica definitionibus Tridentini Concilij omnes omnino qui Catholici haberi volunt, ſiue docti, ſiue indocti, ſiue Principes, ſiue priuati, ſiue Itali, ſiue Galli, ſiue Hiſpani, ſiue Germani, ſiue Angli, ſiue Poloni, ſiue cuiuſcunque regionis ſint ſententiam ſuam, iudiciumquè ſubijciunt.

Quod poſtremo adiungunt de Patribus Tridentini Concilij, quod nunquam viderint ea loca; quorũ titulos præferunt, inter ſplendida mendacia numerari poteſt. Extat enim Concilium, extant nomina & tituli ſingulorum Epiſcoporum. atque inter trecentos ferme Epiſcopos, variarum nationum, neſcio an tres, vel quatuor inueniri poſſint, quorum Eccleſiæ in ijs locis ſitæ ſint, vbi Epiſcopi tutum aditum habere non poſſunt.

In altera parte mei libelli reprehendi ſex errores grauiſſimos contra Symbolum Apoſtolicum, quos in libro Concordiæ Aduerſarij poſuerunt. Ita vero ipſi in ſua Refutatione reſpondent, vt errores erroribus addant & eam imperitiam rerum Theologicarũ præſeferant, vt indociles omnino videantur.

Exemplum eſto in refutatione primi erroris. Primus error à me notatus in eorum libro fuerat, quod Chriſtus non ſolum vt homo, ſed etiã vt Deus Patri fuerit obediens. *Reſpondent ſe hanc ſententiam libenter agnoſcere, nec opus eſt,* inquit, *vt Ieſuitæ ex libro Concordiæ, & locis communibus Philippi iſtius doctrinæ nos prolixè conuincant: quandoquidem hæc non tantum conſtanter profiteamur, ſed eam quoque ſummam noſtrã conſolationem eſſe ducamus, quod obedientia, qua iuſti & beati reputamur, Chriſto non ſolum ſecundum humanitatem, verum etiam ſecundum Deitatem adſcribatur.* Hæc illi. Nec ſolum admittunt Chriſtum vt Deũ, obediſſe Patri, ſed etiam admittunt Beatam Virginem Mariam non tantum eſſe Matrem Dei, quæ eſt Catholicorum omnium ſententia, verum etiam eſſe Matrem Chriſti vt Dei, quod eſt hactenus apud Chriſtianos inauditum, cum, vt infra oſtendam, reduplicatio, vt, non ſuppoſitum, ſed formam reduplicet. *Quemadmodum*, inquiunt, *Maria Chriſti non ſolum vt hominis, ſed etiam vt Dei Mater eſt, ita quoque Chriſtus, non ſolum vt homo, ſed etiam, vt Deus Patri obediens fuit.* Quid eſt autem, ſi propriè loqui velimus, B. Mariam eſſe Matrem Chriſti, non ſolum vt hominis, ſed etiam vt Dei, niſi Chriſtum à B. Maria diuinitatem habere, quemadmodum ab illa humanitatem habet? Quod ſi Chriſtus à Matre humanitatem & Diuinitatem habet, certe antequam ex Virgine naſceretur, Deus non erat, immo neq; aliquid erat, qui eſt error Ebionis, & Photini.

Ex eodem ignorantiæ fundamento paulò poſt adiungunt, non poſſe negari, quin Chriſtus vt Deus, fuerit Patri obediens, niſi duæ cum Neſtorio affirmentur in Chriſto eſſe perſonæ, vna quæ obediuerit Patri, videlicet perſona humana, altera quæ Patri non obediuerit, videlicet filius Dei. Quaſi verò non poſſit vna & eadem perſona diuina *in forma ſerui* (vt ſcripturæ verbis vtamur) obedire Patri, in forma Dei

A cum Patre iubere. Sic enim Apoſtolus ad Philipp. 2. de vna & eadem Chriſti perſona dicit, quod *in forma Dei non rapinam putauerit, eſſe ſe æqualem Deo Patri, in forma ſerui Patri obediens fuerit vſque ad mortem, mortem autem Crucis.* & Sanctus Athanaſius in Symbolo de eadem perſona Chriſti dicit, *Aequalis Patri ſecundum Diuinitatem, minor Patre ſecundum Humanitatem.* Neq; aliud eſt, quod Theologi Catholici dicunt, Chriſtus vnus, & idem, id eſt, vna & eadem perſona, vt Deus, æqualis eſt Patri, vt homo, minor eſt Patre: vt Deus fuit ante Matrem, vt homo ex Matre principium habuit.

Sed vlterius progrediuntur Aduerſarij, & obediẽ-B tiam filio Dei tribuunt etiam antequam formam ſerui acciperet, id eſt, non ſolum ſecundum Deitatem, ſed etiam ſecundum ſolam Deitatem, quod quemadmodum ab hæreſi Ariana diſtingui poſſit, ipſi viderint. Adferunt enim illa verba Domini Ioan. 3. *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, vt condemnet mundum, ſed vt ſeruetur mundus per eum.* Sic enim ipſi citant, qui vulgatæ atque antiquiſſimæ editionis rationem nullam habent. ac ſtatim adiungunt, *Si igitur Deus filium ſuum vnigenitum in mundum miſit, vt genus humanum ſeruaret, neceſſe eſt hunc filium Dei obedientem fuiſſe Patri, dum in Mundum venit, naturam humanam aſſumpſit, & in ea nos miſeros peccatores redemit. Hinc de filio Dei æterno in Symbolo Niceno cã-C tatur, Deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto, &c.* Hæc illi, ex quibus manifeſtè colligitur, eos ſentire, filium Dei etiam ante quam eſſet homo, obediuiſſe Patri, ac per hoc ſecundum ſolam Deitatem. Filius enim Dei cum venit in Mundum, & naturam humanam aſſumpſit, non erat Deus & homo, ſed Deus tantum, niſi quis ita deſipiat, vt dicat; Deum & hominem deſcendiſſe de cœlo, vt fieret homo. Itaque Deus Verbum: cum non eſſet homo, deſcendit de cœlo, vt fieret homo, & ideo. Verbum caro factũ eſt, & ipſa incarnatio deſcenſio fuit. Quod alijs verbis dicit Apoſtolus Philipp. 2 *Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens.* quod ſi Deus Verbum cum nondum eſſet homo obediuit Patri, vt de-D ſcenderet & fieret homo, quis non videt, obedientiã; ac per hoc ſubiectionem tribui Deo Verbo ſecundum ſolam diuinitatem? neque .n. ſecũdũ humanitatẽ, quã non habebat obedire poterat. At, inquiunt, Si Deus filium ſuum miſit in mundum, vt carnẽ aſſumeret, quo modo non obediuit filius Patri, dum venit in mundũ, & carnem aſſumpſit? Hoc ipſum eſt argumentum Arianorum, qui ex miſſione colligebant ſubiectionẽ; ſed reſpondebant maiores noſtri veteribus Arianis & nos reſpondemus nouis Arianis, mittere non eſſe iubere, nec mitti ſemper eſſe parere. nam dominus quidem ſeruum iubendo mittit, amicus amicum hortando, inferior ſuperiorem orando mittere poteſt. At E certe negare non poſſunt Aduerſarij, Spiritum ſanctum mitti à Patre, & Filio: iuxta illud Ioan. 14. *Paracletus autem, quem mittet Pater in nomine meo.* & ca. 15. *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre:* & tamen Spiritum ſanctum obedire Patri, & Filio, vel Patrem, & Filium imperare aliquid Spiritui ſancto, ne aduerſarij quidem admittere auſi ſunt. Itaque vera eſt communis Theologorum ſententia, miſſionem in diuinis non iuſſionem, non imperium, ſed proceſſionem vnius perſonę ab alia ſignificare, cũ

noui

noui effectus connotatione. Sed operæ precium erit cognoscere quid Aduersarij ad nostra argumenta respondeant. Referunt primum hæc nostra verba, Si Christus, vt Deus, Patri obediuit, certè vt Deus à Patre distinguitur. Alius igitur Deus est Pater: alius Deus est filius: sed vnus tantum est verus Deus, & constat Patrem esse verum Deum. non igitur filius est verus Deus nec *ὁμοούσιος* Patri, vt in Nicæno Symbolo confitemur. Respondent deinde his verbis, *Rudes asinos Iesuitas istos esse oportet, quod distinguere nesciunt inter vnitatem Deitatis, & inter personas in hac vna Deitate. Nam certè filius a Patre distinctus est, tanquam persona diuina, quæ ipse Pater non est: & tamen non alius Deus quam Pater est. Atque ita Pater & Filius vnus Deus sunt, licet distinctæ personæ, quarũ vna alteri obedit.* Hæc illi. Qui qua modestia præditi sunt, eodem pollent acumine. Nos autem quia scimus vnitatem Deitatis cum sola personarum distinctione credi ab omnibus fidei Catholicæ professoribus, ideo tanquam exploratum errorem notauimus dogma Aduersariorum, ex quo sequitur, Deitatem filij distingui à Deitate Patris, & proinde filium non esse verum Deum, neque Patri consubstantialẽ. argumẽtũ vero, quo id sequi demõstrauimus, Aduersarij non soluerunt. quod enim illi exponunt, Christus vt Deus obediuit Patri, idem esse, ac si diceretur, Christus vt persona diuina obediuit Patri, vt alteri personæ diuinæ, nullo modo defendi pôt. siquidẽ illa particula reduplicans, *vt*, non reduplicat suppositum, sed formam. neque enim dubium est, omnes actiones esse suppositorum, siue personarum, & idcirco non ponuntur reduplicantes particulæ ad notandam personam, siue suppositum; sed quia dubium esse potest, secundum quam formam suppositum agat, quando plures habet formas, ideo per reduplicantem particulam significatur ea forma, secundum quam suppositum agit. Itaque sicut qui dicit, Petrus vt musicus canit, vt Medicus curat, vt homo ratiocinatur, significat illam personam, quæ dicitur Petrus secundum scientiam musicam canere secundum scientiam medicinæ curare, secundum rationalitatem, vt sic loquamur, ratiocinari; ita qui dicit, Christus vt Deus obedit Patri, significat Christum, qui est persona diuina, obedire Patri secundũ Deitatem. Et quoniam qui obedit distinguitur ab eo, cui obedit, sequitur vt Christus, qui obedit Patri secundum deitatem, distinguatur à Patre secundum Deitatem. Quod si filius distinguitur à Patre secundum Deitatem, euidenter sequitur, vt duæ sint Deitates Patris, & Filij, & alius Deus sit Pater, alius Deus sit Filius. quemadmodum ex eo qđ filius destinguitur à Patre secundum personalitatem, recte colligunt omnes Theologi duas esse personalitates Patris & Filij, & aliam personam esse patrem, aliam personam esse Filium. Hoc igitur est argumentum, quod soluere debuissent Theologi illi Virtembergenses. Sed vt videtur, argumenti vim non perceperunt, cum tamen tam acuti videri velint, vt eorum comparatione ceteri omnes Asini dici possint.

Nec multo felicius ab altero nostro argumento se expediunt. His enim verbis alterum argumentum nostrum proponunt. *Rursus qui obedit, minor est illo, cui obedit, nam imperare superioris, obedire inferioris est. Ergo si Christus vt Deus Patri obedit; vt Deus,*

A *minor est Patre, & mentitur Symbolum Athanasij cũ ait; Aequalis Patri secundũ Diuinitatem, minor Patre, secundum humanitatem.* Respondent autem hoc modo: *Hæc ratio locum habet in ijs personis quæ non sunt eiusdem dignitatis: vbi hæc imperat, illa necessitate quadam paret etiam inuita. cum Christo autem, eiusq; obedientia res se aliter habet. Pater enim filio vt Deo non imperauit, vt coactus humanam naturam sumeret: Sed filius Dei spontè, & liberè hoc fecit secundum æternum decretum totius Trinitatis, quocirca etiam filij Dei obedientia alia est, quam obedientia subditi erga suum Magistratum.* Nouam hic audimus Theologiam, nouam Philosophiam, nouam vo-

B cabulorum acceptionem. hactenus enim obedientia virtus fuit, qua subditus superioris sui mandatum implet. Inter personas eiusdem prorsus dignitatis, atque adeo in omnibus æquales inauditum est esse veri nominis obedientiam, cum par in parem non habeat imperium, vel potestatem. Certè B. Paulus ad Ephes. 6. scribit, *Filij obedite parentibus. & rursum, serui obedite dominis.* & ad Hebr. 13. *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis.* & ratio horum omnium est; quia Præpositus maior est subdito, dominus maior est seruo, Pater in humanis maior est Filio, quia senior, quia prudentior, quia causa. & Sanctus Augustinus serm. 6. de verbis Domini scribit, obedientiam superioribus esse præstandam, sed illo ordine, vt

C semper maiores minoribus anteponantur, ita vt filij parentibus obediãt, quia parentes maiores sunt filijs, sed magis Patriæ, quam parentibus, quia patria parentibus maior est, & magis, Deo, quam patriæ, quia Deus maior est, quam patria. sic etiam obediendum docet curatori, sed magis Proconsuli, quam curatori, magis Imperatori, quam Proconsuli, magis Deo, quam Imperatori. nec difficile esset multa huiusmodi testimonia proferre, non solum ex scripturis sanctis, & veteribus Patribus, sed etiam ex philosophis, alijsque scriptoribus profanis, apud quos semper obedientiæ, quasi è regione respondet imperium, & obedientia subdito,

D imperium Principi tribuitur. Neque recte Aduersarij obedientiam respondentem imperio nõ agnoscũt, nisi in ijs, qui parent inuiti. quasi vero non sit illa vera & laudabilis obedientia, qua subditus libẽter Principi suo paret. Quæ cum ita sint, nisi Aduersarij vocabulis abuti, & obedientiæ nouam definitionem assignare velint, omnino coguntur, aut admittere cum Arianis, Christum secundum Diuinitatem esse Patre minorem, si Christum secundum Diuinitatem Patri veram obedientiam exhibuisse contendunt: aut negare debent Christum secundum Diuinitatem Patri obediuisse, si cum Catholicis æqualem Patri filiũ secundum Diuinitatem esse volunt.

Sed ineptissima præter ceteras est responsio ad ar-

E gumentum tertium. Sic enim argumentum nostrum tertiũ ipsi proponunt. *Ad hæc, secundum illã naturam Christus obediuit, secundum quã mortuus est; nam ipsa mors obedientia fuit summa, & absolutissima; At nõ est mortuus Christus secundum Diuinitatem, sed solum secundum carnem: ergo nec secundum Diuinitatem, sed solum secundum humanitatem obediuit Patri.* Respõdent his verbis. *Voces κατὰ, secundum, causam indicant propter quam filio Dei adscribitur quod humanitatis proprium est: & vicissim cur Deitatis propria Homi-*

ni

ni tribuantur, quia enim non duo, sed vnus duntaxat Christus est, in quo duæ diuersæ naturæ arctissimè, & intimè vnitæ sunt; idcirco hæ duæ naturę, omnes istius personę operationes, passiones, & gloriam quoque inter se cõmunicant &c. Mirũ est valdè cur non animaduertaui ex hac responsione sua non solui, sed confirmari argumentum nostrum. non si vox κατὰ, id est, secundum, indicat causam, cùr tribuatur filio Dei, quod proprium est humanitatis, & homini Christo, quod propriũ est Diuinitatis, certe nõ licet dicere, filius Dei secundum Diuinitatem mortuus est, sicut non licet dicere, Christus homo secundum humanitatem creauit mundum: sed hoc modo dicendum est: filius Dei secundum humanitatem mortuus est, & Christus homo secundum Diuinitatem mundum creauit. causa enim cur filio Dei mors tribuatur, non est Diuinitas; sed Humanitas, & causa cur mundi creatio tribuatur homini non est Humanitas, sed Diuinitas, vt Aduersarij in sequenti pagina confitentur, & res ipsa per se clamat. Quod igitur opus est, vt nos in eorum errore confutando laboremus, cum ipsi tam apertè secum pugnent, & sententiam suam sua respõsione confutent? Quod verò paulu post adducunt, nos cum Nestorianis negare, Christum Deum esse natum, passum, mortuum: mera calumnia est. Nos enim etsi negamus, Christum vt Deum siue secundũ Diuinitatem, passum & mortuum esse: tamen Christum Deum passum, & mortuum libentissimè confitemur. Denique (vt hunc locum aliquando concludamus) id vnum, ab aduersarijs peto, & quandoquidem ipsi in extremo libro refutationis huius prouocant omnes Iesuitas ad disputationem cum ea conditione, vt sola scriptura diuina sit Iudex; proferant vnum locum ex toto veteri, aut nouo testamento, vbi habeatur, Beatam Mariam matrem esse Christi vt Dei, & Christum vt Deum, siue, quod est idem, secundum Deitatem, obediuisse Patri, aut passum, & mortuum esse. Hactenus enim non protulerunt, nisi illa, *Sanguis Iesu Christi Filij Dei emundat nos ab omni peccato.* 1. Ioan. 1. & illud, *Non misit Deus filium suũ in mundum, vt iudicet Mundum, sed vt saluetur Mundus per ipsum,* Ioan. 3. & illud, *Ecce venio, in volumine libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui, & lex tua est in medio cordis mei.* Sed neque in his locus, neque vsquam alibi inuenient suas illas verborum nouitates. Vel certè sicut nos illis ostendimus scriptum esse 2. Corinth. 13. *Christus crucifixus est ex infirmitate*; id est ex ea parte qua erat infirmus, & passibilis nimirum ex Humanitate. & ad Rom. 1. *Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem* & denique 1. Petri 4. *Christo igitur in carne passo*; ita nobis ipsi vicissim legant. alicubi scriptum esse. Qui crucifixus est ex virtute, id est ex ea parte, qua erat impassibilis, nimirũ ex Diuinitate. Vel, Qui factus est ei ex semine Dauid secũdũ Diuinitatẽ; Vel, Christo igitur in Deitate passo. Quod cum ostendere non possint, intelligant se, Iudice scriptura, ad quam appellauerunt, omnino causa cecidisse. Reliqua omnia, quæ ad errores pertinent, omittenda censui, quoniam superioribus similia sunt, & mihi propositum est, non ad refutationem respondere, sed id solum ostendere, refutationem indignam esse, cui respondeatur.

In postrema libelli mei parte notaui mendacia libri Concordiæ, quæ tam perspicua sunt, vt mirum sit, ausos fuisse Aduersarios refutationem eorum aggredi. Sed quam aptè responderint, vno exemplo, vel altero demonstrabimus.

In 21. articulo Confessionis Augustanæ habentur hæc verba: *Hæc ferè summa est doctrinæ apud nos, in qua cerni potest, nihil inesse qđ discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est.*

In his verbis notaui mendaciũ contineri. quoniam in hoc ipso articulo 21. docent non esse inuocandos sanctos: & tamen non ignorant in Ecclesia Catholica veteri, & in Ecclesia Romana, vt nota est ex veterum scriptis, sanctos passim inuocatos fuisse. ac vt mendacium hoc tegi non posset, citaui in meo libello testimonia expressa pro inuocatione sanctorum Eusebij, Basilij, Chrysostomi, Græcorum; & Ambrosij, Augustini, Ruffini, Latinorum. Addidi testimonia Sancti Leonis Papæ, vt inde fides Ecclesiæ Romanæ veteris cognosceretur, & testimonium Prudentij ipso Leone antiquioris, qui testatur Romanam Ecclesiam consueuisse sanctos inuocare. Respondent in hac sua refutatione, testimonia veterum Patrum, quæ nos adduximus, pugnare cum diuino mandato, *Inuoca me, & Dominum Deum tuum adorabis*; & ideo veritati confessionis ipsorum nihil derogare. At nostra quæstio non est, an Patres vera scripserint, quanquam & hoc nullo negocio defendi potest, sed an scripserint, id est, an testentur, Ecclesiam sui temporis, quam veram Ecclesiam, Catholicam fuisse Aduersarij confitentur, sanctos inuocasse; Cum autem affirment Aduersarij Patres antiquos docuisse inuocationem sanctorum, eosquè accusent quod id fecerint contra mandatum Dei, quomodo non mentiuntur, vel mendacium non confirmant, cum dicunt, & reperiunt doctrinam suam, quæ prohibet inuocationem sanctorum, à doctrina Ecclesiæ Catholicæ veteris non dissidere? Deinde vt probent in Ecclesia Romana veteri non fuisse vsum inuocandi Sanctorum, adducunt vnum testimonium Ambrosij ex commẽtario in c. 1. ad Romanos, vbi videtur Ambrosius damnare Inuocationem Sãctorũ, cum tñ constet Ambrosium esse Doctorem Ecclesię Romanę. Sed multis modis respondere possumus. Nam primo auctor eorum commentariorum non damnat inuocationem sanctorum, sed errorem quorundam Gentilium, qui docebant Deũ immediatè adiri nõ posse. Sed necessario p quosdam inferiores virtutes cęlestes, adeundum esse. Secundò commentaria illa à viris doctis non tribuũtur Ambrosio. Tertiò, Ambrosius in libro de Viduis, quem nemo negat Ambrosij esse, apertissimè docet inuocationem Sanctorum, atque adeo apertè, vt Aduersarij hoc loco Ambrosium hoc nomine reprehendant, quod contra verbum Dei sanctos inuocandos esse docuerit. Quarto Ambrosius nusquã dicit in Romana Ecclesia non inuocari sanctos. & contra Prudentius qui æqualis Ambrosij fuit, disertis verbis in hymno de S. Laurentio Romanam Ecclesiam inuocare sanctos solitam esse testatur. atque idem testatur S. Leo Papa Romanus. Quæ omnia cum Aduersarij sciant, & saltem in nostro libello legerint, qua fronte mendacium excusare possunt, quo affirmant doctrinam suam ab Ecclesia Romana veteri non discrepare? Atque hoc de inuocatione sanctorum exempli

loco

mihi in mentem venisse, ut Illustrissimos Principes, quamuis à religione Catholica alienos, mendacij reprehenderem. Illorum esse mendacia, quæ retuli, semper existimaui, qui Confessionem Augustanam, qui Apologiam, qui librum Concordiæ confecerūt, id est, Philippi, Smiddelini, & paucorum aliorum Theolognrum. Isti enim sunt, qui sciebant, vel certè scire poterant, & sciuisse præsumuntur falsa esse, quæ dicebant, & scribebant. Atque hoc est esse mendacem. Principes, & populi, quorum munus non est libros euoluere, quique suis Theologis crediderūt, seducti, circumuenti, decepti dici possunt, mendaces B dici non possunt. *At* (inquiunt, Aduersarij pag. 62.) *Idcirco Iesuitæ non solo fœdo illo mendacij nomine contenti, adiuncto epitheto Illustre mendacium vocarunt, hoc est, vanitatem, & mendacium Principum, probè namque nouerunt, vocem hanc, illustre, in lingua Latina, præcipuè erga Principum personas vsurpari.* Respondetem profectò illustrem hanc esse calumniā, nisi timerem, ne id etiam detorquerent ad principum iniuriam. Ego igitur in Cicerone alijsque bonis linguæ Latinæ auctoribus frequentissimè legi (illustre) pro dilucido, & perspicuo, pro verbo, vel facto Principis nunquam legi. Illustre periurium est in oratione Ciceronis, de Haruspicum responsis. quod si Aduersarij nostri periurium hominum illustrium, id est, Principum, interpretentur, quis non rideat? Itigitur Iesuitæ de mendacijs Principum ne cogitantes quidem, illustria dixere mendacia Philippi Melanchthonis, aliorumque similium sectatorum, quomodo Tullius illustre periurium, quod perspicua, ma-

A nifesta, clarissima essent; nam vt idem ait Cicero in Partitionibus, Illustre aliquanto plus est, quam dilucidum. *At*, inquiunt, *verba illa præfationis Concordiæ, in quibus mendacia notantur, Principum verba sunt.* Verba, quidem illa ita scripta sunt, ac si à Principibus dicerentur, sed à Theologis composita, & conscripta sunt. Principes enim nomine suo præfationem illam edi voluerunt, quo liber concordiæ plus auctoritatis haberet. Sed quemadmodum decepti sunt, non autem mentiti, cum Concordiæ subscripserunt, quia vera esse crediderunt, quæ in ea continebantur: ita quoque cum præfationem à Theologis confectam suo nomine typis mandari voluerunt, non ipsi mentiti esse dicendi sunt, quamuis in ea præfatione multa sint falsa, sed ij, qui scientes falsa esse, non veriti sunt ea conscribere. Quæ cum ita sint, si Principes Lutherani rectè iudicare voluerint non de Iesuitis quærentur, à quibus nulla iniuria sunt affecti, sed Theologis suis meritò irascentur, atque ab his dignas pœnas reposcent, qui ipsis ita imposuerunt, vt errores grauissimos, mendaciaque clarissima pro veritate eis obtruserint. Quod autem ad libellum meū C attinet, is magnas agit Aduersarijs gratias, quod cum antea ab Auctore suo neglectus, sola Typographi benignitate lucem aspiceret, nunc tantorum virorum summo conatu, totisquè viribus oppugnatus, & nihil tamen læsus, cuius rei iudiciū æquis lectorib. liberè libenterque permittitur, ab Auctore proprio, non solū pro suo agnitus, & eiusdem iussu editus, sed etiam inter alios eius libellos [illegible] loco sit collocatus.

Errata quæ in opusculo Apendice Operum R. P. Roberti Bellarmini inter [illegible] typographia incuria contigere, sic corrigito.

Col. 27. lit. E linea 3. vissi ine gurra lege vissi in guerra. 63. lit. E lin. 3. confessione lege Confessioni & paulo post Confessioni lege Cōfessionem. 73. lit. A lin. 3. libello, lege libellum. 74. lit. A. lin. 6. rei memoria, lege memoriam. 87. A. lin. 5. Cæsari, lege Cæsar. 96. D. lin. 73. Parolus, lege Carolus. 102. D. lin. vltima, Henricus lege Heurici. 104. A. lin. 7. Hestulpbum, lege Hestulphum. 112. E in fine lin. vlt. Nonæ aquile, lege nouæ. 113. B. lin. 9. ac dignitates Augustorum, duplicatum, semel adimatur. 119. C. lin. 12. Odoace, lege Odoacrem. 121. D. li. 2. scripsit lege scripsit. 123. C. lin. 24 carceri, lege carceri. 141. D. lin. 9. Hac denique, lege Hic. 158. C. lin. 1. hanorari, lege honorari. 185 C. lin. 10. armatati, lege armati Colum. ead. paulo post lit. D. lin. 5. frigmenta, lege figmenta. 193. D. lin. 11. liberet, liceret. 194. C. lin. 4. tuenter, tuentur. 195. C. lin. 7. protoypum, prototypum. 202. C. lin 7. fuges, fruges. 207. C. lin. 2. acceptor, acceptator. 208. D. lin. 14. satisfactionem, satisfactionum 210. D. lin. 2. multia, multi. 216. E. lin. 8. principes, princeps. 218. D. lin. 5. infinitio, infinito 220. E. lin. 5. si, si. 222. A. lin. 13. Mayrones, Mayronis. Col. ea. C. lin. 3. in secundam partem, lege in secunda parte. 221. C. lin. 5 quemadmodo, quemadmodum. 288 E. lin. 2. denque, denique. 290. lit. C. linea 3. Kemitius, lege Kemnitius. 223. B. lin. 23. tiremes. leg. triremes, ibid. lin. 3. ieiiunet, ieiunet. 225. D. lin. 6. inuncte, iniuncte. 226. C. lin. 1 extremo, externo 233 B. lin. 3. Domicus, Dominicus Col. eod C lin 4 blospemandi, blasphemandi. 235. B. lin. 12. dissentio, dissensio. 242. C. lin. 23. leuissimam, leuissima. Col. ead. E. lin. 7. factus, sanctus. 243. B. lin. 25. lagitio, largitio. 245. D. lin. 8. charitas, caritas. 247. D. lin. 9. indulgente, indulgentiæ 249. C. lin 4. quiri, requiri. 249. C. lin. 7. pro se ipsi, seipsis. Col. ead. D. lin. 11. indulgetiæ, indulgentiæ Col. ead. E lin. 3. illi, illis. 258. B. lin. 4. sufacientis, satisfacientia. 262. B. lin. 10. a deberuis, debemus. 264 B. lin 7. millessio, millesimo. 272. D. lin. 11. quem, quidem. 274. C. lin. 2. remssionem, remissionem. 296. B. lin. 4. aductum, adductum 329. E. lin. 1. peccatd, peccata. 307. A lin. 6. maximum, maximus 318. B. lin. 5. hesiarchā, hæresiarcham 321. E. lin 20. parte, patre. 330 D. lin. 6. Consilijs, Concilijs 811. A. lin. 9. infinitio, infinito. 333. C. lin. 12. Hoc, Non. 334. B. lin. 4. fide, fidei. 334. C. lin. 12. inferitur, inseruit. 339. E. lin. 4. At quis, antiquis.